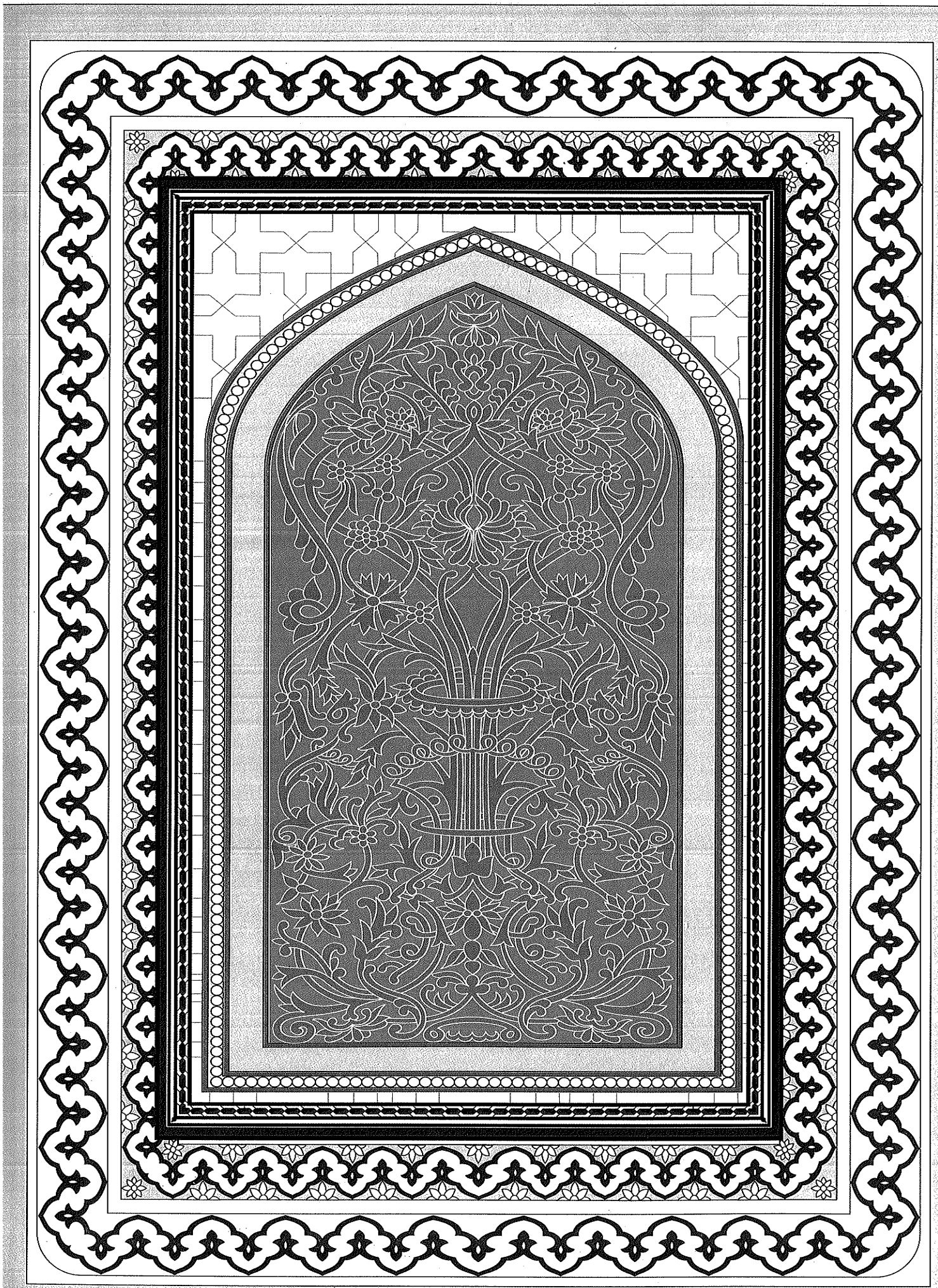

محمود بن الحسين الكاشغري

ديوان لغات الترك

(دئوانو لوغاتت تورك)

دار النشر الشعبية بشنجانغ

215
H211.36/2/:1

مەھمۇد كاشغەرىي

تۈركىي تىللار دىۋانى

(دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك)

ئۇندېكس

21500014174

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

«تۇركي تىللار دىۋانى»نىڭ ئىندېكسىنى تۈزۈش گۇرۇپپىسى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىل تەتقىقات ئورنى تۈزدى

مەسلىھەتچىسى: ئابدۇسالام ئاببباس

باش تۈزگۈچىلەر: سابىت روزى
ئابدۇشۇكۇر تۇردى

تۈزگۈچىلەر: نىجات قاسىم
غەيرەت ئابدۇراخمان ئوزغار

مەسئۇل مۇھەررلەر: مۇھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

《突厥语大辞典》索引部分编委

新疆维吾尔自治区社会科学院语言研究所编

顾　　问：阿不都沙拉木·阿巴斯

主　　编：萨比提·如孜
阿不都秀库尔·吐尔地

编　　者：尼加提·哈斯木
海拉提·阿不都热合曼

责任编辑：买买提吐尔地·米尔孜艾合买提

كىرىش سۆز

ئاتاقلىق ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇد كاشغەرىينىڭ مەشھۇر ئەسىرى «تۈركىي تىللار دىۋانى» («دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك»، تۆۋەندە «دىۋان» دەپ ئېلىندى) شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مىللەتلەر تىل - يېزىق خىزمىتى كومىتېتى ۋە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى بىرلىكتە ئۇيۇشتۇرغان مەخسۇس گۇرۇپپا تەرىپىدىن ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، 1981-، 1983-، 1984- يىللىرى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن تۇنجى قېتىم نەشر قىلىنغانىدى.

ئەرەب ھەرپلىرى بىلەن يېزىلغان بۇ ئەسەرنىڭ لۇغەت تۈزۈلۈشى ئەرەب ئېلىپبەسى تەرتىپى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆزىگە خاس باشقا بىر ئۇسۇلدا بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن، كېرەكلىك سۆزلەرنى تېپىشتا مۇئەييەن قىيىنچىلىق كۆرۈلەتتى. شۇڭا، «دىۋان»دىن پايدىلىنىشقا ئاسانلىق يارىتىش ئۈچۈن، بۇ ئەسەرنىڭ ئىندېكسىنى تۈزۈش زۆرۈرىيىتى كېلىپ چىقتى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن، 1990- يىلى شىنجاڭ ئىجتىمائىي پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ تەشكىللىشى بىلەن ئابدۇشۇكۇر تۇردى، مەرھۇم خەلىم سالىخ ۋە نىجات قاسىملار تەرىپىدىن بۇ ئىش دەسلەپكى قەدەمدە قولغا ئېلىنىپ، «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخىسىدىكى سۆزلەملەر لاتىن ھەرپلىرى ئاساسىدىكى تىرانسكرىپسىيە بويىچە كومپىيۇتېرغا كىرگۈزۈلگەنىدى. 1991- يىلى سابىت روزى باشچىلىقىدىكى تېما گۇرۇپپىسى

تەسىس قىلىنىپ، ئىندىكسنى رەسمىي تۈزۈش خىزمىتى باشلاندى. ئەينى ۋاقىتتا «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى نەشرگە تەييارلاش گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بولغان مەرھۇم ئابدۇسالام ئابباس ئىندىكسنى تۈزۈش گۇرۇپپىسىنىڭ مەسلىھەتچىلىكىگە تەكلىپ قىلىندى. تېما گۇرۇپپىسىدىكى سابىت روزى، ئابدۇشۈكۈر تۇردى، نىجات قاسىم، غەيرەت ئابدۇراخمان ئوزغار قاتارلىق خادىملار ئالدى بىلەن «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى ئىشلىگەن مۇتەخەسسىسلەر ۋە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى كۆزگە كۆرۈنگەن تىلشۇناسلار بىلەن بىرلىكتە كېڭىشىش ۋە مۇھاكىمە قىلىش ئارقىلىق ئىندېكس تۈزۈشتە ئەمەل قىلىنىدىغان قائىدە ـ پرىنسىپلارنى بېكىتىپ، «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە تۇنجى نەشرى ئاساسىدىكى ئىندېكسنى تەييارلىدى. 2007 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە يېڭى نەشرىنى تەييارلاش گۇرۇپپىسى تەشكىللەندى ۋە «دىۋان»نىڭ يېڭى نەشرىنى ئىشلەپ چىقتى. ئىندېكسنى «دىۋان»نىڭ تۇنجى نەشرى بىلەن يېڭى نەشرىگە ماسلاشتۇرۇش، ئۇنى تولۇقلاش ۋە ھەر ئىككى نۇسخىنىڭ توم، بەت، قۇر نومۇرلىرىنى ئىندېكستا كۆرسىتىش ئۇچۇن، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى «دىۋان»نىڭ تۇنجى نەشرى ئاساسىدىكى ئىندېكسنى تۇزگەن مۇتەخەسسىسلەردىن بىر قىسمىنى تەكلىپ قىلىپ، يەنە زۆرۈر كۇچلەرنى قوشۇپ، بىر گۇرۇپپا تەشكىللىدى. بۇ گۇرۇپپا بىرنەچچە ئاي جاپالىق ئىشلەپ، بۇ خىزمەتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىدى.

ئىندېكسنى تۈزۈشتە تۆۋەندىكى قائىدىلەرگە ئەمەل قىلىندى:

1. ئىندېكسقا كىرگۈزۈلگەن سۆزلەر «دىۋان»دا قوللىنىلغان لاتىن ھەرپلىرى ئاساسىدىكى تىرانسكرىپسىيە بويىچە يېشىل رەڭدە كۆرسىتىلدى، ئاندىن شۇ سۆزنىڭ ئاپتور قوللانغان ئىملا شەكلى ۋە ئۇنىڭ ۋاريانتلىرى قىزىل رەڭدە، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى مەنىسى قارا رەڭدە كۆرسىتىلدى.

2. سۆزلەرنىڭ مەنىلىرىگە ئىزاھ بېرىشتە، مەھمۇد كاشغەرىنىڭ ئىزاھى ئاساسىدا «دىۋان»نىڭ ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا قىلىنغان تەرجىمىسى ئۆلچەم قىلىندى.

3. سۆزلەمدە كەلگەن سۆزلەر تۈپ سۆز ۋە قوشۇمچىلارغا ئايرىلماستىن ئۆز ئەينى بويىچە ئېلىندى. مىسالدا كەلگەن سۆزلەردىن مۇستەقىل مەنىگە ئىگە بولغانلىرى، ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇق سۆزلەرنىڭ بىرىكىشى بىلەن يېڭى مەنىگە ئىگە بولغان سۆز ۋە ئىبارىلەر سۆزلەم قاتاردا بېرىلدى ھەم ئۇلارنىڭ مەنىلىرى كۆرسىتىلدى.

4. سۆز مەنىلىرىدىن كېيىن شۇ سۆزنىڭ «دىۋان»دا ئۇچرايدىغان تۇم سانى، بەت، قۇر نومۇرلىرى كۆرسىتىلدى. قۇر نومۇرلىرىنى بېرىشتە سۆزلەرنىڭ يازما نۇسخىدىكى شەكلى بېرىلگەن قۇر ئاساس قىلىندى. «دىۋان»نىڭ يېڭى نەشرىنىڭ سۆزلەم ئۇچرايدىغان بەت ۋە قۇر نومۇرلىرى كۆڭ رەڭدە، ئاندىن ئۇيغۇرچە تۇنجى نەشرىنىڭ تۇم سانى يېشىل رەڭدە، بەت، قۇر نومۇرلىرى قارا رەڭدە كۆرسىتىلدى. سۆزلەملەرنىڭ تۇم سانى، بەت، قۇر نومۇرلىرى ئالدىغا، مىسالدا كەلگەن سۆزلەرنىڭ تۇم سانى، بەت، قۇر نومۇرلىرى تەرتىپ بويىچە ئارقىسىغا بېرىلدى. «دىۋان»نىڭ يېڭى نەشرىنىڭ بەت، قۇر نومۇرلىرى كۆرسىتىلگەندە، ماۋزۇلار ۋە ئۇنىڭ ئالدى ـ ئارقىسىدىكى ئاق تاشلانغان قۇرلارمۇ ھېسابقا ئېلىنىپ، قۇر سانى ئىچىگە كىرگۈزۈلدى (مىسال ئۈچۈن ئىندىكىسنىڭ ئاخىرىدا بېرىلگەن «تەقلىدىي بەت»كە قارالسۇن).

5. ياسىغۇچى قوشۇمچىلارنىڭ يارىمى بىلەن ياسالغان سۆزلەر يازما نۇسخىدىكى شەكلى بويىچە ئېلىندى، تۈرلەنگەن سۆز شەكىللىرى ئېلىنمىدى. كۆپ مەنىلىك پېئىللارنىڭ تىرانسكرىپسىيىسىدىن كېيىن قوش چېكىت قويۇلۇپ، ئۇنىڭ بىرىنچى مىسالىنىڭ تىرانسكرىپسىيىسى تەرجىمىسى بىلەن كۆرسىتىلدى. پېئىللارنىڭ كەلگۈسى زامان شەكلى بىلەن مەستەر شەكىللىرى شۇ پېئىلنىڭ ئاخىرىغا قوشۇپ بېرىلدى.

6. شەكىلداش سۆزلەر ۋە كۆپ مەنىلىك سۆزلەر «دىۋان»دىكى تەرتىپى بويىچە ئايرىم ـ ئايرىم بېرىلدى.

7. ئادەم ئىسىملىرى، قەبىلە ـ ئۇرۇق ناملىرى ۋە يەر ناملىرى سۆزلەمدە ۋە

مىسالدا كەلگەن ئورنى بويىچە بېرىلگەندىن باشقا، ئىندېكسقا «خاس ئىسىملار» ماۋزۇسى ئاستىدا قوشۇمچە قىلىنىپ، تىرانسكرىپسىيە تەرتىپى بويىچە ئايرىم بېرىلدى.

8. «دىۋان»دىكى ماقال - تەمسىللەر، ئەدەبىي پارچىلار ئەسلىي يېزىق شەكلى، تىرانسكرىپسىيىسى ۋە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدىكى تەرجىمىسى بىلەن ئىندېكسقا قوشۇمچە قىلىنىپ، تىرانسكرىپسىيە تەرتىپى بويىچە ئايرىم بېرىلدى.

9. سۆزلەرنى ئىزاھلىغاندا «دىۋان»نىڭ تېكىست قىسمىدا ئىشلىتىلگەن شەرتلىك بەلگىلەر ئىندېكستىمۇ شۇ بويىچە قوللىنىلدى.

مؤنده‌ربجه

1 ..... A

34 ..... Ə

61 ..... Ə̣

65 ..... B

105 ..... D

106 ..... F

107 ..... Ƣ

108 ..... H

109 ..... Ḥ

110 ..... İ

121 ..... Ï

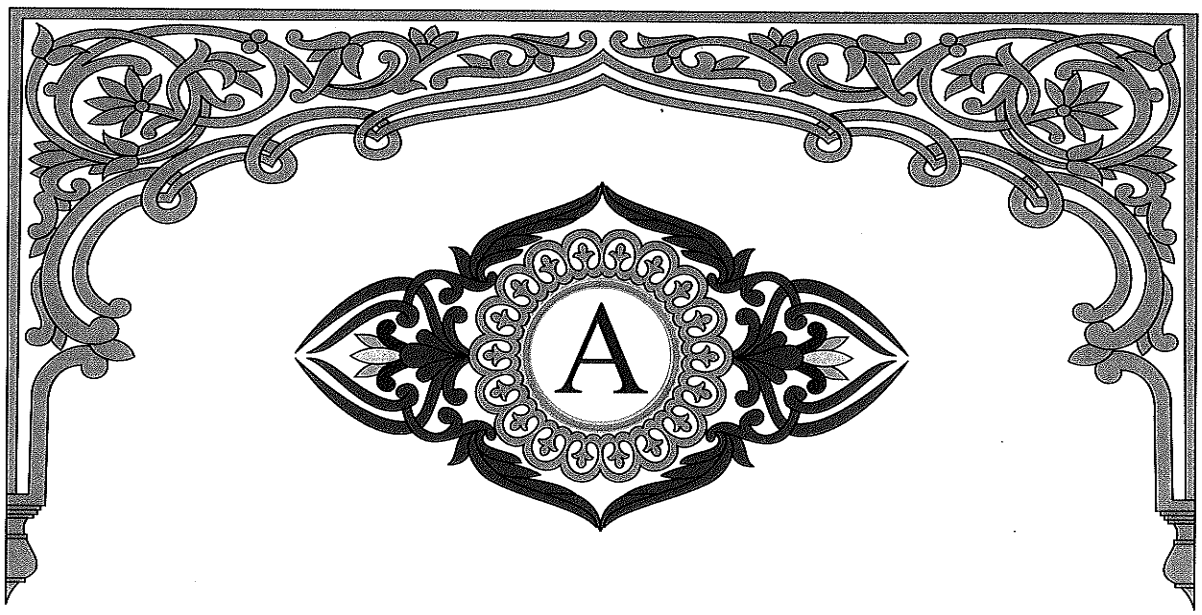
126 ..... J̇

127 ..... K

164 ..... Ḳ

223 L

M 224
N 232
O 237
Ɵ 264
P 276
Q 282
R 306
S 307
T 355
U 423
Ü 437
W 447
X 448
Y 450
Z 510
Ƶ 511
قوشۇمچە I ، خاس ئىسىملار 512
ئادەم ئىسىملىرى 512
قەبىلە، ئۇرۇق، خەلق، مىللەت ئىسىملىرى 519
مەملىكەت ۋە يەر ئىسىملىرى 527
شەھەر، يۇرت، قەلئە ئىسىملىرى 531
ئۇنۋان، نام ـ ئاتاقلار 538
تاغ، دەريا، دېڭىز، كۆل ئىسىملىرى 541
يېزا ـ قىشلاق، يايلاق، داۋان، چۆل ئىسىملىرى 544
سەييارە، يۇلتۇز، پەسىل ئىسىملىرى 546
قوشۇمچە II ، ماقال ـ تەمسىلە 547
قوشۇمچە III ، ئەدەبىي پارچىلار 589
قوشۇمچە IV ، تەقلىدىي بەت 653

a أاْ ھەيران قېلىش ۋە ئەجەبلىنىشنى بىلدۇرىدىغان سۆز. 41 – 17، 41 – 18 · I 55 – 5، 55 – 6·

aba ئاپا، ئانا. ئوغۇزچە. 76 – 6 · I 116 – 16·

aba ئېيىق. قىپچاقچە. 76 – 8 · I 117 – 1·

aba دادا، ئاتا. تۇبۇتچە. 76 – 9 · I 117 – 3·

aba aba baxï — تاغلاردا ئۆسىدىغان، تەرخەمەككە ئوخشايدىغان، پېلىكىدە تىكىنى بار ئوت. 76 – 12 · I 117 – 7·

abakˌï قارانچۇق. 114 – 15 · I 184 – 11·

abalï ئاكا بىر نەرسىنى «ئاز بولۇپ قالدى» دەپ بىلگەندە ئېيتىلغان سۆز. 114 – 25 · I 185 – 5·

abaŋ ئەگەر. 112 – 13، 304 – 18، 336 – 7، 561 – 9 · I 576 – 1، 519 – 13، 181 – 8؛ II 300 – 11·

abaqï ئاجىز ئالۇاستى، ھۇجۇ. 114 – 9 · I 184 – 2، 184 – 3·

abisgün ئۆكۈنۈش ئابىسگۇن. دېڭىز ئىسمى. 801 – 12 · III 206 – 4·

abï ئابى. ئەرلەر ئىسمى. 76 – 14 · I 117 – 10·

abïddï ئېيتىۋېتىش، يوشۇردى، چەتنەتتى. 165 – 13 · I 289 – 9· (abïtur – abïtmakˌ ئېيتۇر – ئېيتماقˌ) 171 – 25 · I 289 – 12·

abïdï ئېيىدىغان يوشۇردى. III 343 – 12·

(abïr – abïmakˌ ئېيىر – ئېيتماقˌ) 741 – 26 · III 343 – 15·

abïtoqan ابتىغان يوشۇرۇۋېرىدىغان، چەتنىتىۋېرىدىغان. 127 – 27 · I 209 – 1·

abïttï ئېيتىۋېتىش، يوشۇردى، چەتلەتتى. 165 – 13 · I 277 – 5·

(abïtur – abïtmakˌ ئېيتۇر – ئېيتماقˌ) 165 – 15 · I 277 – 8·

adak‚lïk‚ ئادەتلىك، ئادەتتىكى. 124 – 10 · I 202 – 16 ·

adax ئادەش. 57 – 12 · I 83 – 7 ·

adaxlïk‚ ئادەشلىق، ئاداشلىق، دوستلۇق. 124 – 9، 123 – 28 · I 202 – 15، 201 – 13 ·

aoq ئاغ، چاتارا، چات. 72 – 2 · I 110 – 8 ·

aoqan ئاغىن: *aoqan ər* — خىلىڭ ـ خىلىڭ ئادەم، دەمغىدا گەپ قىلىدىغان ئادەم. 69 – 12 · I 106 – 2 ·

aoqartoqu ئاغرىتقۇ بۇغداي يارمىسىدىن ياسالغان بوزىغا ئوخشاش ئىچىملىك. 1018 – 20 · III 600 – 2 ·

aoqdï ئاغدى ئاشتى، چىقتى، كۆتۈرۈلدى. 141 – 24 · I 234 – 9 ·

(ئاغار – ئاغماق *aoqar – aoqmaq*) 141 – 25 · I 234 – 11 ·

aoqdï ئاغدى: *bulït aoqdï* — بۇلۇت كۆتۈرۈلدى. 142 – 1 · I 234 – 12 ·

aoqduk‚ ئاغدۇق: *aoqduk‚ kixi* — بىر يەرگە پاناھ تىلەپ كەلگەن يات كىشى. 85 – 25 · I 135 – 3 ·

aoqï ئاغىي يىپەك رەخت. 78 – 14، 517 – 9 · I 121 – 6؛ II 216 – 15 ·

aoqïl ئاغۇل ئىغىل. 66 – 21 · I 100 – 20 ·

aoqïm ئاغىم: *bir aoqïm yər* — بىر ئاتلاپلا ئۇستىگە چىققىلى بولىدىغان يەر. 67 – 24 · I 103 – 2 ·

aoqïqï ئاغجى، ئاغىجى يىپەك رەختلەرنى ساقلىغۇچى، خەزىنىچى. 114 – 11، 78 – 14 · I 184 ، 5 – 121 – 6 ·

aoqïr ئاغرى، ئاغىرى ئىغىر؛ قەدىرلىك، ئەزىز. 52 – 18، 52 – 19، 52 – 20، 52 – 22، 85 – 27، 742 – 7، 876 – 7 · I 74 – 6، 74 – 9، 135 – 6؛ III 90 – 10، 340 – 12 ·

aoqïr ئاغىر: *aoqïr nəŋ* — قىممەتلىك (قىممەت باھالىق) نەرسە. 52 – 22 · I 74 – 12 ·

aoqïrladï ئاغرىلدى قەدىرلىدى، ئەزىز قىلدى. 231 – 5 · I 394 – 16 ·

(ئاغرىلار – ئاغرىلاماق *aoqïrlar – aoqïrlamak*) 231 – 7 · I 394 – 19 ·

aoqïrlandï ئاغرىنىدى قەدىرلەندى. 224 – 26 · I 383 – 11 ·

(ئاغرىلنۇر – ئاغرىلنماق *aoqïrlanur – aoqïrlanmak*) I 225 – 1 · 383 – 15 ·

aoqïrlïoq ئاغرىلىغ: *aoqïrlïoq ər* — ھۆرمەتلىك ئادەم. 122 – 18 · I 198 – 14 ·

aoqïtoqan اَغْتُغانْ چىقىرىۋېرىدىغان· 129 – 3· I 211 – 10·

aoqïttï اَغْتِي چىقاردى· 169 – 1· I 284 – 4·

(اَغْتُرْ – اَغْتِماقْ *aoqïtur – aoqïtmaq*) 169 – 3· I 284 – 7·

aoqïxdï اَغْشْ ئۆرلەش، ئېشىش· 57 – 18· I 83 – 14·

aoqïxdï اَغْشْدِي: *ol mənin birlə taoqka aoqïxdï* — ئۇ مېنىڭ بىلەن تاغقا چىقىشتى· 151 – 11· I 249 – 18·

(اَغْشُرْ – اَغْشْماقْ *aoqïxur – aoqïxmaq*) 151 – 13· I 249 – 20·

aoqïz اَغْـــزْ ئېغىز، دەريا، تۆلۈم، كوزا، كۆپ، قۇدۇق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنىڭ ئاغزى· 54 – 6· I 77 – 5·

aoqïz اَغْزْ، اَغِيـــزْ ئېغىز· ئادەم ۋە ھايۋاننىڭ ئاغزى· 54 – 7، 44 – 24، 54 – 9، 940 – 5· I 77 – 7، 61 – 3، 77 – 8؛ III 464 – 2·

aoqïzladï اَغِـــزْلادِي: *ol arïqnï aoqïzladï* — ئۇ ئېرىققا ئېغىز (ئېچىق) ئاچتى· 232 – 12· I 397 – 1·

(اَغِـــزْلارْ – اَغِزْلامـــاقْ *aoqïzlar – aoqïzlamaq*) 232 – 14· I 397 – 4·

aoqlaq اَغْـــلاقْ: *aoqlaq yər* — ئاخلاق يەر، خالىي يەر· 687 – 17· I 162 – 1·

aoqlattï اَغْلَتِي يىراقلاشتۇردى· 206 – 7· I 350 – 18·

(اَغْلَتُرْ – اَغْلَتْماقْ *aoqlatur – aoqlatmaq*) 206 – 9· I 351 – 3·

aoqnadï اَغْنادِي ئېغىنىدى؛ دۇدۇقلىدى· 222 – 8· I 379 – 18·

(اَغْنارْ – اَغْناماقْ *aoqnar – aoqnamaq*) 222 – 9· I 380 – 2·

aoqnattï اَغْنَتِي ئاغناتتى ~ ئېغىناتتى؛ قورۇدى· 207 – 7· I 353 – 1·

(اَغْنَتُرْ – اَغْنَتْماقْ *aoqnatur – aoqnatmaq*) 207 – 10· I 353 – 5·

aoqrïdï اَغْرِيدِي ئاغرىدى· 211 – 27· I 361 – 12·

(اَغْرِيرْ – اَغْرِيماقْ *aoqrïr – aoqrïmaq*) 212 – 2· I 361 – 15·

aoqrïoq اَغْرِغْ ئاغرىق· 84 – 18· I 133 – 3·

aoqrïq,andï اَغْرِقَنْدِي ئاغرىق تارتتى· 239 – 21· I 409 – 9·

(اَغْرِقَنْرْ – اَغْرِقَنْمـــاقْ *aoqrïq,anur – aoqrïq,anmaq*) 239 – 22· I 409 – 10·

aoqrïndï اَغْـــرِنْدِي ئاغرىپ كەتتى، ئاغرىقتىن قىينالدى· 197 – 16· I 334 – 19·

(اَغْرِنُرْ – اَغْرِنْماقْ *aoqrïnur – aoqrïnmaq*) 197 – 18· I 335 – 2·

aoqrïttï اَغْرِتِي ئاغرىتتى، رەنجىتتى· 203 – 20· I 345 – 18·

(اَغْرِتُرْ – اَغْرِتْماقْ aoqrïtur – aoqrïtmak) 203 · 21 – 345 · 19 I

aoqrïxtïlar اَغْرِشْتِيلارْ: olar bu ïxka aoqrïxtïlar — ئۇلار بۇ ئىشقا ئاغرىنىشتى. 185 · 1 – 312 · 18 I

(اَغْرِشُورْ – اَغْرِشْماقْ aoqrïxur – aoqrïxmak) 185 · 2 – 312 · 19 I

aoqrudï اَغْرُودِي ئېغىرلىدى، ئېغىرلاشتى. 211 · 25 – 361 · 8 I

(اَغْرُورْ – اَغْرُوماقْ aoqrur – aoqrumak) 211 · 27 – 361 · 10 I

aoqruoq اَغْرُغْ ئوقرەك. 84 · 20 – 133 · 5 I

aoqruk اَغْرُقْ ئېغىرلىق، يۈك. 85 · 27، 742 · 7 – 135 · 6: III 90 · 10 –

aoqruk,landï اَغْرُقْلَنْدِي ئېغىرسىنىدى. 240 · 28 – 412 · 1 I

(اَغْرُقْلَنْمــاقْ – اَغْرُقْلَنُرْ aoqruk,lanmak – aoqruk,lanur) 241 · 1 – 412 · 4 I

aoqsadï اَغْسادِي چىققۇسى كەلدى. 214 · 11 – 366 · 3 I

(اَغْسارْ – اَغْساماقْ aoqsar – aoqsamak) 214 · 12 – 366 · 5 I

aoqtarïldï اَغْتَرِلْدِي ئاغدۇرۇلدى. 193 · 15 – 327 · 12 I

aoqtïldï اَغْتِلْدِي يىقىتىلدى. 193 · 14 – 327 · 11 I

(اَغْتِلُرْ – اَغْتِلْماقْ aoqtïlur – aoqtïlmak) 193 · 16 – 327 · 13 I

aoqu اَغُــو ئوغا، زەھەر. 38 – 7، 78 – 13، 940 – 5 · 121 – 5: III 464 – 2 ·

aoquk,tï اَغُقْتِي ئوغلاندى، زەھەرلەندى. 155 · 14 – 257 · 15 I

(اَغُقارْ – اَغُقْماقْ aoquk,ar – aoquk,mak) 155 · 16 – 257 · 18 I

aoquladï اَغُولادِي ئوغلىدى، زەھەرلىدى. 238 · 3 – 407 · 6 I

(اَغُولارْ – اَغُولاماقْ aoqular – aoqulamak) 238 · 5 – 407 · 9 I

aoquz اَغُزْ ئوغۇز، ئوغۇز سۈت. 54 · 3 – 77 · 1 I

aoquzluoq اَغُزْلُغْ: aoquzluoq ər — ئوغۇزلۇق ئادەم. 122 · 24 – 199 · 3 I

ahsadï اَحْسادِي ئاقسىدى. 213 · 26 – 365 · 5 I

(اَحْسارْ – اَحْساماقْ ahsar – ahsamak) 214 · 1 – 365 · 6 I

ahsak اَحْساقْ ئاقساق. 100 · 26 – 161 · 15 I

ahsak, buhsak اَحْساقْ بُحْسَقْ ئاقساق - چولاق. 355 · 1 – 608 · 13 I

ahsattï اَحْسَتِّي ئاقساتتى. 204 · 8 – 346 · 20 I

(اَحْسَتُرْ – اَحْسَتْماقْ ahsatur – ahsatmak) 204 · 9 – 347 · 1 I

ahsuŋ اَحْسُنْكْ: ahsuŋ ər — جبدەلچى ئادەم. 98 · 30 – 157 · 14 I

ahtardï اَحْتَرْدِي ئاختۇردى، ئاغدۇردى. 174 · 14 – 293 · 11 I

(اَحْتَرُرْ – اَحْتَرْماقْ ahtarur – ahtarmak) 174 · 20 – 293 · 19 I

ahxam اَخْشَمْ ئاخشام. 90 – 28· I 144 – 15·

ak, اَاقْ، اَقْ ئاق. ئوغۇزچە. 72 – 7، 72 – 8، 72 – 9، 112 – 15، 201 – 14، 269 – 18، 720 – 31· I 110 – 14، 110 – 15، 181 – 12، 341 – 13، 459 – 11؛ III 51 – 12·

ak, اَاقْ: *aḳ saḳal ər* — ئاق ساقال ئادەم. 72 – 9· I 110 – 16·

ak, say اَاقْ سايْ ئاقساي. يەر ئىسمى. 72 – 11· I 111 – 1·

ak, tərək اَاقْ تَراك ئاقتېرەك. ئىلى دەرياسىدىكى بىر كېچىك ئىسمى. 72 – 12· I 111 – 2·

akdï اَقْدِي ئاقتى، كەلدى. 138 – 4· I 227 – 3·

(akar – akmaḳ اَقارْ – اَقْماقْ) 138 – 5· I 227 – 4·

akï اَقِي سېخىي، قولى ئوچۇق. 78 – 22· I 121 – 15·

akï اَقِي ئاقلانغان، تازا. 78 – 23· I 121 – 16·

akïladï اَقِيلادِي سېخىي ھېسابلىدى، سېخىي كۆردى. 238 – 10· I 407 – 15·

(akïlar – akïlamaḳ اَقِيلارْ – اَقِيلاماقْ) 238 – 11· I 407 – 17·

akïm اَقِمْ ئېقىم. 67 – 25· I 103 – 4·

akïn اَقِنْ ئېقىن، سەل. 69 – 17، 69 – 17، 83 – 6، 129 – 6، 169 – 4، 720 – 33، 738 – 5، 986 – 14· I 106 – 8، 106 – 8، 130 – 2، 211 – 13، 284 – 8؛ III 51 – 14، 83 – 1، 544 – 2·

akïndï اَقِنْدِي: *aḳïndï suv* — ئېقىندى سۇ. 117 – 29· I 189 – 12·

akïnqï اَقِنْجِي ئېقىنچى. زەربىدار قوشۇن. 112 – 6، 69 – 17، 169 – 5· I 181 – 4، 106 – 10، 284 – 10·

akïtoqan اَقِتْغانْ ئېقىتۇبرىدىغان. 129 – 6· I 211 – 13·

akïttï اَقِتِّي ئېقىتتى. 169 – 4، 169 – 5· I 284 – 8·

(akïtur – akïtmaḳ اَقِتُرْ – اَقِتْماقْ) 169 – 7· I 284 – 12·

akïxdï اَقِشْدِي ئېقىشتى. 151 – 22· I 250 – 13·

akïïxdï اَقِلِشْدِي ئېقىشتى. 189 – 11· I 320 – 17·

(akïïxur – akïïxmaḳ اَقِلِشُورْ – اَقِلِشْماقْ) 189 – 13· I 321 – 2·

akru اَقْرُو ئاستا. 96 – 28· I 154 – 11·

akrun اَقْرُن ئاستا. 956 – 3· III 492 – 11·

akturdï اَقْتُرْدِي ئاقتۇردى. 176 – 21· I 297 – 9·

(akturur – akturmaḳ اَقْتُرُرْ – اَقْتُرْماقْ) 176 – 22· I 297 – 10·

al اَالْ خانلار بايراق قىلىشقا، ئەمەلدارلار ئېگەر قاپلاشقا ئىشلىتىدىغان ھال رەڭ يېپەك رەخت. 72 – 14· I 111 – 4·

al ئال، ئالْ ھەيلە. 72 – 16، 58 – 24، 253 – 19. I 111 – 7، 86 - 2، 433 – 8.

al ئال، ئالْ ھال. 72 – 15، 811 – 7. I 111 – 6؛ III 223 – 1.

ala ئالا ئالا، پەسە ئادەم، ئالا كۆڭۈل. 72 – 25، 72 – 26، 72 – 28، 79 – 15. I 111 – 14، 123 – 5، 111 – 15.

ala ئالا ئالا. يايلاق ئىسمى. 72 – 28. I 111 – 18.

ala ئالا «ئاستا، ئالدىرماي» دېگەن مەنىلەرنى بېرىدىغان يارەمچى سۆز. 79 – 22، 709 – 3. I 123 – 11؛ III 31 – 9.

ala ala ئالا ئالا ئاستا ـ ئاستا. 79 – 22. I 123 – 12.

ala yïoqaq ئالا يىغاچ ئالايمىغاچ ~ ئالاياغاچ. يەر ئىسمى. 72 – 28. I 111 – 18.

alaŋ ئالَڭ ئالاڭ، ھاللاڭ، ئوچۇقچىلىق. 112 – 25. I 182 – 6.

alaŋ yazï ئالَڭ يَزِي تۈز يېزىق، ئالاڭ مەيدان. 112 – 25. I 182 – 6.

alaŋïr ئالاڭِر كېمىرگۈچىلەر ئائىلىسىگە كىرىدىغان كىچىك بىر ھايۋان. 113 – 14. I 218 – 14.

alaqu ئالاجُو ئالچۇق، كەپە. 114 – 8. I 184 – 1.

alardï ئالَرْدِي ئالا بولدى. 146 – 19. I 241 – 13.

(ئالارُرْ – ئالَرْماقْ alarur – alarmaq) 146 – 23. I 241 – 18.

alarttï ئالَرْتِي ئالايىتتى. 1008 – 21. III 582 – 9.

(ئالَرْتُرْ – ئالَرْتْماقْ alartur – alartmaq) 1008 – 22. III 582 – 11.

alawan ئالاوانْ تىمساھ. 117 – 10. I 188 – 19.

aldadï ئالْدادِي ئالدىدى. 211 – 16. I 360 – 18.

(ئالْدارْ – ئالْداماقْ aldar – aldamaq) 211 – 17. I 360 – 19.

aldï ئالْدِي ئالدى. 138 – 15. I 227 – 19.

(ئالرْ – ئالْماقْ alïr – almaq) 138 – 16. I 228 – 2.

aloquk, ئالَقُقْ ئالغۇق. يەر ئىسمى. 86 – 26. I 136 – 19.

alïoq ئالــغْ ھەر نەرسىنىڭ يامىنى، ئەسكىسى. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 59 – 17، 292 – 3. I 87 – 9، 498 – 15.

alïk, ئالِقْ ئۇچار قاناتلار تۇمشۇقى. ئوغۇزچە. 62 – 18. I 92 – 9.

alïk,ti ئالَقْتِي چۇشكۇنلەشتى، بۇزۇلدى. 155 – 17. I 257 – 19.

(ئالَقارْ – ئالَقْماقْ alïkar – alïkmak) 155 – 20. I 258 – 4.

alïm ئالَمْ، ئالِيمْ ئېلىم، ئېلىنمىدىغان قەرز. 68 – 2، 45 – 6، 153 – 12، 226 – 13، 542 – 1، 561 – 1، 904 – 1. I 103 – 11، 61 – 12، 253 – 13، 386 – 14؛ II 263 – 12، 307 – 13؛ III 392 – 18.

alïmlïoq اَلـمْلـغْ: *alïmlïoq ər* — ئېلىشى بار ئادەم. 123 – 20· I 201 – 4·

alïmqï اَلِيمْـــجِي، اَلمْجـــي ئېلىمچى، ئالغۇچى. 68 – 4، 311 – 3· I 103 – 12، 532 – 3·

alïn اَلِنْ پەشانە، ماڭلاي. 70 – 2· I 107 – 1·

alïn اَلـــنْ تـاغنىڭ دوقمىسى. 70 – 3، 461 – 5· I 107 – 2؛ II 104 – 14·

alïndï اَلِنْدِي: *ol alïmïn alïndï* — ئۇ ئېلىشىنى ئالدى. 163 – 26· I 274 – 3·

(اَلِنُرْ – اَلِنْماقْ *alïnur – alïnmaq*) 163 – 27· I 274 – 4·

alïnlïoq اَلـــنْلِغْ: *alïnlïoq ər* — پەشانىسى كەڭ ئادەم. 123 – 21· I 201 – 6·

alïx اَلـــشْ ئېلىش، دەريا ياكى كۆللەردىن سۇ ئاچىدىغان ئېغىز. 58 – 1· I 84 – 10·

alïx اَلـــشْ ئېلىش، قەرزداردىن قەرزنى ئېلىش. 58 – 3، 58 – 3· I 84 – 12، 84 – 12·

alïxdï اَلِشْدِي ئېلىشتى. 153 – 12· I 253 – 13·

(اَلِشُورْ – اَلِشْماقْ *alïxur – alïxmaq*) 153 – 14· I 253 – 15·

alqa bəlük اَلْـــقا بُلُـــكْ ئالقا بوشلۇك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 4· I 78 – 21·

alqaldï اَلْقَلْدِي ئالقىشلاندى. 195 – 21· I 331 – 14·

(اَلْقَلُرْ – اَلْقَلْماقْ *alqalur – alqalmaq*) 195 – 23· I 331 – 16·

alqïndï اَلْقِنْدِي تۇڭىدى. 199 – 7· I 337 – 13·

(اَلْقِنُورْ – اَلْقِنْماقْ *alqïnur – alqïnmaq*) 199 – 8· I 337 – 15·

alqïx اَلْـــقِشْ ئالقىش. ماختاش، دۇئا قىلىش. 84 – 9، 84 – 10، 186 – 18، 195 – 21· I 132 – 8، 132 – 10، 316 – 3، 331 – 14·

alqïxdï اَلْقِشْدِي ئالقىشلاشتى، ماختاشتى. 186 – 18· I 316 – 2·

(اَلْقِشُـــورْ – اَلْقِشْـــماقْ *alqïxur – alqïxmaq*) 186 – 21· I 316 – 5·

alqïxtï اَلْقِشْتِي: *boy ikki bilə alqïxdï* — ئىككى قەبىلە بىر - بىرىنى يوق قىلىشتى. 186 – 15· I 315 – 18·

(اَلْقِشُورْ – اَلْقِشْماقْ *alqïxur – alqïxmaq*) 186 – 17· I 316 – 1·

alqtï اَلْقْتِي ئالدۇرۇپ قويدى، يوقاتتى. 1002 – 17· III 571 – 7·

(اَلْقارْ – اَلْقْماقْ *alqar – alqmaq*) 1002 – 19· III 571 – 9·

alma اَلْما ئالما. ئوغۇزچه. 109 – 8· I 176 – 5·

almïla اَلْمـــلا ئالمـا. 115 – 28، 277 – 26، 646 – 22، 704 – 21، 892 – 12· I 186 – 10، 474 – 3؛ II 456 – 4؛ III 23 – 10، 371 – 17·

alp اَلْـــــبْ بـاتۇر، قـەھرىمان. 43 – 11، 104 – 32، 107 – 23، 116 – 20، 281 – 17، 295 – 27، 391 – 20، 675 – 14، 934 – 15· I 58 – 5، 167 – 10، 173 – 9، 187 – 13، 480 – 9، 504 – 15، 671 – 20؛ II 510 – 19؛ III 453 – 3·

alp aya اَلْبْ اَيا ئالپ ئايا. ئەرلەر ئىسمى. 847 – 6· III 289 – 8·

alp ər toŋa اَلْبْ اَرْ تُنكا ئالپ ئەرتوڭا. ئۇلۇغ خاقاننىڭ ئىسمى. 43 – 14· I 58 – 8 قاراڭ: *toŋa alp ər*

alp təgin اَلْبْ تكِين ئالپ تېگىن. قۇل ئىسمى. 315 – 16· I 539 – 16·

alpaoqut اَلْبـاَغُتْ يېڭىلمەس قەھرىمان، تاغ يۈرەك باتۇر. 120 – 26· I 195 – 7·

alqaḳ اَلْجَقْ كۆڭلى يۇمشاق، مىجەزى ئوبدان. 86 – 23، 43 – 11· I 136 – 16، 58 – 5·

alsadï اَلْسادِي ئالغۇسى كەلدى. 215 – 2· I 367 – 10·

(اَلْسارْ – اَلْساماقْ *alsar – alsamaḳ*) 215 – 3· I 367 – 12·

alsïḳtï اَلْسـقْتِي: *ol tavarïn alsïḳtï* — ئۇ تاۋارىنى ئالدۇرۇپ قويدى. 190 – 22· I 323 – 1·

(اَلْسقارْ – اَلْسقْماقْ *alsïḳar – alsïḳmaḳ*) 190 – 23· I 323 – 3·

altïn اَلْتِنْ ئالتىن، ئاستىن، تۆۋەن. 92 – 13، 92 – 14· I 147 – 9، 147 – 11·

altun اَلْـــتُونْ، اَلْـــتُنْ ئالتۇن. 101 – 19، 52 – 2، 136 – 4، 274 – 17، 281 – 19، 285 – 21، 382 – 18، 421 – 26، 517 – 9، 547 – 24، 557 – 20، 878 – 7· I 162 – 18، 73 – 7، 223 – 6، 467 – 15، 480 – 11، 488 – 1، 656 – 5؛ II 32 – 6، 216 – 15، 274 – 18، 294 – 1؛ III 344 – 11·

altun baḳan اَلْـــتُنْ بَقَـــنْ ئالتۇندىن ياسالغان بويۇن ھالقا. 304 – 11· I 519 – 6·

altun han اَلْتُونْ خانْ ئالتۇنخان. تاغ ئىسمى. 1000 – 9· III 568 – 3·

altun k̡an اَلْتُونْ قانْ ئالتۇنقان. تاغ ئىسمى. 1000 – 8· III 568 – 1·

altun tarïm اَلْتُنْ تَـرِمْ خـان ئـەۋلادىدىن بولغـان ئاغىچـا ـ خېنـىملارغـا بېرىلگـەن ئۇنۇڭ. 301 – 26. I 514 – 14.

alturdum اَلْتُرْدُمْ ئالدۇردۇم. 177 – 14. I 298 – 19.

(اَلْتُـرُرْمَنْ ـ اَلْتُرْمـاقْ altururmən – alturmak) 177 – 15. I 299 – 1.

aluk, اَلُقْ: *aluk, ər* — تاقىر باش ئادەم. ئوغۇزچە. 62 – 5. I 91 – 14.

aluq اَلُوجْ ئالۇچا. 103 – 7. I 164 – 9.

aluqïn اَلُوجِينْ يېگـىلى بولىدىغان بىر خىل بوغۇملۇق ئوت. 115 – 18. I 186 – 4.

alux اَلُشْ ئالۇش. يەر ئىسمى. 58 – 2. I 84 – 11.

amaq اَمَجْ ئاماچ، نىشان، قارا. 52 – 11. I 73 – 15.

amaq اَمَجْ ئاماچ، بوقۇسا، ياغاچ ساپان. 52 – 12. I 73 – 16.

amaqladï اَمَجْلادِي قارىغا ئالدى، نىشانلىدى. 230 – 25. I 394 – 6.

(اَمَجْـلارْ ـ اَمَجْلامـاقْ amaqlar – amaqlamak) 230 – 26. I 394 – 8.

amaqlïk, اَمَجْلـىقْ: *amaqlïk, yər* — ئاماچلىق يەر، قارىغا ئېتىش ئۈچۈن تەييارلانغان يەر. 125 – 2. I 204 – 6.

amrak, اَمْرَقْ ئامراق. 86 – 27. I 136 – 20.

amruldï اَمْرُلْدِي توختىدى، تىندى. 195 – 11. I 331 – 1.

(اَمْرُلُـرْ ـ اَمْرُلْمـاقْ amrulur – amrulmak) 195 – 15. I 331 – 6.

amul اَمُـلْ قىمىرلىماي جىم تۇرغان نەرسە؛ خاتىرجەم. 67 – 8، 67 – 12، 788 – 7. I 101 – 14، 101 – 18؛ III 181 – 2.

amurttï اَمُرْتِي باستى، تىنچلاندۇردى. 1009 – 1. III 582 – 17.

amuxdï اَمُشْـدِي: *amuxdï ər* — (تاپا ـ تەنىدىن) ھاك ـ تاك قالغان ئادەم. 154 – 16. I 256 – 4.

(اَمُشُـورْ ـ اَمُشْـماقْ amuxur – amuxmak) 154 – 17. I 256 – 5.

amxuy اَمْشُوىْ ئالگرات. 97 – 18. I 155 – 15.

ana اَنا ئانا. 80 – 22. I 125 – 3.

analadï اَنالادِي ئانىلىدى. 238 – 18. I 408 – 6.

(اَنالارْ ـ اَنالاماقْ analar – analamak) 238 – 19. I 408 – 8.

anaq اَنَجْ ئانىقىز. 25 – 14. I 74 – 2.

and اَنْدْ ئانت، قەسەم. 44 – 4، 350 – 4. I 60 – 1، 599 – 10.

anda اَنْدا ئاندا، ئۇ يەردە. 106 – 5، 92 – 22، 92 – 23. I 170 – 3، 148 – 4، 148 – 6.

andaoq اَنْـداغْ، اَنْـدَغْ ئانداق، شۇنداق. چىگىلچە. 100 – 10، 40 – 7، 135 – 23، 161 – 19، 246 – 16، 615 – 5، 805 – 8، 830 – 24، 876 – 1، 891 – 9. I 160 – 7، 53 – 8، 222 – 13، 269 – 11، 421 – 8؛ II 400 – 9؛ III 212 – 15، 258 – 8، 340 – 5، 369 – 17.

andan اَنْدَنْ ئاندىن، ئاندىن كېيىن. ئوغۇزچە. 92 – 21. I 148 – 2.

andoqardï اَنْدْغَـــرْدِي ئانت ئىچكۈزدى، قەسەم قىلدۇردى. 1004 – 27. III 575 – 8.

andoqarur – andoqarmaq (اَنْدْغَرُرْ – اَنْدْغَرْمـــاقْ) 1004 – 28. III 575 – 10.

andoqardïm اَنْدْغَرْدِمْ ئانت ئىچكۈزدۈم. 239 – 28. I 410 – 2.

andoqarurmən – andoqarmaq (اَنْدْغَرُرْمَنْ – اَنْدْغَرْمـــاقْ) 239 – 30. I 410 – 4.

andïoq اَنْدِغْ ئەگىلەك ۋە غەلۋىرگە ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ قاسقىنى. 100 – 11. I 160 – 9.

andïk¸tï اَنْدِقْتِي ئانت ئىچتى. 191 – 14. I 323 – 4.

andïk¸ar – andïk¸mak (اَنْدِقـــارْ – اَنْدِقْمـــاقْ) 191 – 14. I 323 – 5.

anoqa اَنْغا ئاڭقا. 107 – 15. I 173 – 1.

anoqardï اَنْغَرْدِي ئانت ئىچكۈزدى. 179 – 4. I 302 – 1.

andoqarur – andoqarmaq (اَنْدْغَـــرُرْ – اَنْدْغَرْمـــاقْ) 179 – 9. I 302 – 8.

anqa اَنْجـــــا شـــۇنچە. 58 – 24، 77 – 23، 253 – 19، 789 – 3، 865 – 13. I 86 – 3، 120 – 3، 433 – 9؛ III 321 – 9.

anudï اَنُودِي ھازىرلاندى، تەييارلاندى. 882 – 16. III 350 – 15.

anur – anumaq (اَنُورْ – اَنُوماقْ) 882 – 18. III 350 – 19.

anuk¸ اَنُقْ: *anuk¸ nən*— تەييار نەرسە. 62 – 19. I 92 – 10.

anuk¸ladï اَنُقْلادِي تەييار پېتى ئالدى. 235 – 4. I 401 – 14.

anuk¸lar – anuk¸lamak (اَنُقْـــلارْ – اَنُقْلامـــاقْ) 235 – 5. I 401 – 16.

anuk¸luk¸ اَنُقْلُقْ ئىشقا تەييار تۇرۇش. 125 – 4. I 204 – 8.

anumï اَنُومِي ماخاۋ كېسىلى. 115 – 1. I 185 – 7.

anundï — ئۇنىڭ: *ol yaoïķa anundï* — ئۇ يېغىغا قارشى تەييارلاندى. 3 – 165 · I 17 – 276 ·

anutoqan — ئۇنىڭ: *anunur – anunmaķ* (ئۇنۇر – ئۇنىماق) 4 – 165 · I 19 – 276 · ئۇنىڭ: *bu ər ol ïxïoq anutoqan* — بۇ ئىشقا تەييارلىنىپلا تۇرىدىغان ئادەم. 15 – 129 · I 6 – 212 ·

anuttï — ئۇنىڭ تەييارلىدى. 16 – 170 · I 13 – 287 ·

aŋ — ئۇنۇر – ئۇنماق) *anutur – anutmaķ* 18 – 170 · I 1 – 288 · ئۇنۇق يېغى دورا بولىدىغان بىر خىل قۇش، قوداي. 15 – 42 · I 1 – 57 ·

aŋ — ئۇنۇق «ياق، ئەمەس» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدىغان سۆز. ئوغۇزچە. 17 – 42 · I 4 – 57 ·

aŋ aŋ — ئۇنۇق ئۇنۇق ياق – ياق. 18 – 42 · I 5 – 57 ·

aŋar — ئۇنكۇر، ئۇنكار ئاڭا، ئۇنىڭغا. 7 – 81، 7 – 38، 27 – 47، 4 – 63، 22 – 72، 14 – 63، 10 – 81، 3 – 93، 10 – 108، 10 – 110، 15، 3 – 142، 8 – 145، 5 – 165، 5 – 167، 5 – 170، 20 – 178، 27 – 203، 3 – 206، 14 – 206، 4 – 207، 22 – 207، 14 – 210، 11 – 212، 7 – 213، 5 – 221، 15 – 221، 1 – 223، 29 – 228، 2 – 256، 21 – 275، 13 – 310، 7 – 335، 15 – 352، 18 – 375، 6 – 423، 7 – 423، 17 – 456، 19 – 456، 3 – 466، 1 – 491، 5 – 496، 11 – 498، 19 – 500، 4 – 501، 17 – 507، 3 – 511، 26 – 513، 12 – 516، 1 – 539، 8 – 541، 11 – 541، 6 – 543، 16 – 545، 10 – 546، 14 – 546، 17 – 546، 19 – 546، 12 – 547، 9 – 548، 22 – 549، 4 – 550، 1 – 563، 17 – 569، 1 – 574، 14 – 574، 8 – 585، 9 – 587، 9 – 588، 4 – 594، 16 – 613، 13 – 631، 6 – 637، 21 – 637، 19 – 640، 18 – 641، 6 – 642، 16 – 644، 22 – 644، 3 – 651، 19 – 660، 8 – 661، 15 – 666، 19 – 669، 21 – 669، 22 – 669، 16 – 670، 15 – 674، 24 – 674، 19 – 675، 1 – 678، 20 – 679، 22 – 679، 4 – 682، 24 – 683، 25 – 713، 1 – 739، 5 – 739، 21 – 743، 24 – 745، 15 – 746، 2 – 747، 14 – 747، 19 – 750، 10 – 751، 6 – 752، 14 – 755، 4 – 757، 14 – 757، 19 – 760، 20 – 760،

·6 – 761 ·1 – 761 ·26 – 760 ·23 – 760 ·21 – 760
·22 – 765 ·17 – 765 ·11 – 765 ·2 – 762 ·13 – 761
·3 – 789 ·16 – 784 ·18 – 768 ·1 – 767 ·8 – 766
·8 – 831 ·5 – 831 ·1 – 831 ·18 – 830 ·11 – 796
·7 – 853 ·22 – 835 ·13 – 835 ·18 – 832 ·6 – 832
·20 – 789 ·19 – 878 ·28 – 877 ·18 – 876 ·13 – 864
·6 – 918 ·13 – 913 ·20 – 912 ·25 – 899 ·12 – 880
·3 – 956 ·13 – 935 ·14 – 925 ·10 – 921 ·20 – 920
– 1008 ·10 – 1008 ·11 – 1004 ·29 – 969 ·5 – 956
·19 – 1014 ·23 – 1010 ·18 – 1010 ·21 – 1008 ·15
– 66 ·3 – 49 ·13 – 125 I ·19 – 1023 ·23 – 1022
·14 – 154 ·15 – 125 ·9 – 120 ·14 – 107 ·6 – 93 ·18
·20 – 276 ·3 – 239 ·15 – 234 ·13 – 177 ·4 – 174
·12 – 350 ·8 – 346 ·5 – 301 ·11 – 286 ·6 – 280
·6 – 362 ·6 – 358 ·15 – 353 ·16 – 352 ·11 – 351
·5 – 391 ·5 – 381 ·12 – 378 ·17 – 377 ·16 – 363
·19 – 603 ·19 – 573 ·10 – 530 ·16 – 469 ·19 – 437
·7 – 114 ·3 – 96 ·19 – 95 ·9 – 34 II :13 – 642
·13 – 183 ·14 – 182 ·3 – 178 ·16 – 173 ·1 – 163
·6 – 258 ·1 – 215 ·10 – 209 ·2 – 204 ·6 – 197
·6 – 272 ·15 – 271 ·7 – 270 ·4 – 266 ·11 – 262
·8 – 316 ·18 – 303 ·8 – 279 ·13 – 275 ·19 – 273
– 363 ·6 – 351 ·8 – 349 ·4 – 345 ·7 – 325 ·6 – 324
·3 – 444 ·16 – 438 ·8 – 437 ·6 – 427 ·13 – 397 ·4
·1 – 465 ·3 – 452 ·12 – 451 ·16 – 446 ·14 – 445
·11 – 501 ·10 – 499 ·12 – 493 ·12 – 483 ·17 – 481
·2 – 519 ·17 – 518 ·5 – 515 ·7 – 511 ·13 – 509
·4 – 85 ·10 – 84 ·1 – 40 III :13 – 526 ·10 – 523
·3 – 108 ·7 – 101 ·2 – 100 ·5 – 99 ·15 – 97 ·8 – 93
·2 – 121 ·9 – 120 ·11 – 117 ·2 – 111 ·8 – 109
– 138 ·9 – 137 ·7 – 130 ·7 – 129 ·9 – 128 ·7 – 127
·1 – 197 ·1 – 183 ·2 – 174 ·7 – 143 ·8 – 140 ·12
·6 – 262 ·6 – 261 ·10 – 259 ·14 – 258 ·17 – 257
– 343 ·11 – 341 ·9 – 321 ·5 – 300 ·8 – 268 ·8 – 267

16، 345 – 13، 347 – 11، 349 – 3، 386 – 14، 412 –
15، 413 – 16، 423 – 1، 427 – 10، 428 – 19، 436 –
13، 454 – 15، 492 – 13، 515 – 2، 574 – 10، 581 –
18، 582 – 9، 586 – 15، 593 – 4، 607 – 10، 609 – 5·

aŋdïdï اَنْكْدِيدِي ماربدى، پېيىگه چۇشتى. 238 – 25· I 408 – 10·
(اَنْكْدِيرْ – اَنْكْدِيماقْ *aŋdïr – aŋdïmak*) 238 – 28· I 408 – 14·

aŋïl اَنكلْ هاللاڭ. 81 – 24، 81 – 24· I 127 – 5، 127 – 5·

aŋïladï اَنكِيلادِي هاڭربدى. 239 – 6· I 408 – 16·
(اَنكِيلارْ – اَنكِيلاماقْ *aŋïlar – aŋïlamak*) 239 – 7· I 409 – 1·

aŋït اَنكتْ هاڭگىت ~ هاڭغىت. 80 – 29· I 125 – 6·

aŋïz اَنكزْ ئېڭىز. 81 – 20· I 126 – 17·

aŋladï اَنْكْلادِي چۇشەندى. ئوغۇزچە. 223 – 9· I 381 – 9·
(اَنْكْلارْ – اَنْكْلاماقْ *aŋlar – aŋlamak*) 223 – 10· I 381 – 11·

aŋraxdï اَنْكْرَشْدِي ئىڭراشتى. 222 – 19· I 380 – 10·
(اَنْكْرَشُورْ – اَنْكْرَشْماقْ *aŋraxur – aŋraxmak*) 222 – 20· I 380 – 12·

aŋut اَنكُتْ پەركا، شاراب پەركاسى. 80 – 30، 81 – 2· I 125 – 8، 125 – 9·

ap // əp أَبْ تەكىتلەش ۋە ئاشۇرۇش قوشۇمچىسى. 37 – 13· I 47 – 5·

ap أَبْ «يوق، ئەمەس» دېگەن مەنىلەردە كېلىدىغان يارىمچى سۆز. 37 – 16، 37 – 16· I 47 – 10، 47 – 11·

aq اَجْ «هاي، هەي، هوي» مەنىلىرىدە ئىشلىتىلىدىغان ئۇندەش سۆزى. 38 – 9، 38 – 9· I 49 – 6، 49 – 7·

aq اَاجْ، اَجْ ئاچ. 70 – 24، 70 – 26، 295 – 9، 576 – 10· I 108 – 3، 503 – 15؛ II 328 – 4·

aqdï اَجْدِي ئاچتى. 135 – 10· I 221 – 17·
(اَجارْ – اَجْماقْ *aqar – aqmak*) 135 – 10· I 221 – 18·

aqï اَجِي ياشانغان خوتۇن. بارسغانچە. 76 – 22· I 118 – 1·

aqïdï اَجِيدِي ئېچىدى. 878 – 21· III 345 – 16·
(اَجِيرْ – اَجِيماقْ *aqïr – aqïmak*) 878 – 22· III 345 – 18·

aqïoɣ اَجِغْ خان مۇكاپاتى. 58 – 17· I 85 – 15·

aqïoɣ اَجِغْ ياخشى ئوزۇقلىنىش. 58 – 19· I 85 – 17·

aqïoq اَجِغْ، اَجِيغْ ئاچچىق. 58 – 21، 458 – 10، 637 – 11، 646 – 18، 646 – 22، 892 – 12. I 86 – 1؛ II 99 – 1، 438 – 2، 455 – 17، 456 – 3؛ III 371 – 17.

aqïoqlïoq اَجغْلِـغْ: *aqïoqlïoq ər* — بايا‌شات تۈرمۇشلۇق ئادەم. 122 – 27، 122 – 30. I 199 – 9.

aqïoqlïoq اَجغْلِغْ: *aqïoqlïoq küp* — ئىچىدە ئېچىتقۇ بولغان كۈپ. 123 – 1. I 199 – 13.

aqïoqlïk, اَجغْلِقْ ئاچچىقلىق. 124 – 16. I 203 – 6.

aqïoqsadï اَجغْسادِ ئاچچىقسىرىدى. 233 – 4. I 398 – 5.

(اَجغْسارْ – اَجغْساماقْ *aqïoqsar – aqïoqsamak*) 233 – 5. I 398 – 7.

aqïk, اَجقْ چوڭ ئاكا. 60 – 9. I 88 – 11.

aqïk,ti اَجقْتِ ئېچىرقىدى. 154 – 24. I 256 – 16.

(اَجقارْ – اَجقْماقْ *aqïk,ar – aqïk,mak*) 154 – 25. I 256 – 17.

aqïldï اَجلْدِ ئېچىلدى. 157 – 4. I 260 – 18.

(اَجلُورْ – اَجلْماقْ *aqïlur – aqïlmak*) 157 – 6. I 261 – 3.

aqïndï اَجـنْدِ: *bəg arïn aqïndï* — بەگ ئەسكەرلىرىنى سىيلىدى ۋە ئوزۇقلاندۇردى. 161 – 4. I 268 – 13.

(اَجنُرْ – اَجنْماقْ *aqïnur – aqïnmak*) 161 – 8. I 268 – 20.

aqïtoqan اَجتْغانْ ئېچىتىۋېرىدىغان. 127 – 29. I 209 – 4.

aqïttï اَجتِّي ئېچىتتى. 166 – 11. I 278 – 13.

(اَجتُرْ – اَجتْماقْ *aqïtur – aqïtmak*) 166 – 14. I 279 – 3.

aqïxdï اَجشْدِ ئېچىشتى. 148 – 1. I 243 – 19.

(اَجشُورْ – اَجشْماقْ *aqïxur – aqïxmak*) 148 – 3. I 244 – 2.

aqïxdï اَجشْدِ ئېچىپ كەتتى. 148 – 4. I 244 – 4.

(اَجشُورْ – اَجشْماقْ *aqïxur – aqïxmak*) 148 – 5. I 244 – 5.

aqlik, اَاجْلِقْ ئاچلىق. 96 – 19. I 154 – 4.

aqlïndï اَجْلِنْدِ ئېچىلدى. 200 – 17. I 340 – 2.

(اَجْلِنُورْ – اَجْلِنْماقْ *aqlïnur – aqlïnmak*) 200 – 19. I 340 – 4.

aqlïxdï اَجْلِشْدِ ئېچىلىشتى. 187 – 28. I 318 – 6.

(اَجْلِشُورْ – اَجْلِشْماقْ *aqlïxur – aqlïxmak*) 188 – 2. I 318 – 8.

aqsadï اَجْسادِ ئاچقۇسى كەلدى. 213 – 21. I 364 – 16.

(اَجْسارْ – اَجْساماقْ *aqsar – aqsamak*) 213 – 23. I 365 – 1.

aqtï اَاجْتِي ئاچتى. 140 – 25. I 232 – 6.

(ئاجار – ئاجماق aqar – aqmaq) 140 – 26· I 232 – 7·

aqturdï ئاجتۇردى. ئاچتۇردى· 173 – 28· I 292 – 14·

(ئاجتۇر – ئاجتۇرماق aqtur – aqturmaq) 174 – 1· I 292 – 16·

aquq ئاجۇق ئوچۇق· 60 – 5، 60 – 6، 60 – 7، 81 – 24· I 88 – 6، 88 – 8، 88 – 9، 127 – 5·

aquqluoq ئاجۇقلۇغ: aquqluoq kixi — ئوچۇق كىشى، ياخشى خۇلقلۇق كىشى· 123 – 8· I 200 – 5·

aquqluq ئاجۇقلۇق: yüz aquqluqï — يۈز ئوچۇقلۇقى· 124 – 17· I 203 – 7·

aquqluq ئاجۇقلۇق: qapuoq aquqluqï — قوۋۇق ئوچۇقلۇقى· 124 – 18· I 203 – 9·

aqurdï ئاجۇردى، ئېچىرقاتتى· 207 – 25· I 354 – 2·

(ئاجۇر – ئاجۇرماق aqur – aqurmaq) 207 – 26· I 354 – 3·

aquroqan ئاجۇرۇۋېرىدىغان· 129 – 19· I 212 – 11·

ar ئار: ar bəri — سىرتلان (يالبۇرە)· 71 – 7· I 108 – 15·

ar ئار: ar nəŋ — پور رەڭ نەرسە· 71 – 17· I 109 – 15·

ara ئارا ئارا (ئارىلىق)· 77 – 4، 181 – 7، 243 – 11، 243 – 12، 387 – 15، 399 – 20، 415 – 22، 737 – 4· I 118 – 15، 306 – 2، 416 – 1، 664 – 14، 684 – 11؛ II 22 – 1؛ III 81 – 10·

araladï ئارالادى ئارىلىدى، ئارىچىلىدى، ياراشتۇردى· 237 – 10· I 405 – 10·

(ئارالار – ئارالاماق aralar – aralamaq) 237 – 15· I 405 – 16·

aramut ئارامۇت ئارامۇت. قەبىلە ئىسمى· 116 – 16· I 187 – 9·

aramut ئارامۇت ئارامۇت. يەر ئىسمى· 116 – 17· I 187 – 11·

aran ئارَن ئاران، ئېغىل، قوتان· 68 – 25· I 105 – 1·

aranlïoq ئارَنلىغ: aranlïoq əv — ئېغىللىق ئۆي· 123 – 17· I 200 – 17·

ardï ئاردى: ər ardï — ئادەم ھاردى· 140 – 27· I 232 – 9·

(ئارار – ئارماق arar – armaq) 140 – 28· I 232 – 12·

aroqaoq ئارغاغ بېلىق تۇتىدىغان قارماق· 118 – 11· I 191 – 4·

aroqu ئارغۇ ئارغۇ. قەبىلە ئىسمى· 28 – 1· I 39 – 7·

aroqu ئارغۇ ئارغۇ. ئىككى تاغ ئارىسىدىكى ۋادى· 107 – 11· I 172 – 8·

aroqu ئارغۇ ئارغۇ. تىراز (تالاس) بىلەن بالاساغۇن ئارىسىدىكى شەھەرلەر· 107 – 12· I 172 – 9·

aroquladï ئارغۇلادى يېرىپ ئۆتتى· 243 – 11· I 416 – 1·

(ئارغۇلار – ئارغۇلاماق aroqular – aroqulamaq) 243 – 12· I 416 – 3·

aroqun ئارغۇن، ئاغمىخان. 101 – 15· I 162 – 13·

aroquq ئارغۇچ ئازدۇرغۇچ. 82 – 16، 82 – 16· I 128 – 10·
128 – 11·

aroqurdï ئارغۇردى هارغۇزدى. 178 – 16· I 301 – 1·
(ئارغۇرۇر – ئارغۇرماق aroqurur – aroqurmak) 178 – 17· I 301 – 2·

arï ئارى هەره. 77 – 5، 77 – 7، 660 – 24، 895 – 6، 895 – 8·
I 118 – 17، 119 – 3؛ II 482 – 7؛ III 377 – 10·

arï yaoqï ئارى يەڭ ھەسەل. چىگىلچە. 77 – 7· I 119 – 3·

arïdï ئارىدى ئېرىغ بولدى، تازا بولدى. 878 – 23· III 345 – 19·
(ئارىر – ئارىماق arïr – arïmak) 878 – 24· III 346 – 1·

arïoq ئارغ چېدىر يوپۇقى. بارسغانچە. 59 – 8· I 86 – 13·

arïoq ئارغ ئېرىغ، پاكىز؛ پۈتۈنلەي. 59 – 9، 61 – 12، 88 – 3، 181 –
4، 186 – 23، 189 – 19، 261 – 7، 285 – 21، 660 – 5،
722 – 11· I 86 – 14، 90 – 8، 139 – 2، 305 – 16،
316 – 7، 321 – 11، 445 – 18، 488 – 1؛ II 481 – 5؛
III 54 – 15·

arïoqladï ئارغاقلادى: ol kozï arïoqladï — ئۇ قوزىنى پىچتى. 233 – 18·
I 399 – 5·
(ئارغاقلار – ئارغاقلاماق arïoqlar – arïoqlamak) 233 – 21· I
399 – 9·

arïoqladï ئارغاقلادى ئېرىغلىدى. 233 – 23· I 399 – 11·
(ئارغاقلار – ئارغاقلاماق arïoqlar – arïoqlamak) 233 – 25· I
399 – 14·

arïoqlïk, ئارغاقلىق ئېرىغلىق، پاكىزلىق. 124 – 13· I 203 – 2·

arïk, ئارق ئېرىق، ئۆستەك. 60 – 23، 284 – 20، 290 – 19، 410 –
7، 504 – 1، 674 – 13، 674 – 14، 911 – 1· I 89 – 11،
486 – 3؛ II 12 – 2، 189 – 17، 508 – 17؛ III 409 – 2·

arïk,landï ئارقلاندى ئېرىق چىقىرىۋالدى. 226 – 18، 386 – 19· I
(ئارقلانۇر – ئارقلانماق arïklanur – arïklanmak) 226 – 20، I
387 – 2·

arïk,lïoq ئارقلىغ: arïklïoq yər — ئېرىقلىق يەر، ئېرىق – ئۆستەڭلىك يەر.
123 – 11· I 200 – 10·

arïndï ئارىندى ئېرىغداندى، تازىلاندى. 162 – 1· I 270 – 8·
(ئارىنۇر – ئارىنماق arïnur – arïnmak) 162 – 2· I 270 – 10·

arïnqu اَرِئجُو گۇناھ. 112 – 3· I 180 – 17·

arïtoqan اَرِتْغانْ ئېرىنغداۋېرىدىغان. 128 – 4· I 209 – 10·

arïttï اَرِتتِي ئېرىتتى، تازىلىدى. 166 – 19· I 279 – 10·

(اَرِتُرْ – اَرِتْماقْ arïtur – arïtmaq) 166 – 20· I 279 – 12·

arïx اَرِشْ ئارىش ~ ئۆرۈش. 57 – 15· I 83 – 11·

arïxdï اَارِشْدِي ئالداشتى. 149 – 5· I 246 – 3·

(اَارِشُورْ – اَارِشْماقْ arïxur – arïxmaq) 149 – 6· I 246 – 4·

arq اَرْقْ چىقىرىندى، تاشلاندۇق. 44 – 5· I 60 – 3·

arqa اَرْقا ئارقا، دۇمبە. 107 – 19· I 173 – 6·

arqa اَرْقا ياردەمچى، يۆلەكچى. 107 – 20· I 173 – 7·

arqadï اَرْقادِي ئاختۇردى، تەكشۈردى. ئوغۇزچە. 219 – 3· I 373 – 17·

(اَرْقارْ – اَرْقاماقْ arqar – arqamaq) 219 – 12· I 374 – 10·

arqaq اَرْقاغْ ئارقاق، رەختنىڭ ئارقىقى. 100 – 4، 57 – 15· I 159 – 11 – 83 ،15

arqalandï اَرْقَلَنْدِي تاياندى، يۆلەندى، ھىمات قىلدى. 229 – 1· I 391 – 7·

(اَرْقَلَنُــرْ – اَرْقَلَنْمــاقْ arqalanur – arqalanmaq) 229 – 3· I 391 – 10·

arqaqaq ارقجق ئېغىزغا دورا قۇيۇشقا ئىشلىتىلىدىغان ئىچى كاۋاك ئەسۋاب. 121 – 7· I 196 – 17·

arqar اَرْقارْ، اَرْقَرْ ئارقار. 99 – 28، 170 – 9، 321 – 13· I 159 – 4، 286 – 15، 549 – 13·

arqaxtï اَرْقَشْــتِي: *ol anïŋ birlə yük arqaxtï* — ئۇ ئۇنىڭ بىلەن يۈك يۆدۈشتى. 186 – 12· I 315 – 14·

(اَرْقَشُــورْ – اَرْقَشْــماقْ arqaxur – arqaxmaq) 186 – 13· I 315 – 16·

arqïn izi اَرْقِينْ ازِي ئېسەن. 78 – 11· I 121 – 2·

arqïx اَرْقِشْ كارۋان. 83 – 28، 84 – 2· I 131 – 17، 132 – 1·

arqïx اَرْقِشْ خەۋەرچى. 84 – 6· I 132 – 4·

arquq اَرْقُقْ: *arquq kixi* — سۆزگە كىرمەيدىغان، تەرسا كىشى. 93 – 8· I 148 – 12·

arquq اَرْقُقْ ئارتىق ياغاچ. 93 – 9· I 148 – 14·

arquqlandï اَرْقُقْلَنْدِي باش تارتتى، بويۇنتاۋلىق قىلدى. 242 – 6· I 413 – 17·

(اَرْقُقْلَنُرْ – اَرْقُقْلَنْماقْ arquqlanur – arquqlanmaq) 242 – 7 I 414 – 2·

ark‚un اَرْقُـــنْ ئـارغوْن، شـالغوْت. 91 – 19، 321 – 13· I 146 – 3،
549 – 13·

ark‚un اَرْقُنْ كېلىمدىغان يىل نامى. 92 – 5· I 146 – 17·

ark‚un izi اَرْقُنْ ازِي ئېسەن. 92 – 5· I 146 – 17·

ark‚uqï اَرْقُجِي ژاسىتىچى. 118 – 21· I 191 – 11·

armaoqan اَرْمَغانْ ئارماغان. ئوغوزچە. 117 – 19· I 189 – 4·

armut اَرْمُتْ ئاموْت. 82 – 11، 240 – 6· I 128 – 4؛ II 410 – 7·

armutlandï اَرْمُتْلَـــنْدِي: *yïoqaq armutlandï* — ئاموْت دەرىخى مېۋىلىدى.
240 – 6· I 410 – 7·

(اَرْمُتْلَنُرْ – اَرْمُتْلَنْمـــاقْ *armutlanur – armutlanmak*) I 240 – 7·
410 – 8·

arpa اَرْبا ئارپا. 104 – 30، 493 – 11، 650 – 10· I 167 – 9؛ II
168 – 6، 463 – 4·

arpaoqan اَرْبَغانْ ئارپېخان. 117 – 17· I 189 – 2·

arpaladï اَرْبالادِي: *ol atïn arpaladï* — ئۇ ئېتىغا ئارپا بەردى. 242 – 23·
414 – 15· I

(اَرْبـــالارْ – اَرْبالامـــاقْ *arpalar – arpalanmak*) I 242 – 24·
414 – 16·

arpalandï اَرْبَلَنْدِي ئارپىلىق بولدى. 228 – 23· I 390 – 15·

(اَرْبـــالَنُرْ – اَرْبَلَنْمـــاقْ *arpalanur – arpalanmak*) I 228 – 25·
390 – 18·

arqï اَرْجِي بوغچا، خالتا، خوْرجوْن. 105 – 6، 182 – 11· I 168 – 2،
308 – 5·

arrïoq اَرِّغْ: *arrïoq nəŋ* — بەك ئېرىق نەرسە. 119 – 26· I 194 – 9·

arsal اَرْسَلْ: *arsal saq* — قوڭۇر چاچ. 90 – 7· I 143 – 6·

arsalïk‚ اَرْسَلِقْ ھايۋانلارنىڭ خوْنساسى. ئوغوزچە. 131 – 22· I 216 – 2·

arsïk‚tï اَرْسِقْتِي ئېزىقتى، ئالداندى. 190 – 18· I 322 – 15·

(اَرْسِـــقارْ – اَرْسِـــقْماقْ *arsïkar – arsïk‚mak*) I 190 – 18·
322 – 16·

arslan اَرْسْـــلانْ، اَرْسْـــلَنْ ئارسلان، شىر. 997 – 17، 68 – 4، 72 – 18،
236 – 25، 311 – 16، 512 – 26، 628 – 13، 647 – 8،
694 – 17، 758 – 23، 886 – 6، 898 – 20، 997 –
1001 – 15· III 563 – 9؛ I 103 – 12، 111 – 7،
404 – 18، 532 – 4؛ II 207 – 11، 422 – 13، 456 – 16؛

III 4 – 9، 124 – 11، 359 – 7، 384 – 12، 563 – 10،
570 – 4.

arslanlayu ئارسلانلىيۇ. ئارسلاندەك. 105 – 23، 119 – 8، 412 – 28، 506 –
4. I 169 – 6، 193 – 3؛ II 16 – 12، 194 – 1.

arsu ئارسۇ پەس، قەدىرسىز نەرسە. ئوغۇزچە. 107 – 10. I
172 – 7.

art ئارت: *art saq* — گەدەن چېچى. 43 – 22. I 59 – 12.

art ئارت بويۇن، گەدەن. 43 – 22. I 59 – 13.

art ئارت ئارت، داۋان. 43 – 24، 43 – 26، 214 – 8، 424 – 9،
536 – 22، 694 – 4، 838 – 18، 884 – 19. I 59 – 14،
365 – 17؛ II 36 – 11، 254 – 6؛ III 3 – 3، 273 – 13،
356 – 14.

artadï ئارتادى ئاردىدى، بۇزۇلدى. 210 – 24. I 359 – 1.
(ئارتار – ئارتاماق *artar – artamak*) 210 – 24. I 359 – 2.

artak ئارتاق ئارداق، بۇزۇق. 100 – 27. I 161 – 16.

artattï ئارتتى بۇزدى، نابۇت قىلدى. 202 – 25. I 344 – 5.
(ئارتتۇر – ئارتتماق *artatur – artatmak*) 202 – 26. I 344 – 6.

artaxdï ئارتاشدى: *yaliŋuk iqin artaxdï* — كىشىلەر ئۆز ئىچىدىن
ئارداشتى. 181 – 20. I 307 – 1.
(ئارتشۇر – ئارتشماق *artaxur – artaxmak*) 181 – 23. I 307 – 5.

artïoq ئارتىغ ئايالچە جىلىتكە. 84 – 16. I 133 – 1.

artïoq ئارتىغ ئارتىق. ئۇلاغقا ئارتىلىدىغان ئارتىق. 84 – 17، 502 – 10.
I 133 – 2؛ II 186 – 8.

artïldï ئارتىلدى ئارتىلدى. 192 – 1. I 324 – 19.
(ئارتىلۇر – ئارتىلماق *artïlur – artïlmak*) 192 – 4. I 325 – 4.

artïndï ئارتىندى ئارتىندى. 196 – 8. I 332 – 14.
(ئارتىنۇر – ئارتىنماق *artïnur – artïnmak*) 196 – 9. I 332 – 16.

artïxdï ئارتىشدى ئارتىشتى. 182 – 11. I 308 – 5.
(ئارتىشۇر – ئارتىشماق *artïxur – artïxmak*) 182 – 12. I
308 – 7.

artladï ئارتلادى كاچاتلىدى، شاپىلاقلىدى؛ ئۇردى. 1019 – 6. III
600 – 12.
(ئارتلار – ئارتلاماق *artlar artlamak*) 1019 – 7. III 600 – 14.

arttï ئارتتى ئارتتى، ئاشتى. 1006 – 20. III 578 – 9.

(اَرْتار – اَرْتْماقْ artar artmaq) 1006 – 22· III 578 – 12·

artuk اَرْتُـــقْ ئـارتوْق، ئوشـوْق· 85 – 10، 85 – 13، 505 – 15· I 134 – 6، 134 – 8؛ II 193 – 2·

artuk,landï اَرْتُقْلَنْدي هەددىدىن ئاشتى· 240 – 23· I 411 – 14·

(اَرْتُقْلَنُرْ – اَرْتُقْلَنْماقْ artuqlanur – artuqlanmaq) 240 – 24· I 411 – 15·

artuq اَرْتُجْ ئارتوْچ، ئارتوْچ دەرىخى· 82 – 12، 286 – 10· I 128 – 5، 489 – 2·

artuq اَرْتُجْ ئارتوْچ ~ ئاتوْش· يوْرت ئىسمى· 82 – 12· I 128 – 5·

artuqlandï اَرْتُجْلَنْدي: taoq artuqlandï — تاغ ئارتوْچ دەرىخى بىلەن قاپلاندى· 240 – 8· I 410 – 10·

(اَرْتُجْلَنُرْ – اَرْتُجْلانْماقْ artuqlanur – artuqlanmaq) 240 – 9· I 410 – 12·

arturdï اَرْتُـــرْدي: on yarmaq üzə bir arturdï — ئون يارماق ئۇستىگە بىر (يارماق) ئارتتوْردى· 174 – 21· I 293 – 20·

(اَرْتُرُرْ – اَرْتُرْماقْ arturur – arturmaq) 174 – 23· I 294 – 3·

artut اَرْتُـــتْ بەگ ۋە شوْنداق كىشىلەرگە تارتوْق قىلىنىدىغان ئات ۋە شـوْنىڭغا ئوخشـاش نەرسـىلەر· 93 – 6، 97 – 4، 149 – 1· I 148 – 9، 155 – 1، 245 – 18·

arubat اَرُوباتْ تەمىر ھىندى· 116 – 14· I 187 – 7·

aruk, اَرُقْ: aruk ər — ھارغىن ئادەم· 61 – 1· I 89 – 16·

aruk, اَرُقْ ئورۇق، جۇدەڭ· ئوغوْزچە ۋە قىپچاقچە· 61 – 4· I 90 – 1·

aruk, اَرُقْ: aruk turuk— ئارۇق تـورۇق· داۋان ئىسمى· 288 – 13· I 492 – 16·

aruk,ladï اَرُقْلادي ھاردوْق ئالدى· 234 – 17· I 400 – 17·

(اَرُقْلارْ – اَرْقْلاماقْ aruklar – aruklamaq) 234 – 19· I 400 – 20·

aruk,luk, اَرُقْلُـــقْ ھـارغىنلىق· 124 – 21، 650 – 9· I 203 – 14؛ II 463 – 3·

arumdun ارُم دُونْ بويىاق· 115 – 19· I 186 – 5·

arut اَرُتْ: arut ot — يىـل ئاتلىغـان (يىللىغـان) ئـوت· 50 – 12، 502 – 20· I 70 – 7؛ II 187 – 9·

arvadï اَرْڤادي ئەرۋىدى· 219 – 1· I 373 – 14·

(اَرْڤارْ – اَرْڤاماقْ arvar – arvamaq) 219 – 2· I 373 – 15·

arvaldï اَرْڤَلْدي ئەرۋەشلەندى، ئەرۋەش ئوقوْلدى· 195 – 19· I 331 – 11·

(اَرْقَلُرْ – اَرْقَلْماقْ *arvalur – arvalmaq*) 195 – 20· I 331 – 13·

arvax اَرْقَشْ ئەپسۇن – ئەرۋەش· 195 – 19، 219 – 1· I 331 – 11، 373 – 14·

arvaxtï اَرْقَشْتِي: *qamlar qamuoq arvaxdï* — ھەممە كاھىنلار ئەپسۇن - ئەرۋەش ئوقۇشتى· 186 – 8· I 315 – 9·

(اَرْقَشُورْ – اَرْقَشْماقْ *arvaxur – arvaxmaq*) 186 – 10· I 315 – 12·

arzulayu اَرْزُلَيُو چىلبۆرىدەك· 988 – 17· III 547 – 15·

arzu اژرو ئارجۇ، چىشى چىلبۆرە· 107 – 6· I 172 – 1·

arzulayu اَژرولیو چىلبۆرىدەك· 107 – 8· I 172 – 3·

arżutal اَرْذوتالْ بەدەندىكى موينى چۇشۇرۇشكە ئىشلىتىلىدىغان ھاك ئارىلاشمىسى· 121 – 8· I 196 – 19·

as اَاسْ ئەرس، ئاق سۆسەر· 71 – 20· I 110 – 4·

as اَاسْ ئاس· دېدەكلەرگە قويۇلىدىغان ئىسىم· 71 – 20· I 110 – 4·

asdï اَاسْدِي ئاستى· 141 – 19· I 234 – 2·

(اَاسارْ – اَاسْماقْ *asar – asmaq*) 141 – 21· I 234 – 4·

asïoq اَسْغْ ئاسىق، پايدا، نەپ· 59 – 14، 375 – 19· I 87 – 6، 642 – 14·

asïoqlïoq اَسْغْلِغْ: *asïoqlïoq ix* — ئاسقىلىق (پايدىلىق) ئىش· 123 – 9· I 200 – 7·

asïldï اَسْلْدِي ئېسىلدى· 159 – 6· I 264 – 19·

(اَسْلُرْ – اَسْلْماقْ *asïlur – asïlmaq*) 159 – 7· I 265 – 1·

asïxdï اَسْشْدِي ئېسىشتى· 151 – 1· I 249 – 4·

(اَسْشُورْ – اَسْشْماقْ *asïxur – asïxmaq*) 151 – 2· I 249 – 5·

aslïndï اَسْلْنْدِي ئېسىلدى· 202 – 1· I 342 – 15·

(اَسْلْنُرْ – اَسْلْنْماقْ *aslïnur – aslïnmaq*) 202 – 1· I 342 – 16·

asŋardï اَسْنْكَرْدِي ئېسەنگىرىدى· 222 – 17· I 380 – 7·

(اَسْنْكَرارْ – اَسْنْكَرْماقْ *asŋarar – asŋarmaq*) 222 – 18· I 380 – 8·

asra اَسْرا ئاست· 106 – 14· I 170 – 15·

asrï اَسْرِي قاپلان· 106 – 16· I 170 – 18·

asrïladï اَسْرِيلادِي: *ol kizizni asrïladï* — ئۇ كىگىزنى قاپلان رەڭگىگە كىرگۈزدى· 243 – 1· I 415 – 4·

(اَسْرِیلارْ – اَسْرِیلاماقْ asrïlar – asrïlamaḳ) I ·2 – 243 ·6 – 415

asruxdï اَسْرُشْدِي چوْشکوْرۆشتی. 184 – 22· I 312 – 8·

(اَسْرُشُـــورْ – اَسْرُشْـــماقْ asruxur – asruxmaḳ) I ·23 – 184 I
·10 – 312

ast اَسْتْ تار کوچا. چیگیلچه. 44 – 3· I 59 – 19·

astïn اَسْتِنْ ئاستین. 92 – 13· I 147 – 9·

asturḍï اَسْتُرْدِي ئاستوْردی. 175 – 20· I 295 – 13·

(اَسْتُرُرْ – اَسْتُرْماقْ asturur – asturmaḳ) ·22 – 175 I ·16 – 295

asurdï اَسُرْدِي چوْشکوْردی. 145 – 23· I 240 – 2·

(اَسُرُرْ – اَسُرْماقْ asurur – asurmaḳ) ·23 – 145 I ·3 – 240

asuroqan اَسُرْغانْ چوْشکوْرۆوْبردیغان. 129 – 21· I 212 – 14·

asurtoqu اَسُرْتُغُو چوْشکوْرتیدیغان. 1018 – 19· III 599 – 14·

asurtoquḳ اَسرتغُقْ ئەقیللیق، زیرەك. 1018 – 21· III 600 – 4·

at اَتْ ئـــــات. 37 – 24، 48 – 2، 72 – 2، 72 – 25، 89 – 12،
98 – 2، 104 – 32، 146 – 2، 150 – 23، 165 – 20،
178 – 10، 192 – 1، 199 – 21، 211 – 17، 212 – 25،
213 – 26، 215 – 2، 218 – 18، 219 – 26، 222 – 8،
225 – 4، 228 – 23، 229 – 13، 231 – 3، 247 – 5،
249 – 21، 251 – 19، 255 – 23، 257 – 14، 257 – 15،
261 – 24، 275 – 3، 276 – 10، 283 – 12، 297 – 1،
301 – 13، 309 – 26، 324 – 26، 325 – 25، 351 – 19،
384 – 21، 389 – 10، 408 – 5، 409 – 21، 410 – 8،
426 – 7، 426 – 16، 456 – 24، 463 – 15، 470 – 8،
495 – 1، 502 – 18، 506 – 14، 509 – 13، 512 – 14،
512 – 26، 514 – 21، 515 – 4، 519 – 11، 519 – 21،
523 – 20، 531 – 1، 544 – 1، 545 – 1، 550 – 12،
550 – 14، 551 – 4، 551 – 21، 552 – 23، 554 – 22،
555 – 2، 555 – 9، 556 – 11، 586 – 1، 588 – 25،
591 – 3، 592 – 14، 596 – 10، 597 – 18، 598 – 5،
599 – 7، 599 – 27، 600 – 5، 600 – 11، 603 – 27،
616 – 17، 636 – 15، 649 – 1، 652 – 2، 653 – 9،
653 – 20، 654 – 3، 655 – 6، 669 – 26، 678 – 5،
687 – 25، 697 – 18، 689 – 7، 698 – 12، 702 – 5،
702 – 12، 724 – 12، 725 – 9، 727 – 8، 728 – 23،

،1 – 766 ،1 – 753 ،8 – 745 ،15 – 732 ،30 – 728
،18 – 784 ،12 – 784 ،20 – 783 ،7 – 782 ،18 – 775
– 802 ،7 – 800 ،4 – 800 ،4 – 796 ،9 – 790 ،22 – 785
،7 – 827 ،5 – 822 ،29 – 820 ،10 – 813 ،6 – 809 ،17
،4 – 857 ،27 – 852 ،17 – 850 ،17 – 841 ،2 – 838
،20 – 882 ،25 – 881 ،15 – 877 ،4 – 875 ،7 – 864
،14 – 896 ،3 – 892 ،3 – 891 ،26 – 887 ،17 – 886
– 913 ،5 – 912 ،1 – 910 ،16 – 906 ،4 – 897 ،1 – 897
– 942 ،22 – 940 ،15 – 939 ،21 – 936 ،18 – 917 ،5
– 948 ،11 – 945 ،24 – 943 ،23 – 943 ،15 – 943 ،22
– 1010 ،4 – 1003 ،6 – 981 ،1 – 978 ،14 – 958 ،15
،14 – 111 ،8 – 110 ،4 – 67 ،9 – 48 I ،6 – 1016 ،21
،22 – 248 ،8 – 240 ،9 – 167 ،4 – 156 ،14 – 141
،21 – 360 ،9 – 338 ،19 – 324 ،11 – 300 ،12 – 277
– 379 ،9 – 375 ،2 – 373 ،10 – 367 ،5 – 365 ،3 – 363
– 422 ،13 – 394 ،16 – 391 ،15 – 390 ،5 – 384 ،18
،1 – 447 ،6 – 440 ،10 – 437 ،5 – 430 ،20 – 426 ،14
،16 – 513 ،12 – 506 ،19 – 483 ،17 – 470 ،13 – 468
،1 – 660 ،8 – 602 ،10 – 557 ،16 – 555 ،8 – 529
– 40 ،16 – 39 ،3 – 12 ،16 – 10 ،16 – 7 II :19 – 667
،7 – 187 ،11 – 171 ،1 – 150 ،7 – 109 ،10 – 96 ،8
،10 – 212 ،11 – 207 ،13 – 206 ،13 – 200 ،3 – 195
– 280 ،5 – 269 ،6 – 267 ،15 – 242 ،2 – 222 ،5 – 221
،9 – 352 ، 8 – 346 ، 9 – 291 ، 16 – 282 ، 9 – 281 ،3
، 10 – 403 ، 1 – 370 ، 7 – 367 ، 18 – 359 ، 4 – 357
،3 – 10 III :2 – 516 ،18 – 499 ،10 – 460 ،10 – 435
،3 – 64 ،15 – 60 ،7 – 59 ،4 – 19 ،13 – 18 ،11 – 11
،3 – 138 ،17 – 112 ،16 – 96 ،8 – 73 ،9 – 66 ،15 – 65
– 203 ،6 – 196 ،2 – 185 ،9 – 172 ،6 – 169 ،1 – 157
،3 – 251 ،7 – 240 ،1 – 227 ،12 – 219 ،17 – 207 ،14
،3 – 321 ،2 – 308 ،11 – 299 ،17 – 295 ،10 – 272
،6 – 360 ،17 – 352 ،9 – 351 ،4 – 343 ،12 – 338
– 400 ،8 – 381 ،2 – 380 ،6 – 371 ،8 – 369 ،4 – 363
،10 – 457 ،6 – 422 ،12 – 413 ،11 – 411 ،5 – 407 ،11

463 – 4 ، 465 – 7 ، 469 – 4 ، 470 – 17 ، 474 – 1 ،
480 – 2، 495 – 9، 528 – 6، 534 – 6، 572 – 10، 586 –
12، 595 – 9.

at اَاتْ ئات. ئسسم. 70 – 21. I 107 – 13.

at اَاتْ، اَتْ لەقەم، ئۇنۇان. 70 – 22، 877 – 28. I 107 – 14؛ III 343 – 16.

ata اَتا ئاتا، دادا. 76 – 17، 104 – 14، 165 – 20، 385 – 2، 461 – 19، 755 – 18، 974 – 17. I 117 – 13، 166 – 11، 277 – 13، 660 – 8؛ II 106 – 4؛ III 117 – 15، 522 – 15.

atadï اَتادِي ئاتىدى. 877 – 28. III 343 – 16.

(اَتارْ – اَتاماقْ atar – atamak) 877 – 29. III 344 – 1.

atan اَتَنْ ئاتان، ئاتان تۆگە. 68 – 10، 68 – 12، 517 – 8. I 103 – 18، 104 – 1؛ II 216 – 14.

atanlandï اَتَنْلَنْدِي ئاتان تۆگىلىك بولدى. 227 – 6. I 388 – 4.

(اَتَنْلَنُرْ – اَتَنْلَنْماقْ atanlanur – atanlanmak) 227 – 7. I 388 – 6.

atanlïoq اَتَـــنْلِغْ: atanlïoq ər — ئاتان تۆگىلىك ئادەم. 123 – 18. I 201 – 1.

ataq اَتَجْ ئاتىكاچى. 51 – 21، 461 – 23. I 73 – 3؛ II 106 – 4.

ataq ooqul اَتَجْ اُغُولْ ئۆزىنى يۇرتىنىڭ مويسپىتى قىلىپ كۆرسىتىدىغان بالا. 51 – 21. I 73 – 4.

atasaoqun اَتاساغُونْ، اَتا سَـــغُنْ تېۋىپ. 76 – 18، 306 – 27. I 117 – 14، 523 – 18.

atattï اَتَتِي: tay atattï — تاي ئات بولدى. 165 – 16. I 277 – 9.

atoqak اَتْغاقْ قۇلۇنچى. 100 – 13. I 160 – 13.

atoqardï اَتْغَـــرْدِي: ol məni atoqardï — ئۇ مېنى ئاتقا مىندۈرۈپ قويدى. 178 – 8. I 300 – 8.

(اَتْغَرُرْ – اَتْغَرماقْ atoqarur – atoqarmak) 178 – 9. I 300 – 10.

atïldï اَتلْدِي ئېتىلدى. 156 – 17. I 259 – 18.

(اَتلُوْر – اَتلْماقْ atïlur – atïlmak) 156 – 17. I 259 – 19.

atïm اَتِمْ: atïm ər — مەرگەن. 67 – 21. I 102 – 19.

atïndï اَتْنْدِي ئېتىلدى. 160 – 22. I 267 – 17.

(اَتِنُورْ – اَتِنْماقْ atïnur – atïnmak) 160 – 24. I 267 – 20.

atïndï اَتـــنْدي: *ol ok atïndï* — ئۇ ئوقنى ئوق ئېتىۋاتقانده‌ك قىلىپ كۆرسه‌تتى. 160 – 25· I 268 – 1·

(اَتنُورْ – اَتنْماقْ *atïnur – atïnmak*) 160 – 26· I 268 – 2·

atïnqu اَتنْجُو: *atïnqu nən*— تاشلانغان نه‌رسه. 111 – 24· I 180 – 8·

atïq اَتِجْ ئودىكام، كۆلۈب. 51 – 23· I 73 – 5·

atïx اَتِشْ ئېتىشىش. 57 – 2· I 82 – 13·

atïx اَتِشْ ئاتىش. ئه‌رله‌ر ئىسمى. 57 – 3· I 82 – 14·

atïxdï اَتِشْدي ئېتىشتى. 147 – 19· I 243 – 7·

(اَتِشُرْ – اَتِشْماقْ *atïxur – atïxmak*) 147 – 21· I 243 – 10·

atïxoqan اَتِشْغانْ ئېتىشىدىغان. 129 – 27· I 213 – 3·

atïz اَتِزْ ئېتىز. 53 – 20· I 76 – 7·

atïzladï اَتِزْلادي ئېتىزلاشتۇردى. 232 – 5· I 396 – 6·

(اَتِزْلارْ – اَتِزْلاماقْ *atïzlar – atïzlamak*) 232 – 7· I 396 – 9·

atïzlandï اَتِزْلَنْدي ئېتىزلاندى. 225 – 10· I 384 – 13·

(اَتِزْلَنُـــرْ – اَتِزْلَنْمـــاكْ *atïzlanur – atïzlanmak*) 225 – 11· I 384 – 14·

atlandï اَتْلَنْدي، اَتْلانْدي ئاتلاندى، ئاتقا مىندى. 200 – 7، 219 – 26· I 339 – 7، 375 – 9·

(اَتْلَنُرْ – اَتْلَنْمـــاقْ *atlanur – atlanmak*) 200 – 9، 219 – 26· I 339 – 11، 375 – 10·

atlïoq اَتْلِغْ قه‌بىلىنىڭ چوڭلىرى. 70 – 23· I 108 – 2·

atlïoq اَتْلـــــغْ ئاتلىق. 84 – 13، 136 – 28، 534 – 8، 718 – 23، 739 – 21 ، 1013 – 14· I 132 – 13 ، 224 – 17: II 49 – 1، 86 – 10، 590 – 15· III 248 – 17:

atsadï اَتْسادي ئاتقوسى كه‌لدى. 213 – 14· I 364 – 6·

(اَتْسارْ – اَتْساماقْ *atsar – atsamak*) 213 – 15· I 364 – 7·

attï اَتّي ئاتتى. 139 – 15· I 229 – 14·

(اَتارْ – اَتْماقْ *atar – atmak*) 139 – 16· I 229 – 16·

atturdï اَتُرْدي ئاتتۇردى. 173 – 19· I 292 – 1·

(اَتُرُرْ – اَتُرْماقْ *atturur – atturmak*) 173 – 21· I 292 – 3·

av اَاڤْ، اَڤْ ئـــــوۋ. 72 – 4، 221 – 4، 391 – 5· I 110 – 11، 377 – 16، 671 – 1·

ava اَڤا ئاھ – ئۇھ. ئىملىق سۆز. 78 – 15· I 121 – 8·

ava اَڤا ئاۋا. قه‌بىله ئىسمى. 708 – 15· III 30 – 3·

avaladï اَڤالادِ ئولاشتى، توپلاندى. 238 – 6· I 407 – 10·
(اَڤالارْ – اَڤالاماقْ avalar – avalamak) 238 – 9· I 407 – 14·

avdï اَاڤْدِ ئولاشتى، توپلاندى. 142 – 3· I 234 – 15·
(اَاڤارْ – اَاڤْماقْ avar – avmak) 142 – 4· I 234 – 16·

avïlk¸u اَڤْلْقُو ئاۋىلقۇ. قىزىل مېۋە بېرىدىغان بىر خىل دەرەخ. 371 – 8، 798 – 5· I 637 – 5· III 200 – 14·

avïnḍï اَڤْنْدِ ئاۋۇندى، كۆنۈكتى، ئېچىل بولدى. 162 – 22· I 272 – 7·
(اَڤُرْ – اَڤْنْماقْ avïnur – avïnmak) 162 – 23· I 272 – 9·

avïnq اَڤْـــنْجْ ئـاۋۇنچ، ئاۋۇنماق، كۆنۈكمەك. 111 – 3، 1023 – 16· I 179 – 5؛ III 609 – 1·

avïnqu اَڤْـــــنْجُو ئـاۋۇنچۇق؛ چۆرە. 112 – 4، 112 – 5· I 181 – 1، 181 – 3·

avïqoqa اَڤْجْغا ئوبۇشقا، قېرى كىشى. 120 – 7· I 194 – 16·

avladï اَڤْلادِ ئوۋلىدى؛ ئوۋلاشتى. 221 – 4· I 377 – 16·
(اَڤْلارْ – اَڤْلاماقْ avlar – avlamak) 221 – 5· I 377 – 18·

avlaldï اَڤْلَلْدِ ئوۋلاندى. 227 – 29· I 389 – 10·
(اَڤْلُورْ – اَڤْلَلْماقْ avlalur – avlalmak) 227 – 30· I 389 – 11·

avlandï اَاڤْلَنْدِ ئوۋلىدى، ئوۋ قىلدى. 230 – 2· I 392 – 16·
(اَاڤْلَنُرْ – اَاڤْلَنْماقْ avlanur – avlanmak) 230 – 3· I 393 – 2·

avlattï اَڤْلَتِ ئوۋلاتتى. 206 – 12· I 351 – 8·
(اَڤْلَتُرْ – اَڤْلَتْماق avlatur – avlatmak) 206 – 13· I 351 – 10·

avlaxdï اَڤْلَشْدِ ئولاشتى، يىغىلىشتى. 188 – 26· I 320 – 1·
(اَڤْلَشُورْ – اَڤْلَشْماقْ avlaxur – avlaxmak) 189 – 1· I 320 – 2·

avqï اَڤْجِ ئوۋچى. 58 – 24، 238 – 25، 253 – 19، 324 – 16· I 86 – 2، 408 – 10، 433 – 8، 555 – 2·

avran اَڤْرَنْ كان ئوچاق. 92 – 15· I 147 – 12·

avrïndï اَڤْـــرِنْدِ: avrïndï nəŋ — تاشلاندۇق نەرسە. 121 – 25· I 197 – 8·

avurta اَڤُرْتا ئىنىكئانا. 510 – 22· II 203 – 14·

avus اَڤُسْ موم. بۇلغارچە. 56 – 20· I 81 – 12·

avuzoqun اَڤُـــرْغُونْ ئۇزۇغۇن. تۇخۇمەك دەرىخىنىڭ مېۋىسى. 129 – 26· I 213 – 1·

avxar اَڤْشارْ ئاپشار. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 23· I 78 – 7·

avya اَڤيا ئايۇا، بىر خىل بېھى. 96 – 23، 646 – 18. I 154 – 8؛ II 455 – 17.

avzurï اَڤزُورِي بۇغداي ۋە ئارپا ئۇنى قاتارلىق نەرسىلەر ئارىلاشتۇرۇلۇپ قىلىنغان تاماق. 121 – 16. I 197 – 3.

aw أَو بۇيرۇغۇچىنىڭ بۇيرۇقىدىن باش تارتىشنى بىلدۈرىدىغان يارەمچى سۆز. 42 – 3. I 56 – 9.

awun اَاون دەرەخ، سايرام (ئىسپىنجاپ) تىلىدا. 74 – 6. I 113 – 15.

awut اَوُتْ ئوچ، ئوچۇم. 73 – 30. I 113 – 5.

ax اَاشْ، اَشْ ئاش، غىزا. 71 – 24، 46 – 7، 68 – 12، 129 – 19، 167 – 25، 244 – 13، 282 – 17، 336 – 28، 337 – 6، 390 – 12، 456 – 16، 493 – 1، 500 – 11، 513 – 17، 521 – 7، 644 – 16، 645 – 4، 714 – 6، 718 – 17، 740 – 1، 741 – 18، 771 – 18، 789 – 3، 830 – 5، 830 – 22، 877 – 11، 879 – 13، 882 – 8، 884 – 20، 890 – 16، 962 – 26، 974 – 7، 980 – 22، 1012 – 16. I 110 – 6، 63 – 8، 104 – 1، 212 – 11، 281 – 15، 417 – 5، 482 – 13، 669 – 16؛ II 95 – 19، 167 – 10، 182 – 3، 209 – 1، 451 – 12، 452 – 13؛ III 40 – 10، 86 – 12، 89 – 8، 149 – 14، 183 – 1، 257 – 5، 258 – 5، 342 – 14، 347 – 2، 352 – 5، 356 – 15، 368 – 9، 503 – 6، 522 – 4، 533 – 11، 589 – 4.

axadï اَشادِي يېدى. 879 – 13. III 347 – 2.

(اَشارْ – اَشاماقْ axar – axamaq) 879 – 16. III 347 – 6.

axaq اَشَقْ تۆۋەن، پەس. ئوغۇزچە. 61 – 22. I 91 – 1.

axaqladï اَشَقْلادِي پەس كۆردى، سەل چاغلىدى. 234 – 22. I 401 – 4.

axattï اَشَتّي ئاشاتتى، يېگۈزدى. 167 – 25. I 281 – 15.

(اَشَتُرْ – اَشَتْماقْ axatur – axatmaq) 167 – 28. I 282 – 2.

axbar اشبار ھەلەپ. 99 – 29، 677 – 22. I 159 – 6؛ II 514 – 16.

axdï اَاشْدِي ئاشتى. 141 – 22. I 234 – 6.

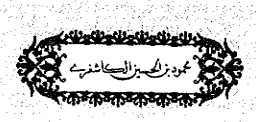
(اَاشارْ – اَاشْماقْ axar – axmaq) 141 – 23. I 234 – 7.

axoqïndï اَشْغُنْدِي ئىشقىلاندى، سۈركەلدى، سوقۇلدى. 199 – 4. I 337 – 9.

(اَشْغُنُورْ – اَشْغُنْماقْ axoqïnur – axoqïnmaq) 199 – 6. I 337 – 11.

axïqan اشجان ئاشىچان. شەھەر ئىسمى. 115 – 17. I 186 – 2.

axladï اَشْلادِي قادىدى، قاداق سالدى. 220 – 23· I 377 – 7·
(اَشْلارْ – اَشْلاماقْ axlar – axlamak) 220 – 24· I 377 – 9·
axlaldï اَشْلَلْدِي قادالدى. 227 – 25· I 389 – 5·
(اَشْـــلَلْرْ – اَشْـــلَلْماقْ axlalur – axlalmak) 227 – 26· I 389 – 6·
axlattï اَشْلَتِي قاداتتى. 206 – 5· I 350 – 15·
(اَشْلَتُرْ – اَشْلَتْماقْ axlatur – axlatmak) 206 – 6· I 350 – 16·
axlïk اَشْلِقْ ئاشخانا. 96 – 20· I 154 – 5·
axlïk اَشْـــلِقْ بۇغداي. ئوغۇزچە. 96 – 20، 283 – 8، 556 – 23· I 154 – 5، 483 – 14؛ II 292 – 9·
axnu اَشْنُو ئىلگىرى، ئاۋۋال. 109 – 11· I 176 – 10·
axruldï اَشْرُلْدِي ئاشۇرۇلدى. 194 – 8· I 329 – 3·
(اَشْرُلْرْ – اَشْرُلْماقْ axrulur – axrulmak) 194 – 9· I 329 – 5·
axsadï اَشْسادِي ئاشقۇسى كەلدى. 214 – 8· I 365 – 17·
(اَشْسارْ – اَشْساماقْ axsar – axsamak) 214 – 10· I 366 – 1·
axsattï اَشْسَتِي ئاشسىراتتى. 204 – 10· I 347 – 2·
(اَشْسَتُرْ – اَشْسَتْماقْ axsatur – axsatmak) 204 – 11· I 347 – 4·
axtal اَشْتَلْ كەنجە. 90 – 8· I 143 – 7·
axu اَشو رۇشا، قىزىل توپا. 78 – 12· I 121 – 4·
axuk اَشُقْ ئوشۇق. 61 – 23، 562 – 10· I 91 – 2؛ II 302 – 13·
axuk اَشُقْ تۆمۈر قالپاق، دۇبۇلغا. 61 – 27· I 91 – 7·
axuk,ladï اَشُقْلادِي ئوشۇقىغا ئوردى. 234 – 20· I 401 – 1·
(اَشُـــقْلارْ – اَشُـــقْلاماقْ axuklar – axuklamak) 234 – 21· I 401 – 2·
axuk,tï اَشُقْتِي ئالدىرىدى. 155 – 11· I 257 – 11·
(اَشُقارْ – اَشُتْماقْ axukar – axukmak) 155 – 13· I 257 – 14·
axundï اَشُنْدِي ئېشىپ كەتتى، ئۆتۈپ كەتتى. 162 – 20· I 272 – 4·
(اَشُنُرْ – اَشُنْماقْ axunur – axunmak) 162 – 21· I 272 – 6·
ay اَيْ توق سېرىق رەڭلىك بىر خىل يىپەك رەخت. 42 – 5· I 56 – 12·
ay اَيْ: *ay bitiki* — ئەسكەرلەرنىڭ ئىسمى ۋە تەمىناتى يېزىلىدىغان دەپتەر. 42 – 6· I 56 – 13·
ay اَاىْ، اَيْ ئاي. 73 – 6، 73 – 20، 201 – 13، 202 – 3، 221 – 14، 286 – 10، 306 – 5، 384 – 21، 510 – 11· I 112 –

2، 112 – 17، 341 – 12، 342 – 17، 357 – 10، 378 –
16، 489 – 2، 522 – 11، 660 – 2؛ II 202 – 11·

ay ااىْ، اَىْ ئاي، ئوتتۇز كۈندىن ئىبارەت ۋاقىت. 73 – 7، 73 – 10،
73 – 17، 406 – 20· I 112 – 3، 112 – 6، 112 – 16·
II 4 – 10

ay kəl ااىْ كُولْ ئايكۆل. يەر ئىسمى. 790 – 22· III 186 – 6·

aya ايـــــا ئالىقان؛ چاۋاك. 75 – 19، 265 – 18· I 116 – 3،
453 – 11·

ayadï ايادي ئايىدى. 210 – 13· I 358 – 5·

(ايارْ – ايامانْ *ayar - ayamaq*) 210 – 15· I 358 – 8·

ayaoq ايا غْ لەقەم. 819 – 3، 210 – 14· III 236 – 13؛ I 358 – 7·

ayak, ايَقْ، ايَاقْ ئاياق، قاچا. 74 – 21، 71 – 24، 146 – 12، 206 –
5، 220 – 23، 227 – 25، 248 – 4، 284 – 21، 533 – 14،
592 – 6، 673 – 7، 795 – 23، 909 – 10، 916 – 10،
965 – 2، 985 – 18· I 114 – 11، 110 – 6، 241 – 3،
II 350 – 15، 377 – 7، 389 – 5، 424 – 10، 486 – 4؛
247 – 10، 359 – 6، 506 – 10؛ III 195 – 13، 405 – 14،
419 – 13، 506 – 18، 542 – 5·

ayak, ايَقْ ئاياغ، پوت. 74 – 22· I 114 – 13·

ayak,qï ايَاقْجي كۆلال. 909 – 10· III 405 – 14·

ayaladï ايَالادي چاۋاك چالدى. 931 – 14· III 447 – 11·

(ايالارْ – ايالاماقْ *ayalar – ayalmaq*) 931 – 15· III 447 – 13·

ayas ايَاسْ ئاياز، تىنىق، ئوچۇق. 104 – 6· I 166 – 6·

ayas ايَاسْ ئاياس. قۇل ئىسمى. 104 – 7· I 166 – 7·

aybaŋ ايَبَنْكْ ئايپاك. چىگىلچە. 99 – 6· I 158 – 2·

aydï ايْدي ئېيتتى. 142 – 12· I 235 – 2·

(ايُورْ – ايْماقْ *ayur – aymaq*) 142 – 13· I 235 – 3·

ayoqïr ايْغرْ ئايغىر. 782 – 2· III 169 – 2·

ayïoq ايِغْ ئېيىق. 74 – 16· I 114 – 3·

ayïoq ايـــــغْ «نەقەدەر، نېمىدېگەن، نە قاتارلىق» دېگەن مەنىلەردە
قوللىنىلىدىغان يارەمچى سۆز. 74 – 17، 74 – 18، 74 – 18·
I 114 – 5، 114 – 6، 114 – 7·

ayïk, ايِقْ ۋەدە. 474 – 22، 436 – 24· I 114 – 14؛ II 59 – 20·

ayïldï ايِلْدي ئېيتىلدى. 208 – 10· I 354 – 18·

(اَيلُرْ – اَيلماقْ *ayïlur – ayïlmaq*) 208 – 11· I 355 – 1·

ayïtoqan اَيتْغانْ سورايدىغان· 731 – 7· III 70 – 11·

ayïttï اَيتّي سوربدى· 171 – 13· I 288 – 17·

(اَيتُورْ – اَيتْماقْ *ayïtur – ayïtmaq*) 171 – 15· I 289 – 3·

ayluk, ayluk, اَيلُقْ اَيلُقْ «شۇنداق - شۇنداق» مەنىسىدىكى سۆز. ئوغۇزچە· 96 – 4· I 153 – 12·

ayraṇ اَيرانْ ئايران، قېتىق· 102 – 8· I 163 – 9·

ayrïk, اَيرِقْ ئاجرىق ~ ئېجرىق (بىر خىل ئوت)· 96 – 2· I 153 – 9·

ayrïxdï اَيرِشْدي ئايرىلىشتى· 209 – 8· I 356 – 14·

(اَيرِشُورْ – اَيرِشْماقْ *ayrïxur – ayrïxmaq*) 209 – 9· I 356 – 16·

ayru اَيرُو ئايرىم، باشقا· 106 – 8· I 170 – 7·

ayruk, اَيرُقْ ئايرىم. ئوغۇزچە· 96 – 1· I 153 – 7·

aytïoq اَيتِغْ ئامان - ئېسەنلىك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارنى سوراشماق· 95 – 25· I 153 – 5·

aytïldï اَيتِلْدي ئېيتىلدى، سورالدى· 209 – 11· I 356 – 18·

(اَيتِلُرْ – اَيتِلْماقْ *aytïlur – aytïlmaq*) 209 – 12· I 356 – 19·

aytïndï اَيتِنْدي سوراندى· 209 – 13· I 357 – 1·

(اَيتِنُرْ – اَيتِنْماقْ *aytïnur – aytïnmaq*) 209 – 14· I 357 – 2·

aytïx اَيتِشْ ئىككى كىشىنىڭ بىر - بىرىدىن تىنچلىق سوراشىشى· 95 – 24، 25· I 153 – 4، 153 – 5·

ayturdï اَيتُرْدي ئېيتتۇردى ~ ئېيتقۇزدى· 208 – 25· I 355 – 17·

(اَيتُرُرْ – اَيتُرْماقْ *ayturur – ayturmaq*) 208 – 26· I 356 – 1·

az اَازْ، اَزْ ئاز· 71 – 19، 68 – 12· I 109 – 17، 104 – 1·

az اَازْ ئەرس، ئاق سۆسەر· 71 – 20· I 109 – 18·

azak, اَزَقْ ئازاق. ئەرلەر ئىسمى· 61 – 9· I 90 – 6·

azdï اَازْدي ئازدى· 141 – 14· I 233 – 13·

(اَازارْ – اَازْماقْ *azar – azmaq*) 141 – 14· I 233 – 14·

azoqan اَزْغانْ ئازغان· 334 – 6· I 571 – 18·

azïdï اَزيدي سىزدى؛ گاس بولدى· 879 – 6· III 346 – 10·

(اَزيرْ – اَزيماقْ *azïr – azïmaq*) 879 – 8· III 346 – 14·

azïoq اَزِغْ ئېزىق، ھايۋانلىك مەرگەن چىشى· 59 – 13· I 87 – 5·

azïoqladï اَزِغْلادي: *toŋuz atïoq azïoqladï* — توڭگۇز ئاتنى مەرگەن چىشى بىلەن ئۇرۇپ ياردىلىدى· 233 – 26· I 399 – 16·

(اَزِغْلارْ – اَزِغْلاماقْ *azïoqlar – azïoqlamaq*) 234 – 2· I 400 – 2·

azïoqlïoq اَزغُلـــغْ: *azïoqlïoq at* — ئېـزىق چىشـلىق ئات. 123 – 5· I 200 – 1·

azïldï اَزْلدِي ئېزىلدى، ئېزىپ كېتىلدى. 158 – 21· I 264 – 5·

(اَزْلُرْ – اَزْلماقْ *azïlur – azïlmaq*) 158 – 22· I 264 – 6·

azïtoqan اَزِيتْغانْ ئازدۇرۇۋېرىدىغان. 128 – 6· I 210 – 1·

azïttï اَزِتّي ئازدۇردى، ئېزىقتۇردى. 167 – 5· I 280 – 6·

(اَزِتُرْ – اَزِتْماقْ *azïtur – azïtmaq*) 167 – 6· I 280 – 8·

azlandï اَازْلَنْدِي ئاز كۆردى، ئاز سانىدى. 229 – 16· I 392 – 3·

(اَازْلَنُرْ – اَازْلَنْماقْ *azlanur – azlanmaq*) 229 – 18· I 392 – 5·

azma اَزْمانْ ئازما. 109 – 1· I 175 – 9·

azu اَزُو يــا، يــاكى. 77 – 19، 77 – 20، 77 – 21، 327 – 2· I 119 – 16، 119 – 17، 120 – 1، 559 – 9·

azuq أَزُقْ: *azuq ok*— ئازغان ئوق. 61 – 6· I 90 – 3·

azuq اَزُقْ: *azuq munk*— ئازغان – تازغان. 61 – 8· I 90 – 5·

azuq اَزُقْ ئوزۇق. 61 – 10، 289 – 14· I 90 – 7، 494 – 11·

azuqlandï اَزُقْلَنْدِي ئوزۇقلۇق بولدى. 226 – 21· I 387 – 4·

(اَزُقْلَنُــرْ – اَزُقْلَنْمــاقْ *azuqlanur – azuqlanmaq*) 226 – 22· I 387 – 5·

azuqluoq اَزُقْلُغْ: *azuqluoq ər* — ئوزۇقلۇق ئادەم. 123 – 13، 123 – 15· I 200 – 14·

azuqluq اَزُقْلُــــــقْ ئوزۇقلــۇق. 124 – 24، 212 – 16· I 203 – 17، 362 – 10·

azmuq اَزْمُقْ زەمچە، سۈمۈق. 85 – 17· I 134 – 11·

azun اَزُنْ، اَزُونْ دۇنيــا، ئالــەم. چىگــىلچە. 69 – 4، 43 – 15، 69 – 5، 82 – 16، 132 – 4، 147 – 4، 310 – 12، 320 – 18، 352 – 24، 577 – 17، 621 – 24، 640 – 2، 664 – 22، 722 – 14، 903 – 4، 913 – 22، 970 – 17، 970 – 21· I 105 – 11، 58 – 9، 105 – 12، 128 – 11، 216 – 9، 242 – 7، 530 – 9، 548 – 2، 604 – 11: II 330 – 15، 412 – 1، 442 – 14، 490 – 3: III 55 – 2، 393 – 4، 414 – 10، 516 – 10، 516 – 13·

aż اَاذْ، اَذْ يىپـەك رەخـت ۋە شـۇنىڭغا ئوخشـاش قـول ھۇنـەر بۇيۇملـرى. 71 – 1، 71 – 2· I 108 – 7، 108 – 8·

aż اَاذْ ياخشـلىق بەلگىسى، ياخشى كۆڭۈل. 71 – 4· I 108 – 11·

ażak اَذَقْ، اَذاقْ ئايـــاغ، پـــوْت. 60 – 12، 52 – 20، 74 – 22، 148 – 27، 189 – 14، 288 – 17، 290 – 17، 501 – 15، 505 – 15 I 88 – 15، 74 – 9، 114 – 13، 245 – 15، 321 – 3، 493 – 2، 496 – 16؛ II 184 – 12، 193 – 2.

ażak‚ladï اَذَقْلادي پوْتقا ئوُردى. 234 – 13 I 400 – 11.

ażak‚lar – ażak‚lamak (اَذَقْـــلارْ – اَذَقْلامـــاقْ) 234 – 14 I 400 – 12.

ażak‚landï اَذَقْلَنْدي ئاياغلاندى، ئاياغلـنق بولدى. 226 – 10 I 386 – 12.

ażak‚lanur – ażak‚lanmak (اَذَقْلَنْـــرْ – اَذَقْلَنْمـــاقْ) 226 – 16 I 386 – 17.

ażak‚lïoq اَذَقْلِغْ: *azaḳlïoq nəŋ*— ئاياغلـنق نەرسە. 123 – 10 I 200 – 9.

ażax اذش ئاداش. 128 – 16 I 210 – 15.

ażoqïr اَذْغـــرْ ئـايغـر. 82 – 27، 153 – 18، 184 – 18، 185 – 18، 473 – 19، 484 – 13، 517 – 8 I 129 – 8، 254 – 1، 312 – 3، 314 – 3؛ II 129 – 2، 150 – 1، 216 – 14.

ażoqïrak‚ اَذْغـراقْ پاچـقى ئالا، باشـقا يـەرلـرى قـارا بـر خـىل تـاغ تېكـسى. 121 – 3 I 196 – 12.

ażoqïrak‚ اَذْغراقْ: *azoqïraḳ suvï* — ئازغـراق سوُيى. دەريـا ئـسـمى. 121 – 5 I 196 – 15.

ażoqïrlandï اَذْغرْلَنْدي: *tay azoqïrlandï* — تـاي ئـايغـرلاندى. 240 – 18 I 411 – 7.

ażoqïrlanur – ażoqïrlanmak (اَذْغرْلَنْـــرْ – اَذْغرْلَنْمـــاقْ) 240 – 19 I 411 – 9.

ażoqïx اَذْغشْ ئازغـش. يەر ئـسـمى. 83 – 17 I 131 – 3.

ażïoq اَذِغْ ئېـــيـــق. 58 – 22، 58 – 24، 74 – 16، 253 – 19 I 86 – 2، 114 – 3، 433 – 9.

ażïoq اَذِغْ مەستلـكى يېشـلگەن، هوشيار كـشى. 59 – 3 I 86 – 7.

ażïoq اَذِغْ ئازىغ ~ ئازىق. بـزنـك يوُرتنـك نامى. 59 – 5 I 86 – 9.

ażïoqlïoq اَذْغلِغْ: *azïoqlïoq taoq* — ئېيـقلـنق تاغ. 123 – 2 I 199 – 15.

ażïldï اَذْلَدي يېزىلدى، هوشـغا كەلدى. 157 – 10 I 261 – 8.

ażïlur – ażïlmak (اَذْلُورْ – اَذْلَماقْ) 157 – 11 I 261 – 10.

ażïn اَذنْ «باشقا، بوّلەك» دېگەن مەنـلەردىكى سوّز. چـىگـلچه. 68 – 21، 84 – 27، 85 – 3، 132 – 3، 802 – 7 I 104 – 12، 133 – 13، 133 – 15، 216 – 8؛ III 207 – 6.

ażïxdï ئاذشدي كېربلدى. 148 – 22. I 245 – 8.
(ئاذشۇر – ئاذشماق *ażïxur – ażïxmak*) 148 – 24. I 245 – 11.

ażma ئاذما: *azma yïlkï* — قېرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئىشلەتمەي قويۇپ بېرىلگەن يىلقا. 108 – 26. I 175 – 6.

ażnadï ئاذنادي ئاينىدى، ئۆزگەردى، باشقا تۈسكە كىردى. 221 – 24. I 379 – 1.

(ئاذنار – ئاذناماق *ażnar – ażnamak*) 221 – 25. I 379 – 3.

ażnattï ئاذنتي ئاينىدى، ئۆزگەرتتى. 206 – 23. I 352 – 5.

(ئاذنتۇر – ئاذنتماق *ażnatur – ażnatmak*) 206 – 25. I 352 – 8.

ażrï ئاذري ئارا، ئاچا ياغاچ. 106 – 10، 106 – 10، 420 – 19، 662 – 12. I 170 – 10، 170 – 11؛ II 30 – 5، 485 – 13.

ażrïk, ئاذرق ئاجرىق – ئېجىرىق. 84 – 26، 96 – 2. I 133 – 12، 153 – 10.

ażrïldï ئاذرلدي ئايرىلدى. 193 – 25. I 328 – 9.

(ئاذرلۇر – ئاذرلماق *ażrïlur – ażrïlmak*) 194 – 1. I 328 – 12.

ażrïm ئاذرم ئېگەرنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان كىگىز، جەزلىك. 91 – 1، 144 – 16. I

ażrïx ئاذرش ئارىش، ئاچال. 83 – 15، 531 – 16. I 131 – 1؛ II 243 – 11.

ażrïxdï ئاذرشدي ئايرىلىشتى. 183 – 24. I 310 – 18.

(ئاذرشۇر – ئاذرشماق *ażrïlur – ażrïlmak*) 183 – 25. I 310 – 19.

ażruk, ئاذرق باشقا، بۆلەك. ئوغۇزچە. 84 – 27. I 133 – 13.

ażuk, ئاذق: *azuk, nəŋ* — تونۇش ئەمەس نەرسە. 60 – 13. I 88 – 16.

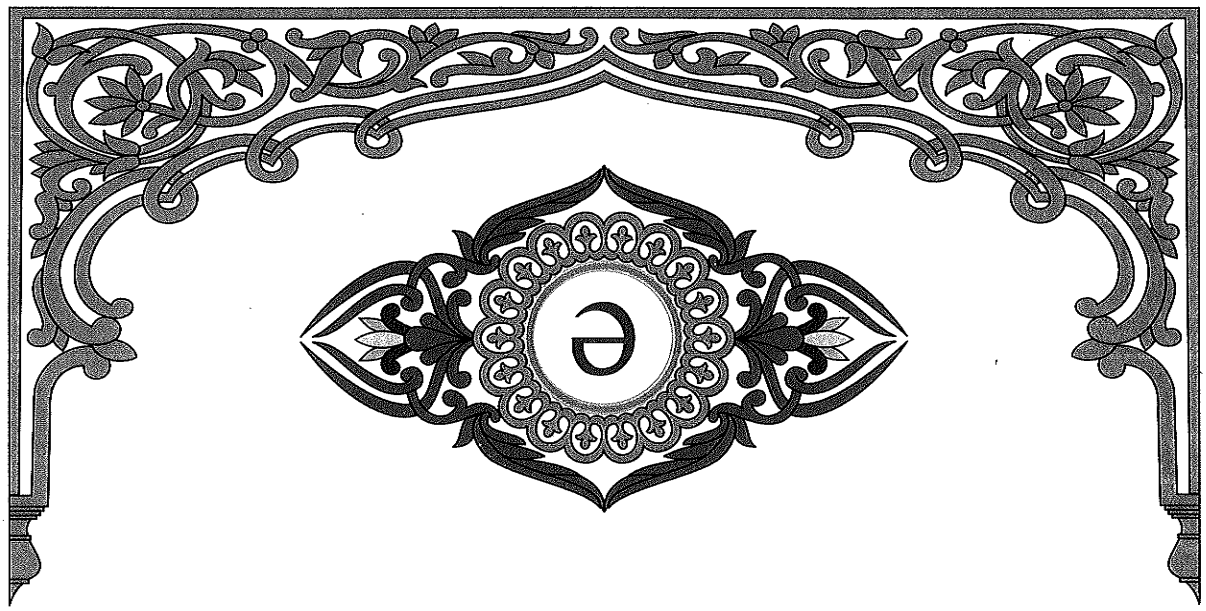
ażuk,ladï ئاذقلادي ئەجەبلەندى، قىزىقسىندى. 234 – 15. I 400 – 14.

(ئاذقلار – ئاذقلاماق *ażuklar – ażuklamak*) 234 – 16. I 400 – 16.

ażut ئاذت ئوچ، ئوچۇم. 50 – 12، 73 – 30. I 70 – 5، 113 – 5.

ażutladï ئاذتلادي ئوچۇملىدى. 230 – 12. I 393 – 8.

(ئاذتلار – ئاذتلاماق *ażutlar – ażutlamak*) 230 – 13. I 393 – 10.

əgə ئاكا ئېگىچە، ئاچا، ھەدە. 78 – 24، 76 – 19· I 122 – 1، 117 – 15·

əgələdi ئاكالادى ئاچىلىدى، ئېگىچىلىدى. 238 – 13· I 407 – 18·

(ئاكالار – ئاكالاماق *əgələr – əgələmək*) 238 – 14· I 408 – 2·

əgəq ئاكچ ئۆزىنىڭ ئەقىللىقلىقى ۋە زېرەكلىكى بىلەن كىشىلەرگە ئۆز سىڭلىسىدەك تۇيۇلىدىغان قىزچاق. 52 – 8· I 73 – 12·

əgət ئاكەت توي كېچىسى كېلىن بىلەن بىرلىكتە ئەۋەتىلىدىغان خىزمەتچى خوتۇن، يەڭگە. 51 – 15· I 72 – 13·

əgətlədi ئاكەتلادى: *ol kïzïn əgətlədi* — ئۇ قىزنى ئېگەتلىك قىلدى. 230 – 19· I 393 – 18·

(ئاكەتلار – ئاكەتلاماق *əgətlar – əgətləmək*) 230 – 20· I 394 – 1·

əgətləndi ئاكەتلەندى ئېگەتلەندى. 224 – 19· I 383 – 1·

(ئاكەتلەر – ئاكەتلەنماق *əgətlənür – əgətlənmək*) 224 – 21· I 383 – 4·

əgətlik ئاكەتلىك: *əgətlik kara bax* — نىكاھ كېچىسى كېلىن بىلەن بىللە ئەۋەتىلىدىغان دېدەك. 125 – 6· I 204 – 10·

əgdi ئاكدى قۇشخانا، گودا. 105 – 18· I 169 – 1·

əgdi ئاكدى ئەگدى. 138 – 13· I 227 – 16·

(ئاكار – ئاكماق *əgər – əgmək*) 138 – 14· I 227 – 18·

əgdü ئاكدۇ ئەگرى پىچاق. 105 – 16· I 168 – 15·

əgildi ئاكلدى ئېگىلدى. 160 – 1· I 266 – 12·

(ئاكلۇر – ئاكلماق *əgilür – əgilmək*) 160 – 2· I 266 – 13·

əgilgən ئاكلكان ئېگىلىپلا تۇرىدىغان. 131 – 7· I 215 – 10·

əgin اَكِنْ دۇمبە، غول، دولا. 69 – 20· I 106 – 12·

əgin اَكِــنْ ئېنى بىر يېرىم غېرىچ، بويى تۆت گەزلىك بىر خىل بۆز. 69 – 22· I 106 – 14·

əgir اَكِرْ ئېگىر. 53 – 5، 53 – 8· I 75 – 11، 75 – 12·

əgirdi اَكِــرْدِي: *bəg kənd əgirdi* — بەگ شەھەرنى قورشىدى. 146 – 14· I 241 – 6·

(اَكِرار – اَكِرْماكْ *əgirər – əgirmək*) 146 – 15· I 241 – 10·

əgirgən اَكِرْكانْ ئېگىرىپلا تۇرىدىغان. 130 – 17· I 214 – 9·

əgirsədi اَكِرْســادِي ئېگىرسىرىدى، ئېگىر يېگۈسى كەلدى. 232 – 23· I 397 – 16·

(اَكِرْســارْ – اَكِرْســاماكْ *əgirsər – əgirsəmək*) 232 – 24· I 397 – 18·

əgirsədi اَكِرْسادِي: *uraqut yïp əgirsədi* — خوتۇننىڭ يىپ ئېگىرگۈسى كەلدى. 233 – 1· I 398 – 1·

(اَكِرْسارْ – اَكِرْساماكْ *əgirsər – əgirsəmək*) 233 – 3· I 398 – 4·

əgirtti اَكِرْتّي ئېگىرتتى. 1008 – 18· III 582 – 4·

(اَكِــرْتُورْ – اَكِرْتْمــاكْ *əgirtür – əgirtmək*) 1008 – 20· III 582 – 7·

əgit اَكِــتْ داغ چۈشۈشتىن ياكى كۆز تېگىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن بالىلارنىڭ يۈزىگە سۈرتۈلىدىغان بىر خىل دورا. 51 – 1· I 71 – 16·

əgix اَكِيشْ ئەگۈش، داشقال. 103 – 12· I 165 – 5·

əgixdi اَكِشْدِي ئېگىشتى. 152 – 15· I 252 – 5·

(اَكِشُورْ – اَكِشْماكْ *əgixür – əgixmək*) 152 – 17· I 252 – 7·

əgləxdi اَكْلَشْدِي چەيلەشتى: ئاتلاندى. 189 – 14· I 321 – 3·

(اَكْلَشُرْ – اَكْلَشْماكْ *əgləxür – əgləxmək*) 189 – 18· I 321 – 8·

əgmə اَكْما ئەگمە، ئۆينىڭ ئەگمىسى. 109 – 5· I 176 – 2·

əgri اَكْرِي ئەگرى. 106 – 22، 106 – 24، 349 – 17· I 171 – 8، 171 – 9، 598 – 14·

əgrik اَكْرِكْ ئېگىرىلگەن يىپ. 89 – 22· I 142 – 10·

əgrildi اَكْرِلْدِي ئورالدى: ئېگىرىلدى. 195 – 6· I 330 – 16·

(اَكْرِلُرْ – اَكْرِلْماكْ *əgrilür – əgrilmək*) 195 – 7· I 330 – 18·

əgrim اَكْرِمْ ئەگرۈم، ئەۋرەز. 91 – 14· I 145 – 13·

əgrimləndi اَكْرِمْلَنْدِي ئەگرۈملەندى. 241 – 19· I 413 – 6·

(اَكْرِمْلَنُرْ – اَكْرِمْلَنْمَاكْ *əgrimlənür – əgrimlənmək*) ·21 – 241
I ·9 – 413

əgrindi اَكْرِنْدِي: *uraoqut yïp əgrindi* — خوتۇن ئۆزى ئۈچۈن يىپ ئېگىردى. ·4 – 198 I ·16 – 335

(اَكْرِنُرْ – اَكْرِنْمَاكْ *əgrinür – əgrinmək*) ·6 – 198 I ·1 – 336

əgrixti اَكْرِشْتِي قورشاشتى؛ ئېگىرىشتى. ·24 – 185 I ·17 – 314

(اَكْرِشُورْ – اَكْرِشْمَاكْ *əgrixür – əgrixmək*) ·2 – 186 I ·1 – 315

əgsadim اَكْسادِمْ: *mən putak əgsədim* — مېنىڭ پۇتاقنى ئېگكۈم كەلدى. ·19 – 214 I ·15 – 366

(اَكْسَارْمَنْ – اَكْسَامَاكْ *əgsərmən – əgsəmək*) ·20 – 214 I ·17 – 366

əgtürdi اَكْتُرْدِي ئېگدۈردى. ·6 – 177 I ·8 – 298

(اَكْتُرُرْ – اَكْتُرْمَاكْ *agtürür – əgtürək*) ·7 – 177 I ·10 – 298

əgürkən اَكُرْكَانْ بىر خىل ئۆسۈملۈك. ·16 – 130 I ·7 – 214

əkək أَكَكْ: *əkək ixlar* — بۇزۇق خوتۇن. ·11 – 70 I ·6 – 107

əkəklədi اَكَكْلادِي تىللىدى. ·25 – 235 I ·4 – 403

(اَكَكْلارْ – اَكَكْلامَاكْ *əkəklər – əkəkləmək*) ·26 – 235 I ·6 – 403

əkəklik اَكَكْلِكْ خوتۇنلۇقنىڭ يۇزسىزلىكى، ئارسىزلىقى. ·20 – 126 I ·9 – 207

əkdi اَكْدِي ئېكتى، تېرىدى. ·8 – 138 I ·9 – 227

(اَكارْ – اَكْمَاكْ *əkər – əkmək*) ·9 – 138 I ·11 – 227

əkim اَكِمْ: *bir əkim yər* — بىر ئېكىم يەر. ·26 – 67 I ·6 – 103

əkin اَكِنْ ئېكىنلىك. ئوغۇزچە. ·21 – 69 I ·13 – 106

əkindi اَكِنْدِي: *əkindi tarïoq* — ئېكىلگەن (تېرىلغان) ئۇرۇق. ·30 – 117 I ·13 – 189

əkindi اَكِنْدِي: *ol өziŋə tarïoq əkindi* — ئۇ ئۆزىگە ئاشلىق تېرىدى. ·9 – 163 I ·3 – 273

(اَكِنُرْ – اَكِنْمَاكْ *əkinür – əkinmək*) ·10 – 163 I ·4 – 273

əkitti اَكِتِّي ئەكىكۈزدى، تېرىتتى. ·10 – 169 I ·1 – 285

(اَكِتُرْ – اَكِتْمَاكْ *əkitür – əkitmək*) ·11 – 169 I ·3 – 285

əkixdi اَكِشْدِي ئېكىشتى، تېرىشتى. ·12 – 152 I ·1 – 252

(اَكِشُورْ – اَكِشْمَاكْ *əkixür – əkixmək*) ·14 – 152 I ·4 – 252

əksüdi اَكْسُودِي ئۆكسۈدى. ·23 – 214 I ·3 – 367

(اَکْسُورْ – اَکْسُوماكْ *əksür – əksümək*) 214 – 23· I 367 – 4·

əksük اَکْسُـكْ ئۆكسـۈك، كـەمتـۈك. 89 – 25، 89 – 25· I 142 – 14، 142 – 14·

əktürdi اَکْتُرْدِي ئەكتـۈردى، تېرىتتى. 177 – 4· I 298 – 5·

(اَکْتُرُرْ – اَکْتُرْماكْ *əktürür – əktürmək*) 177 – 5· I 298 – 7·

əkxik اَکْشِكْ ئاچچـىق – چۈچـۈك نەرسە. 89 – 24· I 142 – 12·

əldrük الدرك ئادراسـمان ئۇرۇقـى. ئـۇچ ۋە بارسـغان تـىللـىرىدا. 997 – 14، 699 – 26· III 563 – 6، 14 – 5·

əlgədi اَلْكادِي ئەلگـىدى ~ ئەگلـىدى، تاسقـىدى. 219 – 16· I 374 – 15·

(اَلْكارْ – اَلْكاماكْ *əlgər – əlgəmək*) 219 – 17· I 374 – 17·

əlgəldi اَلْكَلْـــــدِي ئەلگـــەلـدى ~ ئەگـــلـەندى، تاســقالـدى. 196 – 6· I 332 – 11·

(اَلْكَلُرْ – اَلْكَلْماكْ *əlgəlür – əlgəlmək*) 196 – 7· I 332 – 13·

əlgəndi اَلْكَنْدِي ئەلگـىدى، تاسقـىدى. 199 – 24· I 338 – 14·

(اَلْكَنُرْ – اَلْكَنْماكْ *əlgənür – əlgənmək*) 199 – 25· I 338 – 16·

əlgətti اَلْكَتِّي ئەلگەتتى، تاسقاتتى. 205 – 17· I 349 – 11·

(اَلْكَتُرْ – اَلْكَتْماكْ *əlgətür – əlgətmək*) 205 – 18· I 349 – 12·

əlgəxti اَلْكَشْتِي: *ol maŋa un əlgəxti* — ئـۇ ماڭـا ئـۇن ئەلگەشـتى. 187 – 13· I 317 – 8·

(اَلْكَشُـــورْ – اَلْكَشْـــماكْ *əlgəxür – əlgəxmək*) 187 – 14· I 317 – 10·

əlik اَلـــكْ ئىلـىك، قـول. 65 – 24، 42 – 25، 65 – 24، 65 – 25، 99 – 15، 112 – 18، 261 – 19، 340 – 21، 504 – 6، 584 – 20، 612 – 9، 673 – 15، 739 – 1، 783 – 17، 790 – 7، 794 – 18· 804 – 1، 870 – 23· I 98 – 9، 57 – 13، 98 – 10، 98 – 11، 181 – 15، 446 – 12، 584 – 7؛ II 190 – 8، 344 – 4، 395 – 12، 507 – 3؛ III 84 – 10، 172 – 5، 184 – 16، 193 – 12، 332 – 15·

əlik اَلكْ ئەللىك. 99 – 15· I 158 – 7·

əliklik اَلْكِلْكْ پەلـەي، قولقاپ. 126 – 23· I 207 – 13·

əlkə اَلْكَا: *əlkə bulaq*— ئەلكە بۇلاق. قەبىلە ئىسمى. 108 – 23· I 175 – 2·

əlkin اَلْكِـــنْ مۇساپـىر، يولۇچـى. 588 – 22، 753 – 21· II 352 – 5؛ 114 – 7· III

əllik اَلّكْ ئەللىك. 119 – 28· I 194 – 12·

əlri اَلْرِي ئەلتىبرە، ئوغلاق تىبرىسى. 107 – 4· I 171 – 16·

ələk اَلُوكْ مەسخىرە، ھەزىل. 103 – 15· I 165 – 10·

ələklədi اَلْكْـــلادِي زاڭلىـق قىلـدى، مەسـخىرە قىلـدى. 236 – 5· I 403 – 13·

(اَلْكْلارْ – اَلْكْلاماكْ alüklər – alükləmək) 236 – 6· I 403 – 15·

əlvirdi اَلْڤْرْدِي: ol anïŋ yüzïŋə əlvirdi — ئۇ ئۇنىڭ يۈزىگە ئېتىلدى. 179 – 10· I 302 – 10·

(اَلْڤْرارْ – اَلْڤْرْماكْ əlvirər – əlvirmək) 179 – 11· I 302 – 11·

əm اَمْ ئـــەم، داۋا. 40 – 12، 82 – 20، 310 – 13· I 53 – 14، 129 – 1، 530 – 10·

əm اَمْ ئەم، ئاياللارنىڭ جىنسىي ئەزاسى. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 40 – 13، 255 – 16، 255 – 18· I 53 – 16، 437 – 3·

əmət اَمَـــتْ «ھەئە، خوش، توغرا، شۇنداق» دېگەن مەنىلەردىكى سۆز، ئوغۇزچە. 57 – 27، 697 – 5· I 71 – 12؛ III 9 – 1·

əmdi اَمْـــدِي ئەمدى. 105 – 19، 39 – 7، 40 – 4، 43 – 17، 47 – 10، 67 – 13، 105 – 25، 155 – 26، 161 – 16، 279 – 9، 288 – 20، 336 – 10، 378 – 24، 485 – 4، 561 – 12، 605 – 16، 952 – 13، 965 – 16· I 169 – 2، 51 – 2، 53 – 3، 58 – 11، 65 – 5، 102 – 1، 169 – 8، 258 – 9، 269 – 8، 476 – 10، 493 – 5، 576 – 4، 649 – 6؛ II 151 – 1، 300 – 14، 383 – 2؛ III 486 – 2، 507 – 14·

əmdi اَمْدِي ئەمدى. 138 – 28· I 228 – 17·

(اَمارْ – اَمّاكْ əmər – əmmək) 139 – 1· I 228 – 19·

əmgədi اَمْكادِي ئەمگىدى، جاپا تارتتى. 219 – 18· I 374 – 18·

(اَمْكارْ – اَمْكاماكْ əmgər – əmgəmək) 219 – 19· I 374 – 19·

əmgək اَمْكَـــكْ، اَمْكـــاكْ ئەمگەك ~ مېھنەت، جاپا – مۇشەققەت. 93 – 12، 93 – 14، 164 – 21، 965 – 13، 148 – 17· I 149 – 1، 275 – 6، 507 – 5؛ III 15·

əmgəkləndi اَمْكَكْلَنْدِي ئېغىر كۆردى. 242 – 9· I 414 – 3·

(اَمْكَكْلَنْرْ – اَمْكَكْلَنْمـــاكْ əmgəklənür – əmgəklənmək) 242 – 10· I 414 – 5·

əmgəndi اَمْكَنْدِي ئەمگەندى، چارچىدى. 199 – 27· I 338 – 17·

(اَمْكَنْرْ – اَمْكَنْماكْ əmgənür – əmgənmək) 200 – 3· I 339 – 2·

əmgtti اَمْكَتِي ئەمگەندۇردى، چارچاتتى. 205 – 15 · I 349 – 8 ·
(اَمْكَتُرْ – اَمْكَتْماكْ amgətür – amgətmək) 205 – 16 · I 349 – 9 ·

əmgəxti اَمْكَشْقِ: bu ixta boy əmgəxti — بۇ ئىشتا خەلق ئەمگەشتى.
187 – 16 · I 317 – 11 ·
(اَمْكَشُورْ – اَمْكَشْماكْ əmgəxür – əmgəxmək) 187 – 17 · I
317 – 13 ·

əmik اَمِيكْ ئىمەك، ئەمچەك. 66 – 3، 309 – 30 · I 99 – 3،
529 – 14 ·

əmik اَمِكْ: əmik kün — ئىللىق كۈن. 66 – 4 · I 99 – 5 ·

əmiklədi اَمِكْلادِي: ər urüqutni əmiklədi — ئادەم خوتۇنىنىڭ ئەمچىكىگە
ئۇردى. 236 – 22 · I 404 – 14 ·
(اَمِكْلارْ – اَمِكْلامْاكْ əmiklər – əmikləmək) 236 – 23 · I
404 – 16 ·

əmiklig اَمِكْلِكْ: əmiklig ixlər — ئىمىكلىك خوتۇن، بالا ئىمىتىدىغان
خوتۇن. 126 – 24 · I 207 – 14 ·

əmir اَمِرْ تۇتەك، تۇمان. ئوغۇزچە. 53 – 18 · I 76 – 5 ·

əmirqkə اَمِرْجْكا كۆمۈرچەك. 1018 – 23 · III 600 – 6 ·

əmitti اَمِتِّي: tam əmitti — تام قىيسايدى. 170 – 4 · I 286 – 10 ·
(اَمِتُرْ – اَمِتْماكْ əmitür – əmitmək) 170 – 5 · I 286 – 12 ·

əmlədim اَمْلادِمْ ئەملىدىم، داۋالىدىم. 221 – 13 · I 378 – 9 ·
(اَمْلارْمَنْ – اَمْلامْاكْ əmlərmən – əmləmək) 221 – 14 · I
378 – 10 ·

əmləldi اَمْلَلْدِي ئەملەندى، داۋالاندى. 228 – 13 · I 390 – 7 ·
(اَمْلَلُرْ – اَمْلَلْماكْ əmlələr – əmlələmək) 228 – 14 · I 390 – 8 ·

əmləndi اَمْلَنْدِي ئەملەندى، داۋالاندى. 202 – 13 · I 343 – 10 ·
(اَمْلَنُرْ – اَمْلَنْماكْ əmlənür – əmlənmək) 202 – 14 · I 343 – 12 ·

əmləttim اَمْلَتِّمْ ئەملەتتىم، داۋالاتتىم. 206 – 18 · I 351 – 17 ·
(اَمْلَتُرْ – اَمْلَتْماكْ əmlətür – əmlətmək) 206 – 19 · I 351 – 18 ·

əmləxdilər اَمْلَشْدِيلارْ ئەملىنىشتى، داۋالىنىشتى. 189 – 22 · I 321 – 14 ·
(اَمْلَشُورْلارْ – اَمْلَشْماكْ əmləxürlər – əmləxmək) 189 – 23 · I
321 – 16 ·

əmqi اَمْجِي تېۋىپ. 40 – 12، 878 – 19 · I 53 – 14؛ III 345 – 13 ·

əmridi اَمْرِيدِي قىچقىلىدى. 213 – 5 · I 363 – 12 ·
(اَمْرِيرْ – اَمْرِيماكْ əmrir – əmrimək) 213 – 6 · I 363 – 14 ·

əmritti اَمْرِتّي قىچىقىنى كەلتۈردى. 204 – 1 · I 346 – 11 ·
(اَمْرِتُرْ – اَمْرِتْماكْ amritür – amritmək) 204 – 4 · I 346 – 15 ·
əmrixti اَمْرِشْتِي: atim barqa amrixti — پۇتۇن بەدىنىم قىچىشىپ كەتتى. 186 – 5 · I 315 – 6 ·
(اَمْرِشُورْ – اَمْرِشْماكْ amrixür – amrixmək) I 186 – 6 · I 315 – 8 ·
əmsədi اَمْسادِي ئەمگۈسى كەلدى. 215 – 9 · I 367 – 19 ·
(اَمْسارْ – اَمْساماكْ amsər – amsəmək) 215 – 10 · I 368 – 1 ·
əmüzdi اَمُزْدِي ئەمگۈزدى ~ ئىمىتتى. 147 – 14 · I 243 – 1 ·
(اَمُزُرْ – اَمُزْماكْ amüzür – amüzmək) 147 – 15 · I 243 – 3 ·
əmxən اَمْشَنْ جۇۋا قىلىنىدىغان تېرە. 92 – 20 · I 148 – 1 ·
əndək اَنْدَكْ يۇز، بىر نەرسىنىڭ يۈزى، ئوغۇزچە. 90 – 4 · I 143 – 3 ·
əndik اَنْدِكْ: andik ər — ئەندىك ئادەم، ئۆندەرىگەك ئادەم. 90 – 9، 90 – 12، 90 – 18 · I 143 – 9 ·
ənük اَنُكْ ئارسلان (شىر) كۇچۇكى. 66 – 6 · I 99 – 8 ·
ənük اَنُكْ: kiritlik ənüki — ئاچقۇچ چىشلىرى. 66 – 8 · I 99 – 10 ·
ənüklədi اَنُكْلادِي كۇچۇكلىدى. 236 – 24 · I 404 – 17 ·
(اَنُكْلارْ – اَنُكْلاماكْ ənüklər – ənüklləmək) I 236 – 25 · I 405 – 1 ·
ənükləndi اَنُكْلَنْدِي كۇچۇكلۇك بولدى. 227 – 4 · I 388 – 1 ·
(اَنُكْلَنُرْ – اَنُكْلَنْماكْ ənüklənür – ənüklənmək) I 227 – 5 · I 388 – 2 ·
ənüklüg اَنُكْلُكْ: ənüklüg arslan — كۇچۇكلۇك ئارسلان (شىر). 127 – 7 · I 208 – 1 ·
ənüq اَنُجْ كۆزىگە ئۆسكەن گۆش پەردە. 52 – 17 · I 74 – 5 ·
ənüqlədi اَنُجْلادِي: otaqi kөzüg ənüqlədi — تېۋىپ كۆز پەردىسىنى داۋالىدى. 230 – 27 · I 394 – 9 ·
(اَنُجْلارْ – اَنُجْلاماكْ ənüqlər – ənüqləmək) I 231 – 1 · I 394 – 11 ·
ənüqləndi اَنُجْلَنْدِي پەردە ئۆستى. 224 – 24 · I 383 – 8 ·
(اَنُجْلَنُرْ – اَنُجْلَنْماكْ ənüqlənür – ənüqlənmək) I 224 – 25 · I 383 – 10 ·
əŋ اَنْڭ ئەڭ، مەڭز، ياڭاق. 42 – 14 · I 56 – 18 ·
əŋək اَنْكَكْ ئېڭەك. 113 – 6 · I 182 – 11 ·

əŋək اَنـــــگَكْ خوتۇنـــلار پۇركەنچىســـــنىڭ بوغقۇچـــى. 113 – 7، I 182 – 12.

əŋdi اَنْكْدِي هالڭ ــ تالڭ قالدى. 142 – 24، I 235 – 12.

(اَنكارْ ــ اَنْكْماكْ əŋər – əŋmək) 142 – 25، I 235 – 13.

əŋdüz اَنْكْدُزْ ئەندىز. 97 – 24، 98 – 2، I 156 – 2، 156 – 4.

əŋlik اَنْكْلِكْ ئەڭلىك. 98 – 9، I 156 – 11.

əŋtürdi اَنْكْتُرْدِي هالڭ ــ تالڭ قالدۇردى. 222 – 26، I 381 – 2.

(اَنْكْتُـــرُرْ ــ اَنْكْتُرْمـــاكْ əŋtürür – əŋtürmək) 222 – 27، I 381 – 4.

əpək اَبَكْ نان. بالىلار تىلىدا. 62 – 26، I 92 – 16.

əpmək اَبْمَكْ نان. ياغما، توخسى ۋە بىر قىسىم ئوغۇز، قىپچاق تىللىرىدا. 87 – 1، I 137 – 4.

əqə اَجا ئاچا، ھەدە، ئېگىچە. 76 – 19، I 117 – 15.

əqkü اَجْكُـــــو ئۆچكە. 108 – 6، 82 – 20، 413 – 12، 490 – 13، 607 – 6، I 173 – 17، 129 – 1؛ II 17 – 14، 162 – 3، 386 – 10.

ər اَرْ ئەر، ئەركەك، ئادەم. 38 – 18، 37 – 26، 38 – 21، 40 – 8، 40 – 23، 53 – 8، 59 – 6، 84 – 13، 89 – 12، 99 – 6، 103 – 14، 105 – 2، 122 – 30، 127 – 26، 128 – 8، 129 – 11، 129 – 13، 130 – 3، 130 – 19، 130 – 28، 135 – 20، 136 – 22، 138 – 6، 138 – 21، 139 – 15، 140 – 25، 142 – 24، 148 – 22، 154 – 24، 155 – 3، 156 – 8، 157 – 14، 158 – 7، 158 – 23، 160 – 12، 161 – 6، 161 – 10، 162 – 1، 162 – 11، 164 – 20، 167 – 22، 172 – 6، 173 – 12، 174 – 14، 174 – 22، 175 – 20، 177 – 19، 184 – 22، 190 – 18، 190 – 22، 192 – 1، 192 – 6، 193 – 14، 195 – 3، 195 – 12، 196 – 8، 198 – 3، 199 – 7، 200 – 7، 202 – 13، 206 – 23، 208 – 18، 210 – 28، 213 – 12، 214 – 17، 215 – 6، 215 – 11، 219 – 18، 220 – 25، 221 – 11، 222 – 5، 222 – 17، 224 – 16، 224 – 26، 225 – 23، 226 – 1، 226 – 21، 227 – 17، 229 – 14، 229 – 19، 230 – 12، 231 – 3، 231 – 9، 232 – 5، 232 – 23، 233 – 10، 233 – 15، 235 – 25، 237 – 16، 239 – 21،

·19 – 246 ·11 – 242 ·22 – 241 ·5 – 241 ·23 – 240
·28 – 253 ·25 – 253 ·17 – 248 ·12 – 247 ·10 – 247
·4 – 302 ·4 – 297 ·11 – 287 ·1 – 262 ·15 – 254
·2 – 257 ·18 – 355 ·13 – 354 ·8 – 253 ·21 – 327
·5 – 376 ·19 – 372 ·3 – 371 ·11 – 370 ·5 – 368
·15 – 377 ·1 – 377 ·23 – 376 ·22 – 376 ·8 – 376
·7 – 378 ·4 – 378 ·2 – 378 ·24 – 377 ·19 – 377
·9 – 379 ·20 – 378 ·18 – 378 ·11 – 378 ·10 – 378
·1 – 380 ·24 – 379 ·15 – 379 ·14 – 379 ·11 – 379
·14 – 386 ·21 – 385 ·14 – 384 ·27 – 382 ·18 – 380
·22 – 389 ·20 – 389 ·3 – 389 ·26 – 388 ·12 – 387
·16 – 391 ·13 – 391 ·11 – 391 ·12 – 390 ·24 – 389
·11 – 392 ·27 – 391 ·24 – 391 ·23 – 391 ·18 – 391
·11 – 393 ·9 – 393 ·6 – 393 ·2 – 393 ·21 – 392
·7 – 395 ·1 – 395 ·11 – 394 ·2 – 394 ·22 – 393
·4 – 396 ·20 – 395 ·18 – 395 ·13 – 395 ·11 – 395
·20 – 405 ·2 – 397 ·17 – 396 ·16 – 396 ·12 – 396
·21 – 406 ·16 – 406 ·14 – 406 ·8 – 406 ·24 – 405
·14 – 408 ·12 – 408 ·6 – 408 ·21 – 407 ·22 – 406
·18 – 410 ·15 – 410 ·7 – 410 ·8 – 409 ·16 – 408
·8 – 413 ·21 – 412 ·20 – 412 ·11 – 412 ·1 – 411
·1 – 417 ·13 – 416 ·16 – 415 ·4 – 415 ·3 – 414
·13 – 420 ·4 – 420 ·3 – 419 ·1 – 419 ·21 – 418
·3 – 423 ·23 – 422 ·16 – 422 ·3 – 422 ·25 – 420
·14 – 426 ·10 – 426 ·2 – 426 ·20 – 424 ·13 – 424
·19 – 441 ·6 – 440 ·9 – 433 ·8 – 432 ·16 – 426
·4 – 462 ·1 – 458 ·19 – 443 ·15 – 442 ·21 – 441
– 465 ·5 – 465 ·23 – 464 ·1 – 464 ·8 – 463 ·3 – 463
– 489 ·20 – 487 ·11 – 482 ·20 – 466 ·13 – 465 ·11
·9 – 491 ·16 – 490 ·10 – 490 ·1 – 490 ·21 – 489 ·11
·19 – 493 ·16 – 493 ·13 – 493 ·20 – 492 ·7 – 492
·17 – 497 ·8 – 497 ·1 – 495 ·20 – 494 ·3 – 494
·25 – 503 ·19 – 503 ·11 – 501 ·10 – 501 ·18 – 499
·11 – 505 ·1 – 505 ·20 – 504 ·16 – 504 ·3 – 504

،6 – 508 ،3 – 508 ،7 – 507 ،25 – 506 ،20 – 505
،7 – 510 ،6– 510 ،18 – 509 ،22 – 508 ،13 – 508
،22 – 511 ،19 – 511 ،14 – 511 ،12 – 511 ،13 – 510
،7 – 513 ،22 – 512 ،16 – 512 ،7 – 512 ،4 – 512
،10 – 514 ،9 – 514 ،16 – 513 ،11 – 513 ،10 – 513
،12 – 515 ،10 – 515 ،24 – 514 ،16 – 514 ،13 – 514
،15 – 516 ،9 – 516 ،1 – 516 ،23 – 515 ،14 – 515
،5 – 517 ،25 – 516 ،23 – 516 ،21 – 516 ،18 – 516
،7 – 519 ،19 – 518 ،17 – 518 ،8 – 518 ،1 – 518
،4 – 520 ،3 – 520 ،19 – 519 ،15 – 519 ،13 – 519
،4 – 525 ،13 – 521 ،1 – 521 ،24 – 520 ،19 – 520
،10 – 526 ،5 – 526 ،3 – 526 ،17 – 525 ،8 – 525
،16 – 533 ،18 – 530 ،6 – 528 ،14 – 526 ،13 – 526
،4 – 543 ،16 – 537 ،12 – 537 ،3 – 536 ،28 – 535
،21 – 550 ،1 – 549 ،3 – 548 ،6 – 544 ،18 – 543
،25 – 552 ،24 – 552 ،14 – 552 ،8 – 552 ،6 – 551
،4 – 565 ،18 – 554 ،3 – 554 ،28 – 553 ،2 – 553
،23 – 578 ،9 – 577 ،1 – 577 ،15 – 576 ،10 – 576
،11 – 585 ،1 – 585 ،16 – 581 ،1 – 581 ،8 – 580
،16 – 587 ،13 – 587 ،6 – 587 ،18 – 586 ،4 – 586
،19 – 588 ،16 – 588 ،21 – 587 ،20 – 587 ،18 – 587
،11 – 591 ،8 – 591 ،4 – 591 ،1 – 591 ،9 – 590
،4 – 592 ،27 – 591 ،26 – 591 ،21 – 591 ،12 – 591
،9 – 594 ،7 – 594 ،19 – 593 ،16 – 593 ،8 – 593
،10 – 596 ،12 – 595 ،9 – 595 ،1 – 595 ،12 – 594
،4 – 598 ،1 – 598 ،15 – 597 ،11 – 597 ،19 – 596
،23 – 599 ،21 – 598 ،15 – 598 ،13 – 598 ،7 – 598
،16 – 606 ،8 – 605 ،27 – 603 ،7 – 603 ،7 – 602
،3 – 608 ،26 – 607 ،11 – 607 ،4 – 607 ،18 – 606
،1 – 609 ،18 – 608 ،16 – 608 ،11 – 608 ،5 – 608
،2 – 610 ،22 – 609 ،21 – 609 ،17 – 609 ،10 – 609
،4 – 612 ،21 – 611 ،15 – 611 ،11 – 611 ،7 – 611
،20 – 615 ،23 – 614 ،14 – 614 ،8 – 614 ،21 – 612
– 617 ،1 – 617 ،14 – 616 ،8 – 616 ،4 – 616 ،1 – 616

– 618 ،26 – 618 ،16 – 618 ،1 – 618 ،22 – 617 ،15
،15 – 622 ،12 – 622 ،4 – 621 ،3 – 619 ،2 – 619 ،27
،1 – 632 ،21 – 631 ،11 – 629 ،4 – 629 ،3 – 628
،3 – 634 ،1 – 634 ،16 – 633 ،19 – 632 ،9 – 632
،3 – 641 ،11 – 640 ،11 – 638 ،9 – 638 ،3 – 637
،18 – 650 ،3 – 650 ،15 – 648 ،8 – 648 ،22 – 643
،14 – 655 ،13 – 655 ،9 – 651 ،23 – 650 ،22 – 650
،10 – 657 ،5 – 657 ،1 – 657 ،12 – 656 ،22 – 655
،30 – 660 ،18 – 658 ،10 – 658 ،8 – 658 ،6 – 658
،5 – 666 ،1 – 664 ،21 – 663 ،11 – 661 ،1 – 661
،1 – 688 ،25 – 687 ،24 – 684 ،14 – 679 ،14 – 675
،19 – 708 ،21 – 706 ،2 – 704 ،10 – 698 ،5 – 688
،26 – 722 ،21 – 722 ،9 – 722 ،15 – 717 ،7 – 717
،18 – 729 ،10 – 729 ،7 – 729 ،1 – 729 ،7 – 725
،27 – 731 ،24 – 731 ،18 – 730 ،15 – 730 ،22 – 729
،14 – 735 ،13 – 735 ،24 – 732 ،5 – 732 ،1 – 732
،26 – 736 ،23 – 736 ،21 – 736 ،18 – 735 ،16 – 735
،15 – 739 ،14 – 739 ،17 – 738 ،14 – 738 ،1 – 738
،1 – 741 ،15 – 740 ،5 – 740 ،3 – 740 ،16 – 739
،23 – 742 ،1 – 742 ،27 – 741 ،18 – 741 ،11 – 741
،16 – 752 ،12 – 752 ،5 – 750 ،20 – 745 ،15 – 743
– 755 ،6 – 755 ،10 – 754 ،3 – 754 ،9 – 753 ،6 – 753
– 758 ،19 – 757 ،24 – 756 ،22 – 756 ،11 – 756 ،27
،5 – 769 ،1 – 769 ،23 – 763 ،14 – 763 ،13 – 760 ،5
،10 – 771 ،7 – 771 ،20 – 770 ،9 – 770 ،6 – 769
،7 – 772 ،1 – 772 ،21 – 771 ،18 – 771 ،15 – 771
،23 – 775 ،23 – 773 ،16 – 773 ،23 – 772 ،16 – 772
،26 – 776 ،22 – 776 ،12 – 776 ،8 – 776 ،3 – 776
– 781 ،3 – 780 ،4 – 779 ،12 – 777 ،3 – 777 ،1 – 777
،4 – 787 ،9 – 786 ،6 – 786 ،11 – 783 ،21 – 781 ،19
،17 – 813 ،20 – 800 ،16 – 796 ،19 – 787 ،7 – 787
،24 – 826 ،13 – 826 ،12 – 824 ،10 – 823 ،21 – 815
،1 – 828 ،17 – 827 ،15 – 827 ،14 – 827 ،4 – 827
،28 – 829 ،9 – 829 ،27 – 828 ،25 – 828 ،7 – 828

،13 – 837 ،7 – 836 ،1 – 833 ،23 – 832 ،17 – 831
،20 – 839 ،6 – 839 ،23 – 838 ،5 – 838 ،18 – 837
،18 – 840 ،17 – 840 ،7 – 740 ،2 – 840 ،23 – 839
– 842 ،7 – 842 ،5 – 842 ،3 – 842 ،19 – 841 ،4 – 841
– 844 ،14 – 844 ،22 – 843 ،13 – 843 ،19 – 842 ،13
– 852 ،15 – 845 ،24 – 844 ،17 – 844 ،16 – 844 ،15
– 866 ،13 – 862 ،14 – 859 ،11 – 859 ،3 – 857 ،13
،6 – 875 ،1 – 875 ،25 – 873 ،16 – 873 ،13 – 873 ،23
،3 – 880 ،1 – 880 ،23 – 879 ،13 – 879 ،3 – 876
،3 – 886 ،9 – 885 ،19 – 884 ،1 – 884 ،5 – 880
،21 – 893 ،18 – 892 ،20 – 889 ،12 – 889 ،1 – 888
،9 – 896 ،4 – 896 ،21 – 894 ،13 – 894 ،11 – 894
،21 – 903 ،12 – 902 ،9 – 900 ،7 – 898 ،14 – 896
،20 – 909 ،3 – 909 ،6 – 907 ،12 – 905 ،8 – 905
،2 – 912 ،12 – 911 ،6 – 911 ،8 – 910 ،2 – 910
،20 – 912 ،18 – 912 ،16 – 912 ،10 – 912 ،8 – 912
،13 – 914 ،11 – 914 ،6 – 914 ،17 – 913 ،23 – 912
،16 – 917 ،10 – 917 ،22 – 916 ،11 – 915 ،15 – 914
،17 – 924 ،15 – 924 ،2 – 923 ،21 – 919 ،18 – 919
،6 – 929 ،10 – 928 ،9 – 926 ،9 – 926 ،8 – 926
،22 – 934 ،1 – 932 ،19 – 931 ،6 – 931 ،12 – 929
،3 – 939 ،6 – 936 ،7 – 935 ،4 – 935 ،25 – 934
،23 – 958 ،4 – 953 ،2 – 949 ،5 – 946 ،22 – 943
،9 – 970 ،6 – 966 ،21 – 962 ،6 – 962 ،22 – 960
،6 – 977 ،18 – 975 ،9 – 975 ،4 – 974 ،10 – 970
،29 – 981 ،21 – 981 ،13 – 981 ،20 – 980 ،6 – 979
،6 – 983 ،1 – 983 ،24 – 982 ،4 – 982 ،2 – 982
،12 – 984 ،10 – 984 ،3 – 984 ،1 – 984 ،16 – 983
،17 – 988 ،25 – 987 ،15 – 987 ،9 – 987 ،14 – 984
،8 – 991 ،22 – 989 ،17 – 989 ،11 – 989 ،4 – 989
،11 – 995 ،6 – 995 ،18 – 994 ،21 – 993 ،11 – 991
،2 – 1003 ،7 – 1001 ،16 – 996 ،25 – 995 ،14 – 995
،11 – 1016 ،25 – 1015 ،25 – 1006 ،20 – 1004
– 1018 ،18 – 1017 ،3 – 1017 ،1 – 1017 ،18 – 1016

– 50 ،10 – 48 ،7 – 50 I ،23 – 1021 ،16 – 1019 ،21
،13 – 132 ،10 – 86 ،12 – 75 ،10 – 54 ،9 – 53 ،11
،10 – 199 ،14 – 167 ،8 – 165 ،2 – 158 ،13 – 141
– 214 ،9 – 213 ،3 – 212 ،20 – 211 ،4 – 210 ،2 – 209
،8 – 228 ،6 – 227 ،9 – 224 ،9 – 222 ،3 – 215 ،12
،16 – 256 ،8 – 245 ،12 – 235 ،6 – 232 ،14 – 229
– 267 ،8 – 264 ،7 – 263 ،14 – 261 ،7 – 259 ،4 – 257
،11 – 276 ،4 – 271 ،8 – 270 ،1 – 269 ،16 – 268 ،4
،2 – 294 ،11 – 293 ،5 – 291 ،14 – 289 ،11 – 281
،4 – 323 ،15 – 322 ،8 – 312 ،6 – 299 ،13 – 295
،3 – 331 ،12 – 330 ،11 – 327 ،6 – 325 ،19 – 324
،10 – 343 ،7 – 339 ،14 – 337 ،14 – 335 ،14 – 332
،12 – 366 ،3 – 364 ،6 – 359 ،13 – 355 ،5 – 352
،6 – 378 ،10 – 377 ،18 – 374 ،2 – 368 ،16 – 367
،15 – 385 ،12 – 383 ،13 – 382 ،7 – 380 ،13 – 379
،7 – 392 ،17 – 391 ،13 – 388 ،4 – 387 ،1 – 386
،17 – 397 ،6 – 396 ،2 – 395 ،13 – 8،394 – 393
،9 – 409 ،18 – 405 ،4 – 403 ،2 – 399 ،13 – 398
،13 – 421 ،6 – 414 ،10 – 413 ،9 – 412 ،14 – 411
،2 – 434 ،15 – 433 ،6 – 425 ،4 – 423 ،21 – 422
،2 – 515 ،15 – 506 ،3 – 491 ،7 – 447 ،4 – 435
،6 – 635 ،17 – 631 ،14 – 607 ،16 – 605 ،14 – 560
،15 – 668 ،9 – 667 ،10 – 664 ،19 – 662 ،6 – 651
،19 – 674 ،3 – 673 ،7 – 672 ،13 – 671 ،16 – 669
– 3 ،4 – 2 II ،7 – 680 ،16 – 677 ،1 – 676 ،14 – 675
،2 – 12 ،16 – 9 ،11 – 8 ،18 – 7 ،17 – 6 ،13 – 4 ،12
،13 – 20 ،18 – 18 ،9 – 17 ،4 – 16 ،11 – 15 ،8 – 13
،13 – 30 ،15 – 29 ،3 – 27 ،21 – 26 ،12 – 23 ،12 – 21
،20 – 39 ،8 – 37 ،16 – 36 ،5 – 34 ،15 – 33 ،13 – 32
– 111 ،4 – 110 ،6 – 108 ،14 – 106 ،13 – 98 ،8 – 40
،7 – 162 ،14 – 161 ،15 – 160 ،7 – 159 ،10 – 112 ،17
،18 – 169 ،13 – 168 ،17 – 166 ،17 – 165 ،14 – 163
،6 – 189 ،6 – 184 ،15 – 180 ،3 – 176 ،12 – 171
،17 – 197 ،6 – 193 ،12 – 192 ،4 – 191 ،3 – 190

،8 – 204 ،15 – 202 ،3 – 201 ،9 – 199 ،14 – 198
،14 – 210 ،8 – 208 ،8 – 207 ،16 – 206 ،17 – 205
،18 – 215 ،14 – 214 ،15 – 213 ،17 – 212 ،5 – 211
،16 – 221 ،3 – 220 ،13 – 219 ،13 – 218 ،11 – 216
،8 – 252 ،13 – 247 ،14 – 241 ،17 – 224 ،15 – 222
،5 – 275 ،12 – 267 ،15 – 265 ،1 – 256 ،12 – 255
،4 – 328 ،3 – 308 ،11 – 281 ،14 – 280 ،8 – 277
– 344 ،5 – 338 ،4 – 337 ،16 – 335 ،3 – 333 ،6 – 329
،9 – 350 ،13 – 349 ،2 – 348 ،13 – 346 ،9 – 345 ،12
،17 – 358 ،5 – 357 ،13 – 355 ،1 – 352 ،15 – 351
،16 – 364 ،14 – 363 ،6 – 362 ،7 – 361 ،4 – 359
،12 – 382 ،4 – 377 ،8 – 369 ،19 – 367 ،8 – 365
،16 – 390 ،1 – 389 ،7 – 388 ،16 – 386 ،5 – 385
،18 – 398 ،10 – 396 ،4 – 395 ،8 – 394 ،2 – 393
،5 – 403 ،16 – 402 ،13 – 401 ،3 – 400 ،8 – 399
– 422 ،3 – 413 ،11 – 410 ،3 – 407 ،7 – 405 ،5 – 404
،19 – 431 ،16 – 429 ،8 – 428 ،15 – 427 ،4 – 424 ،1
،12 – 462 ،4 – 459 ،18 – 449 ،8 – 443 ،3 – 437
،17 – 492 ،6 – 488 ،1 – 484 ،17 – 482 ،14 – 477
– 56 ،17 – 55 ،13 – 54 ،4 – 46 ،1 – 22 III :19 – 510
– 72 ،1 – 70 ،9 – 69 ،14 – 67 ،11 – 66 ،12 – 60 ،7
– 86 ،5 – 84 ،14 – 82 ،3 – 81 ،16 – 80 ،12 – 78 ،13
– 92 ،15 – 91 ،3 – 90 ،8 – 89 ،13 – 88 ،11 – 87 ،3
،14 – 115 ،6 – 113 ،11 – 111 ،3 – 107 ،9 – 97 ،16
،7 – 126 ،2 – 123 ،15 – 119 ،20 – 118 ،1 – 117
،6 – 147 ،13 – 146 ،1 – 144 ،3 – 134 ،6 – 133
،9 – 153 ،20 – 152 ،12 – 150 ،18 – 149 ،11 – 148
،19 – 163 ،3 – 160 ،16 – 159 ،11 – 158 ،8 – 157
،7 – 179 ،8 – 177 ،14 – 171 ،13 – 168 ،13 – 165
،18 – 250 ،6 – 245 ،16 – 231 ،7 – 197 ،10 – 180
،11 – 256 ،10 – 255 ،15 – 254 ،6 – 253 ،4 – 252
،16 – 273 ،16 – 271 ،3 – 269 ،14 – 262 ،4 – 260
،5 – 284 ،3 – 281 ،10 – 280 ،18 – 276 ،16 – 275
،15 – 338 ،9 – 335 ،11 – 312 ،1 – 308 ،13 – 298

،14 – 357 ،14 – 356 ،7 – 348 ،2 – 347 ،8 – 340
،5 – 375 ،9 – 374 ،10 – 366 ،14 – 365 ،5 – 359
،13 – 387 ،9 – 283 ،2 – 380 ،14 – 379 ،10 – 376
،7 – 407 ،11 – 406 ،12 – 401 ،11 – 394 ،16 – 391
،10 – 415 ،6 – 414 ،15 – 412 ،18 – 411 ،9 – 409
،2 – 432 ،11 – 425 ،10 – 421 ،3 – 418 ،5 – 416
،7 – 447 ،19 – 443 ،3 – 442 ،8 – 438 ،3 – 435
،16 – 470 ،12 – 461 ،9 – 454 ،17 – 453 ،2 – 448
،6 – 502 ،7 – 500 ،12 – 496 ،11 – 487 ،6 – 481
،18 – 526 ،8 – 524 ،1 – 516 ،16 – 515 ،6 – 509
،5 – 538 ،17 – 537 ،1 – 536 ،12 – 535 ،10 – 534
،15 – 547 ،3 – 546 ،9 – 545 ،10 – 540 ،17 – 539
،5 – 560 ،14 – 559 ،15 – 557 ،10 – 553 ،1 – 550
– 596 ،3 – 595 ،4 – 575 ،7 – 572 ،7 – 562 ،2 – 561
.2 – 606 ،11 – 601 ،4 – 600 ،1 – 597 ،1

ərən اَرَنْ: *ərən tüz* — تارازا (مىزان) يۇلتۇزى. 68 – 22. I 104 – 13.

ərən اَرَنْ ئەرلەر. 68 – 24، 74 – 26، 123 – 29، 149 – 20، 152 –
،11 – 273 ،4 – 262 ،4 – 181 ،29 – 180 ،23 – 153 ،18
،10 – 477 ،8 – 464 ،6 – 416 ،27 – 391 ،2 – 292
،13 – 982 ،16 – 862 ،17 – 804 ،5 – 570 ،12 – 480
،16 – 246 ،14 – 201 ،1 – 115 ،15 – 104 I .21 – 991
،11 – 447 ،16 – 305 ،12 – 305 ،6 – 254 ،9 – 252
،11 – 110 ،9 – 22 II :7 – 672 ،14 – 498 ،13 – 465
،3 – 318 ،10 – 211 III :6 – 317 ،6 – 142 ،12 – 136
.8 – 554 ،12 – 536

ərən tüz اَرَنْ تُوزْ مۇشتەرى يۇلتۇزى. 721 – 14. III 52 – 17.

ərənəyü اَرَنكيُو ئېرىڭاي، ئالتە بارماقلىق ئادەم. 113 – 25. I 183 – 8.

ərənəyü اَرَنكيُو پارپا. 113 – 26. I 183 – 9.

ərətti اَرَتّي: *oqlan ərətti* — بالا ئەر بولدى. 166 – 23. I 279 – 15.

(اَرَذُورْ – اَرَذْماكْ *ərəżür – ərəżmək*) 167 – 2. I 280 – 1.

ərdəm اَرْدَمْ ئەردەم، ئەدەپ – ئەخلاق. 91 – 3، 51 – 6، 77 – 27، 88 –
،3 88 – 5، 256 – 5، 197 – 23، 474 – 6، 589 – 8،
،10 – 671 ،13 – 722 ،18 – 789 ،11 – 795 ،23 – 913
،2 – 139 ،7 – 120 ،1 – 72 ،18 – 144 I .9 – 1017

·2 – 353 ،2 –130 II ؛1 – 438 ،6 – 335 ،4 – 139
·11 – 414 ،17 – 194 ،14 – 183 ،1 – 55 III ؛12 – 502
·9 – 597

ərdi اَرْدِي ئەردى، ئىدى. 135 – 23 ، 77 – 26 ، 135 – 23 ، 327 – 222 I ·24 – 922 ،20 – 922 ،6 – 457 ،15 – 390 ،27 – 97 II ؛1 – 670 ،2 – 561 ،13 – 222 ،6 – 120 ،13 ؛1 III 431 – 11 ،431 – 17·

(اَرُورْ – اَرْماكْ *ərür – ərmək*) 135 – 23· I 222 – 14·

ərdini اَرْدِنِ چوڭ مەرۋايىت. 118 – 22، 64 – 29· I 192 – 1، 96 – 17·

ərglədi ارْكْلادِي دەسسىدى. 1019 – 10· III 601 – 2·

(ارْكلار – ارْكلامَاكْ *ərglər – ərgləmək*) III ·11 – 1019 601 – 4·

ərgürdi اَرْكُرْدِي ئېرىتتى. 179 – 25· I 303 – 12·

(اَرْكُرُرْ – اَرْكُرْماكْ *ərgürür – ərgürmək*) I ·26 – 179 303 – 13·

ərgüz اَرْكُزْ ئەگۈز. 83 – 2· I 129 – 15·

ərik اَرِكْ: *ərik nəŋ* — ئېرىيدىغان نەرسە. 64 – 2· I 95 – 5·

ərik اَرِكْ: *ərik yilqi* — يورغا يىلقا. 64 – 13· I 95 – 16·

ərik اَرِكْ: *ərik ər* — ئىشچان، يۈرەكلىك ئادەم. 64 – 15· I 96 – 1·

ərindi اَرِنْدِي ئېرىندى. 162 – 11· I 271 – 4·

(اَرِنُرْ – اَرِنْماكْ *ərinür – ərinmək*) 162 – 12· I 271 – 5·

ərinq اَرِنْجْ ئېھتىمال، بولسا كېرەك، بەلكى، بولغاي. 110 – 29، 1023 – 11، 47 – 9، 110 – 29، 740 – 18، 874 – 21، 918 – 7· I 178 – 18؛ III 608 – 15؛ I 65 – 4، 178 – 19؛ III 87 – 14، 337 – 12، 423 – 2·

ərk اَرْكْ ئەرك، سەلتەنەت. 44 – 10· I 60 – 9·

ərkək اَرْكَكْ ئەركەك. 94 – 12، 339 – 21، 400 – 11، 478 – 11، 695 – 3، 824 – 26· I 150 – 15، 685 – 6؛ II 138 – 14؛ III 4 – 17، 246 – 4·

ərkək tak̡aqu اَرْكَكْ تَقَاغُو خوراز. 94 – 12، 339 – 21· I 150 – 15، 583 – 1·

ərkəkləndi اَرْكَكْلَنْدِي: *suv ərkəkləndi* — سۇ مەۋجلەندى. 242 – 14· I 414 – 9·

(اَرْكَكْلَنُـرْ – اَرْكَكْلَنْمـاكْ *ərkəklənür – ərkəklənmək*) 242 – 15·
I 414 – 11·

ərkən اَرْكَنْ، اَرْكـانْ ئىكـەن· 91 – 22، 91 – 22، 594 – 1، 638 – 9، 663 – 9· I 146 – 7، 146 – 8؛ II 362 – 15، 439 – 15، 487 – 6·

ərkəq اَرْكَجْ ئەركەچ، بىر ياشلىق تېكە· 82 – 18، 82 – 20· I 128 – 13، 129 – 1·

ərki اَرْكـي شۇبھە، گۇماننى بىلدۈرىدىغان يارەمچى سۆز· 108 – 17، 108 – 17· I 174 – 12، 174 – 13·

ərləndi اَرْلَنْدي ئەرلەندى، ئەرلىك بولدى· 201 – 7· I 341 – 5·

(اَرْلَنُرْ – اَرْلَنْماكْ *ərlənür – ərlənmək*) 201 – 8· I 341 – 6·

ərləxdi اَرْلَشْـدي ئـەرلىك قىلىشتى، ئەرلىكتـە بەسلەشتى· 188 – 8· I 318 – 17·

(اَرْلَشُـورْ – اَرْلَشْـماكْ *ərləxür – ərləxmək*) 188 – 9· I 318 – 19·

ərlik اَرْلكْ ئەرلىك، مەردلىك· 89 – 7· I 141 – 9·

ərməgü اَرْمَكُو ئېغىرچانچەك، ھۇرۇن· 115 – 29، 64 – 17· I 186 – 11، 96 – 2·

ərməs اَرْماسْ ئەمەس· 102 – 28، 285 – 17، 398 – 10، 452 – 13، 452 – 15، 452 – 22، 814 – 22، 924 – 2· I 164 – 3، 487 – 16، 682 – 5؛ III 230 – 4، 433 – 17·

ərnək اَرْنَكْ بارماق· 89 – 8· I 141 – 10·

ərŋək اَرْنگـاكْ بارمـاق 102 – 26، 89 – 8، 102 – 28، 1019 – 19· I 164 – 2، 141 – 10، 164 – 2؛ III 601 – 15·

ərŋən اَرْنگانْ بويتاق· 99 – 13· I 158 – 6·

ərrə اَرَّ ھـىررە، سۆيدۈك· 41 – 6· I 54 – 15·

ərsək اَرْسَـكْ ئەرسـەك، ئەرسىرىگـەن· 88 – 25، 88 – 28· I 140 – 15، 140 – 16·

ərsəkləndi اَرْسَكْلَنْدي ئەرسىرىدى· 241 – 14· I 412 – 20·

(اَرْسَكْلَنُرْ – اَرْسَكْلَنْماكْ *ərsəklənür – ərsəklənmək*) 241 – 15· I 413 – 1·

ərsindi اَرْسِنْدي ئەر بولۇپ قالدى· 198 – 14· I 336 – 6·

(اَرْسِنُرْ – اَرْسِنْماكْ *ərsinür – ərsinmək*) 198 – 11· I 336 – 7·

ərtə اَرْتا ئەتە، ئەتىگەن· 105 – 5· I 168 – 1·

ərtik ئارتىك يۇرۇلگەن، كۆپ دەسسەلگەن يول. 88 – 13· I 140 – 3·

ərtix ئارتىش ئېرىتىش. دەريا ئىسمى. 83 – 20· I 131 – 7·

ərtix suvï ئارتىش سۇيۇقنى ئېرىتىش سۇيى. دەريا ئىسمى. 83 – 21، 248 – 24· I 131 – 9، 425 – 10·

ərtixti ئارتىشتى: *ol mənin birlə arslandan ərtixti* — ئۇ مېنىڭ بىلەن ئارسلان يېنىدىن ئۆتۈشتە بەسلەشتى. 182 – 7· I 307 – 17· (ئارتىشۇر – ئارتىشماك *ərtixür – ərtixmək*) 182 – 9· I 308 – 4·

ərtti ئارتتى. 1006 – 25· III 578 – 16·

ərtürdi ئارتۇردى: *anïŋ yazukïn ərtürdi* — ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈردى. 175 – 11· I 295 – 1· (ئارتۇرۇر – ئارتۇرماك *ərtürür – ərtürmək*) 175 – 14· I 295 – 5·

ərüdi ئارۇدى ئېرىدى. 879 – 1· III 346 – 3·

ərük ئارۇك شاپتۇل، ئۆرۈك ۋە قارىئۆرۈككە ئوخشاش مېۋىلەرنىڭ ئومۇمىي نامى. 63 – 19، 244 – 19، 621 – 17· I 94 – 12، 417 – 14؛ II 411 – 11·

ərük ئارۇك تېرە ئاشلىغۇچ. 64 – 12· I 95 – 14·

ərüklədi ئارۇكلادى ئاشلىدى. 235 – 9· I 402 – 2· (ئارۇكلار – ئارۇكلاماك *ərüklər – ərüklәmək*) 235 – 10· I 402 – 3·

ərükləndi ئارۇكلاندى مېۋىلىدى، مېۋىلىك بولدى. 226 – 28· I 387 – 14· (ئارۇكلانۇر – ئارۇكلانماك *ərüklənür – ərüklənmək*) 226 – 29· I 387 – 16·

ərüklük ئارۇكلۇك ئۆرۈكلۈك. 126 – 13· I 206 – 17·

ərüksədi ئارۇكسادى ئۆرۈكسىرىدى. 233 – 10· I 398 – 13· (ئارۇكسار – ئارۇكسامماك *ərüksər – ərüksəmək*) 233 – 12· I 398 – 15·

ərütti ئارۇتتى ئېرىتتى. 167 – 3· I 280 – 3·

ərüxdi ئارۇشدى ئېرىدى. 149 – 7· I 246 – 6· (ئارۇشۇر – ئارۇشماك *ərüxür – ərüxmək*) 149 – 8· I 246 – 7·

ərvüz ئارۋۇز. ئەرلەر ئىسمى. 83 – 1· I 129 – 14·

ərżəm ئارزەم ئەدەپ - ئەخلاق. 409 – 2· II 9 – 9·

əs اَسْ يەرتقۇچ هايۋانلارغا كېسىپ بېرىلىدىغان گۆش، يەم. 39 – 3، 725 – 18. I 50 – 16؛ III 61 – 7.

əsən اَسَنْ ئېسەن. 69 – 6، 57 – 25. I 105 – 14، 84 – 4.

əsənlədi اَسَنْلادِي ئېسەنلەشتى. 237 – 1. I 405 – 3.

(اَسَنْلارْ – اَسَنْلاماكْ asənlər – asənləmək) 237 – 2. I 405 – 4.

əsdi اَسْدِي ئەستى، چىقتى. 136 – 18. I 224 – 3.

əsdi اَسْدِي سورۇدى. 5136 – 19. I 224 – 5.

əsin اَسِنْ سەلكىن، يۇمشاق شامال. 69 – 10، 573 – 2، 799 – 2. I 105 – 19؛ II 322 – 7؛ III 201 – 11.

əsindi اَسْنْدِي: at əsindi — ئات يۇلقۇندى. 162 – 13. I 271 – 6.

əsirkədi اَسِرْكادِي ئېسىركىدى، ئېچىندى. 235 – 19. I 402 – 14.

(اَسِـــرْكارْ – اَسِـــرْكاماكْ asirkər – asirkəmək) 235 – 20. I 402 – 16.

əsirkəndi اَسِرْكَنْدِي ئېسىركەندى، ئېچىندى. 224 – 13. I 382 – 9.

(اَسِرْكَنُرْ – اَسِـــرْكَنْماكْ asirkənür – asirkənmək) 224 – 14. I 382 – 11.

əsitti اَسِتّي سوزدۇردى. 167 – 17. I 281 – 3.

(اَسِتُرْ – اَسِتْماكْ asitür – asitmək) 167 – 18. I 281 – 4.

əsixdi اَسِشْدِي تارتىشتى. 151 – 3. I 249 – 7.

(اَسِشُورْ – اَسِشْماكْ asixür – asixmək) 151 – 4. I 249 – 9.

əsiz اَسِزْ ئىسسىت. 730 – 16. III 69 – 11.

əski اَسْكِي ئەسكى، كونا. 108 – 21. I 174 – 17.

əskirdi اَسْكِرْدِي ئەسكىرىدى. 180 – 2. I 303 – 19.

(اَسْكِرُرْ – اَسْكِرْماكْ askirür – askirmək) 180 – 3. I 304 – 1.

əskü اَسْكُو ئۆتكەمە. 108 – 20. I 174 – 16.

əslədi اَسْـــلادِي ئەسلىدى، پەملىدى، پەرق ئەتتى، ئاڭقاردى. ئوغۇزچە. 220 – 20. I 377 – 3.

(اَسْلارْ – اَسْلاماكْ aslər – asləmək) 220 – 22. I 377 – 6.

əsnədi اَسْنادِي شامال چىقتى؛ ئەسنىدى. 222 – 4. I 379 – 12.

(اَسْنارْ – اَسْناماكْ asnər – asnəmək) 222 – 5. I 379 – 14.

əsnətti اَسْنَتّي شامال چىقاردى؛ ئەسنەتتى. 207 – 1. I 352 – 12.

(اَسْنَتُرْ – اَسْنَتْماكْ asnətür – asnətmək) 207 – 3. I 352 – 15.

əsrük اَسْرُكْ مەست. 89 – 17، 157 – 10، 628 – 5، 898 – 11. I 142 – 4، 261 – 8؛ II 422 – 4؛ III 383 – 15.

əssiz اَسّزْ ئسسبت. 119 – 22، 119 – 23، 544 – 12· I 194 – 3، 194 – 4؛ II 268 – 5·

əstürdi اَسْتُرْدِي: *uruq əstürdi* — ئارغامچىنى سوزدۇردى. 175 – 23· I 295 – 17·

(اَسْتُرُرْ – اَسْتُرْماكْ *əstürür – əstürmək*) 175 – 26· I 296 – 1·

əsürtti اَسْرُتّي مەست قىلدى. 1008 – 13· III 581 – 15·

(اَسُـــرْتُرْ – اَسُـــرْتْماكْ *əsürtür – əsürtmək*) 1008 – 14· I 581 – 16·

ət أَتْ، اَتْ ئـــەت، گـــۆش. 38 – 1، 38 – 1، 39 – 8، 141 – 19، 151 – 1، 167 – 19، 175 – 20، 257 – 17، 287 – 13، 302 – 23، 327 – 6، 337 – 15، 406 – 8، 460 – 10، 477 – 21، 493 – 3، 497 – 1، 499 – 15، 508 – 13، 520 – 16، 532 – 16، 563 – 4، 568 – 1، 572 – 17، 578 – 26، 587 – 3، 589 – 17، 590 – 22، 593 – 1، 596 – 13، 631 – 6، 631 – 28، 661 – 8، 670 – 10، 674 – 24، 755 – 9، 772 – 10، 783 – 19، 789 – 29، 796 – 6، 808 – 17، 829 – 4، 861 – 18، 886 – 22، 894 – 26، 896 – 6، 901 – 7، 906 – 23، 908 – 24، 920 – 7، 920 – 19، 921 – 9، 921 – 14، 921 – 23، 922 – 10، 922 – 15، 922 – 19، 922 – 23، 923 – 2، 923 – 10، 923 – 17، 923 – 22، 923 – 23، 926 – 2، 926 – 3، 929 – 18، 937 – 10، 952 – 28، 953 – 6، 954 – 3، 993 – 8· I 48 – 12، 48 – 13، 51 – 3، 234 – 2، 249 – 4، 281 – 6، 295 – 14، 440 – 10، 491 – 5، 516 – 16، 578 – 13؛ II 3 – 12، 103 – 6، 167 – 13، 175 – 8، 180 – 11، 198 – 14، 223 – 18، 245 – 11، 304 – 4، 313 – 5، 321 – 15، 333 – 7، 348 – 18، 354 – 3، 356 – 14، 360 – 17، 367 – 11، 426 – 18، 428 – 6، 483 – 12، 501 – 2، 509 – 13؛ III 117 – 4، 150 – 16، 172 – 7، 184 – 9، 196 – 8، 218 – 8، 255 – 3، 316 – 10، 360 – 13، 376 – 17، 379 – 15، 389 – 10، 401 – 2، 404 – 15، 426 – 6، 427 – 8، 431 – 3، 432 – 2، 433 – 3، 444 – 6، 458 – 9، 487 – 14، 489 – 13·

ətək — اَتَكْ ئېتەك. 62 – 27· I 92 – 17·

ətəkləndi — اَتَكْلَنْدِي ئېتەكلەندى، ئېتەك سېلىندى. 226 – 23· I 387 – 7·

(اَتَكْلَنُــرْ – اَتَكْلَنْمــاكْ *ətəklənür – ətəklənmək*) 226 – 24· I 387 – 9·

ətəklik — اَتَكْلِكْ: *ətəklik bөz* — ئېتەك قىلىنمىدىغان بۆز. 126 – 1· I 206 – 2·

ətəqlik — اَتَجْلــكْ ياڭاق ئويناش ئۈچۈن قېزىلغان ئورەك. 125 – 16· I 205 – 10·

ətətti — اَتَتِي: *ol anï ətətti* — ئۇ ئۇنى قىيىن ئەھۋالغا سېلىپ قويدى. 166 – 9· I 278 – 10·

(اَتاتُرْ – اَتَتْماكْ *ətətür – ətətmək*) 166 – 10· I 278 – 11·

ətik — اَتِكْ ئۆتۈك. 899 – 14· III 385 – 16·

ətikti — اَتِكْتِي ئېتىكتى، ئەت ئالدى، سەمرىدى. 156 – 4· I 259 – 1·

(اَتِكارْ – اَتِكْماك *ətikər – ətikmək*) 156 – 5· I 259 – 2·

ətil — اَتِلْ ئېدىل. دەريا ئىسمى. 66 – 10· I 100 – 1·

ətil suvï — اَتِلْ سُڤِي ئېدىل سۇيى. دەريا ئىسمى. 66 – 14· I 100 – 5·

ətilgən — اَتِلْكانْ ئۆڭىدىن كېلىپلا تۇرىدىغان. 130 – 23· I 214 – 17·

ətilgən sayïloqan — اتِلكانْ سَيِلْغانْ چېچىلغاق. 130 – 19· I 214 – 12·

ətilkən — اتِلْكانْ ئاتىلاردا بولىدىغان بەزكىسىلى. 130 – 21· I 214 – 15·

ətlədi — اَتْلادِي ئەت قىلدى. 219 – 23· I 375 – 3·

(اَتْلارْ – اَتْلاماكْ *ətlər – ətləmək*) 219 – 24· I 375 – 4·

ətləldi — اَتْلَلْدِي ئەت قىلىندى. 227 – 20· I 388 – 17·

(اَتْلَلُورْ – اَتْلَلْماكْ *ətlələr – ətlələmək*) 227 – 21· I 388 – 18·

ətləndi — اَتْلَنْدِي ئەتلەندى، ئەت ئالدى. 200 – 10· I 339 – 12·

(اَتْلَنُرْ – اَتْلَنْماكْ *ətlənür – ətlənmək*) 200 – 11· I 339 – 14·

ətlətti — اَتْلَتِي ئەت قىلدۇردى. 205 – 21· I 349 – 17·

(اَتْلَتُرْ – اَتْلَتْماكْ *ətlətür – ətlətmək*) 205 – 22· I 349 – 18·

ətlik — اَتْلِكْ كانارا، گۆش ئاسىدىغان ئىلغۇ. 87 – 6· I 137 – 10·

ətmək — اَتْمَــكْ، اَتْمــاكْ نان. 87 – 24، 57 – 20، 137 – 3، 137 – 6، 151 – 17، 159 – 8، 163 – 1، 168 – 18، 194 – 6، 204 – 17، 251 – 23، 298 – 16، 364 – 26، 425 – 8، 426 – 11، 474 – 19، 487 – 4، 506 – 9، 551 – 25، 552 – 1، 583 – 1، 760 – 21، 857 – 16، 902 – 18، 914 – 9، 914 – 11، 949 – 2، 1008 – 15· I 138 – 12·

– 328 ،12 – 283 ،3 – 265 ،6 – 250 ،6 – 225 ،16 – 83
،19 ،1 – 40 ،1 – 38 II ؛3 – 509 ،11 – 430 ،11 – 347
،2 – 309 ،9 – 127 III ؛1 – 341 ،8 – 155 ،8 – 131
،6 – 392 ،6 – 481 ،1 – 416 ،18 – 581.

ətməkləndi اَتْمَكْلَنْدِي نانلىق بولدى. 241 – 5. I 412 – 8.
(اَتْمَكْلَنْرْ – اَتْمَكْلَنْماكْ *ətməklənür – ətməklənmək*) 241 – 6. I
412 – 10.

ətrək اَتْرَكْ بۇغداي ئۆڭلۈك ئادەم. ئوغۇزچە. 87 – 12. I 137 – 18.

ətsədi اَتْسادِي ئەتسىرىدى. 213 – 12. I 364 – 3.
(اَتْسارْ – اَتْساماكْ *ətsər – ətsəmək*) 213 – 13. I 364 – 4.

ətsətti اَتْسَتِّي ئەتسىرەتتى، گۆش يېگۈسىنى كەلتۈردى. 204 – 6. I
346 – 17.
(اَتْسَتُرْ – اَتْسَتْماكْ *ətsətür – ətsətmək*) 204 – 7. I 346 – 19.

ətük اَتُكْ ئۆتۈك. 62 – 28، 173 – 26، 301 – 18، 762 – 23،
870 – 22، 1007 – 11، 1009 – 24. I 93 – 1، 292
– 11؛ III 580 – 2، 584 – 17.

ətükləndi اَتُكْلَنْدِي ئۆتۈكلۈك بولدى. 226 – 26. I 387 – 11.
(اَتُكْلَنُرْ – اَتُكْلَنْماكْ *ətüklənür – ətüklənmək*) 226 – 27. I
387 – 12.

ətüklük اَتُكْلُكْ: *saoqri ətüklük* — ئۆتۈكلۈك قىرىم. 126 – 4. I
206 – 6.

əv اَفْ ئۆي. 768 – 18 III 143 – 7.

əv اَفْ ئۆي. 32 – 3، 39 – 23، 84 – 15، 105 – 3، 226 – 8،
229 – 24، 281 – 14، 284 – 23، 287 – 3، 354 – 1،
377 – 2، 377 – 10، 378 – 17، 379 – 10، 380 – 11،
409 – 10، 465 – 21، 475 – 23، 478 – 8، 496 – 12،
501 – 5، 501 – 7، 509 – 4، 580 – 1، 651 – 26، 729
– 24، 783 – 20، 799 – 14، 885 – 8، 964 – 16، 1001
– 8. I 43 – 12، 52 – 13، 132 – 16، 167 – 15، 386 – 9،
392 – 12، 480 – 6، 486 – 6، 490 – 10، 607 – 1،
652 – 1؛ II 10 – 2، 113 – 12، 133 – 13، 138 – 10،
174 – 6، 183 – 16، 184 – 1، 200 – 1، 335 – 6؛ III
172 – 10، 202 – 15، 357 – 12، 506 – 3، 569 – 10.

əvək اَفاكْ ئالدىراڭغۇ. 103 – 14. I 165 – 8.

əvəklik اَقْكِلِكْ ئالدىراڭغۇلۇق. 126 – 19. I 207 – 8.

əvət اَقْتْ «ھەئە، خوش، توغرا، شۇنداق» دېگەن مەنىلەردىكى سۆز. ياغما، توخسى، قىپچاقچە. 50 – 25، 50 – 26، 74 – 1. I 71 – 9، 71 – 11، 113 – 7.

əvdi اَقْدِ ئولاشتى، توپلاندى. 137 – 8. I 225 – 9.

(اَقارْ – اَقْماكْ *əvər – əvmək*) 137 – 9. I 225 – 11.

əvdidi اَقْدِيدِ دۆۋىلىدى، يىغدى، تەردى. 211 – 13. I 360 – 14.

(اَقْدِيرْ – اَقْدِيماكْ *əvdir – əvdimək*) 211 – 14. I 360 – 16.

əvdildi اَقْدِلْدِ جۇغلاندى، يىغىلدى. 193 – 17. I 327 – 14.

(اَقْدِلُـــرْ – اَقْدِلْمـــاكْ *əvdinür – əvdinmək*) 193 – 18. I 327 – 15.

əvdindi اَقْدِنْدِ دۆۋىلىدى. 197 – 4. I 334 – 3.

(اَقْدِنُرْ – اَقْدِنْماكْ *əvdinür – əvdinmək*) 197 – 5. I 334 – 5.

əvin اَقِنْ ئۇرۇن، ئۇرۇق. 69 – 16. I 106 – 7.

əvin اَقِنْ دانە. 74 – 7. I 113 – 16.

əvləndi اَقْلَنْدِ قوتانلىدى. 202 – 3. I 342 – 17.

(اَقْلَنُرْ – اَقْلَنْماكْ *əvlənür – əvlənmək*) 202 – 5. I 342 – 20.

əvləxti اَقْلَشْتِ ئۆي تىكىشتى. 189 – 2. I 320 – 4.

(اَقْلَشُورْ – اَقْلَشْماقْ *əvləxür – əvləxmək*) 189 – 6. I 320 – 9.

əvrədi اَقْرادِ قاپسىدى، تەرگىدى، يامانلىدى. 213 – 7. I 363 – 15.

(اَقْرارْ – اَقْراماكْ *əvrər – əvrəmək*) 213 – 8. I 363 – 17.

əvrixti اَقْرِشْتِ: *ol anıŋ birlə təlim əvrixti* — ئۇ ئۇنىڭ بىلەن تالاي ھەپىلەشتى. 185 – 6. I 313 – 6.

(اَقْرِشُـــورْ – اَقْرِشْـــماكْ *əvrixür – əvrixmək*) 185 – 9. I 313 – 11.

əvrüldi اَقْرُلْدِ ئۆرۈلدى، ياندى، بۇرۇلدى. 195 – 3. I 330 – 12.

(اَقْرُلُرْ – اَقْرُلْماكْ *əvrülür – əvrülmək*) 195 – 4. I 330 – 15.

əvsədi اَقْسادِ ئۆيسىرىدى. 214 – 13. I 366 – 6.

(اَقْسارْ – اَقْساماكْ *əvsər – əvsəmək*) 214 – 14. I 366 – 8.

əvsətti اَقْسَتِ ئۆيسىرەتتى. 204 – 13. I 347 – 5.

(اَقْسَتُرْ – اَقْسَتْماكْ *əvsətür – əvsətmək*) 204 – 14. I 347 – 7.

əvsindi اَقْسِنْدِ: *ol bu əvni əvsindi* — ئۇ بۇ ئۆينى ئۆز ئۆيىنى قىلىۋالدى. 198 – 12. I 336 – 9.

(اَقْسِنُرْ – اَقْسِنْماكْ *əvsinür – əvsinmək*) 198 – 13. I 336 – 11.

əvürdi اَقُرْدِي قايتۇردى؛ ئۆرۈدى. 146 – 11· I 241 – 1·
(اَقُرارْ – اَقُرْماكْ *əvürər – əvürmək*) 146 – 13· I 241 – 4·
əvürgən təvürgən اَقُـرْكانْ تَقُرْكـانْ ئـۆرۈپ – چـۆرۈپلا تۇرىدىغـان. 130 – 8· I 213 – 16·
əvxük اَقْشُكْ چاپلاشقاق كېسەل. 89 – 18· I 142 – 5·
əw اَوْ ئـۆي. 32 – 3، 249 – 24، 391 – 5· I 43 – 12، 427 – 2، 670 – 20·
əwət اَوَتْ توغرا، ماقۇل. 74 – 1، 50 – 27· I 113 – 7، 71 – 12·
əwin اَوِنْ دانە. 74 – 7· I 113 – 16·
əxəq اَشَجْ قازان. 994 – 15· III 559 – 1·
əxdi اَشْدِي ئەشتى، سوزدى. 136 – 16· I 223 – 18·
(اَشارْ – اَشْماكْ *əxər – əxmək*) 136 – 17· I 224 – 1·
əxdi اَشْـدِي تـۆكتى، چـاچتى، كۆرىـدى، تـىرمـىلىدى، سـىيرىدى، يـايدى. 136 – 26· I 224 – 14·
(اَشارْ – اَشْماكْ *əxər – əxmək*) 137 – 1· I 224 – 19·
əxgək اَشْكَكْ ئېشەك. 94 – 5، 96 – 21· I 150 – 5، 154 – 6·
əxgüti اَشْكُرْتِي چىندا ئىشلەنگەن يىپەك رەخت. 121 – 15· I 197 – 2·
əxik اَشِكْ بوسۇغا. 43 – 26· I 59 – 14·
əxiklik اَشِـكْلِكْ: *əxiklik yïoqaq* — ئىشىكلىك ياغاچ. 126 – 15· I 207 – 2·
əxildi اَشِلْدِي ئېشىلدى، سوزۇلدى. 159 – 3· I 264 – 16·
(اَشِلُرْ – اَشِلْماكْ *əxilür – əxilmək*) 159 – 4· I 264 – 18·
əxildi اَشِـــلْدى: *kum əxildi* — قـۇم چـېچىلدى. 159 – 13· I 265 – 10·
(اَشِلُرْ – اَشِلْماكْ *əxilür – əxilmək*) 159 – 14· I 265 – 11·
əxilgən اَشِلْكانْ ئېشىلىدىغان، سوزۇلىدىغان. 131 – 3· I 215 – 6·
əxilgən اَشِلْكانْ چېچىلىپلا تۇرىدىغان. 131 – 5· I 215 – 8·
əxiq اَشِجْ، اَشِـيجْ قـازان. 51 – 24، 52 – 2، 136 – 29، 177 – 16، 195 – 11، 201 – 27، 240 – 16، 250 – 11، 272 – 7، 311 – 23، 313 – 13، 389 – 18، 412 – 10، 412 – 14، 456 – 3، 460 – 12، 536 – 12، 554 – 12، 597 – 3، 663 – 23، 682 – 7، 794 – 11، 833 – 23، 845 – 14، 897 – 11· I 73 – 6، 224 – 18، 331 – 1، 342 – 12، 427 – 18، 668 – 9، 672 – 10؛ II 15 – 9، 15 – 14·

94 – 14، 103 – 9، 253 – 10، 368 – 12، 488 – 9،
523 – 14؛ III 193 – 4، 286 – 7، 381 – 18.

əxiq buk‚aq اَشِجْ بُقَجْ قازان - قومۇچ. 272 – 7، 313 – 13. I 463 – 18،
535 – 7.

əxiqləndi اَشِجْلَنْدِي قازانلىق بولدى. 224 – 22. I 383 – 5.

əxiqlənür – əxiqlənmək (اَشِجْلَنُرْ – اَشِجْلَنْماكْ) I 224 – 23.
383 – 6.

əxixdi اَشِشْدِي: ol maŋa toprak‚ əxixdi — ئۇ ماڭا توپا كۆرىشىپ
بەردى. 151 – 8. I 249 – 14.

əxixür – əxixmək (اَشِشُورْ – اَشِشْماكْ) I 151 – 9.
249 – 16.

əxkəkləndi اَشْكَكْلَنْدِي ئېشەكلىك بولدى. 242 – 11. I 414 – 6.

əxkəklənür – əxkəklənmək (اَشْكَكْلَنُرْ – اَشْكَكْلَنْماكْ) 242 –
12. I 414 – 8.

əxkin اَشْكِنْ: əxkin toprak‚ — ئېقىپ كەلگەن قۇم – توپا. 92 – 17.
I 147 – 15.

əxkin اَشْكِنْ ئۇزۇن يول. 92 – 18. I 147 – 16.

əxkinqi اَشْكِنْجِي تېز يۈرىدىغان ئاتلىق پوچتىچى. 92 – 18. I 147 – 17.

əxtildi اَشْتِلْدِي ئىشتىلدى، ئاڭلاندى. 193 – 12. I 327 – 8.

əxtilür – əxtilmək (اَشْتِلُرْ – اَشْتِلْماكْ) 193 – 13. I 327 – 10.

əxtürdi اَشْتُرْدِي سىيرىتتى. 176 – 15. I 297 – 1.

əxtürür – əxtürmək (اَشْتُرُرْ – اَشْتُرْماكْ) 176 – 17. I 297 – 3.

əxüdi اَشُودِي ياپتى. 879 – 20. III 347 – 11.

əxür – əxümək (اَشُورْ – اَشُوماكْ) 879 – 22. III 347 – 14.

əxük اَشُكْ يېپىنچا. 65 – 20. I 98 – 4.

əxük اَشُكْ كۆشۈك، يوپۇق. 65 – 21. I 98 – 5.

axüklik اَشُكْلُكْ: əxüklik barqïn — يېپىنچا تەييارلىنىدىغان تاۋار.
126 – 17. I 207 – 5.

əxüldi اَشُلْدِي يېپىلدى. 159 – 10. I 265 – 6.

əxülür – əxülmək (اَشُلُرْ – اَشُلْماكْ) 159 – 11. I 265 – 8.

əxütti اَشُتِّي ياپتۇردى. 168 – 1. I 282 – 3.

əxütür – əxütmək (اَشُتُرْ – اَشُتْماكْ) 168 – 3. I 282 – 6.

əxyək اَشْيَكْ، اَشْياكْ ئېشەك. 96 – 21، 94 – 5، 192 – 3، 239 – 6،
373 – 17، 738 – 12، 930 – 1، 932 – 10. I 154 – 6،

150 – 5، 325 – 2، 408 – 16، 640 – 14؛ III 83 – 10،
445 – 4، 449 – 6.

əy ئەي، ھەي. 67 – 11. I 101 – 17.

əyəgü ئەيىكۈ قوۋۇرغا، يان. 115 – 10، 821 – 2. I 185 – 12؛ III
240 – 10.

əylə ئەيلا شۇنداق. ئوغۇزچە. 96 – 11، 136 – 24، 830 – 18. I
153 – 16، 224 – 11؛ III 257 – 17.

əymən̈di ئەيمەندى. 209 – 15. I 357 – 4.

(ئەيمىنىر – ئەيمىنماك *əymənür – əymənmək*) 209 – 16. I
357 – 6.

əymür ئەيمۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 1. I
78 – 17.

əzə ئازا ئېگىچە، ئاچا، ھەدە. ئوغۇزچە. 78 – 24. I 122 – 1.

əzdi ئەزدى: *ol yərni əzdi* — ئۇ يەرنى جىرىدى. 136 – 11. I
223 – 12.

(ئازار – ئەزماك *əzər – əzmək*) 136 – 12. I 223 – 14.

əzik ئەزىك تېرىدىكى ئۇزۇنچاق تىرناق ئىزى. 64 – 27. I 96 – 12.

əzitti ئەزىتتى: *ol oqlan̈ qulaqïn̈ əziti* — ئۇ بالىنىڭ قۇلىقىنى تىلدى.
167 – 7. I 280 – 10.

(ئەزىتۈر – ئەزىتمەك *əzitür – əzitmək*) 167 – 9. I 280 – 13.

əztürdi ئەزتۈردى تىلدۇردى. 175 – 15. I 295 – 6.

(ئەزتۈرۈر – ئەزتۈرمەك *əztürür – əztürmək*) 175 – 17. I 295 – 9.

əžər ئەجەر. 574 – 14، 597 – 10، 622 – 15، 659 – 23،
911 – 24. II 325 – 7، 369 – 7، 413 – 4، 480 – 7؛ III
411 – 1.

əžərgən ئەجەرگەن. 130 – 5. I 213 – 12.

əžərlədi ئەجەرلىدى. 231 – 3. I 394 – 13.

(ئەجەرلار – ئەجەرلامەك *əžərlər – əžərləmək*) 231 – 4. I
394 – 15.

əžərlik ئەجەرلىك ئۇستىگە ئېگەر قويۇلىدىغان ياغاچ. 125 – 17. I
205 – 11.

əžgərdi ئەجگىردى: *ol kiqik sözüg əzgərdi* — ئۇ ئۇششاق سۆزنى
تىكشىدى، ئۇنىڭغا ئېتىبار بەردى ۋە ئەمەل قىلدى. 179 – 19.
303 – 4. I

(اَذْكَـــرُرْ – اَذْكَرْمـــاكْ *əzgərür – əzgərmək*) I ·24 – 179 ·10 – 303

əzgü اَذْكُو ئەزگۈ، ياخشى، چىرايلىق· 96 – 31، 108 – 8، 37 – 14، 59 – 20، 71 – 2، 74 – 18، 97 – 5، 176 – 11، 245 – 7، 294 – 14، 326 – 9، 349 – 17، 395 – 20، 396 – 12، 517 – 16، 723 – 25، 804 – 18، 809 – 26، 850 – 22، 962 – 6، 967 – 16، 975 – 21، 1013 – 26· I 154 – 12، 174 – 2، 47 – 7، 87 – 12، 114 – 6، 155 – 2، 296 – 13، 419 – 2، 502 – 8، 558 – 2، 598 – 14، 680 – 1: II 217 – 7: III 57 – 18، 211 – 11، 220 – 10، 296 – 3، 502 – 6، 511 – 4، 524 – 11، 591 – 15·

əzirdi اَذْرْدِي ئايرىدى· 145 – 10· I 239 – 6·

(اَذْرُرْ – اَذْرْماكْ *əzirür – əzirmək*) I ·17 – 145 ·12 – 239·

əziz اَذِيزْ ئېگىز· 54 – 1، 103 – 11، 54 – 2، 81 – 13· I 76 – 16، 165 – 4، 76 – 17، 126 – 2·

əzizləndi اَذْزْلَنْدِي ئېگىز كۆردى· 225 – 15· I 385 – 4·

(اَذْزْلَنُـــرْ – اَذْزْلَنْمـــاكْ *əzizlənür – əzizlənmək*) I ·16 – 225 ·6 – 385·

əzizlik اَذْزْلِكْ ئېگىزلىك، يۇكسەكلىك· 125 – 23· I 205 – 20·

əzlədi اَذْلَادِي ئەنلىك قىلدى، كېچەيتتى· 220 – 16· I 376 – 18·

(اَذْلَارْ – اَذْلَامَاكْ *əzlər – əzləmək*) I ·17 – 220 ·20 – 376·

əzləldi اَذْلَلْدِي ياخشىلاندى· 227 – 22· I 389 – 2·

(اَذْلَلُرْ – اَذْلَلْمَاكْ *əzlələr – əzlələmək*) I ·23 – 227 ·4 – 389·

əzlətti اَذْلَتِي ئىزىغا سالدۇردى، تۇزەتتى· 205 – 25· I 350 – 4·

(اَذْلَتُرْ – اَذْلَتْمَاكْ *əzlətür – əzlətmək*) I ·27 – 205 ·7 – 350·

əzləxdi اَذْلَشْـــدِي: *olar bir ikindini əzləxdi* — ئۇلار بىر – بىرىنى ئازلاشتى· 188 – 3· I 318 – 10·

(اَذْلَشُـــورْ – اَذْلَشْـــمَاكْ *əzləxür – əzləxmək*) I ·4 – 188 ·12 – 318·

əzlig اَذْلِـــكْ: *nəŋ əzlig*— پايدىلىنىدىغان نەرسە· 88 – 11· I 139 – 19·

əgdix اکْدِشْ ئانا بىر دادا باشقا قېرىنداش. 965 – 22· III 521 – 10·

əkədi اکادِي ئېكىدى، ئېكەكلىدى؛ غوڭچۇلاتتى. 880 – 8· III 348 – 11·
(اکارْ – اکاماكْ *əkər – əkəmək*) 880 – 10· III 349 – 1·

əkədi اکادِي ئېكەشتى، تىركەشتى، قارشىلاشتى. 880 – 12· III 349 – 2·
(اکارْ – اکاماكْ *əkər – əkəmək*) 880 – 13· III 349 – 4·

əkəmə اکامـــا ئېكەمە. ئۇد تىپىغا كىرىدىغان بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى.
115 – 2، 820 – 22· I 185 – 8؛ III 240 – 3·

əkəndi اکَـــنْدِي: *at əkəndi* —— ئات توسۇنلۇق قىلدى. 163 – 23· I
273 – 18·
(اکَنُرْ – اکَنْماكْ *əkənür – əkənmək*) 163 – 24· I 273 – 19·

əkəxdi اکَشْدِي ئېكەشتى، ئېكەكلەشتى. 153 – 1· I 253 – 3·
(اکَشُورْ – اکَشْماكْ *əkəxür – əkəxmək*) 153 – 2· I 253 – 5·

əkildi اکِلْدِي ئېكىلدى، تېرىلدى. 159 – 26· I 266 – 8·
(اکِلُرْ – اکِلْماكْ *əkilür – əkilmək*) 159 – 27· I 266 – 10·

əl اِيلْ ئەل، مەملىكەت. 48 – 8، 90 – 19، 138 – 15، 269 – 21،
410 – 13، 422 – 8، 585 – 9، 706 – 4، 782 – 19،
855 – 25· I 67 – 12، 143 – 15، 228 – 1، 459 – 12؛
II 12 – 11، 32 – 18، 345 – 5؛ III 25 – 13، 169 – 19،
305 – 10·

əl اِيلْ ئوچۇقچىلىق، بوشلۇق. 48 – 9· I 67 – 13·

əl اِيلْ ئاتىماق يەنە بىر خىل ئىسمى. 48 – 10، 48 – 11· I 67 –
15، 67 – 16·

ə‌l ایلْ ئەل، ئىككى خان ياكى بەگ ئارىسىدىكى يارىشىش. 48 – 14، 48 – 14، 161 ·18 I 68 – 3، 68 – 4، 269 ·10

ə‌l ایلْ: *ə‌l kixi* — پەس ئادەم، ئەسكى ئادەم. 48 – 16· I 68 – 6·

ə‌l baxï ایلْ باشي ئات باقار. 48 – 11· I 67 – 17·

ə‌l k‚ux ایلْ قُوشْ تازقارا. 48 – 16، 253 – 7· I 68 – 7، 432 ·21

ə‌lətti اَلَتّي ئېلىپ باردى. 169 – 26· I 286 – 4·

(اَلَتُرْ – اَلَتْماكْ *ə‌lətür – ə‌lətmək*) 170 ·1 – I 286 – 6·

ə‌n ایـــنْ: *ə‌n yə‌r* — ئەن يەر، ئېنىش، ئويمان يەر. 48 – 22· I 68 – 15·

ə‌n اینْ: ئەن، بىر نەرسىنىڭ ئېنى. 48 – 24· I 68 – 17·

ə‌n yuk‚ اینْ يُقْ ئوي - دۆڭ. 48 – 22· I 68 – 16·

ə‌nədi انادي ئەنلىدى، ئەن سالدى. 881 – 22· III 351 – 4·

(انارْ – اناماكْ *ə‌nər – ə‌nəmək*) 881 – 24· III 351 – 7·

ə‌nətti اینَتّي ئەنلەتتى، ئەن سالدۇردى. 171 – 6· I 288 – 13·

(اَنَتُورْ – اَنَتْماكْ *ə‌nətür – ə‌nətmək*) 171 – 7· I 288 – 14·

ə‌r ایرْ تۆشۈك تېشىدىغان ئۇشكە. 46 – 5· I 63 – 5·

ə‌r ایرْ يەر. 46 – 6· I 63 – 6·

ə‌r ایرْ تاغنىڭ كۇنگەي تەرىپى. 354 – 5· I 607 – 5·

ə‌rdi ایرْدي: *ər ə‌rdi* — ئادەم ئەيمەندى. 141 – 5· I 233 – 1·

(ایرارْ – ایرْماكْ *ə‌rər – ə‌rmək*) 141 – 6· I 233 – 3·

ə‌riklik ایرِكْلِكْ هايۋانىڭ ئەركەكلىكى تۇتۇشى. 126 – 14· I 207 – 1·

ə‌rildi ایرِلْدي يېرىلدى، چاك كەتتى. 209 – 17· I 357 – 7·

(ایرِلُرْ – ایرِلْماكْ *ə‌rilür – ə‌rilmək*) 209 – 18· I 357 – 8·

ə‌rin ایرِنْ ئېرىن، كالپۇك، لەۋ. 69 – 22· I 105 – 9·

ə‌rinq ایرِنْجْ موللۇق، بايىاشاتلىق. 111 – 1، 1023 – 14· I 179 – 2؛ 608 ·18 III

ə‌rinz ایرِنْزْ موللۇق، بايىاشاتلىق. 111 – 2، 1023 – 15· I 179 – 4؛ 608 ·20 III

ə‌rtələdi ایرْتالادي: *ər ixka ə‌rtələdi* — ئادەم ئىشقا ئەتىگەن كىرىشتى. 242 – 27· I 415 – 1·

(ایرْتالارْ – ایرْتالاماكْ *ə‌rtələr – ə‌rtələmək*) 242 – 28· I 415 – 2·

ə‌rük ایرُكْ يېرىق. 64 – 5، 64 – 8· I 95 – 9، 95 ·10

ə‌sildi ایسِلْدي ئازايدى، كېمەيدى. 209 – 20· I 357 – 11·

(ایسِلُرْ – ایسِلْماكْ *ə‌silür – ə‌silmək*) 209 – 21· I 357 – 12·

əsirkəndi اسىرْكَنْدِي ئېسىقلىق ~ ئىسىقلىق ئۆرلىدى. I 224 – 9· 382 – 5·

(اسىرْكَنُورْ – اسىرْكَنْماكْ *əsirkənür – əsirkənmək*) I 224 – 11· 382 – 8·

əsiz اسيزْ، ايسيزْ، ايسىزْ كەپسىز، يامان، ئەسكى. 103 – 10، 43 – 15، 490 – 10· I 165 – 3، 58 – 9؛ II 161 – 14·

əsizləndi اسىزْلَنْدِي يامانلاشتى، ئەسكىلەشتى. 225 – 18· I 385 – 8·

(اسىزْلَنُرْ – اسىزْلَنْماكْ *əsizlənür – əsizlənmək*) I 225 – 19· 385 – 10·

əsizlik اسِزْلِكْ يامانلىق، ئەسكىلىك. 125 – 24· I 206 – 1·

əssiz اسِّىزْ: *əssiz kixi* — يۇزسىز. ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان كىشى. 119 – 20· I 193 – 19·

ətti ايتّي: *təŋri məniŋ ixim ətti* — تەڭرى مېنىڭ ئىشىمنى ئوڭلىدى. ئوغۇزچە. 140 – 11· I 231 – 10·

(ايتارْ – ايتْماكْ *ətər – ətmək*) 140 – 16· I 231 – 17·

əttürdi اُتُرْدِي تۇزەتتۇردى. 173 – 25· I 292 – 9·

(ايتُرُرْ – ايتُرْماكْ *əttürür – əttürmək*) 173 – 27· I 292 – 12·

əttürdi ايتُرْدِي ئەتتۇردى، ئەشتۇردى. 207 – 22· I 353 – 15·

(ايتُرُرْ – ايتُرْماكْ *əttürür – əttürmək*) 207 – 24· I 354 – 1·

əvək ايڤَكْ ئالدىراڭغۇ. 69 – 7، 88 – 28، 295 – 9، 413 – 4، 418 – 7· I 105 – 16، 140 – 17، 503 – 15؛ II 17 – 6، 25 – 16·

əvdi اڤْدِي ئالدىرىدى. 137 – 10· I 225 – 12·

(اڤارْ – اڤْماكْ *əvər – əvmək*) 138 – 3· I 227 – 2·

əvdi ايڤْدِي ئالدىرىدى. 828 – 25· III 254 – 13·

(ايڤارْ – ايڤْماكْ *əvər – əvmək*) 828 – 25· I 254 – 14·

əvildi ايڤِلْدِي ئويۇلدى، ئالدىراپ كېتىلدى. 209 – 22· I 357 – 14·

(ايڤِلُرْ – ايڤِلْماكْ *əvilür – əvilmək*) 209 – 23· I 357 – 15·

əvixdi ايڤِشْدِي ئالدىراشتى. 151 – 20· I 250 – 10·

(ايڤِشُورْ – ايڤِشْماكْ *əvixür – əvixmək*) 151 – 21· I 250 – 12·

əvsədi اِڤْسادِي ئالدىرىغۇسى كەلدى. 214 – 15· I 366 – 9·

(اِڤْسارْ – اِڤْساماكْ *əvsər – əvsəmək*) 214 – 16· I 366 – 10·

əx اِيشْ ئەش، ھەمراھ، يولداش: دوست – بۇرادەر. 47 – 16، 349 – 17· I 65 – 18، 598 – 14·

əxildi اشلْدي: *anïŋ əlki ïxka əxildi* — ئۇنىڭ قولى ئىشقا قولاشتى. 159 · 15 – 265 · 12 I

(اشلُرْ – اشلْماكْ *əxilür – əxilmək*) 159 · 16 – 265 · 14 I

əxittürdi اشتُرْدي ئىشىتتۇردى. 176 · 12 – 296 · 15 I

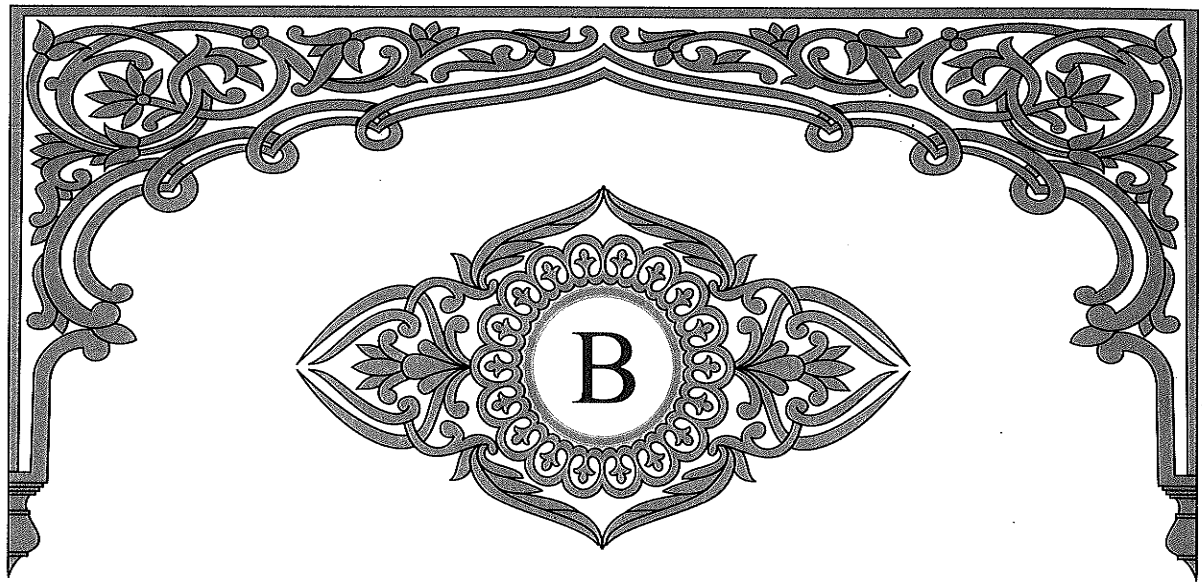
əxtürdi اشْتُرْدي ئىشىتتۇردى. 176 · 11 – 296 · 13 I

(اشْتُرُرْ – اشْتُرْماكْ *əxtürür – əxtürmək*) 176 · 13 – 296 · 16 I

əy ای ئەھ. بۇيرۇقنى ئالماسلىقنى بىلدۇرىدىغان سۆز. 42 · 8 – 56 · 15 I

əzüldi ازْلدي: *anïŋ əti əzüldi* — ئۇنىڭ ئەت – يېنى جىرالدى. 158 · 18 – 264 · 1 I

(ازُلُرْ – ازْلماكْ *əzülür – əzülmək*) 158 · 19 – 264 · 3 I

badoqadï بَدْغادي چارپۇتلىدى، چىرماق سالدى. 903 – 13· III 393 – 18· (بَدْغارْ – بَدْغاماقْ badoqar – badoqamak) 903 – 15· III 394 – 4·

badï بادي باغلىدى. 875 – 26· III 339 – 13· (بارْ – باماقْ bar – bamak) 875 – 28· III 340 – 1·

badïqlïk بَدجۇلىقْ: badïqlïk yïoqaq — بەدبەشلىق ياغاچ. 381 – 15· I 654 – 5·

badruk بَدْرُقْ بادرۇق. ئەرلەر ئىسمى. 355 – 3· I 608 – 15·

baoq باغْ باغ. 803 – 3· III 208 – 17·

baoq باغْ باغ، باغلام. 803 – 4· III 208 – 18·

baoqdadï بَغْدادي چارپۇتلىدى، چىرماق سالدى. 895 – 9· III 377 – 15· (بَغْدارْ – بَغْداماقْ baoqdar – baoqdamak) 895 – 11· I 378 – 2·

baoqdattï بَغْدَتّي چاپۇتلاتتى، چىرماق سالدۇردى. 659 – 18· II 479 – 13· (بَغْدَتُورْ – بَغْدَتْماقْ baoqdatur – baoqdatmak) 659 – 19· II 480 – 2·

baoqïr بَغرْ بېغىر، جىگەر. 274 – 12· I 467 – 11·

baoqïrdak بَغرْدَقْ باغىرداق، لىپتىك. 381 – 4· I 653 – 10·

baoqïrladï بَغرْلادي بېغىرلىغا ئۇردى؛ تۇزىدى. 933 – 28· III 451 – 14· (بَغرْلارْ – بَغرْلاماقْ baoqïrlar – baoqïrlamak) 933 – 30· III 451 – 17·

baoqïrlak بَغرْلَقْ بېغىرتاق. 381 – 18· I 654 – 8·

baoqïrlandï بَغرْلَنْدي بېغىرده‌ك بولدى، ئۈيۈدى. 606 – 1· II 383 – 19· (بَغرْلَنُورْ – بَغرْلَنْماقْ baoqïrlanur – baoqïrlanmak) 606 – 3· II 384 – 3·

baoɣïrlïoɣ بَغـــرْلِغْ: *baoɣïrlïoɣ ar* — جىگەرلىك ئادەم، جىگىرى بار ئادەم. ·20 – 643 I ·8 – 376

baoɣïrqak, بَغْرْجَقْ ئۇچىلىق. 380 – 27· I 653 – 4·

baoɣïrsadï بَغْرْسادي بېغىرسىرىدى، بېغىر يېگۈسى كەلدى. 934 – 25· III ·16 – 453

(بَغْرْسارْ – بَغْرْســاماقْ *baoɣïrsar – baoɣïrsamak*) 934 – 26· III ·1 – 454

baoɣïrsak, بَغْرْسَــقْ: *baoɣïrsak, kixi* — باغرى يۇمشاق كىشى، ئاق كۆڭۈل كىشى. 381 – 1· I 653 – 7·

baoɣïrsuk, بَغْرْسُقْ ئۇچەي. 381 – 3· I 653 – 9·

baoɣïx بَغشْ بېغىش. 278 – 18· I 475 – 9·

baoɣïxladï بَغشْلادي بېغىشلىدى. 936 – 21· III 457 – 10·

(بَغشْلارْ – بَغشْــلاماقْ *baoɣïxlar – baoɣïxlamak*) 936 – 22· III ·12 – 457

baoɣladï بَغْلادي باغلىدى. 905 – 16· III 398 – 12·

(بَغْــــلارْ – بَغْلامـــــاقْ *baoɣlar – baoɣlanmak*) 905 – 17· III ·14 – 398

baoɣlandï بَغْلَنْدي باغلاندى، باغلۇالدى. 585 – 16· II 345 – 15·

(بَغْلَــنُورْ – بَغْلَنْمــاقْ *baoɣlanur – baoɣlanmak*) 585 – 18· II ·2 – 346

baoɣlattïm بَغْلَتّمْ باغلاتتىم. 669 – 21· II 499 – 10·

(بَغْلَتُورْمَنْ – بَغْلَتْمــاقْ *baoɣlaturmən – baoɣlatmak*) 669 – 24· II ·14 – 499

baoɣna بَغْنا ۋاخىنا، شوتا بالدىقى. 330 – 16· I 565 – 18·

baoɣram بَغْرَمْ: *baoɣram kum* — چوڭ قۇمـلۇق، قۇم دالىسى. 367 – 22· ·8 – 631 I

baoɣram kumï بَغْـــرَمْ قُومـــي باغرام قۇمى. قۇملۇق ئىسمى. 367 – 23· I ·10 – 631

baoɣrïk,tï بَغْرِقْتي بېغىرقىدى، باغرى تارتىشتى. 576 – 10· II 328 – 4·

(بَغْرِقــارْ – بَغْرِقْمــاقْ *baoɣrïkar – baoɣrïk,mak*) 576 – 11· II ·1 – 329

bak,a بَقـــــا پاقا. 859 – 19، 66 – 16، 782 – 4، 859 – 20· III ·18 – 312 III :7 – 100 I :16 – 312

bak,an بَقَنْ بويۇن ھالقا، چەمبەر. 304 – 10· I 519 – 5·

bak‚anlïoq بَقَـنْلِغْ: *bak‚anlïoq kazix* — هالقىلىق قېيىش. I ·8 – 379 ·1 – 650

bak‚aquk‚ بَقاجُقْ پاقىچاق. 859 – 20· III 312 – 17·

bak‚ayak‚ بَقايَقْ هەرقانداق ئاچا تۇياقلىق هايۋاننىڭ تۇيىقىنىڭ ئارىسى ياكى ئىككى تۇياقنىڭ بىر تەرىپى. 822 – 23· III 244 – 3·

bak‚ayuk‚ بَقايُقْ ئاتلارنىڭ تۇياق يۈرەكچىسى. 823 – 1· III 244 – 5·

bak‚dï بَقْدِي باقتى، قاراۋدى. 415 – 8· II 21 – 2·

(بَقارْ – بَقْماقْ *bak‚ar – bak‚mak‚*) 415 – 9· II 21 – 3·

bak‚ïoq بَقغْ بېقىش، قاراش، كۆرۈش. 282 – 20· I 482 – 17·

bak‚ïldï بَقلْدِي بېقىلدى، قارالدى. 501 – 13· II 184 – 9·

(بَقلُرْ – بَقلْماقْ *bak‚ïlur – bak‚ïlmak‚*) 501 – 14· II 184 – 11·

bak‚ïnoqïl بَقنْغلْ باققىن، قارىغىن. 509 – 15· II 200 – 16·

(بَقـــنُورْ – بَقنْمـــاقْ *bak‚ïnur – bak‚ïnmak‚*) 509 – 16· II 201 – 1·

bak‚ïr بَقرْ مىس. 274 – 15· I 467 – 15·

bak‚ïr بَقرْ چىندا قۇيۇلغان بىر خىل مىس ئاقچىنىڭ ئىسمى. 274 – 22· I 468 – 1·

bak‚ïr sok‚ïm بَقرْ سُقمْ باقىر سوقىم. مىررىخ (مارس) يۇلتۇزىنىڭ ئىسمى. 274 – 24، 303 – 5· I 468 – 3، 517 – 8·

bak‚ïrdï بـــاقِرْدِي ۋارقىرىدى ~ بوقىرىدى. ئوغۇزچە. 830 – 20· III 258 – 2·

(بـــاقِرارْ – باقِرْمـــاقْ *bak‚ïrar – bak‚ïrmak‚*) 830 – 21· III 258 – 3·

bak‚ïrlïoq بَقرْلِغْ باقىرلىغ. يەر ئىسمى. 376 – 17· I 644 – 14·

bak‚ïrlïoq بَقـــرْلِغْ: *bak‚ïrlïoq taoq* — مىسلىق تاغ، مىس چىقىدىغان تاغ. 376 – 18· I 644 – 15·

bak‚ïttï بَقتِي باقتۇردى، قاراتتى. 644 – 4· II 450 – 7·

(بَقتُورْ – بَقتْماقْ *bak‚ïtur – bak‚ïtmak‚*) 644 – 6· II 450 – 11·

bak‚ïx بَقـــشْ بېقىش، قاراش، بىر – بىرىگە قاراش. 278 – 20· I 475 – 12·

bak‚ïxdï بَقشْدِي بېقىشتى، قاراشتى. 479 – 1· II 139 – 15·

(بَقشُـــورْ – بَقشْـــماقْ *bak‚ïxur – bak‚ïxmak‚*) 479 – 2· II 139 – 18·

bak‚ïxoqan بَقشْغانْ بېقىشىدىغان. 392 – 19· I 673 – 13·

bak‚lan بَقْلانْ باقلان. 337 – 11 · I 578 – 6·

bak‚u بَقُو توپه، توپسلىك، دۆڭ. 859 – 22، 854 – 17 · III 313 – 1، 303 – 2·

bak‚urdï بَقُرْدِي باقتۇردى، قاراتتى، قاراتقۇزدى. 463 – 19 · II 109 – 13· (بَقُـــرُرْ – بَقُرْمـــاقْ *bak‚urur – bak‚urmak*) II 463 – 20 · 109 – 15·

bal بالْ بال، ھەسەل. سۇۋار، قىپچاق ۋە ئوغۇزچە. 805 – 16، 679 – 20، 767 – 6، 805 – 19 · III 213 – 8؛ II 518 – 17؛ III 140 – 15، 213 – 11·

bala بَلا قۇشنىڭ بالىسى. 863 – 9، 614 – 19 · III 319 – 11؛ II 399 – 15·

bala بَلا مەدىكار، ياردەمچى. 863 – 22 · III 320 – 2·

balasaoqun بَلاساغُونْ بالاساغۇن. شەھەر ئىسمى. 1017 – 29 · III 598 – 11·

baldïr بَلْدِرْ تۇمشۇق. 347 – 19 · I 595 – 17·

baldïr بَلْدِرْ ئۆگەي. 347 – 21، 347 – 21 · I 595 – 19، 595 – 20·

baldïr بَلْدِرْ بالدۇر. 347 – 23، 347 – 25، 347 – 26 · I 596 – 1، 596 – 4، 596 – 5·

baldïz بَلْـــدِرْ قېينىســىڭىل، خوتۇنىنىڭ سىڭلىسى. 348 – 25 · I 597 – 15·

baldu بَلْدُو پالتا. 319 – 6 · I 545 – 13·

balïoq بالِغْ ياردار. 310 – 10، 155 – 25، 197 – 16، 310 – 12 · I 530 – 8، 258 – 8، 334 – 20، 530 – 9·

balïk‚ بَلـــــقْ بىلىق. 287 – 15، 66 – 16، 567 – 6، 580 – 4، 581 – 7، 675 – 19 · I 491 – 7، 100 – 7؛ II 311 – 11، 335 – 11، 337 – 13، 511 – 8·

balïk‚ بَلِقْ لاي. ئارغۇچە، (قىسمەن) ئوغۇزچە. 287 – 23، 194 – 16 · I 491 – 11، 329 – 13·

balïk‚ بَلــقْ ئىسلامىيەتتىن ئىلگىرى تۈرك ۋە ئۇيغۇر تىللىرىدا شەھەر، قەلئە. 287 – 26 · I 491 – 16·

balïk‚landï بَلِقْلَنْدِي بىلىقلاندى. 606 – 12 · II 384 – 15·

balïk‚lanur – balïk‚lanmak (بَلِقْلَنُورْ – بَلِقْلَنْمـــاقْ) II 606 – 14 · 385 – 1·

balïk‚lïoq بَلِقْلـــغْ: *balïk‚lïoq oguz* — بىلىقلىق دەريا، بىلىقى بار دەريا. 378 – 14 · I 648 – 11·

balïk‚qïn بَلْقِجْ بېلىقئالغۇچ ~ بېلىقچى (قۇش). 388 – 8· I 665 – 14·
balïk‚sadï بَلْقِسادي بېلىقسىرتدى، بېلىق يېگۈسى كەلدى. 936 – 5· III 456 – 5·
balïk‚sar – balïk‚samak‚ (بَلْقِسار – بَلْقِساماق) 936 – 6· III 456 – 7·
balqïk‚ بَلْجِقْ پالچىق ~ پالچۇق، پاتقاق. ئوغۇزچە. 356 – 1، 194 – 16· I 610 – 4، 329 – 13·
balu بَلُو بالۇ. شەھەر ئىسمى. 863 – 19· III 319 – 19·
bandal بىندال ياغاچتىن چىقىدىغان، تاغاق سۆڭىكىگە ئوخشاش تارىشا. 366 – 9· I 628 – 13·
bandï بَنْدى باغلاندى. 424 – 4· II 36 – 4·
(بانِر – بَنْماق‚ banïr – banmak‚) 424 – 5· II 36 – 6·
banzï بَنْزى ئۇزۇم ئۇزۇلۈپ بولغاندىن كېيىن بېدىشتا قېپىقالغان ئۇزۇم. كەنچەكچە. 322 – 8· I 551 – 2·
baŋ بَنْكْ پاك، ۋاك. (ئىملىق سۆز). 951 – 21، 951 – 21· III 485 – 1، 485 – 1·
baqak‚ بَجاقْ خرىستىئانلارنىڭ روزىسى. 314 – 4· I 536 – 14·
bar بارْ. بار. 799 – 9، 47 – 15، 74 – 23، 246 – 1، 261 – 1، 274 – 17، 283 – 3، 284 – 13، 325 – 25، 701 – 25، III 202 – 8؛ I 65 – 17، 114 – 14، 420 – 10، 445 – 13، 467 – 15، 483 – 7، 485 – 15، 557 – 11؛ III 17 – 19·
bar بارْ: *bar yigdə* — نانجىگدە. 799 – 13· III 202 – 14·
barak‚ بَرَقْ يۇڭى پاخپايغان ئۇۋ ئىتى. 286 – 21· I 489 – 15·
barak‚lïoŋ بَرَقْلِغْ: *barakłïoŋ kixi* — باراقلىق كىشى، ئۇۋ ئىتى باركىشى. 377 – 22· I 647 – 4·
bardï بَرْدي باردى. 407 – 12· II 6 – 4·
(بَرِيرْ – بَرْماقْ‚ barïr – barmak‚) 407 – 13· II 6 – 5·
barhan بَرْخانْ بارخان. تۆۋەنكى چىننىڭ ئىسمى. 331 – 21· I 567 – 15·
barïoŋ بَرِغْ: *ol barïoŋ bardï* — ئۇ ھېچنېمىگە قارماي بېرىۋەردى. 282 – 1· I 481 – 11·
barïoŋ بَرِغْ سېپىق نەرسە. 282 – 2· I 481 – 13·
barïoŋsadï بَرِغْسادي بارغۇسى كەلدى. 935 – 22· III 455 – 13·
(بَرِغْسارْ – بَرِغْساماقْ‚ barïoŋsar – barïoŋsamak‚) 935 – 23· III 455 – 15·

barïmsïndï بَرِمْسِنْدِي باردىغاندەك كۆرۈندى. 601 – 26· II 376 – 11·
(بَرِمْسِنُورْ – بَرِمْسِـنْماقْ barïmsïnur – barïmsïnmaq) 601 – 27·
II 376 – 13·

barïndï بَرِنْدِي يۇردى، كەتتى. 508 – 19· II 199 – 4·
(بَـرِنُورْ – بَرِنْمـاقْ barïnur – barïnmaq) II 508 – 21·
199 – 7·

barïndï بَرِنْدِي بەرىۋاتقاندەك كۆرۈندى. 508 – 22· II 199 – 8·
(بَـرِنُورْ – بَرِنْمـاقْ barïnur – barïnmaq) II 508 – 24·
199 – 11·

barïxdï بَرِشْدِي بەرىشتى. 471 – 19· II 125 – 10·
(بَرِشُـورْ – بَرِشْـماقْ barïxur – barïxmaq) II 471 – 20·
125 – 12·

bark بَـرْقْ: av — ئۆيۇاق. 265 – 21، 265 – 21· I 453 –
453 ،15 – 15·

bark‚ïn بَرْقِنْ: barkïn kixi — ئۆز يولىدىن قايتمايدىغان يولۇچى. 335 –
2· I 573 – 13·

barlïoq بارْلِغْ بارلىق، قولىدا بار، باي. 1015 – 25· III 595 – 3·

barman بارْمانْ بارمان. شەھەر ئىسمى. 963 – 9· III 503 – 13·

barman بارْمانْ بارمان. ئەرلەر ئىسمى. 963 – 11· III 503 – 16·

barqa بَرْجا بارچە، ھەممە. 318 – 3، 153 – 20، 168 – 8، 304 – 21،
318 – 3، 318 – 6، 563 – 24، 566 – 16، 647 – 7،
543 – 18، I 926 – 16· 254 – 3، 282 – 11، 519 – 16،
305 – 13· II 543 – 18؛ 310 – 11، 456 – 15؛ III
438 – 17·

barqan بَرْجانْ. يەر ئىسمى. 331 – 17· I 567 – 9·

barqïn بَـرْجِنْ تاۋار، يىپەك رەخت. 100 – 19، 142 – 29، 172 – 7،
272 – 23، 386 – 1، 387 – 2، 703 – 18، 711 – 19،
795 – 6، 805 – 20، 937 – 7، 939 – 5، 983 – 12· I
160 – 19، 235 – 17، 289 – 15، 465 – 3، 662 – 1،
663 – 16؛ III 21 – 7، 35 – 13، 194 – 12، 213 – 12،
458 – 5، 462 – 1، 538 – 14·

barquk‚ بَرْجُقْ بارچۇق. شەھەر ئىسمى. 355 – 4· I 608 – 16·

bars بَـــرْسْ بـارس، يولـۋاس. 263 – 1، 263 – 2· I 449 – 7،
449 – 8·

bars بَـــــــرْسْ قاپــارتقۇ. 265 – 10، 265 – 11· I 452 – 22، 452 – 23·

bars yïlï بَرْسْ يِلِي بارس (يولۋاس) يىلى. تۈركـي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل ناملىرىدىن بىرى. 263 – 25· I 450 – 18·

barsoqan بَرسْغانْ بارسغان. ئەرلەر ئىسمى. 1001 – 10· III 569 – 13·

barsoqan بَرسْغانْ بارسغان. شەھەر ئىسمى. 1001 – 10· III 569 – 14·

bart بَرْتْ شاراب ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سۇيۇق نەرسىلەرنى ئۆلچەيدىغان كەمچەن. 260 – 12· I 444 – 5·

bartu بَرتُو كەمزۇل، قىسقا پەلتو. 317 – 21· I 543 – 2·

barturdï بَرتُرْدِي باردۇردى ~ بارغۇزدى. 530 – 20· II 242 – 2·

(بَرتُـــرُرْ – بَرتُرْمـــاقْ *barturmaq – barturur*) II 530 – 21· II 242 – 4·

basa بَسا كەيىن. 857 – 21· III 309 – 9·

basan بَسَـــنْ ئارقا ئاش، ئۆلۈك كۆمۈلگەندىن كېيىن بېرىلىدىغان ئاش. 303 – 25، 303 – 26· I 518 – 14، 518 – 15·

basar بَسَرْ تاغ سامسىقى. 274 – 11· I 467 – 10·

basarlïoq بَسَرْلِغْ: *basarlïoqtaoq* — سامساقلىق تاغ، سامساق كۆپ بولغان تاغ. 376 – 6· I 643 – 18·

basbal بَسْبَلْ بىر قېتىم يىپ. 365 – 22· I 627 – 15·

basdï بَسْدِي باستى. 410 – 12· II 12 – 10·

(بَسارْ – بَسْماقْ *basar – basmaq*) 410 – 17· I 12 – 17·

basïoq بَسِغْ كېچىسى قونىدىغان جاي. 282 – 5· I 481 – 17·

basïqtï بَسِقْتِي بېسىلدى، باستۇرما بولدى. 489 – 17· II 160 – 4·

(بَسِقارْ – بَسِقْماقْ *basïqar – basïqmaq*) 489 – 18· II 160 – 6·

basïndï بَسِنْدِي بېسىنچاق كۆردى. 509 – 7· II 200 – 4·

(بَسِنُورْ – بَسِنْماقْ *basïnur – basïnmaq*) 509 – 8· II 200 – 6·

basïnqaq بَســـنْجَقْ: *basïnqaq, ər* — بېسىنچاق ئادەم. 380 – 22· I 652 – 15·

basïxdï بَسِشْدِي بېسىشتى. 476 – 20· II 135 – 13·

(بَسِشُـــورْ – بَسِشْـــماقْ *basïxur – basïxmaq*) II 477 – 2· II 136 – 1·

basmïl يَسْمِلْ باسمىل. قەبىلە ئىسمى. 365 – 23، 27 – 8، 350 – 6، 647 – 6، 952 – 12· I 627 – 16، 38 – 10، 599 – 12؛ II 456 – 14؛ III 486 – 1·

basruk بَسْرُقْ باستۇرۇق· 355 – 10· I 609 – 7·

bassïk‚tï بَسْسِقْتي ببسقتى، ببسلدى· 577 – 9· II 330 – 5·

(بَسْسِقارْ – بَسْسِقْماقْ *bassïk‚mak – bassïk‚ar*) II 577 – 11· 330 – 8·

basturdï بَسْتُرْدي باستۇردى· 530 – 21· II 242 – 6·

(بَسْتُرُرْ – بَسْتُرْماقْ *basturmak‚ basturur*) II 530 – 24· 242 – 10·

basu بَسُو گۇرزه، تۆمۇر توقماق· 857 – 23· III 309 – 11·

basurdï بَسُرْدي باسۇردى ~ باستۇردى· 459 – 25· II 102 – 5·

(بَسُرُرْ – بَسُرْماقْ *basurmak‚ basurur*) II 459 – 28· 102 – 9·

basut بَسُتْ ياردەمچى، يۆلبگۇچى؛ كۆيۇنگۇچى· 269 – 15· I 459 – 6·

basut بَسُتْ بوسۇت، ياردەم· 269 – 16، 350 – 5· I 459 – 7، 599 – 11·

batmul بَتْمُلْ پىلپىل· 365 – 25· I 628 – 3·

batrak‚ بَتْراقْ بايراق· 354 – 16، 557 – 13· I 607 – 18؛ II 293 – 9·

bax باشْ باش· 802 – 4، 852 – 26، 983 – 23· III 207 – 4، 299 – 10، 539 – 11·

bax باشْ يارا، جاراھەت· 802 – 5، 155 – 17، 294 – 5، 455 – 20، 587 – 10، 630 – 20، 632 – 12، 651 – 6، 732 – 4، 739 – 11، 899 – 23· III 207 – 5؛ I 258 – 1، 501 – 5؛ II 93 – 12، 349 – 9، 425 – 15، 429 – 6، 465 – 5؛ III 72 – 11، 85 – 13، 386 – 10·

baxadï بَشادي كەرتىكلىدى، يونۇدى· 887 – 22· III 362 – 14·

(بَشارْ – بَشاماقْ *baxamak‚ baxar*) 887 – 24· III 362 – 17·

baxak‚ بَشَقْ باشاق؛ ئوق ۋە نەيزە ئۇچىدىكى تۆمۇر· 287 – 5، 855 – 12· I 490 – 13؛ III 304 – 13·

baxak‚ بَشَقْ باشماق، كەش، پوپۇچ· چىگىلچە· 287 – 6، 1001 – 3· I 490 – 14؛ III 569 – 4·

baxak‚ladï بَشَقْلادي باشاق بېكىتتى· 938 – 9· III 460 – 9·

(بَشَقْلارْ – بَشَقْلاماقْ *baxak‚lamak‚ baxak‚lar*) III 938 – 10· 460 – 11·

baxak‚landï بَشَقْلَنْدي باشاقلاندى، باشاق بېكىتىلدى· 606 – 8· II 384 – 10·

(بَشَقْلَنُورْ – بَشَـقْلَنْماقْ baxaqlanur – baxaqlanmaq) 606 – 10· II 384 – 13·

baxaq‚lïoq بَشَقْلِغْ: süngü baxaqlïoq — (تۆمۈر) باشاقلىق نەيزە. 378 – 5· I 647 – 17·

baxoqak‚ بَشْغاقْ قازان سۆڭەك. 358 – 18· I 614 – 17·

baxoqan بَشْغانْ بىر خىل چوڭ بېلىق. 333 – 7· I 570 – 8·

baxoqïl بَشْغِلْ ئاقباش. 365 – 24· I 628 – 1·

baxoqïrt بَشْغُرْتْ باشقۇرت. قەبىلە ئىسمى. 27 – 7· I 38 – 9·

baxïk‚ بَشِقْ پىشىشىق. ياغمىچە. 287 – 13· I 491 – 6·

baxïl بَشِلْ ئالا باش. 299 – 10· I 510 – 8·

baxladï بَشْلادِي باشلىدى، باشلامچىلىق قىلدى. 905 – 12· III 398 – 6·

(بَشْلارْ – بَشْلاماقْ baxlar – baxlamaq) 905 – 15· III 398 – 10·

baxlaoq بَشْلاغْ: baxlaoqnəŋ — بېشى بوش نەرسە. 351 – 22· I 602 – 12·

baxlandï بَشْلَنْدِي باشلاندى، تۇتۇندى، باشاقلاندى، باش ئالدى. 585 – 11· II 345 – 8·

(بَشْلَنُورْ – بَشْلَنْماقْ baxlanur – baxlanmaq) 585 – 14· I 345 – 13·

baxlattim بَشْلَتِمْ باشلاتتىم. 669 – 19· II 499 – 7·

(بَشْلَتُورْ – بَشْلَتْماقْ baxlatur – baxlatmaq) 669 – 20· II 499 – 9·

baxmak‚ بَشْمَقْ باشماق، كەش، پوپۇچ. ئوغۇزچە. 355 – 20، 1001 – 4· I 609 – 15؛ III 569 – 5·

baxmak‚landï بَشْمَقْلَنْدِي باشماقلىق بولدى. ئوغۇزچە. 614 – 8· II 398 – 18· (بَشْمَقْلَنُورْ – بَشْمَقْلَنْماقْ baxmaqlanur – baxmaqlanmaq) 614 – 9· II 399 – 2·

baxnak‚ بَشْنَقْ: باشتاق. baxnak‚ ər — بېشىدا دۇبۇلغىسى، ئۇچىسىدا ساۋۇتى بولمىغان ئادەم. 355 – 18· I 609 – 13·

baxtar بَشْتَرْ ئورغاق. ئارغۇچە. 347 – 2· I 594 – 13·

bay بايْ باي. 807 – 7، 266 – 6، 868 – 14· III 216 – 5؛ I 454 – 9؛ III 328 – 7·

bay yïoqaq بايْ يِغاجْ باييىغاچ. يەر ئىسمى. 807 – 7· III 216 – 5·

baya بَيا بايا. 40 – 3. I 53 – 2.

bayat بَيـــاتْ بايات. ئۇلۇغ تەڭرىنىڭ ئىسمى. ئارغۇچە. 818 – 20. III 235 – 9.

bayat بَيَاتْ بايات. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 818 – 21. III 235 – 10.

baybayuk بَيْبَيُقْ بايبايۇق. بىر خىل قۇش. 825 – 14. III 247 – 7.

bayïk بَيِقْ راست. ئوغۇزچە. 813 – 16. III 227 – 9.

baynak بَيْنَقْ يىن. ئوغۇزچە. 821 – 27. III 241 – 15.

bayrak بَيْراقْ بايراق. 828 – 13. III 253 – 13.

bayudï بَيُودِي بېيىدى. 893 – 21. III 374 – 9.

bayur – bayumak (بَيُورْ – بَيُوماقْ) 893 – 22. III 374 – 10.

bayundur بـــايُنْدُرْ بايۇندۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 19. I 78 – 1.

bayuttï بَيُتِّي بېيىتتى. 657 – 17. II 476 – 15.

bayutur – bayutmaq (بَيُتُورْ – بَيُتْماقْ) 657 – 18. II 476 – 16.

baz بـــــازْ يـات، ئەجنەبي. 800 – 2، 808 – 1. III 203 – 10، 217 – 12.

bazoqan بَرْغانْ بازغان. 333 – 6. I 570 – 7.

bażïq بَذِجْ بېدىش. 227 – 8. I 388 – 8.

bə با مە، قوينىڭ مەربگەن ئاۋازى. 845 – 13. III 286 – 5.

bədəl art بَدَلْ اَرْتْ بەدەل ئارت. داۋان ئىسمى. 299 – 11. I 510 – 10.

bədər bədər بَدَرْ بَدَرْ: *bədər bədər yügürdi* — پاقۇر – پۇقۇر يۈگۈردى. 274 – 9. I 467 – 7.

bədüdi بَدُودِي بۇيۇدى، بۇيۇك بولدى، چوڭايدى، چوك بولدى. 883 – 16. III 354 – 9.

bədür – bədümək (بَدُورْ – بَدُوماكْ) 883 – 18. III 354 – 12.

bədük بَـــدُكْ بۇيۇك، چوك. 293 – 3، 81 – 2، 274 – 12، 379 – 9، 379 – 24، 814 – 22. I 500 – 3، 125 – 9، 467 – 12، 651 – 6؛ III 230 – 3.

bədüklədi بَدُكْلادِي بۇيۇكلىدى، ئۇلۇغلىدى. 940 – 17. III 465 – 1.

bədüklər – bədükləmək (بَدُكْـلارْ – بَدُكْلامـاكْ) 940 – 18. III 465 – 3.

bədütti بَدُتِّي چوك قىلدى. 638 – 7. II 439 – 12.

bədütür – bədütmək (بَدُتُورْ – بَدُتْماكْ) 638 – 8. II 439 – 13.

bəg باڭ، بَكْ بەگ. 805 – 6، 21 – 11، 38 – 7، 48 – 8، 48 – 14،
52 – 27، 53 – 22، 70 – 22، 72 – 4، 72 – 25، 84 – 9،
111 – 17، 138 – 15، 146 – 14، 161 – 4، 165 – 6،
169 – 5، 189 – 2، 203 – 8، 212 – 11، 221 – 4،
228 – 26، 232 – 8، 233 – 3، 234 – 5، 234 – 17،
246 – 6، 275 – 22، 285 – 1، 286 – 26، 323 – 3،
355 – 12، 394 – 9، 408 – 17، 409 – 15، 410 – 12،
410 – 20، 417 – 15، 432 – 13، 458 – 17، 494 – 24،
510 – 11، 514 – 22، 520 – 6، 528 – 19، 530 – 23،
532 – 21، 546 – 25، 551 – 19، 568 – 18، 581 – 21،
585 – 8، 587 – 9، 594 – 4، 631 – 8، 636 – 12، 648 –
6، 650 – 20، 669 – 25، 680 – 4، 701 – 11، 736 – 25،
740 – 6، 757 – 1، 757 – 21، 826 – 21، 877 – 12،
891 – 15، 893 – 3، 904 – 8، 911 – 4، 939 – 18،
942 – 19، 1003 – 8، 1009 – 1، 1024 – 3 · III 212 –
I 12: 49 – 3، 67 – 12، 68 – 4، 75 – 1، 76 – 9،
107 – 14، 110 – 11، 111 – 14، 180 – 4، 228 – 1،
277 – 2، 284 – 10، 320 – 4، 345 – 1، 362 – 6،
377 – 16، 391 – 1، 396 – 10، 398 – 2، 400 – 5،
400 – 17، 420 – 16، 469 – 17، 486 – 16، 490 – 4،
552 – 15، 609 – 8، 676 – 11: II 9 – 1، 10 – 8، 12 –
11، 13 – 4، 24 – 14، 99 – 10، 202 – 12، 212 – 2،
242 – 6، 246 – 3، 272 – 18، 282 – 12، 314 – 15،
345 – 4، 363 – 4، 435 – 6، 459 – 2، 464 –
3، 499 – 16، 519 – 14: III 16 – 19، 81 – 1، 87 – 5،
120 – 5، 250 – 4، 342 – 17، 370 – 6، 373 – 5، 395 –
15، 409 – 6، 463 – 9، 468 – 17، 573 – 1، 582 – 17،
609 – 16 ·

bəg باڭ خوتۇننىڭ ئېرى. 805 – 7 · III 212 – 13 ·

bəgi بَكِي بەگى. ئەرلەر ئىسمى. 860 – 25 · III 315 – 2 ·

bəglədi بَكْـــلادِي بـەگ ھېسـابلىدى، بـەگ دەپ بىلـدى. 906 – 5 · III
399 – 14 ·

(بَكْلارْ – بَكْلاماكْ *baglar – bəgləmək*) 906 – 6 · III 399 – 16 ·

bəglən بَكْلانْ بەگلەن. ئەرلەر ئىسمى. 337 – 12 · I 578 – 8 ·

bəgləndi بَكْلَنْدِي ئەرگە تەگدى. 586 – 8· II 347 – 5·
(بَكْلَـنُورْ – بَكْلَنْمـاكْ *bəglənür – bəglənmək*) 586 – 9· II 347 – 6·

bək بَكْ بەك، چىلك. 254 – 18، 266 – 12، 698 – 21· I 435 – 8، 454 – 14؛ III 12 – 8·

bəkəq بَكَجْ تېگىنلەرنىڭ لەقىمى. 272 – 9· I 464 – 1·

bəkəq arslan təgin بَكَـجْ اَرْسْـلانْ تكـينْ بەكەچ ئارسلان تېگىن. ئەرلەر ئىسمى. 272 – 9· I 464 – 1·

bəkni بَكْـنِي بۇغداي، تېرىق ۋە ئارپىغا ئوخشاش نەرسىلەردىن ياسالغان ئىچىملىك، بـوزا. 330 – 15، 751 – 5· I 565 – 16؛ III 109 – 2·

bəkitti بَكِتّي بەكىتتى، چىڭىتتى، پۇختىلىدى. 645 – 1· II 452 – 8·
(بَكِتُورْ – بَكِتْماكْ *bəkitür – bəkitmək*) 645 – 3· II 452 – 11·

bəkixdi بَكِشْدِي بەكىشتى، بېكىدى، چىڭىدى. 480 – 17· II 142 – 13·
(بَكُوشُـرْ – بَكِشْـماكْ *bəkixür – bəkixmək*) 480 – 18· II 142 – 14·

bəkladi بَكْلادِي ساقلىدى؛ بېكىتتى، ئەتتى. 906 – 1· III 399 – 8·
(بَكْلارْ – بَكْلاماكْ *bəklər – bəkləmək*) 906 – 4· III 399 – 12·

bəkləndi بَكْلَنْدِي بېكىدى، چىڭىدى، مۇستەھكەملەندى، بېكىندى، ساقلاندى. ئوغۇزچە. 586 – 3· II 346 – 11·
(بَكْلَـنُورْ – بَكْلَنْمـاكْ *bəklənür – bəklənmək*) 586 – 7· II 347 – 4·

bəkləti بَكْلَتِي قاماتتى؛ كۆزەتكۈزدى. ئوغۇزچە. 669 – 25· II 499 – 16·
(بَكْلَتُورْمَنْ – بَكْلَتْماكْ *bəklətürmən – bəklətmək*) 669 – 27· I 500 – 1·

bəkləxdi بَكْلَشْدِي ۋەدىلەشتى؛ بەكىتىشتى، ساقلاشتى. ئوغۇزچە. 556 – 8· II 291 – 5·
(بَكْلَشُـورْ – بَكْلَشْـماكْ *bəklaxür – bəklaxmək*) 556 – 12· II 291 – 11·

bəkməs بَكْمَـسْ شىرنە. ئوغۇزچە. 350 – 16، 335 – 7· I 600 – 6، 573 – 19·

bəktili بَكْتِلي بەكتىلى. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 24· I 78 – 9·

bəktür بَكْتُرْ بەكتۈر. ئەرلەر ئىسمى. 347 – 3· I 594 – 14·

bəküdi بَكُودِي بېكىدى، چىڭىدى. 890 – 13· III 368 – 4·
(بَكُورْ – بَكُوماكْ bəkür – bəkümək) 890 – 14· I 368 – 12·

bələdi بَلادِي مەربىدى. 890 – 19· III 368 – 12·
(بَلارْ – بَلاماكْ bələr – bələmək) 890 – 19· III 368 – 13·

bələk بَلَكْ بوْلەك، سوۋغا – سالام. 293 – 15· I 500 – 20·

bələklədi بَلَكْلادِي بوْلەك بەردى، سوۋغا بەردى. 940 – 20· III 465 – 4·
(بَلَكْلارْ – بَلَكْلاماكْ bələklər – bələkləmək) 940 – 21· III 465 – 6·

bəlgü بَلْگُو بەلگۈ ~ بەلگە، نىشان. 326 – 1· I 557 – 13·

bəlgürdi بَلْگُورْدِي بەلگىلىك بولدى، مەلۇم بولدى. 531 – 6· II 243 – 4·
(بَلْگُورارْ – بَلْگُورْماكْ bəlgürər – bəlgürmək) 531 – 24· II 244 – 1·

bəlik بَلِكْ پىلىك، چىراغ پىلىكى. 293 – 17، 207 – 22· I 501 – 3، 353 – 15·

bəlik بَلِكْ پىلىك. يارا تەكشۈرۈشكە ئىشلىتىلىدىغان پەلكۈچ. 293 – 18· I 501 – 4·

bəliŋ بَلِنگْ قورقۇنچ، ۋەھىمە. 964 – 18· III 506 – 5·

bəliŋlədi بَلِنگْلادِي چۆچۈدى، ئۈركۈدى. 994 – 18· III 559 – 5·
(بَلِنگْلارْ – بَلِنگْلاماكْ bəliŋlər – bəliŋləmək) 994 – 20· III 559 – 9·

bəlü بَلُو: bəlü bəlü — ئەللەي - ئەللەي. 863 – 20· III 319 – 20·

bən بَنْ مەن. ئوغۇزچە. 258 – 5· I 441 – 8·

bənəgit بَناكِتْ بەنەگىت. دەريا ئىسمى. ئوغۇزچە. 56 – 5· I 80 – 20·

bənək بَنَكْ پىنەك، دان، ئۈرۈق. ئارغۇچە. 293 – 26· I 501 – 12·

bənək بَنَكْ يارماق، مىس پۇل. 293 – 27· I 501 – 14·

bərgə بَرْكا ئوغرىنى ياكى ئېشەكنى ئۇرىدىغان قامچا ياكى چىۋىق. 325 – 22، 927 – 15· I 557 – 7؛ III 440 – 7·

bərgələndi بُرْكَلَنْدِي كۆپجۈدى: قامچىلىق بولدى. 842 – 1· III 279 – 7·
(بَرْكَلَنُورْ – بَرْكَلَنْماكْ bərgələnür – bərgələnmək) 842 – 4· III 279 – 11·

bərigsədi بَرِكْسادِي بەرگۈسى كەلدى. 936 – 10· III 456 – 11·
(بَرِكْسارْ – بَرِكْساماكْ bərigsər – bərigsəmək) 936 – 12· III 456 – 11·

bərixdi بَرِشْدِي بېرىشتى. 471 – 19· II 126 – 5·

(بَرِشُـــورْ – بَرِشْـــماكْ *bərixür – bərixmək*) II ·20 – 471 ·8 – 126

bərk بَرْكْ بەك، چىڭ. 266 – 12· I ·13 – 454

bərkitti بَرْكِتتي بەكىتتى، چىڭىتتى. 668 – 10· II ·7 – 497

(بَـــرْكِتُورْ – بَرْكِتْمـــاكْ *bərkitür – bərkitmək*) II ·11 – 668 ·9 – 497

bərklədi بَرْكْلادي ساقلىدى. 1020 – 13· III ·5 – 604

(بَـــرْكْلارْ – بَرْكْلامـــاكْ *bərklər – bərkləmək*) III ·15 – 1020 ·8 – 604

bərqəm بَرْجَمْ بەلگە، نىشان. ئوغۇزچە. 367 – 2· I ·18 – 629

bərtindi بَرْتِنْدي زەخىملەندى، زىدىلەندى. 584 – 20· II ·4 – 344

(بَـــرْتِنُورْ – بَرْتِنْمـــاكْ *bərtinür – bərtinmək*) II ·22 – 584 ·7 – 344

bərtixdilər بَرْتِشْدىلارْ زەخىملەشتى، يارىلاشتى. 555 – 20· II ·4 – 290

(بَرْتِشُـــورْ – بَرْتِشْـــماكْ *bərtixür – bərtixmək*) II ·22 – 555 ·7 – 290

bərtti بَرْتّي زەخىملىدى، زەخىملەندۇردى. 1006 – 28· III ·2 – 579

(بَرْتارْ – تَرْتْماكْ *bərtər – bərtmək*) III ·30 – 1006 ·5 – 579

bərtüləndi بَرْتُلَنْدي كەمزۇللۇق بولدى. 841 – 4· III ·8 – 277

(بَرْتُلَنُورْ – بَرْتُلَنْمـــاكْ *bərtürlənür – bərtülənmək*) III ·5 – 841 ·10 – 277

bərü بَرُو بېرى، بۇ تەرەپ. 38 – 9، 174 – 25، 443 – 14، 602 – 4، 740 – 19، 849 – 8· I ·7 – 49، 294 – 5؛ II ·19 – 376؛ III 87 – 15، 293 – 11·

bətzən بَتْزَنْ بەتزەن. ئەرلەر ئىسمى. 289 – 21· I ·19 – 494·

bəxiklig بَشـــــكْلكْ بۇشۇكلۇك. 385 – 27، 385 – 27· I ·19 – 661، 661 – 19·

bəyrəm بَيْرَمْ بايرام. ئوغۇزچە. 822 – 7، 367 – 16· III ·10 – 242؛ I ·1 – 631·

bəyza بَيْضا بەيزا. شەھەر ئىسمى. 29 – 10· I ·3 – 41·

bəzədi بَزادي بېزىدى. 886 – 20· III ·10 – 360·

(بَزارْ – بَزاماكْ *bəzər – bəzmək*) III ·21 – 886 ·11 – 360·

bəzək بَزَكْ، بَزاكْ بېزەك، نەقىش. 293 – 6، 314 – 13، 475 – 20· I ·9 – 133 II ؛8 – 537، 7 – 500·

bəzəldi بَزَلْدِي بەزەلدى. 501 – 5. II 183 – 16.
(بَزالُورْ – بَزَلْماكْ bəzəlür – bəzəlmək) 501 – 6. II 183 – 17.

bəzəndi بَزَنْدِي بەزەندى ~ بەزەلدى، ياساندى. 509 – 3. II 199 – 18.
(بَزَنُورْ – بَزَنْماكْ bəzənür – bəzənmək) 509 – 5. II 200 – 3.

bəzətti بَزَتّي بەزەتتى. 641 – 22. II 446 – 3.
(بَزاتُورْ – بَزَتْماكْ bəzətür – bəzətmək) 641 – 22. II 446 – 4.

bəzəxdi بَزَشْدِي بەزەشتى. 475 – 20. II 133 – 9.
(بَزَشُورْ – بَزَشْماكْ bəzəxür – bəzəxmək) 475 – 21. II 133 – 11.

bəzdi بَزْدِي بەزگەك تۇتتى، تىتىردى؛ بەزدى. 409 – 8. II 9 – 16.
(بَزارْ – بَزْماكْ bəzər – bəzmək) 409 – 9. II 9 – 18.

bəzgək بَزْگاكْ بەزگەك. 628 – 1. II 421 – 18.

bəzik بَزِكْ بەزگەك، تىترەك. 293 – 7. I 500 – 8.

bəzinq بزنج يۇمغاق. يىپەك ياكى پاختا يىپ كاللىكى. 966 – 18. III 510 – 1.

bəzinq بزنج غولى ۋە يوپۇرماقلىرى قىزىل بىر خىل ئۆسۈملۈك. 966 – 19. III 510 – 2.

bəzitti بَزِتّي تىترەتتى. 642 – 1. II 446 – 9.
(بَزِتُورْ – بَزِتْماكْ bəzitür – bəzitmək) 642 – 3. II 446 – 12.

bəżər burhan بَذَرْ بُرْخانْ ھەيكەل. 331 – 23. I 567 – 18.

bəżizlig بَذِزْلِكْ: bəzizlig əv — بىزەكلىك ئۆي. 384 – 16. I 659 – 15.

bəżrəm بَذْرَمْ بەيرەم ~ بايرام. 367 – 13، 205 – 5، 367 – 14، 822 – 8. I 630 – 17، 348 – 8؛ III 242 – 11.

bəżük باذُكْ بۇيۇك. 81 – 13. I 126 – 2.

bəl بِيلْ بەل. چىگىلچە. 789 – 3، 789 – 4، 789 – 6. III 182 – 20، 183 – 1، 183 – 4.

bələdi بِيلادِي بۆلىدى؛ مىلىدى. 890 – 23. III 369 – 3.
(بِيلارْ – بِيلاماكْ bələr – bələmək) 890 – 24. III 369 – 7.

bələk بَيلَكْ بۆلەك، سوۋغات، تارتۇق. 310 – 25. I 531 – 4.

bələldi بِيلَلْدِي بۆلەندى؛ مىلەندى. 837 – 18. III 272 – 4.
(بِيلَلُورْ – بِيلَلْماكْ bələlür – bələlmək) 837 – 20. I 272 – 7.

bəliklik بَلِكْلِكْ پىلىكلىك. 386 – 12. I 662 – 17.

bərdi بِيرْدِي بەردى. 826 – 19. III 250 – 1.

(بېرُرْ – بېرْماكْ bərür – bərmək) III ·3 – 250 ·20 – 826

bərgü بېرْگُو بەرگۈ، بېرىش، قەرز· 325 – 25· I 557 – 10·

bərildi بېرِلْدِي بېرىلدى· 501 – 3· II 183 – 13·

(بېرِلُورْ – بېرِلْماكْ bərilür – bərilmək) 501 – 4· II 183 – 15·

bərim بېرِمْ بېرىم، قەرز· 311 – 14، 542 – 1، 565 – 1· I 532 – 3؛ II 263 – 12، 307 – 13·

bərimqi بېرِيمْجِي، بېرِمْجِي بېرىمچى، بەرگۈچى· 68 – 4، 311 – 16· I 103 – 12، 532 – 4·

bərt بِرْتْ، بِيرْتْ بېرىم، قۇلنىڭ ھەر يىلى قۇل ئىگىسىگە بېرىدىغان بېرىمى· 260 – 17، 260 – 18· I 445 – 1، 445 – 2·

bəx بِيشْ بەش· 783 – 23، 102 – 28· III 172 – 13؛ I 164 – 2·

bəxbalïk, بِيشْ بَلِقْ بەشبالىق. شەھەر ئىسمى· 95 – 22· I 153 – 2·

bəxik بِيشِكْ، بِشِكْ بۆشۈك· 310 – 22، 195 – 9، 203 – 27، 213 – 1· I 531 – 1، 330 – 20، 346 – 8، 363 – 6·

bəxinq بِيشِنْجْ بەشىنچى· 110 – 23، 1023 – 3· I 178 – 10؛ III 608 – 5·

bəz بِيزْ بەز· 782 – 16· III 169 – 15·

bəżti بَيذْتِي ئاجىزلاشتى· 1016 – 9· III 595 – 13·

(بِيذارْ – بِيذْماكْ bəżər – bəżmək) 1016 – 10· III 595 – 15·

bi بِي بىيە، بايتال. تۇركچە· 845 – 16، 756 – 16، 919 – 4· III 286 – 10، 119 – 7، 424 – 15·

bi بِي دۆ ~ بۆ. ئوغۇزچە· 845 – 17· III 287 – 1·

bibli بِبْلِي پىلپىل· 328 – 2· I 561 – 6·

bilə بِلا بىللە، بىلەن· 73 – 10، 139 – 21، 190 – 4، 194 – 19، 328 – 1، 330 – 6، 407 – 5، 420 – 19، 460 – 23، 474 – 5، 498 – 19، 534 – 10، 563 – 9، 564 – 20، 565 – 11، 569 – 5، 671 – 10، 702 – 2، 741 – 14، 744 – 22، 765 – 20، 813 – 23، 982 – 11، 982 – 13، 1019 – 19· I 112 – 6، 230 – 4، 322 – 1، 329 – 16، 561 – 5، 564 – 17؛ II 5 – 9، 30 – 5، 104 – 6، 130 – 11، 178 – 12، 249 – 1، 304 – 12، 307 – 9، 308 – 11، 315 – 10، 502 – 12؛ III 18 – 11، 89 – 4، 95 – 12، 137 – 13، 536 – 10، 536 – 12، 601 – 16·

bilədi بلادي بىلمدى. 890 – 23· III 368 – 17·

(بلارْ – بلاماقْ *bilər – biləmək*) 890 – 24· III 369 – 1·

biləgü بلاكُو بىلەي. 340 – 10· I 583 – 16·

bilək بِلَكْ، بلاكْ بىلەك. 293 – 14، 392 – 5، 565 ·4 – I 500 – 19، 672 – 16؛ II 308 – 3·

biləklig بِلَكْلِكْ بىلەكلىك. 386 – 9، 387 – 11· I 662 – 12، 664 – 9·

bilətti بِلَتّي بىلەتتى. 645 – 21· II 454 – 6·

(بِلَتُورْ – بِلَتْماقْ *bilətür – bilətmək*) 645 – 22· II 454 – 8·

biləzük بِلازُكْ بىلەزۈك. 392 – 5، 463 – 11· I 672 – 16؛ II 109 – 2·

biləzükləndi بلازُكْلَنْدي: *ixlər biləzükləndi* — خوتۇن بىلەزۈك سالدى. 844 – 10· III 283 – 11·

(بلازُكْلَنُورْ – بلازُكْلَنْماقْ *biləzüklənür – biləzüklənmək*) 844 – 11· I 283 – 12·

bildi بِلْدي بىلدى، ئۆگەندى. 420 – 8· II 29 – 9·

(بِلِيرْ – بِلْماقْ *bilir – bilmək*) 420 – 9· II 29 – 11·

bildüzdi بِلْدُزْدي بىلدۈردى، ئۆگەتتى. ئوغۇزچە. 555 – 14· II 289 – 17·

(بِلْدُزُرْ – بِلْدُزْماقْ *bildüzür – bildüzmək*) 555 – 15؛ II 289 – 19·

bilgə بِلْكا هېكىم، دانىشمەن، پەيلاسوپ. 326 – 5، 295 – 27، 725 – 10، 725 – 19، 736 – 16، 849 – 21· I 557 – 16، 504 – 15؛ III 60 – 17، 61 – 8، 80 – 9، 294 – 8·

bilgə بِلْكا ئالىم، بىلىمدان. 326 – 6، 51 – 7، 77 – 23، 326 – 9، 804 – 17، 913 – 21، 964 – 6، 971 – 15· I 557 – 17، 72 – 2، 120 – 3، 558 – 2؛ III 211 – 10، 414 – 9، 505 – 7، 518 – 3·

bilgə بِلْكا ئاقىل. 326 – 7، 326 – 19، 791 – 18، 1017 – 10· I 558 – 1، 558 – 16؛ III 187 – 15، 597 – 10·

bilgə bəg بِلْكا بَكْ بىلگە بەگ. ئەرلەر ئىسمى. 326 – 16· I 558 – 11·

bilgələndi بِلْكَلَنْدي: *ər bilgələndi* — ئادەم ئۆزىنى بىلىملىك قىلىپ كۆرسەتتى. 842 – 7· III 280 – 1·

(بِلْكَلَنُورْ – بِلْكَلَنْماقْ *bilgələnür – bilgələnmək*) 842 – 8· III 280 – 2·

biligsədi بِلِكْسادِي ئەقىل تاپقۇسى كەلدى. 936 – 8، III 456 – 8.
(بِلِكْسارْ – بِلِكْسامَاكْ *biligsər – biligsəmək*) III 936 – 9، 456 – 10.

bilik بِلِكْ بىلىم، ئىلىم. 293 – 19، 77 – 27، 79 – 27، 197 – 19، 203 – 24، 326 – 3، 420 – 8، I 501 – 5، 120 – 7، 123 – 16، 335 – 3، 346 – 4، 557 – 14؛ II 29 – 9.

bilik بِلِكْ ھېكمەت. 293 – 19، I 501 – 7.

bilik بِلِكْ ئەقىل. 293 – 21، 387 – 15، 751 – 7، 976 – 3، I 501 – 9، 664 – 13؛ III 109 – 4، 525 – 4.

biliklig بِلِكْلِكْ بىلىملىك. 386 – 11، 386 – 11، I 662 – 15، 662 – 15.

bilindi بِلِنْدِي بىلىۋالدى، چۈشىنىۋالدى. 510 – 6، II 202 – 5.
(بِلِنُورْ – بِلِنْماكْ *bilinür – bilinmək*) 510 – 7، I 202 – 6.

bilinqək بِلِنْجَكْ تونۇۋېلىنغان. 386 – 18، I 663 – 4.

bilixdi بِلِشْدِي بىلىشتى، تونۇشتى. 483 – 1، II 147 – 4.
(بِلِشُورْ – بِلِشْماكْ *bilixür – bilixmək*) II 483 – 2، 147 – 6.

bilkətti بِلْكَتِّي ئەقلىگە كەلدى، ئەقىللىق بولدى. 669 – 1، II 498 – 6.
(بِلْكاتُورْ – بِلْكَتْماكْ *bilkətür – bilkətmək*) II 669 – 3، 498 – 9.

bilkəżti بِلْكاذْتِي ئەقلىگە كەلدى، ئەقىللىق بولدى. 669 – 2، II 498 – 8.

bilkimsindi بِلْكِمْسِنْدِي ئۆزىنى بىلىملىك قىلىپ كۆرسەتتى. 842 – 9، III 280 – 4.

bilsikti بِلْسِكْتِي بىلىندى. 577 – 23، II 331 – 6.
(بِلْسِكارْ – بِلْسِكْماكْ *bilsikər – bilsikmək*) II 577 – 24، 331 – 8.

biltürdi بِلْتُرْدِي بىلدۇردى، ئۆگەتتى. 534 – 12، II 249 – 4.
(بِلْتُرُرْ – بِلْتُرْماكْ *biltürür – biltürmək*) II 534 – 13، 249 – 6.

biqin بِيجِنْ بىچىن (مايمۇن). 311 – 19، 311 – 20، I 532 – 6، 532 – 7.

biqin yïlï بِجِنْ يِلِي مايمۇن يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل ناملىرىدىن بىرى. 264 – 5، I 451 – 3.

bir بِرْ، بِير بىر. 247 – 6، 781 – 12، 47 – 27، 50 – 12، 67 –
20، 67 – 22، 67 – 25، 67 – 28، 151 – 13، 152 – 6،
154 – 7، 159 – 6، 182 – 3، 186 – 25، 188 – 5،
189 – 7، 201 – 15، 212 – 4، 218 – 17، 222 – 6،
228 – 26، 244 – 25، 246 – 26، 251 – 23، 265 – 23،
272 – 22، 280 – 14، 283 – 10، 290 – 13، 293 – 10،
293 – 11، 294 – 23، 294 – 24، 296 – 15، 298 – 16،
301 – 4، 302 – 14، 302 – 4، 302 – 8، 302 – 10،
302 – 23، 303 – 28، 325 – 25، 327 – 6،
327 – 8، 337 – 15، 422 – 26، 468 – 21، 470 – 11،
471 – 4، 471 – 13، 471 – 17، 471 – 19، 472 – 4،
478 – 24، 479 – 1، 483 – 3، 503 – 15، 504 – 9،
542 – 6، 542 – 13، 555 – 20، 556 – 5، 560 – 11،
560 – 14، 563 – 18، 564 – 19، 568 – 1،
572 – 9، 580 – 22، 622 – 15، 683 – 6، 694 – 8،
694 – 11، 697 – 10، 726 – 5، 726 – 7، 726 – 11،
726 – 12، 746 – 4، 746 – 12، 747 – 8، 747 – 11،
747 – 17، 748 – 9، 766 – 1، 767 – 10، 770 – 1،
781 – 12، 816 – 2، 832 – 1، 845 – 18، 853 – 19،
861 – 18، 874 – 3، 902 – 25، 973 – 18، 986 – 1،
986 – 4، 989 – 15، 989 – 19، 990 – 8، 1008 – 23، I
422 – 16: III 168 – 3: I 66 – 18، 70 – 5، 102 – 17،
102 – 21، 103 – 8، 250 – 1، 251 – 16، 255 – 11،
264 – 19، 307 – 11، 316 – 9، 318 – 14، 320 – 11،
341 – 14، 361 – 16، 372 – 21، 379 – 15، 391 – 1،
418 – 8، 422 – 4، 430 – 11، 453 – 19، 465 – 3،
478 – 14، 483 – 16، 496 – 9، 500 – 14، 502 – 18،
505 – 15، 509 – 3، 513 – 3، 515 – 11، 516 – 16،
517 – 1، 557 – 10، 559 – 17، 578 – 13: II 33 – 17،
119 – 6، 123 – 3، 124 – 5، 125 – 10، 126 – 5، 139 –
147 – 7، 189 – 1، 190 – 12، 290 – 4، 299 – 13،
305 – 5، 313 – 5، 321 – 5، 336 – 15، 413 – 4، 525 –
3 – 8، 4 – 1، 9 – 8، 62 – 7، 98 – 5، 99 – 1 III :12

– 287 ،2 – 261 ،5 – 232 ،3 – 138 ،13 – 102 ،4 – 101
،1 – 521 ،15 – 392 ،13 – 336 ،10 – 316 ،4 – 301 ،2
،12 – 582 ،9 – 551 ،14 – 550 ،1 – 543

birinq برِنچْ بىرىنچى. 966 – 15 ·III 509 – 12 ·

birlə بِـــرْلا بىرلـه، بىللـه، بىلـەن. 327 – 27 ،48 – 14 ،57 – 10 ،
،6 – 148 ،25 – 147 ،19 – 147 ،2 – 145 ،14 – 137
،23 – 150 ،14 – 149 ،9 – 149 ،25 – 148 ،8 – 148
،11 – 154 ،9 – 152 ،15 – 151 ،13 – 151 ،11 – 151
،14 – 182 ،7 – 182 ،5 – 176 ،21 – 154 ،14 – 154
،25 – 185 ،6 – 185 ،18 – 184 ،17 – 183 ،17 – 182
،1 – 190 ،2 – 189 ،19 – 188 ،18 – 186 ،12 – 186
،3 – 323 ،5 – 316 ،28 – 281 ،7 – 279 ،28 – 253
،6 – 393 ،19 – 392 ،11 – 392 ،6 – 361 ،27 – 327
،7 – 467 ،4 – 467 ،25 – 459 ،26 – 422 ،21 – 405
،15 – 470 ،13 – 470 ،22 – 469 ،17 – 468 ،11 – 467
،1 – 474 ،22 – 473 ،19 – 473 ،19 – 472 ،7 – 472
،17 – 475 ،11 – 475 ،9 – 475 ،7 – 475 ،16 – 474
،1 – 483 ،20 – 481 ،17 – 481 ،21 – 477 ،7 – 476
،11 – 493 ،8 – 490 ،22 – 485 ،22 – 483 ،15 – 483
،8 – 556 ،23 – 554 ،1 – 542 ،8 – 536 ،22 – 520
،5 – 560 ،1 – 560 ،24 – 557 ،19 – 557 ،13 – 556
،23 – 565 ،1 – 564 ،10 – 562 ،8 – 562 ،25 – 561
،14 – 571 ،1 – 571 ،22 – 568 ،18 – 568 ،4 – 566
،3 – 575 ،15 – 574 ،11 – 574 ،5 – 574 ،17 – 571
،16 – 612 ،19 – 601 ،11 – 601 ،1 – 576 ،20 – 575
،11 – 745 ،8 – 745 ،22 – 714 ،7 – 686 ،18 – 676
،19 – 831 ،16 – 806 ،10 – 798 ،4 – 767 ،14 – 745
I ·6 – 986 ،6 – 983 ،13 – 937 ،15 – 930 ،14 – 926
،17 – 238 ،1 – 226 ،3 – 213 ،5 – 83 ،4 – 68 ،2 – 561
،22 – 248 ،13 – 246 ،12 – 245 ،10 – 244 ،15 – 243
،9 – 310 ،10 – 308 ،8 – 296 ،19 – 251 ،1 – 250
،2 – 434 ،4 – 320 ،12 – 319 ،19 – 314 ،3 – 312
،5 – 619 ،15 – 552 ،13 – 540 ،8 – 481 ،8 – 476
،5 – 102 ،1 – 34 ،5 – 2 II ؛13 – 674 ،13 – 673

،11 – 116 ،1 – 119 ،16 – 121 ،6 – 123 ،10 – 126
،1 – 127 ،14 – 129 ،4 – 131 ،13 – 132 ،6 – 134
،14 – 144 ،4 – 147 ،14 – 148 ،13 – 152 ،12 – 161
،8 – 224 ،6 – 253 ،12 – 263 ،14 – 291 ،16 – 293
،7 – 294 ،6 – 298 ،17 – 301 ،11 – 302 ،1 – 306
،13 – 309 ،16 – 314 ،11 – 324 ،8 – 325 ،6 – 375
،2 – 376 ،5 – 396 ،17 – 512 ؛III 41 – 11 ،15 – 96
،1 – 97 ،12 – 140 ،9 – 200 ،8 – 215 ،7 – 260 – 438
،14 ،16 – 445 ،13 – 458 ،5 – 538 ،9 – 543.

birtəm برْتَمْ بىراقلا. 367 – 20. I 631 – 5.

bis بِسْ دۇغ. 250 – 26. I 428 – 14.

bistə بِسْتا سارايۇەن. 744 – 22. III 95 – 12.

biti بِتِي مۇقەددەس كىتاب. 853 – 6. III 300 – 3.

bitigü بِتِـــيگُو تۈركلـەرنىڭ ۋە باشـقىلارنىڭ دۇڭـستى. 820 – 19. III 239 – 17.

bitik بِتِكْ پۈتۈك، كىتـاب، مـەكتۇپ، يېزىلغـان نەرسـە. 292 – 18، 65 – 13، 129 – 9، 152 – 9، 159 – 24، 163 – 5، 169 – 8، 179 – 13، 232 – 17، 350 – 3، 408 – 1، 419 – 14، 458 – 21، 467 – 17، 472 – 23، 492 – 1، 498 – 1، 501 – 1، 503 – 5، 508 – 6، 636 – 24، 663 – 9، 736 – 9، 739 – 20، 761 – 1، 880 – 1، 915 – 1، 949 – 14، 1013 – 2. I 499 – 13، 97 – 17، 211 – 16، 251 – 19، 266 – 6، 272 – 16، 284 – 13، 302 – 15، 397 – 9؛ II 7 – 10، 27 – 13، 99 – 15، 117 – 6، 127 – 7، 165 – 9، 177 – 7، 183 – 9، 188 – 7، 198 – 5، 436 – 9، 487 – 6؛ III 80 – 1، 86 – 8، 128 – 3، 348 – 1، 417 – 7، 482 – 3، 590 – 5.

bitik بِتِكْ يېزىش. 292 – 19. I 499 – 14.

bitik بِتِكْ تۇمار. ئوغۇزچە. 292 – 21. I 499 – 17.

bitiklik بِـتِكْلِكْ: *bitiklikпəŋ* ـــ خەت پۈتۈشكە ئىشلىتىلىدىغان نەرسە. 385 – 15. I 661 – 4.

bitildi بِتِلْدِي پۈتۈلدى، يېزىلدى. 492 – 1. II 165 – 9.

(بِتِلُورْ – بِتِلْماكْ *bitilür – bitilmək*) 492 – 1. II 165 – 10.

bitilgən بِتِلْكانْ پۈتۈلـدىغان. 394 – 2. I 676 – 1.

bitindi بِتِنْدِي خەت پۈتۈۋاتقاندەك كۆرۈندى. 508 – 6· II 198 – 4·
(بِتِنُورْ – بِتِنْماكْ *bitinür – bitinmək*) 508 – 9· II 198 – 8·

bititti بِتِتِّي پۈتتۈردى ~ پۈتكۈزدى. 636 – 22· II 436 – 9·
(بِتِتُورْ – بِتِتْماكْ *bititür – bititmək*) 636 – 23· II 436 – 11·

bitixdi بِتِشْدِي پۈتۈشتى، يېزىشتى. 467 – 17· II 117 – 6·
(بِتِشُورْ – بِتِشْماكْ *bitixür – bitixmək*) 467 – 19· II 117 – 9·

bitixtilər بِتِشْتِلارْ (دەۋادا) پۈتۈشتى. 467 – 20· II 117 – 10·
(بِتِشُورْلارْ – بِتِشْماكْ *bitixürlər – bitixmək*) 467 – 21· II 117 – 12·

bitmix يېتىمىش پۈتكەن، ساقايغان. 192 – 17· I 325 – 19·

biz بِزْ بىز. 249 – 10، 250 – 22· I 426 – 8، 428 – 9·

bizi بِزِى كۆيۈك، چاۋارتقۇ. 857 – 15، 857 – 16· III 309 – 1، 309 – 2·

biziŋ بِزِنگْ بىزنىڭ. 964 – 14· III 505 – 17·

bïoqrïoq بِغْرِغْ تولدۇرۇلغان تاغار، تۇلۇم ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ پۈكۈلگەن يەرلىرى. 351 – 25· I 602 – 16·

bïk̦ïn بِقِنْ بىقىن. 304 – 12· I 519 – 8·

bïldur بِلْدُرْ بۇلتۇر. 348 – 6· I 596 – 12·

bïrk̦ïoq بِرْقِغْ پۇرقۇق. 351 – 19· I 602 – 8·

bïrk̦ïrdï بِرْقِرْدِي پۇرقۇدى. 531 – 1· II 242 – 15·
(بِرْقِرارْ – بِرْقِرْماقْ *bïrk̦ïrar – bïrk̦ïrmak*) 531 – 2· II 242 – 16·

bïruk̦ بِرُقْ بۇيرۇق، پەرمانچى. 286 – 28· I 490 – 6·

bïżïk̦ بِذِقْ بۇرۇت. 286 – 20· I 489 – 14·

bodun بُودُنْ، بُدُنْ، بُدُونْ خەلق. 188 – 11، 189 – 11، 334 – 8، 562 – 20، 566 – 9، 573 – 4، 594 – 16، 986 – 15، 1002 – 27، I 319 – 2، 320 – 17، 572 – 2؛ II 303 – 14، 310 – 2، 322 – 9، 363 – 18؛ III 544 – 3، 572 – 4·

bodunluoq bok̦unluoq بُدُنْلُغْ بُقُنْلُغْ: *bodunluoq bok̦unluoq kixi* — ئۇرۇق - جەمەتلىك كىشى. 379 – 6· I 649 – 18·

booq بُوغْ بوغجۇما، بوغچا. 785 – 9، 669 – 22· III 175 – 10؛ II 499 – 12·

booqardï بُغَرْدِي يونۇدى، بوقۇردى. 461 – 16· II 105 – 16·

(بُغَـــرُورْ – بُغَرْمَـــاقْ boqarur – boqarmaq) II ·17 – 461
·17 – 105

boqaz[1] بُغَزْ بوغۇز، كېكىرەك. 277 – 7· I 472 – 13·

boqdï بُغْدِي بوغدى. 413 – 16· II 17 – 20·

(بُغارْ – بُغْماقْ boqar – boqmaq) 413 – 17· II 18 – 1·

boqïm بُغِمْ بوغۇم، بارماقلارنىڭ بوغۇمى. 301 – 16· I 513 – 19·

boqladï بُغْلادِي بوغدى، بوغچىلىدى. 905 – 18· III 398 – 15·

(بُغْلارْ – بُغْلاماقْ boqlar – boqlmaq) 905 – 19· III 399 – 1·

boqlandï بُغْلَنْدِي بوغجۇملاندى. 585 – 16· II 346 – 5·

(بَغْلَـــنُورْ – بُغْلَنْمَـــاقْ boqlanur – boqlanmaq) II ·18 – 585
·6 – 346

boqlundï بُغْلُنْدِي بوغۇلدى. 586 – 1· II 346 – 8·

(بُغْلُـــنُورْ – بُغْلُنْمَـــاقْ boqlunur – boqlunmaq) II ·2 – 586
·9 – 346

boqmaq بُغْمَقْ بوغماق، كۆكۈلەك بوغقۇچى. 355 – 21· I 609 – 16·

boqmaq بُغْمَقْ بوغماق، نىكاھ كېچىسى كېلىنگە تاقاپ قويۇلىدىغان زىننەت بۇيۇم. 355 – 22· I 610 – 1·

boqmaqladï بُغْمَقْلَدِي بوغماقلىدى، تۇگمىلىدى. 947 – 18· III 478 – 9·

(بُغْمَقْلَنُورْ – بُغْمَقْلَنْماقْ boqmaqlar – boqmaqlamaq) 947 – 20·
·11 – 478 III

boqmaqlandï بُغْمَقْلَنْدِي بوغمىقىنى ئەتتى، ئىزمىسىنى ئەتتى. 614 – 14· II
·7 – 399

(بُغْمَقْلَنُورْ – بُغْمَقْلَنْمَـــاقْ boqmaqlanur – boqmaqlanmaq) 614 –
·9 – 399 II ·15

boqnaqlandï بُغْنَقْلَنْدِي بوغۇناقلاندى، پارچىلاندى. 614 – 11· II 399 – 4·

(بُغْنَقْلَنُورْ – بُغْنَقْلَنْمَـــاقْ boqnaqlanur – boqnaqlanmaq) 614 –
·6 – 399 II ·12

boqradï بُغْرادِي بوقۇردى، يونۇدى. 896 – 1· III 379 – 4·

(بُغْرارْ – بُغْراماقْ boqrar – boqramaq) 896 – 2· III 379 – 6·

boqrïl بُغْرِلْ بوقۇرۇلغان يەر. 366 – 2· I 628 – 5·

boqrul بُغْرُلْ بوغرۇل. 366 – 4· I 628 – 7·

boqruxdï بُغْرُشْدِي بوقۇرۇشتى، يونۇشتى. 555 – 23· II 290 – 8·

---

[1] «دىۋان» ئۇيغۇرچە تەرجىمە نۇسخا بىرىنچى تۇم 472- بەتتە «بُغَزْ boqaz» شەكلىدە كەلگەن بۇ سۆز يازما نۇسخا 183- بەت ۋە 276- بەتلەردە «بُغُزْ» شەكلىدە يېزىلغان. شۇڭا، توغرىسى «بَغَزْ boquz» بولۇشى كېرەك.

(بُغْرُشُورْ – بُغْرُشْماقْ *boqruxur – boqruxmaq*) II ·25 – 555
·11 – 290

boqsuk بُغْسُقْ ئەسىر ۋە قۇللارنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان زەنجىر. 354 –
·23 I ·9 – 608

boqturdï بُغْتُرْدِي بوغدۇردى. 530 – ·27 II ·12 – 242

(بُغْتُرُرْ – بُغْتُرْماقْ *boqturur – boqturma q*) II ·28 – 530
·13 – 242

boquldï بُغُلْدِي بوغۇلدى. 501 – ·11 II 184 – ·6

(بُغُلُرْ – بُغُلْماقْ *boqulur – boqulma q*) ·12 – 501 II ·7 – 184

boqun بُغُنْ بوغۇم، قومۇش بوغۇمى، بارماق بوغۇمى. 304 – ·2 I
·17 – 518

boqundï بُغْنْدِي دوڭساق. 342 – ·9 I ·7 – 587

boqundï بُغْنْدِي بوغۇلدى. 509 – ·13 II ·13 – 200

(بُغُنُورْ – بُغُنْماقْ *boqunur – boqunmaq*) II ·14 – 509
·14 – 200

boquxdï بُغُشْدِي بوغۇشتى. 477 – ·13 II ·17 – 136

(بُغُشُورْ – بُغُشْماقْ *boquxur – boquxmaq*) II ·14 – 477
·2 – 137

boquz بُغُزْ بوغۇز، كېكىردەك. 421 – ·15 II ·10 – 31

bohsuk بُخْسُقْ ئەسىر ۋە قۇللارنىڭ بويىنىغا سېلىنىدىغان زەنجىر. 354 –
·22 – 354 ·23 I ·7 – 608، ·9 – 608

bohtay بُخْتاىْ بوغچا. 869 – ·9 III 330 – ·1

bohtuy بُخْتُوىْ بوغچا. 869 – ·9 III 330 – ·1

bok بُوقْ پوق. ئوغۇزچە. 786 – ·26 III 178 – ·12

bok بُوقْ پوك. ئىملىق سۆز. 787 – ·1، 787 – ·2 III 178 – ·13،
·1 – 179

bok,ak بُقَقْ پوكان. 623 – ·21 II 415 – ·5

bok,ladï بُقْلادِي تېزەكلىدى، مايىاقلىدى. ئوغۇزچە. 905 – ·22 III
·5 – 399

(بُقْلارْ – بُقْلاماقْ *boklar – boklamaq*) III ·23 – 905 ·7 – 399

bok,uk بُقُقْ پورەك، پوقاق، غۇنچە. 623 – ·22 II 415 – ·6

bok,uk بُقُقْ پوقاق. 624 – ·10 II 416 – ·7

bok,uk,luoq بُقُقْلُغْ: *bokukluoq ər* — پوقاق ئادەم. 378 – ·10 I 648 – ·5

boluq بُلُجْ بولۇچ. ئەرلەر ئىسمى. 272 – ·14 I 464 – ·7

bolux بُلُشْ بولۇشۇش، سۆز بىلەن يارەم قىلىش. I ·23 – 278 ·16 – 475

boluxdï بُلُشْدِ بولۇشتى. ·3 – 483 II ·11 – 147 (بُلُشُورْ – بُلُشْماقْ *boluxur – boluxmaq*) II ·5 – 483 ·13 – 147

boŋ بُنكْ بوك. ئىملىق سۆز. ·19 – 951 III ·13 – 484

bor بُورْ شاراب. ·6 – 781، ·23 – 779 ·8 – 781 III ·15 – 167، ·4 – 165

borï بُرِ ئوق باشقىنىڭ ئوققا كىرگۈزۈلىدىغان ئورنىدىكى بەلدەمچە. ·15 – 854 III ·12 – 304

borï بُرِ سۇ ئېغىزلىرىغا كېڭىيىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن چاك كىرىشتۇرۇپ بېكىتىپ قويۇلىدىغان ياغاچ تاقاق. ·14 – 855 III ·14 – 304

borsmuk, بُرسُمَقْ بورسۇق. ·1 – 1001 III ·1 – 569

borsuk, بُرْسُقْ بورسۇق. ئوغۇزچە. ·2 – 1001 III ·3 – 569

botu بُتُو بوتا، بوتلاق. ·23 – 101 I ·2 – 163

botuk, بُتُقْ بوتا، بوتلاق. ·11 – 853 III ·10 – 300

box بُشْ، بُوشْ بوش. ·2 – 252، ·2 – 252، ·4 – 252، ·5 – 252، ·8 – 252 I ·17 – 430، ·18 – 430، ·1 – 431، ·3 – 431، ·4 – 431

box بُوشْ بوش، يۇمشاق. ·16 – 783، ·16 – 783، ·16 – 783، ·17 – 783، ·19 – 783، ·20 – 783، ·20 – 783، ·21 – 783 III – 172 ·3، – 172 ·4، – 172 ·5، – 172 ·7، – 172 ·9، – 172 ·10، ·11 – 172

boxandï بُشَنْدِ بوشاندى، بوشىدى. ئارغۇچە. ·9 – 509 II ·7 – 200 (بُشْنُورْ – بُشَنْماقْ *boxnur – boxanmaq*) II ·12 – 509 ·12 – 200

boxattï بُشَتِّ بوشاتتى، قويۇپ بەردى. ئارغۇچە. ·4 – 643 II ·8 – 448 (بُشَتُورْ – بُشَتْماقْ *boxatur – boxatmaq*) II ·11 – 643 ·1 – 449

boxoqundï بُشْغُنْدِ بوشاندى، بوشىدى. ·1 – 585 II ·12 – 344 (بُشْغُنُورْ – بُشْغُنْماقْ *boxoqunur – boxoqunmaq*) II ·3 – 585 ·14 – 344

boxoqut بُشْغُتْ شاگىرت. ·12 – 344 I ·5 – 589

boxoqutlandï تُشغُتْلَنْدِي شاگىرتلىق بولدى. 611 – 7· II 393 – 2·
(تُشْغُتْلَنُورْ – تُشْغُتْلَنْماقْ boxoqutlanur – boxoqutlanmak) 611 – 8·
II 293 – 4·

boxlaoqlandï بُشْلَغْلَنْدِي ئۆز بەشىمچىلىق قىلدى. بويۇنتاۋلىق قىلدى. 612 –
20· II 396 – 9·
(بُشْلَغْلَنُورْ – بُشْلَغْلَنْماقْ boxlaoqlanur – boxlaoqlanmak) 612 –
22· II 396 – 12·

boxudï بُشُودِي بوشىدى؛ رۇخسەت بەردى؛ قويۇۋەتتى. ئارغۇچە. 887 – 25·
III 363 – 1·
(بُشُورْ – بُشُوماقْ boxur – boxumak) 888 – 3· III 363 – 10·

boxuoq بُشُغْ رۇخسەت. 282 – 8، 282 – 15· I 482 – 1، 482 – 12·

boxuoqu بُشُوغُو: at boxuoqu boldï — ئاتنى باغلاقتىن بوشىتىش ۋاقتى
بولدى. 339 – 16· I 582 – 13·

boxutoqan بُشُتْغانْ بوشىتىدىغان. 389 – 12· I 668 – 1·

boy بُوىْ شۇمشە، يېيىلىدىغان بىر خىل ئوت. ئوغۇزچە. 793 – 28·
III 192 – 3·

boy بُــــوىْ قەبىلە، ئۇرۇق، خەلق. ئوغۇزچە. 794 – 1، 186 – 15،
187 – 16، 258 – 2، 560 – 18، 614 – 18· 794 – 3· III
192 – 6؛ II 299 – 13، 399 – 12؛ III 192 – 8·

boyïn بُيِنْ بويۇن. 815 – 17· III 231 – 11·

boymal بُــــيْمَلْ: at boymal — بويىندا ئېغىر بار ئات. 822 – 5· III
242 – 8·

boynaq بُيْنَقْ بوينىاق. تاغنىڭ بېلى. 821 – 28· III 241 – 16·

boynaq بُيْنَقْ زەھەرلىك كېلەر. 821 – 29· III 242 – 1·

boynattï بُيْنَتّي بويۇنتاۋلىق قىلدۇردى. 681 – 27· II 523 – 2·
(بُيْنَــــتُورْ – بُيْنَتْمــــاقْ boynatur – boynatmak) 681 – 29· II
523 – 4·

boyun بُيْنْ خەلق، قوۋۇم، ئاھالە. 815 – 19· III 231 – 14·

boyun بُيُونْ، بُيْنْ بويۇن. 568 – 23، 837 – 1، 876 – 18، 928 – 20·
II 315 – 4؛ III 270 – 15، 341 – 11، 442 – 14·

boyunduruq بُيْنْدُرُقْ بويۇنتۇرۇق. 825 – 21· III 247 – 10·

boz بُوزْ بوز (بوز رەڭ). 782 – 7، 412 – 2، 782 – 7، 782 – 9· III
169 – 6؛ II 15 – 1؛ III 169 – 6، 169 – 9·

bozladï بُزْلادِي بوزلىدى. 905 – 10· III 398 – 3·

(بُزْلار – بُزْلاماق bozlar – bozlamaq) 905 – 11· III 398 – 4·

bozlattï بُزْلَتِي بوزلاتتى· 669 – 17· II 499 – 4·

(بُـــزْلَتُورْ – بُزْلَتْمـــاقْ bozlatur – bozlatmaq) 669 – 18· II 499 – 6·

boż بُوذْ بوي· 781 – 2· III 167 – 10·

boż بُوذْ دوغداق· 781 – 3· III 167 – 12·

boż بُوذْ: boz monqaq — بوز مونچاق· 781 – 4· III 167 – 13·

bożudï بُذُودِي بويمدى، چاپلىدى· 884 – 3· III 355 – 7·

(بُذُورْ – بُذُورْماقْ bożur – bożumaq) 884 – 6· III 355 – 12·

bożuoq بُذُغْ بوياق· 411 – 2، 641 – 11· II 13 – 10، 445 – 5·

bożun بُـــذُنْ، بُـــوذْن، بُـــذُونْ خەلق، ئاممـا، ئاھالـه. چىگىلچه· 303 – 17، 182 – 3، 267 – 26، 355 – 12، 394 – 4، 485 – 17، 497 – 22، 566 – 16، 694 – 1، 726 – 5، 743 – 3، 747 – 12، 750 – 9، 799 – 4، 829 – 21· I 518 – 4، 307 – 11، 457 – 9، 609 – 8، 676 – 4؛ II 152 – 6، 177 – 3، 310 – 11؛ III 2 – 18، 62 – 7، 92 – 2، 101 – 3، 107 – 8، 201 – 13، 256 – 7·

bədürsin بُدُرْسِينْ بوّدۇنه· 388 – 13، 388 – 15· I 666 – 3، 666 – 4·

bəg بُوكْ بوّ ~ دوّ، ئۇمۇچۇكنىڭ بىر تۈرى· 787 – 16، 793 – 29· III 180 – 5، 192 – 5·

bəgdə بُكْدا خەنجەر· 319 – 5· I 545 – 12·

bəgdələdi بُكْدالادِي خەنجەرلىدى، خەنجەر سالدى· 949 – 8· III 481 – 12·

(بُكْـــدالارْ – بُكْدالامـــاكْ bəgdələr – bəgələmək) 949 – 9· III 481 – 14·

bəgdi//bəkdi بُكْدِي بوّگدى، توستى، يىغدى· 417 – 14· II 24 – 12·

(بُكارْ – بُكْماكْ bəgər – bəgmək) 417 – 16· II 24 – 15·

bəglündi بُكْلُنْدِي بوّگۈلدى، يىغىلدى· 586 – 12· II 347 – 11·

(بُكْلُـــنُورْ – بُكْلُنْمـــاكْ bəglünür – bəglünmək) 586 – 13· II 347 – 13·

bəgrül بُكْـــرُلْ: bəgrül at — ئىككى بىقىنى ئاق ئات· 366 – 7· I 628 – 11·

bəgsüldi بُكْسُلْدِي بوّسۇلدى، يېرىلدى· 578 – 1· II 331 – 12·

(بُكْسُـــلُورْ – بُكْسُـــلْماكْ bəgsülür – bəgsülmək) 578 – 2· II 331 – 14·

bəgü بۈگۈ ئالىم، دانىشمەن، ئەقىللىق. 860 – 26، 326 – 19، 860 – 26، 913 – 21. III 315 – 3؛ I 558 – 16؛ III 315 – 4، 414 – 9.

bəgüldi يۈگۈلدى، توسۇلدى. 502 – 3. II 185 – 7.

bəgülür – bəgülmək (يۈگۈلۈر – يۈگۈلمەك) 502 – 4. II 186 – 1.

bəgür بۈگۈر بوزەك. 274 – 26. I 468 – 5.

bəgürlədi بۈگۈرلادى بوزىكىگە ئوردى. 934 – 11. III 452 – 14.

bəgürlər – bəgürləmək (بۈگۈرلار – بۈگۈرلامەك) III 934 – 14، 452 – 18.

bəgüxdi بۈگۈشتى، توسۇشتى. 481 – 1. II 143 – 7.

bəgüxür – bəgüxmək (بۈگۈشۈر – بۈگۈشمەك) II 481 – 3، 143 – 10.

bəkə بۈكە. ئەجدىھا، يالماۋۇز. 860 – 7، 860 – 9. III 314 – 2، 314 – 3.

bəkə budraq بۈكە بۇدراق، يابىاقۇ قەبىلىسىنىڭ ئەڭ چوڭلىرىغا بېرىلگەن نام. 860 – 12. III 314 – 4.

bəkdi بۈكتى ~ مۆكتى، يوشۇرۇندى. 417 – 8. II 24 – 3.

bəkdi بۈكتى تويدى ~ بۆكدى. 417 – 10. II 24 – 7.

bəkər – bəkmək (بۈكار – بۈكماك) 417 – 12. II 24 – 11.

bəksək بۈكسەك ئاياللارنىڭ كۆكسى. 362 – 22. I 621 – 18.

bəksək بۈكسەك كۆكرەكنىڭ يۇقىرى قىسمى، بويۇن بىلەن كۆكرەكنىڭ ئارىلىقى. 362 – 23. I 622 – 1.

bəksükləndi بۈكسۈكلەندى كۆكرەكلەندى، كۆكسى كۆتۈرۈلدى. 617 – 9. II 404 – 16.

bəksüklənür – bəksüklənmək (بۈكسۈكلەنۈر – بۈكسۈكلەنمەك) 617 – 11. II 404 – 18.

bəktir بۈكتىر بۆكتەر، تاغنىڭ ئېگىز – پەس يېرى. 347 – 5، 347 – 7. I 594 – 16، 595 – 1.

bəkütti بۈكۈتتى بۆكۈتتى، غىلغىتتى، كۆڭۈلگە تەگدى. 645 – 4. II 452 – 12.

bəkütür – bəkütmək (بۈكۈتۈر – بۈكۈتمەك) II 645 – 9، 453 – 6.

bəlük بۈلۈك بۆلۈك، بۆلۈم. 293 – 10، 293 – 10، 293 – 11. I 500 – 13، 500 – 14، 500 – 15.

bəlükti بُلكْتي بۆلۈندى. 491 – 6، II 163 – 8.
(بُلكارْ – بُلكْماكْ bəlükər – bəlükmək) 491 – 7، II 163 – 9.
bəŋ بُنكْ مۆڭ، كالانپاي. 951 – 17، III 484 – 10.
bəri بُرى بۆره. 855 – 5، 39 – 9، 71 – 12، 90 – 20، 114 – 13، 153 – 20، 256 – 21، 473 – 26، 854 – 15، 880 – 19، 881 – 2، III 304 – 7؛ I 51 – 4، 109 – 2، 143 – 16، 184 – 8، 254 – 3، 438 – 20؛ II 129 – 11؛ III 302 – 14، 349 – 12، 349 – 16.
bərk بُـــــرْكْ بـــۆك. 266 – 14، 471 – 9، 620 – 26، 937 – 20، 956 – 21، I 455 – 1؛ II 124 – 14، 410 – 5؛ III 459 – 5، 493 – 14.
bərləyü بُورْلَيُو بۆرىدەك. 153 – 23، I 254 – 6.
bərüŋ بُـــرنك سۆنمەك يەردە پەيدا قىلغان يېرىقلىرى. 964 – 1، III 504 – 15.
bəsdi بُسْدي بۆستى؛ راسا ئۇردى. 410 – 18، II 13 – 1.
(بُسارْ – بُسْماكْ bəsər – bəsmək) 410 – 19، II 13 – 2.
bəy بُويْ بۆ ~ دۆ. ئۆمۈچۈكنىڭ بىر تۈرى. 793 – 29، 845 – 17، III 192 – 4، 287 – 1.
bəz بُوزْ بۆز. 782 – 10، 48 – 24، 290 – 13، 363 – 22، 499 – 19، 644 – 12، 672 – 19، 730 – 9، 765 – 17، 839 – 27، 889 – 20، 905 – 3، 908 – 22، III 169 – 10؛ I 68 – 17، 496 – 9، 623 – 18؛ II 180 – 16، 451 – 7، 505 – 16؛ III 69 – 2، 137 – 9، 275 – 13، 366 – 10، 404 – 12.
bu بُو بۇغ، هور. 845 – 14، III 286 – 7.
bu بُـــو بـــۇ. 845 – 15، 37 – 16، 46 – 24، 48 – 24، 52 – 29، 59 – 15، 65 – 15، 67 – 2، 69 – 4، 81 – 25، 106 – 20، 108 – 4، 111 – 7، 114 – 13، 118 – 18، 128 – 8، 128 – 10، 129 – 12، 129 – 3، 129 – 6، 129 – 9، 129 – 11، 129 – 13، 129 – 15، 129 – 17، 129 – 19، 129 – 21، 129 – 23، 130 – 1، 130 – 3، 130 – 5، 130 – 8، 130 – 11، 130 – 13، 130 – 17، 130 – 19، 130 – 26، 130 – 28، 131 – 3، 131 – 5، 131 – 7، 131 – 9، 152 – 4، 154 – 18، 156 – 21، 159 – 22،

،16 – 187 ،1 – 185 ،24 – 181 ،16 – 181 ،4 – 164
،3 – 202 ،27 – 199 ،12 – 198 ،12 – 193 ،18 – 191
،12 – 225 ،28 – 224 ،26 – 221 ،15 – 209 ،16 – 206
،13 – 244 ،9 – 242 ،28 – 240 ،16 – 229 ،1 – 227
،19 – 251 ،21 – 249 ،24 – 247 ،15 – 247 ،14 – 247
،27 – 351 ،26 – 309 ،12 – 298 ،14 – 285 ،20 – 283
،28 – 388 ،24 – 388 ،3 – 387 ،25 – 385 ،5 – 353
،15 – 389 ،12 – 389 ،10 – 389 ،7 – 389 ،5 – 389
،26 – 389 ،24 – 389 ،22 – 389 ،20 – 389 ،18 – 389
،13 – 391 ،11 – 391 ،12 – 390 ،9 – 390 ،5 – 390
،24 – 391 ،23 – 391 ،21 – 391 ،18 – 391 ،16 – 391
،2 – 393 ،11 – 392 ،7 – 392 ،5 – 392 ،29 – 391
،16 – 393 ،13 – 393 ،11 – 393 ،9 – 393 ،6 – 393
،9 – 394 ،7 – 394 ،2 – 394 ،22 – 393 ،19 – 393
،11 – 395 ،9 – 395 ،7 – 395 ،1 – 395 ،11 – 394
،22 – 395 ،20 – 395 ،18 – 395 ،16 – 395 ،13 – 395
،11 – 396 ،4 – 396 ،3 – 396 ،1 – 396 ،24 – 395
،4 – 397 ،2 – 397 ،17 – 396 ،16 – 396 ،12 – 396
،20 – 443 ،8 – 414 ،12 – 411 ،8 – 397 ،7 – 397
،21 – 452 ،18 – 452 ،17 – 452 ،15 – 452 ،13 – 452
،1 – 491 ،23 – 489 ،5 – 459 ،4 – 453 ،23 – 452
،4 – 549 ،20 – 539 ،22 – 537 ،22 – 535 ،10 – 498
،20 – 595 ،5 – 593 ،16 – 558 ،13 – 558 ،6 – 558
،21 – 613 ،18 – 613 ،14 – 613 ،19 – 607 ،1 – 607
،19 – 649 ،23 – 647 ،9 – 625 ،18 – 618 ،7 – 618
– 714 ،25 – 701 ،9 – 675 ،4 – 670 ،1 – 670 ،4 – 665
،4 – 732 ،24 – 731 ،5 – 718 ،18 – 717 ،15 – 717 ،22
،24 – 732 ،22 – 732 ،19 – 732 ،8 – 732 ،5 – 732
،22 – 787 ،17 – 787 ،10 – 786 ،6 – 786 ،3 – 780
،3 – 846 ،15 – 845 ،14 – 841 ،22 – 818 ،4 – 796
،23 – 850 ،18 – 850 ،17 – 850 ،12 – 850 ،12 – 850
،16 – 890 ،19 – 881 ،22 – 864 ،8 – 853 ،11 – 852
،21 – 953 ،2 – 924 ،24 – 923 ،23 – 923 ،22 – 923
III ،9 – 986 ،8 – 966 ،26 – 962 ،14 – 958 ،28 – 955

– 87 ،4 – 75 ،17 – 68 ،9 – 64 ،11 – 47 I ؛9 – 286
،6 – 171 ،7 – 127 ،12 – 105 ،5 – 101 ،20 – 97 ،7
،16 – 211 ،4 – 210 ،8 – 184 ،10 – 179 ،15 – 173
،13 – 251 ،12 – 215 ،9 – 214 ،12 – 213 ،11 – 212
،15 – 306 ،13 – 274 ،4 – 266 ،4 – 260 ،7 – 256
،18 – 342 ،17 – 338 ،8 – 327 ،11 – 324 ،6 – 307
،15 – 384 ،14 – 383 ،4 – 379 ،4 – 357 ،14 – 351
– 424 ،8 – 423 ،5 – 417 ،3 – 414 ،1 – 412 ،3 – 392
،8 – 529 ،17 – 508 ،12 – 484 ،5 – 430 ،20 – 426 ،2
،5 – 667 ،19 – 666 ،17 – 661 ،13 – 605 ،18 – 602
،19 – 674 ،16 – 672 ،20 – 671 ،16 – 669 ،5 – 668
،9 – 680 ،16 – 679 ،16 – 677 ،11 – 676 ،6 – 675
،1 – 163 ،12 – 160 ،13 – 100 ،8 – 19 II ؛1 – 681
،12 – 277 ،14 – 259 ،8 – 256 ،19 – 251 ،2 – 178
،2 – 386 ،4 – 366 ،3 – 361 ،11 – 295 ،15 – 294
،13 – 461 ،7 – 458 ،1 – 418 ،9 – 406 ،11 – 387
،19 – 71 ،10 – 41 ،19 – 17 III ؛7 – 500 ،18 – 490
– 196 ،13 – 180 ،13 – 165 ،1 – 74 ،12 – 73 ،13 – 72
،7 – 300 ،10 – 298 ،5 – 296 ،18 – 295 ،9 – 278 ،6
– 492 ،4 – 489 ،11 – 433 ،9 – 368 ،1 – 351 ،4 – 322
،13 – 543 ،9 – 509 ،6 – 503 ،9 – 495 ،7

budoqay بُدْغايْ بوْغداي. بارسغانچه. 869 – 13 · III 330 – 14 ·

budun بُودُنْ خەلق. 128 – 18 · I 210 – 17 ·

buoqa بُغـا بوْغـا. هـنـدىستاندىن كـەلتۈرۈلـمـدىغان بـىر خـىل دورا. 858 –
،13 – 310 ،12 – 310 III ،13 – 858 ،12 – 858 ،12
14 – 310 ·

buoqday بُغداىْ بوْغـداي. 869 – 15 ،124 – 14 ،582 – 16 ،652 – 13 ،
،5 – 880 ،20 – 869 ،15 – 869 ،7 – 746 ،8 – 694
،8 – 98 ،8 – 3 III ؛7 – 340 II ؛8 – 330 III ،6 – 929
7 – 348 ،14 – 330 ·

buoqra بُغْرا بوْغـرا. 320 – 29 ،153 – 3 ،153 – 7 ،337 – 4 ،394 –
25 – 906 ،21 – 898 ،10 – 880 ،5 – 664 ،8 – 626 ،7 ·
I 548 – 15 ،253 – 6 ،253 – 7 ،577 – 14 ،676 – 8 ؛
II 419 – 1 ،489 – 2 ؛III 348 – 13 ،401 – 5 ·

buoqra han بُغْراخانْ بوْغراخان. ئۇنۇان ئىسمى. 320 – 29· I 548 – 15·

buoqra k¸ara hak¸an بُغْرا قَرا خاقانْ بوْغرا قارا خاقان. خاقانيه خانلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 856 – 3· III 306 – 1·

buoqralandï بُغْرَلَنْدي بوْغرىلاندى، بوْغرىسى تۇتىتى. 841 – 9· III 278 – 1·

(بُغْرَلَنُورْ – بُغْرَلَنْماقْ buoqralanur – buoqralanmk¸) 841 – 10· III 278 – 3·

buoqurda بُغُرْدا بوْدوْر. 370 – 24· I 636 – 5·

buhsattï بُخْسَتّي بوْخسوْتتى، كاج قىلىپ قويدى. 665 – 8· II 491 – 5·

(بُخْسَتُورْ – بُخْسَتْماقْ buhsatur – buhsatmak¸) 665 – 9· II 491 – 7·

buhsï بُخْسي بىر خىل يېمەكلىكنىڭ ئىسمى. 322 – 13· I 551 – 11·

buhsum بُخْسُمْ بوزا. 367 – 24· I 631 – 11·

buk¸a بُقا بوْقا. 859 – 23، 461 – 8· III 313 – 2؛ II 104 – 17·

buk¸aoqu بُقاغُو بوْقوْغوْ. ئوغرىنىڭ پوْتىغا سېلىنىدىغان قوۋۇق. 339 – 20· I 582 – 18·

buk¸aq بُقَجْ، بُقاجْ ساپال قاچا. 272 – 7، 313 – 13· I 463 – 18، 535 – 7·

buk¸aq art بُقاجْ اَرْتْ بوْقاچ ئارت. داۋان ئىسمى. 313 – 12· I 535 – 6·

buk¸attï بُقَتّي بوْقا بولدى. 644 – 7· II 450 – 12·

(بُقاتُورْ – بُقَتْماقْ buk¸atur – buk¸atmak¸) 644 – 8· II 451 – 1·

buk¸aztï بُقاذْتي بوْقا بولدى. 644 – 8· II 451 – 1·

buk¸dï بُقْدي پوْكتى، يىغدى. 415 – 10· II 21 – 4·

(بُقارْ – بُقْماقْ buk¸ar – buk¸mak¸) 415 – 11· II 21 – 6·

buk¸rïdï بُقْريدي توسوْنلوْق قىلدى. 897 – 1· III 381 – 3·

(بُقْرارْ – بُقْراماقْ buk¸rar – buk¸ramak¸) 897 – 3· III 381 – 6·

buk¸uldï تُقُلْدي پوْكوْلدى، يىغىۋېلىندى. 501 – 15· II 184 – 12·

(تُقِلُرْ – تُقِلْماقْ buk¸ïlur – buk¸ïlmak¸) 501 – 16· II 184 – 14·

buk¸undï بقندي پوْكوْۋالدى، يىغىۋالدى. 509 – 18· II 201 – 3·

(بقنور – بقنماق buk¸unur – buk¸unmak¸) 509 – 19· II 201 – 5·

buk¸urdï بُقُرْدي چوْشوْردى، تۆۋەنلەتتى. 463 – 15· II 109 – 7·

(بُقُرُرْ – بُقُرْماقْ buk¸urur – buk¸urmak¸) 463 – 18· II 109 – 11·

buk¸ursï بُقُرْسى بوْقوْسا. 871 – 11· III 333 – 7·

bul بُلْ بوْل. 255 – 23· I 437 – 10·

bul بُلْ بوُل. يامغوُردا قبلىپ نەم ئۆتوُپ كەتكەن بوُغداي ۋە ئوُزوُن تورۇپ بوُزوُلغان نەرسىلەر. 255 – 25، 255 – 27· I 437 – 13، 437 – 16·

buladï بُلادي پىشوُردى، دوُملەپ پىشوُردى. 890 – 21· III 368 – 14·

(بُلارْ – بُلاماقْ bular – bulamaq) 890 – 22· III 368 – 16·

bulaq بُلَقْ: bulaq at — بويى قىسقا، ئوُچىسى كەڭ ئات. 288 – 3· I 492 – 3·

bulaq بُلَقْ، بُلاقْ بوُلاق. قەبىلە ئىسمى. 288 – 4· I 492 – 5·

bulan بُلانْ بوُلان، بىر خىل هايۋان. 315 – 1· I 539 – 8·

bulattï بُلَتّي بوُلا قىلدوُردى. 645 – 16· II 453 – 17·

(بُلَتُورْ – بُلَتْماقْ bulatur – bulatmaq) 645 – 20· II 454 – 4·

bulażtï بُولاذْتي بوُلا قىلدوُردى. 645 – 18· II 454 – 2·

buldï بُلْدي تاپتى. 420 – 6· II 29 – 6·

(بُلُورْ – بُلْماقْ bulur – bulmaq) 420 – 7· II 29 – 7·

bulduk,tï بُلْدُقْتي تېپىلدى. 576 – 13· II 329 – 3·

(بُلْدُقارْ – بُلْدُقْماقْ bulduqar – bulduqmaq) 576 – 13· II 329 – 4·

buldunï بُلْدُنِ بىر خىل يېمەكلىك. كەنچەكچە. 373 – 13· I 640 – 12·

buldur buldur بُلْدُرْ بُلْدُرْ گوُلدوُر ـ گوُلدوُر. ئىملىق سوّز. 348 – 3، 348 – 3· I 596 – 9، 596 – 10·

bulduzdï بُلْدُزْدي تاپتوُردى. 555 – 12· II 289 – 14·

(بُلْدُزُرْ – بُلْدُزْماقْ bulduzur – bulduzmaq) 555 – 13· II 289 – 15·

buloqadï بُلْغادي بوُلغىدى؛ ئارىلاشتوُردى؛ غەش قىلدى. 903 – 17· III 394 – 5·

buloqak, بُلْغاقْ تەشوُش، داۋالغوُش، ئەنسىزلىك، پىتنە ـ پاسات. 356 – 2، 356 – 5· I 610 – 5، 610 – 8·

buloqak, بُلْغاقْ بوُلغاق. ئەرلەر ئىسمى. 356 – 13· I 611 – 1·

buloqama بُلْغَما ياغسىز ۋە تەمسىز بوُلماق. 373 – 3· I 640 – 5·

buloqandï بُلْغَنْدي بوُلغاندى، ئاينىدى، قالايمىقانلاشتى؛ ئاچچىقلىدى. 585 – 5· II 344 – 17·

(بُلْغَنُورْ – بُلْغَنْماقْ buloqanur – buloqanmaq) 585 – 10· II 345 – 6·

buloqar بُلْغارْ بوُلغار. شەهەر ئىسمى. 348 – 7· I 596 – 13·

buloqax بُلْغاشْ تەشۈش. 350 – 22. I 600 – 14.

buloqayuk بُلْغَيُقْ بۇلغانغان. 825 – 4. III 246 – 17.

buloquna بُلْغُنا بۇلغۇن ~ بالغۇن ~ مالغۇن. 373 – 5. I 640 – 8.

bulït بُلـــــتْ بۇلــۇت. 269 – 18، 116 – 2، 116 – 30، 141 – 7، 142 – 1، 151 – 27، 169 – 2، 196 – 16، 196 – 19، 196 – 20، 201 – 9، 201 – 14، 269 – 18، 270 – 2، 573 – 5، 644 – 1، 729 – 16، 799 – 5، 898 – 22، 924 – 19، 986 – 3. I 459 – 10، 186 – 12، 188 – 5، 233 – 4، 250 – 17، 284 – 6، 333 – 6، 333 – 8، 333 – 9، 341 – 8، 341 – 13، 459 – 11، 460 – 4: II 322 – 10، 450 – 3: III 67 – 12، 201 – 14، 384 – 14، 435 – 7، 544 – 1.

bulïtlandï بُلتْلَنْدي بۇلۇتلاندى. 605 – 25. II 383 – 16.
(بُلتْلَــنُورْ – بُلتْلَنْمــاقْ bulïtlanur – bulïtlanmaq) 605 – 26. II 383 – 17.

bulnadï بُلْنادي ئەسىر ئالدى. 912 – 10. III 411 – 18.
(بُلْنارْ – بُلْناماقْ bulnar – bulnamaq) 912 – 11. III 412 – 2.

bulnattï بُلْنَتّي ئەسىر قىلدۇردى. 676 – 7. II 512 – 7.
(بُلْنَتُورْ – بُلْنَتْماقْ bulnatur – bulnatmaq) 676 – 8. II 512 – 9.

bulun بُلُنْ تۇتقۇن، ئەسىر. 304 – 16، 170 – 20، 236 – 12، 304 – 18، 515 – 20، 519 – 12. I 574 – 6، 288 – 3، 403 – 15: II 213 – 10: III 115 – 9.

bulundï بُلُنْدي تېپىلدى. 510 – 4. II 202 – 2.
(بُلُنُورْ – بُلُنْماقْ bulunur – bulunmaq) 510 – 5. II 202 – 4.

buluŋ بُلُنك بۇلۇڭ. 964 – 21. III 506 – 9.

bulut بُلُتْ بۇلـۇت. 614 – 12، 720 – 30، 833 – 5، 910 – 18. II 399 – 5: III 51 – 11، 263 – 8، 408 – 9.

buluxdï بُلُشْدي تېپىشتى، تېپىۋېلىشتى. 483 – 3. II 147 – 7.
(بُلُشُورْ – بُلُشْماقْ buluxur – buluxmaq) 483 – 5. II 147 – 9.

buq buq بُجْ بُجْ ۋېچ – ۋېچ. ئىملىق سۆز. 628 – 28. II 423 – 5.

buqï بُجي بۇچى. ئاۋازى مۇڭلۇق بىر خىل ئۇد. 854 – 5. III 302 – 3.

burbadï بُرْبادي كېيىنگە سوزدى. 894 – 11. III 375 – 5.
(بُرْبارْ – بُرْباماقْ burbar – burbamaq) 894 – 12. III 375 – 7.

burbaldï بُرْبَلْدي چاتاقلاشتى، چىگىچلەشتى. 577 – 25. II 331 – 9.

(بُـــرْبَلُورْ – بُرْبَلْمـــاقْ burbalur – burbalmaq) II ·26 – 577
·11 – 331

burbattï بُرْبَتّي چىگىچلەتتى، كېچىكتۇردى. 659 – 12· II 479 – 5·

(بُـــرْبُتُورْ – بُرْبَتْمـــاقْ burbatur – burbatmaq) II ·14 – 659
·7 – 479

burbax بُرْباشْ: burbax ix — چىگىچ ئىش. 350 – 18· I 600 – 9·

burbaxdï بُرْبَشْدي چىگىچلەتتى، ئارىلاشتى. 555 – 17· II 290 – 1·

(بُرْباشُـــرْ – بُرْباشْـــماقْ burbaxur – burbaxmaq) II ·18 – 555
·3 – 290

burdï بُرْدي بۇرىدى ~ پۇرىدى، پۇرقىرىدى. 407 – 14· II 6 – 11·

(بُرارْ – بُرْماقْ burar – burmaq) ·16 – 407 I ·16 – 6·

burdï بُـــورْدي پـۇرىدى، پـۇراق چىقـاردى، هـور چىقـتى. 826 – 15· III
·7 – 249

(بُرارْ – بُرْماقْ burar – burmaq) ·18 – 826 III ·11 – 249

burduz بُرْدُزْ باغ، باغچە، بوستان. 348 – 24· I 597 – 14·

buroquy بُورْغُـــويْ بۇرغـا، پـۇڭلەپ چېلىنىدىغـان بۇرغـا. 870 – 12· III
·16 – 331

burhan بُرْخـــانْ، بُـــرْخَنْ بـوْت. 331 – 23، 262 – 15· I 567 – 18،
·4 – 448

burqï بُرْقي پۇرۇك. 325 – 5، 594 – 17· I 556 – 7؛ II 556 – 7·

burqïttï بُرْقِتّي پۇرۇشتۇردى، تۇردى. 667 – 25· II 495 – 18·

(بُـــرْقِتُورْ – بُرْقِتْمـــاقْ burqïtur – burqïtmaq) II ·26 – 667
·2 – 496

burquq بُرْقُغْ پۇرلىشىش. 351 – 21· I 602 – 10·

burqurdï بُرْقُـــــرْدي پـــۇرۇلدى، قورۇلـــدى، قـــورۇق باســـتى. 531 – 3· II
·18 – 242

(بُرْقُـــرارْ – بُرْقُرْمـــاقْ burqurar – burqurmaq) II ·5 – 531
·3 – 243

burqaq بُرْجَقْ پۇرچاق. 355 – 6· I 609 – 3·

burqaq بُرْجَقْ تەر تامچىسى. 355 – 7· I 609 – 4·

burqaqlandï بُرْجَقْلَنْدي: tər burqaqlandï — تەر پۇرچاقتەك دانە ــ دانە بولـدى.
·13 – 398 II ·4 – 614

(بُرْجَقْلَنُورْ – بُرْجَقْلَنْماقْ burqaqlanur – burqaqlanmaq) ·6 – 614
·16 – 398 II

burslan بُرْسْـــلانْ قاپـلان· 1001 – 15، 1001 – 15 ·17 – 1001 III
570 – 4، 570 – 5، 570 – 7·

burslan بُرْسْلانْ بۇرسلان· ئەرلەر ئىسمى· 1001 – 17 ·III 570 – 7·

burt بُـرْتْ قارا بېسـمش· 260 – 16، 410 – 12· I 444 – 10؛ II
12 – 10·

burta بُرْتا ئالتـۇن ۋاراق، زەر ۋاراق· 317 – 22· I 543 – 3·

buṛtaladï بُرْتـــالادي: *ol børk burtaladï* — ئـۇ بۆككـه ئـالتـۇن قـاداقلارنى بېكىتتى· 948 – 17· III 480 – 5·

(بُرْتـــالارْ – بُرْتالامـــاقْ *burtalar – burtalamak*) III ·18 – 948
480 – 7·

burtalandï بُـــرْتْلَنْدي: *børk burtalandï* — بۆككـه ئـالتـۇن قـاداق تۇتۇلـدى·
841 – 7· III 277 – 12·

(بـــرتلَنور – برتلَنمـــاق *burtalanur – burtalanmak*) III ·8 – 841
277 – 13·

burun بُرُنْ بۇرۇن· 303 – 18· I 518 – 5·

burun بُـــرُنْ، بُـــرُونْ بـۇرۇن، تۇمـشـۇق· 303 – 19، 314 – 19، 390 – 5،
893 – 7· I 518 – 6، 669 – 8؛ III 373 – 10·

burun بُرُنْ بۇرۇن، ئىلگـىرى· 303 – 21· I 518 – 9·

burunduk بُرُنْدُقْ بۇرۇندۇق، چۈلوك· 380 – 21، 415 – 16· I 652 – 14؛
II 21 – 12·

burunladï بُرُنْلادي بۇرنـىغا ئۇردى· 941 – 24· III 467 – 12·

(بُـــرُنْلارْ – بُرُنْلامـــاقْ *burunlar – burunlamak*) III ·25 – 941
467 – 14·

buruŋ بُرنك بـىر ئوق يېتـىم يەر· 963 – 30· III 504 – 13·

burutti بُـــرُتّي قاتّـىـــتتى، بـۇس چـىقـــرىۋەتتى، پـۇراتتى· 639 – 9· II
441 – 12·

(بُـــرُتُورْ – بُرُتْمـــاقْ *burutur – burutmak*) II ·12 – 639
442 – 3·

buruxdï بُرُشْدي پۇرلەشتى، قورۇلدى· 472 – 1· II 126 – 1·

(بُرُشُورْ – بُرُشْماقْ *buruxur – buruxmak*) II ·2 – 472 ·3 – 126

bus بُـــوسْ بـۇس، تۇمـان· 783 – 10، 783 – 11· III 171 – 12،
171 – 14·

busardï بُسَرْدي بۇسلاشتى، بۇس بولدى، تۇتۇلدى· 460 – 1· II 102 – 10·

(بُسَرُرْ – بُسَرْماقْ *busarur – busarmak*) II ·2 – 460 ·12 – 102

but بُوتْ بىر خىل قىممەتلىك، چوڭ يېشىل چەش (پېروزە)· 780 – 6، 780 – 7 ·III 166 – 1، 166 – 3·

but بُوتْ ئۇلۇغلارنىڭ سوۋغىسىنى ئېلىپ كەلگەن كىشىگە بېرىلىدىغان ئىنئام، مۇكاپات· 780 – 9، 780 – 11 ·III 166 – 5، 166 – 9·

butïk, بُتِقْ پۇتاق· 501 – 18 ·II 185 – 1·

butlu بُتْلُو بۇيلا، چۇلۇك· 327 – 26· I 561 – 1·

buturoqak, بُتُرْغاقْ بۇدۇشقاق· 381 – 6· I 653 – 12·

buwqï بُوجىِ: *buwqï kobuz* — بوم ئاۋازلىق ئۇد· 819 – 21· III 238 – 3·

buybadï بُيْبادِي كېيىنگە سوزدى، ئارقىغا سۆرىدى· 919 – 12· III 425 – 2·

(بُيْبارْ – بُيْباماقْ *buybar – buybamak*) 919 – 13 ·III 425 – 4·

buymaxdï بُيْمَشْدِي چىگىچلەشتى، ئارىلاشتى· 836 – 10· III 269 – 6·

(بُيْمَشُورْ – بُيْمَشْاقْ *buymaxur – buymaxmak*) 836 – 11· III 269 – 8·

buyruk, بُيْرُقْ بۇيرۇق· 287 – 1· I 490 – 8·

buyurdï بُيْرْدِي بۇيرۇدى· 830 – 18· III 257 – 17·

(بُيْرُرْ – بُيْرْماقْ *buyurur – buyurmak*) 830 – 19· III 258 – 1·

buz بُوزْ، بُزْ مۇز· 782 – 11، 151 – 25، 324 – 15، 673 – 11· III 169 – 11؛ I 250 – 15، 555 – 1؛ II 506 – 16·

buzaqu بُزاغُو موزاي· 339 – 8، 56 – 14، 339 – 10، 399 – 20، 644 – 7· I 582 – 6، 81 – 8، 582 – 7، 684 – 10؛ II 450 – 12·

buzaqu بُزاغُو: *buzaqu tïlï* — كۆسۈتكە· 339 – 15· I 582 – 12·

buzdï بُزْدِي بۇزدى· 409 – 11· II 10 – 2·

(بُزارْ – بُزْماقْ *buzar – buzmak*) 409 – 12· II 10 – 3·

buzluk, بُزْلُقْ مۇزلۇق، مۇزخانا· 355 – 9· I 609 – 6·

buzuk, بُزُقْ بۇزۇق· 287 – 3· I 490 – 10·

buzuldï بُزُلْدِي بۇزۇلدى، خاراب بولدى· 501 – 7· II 184 – 1·

(بُزُلُرْ – بُزُلْماقْ *buzulur – buzulmak*) 501 – 8· II 184 – 3·

buzuxdï بُزُشْدِي بۇزۇشتى· 475 – 23· II 133 – 13·

(بُزُشُورْ – بُزُشْماقْ *buzuxur – buzuxmak*) 475 – 24· II 133 – 16·

buzïn بُزِنْ بىر خىل زەھەرلىك ئوت· 303 – 23· I 518 – 12·

bużraq بُذْراجْ بۇزراچ. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 120 – 28، 344 – 29· I 195 – 9، 590 – 11·

bużruq بُذْرُجْ بۇزروچ. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 952 – 11، III 485 – 20· قاراڭ: *bużraq* ·

bużtï بُوذْتِي مۇزلىدى. 1016 – 11· III 596 – 1·
(بُوذارْ – بُوذْماقْ *bużar – bużmaq*) 1016 – 12· III 596 – 3·

buẓuxdï بُذُشْدِي ئاجراشتى، ئاجرىدى. 471 – 1· II 124 – 2·
(بُذُشُورْ – بُذُشْماقْ *buẓuxur – buẓuxmaq*) 471 – 2· II 124 – 4·

büdik بُديكْ ئۇسسۇل. 314 – 12· I 537 – 7·

bügən بُكَنْ سوقۇر ئۇچەي. 304 – 14· I 519 – 10·

bügdüz بُكْدُزْ بۇگدۇز. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 25· I 78 – 11·

bügri بُكْرِي بۇگرى، ئەگرى – بۇگرى. 321 – 1· I 548 – 17·

bügür بُكُرْ بۇگۇر. قەلئە ئىسمى. 274 – 27· I 468 – 6·

bük بُكْ بۇك، بۇك – باراقسانلىق. 254 – 19، 192 – 11، 203 – 3· I 435 – 9، 325 – 12، 344 – 11·

bük بُكْ بۇلۇڭ، بۇرجەك. ئارغۇچە. 254 – 20· I 435 – 10·

bükən بُكَنْ ھىند قوغۇنى. 304 – 15· I 519 – 11·

bükin بُكِنْ ئەرلىكى زەئىپ كىشى. 304 – 13· I 519 – 9·

büklündi بُكْلُنْدِي پۇكلەندى. 586 – 10· II 347 – 8·
(بُكْلُنُورْ – بُكْلُنْماكْ *büklünür – büklünmək*) 586 – 11· II 347 – 9·

büktəl بُكْتَلْ: *büktəl ər* — گەۋرى ئادەم. 366 – 5· I 628 – 9·

büküldi بُكُلْدِي بۇكۇلدى ~ پۇكۇلدى، ئېگىلدى. 501 – 18· II 185 – 1·
(بُكُلُرْ – بُكُلْماكْ *bükülür – bükülmək*) 501 – 19· II 185 – 3·

büküm بُكُمْ: *büküm ətük* — ئايالچە ئۆتۈك. ئوغۇزچە. 301 – 18· I 514 – 1·

büküxdi بُكُشْدِي بۇكۇشتى ~ پۇكۇشتى. 480 – 19· II 143 – 2·
(بُكُشُورْ – بُكُشْماكْ *bükürür – bükürmək*) 480 – 20· II 143 – 4·

bürdi بُرْدِي بۇردى ~ پۇردى. 407 – 14· II 6 – 7·
(بُرارْ – بُرْماكْ *bürər – bürmək*) 407 – 16· II 6 – 10·

bürgə بُرْگا بۇرگە. 325 – 23، 325 – 23 · I 557 – 8، 557 – 9 ·

bürgələndi بُـــرْكَلَنْدِي: ər — bürgələndi ـ ئـادەم ئـاچچىقىدىن بۇرگـىدەك سەكرىدى. 842 – 5 · III 279 – 12 ·

(بُرْكَلَنُورْ – بُرْكَلَنْمـاكْ bürgələnür – bürgələnmək) III · 6 – 842 III · 13 – 279 ·

bürix بُرِشْ پۇرۇم. 278 – 17 · I 475 – 8 ·

bürkək بُرْكَكْ پۇركەنچە. 627 – 30 · II 421 – 15 ·

bürgüq بَرْگُوچْ يەر تونۇرىدىكى نانىنى ئۆرۈپ – چۆرۈپ تۇرۇشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن ياسالغان ياغاچ پالاق. 345 – 1 · I 590 – 14 ·

bürkürdi بُرْكُـــرْدِي بۇركـەلدى ~ پـۇركەلدى، تۇتۇلـدى. 530 – 11 · II 241 – 5 ·

bürkürdi بُرْكُرْدِي پۇركىدى. 530 – 13 · II 241 – 8 ·

(بُرْكُـرارْ – بُرْكُرْمـاكْ bürkürər – bürkürmək) II · 15 – 530 II · 11 – 241 ·

bürkürdi بُرْكُرْدِي پۇرقىرىدى. 530 – 16 · II 241 – 12 ·

bürləndi بُـــرْلَنْدِي پـۆربـلەندى، پـۆرە چـىقـاردى، مـۇدۇر سـۆردى. 584 – 23 · II 344 – 8 ·

(بُـــرْلَنُورْ – بُرْلَنْمـــاكْ bürlənür – bürlənmək) II · 24 – 584 II · 11 – 344 ·

bürmə بُرْما پۇرمە. 471 – 22 · II 125 – 15 ·

bürqək بُرْجَكْ ئـادەمـنـىڭ مـاڭلاي چـېچى، ئـاتـنـىڭ كوكۇلـىسى. 362 – 17 · I 621 – 12 ·

bürqəkləndi بُرْجَكْلَنْدِي كوكۇلـلـىق بولـدى، كوكۇلـىسى ئۆسـتى. 616 – 17 · II 403 – 9 ·

(بُرْجَكْلَنُورْ – بُرْجَكْلَنْمـاكْ bürqəklənür – bürqəklənmək) 616 – 19 · II 403 – 12 ·

bürük بُرُكْ خالـتـىنـىڭ ئاغزىنى بوغـدىغان بوغقـۇچ، ئـىشـتانباغ ۋە شـۇنـىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر. 293 – 4 · I 500 – 5 ·

bürüldi بُرُلْدِي پۇرۇلـدى، پۇرلەشتى. 501 – 1 · II 183 – 9 ·

(بُرُلُـــرْ – بُرُلْمـاكْ bürülür – bürülmək) 183 – II · 2 – 501 II · 11 ·

büründi بُرُنْدِي پۇركـەندى. 508 – 16 · II 198 – 18 ·

(بُـــرُنُورْ – بُرُنْمـــاكْ bürünür – bürünmək) II · 17 – 508 II · 2 – 199 ·

bürünqük بُرُنجُكْ پۇركەنچە. 386 – 17، 162 – 6، 515 – 24· I 663 – 3، 270 – 16؛ II 213 – 17·

bürüxdi بُرُشْـــدِي بۇرۇشـتى ~ پۇرۇشـتى، پۇرۇشـۇپ بـەردى. 471 – 22· II 125 – 14·

(بُرُشُـــورْ – بُرُشْـــماكْ *bürüxür – bürüxmək*) 471 – 25· II 125 – 18·

bütə بُتا كۆپ، جىق. 853 – 7، 853 – 8· III 300 – 5، 300 – 7·

bütti بُتّي: *ot bütti* — ئوت ئۇندى. قىپچاقچە. 632 – 15· II 429 – 10·

(بُتارْ – بُتْماكْ *bütər – bütmək*) 632 – 18· II 429 – 14·

bütügə بُتُوكا پىدىگەن ~ پەتىنگان. 340 – 9· I 583 – 15·

büxinqək بُشْنْجَكْ چىرىك، ئۇزۇم سېپى. كەنچەكچە. 384 – 10· I 659 – 8·

büzidi بُذِيدِي بىيلىدى، ئۇسسۇل ئويندى. 883 – 19· III 354 – 13·

(بُذِيرْ – بُذِيماكْ *büzir – büzimək*) 883 – 20· III 354 – 15·

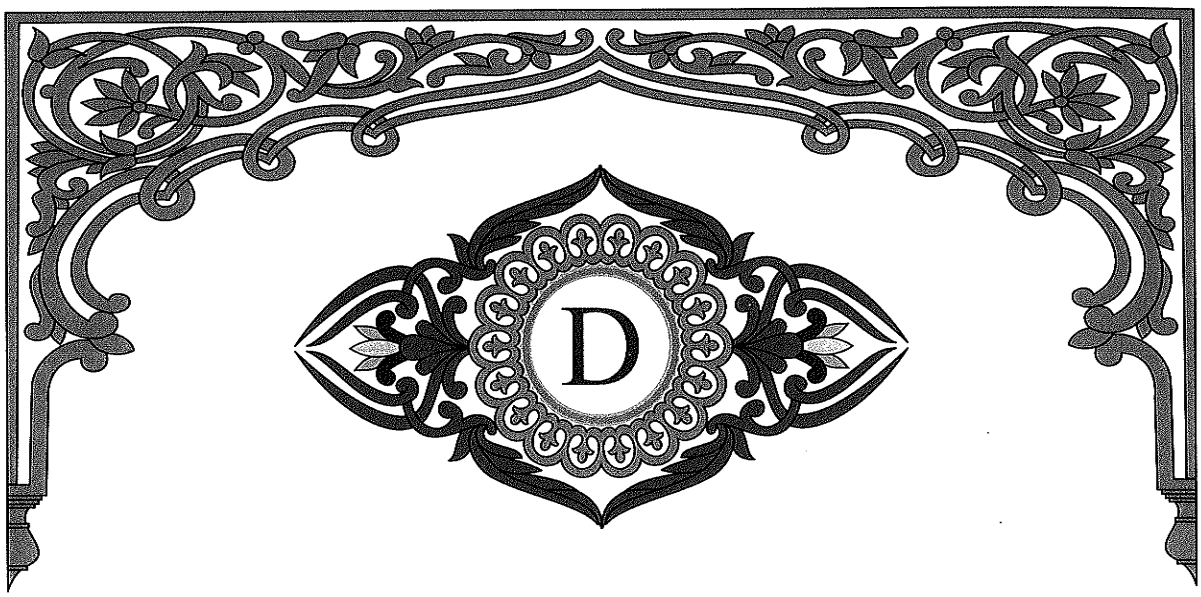
büżik بُذِيكْ ئۇسسۇل. 883 – 23· III 354 – 16·

büżütti بُذُتّي ئويناتتى، بىيلەتتى. 639 – 4· II 441 – 5·

(بُذُتُورْ – بُذُتْماكْ *büżütür – büżütmək*) 639 – 5· II 441 – 7·

büżüxdi بُذُشْدِي بىيلەشتى، ئۇسسۇل ئويناشتى. 470 – 22· II 123 – 17·

(بُذُشُـــورْ – بُذُشْـــماكْ *büzüxür – büzüxmək*) 470 – 23· II 124 – 1·

dada دَدا دادا. ئوغۇزچە. 855 – 3· III 304 – 4·

daq داغْ داغ، ئات ۋە باشقا ماللارغا بېسىلىدىغان تامغا. 803 – 16· III 209 – 9·

daq żaq داغْ ذاغْ «ياق، ئەمەس» مەنىسىدە كېلىدىغان يارەمچى سۆز. ئارغۇچە. 803 – 20· III 209 – 14·

daŋ دَنكْ داڭ، داڭ ـ دۇڭ. ئىملىق سۆز. 953 – 14· III 488 – 7·

dawa دَوا داۋا، يۇلغۇن چېچىكى. 867 – 8· III 326 – 7·

dawa دَوا ئېگىرىشكە تەييارلانغان يۇڭ پارچىسى. 867 – 9· III 326 – 9·

dəngəl دنكال داڭگال، چار ـ چاپماق (بۇغداينىڭ چار ـ چاپمىقى). 975 – 2· III 523 – 9·

dəwə دَوا تۆگە. ئوغۇزچە. 858 – 22· III 311 – 8·

dədək دِيدَكْ كېلىننىڭ يات كىشىلەرگە كۆرۈنمەسلىك ئۈچۈن بېشىغا ئارتقان پۈركەنچىسى. 310 – 23· I 531 – 2·

didim دِدِمْ نىكاھ كېچىسى كېلىنگە كىيدۈرۈلىدىغان ئوتۇغات، تاج. 302 – 25· I 516 – 19·

dik دِكْ تىك. 255 – 6· I 436 – 6·

dük دُكْ: *dük urdï* — دۇك ئۇردى، مۇشت بىلەن ئاستا ئۇردى. 255 – 3· I 436 – 2·

dük دُكْ: *dük miŋ* — مىڭلارچە. 255 – 4· I 436 – 4·

dülək دُلَكْ ئاغزى پۇچۇلغان ساپال قاچا، ئاغزى كەمتۇك كوزا. 296 – 8· I 505 – 5·

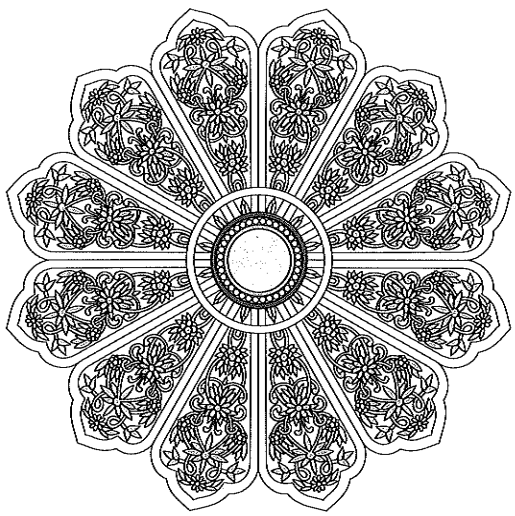
dünüxkə دُنُشْكا بېسىلغاق. كەنچەكچە. 371 – 25· I 638 – 7·

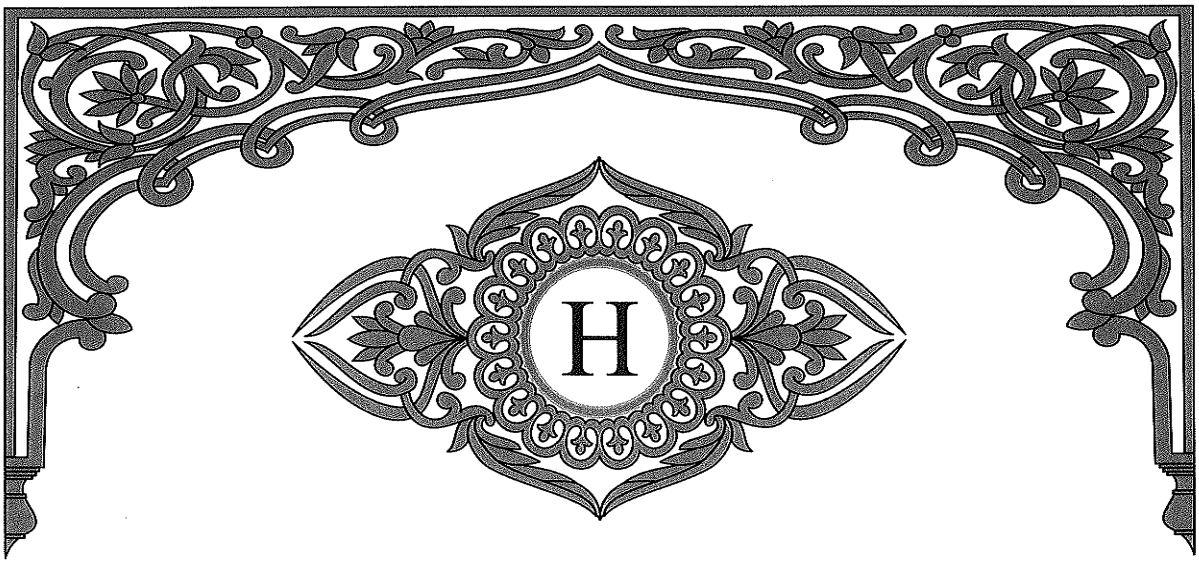
F

furhan فُرْخَنْ بوْت· 262 – 14· I 448 – 3·

oqu غُو پەيغەمبەرنىڭ بۇيرۇق شەكلىگە ئۆلىنىپ، ئورۇن - جاي، ۋاقىت - چاغ، قورال - جابدۇق ئىسمىنى ياسايدىغان قوشۇمچە. 848 – 292 III ·17 ·6 –

hak¸an خاقانْ خاقان. ئۇنۇڭان ئىسمى. 806 – 11· III 215 – 4·

halaq خَلَجْ خالاچ. قەبىلە ئىسمى. 999 – 20· III 567 – 3·

han خـــانْ خـان. تۈركىلەرنىڭ ئەڭ چوڭ پادىشاھى؛ ئافراسىياپ ئوغۇللىرىغا بېرىلگەن ئۇنۇڭان. 806 – 10، 806 – 10· III 215 – 2، 215 – 3·

hasnï خَسْنِي بالىلارنى سەمرىتىش ئۈچۈن يالىتىلىدىغان بىر خىل دورا. 330 – 22· I 566 – 5·

havsï خَفْسِي قۇتىچاق، كىچىك قۇتا. 322 – 21· I 552 – 1·

hayu خَيُو قايسى. 853 – 20· III 301 – 6·

hïtay خِتايْ خىتاي. بىر خەلق ئىسمى. 27 – 13· I 38 – 17·

hïtay خِتـــايْ، خِطـــايْ خىتـاي. يۇقىرى چىن[1]. 868 – 9، 345 – 22، 345 – 24· III 328 – 3؛ I 592 – 6، 592 – 9·

hïyar maraz خِيارْ مَرازْ مەدىكار، كۇنلۈكچى. ئارغۇچە ۋە ياغمىچە. 313 – 25· I 536 – 9·

hozar خُزارْ خوزار. يەر ئىسمى. 313 – 22· I 536 – 5·

həqünək خُجُوناكْ خۆچۈنەك. قوغۇنىنىڭ بىر خىلى. 370 – 14· I 635 – 10·

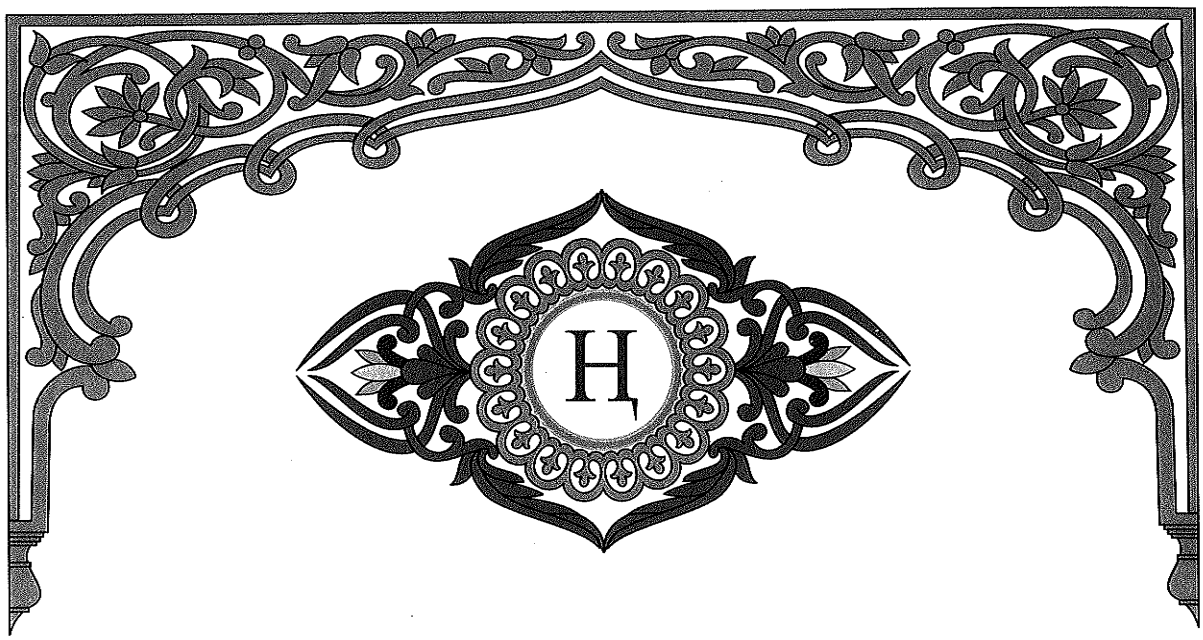
hulïŋ خُلـــنكْ چىندىن كەلتۈرۈلىدىغان بىر خىل رەڭدار يىپەك رەخت. 965 – 6· III 507 – 4·

humaru خُمارُو مـــراس. 338 – 23، 1017 – 9· I 581 – 5؛ III 597 – 9·

humaru خُمارُو يادىكار. 338 – 25، 338 – 27، 338 – 29· I 581 – 8، 581 – 11، 581 – 15·

hun خُـــونْ بىھۇدە، پايدىسىز. 792 – 13، 792 – 13· III 189 – 7، 189 – 8·

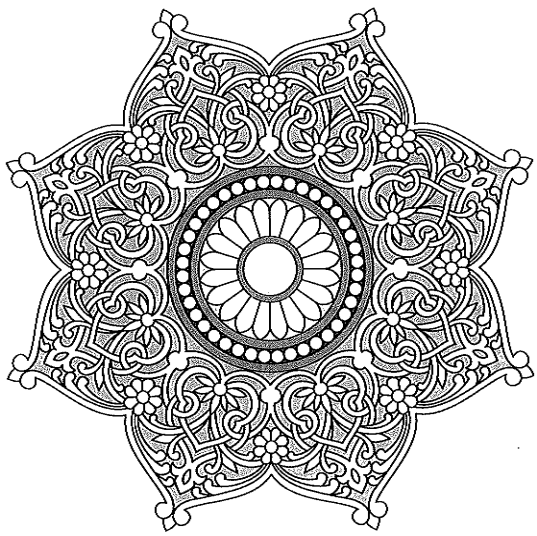
[1] بۇ ئىسىم بىرىنچى توم 592- بەتتە «ئوتتۇرا چىن»، ئۇچىنچى توم 328- بەتتە «يۇقىرى چىن» دەپ چۈشەندۈرۈلگەن.

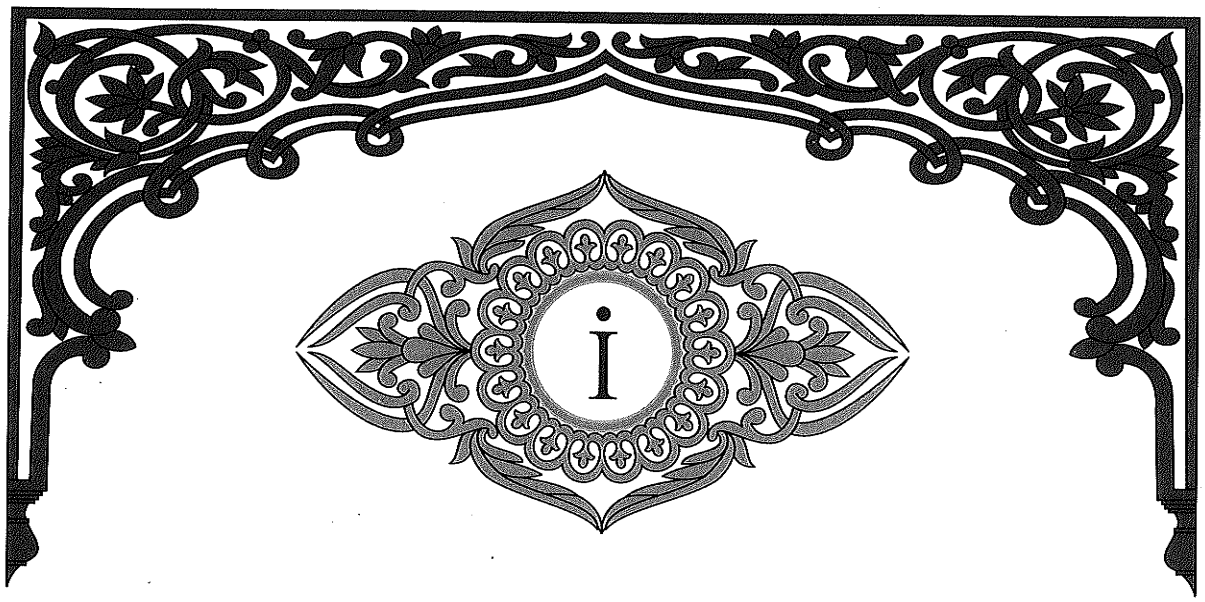

ḥəq ḥəq هَجْ هَجْ تىك - تىك. ئىملىق سۆز. 246 – 27· I 422 – 6·

ḥəq ḥəq حَجْ حَجْ چۈھ - چۈھ. ئىملىق سۆز. 621 – 12· II 411 – 3·

ḥoq ḥoq حُجْ حُجْ چەك - چەك. ئىملىق سۆز. 621 – 11· II 411 – 1·

idix ادِشْ ئىدىش، قاچا - قۇچا. 57 – 13· I 83 – 8·

ig اِيـــكْ كېسـەل. 48 – 4، 228 – 10، 858 – 15· I 67 – 7·
390 – 4: III 310 – 15·

igəndi اِكَنْدِي بوغاز بولدى. 163 – 25· I 274 – 1·

igəxdilər اِكَشْـــدِيلارْ: *kixilər ixta bir birigə igəxdilər* — كىشىلەر ئىشتا بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇشتى. 152 – 23· I 252 – 16·

(اِكَشُورْ – اِكَشْماكْ *igəxür – igəxmək*) 152 – 25· I 253 – 1·

igdildi اِكْدِلْدِي ئۆگىتىلدى، تەربىيىلەندى. 193 – 19· I 327 – 17·

(اِكْدِلُرْ – اِكْدِلْماكْ *igdilür – igdilmək*) 193 – 20· I 328 – 1·

igdir اِكْدِرْ ئىگدىر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 6· I 79 – 2·

igdük اِكْدُكْ سۆت ۋە قېتىقتىن قىلىنغان سۆزمىگە ئوخشاش يېمەكلىك.
89 – 21· I 142 – 8·

igit اِيكِتْ يالغان. ئوغۇزچە. 51 – 17· I 72 – 15·

igitti اِكِـــتّي: *ol anï igitti* — ئۇ ئۇنى تەربىيىلىدى (پەرۋىش قىلدى).
169 – 15· I 285 – 7·

(اِكذُرْ – اِكذْماكْ *igižür – igižmək*) 169 – 17· I 285 – 10·

igix اِكِيشْ شاش هايۋان. 103 – 13· I 165 – 7·

igiżti اِكذْتي تەربىيىلدى، پەرۋىش قىلدى. 169 – 16· I 285 – 8·

iglədi اِكلادِي چىڭدىدى. 221 – 9· I 378 – 3·

(اِكلار – اِكلاماك *iglər – igləmək*) 221 – 10· I 378 – 4·

iglədi اِكْلادِي يىگلىدى، كېسەل بولدى. 221 – 11· I 378 – 6·

(اِكْلارْ – اِكْلاماكْ *iglər – igləmək*) 221 – 12· I 378 – 8·

igləldi اِگْلَلْـــدِي يىگـلـىدى، كېسـەل بولـدى، ئـاغرىدى. 228 – 10· I 390 – 3·

(اِگْلَلْرْ – اِگْلَلْماكْ iglələr – iglələmək) 228 – 12· I 390 – 5·

igləndi اِگْلَنْدِي ئاغرىقى تۇتتى، تولغاق يېدى. 202 – 10· I 343 – 6·

iglətti اِگْلَتّي چىڭداتتى. 206 – 14· I 351 – 11·

(اِگْلَتْرْ – اِگْلَتْماكْ iglətür – iglətmək) 206 – 15· I 351 – 13·

iglətti اِگْلَتّي ئاغرىتتى، كېسەل قىلدى. 206 – 16· I 351 – 14·

(اِگْلَتْرْ – اِگْلَتْماكْ iglətür – iglətmək) 206 – 17· I 351 – 16·

igləxdi اِگْلَشْـــدِي يىگلەشتى، يىگـلـىدى، كېسـەل بولـدى. 189 – 19· I 321 – 10·

(اِگْلَشُـــرْ – اِگْلَشْـــماكْ iglәxür – iglәxmək) 189 – 20· I 321 – 12·

iglig اِگْلـــكْ كېسـەل، ئـاغرىق. 71 – 4، 158 – 24· I 108 – 11، 264 – 10· قارا: *iglik*.

iglik اِگْلِكْ كېسـەل، ئـاغرىق. 211 – 25، 228 – 13، 667 – 18· I 361 – 9، 390 – 7؛ II 514 – 10· قارا: *iglig*.

igqil اِيگْجِلْ كېسەلچان. 734 – 20· III 77 – 4·

ik اِيـــكْ يىـك. 48 – 3، 75 – 11، 796 – 8· I 67 – 6، 115 – 16؛ III 196 – 12·

iki اِكي، اِيكي ئىككى. 110 – 8، 48 – 14، 183 – 24، 200 – 22، 596 – 5، 725 – 7، 958 – 24، 973 – 18· I 177 – 10، 68 – 4، 310 – 18، 340 – 9؛ II 366 – 18؛ III 60 – 12، 496 – 13، 520 – 11·

iki əgüz اِيكي اُوگُوزْ ئىككى ئۆگۈز. شەھەر ئىسمى. 56 – 10· I 81 – 5·

ikindi اِكـــنْدِي: *ikindi nəŋ* — ئىككىنچى نەرسە. 117 – 32، 555 – 20· I 190 – 1؛ II 290 – 5·

ikindi اِكنْدِي ئىكىنـدى، دىگەر ۋاقتى. 117 – 33· I 190 – 3·

ikinq اِكِنْجْ ئىككىنچى. 110 – 20، 111 – 4، 1023 – 18، 1023 – 18· I 178 – 5، 179 – 7؛ III 609 – 3، 609 – 3·

ikirqgün اِكـــرْجْگُونْ ئارىسـالدا. 1002 – 8، 1002 – 9· III 570 – 19، 571 – 2·

ikki اِكّـــي ئىككـى. 152 – 18، 153 – 3، 153 – 6، 153 – 15، 154 – 5، 184 – 18، 184 – 22، 184 – 24، 184 – 26، 186 – 15، 188 – 8، 207 – 27، 209 – 8، 237 – 10·

·20 – 467 ،21 – 415 ،14 – 392 ،22 – 312 ،11 – 243
·1 – 476 ،12 – 474 ،18 – 470 ،28 – 467 ،23 – 467
·1 – 478 ،25 – 477 ،15 – 477 ،13 – 477 ،5 – 477
·3 – 483 ،15 – 482 ،4 – 481 ،14 – 480 ،1 – 480
·4 – 487 ،22 – 486 ،20 – 484 ،5 – 484 ،9 – 483
·19 – 558 ،5 – 556 ،2 – 556 ،23 – 550 ،8 – 487
·13 – 562 ،6 – 561 ،19 – 559 ،15 – 559 ،12 – 559
·10 – 570 ،24 – 568 ،15 – 568 ،12 – 567 ،11 – 565
·14 – 572 ،1 – 572 ،9 – 571 ،16 – 570 ،13 – 570
·8 – 725 ،8 – 626 ،14 – 601 ،17 – 573 ،14 – 573
·1 – 832 ،1 – 766 ،9 – 746 ،16 – 744 ،12 – 744
·9 – 252 I ·25 – 986 ،6 – 983 ،10 – 837 ،1 – 837
·18 – 318 ،14 – 312 ،8 – 312 ،8 – 255 ،19 – 253
·1 – 534 ،1 – 416 ،10 – 405 ،14 – 356 ،5 – 354
·13 – 123 ،3 – 118 ،10 – 117 ،1 – 22 II :7 – 673
·9 – 142 ،16 – 137 ،5 – 136 ،17 – 133 ،17 – 130
·10 – 150 ،7 – 149 ،15 – 147 ،12 – 146 ،12 – 143
·1 – 291 ،14 – 290 ،16 – 280 ،8 – 155 ،14 – 154
– 314 ،6 – 312 ،11 – 308 ،8 – 300 ،1 – 298 ،4 – 297
·11 – 320 ،8 – 319 ،6 – 318 ،12 – 317 ،6 – 315 ،12
III :1 – 419 ،9 – 375 ،2 – 324 ،11 – 323 ،11 – 321
– 270 ،1 – 261 ،3 – 138 ،12 – 98 ،6 – 95 ،13 – 60
·17 – 544 ،5 – 538 ،12 – 271 ،15

Ikki ɵgüz اكّي اُكُوزْ ئىككى ئۆگۈز. شەھەر ئىسمى. 871 – 19· III 333 – 11·

ikkiz اَكّزْ: *ikkiz oǫlan* — ئىككىزەك (قوشكىزەك) بالا. 119 – 25· I 194 – 7·

iktü اكْتُو ئۆي هايۋىنى. 96 – 29· I 154 – 10·

iktüländi اَكْتُولادِي باقتى، ئوت - بوغۇز بەردى. 243 – 8· I 415 – 13·

(اِكْتُولارْ – اكْتُولامَاكْ *iktülər – iktüləmək*) I 243 – 10· 415 – 16·

ilәl اِلَلْ خوش، لەۋەي. 70 – 14· I 107 – 10·

ilәndi اِلَنْدِي: *ol aŋar ilәndi* — ئۇ ئاڭا كايىدى. 164 – 6· I 274 – 16·

(اِلانُرْ – اِلَنْماكْ *ilənür – ilənmək*) 164 – 8· I 274 – 19·

ilənq اَلَنْجْ جهمىلەش، تەنە، تاپا. 111 – 11، 1023 – 24، 164 – 8·
I 179 – 15؛ III 609 – 11؛ I 274 – 19·

ilənq اَيْلَنْجْ: *ilənq yol* — ئايلانما يول. 111 – 9· I 179 – 13·

ilərdi اَلَرْدِي ئىلىندى، ئىلەشتى. 146 – 24· I 242 – 1·

ilərsük اَلَرْسُكْ ئىشتانباغ. 126 – 9· I 206 – 12·

ilərtti اَلَرْتِي ئىلدۇردى. 1008 – 23· III 582 – 12·

(اَلَرْتُرْ – اَلَرْتْماكْ *ilərtür – ilərtmək* 1008 – 25· III 582 – 15·

ili اِلِي: *ili kapuq* — ئىلىقلىق قوۋۇق، تاقاق بىلەن ئېتىلگەن ئىشىك. 80 – 5، I 124 – 4·

ilik الكْ ئىلىك ~ يىلىك. ئوغۇزچە. 66 – 1· I 98 – 16·

ilindi اَلَنْدِي ئىلىندى. 164 – 9· I 275 – 1·

(اَلَنُرْ – اَلَنْماكْ *ilinür – ilinmək* 164 – 10· I 275 – 2·

ilixdi اَلَشْدِي ئىلىنىشتى. 153 – 15· I 253 – 16·

(اَلَشُورْ – اَلَشْماكْ *ilixür – ilixmək* 153 – 16· I 253 – 18·

ilixdi اَلَشْدِي: *ol mənin birlə topïk ilixdi* — ئۇ مېنىڭ بىلەن توپۇق ئويناشتى. 154 – 14· I 256 – 1·

(اَلَشُورْ – اَلَشْماكْ *ilixür – ilixmək* 154 – 15· I 256 – 2·

ilk اَلْكْ ئىلگىرى، ئاۋۋال، بۇرۇن. 44 – 13· I 60 – 12·

ilrük اَلْرُكْ قوۋا، سۇزاپ. ئۇچ تىلدا. 89 – 19· I 142 – 6·

iltürdi اَلْتُرْدِي: *ol maŋa kəyik iltürdi* — ئۇ ماڭا كېيىكنى تۇزاققا ئىلىندۇرۇشنى بۇيرۇدى. 177 – 27· I 299 – 12·

(اَلْتُرُرْ – اَلْتُرْماكْ *iltürür – iltürmək* 177 – 28· I 299 – 14·

im إِمْ ئىم. 40 – 15، 40 – 23· I 54 – 2، 54 – 10·

imdi اِمْدِي ئەمدى. ئوغۇزچە. 105 – 20· I 169 – 4·

imir اِمِرْ ئىمىر - چىمىر. ئوغۇزچە. 81 – 19· I 126 – 16·

imlədi اِمْلادِي ئىملىدى، ئىما قىلدى. 918 – 27· III 424 – 10·

imlədim اِمْلادِمْ ئىملىدىم، ئىشارەت قىلدىم. 221 – 15· I 378 – 12·

(اِمْلارْمَنْ – اِمْلامَاكْ *imlərmən – imləmək* 221 – 17· I 378 – 15·

imləldi اِمْلَلْدِي ئىملاندى. 228 – 15· I 390 – 10·

(اِمْلَلُرْ – اِمْلَلْماكْ *imlələr – imlələmək* 228 – 17· I 390 – 12·

imlədtim اِمْلَتِمْ ئىملەتتىم، ئىشارەتلەتتىم. 206 – 20· I 352 – 1·

(اِمْلَتُرْمَنْ – اِمْلَتْماكْ *imlətürmən – imlətmək* 206 – 22· I 352 – 3·

imləxdi امْلَشْدِي ئىملەشتى، ئىما قىلدى. 190 – 4. I 322 – 1.
(امْلَشُرْ – امْلَشْماكْ imləxür – imləxmək) 190 – 6. I 322 – 4.

imrəm امْـرَمْ جاماىئەت. 91 – 15، 77 – 11، 91 – 15. I 145 – 14، 119 – 7، 145 – 15.

imtili امْتِلي: bu ïxïoq imtili kïldï — بۇ ئىشنى ئويلىماستىن قىلدى. چىگىلچە. 118 – 18. I 191 – 8.

in اينْ ئىن، ئۇۋا. 49 – 1. I 69 – 1.

in اينْ يىن، قوي يىنى. 49 – 3. I 69 – 3.

inəgü اناكُو كىندىك ئۇدۇلىدا پەيدا بولىدىغان يەل سانجىقىغا ئوخشاش بىر خىل كېسەل. 114 – 23. I 185 – 3.

ingən انْكَانْ ھىنگان. 101 – 21، 101 – 23، 222 – 21. I 163 – 1، 380 – 13.

inq اينْجْ خاتىرجەم، تىنچ. 1015 – 12، 67 – 12. III 594 – 7؛ I 101 – 18.

inq kənd اينْجْ كَنْدْ ئىنچ كەنت. شەھەر ئىسمى. 1015 – 13. III 594 – 9.

inqikti انْجِكْتِي ئەندىكتى. 191 – 15. I 324 – 7.

(انْجِكْـارْ – انْجِكْمـاكْ inqikər – inqikmək) 191 – 16. I 324 – 10.

insədi انْسادِي چۈشكۈسى كەلدى. 215 – 11. I 368 – 2.
(انْسارْ – انْساماكْ insər – insəmək) 215 – 12. I 368 – 4.

iŋək اىنَكْ ئىنەك. 94 – 14، 758 – 13. I 151 – 1؛ III 123 – 14.

iŋək اىنَكْ تاشپاقىنىڭ چىشسى. ئوغۇزچە. 94 – 14. I 151 – 1.

iŋəs اىنَسْ ھاڭۇاقتى. 81 – 22. I 127 – 3.

iŋir اىنْگِرْ ئىمىر – چىمىر. 81 – 18. I 126 – 15.

iŋliq اىنْگَلِجْ ئىڭلاچ. سامساققا ئوخشايدىغان بىر خىل تاغ ئوتى. 98 – 8. I 156 – 9.

iprük ابْرُكْ قېيىق بىلەن سۇت ئارىلاشمىسى. 86 – 28. I 137 – 1.

iq اِجْ ھەر نەرسىنىڭ ئىچى. 38 – 15، 38 – 15، 248 – 12. I 50 – 2، 50 – 3، 425 – 1.

iq اِجْ: iq ət — ئىچ ئەت، جىگەرگە يېپىشىپ تۇرىدىغان نېپىز گۆش. 38 – 17. I 50 – 5.

iqəgü اجاكُو ئىچ – قېرىن. 114 – 21. I 185 – 1.

iqdi اجْدِي ئىچتى. 135 – 20. I 222 – 9.

(اِجارْ – اِجْماكْ iqər – iqmək) 135 – 21. I 222 – 11.

iqi اجي ئاكا. 76 – 24· I 118 – 3·

iqikti اجكْتي: *ər iqikti* — ئادەم ئىچىكتى. 156 – 6· I 259 – 4·

(اجكارْ – اجكْماكْ *iqikər – iqikmək*) 156 – 7· I 259 – 6·

iqildi اجلْدي ئىچىلدى. 157 – 8· I 261 – 5·

(اجلُرْ – اجلْماكْ *iqilür – iqilmək*) 157 – 9· I 261 – 6·

iqin اجـــنْ «ئۆز ئىچىدە، ئۆزئارا» دېگەن مەنىلەردىكى يارەمچى سۆز. 68 – 17، 68 – 17· I 104 – 7، 104 – 8·

iqixdi اجشْدي ئىچىشتى. 148 – 8· I 244 – 10·

(اجشُورْ – اجشْماكْ *iqixür – iqixmək*) 148 – 9· I 244 – 12·

iqkərdi اجْكَرْدي كىرگۈزدى. 179 – 16· I 302 – 19·

(اجْكَـــرُرْ – اجْكَرْمـــاكْ *iqkərür – iqkərmək*) 179 – 17· I 303 – 1·

iqkin اجْكنْ: *iqkin ər* — دۇشمەندىن ئەل بولۇپ ئۆتكەن ۋە ئامانلىق بېرىلگەن ئادەم. 92 – 10· I 147 – 5·

iqkü اجْكُو ئىچىملىك. ئىچىلىدىغان نەرسە. 108 – 7· I 174 – 1·

iqlədi اجْلادي ئىچىلدى، ئەستەرلىدى. 220 – 14· I 376 – 15·

(اجْلارْ – اجْلاماكْ *iqlər – iqləmək*) 220 – 15· I 376 – 16·

iqləndi اجْلَنْدي دان تۆتتى، ئىچى تولدى. 200 – 24· I 340 – 11·

(اجْلَنُرْ – اجْلَنْماكْ *iqlənür – iqlənmək*) 200 – 26· I 340 – 14·

iqlik اجْلـــكْ ئىچىلىك، تەرلىك. 87 – 25، 89 – 12· I 138 – 13، 141 – 14·

iqmək اجْمَكْ ئىچمەك، تېرە جىلىتكە. 87 – 26· I 138 – 15·

iqməkləndi اجْمَكْلَنْدي ئىچمەكلىك بولدى. 241 – 11· I 412 – 16·

(اجْمَكْلَنُرْ – اجْمَكْلَنْماكْ *iqmələnür – iqmələnmək*) 241 – 13· I 412 – 19·

iqrüxdi اجْرُشْدي ئىچۈرۈشتى. 183 – 21· I 310 – 14·

(اجْرُشُـــورْ – اجْرُشْـــماكْ *iqrüxür – iqrüxmək*) 183 – 23· I 310 – 16·

iqsədi اجْسادي ئىچكۈسى كەلدى. 213 – 24· I 365 – 2·

(اجْسارْ – اجْساماكْ *iqsər – iqsəmək*) 213 – 25· I 365 – 4·

iqtürdi اجْتُرْدي ئىچتۈردى. 174 – 3· I 292 – 18·

(اجْتُرُرْ – اجْتُرْماكْ *iqtürür – iqtürmək*) 174 – 4· I 292 – 20·

iqük اجُكْ ئىچىك ~ ئۇچۇك، جۇۋا. 63 – 8· I 93 – 11·

iqüklədi اجُكْلادي ئىچىكلىدى. 235 – 6· I 401 – 17·

(اجُكْـــلارْ – اجُكْلامـــاكْ *iqüklər – iqükləmək*) I ·8 – 235 ·19 – 401

iqürdi اجُرْدِي ئىچۇردى. 145 – 8· I 239 – 3·

(اجُرُرْ – اجُرْماكْ *iqürür – iqürmək*) 145 – 9· I 239 – 5·

iqürgən اجُرْكانْ ئىچۇرىدىغان. 130 – 3· I 213 – 9·

irig ارِكْ يىرىك. 87 – 27· I 138 – 16· قاراڭ: *irik*.

irik ارِكْ: *irik nəŋ* — چىرىك نەرسە. 63 – 27· I 95 – 3·

irik ارِكْ يىرىك. 64 – 25· I 96 – 10· قاراڭ: *irig*.

irik ارِكْ تاز. 64 – 25· I 96 – 11·

irildi ارِلْـــدِي: *ər irildi sərildi* — ئادەم (غەم – قايغۇدىن) بىئارام بولدى ۋە ئۆزىنى جېمىلىدى. 158 – 16· I 263 – 16·

(ارِلُرْ – ارِلْماكْ *irilür – irilmək*) 158 – 17· I 263 – 18·

iriŋ ارِنكْ يىرىكْ. 736 – 22· III 80 – 15·

irk ارْكْ ئىرك. تۆت ياشلىق قوي. 44 – 12· I 60 – 11·

irkildi ارْكِلْدِي جۇغلاندى، يىغىلدى، توپلاندى. 195 – 24· I 332 – 1·

(ارْكِلُرْ – ارْكِلْماكْ *irkilür – irkilmək*) 196 – 1· I 332 – 4·

irkin ارْكِنْ: *irkin suv* — يىغىندى سۇ. 91 – 24· I 146 – 10·

irkin ارْكِنْ: *irkin yaoqmur* — ئاق يېغىن. 92 – 3· I 146 – 15·

irkindi ارْكِنْدِي يىغدى، توپلىدى. 199 – 18· I 338 – 5·

(ارْكِنُرْ – ارْكِنْماكْ *irkinür – irkinmək*) 199 – 19· I 338 – 7·

irkixti ارْكِشْـــتِي: *ol maŋa tawar irkixti* — ئۇ ماڭا تاۋار توپلىشىپ بەردى. 187 – 10· I 317 – 4·

(ارْكِشُـــورْ – ارْكِشْـــماكْ *irkixür – irkixmək*) I ·12 – 187 ·7 – 317

irkti ارْكْتِي يىغدى، توپلىدى. 1003 – 2· III 572 – 7·

(ارْكارْ – ارْكاماكْ *irkər – irkmək*) 1003 – 3· III 572 – 9·

irpədi ارْبادِي ھەرىلىدى. 210 – 21· I 358 – 11·

(ارْبارْ – ارْباماكْ *irpər – irpəmək*) 210 – 23· I 358 – 14·

irpəldi ارْبَلْدِي تىلىندى، ھەرىلەندى. 191 – 21· I 324 – 15·

(ارْبَلُرْ – ارْبَلْماكْ *irpəlür – irpəlmək*) 191 – 22· I 324 – 16·

irpətti ارْبَتِّي تىلدۇردى. 202 – 23· I 344 – 2·

(ارْبَتُرْ – ارْبَتْماكْ *irpətür – irpətmək*) 202 – 23· I 344 – 3·

irtədi ارْتادِي ئىزدىدى. 210 – 28· I 359 – 6·

(ارْتارْ – ارْتاماكْ *irtər – irtəmək*) 210 – 29· I 359 – 8·

irtəldi ارْتَلْدِي ئىزدەلدى، سۈرۈشتۈرۈلدى. 192 – 13· I 325 – 15·
(ارْتَلُورْ – ارْتَلْماكْ *irtəlür – irtəlmək*) 192 – 14· I 325 – 16·

irtətti ارْتَتّي ئىزدەتتى. 203 – 1· I 344 – 8·
(ارْتَتُرْ – ارْتَتْماكْ *irtətür – irtətmək*) 203 – 1· I 344 – 9·

irtəx ارْتَشْ مۇنازىرىلىشىش، سۈرۈشتۈرۈش. 83 – 25، 83 – 26، 306 – 20، 564 – 15، 1000 – 23· I 131 – 14، 131 – 15، 523 – 11؛ II 307 – 4؛ III 568 – 16·

irtəxtilər ارْتَشْتِيلارْ تەكشۈرۈشتى، ئىزدەشتى. 181 – 16· I 306 – 15·
(ارْتَشُورْ – ارْتَشْماكْ *irtəxür – irtəxmək*) 181 – 18· I 306 – 18·

irvi ارْڤي: *irvi kulak* — ئۇچلۇق، ئۇزۇن قۇلاق. 107 – 17· I 173 – 4·

irvi ارْڤي كېسەللەرگە بېرىلىدىغان بىر خىل ھىندىستان دورىسى. 107 – 18· I 173 – 5·

isidi اسيدي ئىسسىدى، قىزىدى. 879 – 10· III 346 – 15·
(اسيرْ – اسيماكْ *isir – isimək*) 879 – 12· III 347 – 1·

isig اسْكْ ئىسسىق. 65 – 18، 65 – 18، 987 – 22· I 98 – 2، 98 – 3؛ III 546 – 7·

isig kəl اسكْ كُولْ ئىسسىقكۆل. كۆل ئىسمى. 790 – 15· III 185 – 10·

isiglədi اسْكْلادي: *ər isiglədi* — ئادەم ئىسسىقتا يول يۈردى. 235 – 14· I 402 – 9·
(اسْكْلارْ – اسْكْلاماكْ *isiglər – isigləmək*) 235 – 14· I 402 – 10·

isigləndi اسْكْلَنْدي: *ol bu ooqurda barmakka isigləndi* — ئۇ مېڭىشقا بۇ ۋاقىتنى بەك ئىسسىق كۆردى. 227 – 1· I 387 – 17·
(اسْكْلَنُرْ – اسْكْلَنْماكْ *isiglənür – isiglənmək*) 227 – 2· I 387 – 19·

isiglik اسْكْلكْ ئىسسىقلىق. 126 – 10· I 206 – 13·

isiglik اسْكْلَكْ سۆيگۈ، مۇھەببەت. 126 – 11· I 206 – 14·

isik اسْكْ: *isik yər* — قاغجىراپ ياتقان دالا. 65 – 17· I 98 – 1·

isindim اسْنْدمْ: *mən anar isindim* — مەن ئاڭا كۆيۈپ قالدىم. 162 – 16· I 271 – 9·
(اسْنُورْ – اسْنْماكْ *isinür – isinmək*) 162 – 17· I 271 – 12·

isitti اسْتّي ئىسسىتتى. 167 – 21· I 281 – 9·

(اسْتُرْ – اسْتْماكْ *isitür – isitmək* 167 – 24· I 281 – 14·

isixdi اسْشْـــدِي: *isixdi nəŋ* — ئىسسىغان نەرسە· 151 – 6· I 249 – 11·

(اسْشُورْ – اسْشْماكْ *isixür – isixmək* 151 – 7· I 249 – 12·

iskədi اسْكادِي تىتتى· 219 – 14· I 374 – 12·

(اسْكارْ – اسْكاماكْ *iskər – iskəmək* 219 – 15· I 374 – 13·

iskəndi اسْكَنْدِي ئىسكەندى، ئۈزدى· 199 – 21· I 338 – 9·

(اسْـــكَنُرْ – اسْـــكَنْماكْ *iskənür – iskənmək* 199 – 23· I 338 – 12·

isrə اسْرا تۆۋەن، كېيىن· 106 – 15· I 170 – 16·

istədi اسْتادِي ئىستىدى· 210 – 30· I 359 – 9·

(اسْتارْ – اسْتاماكْ *istər – istəmək* 210 – 30· I 359 – 10·

istək اسْتاكْ ئىستەك، ئىشتىياق· 101 – 10· I 162 – 6·

istəldi اسْتَلْدِي ئىستەلدى· 193 – 10· I 327 – 6·

(اسْتَلُرْ – اسْتَلْماكْ *istəlür – istəlmək* 193 – 10· I 327 – 7·

istəttim اسْتَتّمْ ئىستەتتىم· 203 – 5· I 344 – 14·

(اسْتَتُرْ – اسْتَتْماكْ *istətür – istətmək* 203 – 6· I 344 – 16·

itəgü اتــاكُو تۈگــمەنده ئۈستىگە ئايلانغۇچى تاش ئورنىتىلىدىغان ياغاچ قۇلاق· 114 – 17· I 184 – 15·

itildi اتلْـــدِي: *itildi nəŋ*— ئىتتىرۈپتىلگەن نەرسە· 157 – 1· I 260 – 14·

(اتلُورْ – اتلْماكْ *itilür – itilmək* 157 – 1· I 260 – 15·

itildi اتلْدِي: *oqlan itildi* — بالىنىڭ ئايىغى چىقتى· 157 – 3· I 260 – 16·

itindi اتـــنْدِي: *itindi nəŋ* — ئىتتىرىلگەن نەرسە· 117 – 28· I 189 – 10·

itinqü اتنْجُو ئىتتىرىلگەن· 111 – 25· I 180 – 10·

itix اتشْ ئىتتىرىشىش· 57 – 9· I 83 – 2·

itixdi اتشْدِي ئىتتىرىشتى· 147 – 25· I 243 – 15·

(اتشُورْ – اتشْماكْ *itixür – itixmək* 147 – 26· I 243 – 16·

itlindi اتْلَنْدِي ئىتتىرىلدى· 200 – 13· I 339 – 16·

(اتْلَنُورْ – اتْلَنْماكْ *itlinür – itlinmək* 200 – 14· I 339 – 17·

itlixdi اتْلَشْدِي: *itlixdi nəŋ* — ئىتتىرۈپتىلگەن نەرسە· 187 – 26· I 318 – 4·

(اِتْلِشُورْ – اِتْلِشْماكْ *itlixür – itlixmək* 187 – 26· I 318 – 5·

itsədi اِتْسادِي ئىتتەرگۈسى كەلدى. 213 – 19· I 364 – 13·

(اِتْسارْ – اِتْساماكْ *itsər – itsəmək* 213 – 20· I 364 – 15·

itti اِتّي ئىتتەردى، يىقىتتى. 140 – 9· I 231 – 7·

(اِتارْ – اِتْماكْ *itər – itmək* 140 – 10· I 231 – 9·

ixəndi اِشَنْدِي ئىشەندى، تايانىدى. 162 – 18· I 272 – 1·

(اِشَنُورْ – اِشَنْماكْ *ixənür – ixənmək* 162 – 19· I 272 – 2·

ixilər اِشِيلارْ خېنىم. 99 – 30· I 159 – 8·

ixküm اِشْكُمْ خانتاختا. 91 – 11· I 145 – 9·

ixlədi اِشْلَدِي ئىشلىدى. 220 – 25· I 377 – 10·

(اِشْلارْ – اِشْلاماكْ *ixlər – ixləmək* 221 – 1· I 377 – 11·

ixləldi اِشْلَلْدِي ئىشلەندى. 227 – 27· I 389 – 8·

(اِشْلَلُرْ – اِشْلَلْماكْ *ixlələr – ixlələmək* 227 – 28· I 389 – 9·

ixləndi ايشْلَنْدِي: *ər ixləndi* — ئادەم ئۆزىنى ئىشلەۋاتقاندەك قىلىپ كۆرسەتتى. 229 – 22· I 392 – 10·

ixlər اِشْلارْ خوتۇن. 99 – 30، 70 – 11، 102 – 7، 126 – 24، 130 – 17، 241 – 14، 252 – 2، 363 – 20، 515 – 6، 531 – 3، 704 – 8، 735 – 15، 844 – 10، 1011 – 17· I 159 – 8، 140 – 15، 163 – 7، 214 – 9، 412 – 20، 430 – 18؛ II 212 – 12، 243 – 1؛ III 22 – 10، 78 – 8، 587 – 16·

ixlətti اِشْلَتّي ئىشلەتتى، ئىشقا سالدى. 206 – 3· I 350 – 12·

(اِشْلَتُرْ – اِشْلَتْماكْ *ixlətür – ixlətmək* 206 – 4· I 350 – 14·

ixləxdi اِشْلَشْدِي ئىشلەتتى، ئىشلىشىپ باقتى. 188 – 19· I 319 – 12·

(اِشْلَشُورْ – اِشْلَشْماكْ *ixləxür – ixləxmək* 188 – 21· I 319 – 15·

iz اِزْ ئىز. 71 – 21· I 110 – 1·

izdəŋ اِزْدَنْكْ ئىزدەم. بىلىق تۇتىدىغان بىر خىل تور. 98 – 27· I 157 – 9·

izi اِزِي ئېسەن. كېلەر يىلدىن كېيىنكى يىل. 78 – 11· I 121 – 2·

izlik اِيزْلِكْ ئىزلىق، چورۇق. 89 – 9، 89 – 12· I 141 – 12، 141 – 13·

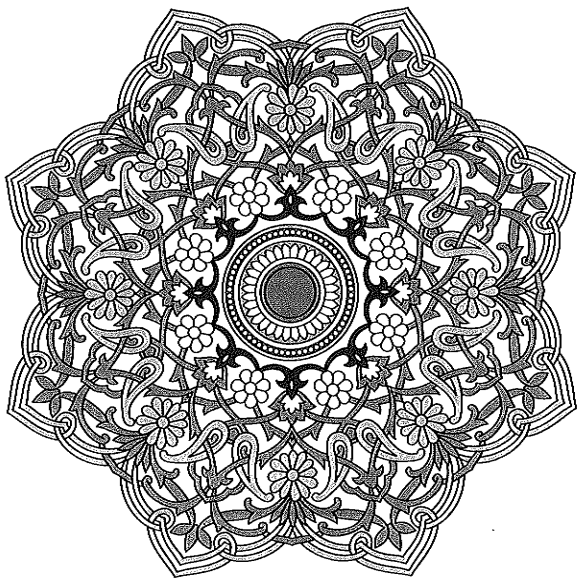
iżərdim اِذَرْدِمْ ئىزىدىن باردىم. 145 – 21· I 239 – 17·

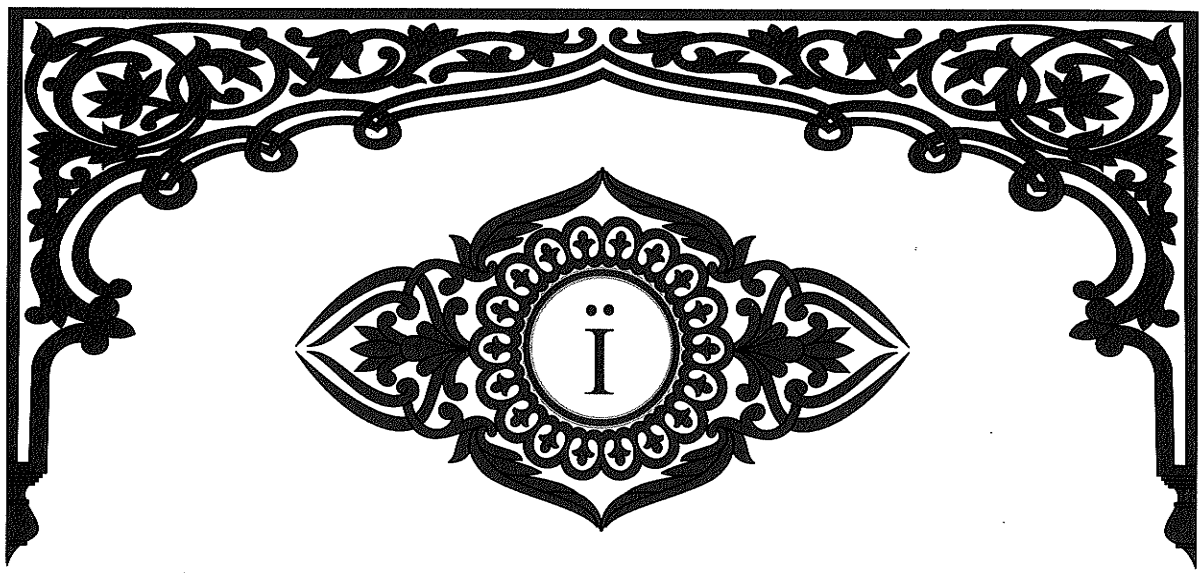
(اِذَارُرْمَنْ – اِذَرْماكْ *izərürmən – izərmək*) 145 – 22· I 240 – 1·

iżi اِذِي ئىگە؛ تەڭرى. 77 – 2، 77 – 2، 252 – 8· I 118 – 12،
118 – 13، 431 – 4·

iżix اِذِشْ ئىدىش. 788 – 5، 863 – 26· III 180 – 19، 320 – 7·

iżrig اِذْرِكْ يىرىك. ئارغۇچە. 87 – 27· I 138 – 16·

ïoqladï اغْلادي يىغلدى. 221 – 2. I 377 – 13.

(اغْلارْ – اغْلاماقْ ïoqlar – ïoqlaxmaq) 221 – 3. I 377 – 15.

ïoqlaxtï اغْلَشْتي يىغلاشتى. 188 – 23. I 319 – 16.

(اِغْلَشُرْ – اِغْلَشْماقْ ïoqlaxur – ïoqlaxmaq) 188 – 24. I 319 – 18.

ïk اقْ هىق. 40 – 5، 40 – 6. I 53 – 5، 53 – 6.

ïkïlaq اقىلاجْ شوخ، يۇگۇرۈك ئات. 116 – 18، 116 – 20. I 187 – 12، 187 – 13.

ïla ايلا، الا ئىلى. ئىلى ۋادىسى. 29 – 5. I 40 – 22.

ïla الا، ايلا ئىلى. دەريا ئىسمى. 80 – 3. I 124 – 1.

ïldï //ildi الْدي ئىلدى؛ چۈشتى. 138 – 20. I 228 – 6.

(الَرْ – الْماكْ ilər – ilmək) 138 – 26. I 228 – 12.

(الُرْ – الْماقْ ïlur – ïlmaq) 138 – 27. I 228 – 13.

ïldurdï الْدُرْدي چۈشۈرگۈزدى. 178 – 1. I 299 – 18.

(الْدُرُرْ – الْدُرْماقْ ïldurur – ïldurmaq) 178 – 2. I 299 – 20.

ïlïoq الغْ ئىللىق، ئىلمان ~ يىلمان. 60 – 3. I 88 – 4.

ïlïmoqa الْمُغا خان مەكتۇپلىرىنى تۈركي يېزىق بىلەن يازدىغان كاتىپ. 120 – 19. I 195 – 4.

ïlïxdï الشْدي: ol mənin birlə taoqdïn kuzi ïlïxdï — ئۇ مېنىڭ بىلەن تاغدىن تۆۋەنگە چۈشۈشۈپ باقتى. 153 – 15. I 255 – 17.

(الشُورْ – الشْماقْ ïlïxur – ïlïxmaq) 153 – 16. I 255 – 19.

ïlsadï الْسادي چۈشكۈسى كەلدى. 215 – 6. I 367 – 16.

(الْسارْ – الْساماقْ ïlsar – ïlsamaq) 215 – 7. I 367 – 18.

ïmoqa امْغا مال (سېلىق) يېغىدىغان ئەمەلدار. 107 – 14· I 172 – 12·

ïnal انالْ ئانىسى ئېسىلزادە، ئاتىسى ئاددىي خەلقتىن بولغان ياشلارغا بېرىلگەن نام. 103 – 22· I 166 – 2·

ïnal oz انالْ اُوزْ ئىنال ئوز. ئەرلەر ئىسمى. 274 – 29· I 468 – 8·

ïnandïm اَنَنْدمْ ئىناندىم، ئىشەندىم. 165 – 5· I 276 – 20·

ïnanur – ïnanmak (انانُرْ – اَنَنْماقْ) 165 – 6· I 277 – 1·

ïnanq اَنَنْجْ ئىشەنچ، ئىشەنچلىك. 111 – 17، 1024 – 3· I 180 – 4؛ III 609 – 16·

ïnanq bəg اَنَنْجْ بَكْ ئىشەنچلىك بەگ. 165 – 6· I 180 – 4·

ïndï اَنْدِي تۆۆەن چۈشتى. 139 – 6· I 229 – 7·

ïnïxdï انشْدِي: ol mənin birlə taoqdïn ïnïxdï — ئۇ مېنىڭ بىلەن تاغدىن ئىنىشتى. 154 – 21· I 256 – 12·

ïnïxur – ïnïxmak (انشُورْ – انشْماقْ) 154 – 22· I 256 – 14·

ïŋrandï اَنْكْرَنْدِي ئىڭرىدى. 222 – 21· I 380 – 13·

ïŋranur – ïŋranmak (اَنْكْرانُورْ – اَنْكْرانْماقْ) 222 – 22· I 380 – 14·

ïŋrattï اَنْكْرَتّي ئىڭراتتى. 682 – 14· II 524 – 2·

ïŋratur – ïŋratmak (اَنْكْرَتُورْ – اَنْكْرَتْماقْ) 682 – 15· II 524 – 3·

ïqoqïndï اجْغَنْدِي قاچۇرۇۋەتتى، ئۇچۇرۇۋەتتى، چىقىرىۋەتتى. 198 – 15· I 336 – 12·

ïqoqïnur – ïqoqïnmak (اجْغَنُورْ – اجْغَنْماقْ) 199 – 1· I 337 – 4·

ïqtonlandï اجْتُنْلَنْدِي ئىشتانلىق بولدى. 241 – 23· I 413 – 12·

ïr اِرْ ئىزا، خىجالەت مەنسىرىدە ئىشلىتىلىدىغان سۆز. 38 – 21، 50 – 10، 50 – 11· I 38 – 21·

ïroqadï اِرْغادِي ئىرغىتتى. 218 – 25· I 373 – 11·

ïroqar – ïroqamak (اِرْغارْ – اِرْغاماقْ) 218 – 26· I 373 – 13·

ïroqaoq اِرْغاغْ مۇزنى مۇزخانىغا تارتىپ كىرىشتە ئىشلىتىلىدىغان ئىلمەك. 118 – 12· I 191 – 5·

ïroqaldï اِرْغَلْدِي ئىرغىتىلدى، ئىرغاڭلىتىلدى. 195 – 16· I 331 – 7·

ïroqalur – ïroqalmak (اِرْغَلُرْ – اِرْغَلْماقْ) 195 – 18· I 331 – 9·

ïroqandï اِرْغَنْدِي ئىرغاڭلىدى. 199 – 2· I 337 – 6·

ïroqanur – ïroqanmak (اِرْغَنُورْ – اِرْغَنْماقْ) 199 – 3· I 337 – 8·

ïroqattï ارْغَتّي ئىرغاتتى· 204 – 22· I 348 – 1·
(ارْغَتْر – ارْغَتْماقْ *ïroqatur – ïroqatmaq*) 204 – 23· I 348 – 3·
ïrïŋ ارِنْك ئىرىڭ ~ يىرىڭ· 112 – 22· I 182 – 3·
ïrk, ارْقْ رەممالىق، پالچىلىق· 44 – 9· I 60 – 8·
ïrk,ladï ارْقْلادي پال سالدى، رەم باقتى· 1019 – 8· III 600 – 15·
(ارْقْـــلارْ – ارْقْلامـــاقْ *ïrk,lar – ïrk,lamak*) 1019 – 9· III 601 – 1·
ïrra إرَّ ھىر، ئۆيىلىش، ئىزا تارتىش· 41 – 10· I 55 – 2·
ïsïrdï اسْرْدي چىشلىدى· 145 – 27· I 240 – 6·
(اسْرُرْ – اسْرْماقْ *ïsïrur – ïsïrmak*) 146 – 5· I 240 – 10·
ïsïroqan اسْرْغانْ چىشلەيدىغان، چىشلىگەك· 129 – 25· I 212 – 20·
ïsïrtï اسْرْتّي چىشلەتتى· 1008 – 15· III 581 – 18·
(اســـرْتُورْ – اســـرْتْماقْ *ïsïrtur – ïsïrtmak*) 1008 – 17· III 582 – 3·
ïslandï ايسْلَنْدي ئىسلاندى· 229 – 24· I 392 – 12·
(ايسلَنُرْ – ايسلَنْماكتْ *ïslanur – ïslanmak*) 230 – 1· I 392 – 15·
ïsrïk, اسْرِقْ ئىسرىق· 85 – 20· I 134 – 16·
ïsrïldï اسْرِلْدي چىشلەندى· 194 – 6· I 328 – 19·
(اسْرِلُرْ – اسْرِلْماقْ *ïsrïlur – ïsrïlmak*) 194 – 7· I 329 – 1·
ïsrïm اسْـــرِمْ: *ïsrïm kixi* — ئۇشرۇم ئادەم، قوشۇمسى تۇرۇك كىشى· 91 – 10· I 145 – 7·
ïsrïndï اسْـــرِنْدي: *ər ïsrïndï* — ئادەم خاپا بولدى· 197 – 11· I 334 – 12·
(اسْـــرِنُرْ – اسْـــرِنْماقْ *ïsrïnur – ïsrïnmak*) 197 – 15· I 334 – 17·
ïsrïxtï اسْرِشْتي چىشلەشتى· 184 – 18· I 312 – 3·
(اسْرِشُـــورْ – اسْرِشْـــماقْ *ïsrïxur – ïsrïxmak*) 184 – 19· I 312 – 5·
ït اتْ ئىـــت· 38 – 8، 129 – 25، 130 – 5، 135 – 26، 145 – 27، 146 – 2، 227 – 4، 236 – 24، 256 – 21، 276 – 10، 284 – 13، 298 – 25، 388 – 24، 408 – 20، 410 – 16، 415 – 1، 456 – 19، 465 – 5، 571 – 22، 630 – 22، 636 – 11، 636 – 16، 641 – 24، 707 – 3، 743 – 19، 745 – 22، 863 – 12، 881 – 2، 885 – 20، 905 – 5،

·5 – 49 I ·4 – 991 ،22 – 990 ،17 – 949 ،7 – 928
·8 – 240 ،6 – 240 ،1 – 223 ،12 – 213 ،20 – 212
·15 – 485 ،17 – 470 ،20 – 438 ،17 – 404 ،1 – 388
– 96 ،9 – 20 ،16 – 12 ،5 – 9 II ؛19 – 666 ،13 – 509
؛6 – 446 ،12 – 435 ،3 – 426 ،7 – 320 ،11 – 112 ،3
·17 – 349 ،13 – 319 ،12 – 97 ،5 – 93 ،8 – 27 III
·7 – 552 ،7 – 482 ،17 – 441 ،7 – 397 ،12 – 358
·5 – 553

ït yïlï اِتْ يِلي ئىت يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل ناملىرىدىن بىرى. 264 – 7· I 451 – 5·

ïtladï اِتْلادي ئىتلىدى، ئىتقا ئوخشاتتى. 220 – 12· I 376 – 12·
(اِتْلارْ – اِتْلاماقْ *ïtlar – ïtlamak*) 220 – 13· I 376 – 13·

ïtlïoq اِتْلِغْ ئىتلىق. 84 – 15· I 132 – 16·

ïva اِڤا ئىۋا. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 78 – 21، 54 – 20· I 121 – 14، 78 – 3· قاراڭ: *yïva*·

ïvïk̨ اِڤِقْ تاغ ئۆچكىسى. 62 – 4، 188 – 5، 206 – 12· I 91 – 12، 318 – 14، 351 – 8·

ïvrïk̨ اِڤْرِقْ ئىۋرىق. 85 – 29، 86 – 2، 788 – 5· I 135 – 8، 135 – 11؛ III 180 – 19·

ïx اِشْ ئىس، چىراغ ئىسى، تۈرخۈن ۋە تامدىكى قۇرۇم. 39 – 20، 39 – 20· I 52 – 9، 52 – 10·

ïx اِيشْ ئىش. 47 – 15، 42 – 23، 52 – 29، 59 – 15، 60 – 7، 61 – 17، 110 – 17، 122 – 20، 123 – 9، 155 – 1، 157 – 4، 172 – 9، 187 – 16، 191 – 18، 191 – 24، 192 – 6، 206 – 3، 227 – 27، 265 – 12، 285 – 14، 341 – 18، 350 – 18، 358 – 8، 358 – 22، 375 – 28، 394 – 11، 422 – 16، 433 – 7، 471 – 13، 484 – 17، 497 – 6، 498 – 4، 509 – 15، 531 – 6، 534 – 12، 547 – 12، 555 – 14، 555 – 17، 567 – 4، 579 – 5، 584 – 14، 589 – 14، 604 – 16، 621 – 4، 660 – 19، 669 – 19، 700 – 8، 711 – 15، 713 – 20، 714 – 20، 717 – 10، 722 – 8، 728 – 28، 748 – 15، 749 – 15، 792 – 13، 797 – 12، 836 – 10، 837 – 16، 890 – 16، 894 – 21، 898 – 3، 905 – 12، 983 – 19، 1002 – 8·

·7 – 87 ،4 – 75 ،11 – 57 ،17 – 65 I ·25 – 1022
– 325 ،17 – 324 ،4 – 290 ،18 – 260 ،1 – 257 ،9 – 88
؛8 – 614 ،12 – 585 ،14 – 487 ،8 – 389 ،12 – 350 ،6
،11 – 177 ،1 – 176 ،6 – 150 ،3 – 125 ،6 – 33 II
،17 – 289 ،19 – 273 ،4 – 249 ،5 – 243 ،16 – 200
،17 – 481 ،11 – 410 ،16 – 333 ،9 – 311 ،1 – 290
– 46 ،6 – 41 ،12 – 39 ،10 – 35 ،1 – 15 III ؛7 – 499
– 198 ،7 – 189 ،7 – 105 ،5 – 103 ،7 – 66 ،12 – 54 ،8
،4 – 383 ،10 – 376 ،8 – 368 ،1 – 272 ،6 – 269 ،8
·13 – 607 ،19 – 570 ،5 – 539 ،6 – 398

ïxoqun اشْغُنْ رەۋەننىڭ بىر خىلى. 92 – 16· I 147 – 14·

ïxtonlandï اشْتُنْلَنْدِي ئىشتانلىق بولدى. 241 – 22· I 413 – 10·

(اشْتُنْلَنُرْ – اشْتُنْلَنْماقْ *ïxtonlanur – ïxtonlanmaq*) 241 – 25· I 413 – 14·

ïyïndï ايـــــنْدِي ئىيـــندى، كۇچـەندى، ئـــنجىقلىدى. 208 – 18· I 355 – 13·

(اينُرْ – اينْماقْ *ïyïnur – ïyïnmaq*) 208 – 19· I 355 – 15·

ïzmaqlandï اِزْمَقْلَنْدِي شور ئۆرلىدى. 240 – 25· I 411 – 17·

(اِزْمَقْلَنُرْ – اِزْمَقْلَنْمـــاقْ *ïzmaqlanur – ïzmaqlanmaq*) 240 – 27· I 411 – 20·

ïżïldï اذْلْدِي يېشىلدى، بوشىتىلدى. 157 – 12· I 261 – 11·

(اذْلُرْ – اذْلْماقْ *ïżïlur – ïżïlmaq*) 157 – 13· I 261 – 13·

ïżïnqu اذْنْجُـــو قويۇۋېتىلگەن، بوش. 111 – 26، 112 – 1· I 180 – 12، 180 – 16·

ïżïxdï اذْشْدِي سۇنۇشتى. 149 – 1· I 245 – 18·

(اذْشُورْ – اذْشْماقْ *ïżïxur – ïżïxmaq*) 149 – 3· I 246 – 1·

ïżsadï اذْسادِي ئەۋەتكۈسى كەلدى. 214 – 2· I 365 – 8·

(اذْسَارْ – اذْساماقْ *ïżsar – ïżsamaq*) 214 – 3· I 365 – 10·

ïżtï اِيذْتِي ئەۋەتتى. 1016 – 6· III 595 – 9·

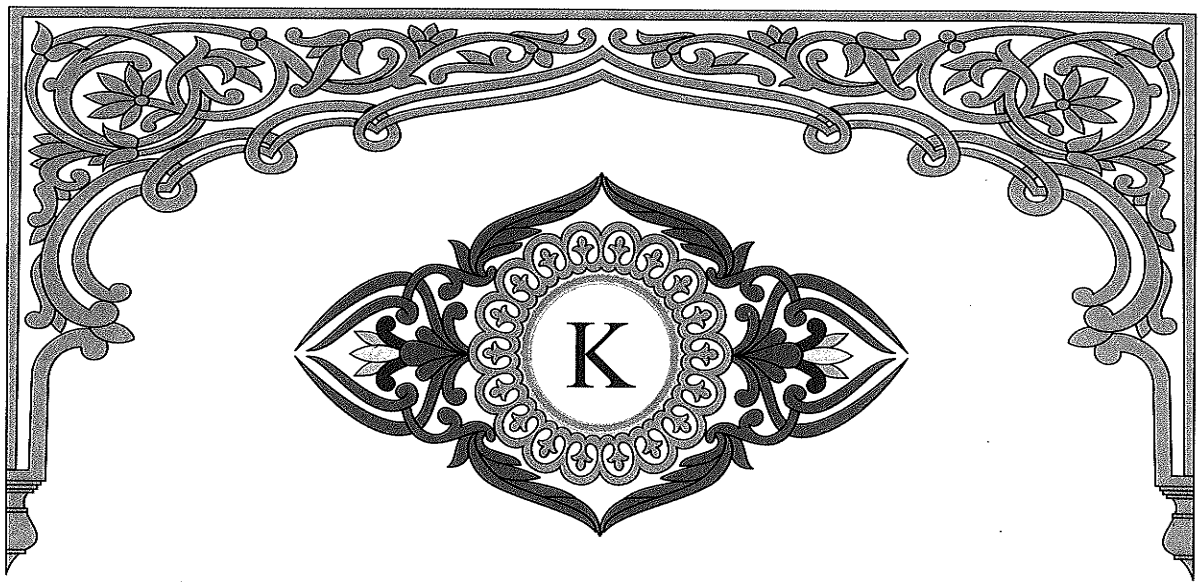
(ايذُورْ – ايذْماقْ *ïżur – ïżmaq*) 1016 – 8· III 595 – 12·

ïżuq اذُقْ قوتلۇق ۋە، مۇبارەك نەرسە، ئىرىملىق نەرسە. 60 – 19، 60 – 20· I 89 – 6، 89 – 7·

ïżuq اذُقْ: *taoq izuq* —— ئۆتكىلى بولمايدىغان تاغ. 60 – 22· I 89 – 10·

j

jinqü جـــىنجۇ ئۇنچـه، مـەرۋايـىت. ئوغۇزچـه ۋه قـىپـچاقچه. 318 – 15· I
544 – 9·

K

kə//gə كا كە ~ گە. يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى. 849 – 14· III 293 – 17·

kəbi كَبِي كەبى. ئوخشىتىش قوشۇمچىسى. 367 – 8، 738 – 6، I 630 – 4؛ III 83 – 2·

kəbit كَبِتْ دۇكان، ھاراق دۇكىنى. 271 – 24· I 463 – 5·

kəd كَدْ قالتىس. 247 – 3· I 422 – 11·

kədgirdi كَدْكِرْدِي توسۇنلۇق قىلدى، شاشلىق قىلدى. 551 – 4· II 281 – 8· (كَدْكِىراڭ – كَدْكِرْماكْ *kədgirər – kədgirmək*) II 551 – 5· 281 – 10·

kədrim كَدْرِمْ: *kədrim ət* — تېرىدىن ئاجرىتىلغان ئەت (گۆش). 368 – 11، I 632 – 7·

kədük كَدُكْ يۇڭدىن توقۇلۇپ، دۇبۇلغىنىڭ ئىچىگە كىيىلىدىغان بىر خىل باشكىيىم. 297 – 28· I 508 – 1·

kədüklük كَدُكْلُكْ: *kədüklük kiziz* — يامغۇرلۇق كىگىز. 385 – 18· I 661 – 7·

kəh kəh كاھْ كاھ ـ كاھ، ماھ ـ ماھ. ئىتنى چاقىرىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز. 778 – 16· III 162 – 10·

kək كَكْ قىيىنچىلىق. 622 – 12، 340 – 16· II 413 – 1؛ I 584 – 3·

kək كَكْ كەك، ئۆچ، ئاداۋەت. 622 – 10، 45 – 6· II 412 – 15؛ I 61 – 12·

kəklik كَكْلِكْ كەكلىك. 364 – 28· I 626 – 7·

kəkmək كَكْمَكْ: kəkmək ər — قىينىچىلىقلاردا پىشقان ئادەم. 365 – 1· I 626 – 8·

kəkrə كَكْرا كەكرە. 322 – 7· I 551 – 1·

kəktəxdi كَكْتَشْدِي كەك ساقلاشتى. 572 – 1· II 320 – 11·

kəktəxür – kəktəxmək (كَكْتَشُورْ – كَكْتَشْماكْ) II ·2 – 572 ·13 – 320

kəkük كَكُكْ كاككۇك. 625 – 17· II 418 – 10·

kəküx كاكُشْ دېۋىرقاي. 310 – 9· I 530 – 7·

kələgü كَلاكُو لەڭمەنتاقتاق. 341 – 1· I 584 – 12·

kələp كَلَبْ كەلەپ. بىر خىل ئوت. 269 – 13· I 459 – 4·

kələpləndi كَلَبْلَـــنْدِي كەلەپلەندى، كەلەپ ئوتى قاپلىدى. 609 – 12· II 391 – 2·

kələqü كَلاجُو سۆز. ئوغۇزچە. 338 – 17· I 580 – 12·

kələr كَلَرْ كېلەر. 277 – 6· I 472 – 12·

kəldi كَلْدِي كەلدى. 422 – 23· II 33 – 15·

kəlir – kəlmək (كَلِيرْ – كَلْماكْ) II ·24 – 422 ·16 – 33

kəlgirdi كَلْكِرْدِي كەلگىلى قوپتى. 551 – 14· II 282 – 5·

kəlgirər – kəlgirmək (كَلْكِـــرارْ – كَلْكِرْمـــاكْ) II ·15 – 551 ·6 – 282

kəligsədi كَلِكْسادِي كەلگۈسى كەلدى. 936 – 19· III 457 – 7·

kəligsər – kəligsəmək (كَلِكْســارْ – كَلِكْســاماكْ) III ·20 – 936 ·9 – 457

kəlimsindi كَلِمْسِنْدِي كېلىدىغاندەك كۆرۈندى. 602 – 4· II 376 – 19·

kəlimsinür – kəlimsinmək (كَلِمْســنُورْ – كَلِمْســنْماكْ) ·5 – 602 II ·2 – 377

kəlin كَلِنْ كېلىن. 308 – 7، 699 – 10· I 526 – 6؛ III 13 – 6·

kəlix كَلِشْ كېلىش، كېلىش – بېرىش. 281 – 13· I 480 – 5·

kəlixdi barïxdï كَلِشْـــدِي بَرِشْـــدِي كەلدى – باردى قىلىشتى. 485 – 11· II 151 – 16·

kəlixür – kəlixmək (كَلِشُورْ – كَلِشْماكْ) ·1 – 152 II ·14 – 485

kəlkin كَلْكِنْ كەلكۈن. 337 – 9· I 578 – 3·

kəlsədim كَلْكَسادِمْ كەلگۈم كەلدى. 901 – 4· III 389 – 6·

kəlsərmən – kəlsəmək (كَلْســارْمَنْ – كَلْســاماكْ) III ·6 – 901 ·9 – 389

kəltürdi كَلْتُرْدِي كەلتۈردى· 550 – 14· II 280 – 3·
(كَلْتُـــرُرْ – كَلْتُرْمـــاكْ kəltürür – kəltürmək) 550 – 15· II 280 – 4·

kəm كَمْ كېمسەل· 257 – 23· I 440 – 18·

kəmək كَمَكْ بىر خىل گۈللۈك يىپ رەخت· 298 – 22· I 509 – 9·

kəmi كَمِي كېمە. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە· 865 – 17· III 323 – 6·

kəmi كُمِي: kəmi talas — كىچىك تالاس. شەھەر ئىسمى· 865 – 18· III 323 – 8·

kəmixdi كَمِشْدِي تاشلىدى· 486 – 11· II 154 – 4·
(كَمِشُـــورْ – كَمِشْـــماكْ kəmixür – kəmixmək) 486 – 12· II 154 – 6·

kəmlədi كَمْلادِي ئاغرىدى، كېسەل بولدى· 912 – 5· III 411 – 11·
(كَمْـــلارْ – كَمْلامـــاكْ kəmlər – kəmləmək) 912 – 6· III 411 – 13·

kəmləndi كَمْلَنْدِي ئاغرىدى، كېسەل بولدى· 597 – 18· II 370 – 1·
(كَمْلَـــنُورْ – كَمْلَنْمـــاكْ kəmlənür – kəmlənmək) 597 – 19· II 370 – 3·

kəmlətti كَمْلَتِّي ئاغرىتتى· 675 – 9· II 510 – 11·
(كَمْلَـــتُورْ – كَمْلَتْمـــاكْ kəmlətür – kəmlətmək) 675 – 10· II 510 – 13·

kəmrük كَمْرُكْ: kəmrük səŋük — گۆشى شىلىۋېلىنغان سۆڭەك· 365 – 5· I 626 – 13·

kəmrüxdi كَمْرُشْدِي كېمىرىشتى· 573 – 14· II 323 – 11·
(كَمْرُشُورْ – كَمْرُشْماكْ kəmrüxür – kəmrüxmək) 573 – 16· II 323 – 13·

kəmürdi كَمُرْدِي كېمىردى· 465 – 23· II 113 – 15·
(كَمُـــرُرْ – كَمُرْمـــاكْ kəmürür – kəmürmək) 465 – 24· II 113 – 16·

kən كَـــنْ: kənd — سۆزىنىڭ قىسقارغان شەكلى· 258 – 19· I 442 – 10·

kənd كَنْدْ كەنت، شەھەر· 262 – 7، 146 – 14، 185 – 24، 195 – 6، 233 – 2، 788 – 24· I 447 – 15، 314 – 17، 330 – 16، 398 – 2؛ III 182 – 14·

kənd كَنْدْ يېزا - كەنت. ئوغۇزچە· 262 – 22· I 448 – 20·

kəndü كَنْدُو ئۆزى. 320 – 10· I 547 – 13·

kəndük كَنْدُكْ كۆندۈك، ساپالدىن ياسالغان، كۈپكە ئوخشاش قاچا. كەنچەكچە. 365 – 11· I 627 – 1·

kənpə كَنْبا كامپا. بىر خىل ئوتنىڭ ئىسمى. كەنچەكچە. 317 – 20· I 543 – 1·

kənq كانْجْ كَنْجْ بالا. 1015 – 16، 138 – 28، 215 – 9· 827 – 13· III 594 – 12؛ I 228 – 17، 367 – 19؛ III 252 – 1·

kənqək كَنْجاكْ كەنچەك. قەبىلە ئىسمى. 365 – 8· I 626 – 17·

kənqək sənir كَنْجاكْ سَنْكِرْ كەنچەك سەڭگىر. شەھەر ئىسمى. 365 – 9· I 626 – 18·

kənqəkləndi كَنْجَكْلَنْدِي كەنچەكلەشتى. 617 – 15· II 405 – 6· (كَنْجَكْلَنُورْ – كَنْجَكْلَنْماكْ *kənqəklənür – kənqəklənmək*) 617 – 17· II 405 – 9·

kənqliyü كانْجْ لِيُو بايراملاردا ياكى خانلارنىڭ زىياپەتلىرىدە بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۇچۇن، ئوتتۇز گەز ئېگىزلىكتە مۇنار شەكلىدە راسلانغان داستىخان. 1015 – 17· III 594 – 14·

kənzi كَنْزِي بىر خىل چىن دۇردۇنى. 322 – 12· I 551 – 9·

kənəs كَنَكْسْ تېيىز. 959 – 28· III 498 – 13·

kənəx كَنَكْشْ كېڭەش. 960 – 3· III 498 – 17·

kənəxdi كَيِنَكْشْدِي كېڭەشتى. 983 – 9· III 538 – 9· (كَيِنَكاشُورْ – كَيِنَكاشْماكْ *kənəxür – kənəxmək*) III 983 – 10· III 538 – 11·

kənirsidi كَنكِرْسِيدِي قاڭسىدى. 994 – 15· III 559 – 1· (كَنكِرْسِيرْ – كَنكِرْسِيماكْ *kənirsir – kənirsimək*) III 994 – 16· III 559 – 3·

kənütti كَنكُتّي كېڭەيتتى. 658 – 10· II 477 – 14· (كَنكُسْتُورْ – كَنكُتْماكْ *kənütür – kənütmək*) II 658 – 11· II 478 – 2·

kəpək كَبَكْ، كَباكْ كېپەك. 297 – 13، 646 – 6، 760 – 15، 765 – 14· I 507 – 5؛ II 454 – 16؛ III 126 – 9، 137 – 6·

kəpək كَبَكْ كېپەك. باش كېپىكى. 297 – 14· I 507 – 7·

kəpək yinqü كَبَكْ يِنْجُو ئۇششاق مەرۋايىت. 297 – 13· I 507 – 5·

kəpəklik كَبَكْلِكْ كېپەكلىك، خامپا. 385 – 12، 386 – 25· I 660 – 18، 663 – 13·

kəpəli كَبالِي كىيىلە، كىيىنەك· 341 – 6· I 585 – 3·

kəpəz كَبــــازْ كىيۆەز· 226 – 5، 233 – 23، 386 – 12· I 386 – 5، 399 – 11، 662 – 17·

kəpəzlik كَبَزْلِكْ كىيۆەزلىك· 384 – 14· I 659 – 12·

kəpidi كَبِيدِي ئەكچىدى· 882 – 3· III 351 – 15·

kəpir – kəpimək (كَبِيرْ – كَبِيماكْ 882 – 5· III 352 – 1·

kəpitti كَبِتّي ئەكچىتتى، قۇرۇتتى· 636 – 20· II 436 – 3·

kəpitür – kəpitmək (كَبِــــتُورْ – كَبِتْمــــاكْ 636 – 21· II 436 – 5·

kəqə كَجا كىگىز· ئوغۇزچە· 854 – 10· III 302 – 10·

kəqə كَجا كىچە· 854 – 12، 854 – 14· III 302 – 12، 302 – 13·

kəqə كَجا كاجۇا· 854 – 26· III 303 – 15·

kəqi كَجِي ئۆچكە· ئوغۇزچە· 854 – 11· III 302 – 11·

kəqik كَجِكْ كىيچىك· 297 – 18· I 507 – 11·

kəqildi كَجِلْدِي كىيچىلدى· 514 – 18· II 191 – 7·

kəqlür – kəqilmək (كَجْلُرْ – كَجِلْماكْ 514 – 19· II 191 – 8·

kəqip كجب كىيچىپ، ئۆتۈپ· 192 – 19· I 325 – 2·

kəqitti كَجِتّي كەچۈردى· 637 – 21· II 438 – 16·

kəqitür – kəqitmək (كَجِتُورْ – كَجِتْماكْ 637 – 22· II 439 – 2·

kəqitti كَجِتّي كىيچىكتۈردى· 638 – 5· II 439 – 9·

kəqitür – kəqitmək (كَجِــــتُورْ – كَجِتْمــــاكْ 638 – 6· II 439 – 10·

kəqix كَجِشْ كىيچىك· 280 – 20· I 479 – 4·

kəqixti كَجِشْتِي كىيچىشتى· 470 – 15· II 123 – 9·

kəqixür – kəqixmək (كَجِشُــورْ – كَجِشْــماكْ 470 – 16· II 123 – 11·

kəqrüxdi كَجْرُشْدِي كەچۈرۈشتى· 572 – 9· II 321 – 5·

kəqrüxür – kəqrüxmək (كَجْرُشُورْ – كَجْرُشْماكْ 572 – 12· II 321 – 9·

kəqsətti كَجْسَــــتّي كەچۈرمــەك بولــدى، ئۆتكۈزمــەك بولــدى· 665 – 14· II 491 – 13·

kəqsətür – kəqsətmək (كَجْسَــتُورْ – كَجْسَــتْماكْ 665 – 16· II 491 – 16·

kəqti كَجْتِي كەچتى، ئۆتتى· 406 – 20· II 4 – 10·

(كَجارْ – كَجْماكْ *kəqər – kəqmək*) 406 · 22 – 4 · 14
kəqtürdi كَجْتُرْدِي كەچتۇردى، ئۆتكۈزدى. 549 · 14 – 278 · 8
(كَجْتُـــرُرْ – كَجْتُرْمـــاكْ *kəqtürür – kəqtürmək*) 549 · 16 – 278 · 10
kəqündi كَجُنْدِي كېچىۋاتقانەك كۆرۈندى. 519 · 19 – 221 · 16
(كَجُـــنُورْ – كَجُنْمـــاكْ *kəqünür – kəqünmək*) 519 · 20 – 222 · 1
kəqürdi كَجُرْدِي كەچۈردى، ئۆتكۈزدى. 458 · 16 – 99 · 8
(كَجُـــرُرْ – كَجُرْمـــاكْ *kəqürür – kəqürmək*) 458 · 18 – 99 · 12
kəqürgən كَجُرْكانْ كەچۈرىدىغان. 394 · 9 – 676 · 11
kəqürgən كَجُرْكـــانْ *bu ər ol təlim ix kəqürgən* — بۇ نۇرغۇن ئىشنى ئورۇندايدىغان (قابىل) ئادەم. 394 · 11 – 676 · 14
kəqürtti كَجُرْتّي كەچتۈردى ~ كەچكۈزدى. 1010 · 23 – 586 · 15
(كَجُرْتُرْ – كَجُرْتْمـــاكْ *kəqürtür – kəqürtmək*) 1010 · 25 – 586 · 18
kərəgü كَراكُو چېدىر (تۇركمەنچە)، كىگىز ئۆي. 340 · 13 – 307 · 24، 584 · 1 – 525 · 10 – 340 · 16 · 3 – 584
kərək كَرَكْ، كَراكْ كېرەك. 298 · 3 – 106 · 8 – 111 · 7 – 126 · 11، 298 · 12 – 852 · 11 – 965 · 9 – 508 · 7 – 170 · 7، 179 · 10 – 206 · 14 – 221 · 9 – 508 · 17: 298 · 11 – 507 · 7
kərəklədi كَـــرَكْلادِي كېرەك قىلدى، ئاختۇردى، ئىزدىدى. 941 · 4 – 466 · 4
(كَـــرَكْلارْ – كَرَكْلامـــاكْ *kərəklər – kərəkləmək*) 941 · 6 – 466 · 7
kərəklig كَرَكْلِكْ كېرەكلىك. 385 · 25 – 661 · 17
kərəm كَرَمْ گەرەم، گەمە. 303 · 10 – 517 · 16
kərəy كَرايْ ئۇستىرا. ئوغۇزچە. 821 · 1 – 240 · 9
kərdi كَرْدِي كەردى، سوزدى؛ كېرەلىدى، توستى. 408 · 16 – 8 · 13
kərdi كَرْدِي ئۇردى، قاۋىدى. قارلۇقچە. 408 · 20 – 9 · 5
(كَرارْ – كَرْماكْ *kərər – kərmək*) 408 · 20 – 9 · 6
kərgük كَرْكُكْ كەرگۈك. 628 · 7 – 422 · 6
kərildi كَرِلْدِي كېرىلدى، سوزۇلدى. 505 · 1 – 191 · 17

(كَرِلُرْ – كَرِلْماكْ *kərilür – kərilmək*) 505 · 3 – 192 II · 3 –

kərilgən كَرِلْكانْ: *bu nəŋ ol kərilgən* — بۇ كېرىلمىگان نەرسە. 395 – 16· I 678 – 15·

kərilgən كَرِلْكــانْ: *bu ər ol təlim kərilgən* — بۇ تولا كېرىلمىگان (ئەسنەيدىغان) ئادەم. 395 – 18· I 678 – 18·

kərim كَرِمْ تامغا تارتىلمىغان گۇللۇك چايشاپ. 303 – 11· I 517 – 17·

kəritti كَرِتّي قاۋاتتى. قارلۇقچە. 641 – 20· II 445 – 18·

(كَرِتُورْ – كَرِتْماكْ *kəritür – kəritmək*) 641 – 20· II 446 – 1·

kərix كَرِشْ ئۇستىگە چىققىلى بولمىغان تاغ چوققىسى. ئوغۇزچە. 280 – 27· I 479 – 9·

kərix كَــرِشْ ئاتنىڭ گەجگىسى، ئۇچىسى. 280 – 28، 281 – 2· I 479 – 11، 479 – 12·

kərix كَرِشْ ئۇرۇش ۋە جاڭجالدا تاقابىل تۇرۇش، قارشىلىق كۆرسىتىش. 281 – 7· I 479 – 16·

kərix كَرِشْ تىركىشىش، ئۇرۇشۇش. 281 – 11· I 480 – 3·

kərixdi كَرِشْدِي كېرىشتى، تارتىشتى. 475 – 4· II 132 – 3·

(كَرِشُــورْ – كَرِشْــماكْ *kərixür – kərixmək*) 475 – 6· II 132 – 6·

kərixdi كَرِشْدِي تارتىشتى، تالاشتى، تاكاللاشتى. 475 – 7· II 132 – 7·

(كَرِشُــورْ – كَرِشْــماكْ *kərixür – kərixmək*) 475 – 10· II 132 – 12·

kərki كَرْكِي كەكە. 327 – 24· I 560 – 17·

kərpiq كَــرْبِجْ كىرپىچ، خىش. 346 – 25، 282 – 18، 780 – 1· I 594 – 9، 482 – 15؛ III 165 – 12·

kərtik كَرْتِكْ قىناق. 364 – 10· I 625 – 1·

kərtildi كَــرْتِلْدِي كەرتىلدى، ئەن سېلىندى، خارلاندى. 583 – 16· II 342 – 13·

(كَرْتِلُورْ – كَرْتِلْماكْ *kərtilür – kərtilmək*) 584 – 3· II 343 – 3·

kərtixdi كَرْتِشْدِي كەرتىشتى. 572 – 3· II 320 – 14·

(كَرْتِشُــورْ – كَرْتِشْــماكْ *kərtixür – kərtixmək*) 572 – 5· II 320 – 17·

kərtti كَرْتّي كەرتتى، بەلگە سالدى. 1007 – 22· III 580 – 16·

(كَرْتارْ – كَرْتْماكْ *kərtər – kərtmək*) 1007 – 25· III 581 – 2·

kərtük كَرْتُكْ كەرتىك. 364 – 8· I 624 – 15·

kərtük kəmrük كَرْتُكْ كَمْرُكْ كەرتمك ـ كەمتۈك. 364 – 8· I 624 – 15·

kərtürdi كَرْتُرْدِي كەردۈردى، يايدۇردى، تارتقۇزدى. 549 – 17· II 278 – 12·

(كَرْتُـرُرْ – كَرْتُرْمـاكْ kərtürür – kərtürmək) 549 – 20· II 278 – 17·

kərü// kərü كَـرُو، كِـرُو، كـرُو، كِـيرُو ئارقا، ئارقىمۇئارقا، ئۇدۇل، ... قارىغاندا مەنسىدىكى سۆزلەر. 275 – 7، 301 – 4، 740 – 10، 789 – 9، 874 – 19، 874 – 29· I 468 – 17، 513 – 3؛ III 87 – 7، 183 – 7، 337 – 10، 338 – 6·

kərxəgü كَرْشَـكُو: kərxəgü at — گەجگىسى يېغىر ئات. 373 – 2· I 640 – 3·

kərzü كارژو لاي قۇمىلاق. 1018 – 6· III 599 – 3·

kəs كَـسْ كېسىم، توغرام. 251 – 23، 251 – 23· I 430 – 10، 430 – 11·

kəs كَسْ كېسەك، چالما. 251 – 25· I 430 – 12·

kəsək كَسَـكْ كېسىك، توغرام. 298 – 16، 298 – 16· I 509 – 2، 509 – 3·

kəsdi كَسْدِي كەستى. 411 – 10· II 14 – 6·

(كَسارْ – كَسْماكْ kəsər – kəsmək) 411 – 11· II 14 – 7·

kəsgük كَسْكُكْ كەسگەك، تەرەڭگە. 628 – 9· II 422 – 9·

kəsildi كَسِلْدِي كېسىلدى. 505 – 9· II 192 – 10·

(كَسِلُرْ – كَسِلْماكْ kəsilür – kəsilmək) 505 – 10· II 192 – 11·

kəsilgən كَسِـلْكانْ: bu yïp ol kəsilkən — بۇ ئۇزۇلمىدىغان يىپ. 395 – 25· I 679 – 4·

kəsindi كَسِنْدِي كېسىۋالدى. 520 – 16· II 223 – 18·

(كَسِنُورْ – كَسِنْماكْ kəsinür – kəsinmək) 520 – 17· II 224 – 1·

kəsixdi كَسِشْدِي كېسىشتى. 477 – 7· II 136 – 8·

(كَسِشُـورْ – كَسِشْـماكْ kəsixür – kəsixmək) 477 – 9· II 136 – 11·

kəsladi كَسْلادِي چالمىلىدى، چالما ئاتتى. 911 – 22· III 410 – 16·

(كَسْـلارْ – كَسْـلاماكْ kəslər – kəsləmək) 911 – 23· III 410 – 17·

kəslindi كَسْلِنْدِي كېسىلدى، كەسلەندى. 597 – 8· II 369 – 3·

(كَسْلِنُورْ – كَسْلِنْماكْ kəslinür – kəslinmək) 597 – 9· II 369 – 4·

kəslinqü كَسْلِنْجُو كەسلەنچۈك. 871 – 27· III 334 – 3·

kəslixdi كَسْلِشْدِي كېسىلدى، ئۈزۈلدى. 574 – 8· II 324 – 15·
(كَسْلِشُورْ – كَسْلِشْماكْ kəslixür – kəslixmək) 574 – 9· II
325 – 1·

kəsmə كَسْما ياپىلاق ئۇچلۇق نەيزە ياكى ئوق باشىقى. 330 – 3· I
564 – 15·

kəsmə كَسْما كەسمە، كوكۇلا، ماڭلاي چاچ. 330 – 4، 183 – 11· I
564 – 16، 310 – 1·

kəsmələndi كَسْمَلَنْدِي كەسمىلىك بولدى، كوكۇلا قويدى. 842 – 21· III
281 – 6·

(كَسْمَلَنُورْ – كَسْمَلَنْماكْ kəsmələnür – kəsmələnmək) 842 – 22·
III 281 – 8·

kəstəm كَسْتَمْ كېچىسى ئۆزى كېلىپ قالغان مېھمانلارغا بېرىلمىدىغان
زىياپەت. 368 – 12· I 632 – 9·

kəstər كَسْتَرْ تەشتەك. ئۇچ تىلىدا. 348 – 19· I 597 – 7·

kəstürdi كَسْتُرْدِي كەستۈردى. 550 – 4· II 279 – 8·

(كَسْتُرُرْ – كَسْتُرْماكْ kəstürür – kəstürmək) 550 – 5· II
279 – 10·

kəsürgü كَسُرْكُو قاپ، خالتا. 371 – 23، 272 – 19، 728 – 11· I
638 – 5، 464 – 13؛ III 65 – 4·

kətən كَتَنْ جاپا ـ مۇشەققەت، قىينىچىلىق، يوقسۇللۇق. 307 – 23،
307 – 24· I 525 – 9، 525 – 10·

kətixdi كَتِشْدِي كېتىشتى، ئايرىلىشتى. 468 – 21· II 119 – 6·

(كَتِشُورْ – كَتِشْماكْ kətixür – kətixmək) 468 – 23· II
119 – 9·

kətki كَتْكِي: kətki at ـــ تۆشلۈك ئات، بېلى ئىنچىكە، تۆشى كەڭ ئات.
327 – 17· I 560 – 9·

kətmən كَتْمانْ كەتمەن. 337 – 25· I 579 – 10·

kətti كَتِّي كىيدى. 634 – 1· II 431 – 19·

(كَذارْ – كَذْماكْ kəżər – kəżmək) 634 – 2· II 432 – 2·

kətü كَتُو چولاق. قىپچاقچە. 854 – 4· III 302 – 2·

kətüt كَتُتْ: kətüt kixi ـــ تۇرتۈك چىراي، يۇزى سۆرۈن كىشى. 623 –
15· II 414 – 10·

kəvəg كَفَكْ بۇرۇن كۆمۈرچىكى. 298 – 18· I 509 – 4·

kəvəl كَفَلْ يورغا. 301 – 13، 502 – 18· I 513 – 16؛ II 187 – 7·

kəvdi كَفْدِي چاينىدى. 415 – 4· II 20 – 13·

(كَفَارْ – كَفْماكْ kəvər – kəvmək) 415 – 7· II 21 – 1·

kəvgək كَفْكاكْ كېكەچ. 628 – 18· II 422 – 18·

kəvgin كَفْكِنْ: kəvgin ax — قورساقتا تۇرمايدىغان، قۇۋۇشتۇرغۇچ ئاش. 337 – 7· I 577 – 16·

kəvildi كَفْلْدِي ئاجىزلىدى. 505 – 20· II 193 – 6·

kəvli كافْلِي كويلا، دەريا ئېغىزى. كەنچەكچە. 1018 – 13· III 599 – 12·

kəvqi كَفْجِي كەمچەن. 318 – 25· I 545 – 4·

kəvrədi كُفْرادِي ئاجىزلىدى. 898 – 16· III 384 – 6·

(كَفْرارْ – كَفْراماكْ kəvrər – kəvrəmək) 898 – 18· III 384 – 9·

kəvrəg كَفْرَكْ كاۋاك. 364 – 21· I 625 – 14·

kəvrətti كَفْرَتِّي ئاجىزلاتتى، بوشاشتۇردى. 664 – 16· II 489 – 16·

(كَفْرَتُورْ – كَفْرَتْماكْ kəvrətür – kəvrətmək) 664 – 17· II 489 – 18·

kəvrik كَفْرِكْ ئېگىز ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخ. 364 – 19· I 625 – 12·

kəvsəŋ كفسنك كەپسەن. 976 – 23· III 526 – 8·

kəvtürdi كَفْتُرْدِي ئاجىزلاتقۇزدى. 550 – 7· II 279 – 12·

(كَفْتُرُرْ – كَفْتُرْماكْ kəvtürür – kəvtürmək) 550 – 8· II 279 – 14·

kəvxədi كَفْشَدِي كۆشىدى؛ يۇمشىدى. 902 – 15· III 392 – 1·

(كَفْشارْ – كَفْشاماكْ kəvxər – kəvxəmək) 902 – 17· III 392 – 4·

kəvxəg كَفْشَكْ: kəvxəg nəŋ — يۇمشاق نەرسە. 364 – 23· I 625 – 17·

kəvxəndi كَفْشَنْدِي كۆشەندى، كۆشىدى. 596 – 17· II 367 – 16·

(كَفْشَنُورْ – كَفْشَنْماكْ kəvxənür – kəvxənmək) 596 – 18· II 367 – 17·

kəvxətti كَفْشَتِّي بوشاشتۇردى، يۇمشاتتى، كۆشەتتى. 667 – 4· II 494 – 10·

(كَفْشَتُورْ – كَفْشَتْماكْ kəvxətür – kəvxətmək) 667 – 5· II 494 – 12·

kəvxəxdi كَفْشَشْدِي كۆشەشتى. 676 – 27· II 513 – 13·

(كَفْشَشُورْ – كَفْشَشْماكْ kəvxəxür – kəvxəxmək) 676 – 28· II 513 – 15·

kəxmir كَشْمِيرْ كەشمىر. شەھەر ئىسمى. 348 – 20· I 597 – 8·

kəygən كَيْكانْ كەيگەن. دەريا ئىسمى. 821 – 15· III 241 – 6·

kəyik كَـيِكْ كېيىك، ياۋايى ھايۋان، ئەسلىدە ياۋايى بولغان ھەرقانداق نەرسە، ئوۋ ھايۋانلىرى. 815 – 2، 129 – 3، 164 – 21، 177 – 27، 205 – 4، 227 – 29، 321 – 14، 409 – 13، 467 – 26، 492 – 26، 510 – 13، 517 – 1، 630 – 22، 802 – 7، 815 – 2، 815 – 4، 815 – 4، 815 – 5، 1009 – 8· III 230 – 9؛ I 211 – 10، 276 – 12، 348 – 7، 389 – 10، 549 – 14؛ II 10 – 5، 117 – 19، 167 – 7، 202 – 15، 216 – 4، 426 – 3؛ III 230 – 11، 230 – 12، 230 – 14، 583 – 5·

kəylig كَيْلِكْ مايمۇن. 822 – 2· III 242 – 5·

kəyük كَيُكْ كىگىزدىن ئىشلەنگەن يامغۇرلۇق. 815 – 7· III 230 – 16·

kəz كَزْ كەين، ئارقا. 250 – 8· I 427 – 16·

kəz كَزْ گەز، قىرماق. 250 – 10· I 427 – 17·

kəz كَزْ كەس. چىندا ئىشلەنگەن بىر خىل يىپەك رەخت. 250 – 12· I 427 – 20·

kəzdi كَزْدِي كەزدى. 410 – 10· II 12 – 7·

(كَزارْ – كَزْماكْ *kəzar – kəzmək*) 410 – 11· II 12 – 8·

kəzgərdi كَزْكَرْدِي گەزلىدى، كىرتىكلىدى. 551 – 6· II 281 – 11·

(كَزْكَـرُرْ – كَزْكَرْمـاكْ *kəzgərür – kəzgərmək*) II 551 – 7· 281 – 13·

kəzik كَزِكْ كېزىك. 298 – 8· I 508 – 12·

kəzik كَزِكْ: *sarıq kəzik* — سېرىقكېسەل. 298 – 9· I 508 – 14·

kəzik كَزِكْ كېزەك، نوۋەت. 298 – 10· I 508 – 15·

kəzik كَزِكْ جۇرئەت. 298 – 12· I 508 – 17·

kəzitti كَزِتِّي كەزدۇردى. 642 – 15· II 447 – 11·

(كَزِتُورْ – كَزِتْماكْ *kəzitür – kəzitmək*) 642 – 17· II 448 – 1·

kəzixdi كَزِشْدِي كېزىشتى. 476 – 14· II 135 – 5·

(كَزِشُـورْ – كَزِشْـماكْ *kəzixür – kəzixmək*) II 476 – 16· 135 – 8·

kəzlədi كَـزْلادِي گەزلىدى، گەز چىقاردى، كىرتىك چىقاردى، بەتلىدى. 911 – 15· III 410 – 5·

(كَزْلارْ – كَزْلاماكْ *kəzlər – kəzləmək*) 911 – 16· III 410 – 7·

kəzləndi كَزْلَنْدِي گەزلەندى، گەز باغلىدى. 597 – 2· II 368 – 10·

(كَزْلَنُورْ – كَزْلَنْمَاكْ *kəzlənmək – kəzlərnür*) II ·4 – 597 ·13 – 368

kəzlətti كَزْلَتِي گەزلەتتى. 675 – ·4 II ·4 – 510

(كَزْلَتُورْ – كَزْلَتْمَاكْ *kəzlətmək – kəzlətür*) 675 – ·5 II ·5 – 510 ·6

kəzləxdi كَزْلَشْدِي گەزلەشتى، بەتلەشتى. 574 – ·1 II ·1 – 324 ·6

(كَزْلَشُورْ – كَزْلَشْمَاكْ *kəzləxmək– kəzləxür*) 574 – ·3 II ·3 – 324 ·10

kəzlik كَزْلِكْ خوتۇنلار كىيىملىرىگە تاقايدىغان ياكى يېنىدا ئېلىپ يۈرىدىغان كىچىك پىچاق. 364 – ·14 I ·5 – 625

kəż كَذْ قالتىس. 247 – ·5 I ·14 – 422

kəżgü كَذْكُو كىيىم – كېچەك، ئۇستباش. 327 – ·19 I ·12 – 560

kəżildi كَذِلْدِي كىيىلدى. 504 – ·23 II ·14 – 191

(كَذِلُرْ – كَذِلْمَاكْ *kəżilmək – kəżlür*) 504 – ·24 II ·15 – 191

kəżindi كَذِنْدِي: *kəzindi ton* — كۆپ كىيىلگەن تون. 342 – ·2 I ·9 – 586

kəżirdi كَذِرْدِي قاقلىدى، قاق قىلدى. 459 – ·10 II ·1 – 101

(كَذِرَارْ – كَذِرْمَاكْ *kəżirmək – kəżirər*) 459 – ·11 II ·3 – 101

kəżlədi كَذْلادِي تىرىشتى، ئىجتىھات قىلدى. 911 – ·12 III ·1 – 410

(كَذْلارْ – كَذْلاماكْ *kəżləmək – kəżlər*) 991 – ·13 III ·3 – 410

kəżrildi كَذْرِلْدِي قاقلاندى، تىلىپ قاقلاندى. 584 – ·6 II ·7 – 343

(كَذْرِلُورْ – كَذْرِلْمَاكْ *kəżrilmək – kəżrilür*) 584 – ·7 II ·9 – 343

kəżrixdi كَذْرِشْدِي قاقلاشتى. 572 – ·17 II ·15 – 321

(كَذْرِشُورْ – كَذْرِشْمَاكْ *kəżrixmək – kəżrixür*) 572 – ·18 II ·17 – 321

kəżrüldi كَذْرُلْدِي كىيدۈرۈلدى. 584 – ·4 II ·4 – 343

(كَذْرُلُورْ – كَذْرُلْمَاكْ *kəżrülmək – kəżrülür*) 584 – ·5 II ·6 – 343

kəżrüxdi كَذْرُشْدِي كىيدۈرۈشتى. 572 – ·14 II ·11 – 321

(كَذْرُشُورْ – كَذْرُشْمَاكْ *kəżrüxmək – kəżrüxür*) 572 – ·16 II ·13 – 321

kəżti كاذْتِي كَذْتِي كەيدى ~ كىيدى. 1017 – ·18، 634 – ·2 III 598 – 1: II 432 – ·1

(كاذارْ – كاذْماكْ kəżar – kəżmək) 1017 · 19 – 598 III · 3 –

kəżük كَـــذُكْ يامغۇرلۇق · 297 – 27، 720 · 20 – 507 I ؛19 III · 50 – 13

kəżürdi كَذُرْدِي كىيدۇردى · 459 – 8 II · 100 – 16

(كَـــذُرُرْ – كَذُرْمـــاكْ kəżürür – kəżürmək) 459 – 9 II · 100 – 18

kəżürsədi كَذُرْسادِي كىيدۇرگۇسى كەلدى · 935 – 1 III · 454 – 2 ·

(كَذُرْســارْ – كَذُرْســاماكْ kəżürsar – kəżüsəmək) 935 – 2 III · 454 – 4

kəżüt كَذُتْ كىيىت · 271 – 27، 272 – 1 · I 463 – 8، 463 – 11 ·

kəbi كِبِي كەبى · ئوخشىتىش قوشۇمچىسى · 707 – 3 · III 27 – 8 ·

kədin كِيدِنْ كەين · 161 – 17، 178 – 14 · I 269 – 9، 300 – 17 ·

kəkirdi كِكِرْدِي كېكىردى · 464 – 23 · II 111 – 17 ·

(كَكِــرارْ – كَكِرْمــاكْ kəkirər – kəkirmək) 464 – 24 · II 111 – 18 ·

kəmi كِمـــي كېمـه · تۇركچـه · 865 – 20، 865 – 23 · III 323 – 10، 323 – 12 ·

kənikti كِنِكْتِي زەئىپلەشتى · 526 – 10 · II 234 – 11 ·

kəŋ كِنْكْ كەڭ · 954 – 5، 954 – 8 · III 489 – 16، 489 – 17 ·

kəŋədi كِينِكادِي كېڭەشتى، مەسلىھەتلەشتى · 984 – 21 · III 540 – 14 ·

(كِينِكارْ – كِينِكاماكْ kəŋər – kəŋəmək) 984 – 22 · III 541 – 2 ·

kəŋitti كِينِكتِي كېڭەيتتى · 984 – 14 · III 540 – 10 ·

(كِينِكــتُورْ – كِينِكتْمــاكْ kəŋitür – kəŋitmək) 984 – 15 · III 540 – 12 ·

kəŋründi كِينِكْرُنْدِي كەڭرىپ كەتتى، بېيىدى، بايىشاتلاندى · 987 – 12 · III 545 – 13 ·

(كِينِكْرُنُورْ – كِينِكْرُنْماكْ kəŋrünür – kəŋrünmək) 987 – 13 · III 546 – 1 ·

kəŋüdi كِينِكُودِي كېڭەيدى · 984 – 24 · III 541 – 3 ·

(كِيــنِكُورْ – كِينِكُومــاكْ kəŋür – kəŋümək) 984 – 25 · III 541 – 4 ·

kəŋürdi كِينِكُرْدِي كېڭەيتتى · 982 – 2 · III 535 – 16 ·

(كِينِكــرُرْ – كِينِكْرْمــاكْ kəŋürür – kəŋürmək) 982 – 3 · III 535 – 18 ·

kəp كِيبْ كەپ، كىپىت، قېلىپ. 780 – 1· III 165 – 11·

kəp كِيبْ كەبى، ئوخشاش، ... دەك. ئوغۇزچە. 780 – 3· III 165 – 13·

kəq كِيجْ كەچ. 781 – 1، 226 – 13· III 167 – 8؛ I 386 – 14·

kəqildi كِيجِلْدِي كېچىكتۈرۈلدى. 837 – 16· III 272 – 1·

III ·17 – 837 (*kəqilür – kəqilmək* كِيجِلْمَاكْ ~ كِيجِلُورْ)
272 – 2·

kəqti كِيجْتِي كېچىكتى. 826 – 13· III 249 – 5·

III ·14 – 826 (*kəqər – kəqmək* كِيجَارْ ~ كِيجْمَاكْ) 249 – 6·

kəqürdi كِيجُرْدِي كېچىكتۈردى. 831 – 15· III 260 – 1·

III ·16 – 831 (*kəqürür – kəqürmək* كِيجُرُورْ ~ كِيجُرْمَاكْ)
260 – 2·

kətərdi كِيتَرْدِي كەتتۈردى ~ كەتكۈزدى، ئېلىۋەتتى. 831 – 11· III
259 – 14·

III ·13 – 831 (*kətərür – kətərmək* كِيتَرُورْ ~ كِيتَرْمَاكْ)
259 – 18·

kətti كِتِي كەتتى. 634 – 3· II 432 – 3·

II ·4 – 634 (*kəżər – kəżmək* كِذَارْ ~ كِذْمَاكْ) 432 – 4·

kəżin كِيذِنْ كېيىن. 422 – 3· II 32 – 13·

kibə كِبَا قىسقا ۋاقىت، ئاز ۋاقىت. ئوغۇزچە. 853 – 5، 853 – 9· III
300 – 1، 300 – 8·

kikdi كِكْدِي بىلدى، جەيلدى. 632 – 1· II 428 – 8·

II ·2 – 632 (*kikər – kikmək* كِكَارْ ~ كِكْمَاكْ) 428 – 10·

kikqürdi كِكْجُرْدِي جەيلدى، قايردى، سۈركەشتۈردى؛ كۈشكۈرتتى. 550 –
II ·21 – 280 – 13·

II ·25 – 550 (*kikqürür – kikqürmək* كِكْجُرُورْ ~ كِكْجُرْمَاكْ)
280 – 18·

kikrüldi كِكْرُلْدِي كىرگۈزۈلدى. 584 – 8· II 343 – 10·

II ·9 – 584 (*kikrülür – kikrülmək* كِكْرُلُورْ ~ كِكْرُلْمَاكْ)
343 – 12·

kim كِمْ، كِيمْ كىم. سوراق ئالمىشى. 258 – 1، 105 – 25، 155 –
20 – 281، 3 – 258، 1 – 258، 19 – 248، 19 – 161، 26·
22 – 622، 5 – 615، 16 – 491، 9 – 324، 9 – 286·
8 – 169، 3 – 441 I ·3 – 794، 20 – 782، 11 – 769·
– 480، 6 – 441، 4 – 441، 7 – 425، 11 – 269، 9 – 258

12، 1 – 489، 16 – 554؛ II 2 – 164، 9 – 400، 413 –
11؛ III 144 – 14، 1 – 170، 8 – 192.

kimixkə كمشكا قەشقەردىن چىقىدىغان گۈللۈك پالاس. 371 – 26. I 638 – 8.

kimsən كىمسەن ئالتۇن قاداق. 333 – 2. I 570 – 2.

kin yïpar كىن يىپار كىندىك ئىپار. 259 – 1. I 442 – 19.

kiŋüt كىڭۈت. شەھەر ئىسمى. 958 – 13. III 495 – 6.

kiqidi كىچىدى قىچىشتى. 883 – 13. III 354 – 6.

kiqik كىچىك (كىچىر – كىچىماك kiqir – kiqimək) 883 – 14. III 354 – 8.
كىچىك كىچىك. 297 – 26، 425 – 17، 472 – 7، 472 – 12.
I 507 – 18؛ II 38 – 13، 126 – 9، 126 – 13.

kiqik kəygən كىچىك كەيگەن. دەريا ئىسمى. 821 – 16. III 241 – 7.

kiqiklədi كىچىكلىدى كىچىك ھېسابلىدى. 941 – 13. III 466 – 15.

kiqindi كىچىندى قىچىشتى، يولدىن چىقتى. 519 – 26. II 222 – 9.

kiqitti كىچىتتى قىچىشتۇردى. 638 – 3. II 439 – 6.

kiqüg كىچۈك كىچىك. 81 – 2. I 125 – 9.

kir كىر كىر، پاسكىنا. 563 – 12، 578 – 27. II 304 – 15، 333 – 13.

kirdəx كىرەك بىر ھويلىدا بىللە ياشايدىغان قوشنا. 351 – 17. I 602 – 6.

kirdi كىردى كىردى. 409 – 6. II 9 – 13.

kirgsədi كىرگۈسى كەلدى. 936 – 16. III 457 – 4.

kirikti كىرىكتى كىرلەشتى. 490 – 20. II 162 – 12.

kirildi كِرِلْدِي كىرىلدى. 505 – 7 · II 192 – 7 ·

(كِرِلُرْ – كِرِلْماكْ kirilür – kirilmək) 505 – 8 · II 192 – 8 ·

kirindi كِرِنْدِي كىردى، كىرىۋاتقانده‌ك كۆرۈندى. 520 – 3 · II 222 – 15 ·

(كِرِنُورْ – كِرِنْماكْ kirinür – kirinmək) 520 – 5 · II 223 – 1 ·

kirit كِرِتْ كىلىت، ئاچقۇچ. 272 – 2 · I 463 – 12 ·

kiritlədi كِرِتْلادِي قۇلۇپلىدى. 933 – 14 · III 450 – 9 ·

(كِرِتْلارْ – كِرِتْلامَاكْ kiritlər – kiritləmək) 933 – 15 · III 450 – 11 ·

kiritlig كِرِتْلِكْ ئېتىكلىك، قۇلۇپلاقلىق. 383 – 20، 383 – 20 · I 658 – 7، 658 – 7 ·

kirix كِرِشْ كىرىچ، ئوقيا كىرىچى. 281 – 9، 160 – 4، 464 – 6، 851 – 11 · I 479 – 19، 266 – 15؛ II 110 – 9؛ III 296 – 15 ·

kirix كِرِشْ كىرىش، كىرىم. 281 – 10 · I 480 – 1 ·

kirixdi كِرِشْدى كىرىشتى. 475 – 17 · II 133 – 4 ·

(كِرِشُورْ – كِرِشْماكْ kirixür – kirixmək) 475 – 19 · II 133 – 8 ·

kirkin كِرْكِنْ تۆگىنىڭ بۇغرىغا كىرگەن ۋاقتى. 337 – 4 · I 577 – 14 ·

kirləndi كِرْلَنْدِي كىرلەندى ~ كىرلەشتى، چاپاقلاندى. 596 – 23 · II 368 – 6 ·

(كِرْلَنُورْ – كِرْلَنْماكْ kirlənür – kirlənmək) 596 – 24 · II 368 – 8 ·

kirpi كِرْپِي كىرپە. 317 – 17 · I 542 – 11 ·

kirpik كِرْپِكْ كىرپىك. 364 – 7 · I 624 – 14 ·

kirpiləndi كِرْپِيلَنْدِي كىرپىلەشتى. 841 – 1 · III 277 – 5 ·

(كِرْپِيلَنُورْ – كِرْپِيلَنْماكْ kirpilənür – kirpilənmək) 841 – 2 · III 277 – 7 ·

kirpükləndi كِرْپُكْلَنْدِي: anïŋ kөzi kirpükləndi — ئۇنىڭ كۆزىگە تەتۇر كىرپىك ئۆستى. 617 – 12 · II 405 – 2 ·

(كِرْپُكْلَنُورْ – كِرْپُكْلَنْماكْ kirpüklənür – kirpüklənmək) 617 – 13 · II 405 – 4 ·

kirtgündi كِرْتْگُنْدِي ئىقرار قىلدى، ئىمان كەلتۈردى. 1005 – 5 · III 576 – 4 ·

(كِرْتْكُنُورْ – كِرْتْكُنْماكْ *kirtgünür – kirtgünmək*) III ·8 – 1005 ·9 – 576

kirtü كِرْتُو قەسەم· 317 – 28· I 543 – 10·

kirtü كِرْتُو ئىشەنچلىك، ھەقىقىي، راست؛ توغرىلىق، راستلىق. 317 – 29، 317 – 30· I 543 – 11، 543 – 12·

kirtülədi كِرْتُولادِي تەستىقلىدى، راستقا چىقاردى. 948 – 22· III 481 – 2·

(كِرْتُولارْ – كِرْتُولامَاكْ *kirtülər – kirtüləmək*) III ·1 – 949 ·4 – 481

kirtüq كِرْتُجْ: *kirtüq kixi* — ھەسەتخور، خۇلقى يامان كىشى. 347 – 1· I 594 – 11·

kirtürdi كِرْتُرْدِي كىرگۈزدى· 550 – 1· II 279 – 4·

(كِرْتُرُرْ – كِرْتُرْمَاكْ *kirtürür – kirtürmək*) II ·2 – 550 ·6 – 279

kirxən كِرْشانْ قوغۇشۇن ئۇپا· 333 – 4، 678 – 17· I 570 – 4؛ II ·6 – 517

kirxənləndi كِرْشَنْلَنْدِي ئۇپىلاندى، ئۇپا – ئەڭلىك سۈرتتى· 618 – 4· II ·4 – 406

(كِرْشَنْلَنُورْ – كِرْشَنْلَنْماكْ *kirxənlənür – kirxənlənmək*) ·5 – 618 ·6 – 406 II

kis كِسْ خوتۇن، ئۆي كىشىسى· 251 – 26· I 430 – 13·

kiviz كِفِزْ گىلەم· 278 – 3· I 474 – 7·

kix كِيشْ قارا بۇلغۇن· 785 – 3· III 175 – 1·

kix كِيشْ ساداق· 785 – 4، 337 – 22، 375 – 18، 615 – 22· III 175 – 3؛ I 579 – 6، 642 – 13؛ II 401 – 16·

kixədi كِشادِي كىشەنلىدى، چېدەرلىدى· 889 – 11· III 365 – 13·

(كِشارْ – كِشاماكْ *kixər – kixəmək*) ·13 – 889 III ·16 – 365

kixən كِشَنْ كىشەن· 413 – 8· II 17 – 9·

kixi كِشِي كىشى· 858 – 9، 45 – 23، 46 – 9، 46 – 24، 47 – 3، 52 – 18، 57 – 21، 67 – 7، 77 – 4، 79 – 17، 81 – 22، 85 – 3، 85 – 25، 87 – 7، 91 – 10، 93 – 8، 103 – 9، 103 – 21، 108 – 10، 117 – 31، 122 – 17، 122 – 22، 123 – 8، 128 – 4، 128 – 6، 137 – 4، 137 – 8، 142 – 3، 146 – 20، 188 – 26، 191 – 5، 221 – 5، 228 – 15، 237 – 10، 238 – 6، 243 – 11، 250 – 1، 250 – 3،

·11 – 293 ·17 – 285 ·8 – 277 ·3 – 276 ·1 – 271
·11 – 320 ·23 – 309 ·13 – 303 ·4 – 295 ·21 – 294
·12 – 329 ·23 – 325 ·20 – 325 ·8 – 324 ·22 – 321
·17 – 358 ·14 – 351 ·9 – 351 ·1 – 347 ·1 – 335
·1 – 376 ·12 – 370 ·24 – 362 ·16 – 362 ·19 – 360
·9 – 386 ·1 – 381 ·6 – 379 ·22 – 377 ·21 – 376
·19 – 392 ·11 – 392 ·9 – 390 ·15 – 387 ·11 – 386
– 463 ·1 – 447 ·6 – 423 ·22 – 415 ·7 – 397 ·6 – 393
– 481 ·10 – 480 ·20 – 479 ·18 – 478 ·26 – 463 ·19
·17 – 556 ·5 – 516 ·24 – 499 ·8 – 490 ·17 – 489 ·11
·17 – 615 ·3 – 610 ·4 – 568 ·15 – 562 ·11 – 560
·1 – 651 ·1 – 639 ·13 – 633 ·15 – 623 ·10 – 622
·2 – 702 ·16 – 701 ·24 – 700 ·17 – 698 ·20 – 662
·22 – 721 ·18 – 718 ·29 – 716 ·24 – 707 ·22 – 707
·7 – 731 ·3 – 729 ·19 – 725 ·22 – 723 ·18 – 723
·9 – 733 ·8 – 732 ·19 – 731 ·14 – 731 ·13 – 731
·16 – 783 ·2 – 781 ·24 – 767 ·20 – 747 ·20 – 742
·15 – 792 ·11 – 792 ·7 – 792 ·18 – 791 ·8 – 790
·1 – 814 ·1 – 808 ·8 – 803 ·17 – 793 ·18 – 792
·22 – 850 ·1 – 841 ·3 – 822 ·4 – 815 ·13 – 814
·22 – 895 ·12 – 882 ·27 – 868 ·19 – 866 ·17 – 855
·29 – 971 ·19 – 964 ·17 – 951 ·15 – 926 ·16 – 900
·9 – 63 ·11 – 62 I :7 – 310 III ·12 – 993 ·29 – 979
– 123 ·15 – 118 ·12 – 101 ·1 – 84 ·6 – 74 ·10 – 64
·10 – 209 ·3 – 174 ·1 – 165 ·15 – 133 ·3 – 127 ·6
·15 – 241 ·15 – 234 ·9 – 225 ·3 – 225 ·1 – 210
·11 – 405 ·10 – 390 ·17 – 377 ·9 – 323 ·1 – 320
·10 – 470 ·1 – 462 ·11 – 427 ·1 – 416 ·10 – 407
·10 – 503 ·15 – 502 ·15 – 500 ·16 – 487 ·14 – 472
·15 – 563 ·16 – 554 ·9 – 550 ·16 – 547 ·1 – 518
·12 – 662 ·8 – 635 ·6 – 618 ·2 – 602 ·12 – 601
·13 – 674 ·4 – 673 ·13 – 669 ·13 – 664 ·15 – 662
·2 – 110 ·14 – 109 ·8 – 34 ·1 – 22 II :23 – 680
– 161 ·4 – 160 ·3 – 144 ·3 – 142 ·1 – 141 ·5 – 139

،12 ،181 – 6 ،214 – 10 ،292 – 3 ،299 – 3 ،303 – 8
III :11 – 464 ،16 – 430 ،15 – 412 ،9 – 401 ،9 – 313
،11 – 48 ،15 – 45 ،8 – 28 ،11 – 18 ،17 – 15 ،4 – 12
،6 – 71 ،11 – 70 ،13 – 66 ،8 – 61 ،11 – 57 ،9 – 53
– 167 ،17 – 141 ،16 – 101 ،12 – 91 ،9 – 74 ،16 – 72
،5 – 189 ،17 – 188 ،15 – 187 ،17 – 184 ،3 – 172 ،10
،8 – 229 ،10 – 228 ،11 – 217 ،2 – 209 ،13 – 191
– 329 ،6 – 325 ،3 – 296 ،5 – 277 ،7 – 242 ،12 – 230
،10 – 484 ،17 – 438 ،6 – 388 ،17 – 378 ،8 – 352 ،6
.4 – 557 ،2 – 531 ،1 – 519 ،7 – 506

kixi كشـــي خوتـۇن. 858 – 10، 188 – 14، 236 – 10، 858 – 11.
III 310 – 9؛ I 319 – 6، 403 – 18؛ III 310 – 10.

kixirgək كشرْكاكْ: *kixirgək ər* — كىشىدىن قاچىدىغان ئادەم. 629 – 4. II 423 – 14.

kixnədi كشْنادِي كىشنىدى. 913 – 5. III 413 – 12.

kixnəmək (كشْنارْ – كشْناماكْ *kixnər – kixnəmək*) III .6 – 913 413 – 14.

kiyə كِيا كىچىكلىتىش قوشۇمچىسى. 816 – 19. III 233 – 4.

kiyim كِـيم: *ol kiyim kiyim kün kəqürdi* — ئۇ ئەپلەپ – سەپلەپ كۇن كەچۇردى. 815 – 15. III 231 – 8.

kiz كِـزْ قۇتا، قاپچۇق، ساندۇق قاتارلىق نەرسىلەر. 250 – 14. I 428 – 2.

kizlədi كِزْلادِي يوشۇردى. 911 – 20. III 410 – 13.

kizlənmək (كِـزْلارْ – كِزْلامـاكْ *kizlər – kizləmək*) III .21 – 911 410 – 14.

kizləndi كِزْلَنْدِي يوشۇرۇۋالدى. 597 – 5. II 368 – 15.

kizlənmək (كِـزْلَنُورْ – كِزْلَنْمـاكْ *kizlənür – kizlənmək*) II .6 – 597 369 – 2.

kizlənqü كِـزْلَنْجُو يوشـۇرۇن. 871 – 21، 871 – 23. III 333 – 13، 333 – 14.

kizlətti كِزْلَتِي يوشۇرغۇزدى. 675 – 6. II 510 – 7.

kizlətmək (كِـزْلَتُورْ – كِزْلَتْمـاكْ *kizlətür – kizlətmək*) II .7 – 675 510 – 10.

kizləxdi كِزْلَشْدِي يوشۇرۇشتى. 573 – 17. II 324 – 2.

(كِزْلَشُــورْ – كِزْلَشْــماكْ *kizləxür – kizləxmək*) II ·19 – 573
·5 – 324

kiżiz كـــــذِزْ كـمگـــز· 278 – 2، 473 – 15، 641 – 5، 885 – 21،
931 – 19· I 474 – 6؛ II 128 – 14، 444 – 13؛ III
358 – 14، 448 – 2·

kiżizgək كذِزْكـــاكْ: *kiżizgək ķaoqun* — سۈيى قـپچـپ كەتكـەن قوغـۇن.
629 – 2· II 423 – 12·

kiżizlik كذِزْلـــــكْ: *kizizlik yuŋ*— كـمگـــزلـك يـۈك. 384 – 17· I
659 – 16·

kəbidi كُبِيدِ يۆمـبدى، يۆمەپ تـمكتى· 882 – 6· III 352 – 2·
(كُبِيرْ – كُبِيماكْ *kəbir – kəbimək*) 882 – 7· III 352 – 4·

kəbitti كُبِتِّي يۆمەتتى، يۆمەپ تـمكتـۈردى· 636 – 22· II 436 – 6·
(كَبِتُورْ – كُبِتْماكْ *kəbitür – kəbitmək*) 636 – 23· II 436 – 7·

kəbüldi كُبُلْدِ يۆمەلدى، يۆمەپ تـمكـلدى· 492 – 24· II 167 – 4·
(كُبُلْرْ – كُبُلْماكْ *kəbülür – kəbülmək*) 492 – 25· II 167 – 6·

kəbüxdi كُبُشْدِ يۆمەشتى· 467 – 14· II 117 – 2·
(كُبُشُــورْ – كُبُشْــماكْ *kəbüxür – kəbüxmək*) 467 – 15· II
117 – 4·

kəg كُوكْ: *kəg yilkĭ* — بەشى بوش قويۇۋېتـلگەن هـايۋان· 788 – 1·
180 – 16· III

kəg كُوكْ ئەينەكـنـمكْ يۈزگە چۈشكەن داغ· 788 – 13، 788 – 13· III
182 – 2، 182 – 3·

kəg كُـــوكْ داغ. خوتۇنلارنـمكْ يۈزگـه چۈشـمدىغان داغ· 788 – 15· III
182 – 5·

kəgən كُكانْ كۆگەن· 316 – 24· I 541 – 12·

kək كُكْ ئېگەرنـمكْ كۆكى· 622 – 13· II 413 – 3·

kək كُكْ ئەسل، تەكت. ئوغۇزچە، قـپچاقچە· 622 – 22· II 413 – 11·

kək كُوكْ كـۆك، ئاسـمان· 788 – 16، 60 – 6، 104 – 6، 116 – 30،
530 – 1، 460 – 7، 424 – 9، 321 – 7، 192 – 4، 157
– 783 – 12، 710 – 30، 627 – 25، 605 – 21، 596 – 11،
188 – 6، 166 – 8، 88 I ؛7 – 182 III ·2 – 899 – 10،
5، 261 – 1، 325 – 8، 549 – 8؛ II 36 – 8، 102 – 10،
241 – 5، 368 – 3، 383 – 16، 421 – 15؛ III 33 – 11،
385 – 1، 171 – 12·

kək كۈك كۆك، كۆك رەڭ. 788 – 23، 275 – 7، 275 – 11، 811 – 8 ·III 182 – 12؛ I 468 – 17، 469 – 4؛ III 223 – 1·

kəkəgün كۈكەكۈن، كۈكەكۈن كۆكۈيۈن. 626 – 6، 153 – 6، 626 – 8· II 418 – 16؛ I 253 – 8؛ II 419 – 1·

kəkərdi كۈكەردى. 464 – 25· II 112 – 1·

(كۈكەرۈر – كۈكەرمەك kəkərür – kəkərmək) 464 – 26· II 112 – 3·

kəkrədi كۈكرەدى، ھۆركىرىدى، گۈلدۈرلىدى. 898 – 20· III 384 – 11·

(كۈكرار – كۈكراماك kəkrər – kəkrəmək) 899 – 7· III 385 – 7·

kəkrəxdi كۈكرەشتى، گۈركىرەشتى، ھۆركىرەشتى. 572 – 19· II 321 – 18·

(كۈكرەشۈر – كۈكرەشماك kəkrəxür – kəkrəxmək) 573 – 13· II 323 – 10·

kəkləndi كۈكلەندى؛ كۆكلىدى، راۋاج تاپتى. 597 – 10· II 369 – 6·

(كۈكلەنۈر – كۈكلەنمەك kəklənür – kəklənmək) 597 – 12· II 369 – 9·

kəkləndi كۈكلەندى، كۆك چۈشتى. 597 – 13· II 369 – 11·

kəkləttі كۈكلەتتى. 659 – 23· II 480 – 7·

(كۈكلەتۈر – كۈكلەتمەك kəklətür – kəklətmək) 659 – 24· II 480 – 9·

kəkləxdi كۈكلەشتى، يېپىشتى، گىرەلەشتى. 574 – 11· II 325 – 2·

kəkləxdi كۈكلەشتى؛ تۇغقانچىلىق قىلىشتى. بۇلغارچە. 574 – 14· II 325 – 6·

(كۈكلەشۈر – كۈكلەشمەك kəkləxür – kəkləxmək) 574 – 17· II 325 – 10·

kəkrəxdi كۈكرەشتى، گۈلدۈرلەشتى، گۈركىرەشتى، ھۆركىرەشتى. 572 – 19· II 321 – 18·

(كۈكرەشۈر – كۈكرەشماك kəkrəxür – kəkrəxmək) 573 – 13· II 323 – 10·

kəktəxdi كُكْتَخْدِي كۆكلەشتى، يېپىشتى، گىرەلەشتى. 574 – 11· II ·5 – 325

kəkürqgün كُكُرْجْكُونْ كەپتەر. 1002 – 11· III 571 – 5·

kəküz كُكُزْ كۆكس، كۆكرەك. 278 – 1· I 474 – 5·

kəkxin كُكْشِينْ، كُكْشِنْ كۆكۈچ. 333 – 5، 151 – 27، 333 – 5· I 570 – 5، 250 – 17، 570 – 5·

kəkyuk, كُوكْيُوقْ كۆكيۇق. يېزا – قىشلاقلارنىڭ ۋە تۇركمەنلەرنىڭ چۆللىرىغا بېرىلىدىغان نام. 789 – 1· III 182 – 17·

kəl كُولْ، كُلْ كۆل، كۆلچەك. 790 – 15، 606 – 12، 953 – 11، 955 – 23· III 185 – 10؛ II 384 – 15؛ III 488 – 3، 492 – 2·

kəl كُولْ دېگىز. 791 – 4، 791 – 4· III 186 – 15، 186 – 16·

kəl bilgə han كُولْ بِلْگا خانْ كۆل بىلگە خان. ئۇيغۇر خانلىقىنىڭ ئۇنۇانى. 326 – 17· I 558 – 13·

kəl irkin كُلْ اِرْكِنْ كۆل ئىركىن. قارلۇقلارنىڭ چۆللىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۇان. 91 – 25· I 146 – 12·

kələrdi كُلَرْدِي كۆل بولدى، كۆلگە ئايلاندى. 464 – 27· II 112 – 4·

kələrgən كُلَرْكانْ: *bu at ol kələrgən* — بۇ قورسىقى ئېسىلىدىغان ۋە يېتىۋالىدىغان ئات. 395 – 9· I 678 – 7·

kəligə كُلِيكا كۆلۈگە، قويۇق كۆلەڭگە. 341 – 2، 820 – 20· I 584 – 13؛ III 240 – 1·

kəlik كُولِكْ كۆلەڭگە، سايە. 311 – 7· I 531 – 14·

kəliklig كُلِكْلِكْ كۆلەڭگە. 386 – 16، 386 – 16· I 663 – 1، 663 – 1·

kəlv كُلْفْ گۈلۈپ. تەقلىد سۆز. 265 – 20· I 453 – 13·

kəlidi كُلِيدِي كۆمدى. 892 – 5· III 371 – 9·

kəlir – kəlimək (كُلِيرْ – كُلِيماكْ 892 – 6· III 371 – 10·

kəlitti كُلتِّي كۆمدۈردى. 646 – 13· II 455 – 9·

kəlitür – kəlitmək (كُلتُورْ – كُلتْماكْ 646 – 14· II 455 – 11·

kəlixdi كُلشْدِي كۆمۈشتى. 485 – 15· II 152 – 3·

kəlixür – kəlixmək (كُلشُورْ – كُلشْماكْ 485 – 16· II 152 – 5·

kəlük كۈلۈك: ئوچا، دۇمبە؛ كۆلۈك. 298 – 20· I 509 – 8·

kəlüklüg كۈلۈكلۈك: ئات ـ ئۇلاغلىق. 386 – 14· I 662 – 19·

kəlüŋ كۈلۈڭ: كۈلۈنك كۆلچەك، يىغىلىپ قالغان سۇ. 965 – 23، 66 – 17· III 508 – 11؛ I 100 – 8·

kəm كەم: كۆڭلى ئاشۇرۇپ كۆرسىتىش قوشۇمچىسى. ئوغۇزچە. 257 – 24، 257 – 24· I 441 – 1، 441 – 2·

kəməq كەمەچ. 274 – 4· I 467 – 1·

kəmdi كەمدى. 424 – 1· II 35 – 19·

(كەمار ـ كەمەك kəmər – kəmmək) 424 – 2· II 36 – 2·

kəmqü كەمگۈ: كۆمۈك، دۇنيا ـ دەپسەنە، كۆمۈلگەن ياكى توپلانغان بايلىق. 319 – 1· I 545 – 7·

kəmtürdi كەمتۈردى. 550 – 26· II 281 – 1·

(كەمتۈرۈر ـ كەمتۈرمەك kəmtürür – kəmtürmək) II 550 – 27· II 281 – 3·

kəmüldürük كەمۈلدۈرۈك. 401 – 17· I 686 – 12·

kəmündi كەمۈندى: kəmündi nəŋ ـــ كۆمۈلگەن نەرسە. 342 – 16· I 587 – 17·

kəmündi كەمۈندى كۆمۈۋاتقاندەك كۆرۈندى. 521 – 1· II 224 – 17·

(كەمۈنۈر ـ كەمۈنمەك kəmünür – kəmünməkٌ) 521 – 2· II 225 – 2·

kəmüq كەمۈك: كەمۈك كۆمۈلگەن خەزىنە. 274 – 5، 274 – 5· I 467 – 2، 467 – 2·

kəmürlük كەمۈرلۈك كۆمۈر قىلىش ئۈچۈن كۆيدۈرۈلگەن ياغاچ ۋە كۆمۈر قويىدىغان يەر. 384 – 5· I 659 – 1·

kəmüxdi كەمۇشدى كۆمۈشتى. 486 – 9· II 154 – 1·

(كەمشۇر ـ كەمشمەك kəmixür – kəmixməkٌ) II 486 – 10· II 154 – 3·

kən كۇن: كۈن. 793 – 12· III 191 – 5·

kənək كۇنەك: ئۇرۇق. 298 – 24· I 509 – 11·

kəndgərdi كەندگەردى: كۆندۈردى، توغرىلىدى، تۈزلىدى؛ ئىقرار قىلدۇردى؛ باشلىدى. 1004 – 29· III 575 – 12·

(كەندگۈرۈر ـ كەندگۈرمەك kəndgürür – kəndgürməkٌ) 1005 – 3· III 576 – 3·

kəndi كەندى: كۆندى، تۈزەلدى، ئىقرار بولدى، ماقۇل بولدى، ئۆگەندى. 425 – 25· II 39 – 5·

kəndi كُنْدِ كۆيدى. ئارغۇچە. 426 – 4· II 39 – 12·

kəndi كُنْدِ كۆندى، ئۆگەندى. 426 – 7· II 39 – 16·

(كُنارْ – كُنْماكْ *kənar – kənmək*) 426 – 9· II 39 – 19·

kəngərdi كُنْكَرْدِ كۆندۈردى، توغرىلىدى، تۈزلىدى؛ (يول) كۆرسەتتى، ئىقرار قىلدۇردى. 551 – 16· II 282 – 8·

(كُنْكَـرُرْ – كُنْكَرْمـاكْ *kəngərür – kəngərmək*) 551 – 20· II 282 – 14·

kəni كُنِي تۈز، توغرا، راست. 866 – 22، 802 – 7· 866 – 22، 866 – 23· III 325 – 11، 207 – 5، 325 – 11، 325 – 12·

kənitti كُنِتّي كۆندۈردى، رۇسلىدى. 648 – 8· II 459 – 4·

(كُنِتُورْ – كُنِتْماكْ *kənitür – kənitmək*) 648 – 9· II 459 – 6·

kənqək كُنْجَكْ كۆنچۈك، ياقا. ئوغۇزچە. 365 – 6· I 626 – 16·

kənqük كُنْجُكْ كۆنچۈك، ياقا. 626 – 6· I 626 – 15·

kənqükləndi كُنْجُكْلَـــنْدِ كۆنچۈكلەندى، ياقىلىق بولدى. 617 – 19· II 405 – 11·

(كُنْجُكْلَنُورْ – كُنْجُكْلَنْماكْ *kənqüklənür – kənqüklənmək*) 617 – 20· II 405 – 13·

kənlək كُنْكَلَكْ كۆڭلەك. 975 – 1، 947 – 18· III 523 – 8، 478 – 9·

kənləkləndi كُنْكَلَكْلَنْدِ كۆڭلەكلىك بولدى. 996 – 16· III 562 – 6·

(كُنْكَلَكْلَنُورْ – كُنْكَلَكْلَنْماكْ *kənləklənür – kənləklənmək*) 996 – 17· III 562 – 8·

kənül كُنْكُلْ، كُونْكُولْ كۆڭۈل، قەلب، زېرەكلىك، هوشيارلىق. 960 – 22، 86 – 27، 126 – 11، 157 – 5، 168 – 25، 585 – 6، 792 – 2، 804 – 5، 868 – 13، 874 – 20، 875 – 17، 908 – 4، 1015 – 12، III 500 – 6؛ 136 – I 20، 206 – 14، 261 – 2، II 283 – 20؛ 345 – 1، III 188 – 11، 210 – 11، 328 – 6، 337 – 11، 339 – 7، 403 – 4، 594 – 7·

kənüldəx كُنْكُلْدَشْ قەلبداش. 310 – 4· I 530 – 2·

kənülləndi كُنْكُلَّنْدِ كۆڭۈلشىدى. 993 – 21· III 557 – 15·

(كُنْكُلَّنُورْ – كُنْكُلَّنْمـاكْ *kənüllənür – kənüllənmək*) 993 – 23· III 557 – 18·

kəp كُبْ: *kəp nəŋ* — كۆپ نەرسە، بۇك – باراقسان نەرسە. 245 – 8، 419 – 3، 419 – I 11 – 245، 6·

köpqük كۆپچۈك. ئوغۇزچە. 364 – 6· I 624 – 13·
köprük كۆپرۈك ~ كۆۋرۈك. 364 – 3· I 624 – 10·
köpsün كۆپسۈن كۆرپە، تۆشەك. 333 – 1· I 570 – 1·
köpük كۆپۈك ~ كۆۋۈك. 297 – 15· I 507 – 8·
köpük كۆپۈك ~ كۆۋۈك. 297 – 16· I 507 – 9·
köpürdi كۆپۈكلىدى. 456 – 3· II 94 – 14·
köpürür – köpürtmək (كۆپۈرۈر – كۆپۈرتمەك) II 456 – 5· 95 – 13·
köpürtti كۆپۈكلەتتى. 1010 – 4· III 585 – 6·
köpürtür – köpürmək (كۆپۈرتۈر – كۆپۈرتمەك) III 1010 – 6· 585 – 9·
köq كۆچ كۆچ. 246 – 25· I 422 – 3·
köq كۆچ دەم، پەيت، كەز. 246 – 26· I 422 – 4·
köqət كۆچەت. قەبىلە ئىسمى. 271 – 25· I 463 – 6·
köqrüm كۆچرۈم كۆچ – كۆچ. 368 – 9· I 632 – 5·
köqti كۆچتى كۆچتى. 406 – 24· II 4 – 15·
köqər – köqmək (كۆچار – كۆچماك) II 406 – 25· 4 – 16·
köqük كۆچۈك ساغرا؛ مىنگىشىش. 297 – 25· I 507 – 17·
köqüklədi كۆچۈكلادى ساغرىسىغا ئۇردى. 941 – 10· III 466 – 12·
köqüklər – köqükləmək (كۆچۈكلار – كۆچۈكلامەك) III 941 – 11· 466 – 14·
köqürdi كۆچۈردى كۆچۈردى. 458 – 20· II 99 – 13·
köqürür – köqürmək (كۆچۈرۈر – كۆچۈرمەك) II 458 – 24· 100 – 2·
köqürmə كۆچۈرمە — köqürmə oquk: كۆچۈرمە ئوچاق. 372 – 6· I 638 – 16·
köqüt كۆچۈت ئات – ئۇلاغ. 271 – 26، 458 – 23· I 463 – 7؛ II 99 – 17·
kördi كۆردى كۆردى، قاراپدى. 408 – 22· II 9 – 7·
körər – körmək (كۆرار – كۆرمەك) 408 – 23· II 9 – 8·
körk كۆرك كۆرك، گۈزەللىك. 268 – 22· I 458 – 17·
körkə كۆركا ياغاچ ئاياق، ياغاچ تاۋاق. كەنچەكچە. 327 – 25· I 560 – 18·
körkətti كۆركىتتى كۆركەملەشتى، گۈزەللەشتى. 668 – 15· II 498 – 1·

(كُـرْكَتُورْ – كُرْكَتْمـاكْ *kərkətür – kərkətmək*) II ·16 – 668
·3 – 498

kərəżti كُرْكاذْتِي كۆركەملەشتى، گۈزەللەشتى. 668 – 17· II ·4 – 498

kərklüg كُورْكْلُـوكْ، كُـرْكْلُكْ كۆركـەم، چـرايلىق. 46 – 12، 245 – 12،
245 – 17، 268 – 22، 351 – 8، 723 – 23· I 63 – 11،
419 – 7، 419 – 12، 458 – 17، 601 – 12؛ III 57 – 16·

kərkütti كُرْكُتِي كۆرسەتتى. 668 – 13· II 497 – 11·

(كُرْكُتُورْ – كُرْكُتْمـاكْ *kərkütür – kərkütmək*) II ·14 – 668
·13 – 497

kərpə كُرْبا: *kərpə ot* — قايتا ئۆسكەن ئوت. 317 – 13· I ·5 – 542

kərpələdi كُرْبالادِي كۆرپە ئوت يېدى. 948 – 15· III ·2 – 480

(كُرْبالارْ – كُرْبالامـاكْ *kərpələr – kərpələmək*) III ·16 – 948
·4 – 480

kərpələndi كُرْبالَنْدِي: *ot kərpələndi* — ئوت كۆرپە بولـدى. III ·26 – 840
·2 – 277

(كُرْبالَنُورْ – كُرْبالَنْمـاكْ *kərpələnür – kərpələnmək*) ·27 – 840
III 277 – 4·

kərsədim كُرْسادِمْ كۆرگۈم كەلدى. 900 – 23· III 388 – 15·

(كُرْسـارْمَنْ – كُرْسـاماكْ *kərsərmən – kərsəmək*) III ·3 – 901
·4 – 389

kərtürdi كُرْتُرْدِي كۆرگۈزدى، كۆرسەتتى. 549 – 22· II ·1 – 279

(كُرْتُـرُرْ – كُرْتُرْمـاكْ *kərtürür – kərtürmək*) II ·23 – 549
·3 – 279

kərü كرۈ كۆرۈپ، يولۇقۇپ. 164 – 13· I ·5 – 275

kərügsədi كُرْكْسادِي كۆرگۈسى كەلدى. 936 – 13· III ·1 – 457

(كُرْكْسارْ – كُرْكْساماكْ *kərügsər – kərügsəmək*) III ·14 – 936
·3 – 457

kərügsədim كُرْكْسادِمْ كۆرگۈم كەلدى. 900 – 24· III 388 – 17·

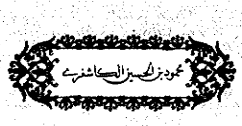
kərük كُرْكْ كۆرۈك ~ كۆيەك. 298 – 5· I ·9 – 508

kərüklədi كُرْكْلادِي كۆرۈكلىدى. 941 – 7· III ·8 – 466

(كُـرْكْلارْ – كُرْكْلامـاكْ *kərüklər – kərükləmək*) III ·8 – 941
·10 – 466

kərüldi كُرُلْدِي كۆرۈلدى. 505 – 5· II ·5 – 192

(كُرُلُرْ – كُرُلْماكْ *kərülür – kərülmək*) ·6 – 505 II ·6 – 192

kəründi كُرُنْدِي كۆرۈندى، ئۇچراشتى. 520 – 6· II 223 – 3·
(كُـــرُنُورْ – كُرُنْمـــاكْ kərünür – kərünmək) II 520 – 9· II 223 – 8·
kərüŋ كُرنكْ: kərüŋ kəl — كۆرۈك كۆل. كۆل ئىسمى. 964 – 12· III 505 – 15·
kərüx كُرُشْ كۆز تىكىشىش. 281 – 8· I 479 – 18·
kərüxdi كُرُشْدِي كۆرۈشتى، قاراشتى. 475 – 11· II 132 – 13·
(كُرِشُـــورْ – كُرِشْـــماكْ kərixür – kərixmək) II 475 – 13· II 132 – 16·
kəsgük كُسْـــــكُكْ قـــارانچۇق. 628 – 10، 628 – 13· II 422 – 11، 422 – 14·
kəsrük كُسْـــــــرُكْ چۈشـــەك. 364 – 17، 364 – 17· I 625 – 10، 625 – 10·
kəsüldi كُسُلْدِي ئۇزالدى، ئۇزىتىلدى، سۇنۇلدى. 505 – 11· II 192 – 12·
(كُسُلُرْ – كُسُلْماكْ kəsülür – kəsülmək) II 505 – 12· II 193 – 1·
kəsürdi كُسُرْدِي چۈشىدى، كىشەنلىدى. 460 – 6· II 102 – 17·
(كُسُرُرْ – كُسُرْماكْ kəsürür – kəsürmək) II 460 – 7· II 103 – 1·
kəsürkən كُسُرْكانْ كۈسۈتكە. ئېتىز چاشقىنىنىڭ بىر تۈرى. 395 – 3· I 677 – 19·
kət كُتْ كۆت، قوڭ. 246 – 15· I 421 – 7·
kətiq كُتِجْ كۆتلەش. 273 – 24· I 466 – 12·
kətki كُتْكِي دۇمبەلچەك، توپا دۆڭسى. 327 – 18· I 560 – 11·
kətlədi كُتْلادِي كۆت قىلدى. 911 – 10· III 409 – 15·
(كُـــتْلارْ – كُتْلامـــاكْ kətlər – kətləmək) III 911 – 11· III 409 – 17·
kətlətti كُتْلَتِّي كۆت قىلدۇردى. 675 – 1· II 509 – 17·
(كُتْلَتُورْ – كُتْلَتْماكْ kətlətür – kətlətmək) II 675 – 2· II 510 – 3·
kətlük كُتْلُكْ كۆتلەش. 364 – 4· I 624 – 11·
kətrüm كُتْرُمْ كۆتۈرمە، سۇپا. 368 – 8· I 632 – 4·
kətrüxdi كُتْرُشْدِي كۆتۈرۈشتى. 572 – 6· II 321 – 1·
(كُتْرُشُـــورْ – كُتْرُشْـــماكْ kətrüxür – kətrüxmək) II 572 – 7· II 321 – 3·
kətü كُتُو ئۆگىز. 854 – 3، 208 – 12· III 302 – 1؛ I 355 – 4·
kətürdi كُتُرْدِي كۆتۈردى. 458 – 2· II 98 – 13·

(كۆتۈرۈر – كۆتۈرمەك *kətürür – kətürmək*) II ·3 – 458 ·16 – 98

kətürgən كۆتۈرگەن. ·7 – 394 I ·8 – 676

kətürgü كۆتۈرگۈ. بىر نەرسىنى كۆتۈرىدىغان ئەسۋاب. 371 – 22· I ·4 – 638

kəvəz كاۋاز، كاۋاز مەغرۇر، تەكەببۇر. 248 – 19، 507 – 18· I 425 – 7؛ II 197 – 7·

kəvəzlik كاۋازلىك كۆرەڭلىك، مەغرۇرلۇق. 384 – 27، 385 – 3، 387 –7· I 660 – 6، 660 – 9، 664 – 2·

kəvxəg كاۋشاق: *kəvxəg ət* — يۇمشاق ئەت (گۆش). 364 – 25· I ·1 – 626

kəvxəg كاۋشاق: *kəvxəg ətmək* — بولدۇرغان نان. 364 – 26· I ·3 – 626

kəxidi كۆشىدى دالدا بولدى، توستى. 889 – 8· III 365 – 9·

(كۆشىر – كۆشىمەك *kəxir – kəximək*) III ·10 – 889 ·12 – 365

kəxigə كۆشىكا سۈس كۆلەڭگە. 340 – 26، 820 – 23· I 584 – 11؛ III 240 – 5·

kəxiklig كۆشەكلىك: *kəxiklig yər* — كۆلەڭگىلىك يەر، سايلىك يەر. 386 – 5· I 662 – 6·

kəxitti كۆشتى قاپلىدى، ياپتى. 644 – 1· II 450 – 3·

(كۆشتۈر – كۆشتۈمەك *kəxitür – kəxitmək*) II ·2 – 664 ·4 – 450

kəxündi كۆشۈندى سايىدىدى، سايىگە ئالدى. 520 – 19· II 224 – 3·

(كۆشۈنۈر – كۆشۈنمەك *kəxinür – kəxinmək*) II ·21 – 520 ·6 – 224

kəydə كۆيدا بوتا. 819 – 24· III 238 – 8·

kəydi كۆيدى كۆيدى. 875 – 9· III 339 – 1·

(كۆيار – كۆيمەك *kəyər – kəymək*) III ·10 – 875 ·2 – 339

kəytürdi كۆيتۈردى كۆيدۈردى. 831 – 17· III 260 – 4·

(كۆيرۈر – كۆيرمەك *kəyrür – kəyürmək*) III ·18 – 831 ·6 – 260

kəytürdi كۆيتۈردى كۆيدۈرتتى ~ كۆيدۈرگۈزدى. 836 – 1· III 268 – 12·

(كۆيتۈرۈر – كۆيتۈرمەك *kəytürür – kəytürmək*) III ·3 – 836 ·15 – 268

kəyük كۆيۈك. 815 – 9· III 230 – 18·

köz كۆز. 54 – 9، 168 – 25، 258 – 23، 290 – 7، 389 – 26، 597 – 1، 617 – 7، 643 – 2، 722 – 24، 723 – 2، 740 – 3، 748 – 6، 892 – 7. I 77 – 8، 283 – 20، 404 – 13؛ II 368 – 9، 669 – 1؛ 496 – 1، 442 – 14؛ III 56 – 5، 56 – 10، 86 – 14، 102 – 10، 371 – 12.

köz كۆز چوغ. 257 – 3. I 439 – 12.

közədi كۆزادى كوچىلىدى، چۈخچىلىدى، چەشىلدى. 887 – 10. III 361 – 15.

közər – közəmək (كۆزار – كۆزاماك) 887 – 11. III 361 – 17.

közəgü كۆزاكۈ كۆسەي. 340 – 19. I 584 – 6.

közək كۆزەك كامان. 298 – 6. I 508 – 10.

közəq كۆزەج كوزا. 273 – 26. I 466 – 14.

közətlig كۆزەتلىك: *közətlig nəŋ* — ساقلاقلىق نەرسە، كۆزىتىلگەن نەرسە. 383 – 22. I 658 – 9.

közətti كۆزەتتى: كۆز تىكتى، ئىنتىزار بولدى، كۈتتى. 643 – 1. II 448 – 3.

közətür – közətmək (كۆزەتۈر – كۆزەتمەك) 643 – 3. II 448 – 6.

közəxti كۆزەشتى. 476 – 17. II 135 – 9.

közəxür – közəxmək (كۆزەشۈر – كۆزەشمەك) 476 – 19. II 135 – 12.

közgərdi كۆزكەردى كۆرگۈزدى ~ كۆرسەتتى. 551 – 9. II 281 – 15.

közgərür – közgərmək (كۆزكەرۈر – كۆزكەرمەك) 551 – 11. II 281 – 17.

közlədi كۆزلەدى كۆزىگە ئۇردى. 911 – 18. III 410 – 10.

közlər – közləmək (كۆزلار – كۆزلامەك) 911 – 19. III 410 – 11.

közləxdi كۆزلەشتى، كۆز تىكىشتى. 574 – 5. II 324 – 11.

közləxür – közləxmək (كۆزلەشۈر – كۆزلەشمەك) 574 – 7. II 324 – 13.

közləyü كۆزلەيۈ كۆزگە ئوخشاش. 86 – 3. I 135 – 12.

közlük كۆزلۈك كۆزلۈك. 364 – 15، 401 – 13. I 625 – 7، 686 – 8.

közmən كۆزمان كۆمەچ. 337 – 26، 424 – 2. I 579 – 11؛ II 36 – 2.

köznü كۆزنۈ كۆزگۈ، ئەينەك. 971 – 7، 725 – 8. III 517 – 17، 60 – 14.

kəzüldürük كۆزلدۈرۈك. 401 – 12· I 686 – 6·

kəzündi كۆزۈندى. ئارغۇچە. 520 – 10· II 223 – 9·

(كۆزۈنۈر – كۆزۈنمەك *kəzünür – kəzünmək*) II 520 – 14· 223 – 16·

kəzünq كۆزۈنج تاماشىبىن. 966 – 17· III 509 – 14·

kəzüqlük كۆزۈجلۈك: *titik* — كوزا ياساش ئۈچۈن تەييارلانغان سېغىز لاي. 383 – 26· I 658 – 15·

kəžəq كۆژەج كوزا. ئارغۇچە. 273 – 28· I 466 – 16·

kəžəzdi كۆژەزدى كۆزەتتى، كۈتتى، ساقلىدى. 466 – 8· II 114 – 16·

(كۆزەزۈر – كۆژەزمەك *kəžəzür – kəžəzmək*) II 466 – 11· 115 – 1·

kuqa كۇجا كۈچا. شەھەر ئىسمى. 302 – 1· I 514 – 18·

kü كۈ نام، شۆھرەت، داڭق. 849 – 21· III 294 – 8·

kübən كۈبەن توڭگىنىڭ چومى. ئوغۇزچە. 307 – 28· I 525 – 16·

küdən كۈدەن بالىغا ئات قويۇش زىياپىتى. 307 – 27· I 525 – 15·

küdük كۈدۈك: *ix küdük* — ئىش – كۈش. 298 – 1· I 508 – 4·

küdüxdi كۈدۈشدى كۈتۈشتى. 471 – 17· II 125 – 7·

(كۈدۈشۈر – كۈدۈشمەك *küdüxür – küdüxmək*) II 471 – 18· 125 – 9·

küg كۈك شېئىرنىڭ ۋەزنى. 787 – 17، 787 – 17· III 180 – 7، 180 – 8·

küg كۈك كۈي، ئاھاڭ. 787 – 19· III 180 – 10·

küg كۈك ھەزىل، قىزىقچىلىق، كۈلكە. 787 – 21، 787 – 22· III 180 – 12، 180 – 13·

küg كۈك كۈي، كۈيەك. 788 – 11· III 181 – 14·

küglədi كۈگلادى كۈيلىدى، ناخشا ئېيتتى. 912 – 2· III 411 – 7·

(كۈگلار – كۈگلاماك *küglər – küglaməк*) 912 – 3· III 411 – 9·

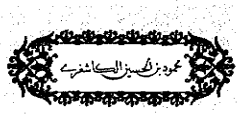
kügləndi كۈگلەندى، كۈگلىندى كۈيلىدى، ناخشا ئېيتتى. 597 – 15، 597 – 17· II 369 – 14، 369 – 17·

(كۈگلىنۈر – كۈگلەنمەك *küglənür – küglənmək*) II 597 – 16· 369 – 15·

kükü كۈكۈ ئانا تەرەپتىن بولغان ھامما. 863 – 7· III 319 – 8·

küküy كۈكۈى ئانا تەرەپتىن بولغان ھامما. 863 – 7· III 319 – 8·

kül كۈل كۆل. 257 – 1· I 439 – 12·

külərdi كُلَرْدِي: *at külərdi* — ئات يېتىۋالدى. 465 – 1· II 112 – 7·
(كُلَرُرْ – كُلَرْماكْ *külərür – külərmək*) 465 – 2· II 112 – 9·

küldi كُلْدِي كۆلدى. 423 – 3· II 34 – 5·
(كُلارْ – كُلْماكْ *külər – külmək*) 423 – 4· II 34 – 6·

küldrədi كُلْدُرادِي گۆلدۈرلىدى. 1022 – 14· III 607 – 3·
(كُلْدُرارْ – كُلْدُراماكْ *küldrər – küldrəmək*) 1022 – 16· III 607 – 6·

külgü كُلْگُو كۈلكە؛ تېلىقما (سەكتە) كېسىلى. 327 – 20، 327 – 21، 327 – 21· I 560 – 13، 560 – 14· 560 – 15·

küli كُلِي گۈلە. 864 – 25· III 322 – 8·

külrədi كُلْرادِي گۈلدۈرلىدى. 899 – 9· III 385 – 8·
(كُلْرارْ – كُلْراماكْ *külrər – külrəmək*) 899 – 10· III 385 – 10·

külsirdi كُلْسِرْدِي كۈلۈمسىرەيدىغاندەك قىلدى. 551 – 1· II 281 – 4·
(كُلْسِرارْ – كُلْسِرْماكْ *külsirər – külsirmək*) 551 – 3· II 281 – 6·

kültkü كُلْتْكُو تېلىقما (سەكتە) كېسىلى. 327 – 22· I 560 – 16·

kültürdi كُلْتُرْدِي كۈلدۈردى. 550 – 10· II 279 – 16·
(كُلْتُرُرْ – كُلْتُرْماكْ *kültürür – kültürmək*) 550 – 11· II 279 – 17·

kültürdi كُلْتُرْدِي چېچەرلىدى. 550 – 12· II 280 – 1·

külük كُلُكْ: *külük nəŋ* — ئۆتنە ئېلىنغان نەرسە. 298 – 20· I 509 – 7·

külümsindi كُلْمْسِنْدِي كۈلگەندەك كۆرۈندى. 602 – 7· II 377 – 4·
(كُلْمْسِنُورْ – كُلْمْسِنْماكْ *külümsinür – külümsinmək*) 602 – 8· II 377 – 6·

külündi كُلُنْدِي بوشاشتى، ئېغىرلاشتى. 520 – 24· II 224 – 11·
(كُلُنُورْ – كُلُنْماكْ *külünür – külünmək*) 520 – 27· II 224 – 15·

külünq كُلُنچْ كۈلۈش. 967 – 21· III 511 – 10·

külüt كُلُتْ كۈلكە. 272 – 6· I 463 – 17·

külüxdi كُلُشْدِي كۈلۈشتى. 485 – 17· II 152 – 6·
(كُلُشُورْ – كُلُشْماكْ *külüxür – külüxmək*) 485 – 18· II 152 – 8·

küminqə كُمنْجا كۈمۈتا. 953 – 24· III 489 – 7·

kümiqə كُمِيجا كۈمۈتا. 338 – 18· I 580 – 13·

kümürkən كُمُرْكانْ تاغ پىيىزى. ئوغۇزچە. 395 – 5· I 678 – 1·

kümüx كُمُـــشْ كۈمـۈش. 281 – 15، 136 – 4، 281 – 19، 517 – 9، 539 – 6، 878 – 7· I 480 – 8، 223 – 5· 480 – 11؛ II 216 – 15، 258 – 14؛ III 344 – 11·

kümüx كُمُشْ تەڭگە. 281 – 25· I 481 – 5·

kümüx كُمُشْ كۈمۈش. دېدەكلەر ئىسمى. 281 – 26· I 481 – 6·

kümüx təgin كُمُشْتِكِينْ كۈمۈش تېگىن. قۇل ئىسمى. 315 – 16· I 539 – 16·

kün كُـــنْ، كُـــونْ كۈن، قۇياش. 258 – 21، 162 – 16، 221 – 27، 258 – 21، 389 – 26، 410 – 3، 413 – 18، 496 – 5، 510 – 10، 632 – 6، 641 – 14، 646 – 17، 731 – 11، 739 – 12، 755 – 12، 785 – 26، 828 – 5، 833 – 12، 1013 – 27، 1014 – 28· I 442 – 13، 271 – 11، 379 – 15، 173 – 3، 18 – 13، 11 – 13· II 669 – 1؛ 6، 442 – 13، 428 – 13، 445 – 8، 455 – 15؛ III 70 – 17، 202 – 10، 85 – 14، 117 – 8، 176 – 17، 253 – 2، 264 – 1، 591 – 15، 593 – 11·

kün كُونْ، كُنْ كۈن - كۈندۈز. 258 – 25، 63 – 24، 65 – 19، 66 – 4، 73 – 10، 86 – 5، 105 – 3، 192 – 19، 252 – 21، 406 – 20، 474 – 1، 580 – 17، 640 – 3، 814 – 2، 883 – 3، 966 – 8، 969 – 28· I 442 – 16، 94 – 20، 98 – 3، 112 – 6، 135 – 14، 167 – 16، 326 – 2، 431 – 15؛ II 4 – 10، 129 – 14، 336 – 7، 442 – 15؛ III 228 – 11، 353 – 10، 509 – 9، 515 – 1·

kündi كُنْدِي پەس، پەسكەش، رەزىل. ئوغۇزچە. 320 – 11· I 547 – 15·

kündüz كُـــــنْدُزْ كۈنـــدۈز. 349 – 14، 756 – 2· I 598 – 12؛ III 118 – 9·

küni كُنِي كۈنى ~ كۈنە، كۈنداش. 866 – 24· III 325 – 14·

künlük كُنْلُكْ كۈنلۈك. 365 – 13· I 627 – 4·

künlük كُنْلُكْ: *künlük yạm* — كۈنلۈك يەم. 365 – 14· I 627 – 5·

küŋ كُنكْ كۈڭ، دېدەك. 954 – 4، 463 – 11، 593 – 13، 1008 – 18· III 489 – 15، 582 – 4؛ II 109 – 2، 362 – 1·

küŋrəndi كُنكْرَنْدِي گۈڭرىدى، غوتۇلدىدى. 987 – 9· III 545 – 9·

(كُنكْرَنُورْ – كُنكْرَنْمـاكْ küŋrənür – küŋrənmək) III ·10 – 987 ·11 – 545

küŋüz كُنكُزْ گـوُكْ، قمغ· 959 – 5· III ·5 – 497 ·5

küp كُـــوبْ كـوُپ· 779 – 29، 123 – 1، 879 – 6، 929 – 9· III ·16 – 443 ،10 – 346 III ؛4 – 209 I ؛10 – 165

küpə كُبا ئايالار قوُلىقغا سالىدىغان ھالقىنىڭ بىر خىلى· 853 – 3، 701 – 27، 853 – 3· III 299 – 18، 18 – 5، 299 – 19·

küpə yarïk كُبا يَـرِقْ زەنجىرلىك ساۋۇت· 701 – 27، 853 – 3· III 18 – 5، 299 – 19·

küpik كُوبِكْ پاختىلىق تون· 311 – 5· I 531 – 12·

küq كُوجْ، كُجْ كـوُچ، قـوُۋۇەت· 780 – 18، 186 – 24· III 166 – 15؛ I 316 – 8·

küq كُوجْ زوُلـوُم، زورلـوُق· 780 – 19، 416 – 16· III 166 – 16؛ II 23 – 3·

küq كُوجْ كوُنجوُت. چىگىلچە· 780 – 27· III 167 – 5·

küq təgin كُجْ تِكِينْ كوُچ تېگىن. ئەرلەر ئىسمى· 315 – 21· I 540 – 1·

küqədi كُجادِي زورلوُق قىلدى، زوُلوُم سالدى؛ باسقوُنچىلىق قىلدى· 882 – 22· III 353 – 3·

(كُجارْ – كُجاماكْ küqər – küqəmək) 882 – 23· III 353 – 5·

küqəldi كُجَلْـــــدِي زورلـــوُق قىلـــندى، تـــارتىۋېلىندى· 504 – 20· II 191 – 10·

(كُجـــالُرْ – كُجالْمـــاكْ küqəlür – küqəlmək) II ·21 – 504 ·13 – 191

küqəmqi كُجَمْجِي زالىم· 780 – 25· III 167 – 2·

küqəndi كُجَنْدِي كوُچەندى؛ زورلوُق قىلدى· 519 – 21· II 222 – 2·

(كُجـــائُورْ – كُجَنْمـــاكْ küqənür – küqənmək) II ·24 – 519 ·7 – 222

küqətti كُجَتِّي بوُلاتتى· 638 – 1· II 439 – 3·

(كُجَـــتُورْ – كُجَتْمـــاكْ küqətür – küqətmək) II ·2 – 638 ·5 – 439

küqəxdi كُجَشْدِي كوُچەشتى، تالاشتى· 470 – 18· II 123 – 13·

(كُجَشُـــورْ – كُجَشْـــماكْ küqəxür – küqəxmək) II ·20 – 470 ·16 – 123

küqləndi كُجْلَنْدِي كوُچلەندى· 596 – 19· II 367 – 19·

(كُجْلَـنُورْ – كُجْلَنْمـاكْ küqlənür – küqlənmək) II ·20 – 596 ·1 – 368

kür كُرْ جەسۇر· 248 – 17، 248 – 19· I 425 – 6، 425 – 7·

kürədi كُرادِي قاچتى· 886 – 15· III 360 – 3·

(كُرارْ – كُراماكْ kürər – küraмək) 886 – 16· III 360 – 4·

kürətti كُرَتّي قاچۇردى· 641 – 16· II 445 – 11·

(كُـرَتُورْ – كُرَتْمـاكْ kürətür – kürətmək) II ·17 – 641 ·13 – 445

kürətti كُرَتّي كۆرەتتى· 641 – 18· II 445 – 14·

(كُـرَتُورْ – كُرَتْمـاكْ kürətür – kürətmək) II ·19 – 641 ·16 – 445

kürəxdi كُرَشْدِي كۆرەشتى· 475 – 14· II 132 – 18·

(كُرَشُـورْ – كُرَشْـماكْ kürəxür – kürəxmək) II ·16 – 475 ·3 – 133

kürgək كُرْكاكْ كۆرەك· 628 – 17· II 422 – 17·

küridi كُرِيدِي كۆرىدى، تاتىلىدى· 886 – 17· III 360 – 6·

(كُرِيرْ – كُرِيماكْ kürir – kürimək) 886 – 19· III 360 – 9·

kürin كُرِنْ كۆشۈك· 308 – 1· I 525 – 18·

kürk كُرْكْ كۆرك، جۇۋا· 268 – 21· I 458 – 16·

kürküm كُرْكُمْ زەپىران· 368 – 26· I 633 – 4·

kürləndi كُرْلَنْدِي گۈلدۈرلىدى، گۈرۈلدىدى· 596 – 21· II 368 – 3·

(كُـرْلَنُورْ – كُرْلَنْمـاكْ kürlənür – kürlənmək) II ·22 – 596 ·4 – 368

kürmət كُرْمَتْ جەسۇر، جاسارەتلىك، قاپ يۈرەك· 248 – 26· I 425 – 12·

kürplədi كُرِيلادِي قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى· 1019 – 22· III 602 – 2·

(كُـرِيلارْ – كُرِيلامـاكْ kürplər – kürpləmək) III ·24 – 1019 ·5 – 602

kürsdi كُرْسْدِي توشتى، تاشتى· 1003 – 10· III 573 – 3·

(كُرْسـارْ – كُرْسـاماكْ kürsər – kürsəmək) III ·14 – 1003 ·10 – 573

kürt كُرْتْ ئىرغاي· 261 – 28· I 447 – 5·

kürt kürt كُرْتْ كُرْتْ كۆرت – كۆرت. ئات يەم يېگەندە چىقىدىغان ئاۋاز· 261 – 24، 261 – 24· I 446 – 18، 447 – 1·

kürxək كُرْشاكْ بىر خىل تاماق· 364 – 12· I 625 – 3·

küsədi كُسادِي ئارزۇ قىلدى. 887 – 19· III 362 – 9·
(كُسارْ – كُساماكْ küsər – küsəmək) 887 – 21· III 362 – 12·
küsəkqi كُساكْچِي ئىشتىھالىق. 127 – 2· I 207 – 16·
küsən كُسَنْ كۈسەن. شەھەر ئىسمى. 308 – 5· I 526 – 4·
küsəxdi كُسَشْدِي ئارزۇ قىلىشتى. 477 – 10· II 136 – 12·
(كُساشُورْ – كُسَشْماكْ küsəxür – küsəxmək) 477 – 12· II 136 – 15·
küsdi كُسْدِي كەچتى، يۇز ئۆرۈدى. ئوغۇزچە. 411 – 20· II 14 – 14·
(كُسارْ – كُسْماكْ küsər – küsmək) 411 – 21· II 14 – 15·
küsri كُسْرِي قوۋۇرغا. 322 – 4· I 550 – 18·
küsürgə كُسُرْكا كۈسۈتكە، ئېتىز چاشقىنىنىڭ بىر تۈرى. 371 – 24· I 638 – 6·
küttürdi كُوتُرْدِي كۈتتۈردى، باقتۇردى ~ باققۇزدى. 831 – 8· III 259 – 10·
(كُوتُرُرْ – كُوتُرْماكْ küttürür – küttürmək) 831 – 10· III 259 – 12·
küvəndi كُفَنْدِي ماختاندى، پەخىرلەندى. 520 – 22· II 224 – 8·
(كُفَنُورْ – كُفَنْماكْ küvənür – küvənmək) 520 – 23· II 224 – 10·
küvəqlig كُفَجْ لىك ئېغىزدۇرۇقلۇق. 881 – 10· III 350 – 8·
küvəz كُفازْ تەكەببۇر، ھاكاۋۇر. 313 – 23· I 536 – 6·
küvəz كُفازْ مەغرۇر. 197 – 23· I 335 – 6·
küviz كُفِزْ قېرى سۆگەتكە ئوخشاش ئوتتۇرىسى چىرىگەن پور دەرەخ. 278 – 4· I 474 – 8·
küviz كُفِزْ: küviz turma — پور تۇرما، سېسىپ تەمى بۇزۇلغان تۇرۇپ. 278 – 6· I 474 – 11·
küvlük كُفْلُكْ لاي ساقا. 364 – 27· I 626 – 5·
küvrə كُفْرا ئۆلگەن ھايۋاننىڭ قۇرۇپ قالغان گەۋدىسى. 322 – 5· I 550 – 19·
küvrük كُفْرُكْ ناغرا، دۇمباق. 364 – 20· I 625 – 13·
küvük كُفْكْ: küvük mux — ئەركەك مۇشۇك. چىگىلچە. 298 – 19· I 509 – 5·
küvürkən كُفُرْكانْ تاغ پىيىزى. 395 – 5، 397 – 11· I 678 – 1، 681 – 6·

küwük كُـــوُكْ: *küwük mux* — ئەركـەك مۇشـۇك. III ·16 – 812 ·16 – 225

küwük كُوُكْ سامان. ئوغۇزچە. 812 – 17· III 225 – 18·

küwüq كُوُجْ: *küwüq yügün* — كىچىك يۈگەن. 811 – 19· III 224 – 1·

küwüz كُوُزْ سېلىنچا. 812 – 3· III 224 – 9·

küxərdi كُشَـــرْدِي: *kөl küxərdi* — كـۆل توشـۈپ كـەتتى. 461 – 1· II 104 – 11·

(كُشَـــارُرْ – كُشَـــارْماكْ *küxərür – küxərmək*) 461 – 2· II 104 – 12·

küyə كُيا كۈيە. 816 – 18· III 233 – 2·

küyələdi كُيالادِي كۈيە قاقتى. 931 – 19· III 448 – 2·

(كُيَـــالارْ – كُيالامَـــاكْ *küyələr – küyələmək*) III ·20 – 931 448 – 4·

küyvəndi كُيْفَـــنْدِي: *ər ixka küyvəndi* — ئادەم ئىشقا كۆڭۈلشـمـىدى. III ·5 – 838 273 – 1·

(كُيْفَـــنُورْ – كُيْفَنْمَـــاكْ *küyvənür – küyvənmək*) III ·6 – 838 273 – 2·

küz كُزْ، كُـــوزْ كـۈز، كـۈز پەسلى. 250 – 13، 531 – 10، 809 – 17· I 428 – 1؛ II 243 – 7؛ III 220 – 2·

küzədi كُزادِي كۈزلـىدى، كـۈزنى ئۆتكـۈزدى. 887 – 14· III 362 – 3·

(كُزارْ – كُزاماكْ *küzər – küzəmək*) 887 – 15· III 362 – 5·

küzən كُزَنْ سېسىقكـۈزەن. 308 – 3· I 526 – 1·

küzərdi كُـــزَرْدِي كـۈزگـە يـۈزلـەندى. 459 – 23، 459 – 23· II 102 – 2، 102 – 3·

(كُزَرُرْ – كُزَرْماكْ *küzərür – küzərmək*) 459 – 24· II 102 – 4·

küzgərdi كُزْكَرْدِي كـۈزگـە يـۈزلـەندى. 551 – 12· II 282 – 2·

(كُزْكَـــرُرْ – كُزْكَرْمَـــاكْ *küzgərür – küzgərmək*) II ·13 – 551 282 – 4·

küzkünək كُزْكُنَكْ كـۈزكـۈنەك ~ كـۆكـسـنەك. 399 – 25· I 684 – 15·

küzküni كُزْكُنِي يالتـىراق قوڭغۇز. 373 – 26· I 641 – 7·

küzükti كُزُكْتِي كـۈز كـىردى، كـۈزگـە ئۆرۈلـدى. 491 – 4· II 163 – 5·

(كُزُكَـــارْ – كُزُكْمَـــاكْ *küzükər – küzükmək*) II ·5 – 491 163 – 7·

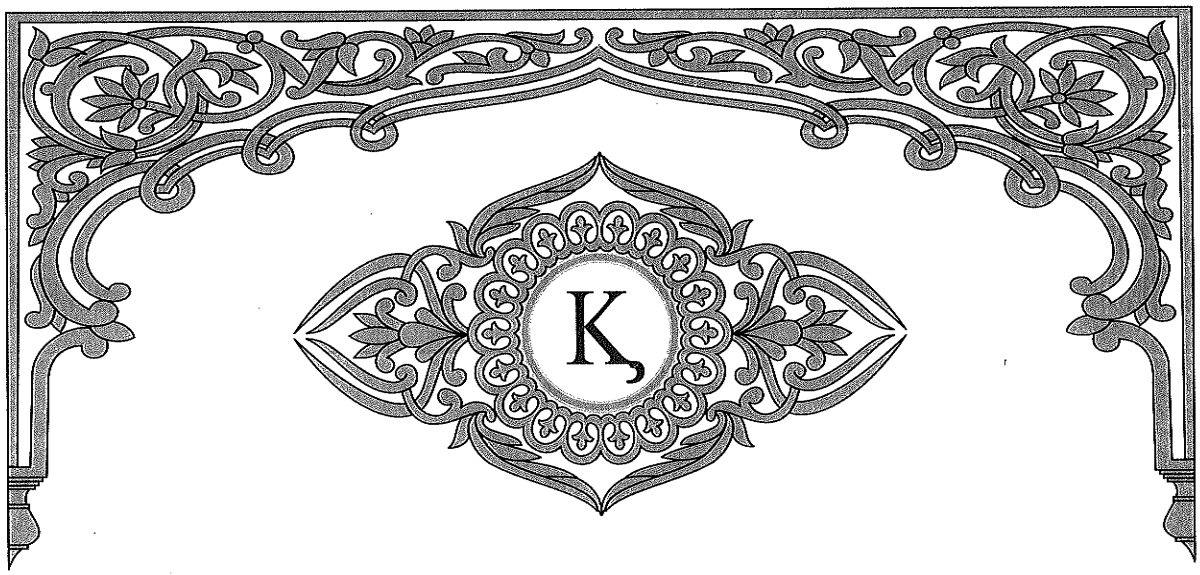
küzik كُزِكْ كوكـۈلا چاچ. ئارغـۇچە. 298 – 15· I 509 – 1·

küzəgü كُذاكُـو كۇيـۆ ~ كۇيئوغـۇل· 699 – 10، 813 – 18· III 13 – 6، 227 – 13·

küzti كُوذْتي كـۇتتى· ئوغۇزچه· 1017 – 20· III 598 – 4·

(كُوذارْ – كُوذْماكْ *küzər – küzmək*) 1017 – 21· III 598 – 6·

küzüklüg كُذُكْلُكْ: *ər küzüklüg ixlïoq* — ئـمـش – كـۇشـلـۇك ئادەم· 385 – 21· I 661 – 11·

Ķ

ķa قا قاچا، ئىدىش. 848 – 20· III 292 – 10·

ķa قا ئورۇننى بىلدۇرىدىغان قوشۇمچە. 848 – 22· III 292 – 13·

ķa قا قا ~ غا. يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىسى. ئارغۇچە. 489 – 3· III 293 – 3·

ķaqa قا قَجا قاچا – قۇچا. 848 – 21، 867 – 21· III 292 – 11، 327 – 3·

ķaban قَبانْ قابان. ئەرلەر ئىسمى. 316 – 22· I 541 – 10·

ķabïrqaķ قَبِرْجاقْ ساندۇق. 380 – 24· I 652 – 18·

ķadax قَدَشْ، قَداشْ قاياش، قېرىنداش، ئۇرۇق – تۇغقان. 307 – 9، 478 – 13، 795 – 24، 973 – 26· I 524 – 12؛ II 138 – 18؛ III 195 – 15، 521 – 8·

ķadaxlïķ قَدَشْلِقْ قاياشلىق. 382 – 9· I 655 – 12·

ķadoqu قَدْغُو قايغۇ. 908 – 5· III 403 – 5·

ķadï قادي: *ol əxiqkə otuŋ ķadï* — ئۇ قازان ئەتراپىغا ئوتۇن تىزدى. ياغمىچە. 876 – 24· III 342 – 4·

(قارْ – قاماقْ *ķar – ķamaķ*) 877 – 2· III 342 – 7·

ķadïldï قَدِلْدي قېيىلدى، قېيىپ تىكىلدى. 503 – 13· II 188 – 17·

(قَدِلُرْ – قَدِلْماقْ *ķadïlur – ķadïlmaķ*) 503 – 14· II 188 – 18·

ķadïr قَدرْ قىيىن، جاپالىق. 276 – 25، 276 – 25· I 471 – 17، 471 – 18·

ķadïr قَدِرْ: *ķadïr ķïx* — قارا قىش، قەھرىتان قىش. 276 – 27· I 472 – 1·

ķadïr قَدِرْ قەيسەر، كەسكىن. 276 – 28· I 472 – 3·

k‚adïr han قَدِرْخـــانْ قادىرخان. خاقانىيە خانلىرىنىڭ قەيسەرلىكىگە قاراپ بېرىلگەن نام. 276 – 28· II 472 – 3·

k‚adïxdï قَدِشْدِي قېيىشىپ بەردى. 471 – 7· II 124 – 9·

k‚adïxur – k‚adïxmak‚ (قَدِشُـــورْ – قَدِشْـــماقْ) II ·8 – 471 ·11 – 124

k‚adrak‚ قَدْراقْ تاغ ئۆركەشلىرى. 359 – 20· I 616 – 12·

k‚adrïndï قَدْرِنْدِي بەتخۇيلاندى، مىجەزى قوپاللاشتى، زالىملاشتى. 608 – 11· II 389 – 2·

k‚adruk‚landï قَدْرُقْلَنْدِي: taoq k‚adruk‚landï — تاغنىڭ بۇلۇڭ – پۇچقاقلىرى، ئەگرى – بۈگرى چىغىرلىرى كۆپەيدى. 615 – 25· II 402 – 2·

k‚adruk‚lanur – k‚adruk‚lanmak‚ (قَدْرُقْلَنُورْ – قَدْرُقْلَنْمـــاقْ) 615 – 26· II 402 – 4·

k‚aoqïl قاغِلْ ئۈزۈم نوتىلىرىنى باغلايدىغان تال چىۋىق. 311 – 8، 331 – 12· I 531 – 15، 531 – 16·

k‚aoqruxdï قَغْرُشْدِي قورۇشتى. 569 – 23· II 316 – 15·

k‚aoqurdï قُغْرْدِي قورۇدى. 462 – 20· II 107 – 11·

k‚aoqurur – k‚aoqurmak‚ (قَغْـــرُرْ – قَغْرْمـــاقْ) II ·22 – 462 ·14 – 107

k‚aoqun قـــاغُونْ قوغۇن. 312 – 20، 77 – 20، 142 – 14، 169 – 26، 207 – 27، 208 – 28، 301 – 14، 312 – 22، 629 – 2، 769 – 23، 787 – 1، 833 – 16· I 533 – 15، 119 – 17، 235 – 4، 286 – 4، 354 – 5، 356 – 3، 513 – 17؛ II 423 – 12؛ III 145 – 16، 178 – 13، 264 – 6·

k‚aoqunlandï قاغُونْلَنْدِي قوغۇنلۇق بولدى. 844 – 24· III 285 – 1·

k‚aoqunlanur – k‚aoqunlanmak‚ (قـــاغُونْلَنُورْ – قاغُونْلَنْمـــاقْ) 844 – 25· III 285 – 2·

k‚aoqunluoq قَغُـــنْلُغْ: k‚aoqunluoq ər — قوغۇنلۇق ئادەم، قوغۇنى بار ئادەم. 379 – 15· I 650 – 13·

k‚aoqunluk‚ قَغُنْلُقْ قوغۇنلۇق، قوغۇن تېرىلغان يەر. 382 – 25· I 656 – 14·

k‚aoqut قـــاغُتْ تېرىقتىن قىلىنمىدىغان بىر خىل تاماق. 309 – 14، 811 – 13· I 528 – 6؛ III 223 – 9·

k‚ak‚ قَقْ، قـــاقْ قاق، گۆلە. 621 – 17، 805 – 4· II 411 – 11؛ III 212 – 9·

k‚ak‚ قَقْ: k‚ak‚ ət — قاق گۆش. 621 – 18· II 411 – 13·

k‚ak‚ قَقْ، قـاقْ قـاق، قۇرۇغـان كـۆل. 621 – 20، 805 – 5. II 411 – 15؛ III 212 – 10.

k‚ak‚aq قَقَحْ، قَقـاجْ قاقـاچ، كـىر. 272 – 20، 623 – 18. I 464 – 15؛ II 415 – 2.

k‚ak‚ïdï قَقيدِ ئاچچىقلىدى، غەزەپلەندى. 890 – 7. III 367 – 13.

(قَقيرْ – قَقيماقْ *k‚ak‚ïr – k‚ak‚ïmak*) 890 – 8. III 367 – 15.

k‚ak‚ïoq قَقغْ ئاچچىق، غەزەپ، قىيرىشىش. 285 – 14. I 487 – 13.

k‚ak‚ïldï قَقلْدِ قىقىلدى. 504 – 13. II 190 – 18.

(قَقلُـــرْ – قَقلْمـــاقْ *k‚ak‚ïlur – k‚ak‚ïlmak*) II 504 – 13. II 190 – 19.

k‚ak‚ïloqan sok‚uloqan قَقلْغانْ سُقُلـْغانْ قىقىلىپ – سوقـۇلـۇپ يۇرىدىغان. 393 – 22، 393 – 23، 397 – 2. I 675 – 13، 675 – 14، 680 – 16.

k‚ak‚ïtoqan قَقتْغانْ ئاچچىقلاندۇرىدىغان. 389 – 22. I 668 – 15.

k‚ak‚ïttï قَقتّي ئاچچىقلاندۇردى، قاقشاتتى. 644 – 19. II 451 – 16.

(قَقتُورْ – قَقتْماقْ *k‚ak‚ïtur – k‚ak‚ïtmak*) 644 – 20. II 452 – 2.

k‚ak‚ïxdï قَقشْدِ قىقىشتى، ئاچچىقلاندى. 480 – 12. II 142 – 6.

k‚ak‚ïxdï قَقشْدِ قىقىشتى، ئۇرۇشتى. 480 – 14. II 142 – 9.

(قَقشُـــورْ – قَقشْـــماقْ *k‚ak‚ïxur – k‚ak‚ïxmak*) II 480 – 16. II 142 – 11.

k‚ak‚k‚uk‚ قاقُوقْ غاق - غۇق. ئىملىق سۆز. 787 – 11. III 179 – 13.

k‚ak‚k‚uk‚ قاقُوقْ قاق، يىرتىپ قۇرۇتۇلغان قاق. 787 – 13. III 179 – 15.

k‚ak‚landï قَقلَـــنْدِ قـاقلاندى، قـاق قىلىـندى، قۇرۇتۇلـدى. 596 – 13. II 367 – 10.

k‚ak‚landï قَقلَنْدِ يىغىلدى، توپلاندى. 596 – 15. II 367 – 13.

(قَقلَـــنُورْ – قَقلَنْمـــاقْ *k‚ak‚lanur – k‚ak‚lanmak*) II 596 – 16. II 367 – 15.

k‚ak‚lattï قَقلَتّي قاقلاتتى، قاق قىلدۇردى. 674 – 24. II 509 – 13.

(قَقلَـــتُورْ – قَقلَتْمـــاقْ *k‚ak‚latur – k‚ak‚latmak*) II 674 – 25. II 509 – 15.

k‚ak‚ratoqu قَقرَتُغُو قۇشقاچ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش قۇشلارنى ئېتىزلىقتىن ھەيدەش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان شاقىلداق. 664 – 8. II 489 – 6.

k‚ak‚rattï قَقرَتّي تاراقلاتتى، تاراڭلاتتى. 664 – 8. II 489 – 6.

(قَقـــرَتُورْ – قَقرَتْمـــاقْ *k‚ak‚ratur – k‚ak‚ratmak*) II 664 – 10. II 489 – 10.

k‚ak‚raxdï قَقْرَشْـــــدِ قاقشـــدى، تـــارتىلدى، قـــاغجىرىدى. II ·1 – 570 ·17 – 316

(قَقْرَشُـــورْ – قَقْرَشْـــماقْ *k‚ak‚raxur – k‚ak‚raxmak*) II ·3 – 570 ·3 – 317

k‚ak‚sïdï قَقْسِدِ قاق بولاي دېدى. 901 – 7· III 389 – 10·

(قَقْســـيرْ – قَقْســـيماقْ *k‚ak‚sïr – k‚ak‚sïmak*) III ·8 – 901 ·11 – 389

k‚ak‚tï قَقْتِ قاقتى، نوقۇدى. 631 – 24· II 427 – 19·

(قَقارْ – قَقْماقْ *k‚ak‚ar – k‚ak‚mak*) ·1 – 428 II ·25 – 631

k‚ak‚turdï قَقْتُرْدِ قاقتۇردى، ئۇرغۇزدى. 547 – 5· II 273 – 8·

(قَقْتُـــرُرْ – قَقْتُرْمـــاقْ *k‚ak‚turur – k‚ak‚turmak*) II ·6 – 547 ·10 – 273

k‚ak‚uroqan قَقُرْغانْ قاتلىما. 392 – 3· I 672 – 14·

k‚al قل قەبرى، ياشانغان ئادەم. 311 – 10· I 531 – 16·

k‚alalduruk‚ قَلَلْدُرُقْ قالالدۇرۇق. ئەرلەر ئىسمى. 401 – 20· I 686 – 16·

k‚alattï قَلَتِ قاپلاتتى. 646 – 10· II 455 – 4·

(قَلَتُورْ – قَلَتْماقْ *k‚alatur – k‚alatmak*) II ·12 – 646 ·7 – 455

k‚albuz قَلْبُزْ قوۋۇز، يۇتۇم. 349 – 10· I 598 – 7·

k‚albuzladï قَلْبُزْلادِ قوۋۇزلاپ يۇتتى. 947 – 13· III 478 – 1·

(قَلْبُزْلارْ – قَلْبُزْلامـــاقْ *k‚albuzlar – k‚albuzlamak*) III ·14 – 947 ·3 – 478

k‚aldï قَلْدِ قالدى. 422 – 3· II 32 – 13·

(قَلِيرْ – قَلْماقْ *k‚alïr – k‚almak*) ·1 – 33 II ·13 – 422

k‚aldradï قَلْدرادِ تاراقلىدى، تاراقشىدى. 1022 – 8· III 606 – 10·

(قَلْـــدرارْ – قَلْدرامـــاقْ *k‚aldrar – k‚aldramak*) III ·9 – 1022 ·12 – 606

k‚alduroqa قَلْدُرْغا تاراقلايدىغان، شالدىرلايدىغان. 1018 – 24، 1018 – 24· III 600 – 7، 600 – 8·

k‚alï قَـــلِي «قـــانداق، ئەگـــەر، نـــاۋادا» مەنىسـىنى بىلدۈرىدىغان سـۆز. 864 – 8، 73 – 9، 80 – 15، 166 – 3، 212 – 16، 324 – 15، 581 – 22، 709 – 4، 791 – 17، 807 – 12، 864 – 10، 864 – 22، 864 – 23، 868 – 13، 891 – 21، 903 – 5· III 321 – 4؛ I 112 – 5، 278 – 2، 362 – 10، 555 – 1؛ II 338 – 11؛ III 31 – 10، 187 – 14، 216 – 10·

·6 – 321 ،6 – 322 ،4 – 322 ،6 – 328 ،12 – 370
·5 – 393

قَلـــــيدي سـەكرىدى، چىچـاڭلىدى، قىيغـاتتى· 892 – 3· III k¸alïdï
·6 – 371

(قَلِيرْ – قَلِيماقْ *k¸alïr – k¸alïmak¸*) 892 – 4· III 371 – 7·

قَلِقْ هـاۋا، هـاۋا بوشـلۇقى؛ ئاسـمان؛ شـامال· 291 – 14، 270 – 4، k¸alïk¸
725 – 18· I 498 – 1، 460 – 6؛ III 61 – 7·

قَليما بالـمخانا· 820 – 21· III 240 – 2· k¸alïma

قَلـــــنْ قىلىـــن؛ نۇرغـۇن· 307 – 20، 123 – 29، 281 – 20، k¸alïn
323 – 26، 369 – 26، 852 – 18· I 525 – 4، 201 – 14،
480 – 12، 554 – 4، 634 – 10؛ III 299 – 1·

قَلنكْ قالـمـاق، مال· 965 – 6، 965 – 8، 965 – 15· III 507 – k¸alïŋ
6، 507 – 13·

قَلتْغانْ سەكرىتىدىغان· 389 – 24· I 668 – 18· k¸alïtoqan

قَلشْدي سەكرەشتى، ئۆرەدەشتى· 484 – 13· II 150 – 1· k¸alïxdï

(قَلشُـــورْ – قَلشْـــماقْ *k¸alïxur – k¸alïxmak¸*) 484 – 14· II
·3 – 150

قَلْقـــانْ قالقـان· 335 – 16، 335 – 19، 681 – 9، 752 – 12، k¸alk¸an
855 – 19، 976 – 28· I 574 – 12، 574 – 15؛ II
522 – 2؛ III 111 – 11، 305 – 3، 526 – 15·

قَلقنك قالقان· 976 – 28· III 526 – 15· k¸alk¸aŋ

قَلْنَتّي قىلىنلاشتى، قىلىنلىدى· 676 – 9· II 512 – 10· k¸alnattï

(قَلْنَـــتُورْ – قَلْنَتْمـــاقْ *k¸alnatur – k¸alnatmak¸*) 676 – 11· II
·13 – 512

قَلْناذْتي قىلىنلاشتى، قىلىنلىدى· 676 – 10· II 512 – 12· k¸alnaztï

قَلْنُودي قىلىنلىدى· 913 – 1· III 413 – 6· k¸alnudï

(قَلْنُورْ – قَلْنُوماقْ *k¸alnur – k¸alnumak¸*) 913 – 2· III 413 – 7·

قَلنكُو لەيلەش· 971 – 5· III 517 – 14· k¸alŋu

قَلنكُقْ باش كىپىكى· 974 – 19· III 523 – 3· k¸alŋuk¸

قَلنكُولادي سۇ دەسسىدى· 995 – 14· III 560 – 8· k¸alŋuladï

(قَلنكُولارْ – قَلنكُولامـاقْ *k¸alŋular – k¸alŋulamak¸*) 995 – 16· III
·12 – 560

قَلْتُقْ ياۋا كالـىنىڭ مۇڭگۇزى· 362 – 1· I 620 – 9· k¸altuk¸

قَلْتُرْدي قالدۇردى· 547 – 7· II 273 – 11· k¸alturdï

(قَلْتُـــرُرْ – قَلْتُرْمـــاقْ *qalturur – qalturmaq*) II ·9 – 547
·14 – 273

qalva قَلْڤا ئۆگەنگۈچىلەر ئوقى، ئوق· 325 – 3، 399 – 10· I 556 –
5، 683 – 20·

qam قـــامْ كـاهـىن، شامان، رەمـمـال· 806 – 9، 219 – 2، 1019 – 8·
III 215 – 1؛ I 373 – 14؛ III 600 – 15·

qamadï قَمادِي قاماشتى؛ قامـدى· 892 – 7· III 371 – 12·

(قَمارْ – قَماماقْ *qamar – qamamaq*) 892 – 8· III 371 – 13·

qamatoqan قَمَتْغانْ قاماشتۇرىدىغان· 389 – 26· I 669 – 1·

qamattï قَمَتّي قاماتتى، قاماشتۇردى· 646 – 17· II 455 – 15·

(قَمَـــتُورْ – قَمَتْمـــاقْ *qamatur – qamatmaq*) II ·18 – 646
·17 – 455

qamaxdï قَمَشْدِي قاماشتى· 486 – 1· II 153 – 3·

(قَمَشُـــورْ – قَمَشْـــماقْ *qamaxur – qamaxmaq*) II ·2 – 486
·5 – 153

qamdï قَمْدِي دۇمبالـدى، ئۇردى، ساۋىدى· 423 – 21· II 35 – 14·

(قَمارْ – قَمّاقْ *qamar – qammaq*) 423 – 22· II 35 – 16·

qamdu قَمْدُو پۇل ئورنـدا ئىشلىتىلىدىغان بۆز· 319 – 11· I 546 – 2·

qamoqaq قَمْغَقْ قامغاق· 362 – 5· I 620 – 13·

qamoqï قَمْغـــي قىڭغـىـر – قىيـسـىق نەرسـە· 324 – 29، 325 – 1· I
556 – 1، 556 – 2·

qamoqïrdï قَمْغُرْدِي قىيـسـىيـىشقا تاس قالدى، قىيسايغىلى قوپتى· 549 – 10·
II 278 – 2·

(قَمْغُـــرارْ – قَمْغُرْمـــاقْ *qamoqïrar – qamoqïrmaq*) II ·11 – 549
·4 – 278

qamïq قَمـــــجْ چـۆمـۈچ، ساپـلىق· 273 – 23، 52 – 2، 458 – 5· I
466 – 11، 73 – 7؛ II 98 – 17·

qamïqak قَمجاقْ قۇمچاق· 370 – 9· I 635 – 4·

qamïqladï قَمجْلادِي چۆمـۈچ بىلەن ئۇستى· 933 – 25· III 451 – 10·

(قَمجْلارْ – قَمجْلامـــاقْ *qamïqlar – qamïqlamaq*) III ·26 – 933
·12 – 451

qamïx قَمـــشْ قومـۇش· 280 – 19، 835 – 22، 952 – 26· I 479 –
3؛ III 268 – 8، 487 – 2·

qamïxlandï قَمشْلَنْدِي قومۇشلۇق بولدى· 608 – 23· II 389 – 18·

(قَمشْلَنُورْ – قَمشْلَنْماقْ *kamïxlanur – kamïxlanmak*) II ·1 – 390 ·24 – 608

k̡amïxlïoq قَمشْـــلِغْ: *yar kamïxlïoq* — قومۇشلۇق يەر. I ·27 – 376 ·9 – 645

k̡amlanqu قَمْلَنْجُو قاملانچۇ. شەھەر ئىسمى. ·19 – 871 III ·11 – 333

k̡amqï قَمْجِي قامچا. ·21 – 318 I ·18 – 544

k̡amqï قَمْجـــِي ئات، كالا ۋە تۆگە قامچىسى، چىۋىسى. ·23 – 318 I ·1 – 545

k̡amqïoqu قَمْجِيغُو قاپارتقۇ. ·22 – 372 I ·14 – 639

k̡amqïladï قَمْجِيلادِي قامچىلىدى. ·5 – 949 III ·9 – 481

(قَمْجِيلارْ – قَمْجِيلامـــاقْ *kamqïlar – kamqïlamak*) III ·6 – 949 ·11 – 481

k̡amturdï قَمْتُـــــرْدِي ھوشىدىن كەتكۈزدى، تېلىقتۇردى. ·14 – 547 II ·3 – 274

(قَمْتُـــرُرْ – قَمْتُرْمـــاقْ *kamturur – kamturmak*) II ·16 – 547 ·6 – 274

k̡amuoq قَمُـــغْ ھەممە، ھەممىسى: پۈتۈنلەي، ئۆزئارا. ·17 – 285، ·6 – 45، ·2 – 88، ·2 – 147، ·22 – 149، ·25 – 151، ·18 – 154، ·6 – 155، ·12 – 185، ·8 – 186، ·11 – 188، ·14 – 189، ·4 – 212، ·13 – 273، ·17 – 285، ·6 – 416، ·13 – 436، ·8 – 470، ·19 – 474، ·10 – 477، ·12 – 480، ·17 – 185، ·18 – 498، ·17 – 556، ·22 – 556، ·11 – 557، ·13 – 557، ·6 – 558، ·13 – 558، ·1 – 562، ·15 – 562، ·4 – 564، ·10 – 564، ·4 – 565، ·1 – 566، ·9 – 566، ·20 – 566، ·10 – 567، ·16 – 567، ·1 – 570، ·5 – 570، ·22 – 571، ·19 – 572، ·18 – 590، ·4 – 615، ·22 – 621، ·20 – 676، ·2 – 695، ·21 – 740، ·5 – 747، ·18 – 756، ·20 – 766، ·13 – 768، ·15 – 768، ·4 – 788، ·2 – 816، ·10 – 836، ·4 – 837، ·12 – 901، ·3 – 983 I ·16 – 487، ·12 – 61، ·1 – 139، ·5 – 242، ·1 – 247، ·15 – 250، ·7 – 256، – 257، ·6 ·14 – 313، ·9 – 315، ·2 – 319، ·3 – 321، ·16 – 361، ·15 – 465 :16 – 487 II ·9 – 22، ·13 – 122، ·8 – 131، ·12 – 136، ·6 – 142، ·6 – 152، ·11 – 178، ·3 – 292، ·8 – 292، ·9 – 293، ·7 – 293، ·15 – 294، ·7 – 295، – 302

1، 303 – 8، 306 – 4، 306 – 12، 308 – 3، 309 – 10،
310 – 2، 310 – 16، 312 – 3، 313 – 1، 317 – 1، 317 –
6، 320 – 7، 322 – 1، 356 – 10، 400 – 8، 411 – 16،
513 – 4؛ III 4 – 16، 87 – 17، 100 – 6، 119 – 11،
139 – 8، 142 – 18، 143 – 2، 180 – 18، 232 – 6،
269 – 6، 271 – 4، 390 – 5، 538 – 1.

k̡amuk̡ قَمُقْ ئات تېزىكى. 291 – 22. I 498 – 10.

k̡amuldï قَمُلْدِي يانپاشلىدى، ياتتى. 504 – 16. II 191 – 4.

(قَمْلُورْ – قَمُلْماقْ *k̡amlur – k̡amulmak̡*) 504 – 17. II 191 – 5.

k̡an قانْ قان. 806 – 14، 211 – 5، 489 – 5، 508 – 19، 530 –
16، 606 – 1، 741 – 14، 743 – 24، 748 – 26. III 215 –
8؛ I 359 – 15؛ II 158 – 18، 199 – 4، 241 – 12،
383 – 19؛ III 89 – 4، 93 – 13، 104 – 2.

k̡anadï قَنادِي قان ئالدى. 893 – 1. III 373 – 1.

(قَنارْ – قَناماقْ *k̡anar – k̡anamak̡*) 893 – 2. III 373 – 2.

k̡anadï قَنَدِي قانىدى. 893 – 7. III 373 – 10.

(قَنِيرْ – قَنِيماقْ *k̡anïr – k̡anïmak̡*) 893 – 9. III 373 – 13.

k̡anaoɣu قَناغُو قانئالغۇ، نەشتەر. 340 – 8. I 583 – 14.

k̡anak̡ قَنَقْ قايماق. ئارغۇچە ۋە بۇلغارچە. 291 – 23. I 498 – 11.

k̡anat قَنَتْ قانات. 271 – 21. I 463 – 1.

k̡anatoɣan قَنَتْغانْ قانىتلىدىغان. 390 – 5. I 669 – 8.

k̡anatlandï قَنَتْلَنْدِي قاناتلاندى. 607 – 26. II 388 – 1.

(قَنَتْلَنُورْ – قَنَتْلَنْماقْ *k̡anatur – k̡anatmak̡*) 608 – 1. II 388 – 5.

k̡anattï قَنَتِّي قاناتتى. 647 – 25. II 458 – 10.

(قَنَتُورْ – قَنَتْماقْ *k̡anatur – k̡anatmak̡*) 647 – 26. II 458 – 12.

k̡anda قَنْدا «قەيەردە، نەدە» دېگەن مەنىدىكى سوراق ئالماش. 319 – 15،
47 – 9، 319 – 15، 743 – 3، 819 – 23. I 546 – 7،
65 – 4، 546 – 8؛ III 92 – 2، 238 – 6.

k̡andï قائدِي قاندى. 829 – 18. III 256 – 4.

(قائرْ – قائماقْ *k̡anar – k̡anmak̡*) 829 – 18. III 256 – 5.

k̡andïr قَنْدِرْ سېرىقئەت. 348 – 17. I 597 – 5.

k̡anï قانِي، قَنِي قېنى. سوراق ئالماش. 866 – 21، 867 – 29. III
325 – 9، 327 – 12.

k‚anïdï قانيدي· قانىدى· 893 – 8· III 373 – 12·

k‚anïoq قَـــنِغْ تەشـنالـىق، ئـارزۇ – ئارمـان· 285 – 19، 285 – 22· I 487 – 18، 488 – 2·

k‚anïtoqan قَنْتُغانْ قاندۇرىدىغان، ھۆزۈرلاندۇرىدىغان· 390 – 7· I 669 – 10·

k‚anqa قَنْجـــا نەگـە· 67 – 11، 177 – 22، 270 – 5، 721 – 7· I 101 – 17، 299 – 8، 460 – 7؛ III 52 – 9·

k‚anqik‚ قَـــنْجِقْ قـانجىق ~ قـانجۇق· 362 – 10، 153 – 17، 362 – 11· I 621 – 1، 253 – 18، 621 – 2·

k‚anquk‚ قَنْجُقْ نەگە· 157 – 23· I 262 – 10·

k‚anturdï قَنْتُرْدِي قاندۇردى· 547 – 19· II 274 – 10·

(قَنْتُـــرُرْ – قَنْتُرْمـــاقْ *k‚anturur – k‚anturmak*) II ·20 – 547 274 – 12·

k‚anu قَنُو قايسى· ئارغۇچە· 866 – 19· III 325 – 6·

k‚aŋ قَنكْ غاق· ئىملىق سۆز· 954 – 1· III 489 – 10·

k‚aŋdax قـــــــنكدش قـــانداش· 973 – 26، 973 – 29· III 521 – 8، 521 – 10·

k‚aŋlï قَنكْلِي كۆتەك ھارۋا· 971 – 1· III 517 – 7·

k‚aŋlï قَنكْلِي قاتىلى· ئادەم ئىسمى· 971 – 2· III 517 – 9·

k‚aŋruk‚ قنكرق قاتىرۇق، دىماغ· 974 – 16· III 522 – 14·

k‚aŋsïk‚ قَنكْسِقْ قاتىسىق، ئۆگـەي· 974 – 17، 974 – 17· III 522 – 15، 523 – 1·

k‚ap قابْ قـاپ، تۇلـۇم· 798 – 3، 158 – 8، 158 – 12، 498 – 14، 568 – 12، 578 – 1، 749 – 6· III 199 – 14؛ I 263 – 9، 263 – 12؛ II 178 – 8، 314 – 8، 331 – 12؛ III 104 – 12·

k‚ap قابْ قاپ، قاچا· 798 – 4· III 200 – 1·

k‚ap قابْ قاپ· ئانىنىڭ قورسىقىدا بالىنى ئوراپ تۇرغان قاپ· 798 – 8· III 200 – 6·

k‚ap قابْ (كۆچمە مەنىدە) تۇغقان· 798 – 10· III 200 – 9·

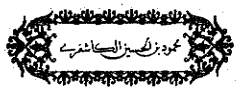
k‚apa قَبا ھەرقانداق نەرسىنىڭ ئېگىزى· 853 – 1· III 299 – 15·

k‚apak‚ قَبَقْ قاپاق· كۆز قاپىقى· 290 – 7· I 496 – 1·

k‚apak‚ قَبَقْ قاپاق· 290 – 8· I 496 – 2·

k‚apak‚ قَبَقْ قىزلىق· 290 – 9· I 496 – 3·

k‚apak‚ladï قَبَقْلادِي قىزلىقىنى ئالدى· 939 – 3· III 461 – 12·

(قَبَقْلارْ – قَبَقْلاماقْ *kapaklar – kapaklamak*) III ·4 – 939 ·14 – 461

k‚apak‚lïoq قَبَقْلِغْ: *kapaklïoq kïz* — بويمغا يەتكەن، قىزلىقى بار قىز. 377 – ·18 I 646 – ·18

k‚apak‚lïk‚ قَبَقْلِقْ قاپاقلىق، قاپاق تېرىلغان يەر. 382 – ·8 I 655 – ·11

k‚apardï قَبَرْدِي قاپاردى. 455 – ·20 II 93 – ·12

(قَبَرْرُرْ – قَبَرْمَاقْ *kaparur – kaparmak*) II ·20 – 455 ·13 – 93

k‚aparoqan قَبَرْغانْ قاپارتقۇ. 391 – ·10 I 671 – ·5

k‚apartïï قَبَرْتِي قاپارتتى؛ كۆپتۈردى. 1009 – ·24 III 584 – ·17

(قَبَرْتُورْ – قَبَرْتْماقْ *kapartur – kapartmak*) III ·25 – 1009 ·1 – 585

k‚apdï قَبْدِي توتتى؛ تارتىۋالدى، بۇلىدى، داردى. 406 – ·1 II 3 – ·1

(قَبارْ – قَبْماقْ *kapar – kapmak*) II ·3 – 406 ·4 – 3

k‚apoqa قَبْغا قاپقا، قوۋۇق، دەرۋازا. 324 – ·3 I 554 – ·12

k‚apoqak‚ قَبْغاقْ قاپقاق. ساداقنىڭ قاپقىقى. 359 – ·18 I 616 – ·10

k‚apoqak‚landï قَبْغَقْلَنْدِي قاپقاقلاندى، بېكىتىلدى. 615 – ·22 II 401 – ·16

(قَبْغَقْلَنُورْ – قَبْغَقْلَنْماقْ *kapoqaklanur – kapoqaklanmak*) 615 – ·23 II 401 – ·18

k‚apïldï قَبْلْدِي قاۋالدى ~ قامالدى. 492 – ·20 II 166 – ·17

k‚apïldï قَبْلْدِي بۇلاندى، بۇلاپ كېتىلدى. 492 – ·22 II 167 – ·1

(قَبْلُورْ – قَبْلْماقْ *kapïlur – kapïlmak*) II ·23 – 492 ·3 – 167

k‚apïndï قَبْنْدِي بۇلاۋاتقاندەك كۆرۈندى، داردى. 518 – ·8 II 218 – ·13

(قَبْنُورْ – قَبْنْماقْ *kapïnur – kapïnmak*) II ·9 – 518 ·15 – 218

k‚apïx قَبْشْ بۇلاش، بۇلاڭ ــ تالاڭ قىلىش. 280 – ·3 I 478 – ·5

k‚apïxdï قَبْشْدِي تالاشتى، بۇلاشتى. 467 – ·7 II 116 – ·11

(قَبْشُورْ – قَبْشْماقْ *kapïxur– kapïxmak*) II ·9 – 467 ·14 – 116

k‚apqak‚ قَبْجَقْ قوشلاش. سۇ تارماقلىرىنىڭ قوشۇلغان يېرى. 359 – ·19 I 616 – ·11

k‚apsadï قَبْسادِي قاپسىدى، ئورىۋالدى. 900 – ·16 III 388 – ·6

(قَبْسارْ – قَبْساماقْ *kapsar – kapsamak*) III ·17 – 900 ·8 – 388

k¸apsadï قَبْسادِ تارتىۋالغۇسى كەلدى. 900 – 19· III 388 – 9·

k¸apturdï قَبْتُرْدِ بۇلاتتى، بۇلىغۇزدى. 545 – 16· II 270 – 7·

(قَبْتُـــرُرْ – قَبْتُرْمـــاقْ *k¸apturur – k¸apturmak*) II ·17 – 545 270 – 9·

k¸apuoq قَـــبْغْ قـوۋۇق، قاپقا، ئىشىك. 284 – 8، 48 – 9، 60 – 5، 81 – 24، 124 – 18، 135 – 10، 148 – 1، 173 – 28، 200 – 17، 213 – 21، 257 – 8، 383 – 20، 411 – 4، 424 – 8، 483 – 19، 556 – 9، 644 – 14، 728 – 25، 735 – 13، 748 – 12، 752 – 13، 760 – 19، 814 – 2، 885 – 17، 889 – 16، 897 – 18، 933 – 14، 944 – 4، 946 – 11، 969 – 11· I 485 – 11، 67 – 13، 88 – 6، 127 – 5، 203 – 9، 221 – 17، 243 – 19، 292 – 14، 340 – 2، 364 – 16، 439 – 17، 658 – 7؛ II 13 – 12، 36 – 10، 78 – 5، 102 – 17، 111 – 13، 127 – 5، 228 – 12، 358 – 8، 366 – 4، 382 – 8، 450 – 9، 471 – 9، 475 – 19، 514 – 4·

k¸apuoquoq قَـــبُغْلُغْ: *əv k¸apuoquoq* — قوۋۇقلـۇق ئـۆي. 377 – 2· I 645 – 13·

k¸apuloqan قَبْلُغانْ قاپلىشىپ قالىدىغان. 393 – 3· I 675 – 3·

k¸àpux قَبْشْ قاپۇش. يەر ئىسمى. 280 – 4· I 478 – 6·

k¸aq قَجْ قانچە. سوراق ئالماش. 246 – 21، 246 – 21، 378 – 23· I 421 – 15، 422 – 1، 649 – 5·

k¸aqa قاجـــا، قَجـــا قاچا، قاپ. 867 – 21، 867 – 22· III 327 – 3، 327 – 4·

k¸aqaladï قَجالادِ، قاجالادِ قاچىلىدى. 927 – 23· III 440 – 19·

(قَجـــالارْ – قَجالامـــاقْ *k¸aqalar – k¸aqalamak*) III ·24 – 927 441 – 2·

k¸aqan قَجَنْ قاچان. 307 – 2، 267 – 25، 307 – 3، 356 – 5، 846 – 10· I 524 – 4، 457 – 8، 524 – 6، 610 – 8؛ III 288 – 8·

k¸aqaq قَجَجْ، قَجاجْ قاچاچ. بىر خىل چىن دۇردۇنى. 623 – 16، 623 – 16· II 414 – 12، 414 – 13·

k¸aqaq قَجاجْ قاقاچ، كىر. 623 – 18· II 415 – 1·

q,aqdï قَجْدِي قاچتى· 406 – 16· II 4 – 5·
(قَجار – قَجْماق q,aqar – q,aqmaq) 406 – 17· II 4 – 6·
q,aqoqïn قَجْغُنْ قاچقۇن· 769 – 6· III 144 – 8·
q,aqïldï قَجلْدِي قېچىلدى· 503 – 11· II 188 – 14·
(قَجلُـــورْ – قَجلْمـــاقْ q,aqïlur – q,aqïlmaq) 503 – 12· II 188 – 16·
q,aqïndï قَجنْدِي قېچىۋاتقانده‌ك كۆرۈندى· 518 – 15· II 219 – 10·
(قَجنُـــرْ – قَجنْمـــاقْ q,aqïtur – q,aqïnmaq) 518 – 16· II 219 – 12·
q,aqïttï قَجتّي قاچۇردى· 637 – 19· II 438 – 13·
(قَجـــتُورْ – قَجتْمـــاقْ q,aqïtur – q,aqïtmaq) 637 – 19· II 438 – 14·
q,aqïx قَجشْ قېچىش، قاچ – قاچ· 280 – 5، 280 – 8· I 478 – 7، 478 – 8·
q,aqïxtï قَجشْتِي قېچىشتى· 470 – 11· II 123 – 3·
(قَجشُـــورْ – قَجشْـــماقْ q,aqïxur – q,aqruxmaq) 470 – 12· II 123 – 4·
q,aqruxdï قَجرُشْدِي قاچۇرۇشتى· 568 – 15· II 314 – 12·
(قَجرُشُورْ – قَجرُشْماقْ q,aqruxur – q,aqruxmaq) 568 – 16· II 314 – 14·
q,aqturdï قَجتُرْدِي قاچۇردى· 545 – 21· II 270 – 13·
(قَجتُـــرُرْ – قَجتُرْمـــاقْ q,aqturur – q,aqturmaq) 545 – 22· II 271 – 1·
q,aqurdum قَجرُدُمْ قاچۇردۇم· 458 – 13· II 99 – 5·
(قَجرُرْمَنْ – قَجرُمـــاقْ q,aqururmən – q,aqurmaq) 458 – 14· II 99 – 7·
q,aquroqan قَجرُغانْ قاچۇرىدىغان· 390 – 16· I 672 – 1·
q,aqurttï قَجرُتّي قاچۇرتتى، قاچۇرغۇزدى· 1010 – 9· III 585 – 14·
(قَجرُتُـــرْ – قَجرُتْمـــاقْ q,aqurtur – q,aqurtmaq) 1010 – 10· III 585 – 15·
q,aqut قَجُتْ تۇتۇشۇش· 271 – 16· I 462 – 14·
q,ar قارْ قار· 800 – 1، 151 – 25، 249 – 17، 475 – 14، 503 – 25، 548 – 23، 556 – 22، 563 – 1، 641 – 18، 674 – 9؛ 203 III· 11 I 250 – 15، 426 – 15؛ II 132 – 18،

189 – 14، 276 – 19، 292 – 8، 303 – 18، 445 – 14،
508 – 14.

k¸ara قَرا قارا: قاراڭغۇ. 56 – 24، 257 – 14، 269 – 18، 269 – 21،
573 – 5، 751 – 12، 799 – 5، 828 – 14، 854 – 15،
876 – 6، 954 – 25. I 81 – 16، 440 – 6، 459 – 10،
459 – 12؛ II 322 – 10؛ III 109 – 11، 201 – 14،
253 – 14، 302 – 14، 340 – 11، 490 – 12.

k¸ara قَرا خاقانىيه خانلىرىغا بېرىلگەن نام. 856 – 3. III 305 – 18.

k¸ara ərük قَرا اَرُكْ قارىئۆرۈك. 63 – 21. I 94 – 15.

k¸ara ətmək قَرا اتْماكْ قارا ئەتمەك. نانىنىڭ بىر خىلى. 856 – 26. III
307 – 14.

k¸ara bax قَرا باشْ قارا باش. قۇللارنى ئاتاش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز.
856 – 22. III 307 – 7.

k¸ara bəlük قَرا بُلُكْ قارا بۆلۈك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 2.
I 78 – 19.

k¸ara k¸arak¸ قَرا قَرَقْ كۆز قارىسى. 290 – 15. I 496 – 12.

k¸ara k¸ax əgüz قَرا قاشْ اُكُوزْ قاراقاش دەرياسى. 802 – 25. III 208 – 10.

k¸ara k¸ux قَرا قُشْ قارىقۇش: مۇشتەرى يۇلتۇزى، مىزان يۇلتۇزى. 252 – 20،
253 – 6، 721 – 15، 856 – 5. I 431 – 14، 432 – 22؛
III 52 – 18، 306 – 4.

k¸ara k¸ux قَرا قُشْ قارىقۇش، بۇركۇت. 253 – 6، 856 – 5. I 432 – 19؛
III 306 – 3.

k¸ara k¸ux قَرا قُشْ تۆگە تاپىنىنىڭ چۆرىسى. ئوغۇزچە. 253 – 11، 856 –7.
I 433 – 3؛ III 306 – 6.

k¸ara k¸ux yulduz قَرا قُشْ يُلْدُزْ قارىقۇش يۇلتۇز، مۇشتەرى يۇلتۇزى. 856 – 5. III
306 – 5.

k¸ara k¸uyas قَرا قَياسْ قارا قاياس. شەھەر ئىسمى. 818 – 28. III 236 – 10.

k¸ara orun قَرا اُرُنْ گۆر. 856 – 8. III 306 – 7.

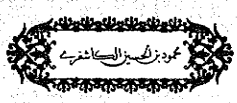
k¸ara ot قَرا اُتْ قارا ئوت، ئاق پارپا. 856 – 24. III 307 – 10.

k¸ara sənir قَرا سَنكِرْ قارا سەكسەر. يەر ئىسمى. 856 – 25. III 307 – 13.

k¸ara yaoɣ قَرا ياغْ قارىماي، نېفىت. 856 – 25. III 307 – 12.

k¸ara yaoɣma قَرا يَغْما قارا ياغما. قەبىلە ئىسمى. 716 – 8. III 44 – 10.

k¸ara yaloɣa قَرا يَلْغا قارا يالغا. داۋان ئىسمى. 715 – 1، 715 – 4. III 42 –
42، 2 – 4.

k‚ara yïoqaq قَـــرا يِغـــاچْ قارايىغاچ ~ قاريياغاچ. يەر ئىسمى. I ·2 – 101 ·19 – 161

k‚araoqu قَراغُو زاك. بىر خىل قارا بويياق. 339 – 3· I 581 – 21·

k‚araoqu قَراغُو قارىغۇ. 339 – 4· I 582 – 1·

k‚araounï قَراغُنِي بالىلار ئاخشىمى ئويناىدىغان بىر ئويۇنىنىڭ ئېتى. 872 – 7· III 334 – 7·

k‚arak‚ قَـــرَقْ قاراق. كۆز قارىقى. 249 – 15، 489 – 14· I 496 – 12؛ II 160 – 1·

k‚arak‚an قَراقانْ قاراغان. تاغدا ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخ. I ·17 – 341 ·11 – 585

k‚arak‚ladï قَرَقْلادِي بۇلىدى، تالىدى. ياغمىچە. 939 – 7· III 462 – 4· (قَـــرَقْلارْ – قَرَقْلامـــاقْ *k‚arak‚lar – k‚arak‚lamak*) III ·8 – 939 ·6 – 462

k‚arak‚lïq قَرَقْلِغْ كۆز قارىقى بار. 377 – 26· I 647 – 9·

k‚ara k‚ura قَراقُرا قارا - قۇرا. 857 – 1· III 307 – 18·

k‚araladï قَرالادِي قارايىتتى، قارا قىلدى. 928 – 1· III 441 – 8·

k‚aralar – k‚aralamak (قَـــرالارْ – قَرالامـــاقْ) III ·2 – 928 ·10 – 441

k‚araladï قَرالادِي چىچتى. 928 – 7· III 441 – 17·

k‚aramuk‚ قَرامُقْ قارىموۇق. 370 – 8· I 635 – 3·

k‚araŋoqu قَرَنكُغُو قاراڭغۇ. 978 – 25· III 529 – 9·

k‚araŋk‚u قَرانكُقُو قاراڭغۇ. 852 – 18· III 299 – 2·

k‚araqï قَراجِي قاراچى، قەلەندەر. 338 – 16· I 580 – 10·

k‚araquk‚ قَراجُقْ قاراچۇق. شەھەر ئىسمى. 370 – 7· I 635 – 1·

k‚arardï قَرَرْدِي قارايدى. 459 – 12· II 101 – 4·

k‚ararur – k‚ararmak (قَـــرَرُرْ – قَرَرْمـــاقْ) II ·13 – 459 ·6 – 101

k‚arartïï قَرَرْتِي قارايىتتى. 1010 – 13· III 586 – 1·

k‚arartur – k‚arartmak (قَرَرْتُـــرْ – قَرَرْتْمـــاقْ) III ·14 – 1010 ·3 – 586

k‚ardï قارْدِي قاقىدى، كۆۋرىدى. 827 – 17· III 252 – 7·

k‚arar – k‚armak (قَرارْ – قَرْماقْ) III ·20 – 827 ·12 – 252

k‚ardu قَرْدُو قادى، قارا سوغۇق كۈنلىرى ئېقىن سۇ يۈزىدە پەيدا بولىدىغان ئۇششاق مۇز دانىچىلىرى. 319 – 19· I 546 – 13·

k‚aroqa قَرْغا قارغا ~ قاغا. 324 – 6، 199 – 12، 324 – 8، 324 – 15، 422 – 26. I 554 – 15، 337 – 18، 555 – 1؛ II 33 – 17.

k‚aroqadï قَرْغادِي قارغدى ~ قاغدى. 904 – 4. III 395 – 8.

(قَرْغـــارْ – قَرْغامـــاقْ *k‚aroqar – k‚aroqamak*) III 904 – 5، 395 – 10.

k‚aroqak‚ قَرْغاقْ قارغش، لەنەت. 627 – 19. II 421 – 1.

k‚aroqak‚ tarmak‚ï قَرْغاقْ تَرْماقِي بىر خىل ئۆسۈملۈك. 356 – 22. I 611 – 12.

k‚aroqaldï قَرْغَلْدِي قارغالدى. 583 – 9. II 342 – 4.

(قَـــرْغَلُورْ – قَرْغَلْمـــاقْ *k‚aroqalur – k‚aroqalmak*) II 583 – 10، 342 – 6.

k‚aroqalïoq قَرْغَلِغْ، قَرْغالِغْ قارغالىغ. قەلئە ئىسمى. 398 – 17، 398 – 17. I 682 – 12، 682 – 13.

k‚aroqandï قَرْغَنْدِي قارغىدى. 594 – 9. II 363 – 10.

(قَـــرْغَنُورْ – قَرْغَنْمـــاقْ *k‚aroqanur – k‚aroqanmak*) II 594 – 10، 363 – 12.

k‚aroqattï قَرْغَتِّي قارغاتتى. 667 – 11. II 494 – 18.

(قَـــرْغَتُورْ – قَرْغَتْمـــاقْ *k‚aroqatur – k‚aroqatmak*) II 667 – 12، 495 – 1.

k‚aroqaxdï قَرْغَشْدِي قارغاشتى. 570 – 10. II 317 – 12.

(قَرْغَشُورْ – قَرْغَشْماقْ *k‚aroqaxur – k‚aroqaxmak*) II 570 – 11، 318 – 1.

k‚aroqïlaq قَرْغلاجْ قارلىغاچ ~ قالىغاچ. 398 – 16، 400 – 9، 824 – 24. I 682 – 10، 685 – 4؛ III 246 – 2.

k‚aroqïx قَرْغشْ قارغىش، لەنەت. 351 – 12، 212 – 17، 351 – 14. I 601 – 17، 362 – 11، 602 – 2.

k‚aroqu قَرْغُو قاراۋۇل تۇرا. 324 – 23. I 555 – 12.

k‚aroquy قَرْغُوىْ تۇر ~ تۇرا. 870 – 16. III 332 – 6.

k‚arï قَرى قېرى. 857 – 3، 426 – 14، 786 – 6، 857 – 3، 857 – 4، 1004 – 2. III 307 – 21؛ II 40 – 5؛ III 177 – 9، 308 – 1، 308 – 2، 574 – 4.

k‚arï قَرِي بىلەك. 857 – 6. III 308 – 4.

k‚arï قَـــرِي بۆز ئۆلچەيدىغان گەز. 857 – 7، 99 – 15. III 308 – 5؛ I 158 – 7.

k‚arïdï قَرِيدِي قېرىدى. 886 – 3· III 359 – 5·
(قَرِيرْ – قَرِيماقْ *k‚arïr – k‚arïmak*) 886 – 4· III 359 – 6·
k‚arïk‚tï قَـــرِقْتِي قـار ئېلىپ كـەتتى، قـاردا قاماشـتى. 489 – 11· II 159 – 7·
(قَرِقـــارْ – قَرِقْمـــاقْ *k‚arïk‚ar – k‚arïk‚mak*) 489 – 12· II 159 – 9·
k‚arïladï قَرِيلادِي گەزلىدى، ئۆلچىدى. 928 – 3· III 441 – 11·
k‚arïladï قَرِيلادِي قېرى ھېسابلىدى. 928 – 5· III 441 – 14·
(قَـــرِيلارْ – قَرِيلامـــاقْ *k‚arïlar – k‚arïlamak*) III 928 – 6· III 441 – 16·
k‚arïladï قَرِيلادِي ئۇچۇردى. 928 – 8· III 441 – 19·
(قَـــرِيلارْ – قَرِيلامـــاقْ *k‚arïlar – k‚arïlamak*) III 928 – 9· III 442 – 2·
k‚arïldï قَرِلْدِي قېتىلدى، قوشۇلدى، ئارىلاشتى. ئوغۇزچە. 503 – 15· II 189 – 1·
(قَرِلُرْ – قَرِلْماقْ *k‚arïlur – k‚arïlmak*) 503 – 18· II 189 – 5·
k‚arïn قَرِنْ قېرىن، قورساق. 307 – 15، 140 – 5، 179 – 12، 248 – 8، 368 – 22، 389 – 12، 666 – 6، 873 – 21، 901 – 21، 1016 – 13· I 524 – 17، 231 – 2، 302 – 13، 424 – 16، 632 – 15، 668 – 1؛ II 493 – 1؛ III 336 – 4، 390 – 17، 596 – 4·
k‚arïndax قَرِنْدَشْ قېرىنداش. 309 – 28· I 529 – 11·
k‚arïnliq قَرِنْلِغْ: *bədük k‚arïnliq ər* — يوغان قورساق ئادەم. 379 – 9· I 650 – 3·
k‚arïnqa قَرِنْجا چۇمۇلە. ئوغۇزچە. 968 – 11، 380 – 26· III 512 – 10؛ I 653 – 2·
k‚arïnqak‚ قَرِنْجَقْ چۇمۇلە. ئوغۇزچە. 380 – 26· I 653 – 2·
k‚arït قَـرِتْ ئوغرىلاش، بۇلاڭ – تالاڭ قىلىش. تۈركمەنچە. 271 – 18· I 462 – 16·
k‚arïttï قَرِتِّي قېرىتتى. 641 – 8· II 445 – 2·
(قَرِتُورْ – قَرِتْماقْ *k‚arïtur – k‚arïtmak*) 641 – 9· II 445 – 3·
k‚arïx قَرِشْ غېرىچ. 280 – 14· I 478 – 14·
k‚arïx قَرِشْ يۇڭ رەخت. 711 – 19· III 36 – 1·
k‚arïxladï قَرِشْلادِي غېرىچلىدى. 937 – 7· III 458 – 5·

(قَرِشْـلارْ – قَرِشْـلاماقْ *qarïxlar – qarïxlamaq*) III ·8 – 937 ·7 – 458

k‚arïxtï قَرِشْتِي کـربشتی، قبربشتی· 473 – 26· II 129 – 11·

k‚arïxtïlar قَرِشْـتِيلارْ قبربشتی، قارشلاشـتی: قارشی ئالدی· 474 – 12· II ·16 – 130

(قَرِشُـورْ – قَرِشْـماقْ *qarïxur – qarïxmaq*) II ·15 – 474 ·2 – 131

k‚arïzan قَرِيزانْ قبربسال· قبربپ کوْچتـن قالغان کـشی· 341 – 13· I ·6 – 585

k‚ark‚aoq قَرْقاغْ قبقـر يەر، چوّل· 354 – 12· I 607 – 12·

k‚ar k‚ur قَرْقُـرْ: *qar qur ạtti qarïn* — قبـرن (قورساق) غوْرولدىدى· ·16 – 424 I ·8 – 248

k‚arladï قَرْلادِي قار ياغدوْردى· 910 – 18· III 408 – 9·

(قَـرْلارْ – قَرْلامـاقْ *qarlar – qarlamaq*) III ·19 – 910 ·10 – 408

k‚arlandï قارْلَنْدِي قار بىلەن قاپلاندى· 838 – 18· III 273 – 13·

(قـارْلَنُورْ – قارْلَنْمـاقْ *qarlanur – qarlanmaq*) III ·19 – 838 ·14 – 273

k‚arlattï قَرْلَتِي قار ياغدوْردى· 674 – 11· II 508 – 14·

(قَـرْلَتُورْ – قَرْلَتْمـاقْ *qarlatur – qarlatmaq*) II ·12 – 674 ·15 – 508

k‚arlïoqaq قَرْلغَجْ قارلىغاچ ~ قالىغاچ· 398 – 16· I 682 – 10·

k‚arluk‚ قَرْلُقْ قارلوْق. قەبىلە ئىسمى· 360 – 21· I 618 – 10·

k‚arluk‚ladï قَرْلُقْلادِي قارلوْق هېسابلىدى· 948 – 1· III 479 – 5·

(قَرْلُقْلارْ – قَرْلُقْلامـاقْ *qarluklar – qarluklamaq*) III ·3 – 948 ·8 – 479

k‚arluk‚landï قَرْلُقْلَنْدِي قارلوْقلاشتى· 616 – 4· II 402 – 10·

(قَرْلُقْلَنُورْ – قَرْلُقْلَنْماقْ *qarluklanur – qarluklanmaq*) ·6 – 616 II ·13 – 402

k‚arma قَرْمـا بـوْلاك – تـالاك· 329 – 26، 312 – 22· I 564 – 10، ·15 – 533

k‚armaladï قَرْمالادِي قارمـدى، قامالـلىدى، تالـدى· 950 – 6، III 483 – 6·

(قَرْمـالارْ – قَرْمالامـاقْ *qarmalar – qarmalamaq*) III ·7 – 950 ·8 – 483

k‚armaxdï قَرْمَشْـــــدِي قارماشـتى، بۇلاشـتى، قارماللاشـتى. 571 – 17· II ·19 – 319

(قَرْمَشُورْ – قَرْمَشْماقْ karmaxur – k‚armaxmak‚) 571 – 19· II ·3 – 320

k‚arnaoqu قَـــرْنَغُو: k‚arnaqu ər — يوغـان قورسـاق ئـادەم. 372 – 19· I ·10 – 639

k‚arnak‚ قَرْناقْ قارناق. شەھەر ئىسمى. 360 – 24· I 618 – 13·

k‚arnak‚ قَرْنـــاقْ: k‚arnak‚ ər — يوغـان قورسـاق ئـادەم. 360 – 25· I ·14 – 618

k‚arq k‚urq قَـــرْجْ قُـــرْجْ گـاچ – گـاچ. ئىملـق سۆز. 262 – 1، 262 – 1· I 447 – 7، 447 – 7·

k‚ars قَرْسْ تۆگە ياكى قـوي يۇڭـدىن تىكىلگـەن كـىيىم. 265 – 17· I ·8 – 453

k‚ars k‚ars قَرْسْ قَرْسْ قـارس – قـارس. چـاۋاك ئـاۋازى. 265 – 18، 265 – 18· I 453 – 10، 453 – 11·

k‚arsak‚ قَرْســـاقْ قارسـاق. تۆلكـە جىنسـىغا كىرىدىغـان بىـر خىـل ھـايۋان. 360 – 20· I 618 – 8·

k‚art قَرْتْ يارا. 261 – 15· I 446 – 8·

k‚artal قَرْتـــالْ: k‚artal ət — پـارچىلانغان ئـەت (گـۆش). 366 – 20· I ·11 – 629

k‚artal قَرْتالْ: k‚artal k‚oy — ئالا قوي. 366 – 21· I 629 – 13·

k‚artaldï قَرْتَلْدِي سويۇلۇپ كەتتى، ئېغىز ئالدى. 582 – 3· II 339 – 8·

(قَـــرْتَلُورْ – قَرْتَلْمـــاقْ k‚artalur – k‚artalmak‚) 582 – 4· II ·10 – 339

k‚artandï قَرْتَنْدِي ئېغىز ئالدۇردى، داۋالىدى. 593 – 8· II 361 – 7·

(قَـــرْتَنُورْ – قَرْتَنْمـــاقْ k‚artanur – k‚artanmak‚) 593 – 11· II ·12 – 361

k‚art k‚urt قَرْتْ قُرْتْ قـارس – قـۇرس. ئىملـق سۆز. 261 – 19، 261 – 19· I 446 – 12، 446 – 12·

k‚artladï قَرْتْلادِي قىرتلىدى، قىرت ھېسابلىدى. 1020 – 7· III 603 – 2·

(قَرْتْلارْ – قَرْتْلاماقْ k‚artlar – k‚artlamak‚) 1020 – 9· III 603 – 5·

k‚arturdï قَرْتُرْدِي قاقاتتى: قاتقۇزدى. ئوغۇزچە. 546 – 9· II 271 – 12·

(قَرْتُـــرُرْ – قَرْتُرْمـــاقْ k‚arturur – k‚arturmak‚) 546 – 12· II ·17 – 271

k‚arvadï قَرْقادي مالتىلاشتى، ئىزدەشتۇردى، تىمىسقىلىدى. III ·13 – 904 ·4 – 396

(قَرْقــــارْ – قَرْقامــــاقْ *k‚arvar – k‚arvamak*) III ·15 – 904 ·7 – 396

k‚arvandï قَرْقَنْدي ئاختۇردى، ئىزدەندى. II ·5 – 595 ·1 – 365

(قَــرْقَنُورْ – قَرْقَنْمــاقْ *k‚arvanur – k‚arvanmak*) II ·8 – 595 ·5 – 365

k‚arvattï قَرْقَتّي ئىزدەتتى، ئاختۇرتتى. II ·20 – 667 ·12 – 495

(قَــرْقَتُورْ – قَرْقَتْمــاقْ *k‚arvatur – k‚arvatmak*) II ·23 – 667 ·16 – 495

k‚arvaxdï قَرْقَشْدي ئىزدەشتۇردى، قاراشتۇردى. II ·5 – 571 ·3 – 319

(قَرْقَشْــورْ – قَرْقَشْــماقْ *k‚arvaxur – k‚arvaxmak*) II ·7 – 571 ·7 – 319

k‚arwadï قَروادي ئىزدەشتۇردى، تىمىسقىلىدى. III ·16 – 904 ·8 – 396

k‚arwï قَروي: *k‚arwï ya* — ئىككى ئۇچى ئەگمەچ ياي. III ·26 – 868 ·4 – 329

k‚arxadï قَرْشادي غىربىچلىدى. III ·6 – 902 ·7 – 391

(قَرْشــــارْ – قَرْشــــاماقْ *k‚arxar – k‚arxamak*) III ·7 – 902 ·9 – 391

k‚arxaoq قَرْشاغْ كىيىمنىڭ ئۆلچىمى، غىربىچى. I ·22 – 353 ·14 – 606

k‚arxattï قَرْشَتّي غىربىچلاتتى. II ·12 – 666 ·9 – 493

(قَرْشَــتُورْ – قَرْشَــتْماقْ *k‚arxatur – k‚arxatmak*) II ·13 – 666 ·11 – 493

k‚arxï قَرْشي خان ئوردىسى. I ·6 – 967 ،28 – 322 ؛III ·11 – 552 ·12 – 510

k‚arxï قَرْشي قارشى، ئەكسى، زىت. I ·1 – 323 ·12 – 552

k‚arxï قَرْشــــي قارىمۇقارشىلىق. I ·3 – 323 ،3 – 323 ،14 – 552 ·15 – 552

k‚arxut قَرْشُتْ قارىمۇ قارشىلىق، زىتلىق. I ·19 – 344 ·15 – 589

k‚asï قَسي قاشا. III ·1 – 858 ،1 – 858 ،14 – 309 ·15 – 309

k‚asï قَسي قاسى. يەر ئىسمى. III ·3 – 858 ·1 – 310

k‚asïoq قَسِغْ قوۋۇز؛ جاۋغاي. I ·6 – 944 ،29 – 284 ؛III ·15 – 486 ·13 – 471

k‚asïoqladï قَسِغْلادي جاۋغىيىغا ئوردى. III ·1 – 938 ·13 – 459

(قَسـغْلارْ – قَسـغْلاماقْ *qasïoqlar – qasïoqlamaq*) III ·2 – 938
·15 – 459

qasïrqu قَسرْقُو قوْيوُن· 371 – 14· I 637 – 12·

qasnadï قَسْنادِي جاقىلدىدى· 912 – 23· III 413 – 1·

(قَسْـنارْ – قَسْـناماقْ *qasnar – qasnamaq*) III ·25 – 912
·5 – 413

qasnaxdï قَسْنَشْدِي تىترەشتى؛ غىژشىشتى· 571 – 22· II 320 – 7·

(قَسْنَشُورْ – قَسْنَشْـماقْ *qasnaxur – qasnaxmaq*) II ·24 – 571
·10 – 320

qasnattï قَسْنَتّي جاقىلداتتى، تىترەتتى· 676 – 4· II 512 – 3·

(قَسْـنَتُورْ – قَسْـنَتْماقْ *qasnatur – qasnatmaq*) II ·5 – 676
·6 – 512

qasuq قَسُقْ تورسوُق· 290 – 20· I 497 – 1·

qasuq قَسُقْ قاسىراق، دەرەخ پوستى· 290 – 22· I 497 – 3·

qasuqluq قَسُـقْلُغْ: *qasuqluq ər* — تورسـوُقلوُق ئادەم· 378 – 2· I
·13 – 647

qat قَتْ قات، قەۋەت· 246 – 4· I 420 – 13·

qat قَتْ قات، قاش، يان. ئوغوُزچە· 246 – 6، 710 – 12· I 420 –
16: III 33 – 11·

qat قابْ قات. تىكەنلىك دەرەخلەردە بولىدىغان مېۋە· 798 – 14· III
·13 – 200

qat qadraq قَتْ قَدْراقْ تاغنىڭ قاتلاقلىرى· 359 – 20· I 616 – 13·

qata قَتا قاتا ~ قات· 853 – 19، 246 – 24، 378 – 23· III 301 –
4: I 422 – 1، 649 – 5·

qatardï قَتَرْدِي قايتوُردى، چېكىندوُردى· 457 – 1· II 96 – 14·

(قَتَرُرْ – قَتَرْماقْ *qatarur – qatarmaq*) II ·3 – 457 ·18 – 96

qatarttï قَتَرتّي قايتوُرتتى، قايتوُرغوُزدى· 1010 – 7· III 585 – 11·

(قَتَرْتُـرْ – قَتَرْتْمـاقْ *qatartur – qatartmaq*) III ·8 – 1010
·12 – 585

qatoqurdï قَتْغُرْدِي قېتىپ قالدى، تېلىقىپ كەتتى· 548 – 3· II 275 – 5·

(قَتْغُـرارْ – قَتْغُرْمـاقْ *qatoqurar – qatoqurmaq*) II ·4 – 548
·7 – 275

qatïoq قَـتِغْ قاتتىق· 284 – 19، 93 – 22، 335 – 21، 359 – 26،
667 – 4، 679 – 13، 724 – 5· 854 – 16، 902 – 10·

:1 – 617 ،17 – 574 ،7 – 149 ،12 – 485 I ·23 – 966
II 10 – 494، 14 – 58 III :7 – 518، 1 – 303، 391 –
13، 510 – 5·

k‚atïoqlandï قَتْلَنْدِي قاتتىق تىرىشتى. 609 – 1· II 390 – 7·
(قَتْلَنُورْ - قَتْلَنْماقْ katïoqlanur – katïoqlanmak) II ·2 – 609
·8 – 390

k‚atïk‚ قَتِقْ تۇتماچ (چۆپ)قا قېتىلىدىغان قېتىق، سىركە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر. 290 – 11· I 496 – 5·

k‚atïk‚ قَتِقْ قېتىق. ھەرقانداق نەرسىگە قېتىلغان (قوشۇلغان) نەرسە. 290 – 12· I 496 – 7·

k‚atïk‚lïoq قَتْقَلْغْ: katïk‚lïoq ər — شالغۇت ئادەم. 377 – 19· I 647 – 1·

k‚atïldï قَتْلَدِي قېتىلدى، قوشۇلدى. 493 – 11· II 168 – 6·

(قَتْلُورْ - قَتْلَماقْ katïlur – katïlmak) 493 – 15· II 168 – 12·

k‚atïloqan
k‚arïloqan قَتْلَغانْ قَرْلَغانْ قېتىلىدىغان. ئارىلىشىدىغان. 393 – 6·
I 674 – 12·

k‚atïndï قَتْنْدِي قېتىۋاتقاندەك كۆرۈندى. 518 – 11· II 219 – 3·

(قَتْنُورْ - قَتْنَماقْ katïnur – katïnmak) 518 – 12· II 219 – 5·

k‚atïr قَتْرْ قېچىر. 276 – 24، 913 – 6· I 471 – 16: III 413 – 13·

k‚atïrlïoq قَتْرْلِغْ: katïrlïoq ər — قېچىرلىق ئادەم. 376 – 5· I
643 – 16·

k‚atïxdï قَتْشْدِي قېتىشتى. 468 – 17· II 119 – 1·

(قَتْشُورْ - قَتْشْماقْ katïxur – katïxmak) II ·20 – 468
119 – 5·

k‚atk‚ï قَتْقِي: katk‚ï kixi — بويىنى قاتتىق كىشى. 325 – 20· I
557 – 4·

k‚atk‚ïq قَتْقِجْ چاقىدىغان بىر خىل قۇرت. ئارغۇچە. 246 – 21· I
594 – 3·

k‚atlandï قاتْلَنْدِي مېۋىلىدى. قىپچاق، يەمەك، ئوغراق تىللىرىدا. 838 –
273 – 7· III ·13

(قاتْلَنُورْ - قاتْلَنْماقْ katlanur – katlanmak) III ·14 – 838
273 – 9·

k‚atlïx قَتْلِشْ قېتىلىش. 351 – 5· I 601 – 7·

k‚atma قَتْما: katma yuoqa — قاتلىما. 329 – 25· I 564 – 8·

k‚atmïx قَتْمِشْ قاتمىش. ئەرلەر ئىسمى. 351 – 7· I 601 – 10·

ķatnadï قَيْنادِي قاينىدى، قارشى چىقتى، رەت قىلدى. 912 – 20· III
412 – 15·

(قَيْنارْ – قَيْنامـاقْ ķatnar – ķatnamaķ) 912 – 22· III
412 – 18·

ķatnattï قَتْنَتِي قايتىلاتتى، ياندۇرمىلاتتى. 676 – 1· II 511 – 18·

(قَتْنَتُورْ – قَتْنَتْمـاقْ ķatnatur – ķatnatmaķ) 676 – 3· II
512 – 1·

ķatrundï قَتْرُنْدِي قېتىۋالدى، توختىۋالدى، يېنىۋالدى. 593 – 19· II
362 – 11·

(قَتْرُنُورْ – قَتْرُنْمـاقْ ķatrunur – ķatrunmaķ) 594 – 2· II
363 – 1·

ķattï قَتِّي قاتتى، قوشتى. 633 – 19· II 431 – 7·

ķattï قَتِّي قاتتى. 633 – 22· II 431 – 11·

(قَتارْ – قَتْماقْ ķatar – ķatmaķ) 633 – 23· II 431 – 12·

ķatturdï قَتُّرْدِي قاتقۇزدى، قوشقۇزدى. 546 – 4· II 271 – 6·

(قَتُّرُرْ – قَتُّرْمـاقْ ķatturur – ķatturmaķ) 546 – 7· II
271 – 11·

ķatun قـاتُونْ خوتۇن. 116 – 5، 285 – 7، 869 – 11· I 187 – 1،
487 – 4؛ 330 III – 6·

ķatun قاتُونْ قاتۇن ~ خاتۇن ~ خوتۇن، خېنىم. ئافراسىياپنىڭ قىزلىرىغىلا خاس نام. 312 – 11، 312 – 14· I 533 – 9، 533 – 11·

ķatun sïnï قـاتُونْ سِـينِي قـاتۇن سـىنى. شـەھەر ئىسمى. 792 – 21· III
189 – 18·

ķatunlandï قاتُونْلَنْدِي خېنىملاشتى. 844 – 21· III 284 – 15·

(قاتُونْلَنُورْ – قاتُونْلَنْمـاقْ ķatunlanur – ķatunlanmaķ) 844 – 22·
284 – 17· III

ķaturdï قَتُرْدِي قاتۇردى. 457 – 18· II 97 – 17·

(قَتُرُرْ – قَتُرْماقْ ķaturur – ķaturmaķ) 457 – 22· II 98 – 4·

ķaturoqan قَتُرْغانْ خۇشال بولىدىغان. 391 – 11· I 671 – 7·

ķatut قَتْتْ قېتىش، قوشۇش. 623 – 11· II 414 – 4·

ķatut قَتْتْ قاق. بارسغانچە. 623 – 13· II 414 – 7·

ķatut قَتْتْ سىراچ. 623 – 14· II 414 – 9·

ķav قاڤْ چاقماق چېقىپ ئوت تۇتاشتۇرۇلىدىغان پىلىك. 804 – 26·
212 III – 5·

k‚av · قـــاڤ: *ton ķav ķuv boldï* — تـون ناچـار تـكـلگـەنلـكتـن تارتـشـپ قالـدى. 805 – 1· III 212 – 6·

k‚avak‚ قَڤَـــقْ: *ķavak‚ art* — قـاڤاق ئـارت. داۋان ئـسـمـى. 291 – 9· I 497 – 15·

k‚avdundï قَڤْدُنْدِ: قـوۋداندى، كـۆيـۈندى. 593 – 16· II 362 – 6·
(قَڤْدُنُـــورْ – قَڤْدِنْمـــاقْ *ķavdïnur – ķavdïnmak‚*) 593 – 18· II 362 – 9·

k‚avïk‚ قَڤـــقْ قـوۋۈق، كـېپـەك. 291 – 13، 291 – 12· I 497 – 19، 295 – 18·

k‚avoqar قافغر قاپغار. زەپەر رەڭ يىپەك رەخت. 1015 – 24· III 595 – 2·

k‚avqïttï قَڤْجِتِّي تەر قـىلـدى، چـىشـغا تەگـدى. 660 – 21· II 482 – 2·
(قَڤْجِـــتُورْ – قَڤْجِتْمـــاقْ *ķafqïtur – ķafqïtmak‚*) 660 – 26· I 482 – 10·

k‚avtan قَڤْتانْ تـون. 331 – 16، 771 – 10، 902 – 8· I 567 – 8؛ III 149 – 4، 391 – 10·

k‚avqïdï قَڤْجيدِ ئـېتـىلـدى. 895 – 6· III 377 – 10·
(قَڤْجِـــيرْ – قَڤْجيمـــاقْ *ķavqïr – ķavqïmak‚*) 895 – 8· III 377 – 13·

k‚avruldï قَڤْرُلْدِ قـورۇلـدى. 582 – 16· II 340 – 7·
(قَڤْـــرُلُورْ – قَڤْرُلْمـــاقْ *ķavrulur – ķavrulmak‚*) 582 – 17· II 340 – 9·

k‚avruldï قَڤْرُشْدِ قـورۇشـتى. 569 – 21· II 316 – 12·
(قَڤْرُشُورْ – قَڤْرُشْبـــماقْ *ķavruxur – ķavruxmak‚*) 569 – 23· II 316 – 16·

k‚avuk‚ قَڤُـــقْ قـوۋۈق، دوۋسـاق. 291 – 12، 812 – 13· I 497 – 18؛ III 225 – 11·

k‚avurdï قَڤُرْدِ قـورۇدى، قـسـتى. 463 – 11· II 109 – 2·
(قَڤْـــرارْ – قَڤُرْمـــاقْ *ķavrar – ķavurmak‚*) 463 – 13· II 109 – 6·

k‚avuroqan قَڤُرْغانْ قـورۇيـدىغان. 392 – 5· I 672 – 16·

k‚avuxdï قَڤُشْدِ قـوۋۈشـتى. 478 – 11· II 138 – 14·
(قَڤُشُـــورْ – قَڤُشْـــماقْ *ķavuxur – ķavuxmak‚*) 478 – 22· II 139 – 7·

k‚avxï قَڤْشِي قـوشـۇمـا. 323 – 5· I 552 – 17·

k¸avxut قَقْشُتْ قوۋۇشماق، ئىككى خاننىڭ بىر – بىرى بىلەن قوۋۇشۇشى. 344 – 22، I 590 – 3·

k¸avxut قَقْشُتْ قاۋشۇت. ئەرلەر ئىسمى. 344 – 24· I 590 – 5·

k¸awuk¸ قَوُقْ قوۋۇق ~ دوۋساق. 812 – 13· III 225 – 11·

k¸awuk¸ قَوُقْ كېپەك. تېرىق كېپىكى. 812 – 14· III 225 – 13·

k¸ax قاشْ. قاش. كۆز ئۇستىدىكى قاش. 802 – 18، 323 – 5· III 207 – 19؛ I 552 – 17·

k¸ax قاشْ قاشتاش. 802 – 19، 252 – 19، 706 – 11· III 208 – 1؛ I 431 – 12؛ III 26 – 4·

k¸ax قاشْ قاش، قىرغاق. 803 – 1· III 208 – 14·

k¸ax ögüz قاشْ ئُكُوزْ قاش ئۆگۈز ~ قاش دەريا سى. 802 – 22· III 208 – 5·

k¸axak¸ قَشَقْ بىر خىل قومۇش. 290 – 25· I 497 – 7·

k¸axandï قَشَنْدِي سىيدى. 519 – 11· II 221 – 5·

k¸axanur – k¸axanmak¸ (قَشَنُورْ – قَشَنْماقْ) II 519 – 12· II 221 – 7·

k¸axaη قَشَنكْ قاشاڭ. 963 – 28· III 504 – 11·

k¸axoqa قَشْغا قاشقا. مالنىڭ قاشقىسى. 324 – 25، 324 – 26· I 555 – 15، 555 – 16·

k¸axoqa قَشْغا: k¸axoqa buoqra — قاشقا بۇغرا. ئىككى يەرنىڭ جۇغراپىيىلىك نامى. 324 – 28· I 555 – 19·

k¸axoqalak¸ قَشْغَلَقْ قاشقالداق. 399 – 7· I 683 – 17·

k¸axïdï قَشِيدِي قاشلىدى، تاتىلىدى. 888 – 24· III 365 – 1·

k¸axïr – k¸axïmak¸ (قَشِيرْ – قَشِيماقْ) 888 – 25· III 365 – 3·

k¸axïk¸lïk¸ قَشْقُلقْ: k¸axïk¸lïk¸ müηüz — قوشۇقلۇق مۆڭگۈز. 382 – 13· I 655 – 17·

k¸axïtoqan قَشْتُغانْ قاشلىتىدىغان. 389 – 20· I 668 – 12·

k¸axïttï قَشتّي قاشلاتتى، تاتىلاتتى. 643 – 22· II 449 – 18·

k¸axïtur – k¸axïtmak¸ (قَشتُورْ – قَشتْماقْ) 643 – 23· II 450 – 1·

k¸axladï قَشْلادِي قاشلىدى. 911 – 1· III 409 – 2·

k¸axlar – k¸axlamak¸ (قَشْلارْ – قَشْلاماقْ) 911 – 2· III 409 – 4·

k¸axuk¸ قَشُقْ قوشۇق. 291 – 1· I 497 – 8·

k¸axuk¸ladï قَشُقْلادِي قوشۇقلاپ يېدى. 939 – 10· III 462 – 8·

k¸axuk¸lar – k¸axuk¸lamak¸ (قَشُقْلارْ – قَشُقْلاماقْ) III 939 – 11· III 462 – 10·

قَشقَلَنْدِي قوشۇقلۇق بولدى. 609 – 10· II 390 – 16· k‚axuk‚landï

(قَشقَلَنُورْ – قَشقَلَنْماقْ *k‚axuk‚lanur – k‚axuk‚lanmak*) 609 – 11· II 391 – 1·

قَشقَلْغْ: *k‚axuk‚luoq ayak* — قوشۇقلۇق ئاياق. 378 – 8· I 648 – 3· k‚axuk‚luoq

قاىْ قاي. قەبىلە ئىسمى. 807 – 21· III 217 – 6· k‚ay

قَيا قىيا. 816 – 14، 66 – 15، 696 – 3، 705 – 2، 705 – 4، 854 – 17· III 232 – 14؛ I 100 – 6؛ III 7 – 1، 24 – 3، 24 – 4، 302 – 13· k‚aya

قَيَقْ، قَياقْ قايماق. 814 – 4، 814 – 7، III 228 – 14، 228 – 16· k‚ayak‚

قَياجُقْ تاغدا ئۆسىدىغان بىر خىل خۇش پۇراقلىق ئۆسۈملۈك. 823 – 3· III 244 – 7· k‚ayaquk‚

قَيْدا «قەيەردە، نەدە» دېگەن مەنىدىكى سوراق ئالماش. 819 – 22، 319 – 16، 319 – 17· III 238 – 5؛ I 546 – 9، 546 – 11· k‚ayda

قَيْدِي قايدى؛ كۆڭۈل بۆلدى، قارىدى. 874 – 8· III 337 – 2·

(قَيارْ – قَيْماقْ *k‚ayar – k‚aymak*) 874 – 30· III 338 – 7· k‚aydï

قَيْغِقْ قېيىق. 821 – 30· III 242 – 2· k‚ayoqïk‚

قَيْغُقْ قېيىق. 151 – 28· I 250 – 18· k‚ayoquk‚

قَيْغُرْدِي قايغۇردى. 836 – 7· III 269 – 3· k‚ayoqurdï

(قَيْغُرارْ – قَيْغُرْماقْ *k‚ayoqurar – k‚ayoqurmak*) 836 – 8· III 269 – 5·

قَيغْ قايىغ. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 813 – 13· III 227 – 5· k‚ayïoq

قَىغْ: *k‚ayïoq yər* — يولدىن چەتتە قالغان يەر. 813 – 15· III 227 – 7· k‚ayïoq

قَيرْ پوپاك يەر. تۇركچە. 813 – 7· III 226 – 11· k‚ayïr

قَيرْ قۇم. ئوغۇزچە. 813 – 7، 131 – 5· III 226 – 11؛ I 215 – 8· k‚ayïr

قَيرْلِغْ: *k‚ayïrlïoq yər* — پوپاك يەر. 824 – 11· III 245 – 4· k‚ayïrlïoq

قَيشْدِي كۆيۈنۈشتى، غەمخورلۇق قىلىشتى. 832 – 1· III 261 – 1·

(قَيشُورْ – قَيشْماقْ *k‚ayïxur – k‚ayïxmak*) 832 – 3· III 261 – 4· k‚ayïxdï

قَيْنَدِي قاينىدى. 833 – 23· III 264 – 15· k‚aynadï

(قَيْنارْ – قَيْنَماقْ *k‚aynar – k‚aynamak*) 834 – 1· III 265 – 1·

kˌaynattï قَيْنَتّي قاينا تتى· 682 – 7· II ·14 – 523
(قَيْنَـــتُورْ – قَيْنَتْمـــاقْ kˌaynatur – kˌaynatmakˌ) II ·8 – 682
·15 – 523

kˌayrïxdï قَيرِشْدي قايرىشتى· 837 – 1· III ·15 – 270
(قَيرِشُـــورْ – قَيرِشْـــماقْ kˌayrïxur – kˌayrïxmakˌ) III ·2 – 837
·2 – 271

kˌaytardï قَيْتَرْدي قايتۇردى· ئوغۇزچه· 835 – 16· III ·1 – 268
(قَيْتَـــرُرْ – قَيْتَرْمـــاقْ kˌaytarur – kˌaytarmakˌ) III ·17 – 835
·2 – 268

kˌaytaroqan قَيْتَرْغانْ قايتۇرىدىغان· 391 – 21· I ·20 – 671

kˌaytïxdï قَيتشْدي قايتىشتى· 837 – 10· III ·12 – 271
(قَيتشُـــورْ – قَيتشْـــماقْ kˌaytïxur – kˌaytïxmakˌ) III ·11 – 837
·14 – 271

kˌayturdï قَيْتُـــــرْدي ھېسداشـلـىق قىلـدۇردى، كـۆيۈندۈردى· 835 – 13· III
·7 – 267
(قَيْتُـــــرُرْ – قَيْتُرْمـــاقْ kˌayturur – kˌayturmakˌ) III ·15 – 835
·10 – 267

kˌayu قَيو قايسى· 853 – 20· III ·6 – 301

kˌayuda قَيودا «قەيەردە، نەدە» دېگەن مەنىدىكى سوراق ئالماش· 319 – 18،
·7 – 238 III ؛11 – 546 I ·23 – 819

kˌayukˌlandï قَيقْلَنْدي قايماقلاندى· 839 – 10· III ·13 – 274
(قَيقْلَنُورْ – قَيقْلَنْماقْ kˌayukˌlanur – kˌayukˌlanmakˌ) III ·11 – 839
·14 – 274

kˌaz قازْ غاز· 800 – 11، 88 – 20، 200 – 22، 369 – 26، 535 –
17، 786 – 12، 787 – 11، 954 – 1، 975 – 12· III – 204
3؛ I 140 – 10، 340 – 9، 634 – 10؛ II 251 – 4؛ III
177 – 17، 179 – 13، 489 – 10، 524 – 2·

kˌaz قازْ قاز· كىشى ئىسمى· 800 – 12· III ·4 – 204

kˌaz قازْ دەرەخنىڭ قوۋزىقى، پوستى· 801 – 19· III ·14 – 206

kˌaz oynï قازْ ئويۇنى· شەھەر ئىسمى· 800 – 13· III ·6 – 204

kˌaz suvï قازْ سۇيى· دەريا ئىسمى· 801 – 16· III ·9 – 206

kˌazaŋkˌu قَزَنكُقُو چىگىچ· 978 – 26· III ·10 – 529

kˌazdï قَزْدي قازدى· 410 – 7، 410 – 8· II 12 – 2، 12 – 3·
(قَزارْ – قَزْماقْ kˌazar – kˌazmakˌ) 410 – 9· II 12 – 6·

k‚azoɣan قَزْغانْ: *ķazoɣan yər* — يېرىق ۋە ئېگىز – پەس بولغان ياتقاقلىق يەر· 334 – 2· I 571 – 14·

k‚azoɣandï قَزْغَنْدِ قازاندى، ئىگە بولدى· 594 – 12· II 363 – 14·

(قَزْغَنُورْ – قَزْغَنْماقْ *ķazoɣanur – ķazoɣanmaķ*) 594 – 13· II 363 – 16·

k‚azoɣanq قَزْغَنج تاپاۋەت، قازانغان نەرسە· 977 – 14· III 527 – 5·

k‚azï قَزى قېزا· 857 – 17· III 309 – 4·

k‚azïdï قَزِيدِ قازدى، كولىدى· 886 – 24· III 360 – 16·

(قَزِيرْ – قَزِيماقْ *ķazïr – ķazïmaķ*) 886 – 26· III 361 – 2·

k‚azïldï قَزِلْدِ قېزىلدى· 504 – 1· II 189 – 17·

(قَزِلُرْ – قَزِلْماقْ *ķazïlur – ķazïlmaķ*) 504 – 2· II 190 – 1·

k‚azïndï قَــزِنْدِ: *ķazïndï toprak* — قېزىلغان توپا· 342 – 8· I 587 – 5·

k‚azïndï قَزِنْدِ قېزىۋالدى· 519 – 1· II 220 – 9·

(قَزِنُورْ – قَزِنْماقْ *ķazïnur – ķazïnmaķ*) 519 – 3· II 220 – 12·

k‚azïxdï قَزِشْدِ قېزىشتى· 476 – 11· II 134 – 12·

(قَزِشُــورْ – قَزِشْــماقْ *ķazïxur – ķazïxmaķ*) 476 – 13· II 135 – 3·

k‚azlayu قَزْلَيُو غاز بويىنىدەك· 86 – 2· I 135 – 11·

k‚azlïndï قَزْلِنْدِ قېزىلدى· 595 – 25· II 366 – 10·

(قَــزْلِنُورْ – قَزْلِنْمــاقْ *ķazlïnur – ķazlïnmaķ*) 595 – 25· II 366 – 11·

k‚azŋuk‚ قَزُنكُقْ قوزۇق· 974 – 11· III 522 – 9·

k‚azturdï قَزْتُرْدِ قازدۇردى، كولاتتى· 546 – 19· II 272 – 9·

(قَزْتُــرُرْ – قَزْتُرْمــاقْ *ķazturur – ķazturmaķ*) 546 – 20· II 272 – 11·

k‚azuk‚ قَزُقْ: *ķazuk‚ arïk‚* — قېزىلغان ئېرىق· 290 – 19· I 496 – 17·

k‚azwïn قَزْوِينْ قازۋىن· شەھەر ئىسمى· 800 – 12· III 204 – 4·

k‚až قاذْ شۇرغان· 798 – 20· III 201 – 7·

k‚ažaoɣ قَذَغْ ئۆستەك· 546 – 19· II 272 – 9·

k‚ažax قَذَشْ قاياش، يېقىن تۇغقان· 280 – 12، 707 – 3، 874 – 11· I 478 – 12؛ III 27 – 8، 337 – 4·

k‚ažoɣu قَذْغُــــو قــايغۇ· 324 – 4، 90 – 21، 369 – 4، 967 – 5· I 554 – 13، 143 – 17، 633 – 8؛ III 510 – 11·

kˌażoqulandï قَذْغُلَنْدِ قايغۇلاندى ~ قايغۇردى· 841 – 14· III 278 – 9·
(قَذْغُلَنُورْ – قَذْغُلَنْمـــاقْ kˌażoqulanur – kˌażoqulanmakˌ) 841 – 16·
III 278 – 11·

kˌażoqurdum قَذْغُرْدُمْ قايغۇردۇم· 548 – 9· II 275 – 13·
(قَذْغُـــرارْ – قَذْغُرْمـــاقْ kˌażoqurar – kˌażoqurmakˌ) II 548 – 22·
276 – 17·

kˌażïoq قَذِغْ قېيىق، قېيىپ تىكىش· 284 – 10· I 485 – 13·

kˌażïkˌ قَذَقْ قېيىق· ئارغۇچە· 290 – 14· I 496 – 11·

kˌażïn قَذَنْ «قېينىاتا، قېينىانا» دېگەن سۆزلەردىكى «قېيىن»· 307 – 6،
307 – 9، 874 – 11· I 524 – 10، 524 – 12؛ III 337 – 4·

kˌażïŋ قَذنكْ قېيىن، قېيىن دەرىخى· 963 – 22، 271 – 10، 790 – 2،
801 – 21، 963 – 24· III 504 – 8؛ I 462 – 10؛ III
184 – 11، 206 – 15، 504 – 9·

kˌażïrdï قَذرْدِ قايرىدى· 459 – 1· II 100 – 7·
(قَـــذرارْ – قَذرْمـــاقْ kˌażïrar – kˌażïrmakˌ) II 459 – 4·
100 – 11·

kˌażïroqakˌ قَذرْغاقْ قاپسىرىق· 381 – 14· I 654 – 3·

kˌażïroqan قَذرْغانْ قايرىيدىغان· 391 – 27· I 672 – 7·

kˌażïrlandï قَذرْلَـــنْدِ بەتخۇيلاندى، مىجەزى قوپاللاشتى، زالىملاشتى· 608 –
388 II ·11 – 17·

(قَذرْلَنُورْ – قَذرْلَنْماقْ kˌażïrlanur – kˌażïrlanmakˌ) II 608 – 13·
389 – 3·

kˌażïrttï قَذرْتِ قايرىتتى، قايرىغۇزدى· 1010 – 11· III 585 – 17·
(قَذرْتُـــرْ – قَذرْتْمـــاقْ kˌażïrtur – kˌażïrtmakˌ) III 1010 – 12·
585 – 19·

kˌażïtoqan قَذتْغانْ كاج· 389 – 3· I 667 – 9·

kˌażïttï قَذتِ قېيىتتى، قېيىتىپ تىكتۇردى· 638 – 12· II 440 – 3·
(قَذتُورْ – قَذتْماقْ kˌażïtur – kˌażïtmakˌ) 638 – 13· II 440 – 4·

kˌażïttï قَذتِ قايتتى، ياندى· 638 – 9· II 439 – 15·
(قَذتـــارْ – قَذتْمـــاقْ kˌażïtar – kˌażïtmakˌ) II 638 – 10·
439 – 17·

kˌażïx قَـــذشْ قېيىش· 280 – 13· 929 – 12· I 478 – 13؛ III
443 – 19·

kˌażïxladï قَذشْلادِ قېيىش قىلدى· 937 – 5· III 458 – 2·

(قَذشْـــلارْ – قَذشْـــلاماقْ *qażïxlar – qażïxlamaq*) III ·6 – 937 ·4 – 458

qˌażïz قَذْ قوۋزاق، دەرەخ پوستى. 277 – 24· I 473 – 19·

qˌażïzlandï قَذْلَنْدى قوۋزاقلاندى. 608 – 14· II 389 – 5·

(قَذْلَنُورْ – قَذْلَنْماقْ *qażïzlanur – qażïzlanmaq*) II ·15 – 608 ·6 – 389

qˌażnaoqun قَذْنـــاغُنْ: *qażïn qaznaoqun* — قۇدا - باجىلار. I ·27 – 399 ·17 – 684

qˌażrandï قَذْرَنْـــــدى قەيسىدى، قاتتىق تەگدى، كۆپتى. II ·4 – 594 ·3 – 363

(قَذْرَنُـــورْ – قَذْرَنْمـــاقْ *qażranur – qażranmaq*) II ·6 – 594 ·6 – 363

qˌażrïldï قَذْرِلْدى قايرىلدى. II ·12 – 582 ·2 – 340

(قَذْرِلُـــورْ – قَذْرِلْمـــاقْ *qażrïlur – qażrïlmaq*) II ·14 – 582 ·5 – 340

qˌażrïxdï قَذْرِشْـــــدى قايرىشتى، تولغاشتى؛ رەت قىلىشتى. II ·22 – 568 ·3 – 315

qˌażtï قـــاذْتى: *ər qaztï* — ئادەم شۇنىرغاندا ئۆلدى. III ·3 – 1017 ·3 – 597

(قاذارْ – قاذْماقْ *qażar – qażmaq*) III ·3 – 1017 ·4 – 597

qˌażudï قَذُودى قەيسىدى، قەيسىپ تىكتى. III ·7 – 884 ·13 – 355

(قَذُورْ – قَذُوماقْ *qażur – qażumaq*) III ·8 – 884 ·15 – 355

qˌï قى «هەي» مەنىسىدىكى چاقىرىشنى بىلدۈرىدىغان يارەمچى سۆز. ·8 – 849، ·8 – 849 III ·10 – 293، ·11 – 293

qˌï قى تۇغقانچىلىقنى بىلدۈرىدىغان ئىسىملارنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىپ، سۆيۈمچانلىقنى بىلدۈرىدىغان قوشۇمچە. III ·11 – 849 ·14 – 293

qˌïdïxdï قدشدى جىيەكلىشىپ بەردى. 471 – 9· II 124 – 14·

(قدشُرْ – قدشْماقْ *qïdïxur – qïdïxmaq*) II ·12 – 471 ·1 – 125

qˌïoq قيغ قىغ. 786 – 13· III 177 – 19·

qˌïoqlattï قغْلَتى قىغلاتتى، تېزەكلەتتى. 674 – 21· II 509 – 9·

(قغْلَـــتُورْ – قغْلَتْمـــاقْ *qïoqlatur – qïoqlatmaq*) II ·22 – 674 ·12 – 509

qˌïkˌïrdï قِقِرْدى قىچقىردى، ۋارقىردى. 464 – 1· II 110 – 4·

(قَقَـــرارْ – قَقَرْمَـــاقْ *qïqïrar – qïqïrmaq*) II ·2 – 464 ·6 – 110

qïqrïxdï قَقْرِشْدِي قىرقىراشتى، ۋارقىراشتى· 570 – 5· II ·6 – 317

(قُقَرِشُـــورْ – قُقَرِشْـــماقْ *qïqrïxur – qïqrïxmaq*) II ·6 – 570 ·8 – 317

qïl قِلْ قىل، تۈك· 256 – 28· I ·7 – 439

qïl qux قِلْ قُشْ قىل قۇش. قۇش ئىسمى· 256 – 28· I ·8 – 439

qïl quzruq قِلْ قُذْرُقْ قىل قۇيرۇق. قۇش ئىسمى· 256 – 30· I ·10 – 439

qïldï قِلْدِي قىلدى· 422 – 16· II ·6 – 33

(قِلُورْ – قِلْماقْ *qïlur – qïlmaq*) II ·22 – 422 ·14 – 33

qïldruq قلدرق قىلتىرىق· 1001 – 5· III ·6 – 569

qïlïq قِلِقْ قىلىق، مىجەز، خۇي· 291 – 18· I ·5 – 498

qïlïndï قِلِـــنْدِي: *ər təqmə qïlïnq qïlïndï* — ئادەم كۆرگەنلا ئىشنى قىلىۋەردى· 519 – 15· II ·11 – 221

(قِلِنُورْ – قِلِنْماقْ *qïlïnur – qïlïnmaq*) II ·17 – 519 ·15 – 221

qïlïnq قِلِنْجْ قىلىق، خۇي، مىجەز· 967 – 16· III ·4 – 511

qïlïnq قِلِنْجْ خۇلق· 967 – 19· III ·7 – 511

qïlïq قِلِـــجْ قىلىچ· 273 – 1، 149 – 23، 246 – 18، 258 – 17، 273 – 3، 273 – 14، 302 – 17، 318 – 21، 490 – 6، 499 – 19، 513 – 12، 551 – 24، 591 – 23، 621 – 4، 644 – 13، 672 – 5، 681 – 8، 815 – 17، 889 – 19، 895 – 12، 909 – 3، 966 – 4، 1015 – 2· I ·5 – 465، 247 – 2، 421 – 12، 442 – 9، 465 – 16، 515 – 18، 544 – 18؛ 161 – 8، 180 – 18، 208 – 9، 283 – 4، 358 – 10، 410 – 11، 451 – 8، 504 – 7، 522 – 1؛ III 231 – 12، 366 – 8، 378 – 4، 405 – 4، 509 – 4، 593 – 15·

qïlïq han قِلِجْ خانْ قىلىچ خان. خاقانىيە بەگلىرىنىڭ ئۇنۋانى· 273 – 8· I ·10 – 465

qïlïqladï قِلِجْـــلادِي قىلىچلىدى، قىلىچ بىلەن چاپتى· 933 – 22· III ·7 – 451

(قِلِجْـــلارْ – قِلِجْلامـــاقْ *qïlïqlar – qïlïqlamaq*) III ·23 – 933 ·9 – 451

qïlïqlandï قِلِجْلَنْدِي قىلىچلاندى، قىلىچلىق بولدى· 608 – 3· II ·6 – 388

(قىلجىلىنۇر – قىلجىلىنماق *kïliqlanur – kïliqlanmak*) II ·4 – 608
·7 – 388

قىلشىدى قىلىشتى· 484 – 17· II 150 – 6· k,ïlïxdï

(قىلشۇر – قىلشماق *kïlïxur – kïlïxmak*) II ·19 – 484
·8 – 150

قىلىق قىلىق، مىجەز، خۇي· 291 – 19· I 498 – 6· k,ïlk,

قىلتىق قوماق، باش كېپىكى· 362 – 4· I 620 – 12· k,ïltïk,

قىلتۇردى قىلدۇردى· 547 – 12· II 273 – 19· k,ïlturdï

(قىلتۇر – قىلتۇرماق *kïlturur – kïlturmak*) II ·13 – 547
·2 – 274

قىمىز قىمىز· 277 – 26، 412 – 11، 838 – 21· I 474 – 2؛
II 15 – 11؛ III 274 – 2· k,ïmïz

قىمىز ئالما قىمىز ئالما· 277 – 26· I 474 – 3· k,ïmïz almïla

قىمىزلاندى قىمىزلىق بولدى· 608 – 18· II 389 – 11· k,ïmïzlandï

(قىمىزلانۇر – قىمىزلانماق *kïmïzlanur – kïmïzlanmak*) ·19 – 608
·13 – 389 II

قىن، قىنى قىن· 258 – 17، 793 – 11· I 442 – 8؛ III 191 – 4· k,ïn

قىنادى قىينىدى، جازالىدى؛ قىنلىدى، غىلاپلىدى· 893 – 3· III
·4 – 373

(قىنار – قىناماق *kïnar – kïnamak*) ·6 – 893 III ·8 – 373

قىنىتتى قىيناتتى، قىيىن – قىستاققا ئالدۇردى· 648 – 6· II
·1 – 459 k,ïnattï

(قىنتۇر – قىنتماق *kïnatur – kïnatmak*) ·7 – 648 II ·3 – 459

قىنىق قىنىق· ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 54 – 16· I
·17 – 77 k,ïnïk,

قىنشىدى مەپتۇن بولدى، ببرىلدى· 487 – 12· II 156 – 3· k,ïnïxdï

(قىنشۇر – قىنشماق *kïnïxur – kïnïxamak*) II ·14 – 487
·6 – 156

قىنلادى قىنلىدى، غىلاپلىدى· 911 – 8· III 409 – 12· k,ïnladï

(قىنلار – قىنلاماق *kïnlar – kïnlamak*) ·9 – 911 III ·14 – 409

قىنغىر قىنغىر، ئەلەس· 958 – 23، 139 – 22، 149 – 21،
273 – 12،958 – 24· III 496 – 12؛ I 230 – 5، 246 –
17، 465 – 14؛ III 496 – 14· k,ïŋïr

قىيچى قىچا· 867 – 25· III 327 – 8· k,ïqï

kˌïqïladï قجيلادي قىچىقلىدى ~ غىدىقلىدى. 927 – 26· III 441 – 4·
(قجىلار – قجيلامـاق: *kˌïqïlamak – kˌïqïlar*) III ·28 – 927
III ·7 – 441

kˌïqurdï قيجُرْدي قارىلىدى، قىتىغۇرلۇق قىلدى. 831 – 5· III 259 – 6·
(قيجُرار – قيجُرْماق: *kˌïqurmak – kˌïqurar*) III ·7 – 831
III ·9 – 259

kˌïr قرْ: *kˌïr yaoqï* — ئەشەددىي ياۋ. 248 – 13· I 425 – 2·

kˌïr قرْ: *kˌïr at* — بوز ئات. 248 – 14· I 425 – 3·

kˌïr قرْ قىر، تىرگەن. 248 – 15· I 425 – 4·

kˌïr قرْ قىر، تۆپىلىك، دۆڭ. 248 – 16· I 425 – 5·

kˌïraoqu قراغُو قىرو. 339 – 7· I 582 – 5·

kˌïrbas قرْباسْ: *kˌïrbas ər* — تاقىر باش ئادەم. 350 – 17· I 600 – 7·

kˌïrdï قرْدي قىردى. 408 – 12· II 8 – 8·
(قرارْ – قرْماقْ: *kˌïrmakˌ – kˌïrar*) 408 – 13· II 8 – 9·

kˌïroqadï قرْغادي دەككە بەردى، ئەدىپىنى بەردى. 904 – 8· III 395 – 14·
(قرْغارْ – قرْغاماقْ: *kˌïzoqamakˌ – kˌïzoqar*) III ·9 – 904
·17 – 395

kˌïroqaoq قرْغاغْ قىرغاق، كىيىمنىڭ قىرغىقى. 627 – 21· II 421 – 4·

kˌïroqaoq قرْغاغْ كايىش. 627 – 22· II 421 – 5·

kˌïroqattï قرْغَتّي غەزەپلەندۈردى، يامان كۆرسەتتى. 667 – 17· II 495 – 8·
(قرْغَتُورْ – قرْغَتْماقْ: *kˌïroqatmakˌ – kˌïroqatur*) II ·19 – 667
·11 – 495

kˌïroqaxdï قرْغَشْدي لەنەت ئوقۇشتى. 570 – 13· II 318 – 2·
(قرْغَشُورْ – قرْغَشْماقْ: *kˌïroqaxmakˌ – kˌïroqaxur*) II ·14 – 570
·4 – 318

kˌïroqïl قرْغِلْ: *kˌïroqïl ər* — ئوتتۇرا ياشلىق ئادەم. 366 – 22· I
·14 – 629

kˌïroquy قرْغُوىْ قۇرغۇي. 870 – 16، 472 – 12· III 870 – 16· 332 –
4؛ II 126 – 13؛ III 332 – 4·

kïrïldï قرِلْدي قىرىلدى. 503 – 23· II 189 – 11·
(قرِلُرْ – قرِلْماقْ: *kïrïlmakˌ – kˌïrïlur*) 503 – 24· II 189 – 13·

kˌïrïndï قرِنْدي قىرىندى. 342 – 5· I 586 – 13·

kˌïrïndï قرِنْدي قىرىۋاتقانەك كۆرۈندى. 518 – 21· II 220 – 6·
(قرِنُورْ – قرِنْماقْ: *kˌïrïnmakˌ – kˌïrïnur*) 518 – 22· II 220 – 8·

k‚ïrïxdï قِرشْدِي قىرىشتى. 475 – 1· II ·15 – 131
(قِرشُورْ – قِرشْماقْ kïrïxur – kïrïxmak) 475 – 2· II ·1 – 132
k‚ïrk‚ قِرْق قىرىق. 266 – 4، 662 – 12· I 454 – 8؛ II 485 – 13·
k‚ïrk‚dï قِرْقْدِي قىرقىدى. 1004 – 18· III 575 – 1·
(قِرْقارْ – قِرْقْماقْ kïrkar – kïrkmak) 1004 – 19· III 575 – 3·
k‚ïrk‚ïldï قِرْقْلْدِي قىرقىلدى. 583 – 13· II 342 – 10·
(قِرْقُلورْ – قِرْقْلْماقْ kïrkïlur – kïrkïlmak) 583 – 14· II
342 – 12·
k‚ïrk‚ïxdï قِرْقْشْدِي قىرقىشتى. 571 – 12· II 319 – 12·
(قِرْقْشُورْ – قِرْقْشْماقْ kïrkïxur – kïrkïxmak) 571 – 13· II
319 – 14·
k‚ïrk‚ïz قِرْقِزْ قىرغىز. قەبىلە ئىسمى. 349 – 9· I 598 – 6·
k‚ïrk‚lum قِرْقْلُم قىرقىلۇم، كەمچەن. 1002 – 1· III 570 – 15·
k‚ïrladï قِرْلادِي قىرلىدى، چۆنەك تارتتى. 910 – 23· III 408 – 16·
(قِرْلارْ – قِرْلاماقْ kïrlar – kïrlamak) 910 – 25· III 409 – 1·
k‚ïrlandï قِرْلَنْدِي قىرلاشتى. 595 – 18· II 365 – 18·
(قِرْلَنُورْ – قِرْلَنْماقْ kïrlanur – kïrlanmak) 595 – 19· II
366 – 2·
k‚ïrlattï قِرْلَتْتِي قىرلاشتى. 674 – 13· II 508 – 17·
(قِرْلَتُورْ – قِرْلَتْماقْ kïrlatur – kïrlatmak) 674 – 14· II
508 – 18·
k‚ïrma قِرْما قىرما، كونۇس. 330 – 1· I 564 – 12·
k‚ïrnak‚ قِرْناقْ دېدەك، چۆرە. ياباقۇ، قاي، چۈمۈل، باسمىل، ئوغۇز، يەمەك ۋە
قىپچاق تىللىرىدا. 360 – 26· I 618 – 15·
k‚ïrnak‚ قِرْنَاق قىڭراق. 974 – 10· III 522 – 7·
k‚ïrqadï قِرْجادِي قىرچىدى، سۈرۈندى. 895 – 3· III 377 – 6·
(قِرْجارْ – قِرْجاماقْ kïrqar – kïrqamak) 895 – 4· III 377 – 8·
k‚ïrqaldï قِرْجَلْدِي قىرچالدى، تېگىپ كەتتى، سۈرۈۋەتتى. 582 – 6· II
339 – 12·
(قِرْجَلُورْ – قِرْجَلْماقْ kïrqalur – kïrqalak) 582 – 7· II
339 – 15·
k‚ïrqattï قِرْجَتْتِي قىرچىتتى، چەرپىتتى، سۈردۈردى. 660 – 1· II 481 – 1·
(قِرْجَتُورْ – قِرْجَتْماقْ kïrqatur – kïrqatmak) 660 – 17· II
481 – 14·

k‚ïrt قِرْتْ قىرت. 261 – 21· I 446 – 14·

k‚ïrt ot قِرْتْ اُتْ پاكار ئوت. 261 – 21· I 446 – 14·

k‚ïrt saq قِرْتْ سَجْ كالته چاچ. 261 – 22· I 446 – 15·

k‚ïrt kixi قِرْتْ كشِي بىخىل ۋە خۇلقى يامان ئادەم. 261 – 22· I 446 – 16·

k‚ïrtïx قِرْتِشْ ئىنسان ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ يۈزى، چىرايى، رەڭگى. 351 – 8· I 601 – 11·

k‚ïrtïxladï قِرْتِشْلادِي قىرتىشلىدى، قىردى، سىلىقلاشتۇردى. 947 – 15· III 478 – 5·

k‚ïrtïxlar – k‚ïrtïxlamak (قِرْتِشْلارْ – قِرْتِشْلاماقْ) 947 – 17· III 478 – 7·

k‚ïrtïxlandï قِرْتِشْلَنْدِي چىرايلىقلاشتى. 612 – 13· II 396 – 1·

k‚ïrtïxlanur – k‚ïrtïxlanmak (قِرْتِشْلَنُورْ – قِرْتِشْلَنْماقْ) 612 – 14· II 396 – 3·

k‚ïrturdï قِرْتُرْدِي قىردۇردى. 546 – 17· II 272 – 6·

k‚ïrturur – k‚ïrturmak (قِرْتُرُرْ – قِرْتُرْمْاقْ) II ·18 – 546 ·8 – 272

k‚ïruk‚ قُرُقْ: k‚ïruk‚ ər — قولى سوغۇلۇپ كەتكەن ئادەم. 290 – 17· I 496 – 15·

k‚ïsdï قسدِي قىستى. 411 – 4· II 13 – 12·

k‚ïsar – k‚ïsmak (قِسارْ – قِسْماقْ) 411 – 6· II 14 – 1·

k‚ïsoqandï قِسْقَنْدِي قىزغاندى، قىسىندى، پىخسىقلىق قىلدى. 595 – 1· II 364 – 15·

k‚ïsoqanur – k‚ïsoqanmak (قِسْغَنُورْ – قِسْغَنْماقْ) II ·3 – 595 ·19 – 364

k‚ïsoqaq قِسْغاجْ قىسقاچ. 346 – 22· I 594 – 5·

k‚ïsïoq قِسغْ قاماقخانا، تۇرمە. 285 – 1· I 486 – 16·

k‚ïsïldï قِسْلْدِي قىسىلدى. 504 – 6· II 190 – 8·

k‚ïsïlur – k‚ïsïlmak (قِسْلُرْ – قِسْلْماقْ) 504 – 8· II ·11 – 190

k‚ïsïndï قِسْنْدِي قىسىندى، قىزغاندى، بىخىللىق قىلدى. 519 – 7· II 220 – 17·

k‚ïsïnur – k‚ïsïnmak (قِسْنُورْ – قِسْنْماقْ) 519 – 10· II ·4 – 221

k‚ïsïr قِسِرْ قىسىر. 277 – 4، 185 – 18، 277 – 5، 756 – 16· I 472 – 9، 314 – 1، 472 – 10؛ III 119 – 7·

k‚ïsïrk‚andï قسرْقَنْدي قىزغاندى، قىسىپ تۇتتى. 605 – 8· II 382 – 11·
(قسرْقَنُورْ – قسرْقَنْماقْ *kïsïrkanur – kïsïrkanmak*) 605 – 10·
II 382 – 14·

k‚ïsk‚a قسْقا قىسقا. 411 – 14· II 14 – 9·

k‚ïslïndï قسْلْندي قىسىلدى. 596 – 1· II 366 – 12·

II 596 – 3· (قسْلُنُورْ – قسْلْنْماقْ *kïslïnur – kïslïnmak*) 366 – 16·

k‚ïsmak‚ قسْماقْ ئۈزەڭگىباغ. 361 – 15، 569 – 17· I 619 – 14؛ II 316 – 8·

k‚ïsmak‚ قسْماقْ قىسماق، تۈزاق. 361 – 17· I 619 – 16·

k‚ïsrak‚ قسْراقْ تۈغمىغان بايتال؛ بايتال. 361 – 3، 163 – 25، 166 – 3، 277 – 5، 361 – 6، 372 – 18، 379 – 17، 473 – 19، 758 – 19، 807 – 12، 913 – 3، 925 – 5، 925 – 6· I 619 – 3، 274 – 1، 278 – 2، 472 – 10، 619 – 5؛ II 129 – 2؛ III 124 – 5، 216 – 10، 413 – 9، 435 – 19، 436 – 1·

k‚ïsrak‚landï قسْرَقْلَنْدي قىسراقلىق بولدى. 616 – 1· II 402 – 6·
(قسْرَقْلَنُورْ – قسْرَقْلَنْماقْ *kïsraklanur – kïsraklanmak*) 616 – 2،
II 402 – 8·

k‚ïsruxdï قسْرُشْدي قىسقارتىشتى. 569 – 17· II 316 – 8·
II 569 – 19· (قسْرِشُورْ – قسْرِشْماقْ *kïsrïxur – kïsrïxmak*) 316 – 11·

k‚ïsturdï قسْتُرْدي قىستۇردى ~ قىسقۇزدى، قىسقارتقۇزدى. 546 – 25· II 272 – 17·
(قسْتُرُرْ – قسْتُرْماقْ *kïsturur – kïsturmak*) 547 – 3· II 273 – 7·

k‚ïsurdï قسُرْدي قىسقارتتى. 460 – 4· II 102 – 14·
II 460 – 5· (قسُرُرْ – قسُرْماقْ *kïsurur – kïsurmak*) 102 – 16·

k‚ïv قىڤْ بەخت، دۆلەت. 253 – 24، 231 – 20· I 433 – 14، 395 – 14·

k‚ïval قڤالْ: *kïval burun* — قاڭشار بۇرۇن. 314 – 19· I 537 – 17·

k‚ïvqak‚ قفْجاقْ قىپچاق. قەبىلە ئىسمى. 361 – 22· I 620 – 1·

k‚ïvqak‚ قفْجاقْ قىپچاق. يەر ئىسمى. 361 – 23· I 620 – 2·

k‚ïvqak‚ladï قفْجاقْلادي قىپچاق ھېسابلىدى. 948 – 4· III 479 – 10·

(قِفْجاقْلارْ – قِفْجاقْلاماقْ *kïfqaqlar – kïfqaqlamaq*) 948 – 6·
III 479 – 12·

kïvtu قِفْتُو قايچا. چىگىلچە. I 543 – 9· ،317 – 27·

kïvtuladï قِفْتُولادِي قايچىلىدى. 948 – 19· III 480 – 8·

(قِفْتُولارْ – قِفْتُولاماقْ *kïftular – kïftulamaq*) III 948 – 21· ،481 – 1·

kïvqakïlandï قِفْجاقْلَنْدِي قىپچاقلاشتى، قىپچاق قىياپىتىگە كىردى. 616 – 8·
II 402 – 15·

(قِفْجاقْلَنُورْ – قِفْجاقْلَنْماقْ *kïfqaklanur – kïfqaklanmaq*) 616 – 10· II 402 – 18·

kïx قِشْ. 253 – 13· ،139 – 21· ،422 – 26· ،474 – 5·
896 – 13· I 433 – 6· ،230 – 4؛ II 34 – 1· ،130 – 1؛
III 380 – 1·

kïxdï قِيشْدِي قايدى، قىيسايدى، ئەگىلدى. 828 – 7· III 253 – 6·

(قِيشارْ – قِيشْماقْ *kïxar – kïxmaq*) 828 – 8· III 253 – 9·

kïxladï قِشْلادِي قىشلىدى. 911 – 6· III 409 – 9·

(قِشْلارْ – قِشْلاماقْ *kïxlar – kïxlamaq*) III 911 – 7· ،409 – 11·

kïxlaq قِشْلاغْ قىشلاق. 354 – 3· ،354 – 5· I 607 – 4· ،607 – 5·

kïxlaqlandï قِشْلَغْلَنْدِي: *ol bu yarïg kïxlaqlandï* — ئۇ بۇ يەرنى قىشلاق قىلىۋالدى. 613 – 18· II 398 – 1·

(قِشْلَغْلَنُورْ – قِشْلَغْلَنْماقْ *kïxlaqlanur – kïxlaqlanmaq*) 613 – 19· II 398 – 3·

kïxlattï قِشْلَتِي قىشلاتتى. 674 – 17· II 509 – 4·

(قِشْلَتُورْ – قِشْلَتْماقْ *kïxlatur – kïxlatmaq*) II 674 – 18· ،509 – 6·

kïxlïk قِشْلِقْ قىشلىق. 361 – 19· I 619 – 18·

kïya قِيا كىچىكلىتىش قوشۇمچىسى. 816 – 15· III 232 – 15·

kïyak قِيَاقْ قايماق. 714 – 13· III 40 – 17·

kïydï قِيْدِي قىيدى، كەستى؛ ياندى. 875 – 6· III 338 – 15·

(قِيارْ – قِيْماقْ *kïyar – kïymak*) 875 – 8· III 338 – 18·

kïyïk قِيِقْ قىيىق، ۋەدىسىدە تۇرماسلىق. 814 – 13· ،64 – 8· III
229 – 8؛ I 95 – 11·

kïyïk قِيِقْ قىيىق. قىيپاش نەرسە. 814 – 15· III 229 – 11·

k‚ïyïldï قـــيلدي قـيـلدى، ئـۆتتى؛ كېسـلدى، يـاندى. 833 – 12 · III
263 – 17 ·

(قيلُور – قيلماق *k‚ïyïlur – k‚ïyïlmak*) 833 – 15 · III 264 – 4 ·

k‚ïyïm قـــيم ئۇركـۇش، قورقۇنچ، تەشـۈش. 815 – 12، 815 – 13 · III
231 – 4، 231 – 5 ·

k‚ïyïxdï قيشدي قـيـشتى. 832 – 20 · III 262 – 10 ·

(قيشُـــور – قيشـــماق *k‚ïyïxur – k‚ïyïxmak*) 832 – 21 · III
262 – 12 ·

k‚ïyma قيما قـيـما. 820 – 4 · III 239 – 3 ·

k‚ïyma ügrə قيما اُكـرا قـيـمـا ئۇگـره. سۈيۈقئاشـنىڭ بـىـر خـىلى. 820 – 4 · III
239 – 3 ·

k‚ïymaq قيمَخ: *k‚ïymaq bərk* — ئاق تـۇتـتـىـن ئـىشلەنگەن بـۆك. 821 –
241 – 13 · III 25 ·

k‚ïyturdï قيتُرْدي قـيـدۇردى. 835 – 22 · III 268 – 8 ·

(قيتُـــرُر – قيتُرْمـــاق *k‚ïyturur – k‚ïyturmak*) 835 – 23 · III
268 – 10 ·

k‚ïz قز قـمـمـەت. 249 – 21، 249 – 21، 965 – 8 · I 426 – 19،
426 – 20؛ III 507 – 7 ·

k‚ïz قز چۆره. 249 – 23 · I 427 – 1 ·

k‚ïz قـــز، قيـــز قـمـز. 249 – 24، 104 – 15، 185 – 25، 224 – 19،
240 – 13، 249 – 25، 290 – 9، 314 – 22، 336 – 4،
347 – 21، 361 – 6، 472 – 4، 473 – 15، 484 – 20،
612 – 13، 616 – 11، 617 – 9، 668 – 15، 780 – 7،
842 – 21، 883 – 19، 884 – 11، 903 – 25، 912 – 14،
931 – 14، 965 – 8، 971 – 29، 996 – 1 · I 427 – 2،
166 – 12، 314 – 19، 383 – 1، 410 – 17، 427 – 3،
496 – 3، 538 – 3، 575 – 20، 595 – 20، 619 – 5؛ II
126 – 5، 128 – 14، 150 – 10، 396 – 1، 403 – 1،
404 – 17، 498 – 1؛ III 166 – 3، 281 – 7، 354 – 13،
356 – 1، 394 – 16، 412 – 6، 447 – 11، 507 – 7،
518 – 19، 561 – 7 ·

k‚ïz قز: *k‚ïz k‚ux* — كۆكتارغاق. قـۇش ئـسـمى. 249 – 29، 253 –
427 – 8، 433 – 4 · I 11 ·

k‚ïz قز: *k‚ïz kixi* — بېخـل كـشى. ئارغۇچە. 250 – 1 · I 427 – 10 ·

k¸ïz k¸ïrk¸ïn قِزْ قِرْقِنْ چۆرىلەر. 249 – 23· I 427 – 1·

k¸ïzadï قِزادِي قىزلىقىنى ئالدى. 887 – 8· III 361 – 12·

(قِزارْ – قِزاماقْ *kïzar – kïzamak¸*) 887 – 9· III 361 – 14·

k¸ïzardï قِزَرْدِي قىزاردى. 459 – 17· II 101 – 11·

(قِزَرُرْ – قِزَرْماقْ *kïzarur – kïzarmak¸*) 459 – 17· II 101 – 12·

k¸ïzarttï قِزَرْتِّي قىزارتتى. 1010 – 16· III 586 – 5·

(قِزَرْتُرْ – قِزَرْتْماقْ *kïzartur – kïzartmak¸*) 1010 – 17· III 586 – 6·

k¸ïzoqul قِزْغُلْ: *at kïzoqul* — قىزىل بوغرۇل ئات. 366 – 23· I 629 – 15·

k¸ïzoqurdï قِزْغُرْدِي پەندىيات قىلدۇردى. 549 – 4· II 277 – 12·

(قِزْغُرُرْ – قِزْغُرْماقْ *kïzoqurur – kïzoqurmak¸*) 549 – 7· II 277 – 16·

k¸ïzoqut قِزْغُتْ ئىبرەت. 344 – 20· I 590 – 1·

k¸ïzoqutlandï قِزْغُتْلَنْدِي قىزاردى، ئىبرەت ئالدى، ئۆزىنى تارتتى. 611 – 11· II 394 – 1·

(قِزْغُتْلَنُورْ – قِزْغُتْلَنْماقْ *kïzoqutlanur – kïzoqutlanmak¸*) 611 – 13· II 394 – 5·

k¸ïzïl قِزِلْ، قِيزِيلْ قىزىل· 300 – 18، 42 – 14، 56 – 24، 275 – 11، 300 – 20، 301 – 2، 502 – 19، 705 – 14، 811 – 7، 828 – 13، 854 – 15، 928 – 20، 959 – 7، I 512 – 12، 56 – 18، 81 – 16، 469 – 4، 512 – 13؛ II 187 – 8؛ III 25 – 2، 222 – 13، 253 – 13، 302 – 14، 442 – 14، 497 – 7·

k¸ïzïl قِزِلْ قىزىل. دەريا ئىسمى. 300 – 27· I 512 – 20·

k¸ïzïl oz قِزِلْ اُزْ قىزىل ئوز. يەر ئىسمى. 71 – 22· I 110 – 2·

k¸ïzïl süqik قِزِلْ سُجِكْ ھاراق. ياغما، توخسى، چىگىل تىللىرىدا. 311 – 3· I 531 – 10·

k¸ïzïldï قِزِلْدِي دەككە بېرىلدى. 504 – 13· II 190 – 3·

(قِزِلُرْ – قِزِلْماقْ *kïzïlur – kïzïlmak¸*) 504 – 5· II 190 – 6·

k¸ïzlak¸ قِزْلاقْ: *koti kïzlak¸* — «قىزىل ئىشتان». قوش ئىسمى. 361 – 1· I 619 – 1·

k¸ïzlamuk¸ قِزْلامُقْ قىزىل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سىرتىغا تېپىپ چىقىدىغان قاپارتقۇ. 399 – 6· I 683 – 15·

k¸ïzlandï قِزْلَنْدِي قىممەت كۆردى. 595 – 20· II 366 – 3·

k¸ïzlandï قِزْلَنْدِي قىز قىلىۋالدى. 595 – 23· II 366 – 7·

(قِزْلَنُورْ – قِزْلَنْماقْ *k¸ïzlanur – k¸ïzlanmak*) II 595 – 24· 366 – 8·

k¸ïzlaxu قِزْلَشُو: *ol mənin birlə ok attï k¸ïzlaxu* — ئۇ مېنىڭ بىلەن دېدەك قىز تىكىشىپ ئوق ئېتىشتى. 571 – 14· II 319 – 15·

(قِزْلَشُورْ – قِزْلَشْماقْ *k¸ïzlaxur – k¸ïzlaxmak*) II 571 – 15· 319 – 17·

k¸ïzudï قِزُودِي قىممەتلىدى. 887 – 6· III 361 – 9·

(قِزُورْ – قِزُوماقْ *k¸ïzur – k¸ïzumak*) 887 – 7· III 361 – 10·

k¸ïżïoq قِذْغْ قىرغاق. 284 – 19· I 486 – 1·

k¸ïżïoqladï قِذْغْلادِي قىيىقلىدى ~ جىيەكلىدى. 937 – 20· III 459 – 5·

(قِذْغْلارْ – قِذْغْلاماقْ *k¸ïżïoqlar – k¸ïzioqlamak*) III 937 – 21· 459 – 7·

k¸ïzïoqlandï قِذْغْلَنْدِي قىرغاق چىقىرىلدى، جىيەكلەندى. 608 – 25· II 390 – 3·

(قِذْغْلَنُورْ – قِذْغْلَنْماقْ *k¸ïżïoqlanur – k¸ïżïoqlanmak*) 608 – 27· II 390 – 5·

k¸ïżïoqlïoq قِذْغْلىغ: *k¸ïzïoqlïoq bork* — جىيەكلىك بۆرك. I 377 – 9· 646 – 3·

k¸ïżïttï قِذِّي قىرغاقلاتتى، جىيەكلەتتى. 638 – 14· II 440 – 6·

(قِذِّتُورْ – قِذِّتماقْ *k¸ïżïtur – k¸ïżïtmak*) 638 – 15· II 440 – 8·

k¸oburoqa قُبُرْغا ھۇۋقۇش. 371 – 5· I 636 – 15·

k¸obuz قُبُزْ قوبۇز. 277 – 21، 582 – 19، 899 – 18· I 473 – 15؛ II 340 – 11؛ III 386 – 2·

k¸obuzluoq قُبُزْلُغ: *k¸obuzluoq kixi* — قوبۇزلۇق كىشى. I 376 – 21· 644 – 19·

k¸obzadï قُبْزادِي چالدى. 899 – 18· III 386 – 2·

(قُبْزارْ – قُبْزاماقْ *k¸obzar – k¸obzamak*) 899 – 19· III 386 – 3·

k¸obzaldï قُبْزَلْدِي: *k¸obuz k¸obzaldï* — قوبۇز چېلىندى. II 582 – 19· 340 – 11·

(قُبْزَلُورْ – قُبْزَلْماقْ *k¸obzalur – k¸obzalmak*) II 582 – 19· 340 – 12·

k¸obzattï قُبْزَتِّي قوبۇز چالدۇردى. 665 – 6· II 491 – 2·

(قُبْـــزَتُورْ – قُبْزَتْمـــاقْ *qobzatur – qobzatmaq*) II ·7 – 665 ·3 – 491

qobzaxtï قُبْزَشْدِي قوبۇز چېلىشتى· 570 – 8· II 317 – 9·

(قُبْزَشْـــورْ – قُبْزَشْـــماقْ *qobzaxur – qobazaxmaq*) II ·9 – 570 ·11 – 317

qoduxdï قُدُشْدِي قويۇشتى، تاشلاپ قويۇشتى· 471 – 13· II 125 – 2·

(قُدُشْـــورْ – قُدُشْـــماقْ *qoduxur – qoduxmaq*) II ·15 – 471 ·5 – 125

qoo‌q قُوغْ كۆزگە ياكى تاماققا چۈشكەن ئەخلەت، خەس· 786 – 11· III ·16 – 177

qoo‌qurmaq قُغُرْماچْ قوماچ، قورۇلغان بۇغداي· 375 – 12· I 642 – 6·

qoo‌qux قُغُشْ ئاشلانغان ۋە ئاشلانمىغان تېرە؛ قېيىش· 280 – 15، 793 – 16، 917 – 22، 924 – 20· I 478 – 15؛ III 191 – 11، 422 – 11، 435 – 8·

qoo‌qux قُغُشْ قوغۇش، قوش، نور· 280 – 16· I 478 – 16·

qoo‌quxlandï قُغُشْلَنْدِي ئۇرغۇپ ئاقتى· 608 – 21· II 389 – 15·

(قُغُشْلَنُورْ – قُغُشْلَنْماقْ *qoquxlanur – qoquxlanmaq*) 608 – 22· II 389 – 17·

qoo‌qxadï قُغْشادِي پورلاشتى، يۇمشىدى· 902 – 10· III 391 – 13·

(قُغْشـــارْ – قُغْشـــاماقْ *qoqxar – qoqxamaq*) III ·11 – 902 ·15 – 391

qoo‌qxak قُغْشاقْ: *qoqxaq nəŋ* — پور، ئىچى كاۋاك نەرسە· 361 – 21· I ·20 – 619

qoo‌qxattï قُغْشَتّى بوشاشتۇردى، كاۋاكلاشتۇردى· 666 – 18· II 493 – 16·

(قُغْشَـــتُورْ – قُغْشَـــتْماقْ *qoqxatur – qoqxatmaq*) II ·21 – 666 ·5 – 494

qoo‌qxaxdï قُغْشَشْدِي بوشاشتى، پۈسسىدە بولدى· 676 – 20· II 513 – 3·

(قُغْشَشُورْ – قُغْشَشْماقْ *qoqxaxur – qoqxaxmaq*) II ·22 – 676 ·6 – 513

qo‌qdï قُوقْدِي قوقىدى؛ تىندى، بېسىلدى· 829 – 4· III 255 – 3·

(قُوقارْ – قُوقْماقْ *qoqar – qoqmaq*) III ·8 – 829 ·8 – 255

qo‌qïttï قُقتّي قوقىتتى· 644 – 22· II 452 – 3·

(قُقـــتُورْ – قُقتْمـــاقْ *qoqïtur – qoqïtmaq*) II ·23 – 644 ·5 – 452

k‚ok‚rattï	قُقْـــرَتّي كېمـەيتتى، سـۇيـنـى قـاچـۇردى؛ قـۇرۇتـتى. 664 – 12· II ·11 – 489
	(قُقْـــرَتُورْ – قُقْرَتْمـــاقْ *kokratur – kokratmak*) 664 – 14· II ·14 – 489
k‚ok‚tï	قُقْتي قوقـسدى. 631 – 26· II ·3 – 428
	(قُقارْ – قُقْماقْ *kokar – kokmak*) 631 – 28· II ·6 – 428
k‚ok‚un	قُقُنْ ئۇچقۇن. 307 – 19· I ·3 – 525
k‚ok‚unluo‚	قُقُـــنْلُغْ: *kokunluo‚ ot* — ئۇچقۇنلـۇق ئـوت. 379 – 16· I ·15 – 650
k‚ol	قُولْ قول. 790 – 10· III ·3 – 185
k‚ol	قُولْ تاغ باغرى. 790 – 11· III ·4 – 185
k‚ol	قُولْ قـسلـىچ ۋە پـىچاقـنـىڭ يۇزىگە ئويۇلغـان نوكـەش. 790 – 13· III ·7 – 185
k‚olan	قُلَنْ تۆشلۇك، تۆشباغ. 307 – 22· I ·7 – 525
k‚oldax	قُلْـــــدَشْ قولـــداش. 351 – 16، 698 – 20· I 602 – 4؛ III ·7 – 12
k‚oldaxlandï	قُلْدَشْلَنْدي قولداشلاندى، قولداش بولدى. 612 – 16· II 396 – 4·
	(قُلْدَشْلَنُورْ – قُلْدَشْـــلَنْماقْ *koldaxlanur – koldaxlanmak*) 612 – 18· II ·7 – 396
k‚oldï	قُلْدي تـسلـسدى، سوربدى. 422 – 14· II ·3 – 33
	(قُلُورْ – قُلْماقْ *kolur – kolmak*) 422 – 15· II ·5 – 33
k‚oloqïrdï	قُلْغِرْدي سوربغـسلى قوپتى. 549 – 8· II ·17 – 277
	(قُلْغِرارْ – قُلْغِرْماقْ *koloqïrar – koloqïrmak*) 549 – 9· II ·1 – 278
k‚oltïk‚	قُلْتِقْ قولتـۇق. 362 – 3· I ·11 – 620
k‚oltuk‚ladï	قُلْتُقْلادي قولتـۇقلـسدى. 948 – 7· III ·14 – 479
	(قُلْـــتُقْلارْ – قُلْتُقْلامـــاقْ *koltuklar – koltuklamak*) 948 – 8· III ·15 – 479
k‚olturdï	قُلْتُرْدي سوراتتى، تـسلـەتتى. 547 – 10· II ·16 – 273
	(قُلْتُـــرُرْ – قُلْتُرْمـــاقْ *kolturur – kolturmak*) 547 – 11· II ·18 – 273
k‚olundï	قُلُنْدي تـسلـەندى، سوراندى. 519 – 13· II ·8 – 221
	(قُلُـــنُورْ – قُلُنْمـــاقْ *kolunur – kolunmak*) 519 – 14· II ·9 – 221
k‚oluxdï	قُلُشْدي سوراشتى. 484 – 20· II ·10 – 150

k¸om قُومْ قوم. توّگه قومى. 791 – 12· III 187 – 9·

k¸omïdï قُميدِ سېغىنىدى، كۆڭلى تارتتى. 892 – 18· III 372 – 6·

(قُمِيرْ – قُمِيماقْ *komïr – komïmak*) 892 – 20· III 372 – 9·

k¸omïtoqan قُمْتُغـــــان سېغىنىدۇرىدىغان، جەلپ قىلىدىغان. 390 – 2· I 669 – 4·

k¸omxuy قُمْشُوىْ قانغا تولغان كانا. 870 – 10· III 331 – 14·

k¸on قُونْ قوي. ئارغۇچه. 793 – 9· III 191 – 1·

k¸onak¸ قُـــنَقْ چۇجگـۇن قونـاق. 292 – 10، 292 – 12، 814 – 6· I 499 – 7، 499 – 8؛ III 228 – 15·

k¸onat قُنَتْ قاياش، قولۇم - قوشنا. 271 – 22· I 463 – 2·

k¸onattï قُنَتّي قوندۇردى، قوشنا قىلدى. 648 – 1· II 458 – 13·

(قُنَتُورْ – قُنَتْماقْ *konatur – konatmak*) 648 – 4· II 458 – 18·

k¸ondï قُونْدِ قوندى. 829 – 20· III 256 – 6·

(قُونارْ – قُونْماقْ *konar – konmak*) 829 – 22· III 256 – 9·

k¸ondurdï قُنْدُرْدِ قوندۇردى. 547 – 23· II 274 – 16·

(قُـــنْدُرُرْ – قُنْدُرْمـــاقْ *kondurur – kondurmak*) 548 – 2· II 275 – 3·

k¸onuk¸ قُـــنُقْ مېهمـان. 291 – 25، 46 – 14، 74 – 26، 292 – 2· I 498 – 13، 63 – 13، 115 – 1، 498 – 14·

k¸onuk¸ladï قُنُقْلادِ مېهمان قىلدى. 939 – 18· III 463 – 9·

(قُـــنُقْلارْ – قُنُقْلامـــاقْ *konuklar – konuklamak*) 939 – 19· III 463 – 11·

k¸onuk¸laxdï قُنُقْلَشْدِ مېهمان قىلىشىشتى. 601 – 14· II 375 – 9·

(قُنُقْلَشُورْ – قُنُقْلَشْماقْ *konuklaxur – konuklaxmak*) 601 – 16· II 375 – 11·

k¸onuk¸luoq قُـــنُقْلُغْ: *konuklуoq əv* — مېهمانلىق ئۆي. 378 – 17· I 648 – 16·

k¸onuk¸luk¸ قُنُقْلُقْ: *konuklуk¸ əv* — مېهمانخانا. 382 – 26· I 656 – 15·

k¸onum قُنُمْ جەمەت. 97 – 2، 648 – 1· I 154 – 13؛ II 458 – 14·

k¸oŋradï قُنكْـــــرادِ غۇرۇڭلىدى، يوغىنىدى؛ قوڭۇرلاشتى. 989 – 7· III 549 – 9·

(قُنكْرارْ – قُنكْراماقْ *koŋrar – koŋramak*) 989 – 10· III 549 – 13·

k¸oŋraoqu قُنكْرَغُو، قُنكْـــراغُو قوڭغۇراق. 977 – 32، 682 – 19، 988 – 25· III 528 – 3؛ II 524 – 8؛ III 548 – 17·

k¸oŋraoqu قُنكْرَغُو قوْلاقنىڭ تۈۋىدىكى تومپىيىپ تۇرغان سۆڭەك. 977 – 33·
III 528 – 4·

k¸oŋur قُنكُرْ خمر – خمر، بوغۇق· 958 – 20· III 496 – 7·

k¸oŋur قُنكُرْ قوڭۇر· 958 – 21· III 496 – 9·

k¸oŋurdï قُنكُرْدِي قومۇردى· 981 – 29· III 535 – 12·

k¸oŋurur – k¸oŋurmaq (قُنكُـــرُرْ – قُنكُرْمـــاقْ III·1 – 982 (
·15 – 535

k¸oŋuz قُنكُزْ قوڭغۇز· 959 – 4· III 497 – 4·

k¸op قُـــبْ «خـوپ، خـوي، خـبلى» دېگـەندەك تەكـتلـەش، ئاشـۇرۇش مـەنىلـرىنى بىلدۈرىدىغـان يـاردەمچى سـۆز· 245 – 5، 6 – 245،
7 – 245، 3 – 385· I 17 – 418، 18 – 418، 2 – 419،
·9 – 660

k¸op قُوبْ خۇشاللىق· 779 – 27· III 165 – 7·

k¸opdï قُبْدِي قوپتى· 406 – 5· II 3 – 7·

k¸opar – k¸opmaq (قُبارْ – قُبْماقْ II·7 – 406 (
·10 – 3

k¸opruxdï قُبْرُشْدِي قوپۇرۇشتى· 568 – 7· II 313 – 13·

k¸opruxur – k¸opruxmaq (قُبْرُشُـــورْ – قُبْرُشْـــماقْ II·9 – 568 (
·3 – 314

k¸opsadï قُبْسادِي قوپقۇسى كەلدى· 900 – 21· III 388 – 12·

k¸opsar – k¸opsamaq (قُبْســـارْ – قُبْســـاماقْ III·22 – 900 (
·14 – 388

k¸opturdï قُبْتُرْدِي قوپتۇردى، تۇرغۇزدى· 545 – 18· II 270 – 10·

k¸opturur – k¸opturmaq (قُبْتُـــرُرْ – قُبْتُرْمـــاقْ II·19 – 545 (
·12 – 270

k¸opurdï قُبُرْدِي قوپۇردى ~ قوپقۇزدى· 455 – 25· II 94 – 5·

k¸opurur – k¸opurmaq (قُبُرُرْ – قُبُرْماقْ II·27 – 455 (
·8 – 94

k¸opurttï قُبُرْغانْ قوپۇرىدىغان· 391 – 13· I 671 – 10·

k¸opurttï قُبُرْتِي قوپۇردى، قوپقۇزدى· 1009 – 21· III 584 – 13·

k¸opurtur – k¸opurtmaq (قُبُـــرْتُورْ – قُبُرْتْمـــاقْ III·22 – 1009 (
·15 – 584

k¸opuxdï قُبُشْدِي قوپۇشتى· 467 – 11· II 116 – 16·

k¸opuxur – k¸opuxmaq (قُبُشُـــورْ – قُبُشْـــماقْ II·13 – 467 (
·1 – 117

k¸oq قُجْ قوچقار. ئوغۇزچه. 246 – 23، 541 – 21. I 421 – 17؛ II 263 – 5.

k¸oqŋar قُجنكـــارْ قوچقـار. 973 – 16، 477 – 5، 766 – 18، 973 – 18. III 520 – 11؛ II 136 – 5؛ III 139 – 6، 521 – 1.

k¸oqŋar baxï قُجْنكارْ باشي قوچقار بېشى. شەھەر ئىسمى. 790 – 19، 963 – 20، 1017 – 28. III 186 – 3.

k¸oqu قُجُو، قُوجُو قوچۇ. شەھەر ئىسمى. 854 – 8، 95 – 22. III 302 – 7؛ I 153 – 1.

k¸or قُورْ قور ~ خور، زىيان. 781 – 21. III 168 – 13.

k¸or قُورْ قور، كۆنەلگە. 781 – 22. III 168 – 15.

k¸orday قُـــرْدايْ، قُـــرْدَيْ قـوداي. 869 – 26، 870 – 2. III 331 – 3، 331 – 4.

k¸orïdï قُرىدي قورۇدى، مۇھاپىزەت قىلدى. 886 – 13. III 359 – 16. (قُرِيرْ – قُرِيماقْ korïr – korïmak) 886 – 14. III 360 – 2.

k¸orïoq قُرِغْ قورۇق. مال باقىدىغان قورۇق. 284 – 27. I 486 – 12.

k¸ork¸dï قُرْقْدي قورقتى. 1003 – 21. III 573 – 20. (قُرْقارْ – قُرْقماقْ korkar – korkmak) 1003 – 22. III 574 – 2.

k¸ork¸ïttï قُرْقِتي قورقۇتتى. 668 – 8. II 497 – 4. (قُـــرْقِتُورْ – قُرْقِتْمـــاقْ korkïtur – korkïtmak) 668 – 8. II 497 – 5.

k¸ork¸luk¸ قُرْقُلْقْ قورققان، قورقۇنچاق. 1001 – 7. III 569 – 8.

k¸ork¸uldï قُرْقُلْدي قورقۇلدى. 583 – 11. II 342 – 7. (قُـــرْقُلُورْ – قُرْقُلْمـــاقْ korkulur – korkulmak) 583 – 12. II 342 – 8.

k¸ork¸undï قُـــرْقُنْدي قورقۇنـدى، قورقۇمســىردى، خەۋپسىرىدى. 595 – 9. II 365 – 7. (قُـــرْقُنُورْ – قُرْقُنْمـــاقْ korkunur – korkunmak) 595 – 10. II 365 – 9.

k¸ork¸unq قُرقنج قورقۇنچ. 977 – 15، 815 – 13. III 527 – 6، 231 – 5.

k¸ork¸uxdï قُرْقُشْدي قورقۇشتى. 571 – 9. II 319 – 8. (قُرْقُشُورْ – قُرْقُشْـــماقْ korkuxur – korkuxmak) 571 – 10. II 319 – 10.

k¸orlandï قُرْلَنْدي ئۇۋلاندى، قورۇنۇپ كەتتى، ئېچىندى؛ ئېچىدى. 595 – 12. II 365 – 11.

(قُـــرْلَنُورْ – قُرْلَنْمـــاقْ *ķorlanur – ķorlanmaķ*) II ·14 – 595
·14 – 365

k¸orlandï قُورْلَنْدِي ئېچىندى، ئېچىدى· 838 – 20· III 273 – 16·

(قُورْلَـــنُورْ – قُورْلَنْمـــاقْ *ķorlanur – ķorlanmaķ*) III ·23 – 838
·4 – 274

k¸orluk¸ قُرْلُقْ تورسۇق· 360 – 23· I 618 – 12·

k¸oru قُـــــرُو ئوغرىتىكـــەن، تۆمۈرتىكـــەن. قىمـــچاقچە· 857 – 13· III
·13 – 308

k¸oruoɣ قُرُغْ قورۇق، مال باقىدىغان قورۇق· 474 – 22· II 131 – 12·

k¸oruoɣqï قُرُغْچِي قورۇقچى، قورغان ساقلىغۇچى· 871 – 8· III 333 – 4·

k¸oruoɣzïn قُرُغْـــــزِينْ قوغۇشـــۇن· 388 – 11، 632 – 6· I 665 – 17؛ II
·14 – 428

k¸orum قُرُمْ قـورام تـاش، قـيـا تـاش· 303 – 7، 303 – 8، 738 – 6· I
517 – 12، 517 – 13؛ III 83 – 1·

k¸orumluoɣ قُـــرُمْلُغْ: *ķorumluoɣ taoɣ* — قورام تاشلىق تاغ· 378 – 19· I
·1 – 649

k¸orun قُرُنْ قۇرۇم· 307 – 18· I 525 – 1·

k¸orundï قُرُنْدِي قورۇندى، ئېچىندى، قىيمىدى· 518 – 17· II 219 – 13·

(قُرِينُورْ – قُرِنْماقْ *ķorïnur – ķorïnmaķ*) II ·18 – 518 ·2 – 220

k¸orunqï قُرُنْجِي ئىسلىشىپ كەتكەن كىگىز· 871 – 9· III 333 – 5·

k¸oruxtï قُرُشْتِي قورۇشتى، قوغداشتى· 474 – 22· II 131 – 12·

(قُرُشُـــورْ – قُرُشْـــماقْ *ķoruxur – ķoruxmaķ*) II ·23 – 474
·14 – 131

k¸osïk¸ قُسِقْ چىلغوزا· 290 – 24· I 497 – 6·

k¸osïk¸lïoɣ قُســـــقْلِغْ: *ķosïķlïoɣ ər* — چىلغوزلىق ئادەم· 378 – 4· I
·15 – 647

k¸otruldï قُتْرُلْدِي بوشىتىلدى، قۇيۇلدى، تۆكۈلدى· 582 – 9· II 339 – 16·

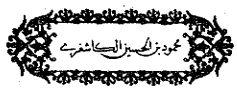
(قُتْـــرُلُورْ – قُتْرُلْمـــاقْ *ķotrulur – ķotrulmaķ*) II ·11 – 582
·1 – 340

k¸otruxdï قُتْرُشْدِي تۆكۈشتى، بوشىتىشتى· 568 – 12· II 314 – 8·

(قُتْرُشُـــورْ – قُتْرُشْـــماقْ *ķotruxur – ķotruxmaķ*) II ·14 – 568
·10 – 314

k¸ottï قُتِّي قويدى، تاشلاپ قويدى· 633 – 24· II 431 – 14·

(قُذُورْ – قُذْماقْ *ķożur – ķożmaķ*) II ·26 – 633 ·17 – 431

q̧oturdï قُتُرْدِ تۆكتى، بوشاتتى. 455 – 23. II 94 – 2.
(قُتُرُرْ – قُتُرْماقْ q̧oturur – q̧oturmaq) 455 – 25. II 94 – 4.
q̧otuz قُتُزْ قوتاز. 277 – 22. I 473 – 17.
q̧otuzluoq قُتُزْلُغْ: q̧otuzluoq ər — قوتازلىق ئادەم. 376 – 22. I 645 – 1.
q̧ovdï قُقْدِ، قُوقُدِ قوغلىدى. 415 – 1، 828 – 27. II 20 – 9؛ III
254 – 15.
(قُقار – قُقماقْ q̧ovar – q̧ovmaq) 415 – 3. II 20 – 12.
q̧ovï قُقِ قوۋ. 859 – 9. III 312 – 7.
q̧ovï قُقِي: q̧ovï ər — بىتەلەي ئادەم. ئارغۇچە. 859 – 11. III
312 – 10.
q̧ovuq̧ قُقُقْ: q̧ovuq̧ nəŋ — كاۋاك نەرسە. 291 – 11. I 497 – 17.
q̧ovurmaq قُقُرْماچْ قوماچ، قۇرۇلغان بۇغداي. 375 – 12. I 642 – 7.
q̧ovuxdïlar قُقُشْدِيلارْ قوغلاشتى. 478 – 24. II 139 – 11.
(قُقُشُورْ – قُقُشْماقْ q̧ovuxur – q̧ovuxmaq) 478 – 25. II
139 – 13.
q̧ovxadï قُقْشادِ پارقىراتتى، يالتىراتتى. 902 – 12. III 391 – 16.
(قُقْشارْ – قُقْشاماقْ q̧ovxar – q̧ovxamaq) 902 – 13. III
391 – 18.
q̧ovxaldï قُقْشَلْدِ پارقىرىتىلدى، پەردازلاندى. 583 – 7. II 342 – 1.
(قُقْشَلُورْ – قُقْشَلْماقْ q̧ovxalur – q̧ovxalmaq) 583 – 8. II
342 – 3.
q̧ovxattï قُقْشَتِّ پەردازلاتتى، پارقىراتقۇزدى. 667 – 1. II 494 – 6.
(قُقْشَتُورْ – قُقْشَتْماقْ q̧ovxatur – q̧ovxatmaq) 667 – 2. II
494 – 8.
q̧ovxaxdï قُقْشَشْدِ پارقىرىتىشتى. 676 – 24. II 513 – 9.
(قُقْشَشُورْ – قُقْشَشْماقْ q̧ovxaxur – q̧ovxatmaq) 676 – 25. II
513 – 11.
q̧owa قُوا يۇگەن قېيىشى. 867 – 15. III 326 – 13.
q̧owï قُوِ قوۋ. 859 – 10. III 312 – 8.
q̧owuq̧ قُوُقْ قوۋۇق ~ كاۋاك. 812 – 11. III 225 – 9.
q̧owuq قُوُجْ جىن تەگكەنلىك ئەسىرى. 811 – 15. III 223 – 13.
q̧owuz قُوُزْ «q̧owuq» سۆزى ئورنىدا قوللىنىلىدىغان سۆز. ئوغۇزچە. 811 –
20، 811 – 21. III 224 – 3، 224 – 4.
q̧owuz قُوزْ شارابقا چۈشكەن خەس، ئەخلەت. 812 – 1. III 224 – 6.

k¸ox قُوشْ: *ķox at* — خاننىڭ يېنىدا ماڭىدىغان يېتەك ئات. 784 – 18· III 174 – 5·

k¸ox قُوشْ قوش. ئارغۇچە. 784 – 19، 273 – 3، 784 – 22· III 174 – 7؛ I 465 – 5؛ III 174 – 10·

k¸ox piqək قُوشْ بجاڭ قايچا. 784 – 19· III 174 – 8·

k¸oxdï قُشْدِ قوشتى. 413 – 12· II 17 – 14·

(قُشارْ – قُشْماقْ *ķoxar – ķoxmaķ*) 413 – 15· II 17 – 19·

k¸oxlandï قُشْلَنْدِ قوش قىلىۋالدى، ياندۇرالدى. 596 – 10· II 367 – 6·

(قُشْلَنُورْ – قُشْلَنْماقْ *ķoxlanur – ķoxlanmaķ*) 596 – 11· II 367 – 8·

k¸oxlundï قُشْلُنْدِ قوشلاندى، قوش بولدى؛ قوشۇلدى. 596 – 5· II 366 – 17·

(قُشْلُنُورْ – قُشْلُنْماقْ *ķoxlunur – ķoxlunmaķ*) 596 – 9· II 367 – 4·

k¸oxnï قُشْنِ قوشنا. 330 – 24، 97 – 2· I 566 – 7، 154 – 13·

k¸oxuoq قُشُغْ قوشاق، شېئىر، قەسىدە. 285 – 5، 285 – 7· I 487 – 3، 487 – 4·

k¸oxuldï قُشُلْدِ قوشۇلدى. 504 – 9· II 190 – 12·

(قُشُلُرْ – قُشُلْماقْ *ķoxulur – ķoxulmaķ*) 504 – 11· II 190 – 15·

k¸oxuloqan قُشُلْغانْ قوشۇلۇۋالىدىغان. 393 – 16· I 675 – 6·

k¸oxun قُشُونْ قوغۇشۇن. ئوغۇزچە. 388 – 12· I 666 – 2·

k¸oy قُوىْ قوي. 794 – 16، 141 – 7، 156 – 26، 205 – 13، 205 – 21، 227 – 20، 243 – 8، 293 – 10، 295 – 12، 296 – 15، 296 – 18، 299 – 10، 313 – 21، 324 – 25، 359 – 22، 366 – 4، 366 – 21، 414 – 3، 424 – 4، 439 – 21، 491 – 6، 509 – 9، 541 – 8، 542 – 4، 584 – 6، 858 – 13، 585 – 18، 646 – 3، 661 – 5، 694 – 16، 737 – 4، 756 – 14، 761 – 20، 782 – 9، 784 – 22، 787 – 10، 788 – 11، 800 – 4، 806 – 1، 806 – 13، 806 – 23، 814 – 18، 831 – 1، 831 – 8، 833 – 6، 843 – 6، 843 – 21، 845 – 13، 877 – 16، 890 – 19، 891 – 7، 898 – 9، 958 – 21، 989 – 9، 1002 – 16، 1017 – 20· III 193 – 9؛ I 233 – 5، 260 – 11، 349 – 5، 349 – 17، 388 – 17، 415 – 13، 500 – 14، 503 –

·15 – 555 ،3 – 536 ،8 – 510 ،18 – 505 ،15 – 505 ،17
– 262 ،7 – 200 ،8 – 163 ،4 – 36 ،18 – 18 II ؛7 – 628
III ؛7 – 483 ،12 – 454 ،3 – 346 ،11 – 345 ،7 – 343 ،8
– 174 ،9 – 169 ،15 – 129 ،4 – 119 ،10 – 81 ،8 – 4
·15 – 229 ،6 – 215 ،9 – 214 ،15 – 181 ،11 – 179 ،10
·14 – 282 ،10 – 281 ،9 – 263 ،11 – 259 ،14 – 258
·12 – 383 ،14 – 369 ،12 – 368 ،5 – 343 ،5 – 286
·5 – 598 ،1 – 572 ،12 – 549 ،9 – 496

k¸oy قُوىْ قويۇن. تونىنىڭ قوينى. 794 – 18· III 193 – 12·

k¸oy قُوىْ دارىنىڭ تېگى. 794 – 20· III 193 – 15·

k¸oy yïlï قُوىْ يِلِي قوي يىلى. تۇركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل نامىلىرىدىن بىرى. 794 – 16، 264 – 4· III 193 – 9؛ I 451 – 2·

k¸oyluxdï قُيُلْشْدِي قويۇلدى. 837 – 7· III 271 – 8·

(قُيُلْشُورْ – قُيُلْشْماقْ *k¸oyluxur – k¸oyluxmak*) III ·8 – 837 ·10 – 271

k¸oyuoq قُيُغْ قويۇق. 813 – 11، 813 – 11· III 227 – 3، 227 – 4·

k¸oyuoqluoq قُيُغْلُغْ قويۇقلۇق. 824 – 15· III 245 – 10·

k¸oyuldï قُيُلْدِي قويۇلدى، قويۇقلاشتى. 833 – 9· III 263 – 13·

(قُيُلُورْ – قُيُلْماقْ *k¸oyulur – k¸oyulmak*) 833 – 11· III 263 – 16·

k¸ozandï قُـــزَنْدِي ببـــزەندى، ياســاندى، پــەرداز قىلــدى. 519 – 4· II 220 – 13·

(قُزانُرْ – قُزَنْماقْ *k¸ozanur – k¸ozanmak*) 519 – 5· II 220 – 15·

k¸ożï قُــذِي تـۆۋەن، پــەس. 855 – 4، 86 – 4، 135 – 13، 138 – 21،
5 – 464 ،14 – 421 ،12 – 421 ،11 – 154 ،6 – 139
– 228 ،1 – 222 ،13 – 135 I ؛5 – 304 III ·16 – 577
8، 229 – 7، 255 – 17؛ II 31 – 7، 31 – 9، 110 – 8،
·14 – 330

k¸ozï قُـــزِي قـوزا. 857 – 20، 166 – 20، 233 – 18، 337 – 11،
393 – 16، 645 – 16، 766 – 15، 766 – 21، 890 – 21،
– 399 ،12 – 279 I ؛8 – 309 III ·22 – 1019 ،15 – 993
5، 578 – 6، 675 – 6؛ II 453 – 17؛ III 139 – 3، 139 –
9، 368 – 14، 557 – 7، 602 – 2·

k¸ożtï قُوذْتِي قويدى، تاشلىدى. 1017 – 5· III 597 – 5·

(قُوذْورْ – قُوذْماقْ *kożur – kożmak*) 1017 – 6· III 597 – 7·

قُبا قوْلا. 852 – 27· III 299 – 11· k,uba

قُدْغُو چىۋىن. 324 – 5· I 554 – 14· k,udoqu

قُدْرُقْ قوْيروْق. 359 – 22، 359 – 26· I 616 – 15، 617 – 1· k,udruk,

قُـــدْرُقْ: *kux kudrukï* — قـوْش قوْيـروْقى. 360 – 11· I 617 – 18· k,udruk,

قُدْرُقْ قوْيروْق. قوك، پوْروْك سوْزلـرىنىڭ سىلىق ئېيتىلىشى. 360 – 18· I 618 – 5· k,udruk,

قُدُوجَقْ قوْيوْمچاق، توْغوْر. 825 – 8· III 247 – 5· k,udruqak,

قُـــدُرْدِي قوْتـرىدى، كوْچـىدى، هـەددىدىن ئاشـتى. 459 – 5· II 100 – 12· k,udurdï

(قُدُرُرْ – قُدُرْماقْ *kudurur – kudurmak*) 459 – 6· II 100 – 14·

قُدُرْغـــاقْ چاپـانـنىڭ ئارقـا پەشـلىرىدىن بـىرى. 381 – 13· I 654 – 2· k,uduroqak,

قُوغْ غوْق. *kaoq – kuoq* غـاق – غـوْق. ئـىملـىق سوْز. 786 – 12· III 177 – 17· k,uoq

قُغُو قوْ. 858 – 19، 870 – 2· III 311 – 4، 331 – 4· k,uoqu

قُغُـشْ ئوقـنى سـىلىقلاش ۋە تەكشـىلەش ئەسۋابى. 280 – 17· I 479 – 1· k,uoqux

قُـــــلْ قـوْل. 256 – 19، 252 – 4، 256 – 21، 405 – 13، 569 – 7، 583 – 17، 617 – 4، 631 – 8، 632 – 13، 753 – 12، 754 – 5، 886 – 15، 1003 – 21، 1005 – 5، 1024 – 14· I 438 – 20، 431 – 1، 438 – 20؛ II 1 – 6، 315 – 12، 342 – 15، 404 – 9، 427 – 1، 429 – 7؛ III 113 – 15، 115 – 7، 360 – 3، 573 – 20، 576 – 5، 610 – 8· k,ul

قُلا قوْلا. 864 – 7· III 321 – 3· k,ula

قُلابُزْ يولباشچى، يېتەكچى، باشلامچى؛ قوللانما، دەستوْر. 369 – 24· I 634 – 7· k,ulabuz

قُلَقْ، قُلاقْ قـوْلاق. 291 – 15، 168 – 25، 286 – 9، 291 – 16، 713 – 19، 879 – 7· I 498 – 2، 283 – 20، 489 – 1، 498 – 3؛ III 39 – 9، 346 – 12· k,ulak,

قُلَقْ: *kulak ton* — قـىسقا يەڭلىك تون. 291 – 17· I 498 – 4· k,ulak,

قُلَقْلادِي قوْلـىقسىغا ئوْردى. 939 – 13· III 463 – 1· k,ulak,ladï

(قُلَقْلاڕ – قُلَقْلامـاق *ķulaķlar – ķulaķlamaķ*) III ·14 – 939 ·3 – 463

k̨ulak̨lïoq قُلاقْلـغْ: *ķulaķlïoq nəŋ* — قۇلاقلىق نەرسە. I ·16 – 378 ·14 – 648

k̨ulan قُلانْ قۇلان. ياۋا ئېشەك. 316 – 21، 170 – 8، 205 – 4، 323 – 26، 782 – 2· I 541 – 9، 286 – 14، 348 – 7، 554 – 4؛ III 169 – 2·

k̨ulaq قُلَجْ غۇلاچ. 272 – 22، 272 – 23· I 465 – 2، 465 – 3·

k̨ulaqladï قُلَجْلادي غۇلاچلىدى. 933 – 19· III 451 – 3·

(قُلَجْـلاڕ – قُلَجْلامـاقْ *ķulaqlar – ķulaqlamaķ*) III ·20 – 933 ·5 – 451

k̨ulbak̨ قُلْباقْ قۇلباق. ئادەم ئىسمى. 361 – 24· I 620 – 3·

k̨ulhak̨ قُلْخاقْ قۇلاق. 291 – 15· I 498 – 2·

k̨ulk̨ak̨ قُلْقاقْ قۇلاق. 291 – 15· I 498 – 2·

k̨ulnadï قُلْنادى قۇلۇنلىدى. 913 – 3· III 413 – 10·

(قُلْناڕ – قُلْناماقْ *ķulnar – ķulnamaķ*) III ·4 – 913 ·10 – 413

k̨ulnaqï قُلْـنَجي: *ķulnaqï ķïsraķ* — بوغاز بايتال. I ·18 – 372 ·8 – 639

k̨ulsïoq قُلْسـغْ قۇلسمان. 354 – 13، 786 – 6· I 607 – 14؛ III 177 – 8·

k̨ulun قُلُنْ قۇلۇن. 307 – 21، 170 – 20، 469 – 4، 758 – 19· I 525 – 6، 288 – 2؛ II 119 – 13؛ III 124 – 4·

k̨ulunluoq قُلُنْلُغْ: *ķulunluoq ķïsraķ* — قۇلۇنلۇق بايتال. I ·17 – 379 ·17 – 650

k̨uluq قُلُجْ قۇلۇچ. ئەرلەر ئىسمى. 272 – 21· I 465 – 1·

k̨um قُمْ قۇم. چىگىلچە. 257 – 22، 159 – 13، 176 – 15، 349 – 4، 462 – 5· I 440 – 17، 265 – 10، 297 – 1، 598 – 2؛ II 106 – 15·

k̨um قُومْ دولقۇن. سۇ دولقۇنى. 791 – 15· III 187 – 13·

k̨um قُمْ قۇم. شەھەر ئىسمى. 800 – 15· III 204 – 9·

k̨umdï قُمْدي قىمىلدىدى، دولقۇنلىدى. 423 – 23· II 35 – 17·

(قُمارْ – قُمّاقْ *ķumar – ķummaķ*) II ·24 – 423 ·18 – 35

k̨umoqan قُمْغانْ قۇمغان. 334 – 29· I 573 – 10·

k̨umlak̨ قُمْلاقْ قۇلماق. 362 – 6· I 620 – 14·

k‚umuk‚ قُمُقْ قوْموْق. ئەرلەر ئىسمى. 291 – 20، 939 – 16· I 498 – 8؛ III 463 – 5·

k‚umuk‚ قُمُقْ قوْموْق. قەبىلە ئىسمى. 939 – 16· III 463 – 5·

k‚umuk‚ladï قُمُقْلادِي تېزەكلىدى. 939 – 15· III 463 – 4·

(قُمُقْلارْ – قُمُقْلاماقْ *k‚umuk‚lar – k‚umuk‚lamak‚*) III 939 – 17· 463 – 7·

k‚umïttï قُمِتِّي هاياجانلاندوْردى، قوزغاتتى، ھەربكەتلەندوْردى. 647 – 1· II 456 – 9·

(قُمِتُورْ – قُمِتْماقْ *k‚umïtur – k‚umïtmak‚*) 647 – 3· II 456 – 12·

k‚umturdï قُمْتُرْدِي داۋالغوْتتى، قىمىلداتتى. 547 – 17· II 274 – 7·

(قُمْتُرُرْ – قُمْتُرْماقْ *k‚umturur – k‚umturmak‚*) II 547 – 18· 274 – 9·

k‚umïxdï قُمِشْدِي قىمىشتى ~ قومىشتى، بېرىلىپ كەتتى. 486 – 4· II 153 – 7·

(قُمُشُورْ – قُمُشْماقْ *k‚umuxur – k‚umuxmak‚*) 486 – 7· II 153 – 12·

k‚undï قُنْدِي بوْلىۋالدى، تارتىۋالدى. 425 – 14· II 38 – 10·

(قُنارْ – قُنْماقْ *k‚unar – k‚unmak‚*) 425 – 24· II 39 – 4·

k‚undïdï قُنْدِيدِي قىتىلدى، پارقىراتتى، يالتىراتتى. 895 – 12· III 378 – 4·

(قُنْدِيرْ – قُنْدِيماقْ *k‚undïr – k‚undïmak‚*) 895 – 13· III 378 – 6·

k‚undïoqu قُنْدِغُو قىتىلىغوْچ، پارقىراتقوْچ. 372 – 21· I 639 – 13·

k‚unduz قُنْدُزْ قوْندوْز. 349 – 11· I 598 – 9·

k‚unduz قُنْدُزْ: *k‚unduz k‚ayrï* — قوْندوْز قېيىرى. بىر خىل دورا. 349 – 12· I 598 – 10·

k‚unquy قُونْجُوىْ خېنىم ئاغچا، مەلىكە. 869 – 11، 869 – 12· III 330 – 5، 330 – 6·

k‚unuxdï قُنُشْدِي تارتىۋېلىشتى. 487 – 8· II 155 – 13·

(قُنُشُورْ – قُنُشْماقْ *k‚unuxur – k‚unuxmak‚*) II 487 – 11· 156 – 1·

k‚uη قُنكْ بوْلجوْڭ. 954 – 3· III 489 – 13·

k‚uqak‚ قُجَقْ قوْچاق. 290 – 13· I 496 – 9·

k‚uqak‚ladï قُجَقْلادِي قوْچاقلىدى. 939 – 5· III 462 – 1·

(قُجَقْلارْ – قُجَقْلاماقْ *k‚uqak‚lar – k‚uqak‚lamak‚*) III 939 – 6· 462 – 3·

k‚uqam قُجَمْ قوْچاق. 303 – 6. I 517 – 10.

k‚uqdï قُجْدِ قوْچتى، قوْچاقلىدى. 406 – 18. II 4 – 7.

(قُجارْ – قُجْماقْ kuqar – k‚uqmak) 406 – 19. II 4 – 8.

k‚uqoqundï قُجْغُنْدِ پىياز. چىگىلچە. 374 – 9. I 641 – 12.

k‚uqturdï قُجْتُرْدِ قوْچاقلاتتى، قوْچاقلاتقوْزدى. 546 – 1. II 271 – 2.

(قُجْتُــرُرْ – قُجْتُرْمــاقْ kuqturur – k‚uqturmak) 546 – 2. II 271 – 4.

k‚uqux قُجُشْ قوْچوْش، قوْچاقلاش. 280 – 11. I 478 – 11.

k‚uquxdï قُجُشْدِ قوْچاقلاشتى. 470 – 13. II 123 – 6.

(قُجُشُــورْ – قُجُشْــماقْ kuquxur – k‚uquxmak) 470 – 14. II 123 – 8.

k‚ur قُرْ قوْر، مەرتىۋە. 248 – 10. I 424 – 19.

k‚ur قُــرْ قــوْر، بەلباغ. 248 – 12، 38 – 15، 666 – 15. I 425 – 1، 50 – 2؛ II 493 – 12.

k‚ur قُورْ قوْرۇق. ئوغوْزچە. 781 – 25. III 168 – 19.

k‚uram قُرامْ: kuram kixilər — دەربجىلىرىگە قاراپ ئولتوْرغان كىشىلەر. 315 – 7. I 539 – 3.

k‚urbak‚a قُورْبَقا پاقا. 859 – 19. III 169 – 2.

k‚urdaxdï قُرْدَشْــــــدِ قوْرداشــتى، قوْرداشــلىق قىلــدى. 568 – 18. II 314 – 15.

(قُرْدَشُورْ – قُرْدَشْــماقْ kurdaxur – k‚urdaxmak) 568 – 20. II 315 – 1.

k‚urdï قُرْدِ توپلىدى؛ قوْردى. 408 – 9. II 8 – 3.

(قُرارْ – قُرْماقْ kurar – k‚urmak) 408 – 11. II 8 – 6.

k‚urdï قُرْدِ قوْردى. 408 – 14. II 8 – 11.

(قُرارْ – قُرْماقْ kurar – k‚urmak) 408 – 14. II 8 – 12.

k‚uroqadï قُرْغادِ قوْرغىدى. 904 – 6. III 395 – 11.

(قُرْغــارْ – قُرْغامــاقْ kuroqar – k‚uroqamak) 904 – 7. III 395 – 12.

k‚uroqak‚ قُرْغَقْ قوْرغاق، قوْرغاقچىلىق. 743 – 3. III 92 – 2.

k‚uroqattï قُرْغَتتِ قوْرغىدى. 667 – 13. II 495 – 2.

(قُــرْغَتُورْ – قُرْغَتْمــاقْ kuroqatur – k‚uroqatmak) 667 – 14. II 495 – 4.

k‚uroqïrdï قُرْغِرْدِ قوْرغىدى، قوْروْشقا باشلىدى. 548 – 25. II 277 – 3.

(قُرْغِـرارْ – قُرْغِرْمـاقْ *quroqïrar – quroqïrmaq*) II ·27 – 548 ·6 – 277

qurqïrdï قُرْغِرْدِي قـوْرۇق مـجـەزلـىك قـىلـدى، تـەنـتـەكـلـىك قـىلـدى، يـېـنـىكـلـىك قـىلـدى. 549 – 1· II ·7 – 277

(قُرْغِـرارْ – قُرْغِرْمـاقْ *quroqïrar – quroqïrmaq*) II ·3 – 549 ·10 – 277

quroqu قُرْغُو: *quroqu ər* — تـەنـتـەك ئـادەم. 324 – 22· I ·10 – 555

quroqulandï قُـرْغُلَنْدِي: *ər quroqulandï* — ئـادەم يـېـنـىكـلـىك قـىلـدى. 841 – ·1 – 279 III ·19

(قُرْغُلَنُورْ – قُرْغُلَنْمـاقْ *quroqulanur – quroqulanmaq*) ·20 – 841 ·2 – 279 III

quroquluq قُرْغُلُقْ كـالـتـە پـەمـلـىك. 399 – 5· I ·12 – 683

qurï قُرِي: *qurï qurï* — قـوْرى – قـوْرى. ئـىمـلـىق سـۆز. 857 – 10· ·9 – 308 III

qurïdï قُرِيدِي قـوْرۇدى. 886 – 11· III ·13 – 359

(قُرِيرْ – قُرِيماقْ *qurïr – qurïmaq*) 886 – 12· III ·14 – 359

qurïoqladï قُرِغْلادِي قـوْرۇقـدىـدى. 937 – 23· III ·9 – 459

(قُـرِغْلارْ – قُرِغْلامـاقْ *qurïoqlar – qurïoqlamaq*) III ·24 – 937 ·11 – 459

qurïoqu قُـــرِيغُو: *qurïoqu nəŋ* — قـوْرۇۋاتـقـان نـەرسـە. 339 – 5· I ·2 – 582

qurïrdï قُرِرْدِي قـوْرغـىدى، قـوْرۇشـقا بـاشـلـىدى. 459 – 15· II ·8 – 101

(قُرِيرُرْ – قُرِرْماقْ *qurïrur – qurïrmaq*) 459 – 16· I ·9 – 101

qurïtoqan قُرْتْغانْ قـوْرۇتـىدىغان. 389 – 7· II ·15 – 667

qurïttï قُرِتِّي قـوْرۇتـتـى. 641 – 14· II ·8 – 445

(قُـــرِتُورْ – قُرِتْمـــاقْ *qurïtur – qurïtmaq*) II ·15 – 641 ·10 – 445

qur qur قُرْقُرْ: *qarïn qur qur ətti* — قـورسـاق غـولـدۇرلـىدى. 368 – 22· ·15 – 632 I

qurladï قُرْلادِي قـوْر بـاغـلـىدى، پـوتـا بـاغـلـىدى. 910 – 20· III ·12 – 408

(قُـــرْلارْ – قُرْلامـــاقْ *qurlar – qurlamaq*) III ·21 – 910 ·14 – 408

qurman قُرْمانْ سـاداق. ئـوغـۇزچـە ۋە قـىپـچـاقچـە. 337 – 22، 337 – 24· I ·7 – 579 ،6 – 579

k‚urq قُرْجْ قۇيۇچ، پولات؛ قاتتىق. I ·16 – 902 ،4 – 262 ،3 – 262
447 – 10، 447 – 11؛ III 392 – 3·

k‚urqadï قُرْجادِي قۇرۇدى، قاتتى. 895 – 1· III 377 – 3·

(قُرْجارْ – قُرْجاماقْ kurqar – kurqamak) 895 – 2· I 377 – 5·

k‚urt قُرْتْ قۇرت، ھاشارات. 261 – 17، 695 – 2· I 446 – 10؛ III
4 – 16·

k‚urt قُرْتْ بۆره. ئوغۇزچە. 261 – 18· I 446 – 11·

k‚urt قُرْتْ قۇرۇت. سۈتتىن ئىشلەنگەن قۇرۇت. 414 – 5· II 19 – 4·

k‚urtandï قُرْتَنْدِي تاتىلاندى، قاشلاندى. 593 – 13· II 362 – 1·

(قُرْتَنُورْ – قُرْتَنْماقْ kurtanur – kurtanmak) II ·15 – 593
362 – 4·

k‚urtoqa قُرْتْغا موماي. 883 – 23· III 354 – 16·

k‚urtuldï قُرْتُلْدِي قۇتۇلدى، يەڭگىدى. 581 – 15· II 338 – 4·

(قُرْتُلُورْ – قُرْتُلْماقْ kurtulur – kurtulmak) II ·1 – 582
339 – 6·

k‚urturdï قُرْتُرْدِي قۇردۇردى؛ يىغدۇردى. 546 – 13· II 271 – 18·

(قُرْتُرُرْ – قُرْتُرْماقْ kurturur – kurturmak) II ·16 – 546
272 – 5·

k‚uruoq قُرُغْ قۇرۇق، بوش. 284 – 23، 160 – 4، 284 – 24· I 486 –
6، 266 – 14، 486 – 8·

k‚uruoq قُرُغْ قۇرۇق (ھۆلىنىڭ ئەكسى). 284 – 26، 752 – 6· I 486 –
10؛ III 111 – 2·

k‚uruoqlandï قُرُغْلَنْدِي قۇرۇق كۆردى. 609 – 7· II 390 – 12·

(قُرُغْلَنُورْ – قُرُغْلَنْماقْ kuruoqlanur – kuruoqlanmak) 609 – 8·
390 – 14· II

k‚uruoqluoq قُرُغْلُغْ: kuruoqluoq ya — قۇرۇقلۇق يا. 377 – 16· I 646 – 14·

k‚uruoqluk‚ قُرُغْلُقْ قۇرۇقلۇق، قۇرغاقلىق. 382 – 10· I 655 – 14·

k‚uruoqluk‚ قُرُغْلُقْ ساداق، ئوق خالتىسى. 382 – 11· I 655 – 14·

k‚uruoqsak‚ قُرُغْسَقْ قورساق. 381 – 5· I 653 – 11·

k‚uruoqsïdï قُرُغْسيدى قۇرۇغسلى تۇردى. 936 – 1· III 456 – 1·

(قُرُغْسىرْ – قُرُغْسىماقْ kuruoqsïr – kuruoqsïmak) III ·1 – 936
456 – 1·

k‚uruk‚ قُرُقْ قۇرۇق، بوش. 291 – 3، 291 – 3· I 497 – 8، 497 – 9·

k‚uruldï قُرُلْدِي قورۇلدى، تارتىشتى. 503 – 19· II 189 – 6·

قۇرۇلدى. 503 – 21 · II 189 – 9 · k‚uruldï

(قۇرۇلۇر – قۇرۇلماق kurulur – kurulmak) 503 – 21 · II 189 – 10 ·

قۇرۇلغان: bu ər ol sïŋïrï kuruloqan — بۇ سىڭرى قورۇلۇپ (تارتىشىپ) قالىدىغان ئادەم. 393 – 9 · I 674 – 16 · k‚uruloqan

قۇرۇندى، ئۆزىنى قوغۇتۇۋالدى. 518 – 19 · II 220 – 3 · k‚urundï

(قۇرۇنۇر – قۇرۇنماق kurïnur – kurïnmak) 518 – 20 · II 220 – 5 · k‚urunluoq

قۇرۇلۇغ: kurunluoq ər — قورۇملۇق ئۆي. 379 – 10 · I 650 – 5 ·

قۇرۇت قورۇت، سۈتتىن ئىشلەنگەن قۇرۇت. 271 – 20، 462 – 6 · k‚urut

I 462 – 18؛ II 106 – 17 ·

قۇرۇلۇغ: kurutluoq kixi — قورۇتلۇق كىشى. 376 – 1 · I 643 – 10 · k‚urutluoq

قۇرۇتسادى قورۇتسىرىدى، قۇرۇت يېگۈسى كەلدى. 934 – 22 · III 453 – 13 · k‚urutsadï

(قۇرۇتسار – قۇرۇتساماق kurutsar – kurutsamak) 934 – 23 · III 453 – 15 ·

قۇرۇدى قورۇدى. 474 – 19 · II 131 – 8 · k‚uruxdï

(قۇرۇشۇر – قۇرۇشماق kuruxur – kuruxmak) 474 – 20 · II 131 – 7 ·

قۇرۇشتى قورۇشتى. 474 – 16 · II 131 – 4 · k‚uruxtï

(قۇرۇشۇر – قۇرۇشماق kuruxur – kuruxmak) 474 – 18 · II 131 – 11 ·

قۇرشادى باغلىدى. 902 – 8 · III 391 – 10 · k‚urxadï

(قۇرشار – قۇرشاماق kurxar – kurxamak) 902 – 9 · III 391 – 12 ·

قۇرشاغ قوۇر باغلاش، بەلباغ باغلاش. 353 – 24 · I 606 – 17 · k‚urxaoq

قۇرشاغ قوۇر، كاشا، باغ. 354 – 1 · I 607 – 1 · k‚urxaoq

قۇرشىدى قوۇر باغلىدى. 594 – 7 · II 363 – 7 · k‚urxandï

(قۇرشىنۇر – قۇرشىنماق kurxanur – kurxanmak) 594 – 8 · II 363 – 9 ·

قۇرشتىم قوۇرشاتتىم، قوۇر باغلاتتىم. 666 – 15 · II 493 – 12 · k‚urxattïm

(قۇرشاتۇر – قۇرشاتماق kurxatur – kurxatmak) 666 – 17 · II 493 – 14 ·

قۇسدى قوستى؛ ئۆچكى، بوزولدى. 411 – 1 · II 13 – 8 · k‚usdï

(قۇسار – قۇسماق kusar – kusmak) 411 – 2 · II 13 – 9 ·

k,usoqaq قُسْغاجْ ئۆزى كىچىك، رەڭگى قارا بىر جانىۋار. ئوغۇزچە. 346 – 23· I 594 – 6·

k,usïoq قُسغْ قۇسۇق. 285 – 3· I 487 – 1·

k,usturdï قُسْتُرْدِي قۇستۇردى. 546 – 21· II 272 – 12·

(قُسْتُرُرْ – قُسْتُرْماقْ k,usturur – k,usturmak) II 546 – 23· 272 – 15·

k,ut قُتْ قۇت، بەخت، دۆلەت. 246 – 7، 231 – 20، 234 – 9، 246 – 10، 326 – 3، 578 – 17· I 420 – 18، 395 – 14، 400 – 8، 421 – 1، 557 – 14؛ II 332 – 13·

k,utaldï قُتَلْدِي قۇتالدى، قۇتلۇق بولدى. 493 – 16· II 168 – 13·

(قُتالُرْ – قُتَلْماقْ k,utalur – k,utalmak) 493 – 18· II 168 – 16·

k,utan قُتانْ قۇتان. ئەرلەر ئىسمى. 316 – 23· I 541 – 11·

k,utandï قُندِي قۇتاندى، بەختلىك بولدى. 518 – 13· II 219 – 7·

(قُنائرْ – قُنْماقْ k,utanur – k,utanmak) 518 – 14· II 219 – 9·

k,utattï قُتَتّي قۇتاتتى، قۇتلۇق بولدى. 637 – 3· II 437 – 3·

(قُتاتُرْ – قُتَتْماقْ k,utatur – k,utatmak) 637 – 5· II 437 – 6·

k,utoqardï قُتْغَرْدِي قۇتقاردى ~ قۇتقۇزدى ~ قۇتۇلدۇردى. 548 – 6· II 275 – 9·

(قُتْغَرُرْ – قُتْغَرْماقْ k,utoqarur – k,utoqarmak) II 548 – 7· 275 – 11·

k,utk,ï قُتْقي: ar. k,utkï — مۇلايىم، كەمتەر ئادەم. 325 – 21· I 557 – 5·

k,utluoq قُتْلُغْ قۇتلۇق. 353 – 20، 73 – 9، 246 – 7، 352 – 23· I 606 – 12، 112 – 5، 420 – 18، 604 – 10·

k,utluoq təgin قُتْلُغْ تِكِينْ قۇتلۇق تېگىن. قۇل ئىسمى. 315 – 17· I 539 – 17·

k,utruxdï قُتْرُشْدِي قۇتراشتى. 568 – 10· II 314 – 5·

(قُتْرُشُورْ – قُتْرُشْماقْ k,utruxur – k,utruxmak) II 568 – 11· 314 – 6·

k,utsuz قُتْسُزْ بەختسىز. 349 – 2، 349 – 4· I 598 – 1، 598 – 2·

k,utuldï قُتُلْدِي قۇتۇلدى؛ يەڭگىدى، بوشاندى. 493 – 19· II 168 – 17·

(قُتُلُرْ – قُتُلْماقْ k,utulur – k,utulmak) 493 – 20· II 169 – 2·

k,utuloqan قُتُلْغانْ قۇتۇلمىدىغان. 393 – 11· I 674 – 19·

k,uturdï قُتُردِي قۇتردى. 457 – 23· II 98 – 6·

(قُتُرُرْ – قُتُرْماقْ k,uturur – k,uturmak) 457 – 26· II 98 – 11·

k‚uturma قُتُرْمـــا: *kuturma bərk* — قايرىما قالپاق. I ·4 – 372 ·14 – 638

k‚utuz ït قُتُزْ ات قوْتربغان ئىت، غالجىر ئىت. 277 – 23· I 473 – 18·

k‚uv قُـوڤْ: *ton kav kuv boldï* — تون پوْرلەشتى، تون تىكىشىدىن سوْكوْلدى. 786 – 22· III 178 – 7·

k‚uvuk‚ قُقُقْ قوؤوْق، كاؤاك. 812 – 11· III 225 – 10·

k‚uwa قُوا قوؤا، سوغا. ئوغوْزچە. 867 – 14· III 326 – 12·

k‚uwut قُـوُتْ تبىرىقتىن قىلىنمىدىغان بىر خىل تاماق. 811 – 13· III 223 – 9·

k‚ux قُشْ، قُـوشْ قوْش. 253 – 5، 37 – 26، 135 – 12، 144 – 21، 183 – 14، 216 – 28، 245 – 11، 334 – 5، 360 – 11، 405 – 28، 406 – 6، 407 – 26، 412 – 2، 412 – 2، 416 – 3، 417 – 3، 436 – 26، 463 – 25، 531 – 26، 540 – 8، 547 – 23، 553 – 8، 568 – 7، 586 – 15، 607 – 27، 662 – 12، 674 – 15، 695 – 2، 739 – 16، 758 – 17، 829 – 20، 836 – 20، 863 – 12، 931 – 17، 953 – 17، 954 – 17، 980 – 13، 985 – 15، 990 – 1· I 432 – 17، 48 – 9، 221 – 19، 238 – 7، 310 – 5، 419 – 9، 571 – 17، 617 – 18؛ II 2 – 13، 3 – 9، 7 – 5، 15 – 1، 15 – 2، 22 – 6، 23 – 14، 60 – 2، 110 – 1، 244 – 3، 260 – 11، 274 – 16، 313 – 13، 347 – 15، 388 – 3، 485 – 15، 509 – 1؛ III 4 – 16، 86 – 3، 124 – 1، 256 – 6، 270 – 2، 319 – 13، 447 – 16، 488 – 12، 490 – 6، 532 – 5، 541 – 14، 551 – 4·

k‚uxoqaq قُشْغاچْ قوْشقاچ. 346 – 24· I 594 – 8·

k‚uxoqun قُشْـــغُونْ قوْزغوْن. مال يەيدىغان ھوْل قومۇش. 334 – 27· I 573 – 7·

k‚uxoqun قُشْغُونْ رەۋەن. 334 – 28· I 573 – 8·

k‚uxladï قُشْلادِي قوْشلىدى؛ قوْش ئوؤلىدى. 911 – 4· III 409 – 6·

k‚uxlamak (قُشْلارْ – قُشْلاماقْ *kuxlar – kuxlamak*) 911 – 5· III 409 – 7·

k‚uxlaq قُشْلاغْ قوْشلاق. ئوْچار قوْشلار كوْپ بولىدىغان جاي. 354 – 10· I 607 – 10·

k‚uxlaqlandï قُشْـلَغْلَنْدِي: *han bu yərig kuxlaqlandï* — خان بۇ يەرنى قوْش قوْشلايدىغان جاي قىلدى. 613 – 21· II 398 – 5·

(قُشْلَغْلَنُورْ – قُشْـلَغْلَنْماقْ *kuxlaoqlanur – kuxlaoqlanmak*) – 613 ·22 II – 398 ·7

k,uxlattï قُشْلَتِي قوۇشلاتتى· 674 – 15· II 509 – 1·

(قُشْـلَتُورْ – قُشْـلَتْماقْ *kuxlatur – kuxlatmak*) II ·16 – 674 – 509 ·3

k,uxluk, قُشْلُقْ ئاشۇاقتى، چاشگاھ. ئوغۇزچە· 361 – 18· I 619 – 17·

k,uyar قُيارْ شالدام، شالۇاق· 818 – 22· III 235 – 11·

k,uyas قُياسْ قۇياس. شەھەر ئىسمى· 299 – 23، 818 – 26· I 511 – 9؛ III 236 – 6·

k,uyaslïoq قُيَسْلِغْ قۇياسلىق· 824 – 12· III 245 – 6·

k,uyax قُياشْ قۇياش، قاتتىق ئىسسىق؛ قۇياشنىڭ قىزىق تەپتى· 819 – 2، 128 – 12، 128 – 15، 268 – 15، 666 – 18· III 236 – 11؛ I 210 – 10، 210 – 14، 458 – 9؛ II 493 – 16·

k,uydï قُيْدِي قۇيدى· 875 – 1· III 338 – 8·

(قُيارْ – قُيْماقْ *kuyar – kuymak*) 875 – 3· III 338 – 11·

k,uydï قُيْدِي ئۇركۇدى· 875 – 4· III 338 – 12·

(قُيارْ – قُيْماقْ *kuyar – kuymak*) 875 – 5· III 338 – 13·

k,uyk,a قُيْقا قۇيقا؛ خام تېرە· 820 – 1· III 238 – 9·

k,uyluxdï قُيْلُشْدِي قۇيۇلدى· 837 – 4· III 271 – 4·

(قُيْلُشُـورْ – قُيْلُشْـماقْ *kuyluxur – kuyluxmak*) III ·6 – 837 – 271 ·7

k,uyma قُيْما قۇيماق· 820 – 6· III 239 – 6·

k,uyturdï قُيْتُرْدِي قۇيدۇردى· 835 – 19· III 268 – 5·

(قُيْتُـرُرْ – قُيْتُرْمـاقْ *kuyturur – kuyturmak*) III ·21 – 835 – 268 ·7

k,uyuoq قُيُغْ قۇدۇق· 813 – 14· III 227 – 6·

k,uyundï قُيُنْدِي قۇيۇندى، قۇيۇۋالدى· 834 – 8· III 265 – 8·

(قُيُـنُورْ – قُيُنْمـاقْ *kuyunur – kuyunmak*) III ·9 – 834 – 265 ·10

k,uyuttï قُيُتِّي ئۇركۇتتى· 657 – 22· II 477 – 4·

(قُيُتُورْ – قُيُتْماقْ *kuyutur – kuyutmak*) 657 – 22· II 477 – 5·

k,uyuxdï قُيُشْدِي قۇيۇشتى· 832 – 18· III 262 – 6·

(قُيُشُـورْ – قُيُشْـماقْ *kuyuxur – kuyuxmak*) III ·19 – 832 – 262 ·8

k,uz قُـــزْ قـوْز، تەسـكەي. 249 – 13، 783 – 9. I 426 – 12؛ III 171 – 10.

k,uz ordu قُوزْ اُرْدو قوْز ئوردوْ. شەهەر ئىسمى. 105 – 9. I 168 – 7.

k,uz ulux قُوزْ اُولُوشْ قوْز ئۇلۇش. شەهەر ئىسمى. 58 – 12. I 85 – 8.

k,uzoqïrdï قُزْغِرْدِي ئوْچقوْنلىدى. قىپچاقچە. 548 – 23. II 276 – 19.

(قُزْغِـــرارْ – قُزْغِرْمـــاقْ *kuzoqïrar – kuzoqïrmak*) II 548 – 24. 277 – 1.

k,uzoqun قُزْغُونْ، قُزْغُنْ قوْزغـوْن. 334 – 18، 870 – 3. I 572 – 22؛ III 331 – 5.

k,uzïdï قُزِيدِي قوْرُوْدى. 887 – 1. III 361 – 3.

(قُزِيرْ – قُزِيماقْ *kuzïr – kuzïmak*) 887 – 4. III 361 – 8.

k,uzuttï قُزُتّي قوْرُوْتتى، ئىشتىهايىنى كەلتوْردى. 642 – 8. II 447 – 2.

(قُزُتُورْ – قُزُتْماقْ *kuzutur – kuzutmak*) 642 – 12. II 447 – 7.

k,użoqulandï قُذْغُلَـــنْدِي: *at kuzoqulandï* — ئات ئۆزىدىن چىۋىنىنى قوروْدى. 841 – 17. III 278 – 13.

(قُذْغُلَنُورْ – قُذْغُلَنْماقْ *kużoqulanur – kużoqulanmak*) 841 – 18. 278 III – 14.

k,użruk, قُـــذْرُقْ قوْيـروْق. 388 – 28، 636 – 15، 636 – 16، 812 – 8، 961 – 21. I 667 – 5؛ II 435 – 10، 435 – 12؛ III 225 – 5، 501 – 7.

k,użuoq قُذُغْ قوْدوْق. 284 – 11، 321 – 5، 363 – 9، 519 – 1، 813 – 14، 1022 – 14. I 485 – 14، 549 – 3، 623 – 1؛ II 220 – 9؛ III 227 – 6، 607 – 3.

k,użuoqluoq قُذُغْلُغْ: *kużuoqluoq əv* — قوْدوْقلوْق ئۆي. 377 – 10. I 646 – 5.

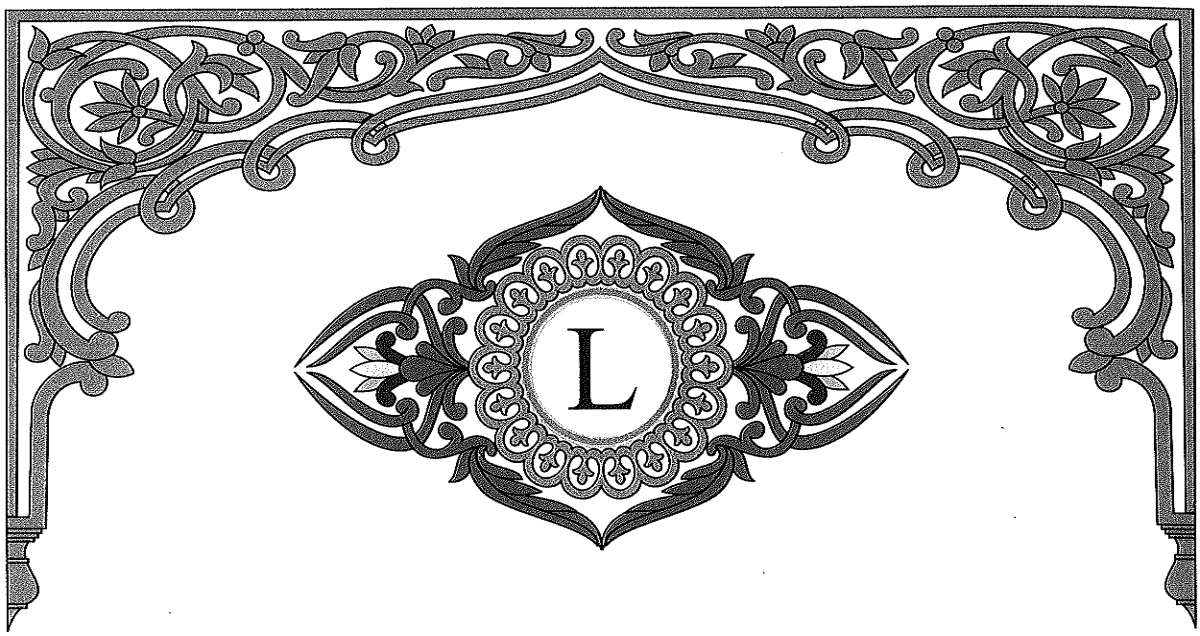
k,użuroqun قُذُرْغُونْ قوْشقوْن. 392 – 10. I 673 – 2.

k,użurquk, قُذُرْجُقْ قورچاق. 380 – 25. I 653 – 1.

k,użuz قُذُزْ چوكان، سېكىلەك. 277 – 25. I 474 – 1.

k,użuzlandï قُذُزْلَنْدِي چوكانغا ئۆيلەندى. ئارغوْچە. 608 – 16. II 389 – 8.

(قُذُزْلَنُورْ – قُذُزْلَنْمـــاقْ *kużuzlanur – kużuzlanmak*) 608 – 17. 389 II – 10.

la لا پەيغەللارنىڭ ئاخىرىغا ئۇلىنىپ كېلىدىغان تەكىت يارىمچىسى. 849 – 22· III 294 – 10·

laqun لاغُونْ چۆچەككە ئوخشاش ياغاچ ئاياق. 312 – 28· I 534 – 5·

laqïn لاجِنْ لاچىن. 312 – 4· I 533 – 6·

lav لاقْ موم. 805 – 3· III 212 – 8·

lətü لتُو بىر خىل سۇيۇق تاماق. 867 – 19· III 326 – 17·

ləx لَـيشْ لەش؛ شۆلگەي، شال. چىگىلچە. 785 – 6، 785 – 6· III 175 – 5، 175 – 6·

limkən لِمْكَنْ سېرىق بەگە. 337 – 10· I 578 – 5·

liyü لِيُو لاي، سېغىز لاي. 868 – 1· III 327 – 13·

likïn lik¸in لِقْـنْ لِكْـنْ «بىلەن» مەنىسىدىكى قوشۇمچىلار. 469 – 10· II 120 – 14·

lohtay لُخْتَـايْ چىنىنىڭ سېرىق تەڭگە گۈللۈك قىزىل يىپەك رەختى. 869 – 10· III 330 – 3·

lüqnüt لُجْنُتْ لۇچنۇت، لاپقۇت. كەنچەكچە. 344 – 25· I 590 – 6·

ma//mə ما ما ~ مه. پەئىلنىڭ بۇيرۇق شەكلىگە ئۇلىنىپ بولۇشسىزلىق مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان قوشۇمچە. 850 – 1· III 294 – 16·

mama مَما خامان تېپىشتە ئوتتۇرىغا قېتىلىدىغان ئۆكۈز. 866 – 9· III 324 – 12·

mamu مَمُو نىكاھ كېچىسى كېلىن بىلەن بىللە ئەۋەتىلىدىغان خوتۇن، يەڭگە. 866 – 11· III 324 – 14·

man مان: *man kïxlaq* — مانقىشلاق. يەر ئىسمى. 806 – 20· III 215 – 12·

man مان: *man yaxlïq koy* — تۆت ياشتىن ئاشقان قوي. 806 – 23· III 216 – 1·

mandar مَنْدارْ مانداr. بىرخىل ئۆسۈملۈك. ئوغۇزچە. 348 – 22· I 597 – 11·

mandarlandï مَنْدَرْلَنْدِي مانداrلاندى، مانداr يۆگىشىۋالدى. 612 – 6· II 395 – 7·

(مَنْدَرْلَنُورْ – مَنْدَرْلَنْمَاقْ *mandarlanur – mandarlanmak*) 612 – 7· II 395 – 9·

mandï مَنْدِي تاقىدى، ئاستى؛ مانىدى، مىلدى. 426 – 10· II 39 – 20·

(مَنارْ – مَنْماقْ *manar – manmak*) 426 – 13· II 40 – 4·

mandu مَنْدُو تۇرك سىركىسى. 320 – 25· I 548 – 10·

mandurdï مَنْدُرْدِي تاقاتتى، ئاستۇردى، مىلەتتى، مىلەتكۈزدى. 551 – 24· II 283 – 3·

(مَنْدُرُرْ – مَنْدُرْمَاقْ *mandurur – mandurmak*) 551 – 27· II 283 – 7·

manoqïrdï مَنْغِرْدِي مىلىگىلى قوپتى. 552 – 1· II 283 – 9·

(مَنْغــرارْ – مَنْغرْمــاقْ *manoqïrar – manoqïrmaq*) II ·3 – 552
·11 – 283

manïldï مَنلْدي مانىلدى ~ مىلەندى. 506 – 9· II 194 – 14·

(مَنلُــرْ – مَنلْمــاقْ *manïlur – manïlmaq*) II ·10 – 506
·16 – 194

mankənd مانْ كَنْدْ مانكەنت. شەھەر ئىسمى. 806 – 21· III 215 – 13·

manqu مَــنْجُو مــانجۇ ~ مانچا. ئىش ھەققى. 319 – 3، 319 – 23· I
·16 – 546 ،10 – 545

manquk, مَــنْجُقْ ئېگەرگە ئارتىلىدىغان خۇرجۇن، توۋرا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر. 362 – 15· I 621 – 8·

manquk,landï مَنْجُقْلَنْدي غانجۇغلىدى. 616 – 14· II 403 – 5·

(مَنْجُقْلَنُورْ – مَنْجُقْلَنْماقْ *manquk,lanur – manquk,lanmaq*) – 616
·8 – 403 II ·16

maŋïoq مَنكِغْ ماڭدام، چامدام. 960 – 4· III 498 – 18·

maŋradï مَنكْرادي ماڭرىدى ~ ۋارقىرىدى. 989 – 11· III 550 – 1·

(مَنكْــرارْ – مَنكْرامــاقْ *maŋrar – maŋramak*) III ·12 – 989
·2 – 550

maŋrattï مَنكْرَتّي ماڭراتتى، ۋارقىراتتى. 682 – 22· II 525 – 2·

(مَنكْرَتُورْ – مَنكْرَتْمــاقْ *maŋratur – maŋratmak*) II ·23 – 682
·3 – 525

maraz مَرازْ قاراڭغۇ كېچە. 313 – 24· I 536 – 7·

maraz مَرازْ مەدىكار، كۇنلۈكچى. 313 – 25· I 536 – 8·

mat//mət مَتْ شۇنداق، تەكىت ئۇلانمىسى. 246 – 16· I 421 – 8·

mayak, مَيَقْ مایاق. توڭگە مايىقى. 814 – 17· III 229 – 14·

mayoquk, مَيْغُقْ ئىچ مايماق ئادەم، تېز يۈگۈرەلمەيدىغان ھايۋان. 822 – 1·
·3 – 242 III

mayïl مَيل: *mayïl yəmix* — مەي بولۇپ پىشقان يېمىش. 815 – 10·
·1 – 231 III

mayïldï مَيلْدي بۇزۇلدى. 833 – 16· III 264 – 6·

(مَــيْلُورْ – مَيلْمــاقْ *maylur – mayïlmaq*) III ·18 – 833
·10 – 264

mayïxdï مَيشْدي لاپچايدى، يېپىشتى. 832 – 23· III 262 – 14·

(مَيشُــورْ – مَيشْــماقْ *mayïxur – mayïxmaq*) III ·24 – 832
·16 – 262

mə مـــا مـه. «ئـال» مەنىسـىنى بىلدۈرىدىغـان سـۆز. 850 – 5، III 295 – 1،

mə ما مه. ئوغلاق، قوزىلارنىڭ مەرىشىنى بىلدۈرىدىغان سۆز. 850 – 8، III 295 – 5،

məh مـــاھ «مـه، ئـال» مـەنىلىرىنى بىلدۈرىدىغان سۆز. 778 – 17، III 163 – 2،

məldək مَلْدَكْ مالتاق. 365 – 19، I 627 – 11،

mən مَنْ مـەن. تۈركچـه. 259 – 2، 42 – 1، 52 – 2، 76 – 27، 76 – 28، 92 – 23، 101 – 12، 109 – 10، 109 – 11، 110 – 15، 136 – 24، 145 – 21، 162 – 15، 164 – 4، 165 – 1، 165 – 5، 171 – 2، 171 – 14، 177 – 14، 203 – 5، 206 – 18، 206 – 20، 206 – 26، 207 – 4، 213 – 10، 214 – 19، 218 – 8، 221 – 13، 221 – 15، 221 – 26، 233 – 27، 239 – 28، 285 – 14، 322 – 25، 352 – 2، 353 – 5، 406 – 10، 411 – 22، 416 – 22، 445 – 6، 447 – 15، 447 – 22، 448 – 4، 448 – 5، 450 – 10، 450 – 11، 450 – 13، 450 – 14، 450 – 16، 450 – 18، 450 – 21، 450 – 24، 450 – 23، 451 – 24، 456 – 17، 458 – 13، 460 – 20، 458 – 26، 463 – 22، 466 – 3، 507 – 12، 517 – 3، 534 – 4، 536 – 14، 537 – 9، 548 – 9، 599 – 14، 666 – 15، 669 – 19، 669 – 26، 670 – 1، 674 – 1، 760 – 26، 761 – 1، 784 – 16، 853 – 7، 857 – 21، 866 – 16، 900 – 23، 901 – 4، 907 – 9، 920 – 19، 920 – 20، 946 – 16، 958 – 25، 1008 – 10، 1022 – 23، I 443 – 1، 56 – 7، 73 – 7، 118 – 7، 118 – 9، 148 – 6، 162 – 9، 176 – 8، 176 – 9، 177 – 13، 224 – 11، 239 – 17، 271 – 9، 274 – 10، 276 – 14، 276 – 20، 288 – 7، 298 – 19، 344 – 13، 351 – 17، 352 – 1، 352 – 9، 352 – 16، 363 – 18، 366 – 15، 372 – 14، 378 – 9، 378 – 12، 379 – 4، 399 – 18، 410 – 3، 487 – 13، 552 – 7، 603 – 5، II 3 – 15، 14 – 17، 23 – 7، 95 – 19، 99 – 13، 100 – 3، 104 – 2، 109 – 16، 114 – 7، 197 – 2، 216 – 8، 248 – 11، 253 – 13، 255 – 8، 275 – 13،

III ؛19 – 507 ،2 – 500 ،18 – 499 ،7 – 499 ،12 – 493
– 325 ،9 – 309 ،5 – 300 ،2 – 174 ،3 – 128 ،17 – 127
،10 – 427 ،8 – 427 ،2 – 402 ،6 – 389 ،15 – 388 ،2
·10 – 607 ،11 – 581 ،15 – 496 ،7 – 476

məndə مَنْدا مەندە. 320 – 24 · I 548 – 9·

məŋ مَنكْ دان، يەم. 954 – 15، 417 – 3، 954 – 17· III 490 – 6؛
II 23 – 14؛ III 490 – 7·

məŋ مَنكْ مەك. 954 – 22، 56 – 24· III 490 – 10؛ I 81 – 16

məŋdədi مَنكْدادِ يۇلدى، يۇڭدىدى. 988 – 11· III 547 – 9·

(مَنكْدارْ – مَنكْدامَاكْ *məŋdər – məŋdəmək*) III ·23 – 988
·16 – 548

məŋdəxdi مَنكْدَشْدِ يىپ سېلىشتى. 986 – 25· III 544 – 17·

(مَنكْدَشُورْ – مَنكْدَشْماكْ *məŋdəxür – məŋdəxmək*) III ·27 – 986
·2 – 545

məŋgü مَـــنكْكُو مەڭگۈ، ئەبەدىي. 970 – 16، 45 – 24، 740 – 10،
III ؛12 – 62 I ؛9 – 516 III ·20 – 970 ،17 – 970
·12 – 516 ،10 – 516 ،7 – 87

məŋilədi مَنكيلادِ مېڭە يېدى. 991 – 11· III 553 – 14·

məŋiz مَنكزْ مەڭز، ئادەمنىڭ مەڭزى. 959 – 7· III 497 – 7·

məŋizləndi مَنكـــزْلَنْدِ مەڭزى گۈزەللەشتى، چىرايلىقلاشتى. 993 – 12· III
·3 – 557

(مَنكزْلَنُورْ – مَنكزْلَنْمـــاكْ *məŋizlənür – məŋizlənmək*) ·14 – 993
·6 – 557 III

məŋlətti مَنكْلَتِ دانلاتتى. 683 – 17· II 526 – 8·

(مَنكْلَـــتُورْ – مَنكْلَتْمـــاكْ *məŋlətür – məŋlətmək*) II ·18 – 683
·10 – 526

məŋzədi مَنكْزادِ مەڭزىدى ~ ئوخشىدى. 989 – 15· III 550 – 7·

(مَنكْـــزارْ – مَنكْزامـــاكْ *məŋzər – məŋzəmək*) III ·16 – 989
·9 – 550

məŋzətti مَنكْزَتّى مەڭزەتتى ~ ئوخشاتتى. 683 – 6· II 525 – 12·

(مَنكْـــزَتُورْ – مَنكْزَتْمـــاكْ *məŋzətür – məŋzətmək*) II ·8 – 683
·14 – 525

mərdək مَرْدَكْ ئېيىق كۆچۈكى. 365 – 16· I 627 – 7·

məxiq مَشِجْ: *məxiq üzüm* — قارا ئۈزۈم. 274 – 7· I 467 – 4·

məzək مَزَكْ: *it məzəki* — ئىت پوقى. 298 – 25· I ·509 – 12

məŋdətti مِنْكْدَتتِي يۇلدۇردى، يۇگۈزلاتتى. 682 – 16· II ·524 – 5

(مِـنْكْدارْ – مِنْكْدامـاكْ *məŋdətür – məŋdətmək*) II ·682 – 17 ·524 – 7

mindətü مِنْدَتُو يىپەك رەختىنىڭ نامى. 372 – 17· I ·639 – 7

mingəxdi مِنْگَخْدِي مىنگەشتى. 987 – 6· III ·545 – 5

(مِنْگَخُـورْ – مِنْگَخْـماكْ *mingəxür – mingəxmək*) III ·987 – 7 ·545 – 8

miz مِزْ بىز. 250 – 21· I ·428 – 7

mï مـــى بىـر قىسـىم ئۇغۇزلارنىڭ تىلىدا پېئىللارنىڭ I شەخسكە ئۇلىنىدىغان سوئال قوشۇمچىسى. 850 – 16· III ·295 – 15

mïnoquy مِنْغُوْ مۇلغۇي ~ مۇگقۇي، شىلىم. 870 – 20· III ·332 – 10

mïŋ مِنْگ مىڭ. ساناقتىكى مىڭ. 955 – 21، 177 – 11، 191 – 5، 255 – 4، 306 – 10، 306 – 11، 318 – 6، 700 – 24، 955 – 23، 961 – 20· III 492 – 1؛ I 298 – 15، 323 – 9، 436 – 4، 523 – 1، 523 – 2، 544 – 1؛ III 15 – 17، 492 – 2، 501 – 6·

mïŋar مِنْگَرْ، منكارْ بۇلاق. ئوغۇزچە. 958 – 27، 968 – 25، 897 – 14· III 496 – 18، 513 – 6، 382 – 3·

mïŋlak, مِنْگْلَقْ مىڭلاق. يەر ئىسمى. 330 – 9· I ·565 – 2

monquk, مُنْجُقْ مونچاق. 362 – 12، 495 – 4· I 621 – 4؛ II ·171 – 16

monquk, مُنْجُقْ ئاتنىڭ بوينىغا ئېسىلىدىغان قىممەتلىك تاش. 362 – 13· I ·621 – 6

monquk,landï مُنْجُقْلَنْدِي مونچاقلىق بولدى. 616 – 11· II ·403 – 1

(مُنْجُقْلَنُورْ – مُنْجُقْلَنْماقْ *monquklanur – monquklanmak*) – 616 II ·403 – 3·

məŋdi مُنْكْدِي مۆڭكىدى ~ مۆڭكىدى. 981 – 6· III ·534 – 6

(مُنْكارْ – مُنْكْماكْ *məŋər – məŋmək*) III ·981 – 7 ·534 – 7

məŋrədi مُنْكْرادِي مۆڭرىدى ~ مۆرىدى. 989 – 13· III ·550 – 4

(مُنْكْـرارْ – مُنْكْرامـاكْ *məŋrər – məŋrəmək*) III ·989 – 14 ·550 – 5

məŋrətti مُنْكْرَتتِي مۆرەتتى؛ پاراقلاتتى؛ ھۆركىرەتتى. 683 – 1· II ·525 – 5

(مُنْكْـرَتُورْ – مُنْكْرَتْمـاكْ *məŋrətür – məŋrətmək*) II ·683 – 5 ·525 – 11

mu مُــو مـۇ. سـوئال قوشۇمچىسى. 850 – 11، 69 – 6، 77 – 21، 77 – 22، 799 – 10، 803 – 27، 850 – 12، 850 – 12، 850 – 13، 850 – 13، 850 – 17، 850 – 18، 881 – 20، 1015 – 12. III 295 – 8: I 119 – 19، 120 – 1: III 202 – 9، 210 – 4، 295 – 9، 295 – 10، 295 – 11، 295 – 17، 295 – 18، 310 – 10، 351 – 2، 594 – 7.

muoquzoqak مُغُزْغَقْ بىر خىل چۇبن. ئارغۇچە. 383 – 1. I 657 – 1.

muloquna مُلْغُنا بۇلغۇن ~ بالغۇن ~ مالغۇن. 373 – 6. I 640 – 10.

mun مُــونْ مـۇك، دەرد ــ ئەلـەم؛ ئـەيـب، يېتـىشسـىزلىك. 793 – 17، 793 – 20. III 191 – 12، 191 – 13.

munda مُنْدا مۇندا، بۇ يەردە. 320 – 14. I 547 – 19.

mundaoq مُــــنْدَغْ مۇنـداق، مۇشـۇنداق. 39 – 13، 59 – 15، 132 – 2، 804 – 6. I 51 – 16، 87 – 7، 216 – 7: III 210 – 13.

mundï مُنْدِي ئالجىدى. 426 – 14. II 40 – 5.

mundurï مُــــنْدُرْي كۆيئوغـۇل بىلـەن كېلىنىنـىڭ باشـلىرىدىن چـاچقۇ چېچىلىدىغان كىچىك بەزمە. 373 – 23. I 641 – 4.

munduz مُــــنْدُزْ ئەخمـەق، دۆت. 349 – 15، 349 – 17. I 598 – 13، 598 – 14.

munduz مُنْدُزْ: *munduz akïn* — تۆيۇقسىز كەلگەن سەل. 349 – 25. I 599 – 3.

munduz مُــــنْدُزْ: *munduz yorïoqa at* — يورغىلاشـتىن باشـقا يۇرۇشـى بولمىغان ئات. 349 – 26. I 599 – 5.

munoqan مُنْغــانْ: *munoqan kixi* — ۋالاقتەگكۇر. 362 – 16، 362 – 16. I 573 – 11، 621 – 10.

munu مُنُو، مُوئو مانـا، مۇنـۇ، مۇشـۇ. 867 – 7، 867 – 26. III 326 – 5، 327 – 9.

muŋ مُنكْ ئەقىل. 955 – 10. III 491 – 11.

muŋ مُنكْ مـۇك ــ زار، جاپا ــ مۇشـەققەت. 955 – 12، 715 – 4، 955 – 14. III 491 – 14، 42 – 4، 491 – 15.

muŋ taoq مُنكْ تاغْ ئـەقىل چىشى. 955 – 10، 955 – 10. III 491 – 11، 491 – 12.

muŋar مُنكَرْ بۇنىڭغا. 958 – 25. III 496 – 15.

muŋk,ardï مُنكَقَرْدِي مۇڭلاندۇردى، قايغۇغا سالدى. 985 – 25. III 542 – 14.

(مُنكْقَرُرْ – مُنكْقَرْمـاقْ *muŋķarur – muŋķarmaķ*) III ·26 – 985 ·16 – 542

muŋluoq مُنكُلُغْ مۇڭلۇق، قىينالغان، سقىلغان. 974 – 4· III 521 – 16·

muŋuk,tï مُنكُقْتِي مۇڭلاندى. 983 – 16· III 539 – 1·

(مُنكُقـارْ – مُنكُقْمـاقْ *muŋuķar – muŋuķmaķ*) III ·17 – 983 ·2 – 539

murq مُـرْجْ مـۇچ، قـارىمۇچ. 262 – 6، 542 – 16· I 447 – 14؛ II ·16 – 264

mux مُـــوشْ مۇشـۇك. چىگـىلچه. 785 – 8، 333 – 16، 413 – 21، 481 – 11، 889 – 2· III 175 – 8؛ I 571 – 1؛ II 18 – 5، 144 – 3؛ III 365 – 4·

muyan مُيانْ ساۋاب. 819 – 13، 825 – 25· III 237 – 17، 248 – 4·

muyanqïlïk, مُيَنْجِلِقْ ئارىچىلىق، سالاچىلىق. 825 – 23· III 248 – 1·

mük مُكْ مۇك، مۇكچەي. 255 – 22· I 437 – 8·

mün مُنْ شورپا. ياغمىچه. 259 – 3، 38 – 23، 67 – 20، 135 – 7، 160 – 16، 167 – 21، 182 – 29، 193 – 4، 259 – 4، 781 – 19، 879 – 10· I 443 – 2، 50 – 12، 102 – 17، 221 – 13، 267 – 9، 281 – 9، 309 – 7، 326 – 16، 443 – 3؛ III 168 – 11، 346 – 15·

münədi مُنادِي قىرقىدى، كەستى. 893 – 10· III 373 – 15·

(مُنارْ – مُناماكْ *münər – münəmək*) III ·12 – 893 ·2 – 374

münəldi مُنَلْدِي: *ton münəldi* — تونىنىڭ ئېۋىنى ئېلىندى. 506 – 12· II ·18 – 194

(مُنَلُرْ – مُنَلْماكْ *münəlür – münəlmək*) II ·13 – 506 ·2 – 195

mündərü مُنْدَرُو چىمىلدىق. 400 – 20· I 685 – 19·

mündi مُنْدِي مىندى. 426 – 16· II 40 – 8·

(مُنارْ – مُنْماكْ *münər – münmək*) II ·17 – 426 ·9 – 40

mündürdi مُنْدُرْدِي مىندۈردى. 551 – 21· II 282 – 16·

(مُـنْدُرُرْ – مُنْدُرْمـاكْ *mündürür – mündürmək*) II ·22 – 551 ·1 – 283

münlədi مُنْلادِي شورپىلاندى، شورپا ئىچتى. 912 – 8· III 411 – 15·

(مُنْلارْ – مُنْلاماكْ *münlər – münləmək*) III ·9 – 912 ·16 – 411

münüldi مُنُلْدِي مىنىلدى. 506 – 14· II 195 – 3·

(مُنُلُرْ – مُنُلْماكْ *münülür – münülmək*) II ·15 – 506 ·4 – 195

müŋüz مُنكُزْ مۇڭگۇز ~ مۇڭگۇز. 959 – 10، 39 – 17، 382 – 13، 659 – 15، 959 – 22. III 497 – 11؛ I 52 – 6؛ II 479 – 10؛ III 498 – 8.

müŋüz مُنكُزْ: *müŋüz müŋüz* — بىر خىل بالىلار ئويۇنى. 959 – 11. III 497 – 12.

müŋüz bak¸a مُنكُزْ بَقا تاشپاقا. 859 – 19. III 312 – 16.

müŋüzgək مُنكزكاك قاداق. قولدا پەيدا بولمىدىغان قاداق. 978 – 19. III 529 – 6.

müŋüzlandi مُنكُزْلَندِي مۇڭگۇز چىقاردى. 993 – 15. III 557 – 7.

(مُنكُزْلَنُورْ – مُنكُزْلَنْماكْ *müŋüzlənür – müŋüzlənmək*) 993 – 16. III 557 – 9.

nak yïlï ناكْ يِلي لەھەكْ يىلى. 264 – 1· I 450 – 20· قاراڭ: *nək yïlï*.

namïza نَميزا باجا. چىگىلچە. 338 – 31· I 581 – 16·

naru نَرُو، نـارُو نبـرى. تەرەپنى بىلدۇرىدىغان سۆز. 857 – 14، 160 – 22، 267 – 28، 507 – 18، 548 – 14· III 308 – 14؛ I 267 – 17، 457 – 11؛ II 197 – 7، 276 – 1·

nə نا نە ~ نېمە. 850 – 20، 47 – 15، 52 – 26، 65 – 15، 67 – 2، 70 – 26، 70 – 26، 77 – 2، 106 – 8، 111 – 7، 246 – 1، 309 – 26، 625 – 9، 787 – 17، 845 – 22، 851 – 7· III 296 – 1؛ I 65 – 17، 74 – 18، 97 – 20، 101 – 5، 108 – 3، 108 – 3، 170 – 7، 179 – 10، 420 – 10، 529 – 8؛ II 418 – 1؛ III 180 – 8، 287 – 7، 296 – 12·

nə نـا ئەجەبلىنىشنى بىلدۇرىدىغان قوشۇمچە. 850 – 21، 866 – 13، 955 – 28· III 296 – 2، 324 – 17، 492 – 7·

nəgü ناكُو نە ~ نېمە. 850 – 25· III 296 – 8·

nək ناكْ تىمساھ، لەھەكْ. 805 – 12· III 213 – 3·

nək yïlan ناكْ يِلانْ ئەجدىھا. 805 – 12· III 213 – 3·

nək yïlï ناكْ يِلي لەھەكْ يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۈچەل يىل نـاملىرىدىن بىـرى. 805 – 12، 264 – 1، 805 – 14· III 213 – 4؛ I 450 – 20؛ III 213 – 7. قاراڭ: *nak yïlï*·

nəlik نالكْ نېمە ئۈچۈن، قانداقمۇ. 281 – 11، 976 – 3· I 480 – 3؛ III 525 – 4·

nəlük نَلُـكْ نېمـە ئۈچـۈن، نېمىشقا. 299 – 4، 378 – 23، 832 – 6، 874 – 18· I 510 – 1، 649 – 5؛ III 261 – 6، 337 – 9·

nəmə نما «بىلمەيمەن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان سۆز. 866 – 13، III 324 – 16.

nəŋ نىڭ، نىڭنىڭ نەرسە. 955 – 28، 37 – 14، 48 – 6، 50 – 12، 52 – 22، 53 – 21، 57 – 23، 59 – 9، 61 – 24، 62 – 19، 63 – 27، 64 – 2، 64 – 3، 65 – 25، 71 – 18، 71 – 17، 71 – 19، 74 – 18، 88 – 9، 88 – 11، 100 – 27، 106 – 20، 111 – 24، 111 – 25، 112 – 4، 114 – 12، 117 – 28، 117 – 32، 119 – 26، 121 – 24، 121 – 25، 123 – 10، 131 – 9، 133 – 18، 139 – 2، 146 – 24، 153 – 15، 154 – 7، 154 – 9، 157 – 1، 159 – 1، 159 – 6، 159 – 14، 163 – 28، 164 – 1، 187 – 22، 187 – 26، 188 – 17، 189 – 7، 192 – 13، 192 – 3، 193 – 10، 193 – 17، 194 – 2، 196 – 14، 199 – 7، 199 – 18، 200 – 20، 200 – 27، 201 – 1، 202 – 1، 206 – 26، 208 – 14، 209 – 20، 210 – 24، 211 – 22، 211 – 24، 214 – 23، 218 – 17، 221 – 7، 221 – 27، 222 – 6، 222 – 15، 225 – 3، 226 – 10، 227 – 22، 243 – 4، 245 – 7، 245 – 8، 247 – 5، 247 – 20، 249 – 21، 254 – 18، 257 – 21، 266 – 12، 276 – 25، 277 – 11، 290 – 1، 291 – 11، 297 – 3، 298 – 20، 303 – 6، 309 – 24، 325 – 5، 329 – 19، 329 – 26، 333 – 5، 339 – 5، 341 – 27، 342 – 1، 342 – 11، 342 – 13، 342 – 16، 351 – 22، 353 – 20، 361 – 21، 363 – 3، 364 – 21، 364 – 23، 365 – 19، 370 – 27، 372 – 1، 377 – 3، 377 – 7، 378 – 16، 382 – 3، 382 – 6، 383 – 6، 385 – 22، 385 – 15، 386 – 25، 393 – 13، 395 – 16، 395 – 22، 399 – 17، 416 – 6، 422 – 14، 453 – 22، 454 – 5، 458 – 10، 459 – 15، 459 – 17، 459 – 19، 464 – 25، 470 – 3، 471 – 1، 472 – 1، 480 – 17، 483 – 15، 486 – 9، 486 – 11، 492 – 9، 497 – 13، 503 – 15، 503 – 23، 504 – 9، 505 – 5، 505 – 9، 507 – 2، 515 – 3، 518 – 13، 519 – 13، 520 – 10، 529 – 13، 544 – 4، 547 – 10، 549 – 22، 550 – 26، 557 – 17، 559 – 5، 566 – 12، 571 – 5،

،4 – 579 ،23 – 578 ،13 – 578 ،13 – 576 ،8 – 574
،10 – 586 ،5 – 586 ،4 – 586 ،22 – 580 ،16 – 579
،16 – 592 ،13 – 590 ،21 – 589 ،1 – 589 ،1 – 587
،26 – 608 ،20 – 602 ،8 – 597 ،5 – 596 ،1 – 596
،8 – 654 ،23 – 648 ،24 – 633 ،22 – 633 ،1 – 614
،2 – 656 ،24 – 654 ،19 – 654 ،18 – 654 ،9 – 654
،6 – 677 ،9 – 676 ،15 – 672 ،13 – 668 ،20 – 667
،26 – 696 ،22 – 695 ،26 – 687 ،22 – 685 ،18 – 685
،9 – 704 ،8 – 702 ،22 – 701 ،15 – 701 ،28 – 696
،3 – 718 ،28 – 716 ،19 – 714 ،29 – 712 ،12 – 708
،19 – 745 ،4 – 744 ،16 – 742 ،11 – 734 ،21 – 718
– 767 ،8 – 767 ،3 – 759 ،9 – 756 ،14 – 755 ،4 – 746
،10 – 776 ،21 – 772 ،19 – 772 ،4 – 772 ،1 – 770 ،10
،16 – 855 ،23 – 850 ،9 – 815 ،11 – 813 ،9 – 777
،1 – 882 ،16 – 881 ،23 – 878 ،22 – 866 ،25 – 863
،15 – 895 ،1 – 895 ،17 – 887 ،9 – 884 ،18 – 882
،13 – 915 ،1 – 913 ،16 – 902 ،10 – 902 ،22 – 896
،20 – 929 ،14 – 929 ،24 – 923 ،8 – 916 ،6 – 916
،14 – 953 ،25 – 952 ،5 – 952 ،1 – 937 ،22 – 929
،15 – 966 ،8 – 963 ،12 – 960 ،28 – 955 ،5 – 954
،15 – 989 ،4 – 986 ،8 – 982 ،6 – 974 ،27 – 968
– 1008 ،20 – 1006 ،15 – 1005 ،19 – 990 ،19 – 989
:7 – 492 III ،18 – 1023 ،4 – 1014 ،15 – 1011 ،23
،3 – 84 ،8 – 76 ،12 – 74 ،5 – 70 ،10 – 67 ،7 – 47 I
،10 – 96 ،5 – 95 ،3 – 95 ،10 – 92 ،3 – 91 ،14 – 86
– 180 ،6 – 171 ،16 – 161 ،7 – 114 ،17 – 109 ،2 – 98
،16 – 253 ،1 – 242 ،1 – 229 ،12 – 215 ،1 – 181 ،10
،19 – 264 ،13 – 264 ،14 – 260 ،14 – 255 ،11 – 255
– 319 ،4 – 318 ،19 – 317 ،8 – 274 ،6 – 274 ،1 – 266
،13 – 328 ،14 – 327 ،6 – 327 ،15 – 325 ،11 – 320 ،5
،15 – 340 ،6 – 340 ،5 – 338 ،13 – 337 ،3 – 333
،11 – 357 ،7 – 355 ،9 – 352 ،15 – 342 ،19 – 340
– 378 ،21 – 372 ،3 – 367 ،8 – 361 ،6 – 361 ،1 – 359
،13 – 386 ،3 – 384 ،4 – 380 ،15 – 379 ،6 – 379 ،1

– 423 ،14 – 422 ،3 – 419 ،2 – 419 ،8 – 415 ،2 – 389
– 471 ،13 – 454 ،15 – 440 ،8 – 435 ،19 – 426 ،15
،5 – 570 ،10 – 564 ،7 – 556 ،10 – 517 ،11 – 495 ،17
،17 – 661 ،11 – 627 ،14 – 625 ،9 – 622 ،12 – 606
– 101 ،1 – 99 ،3 – 33 II ؛9 – 684 ،3 – 675 ،4 – 663
،2 – 124 ،6 – 122 ،1 – 112 ،13 – 101 ،11 – 101 ،8
،4 – 154 ،1 – 154 ،5 – 148 ،13 – 142 ،1 – 126
،12 – 190 ،11 – 189 ،1 – 189 ،11 – 176 ،3 – 166
– 223 ،8 – 221 ،7 – 219 ،8 – 212 ،10 – 192 ،5 – 192
،15 – 293 ،1 – 281 ،1 – 279 ،16 – 273 ،9 – 267 ،9
،3 – 329 ،15 – 324 ،4 – 319 ،6 – 310 ،12 – 296
،15 – 336 ،11 – 334 ،15 – 333 ،2 – 333 ،11 – 332
،13 – 352 ،14 – 348 ،8 – 347 ،2 – 347 ،12 – 346
،18 – 366 ،12 – 366 ،2 – 360 ،1 – 356 ،9 – 354
،14 – 431 ،11 – 431 ،10 – 398 ،4 – 390 ،3 – 369
،10 – 512 ،10 – 505 ،11 – 497 ،12 – 495 ،5 – 460
،16 – 17 ،5 – 17 ،12 – 8 ،9 – 8 ،8 – 6 III ؛1 – 514
،14 – 45 ،5 – 41 ،3 – 38 ،10 – 29 ،11 – 22 ،17 – 18
،8 – 97 ،5 – 94 ،4 – 91 ،7 – 76 ،15 – 48 ،14 – 47
،1 – 141 ،18 – 140 ،18 – 118 ،11 – 117 ،5 – 98
،15 – 158 ،12 – 151 ،9 – 151 ،8 – 150 ،2 – 146
،5 – 320 ،5 – 296 ،18 – 230 ،3 – 227 ،14 – 160
،15 – 352 ،12 – 351 ،15 – 350 ،19 – 345 ،11 – 325
،17 – 380 ،7 – 378 ،3 – 377 ،7 – 362 ،16 – 355
،10 – 419 ،7 – 419 ،6 – 413 ،3 – 392 ،13 – 391
،14 – 457 ،13 – 444 ،8 – 444 ،1 – 444 ،14 – 433
،12 – 503 ،9 – 499 ،7 – 488 ،19 – 486 ،14 – 485
– 550 ،7 – 550 ،5 – 543 ،7 – 536 ،2 – 522 ،12 – 509
– 587 ،12 – 582 ،9 – 578 ،18 – 576 ،3 – 552 ،14
،3 – 609 ،7 – 592 ،13

nəŋ نَنگ مال، دۇنيا. 955 – 29، 85 – 3، 385 – 3 · III 492 – 9؛
I 133 – 15، 660 – 9·

nəqə نَجا نەچچە، قانچە. 854 – 27، 48 – 24، 58 – 24، 253 – 19،
– 303 III · 13 – 806 ،17 – 349 ،17 – 349 ،24 – 292

17: I 68 – 17، 86 – 2، 433 – 8، 499 – 18، 598 – 14،
598 – 14: III 215 – 6.

nəqük نَجُكْ نېچۈك، نېمە ئۇچۇن، نېمىشقا. ياباقۇچە. 299 – 2، 71 –9.
I 509 – 16، 108 – 17.

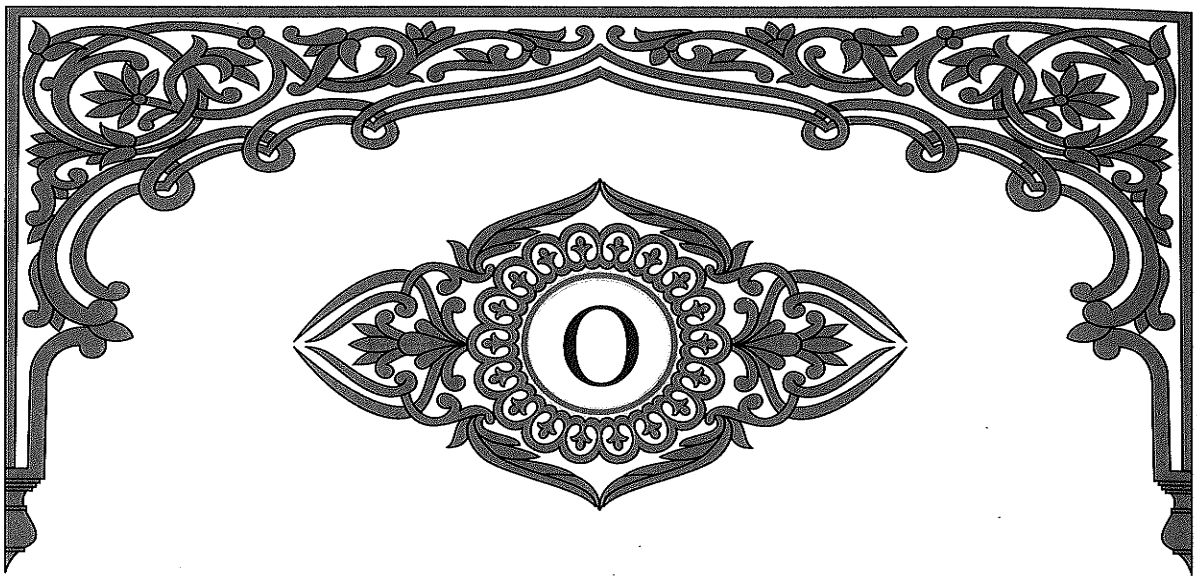
nərək نَرَكْ نېمىگە كېرەك، نېمە ئۇچۇن كېرەك. 299 – 5، 299 – 5. I
510 – 2، 510 – 3.

nətəg نَـــتَكْ «قـاندا‌ق» دېگـەن سـوراق ئالمـىشى. 299 – 1، 25 – 17،
286 – 26، 299 – 1، 441 – 3، 702 – 2، 702 – 5، 782 –
19، 961 – 6. I 509 – 14، 490 – 4: III 18 – 11، 18 –
13، 169 – 19، 500 – 11.

nïzdaoq نِزْداغْ بىلەي تاش. 354 – 15. I 607 – 16.

nom نُومْ نوم، دىن، شەرىئەت. 791 – 24، 791 – 25. III 188 – 6،
188 – 8.

nü نُو نە ~ نېمە. 850 – 25. III 296 – 7.

O

oba ئابا قەبىلە. ئوغۇزچە. 76 – 15· I 117 – 11·

obuz ئۇبۇز دۆڭ. 53 – 19· I 76 – 6·

obuzluoɣ ئۇبۇزلۇغ دۆڭ. 122 – 21· I 198 – 18·

ooɣla ئوغلا يىگىت. ئارغۇچە. 108 – 24· I 175 – 4·

ooɣlaoɣu ئوغلاغۇ توقچىلىقتا ئۆسكەن ئادەم. 116 – 5· I 187 – 1·

ooɣlaq ئوغلاق ئوغلاق. 101 – 5، 60 – 25، 357 – 6، 607 – 8، 632 – 19، 633 – 2، 766 – 21، 797 – 12· I 162 – 3، 89 – 12، 612 – 2؛ II 386 – 13، 429 – 16، 430 – 1؛ III 139 – 9، 198 – 8·

ooɣlaq ay ئوغلاق ئاي. نورۇزدىن كېيىنكى تۇنجى باھار ئېيى (پەسلى). 265 – 3· I 452 – 13·

ooɣlan ئوغلان، ئوغلانلار، ئوغلىنى بالىلار. 61 – 25، 77 – 18، 101 – 7، 156 – 4، 188 – 23، 205 – 10، 221 – 2، 222 – 19، 225 – 18، 293 – 23، 417 – 20، 417 – 23، 423 – 15، 457 – 23، 470 – 22، 493 – 6، 518 – 10، 560 – 22، 561 – 21، 563 – 7، 568 – 10، 589 – 24، 632 – 15، 639 – 10، 660 – 23، 669 – 1، 677 – 18، 679 – 17، 688 – 5، 750 – 13، 766 – 12، 770 – 22، 784 – 7، 797 – 12، 837 – 19، 842 – 16، 883 – 16، 888 – 19، 894 – 15، 897 – 5، 908 – 14، 918 – 3، 936 – 8، 949 – 22، 951 – 21، 989 – 7· I 91 – 4، 119 – 14، 162 – 4، 259 – 1، 319 – 16، 349 – 1، 377 – 13، 380 – 10، 385 – 8، 501 – 9؛ II 25 – 5، 25 – 7، 35 – 5، 98 – 6، 123 – 17، 168 – 1، 219 – 1، 300 – 1، 301 – 12،

304 – 8، 314 – 5، 354 – 14، 429 – 11، 441 – 14،
482 – 6، 498 – 6، 514 – 11، 518 – 13؛ III 138 – 18،
147 – 9، 173 – 9، 198 – 8، 272 – 6، 280 – 13، 354 –
10، 364 – 12، 376 – 1، 381 – 10، 404 – 1، 422 – 17،
456 – 8، 482 – 14، 485 – 1، 549 – 10.

oqlï ئۇغلي قەشقەردە تېرىلىدىغان تاتلىق ئاق سەۋزە. 108 – 25 I 175 – 5.

oqradï ئۇغرادي يۆنەلدى، نىيەت قىلدى؛ تۇتۇندى، شۇغۇللاندى. 212 – 11 I 362 – 5.

(ئۇغرار – ئۇغراماق oqrar – oqramak) 212 – 12 I 362 – 7.

oqraoq ئۇغراغ نىيەت، مەقسەت. 100 – 9 I 160 – 6.

oqrak ئۇغراق ئوغراق. قەبىلە ئىسمى. 40 – 16، 101 – 2 I 38 – 15، 161 – 19.

oqrak,landï ئۇغرَقلَندي ئوغراقلاشتى. 241 – 2 I 412 – 5.

(ئۇغرَقلَنُر – ئۇقرَقلَنماق oqrak,lanur – oqrak,lanmak) 241 – 3 I 412 – 6.

oqraldï ئۇغرَلدي نىيەت قىلدى، ئىنتىلدى؛ چاغلىدى، كۆزلىدى. 194 – 10 I 329 – 6.

(ئۇغرَلُر – ئۇغرَلماق oqralur – oqralmak) 194 – 11 I 329 – 8.

oqrattï ئۇغرَتتي ئەۋەتتى، يۆنەلدۈردى. 203 – 22 I 346 – 1.

(ئۇغرَتُر – ئۇغرَتماق oqratur – oqratmak) 203 – 23 I 346 – 3.

oqraxdï ئۇغرَشدي قەستلەشتى، پىيىگە چۈشۈشتى. 184 – 26 I 312 – 14.

(ئۇغرَشُور – ئۇغرَشماق oqraxur – oqraxmak) 184 – 28 I 312 – 16.

oqrï ئۇغري ئوغرى. 106 – 18، 367 – 7، 425 – 14، 425 – 26، 581 – 20، 747 – 8، 1009 – 15 I 171 – 3، 630 – 3؛ II 38 – 10، 39 – 7، 338 – 9؛ III 120 – 10، 584 – 4.

oqrï ئۇغري يوشۇرۇن. 288 – 18، 581 – 20 I 493 – 3؛ II 338 – 9.

oqrïladï ئۇغريلادي ئوغرىلىدى. 243 – 4 I 415 – 8.

(ئۇغرلار – ئۇغرلامساق oqrïlar – oqrïlamak) 243 – 7 I 415 – 12.

oqrïlayu ئۇغري لَيو ئوغرىلارچە. 87 – 15 I 138 – 1.

oqruoq أُغْرُغْ ساينىڭ تۈگىگەن يېرى. 84 – 21· I 133 – 7·

oqruoq أُغْرُوغْ سۆڭەك ئۈگىسى. 100 – 5· I 159 – 16·

oqruoq أُغْرُوغْ ئومۇرتقا سۆڭىكىنىڭ بويۇنغا تاقاشقان يېرى. 100 – 7· I 160 – 4·

oqruldï أُغْرُلْدِي: *soŋük oqruldï* — سۆڭەك (ئۈگە – ئۈگىسىدىن) ئاجرالدى. 194 – 13· I 329 – 10·

(أُغْرُلُرْ – أُغْرُلْماقْ *oqrulur – oqrulmak*) 194 – 14· I 329 – 11·

oqruxtï أُغْرُشْتِي: *ol maŋa soŋük oqruxtï* — ئۇ ماڭا سۆڭەك ئاجرىتىشىپ بەردى. 185 – 3· I 313 – 2·

(أُغْرُشُورْ – أُغْرُشْماقْ *oqruxur – oqruxmak*) 185 – 5· I 313 – 4·

oquk, أُغُقْ ئۆتۈك ياكى مەسىنىڭ ئۈستىدىن كىيىلىدىغان تېرە پايپاق. 62 – 3· I 91 – 10·

oqul أُغُلْ ئوغۇل. 67 – 1، 51 – 6، 67 – 2، 67 – 4، 67 – 11، 90 – 8، 104 – 14، 104 – 19، 165 – 20، 193 – 19، 198 – 10، 200 – 10، 222 – 2، 245 – 6، 317 – 15، 347 – 21، 390 – 2، 392 – 7، 396 – 11، 413 – 19، 461 – 19، 492 – 17، 510 – 11، 532 – 1، 749 – 11، 786 – 10، 792 – 4، 843 – 9، 848 – 1، 850 – 18، 968 – 9، 974 – 17· I 101 – 4، 72 – 1، 101 – 5، 101 – 17، 143 – 7، 166 – 12، 167 – 3، 277 – 12، 327 – 17، 336 – 6، 339 – 12، 379 – 9، 418 – 19، 542 – 7، 595 – 19، 669 – 4، 672 – 19، 679 – 16: II 18 – 4، 105 – 20، 166 – 13، 202 – 12، 244 – 8: III 105 – 1، 177 – 14، 188 – 13، 281 – 14، 295 – 18، 512 – 6، 523 – 1·

oqulmuk, أُغُلْمُقْ ئۈستىگە لىم قويۇش ئۈچۈن تىك تۇرغۇزۇلغان تۈۋرۈك. 124 – 6· I 202 – 11·

oqulquk, أُغُلْجُقْ ئايالنىڭ بالىياتقۇسى. 124 – 4· I 202 – 9·

oqur أُغُرْ: *oqur at* — قاشقا ئات. 52 – 23· I 74 – 14·

oqur أُغُرْ ۋاقىت. 52 – 26، 114 – 13، 923 – 23، 924 – 2· I 74 – 18، 184 – 8: III 433 – 11، 433 – 17·

oqur أُغُرْ دۆلەت. 52 – 27· I 75 – 1·

oqur ئۇغۇر بىرەر ئىشتىكى ئىمكان ۋە پەيت. 52 – 29· I 75 – 4·

oqur ئۇغۇر بەدەل. ئوغۇزچە. I 75 – 6·

oqur ئۇغۇر ئوڭۇشلۇق، خەيرلىك. ئوغۇزچە. 53 – 3، 53 – 3· I 75 – 8، 75 – 9·

oqurdï ئۇغۇردى: *ər səŋük oqurdï* — ئادەم سۆڭەكنى ئوگە – ئوگىسىدىن ئاجرىتىۋەتتى. 146 – 9· I 240 – 14·

(ئۇغۇرۇ – ئۇغۇرماق *oqurur – oqurmak*) 146 – 10· I 240 – 16·

oqurladï ئۇغۇرلادى: *ər ïxïn oqurladï* — ئادەم ئىشنى دەل پەيتىدە قىلدى. 231 – 8· I 394 – 20·

(ئۇغۇرلار – ئۇغۇرلاماق *oqurlar – oqurlamak*) 231 – 9· I 395 – 1·

oqurlandï ئۇغۇرلاندى: *oqurlandï nəŋ* — ۋاقتى – سائىتى كەلگەن نەرسە. ئوغۇزچە. 225 – 3· I 384 – 3·

(ئۇغۇرلانۇر – ئۇغۇرلانماق *oqurlanur – oqurlanmak*) 225 – 6· I 384 – 7·

oquruluq ئۇغۇرلۇق: *oqurluq ïx* — دەل ۋاقتىدا ۋە جايىدا بولغان ئىش. 122 – 20· I 198 – 16·

oqurxuk, ئۇغۇرشۇق ئۇرچۇق. 124 – 5· I 202 – 10·

oqux ئۇغۇش ئۇرۇق - جەمەت. 57 – 19، 77 – 11، 464 – 5، 479 – 9· I 83 – 15، 119 – 7؛ II 110 – 8، 140 – 5·

oquxlandï ئۇغۇشلاندى ئۆيلۇك - ئوچاقلىق، ئۇرۇق - جەمەتلىك بولدى. 226 – 1· I 385 – 18·

(ئۇغۇشلانۇر – ئۇغۇشلانماق *oquxlanur – oquxlanmak*) 226 – 3· I 386 – 2·

oquxluq ئۇغۇشلۇق: *oquxluq ər* — ئۇرۇق - تۇغقانلىق، جەمەتلىك ئادەم. 122 – 25· I 199 – 5·

oquz ئۇغۇز ئوغۇز. قەبىلە ئىسمى. 54 – 13· I 77 – 13·

oquzladï ئۇغۇزلادى: *ol məni oquzladï* — ئۇ مېنى ئوغۇزغا ئوخشاتتى. 232 – 15· I 397 – 6·

(ئۇغۇزلار – ئۇغۇزلاماق *oquzlar – oquzlamak*) 232 – 16· I 397 – 7·

oquzlandï ئۇغۇزلاندى ئوغۇزلاشتى، ئوغۇز قىياپىتىگە كىردى. 225 – 20· I 385 – 11·

(ئۇغۇزلانۇر – ئۇغۇزلانماق *oquzlanur – oquzlanmak*) 225 – 21· I 385 – 13·

ohsïndï ئۇخْسِنْدِي ئۆكۈندى، پۇشايمان قىلدى. 198 – 7، I 336 – 3.
(ئۇخْسِـــنُورْ – ئۇخْسِـــنْماقْ ohsïnur – ohsïnmak) 198 – 8، I 336 – 5.

ohxadïm ئۇخْشادِمْ ئەركىلەتتىم، ئۆيناشتىم. 218 – 8، I 372 – 14.
(ئۇخْشارْ – ئۇخْشاماقْ ohxar – ohxamak) 218 – 21، I 373 – 6.

ohxaoɣ ئۇخْشاغْ ئوخشاش. 100 – 3، I 159 – 13.

ohxaoɣu ئۇخْشاغُو ئويۇنچۇق. 116 – 7، I 187 – 3.

ohxattï ئۇخْشَتِي ئوخشاتتى. 204 – 15، I 347 – 8.
(ئۇخْشَـــتُرْ – ئۇخْشَـــتْماقْ ohxatur – ohxatmak) 204 – 16، I 347 – 10.

ok, ئۇقْ ئـــوق. 39 – 22، 129 – 27، 132 – 4، 137 – 2، 139 – 15، 140 – 4، 147 – 19، 156 – 17، 160 – 25، 173 – 19، 176 – 18، 186 – 26، 213 – 14، 250 – 9، 299 – 20، 348 – 10، 395 – 1، 413 – 27، 463 – 3، 499 – 10، 551 – 6، 551 – 17، 553 – 3، 560 – 5، 571 – 14، 574 – 1، 575 – 20، 583 – 7، 597 – 2، 623 – 11، 660 – 5، 660 – 17، 667 – 1، 675 – 4، 680 – 19، 747 – 17، 769 – 21، 776 – 14، 853 – 1، 895 – 3، 897 – 24، 924 – 15، 943 – 1، 980 – 14، 981 – 21، I 52 – 12، 213 – 3، 216 – 9، 225 – 1، 229 – 14، 230 – 10، 243 – 20، 259 – 18، 292 – 1، 297 – 4، 316 – 10، 364 – 6، 427 – 16، 596 – 17، 677 – 16؛ II 18 – 11، 108 – 6، 180 – 4، 281 – 11، 282 – 9، 298 – 10، 324 – 6، 342 – 1، 368 – 10، 481 – 5، 481 – 15، 494 – 6، 510 – 4، 520 – 18؛ III 101 – 11، 145 – 12، 159 – 4، 299 – 15، 377 – 6، 382 – 16، 434 – 18، 469 – 13، 532 – 7.

ok, ئۇقْ ئوق؛ ئۇۋۇق. 39 – 23، I 52 – 13.

ok, ئۇقْ، ئۇرقْ ئوق، ئونچە، ئۇلۇش، ھەسسە. 39 – 25، 47 – 27، 47 – 28، I 52 – 16، 66 – 17، 66 – 18.

ok, ئۇقْ پېئىللاردا تەكىت ئۇلانمىسى. 40 – 1، I 52 – 18.

ok, ئۇقْ رەۋىشكە قوشۇلۇپ كېلىدىغان ئۇلانما. 40 – 3، 40 – 4، 132 – 2، 132 – 3، 702 – 16، I 53 – 2، 53 – 3، 216 – 7، 216 – 8؛ III 19 – 10.

ok, yïlan اُقْ يـــــلانْ ئوقـيـلان. 39 – 23، 712 – 19. I 52 – 14؛ III 37 – 13.

ok,a اُوقا كـبـپـلـلـمك، كـاپـالـەت. 42 – 1. I 56 – 7.

ok,ïdï اُقيدِي ئوقـوْدى؛ چـاقـىـردى. 879 – 25. III 347 – 18.

ok,ïdï (اُقِيرْ – اُقِيماقْ okïr – okïmak) 880 – 1. III 348 – 2.

اُقِيدِي ئوقـسـىـدى، هـوّ قـىـلـدى، قـوْسـتى. 880 – 3. III 348 – 4.

(اُقِيرْ – اُقِيماقْ okïr – okïmak) 880 – 4. III 348 – 6.

ok,ïldï اُقْلْدِي ئوقـوْلـدى. 159 – 24. I 266 – 6.

(اُقَلُرْ – اُقَلْماقْ okïlur – okïlmak) 159 – 24. I 266 – 7.

ok,ïndï اُقْنْدِي ئوقـوْلـدى. 163 – 5. I 272 – 16.

(اُقَنُرْ – اُقْنْماقْ okïnur – okïnmak) 163 – 6. I 272 – 18.

ok,ïtoqan اُقْتُغانْ ئوقـوْتـوْؤبـرىـدىـغان. 129 – 9. I 211 – 16.

ok,ïtsadï اُقْتْسادِي ئوقـوْتـقـوْسى كـەلـدى. 232 – 17. I 397 – 9.

(اُقْتْســـارْ – اُقْتْســـاماقْ okïtsar – okïtsamak) 232 – 19. I 397 – 12.

ok,ïttï اُقْتِي ئوقـوْتـتى. 169 – 8. I 284 – 13.

(اُقْتُرْ – اُقْتْماقْ okïtur – okïtmak) 169 – 9. I 284 – 15.

ok,ïxdï اُقْشْدِي ئوقـوْشـتى. 152 – 9. I 251 – 19.

ok,ïxtïlar اُقْشْتِيلارْ چـاقـىـرىـشـتى. 152 – 6. I 251 – 16.

(اُقْشُورْ – اُقْشْماقْ okïxur – okïxmak) 152 – 7. I 251 – 18.

ok,luk, اُقْلُقْ ئوقـلـوْق، ساداق، ئوقـدان. 86 – 22. I 136 – 15.

ok,qi اُقْجِي ئوقـچـى. 553 – 4. II 285 – 11.

ok,radï اُقْرادِي ئوقـرۇقـلـىـدى. 212 – 25. I 363 – 3.

(اُقْرارْ – اُقْراماقْ okrar – okramak) 212 – 26. I 363 – 4.

ok,raxdï اُقْرَشْـــدِي: *yund kamuoq okraxdï* — ھەممە ئاتلار (ھەلەپنى كۆرۈپ) ئوقـرۇقـلـىـدى. 185 – 12. I 313 – 14.

(اُقْرَشُـــورْ – اُقْرَشْـــماقْ okraxur – okraxmak) 185 – 13. I 313 – 16.

ok,ruk, اُقْرُقْ ئوقـرۇق. 86 – 14. I 136 – 9.

ok,tam اُقْـــتَمْ: *bir oktam yər* — بىـر ئوق يېـتـىـم يـەر. 91 – 13. I 145 – 11.

ok,tattï اُقْتَتِي ئوق ئاتقـوْزدى. 203 – 8. I 345 – 1.

(اُقْتَتُرْ – اُقْتَتْماقْ oktatur – oktatmak) 203 – 9. I 345 – 2.

ok,taxtï اُقْتَشْتِي ئوق ئېـتـىـشـتى. 182 – 14. I 308 – 10.

(اُقْتَشُـــورْ – اُقْتَشْـــماقْ *ok,taxur – ok,taxmak*) I ·16 – 182
·12 – 308

ok,ut اُقُتْ زىيانچەتكە ياكى بەگ ھوزۇرىغا چاقىرىش. 50 – 30· I 71 – 15·

ol اُلْ، اُولْ ئـــوْ، شـــوْ، ئـــاۋۇ. 40 – 7، 40 – 8، 37 – 16، 39 – 1،
41 – 17، 42 – 19، 56 – 26، 57 – 10، 65 – 5، 69 – 5،
84 – 9، 91 – 22، 106 – 12، 106 – 15، 108 – 17،
110 – 29، 111 – 3، 111 – 5، 127 – 26، 127 – 29،
128 – 2، 128 – 4، 128 – 6، 129 – 27، 134 – 26،
135 – 23، 135 – 25، 136 – 9، 136 – 11، 136 – 13،
136 – 16، 136 – 26، 137 – 2، 137 – 6، 138 – 6،
138 – 8، 138 – 11، 138 – 13، 138 – 15، 139 – 2،
139 – 4، 139 – 6، 139 – 16، 139 – 18، 140 – 7،
140 – 9، 140 – 12، 140 – 28، 141 – 1، 141 – 3،
141 – 5، 141 – 11، 141 – 14، 141 – 19، 141 – 22،
141 – 24، 142 – 5، 142 – 12، 142 – 14، 142 – 16،
142 – 26، 144 – 11، 144 – 14، 144 – 16، 144 – 19،
144 – 21، 144 – 21، 144 – 24، 144 – 25، 145 – 8،
145 – 10، 145 – 19، 146 – 11، 146 – 12، 146 – 17،
147 – 17، 147 – 19، 147 – 22، 147 – 25، 148 – 1،
148 – 6، 148 – 8، 148 – 25، 149 – 1، 150 – 4، 150 –
7، 150 – 19، 150 – 23، 151 – 1، 151 – 3، 151 – 8،
151 – 11، 151 – 13، 151 – 17، 152 – 9، 152 – 12،
152 – 15، 152 – 20، 153 – 1، 153 – 12، 154 – 11،
154 – 14، 154 – 21، 155 – 11، 156 – 21، 157 – 23،
160 – 14، 160 – 16، 160 – 22، 160 – 25، 160 – 27،
162 – 29، 163 – 4، 163 – 15، 163 – 16، 166 – 18،
162 – 1، 163 – 2، 163 – 5، 163 – 9، 163 –
163 – 11، 163 – 14، 163 – 26، 164 – 6، 164 – 15، 165 – 3،
165 – 13، 166 – 9، 166 – 11، 166 – 12، 166 – 15،
166 – 16، 166 – 17، 166 – 19، 166 – 20، 167 – 3،
167 – 5، 167 – 7، 167 – 10، 167 – 11، 167 – 13،
167 – 17، 167 – 21، 167 – 25، 168 – 1، 168 – 14،
168 – 15، 168 – 18، 168 – 21، 169 – 1، 169 – 5،
169 – 8، 169 – 10، 169 – 12، 169 – 15، 169 – 18،

·2 – 170 ·26 – 169 ·24 – 169 ·22 – 169 ·20 – 169
·13 – 171 ·6 – 171 ·4 – 171 ·2 – 171 ·16 – 170
·25 – 173 ·19 – 173 ·17 – 173 ·25 – 171 ·17 – 171
·15 – 175 ·19 – 174 ·3 – 174 ·28 – 173 ·26 – 173
·28 – 175 ·27 – 175 ·23 – 175 ·20 – 175 ·18 – 175
·1 – 177 ·21 – 176 ·18 – 176 ·15 – 176 ·11 – 176
·16 – 177 ·11 – 177 ·9 – 177 ·6 – 177 ·4 – 177
·6 – 178 ·1 – 178 ·29 – 177 ·27 – 177 ·19 – 177
·16 – 178 ·14 – 178 ·12 – 178 ·10 – 178 ·8 – 178
·17 – 179 ·16 – 179 ·13 – 179 ·10 – 179 ·4 – 179
·27 – 179 ·25 – 179 ·22 – 179 ·21 – 179 ·19 – 179
·14 – 182 ·11 – 182 ·7 – 182 ·14 – 180 ·4 – 180
·14 – 183 ·9 – 183 ·8 – 183 ·29 – 182 ·17 – 182
·3 – 185 ·15 – 184 ·4 – 184 ·21 – 183 ·17 – 183
·12 – 186 ·3 – 186 ·24 – 185 ·8 – 185 ·6 – 185
·2 – 189 ·19 – 188 ·13 – 187 ·10 – 187 ·18 – 186
·19 – 191 ·22 – 190 ·7 – 190 ·4 – 190 ·1 – 190
·7 – 198 ·19 – 197 ·7 – 197 ·4 – 197 ·10 – 194
·27 – 199 ·18 – 199 ·9 – 199 ·15 – 198 ·12 – 198
·1 – 203 ·25 – 202 ·23 – 202 ·3 – 202 ·8 – 200
·20 – 203 ·18 – 203 ·16 – 203 ·10 – 203 ·3 – 203
·8 – 204 ·6 – 204 ·27 – 203 ·24 – 203 ·22 – 203
·22 – 204 ·20 – 204 ·17 – 204 ·15 – 204 ·10 – 204
·21 – 205 ·19 – 205 ·17 – 205 ·15 – 205 ·13 – 205
·5 – 206 ·3 – 206 ·28 – 205 ·25 – 205 ·23 – 205
·7 – 207 ·14 – 206 ·12 – 206 ·10 – 206 ·7 – 206
·3 – 208 ·25 – 207 ·22 – 207 ·19 – 207 ·11 – 207
·5 – 209 ·3 – 209 ·28 – 208 ·25 – 208 ·16 – 208
·21 – 210 ·13 – 210 ·6 – 210 ·15 – 209 ·13 – 209
·15 – 211 ·12 – 211 ·10 – 211 ·26 – 210 ·22 – 210
·16 – 213 ·14 – 213 ·7 – 213 ·5 – 213 ·3 – 213
·6 – 214 ·4 – 214 ·2 – 214 ·24 – 213 ·19 – 213
·2 – 215 ·25 – 214 ·21 – 214 ·11 – 214 ·8 – 214
·14 – 217 ·8 – 217 ·2 – 217 ·28 – 216 ·23 – 216

،16 – 219 ،14 – 219 ،5 – 219 ،4 – 219 ،25 – 218
،14 – 220 ،12 – 220 ،27 – 219 ،23 – 219 ،20 – 219
،9 – 221 ،23 – 220 ،20 – 220 ،18 – 220 ،16 – 220
،12 – 225 ،28 – 224 ،7 – 224 ،9 – 223 ،1 – 223
،2 – 229 ،1 – 229 ،29 – 228 ،1 – 227 ،15 – 225
،10 – 232 ،19 – 230 ،17 – 230 ،15 – 230 ،16 – 229
،20 – 232 ،17 – 232 ،15 – 232 ،13 – 232 ،12 – 232
،15 – 234 ،13 – 234 ،23 – 233 ،19 – 233 ،18 – 233
،6 – 235 ،4 – 235 ،1 – 235 ،22 – 234 ،20 – 234
،22 – 235 ،19 – 235 ،16 – 235 ،11 – 235 ،9 – 235
– 238 ،10 – 237 ،8 – 237 ،1 – 237 ،5 – 236 ،1 – 236
،18 – 238 ،15 – 238 ،13 – 238 ،10 – 238 ،3 – 238 ،1
،1 – 243 ،23 – 242 ،9 – 242 ،28 – 240 ،27 – 238
،16 – 243 ،14 – 243 ،11 – 243 ،8 – 243 ،4 – 243
،27 – 251 ،26 – 247 ،20 – 247 ،18 – 247 ،19 – 244
– 256 ،22 – 255 ،8 – 254 ،3 – 254 ،4 – 252 ،2 – 252
،23 – 278 ،5 – 274 ،23 – 271 ،16 – 269 ،13 – 265 ،2
،1 – 285 ،5 – 282 ،1 – 282 ،28 – 281 ،22 – 280
،2 – 295 ،7 – 294 ،6 – 294 ،3 – 294 ،8 – 93 ،7 – 293
،10 – 320 ،1 – 318 ،30 – 317 ،21 – 303 ،8 – 303
،15 – 324 ،3 – 323 ،1 – 323 ،14 – 320 ،11 – 320
،14 – 352 ،8 – 352 ،20 – 338 ،19 – 338 ،27 – 327
،21 – 392 ،19 – 392 ،7 – 390 ،20 – 367 ،28 – 358
،8 – 405 ،21 – 405 ،18 – 405 ،16 – 405 ،14 – 405
،25 – 407 ،14 – 407 ،12 – 207 ،18 – 406 ،11 – 406
،22 – 408 ،5 – 408 ،3 – 408 ،1 – 408 ،26 – 407
،1 – 410 ،18 – 409 ،16 – 409 ،11 – 409 ،6 – 409
،17 – 412 ،20 – 411 ،10 – 411 ،6 – 411 ،10 – 410
،5 – 414 ،1 – 414 ،16 – 413 ،14 – 413 ،12 – 413
،12 – 415 ،10 – 415 ،8 – 415 ،14 – 414 ،12 – 414
،8 – 417 ،6 – 417 ،23 – 415 ،21 – 415 ،20 – 415
،14 – 419 ،4 – 418 ،14 – 417 ،11 – 417 ،10 – 417
،25 – 419 ،24 – 419 ،21 – 419 ،17 – 419 ،15 – 419
– 421 ،1 – 421 ،15 – 420 ،8 – 420 ،6 – 420 ،1 – 420

،21 – 423 ،14 – 422 ،3 – 422 ،26 – 421 ،24 – 421 ،2
،21 – 429 ،26 – 428 ،8 – 425 ،20 – 424 ،1 – 424
،4 – 432 ،14 – 431 ،10 – 431 ،26 – 429 ،24 – 429
،9 – 443 ،21 – 441 ،19 – 441 ،6 – 433 ،16 – 432
،19 – 443 ،16 – 443 ،15 – 443 ،14 – 443 ،12 – 443
،8 – 445 ،15 – 444 ،14 – 444 ،10 – 444 ،8 – 444
،17 – 447 ،21 – 446 ،11 – 446 ،12 – 445 ،11 – 445
،1 – 450 ،11 – 449 ،10 – 449 ،1 – 448 ،21 – 447
،13 – 451 ،12 – 451 ،11 – 451 ،10 – 451 ،22 – 450
،5 – 453 ،3 – 452 ،2 – 452 ،24 – 451 ،23 – 451
،13 – 456 ،12 – 456 ،25 – 455 ،23 – 455 ،7 – 453
،20 – 458 ،16 – 458 ،18 – 457 ،1 – 457 ،19 – 456
،5 – 459 ،2 – 459 ،1 – 459 ،23 – 458 ،21 – 458
– 460 ،8 – 460 ،6 – 460 ،4 – 460 ،10 – 459 ،8 – 459
– 461 ،16 – 461 ،23 – 460 ،18 – 460 ،15 – 460 ،10
،23 – 462 ،20 – 462 ،17 – 462 ،8 – 462 ،6 – 462 ،27
،20 – 464 ،17 – 464 ،19 – 463 ،15 – 463 ،6 – 463
،1 – 466 ،23 – 465 ،21 – 465 ،19 – 465 ،15 – 465
،21 – 466 ،19 – 466 ،9 – 466 ،8 – 466 ،6 – 466
،14 – 467 ،11 – 467 ،7 – 467 ،4 – 467 ،2 – 467
،17 – 468 ،14 – 468 ،3 – 468 ،26 – 467 ،17 – 467
،7 – 471 ،15 – 470 ،13 – 470 ،5 – 470 ،22 – 469
،26 – 472 ،23 – 472 ،19 – 472 ،22 – 471 ،9 – 471
،16 – 474 ،13 – 474 ،23 – 473 ،22 – 473 ،6 – 473
– 475 ،9 – 475 ،7 – 475 ،4 – 475 ،1 – 475 ،22 – 474
– 476 ،23 – 475 ،20 – 475 ،17 – 475 ،14 – 475 ،11
،20 – 476 ،17 – 476 ،14 – 476 ،11 – 476 ،7 – 476 ،4
،5 – 480 ،23 – 479 ،8 – 478 ،21 – 477 ،7 – 477
،20 – 481 ،17 – 481 ،1 – 481 ،19 – 480 ،8 – 480
،17 – 482 ،8 – 482 ،4 – 482 ،1 – 482 ،24 – 481
،22 – 483 ،15 – 483 ،12 – 483 ،6 – 483 ،1 – 483
،22 – 485 ،15 – 485 ،11 – 485 ،17 – 484 ،1 – 484
،25 – 487 ،23 – 487 ،21 – 487 ،11 – 486 ،9 – 486
،25 – 488 ،12 – 488 ،10 – 488 ،6 – 488 ،5 – 488

،14 – 507 ،3 – 507 ،2 – 507 ،10 – 490 ،1 – 489
،22 – 510 ،1 – 510 ،22 – 509 ،21 – 509 ،7 – 509
،11 – 512 ،9 – 512 ،16 – 511 ،3 – 511 ،23 – 510
،12 – 516 ،19 – 514 ،7 – 514 ،4 – 513 ،18 – 512
،15 – 518 ،11 – 518 ،3 – 518 ،20 – 517 ،16 – 517
،16 – 520 ،6 – 520 ،22 – 519 ،1 – 519 ،21 – 518
،10 – 523 ،14 – 521 ،7 – 521 ،6 – 521 ،22 – 520
،27 – 530 ،20 – 530 ،4 – 529 ،3 – 529 ،20 – 528
،14 – 533 ،5 – 533 ،1 – 533 ،23 – 532 ،9 – 532
،21 – 534 ،17 – 534 ،14 – 534 ،12 – 534 ،19 – 533
،8 – 536 ،27 – 535 ،24 – 535 ،22 – 535 ،4 – 535
،8 – 538 ،3 – 538 ،19 – 537 ،18 – 537 ،4 – 537
،2 – 539 ،20 – 538 ،17 – 538 ،14 – 538 ،11 – 538
،14 – 539 ،10 – 539 ،9 – 539 ،6 – 539 ،5 – 539
،13 – 540 ،8 – 540 ،5 – 540 ،1 – 540 ،20 – 539
،6 – 541 ،4 – 541 ،1 – 541 ،20 – 540 ،16 – 540
،18 – 541 ،15 – 541 ،13 – 541 ،11 – 541 ،8 – 541
،6 – 542 ،4 – 542 ،1 – 542 ،23 – 541 ،21 – 541
،21 – 542 ،18 – 542 ،16 – 542 ،13 – 542 ،9 – 542
– 545 ،1 – 545 ،12 – 543 ،7 – 543 ،6 – 543 ،1 – 543
،1 – 546 ،21 – 545 ،18 – 545 ،16 – 545 ،6 – 545 ،3
،13 – 546 ،10 – 546 ،9 – 546 ،5 – 546 ،4 – 546
،7 – 547 ،5 – 547 ،2 – 547 ،19 – 546 ،17 – 546
،24 – 547 ،23 – 547 ،19 – 547 ،12 – 547 ،10 – 547
،19 – 549 ،17 – 549 ،14 – 549 ،8 – 549 ،4 – 549
،10 – 550 ،7 – 550 ،4 – 550 ،1 – 550 ،22 – 549
،9 – 551 ،26 – 550 ،23 – 550 ،14 – 550 ،12 – 550
،24 – 551 ،21 – 551 ،18 – 551 ،17 – 551 ،14 – 551
،23 – 554 ،22 – 554 ،17 – 552 ،1 – 552 ،25 – 551
،23 – 555 ،14 – 555 ،8 – 555 ،3 – 555 ،2 – 555
،16 – 557 ،13 – 556 ،10 – 556 ،9 – 556 ،8 – 556
،1 – 560 ،1 – 559 ،24 – 557 ،20 – 557 ،19 – 557
،10 – 562 ،8 – 562 ،4 – 562 ،25 – 561 ،5 – 560
– 564 ،1 – 564 ،20 – 563 ،9 – 563 ،4 – 563 ،1 – 563

،4 – 566 ،23 – 565 ،14 – 565 ،11 – 565 ،21 – 564 ،7
،18 – 568 ،12 – 568 ،7 – 568 ،6 – 567 ،1 – 567
،5 – 571 ،1 – 571 ،21 – 569 ،17 – 569 ،22 – 568
،6 – 572 ،3 – 572 ،17 – 571 ،14 – 571 ،12 – 571
،14 – 574 ،11 – 574 ،5 – 574 ،1 – 574 ،17 – 572
،1 – 576 ،20 – 575 ،3 – 575 ،21 – 574 ،15 – 574
،1 – 588 ،3 – 587 ،24 – 586 ،20 – 586 ،3 – 576
،21 – 592 ،9 – 592 ،13 – 590 ،9 – 588 ،5 – 588
،20 – 595 ،5 – 595 ،21 – 593 ،5 – 593 ،2 – 593
،27 – 599 ،13 – 599 ،8 – 598 ،5 – 597 ،23 – 595
،13 – 600 ،11 – 600 ،7 – 600 ،5 – 600 ،2 – 600
،21 – 602 ،20 – 602 ،4 – 602 ،1 – 602 ،26 – 601
،13 – 603 ،12 – 603 ،6 – 603 ،26 – 602 ،24 – 602
،1 – 607 ،5 – 605 ،25 – 604 ،21 – 603 ،19 – 603
،6 – 613 ،16 – 612 ،7 – 609 ،23 – 607 ،19 – 607
،24 – 630 ،13 – 618 ،7 – 618 ،18 – 613 ،16 – 613
،13 – 633 ،11 – 633 ،10 – 631 ،6 – 631 ،3 – 631
،2 – 635 ،26 – 634 ،25 – 634 ،24 – 633 ،19 – 633
،22 – 636 ،18 – 636 ،7 – 635 ،6 – 635 ،3 – 635
،12 – 637 ،11 – 637 ،8 – 637 ،6 – 637 ،24 – 636
،1 – 638 ،21 – 637 ،19 – 637 ،17 – 637 ،15 – 637
،1 – 639 ،14 – 638 ،12 – 638 ،7 – 638 ،5 – 638
،16 – 641 ،5 – 641 ،19 – 640 ،13 – 639 ،4 – 639
،6 – 642 ،4 – 642 ،22 – 641 ،20 – 641 ،18 – 641
– 643 ،6 – 643 ،4 – 643 ،1 – 643 ،15 – 642 ،8 – 642
،10 – 644 ،4 – 644 ،17 – 643 ،15 – 643 ،8 – 643 ،7
،19 – 644 ،16 – 644 ،14 – 644 ،13 – 644 ،12 – 644
،14 – 645 ،10 – 645 ،7 – 645 ،1 – 645 ،22 – 644
،6 – 646 ،3 – 646 ،1 – 646 ،21 – 645 ،16 – 645
،15 – 647 ،15 – 646 ،13 – 646 ،10 – 646 ،8 – 646
،1 – 648 ،25 – 647 ،23 – 647 ،20 – 647 ،18 – 647
،4 – 649 ،1 – 649 ،25 – 648 ،20 – 648 ،17 – 648
،22 – 649 ،20 – 649 ،18 – 649 ،15 – 649 ،13 – 649
– 652 ،10 – 652 ،9 – 652 ،3 – 651 ،5 – 650 ،1 – 650

،9 – 653 ،8 – 653 ،20 – 652 ،18 – 652 ،13 – 652 ،12
،18 – 655 ،6 – 655 ،5 – 655 ،16 – 653 ،15 – 653
،20 – 658 ،22 – 657 ،19 – 657 ،3 – 657 ،12 – 656
،23 – 659 ،21 – 659 ،18 – 659 ،15 – 659 ،12 – 659
،27 – 660 ،21 – 660 ،19 – 660 ،1 – 660 ،26 – 659
،1 – 662 ،20 – 661 ،19 – 661 ،8 – 661 ،29 – 660
،4 – 663 ،1 – 663 ،24 – 662 ،20 – 662 ،19 – 662
،16 – 663 ،13 – 663 ،9 – 663 ،8 – 663 ،5 – 663
،12 – 664 ،8 – 664 ،4 – 664 ،23 – 663 ،18 – 663
،11 – 665 ،8 – 665 ،6 – 665 ،4 – 665 ،16 – 664
،24 – 665 ،21 – 665 ،19 – 665 ،17 – 665 ،14 – 665
– 667 ،4 – 667 ،1 – 667 ،12 – 666 ،9 – 666 ،2 – 666
،25 – 667 ،20 – 667 ،17 – 667 ،11 – 667 ،8 – 667 ،6
– 668 ،10 – 668 ،8 – 668 ،6 – 668 ،2 – 668 ،1 – 668
،12 – 670 ،10 – 670 ،8 – 670 ،4 – 670 ،17 – 669 ،13
،4 – 671 ،1 – 671 ،20 – 670 ،16 – 670 ،14 – 670
،8 – 672 ،5 – 672 ،1 – 672 ،25 – 671 ،20 – 671
،4 – 673 ،1 – 673 ،19 – 672 ،17 – 672 ،15 – 672
،21 – 673 ،18 – 673 ،15 – 73 ،9 – 673 ،7 – 673
،17 – 674 ،15 – 674 ،13 – 674 ،4 – 674 ،24 – 673
،4 – 675 ،1 – 675 ،24 – 674 ،22 – 674 ،21 – 674
،7 – 676 ،24 – 675 ،19 – 675 ،12 – 675 ،6 – 675
،1 – 678 ،22 – 677 ،24 – 676 ،18 – 676 ،7 – 676
،14 – 678 ،13 – 678 ،11 – 678 ،8 – 678 ،3 – 678
،13 – 679 ،12 – 679 ،8 – 679 ،4 – 679 ،19 – 678
،8 – 680 ،25 – 679 ،22 – 679 ،20 – 679 ،14 – 679
،19 – 680 ،17 – 680 ،14 – 680 ،12 – 680 ،10 – 680
،4 – 682 ،1 – 682 ،27 – 681 ،20 – 681 ،1 – 681
،22 – 682 ،19 – 682 ،16 – 682 ،14 – 682 ،7 – 682
– 683 ،12 – 683 ،9 – 683 ،6 – 683 ،3 – 683 ،1 – 683
،24 – 684 ،4 – 684 ،1 – 684 ،24 – 683 ،17 – 683 ،14
– 685 ،9 – 685 ،7 – 685 ،5 – 685 ،3 – 685 ،2 – 685
،16 – 686 ،9 – 686 ،7 – 686 ،15 – 685 ،14 – 685 ،10
،12 – 687 ،7 – 687 ،4 – 687 ،28 – 686 ،24 – 686

،20 – 713 ،10 – 701 ،12 – 698 ،24 – 693 ،14 – 687
،9 – 731 ،7 – 731 ،8 – 727 ،22 – 714 ،25 – 713
،24 – 731 ،22 – 731 ،19 – 731 ،14 – 731 ،11 – 731
،7 – 736 ،23 – 735 ،10 – 732 ،1 – 732 ،27 – 731
،1 – 737 ،13 – 736 ،12 – 736 ،11 – 736 ،9 – 736
،18 – 738 ،13 – 738 ،22 – 737 ،21 – 737 ،10 – 737
– 742 ،3 – 742 ،3 – 741 ،20 – 739 ،8 – 739 ،1 – 739
– 744 ،24 – 743 ،21 – 743 ،13 – 743 ،18 – 742 ،16
،24 – 745 ،14 – 745 ،11 – 745 ،8 – 745 ،12 – 744 ،7
،14 – 747 ،2 – 747 ،15 – 746 ،6 – 746 ،1 – 746
،25 – 752 ،22 – 752 ،18 – 752 ،13 – 752 ،18 – 748
،14 – 754 ،12 – 754 ،14 – 753 ،4 – 753 ،2 – 753
،3 – 758 ،7 – 757 ،4 – 757 ،14 – 755 ،22 – 754
،6 – 761 ،23 – 760 ،21 – 760 ،20 – 760 ،19 – 760
،20 – 761 ،17 – 761 ،15 – 761 ،13 – 761 ،11 – 761
،12 – 762 ،9 – 762 ،6 – 762 ،2 – 762 ،21 – 761
،4 – 763 ،3 – 763 ،20 – 762 ،17 – 762 ،13 – 762
،22 – 763 ،19 – 763 ،11 – 763 ،9 – 763 ،7 – 763
،17 – 765 ،11 – 765 ،8 – 765 ،13 – 764 ،11 – 764
،4 – 767 ،1 – 767 ،8 – 766 ،22 – 765 ،20 – 765
،20 – 775 ،15 – 772 ،25 – 770 ،23 – 770 ،18 – 768
،27 – 794 ،23 – 789 ،3 – 789 ،27 – 779 ،6 – 777
،23 – 797 ،21 – 797 ،17 – 797 ،8 – 797 ،26 – 795
،2 – 820 ،15 – 815 ،8 – 805 ،3 – 803 ،10 – 798
،11 – 829 ،11 – 827 ،9 – 827 ،3 – 827 ،19 – 826
،18 – 830 ،29 – 829 ،18 – 829 ،16 – 829 ،13 – 829
،5 – 831 ،3 – 831 ،1 – 831 ،24 – 830 ،22 – 830
،21 – 831 ،19 – 831 ،15 – 831 ،11 – 831 ،8 – 831
،24 – 834 ،8 – 834 ،20 – 833 ،20 – 832 ،18 – 832
،22 – 835 ،19 – 835 ،16 – 835 ،13 – 835 ،10 – 835
،14 – 841 ،11 – 841 ،10 – 840 ،24 – 839 ،1 – 836
،17 – 849 ،16 – 849 ،9 – 846 ،2 – 846 ،11 – 843
،22 – 850 ،16 – 850 ،24 – 849 ،23 – 849 ،20 – 849
،7 – 875 ،18 – 873 ،25 – 859 ،24 – 857 ،9 – 852

،18 – 876 ،1 – 876 ،29 – 875 ،26 – 875 ،16 – 875
،1 – 877 ،24 – 876 ،22 – 876 ،21 – 876 ،19 – 876
،30 – 877 ،28 – 877 ،25 – 877 ،11 – 877 ،9 – 877
،20 – 879 ،17 – 879 ،17 – 878 ،14 – 878 ،3 – 878
،16 – 880 ،14 – 880 ،12 – 880 ،8 – 880 ،25 – 879
،22 – 882 ،6 – 882 ،22 – 881 ،19 – 881 ،17 – 880
،23 – 884 ،20 – 884 ،7 – 884 ،4 – 884 ،3 – 884
،25 – 885 ،21 – 885 ،17 – 885 ،15 – 885 ،1 – 885
،8 – 887 ،24 – 886 ،22 – 886 ،20 – 886 ،18 – 886
،22 – 887 ،19 – 887 ،14 – 887 ،11 – 887 ،10 – 887
،16 – 889 ،11 – 889 ،16 – 888 ،7 – 888 ،4 – 888
،7 – 890 ،3 – 890 ،1 – 890 ،25 – 889 ،17 – 889
،22 – 892 ،9 – 891 ،26 – 890 ،25 – 890 ،23 – 890
،10 – 893 ،5 – 893 ،1 – 893 ،27 – 892 ،25 – 892
،9 – 895 ،3 – 895 ،23 – 894 ،23 – 893 ،13 – 893
،14 – 899 ،13 – 899 ،11 – 899 ،1 – 896 ،12 – 895
،4 – 900 ،1 – 900 ،25 – 899 ،20 – 899 ،18 – 899
،6 – 902 ،1 – 902 ،21 – 900 ،19 – 900 ،6 – 900
،13 – 903 ،11 – 903 ،23 – 902 ،20 – 902 ،8 – 902
،13 – 904 ،1 – 904 ،21 – 903 ،18 – 903 ،17 – 903
،18 – 905 ،16 – 905 ،13 – 905 ،3 – 905 ،19 – 904
،11 – 906 ، 8 – 906 ، 5 – 906 ، 2 – 906 ، 1 – 906
،4 – 907 ،23 – 906 ،21 – 906 ،16 – 906 ،14 – 906
،22 – 908 ،19 – 908 ،18 – 907 ،15 – 907 ،12 – 907
،5 – 910 ،23 – 909 ،13 – 909 ،6 – 909 ،27 – 908
،15 – 911 ،8 – 911 ،23 – 910 ،20 – 910 ،11 – 910
،12 – 912 ،24 – 911 ،22 – 911 ،20 – 911 ،18 – 911
،20 – 914 ،17 – 914 ،9 – 914 ،14 – 913 ،13 – 913
– 915 ،9 – 915 ،6 – 915 ،4 – 915 ،1 – 915 ،21 – 914
،12 – 917 ،8 – 917 ،1 – 917 ،3 – 916 ،24 – 915 ،21
،19 – 918 ،16 – 918 ،1 – 918 ،22 – 917 ،14 – 917
،7 – 921 ،14 – 919 ،12 – 919 ،25 – 918 ،23 – 918
،16 – 922 ،15 – 922 ،11 – 922 ،10 – 922 ،9 – 921
،2 – 923 ،24 – 922 ،23 – 922 ،20 – 922 ،19 – 922

،14 – 926 ،14 – 925 ،24 – 923 ،23 – 923 ،3 – 923
،18 – 927 ،10 – 927 ،7 – 927 ،22 – 926 ،20 – 926
،3 – 928 ،1 – 928 ،26 – 927 ،23 – 927 ،20 – 927
،4 – 930 ،24 – 929 ،19 – 929 ،18 – 929 ،5 – 928
– 932 ،5 – 932 ،5 – 931 ،3 – 931 ،1 – 931 ،11 – 930
،19 – 933 ،16 – 933 ،14 – 933 ،11 – 933 ،9 – 932 ،6
،1 – 934 ،29 – 933 ،28 – 933 ،25 – 933 ،22 – 933
،1 – 935 ،20 – 934 ،12 – 934 ،11 – 934 ،8 – 934
،16 – 936 ،13 – 936 ،10 – 936 ،25 – 935 ،22 – 935
،7 – 937 ،5 – 937 ،3 – 937 ،21 – 936 ،19 – 936
،1 – 938 ،20 – 937 ،17 – 937 ،13 – 937 ،10 – 937
،15 – 938 ،12 – 938 ،9 – 938 ،6 – 938 ،3 – 938
،13 – 939 ،10 – 939 ،7 – 939 ،5 – 939 ،18 – 938
،27 – 940 ،24 – 940 ،20 – 940 ،17 – 940 ،14 – 940
– 941 ،10 – 941 ،7 – 941 ،4 – 941 ،4 – 941 ،2 – 941
– 942 ،24 – 941 ،21 – 941 ،18 – 941 ،15 – 941 ،13
– 942 ،22 – 942 ،16 – 942 ،12 – 942 ،10 – 942 ،3
،10 – 944 ،5 – 944 ،7 – 943 ،3 – 943 ،1 – 943 ،25
،4 – 945 ،3 – 945 ،18 – 944 ،13 – 944 ،11 – 944
،8 – 947 ،11 – 946 ،10 – 946 ،18 – 945 ،11 – 945
،1 – 948 ،21 – 947 ،15 – 947 ،13 – 947 ،10 – 947
،22 – 948 ،19 – 948 ،17 – 948 ،7 – 948 ،4 – 948
،22 – 949 ،14 – 949 ،11 – 949 ،8 – 949 ،5 – 949
،17 – 972 ،1 – 968 ،28 – 955 ،6 – 950 ،1 – 950
،7 – 985 ،21 – 984 ،9 – 983 ،24 – 981 ،16 – 980
،1 – 986 ،25 – 985 ،23 – 985 ،18 – 985 ،15 – 985
،7 – 988 ،22 – 987 ،12 – 987 ،6 – 987 ،6 – 986
،16 – 992 ،1 – 991 ،11 – 990 ،8 – 990 ،11 – 988
،12 – 994 ،9 – 994 ،6 – 994 ،25 – 993 ،6 – 993
،18 – 1004 ،6 – 1003 ،17 – 1002 ،4 – 996 ،22 – 994
– 1005 ،15 – 1005 ،2 – 1005 ،29 – 1004 ،27 – 1004
،4 – 1007 ،28 – 1006 ،23 – 1006 ،20 – 1005 ،16
– 1007 ،15 – 1007 ،8 – 1007 ،6 – 1007 ،5 – 1007
،15 – 1008 ،23 – 1007 ،22 – 1007 ،19 – 1007 ،17

·1 – 1009 · 23 – 1008 · 21 – 1008 ·18 – 1008
– 1010 ·9 – 1010 ·1 – 1010 ·21 – 1009 ·19 – 1009
·21 – 1010 ·18 – 1010 ·16 – 1010 ·13 – 1010 ·11
– 1013 ·1 – 1013 ·27 – 1012 ·13 – 1011 ·23 – 1010
·18 – 1013 ·16 – 1013 ·7 – 1013 ·5 – 1013 ·2
– 1014 ·14 – 1014 ·12 – 1014 ·4 – 1014 ·22 – 1013
·5 – 1017 ·15 – 1016 ·6 – 1016 ·21 – 1014 ·19
– 1019 ·13 – 1019 ·10 – 1019 ·6 – 1019 ·20 – 1017
·10 – 1020 ·7 – 1020 ·1 – 1020 ·22 – 1019 ·19
– 1023 ·22 – 1021 ·3 – 1021 ·1 – 1021 ·13 – 1020
·8 – 53 I ·13 – 1024 ·12 – 1024 ·19 – 1023 ·11
·18 – 81 ·7 – 57 ·6 – 55 ·14 – 50 ·11 – 47 ·9 – 53
– 170 ·8 – 146 ·8 – 132 ·12 – 105 ·5 – 97 ·4 – 83
·8 – 179 ·5 – 179 ·18 – 178 ·13 – 174 ·16 – 170 ·13
– 213 ·1 – 210 ·10 – 209 ·7 – 209 ·4 – 209 ·1 – 209
·18 – 223 ·15 – 223 ·15 – 222 ·13 – 222 ·7 – 221 ·3
·13 – 227 ·6 – 227 ·6 – 225 ·1 – 225 ·15 – 224
·15 – 229 ·7 – 229 ·5 – 229 ·1 – 229 ·19 – 227
·16 – 232 ·13 – 232 ·11 – 231 ·4 – 231 ·1 – 230
– 235 ·2 – 235 ·9 – 234 ·2 – 234 ·13 – 233 ·9 – 233
·14 – 239 ·6 – 239 ·8 – 237 ·4 – 237 ·7 – 235 ·4
·12 – 245 ·10 – 244 ·11 – 243 ·7 – 243 ·1 – 241
·7 – 249 ·17 – 248 ·18 – 247 ·15 – 247 ·18 – 245
·13 – 253 ·3 – 253 ·5 – 252 ·19 – 251 ·6 – 250
·4 – 268 ·17 – 267 ·6 – 267 ·4 – 260 ·11 – 257
·7 – 272 ·4 – 272 ·11 – 271 ·10 – 271 ·7 – 268
·5 – 277 ·10 – 273 ·6 – 273 ·17 – 272 ·12 – 272
·12 – 279 ·10 – 279 ·7 – 279 ·6 – 279 ·13 – 278
– 283 ·3 – 282 ·9 – 281 ·3 – 281 ·6 – 280 ·3 – 280
·4 – 285 ·9 – 284 ·4 – 284 ·12 – 283 ·8 – 283 ·6
·13 – 287 ·7 – 286 ·1 – 286 ·16 – 285 ·11 – 285
·11 – 291 ·9 – 289 ·17 – 288 ·13 – 288 ·7 – 288
·4 – 296 ·13 – 295 ·10 – 295 ·11 – 292 ·1 – 292
– 299 ·8 – 298 ·1 – 298 ·4 – 297 ·1 – 297 ·13 – 296

،1 – 302 ،1 – 301 ،14 – 300 ،4 – 300 ،15 – 299 ،6
،5 – 308 ،13 – 304 ،12 – 303 ،7 – 303 ،15 – 302
،9 – 310 ،5 – 310 ،18 – 309 ،7 – 309 ،10 – 308
،4 – 320 ،12 – 319 ،2 – 316 ،17 – 314 ،9 – 313
– 335 ،3 – 334 ،7 – 329 ،11 – 324 ،5 – 322 ،1 – 322
،8 – 339 ،17 – 338 ،5 – 338 ،16 – 337 ،13 – 336 ،3
،12 – 345 ،4 – 345 ،8 – 344 ،5 – 344 ،18 – 342
،3 – 347 ،20 – 346 ،8 – 346 ،1 – 346 ،15 – 345
– 350 ،1 – 350 ،14 – 349 ،8 – 349 ،1 – 348 ،8 – 347
،2 – 354 ،15 – 353 ،6 – 353 ،8 – 351 ،5 – 351 ،15
،3 – 359 ،11 – 358 ،4 – 357 ،10 – 356 ،17 – 355
،2 – 365 ،13 – 364 ،6 – 364 ،12 – 363 ،14 – 360
،12 – 374 ،17 – 373 ،10 – 367 ،3 – 366 ،14 – 365
– 381 ،3 – 378 ،7 – 377 ،18 – 376 ،9 – 375 ،3 – 375
،3 – 392 ،9 – 391 ،4 – 385 ،14 – 383 ،2 – 382 ،9
،5 – 402 ،2 – 402 ،11 – 400 ،11 – 399 ،9 – 397
،7 – 405 ،3 – 405 ،13 – 403 ،8 – 403 ،18 – 402
– 414 ،1 – 412 ،13 – 408 ،3 – 408 ،6 – 407 ،3 – 407
،4 – 424 ،12 – 423 ،14 – 417 ،8 – 416 ،13 – 415 ،3
،3 – 453 ،8 – 437 ،15 – 434 ،1 – 431 ،15 – 430
– 481 ،5 – 479 ،17 – 475 ،2 – 467 ،3 – 463 ،7 – 459
،13 – 517 ،17 – 503 ،2 – 502 ،17 – 501 ،16 – 486 ،8
،2 – 561 ،15 – 552 ،19 – 547 ،15 – 543 ،9 – 518
II :13 – 673 ،5 – 631 ،19 – 603 ،12 – 603 ،15 – 580
– 7 ،7 – 6 ،4 – 6 ،7 – 4 ،17 – 3 ،5 – 2 ،10 – 1 ،7 – 1
،6 – 14 ،7 – 12 ،9 – 11 ،9 – 10 ،2 – 10 ،13 – 9 ،13
،4 – 21 ،1 – 20 ،13 – 19 ،15 – 18 ،14 – 17 ،18 – 15
،12 – 24 ،9 – 24 ،19 – 23 ،3 – 22 ،1 – 22 ،17 – 21
،16 – 30 ،17 – 29 ،9 – 29 ،9 – 28 ،18 – 27 ،13 – 25
،14 – 96 ،5 – 94 ،8 – 37 ،14 – 35 ،3 – 33 ،6 – 32
،14 – 102 ،1 – 101 ،13 – 100 ،7 – 100 ،15 – 99
،17 – 106 ،16 – 105 ،6 – 104 ،16 – 103 ،3 – 103
،12 – 113 ،13 – 111 ،13 – 109 ،10 – 108 ،11 – 107
– 119 ،6 – 118 ،19 – 117 ،6 – 117 ،8 – 116 ،4 – 114

،4 – 131 ،18 – 130 ،5 – 129 ،9 – 123 ،8 – 122 ،1
،9 – 133 ،4 – 133 ،18 – 132 ،13 – 132 ،3 – 132
،18 – 141 ،10 – 138 ،5 – 135 ،12 – 134 ،1 – 134
،19 – 147 ،11 – 147 ،3 – 146 ،14 – 144 ،2 – 143
– 161 ،1 – 154 ،13 – 152 ،6 – 150 ،2 – 149 ،5 – 148
،6 – 206 ،2 – 204 ،15 – 203 ،12 – 201 ،4 – 200 ،14
– 222 ،3 – 219 ،6 – 218 ،7 – 217 ،1 – 215 ،9 – 206
،8 – 249 ،3 – 248 ،6 – 246 ،2 – 242 ،8 – 224 ،4
– 257 ،3 – 256 ،1 – 255 ،5 – 253 ،3 – 252 ،12 – 250
،2 – 263 ،6 – 262 ،13 – 261 ،7 – 260 ،8 – 258 ،6
– 272 ،6 – 271 ،7 – 270 ،11 – 269 ،6 – 265 ،4 – 264
،15 – 278 ،17 – 277 ،10 – 274 ،16 – 273 ،8 – 273 ،6
،17 – 289 ،4 – 283 ،5 – 282 ،1 – 281 ،16 – 280
– 298 ،7 – 296 ،1 – 294 ،16 – 293 ،9 – 291 ،8 – 290
– 305 ،4 – 304 ،18 – 303 ،13 – 302 ،16 – 301 ،10
،13 – 313 ،6 – 311 ،14 – 308 ،12 – 307 ،7 – 306 ،18
،7 – 325 ،14 – 320 ،8 – 316 ،14 – 315 ،8 – 314
،18 – 360 ،1 – 356 ،1 – 351 ،12 – 350 ،10 – 348
،12 – 390 ،11 – 387 ،2 – 386 ،9 – 382 ،1 – 365
،7 – 431 ،13 – 430 ،3 – 427 ،12 – 426 ،18 – 396
– 441 ،3 – 440 ،3 – 439 ،4 – 438 ،9 – 436 ،14 – 435
،4 – 453 ،3 – 451 ،7 – 450 ،8 – 449 ،4 – 442 ،5
،7 – 460 ،12 – 459 ،14 – 458 ،9 – 455 ،12 – 454
،16 – 489 ،15 – 486 ،3 – 482 ،3 – 479 ،4 – 461
– 507 ،2 – 506 ،7 – 500 ،9 – 496 ،10 – 494 ،3 – 492
،5 – 520 ،6 – 518 ،9 – 513 ،7 – 511 ،4 – 508 ،11
– 2 III ؛4 – 527 ،1 – 526 ،9 – 525 ،5 – 524 ،7 – 523
– 71 ،4 – 64 ،10 – 41 ،1 – 40 ،17 – 16 ،11 – 11 ،10
،8 – 86 ،8 – 85 ،7 – 82 ،16 – 81 ،7 – 80 ،7 – 79 ،6
،2 – 100 ،15 – 96 ،13 – 93 ،8 – 93 ،4 – 91 ،6 – 90
– 120 ،11 – 117 ،1 – 114 ،3 – 113 ،8 – 103 ،7 – 101
،15 – 131 ،7 – 130 ،4 – 129 ،16 – 128 ،12 – 127 ،9
،12 – 140 ،13 – 137 ،1 – 134 ،1 – 133 ،7 – 132
،10 – 160 ،4 – 157 ،4 – 151 ،14 – 147 ،7 – 143

- 209 ،9 – 200 ،4 – 198 ،16 – 195 ،2 – 194 ،1 – 183
3 – 259 ،5 – 258 ،1 – 256 ،1 – 250 ،5 – 212 ،15
9 – 275 ،5 – 268 ،11 – 264 ،6 – 262 ،10 – 260
12 – 309 ،4 – 294 ،7 – 288 ،14 – 287 ،9 – 276
،13 – 339 ،17 – 338 ،13 – 335 ،5 – 313 ،10 – 310
،7 – 344 ،16 – 343 ،14 – 342 ،12 – 341 ،5 – 340
،4 – 353 ،3 – 352 ،1 – 351 ،18 – 347 ،10 – 345
،16 – 361 ،8 – 360 ،5 – 357 ،15 – 356 ،7 – 355
– 367 ،4 – 366 ،1 – 365 ،9 – 364 ،11 – 363 ،3 – 362
،4 – 374 ،15 – 373 ،11 – 372 ،3 – 369 ،18 – 368 ،13
،16 – 385 ،4 – 379 ،4 – 378 ،15 – 377 ،13 – 376
،15 – 393 ،9 – 392 ،7 – 391 ،12 – 388 ،9 – 387
،15 – 399 ،4 – 397 ،12 – 396 ،3 – 395 ،7 – 394
– 407 ،1 – 406 ،1 – 405 ،5 – 402 ،2 – 401 ،12 – 400
،16 – 413 ،3 – 412 ،1 – 411 ،13 – 410 ،16 – 408 ،10
– 421 ،4 – 419 ،14 – 418 ،1 – 417 ،1 – 416 ،2 – 414
،17 – 430 ،5 – 425 ،7 – 424 ،13 – 423 ،11 – 422 ،7
،16 – 439 ،5 – 439 ،14 – 438 ،13 – 436 ،15 – 431
،18 – 446 ،9 – 445 ،6 – 444 ،11 – 441 ،15 – 440
،14 – 451 ،13 – 450 ،5 – 449 ،19 – 448 ،6 – 447
،11 – 456 ،13 – 455 ،2 – 454 ،10 – 453 ،14 – 452
– 462 ،5 – 461 ،9 – 460 ،5 – 459 ،13 – 458 ،4 – 457
،12 – 467 ،18 – 466 ،10 – 465 ،16 – 464 ،1 – 463 ،9
،10 – 473 ،12 – 472 ،12 – 471 ،1 – 470 ،14 – 468
،14 – 479 ،1 – 478 ،9 – 477 ،17 – 475 ،12 – 474
،16 – 482 ،14 – 482 ،15 – 481 ،12 – 481 ،8 – 480
– 538 ،5 – 535 ،1 – 533 ،13 – 519 ،2 – 512 ،6 – 483
،14 – 545 ،9 – 543 ،14 – 542 ،14 – 541 ،14 – 540 ،9
،11 – 555 ،1 – 553 ،12 – 551 ،4 – 547 ،7 – 546
،13 – 575 ،13 – 572 ،8 – 571 ،10 – 561 ،14 – 558
،18 – 580 ،12 – 579 ،13 – 578 ،6 – 577 – 18 – 576
،5 – 586 ،14 – 585 ،10 – 584 ،4 – 582 ،18 – 581
،13 – 592 ،11 – 591 ،3 – 590 ،14 – 589 ،11 – 587
– 601 ،13 – 600 ،5 – 598 ،5 – 597 ،7 – 596 ،7 – 593

6، 602 – 2، 603 – 2، 604 – 13، 606 – 1، 608 – 15،
609 – 5، 610 – 6.

ol ئۇلۇم ۋە پېئىللارغا قوشۇلىدىغان تەكىت ئۇلانمىسى. 40 – 9، 40 – 9، 40 – 10. I 53 – 10، 53 – 11، 53 – 12.

oloqutti ئۇلغۇتى ئولتۇرغۇزدى. 203 – 11. I 345 – 6.

olhutti ئۇلختى ئولتۇرغۇزدى. 203 – 10. I 345 – 4.

olhutur – olhutmaq (ئۇلختۇر – ئۇلختماق) 203 – 11. I 345 – 5.

olïndïm ئۇلىدىم تولغاندىم، زېرىكتىم. 164 – 4. I 274 – 13.

olïnurmən – olïnmaq (ئۇلىنۇرمەن – ئۇلىنماق) 164 – 5. I 274 – 15.

olïq ئۇلىق ئوغۇل بالىلارغا ئامراقلىق قىلىپ ئېيتىلىدىغان ئەركىلىتىش سۆزى. قارلۇقچە. 52 – 13، 594 – 18. I 73 – 17؛ II 364 – 1.

olïttï ئولىتى ئولاتتى، تولغاتتى. 169 – 20. I 285 – 16.

olïtur – olïtmaq (ئۇلىتۇر – ئۇلىتماق) 169 – 21. I 285 – 18.

olma ئۇلما كوزا. 109 – 9. I 176 – 7. قارالسۇن: ulma.

olturdï ئۇلتۇردى ئولتۇردى. 177 – 19. I 299 – 6.

oluq ئولۇق ئولاق. ئات – ئۇلاغ سۈرۈش ۋە ئۈزۈم شىرنىسى سوۋۇتۇشتا ئىشلىتىلىدىغان ئولاق. 62 – 6. I 91 – 15.

oluq ئۇلۇق ئولاق، قولۇاق، قېيىق. 62 – 10. I 92 – 2.

olundï ئۇلندى ئولاندى، تولغاندى، ئايلاندى. 164 – 1. I 274 – 8.

olunur – olunmaq (ئۇلنۇر – ئۇلنماق) 164 – 3. I 274 – 11.

on ئون، ئۇن ئون. 48 – 19، 63 – 24، 174 – 21. I 68 – 11، 94 – 20، 293 – 20.

onu ئونۇ ئاۋۇ. 867 – 26. III 327 – 9.

onunq ئونۇنچ، ئۇنىچ ئونىنچى. 111 – 15، 1024 – 5، 110 – 27، 111 – 15، 1023 – 8، 1024 – 5. I 180 – 2؛ III 610 – 1؛ I 178 – 14، 180 – 2؛ III 608 – 11، 610 – 1.

oŋ ئونۇڭ ئوڭ، ئوڭاي. 42 – 23. I 57 – 11.

oŋ ئۇڭ ئوڭ (ئوڭ قول). چىگىلچە. 42 – 25، 65 – 24. I 57 – 13، 98 – 9.

oŋamuq, ər — ئوڭلۇق ئادەم. 133 – 17. I 219 – 2: ئۇنكامۇق

oŋay ئۇڭاى ئوڭاي، ئوڭ. 42 – 23. I 57 – 12.

oŋda ئۇڭدا ئوڭدا. 970 – 9. III 515 – 16.

oŋdï ئۇڭدى. ئۆڭدى. 142 – 29. I 235 – 17.
(ئۇڭار – ئۇڭماق oŋar – oŋmak) 142 – 30. I 236 – 2.
oŋuk¸tï ئۇڭقۇچى. ئۆڭدى. 172 – 6، 983 – 11. I 289 – 14؛ III 538 – 12.
(ئۇڭقار – ئۇڭقۇماق oŋuk¸ar – oŋuk¸mak) 172 – 7، 983 – 14. I 290 – 1؛ III 538 – 16.
oŋuldï ئۇڭدى. ئۆڭلاندى، ساقايدى. 983 – 18. III 539 – 4.
(ئۇڭلۇر – ئۇڭلماق oŋulur – oŋulmak) 983 – 18. III 539 – 7.
oŋultï ئۇڭلۇقى. ئۆڭلاندى. 172 – 9. I 290 – 3.
(ئۇڭلۇر – ئۇڭلماق oŋulur – oŋulmak) 172 – 10. I 290 – 5.
op ئۇپ. خامان تېپىشكە قېتىلىدىغان ئۆكۈزلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۆكۈز. ئارغۇچە. 37 – 23. I 48 – 7.
op op ئۇپ ئۇپ. ھوپ – ھوپ. 37 – 20. I 48 – 3.
opal ئوپال. بىزنىڭ يۇرتنىڭ نامى. 66 – 9. I 99 – 12.
oprï ئۇپرى. ئوپۇر. ئوپۇرۇلغان يەر، دارا. 106 – 6، 790 – 12. I 170 – 4؛ III 185 – 5.
oq ئوق. تاغدا ئۆسىدىغان بىر خىل دەرەخ. 38 – 13. I 49 – 11.
oqak¸ ئوقچاق. 60 – 8. I 88 – 10.
oqak¸landï ئوقچاقلىق بولدى. 226 – 8. I 386 – 9.
(ئوقچاقلانۇر – ئوقچاقلانماق oqak¸lanur – oqak¸lanmak) 226 – 9. I 386 – 10.
oqak¸lïoq ئوقچاقلىق ئۆي: oqak¸lïoq ev — ئوچاقلىق ئۆي. 123 – 7. I 200 – 4.
oqak¸lïk¸ ئوقچاقلىق: oqak¸lïk¸ yer — ئوچاقلىق يەر. 124 – 19. I 203 – 11.
or ئورۇل ئات: or at — ئورۇل ئات. 46 – 2. I 63 – 1.
ordï ئوردى. ئوردى. 141 – 3. I 232 – 16.
(ئورار – ئورماق orar – ormak) 141 – 4. I 232 – 18.
ordu ئوردا، خان شەھىرى. 105 – 7. I 168 – 3.
ordu ئوردۇ. شەھەر ئىسمى. 105 – 9. I 168 – 6.
ordu ئوردا بېشى، خاقاننىڭ يېنىدا خىزمەتچىلىغۇچى: ordu baxï — ئوردا بېشى، خاقاننىڭ يېنىدا خىزمەت قىلغۇچى. 105 – 11. I 168 – 8.
ordu ئوردۇ. چاشقان تېشىدىكى ھايۋانلارنىڭ ئىنى، ئۇۋىسى. 105 – 12. I 168 – 10.

ordu ئۇردۇ: *ordu tal* — ئوردۇ تال. تۈك چۈشۈرۈشكە ئىشلىتىلىدىغان هاك ئارىلاشمىسى. I 105 – 14 · 168 – 12 ·

ordu kənd ئۇردۇ كەنت ئوردۇكەنت. شەهەر ئىسمى. I 105 – 8 · 168 – 4 ·

ordulandï ئۇردۇلاندى ئوردا قىلدى، قارارگاه قىلدى. I 228 – 26 · 390 – 19 ·

(ئۇردۇلانۇر – ئۇردۇلانماق *ordulanur – ordulanmak*) I 228 – 28 · 391 – 3 ·

oroqaq ئۇرغاق ئورغاق. 101 – 1، 499 – 5، 589 – 25، 643 – 17، 724 – 24، 888 – 16 · I 161 – 18؛ II 179 – 14، 354 – 15، 449 – 10؛ III 60 – 2، 364 – 9 ·

ornadïm ئۇرنادىم ئورنىدىم، ئورناشتىم. I 221 – 26 · 379 – 4 ·

(ئۇرنار – ئۇرناماق *ornar – ornamaq*) I 222 – 1 · 379 – 7 ·

ornattïm ئۇرنىتتىم ئورناتتىم. I 206 – 26 · 352 – 9 ·

(ئۇرنىتۇرمەن – ئۇرنىتماق *ornaturmən – ornatmaq*) I 206 – 27 · 352 – 10 ·

ortaq ئۇرتاق ئورتاق، شېرىك. 85 – 11، 85 – 13، 334 – 20، 744 – 20 · I 134 – 7، 134 – 8، 573 – 1؛ III 95 – 10 ·

ortu ئۇرتۇ ئورتا ~ ئوتتۇرا. چېگىلچە. 105 – 2، 105 – 3، 106 – 7 · I 167 – 14، 167 – 16، 170 – 5 ·

ortuladï ئۇرتۇلادى: *ər yaxïn ortuladï* — ئادەم ئوتتۇرا ياشلىق بولدى. I 242 – 25 · 414 – 17 ·

(ئۇرتۇلار – ئۇرتۇلاماق *ortular – ortulamaq*) I 242 – 26 · 414 – 18 ·

oru ئورۇ ئورا. 77 – 8 · I 119 – 4 ·

oruldï ئۇرۇلدى ئورۇلدى. I 157 – 14 · 262 – 5 ·

orum ئۇرۇم ئورۇم. I 67 – 22 · 102 – 21 ·

orunqaq ئۇرۇنجاق ئامانەت. 123 – 23، 123 – 26 · I 201 – 9، 201 – 11 ·

osal ئۇسال: *osal kixi* — بىپەرۋا كىشى. I 103 – 21 · 166 – 1 ·

osruq ئۇسرۇق ئوسۇرۇق. I 85 – 23 · 135 – 1 ·

osruxdï ئۇسرۇشدى ئوسۇرۇشتى. I 184 – 24 · 312 – 11 ·

(ئۇسرۇشۇر – ئۇسرۇشماق *osruxur – osruxmaq*) I 184 – 25 · 312 – 13 ·

osuoq ئۇسۇغ ئەپ، ئۇسۇل، يول. I 59 – 15 · 87 – 7 ·

osurdï اُسُرْدِي ئوسۇردى. 145 – 25، I 240 – 4،

(اُسُرُرْ – اُسُرْماقْ osurur – osurmaq) 145 – 25، I 240 – 5،

osuroqan اُسُرْغانْ ئوسۇرۇۋېرىدىغان. 129 – 23، I 212 – 17،

ot اُتْ، اُوتْ ئوت، ئۆسۈملۈك. 38 – 3، 139 – 4، 178 – 5، 199 – 21، 317 – 13، 357 – 27، 632 – 15، 693 – 28، 727 – 2، 742 – 14، 840 – 26، I 48 – 14، 229 – 4، 300 – 3، 338 – 9، 542 – 5، 613 – 10؛ II 429 – 10؛ III 2 – 15، 63 – 10، 91 – 1، 277 – 2،

ot اُتْ، اُوتْ مال يەيدىغان ئوت – چۆپ. 38 – 4، 50 – 13، 67 – 22، 141 – 3، 484 – 1، 502 – 20، 676 – 27، 895 – 17، 902 – 15، I 48 – 15، 102 – 21، 232 – 16؛ II 149 – 2، 187 – 9، 513 – 13؛ III 378 – 11، 392 – 1،

ot اُتْ، اُوتْ دورا ئـــــوت. 38 – 5، 128 – 2، 389 – 12، 456 – 7، 489 – 23، 498 – 10، 535 – 1، 649 – 23، 672 – 11، 675 – 9، 694 – 14، 857 – 24، 878 – 19، I 48 – 17، 209 – 7، 668 – 1؛ II 95 – 4، 160 – 12، 178 – 2، 250 – 7، 462 – 6، 505 – 5، 510 – 11؛ III 4 – 5، 309 – 12، 345 – 13،

ot اُتْ ئوغا، زەھەر. 38 – 7، I 49 – 3،

ot اُوتْ، اُتْ ئـــــوت. 44 – 22، 44 – 24، 135 – 16، 135 – 25، 150 – 4، 158 – 8، 161 – 12، 166 – 17، 181 – 7، 253 – 15، 305 – 9، 379 – 16، 391 – 29، 460 – 12، 476 – 17، 502 – 19، 510 – 15، 534 – 14، 590 – 15، 630 – 27، 637 – 1، 639 – 9، 678 – 13، 683 – 2، 702 – 21، 707 – 13، 739 – 10، 740 – 14، 762 – 13، 887 – 10، 946 – 10، 1010 – 4، I 61 – 3، 222 – 4، 222 – 15، 247 – 15، 263 – 10، 269 – 3، 279 – 8، 306 – 2، 433 – 6، 520 – 21، 668 – 9، 672 – 10؛ II 103 – 9، 135 – 9، 187 – 8، 203 – 3، 249 – 8، 356 – 5، 426 – 8، 436 – 17، 441 – 13، 516 – 13، 525 – 7؛ III 19 – 14، 28 – 2، 85 – 12، 87 – 10، 131 – 7، 361 – 16، 475 – 17، 585 – 6،

ot qarak اُوتْ قَرَقْ كۆز قارىچۇقى. 290 – 16، I 496 – 14،

ot yəm اُوتْ يَمْ دورا – دەرمەك. 694 – 14، III 4 – 5،

otadï اُتادي ئوتىدى. 877 – 30· III 344 – 2·
(اُتارْ – اُتاماقْ otar – otamaq) 878 – 2· III 344 – 5·
otadï اُتادي ئوتسىندى، ياقتى. 878 – 17· III 345 – 10·
otadï اُتادي داۋالىدى. ئوغۇزچە. 878 – 19· III 345 – 13·
(اُتارْ – اُتاماقْ otar – otamaq) 878 – 20· III 345 – 15·
otaqï اُتاجي تېۋىپ. 38 – 5، 230 – 27· I 49 – 1، 394 – 9·
otoqardï اُتْغَرْدي ئوتلاتتى. 178 – 10· I 300 – 11·
(اُتْغَـــرُرْ – اُتْغَرْمـــاقْ otoqarur – otoqarmaq) 178 – 11· I 300 – 12·
otoqun اُتْغُـــنْ ئېگەرنىڭ سول تەرىپىگە بېكىتىلىپ، ئۇلاڭنىڭ هالقىسى تارتىلىدىغان ئەنلىك تاسما (جىرىم). 91 – 17· I 146 – 1·
otladï اُتْلادي ئوتلىدى. 219 – 25· I 375 – 6·
(اُتْلارْ – اُتْلاماقْ otlar – otlamaq) 219 – 26· I 375 – 8·
otlandï اُوْتلَـــــنْدي ئوت بولۇپ كەتتى، قىزىپ كەتتى. 229 – 13· I 391 – 16·
(اُوْتْلَنُرْ – اُوْتْلَنْماقْ otlanur – otlanmaq) 229 – 15· I 392 – 2·
otluq اُتْلُغْ ئوتلۇق (ئوت – چۆپلۈك). 84 – 14· I 132 – 14·
otluq اتلق ئوتلۇق. شەھەر ئىسمى. 84 – 23· I 133 – 9·
otluq اُتْلُقْ ئېغىل. 84 – 24· I 133 – 10·
otra اُتْرا ئوتتۇرا. 106 – 7، 153 – 6، 237 – 10، 468 – 8، 626 – 8· I 170 – 5، 253 – 8، 405 – 11؛ II 118 – 11، 419 – 1·
otran اُتْرَنْ ئىشتان. 92 – 9· I 147 – 4·
otruq اُتْرُغْ ئارال. 84 – 12· I 132 – 12·
otruldï اُتْرُلْدي كېسىلدى. قىرقىلدى. 193 – 23· I 328 – 6·
(اُتْرُلُرْ – اُتْرُلْماقْ otrulur – otrulmaq) 193 – 24· I 328 – 8·
otruxdï اُتْرُشْـــدي: ol maŋ kəsmə otruxdï — ئۇ ماڭا ماڭلاي چاچ قىرقىشىپ بەردى. 183 – 11· I 310 – 1·
ottuz اُتُزْ ئوتتۇز. 118 – 34، 119 – 6· I 192 – 10، 193 – 1·
otuldï اُتُلْدي ئوتالدى. 156 – 23· I 260 – 7·
(اُتُلُورْ – اُتُلْماقْ otulur – otulmaq) 156 – 24· I 260 – 9·
otuŋ اُتـــنْكْ، اُوتـــنْكْ، اُتُوتـــكْ ئوتۇن. 112 – 14، 61 – 25، 63 – 27، 210 – 26، 342 – 10، 426 – 4، 585 – 16، 585 – 17، 669 – 21، 803 – 4، 831 – 3، 831 – 17، 875 – 9،

876 – 21، 876 – 24، 905 – 16، 948 – 7· I 181 – 10،
91 – 5، 95 – 4، 359 – 3، 587 – 9؛ II 39 – 12، 345
15، 345 – 16، 499 – 10؛ III 208 – 19، 259 – 3، 260 –
4، 339 – 1، 341 – 15، 342 – 4، 398 – 12، 479 – 14·

otuŋluk, اُتُنْكُلُقْ ئوتۇنلۇق· 133 – 25· I 219 – 7·

oturdï اُتُرْدِي كەستى، قىرقىدى· 144 – 16· I 237 – 11·

(اُتُرُرْ – اُتُرْماقْ oturur – oturmaḳ) 144 – 18· I 238 – 2·

ovruoŋ اُقْرُوغْ سۆڭەك ئۇگىسى· 100 – 5· I 159 – 16·

ovruoŋ اُقْرُوغْ تاغنىڭ ئۆزۈلۈپ يەنە ئۇلانغان يېرى· 100 – 6· I 160 – 1·

ovruoŋ اُقْرُوغْ ئومۇرتقا سۆڭىكىنىڭ بويۇنغا تاقاشقان يېرى· 100 – 7· I 160 – 3·

oy اُوىْ ئوي، ئويمان· 49 – 9، 53 – 19، 122 – 21· I 69 – 5، 76 – 6، 198 – 18·

oy اُوىْ: oy at — قارا تورۇق ئات· 49 – 10· I 69 – 6·

oydï اُوىْدِي ئويدى· 142 – 14· I 235 – 4·

(اُويارْ – اُوىْماقْ oyar – oymaḳ) 142 – 15· I 235 – 5·

oyoŋurdï اُيْغُرْدِي ئويغاتتى· 209 – 5· I 356 – 10·

(اُيْغُرُرْ – اُيْغُرْماقْ oyoŋurur – oyoŋurmaḳ) 209 – 6· I 356 – 12·

oyma اُيْمـــا پايپاق قىلىنمىدىغان كىگىز· 476 – 20، 559 – 1· II 135 – 13، 296 – 7·

oynaoqu اُيْناغُو: oynaoqu yər — ئوينايدىغان يەر· 102 – 14· I 163 – 11·

oynak, اُيْناقْ ئويناق، شوخ· 102 – 7· I 163 – 7·

oynattï اُيْنَتِّي ئويناتتى· 210 – 6· I 358 – 2·

(اُيْنَتُرْ – اُيْنَتْماقْ oynatur – oynatmaḳ) 210 – 6· I 358 – 3·

oynax اُيْناشْ ئويناش، ئويىنىشى بار خوتۇن· 102 – 6· I 163 – 6·

oyturdï اُيْتُرْدِي ئويدۇردى ~ ئويغۇزدى· 208 – 28· I 356 – 3·

(اُيْتُرُرْ – اُيْتُرْماقْ oyturur – oyturmaḳ) 209 – 2· I 356 – 5·

oyuldï اُيُلْدِي ئويۇلدى، ئوپۇرۇلدى· 208 – 12· I 355 – 3·

(اُيُلورْ – اُيُلْماقْ oyulur – oyulmaḳ) 208 – 13· I 355 – 5·

oyun اُيُنْ ئويۇن· 75 – 12· I 115 – 17·

oyuxdï اُيُشْدِي ئويۇشتى· 207 – 27· I 354 – 5·

(اُيُشُرْ – اُيُشْماقْ oyuxur – oyuxmaḳ) 208 – 2· I 354 – 8·

oz اُزْ: oz kïzïl — قىزىل ئوز. قىشلاق ئىسمى· 71 – 22· I 110 – 2·

oza ئۇزا، ئوزاقى، ئۆتكەنكى. 77 – 23، 77 – 26. I 120 – 3، 120 – 6.

ozdï ئۇزدى ئوزدى. 141 – 16. I 233 – 15.

(ئۇزار – ئۇزماق ozar – ozmaq) 141 – 17. I 234 – 1.

ozïtoqan ئۇزدۇرۇۋبرىدىغان. 128 – 10. I 210 – 7.

ozuk ئۇزۇق: ozuk at — ئوزار ئات. 61 – 20. I 90 – 16.

ożoqardï ئۇدغۇردى ئويغاردى، ئەسلىدى. 178 – 14. I 300 – 17.

(ئۇدغۇرۇر – ئۇدغۇرماق ożoqarur – ożoqarmaq) 178 – 15. I 300 – 19.

ożoquq ئۇدغۇچ يالقۇن، ئوتقاش. 82 – 15، 145 – 2، 194 – 19. I 128 – 9، 238 – 17، 329 – 16.

ożoqurdï ئۇدغۇردى ئويغاتتى. 178 – 12. I 300 – 14.

(ئۇدغۇرۇر – ئۇدغۇرماق ożoqurur – ożoqurmaq) 178 – 13. I 300 – 15.

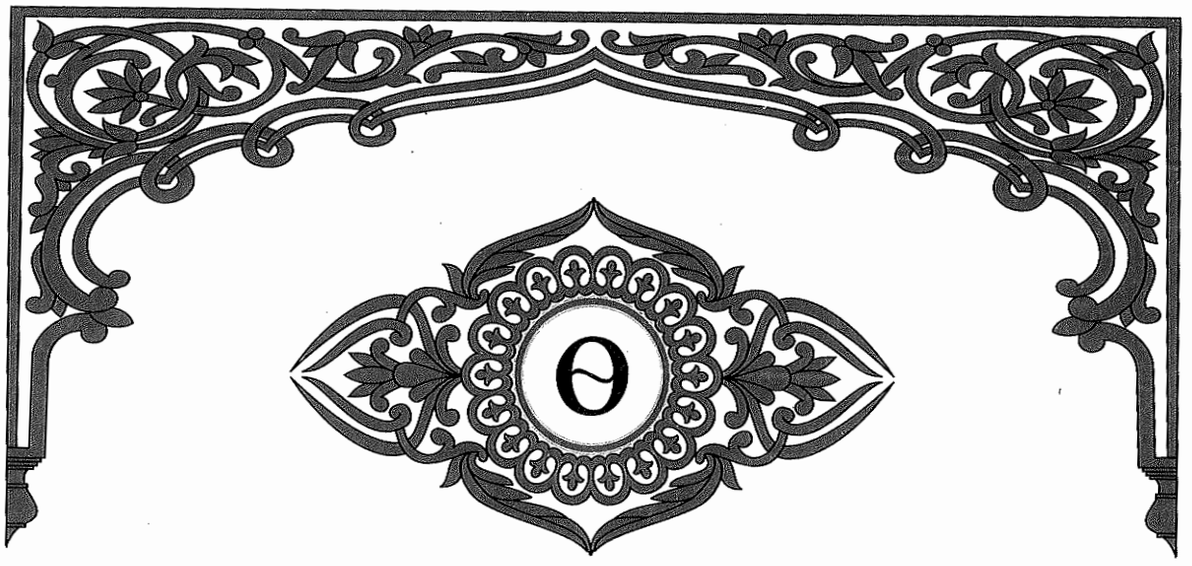
ożluk ئۇدلۇق ئويلۇق سۆزەك. بىلەك سۆڭىكىنىڭ يوغان يېرى. 85 – 7. 134 – 3. I

ożuoq ئۇدۇغ ئويغاق، هوشيار. 59 – 6، 59 – 6. I 86 – 10، 86 – 11.

ożuk luk ئۇدقۇلۇق سەگەكلىك، هوشيارلىق. 124 – 12. I 203 – 1.

ożundï ئۇدۇندى ئويغاندى. 161 – 10. I 269 – 1.

(ئۇدۇنۇر – ئۇدۇنماق ożunur – ożunmaq) 161 – 10. I 269 – 2.

Ө

ed ئۇدۇ زامان، ۋاقىت. 45 – 20، 45 – 23، 459 – 23، 477 – 19·
I 62 – 9، 62 – 11؛ II 102 – 2، 137 – 8·

əg ئۇك ئەقىل، پەم، زېھىن. 47 – 29، 83 – 13· I 67 – 1، 130 – 17·

əg ئۇك ئوتتۇرا ياشتىن ئاشقان ھەرقانداق ھايۋان. 48 – 1· I 67 – 3·

əg at ئۇك ئات تۆت ياشتىن ئاشقان ئات. 48 – 2· I 67 – 4·

əgə ئاكا، ئۇكا تەجرىبىلىك، ئەقىللىق، كامالەت. 78 – 25، 47 – 29،
79 – 2· I 122 – 2، 67 – 2، 122 – 11·

əgə təgit ئاكا تەكىتنى ئاددىي خەلقنىڭ چۆچەكلىرى بىلەن خاقان ئوغۇللىرىنىڭ كىچىكلىرىگە بېرىلىدىغان نام. 270 – 25· I 461 – 16·

əgələdi ئاكالادى كاتتا ھېسابلىدى. 238 – 15· I 408 – 3·

əgələr – əgələmək (ئاكالار – ئاكالاماق) 238 – 16· I 408 – 4·

əgəy ئاكاي ئۆگەي. 104 – 14، 104 – 15· I 166 – 11، 166 – 12·

əgdi ئوكدى ماختىدى. 142 – 5· I 234 – 18·

əgər – əgmək (ئوكار – ئوكماق) 142 – 6· I 234 – 19·

əgləndi ئۆلەندى ئۆزىگە كەلدى، ئەقلىنى تاپتى. 202 – 6· I 343 – 1·

əglənür – əglənmək (ئۆلەنۈر – ئۆلەنمەك) 202 – 7· I 343 – 3·

əgləndi ئوكلەندى ھاردۇق چىقاردى، دەم ئالدى. 230 – 4· I 393 – 3·

əglənür – əglənmək (ئوكلەنۈر – ئوكلەنمەك) 230 – 6· I 393 – 5·

əgrəndi ئۆكرەندى ئۆگەندى. 197 – 19· I 335 – 3·

əgrənür – əgrənmək (ئۆكرەنۈر – ئۆكرەنمەك) 197 – 20· I 335 – 4·

əgrətti ئۆكرەتتى ئۆگەتتى. 203 – 24· I 346 – 4·

əgrətür – əgrətmək (ئۆكرەتۈر – ئۆكرەتمەك) 203 – 25· I 346 – 6·

өgrəyük ئۆگرەيۈك ئادەت. 131 – 29· I 216 – 5·

өgrük ئۆگرۈك بوشۇك تەۋرىتىش. 89 – 23· I 142 – 11·

өgsədi ئۆكسەدى ماختىغۇسى كەلدى. 214 – 21· I 366 – 18·

(ئۆكسار – ئۆكسامان өgsər – өgsəmək) 214 – 22· I 367 – 2·

өgsüz ئۆكسۈز ئۆكسۈز، يېتىم، تەمتىرەپ قالغان ئادەم. 83 – 12· I 130 – 16·

өgtürdi ئۆكتۈرۈدى ماختاتتى. ol məni өgtürdi – ئۇ مېنى ماختاتتى. 177 – 9· I 298 – 12·

(ئۆكتۈرۈر – ئۆكتۈرمەك өgtürür – өgtürmək) 177 – 10· I 298 – 14·

өgüldi ئۆكۈلدى ماختالدى. 160 – 12· I 267 – 4·

(ئۆكۈلۈر – ئۆكۈلمەك өgülür – өgülmək) 160 – 12· I 267 – 5·

өgündi ئۆكۈندى: өgündi kixi — ماختالغان كىشى. 117 – 31· I 189 – 15·

өgündi ئۆكۈندى ماختالدى. 163 – 14· I 273 – 10·

(ئۆكۈنۈر – ئۆكۈنمەك өgünür – өgünmək) 163 – 15· I 273 – 11·

өgüngüqi ئۆكۈنگۈچى ماختانچاق. 163 – 17· I 273 – 12·

өgünq ئۆكۈنج، ئۆكۈنج ماختىنىش، مەدھىيە. 111 – 7، 1023 – 21· I 179 – 10؛ III 609 – 8·

өgüt ئۆكۈت ئۆگۈت، نەسىھەت. 51 – 4، 51 – 6، 87 – 23، 335 – 6، 725 – 19، 804 – 17، 1017 – 9· I 71 – 20، 72 – 1، 138 – 11، 573 – 18؛ III 61 – 8، 211 – 10، 597 – 9·

өgütlədi ئۆكۈتلادى ئۆگۈت – نەسىھەت قىلدى. 230 – 17· I 393 – 15·

(ئۆكۈتلار – ئۆكۈتلامان өgütlər – ügütləmək) 230 – 18· I 393 – 17·

ogüxdi ئوگۈشدى ماختاشتى. 152 – 18· I 252 – 9·

(ئوگۈشۈر – ئوگۈشمەك ogüxür – ogüxmək) 152 – 19· I 252 – 10·

өgüz ئۆگۈز جەيھۇن ۋە فىراتقا ئوخشاش ھەممە چوڭ ئېقىنلارغا بېرىلگەن نام. 56 – 4، 297 – 20، 834 – 3· I 80 – 18، 507 – 11؛ III 265 – 3·

өgüz ئۆگۈز: بەنەگىت دەرياسى. ئوغۇزچە. 56 – 4· I 80 – 18·

өgżix ئۆگزىش ئۆگزىش. قەبىلە ئىسمى. 83 – 19· I 131 – 5·

ək ئەك ئۆزىنىلا. 65 – 5· I 97 – 5·

əkil ئۆكۈل كۆپ. قىپچاقچە. 67 – 7· I ·12 – 101

əkmək ئۆكمەك ئالتۇن ياكى كۈمۈش ھالقا، زىرە. 90 – 1· I ·16 – 142

əkməkləndi ئۆكمەكلەندى زىرىلىك بولدى. 241 – 16· I ·3 – 413

(ئۆكمەكلىنۈر – ئۆكمەكلىنمەك *əkməklənür – əkməklənmək*) ·17 – 241 I ·5 – 413

əkündi ئۆكۈندى ئۆكۈندى، پۇشايمان قىلدى. 163 – 11· I ·6 – 273

(ئۆكۈنۈر – ئۆكۈنمەك *əkünür – əkünmək*) 163 – 13· I ·9 – 273

əkünq ئۆكۈنچ ئۆكۈنچ، پۇشايمان، ھەسرەت. 111 – 5، 1023 – 19· I ·5 – 609 III :8 – 179

əküx ئوكۈش: *əküx yïlkï* — توسۇن يىلقا. 57 – 29· I ·9 – 84

əküz ئۆكۈز ئۆكۈز. 56 – 12، 339 – 10، 399 – 20، 1004 – 2· I ·4 – 574 III :11 – 684 ،7 – 582 ،7 – 81

əküzləndi ئۆكۈزلەندى ئۆكۈزلۈك بولدى. 255 – 23· I ·15 – 385

(ئۆكۈزلىنۈر – ئۆكۈزلىنمەك *əküzlənür – əküzlənmək*) 255 – 24· I ·17 – 385

əl ئول، ئۇل ھۆل. 48 – 6، 257 – 17· I 67 – 10، 440 – 11·

əldrüm ئۇلدرۇم ئۆلدۈم، ئۆلەرمەن، پالەچ. 997 – 26· III 564 – 5·

əldürdi ئۇلدۈردى ئۆلتۈردى. 177 – 29· I ·15 – 299

(ئۇلدۈرۈر – ئۇلدۈرمەك *əldürür – əldürmək*) 177 – 30· I ·17 – 299

əlidi ئۇلىدى ھۆللەشتى، ھۆل بولدى. 881 – 7· III 350 – 5·

(ئۇلىر – ئۇلىماق *əlir – əlimək*) 881 – 8· III 350 – 7·

əlitti ئۇلتتى ھۆللەتتى، ھۆل قىلدى. 169 – 24· I ·1 – 286

(ئۇلتۇر – ئۇلتماق *əlitür – əlitmək*) 169 – 25· I ·3 – 286

əlixdi ئۇلشدى ھۆللەشتى. 154 – 9· I ·14 – 255

(ئۇلشۇر – ئۇلشماق *əlixür – əlixmək*) 154 – 10· I ·16 – 255

əlsədi ئۇلسادى ئۆلگۈسى كەلدى. 215 – 4· I ·13 – 367

(ئۇلسار – ئۇلساماق *əlsər – əlsəmək*) 215 – 5· I ·14 – 367

əlüg ئولۇك ئۆلۈك. 65 – 27، 353 – 1، 485 – 15، 497 – 20، 498 – 19، 537 – 7، 892 – 5، 1005 – 22· I 98 – 13، III :5 – 255 ،12 – 178 ،1 – 177 ،3 – 152 II :8 – 605 371 – 9، 577 – 9·

əlügsədi ئۇلگسادى ئۆلگۈسى كەلدى. 233 – 13· I ·17 – 398

(ئۇلگسار – ئۇلگساماق *əlügsər – əlügsəmək*) 233 – 14· I ·18 – 398

ölüm ئۆلۈم، ئۆلـــۈمْ. 68 – 9، 47 – 21، 390 – 18، 457 – 9، 930 – 15، 930 – 17، 940 – 4، 103 – 17، 66 – 3، 670 – 4: II 97 – 4: III 445 – 16، 446 – 2، 464 – 1.

ölüt ئۆلۈت بىر – بىرىنى ئۆلتۈرۈش. 51 – 18، 72 – 17.

ölüt ئۆلـــۈتْ: *ölüt ər* — كۈچتىن قالغان قەبرى كىشى. 51 – 20، 73 – 2.

ölütlədi ئۆلۈتلادى جان تىكتى. 230 – 22، 394 – 2.

(ئۆلۈتلارْ – ئۆلۈتلاماكْ *ölütlər – ölütləmək*) 230 – 23، 394 – 4.

ölütqi ئۆلتۈجى قاتىل. 51 – 18، 73 – 1.

ölxədi ئۆلشادى: *ər aqïp ölxədi* — ئادەم ئېچىرقاپ ئۆلەر ھالەتكە يەتتى. چىگىلچە. 218 – 22، 373 – 7.

(ئۆلشارْ – ئۆلشاماكْ *ölxər – ölxəmək*) 218 – 23، 373 – 9.

ölxətti ئۆلشتى: *ol anï ölxətti* — ئۇ ئۇنى (ئېچىرقىتىپ) ئۆلەر ھالەتكە كەلتۈردى. 204 – 20، 347 – 14.

(ئۆلشتۈرْ – ئۆلشتماكْ *ölxətür – ölxətmək*) 204 – 21، 347 – 15.

əm ئۆم ئىشتان، تامبال. 40 – 14، 99 – 15، 54 – 1، 158 – 7.

əmgən ئۆمكەن، گۈرەن تومۇرى. 101 – 20، 162 – 19.

əmgük ئۆمكۈك ئۆمگەك، لوققا، جۈلە. 94 – 4، 150 – 3.

əmləxü ئۆملىشۈ: *ol anïŋ birlə qəgən urdï əmləxü* — ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئىشتان تىكىپ چۆگەن ئويىنىدى. 190 – 1، 321 – 17.

(ئۆملىشۈرْ – ئۆملىشْماكْ *əmləxür – əmləxmək*) 190 – 2، 321 – 19.

əmzük ئۆمزۈك ئېگەرنىڭ ئالدى ۋە ئارقا قاشلىرى. 89 – 20، 142 – 7.

əŋ ئۇڭ ئۆڭ، ئالد، ئاۋۋال. ئوغۇزچە. 42 – 19، 98 – 11، 57 – 7، 156 – 14.

əŋ ئۇڭ ئۆڭ. بىرەر نەرسىنىڭ رەڭگى. 42 – 21، 57 – 9.

əŋəyük ئۇڭايۈك: *əŋəyük nəŋ* — خاس نەرسە. 133 – 18، 219 – 3.

əŋdün ئۇڭدۇن ئالدىدا، بالدۇر. 98 – 10، 42 – 19، 98 – 11، 156 – 13، 57 – 7، 156 – 15.

əŋi ئۇڭى باشقا. 113 – 17، 183 – 3.

əŋik ئۇڭۈك چۈپۈر چاچ. 113 – 8، 182 – 13.

əŋikləndi ئۇڭكۈلەندى چاچ سالدى. 239 – 13، 409 – 4.

(ئۇڭكۈلىنۈرْ – ئۇڭكۈلىمەكْ *əŋiklənür – əŋiklənmək*) 239 – 15، 409 – 6.

өŋin ئۇنكىسىنْ باشقا، باشقىسى. 81 – 25، 113 – 18. I 127 – 7، 183 – 4.

өŋləndi ئۇنْكْلَنْدِي ئۆڭ ئالدى، رەڭ تۈزىدى. 222 – 23. I 380 – 16.
(ئۇنْكْلَنُورْ – ئۇنْكْلَنْماكْ *өŋlənür – өŋlənmək*) 222 – 24. I 381 – 1.

өŋük ئۇنكُكْ پۆپۈك. 113 – 11. I 183 – 1.

өŋür ئۇنگُرْ ئۆڭكۈر، غار. 81 – 17. I 126 – 14.

өp өp ئۇبْ ئۇبْ هۆپ - هۆپ. 44 – 20. I 60 – 15.

өpdi ئۇبْدِي ئۆپتى، سۆيدى. 134 – 26. I 221 – 7.
(ئۇبارْ – ئۇبْماكْ *өpər – өpmək*) 134 – 26. I 221 – 8.

өpdi ئۇبْدِي هۆپلىدى، ئوتلىدى، ئىچتى. 135 – 7، 140 – 22. I 221 – 13، 232 – 2.
(ئۇوبارْ – ئۇبْماكْ *өpər – өpmək*) 135 – 9، 140 – 23. I 221 – 16، 232 – 4.

өpkə ئۇبْكا ئۆپكە. 108 – 1، 510 – 19، 982 – 5. I 173 – 11؛ II 203 – 6؛ III 536 – 3.

өpkə ئۇبْكا ئۆپكە، غەزەپ. 108 – 2. I 173 – 12.

өpkələdi ئۇبْكَلادِي: *ol aŋar өpkələdi* — ئۇ ئۇنىڭ كۆكرىكىگە ئۇردى. 243 – 14. I 416 – 5.
(ئۇبْكَلارْ – ئۇبْكَلاماكْ *өpkələr – өpkələmək*) 243 – 15. I 416 – 6.

өpkilədi ئۇبْكىلادِي ئۆپكىلىدى. 243 – 16. I 416 – 8.
(ئۇبْكىلارْ – ئۇبْكىلاماكْ *өpkilər – өpkiləmək*) 243 – 17. I 416 – 10.

өpkük ئۇبْكُكْ هۆپۈپ. چىگىلچە. 93 – 11، 70 – 10. I 148 – 16، 107 – 5.

өplən ئۇبْلانْ هۆپلەن، هۆپىگەن. 101 – 14. I 162 – 11.

өprüldi ئۇبْرُلْدِي هۆپلىتىلدى، ئوتلىتىلدى، ئىچۈرۈلدى. 193 – 4. I 326 – 15.
(ئۇبْرُلُرْ – ئۇبْرُلْماكْ *өprülür – өprülmək*) 193 – 5. I 327 – 1.

өprüxdi ئۇبْرُشْدِي هۆپلىتىشتى، ئوتلىتىشتى، ئىچۈرۈشتى. 182 – 29. I 309 – 6.
(ئۇبْرُشُورْ – ئۇبْرُشْماكْ *өprüxür – өprüxmək*) 183 – 2. I 309 – 9.

өpsədim ئۇبْسادِمْ ئۆپكۈم كەلدى، سۆيگۈم كەلدى. 213 – 10. I 363 – 18.

(ئۇبسارمەن – ئۇبساماك *epsərmən – epsəmək*) I ·11 – 213 ·2 – 364

epturdi ئۇبتۇردى، سۆيدۈردى· 173 – 17· I ·291 – 11·

(ئۇبتۇرۇر – ئۇبتۇرماك *eptürür – eptürmək*) 173 – 18· I ·291 – 12·

epüldi ئۇبۇلدى، ھۆپلەندى، ئوتلاندى، ئىچىلدى· 156 – 12· I ·259 – 12·

(ئۇبۇلۇر – ئۇبۇلماك *epülür – epülmək*) 156 – 15· I ·259 – 17·

epüm ئۇبۇم يوتۇم· 67 – 20· I ·102 – 17·

epündi ئۇبۇندى: *ol müŋ epündi* — ئۇ ئۆزىنى شورپا ئىچىۋاتقاندەك قىلىپ كۆرسەتتى· 160 – 16· I ·267 – 9·

(ئۇبۇنۇر – ئۇبۇنماك *epünür – epünmək*) 160 – 17· I ·267 – 10·

epüp ئۇبۇ ھۆپۈپ· 70 – 10· I ·107 – 5·

epürdi ئۇبۇردى ھۆپلەتتى، ئوتلاتتى، ئىچۈردى· 144 – 11· I ·237 – 4·

(ئۇبۇرۇ – ئۇبۇرماك *epürür – epürmək*) 144 – 12· I ·237 – 6·

epürgən ئۇبۇرگان ھۆپلىتىدىغان، ئوتلىتىدىغان· 130 – 1· I ·213 – 6·

epürttüm ئۇبۇرتتۇم ھۆپلەتتىم، ئىچۈردۈم· 1008 – 10· III ·581 – 11·

(ئۇبۇرتۇرمەن – ئۇبۇرتماك *epürtürmən – epürtmək*) III 1008 – 12· ·581 – 13·

epüx ئۇپۇش ئۆپۈشۈش، سۆيۈشۈش· 57 – 1· I ·82 – 12·

epüxdi ئۇبۇشدى ئۆپۈشتى، سۆيۈشتى· 147 – 17· I ·243 – 4·

(ئۇبۇشۇر – ئۇبۇشماك *epüxür – epüxmək*) 147 – 18· I ·243 – 6·

eq ئوچ ئۆچ، ئاداۋەت، كەك، ئىنتىقام· 45 – 4، 45 – 6، 50 – 14، 61 – 11، 61 – 11· I ·479 – 11· 70 – 9؛ 61 – 12، 140 – 7· II

eqəx ئۇجۇش ئۆچەكلىش، بەسلىشىش، باغلىشىش· 57 – 10· I ·83 – 4·

eqəxdi ئۇجۇشدى ئۆچەشتى، ئۆچەكەشتى· 148 – 6· I ·244 – 7·

(ئۇجۇشۇر – ئۇجۇشماك *eqəxür – eqəxmək*) 148 – 7· I ·244 – 9·

eqdi ئۇجدى: *ot eqti* — ئوت ئۆچتى· 135 – 16· I ·222 – 4·

(ئۇجار – ئۇجماق *eqər – eqmək*) 135 – 19· I ·222 – 8·

eqrüxdi ئۇجرۇشدى ئۆچۈرۈشتى· 183 – 17· I ·310 – 9·

(ئۇجرۇشۇر – ئۇجرۇشماك *eqrüxür – eqrüxmək*) I 183 – 20· ·310 – 12·

eqükdi ئۇجۇكدى ئۆچتى· 156 – 8· I ·259 – 7·

(ئۇجۇكار – ئۇجۇكماك *eqükər – eqükmək*) I 156 – 10· ·259 – 11·

əqürdi ئُجُرْدِي ئۆچۈردى. 144 – 24. I 238 – 12.

(ئُجُرُرْ – ئُجُرْماكْ *əqürür – əqürmək*) 145 – 6. I 239 – 2.

əqüt ئُجُتْ ئۆچ، ئىنتىقام. 50 – 14. I 70 – 9.

ər ئُورْ تون ياكى كەمزۈلنىڭ قولتۇقى. 46 – 4. I 63 – 3.

ərən ئُرَنْ ھەر نەرسىنىڭ ئەسكىسى، يامىنى. ئوغۇزچە. 68 – 26. I 105 – 3.

ərdək ئُرْدَكْ ئـــــــۆردەك. 88 – 18، 88 – 20، 176 – 25، 399 – 9، 423 – 17، 703 – 11، 981 – 1. I 140 – 10، 140 – 11، 297 – 13، 683 – 19؛ II 35 – 8؛ III 20 – 11، 533 – 17.

ərdi ئُورْدِي ئۆرۈدى. 141 – 1، 141 – 11. I 232 – 13، 233 – 9.

(ئُورارْ – ئُورْماكْ *ərər – ərmək*) 141 – 2، 141 – 13. I 232 – 15، 233 – 12.

ərdi ئُورْدِي ئۆرلىدى، چىقتى. 141 – 7. I 233 – 4.

ərgən ئُرْكَنْ، ئُرْكانْ قەيىش. ئوغۇزچە. 91 – 21، 158 – 5. I 146 – 6، 263 – 4.

ərgüq ئُرْكُجْ ئۆرۈمە چاچ. 82 – 25، 88 – 17. I 129 – 6، 140 – 8.

ərgüqləndi ئُرْكُجْلَنْدِي ئۆرۈمە چاچلىق بولدى. 240 – 13. I 410 – 17.

(ئُرْكُجْلَنُرْ – ئُرْكُجْلَنْماكْ *ərgüqlənür – ərgüqlənmək*) 240 – 14. I 411 – 2.

ərk ئُرْكْ باشباغ، ئات – ئۇلاغنىڭ باشبېغى؛ ئات چۇشىكى. 44 – 11. I 60 – 10.

ərklədi ئُرْكْلادِي ئارقانلىدى، ئارقانداپ قويدى. 1019 – 13. III 601 – 6.

(ئُرْكْــــلارْ – ئُرْكْلامـــــاكْ *ərklər – ərkləmək*) 1019 – 15. III 601 – 9.

ərkü ئُرْكُو ئۆركەچ. تۆگىنىڭ لوكىسى. 108 – 19. I 174 – 15.

ərküq ئُرْكُجْ ئۆركەش. 82 – 24. I 129 – 4.

ərküq ئُرْكُجْ تۆمۈر ئوچاق، ئوچئاياغ. 82 – 26. I 129 – 7.

ərküqləndi ئُرْكُجْلَنْدِي ئۆركەشلەندى. 240 – 11. I 410 – 14.

(ئُرْكُجْلَنُرْ – ئُرْكُجْلَنْماكْ *ərküqlənür – ərküqlənmək*) 240 – 12. I 410 – 15.

ərküqləndi ئُرْكُجْلَـــنْدِي: *axïq ərküqləndi* ـــ قازان ئوچ پوتلوق ئوچاققا ئېسىلدى. 240 – 16. I 411 – 4.

(ئُرْكُجْلَنُرْ – ئُرْكُجْلَنْماكْ *ərküqlənür – ərküqlənmək*) 240 – 17. I 411 – 5.

ərləndi ئۇرلەندى، پەيدا بولدى· 201 – 9· I 341 – 8·

(ئۇرلەنۈر – ئۇرلەنمەك *ərlənür – ərlənmək*) 201 – 10· I 341 – 9·

ərmə ئۇرما: — ئۆرۈمە چاچ· 108 – 28· I 175 – 8·

ərnərdi ئۇرنەكەردى ئۆچكدى، ئاقاردى· 222 – 15· I 380 – 4·

(ئۇرنەكـــرۈر – ئۇرنەكەرمـــەك *ərnərür – ərnərmək*) 222 – 16· I 380 – 5·

ərqük ئۇرجۇك ئۆرۈلگەن چاچ· ئوغۇزچە· 88 – 17· I 140 – 8·

ərt ئۇرت ئوت، يانغىن· 44 – 2· I 59 – 18·

ərtədi ئۇرتادى ئۆرتىدى، كۆيدۈردى، ياندۇردى· 210 – 26· I 359 – 3·

(ئۇرتار – ئۇرتامەك *ərtər – ərtəmək*) 210 – 27· I 359 – 5·

ərtəldi ئۇرتلـــدى ئـۆرتەلـدى، كـۆيدۈرۈلدى· 192 – 11· I 325 – 12·

(ئۇرتەلۈر – ئۇرتەلمەك *ərtəlür – ərtəlmək*) 192 – 12· I 325 – 14·

ərtəndi ئۇرتەندى ئۆرتەندى، كۆيدى· 196 – 14· I 333 – 3·

(ئۇرتەنۈر – ئۇرتەنمەك *ərtənür – ərtənmək*) 196 – 15· I 333 – 4·

ərtətti ئۇرتەتتى ئۆرتەتتى، كۆيدۈرگۈزدى· 203 – 3· I 344 – 11·

(ئۇرتەتۈر – ئۇرتەتمەك *ərtətür – ərtətmək*) 203 – 4· I 344 – 13·

ərtəxdi ئۇرتەشدى ئۆرتەشتى، كۆيدۈرۈشتى· 182 – 3· I 307 – 11·

(ئۇرتەخۈر – ئۇرتەخمەك *ərtəxür – ərtəxmək*) 182 – 6· I 307 – 15·

ərtkün ئۇرتكۈن چەش، خامان· 997 – 16، 398 – 10· III 563 – 8؛ I 682 – 5·

ərtmən ئۇرتمان ئۆگزە· 997 – 15· III 563 – 7·

ərtti ئۇرتتى ياپتى، يوشۇردى· 1006 – 23· III 578 – 13·

(ئۇرتار – ئۇرتمەك *ərtər – ərtmək*) 1006 – 24· III 578 – 14·

ərtük ئۇرتۈك يوپۇق· 88 – 14، 88 – 15· I 140 – 4، 140 – 6·

ərtüldi ئۇرتۈلدى قاپلاندى، يېپىلدى؛ تۇتۇلدى· 192 – 6· I 325 – 6·

(ئۇرتۈلۈر – ئۇرتۈلمەك *ərtülür – ərtülmək*) 192 – 8· I 325 – 9·

ərtündi ئۇرتۈندى يېپىندى· 196 – 11· I 332 – 18·

(ئۇرتۈنۈر – ئۇرتۈنمەك *ərtünür – ərtünmək*) 196 – 13· I 333 – 1·

ərtüxdi ئۇرتۈشدى يوشۇرۇشتى· 181 – 24· I 307 – 6·

(ئۇرتۈشۈر – ئۇرتۈشمەك *ərtüxür – ərtüxmək*) 182 – 2· I 307 – 9·

ərük ئۇرۈك ئۆرۈمە· 63 – 22· I 94 – 17·

ərülədi ئۇرولادى ئۆرە تۇرغۇزۇپ بوغۇزلىدى· 238 – 1· I 407 – 3·

(ئۇرولار – ئۇرولاماق *ərülər – ərüləmək*) 238 – 2· I 407 – 5·

ərüldi ئۇرۇلدى ئۆرۈلدى· 158 – 5· I 263 – 4·

(ئۇرُلُرْ – ئۇرُلْماقْ *ərülür – ərülmək* 158 – 6· I 263 – 5·

ərümqük ئۇرُمْجُكْ ئۆمۈچۈك· 126 – 8· I 206 – 11·

ərüŋ ئۇرُنْكْ ئۆرۈم· پالچىغا بېرىلىدىغان ھەق· 112 – 18· I 181 – 15·

ərüxdi ئۇرُشْدِي ئۆرۈشتى· 150 – 7· I 247 – 18·

(ئۇرُشُورْ – ئۇرُشْماكْ *ərüxür – ərüxmək* 150 – 9· I 248 – 3·

əstikti ئۇسْتِكْتِي ئىستىكىنى بىلدۈردى· 191 – 19· I 324 – 11·

(ئۇسْتِكارْ – ئۇسْتِكْماكْ *əstikər – əstikmək* 191 – 20· I 324 – 13·

əsüglədi ئۇسُكْلادِي: *ol kiritlik əsüglədi* — ئۇ قۇلۇپنى ئاچقۇچ سالماي پەم بىلەن ئاچتى. كەنچەكچە· 235 – 16· I 402 – 11·

(ئۇسُكْلارْ – ئۇسُكْلاماكْ *əsüglər – əsügləmək* 235 – 17· I 402 – 13·

ət ئۇتْ تام ياكى ياغاچ تۆشۈكى· 45 – 1، 492 – 5· I 61 – 7؛ 165 – 15· II

ət ئۇتْ ئۆت، ئۆت خالتىسى· 45 – 2· I 61 – 9·

ətədi ئاتادِي ئۆتىدى، تۆلىدى· 878 – 3· III 344 – 7·

(ئاتارْ – ئاتاماكْ *ətər – ətəmək* 878 – 4· III 344 – 9·

ətəldi ئاتْلدِي كۆچەندى· 156 – 21· I 260 – 4·

(ئاتُلورْ – ئاتْلماكْ *ətəlür – ətəlmək* 156 – 22· I 260 – 5·

ətəmix ئاتَمِشْ ئۆتەمىش. ئەرلەر ئىسمى· 83 – 14· I 130 – 19·

ətki ئاتْكِي بەدەل، ھەق. چىگىلچە· 108 – 4· I 173 – 15·

ətkündi ئاتْكُنْدِي ئاڭلىغىنىدەك ھېكايە قىلدى· 161 – 2· I 268 – 10·

ətkündi ئاتْكُنْدِي دوربىدى، تەقلىد قىلدى· 199 – 9· I 337 – 16·

ətkünq ئاتْكُنْجْ ھېكايە، ئۆتكەن - كەچكەن ئىشلار· 133 – 6· I 218 – 10·

ətkürdi ئاتْكُرْدِي ئۆتكۈزدى، سۈردى، ئەۋەتتى· 179 – 12· I 302 – 13·

(ئاتْكُرُرْ – ئاتْكُرْماكْ *ətkürür – ətkürmək* 179 – 15· I 302 – 18·

ətləxdi ئاتْلَشْدِي: *ətləxdi nəŋ* — ئۆتمىتۆشۈك قىلىنغان نەرسە. 187 – 22· I 317 – 19·

(ئاتْلَشُورْ – ئاتْلَشْماكْ *ətləxür – ətləxmək* 187 – 22· I 317 – 20·

ətləxdi ئاتْلَشْدِي: *alplar ətləxdi* — باتۇرلار ئۇرۇشتى، بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈشتى· 187 – 24· I 318 – 1·

(ئاتْلَشُورْ – ئاتْلَشْماكْ *ətləxür – ətləxmək* 187 – 25· I 318 – 2·

ətlük ئاتْلُكْ ئۆگۈت، نەسىھەت· 87 – 22· I 138 – 10·

ətmək أُتماكْ نان· 616 – 21، 735 – 15· II 404 – 2؛ III 78 – 8·

ətnü أُتنُو ئۆتنه· 109 – 10· I 176 – 8·

ətrük أُتْرُكْ ئۆتروك، هىيلىگەر، ئالدامچى، يالغانچى. ئوغۇزچه· 87 – 13، 87 – 15· I 137 – 19، 138 – 1·

ətrüldi أُتْرُلْدِي ئۇشكۇرتۇلدى، چېلىندى· 193 – 21· I 328 – 3·

(أُتْرُلُرْ – أُتْرُلْماكْ ətrülür – ətrülmək) 193 – 22· I 328 – 5·

ətrüm أُتْـــرُمْ سۇرگـه دورىسى· 90 – 26، 179 – 12· I 144 – 13، 302 – 13·

ətrüxdi أُتْرُشْدِي: olar bir birgə bitik ətrüxdi — ئۇلار بىر – بىرىگه خەت ئەۋەتىشتى· 183 – 4· I 309 – 11·

(أُتْرُشُـــورْ – أُتْرُشْـــماكْ ətrüxür – ətrüxmək) 183 – 5· I 309 – 13·

ətsədi أُتسادِي ئۆتكۈسى كەلدى· 213 – 16· I 364 – 9·

(أُتْسارْ – أُتْساماكْ ətsər – ətsəmək) 213 – 17· I 364 – 10·

ətti أُتِّي ئۆتتى· 140 – 4· I 230 – 20·

(أُتارْ – أُتْماكْ ətər – ətmək) 140 – 6· I 231 – 3·

əttürdi أُتُّردِي چالدۇردى· 173 – 22· I 292 – 5·

(أُتُّرُرْ – أُتُّرْماكْ əttürür – əttürmək) 173 – 24· I 292 – 8·

ətük أُوتُكْ هېكايه، چۆچەك؛ ئۆتۈنۈش· 63 – 1، 160 – 29· I 93 – 2، 268 – 7·

ətük أُتُكْ ئۆتۈگ ~ ئۆتۈك. ئىچ ئۆتۈش ۋه قۇسۇش كېسىلى· 63 – 4، 63 – 4· I 93 – 5، 93 – 6·

ətükən أُتوكانْ ئۆتۈكەن· يەر ئىسمى· 115 – 21· I 186 – 7·

ətüklüg أُتُكْلُكْ: ətüklüg kixi — (خاقاندىن) بىر ئۆتۈنۈشى بار كىشى· 126 – 6· I 206 – 8·

ətündi أُتُنْدِي هال ئېيتتى، ئۆتۈندى، ئىلتىماس قىلدى· 160 – 29· I 268 – 7·

(أُتُنُورْ – أُتُنْماكْ ətünür – ətünmək) 161 – 3· I 268 – 11·

ətünq أُتُنْجْ ئۆتنه، قەرز. ئوغۇزچه· 110 – 15، 1022 – 23· I 177 – 13؛ III 607 – 10·

ətürdi أُتُرْدِي چالدى· 144 – 14· I 237 – 8·

(أُتُرُرْ – أُتُرْماكْ ətürür – ətürmək) 144 – 15· I 237 – 9·

ətürdi أُتُرْدِي تەشتى· 144 – 19· I 238 – 4·

(أُتُرُرْ – أُتُرْماكْ ətürür – ətürmək) 144 – 20· I 238 – 5·

ətürdi ئۇتۇردى ئويدۇردى، ئەسلەتتى، ئويلاتتى. 207 – 19. I 353 – 10.
(ئوتۇرۇر – ئوتۇرماك ətürür – ətürmək) 207 – 21. I 353 – 13.
ətüx ئۇتۇش ئويۇندا ئۆتۈش. 57 – 5. I 82 – 16.
əv ئۆ ئۆي. 72 – 5. I 110 – 12.
əwüt ئۇت ئۆگۈت، نەسىھەت. 87 – 22. I 138 – 10.
əxərdi ئاشىرىدى قاراڭغۇلاشتى. 146 – 6. I 240 – 11.
(ئاشارۇر – ئاشىرماك əxərür – əxərmək) 146 – 7. I 240 – 13.
əxərgən ئاشىركان كۆزى قاراڭغۇلىشىپلا تۇرىدىغان. 130 – 13. I 214 – 3.
əxün ئاشۇن ئۆشنە، دولا. 69 – 11. I 106 – 1.
əyəz ئايز بىر خىل پاشا. ئوغۇزچە. 74 – 15. I 114 – 2.
əylə ئايلا چۈش ۋاقتى. ئوغۇزچە. 96 – 12. I 154 – 1.
əz ئوز ئۆز. 46 – 10، 53 – 25، 292 – 24، 329 – 12، 354 – 5، 512 – 4، 516 – 5، 694 – 20. I 63 – 10، 76 – 11، 499 – 19، 563 – 15، 607 – 5؛ II 205 – 17، 214 – 10؛ III 4 – 11.
əz ئوز جىلغا. 46 – 23. I 64 – 8.
əz ئوز: *əz kixi* — ئۆز كىشى، يېقىنى. 46 – 24. I 64 – 9.
əz ئوز يۈرەك ۋە قورساقتا ئوخشاش ئىچكى ئەزالار. 46 – 26. I 64 – 12.
əz ئوز ئۆزەك، تومۇر. 47 – 1. I 64 – 14.
əz ئوز: *əz kunukï* — روھ، جان. 47 – 4. I 64 – 19.
əz kənd ئوز كەنت ئۆزكەنت. شەھەر ئىسمى. 262 – 24. I 449 – 2.
əz qənd ئوز جەنت ئۆزچەنت. شەھەر ئىسمى. 801 – 13. III 206 – 5.
əzək ئازك ئۆزەك، گۈرەن تومۇر. 65 – 10. I 97 – 13.
əzəklədi ئازكلادى ئۆزەك تومۇرىنى كەستى. 235 – 11. I 402 – 5.
(ئازكلار – ئازكلاماك əzəklər – əzəkləmək) 235 – 13. I 402 – 8.
əzi ئازى ئۆزە. ئىككى تاغ ئارىسىدىكى كەڭ يول. چىگىلچە. 78 – 10. I 121 – 1.
əzlədi ئازلادى ئۆزلۈك قىلدى. 220 – 18. I 376 – 21.
(ئازلار – ئازلاماك əzlər – əzləmək) 220 – 19. I 377 – 1.
əzlük ئوزلۇك ئۆزلۈك، خۇسۇسىي، ئۆزىگە خاس ئات. 1015 – 27. III 595 – 5.
əznədi ئازنادى ياندى، قارشى چىقتى. 222 – 2. I 379 – 9.

(اُزْنارْ – اُزْناماكْ *əznar – əznəmək*) 222 – 3· I 379 – 11·

əztikti اُوزْتكْتي ئىستىكىنى بىلدۇردى. 191 – 21· I 324 – 14·

əzük اُزُكْ خوتۇنلارغا بېرىلگەن لەقەم. 64 – 28، 64 – 28، 64 – 29·
I 96 – 13، 96 – 14، 96 – 15·

əzük اُزُكْ ئويۇلۇپ كېتىپ كۆل بولۇپ قالغان يەر. 65 – 8· I 97 – 10·

əż اُوذْ ۋاقىت. 833 – 13، 834 – 15· III 264 – 1، 265 – 12·

əżgix اُذْكشْ ئۆزگىش. قەبىلە ئىسمى. 83 – 18· I 131 – 4·

əżlək اُذْلَـــكْ زامان. 87 – 28، 43 – 16، 73 – 10، 88 – 2، 551 – 12، 581 – 19، 641 – 8، 641 – 11، 664 – 20، 722 – 11، 864 – 12، 1006 – 25· I 138 – 17، 58 – 10، 112 – 6، 139 – 1: II 282 – 2، 338 – 8، 445 – 2، 445 – 5، 490 – 1: III 54 – 15، 321 – 8، 578 – 16·

əżrüldi اُذْرُلْدي ئاجرالدى، تاللاندى. 194 – 2· I 328 – 13·

(اُذْرُلْرْ – اُذْرُلْماكْ *əżrülür – əżrülmək*) 194 – 5· I 328 – 17·

əżrüm اُذْرُمْ ھەر نەرسىنىڭ تاللانغىنى، خىلى، ياخشىسى. 91 – 2· I 144 – 17·

əżründi اُذْرُنْـــدي: *əzründi nəŋ* — تاللانغان نەرسە. 121 – 24· I 197 – 6·

əżrüx اُذْرُشْ تاللىۋېلىش، تاللىۋېلىش ئىختىيارى. 83 – 16· I 131 – 2·

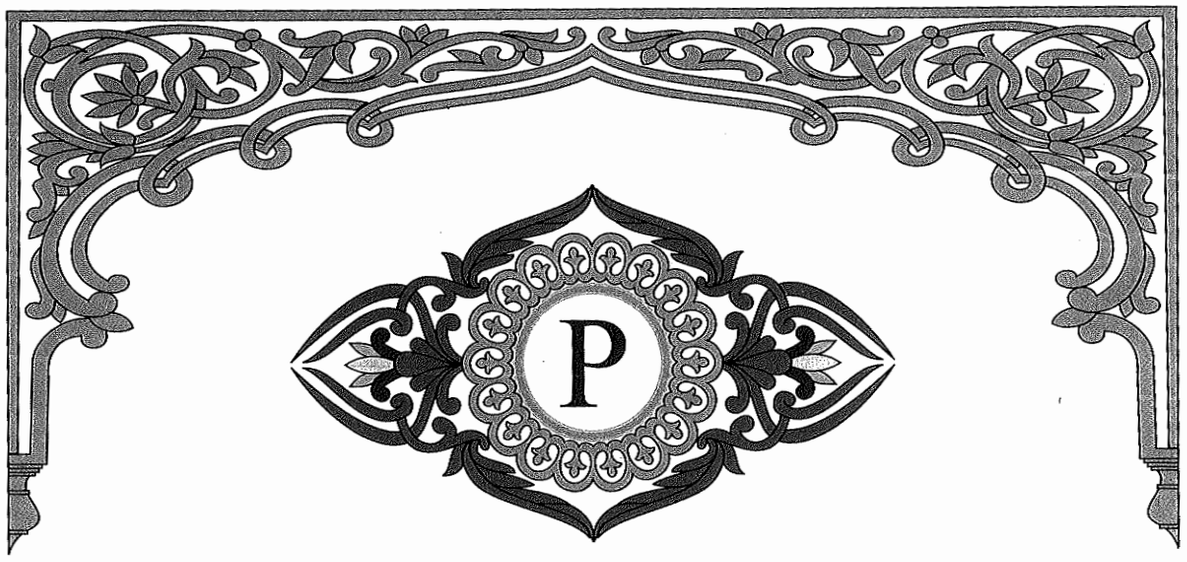
əżrüxdi اُذْرُشْدي: *ol maŋa tawar əzrüxdi* — ئۇ ماڭا تاۋار تاللىشىپ بەردى. 184 – 15· I 311 – 18·

(اُذْرُشُـــورْ – اُذْرُشْـــماكْ *əżrüxür – əżrüxmək*) 184 – 16· I 312 – 1·

əżürdi اَذْرْدي ئايرىدى، تاللىدى. 145 – 19· I 239 – 14·

(اَذْرُرْ – اَذْرْماكْ *əżirür – əżirmək*) 145 – 20· I 239 – 15·

əżürgən اُذْرْكانْ تاللايدىغان. 130 – 11· I 213 – 20·

pamuk, بَمُقْ، بـامُقْ پاختا. ئوغۇزچه. 288 – 8، 945 – 7· I 492 – 10، III 473 – 16·

part يَـــرْتْ سـۇ ئىچىدىغان قاچا. ئوغۇزچه. 260 – 13، 81 – 2· I 444 – 7، 125 – 9·

part purt يَرْتْ يُرْتْ: *part purt tutti* — كاپلا قىلىپ تۇتۇۋالدى. 260 – 14· I 444 – 8·

pat بَتْ چۆكمه، دۇر. 245 – 24· I 419 – 17·

pat بَتْ پات، چاپسان. 245 – 25· I 419 – 18·

patoqa بَتْغا تۇماقچىلارنىڭ كېسىمچى تاختىسى. 323 – 6· I 553 – 1·

patïoq بَتِغْ پېتىق. دەريا ۋە ئېقىنلارنىڭ چوڭقۇر يېرى. 281 – 27· I 481 – 7·

patladï بَتْلادِي پاتلىدى. 905 – 3· III 397 – 4·

(بَتْلارْ – بَتْلاماقْ *patlar – patlamak*) 905 – 4· III 397 – 6·

patman بَتْمانْ پاتمان. 337 – 15· I 578 – 13·

patrux بَتْـرُشْ: *patrux suv* — لاي سۇ، دۇغلاشقان سۇ. 350 – 20· I 600 – 11·

patruxdï بَتْرُشْدِي پاتۇرۇشتى. 556 – 5· II 291 – 1·

(بَتْرُشُورْ – بَتْرُشْماقْ *patruxur – patruxmak*) 556 – 7· II 291 – 3·

patsïoq بَتْسِغْ: *kün patsïoq* — كۈنپېتىش، غەرب. 352 – 17· I 604 – 5·

pattï بَتِّي پاتتى، چۆكتى. 632 – 6· II 428 – 13·

(بَتارْ – بَتْماقْ *patar – patmak*) 632 – 8· II 428 – 16·

paturdï بَتُرْدِي پاتۇردى؛ يوشۇردى. 456 – 12· II 95 – 12·

(بَتُرُرْ – بَتُرْماقْ *paturur – paturmak*) 456 – 16· II 95 – 18·

paturoqan بَتُرْغانْ پاتۇرىدىغان. يوشۇرىدىغان. 390 – 9. I 669 – 13.

pəqəl بَجَلْ پەچىلغان. 299 – 8. I 510 – 6.

pəqənək بَجانَكْ پەچەنەك. قەبىلە ئىسمى. 370 – 15. I 635 – 12.

pəqənək بَجـــانَكْ، بَجَـــنَكْ پەچەنەك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 370 – 16. I 635 – 14.

pəqkən بَجْكَـــــمْ بەلگە، نىشان. 367 – 1، 367 – 5. I 629 – 16، 630 – 1.

pəqkəmləndi بَجْكَمْلَـــنْدِي: *ər pəqkəmləndi* — ئادەم بەلگە تاقىدى. 617 – 22. II 405 – 15.

(بَجْكَمْلَنُورْ – بَجْكَمْلَنْماكْ *pəqkəmlənür – pəqkəmlənmək*) 617 – 23. II 405 – 17.

pəqküm بَجْكُمْ ئۆينىڭ سۇپىسى. 367 – 12. I 630 – 16.

piqək بجَكْ، بجاكْ پىچاق. 292 – 22، 360 – 13، 534 – 10، 550 – 21، 579 – 20، 579 – 22، 602 – 21، 604 – 13، 611 – 18، 632 – 1، 645 – 21، 651 – 3، 657 – 5، 703 – 28، 751 – 18، 758 – 5، 815 – 18، 880 – 8، 890 – 23، 911 – 8، 947 – 10. I 499 – 18، 617 – 19؛ II 249 – 1، 280 – 14، 334 – 17، 335 – 2، 394 – 12، 428 – 2، 454 – 6، 465 – 1؛ III 21 – 17، 110 – 7، 123 – 2، 231 – 13، 348 – 11، 368 – 17، 409 – 12، 477 – 9.

piqəklədi بجَكْـــلادِي پىچاقلىدى، پىچاق بىلەن ئۇردى. 940 – 14. III 464 – 15.

(بجَكْـــلارْ – بجَكْلامـــاكْ *piqəklər – piqəkləmək*) 940 – 15. III 464 – 17.

piqəkləndi بجاكْلَنْدِي پىچاقلاندى، پىچاقلىق بولدى. 606 – 16. II 385 – 2.

(بجـــاكْلَنُورْ – بجاكْلَنْمـــاكْ *piqəklənür – piqəklənmək*) 606 – 17. II 385 – 4.

pistik بسْـــتِكْ ئېگىرىش ئۇچۇن ئېتىپ تەييارلاپ قويۇلغان پىلتە، ئۇچ. چىگىلچە. 362 – 20. I 621 – 15.

pistik بسْتِكْ پىلىك، چىراغ پىلىكى. ئارغۇچە. 362 – 21. I 621 – 17.

pitrik بِتْرِكْ جىگدىلەك. 362 – 18. I 621 – 13.

pitrik بِتْرِكْ پىستە. ئارغۇچە. 362 – 19. I 621 – 14.

pïqdï بجْدِي پىچتى، كەستى. 406 – 8. II 3 – 12.

(بجارْ – بجْماقْ *pïqar – pïqmaq*) 406 – 9. II 3 – 13.

pïqoqas بجْغاسْ پۇتۇم. ئەل ئارىسىدا قىلىنغان ۋەدە. 350 – 1، 350 – 3.
I 599 – 7، 599 – 9.

pïqoqïl بجْغلْ قول ۋە پۇتتىكى يىرتقلار. 365 – 21. I 627 – 13.

pïqoquq بجْغُوجْ قايچا. 344 – 28. I 590 – 10.

pïqïoq بجغْ پىچىم، ۋەدە، ئەھدە. 281 – 28. I 481 – 8.

pïqïldï بجلْـــدي پىچىلدى، تىلىندى، كېسىلدى. 493 – 26. II 169 – 10.

(بجلُـــورْ – بجلْمـــاقْ *pïqïlur – pïqïlmak*) 493 – 27. II 169 – 12.

pïqïloqan بجلْغانْ يىرىق. 392 – 24. I 674 – 1.

pïqïm بيجمْ پىچىم، تىلىم. 301 – 14. I 513 – 17.

pïqïndi بجنْدي پىچىۋاتقانده‌ك كۆرۈندى. 508 – 13. II 198 – 14.

(بجـــنُورْ – بجنْمـــاقْ *pïqïnur – pïqïnmak*) 508 – 15. II 198 – 17.

pïqïx بجشْ يىرتىش. 278 – 15. I 475 – 5.

pïqïxdï بجشْـــدي پىچىشتى، كېسىشتى، تىلىشتى. 469 – 22. II 121 – 16.

(بجشُـــورْ – بجشْـــماقْ *pïqïxur – pïqïxmak*) 470 – 1. II 122 – 3.

pïqma بجْمـــا: *pïqma y orïnqoqa* — ئورۇلغان بېده. 328 – 29. I 561 – 15.

pïqturdï بجتُـــرْدي پىچتۇردى، كەستۇردى، تىلدۇردى. 530 – 18. II 241 – 14.

(بجتُـــرُرْ – بجتُرْمـــاقْ *pïqturur – pïqturmak*) 530 – 19. II 242 – 1.

pït بتْ پىت. 245 – 28، 905 – 8. I 420 – 3؛ III 397 – 11؛

pïtladï بتْلادي پىت باقتى. 905 – 8. III 397 – 11.

(بتْلارْ – بتْلاماقْ *pïtlar – pïtlïmak*) 905 – 9. III 398 – 1.

pïxdï بشْدي پىشتى، پىشىلدۇردى. 412 – 10. II 15 – 9.

(بشْمازْ – بشْماقْ *pïxmaz – pïxmak*) 412 – 12. II 15 – 13.

pïxïoq بشغْ پىششىق. 282 – 17، 282 – 18، 282 – 19، 346 – 25، 495 – 20، 707 – 24، 926 – 3. I 482 – 13، 482 – 16، 594 – 9؛ II 173 – 1؛ III 28 – 13، 437 – 16.

pïxïoqladï بشغْلادي پىششىقلىدى، پىشۇردى. 937 – 10. III 458 – 9.

(بشغلارْ – بشـــغلاماقْ *pïxïoqlar – pïxïoqlamaq*) III ·11 – 937 ·11 – 458

pïxïk, بشـــــقْ پـشششـق. 287 – 13، 707 – 25· I 491 – 5: III ·13 – 28

pïxurdï بشُرْدِي پـشـوُردى. 460 – 10· II 103 – 6·

(بشُرُرْ – بشُرْماقْ *pïxurur – pïxurmaq*) 460 – 11· II 103 – 8·

pov بُـــوقْ پوؤ. نـانـنـاڭ ئوُسـتـنـده پـەيدا بولغـان كـوّك. 786 – 24· III ·9 – 178

pəxkəl بُشْكالْ پوشكال. خاقانيه تـلـدا. 366 – 1· I 628 – 4·

puhsadï بُخْســـــادِي پوُخســـنـدى، بويوُنتـاؤلـق قـلـدى. 899 – 25· III ·13 – 386

(بُخْســـارْ – بُخْســـاماقْ *puhsar – puhsamaq*) III ·27 – 899 ·16 – 386

puqoqak, بُجْغاقْ دائـرىنـنـاڭ ئوتتوُرىسـدىن كـېسـىپ ئوّتكـەن سـىزىق. 354 – ·18 I 608 – 1·

puqoqak, بُجْغاقْ بوُلوُڭ، بوُلوُڭ - پوُچقاق. 354 – 20· I 608 – 4·

puqoqak, بُجْغاقْ پوُچقاق تېره. 354 – 21· I 608 – 5·

puqoqak,landï بُجْغَقْلَنْدِي پوُچقاقلاندى ~ پوُچماقلاندى. 614 – 1· II 398 – 9·

(بُجْغَقْلَنُورْ – بُجْغَقْلَنْماقْ *puqoqaklanur – puqoqaklanmaq*) 614 – ·3 II 398 – 12·

puquk, بُجُقْ پوُچوُق، كـەمـتوُك، كـېسـلـگـەن، پوُچوُلغان نەرسـه. 286 – 17، ·18 – 286 I 489 – 11، 489 – 13·

pusdï بُسْدِي پـسـتـىرما قـلـدى، مۆكتى. 410 – 20· II 13 – 4·

(بُسارْ – بُسْماقْ *pusar – pusmaq*) 410 – 22· II 13 – 7·

pusuoq بُسُغْ بوّكـتوُرمـه، پـسـتـىرمـا. 282 – 7· I 481 – 20·

pusuoqluoq بُسُغْلُغْ: *pusuoqluoq yaoqï* — يوشـوُرۇنوُقـلـوُق يېغـا. 377 – 17· I ·16 – 646

pusuk,tï بُسُقْتِي پـسـتـىرمـىغا چوُشوُپ قالدى. 489 – 21· II 160 – 9·

(بُســـقارْ – بُســـقْماقْ *pusukar – pusukmaq*) II ·22 – 489 ·11 – 160

pusuxdï بُسُشْدِي پـسـتـىرما قويوُشتى. 477 – 3· II 136 – 2·

(بُسُشُـــورْ – بُسُشْـــماقْ *pusuxur – pusuxmaq*) II ·4 – 477 ·4 – 136

put بُوتْ پوُت، يوتا. 780 – 5· III 165 – 16·

putak, بُتَقْ، بُتـاقْ پـوْتاق. 286 – 5، 45 – 16، 131 – 7، 138 – 13، 214 – 19، 286 – 10، 606 – 6. I 488 – 16، 62 – 3، 215 – 10، 227 – 16، 366 – 15، 489 – 2؛ II 384 – 8.

putak,ladï بُتَقْلادِي پوْتـمدى. 938 – 3. III 460 – 1.

(بُـتَقْلارْ – بُتَقْلامـاقْ *putakłar – putakłamak*) III 938 – 4. 460 – 3.

putak,landï بُتَقْلَـنْدِي پـوْتاقلاندى، شـاخلاندى؛ تارمـاقلاندى. 606 – 4. II 384 – 5.

(بُتَقْلَنُورْ – بُتَقْلَنْمـاقْ *putakłanur – putakłanmak*) II 606 – 6. 384 – 8.

putandï بُتَنْدِي پوْتالـدى. 508 – 10. II 198 – 10.

(بُتَـنُورْ – بُتَنْمـاقْ *putanur – putanmak*) II 508 – 12. 198 – 13.

putar بُتَرْ ئۆرۈش يـىپ. 274 – 8. I 467 – 5.

Putïdï بُتِيدِي پوْتـمدى. 938 – 5. III 460 – 4.

putïk, بُتِقْ پـوْتاق، شـاخ. 286 – 1، 704 – 23، 732 – 22، 735 – 23، 749 – 8، 753 – 4، 761 – 13. I 488 – 12؛ III 23 – 13، 73 – 16، 79 – 7، 104 – 15، 113 – 3، 129 – 4.

putïk, بُتِقْ كـىچـىك تۇلۇم. قەشقەرچە. 286 – 2. I 488 – 13.

putïk, بُتِقْ ئـاتـنـىڭ شـىراق تېرىسـىدىن قىلىنغان تۇلـۇم. 286 – 3. I 488 – 14.

putladï بُتْلادِي پوْتـمنى چـىشلـىدى. 905 – 5. III 397 – 7.

(بُتْلارْ – بُتْلاماقْ *putlar – putlamak*) III 905 – 7. 397 – 10.

puxak, بُشَـــقْ غـەمكـىن، ئـىچـى پوْشـقاق. ئوغـوز ژە باشـقىلارنـىڭ تىلـىـدا. 287 – 11. I 491 – 3.

puxdum بُشْدُمْ ئـىچـىم پوْشتى، زېرىكتىم. 411 – 22. II 14 – 17.

(بُشْـمازْمَنْ – بُشْـماقْ *puxmazmən – puxmak*) II 411 – 23. 14 – 19.

puxuoq بُشُغْ ئـىچ پوْشوْقى. 282 – 24. I 483 – 1.

puxurdï بُشُرْدِي پوْشوْردى. 460 – 8. II 103 – 3.

(بُشُرُرْ – بُشُرْماقْ *puxurur – puxurmak*) II 460 – 9. 103 – 4.

pük بُوكْ پوك، پوككا. 787 – 14. III 180 – 2.

püskəq بُسْكاجْ كاكچا. 345 – 3. I 590 – 17.

püstüli بُسْتُلِي لويلا. 343 – 14، 373 – 25. I 588 – 20، 641 – 6.

püsük بُسُـــكْ: *ol kulïn püsük püsdi* — ئـۇ قوللـنى قـاتتـق بېكـنـدۇردى. 293 – 8· I 500 – 10·

pütkü بُتْكُو چوڭ تەرەت. 327 – 12· I 560 – 3·

pütrüxdi بُتْرُشْـــدِ چـنـپـۇتـتـۇرۇشـتى، ئـقـرار قـلـدۇرۇشـتى. 556 – 1· II 290 – 13·

(بُتْرُشُـورْ – بُتْرُشْـماكْ *pütrüxür – pütrüxmək*) 556 – 3· II 290 – 16·

putsədi بُتْسادِ پۇتەي دېدى، ساقـيـاي دېدى. 899 – 23· III 386 – 10·

(بُتْســـارْ – بُتْســـاماكْ *pütsər – pütsəmək*) 899 – 24· III 386 – 12·

pütti بُتّي پۇتتى، چـنـپـۇتتى، ئـشـەندى. 632 – 9· II 429 – 1·

(بُتارْ – بُتْماكْ *pütər – pütmək*) 632 – 14· II 429 – 9·

pütün بُتُنْ، بُتُونْ پۇتۇن، ساق، مۇكەممەل؛ ئـشـەنچلـيك. 303 – 15، 303 – 13، 177 – 22· I 518 – 2، 517 – 19، 299 – 7·

pütünlədi بُتُنْلادِ هەقـمـتـنـى تەكـشۇردى. 941 – 21· III 467 – 8·

(بُتُـــنْلارْ – بُتُنْلامـــاكْ *pütünlər – pütünləmək*) 941 – 22· III 467 – 10·

pütürdi بُتُرْدِ پۇتۇردى ~ پۇتـتـۇردى، ساقـايـتـتى. 456 – 7· II 95 – 4·

(بُتُرُرْ – بُتُرْماكْ *pütürür – pütürmək*) 456 – 11· II 95 – 10·

qa // qə جا ئوخشىتىش قوشۇمچىسى. 846 – 1· III 287 – 12·

qabaq جَبْقْ بىر خىل كىچىك بېلىق. 289 – 8· I 494 – 5·

qaoɣïoɣ جَغغْ قامچا ئۇچى، چۇچىسى. 562 – 4· II 302 – 5·

qaoɣïladï جَغِيلادِي چۇرقىرىدى، ۋارقىرىدى. 928 – 12· III 442 – 6·

qaoɣïladï جَغِيلادِي شارقىرىدى. 928 – 13· III 442 – 7·

(شَغِيلاڭ – شَغِيلاماقْ *xaoɣïlar – xaoɣïlamak*) 829 – 14· III 442 – 9·

qaoɣïr جَغِرْ شىرنە. 276 – 4، 976 – 20· I 470 – 12؛ III 526 – 3·

qaoɣïr جَغِرْ ھاراق، شاراب، ئىچىملىك. 276 – 5، 666 – 5، 901 – 20·
I 470 – 13؛ II 492 – 17؛ III 390 – 15·

qaoɣïr جَغِرْ چىغىر يول. 276 – 7· I 470 – 15·

qaoɣïrladï جَغِرْلادِي شەربەت قىلدى. 934 – 1· III 452 – 1·

(جَغِرْلارْ – جَغِرْلاماقْ *qaoɣïrlar – qaoɣïrlamak*) III 934 – 2·
452 – 3·

qaoɣïrlandï جَغِرْلَنْدِي شەربەتلىك بولدى، شارابلىق بولدى. 608 – 5· II 388 – 9·

(جَغِرْلَنُورْ – جَغِرْلَنْماقْ *qaoɣïrlanur – qaoɣïrlanmak*) II 608 – 6·
388 – 11·

qaoɣïrlïoɣ جَغِرْلِغْ: *qaoɣïrlïoɣ ər* — چاغىرى (شارابى) بار ئادەم. 376 – 11·
I 644 – 4·

qaoɣla جَغْلا چاغلا. يەر ئىسمى. 328 – 7· I 561 – 12·

qaoɣmur جَغْمُرْ چامغۇر. 348 – 13· I 597 – 1·

qaoɣrï جَغْرِي قارچىغا. 321 – 8، 321 – 13، 671 – 7، 934 – 16·
I 549 – 6، 549 – 13؛ II 502 – 9؛ III 453 – 4·

qaoqrï bəg جَغْرِي بَكْ چاغرى بەگ. ئەرلەر ئىسمى. 321 – 8· I 549 – 6·

qaoqrï təgin جَغْـــرِي تكـــِينْ چـاغرى تېگـىن. ئەرلـەر ئىسـمى. 315 – 20· I 540 – 1·

qaoqruk جَغْـــرُقْ: *qaoqruk yər* — دەسسـىلىپ چىڭدىلىپ كەتكـەن يـەر. 358 – 4· I 614 – 1·

qahxadï جَخْشادِي شاراقلىدى. 901 – 16· III 390 – 10·

(جَخْشـــارْ – جَخْشـــاماقْ *qahxar – qahxamak*) III 901 – 18· 390 – 14·

qahxak جَخْشاقْ چوخچا تاشلىق. 357 – 24، 357 – 27· I 613 – 9، 613 – 10·

qahxak جَخْشاقْ ئۆرۈك قېقى ۋە ئۇزۇم ۋاسالغۇسى. قارلۇقچە. 358 – 1· I 613 – 14·

qahxu جَخْشُو كـۆز ئاغرىقىغا دەۋا بولىدىغان بىر خىل ئوت. 322 – 27· 552 – 9· I

qak جَقْ «دەل، خۇددى» دېگەنگە ئوخشاش بىر نەرسىنىڭ نەق ئۆزىنى بىلدۈرىدىغان سـۆز. 254 – 2، 254 – 2، 254 – 3· I 434 – 5، 434 – 6، 434 – 8·

qak جَقْ غىڭ. ئاۋازنى بىلدۈرىدىغان ئىملىق سۆز. 254 – 8، 254 – 8· I 434 – 14، 434 – 15·

qakdï جَقْدِي چاقتى. ئوغۇزچە. 415 – 20· II 21 – 17·

(جَقَارْ – جَقْماقْ *qakar – qakmak*) 416 – 1· II 22 – 4·

qakïldï جَقْلْدِي چېقىلدى. 502 – 12· II 186 – 12·

(جَقَلُرْ – جَقْلْماقْ *qakïlur – qakïlmak*) 502 – 15· II 187 – 5·

qakïndï جَقْنْدِي چاقىدىغانىدەك كۆرۈندى. 514 – 13· II 211 – 5·

(جَقَـــنُورْ – جَقْنْمـــاقْ *qakïnur – qakïnmak*) II 514 – 15· 211 – 7·

qakïr جَقِرْ چېقىر، چېقىر كۆز. 276 – 8· I 470 – 16·

qakïxdï جَقْشْدِي چېقىشتى. 479 – 23· II 141 – 4·

(جَقْشُـــورْ – جَقْشْـــماقْ *qakïxur – qakïxmak*) II 479 – 25· 141 – 7·

qakmak جَقْماقْ، جَقْمَقْ چاقماق. 358 – 5، 415 – 23، 479 – 23، 502 – 12، 514 – 13، 538 – 11، 709 – 4· I 614 – 3: II 22 – 3، 141 – 4، 186 – 12، 211 – 5، 257 – 6: III 31 – 10·

qak, quk, جَقْ جُـقْ چاق - چوق، قارس - قوُرس. ئوتوُن، سوّڭەك ۋە ياڭاققا ئوخشاش نەرسىلەر سوُندوُرۇلغاندا چىقىدىغان ئاۋاز. 254 – 5، 254 – 6· I 434 – 10، 434 – 12·

qak,rak, جَقْرَقْ تاز، تازچاق. 357 – 27· I 613 – 11·

qak,rattï جَقْرَتّي چاقارتتى، پارقىراتتى. 664 – 1· II 488 – 15·

qak,ratur – qak,ratmak, (جَقْـرَتُورْ – جَقْرَتْمـاقْ) 664 – 3· II 488 – 18·

qak,rïxtï جَقْرِشْـــتي چاقىرىشتى، ۋارقىراشتى. ئوغوزچە. 560 – 18· II 299 – 13·

qak,rïxur – qak,rïxmak, (جَقْرِشُورْ – جَقْرِشْـماقْ) 560 – 20· II 299 – 15·

qak,turdï جَقْتُرْدي چاقتوُردى. 538 – 11· II 257 – 6·

qak,turur – qak,turmak, (جَقْتُـرُرْ – جَقْتُرْمـاقْ) 538 – 13· II 257 – 9·

qal چالْ ئالا. 806 – 1· III 214 – 9·

qalaŋ جَلَـنكْ: qalaŋ baxï — ۋالاقتەگكوُر، ۋات - ۋات. 965 – 1· III 506 – 16·

qalaŋ جَلَنكْ ياڭاك، يالىڭاچ، قاقاس. 965 – 3· III 507 – 1·

qaldï جَلْـدي چالدى، يىقتىتى؛ ئاڭلاتتى، ئىشىتتوُردى. 421 – 1· II 30 – 16·

qaldï جَلْدى ئوُردى. 421 – 9· II 31 – 4·

qalar – qalmak, (جَلارْ – جَلْماقْ) 421 – 22· II 32 – 2·

qaldïr qaldïr جَلْـدِرْ جَلْـدِرْ چالدوُر - چوُلدوُر، شالدوُر - شوُلدوُر. ئىملىق سوّز. 348 – 10، 348 – 10· I 596 – 16، 596 – 17·

qaldradï جَلْدرادي شاراقلىدى، شاراق - شوُرۇق قىلدى. 1022 – 10· III 606 – 13·

qaldrar – qaldramak, (جَلْـدِرارْ – جَلْدِرامـاقْ) 1022 – 13· III 607 – 1·

qaloqay جَلْغايْ قوُش پەيلىرىنىڭ غولى. 870 – 15· III 332 – 3·

qalïoq جَلِغْ يوقالغان نەرسىنى «سوُرۇشتوُرۇش، ئاختوُرۇش»نى بىلدوُرىدىغان سوّز. 284 – 5· I 485 – 7·

qalïndï جَلْنْدي چېلىنندى، ئاڭلاندى؛ ئورۇقلىدى، چالدى (يىقىلدى). 514 – 21· II 211 – 16·

qalïnur – qalïnmak, (جَلِنُورْ – جَلِنْماقْ) 515 – 2· II 212 – 7·

qalïx جَلیشْ چبلـش، کـۇرەش. 279 – 22. I 477 – 14.

qalïxdï جَلشْدي چاك كەتتى، ئاجرىدى. 483 – 19. II 148 – 10.

(جَلشُـــورْ – جَلشْـــماقْ *qalïxur – qalïxmak*) 483 – 21. II 148 – 13.

qalïxdï جَلشْدي چبلـشتى. 483 – 22. II 148 – 14.

(جَلشُورْ – جَلشْماقْ *qalïxur – qalïxmak*) 483 – 23. II 149 – 1.

qalk,an جَلقَـــنْ يـارىنـك ئەدىشى، بـىر يـەردىن يەنـە بـىر يەرگـە تارقـلـىشى. 335 – 14. I 574 – 9.

qalk, qulk, جَلْقْ جُلْقْ جالاق - جۇلۇق. ئىتتىرىش ياكى ئۇرۇشتىن چىققان ئاۋاز. 266 – 2، 266 – 2. I 454 – 5، 454 – 6.

qalma جَلْما چالما، پوم. 329 – 20. I 564 – 2.

qalpak, جَلْبَقْ چالپاق، پاسكىنا؛ چىگىچ. 358 – 8. I 614 – 8.

qalpaŋ جَلْبَـــــنكْ چالپـــاك ~ چەلپـــەك، شـــاتراق لاي. 976 – 19. III 526 – 2.

qalpaxdï جَلْبَشْدي توقۇنۇشتى، جېدەللەشتى. 559 – 15. II 297 – 7.

(جَلْبَشُـــرْ – جَلْبَشْـــماقْ *qalpaxur – qalpaxmak*) 559 – 17. II 297 – 10.

qal qul جَلْ جُلْ جۇل - جۇل رەخت. 254 – 23. I 435 – 14.

qalturdï جَلْتُـــــرْدي چـــالدۇردى، يىقىتـــتۇردى؛ ئـــاڭلاتتى. 539 – 9. II 258 – 18.

(جَلْتُـــرُرْ – جَلْتُرْمـــاقْ *qalturur – qalturmak*) 539 – 12. II 259 – 5.

qamoquk, جَمْغُقْ چېقىمچى. 358 – 12. I 614 – 15.

qamoqur جَمْغُرْ چامغۇر. 348 – 14. I 597 – 2.

qamï جَمـــي شـاۋقۇن - سـۇرەن، جاڭجـال. 865 – 11، 865 – 12. III 322 – 18، 322 – 20.

qamrak, جَمْرَقْ بالا - چاقا. 358 – 2. I 613 – 17.

qanak, جَنَقْ چاناق. ياغاچتىن ئويۇپ ئىشلەنگەن تۇزلۇق. 289 – 27. I 495 – 8.

qanak, جَنَقْ، جَناقْ چاناق؛ قاچا. ئوغۇزچە. 289 – 28، 74 – 21، 714 – 14، 771 – 21. I 495 – 10، 114 – 12؛ III 40 – 18، 149 – 18.

qanaq جَـــنَجْ زەيپـانه؛ جۇرئەتسـىز، قورقۇنچـاق ئـادەم. 272 – 18. I 464 – 12.

qanaqladï جَنَجْلادِي ئاجىز ھېسابلىدى، بوشاڭ ھېسابلىدى. III ·16 – 933 ·12 – 450

(جَنَجْلارْ – جَنَجْلامـاقْ *qanaqlar – qanaqlamak*) III ·18 – 933 ·1 – 451

qanbalïk, جَنْبَلِقْ چانبالىق. شەھەر ئىسمى. 95 – 22· I ·2 – 153

qandïxdï جَنْدِشْدِي چېنىشتى. 559 – 19· II ·1 – 298

(جَنْدِشُورْ – جَنْدِشْـماقْ *qandïxur – qandïxmak*) II ·20 – 599 ·3 – 298

qanduturdï جَنْدُتُرْدِي چاندۇردى، باش تارتتۇردى. 539 – 22· II ·17 – 259

qank,a جَنْقا بىر خىل تۇزاق. 325 – 19· I ·3 – 557

qanqaroqa جنجرغا قۇشقاچ. 871 – 17· III 333 – 9·

qanqu جَنْجُو نوغۇچ. 318 – 17· I ·12 – 544

qanturdï جَنْتُرَدِي چاندۇردى، باش تارتتۇردى. 539 – 20· II ·14 – 259

(جَنْتُـرُرْ – جَنْتُرْمـاقْ *qanturur – qanturmak*) II ·22 – 539 ·17 – 259

qaŋ جَنكْ چاڭ. چالغۇ ئەسۋابى. 953 – 5· III ·13 – 487

qaŋïladï جَنكِيلادِي چاڭلىدىدى، غىڭشىدى. 990 – 22· III ·7 – 552

(جَنكْـيلارْ – جَنكِيلامـاقْ *qaŋïlar – qaŋïlamak*) III ·25 – 990 ·12 – 552

qapdï جَبْدِي ئۇزدى؛ ئۇردى؛ چاپتى؛ چاپلىدى، سۇۋىدى. ئۇيغۇرچە. 405 – 20· II ·3 – 2

(جَبارْ – جَبْماقْ *qapar – qapmak*) ·10 – 2 II ·25 – 405

qapoqut جَبْغُتْ كۆرپە، توشەك. 344 – 18· I ·14 – 589

qapïldï جَبْلِدِي چېپىلدى، چاپلاندى، سۇۋالدى. 492 – 11· II ·6 – 166

(جَبْلُرْ – جَبْلِماقْ *qapïlur – qapïlmak*) II ·13 – 492 ·9 – 166

qapïndï جَبْنِدِي ساۋىدى، قامچىلىدى. 514 – 9· II ·14 – 210

(جَبْـنُورْ – جَبْنِمـاقْ *qapïnur – qapïnmak*) II ·11 – 514 ·4 – 211

qapïtoqan جَبْتُغانْ چېپىلىدىغان، ئېتىلىدىغان. 388 – 24· I ·19 – 666

qapïtoqan جَبْتُغانْ چاپىدىغان. ئۇيغۇرچە. 388 – 26· I ·3 – 667

qapïttï جَبْتِّي چېپىلدى؛ چاپتۇردى. ئۇيغۇرچە. 636 – 11· II ·4 – 435

(جَبْتُورْ – جَبْتِماقْ *qapïtur – qapïtmak*) II ·14 – 636 ·8 – 435

qap qap جَبْ جَبْ چىپ - چىپ، شوپ - شوپ، ئىملىق سۆز. 244 – 18· I ·12 – 417

qapsadï جَبْســـادِ چاپقۇسـى كـەلدى. ئۇزگـۇسـى كـەلدى. 900 – 1· III ·1 – 387

(جَبْســارْ – جَبْســاماقْ qapsar – qapsamak) 900 – 2· III ·3 – 387

qapturdï جَبْتُرْدِ ئۇزدۇردى؛ ئـۇردۇردى، چاپـتـۇردى؛ سـۇۋاتتى. ئۇيغۇرچـه. 537 – 16· II ·17 – 255

(جَبْتُــرُرْ – جَبْتُرْمــاقْ qapturur – qapturmak) 537 – 20· II ·7 – 256

qaqalak, جـجَلَقْ چېچـلاڭغۇ، پەرىشان. 381 – 17· I ·7 – 654

qaqïr جاجِر چېدىر. 309 – 20· I ·13 – 528

qarladï جَــــرْلادِ چـرقــراپ يـغلــدى؛ نـەرە تـارتتى. 908 – 14· III ·1 – 404

(جَــــرْلارْ – جَرْلامــــاقْ qarlar – qarlamak) 908 – 15· III ·3 – 404

qarlattï جَرْلَتِ چـرقـراتتى، يـغلاتتى. 672 – 8· II ·11 – 504

(جَــــرْلَتُورْ – جَرْلَتْمــــاقْ qarlatur – qarlatmak) 672 – 9· II ·2 – 505

qarlaxdï جَرْلَشْــــدِ چـرقــراپ يـغلاشـتى؛ نـەرە تارتىشـتى. 561 – 21· II ·11 – 301

(جَرْلَشُورْ – جَرْلَشْــماقْ qarlaxur – qarlaxmak) 561 – 23· II ·14 – 301

qar qarmak, جارْ جَرْمَقْ بـالا - چاقـا. 358 – 2، 799 – 25· I 613 – 15؛ III ·8 – 203

qar qur جَرْ جُرْ شاپ - شۇپ. ئـمـلـق سۆز. 247 – 26· I 424 – 4·

qars qars جَرْسْ جَرْسْ چارس - چارس. ئـمـلـق سۆز. 265 – 13· I 453 – 3·

qart جَرْتْ بـرئـاز، ئازراققـنـا، كـىچـككـنـه. 260 – 24· I 445 – 12·

qart qurt جَرْتْ جُرْتْ هـەرقـانداق نەرسـنـىڭ ئۇششـقى، ئۇۋىقى. 260 – 23· I 445 – 10·

qaruk, جَرُقْ چورۇق. 289 – 12، 289 – 14· I 494 – 10، 494 – 11·

qaruk, جَرُقْ چارۇق. قەبـىلـه ئـسـمى. 289 – 19· I 494 – 16·

qaruk,ladï جَرُقْلادِ چورۇق كـىيـدى. 938 – 18· III 461 – 7·

(جَرُقْلارْ – جَرُقْلامــاقْ qaruklar – qaruklamak) 938 – 19· III ·9 – 461

qaruk,landï جَرُقْلَنْدِ چورۇقـلـۇق بولدى. 607 – 11· II 386 – 16·

(جَرُقْلَنُورْ – جَرُقْلَنْمـاقْ *qaruqlanur – qaruqlanmaq*) 607 – 12· II 387 – 1·

qaruk,luoq جَـــرُقْلُغْ: *qaruqluoq ər* — چورۇقلـۇق ئـادەم. 377 – 24· I 647 – 6·

qaruk,luoq جَرُقْلُغْ چارۇقلۇغ. ئوغـۇز ئۇرۇقلـرىدىن بـرىنىڭ ئىسمى. 377 – 2· I 647 – 8·

qaruk,luk, جَرُقْلُقْ چورۇقلـۇق، چـورۇق قـىلىشقا تـەييارلانغان تېـرە. 381 – 24· I 654 – 15·

qarun جَرُونْ چىنار. ياغمـچە. 316 – 14· I 540 – 21·

qat جَـتْ جـاق - جـۇق، جـالاق - جۇلـۇق. ئىملـىق سـۆز. 245 – 29، 245 – 30· I 420 – 5، 420 – 7·

qat جاتْ قـۇدۇق. ئوغـۇزچە. 798 – 13· III 200 – 12·

qatïladï جَتيلادِي چارتـىلدىدى، قارسـىلدىدى. 927 – 15· III 440 – 7·

(جَتـــيلارْ – جَتيلامـــاقْ *qatïlar – qatïlamaq*) 927 – 17· III 440 – 10·

qatïr جاتِرْ چېدىر. 309 – 18· I 528 – 11·

qatïr جاتِرْ نۆشـۇدۇر. كـۇچا شېۋىسـىدە. 309 – 19· I 528 – 12·

qatpa جَتْبا بـىر خـىل سېلىـق. چـىگىلچە. 317 – 18· I 542 – 13·

qattï جَتّي چاتتى، قاتتى. ئوغـۇزچە. 632 – 19· II 429 – 16·

(جَتارْ – جَتْماقْ *qatar – qatmaq*) 632 – 20· II 429 – 18·

qatuk, جَـــتُقْ بـىر خـىل دېڭـىز بېلىقىنـىڭ مۇڭگـۈزى. 853 – 12· III 300 – 11·

qava جَڤا چاۋا. ئادەم ئىسمى. 858 – 23· III 311 – 9·

qavar جَڤارْ چاۋار، تۈتـۈرۈق. 313 – 18· I 535 – 13·

qavar quvar جَڤارْ جُڤارْ چاۋار - چاتقال. 313 – 18· I 535 – 13·

qavarlïoq جَڤـــارْلِغْ: *qavarlïoq yər* — چـاۋارلىق يـەر. 376 – 16· I 644 – 12·

qavïoq جَڤِغْ قامچا ئۈچى، چۈچىسى. 283 – 14، 579 – 14· I 484 – 4: II 334 – 8·

qavïk,tï جَڤْقـــتِ داڭـق چىقـاردى، نـام - شـۆھرەت تاپـتى. 490 – 16· II 162 – 6·

(جَڤْقـــارْ – جَڤِقْمـــاقْ *qavïkar – qavïkmak*) 490 – 17· II 162 – 8·

qavlandï جَڤْلَنْدِي چالا پـىشتى. 590 – 22· II 356 – 14·

(جَغْلَـنُورْ – جَغْلَنْمـاقْ *qaqlanur – qaqlanmaq*) II ·23 – 590
·15 – 356

qavlandï جَقْلَـــنْدِي شـۆهرەت قـازاندى، داڭـق چىقـاردى. II ·1 – 591
·17 – 356

(جَقْلَـنُورْ – جَقْلَنْمـاقْ *qavlanur – qavlanmaq*) II ·2 – 591
·2 – 357

qavlï جَقْلِي لاچىن. 328 – 6· I 561 – 11·

qavlï جاقْلِي ياڭاق ۋە شاپـتۇل شاكاللىرى. كەنچەكچە. III ·10 – 1018
·8 – 599

qavux جَقُشْ چاۋۇش. جەڭدە سەپ تۈزەيدىغان، ئۇرۇش قىلمىغان چاغدا ئەسكەرلەرنى خەلقە زۇلۇم سالغۇزمايدىغان ئوفىتسېر. 279 – 18·
·8 – 477 I

qavxaŋ جَقْشانك شوشاڭ. چىگىلچە. 976 – 21· III 526 – 5·

qavzu جَقْزُو تاغدا ئۆسىدىغان، غولى، شېخى ۋە مېۋىسى قىزىل بىر خىل دەرەخ. 322 – 10· I 551 – 6·

qaxïr جاشِرْ چېدىر. ئوغۇزچە. 309 – 19· I 528 – 13·

qaydam جَيْدَمْ كۆرپىنىڭ ئىچىگە سېلىنىدىغان ۋە يامغۇرلۇق تىكىلىدىغان يۇپقا كىگىز. 822 – 13· III 243 – 5·

qażan جاذَنْ چايان. 312 – 3· I 533 – 5·

qəbix جَبِشْ چۈشۈش. 279 – 17· I 477 – 7·

qəbixləndi جَبِشْلَنْدِي چۈشىلەندى، چۈشۈش بولدى. 607 – 8· II 386 – 12·
(جَبِشْلَنُورْ – جَبِشْـلَنْماكْ *qəbixlənür – qəbixlanmək*) 607 – 10·
·15 – 386 II

qəbni جَبْنِي چەبنى. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 16· I
·1 – 80

qəgdi جَكْدِي چەگدى ~ چىگدى. 419 – 14· II 28 – 5·

(جَكَارْ – جَكْماكْ *qəgər – qəgmək*) 419 – 16· II 28 – 7·

qəgindi جَكِنْدِي چىگىۋالدى. 514 – 19· II 211 – 13·

(جَكِـــنُورْ – جَكِنْمـــاكْ *qəginür – qəginmək*) II ·20 – 514
·14 – 211

qək جاكْ بىر خىل يىپ رەخت. 805 – 10· III 213 – 1·

qəkək جَكَكْ چېچەك كېسىلى. چىگىلچە. 295 – 24· I 504 – 13·

qəkdi جَكْدِي چەكتى، چېكىت قويدى. 419 – 14· II 27 – 13·

(جَكَارْ – جَكْماكْ *qəkər – qəkmək*) 419 – 16· II 27 – 16·

qəkik جَكِـكْ چېكىت. 625 – 14، 514 – 16، 539 – 1 · II 418 – 6، 211 – 10، 258 – 6 ·

qəkik جَكِكْ سۇكە، سۇكەك. 625 – 15 · II 418 – 7 ·

qəkik جَكِـكْ قۇشقاچقا ئوخشايدىغان ئالىچىپار قۇش. 625 – 16 · II 418 – 8 ·

qəkildi جَكِلْدِي چېكىلدى، چېكىت قويۇلدى. 503 – 5 · II 188 – 7 · (جَكِلُرْ – جَكِلْماكْ *qəkilür – qəkilmək*) 503 – 6 · II 188 – 9 ·

qəkindi جَكِنْدِي چېكىۋالدى، چېكىت قويۇۋالدى. 514 – 16 · II 211 – 9 · (جَكِـنُور – جَكِنْمـاكْ *qəkinür – qəkinmək*) 514 – 17 · II 211 – 11 ·

qəkixdi جَكِشْدِي چېكىشتى. 482 – 8 · II 146 – 3 · (جَكِشُـورْ – جَكِشْـماكْ *qəkixür – qəkixmək*) 482 – 10 · II 146 – 6 ·

qəkləxdi جَكِلَشْـدِي چـەك تاشلاشـتى، قۇرئـە سېلىشـتى. 561 – 25 · II 301 – 16 ·

(جَكِلَشُورْ – جَكِلَشْـماكْ *qəkləxür – qəkləxmək*) 561 – 27 · II 301 – 18 ·

qəkrək جَكْـرَكْ: *qəkrək kapa* — يۇك رەختتىن تىكىلگەن يانچۇقسىز تون. 363 – 13 · I 623 – 6 ·

qəktürdi جَكْتُرْدِي چەكتۇردى. 539 – 1 · II 258 – 6 · (جَكْتُـرُرْ – جَكْتُرْمـاكْ *qəktürür – qəktürmək*) 539 – 4 · II 258 – 11 ·

qəkük جَكُكْ چەكچەگ، بولقا. ئوغۇزچە. 625 – 13 · II 418 – 5 ·

qəkün جَكُنْ مولۇن ئاسلىنى. 306 – 15 · I 523 – 7 ·

qəkürgə جَكُرْكا چېكەتكە. ئوغۇزچە. 371 – 17 · I 637 – 16 ·

qəliŋ جَلِنكْ چىنە، فارفور. 965 – 2 · III 506 – 18 ·

qəlpək جَلْبَكْ چاپاق. 363 – 17 · I 623 – 11 ·

qəlpəkləndi جَلْبَكْلَنْدِي چاپاقلاشتى. 617 – 7 · II 404 – 13 · (جَلْبَكْلَنُورْ – جَلْبَكْلَنْماكْ *qəlpəklənür – qəlpəklənmək*) 617 – 8 · II 404 – 14 ·

qənixtürük جَنِشْتُرُكْ جىنەستە. 401 – 15 · I 686 – 9 ·

qənəl جَنَكَلْ ئوسال. 629 – 11 · II 424 – 4 ·

qənli جَنكْلِي: *qənli mənli* — لىڭگىرتاقتاق. بىر خىل ئويۇن. 970 – 27 · III 517 – 4 ·

qəŋxi جَنكْشِي چەڭشى. خوتەن بېگىنىڭ ئىسمى. 970 – 13، 970 – 14 III 516 – 5، 516 – 6.

qəŋxü جَنكْشُو قىسقا پاختىلىق چاپان. 970 – 12 III 516 – 4.

qəqək جَجَكْ، جَجَاكْ چېچەك، گۈل. 295 – 23، 100 – 18، 147 – 5، 156 – 18، 184 – 3، 332 – 8، 621 – 25، 623 – 22، 623 – 26 I 504 – 12، 160 – 18، 242 – 8، 259 – 19، 311 – 2، 568 – 14؛ II 412 – 2، 415 – 6، 415 – 9.

qəqəkləndi جَجَكْلَنْدِي چېچەكلىدى. 607 – 14 II 387 – 3.

qəqəklənür – qəqəklənmək (جَجَكْلَنُورْ – جَجَكْلَنْماكْ) 607 – 15، II 387 – 5.

qəqəklik جَجَكْلِكْ چېچەكلىك، گۈلزارلىق. 385 – 11 I 660 – 17.

qəqkə جَجْكَا بۆزچىنىڭ يىپ تارايدىغان تارغىقى. 327 – 9 I 559 – 19.

qər جَرْ بەدەننىڭ ئېغىرلاشقانلىقىنى بىلدۈرىدىغان بىر سۆز. 247 – 12، I 423 – 3.

qər جَرْ ۋاقىت، چاغ. ئوغۇزچە. 247 – 14 I 423 – 6.

qər جَرْ يۈزمۈيۈز، ئۈدۈل. 247 – 15 I 423 – 8.

qərik جَرِكْ ئۇرۇش سېپى؛ قوشۇن، چېرىك. 295 – 25، 104 – 32، 107 – 23، 336 – 10، 393 – 2، 474 – 7، 479 – 10، 561 – 12، 934 – 15 I 504 – 14، 167 – 10، 173 – 9، 576 – 4، 674 – 8؛ II 130 – 3، 140 – 6، 300 – 14؛ III 453 – 3.

qərik جَرِكْ ھەر نەرسىنىڭ قارشىسى، قارشى تەرىپى. ئوغۇزچە. 296 – 1، I 504 – 17.

qərkəxti جَرْكَشْتِي سەپ تارتىشتى. 561 – 6 II 300 – 8.

qərkəxür – qərkəxmək (جَرْكَشُورْ – جَرْكَشْماكْ) 561 – 20، II 301 – 10.

qərləndi جَرْلَنْدِي كېسەل بولدى، ئاغرىدى، ئېغىرلاشتى. 590 – 9 II 355 – 12.

qərlənür – qərlənmək (جَرْلَنُورْ – جَرْلَنْماكْ) 590 – 11، II 355 – 14.

qərlətti جَرْلَتِي بۇزدى، كاردىن چىقاردى، ئاغرىتتى، ئېغىرلاشتۇردى. 672 – 11 II 505 – 4.

qərlətür – qərlətmək (جَرْلَتُورْ – جَرْلَتْماكْ) 672 – 14، II 505 – 9.

qərlig جَرْلِكْ: *közi qərlig* — كۆزى چارلاشقان ئادەم. I ·15 – 363 ·8 – 623

qərməldi جَرْمَلْدِي چۆمەلدى، ئۆرۈلدى. 579 – 14· II 334 – 8·
II ·15 – 579 (*qərmələr – qərmələmək* جَرْمَلُورْ – جَرْمَلْمَاكْ) ·10 – 334

qərmətti جَرْمَتِّي چۆمەتتى، ئۆرۈتتى. 675 – 14· II 510 – 19·
II ·16 – 675 (*qərmətür – qərmətmək* جَرْمَتُورْ – جَرْمَتْمَاكْ) ·4 – 511

qərməxdi جَرْمَشْدِي چۆمەشتى، ئۆرۈشتى. 562 – 4· II 302 – 5·
II ·6 – 562 (*qərməxür – qərməxmək* جَرْمَشُورْ – جَرْمَشْمَاكْ) ·8 – 302

qərtildi جَرْتِلْدِي كەتتى، يوقالدى، قولدىن چىقتى. 578 – 13· II
·10 – 332
II ·14 – 578 (*qərtilür – qərtilmək* جَرْتِلُورْ – جَرْتِلْمَاكْ) ·12 – 332

qərtti جَرْتِّي قويۇۋەتتى؛ سۇندۇرۇۋەتتى. 1007 – 15· III 580 – 5·
III ·18 – 1007 (*qərtər – qərtmək* جَرْتَارْ – جَرْتْمَاكْ) ·10 – 580

qətkən جَتْكَانْ تىزگىن. 336 – 26· I 577 – 6·

qətük جَتُكْ مۇشۇك. ئوغۇزچە. 295 – 22، 785 – 8· I 504 – 10؛
·8 – 175 III

qəvrüldi جَقْرُلْدِي چۆرۈلدى، چۆرگىلىدى. 579 – 11· II 334 – 4·
II ·12 – 579 (*qəvrülür – qəvrülmək* جَقْرُلُورْ – جَقْرُلْمَاكْ) ·6 – 334

qəvrüxdi جَقْرُشْدِي چۆرۈشتى. 560 – 5· II 298 – 10·
II ·8 – 560 (*qəvrüxür – qəvrüxmək* جَقْرُشُورْ – جَقْرُشْمَاكْ) ·13 – 298

qəvürdi جَقُرْدِي چۆربدى، چۆرگىلەتتى. 463 – 3· II 108 – 6·
·11 – 108 II ·7 – 463 (*qəvürər – qəvürmək* جَقُرَارْ – جَقُرْمَاكْ)

qəvürgən جَقُرْكَانْ چۆرۈيدىغان. 395 – 1· I 677 – 16·

qəvxəŋ جقشانك كۆزى ياشاڭغىرايدىغان، كۆرۈش قۇۋۋەتى ئاجىز ئادەم.
·6 – 526 III ·22 – 976

qəx جَشْ چەش. 252 – 16، 252 – 18، 460 – 23، 547 – 24· I
·18 – 274 ،6 – 104 II :12 – 431 ،11 – 431

qəxkəl جَشْـــكالْ ساپـال قاچـا ۋە ئۇنـمـاڭ سـۇنۇقلـرى. I ·17 – 366 ·8 – 629

qəgildi جِكِلْدِي چـگـلـدى، چـگـچـلـەندى. II ·8 – 503 ·10 – 188 (جِكِلْـــورْ – جِكِلْمـــاكْ *qəgilmək – qəgilür*) II ·9 – 503 ·12 – 188

qəgtürdi جِكْتُرْدِي چـگـدۇردى. II ·8 – 538 ·2 – 257 (جِكْتُـــرُرْ – جِكْتُرْمـــاكْ *qəgtürmək – qəgtürür*) II ·10 – 538 ·5 – 257

qəkik جِكِكْ چـبـكـت. II ·8 – 482 ·3 – 146

qəkin جِكِينْ: *qəkin yïpï* — چـبـكـم يـمـپـى، مـەشـۇت يـمـپ. I ·17 – 316 ·3 – 541

qəkin جِكِينْ، جِكِنْ چەكـمـە، كـەشـتـە. I ·18 – 316 ،18 – 316 ،14 – 912 ·6 – 412 III ؛6 – 541 ،5 – 541

qəknədi جِكِنادِي كـەشـتـلـدى. III ·14 – 912 ·6 – 412

qəqək جِجاكْ چـبـچـەك. II ·8 – 494 ·5 – 170

qi جِي نەم. III ·4 – 846 ·1 – 288

qibək جِبَكْ: *qibək kuroquy* — چـۆ قـۇرغـۇي. I ·9 – 504 ·4 – 332 III ؛21 – 295 ·16 – 870

qigi جِكِي قـبـيـش. III ·21 – 861 ·14 – 316

qigil جِكِلْ چـگـل. قـەبـلـە ئـسـمـى. I ·22 – 299 ·8 – 511

qigir qigir جِكِرْجِكِرْ گـىـچـىـر ـ گـىـچـىـر. قـۇم ئـارىـلـىـشـىـپ قـالـغـان نـاننـى چـاينـىـغـاندا چـىـقـىـدىـغـان ئـاۋاز. I ·16 – 276 ·6 – 471

qigit جِكِتْ چـگـىـت. I ·2 – 271 ·3 – 462

qiglixdi جِكِلِشْدِي چـگـلـىـشـتـى، چـىـڭ چـگـلـدى. II ·1 – 562 ·1 – 302 (جِكِلِشُـــورْ – جِكِلِشْـــماكْ *qiglixmək – qiglixür*) II ·2 – 562 ·3 – 302

qignə جِكْنا چـىـنـە (باغ تـارتـىـدىـغـان چـىـنـە). ياغـمـچـە. I ·16 ·912 – 21 ،330 – 566 ·4 ؛9 – 412 III

qignədi جِكْنادِي سـۆرەم سـالـدى. III ·16 – 912 ·9 – 412 (جِكْنارْ – جِكْناماكْ *qignər – qignəmək*) III ·17 – 912 ·10 – 412

qik جِكْ چـىـك، چـىـككـە. I ·1 – 255 ·19 – 435

qik pük جِكْ بُوكْ چـىـككـە ـ پـوككـا. III ·14 – 787 ·3 – 180

qik qik جِكْ جِـــكْ چـىـك ـ چـىـك. ئـوغـلاقـنـى قـىـچـقـارغـاندا يـاكـى هـەيـدىـگـەنـدە ئـىـيـتـىـلـىـدىـغـان ئـىـملـىـق سـۆز. I ·25 – 254 ·17 – 435

qikin جِكِنْ چۈجگۈن ئوت. 316 – 15· I 541 – 1·

qikrədi جِكْرادِي غىچىرلىدى. 897 – 21· III 382 – 12·

(جِكْرارْ – جِكْراماكْ *qikrər – qikrəmək*) 897 – 23· III 382 – 14·

qiktən جِكْتانْ ئېگەر يوپۇقى. 331 – 15· I 567 – 7·

qil جِلْ، جِيلْ كۆك، تاياق ئىزى، تەندىكى تاياق ئىزى. 256 – 16·، 789 – 28· I 438 – 17؛ III 184 – 8·

qil جِيلْ سەت. ئوغۇزچە. 789 – 27· III 184 – 7·

qilədi جِلادِي، جِيلادِي چىلىدى، نەملىدى. 891 – 12· III 370 – 2·

(جِلارْ – جِلاماكْ *qilər – qiləmək*) 891 – 13· III 370 – 3·

qilər جِلارْ چىلە. 864 – 2· III 320 – 12·

qildək جِلْدَكْ ئاتنىڭ كۆكسىگە چىقىدىغان بىر خىل چىيقان. 363 – 18· I 623 – 12·

qildəy جِلْدايْ ئاتنىڭ كۆكرىكىدە پەيدا بولىدىغان بىر خىل يارا. 869 – 23· III 330 – 17·

qilgü جِلْگُو: *qilgü at* — شىرغا ئات. 327 – 14· I 560 – 6·

qilik qilik جِلِكْ جِلِكْ چىك - چىك. ئۆچكىنى قىچقىرىشتا ئىشلىتىلىدىغان ئىملىق سۆز. 296 – 4· I 505 – 1·

qinqü جِنْجُو ئۇنچە. ئوغۇزچە، قىپچاقچە. 713 – 13·، 861 – 25· III 39 – 1·، 317 – 4·

qiŋlək جِنْكْلَكْ چىڭگىلەك. 974 – 22· III 523 – 7·

qir جِرْ جىرت. كىيىم يىرتىلغاندا چىقىدىغان ئاۋاز. 247 – 18· I 423 – 12·

qir جِرْ ياغ. 247 – 24·، 247 – 24· I 424 – 1·، 424 – 2·

qiriŋ جِرِنكْ جىرىڭ. لېگەن، تاۋاققا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ چىقارغان ئاۋازى. 964 – 11· III 505 – 13·

qirt جِرْتْ چىرت. تۆكۈرگەندە چىشلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىدىغان ئاۋاز. 261 – 3· I 445 – 15·

qit جِيتْ چىت. ئالىچىپار گۈللۈك چىن رەختى. 780 – 14· III 166 – 11·

qivgin جِڤْكِنْ: *qivgin ax* — قورساقنى توق تۇتىدىغان قۇۋۇەتلىك ئاش. 336 – 28· I 577 – 8·

qivgünləndi جِڤْكُنْلَنْدِي: *ol bu axïq qivgünləndi* — ئۇ بۇ ئاشنى قورساقنى توق تۇتىدىغان قۇۋۇەتلىك ئاش دەپ ھېسابلىدى. 618 – 13· II 406 – 16·

(جِقْكُنْلَـنُورْ – جِقْكُنْلَنْمـاكْ *qivgünlənür – qivgünlənmək*) 618 – 14· II 407 – 1·

qivi جِقِي جىنلار گۈرۈھىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 859 – 1· III 311 – 14·

qixədi جِشادِي تەرەت قىلدى. 888 – 19· III 364 – 12·

qivxəŋ جِفشانك ئاچچىق. 976 – 20· III 526 – 3·

qixətti جِشَتّي چىچۈردى. 643 – 20· II 449 – 15·

(جِشَـتُورْ – جِشَـتْماكْ *qixətür – qixətmək*) II 643 – 21· II 449 – 17·

qix qix جِشْ جِـشْ چىش - چىش. ئاياللار بالىنى سىيدۈرمەكچى بولغاندا ئېيتىلىدىغان ئىملىق سۆز. 253 – 1· I 432 – 11·

qiz جِيزْ تۆمۈر مىخ. 783 – 3· III 171 – 1·

qiztürdi جِزْتُرْدِي بەل قويدۈردى، جۆن قىلدى. 537 – 22· II 256 – 8·

(جِزْتُـرُرْ – جِزْتُرْمـاكْ *qiztürür – qiztürmək*) II 538 – 1· II 256 – 11·

qïbïk̡ جِبِقْ چىۋىق، ھۆل چىۋىق. 289 – 10، 244 – 23، 405 – 21· I 494 – 8، 418 – 5؛ II 2 – 5·

qïbïk̡ladï جِـبِقْلادِي چىۋىقلىدى، چىۋىق بىلەن ئۇردى. 938 – 15· III 461 – 4·

(جِـبِقْلارْ – جِبِقْلامـاقْ *qïbïk̡lar – qïbïk̡lamak̡*) III 938 – 16· III 461 – 6·

qïbïrttï جِبِـرْتِّي چىۋىقلىدى، چىۋىق بىلەن ئۇردى. 1009 – 19· III 584 – 10·

(جِبِـرْتُورْ – جِبِرْتْمـاقْ *qïbïrtur – qïbïrtmak̡*) III 1009 – 20· III 584 – 12·

qïoŋ جِـيغْ چىغدان. چېدىردا ياشايدىغانلارنىڭ چىغدىن توقۇيدىغان پەردىسى. 786 – 1· III 177 – 1·

qïoŋ جِيغْ چى. تۆركىلەرنىڭ گەز ئۆلچىمى. 786 – 3· III 177 – 4·

qïoŋay جِغـايْ كەمبەغەل. 868 – 11، 194 – 17، 266 – 6، 868 – 13· III 328 – 5؛ I 329 – 14، 454 – 9؛ III 328 – 6·

qïoŋdï جِغْدِي چىگدى ~ چەگدى. 414 – 1· II 18 – 15·

(جِغارْ – جِغْماقْ *qïoŋar – qïoŋmak̡*) 414 – 2· II 18 – 17·

qïoŋïldï جِغلدى چىگىلدى. 502 – 10· II 186 – 8·

(جِغلـــر – جِغلمـــاق *qïoŋïlur – qïoŋïlma k̡*) II 502 – 11· II 186 – 10·

qïoqïl tïoqïl جغلْ تغلْ: *oq kix iqrə qïoqïl tïoqïl kəldï* — ئوق ساداق ئىچىدە غىچىر - غىچىر قىلدى. 299 – 20· I 511 – 5·

qïoqïlvar جغلْقارْ: *qïoqïlvar okï* — كىچىك، قىسقا ئوق. 375 – 15· I 642 – 11·

qïoqïrladï جغرْلادِ چىغىر يول پەيدا قىلدى. 934 – 4· III 452 – 5·

(جغرْلارْ – جغرْلاماقْ *qïoqïrlar – qïoqïrlamaq*) 934 – 6· III 452 – 8·

qïoqïrlandï جغرْلَنْدِ چىغىرلاندى، چىغىر يول پەيدا بولدى. 608 – 8· II 388 – 13·

(جغرْلَنُورْ – جغرْلَنْماقْ *qïoqïrlanur – qïoqïrlanmaq*) 608 – 9· II 388 – 15·

qïoqladï جغْلادِ چىيلىدى، گەزلىدى، ئۆلچىدى. 908 – 22· III 404 – 12·

(جغْلارْ – جغْلاماقْ *qïoqlar – qïoqlamaq*) 908 – 23· III 404 – 14·

qïoqlattï جغْلَتِ گەزلەتتى. 672 – 19· II 505 – 16·

(جغْلَتُورْ – جغْلَتْماقْ *qïoqlatur – qïoqlatmaq*) 672 – 21· II 505 – 16·

qïoqrï جغْرِ چىغىرىق، چاق، تۆگمەن چاقى، يىپەك ئېگىرىدىغان چاق. 321 – 10، 321 – 13، 579 – 11، 588 – 4، 598 – 22، 640 – 2· I 549 – 8، 549 – 10؛ II 334 – 4، 350 – 18، 442 – 14·

qïoqrïttï جغْرِتِ چىڭىتتى، چىڭدىدى. 663 – 18· II 488 – 2·

(جغْرِتُورْ – جغْرِتْماقْ *qïoqrïtur – qïoqrïtmaq*) 663 – 22· II 488 – 8·

qïoqrudï جغْرُودِ قاتتى. 897 – 7· III 381 – 12·

(جغْرُورْ – جغْرُوماقْ *qïoqrur – qïoqrumaq*) 897 – 9· III 381 – 15·

qïq جيقْ غىك. 787 – 5· III 179 – 4·

qïqan جقَنْ جىيەن بالا. 306 – 14· I 523 – 6·

qïqardïm جقَرْدِمْ چىقاردىم. 463 – 22· II 109 – 16·

(جقارُرْ – جقَرْماقْ *qïqarur – qïqarmaq*) 463 – 23· II 109 – 18·

qïqdï جيقْدِ نەم تارتتى. 829 – 1· III 254 – 18·

(جيقارْ – جيقْماقْ qïkar – qïkmak) 829 – 3· III 255 – 1·

qïk‚ïldï جقْلْدِي چىقىلدى· 503 – 3· II 188 – 4·

(جقَلُرْ – جقْلْماقْ qïkïlur – qïkïlmak) 503 – 4· II 188 – 6·

qïk‚ïx جقْشْ چىقَىش، پايدا، مەنپەئەت· 279 – 20· I 477 – 11·

qïk‚ïxdï جقْشْدِي چىقىشتى· 480 – 1· II 141 – 8·

(جقشُورْ – جقْشْماقْ qïkïxur – qïkïxmak) 480 – 3· II 141 – 11·

qïk‚radï جقْرادِي چىرقىرىدى؛ غىچىرلىدى· 897 – 17· III 382 – 7·

(جقْرارْ – جقْرامْاقْ qïkrar – qïkramak) 897 – 20· III 382 – 11·

qïk‚rattï جقْرَتّي غىچىرلاتتى ~ غۇچۇرلاتتى· 664 – 4· II 488 – 19·

(جقْرَتُورْ – جقْرَتْماقْ qïkratur – qïkratmak) 664 – 7· II 489 – 4·

qïk‚raxtï جقْرَشْتي غىچىرلىدى ~ غۇچۇرلىدى· 561 – 3· II 300 – 4·

(جقْرَشُورْ – جقْرَشْماقْ qïkraxur – qïkraxmak) 561 – 5· II 300 – 6·

qïk‚rïxdï جقْرِشْدِي چىقىرىشتى، ئاشكارىلاشتى· 560 – 14· II 299 – 7·

(جقْرِشُورْ – جقْرِشْماقْ qïkrïxur – qïkrïxmak) 560 – 17· II 299 – 11·

qïk‚tï جقْتي چىقتى· 416 – 13· II 23 – 1·

(جقارْ – جقْماقْ qïkar – qïkmak) 416 – 21· II 23 – 6·

qïk‚turdï جقْتُرْدِي چىقتۇردى، چىقارتتى، چىقارغۇزدى· 538 – 17· II 257 – 15·

(جقْتُرُرْ – جقْتُرْماقْ qïkturur – qïkturmak) 538 – 19· II 258 – 1·

qïk‚turdï جقْتُرْدِي نەملەتتى، نەملەشتۇردى· 538 – 20· II 258 – 3·

(جقْتُرُرْ – جقْتُرْماقْ qïkturur – qïkturmak) 538 – 21· II 258 – 5·

qïlandï جِلَنْدِي، جِيلَنْدِي نەملەندى· 515 – 3· II 212 – 8·

(جِيلَنُورْ – جِيلَنْماقْ qïlanur – qïlanmak) 515 – 4· II 212 – 10·

qïlattï جِلَتّي نەملەتتى، ھۆللەتتى؛ تەرلەتتى· 646 – 6· II 454 – 16·

(جِلَتُورْ – جِلَتْماقْ qïlatur – qïlatmak) 646 – 7· II 454 – 18·

qïlaxdï جِلَشْدى نەملەشتى، شىيلاشتى· 484 – 1· II 149 – 2·

(جىلَشُـــورْ – جىلَشْـــماقْ *qïlaxur – qïlaxmaq*) II ·3 – 484
·6 – 149

qïlradï جَلْرادِي شاراقلىدى. 897 – 24· III 382 – 16·

(جلْرارْ – جلْراماقْ *qïlrar – qïlramaq*) III ·1 – 898 ·3 – 383

qïlrattï جلْرَتّي شارَاقلاتتى. 663 – 13· II 487 – 11·

(جلْـرَتُورْ – جلْرَتْمـاقْ *qïlratur – qïlratmaq*) II ·15 – 663
·14 – 487

qïm جـــمْ بـەك، راسـا، تـازا. 257 – 16، 257 – 17، 257 – 17· I
440 – 8، 440 – 10، 440 – 11·

qïm جـــمْ چـىـم. چـمـئـوت. 257 – 19، 257 – 19· I 440 – 12،
·13 – 440

qïmoquḳlandï جمْعُقْلَنْدِي چبقىمچى بولدى. 615 – 17· II 401 – 9·

(جمْعُقْلَنُرْ – جمْعُقْلَنْمـاقْ *qïmoquḳlanur – qïmquḳlanmaq*) 615 –
·18 II 401 – 11·

qïn جنْ، جينْ چىن، هەق، راست. 258 – 10، 792 – 11، 258 – 11،
·11 – 792 I ؛16 – 441 III ؛4 – 189 I ؛17 – 441 III
·5 – 189

qïnahsï جنَخْسي چىندا ئىشلەنگەن بىر خىل گۈللۈك يىپەك رەخت. 370 –
·25 I 636 – 7·

qïndan جنْدانْ چـىـندان، سـەندەل. 331 – 26، 494 – 10· I 568 – 3؛
·7 – 170 II

qïnoqardï جنْغَرْدِي، جينْغَرْدِي چىنىغا چىقاردى، راستقا چىقاردى. 540 – 1· II
·1 – 260

(جينْغَـرُرْ – جينْغَرْمـاقْ *qïnoqarur – qïnoqarmaq*) II ·3 – 540
·4 – 260

qïnïḳtï جنِقْتي چىنىغا چىقتى، راستقا چىقتى. 490 – 18· II 162 – 9·

(جنِقـــارْ – جنِقْمـــاقْ *qïnïḳar – qïnïḳmaq*) II ·19 – 490
·11 – 162

qïnladï جـــنْلادِي چـىـنـلـىدى، هەقىقەتلىدى، تەھقىقلىدى. 908 – 27· III
·1 – 405

(جنْلارْ – جنْلاماقْ *qïnlar – qïnlamaq*) III ·1 – 909 ·3 – 405

qïnlattï جنْلَـــتّي چىنىغا چىقارغۇزدى، راستقا چىقارغۇزدى. 673 – 1· II
·1 – 506

(جنْلَتُورْ – جنْلَتْماقْ *qïnlatur – qïnlatmaq*) II ·3 – 673 ·4 – 506

qïŋ جىڭ زىڭ، غوڭ. ئىملىق سۆز. 953 – 7، 953 – 9· III 487 – 15، 487 – 18·

qïŋ جىڭ چىڭ، لىق، لىقمۇلىق. 953 – 11، 953 – 13· III 488 – 3، 488 – 6·

qïŋïl جىنكل: *qïŋïl qïŋïl* — جىڭگىر - جىڭگىر، جىرىڭ - جىرىڭ. ئىملىق سۆز. 960 – 18· III 499 – 17·

qïŋradï جىنكرەي جىرىڭلىدى. 988 – 25· III 548 – 17·

qïŋraq، جىنكرەق چىرقىراق. 974 – 14· III 522 – 12·

qïŋrattï جىنكرەتتي جىرىڭلاتتى، جاراڭلاتتى. 682 – 19· II 524 – 8·

qïp جىپ چىۋىق، ئىنچىكە ياش نوتا. 244 – 23· I 418 – 5·

qïpïk‚an جىپقان چىلان. 341 – 14· I 585 – 7·

qïpïk‚an جىپقان چىيقان. 341 – 15· I 585 – 8·

qïqalak‚ جىجالەق چىچىناق ~ چىمچىلاق. 370 – 3· I 634 – 14·

qïqamuk‚ جىجامۇق چىچامۇق، ئاتسىز بارماق. 370 – 4· I 634 – 15·

qïroquy جىرغۇي ئوق باشقىنىڭ قاپارتما هالقىسى. 870 – 13· III 331 – 17·

qïroquy جىرغۇي تونىنىڭ ئىككى بىقىنىدىكى ئىزمىلار ئۆتكۈزۈپ قويۇلىدىغان توپچا. 870 – 14· III 332 – 1·

qït جىت چىت. قومۇش ۋە تىكەندىن قىلىنغان چىت. 245 – 32· I 420 – 9·

qïv جىڤ چىۋ. شاراب كوزىدا بۇزۇلداپ قاينىغاندا چىققان ئاۋاز. 253 – 23· I 433 – 12·

qïvïladï جىڤىلادي بۇزۇلدىدى. 929 – 9· III 443 – 16·

qïzdï جىزدي بەل قويدى، جۆن بولدى. 409 – 21· II 10 – 16·

qïzdï (جىزار – جىزماق *qïzar – qïzmak*) 409 – 23· II 11 – 1·

qoban جۇبۇن يىزا ئاقساقلىنىڭ ياردەمچىسى. 306 – 13· I 523 – 5·

qobulmak‚ جۇبۇلمەق ئالمىنىڭ بىر پارچىسى، يىرتمى. 381 – 22· I 654 – 12·

qoq جۇغ بوغجۇما. نەرسە سالىدىغان بوغچا. 785 – 25· III 176 – 15·

qooq جُوغْ كۈننىڭ تەپتى. 785 – 26 · III 176 – 17 ·

qooq جُوغْ چوغ. ئوت يېلىنجىسى. 785 – 27 · III 176 – 19 ·

qooqladï جُغْلادِي بوغچىلىدى. 908 – 19 · I 404 – 8 ·

(جُغْلارْ – جُغْلامَاقْ *qooqlar – qooqlamaq*) 908 – 20 · III 404 – 10 ·

qooqlandï جُغْلَنْدِي چوغلاندى، يالقۇنلىدى. 590 – 15 · II 356 – 5 ·

(جُوغْلَنُورْ – جُوغْلَنْمَاقْ *qooqlanur – qooqlanmaq*) 590 – 16 · II 356 – 7 ·

qooqlattï جُغْلَتِي بوغچىلاتتى. 672 – 17 · II 505 – 13 ·

(جُغْلَتُورْ – جُغْلَتْمَاقْ *qooqlatur – qooqlatmaq*) 672 – 18 · II 505 – 14 ·

qoq جُوقْ: *qoq ər* — پەسكەش ئادەم. ئوغۇزچە. 787 – 4 · III 179 – 3 ·

qoqdï جُقْدِي قوندى؛ (پەسكە) ئېتىلدى. 416 – 3 · II 22 – 6 ·

(جُقارْ – جُقْماقْ *qoqar – qoqmaq*) 416 – 4 · II 22 – 7 ·

qoqmaqlandï جُقْمَقْلَنْدِي چوقماقلاندى، تۆگۈلۈۋالدى. 615 – 14 · II 401 – 5 ·

(جُقْمَقْلَنُورْ – جُقْمَقْلَنْماقْ *qoqmaqlanur – qoqmaqlanmaq*) 615 – 15 · II 401 – 7 ·

qoqradï جُقْرادِي قاينىدى، پىتىقلاپ قاينىدى؛ بۇلدۇقلىدى. 897 – 11 · III 381 – 17 ·

(جُقْرارْ – جُقْراماقْ *qoqrar – qoqramaq*) 897 – 16 · III 382 – 5 ·

qoqrama جُقْرَمَا: *qoqrama yul* — سۇيى ئېتىلىپ چىقىدىغان بۇلاق. 373 – 4، 694 – 10 · I 640 – 6؛ III 3 – 11 ·

qoqrattï جُقْرَتِي پىتىقلاتتى، پىتىقلىتىپ قاينىتتى. 663 – 23 · II 488 – 9 ·

(جُقْرَتُورْ – جُقْرَتْمَاقْ *qoqratur – qoqratmaq*) 663 – 26 · II 488 – 13 ·

qoqraxdï جُقْرَشْدِي قاياشتى، بۇژۇلداشتى، مىغلداشتى. 560 – 9 · II 298 – 15 ·

(جُقْرَشُورْ – جُقْرَشْماقْ *qoqraxur – qoqraxmaq*) 560 – 13 · II 299 – 5 ·

qoqturdï جُقْتُرْدِي چوقۇتتى، ئېتىلدۇردى، سالدى. 538 – 14 · II 257 – 11 ·

(جُقْتُرُرْ – جُقْتُرْماقْ *qoqturur – qoqturmaq*) 538 – 16 · II 257 – 13 ·

qok‚ubarï جُقُوبَرِي چوقا. بوتا ياسايدىغان لاي. 872 – 6· III 334 – 6·

qoluk‚ جُلُقْ چولاق. 289 – 22· I 495 – 1·

qomak‚ جُمَقْ چوماق، توقماق. 289 – 24· I 495 – 4·

qomak‚ جُمَـــقْ چومـاق. ئۇيغـۇرلار ۋە مۇسـۇلمان بولمـىغـان خـەلق تىلىـدا مۇسۇلمانلارغا بېرىلگەن ئاتاق. 289 – 25· I 495 – 5·

qomdï جُمْدِي چۆمدى، چۆمۈلدى. 423 – 15· II 35 – 5·

(جُمارْ – جُمّاقْ qomar – qommak‚) 423 – 16· II 35 – 7·

qomoquk‚ جُمْغُـقْ چۆمگەك. قاغا تىپىدىكى بىر خىل قۇش. 358 – 9· I 614 – 10·

qomruxdï جُمْرُشْدِي چۆمدۈرۈشتى ~ چۆمگۈزۈشتى. 560 – 1· II 298 – 5·

(جُمْرُشُورْ – جُمْرُشْماقْ qomruxur – qomruxmak‚) 560 – 3· II 298 – 9·

qomturdï جُمْتُـــرْدِي چومـاردى ~ چومـۇردى: چـۆمۈلدۈردى. 539 – 14· II 259 – 6·

(جُمْتُـــرُرْ – جُمْتُرْمـــاقْ qomturur – qomturmak‚) 539 – 15· II 259 – 8·

qomul جُمُلْ چۇمۇل. قەبىلە ئىسمى. 300 – 15· I 512 – 9·

qomurdï جُمُرْدِي چۆمدۈردى. 465 – 15· II 113 – 3·

(جُمُـــرُرْ – جُمُرْمـــاقْ qomurur – qomurmak‚) 465 – 16· II 113 – 5·

qomuxdï جُمُشْدِي چومۇشتى. 485 – 22· II 152 – 13·

(جُمُشُـــورْ – جُمُشْـــماقْ qomuxur – qomuxmak‚) 485 – 24· II 152 – 15·

qomuxluk‚ جُمُشْلُقْ چۆمۈلىدىغان يەر. 381 – 23· I 654 – 14·

qoquk‚ جُجُقْ تۆرۈشەن، چوشقا كۇچۇكى. 289 – 11· I 494 – 9·

qor جُورْ پۇتەي. 781 – 17· III 168 – 8·

qor qor جُرْ جُـرْ چور - چور. سۇت ساغقاندا چىقىدىغان ئاۋاز. 247 – 22، 368 – 20· I 423 – 18، 632 – 13·

qovlï جَوقُلِي چويلا. كەنچەكچە. 1018 – 11· III 599 – 10·

qożïn جُوذِنْ چويۇن. 311 – 23· I 532 – 11·

qożïn əxiq جُوذِنْ اَشِجْ چويۇن قازان. 311 – 23· I 532 – 11·

qəgən جُكَـــنْ، جُكـــانْ چۆگـەن، چۆگـەن ئويۇنـى. 306 – 16، 152 – 15، 177 – 6، 190 – 1· I 523 – 8، 252 – 5، 298 – 8، 321 – 17·

qəkdi جُكْدِي: *qəkdi uluhsa* — زاڭاق. 319 – 8. I 545 – 15.
qəkdi جُكْدِي چۆكتى. 419 – 17. II 27 – 18.
(جُكَارْ – جُكْماكْ *qəkər – qəkmək*) 419 – 20. II 28 – 4.
qək qək جُكْ جُكْ چۆك - چۆك. تۆگىنى چۆكتۇرۇشتە ئېيتىلىدىغان ئىملىق سۆز. 254 – 24. I 435 – 15.
qəktürdi جُكْتُرْدِي چۆكتۈردى. 539 – 5. II 258 – 12.
(جُكْتُـرُرْ – جُكْتُرْمـاكْ *qəktürür – qəktürmək*) 539 – 8. II 258 – 16.
qəkürdi جُكُرْدِي چۆكۈردى ~ چۆكتۈردى. 464 – 20. II 111 – 13.
(جُكُـرُرْ – جُكُرْمـاكْ *qəkürür – qəkürmaək*) 464 – 21. II 111 – 15.
qəküt جُكُتْ پاكار، پەتەك. 271 – 1. I 462 – 1.
qəkütlük جُكُتْلُكْ پاكارلىق. 383 – 23. I 658 – 11.
qəmdi جُمْدِي چۆمدى، شۇڭغۇدى. 423 – 17. II 35 – 8.
(جُمارْ – جُمْماكْ *qəmər – qəmmək*) 423 – 18. II 35 – 10.
qəmqə جُمْجا چۆموچ. ئوغۇزچە. 318 – 14. I 544 – 8.
qəmtürdi جُمْتُرْدِي چۆمدۇردى، چۆكتۈردى. 539 – 14. II 259 – 10.
(جُمْتُـرُرْ – جُمْتُرْمـاكْ *qəmtürür – qəmtürmək*) 539 – 15. II 259 – 12.
qəmürdi جُمُرْدِي چۆمدۇردى، چۆكتۈردى. 465 – 17. II 113 – 6.
(جُمُـرُرْ – جُمُرْمـاكْ *qəmürür – qəmürmək*) 465 – 18. II 113 – 7.
qəmüxdi جُمُشْدِي چۆموشتى. 485 – 22. II 152 – 13.
(جُمُشُـورْ – جُمُشْـماقْ *qəmüxür – qəmüxmək*) 485 – 24. II 152 – 15.
qəŋək جُنكَكْ ماتال، ياغاچ چېلەك. چىگىلچە. 629 – 12. II 424 – 6.
qəp جُبْ، جُوبْ چۆپ، كەسمە. 244 – 25، 779 – 25. I 418 – 8.
qəp جُوبْ، جُبْ چۆپ؛ دۇغ، دۇر، تىلىپ ~ تىرىپ. 779 – 22، 244 – 22. III 165 – 1؛ I 418 – 2.
qərək جُرَكْ توقاچ. 296 – 3. I 504 – 19.
qərəklədi جُرَكْلادِي توقاچ قىلدى. 941 – 2. III 466 – 1.
(جُـرَكْلارْ – جُرَكْلامـاكْ *qərəklər – qərəkləmək*) 941 – 3. III 466 – 3.
qəzdi جُزْدِي سوزدى. 409 – 25. II 11 – 4.

(جُزَارْ – جُزْماكْ *qəzar – qəzmək*) 409 – 28· II 11 – 8·

qəztürdi جُزْتُـــرْدِي چـۆجدۇردى ~ سـوزدۇردى، تـارتتۇردى. 538 – 3· II 256 – 13·

(جُزْتُـــرُرْ – جُزْتُرْمـــاكْ *qəztürür – qəztürmək*) 538 – 5· II 256 – 16·

qəzüldi جُزُلْدِي چۆجۇلدى ~ سوزۇلدى. 502 – 5· II 186 – 2·

(جُزُلُرْ – جُزُلْماكْ *qəzülür – qəzülmək*) 502 – 7· II 186 – 5·

qu جُـــو چـۇ. تەكـتلەشـنى بىلدۇرىدىغان يـارەمچى سـۆز. 846 – 5، 846 – 6، 288 – 2، 288 – 4، 288 – 5· III 846 – 7·

qubarttï جُبَرْتِي بۇلـدى، تالـدى. 1009 – 15· III 584 – 4·

(جُبَرْتُـــرْ – جُبَرْتْمـــاقْ *qubartur – qubartmaq*) 1009 – 16· III 584 – 7·

qubartusïdï جُبَرْتُوسِيدِي بۇلـدى، يالـڭاچلـدى. 1009 – 17· III 584 – 8·

quoq جُـــوغْ: *qaoq quoq kǫptï* — ۋاڭ - چـۇڭ كـۆتـۇرۇلدى. 785 – 23· III 176 – 12·

quoqï جُغِي جاڭجـال. 858 – 17، 785 – 24، 865 – 11، 865 – 11· III 311 – 2، 176 – 13، 322 – 18، 322 – 19·

quoqïladï جُغِيلادِي چۇرقـىرىدى. 928 – 10· III 442 – 3·

(جُغـــيلارْ – جُغِيلامـــاقْ *quoqïlar – quoqïlamaq*) 928 – 11· III 442 – 4·

quoqladï جُغْلادِي نەرە تارتتى. 908 – 17· III 404 – 5·

(جُغْلارْ – جُغْلاماقْ *quoqlar – quoqlamaq*) 908 – 18· III 404 – 6·

quoqlan جُغْلانْ چۇغلان. ئەرلەر ئىسمى. 337 – 13· I 578 – 9·

quoqlandï جُغْلَنْدِي جۇغلاندى، توپلاندى، يىغىلدى. 590 – 18· II 356 – 9·

(جُغْلَـــنُورْ – جُغْلَنْمـــاقْ *quoqlanur – quoqlanmaq*) 590 – 21· II 356 – 13·

quoqurdan جُغُرْدانْ يار، يارداڭ. 388 – 10· I 665 – 16·

quḫ quḫ جُوهْ جُوهْ - چـۇھ. ئاتنى ماڭدۇرۇش ۋە ئىتتىكلىتىش ئۈچـۈن ئىيتىلىدىغان سۆز. 778 – 15· III 162 – 8·

quḳmïn جُقْمِينْ هور ناننىڭ بىر خىلى. 337 – 16· I 578 – 15·

qulbux جُلْبُشْ شالتاق. 350 – 26· I 600 – 19·

qulbuxlandï جُلْبُشْلَنْدِي شىرىلەشتى، شالتاق بولدى. 612 – 9· II 395 – 11·

(جَلْبُشْلَنُورْ – جَلْبُشْـــلَنْماقْ *qulbuxlanur – qulbuxlanmaq*) 612 – 11· II 395 – 14·

qulïk, جُلِقْ چۇللۇق. بىر خىل قۇش. 289 – 23· I 495 – 2·

qulïman جُلِيمانْ چىگىچ. كەنچەكچە. 341 – 18· I 585 – 12·

qulk, جُلْـــقْ: *qulk əsgürük* — غەرق مەست، پۇتۇنلەي ھوشسىز. 266 – 1· I 454 – 3·

qulk,uy جُلْقُوىْ: *qulk,uy ətük* — پاشىنسىنىڭ بىر تەرىپى ئۇپراپ كەتكەن ئۆتۈك. 870 – 22· III 332 – 13·

qumïlï جُميلِي قىزىق ئاپتاپتا كۆزى قاراڭغۇلىشىپ، بېشى قېيىپ كېتىش. 341 – 4· I 585 – 1·

quŋ جُنكْ لوق. 953 – 6· III 487 – 14·

qupra جُبْرا كونا كىيىم. 321 – 7· I 549 – 5·

qupur جُبُرْ چۇپۇر، ئۆچكە چۇپۇرى. 276 – 1· I 470 – 7·

ququ جُوجُو چۇچۇ. تۇرك شائىرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 867 – 24· 327 – 7· III

quram جُرامْ يېنىك ئوق ئېتىش. 315 – 4· I 538 – 19·

qurnï جُرْنِي بىر خىل سۇرگە دورا. 330 – 20· I 566 – 2·

qurqan جُرْجانْ چەرچەن. يەر ئىسمى. 331 – 20· I 567 – 13·

qutur جُتُرْ بەتخۇي. 276 – 3، 276 – 3· I 470 – 10، 470 – 10·

quvï جُقْـــــي خاقاندىن ئىككىنچى دەرىجە تۆۋەن تۇرىدىغان كىشىگە بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 858 – 24· III 311 – 10·

quvoqa جُقْغا تېز يۈرەر پوچتىچىنىڭ يولدا ئالماشتۇرىدىغان ئېتى. 323 – 22· I 553 – 19·

quvoqa جُقْغا باشلامچى، يولباشلىغۇچى. قىپچاقچە ۋە ئوغۇزچە. 323 – 24· 554 – 3· I

quvladï جُقْلادِي شىيلاشتى. 908 – 24· III 404 – 15·

(جُقْـــلارْ – جُقْلامـــاقْ *quvlar – quvlamak*) 908 – 25· III 404 – 17·

quvxadï جُقْشادِي ئېچىدى، بۇزۇلدىدى. 901 – 20· III 390 – 15·

(جُقْشـــارْ – جُقْشـــاماقْ *quvxar – quvxamak*) 901 – 22· III 390 – 19·

quvxattï جُقْشَتِي ئېچىتتى. 666 – 5· II 492 – 17·

(جِقْشَـــتُورْ – جِقْشَـــتْماقْ *qïvxatur – qïvxatmak*) 666 – 8· II 493 – 3·

quwaq جُوَجْ، جُواجْ چېدىر. 157 – 20، 408 – 10، 546 – 14، 736 – 27· I 262 – 7؛ II 8 – 5، 272 – 2؛ III 81 – 5·

quwuldar جُولْدَرْ چوڤۇلدار. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 15· I 79 – 16·

qübək جُبَكْ چوڤچاق. بالىلارنىڭ چوڤچىقى. 295 – 20· I 504 – 8·

qükrəkləndi جُكْرَكْلَنْدِي يۈڭ تونلۇق بولدى. 617 – 4· II 404 – 9· (جُكْرَكْلَنُورْ – جُكْرَكْلَنْماكْ *qükrəklənür – qükrəklənmək*) 617 – 5· II 404 – 11·

qülükti جُلُكْتِي چاتاقلاشتى، پەرىشان بولدى، خاراب بولدى. 491 – 9· II 163 – 13· (جُلُكْسارْ – جُلُكْمَاكْ *qülükər – qülükmək*) 491 – 10· II 163 – 15·

qüməli جُمالِي چۈمۈلە. چىگىلچە. 341 – 3· I 584 – 14·

qümərük جُمارُكْ شەلۋە كۆز. 370 – 12· I 635 – 8·

qümgən جُمْكانْ چىمەنلىك. 336 – 27· I 577 – 7·

qünük جُنُكْ چۈلۈك. چىنارنىڭ بىر خىلى. 296 – 6· I 505 – 3·

qüpürləndi جُبُرْلَنْدِي چۈپۈرلاندى، چۈپۈرلۈق بولدى. 607 – 6· II 386 – 9· (جُبُرْلَنُورْ – جُبُرْلَنْماكْ *qüpürlənür – qüpürlənmək*) 607 – 7· II 386 – 11·

qür جُرْ مەنپەئەت، نەپ. 247 – 20· I 423 – 15·

qürkü جُرْكُو جو ـ جو. بالىلاردا سىيىشنى بىلدۈرىدىغان سۆز. 327 – 10· I 559 – 20·

qürləndi جُرْلَنْدِي نەرسە ئۇندۇرۇۋالدى. 590 – 13· II 356 – 1· (جُرْلَنُورْ – جُرْلَنْماكْ *qürlənür – qürlənmək*) 590 – 14· II 356 – 3·

qürlətti جُرْلَتِي ئۇندۇردى. 672 – 15· II 505 – 10· (جُرْلَتُورْ – جُرْلَتْماكْ *qürlətür – qürlətmək*) 672 – 16· II 505 – 12·

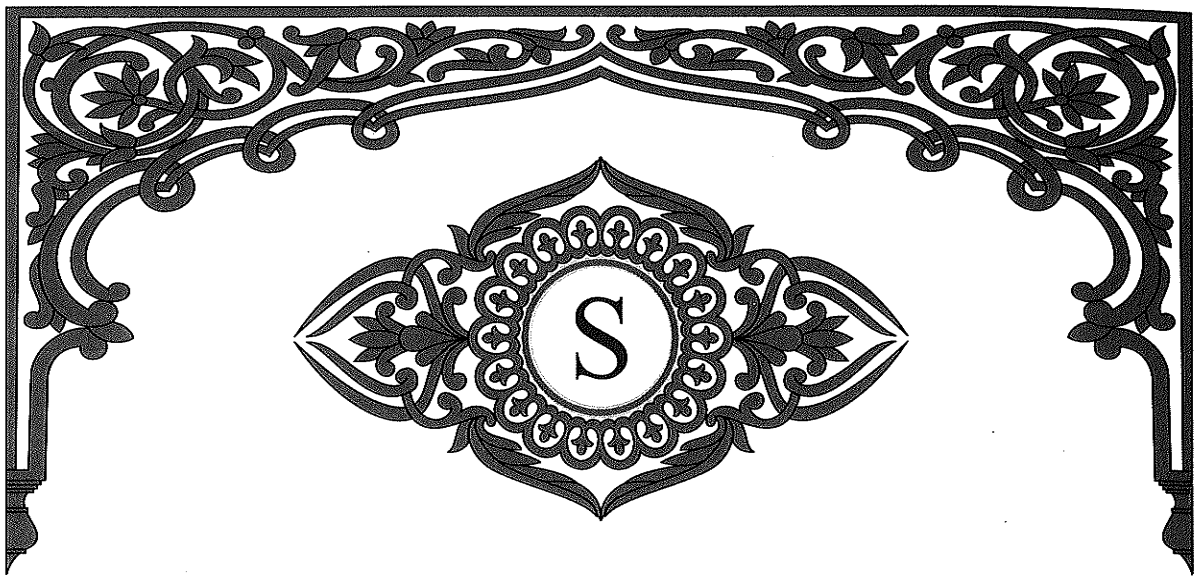
qüwüt جُوُتْ بويىاق. 811 – 7، 811 – 8، 811 – 9· III 222 – 13، 223 – 1، 223 – 2·

qüxək جُشَكْ يەم ـ خەشەك. سوغدچە. 296 – 7· I 505 – 4·

qüz جُزْ زەربىاپ. بىر خىل يىپەك رەخت. 249 – 12· I 426 – 10·

R

rəpqət رَبْجَتْ ئالۇان، هاشار. كەنچەكچە. 344 – 16· I 589 – 11·

sa سا «سەن» مەنىسىدىكى بىر سۆز. 846 – 12، 846 – 12· III
288 – 11، 288 – 11·

sa//sə سا شەرت مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان قوشۇمچە. 846 – 9· III
288 – 7·

sadï سادِي سانىدى. 876 – 3· III 340 – 8·

(سارْ – ساماقْ sar – samaq) 876 – 4· III 340 – 9·

saoq ساغْ ئەقىل. ئوغۇزچە. 803 – 25· III 210 – 1·

saoq ساغْ زېرەكلىك، پەم. ئوغۇزچە. 803 – 26· III 210 – 2·

saoq ساغْ ساق، ساغلام. 803 – 27، 803 – 27· III 210 – 4، 210 – 5·

saoq ساغْ: saoq alik — ئوڭ قول. ئوغۇزچە. 804 – 1· III 210 – 7·

saoq ساغْ ساۋا. يوڭ ساۋايدىغان چىۋىق. 804 – 3· III 210 – 9·

saoq ساغْ: saoq yaoq — سېرىق ياغ. 804 – 4· III 210 – 10·

saoq ساغْ ساپ. 804 – 5· III 210 – 11·

saoqdï سَغْدِي ساغدى. 414 – 3· II 18 – 18·

(سَغارْ – سَغْماقْ saoqar – saoqmaq) 414 – 4· II 19 – 1·

saoqdïq سَغْدِجْ دوست، بۇرادەر. 346 – 15، 967 – 6· I 593 – 12؛ III
510 – 12·

saoqïldï سَغلْدِي سېغىلدى. 495 – 25· II 173 – 7·

(سَغلُورْ – سَغلْماقْ saoqïlur – saoqïlmaq) 495 – 25· II 173 – 8·

saoqïm سَغمْ سېغىم. 302 – 28· I 517 – 1·

saoqïndï سَغنْدِي ساغىدىغاندەك كۆرۈندى. 516 – 21· II 215 – 12·

(سَغنُورْ – سَغنْماقْ saoqïnur – saoqïnmaq) 516 – 22· II
215 – 14·

saoɣïndï سَغْنْدِي ئويلىدى، نىيەت قىلدى. 517 – 16· II 217 – 7·
(سَـــغِنُورْ – سَـــغِنْماقْ saoɣïnur – saoɣïnmak) II 517 – 18· II
217 – 11·

saoɣïnlïoɣ سَغْنْلِغْ: saoɣïnlïoɣ ər — سېغىن مېلى بار ئادەم. 379 – 11· I
650 – 7·

saoɣïr ساغِرْ ساغىر. تۆۋى تار، ئاغزى كەڭ بىر خىل قاچا. 309 – 22· I
529 – 1·

saoɣïxdï سَغِشْدِي سېغىشتى. 477 – 15· II 137 – 3·
(سَغِشُـــورْ – سَغِشْـــماقْ saoɣïxur – saoɣïxmak) II 477 – 17· II
137 – 6·

saoɣïz سَغِزْ سېغىز، چاينايدىغان سېغىز. 277 – 13· I 473 – 3·

saoɣïzoɣan سَغِزْغانْ سېغىزغان. 392 – 9· I 673 – 1·

saoɣïzlïoɣ سَـــغِزْلِغْ: saoɣïzlïoɣ yər — سېغىزلىق ئادەم، سېغىزى بار ئادەم.
376 – 23· I 645 – 3·

saoɣïzlïoɣ سَـــغِزْلِغْ: saoɣïzlïoɣ yər — سېغىزلىق يەر، سېغىز توپلىق يەر.
376 – 25· I 645 – 5·

saoɣlïoɣ سَغْلِغْ، ساغْلِغْ ساناقلىق. 353 – 17· I 606 – 8·

saoɣlïk سَغْلِقْ ساغلىق. 359 – 14، 393 – 16، 766 – 19· I 616 –
4، 675 – 6؛ III 139 – 7·

saoɣlïk,landï سَغْلَقْلَنْدِي ساغلىقلىق بولدى. 615 – 20· II 401 – 13·
(سَـــغْلَقْلَنُورْ – سَـــغْلَقْلَنْماقْ saoɣlïklanur – saoɣlïklanmak) 615 –
21· II 401 – 14·

saoɣnaoɣu سَغْنَغُو قۇرۇق قاپاق. 372 – 20· I 639 – 12·

saoɣrak سَغْراقْ قاچا، قەدەھ، كاسا، ساغەر. 359 – 4، 86 – 3، 357 – 7·
I 615 – 17، 135 – 12، 612 – 3·

saoɣrï سَغْرِي ساغرا، تېرە. 321 – 21· I 550 – 7·

saoɣrïladï سَغْرِيلادِي ساغرى قىلدى. 949 – 11· III 481 – 15·
(سَغْرِيلارْ – سَـــغْرِيلاماقْ saoɣrïlar – saoɣrïlamak) III 949 – 12· III
482 – 1·

saoɣu سَـــغُو سوغا، كەمچەن. 858 – 20، 1002 – 1· III 311 – 5،
570 – 15·

saoɣuladï سَغُولادِي كەملىدى. 929 – 6· III 443 – 12·
(سَـــغُولارْ – سَـــغُولاماقْ saoɣular – saoɣulamak) III 929 – 7· III
443 – 14·

saoqun سَغُنْ ساغۇن. ئۇنۇڭان ئىسمى. 306 – 26· I 523 – 17·

saoqurdï سَغُرْدِي سۇمۇردى، ئىچىتى؛ ساقىتتى. قارلۇقچە. 462 – 4· II 106 – 14·

saoqurdï سَغُرْدِي تۇكۇردى. بارسغانچە. 462 – 8· II 106 – 19·

(سَغُرُرْ – سَغُرْماقْ saoqurur – saoqurmaq) 462 – 10· II 107 – 2·

saoqzïoqan سَغْزِغانْ سېغىزغان. 334 – 5· I 571 – 17·

sahsïn سَخْسِينْ ساخسىن. شەھەر ئىسمى. 332 – 23· I 569 – 18·

saht ساخت ئېگەر ۋە كەمەرگە ئوخشاش نەرسىلەرنى يېزەش ئۈچۈن ئۇلارغا يېكىتىلىدىغان ئالتۇن ـ كۈمۈش زىننەت بۇيۇملىرى. ئوغۇزچە. 91 – 9· I 145 – 6·

sak¸a سَقا تاغ ئېتىكى. 859 – 28· III 313 – 8·

sak¸ak¸ سَقَقْ، سَقاقْ ساقاق، ئېچكەك. 625 – 1، 218 – 12· II 417 – 7؛ I 372 – 17·

sak¸al سَقالْ، سَقَلْ ساقال. 72 – 9، 181 – 6، 218 – 12، 297 – 9، 625 – 3· I 110 – 16، 306 – 1، 372 – 17؛ II 417 – 8·

sak¸alduruk¸ سَقَلْدُرُقْ ساقالدۇرۇق، ئېچكەكباغ. 401 – 18· I 686 – 13·

sak¸ïdï سَقِيدِي غۇژا كۆرۈندى. 889 – 25· III 366 – 16·

(سَقِيرْ – سَقِيماقْ sak¸ïr – sak¸ïmak¸) 889 – 27· III 367 – 4·

sak¸ïoq سَاقِغْ ئالۇۋۇن، سەراپ. 155 – 6، 889 – 26· I 257 – 6؛ III 367 – 2·

sak¸ïndï سَقِنْدِي ساقلاندى، ئېھتىيات قىلدى. 517 – 20· II 217 – 12·

(سَقِنُورْ – سَقِنْماقْ sak¸ïnur – sak¸ïnmak¸) 517 – 22· II 217 – 15·

sak¸ïnq سَقِنْجْ قايغۇ، دەرد ـ ئەلەم؛ ئوي. 967 – 15، 63 – 13، 86 – 4، 119 – 9، 935 – 13· III 511 – 3؛ I 93 – 16، 135 – 13، 193 – 4؛ III 454 – 15·

sak¸ïrk¸u سَقِرْقُو ساقاتقا، كانا. 371 – 13· I 637 – 11·

sak¸ïz سَقِزْ كىيىمگە يۇققان شالتاق، داغ. 277 – 15· I 473 – 5·

sak¸ïzlïoq ton: sak¸ïzlïoq — سَقِزْلِغْ داغ تەگكەن تون. 376 – 26· I 645 – 7·

sak¸landï سَقْلَنْدِي ساقلاندى. 592 – 21· II 360 – 8·

(سَقْلَنُورْ – سَقْلَنْماقْ sak¸lanur – sak¸lanmak¸) 592 – 22· II 360 – 9·

sak¸laxdï سَقْلَشْدِي ساقلىنىشتى. 566 – 9· II 310 – 2·

(سَقْلَشُورْ – سَقْلَشْماقْ *saqlaxur – saqlaxmak*) II ·10 – 566 ·4 – 310

sak,lïk, سَقْلِقْ ساقلىق، سەگەكلىك، ئىشتا ھوشيارلىق. I ·16 – 359 ·7 – 616

sak, sak, سَقْ سَقْ ساق بول، سەگەك بول. I ·12 – 254 ·19 – 434

sal سالْ سال. III ·2 – 806 ·10 – 214

sal سالْ سىر. يېلىمدىن ياسالغان يېپىشقاق نەرسە. III ·3 – 806 ·11 – 214

saldï سَلْدِي سالدى؛ پۇلاڭلاتتى، ئەۋەتتى، چىقاردى؛ ئېلىپ كەتتى. II ·24 – 421 ·3 – 32

(سَلارْ – سَلْماقْ *salar – salmak*) II ·1 – 422 ·10 – 32

saloqa سَلْغا: *saloqa at* — ئاغزى قاتتىق ئات. I ·2 – 324 ·11 – 554

saloqur سَلْغُرْ سالغۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. I ·22 – 54 ·5 – 78

salï سَلي قالاق. لايچىلىقتا لاي ئارىلاشتۇرۇش ۋە لاي ئېلىش ئۇچۇن ئىشلىتىلىدىغان ئەسۋاب. III ·3 – 864 ·13 – 320

salïmlaxdï سَلمْلَشْدِي جېدەللەشتى، تاكاللاشتى. II ·11 – 601 ·5 – 375

(سَلمْلَشُورْ – سَلمْلَشْماقْ *salïmlaxur – salïmlaxmak*) II ·12 – 601 ·7 – 375

salïndï سَلْنْدِي: *salïndï otuŋ* — سەل ئېقىتىپ كەلگەن ئوتۇن. I ·10 – 587 ·9 – 342

salïndï سَلْنْدِي: *salïndï nəŋ* — تاشلاندۇق نەرسە. I ·11 – 587 ·11 – 342

salïndï سَلْنْدِي سېلىندى، ساڭگىلىدى. II ·5 – 518 ·9 – 218

(سَلْنُورْ – سَلْنْماقْ *salïnur – salïnmak*) II ·7 – 518 ·12 – 218

salïxdï سَلِشْدِي سېلىشتى، سىلكىشتى. II ·5 – 484 ·7 – 149

(سَلِشُورْ – سَلِشْماقْ *salïxur – salïxmak*) II ·8 – 484 ·11 – 149

salŋu سَلنْكُو سالغاق. III ·3 – 971 ·11 – 517

salŋuladï سَلنْكُولادِي ساڭگىلىدى؛ سالغا ئاتتى. III ·9 – 995 ·1 – 560

(سَلنْكُولارْ – سَلنْكُولاماقْ *salŋular – salŋulamak*) III ·12 – 995 ·6 – 560

salqï سالْجِي ئاشپەز. III ·8 – 1018 ·5 – 599

salturdï سَلْتُرْدِي سالدۇردى، سالدى، تاقابىل تۇرغۇزدى؛ پۇلاڭلاتقۇزدى. ئوغۇزچە. II ·6 – 543 ·3 – 266

(سَلْتُرُرْ – سَلْتُرْماقْ *salturur – salturmak*) II ·9 – 543 ·8 – 266

saman سَمانْ سامان. چىگىلچە. 316 – 20، 650 – 10· I 541 – 8؛ II 463 – 4·

samanlïoq سَمَنْلِغْ: *samanlïoq ər* — سامانلىق ئادەم، سامىنى بار ئادەم. 379 – 14، 379 – 25· I 650 – 11، 651 – 7·

samda سَمْدا سەندەل، پۇتقا كىيىدىغان سەندەل. چىگىلچە. 319 – 9· I 545 – 16·

samduy سَمْدُوىْ مۇتىدىل تاماق. 869 – 24· III 331 – 1·

samladï سَمْلادِي داۋالىدى. 910 – 5· III 407 – 10·

(سَمْلارْ – سَمْلاماقْ *samlar – samlamak*) III ·7 – 910 ·13 – 407

samsïttï سَمْسِتّي رەنجىتتى؛ ئازار بەردى. 665 – 21· II 492 – 6·

(سَمْسُتُورْ – سَمْسِتْماقْ *samsïtur – samsïtmak*) II ·22 – 665 ·8 – 492

samursaq سَمُرْسَقْ سامساق. 399 – 4· I 683 – 13·

samurtuoq سَمُرْتُغْ: *samurtuoq ïx* — چىگىچ ئىش، باش - ئۇچىنى تاپقىلى بولمايدىغان ئىش. 375 – 28· I 643 – 8·

san سان سان. ساناق سان. 806 – 13· III 215 – 6·

sanadï سَنادِي، سانادِي سانىدى. 893 – 13، 893 – 14· III 374 – 4، 374 – 6·

(سَنارْ – سَناماقْ *sanar – sanamaq*) ·14 – 893 III ·5 – 374

sanaq سَنَجْ چاناچ. 272 – 19· I 464 – 13·

sandï سَنْدِي سانالدى. 424 – 20· II 37 – 8·

(سانُرْ – سَنْماقْ *sanur – sanmaq*) 425 – 1· II 37 – 11·

sandïrïdï سَنْدِرِيدِي جۆيلۇدى. 898 – 11· III 383 – 16·

sandïrïxdï سَنْدِرِشْدِي تالاش - تارتىش قىلىشتى. 564 – 12· II 307 – 2·

sandrux سَنْدْرُشْ تالاش - تارتىش. 1000 – 21، 306 – 20، 564 – 15، 1000 – 23· III 568 – 15؛ I 523 – 11؛ II 307 – 4؛ III 568 – 16·

sanduwaq سَنْدُواجْ بۇلبۇل. 400 – 6، 824 – 21، 400 – 10، 824 – 25، 919 – 17· I 685 – 2؛ III 245 – 12؛ I 685 – 5؛ III 246 – 3، 425 – 10·

sanoqardï سَنْغَرْدِي سانىدى، ھېسابلىدى. 545 – 3· II 269 – 8·

(سَـــنْغَرُرْ – سَـــنْغَرْماقْ *sanoqarur – sanoqarmaq*) II ·4 – 545
·10 – 269

sanqdï سَنْجْدِي سانچـدى ~ سانجـدى؛ يەڭدى· 1003 – 6· III 572 – 13·

(سَنْجارْ – سَنْجْماقْ *sanqar – sanqmaq*) 1003 – 9· III 573 – 2·

sanqïk,tï سَنْجِقْتِي يېڭىلدى، تارمار قىلىندى· 577 – 6· II 330 – 1·

(سَـــنْجِقارْ – سَـــنْجِقْماقْ *sanqïkar – sanqïkmaq*) II ·7 – 577
·3 – 330

sanqïldï سَنْجِلْدِي سانجىلدى· 579 – 20· II 334 – 17·

(سَـــنْجِلُورْ – سَـــنْجِلْماقْ *sanqïlur – sanqïlmaq*) II ·23 – 579
·4 – 335

sanqïxdï سَنْجِشْدِي سانجىشتى· 567 – 12· II 312 – 6·

(سَنْجِشُورْ – سَنْجِشْماقْ *sanqïxur – sanqïxmaq*) II ·13 – 567
·8 – 312

sanrïdï سَنْرِيدِي جوّيلۇدى· 898 – 11· III 383 – 15·

(سَنْرِيدِي – سَنْرِيرْ – سَنْرِيماقْ *sanrïdï – sanrïr – sanrïmaq*) – 898
·17 – 383 III ·12

sanruxdï سَنْرُشْدِي جوّيلۇشتى؛ تالاش - تارتىش قىلىشتى· 564 – 10· II
·11 – 306

(سَنْرِشُـــورْ – سَنْرِشْـــماقْ *sanrïxur – sanrïxmaq*) II ·12 – 564
·3 – 307

saŋ سَنكْ مایاق· 953 – 17· III 488 – 12·

saŋa سَنكا ساڭا· 962 – 25· III 503 – 5·

saŋan سَـــنكانْ: *saŋan nəŋ*—— موزا تەمىدىكى ھەرقانداق نەرسە· 968 –
·8 – 513 III ·27

saŋladï سَنكْلادِي مایاقلىدى· 990 – 1· III 551 – 4·

(سَنكْلارْ – سَنكْلاماقْ *saŋlar – saŋlamaq*) 990 – 2· III 551 – 5·

saŋlattï سَنْكْلَتِي ساڭغىتتى، مایاقلاتتى· 683 – 14· II 526 – 4·

(سَـــنْكْلَتُورْ – سَـــنْكْلَتْماقْ *saŋlatur – saŋlatmaq*) II ·15 – 683
·6 – 526

sap سَـــــابْ ساپ. قىلىچ ۋە پىچاقنىڭ سېپى· 797 – 10· III
·7 – 198

sap سَـــــابْ نۆۋەت· 797 – 16، 797 – 17، 797 – 19· III 198 –
12، 199 – 1، 199 – 3·

sapan سَبَنْ ساپان، قوش· 306 – 17· I 523 – 9·

sapan سَبَنْ تبرىقچىلىق، يەر تبرىش. 306 – 18· I 523 – 10·

sapanladï سَبَنْلادي ساپان سالدى. 942 – 3· III 468 – 1·

(سَبَنْلارْ – سَبَنْلاماقْ sapanlar – sapanlamak) III ·4 – 942 ·3 – 468

sapdï سَبْدي ساپتى، ئۆتكۈزدى. 405 – 26· II 2 – 11·

sapdï سَبْدي سەپلىدى، ئۇلىدى. 405 – 28· II 2 – 13·

(سَبارْ – سَبْماقْ sapar – sapmak) 405 – 30· II 2 – 16·

sapïdï سَبيدي شىپاڭلىدى، مىدىرلىدى، قىمىرلىدى. 881 – 25· III ·8 – 351

(سَبيرْ – سَبيماقْ sapïr – sapïmak) 881 – 27· III 351 – 10·

sapïoq سَبِغْ چېدىرنىڭ ئېتىكى. 283 – 15· I 484 – 5·

sapïldï سَبِلْدي سېپىلدى. 492 – 15· II 166 – 11·

sapïldï سَبِلْدي سېپىلدى، ئەگەشتى. 492 – 17· II 166 – 13·

(سَبِلُرْ – سَبِلْماقْ sapïlur – sapïlmak) 492 – 18· II 166 – 15·

sapïndï سَبِنْدي سېپىۋالدى، ئۆتكۈزۈۋالدى. 515 – 6· II 212 – 12·

(سَبِنُورْ – سَبِنْماقْ sapïnur – sapïnmak) 515 – 8· II 212 – 15·

sapïtoqan سَبِتْغانْ شىپاڭشىتىدىغان. 388 – 28· I 667 – 5·

sapïttï سَبِتّي شىپاڭلاتتى، پۇلاڭلاتتى. 636 – 15· II 435 – 10·

(سَبِتُرْ – سَبِتْماقْ sapïtur – sapïtmak) II ·17 – 636 ·13 – 435

sapladï سَبْلادي ساپلىدى. 909 – 3· III 405 – 4·

(سَبْلارْ – سَبْلاماقْ saplar – saplamak) 909 – 4· III 405 – 6·

saplattï سَبْلَتّي ساپلاتتى. 672 – 5· II 504 – 7·

(سَبْلَتُورْ – سَبْلَتْماقْ saplatur – saplatmak) II ·7 – 672 ·9 – 504

saplïoq k,uyas سَبْلِغْ قَيَاسْ ساپلىغ قۇياس. شەھەر ئىسمى. 818 – 27· III ·7 – 236

saplïk, سَبْلِقْ ساپلىق، دەستىلىك. 358 – 14· I 614 – 18·

sapran سَبْرانْ ساپران. شەھەر ئىسمى. 332 – 2· I 568 – 7·

sapturdï سَبْتُرْدي سەپلەتتى، ئۇلاتتى. 540 – 8· II 260 – 11·

(سَبْتُرُرْ – سَبْتُرْماقْ sapturur – sapturmak) II ·11 – 540 ·15 – 260

saq سَجْ چاچ. 246 – 18، 43 – 22، 63 – 22، 90 – 7، 108 – ·8 – 245 ،23 – 193 ،16 – 144 ،1 – 141 ،26 – 111 ،29

،9 – 726 ،18 – 625 ،15 – 497 ،24 – 370 ،28 – 306
I ·27 – 976 ،18 – 845 ،19 – 757 ،5 – 754 ،10 – 752
،11 – 237 ،13 – 232 ،12 – 180 ،12 – 59 ،10 – 421
III ؛13 – 176 II ؛5 – 636 ،1 – 524 ،4 – 419 ،6 – 328
،2 – 287 ،15 – 121 ،6 – 115 ،9 – 111 ،12 – 62
·13 – 526

saq ساجْ تاۋا. 798 – 19 · III 201 – 6·

saqoqak, سَجْغاقْ چاچقاق. 358 – 16 · I 615 – 1·

saqoqïrdï سَجْغُرْدى چاچاي دېدى، چاچقىلى قوپتى. 543 – 18 · II 267 – 2·
(سَجْغُرارْ – سَجْغُرْماقْ *saqoqïrar – saqoqïrmak*) II ·19 – 543
·4 – 267

saqïldï سَجِلْدِي چېچىلدى. 494 – 1 · II 169 – 13·
(سَجِلُورْ – سَجِلْماقْ *saqïlur – saqïlmak*) ·2 – 494 II ·15 – 169

saqïndï سَـــجِنْدِي: *saqïndï nəŋ*— چېچىلغان نەرسە. 341 – 27· I
·5 – 586

saqïndï سَجِنْدِي چېچىۋالدى. 515 – 12 · II 213 – 3·
(سَـــجِنُورْ – سَـــجِنْماقْ *saqïnur – saqïnmak*) II ·13 – 515
·5 – 213

saqïttï سَجِتّي چاچقۇزدى، چاچراتتى. 637 – 6 · II 437 – 8·
(سَجِتُورْ – سَجِتْماقْ *saqïtur – saqïtmak*) ·7 – 637 II ·10 – 437

saqlandï سَجْلَنْدِي چاچلاندى، چېچى چىقتى. 591 – 21 · II 358 – 7·
(سَـــجْلَنُورْ – سَـــجْلَنْماقْ *saqlanur – saqlanmak*) II ·22 – 591
·8 – 358

saqlaxdï سَجْلَشْدِي چاچلاشتى. 565 – 11 · II 308 – 11·
(سَجْلَشُورْ – سَجْلَشْـــماقْ *saqlaxur – saqlaxmak*) II ·12 – 565
·13 – 308

saqlïoq سَجْلِغْ چاچلىق. 353 – 8 · I 605 – 16·

saqratoqu سَجِرْتُغُو ساچراتقۇ. تۇزاقنىڭ بىر خىلى. 662 – 6 · II 485 – 7·

saqrattï سَجْرَتّي چاچراتتى. 662 – 1 · II 484 – 17·
(سَـــجْرَتُورْ – سَـــجْرَتْماقْ *saqratur – saqratmak*) II ·18 – 662
·18 – 485

saqtaxdï سَجْتَشْدِي چاچلاشتى. 562 – 13 · II 303 – 4·
(سَجْتَشُورْ – سَجْتَشْـــماقْ *saqtaxur – saqtaxmak*) II ·14 – 562
·6 – 303

saqtïm سَجْتِمْ ساچتىم. ساچتىم ~ چاچتىم. 406 – 10 · II 3 – 15 ·
(سَجَارْ – سَجْماقْ saqar – saqmak) 406 – 11 · II 3 – 16 ·
saqturdï سَجْتُرْدِي ساچتۇردى. ساچتۇردى ~ چاچتۇردى. 541 – 1 · II 261 – 13 ·
(سَجْتُرُرْ – سَجْتُرْماقْ saqturur – saqturmak) 541 – 2 · II
262 – 1 ·
saqu سَجُو چۇچا. 854 – 7 · III 302 – 5 ·
saquk سَجُوقْ چېچىق. 290 – 1 · I 495 – 11 ·
saquladï سَجُولادِي چۇچىلىدى، چۇچا بېكىتتى. 927 – 20 · III 440 – 15 ·
(سَجُولارْ – سَجُولاماقْ saqular – saqulamak) 927 – 22 · III
440 – 18 ·
saraquq سَراغُجْ ساربغۇچ. 369 – 20 · I 634 – 4 ·
saraquqlandï سَراغُجْلَنْدِي: uraqut saraquqlandï — خوتۇن ساربغۇچ سالدى.
844 – 8 · III 283 – 8 ·
(سَراغُجْلَنُورْ – سَراغُجْلَنْماقْ saraquqlanur – saraquqlanmak) 844 –
283 – 9 · III 9 ·
saranlïk سَرَنْلِقْ بېخىللىق، پىخسىقلىق. 382 – 15 · I 656 – 2 ·
saroqan سَرْغانْ ساراغان. بىر خىل ئوت. 333 – 25 · I 571 – 10 ·
saroqardï سَرْغَرْدِي سارغايدى. 544 – 4 · II 267 – 9 ·
(سَرْغَرُورْ – سَرْغَرْماقْ saroqarur – saroqarmak) 544 – 5 · II
267 – 10 ·
sarïoq سَرِغْ، سارِغْ سېرىق. سېرىق رەڭ. 283 – 23، 301 – 2، 811 –
9· I 484 – 15، 513 – 1؛ III 223 – 3 ·
sarïoq سَرِغْ: sarïoq suv — سېرىق سۇ. 284 – 1 · I 485 – 1 ·
sarïoq ərük سارِغْ اَرُكْ ئۆرۈك. 63 – 20 · I 94 – 15 ·
sarïoq surïoq سَرِغْ سُرِغْ سېرىق - سۇرۇق. 284 – 2 · I 485 – 3 ·
sarïoq turma سَرِغْ تُرْما سەۋزە. 328 – 14 · I 562 – 4 ·
sarïoqladï سَرِغْلادِي سارغايتتى، سېرىق قىلدى. 937 – 17 · III 459 – 1 ·
(سَرِغْلارْ – سَرِغْلاماقْ sarïoqlar – sarïoqlamak) 937 – 19 · III
459 – 4 ·
sarïoqlïoq سَرِغْلِغْ: sarïoqlïoq ər — سېرىق كېسىلى بار ئادەم. 377 – 15 ·
646 – 12 · I
sarïoqlïk سَرِغْلِقْ سېرىقلىق. 382 – 4 · I 655 – 6 ·
sarïldï سَرِلْدِي: bəg aŋar ərildi sarïldï — بەگ ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى.
494 – 24 · II 171 – 8 ·

(سَرِلُرْ – سَرِلْماقْ sarïlur – sarïlmak) 494 · 25 – 171 · 10 II

sarïldï سَرِلْدِي ئورالدى، يۆگەلدى، يۆگىشىۋالدى. 495 · 8 – 172 · 1 II

(سَرْلُرْ – سَرِلْماقْ sarlur – sarïlmak) 495 · 9 – 172 · 3 II

sarïm سَرِمْ سۈزگۈچ. 302 · 26 – 516 · 21 I

sarïndï سَرِنْدِي يۆگەندى، پۈركەندى؛ ئوراندى. 515 · 23 – 213 · 15 II

(سَرِنُرْ – سَرِنْماقْ sarïnur – sarïnmak) 515 · 26 – 213 · 18 II

sarïndï سَرِنْدِي بېرىلدى، قېتىرقىنىپ كىرىشتى، يېپىشتى. 516 · 1 – 214 · 4 II

(سَرِنُرْ – سَرِنْماقْ sarïnur – sarïnmak) 516 · 3 – 214 · 8 II

sarïqoqa سَرِجْغا چېكەتكە. 371 · 3 – 636 · 13 I

sarïttï سَرِتْتِي يۆگەتتى، ئوراتتى. 640 · 19 – 444 · 3 II

(سَرِتُرْ – سَرِتْماقْ sarïtur – sarïtmak) 640 · 20 – 444 · 6 II

sarïxdï سَرِشْدِي ئوراشتى، يۆگەشتى. 473 · 6 – 128 · 2 II

(سَرِشُرْ – سَرِشْماقْ sarïxur – sarïxmak) 473 · 8 – 128 · 5 II

sarq,aq سَرْقَجْ، سَرْفَجْ كاسىنى، كۆكچېچەك؛ قارىمۇق. 346 · 11 – 869 · 15 I ؛593 · 8 – 330 · 9 III

sarq,ayïk, سَرْقَيْقْ كۆشەيدىغان ھايۋانلارنىڭ توققۇز تورلۇقى. 825 · 5 – 247 · 1 III

sarq,dï سَرْقْدِي سارقىدى؛ ئۇيۇشتى، كۇيۇشتى. 1003 · 17 – 573 · 14 III

(سَرْقَارْ – سَرْقْماقْ sarqar – sarq,mak) 1003 · 20 – 573 · 18 III

sarq,ïm سَرْقِمْ قىرو. 368 · 7 – 632 · 3 I

sarq,ïndï سَرْقِنْدِي سارقىندى. 374 · 8 – 641 · 10 I

sarq,ïttï سَرْقِتْتِي سارقىتتى. 668 · 6 – 496 · 9 II

(سَرْقِتُرْ – سَرْقِتْماقْ sarq,itur – sarq,itmak) 668 · 7 – 497 · 2 II

sarq,ïxdï سَرْقِشْدِي سارقىشتى، سارقىدى. 565 · 8 – 308 · 8 II

(سَرْقِشُرْ – سَرْقِشْماقْ sarq,ïxur – sarq,ïxmak) 565 · 9 – 308 · 10 II

sark,urdï سَرْقُرْدِي سارقىتتى. 545 · 6 – 269 · 11 II

(سَرْقُرُرْ – سَرْقُرْماقْ sarq,urur – sarq,urmak) 545 · 9 – 269 · 16 II

sarladï سَرْلادِي ئوردى، يۆگىدى. 909 · 6 – 405 · 8 III

(سَرْلارْ – سَرْلاماقْ sarlar – sarlamak) 909 · 9 – 405 · 12 III

sarlandï سَـــرْلَنْدِي يوّگـــدى ~ يوّگـــەندى، ئوراندى، ئوردى. II ·26 – 591 ·15 – 358

(سَـــرْلَنُورْ – سَـــرْلَنْماقْ *sarlanur – sarlanmak*) II ·3 – 592 ·2 – 359

sarlandï سَرْلَنْدِي هازىرلاندى. 592 – ·4 II 359 – ·4

sarlattï سَرْلَتِي ئوراتتى، يوّگەتتى. 673 – ·4 II 506 – ·6

(سَـــرْلَتُورْ – سَـــرْلَتْماقْ *sarlatur – sarlatmak*) II ·5 – 673 ·8 – 506

sarlaxdï سَرْلَشْدِي يوّگەشتى، ئوراشتى. 565 – ·19 II 309 – ·1

(سَرْلَشُـــورْ – سَرْلَشْـــماقْ *sarlaxur – sarlaxmak*) II ·21 – 565 ·5 – 309

sarmaldï سَرْمَلْدِي سوزۇلدى. 581 – ·7 II 337 – ·13

(سَـــرْمَلُورْ – سَـــرْمَلْماقْ *sarmalur – sarmalmak*) II ·10 – 581 ·16 – 337

sarmaldï سَرْمَلْدِي يوّگەلدى، يوّگەشتى. 581 – ·11 II 337 – ·18

(سَـــرْمَلُورْ – سَـــرْمَلْماقْ *sarmalur – sarmalmak*) II ·13 – 581 ·1 – 338

sarmaquk, سَرْمَجُقْ قوشقاچ تىلى ئاش. سويۇقئاشنىڭ بىر تۈرى. 399 – ·1 I 683 – ·9

sarmattï سَرْمَتِي يوّگەتتى، ئوراتتى. 675 – ·24 II 511 – ·14

(سَـــرْمَتُورْ – سَـــرْمَتْماقْ *sarmatur – sarmatmak*) II ·16 – 675 ·17 – 511

sarmax سَرْمَشْ چىرماش. 350 – ·28 I 601 – ·1

sarmaxdï سَرْمَشْـــدِي باغلاشـــتى؛ يوّگەشـــتى، چىگىچلەشـــتى. II ·1 – 567 ·5 – 311

(سَرْمَشُورْ – سَرْمَشْـــماقْ *sarmaxur – sarmaxmak*) II ·3 – 567 ·8 – 311

sarmaxdï سَرْمَشْدِي سوزۇشتى. 567 – ·6 II 311 – ·11

(سَرْمَشُورْ – سَرْمَشْـــماقْ *sarmaxur – sarmaxmak*) II ·9 – 567 ·2 – 312

sarmusak, سَرْمُسَقْ سامساق. 399 – ·3 I 683 – ·12

sarnïq سَرْنِجْ توّگە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن تولۇم؛ ياغاچ چېلەك. 346 – ·14 I 593 – ·11

sarsal سَرْسالْ سوّسەر. بولغۇنىنىڭ بىر خىلى. 366 – ·19 I 629 – ·10

sarsïoq سَرْسِغْ سېسىق. 353 – 9· I 605 – 17·

sarsïttï سَرْسِتِّي دۆشكەلىدى، ئەيىبلىدى. 665 – 17· II 491 – 17·

(سَرْسِتُورْ – سَرْسِتْماقْ sarsïtur – sarsïtmak) II 665 – 18· II 492 – 2·

sart سَرْتْ سودىگەر. 261 – 5، 261 – 7، 700 – 8· I 445 – 18؛ III 15 – 1·

sart surt سَرْتْ سُرْتْ چوڭراغ ئاياق كىيگەندە چىقىدىغان ئاۋاز. 261 – 12، 261 – 12· I 446 – 3، 446 – 4·

sartladï سَرْتْلادِي سارت ھېسابلىدى، سودىگەر ھېسابلىدى. 1020 – 1· III 602 – 6·

(سَرْتْلارْ – سَرْتْلاماقْ sartlar – sartlamak) III 1020 – 2· III 602 – 8·

sarudï سَرُودِي ئورىدى، يۆگىدى. 885 – 25· III 359 – 1·

(سَرُورْ – سَرُوماقْ sarur – sarumak) III 886 – 2· III 359 – 4·

saryam سَرْيَمْ سايرام. شەھەر ئىسمى. 822 – 15· III 243 – 9·

sasïdï سَسِدِي سېسىدى. 887 – 17· III 362 – 7·

(سَسِيرْ – سَسِيماقْ sasïr – sasïmak) 887 – 17· III 362 – 8·

sasïk, سَسِقْ تەشتەك، ساپال قاچا. 290 – 4· I 495 – 15·

sata سَتا مارجان. 853 – 17· III 301 – 1·

satoqadï سَتْغادِي چەيلىدى، دەسسىدى؛ كېسىپ ئۆتتى، خالاس قىلدى. ئوغۇزچە. 902 – 23· III 392 – 12·

(سَتْغارْ – سَتْغاماقْ satoqar – satoqamak) 903 – 1· III 393 – 2·

satoqaldï سَتْغَلْدِي دەسسەلدى، خالاس قىلدى. 581 – 1· II 337 – 4·

(سَتْغَلُورْ – سَتْغَلْماقْ satoqalur – satoqalmak) II 581 – 4· II 337 – 8·

satoqaxdï سَتْغَشْدِي كەمىستىشتى؛ قېرىشتى؛ دوقۇرۇشتى؛ خالاس قىلىشتى. ئوغۇزچە. 564 – 19· II 307 – 8·

(سَتْغَشُورْ – سَتْغَشْماقْ satoqaxur – satoqaxmak) II 565 – 3· II 308 – 2·

satïoq سَتِغْ سېتىق، سودا - سېتىق. 283 – 16· I 484 – 6·

satïoqladï سَتِغْلادِي سودا قىلىشتى، سېتىشتى. 937 – 13· III 458 – 13·

(سَتِغْلارْ – سَتِغْلاماقْ satïoqlar – satïoqlamak) III 937 – 15· III 458 – 15·

satïoqlaxdï سَتِغْلَشْدِي سودا قىلىشتى، سېتىشتى. 937 – 15· III 458 – 16·

satïoqlïk ستغلق: satïoqlïk nəŋ — سېتىلىدىغان نەرسە. 382 – 3· I 655 – 4·

satïoqsadï ستغسادي ساتقۇسى كەلدى. 935 – 7· III 454 – 9·

(ستغسار – ستغساماق satïoqsar – satïoqsamak) 935 – 21· III 455 – 12·

satïldï ستلدي سېتىلدى. 493 – 9· II 168 – 3·

(ستلور – ستلماق satïlur – satïlmak) 493 – 10· II 168 – 4·

satïndï ستندي ساتىدىغاندەك كۆرۈندى. 515 – 10· II 212 – 17·

(ستنور – ستنماق satïnur – satïnmak) 515 – 11· II 213 – 2·

satïr ساتر «هوي هاريمى» دېگەن مەنىدىكى تىل. 309 – 21· I 528 – 14·

satïxdï ستشدي سېتىشتى. 468 – 14· II 118 – 17·

(ستشور – ستشماق satïxur – satïxmak) 468 – 16· II 118 – 19·

satïxoqan alïxoqan ستشغان ئالشقان ئېلىشىپ – سېتىشىدىغان. 392 – 14· I 673 – 6·

satlandï ستلندي جۇرئەت قىلدى، پېتىندى. چىگىلچە. 593 – 5· II 361 – 3·

(ستلنور – ستلنماق satlanur – satlanmak) 593 – 6· II 361 – 5·

satma ستما ساتما. 329 – 22· I 564 – 5·

satsadï ستسادي ساتقۇسى كەلدى. 900 – 4· III 387 – 5·

(ستسار – ستساماق satsar – satsamak) 900 – 5· III 387 – 7·

satti ستتي ساتتى. 633 – 11· II 430 – 13·

(ستار – ستماق satar – satmak) 633 – 12· II 430 – 14·

satturdï ستۇردي ساتتۇردى. 540 – 13· II 261 – 1·

(ستۇر – ستۇرماق satturur – satturmak) 540 – 14· II 261 – 3·

satuladï ستولادي ۋالاقلىدى. 927 – 18· III 440 – 12·

(ستولار – ستولاماق satular – satulamak) 927 – 19· III 440 – 14·

saturdï ساتۇردي ساناتتى. 831 – 1· III 258 – 14·

(ساتۇر – ساتۇرماق saturur – saturmak) 831 – 2· III 259 – 2·

sav ساڤ ماقال. 804 – 6· III 210 – 13·

sav ساڤ قىسسە. 804 – 7· III 210 – 15·

sav ساڤ ھېكايە، چۆچەك. 804 – 8· III 210 – 16·

sav ساڤْ خەت، خەت - چەك. 804 – 9· III 211 – 1·

sav ساڤْ سۆز. 804 – 10، 418 – 15· III 211 – 2؛ II 26 – 6·

sav ساڤْ خەۋەرلەر، رىۋايەتلەر. 804 – 11· III 211 – 3·

savaxdï سَقَشْدِ ساۋاشتى، ئۇرۇشتى. ئوغۇزچە. 477 – 25· II 137 – 16·
(سَقَشُــورْ – سَقَشْــماقْ *savaxur – savaxmak*) II 477 – 26·
137 – 18·

savdïqlandï سَقْدِجْلَنْدِ سېۋەتلىك بولدى. 612 – 4· II 395 – 4·
(سَقْدِجْلَنُورْ – سَــقْدِجْلَنْماقْ *savdïqlanur – savdïqlanmak*) 612 –
II 395 – 6· 5·

savladï سَقْلادِ سۆزلىدى. 909 – 23· III 407 – 1·
(سَقْلارْ – سَقْلاماقْ *savlar – savlamak*) 909 – 24· III 407 – 3·

savlaxdï سَقْلَشْدِ تەمسىل ئېيتىشتى. 566 – 4· II 309 – 13·
(سَقْلَشُــورْ – سَقْلَشْــماقْ *savlaxur – savlaxmak*) II 566 – 7·
310 – 1·

savqï ســـاقُجِ ئەلچى. پەيغەمبەر. 1018 – 2، 804 – 11· III 598 –
211 – 3، 13·

savqï ساقُجِ ئەلچى. ئوغۇزچە. 1018 – 5، 804 – 13، 804 – 14· III
599 – 1، 211 – 5، 211 – 7·

savradï سَقْرادِ بوشىدى؛ ساقايدى. 898 – 3· III 383 – 4·
(سَقْرارْ – سَقْراماقْ *savrar – savramak*) 898 – 4· III 383 – 6·

savruqtï ســـــقْرُقْتِ شۇرقىرىدى، قۇيۇلدى، شارقىرىدى. 577 – 12· II
330 – 10·
(سَــقْرُقارْ – سَــقْرُقْماقْ *savruqar – savruqmak*) II 577 – 22·
331 – 4·

savruldï سَقْرُلْدِ سورۇلدى؛ شۇرقىرىدى، شارقىرىدى، قۇيۇلدى. 580 – 10·
335 – 19· II

(سَــقْرُلُورْ – سَــقْرُلْماقْ *savrulur – savrulmak*) II 580 – 20·
336 – 14·

savruxdï سَقْرُشْدِ سورۇشتى. 563 – 20· II 305 – 8·
(سَقْرُشُورْ – سَقْرُشْــماقْ *savruxur – savruxmak*) II 563 – 23·
305 – 12·

savuldï سَقُلْدِ سويلىدى، ساڭگىلىدى، ئاغدى، مايىل بولدى. 496 – 4·
173 – 14· II

(سَقُلُرْ – سَقُلْماقْ *savulur – savurmak*) 496 – 7· II 174 – 1·

savurdï سَقُرْدِي سورۇدى. 463 – 8· II 108 – 13·
(سَقُرار – سَقُرْماقْ savurar – savurmak) 463 – 10· II 109 – 1·
savurttï سَقُرْتِي سورۇتتى. 1010 – 18· III 586 – 8·
(سَقُرْتُرْ – سَقُرْتْماقْ savurtur – savurtmak) 1010 – 19· III
586 – 10·
sax ساشْ شاش، ئۇركۇگەك. 802 – 17· III 207 – 17·
saxturdï سَشْتُرْدِي سۇرۇشتۇردى، سۇرۇشۇۋالدى، خالاس قىلدى. 542 – 1· II
263 – 11·
(سَشْتُرُرْ – سَشْتُرْماقْ saxturur – saxturmak) 542 – 3· II
263 – 14·
saxurdï سَشُرْدِي ئايرىدى. 460 – 23· II 104 – 6·
(سَشُرُرْ – سَشُرْماقْ saxurur – saxurmak) 460 – 25· II
104 – 10·
say سايْ ساي. 807 – 19· III 217 – 4·
say سايْ: say yarïk — تەڭگىلىك ساۋۇت. 807 – 20، 701 – 28·
III 217 – 5، 18 – 6·
sayoqïrdï سَيْغُرْدِي سايلاشقىلى تۇردى، سايلىشاي دەپ قالدى. 836 – 5· III
268 – 17·
(سَيْغِرارْ – سَيْغِرْماقْ sayoqïrar – sayoqïrmak) 836 – 6· III
269 – 2·
sayïk¸tï سَيِقْتِي سايلاشتى. 833 – 3· III 263 – 4·
(سَيِقارْ – سَيِقْماقْ sayïk¸ar – sayïk¸mak) 833 – 4· III 263 – 5·
saypadï سَيْبادِي چېچىۋەتتى، ئىسراپ قىلىۋەتتى. 919 – 14· III 425 – 5·
(سَيْبارْ – سَيْباماقْ saypar – saypamak) 919 – 16· III 425 – 7·
saypattï سَيْبَتِي بۇزۇپ چاچتۇردى، ئىسراپ قىلدۇردى. 682 – 1· II 523 – 6·
(سَيْبَتُورْ – سَيْبَتْماقْ saypatur – saypatmak) 682 – 2· II
523 – 8·
sayradï سَيْرادِي سايرىدى: جاۋۇلدىدى، ۋاتىلدىدى. 919 – 17· III
425 – 9·
(سَيْرارْ – سَيْراماقْ sayrar – sayramak) 919 – 20· III 425 – 13·
sayram سَيْرَمْ سايرام. شەھەر ئىسمى. 822 – 14· III 243 – 7·
sayram سَيْرَمْ: sayram suv — تېيىز سۇ، ئوشۇقتىن ئاشمىغان سۇ.
822 – 16· III 243 – 10·
sayramlandï سَيْرَمْلَنْدِي تېيىزلەشتى. 844 – 19· III 284 – 12·

(سَيْرَمْلَنُورْ – سَيْرَمْلَنْماقْ sayramlanur – sayramlanmaq) – 844 ·13 – 284 III ·20

sayrattï سَيْرَتّي سايراتتى، جىق گەپ قىلدۇردى· 682 – 4· II 523 – 10·

(سَيْرَتُورْ – سَيْرَتْماقْ sayratur – sayratmaq) II ·6 – 682 ·13 – 523

sayraxdï سَيْرَشْدي سايراشتى: ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەشتى· 836 – 13· III ·10 – 269

(سَيْرَشُورْ – سَيْرَشْماقْ sayraxur – sayraxmaq) III ·28 – 836 ·14 – 270

sazïnqï سَزِنْجي: sazïnqï taxi — گەج تېكشى· 968 – 10· III 512 – 8·

sədrətti سَدْرَتّي شالاڭلاتتى، سىيرەكلەشتۈردى، سۈرۈلدۈردى· 662 – 19· II ·20 – 485

(سَدْرَتُورْ – سَدْرَتْماكْ sədrətür – sədrətmək) II ·23 – 662 ·4 – 486

səkirmə سَكِرْما سەكىرمە. شەھەر ئىسمى· 372 – 3· I 638 – 12·

səkirtti سَكِرْتّي سەكرەتتى· 1010 – 21· III 586 – 12·

(سَكِرْتُرْ – سَكِرْتْماكْ səkirtür – səkirtmək) III ·22 – 1010 ·14 – 586

səkitti سَكِتّي سەكرەتتى، ئاتلاتتى· 645 – 14· II 453 – 14·

(سَكِتُورْ – سَكِتْماكْ səkitür – səkitmək) II ·15 – 645 ·15 – 453

səkiz سَكِزْ سەككىز· 277 – 16· I 473 – 7·

səkkiz سَكّزْ سەككىز· 277 – 16· I 473 – 7·

səkridi سَكْرِيدي سەكرىدى· 898 – 7· III 383 – 9·

(سَكْرِيرْ – سَكْرِيماكْ səkrir – səkrimək) III ·8 – 898 ·11 – 383

səkritti سَكْرِتّي سەكرەتتى، ئاتلاتتى· 663 – 8· II 487 – 4·

(سَكْرِتُورْ – سَكْرِتْماكْ səkritür – səkritmək) II ·12 – 663 ·10 – 487

səksün سَكْسُونْ سەكسەن· 332 – 25· I 569 – 20·

səkü سَكُو سۆكە· 862 – 12· III 317 – 20·

səlqük سَلْجُكْ سەلچۈك. سالجۇق سۆلتانلىرىنىڭ بوۋىسىنىڭ ئىسمى. 363 – 26· I 624 – 5·

səm سامْ: əm səm — داۋا، ئەم· 806 – 6، 310 – 13· III 214 – 15: I 530 – 9·

səmərk‚ənd سَمَرْقَنْدْ سەمەرقەنت. شەھەر ئىسمى. 262 – 26· I 449 – 6·
səmiz سَمِزْ سېمىز. 277 – 17· I 473 – 9·
səmiz kənd سَمِزْ كَنْدْ سەمىز كەنت ~ سەمەرقەنت. شەھەر ئىسمى. 262 – 25·
I 449 – 4·
səmizlik سَمِزْلِكْ سېمىزلىك. 384 – 26· I 660 – 5·
səmridi سَمْرِيدِي سەمرىدى. 898 – 9· III 383 – 12·
(سَمْرِيرْ – سَمْرِيماكْ *səmrir – səmrimək*) 898 – 10· III 383 – 13·
səmritti سَمْرِتِّي سەمرىتتى. 663 – 16· II 487 – 15·
(سَمْرِتُورْ – سَمْرِتْماكْ *səmritür – səmritmək*) 663 – 17· II
488 – 1·
səmrixdi سَمْرِشْدِي سەمرىشتى. 564 – 4· II 306 – 4·
(سَمْرِشُورْ – سَمْرِشْماكْ *səmrixür – səmrixmək*) 564 – 5· II
306 – 6·
səmürgük سَمُرْكُوكْ سۆمۈرگۈك. قۇش ئىسمى. 628 – 25· II 423 – 3·
səmüz سَمُزْ سېمىز. 220 – 5· I 375 – 14·
sən سَنْ سەن. 258 – 12، 44 – 13، 67 – 13، 69 – 6، 112 –12،
268 – 10، 299 – 1، 375 – 19، 527 – 18، 556 – 25،
709 – 15، 819 – 22، 825 – 24، 846 – 10، 864 –
1017 – 19، 953 – 17، 946 – 20، 881 – 23، 864 – 22،
10· I 442 – 1، 60 – 12، 102 – 1، 105 – 14، 181 –
8، 509 – 14، 642 – 14؛ II 292 – 11؛ III 32 – 13،
248 – 2، 288 – 8، 322 – 4، 322 – 6، 351 – 2، 476 –
8، 488 – 14، 597 – 10·
sənkəq سَنْكَجْ سەركەچ ئالما. 346 – 19، 973 – 13· I 594 – 1؛ III
520 – 6·
sənlədi سَنْلادِي سەنلىدى. 910 – 11· III 407 – 18·
(سَنْلارْ – سَنْلاماكْ *sənlər – sənləmək*) 910 – 13· III 408 – 3·
sənlətti سَنْلَتِّي سەنلەتتى. 673 – 21· II 507 – 11·
(سَنْلَتُورْ – سَنْلَتْماكْ *sənlətür – sənlətmək*) 673 – 26· II
507 – 17·
səŋək سَنْكَكْ سۇ ئىچىدىغان كوزا، تەشتەك. ئوغۇزچە. 961 – 14· III
501 – 1·
səŋir سَنْكِرْ تاغ تۇمشۇقى، تاغ قاتْشىرى. 958 – 18· III 496 – 4·
səŋrəgü سَنْكْرَكُو ماتْقا. 978 – 1، 978 – 3· III 528 – 6، 528 – 9·

səp سَـــــبْ سـەپ. كېلىـــن بولغۇچـى قمـــز ئۇچـۇن تـەييارلانغان ئـۆي جاھازلىرى. 245 – 1· I 418 – 13·

səpkil سَنكِلْ سەپكۇن. 366 – 18· I 629 – 9·

səptürdi سَبْتُرْدِي سەپلەتتى، سەپلىك قىلدۇردى، سېپىنى راسلاتتى. 540 – 5· II 260 – 6·

(سَبْتُرُرْ – سَبْتُرْماكْ *səptürür – səptürmək*) 540 – 7· II 260 – 9·

səqə سَجا قۇشقاچ. ئوغۇزچە. 854 – 6· III 302 – 4·

səqixdi سَجِشْدِي چېچىشتى. 470 – 5· II 122 – 8·

(سَجِشُـــورْ – سَجِشْـــماكْ *səqixür – səqixmək*) 470 – 7· II 122 – 11·

sərdi سَرْدِي چىدىدى. 408 – 3· II 7 – 13·

(سَرارْ – سَرْماكْ *sərər – sərmək*) 408 – 4· II 7 – 14·

sərdi سـارْدِي: *ol anï sərdi* — ئۇ ئۇنى كايىدى. 827 – 11· III 251 – 9·

(سَرارْ – سَرْماكْتى *sərər – sərmək*) 827 – 12· III 251 – 10·

sərgək سَرْگَكْ دەلدەڭلەش، سەنتۇرۇلۇش. 628 – 5· II 422 – 4·

sərildi سَرِلْدِي سەنتۇرۇلدى، دەلدەڭلىدى. 494 – 20· II 171 – 3·

(سَرِلُرْ – سَرِلْماكْ *sərilür – sərilmək*) 494 – 21· II 171 – 5·

sərk سَرْكْ چاق - چۇق. ساپال قاچا ۋە ئۇنىڭ سۇنۇقلىرى. 268 – 18· I 458 – 12·

sərkər سَرْكَرْ قاراقچى، يول توسار. قارلۇقچە. 348 – 16· I 597 – 4·

sərmətti سَرْمَتِّي سۇزدۇردى، سۇزۇپ ئالدۇردى. 675 – 19· II 511 – 7·

(سَـرْمَتُورْ – سَـرْمَتْماكْ *sərmətür – sərmətmək*) 675 – 23· II 511 – 12·

sərŋülədi سَرِنگُولادِي سىيرىلدى، تېيىلدى. 995 – 6· III 559 – 14·

(سَرِنگُولارْ – سَـرِنگُولاماكْتى *sərŋülər – sərŋüləmək*) 995 – 8· III 559 – 17·

sərü سَرُو تەكچە، تاختىبەشى. 856 – 2· III 305 – 16·

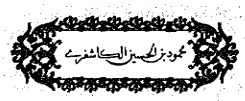
səsindi سَسِنْدِي ئىنتىلدى. 516 – 15· II 215 – 4·

(سَســـنُورْ – سَسِـــنْماكْ *səsinür – səsinmək*) 516 – 17· II 215 – 7·

səvdi سَڤْدِي سۆيدى. 414 – 14· II 20 – 1·

(سَڤارْ – سَڤْماكْ *səvər – səvmək*) 414 – 15· II 20 – 2·

səvdiq سَڤْدِجْ سېۋەت. 346 – 17، 141 – 11· I 593 – 15، 233 – 9·

səvinq سَـــقِنْچْ سـۆيۈنچ، خۇشاللىق، شادلىق. 966 – 21، 966 – 23، 967 – 5 III ·510 – 4، 510 – 5، 510 – 11·

səvixdi سَقِشْدِي سۆيۈشتى، ياخشى كۆرۈشتى. 478 – 1· II 137 – 19·
(سَقِشُـــورْ – سَقِشْـــماكْ *səvixür – səvixmək*) II ·2 – 478 II ·2 – 138

səvritti سَقْرِتِي بوشاتتى. 663 – 4· II 486 – 15·
(سَـــقْرِتُورْ – سَـــقْرِتْماكْ *səvritür – səvritmək*) II ·6 – 663 II ·2 – 487

səvtürdi سَقْتُرْدِي سۆيدۈردى. 542 – 9· II 264 – 8·
(سَـــقْتُرُرْ – سَـــقْتُرْماكْ *səvtürür – səvtürmək*) II ·11 – 542 II ·11 – 264

səvüg سَقُكْ: *səvüg nəŋ* — سۆيۈملۈك نەرسە. 297 – 3· I 506 – 14·
قاراڭ: *səvük*

səvük ساقُكْ سۆيۈملۈك. 81 – 10· I 125 – 15· قاراڭ: *səvüg*

səvündi سَقُنْدِي سۆيۈندى. 517 – 5· II 216 – 11·
(سَـــقُنُورْ – سَـــقُنْماكْ *səvünür – səvünmək*) II ·5 – 517 II ·12 – 216

səxdi سَشْدِي شەشتى ~ يەشتى. 413 – 8· II 17 – 9·
(سَشارْ – سَشْماكْ *səxər – səxmək*) II ·10 – 413 II ·13 – 17·

səxilgən سَشِـلْكانْ: *bu tügün ol səxilgən* — بۇ يېشىلىپ كېتىدىغان تۇگۈن. 396 – 1· I 679 – 6·

səxlindi سَشْـــلِنْدِي شېشىلدى ~ يېشىلدى، بوشاندى. 592 – 14· II 359 – 17·
(سَشْلِنُورْ – سَشْلِنْماكْ *səxlinür – səxlinmək*) II ·15 – 592 II ·1 – 360·

səxtürdi سَشْتُرْدِي شەشتۈردى ~ يەشتۈردى. 541 – 23· II 263 – 8·
(سَشْـــتُرُرْ – سَشْـــتُرْماكْ *səxtürür – səxtürmək*) II ·24 – 541 II ·10 – 263

səxüdi سَشُـــودِي يېشىلدى ~ شېشىلدى، بوشىدى. 888 – 21· III 364 – 15·
(سَشُورْ – سَشُوماكْ *səxür – səxümək*) III ·22 – 888 III ·17 – 364·

səxüg سَشُكْ شېشىك ~ يېشىك. باغلاقتىن بوشىتىلغان جانۋار. 297 – 1، 297 – 1· I 506 – 11، 506 – 12·

səżrədi سَـــذْرَدِي سىيرەكلەشتى، شالاڭلىدى: سۈزۈلدى. 895 – 22· III 378 – 17·

(سَذْرارْ – سَذْراماكْ *səżrər – səżrəmək*) III ·24 – 895 ·2 – 379

səżrəg سَذْرَكْ سىيرەك، شالاڭ. 363 – 22· I 623 – 18·

səżrəg سَـــذْرَكْ: *səżrəg kapuo* — چاقسا ئىشىك. 363 – 23· I 624 – 1·

səżrəxdi سَذْرَشْدِي سۈزۈلدى، شالاڭلاشتى، سىيرەكلەشتى. 562 – 19· II 303 – 12·

(سَذْرَشُورْ – سَذْرَشْـــماكْ *səżrəxür – səżrəxmək*) II ·22 – 562 303 – 16·

səkrik سِكْرِكْ سەكرەتمە. 364 – 1· I 624 – 8·

sən سِنْ سەن. كەنچەكچە. 792 – 23· III 190 – 2·

səx سَيشْ تۆلەم. 784 – 16، 784 – 16· III 174 – 2، 174 – 3·

səzik سِيزِكْ سېزىك، گۈمان: پىكىر. 311 – 4، 516 – 12· I 531 – 11: II 215 – 1·

səziktim سِيزِكْتِمْ سەزدىم، گۈمان قىلدىم. 491 – 1· II 163 – 1·

(سِـــزِكارْمَنْ – سِـــزِكْماكْ *səzikərmən – səzikmək*) II ·2 – 491 163 – 3·

səzindi سِيزِنْدِي سەزدى، گۈمانلاندى. 516 – 12· II 214 – 18·

(سِيزِنُورْ – سِيزِنْماكْ *səzinür – səzinmək*) 516 – 13· II 215 – 2·

sibək سِبَكْ سۆزۈك. تۈگمەننىڭ كېنى، تۈگمەن تېشىنى چۆرگىلىتىدىغان تۆمۈر. 296 – 9· I 505 – 7·

sibək سِبَكْ شۇمەك. 296 – 10· I 505 – 9·

sibiz سِـــيبِزْ: *sibiz kixi* — قېرىلىقتىن دۆتلىشىپ كەتكەن كىشى. 309 – 23· I 529 – 3·

sidiŋ سِدِنْكْ: *sidiŋ kol* — سىدىكۆل. كۆل ئىسمى. 963 – 20· III 504 – 5·

sidük سِدُكْ سۈيدۈك. 296 – 12· I 505 – 11·

sigil سِگِلْ سۆگەل. 300 – 17· I 512 – 11·

sik سِكْ ئەرلەرنىڭ جىنسىي ئەزاسى. 255 – 7· I 436 – 7·

sikildi سِكِلْدِي سىكىلدى. 497 – 4· II 175 – 11·

(سِكِلُرْ – سِكِلْماكْ *sikilür – sikilmək*) 497 – 5· II 175 – 12·

sikitti سِكِتْتِي سىكىتۈردى. 645 – 12· II 453 – 11·

(سِكِتُورْ – سِكِتْماكْ *sikitür – sikitmək*) 645 – 13· II 453 – 12·

sikix سِكِشْ سىكىش، جىنسىي ئالاقە. 280 – 2· I 478 – 4·

sikixdi سِكِشْدِي سىكىشتى. 482 – 11· II 146 – 7·

(سكشۇرۈ – سكشۈرمەك *sikixür – sikixmək*) II ·13 – 482
·10 – 146

sikti سِكْتِي سىكتى· 420 – 4· II 29 – 3·

(سِكَارْ – سِكْمَاكْ *sikər – sikmək*) 420 – 5· II 29 – 4·

siktürdi سِكْتُرْدِي سىكتۇردى· 543 – 4· II 265 – 15·

(سِكْتُرُرْ – سِكْتُرْمَاكْ *siktürür – siktürmək*) II ·5 – 543
·2 – 266

sil سِيلْ زىل، سۇلەي· 790 – 8، 790 – 9· III 184 – 17، 185 – 2·

silik سِلِكْ سىلىق· 297 – 4· I 506 – 15·

silkdi سِلْكْدِي سىلكىدى· 1004 – 20· III 575 – 4·

(سِلْكَارْ – سِلْكْمَاكْ *silkər – silkmək*) 1004 – 21· III 575 – 6·

silkindi سِلْكِنْدِي سىلكىندى، سىلكىنۈالدى، دىرىلدىدى· 591 – 11· II
·14 – 357

(سِلْكِنُورْ – سِلْكِنْمَاكْ *silkinür – silkinmək*) II ·20 – 591
·5 – 358

simürdi سِمُرْدِي سۇمۇردى· 465 – 19· II 113 – 9·

(سِمُرُرْ – سِمُرْمَاكْ *simürür – simürmək*) II ·20 – 465
·11 – 113

sinqü سِنْجُو گىرده. بىلەن ھەمەك ئارىسىدا بولغان بىر خىل نان، خۇيلىما.
·13 – 544 I ·18 – 318

siŋək سِنَكْ شەھەرلىكلەرنىڭ تىلىدا پاشا، سەھرالىقلارنىڭ تىلىدا چۇن· 961 – 15، 413 – 4، 678 – 1، 765 – 11· 961 – 19· III 501 – 2؛ II 17 – 6، 515 – 5؛ III 137 – 2،
·5 – 501

siŋdi سِنْكْدِي سىڭدى؛ جايلاشتى، ئورۇنلاشتى· 980 – 22· III 533 – 11·

(سِنْكَارْ – سِنْكْمَاكْ *siŋər – siŋmək*) 980 – 25· III 533 – 15·

siŋdi سِنْكْدِي يوشۇرۇندى، مۆكۈندى· 981 – 1· III 533 – 17·

(سِنْكَارْ – سِنْكْمَاكْ *siŋər – siŋmək*) 981 – 5· III 534 – 5·

siŋdürdi سِنْكْدُرْدِي سىڭدۇردى؛ يوشۇردى· 985 – 21· III 542 – 9·

(سِنْكْدُرُرْ – سِنْكْدُرْمَاكْ *siŋdürür – siŋdürmək*) III ·22 – 985
·11 – 542

siŋi سِنكِي سىڭىشلىك· 962 – 26· III 503 – 6·

siŋil سِنكِيلْ سىڭىل· 960 – 21· III 500 – 4·

siŋilləndi سِنكِلَّنْدِي سىڭىل قىلدى· 993 – 25· III 558 – 1·

(سىنكِلِّنُورْ – سِـــنكِلِّنْماكْ *siŋillənür – siŋillənmək*) III ·26 – 993 ·3 – 558

siŋir سِنكِرْ سىڭىر، پەي· 958 – 19· III 496 – 6·

siŋirdi سِنكِرْدِي يۇتتى· 981 – 24· III 535 – 5·

(سِـــنكِرُرْ – سِـــنكُرْماكْ *siŋürür – siŋürmək*) III ·25 – 981 ·7 – 535

siŋirdi سِنكِرْدِي سىڭدۇردى· 981 – 26· III 535 – 8·

(سِـــنكِرُرْ – سِـــنكُرْماكْ *siŋürür – siŋürmək*) III ·27 – 981 ·10 – 535

siŋirlədi سِنكِرْلادِي سىڭىرلىدى· 994 – 12· III 558 – 14·

(سِـــنكِرْلارْ – سِـــنكِرْلاماكْ *siŋirlər – siŋirləmək*) III ·13 – 994 ·17 – 558

siŋirləndi سِنكِرْلَنْدِي سىڭىرلەندى، سىڭىر كۆپەيدى· 993 – 8· III 556 – 10·

(سِنكِرْلَنُورْ – سِـــنكِرْلَنْماكْ *siŋirlənür – siŋirlənmək*) ·10 – 993 ·1 – 557 III

siŋixdi سِنكِشْدِي سىڭىشتى· 983 – 3· III 538 – 1·

(سِنكِشُـــورْ – سِنكِشْـــماكْ *siŋixür – siŋixmək*) III ·5 – 983 ·4 – 538

siŋüt سُـــنگُتْ بەدىلىگە بىر نەرسە بېرىلمەيدىغان ۋە قايتۇرۇلمايدىغان سۆزغا· 958 – 14، 958 – 15· III 495 – 8، 495 – 9·

sipüt سِبُتْ سۇۋۇت، يۇمغاقسۇت. قەشقەرچە· 271 – 3· I 462 – 4·

sirkə سِـــرْكا سىركە· ئۇزۇم سىركىسى· 327 – 15، 148 – 18، 166 – 11، 167 – 14، 666 – 6، 781 – 8، 878 – 21، 900 – 13· I 560 – 7، 245 – 2، 278 – 13، 280 – 20؛ II 493 – 1؛ III 167 – 15، 345 – 16، 388 – 3·

sirkə سِرْكا سىركە. باشتا بولىدىغان سىركە· 327 – 16· I 560 – 8·

sirkələdi سِـــرْكالادِي سىركىنى تازىلىدى؛ سىركىلىدى· 949 – 22· III 482 – 14·

(سِـــرْكالارْ – سِـــرْكالاماكْ *sirkələr – sirkələmək*) III ·2 – 950 ·3 – 483

sirkələndi سِرْكَلَنْدِي سىركىلەشتى، سىركىلىدى· 842 – 16· III 280 – 13·

(سِرْكَلَنُورْ – سِرْكَلَنْماكْ *sirkələnür – sirkələnmək*) III ·18 – 842 ·1 – 281

sitkün سِتْكُونْ سىتكۇن. شەھەر ئىسمى· 337 – 2· I 577 – 11·

sitti ستّي سىيدى. 633 – 16· II 431 – 3·

(سذارْ – سذْماكْ *siżar – siżmak*) 633 – 18· II 431 – 6·

sittürdi ستُرْدي سىيدۇردى. 540 – 20· II 261 – 9·

(ستُرُرْ – ستُرْماكْ *sittürür – sittürmak*) 540 – 21· II 261 – 11·

siyawux سياۇْش سىياۋْش. ئەرلەر ئىسمى. 800 – 27· III 205 – 5·

siz سىزْ، سز سىز. چىگىلچە ۋە تۇركچە. 783 – 6، 258 – 14، 673 – 23· III 171 – 5؛ I 442 – 3؛ II 507 – 14·

sizlәttim سزْلَتّمْ سىزلەتتىم. 674 – 1· II 507 – 19·

(سىزْلَتُورْمَنْ – سىزْلَتْماكْ *sizlәtürmәn – sizlәtmak*) 674 – 2· II 508 – 2·

siżik سذكْ چاپاننىڭ بىر پېشى. 296 – 13· I 505 – 13·

siżiŋ kөl سذنْكْ كُولْ سىزىڭكۆل. كۆل ئىسمى. 790 – 18· III 186 – 1·

siżitti سذتّي سىيدۇردى. 639 – 6· II 441 – 8·

(سذتُورْ – سذتْماكْ *siżitür – siżitmak*) 639 – 8· II 441 – 11·

siżti سىيذْتي سىيدى. 1017 – 1، 633 – 17· III 597 – 1، II 431 – 4·

(سيذارْ – سيذْماكْ *siżar – siżmak*) 1017 – 2· III 597 – 2·

siżtürdi سيذْتُرْدي سىيدۇردى. 540 – 22· II 261 – 12·

siżük سذُكْ سۇيدۇك. 936 – 1· III 437 – 12·

sї//si سي تەۋەلىك (ئىزافەت) قوشۇمچىسى. 847 – 16· III 290 – 9·

sїbїzoqu سىبْزُغُو سىبىزغا، نەي. 371 – 1، 173 – 22، 193 – 21· I 636 – 11، 292 – 5، 328 – 3·

sїbuzoqu سبْزُغُو سىبىزغا، نەي. 144 – 14· I 237 – 8·

sїdi سيدي سۇندۇردى، يەڭدى. 876 – 21· III 341 – 15·

(سيرْ – سيماقْ *sїr – sїmak*) 876 – 23· III 342 – 3·

sїdїroqak سدْرُغاقْ سىيراق. ئاچا تۇياق ماللارنىڭ تۇيىقى. 381 – 12· I 654 – 1·

sїdrїm سدْرِمْ تاسما، كەمەر. ئوغۇزچە. 368 – 5· I 631 – 17·

sїdrїxdї سدْرِشْدي سىيرىشتى، كۆرەشتى. 563 – 1· II 303 – 18·

(سدْرِشُورْ – سدْرِشْماقْ *sїdrїxur – sїdrїxmak*) 563 – 3· II 304 – 2·

sїoq سيغْ سىمان. ئوخشىتىش قوشۇمچىسى. 786 – 5· III 177 – 7·

sїoqan سغَنْ: *sїoqan saq* — سىلىق، بۇدۇر ئەمەس چاچ. 306 – 28· I 524 – 1·

sïoqdadtï سۇدَدْتي يىغلاتتى. 659 – 22· II 480 – 5·

sïoqdï سۇدي سىغدى، پاتتى؛ ياقتى. 414 – 8· II 19 – 8·

(سۇغارْ – سۇغْماقْ sïoqar – sïoqmak) 414 – 10· II 19 – 12·

sïoqïndï سۇغْدي سىغىندى، كىرىۋالدى. 517 – 1· II 216 – 4·

(سۇغُورْ – سۇغْماقْ sïoqïnur – sïoqmak) 517 – 4· II 216 – 9·

sïoqïr سۇغْ خانَلارنىڭ كۆپ ئادەم بىلەن قىلىدىغان بىر خىل ئوۋى. 276 – 19· I 471 – 9·

sïoqïr سۇغْ سىيىر، كالا. 276 – 23، 461 – 8، 545 – 13· I 471 – 14؛ II 104 – 17، 270 – 4·

sïoqïrladï سۇغْلادي سىيىر ھېسابلىدى، ئىنەك ھېسابلىدى. 934 – 8· III 452 – 10·

(سىغْلارْ – سىغْلاماقْ sïoqïrlar – sïoqïrlamak) 934 – 10· III 452 – 13·

sïoqïrlïoq سىغْلغْ: sïoqïrlïoq ər — سىيىرلىق ئادەم. 376 – 14· I 644 – 8·

sïoqïrqïk, سۇغْجقْ قارىغۇجا. 380 – 23· I 652 – 17·

sïoqït سۇغتْ يىغا - زار. 271 – 7· I 462 – 8·

sïoqra سۇغرا ساي. ئىككى تاغ ئارىسىدىكى كەڭ ۋادا. ئوغۇزچە. 321 – 26· I 550 – 13·

sïoqruxdï سۇغْرُشْدي سىغدۇرۇشتى. 563 – 18· II 305 – 5·

(سۇغْرُشُورْ – سۇغْرُشْماقْ sïoqruxur – sïoqruxmak) 563 – 19· II 305 – 7·

sïoqtadï سۇغْتادي يىغلىدى. 894 – 15· III 376 – 1·

(سۇغْتارْ – سۇغْتاماقْ sïoqtar – sïoqtamak) 894 – 16· III 376 – 3·

sïoqtaxdï سۇغْتَشْدي ئۆكسۈپ يىغلاشتى، قاقشاشتى. 562 – 17· II 303 – 10·

sïoqturdï سۇغْتُرْدي سىغدۇردى. 542 – 6· II 264 – 4·

(سۇغْتُرُرْ – سۇغْتُرْماقْ sïoqturur – sïoqturmak) 542 – 8· II 264 – 6·

sïoqun سۇغُنْ بۇغا. 311 – 26· I 532 – 16·

sïoqun سۇغُنْ سۇغۇن. 312 – 1· I 533 – 3·

sïoqun otï سۇغُنْ اُتي ئادەمگىياھ. 311 – 27· I 532 – 17·

sïoqun samur سۇغُنْ سَمُرْ سىغۇن سامۇر. يەر ئىسمى. 312 – 1· I 533 – 3·

sïoqurdï سۇغُرْدي سىغدۇردى. 462 – 17· II 107 – 7·

(سۇغُرُرْ – سۇغُرْماقْ sïoqurur – sïoqurmak) 462 – 19· II 107 – 10·

sïoqzadï سۇغزادى كولىدى، كوچىلىدى؛ زىغىزىق سالدى. 899 – 13· III 385 – 14·

(سۇغزار – سۇغزاماق sïoqzar – sïoqzamaq) 899 – 17· III 386 – 1·

sïoqzaoq سۇغزاغ ئاراچ. 353 – 16· I 606 – 6·

sïoqzaldï سۇغزۇلدى سىغدالدى. 580 – 22· II 336 – 15·

(سۇغزۇلۇر – سۇغزۇلماق sïoqzalur – sïoqzalmak) 580 – 25· II 337 – 3·

sïoqzïoq سۇغزۇق زىغىزىق. 353 – 13· I 606 – 1·

sïoqzïoq سۇغزۇق قاداق. ئىككى نەرسىنى جۈپلەشتۈرگۈچى قاداق. 353 – 15· I 606 – 4·

sïhtattï سۇختاتتى يىغلاتتى. 659 – 21· II 480 – 4·

(سۇختاتۇر – سۇختاتماق sïhtatur – sïhtatmak) 659 – 22· II 480 – 6·

sïhtaxdï سۇختاشدى ئۆكسۈپ يىغلاشتى، قاقشاشتى. 562 – 15· II 303 – 7·

(سۇختاشۇر – سۇختاشماق sïhtaxur – sïhtaxmak) 562 – 16· II 303 – 9·

sïk سىق ئاز. ئوغۇزچە. 787 – 10· III 179 – 11·

sïkadï سىقادى سىلىدى. 890 – 3· III 367 – 8·

(سىقار – سىقاماق sïkar – sïkamak) 890 – 5· III 367 – 12·

sïkdï سىقدى سىقتى. 417 – 6· II 23 – 19·

(سىقدى – سىقماق sïkar – sïkmak) 417 – 7· II 24 – 1·

sïkïldï سىقىلدى سىقىلدى. 496 – 19· II 174 – 14·

(سىقىلۇر – سىقىلماق sïkïlur – sïkmak) 496 – 20· II 175 – 2·

sïkïrdï سىقىردى ئىسقىرتتى. 463 – 25· II 110 – 1·

(سىقىرار – سىقىرماق sïkïrar – sïkïrmak) 463 – 26· II 110 – 3·

sïkïrkan سىقىرقان سىبرىققۇيروق، تۆلۈمچاشقان. 394 – 1، 605 – 14· I 675 – 20؛ II 382 – 18·

sïkïx سىقىش سىقىق، بىر - بىرىنى ئىتتىرىش، تارچىلىق، تىقما - تىقمىلىق. 279 – 25· I 477 – 18·

sïkïxdï سىقىشدى سىقىشتى. 480 – 8· II 141 – 18·

(سىقىشۇر – سىقىشماق sïkïxur – sïkïxmak) 480 – 10· II 142 – 3·

sïkïlïxdï سىقىلىشدى سىقىلىشتى، قىسىلىشتى. 566 – 16· II 310 – 11·

(سِقْلِشُورْ – سِقْلِشْماقْ sïqlïxur – sïqlïxmaq) II ·19 – 566
·15 – 310

sïk,man سِقْمانْ سقىم ۋاقتى. كۆز كۆنلىرى ئۆزۈم سقىلىدىغان چاغ.
·4 – 579 I ·21 – 337

sïk,rïxdï سِقْرِشْدِي ئىسقىرىشتى ~ ئىسقىرتىشتى· 563 – 24· II 305 – 13·
(سِقْرِشُورْ – سِقْرِشْماقْ sïqrïxur – sïqrïxmaq) II ·26 – 563
·16 – 305

sïk,turdï سِقْتُرْدِي سقتۇردى· 542 – 18· II 265 – 2·
(سِقْتُرُرْ – سِقْتُرْماقْ sïqturur – sïqturmaq) II ·19 – 542
·4 – 265

sïm سيم: sïm sïmrak — بىر خىل تاماق. چىگىلچە. 791 – 9· III
·5 – 187

sïn سِينْ سىن، بوي - تۇرق· 792 – 18· III 189 – 14·

sïn سِينْ گۆر· 792 – 21· III 189 – 18·

sïnadï سِنادِي سىنىدى· 892 – 27· III 372 – 18·

(سِنارْ – سِناماقْ sïnar – sïnamak) III ·28 – 892 372 – 19·

sïnaldï سِنَلْدِي سىنالدى· 497 – 6· II 176 – 1·

(سِنَلُرْ – سِنَلْماقْ sïnalur – sïnalmak) II ·6 – 497 176 – 2·

sïnattï سِنَتّي سىناتتى· 647 – 23· II 458 – 7·

(سِنَتُورْ – سِنَتْماقْ sïnatur – sïnatmak) II ·24 – 647 458 – 9·

sïndï سِنْدِي سىندى ~ سۇندى· 425 – 11· II 38 – 5·

(سِنُورْ – سِنْماقْ sïnur – sïnmak) II ·13 – 425 38 – 8·

sïndu سِنْدُو قايچا. ئوغۇزچە· 319 – 10· I 546 – 1·

sïnuk, سِنُقْ سۇنۇق. ئوغۇزچە· 960 – 13· III 499 – 10·

sïŋ سىڭ زىڭ، غۇڭ. ئىملىق سۆز· 953 – 23، 953 – 24· III
489 – 6، 489 – 7·

sïŋar سِنكارْ سىڭار، تەرەپ، يان، چەت· 968 – 23· III 513 – 2·

sïŋarladï سِنكَرْلادِي يالغۇز كۆردى، بوزەك تاپتى· 994 – 9· III 558 – 10·
(سِنكَرْلارْ – سِنكَرْلاماقْ sïŋarlar – sïŋarlamak) III ·11 – 994
·13 – 558

sïŋarsuk, سِنكَرْسُقْ ئىككى كىشى ئاتقا مىنگەشكەندە، مىنگەشكۈچىنىڭ
ئولتۇرغان يېرى· 978 – 17· III 529 – 4·

sïŋïladï سِنكِيلادِي غىڭشىدى: غوڭۇلدىدى: سۆزۈدى· 991 – 4· III
·4 – 553

(سىنكىلارْ – سىنكىلاماقْ *sïŋïlar – sïŋïlamaq*) III ·7 – 991 ·8 – 553

sïŋuk سنكُقْ سۇنۇق· 960 – 12· III 499 – 9·

sïp سبْ ئىككى ياشقا ماڭغان تاي· 245 – 2· I 418 – 15·

sïpak,ur سپاقُرْ تورۋا· 369 – 21· I 634 – 5·

sïqdï سجْدي چىچتى· 406 – 14· II 4 – 3·

(سجارْ – سجْماقْ *sïqar – sïqmaq*) 406 ·15 – II 4 – 4·

sïqoqak, سجْغاقْ چىچقاق· 358 – 18· I 615 – 3·

sïqoqan سجْغانْ چاشقان· 333 – 14، 333 – 23، 68 – 4، 263 – 20، 311 – 16، 333 – 16، 605 – 14، 886 – 6، 889 – 2، 899 – 2، 997 – 20· I 570 – 17، 571 – 8، 103 – 12، 450 – 11، 532 – 4، 571 – 1؛ II 382 – 18؛ III 359 – 7، 365 – 4، 385 – 1، 563 – 11·

sïqoqan yïlï سجْغانْ يلي چاشقان يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل ناملىرىدىن بىرى· 333 – 23، 263 – 21· I 571 – 8، 450 – 12·

sïqïttï سجتّي چىچۇردى· 637 – 15· II 438 – 7·

(سجتُورْ – سجتْماقْ *sïqïtur – sïqïtmaq*) 637 ·15 – II 438 – 8·

sïqturdï سجْتُرْدي چىچۇردى ~ چىچقۇزدى· 541 – 4· II 262 – 2·

(سجْتُرُرْ – سجْتُرْماقْ *sïqturur – sïqturmaq*) II ·5 – 541 ·3 – 262

sïr سرْ چىر - چىر. چېكەتكىنىڭ ئاۋازى· 248 – 1· I 424 – 6·

sïr سرْ سىر. بىر خىل يېلىملىق بويياق· 248 – 3· I 424 – 9·

sïrïdï سرِيدي چىچتى· 885 – 20· III 358 – 12·

sïrïdï سرِيدي شىرىدى· 885 – 21· III 358 – 14·

(سرِيرْ – سرِيماقْ *sïrïr – sïrïmaq*) 885 ·23 – III 358 – 18·

sïrïldï سرِلْدي يۇقىتى، يۇقۇشىتى، چاپلاشىتى· 495 – 11· II 172 – 5·

(سرِلُرْ – سرِلْماقْ *sïrïlur – sïrïlmaq*) II ·13 – 495 ·8 – 172

sïrïqoqa سرِجْغا ئەينەك، شىشە· 371 – 2· I 636 – 12·

sïrïttï سرِتّي سىرتتى ~ شىرتتى· 641 – 5· II 444 – 13·

(سرِتُورْ – سرِتْماقْ *sïrïtur – sïrïtmaq*) 641 ·7 – II 445 – 1·

sïrïxdï سرِشْدي شىرىشتى· 473 – 15· II 128 – 14·

(سِرِشُورْ – سِرِشْماقْ *sïrïxur – sïrïxmak*) II ·17 – 473
·17 – 128

sïrladï سِرْلادِي سىرلىدى· 909 – 10· III 405 – 14·

(سِرْلارْ – سِرْلاماقْ *sïrlar – sïrlamak*) III ·11 – 909
·17 – 405

sïrlandï سِرْلَنْدِي سىرلاندى· 592 – 6· II 359 – 6·

(سِرْلَنُورْ – سِرْلَنْماقْ *sïrlanur – sïrlanmak*) II ·7 – 592
·8 – 359

sïrlattï سِرْلَتِي سىرلاتتى· 673 – 7· II 506 – 10·

(سِرْلَتُورْ – سِرْلَتْماقْ *sïrlatur – sïrlatmak*) II ·8 – 673
·12 – 506

sïrmak, سِرْماقْ سىرماق. ئېشەكنىڭ توقۇمى· 359 – 12· I 616 – 2·

sïrt سِرْتْ قىل، يال· 261 – 14· I 446 – 6·

sïrtïoq سِرْتِغْ سىرتىق، خەۋەر، دەرەك؛ مەزمۇن، مەنە· 353 – 4، 353 – 5·
I 605 – 11، 605 – 13·

sïrtladï سَرْتْلادِي ئورىدى، ياماشتى· 1020 – 4· III 602 – 10·

(سِرِتْلارْ – سِرْتْلاماقْ *sïrtlar – sïrtlamak*) III ·6 – 1020
·1 – 603

sïruk, سِرُقْ تىرەك، چېدىر تىرىكى· 290 – 3· I 495 – 14·

sïruk,luk, سِرُقْلُقْ: *sïrukluk yïoqaq* — تۇۋرۇكلۇك ياغاچ· 382 – 5· I
·7 – 655

sïtoqadï سِتْغادِي شىمايلىدى· 903 – 11· III 393 – 15·

(سِتْغارْ – سِتْغاماقْ *sïtoqar – sïtoqamak*) III ·12 – 903
·17 – 393

sïtoqaldï سِتْغَلْدِي تۇرۇلدى، شىمايلاندى· 581 – 5· II 337 – 10·

(سِتْغَلُورْ – سِتْغَلْماقْ *sïtoqalur – sïtoqalmak*) II ·6 – 581
·11 – 337

sïtoqandï سِتْغَنْدِي شىمايلاندى· 591 – 8· II 357 – 10·

(سِتْغَنُورْ – سِتْغَنْماقْ *sïtoqanur – sïtoqanmak*) II ·10 – 591
·13 – 357

sïtoqaxdï سِتْغَشْدِي شىمىرىشتى، شىمايلاشتى· 565 – 4· II 308 – 3·

(سِتْغَشُورْ – سِتْغَشْماقْ *sïtoqaxur – sïtoqaxmak*) II ·6 – 565
·6 – 308

sïturdï سِيتُرْدِي سۇندۇرتتى· 831 – 3· III 259 – 3·

(سِيتُرُرْ – سِيتُرْماقْ sïturur – sïturmak) 831 – 4· III 259 – 5·

sïx سِشْ، سِيشْ شىش، زىخ، زىخچە· 253 – 4، 784 – 14· I 432 – 15؛ III 173 – 18·

sïx سِـــــــيشْ ئىششــــق· 784 – 15، 829 – 7· III 174 – 1، 255 – 8·

sïxïldï سِشْلْدِي ئېسىلدى، كۆپتى، كۆپجۈدى؛ ئىششىدى· 495 – 20· II 172 – 18·

(سِشْلُرْ – سِشْلْماقْ sïxïlur – sïxïlmak) 495 – 24· II 173 – 5·

sïzdï سِزْدِي سىزدى، ئېرىدى· 410 – 3· II 11 – 12·

(سِزارْ – سِزْماقْ sïzar – sïzmak) 410 – 5· II 12 – 1·

sïzdï سِيزْدِي سىزدى، ئېرىدى؛ كۆرۈندى· 828 – 3· III 252 – 17·

(سِيزارْ – سِيزْماقْ sïzar – sïzmak) 828 – 6· III 253 – 4·

sïzoqurdï سِزْغُرْدِي سىزدۈردى، ئېرىتتى· 544 – 6· II 267 – 12·

(سِـــزْغُرُرْ – سِـــزْغُرْماقْ sïzoqurur – sïzoqurmak) 544 – 7· II 267 – 14·

sïzïttï سِزِتّي ئېرىتكۈزدى· 642 – 6· II 446 – 16·

(سِزِتُورْ – سِزِتْماقْ sïzïtur – sïzïtmak) 642 – 7· II 447 – 1·

sïzladï سِزْلادِي سىزلىدى، سىرقىرىدى· 909 – 15· III 406 – 4·

(سِـــزْلارْ – سِـــزْلاماقْ sïzlar – sïzlamak) 909 – 19· III 406 – 9·

sïzlaoq سِزْلاغْ سىزلاش· 353 – 11· I 605 – 20·

sïzlattï سِزْلَتّي سىزلاتتى· 673 – 11· II 506 – 16·

(سِـــزْلَتُورْ – سِـــزْلَتْماقْ sïzlatur – sïzlatmak) 673 – 13· II 507 – 2·

sïżïoq سِذِغْ پەش، كىيىمنىڭ پېشى· 283 – 17· I 484 – 7·

sïżïoq سِذِغْ چىش ئارىچى· 283 – 20· I 484 – 11·

sïżïroqan سِذِرْغانْ تىلىدىغان· 391 – 18· I 671 – 16·

sïżrïldï سِذْرِلْدِي سىيرىلدى ~ سېرىلدى· 580 – 4· II 335 – 11·

(سِـــذْرِلُورْ – سِـــذْرِلْماقْ sïżrïlur – sïżrïlmak) 580 – 8· II 335 – 16·

sïżrïm سِذْرِمْ تاسما· 391 – 18· I 671 – 16·

sooqan سُوغَنْ پىياز· 311 – 24· I 532 – 13·

soqan سُوغَنْ: sooqan yïlan — بوغما يىلان· 311 – 25· I 532 – 15·

sooqd سُغْدْ سوغد. قوۋم ئىسمى· 359 – 1· I 615 – 15·

soоqdak, سۇداق‌ سوغداق. سوغدلارنىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى. 359 – 1· I 615 – 14·

soоqdï سەدى سوغۇرت ئالدى؛ قوۇرۇت ئالدى. 414 – 5· II 19 – 3·

(سۇغار – سۇغماق soqar – soqmak) 414 – 6· II 19 – 5·

soоqïdï سۇغيدى سوغۇدى ~ سوۋۇدى. 889 – 14· III 365 – 17·

(سۇغىر – سۇغيماق soqïr – soqïmak) 889 – 15· III 366 – 1·

soоqlïdï سۇغلدى قولىنى تىقتى. 909 – 20· III 406 – 11·

(سۇغلىر – سۇغليماق soqlïr – soqlïmak) 909 – 22· III 406 – 14·

soоqlïttï سۇغلتى تىقتۇردى. 673 – 15· II 507 – 3·

(سۇغلتۇر – سۇغلتماق soqlïtur – soqlïtmak) 673 – 16· II 507 – 6·

soоqrattï سۇغرتى تەكشۈردى، تىنتىدى. 662 – 24· II 486 – 6·

(سۇغراتۇر – سۇغراتماق soqratur – soqratmak) 662 – 25· II 486 – 8·

soоqraxdï سۇغرَشدى شوراشتى، سۈمۈرۈشتى. 563 – 15· II 305 – 1·

(سۇغرَشۇر – سۇغرَشماق soqraxur – soqraxmak) 563 – 17· II 305 – 4·

soоquk‚landï سۇغقلَندى سوغۇق كۆردى، سوغۇق ھېسابلىدى. 607 – 19· II 387 – 10·

(سۇغقلَنۇر – سۇغقلَنماق soqukланur – soqukланmak) 607 – 21· II 387 – 13·

soоquk‚luk, سۇغقلۇق: soqukluk nəŋ — سوغۇقلۇق نەرسە. 382 – 6· I 655 – 9·

soоquldï سۇغلدى سوغۇلدى. 496 – 1· II 173 – 10·

(سۇغلۇر – سۇغلماق soqulur – soqulmak) 496 – 2· II 173 – 12·

soоquloqan سۇغلغانْ سوغۇلىدىغان، تارتىلىدىغان. 393 – 19· I 675 – 9·

soоqun سۇغۇنْ پىياز. 311 – 24· I 532 – 13·

soоqundï سۇغندى سوقتۇندى، توڭدى. 516 – 23· II 215 – 15·

(سۇغۇنۇر – سۇغۇنماق soqunur – soqunmak) 516 – 24· II 215 – 16·

soоqunluoq سۇغنلۇغ: soqunluoq taoq — سوغۇنلۇق تاغ، ياۋا پىياز ئۆسىدىغان تاغ. 379 – 12· I 650 – 9·

soоqurdï سۇغۇردى سوغۇرت ئالدى. 414 – 7· II 19 – 6·

soоqut سۇغتْ سوغۇت، قېتىق پىشلىقى. قارلۇقچە. 271 – 4· I 462 – 5·

soqut سُغُتْ هېسسېپ. 271 – 5. I 462 – 6.

soquxdï سُغُشْدِي سوۋۇشقا باشلىدى. 477 – 19. II 137 – 8.

(سُغُشُورْ – سُغُشْماقْ soquxur – soquxmaq) II 477 – 20. 137 – 10.

soqaq سُقَقْ بۆكەن. 625 – 8، 170 – 9. II 417 – 12؛ I 286 – 15.

soqaq سُقَقْ سوقاق. ئوغۇزلار تەرىپىدىن پارسلارغا بېرىلگەن ئاتاق. 625 – 9. II 417 – 13.

soqaqlïoq سُقَقْلِغْ: soqaqlïoq taoq — بۆكەنلىك تاغ. 378 – 12. I 648 – 9.

soqar سُقارْ مۇڭگۇزسىز هايۋان: ئايپاڭۇاش ئادەم. 313 – 20، 313 – 21. I 536 – 2، 536 – 3.

soqdï سُقْدِي سوقتى، يانجىدى. 417 – 1. II 23 – 12.

soqdï سُقْدِي چوقۇدى. 417 – 3. II 23 – 14.

soqdï سُقْدِي چاقتى. ئوغۇزچە. 417 – 4. II 23 – 16.

(سُقارْ – سُقْماقْ soqar – soqmaq) 417 – 5. II 23 – 17.

soqïm سُقِمْ ئوقيا ئوقىنىڭ ياغاچتىن قىلىنغان قۇيرۇقى. 303 – 1. I 517 – 3.

soqluq سُقْلُقْ تويمىغۇرلۇق، ئاچ كۆزلۈك. 359 – 17. I 616 – 8.

soqtu سُقْتُو هېسسېپنىڭ بىر خىلى. 317 – 25. I 543 – 6.

soqturdï سُقْتُرْدِي سوقتۇردى. 542 – 16. II 264 – 16.

soqu سُقُو سوقا، هاۋانچا. 859 – 29. III 313 – 9.

soquldï سُقُلْدِي سوقۇلدى. 496 – 14. II 174 – 8.

(سُقُلُرْ – سُقُلْماقْ soqulur – soqulmaq) II 496 – 14. 174 – 9.

soquxdï سُقُشْدِي سوقۇشتى. 480 – 5. II 141 – 13.

(سُقُشُورْ – سُقُشْماقْ soquxur – soquxmaq) II 480 – 7. 141 – 16.

sol سُولْ سول. 790 – 7، 65 – 25. 790 – 7. III 184 – 16؛ I 184 – 16. III 98 – 11؛ 184 – 16.

solamuq سُلامُقْ سولخاي، تەتۇر. 370 – 6. I 634 – 17.

soluxdï سُلُشْدِي سولاشتى. 484 – 10. II 149 – 14.

(سُلُشُورْ – سُلُشْماقْ soluxur – soluxmaq) II 484 – 12. 149 – 17.

soŋ سُنكْ بىر ئادەمنىڭ بالىلىرى، ئەۋلادى. 953 – 18· III 488 – 13·
soŋ سُنكْ كېيىن، ئارقا. 953 – 19· III 488 – 14·
soŋ سُنكْ سوڭ. ھەر شەيئى ۋە ھەر ئىشنىڭ ئاخىرى. 953 – 21· III 489 – 3·
soŋdadï سُنكْدادِي سوڭدىدى، كەينىگە چۈشتى، ئىزمۇئىز قوغلىدى. 988 – 7· III 547 – 3·
(سُنكْدارْ – سُنكْداماقْ soŋdar – soŋdamak) 988 – 9· III 547 – 7·
soŋradï سُنكْرادِي كەينىگە تارتتى، ئارقىغا سۈرىدى. 989 – 4· III 549 – 5·
(سُنكْرارْ – سُنكْراماقْ soŋrar – soŋramak) 989 – 6· III 549 – 8·
sordï سُرْدِي شورىدى؛ سورىدى. ئوغۇزچە. 827 – 13· III 252 – 1·
(سُرارْ – سُرْماقْ sorar – sormak) 827 – 16· III 252 – 6·
soroqu سُرْغُو شورىغۇچ، ھەجامەت. قان ئېلىش ئەسۋابى. 324 – 1· I 554 – 9·
sorturdï سُرْتُرْدِي سوراتتى. 541 – 13· II 262 – 14·
sorturdï سُرْتُرْدِي شوراتتى. 541 – 15· II 262 – 17·
(سُرْتُرُرْ – سُرْتُرْماقْ sorturur – sorturmak) 541 – 16· II 263 – 1·
soruoq سُرُغْ سۇرۇشتە. 284 – 4، 541 – 13· I 485 – 5؛ II 262 – 14·
soruoqqï سُرُغْجِي چىرلامچى، يىتكەن نەرسىسىنى سورىغۇچى. 871 – 7· III 333 – 3·
soruk̡tï سُرُقْتِي سورىقى قىلىندى، سۇرۇشتۇرۇلدى. 489 – 8· II 159 – 3·
(سُرُقارْ – سُرُقْماقْ soruk̡ar – soruk̡mak) 489 – 9· II 159 – 5·
soruttï سُرُتِّي شوراتتى، ئەمدۇردى ~ ئېمىتتى؛ پۇرۇشتۇردى. 641 – 1· II 444 – 8·
(سُرِتُورْ – سُرِتْماقْ soritur – soritmak) 641 – 3· II 444 – 12·
soruxdï سُرُشْدِي شورىدى، ئىچىۋالدى. 473 – 10· II 128 – 7·
(سُرُشُورْ – سُرُشْماقْ soruxur – soruxmak) 473 – 11· II 128 – 9·
sovuxoqan سُقُشْغانْ مەددە قۇرت، شۇ قۇرتتىن بولىدىغان سېرىق كېسەل. 392 – 23· I 673 – 18·
soydï سُيْدِي سويدى. 873 – 25· III 336 – 10·

(سُيارْ – سُيْماقْ soyar – soymaq) 874 – 1 · III 336 – 12 ·

soyuq‚tï سُيُقْتي تالاندى. 833 – 1 · III 263 – 2 ·

(سُيُقارْ – سُيُقْماقْ soyuq‚ar – soyuq‚maq) 833 – 2 · III 263 – 3 ·

soyuldï سُـيُلْدي سويۇلدى: ئايرىلدى، تارقالدى: يېشىلدى. 833 – 5 · III 263 – 7 ·

(سُـيُلُورْ – سُـيُلْماقْ soyulur – soyulmaq) 833 – 8 · III 263 – 11 ·

soyuxdï سُيُشْدي سويۇشتى. 831 – 21 · III 260 – 10 ·

(سُيُشُـورْ – سُيُشْـماقْ soyuxur – soyux‚maq) 831 – 23 · III 260 – 14 ·

səgəl سُكَلْ كېسەل، ئاغرىق. ئوغۇزچە. 300 – 16، 172 – 9 · I 512 – 10، 290 – 3. قاراڭ: sökəl ·

səglündi سُكْلُنْدي قورۇلدى، كاۋاپ قىلىندى. 593 – 1 · II 360 – 16 ·

(سُـكْلُنُورْ – سُـكْلُنْماكْ səglünür – səglünmək) 593 – 3 · II 361 – 1 ·

səglünqü سُـكْلُنْجُو كاۋاپ. 871 – 13، 644 – 22 · III 333 – 10؛ II 452 – 3 ·

səgnədi سُكْنادي داۋالىدى. 912 – 18 · III 412 – 12 ·

(سُـكْنارْ – سُـكْناماكْ səgnər – səgnəmək) 912 – 19 · III 412 – 13 ·

səgül سُكُلْ سۆگەل. 912 – 18 · III 412 – 12 ·

səgüldi سُكُلْدي قاقلاندى، كاۋاپ قىلىندى. 497 – 1 · II 175 – 8 ·

(سُـكُلُورْ – سُـكُلْماكْ səgülür – səgülmək) 497 – 2 · II 175 – 10 ·

səgüt سُكُتْ سۆگەت. 271 – 8، 790 – 2، 815 – 4، 963 – 24 · I 462 – 9؛ III 184 – 11، 230 – 12، 504 – 9 ·

səgütləndi سُـكُتْلَنْدي سۆگەتلەندى، سۆگەتلىك بولدى. 607 – 17 · II 387 – 7 ·

(سُكُتْلَنُورْ – سُكُتْلَنْماكْ səgütlənür – səgütlənmək) 607 – 18 · II 387 – 9 ·

səgütlük سُـكُتْلُكْ سۆگەتلىك. 383 – 24، 386 – 24 · I 658 – 12، 663 – 12 ·

səkə سُـكا: ər səkə olturdï — ئادەم چۆكۈپ ئولتۇردى. 862 – 13 · III 318 – 1 ·

sökəl سُكَلْ كېسەل، ئاغرىق. 410 – 4، 827 – 5، 898 – 5، 983 – 24. II 11 – 14؛ III 250 – 18، 383 – 7، 539 – 4.
قارالسۇن: *söyəl*.

sökdi سُوكْدِي سۆكتى، تىللىدى. 829 – 11. III 255 – 13.
(سُوكارْ – سُوكْماكْ *sökər – sökmək*) 829 – 12. III 255 – 14.

sökmən سُكْمانْ سۆكمەن. ئۇنۇڭان ئىسمى. 337 – 17. I 578 – 17.

sökmənləndi سُكْمَنْلَنْدِي سۆكمەنلەندى. 618 – 16. II 407 – 3.
(سُكْمَنْلَنُورْ – سُكْمَنْلَنْماكْ *sökmənlənür – sökmənlənmək*) 618 – 17. II 407 – 5.

söksök سُكْسُكْ سۆكسۆك. 368 – 23. I 632 – 17.

sökti سُكْتِي كېپەك. بارسغانچە. 317 – 24. I 543 – 5.

sökti سُكْتِي سۆكتى، چۈڭدى. 419 – 24. II 28 – 9.

sökti سُكْتِي چۆكتى. 420 – 1. II 28 – 12.
(سُكارْ – سُكْماكْ *sökər – sökmək*) 420 – 3. II 29 – 1.

söktürdi سُكْتُرْدِي سۆكتۈردى، چۈڭدۈتتى. 542 – 21. II 265 – 6.
(سُكْتُرُرْ – سُكْتُرْماكْ *söktürür – söktürmək*) 542 – 23. II 265 – 9.

söktürdi سُكْتُرْدِي، سُوكْتُرْدِي سۆكتۆردى، تىللاتتى. 543 – 1. II 265 – 10.
(سُكْتُرُرْ – سُكْتُرْماكْ *süktürür – süktürmək*) 543 – 3. II 265 – 13.

söküldi سُكُلْدِي سۆكۈلدى. 496 – 22. II 175 – 4.
(سُكُلُورْ – سُكُلْماكْ *sökülür – sökülmək*) 496 – 26. II 175 – 7.

sökündi سُكُنْدِي يۆكۈندى، چۆكتى، تىزلاندى. 518 – 1. II 218 – 4.

sökündi سُكُنْدِي سۆكۈڭاتقاندەك كۆرۈندى. 518 – 3. II 218 – 6.
(سُكُنُورْ – سُكُنْماكْ *sökünür – sökünmək*) 518 – 4. II 218 – 8.

söküx سُكُشْ سۆكۈش، تىللاش. 279 – 26. I 478 – 1.

söküxdi سُكُشْدِي سۆكۈشتى، تىللاشتى. 482 – 15. II 146 – 12.
(سُكُشُورْ – سُكُشْماكْ *sökünür – sökünmək*) 482 – 16. II 146 – 14.

söküxdi سُكُشْدِي سۆكۈشتى. 482 – 17. II 146 – 15.
(سُكُشُورْ – سُكُشْماكْ *sökünür – sökünmək*) 482 – 19. II 147 – 2.

səl سُولْ سوّل. گۆش ۆه دەرەختىكى هۆللۈك. 789 – 29· III 184 – 9·

səŋük سُـــــنكُكْ سـوّڭەك. 962 – 4، 146 – 9، 185 – 3، 194 – 13، 288 – 9، 465 – 23، 573 – 14، 730 – 23· III 502 – 6؛ I 240 – 14، 313 – 2، 329 – 10، 492 – 12؛ II 113 – 15، 323 – 11؛ III 70 – 6·

səŋükləndi سُـــــنكُوكْلَنْدِي: *ooɣlan səŋükləndi* — بـالـىنـاڭ سـوّڭەكلـرى چوڭايدى. 993 – 18· III 557 – 11·

(سُنكُكْلَنُورْ – سُنكُكْلَنْماكْ *səŋüklənür – səŋüklənmək*) 993 – 19· III 557 – 13·

sərk سُـــرْكْ: *anïŋ aʒakï sərk buztəg* — ئۇنـاڭ ئـايـغى مـۇزدەك سوغۇق. 268 – 19· I 458 – 13·

səz سُـــوزْ سـوّز. 783 – 5، 38 – 15، 51 – 17، 79 – 27، 129 – 13، 142 – 12، 159 – 22، 171 – 13، 176 – 11، 193 – 12، 207 – 19، 208 – 10، 208 – 25، 209 – 11، 209 – 13، 245 – 12، 245 – 17، 291 – 3، 353 – 9، 363 – 4، 390 – 9، 409 – 19، 414 – 8، 464 – 17، 466 – 1، 466 – 7، 486 – 22، 490 – 18، 500 – 18، 502 – 14، 514 – 22، 568 – 24، 647 – 15، 649 – 20، 657 – 10، 666 – 9، 675 – 6، 683 – 12، 704 – 6، 711 – 7، 718 – 7، 731 – 19، 792 – 11، 809 – 26، 813 – 16، 827 – 14، 833 – 14، 835 – 10، 849 – 7، 892 – 22، 909 – 13، 913 – 14، 925 – 14، 953 – 21، 980 – 23، 986 – 6، 989 – 22، 990 – 8· III 171 – 4؛ I 50 – 3، 72 – 15، 123 – 16، 212 – 3، 235 – 2، 266 – 4، 288 – 17، 296 – 13، 327 – 8، 353 – 11، 354 – 18، 355 – 17، 356 – 18، 357 – 1، 419 – 7، 419 – 13، 497 – 9، 605 – 17، 622 – 10، 669 – 14؛ II 10 – 14، 19 – 8، 111 – 10، 114 – 4، 114 – 7، 154 – 14، 162 – 9، 182 – 14، 187 – 3، 212 – 2، 315 – 6، 457 – 15، 461 – 15، 493 – 6، 510 – 7، 526 – 1؛ III 22 – 8، 34 – 9، 48 – 12، 70 – 11، 189 – 4، 220 – 10، 227 – 9، 252 – 3، 264 – 3، 267 – 3، 293 – 8، 372 – 11، 406 – 1، 414 – 2، 436 – 13، 489 – 4، 533 – 14، 543 – 9، 551 – 1، 551 – 9·

sözəŋri سوزنكْرِي سۆرەڭگۈر، سۆزمەن. 979 – 29 · III 531 – 2 ·

sözlədi سُوزْلادِي سۆزلىدى. 909 – 13 · III 406 – 1 ·

(سُوزْلارْ – سُوزْلاماكْ *sözlər – sözləmək*) 909 – 14 · III 406 – 2 ·

sözləndi سُزْلَنْدِي سۆزلىۋالدى. 592 – 9 · II 359 – 10 ·

(سُوزْلَنُورْ – سُوزْلَنْماكْ *sözlənür – sözlənmək*) II · 10 – 592 · 12 – 359

sözlətti سُزْلَتِي سۆزلەتتى. 673 – 9 · II 506 – 13 ·

(سُزْلَتُورْ – سُزْلَتْماكْ *sözlətür – sözlətmək*) II · 10 – 673 · 14 – 506

sözləxdi سُزْلَشْدِي، سُوزْلَشْدِي سۆزلەشتى. 565 – 23 · II 309 – 6 ·

(سُزْلَشُرْ – سُزْلَشْماكْ *sözləxür – sözləxmək*) II · 24 – 565 · 8 – 309

subï سُبِي سوقا. 852 – 25 · III 299 – 8 ·

subïdï سُبِيدِي ئۈزاردى. 882 – 1 · III 351 – 12 ·

(سُبِيرْ – سُبِيماقْ *subïr – subïmaq*) 882 – 2 · III 351 – 14 ·

subïladï سُبِيلادِي ئۈزارتتى، ئىتتىكلەتتى. 927 – 12 · III 440 – 3 ·

(سُبِيلارْ – سُبِيلاماقْ *subïlar – subïlamaq*) III · 13 – 927 · 5 – 440

subuzoqan سُبُزْغانْ گۆربىستان، گۆرلۈك. 391 – 2 · I 670 – 19 ·

sudï سُودِي سۈندى. 876 – 18 · III 341 – 11 ·

(سُورْ – سُوماقْ *sur – sumaq*) 876 – 20 · III 341 – 14 ·

suoqdïq سُغْدِجْ قاتار بەزمە. 346 – 16 · I 593 – 13 ·

suoqnaq سُغْناقْ سۈغناق. شەھەر ئىسمى. 359 – 13 · I 616 – 3 ·

suoqundï سُغُنْدِي سۈغۈندى، سۇ سالدى. 516 – 25 · II 215 – 18 ·

(سُغُنُورْ – سُغُنْماقْ *suoqunur – suoqunmaq*) II · 26 – 516 · 2 – 216

suoqur سُغُرْ سۈغۈر. 276 – 18، 577 – 2 · I 471 – 8؛ II 329 – 12 ·

suoqurluoq سُغُرْلُغْ: *suoqurluoq taoq* — سۈغۈرلۈق تاغ. 376 – 12 · I 644 – 6 ·

suq سُقْ: *suq yalŋus ər* — ياپيالغۇز ئادەم. 254 – 16 · I 435 – 6 ·

suq سُوقْ ئاچ كۆز، تەمەخور. 787 – 7 · III 179 – 7 ·

suq ərŋək سُوقْ اَرْنكاكْ كۆرسەتكۈچ بارماق. 787 – 7 · III 179 – 8 ·

suqarlaq سُقَرْلَجْ: *suqarlaq bərk* — كۆلاھ، ئۈزۈن قالپاق. 375 – 11 · I 642 – 4 ·

suk¸dum سُقْدُمْ سۇقدۇم، كىرگۈزدۈم. 416 – 22· II 23 – 7·

suk¸ïdï سُقيدِي غەمدىقىلدى. 890 – 1· III 367 – 5·

(سُقِيرْ – سُقِيماقْ *suk¸ïr – suk¸ïmak*) 890 – 2· III 367 – 7·

suk¸lundï سُقْلُنْدِي سۇقۇلدى، كىردى، تىقىلدى. 592 – 23· II 360 – 11·

(سُقْلُنُورْ – سُقْلُنْماقْ *suk¸lunur – suk¸lunmak*) 592 – 26· II 360 – 15·

suk¸luxdï سُقْلُشْدِي سۇقۇلۇشتى، تىقىلىشتى، جايلاشتى. 566 – 12· II 310 – 5·

(سُقْلُشُورْ – سُقْلُشْماقْ *suk¸luxur – suk¸luxmak*) 566 – 15· II 310 – 9·

suk¸ru سُقْرُو سۇقۇنۇپ، رۇخسەتسىز. 322 – 2· I 550 – 16·

suk¸turdï سُقْتُرْدِي سۇقتۇردى، يوشۇرغۇزدى. 542 – 13· II 264 – 12·

(سُقْتُرُرْ – سُقْتُرْماقْ *suk¸turur – suk¸turmak*) 542 – 15· II 264 – 15·

suk¸uldï سُقُلْدِي سۇقۇلدى، سۇقۇپ قويۇلدى. 496 – 16· II 174 – 10·

(سُقُلُرْ – سُقُلْماقْ *suk¸ulur – suk¸ulmak*) 496 – 17· II 174 – 12·

suk¸undï سُقُنْدِي سۇ قۇيۇلدى، يۇيۇندى، يۇدى. ئۇچ تىلىدا. 517 – 23· II 217 – 17·

(سُقُنُورْ – سُقُنْماقْ *suk¸unur – suk¸unmak*) 517 – 25· II 218 – 2·

sulak¸ سُلاقْ تال. قىمچاقچە. 314 – 7· I 536 – 17·

sulundï سُلُنْدِي ئەر كىشىلەرنىڭ ئارقىسىغا ساڭگىلىتىۋالغان چېچى. 342 – 12· I 587 – 13·

sumlïdï سُمْلِيدِي كالدىرلىدى. 910 – 8· III 407 – 14·

(سُمْلِيرْ – سُمْلِيماقْ *sumlïr – sumlïmak*) 910 – 10· III 407 – 16·

sumlïm سُمْلِمْ: *sumlïm tat* — تۈركچە بىلمەيدىغان پارس. 368 – 24، 674 – 6· I 633 – 1: II 508 – 7·

sumlïttï سُمْلِتِّي كالدىرلاتتى. 674 – 4· II 508 – 4·

(سُمْلِتُورْ – سُمْلِتْماقْ *sumlïtur – sumlïtmak*) 674 – 9· II 508 – 12·

sumlïxdï سُمْلُشْدِي كالدىرلاشتى. 566 – 20· II 310 – 16·

(سُمْلُشُرْ – سُمْلُشْماقْ *sumlïxur – sumlïxmak*) 566 – 22· II 311 – 3·

sun سُــونْ: *sun kixi* — يۇمشاق تەبىئەتلىك، ساپ دىل كىشى. 792 – 15· III 189 – 10·

sun سُونْ: *sun altun* — نۆكچە ئالتۇن. 792 – 16· III 189 – 12·

sundï سُنْدِي سۆندى، ئۈزاتتى، تۇتتى. 425 – 8· II 38 – 1·

(سُنارْ – سُنْماقْ *sunar – sunmaq*) 425 – 9· II 38 – 3·

sundïlaq سُنْدِلاڭْ سۆندۈك ~ سۆڭگۈلۈگۈچ. 398 – 8، 398 – 10، 400 – 8، 682 – 4، 682 – 5، 685 – 3؛ III 246 – 1· I 824 – 23·

sunduri سُنْدُرِي دېڭىز. 373 – 15· I 640 – 14·

sunï سُنِي زەگۈندە. 866 – 18· III 325 – 4·

sunu سُونُو سىيادان. 867 – 28· III 327 – 11·

sunuxdï سُنُشْدِي سۆنۈشتى. 487 – 4· II 155 – 8·

(سُنُشُــورْ – سُنُشْــماقْ *sunuxur – sunuxmaq*) 487 – 6· II 155 – 11·

sunzï سُنْزِي بۈرگە جىنسىدىكى بىر جانۋار. 322 – 9· I 551 – 4·

suŋkur سُنكقُر شۇڭقار. 973 – 14· III 520 – 8·

supïttï سُبِتّي ئۈچلىدى. 636 – 18· II 435 – 14·

(سُبُتُورْ – سُبِتْماقْ *supïtur – supïtmaq*) 636 – 19· II 436 – 2·

suq سُجْ سۇس، گال. 246 – 18، 246 – 18، 246 – 19· I 421 – 11، 421 – 12، 421 – 13·

suqoqurdï سُــجْغُرْدِي سەكرەي دېدى، سەكرىگىلى قوپتى. 544 – 1· II 267 – 5·

(سُــجْغُرارْ – سُــجْغُرْماقْ *suqoqurar – suqoqurmaq*) 544 – 2· II 267 – 7·

suqïdï سُجِيدِي سەكرىدى. 882 – 20· III 352 – 17·

(سُجِيرْ – سُجِيماقْ *suqïr – suqïmaq*) 882 – 21· III 353 – 1·

suqïttï سُجِتّي سەكرەتتى. 637 – 17· II 438 – 10·

(سُــجِتُورْ – سُــجِتْماقْ *suqïtur – suqïtmaq*) 637 – 18· II 438 – 12·

suqlundï سُجْلُنْدِي چۈچۈلاندى، سۇغىرىلدى. 591 – 23· II 358 – 10·

(سُــجْلُنُورْ – سُــجْلُنْماقْ *suqlunur – suqlunmaq*) 591 – 25· II 358 – 13·

suqluxdï سُجْلُشْدِي سۇغۇرۇشتى، چىقىرىشتى. 565 – 14· II 308 – 14·

(سُجْلُشُورْ – سُجْلُشْــماقْ *suqluxur – suqluxmaq*) 565 – 17· II 308 – 19·

suquldï سُـــجُلْدِي چۈچۈلـــدى، يەشـــتى: ئۆسـتى، ئۇنـدى. II ·3 – 494 ·17 – 169

(سُجُلُورْ – سُجُلْماقْ *suqulur – suqulmak*) II ·5 – 494 ·2 – 170

suquxdï سُجُشْـــــدِي چۆچۈشـــتى، ئىرغـشـــتى، سەكرەشـــتى. II ·8 – 470 ·13 – 122

(سُجُشْـــورْ – سُجُشْـــماقْ *suquxur – suquxmak*) II ·10 – 470 ·1 – 123

sur سُورْ شور - شور. ئىملىق سۆز. 781 – 19· III 168 – 11·

surïxdï سُرِشْـــــدِي سۈرلەشـــتى، سـۈرلۈك تۈسـكە كـــردى. II ·12 – 473 ·10 – 128

(سُرِشْـــورْ – سُرِشْـــماقْ *surïxur – surïxmak*) II ·14 – 473 ·12 – 128

surk̨uq سُرْقَجْ سىر دەرىخىنىڭ يېلىمى. 346 – 12· I 593 – 9·

surk̨uqladï سُرْقُجْلادِي سۈرغۈچلىدى. 947 – 10· III 477 – 9·

(سُرْقُجْلارْ – سُـــرْقُجْلاماقْ *surk̨uqlar – surk̨uqlamak*) 947 – 12· III 477 – 12·

surk̨uqlandï سُـــــرْقُجْلَنْدِي سـۈرغۈچلاندى، لاكقـا ئىگـە بولـدى. II ·18 – 611 ·11 – 394

(سُرْقُجْلَنُورْ – سُـــرْقُجْلَنْماقْ *surk̨uqlanur – surk̨uqlanmak*) 611 – II ·20 – 394 ·14

surk̨uqlandï سُرْقُجْلَنْدِي: *yər surk̨uqlandï* —— يەر كاسپىلاندى. II ·1 – 612 ·18 – 394

(سُرْقُجْلَنُورْ – سُـــرْقُجْلَنْماقْ *surk̨uqlanur – surk̨uqlanmak*) 612 – II ·2 – 395 ·2

surpladi سُرِيلادِي قۇمـلاق سالدى، پال باقتى. 1019 – 19، 1021 – 8· III 601 – 15، 605 – 4·

(سُـــرِيلارْ – سُـــرِيلاماكْق *surplar – surplamak*) III ·20 – 1019 ·17 – 601

suruxladï سُرُشْلادِي چۇرۇش قىلدى، پۇچۇلىدى. 937 – 3· III 457 – 16·

(سُرُشْـــلارْ – سُرُشْـــلاماقْ *suruxlar – suruxlamak*) III ·4 – 937 ·1 – 458

susoq̨ak̨ سُسْـــغاقْ ئۇسقاق. قارلۇق، قىپچاق ۋە پۇتۇن كۆچمەنلەر تىلىدا. I ·24 – 358 ·11 – 615

susïk̨ سُسِقْ سوغا، ياغاچ چېلەك. 290 – 6· I 495 – 17·

sutti ستّي تۈكۈردى. 633 – 13 · II 430 – 16 ·

(سُنْدارْ – سُنْماقْ *sużar – sużmak*) 633 – 15 · II 431 – 1 ·

sutturdi سُتُّرْدي تۈكۈرتتى ~ تۈكۈرگۈزدى. 540 – 16 · II 261 – 5 ·

(سُـــودُتُرُرْ – سُـــتُّرْماقْ *sużturur – sutturmak*) 540 – 18 · II 261 – 7 ·

suv سُـــوفْ يـوْڭ يـمپـتـمـن قـول بـلـەن ئۆرۈلگـەن قـوْر. 786 – 14 · III 178 – 1 ·

suv سُوفْ سـوْ. 668 – 6، 1008 – 10، 1010 – 23 · II 496 – 9؛ 581 – 11 III، 586 – 16 ·

suv سُـــوفْ، سُـــفْ سـوْ. 786 – 15، 60 – 3، 67 – 25، 82 – 24، 135 – 20، 138 – 4، 140 – 20، 145 – 8، 146 – 15، 155 – 6، 157 – 8، 169 – 5، 174 – 3، 174 – 6، 176 – 6، 183 – 21، 193 – 7، 213 – 24، 226 – 18، 240 – 21، 241 – 19، 242 – 14، 276 – 23، 280 – 22، 284 – 11، 296 – 25، 302 – 5، 335 – 3، 336 – 19، 342 – 7، 342 – 15، 350 – 20، 350 – 24، 373 – 17، 374 – 8، 393 – 19، 406 – 12، 406 – 21، 407 – 19، 410 – 1، 412 – 14، 417 – 18، 417 – 20، 417 – 23، 421 – 27، 423 – 13، 423 – 23، 462 – 4، 466 – 20، 464 – 27، 466 – 6، 466 – 20، 466 – 23، 470 – 15، 481 – 1، 485 – 19، 486 – 7، 486 – 15، 495 – 14، 496 – 1، 500 – 4، 502 – 3، 504 – 18، 507 – 11، 515 – 12، 516 – 9، 519 – 19، 525 – 4، 525 – 17، 529 – 17، 530 – 13، 532 – 6، 532 – 23، 533 – 19، 537 – 1، 541 – 18، 543 – 18، 553 – 9، 554 – 11، 564 – 7، 565 – 8، 575 – 10، 580 – 10، 582 – 9، 585 – 5، 586 – 12، 590 – 1، 590 – 5، 592 – 12، 596 – 15، 606 – 5، 608 – 21، 611 – 9، 614 – 20، 637 – 6، 637 – 21، 662 – 1، 671 – 25، 701 – 5، 732 – 19، 758 – 1، 765 – 1، 770 – 17، 782 – 13، 803 – 27، 805 – 5، 818 – 23، 822 – 16، 825 – 4، 826 – 16، 827 – 18، 828 – 4، 829 – 6، 832 – 18، 834 – 8، 835 – 19، 844 – 19، 875 – 1، 889 – 14، 889 – 21، 907 – 20، 925 – 17، 928 – 13، 959 – 28، 966 – 1 ·

·17 – 1003 ،13 – 996 ،5 – 991 ،23 – 980 ،19 – 980
I ؛2 – 178 III ·23 – 1010 ،10 – 1008 ،11 – 1007
،2 – 232 ،3 – 227 ،9 – 222 ،4 – 129 ،4 – 103 ،4 – 88
– 292 ،9 – 284 ،5 – 261 ،6 – 257 ،8 – 241 ،3 – 239
،2 – 365 ،3 – 327 ،14 – 310 ،9 – 297 ،1 – 293 ،18
،14 – 471 ،9 – 414 ،7 – 413 ،14 – 410 ،19 – 386
،15 – 573 ،2 – 515 ،7 – 506 ،14 – 485 ،5 – 479
II ؛9 – 675 ،10 – 641 ،15 – 640 ،11 – 600 ،3 – 587
– 32 ،7 – 25 ،15 – 15 ،9 – 11 ،14 – 6 ،11 – 4 ،17 – 3
،9 – 123 ،12 – 114 ،5 – 112 ،15 – 106 ،17 – 35 ،8
،10 – 173 ،10 – 172 ،7 – 154 ،9 – 152 ،8 – 143
،15 – 214 ،3 – 213 ،7 – 191 ،7 – 185 ،11 – 181
،10 – 254 ،3 – 248 ،6 – 246 ،8 – 241 ،16 – 221
– 339 ،1 – 336 ،8 – 308 ،7 – 306 ،3 – 267 ،2 – 263
– 367 ،14 – 359 ،6 – 355 ،11 – 347 ،18 – 344 ،16
،8 – 437 ،16 – 399 ،6 – 393 ،15 – 389 ،7 – 384 ،13
،12 – 73 ،10 – 16 III ؛17 – 503 ،17 – 484 ،16 – 438
– 246 ،5 – 210 ،12 – 169 ،2 – 147 ،2 – 136 ،3 – 122
،6 – 262 ،6 – 255 ،18 – 252 ،8 – 252 ،8 – 249 ،17
،17 – 365 ،8 – 338 ،12 – 284 ،5 – 268 ،8 – 265
،13 – 498 ،7 – 442 ،2 – 437 ،17 – 402 ،12 – 366
،14 – 573 ،2 – 562 ،6 – 553 ،12 – 533 ،18 – 508
·1 – 580

suvaldï سۇقَلْدِي سۇغىرىلدى، سۇلاندى· 496 – 9· II ·2 – 174
(سۇقَلُرْ – سۇقَلْماقْ suvalur – suvalmaq) 496 – 11· II ·5 – 174
suvaldï سۇقَلْدِي سۇۋالدى· 496 – 12· II ·6 – 174
(سۇقَلُرْ – سۇقَلْماقْ suvalur – suvalmaq) 496 – 12· II ·7 – 174
suvaxdï سۇقَشْدِي سۇۋاشتى· 478 – 8· II ·10 – 138
(سۇقَشُورْ – سۇقَشْماقْ suvaxur – suvaxmaq) 478 – 9· II ·13 – 138
suvoqardï سۇقْغَرْدِي سۇغاردى· 545 – 1· II ·5 – 269
(سۇقْغَرُرْ – سۇقْغَرْماقْ suvoqarur – suvoqarmaq) 545 – 2· II ·7 – 269
suvïoqlandï سۇقِغْلَنْدِي سۇيۇق كۆردى، سۇيۇق هېسابلىدى· 607 – 23· II ·15 – 387

(سُـقغْلَنُورْ – سُـقغْلَنْماقْ *suvïoqlanur – suvïoqlanmak*) 607 – 25· II 387 – 18·

suvïxdï سُقشْـــــدي سـويۇلۇپ كـەتتى، بوشـاپ كـەتتى· 478 – 4· II 138 – 4·

(سُقشُـــورْ – سُقِشْـــماقْ *suvïxur – suvïxmak*) II ·7 – 478 138 – 8·

suvladï سُقْلادي سۇ ئىچتى؛ سۇلىدى، سۇ قۇيدى· 910 – 1· III 407 – 5·

(سُقْلارْ – سُقْلاماقْ *suvlar – suvlamak*) 910 – 3· III 407 – 9·

suvlaoq سُـــــقْلاغْ سـۇلاق· مـال سـۇغىرلىدىغان يـەر· 353 – 18· I 606 – 10·

suvlaoq سُقْلاغْ سۇللاغ· يەر ئىسمى· 353 – 19· I 606 – 11·

suvlandï سُقْلَنْدي سۇلاندى، سۇلۇق بولدى· 592 – 16· II 360 – 2·

(سُـــقْلَنُورْ – سُـــقْلَنْماقْ *suvlanur – suvlanmak*) II ·18 – 592 360 – 5·

suvlaq سُقْلانكْ سۇڭاي، شاخسىز، پۇتاقسىز· 976 – 25· III 526 – 10·

suvlaq سُقْلانكْ تۇز، بۇدۇر ئەمەس· 976 – 27· III 526 – 13·

suvlattï سُقْلَتّي سۇلاتتى· 673 – 18· II 507 – 7·

(سُـــقْلَتُورْ – سُـــقْلَتْماقْ *suvlatur – suvlatmak*) II ·19 – 673 507 – 9·

suvluk سُـــــقْلُقْ سـەللە· 162 – 6، 473 – 6، 565 – 19، 591 – 26، 640 – 19، 673 – 4، 909 – 6· I 270 – 15؛ II 128 – 2، 309 – 1، 358 – 16، 444 – 3، 506 – 6؛ III 405 – 8·

قارالك: *suvluk*·

suvluk سُقْلُقْ قوليـاغلىـق، لۆڭگـە· 359 – 15، 927 – 20· I 616 – 6؛ III 440 – 15·

suvsadï سُقْســـــادي ئۇسـسـدى، سـۇ ئىچكۈسـى كـەلدى· 900 – 9· III 387 – 12·

(سُقْســـارْ – سُقْســـاماقْ *suvsar – suvsamak*) III ·11 – 900 387 – 14·

suvsattï سُقْسَتّي ئۇسساتتى· 665 – 19· II 492 – 3·

(سُقْسَـــتُورْ – سُقْسَـــتْماقْ *suvsatur – suvsatmak*) II ·20 – 665 492 – 4·

suvsïdï سُقْسدي سۇلاشتى، سۇلىشىپ كەتتى· 900 – 13· III 388 – 3·

(سُقْسِرْ – سُقْسِيماقْ *suvsïr – suvsïmak*) 900 – 15· III 388 – 5·

suvsux سُڤسُشْ بوزىنىڭ قۇۋۇشتى كەتكەن قالدۇق سۇيى. 351 – 3· I
·5 – 601

suvxadï سُڤشادِ شۇرلىدى؛ سۇڤلىدى، سۇق قىلدى. 902 – 1· III
·1 – 391

suvxamaq (سُڤشارْ – سُڤشاماقْ *suvxar – suvxamaq*) 902 – 3· III
·4 – 391

suwluq، سُوْلُقْ سەللە. 885 – 25· III 359 – 1· قاراڭ: *suvluk*

suwuq، سُوُقْ سۇيۇق، شالاڭ. قىپچاقچە. 812 – 6، 812 – 7، 812 – 8·
·5 – 225 ،4 – 225 ،2 – 225 III

suyaoqu سُياغُو بېخىر، دوكۇر. 820 – 18· III 239 – 16·

suyran سُيْرانْ مۇنار ۋە شۇنىڭغا ئوخشايدىغان ئېگىز نەرسە. ئوغۇزچە. 332 –
·10 – 568 I ·4

sużtï سُوذْتِ تۇكۇردى. 1016 – 18، 633 – 14· III 596 – 11؛ II
·18 – 430

sużturdï سُوذْتُرْدِ تۇكۇرتتى ~ تۇكۇرگۇزدى. 540 – 17· II 261 – 7·

sużuq، سُذُقْ تۇكۇرۇك. 290 – 2، 766 – 9، 926 – 1· I 495 – 13؛
·12 – 437 ،14 – 138 III

sü سۇ قوشۇن، ئەسكەر. 846 – 18، 63 – 23، 195 – 24، 246 –
25، 307 – 20، 371 – 19، 406 – 24، 417 – 18، 425 –
11، 561 – 6، 579 – 21، 586 – 13، 590 – 18، 748 –
20، 749 – 17، 751 – 5، 768 – 3، 768 – 13، 775 – 16،
– 94 I ؛19 – 288 III ·14 – 905 ،4 – 847 ،20 – 834
20، 332 – 1، 422 – 3، 525 – 4، 638 – 1؛ II 4 – 15،
25 – 3، 38 – 6، 300 – 8، 335 – 1، 347 – 12، 356 – 9؛
III 103 – 11، 105 – 9، 109 – 1، 142 – 18، 156 – 12،
·9 – 398 ،6 – 289 ،4 – 266

süglin سُكْلِينْ قىرغاۋۇل. 337 – 14· I 578 – 11·

sügnəgü سُكْنَكُو سەينۇگە ~ سەينەك. 373 – 1· I 640 – 1·

sügrük سُكْرُكْ خوتۇنلارنىڭ جان يېرى. 364 – 2· I 624 – 9·

sügüx سُكُشْ كاۋاپ قىلىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان قوزا ۋە ئوغلاق گۆشى.
ئوغۇزچە. 279 – 27· I 478 – 2·

sükən سُكَنْ سۇكەن. 307 – 1· I 524 – 3·

sülədi سُلادِ، سُولادِ ئۇرۇش قىلدى. 891 – 15· III 370 – 6·

(سُولارْ – سُولاماكْ *sülər – süləmak*) 891 – 17· III 370 – 9·

süli سُـــــلي سـۇلى. قۇللارغـا قويۇلـدىغـان ئىسـىم. 864 – 5· III 320 – 15·

sülmi سُلْمي سۇلمى. شەھەر ئىسمى. 95 – 21· I 153 – 1·

süm سُمْ بەك. ئوغۇزچە. 257 – 21· I 440 – 15·

sümə سُـــما ئۇندۇرمـه، ئۇندۇرمـه قىلىنغـان بۇغـداي. 865 – 14· III 323 – 2·

sümrüxdi سُمْرُشْدي سۇمۇرۇشتى. 564 – 7· II 306 – 7·

(سُمْرُشُورْ – سُمْرُشْـماكْ *sümrüxür – sümrüxmək*) 564 – 9· II 306 – 9·

sümürgən سُـمُرْكانْ: *bu ər ol sütüg sümürgən* — بۇ سۇتنى سۇمۇرىدىغان ئادەم. 395 – 11· I 678 – 9·

süngü سُنْكُو نەيزە. 265 – 23، 378 – 5· I 453 – 19، 647 – 17· قاراڭ: *sünü*.

süŋix سُنكشْ ئۇرۇشۇش، نەيزىلىشىش، جەڭ قىلىش؛ ھۇجۇم. 960 – 1· III 498 – 15·

süŋix سُنكشْ سۇڭش. ئەرلەر ئىسمى. 960 – 2· III 498 – 16·

süŋu سُنكُو نەيزە. 962 – 24، 606 – 8، 938 – 9· III 503 – 4؛ II 384 – 10؛ III 460 – 9· قاراڭ: *süngü*.

süŋüladi سُنكُولادي نەيزىلىدى، نەيزە سانجىدى. 991 – 1· III 552 – 13·

(سُـنكُولارْ – سُـنكُولاماكْ *süŋülər – süŋüləmək*) 991 – 2· III 553 – 2·

süŋüxdi سُنكُشْدي نەيزىلەشتى. 983 – 6· III 538 – 5·

(سُنكُشُـورْ – سُنكُشْـماكْ *süŋüxür – süŋüxmək*) 983 – 7· III 538 – 7·

süprük سُـــبْرُكْ سۇپۇرۇندى. كىشىگە ئاچچىقى كەلگەندە سۇپۇرۇندىگە ئوخشىتىپ ئېيتىلىدىغان سۆز. 580 – 2· II 335 – 7·

süprüldi سُبْرُلْدي سۇپۇرۇلدى. 580 – 1· II 335 – 6·

(سُـبْرُلُورْ – سُـبْرُلْماكْ *süprülür – süprülmək*) 580 – 3· II 335 – 9·

süpründi سُبْرُنْدي سۇپۇرۇندى، ئەخلەت. 374 – 7· I 641 – 9·

süpürdi سُبْرْدي سۇپۇردى. 465 – 21· II 113 – 12·

(سُـبْرُرْ – سُـبْرْماكْ *süpürür – süpürmək*) 465 – 22· II 113 – 14·

süpürgü سۈپۈرگە· 371 – 21· I 638 – 3·

süqidi سۇجيدى چوچۇدى، تاتلىقلاشتى، تەم كىردى· 882 – 18· III 352 – 14·

(süqir – süqimək سۇجيرْ – سۇجيماكْ) 882 – 19· III 352 – 16·

süqik سۇجكْ چوچۇك، تاتلىق· 310 – 27· I 531 – 6·

süqik سۇجكْ، سۇجكْ ھاراق، مەي، شاراب· 311 – 1، 812 – 1، 985 – 21، 1008 – 13· I 531 – 7؛ III 227 – 4، 542 – 9، 581 – 15·

süqirdi سۇجرْدى چوچۇدى، چوچۇكلەشتى· 458 – 10· II 99 – 1·

(süqirər – süqirmək سۇجرارْ – سۇجرْماكْ) 458 – 11· II 99 – 3·

süqitti سۇجتّى چوچۇتتى: تاتلىق قىلدى: ياخشىلىدى، مۇنبەت قىلدى· 637 – 11· II 438 – 1·

(süqitür – süqitmək سۇجتۇرْ – سۇجتْماكْ) 637 – 14· II 438 – 6·

süqük سۇجۇكْ، سۇجُكْ مەي، شاراب· 130 – 3، 168 – 15، 282 – 19، 546 – 21· I 213 – 9، 283 – 8، 482 – 16؛ II 272 – 12·

süqündi سۇجُنْدى تەمنى تېتىدى، مەززە قىلدى· 515 – 14· II 213 – 6·

(süqinür – süqinmək سۇجنُورْ – سۇجنْماكْ) 515 – 16· II 213 – 9·

süqüxdi سۇجُشْدى چوچۇكلەشتى، چوچۇدى· 470 – 3· II 122 – 5·

(süqixür – süqixmək سۇجشُورْ – سۇجشْماكْ) 470 – 4· II 122 – 6·

sürdi سُرْدى سۈردى، قوغلىدى· 408 – 5· II 7 – 16·

(sürər – sürmək سُرارْ – سُرْماكْ) 408 – 7· II 7 – 19·

sürkilədi سُرْكيلادى سۈردى، قوغلىدى· 949 – 17· III 482 – 7·

(sürkələr – sürkələmək سُرْكَلارْ – سُرْكَلاماكْ) 949 – 20· III 482 – 12·

sürqək سُرْجَكْ مەشرەپ، كېچىلىك ئولتۇرۇش· ئوغۇزچە· 363 – 25· I 624 – 2·

sürqdi سُرْجْدى سۈرۈندى، پۇتلاشتى· 1003 – 4· III 572 – 10·

(sürqər – sürqmək سُرْجارْ – سُرْجْماكْ) 1003 – 5· III 572 – 11·

sürqitti سُرْجتّى مۇدۇرتتى، سۈرۈندۈردى· 659 – 25· II 480 – 11·

(سُرْجِتُورْ – سُرْجِتْماكْ *sürqitür – sürqitmək*) II ·28 – 659 ·14 – 480

sürqük سُرْجُكْ مەشرەپ، كىچىك ئولتۇرۇش. 363 – 24· I ·2 – 624

sürsədi سُرْسادِي سۇرگۈسى كەلدى، ھەيدىگۈسى كەلدى. 900 – 6· III ·8 – 387

(سُرْسارْ – سُرْساماكْ *sürsər – sürsəmək*) III ·8 – 900 ·10 – 387

sürtti سُرْتتِي سۇرتتى، سۇركىدى. 1007 – 19· III ·11 – 580

(سُرْتارْ – سُرْتْماكْ *sürtər – sürtmək*) III ·21 – 1007 ·15 – 580

sürtüg سُرْتُكْ: *sürtüg ixlər* — سۇركىشىدىغان خوتۇن. 363 – 20· I ·15 – 623

sürtüldi سُرْتُلْدِي سۇرتۇلدى، سۇرۇلدى. 579 – 16· II ·11 – 334

(سُرْتُلُورْ – سُرْتُلْماكْ *sürtülür – sürtülmək*) II ·19 – 579 ·16 – 334

sürtündi سُرْتُنْدِي سۇرتۇندى، سۇركەندى؛ سۇركىۋالدى. 591 – 3· II ·3 – 357

(سُرْتُنُورْ – سُرْتُنْماكْ *sürtünür – sürtünmək*) II ·6 – 591 ·8 – 357

sürtürdi سُرْتُرْدِي سۇرگۈزدى، سۇرگۈن قىلدۇردى، ھەيدەتتى. 541 – 6· II ·5 – 262

(سُورْتُرُرْ – سُرْتُرْماكْ *sürtürür – sürtürmək*) II ·7 – 541 ·7 – 262

sürtürdi سُرْتُرْدِي سۇردۇردى. 541 – 11· II ·11 – 262

sürtüxdi سُرْتُشْدِي سۇرتۇشتى، سۇركەشتى، سۇرمەللەشتى. 562 – 8· II ·10 – 302

(سُرْتُشُورْ – سُرْتُشْماكْ *sürtüxür – sürtüxmək*) II ·12 – 562 ·2 – 303

sürük سُرُكْ سۇرۇك. ھايۋانلار توپى. 296 – 15، 296 – 18، 766 – 19· I 505 – 15، 505 – 18؛ III 139 – 7·

sürüldi سُرُلْدِي سۇرۇلدى. 495 – 1· II ·11 – 171

sürüldi سُرُلْدِي سۇرۇلدى، سۇرۇپ (سۇركەپ) ئېزىلدى. 495 – 4· II ·15 – 171

(سُرُلُرْ – سُرُلْماكْ *sürlür – sürülmək*) II ·7 – 495 ·19 – 171

sürülgən سُرُلْكانْ: *bu ər ol təgmə yərdən tutqi sürülgən* — بۇ ھەممە يەردىن قوغلىنىپلا يۇرىدىغان ئادەم. 395 – 13· I ·12 – 678

süründi سۈرۈندى (قوغلاندى) ئادەم. 342 – 3 · I
süründi: *süründi ər* — سۈرۈندى (قوغلاندى) ئادەم. 342 – 3 · I
· 11 – 586

süründi سۈرۈندى، سۈركەندى؛ قاشلىدى. 516 – 5 · II 214 – 9 ·
(سۈرۈنۈر – سۈرۈنمەك *sürünür – sürünmək*) 516 – 7 · II 214 – 11 ·

sürüx سۈرۈش. 279 – 23 · I 477 – 15 ·

sürüxdi سۈرۈشتى، سۈركەشتى، قوغلاشتى؛ سۈرۈشتۈردى. 473 –
· 19 II · 1 – 129
(سۈرۈشۈر – سۈرۈشمەك *sürüxür – sürüxmək*) 473 – 24 · II
· 9 – 129

süsdi سۈستى. 631 – 19 · II 427 – 12 ·
(سۈسار – سۈسمەك *süsər – süsmək*) 631 – 20 · II 427 – 13 ·

süsgirdi سۈسكىلى قويۇتى، ئۇسمەكچى بولدى. 545 – 13 · II
· 3 – 270
(سۈسكىرار – سۈسكىرمەك *süsgirər – süsgirmək*) 545 – 15 · II
· 5 – 270

süstürdi سۈستۈردى. 541 – 21 · II 263 – 5 ·
(سۈستۈرۈر – سۈستۈرمەك *süstürür – süstürmək*) 541 – 22 · II
· 7 – 263

süsündi سۈسۈندىغاندەك كۆرۈندى. 516 – 18 · II 215 – 8 ·
(سۈسۈنۈر – سۈسۈنمەك *süsünür – süsünmək*) 516 – 20 · II
· 10 – 215

süsüxdi سۈسۈشتى. 477 – 5 · II 136 – 5 ·
(سۈسۈشۈر – سۈسۈشمەك *süsüxür – süsüxmək*) 477 – 6 · II 136 – 7 ·

süt سۈت. 780 – 15، 90 – 26، 130 – 1، 144 – 11،
147 – 14، 148 – 8، 156 – 12، 174 – 6، 302 – 28،
341 – 26، 431 – 14، 447 – 17، 456 – 4، 477 – 15،
495 – 25، 507 – 10، 524 – 10، 641 – 1، 786 – 17،
827 – 13، 839 – 10، 839 – 21، 887 – 3 · III 166 – 12؛
I 144 – 13، 213 – 6، 237 – 4، 243 – 1، 244 – 10،
259 – 12، 293 – 2، 517 – 1، 586 – 3؛ II 95 – 1،
137 – 3، 173 – 7، 444 – 9؛ III 178 – 3، 252 – 1،
274 – 13، 361 – 6 ·

sütgirdi سۈتكىردى سۈتلەشتى، سۈت ھالىتىگە كىردى، سۈيۈلۈپ قالدى.
· 17 – 269 II · 10 – 545

(سُــتْكِرارْ – سُــتْكِرْماكْ *sütgirmək – sütgirər*) II ·12 – 545 ·1 – 270

süvlin سُقْلِينْ قىرغاۋۇل. 337 – 10· I ·11 – 578

süvri سُــقْرِي قىلىــچ، نەيزە، مۇنار ۋە زىخقا ئوخشاش ئۇچلۇق نەرسىلەر. ·1 – 322 I ·14 – 550

süvritti سُقْرِتّي ئۇچلىدى، ئۆتكۈر قىلدى. 663 – 1· II ·10 – 486

(سُــقْرِتُورْ – سُــقْرِتْماكْ *süvritmək – süvritür*) II ·3 – 663 ·13 – 486

süzdi سُزْدِي سۇزدى، سۇزۇلدۇردى. 410 – 1· II ·9 – 11

(سُزارْ – سُزْماكْ *süzmək – süzər*) II ·2 – 410 ·11 – 11

süzgün سُــــزْكُنْ سۇگــۇن. بىــر خىــل تــاغ دەرىخــى. 337 – 3· I ·12 – 577

süzlündi سُزْلُنْدِي سۇزۇلدى. 592 – 12· II ·14 – 359

(سُــزْلُنُورْ – سُــزْلُنْماكْ *süzlünmək – süzlünür*) II ·13 – 592 ·15 – 359

süzlüxdi سُزْلُشْدِي سۇزۇلۇشتى ~ سۇزۇلدى. 566 – 1· II ·10 – 309

(سُزْلُشُــورْ – سُزْلُشْــماكْ *süzlüxmək – süzlüxür*) II ·2 – 566 ·12 – 309

süzmə سُزْما سۇزمە. 329 – 24· I ·7 – 564

süztürdi سُزْتُرْدِي سۇزدۇردى، سۇزۇلدۇردى. 541 – 18· II ·2 – 263

(سُــزْتُرُرْ – سُــزْتُرْماكْ *süztürmək – süztürür*) II ·19 – 541 ·4 – 263

süzüg سُزُكْ سۇزۇك. 296 – 25· I ·7 – 506

süzüldi سُزُلْدِي سۇزۇلدى. 495 – 14· II ·10 – 172

(سُــــزُلُرْ – سُــــزُلْماكْ *süzülmək – süzülür*) II ·15 – 495 ·11 – 172

süzündi سُزُنْدِي: *süzündi suv* — سۇزۇلگەن سۇ. 342 – 7· I ·3 – 587

süzündi سُزُنْدِي سۇزۇلدۇرىدىغاندەك كۆرۈندى. 516 – 9· II ·14 – 214

(سُــــزُنُورْ – سُــــزُنْماكْ *süzünmək – süzünür*) II ·11 – 516 ·16 – 214

T

taba تَبا تامان، تەرەپ. 852 – 7، 81 – 11، 170 – 10، 324 – 16، 479 – 10، 647 – 8، 707 – 3، 852 – 7، 865 – 25، 891 – 20. III 298 – 4؛ I 125 – 16، 286 – 16، 555 – 2؛ II 140 – 6، 456 – 16؛ III 27 – 8، 298 – 5، 323 – 14، 370 – 11.

tabaru تَبارُو: *ol mənig tabaru kəldi* — ئۇ مەن تەرەپكە كەلدى. 338 – 19، I 580 – 14.

tabdu تبدُو تابدۇ. ئەرلەر ئىسمى. 164 – 12، I 275 – 4.

tada تَـــدا ئون قەدەم يەردىن كۆز يېتىم يەرگىچە بولغان ئارىلىق. 855 – 2. III 304 – 2.

tadrïrk,u تِدرْقُو: *tadrïrḳu yər* — تېقىر يەر، ئوتى ئاز يەر. 371 – 6. I 637 – 1.

tadoqun تَدْغُونْ تازغۇن. دەريا ئېقىنى. 333 – 11، I 570 – 13.

tadu تَدُو ئادەمنىڭ مىجەزى ۋە تەبىئىتى. 855 – 1. III 304 – 1.

tadun تادُنْ تايىنچا. بىر ياشلىق موزاي. 818 – 10. III 235 – 3.

taoq تـــاغْ تاغ. 803 – 6، 46 – 23، 54 – 2، 60 – 22، 77 – 27، 84 – 14، 84 – 21، 129 – 6، 141 – 22، 240 – 8، 249 – 13، 303 – 19، 344 – 13، 347 – 19، 355 – 12، 459 – 25، 478 – 10، 520 – 7، 609 – 12، 615 – 25، 618 – 10، 627 – 17، 704 – 15، 725 – 12، 783 – 9، 803 – 8، 840 – 6، 851 – 11، 852 – 14، 955 – 14، 995 – 23. III 209 – 1؛ I 64 – 8، 76 – 17، 89 – 10، 120 – 7، 132 – 14، 133 – 7، 211 – 13، 234 – 6، 410 – 10، 426 – 12، 518 – 6، 589 – 6، 595 – 18، 609 – 8؛ II 102 – 5،

– 420 ،13 – 406 ،2 – 402 ،2 – 391 ،5 – 223 ،4 – 139
13: III 23 – 2، 60 – 19، 171 – 10، 276 – 3، 296 – 16،
298 – 15، 491 – 15، 560 – 15·

taoqar تَغـــارْ تاغار. 313 – 16، 192 – 3، 643 – 4· I 535 – 10،
325 – 2: II 448 – 8·

taoqay تَغایْ تاغا. 868 – 10· III 328 – 4·

taoqïk‚tï تَغِقْتي تاغلاشتی. 490 – 13· II 162 – 3·

(تَغقـــارْ – تَغِقْمـــاقْ taoqïk‚mak – taoqïk‚ar) 490 – 14· II
162 – 5·

taoqïldï تَغِلْدي گاللاشتی، یاندی. 499 – 10 II 180 – 4·

(تَغِلْرْ – تَغِلْماقْ taoqïlmak – taoqïlur) 499 – 14· II 180 – 9·

taoqladï تَغْـــلادي داغلـدی، تـامغـلـدی، تـامغـا باسـتی. 907 – 15· III
402 – 9·

(تَغْلارْ – تَغْلاماقْ taoqlamak – taoqlar) 907 – 16· III 402 – 11·

taoqlattï تَغْلَتي داغلاتتی، داغمـاللاتتی، تامغـلاتتی. 671 – 20· II 503 – 9·

(تَغْلَـــتُورْ – تَغْلَتْمـــاقْ taoqlatmak – taoqlatur) 671 – 21· II
503 – 11·

taoqna تَغْنا: taoqna yava — کاسـن دەرىخـنـىڭ پوستی. 330 – 17· I
565 – 19·

taoquzmak‚ تَغُـــزْمَقْ: taoquzmak‚ ər — دېقمـاق ئـادەم. 382 – 27· I
656 – 17·

tahtu تَخْتُو ئېگىرىلمـگەن مـەشۇت. 317 – 23· I 543 – 4·

tah‚tah تاهْ تاهْ ـ تـاه. لاچـن ئۇچۇرۇلغاندىن كېيـىـن چـاقـىرىش ئۈچـۈن
ئېيتـىلـدىغان سۆز. 778 – 13· III 162 – 5·

tak‚aoqu تَقاغُو توخۇ. توخۇ جـنـسـىـنـىڭ ئومۇمـي نامی. 339 – 21، 340
– 583 ،19 – 582 I ·21 – 698 ،25 – 339 ،13 – 173 ،3
9، 291 – 7، 583 – 4: III 12 – 8·

tak‚aoqu yïlï تَقاغُو يِلي توخۇ يـىلی. تۈركـي خەلقلەردىكی ئون ئىككی مۈچـەل يـىـل
نامىلـىـرىدىن بـىـری. 340 – 3، 264 – 6· I 583 – 9، 451 – 4·

tak‚dï تَقْـــدي تـاقـتی ~ تـاقـىدی، ئـۆتكـۈزدی. ئوغۇزچـە. 415 – 16· II
21 – 12·

(تَقارْ – تَقْماقْ tak‚mak‚ – tak‚ar) 415 – 19· II 21 – 16·

tak‚ï تَقـــي تـبخی، يەنـە. 859 – 24، 66 – 17، 314 – 25، 485 – 3،
III ·16 – 986 ،16 – 896 ،9 – 681 ،23 – 664 ،17 – 535

3 – 313؛ I 8 – 100، 6 – 538؛ II 16 – 150، 4 – 251،
490 – 4، 2 – 522؛ III 4 – 380، 4 – 544.

tak‚ïldï تَقْلْدِي تاقالدى، ئۆتكۈزۈلدى. 499 – 15. II 180 – 11.

tak‚ïlur – tak‚ïlmak‚ (تَقلُرْ – تَقلْماقْ) 499 – 16. II 180 – 13.

tak‚ïr tak‚ïr تَقرْ تَقرْ تاقىر - تۇقۇر. ئىملىق سۆز. 275 – 3. I 468 – 13.

tak‚turdï تَقْتُرْدِي تاقتۇردى، ئۆتكۈزگۈزدى. 532 – 16. II 245 – 11.

tak‚tur – tak‚turmak‚ (تَقْتُرُرْ – تَقْتُرْماقْ) 532 – 17. II
245 – 13.

tak‚uk‚ تَقُقْ توخۇ. تۈركمەنچە. 624 – 24، 700 – 19، 775 – 27، II
417 – 6؛ III 15 – 12، 157 – 14.

tak‚uk‚luoq تَقُقْلُغْ: *tak‚uk‚luoq ər* — توخۇلۇق ئادەم، توخۇسى بار ئادەم.
ئوغۇزچە. 378 – 11. I 648 – 7.

tal تالْ تال. 805 – 27، 314 – 23، 480 – 19. III 214 – 6؛ I
538 – 4؛ II 143 – 2.

talaoqu تَلاغُو ئۆتكۈر ئوغا، تېز ئۆلتۈرىدىغان زەھەر؛ تولغاق كېسىلى.
340 – 5، 340 – 5. I 583 – 11، 583 – 12.

talak‚ تَلاقْ تال. ئادەمنىڭ تېلى. 314 – 5. I 536 – 15.

talas تَلَسْ ئات بەيگىسىدە ۋە چۆگەن ئويۇنىدا مەيداننىڭ چېكىگە
تارتىلغان ئارغامچا. 278 – 9. I 474 – 15.

talas تَلَسْ تالاس. شەھەر ئىسمى. 278 – 10. I 474 – 17.

taloqaoq تَلْغاغْ شۇرغان، قار - بوران. 627 – 16، 627 – 17. II 420 –
420، 11 – 13.

taloqan تَلْغانْ: *taloqan ig* — تۇتقاقلىق كېسىلى. 333 – 13. I
570 – 16.

taloqïrdï تَلْغُرْدِي شۇرغان چىقتى، شۇرغان كۆتۈرۈلدى. 536 – 22. II
254 – 5.

taloqïr – taloqïrmak‚ (تَلْغِرارْ – تَلْغِرْماقْ) 536 – 23. II
254 – 7.

taloquk‚ تَلْغُوقْ پالتىنىڭ سېپىنى چىڭىتىدىغان شىنا ياكى مىخ. 357 –
21. I 613 – 6.

taloquq تَلْغُوجْ ئولغام، ئولغۇماچ. 345 – 17. I 591 – 20.

taloqurdï تَلْغُرْدِي ئىلەشتى، ئايىندى، ئوغىدى. 536 – 19. II 254 – 1.

taloqur – taloqurmak‚ (تَلْغُرُرْ – تَلْغُرْماقْ) 536 – 21. II
254 – 3.

talk‚a تَلْقـــا تەركـە ئـۇزۇم، غـوراپ، غـورا ئـۇزۇم. 325 – 16، 146 – 19، 325 – 7. I 556 – 18، 241 – 13، 556 – 10.

talk‚an تَلْقانْ تالقان. 335 – 4، 335 – 7. I 573 – 17، 573 – 19.

talk‚ïoq تَلْقِغْ تاغلارنىڭ تۈتاشقان يېرى. 352 – 18. I 604 – 6.

talk‚ïoq تَلْقِغْ بىرەر ئىشنى كېچىكتۈرۈش، ئارقىغا سۈرەش. 352 – 19. I 604 – 7.

talk‚ïlandï تَلْقَلَنْدِي شىڭگىللەشتى، غوربىلدى، ئۆڭچىلدى. 841 – 21. III 279 – 4.

(تَلْقَلَـنُورْ – تَلْقَلَنْمـاقْ talk‚ïlanur – talk‚ïlanmak) 841 – 22. III 279 – 6.

talk‚ïldï تَلْقَلْـــدِي كەينىگە سۈرۈلدى، داجىدى، دوقۇردى. 579 – 4. II 333 – 14.

(تَلْقَلُـــورْ – تَلْقَلْمـــاقْ talk‚ïlur – talk‚ïlmak) 579 – 7. II 333 – 19.

talk‚ïttï تَلْقَـــــتِّي بۇراتتى، كېچىكتۈردى، سۈرگۈزدى. 668 – 1. II 496 – 3.

(تَلْقُتُورْ – تَلْقَتْماقْ talk‚ïtur – talk‚ïtmak) 668 – 4. II 496 – 8.

talk‚ïxdï تَلْقَشْدِي تۈرۈشتى، تۈرتەكلەشتى. 559 – 1. II 296 – 7.

(تَلْقَشُـــورْ – تَلْقَشْـــماقْ talk‚ïxur – talk‚ïxmak) 559 – 4. II 296 – 11.

talk‚u تَلْقُو تولغانغان، ئېشىلگەن نەرسە. 325 – 18. I 557 – 1.

talpïndï تَلْبِنْدِي تەلپۈندى، ئىنتىلدى. 586 – 15. II 347 – 15.

(تَلْبِـــنُورْ – تَلْبِنْمـــاقْ talpïnur – talpïnmak) 586 – 16. II 347 – 17.

talpïrdï تَلْبِـــرْدِي تەلپـۈندى، ئىنتىلدى، قانات قاقتى. 531 – 26. II 244 – 3.

(تَلْبِرارْ – تَلْبِرْماقْ talpïrar – talpïrmak) 531 – 28. II 244 – 6.

talpïxdï تَلْبِشْـــدِي تەلپۈنۈشتى، ئىنتىلىشتى، لەپىلدەشتى، يەلپۈنۈشتى. 557 – 11. II 293 – 6.

(تَلْبِشُـــرْ – تَلْبِشْـــماقْ talpïxur – talpïxmak) 557 – 14. II 293 – 11.

talturdï تَلْتُرْدِي تالدۇردى، تېلىقتۇردى. 533 – 3. II 246 – 12.

(تَلْتُـــرُرْ – تَلْتُرْمـــاقْ talturur – talturmak) 533 – 4. II 246 – 14.

talu تَلُو تاللانغان. 863 – 25· III 320 – 5·

taluladï تَلُولادِي تاللىدى، خىللىدى. 929 – 24· III 445 – 1·

(تَلُولارْ – تَلُولاماقْ talular – talulamak) 929 – 25· III 445 – 3·

talvïr تَلْقِرْ قوُر. 531 – 27· II 244 – 5·

tam تـــامْ تام. 806 – 5، 48 – 5، 141 – 5، 144 – 19، 170 – 4، 209 – 17، 265 – 20، 303 – 11، 420 – 13، 483 – 9، 513 – 20، 533 – 5، 535 – 28، 588 – 13، 657 – 9، 679 – 8، 714 – 23، 732 – 10، 735 – 16، 747 – 2، 751 – 14، 752 – 8، 760 – 20، 779 – 18، 889 – 8، 916 – 3· III 214 – 14؛ I 67 – 8، 233 – 2، 238 – 4، 286 – 10، 357 – 7، 453 – 13، 517 – 17؛ II 29 – 15، 147 – 15، 209 – 4، 246 – 16، 252 – 8، 351 – 11، 518 – 2؛ III 41 – 11، 73 – 1، 78 – 10، 100 – 2، 110 – 1، 111 – 6، 127 – 7، 164 – 12، 365 – 9، 419 – 4·

tamar تَمَرْ تومۇر. ئوغۇزچه. 275 – 14· I 469 – 9·

tamdï تَمْدِي تامدى. 423 – 13· II 35 – 3·

(تَمارْ – تَمّاقْ tamar – tammak) 423 – 14· II 35 – 4·

tamdu تَمْدُو ئوت، توتۇرۇق. 319 – 7· I 545 – 14·

tamduk, تَمْدُقْ ئوت، توتۇرۇق. 319 – 7· I 545 – 14·

tamoqa تَمْغا تامغا. 323 – 10· I 553 – 5·

tamoqa تَمْغا تارماق. 323 – 11، 323 – 15· I 553 – 6، 553 – 10·

tamoqak, تَمْغاقْ، تَمْغَقْ تامغاق ~ تاماق. 357 – 23، 356 – 6· I 613 – 8، 610 – 9·

tamoqak,ladï تَمْغَقْـــــلادِي تامىقغا ئۇردى، گىبلىغا ئۇردى. 947 – 21· III 479 – 1·

(تَمْغَقْلارْ – تَمْغَقْلاماقْ tamoqak,lar – tamoqak,lamak) 947 – 22· III 479 – 3·

tamoqaladï تَمْغالادِي تامغىلىدى. 949 – 14· III 482 – 3·

(تَمْغَلارْ – تَمْغالاماقْ tamoqalar – tamoqalamak) 949 – 15· III 482 – 5·

tamoqalïoq تَمْغالِغْ تامغىلىق، تامغىلانغان. 398 – 20· I 682 – 15·

tamoqalïk, تَمْغَلِقْ كىچىك ئۇرۇق. 398 – 19· I 682 – 14·

tamoqalïk, تَمْغَلِقْ بىر كىشىلىك داستىخان. 398 – 20· I 682 – 15·

tamoqïrdï تَمْغُرْدِي تامچىلىغىلى تۇردى. 537 – 1 · II 254 – 9 ·
(تَمْغىرارْ – تَمْغِرْماقْ tamoqïrar – tamoqïrmak) II · 2 – 537
· 11 – 254

tamïndï تَمِنْدِي: tamïndï suv — تامغان سۇ. 342 – 15 · I 587 – 16 ·

tamïndï تَمِنْدِي تېمىتىۋالدى. 514 – 7 · II 210 – 11 ·

(تَمِنُورْ – تَمِنْماقْ tamïnur – tamïnmak) 514 – 8 · II 210 – 13 ·

tamïrlïoq تَمِرْلِغْ: tamïrlïoq — تومۇرلۇق، سىڭىرلىق گۆش، بۇلجۇڭ گۆش.
376 – 19 · I 644 – 17 ·

tamïttï تَمِتّي تېمىتتى. 646 – 15 · II 455 – 12 ·

(تَمِتُورْ – تَمِتْماقْ tamïtur – tamïtmak) II · 16 – 646
· 14 – 455

tamïxdï تَمِشْدِي تېمىشتى، تامچىدى ~ تامچىلىدى. 485 – 19 · II
· 9 – 152

(تَمِشُورْ – تَمِشْماقْ tamïxur – tamïxmak) II · 20 – 485
· 11 – 152

tamqurdï تَمْجُرْدِي تامچىلىدى. 534 – 1 · II 248 – 7 ·

(تَمْجُرارْ – تَمْجُرْماقْ tamqurar – tamqurmak) II · 2 – 534
· 9 – 248

tamturdï تَمْتُرْدِي تېمىتتى. 533 – 19 · II 248 – 3 ·

(تَمْتُرُرْ – تَمْتُرْماقْ tamturur – tamturmak) II · 20 – 533
· 5 – 248

tamturdï تَمْتُرْدِي ياقتۇردى، تۇتاشتۇردى. 534 – 14 · II 249 – 7 ·

(تَمْدُرُرْ – تَمْدُرْماقْ tamdurur – tamdurmak) II · 15 – 534
· 9 – 249

tamu تَمُو تومۇغ، دوزاخ. 865 – 1، 320 – 17، 865 – 3 · III 322
– 10: I 548 – 1: III 322 – 11 ·

tamuladï تَمُولادِي توما ياسىدى. 930 – 4 · III 445 – 9 ·

(تَمُولارْ – تَمُولاماقْ tamular – tamulamak) III · 5 – 930
· 10 – 445

tamur تَمُرْ تومۇر. 275 – 14، 842 – 1 · I 469 – 8: III 279 – 8 ·

tamurdï تَمُرْدِي قانىدى. 465 – 11 · II 112 – 16 ·

tamuroqan تَمُرْغانْ تامىدىغان. 392 – 7 · I 672 – 19 ·

tamuzdï تَمُزْدِي تامۇزدى ~ تامغۇزدى، تېمىتتى. 466 – 6 · II 114 – 12 ·

(تَمُزُرْ – تَمُزْماقْ tamuzur – tamuzmak) 466 – 7 · II 114 – 14 ·

tan تـــان سەلكىن. ئەتىگەن، ئاخشامدا چىقىدىغان سالقىن شامال. ·17 – 214 III ·8 – 806

tana تَنا دانەكچە. يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى. ·18 – 324 III ·15 – 866

tandï تانْدِ تاندى. ·16 – 255 III ·13 – 829

(تانَرْ – تانْماقْ tanar – tanmaq) ·18 – 255 III ·15 – 829

tanïxdï تَنِشْدِ تەنىشتى. ·4 – 155 II ·1 – 487

(تَنِشُورْ – تَنِشْماقْ tanïxur – tanïxmaq) ·6 – 155 II ·2 – 487

tanqu تَنْجُو لوقما. ·5 – 535 III ·24 – 981

tanquladï تَنْجُولادِ چاينىدى. ·6 – 481 III ·2 – 949

(تَـنْجُولارْ – تَنْجُولامـاقْ tanqular – tanqulamaq) III ·3 – 949 ·8 – 481

tanturdï تَنْتُرْدِ تاندۇردى، ئىنكار قىلدۇردى. ·11 – 249 II ·17 – 534

(تَنْتُـــرُرْ – تَنْتُرْمـــاقْ tanturur – tanturmaq) II ·19 – 534 ·1 – 250

tanudï تَنُودِ تونۇدى، جېكىلىدى. ·11 – 372 III ·22 – 892

(تَنُورْ – تَنُوماقْ tanur – tanumaq) ·14 – 372 III ·24 – 892

tanuk تَـــنُقْ تونـۇق، گـۇژاھ. III ؛4 – 494 I ·23 – 813 ،7 – 289 ·5 – 228

tanuk,luk تَنُقْلُقْ تونۇقلۇق، گۇژاھلىق. ·1 – 655 I ·25 – 381

tanuldï تَـــنُلْدِ تونۇلـدى، تونـۇپ بېرىلدى، سەمـگە سېلىنـدى، تاپـلاندى. ·13 – 182 II ·18 – 500

(تَنُلُورْ – تَنُلْماقْ tanulur – tanulmaq) ·16 – 182 II ·20 – 500

tanuttï تَنُتِّي تونۇتتى، جېكىلەتتى. ·15 – 457 II ·15 – 647

(تَنُتُورْ – تَنُتْماقْ tanutur – tanutmaq) ·18 – 457 II ·16 – 647

tanuxtï تَنُشْتِي سۆز تونۇشتى، جېكىلەشتى. ·14 – 154 II ·22 – 486

(تَنُشُـــورْ – تَنُشْـــماقْ tanuxur – tanuxmaq) II ·24 – 486 ·3 – 155

taŋ تَنكْ ئەلگەك. ئارغۇچە. ·13 – 485 III ·4 – 952

taŋ تَنكْ، تانْكْ تاڭسۇق، تاڭ قالارلىق، ئاجايىپ. ·25 – 57 ،5 – 952 ·15 – 485 III ؛4 – 84 I ؛14 – 485 III

taŋ تَـــنكْ تـاڭ، سـەھەر ۋاقـتى. ·10 – 952 ،15 – 139 ،8 – 952 ·19 – 485 III ؛15 – 229 I ؛18 – 485 III ·21 – 952 ·15 – 486

taŋ تَنكْ خارابە. ·7 – 487 III ·2 – 953

taŋdï تَنكْدِي تاڭدى. 980 – 16· III 533 – 1·
(تَنكار – تَنكْماقْ taŋar – taŋmak) 980 – 18· III 533 – 5·
taŋïldï تَنكِلْدِي تېڭىلدى. 983 – 23· III 539 – 11·
(تَـــنكِلُورْ – تَنكِلْمـــاقْ taŋïlur – taŋïlmak) 983 – 24· III 539 – 13·
taŋïndï تَنكِنْدِي تېڭىۋالدى. 984 – 3· III 539 – 17·
(تَنكِنُورْ – تَنكِنْماقْ taŋïnur – taŋïnmak) 984 – 4· III 540 – 1·
taŋïzdï تَنكِزْدِي ئېسىلدى، كۆپتى. 982 – 4· III 536 – 1·
(تَنكِزَرْ – تَنكِزْماقْ taŋïzar – taŋïzmak) 982 – 7· III 536 – 5·
taŋladï تَنكْلادِي تاڭ قالدى، ھەيران قالدى. 989 – 17· III 550 – 10·
(تَـــنكْلارْ – تَنكْلامـــاقْ taŋlar – taŋlamak) 989 – 18· III 550 – 12·
taŋlattï تَنكْلَـــتِّي تاڭ قالدۇردى، ھاڭ ـ تاڭ قالدۇردى. 683 – 9· II 525 – 15·
(تَنكْلَـــتُورْ – تَنكْلَتْمـــاقْ taŋlatur – taŋlatmak) 683 – 10· II 525 – 17·
taŋlaxdï تَنكْلَشْـــدِي تاڭ قېلىشتى، ھەيران قېلىشتى. 986 – 9· III 543 – 12·
(تَنكْلَشُـــورْ – تَنكْلَشْـــماقْ taŋlaxur – taŋlaxmak) 986 – 11· III 543 – 14·
taŋsuk, تَنكْسُقْ تاڭسۇق. 974 – 6، 974 – 7· III 522 – 2، 522 – 4·
taŋuk, تَنكُقْ خانلار سەپەرگە چىققاندا ياكى بىر يەرگە ماڭغاندا بىرىلىدىغان سوۋغا، يوللۇق. 960 – 6· III 499 – 1·
taŋuk, تَـــنكُقْ چۆگەن ئويۇنىدا توپنى تارتىلغان يېتىن ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئادەمگە بېرىلىدىغان يېپەك پارچىسى. 960 – 9· III 499 – 5·
taŋuk, تَـــنكُقْ جەڭدە نەيزىلەرنىڭ ۋە بايراقلارنىڭ ئۇچلىرىغا تاقىلىدىغان يېپەك پارچىسى. 960 – 11· III 499 – 7·
taŋut تَنكُتْ تاڭغۇت. قەبىلە ئىسمى. 958 – 11· III 495 – 4·
tap تَـــبْ يېتەرلىك، كۇپايە. 244 – 13، 244 – 14· I 417 – 5، 417 – 6·
tap تابْ تېرىدىكى يارا ياكى تاياق ئىزى. 797 – 8· III 198 – 4·
tapa تَبا تاپا، دەككە. 852 – 9· III 298 – 7·
tapaladï تَبالادِي تاپا قىلدى، تاپا ـ تەنە قىلدى. 927 – 7· III 439 – 15·
(تَبالارْ – تَبالاماقْ tapalar – tapalamak) 927 – 9· III 439 – 17·

tapan تَبَنْ توّگىتاپىنى (ئۇسۇملۇك). 305 – 2· I ·520 – 15·

tapanladï تَبَنْلادِي تاپانلىدى، تاپان بىلەن تەپتى. 942 – 1· III ·467 – 15·

(تَبَنْلارْ – تَبَنْلاماقْ *tapanlar – tapanlamaq*) III ·942 – 2· ·467 – 17·

tapanlïoq تَبَنْلِغْ: *tapanlïoq təvi* — تاپانلىق توّگە، پايپاقلىق توّگە. 379 – 4· I ·649 – 14·

tapar تَبَرْ تاپار. ئەرلەر ئىسمى. 274 – 29· I ·468 – 8·

tapdï تَبْدِي تېۋىندى، خىزمەت قىلدى. 405 – 13· II ·1 – 6·

tapdï تَبْدِي تاپتى. 405 – 16· II ·1 – 10·

(تَبارْ – تَبْماقْ *tapar – tapmaq*) 405 – 17· II ·1 – 11·

tapï تَبِي بىر نەرسىگە رازى بولۇش. 852 – 11· III ·298 – 10·

tapï تَبِي ئوتتۇرا. 852 – 13· III ·298 – 13·

tapïndïm تَبِنْدِمْ تېۋىندىم؛ بويسۇندۇم، خىزمەت قىلدىم. 507 – 12· II ·197 – 1·

(تَبِنُورْ – تَبِنْماقْ *tapïnur – tapïnmaq*) II ·508 – 1· ·197 – 16·

tapïx تَبِشْ تاپىلاش. 278 – 25· I ·475 – 19·

tapladï تَبْلادِي ياراتتى، ماقۇل كۆردى. 906 – 8· III ·399 – 18·

(تَبْلارْ – تَبْلاماقْ *taplar – taplamaq*) 906 – 9· III ·400 – 2·

taplaoq تَبْلاغْ رازىلىق. 351 – 27· I ·602 – 18·

taplattïm تَبْلَتّمْ ئۇناتتىم، رازى قىلدۇردۇم. 670 – 1· II ·500 – 2·

(تَبْلَتُورْ – تَبْلَتْماقْ *taplatur – taplatmaq*) II ·670 – 2· ·500 – 4·

taplaxdïlar تَبْلَشْدِيلارْ رازى بولۇشتى، خالاشتى. 558 – 13· II ·295 – 6·

(تَبْلَشُورْ – تَبْلَشْماكْ *taplaxur – taplaxmaq*) II ·558 – 15· ·295 – 8·

tapluq تَبْلُوقْ يەر يېرىقلىرى. 356 – 15· I ·611 – 3·

tapqan تَبْجانْ ئۇچئاياغ، ئۇستەلگە ئوخشايدىغان بىر سايمان. 331 – 18· I ·567 – 10·

tapqaŋ تَبْجَنْكْ ئۇچئاياغ. كەنچەكچە. 976 – 17· III ·525 – 15·

tapqurdum تَبْجُرْدُمْ تاپچۇردۇم ~ تاپشۇردۇم. 534 – 4· II ·248 – 11·

(تَبْجُرُرْ – تَبْجُرْماقْ *tapqurur – tapqurmaq*) II ·534 – 7· ·248 – 15·

tapraxdï تَبْرَشْدِي لوكۇلداشتى، سەكرەشتى. 567 – 16· II ·313 – 1·

(تَبْرَشُورْ – تَبْرَشْماقْ *tapraxur – tapraxmak*) II ·17 – 567 ·3 – 313

taprïdï تَبْرِيدِي لوكۇلدىدى، سەكرىدى. 895 – 19· III 378 – 13·

(تَبْرِيرْ – تَبْرِيماقْ *taprïr – taprïmak*) 895 – 20· III 378 – 15·

tapuoɣ تَبُغْ خىزمەت، خىزمەت قىلماق. 282 – 26، 285 – 8، 528 –14، 736 – 2· I 483 – 3، 487 – 5؛ II 238 – 9؛ III 79 – 13·

tapuoɣ تَبُغْ تېۋىنىش، تائەت ـ ئىبادەت. 283 – 1· I 483 – 4·

tapuoɣluoɣ تَبُغْلُغْ: *tapuoɣluoɣ ər* — خىزمەتلىك ئادەم، خىزمەتى بار ئادەم. 377 – 1· I 645 – 11·

tapuoɣqï تَبُغْجِي خىزمەتچى. 285 – 8· I 487 – 5·

tapuldï تَبُلْدِي تېپىلدى. 492 – 9· II 166 – 3·

(تَبُلُورْ – تَبُلْماقْ *tapulur – tapulmak*) 492 – 10· II 166 – 4·

tapuzdï تَبُزْدِي تاپتۇردى. 466 – 1· II 114 – 4·

(تَبُزُرْ – تَبُزْماقْ *tapuzur – tapuzmak*) 466 – 2· II 114 – 6·

tapuzoɣu تَبُزْغُو: *tapuzoɣu nəŋ* — تېپىشماق. 370 – 26· I 636 – 8·

tapuzoɣuk, تَبُزْغُقْ تېپىشماق. 381 – 8، 352 – 1· I 653 – 14، 603 – 3·

tapzuoɣ تَبْزُغْ تېپىشماق. 352 – 1· I 603 – 3·

tar تارْ تار. 799 – 14، 762 – 23، 883 – 23· III 202 – 15، 132 – 1، 354 – 16·

tar تارْ سال. ياباقۇ ۋە تاتارچە. 799 – 16، 806 – 2· III 202 – 17، 214 – 10·

tar تارْ سېرىقياغنىڭ دۇغى. 799 – 20· III 203 – 3·

taradï تَرادِي تارىدى ~ تاراتتى. 884 – 11· III 356 – 1·

taraldï تَرَلْدِي تارالدى. 497 – 15· II 176 – 13·

(تَرَلُرْ – تَرَلْماقْ *taralur – taralmak*) 497 – 15· II 176 – 14·

tarandï تَرَنْدِي تاراندى، تارىدى. 511 – 16· II 205 – 1·

(تَرانُرْ – تَرَنْماقْ *taranur – taranmak*) 511 – 17· II 205 –3·

tarasladï تَرَسْلادِي تىرىپىرەن قىلىۋەتتى، توزۇتۇۋەتتى. 934 – 15· III 453 – 2·

(تَرَسْلارْ – تَرَسْلاماقْ *taraslar – taraslamak*) 934 – 19· III 453 – 8·

tarbïn تَرْبِينْ تاربىن. قووم ئىسمى. 331 – 10· I 567 – 1·

tardï تارْدِي تاراتتى، تارقاتتى. 826 – 21· III 250 – 4·

(تارار – تارماق *tarar – tarmaq*) 826 – 23· III 250 – 7·

taroqaq تَرْغاق· تارغاق· 356 – 19· I 611 – 8·

taroqïl تَرْغِلْ تاغىل· 366 – 12· I 628 – 17·

tarhan تَرْخـــــانْ تارخـان· مەنسەپ ئىسمى· ئارغۇچە· 331 – 24· I 568 – 1·

tarïdï تَرِيدِي تېرىدى· 885 – 15· III 358 – 5·

(تَرِيرْ – تَرِيماقْ *tarïr – tarïmaq*) 885 – 16· III 358 – 6·

tarïoq تَـــرِغْ ئاشلىق· 283 – 5، 138 – 8، 152 – 12، 156 – 23، 157 – 17، 159 – 26، 163 – 9، 169 – 10، 177 – 4، 200 – 24، 226 – 4، 347 – 23، 389 – 5، 457 – 24، 463 – 8، 482 – 4، 496 – 9، 497 – 12، 511 – 19، 563 – 20، 585 – 13، 602 – 1، 605 – 13، 877 – 30، 885 – 15· I 483 – 10، 227 – 9، 252 – 1، 260 – 7، 262 – 5، 266 – 8، 273 – 3، 285 – 1، 298 – 5، 340 – 11، 386 – 4، 596 – 1، 667 – 12؛ II 98 – 8، 108 – 13، 145 – 8، 174 – 2، 176 – 9، 205 – 5، 305 – 8، 345 – 12، 376 – 15، 382 – 17؛ III 344 – 2، 358 – 5·

tarïoq تَـــرِغْ بۇغداي؛ تېرىق· 283 – 6، 128 – 4، 136 – 19، 152 – 20، 166 – 19، 169 – 12، 232 – 20، 255 – 25، 462 – 20، 495 – 20، 556 – 23، 569 – 21، 580 – 12، 586 – 21، 643 – 12، 737 – 22، 744 – 12، 762 – 2، 937 – 3، 1010 – 18· I 483 – 11، 209 – 10، 224 – 5، 252 – 12، 279 – 10، 285 – 4، 397 – 13، 437 – 13؛ II 107 – 11، 173 – 1، 292 – 9، 316 – 12، 336 – 3، 348 – 5، 449 – 3؛ III 82 – 10، 95 – 1، 130 – 7، 457 – 16، 586 – 8·

tarïoq art təz تَرِغْ اَرْتْ تَيـــزْ تاريخ ئارت تېز· تورغات ئېگىزلىكى· يايلاق ئىسمى· 782 – 27· III 170 – 9·

tarïoqlaoq تَرِغْلاغْ تېرىلغۇلۇق، ئېتىز، ئېتىزلىق· 377 – 11، 380 – 4· I 646 – 7، 651 – 14·

tarïoqlïoq تَرِغْلِغْ: *tarïoqlïoq yər* — تېرىقلىق يەر· 377 – 13· I 646 – 10·

tarïoqlïk تَرِغْلِقْ ئاشلىق ئامبىرى· 381 – 21· I 654 – 11·

tarïoqqï تَرِغْجِي دېھقان· 871 – 6· III 333 – 2·

tarïk‚tï تَرِقْتِي تارايدى، تارلاشتى· 489 – 3· II 158 – 15·

(تَرقارْ – تَرقْماقْ tarïqar – tarïqmaq) 489 – 4 · II 158 – 16 ·

tarïldï تَرِلْدِي تېرىلدى؛ چېچىلدى. 497 – 12 · II 176 – 9 ·

(تَرِلُرْ – تَرِلْماقْ tarïlur – tarïlmaq) 497 – 13 · II 176 – 11 ·

tarïm تَرِمْ تارىم. تېگىنلەرگە، ئافراسىياپ ئەۋلادىدىن بولغان خېنىملارغا، شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ ئۇلۇغ - ئۇششاق بالىلىرىغا خاس سۆز. 301 – 23 · I 514 – 9 ·

tarïm تَـــرِمْ تارىم. كۆل ۋە قۇملۇقلارغا قۇيۇلىدىغان دەريا تارماقلىرى (تارماق دەريا). 301 – 28 · I 514 – 16 ·

tarïm تَرِمْ تارىم. يەر ئىسمى. 302 – 1 · I 514 – 18 ·

tarïm تَرِمْ تارىم. دەريا ئىسمى. 302 – 3 · I 514 – 21 ·

tarïmladï تَـرِمْلادِي: ol ögüzni tarïmladï — ئۇ دەريانىڭ بۆلۈنۈپ ئاققان يېرىدىن ئۆتتى. 941 – 18 · III 467 – 4 ·

(تَـرِمْلارْ – تَرِمْلامـاقْ tarïmalar – tarïmlamaq) III · 941 – 19 · 467 – 6 ·

tarïmsïndï تَرِمْسِنْدِي تېرىيدىغاندەك كۆرۈندى. 602 – 1 · II 376 – 15 ·

(تَرِمْسِنُورْ – تَرِمْسِنْماقْ tarïmsïnur – tarïmsïnmaq) II · 602 – 2 · 376 – 18 ·

tarïndï تَـــرِنْدِي تېرىشالدى، تېرىيدىغاندەك كۆرۈندى. II · 511 – 19 · 205 – 5 ·

(تَرِنُورْ – تَرِنْماقْ tarïnur – tarïnmaq) 511 – 21 · II 205 – 8 ·

tarïtoqan تَرِتْغانْ تېرىتىدىغان. 389 – 5 · I 667 – 12 ·

tark¸a تَرْقا تەركە ئۈزۈم، غوراپ، غورا ئۈزۈم. 325 – 7 · I 556 – 10 ·

tarmak¸ تَرْمـاقْ تارماق. يىرتقۇچ ھايۋان ۋە قۇشلارنىڭ چاڭگىلى. 356 – 22 · I 611 – 11 ·

tarmak¸landï تَـــرْمَقْلَنْدِي تارماقلاندى، يېيىلدى؛ شاخ ئايرىدى، تارماقلاندى ~ تارناقلاندى. 614 – 17 · II 399 – 11 ·

(تَـــرْمَقْلَنُورْ – تَرْمَقْلَنْمـاقْ tarmak¸lanur – tarmak¸lanmaq) 614 – 21 · II 400 – 1 ·

tarmattï تَرْمَتّي تاملاتتى، تاتىلاتتى. 675 – 12 · II 510 – 15 ·

(تَـــرْمَتُورْ – تَرْمَتْمـاقْ tarmatur – tarmatmaq) II · 675 – 13 · 510 – 17 ·

tarmaz تَرْمَزْ تەرخەمەك. 349 – 1، 262 – 2 · I 597 – 18، 447 – 8 ·

tarmut تَرْمُتْ جىرا. 344 – 13 · I 589 – 6 ·

tarmutlandï تَرْمُتْلَنْدِي تارماقلاندى، بۆلۈنۈپ ئاقتى. 611 – 9 · II 393 – 5 ·

(تَرْمُتْلَنُورْ – تَرْمُتْلَنْماقْ tarmutlanur – tarmutlanmak) 611 – 10· II 393 – 7·

tartar تَرْتَرْ پاختەككە ئوخشايدىغان بىر قۇش· 368 – 19· I 632 – 12·

tartïoq تَرْتِغْ تارتىق· يۇكنىڭ تارتىقى· 352 – 4· I 603 – 7·

tartïoq تَرْتِغْ خاقان چاقىرىقى· 352 – 5· I 603 – 8·

tartïldï تَرْتِلْدِي تارتىلدى، ئۆلچەندى، كېرىلدى· 578 – 6· II 332 – 1·

(تَرْتِلُورْ – تَرْتِلْماقْ tartïlur – tartïlmak) 578 – 7· II 332 – 3·

tartïn تَرْتِينْ، ترتن سۇنۇلغان ئاش، باشقا ئۆيدىن كىرگەن تاماق· 331 – 12، 1007 – 6· I 567 – 3؛ III 579 – 15·

tartïndï تَرْتِنْدِي تارتىشتى، قىسىندى؛ تارتتى، توشۇدى، توڭۇندى· 586 – 18· II 348 – 1·

(تَرْتِنُورْ – تَرْتِنْماقْ tartïnur – tartïnmak) 586 – 23· II 348 – 8·

tartïxdï تَرْتِشْدِي تارتىشتى، سوزۇشتى· 557 – 16· II 293 – 13·

(تَرْتِشُورْ – تَرْتِشْماقْ tartïxur – tartïxmak) 557 – 22· II 294 – 4·

tarttï تَرْتِّي تارتتى، ئۆلچىدى؛ سوزدى، سالدى، يەشتى· 1007 – 4· III 579 – 11·

(تَرْتارْ – تَرْتْماقْ tartar – tartmak) 1007 – 8· III 579 – 17·

tartuk تَرْتُقْ تارتۇق· شەھەر ئىسمى· 356 – 18· I 611 – 7·

tarudï تَرُودِي تارايدى، سىقىلدى· 885 – 8· III 357 – 12·

(تَرُورْ – تَرُوماقْ tarur – traumak) 885 – 10· III 357 – 16·

tarundï تَرُنْدِي سىقىلدى، تارلىق ھېس قىلدى، ئىچى پۇشتى· 511 – 22· II 205 – 9·

(تَرُنُورْ – تَرُنْماقْ tarunur – tarunmak) 511 – 23· II 205 – 11·

tarus تَرُسْ تورۇس· 278 – 8· I 474 – 14·

tarusladï تَرُسْلادِي تورۇسنى ياپتى· 934 – 20· III 453 – 10·

(تَرُسْلارْ – تَرُسْلاماقْ taruslar – taruslamak) 934 – 21· III 453 – 12·

tarutti تَرُتِّي تارايتتى· 639 – 13· II 442 – 4·

(تَرُتُورْ – تَرُتْماقْ tarutur – tarutmak) 639 – 14· II 442 – 6·

tas تَسْ يامان، پەس نەرسە. ئوغۇزچە· 250 – 27· I 430 – 5·

tasal تَسَلْ چۆگەن ئويۇنىدا مەيدان دائىرىسىنى بەلگىلەش ئۈچۈن سىزىلغان سىزىق· 299 – 12· I 510 – 12·

tasoqadï تَسْغادِ تارس قىلىپ ئۇردى، تەستەكلىدى؛ شاپىلاقلىدى. 902 – 20· III 392 – 8·

(تَسْغارْ – تَسْغاماقْ tasoqar – tasoqamaq) 902 – 21· III 392 – 10·

tasoqattï تَسْغَتِّي تەستەكلەتتى. 667 – 8· II 494 – 15·

(تَسْغَتُورْ – تَسْغَتْماقْ tasoqatur – tasoqatmaq) 667 – 9· II 494 – 17·

tasoqaxdï يَسْغَشْدِ كاچاتلاشتى. 570 – 16· II 318 – 6·

(يَسْغَشُورْ – يَسْغَشْماقْ tasoqaxur – tasoqaxmaq) 570 – 17· II 318 – 8·

tat تَتْ، تاتْ تات. پارسچە سۆزلىشىدىغان كىشى. تۈركچە. مۇسۇلمان بولمىغان ئۇيغۇرلار. ياغما، توخسى تىللىرىدا. 620 – 13، 39 – 6، 405 – 22، 566 – 20· II 409 – 6؛ I 51 – 1؛ II 2 – 6، 310 – 16·

tat تُتْ تات ~ دات. 621 – 1· II 410 – 9·

tat tavoqaq تَتْ تَقْغاچْ تات تاۋغاچ. (1) ئۇيغۇر ۋە چىنلىق. (2) پارس ۋە تۈرك. 346 – 5، 345 – 27، 620 – 20· I 592 – 20، 592 – 11؛ II 409 – 11·

tatar تَتارْ تاتار. قەبىلە ئىسمى. 313 – 15· I 535 – 9·

tatoqandï تَتْغَنْدِ تاتلىق ھېسابلىدى، لەززەتلەندى. 587 – 16· II 350 – 1·

(تَتْغَنُورْ – تَتْغَنْماقْ tatoqanur – tatoqanmaq) 587 – 17· II 350 – 3·

tatïdï تَتِيدِ تېتىدى. 882 – 8· III 352 – 5·

(تَتِيرْ – تَتِيماقْ tatïr – tatïmaq) 882 – 9· III 352 – 7·

tatïoq تاتِغ تاتىق ~ تېتىق؛ تاتلىق. 310 – 20· I 530 – 18·

tatïoqlandï تَتِغْلَنْدِ تەم كىردى، تاتلىق بولدى. 606 – 20· II 385 – 10·

(تَتِغْلَنُورْ – تَتِغْلَنْماقْ tatïoqlanur – tatïoqlanmaq) 606 – 23· II 385 – 13·

tatïoqlïoq تَتِغْلِغْ، تاتِغْلِغْ: tatïoqlïoq nəŋ — تاتلىق نەرسە. 377 – 3· I 645 – 15·

tatïoqsadï تَتِغْسادِ تاتلىقسىرىدى، تاتلىق (نەرسە) يېگۈسى كەلدى. 935 – 4· III 454 – 6·

(تَتِغْسارْ – تَتِغْساماقْ tatïoqsar – tatïoqsamaq) 935 – 5· III 454 – 8·

tatïq_tï تَتِقْتِ تاتلاشتى. 490 – 5· II 161 – 6·

tatïldï تَتلْدِي تبتىلدى. 493 – 1· II 167 – 10·

(تَتلُورْ – تَتلْماقْ tatïlur – tatïlmaq) 493 – 2· II 167 – 11·

tatïndï تَتنْدِي: tatïndï süt — تبتىملىق سۈت. 341 – 26· I 586 – 3·

tatïr تَترْ تبتىر، تبقىر. 275 – 1· I 468 – 10·

tatïroqa تَترْغا ئاشلانغان ئاق تبرە. 371 – 7· I 637 – 3·

tatïrlïoq تَترْلِغْ: tatïrlïoq yər — تبتىر يەر، تۈز ۋە قاتتىق يەر. 376 – 4· I 643 – 14·

tatïttï تَتىتّي تبتىتتى، تەملىك قىلدى، تەم كىرگۈزدى. 636 – 26· II 436 – 12·

(تَتتُورْ – تَتتْماقْ tatïtur – tatïtmaq) 636 – 28· II 436 – 15·

tatladï تَتْلادِي تات دەپ ھېسابلىدى. 906 – 14· III 400 – 8·

(تَتْلارْ – تَتْلاماقْ tatlar – tatlamaq) 906 – 15· III 400 – 10·

tatlaxdï تَتْلَشْدِي: olar ikki birlə tatlaxdï — ئۇلار ئىككىسى (بىر - بىرى بىلەن) پارسچە سۆزلەشتى. 558 – 19· II 296 – 3·

(تَتْلَشْورْ – تَتْلَشْماقْ tatlaxur – tatlaxmaq) 558 – 21· II 296 – 6·

tatlïoq تَتْلِيغْ تَتْلِغْ تاتلىق. 46 – 13، 824 – 25، 836 – 20· I 63 – 12؛ III 246 – 3، 270 – 2·

tatruxdï تَتْرُشْدِي تبتىتقۇزۇشتى. 568 – 1· II 313 – 5·

(تَتْرُشُورْ – تَتْرُشْماقْ tatruxur – tatruxmaq) 568 – 3· II 313 – 8·

taturdï تاتُرْدِي تبتىتتى. 830 – 22· III 258 – 5·

(تاتُرُرْ – تاتُرْماقْ taturur – taturmaq) 830 – 23· III 258 – 7·

taturdum تَتُرْدُمْ تبتىتتىم. 456 – 17· II 95 – 19·

(تَتُرُرْمَنْ – تَتُرْماقْ tatururmən – taturmaq) 456 – 18· II 96 – 1·

taturoqan تَتُرْغانْ تبتىتىدىغان. 390 – 12· I 669 – 16·

tavar تَفَرْ، تَفارْ تاۋار. جانلىق ۋە جانسىز ماللار. 275 – 18، 313 – 17، 75 – 23، 97 – 5، 168 – 6، 275 – 21، 378 – 23، 389 – 15، 292 – 14، 416 – 7، 425 – 14، 468 – 14، 470 – 18، 477 – 10، 487 – 8، 493 – 9، 496 – 16، 517 – 9، 518 – 8، 536 – 8، 545 – 16، 571 – 17، 573 – 17، 584 – 8، 633 – 11، 738 – 5، 744 – 21، 745 – 11، 827 – 9، 839 – 26، 849 – 4، 856 – 12، 887 – 6، 915 – 24، 924 – 17، 976 – 2· I 469 – 13، 535 – 12، 116 – 6، 155 – 2، 282 – 9، 469 – 16، 649 – 5، 668 –

·13 – 123 ،17 – 118 ،10 – 38 ،10 – 22 II ؛6 – 673 ،5
·15 – 216 ،10 – 174 ،3 – 168 ،13 – 155 ،12 – 136
– 343 ،2 – 324 ،1 – 320 ،7 – 270 ،5 – 253 ،13 – 218
·6 – 251 ،18 – 96 ،11 – 95 ،1 – 83 III ؛13 – 430 ،10
– 435 ،14 – 418 ،9 – 361 ،11 – 306 ،5 – 293 ،12 – 275
·3 – 525 ،3

tavar تَفَارْ پارا. 865 – 3 · 322 III · 11 –

tavarlïoq تَفَرْلِغْ: *tavarlïoq ər* — تاۋارلىق ئادەم، مېلى بار ئادەم. 376 – 15 · I 644 – 10 ·

tavarluk تَفَرْلُقْ مال قويۇلىدىغان جاي، خەزىنە. 381 – 19 · I 654 – 9 ·

tavarsak تَفَرْساقْ مالپەرەس. 443 – 19 · II 72 – 14 ·

tavoqaq تَقْغاجْ تاۋغاچ. «ماچىن» ئېلىنىڭ نامى، يۇقىرى چىن. 345 – 20 · I 592 – 2 ·

tavoqaq تَقْغاجْ تاۋغاچ. تۈركلەرنىڭ بىر بۆلۈكى. 345 – 26 · I 592 – 10 ·

tavoqaq تَقْغاجْ: *tavoqaq əzi* — ھەربىر بۇيۇك ۋە قەدىمىي نەرسە. 346 – 1 · I 592 – 14 ·

tavoqaq تَقْغاجْ: *tavoqaq yudasï* — دورا بولىدىغان بىر خىل دەرەخ. 346 – 9 · I 593 – 5 ·

tavoqaq han تَقْغاجْ خانْ خانلارنىڭ ئۇنۋانى. 346 – 4 · I 592 – 18 ·

tavoqaqladï تَقْغاجْلادِي تاۋغاچ ھېسابلىدى، ماچىنلىق ھېسابلىدى. 947 – 7 · III 477 – 4 ·

(تَقْغَجْلارْ – تَقْغَجْلاماقْ *tavoqaqlar – tavoqaqlamaq*) III · 9 – 947 III · 7 – 477 ·

tavoqaqlandï تَقْغاجْلَنْدِي تاۋغاچلاشتى، تاۋغاچ قىياپىتىگە كىردى. 611 – 15 · II 394 – 7 ·

(تَقْغَجْلَنُورْ – تَقْغَجْلَنْماقْ *tavoqaqlanur – tavoqaqlanmaq*) 611 – 16 · II 394 – 9 ·

tavïloquq تَقْلُغُوجْ تېۋىلغا. 370 – 23 ،371 – 8 · I 636 – 4 ،637 – 4 ·

tavïlqu تَقْلُقُو تېۋىلغا. 371 – 8 · I 637 – 4 ·

tavïx تَقْشْ تاۋۇش، تىۋىش، شەپە. 813 – 8 · III 226 – 13 ·

tavïxoqan تَقْشْغانْ توشقان. 388 – 20 · I 666 – 13 ·

tavïxoqan yïlï تَقْشْغانْ يِلِي توشقان يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل نامىلىرىدىن بىرى. 388 – 20 ،263 – 26 · I 666 – 13 ،450 – 19 ·

tavradï يَقْرادي دىغىرىدى، قەيسەرلەشتى. 896 – 9· III 379 – 14·
(يَقْـــرارْ - يَقْرامـــاقْ tavrar – tavramak) 896 – 10· III
379 – 16·
tavrak, تَقْراقْ، تَقْرَقْ تېز، چاپسان؛ چاققان. 357 – 16، 129 – 6، 393 –
19، 725 – 19، 743 – 2· I 612 – 21، 211 – 13، 675 –
10: III 61 – 8، 92 – 1·
tavran تَقْرانْ تارلانغان يېپ. 332 – 1· I 568 – 5·
tavrandï تَقْرَنْدي ئالدىراڭاتقاندەك كۆرۈندى. 587 – 6· II 349 – 3·
(تَقْـــرَنُورْ – تَقْرَنْمـــاقْ tavranur – tavranmak) 587 – 8· II
349 – 5·
tavrattï تَقْرَتّي ئالدىرىدى، ئالدىراتتى. 661 – 11· II 484 – 1·
(تَقْـــرَتُورْ – تَقْرَتْمـــاقْ tavratur – tavratmak) 661 – 12· II
484 – 2·
tavrattï تَقْرَتّي تولىدى، ئېگىردى، ئېگىرتتى. 661 – 13· II 484 – 4·
tavux تَقُشْ ھېس - تۇيغۇ؛ تەۋش، شەپە. 279 – 3· I 476 – 5·
tavuxoqan تَقُشْـــغانْ: tavuxoqan öguz — توشقان دەريا سىسى.
388 – 22· I 666 – 16·
tavuxoqan تَقُشْغانْ توشقان. 388 – 22، 397 – 11· I 666 – 16، 681 – 6·
tavuxladï تَقُشْلادي تەۋش بەردى، شەپە بەردى. 937 – 1· III 457 – 13·
(تَقُشْـــلارْ – تَقُشْـــلاماقْ tavuxlar – tavuxlamak) 937 – 2· III
457 – 15·
tawar تَوارْ، تَوَرْ تاۋار. جانلىق ۋە جانسىز ماللار. 184 – 15، 185 – 8،
187 – 10، 231 – 9، 275 – 19، 594 – 12، 936 – 10،
1003 – 2· I 311 – 18، 313 – 9، 317 – 4، 395 – 2،
469 – 14: II 363 – 14: III 456 – 11، 572 – 7·
tawux تَوُشْ تاۋۇش، تەۋش، شەپە. 813 – 8· III 226 – 13·
tax تاشْ· تاش. 802 – 14، 199 – 4، 200 – 13، 348 – 3، 407 –
26، 413 – 27، 421 – 9، 502 – 13، 541 – 11، 582 – 6،
736 – 2، 736 – 2، 897 – 21، 899 – 9، 901 – 16،
966 – 3، 1014 – 1، 1022 – 10، 1022 – 14· III 207 –
13: I 337 – 9، 339 – 16، 596 – 9: II 7 – 4، 18 –
11، 31 – 4، 187 – 2، 262 – 11، 339 – 13: III 79 –
13، 79 – 13، 382 – 12، 385 – 8، 390 – 10، 509 – 2،
592 – 3، 606 – 14، 607 – 3·

tax تاش، سىرت. 802 – 15· III 207 – 14·

tax yər تاش يېرْ كەك بوشلۇق، يېزىق؛ ياقا يۈرت. 802 – 15، 457 – 20·
III 207 – 15؛ II 98 – 2·

taxak تَشَقْ تاشاق. 289 – 4· I 494 – 1·

taxak‚lïoq تَشَقْلِغْ: *taxak‚lïoq ər* — تاشاقلىق ئادەم. 378 – 7· I 648 – 1·

taxdï تَشْدِي تاشتى. 412 – 14· II 15 – 14·

taxar – taxmak (تَشارْ – تَشْماقْ) 412 – 16· II 15 – 17·

taxoqurdï تَشْغُرْدِي تاشقىلىدى، تاشقىلى قوپتى. 536 – 12· II 253 – 10·

taxoqurar – taxoqurmak (تَشْغُرارْ – تَشْغُرْماقْ) II 536 – 13· II 253 – 11·

taxïk‚tï تَشْقْتِي چىقتى، تاشقىرى چىقتى. 490 – 1· II 160 – 15·

taxïktï – taxïk‚ar – taxïk‚mak (تَشْقْتِي – تَشْقارْ – تَشْقْماقْ) 490 – 3· II 161 – 4·

taxïrk‚an تَشْرْقانْ: *taxïrk‚an k‚özlüg* — بادراك كۆزلۈك. 393 – 26· I 675 – 18·

taxïtoqan تَشْتْغانْ توشۇتىدىغان. 389 – 15· I 668 – 5·

taxïtoqan تَشْتْغانْ تاشتۇرىدىغان. 389 – 18· I 668 – 9·

taxïttï تَشِتّى توشۇتتى. 643 – 12· II 449 – 3·

taxïtur – taxïtmak (تَشِتُورْ – تَشِتْماقْ) II 643 – 13· II 449 – 6·

taxkən تَشْكَنْ تاشكەنت. شەھەر ئىسمى. 336 – 22· I 577 – 2·

taxkənd تاشْ كَنْدْ تاشكەنت. شەھەر ئىسمى. 336 – 22· I 577 – 3·

taxladï تَشْلادِي تاش بىلەن ئۇردى. 907 – 4· III 401 – 10·

taxladï تَشْلادِي تاشلىدى، چەتلەندى. 907 – 6· III 401 – 12·

taxlar – taxlamak (تَشْلارْ – تَشْلاماقْ) 907 – 7· III 401 – 14·

taxlattï تَشْلَتّي تاش بىلەن ئۇردۇردى. 670 – 20· II 502 – 1·

taxlattï تَشْلَتّي چەتكە ئەۋەتتى. 671 – 1· II 502 – 3·

taxlatur – taxlatmak (تَشْلَتُورْ – تَشْلَتْماقْ) 671 – 2· II 502 – 5·

taxtïn تَشْتِينْ: *ər taxtïn bardï* — ئادەم سىرتقا كەتتى. 331 – 14· I 567 – 5·

taxudï تَشْودِي توشۇدى. 888 – 4· III 363 – 11·

taxur – taxumak (تَشُورْ – تَشُوماقْ) 888 – 5· III 363 – 13·

taxuoq تَشُوغْ توشۇق، توشۇشقا بولىدىغان نەرسىلەر. 314 – 1· I 536 – 10·

taxurdï تَشُرْدِي تاشۇردى. 460 – 12 · II 103 – 9 ·

(تَشُـــرُرْ – تَشُـــرْماقْ taxurur – taxurmaq) II · 14 – 460 II · 11 – 103

taxuroqan تَشُرْغانْ تاشتۇرىدىغان. 391 – 29 · I 672 – 10 ·

tay تايْ تاي. 807 – 9، 165 – 16، 165 – 20، 166 – 3، 240 – 18، 807 – 12 · III 216 – 8؛ I 277 – 9، 277 – 12، 278 – 2، 411 – 7؛ III 216 – 10 ·

tayadï تَيادِي تايىدى، تاياندى. 893 – 23 · III 374 – 12 ·

(تَيارْ – تَياماقْ tayar – tayamaq) 893 – 24 · III 374 – 14 ·

tayaoqu تَياغُو تاش ۋە چالما. 820 – 16 · III 239 – 14 ·

tayaq تَـــيَقْ تاياق، ھاسا. 813 – 8، 318 – 6، 813 – 23 · III 227 – 13؛ I 544 – 2؛ III 228 – 5 ·

tayaqlandï تَيَقْلَـــــنْدِي تاياقلىق بولـدى، ھاسـىلىق بولـدى. 839 – 6 · III 274 – 7 ·

(تَيَقْلَنُورْ – تَيَقْلَنْمـــاقْ tayaqlanur – tayaqlanmaq) III · 7 – 839 III · 9 – 274 ·

tayandï تَيَنْدِي تاياندى. 833 – 20 · III 264 – 11 ·

(تَيَنُورْ – تَيَنْماقْ tayanur – tayanmaq) 833 – 21 · III 264 – 13 ·

tayanqu تَيانكُو تايانغۇ، تايانچ. 972 – 7 · III 519 – 5 ·

taydï تَيْدِي تايدى، تەيىلدى. 873 – 13 · III 335 – 5 ·

(تَيارْ – تَيْماقْ tayar – taymaq) 873 – 15 · III 335 – 8 ·

tayoqan تَيْغانْ، تَيْغَنْ تايغان. 821 – 8، 321 – 14، 414 – 17، 671 – 8، 821 – 10 · III 240 – 13؛ I 549 – 14؛ II 20 – 3، 502 – 10؛ III 241 – 1 ·

tayïoq تَيِغْ تەيىق، تايغاق. 813 – 9 · III 226 – 15 ·

tayïttï تَيِتّي تايدۇردى، تەيىلدۇردى. 657 – 19 · II 476 – 18 ·

(تَيِتُورْ – تَيِتْماقْ tayïtur – tayïtmaq) 657 – 20 · II 477 – 2 ·

tayïxdï تَيِشْدِي تەيىلدىشتى. 831 – 19 · III 260 – 7 ·

(تَيِشُـــورْ – تَيِشْـــماقْ tayïxur – tayïxmaq) III · 20 – 831 III · 9 – 260 ·

taylaq تَيْلَكْ كەلىشكەن، زېرەك، پاكىز. 977 – 6، 977 – 8 · III 526 – 18، 527 – 3 ·

tayturdï تَيْتُرْدِي تايدۇردى. 835 – 7 · III 266 – 16 ·

(تَيِتُرْ – تَيِتْماقْ tayïtur – tayïtmaq) 835 – 8 · III 267 – 1 ·

tayuk‚ تَيُقْ تۇيغۇن. 813 – 17· III 227 – 11·

tayuk‚landï تَيُقْلَنْدِي زېرەكلەشتى. 839 – 8· III 274 – 10·

(تَيُقْلَـنُورْ – تَيُقْلَنْمـاقْ *tayuk‚lanur – tayuk‚lanmak*) 839 – 9· III 274 – 11·

taz تازْ تاز. 800 – 4، 240 – 25· III 203 – 12؛ I 411 – 17·

taz at تازْ اَتْ چىپار ئات. 800 – 4، 800 – 7· III 203 – 12، 203 – 14·

taz k‚oy تازْ قُوىْ توقال قوي. 800 – 4· III 203 – 12·

taz yər تازْ يِرْ ئۆسۈملۈك ئاز ئۇنىدىغان، زەي، شورلۇق يەر. 800 – 4· III 203 – 13·

tazardï تَزَرْدِي تازلاشتى، قوماقلاشتى. 459 – 19· II 101 – 13·

(تَزَرُرْ – تَزَرْماقْ *tazarur – tazarmak*) 459 – 20· II 101 – 15·

tazoqïrdï تَزْغَرْدِي تازلاشتى. 536 – 3· II 252 – 12·

(تَزْغِـرارْ – تَزْغِرْمـاقْ *tazoqïrar – tazoqïrmak*) 536 – 4· II 252 – 13·

tazladï تَزْلادِي تاز ھېسابلىدى. 906 – 21· III 400 – 18·

(تَزْلارْ – تَزْلاماقْ *tazlar – tazlamak*) 906 – 22· III 401 – 1·

tażun تَذُنْ تايىنچا. 305 – 4· I 520 – 18·

təbrədi تَبْرادِي تەۋرىدى، مىدىرلىدى. 895 – 15· III 378 – 7·

(تَبْرارْ – تَبْراماكْ *təbrər – təbrəmək*) 895 – 16· III 378 – 8·

təbrəndi تَبْرَنْدِي تەۋرەندى. 587 – 1· II 348 – 14·

(تَبْـرَنُورْ – تَبْرَنْمـاكْ *təbrənür – təbrənmək*) 587 – 1· II 348 – 15·

təbrətti تَبْرَتّي تەۋرەتتى؛ ئېتىلدى. 660 – 29· II 482 – 15·

(تَبْـرَتُورْ – تَبْرَتْمـاكْ *təbrətür – təbrətmək*) 660 – 30· II 482 – 16·

təbrəxdi تَبْرَخْدِي تەۋرەشتى. 556 – 17· II 292 – 3·

(تَبْرَشُـورْ – تَبْرَشْـماكْ *təbrəxür – təbrəxmək*) 556 – 19· II 292 – 6·

təg تاكْ، تَكْ تەك ~ دەك. ئوخشىتىش يارىمچىسى. 805 – 8، 268 – 19، 269 – 27، 371 – 19، 377 – 26· III 212 – 15؛ I 458 – 13، 460 – 1، 638 – 1، 647 – 9·

təgdi تَكْدِي تەگدى، يەتتى. 418 – 4· II 25 – 13·

(تَكِيرْ – تَكْماكْ *təgir – təgmək*) 418 – 5· II 25 – 14·

təgildi تَكِلْدِي تۇتۇلدى. 500 – 14· II 182 – 7·

(تَكِلُرْ – تَكِلْماكْ *təgilür – təgilmək*) 500 · 15 – II 182 · 9

təgin تَكِينْ غىچە. يارەمچى سۆز. 266 – 6 · I 454 – 8 ·

təgindi تَكِنْدِي هازىر بولدى، كۆرۈشۈش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى. چىگىلچە. 509 – 20 · II 201 – 6 ·

(تَكِنُورْ – تَكِنْماكْ *təginür – təginmək*) 509 – 23 · II 201 – 10 ·

təgiŋ تَكِنْكْ تىيىن. 964 – 17 · III 506 – 4 ·

təgirmə تَكِرْما: *təgirmə nəŋ* — دۆگىلەك نەرسە. 372 – 1 · I 638 – 9 ·

təgirmək تَكِـــرْمَكْ كاجۇۋا. تۆگىگە ئارتىلىدىغان كاجۇۋا. 384 – 11 · I 659 – 9 ·

təgirmən تَكِرْمانْ تۆگىمەن. 280 – 16، 499 – 7، 888 – 12، 951 – 26 · I 478 – 16؛ II 179 – 16؛ III 364 – 3، 485 – 6 ·

təgix تَكِشْ ئاش ئېتىش، بىر - بىرىگە لوقما يېدۈرۈش. 279 – 14 · I 477 – 4 ·

təgix تَكِـــــشْ ھەر نەرسىنىڭ ئاخىرى، تۈگىشى. 279 – 15 · I 477 – 5 ·

təgixdi تَكِشْدِي تېگىشتى، ئۇچراشتى. 481 – 4 · II 143 – 12 ·

təgixdi تَكِشْدِي تېگىشتى، تەگدى. 481 – 7 · II 143 – 16 ·

(تَكِشُـــورْ – تَكِشْـــماكْ *təgixür – təgixmək*) 481 – 9 · II 144 – 2 ·

təgmə تَكْمـــا ھەممە، ھەرقانداق، ئۇچرىغانلا. 329 – 10، 130 – 11، 189 – 11، 228 – 10، 329 – 12، 330 – 7، 332 – 8، 395 – 13، 519 – 15، 623 – 26 · I 563 – 14، 213 – 20، 320 – 17، 390 – 4، 563 – 15، 564 – 18، 568 – 14، 678 – 12؛ II 221 – 11، 415 – 9 ·

təgnə تَكْنا تەڭنە. 330 – 19 · I 566 – 1 ·

təgrə تَكْرا چۆرە، ھالقا، دائىرە، كاجۇۋا. 321 – 5، 238 – 6، 412 –26، 436 – 26، 506 – 2، 900 – 16، 988 – 15 · I 549 – 3، 407 – 10؛ II 16 – 10، 60 – 2، 193 – 9؛ III 388 – 6، 547 – 13 ·

təgrək تَكْرَكْ ھەرقانداق بىر نەرسىنىڭ چۆرىسى، ئەتراپى. 363 – 9 · I 622 – 17 ·

təgül تَكُـــلْ تۆگۈل. ئوغۇزچە. 299 – 16، 251 – 19 · I 510 – 17، 430 – 5 ·

təgürdi تَكُرْدِي تەگدۈردى ~ تەگكۈزدى، يەتكۈزدى. 464 – 17 · II 111 – 9 ·

(تَكُرُرْ – تَكُرْماكْ *təgürür – təgürmək*) 464 – 19· II 111 – 12·

təgürgən تَكُرْكانْ تەگكۇزىدىغان، يەتكۇزىدىغان. 395 – 7· I 678 – 4·

təgxüt تَكْشُتْ تەشكۇت. بىر نەرسىنىڭ ئورنىغا بېرىلگەن بەدەل. 344 – 14· I 589 – 8·

təhqək تَحْجَكْ بىر خىل چىن يىپىكى. 362 – 25· I 622 – 5·

tək تَكْ مۇنداقلا، ئانچىكىم؛ تىنچ، شۇك. ئوغۇزچە. 254 – 21، 254 – 22· I 435 – 11، 435 – 12·

təkə تَكا ئەركەك كەيىك. 861 – 14· III 316 – 5·

təkə تَكا تېكە. 861 – 15، 766 – 18· III 316 – 6، 139 – 6·

təkə sak,al تَكا سَقالْ كوسا ئادەم. 861 – 15· III 316 – 7·

təkix تَكشْ تەكشى. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 16· I 477 – 6·

təküzlik تَكُزْلِكْ قاشقا. 384 – 19· I 660 – 1·

təldi تَلْدِي تەشتى. 420 – 13· II 29 – 15·

təldi تَلْدِي قوشتى، قاتتى. 420 – 15· II 29 – 17·

(تَلِيرْ – تَلْماكْ *təlir – təlmək*) 420 – 18· II 30 – 4·

təlgədi تَلْكادِي تەرگىدى، خاپا قىلدى. 904 – 19· III 396 – 12·

(تَلْكارْ – تَلْكاماكْ *təlgər – təlgəmək*) 905 – 2· III 397 – 3·

təlgəndi تَلْكَنْدِي ئاچچىقلاندى، تېرىكتى. 588 – 9· II 351 – 6·

(تَلْكَنُورْ – تَلْكَنْماكْ *təlgənür – təlgənmək*) 588 – 12· II 351 – 10·

təlik تَلِكْ ئېغىز، تۆشۈك؛ جىرا. 295 – 14· I 504 – 1·

təlim تَلِمْ، تَلِيمْ تولا، كۆپ، جىق. 302 – 11، 45 – 7، 93 – 21، 111 – 5، 129 – 21، 130 – 3، 130 – 17، 137 – 4، 137 – 13، 161 – 17، 195 – 24، 199 – 27، 302 – 14، 325 – 10، 356 – 6، 389 – 7، 389 – 24، 393 – 22، 394 – 11، 395 – 1، 395 – 18، 537 – 12، 587 – 13، 649 – 22، 670 – 4، 705 – 4، 731 – 7، 808 – 11، 909 – 23، 927 – 18، 990 – 24· I 515 – 13، 61 – 13، 149 – 6، 179 – 8، 212 – 14، 213 – 9، 214 – 10، 225 – 3، 225 – 14، 269 – 9، 332 – 1، 338 – 17، 515 – 15، 556 – 13، 610 – 9، 667 – 15، 668 – 18، 675 – 14، 676 – 14، 677 – 16، 678 – 18: II 255 – 12، 349 – 13، 462 – 5، 500 – 7: III 24 – 4، 70 – 11، 218 – 7، 407 – 1، 440 – 12، 552 – 11·

təlindi تَلِنْدِي تېشىلدى، ئېچىلدى. 513 – 20· II 209 – 4·
(تَلِنُرْ – تَلِنْماكْ talinür – talinmək) 513 – 21· II 209 – 5·
təlixdi تَلِشْدِي تېشىشتى. 483 – 9· II 147 – 15·
(تَلِشُورْ – تَلِشْماكْ talixür – talixmək) 483 – 11· II 147 – 18·
təlmirdi تَلْمِرْدِي تەلمۇردى، تىكىلىپ قاردى. 537 – 12· II 255 – 12·
(تَلْمِرارْ – تَلْمِرْماكْ talmirar – talmirmək) 537 – 14· II 255 – 16·
təltürdi تَلْتُرْدِي تەشتۇردى. 533 – 5· II 246 – 16·
(تَلْتُرُرْ – تَلْتُرْماكْ taltürür – taltürmək) 533 – 12· II 247 – 9·
təlü تَلُو تەلۈە، ئەخمەق، ھاماقەت. ئوغۇزچە. 863 – 24، 805 – 20·
III 320 – 4، 213 – 12·
təlvə تَلْقا تەلۈە، سارالك. 325 – 2· I 556 – 4·
təm تَمْ دەم، تىرەك. 257 – 8· I 439 – 17·
təmən تَمَنْ تۆمۈنە. 306 – 7· I 522 – 15·
təmən yignə تَمَنْ يِكْنا تۆمۈنە. 716 – 21· III 45 – 10·
təmən yiŋnə تَمَنْ يِنْكْنا تۆمۈنە. 306 – 7· I 522 – 15·
təmrəgü تَمْرَكُو تەمرەتكە. 372 – 25· I 639 – 17·
təmür تَمُرْ تۆمۈر. 275 – 7، 44 – 5، 153 – 1، 275 – 7، 411 – 14،
419 – 18، 879 – 11· I 468 – 17، 60 – 3، 253 – 3،
468 – 17؛ II 14 – 9، 28 – 1؛ III 346 – 16·
təmür k̦azŋuk̦ تَمُرْ قَزُنكُقْ تۆمۈر قوزۇق. قوتوپ يۈلتۈزى. 974 – 11· III
522 – 9·
təmür k̦azuk̦ تَمُرْقَزُقْ تۆمۈر قوزۇق. قوتوپ يۈلتۈزى. 721 – 16· III 52 – 19·
təmürkən تَمُرْكانْ ئوق باشقى. ئوغۇزچە. 395 – 6· I 678 – 3·
təmürlük تَمُرْلُكْ تۆمۈر ئېرىتىلىدىغان يەر. 384 – 3· I 658 – 19·
təmürqi تَمُرْجِي تۆمۈرچى. 889 – 19· III 366 – 8·
tənə تَنا دانە. 724 – 8، 724 – 9· III 58 – 18، 59 – 1·
təngərdi تَنْكَرْدِي تەڭلەشتۇردى. 986 – 1· III 543 – 1·
(تَنْكَرُورْ – تَنْكَرْماكْ təngərür – təngərmək) 986 – 3· III 543 – 3·
təngüq تَنكُجْ تۆمۈر ئوچاق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش يېرىم گەز ئېگىزلىكتىكى
ھەرقانداق نەرسە. 973 – 11· III 520 – 4·
tənridi تَنْرِيدِي قايدى. 898 – 13· III 384 – 1·
(تَنْرِيرْ – تَنْرِيماكْ tənrir – tənrimək) 898 – 15· III 384 – 4·
təŋ تَنكْ تەڭ، باراۋەر. 951 – 22· III 485 – 3·

tənتَنگْ ئىمكان، پۇرسەت، جاي. 951 – 24· III 485 – 5·

tən tuxتَنگْ تُوشْ تەڭتۇش. 951 – 22· III 485 – 3·

tənəkتنكك هاۋا. 961 – 13· III 500 – 14·

tənəlgünتَنكلكُون سار. 979 – 15· III 530 – 6·

tənəlgüqتَنكلكُج سار. ئوغۇزچە. 979 – 14· III 530 – 5·

tənəxdiتَنكَشْدِي تەڭلەشتى. 982 – 8· III 536 – 7·

(تَنكاشُورْ – تَنكَشْماكْ *tənəxür – tənəxmək*) 982 – 23· III 537 – 9·

tənilتَنكلْ: *tənil kəyik* — ئالدىنقى پۇتلىرىدا يول - يول سىزىقلار بولغان كېيىك. 960 – 16· III 499 – 14·

tənittiتَنكِتِي ئاسمانغا قارىتىپ ئاتتى. 984 – 12· III 540 – 7·

(تَنكِتُورْ – تَنكِتْماكْ *tənitür – tənitmək*) 984 – 13· III 540 – 9·

tənizتَنكِزْ دېڭِز. 959 – 1، 436 – 25، 791 – 4، 964 – 3· III 497 – 1؛ II 60 – 1؛ III 186 – 15، 505 – 2·

tənlədiتَنكْلادِي تەڭلىدى، تەڭ قىلدى. 989 – 19· III 550 – 14·

(تَنكْلارْ – تَنكْلاماكْ *tənlər – tənləmək*) 989 – 20· III 550 – 16·

tənləndiتَنكْلَنْدِي تەڭلەندى، ئويلاندى. 987 – 15· III 546 – 3·

(تَنكْلَنُورْ – تَنكْلَنْماكْ *tənlənür – tənlənmək*) 987 – 16· III 546 – 5·

tənləxdiتَنكْلَشْدِي تەڭلەشتى. 986 – 4· III 543 – 5·

(تَنكْلَشُورْ – تَنكْلَشْماكْ *tənləxür – tənləxmək*) 986 – 5· III 543 – 7·

tənriتَنكْرِي تەڭرى. 969 – 18، 52 – 19، 69 – 14، 75 – 23، 140 – 11، 169 – 2، 169 – 4، 178 – 5، 207 – 1، 231 – 19، 231 – 5، 234 – 4، 283 – 1، 351 – 12، 459 – 25، 532 – 1، 537 – 7، 542 – 9، 548 – 6، 627 – 19، 639 – 16، 640 – 2، 649 – 16، 650 – 16، 657 – 17، 674 – 16، 681 – 3، 731 – 9، 731 – 17، 761 – 24، 791 – 24، 891 – 9، 893 – 4، 904 – 4، 945 – 12، 959 – 22، 969 – 20، 1005 – 22، 1016 – 7· III 514 – 9؛ I 74 – 7، 106 – 6، 116 – 6، 231 – 10، 284 – 6، 300 – 3، 352 – 12، 394 – 16، 395 – 13، 400 – 3، 483 – 4، 601 – 17؛ II 102 – 5، 244 – 8، 255 – 5، 264 – 8، 275 – 9، 421 – 1، 442 – 8، 442 – 14، 461 – 10،

463 ،13 – 476 ،15 – 508 ،14 – 521 ،8: III 70 ،14 – 71 ،9 – 130 ،2 – 188 ،6 – 369 ،17 – 373 ،6 – 395 – 474 ،8 – 498 ،2 – 514 ،8 – 577 ،10 – 595 ،9 – 11·

tənrikən تَنكْرِكــانْ تەڭرىگە ئىبادەت قىلىدىغان ئالىم، روھانىي، زاھىت. 979 – 16 · III 530 – 7·

tənтürdi تُنكتردِي ئۇچۇردى· 985 – 15 · III 541 – 14·

(تَنكْتُــرُرْ – تَنكْتُرْمــاكْ *tənтürür – tənтürmək*) III · 17 – 985 III · 3 – 542

tənürdi تنكردِي: *ər ok tənürdi* ـــ ئادەم ئوقنى ئاسمانغا قارىتىپ ئاتتى. 981 – 21 · III 534 – 16·

(تنكرر – تنكرماك *tənürür – tənürmək*) 981 – 23 · III 535 – 3·

təpdi تَبْدِي تەپتى· 405 – 18 · II 2 – 1·

(تَبارْ – تَبْماكْ *təpər – təpmək*) 405 – 18 · II 2 – 2·

təpildi تَبِلْدِي تېپىلدى· 492 – 3 · II 165 – 12·

(تَبِلُورْ – تَبِلْماكْ *təpilür – təpilmək*) 492 – 4 · II 165 – 13·

təpindi تَبِنْدِي دېۋىتتى· 508 – 3 · II 197 – 17·

(تَبِنُورْ – تَبِنْماكْ *təpinür – təpinmək*) 508 – 4 · II 198 – 2·

təpixdi تَبِشْدِي تېپىشتى، پۇت تېپىشتى· 467 – 4 · II 116 – 8·

(تَبِشُورْ – تَبِشْماكْ *təpixür – təpixmək*) 467 – 5 · II 116 – 10·

təpiz تَبِزْ شورتاكْ يەر· 277 – 8 · I 472 – 14·

təpizlik تَبِزْلِكْ كۆرەلمەسلىك، ھەسەت· 384 – 7 · I 659 – 4·

təprətti تَبْرَتِّي لوكۇلداتتى، سەكرەتتى· 661 – 1 · II 483 – 2·

(تَبْرَتُورْ – تَبْرَتْماكْ *təprətür – təprətmək*) 661 – 3 · II 483 – 5·

təpsədi تَبْسادِي ھەسەت قىلدى، كۆرەلمىدى· 899 – 20 · III 386 – 5·

(تَبْسارْ – تَبْساماكْ *təpsər – təpsəmək*) 899 – 21 · III 386 – 7·

təpsətti تَبْسَتِّي ھەسەت قىلدۇردى· 665 – 11 · II 491 – 9·

(تَبْسَــتُورْ – تَبْسَــتْماكْ *təpsətür – təpsətmək*) 665 – 12 · II 491 – 11·

təpük تَبُكْ تەپكۈچ· 294 – 1 · I 501 – 15·

təpük تَبُكْ تېپىك· 294 – 3 · I 501 – 17·

təpzədi تَبْزادِي كۆرەلمىدى، ھەسەت قىلدى· 899 – 11 · III 385 – 11·

(تَبْزارْ – تَبْزاماكْ *təpzər – təpzəmək*) 899 – 12 · III 385 – 13·

təpzətti تَبْزَتِّي ھەسەت قىلدۇردى· 665 – 4 · II 490 – 18·

(تَبْزَتُورْ – تَبْزَتْماكْ *təpzətür – təpzətmək*) 665 – 5 · II 491 – 1·

təpzəxdilər تَبْزَخْدِيلارْ هەسەت قىلىشتى. 558 – 6· II 294 – 15·
(تَبْزَخُورْ – تَبْزَخْمَاكْ *təpzəxür – təpzəxmək*) II 558 – 8· II 294 – 17·

tər تَرْ تەر، تېرىكىش. 247 – 10· I 422 – 21·

tər تارْ ئىش ھەققى. 799 – 22· III 203 – 5·

tər تَـرْجِي تەر. 799 – 24، 355 – 7، 614 – 4· III 203 – 7؛ I 609 – 4؛ II 398 – 13·

tərgi تَرْكِي داستىخان. 157 – 15· I 262 – 2·

təri تَرِي تېرە. 856 – 1· III 305 – 15·

tərildi تَرِلْدِي تېرىلدى، يىغىلدى. 497 – 22· II 177 – 3·
(تَرِلُرْ – تَرِلْمَاكْ *tərilür – tərilmək*) 497 – 24· II 177 – 6·

tərindi تَرِنْدِي تېرىۋالدى، يىغىۋالدى. 512 – 11· II 206 – 9·
(تَرِنُورْ – تَرِنْمَاكْ *tərinür – tərinmək*) 512 – 12· II 206 – 11·

tərinqək تَرِنْجَكْ پەرەنجە. ئوغۇزچە. 386 – 20· I 663 – 7·

tərin تَرِنْكْ تېرەن، چوڭقۇر. 964 – 3· III 505 – 2·

tərin kəl تَرِنْكْ كُولْ تەرىڭكۆل. كۆل ئىسمى. 790 – 23· III 186 – 8·

tərinükləndi تَرِنْكُكْلَنْدِي تېرەنلىدى، ئۇلغايدى. 996 – 13· III 562 – 2·
(تَرِنْكُكْلَنُورْ – تَرِنْكُكْلَنْمَاكْ *tərinüklənür – tərinüklənmək*) 996 – 14· III 562 – 4·

təritti تَرِتِّي تەرلىدى. 640 – 11· II 443 – 8·
(تَرِتَارْ – تَرِتْمَاكْ *təritər – təritmək*) 640 – 17· II 444 – 2·

tərk تَرْكْ تېز. 266 – 18، 266 – 19· I 455 – 6، 455 – 8·

tərkən تَـرْكَنْ تەركەن. ۋىلايەت ھۆكۈمدارلىرىغا خاقان تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ئۇنۇڭ. 335 – 26· I 575 – 10·

tərkin تَرْكِنْ تېز، چاپسان. 335 – 29· I 575 – 14·

tərkin تَـرْكِنْ: *tərkin suv* — تۇرغۇن سۇ، توختام سۇ. 336 – 19· I 576 – 18·

tərkin تَرْكِنْ: *tərkin sü* — توپلانغان قوشۇن. 336 – 20· I 576 – 20·

tərklədi تَرْكْلَادِي ئالدىراتتى. 1021 – 1· III 604 – 13·
(تَـرْكْلَارْ – تَرْكْلَامَـاكْ *tərklər – tərkləmək*) III 1021 – 2· III 604 – 14·

tərlədi تَرْلَادِي تەرلىدى؛ تازىلىدى. 906 – 16· III 400 – 11·
(تَرْلَارْ – تَرْلَامَاكْ *tərlər – tərləmək*) 906 – 18· III 400 – 14·

tərləndi تَرْلَنْدِي تەرلەندى. 588 – 25· II 352 – 9·

(تَـــرْلَنُورْ – تَرْلَنْمـــاكْ *tərlənür – tərlənmək*) II ·26 – 588
·11 – 352

tərlətti تَرْلَتِي تەرلەتتى؛ تاراتتى، تاتىلاتتى· 670 – 7· II 500 – 11·

(تَرْلَتُورْ – تَرْلَتْماكْ *tərlətür – tərlətmək*) 670 – 8· II 501 – 1·

tərlik تَرْلِكْ تەرلىك· 363 – 1· I 622 – 7·

tərnək تَـــرْنَكْ سىزبندى سۇ· 629 – 13، 660 – 6· II 424 – 7،
·5 – 481

tərnük تَرْنُوكْ بۇلاق· 407 – 7· II 5 – 9·

tərqi تَرْجِي كۇنلۇكچى، مەدىكار· 318 – 12، 799 – 22· I 544 – 6؛
·6 – 203 III

tərs تَرْسْ تەس، قىيىن· 265 – 12· I 453 – 1·

tərsindi تَرْسِـــنْدِي تەتۇر ئۆرۈلدى، ئاچچىقلاندى؛ قايتىلىدى· 587 – 9· II
·7 – 349

(تَرْسِـــنُورْ – تَرْسِـــنْماكْ *tərsinür – tərsinmək*) II ·12 – 587
·11 – 349

təs تَسْ ئاشۇرۇش قوشۇمچىسى· ئوغۇزچە· 250 – 27· I 428 – 15·

tətik تَتِكْ زىرەك· 715 – 25· III 43 – 12·

tətrü تَتْرُو تەتۇر· 321 – 2· I 548 – 18·

tətrüldi تَتْرُلْدِي تەتۇر ئۆرۈلدى، تەتۇر بولدى· 578 – 21· II 332 – 17·

(تَتْرُلُورْ – تَتْرُلْماكْ *tətrülür – tətrülmək*) 578 – 25· II 333 – 5·

təv تَفْ ھىيلە· 253 – 17· I 433 – 8·

təvə تَفَـــــي تۆگە· 858 – 21، 419 – 18، 458 – 5، 464 – 20،
558 – 9، 567 – 16، 591 – 13، 591 – 16، 596 – 17،
598 – 20، 599 – 24، 676 – 27، 728 – 21، 737 – 4،
775 – 13، 793 – 14، 814 – 22، 830 – 20، 841 – 9،
902 – 15· III 311 – 6؛ II 28 – 1، 98 – 17، 111 – 13،
295 – 2، 313 – 1، 357 – 17، 358 – 2، 367 – 16،
513 – 13؛ III 65 – 13، 81 – 10، 156 – 8، 191 – 8،
230 – 3، 258 – 2، 278 – 2، 392 – 1·

təvə kˌux تَفَى قُشْ تۆگىقۇش· 253 – 7· I 432 – 20·

təvdi تَفْدِي تارتتى، ئۆتكۈزدى· 414 – 12· II 19 – 13·

(تَفَارْ – تَفْماكْ *təvər – təvmək*) 414 – 13· II 19 – 15·

təvdi تَفْدِي ئالدىدى· 738 – 13· III 83 – 12·

təvindi تَفْنْدِي ئۇۋلىدى· 513 – 7· II 208 – 2·

(تَقْنُورْ – تَقْنماكْ *təvinür – təvinmək*) 513 – 9· II 208 – 5·

təvlüg تَقْلُـــــكْ ئـالدامچى، هـيلـگـەر· 363 – 12، 715 – 25· I 623 – 5؛ III 43 – 12·

təvlügləndi تَقْلُكْلَنْدِي هـيلـگەر بولدى· 617 – 1· II 404 – 5·

(تَقْلُكْلَنُورْ – تَقْلُكْلَنْماكْ *təvlüglənür – təvlüglənmək*) 617 – 2· II 404 – 7·

təvqidi تَقْجيدِي تەپچـدى، تەپچـپ تـكتى· 894 – 23· III 376 – 13·

(تَقْجيرْ – تَقْجيماكْ *təvqir – təvqimək*) 894 – 25· III 376 – 15·

təvqitti تَفْجـــــتّي تەپـچـۇتتى، تەپـچـۇتـۇپ تـكـتـۇردى· 660 – 27· II 482 – 12·

(تَفْجـــتُورْ – تَفْجِتْمـــاكْ *təvqitür – təvqitmək*) 660 – 28· II 482 – 14·

təvsi تَقْسي داستـخان، شـره· 322 – 19· I 551 – 18·

təvürdi تَقُرْدِي: *ol tavarïoŋ əvürdi təvürdi* — ئۇ تاۋار (مال)نى ئۆرۈپ - چۆرۈدى· 462 – 23· II 108 – 1·

(تَقُرارْ – تَقُرْماكْ *təvürər – təvürmək*) 463 – 1· II 108 – 5·

təvxədi تَقْشادِي چـگـمچلەشتى· 901 – 12· III 390 – 5·

(تَقْشارْ – تَقْشاماكْ *təvxər – təvxəmək*) 901 – 14· III 390 – 8·

təvxəldi تَقْشَلْدِي ئۇۋالدى، پۇچۇلدى· 583 – 1· II 341 – 1·

(تَقْشَلُورْ – تَقْشَلْماكْ *təvxəlür – təvxəlmək*) 583 – 3· II 341 – 4·

təvxəldi تَقْشُلْدِي چـگـمچلەشتى· 583 – 4· II 341 – 5·

(تُقْشَلُورْ – تُقْشَلْماكْ *təvxəlür – təvxəlmək*) 583 – 5· II 341 – 7·

təvxətti تَقْشَـــتّي تەپـچـتتى؛ چـگـچ قـلـشۇەتـتى، پوقۇلاشـتـۇرۇۋەتتى· 665 – 24· II 492 – 9·

(تَقْشَـــتُورْ – تَقْشَـــتْماكْ *təvxətür – təvxətmək*) 666 – 2· II 492 – 13·

təvxindi تَقْشِنْدِي تەپچـدى، كۇچەندى، هەپلەشتى، پـتـرلـدى· 587 – 13· II 349 – 12·

(تَقْشُـــنُورْ – تَقْشِـــنْماكْ *təvxinür – təvxinmək*) 587 – 14· II 349 – 14·

təwə تَوى تۇگە· 942 – 1، 1021 – 19· III 467 – 15، 605 – 19·

təxik تَشكْ ئاچ كۆز· 295 – 3· I 503 – 9·

təxildi تَشلْدِي تبشـلـدى· 498 – 14· II 178 – 8·

(تَشِلُرْ – تَشِلْماكْ *təxilür – təxilmək*) 499 – 2· II 179 – 10·

təxük تَشُـــكْ تۆشـۈك، يېـرىق؛ سـېرىقئەت يېـرىقى، چىقـۇق· 294 – 26، 294 – 28· I 503 – 3، 503 – 4·

təxüklədi تَشُكْلادِي ئاچ كۆز ھېسابلىدى· 940 – 27· III 465 – 14· (تَشُـــكْلارْ – تَشُـــكْلاماكْ təxüklər – təxükləmək) III· 941 – 1· 465 – 16·

təzək تَزَكْ تېزەك· 294 – 12· I 502 – 7·

təzəklədi تَزَكْلادِي تېزەكلىدى· 940 – 22· III 465 – 7· (تَـــزَكْلارْ – تَزَكْلامـــاكْ təzəklər – təzəkləmək) III· 940 – 23· 465 – 9·

təzdi تَزْدِي تەزدى· 409 – 13· II 10 – 5· (تَزارْ – تَزْماكْ təzər – təzmək) 409 – 14· II 10 – 6·

təzgək تَزْكاكْ تەزگەك، قاچقاق· 628 – 3· II 422 – 1·

təzgi تَـــزْكِي: təzgi boldi ـــ (يېغا كەلگەنلىكتىن) خەلق ئارىسىدا تېزىش يۈز بەردى· 326 – 30· I 559 – 5·

təzgindi تَزْكِنْدِي ئايلاندى، چۆرگىلىدى، پىرقىرىدى: تاۋاپ قىلدى· 588 – 4· II 350 – 17·

təzginq تَزْكِنج تاغ ئەگمىسى؛ ئەگرى - توقايلىق· 977 – 16، 977 – 16، 977 – 23· III 527 – 7، 527 – 8، 527 – 10·

təzik تَزِكْ تېزىپ كەتمەك. خەلق ئارىسىدا يۈز بەرگەن تېزىش، ۋەھىمە. 294 – 21، 294 – 21· I 502 – 14، 502 – 15·

təzindi تَزِنْدِي تېزىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈندى· 512 – 18· II 207 – 1·

təzinmək (تَزِنُرْ – تَزِنْماكْ təzinür) 512 – 19· II 207 – 3·

təzitti تَزِتّي تەزدۈردى، قاچۇردى· 641 – 24· II 446 – 6·

təzitmək (تَزِتُورْ – تَزِتْماكْ təzitür) 641 – 25· II 446 – 7·

təzixdi تَزِشْدِي تېزىشتى· 476 – 1· II 133 – 17·

təzixmək (تَزِشُـــورْ – تَزِشْـــماكْ təzixür) II· 476 – 2· 133 – 19·

təzik تَزِكْ تاجىك· 294 – 25· I 503 – 1·

təziklədi تَزِكْلادِي تاجىك (پارس) ھېسابلىدى· 940 – 24· III 465 – 10· (تَـــزِكْلارْ – تَزِكْلامـــاكْ təziklər – təzikləmək) III· 940 – 25· 465 – 12·

təḍi تِيدِي دېدى· 876 – 1· III 340 – 5· (تِيرْ – تِيماكْ təḍr – təḍmək) 876 – 2· III 340 – 6·

təgi تكي كېچىلەردە ئاڭلىنىدىغان گۇك - گۇك ئاۋاز. 862 – 4· III 317 – 9·

təgim تكِمْ تېگىم، پارچە. 302 – 10· I 515 – 11·

təgin تَكِينْ تېگىن. ئەسلىدە «قۇل» مەنىسىدە بولۇپ، كېيىنچە خاقان ئوغۇللىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان. 315 – 15· I 539 – 14·

təgit تكتْ «تَكِينْ *təgin*» سۆزىنىڭ كۆپلۈك شەكلى. 270 – 23· I 461 – 13·

təgü تكُو تېگىم، پارچە. 861 – 18· III 316 – 10·

təgülədi تَكُولادِي تۇتتى، ئاشاتتى، پارا بەردى. 929 – 18· III 444 – 6· (تكُولارْ – تكُولامَاكْ *təgülər – təgüləmək*) 929 – 21· III 444 – 11·

təmin تيمنْ هېلى، بايا. 311 – 22· I 532 – 9·

təŋdi تَنكْدِي پەرۋاز قىلدى. 980 – 13· III 532 – 5· (تنكار – تنكماك *təŋər – təŋmək*) 980 – 15· III 532 – 8·

tərək تراكْ تېرەك. 314 – 14، 294 – 23· I 537 – 10، 502 – 17·

tərəklik تَرَكْلِكْ تېرەكلىك، تېرەك ئۆسكەن يەر. 385 – 25· I 661 – 14·

tərdi تېرْدِي تەردى، يىغدى. 827 – 9· III 251 – 6· (تېرارْ – تېرْماكْ *tərər – tərmək*) 827 – 10· III 251 – 8·

tərgi تـــرْكِي داستىخان. 326 – 22، 442 – 3· I 558 – 18؛ II 69 – 13·

tərgü تَرْكُو مەزە. داستىخاندىكى ھەرخىل نازۇ نېمەتلەر. 326 – 21· I 558 – 17·

tərilgən تَرِلْكَانْ توپلىنىدىغان. 394 – 4· I 676 – 4·

tərixdi تَرِشْدِي تېرىشتى، تېرىشىپ بەردى. 472 – 26· II 127 – 12· (تَرِشُورْ – تَرِشْماكْ *tərixür – tərixmək*) 473 – 2· II 127 – 16·

tərnək تَرْناكْ دەرنەك. خەلق مەسلىھەت ئۈچۈن يىغىلىدىغان ئورۇن. 363 – 6· I 622 – 13·

tərsgək تَرْسْكاكْ يىڭناسقۇ. 1006 – 6· III 577 – 14·

tərsgək تَرْســـكاكْ تەرسەك، بىبغىش، قولنىڭ بېغىشى. 1006 – 7· III 577 – 16·

tətildi تَيتِلْدِي تېتىكلەندى، زېرەك بولدى، ئەقلىگە كىردى. 493 – 6· II 167 – 17·

(تَيتِلُورْ – تَيتِلْماكْ *tətilür – tətilmək*) 493 – 7· II 168 – 2·

tətürdi تَيتُرْدِي دېدۇردى ~ دېگۈزدى. 830 – 24· III 258 – 8·

(تېتُرُرْ – تېتُرْماكْ tətürür – tətürmək) III ·25 – 830 – 258 ·9

təz تَېزْ تېېىز يەر. ئېگىزلىك. 782 – 25· III 170 – 6·

təzəŋ təz تېزنك تَېزْ تەزەكْ تېز. يايلاق ئىسمى. 783 – 1· III 170 – 10·

tigrədi تِكْرادِي دۈپۈرلىدى؛ ئۆستى، چوڭ بولدى. 897 – 4· III 381 – 8·

(تِكْرارْ – تِكْراماكْ tigrər – tigrəmək) III ·6 – 897 – 381 ·11

tigrətti تِكْرَتِّي قاتَراتتى، تېز يۈرگۈزدى. 661 – 19· II 484 – 12·

(تِكْـــرَتُورْ – تِكْرَتْمـــاكْ tigrətür – tigrətmək) II ·21 – 661 – 484 ·15

tigrəxdi تِكْرَشْـــــدِي دۈپـــۈرلىدى؛ ئۆســتى، چــوڭ بولــدى. 560 – 21· II 299 ·17

(تِكْرَشْـــورْ – تِكْرَشْـــماكْ tigrəxür – tigrəxmək) II ·1 – 561 – 300 ·2

tikən تِكَنْ، تِكانْ تىكەن. 305 – 14، 138 – 20، 164 – 9، 565 – 14· I 521 – 5، 228 – 6، 275 – 1؛ II 308 – 14·

tikdi تِكْدِي تىكتى؛ چاقتى. 419 – 1· II 26 – 21·

(تِكارْ – تِكْماكْ tikər – tikmək) II ·4 – 419 – 27 ·5

tikiklig تِكِكْلِكْ تىكىكلىك. 386 – 6، 386 – 6· I 662 – 8، 662 – 8·

tikilədi تِكِـــــيلادِي تىكىلدىدى، تىك ـ تىك قىلدى. 929 – 22· III 444 ·12

(تِكِـــــيلارْ – تِكِيلامـــــاكْ tikilər – tikiləmək) III ·23 – 929 – 444 ·13

tikildi تِكِلْدِي تىكىلدى. 500 – 16· II 182 – 10·

(تِكِلُرْ – تِكِلْماكْ tikilür – tikilmək) II ·17 – 500 – 182 ·12

tikir tikir تِكِرْ تِكِـــرْ: tikir tikir ətti ـــ تاقىر ـ تۇقۇر قىلدى. 275 – 5· I 468 – 15·

tikixti تِكِشْتِي تىكىشتى. 481 – 24· II 144 – 19·

(تِكِشُورْ – تِكِشْماكْ tikixür – tikixmək) II ·25 – 481 – 2 ·145

tiklindi تِكِلَنْدِي تىكىلەندى. 590 – 7· II 355 – 9·

(تِكِلِـــنُورْ – تِكِلِنْمـــاكْ tiklinür – tiklinmək) II ·8 – 590 – 355 ·11

tiklixdi تِكِلِشْدِي تىكىلەندى، تىك بولدى. 559 – 10· II 297 – 1·

(تِكِلِشُـــورْ – تِكِلِشْـــماكْ tikixür – tiklixmək) II ·11 – 559 – 297 ·3

tikmə تِكْما: tikmə nəŋ ـــ تىكمە نەرسە. 329 – 19· I 564 – 1·

tiktürdi تِكتُرْدِي تىكتۇردى. 533 – 1 · II 246 – 9 ·
(تِكتُـــرُرْ – تِكتُرْمـــاكْ *tikürmək* – *tiktürür*) II 533 – 2 ·
246 – 10 ·

tiküq تِكُجْ تۈكۈچ، چەككۈچ. 272 – 17 · I 464 – 11 ·

tiladi تِلادِي تىلىدى. 891 – 9 · III 369 – 16 ·

tilə(k)di تِلادِي تىلىدى. 891 – 9 · III 369 – 16 ·
(تِلارْ – تِلامَاكْ *tilər – tiləmək*) 891 – 11 · III 370 – 1 ·

tilək تِلاكْ تىلەك. 314 – 15 · I 537 – 11 ·

tilətti تِلَتِّي تىلەتتى، ئىزدەتتى. 646 – 1 · II 454 – 9 ·
(تِلَتُورْ – تِلَتْمَاكْ *tilətür – tilətmək*) 646 – 1 · II 454 – 10 ·

tiləxdi تِلَشْدِي تىلەشتى، ئىزدەشتى. 483 – 15 · II 148 – 5 ·
(تِلاشُـــورْ – تِلَشْـــمَاكْ *tiləxür – tiləxmək*) II 483 – 18 ·
148 – 9 ·

tildi تِلْدِي تىلدى. 420 – 25 · II 30 – 13 ·
(تِلارْ – تِلْمَاكْ *tilər – tilmək*) 420 – 26 · II 30 – 15 ·

tildürdi تِلْدُرْدِي تىلدۈردى. 534 – 10 · II 249 – 1 ·
(تِلْـــدُرُورْ – تِلْدُرْمـــاكْ *tildürmək – tildürür*) II 534 – 11 ·
249 – 3 ·

tilgə تِلْكا: *bir tilgə ət* — بىر تىلىم گۆش. 327 – 6 · I 559 – 15 ·

tili تِلِي ئوقنىڭ باشقىنى چىڭىتىپ تۇرىدىغان تاسما هالقا. 864 –
1 · III 320 – 11 ·

tilindi تِلِنْدِي تىلىندى. 514 – 5 · II 210 – 8 ·
(تِلِنُورْ – تِلِنْمَاكْ *tilinür – tilinmək*) 514 – 6 · II 210 – 10 ·

tilixdi تِلِشْدِي تىلىشتى. 483 – 12 · II 147 – 19 ·
(تِلِشُورْ – تِلِشْمَاكْ *tilixür – tilixmək*) 483 – 14 · II 148 – 3 ·

tilkü تِلْكُو، تِيلْكُو تۈلكە. 327 – 1، 53 – 25، 321 – 14، 414 – 17،
671 – 9، 694 – 20، 821 – 10، 874 – 3 · I 559 – 7،
76 – 11، 549 – 14؛ II 20 – 3، 502 – 11؛ III 4 – 11،
241 – 1، 336 – 13 ·

tilküləndi تِلْكُولَـــــنْدِي تۈلكىلەندى، تۈلكىلىك قىلدى. III 842 – 13 ·
280 – 9 ·
(تِلْكُولَنُورْ – تِلْكُولَنْمَاكْ *tilkülənür – tilkülənmək*) III 842 – 14 ·
280 – 11 ·

tiltürdi تِلْتُرْدِي تىلدۈردى. 533 – 16 · II 247 – 13 ·
(تِلْتُرُرْ – تِلْتُرْمَاكْ *tiltürür – tiltürmək*) 533 – 18 · II 248 – 1 ·

tim تىمْ تورسۇق. ئىچىملىك تولدۇرۇلىدىغان تۇلۇم. 791 – 6· III 187 – 1·

timqi تِيمْجِي مەيچى، ئىچىملىك ساتقۇچى. 791 – 6· III 187 – 1·

tin تِنْ يۇگەن. 258 – 9· I 441 – 15·

tin تِينْ تىزگىن. 792 – 10· III 189 – 3·

tiŋ تِنگْ دىڭ، تىك. 953 – 4· III 487 – 11·

tiraz طِرازْ تىراز. شەھەر ئىسمى. 29 – 10· I 41 – 3·

tirədi تِرادِي تىرىدى، تىرەك قويدى. 885 – 17· III 358 – 8·

(تِرارْ – تِراماكْ tirər – tiraməkْ) 885 – 18· III 358 – 10·

tirəgü تِراكُو تىرەك ~ تىرگەك. 340 – 11· I 583 – 17·

tirəlgən تَرِلْكانْ: bu nəŋ ol bir birgə tirəlgən — بۇ بىر - بىرگە تىركىلىدىغان نەرسە. 395 – 22· I 679 – 2·

tirəndi تِرَنْدِي تىرەندى، تىرەجىدى، ئۆزىنى تارتتى، داجىدى. 512 – 7· II 206 – 3·

(تِرانُرْ – تِرَنْماكْ tirənür – tirənməkْ) 512 – 10· II 206 – 8·

tirəxdi تِرَشْدِي تىرەشتى، تىركەشتى. 472 – 19· II 127 – 1·

(تِرَشُورْ – تِرَشْماكْ tiraxür – tiraxməkْ) 472 – 21· II 127 – 5·

tirəxdi تِرَشْدِي تىرەجىدى. 473 – 3· II 127 – 17·

(تِرَشُورْ – تِرَشْماكْ tiraxür – tiraxməkْ) 473 – 5· II 128 – 1·

tirgürdi تِرْكُرْدِي تىرگۈزدى، تىرىلدۈردى. 537 – 7· II 255 – 5·

(تِرْكُرُرْ – تِرْكُرْماكْ tirgürür – tirgürməkْ) 537 – 8· II 255 – 7·

tirig تِرِكْ، تِيرِيكْ تىرىك. 294 – 11، 57 – 25، 935 – 12· I 502 – 6، 84 – 4: III 454 – 14·

tirildi تِرِلْدِي تىرىلدى. 497 – 20· II 177 – 1·

(تِرِلُرْ – تِرِلْماكْ tirilür – tirilməkْ) 497 – 20· II 177 – 2·

tirilgən تِرِلْكانْ: bu ər ol əzgü savïn tirilgən — بۇ ياخشىلىقى بىلەن ماختىلىدىغان ئادەم. 395 – 20· I 678 – 20·

tiriŋ تِرِنگْ تىرىك ~ دىرىك. ئىملىق سۆز. 964 – 7· III 505 – 8·

tirkəx تِرْكاشْ قىستا - قىستاڭچىلىق. 350 – 23· I 600 – 16·

tirkəxdi تِرْكَشْدِي تىركەشتى، تىركىلىشتى، تىزىلىشتى، قاتارلاشتى. 558 – 9· II 295 – 1·

(تِرْكَشُورْ – تِرْكَشْماكْ tirkəxür – tirkəxməkْ) 558 – 12· II 295 – 5·

titik تِتِكْ ئاغرىق. 294 – 5· I 501 – 19·

titik تـــــتىك لاي، پـاتقاق. 294 – 10، 910 – 2· I 502 – 5؛ III 407 – 7·

titindi تىتىدى تىكىلدى، تىك قاردى. 511 – 3· II 204 – 2·

(تىتنۇر – تىتنماك titinür – titinmək) 511 – 10· II 204 – 7·

titir تىتر هىنگان تۆگىنىڭ يەنە بىر خىل ئاتلىشى. 275 – 2، 905 – 10· I 468 – 12؛ III 398 – 3·

titiz تىتز: titiz nəŋ — قىرتاق نەرسە. 277 – 11· I 472 – 18·

titizlik تىتزلىك قىرتاقلىق، قاتمسقلىق. 384 – 9· I 659 – 7·

titrəxdi تىترەشتى. 568 – 4· II 313 – 9·

(تىترەشۇر – تىترەشمەك titrəxür – titrəxmək) II 568 – 6· II 313 – 12·

titrü تىترۇ تىكىلىپ قاراش؛ هومىيىش. 631 – 10، 631 – 13، 891 – 20· II 427 – 4، 427 – 6؛ III 370 – 11·

tixədi تىشادى چەكتى، بىلدى، ئىتتىتتى. 888 – 12· III 364 – 3·

(تىشار – تىشاماك tixər – tixəmək) 888 – 17· III 364 – 11·

tixək تىشەك ئىككى چىشلىق قوي. 295 – 6· I 503 – 13·

tixəldi تىشەلدى بىلەندى، بىسى ئىتتىكلىتىلدى، چىش چىقىرىلدى، چېكىلدى. 499 – 5· II 179 – 13·

(تىشەلۈر – تىشەلماك tixəlür – tixəlmək) 499 – 9· II 180 – 3·

tixətti تىشەتتى بىلىدى، ئىتتىتتى؛ چىش چىقاردى. 643 – 17· II 449 – 10·

(تىشەتۇر – تىشەتماك tixətür – tixətmək) 643 – 19· II 449 – 13·

tixi تىشى تىشى ~ چىشى. 858 – 8، 400 – 11، 695 – 3، 824 – 26· III 310 – 6؛ I 685 – 6؛ III 4 – 17، 246 – 4·

tixi tak̦aoqu تىشى تەقاغۇ مېكىيان. 339 – 22· I 583 – 2·

tixlədi تىشلادى چىشلىدى. 907 – 12· III 402 – 5·

(تىشلار – تىشلاماك tixlər – tixləmək) 907 – 13· III 402 – 7·

tixləndi تىشلەندى چىشى چىقتى، چىشلىق بولدى؛ بىلەندى. 589 – 24· II 354 – 13·

(تىشلەنۈر – تىشلەنماك tixlənür – tixlənmək) II 589 – 26· II 354 – 16·

tiz تىز تىز (پۇتنىڭ تىزى). 782 – 24· III 170 – 5·

tizdi تىزدى تىزدى. 409 – 18· II 10 – 12·

(تىزار – تىزماك tizər – tizmək) 409 – 19· II 10 – 15·

tizgin تزكن· تىزگىن· 258 – 9، 323 – 16· I 441 – 15، 553 – 11·

tizik تىزىك تىزىق، قاتار، سەپ· 294 – 23، 170 – 11، 294 – 23، 294 – 24· I 502 – 7، 286 – 17، 502 – 17، 502 – 18·

tizildi تزلدي تىزىلدى· 498 – 6· II 177 – 14·

(تزلُر – تزلماك tizilür – tizilmək) 498 – 8· II 178 – 1·

tizildürük تزلدُرُك ئۆتۈكنىڭ تۇمشۇقىغا زىننەت ئۈچۈن تاقىلىدىغان تەڭگىلەر. 401 – 11· I 686 – 4·

tizim تزم تىزىم، تىزىق· 302 – 8· I 515 – 7·

tizindi تزندي تىزدى، تىزىۋالدى· 512 – 20· II 207 – 4·

(تزنُر – تزنماك tizinür – tizinmək) 512 – 21· II 207 – 6·

tizixdi تزشدي تىزىشتى· 476 – 7· II 134 – 6·

(تزشُـــور – تزشْـــماك tizixür– tizixmək) 476 – 10· II 134 – 11·

tizlədi تزلادي تىزلىدى، دىسلىدى· 906 – 25· III 401 – 5·

(تزلار – تزلاماك tizlər – tizləmək) 907 – 2· III 401 – 9·

tizlətti تزلاتي تىزلاتتى· 670 – 12· II 501 – 5·

(تزلاتُور – تزلاتماك tizlətür – tizlətmək) 670 – 13· II 501 – 7·

tizlindi تزلندي تىزلىدى· 589 – 19· II 354 – 6·

(تزلنُور – تزلنماك tizlinür – tizlinmək) 589 – 20· II 354 – 7·

tizmə تزما ئىشتانباغ· 329 – 8· I 563 – 11·

tïdïx تيدش تىيىش، توسقۇنلۇق، توسقۇن بولۇش· 310 – 8· I 530 – 6·

tïoq تيغ: tïoq at — قارا قىزىل بىلەن ئاچ قىزىل ئوتتۇرىسىدىكى ئات. 785 – 22· III 176 – 10·

tïoqdï تغدي قايرىدى، ئەگدى· 413 – 27· II 18 – 11·

(تغار – تغماق tïoqar – tïoqmaq) 413 – 29· II 18 – 14·

tïoqradï تغرادي دىغرىدى، قەيسەرلەشتى· 896 – 4· III 379 – 7·

(تغرار – تغراماق tïoqrar – tïoqmaq) 896 – 5· III 379 – 8·

tïoqraq تغراق: tïoqraq ər — تايماس، غەيرەتلىك، باتۇر ئادەم· 357 – 2، 563 – 8· I 611 – 16؛ II 304 – 10·

tïoqraqlandï تغرقلندي قەيسەرلەشتى، غەيرەتلەندى· 614 – 23· II 400 – 2·

(تغرقلنُور – تغرقلنماق tïoqraqlanur – tïoqraqlanmaq) 614 – 24· II 400 – 4·

tïoqrattï تغـرتي دىغراتتى، قەيسەرلەشتۇردى، چېنىقتۇردى· 661 – 15· II 484 – 7·

(تۆغرىتۇر – تۆغرىتماق tïoqratur – tïoqratmak) II ·17 – 661
·10 – 484

tïoqraxdï تۆغرىشدى دىغراشتى، قەيسەرلەشتى. 563 – 7· II 304 – 8·

tïk‚dï تۆكدى تىقتى. 415 – 12· II 21 – 7·

tïk‚ïladï تۆكىلدى تاقىلدىدى. 929 – 14· III 444 – 1·

(تۆكىلار – تۆكىلاماق tïk‚ïlar – tïk‚ïlamak) III ·16 – 929
·4 – 444

tïk‚ïldï تۆكۈلدى تىقىلدى، چىكىدالدى. 499 – 23· II 181 – 4·

(تۆكۈلۈر – تۆكۈلمەك tïk‚ïlur – tïk‚ïlmak) 500 – 3· II 181 – 10·

tïk‚ïndï تۆكۈندى تىقىۋالدى، چىكىداپ تىقىۋالدى. 513 – 16· II 208 – 14·

(تۆكۈنۈر – تۆكۈنمەك tïk‚ïnur – tïk‚ïnmak) 513 – 19· II 209 – 3·

tïk‚ïttï تۆكۈتتى تىقتۇردى. 644 – 16· II 451 – 12·

(تۆكۈتۈر – تۆكۈتمەك tïk‚ïtur – tïk‚ïtmak) 644 – 18· II 451 – 15·

tïk‚ïxtï تۆكۈشتى تىقىلىشتى. 479 – 20· II 141 – 1·

(تۆكۈشۈر – تۆكۈشمەك tïk‚ïxur – tïk‚ïxmak) 479 – 21· II 141 – 3·

tïk‚turdï تۆكتۇردى تىقتۇردى، چىكىداپ قويدۇردى. 532 – 18· II 245 – 14·

(تۆكتۈرۈر – تۆكتۈرمەك tïk‚turur – tïk‚turmak) II ·19 – 532
·1 – 246

tïl تىل، تىلى تىل، ھاقارەت. 256 – 2، 789 – 23· I 437 – 19؛ III
·3 – 184

tïl تىل، تىلى تىل، سۆز، لۇغەت. 256 – 3، 256 – 9، 789 – 18،
789 – 21، 91 – 5، 256 – 5، 702 – 1· I 438 – 1،
438 – 6؛ III 183 – 14، 183 – 18؛ I 145 – 1، 438
1؛ III 18 – 8·

tïl تىل، تىلى تىل. ئەسىر. 256 – 14، 789 – 25· I 438 – 14؛ III
·5 – 184

tïlak‚ تىلاق ئايالالرنىڭ جىنسىي ئەزاسى. چىگىلچە. 314 – 6، 255 –
14· I 536 – 16، 436 – 18·

tïldaq تىلداغ باھانە، سەۋەب. 352 – 14، 132 – 3· I 603 – 19،
·8 – 216

tïlïk‚dï تىلىقدى پاراڭلاشتى، ئۇچۇر ئالدى؛ تىلغا قالدى. 490 – 8· II
·11 – 161

(تىلىقار – تىلىقماق tïlïkar – tïlïk‚mak) 490 – 12· II 162 – 1·

tïlïm تىلىم تىلىم. 302 – 23· I 516 – 16·

tïn تِنْ تىن، تىنىق، نەپەس؛ روھ، جان. 258 – 7· I 441 – 12·

tïn تِنْ تىن ~ تىڭ، ئارام ئالغان، بىكار. 792 – 7· III 188 – 17·

tïndï تِنْدِي تىندى، توختىدى. 424 – 12· II 36 – 15·

(تِنار – تِنْماق tïnar – tïnmak) 424 – 14· II 37 – 1·

tïndurdï تِنْدُرْدِي تىندۇردى، ئارام ئالدۇردى، دەم ئالدۇردى. 534 – 21· II 250 – 3·

tïnïldï تِنْلْدِي تىنىۋىلىندى، ئارام ئېلىندى. 500 – 21· II 182 – 17·

(تِنلُر – تِنْلماق tïnïlur – tïnïlmak) 500 – 26· II 183 – 7·

tïnqïdï تِنْجِيدِي تىنچىدى، نەقسىپ قالدى. 894 – 26· III 376 – 17·

(تِنْجِير – تِنْجِيماق tïnqïr – tïnqïmak) 894 – 27· III 377 – 1·

tïnqïxdï تِنْجِشْدِي تىنچىشتى. 567 – 10· II 312 – 3·

(تِنْجِشُور – تِنْجِشْماق tïnqïxur – tïnqïxmak) 567 – 11· II 312 – 4·

tïŋïladï تِنكِيلادِي تىرىكلىدى. 990 – 19· III 552 – 3·

(تِنكِيلار – تِنكِيلاماق tïŋïlar – tïŋïlamak) 990 – 21· III 552 – 6·

tïŋladï تِنْكْلادِي تىڭلىدى ~ تىڭشىدى، ئاڭلىدى. 989 – 22· III 551 – 1·

(تِنْكْلار – تِنكْلاماق tïŋlar – tïŋlatmak) 989 – 23· III 551 – 3·

tïŋlattï تِنْكْلَتِّي تىڭلاتتى ~ تىڭشاتتى. 683 – 12· II 526 – 1·

(تِنْكْلَتُور – تِنْكْلَتْماق tïŋlatur – tïŋlatmak) 683 – 13· II 526 – 3·

tïŋlaxdï تِنْكْلَشْدِي تىڭلاشتى ~ تىڭشاشتى، ئاڭلاشتى. 986 – 6· III 543 – 8·

(تِنْكْلَشُور – تِنْكْلَشْماق tïŋlaxur – tïŋlaxmak) 986 – 8· III 543 – 11·

tïrmaldï تِرْمَلْدِي تىرمىلاندى، تاتىلاندى. 579 – 8· II 334 – 1·

(تِرْمَلُور – تِرْمَلْماق tïrmalur – tïrmalmak) 579 – 9· II 334 – 3·

tïrmaxdï تِرْمَشْدِي تىرماشتى، تاتىلاشتى. 559 – 12· II 297 – 4·

(تِرْمَشُور – تِرْمَشْماق tïrmaxur – tïrmaxmak) 559 – 13· II 297 – 6·

tïrŋak تِرْنَكْ تىرناق. 974 – 9· III 522 – 6·

tïrt تِرْتْ تىرت. ئىملىق سۆز. 260 – 19· I 445 – 4·

tït تيتْ تۇز ئۆسىدىغان ئارچا دەرىخى. 780 – 13· III 166 – 10·

tïtïldï تِتِلْدِي تىتىلدى. 493 – 3· II 167 – 13·

(تِتِلُورْ – تِتِلْماقْ tïtïlur – tïtïlmak) 493 – 4· II 167 – 15·

tïtïxdï تِتِشْدِي تىتىشتى. 468 – 3· II 118 – 6·

(تِتِشُورْ – تِتِشْماقْ tïtïxur – tïtïxmak) 468 – 5· II 118 – 10·

tïttï تِتِّي تىيدى، چەكلىدى. 631 – 3· II 426 – 12·

(تِذارْ – تِذْماقْ tïżar – tïżmak) 631 – 5· II 426 – 15·

tïttï // titti تِتِّي تىتىتى: تىكلىپ قاردى، ھومىيىپ قاردى. 631 – 6· II 426 – 17·

(تِتارْ – تِتْماكْ titər – titmək) 631 – 16· II 427 – 8·

(تِتارْ – تِتْماقْ tïtar – tïtmak) 631 – 18· II 427 – 10·

tïx تىشْ تىش ~ چىش. ئادەم ۋە باشقىلارنىڭ چىشى. 784 – 10، 353 – 16، 486 – 1، 561 – 3، 708 – 24، 851 – 25، 890 – 23، 897 – 17، 899 – 13· III 173 – 13: I 606 – 6: II 153 – 3، 300 – 4: III 30 – 15، 297 – 16، 368 – 18، 382 – 7، 385 – 15·

tïx تِيشْ تىش ~ چىش. ساپاننىڭ چىشى. 784 – 11· III 173 – 14·

tïx تِيشْ: tïx at — قاشقا ئات. 784 – 12، 353 – 16، 486 – 1، 561 – 3، 708 – 24· III 173 – 15: I 606 – 6: II 153 – 3، 300 – 4: III 30 – 15·

tïxlattï تِشْلَتِّي تىشلەتتى ~ چىشلەتتى. 671 – 4· II 502 – 7·

(تِشْلَتُورْ – تِشْلَتْماقْ tïxlatur – tïxlatmak) 671 – 19· II 503 – 7·

tïydï تِيْدِي تىيدى، توستى. 873 – 18· III 335 – 13·

(تِيارْ – تِيْماقْ tïyar – tïymak) 873 – 20· III 336 – 2·

tïżïoq تِذِغْ تىيىق، بىر ئىشتىن تىيىش. 283 – 4· I 483 – 9·

tïżïoqlïoq تِذِغْلىغْ: tïżïoqlïoq nəŋ — تىيىقلىق نەرسە، يېنىغا بېرىش چەكلەنگەن نەرسە. 377 – 7· I 646 – 1·

tïżïldï تِذِلْدِي تىيىلدى، چەكلەندى. 497 – 8· II 176 – 3·

(تِذِلُرْ – تِذِلْماقْ tïżïlur – tïżïlmak) 497 – 11· II 176 – 7·

tïżïn تِيذِينْ ۋاقىتنى بىلدۈرىدىغان سۆز. 818 – 12· III 235 – 6·

tïżïndï تِزِنْدِي: tïżïndï nəŋ — تىيىلغان نەرسە. 342 – 1· I 586 – 7·

tïżïndï تِذِنْدِي تىيىندى، چەكلەندى. 511 – 14· II 204 – 11·

(تِذِنُورْ – تِذِنْماقْ tïżïnur – tïżïnmak) 511 – 15· II 204 – 12·

tïżïxdï تذشْدِي تىيىشتى، چەكلەشتى. 471 – 4· II 124 – 5·

(تذشُورْ – تذشْماقْ tïżïxur – tïżïxmak) 471 – 5· II 124 – 7·

tïżlïndï تذْلَنْدِي تىيىلدى، تىيىقتى. 588 – 19· II 352 – 1·

(تذْلَـــنُورْ – تذْلَنْمـــاقْ tïżlïnur – tïżlïnmak) 588 – 21· II 352 – 4·

tïżtï تِيذْتِي، تذْتِي تىيدى، چەكلىدى، توستى. 1016 – 15، 631 – 4· III 596 – 7؛ II 426 – 14·

(تِيذارْ – تِيذْماقْ tïżar – tïżmak) 1016 – 16· III 596 – 9·

to تُو بىر خىل ئۇن تاماق. 845 – 23· III 287 – 9·

tobuloqak تُبُلْغاقْ بىر خىل دورا ئوت. 381 – 9· I 653 – 15·

tobuloqak تُبُلْغاقْ يەل تولغاق، قولۇنجى. 381 – 10· I 653 – 16·

todundï تُدُنْدِي تويۇندى. 511 – 12· II 204 – 8·

(تُدنُورْ – تُدُنْماقْ todnur – todunmak) 511 – 13· II 204 – 10·

tooq تُوغْ توزان. 785 – 10، 828 – 10· III 175 – 11، 253 – 10·

tooqa تُغا كېسەل، كېسەللىك. 858 – 15· III 310 – 15·

tooqradï تُغْرادِي توغرىدى. 896 – 6· III 379 – 10·

(تُغْرارْ – تُغْراماقْ tooqrar – tooqramak) 896 – 7· III 379 – 12·

tooqrak تُغْراقْ توغراق. 357 – 1· I 611 – 15·

tooqraldï تُغْرَلْدِي توغرالدى، ئۆرۈلۈپ كەتتى. 578 – 26· II 333 – 7·

(تُغْـــرَلُورْ – تُغْرَلْمـــاقْ tooqralur – tooqralmak) 578 – 27· II 333 – 9·

tooqrandï تُغْرَنْدِي توغراۋاتقانەك كۆرۈندى. 587 – 3· II 348 – 17·

(تُغْـــرَنُورْ – تُغْرَنْمـــاقْ tooqranur – tooqranmak) 587 – 5· II 349 – 2·

tooqrattï تُغْرَتِّي توغراتتى. 661 – 8· II 483 – 12·

(تُغْـــرَتُورْ – تُغْرَتْمـــاقْ tooqratur – tooqratmak) 661 – 9· II 483 – 14·

tooqraxdï تُغْرَشْدِي توغراشتى. 563 – 4· II 304 – 4·

(تُغْرَشُـــورْ – تُغْرَشْـــماقْ tooqraxur – tooqraxmak) 563 – 5· II 304 – 6·

tooqraxdï تُغْرَشْدِي تىتىلدى، قىرقىلىپ كەتتى. 563 – 12· II 304 – 16·

(تُغْرَشُـــورْ – تُغْرَشْـــماقْ tooqraxur – tooqraxmak) 563 – 14· II 304 – 19·

tooqrïl تُغْرِلْ توغرۇل. بىر خىل قۇش. 366 – 14· I 629 – 3·

toqrïl تُغْرِلْ توغرۇل. ئەرلەر ئىسمى. 366 – 14· I 629 – 3·
toqrïl تُغْرِلْ قېزا. كەنچەكچە. 366 – 16· I 629 – 6·
toqrudï تُغْـرُدِي: *ol maŋa toqrudï* — ئۇ ماڭا ئۇدۇللاپ كەلدى. 461 – 27· II 106 – 7·
(تُغْرُرْ – تُغْرُماقْ *toqrur – toqrumak*) 462 – 2· II 106 – 12·
toqruxdï تُغْرُشْدِي ئاتلاندى، تۇتۇش قىلدى. 563 – 9· II 304 – 12·
tohsï تُخْسِي توخسى. قەبىلە ئىسمى. 322 – 17· I 551 – 16·
tohsï qigil تُخْسِي جِكِلْ توخسى چىگىل. قەبىلە ئىسمى. 322 – 17· I 551 – 17·
tok, تُقْ توق. 70 – 26، 272 – 15، 295 – 9، 868 – 14· I 108 – 3، 464 – 9؛ III 328 – 7·
tok, تُقْ: *tok kixi* — توق ئادەم. 253 – 25· I 433 – 15·
tok,ïdï تُقِيدِي ئۇردى، قاقتى، سوقتى؛ توقۇدى؛ تەگدى. ئوغۇزچە. 889 – 16· III 366 – 3·
(تُقِيرْ – تُقِيماقْ *tok,ïr – tok,ïmak*) 889 – 24· III 366 – 15·
tok,ïmak, تُقِيمَقْ توقماق. 823 – 2· III 244 – 6·
tok,ïndï تُقِـنْدِي توقۇندى، سوقۇلدى، ئۇرۇلدى. ئوغۇزچە. 513 – 10· II 208 – 6·
(تُقِنُورْ – تُقِنْماقْ *tok,ïnur – tok,ïnmak*) 513 – 12· II 208 – 10·
tok,ïttï تُقِتِّي ئۇردۇردى، سوقتۇردى، قاقتۇردى. 644 – 10· II 451 – 3·
(تُقِتُورْ – تُقِتْماقْ *tok,ïtur – tok,ïtmak*) 644 – 11· II 451 – 5·
tok,ïttï تُقِـتِّي توقۇتتى؛ سوقتۇردى، ئۇردۇردى، قاقتۇردى. 644 – 12· II 451 – 6·
(تُقِتُورْ – تُقِتْماقْ *tok,ïtur – tok,ïtmak*) 644 – 14· II 451 – 10·
tok,ïx تُقِشْ توقۇنۇش، ئۇرۇش، جەڭ. 279 – 4، 279 – 6· I 476 – 6، 476 – 7·
tok,ïx تُقِشْ توقىش. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 13· I 477 – 3·
tok,lï تُقْلِي توقلا. 328 – 5، 90 – 20· I 561 – 10، 143 – 16·
tok,luk, تُقْلُقْ توقلۇق، بايقاتلىق. 357 – 19· I 613 – 4·
tok,luk, تُقْلُـقْ ئادەمنىڭ ئايپاڭلىقى، ھايۋانىنىڭ مۇڭگۇزسىزلىكى. 357 – 20· I 613 – 5·
tok,sun تُقْسُونْ توقسان. 332 – 21· I 569 – 15·
tok,u تُقُو توقۇ. كەمەرنىڭ توقۇسى. 859 – 27· III 313 – 7·
tok,uladï تُقُولادِي توقۇ بېكىتتى. 929 – 12· III 443 – 19·

(تُقُولارْ – تُقُولامَاقْ tokʂulamaq – tokʂular) III ·13 – 929 ·21 – 443

tokʂuldï تُقُلْدِي ئۇرۇلدى؛ توقۇلدى؛ سوقۇلدى· 499 – 18· II 180 – 15·

(تُقِلُرْ – تُقِلْماقْ tokʂïlmaq – tokʂïlur) 499 – 22· II 181 – 2·

tokʂum تُقُمْ سويۇلمدىغان مال، سوقۇم· 302 – 8، 360 – 13، 513 – 14، II 736 – 19· I 515 – 9، 617 – 19؛ II 208 – 11؛ II 80 – 15

tokʂundï تُقُنْدِي سويۇۋالدى· 513 – 14· II 208 – 11·

(تُقُنُورْ – تُقُنْماقْ tokʂunmaq – tokʂunur) 513 – 15· II 208 – 13·

tokʂuq تُقُجْ توقاچ· 272 – 15· I 464 – 8·

tokʂurkʂa تُقُرْقا ئىۋرىق ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ جوغىسى· I 371 – 11· I 637 – 8·

tokʂurkʂa تُقُرْقا توقۇرقا. يەر ئىسمى· 371 – 12· I 637 – 10·

tokʂux تُقُشْ توقۇنۇش، ئۇرۇش، جەڭ· 464 – 7· II 110 – 10·

tokʂuxoʁan تُقُشْغانْ: ol ər ol yavlaq tokʂuxoʁan — ئۇ يامان سوقۇشقاق، جەبدەلچى ئادەم· 392 – 21· I 673 – 16·

tokʂuxtï تُقُشْتِي ئۇرۇشتى، توقۇنۇشتى· 479 – 4· II 139 – 19·

(تُقشُورْ – تُقشْماقْ tokʂïxmaq – tokʂïxur) 479 – 5· II 140 – 2·

tokʂuz تُقُوزْ توققۇز· 785 – 14· III 175 – 16·

tolarsuq تُلَرْسُقْ سوڭ، سونجاق· 380 – 28· I 653 – 5·

toloʁadï تَلْغادِي تولغىدى، تاقىدى؛ ئوردى· 903 – 25· III 394 – 16·

(تُلْغارْ – تُلْغاماقْ toloʁamaq – toloʁar) 904 – 3· III 395 – 7·

toloʁaoʁ تُلْغاغْ سۆكە؛ ھالقا· 627 – 11، 627 – 11· II 420 – 4، 420 – 5·

toloʁaoʁ تُلْغاغْ تولغاق، جاپا· 627 – 13· II 420 – 6·

toloʁandï تُلْغَنْدِي تولغاندى، تولغاق تۇتتى، تولغۇالدى· 587 – 18· II 350 – 4·

(تُلْغَنُورْ – تُلْغَنْماقْ toloʁanmaq – toloʁanur) II ·22 – 587 ·10 – 350

toloʁaxdï تُلْغَشْدِي تولغاشتى، تولاشتى· 571 – 1· II 318 – 11·

(تُلْغَشُورْ – تُلْغَشْماقْ toloʁaxmaq – toloʁaxur) II ·4 – 571 ·1 – 319

tolï تُلِي تولا ~ تۆلە، مۆلدۈر· 863 – 28، 116 – 31، 270 – 3· III 320 – 10؛ I 188 – 6، 460 – 5·

tolturdï تُلْتُرْدِي تولتۇردى ~ تولدۇردى. 533 – 14، II 247 – 10.
(تُلْتُرُرْ – تُلْتُرْماقْ tolturur – tolturmak) 533 – 15، II 247 – 12.

tolu تُلُـــو تولـوق ، تولغـان، لـق. 863 – 26، 86 – 3، 953 – 11، 953 – 13، III 320 – 7؛ I 135 – 12، III 488 – 3، 488 – 6.

tolum تُلُـــمْ ئـوروش قوراللـــرى. 302 – 22، 170 – 16، 170 – 20، I 426 – 10، 516 – 14، 287 – 13، 288 – 2؛ II 39 – 20.

tolumlandï تُلُمْلَنْدِي قوراللاندى. 607 – 4، II 386 – 6.
(تُلُمْلَنُورْ – تُلُمْلَنْمـــاقْ tolumlanur – tolumlanmak) 607 – 5، II 386 – 8.

tolumluoq تُلُمْلُغْ: tolumluoq ər — قوراللـق ئادەم، قورالـى بـار ئادەم. 378 – 20، I 649 – 3.

tolun تُلُنْ، تُلُونْ، تُولُـــنْ تولـوُن. 306 – 5، 73 – 6، 73 – 20، 221 – 19، 715 – 16، I 522 – 11، 112 – 2، 112 – 17، 378 – 16؛ III 42 – 14.

tomrum تُمْـــــرُمْ: tomrum yïoqaq — موزدۇزلارنـــڭ ئـــش گۇندىســـى. 368 – 1، I 631 – 12.

tomruxdï تُمْرُشْدِي بەلدەشتى، يۇمـلاق توغراشتى. 564 – 1، II 305 – 18.
(تُمْرُشُـــورْ – تُمْرُشْـــماقْ tomruxur – tomruxmak) 564 – 3، II 306 – 3.

tomurdï تُمُرْدِي بەلدىدى، دۇگـلەك توغرىدى. 465 – 13، II 112 – 18.
(تُمُرُرْ – تُمُرْماقْ tomurur – tomurmak) 465 – 14، II 113 – 2.

ton تُـــونْ تـون، كـــيـيم. 792 – 1، 39 – 20، 42 – 21، 48 – 6، 62 – 8، 100 – 12، 108 – 21، 148 – 19، 169 – 24، 180 – 2، 211 – 20، 226 – 23، 246 – 4، 257 – 18، 272 – 20، 291 – 17، 342 – 2، 376 – 26، 386 – 6، 406 – 1، 419 – 1، 459 – 8، 459 – 12، 467 – 14، 468 – 8، 471 – 7، 473 – 11، 481 – 24، 482 – 17، 488 – 5، 490 – 20، 491 – 24، 496 – 22، 503 – 13، 504 – 23، 506 – 12، 523 – 10، 524 – 16، 524 – 20، 526 – 9، 533 – 1، 542 – 21، 562 – 19، 563 – 12، 572 – 14، 578 – 27، 584 – 4، 585 – 20، 596 – 23، 617 – 19، 623 – 18، 647 – 21، 677 – 9، 708 – 24، 717 – 18، 726 – 3، 726 – 14، 729 – 5، 741 – 11،

،8 – 769 ،3 – 758 ،16 – 751 ،21 – 748 ،14 – 747
،15 – 802 ،23 – 788 ،22 – 786 ،10 – 770 ،2 – 770
– 882 ،7 – 881 ،9 – 877 ،7 – 833 ،1 – 829 ،1 – 805
،1 – 932 ،18 – 905 ،23 – 895 ،11 – 886 ،6 – 882 ،3
·8 – 1022 ،24 – 1018 ،18 – 1017 ،8 – 954 ،1 – 935
،18 – 91 ،10 – 67 ،9 – 57 ،10 – 52 I :10 – 188 III
،19 – 303 ،1 – 286 ،4 – 245 ،17 – 174 ،11 – 160
،15 – 464 ،11 – 440 ،13 – 420 ،7 – 387 ،3 – 361
– 100 ،21 – 26 ،1 – 3 II :8 – 662 ،9 – 586 ،4 – 498
،7 – 128 ،9 – 124 ،11 – 118 ،2 – 117 ،5 – 101 ،16
،17 – 188 ،4 – 175 ،12 – 162 ،15 – 146 ،19 – 144
،13 – 303 ،6 – 265 ،9 – 246 ،18 – 194 ،14 – 191
،5 – 346 ،4 – 343 ،10 – 333 ،11 – 321 ،15 – 304
،15 – 30 III :5 – 514 ،1 – 415 ،12 – 405 ،7 – 368
،7 – 101 ،2 – 89 ·16 – 66 ،2 – 63 ،4 – 62 ،5 – 47
،4 – 146 ،11 – 144 ،6 – 122 ،4 – 110 ،13 – 103
،6 – 212 ،14 – 207 ،12 – 182 ،7 – 178 ،15 – 146
،15 – 351 ،5 – 350 ،11 – 342 ،10 – 263 ،18 – 254
،13 – 448 ،15 – 398 ،1 – 379 ،13 – 359 ،3 – 352
·10 – 606 ،8 – 600 ،1 – 598 ،17 – 489 ،2 – 454

tonattï تُنَتّي تون كيدۈردى. 647 – 20· II 458 – 3·

toŋ تُنكْ توڭ. تەقلىد سۆز. 952 – 23· III 486 – 16·

toŋ تُنكْ پۈتەي. 952 – 25، 952 – 26· III 486 – 19، 487 – 2·

toŋ تُنكْ توڭ. 952 – 28· III 487 – 4·

toŋa تُنكا قاپلان جنسىدىن بىر هايۋان. 962 – 17· III 502 – 14·

toŋa alp ər تُنكا اَلْبْ اَرْ توڭا ئالىپ ئەر. ئۇلۇغ خاقانىمڭ ئىسمى. 800 – 19،
962 – 21· III 204 – 14، 503 – 2· قاراڭ: *alp ər toŋa*·

toŋa han تُنكا خانْ توڭا خان. 962 – 20· III 502 – 18·

toŋa təgin تُنكا تكِينْ توڭا تېگىن. 962 – 20· III 502 – 19·

toŋaladï تُنكالادِي باتۇرلۇق قىلدى. 991 – 8· III 553 – 10·

(تُنكالَرْ – تُنكالاماقْ *toŋalar – toŋalamaq*) 991 – 9· III 553 – 12·

toŋda تُنكْدا دوڭدا، دۈم. 970 – 10· III 516 – 1·

toŋdï تُنكْدِي توڭدى ~ توڭلىدى. 980 – 19· III 533 – 6·

(تُنكارْ – تُنكْماقْ *toŋar – toŋmaq*) 980 – 21· III 533 – 9·

toŋra تُنگرا توڭرا. بەدەندىكى كىر. 970 – 8· III 515 – 18·

toŋuxdï تُنگُشْدِي: *toŋuz toŋuxdï* — توڭگۇز گۆلىيىپ ئادەمگە ھۇجۇم قىلماقچى بولدى. 982 – 26· III 537 – 14·

(تُنگُشُورْ – تُنگُشْماقْ *toŋuxmak – toŋuxur*) III ·2 – 983 ·18 – 537

toŋuz تُنگُزْ توڭگۇز. 959 – 2، 959 – 3، 233 – 26، 671 – 9· III 497 – 2، 497 – 3؛ I 399 – 16؛ II 502 – 11·

toŋuz yïlï تُنگُزْ يِلِي توڭگۇز يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل ناملىرىدىن بىرى. 264 – 8· I 451 – 6·

top تُبْ بىر خىل يېمەكلىك. 244 – 15· I 417 – 8·

top تُوبْ توپ، پومزەك. 779 – 21· III 164 – 16·

topïk تُبِقْ توپۇق. چۆگەن بىلەن ئۇرۇپ ئويناىدىغان توپۇق توپ. 288 – 8، 467 – 7· I 492 – 11؛ II 116 – 11·

topïk تُبِقْ توپۇق. 288 – 9، 154 – 14· I 492 – 12، 256 – 1·

topïk تُبِقْ توپ، پوڭزەك. 738 – 1، 746 – 12، 750 – 15، 762 – 9، 773 – 23، 773 – 24، 779 – 21، 915 – 21· III 82 – 14، 99 – 1، 107 – 17، 131 – 1، 153 – 9، 153 – 10، 164 – 16، 418 – 11·

topïk, sǝŋük تُبِقْ سُنگُكْ قوينىڭ توپۇق سۆڭىكىدىن قىلىنىدىغان غىزا. 288 – 9· I 492 – 12·

toplundï تُبْلُنْدِي تېشىلدى. 588 – 13· II 351 – 11·

(تُبْلُنُورْ – تُبْلُنْماقْ *toplunmak – toplunur*) II ·14 – 588 ·12 – 351

topradï تُبْرادِي توپىغا ئايلاندى، قۇرۇپ ئۇۋىلىپ كەتتى. 895 – 17· III 378 – 10·

(تُبْرارْ – تُبْراماقْ *toprar – topramak*) III ·18 – 895 ·12 – 378

toprak تُبْراقْ تۇپراق، توپا. 356 – 14، 70 – 1، 151 – 8، 160 – 10، 214 – 25، 277 – 13، 342 – 8، 389 – 10، 642 – 4، 704 – 27، 706 – 19، 750 – 11، 828 – 14، 1013 – 1· I 611 – 2، 106 – 17، 249 – 14، 267 – 1، 367 – 5، 473 – 3، 587 – 5، 667 – 19؛ II 446 – 13؛ III 23 – 17، 27 – 1، 107 – 11، 253 – 14، 590 – 3·

topratï تُبْرَتِي توپا چىقىرىۋەتتى، توپىسىنى توزۇتتى. 661 – 5· II 483 – 7·

(تُبْـــرَتُورْ – تُبْرَتْمـــاقْ topratur – topratmak) II ·7 – 661 ·10 – 483

topraxdï تُبْرَشْدِي توپا كۆتۈرۈلدى، توپا كۆتۈرۈلگىلى تۇردى. II ·3 – 558 ·11 – 294

(تُبْرَشُورْ – تُبْرَشْماقْ topraxur – topraxmak) II ·5 – 558 ·14 – 294

topuldï تُبُلْدِي تېشىلدى. II ·5 – 492 ·15 – 165

(تُبُلُورْ – تُبُلْماقْ topulur – topulmak) II ·5 – 492 ·16 – 165

topuldï تُبُلْدِي يەشتى، سالدى. ئوغۇزچە. II ·7 – 492 ·17 – 165

(تُبُلُورْ – تُبُلْماقْ topulur – topulmak) II ·8 – 492 ·2 – 166

topuloqan تُبُلْغانْ: *kök topuloqan* — بىر قۇشنىڭ ئىسمى. I ·25 – 392 ·2 – 674

topuloqan تُبُلْغانْ بۆسىدىغان، يىرىپ ئۆتىدىغان. I ·2 – 393 ·7 – 674

topunluoq تُبُنْلُغْ: *topunluoq tarïoq* — توپانلىق بۇغداي، توپىنى بار بۇغداي. I ·5 – 379 ·16 – 649

topuroqan تُبُرْغانْ: *topuroqan yər* — توپىلاڭ يەر. I ·1 – 391 ·17 – 670

topuz تُبُـــزْ: *topuz yük* — ئۇستىگە مىنگىلى بولمايدىغان دەرىجىدە كېلەڭسىز ئارتىلغان يۈك. I ·9 – 277 ·16 – 472

tor تُورْ تور، توزاق. III ·14 – 735، 15 – 781 ·6 – 168، 7 – 78

torïoq تُـــرِغْ: *torïoq art təz* — تورغات. يايلاق ئىسمى. I ·6 – 283 ·2 – 484

torïoqa تُرِيغا تورغاي. III ·17 – 820 ·15 – 239

torkˌu تُرْقُو تورقا. تاۋار - تورقا. I ·8 – 325، 15 – 745، 28 – 971 III: 12 – 556، 3 – 97، 18 – 518

toruoq تُرُغْ تورۇق. I ·10 – 283، 14 – 257، 12 – 283، 16 – 483، 7 – 440، 19 – 483

torum تُرُمْ بوتا، بوتىلاق. I ·7 – 302 ·5 – 515

torumluoq تُـــرُمْلُغْ: *torumluoq ər* — بوتىلاقلىق ئادەم، بوتىلىقى بار ئادەم. I ·18 – 648 ·18 – 378

tosun تُسُـــنْ، تُسُـــونْ توسۇن. مىنىلمىگەن تاي. I ·6 – 1009 II: 4 – 523، 16 – 39 III: 3 – 583

towïl تُوُلْ تېبىلجاق، كىچىك دۇمباق. III ·18 – 812 ·1 – 226

toxoqurdï تُشْغُرْدِي توشتۇردى ~ توشقۇزدى. II ·8 – 536 ·5 – 253

(تُشْـــغُرْ – تُشْـــغُرْماقْ toxqurur – toxqurmak) II ·10 – 526 ·9 – 253

toy ئوىْ قارارگاه، قوشۇن قارارگاهى. 794 – 8، 794 – 8· III 192 – 16، 192 – 16·

toy ئوىْ: *toy ot* — دورا قىلىنمىدىغان بىر خىل ئوت. 794 – 10· III 193 – 1·

toy ئوىْ لاي، ساپال لېيى. 794 – 11· III 193 – 3·

toy ئوىْ دوغداق. چىگىلچە. 794 – 13· III 193 – 6·

toy ئوىْ توي· 1002 – 6· III 606 – 6·

toy əxiq ئوىْ اَشِجْ ساپال قازان. 794 – 11· III 193 – 4·

toydï ئۆيدِي تويدى. 873 – 21· III 336 – 4·

(ئۆيارْ – ئۆيماقْ *toyar – toymak*) 873 – 24· III 336 – 8·

toyïn ئۆينْ تويىن. ئىسلام دىنىدا بولمىغانلارنىڭ دىن باشلىقى. 815 – 22، 212 – 4، 212 – 4، 816 – 2، 816 – 2، 969 – 20· III 232 – 1؛ I 361 – 16، 361 – 16؛ III 232 – 5، 232 – 6، 514 – 10·

toyun ئۆيْن تويىن. ئىسلام دىنىدا بولمىغانلارنىڭ دىن باشلىقى. 753 – 13· III 113 – 16·

toz ئۆوزْ توز، توزان. 782 – 17، 830 – 26· III 169 – 17، 258 – 11·

toz ئۆوزْ يايلارغا ئوراپ قويۇلغان قېيىش. 782 – 18· III 169 – 18·

tozardï ئوزَرْدِي توزدى ~ توزۇدى. 830 – 26· III 258 – 11·

(ئوزارْ – ئوزْماقْ *tozarur – tozarmak*) 830 – 26· III 258 – 12·

tozoqïrdï ئوزْغِرْدِي توزانلاشقىلى تۇردى، چاڭ - توزان كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. 536 – 5· I 252 – 15·

(ئوزْغِرارْ – ئوزْغِرْماقْ *tozoqïrar – tozoqïrmak*) 536 – 7· II 253 – 3·

tozïtoqan ئوزْتْغانْ توزۇتىدىغان. 389 – 10· I 667 – 19·

tozuttï ئوزُتّى توزۇتتى. 642 – 4· II 446 – 13·

(ئوزْتُورْ – ئوزْتْماقْ *tozïtur – tozïtmak*) 642 – 4· II 446 – 14·

toż ئوذْ دوغداق. چىگىلچە. 794 – 14· III 193 – 8·

tożoqurdï ئوذْغُورْدِي تويدۇردى ~ تويغۇزدى. 535 – 4· II 250 – 12·

(ئوذْغُورُرْ – ئوذْغُرْماقْ *tożoqurur – tożoqurmak*) II 535 – 5· 250 – 13·

tożoqurdï ئوذْغُرْدِي تويدۇردى ~ تويغۇزدى، زېرىكتۈردى. II 535 – 22· 251 – 18·

tożoqurdum تُذْغُرْدُمْ تويدۇردۇم ~ تويغۇزدۇم· 458 – 27· II ·100 – 5·

tożoquroqan تُذْغُرْغانْ تويدۇربدىغان· 391 – 17· I ·671 – 15·

tożtï تُوذْتي تويدى· 1016 – 13· III ·596 – 4·

(tożar – tożmaq تُوذْارْ – تُوذْماقْ) 1016 – 14· III ·596 – 5·

tożurdum تُذُرْدُمْ تويدۇردۇم ~ تويغۇزدۇم· 458 – 26· II ·100 – 3·

(tożururmən – tożurmaq تُذُرُرْمَنْ – تُذُرْماقْ) 458 – 27· II ·100 – 5·

tożuroqan تُذُرْغانْ تويدۇربدىغان· 391 – 16· I ·671 – 13·

tøgdi تُوكْدي سوقتى· 829 – 9· III ·255 – 10·

(tøgar – tøgmak تُوكارْ – تُوكْماكْ) 829 – 10· III ·255 – 11·

tøgüxdi تُوكُشْدي يانجىشتى· 481 – 20· II ·144 – 14·

(tøgüxür – tøgüxmak تُوكُشُرْ – تُوكُشْماكْ) 481 – 22· II ·144 – 17·

tøgüxdi تُكُشْدي سوقۇشتى، سوقۇشۇپ بەردى· 482 – 4· II ·145 – 8·

(tøgüxür – tøgüxmak تُكُشُورْ – تُكُشْماكْ) 482 – 7· II ·146 – 1·

tøkdi تُكْدي تۆكتى· 417 – 20· II ·25 – 5·

(tøkar – tøkmak تُكارْ – تُكْماكْ) 417 – 21· II ·25 – 6·

tøkləxdi تُكْلَشْدي تۆكۈلۈشتى· 559 – 5· II ·296 – 12·

(tøkləxür – tøkləxmak تُكْلَشُورْ – تُكْلَشْماكْ) 559 – 6· II ·296 – 13·

tøklündi تُكْلُنْدي تۆكۈلدى· 590 – 5· II ·355 – 6·

(tøklünür – tøklünmak تُكْلُنُورْ – تُكْلُنْماكْ) 590 – 5· II ·355 – 7·

tøktürdi تُكْتُرْدي تۆكتۈردى· 532 – 23· II ·246 – 6·

(tøktürür – tøktürmak تُكْتُرُرْ – تُكْتُرْماكْ) 532 – 24· II ·246 – 8·

tøküklüg تُكُكْلُكْ: tøküklüg tarïoq — تۆكۈكلۈك بۇغداي· 386 – 7· I ·662 – 10·

tøküldi تُكُلْدي تۆكۈلدى· 500 – 4· II ·181 – 11·

(tøkülür – tøkülmak تُكُلُرْ – تُكُلْماكْ) 500 – 6· II ·181 – 14·

tøkün تُكُنْ داغ، تامغا· 316 – 12· I ·540 – 19·

tøl تُولْ تۆل، تۆل ئېلىش ۋاقتى· ئوغۇزچە· 789 – 14، 789 – 15· III 183 – 12، 183 – 13·

tøladi تُلادي تۆللىدى· ئوغۇزچە· 891 – 7· III ·369 – 14·

(تُلارْ – تُلاماكْ *tələr – tələmək*) 891 – 7 · III 369 – 15 ·

tələk تُلَـــكْ ئېغىـــر - بېســـىق، خاتىرجـــەم، بىغـــەم. ئوغۇزچـــە. 295 – 7، 295 – 9 · I 503 – 14، 503 – 15 ·

töndi تُوندِي قايىتتى. ئوغۇزچە. 829 – 16 · III 256 – 1 ·

(تُونارْ – تُونْماكْ *tönər – tönmək*) 829 – 17 · III 256 – 2 ·

töŋdərdi تُنكْدَرْدِي تۆڭْتەردى ~ ئۆڭْتۈردى. 985 – 18 · III 542 – 5 ·

(تُـــنكْدَرُرْ – تُنكْدَرْمـــاكْ *töŋdərür – töŋdərmək*) 985 – 19 · III 542 – 7 ·

töpü تُبُو تۆپە. 852 – 14، 237 – 24، 461 – 5 · III 298 – 15؛ I 406 – 9؛ II 104 – 14 ·

töpü تُبُو تۆپە. ئادەمنىڭ تۆپىسى، چوققىسى. 852 – 15 · III 298 – 16 ·

töpüládi تُبُولادِي بېشىغا ئۇردى. 927 – 10 · III 439 – 19 ·

(تُبُولارْ – تُبُولاماكْ *töpülər – töpüləmək*) 927 – 11 · III 440 – 2 ·

tör تُـــورْ تـــۆر، ئۆيىنىڭ تـــۆرى. 781 – 13، 855 – 22 · III 168 – 4، 305 – 8 ·

törə تُـــرا تـــۆر، ئۆيىنىڭ تـــۆرى. 855 – 21، 855 – 21 · III 305 – 6، 305 – 7 ·

törkün تُـــــرْكُنْ تـــۆركۈن. ئـــۇرۇق - ئايمـــاق ئـــەزالىرىنىڭ يـــاكى ئـــۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ توپلىنىشىغان يېرى. 336 – 2 · I 575 – 17 ·

törkünləndi تُرْكُنْلَنْدِي تۆركۈنلەندى، تۆركۈن قىلىۋالدى. 618 – 7 · II 406 – 8 ·

(تُرْكُنْلَنُورْ – تُرْكُنْلَنْماكْ *törkünlənür – törkünlənmək*) 618 – 9 · II 406 – 11 ·

tört تُرْتْ، تُورْتْ تۆت. 260 – 21، 260 – 22 · I 445 – 7، 445 – 8 ·

törtinq تُورْتِنْجْ تۆتىنچى. 110 – 23 · I 178 – 9 ·

törtkül تُرْتْكُلْ تۆت چاسا، تۆت بۇرجەك. 1001 – 8 · III 569 – 10 ·

törtünq تُورْتُنْجْ تۆتىنچى. 1023 – 3 · III 608 – 5 ·

törü تُرُو تۆرۈ، رەسىم - يوسۇن، قائىدە. 855 – 23، 90 – 19، 416 – 16، 422 – 8، 780 – 21، 855 – 25 · III 305 – 9؛ I 143 – 15؛ II 23 – 3، 32 – 18؛ III 166 – 17، 305 – 10 ·

törüdi تُرُودِي تۆرەلدى، يارىتىلدى. 885 – 12 · III 358 – 1 ·

(تُرُورْ – تُرُوماكْ *törür – törümək*) 885 – 13 · III 358 – 3 ·

törütti تُرُتّي تۆرەتتى، تۆرەلدۈردى. 639 – 16 · II 442 – 8 ·

(تُرُتُورْ – تُرُتْماكْ *törütür – törütmək*) 639 – 18 · II 442 – 11 ·

tөx تُوشْ تۆش. 784 – 3 · III 173 – 3 ·

təxədi تُشادِي تۆشىدى، سالدى. 888 – 10 · III 364 – 1 ·

təxək تُشَكْ، تُشاكْ تۆشەك، ئورۇن - كۆرپە. 295 – 5، 387 – 17، 499 – 3، 513 – 4، 643 – 15، 728 – 26، 743 – 21، 760 – 23، 888 – 10، 914 – 20 · I 503 – 12، 664 – 15: II 66 – 5 · III 449 – 8: 207 – 18، 179 – 11، 93 – 8، 127 – 12، 364 – 1، 417 – 1 ·

təxəklik تُشَكْلِكْ تۆشەكلىك. 386 – 1 · I 662 – 1 ·

təxəldi تُشَلْدِي سېلىندى. 499 – 3 · II 179 – 11 ·

(تُشَلُرْ – تُشَلْماكْ *təxəlür – təxəlmək*) 499 – 4 · II 179 – 12 ·

təxəndi تُشَنْدِي تۆشەك ~ چۇشەك سېلىۋالدى. 513 – 4 · II 207 – 17 ·

(تُشانُرْ – تُشَنْماكْ *təxənür – təxənmək*) 513 – 5 · II 208 – 1 ·

təxətti تُشَـــتّي تۆشــەك ســالدۇردى، كۆرپــە ســالدۇردى. 643 – 15 · II 449 – 7 ·

(تُشاتُورْ – تُشاتْماكْ *təxətür – təxətmək*) 643 – 16 · II 449 – 9 ·

təxlətti تُشْلَتّي تۆشىگە ئۇردۇردى. 670 – 14 · II 501 – 8 ·

(تُشْـــلَتُورْ – تُشْـــلَتْماكْ *təxlətür – təxlətmək*) 670 – 15 · II 501 – 10 ·

təz تُوزْ تۇپ، ئەسل، يىلتىز. 782 – 20 · III 170 – 1 ·

təzdi تُوزْدِي ئېچىرقىدى. قىپچاقچە. 828 – 1 · III 252 – 14 ·

(تُوزارْ – تُوزْماكْ *təzər – təzmək*) 828 – 2 · III 252 – 16 ·

tudï تُودِي ئەتتى، ياپتى. 875 – 29 · III 340 – 2 ·

(تُورْ – تُوماقْ *tur – tumaq*) 875 – 30 · III 340 – 4 ·

tudrïq تُدْرِجْ قىغ، مايماق، تېزەك. ئارغۇچە. 345 – 16 · I 591 – 19 ·

tuoq تُوغْ دۇمباق. خانىنىڭ ھۇزۇرىدا چېلىنىدىغان دۇمباق. 785 – 11، 157 – 16، 785 – 11 · III 175 – 13: I 262 – 3: III 175 – 14 ·

tuoq تُوغْ تۇغ، بايراق. 785 – 14 · III 175 – 16 ·

tuoq تُوغْ تۇغ، تۇغان. 785 – 19 · III 176 – 5 ·

tuoq تُـــوغْ ھەرقانداق نەرسىنىڭ قاپقىقى، ياپقۇچى. 785 – 20 · III 176 – 7 ·

tuoqak,lïk, تُغاقْلِقْ تىقىنلىق. ئۈزۈقنىڭ ئاغزىنى بېكىتىدىغان تىقىن ياساش ئۈچۈن تەييارلانغان ياغاچ. 382 – 1 · I 655 – 2 ·

tuoqdï تُغْدِي تۇغدى، تۇغۇلدى. 413 – 18 · II 18 – 3 ·

(تُغارْ – تُغْماقْ *tuoqar – tuoqmak*) 413 – 25 · II 18 – 9 ·

tuoldï تُوغْـــدِي تۇغـدى، چىقـتى، كـۆتۈرۈلدى. ئـۆرلـىدى. 828 – 10· III 253 – 10·

(تُوغارْ – تُوغْماقْ tuolar – tuolmak) 828 – 11· III 253 – 11·

tuoladï تُغْلادِي تۇغ تۇتتى، ئەتتى، توستى. 907 – 18· III 402 – 14·

(تُغْلارْ – تُغْلاماقْ tuolar – tuolamak) 907 – 19· III 402 – 15·

tuolraol تُغْراغْ خاقانـنـىڭ مۆھرى (تامغىسى)؛ خان يارلىقى. ئوغۇزچە. 352 – 10· I 603 – 14·

tuolraol تُغْـــزاغْ ئـۇرۇش ۋاقـتـىدا خاقـان تەرىپـىدىن ئەسكەرلەرگـە بېـرىلـىپ، ئـــۇرۇش تۇگـىگـــەندە قايتـۇرۇۋېلىنـىدىغـــان ئـــات. 352 – 12· I 603 – 17·

tuolraolландï تُغْـــرَغْلَنْدِي: *ooqlan tuolraolandï* — يىگـىت خـانلـىق ئاتقـا ئىگـە بولـدى. ئوغۇزچە. 613 – 9· II 397 – 3·

(تُغْرَغْلَنُورْ – تُغْرَغْلَنْمـــاقْ tuolraolanur – tuolraolanmak) 613 – 11· II 397 – 6·

tuolru تُغْرُو قىلىـچ، پـىچاق ۋە خەنجەرگـە ئوخشـاش نەرسـىلەرنـىڭ سىپـىنى چىڭـتـىش ئۈچـۈن ئۇنـىڭغـا تـىقـىـپ قويۇلـىدىغـان ئـىنچىكـە تـۆمـۈر زىخچە. 321 – 3· I 548 – 19·

tuolsak, تُغْساقْ تۇل، تۇل خوتۇن. 357 – 14· I 612 – 18·

tuolsuol تُغْسُـــغْ: *kün tuolsuol* — كۈنچىقـىش، شـەرق. 352 – 16· I 604 – 3·

tuolturdï تُغْتُرْدِي تۇغدۇردى. 532 – 1· II 244 – 8·

(تُغْتُـــرُرْ – تُغْتُرْمـــاقْ tuoltur – tuoltur mak) 532 – 15· II 245 – 10·

tuolurdï تُغُرْدِي تۇغدى. 461 – 19· II 105 – 20·

(تُغُرُرْ – تُغُرْماقْ tuolur – tuolur mak) 461 – 21· II 106 – 3·

tuolurtturdï تُغُرتُّرْدِي تۇغدۇردى. 532 – 2· II 244 – 10·

tul تُولْ تۇل. 789 – 25، 789 – 27· III 183 – 6، 183 – 8·

tulas تُلَسْ: *tulas yüz* — تاتارغـان يـۈز، سـۆرۈن چـىراي. 278 – 14· I 475 – 4·

tuldï تُلْدِي ئۇردى. 420 – 19· II 30 – 5·

(تُلارْ – تُلماقْ tular – tulmak) 420 – 23· II 30 – 12·

tuldradï تُلْدْرادِي تارقالدى. 1023 – 20· III 606 – 6·

(تُلْـــدْرارْ – تُلْدْرامـــاقْ tuldrar – tuldramak) 1023 – 21· III 606 – 8·

tuldurdï ئۇلدۇردى، ئۇردۇردى. 534 – 8 · II 248 – 17 ·

tulk‚uk‚ ئۇلقۇ پۇۋلەنگەن تۇلۇم. 627 – 29 · II 421 – 14 ·

tulk‚uk‚landï ئۇلقۇلاندى تۇلۇم بولدى، كۆپتى، ئېسىلدى. 677 – 6 · II 513 – 17 ·

(ئۇلقۇلانۇر – ئۇلقۇلانماق *tulk‚uk‚lanur – tulk‚uk‚lanmak*) 677 – 7 · II 514 – 2 ·

tulun ئۇلۇن چېكە. ئادەمنىڭ چېكىسى. 306 – 3 · I 522 – 9 ·

tulun ئۇلۇن يۈگەننىڭ ئوڭ ۋە سول چېكىلەكلىرىدىكى نەرسىلەر. 306 – 4 · I 522 – 10 ·

tuluŋ ئۇلۇڭ چېكە. 965 – 22 · III 506 – 10 ·

tuluŋ ئۇلۇڭ تۆڭگە، ھالقا. يۈگەنده بولىدىغان بىر ھالقا. 965 – 23 · III 506 – 11 ·

tuluŋladï ئۇلۇڭلادى: *ol kulïn tuluŋladï* — ئۇ قۇلنىڭ قۇلاق تۆۋىگە مۇشتلىدى. 994 – 22 · III 559 – 10 ·

(ئۇلۇڭلار – ئۇلۇڭلاماق *tuluŋlar – tuluŋlamak*) 994 – 23 · III 559 – 12 ·

tum ئۇم سوغۇق، تۇم - سوغۇق. 257 – 10 · I 440 – 1 ·

tum ئۇم تۇم، تۇق. 257 – 13، 257 – 14 · I 440 – 4، 440 – 6، 440 – 7 ·

tuma ئۇما: *tuma buhsun* — تېرىق شارابنىڭ كۆپنىڭ ئۈستىگە بۇزۇلداپ چىققان قىسمى. 865 – 9 · III 322 – 16 ·

tumaoqu ئۇماغۇ تۇمۇ، زۇكام. 340 – 7 · I 583 – 13 ·

tuman ئۇمان، ئۇمۇن تۇمان. 316 – 13، 116 – 31، 185 – 17، 407 – 20، 540 – 22 · I ؛ 314 – 2، 188 – 6 · II 6 – 19 ·

tumlïdï ئۇملىدى توڭلىدى، مۇزلىدى. 907 – 20 · III 402 – 17 ·

(ئۇملىر – ئۇملىماق *tumlïr – tumlïmak*) 907 – 21 · III 402 – 18 ·

tumlïoq ئۇملۇغ سوغۇق. 352 – 20، 352 – 22 · I 604 – 8، 604 – 9 ·

tumlïttï ئۇملىتى سوۋۇتتى، مۇزلاتتى. 671 – 25 · II 503 – 17 ·

(ئۇملىتۇر – ئۇملىتماق *tumlïtur – tumlïtmak*) 671 – 26 · II 504 – 1 ·

tumluoq ئۇملۇغ سوغۇق ۋە سوغۇق نەرسە. 257 – 11، 100 – 21، 353 – 1، 442 – 4، 642 – 1، 676 – 4 · I 440 – 3، 161 – 2، 605 – 8 ؛ II 69 – 15، 446 – 9، 512 – 3 ·

tumluoqlandï ئۇملۇغلاندى: *bu oqurnï tumluoqlandï* — بۇ ۋاقىتنى سوغۇق كۆردى. 613 – 14 · II 397 – 10 ·

(تُمْلُغْلَـنُورْ – تُمْلُغْلَنْمـاقْ tumluqlanur – tumluqlanmak) – 613 ·15 II ·12 – 397

tumlutti تُمْلُتِي سوۋۇتتى، مۇزلاتتى· 672 – 1· II 504 – 2·

(تُمْلَـتُورْ – تُمْلِتْمـاقْ tumlïtur – tumlïtmak) II ·3 – 672 II ·5 – 504

tumxuk تُمْشُقْ تۇمشۇق، قۇش تۇمشۇقى· 357 – 22· I 613 – 7·

tun تُونْ تىنچ، تىنچلىنىش· 792 – 2· III 188 – 11·

tun تُـونْ تـۇن، تۇنجى· 792 – 4، 792 – 5، 792 – 6· III 188 – 13، 188 – 15، 188 – 16·

tundï تُنْدِي تۇتۇلدى؛ ئېتىلدى، توسالدى· 424 – 7· II 36 – 8·

(تُنُورْ – تُنْماقْ tunur – tunmak) II ·9 – 424 II ·12 – 36

tunqu تُنْجُو لوقما· 318 – 13· I 544 – 7·

tunquk‚tï تُنْجُقْتِي تۇنجۇقتى· 577 – 1· II 329 – 10·

(تُنْجُقَـارْ – تُنْجُقْمـاقْ tunqukar – tunqukmak) II ·5 – 577 II ·15 – 329

tunturdï تُنْتُرْدِي تۇتۇلدۇردى· 535 – 1· II 250 – 7·

(تُنْتُـرُرْ – تُنْتُرْمـاقْ tunturur – tunturmak) II ·3 – 535 II ·10 – 250

tuŋu تُنكُو گاس، پاك· 962 – 16· III 502 – 13·

tuŋxu تُنكْشُو شامدان· 970 – 11· III 516 – 3·

tuplu تُبْلُو گۆر· 328 – 3· I 561 – 7·

tuq تُوجْ تۇچ· 780 – 17· III 166 – 14·

tura تُرا تۇرا· 855 – 19، 681 – 9· III 305 – 3؛ II 522 – 1·

turbï تُرْبِي ئەگەشكۇچى، ياردەمچى· 317 – 12· I 542 – 4·

turbun تُرْبُنْ ئاختۇرۇش، سۇرۇشتۇرۇش· 331 – 8· I 566 – 12·

turbunlandï تُرْبُنْلَنْدِي ئىزدەندى، سۇرۇشتۇردى· 618 – 1· II 405 – 19·

(تُرْبُنْلَنُورْ – تُرْبُنْلَنْماقْ turbunlanur – turbunlanmak) ·2 – 618 II ·2 – 406

turdï تُرْدِي، تُورْدِي تۇردى، قوپتى، ئۆرلىدى· 407 – 21، 826 – 24· II 6 – 17؛ III 250 – 8·

(تُرُرْ – تُرْماقْ turur – turmak) – 7 I ·25 – 826 ،23 – 407 1؛ III 250 – 10·

turdï تُورْدِي ئورۇقلىدى· 827 – 7· III 251 – 3·

(تُورارْ – تُورْماقْ turar turmak) ·4 – 251 III ·8 – 827

turoqurdï تُرْغُـــرْدِي ئورۇقلاتـتى، تـالدۇردى، هـاردۇردى، هـالـدىن كـەتكۈزدى. ·2 – 252 II ·24 – 535
(تُرْغُـــرُرْ – تُرْغُرْمـــاقْ turoqurur – turoqurmaq) II ·25 – 535 ·4 – 252
turoqurdï تُرْغُرْدِي تۇرغۇزدى، قوپقۇزدى، قوپۇردى. ·6 – 252 II ·27 – 535
(تُرْغُـــرُرْ – تُرْغُرْمـــاقْ turoqurur – turoqurmaq) II ·1 – 536 ·11 – 252
turk¸ تُرْقْ تۇرق، تەقى - تۇرقى. ·18 – 453 I ·23 – 265
turk¸ïndï تُرْقِنْدِي تارتىندى، ئۇيالدى، ھېيىقتى. ·12 – 350 II ·1 – 588
(تُـــرْقِنُورْ – تُرْقِنْمـــاقْ turk¸ïnur – turk¸ïnmaq) II ·3 – 588 ·15 – 350
turk¸ladï تُـــرْقْلادِي: ol yər turk¸ladï — ئۇ يەرنىڭ بويىنى ۋە ئېنىنى ئۆلچىدى. ·1 – 604 III ·10 – 1020
(تُـــرْقْلارْ – تُرْقْلامـــاقْ turk¸lar – turk¸lamaq) III ·12 – 1020 ·4 – 604
turk¸uoq تُرْقُغْ تارتىنىش، ئىزا تارتىش. ·12 – 603 I ·8 – 352
turk¸uoqlandï تُرْقُغْلَنْدِي تارتىندى، ئۇيالدى، ئەيمەندى. ·17 – 396 II ·6 – 613
(تَرْقُغْلَنُورْ – تَرْقُغْلَنْماقْ turk¸uoqlanur – turk¸uoqlanmaq) ·7 – 613 ·1 – 397 II
turk¸un تُرْقُونْ تۇرغۇن. ·15 – 573 I ·3 – 335
turlak¸ تُرْلاقْ ئورۇقلاپ كەتكەن مال ياكى ھايۋان. ·9 – 611 I ·20 – 356
turma تُرْما تۇرما، تۇرۇپ. ·4 – 562 I ·14 – 328
turna تُرْنا تۇرنا. ·3 – 329 III ·25 – 868
turpladï تُرْپْلادِي ئەندىزىلىدى. ·11 – 601 III ·16 – 1019
(تُـــرْپْلارْ – تُرْپْلامـــاقْ turplar – turplamaq) III ·18 – 1019 ·14 – 601
turuoq تُرُغْ تۇراق؛ تۇرا، تاغ تۇرا. ·15 – 483 I ·9 – 283
turuoqlaoq تُـــرُغْلاغْ: turuoqlaoq yər — تۇرالغۇ يەر. ·5 – 380 ،12 – 377 I 646 – 8 ،651 – 15·
turuoqsadï تُرُغْسادِي تۇرغۇسى كەلدى. ·17 – 455 III ·25 – 935
(تُرُغْسارْ – تُرُغْســاماقْ turuoqsar – turuoqsamaq) III ·26 – 935 ·19 – 455
turuk¸ تُرُقْ ئورۇق. ·15 – 492 I ·12 – 288
turuk¸ladï تُرُقْلادِي ئورۇقلاتتى. ·13 – 460 III ·12 – 938

(تُـــرُقْلارْ – تُرُقْلامـــاقْ turuqlar – turuqlamaq) III ·13 – 938 ·2 – 461

turuq‚landï تُـــــرُقْلَنْدِي ئـورۇق كـۆردى، ئـورۇق هېسـابلىدى. II ·1 – 607 ·1 – 386

(تُرُقْلَنُورْ – تُرُقْلَنْمـــاقْ turuqlanur – turuqlanmaq) II ·3 – 607 ·4 – 386

turuq‚luk‚ تُرُقْلُقْ ئورۇقلۇق، ئاجىزلىق. I ·20 – 381 ·10 – 654

turuq‚tï تُرُقْتِي تۇرۇپ قالدى، يىغىلدى، ئۆيىدى. II ·5 – 489 ·18 – 158

(تُرُقَارْ – تُرُقْماقْ turuqar – turuqmaq) II ·6 – 489 ·2 – 159

turuldï تُرُلْدِي زېرىكتى. II ·17 – 497 ·15 – 176

(تُرُلُرْ – تُرُلْماقْ turulur – turulmak) II ·18 – 497 ·18 – 176

turum تُرُمْ بويلام. I ·4 – 302 ·1 – 515

turumladï تُرُمْلادِي بويلىدى. III ·15 – 941 ·18 – 466

(تُـــرُمْلارْ – تُرُمْلامـــاقْ turumlar – turumlamaq) III ·16 – 941 ·2 – 467

turumtay تُرُمْتـــايْ تۇرۇمتـاي. يـىرتقۇچ ئۇۋچى قۇشـلاردىن بـىرىنىڭ ئىسـمى. ·14 – 872 III ·11 – 334

turumtay تُرُمْتـــايْ تۇرۇمتـاي. ئەرلـەر ئىسـمى ياكى لـەقـمى. III ·15 – 872 ·12 – 334

turundï تُرُنْدِي: ol maŋa utru turundï — ئۇ ماڭا ئۇتتۇر تۇردى. 512 – ·13 – 205 II ·1

(تُرُونُرْ – تُرُنْماقْ turunur – turunmaq) II ·2 – 512 ·15 – 205

turundï تُرُنْدِي ئورۇقلىدى، جۇدىدى. II ·14 – 512 ·13 – 206

(تُـــرُنُورْ – تُرُنْمـــاقْ turunur – turunmaq) II ·15 – 512 ·15 – 206

turundï تُرُنْدِي تۇرۇۋالدى، توختىۋالدى. II ·16 – 512 ·16 – 206

(تُـــرُنُورْ – تُرُنْمـــاقْ turunur – turunmaq) II ·17 – 512 ·17 – 206

turur تُرُرْ، تُورُرْ، تُرُورْ كەلگۈسى زامان پېئىلى بولۇپ، «دۇر»، «تۇر» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. 407 – 24، 826 – 26، 407 – 26، 407 – 26، 827 – 3، 827 – 5، 923 – 2، 923 – 3. II 7 – 2؛ II 7 – 4، 7 – 5؛ III 250 – 11، III 250 – 16، 250 – 18، 432 – 2، 432 – 4.

turuxdï تُرُشْدِي تەڭ تۇرۇشتى، قارشى تۇردى. II ·7 – 472 ·9 – 126

(تُرُشُـــورْ – تُرُشْـــماقْ *turuxur – turuxmaq*) II ·9 – 472 ·12 – 126

turuxoqan تُرُشْغانْ تەك تۇرۇشىدىغان، زىتىلىشىدىغان. 392 – 11· I 673 – 3·

tus tus تُسْ تُس، تُوسْ تُوسْ تاس - تۇس. كىگىز ۋە تونغا ئوخشاش يۇمشاق نەرسىلەرنى ئۇرغاندا چىقىدىغان ئاۋاز. 251 – 21، 251 – 22، 783 – 14، 783 – 14· I 430 – 7، 430 – 8؛ III 171 – 17، 172 – 1·

tusu تُسُو پايدا، شىپا. 857 – 24· III 309 – 12·

tusuk¸tï تُسُقْتِي شىپا بولدى، پايدا قىلدى. 489 – 23· II 160 – 12·

(تُسُـــقارْ – تُسُـــقْماقْ *tusuk¸ar – tusuk¸mak¸*) II ·24 – 489 ·14 – 160

tusuldï تُسُلْدِي ياقتى، پايدا قىلدى، قاملاشتى. 498 – 10· II 178 – 2·

(تُسُلُرْ – تُسُلْماقْ *tusulur – tusulmak¸*) 498 – 12· II 178 – 6·

tutoqak¸ تُتْغاقْ تىل تۇتقۇچى. 356 – 16· I 611 – 4·

tutoqun تُتْغُونْ، تُـتْغُنْ تۇتقۇن، ئەسىر. 333 – 10، 157 – 12، 164 – 15، 569 – 7· I 570 – 12، 261 – 11، 275 – 7؛ II 315 – 12·

tutoquq تُـــتْغُوجْ رەسمِي تاماق ئالدىدا يېيىلىدىغان ئىشتىها ئېچىش غىزاسى. 345 – 15· I 591 – 17·

tutïrk¸a تُوتِرْقا تۇتىرقا. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 9· I 79 – 7·

tutma تُتْما ساندۇق. 328 – 13· I 562 – 3·

tutmaq تُتْماجْ چۆپ. تۇركىلەرنىڭ ئاتاقلىق تاماقلىرىدىن بىرى. 345 – 12، 581 – 8، 675 – 21، 779 – 25، 903 – 18· I 590 – 18؛ II 337 – 15، 511 – 9؛ III 165 – 5، 394 – 7·

tutsuoq تُتْسُغْ ۋەسىيەت. 352 – 2· I 603 – 5·

tutsuk¸dï تُتْسُقْدِي تۇتۇلدى، تۇتقۇن بولدى. 576 – 15· II 329 – 6·

(تُتْسُـــقارْ – تُتْسُـــقْماقْ *tutsuk¸ar – tutsuk¸mak¸*) II ·16 – 576 ·8 – 329

tuttï تُتِّي تۇتتى، ئاغرىق تۇتتى. 630 – 20· II 425 – 15·

(تُتارْ – تُتْماقْ *tutar – tutmak¸*) 630 – 21· II 426 – 1·

tuttï تُتِّي تۇتتى. 630 – 22· II 426 – 3·

(تُتارْ – تُتْماقْ *tutar – tutmak¸*) 631 – 2· II 426 – 11·

tutturdï تُتُرْدِي تۇتتۇردى ~ تۇتقۇزدى. 532 – 21· II 246 – 3·

(تُتُرُرْ – تُتُرْماقْ *tutturur – tutturmak¸*) 532 – 22· II 246 – 5·

tutuoq تُتُغْ تۇتـۇق، گـۆرۈ، رەنـه. 283 – 2، 739 – 15· I 483 – 6: III 86 – 2·

tutuoq تُتُغْ تۇتقاقلـىق. 283 – 3· I 483 – 7·

tutuoqluoq تُتُغْلُغْ: *tutuoqluoq yər* — جـىنلـىق يـەر. جـىن بـار يـەر. 377 – 5· I 645 – 17·

tutuk, تُتُقْ پـىچـىۋېتـىلگەن، ئاختـا. 288 – 11· I 492 – 14·

tutuk, تُتُقْ تۇتۇق. ئەرلـەر ئـىسمى. 289 – 6· I 494 – 3·

tutuk,ladï تُتُقْلادِي تۇتقۇزدى، پـىچتى، ئاختـا قـىلدى. 938 – 6· III 460 – 5·

(تُـتُقْلارْ – تُتُقْلامـاقْ *tutuklar – tutuklamak*) III ·8 – 938 ·8 – 460

tutuk,landï تُتُقْلَنْدِي تۇتۇقلـۇق بولـدى. 606 – 24· II 385 – 15·

(تُتُقْلَنُورْ – تُتُقْلَنْمـاقْ *tutuklanur – tutuklanmak*) II ·26 – 606 ·18 – 385

tutuldï تُتُلْدِي تۇتۇلـدى. 492 – 26· II 167 – 7·

(تُتُلُورْ – تُتُلْماقْ *tutulur – tutulmak*) ·27 – 492 II ·8 – 167

tutundï تُتُنْدِي تۇتۇلـدى، تۇتۇۋالـدى؛ تۇتاشـتى. 510 – 10· II 202 – 10·

(تُتُنُورْ – تُتُنْماقْ *tutunur – tutunmak*) ·15 – 510 II ·3 – 203

tutunqu تُتُنْجُو ئاسـراندى. 968 – 9· III 512 – 6·

turuqu تُتُرْغُو: *tuturoqu nən* — تۇتۇرۇمـى بولغـان نەرسـه. 370 – 27· I 636 – 9·

turuk,an تُتُرْقانْ گـۇرۇچ. 393 – 25· I 675 – 17·

tutuk,tï تُتُقْتِي داتلاشـتى ~ تاتلاشـتى. 490 – 6· II 161 – 8·

(تُتُقارْ – تُتُقْماقْ *tutukar – tutukmak*) ·7 – 490 II ·9 – 161

tutux تُتُشْ كايـىش، قاتـتـىق گـەپ قـىلـىش. 279 – 1· I 476 – 2·

tutux تُتُشْ تۇتۇش. ئەرلـەر ئـىسمى. 279 – 2· I 476 – 4·

tutuxdïlar تُتُشْدِيلارْ تۇتۇشـتى. 467 – 23· II 117 – 14·

(تُتُشُـورْ – تُتُشْـماقْ *tutuxur – tutuxmak*) II ·25 – 467 ·17 – 117

tutuzdum تُتُزْدُمْ تاپـىلـمـدىم، جوربـدىم. 466 – 3· II 114 – 7·

(تُتُزُرْ – تُتُزْماقْ *tutuzur – tutuzmak*) ·5 – 446 II ·10 – 114

tutxï تُتُشِي تۇتاش، يانداش، قوشـنا. 322 – 22، 322 – 22· I 552 – 2، 552 – 3·

tuvradï تُفْرادِي چوڭايـدى. 896 – 25· III 380 – 17·

(تُفْرارْ – تُفْراماقْ *tuvrar – tuvramak*) ·26 – 896 III ·19 – 380

tuvurdï تُقُرْدِ دىگ قىلدى، دىڭگايتتى. 456 – 24 · II 96 – 10 ·
(تُقِيرارْ – تُقِيرماقْ tuvïrar – tuvïrmak) 456 – 26 · II 96 – 13 ·

tuvur yünqü تُقُرْ يُنْجُو چوڭ مەرۋايىت. 896 – 27 · III 381 – 1 ·

tux تُوشْ تەڭ، تەڭتۇش. 783 – 24 · III 172 – 14 ·

tux تُوشْ تۇش، ئۇدۇل. 784 – 1 · III 172 – 16 ·

tux تُوشْ ئالتۇن ياكى كۈمۈشتىن ياسالغان، كەمەر تاسمىسىنىڭ ئۇچىغا تاقىلىدىغان توقا. 784 – 4 · III 173 – 5 ·

tuxaq تُشاغْ تۇشاق ~ چۈشەك، ئات چۈشكى. 314 – 2 · 364 – 17 · I 536 – 12 · 625 – 10 ·

tuxaqu تُشاغُو: at tuxaqu boldï — ئاتنى چۈشەش ۋاقتى بولدى. 339 – 18 · I 582 – 16 ·

tuxandï تُشَنْدِ چۈشەلدى، كالۋالاشتى. 512 – 22 · II 207 – 7 ·
(تُشانُرْ – تُشَنْماقْ tuxanur – tuxanmak) II 513 – 3 · 207 – 16 ·

tuxdï تُشْدِ دۇچ كەلدى، ئۇدۇل كەلدى، ئۇچراشتى. 412 – 17 · II 5 – 18 ·
(تُشارْ – تُشْماقْ tuxar – tuxmak) 412 – 18 · II 16 – 2 ·

tuxqurdum تُشْقُرْدُمْ ئۇچراشتۇردۇم. 536 – 14 · II 253 – 13 ·
(تُشْقُرُرْمَنْ – تُشْقُرْماقْ tuxqururmən – tuxqurmak) 536 – 17 · II 253 – 17 ·

tuxladïm تُشْلادِمْ تۇشلىدىم، ئۇدۇللىدىم، ئۇدۇللاشتىم. 908 – 18 · III 402 – 1 ·
(تُشْلارْمَنْ – تُشْلاماقْ tuxlarmən – tuxlamak) III 908 – 20 · 402 – 3 ·

tuxlandï تُشْلَنْدِ تۇش كەلدى، ئۇدۇل كەلدى. 589 – 21 · II 354 – 9 ·
(تُشْلَنُورْ – تُشْلَنْماقْ tuxlanur – tuxlanmak) II 589 – 22 · 354 – 11 ·

tuxlattï تُشْلَتِ ئۇدۇللاتتى، ئۇدۇل قىلدۇردى. 670 – 20 · II 501 – 11 ·
(تُشْلَتُورْ – تُشْلَتْماقْ tuxlatur– tuxlatmak) II 671 – 2 · 501 – 15 ·

tuxurdï تُشُرْدِ ئۇچراشتۇردى، قوۋۇشتۇردى. 460 – 15 · II 103 – 13 ·
(تُشُرُرْ – تُشُرْماقْ tuxurur – tuxurmak) II 460 – 16 · 103 – 15 ·

tuxurdum تُشُرْدُمْ قوۋۇشتۇردۇم، ئۇچراشتۇردۇم. 536 – 17 · II 253 – 18 ·

tuyaq تُيَغْ تۇياق· 813 – 10· III 227 – 1·

tuyaqlïoq تُيَغْلِغْ تۇياقلىق· 824 – 14· III 245 – 8·

tuydï تُيْدِ تۇيدى· 873 – 16· III 335 – 9·

(تُيارْ – تُيْماقْ *tuyar – tuymak*) 873 – 17· III 335 – 11·

tuyïn تُيِنْ بېخىل، پىخسىق· 815 – 21· III 231 – 16·

tuysuk‚dï تُيْسُقْدِ تۇيۇقسىدى، تۇيۇپ قالدى· 837 – 13· III 271 – 16·

(تُيْسُقارْ – تُيْسُقْماقْ *tuysuk‚ar – tuysuk‚mak*) 837 – 14· III 271 – 18·

tuyturdï تُيْتُرْدِ تۇيدۇردى ~ بىلدۇردى· 835 – 10· III 267 – 3·

(تُيْتُرُرْ – تُيْتُرْماقْ *tuyturur – tuyturmak*) 835 – 11· III 267 – 5·

tuyuk‚ تُيُقْ تۇيۇق، تۇتۇق· 814 – 1، 814 – 1، 814 – 2· III 228 – 10، 228 – 11، 228 – 12·

tuz تُوزْ تۇز· 782 – 17، 417 – 1، 480 – 5، 481 – 20، 496 – 14، 636 – 26، 714 – 6، 829 – 9· III 170 – 4؛ II 23 – 12، 141 – 13، 144 – 14، 174 – 8، 436 – 13؛ III 40 – 11، 255 – 10·

tuzadï تُزادِ تۇزلىدى· 886 – 22· III 360 – 13·

tuzak‚ تُزَقْ، تُزاقْ، تُوزاقْ تۇزاق· 288 – 15، 288 – 18، 324 – 16، 581 – 20، 914 – 13· I 493 – 1، 493 – 3، 555 – 2؛ II 338 – 9؛ III 416 – 7·

tuzak‚ تُزَق، تُزاقْ سۆيۈملۈكۈم. ئۆزىگە يېقىن كۆرۈپ ئېيتىلىدىغان سۆز. 289 – 1، 288 – 20· I 493 – 17، 493 – 5·

tuzak‚ï تُزاقِ سۆيۈملۈكۈم· 289 – 2· I 493 – 19·

tuzoqu تُوزْغُو يولغا چىققان تۇغقان ياكى تونۇشلارغا يوللىۇق ئۇچۇن بېرىلىدىغان يېمەكلىك. 323 – 8· I 553 – 3·

tuzoqulandï تُوزْغُلَنْدِ: *ol maŋa tuzoqulandï* — ئۇ ماڭا تۇز بەردى، تاماق بەردى· 841 – 11· III 278 – 5·

(تُزْغُلَنُورْ – تُزْغُلَنْماقْ *tuzoqulanur – tuzoqulanmak*) 841 – 12· III 278 – 7·

tuzladï تُوزْلادِ تۇزلىدى· 906 – 23، 886 – 23· III 401 – 2، 360 – 14·

(تُزْلارْ – تُزْلاماقْ *tuzlar – tuzlamak*) 906 – 24· III 401 – 4·

tuzlandï تُزْلَنْدِ تۇزلاندى· 589 – 17· II 354 – 3·

(تُـــزْلَنُورْ – تُزْلَنْمـــاقْ *tuzlanur – tuzlanmaq*) II ·18 – 589
·4 – 354

tuzlattï تُزْلَتّي تۇزلاتتى· 670 – 10· II ·2 – 501

(تُزْلَتُورْ – تُزْلَتْماقْ *tuzlatur – tuzlatmaq*) 670 – 11· II ·3 – 501

tuzluq تُزْلُقْ تۇزلۇق، تۇز قاچسى· 356 – 24· I ·14 – 611

tużun تُذُنْ، تُـوذُنْ يېـزا ئاقساقـلى، يېـزا باشـلىقى؛ كۆكبېشى· 305 – 6،
·4 – 235 III :20 – 520 I ·11 – 818

tü تُو تۇك. بەدەندىكى تۇك· 845 – 18· III 287 – 2·

tü تُو رەڭ، تۇس· 845 – 20· III 287 – 4·

tü تُو ئاتىنىڭ رەڭگى، تۇسى· 845 – 22· III 287 – 7·

tübüt تُبُتْ تۇبۇت. تۇرك ئەللىرىدە ياشايدىغان بىر قوۋم· 270 – 13· I
·19 – 460

tübütlədi تُبُتْلادي تۇبۇت ھېسابلىدى· 933 – 11· III 450 – 5·

(تُبُـــتْلارْ – تُبُتْلامـــاقْ *tübütlər – tübütləmək*) III ·12 – 933
·7 – 450

tübütləndi تُبُتْلَنْدي تۇبۇت بولۇۋالدى· 606 – 18· II 385 – 5·

(تُبُتْلَنُورْ – تُبُتْلَنْمـــاقْ *tübütlənür – tübütlənmək*) II ·20 – 606
·8 – 385

tüdəx تُـــودَشْ: *tüdəx nəŋ* — تۇرداش نەرسە، بىر جىنستىن بولغان نەرسىلەر· 309 – 24· I ·5 – 529

tügə تُكا ئىككى چىشلىق موزاي· 861 – 17· III 316 – 8·

tügədi تُكادي تۇگىدى؛ يەتتى· 890 – 16· III 368 – 8·

tügək تُكَكْ توقۇناق. ئارغامچىنىڭ ئۇچىغا باغلىنىپ، ئارتىقنى (يۇكنى) چىڭىتىدىغان ياغاچ ھالقا· 625 – 11· II 418 – 3·

tügəl تُكالْ، تُوكـــالْ، تُكَـــلْ، تُوكَـــلْ تۇگەل، تولۇق· 314 – 17، 56 – 25،
170 – 8، 314 – 17، 799 – 3· I 537 – 14، 81 – 17،
III :15 – 330 ،8 – 322 II :15 – 537 ،14 – 286
·12 – 201

tügər تُوكَرْ، تُكَرْ تۇگەر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 55 – 12·
·11 – 79 I

tügətti تُكَتّي تۇگەتتى· 645 – 10· II ·8 – 453

(تُكاتُورْ – تُكَتْماكْ *tügətür – tügətmək*) 645 – 11· II ·9 – 453

tügdi تُكْدي تۇگدى· 418 – 21· II ·13 – 26

(تُكارْ – تُكْماكْ *tügər – tügmək*) 418 – 22· II ·14 – 26

tügi ئۈگـــى تۇغقان تەرەپ، ئاقلانغان تەرەپ، سۆڭەك. ئوغۇزچە. 862 – 3· III 317 – 8·

tügixdi تۈگۈشتى، تۇرۇشتى. 482 – 1· II 145 – 4·

tügixür – tügixmək (تۈگۈشۈرْ – تۈگۈشْمەكْ) 482 – 3· II 145 – 7·

tüglündi تۈگْلُندِى، تۇرۇلدى. 590 – 1· II 355 – 1·

tüglünür – tüglünmək (تۈگْلُنُورْ – تۈگْلُنْمەكْ) 590 – 3· II 355 – 5·

tüglüxdi تۈگْلُشْدِى، تۇرۇلۇشتى، تۇرۇنچەكلەشتى، چىگىشلەشتى. 559 – 7· II 296 – 15·

tüglüxür – tüglüxmək (تۈگْلُشُورْ – تۈگْلُشْمەكْ) 559 – 8· II 296 – 17·

tügmə تۈگْما تۇرۇمە. 329 – 18· I 563 – 20·

tügmələndi تۈگْمَلَندِى، تۇرۇملىدى. 842 – 19· III 281 – 3·

tügmələnür – tügmələnmək (تۈگْمَلَنُورْ – تۈگْمَلَنْمەكْ) 842 – 20· III 281 – 4·

tügnədi تۈگْنادِى داغلىدى. 912 – 12· III 412 – 3·

tügnər – tügnəmək (تۈگْنارْ – تۈگْنامَكْ) 912 – 13· III 412 – 4·

tügsin تۈگْسِينْ تۆت بۇرجەكلىك قىلىپ تۇرۇلىدىغان بىر خىل تۇرۇچ. 332 – 5، 332 – 10، 623 – 28· I 568 – 12، 568 – 16؛ 415 – 11· II

tügüldi تۈگُلْدِى تۇرۇلدى. 500 – 8· II 181 – 17·

tügülür – tügülmək (تۈگُلُرْ – تۈگُلْمَكْ) 500 – 9· II 181 – 19·

tügüldi تۈگُلْدِى تۇرۇلدى، تىقىلدى. 500 – 11· II 182 – 3·

tügülür – tügülmək (تۈگُلُرْ – تۈگُلْمَكْ) 500 – 12· II 182 – 5·

tügülgən تۈگُلْگەنْ: bu yïp ol tügülgən — بۇ تۇرۇلۇۋالىدىغان يىپ. 396 – 3· I 679 – 8·

tügülgən تۈگُلْگەنْ: bu ər ol tutqï kaxï kөzi tügülgən — بۇ (ئەچ پۇشۇقىدىن) ھەمىشە قاپقى تۇرۇلۇپلا يۇرىدىغان ئادەم. 396 – 4· I 679 – 10·

tügün تۈگُنْ، تُگُونْ تۇرۇن. 305 – 13، 332 – 10، 396 – 1، 397 – 8، 418 – 21، 481 – 17، 495 – 16، 500 – 8، 503 – 8، 509 – 10، 510 – 1، 538 – 8، 541 – 23، 543 – 12، 562 – 1، 623 – 28، 631 – 21، 643 – 6، 736 – 7،

745 – 24، 749 – 13، 761 – 15، 772 – 13، 773 – 16،
773 – 18، 773 – 20، 887 – 26، 888 – 21، 890 – 13·
I 521 – 4، 568 – 16، 679 – 6، 681 – 1؛ II 26 –
13، 144 – 9، 172 – 13، 181 – 17، 188 – 10، 200 – 8،
201 – 12، 257 – 2، 263 – 8، 266 – 10، 302 – 1،
415 – 11، 427 – 15، 448 – 11؛ III 79 – 19، 97 – 15،
105 – 4، 129 – 7، 151 – 1، 152 – 20، 153 – 5، 363 –
3، 364 – 15، 368 – 4·

tügündi ئۈگۈندى، تۈگۈۋالدى· 510 – 1· II 201 – 12·

(تۈگۈنۈر – تۈگۈنمەك tügünür – tügünmək) 510 – 3· II 202 – 1·

tügüxdi ئۈگۈشتى· 481 – 17· II 144 – 9·

(تۈگۈشۈر – تۈگۈشمەك tügüxür – tügüxmək) 481 – 19· II
144 – 12·

tüklüg تۈكلۈك قارىغۇ، كور· 363 – 11· I 623 – 3·

tüksin تۈكسۈن ئاددىي خەلقتىن بولۇپ، خاندىن ئۇچ دەرىجە تۆۋەن مەنسەپتىكى كىشى· 332 – 20· I 569 – 13·

tükü تۈكۈ: tükü tükü ـــ كىت ـ كىت· كۈچۈكنى چاقىرىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز· 862 – 1· III 317 – 6·

tüküz تۈكۈز: tüküz at ـــ پېشانىسىدە تەڭگىدەك ئېقى بار ئات· 277 –
12· I 473 – 1·

tülədi تۇلادى، تۇلادى تۆلىدى، تۆك تاشلىدى· 891 – 3· III 369 – 8·

(تۇلار – تۇلاماق tülər – tüləmək) 891 – 5· III 369 – 11·

tülək تۈلەك ھايۋانلار تۆلەيدىغان ۋاقىت· 295 – 12· I 503 – 17·

tülək تۇلاق تۆلەك· 314 – 16· I 537 – 12·

tülətti تۈلەتتى· ئوغۇزچە· 646 – 3· II 454 – 12·

(تۈلەتۈر – تۈلەتماق tülətür – tülətmək) 646 – 4· II 454 – 14·

tülüg ərük تۈلۈك ئارۇق شاپتۇل· 63 – 20· I 94 – 14·

tülvir تۈلپۇر كۆشۈگە، چىملىدىق· 348 – 8· I 596 – 14·

tülvir تۈلغۇر كۆشۈگە، چىملىدىق· 764 – 16· III 135 – 15·

tümən تۈمەن· دەريا ئىسمى· 306 – 6· I 522 – 13·

tümən تۈمەن، تۇمان تۆمەن، كۆپ، نۇرغۇن· 306 – 8، 184 – 3· I 522 –
17، 311 – 2·

tümən تۈمەن، ئون مىڭ· 306 – 10، 306 – 10· I 523 – 1،
523 – 2·

tümilədi ئۈمىلادى. 930 – 1 · III 445 – 4 ·

(ئۈمىلار – ئۈمىلاماق *tümilər – tümiləmək*) 930 – 3 · III 445 – 7 ·

tümiləndi ئۈمىلەندى. 930 – 2 · III 445 – 6 ·

tümrük ئۈمرۈك داپ. ئوغۇزچە. 364 – 5 · I 624 – 12 ·

tümsə ئۈمسا مۇنبەر. ئارغۇچە. 322 – 20 · I 551 – 19 ·

tün ئۈن، ئۇن تۇن، كېچە. 258 – 6، 73 – 10، 86 – 5، 192 – 19،
252 – 21، 323 – 1، 459 – 12، 474 – 1، 580 – 17،
640 – 3، 883 – 3، 969 – 28 · I 441 – 10، 112 – 6،
135 – 14، 326 – 2، 431 – 15، 552 – 12؛ II 101 – 4،
129 – 14، 336 – 7، 442 – 15؛ III 353 – 10، 515 – 1 ·

tünədi ئۈنادى تۇنىدى. 892 – 25 · III 372 – 15 ·

(ئۈنار – ئۈناماق *tünər – tünəmək*) 892 – 26 · III 372 – 17 ·

tünək ئۈنەك قاماقخانا، زىندان. بارسغانچە. 310 – 26 · I 531 – 5 ·

tünərdi ئۈنەردى كەچ كىردى، قاراڭغۇ چۈشتى. 465 – 25 · II 113 – 18 ·

(ئۈنەرۈر – ئۈنەرمەك *tünərür – tünərmək*) 465 – 26 · II 114 – 2 ·

tünərik تنارك: *tünərik yər* — قاراڭغۇ يەر. 370 – 10 · I 635 – 5 ·

tünərik ئۈنارك گۆر. 370 – 10 · I 635 – 6 ·

tünətti ئۈنەتتى تۇنەتتى، قوندۇردى. 647 – 18 · II 457 – 19 ·

(ئۈنەتۈر – ئۈنەتماك *tünətür – tünətmək*) 647 – 19 · II 458 – 1 ·

tünkənd ئۈنكەنت تۇنكەنت. شەھەر ئىسمى. 801 – 7 · III 205 – 16 ·

tüŋitti ئۈڭكەتتى ئەگدى، ئېڭىشتۇردى. 658 – 6 · II 477 – 8 ·

(ئۈڭكۈتۈر – ئۈڭكىتمەك *tüŋitür – tüŋitmək*) 658 – 7 · II 477 – 10 ·

tüŋitti ئۈڭكەتتى: *ər okïn tüŋitti* — ئادەم ئوقىنى ئاسمانىڭ قەرىگە ئاتتى. 658 – 8 · II 477 – 11 ·

(ئۈڭكۈتۈر – ئۈڭكىتماك *tüŋitür – tüŋitmək*) 658 – 9 · II 477 – 12 ·

tüŋlük ئۈڭلۈك تۇڭلۇك. 974 – 21، 785 – 20 · III 523 – 6، 176 – 8 ·

tüŋüldi ئۈڭۈلدى تۇڭۇلدى، ئۇمىدىنى ئۈزدى. 984 – 1 · III 539 – 15 ·

tüŋür ئۈڭۈر خوتۇن تەرەپتىن بولغان تۇغقانلار. 958 – 16، 965 – 18 ·
496 – 1، 507 – 16 · III

tüŋür k̦ażïn ئۈڭۈر قەدىم قايچىقۇدا. 485 – 2 · II 150 – 15 ·

tüŋürlədi ئۈڭۈرلادى: *ol məni tüŋürlədi* — ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ قۇدىسى ھېسابلىدى. 994 – 6 · III 558 – 6 ·

(تُنكُـــرْلارْ – تُنكُرْلامـــاقْ *tüŋürlər – tüŋürləmək*) III ·7 – 994
·8 – 558

tüŋürləndi تُنكُـــــرْلَنْدِي: *ol maŋa tüŋürləndi* — ئـۇ ئـۆزىنى ماڭـا قـوْدا هېسابلىدى. 993 – 6· III 556 – 7·

(تُنكُرْلَنُورْ – تُنكُرْلَنْماقْ *tüŋürlənür – tüŋürlənmək*) III ·7 – 993
·8 – 556

tüŋütti تُنكُتّي ساڭگىلاتتى. 984 – 10· III 540 – 4·

(تُنكُـــتُورْ – تُنكُتْمـــاقْ *tüŋütür – tüŋütmək*) III ·11 – 984
·6 – 540

tüŋüxdi تُنكُشْدِي ېېشىنى ساڭگىلاتتى. 982 – 24· III 537 – 11·

(تُنكُشُـــورْ – تُنكُشْـــماقْ *tüŋüxür – tüŋüxmək*) III ·25 – 982
·12 – 537

tüp تُـــوبْ تـوُپ، كـوّتـەك. هـەرقانداق نەرسـنـىڭ تـوُۋى. 779 – 16· III
·10 – 164

tüp تُوبْ تـوُۋ، تەكت. 779 – 18· III 164 – 12·

tüpgərdi تُبْكَرْدِي تېگى - تەكتـنى سـوُرۇشـتـوُردى. 537 – 4· II 255 – 1·

(تُبْكَـــرُرْ – تُبْكَرْمـــاقْ *tüpgərür – tüpgərmək*) II ·5 – 537
·3 – 255

tüpi تُـــبِي بـوران، شـامـال. 852 – 16، 174 – 15، 406 – 5، 455 – 11، 734 – 19، 763 – 1، 928 – 8· III 299 – 1؛ I 293 – 12؛ II 3 – 8، 93 – 4؛ III 132 – 4، 441 – 19·

tüplədi تُـــبْلادِي تـوُۋنـنى سـوُرۇشـتـوُردى، تـەكـتـنى ئـىزدىدى. 906 – 11· III
·4 – 400

(تُبْلارْ – تُبْلاماقْ *tüplər – tüpləmək*) III ·12 – 906 ·6 – 400

tüpləndi تُبْلَنْدِي تـوُپلـەندى، تـوُۋلـدى. 588 – 15· II 351 – 14·

(تُبْلَـــنُورْ – تُبْلَنْمـــاقْ *tüplənür – tüplənmək*) II ·17 – 588
·18 – 351

tüplətti تُبْلَـــتّي تەكشـوُرتتى، تېگى - تـەكـتـنى سـوُرۇشـتـوُردى. 670 – 4· II
·6 – 500

(تُبْلَتُورْ – تُبْلَتْماقْ *tüplətür – tüplətmək*) II ·6 – 670 ·9 – 500

tüpləxdilər تُبْلَشْـــــدِي لارْ تـوُۋنـــى تەكشـوُرۇشـتـــى، تېگـــى - تەكـتـنـــى سـوُرۇشـتـوُرۇشـتـى. 558 – 16· II 295 – 10·

(تُبْلَشُـــورْ – تُبْلَشْـــماقْ *tüpləxür – tüpləxmək*) II ·18 – 558
·1 – 296

tüpün تُبْنْ ئاشنىڭ تۇۋى، قازان تۇۋى. 305 – 3 · I 520 – 16 ·

tüpürdi تُبْرْدِي شامال چىقتى. 455 – 11 · II 93 – 4 ·

(تُبِرارْ – تُبِرْماكْ *tüpirər – tüpirmək*) 455 – 12 · II 93 – 5 ·

türdi تُرْدِي تۇردى، تۇرتەكلىدى. 408 – 1 · II 7 – 10 ·

(تُرارْ – تُرْماكْ *türər – türmək*) 408 – 2 · II 7 – 12 ·

türgək تُرْكاكْ تۇرگەك، بوغچا، بوغجۇما. 628 – 2، 414 – 1، 419 – 21 · II 421 – 19، 18 – 15، 28 – 5 ·

türgəkləndi تُرْكَكْلَنْدِي تۇرگەكلەندى، تۇرتەكلەندى. 677 – 9 · II 514 – 4 ·

(تُرْكَكْلَنُورْ – تُرْكَكْلَنْماكْ *türgəklənür – türgəklənmək*) 677 – 10 · II 514 – 6 ·

türi تُرى: *türi nəŋ* — تەمى موزىنىڭ تەمىگە ئوخشاش قېرىق بولغان ھەرقانداق نەرسە. 855 – 16 · III 304 – 16 ·

türk تُرْكْ. تۈرك. خەلق ۋە قەبىلە ئىسمى. 27 – 5، 267 – 25 · I 38 – 6، 457 – 8 ·

türk تُرْكْ تۈرك. شەھەر ئىسمى. 266 – 17 · I 455 – 5 ·

türk تُرْكْ تۈرك. ئادەم ئىسمى. 266 – 20 · I 455 – 9 ·

türk تُرْكْ تۈرك. ھەربىي قوشۇن. 267 – 16 · I 456 – 18 ·

türk تُرْكْ ۋاقىت مەنىسىنى بىلدۈرىدىغان سۆز بولۇپ، «تازا يېتىلگەن ۋاقتى» دېگەن مەنىدە. 268 – 14، 268 – 15، 268 – 15، 268 – 16 · I 458 – 7، 458 – 8، 458 – 9، 458 – 10 ·

türkən k‚atun تُرْكَنْ قَتُنْ تۈركەن خوتۇن، خانىش. 285 – 7 · I 487 – 4 ·

türklədi تُرْكْلادِي تۈرك ھېسابلىدى. 1021 – 3 · III 604 – 16 ·

(تُرْكْلارْ – تُرْكْلاماكْ *türklər – türkləmək*) 1021 – 5 · III 604 – 19 ·

türkmən تُرْكْمانْ تۈركمەن. قەبىلە ئىسمى. 998 – 6 · III 564 – 7 ·

türlüg تُرْلُكْ تۈرلۈك. 363 – 3، 100 – 18، 228 – 10، 306 – 8، 363 – 4، 494 – 8 · I 622 – 9، 160 – 18، 390 – 4، 522 – 17، 622 – 10: II 170 – 5 ·

türlündi تُرْلُنْدِي تۈرۈلدى، پۈكلەندى، يۆگەلدى. 589 – 1 · II 352 – 12 ·

(تُرْلُنُورْ – تُرْلُنْماكْ *türlünür – türlünmək*) 589 – 2 · II 352 – 14 ·

türmək تُرْماكْ تۇرمەل. 363 – 5، 302 – 10، 482 – 1 · I 622 – 12، 515 – 11: II 145 – 4 ·

türməkləndi تُرْمَكْلَنْدِي تۇرمەل قىلىندى. 616 – 21 · II 404 – 2 ·

(تۈرمەكلىنۈر – تۈرمەكلىنمەك *türməklənür – türməklənmək*) 616 – 22· II 404 – 4·

türpidi تۈرپىدى تۈرپىكلىدى، چوپسىلىدى. 894 – 13· III 375 – 8·

(تۈرپىيۈر – تۈرپىيمەك *türpir – türpimək*) III ·14 – 894 III ·10 – 375

türpigü تۈرپىگۈ تۈرپىك، چوپسا. 372 – 24، 362 – 26· I 639 – 16، 622 – 6·

türpik تۈرپىك تۈرپىك، چوپسا. 362 – 26· I 622 – 6·

türpitti تۈرپىتتى تۈرپىكلەتتى، چوپسىلاتتى، سىلغايتتۇردى. 659 – 15· II 479 – 9·

(تۈرپىتۈر – تۈرپىتمەك *türpitür – türpitmək*) II ·17 – 659 II ·11 – 479

türpixdi تۈرپىشدى تۈرپىكلەشتى، چوپسىلاشتى. 556 – 13· II 291 – 13·

(تۈرپىشۇر – تۈرپىشمەك *türpixür – türpixmək*) II ·15 – 556 II ·1 – 292

türpüldi تۈرپۈلدى تۈرپىكلەندى ~ چوپسىلاندى. 578 – 4· II 331 – 16·

(تۈرپۈلۈر – تۈرپۈلمەك *türpülür – türpülmək*) II ·5 – 578 II ·17 – 331

türqidi تۈرقىدى تۈرۈش قىلدى، باشلىدى. 894 – 21· III 376 – 10·

(تۈرقىيۈر – تۈرقىيمەك *türqir – türqimək*) III ·22 – 894 III ·12 – 376

türqitti تۈرقىتتى باشلاتتى. 660 – 19· II 481 – 17·

(تۈرقىتۈر – تۈرقىتمەك *türqitür – türqitmək*) II ·20 – 660 II ·1 – 482

türtti تۈرتتى سۈرتتى، سۈركىدى. 1007 – 1· III 579 – 7·

(تۈرتار – تۈرتماك *türtər – türtmək*) III ·2 – 1007 III ·9 – 579

türtüldi تۈرتۈلدى سۈركەلدى، سۈرۈلدى، سۈۋالدى. 578 – 10· II 332 – 6·

(تۈرتۈلۈر – تۈرتۈلمەك *türtülür – türtülmək*) II ·11 – 578 II ·8 – 332

türtündi تۈرتۈندى سۈركىدى، سۈركىۋالدى، سۈركەۋاتقاندەك كۆرۈندى. 586 – 24· II 348 – 9·

(تۈرتۈنۈر – تۈرتۈنمەك *türtünür – türtünmək*) II ·26 – 586 II ·12 – 348

türtüxdi تۈرتۈشْـــــدي سۇركەشـتى، سۇرۇشـتى، سۇۋاشـتى. II ·24 – 557 ·6 – 294

(تۈرتۈشـــۇرْ – تۈرتۈشْـــماكْ *türtüxür – türtüxmək*) II ·2 – 558 ·10 – 294

türüldi تۈرۈلْدي تۇرۇلـدى، تۇرتەكلەندى. II ·1 – 498 ·7 – 177

(تۈرۈلْرْ – تۈرۈلْماكْ *türülür – türülmək*) II ·2 – 498 ·9 – 177

türündi تۈرۈنْدي تۇرۇۋالـدى، تۇرتەكلـدى، تۇردى. II ·4 – 512 ·17 – 205

(تۈرۈنۇرْ – تۈرۈنْماكْ *türünür – türünmək*) II ·5 – 512 ·1 – 206

türüxdi تۈرۈشْدي تۇرۇشتى، تۇرتەكلەشتى. II ·23 – 472 ·7 – 127

(تۈرۈشـــۇرْ – تۈرۈشْـــماكْ *türüxür – türüxmək*) II ·24 – 472 ·9 – 127

tütək تـــــۈتَكْ ئـۇزۇن ۋە شـۇنىڭغا ئوخشـاش نەرسـىلەرنىڭ جوغىسى. I ·9 – 294 ·4 – 502

tütətti تۈتَتّي تۇتەتتى. II ·1 – 637 ·17 – 436

(تۈتتۇرْ – تۈتْماكْ *tütətür – tütətmək*) II ·2 – 637 ·1 – 437

tütkürdi تۈتْكُرْدي كـۇشكـۇرتتى. II ·20 – 456 ·5 – 96

tütsük تۈتْسـۈكْ: *tütsük kixi* — ئاداۋەت تۇتىدىغان كىشى. I ·24 – 362 ·3 – 622

tütü تۇتـــــــو تۇرلـــۇك. I ·25 – 621، 5 – 147؛ II ·8 – 242 ·2 – 412

tütün تـــۈتْن، تـــۈتۇنْ تۇتـۇن، ئـىس. I ·1 – 637، 29 – 455، 7 – 305؛ II ·21 – 520، 10 – 94، 17 – 436.

tütürdi تۈتُرْدي كـۇشكـۇرتتى. II ·19 – 456 ·3 – 96

(تۈتُرُرْ – تۈتُرْماكْ *tüttürür – tüttürmək*) II ·22 – 456 ·8 – 96

tütüxdi تۈتُشْدي تۇتۇشتى. II ·26 – 467 ·19 – 117

(تۈتُشُورْ – تۈتُشْماكْ *tütüxür – tütüxmək*) II ·1 – 468 ·5 – 118

tüvək تُفَكْ تۇپەك. سۆگەت ۋە شـۇنىڭغا ئوخشـاش دەرەخلـەرنىڭ نوتىسـىدىن ياسـىلىدىغان بـىر خـىل ئويۇنچـۇق مىلـىتىق. I ·15 – 295 ·2 – 504

tüvəklik تُفَكْلِكْ تۇپەكلىك، پاختۇرمەك، پاختـۇەن مىلـىتىق. I ·14 – 385 ·3 – 661

tüvixdi تُفْشْـــدي: *ol məniŋ birlə ət tüvixdi* — ئـۇ مېنىـڭ بىلـەن (بەسلىشـــىپ) زىخقـــا گـــۆش ئۆتكـۇزۇشـــتى. II ·21 – 477 ·11 – 137

(تۈشۈرۈ – تۈشۈمەك *tüvixür – tüvixmək*) II ·23 – 477 ·15 – 137

tüvxədi تۈشەدى مونچاقلىدى. III ·9 – 901 ·1 – 390

(تۈشەر – تۈشەمەك *tüvxər – tüvxəmək*) III ·11 – 901 ·4 – 390

tüx تۈش ~ چۈش. سەپەردە دەم ئالىدىغان ئورۇن ياكى ۋاقىت. 252 – 13، 252 – 14، 703 – 11· I 431 – 8، 431 – 9؛ III 20 – 10·

tüx تۈشۈ تۈش ~ چۈش (چاشگاھ). 784 – 6، 784 – 6· III 173 – 7، 173 – 7·

tüx تۈشۈ تۈش ~ چۈش. ئېھتىلام. 784 – 7، 784 – 7· III 173 – 9، 173 – 9·

tüx تۇش تۈش ~ چۈش. 784 – 9، 704 – 5، 784 – 9، 888 – 7· III 173 – 11، 22 – 5، 173 – 11، 363 – 15·

tüxədi تۈشەدى تۈشىدى ~ چۈشىدى، چۈش كۆردى. III ·7 – 888 ·15 – 363

(تۈشار – تۈشاماك *tüxər – tüxəmək*) III ·8 – 888 ·17 – 363

tüxdi تۈشدى تۈشتى ~ چۈشتى. II ·20 – 412 ·3 – 16

(تۈشار – تۈشماك *tüxər – tüxmək*) II ·23 – 412 ·8 – 16

tüxkün تۈشكۈن چۈشكىنە، كەتىرا. بىر خىل تىكەنلىك دەرەخ. 336 – 25· I 577 – 5·

tüxkünləndi تۈشكۈنلەندى چۈشكىنلەندى، چۈشكىنلىك بولدى. II ·10 – 618 ·12 – 406

(تۈشكۈنلەنۈر – تۈشكۈنلەنمەك *tüxkünlənür – tüxkünlənmək*) 618 – ·14 – 406 II ·11

tüxləndi تۈشلەندى ئارام ئالدى، قوندى. II ·22 – 588 ·5 – 352

(تۈشلەنۈر – تۈشلەنمەك *tüxlənür – tüxlənmək*) II ·23 – 588 ·7 – 352

tüxlük تۈشلۈك: *tüxlük өzi* — چۈشكۈن ۋاقتى، يولۇچىنىڭ قونالغۇ ۋاقتى. 363 – 7· I 622 – 15·

tüxrüm تۈشرۈم ئېگىرىلگەن بىر كاللەك يىپ. ئارغۇچە. 368 – 3· I 631 – 15·

tüxü تۈشۈ: *tüxü tüxü* — چۈشۈ - چۈشۈ. ئېشەكنى توختىتىش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان سۆز. 858 – 4· III 310 – 2·

tüxük تُشُكْ چۈشكۈن، ھۈرۈن، لامزەللە. 295 – 4· I 503 – 10·

tüxürdi تُشُـــرْدِ تۈشـۈردى ~ چۈشـۈردى، چۈشـۈرۈپ قويـدى. 460 – 18· II 103 – 16·

(تُشُـــرُرْ – تُشُـــرْماكْ *tüxürür – tüxürmək*) 460 – 21· II 104 – 4·

tüxürgü تُشُرْكُو چۈشۈرگە. 371 – 15· I 637 – 13·

tüxürkün تُشُرْكُونْ چۈشكىنە، كەتىرا. 395 – 4· I 677 – 20·

tüz تُزْ، تُوزْ تۈز، تەكشى. 249 – 11، 782 – 22، 102 – 28، 285 – 17، 329 – 12· I 426 – 9؛ III 170 – 3؛ I 164 – 3، 487 – 16، 563 – 15·

tüz تُوزْ يۈرت. 782 – 19· III 169 – 19·

tüzərdi تُزَرْدِ تۈزلەندى. 459 – 21· II 101 – 16·

(تُزَرُرْ – تُزَرْماكْ *tüzərür – tüzərmək*) 459 – 21· II 102 – 1·

tüzəxdi تُزُشْدِ تۈزلەشتى. 476 – 4· II 134 – 1·

(تُزَشُورْ – تُزَشْماكْ *tüzəxür – tüzəxmək*) 476 – 6· II 134 – 4·

tüzdi تُزْدِ تۈزىدى، تۈزلىدى. 409 – 15· II 10 – 8·

(تُزارْ – تُزْماكْ *tüzər – tüzmək*) 409 – 17· II 10 – 11·

tüzgürdüm تُزْكُرْدُمْ تۈزىدىم، تۈز يولغا سالدىم. 537 – 9· II 255 – 8·

(تُزْكُـــرُرْمَنْ – تُزْكُرْمـــاكْ *tüzgürürmən – tüzgürmək*) 537 – 10· II 255 – 10·

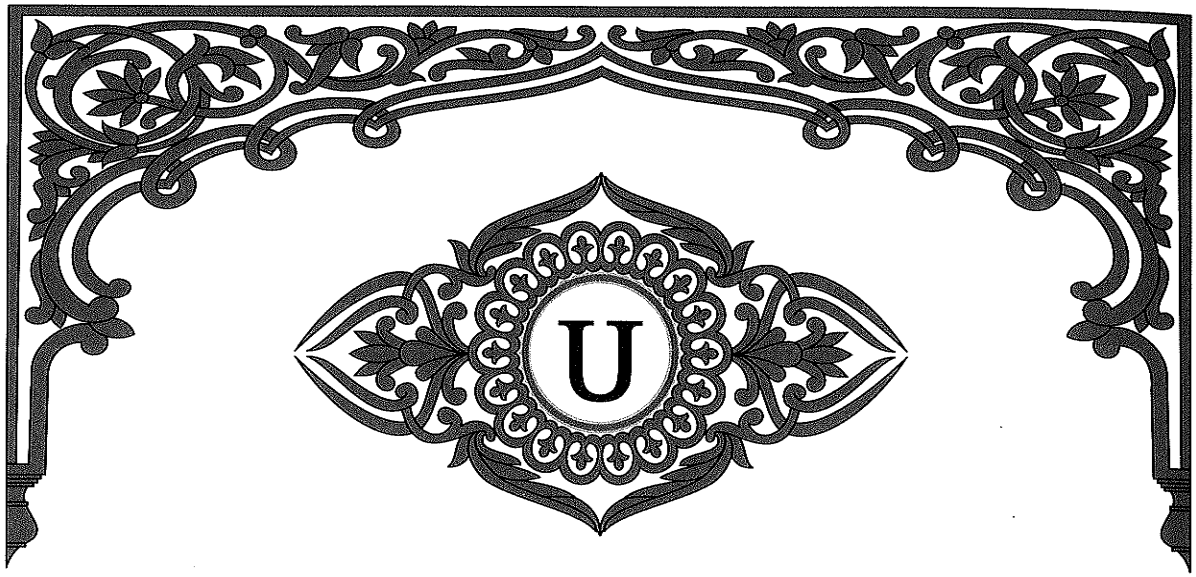
tüzlündi تُزْلُنْدِ تۈزلەندى، تۈزەلدى. 589 – 13· II 353 – 16·

(تُـــزْلُنُورْ – تُزْلُنْمـــاكْ *tüzlünür – tüzlünmək*) 589 – 16· II 354 – 1·

tüzüldi تُـــــزُلْدِ تۈزەلـــدى، تەكشـــلەندى؛ ئوڭشـــالدى. 498 – 3· II 177 – 10·

(تُزُلُرْ – تُزُلْماكْ *tüzülür – tüzülmək*) 498 – 4· II 177 – 12·

tüzün تُزُونْ، تُوزُنْ، تُزُنْ تۈزۈتلۈك، مۇلايىم، ياۋاش ئادەم. 316 – 3، 176 – 5، 316 – 5· I 540 – 12، 296 – 8، 540 – 13·

ubandï ئۇبَنْدِي يوپۇندى، يوشۇرۇندى، چەتلىدى. 160 – 14· I 267 – 6·

(ئۇبَنُورْ – ئُبَنْماقْ *ubanur – ubanmaq*) 160 – 15· I 267 – 8·

ud ئُودْ ئۇي، كالا. چىگىلچە. 45 – 28· I 62 – 17·

ud yïlï ئُودْ يِلِي ئۇي يىلى (كالا يىلى). تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچَەل يىل ناملىرىدىن بىرى. 46 – 1، 263 – 24· I 62 – 18، 450 – 17·

uduk¸luk¸ ئُدُقْلُقْ ئادەمنىڭ بىرەر نەرسىدىن غاپىللىقى، بىخۇدلۇقى. 124 – 11· I 202 – 18·

uvut ئُفُتْ ئۇيات، هايا. 237 – 24، 847 – 7، 862 – 18· I 406 – 9؛ III 289 – 9، 318 – 5·

uoq ئُوغْ ئوق، ئۇۋۇق، كىگىز ئۆيىنىڭ ئۇۋۇقى. 47 – 26· I 66 – 16·

uoqan ئُغَنْ هەرنېمىگە كۈچى يېتىدىغان، هەممىگە قادىر، قۇدرەتلىك. 69 – 14، 69 – 14· I 106 – 5، 106 – 6·

uoqlïttï ئُغْلِتِي ئاۋۇتتى، جىقلاتتى. 206 – 10· I 351 – 5·

(ئُغْلُتُرْ – ئُغْلْتْماقْ *uoqlïtur – uoqlïtmaq*) 206 – 11· I 351 – 6·

uoqut ئُغُتْ بۇغداي شارابى تەييارلاشقا ئىشلىتىلىدىغان بىر خىل ئېچىتقۇ. 50 – 15· I 70 – 10·

uhaq¸ ئُخاقْ ئۆرۈك قېقىنىڭ شىرنىسى. 103 – 19· I 165 – 14·

uk¸dï ئُقْدِي ئۇقتى، چۈشەندى. 138 – 6· I 227 – 6·

(ئُقارْ – ئُقْماقْ *uk¸ar – uk¸mak¸*) 138 – 7· I 227 – 7·

uk¸sadï ئُقْسادِي ئۇققۇسى كەلدى. 214 – 17· I 366 – 12·

(ئُقْسارْ – ئُقْساماقْ *uk¸sar – uk¸samak¸*) 214 – 18· I 366 – 14·

uk¸turdï ئُقْتُرْدِي ئۇقتۇردى. 177 – 1· I 298 – 1·

(ئُقْتُرُرْ – ئُقْتُرْماقْ *uk¸turur – uk¸turmak¸*) 177 – 2· I 298 – 3·

uk‚uldï ئُقْلْدِ ئۇقۇلدى. 159 – 22· I 266 – 4·

(ئُقُلْ – ئُقْلْماقْ ukʂulur – ukʂulmakʂ) 159 – 22· I 266 – 5·

uk‚ux ئُقْشْ ئۇقۇش، چۈشىنىش. 57 – 21· I 84 – 1·

uk‚uxluoq ئُقْشْلُغْ: ukʂuxluoq ər — ئوقۇلۇق ئادەم، غەرەز ئۇقمىدىغان ئادەم. 122 – 26· I 199 – 7·

uk‚uxtïlar ئُقْشْتِيلارْ ئۇقۇشتى. 152 – 4· I 251 – 13·

(ئُقْشُورْلارْ – ئُقْشْماقْ ukʂuxurlar – ukʂuxmakʂ) I 152 – 5· I 251 – 14·

ul ئُولْ هۇل ~ ئۇل. 48 – 5· I 67 – 8·

ula ئُلا چۆلدە يول كۆرسىتىدىغان بەلگە. 79 – 25، 79 – 27· I 123 – 15، 123 – 16·

uladï ئُلادِ ئۇلىدى. 880 – 16· III 349 – 8·

(ئُلارْ – ئُلاماقْ ular – ulamakʂ) 880 – 18· III 349 – 11·

ulaoq ئُلاغْ ئۇلاغ. بەگنىڭ بۇيرۇقى بىلەن يۈرىدىغان تېز پوچتىچىنىڭ بېكەتلەردە يەڭگۈشلەپ مىنىدىغان ئېتى. 103 – 16· I 165 – 11·

ulaoq ئُلاغْ ئۇلاق. كىيىمگە سېلىنغان ئۇلاق. 103 – 18· I 165 – 13·

ulaoqu ئُلاغُو: ulaoqu nəŋ — ئۇلاق بولىدىغان نەرسە، ئۇلاقلىق. 114 – 12· I 184 – 6·

ulandï ئُلَنْدِ ئۇلاندى. 163 – 28· I 274 – 6·

(ئُلانُرْ – ئُلَنْماقْ ulanur – ulanmakʂ) 163 – 28· I 274 – 7·

ular ئُلارْ ئۇلار (قۇش). 103 – 8، 563 – 24· I 164 – 10؛ II 305 – 13·

ularlïoq ئُلَرْلِغْ: taoq ularlïoq — ئۇلارلىق تاغ. 123 – 19· I 201 – 3·

ulas ئُولاسْ: ulas kʂöz — خۇمار كۆز. 56 – 21، 56 – 23· I 81 – 13، 81 – 15·

ulattï ئُولَتِ ئۇلاتتى. 169 – 18· I 285 – 11·

(ئُلَتُرْ – ئُلَتْماقْ ulatur – ulatmakʂ) 169 – 18· I 285 – 12·

ulatu ئُلاتُ يىپەك قولياغلىق. 114 – 7· I 183 – 14·

ulaxdï ئُلَشْدِ ئۇلاشتى. 154 – 7· I 255 – 11·

(ئُلَشُورْ – ئُلَشْماقْ ulaxur – ulaxmakʂ) 154 – 8· I 255 – 12·

ulayundluoq ئُولايُنْدُلُغْ ئۇلايۇندلۇغ. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 10· I 79 – 9·

uldaŋ ئۇلدىڭ. 98 – 18، 98 ·20 – I 157 ·2، 157 – ·3

uldï ئۇلدى: *ət pïxïp uldï* — گۆش پىشىپ ئېزىلىپ كەتتى. 138 – ·17 I 228 – ·3

(ئۇلۇر – ئۇلماق *ulur – ulmaq*) 138 ·18 – I 228 – ·5

uldïdï ئۇلدىدى. 211 – ·17 I 360 – ·21

(ئۇلدۇر – ئۇلدىماق *uldïr – uldïmaq*) 211 – ·18 I 361 – ·2

ulduq ئۇلدۇق: *ulduq at* — ئۇلدۇق ئات، تاقىسىز ئات. 86 – ·24 I 136 – ·17

uloqattï ئۇلغايدى، چوڭايدى. 205 – ·10 I 349 – ·1

(ئۇلغۇر – ئۇلغۇتماق *uloqatur – uloqatmaq*) 205 – ·12 I 349 – ·4

uloqaztï ئۇلغاذتى. 205 – ·11 I 349 – ·3

ulïdï ئۇلىدى. 880 – ·19 III 349 – ·12

(ئۇلىر – ئۇلىماق *ulïr – ulïmaq*) 880 – ·21 III 349 – ·15

ulïoqu ئۇلىغۇ. 114 – ·13 I 184 – ·8

ulïnq ئۇلىنىڭ ـ توقاي، ئەگرى ـ بۇگرى. 111 – ·9، 1023 – ·22 I 197 – ·9؛ III 609 – ·9

ulïtoqan ئۇلتۇغان. 129 – ·11 I 211 – ·20

ulïttï ئۇلىتتى. 169 – ·20 I 285 – ·13

(ئۇلىتۇر – ئۇلىتماق *ulïtur – ulïtmaq*) 169 – ·21 I 285 – ·15

ulïxdï ئۇلۇشتى. 153 – ·20 I 254 – ·3

(ئۇلۇشۇر – ئۇلۇشماق *ulïxur – ulïxmaq*) 154 – ·3 I 255 – ·6

ulma ئۇلما كوزا. 284 – ·24 I 486 – ·8. قارالڭ: *olma*.

ulnattï ئۇلنىتتى. 207 – ·11 I 353 – ·6

(ئۇلنۇتۇر – ئۇلنۇتماق *ulnatur – ulnatmaq*) 207 – ·12 I 353 – ·8

ulturdï ئۇلتۇردى: *ol axïq iqrə ət ulturdï* — ئۇ قازاندا گۆش مەززە قىلدى. 177 – ·16 I 299 – ·2

(ئۇلتۇرۇر – ئۇلتۇرماق *ulturur – ulturmaq*) 177 – ·18 I 299 – ·5

uluoq ئۇلۇغ، ئۇلۇغ ئۇلۇغ. ھەر نەرسىنىڭ چوڭى. 59 – ·18، 51 – ·7، 231 – ·9، 433 – ·13، 424 – ·23، 417 – ·7، 279 – ·10، 248 – ·19، 442 – ·2، 472 – ·7، 660 – ·6، 743 – ·2 I 87 – ·10، 72 – ·16، 36 – ·7، 25 II ؛476 – ·8، 424 – ·19، 395 – ·13، 126 – ·10، 481 – ·6؛ III 92 – ·1

uluoq ay ئۇلۇغ ئاي. ئۇلۇغ ئوغلاق ئايدىن كېيىنكى پەسىل. 265 – ·6 I 452 – ·16

uluq kəygən ئُلُغْ كَيْكانْ ئۇلۇغ كەيگەن. دەريا ئىسمى. 821 – 17· III 241 – 9·

uluq ooqlak, ay ئُلُغْ ئُغْلاقْ اَىْ ئۇلۇغ ئوغلاق ئاي. تۇنجى باھاردىن كېيىنكى پەسىل. 265 – 4· I 452 – 14·

uluq talas ئُلُغْ تَلاسْ چوڭ تالاس. شەھەر ئىسمى. 278 – 11· I 475 – 1·

uluqladï ئُلُغْلادِي ئۇلۇغلىدى. 234 – 4· I 400 – 3·

(ئُلُغْلارْ – ئُلُغْلامَاقْ uluqlar – uluqlamak) 234 – 12· I 400 – 9·

uluqluk, ئُلُغْلُقْ ئۇلۇغلۇق، شەرەپ. 124 – 27، 267 – 27· I 204 – 3، 457 – 10·

uluqluk, ئُلُغْلُقْ ياشتا چوڭلۇق. 125 – 1· I 204 – 5·

uluqsadï ئُلُغْسادِي: ər atta uluqsadï — ئادەمنىڭ زور ئاتقا ئىگە بولغۇسى كەلدى. 233 – 7· I 398 – 9·

(ئُلُغْسارْ – ئُلُغْسامَاقْ uluqsar – uluqsamak) 233 – 9· I 398 – 12·

uluk, ئُلُقْ: uluk, ton — كونىرىغان تون. 62 – 8· I 91 – 18·

uluk, ئُلُقْ ئاتنىڭ ئۇچىسى. 62 – 11· I 92 – 4·

ulun ئُلُنْ باشاقسىز ئوق. 70 – 4· I 107 – 3·

ulunluq ئُلُنْلُغْ: ulunluq ər — باشاقسىز ۋە پەيسىز ئوقى بار ئادەم. 123 – 22· I 201 – 7·

ulux ئُلُشْ يېزا، قىشلاق. چىگىلچە. 58 – 10· I 85 – 5·

ulyan ئُلْيانْ ئۆلەن. خۇش پۇراق بىر ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى. 102 – 20· I 163 – 13·

um ئُومْ: ər um boldï — ئادەمنىڭ مەيدىسى بۇزۇلدى. 48 – 17· I 68 – 8·

uma ئُما ئانا. تۇبۇتچە. 80 – 6· I 124 – 6·

uma ئُما مېھمان. 80 – 7، 80 – 9، 80 – 15، 650 – 9· I 124 – 8، 124 – 9، 124 – 13، 143 – 10؛ II 463 – 3·

umay ئُمايْ ئۇماي، ئەش، يولداش، ھەمراھ. 104 – 16· I 167 – 1·

umdï ئُمدِي ئۇمىد قىلدى، تەمە قىلدى. 139 – 2· I 229 – 1·

(ئُمارْ – ئُمّاقْ umar – ummak) 139 – 3· I 229 – 3·

umdu ئُمْدُو ئۇمتۇلۇش، تىلەك، تەمە. 106 – 4· I 170 – 1·

umduqï ئُمْدُوجِي تىلەمچى. 118 – 20، 106 – 4· I 191 – 10، 170 – 1·

umundum ئُمُنْدُمْ ئۇمىدلەندىم. 165 – 1· I 276 – 14·

(اُمُنُرْ – اُمُنْماقْ *umunur – umunmaq*) 165 – 2· I 276 – 16·

umunq اُمُـنْجْ ئۇمۇلـۇش ~ ئۇمۇنـۇش، ئۇمـد. 111 – 13، 1024 – 1· I 179 – 17؛ III 609 – 14·

un اُونْ، اُنْ ئـــــــۇن. 48 – 21، 187 – 13، 196 – 6، 199 – 24، 205 – 17، 208 – 3، 209 – 3، 219 – 16، 414 – 9، 415 – 12، 478 – 4، 499 – 23، 726 – 7، 766 – 8، 770 – 7، 1014 – 19· I 68 – 14، 317 – 8، 332 – 11، 338 – 14، 349 – 11، 354 – 10، 356 – 7، 374 – 15؛ II 19 – 10، 21 – 7، 138 – 5، 181 – 4؛ III 62 – 10، 138 – 12، 146 – 10، 593 – 4·

unadï اُنـــــادِي ئۇنـــدى، مـــاقۇل كـــۆردى، رازى بولـــدى. 881 – 19· III 350 – 20·

(اُنارْ – اُناماقْ *unar – unamaq*) 881 – 21· III 351 – 3·

unattï اُنَتِي ئۇناتتى. 171 – 2· I 288 – 7·

(اُناتُرْ – اُنَتْماقْ *unatur – unatmaq*) 171 – 3· I 288 – 9·

unaxdïlar اُنَشْدِيلارْ ئۇناشتى. 154 – 18· I 256 – 7·

(اُناشُـــورْلارْ – اُنَشْـــماقْ *unaxurlar – unaxmaq*) 154 – 20· I 256 – 10·

unïtoqan اُنتْغانْ ئۇنتۇۋبرىدىغان. 129 – 13· I 212 – 3·

unïttï اُنَتِي ئۇنتۇدى. 171 – 4· I 288 – 10·

(اُنَتُرْ – اُنتْماقْ *unïtur – unïtmaq*) 171 – 5· I 288 – 11·

upradï اُبْرادِي ئۇپرىدى، كونـرىدى. 211 – 20· I 361 – 3·

(اُبرارْ – اُبْراماقْ *uprar – upramaq*) 211 – 21· I 361 – 4·

uprak اُبْراقْ ئۇپـراق، ئۇپـرىغان، كونـا. 100 – 12، 703 – 2، 720 – 20· I 160 – 11؛ III 20 – 2، 50 – 13·

upratti اُبْرَتِي ئۇپراتتى. 203 – 16· I 345 – 12·

(اُبْرَتُرْ – اُبْرَتماقْ *upratur – upratmaq*) 203 – 17· I 345 – 14·

upraxtï اُبْرَشْتِي ئۇپراشتى. 182 – 19· I 308 – 17·

(اُبْرَشُـــورْ – اُبْرَشْـــماقْ *upraxur – upraxmaq*) 182 – 20· I 308 – 19·

upu اُبُو ئۇپا. 76 – 16· I 117 – 12·

uq اُجْ ئۇچ. شەھەر ئىسمى. 38 – 12· I 49 – 9·

uq اُوجْ ئۇچ. نەرسىنىڭ ئۇچى. 45 – 16· I 62 – 3·

uq اُوجْ: *uq əl* —— چېگرا، چېگرىدىكى ئەل. 45 – 17· I 62 – 5·

uq ئوج بىرەر نەرسىنىڭ تۈگىپ كېتىشى. ئوغۇزچە. 45 – 18· I 62 – 6·

uqa ئجا ئۇچا، دۇمبە. 76 – 23· I 118 – 2·

uqan ئجان ئىككى يەلكەنلىك كېمە. قىپچاقچە. 103 – 24· I 166 – 4·

uqdï ئجدي ئۇچتى. 135 – 12· I 221 – 19·

uqar – uqmaq (ئجار – ئجماق) 135 – 14· I 222 – 2·

uqoquq, ئجغق ئۇچۇق، زۇكام. 84 – 25· I 133 – 11·

uqlandï ئجلندي ئۇچلاندى، ئۇچ چىقتى. 200 – 27· I 340 – 15·

uqlanur – uqlanmaq (ئجلنر – ئجلنماق) 200 – 28· I 340 – 16·

uqmaq, ئجماق ئۇجماق، جەننەت. 100 – 16، 100 – 20، 967 – 6· I 160 – 17، 161 – 1؛ III 510 – 12·

uqruxdï ئجرشدي ئۇچۇرۇشتى. 183 – 14· I 310 – 5·

uquruxur – uqruxmaq (ئجرشور – ئجرشماق) 183 – 16· I 310 – 8·

uquqtï ئجقتي ئاخىرىغا يەتتى. 155 – 1· I 257 – 1·

uquqar – uquqmaq (ئجقار – ئجقماق) 155 – 2· I 257 – 2·

uqurdï ئجردي ئۇچۇردى. 144 – 21· I 238 – 7·

uqurur – uqurmaq (ئجرر – ئجرماق) 144 – 23· I 238 – 10·

uquroqan ئجرغان ئۇچۇرۇۋېرىدىغان. 129 – 17· I 212 – 8·

uquz ئجز: *uquz nəŋ* — ئەرزان نەرسە. 53 – 21، 53 – 21· I 76 – 8، 76 – 9·

uquzladï ئجزلادي كەمىستتى، خارلىدى. 232 – 8· I 396 – 10·

uquzlar – uquzlamaq (ئجزلار – ئجزلاماق) 232 – 9· I 396 – 12·

uquzlandï ئجزلندي ئەرزان كۆردى؛ كەمىستتى. 225 – 12· I 384 – 15·

uquzlanur – uquzlanmaq (ئجزلنر – ئجزلنماق) 225 – 13· I 385 – 2·

uquzluq, ئجزلق ئەرزانلىق. 124 – 7· I 202 – 13·

uquzluq, ئجزلق پەسلىك؛ خارلىق. 124 – 8· I 202 – 14·

uraoqun ئراغون ھىندىستاندىن كەلتۈرۈلىدىغان بىر خىل دورا. 115 – 20· I 186 – 6·

uraoqut ئراغوت، ئراغت ئايال. 116 – 15، 127 – 2، 146 – 14، 147 – 7، 201 – 24، 199 – 4، 198 – 11، 196 – 6، 162 – 14،

202 – 10، 213 – 1، 233 – 1، 239 – 13، 241 – 16،
385 – 27، 409 – 25، 461 – 19، 482 – 11، 493 – 20،
497 – 4، 508 – 16، 509 – 3، 509 – 11، 512 – 20،
515 – 24، 517 – 23، 519 – 4، 519 – 26، 581 – 15،
586 – 8، 597 – 24، 606 – 24، 618 – 4، 639 – 6،
641 – 1، 643 – 7، 643 – 20، 661 – 13، 680 – 1،
718 – 5، 729 – 14، 735 – 21، 739 – 18، 754 – 8،
758 – 9، 759 – 1، 781 – 17، 783 – 16، 789 – 7،
830 – 2، 844 – 8، 844 – 21، 917 – 4، 986 – 25 ·I
187 – 8، 207 – 16، 241 – 7، 243 – 1، 270 – 16،
332 – 18، 335 – 16، 338 – 14، 341 – 5، 343 – 6،
363 – 6، 398 – 1، 409 – 4، 413 – 4، 661 – 19؛ II
11 – 4، 105 – 20، 146 – 7، 169 – 3، 175 – 11، 198 –
18، 199 – 18، 200 – 9، 207 – 4، 213 – 17، 217 – 17،
220 – 13، 222 – 9، 338 – 4، 347 – 5، 385 – 15،
406 – 5، 441 – 8، 444 – 9، 448 – 13، 449 – 15،
484 – 4، 519 – 10؛ III 47 – 16، 67 – 10، 79 – 4، 86 –
6، 115 – 10، 123 – 7، 168 – 8، 172 – 4، 183 – 6،
257 – 1، 283 – 8، 284 – 15، 421 – 1، 544 – 17·

urdï ئۇردى قويدى، ئۇردى· 136 – 1· I 223 – 3·

(ئۇرۇر – ئۇرماق urur – urmak) 136 – 10· I 223 – 11·

uroqa ئۇرغا ئېگىز دەرەخ. ئوغۇزچە، ئارغۇچە· 107 – 13· I 172 – 11·

urï ئۇرى ئۆر - ئۇر، چۇقان - سۆرەن· 77 – 9، 860 – 6· 77 – 11·
I 119 – 6؛ III 313 – 17؛ I 119 – 7·

urï ئۇرى ئوغۇل بالا، ئەر جەمەت· 77 – 18، 196 – 19· I 119 –
14، 333 – 8·

urïladï ئۇرىلادى ھۇررالىدى، ۋارقىرىدى· 237 – 16· I 405 – 18·

(ئۇرىلار – ئۇرىلاماق urïlar – urïlamak) 237 – 17· I 406 – 1·

urïladï ئۇرىلادى كۆرەڭلىدى· 237 – 18· I 406 – 3·

(ئۇرىلار – ئۇرىلاماق urïlar – urïlamak) 237 – 19· I 406 – 4·

urïlaxtï ئۇرىلىشتى ھۇررا توۋلاشتى، ۋارقىراشتى، جارقىراشتى· 188 – 13· I
319 – 4·

urq ئۇرق «ئارغامچا» سۆزىنىڭ قىسقارتىلىپ ئېيتىلىشى. ئوغۇزچە·
44 – 7· I 60 – 5·

urlaxdï ئۇرْلَشْدِ ھۇررا توۋلاشتى، ۋارقىراشتى، جارقىراشتى. I ·11 – 188 ·1 – 319

(ئۇرْلَشُــورْ – ئۇرْلَشْــماقْ *urlaxur – urlaxmak*) I ·12 – 188 ·3 – 319

urpattï ئۇرْبَتِ ھۇرپەيتتى، پاخپايتتى. I ·20 – 202 ·14 – 343

(ئۇرْبُتُــرْ – ئۇرْبْتْمــاقْ *urpatur – urpatmak*) I ·21 – 202 ·16 – 343

urra ئۇرَّ ئەرلەردە بولىدىغان چىقۇق كېسىلى. ئوغۇزچە. I ·9 – 41 ·1 – 55

ursadï ئۇرْسادِ ئۇرغۇسى كەلدى. I ·4 – 214 ·11 – 365

(ئۇرْسارْ – ئۇرْساماقْ *ursar – ursamak*) I ·5 – 214 ·12 – 365

ursuk̡tï ئۇرْسُــــقْتِ ئۇرۇلــدى، تايــاق يــېدى، يېــڭىلدى. I ·20 – 190 ·18 – 322

(ئۇرْسُــقارْ – ئۇرْسُــقْماقْ *ursuk̡ar – ursuk̡mak*) I ·21 – 190 ·19 – 322

urt ئۇرْتْ يىڭنە تۆشۈكى. I ·1 – 44 ·17 – 59

uruoɣ ئۇرُغْ ئۇرۇق، دان. I ·10 – 59، 10 – 59، 1 – 87، 2 – 87

uruoɣ tarïoɣ ئۇرُغْ تَرِغْ ئۇرۇق - تۇغقان. I ·11 – 59 ·3 – 87

uruoɣlandï ئۇرُغْلَنْدِ ئۇرۇقلاندى، دان تۇتتى. I ·4 – 226 ·4 – 386

(ئۇرُغْلَنُــرْ – ئۇرُغْلَنْمــاقْ *uruoɣlanur – uruoɣlanmak*) I ·6 – 226 ·7 – 386

uruoɣluoɣ ئۇرُغْلُــغْ: *uruoɣluoɣ altun* — ئاقچا قىلىپ قۇيۇلغان ئالتۇن. I ·3 – 123 ·17 – 199

uruoɣluk̡ ئۇرُغْلُقْ: *uruoɣluk̡ buoɣday* — ئۇرۇقلۇق بۇغداي. I ·14 – 124 ·3 – 203

uruk̡ ئۇرُقْ ئارغامچــــــا. 61 – 5، 175 – 23، 201 – 25، 505 – 2، 557 – 16، 772 – 6 ·I 90 – 2، 295 – 17، 342 – 9: II 191 – 18، 293 – 13: III 150 – 10.

uruk̡luoɣ ئۇرُقْلُــغْ: *uruk̡luoɣ k̡uwa* — ئارغامچىلىق سوغا. I ·12 – 123 ·12 – 200

uruk̡luk̡ ئۇرُقْلُقْ: *uruk̡luk̡ yuŋ* — ئارغامچا ئېشىش ئۈچۈن تەييارلانغان يۇڭ. I ·22 – 124 ·15 – 203

uruldï ئۇرُلْدِ ئۇرۇلدى. I ·14 – 157 ·14 – 261

(ئۇرُلُورْ – ئۇرُلْماقْ *urulur – urulmak*) I ·15 – 157 ·1 – 262

urumday ئۇرۇمداي: زەھەرنى قايتۇرىدىغان تاش، پادىزەھەر. 131 – 16· I 16· – 215

urundï ئۇرۇندي: *ol өzin urundï* — ئۇ ئۆزىنى كايىدى. 162 – 4· I 12· – 270

(ئۇرۇنۇر – ئۇرۇنماق *urunur – urunmak*) 162 – 7· I 17· – 270

urunq ئۇرۇنج پارا. 110 – 31، 1023 – 13، 269 – 21، 852 – 18· I 1 – 179: III 608 – 17؛ I 459 – 12؛ III 299 – 2·

urux ئۇرۇش، ئۇرۇشۇش. 57 – 17، 176 – 5، 316 – 5، 464 – 7· I 83 – 13، 296 – 8، 540 – 13؛ II 110 – 10·

uruxdï ئۇرۇشدي ئۇرۇشتى. 149 – 9· I 246 – 9·

(ئۇرۇشۇر – ئۇرۇشماق *uruxur – uruxmak*) 149 – 11· I 246 – 12·

us ئۇس ياخشى بىلەن ياماننى ئايرىش. ئوغۇزچە. 39 – 1، 39 – 1· I 50 – 13، 50 – 14·

us ئۇس تاپقۇش، مادا، قۇماي. 39 – 4، 39 – 9، 180 – 10، 725 – 18· I 50 – 17، 51 – 4، 304 – 9؛ III 61 – 7·

usayuk، اسايۇق: *usayuk، ər* — غاپىل ئادەم. 132 – 14· I 217 – 13·

usdï ئۇسدي ئۇسسىدى. 136 – 22· I 224 – 9·

(ئۇسار – ئۇسماق *usar – usmak*) 136 – 22· I 224 – 10·

usdum ئۇسدۇم گۇمان قىلدىم. ئوغۇزچە. 136 – 24· I 224 – 11·

usïtqan ئۇسىتغان ئۇسسىتمۇبرىدىغان. 128 – 12· I 210 – 10·

usïttï ئۇسىتتي ئۇسساتتى. 167 – 19· I 281 – 6·

(ئۇسىتۇر – ئۇسىتماق *usïtur – usïtmak*) 167 – 20· I 281 – 7·

usmï tarïm اسمى تَرِمْ ئۇسمى تارىم. يەر ئىسمى. 302 – 2· I 514 – 19·

usnattïm ئۇسنَتّمْ ئوخشاتتىم. 207 – 4· I 352 – 16·

(ئۇسنَتۇر – ئۇسنَتماق *usnatur – usnatmak*) 207 – 5· I 352 – 18·

usrïk، ئۇسرِق ئۇيقۇسى كەلگەن، مۇگدىگەن ئادەم. 85 – 24· I 135 – 2·

usuk،tï ئۇسقتي ئۇسسىدى. 155 – 3· I 257 – 4·

(ئۇسقار – ئۇسقماق *usuk،ar – usuk،mak*) 155 – 3· I 257 – 5·

usuz ئۇسۇز ئۇيقۇسىز. 103 – 9· I 165 – 1·

utandï ئۇتندي ئۇيالدى. ئوغۇزچە. 160 – 27، 224 – 17· I 268 – 4، 382 – 15·

(ئۇتنۇر – ئۇتنماق *utanur – utanmak*) 160 – 28· I 268 – 5·

utar اُتارْ ئۇتار. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 9، I 476 – 10.

utru اُتْرُو ئۇتتۇرا، ئۇدۇل. 106 – 12، 62 – 21، 375 – 18، 425 – 4، 512 – 1، 721 – 7، 805 – 19، 1004 – 11، I 170 – 13، 92 – 11، 642 – 13؛ II 37 – 12، 205 – 13؛ III 52 – 9، 213 – 11، 574 – 10.

utrulandï اُتْرُلَنْدِي ئۇتتۇرىلاندى، يۇزمۇيۇز كەلدى. 228 – 29، I 391 – 4. (اُتْرُلَنُـرْ – اُتْرُلَنْمـاقْ utrulanur – utrulanmaq) 228 – 30، I 391 – 6.

utrundï اُتْـرُنْدِي ئۇتتۇرا كەلدى، يۇزلەندى، قارشى چىقتى. 197 – 7، I 334 – 7.

(اُتْرُنُرْ – اُتْرُنْماقْ utrunur – utrunmaq) 197 – 9، I 334 – 10.

utruxdï اُتْرُشْدِي: ol aŋar utruxdï — ئۇ ئۇنىڭغا قارشى چىقتى. 183 – 8، I 309 – 17.

(اُتْرُشُـورْ – اُتْرُشْـماقْ utruxur – utruxmaq) 183 – 10، I 309 – 20.

utsuk¸tï اُتْسُقْتِي ئۇتقۇزدى ~ ئۇتتۇردى. 190 – 7، I 322 – 5.

(اُتْسُقارْ – اُتْسُقْماقْ utsuk¸ar – utsuk¸mak) 190 – 8، I 322 – 7.

uttï اُتِّي ئۇتتى. 139 – 18، I 230 – 1.

(اُتارْ – اُتْماقْ utar – utmak) 139 – 18، I 230 – 2.

utun اُتُونْ، اُتْنْ، اُوتُـونْ پەس، پەسكەش. 104 – 8، 87 – 15، 176 – 5، 316 – 5، I 166 – 9، 138 – 1، 296 – 9، 540 – 13.

utunq اُتُـنْجْ ئۇيات، نومۇس. ئوغۇزچە. 1022 – 25، 110 – 17، III 607 – 13؛ I 178 – 1.

utux اُتْشْ ئۇتۇش. ئەرلەر ئىسمى. 57 – 4، I 82 – 15.

utuxdï اُتْشْدِي ئۇتۇشتى. 147 – 22، I 243 – 11.

(اُتْشُرْ – اُتْشْماقْ utuxur – utuxmaq) 147 – 23، I 243 – 13.

uva اُقا بىر خىل غىزانىڭ ئېتى. 78 – 18، I 121 – 11.

uvdï اُقْدِي ئۇۋاتتى، ئوشتاتتى. 137 – 6، I 225 – 6.

(اُقارْ – اُقْماكتى uvar – uvmak) 137 – 6، I 225 – 7.

uvuldï اُقُلْدِي ئۇۋالدى. 159 – 20، I 266 – 1.

(اُقُلُرْ – اُقُلْماقْ uvulur – uvulmak) 159 – 20، I 266 – 2.

uvundï اُقُنْدِي: ol өziŋə ətmək uvundï — ئۇ ئۆزىگە نان ئۇۋاتتى. 163 – 1، I 272 – 10.

(اُقُنُورْ – اُقُنْماقْ uvunur – uvunmak) 163 – 2، I 272 – 11.

uvut ئُۋْت ~ ئۇيات، هايا. 50 – 29، 73 – 31، 98 – 20، 110 – 18، 357 – 27· I 71 – 14، 113 – 6، 157 – 2، 178 – 3، 613 – 11·

uvutoqardï ئُۋْتُغَرْدِي ~ ئۇيالدۇردى. 224 – 7· I 382 – 2· (ئُۋْتُغَـرُرْ – ئُۋْتُغَرْمـاقْ uvutoqarur – uvutoqarmak) 224 – 8· I 382 – 4·

uvutlandï ئُۋْتْلَنْدِي ~ ئۇيالدى. 224 – 16· I 382 – 13· (ئُۋْتْلَنُـرْ – ئُۋْتْلَنْمـاقْ uvutlanur – uvutlanmak) 224 – 18· I 382 – 15·

uvutluoq ئُۋْتْلُغْ: uvutluoq kixi — ئۇيالتلىق كىشى، ئۇياتچان كىشى. 122 – 17· I 198 – 12·

uvux ئُۋْش ئۇياق نەرسە. 57 – 20· I 83 – 16·

uvuxdï ئُۋْشْدى ئۇيۇتمىشتى. 151 – 17· I 250 – 6·

uvuxtï ئُۋْشْتِي ئۇشاتتى ~ ئۇشتۇدى. 204 – 17· I 347 – 11·

uwa ئُوا «خوش، لەۋەي» دېگەن مەنىلەردىكى سۆز. 41 – 22· I 56 – 3·

uwut ئُوُتْ ئۇيات ~ ئۇيات، هايا. 73 – 31· I 113 – 6·

ux ئُشْ خۇددى. 39 – 13، 436 – 25· I 51 – 16؛ II 60 – 1·

ux ئُشْ هازىرلا، ھېلىلا، ئەمدى. 39 – 14، 498 – 20· I 52 – 1؛ II 178 – 13·

ux ئُشْ دەرەخ، شاخ ۋە مۇڭگۈزگە ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ ئوتتۇرىسى (ئۆزىكى)· 39 – 17· I 52 – 5·

uxaq ئُشَقْ ئۇششاق· 61 – 24، 61 – 24، 61 – 25، 896 – 25· I 91 – 3، 91 – 4، 91 – 5؛ III 380 – 17·

uxaq ئُشَاقْ سۆزنچىلىك، ئۇششاق سۆز. 103 – 20، 418 – 15· I 165 – 15؛ II 26 – 6·

uxaqladï ئُشَقْلادِي ئۇششاقلىدى، بۇرمىلىدى. 235 – 1· I 401 – 10· (ئُشَـقْلارْ – ئُشَـقْلاماقْ uxaqlar – uxaqlamak) 235 – 2· I 401 – 12·

uxaqlïq ئُشَقْلِقْ گۆدەكلىك، بالىلىق. 124 – 26· I 204 – 1·

uxaldï ئُشَلْدِي ئوشالدى، ئوشتۇلدى. 159 – 8· I 265 – 3·

(اُشَلُرْ – اُشَلْماقْ uxalur – uxalmaq) 159 ·9 – 265 ·4 I

uxattï اُشَتِّي ئوشاتتى· 168 – 18· I 283 – 12·

(اُشَتُرْ – اُشَتْماقْ uxatur – uxatmaq) 168 ·20 – 283 ·15 I

uxoqun اُشْغُونْ رەۋەن· 334 – 28· I 573 – 8·

uya اُيا ئۇۋا، قۇش ئۇۋىسى، چاڭگا· 75 – 20· I 116 – 4·

uya اُيا قېرىنداش، تۇغقان· 75 – 21، 78 – 10· I 116 – 5؛ III 200 – 9·

uya k‚adax اُيا قَدَشْ ئۇرۇق - تۇغقان· 75 – 24· I 116 – 7·

uyadsïlïk‚ اُيَدْسِلِقْ: *uyadsïlïk‚ ər* — بەك ئۇياتچان ئادەم· 132 – 20· I 218 – 2·

uyaladï اُيالادِي ئۇۋلىدى، ئۇۋا سالدى، چاڭگا سالدى· 931 – 17· III 447 – 15·

(اُيالارْ – اُيالاماقْ uyalar – uyalamaq) 931 ·18 – III 448 ·1

uyaldï اُيَلْدِي ئۇيالدى· 208 – 16· I 355 – 10·

(اُيَلُرْ – اُيَلْماقْ uyalur – uyalmaq) 208 ·17 – 355 ·12 I

uyattï اُيَتِّي ئۇياتتى، ئۇيالدى· 171 – 17· I 289 – 4·

(اُيَاذُرْ – اُيَاذْماقْ uyażur – uyażmaq) 171 ·19 – 289 ·7 I

uyaztï اُيَاذْتِي ئۇياتتى ~ ئۇۋاتتى، ئۇيالدى· 171 – 18· I 289 – 6·

uydï اُيْدِي ئۇيدى، باستى، چىڭدىدى· 142 – 16· I 235 – 7·

(اُيارْ – اُيْماقْ uyar – uymaq) 142 ·17 – 235 ·9 I

uyoqur اُيْغُرْ ئۇيغۇر. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 27 – 13· I 38 – 16·

uyoqur اُيْغُرْ ئۇيغۇر. بەش شەھىرى بار بىر ئەلنىڭ ئىسمى· 94 – 20· I 151 – 4·

uyturdï اُيْتُرْدِي باستۇردى، چىڭداتتى· 209 – 3· I 356 – 7·

(اُيْتُرُرْ – اُيْتُرْماقْ uyturur – uyturmaq) 209 ·4 – 356 ·9 I

uyuk‚ اُيُقْ بەلگە، قارانچۇق، قارا؛ شەپە. ئوغۇزچە· 74 – 24، 72 – 18، 74 – 27، 292 – 3· I 114 – 16، 111 – 8، 115 – 2، 498 – 15·

uyuldï اُيُلْدِي چىڭدالدى، بېسىلدى· 208 – 14· I 355 – 7·

(اُيُلُورْ – اُيُلْماقْ uyulur – uyulmaq) 208 ·15 – 355 ·9 I

uyuxdï اُيُشْدِي: *ol aŋar k‚apk‚a un uyuxdï* — ئۇ ئۇنىڭغا قاپقا ئۇن بېسىشىپ بەردى· 208 – 3· I 354 – 10·

(اُيُشُرْ – اُيُشْماقْ uyuxur – uyuxmaq) 208 ·4 – 354 ·12 I

uz ئۇز: *uz kixi* — قولى ئەپلىك كىشى، ئىش - ھۇنەرگە ماھىر ئادەم. 47 – 3· I 64 – 17·

uzak، ئۇزاق: ئۇزاق· 61 – 17، 61 – 18، 288 – 19· I 90 – 12، 493 – 14، 4·

uzak،lïk، ئۇزاقلىق: ئىشتا سۆرەلمەسلىك، سۈسلۇق· 124 – 25· I 203 – 18·

uzattï ئۇزاتتى، سوزدى· 167 – 10· I 280 – 14·

(ئۇزاتۇر – ئۇزاتماق: *uzatur – uzatmak*) 167 – 11· I 280 – 16·

uzlandï ئۇزلاندى، ئۇستىلىق كۆرسەتتى· 229 – 19· I 392 – 7·

(ئۇزلانۇر – ئۇزلانماق: *uzlanur – uzlanmak*) 229 – 20· I 392 – 9·

uzun ئۇزۇن، ئۇزۇن، ئۇزۇن ئىۇزۇن· 69 – 3، 340 – 21، 411 – 14، 460 – 4، 717 – 15، 756 – 22، 781 – 2· I 105 – 10، 584 – 7؛ II 14 – 9، 102 – 14؛ III 47 – 1، 119 – 15، 167 – 10·

uzutoqan ئۇزاتقان ئۇزارتىۋېرىدىغان· 128 – 8· I 210 – 4·

uzlaq ئۇزلۇك ئايلاق، كېلەر· ئوغۇزچە· 98 – 25· I 157 – 7·

uż ئۇز ئۇيى، كالا· 631 – 19، 989 – 13· II 427 – 12؛ III 550 – 4·

użïdï ئۇدىدى ئۇخلىدى· 884 – 1· III 355 – 4·

(ئۇدىر – ئۇدىماق: *użïr – użïmak*) 884 – 2· III 355 – 5·

użïk، ئۇدۇق: *użïk، ər* — ئۇيقۇ باسقان ئادەم· 60 – 18· I 89 – 5·

użïtoqan ئۇدۇغان ئۇخلىتىۋېرىدىغان· 128 – 2· I 209 – 7·

użïtma ئۇدۇما ئۇيۇتما، قېتىق· 120 – 13، 166 – 16· I 195 – 2، 279 – 7·

użïttï ئۇدتى: *ol məni użïttï* — ئۇ مېنى ئۇخلاتتى· 166 – 15· I 279 – 5·

(ئۇدتۇر – ئۇدتماق: *użïtur – użïtmak*) 166 – 17· I 279 – 9·

użxdï ئۇدۇشدى ئۇخلاشتى؛ ئۇيۇدى؛ ئۇيۇشتى· 148 – 25· I 245 – 12·

(ئۇدۇشۇر – ئۇدۇشماق: *użïxur – użïxmak*) 148 – 28· I 245 – 16·

użlattï ئۇدلاتتى كەينىگە سالدى، ئەگەشتۈردى، سوغداشتۇردى· 205 – 28· I 350 – 8·

(ئۇدلاتۇر – ئۇدلاتماق: *użlatur – użlatmak*) 206 – 2· I 350 – 10·

użlaxdï ئۇدلاشدى ئۇزۇلمەي كەينى - كەينىدىن مېڭىشتى، سوغداشتى· 188 – 5· I 318 – 13·

(اُذْلَشُـــورْ – اُذْلَشْـــماقْ *użlaxur – użlaxmak*) I ·7 – 188 ·16 – 318

użluk, اُذْلُقْ ئۇيلۇق يەر، ئېغىلدا كالىلار ياتىدىغان يەر. ئارغۇچە. 85 – 8· ·4 – 134 I

użmak, اُذْمَقْ نىمكار، شاگىرت. 85 – 9· I 134 – 5·

użmak¸landï اُذْمَقْلَنْدِي شاگىرتلىق بولدى. 240 – 21· I 411 – 11·

(اُذْمَقْلَنُرْ – اُذْمَقْلَنْمـــاقْ *użmak¸lanur – użmak¸lanmak*) 240 – 22· ·13 – 411 I

użu اُذُو ئۇيقۇ. 41 – 19· I 55 – 8·

użu اُذُو تۆپە، دۆڭ. 76 – 25· I 118 – 4·

użu اُذُو، اُوذُو، اذ، اذُم ئۇدا، داۋاملىق، ئارقا، كەينى. 76 – 27، 76 – 28، 93 – 20، 137 – 12، 211 – 2، 304 – 18، 416 – 6، 640 – 2، 918 – 7، 988 – 14· I 118 – 7، 118 – 9، 149 – 5، 225 – 13، 359 – 12، 519 – 13؛ II 22 – 9، III 423 – 2، 547 – 12؛ 442 – 14·

użu kənd اُذُو كَنْدْ ئۇزۇكەنت. شەھەر ئىسمى. 76 – 26· I 118 – 6·

użuladï اُذُولادِي ئەگەشتى. 237 – 8· I 405 – 7·

(اُذُولارْ – اُذُولاماقْ *użular – użulamak*) 237 – 9· I 405 – 8·

użundï اُذُنْدِي ئۆچتى. 161 – 12· I 269 – 3·

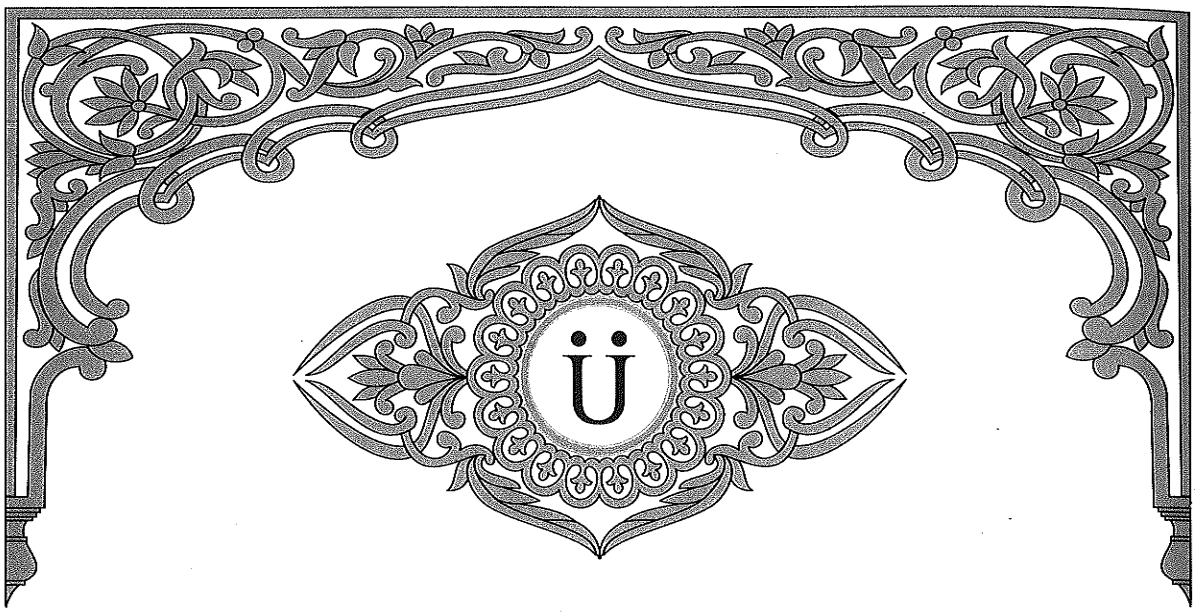
(اُذُنُرْ – اُذُنْماقْ *użunur – użunmak*) 161 – 13· I 269 – 5·

użuz اُذُزْ، اُذُوزْ قوتـــــۇر. 53 – 23، 53 – 25، 694 – 20، 746 – 23· I 76 – 11، 76 – 12؛ III 4 – 11، 99 – 16·

użuzladï اُذُزْلادِي: *ol anï użuzladï* — ئۇ ئۇنىڭ قوتۇرىنى داۋالىدى. 232 – 10· I 396 – 13·

(اُذُزْلارْ – اُذُزْلامـــاكْ *użuzlar – użuzlamak*) I ·11 – 232 ·14 – 396

użuzluo¸ اُذُزْلُغْ: *użuzluo¸ kixi* — قىچىشقاق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان كىشى. 122 – 22· I 199 – 1·

üdün ئُدُنْ ئۇدۇن. شەھەر ئىسمى. 68 – 19· I 104 – 10·

ügdi ئُكْدِ توپلىدى. 138 – 11· I 227 – 13·

(ئُكارْ – ئُكْماكْ *ügər – ügmək*) 138 – 12· I 227 – 15·

ügidi ئُكِيدِ ئۇگۇت ئەتتى، ئۇن تارتتى. 880 – 5· III 348 – 7·

(ئُكِيرْ – ئُكِيماكْ *ügir – ügimək*) 880 – 6· III 348 – 9·

ügit ئُكِتْ ئۇگۇت. بۇغداي ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەردىن ئۇن تارتىش. 51 – 13· I 72 – 10·

ügitqi ئُكِتْجِ ئۇن تارتقۇچى، تۇگمەنچى. 51 – 14· I 72 – 12·

ügitsədi ئُكِتْسادِ ئۇن تارتقۇزغۇسى كەلدى. 232 – 20· I 397 – 13·

(ئُكِتْسارْ – ئُكِتْساماكْ *ügitsər – ügitsəmək*) 232 – 21· I 397 – 15·

ügitti ئُكِتِّ تارتتۇردى. 169 – 12· I 285 – 4·

(ئُكِتُرْ – ئُكِتْماكْ *ügitür – ügitmək*) 169 – 13· I 285 – 6·

üglənip ئُكْلَنِب دۆۋىلىنىپ. 201 – 15· I 341 – 14·

üglüxdi ئُكْلُشْدِ ئۇگۇلەشتى ~ دۆۋىلەشتى. 189 – 7· I 320 – 11·

(ئُكْلُشُرْ – ئُكْلُشْماكْ *üglüxür – üglüxmək*) 189 – 10· I 320 – 15·

ügmə ئُكْما: *ügmə toprak* — توپلانغان تۇپراق. 109 – 6· I 176 – 3·

ügmək ئُكْماكْ توپلانغان نەرسە. 90 – 3· I 143 – 1·

ügrə ئُكْرا ئۇگرە. 107 – 3· I 171 – 14·

ügridi ئُكْرِدِ مىدىرلاتتى، تەۋرەتتى. 213 – 1· I 363 – 6·

(ئُكْرِيرْ – ئُكْرِماكْ *ügrir – ügrimək*) 213 – 4· I 363 – 10·

ügrildi ئُكْرِلْدِ تەۋرىتىلدى. 195 – 9· I 330 – 20·

(ئۈگرىلۈر – ئۈگرىلمەك ügrilmək – ügrilür) I ·10 – 195 ·21 – 330

ügritti ئۈگرتتى تەۋرەتتۈردى. 203 – 27· I 346 – 8·

(ئۈگرىتۈر – ئۈگرىتمەك ügritmək – ügritür) I ·28 – 203 ·10 – 346

ügrixti ئۈگرشتى: ol aŋar bəxik ügrixti — ئۇ ئۇنىڭغا بۆشۈك تەۋرىتىشىپ بەردى. 186 – 3· I 315 – 3·

(ئۈگرۈشمەك ügrüxmək – ügrüxür) I ·4 – 186 ·5 – 315

ügsədi ئۈگسىدى توپلىغۇسى كەلدى. 214 – 25· I 367 – 5·

(ئۈگسەمەك ügsəmək – ügsər) I ·1 – 215 ·8 – 367

ügtürdi ئۈگتۈردى ئۇگۇلەتتى ~ يىغدۇردى. ol mïŋ yarmak, aŋar ügtürdi – ئۇ ئۇنىڭغا مىڭ يارماق يىغدۇردى. 177 – 11· I 298 – 15·

(ئۈگتۈرمەك ügtürmək – ügtürür) I ·13 – 177 ·17 – 298

ügüldi ئۈگۈلدى توپلاندى، دۆۋىلەندى. 160 – 10· I 267 – 1·

(ئۈگۈلمەك ügülmək – ügülür) I ·11 – 160 ·3 – 267

ügülgən ئۈگۈلگەنكە توپلىنىدىغان. 131 – 9· I 215 – 12·

ügüm ئۈگۈم ئۇيۇم، توپ، دۆۋە. 67 – 28· I 103 – 8·

ügün ئۈگۈن پۇل ياكى گۈل ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەرنىڭ توپى. 69 – 24، 70 – 1· I 106 – 16، 106 – 17·

ügür ئۈگۈر تېرىق. تۇركچە. 53 – 14، 493 – 11· I 75 – 18: II 168 – 6·

ügür ئۈگۈر: yaoŋ ügüri — كۇنجۇت. ئوغۇزچە. 53 – 15· I 76 – 1·

ügür ئۈگۈر ئۇيۇر، توپ. 53 – 16، 185 – 19، 220 – 6، 296 – 18، 517 – 8، 695 – 4· I 76 – 2، 314 – 4، 375 – 15، 505 – 18: II 216 – 14: III 5 – 1·

ügür ئۈگۈر جۇگۇر. 697 – 20· III 10 – 5·

ügürləndi ئۈگۈرلەندى ئۇيۇرلەندى. 225 – 7· I 384 – 8·

(ئۈگۈرلىنمەك ügürlənmək – ügürlənür) I ·8 – 225 ·10 – 384

ügürlüg ər: ئۈگۈرلۈك ئەر — قوي ۋە باشقا مال پادىسى بار ئادەم. 125 – 21· I 205 – 17·

ügürlük ئۈگۈرلۈك تېرىق قويۇلىدىغان يەر. 125 – 19· I 205 – 14·

ügürmək ئۈگۈرمەك. تۆگىگە ئارتىلىدىغان كاجاۋا. ئوغۇزچە. 384 – 12· I 659 – 10·

ügüxdi ئۈگۈشدى: *ol maŋa tarïoq ügüxdi* — ئۇ ماڭا ئۇن تارتىشىپ بەردى. 152 – 20· I 252 – 12·

(ئۈگۈشۈر – ئۈگۈشمەك *ügüxür – ügüxmək*) 152 – 21· I 252 – 14·

ühi ئۇھىي ئۈكە، ھۇۋۇقۇش. 132 – 26، 868 – 2· I 218 – 5؛ III 327 – 15·

ükək ئۈكەك تاۋۇت، ساندۇق. 70 – 12· I 107 – 7·

ükək ئۈكەك قاراۋۇل تۇرا. 70 – 13· I 107 – 8·

ükəklədi ئۈكەكلىدى ئۈكەك سالدى. 236 – 1· I 403 – 8·

(ئۈكەكلار – ئۈكەكلاماك *ükəklər – ükəkləmək*) 236 – 3· I 403 – 11·

ükəklik ئۈكەكلىك ئۈگۈچەكلىك. ساندۇق ياساش ئۈچۈن تەييارلانغان ياغاچ. 126 – 21· I 207 – 10·

üki ئۇكىي ئۈكە، ھۇۋۇقۇش. 132 – 26، 868 – 2· I 218 – 6؛ III 327 – 15·

üklidi ئۈكلىدى كۆپەيدى. 221 – 7· I 378 – 1·

(ئۈكلىر – ئۈكلىمەك *üklir – üklimək*) 221 – 7· I 378 – 2·

üklütti ئۈكلۈتتى كۆپەيتتى. 205 – 23· I 350 – 1·

(ئۈكلۈتۈر – ئۈكلۈتمەك *üklütür – üklütmək*) 205 – 24· I 350 – 2·

üküx ئۈكۈش، ئۈكۈش، ئۈكۈشكۆپ، تولا. 57 – 23، 57 – 25، 77 – 28، 137 – 12، 184 – 5، 356 – 5، 359 – 27، 391 – 11، 966 – 23، 967 – 19· I 84 – 3، 84 – 4، 120 – 8، 225 – 13، 311 – 4، 610 – 8، 617 – 2، 671 – 7؛ III 510 – 5، 511 – 8·

üküxlədi ئۈكۈشلىدى كۆپسىندى، كۆپ دەپ ھېسابلىدى. 233 – 15· I 399 – 1·

(ئۈكۈشلار – ئۈكۈشلامەك *ükü̈xlər – ükü̈xləmək*) 233 – 16· I 399 – 3·

ülədi ئۇلادى ئۇلەشتۇردى. 880 – 14· III 349 – 5·

(ئۇلار – ئۇلامەك *ülər – üləmək*) 880 – 15· III 349 – 7·

ülətti ئۈلەتتى ئۇلەشتۇردى. 170 – 2· I 286 – 7·

(ئۈلەتۈر – ئۈلەتمەك *ülətür – ülətmək*) 170 – 3· I 286 – 9·

üləxdi ئۇلەشتى. 154 – 5 · I 255 – 8 ·

(ئۇشۇر – ئۇشماك üləxür – üləxmək) 154 – 6 · I 255 – 10 ·

ülikə ئۇيقا يۆگىمەچىئوت. 114 – 22 · I 185 – 2 ·

ülkər ئۇلكەر. ئۆكەر يۇلتۇز. 82 – 28 · I 129 – 9 ·

ülkər qərik ئۇلكەر جەرىك بىر خىل ھەيلە. 82 – 28 · I 129 – 9 ·

ülkü ئۇلكۈ ۋەدە، ئەھدە. 108 – 22 · I 175 – 1 ·

ülük ئۇلۇك ئۇلۇش، ئوق، ھەسسە، ئونچە. 65 – 28، 58 – 6 · I 98 – 14، 84 – 17 ·

ülüx ئۇلۇش ئۇلۇش، ئوق، ئونچە، ھەسسە. 58 – 13، 58 – 5 · I 85 – 9، 84 – 15 ·

ün ئۇن، ئون ئۇن، تاۋۇش، ئاۋاز. 40 – 26، 48 – 20، 174 – 28، 958 – 20، 974 – 14 · I 54 – 12، 68 – 12، 294 – 8؛ III 496 – 7، 522 – 12 ·

ündədi ئۇندىدى، قىچقاردى. 211 – 10 · I 360 – 11 ·

(ئۇندار – ئۇندامماك ündər – ündəmək) 211 – 11 · I 360 – 12 ·

ündəxdi ئۇندەشتى، قىچقىرىشتى. 182 – 17 · I 308 – 14 ·

(ئۇندەشۇر – ئۇندەشماك ündəxür – ündəxmək) 182 – 18 · I 308 – 16 ·

ündi ئۇندى. ئۇيغۇرچە. 139 – 4 · I 229 – 4 ·

(ئۇنار – ئۇنماك ünər – ünmək) 139 – 5 · I 229 – 6 ·

ündürdi ئوندۇردى. ئۇيغۇرچە. 178 – 5 · I 300 – 3 ·

(ئۇندۇرۇر – ئۇندۇرماك ündürür – ündürmək) 178 – 7 · I 300 – 6 ·

üŋdi ئۇڭدى تەشتى. 142 – 26 · I 235 – 14 ·

(ئۇڭار – ئۇڭماك üŋər – üŋmək) 142 – 27 · I 235 – 16 ·

üŋtürdi ئۇڭتۇردى تەشتۇردى، بۇرغىلاتتى. 223 – 1 · I 381 – 5 ·

(ئۇڭتۇرۇر – ئۇڭتۇرماك üŋtürür – üŋtürmək) 223 – 2 · I 381 – 7 ·

üŋüldi ئۇڭۇلدى ئويۇلدى. 983 – 21 · III 539 – 8 ·

(ئۇڭۇلۇر – ئۇڭۇلماك üŋülür – üŋülmə) 983 – 22 · III 539 – 10 ·

üŋüzin ئۇڭۇزىن ئالۇۋن. 121 – 34 · I 197 – 14 ·

üp ئۇپ رەڭنى ئاشۇرۇپ ئېيتىشتا ئىشلىتىلىدىغان يارەمچى سۆز. 37 – 18، 37 – 18 · I 48 – 1، 48 – 2 ·

üplədi ئۇپلادى بۇلاڭ - تالاڭ قىلدى، تالىدى. 219 – 20 · I 374 – 20 ·

(ئۇپلار – ئۇپلاماك üplər – üpləmək) 219 – 21 · I 375 – 2 ·

üpləldi ئۇپلالدى، بۇلاندى. 227 – 17· I 388 – 13·
(ئۇپلالۇر – ئۇپلالماق üplalur – üplalmək) 227 – 18· I 388 – 15·
üpləndi ئۇپلاندى، يېغىغا ئۇچرىدى. 200 – 5· I 339 – 4·
(ئۇپلانۇر – ئۇپلانماق üplanur – üplanmək) 200 – 6· I 339 – 6·
üplətti ئۇپلاتتى، بۇلىتىۋەتتى. 205 – 19· I 349 – 14·
(ئۇپلاتۇر – ئۇپلاتماق üplatur – üplatmək) 205 – 20· I 349 – 16·
üpləxdi ئۇپلاشدى: budun ikindi tavarin üpləxdi — خەلق بىر - بىرىنىڭ مۇلكىنى تالان - تاراج قىلدى. 187 – 19· I 317 – 15·
(ئۇپلاشۇر – ئۇپلاشماق üpləxur – üpləxmək) 187 – 20· I 317 – 17·
üq ئۇچ، ئوچ. 38 – 11، 622 – 15· I 49 – 8؛ II 413 – 4·
üqgil ئۇچكىل قىرلىق نەرسە. 90 – 6· I 143 – 5·
üqgül ئۇچكۈل بۇرجەك، ئۇچ بۇلۇڭ. 90 – 5· I 143 – 4·
üqləndi ئۇچلاندى، ئۇچ بولدى. 200 – 20· I 340 – 6·
(ئۇچلانۇر – ئۇچلانماق üqlanur – üqlanmək) 200 – 22· I 340 – 9·
üqlüq ئۇچلۇق توشقان تۈزىقى. 82 – 13· I 128 – 7·
üqün ئۇچۇن، ئۇچون ئۈچۈن. 68 – 15، 68 – 15، 75 – 23، 628 – 29، 954 – 17· I 104 – 4، 104 – 5، 116 – 6؛ II 423 – 6؛ III 490 – 7·
üqünq ئۇچۇنچى. دەرىجە سان. 110 – 19، 1022 – 26· I 178 – 4؛ III 608 – 1·
ürəgir ئۈرەكسىز. ئوغۇز ئۈرۈقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 7· I 79 – 4. قاراڭ: yürəgir·
ürəŋ ئۈرەڭ ئۈرەكسىز. يېر ئىسمى. 112 – 20· I 182 – 1· قاراڭ: wərəŋ·
ürdi ئۈردى، پۈتۈلدى. 135 – 25· I 222 – 15·
(ئۈرار – ئۈرمەك ürər – ürmək) 135 – 27· I 223 – 2·
ürgürdi ئۈركۈردى ئۇلگۇردى. 179 – 27· I 303 – 15·
(ئۈركۈرۈر – ئۈركۈرمەك ürgürür – ürgürmək) 180 – 1· I 303 – 17·
üridi ئۈرىدى چىرىدى. 879 – 3· III 346 – 6·
(ئۈرىر – ئۈرىمەك ürir – ürimək) 879 – 5· III 346 – 9·
ürkti ئۈركتى ~ ھۈركتى، ئۈركۈدى. 1002 – 26· III 572 – 1·

(اُرْكار – اُرْكاماكْ *ürkər – ürkmək* 1003 – 1· III 572 – 6·

ürküldi اُرْكُلْـــدِي ئۇركـۇدى ~ ھۇركـۇدى، ئۇركـۇپ كـەتتى. 196 – 3· I 332 – 7·

(اُرْكُلُرْ – اُرْكُلْماكْ *ürkülür – ürkülmək* 196 – 4· I 332 – 9·

ürkün اُرْكُنْ ئۇركـۇش. 92 – 6· I 147 – 1·

ürkünq اُرْكُنْچْ ئۇركـۇش. 296 – 3· I 332 – 8·

ürkütti اُرْكُتّي ئۇركـۇتتى ~ ھۇركـۇتتى. 205 – 13· I 349 – 5·

(اُرْكُتُرْ – اُرْكُتْماكْ *ürkütür – ürkütmək* 205 – 14· I 349 – 7·

ürnək اُرْنكاكْ ئۇركـەك. چالا پـىشقان ھاك. 102 – 32· I 164 – 6·

ürpək اُرْپَكْ ھۇرپـەك، ھۇرپـەيگەن. 88 – 12· I 140 – 1·

ürpərdi اُرْبَرْدِي ھۇرپـەيدى. 173 – 12· I 291 – 5·

(اُرْبَرُرْ – اُرْبَرْماكْ *ürpərür – ürpərmək* 173 – 15· I 291 – 10·

ürpəxti اُرْبَشْتِي ھۇرپـىيـىشتى. 180 – 29· I 305 – 12·

(اُرْيَشُـــورْ – اُرْيَشْـــماكْ *ürpəxür – ürpəxmək* 181 – 2· I 305 – 14·

ürük اُرُكْ بـىر يـەردە مـەلۇم مـۇددەت تـۇرۇپ قـىلىش. 63 – 23، 63 – 23· I 94 – 19، 94 – 20·

ürüldi اُرُلْدِي كـۆپتى، كـۆپچـۇدى. 158 – 7· I 263 – 7·

ürülgən اُرُلْگانْ دائـىم كـۆپۈپ كـېتـىدىغان. 130 – 28· I 215 – 3·

üründi اُرُنْدِي: *ər siki üründi* — ئـادەمـنـىڭ ئـالـىتى قـوپـتى. 162 – 9· I 271 – 1·

(اُرُنُرْ – اُرُنْماكْ *ürünür – ürunmək* 162 – 9· I 271 – 2·

ürün اُرُنْكْ، اُرُونْكْ ئۇرۇن ~ يـۇرۇن. ئـاق نـەرسـە. 112 – 15، 252 – 19، 412 – 2· I 181 – 11، 431 – 13؛ II 15 – 2·

ürün اُرُنْكْ ئـاق داغ. 112 – 16· I 181 – 13·

ürün k‚arak‚ اُرُنْكْ قَرَقْ كـۆز ئـېقى. 290 – 15· I 496 – 13·

ürün k‚ax əgüz اُرُنْكْ قاشْ اُكُوزْ يـۇرۇڭقاش دەريـاسى. 802 – 23· III 208 – 7·

ürün k‚uyas اُرُنْـــكْ قَيـــاسْ ئـۇرۇڭ قـايـاس. شـەھـەر ئـىسـمـى. 818 – 28· III 236 – 9·

ürüxdi اُرُشْدِي ئۇرۇشـتى، پـۇژلـەشـتى. 150 – 4· I 247 – 15·

(اُرُشُورْ – اُرُشْماكْ *ürüxür – ürüxmək* 150 – 5· I 247 – 17·

üskiq اُسْكِـجْ قـۇرۇق ئـۇزۇم. 131 – 28· I 216 – 4·

üsmi اُسْمِي: *üsmi tarïm* — ئـۇسـمـى تـارىـم. دەريـا ئـىسـمـى. 109 – 3· I 175 – 13·

üsnədi ئۇسنادى ئوخشىدى. 222 – 6· I 379 – 15·
(ئۇسنار – ئۇسناماق üsnər – üsnəmək) 222 – 7· I 379 – 17·
üspəri ئۇسپرى بىر خىل يېمەكلىك. 118 – 26· I 192 – 6·
üstək ئۇستاك ئۇستەك. 101 – 12، 101 – 12· I 162 – 8، 162 – 9·
üstəldi ئۇستەلدى ئۇستەندى، قوشۇلدى، كۆپەيدى. 193 – 7· I 327 – 2·
(ئۇستەلۈر – ئۇستەلماق üstəlür – üstəlmək) 193 – 8· I 327 – 4·
üstəm ئۇستەم ئېگەر ۋە كەمەرگە ئوخشاش نەرسىلەرنى بېزەش ئۈچۈن ئۈلارغا بېكىتىلىدىغان ئالتۇن، كۈمۈش زىننەت بۇيۇملىرى. 91 – 8· I 145 – 4·
üstərdi ئۇستەردى: ol maŋa üstərdi — ئۇ مېنىڭ بىلەن ئۇستۈنلۈكتە بەسلەشتى. 175 – 27· I 296 – 3·
(ئۇستەرۈر – ئۇستەرماق üstərür – üstərmək) 176 – 2· I 296 – 7·
üstün ئۇستۇن ئۇستۈن. 92 – 12· I 147 – 7·
ütidi ئۈتىدى ئۈتۈكلىدى، دەزمالىدى، دەزمال سالدى. 878 – 14· III 345 – 6·
(ئۈتىر – ئۈتىماك ütir – ütimək) 878 – 16· III 345 – 9·
ütti ئۈتتى ئۈتلىدى. 140 – 7· I 231 – 4·
(ئۈتار – ئۈتماك ütər – ütmək) 140 – 8· I 231 – 6·
ütük ئۈتۈك دەزمال. 63 – 6· I 93 – 8·
ütüldi ئۈتۈلدى ئۈتلەندى. 156 – 26· I 260 – 11·
(ئۈتۈلۈر – ئۈتۈلماك ütülür – ütülmək) 156 – 27· I 260 – 12·
üx üx ئۇش ئۇش ھۆش - ھۆش. ئۆكۈزنى سۈرۈشكە ئۇندەيدىغان سۆز. 39 – 16· I 52 – 3·
üxədi ئۇشادى ئاختۇردى، ئىزدىدى. 879 – 17· III 347 – 7·
(ئۇشار – ئۇشاماك üxər – üxəmək) 879 – 18· III 347 – 9·
üxəldi ئۇشلادى ئاختۇرۇلدى. 159 – 17· I 265 – 16·
(ئۇشالۇر – ئۇشلاماك üxəlür – üxəlmək) 159 – 18· I 265 – 18·
üxəŋ ئۇشناق: üxəŋ tax — سىلىق تاش. 112 – 23· I 182 – 4·
üxətti ئۇشتى: ol aniŋ əwin üxətti — ئۇ ئۇنىڭ ئۆيىنى ئاختۇرتتى. 168 – 21· I 283 – 16·
(ئۇشتۇر – ئۇشتماك üxətür – üxətmək) 168 – 23· I 283 – 19·
üxdi ئۇشدى ئۇشكىلىدى، تەشتى؛ ئولاشتى. 137 – 2· I 225 – 1·
(ئۇشار – ئۇشماك üxər – üxmək) 137 – 5· I 225 – 5·
üxidi ئۇشىدى ئۇشۇشۇدى، توڭدى. 879 – 23· III 347 – 15·

(ئۈشىر – ئۈشىماك üxir – üximək) 879 – 24· 347 III – 16·

üxik ئۈشۈك: 65 – 23· I 98 – 8·

üxikləді ئۈشۈك پېتى تۇتتى· 235 – 22· I 402 – 18·

(ئۈشۈكلار – ئۈشۈكلاماك üxiklər – üxikləmək) 235 – 24· I 403 – 2·

üxkürdi ئۈشكۈرتتى: ئىسقىرتتى· 180 – 4· I 304 – 3·

(ئۈشكۈرۈر – ئۈشكۈرماك üxkürür – üxkürmək) 180 – 13· I 304 – 11·

üxkürdi ئۈشكۈرتتى ئەسلىدى، يادىغا كەلتۈردى· 180 – 14· I 304 – 13·

(ئۈشكۈرۈر – ئۈشكۈرماك üxkürür – üxkürmək) 180 – 16· I 304 – 16·

üxtürdi ئۈشتۈرتتى ئۈشكىلەتتى، تەشتۈردى· 176 – 18· I 297 – 4·

(ئۈشتۈرۈر – ئۈشتۈرماك üxtürür – üxtürmək) 176 – 20· I 297 – 7·

üxütti ئۈشتى ئۈشۈشۈتتى، توقۇدۇردى· 168 – 14· I 283 – 6·

(ئۈشتۈر – ئۈشتۈماك üxütür – üxütmək) 168 – 17· I 283 – 10·

üyük ئۈيۈك دۆڭ، تۆپە. ئوغۇزچە· 75 – 8· I 115 – 11·

üyük ئۈيۈك: üyük yər — پېتىق يەر· 75 – 9· I 115 – 13·

üyükti ئۈيكتى كۆمۈلدى، پاتتى: تېشىرقىدى· 208 – 6· I 354 – 13·

(ئۈيكار – ئۈيكماك üyükər – üyükmək) 208 – 9· I 354 – 17·

üz ئۈز ياغ· 38 – 23· I 50 – 12·

üz ئۇز ئۇز ياغ· 46 – 7· I 63 – 7·

üz ئۇز گاس، پاك· 46 – 9· I 63 – 9·

üzə ئۇزا، ئۇزا ئۇستىدە، ئۇستىگە، ئۇستىدىكى دېگەن مەنىلەردە، ئورۇن ۋە يۆنىلىش كېلىش قوشۇمچىلىرى ئورنىدا كېلىدۇ· 45 – 6، 61 – 12، 123 – 28، 159 – 10، 174 – 21، 189 – 7، 192 – 1، 192 – 3، 192 – 6، 201 – 15، 252 – 21، 262 – 13، 262 – 15، 351 – 12، 357 – 7، 357 – 27، 421 – 9، 456 – 8، 547 – 24، 589 – 8، 627 – 17، 640 – 3، 660 – 6، 662 – 12، 681 – 8، 787 – 17، 809 – 24· I 61 – 12، 90 – 8، 201 – 13، 265 – 6، 293 – 20، 320 – 2، 325 – 6، 325 – 19، 324 – 11، 341 – 14، 431 – 15، 448 – 2، 448 – 4، 601 – 17، 612 – 3، 613 – 10: II 31 – 4، 95 – 6، 274 – 18، 353 – 2، 420 – 13، 442 – 15، 481 – 6، 485 – 13، 522 – 1: III 180 – 8، 220 – 8·

üzəldi ئۈزلىدى، ھالدىن كەتتى، قىينالدى. I 158 – 23 ·
264 – 8 ·

(üzəlür – üzəlmək ئۈزۈلمەك) 158 – 26 · I 264 – 12 ·

üzdi ئۈزدى. 136 – 13 · I 223 – 15 ·

(üzər – üzmək ئۈزمەك) 136 – 14 · I 223 – 17 ·

üzitti ئۈزتى: ol anïŋ ķulaķïn üzitti — ئۇ (تولا سۆزلەپ) ئۇنىڭ قۇلىقىنى پاك قىلىۋەتتى. 167 – 13 · I 280 – 18 ·

(üzitür – üzitmək ئۈزتمەك) 167 – 15 · I 281 – 2 ·

üzləndi ئۈزلەندى، يۇزلەندى، كۆپۈكلەندى. 201 – 27 · I 342 – 12 ·

(üzlənür – üzlənmək ئۈزلىنىمەك) 201 – 28 · I 342 – 13 ·

üzlündi ئۈزۈلدى. 201 – 25 · I 342 – 9 ·

(üzlünür – üzlünmək ئۈزۈلمەك) 201 – 26 · I 342 – 10 ·

üzlüxdi ئۈزۈلۈشتى. 188 – 14 · I 319 – 5 ·

(üzlüxür – üzlüxmək ئۈزۈلۈشمەك) 188 – 18 · I 319 – 11 ·

üzsədi ئۈزگۈسى كەلدى. 214 – 6 · I 365 – 14 ·

(üzsər – üzsəmək ئۈزسەمەك) 214 – 7 · I 365 – 15 ·

üztürdi ئۈزدۈردى. 175 – 18 · I 295 – 10 ·

(üztürür – üztürmək ئۈزدۈرمەك) 175 – 19 · I 295 – 11 ·

üzüklük ئۈزۈكلۈك، ئۈزۈلگەنلىك. 126 – 7 · I 206 – 10 ·

üzüldi ئۈزۈلدى. 159 – 1 · I 264 – 13 ·

(üzülür – üzülmək ئۈزۈلمەك) 159 – 2 · I 264 – 14 ·

üzülgən ئۈزۈلۈپلا تۇرىدىغان. 130 – 26 · I 215 – 1 ·

üzüm ئۈزۈم، ئۈزۈمە. 67 – 23، 77 – 20، 148 – 4، 150 – 19،
217 – 27، 222 – 23، 268 – 15، 389 – 7، 417 – 6،
480 – 8، 496 – 19، 542 – 18، 606 – 21، 697 – 12،
779 – 22، 841 – 21، 995 – 9 · I 103 – 1، 119 – 17،
II: 244 – 4، 248 – 17، 380 – 16، 458 – 8، 667 – 15؛
III: 23 – 19، 141 – 18، 174 – 14، 265 – 2، 385 – 10؛
165 – 2، 279 – 5، 560 – 2 ·

üzümləndi ئۈزۈملىدى، ئۈزۈملۈك بولدى، ئۈزۈم چۈشتى. I 227 – 8 ·
388 – 7 ·

(اۈزۈملَنمەك – اۈزۈملَنمەك üzümlənmək – üzümlənür) I ·10 – 227
·9 – 388

üzütlədi اۈزۈتلادى ببخىل كۆردى· 230 – ·15 I 393 – ·12

(اۈزۈتلامەك – اۈزۈتلار üzütləmək – üzütlər) I ·16 – 230
·13 – 393

üzütlük اۈزۈتلۈك ئۆزۈتلۈك، بېخىللىق، پىخسىقلىق· 125 – ·5 I
·9 – 204

üzüxdi اۈزۈشدى ئۆزۈشتى· 150 – ·19 I 248 – ·17

(اۈزۈشمەك – اۈزۈشۇر üzüxmək – üzüxür) I ·22 – 150
·21 – 248

üzüxdi اۈزۈشدى چېچىشتى· 150 – ·23 I 248 – ·22

(اۈزۈشمەك – اۈزۈشۇر üzüxmək – üzüxür) ·25 – 150 I ·3 – 249

üzmə اۈزما ئۆجمە· 109 – ·2 I 175 – ·11

üzük اۈزۈك بوغۇم، ھىجا، ھەرپ· 65 – ·13، 65 – ·14 I 97 – ·17،
·20 – 97

üzümləndi اۈزۈملَندى ئۆجمىلەندى· 229 – ·5 I 391 – ·12

(اۈزۈملَنمەك – اۈزۈملَنۇر üzümlənmək – üzümlənür) I ·6 – 229
·14 – 391

üzik اۈذيك، اۇذيك، اۈذك ئۆدۈك، كۆيۈك. ئىشق ـ مۇھەببەتنىڭ قوزغىلىشى.
·1 – 647 ،·18 – 510 ،·25 – 168 ،·12 – 63 ،·10 – 63
·5 – 203 II ؛·20 – 283 ،·15 – 93 ،·13 – 93 I ·2 – 883
·9 – 353 III ؛·10 – 456

üzləndi اۈزلَندى كۆيلىدى· 201 – ·5 I 341 – ·3

(اۈزلَنمەك – اۈزلَنۇر üzlənmək – üzlənür) ·5 – 201 I ·4 – 341

üzrədi اۈزرادى ئاۋۇدى، كۆپەيدى· 211 – ·22 I 361 – ·6

(اۈزراماك – اۈزرار üzrəmək – üzrər) ·22 – 211 I ·7 – 361

üzrəg اۈزرَك: üzrəg nəŋ ـــ كۆپەيگەن نەرسە· 88 – ·9 I 139 – ·16

üzrətti اۈزرَتتى ئاۋۇتتى، كۆپەيتتى· 203 – ·18 I 345 – ·15

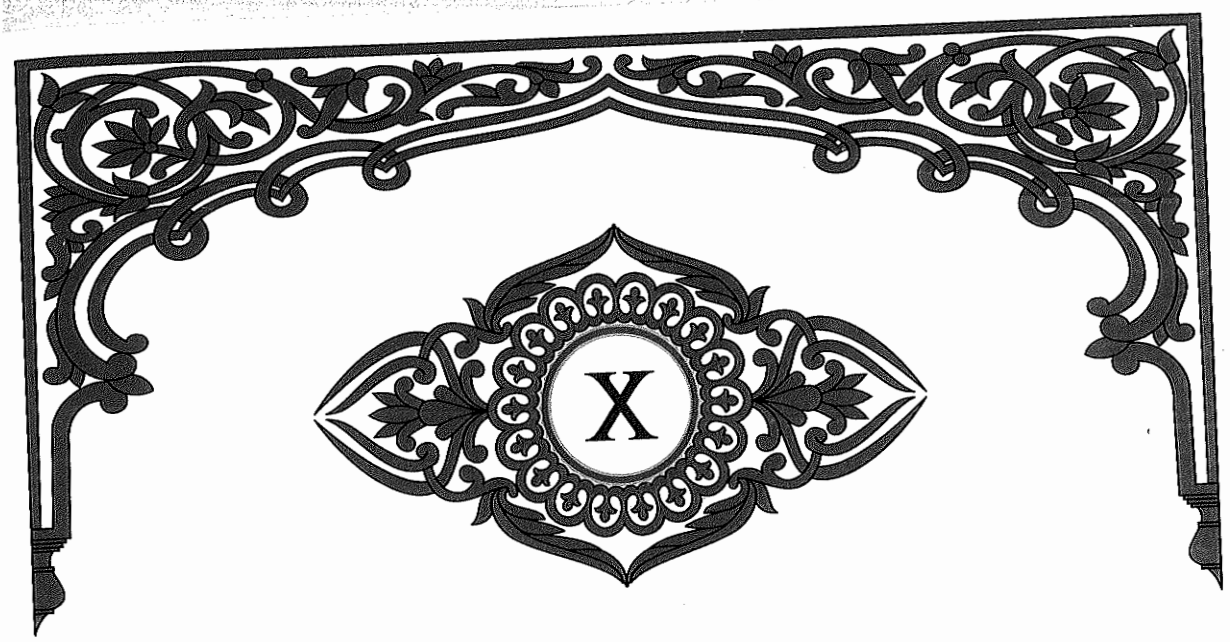
(اۈزرَتماك – اۈزرَتۇر üzrətmək – üzrətür) ·19 – 203 I ·17 – 345

üzük اۈذك ئۆدۈك، كۆيۈك. ئىشق ـ مۇھەببەتنىڭ قوزغىلىشى· 192 –·18
·1 – 326 I

W

wa وا «ۋاھ ~ ۋاي» مەنىسىدە. 851 – 6، 851 – 7· III 296 – 11، 12 – 296·

wərəŋ وَرَنْــــــــكْ ۋەرەڭ. يــەر ئىســمى· 112 – 21· I 182 – 2· قاراڭ: *ürəŋ*·

X

xa شا سار. بىر خىل قۇش. 848 – 10، 848 – 11. III 291 – 15، 291 – 17.

xabuk شابۇك تېز، چاپسان. 122 – 30. I 199 – 10.

xaoɣïladï شَغيلادي شارقىرىدى. 928 – 14. III 442 – 9.

xalaxu شَلاشۇ شالاشۇ. بىر خىل رەخت. 339 – 1. I 581 – 18.

xamuxa شَمُوشا شۇمشە. بىر خىل ئوت. 339 – 2. I 581 – 19.

xap شَبْ شاپ، پات، تېز، چاپسان. 245 – 3. I 418 – 16.

xap شابْ شاپ. ئىملىق سۆز. 797 – 21. III 199 – 5.

xap xap شابْ شابْ شاپ - شۇپ، شاق - شاق. ئىملىق سۆز. 797 – 21، 797 – 21، 199 – 23. III 199 – 5، 199 – 6، 199 – 8.

xar xar شَرْ شَرْ شار - شار. قاتتىق يامغۇر ئاۋازى. 248 – 5. I 424 – 12.

xat شَتْ جۇرئەت، جاسارەت. 246 – 1. I 420 – 10.

xav شاڤْ شاپ. ئۇشلەڭگە ئوخشاش بىر خىل ئوت. 804 – 24. III 212 – 3.

xax شاشْ شاش. شەھەر ئىسمى. 801 – 5. III 205 – 14.

xəbiŋ شَبِنكْ كىچىك تۆمۇر چوقماق، تۆمۇر هاسا. چىگىلچە. 963 – 19. III 504 – 4.

xəkirtük شَكِرتُكْ پىستە. 384 – 13. I 659 – 11.

xəl xül شَلْ شُلْ: *xəl xül əliklig* — قولى قولاشمايدىغان ئادەم. 256 – 17. I 438 – 18.

xənbüy شَنْبُوىْ قاتار مەشرەپ. كەنچەكچە. 869 – 7. III 329 – 14.

xənqü شَنْجُو، شانْجُو شەنچۇ. شەھەر ئىسمى. 318 – 19. I 544 – 15.

xəxdi شَشْدِي شەشتى ~ يەشتى. 631 – 21. II 427 – 15.

(شَشـــــــارْ – شَشْـــــــماكْ *xəxər – xəxmək*) II ·23 – 631 ·18 – 427

xəxildi شَشْلِدِي شېشىلدى ~ يېشىلدى. 495 – 16· II 172 – 13·

(شَشِـــلُرْ – شَشِـــلْماكْ *xəxilür – xəxilmək*) II ·18 – 495 ·17 – 172

xəxtürdi شَشْتُرْدِي شەشتۇردى ~ يەشتۇردى. 543 – 12· II 266 – 10·

xi شِي خوش. تەكەللۇپ سۆز. 848 – 15· III 292 – 3·

xïn شِيْن تەخت؛ تۆشەك. چىگىلچە. 793 – 8· III 190 – 21·

xïx شِشْ شىش، چوكا. 621 – 16· II 411 – 9·

xooqlu شُغْلُو ئىتتىئۇزۇمى. 328 – 8· I 561 – 14·

xöpik شُبِكْ شۆپۈك. 297 – 6· I 506 – 17·

xu شُو «چۈ» مەنىسىدە قوللىنىلمىغان يارەمچى سۆز. 848 – 13، 848 – 13، 848 – 14· III 291 – 19، 292 – 1، 292 – 2·

xu شو شۇ. خاقان ئىسمى. 998 – 9· III 564 – 10·

xu شو شۇ. قەلئە ئىسمى. 998 – 10· III 564 – 12·

xutï شُتِي قىرىقئاياغ. 853 – 18· III 301 – 2·

xuvxattï شُقْشَتِي شۇرلاتتى، پىچىرلاتتى. 666 – 9· II 493 – 5·

(شُقْشَتُورْ – شُقْشَتْماقْ *xuvxatur – xuvxatmaq*) II ·11 – 666 ·8 – 493

xuvxaxdï شُقْشَخْدِي شۇرلاشتى. 676 – 18· II 512 – 17·

(شُقْشَخُورْ – شُقْشَخْماقْ *xuvxaxur – xuvxaxmaq*) ·19 – 676 II ·2 – 513

xük شُكْ شۈك. 255 – 20، 255 – 21· I 437 – 6، 437 – 7·

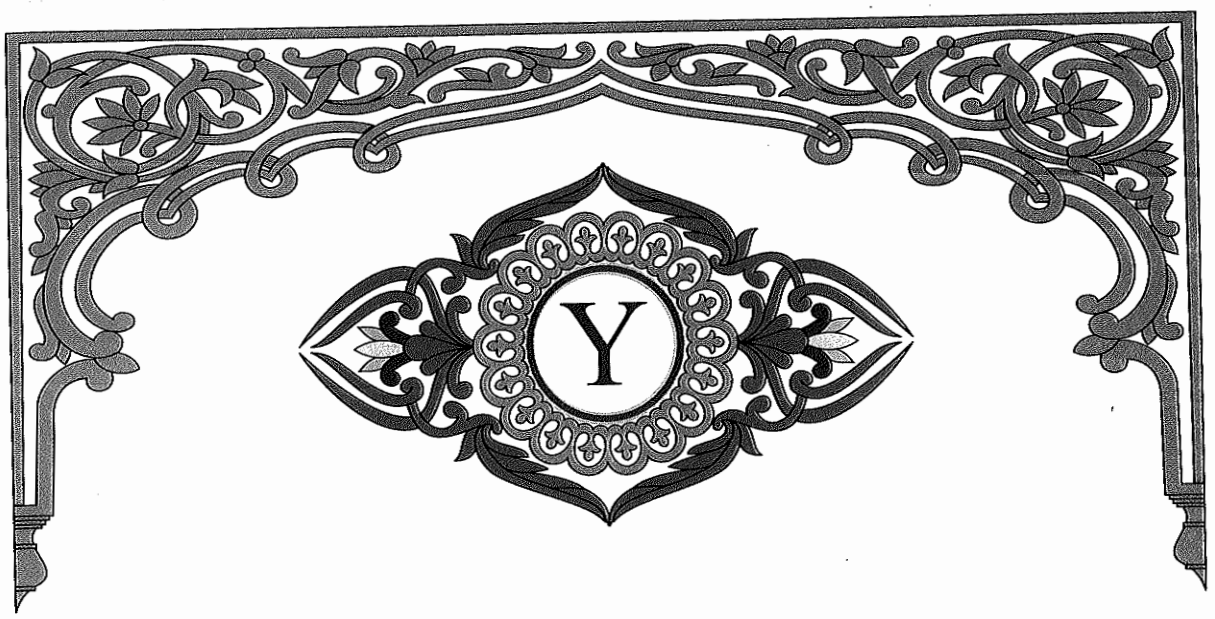
xünük شُنُكْ چۈلۈك. چىنارنىڭ بىر خىلى. 297 – 11· I 507 – 3·

xüŋlə شُنْكْلا شۈڭلە. بىر خىل ئوت. 971 – 4· III 517 – 12·

xüt شُوتْ كېپلەپ چىقىش، ئۇرۇق - نەسەب. خوتەن تىلىدا. 780 – 16· III 166 – 13·

xütük شُتُكْ كالا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ھايۋانلارنىڭ مۈڭگۈزىدىن ياسالغان دۇۋەت. 297 – 8· I 506 – 20·

xütük شُتُكْ: *xütük saqal* — ئۆچكە ساقال. 297 – 9· I 507 – 1·

ya يـــا يـا ~ يـاي· 851 – 9، 274 – 14، 380 – 2، 380 – 12،
408 – 14، 431 – 10، 439 – 14، 446 – 6، 447 – 14،
447 – 15، 450 – 17، 451 – 10، 452 – 23، 452 – 13،
452 – 17، 474 – 16، 488 – 12، 503 – 21، 506 – 24،
546 – 13، 552 – 14، 557 – 19، 703 – 2، 729 – 12،
746 – 1، 749 – 16، 868 – 26، 924 – 10، 993 – 9· III
296 – 15؛ I 467 – 14، 651 – 11، 652 – 3؛ II 8 –
11، 131 – 4، 189 – 9، 271 – 18، 293 – 17؛ III 20 –
2، 67 – 5، 98 – 1، 105 – 8، 329 – 4، 434 – 12، 556 – 12·

ya يا ئىنكار قىلىش قوشۇمچىسى· 851 – 18· III 297 – 6·

yaba يَبا هۆل ۋە نەم نەرسە. ئوغۇزچە· 708 – 7· III 29 – 5·

yabak̨u يَباقُو. ياباقۇ. قەبىلە ئىسمى· 717 – 20· III 47 – 7·

yabak̨u يَباقُو يۇلما، چىگىچ· 717 – 21، 717 – 22· III 47 – 8، 47 – 10·

yabak̨u يَباقُو: *yabak̨u suvï* — ياباقۇ سۇيى. دەريا ئىسمى· 718 – 1· III
47 – 11·

yabaŋ يَبَنكْ ياۋان· 965 – 29· III 508 – 14·

yadaoɣ يَداغْ ياياق، پىيادە· 711 – 14· III 35 – 9·

yadïŋ يَدِنكْ يېيىنغۇ، يېيىق· 966 – 1· III 508 – 18·

yaoɣ يـــاغْ سـۇ يـاغ· 808 – 18، 149 – 7، 167 – 3، 179 – 25،
249 – 17، 410 – 3، 468 – 17، 495 – 11، 514 – 7،
518 – 21، 544 – 6، 546 – 5، 546 – 11، 553 – 1،
553 – 2، 557 – 24، 562 – 9، 578 – 10، 579 – 18،

·22 – 679 ،6 – 642 ،26 – 631 ،5 – 591 ،24 – 586
·18 – 808 ،4 – 804 ،23 – 779 ،24 – 748 ،4 – 739
·22 – 916 ،1 – 879 ،17 – 857 ،25 – 856 ،3 – 828
III ·26 – 1013 ،19 – 1007 ،1 – 1007 ،21 – 924
:16 – 426 ،12 – 303 ،3 – 280 ،6 – 246 I :1 – 219
·3 – 219 ،11 – 210 ،5 – 172 ،1 – 119 ،12 – 11 II
·11 – 302 ،7 – 294 ،15 – 271 ،8 – 271 ،12 – 267
·3 – 428 ،6 – 357 ،10 – 348 ،14 – 334 ،7 – 332
·3 – 165 ،17 – 103 ،3 – 85 III :2 – 519 ،16 – 446
·10 – 420 ،3 – 346 ،17 – 252 ،1 – 219 ،10 – 210
·15 – 591 ،11 – 580 ،7 – 579

yaoqaq يَغـــــاقْ ياڭـاق. 712 – 9، 78 – 23، 207 – 8، 318 – 6· III
·2 – 544 ،3 – 353 ،16 – 121 I :18 – 36

yaoqaqlïoq يَغَقْلِغْ ياڭاقلىق. 729 – 13· III 67 – 7·

yaoqaqlïq يَغَقْلِقْ ياڭاقلىق، ياڭاق ئۆسىدىغان يەر. 730 – 12· III 69 – 6·

yaoqan يَغانْ پىل. 712 – 16· III 37 – 9·

yaoqan tәgin يَغانْ تِكِينْ ياغان تېگىن. ئەرلەر ئىسمى. 712 – 16· III 37 – 10·

yaoqanlïoq يَغَنْلِغْ پىللىق، پىلى بار. 729 – 18· III 67 – 14·

yaoqdï يَغْدِي ياغدى. 737 – 13· III 82 – 1·

(يَغارْ – يَغْماقْ yaoqar – yaoqmaq) 737 – 19· III 82 – 5·

yaoqï يَغـــي، يـــاغي يېغا، دۇشمەن. 708 – 13، 77 – 11، 138 – 4،
184 – 26، 196 – 20، 248 – 13، 256 – 21، 302 – 15،
335 – 21، 347 – 10، 394 – 16، 407 – 8، 410 – 14،
457 – 2، 464 – 6، 556 – 24، 577 – 6، 867 – 2، 931 –
6، 940 – 2، 976 – 2· III 29 – 12: I 119 – 7، 227 –
4، 312 – 14، 333 – 9، 425 – 2، 438 – 20، 515 – 16،
574 – 17، 595 – 4، 676 – 19: II 5 – 12، 12 – 13،
96 – 16، 110 – 9، 292 – 10، 330 – 1: III 326 – 1،
447 – 7، 463 – 16، 525 – 3·

yaoqïqtï يَغقْتِي دۇشمەنلەشتى. 748 – 9· III 102 – 13·

(يَغقـــارْ – يَغقْمـــاقْ yaoqïqar – yaoqïqmaq) 748 – 10· III
102 – 15·

yaoqïladï يَغـــيلادي دۇشمەنلەشتى، دۇشمەن كۆردى؛ جەڭ قىلدى، ئۇرۇشتى.
931 – 5· III 447 – 5·

(يَغـــيلارْ – يَغيلامـــاقْ *yaoɣïlar – yaoɣïlamak*) III ·7 – 931
·9 – 447

yaoɣïldï يَغلْدي ياغدۇرۇلدى. 750 – 3· III 106 – 5·

(يَغلُورْ – يَغلْماقْ *yaoɣïlur – yaoɣïlmak*) III ·4 – 750 – 107 ·1

yaoɣïr يَغرْ يېغىر. 697 – 18· III 10 – 2·

yaoɣïrladï يَغرْلادي يېغىرىنى ساقايتتى. 942 – 10· III 468 – 5·

(يَغـــرْلارْ – يَغرْلامـــاقْ *yaoɣïrlar – yaoɣïrlamak*) III ·14 – 942
·11 – 468

yaoɣïrlandï يَغرْلَنْدي يېغىر بولدى. 775 – 13· III 156 – 8·

(يَغرْلَنُورْ – يَغرْلَنْماقْ *yaoɣïrlanur – yaoɣïrlanmak*) III ·14 – 775
·10 – 156

yaoɣïrlïoɣ يَغرْلِغْ يېغىرلىق. 728 – 21، 409 – 21، 697 – 18· III 65 –
13؛ II 10 – 16؛ III 10 – 3·

yaoɣïtoɣan يَغتْغانْ ياغدۇرىدىغان، ياغدۇرغۇچى. 731 – 17· III 71 – 9·

yaoɣïtoɣan يَغتْغانْ دۇشمەنلىك قىلىدىغان. 731 – 19· III 71 – 12·

yaoɣïttï يَغتّي ياغدۇردى. 650 – 16· II 463 – 13·

(يَغـــتُورْ – يَغتْمـــاقْ *yaoɣïtur – yaoɣïtmak*) II ·17 – 650
·14 – 463

yaoɣïx يَغشْ قۇربانلىق، بۇتلارغا ئاتاپ سويىدىغان قۇربانلىق. 698 – 15·
III 11 – 15·

yaoɣïz يَغزْ قوڭۇر. 698 – 6، 698 – 7· III 11 – 3، 11 – 5·

yaoɣk,u ياغقُو يامغۇرلۇق. 708 – 21· III 30 – 10·

yaoɣladï يَغلادي ياغلىدى. 917 – 22· III 422 – 11·

(يَغـــلارْ – يَغلامـــاقْ *yaoɣlar – yaoɣlamak*) III ·23 – 917
·13 – 422

yaoɣlandï يَغلَنْدي ياغلاندى، ياغلاشتى. 772 – 19· III 151 – 9·

(يَغلَـــنُورْ – يَغلَنْمـــاقْ *yaoɣlanur – yaoɣlanmak*) III ·20 – 772
·10 – 151

yaoɣlattï يَغلَتّي ياغلاتتى. 680 – 12· II 520 – 8·

(يَغلَـــتُورْ – يَغلَتْمـــاقْ *yaoɣlatur – yaoɣlatmak*) II ·13 – 680
·10 – 520

yaoɣma يَغما ياغما. قەبىلە ئىسمى. 716 – 8· III 44 – 9·

yaoɣma يَغما ياغما. يەر ئىسمى. 706 – 10· III 44 – 12·

yaoɣmalandï يَغمَلَنْدي ياغمىلاشتى. 843 – 13· III 282 – 4·

(يَغْمَلَنُورْ – يَغْمَلَنْمـاقْ *yaoɣmalanur – yaoɣmalanmak*) 843 – 14· III 282 – 6·

yaoɣmur يَغْمُرْ يامغۇر. 720 – 18، 92 – 3، 211 – 5، 270 – 3، 424 – 12، 494 – 7، 534 – 1، 650 – 16، 677 – 25، 731 – 17، 737 – 13، 750 – 3، 760 – 16، 761 – 24، 971 – 15، 1014 – 17· III 50 – 12؛ I 359 – 15، 460 – 5؛ II 36 – 15، 170 – 4، 248 – 7، 463 – 13، 515 – 3؛ III 71 – 10، 82 – 1، 106 – 5، 127 – 2، 130 – 2، 518 – 3، 593 – 1·

yaoɣmurqïl يَغْمُـرْجلْ يامغۇرلۇق، يامغۇر كـۆپ ياغمدىغان. 734 – 13، 734 – 13· III 76 – 10، 76 – 11·

yaoɣrïnladï يَغْرِنْلادِي تاغىقىغا ئۇردى. 943 – 7· III 470 – 1·

(يَغْرِنْلارْ – يَغْرِنْلامـاقْ *yaoɣrïnlar – yaoɣrïnlamak*) 943 – 8· III 470 – 3·

yaoɣrïttï يَغْرِتّي يېغىر قىلدى. 678 – 8· II 516 – 6·

(يَغْـرِتُورْ – يَغْرِتْمـاقْ *yaoɣrïtur – yaoɣrïtmak*) 678 – 9· II 516 – 8·

yaoɣru يَغْرُو يېقىن: ئۆپچۆرە، يېقىن ئەتراپ. 713 – 25، 713 – 25· III 40 – 1، 40 – 2·

yaoɣsadï يَغْسادِي ياغسىرىدى. 915 – 11· III 418 – 3·

(يَغْسـارْ – يَغْسـاماقْ *yaoɣsar – yaoɣsamak*) 915 – 12· III 418 – 4·

yaoɣsïdï يَغْسيدِي: *yaoɣsïdï nəŋ*— ئادەم ياغ تەمىنى تېتىدى. 915 – 13· III 418 – 5·

(يَغْسيرْ – يَغْسيماقْ *yaoɣsïr – yaoɣsïmak*) 915 – 19· III 418 – 8·

yaoɣturdï يَغْتُرْدِي ياغدۇردى. 761 – 24· III 130 – 2·

(يَغْتُرُرْ – يَغْتُرْماقْ *yaoɣturur – yaoɣturmak*) 762 – 2· III 130 – 4·

yaoɣudï يَغُودِي يېقىنلىدى، يېقىنلاشتى. 757 – 1· III 120 – 5·

(يَغُورْ – يَغُوماقْ *yaoɣur – yaoɣumak*) 757 – 2· III 120 – 7·

yaoɣuk, يَغُوق، يَغُقْ يېقىن. 712 – 10، 329 – 12، 707 – 2، 747 – 20، 880 – 17· III 37 – 1؛ I 563 – 15؛ III 27 – 7، 101 – 16، 349 – 9·

yaoɣutoɣan يَغُتْغانْ يېقىنلاشتۇرىدىغان، يېقىن قىلىپ كۆرسىتىدىغان. 731 – 14· III 71 – 5·

yaoqutti يَغُـــتّي يېقىنلاشتۇردى، يېقىنلاتتى: كەلتۈردى. II ·5 – 650 ·15 – 462

(يَغُتُورْ – يَغُتْماقْ yaoqutur – yaoqutmaq) II ·7 – 650 ·1 – 463

yaoquxdï يَغُشْدي يېقىنلاشتى. III ·4 – 746 ·5 – 98

(يَغُشُـــورْ – يَغُشْـــماقْ yaoquxur – yaoquxmaq) III ·5 – 746 ·7 – 98

yahsïndï يَخْســـنْدي: ər kaftan yahsïndï — ئادەم تون يېپىنچاقلىدى. III ·10 – 771 ·4 – 149

(يَخْســـنُورْ – يَخْســـنْماقْ yahsïnur – yahsïnmaq) III ·13 – 771 ·8 – 149

yahxï يَخْشي ياخشى. 714 – 19، 59 ·21 – 714 ·20 – III 41 – 5؛ I 87 – 13؛ III 41 – 6·

yak, ياقْ: yak, yuk — قاچا يوقى. 808 – 19· III 219 – 3·

yak, yaoquk, ياقْ يَغُقْ يىراق - يېقىن تۇغقانلار. 712 – 11· III 37 – 2·

yak,a يَقا ياقا. كىيىمنىڭ ياقىسى. 708 – 18، 153 ·24 – III 30 – 7؛ I 254 – 7·

yak,dï يَقْدي ياقتى؛ يېقىنلاشتى، تەگكۈزدى. 738 ·17 – III 84 – 5·

(يَقارْ – يَقْماقْ yak,ar – yak,mak) 739 – 3· III 85 – 2·

yak,ï يَقي: yak,ï yuk,ï ər — يېقى - يوقى ئادەم. خوشامەتچى، يالاقچى ئادەم. 708 – 19· III 30 – 8·

yak,ïoq يَقــــغْ مەلھەم. 700 – 17، 310 – 13، 738 – 17، 746 – 15، 762 – 12· III 15 – 10؛ I 530 – 10؛ III 84 – 5، 99 – 5، 131 – 6·

yak,ïldï يَقْلدي يېقىنلىشىلدى، يېقىنلاشتى. 751 ·10 – III 109 – 8·

(يَقلُورْ – يَقْلماقْ yak,ïlur – yak,ïlmak) 751 ·11 – III 109 – 9·

yak,ïn يَقــــنْ يېقىن. 706 – 21، 706 – 21، 707 ·2 – III 27 – 4، 27 – 5، 27 – 7·

yak,ïxdï يَقشْدي يېقىشتى؛ يېقىنلاشتى. 746 ·15 – III 99 – 5·

(يَقشُـــورْ – يَقشْـــماقْ yak,ïxur – yak,ïxmak) III ·22 – 746 ·14 – 99

yak,rï يَقْري ئىچ ماي. 714 – 11، 714 ·13 – III 40 – 16، 40 – 17·

yak,rï yaoqï يَقْري ياغي چاۋا ياغ. 915 ·16 – III 418 – 6·

yak,rïk,an يَقــرِقَنْ پىنىدىق چوڭلۇقىدا مېۋىسى بولغان بىر خىل ئۆسۈملۈك. III ·21 – 733 ·6 – 75

yak‚rïk‚an يَقْرِقانْ مۇز ياغ، توڭ ياغ. 733 – 23 · III 75 – 9 ·

yak‚rïlandï يَقْرِلَنْدِي ياغ ئالدى، ياغ يىغدى. 843 – 6 · III 281 – 10 ·

(يَقْرِلَنُورْ – يَقْرِلَنْمـاقْ *yak‚rïlanur – yak‚rïlanmak*) III · 7 – 843 281 – 12 ·

yak‚turdï يَقْتُرْدِي ياقتۇردى؛ ئوت قويدۇردى. 762 – 12 · III 131 – 5 ·

(يَقْتُـرُرْ – يَقْتُرْمـاقْ *yak‚turur – yak‚turmak*) III · 14 – 762 131 – 9 ·

yak‚u يَقُو يامغۇرلۇق. 708 – 21 · III 30 – 10 ·

yak‚urdï يَقُرْدِي يېقىنلاشتۇردى. 742 – 18 · III 91 – 7 ·

(يَقُرُرْ – يَقُرْماقْ *yak‚urur – yak‚urmak*) 742 – 19 · III 91 – 9 ·

yak‚urdï يَقُـرْدِي ئېغىر نەپەس ئالدى، دېمى سىقىلدى. 742 – 20 · III 91 – 11 ·

(يَقُـرُرْ – يَقُرْمـاقْ *yak‚urur – yak‚urmak*) III · 21 – 742 91 – 13 ·

yal يـالْ يـال ~ يـايل. 809 – 6، 700 – 21 · III 219 – 11، 15 – 14 ·

yala يَلا يالا، تۆھمەت. 708 – 27، 752 – 6 · III 31 – 3، 111 – 2 ·

yaladï يَلادِي يالا چاپلىدى، تۆھمەت قىلدى. 757 – 4 · III 120 – 9 ·

(يَلارْ – يَلَماقْ *yalar – yalamak*) 757 – 5 · III 120 – 12 ·

yalaldï يَلَلْدِي يالا چاپلاندى. 752 – 6 · III 111 – 2 ·

(يَلَلُورْ – يَلَلْماقْ *yalalur – yalalmak*) 752 – 7 · III 111 – 4 ·

yalaqï يَلاجِي يالىچى، يالىخور، يالا چاپلايدىغان. 717 – 7 · III 46 – 3 ·

yalaqï yuwoqa يَلاجِي يُوغا قاتلىما نانىڭ بىر خىلى. 708 – 27، 717 – 8 · III 31 – 3، 46 – 5 ·

yalavaq يَلافَجْ ئەلچى، پەيغەمبەر. ئۇيغۇرچە. 627 – 24 · II 421 – 8 ·

yalavaq يَلافَـجْ ئەلچى، پەيغەمبەر. 726 – 27، 74 – 4 · III 63 – 7؛ I 113 – 11 ·

yalavar يَلافَرْ خاقانىڭ ئەلچىلىرىگە بېرىلىدىغان نام، خانىڭ ئەلچىسى. ئۇيغۇرچە. 726 – 28، 727 – 2، 627 – 24 · III 63 – 9، 63 – 10؛ II 421 – 9 ·

yalawaq يَـلاوَجْ ئەلچى، پەيغەمبەر. 61 – 18، 74 – 3، 726 – 27، 1016 – 7 · I 90 – 14، 113 – 11؛ III 63 – 7، 595 – 11 ·

yaldï يَلْـدِي يالىلدىدى، يالقۇنلىدى، كۆيدۇردى. 739 – 10 · III 85 – 11 ·

(يَلارْ – يَلْماقْ yalar – yalmak) 739 · 12 – 85 III · 15 –

يَلْدْرَدِي يالتىربدى. 1014 · 28 – 593 III · 11 – yaldradï

(يَلْدْرِيرْ – يَلْدْرِمَاقْ yaldrïr – yaldrïmak) 1015 · 1 – III 593 · 14 –

يَلْدْرُقْ يالتىراق. 1011 – 15، 1011 · 16 – 587 III · 13، yaldurk

587 · 15 –

يَلْغا: qara yaloqa — قارا يالغا. داۋان ئىسمى. 715 · 1 – III 42 · 2 – yaloqa

يَلْغادِي يالىدى. 916 · 10 – 419 III · 13 – yaloqadï

(يَلْغارْ – يَلْغاماقْ yaloqar – yaloqamak) 916 · 11 – 419 III · 14 –

يَلْغانْ يالغان. 718 – 18، 718 – 18، 718 · 19 – 48 III · 10، yaloqan

48 – 11، 48 · 12 –

يَلْغَنْدِي يالىۋالدى. 771 · 21 – 149 III · 18 – yaloqandï

(يَلْغَنُورْ – يَلْغَنْماقْ yaloqanur – yaloqanmak) 771 · 22 – III 150 · 2 –

يَلْغَنْدُرْدِي: ar yaloqandurdï — ئادەم يالغانچى بولدى. 776 – yaloqandurdï

159 III · 22 – 9 ·

(يَلْغَنْدُرُرْ – يَلْغَنْدُرْماقْ yaloqandurur – yaloqandurmak) 776 – 159 III · 23 · 11 –

يَلْغَتِي يالاتتى. 679 · 20 – II 518 · 17 – yaloqattï

(يَلْغَتُورْ – يَلْغَتْماقْ yaloqatur – yaloqatmak) 679 · 21 – II 519 · 1 –

يَلْغَشْدِي يالاشتى. 767 · 6 – 140 III · 15 – yaloqaxdï

(يَلْغَشُورْ – يَلْغَشْماقْ yaloqaxur – yaloqaxmak) 767 · 7 – III 140 · 17 –

يَلْغُو ئەخمەق. ئوغۇزچە. 715 · 10 – 42 III · 9 – yaloqu

يَلِغْ قۇش تاجىسى. 700 · 19 – 15 III · 12 – yalïoq

يَلِغْ يايىل ~ يال. 700 · 21 – 15 III · 14 – yalïoq

يَلِغْ ئېگەرنىڭ ئالدىنقى ۋە ئارقا قاشلىرى. 701 – 7، 701 – 8، yalïoq

701 – 8 · 16 III · 13 – 16، 14 – 16 · 15 –

يَلِغْلَىندِي: takuk yalïoqlandï — خورازنىڭ تاجىسى چىقتى. yalïoqlandï

775 · 27 – 157 III · 14 –

(يَلِغْلَنُورْ – يَلِغْلَنْماقْ yalïoqlanur – yalïoqlanmak) 775 · 28 – III 157 · 16 –

yalïm يَلمْ: *yalïm kaya* — تىك قىيا. 705 – 2· III 24 – 3·

yalïman يَلِيمــانْ تۇشمۇتۇشتىن قىلىنغان ھۇجۇم، باسقۇنچىلىق ھۇجۇمى. 719 – 10· III 49 – 11·

yalïn يَلِنْ يېلىن، يالقۇن. 707 – 13· III 28 – 2·

yalïndak يَلِنْدَقْ يالىڭاچ. 730 – 15· III 69 – 9·

yalïndï يَلِنْدِي يالىڭاچلاندى. 754 – 3· III 115 – 3·

(يَلِنُورْ – يَلِنْماقْ *yalïnur – yalïnmak*) 754 – 4· III 115 – 4·

yalïŋ يَلِنكْ يالاڭ، يالىڭاچ. 966 – 4، 966 – 6، 966 – 7· III 509 – 4، 509 – 6، 509 – 7·

yalïŋuk يَلِنكُوقْ، يَلِنكُقْ ئادەم، ئىنسان، كىشى. 45 – 6، 45 – 24، 158 – 12، 181 – 20، 301 – 5، 639 – 16، 649 – 16، 664 – 21، 740 – 10، 793 – 20، 856 – 11، 885 – 12، 975 – 21· I 61 – 12، 62 – 12، 263 – 12· 307 – 1، 513 – 4؛ II 442 – 8، 461 – 10، 490 – 2؛ III 87 – 7، 191 – 14، 306 – 10، 358 – 1، 524 – 11·

yalïŋus يَلِنكُوسْ يالغۇز. 789 – 9· III 183 – 7·

yalïxdï يلِشْدِي: *olar bir əkindigə ooqrï yalïxdï* — ئۇلار بىر - بىرىگە ئوغرى دەپ يالا چاپلاشتى. 747 – 8· III 100 – 10·

(يلِشُورْ – يلِشْماقْ *yalïxur – yalïxmak*) 747 – 9· III 101 – 2·

yalk,dï يَلْقَدِي يالقىدى ~ يېلىقدى، زېرىكتى. 1013 – 22· III 591 – 11·

(يَلْقارْ – يَلْقْماقْ *yalk,ar – yalk,mak*) 1013 – 24· III 591 – 13·

yalma يَلْما يېپىنچا، يامغۇرلۇق. 716 – 1· III 44 – 14·

yalŋu يَلنكُو ئىلەڭگۈچ ~ گۈلەڭگۈچ. 971 – 24· III 518 – 13·

yalŋuk يَلنكُقْ يالڭۇق، ئادەم ئەلەيھىسسالام. 975 – 19· III 524 – 10·

yalŋuk, يَلنكُقْ ئىنسانىيەت. 975 – 27· III 525 – 1·

yalŋuk, يَلنكُقْ دېدەك. ئوغۇز، قىپچاق ۋە سۇۋار تىللىرىدا. 976 – 9· III 525 – 11·

yalŋuladï يَلــنكُولادِي ئىلەڭگۈچ ئۇچىتى، گۈلەڭگۈچ ئۇچىتى. 996 – 1· III 561 – 6·

(يَلــنكُولارْ – يَلنكُولامــاقْ *yalŋular – yalŋulamak*) 996 – 3· III 561 – 9·

yalŋus يَلنكُوسْ يالغۇز. 975 – 9· 975 – 12· III 523 – 13، 524 – 2·

yalpï يَلْپِي يالپا، يالپاق ~ ياپىلاق. 712 – 29· III 38 – 3·

yalt يَلْتْ تىك. 696 – 3· III 7 – 1·

yaltoqa يَلْتَغا زاڭلىق، مەسخىرە. 1011 – 13· III 587 – 11·

yalturdï يَلْتُرْدِي يالىلداتتى. 763 – 1· III 132 – 4·

(يَلْتُـــرُرْ – يَلْتُرْمـــاقْ yalturmak – yalturur) 763 – 2· III 132 – 5·

yalvadï يَلْڤادِي يالىدى. 916 – 22· III 420 – 10·

(يَلْڤارْ – يَلْڤاماقْ yalvar – yalvamak) 916 – 24· III 420 – 13·

yalvandï يَلْڤَنْدِي يالىۋالدى، يالىدى. 772 – 1· III 150 – 4·

(يَلْڤَـــنُورْ – يَلْڤَنْمـــاقْ yalvanur – yalvanmak) 772 – 2· III 150 – 6·

yalvardï يَلْڤَرْدِي يالۋاردى ~ يالۋۇردى. 764 – 13· III 135 – 11·

(يَلْڤَـــرُرْ – يَلْڤَرْمـــاقْ yalvarur – yalvarmak) 764 – 14· III 135 – 13·

yalvattï يَلْڤَتِّي يالاتتى. 679 – 22· II 519 – 2·

(يَلْڤَـــتُورْ – يَلْڤَتْمـــاقْ yalvatur – yalvatmak) 679 – 23· II 519 – 4·

yam يامْ، يَمْ كۆزگە ۋە باشقا نەرسىلەرگە چۈشۈپ قالىدىغان خەس، چاڭ ـ توزان، ئەخلەت. 694 – 12، 809 – 8· III 4 – 3، 219 – 13·

yamadï يَمادِي يامىدى. 758 – 3· III 122 – 6·

(يَمارْ – يَماماقْ yamar – yamamak) 758 – 4· III 123 – 1·

yamaoq يَماغْ ياماغ ~ ياماق. 711 – 17، 419 – 24· III 35 – 13؛ II 28 – 9·

yamaoqlïoq يَمَغْلِغْ ياماقلىق، يامىقى بار. 729 – 5· III 66 – 16·

yamaoqlïk يَمَغْلِقْ ياماقلىق. 730 – 9· III 69 – 2·

yamaoqu يَماغُو ياملىدىغان. 717 – 18· III 47 – 5·

yamaldï يَمَلْدِي يامالدى. 751 – 16· III 110 – 4·

(يَمَلُـــورْ – يَمَلْمـــاقْ yamalur – yamalmak) 751 – 17· III 110 – 5·

yaman يَمانْ يامان. 712 – 22· III 37 – 17·

yaman ig يَمانْ ايگْ ماخاۋ كېسىلى. 712 – 22· III 37 – 17·

yamandï يَمَنْدِي يامىۋالدى. 754 – 10· III 115 – 14·

(يَمـــانُورْ – يَمانْمـــاقْ yamanur – yamanmak) 754 – 11· III 115 – 16·

yamar يَمارْ، يَمَرْ يامار. يەر (ۋادى) ئىسمى. 711 – 12· III 35 – 6·

yamar suvï يَمارْ سُوڤِي يامار سۇيى. دەريا ئىسمى. 711 – 12· III 35 – 6·

yamaxdï يَمَشْدِ ياماشتى. 747 – 14 · III 101 – 7 ·
(يَمَشُــورْ – يَمَشْــماقْ yamaxur – yamaxmak) III · 15 – 747
101 – 9 ·
yamaxdï يَمَشْدِ لاپچايدى، يېپىشتى. 832 – 26 · III 262 – 19 ·
(يَماشُــورْ – يَمَشْــماقْ yamaxur – yamaxmak) III · 27 – 832
263 – 1 ·
yamdu يَمْدُو دوۋسۇن. 713 – 16 · III 39 – 5 ·
yamqur يَمْغُرْ يامغۇر. 720 – 18 · III 50 – 12 ·
yamïz يَمِزْ يىرىق. دوۋسۇننىڭ ئىككى يېنى، ئىككى ساغرىنىڭ قورساققا
تۇتاشقان يېرى. 698 – 11 · III 11 – 9 ·
yamladï يَمْلادِ يامدىدى، سۇپۇردى. 918 – 23 · III 424 – 4 ·
(يَمْــلارْ – يَمْلامــاقْ yamlar – yamlamak) III · 24 – 918
424 – 6 ·
yamlan يَمْلانْ يالمانتاقتاق. 718 – 26 · III 49 – 4 ·
yamlattï يَمْلَتِ يامداتتى، سۇپۇرتتى. 681 – 1 · II 521 – 5 ·
(يَمْلَــتُورْ – يَمْلَتْمــاقْ yamlatur – yamlatmak) II · 2 – 681
521 – 7 ·
yamlaxdï يَمْلَشْــدِ يامىلاشــتى ~ يامداشــتى، سۇپۇرۇشــتى. 768 – 18 · III
143 – 6 ·
(يَمْلَشُــورْ – يَمْلَشْــماقْ yamlaxur – yamlaxmak) III · 20 – 768
143 – 9 ·
yamlïoq يَمْلِغْ، يامْلِغْ خەسلىك. 723 – 2، 723 – 3 · III 56 – 10، 56 – 11 ·
yamraxdï يَمْرَشْدِ قوشۇلدى، ئارىلاشتى. 766 – 15 · III 139 – 3 ·
yan يانْ يانپاش سۆڭىكىنىڭ بېشى. 809 – 9 · III 219 – 15 ·
yan يانْ يانپاش سۆڭىكى. 809 – 9 · III 219 – 15 ·
yana يَــا يانا ~ يەنە. 709 – 18، 816 – 22، 56 – 26، 120 – 30،
335 – 20، 359 – 29، 623 – 29، 695 – 5، 816 – 22 · III
32 – 17، 233 – 8؛ I 81 – 18، 195 – 11، 574 – 16،
617 – 4؛ II 415 – 12؛ III 5 – 2، 233 – 9 ·
yandaq يَنْدَقْ يانتاق. 724 – 11 · III 59 – 4 ·
yandaq qəkər يَنْدَقْ چَكَرْ يانتاقشىكىرى، تەرەنجىۋىل. 724 – 11 · III 59 – 5 ·
yandï يَنْدِ ياندى، قايىتتى؛ قورقۇتتى؛ قۇستى، ياندۇردى. 740 – 5 · III
87 – 2 ·
(يَنارْ – يَنْماقْ yanar – yanmaq) III · 15 – 740 87 – 13 ·

yandïk, يَنْدِقْ ئاددىي، ئادەتتىكى. 724 – 13· III 59 – 7·

yandurdï يُنْدُرْدِي ياندۇردى، قۇستى. 763 – 22· III 134 – 1·

(يُـــنْدُرُرْ – يُنْدُرْمـــاقْ yandurmak – yandurur) III 764 – 2· 134 – 6·

yanïoq يَنِغْ قۇسۇق. 701 – 10· III 16 – 17·

yanïoq يَنِغْ يېنىش، تەھدىت. 701 – 11· III 16 – 19·

yanlïk, يَنْلِقْ پادىچىلار توۋرىسى. 725 – 2· III 60 – 7·

yanqïk, يَنْجِقْ يانچۇق. 595 – 5· II 365 – 1·

yanqïldï يَـــنْجِلْدِي يانچىلدى ~ يانجىلدى، يانجىلىپ كەتتى، مىجىلىپ كەتتى. 769 – 23· III 145 – 15·

(يَـــنْجِلُورْ – يَنْجِلْمـــاقْ yanqïlmak – yanqïlur) III 769 – 26· 145 – 19·

yanquk, يَنْجُقْ يانچۇق؛ ھەميان. 725 – 4، 407 – 14· III 60 – 9؛ II 6 – 7·

yanudï يَنُودِي كاپلىدى، بىلىدى. 758 – 5· III 123 – 2·

(يَنُورْ – يَنُوماقْ yanumak – yanur) 758 – 8· III 123 – 6·

yanuldï يَنُلْدِي كاپلاندى، ئىتتىتىلدى. 751 – 18· III 110 – 7·

(يَنُولُـــرْ – يَنُلْمـــاقْ yanulmak – yanulur) III 751 – 20· 110 – 10·

yanut يَنُتْ، يَنُوتْ بەدەل. بىر نەرسىنىڭ باراۋىرىگە بېرىلگەن ھەق. 697 – 6، 711 – 8· III 9 – 3، 35 – 1·

yanut يَنُوتْ جاۋاب. 711 – 7· III 34 – 9·

yaŋ يَنِكْ ئەندىزە، قېلىپ. 956 – 20· III 493 – 13·

yaŋa يَنكا ياقا، قىرغاق. ئوغۇزچە. 963 – 7· III 503 – 10·

yaŋak, يَنَكْ يان، ياق، تەرەپ. 330 – 7· I 564 – 18·

yaŋak, يَنكَـــاقْ ياڭاق. ئېغىزنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى چىشلار جايلاشقان سۆڭەك. 969 – 8· III 514 – 2·

yaŋalduruk, يَـــنكلدُرق يامغۇرلۇق بۆك، يامغۇرلۇققا تىكىپ قويۇلغان كىگىز قالپاق. 979 – 23· III 530 – 11·

yaŋan يَنكـــان ئاق باش قاغا. 968 – 26، 870 – 3· III 513 – 7، 331 – 5·

yaŋan يَنكانْ پىل. 969 – 11، 908 – 15· III 514 – 6، 404 – 2·

yaŋï يَنكِي يېڭى. 963 – 8، 285 – 8· III 503 – 12؛ I 487 – 5·

yaŋï balïk, يَنكِي بَلِقْ ياڭىبالىق. شەھەر ئىسمى. 95 – 23· I 153 – 3·

yaŋïla يَنكيلا يېڭىدىن، يېڭىباشتىن. 972 – 17· III 519 – 13·

yaŋïladï يَنكيلادي يېڭىلىدى. 992 – 16· III 555 – 11·

(يَنكـــيلارْ – يَنكيلامـــاقْ *yaŋïlar – yaŋïlamak*) III ·17 – 992 ·13 – 555

yaŋïloqan يَنكلْغانْ يېڭىلىشىدىغان، ئادىشىدىغان. 979 – 6· III 529 – 14·

yaŋk¸u يَنكُقُو يانغۇ، ئەكس سادا، قايتقان ئاۋاز. 971 – 13، 971 – 15· III 518 – 2، 518 – 3·

yaŋk¸uladï يَـــنكْقُولادي ئاۋاز قايتۇردى، ئەكس سادا چىقاردى. 995 – 23· III ·14 – 560

(يَنكْقُولارْ – يَنكْقُولاماقْ *yaŋk¸ular – yaŋk¸ulamak*) III ·27 – 995 ·5 – 561

yaŋk¸urdï يَنكْقُرْدي: *ər yaŋk¸urdï* — ئادەم غايىبتىن بىر ئاۋاز ئاڭلىغاندەك ياكى بىر نەرسە سەزگەندەك ئۇياق ـ بۇياققا قاربدى. 987 – 25· III ·12 – 546

(يَنكْقُـــرارْ – يَنكْقُرْمـــاقْ *yaŋk¸urar – yaŋk¸urmak*) III ·26 – 987 ·14 – 546

yaŋluk¸ يَنكْلُقْ يېڭىلىش، خاتالىق. 976 – 10· III 525 – 12·

yaŋradï يَنكْرادي ياڭرىدى، ئاۋاز چىقاردى؛ ئىپتىسىپ سالدى. 990 – 8· III ·8 – 551

(يَنكْرارْ – يَنكْراماقْ *yaŋrar – yaŋrmak*) III ·10 – 990 ·11 – 551

yaŋrak¸ يَنكْرَقْ تاغلاردىكى تار ھالق، ئاستىدا ئېقىن ئاقىدىغان يول. 975 – 16· I ·5 – 524

yaŋrattï يَنكْزَتّي ئاشكارىلاتتى. 683 – 24· II 526 – 13·

(يَنكْـــزَتُورْ – يَنكْزَتْمـــاقْ *yaŋratur – yaŋratmak*) II ·25 – 683 ·16 – 526

yaŋxak¸ يَنكْشَـــــقْ ۋات ـ ۋات. 975 – 18، 356 – 6· III 524 – 8؛ I ·9 – 610

yaŋxattï يَنكْشَتّي ئايلاندۇردى، قايدۇردى. 684 – 1· II 526 – 17·

(يَنكْشَـــتُورْ – يَنكْشَـــتْماقْ *yaŋxatur – yaŋxatmak*) II ·3 – 684 ·2 – 527

yap يَبْ دۇگىلەك. ھەرقانداق دۇگىلەك نەرسە. 693 – 13· III 1 – 5·

yap يَبْ جاۋنغا. 693 – 15· III 1 – 8·

yap يـــابْ: *yap yup* — ھىيلە، ھىيلە ـ مىكىر. 807 – 27· III ·8 – 217

yapak,ulak, يَـاقُلَقْ مۇشۇكيا پـلاق، هۇۋقـۇش. ياباقۇچه ۋه يەمەكچه. 734 – 7. III 76 – 4.

yapoqak, يَبْغـاقْ ياپقاق ~ ياپماق. قۇشلارنى تۇتىدىغان بىر خىل تۇزاق. 723 – 4. III 56 – 12.

yapoquq يَـبْغُجْ ئېشەك ۋه شۇنىڭغا ئوخشاش هايۋانلارنى هەيدەشته ئىشلىتىلىدىغان تاياق. 720 – 14. I 50 – 8.

yapoqut يَبْغُـتْ يۇك ۋه شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر سېلىنىپ تىكىلگەن تۇشەك، كۆرپه. 720 – 11. III 50 – 4.

yapï يَپِ نەمدەي، ئېگەر ياستۇقى. چىگىلچه. 708 – 8. III 29 – 6.

yapïoqlïoq يَبْغَلِغْ يېپىشقاق. 728 – 25. III 66 – 3.

yapïndï يَبْنْدِ يېپىندى، ياپتى، يېپىشالدى. 752 – 12. III 111 – 11.

(يَـنُورْ – يَبْنْمـاقْ yapïnur – yapïnmak) III 752 – 14. 111 – 14.

yapïtak, يَبِيـتَقْ ياۋىداق. 727 – 8، 727 – 8، 823 – 10. III 64 – 3، 244 – 4، 10.

yapïxdï يَبْشْدِ يېپىشتى. 743 – 17. III 93 – 2.

(يَبْشُـرْ – يَبْشْـماقْ yapïxur – yapïxmak) III 743 – 20. 93 – 6.

yapqan يَبْجانْ شۇڭاق. 718 – 13. III 48 – 3.

yapqundï يَبْجُنْدِ يېپىشتى، يېپىشىپ قالدى. 771 – 1. III 148 – 2.

(يَبْجُـنُورْ – يَبْجُنْمـاقْ yapqïnur – yapqïnmak) III 771 – 3. 148 – 5.

yapqurdï يَبْجُرْدِ يېپىشتۇردى. 763 – 11. III 133 – 1.

(يَبْجُـرُرْ – يَبْجُرْمـاقْ yapqurur – yapqurmak) III 763 – 13. 133 – 4.

yaprï يَبْرِ تۇز. تۇزلەك. 713 – 18. III 39 – 7.

yaprï يَبْرِ سالپاك. 713 – 19. III 39 – 9.

yaprïttï يَبْرِتِّ يوپۇردى. 678 – 5. II 516 – 2.

(يَبْـرِتُورْ – يَبْرِتْمـاقْ yaprïtur – yaprïtmak) II 678 – 7. 516 – 5.

yapruldï يَبْـرُلْدِ يېپىشتى، چاپلاشتى، كىگىزلەشتى، ئۇپرىدى. 770 – 1. III 146 – 1.

(يَبْـرُلُورْ – يَبْرُلْمـاقْ yaprulur – yaprulmak) III 770 – 3. 146 – 5.

yapruxdï يَبْرُشْدِ يوپۇرۇشتى، تۇزلەشتى. 765 – 22. III 137 – 16.
(يَبْرُشُورْ – يَبْرُشْماقْ yapruxur – yapruxmak) III .24 – 765
.1 – 138

yapsadï يَبْسادِ ياپقۇسى كەلدى ~ ياققۇسى كەلدى؛ قويغۇسى كەلدى.
.4 – 416 III .11 – 914

(يَبْسارْ – يَبْساماقْ yapsar – yapsamak) III .14 – 914
.9 – 416

yaptaq يَبْتَجْ كېپىنەك تون. 720 – 12. III 50 – 6.

yaptï يَبْتِ ياپتى؛ قويدى، قۇردى؛ ئەتتى. 735 – 13. III 78 – 5.

(يَبارْ – يَبْماقْ yapar – yapmak) 735 – 16. III 78 – 11.

yapturdï يَبْتُرْدِ ياپتۇردى، ئەتتۇردى. 760 – 19. III 127 – 5.

(يَبْتُرُرْ – يَبْتُرْماقْ yapturur – yapturmak) III .22 – 760
.10 – 127

yapuldï يَبُلْدِ يېپىلدى. 748 – 12. III 102 – 17.

(يَبُلُورْ – يَبُلْماقْ yapulur – yapulmak) III .13 – 748 .2 – 103

yapurdï يَبْرْدِ يوپۇردى، يوشۇردى؛ تۇزلىدى. 741 – 26. III 89 – 13.

(يَبُرْ – يَبُرْماقْ yapurur – yapurmak) 741 – 28. III 90 – 2.

yapuroqak يَبُرْغاقْ ياپراق، يوپۇرماق؛ كىتابنىڭ ۋاراقلىرى. 730 – 4، 730 – 4. III 68 – 13، 68 – 14.

yapuroqan يَبُرْغانْ يوپۇتىدىغان. 731 – 24. III 71 – 19.

yapurttï يَبُرْتِ يوپۇتتى، يوپۇتۇپ سۆز قىلدۇردى؛ تەكشىلەتتى، تۇزلەتتى.
1014 – 12. III 592 – 12.

(يَبُرْتُورْ – يَبُرْتْماقْ yapurtur – yapurtmak) III .16 – 1014
.18 – 592

yapuxoqak يَبُشْغاقْ بۇدۇشقاق. 730 – 1. III 68 – 9.

yapuxoqan يَبُشْغانْ يېپىشىدىغان. 732 – 1. III 72 – 7.

yapxundï يَبْشُنْدِ يېپىشتى، يېپىشىپ قالدى. 771 – 4. III 148 – 7.

yapxurdï يَبْشُرْدِ يېپىشتۇردى. 764 – 6. III 135 – 1.

(يَبْشُرُرْ – يَبْشُرْماقْ yapxurur – yapxurmak) III .8 – 764
.4 – 135

yaqandï يَجَنْدِ ئەيمەندى؛ ئۇيالدى، خىجالەت بولدى. 752 – 18. III
.3 – 112

(يَجَنُورْ – يَجَنْماقْ yaqanur – yaqanmak) III .20 – 752
.6 – 112

yar يَرْ شۆلگەي، شال. 693 – 23 ·III 2 – 8·

yar يـــــار يـار. 795 – 2، 284 – 22، 803 – 1، 951 – 26 ·III 194 – 7؛ I 486 – 5؛ III 208 – 15، 485 – 6·

yaradï يَرادِي ياردى. 755 – 14 ·III 117 – 11·

(يَرارْ – يَراماقْ yarar – yaramak) 755 – 15 ·III 117 – 12·

yaraoq يَرَغْ، يَراغْ پۈرسەت، ئىمكان، پەيت. 700 – 6، 711 – 15، 231 – 18، 469 – 2، 581 – 19، 711 – 16 ·III 14 – 14، 35 – 10؛ I 395 – 12؛ II 119 – 11، 338 – 8؛ III 35 – 11·

yaraoqlïoq يَرَغْلِغْ ياراقلىق، مۇمكىن بولىدىغان. 728 – 28 ·III 66 – 7·

yaraoqlïoq يَرَغْلِغْ ساۋۇتلۇق. 729 – 7 ·III 66 – 18·

yarandï يَرَنْدِي ياراندى، يارىتىلدى. 753 – 1 ·III 112 – 17·

(يَرَنُورْ – يَرَنْماقْ yaranur – yaranmak) 753 – 3 ·III 113 – 2·

yaratoqan يَرَتْقانْ ياراتقان، ياراتقۇچى. 731 – 9 ·III 70 – 14·

yarattï يَرَتِّي ياراتتى، لايىق قىلدى؛ ئويدۇرۇپ چىقاردى. 649 – 16 ·II 461 – 9·

(يَرَتُورْ – يَرَتْماقْ yaratur – yaratmak) 649 – 21 ·II 462 – 2·

yaraxdï يَرَشْدِي ياراشتى، كېلىشتى. 744 – 16 ·III 95 – 6·

(يَرَشُورْ – يَرَشْماقْ yaraxur – yaraxmak) 744 – 17 ·III 95 – 8·

yardï يَرْدِي ياردى. 735 – 18 ·III 78 – 12·

(يَرارْ – يَرْماقْ yarar – yarmak) 735 – 19 ·III 79 – 2·

yarïq يَرِقْ جەڭلەردە كېيىلىدىغان زەنجىرلىك ۋە تەڭگىلىك ساۋۇتنىڭ ھەر ئىككىسىگە ئىشلىتىلىدىغان ئورتاق ئىسىم. 701 – 26 ·III 18 – 3·

yarïq يَــرِقْ يىرىق. يوتىنىڭ گەۋدىگە، ئىككى يانپاش سۆڭىكىنىڭ توققۇزكۆزگە تۇتاشقان يېرى. 702 – 7 ·III 18 – 16·

yarïqlandï يَرِقْلَنْدِي زەنجىرلىك ساۋۇت كىيدى. 776 – 1 ·III 158 – 1·

(يَرِقْلَنُورْ – يَرِقْلَنْماقْ yarïqlanur – yarïqlanmak) 776 – 2 ·III 158 – 2·

yarïldï يَرِلْدِي يېرىلدى. 749 – 6 ·III 104 – 12·

(يَرِلُورْ – يَرِلْماقْ yarïlur – yarïlmak) 749 – 7 ·III 104 – 13·

yarïm يَرِمْ ياريم ~ يېرىم. 704 – 21 ·III 23 – 10·

yarïm يَــرِمْ يېرىندى، ئۇزۇنىسىغا يېرىلغان نەرسىنىڭ ھەرقايسى بۆلەكلىرى. 704 – 23 ·III 23 – 12·

yarïmladï يَرِمْلادِي يېرىملىدى. 942 – 25 ·III 469 – 8·
(يَـرِمْلارْ – يَرِمْلاماقْ *yarïmlar – yarïmlamak*) III ·26 – 942
·10 – 469

yarïmlandï يَرِمْلَنْدِي يېرىملاشتى. 776 – 10 ·III 158 – 15·
(يَرِمْلَنُورْ – يَرِمْلَنْماقْ *yarïmlanur – yarïmlanmak*) III ·11 – 776
·16 – 158

yarïn يَـــــرِنْ تاغـاق سـۆڭـكى. 706 – 2، 706 – 4· III 25 – 12،
·13 – 25

yarïndaq يَـرِنْدَقْ، يَـرِنْداقْ قېيىش، تـۇرك قېيىشى. 729 – 25، 420 – 25،
483 – 12، 533 – 16· III 68 – 7؛ II 30 – 13، 147 –
·13 – 247 ،19

yarïx يَرِشْ بەيگە، ئات بەيگىسى. 698 – 12· III 11 – 11·

yarïx يَرِشْ ئۇلىشىش. 698 – 14· III 11 – 13·

yarïxdï يَرِشْدِي چېپىشتى، بەيگىگە چۇشتى. 745 – 8· III 96 – 15·
(يَرِشُـــورْ – يَرِشْـــماقْ *yarïxur – yarïxmak*) III ·9 – 745
·17 – 96

yarïxdï يَرِشْدِي بۆلۈشتى. 745 – 11· III 96 – 18·
(يَرِشُـــورْ – يَرِشْـــماقْ *yarïxur – yarïxmak*) III ·13 – 745
·21 – 96

yarladï يَرْلادِي تۆكۈردى. 917 – 14· III 421 – 17·
(يَرْلارْ – يَرْلاماقْ *yarlar – yarlamak*) III ·15 – 917 ·2 – 422

yarlïoq يَـرْلِغْ يوقسـۇل، پېقىر. 722 – 21، 80 – 15· III 55 – 17؛ I
·13 – 124

yarlïoq يَرْلِغْ يارلىق، خاقانىڭ مەكتۇپى، بۇيرۇقى. چىگىلچە. 722 – 23·
III 56 – 3·

yarma يَرْما يارما. 716 – 6· III 44 – 6·

yarma yuwoqa يَرْما يُوغا بىر خىل قاتلىما نان. 716 – 6· III 44 – 6·

yarmaq يَرْمَقْ، يَرْماقْ يارماق، پۇل. 723 – 16، 38 – 11، 67 – 28، 89 –
119 – 34، 118 – 15، 111 – 15، 110 – 10، 109 – 25،
21 – 174، 2 – 170، 22 – 147، 6 – 143، 11 – 138، 27،
12 – 230، 14 – 217، 7 – 190، 14 – 177، 11 – 177،
18 – 286، 21 – 260، 4 – 255، 6 – 247، 21 – 246،
5 – 448، 6 – 420، 10 – 306، 15 – 303، 11 – 302،
1 – 494، 5 – 470، 18 – 460، 3 – 452، 13 – 451،

·14 – 584 ·6 – 578 ·1 – 541 ·3 – 501 ·23 – 497
·1 – 742 ·13 – 693 ·13 – 603 ·5 – 595 ·21 – 593
·19 – 826 ·9 – 799 ·12 – 781 ·9 – 753 ·10 – 750
·14 – 880 ·24 – 859 ·27 – 854 ·7 – 853 ·3 – 849
·5 – 1024 ·23 – 1022 ·16 – 1007 ·4 – 1007 ·4 – 888
·8 – 176 ·14 – 142 ·8 – 103 ·8 – 49 I :9 – 57 III
·13 – 227 ·12 – 194 ·10 – 192 ·2 – 180 ·13 – 177
·5 – 322 ·15 – 298 ·20 – 293 ·7 – 286 ·11 – 243
·7 – 445 · 4 – 436 · 16 – 422 · 15 – 421 · 8 – 393
·6 – 29 II :2 – 523 ·2 – 518 ·13 – 515 ·13 – 489
· 13 – 183 · 4 – 177 · 13 – 169 · 8 – 122 · 17 – 103
– 90 ·5 – 1 III :2 – 365 ·14 – 362 ·1 – 332 ·13 – 261
· 1 – 250 · 9 – 202 · 3 – 168 · 10 – 113 · 9 – 107 · 3
· 5 – 349 · 3 – 313 · 17 – 303 · 5 – 300 · 4 – 293
·1 – 610 ·10 – 607 ·6 – 580 ·12 – 579 ·11 – 363

yarmak¸landï يَرْمَقْلَنْدِي يارماقلىق بولدى. 777 – 3· III 160 – 6·

(يَرْمَقْلَنُورْ – يَرْمَقْلَنْماقْ *yarmak¸lanur – yarmak¸lanmak*) 777 – 5·
III 160 – 8·

yarmandï يَرْمَنْدِي يارماشتى ~ ياماشتى. 772 – 23· III 152 – 1·

(يَـرْمَنُورْ – يَرْمَنْمـاقْ *yarmanur – yarmanmak*) III ·24 – 772
152 – 3·

yarmax يَرْمَشْ يارما. 721 – 24· III 53 – 13·

yarmax يَرْمِشْ: *yarmax un* — يۇمشاق تارتىلغان ئۇن، ئاق ئۇن. 722 –
·1 – 54 III ·1

yarp يَرْبْ مەھكەم، پۇختا. 695 – 22· III 6 – 8·

yarp يَرْبْ ئادەم خۇشاللانغاندا پەيدا بولىدىغان يۈز ئوچۇقلۇقى. 695 –
23· III 6 – 10·

yarpattï يَـرْبَتِي يەر دەسسىدى، ئوڭلاندى: ئۆستى، چوڭ بولدى، چوڭايدى.
677 – 17· II 514 – 9·

(يَـرْبَتُورْ – يَرْبَتْمـاقْ *yarpatur – yarpatmak*) II ·19 – 677
II 514 – 12·

yarpuz يَرْبُزْ يالپۇز. 721 – 3· III 52 – 6·

yarpuz يَرْبُـزْ يارپۇز. ئاغمىخاننىڭ بىر خىلى. 721 – 4، 721 – 7· III
52 – 7، 52 – 9·

yarsoqaoq يَرْسْغاغْ تاغ ۋە باشقا جايلاردىكى تېيىلغاق يەر. 1011 – III ·25 ·4 – 588

yarsïk‚dï يَرْسِقْدِي ئايرىلىپ قالدى. 769 – 1· III ·1 – 144 ·1

yarsïk‚mak‚ (يَرْسِقار – يَرْسِقْماقْ *yarsïk‚ar – yarsïk‚mak‚*) 769 – III ·4 ·6 – 144

yarsïnqïoq يَرْسِنْجِغْ يىرگىنچلىك، پاسكىنا. 734 – 11· III ·7 – 76

yarsïttï يَرْسِتّي يىرگەندۈردى، سەسكەندۈردى. 679 – 4· II ·15 – 517

yartïm يَرْتِمْ بۆلۈك، پارچە، يېرىم. 726 – 5· III ·7 – 62

yartmak‚ يَرِيماقْ يارماق، تەڭگە. ئۇيغۇرچە. 1011 – 19· III ·2 – 588

yartu يَرْتُو تارىشا. 713 – 1· III ·6 – 38

yarturdï يَرْتُرْدِي يارىدۈردى. 761 – 11· III ·16 – 128

yarturur – yarturmak‚ (يَرْتُرُرْ – يَرْتُرْماقْ) 761 – III ·12 ·2 – 129

yarudï يَرُودِي يورۇدى. 755 – 12· III ·8 – 117

yarur – yarumak‚ (يَرُورْ – يَرُوماقْ) 755 – 13· III ·10 – 117

yarudï يَرُودِي يورۇپ ياشناپ كەتتى؛ خۇشال بولدى. 756 – III ·24 ·18 – 119

yarur, yaxur – yarumak‚, yaxumak‚ (يَرُورْ، يَشُورْ – يَرُوماقْ، يَشُوماقْ) 756 – III ·26 ·3 – 120

yaruk‚ يَرُقْ يورۇق. 701 – 22، 83 – 7، 701 – 22، 836 – III ·17 ·15 – 17؛ I ·15 – 17؛ III ·3 – 130، ·16 – 17، 269 ·15

yaruk‚ يَرُقْ يېرىق، دەز. 701 – 24· III ·18 – 17

yaruk‚luk‚ يَرُقْلُقْ يورۇقلۇق، نۇر. 730 – 13، 650 – 10· III ·7 – 69؛ II ·4 – 463

yarutoqan يَرُتْغانْ يورۇتىدىغان. 731 – 11· III ·17 – 70

yaru يَرُو: *yaru yəlim* — ياريېلىم. 708 – 9· III ·7 – 29

yarxï يَرْشِي بىر نەرسىنىڭ يېرىمى تېگىدىغان ئادەم: بىر نەرسىنىڭ يېرىمى. 714 – 21، 714 – 23· III ·11 – 41، ·8 – 41

yarxïm يَرْشِمْ: *bir yarxïm yər* — بەيگىدە بىر ئات چېپىم يەر. 726 – III ·11 ·15 – 62

yas ياسْ زىيان، زەرەر. 808 – 11· III ·7 – 218

yas ياسْ ئۆلۈم، ھالاكەت. ئۇغۇزچە. 808 – 13· III ·9 – 218

yasdï يَسْدِي تارقاتتى، يەشتى، بوشاتتى. 736 – 25· III ·1 – 81

yasar – yasmak‚ (يَسارْ – يَسْماقْ) 736 – III ·28 ·6 – 81

yasoqaq يَسْـــغاجْ يېسسى تاختا، ئاشتاختا، نانتاختا. 720 – 16· III ·10 – 50

yasï يَسي يېسسى، ياپلاق. 708 – 12· III 29 – 10·

yasïoqlïoq يَسغلغْ قاپلىق، قېپى بار. 729 – 12· III 67 – 5·

yasïk يَسقْ يا قېپى. تورْكچه. 702 – 27· III 19 – 19·

yasïladï يَسيلادي يېسسىلىدى. 931 – 1· III 446 – 18·

(يَسيلارْ – يَسيلاماقْ yasïlar – yasïlmak) 931 – 4· III 447 – 4·

yasïldï يَســـلْدي تاشلاپ قويۇلدى، بوشىتىۋېتىلدى، تارقىلىپ كەتتى. 749 – 15· III 105 – 6·

(يَســـلُورْ – يَســـلْماقْ yasïlur – yasïlmak) 749 – 19· III ·12 – 105

yasïman يَسيمانْ سۇ تۆكۈلگەنده بوغۇزىدىن بۇلدۇقلاپ ئاۋاز چىقىدىغان تار ئېغىزلىق كوزا. 719 – 8· III 49 – 9·

yasïq يَســـجْ ئوقيا ئوقىنىڭ ياپىلاق ۋه ئۇزۇنچاق ئوچى. 697 – 7· III ·4 – 9

yastadï يَسْتادي يۆلىدى، قويدى: دارىتمىلىدى. 913 – 13· III 413 – 16·

(يَسْتارْ – يَسْتاماقْ yastar – yastamak) 913 – 16· III 414 – 4·

yastaldï يَسْـــتَلْدي ياستۇق قويۇلدى: تەگدى، چۈشتى. 769 – 20· III ·10 – 145

(يَسْـــتَلُورْ – يَسْـــتَلْماقْ yastalur – yastalmak) 769 – 22· III ·13 – 145

yastuk يَسْـــتُقْ ياستۇق. 723 – 17، 769 – 20، 913 – 13· III 57 – 10، 145 – 11، 414 – 1·

yasul يَسُلْ يېسسى، ياپلاق. 704 – 15· III 23 – 2·

yat يَتْ، ياتْ يادا، بىر خىل سېھىر. 693 – 18، 808 – 4· III 1 – 12، 218 – 2·

yat يـــاتْ ياتْ، ئەجنەبي. 808 – 1، 329 – 12، 800 – 2· III ·11 – 217؛ I 563 – 15؛ III 203 – 10·

yatan يَتَنْ ئوق ئېتىش ئۇچۇن ياغاچتىن ياسالغان ياي، كامالەك. 705 – 21· III 25 – 10·

yatan يَتَنْ ياتاك. ئاتقۇ. 706 – 1· III 25 – 11·

yataŋ يَتَنگْ ياتاك، ئاتقۇ. 965 – 31· III 508 – 17·

yatoqak يَتْغـــاقْ قاراۋۇل، كۆزەتچى. 723 – 5، 723 – 6· III 56 – 14، 56 – 16·

yatoqaxdï يَتْغَشْدِ يېتىشتى. 767 – 4· III 140 – 12·

(يَتْغَشُورْ – يَتْغَشْماقْ yatoqaxur – yatoqaxmak) III ·5 – 767 III ·14 – 140

yatoqaxïk, يَتْغَشِقْ: yatoqaxïk, ooqrï — ياتار چاغ، ئەلياتقۇ. 733 – 20· III ·4 – 75

yatoqaxuk, يَتْغَشُقْ بىللە يېتىشىدىغان كىشى. 733 – 19· III ·3 – 75

yatoqurdï يَتْغُرْدِ ياتقۇزدى. 764 – 11· III 135 – 8·

(يَتْغُرُرْ – يَتْغُرْماقْ yatoqurur – yatoqurmak) III ·12 – 764 III ·9 – 135

yatïoq يَتِغْ ياتاق. ياتىدىغان جاي. 699 – 22· III 13 – 20·

yatïk, يَتِقْ ياتاق. ياتىدىغان جاي. 701 – 20· III 17 – 12·

yatïk,tï يَتِقْتِ يېتىقتى، ياتلاشتى. 747 – 20· III 101 – 16·

(يَتِقارْ – يَتِقْماقْ yatïkar – yatïk,mak) III ·21 – 747 III ·1 – 102

yatïz يَتِزْ ئەنلىك. ھەرقانداق كەڭ نەرسە. 698 – 4· III 10 – 14·

yatladï يَتْلادِ يادا قىلدى. 917 – 6· III 421 – 4·

yatladï يَتْلادِ ياتلىدى. 917 – 8· III 421 – 7·

(يَتْلارْ – يَتْلاماقْ yatlar – yatlamak) III ·9 – 917 III ·8 – 421

yatlattï يَتْلَتِّ يادا قىلدۇردى. 680 – 4· II 519 – 14·

(يَتْلَتُورْ – يَتْلَتْماقْ yatlatur – yatlatmak) II ·5 – 680 II ·16 – 519

yatqï ياتْجِ يادىچى، يادا قىلغۇچى. 917 – 6· III 421 – 4·

yatsadï يَتْسادِ ياتقۇسى كەلدى، ئۇخلىغۇسى كەلدى. 914 – 15· III ·10 – 416

(يَتْسارْ – يَتْساماقْ yatsar – yatsamak) III ·16 – 914 III ·12 – 416

yattï يَتِّ ياتتى. 648 – 15· II 459 – 9·

(يَتُورْ – يَتْماقْ yatur – yatmak) II ·16 – 648 II ·10 – 459

yattï يَتِّ يايدى. 648 – 20· II 459 – 16·

(يَذارْ – يَذْماقْ yażar – yażmak) II ·22 – 648 II ·3 – 460

yatturdï يَتُّرْدِ يايدۇردى؛ تارقاتقۇزدى. 760 – 23· III 127 – 12·

(يَتُّرُرْ – يَتُّرْماقْ yatturur – yatturmak) III ·25 – 760 III ·15 – 127

yatuk, يَتُقْ ئىككى خىل نەرسىدىن توقۇلغان رەخت. 701 – 13· III ·3 – 17

yatuk, يَتُقْ تاشلانغان، ئۇنتۇلغان. 701 – 15، III 17 – 5.

yava يَفَــا ياۋا. قەبىلە ئىسمى. 708 – 14، 710 – 2، III 30 – 1، 33 – 4.

yava يَفا ئاقتىكەن. 710 – 1، III 33 – 3.

yava يَفا ئاقتىكەن. 708 – 16، III 30 – 4.

yava يَفَــا: *yava yər* — سوغۇق تەگمەيدىغان يەر، ئىللىق، دالدا يەر. 708 – 17، III 30 – 5.

yavax يَفَشْ ياۋاش ~ يۇۋاش. 699 – 10، III 13 – 6.

yavax يَفَــشْ ياۋاش ~ يۇۋاش. 698 – 17، 698 – 21، III 12 – 4، 12 – 8.

yavaxlandï يَفَشْلَنْدِي ياۋاشلاندى، يۇمشىدى. 775 – 23، III 157 – 8.
(يَفَشْلَنُورْ – يَفَشْــلَنْماقْ *yavaxlanur – yavaxlanmak*، 775 – 24، III 157 – 9.

yavoqan يَفْغانْ: *yavoqan ax* — گۆشسىز ئاش. 718 – 17، III 48 – 9.

yavoqanlandï يَفْغَنْلَــنْدِي: *ər axïoq yavoqanlandï* — ئادەم ئاشنى گۆشسىز ھېسابلىدى ۋە كەم يېدى. 777 – 12، III 161 – 2.
(يَفْغَنْلَــنُورْ – يَفْغَنْلَنْمــاقْ *yavoqanlanur – yavoqanlanmak*، 777 – 13، III 161 – 4.

yavoqu يَفْغُو ياپغۇ. ئۇنۋان ئىسمى. 714 – 25، III 41 – 14.

yavoqu يَفْغُو ياپغۇ. شەھەر ئىسمى. 714 – 27، III 41 – 16.

yavoqu art يَفْغُو اَرْتْ ياپغۇ ئارت. داۋان ئىسمى. 714 – 28، III 41 – 17.

yavïnq يَفنْجْ ياپىنچ. ۋادى ئىسمى. 56 – 9، I 81 – 4.

yavïnq يَفنج ياپىنچ. شەھەر ئىسمى. 967 – 27، III 511 – 12.

yavïxoqu يَفشْغُو قىزىلقات. 727 – 17، III 64 – 8.

yavlak, يَفْلَقْ، يَفْلاقْ يامان، ناچار، پەس. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 723 – 18، 723 – 19، 390 – 16، 392 – 21، 457 – 7، 556 – 24، 723 – 24، 789 – 9، III 57 – 11، 57 – 13؛ I 670 – 2، 673 – 16؛ II 97 – 2، 292 – 10؛ III 57 – 17، 183 – 7.

yavlak, يَفْلاقْ ناھايىتى، بەك، ئىنتايىن. 724 – 4، 724 – 5، III 58 – 13، 58 – 14.

yavlak, sarïoq يَفْلاقْ سَرِغْ ياۋلاق سارىغ. ئەرلەر ئىسمى. 724 – 3، III 58 – 12.

yavqan يَفْجانْ جۈۋسان، شىۋاق. 718 – 13، III 48 – 3.

yavqundï يَفْجُنْدِي يېپىشتى، يېپىشىپ قالدى. 771 – 4، III 148 – 7.

yavqurdï يَفْجُرْدِي يېپىشتۇردى. 763 – 12، III 133 – 3.

yavrïdï يَڤْرِيدِ ئاجىزلىدى، ئورۇقلىدى. 914 – 6· III 415 – 10·
(يَڤْرِيرْ – يَڤْرِيماقْ yavrïr – yavrïmak) 914 – 7· III 415 – 12·

yavrïttï يَڤْرِتّي ئاجىزلاتتى، ئورۇقلاتتى. 678 – 11· II 516 – 10·
(يَڤْرِتُورْ – يَڤْرِتْماقْ yavrïtur – yavrïtmak) 678 – 12· II 516 – 11·

yavuoŋ يَڤُغْ يۇقىرىدىن قىيان دومىلىتىپ چۈشۈرگەن تاش پارچىلىرى. 700 – 14· III 15 – 6·

yavuz يَڤُزْ ياۋۇز، يامان. 698 – 9· III 11 – 7·

yavuz يَڤُزْ ياۋۇز، يامان. 74 – 18، 74 – 27، 88 – 4، 179 – 22، 194 – 17، 367 – 7، 722 – 12، 850 – 23· I 114 – 7، 115 – 2، 139 – 3، 303 – 9، 329 – 14، 630 – 3؛ III 54 – 16، 296 – 5·

yavuzladï يَڤُزْلادِ ياۋۇز دەپ ھېسابلىدى، يامان دەپ ھېسابلىدى. 942 – 16· III 468 – 13·
(يَڤُزْلارْ – يَڤُزْلاماقْ yavuzlar – yavuzlamak) 942 – 17· III 468 – 15·

yavuzlandï يَڤُزْلَنْدِ يامان دەپ ھېسابلىدى. 775 – 20· III 157 – 4·
(يَڤُزْلَنُورْ – يَڤُزْلَنْماقْ yavuzlanur – yavuzlanmak) 775 – 21· III 157 – 7·

yawa يَوا ئاقتىكەن. 709 – 25، III 33 – 1·

yawa يَوا ياۋا. قەبىلە ئىسمى. 710 – 2، 708 – 14· III 33 – 4، 30 – 2·

yava يَڤا ياۋا. قەبىلە ئىسمى. 708 – 14· 710 – 2· III 30 – 1، 33 – 4·

yax يَشْ، ياشْ ياش، ئوتياش، كۆكتات. 693 – 28، 808 – 16، 484 – 10، 1012 – 19· III 2 – 15، 218 – 13؛ II 149 – 14؛ III 589 – 9·

yax ياشْ ياش، كۆز يېشى. 808 – 15، 577 – 12، 580 – 13، 752 – 25· III 218 – 11؛ II 330 – 11، III 336 – 4؛ 112 – 12·

yax ياشْ ياش، يېڭى. 808 – 17، 727 – 2· III 218 – 15، 63 – 10·

yax yux ياشْ يُوشْ ئوتياش، كۆكتات. 693 – 28، 795 – 17· III 2 – 16، 195 – 6·

yaxadï يَشادِ ياشدى· 756 – 22· III 119 – 15·

(يَشارْ – يَشاماقْ yaxar – yaxamak) 756 – 23· III 119 – 16·

yaxaoqu يَشاغُو ياشايدىغان· 717 – 15· III 47 – 1·

yaxaŋurdï يَشانكُرْدِ ياشاڭغىرىدى· 992 – 24· III 556 – 2·

(يَشانكُرْ – يَشانكُرْماقْ yaxaŋurur – yaxaŋurmak) 992 – 25· III 556 – 4·

yaxardï يَشَرْدِ ياشاردى، كۆكەردى· 742 – 14· III 91 – 1·

(يَشارُرْ – يَشَرْماقْ yaxarur – yaxarmak) 742 – 14· III 91 – 2·

yaxartïï يَشَرْتِي ياشارتتى· 1014 – 17· III 593 – 1·

(يَشَرْتُرْ – يَشَرْتْماقْ yaxartur – yaxartmak) 1014 – 18· III 593 – 3·

yaxdï يَشْدِ يوشۇرۇندى· 737 – 1· III 81 – 8·

(يَشارْ – يَشْماقْ yaxar – yaxmak) 737 – 8· III 81 – 14·

yaxïk,tï يَشقْتِي ياشاڭغىرىدى· 748 – 6· III 102 – 10·

(يَشقارْ – يَشقْماقْ yaxïkar – yaxïk,mak) 748 – 7· III 102 – 12·

yaxïl يَشِلْ، ياشِلْ يېشىل· 704 – 17، 42 – 21، 252 – 18، 300 – 20، 301 – 3، 705 – 14، 795 – 5، 811 – 8· III 23 – 5؛ I 57 – 9، 431 – 12، 512 – 13، 513 – 2؛ III 25 – 3، 194 – 11، 223 – 2·

yaxïl yuxul يَشِلْ يُشُلْ يېشىل· 704 – 18· III 23 – 7·

yaxïn يَشِنْ چاقماق· 709 – 9، 185 – 16، 681 – 3، 919 – 1، 925 – 4· III 26 – 4؛ I 314 – 1؛ II 521 – 9؛ III 424 – 11، 435 – 18·

yaxïnlïoq يَشْنلِغْ چاقماقلىق· 729 – 16· III 67 – 12·

yaxladï يَشْلادِ، ياشْلادِ كۆك (ئوت) يېدى· 917 – 18· III 422 – 6·

(يَشْلارْ – يَشْلاماقْ yaxlar – yaxlamak) 917 – 20· III 422 – 10·

yaxlïoq يَشْلِغْ ياشلىق، ياشاڭغىرايدىغان· 722 – 24· III 56 – 5·

yaxlïoq يَشْلِغْ، ياشْلِغْ ياشلىق، ياشانغان، قېرى· 722 – 26· III 56 – 7·

yaxnadï يَشْنادِ چاقتى، چېقىلدى· 919 – 1· III 424 – 11·

(يَشْنارْ – يَشْناماقْ yaxnar – yaxnamak) 919 – 3· III 424 – 14·

yaxnattï يَشْنَتِي يېشىن پەيدا قىلدى، چاقتۇردى. 681 – 3· II 521 – 8·

yaxru يَشْرُو يوشۇرۇن. 713 – 20، 713 – 20· III 39 – 11، 39 – 12·

yaxruxdï يَشْرُشْدِي يوشۇرۇشتى. 766 – 5· III 138 – 8·

(يَشْرُشُورْ – يَشْرُشْماقْ yaxruxur – yaxruxmak) III 766 – 7· III 138 – 11·

yaxsadï يَشْسادِي يوشۇرۇنغۇسى كەلدى. 915 – 9· III 417 – 19·

(يَشْسارْ – يَشْساماقْ yaxsar – yaxsamak) III 915 – 10· III 418 – 2·

yaxurdï يَشُرْدِي يوشۇردى. 742 – 16· III 91 – 4·

(يَشُرُرْ – يَشُرْماقْ yaxurur – yaxurmak) III 742 – 17· III 91 – 5·

yaxuroqan يَشُرْغانْ يوشۇرىدىغان. 731 – 27· III 72 – 4·

yaxut يَشُتْ يوشۇرۇن. 696 – 28، 577 – 23، 696 – 28· III 8 – 12؛ II 331 – 6؛ III 8 – 13·

yaxut bəküt يَشُتْ بَكُتْ يوشۇرۇن - ياپتا. 696 – 28· III 8 – 13·

yay يايْ باهار، ئەتىياز. 809 – 15، 73 – 9، 83 – 5، 139 – 21، 474 – 5، 809 – 23· III 220 – 2؛ I 112 – 5، 130 – 1، 230 – 4؛ II 130 – 1؛ III 220 – 7·

yaya يايا ساغرا. پەقەت ئادەملەرگىلا ئىشلىتىلىدۇ. 709 – 24· III 32 – 19·

yaya يايا يوتا. پەقەت ئادەملەرگىلا ئىشلىتىلىدۇ. 817 – 6· III 234 – 2·

yaydï يَيْدِي چايقىدى، لىڭشىتتى. 875 – 16· III 339 – 5·

(يَيارْ – يَيْماقْ yayar – yaymak) III 875 – 19· III 339 – 10·

yayoquk يَيُغُقْ بايتال ئەمچەكلىرىنىڭ ئۇرپى. قىمچاقچە. 710 – 22· III 34 – 5·

yayïoq يَيِغْ ئالاڭغۇ. 707 – 22· III 28 – 8·

yayïk يَيِقْ ئالاڭغۇ. 707 – 24· III 28 – 11·

yayïktï يَيِقْتِي يازلاشتى، يازغا ئۆرۈلدى. 834 – 15· III 265 – 12·

(يَيِقارْ – يَيِقْماقْ yayïkar – yayïkmak) III 834 – 16· III 265 – 14·

yayïldï يَيِلْدِي ئىرغاڭلىدى ~ ئېغاڭلىدى؛ يېيىلدى، تارقالدى. 834 – 17· III 265 – 15·

(يَيِلُورْ – يَيِلْماقْ yayïlur – yayïlmak) III 834 – 22· III 266 – 6·

yayïloqan يَيلْغانْ تۈراقسىز، داۋالغۇيدىغان، ئىككىلىنىپ تۈرىدىغان. 733 – 9. III 74 – 8.

yayïndï يَيْنْدِ يايقىۋالدى ~ چايقىۋالدى. 754 – 22. III 116 – 8.

(يَيْنُورْ – يَيْنْماقْ yayïnur – yayïnmak) III 754 – 23. 116 – 10.

yayk‚aldï يَيْقَلْدِ چايقالدى، داۋالغۇدى. 770 – 17. III 147 – 2.

(يَيْقَلُورْ – يَيْقَلْماقْ yayk‚alur – yayk‚almak) III 770 – 21. 147 – 8.

yayladï يَيْلادِ يايلىدى. 919 – 21. III 426 – 1.

(يَيْلارْ – يَيْلاماقْ yaylar – yaylamak) 919 – 22. III 426 – 2.

yaylaq يَيْلاغْ يايلاق. 726 – 21. 170 – 10. III 63 – 5؛ I 286 – 16.

yaylattï يَيْلَتِ يايلاتتى. 681 – 20. II 522 – 13.

(يَيْلَتُورْ – يَيْلَتْماقْ yaylatur – yaylatmak) II 681 – 21. 522 – 15.

yayturdï يَيْتُرْدِ چايقاتتى. 765 – 8. III 136 – 6.

(يَيْتُرُرْ – يَيْتُرْماقْ yayturur – yayturmak) III 765 – 10. 137 – 1.

yaz يازْ يازْ. 808 – 6. III 218 – 4.

yazadï يَزادِ باھارنى ئۆتكۈزدى. 756 – 11. III 118 – 20.

(يَزارْ – يَزاماقْ yazar – yazamak) 756 – 12. III 119 – 2.

yazak‚ يَزَقْ ئوتلاق، يايلاق. ياغمىچە ۋە توخسىچە. 702 – 11. III 19 – 3.

yazdï يَزْدِ يەشتى. 736 – 7. III 79 – 19.

(يَزارْ – يَزْماقْ yazar – yazmak) 736 – 7. III 79 – 20.

yazdï يَزْدِ يازدى. ئوغۇزچە. 736 – 9. III 80 – 1.

(يَزارْ – يَزْماقْ yazar – yazmak) 736 – 10. III 80 – 2.

yazdï يَزْدِ ئازدى، يېڭىلدى، خاتالاشتى. 736 – 11. III 80 – 4.

(يَزارْ – يَزْماقْ yazar – yazmak) 736 – 20. III 80 – 12.

yazoqïr يَزْغِرْ يازغىر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 27. I 78 – 15.

yazoquk‚ يَزْغُقْ بايتال ئەمچەكلىرىنىڭ ئۇرىسى. قىپچاقچە. 710 – 22. III 34 – 6.

yazï يَزِ يېزىق، بوشلۇق، ئوچۇقچىلىق. 708 – 11. III 29 – 9.

yazïoqlïoq يَزِغْلِغْ يېشىكلىك. 728 – 30 · III 66 – 9 ·

yazïk̡tï يَزِقْتِ يازلاشتى، يازغا ئۆرۈلدى. 748 – 4 · III 102 – 7 ·

(يَزِقَارْ – يَزِقْماقْ *yazïk̡ar – yazïk̡mak̡*) 748 – 5 · III 102 – 8 ·

yazïldï يَزِلْدِ يېشىلدى. 749 – 13 · III 105 – 4 ·

yazïndï يَزِنْدِ يەشتى، يېشىۋالدى. 753 – 6 · III 113 – 6 ·

(يَزِنُورْ – يَزِنْماقْ *yazïnur – yazïnmak̡*) 753 – 7 · III 113 – 8 ·

yazïxdï يَزِشْدِ يېشىشتى. 745 – 24 · III 97 – 15 ·

(يَزِشُورْ – يَزِشْماقْ *yazïxur – yazïxmak̡*) 745 – 26 · III 97 – 18 ·

yazïxdï يَزِشْدِ: *ol maṇa ya yazïxdï* — ئۇ ماڭا يانماق كېرىچىنى چىقىرىشىپ بەردى. 746 – 1 · III 98 – 1 ·

(يَزِشُورْ – يَزِشْماقْ *yazïxur – yazïxmak̡*) 746 – 2 · III 98 – 3 ·

yazlattï يَزْلَتِّي يايلاتتى. 680 – 8 · II 520 – 2 ·

(يَزْلَتُورْ – يَزْلَتْماقْ *yazlatur – yazlatmak̡*) 680 – 9 · II 520 – 4 ·

yazlïndï يَزْلِنْدِ يېشىلىپ كەتتى. 772 – 13 · III 151 – 1 ·

(يَزْلِنُورْ – يَزْلِنْماقْ *yazlïnur – yazlïnmak̡*) 772 – 14 · III 151 – 3 ·

yazlïxdï يَزْلِشْدِ يېشىلىشتى. 768 – 10 · III 142 – 15 ·

(يَزْلِشُورْ – يَزْلِشْماقْ *yazlïxur – yazlïxmak̡*) 768 – 11 · III 142 – 17 ·

yazsadï يَزْسادِ يەشكۈسى كەلدى. 915 – 6 · III 417 – 15 ·

(يَزْسارْ – يَزْساماقْ *yazsar – yazsamak̡*) 915 – 7 · III 417 – 17 ·

yazturdï يَزْتُرْدِ يەشتۇردى. 761 – 15 · III 129 – 7 ·

yazturdï يَزْتُرْدِ ئازدۇردى، ئېزىقتۇردى، خاتالاشتۇردى. 761 – 17 · III 129 – 10 ·

(يَزْتُرُرْ – يَزْتُرْماقْ *yazturur – yazturmak̡*) 761 – 19 · III 129 – 13 ·

yazuk̡ يَزُقْ يېشىك، يېشىكلىك. 702 – 12 · III 19 – 4 ·

yazuk̡ يَزُقْ: *yazuk̡ ət* — كۈزدە ھەر خىل دورا ـ دەرمەكلەر بىلەن قۇرۇتۇپ قويۇلۇپ، ئەتىيازدا يېيىلىدىغان قاق گۆش. 702 – 15 · III 19 – 8 ·

yazuk, يـــزُق، يـــازُقْ گـوُناه. 702 – 19، 394 – 9· III 19 – 14؛ I
·11 – 676

yazuk,ladï يَزُقْلادِي ئەيىبلىدى، جازاغا تارتتى· 942 – 19· III 468 – 17·
(يَـــزُقْلارْ – يَزُقْلامـــاقْ yazuk,lar – yazuk,lamak,) III ·20 – 942
·2 – 469

yazuk,luoq يَزُقْلُغْ گوُناهلىق· 729 – 9· III 67 – 2·

yażaoq يَذاغْ ياياق، پىياده· 289 – 14· I 494 – 10·

yażaoqlïk, يذغلق ياياقلىق· 730 – 7· III 68 – 17·

yażïoqlïoq يَذغْلِغْ يېيىقلىق، سېلىقلىق· 728 – 26· III 66 – 5·

yażïldï يَذلْدِي يېيىلدى، تارقالدى· 748 – 20· III 103 – 11·

(يَذلْورْ – يَذلْماقْ yażlur – yażïlmak,) 748 – 23· III 103 – 15·

yażïldï يَذلْدِي يېيىلدى، يامرىدى· 748 – 24· III 103 – 17·

(يَذْ لُرْ – يَذلْماقْ yażlur – yażïlmak,) 748 – 25· III 104 – 1·

yażïm يَـــذمْ كوَرپـه، توَشـەك· 704 – 19، 100 – 19· III 23 – 8؛ I
·19 – 160

yażïndï يَذنْدِي يېيىۋالدى· 752 – 22· III 112 – 8·

(يَذنُـــورْ – يَذنْمـــاقْ yażïnur – yażïnmak,) 752 – 24· III
·11 – 112

yażïxdï يَذشْدِي يېيىشتى، سېلىشتى· 743 – 21· III 93 – 8·

(يَذشُـــورْ – يَذشْـــماقْ yażïxur – yażïxmak,) 743 – 23· III
·11 – 93

yażlïxdï يَذلْشْدِي يېيىلىشتى· 768 – 3· III 142 – 5·

(يَذلْشُـــورْ – يَذلْشْـــماقْ yażlïxur – yażlïxmak,) 768 – 6· III
·9 – 142

yażsadï يَذسْـــادِي يايغوُسى كـەلدى، سالغوُسى كـەلدى؛ تارقاتقوُسى كـەلدى.
·17 – 416 III ·20 – 914

(يَذسْارْ – يَذسْاماقْ yażsar – yażsamak,) 914 – 24· III 417 – 6·

yażtï يـــــاذْتِي يـايدى· 1012 – 27، 648 – 21· III 589 – 14؛ II
·2 – 460

(يَذارْ – يَذماقْ yażar – yażmak,) 1012 – 28· III 590 – 2·

yażturdï يَذْ تُرْدِي يايدوُردى، تارقاتقوُزدى· 760 – 26· III 127 – 16·

yəh يـــاهْ، يَـــهْ هـه. «ماقوُل، خوپ، شوُنداق» مەنىلىرىنى بىلدوُرىدىغان
ياردەمچى سوَز· 778 – 24، 709 – 16، 778 – 26، 778 – 27·
III 163 – 5، 32 – 15، 163 – 8، 163 – 10·

yək ياك شەيتان. 808 – 22، 207 – 2، 583 – 9، 805 – 19 III
219 – 7؛ I 352 – 14؛ II 342 – 4؛ III 213 – 11.

yəl يَلْ يەل (يەللىك)؛ يەل (شامال). 82 – 20، 518 – 10 I 129 –
1؛ II 219 – 1

yəl kəgən يَلْ كُكانْ هەسەن – هۇسەن. 316 – 25. I 541 – 13.

yəldirdi يَلْدِرْدِي: *yəl yəldirdi* — شامال چىقتى. 763 – 17 III
133 – 9

(يَلْدِرارْ – يَلْدِرْماكْ *yəldirər – yəldirmək*) 763 – 17 III
133 – 10

yəlim يَلِمْ يېلىم. 705 – 9، 743 – 17 III 24 – 9، 93 – 2.

yəlimlədi يَلِمْلادِي يېلىملىدى، يەملىدى، چاپلىدى. 943 – 1 III
469 – 12

yəlimlədi يلملادِي چارلىدى. 743 – 3 III 469 – 15.

(يلملار – يلملاماك *yəlimlər – yəlimləmək*) 743 – 5 III
469 – 19

yəlimləndi يَلِمْلَنْدِي يېلىملاندى. 776 – 14 III 159 – 4.

(يَلِمْلَنُورْ – يَلِمْلَنْماكْ *yəlimlənür – yəlimlənmək*) 776 – 15 III
159 – 6.

yəliŋ يَلِنكْ شامالىلىق، شامىلى جىق يەر. 966 – 8 III 509 – 9.

yəlkin يَلْكِنْ يۇگۇرۈك، تېز يۈرەر؛ چاپارمەن؛ مۇساپىر. 718 – 23، 715 –
15، 718 – 23، 918 – 6 III 48 – 16، 42 – 13، 49 – 1،
423 – 1

yəlnədi يَلْنادِي يېلىنلىدى، يېلىن سالدى. 919 – 4 III 424 – 15.

(يَلْنارْ – يَلْناماكْ *yəlnər – yəlnəmək*) 919 – 6 III 424 – 18.

yəlpindi يَلْپِنْدِي يەلپۇندى، شامال داربدى. 770 – 22 III 147 – 9.

(يَلْپِنُورْ – يَلْپِنْماكْ *yəlpinür – yəlpinmək*) 770 – 24 III
147 – 12.

yəlpirdi يَلْپِرَدِي يەلپۇدى، ئەستى؛ ئىرغاڭلىدى. 760 – 12 III 126 – 5.

yəlpitti يَلْپِتِّي نەمدەتتى، نەمدىدى؛ ئۇنتىتى. 677 – 22 II 514 – 15.

(يَلْپِتُورْ – يَلْپِتْماكْ *yəlpitür – yəlpitmək*) 677 – 24 II
515 – 1.

yəlpitti يَلْپِتِّي يەلپۇتتى. 678 – 1 II 515 – 5.

(يَلْپِتُورْ – يَلْپِتْماكْ *yəlpitür – yəlpitmək*) 678 – 2 II 515 – 7.

yəlpixdi يَلْپِشْدِي يەلپۇشتى، قورۇشتى. 765 – 11 III 137 – 2.

(يَلْبِشُـــرْ – يَلْبِشْـــماكْ *yəlpixür – yəlpixmək*) III ·13 – 765 ·5 – 137

yəlpixdi يَلْبِشْدِي نەملەشتى· 765 – 14· III 137 – 6·

(يَلْبِشُـــورْ – يَلْبِشْـــماكْ *yəlpixür – yəlpixmək*) III ·15 – 765 ·8 – 137

yəlü يَلُـــو جميلـه. قۇلۇنلارنـى باغلايدىغـان ئارقـان· 709 – 12· III ·9 – 32

yəlvi يَلْڤِي سېھىر· 715 – 11· III 42 – 10·

yəlviqi يَلْڤِيجِي سېھىرچى، سېھىرگەر· 715 – 11· III 42 – 10·

yəlvirdi يَلْڤِرْدِي يەلپۇندى، لەپىلدىدى· 764 – 16· III 135 – 15·

(يَلْڤِرارْ – يَلْڤِرْماكْ *yəlvirər – yəlvirmək*) 764 – 17· III 136 – 1·

yəm يَمْ تېتىتقۇ، دورا - دەرمەك· 694 – 14· III 4 – 5·

yəmə يَمـــا مـۇ، يەنـه. يـاردەمچى سـۆز· 47 – 20، 90 – 21، 120 – 28، 350 – 4، 458 – 5، 491 – 13، 896 – 15، 961 – 2، 1013 – 26· I 66 – 2، 143 – 17، 195 – 9، 599 – 10؛ II 98 – 17، 163 – 17؛ III 380 – 3، 500 – 9، 591 – 15·

yəmək يَماكْ يەمـەك. قەبىلە ئىسمى· 712 – 14· III 37 – 6·

yəməqük يَماجُكْ يەمشۇك. بۇغداي توشۇلىدىغان كىچىك قاپ· 727 – 10· III 64 – 6·

yəmət يَمَتْ ھەئە، ماقۇل مەنىسىدىكى بىر سۆز· 697 – 4، 50 – 28· III 71 – 13· I 8 – 16؛

yəmix يَمـــشْ، يَمـــيشْ يېمىش، مېۋە· 699 – 20، 197 – 4، 205 – 3، 512 – 11· III 13 – 18؛ I 334 – 3، 348 – 6؛ II 206 – 9·

yəmixləndi يَمِشْلَنْدِي مېۋىلىدى· 775 – 25· III 157 – 11·

(يَمِشْلَنُورْ – يَمِشْـــلَنْماكْ *yəmixlənür – yəmixlənmək*) 775 – 26· III 157 – 12·

yəmrüxdi يَمْرُشْدِي يېمىرىشتى، قومۇرۇشتى· 767 – 1· III 140 – 8·

(يَمْرُشُـــورْ – يَمْرُشْـــماكْ *yəmrüxür – yəmrüxmək*) III ·2 – 767 ·10 – 140

yəmsindi يَمْسِنْدِي يەۋاتقاندەك كۆرۈندى· 771 – 18· III 149 – 14·

(يَمْســـنُورْ – يَمْســـنْماكْ *yəmsinür – yəmsinmək*) III ·19 – 771 ·16 – 149

yəmü يَمُو «جۇمـۇ» دېگـەن مـەنىدىكى بىـر سـۆز· 709 – 15، 709 – 15، 866 – 17· III 32 – 13، 32 – 14، 325 – 2·

yəmürdi يَمُرْدِ قومۇردى. 743 – 15· III 92 – 16·

(يَمُرُرْ – يَمُرْماكْ yəmürür – yəmürmək) 743 – 16· III 93 – 1·

yəmürgən يَمُرْكانْ يېمىرىدىغان، قومۇرىدىغان. 732 – 19· III 73 – 12·

yəngəq يَنْكَجْ قىسقۇچپاقا. ئوغۇزچە. 975 – 8· III 523 – 12·

yənidi يَنِدِ يەڭگىدى، تۇغدى. 758 – 9· III 123 – 7·

(يَنِرْ – يَنِيماكْ yənir – yənimək) 758 – 10· III 123 – 8·

yənigü يَنِيكُو يەڭگىيدىغان. 718 – 5· III 47 – 16·

yənitti يَنِتِّي يەڭگىتتى، تۇغدۇردى. 651 – 9· II 465 – 10·

(يَنِتُورْ – يَنِتْماكْ yənitür – yənitmək) 651 – 10· II 465 – 12·

yənkənd يَنْكَنْدْ يەنكەند. شەھەر ئىسمى. 800 – 23· III 205 – 1·

yənqdi يَـــنْجْدِ يەنچىدى ~ يانجىدى، چەيلىدى. 1013 – 18· III 591 – 5·

(يَنْجـــارْ – يَنْجْمـــاكْ yənqar – yənqmək) 1013 – 21· III 591 – 10·

yənü yəmü يَنو يَـــمو «قاراپ تۇر؛ جۇمۇ» مەنىلىرىدە كېلىدىغان جۈپ سۆز. 866 – 16· III 325 – 1·

yəŋ يَنكْ يەڭ. 957 – 4، 543 – 8· III 494 – 9؛ II 266 – 5·

yəŋdi يَنكْدِ يەڭدى. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 981 – 13· III 534 – 10·

(يَنكارْ – يَنكْماكْ yəŋər – yəŋmək) 981 – 14· III 534 – 12·

yəŋgə يَنكْكا يەڭگە. ئاكىنىڭ خوتۇنى. 971 – 31· III 519 – 3·

yəpin يَپْ توق قىزىل، قېنىق قىزىل. 705 – 11· III 24 – 12·

yərətti يَرَتّي يىرگەندى، سەسكەندى، بەزدى. 650 – 3· II 462 – 12·

(يَرَتُورْ – يَرَتْماكْ yərətür – yərətmək) 650 – 4· II 462 – 14·

yərdəx يَرْدَشْ يۇرتداش، بىر يەرلىك. ئوغۇزچە. 721 – 22· III 53 – 9·

yərisə يَرِسا شەپەرەڭ. 1012 – 9· III 588 – 10·

yərsgü يَرْسْـــكُو: *aya yərsgü* — شەپەرەڭ. چىگىلچە. 1012 – 8· III 588 – 9·

yərsidi يَرْسِيدِ يىرگەندى، سەسكەندى. 915 – 4· III 417 – 14·

(يَرْسِيرْ – يَرْسِيماقْ yərsir – yərsimək) 915 – 5· III 417 – 1·

yərsindi يَرْسِنْدِ يەرلەشتى، ئولتۇراقلاشتى. 771 – 15· III 149 – 10·

(يَرْسِـــنُورْ – يَرْسِـــنْماكْ yərsinür – yərsinmək) 771 – 16· III 149 – 13·

yətgək يَتكاك، يتكـــاك خۇرجۇن، بوغچا. 744 – 7، 749 – 4، 1013 – 7· III 94 – 8، 104 – 9، 590 – 12·

yətikən يَتِيكَـــانْ يەتىگـەن ~ يەتىكـەن، يەتىكـەن يۇلـتـۇزى، چـوڭ ئېيـىق يۇلتـۇزى. 719 – 7 · III 49 – 7.

yətizlik يَتِزْلِكْ كەڭلىك. 730 – 20 · III 70 – 3.

yətrüldi يَتْرُلْدِي يەتكۇزۇلدى. 770 – 5 · III 146 – 6.

(يَتْـــرُلُورْ – يَتْرُلْمـــاكْ *yətrülür – yətrülmək* III · 6 – 770 · 8 – 146.

yətrüm يَتْرُمْ قويۇلغان، قويۇۋېتىلگەن. 726 – 9 · III 62 – 12.

yətrüxdi يَتْرُشْدِي يەتكۇزۇشتى. 766 – 1 · III 138 – 3.

(يَتْرُشُـــورْ – يَتْرُشْـــماكْ *yətrüxür – yətrüxmək* III · 3 – 766 · 6 – 138.

yətsikti يَتْسِكْتِي ياشاندى؛ يېتىشۇېلىنىدى. 769 – 5 · III 144 – 7.

(يَتْسِكَارْ – يَتْسِكْماكْ *yətsikər – yətsikmək* 769 – 7 · III 144 – 10.

yətti يَتِّي يەتتى. 648 – 25 · II 460 – 7.

(يَتَارْ – يَتْماكْ *yətər – yətmək* 648 – 26 · II 460 – 9.

yətti يَتِّي يېتىلدى، يېتەكلىدى. 649 – 1 · II 460 – 10.

(يَتَارْ – يَتْماكْ *yətər – yətmək* 649 – 2 · II 460 – 12.

yətti يَتِي يەتتى ~ يەتتە. 710 – 12 · III 33 – 11.

yətüt يَتُـــتْ يـاردەم، قوشـۇنغا كەلگـەن يـاردەمچى كـۇچ. 625 – 18 · II 418 – 12.

yəvildi يەلْدى يېتىشتى، يېتىلدى. 751 – 5 · III 109 – 1.

(يَقُلُورْ – يَقُلْماكْ *yəvülür – yəvülmək* 751 – 9 · III 109 – 7.

yəzədi يَـــــزادِي جېسـىدى ~ دېسـىدى، تەكشـۈردى. 756 – 18 · III 119 – 10.

(يَزارْ – يَزاماكْ *yəzər – yəzəmək* 756 – 20 · III 119 – 13.

yəznə يَزْنا يېزنە. ئاچىسىنىڭ ئېرى. 716 – 20 · III 45 – 9.

yəżildi يَذِلْـــدِي: *yətgək yəżildi* — خۇرجـۇن ئىچىگـە مـال سـېلىپ ئۆزمىسىنى ئىلدى. 749 – 4 · III 104 – 9.

(يذلر – يذلماك *yəżilür – yəżilmək* 749 – 5 · III 104 – 10.

yədi يِيدِي يېدى. 741 – 18 · III 89 – 8.

(يِيرْ – يِماكْ *yər – yəmək* 741 – 18 · III 89 – 9.

yədixdi يدشْـــدِي: *ol maŋa yətgək yədixdi* — ئۇ ماڭا خۇرجۇنىنىڭ چۆرىسىگە كەشتە تىكىشىپ بەردى. 744 – 7 · III 94 – 8.

(يدشُـــورْ – يدشْـــماكْ *yədixür – yədixmək* 744 – 10 · III 94 – 12.

yəg يېگ ياخشى. 796 – 3، 56 – 14، 257 – 3، 292 – 12، 723 – 9، 789 – 9، 796 – 4، 809 – 2. III 196 – 4؛ I 81 – 8، 439 – 13، 499 – 8؛ III 57 – 2، 183 – 8، 196 – 6، 219 – 8.

yəl يېلْ يايل ~ ياز. 700 – 21. III 15 – 15.

yəl يېل، يِلْ يەل، شامال. 796 – 15، 197 – 8، 245 – 16، 269 – 21، 406 – 2، 547 – 17، 578 – 21، 636 – 20، 760 – 12، 763 – 17، 770 – 23، 859 – 14، 875 – 18، 889 – 23، 955 – 14. III 197 – 6؛ I 334 – 9، 419 – 12، 459 – 12؛ II 3 – 3، 274 – 7، 332 – 17، 436 – 3؛ III 126 – 5، 133 – 9، 147 – 11، 312 – 12، 339 – 9، 366 – 13، 491 – 15.

yəl يېلْ جىن، جىن شاملى. 796 – 16، 811 – 20. III 197 – 7، 224 – 4.

yəldi يِلْدِي يۇگۈردى، چاپتى. 739 – 21. III 86 – 10.

yəldi (يَلارْ – يَلْماكْ yələr – yəlmək) 739 – 21. III 86 – 11.

yəldi يِلْدِي يېيىلدى. 740 – 1. III 86 – 12.

yəldi (يِلُورْ – يِلْماكْ yəlür – yəlmək) 740 – 2. III 86 – 13.

yəlim يِلِمْ يېلىم. 764 – 6، 771 – 1. III 135 – 1، 148 – 2.

yəlin يِلِنْ يېلىن. 707 – 15. III 28 – 5.

yəlpik يِلْپِكْ يەلپۈك، شامال. 726 – 1، 726 – 1. III 62 – 1، 62 – 1.

yəlpirdi يِلْپِرَدِي نەملىدى. 760 – 15. III 126 – 9.

yəlpirdi (يِلْپِرارْ – يِلْپِرَماكْ yəlpirər – yəlpirmək) 760 – 17. III 127 – 3.

yəm يِيمْ يەم، يېمەك، تاماق. 796 – 18. III 197 – 9.

yəmix يِمِشْ، يِيمِشْ يېمىش، مېۋە. 317 – 13، 412 – 11، 472 – 26. I 542 – 6؛ II 15 – 10، 127 – 13.

yəmxən يِمْشانْ بىر خىل ياۋا مېۋىنىڭ ئېتى. 718 – 16. III 48 – 7.

yən يِينْ، يِنْ يەن. ئادەمنىڭ ئەت ـ يېنى؛ تەن. 796 – 21، 352 – 25، 759 – 7، 896 – 16. III 197 – 14؛ I 604 – 12؛ III 125 – 3، 380 – 4.

yənətti يِنَتِّي يېنىكلىدى، ياخشىلاندى. 651 – 6. II 465 – 5.

yənətti (يِنَتُورْ – يِنَتْماكْ yənətür – yənətmək) 651 – 7. II 465 – 6.

yənik يَنِكْ يېنىك. 704 – 14. III 23 – 1.

yəŋ يِنْك، يِنْكْ يەڭ. 484 – 5، 581 – 5. II 149 – 7، 337 – 10.

yəpkil يِپْكِلْ تـوق قـىزىل، قېنـىق قـىزىل، بېغىـر رەڭ. 726 – 3، 726 – 3. III 62 – 3، 62 – 4.

yəpkin يِپْكِينْ، يِپْكِنْ تـوق قـىزىل، قېنـىق قـىزىل. 718 – 21، 726 – 14، 726 – 14. III 48 – 14، 63 – 1، 63 – 2.

yər يِرْ يەر. 795 – 3، 38 – 1، 46 – 6، 48 – 22، 54 – 1، 67 – 24، 67 – 26، 75 – 9، 84 – 2، 91 – 13، 101 – 4، 122 – 21، 123 – 11، 124 – 19، 125 – 2، 174 – 19، 206 – 14، 208 – 12، 221 – 24، 225 – 10، 240 – 26، 249 – 11، 265 – 24، 275 – 1، 276 – 25، 321 – 22، 327 – 7، 333 – 26، 334 – 2، 351 – 10، 355 – 12، 358 – 4، 367 – 14، 370 – 10، 371 – 6، 376 – 4، 376 – 16، 376 – 25، 376 – 27، 377 – 5، 377 – 12، 377 – 13، 378 – 24، 386 – 5، 386 – 16، 391 – 1، 452 – 15، 452 – 18، 459 – 21، 465 – 25، 475 – 1، 476 – 4، 476 – 11، 476 – 14، 489 – 3، 492 – 3، 498 – 3، 536 – 5، 546 – 17، 548 – 25، 558 – 3، 589 – 13، 595 – 18، 595 – 25، 607 – 17، 608 – 8، 608 – 23، 612 – 1، 642 – 15، 654 – 5، 654 – 6، 654 – 16، 654 – 17، 654 – 24، 667 – 13، 685 – 23، 686 – 2، 686 – 4، 687 – 17، 694 – 7، 697 – 10، 698 – 5، 698 – 7، 701 – 22، 706 – 21، 708 – 17، 711 – 24، 712 – 10، 713 – 18، 717 – 12، 726 – 11، 726 – 12، 732 – 8، 734 – 13، 734 – 18، 765 – 22، 775 – 10، 776 – 6، 777 – 15، 782 – 22، 800 – 4، 813 – 9، 813 – 15، 824 – 11، 833 – 3، 836 – 5، 846 – 4، 847 – 4، 848 – 18، 848 – 19، 897 – 7، 904 – 6، 923 – 24، 924 – 8، 932 – 1، 965 – 3، 965 – 29، 984 – 24، 1020 – 10، 1020 – 17. III 194 – 8: I 48 – 13، 63 – 6، 76 – 16، 131 – 17، 198 – 18، 293 – 17، 351 – 11، 355 – 3، 379 – 2، 384 – 13، 411 – 19، 426 – 9، 454 – 1، 468 – 10، 471 – 18، 559 – 17، 609 – 8، 649 – 6، 663 – 1: II 101 – 16، 113 – 18، 131 – 15، 134 – 12، 135 – 5، 158 – 15، 165 – 12،

177 – 10، 253 – 1، 272 – 6، 277 – 3، 294 – 12،
353 – 16، 365 – 18، 366 – 10، 387 – 8، 388 – 14،
389 – 18، 394 – 18، 447 – 11، 495 – 2؛ III 3 – 6، 9 –
8، 11 – 5، 17 – 15، 27 – 4، 36 – 6، 37 – 1، 39 – 7،
46 – 10، 62 – 17، 72 – 16، 76 – 11، 137 – 16، 156 –
5، 158 – 8، 161 – 7، 170 – 3، 226 – 15، 263 – 4،
269 – 1، 288 – 1، 289 – 6، 292 – 8، 381 – 12، 395 –
11، 433 – 13، 434 – 9، 448 – 14، 507 – 1، 508 – 14،
541 – 3.

yər يِيرْ رەختىنىڭ بىر يۈزى. 795 – 4. III 194 – 9.

yərdi يِيرْدِي يىرگەندى. 829 – 28. III 256 – 11.

yərdi يِيرْدِي تىللىدى، ھاقارەتلىدى. ئوغۇزچە. 829 – 29. III 256 – 13.

(يِيرار – يِيرْماكْ *yərər – yərmək*) 830 – 1. III 256 – 14.

yərqü يِرْجُو قەبرە. 713 – 3. III 38 – 8.

yərük يِرُكْ يېرىق، دەز. 704 – 8، 704 – 9. III 22 – 10، 22 – 11.

yərük يِرُكْ كەمتۈك، پۇچۇق. 704 – 11. III 22 – 14.

yəti يِتِي يەتتە. 860 – 9. III 314 – 3.

yətti يِتّي يېتىلىدى، يېتەكلىدى. 649 – 1. II 460 – 16.

yətik يِتِكْ يېتۈك. 704 – 2. III 22 – 1.

yətildi يِتِلْدِي يېتىشتى، يېتىۋالدى. 748 – 18. III 103 – 8.

(يِتِلُورْ – يِتِلْماكْ *yətilür – yətilmək*) 748 – 19. III 103 – 10.

yətsədi يِتْسادِي يېتىشۋالاي دېدى، يېتىشۋالغىلى قويتى. 914 – 17.
III 416 – 13.

(يِتْسارْ – يِتْساماكْ *yətsər – yətsəmək*) 914 – 18. III 416 – 15.

yəysədi يِيْسادِي يېگۈسى كەلدى. 914 – 9. III 416 – 1.

(يِيْسارْ – يِيْساماكْ *yəysər – yəysəmək*) 914 – 10. III 416 – 3.

yəzək يِزاكْ قوشۇننىڭ ئالدىدا يۈرىدىغان چارلىغۇچى قىسىم، ئاۋانگارت
ئەترەت. 704 – 13. III 22 – 16.

yəżti يَيذْتِي چىڭىتتى. 1013 – 7. III 590 – 11.

(يِيذارْ – يِيذْماكْ *yəżər – yəżmək*) 1013 – 8. III 590 – 13.

yi يِي تىكىچ. كىيىمنىڭ تىكىچى. 851 – 20. III 297 – 10.

yi يِي تاغدىكى جىلغا، قىساق. 851 – 22. III 297 – 12.

yi يِي: *yi yïoqaq* — غوللىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ كەتكەن
دەرەخلەر. 851 – 23. III 297 – 13.

yig يىگ ئېغىزدۇرۇق· 796 – 2· III 196 – 2·
yig يـــىگ خـام، پىشـمىغان· 796 – 6، 796 – 7· III 196 – 8، 196 – 9. قارالڭ: *yik*·
yigdə يِكْدا جىگدە· 713 – 15· III 39 – 4·
yigi يِكـــي زىچ· *yigi yïqaq* – شاخلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ ئۆسكەن دەرەخ· 708 – 22· III 30 – 12·
yigirmə يِكِرْما يىگىرمە· 727 – 18· III 64 – 10·
yigirmi يِكِرْمي يىگىرمە· 727 – 18· III 64 – 10·
yigirminq يِكـــرْمِنْچْ يىگىرمىنچى· 110 – 27، 1023 – 8· I 178 – 15؛ III 608 – 11·
yigit يِكـــتْ يىگىت· 697 – 3، 268 – 16، 305 – 9، 702 – 21، 839 – 8، 952 – 13، 977 – 8، 1003 – 10· III 8 – 15؛ I 458 – 10، 521 – 1؛ III 19 – 15، 274 – 10، 486 – 2، 527 – 3·
yigitlik يِكِتْلِكْ يىگىتلىك، ياشلىق· 730 – 16، 387 – 7· III 69 – 11؛ I 664 – 3·
yiglədi يِكْلادي ئەيلىدى، چىڭدىدى، دەسسىدى· 918 – 19· III 423 – 17· (يِكْلارْ – يِكْلاماكْ *yiglər – yigləmək*) 918 – 21· III 424 – 3·
yignə يَكْنـــا يىغنە· 716 – 21، 405 – 26، 515 – 6· III 45 – 10؛ II 2 – 11، 212 – 12·
yigrəndi ئُكْـــرَنْدي يىرگەندى، سەسكەندى، تىكەنلەشتى· 771 – 6· III 148 – 9·
(يِكْـــرَنُورْ – يِكْرَنْمـــاكْ *yigrənür – yigrənmək*) 771 – 9· III 149 – 2·
yik يِيگْ خام، پىشمىغان· 257 – 17· I 440 – 10. قارالڭ: *yig*·
yik يـــيگْ يىگ· 796 – 8، 48 – 3، 75 – 11· III 196 – 11؛ I 67 – 6، 115 – 16·
yikən يِكَنْ يېكەن· 707 – 12· III 28 – 1·
yiktürdi يِكْتُـــرْدي: *tar ətük ažakïq yiktürdi* — تار ئۆتۈك ئاياغنى قىسىپ قويدى· 762 – 23· III 132 – 1·
(يِكْتُـــرُرْ – يِكْتُرْمـــاكْ *yiktürür – yiktürmək*) 762 – 24· III 132 – 3·
yilik يِلِكْ يىلىك· 66 – 1· I 98 – 16·
yiliklig يِلِكْلِكْ يىلىكلىك، يىلىكى بار· 730 – 23· III 70 – 6·

yilmirdi يلْمِرْدِي ئىلغىلى تۇردى، ئىلاي دېدى. 765 – 1· III 136 – 2·
(يلْمِـــرارْ – يلْمِرْمـــاكْ yilmirmək – yilmirər) III ·2 – 765 III
·4 – 136

yimata يماتا قۇيماق خېمىرنىغا ئوخشاش سۇيۇق قىلىپ چىلىنىدىغان بىر خىل خېمىر. 338 – 13· I 580 – 6·

yimlədi يمْلادِي ئىملىدى، ئىما قىلدى. 918 – 25· III 424 – 7·
(يمْلارْ – يمْلاماكْ yimlər – yimləmək) 918 – 26· III 424 – 9·

yin يِنْ، يِـــينْ يىن، قوي يىنى. 694 – 16، 49 – 3· III 4 – 8؛ I
·3 – 69

yin يِنْ، يِينْ ئىن، ئۇۋا. 694 – 17، 49 – 1، 694 – 18· III 4 – 9؛
I 69 – 2؛ III 4 – 10·

yindi يِنْدِي ئاختۇردى. 741 – 3· III 88 – 16·
(يِنْدارْ – يِنْدْماكْ yindər – yindmək) 741 – 5· III 88 – 18·

yindti يِنْدْتِي ئاختۇردى. 741 – 4· III 88 – 18·

yindürdi يِنْدُرْدِي ئاختۇرتتى ~ ئاختۇرغۇزدى. 764 – 3· III 134 – 7·
(يِـــنْدُرُرْ – يِنْدُرْمـــاكْ yindürür – yindürmək) 764 – 5· III
·10 – 134

yinqkə يِنجكـــا يىڭىچكە ~ ئىنچىكە، نازۇك. 971 – 28، 249 – 25،
971 – 29· III 518 – 18؛ I 427 – 3؛ III 518 – 19·

yinqkələdi يِنْجْكالادِي ئىنچىكە ھېسابلىدى. 996 – 4· III 561 – 10·
(يِنْجْكالارْ – يِنْجْكالاماكْ yinqkələr – yinqkələmək) 996 – 6· III
·13 – 561

yinqkələndi يِنجكالَنْدِي خۇشامەت قىلدى؛ بويسۇندى؛ ھەرىمگە ئالدى. 1024 –
12· III 610 – 4·
(يِنْجكالَنُورْ – يِنْجكالَنْمـــاكْ yinqkələnür – yinqkələnmək) 1024 –
17· III 610 – 12·

yinqü يِـــــنْجُو ئۇنچە. 713 – 5، 211 – 12، 294 – 24، 302 – 8،
319 – 22، 409 – 18، 427 – 11، 476 – 7، 494 – 9،
498 – 6، 518 – 5، 589 – 19، 627 – 11، 713 – 7،
903 – 25· III 38 – 10؛ I 360 – 14، 502 – 18، 515 –
546 – 7، 15؛ II 10 – 12، 134 – 6، 170 – 6، 177 – 14،
218 – 9، 354 – 6، 420 – 5؛ III 38 – 11، 394 – 16·

yinqü يِنْجُو كىنىزەك. 713 – 5· III 38 – 10·

yiŋ يِنكْ ماڭقا، پوتلا. 957 – 5· III 494 – 10·

yiŋdəgü يِنگْدَگُو «هەي ماڭقا». بالىنى تىللاپ ئېيتقان سۆز. 978 – 9· III 528 – 11·

yiŋitti يِنگِتّي مىشقىردى. 658 – 18· II 478 – 4·

(يِنگِتُورْ – يِنگِتْماكْ *yiŋitür – yiŋitmək*) 658 – 19· II 478 – 6·

yiŋxürdi يِنگْشُرْدِي تەڭشىدى، ئارىلاشتۇردى. 987 – 22· III 546 – 7·

(يِنگْشُرُرْ – يِنگْشُـرْماكْ *yiŋxürür – yiŋxürmək*) III ·24 – 987 546 – 10·

yirilgən يِرِلْكانْ يىرىلمىدىغان. 732 – 22· III 73 – 16·

yirixdi يِرِشْدِي يىرىلدى؛ ھىجايدى. 745 – 19· III 97 – 8·

(يِرِشُورْ – يِرِشْماكْ *yirixür – yirixmək*) 745 – 21· III 97 – 11·

yiqi يِـــــيجِي تىككۈچى. 405 – 26، 851 – 20· II 2 – 11؛ III 297 – 10·

yirdi يَرْدِي يىردى. 735 – 23· III 79 – 7·

(يَرارْ – يَرْماكْ *yirər – yirmək*) 735 – 25· III 79 – 10·

yirildi يَرِلْدِي يىرىلدى. 749 – 8· III 104 – 15·

(يَرِلُورْ – يَرِلْماكْ *yirilür – yirilmək*) 749 – 10· III 104 – 18·

yirtürdi يَرْتُرْدِي يىردۈردى. 761 – 13· III 129 – 4·

(يَرْتُـــرُرْ – يَرْتُرْمـــاكْ *yirtürür – yirtürmək*) III ·14 – 761 129 – 6·

yirixdi يِرِشْدِي ئاجىزلاشتى. 745 – 22· III 97 – 12·

yitig يِـــــتِكْ ئىتـــتىك. 703 – 28، 292 – 24· III 21 – 17؛ I 499 – 18·

yitiklədi يِتِكْلادِي ئىز - دېرىكىنى قىلدى. 942 – 22· III 469 – 4·

(يِـــتِكْلارْ – يِتِكْلامـــاكْ *yitiklər – yitikləmək*) III ·23 – 942 469 – 6·

yitim يِـــم زىغىر ئۈرۈقى. 707 – 27· III 29 – 1·

yitti يِتّي يىتتى. 648 – 23· II 460 – 5·

(يِتارْ – يِتْماكْ *yitər – yitmək*) 648 – 23· II 460 – 6·

yittürdi يِتُّرْدِي يىتتۈرگۈزدى، يوقاتتۇردى. 761 – 6· III 128 – 9·

(يِتُّرُرْ – يِتُّرْماكْ *yittürür – yittürmək*) 761 – 8· III 128 – 12·

yitük يِتُكْ يىتكەن، يوقالغان نەرسە. 703 – 21، 489 – 8، 510 – 4، 539 – 10، 827 – 15· III 21 – 11؛ II 159 – 3، 202 – 2، 259 – 2؛ III 252 – 4·

yitürdi يِتُرْدِي يىتتۈردى. 742 – 1· III 90 – 3·

(يِتُرُرْ – يِتُرْماكْ *yitürür – yitürmək* 742 – 2· III 90 – 5·

yixim يِشِمْ ساپما. 704 – 25· III 23 – 15·

yiximləndi يِشِـمْلَنْدِي: *ər yiximləndi* — ئادەم ساپما كىيدى. 776 – 12· III 159 – 1·

(يِشِمْلَنُورْ – يِشِـمْلَنْماكْ *yiximlənür – yiximlənmək* 776 – 13· III 159 – 2·

yiz يِيزْ چىغ. 795 – 16· III 195 – 4·

yiz بِيز يىز. كۆل ئىسمى. 790 – 17· III 185 – 14·

yiz əvi təz يِيزْ اَڤي تيز يىز ئەۋى تېز. يايلاق ئىسمى. 783 – 1· III 170 – 11·

yiżtürdüm يَذْتُرْدُمْ يىتتۈرگۈزدۈم، يوقاتتۇردۇم. 761 – 10· III 128 – 14·

yïdïxdï يِدِشْدِي يىدىشتى، سېسىدى. 744 – 4· III 94 – 5·

(يِدِشُورْ – يِدِشْماقْ *yïdïxur – yïdïxmaq* 744 – 5· III 94 – 7·

yïoqaq يِغَجْ، يِغاجْ يىغاچ ~ ياغاچ، دەرەخ. 697 – 8، 697 – 12، 697 – 14، 47 – 1، 142 – 26، 160 – 1، 191 – 22، 195 – 16، 199 – 2، 202 – 23، 204 – 22، 205 – 3، 210 – 22، 218 – 25، 223 – 2، 226 – 28، 229 – 5، 240 – 6، 145 – 16، 334 – 6، 334 – 20، 381 – 15، 387 – 3، 411 – 10، 411 – 14، 419 – 3، 425 – 11، 425 – 25، 461 – 16، 465 – 13، 469 – 22، 477 – 7، 493 – 26، 500 – 16، 508 – 10، 530 – 18، 550 – 4، 555 – 23، 556 – 13، 559 – 10، 564 – 1، 572 – 3، 578 – 4، 583 – 16، 584 – 23، 588 – 15، 590 – 7، 606 – 4، 607 – 14، 608 – 14، 609 – 27، 609 – 28، 612 – 6، 648 – 8، 662 – 12، 708 – 22، 711 – 9، 724 – 5، 729 – 13، 730 – 21، 735 – 18، 743 – 15، 751 – 21، 754 – 14، 761 – 11، 767 – 1، 775 – 25، 776 – 24، 779 – 16، 832 – 20، 833 – 13، 834 – 17، 838 – 13، 859 – 9، 875 – 7، 879 – 3، 894 – 13، 923 – 11، 926 – 8، 926 – 14، 946 – 6، 976 – 25، 981 – 29، 983 – 21، 1004 – 20، 1004 – 30، 1005 – 10، 1007 – 22 III 9 – 5، 9 – 9، 9 – 12؛ I 64 – 14، 235 – 14، 266 – 12، 324 – 15، 331 – 7، 337 – 6، 344 – 2، 348 – 5، 358 – 11، 373 – 11، 381 – 5، 387 – 14، 391 – 12، 419 – 12، 571 – 18، 573 – 1·

– 105 ،6 – 39 ،5 – 38 ،3 – 27 ،8 – 14 II :19 – 663
– 182 ،10 – 169 ،8 – 136 ،17 – 121 ،18 – 112 ،16
،14 – 291 ،8 – 290 ،8 – 279 ،15 – 241 ،10 – 198 ،10
،14 – 342 ،16 – 331 ،14 – 320 ،1 – 306 ،1 – 297
،5 389 ،3 – 387 ،6 – 384 ،9 – 355 ،14 – 351 ،9 – 344
،14 – 58 ،2 – 35 III :13 – 485 ،4 – 459 ،8 – 395
،3 – 116 ،12 – 110 ،16 – 92 ،12 – 78 ،4 – 70 ،7 – 67
،10 – 164 ،13 – 159 ،11 – 157 ،8 – 140 ،16 – 128
– 338 ،7 – 312 ،7 – 273 ،1 – 266 ،2 – 264 ،10 – 262
،14 – 438 ،6 – 438 ،14 – 432 ،8 – 375 ،6 – 346 ،17
،13 – 575 ،8 – 539 ،12 – 535 ،10 – 526 ،10 – 475
16 – 580 ،19 – 576 ·

yïoqaq يَغَجْ ئەركىشىنىڭ تاناسىل ئەزاسى. 697 – 9. III 9 – 6·

yïoqaq يَغَـــــجْ ياغـاچ ~ ئاغـاچ، پەرسـەخ. 697 – 10، 697 – 10 III
9 – 7، 9 – 8·

yïoqaqlandï يَغَجْلَنْدِي دەرەخزارلاشتى. 775 – 10 · III 156 – 4·

(يَغَجْلَنُورْ – يَغَجْلَنْمـاقْ yïoqaqlanur – yïoqaqlanmak) 775 – 11·
III 156 – 6·

yïoqaqlïk, يَغَجْلِقْ دەرەخلىك. 730 – 6· III 68 – 15·

yïoqdï يَغْدِي توستى؛ يىغدى، توپلىدى. 737 – 21· III 82 – 7·

(يَغارْ – يَغْماقْ yïoqar – yïoqmak) 737 – 25· III 82 – 13·

yïoqïldï يَغْلْـــدِي ئۆزىنى يىغـدى، يىغىلـدى، چېكىـندى. 750 – 5· III
107 – 3·

(يَغْلُورْ – يَغْلْماقْ yïoqïlur – yïoqïlmak) 750 – 8· III 107 – 7·

yïoqïldï يَغْلْدِي يىغىلدى، توپلاندى، دۆۋىلەندى. 750 – 9· III 107 – 8·

(يَغْلُـــورْ – يَغْلْمـــاقْ yïoqïlur – yïoqïlmak) 750 – 12· III
107 – 13·

yïoqïloqan يَغْلْغانْ يىغىلىدىغان. 732 – 8· III 72 – 16·

yïoqïm يَغِمْ يىغىم، دۆۋە. 704 – 27· III 23 – 17·

yïoqïn يَغِنْ يىغىم، دۆۋە. 706 – 19· III 27 – 1·

yïoqïndï يَغِنْدِي يىغدى، يىغىۋالدى. 753 – 9· III 113 – 10·

(يَغـــنُورْ – يَغِنْمـــاقْ yïoqïnur – yïoqïnmak) 753 – 10· III
113 – 12·

yïoqïxdï يَغِشْدِي يىغىشتى، دۆۋىلەشتى. 746 – 6· III 98 – 8·

(يغشُـــورْ – يغشْـــماقْ *yïoqïxur – yïoqïxmaq*) III ·8 – 746
·10 – 98

yïoqladï يغْلادي يـغـلـدى· 918 – 13· III 422 – 17·

yïoqlattï يغْلَتّي يـغـلاتـتى· 680 – 10· II 520 – 5·

(يغْلَـــتُورْ – يغْلَتْمـــاقْ *yïoqlatur – yïoqlatmaq*) II ·10 – 680
·6 – 520

yïoqlaxtï يغْلَشْتي يـغـلاشـتى· 188 – 24· I 319 – 17·

yïoqlïxdï يغْلشْدي يـغـلـشـتى· 768 – 13· III 142 – 18·

(يغْلشُـــورْ – يغْلشْـــماقْ *yïoqlïxur – yïoqlïxmaq*) III ·14 – 768
·19 – 142

yïoqrïldï يغْرُلْدي دۆگـدەيـدى، كـىـرىـشـتى· 770 – 9· III 146 – 13·

(يغْـــرُلُورْ – يغْرُلْمـــاقْ *yïoqrïlur – yïoqrïlmaq*) III ·11 – 770
·16 – 146

yïoqturdï يغْتُرْدي يـغـدۇردى، دۆڤـلـەتـتى، چەشـلـەتـتى؛ تـوسـتـى· 762 – 2· III
·6 – 130

(يغْتُـــرُرْ – يغْتُرْمـــاقْ *yïoqturur – yïoqturmaq*) III ·5 – 762
·10 – 130

yïk̡dï يقْدي يـقـتـتى· 739 – 8· III 85 – 8·

(يقارْ – يقْماقْ *yïk̡ar – yïk̡mak*) 739 – 9· III 85 – 10·

yïk̡ïldï يقْلْدي يـقـلـدى· 751 – 14· III 110 – 1·

(يقلُورْ – يقْلْماقْ *yïk̡ïlur – yïk̡ïlmak*) 751 – 15· III 110 – 2·

yïk̡ïloqan يقْلْغانْ يـقـلـدىـغان· 732 – 10· III 73 – 1·

yïk̡ïxdï يقْشْدي يـقـتـشـتى· 747 – 2· III 100 – 2·

(يقشُورْ – يقْشْماقْ *yïk̡ïxur – yïk̡ïxmaq*) 747 – 3· III 100 – 4·

yïk̡sadï يقْسادي يـقَـتـقۇسى كـەلـدى· 916 – 3· III 419 – 4·

(يقْسارْ – يقْساماقْ *yïk̡sar – yïk̡samak*) 916 – 4· III 419 – 6·

yïk̡turdï يقْتُرْدي يـقـتـۇردى ~ يـقـتـتـۇردى· 762 – 20· III 131 – 15·

(يقْتُـــرُرْ – يقْتُرْمـــاقْ *yïk̡turur – yïk̡turmaq*) 762 – 21· III
·17 – 131

yïl يـــلْ، يـــيلْ يـمـل· 694 – 11، 491 – 4، 662 – 12، 748 – 4،
787 – 22· III 4 – 1؛ II 163 – 5، 485 – 13؛ III 102
·13 – 180 ،7

yïlan يـــــلانْ يـمـلان· 712 – 19، 106 – 24، 180 – 6، 417 – 4،
419 – 1، 615 – 14، 619 – 11، 721 – 7· III 37 – 13؛

I 171 – 8، 304 – 6؛ II 23 – 16، 27 – 1، 401 – 6؛ III
52 – 9.

yïlan yïlï يىلانْ يىلي يىلان يىلى. تۈركىي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل نامىلىرىدىن بىرى. 712 – 20، 264 – 2. III 37 – 15؛ I 450 – 21.

yïldïz يۇلدۇز ~ يىلتىز. 721 – 18. III 53 – 3.

yïldïzlandï يۇلدۇزلاندى يىلتىزلىدى، يىلتىز تارتتى. 776 – 24. III 159 – 12.

(يۇلدۇزلانۇر – يۇلدۇزلانماق *yïldïzlanur – yïldïzlanmak*) 776 – 28. III 160 – 1.

yïloqun يۇلغۇن يۇلغۇن. 718 – 20. III 48 – 13.

yïloqunlandï يۇلغۇنلاندى يۇلغۇنلاشتى، يۇلغۇن ئۆستى. 777 – 15. III 161 – 6.

(يۇلغۇنلانۇر – يۇلغۇنلانماق *yïloqunlanur – yïloqunlanmak*) 777 – 16. III 161 – 8.

yïlïdï يىلىدى يىلىدى ~ ئىللىدى. 758 – 1. III 122 – 3.

(يىلىر – يىلىماق *yïlïr – yïlïmak*) 758 – 2. III 122 – 4.

yïlïoq يىلىغ ئىللىق، ئىلمان. 701 – 5، 60 – 4. III 16 – 10؛ I 88 – 5.

yïlïoqlïk يىلىغلىق ئىللىقلىق، ئىسسىقلىق. 730 – 11. III 69 – 5.

yïlïnqoqa يىلىنجىغا لاۋزا. 1012 – 16. III 589 – 4.

yïlïttï يىلىتتى ئىلىدى، ئىلىتتى، قىزدى، قىزىتتى. 650 – 22. II 464 – 6.

(يىلىتۇر – يىلىتماق *yïlïtur – yïlïtmak*) 650 – 25. II 464 – 9.

yïlïxdï يىلىشدى يىلىدى ~ ئىلىدى. 747 – 5. III 100 – 6.

(يىلىشۇر – يىلىشماق *yïlïxur – yïlïxmak*) 747 – 6. III 100 – 8.

yïlqï يىلقى ئىرقارا. 716 – 5، 79 – 17، 189 – 19، 201 – 5، 220 – 3، 252 – 2، 253 – 26، 314 – 16، 351 – 23، 365 – 24، 366 – 12، 473 – 3، 748 – 1، 767 – 20، 788 – 1، 824 – 14، 905 – 22، 911 – 26. III 44 – 5؛ I 123 – 6، 321 – 10، 341 – 3، 375 – 12، 430 – 17، 433 – 17، 537 – 12، 628 – 17؛ II 127 – 17؛ III 102 – 3، 141 – 14، 245 – 8، 399 – 5، 411 – 4.

yïmïrtoqa يىمرتقا يۇمران. 1012 – 19. III 589 – 9.

yïp يىپ يىپ، تانا، ئارغامچا. 693 – 16، 693 – 17، 130 – 17، 131 – 3، 136 – 13، 146 – 15، 151 – 3، 169 – 18،

·24 – 395 ،4 – 198 ،7 – 195 ،25 – 185 ،18 – 175
·5 – 502 ،15 – 492 ،4 – 475 ،25 – 409 ،16 – 408
– 592 ،2 – 590 ،4 – 583 ،8 – 576 ،19 – 549 ،4 – 546
– 767 ،21 – 685 ،17 – 685 ،25 – 679 ،13 – 661 ،1
– 1008 ،5 – 1007 ،26 – 978 ،12 – 901 ،16 – 880 ،13
– 223 ،6 – 215 ،10 – 214 I ؛10 – 1 ،9 – 1 III ·18
·19 – 314 ،10 – 295 ،11 – 285 ،7 – 249 ،7 – 241 ،15
·11 – 166 ،3 – 132 ،4 – 11 ،13 – 8 II ؛17 – 330
– 358 ،3 – 355 ،5 – 341 ،15 – 278 ،6 – 271 ،2 – 186
·5 – 390 ،8 – 349 ،5 – 141 III ؛6 – 519 ،4 – 484 ،18
·4 – 582 ،13 – 579 ،10 – 529

yïpar ييپار، يپارْ، يېـرْ ئىپار· 711 – 10، 250 – 16، 406 – 10، 407 – 17، 494 – 10، 696 – 13، 728 – 14، 762 – 17، 826 – 15، 917 – 12· III 35 – 4؛ I 428 – 3؛ II 3 – 15، 6 – 11، 170 – 7؛ III 7 – 14، 65 – 6، 131 – 11، 249 – 8، 421 – 13·

yïparlïoq يېرْلِغْ ئىپارلىق· 728 – 11، 728 – 14· III 65 – 4، 65 – 6·

yïpladï يېْلادِي يېپلىدى، يېپ سالدى· 917 – 4· III 421 – 1·

(يېْلارْ – يېْلاماقْ yïplar – yïplamak) 917 – 5· III 421 – 3·

yïpladï يېْلادِي دارْۇازلىق قىلدى· 917 – 10· III 421 – 10·

(يېْلارْ – يېْلاماقْ yïplar – yïplamak) 917 – 11· III 421 – 12·

yïplattï يېْلَتِّي يېپلاتتى، يېپ سالدۇردى· 680 – 1· II 519 – 10·

(يېْلَتُورْ – يېْلَتْماقْ yïplatur – yïplatmak) 680 – 2· II 519 – 12·

yïplaxdï يېْلَشْدِي يېپلاشتى· 767 – 17· III 141 – 10·

(يېْلَشُورْ – يېْلَشْماقْ yïplaxur – yïplaxamak) 767 – 19· III 141 – 12·

yïr يېرْ، يېـرْ ئىـر ~ جىـر، ناخشـا، قوشـاق، كـۇي· 693 – 24، 795 – 8، 413 – 14، 504 – 11، 787 – 17· III 2 – 10، 194 – 15؛ II 17 – 18، 190 – 16؛ III 180 – 8·

yïradï يېرادِي يېراقلاشتى· 756 – 9· III 118 – 18·

(يېرارْ – يېراماقْ yïrar – yïramak) 756 – 10· III 118 – 19·

yïraoqu يېراغُو چالغۇچى، سازەندە؛ ناخشىچى· 717 – 14· III 46 – 13·

yïrak يېراقْ، يېـرَقْ يېـراق· 711 – 24، 84 – 2، 237 – 22، 712 – 2· III 36 – 6؛ I 131 – 17، 406 – 7؛ III 36 – 9·

yïrak‚landï يـــرَقْلَنْدي يـمـراق كـۆردى، يـمـراق دەپ هېسـابلـندى. 776 – 3· III ·4 – 158

(يرَقْلَنُورْ – يرَقْلَنْمـــاقْ *yïrak‚lanur – yïrak‚lanmak*) 776 – 4· III ·6 – 158

yïrak‚lïk‚ يرَقْلِقْ يـمـراقـلـق. 730 – 14· III ·8 – 69

yïrattï يرَتّي يـمـراقـلاشـتـۇردى. 650 – 1· II ·9 – 462

(يرَتُورْ – يرَتْماقْ *yïratur – yïratmak*) 650 – 2· II ·10 – 462

yïrladï يـــرْلادي ئـمـرلـدى، جـمـرلـدى، ناخشـا ئېيتـتى. 917 – 16· III ·3 – 422

(يرْلارْ – يرْلاماقْ *yïrlar – yïrlamak*) 917 – 17· III ·5 – 422

yïrïndï يَرِنْدي يېرىۋالـدى. 753 – 4· III ·3 – 113

(يَرِنُورْ – يَرِنْماقْ *yïrïnur – yïrïnmak*) 753 – 5· III ·5 – 113

yïrtïldï يرْتِلْدي يـمـرتـلـدى، يـمـرتـلـمـپ كەتتى. 769 – 8· III ·11 – 144

yïrtïndï يرْتِنْدي يـمـرتـمـدىغانـدەك كۆرۈندى. 770 – 25· III ·14 – 147

(يـــرْتُنُورْ – يرْتِنْمـــاقْ *yïrtïnur – yïrtïnmak*) 770 – 26· III ·16 – 147

yïrtïxdï يرْتِشْدي يـمـرتـمـشـتى. 765 – 17· III ·9 – 137

(يرْتِشُـــورْ – يرْتِشْـــماقْ *yïrtïxur – yïrtïxmak*) 765 – 18· III ·11 – 137

yïrttï يرَتّي يـمـرتـتى. 1013 – 16· III ·3 – 591

(يرْتـــــارْ – يرْتْمـــــاقْ *yïrtar – yïrtmak*) 1013 – 16· III ·4 – 591

yïtïttï يِتّي ئـمـتـتـكـۆزدى، بـمـلـەتتى. 651 – 3· II ·14 – 464

(يِتُورْ – يِتْماقْ *yïtïtur – yïtïtmak*) 651 – 5· II ·3 – 465

yïva يِڤا يـمـۋا. ئـۇغـۇز ئـۇرۇقـلـرىـدىـن بـمـرىـنـسـك ئـسـمـى. 54 – 20· I 78 – 3. قـارالـڭ: *ïva*·

yïx يِشْ ئېيگـزلـمـك. 694 – 3· III 3 – 2·

yïx يِيشْ ئېيـنـش، يـەر تـۆۋىـنـى. 795 – 19· III 195 – 8·

yïxïoq يِشِغْ قـېيـمـش، تـاسـمـا؛ قـېيـمـشـتـمـن ئـۇرۇلـگـەن ئـارغـامـچـا، تـانـا. 700 – 13، 106 – 16، 130 – 26، 136 – 16، 150 – 7، 159 – 3، 167 – 10، 214 – 6، 325 – 18، 495 – 8، 567 – 1· III 15 – 5؛ 215 – 1· I ،223 – 18 ،247 – 18 ،264 – 16، 280 – 14، 365 – 14، 557 – 1؛ 172 – 1· II ،311 – 6·

yïxïoqlïoq يِشِغْلِغْ تـانـسـى بـار، ئـارغـامـچـسـى بـار. 729 – 1· III 66 – 11·

yïxïk‚lïoq يِشقْلِغْ دۇبۇلغىلىق. 729 – 10 · III 67 – 3 ·

yïżïdï يِذيدِي يىدىدى، سېسىدى. 755 – 9 · III 117 – 4 ·

(يِذيرْ – يِذيماقْ *yïżïr – yïżïmak*) 755 – 10 · III 117 – 6 ·

yïżïdï يِذيـــــدِي يىدىـــدى ~ ھىدىـــدى، پـــۇراپ قـــالدى. 884 – 9 · III 355 – 16 ·

yïżïoq يِذغْ يىدىغ، سېسىق. 699 – 24 · III 14 – 3 ·

yïżïoq يـــذغْ: *yïżïoq ot* ـــ ئادراسمان. قەشقەر تىلىدا. 699 – 25 · III 14 – 4 ·

yïżïoqlïk‚ يَذغلىق يىدىپ قالغان، بەتبۇيلۇق. 730 – 8 · III 69 – 1 ·

yïżlądï يِذْلادِي يىدلىدى ~ ھىدلىدى، پۇرىدى. 917 – 12 · III 421 – 13 ·

(يـــذْلارْ – يِذْلامـــاقْ *yïżlar – yïżlamak*) 917 – 13 · III 421 – 15 ·

yïżlandï يِذْلَنْدِي يىدلاندى ~ ھىدلاندى. 772 – 10 · III 150 – 16 ·

(يِذْلَـــنُورْ – يِذْلَنْمـــاقْ *yïżlanur – yïżlanmak*) 772 – 11 · III 150 – 18 ·

yïżlaxdï يِذْلَشْـــــدِي يىدلاشـــتى ~ ھىدلاشـــتى، پۇراشـــتى. 767 – 20 · III 141 – 14 ·

(يِذْلَشْـــورْ – يِذْلَشْـــماقْ *yïżlaxur – yïżlaxmak*) 767 – 21 · III 141 – 16 ·

yoo‚ يُوغْ نەزىر. 795 – 21 · III 195 – 10 ·

yoo‚du يُغْدُو جوغدا. 713 – 14 · III 39 – 3 ·

yoo‚ladï يُغْلادِي نەزىر قىلدى. 918 – 1 · III 422 – 14 ·

(يُغْلارْ – يُغْلاماقْ *yoo‚lar – yoo‚lamak*) 918 – 2 · III 422 – 16 ·

yoo‚rï يُغْرِي قاچا. 714 – 4، 714 – 14 · III 40 – 10، 40 – 17 ·

yoo‚ru يُغْرُو تۆگىنىڭ ئۈزۈن يۇڭلىرى. 713 – 22 · III 39 – 14 ·

yoo‚ruy يُغْرُوىْ تۆگىنىڭ ئۈزۈن يۇڭلىرى. 713 – 22 · III 39 – 14 ·

yoo‚un يُغُونْ يوغان. 712 – 18 · III 37 – 12 ·

yoo‚urk‚an يُغُرْقـــانْ يوتقان. 732 – 12، 159 – 10، 168 – 1، 508 – 16، 879 – 20 · III 73 – 4؛ I 265 – 6، 282 – 3؛ II 198 – 18؛ III 347 – 11 ·

yoo‚urt يُغُرْتْ قېتىق. 148 – 27، 166 – 15، 545 – 10، 595 – 16، 812 – 7، 833 – 9 · I 245 – 15، 279 – 6؛ II 269 – 18، 365 – 17؛ III 225 – 4، 263 – 13 ·

yok‚ يُقْ يوقىرى، ئېگىز، دۆڭ. 694 – 7 · III 3 – 6 ·

yok, يُوقْ، يُقْ يوق· 795 – 26، 64 – 8، 69 – 7، 247 – 24، 274 – 17، 279 – 20، 320 – 17، 693 – 13، 802 – 7، 803 – 26· III 195 – 16؛ I 95 – 10، 105 – 16، 424 – 1، 467 – 15، 477 – 11، 548 – 1؛ III 1 – 6، 207 – 6، 210 – 2·

yok,aru يُقارُو يوُقسرى، ئۆره· 406 – 5، 407 – 21، 462 – 8، 552 – 25، 602 – 26، 826 – 24، 900 – 21· II 3 – 7، 6 – 17، 106 – 19؛ III 250 – 8، 388 – 12·

yok,lattï يُقْلَتّي يوُقسرىلاتتى، ئۆرلەتتى· 680 – 14· II 520 – 11· (يُقْلَـتُورْ – يُقْلَتْمـاقْ yok,latur – yok,latmak) II· 680 – 15· 520 – 13·

yol يُولْ يول· 796 – 11، 53 – 3، 58 – 24، 61 – 12، 79 – 27، 111 – 9، 141 – 14، 158 – 21، 164 – 3، 167 – 5، 193 – 25، 225 – 4، 253 – 19، 349 – 17، 408 – 17، 551 – 18، 580 – 7، 755 – 25، 796 – 11، 902 – 25، 905 – 13، 1023 – 22· III 197 – 1؛ I 75 – 9، 86 – 3، 90 – 8، 123 – 16، 233 – 13، 264 – 5، 274 – 11، 280 – 6، 328 – 9، 384 – 4، 433 – 9، 598 – 14؛ II 9 – 1، 282 – 11، 335 – 14؛ III 197 – 2، 392 – 15، 398 – 8، 609 – 9·

yolak, يُلَقْ چىغىر يول· 703 – 17· III 21 – 5·

yolak, يُلَقْ، يُولَقْ يوللۇق· 703 – 18، 703 – 20· III 21 – 7، 21 – 10·

yoldradï يُلْـدْرَدي ۋالىلدىدى، يالت - يۆلت قىلدى· 1015 – 2· III 593 – 15·

(يُلْدْرِيـرْ – يُلْدْرِمـاقْ yoldrïr – yoldrïmak) III· 1015 – 6· 594 – 4·

yoldruqa يُلْدْرُغـا قىلىچقا ئوخشايدىغان، ئېگىز ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك. 1012 – 6· III 588 – 6·

yolduruqa يُلْدُرْغـا قىلىچقا ئوخشايدىغان، ئېگىز ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك. 1012 – 7· III 588 – 8·

yolrattï يُلْرَتّي ۋالىلداتتى، پارقىراتتى، يالتىراتتى· 678 – 17· II 517 – 6· (يُلْرَتُورْ – يُلْرَتْماقْ yolratur – yolratmak) 679 – 1· II 517 – 11·

yolrïttï يُلْرِتّي يالقۇنلاتتى؛ يالتىراتتى· 678 – 13· II 516 – 13· (يُلْرِتُورْ – يُلْرِتْماقْ yolrïtur – yolrïtmak) 678 – 16· II 517 – 4·

yolsuz يُلْسُوزْ، يُولْسُــوزْ يولســز، يولدىن ئازغان ئادەم. 721 – 21، 721 – 21 III 53 – 7، 53 – 8.

yonaq يُناقْ ئېشەك، ئۇي ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ھايۋانلارنىڭ ئۇچىلىقىنىڭ ئاستىغا قويۇلىدىغان نەرسىلەر. 712 – 12 III 37 – 4.

yonïndï يُــنْدِي يونۇپ چىقىرىۋېتىلگەن نەرسە، قىرىندى. 719 – 16 III 49 – 15.

yonuldï يُنُلْدِي يونۇلدى. 751 – 21 III 110 – 12.

yonulur – yonulmaq (يُــنُلُورْ – يُنُلْمــاقْ) 751 – 22 III 110 – 13.

yonundï يُنُنْدِي يونۇيدىغاندەك كۆرۈندى. 754 – 14 III 116 – 3.

yonïnur – yonïnmaq (يُنِنُورْ – يُنِنْماقْ) 754 – 15 III 116 – 5.

yonuxdï يُنُشْدِي يونۇشتى. 747 – 17 III 101 – 11.

yonuxur – yonuxmaq (يُنُشُــورْ – يُنُشْــماقْ) 747 – 18 III 101 – 13.

yoŋadï يُنكادِي يونۇدى، چاقتى. 985 – 7 III 541 – 8.

yoŋar – yoŋamaq (يُنكارْ – يُنكاماقْ) 985 – 8 III 541 – 10.

yoŋaoq يُنكاغْ يوناق، چېقىمچىلىق. 969 – 6 III 513 – 11.

yoŋattï يُنكَتِي چاقتى، چېقىشتۇردى. 658 – 20 II 478 – 7.

yoŋatur – yoŋatmaq (يُنكاتُورْ – يُنكاتْماقْ) 658 – 21 II 478 – 9.

yorïdï يُرِيدِي يۈردى، ماڭدى. 755 – 27 III 118 – 5.

yorïr – yorïmaq (يُرِيرْ – يُرِيماقْ) 755 – 28 III 118 – 7.

yorïoqa يُرِيغا يورغا. 820 – 29 III 240 – 7.

yorïoqqï يزغجى ئەلچى. ئوغۇزچە. 733 – 7 III 74 – 6.

yorïoqu يُرِيغُو يۆلەك. 717 – 12 III 46 – 10.

yorïq يُــرِقْ يورۇق، خۇي - پەيل، يۈرۈش - تۇرۇش، خۇلق. 286 – 26، 702 – 2 I 490 – 3: III 18 – 10.

yorïq يُرِقْ راۋان. 702 – 1 III 18 – 8.

yorïq يُرِقْ يۈرۈش: ئېقىش. 702 – 5 III 18 – 13.

yorïnqa يُرِنْجا بېدە. ئوغۇزچە. 968 – 17 III 512 – 12.

yorïnqoqa يُرِنْجغا بېدە. 1012 – 15 III 589 – 3.

yorïttï يُرِتِي يورۇتتى، ماڭدۇردى، سۈردۈردى. 649 – 22 II 462 – 4.

yorïtur – yorïtmaq (يُــرِتُورْ – يُرِتْمــاقْ) 649 – 24 II 462 – 8.

yorïxdï يُرِشْدِي يۈرۈشتى: تارالدى. 745 – 14 III 97 – 1.

(يُرِشُـــورْ – يُرِشْـــماقْ *yorïxur – yorïxmak*) III ·17 – 745 ·6 – 97

yorqï يُرْجِ يولباشلىغۇچى، يولچى· 713 – 4· III 38 – 9·

yorttï يُرْتِّي يورتتى· 1013 – 14· III 590 – 15·

(يُرْتُورْ – يُرْتْماقْ *yortur – yortmak*) 1013 – 14· III 591 – 1·

yortuoq يُرْتُغْ ئۇرۇش ۋاقىتلىرىدا خاقاننى قوغداپ ماڭغۇچى مۇھاپىزەتچىلەر ياكى خاقانلىك ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرگەن ھەمراھلىرى. 722 – 19· III 55 – 14·

yortuxdï يُرْتُشْدِ يورتۇشتى· 765 – 20· III 137 – 13·

(يُرْتُشُـــورْ – يُرْتُشْـــماقْ *yortuxur – yortuxmak*) III ·21 – 765 ·15 – 137

yoruldï يُرُلْدِ يېشىلدى· 749 – 11· III 105 – 1·

(يُرْلُرْ – يُرُلْماقْ *yorlur – yorulmak*) 749 – 12· III 105 – 2·

yorutoqan يُرْتُغانْ ئوسۇرغاق· 731 – 13· III 71 – 3·

yotturdum يُتُرْدُمْ سۇرتكۈزدۈم، ئۆچۈرتتۈم· 761 – 1· III 128 – 3·

(يُتُـــرُرْمَنْ – يُتُرْمـــاقْ *yottururmən – yotturmak*) III ·4 – 761 ·7 – 128

yowlïq يُولِجْ تىۋىت· 710 – 20· III 34 – 3·

yozadï يُـــزادِ: *yozadï köy* — قوي قىسىر قالدى· 756 – 14· III 119 – 4·

(يُزارْ – يُزاماقْ *yozar – yozamak*) 756 – 17· III 119 – 9·

yożluxdï يُذْلُشْدِ ئۆچۈپ كېتىشتى· 768 – 7· III 142 – 11·

(يُذْلُشُـــورْ – يُذْلُشْـــماقْ *yożluxur – yożluxmak*) III ·8 – 768 ·13 – 142

yożsadï يُذْسادِ ئۆچۈرمەكچى بولدى· 915 – 1· III 417 – 7·

(يُذْسارْ – يُذْساماقْ *yożsar – yożsamak*) 915 – 3· III 417 – 10·

yożti يُوذْتِ سۇرتتى، ئېرتتى؛ ئۆچۈردى· 1013 – 1· III 590 – 3·

(يُوذارْ – يُوذْماقْ *yożar – yożmak*) 1013 – 3· III 590 – 7·

yożturdum يُذْتُرْدُمْ سۇرتكۈزدۈم، ئۆچۈرتتۈردۈم· 761 – 3· III 128 – 5·

yożuldï يُذُلْـــدِ سۇرتۇلدى، ئۆچۈرۈلدى، يوقىتىلدى· 748 – 26· III 104 – 2·

(يُذُلُرْ – يُذُلْماقْ *yożulur – yożulmak*) 749 – 3· III 104 – 8·

yożundï يُذُنْدِ سۇرتۇندى· 752 – 25· III 112 – 12·

(يُذُنُورْ – يُذُنْماقْ *yożunur – yożunmak*) 752 – 27· III 112 – 16·

yożuxdï يُذُشْدِ سۇرتۇشتى، ئۆچۈرۈشتى. 743 – 24· III 93 – 13·
(يُذُشُـــورْ – يُذُشْـــماقْ yożuxur – yożuxmak) III ·2 – 744 III
·4 – 94

yələdi يُلادِ يۆلىدى، تىرەك قويدى. 757 – 7· III 120 – 13·
(يُلارْ – يُلاماكْ yələr – yələmək) 757 – 8· III 120 – 15·

yələgü يُلاكُو يۆلەنچۈك، تىرەك. 718 – 3· III 47 – 14·

yələklig يُلَكْلِكْ يۆلەكلىك. 730 – 21· III 70 – 4·

yələldi يُلَلْدِ يۆلەندى. 752 – 8· III 111 – 6·
(يُلَلُورْ – يُلَلْماكْ yələlür – yələlmək) 752 – 9· III 111 – 7·

yərə يُرا چۆرە، ئەتراپ. ئوغۇزچە. 708 – 10، 436 – 26· III 29 – 8؛
II 60 – 2·

yərdi يُرْدِ يەشتى. 735 – 21· III 79 – 4·
(يُرارْ – يُرْماكْ yərər – yərmək) 735 – 22· III 79 – 6·

yərgədi يُرْكادِ يۆگىدى، ئوردى. 917 – 1· III 420 – 14·
(يُرْكارْ – يُرْكاماكْ yərgər – yərgəmək) 917 – 3· III 420 – 17·

yərgəməq يُرْكَمَجْ ھېسسىپ. 733 – 17· III 74 – 13·

yərgəndi يُرْكَنْدِ يۆگەندى ~ يۆگەلدى. 772 – 6· III 150 – 10·
(يُـــرْكَنُورْ – يُرْكَنْمـــاكْ yərgənür – yərgənmək) 772 – 9· III
150 – 14·

yərgənq يُرْكَنجْ ئەگرى - توقايلىق. 977 – 23· III 527 – 10·

yərgənq يُرْكنج يۆگىمەچ. بىر خىل ئۆسۈملۈك. 977 – 25· III 527 – 13·

yərgənqü يُرْكـــــائجُو پايتىما. 591 – 27، 909 – 7· II 358 – 17؛ III
405 – 10·

yərgətti يُرْكَتِي يۆگەتتى. 679 – 25· II 519 – 6·
(يُرْكَتُورْ – يُرْكَتْماكْ yərgətür – yərgətmək) 679 – 27· II 519 – 9·

yərgəxdi يُرْكَشْدِ يۆگەشتى، چىرماشتى. 767 – 13· III 141 – 5·
(يُرْكَشُورْ – يُرْكَشْـــماكْ yərgəxür – yərgəxmək) 767 – 15· III
141 – 8·

yərük يُرُكْ ئۆرۈك، تەبىر. 704 – 5· III 22 – 5·

yərük يُرُكْ تەبىر. سۆزنىڭ تەبىرى، مەنىسى. 704 – 6· III 22 – 7·

yu يُو ۋىيەي. ئاياللارنىڭ بىرەر نەرسىدىن ئۇيالغان ۋاقتىدا ئېيتىدىغان
سۆزى. 851 – 19· III 297 – 8·

yubadï يُـــادِ سەل قاينىدى، پىسەنت قىلمىدى، ئەھمىيەت بەرمىدى.
755 – 6· III 116 – 14·

(يُبارْ – يُباماقْ yubar – yubamak) 755 · 7 – 117 III · 2 ·

yubaoqu يُباغُو يوپۇتۇلدىغان. 717 – 10 · III 46 – 8 ·

yubak,ulak, يُباقُلَقْ تىتىرەك، بەزگەك تىترىكى. ياباقۇچە ۋە يەمەكچە. 734 – 6 · III 76 – 2 ·

yubaldï يُبَلْدِي سەل قارالدى، ئېتىبارسىز قالدۇرۇلدى. 748 – 15 · III 103 – 4 ·

(يُبالُورْ – يُبَلْماقْ yubalur – yubalmak) 748 · 16 – 103 III · 6 ·

yubandï يُبَنْدِي: ar ixtïn yubandï — ئادەم ئىشتىن ئۆزىنى تارتتى. 752 – 16 · III 111 – 16 ·

(يُبانُورْ – يُبَنْماقْ yubanur – yubanmak) III · 17 – 752 112 – 1 ·

yubattï يُبَتِّي يوپۇتتى. 649 – 13 · II 461 – 4 ·

(يُبَتُورْ – يُبَتْماقْ yubatur – yubatmak) 649 · 13 – II 461 – 5 ·

yubïladï يُبِيلادِي ئالدىدى. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 930 – 11 · III 445 – 13 ·

(يُبِيلارْ – يُبِيلاماقْ yubïlar – yubïlamak) 930 · 26 – III 446 – 15 ·

yudï يُودِي يۇدى. 761 – 11، 877 – 9 · III 89 – 2، 342 – 11 ·

(يُورْ – يُوماقْ yur – yumak) 761 · 12 – 877 · 10 – III 89 – 3، 342 – 12 ·

yudruk,landï يُدْرُقْلَنْدِي مۇشتۇمىنى تۇگدى. 777 – 1 · III 160 – 3 ·

(يُدْرُقْلَنُورْ – يُدْرُقْلَنْماقْ yudruklanur – yudruklanmak) 777 · 2 – 160 III · 4 ·

yuqak, يُغاقْ يۇغاق. سۇ قۇشى. 176 – 25، 703 – 11 · I 297 – 13؛ 20 – 11 · III

yuqaq يُغَجْ دارانىڭ، ئېقىننىڭ ئۇ قىرغىقى، نېرىقى قېتى. 697 – 15، 697 – 16، 9 – 14 · III 9 – 15، 9 – 16 ·

yuqruldï يُغْرُلْدِي يۇغۇرۇلدى. 770 – 7 · III 146 – 10 ·

(يُغْرُلُورْ – يُغْرُلْماقْ yuqrulur – yuqrulmak) III · 8 – 770 146 – 11 ·

yuqrum يُغْرُمْ يۇغرۇم ~ يۇغۇرۇم. 726 – 7 · III 62 – 10 ·

yuqrux يُغْرُشْ تۇركلەردە ئاددىي خەلق ئىچىدىن چىقىپ ۋەزىرلىك دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن ئادەم. 722 – 4 · III 54 – 5 ·

yuqruxdï يُغْرُشْدِي يۇغۇرۇشتى، شىلىملاشتى. 766 – 8 · III 138 – 12 ·

(يُغْرُشُورْ – يُغْرُشْماقْ yuqruxur – yuqruxmak) III · 11 – 766 138 – 16 ·

yuoquroquq يُغُرْغُوچْ نوغۇچ· 375 – 14· I 642 – 9·

yuoqurttï يُغُرْتّي يۇغۇرتتى· 1014 – 19· III 593 – 4·

(يُغُرْتُـرْ – يُغُرْتْمـاقْ yuoqurtur – yuoqurtmaq) III ·20 – 1014 III ·6 – 593

yuk يُقْ، يُوقْ يـوْق، قاچـا يوْقـى· 694 – 5، 795 – 23، 795 – 24· III 3 – 4، 195 – 12، 195 – 15·

yukdï يُقْدي يوْقتى· 739 – 4· III 85 – 3·

(يُقارْ – يُقْماقْ yukar – yukmaq) 739 – 7· III 85 – 7·

yukturdï يُقْتُرْدي يوْقتـوْردى· 762 – 17· III 131 – 11·

(يُقْتُـرُرْ – يُقْتُرْمـاقْ yukturur – yukturmaq) III ·19 – 762 III ·13 – 131

yukuldï يُقُلْدي يوْقوْلـدى ~ يوْقوْندى· 751 – 12· III 109 – 11·

(يُقُلُـورْ – يُقُلْمـاقْ yukulur – yukulmaq) III ·13 – 751 III ·13 – 109

yukuxdï تُقُشْدي يوْقوْشتى· 746 – 23· III 99 – 16·

(تُقُشُـورْ – تُقُشْـماقْ yukuxur – yukuxmaq) III ·1 – 747 III ·1 – 101

yul يُل، يُولْ بوْلاق· 694 – 10، 796 – 14· III 3 – 11، 197 – 5·

yula يُـلا چـراغ· 709 – 1، 161 – 12، 709 – 4· III 31 – 8؛ I 269 – 4؛ III 31 – 10·

yulak يُلَقْ، يُلاقْ بـوْلاق· 176 – 24، 703 – 7، 703 – 10· I 297 – 12؛ III 20 – 7، 20 – 10·

yulaklandï يُلَقْلَنْدي بوْلاقلاشتى· 776 – 6· III 158 – 8·

(يُلَقْلَنُورْ – يُلَقْلَنْمـاقْ yulaklanur – yulaklanmaq) III ·7 – 776 III ·10 – 158

yular يُلَـرْ، يُـلارْ جـوْلار، نوختـا· 697 – 22، 711 – 11· III 10 – 7، 35 – 5·

yularlandï يُلَرْلَنْدي نوختـلاندى· 775 – 18· III 157 – 1·

(يُلَرْلَنُورْ – يُلَرْلَنْمـاقْ yularlanur – yularlanmaq) III ·19 – 775 III ·2 – 157

yularlïoq يُلَرْلِغْ نوختـلـق، نوختـسى بار· 728 – 23· III 65 – 15·

yuldï يُلْدي يوْلـدى، خـالاس قـلـدى، بوشـاتتى، كـوْچوْردى· 739 – 14· III 85 – 16·

(يُلارْ – يُلْماقْ yular – yulmaq) 739 – 19· III 86 – 8·

yulduz يۇلـــدۇز ~ يۇلـتـۇز. 13 – 721، 17 – 836 III 52 – 15، 15 – 269.

yulduz kəl يۇلدۇز كۆل. كۆل ئسمى. 20 – 790 III 186 – 4.

yulïdï يۇلـيدى: *bəg bożunuq yulïdï* — بەگ جامائەتكە ياردەم قىلدى. 21 – 757 III 121 – 17.

(يۇلىر – يۇلىماق *yulïr – yulïmak*) 22 – 757 III 122 – 1.

yulq,axdï يۇلقشدى شىلىندى. 8 – 767 III 140 – 18.

(يۇلقشـور – يۇلقشـماق *yulq,axur – yulq,axmak*) 9 – 767 III 140 – 19.

yulq,dï يۇلقدى سويدى، سۇرۇۋەتتى. 1 – 1014 III 592 – 3.

(يۇلقار – يۇلقماق *yulq,ar – yulq,mak*) 3 – 1014 III 592 – 6.

yulq,dï يۇلقدى يولۇۋالدى. 4 – 1014 III 592 – 7.

(يۇلقار – يۇلقماق *yulq,ar – yulq,mak*) 6 – 1014 III 592 – 10.

yulq,undï يۇلقۇندى، سويۇلۇپ كەتتى. 4 – 772 III 150 – 7.

(يۇلقـۇنور – يۇلقۇنمـاق *yulq,unur – yulq,unmak*) 5 – 772 III 150 – 9.

yulq,uxdï يۇلقۇشدى يولۇشتى. 10 – 767 III 141 – 1.

(يۇلقۇشـور – يۇلقۇشـماق *yulq,uxur – yulq,uxmak*) 12 – 767 III 141 – 3.

yulturdï يۇلتۇردى يولدۇردى؛ قوتولدۇردى. 3 – 763 III 132 – 7.

(يۇلتـرۇر – يۇلتۇرمـاق *yulturur – yulturmak*) 8 – 763 III 132 – 15.

yuluq يۇلۇغ، يۇلۇغ پىدا، تۆلەم. 22 – 700، 6 – 168، 21 – 304، 935 – 11 III 15 – 16؛ 9 – 282 I 16؛ 519 – 13 III 454.

yuluqluq يۇلۇغلۇ يولۇقلۇق، تۆلەملىك. 3 – 729 III 66 – 13.

yulun يۇلۇن يولۇن. 14 – 707 III 28 – 4.

yulundï يۇلـــۇندى: *saq yulundï* — چاچ يولۇندى. 5 – 754 III 115 – 6.

(يۇلۇنور – يۇلۇنماق *yulunur – yulunmak*) 9 – 754 III 115 – 12.

yulutti يۇلـــتى يولدۇردى، تالاتتى، تالاك قىلدۇردى. 20 – 650 II 464 – 3.

(يۇلتۇر – يۇلتماق *yulutur – yulutmak*) 21 – 650 II 464 – 4.

yuluxdï يۇلۇشـــدى يولۇشتى، بۇلاك ـ تالاك قىلىشتى. 11 – 747 III 101 – 3.

(يُلُشُورْ – يُلُشْماقْ yuluxur – yuluxmak) 747 – 13· III 101 – 5·

yumdardï يُمْدَرْدِي يىغدى، توپلىدى. 763 – 19· III 133 – 11·

(يُمْـدَرُرْ – يُمْدَرْمـاقْ yumdarur – yumdarmak) 763 – 20· III 133 – 13·

yumoqak, يُمْغاقْ يۇمىلاق. 724 – 6· III 58 – 16·

yumoqak, tənə يُمْغاقْ تَنا دانەكچە. يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى. ئۇچ تىلىدا. 724 – 6· III 58 – 16·

yumoqak,landï يُمْغَقْلَنْدِي يۇمغاقلاندى، يۇمىلاقلاندى، يۇمىلاقلاشتى. 777 – 9· III 160 – 13·

(يُمْغَقْلَنُورْ – يُمْغَقْلَنْمـاقْ yumoqaklanur – yumoqaklanmak) 777 – 10· III 160 – 15·

yumoqï يُمْغـــي توپـلانغان، كـوپ؛ ھەممـە. 716 – 28، 716 – 29· III 45 – 14، 45 – 15·

yumïtoqan يُمْتُغانْ توپلىنىدىغان. 731 – 22· III 71 – 16·

yumïttï يُمِتّي توپلاندى، جۇغلاندى، جەم بولدى. 651 – 1· II 464 – 11·

(يُمْتُورْ – يُمْتماقْ yumïtur – yumïtmak) 651 – 2· II 464 – 13·

yumluxdï يُمْلُشْدِي يۇمۇلۇشتى. 768 – 21· III 143 – 10·

(يُمْلُشُورْ – يُمْلُشْـماقْ yumluxur – yumluxmak) 768 – 22· III 143 – 11·

yumur يُمُرْ ھايۋانلاردا بولىدىغان سوقۇر ئۇچەي. 697 – 21· III 10 – 6·

yumurlandï يُمُرْلَنْدِي توپلاندى. ئوغۇزچە. 775 – 16· III 156 – 12·

yumurtoqa يُمُرْتْغا تۇخۇم. 1012 – 17· III 589 – 6·

yumux يُمُشْ كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئەلچىلىك. 699 – 16· III 13 – 12·

yumuxoqa يُمُشْغا قىزىلقات. 727 – 17· III 64 – 8·

yumuxqï يُمُشْجي پەرىشتە. 699 – 17· III 13 – 13·

yumuz يُمُزْ: *yumuz ər* — دوغىلاق ئادەم. 698 – 10· III 11 – 8·

yumxadï يُمْشادِي يۇمشىدى. 916 – 8· III 419 – 10·

(يُمْشـــارْ – يُمْشـــاماقْ yumxar – yumxamak) 916 – 9· III 419 – 11·

yumxak, يُمْشاقْ يۇمشاق. 724 – 10، 457 – 18، 633 – 22، 895 – 1· III 59 – 3؛ II 97 – 17، 431 – 11؛ III 377 – 3·

yumxak,landï يُمْشَقْلَنْدِي يۇمشاقلاشتى، مۇلايىملاشتى. 777 – 6· III 160 – 9·

(يُمْشَقْلَنُورْ – يُمْشَقْلَنْماقْ yumxaklanur – yumxaklanmak) 777 – 7· III 160 – 11·

yumxattï يُمْشَتّي يۇمشاتتى. 679 – 12 · II 518 – 6·
(يُمْشَتُورْ – يُمْشَـتْماقْ yumxatur – yumxatmak) II ·16 – 679
II ·12 – 518
yun يُونْ: yun kux — توز. 796 – 19 · III 197 – 11·
yun arïk يُونْ اَرِقْ يۇنئاريق. يايلاق ئىسمى. 796 – 19 · III 197 – 11·
yund يُنْدْ يۇند، ئات، يىلقا. 696 – 12، 696 – 16، 185 – 12، 225 –
7، 517 – 8، 696 – 13، 697 – 24، 857 – 17 · III 7 – 12،
7 – 18؛ I 313 – 14، 384 – 8؛ II 216 – 14؛ III 7 –
14، 10 – 7، 309 – 5·
yund yïlï يُنْدْ يلي ئات يىلى. تۈركمي خەلقلەردىكى ئون ئىككى مۇچەل يىل
ناملىرىدىن بىرى. 696 – 17، 264 – 3 · III 8 – 1؛ I 451 – 1·
yundak يُـــنْدَقْ ئـات تېـزىكى. 724 – 15، 814 – 19 · III 59 – 9،
230 – 2·
yundï يُنْدِي يۇندى ~ يۇيۇندى. 713 – 17 · III 39 – 6·
yundï يُنْدِي يۇيۇندى. ئوغۇزچە. 741 – 1 · III 88 – 13·
(يُنارْ – يُنْماقْ yunar – yunmak) 741 – 2 · III 88 – 15·
yunquk يـــنغُقْ ئۇشـلەك. شـۇلتا چىقىرىدىغان بىـر خـىل ئۆسـۈملۈك.
724 – 22 · III 59 – 14·
yunqïdï يُنْجـــيدِي نامراتلاشـتى، خارابلاشـتى، يامانلاشـتى. 913 – 17 · III
414 – 5·
yunqïoq يُـــنْجِغْ ئوسـال، يامـان، ئەسـكى. 722 – 8، 80 – 15، 88 – 4،
212 – 17، 722 – 9، 722 – 12 · III 54 – 12؛ I 124 –
139 – 3، 362 – 11؛ III 54 – 13، 54 – 16·
yunqïrdï يُنْجـــرْدِي يامانلاشـتى، يامانلىشىشقا يـۈز تۇتـتى. 763 – 14 · III
133 – 5·
(يُنْجـــرارْ – يُنْجِرْمـــاقْ yunqïrar – yunqïrmak) 763 – 15 · III
133 – 7·
yunquttï يُنْجُتّي رەنجىتتى، ئاغرىتتى، ئازار بەردى. 678 – 3 · II 515 – 8·
(يُنْجِـــتُورْ – يُنْجِتْمـــاقْ yunqïtur – yunqïtmak) 678 – 4 · II
516 – 1·
yuŋ يُنكْ ئۆپكىگە چاپلاشقان ئىچ گۆش. 957 – 1 · III 494 – 4·
yuŋ يُنكْ، يُونُكْ يۇك، تۆگە ياكى قوينىڭ يۇڭى. 957 – 2، 219 – 14،
468 – 3، 513 – 16، 571 – 1، 571 – 12، 583 – 13،
587 – 21، 693 – 15، 876 – 19، 904 – 1 · III 494 – 6؛

I 374 – 12؛ II 118 – 6، 208 – 14، 318 – 11، 319 –
12، 342 – 10، 350 – 9؛ III 1 – 8، 341 – 12، 395 – 3·

yuŋ يُـــــنكْ پـاختا. ئارغۇچـه، ياغمىچـه، قارلۇقچـه. 957 – 3· III
494 – 7·

yuŋladï يُنكْلادِي قىرقىدى، يۇڭ قىرقىدى. 990 – 11· III 551 – 12·
(يُـــنكْلارْ – يُنكْلامـــاقْ yuŋlar – yuŋlamaq) 990 – 12· III
551 – 14·

yuŋlattï يُنكْلَتِي قىرقىتتى، يۇڭ قىرقىتتى. 684 – 4· II 527 – 4·
(يُنكْلَـــتُورْ – يُنكْلَتْمـــاقْ yuŋlatur – yuŋlatmaq) 684 – 5· II
527 – 6·

yuŋu يُنكُو يۇڭۇ. دەريا ئىسمى. 963 – 9· III 503 – 13·

yup يُوبْ: yap yup — ھىيلە، ھىيلە - مىكىر. 794 – 26، 930 –
193 III ·27، 17 – 446، 17 –·

yupk̦a يُپقا يۇپقا. 716 – 1· III 43 – 19·

yurbaoq يُرْباغْ ئىشىنى كېچىكتۇرۇش، ئىشىنى ئارقىغا سۈرەش. 351 – 18·
602 – 7· I

yurq يُرْجْ خوتۇننىڭ ئىنىسى. 696 – 5· III 7 – 3·

yurt يُرْتْ يۇرت؛ كونا ئىمارەت ئىزلىرى، خارابە. 696 – 2· III 6 – 14·

yurun يُـــرُنْ يـۇرۇن ~ ژۇرۇن، يىپـەك رەخـت پارچىسـى. 706 – 7· III
26 – 2·

yurunluoq يُـــرُنْلُغْ يۇرۇنلـۇق، يىپـەك رەخـت پـارچىلىرى بولغـان. 729 – 14،
729 – 14· III 67 – 9، 67 – 10·

yut يُوتْ جۇت، جۇدۇن. 795 – 1· III 194 – 5·

yutïk̦tï يُتِقْتِي جۇتارقىدى، قىرىلدى. 748 – 1· III 102 – 3·
(يُتِقارْ – يُتِقْماقْ yutïk̦ar – yutïk̦mak̦) 748 – 2· III 102 – 5·

yuttï يُتّي يۇتتى. ئوغۇزچە ۋە قىپچاقچە. 648 – 17· II 459 – 12·
(يُوتارْ – يُوتْماقْ yutar – yutmak̦) 648 – 18· II 459 – 14·

yuvdï يُڤْدِي يۇمىلاتتى، دۇگىلەتتى. 738 – 1· III 82 – 14·
(يُڤارْ – يُڤْماقْ yuvar – yuvmak̦) 738 – 2· III 82 – 16·

yuvdï يُڤْدِي يۇگۇردى. 738 – 12· III 83 – 10·

yuvdï يُڤْدِي يارەم قىلدى. 738 – 14· III 84 – 1·
(يُڤارْ – يُڤْماقْ yuvar – yuvmak̦) 738 – 16· III 84 – 4·

yuvoqa يُڤْغا ئاجىز، كەم ئەقىل. 407 – 8، 750 – 21، 805 – 20· II
5 – 12؛ III 108 – 5، 213 – 12·

yuvoqalandï يُقْغَلَنْدِ بىشەملەشتى. 843 – 9. III 281 – 14.
(يُقْغَلَنُورْ – يُقْغَلَنْماقْ yuvoqalanur – yuvoqalanmaq) 843 – 10.
III 281 – 15.

yuvoqa يُقْغا ئەرزان. 633 – 3. II 430 – 2.

yuvoqa يُقْغا ئاسراندى ئوغۇل. 714 – 29. III 42 – 1.

yuvoqattï يُقْغَـــــتِ بىشەملەشتى، ئۆكتەم بولۇۋالدى. 679 – 17. II
518 – 13.

yuvoqażtï يُقْغـــــاذْتِ بىشەملەشتى، ئۆكتەم بولۇۋالدى. 679 – 18. II
518 – 15.

yuvqa يُقْقـــــــا يۇپقا. 676 – 9، 913 – 1. II 512 – 10؛ III
413 – 6.

yuvqa يُقْقا يۇپقا. 715 – 23، 715 – 25. III 43 – 11، 43 – 12.

yuvqalandï يُقْقَلَـــنْدِ: ol maŋa yuvqalandï — ئۇ ماڭا خۇشامەت قىلدى.
843 – 11. III 282 – 1.

(يُقْقَلَنُورْ – يُقْقَلَنْماقْ yuvqalanur – yuvqalanmaq) 843 – 12. III
282 – 2.

yuvluxdï يُقْلُشْدِ يۇمىلاشتى. 768 – 15. III 143 – 2.

(يُقْلُشُـــورْ – يُقْلُشْـــماقْ yuvluxur – yuvluxmaq) 768 – 16. III
143 – 4.

yuvlundï يُقْلُنْدِ يۇمىلاندى، يۇمىلاپ كەتتى. 772 – 21. III 151 – 12.

(يُقْلُـــنُورْ – يُقْلُنْمـــاقْ yuvlunur – yuvlunmaq) 772 – 22. III
151 – 14.

yuvsadï يُقْسادِ يۇمىلاتقۇسى كەلدى. 915 – 21. III 418 – 11.

(يُقْســـارْ – يُقْســـاماقْ yuvsar – yuvsamaq) 915 – 22. III
418 – 13.

yuvturdï يُقْتُرْدِ يۇمىلاتقۇزدى، دۇگىلەتتۇردى. 762 – 9. III 131 – 1.

(يُقْتُـــرُرْ – يُقْتُرْمـــاقْ yuvturur – yuvturmaq) 762 – 10. III
131 – 3.

yuvuoq يُقـــغ سەل سۇلىرى تاغدىن يۇمىلىتىپ چۇشۇرگەن قورام تاش.
812 – 5. III 225 – 1.

yuvuldï يُقُلْـــدِ: ooqlan yuvuldï — بالىنىڭ بەتخۇيلۇقى تۇزىتىلدى.
750 – 13. III 107 – 14.

(يُقُلْـــورْ – يُقُلْمـــاقْ yuvulur – yuvulmaq) 750 – 14. III
107 – 15.

yuvuldï يُقُلْدِي يۇملىتىلدى. 750 – 15· III 107 – 17·

(يُقُلُورْ – يُقُلْماقْ yuvlur – yuvulmak) 750 – 16· III 108 – 1·

yuvuxdï يُقُشْدِي يۇملىتىشتى. 746 – 12· III 99 – 1·

(يُقُشُورْ – يُقُشْماق yuvuxur – yuvuxmak) 746 – 14· III 99 – 3·

yuwoqa يُوغا قاتلىما نان. 710 – 21· III 34 – 4·

yuwuoq يُوُغْ سەل سۇلىرى تاغدىن يۇملىتىپ چۇشۇرگەن قورام تاش. 812 – 4· III 224 – 11·

yux يُشْ قىستىلىش. ئوغۇزچە. 694 – 1· III 2 – 18·

yux يُوشْ ياش (ئوتياش). 795 – 17· III 195 – 6·

yuxdï يُشْدِي ئاققۇزدى. 737 – 10· III 81 – 16·

(يُشارْ – يُشْماقْ yuxar – yuxmak) 737 – 12· III 81 – 19·

yuxïldï يُشِلْدِي كۆنۈكتى، قاملاشتى. 749 – 22· III 105 – 17·

(يُشِلُورْ – يُشِلْماقْ yuxïlur – yuxïlmak) 750 – 1· III 106 – 4·

yuxuldï يُشُلْدِي: kan yuxuldï — قان يارىدىن پىشقىراپ چىقتى. 749 – 20· III 105 – 14·

(يُشُلُورْ – يُشُلْماقْ yuxulur – yuxulmak) 749 – 21· III 105 – 15·

yuxuloqan يُشُلْغانْ ئاقىدىغان. 732 – 4· III 72 – 11·

yużruk, يُذْرُقْ مۇشت. 723 – 7· III 57 – 1·

yużuoq يُذُغْ كاساپەت. 700 – 1· III 14 – 7·

yużuoq يُذُغْ پەسكەش، ئەبلەخ. كەنچەكچە. 700 – 4· III 14 – 11·

yużut يُذُتْ كىرەكسىز؛ پەسكەش، ئەبلەخ. 696 – 26، 696 – 27، 700 – 5· III 8 – 9، 8 – 11، 14 – 12·

yużuttï يُذُتِي جۇتقا ئۇچراتتى، توڭلاتتى. 639 – 1· II 441 – 1·

(يُذُتُورْ – يُذُتْماقْ yużutur – yużutmak) 639 – 3· II 441 – 3·

yüdrük يُدْرُكْ لىمتاق، مەرەپ. 725 – 5· III 60 – 10·

yügrük يُكْرُكْ يۇگۇرۈك. 725 – 9، 93 – 23، 725 – 10· III 60 – 15؛ I 149 – 5؛ III 60 – 17·

yügrüm يُكْرُمْ يۇگرۈم ~ يۇگۇرۈم. 726 – 12· III 62 – 17·

yügrüxdi يُكْرُشْدِي يۇگۇرۈشتى. 766 – 12· III 138 – 18·

(يُكْرُشُورْ – يُكْرُشْماكْ yügrüxür – yügrüxmak) 766 – 13· III 139 – 2·

yügün يُكُنْ يۈگەن. 960 – 19 · III 499 – 18.

yügür يُكُرْ تېرىق. 697 – 20 · III 10 – 5.

yügürdi يُكُرْدِي يۈگۈردى. 742 – 23 · III 91 – 15.

(يُكُـــرُورْ – يُكُرْمـــاكْ *yügürür – yügürmək*) III · 23 – 742 · 16 – 91

yügürdi يُكُردِي: *ol bəz yügürdi* — ئۇ بۆزگە ئۆرۈش تارتتى. 743 – 13 · III 92 – 13.

(يُكُـــرُرْ – يُكُرْمـــاكْ *yügürür – yügürmək*) III · 13 – 743 · 14 – 92

yügürgən يُكُرْكَانْ خەۋەرچى، پوچتىچى. 732 – 13 · III 73 – 5.

yügürgən يُكُرْكَانْ يۈگۈرىدىغان، يۈگۈرۈك. 732 – 15 · III 73 – 8.

yügürgün يُكُـــرْكُونْ تېرىققا ئوخشاش قىزىل دانلىق بىر خىل ئۆسۈملۈك. 732 – 17 · III 73 – 10.

yügürtti يُكُرْتِي يۈگۈرتتى ~ يۈگۈرۈتتى. 1014 – 21 · III 593 – 7.

(يُكُرْتُـــرْ – يُكُرْتْمـــاكْ *yügürtür – yügürtmək*) III · 22 – 1014 · 8 – 593

yük يُكْ، يُوكْ يۈك، ئارتىق. 694 – 8، 116 – 2، 186 – 12، 194 – 8، 216 – 27، 277 – 9، 394 – 7، 435 – 22، 458 – 1، 458 – 5، 526 – 23، 537 – 22، 572 – 6، 574 – 21، 579 – 6، 591 – 16، 680 – 17، 742 – 3، 918 – 16، 922 – 11، 923 – 3، 926 – 22، 1013 – 5 · III 3 – 8: I 186 – 12، 329 – 3، 676 – 8: II 98 – 13، 98 – 17، 256 – 8، 321 – 1، 333 – 17، 358 – 2، 520 – 15: III 90 – 6، 423 – 13، 430 – 19، 432 – 4، 439 – 5، 590 – 8.

yük يُوكْ، يُـــكْ قۇشۇنىڭ پېيى. 796 – 1، 763 – 11 · III 196 – 1، 133 – 1.

yükladi يُكْلادِي يۈكلىدى، ئارتتى. 918 – 16 · III 423 – 13.

(يُكْـــلارْ – يُكْلامـــاكْ *yüklər – yükləmək*) III · 17 – 918 · 15 – 423

yüklətti يُكْلَتِي يۈكلەتتى. 680 – 17 · II 520 – 15.

(يُكْلَـــتُورْ – يُكْلَتْمـــاكْ *yüklətür – yüklətmək*) II · 18 – 680 · 16 – 520

yüklətti يُكْلَتِي پەيلەتتى، پەي بەكىتتۈردى. 680 – 19 · II 520 – 18.

(يُكَلَّــتُورْ – يُكَلْتمــاكْ yüklətür – yüklətmək) II ·20 – 680 ·2 – 521

yüksədi يُكْسادِي يۈكسەلدى؛ ئۈزىردى. 916 – 6· III 419 – 7·

(يُكْســارْ – يُكْســاماكْ yüksər – yüksəmək) III ·7 – 916 ·8 – 419

yüksək يُكْسَــكْ يۈكسەك، ئېگىز. 725 – 12، 633 – 2، 725 – 13، 725 – 18· III 60 – 19؛ II 430 – 1؛ III 61 – 2، 61 – 7·

yüksək يُكْسَكْ ئويماق. 725 – 26· III 61 – 17·

yüksətti يُكْسَــتّي يۈكسەلتتى ~ يۈكسەلدۈردى، ئېگىزلەتتى. 679 – 8· II 518 – 1·

(يُكْسَــتُورْ – يُكْسَــتْماكْ yüksətür – yüksətmək) II ·10 – 679 ·4 – 518

yükündi يُكُــنْدِي يۈكۈندى، ئىبادەت قىلدى، چوقۇندى. 753 – 12· III 113 – 14·

(يُكُــنُورْ – يُكُنْمــاكْ yükünür – yükünmək) III ·15 – 753 ·2 – 114

yükünq يُكُنْجْ يۈكۈنچ، نامار، ئىبادەت. قىپچاقچە. 967 – 28، 140 – 12، 967 – 28، 968 – 1· III 511 – 14؛ I 231 – 11؛ III 512 – 1، 512 – 2·

yülidi يُلِيدِي چۈشۈردى. 757 – 19· III 121 – 15·

(يُلِيرْ – يُلِيماكْ yülir – yülimək) 757 – 19· III 121 – 16·

yüligü يُلِيكُو ئۈستىرا. 820 – 30· III 240 – 8·

yülitti يُلِتّي چۈشۈرتتى. 650 – 18· II 463 – 16·

(يُلِتُورْ – يُلِتْماكْ yülitür – yülitmək) 650 – 19· III 11 – 10·

yülüldi يُلُلْدِي چۈشۈرۈلدى. 752 – 10· III 111 – 9·

(يُلِلُورْ – يُلِلْماكْ yülilür – yülilmək) 752 – 11· II 464 – 1·

yümdi يُمْدِي يۈمدى. 740 – 3· III 86 – 14·

(يُمارْ – يُمّاكْ yümər – yümmək) 740 – 3· III 87 – 1·

yümtürdi يُمْتُرْدِي يۈمدۈردى. 763 – 9· III 132 – 16·

(يُمْتُــرُرْ – يُمْتُرْمــاكْ yümtürür – yümtürmək) III ·10 – 763 ·18 – 132

yümülgən يُمُلْكانْ يۈمۈلدىغان. 732 – 24· III 74 – 1·

yümündi يُمُنْدِي يۈمدىغاندەك كۆرۈندى. 754 – [illegible] III 115 – 17·

(يُمِنُورْ – يُمِنْماكْ yüminür – yüminmək) 75[illegible] III ·13 – 116 – 1·

yürəgir يُرَكِرْ يۇرەگسىر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 7، I 79 – 5. قاراڭ: *ürəgir*.

yürək يُرَكْ، يُوراكْ يۇرەك. 704 – 4، 43 – 17، 510 – 19، 715 – 17. III 22 – 3؛ I 58 – 11؛ II 203 – 6؛ III 42 – 15.

yürəkləndi يُرَكْلَنْدِي يۇرەكلىك بولدى. 776 – 8. III 158 – 11.

yürəklənür – yürəklənmək (يُرَكْلَنُورْ – يُرَكْلَنْمَاكْ) III 776 – 9. 158 – 13.

yürəklig يُرَكْلِكْ يۇرەكلىك، جەسۇر، قورقماس. 730 – 18، 704 – 4. III 69 – 14، 22 – 3.

yüvsədi يڤسادِي يارەەم قىلغۇسى كەلدى. 915 – 24. III 418 – 14.

yüvsər – yüvsəmək (يڤسار – يڤساماكق) 916 – 2. III 419 – 2.

yüvtürdi يِغْتُرْدِي بەرگۇزدى، بەردى. *ol kadaxïŋa nəŋ yüvtürdi* – ئۇ يېقىنلىرىغا ۋە قېرىنداشلىرىغا مال بەرگۈزۈپ يېقىنچىلىق قىلدۇردى. 762 – 6. III 130 – 12.

yüvtürür – yüvtürmək (يِغْتُرُرْ – يِغْتُرْمَاكْ) III 762 – 8. 130 – 14.

yüvüx يُفُشْ يېقىن كىشىلەرگە مال ۋە كىيىم ـ كېچەك بىلەن يارەەم بېرىش. 699 – 5. III 13 – 1.

yüvüxdi يُفُشْدِي يارەەم قىلىشتى. 746 – 9. III 98 – 12.

yüvüxür – yüvüxmək (يُفُشُورْ – يُفُشْمَاكْ) III 746 – 11. 98 – 15.

yüxəŋ يُشَنكْ سىلىق، تۈز. 966 – 3. III 509 – 2.

yüz يُوزْ يۈز. ساناقتىكى يۈز. 72 – 2. I 110 – 8.

yüz يُوزْ يۈز. 795 – 9، 56 – 24، 124 – 17، 278 – 14، 321 – 22. III 194 – 16؛ I 81 – 16، 203 – 7، 550 – 9.

yüz ərlik يُوزْ اَرْلِكْ ئادراسمان. ئوغۇزچە. 699 – 26. III 14 – 6.

yüzdi يُوزْدِي ئۇزدى؛ يېيىلدى، كېڭەيدى؛ سويدى. 736 – 21. III 80 – 13.

yüzər – yüzmək (يُزارْ – يُزْمَاكْ) 736 – 24. III 80 – 18.

yüzləndi يَزْلَنْدِي يۈزلەندى، يۈز تاپتى. 772 – 15. III 151 – 4.

yüzlənür – yüzlənmək (يُوزْلَنُورْ – يُزْلَنْمَاكْ) III 772 – 17. 151 – 7.

yüzlüg يُزْلُكْ، يُوزْلُكْ يۈزلۈك. 725 – 7، 325 – 1، 725 – 8. III 60 – 12؛ I 556 – 2؛ III 60 – 14.

yüztürdi يۈزتۈردى، سويدۇردى. 761 – 20 · III 129 – 15 ·
(يۈزتۈرۈر – يۈزتۈرمەك yüztürür – yüztürmək) III · 22 – 761
III · 1 – 130

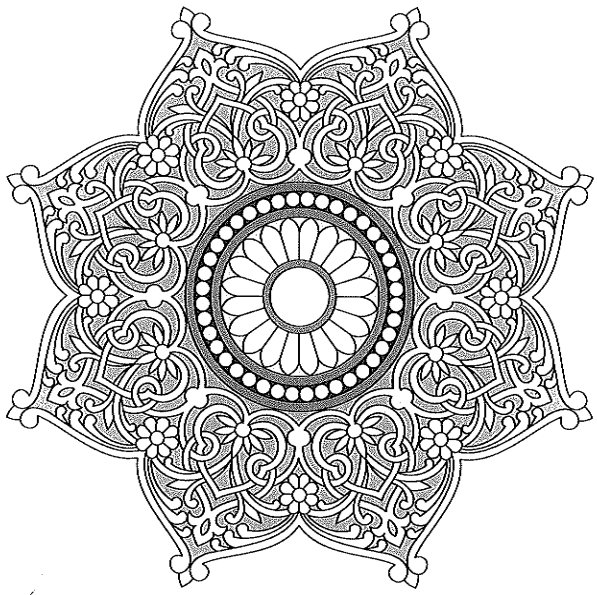
yüzük يۈزۈك. بارماققا سېلىنىدىغان ئۈزۈك. 704 – 12 · III
22 – 15 ·

yüżti يۈدتى، يۈدۈدى. 1013 – 5 · III 590 – 8 ·
(يۇدار – يۇدماق yüżər – yüżmək) 1013 – 5 · III 590 – 9 ·

yüżürdi يۈدۈتتى. 742 – 3 · III 90 – 6 ·
(يۈدۈرۈر – يۈدۈرمەك yüżürür – yüżürmək) 742 – 4 · III 90 – 8 ·

yüżüxdi يۈدۈشتى. 744 – 12 · III 95 – 1 ·
(يۈدۈشۈر – يۈدۈشمەك yüżüxür – yüżüxmək) III · 15 – 744
95 – 4 ·

yüżürdüm يۈدكۈزدۈم. 281 – 19 · I 480 – 11 ·

Z

zak,zak, زَقْ زَقْ زاق - زاق، جاق - جاق. قوچقارلارنى ئۇسۇشۇشكه ئۇندىگەنده ئېيتىلىدىغان ئىملىق سۆز. 254 – 10· I 434 – 17·

zanbï زانبى قارا چېكەتكه. 1017 – 28· III 598 – 9·

zanbï art زانبى اَرْتْ زانبى ئارت. داۋان ئىسمى. 1017 – 28· III 598 – 9·

zaranza زَرَنْزا زاراڭزا. 342 – 6· I 587 – 1·

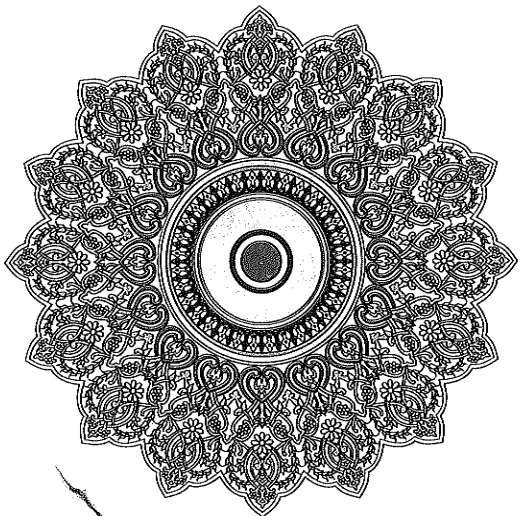
zaroqunqmud زَرْغُنْجْمودْ رەيهانى چىنى. 401 – 26· I 687 – 2·

zəp zəp زَبْ زَبْ شىپ - شىپ. تېز، يۇمشاق قەدەم تاشلىغاندا چىققان ئاۋاز. 244 – 27، 244 – 27· I 418 – 10، 418 – 11·

zünküm زُنْكُمْ چىندا ئىشلەنگەن بىر خىل يىپەك رەخت. 368 – 4· I 631 – 16·

Z

zaqïladï زَغيلادي شارقىرىدى. 928 – 14. III 442 – 8.

قوشۇمچە I

خاس ئىسىملار

ئادەم ئىسىملىرى

abï ئابى. ئەرلەر ئىسمى. 76 – 14، I 117 – 10.

afrasiyap ئافراسىياپ. ئۇلۇغ خاقان توڭا ئالپ ئەرنىڭ پارسچە ئىسمى. 43 – 19، 88 – 8، 113 – 29، 154 – 1، 262 – 9، 289 – 20، 301 – 23، 312 – 11، 315 – 22، 355 – 4، 369 – 12، 582 – 1، 665 – 2، 722 – 17، 800 – 12، 800 – 17، 800 – 20، 800 – 20، 800 – 26، 801 – 17، 806 – 10، 806 – 11، 962 – 21، 963 – 10، 1001 – 10، I 59 – 9، 139 – 15، 216 – 5، 255 – 3، 447 – 18، 494 – 18، 514 – 9، 533 – 9، 540 – 3، 608 – 16، 633 – 19؛ III 204 – 4، 204 – 11، 204 – 15، 204 – 16، 205 – 5، 206 – 11، 215 – 2، 215 – 3.

alp aya ئالپ ئايا. ئەرلەر ئىسمى. 847 – 6. III 289 – 12.

alp ər toŋa ئالپ ئەر توڭا. ئۇلۇغ خاقانىڭ ئىسمى. 43 – 14. I 59 – 1.

قاراڭ: *toŋa alp ər*.

alp təgin ئالپ تېگىن. «قەھرىمان قۇل» مەنىسىدە قۇللارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 315 – 17. I 539 – 17.

as ئاس. دېدەكلەرگە قويۇلىدىغان ئىسىم. 71 – 23. I 110 – 4.

atïx ئاتىش. ئەرلەر ئىسمى. 57 – 3، I 82 – 14.

ayas ئاياس. قۇللارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 104 – 7، I 166 – 8.

azaq ئازاق. ئوغۇز بەگلىرىنىڭ چوڭلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 61 – 9، I 90 – 6.

əbubəkri qəffalux xaxi ئەبۇبەكرى قەففالۇششاشى. شاش شەھىرىدە يېتىشكەن مۆتىۋەر بىر زات. 336 – 23، I 577 – 4.

əbubəkri mufid ئەبۇبەكرى مۇفىد. تۈركلەر ھەققىدە ھەدىس رىۋايەت قىلغان بىر زات. 267 – 12، I 456 – 12. قاراڭ: *ibnu əbiddunya*.

əbulqasim abdulla ئەبۇلقاسىم ئابدۇللا. مەھمۇد كاشغەرىي ئۆز ئەسىرى «دىۋانۇ تۈرك» كىتابىنى تەقدىم قىلغان كىشىنىڭ ئىسمى. 2 – 24، I 3 – 16.

ərvüz ئەرۋۈز. ئەرلەر ئىسمى. 83 – 1، I 129 – 14.

ə'xa ئەئشا. بىر شائىرنىڭ ئىسمى. 109 – 21، I 177 – 3.

badruq بادرۇق. ئەرلەر ئىسمى. 355 – 3، I 608 – 15.

barman بارمان. ئافراسىياپ ئىنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى. 963 – 11، III 503 – 16.

barsoqan بارسغان. ئافراسىياپ ئوغلىنىڭ ئىسمى. 1001 – 10، III 569 – 13.

bayat بايات. ئۇلۇغ تەڭرىنىڭ ئىسمى. ئارغۇچە. 818 – 20، III 235 – 9.

bəgi بەگى. ئەرلەر ئىسمى. 860 – 25، III 315 – 2.

bəglən بەگلەن. ئەرلەر ئىسمى. 337 – 12، I 578 – 8.

bəkəq arslan təgin بەكەچ ئارسلان تېگىن. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بۇدراچ ئەسىر چۈشكەن ۋاقىتتىدا مۇسۇلمانلارنىڭ بېشىدا تۇرغان بەگ. 272 – 9، 334 – 30، I 464 – 2، 590 – 12.

bəktür بەكتۇر. ئەرلەر ئىسمى. 347 – 3، I 594 – 14.

bətzən بەتزەن. بۇختۇنەسسەرنىڭ ئوغلى. 289 – 21، 355 – 5، I 494 – 19، 609 – 2.

bilgə bəg بىلگە بەگ. ئەرلەر ئىسمى. 326 – 16، I 558 – 11.

boluq بولۇچ. ئەرلەر ئىسمى. 272 – 14، I 464 – 7.

buqra qara hanqan بۇغرا قارا خاقان. خاقانىيە ھۆكۈمدارلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 856 – 4، III 306 – 1.

buhtu nəssər بۇختۇ نەسسەر. قەدىمكى بابىل ھۆكۈمدارلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 289 – 25، 355 – 5، I 494 – 19، 609 – 1.

buluqaq بۇلغاق. ئەرلەر ئىسمى. 356 – 13، I 611 – 1.

burslan بۇرسلان. ئەرلەر ئىسمى. 1001 – 17· III 570 – 7.

buẓraq بـۇزراچ. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 120 – 28، 334 – 29، 952 – 11· I 196 – 1، 590 – 11. قارالڭ: *buẓruq*.

buẓruq بـۇزروچ. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 952 – 11· III 486 – 4. قارالڭ: *buẓraq*.

hələf oqli ḥuseyn خەلەف ئوغلى ھۈسەين. تۈركلەر ھەققىدە ھەدىس رىۋايەت قىلغان بىر زات. 267 – 9· I 456 – 8.

həlil خەلىل. خەلىل ئىبنى ئەھمەد بەسرىي. مەشھۇر ئەرەب ئالىمى. 4 – 9· I 6 – 1.

həmir təgin خەمىر تېگىن. مەھمۇد كاشغەرىينىڭ بوۋىلىرىدىن بولۇپ، تۈرك ئېلىنى سامانىي ئوغۇللىرىدىن ئالغان بەگلىك ئىسمى. 95 – 12· I 152 – 9.

ibnu abiddunya ئىبنۇ ئەبىددۇنيا. تۈركلەر ھەققىدە ھەدىس رىۋايەت قىلغان بىر زات. 267 – 11· I 456 – 10. قارالڭ: *bubəkri mufidə*.

ibnuloɣərqi ئىبنۇلغەرقى. تۈركلەر ھەققىدە ھەدىس رىۋايەت قىلغان بىر زات. 267 – 10· I 456 – 9.

ibrahim ئىبراھىم. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام. 26 – 27· I 37 – 17.

ishaq ئىسھاق. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام. 26 – 27، 267 – 5، 963 – 12· I 37 – 17، 456 – 3؛ III 504 – 1.

iysu ئىسۇ ~ ئىيسا. ئەيسا ئەلەيھىسسالام. 26 – 28، 267 – 5، 963 – 13· I 37 – 18، 456 – 3؛ III 504 – 1.

ïnal oz ئىنال ئوز. قىپچاق خانلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 274 – 29· I 468 – 8.

jəmxid جەمشىد. ئەرلەر ئىسمى. 970 – 14· III 516 – 7.

kümüx كۈمۈش. دېدەكلەر ئىسمى. 281 – 26· I 481 – 6.

kümüx təgin كۈمۈش تېگىن. «رەڭگى كۈمۈشتەك ساپ قۇل» مەنىسىدە قۇللارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 315 – 16· I 539 – 16.

küq təgin كـۈچ تېگىن. خاقان ئائىلىسىنىڭ بالىلىرىغا خاس ئىسىم. 315 – 21· I 540 – 2.

kaban قابان. ئەرلەر ئىسمى. 316 – 22· I 541 – 10.

kalalduruk قالالدۇرۇق. ئەرلەر ئىسمى. 401 – 20· I 686 – 16.

kanlï قانلى. قىپچاقلاردىن ئۇلۇغ بىر ئادەمنىڭ ئىسمى. 971 – 2· III 517 – 9.

k̡aqaq قاچاچ. دېدەكلەر ئىسمى. 623 – 16· II 414 – 12·

k̡atmïx قاتمش. ئەرلەر ئىسمى. 351 – 7· I 601 – 10·

k̡avxut قاۋشۇت. ئەرلەر ئىسمى. 344 – 24· I 590 – 5·

k̡az قاز. ئافراسىياپىنىڭ قەزىنىڭ ئىسمى. 800 – 12· III 204 – 4·

k̡omuk̡ قومۇق. بەگلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى. 291 – 20· I 498 – 8· قارا: *k̡umuk̡*·

k̡ulbak̡ قۇلباق. تۈركلەردىن بىر ئەۋلىيانىڭ ئىسمى. 361 – 24، 361 – 26، 750 – 20· I 620 – 3، 620 – 5؛ III 108 – 8·

k̡uluq قۇلۇچ. ئەرلەر ئىسمى. 272 – 21· I 465 – 1·

k̡umuk̡ قۇمۇق. بەگلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى. 941 – 9· III 463 – 5· قارا: *k̡omuk̡*·

k̡utan قۇتان. ئەرلەر ئىسمى. 316 – 23· I 541 – 11·

k̡utluoq قۇتلۇغ ~ قۇتلۇق. ئەرلەر ئىسمى. 353 – 20· I 606 – 12·

k̡utluoq tə̡gin قۇتلۇق تېگىن. «ئايىغى ياراشقان قۇل» مەنىسىدە قۇللارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 315 – 17· I 539 – 18·

mə̡hmud مەھمۇد. مەھمۇد كاشغەرىي. 1 – 19، 55 – 19، 95 – 8، 255 – 7، 264 – 11، 860 – 16، 951 – 13، 1001 – 11، 1024 – 11· I 1 – 14، 80 – 5، 152 – 3، 436 – 7، 451 – 9؛ III 314 – 11، 484 – 5، 611 – 1·

muḥəmməd مۇھەممەد. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام. 1 – 15، 1 – 17· I 1 – 9، 1 – 12·

muḥəmməd ibn əbibəkr ibn əbilfətiḥ مۇھەممەد ئىبنى ئەبى بەكر ئىبنى ئەبىلفەتھ. «دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك» كىتابىنى ئەسلىي نۇسخىسىدىن كۆچۈرگەن كىشىنىڭ ئىسمى. 1025 – 3· III 611 – 14،

muḥəmməd qak̡ïr tonk̡a han مۇھەممەد چاقىر تونقا خان. بىر تۈرك بېگىنىڭ ئىسمى. 94 – 22· I 151 – 7·

musa مۇسا. مۇسا ئەلەيھىسسالام. 109 – 16· I 176 – 17·

nizamiddin israfil tooqan tə̡gin نىزامىددىن ئىسرافىل توغان تېگىن. مۇھەممەد چاقىر تونقا خانىنىڭ ئوغلى. 94 – 22· I 151 – 7·

nuh نـۇھ، نـۇھ ئەلەيھىسسالام. 26 – 25، 266 – 20، 267 – 1. I 37 – 15، 455 – 9، 455 – 18.

ətəmix ئۆتەمىش. ئەرلەر ئىسمى. 83 – 14. I 130 – 19.

əmər ئۇمەر. ھەزرىتى ئۇمەر. 624 – 20، 624 – 20. II 417 – 1، 417 – 2.

qaoɣrï bəg چاغرى بەگ. ئەرلەر ئىسمى. 321 – 8. I 549 – 6.

qaoɣrï təgin چاغرى تېگىن. خاقان ئائىلىسىنىڭ بالىلىرىغا خاس ئىسىم. 315 – 20. I 540 – 1.

qava چاۋا. ياشلارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 858 – 23. III 311 – 9.

qəŋxi چەڭشى. خوتەن بېكەسىنىڭ ئىسمى. 970 – 13، 970 – 14. III 516 – 5، 516 – 7.

quoɣlan چۇغلان. قارلۇق قەبىلىسىنىڭ چۆگلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 337 – 13. I 578 – 9.

ququ چۇچۇ. تۇرك شائىرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 867 – 24. III 327 – 7.

rum رۇم. ئىسۇنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى. 26 – 28، 267 – 5، 963 – 13. I 37 – 18، 456 – 4؛ III 504 – 2.

sabit سابىت. ئەرلەر ئىسمى. 76 – 10، 270 – 15، 812 – 21. I 117 – 5، 461 – 2؛ III 226 – 6.

səlqük سەلچۇك. سالجۇق سۇلتانلىرىنىڭ بوۋىسىنىڭ ئىسمى. 363 – 26. I 624 – 5.

siyawux سىياۋۇش. ئافراسىياپنىڭ قىزى قازنىڭ ئېرىنىڭ ئىسمى. 800 – 27، 800 – 28. III 205 – 5، 205 – 7.

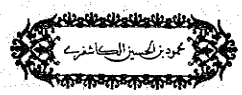
sulayman سۇلايمان. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام. 348 – 21، 864 – 5. I 597 – 9؛ III 321 – 1.

sultan məs' ud سۇلتان مەسئۇد. خاقانىيە خانلىقى دەۋرىدە ئۆتكەن بىر زات. 361 – 13، 361 – 14. I 619 – 11، 619 – 12.

süli سۇلى. قۇللارغا قويۇلىدىغان ئىسىم. 864 – 5. III 320 – 15.

süŋix سۈڭىش. ئەرلەر ئىسمى. 960 – 2. III 498 – 16.

tabdu تابدۇ. ئەرلەر ئىسمى. 164 – 12. I 275 – 8.

tapar تاپار. قىپچاق خانلىرىدىن ئىنال ئوزنىڭ ئىككى ئوغلىنىڭ بىرى. I ·29 – 274 ·8 – 468

təkix تەكىش. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 16· I 477 – 6·

təmḥurəs تەمھۇرەس. بىر ئىران ھۆكۈمدارىنىڭ ئىسمى. 800 – 21· III ·16 – 204

tooqrïl توغرىل ~ توغرۇل. ئەرلەر ئىسمى. 366 – 14· I 629 – 3·

tokˌïx توقىش. كىشى ئىسمى. 279 – 13· I 477 – 3·

toŋa توڭا. قاپىلان جىنسىدىن بىر ھايۋانىنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئادەملەرگە ئىسىم ئورنىدا قوللىنىلىدۇ. 962 – 17· III ·14 – 502

toŋa alp ər توڭا ئالپ ئەر. ئۇلۇغ خاقانىنىڭ ئىسمى. 800 – 20، 962 – 22· III 204 – 15، 503 – 2· قارالسۇن: *alp ər toŋa*·

toŋa han توڭاخان. 962 – 20· III 502 – 18·

toŋa təgin توڭا تېگىن. 962 – 20· III 502 – 19·

turumtay تۇرۇمتاي. ئەرلەر ئىسمى. 485 – 5، 872 – 14، 872 – 15· II 151 – 6؛ III 334 – 11، 334 – 12·

tutukˌ تۇتۇق. ئەرلەر ئىسمى. 289 – 6· I 494 – 3·

tutux تۇتۇش. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 2· I 476 – 4·

türk تۈرك. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ياپەسنىڭ ئوغلى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادى. 26 – 26، 266 – 20، 266 – 21، 267 – 1· I 37 – 16، 455 – 9، 455 – 11، 455 – 18·

utar ئۇتار. ئەرلەر ئىسمى. 279 – 9· I 476 – 14·

utux ئۇتۇش. ئەرلەر ئىسمى. 57 – 4· I 82 – 15·

xu شۇ. بىر تۈرك خاقانىنىڭ ئىسمى. 998 – 9، 998 – 14، 1000 – 4، 1000 – 12· III 564 – 10، 564 – 17، 567 – 15، 568 – 7·

yafəs ياپەس. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى. 26 – 26· I 37 – 15·

yaoqan təgin ياغان تېگىن. ئەرلەر ئىسمى. 712 – 16· III 37 – 10·

yalquk، يالقۇق. ئادەم ئەلەيھىسسالام. 975 – 19· III 524 – 10·

yavlakˌ sarïoq يالاق سارىغ. بەگلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى. 724 – 3· III ·12 – 58

zulk,ərnəyn زۇلقەرنەين. ئىسكەندەر زۇلقەرنەين. 78 – 27، 79 – 4، 79 – 13، 94 – 21، 94 – 23، 95 – 1، 95 – 21، 270 – 27، 300 – 2، 300 – 3، 345 – 4، 345 – 5، 345 – 7، 345 – 9، 998 – 8، 998 – 12، 998 – 14، 998 – 21، 998 – 24، 998 – 26، 999 – 17، 999 – 22، 1000 – 5، 1000 – 6، 1000 – 7، 1000 – 9، 1000 – 11. I 122 – 5، 122 – 16، 123 – 3، 151 – 9، 151 – 14، 461 – 19، 511 – 13، 511 – 15، 591 – 1، 591 – 7؛ III 564 – 9، 564 – 15، 565 – 11، 567 – 5، 567 – 16، 568 – 4.

قەبىلە، ئۇرۇق، خەلق، مىللەت ئىسىملىرى

avxar ئاپشار. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. I 54 – 23· 78 – 7·

alk̦a bəlük ئالقا بۆلۈك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. I 55 – 4· 78 – 21·

aramut ئارامۇت. ئۇيغۇر ئېلىگە يېقىن جايلاشقان بىر تۈرك قەبىلىسىنىڭ ئىسمى. 116 – 16· I 187 – 9·

aroqu ئارغۇ. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 28 – 1، 31 – 14، 31 – 15، 32 – 18، 37 – 23، 57 – 13، 76 – 25، 107 – 13، 208 – 4، 287 – 23، 287 – 25، 291 – 23، 293 – 26، 299 – 16، 300 – 2، 313 – 25، 328 – 14، 378 – 15، 420 – 10، 426 – 5، 428 – 7، 447 – 5، 452 – 7، 520 – 12، 527 – 16، 527 – 18، 606 – 13، 793 – 4، 803 – 22، 803 – 23، 858 – 17، 863 – 19، 866 – 15، 890 – 9، 890 – 10· I 39 – 7، 42 – 6، 44 – 10، 83 – 9، 172 – 11، 491 – 11، 562 – 5؛ II 78 – 21، 88 – 4؛ III 367 – 16، 367 – 17·

ava ئاۋا. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 708 – 15· III 30 – 3·

əlkə bulak̦ ئەلكە بۇلاق. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 108 – 23، 288 – 5· I 175 – 2، 492 – 7·

ərəb ئەرەب. ئەرەب مىللىتى. 4 – 8، 288 – 8، 674 – 7· I 5 – 13، 665 – 15؛ II 508 – 9·

əymür ئەيمۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 1· I 78 – 17·

basmïl باسمىل. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 8، 28 – 23، 350 – 6، 360 – 26، 365 – 23، 647 – 6، 952 – 12·

I 38 – 10، 40 – 14، 599 – 16، 618 – 15، 627 – 16؛
II 457 – 1؛ III 486 – 5.

baxoqïrt باشقىرت. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 8، 29 – 2. I 38 – 9، 40 – 18.

bayat بايات. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 26، 818 – 21. I 78 – 13؛ III 235 – 10.

bayundur بايۇندۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 19. I 78 – 1.

bəktili بەكتىلى. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 24. I 78 – 9.

bulak, بۇلاق. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 288 – 4. I 492 – 5.

buloqar بۇلغار. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 29 – 3، 32 – 14، 332 – 23، 452 – 11. I 40 – 19، 44 – 4، 569 – 18؛ II 88 - 10.

bügdüz بۈگدۈز. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 25. I 78 – 11.

halaq خالاچ. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 853 – 22، 999 – 20، 1000 – 2. III 301 – 9، 567 – 3، 567 – 12.

hïtay خىتاي. بىر خەلق ئىسمى. 27 – 13. I 38 – 17.

h,ind ھىند. ھىند مىللىتى. 7 – 8. I 10 – 5.

igdir ئىگدىر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 6. I 79 – 2.

ïva ئىۋا. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 20. I 78 – 3، 121 – 14. قارالڭ: *yïva*.

kənqək كەنچەك. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 7 – 8، 28 – 1، 32 – 22، 365 – 8، 617 – 15، 779 – 7، 792 – 23. I 10 – 6، 39 – 6، 44 – 15، 626 – 17؛ III 164 – 4، 190 – 3.

kəqət كۆچەت. خارەزمدە ياشايدىغان بىر تۈرك قەبىلىسىنىڭ ئىسمى. 271 – 25. I 463 – 6.

k,ara bəlük قارا بۆلۈك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 2. I 78 – 19.

k,ara yaoqma قارا ياغما. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 716 – 9. III 44 – 10.

k‚arluk‚ قارلۇق. كۆچمەن تۈركلەرنىڭ بىر گۇرۇھى. 76 – 6، 91 – 25، 130 – 16، 306 – 26، 337 – 13، 358 – 24، 360 – 21، 616 – 6، 948 – 1، 957 – 3· I 116 – 16، 523 – 17، 615 – 12، 618 – 10·

k‚ay قاي. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى ۋە بۇ قەبىلىدىن بولغان قۇل. 27 – 8، 28 – 23، 32 – 8، 360 – 26، 750 – 22، 807 – 21· I 38 – 10، 40 – 13، 43 – 17، 618 – 15؛ III 108 – 10، 217 – 6·

k‚ayïoq قايىغ. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 18، 813 – 13· I 77 – 20؛ III 227 – 5·

k‚ïvqak‚ قىپچاق. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 7، 29 – 1، 31 – 8، 31 – 10، 31 – 13، 31 – 18، 32 – 8، 32 – 13، 32 – 20، 33 – 10، 50 – 26، 74 – 16، 87 – 1، 96 – 12، 127 – 22، 274 – 29، 275 – 9، 287 – 6، 288 – 4، 298 – 22، 301 – 21، 307 – 6، 315 – 11، 318 – 15، 323 – 24، 337 – 22، 358 – 25، 360 – 26، 361 – 22، 362 – 6، 365 – 10، 424 – 10، 428 – 6، 436 – 17، 438 – 8، 447 – 9، 452 – 11، 492 – 2، 649 – 13، 652 – 3، 702 – 27، 712 – 14، 785 – 5، 792 – 27، 798 – 17، 805 – 16، 838 – 14، 853 – 21، 861 – 23، 914 – 4، 921 – 12، 921 – 25، 922 – 22، 930 – 25، 971 – 2، 976 – 9· I 38 – 8، 40 – 16، 41 – 17، 42 – 13، 43 – 17، 44 – 4، 137 – 5، 208 – 13، 468 – 8، 492 – 6، 509 – 10، 514 – 6، 539 – 8، 620 – 1: II 62 – 24، 161 – 2؛ III 37 – 7، 190 – 8، 210 – 3، 273 – 8، 517 – 9·

k‚ïnïk‚ قىنىق. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 45 – 16، 999 – 10· I 77 – 17؛ III 566 – 11·

k‚ïrk‚ïz قىرغىز. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 2 – 16، 27 – 9، 29 – 1، 275 – 9، 349 – 9· I 3 – 5، 38 – 11، 40 – 16، 598 – 6·

k‚umuk‚ قۇمۇق. قەبىلە ئىسمى. 939 – 16· III 463 – 5·

ooqrak‚ ئوغراق. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 101 – 2، 241 – 3، 357 – 5، 390 – 17، 438 – 8، 569 – 5، 618 –

28، 828 – 15، 838 – 14· I 38 – 15، 40 – 16، 661 –
19، 612 – 5، 670 – 7؛ II 62 – 24، 315 – 14؛ III
254 – 3، 273 – 8·

ooquz ئوغۇز. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 7، 29 – 1،
29 – 5، 31 – 8، 31 – 18، 32 – 18، 37 – 15، 48 – 7،
50 – 27، 53 – 14، 54 – 13، 55 – 23، 57 – 13، 64 –
66 – 14، 74 – 16، 78 – 21، 81 – 18، 87 – 1، 91 –
94 – 9، 96 – 14، 98 – 20، 105 – 10، 109 – 13،
112 – 15، 140 – 12، 167 – 27، 178 – 7، 200 – 4،
224 – 17، 250 – 27، 258 – 2، 261 – 14، 262 – 22،
275 – 14، 283 – 6، 287 – 6، 287 – 11، 299 – 17،
309 – 20، 323 – 24، 328 – 17، 329 – 4، 330 – 24،
337 – 22، 358 – 9، 360 – 21، 361 – 3، 367 – 2،
367 – 16، 370 – 16، 377 – 25، 384 – 11، 395 – 5،
397 – 13 ، 422 – 18 ، 424 – 10 ، 438 – 8 ، 440 – 9 ،
444 – 13، 452 – 11، 708 – 14، 710 – 2، 725 – 10،
755 – 25، 781 – 17، 783 – 8، 785 – 4، 792 – 26،
794 – 27، 803 – 21، 808 – 18، 813 – 7، 835 – 17،
859 – 24 ، 914 – 4 ، 939 – 20 ، 964 – 3 ، 976 – 9 ،
998 – 6، 1000 – 2، 1001 – 1· I 38 – 9، 40 – 16،
41 – 16، 77 – 13، 137 – 4، 618 – 11، 619 – 3، 630 –
21؛ II 62 – 24، 73 – 19، 88 – 9؛ III 33 – 4، 190 – 7·

əgžix ئۆگىزىش. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 83 – 19· I
131 – 5·

əžgix ئۆزگىش. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 83 – 18· I
131 – 4·

pəqənək پەچەنەك. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 6، 29 –
3، 370 – 15، 438 – 9، 452 – 11· I 38 – 8، 40 – 19،
635 – 12؛ II 63 – 1، 88 – 10·

pəqənək پەچەنەك. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 14، 370 –
16· I 79 – 14، 635 – 14·

qaruk, چارۇق. بارچۇق شەھىرىدە ياشىغۇچى تۈرك قەبىلىلىرىدىن
بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 12، 29 – 1، 289 – 19، 939 – 1·
I 38 – 15، 40 – 17، 494 – 16؛ III 461 – 10·

qaruk,luoq چارۇقلۇغ. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 17، 377 – 25. I 80 – 3، 647 – 8.

qəbni چەبنى. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 16. I 80 – 1.

qigil چىگىل. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 2 – 15، 27 – 11، 29 – 1، 32 – 12، 65 – 2، 77 – 6، 80 – 4، 299 – 22، 300 – 10، 311 – 2، 428 – 15، 439 – 5، 440 – 12، 447 – 5، 452 – 7، 509 – 20، 745 – 7، 792 – 25، 818 – 26، 821 – 27. I 3 – 5، 38 – 14، 40 – 16، 44 – 2، 511 – 8، 512 – 7؛ II 64 – 13، 78 – 21، 88 – 3؛ III 96 – 14، 190 – 5، 241 – 14.

qigili چىگىلى. تىراز (تالاس)قا يېقىن بىر شەھەرچىدە ئولتۇراقلاشقان تۈرك قەبىلىسىنىڭ ئىسمى. 300 – 6. I 511 – 20.

qomul چومۇل. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 12، 28 – 22، 32 – 8، 300 – 15، 350 – 6، 360 – 26. I 38 – 16، 40 – 12، 43 – 17، 512 – 9، 599 – 16، 618 – 15.

quwuldar چۇۋۇلدار. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 15. I 79 – 16.

saloqur سالغۇر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 54 – 22، 794 – 4، 999 – 10. I 78 – 5؛ III 192 – 10، 566 – 11.

sooqd سوغد. بالاساغۇن، بۇخارا ۋە سەمەرقەنت ئەتراپىدا ياشايدىغان، تۈركلىشىپ كەتكەن بىر قوۋم. 359 – 1. I 615 – 15.

sooqdak, سوغداق. سوغدلارنىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى. 28 – 1، 359 – 1. I 39 – 6، 615 – 14.

suwar سۇۋار. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 29 – 3، 31 – 18، 32 – 13، 69 – 22، 428 – 7، 438 – 9، 447 – 9، 792 – 27، 805 – 16، 921 – 25. I 40 – 19، 42 – 13، 44 – 4؛ II 62 – 24، 79 – 5؛ III 190 – 8، 213 – 8، 430 – 3.

taŋut تاڭغۇت. چىنغا يېقىن جايلاشقان تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى ۋە ئۇلارنىڭ يۇرتى. 27 – 13، 28 – 4، 236 – 9، 792 – 21، 928 – 18، 930 – 14، 958 – 11. I 38 – 16، 39 – 10، 404 – 1؛ III 190 – 1، 442 – 16، 446 – 3، 495 – 4.

tarbïn تاربىن. تۈركلەردىن بىر قوۋم خەلقنىڭ ئىسمى. I ·10 – 331 ·1 – 567

tat تات. (1) مۇسۇلمان بولمىغان ئۇيغۇرلار. (2) پارسچە سۆزلىشىدىغان كىشىلەر. 39 – 6، 405 – 23، 566 – 20، 620 – 13· I ·5 – 51؛ II 2 – 7، 310 – 16، 409 – 6·

tat tavoqaq تات تاۋغاچ. (1) ئۇيغۇر ۋە چىنلىق. (2) پارس ۋە تۈرك. 345 – 27، 346 – 5، 620 – 20· I 592 – 12، 592 – 20؛ II ·12 – 409

tatar تاتار. تۈرك قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 27 – 9، 28 – 23، 32 – 8، 313 – 15، 798 – 17، 799 – 19· I 38 – 11، 40 – 14، 43 – 17، 535 – 9؛ III 201 – 4، 203 – 2·

tavoqaq تاۋغاچ. تۈركلەرنىڭ بىر بۆلىكى. 345 – 26، 346 – 6· I ·1 – 593 ،10 – 592·

təzik تاجىك. 294 – 25· I 503 – 1·

tohsï توخسى. قۇياستا ياشايدىغان بىر تۈرك قەبىلىسىنىڭ ئىسمى. 27 – 11، 29 – 5، 32 – 8، 57 – 13، 80 – 4، 87 – 1، 311 – 2، 322 – 17، 447 – 5، 452 – 7، 490 – 2، 620 – 19، 638 – 17، 702 – 11، 745 – 7، 792 – 25، 818 – 26· I 38 – 14، 40 – 16، 43 – 17، 137 – 4، 531 – 9، 551 – 16؛ II 78 – 20، 88 – 3، 161 – 2، 409 – 9؛ III 96 – 13، 190 – 6، 236 – 6·

tohsï qigil توخسى چىگىل. قۇياستا ياشايدىغان بىر تۈرك قەبىلىسىنىڭ ئىسمى. 322 – 18· I 551 – 17·

tutïrk,a تۇتىرقا. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 9· I 79 – 7·

tübüt تۇبۇت. تۈرك ئەللىرىدە ياشايدىغان بىر قوۋم. 28 – 4، 28 – 13، 270 – 13، 270 – 15· I 39 – 10، 39 – 20، 460 – 19، 461 – 2·

tügər تۇگەر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 55 – 12· I ·11 – 79

türk تۈرك. خەلق ۋە قەبىلە ئىسمى. 1 – 22، 2 – 15، 5 – 19، 6 – 27، 26 – 28، 27 – 5، 83 – 8، 84 – 27، 94 – 21، 101 – 3، 108 – 23، 116 – 16، 132 – 26، 241 – 4، 262 – 23، 266 – 12، 267 – 25، 269 – 13، 270 – 13، 271 – 25، 283 – 6، 288 – 4، 300 – 10، 300 – 15، 313 – 15،

،22 – 361 ،9 – 349 ،20 – 348 ،20 – 330 ،17 – 322
I ·24 – 999 ،26 – 620 ،5 – 490 ،15 – 370 ،8 – 365
– 131 ،6 – 38 ،19 – 37 ،16 – 9 ،1 – 8 ،4 – 3 ،18 – 1
،9 – 535 ،6 – 512 ،4 – 512 ،12 – 457 ،2 – 455 ،5
II :12 – 635 ،1 – 620 ،6 – 598 ،2 – 566 ،16 – 551
·8 – 567 III :5 – 410 ،6 – 161

türk تۈرك. هەربىي قوشۇن· 267 – 16· I 456 – 18·

türkmən تۈركمەن. ئوغۇز قەبىلىلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 2 – 15، 12 –
18، 54 – 13، 340 – 13، 360 – 22، 473 – 16، 490 – 2،
،2 – 789 ،18 – 732 ،7 – 649 ،18 – 634 ،6 – 616
،4 – 3 I ·1 – 1000 ،6 – 998 ،3 – 948 ،22 – 885
،2 – 161 II :11 – 618 ،1 – 584 ،13 – 77 ،21 – 17
·11 – 567 ،7 – 564 III :1 – 461

ulayundluoq ئۇلايۇندلۇغ. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 55 – 10· I
·9 – 79

uyoqur ئۇيغۇر. تۈركىي قەبىلىلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى· 27 – 13، 28 –
،12 – 95 ،11 – 39 ،20 – 28 ،18 – 28 ،16 – 28 ،15
،15 – 411 ،11 – 330 ،12 – 319 ،27 – 287 ،17 – 262
I ·5 – 1000 ،18 – 638 ،3 – 633 ،7 – 452 ،5 – 447
،13 – 51 ،9 – 40 ،7 – 40 ،4 – 40 ،3 – 40 ،16 – 38
II :11 – 565 ،3 – 546 ،17 – 491 ،13 – 448 ،9 – 152
III :12 – 440 ،4 – 430 ،4 – 88 ،21 – 78 ،9 – 14
·16 – 567

ürəgir ئۈرەگىر. ئوغۇز ئۇرۇقلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 55 – 7· I
79 – 4. قاراڭ: *yüraqir*·

yabaḳu ياباقۇ. تۈركىي قەبىلىلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى· 27 – 8، 28 –
،9 – 275 ،10 – 256 ،20 – 218 ،1 – 121 ،8 – 32 ،23
،6 – 734 ،20 – 717 ،2 – 490 ،26 – 360 ،29 – 344
·12 – 860 I 38 – 10، 40 – 14، 43 – 17، 196 – 9،
:2 – 161 II :15 – 618 ،11 – 590 ،1 – 469 ،7 – 438
III 47 – 7، 314 – 4·

yaoqma ياغما. تۈركىي قەبىلىلەردىن بىرىنىڭ ئىسمى· 27 – 12،
،8 – 438 ،9 – 92 ،1 – 87 ،16 – 74 ،8 – 32 ،1 – 29
،7 – 745 ،8 – 716 ،2 – 490 ،7 – 452 ،5 – 447

792 – 25· I 3 – 5، 38 – 14، 40 – 16، 43 – 17،
114 – 3، 137 – 4؛ II 62 – 24، 78 – 20، 88 – 3، 161 –
1؛ III 44 – 9، 96 – 13، 190 – 6·

yawa يـاۋا. ئوغـۇز قـەبىلىلىرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 708 – 14،
710 – 2· III 30 – 2، 33 – 4·

yava يـاۋا. ئوغـۇز قـەبىلىلىرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 708 – 14،
710 – 2· III 30 – 1، 33 – 4·

yazoqïr يـازغىر. ئوغـۇز ئۇرۇقلىـرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 54 – 27· I
78 – 15·

yə’ jüj wə mə’ jüj يەجـۇج ۋە مـەجـۇج. چـوڭ سـېپىـل ۋە چىـن يېنىـدىكى تـاغ ـ دېڭىـزلارنى ئۇراپ تۇرغانلىقى سەۋەبلىك تىللىـرى مـەلۇم بولمىغان بىر خەلق· 28 – 12· I 39 – 19·

yəmək يەمـەك. تـۈرك قـەبىلىلىرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 27 – 7، 29 –
2، 32 – 13، 57 – 13، 83 – 20، 248 – 24، 249 – 7،
360 – 26، 712 – 14، 798 – 17، 805 – 10، 838 – 14،
878 – 18· I 38 – 9، 40 – 18، 44 – 4، 131 – 7،
425 – 14، 426 – 5، 618 – 16؛ III 37 – 6، 201 – 3،
213 – 1، 345 – 12·

yïva يـىـۋا. ئوغـۇز ئۇرۇقلىـرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 54 – 20· I
78 – 3. قارالڭ: *ïva*·

yürəgir يۈرەگـىر. ئوغـۇز ئۇرۇقلىـرىدىن بىـرىنىڭ ئىسـمى· 55 – 7· I
79 – 5. قارالڭ: *ürəgir*·

مەملىكەت ۋە يەر ئىسىملىرى

ak¸say ئاقساي. بىر يەرنىڭ ئىسمى. 72 – 11، I 111 – 1.

ala yïoqaq ئالايمغاچ ~ ئالاياغاچ. چېگرىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمى. 72 – 28، I 111 – 19.

aramut ئارامۇت. بىر يەرنىڭ ئىسمى. 116 – 17، I 187 – 11.

ay kəl ئايكۆل. ئۇچقا يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. 790 – 22، III 186 – 7.

ażoqïx ئازغىش. بىر يەرنىڭ ئىسمى. 83 – 17، I 131 – 3.

bak¸ïrlïoq باقىرلىغ. بالاساغۇنغا يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. 376 – 17، I 644 – 14.

barhan بارخان. تۆۋەنكى چىننىڭ ئىسمى. 331 – 21، 345 – 23، I 567 – 15، 592 – 7.

barqan بارچان. بىر يەرنىڭ ئىسمى. 331 – 17، I 567 – 9.

bay yïoqaq بايىمغاچ ~ بايياغاچ، ئۇچقا يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. 807 – 7، III 216 – 5.

hak¸aniyə خاقانىيە. قاراخانىيلار خانلىقى. 12 – 18، 29 – 8، 29 – 13، 60 – 29، 234 – 18، 247 – 13، 273 – 7، 276 – 28، 361 – 12، 856 – 3، 879 – 13، I 17 – 20، 41 – 1، 88 – 11، 465 – 9، 472 – 3، 619 – 11؛ III 305 – 18.

harəzm خارەزم. يەر ئىسمى. 271 – 25، I 463 – 6.

hïtay خىتاي. ئوتتۇرا چىن. 345 – 23، 345 – 24، 868 – 9، I 592 – 6، 592 – 9؛ III 328 – 3.

hozar خوزار. تۈرك ئېلىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمى. 313 – 22، I 536 – 5.

h¸indistan ھىندىستان. مەملىكەت ئىسمى. 107 – 18، 115 – 20، 330 – 23، 858 – 12، I 173 – 5، 186 – 6، 566 – 6؛ III 310 – 12.

k¸apux قاپـۇش. ئـارغۇ ئـېلىنىدە بـىر يـەرنىڭ ئىسـمى. I ·4 – 280 ·6 – 478

k¸ara səŋir قـارا سـەڭىر. بارسـغاندىكى بـىر يـەرنىڭ ئىسـمى. III ·26 – 856 ·13 – 307

k¸ara yïoqaq قارا يىغاچ ~ قارا ياغاچ. يەر ئىسمى. I ·2 – 101 ·19 – 161

k¸asï قاسـى. قەشـقەردىكى بـىر يـەرنىڭ ئىسـمى. III ·3 – 858 ·1 – 310

k¸axoqa buoqra قاشغا بۇغرا. ئىككى يەرنىڭ جۇغراپىيىلىك ئىسمى. ·28 – 324 ·19 – 555 I

k¸ïvqak¸ قىپچاق. قەشقەرگە يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. I ·23 – 361 ·2 – 620

mank¸ïxlaoq مانقىشلاق. ئوغۇزلار ئېلىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمى. ·9 – 354 ·20 – 806 I ·9 – 607 III ·12 – 215

maqin ماچىن. يۇقىرى چىن، تاۋغاچ. ·15 – 27، ·26 – 28، ·9 – 28، ·14 – 29، ·18 – 38 I ·20 – 345، ·14 – 39، ·16 – 39، ·8 – 41، ·2 – 592.

mawəraunnəhr ماۋەرائۇننەھر. ئاموۇ دەريا بىلەن سىر دەريا ئوتتۇرىسىدىكى جايلار. ·3 – 801، ·23 – 800 III ·18 – 204، ·10 – 205.

mïŋlak¸ مىڭلاق. ئۇيغۇر ئېلىدە بىر يەرنىڭ ئىسمى. ·9 – 330، ·13 – 330، ·26 – 865 I ·6 – 565، ·15 – 565 III: ·4 – 324.

ottura qin ئوتتۇرا چىن. خىتاي. ·22 – 345 I ·6 – 592.

ətükən ئۆتۈكەن. تاتار (موڭغۇل) دالىسىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمى. ·21 – 115 ·7 – 186 I.

pars پارس. پارسلار. ·22 – 27، ·28 – 68، ·17 – 328، ·20 – 566، ·21 – 671، ·11 – 716، ·25 – 782 I ·3 – 39، ·1 – 311 II: ·11 – 503، ·6 – 170 III.

qapark¸a چاپارقا. ياپونىيە. مەملىكەت ئىسمى. I ·6 – 28 ·13 – 39.

qin چىن. مەملىكەت ئىسمى. ·9 – 27، ·14 – 27، ·9 – 28، ·9 – 32، ·12 – 249، ·12 – 250، ·17 – 270، ·19 – 270، ·12 – 322، ·20 – 331، ·1 – 339، ·25 – 362، ·4 – 368، ·13 – 397، ·6 – 447، ·14 – 780، ·21 – 792، ·13 – 801، ·10 – 869، ·11 – 958، ·5 – 965، ·4 – 1000 I ·12 – 38، ·17 – 38، ·16 – 39، ·11 – 44، ·10 – 426، ·20 – 427،

16 – 631، 5 – 622، 10 – 551، 8 – 461، 5 – 461،
3 – 330، 6 – 206، 1 – 190 III؛ 21 – 78 II؛ 8 – 681،
15 – 567، 4 – 507، 5 – 495.

qurqan چەرچەن. چىن يولىدىكى مۇسۇلمانلار چېگرىسىنىڭ بىرى. 13 – 567 I ،20 – 331.

rum رۇم. مەملىكەت ئىسمى. 27 – 4، 27 – 6، 27 – 10، 29 – 2، 29 – 14، 32 – 13، 32 – 20، 112 – 20، 370 – 15، 397 – 13، 792 – 26، 963 – 12. I 38 – 5، 38 – 7، 38 – 12، 40 – 18، 41 – 8، 44 – 3، 44 – 12، 182 – 1، 635 – 12، 681 – 8؛ III 190 – 7، 503 – 17.

rus رۇس. مەملىكەت ئىسمى. 32 – 13، 66 – 11، 438 – 9. I 44 – 3، 100 – 3؛ II 63 – 1.

sïoqun samur سىغۇن سامۇر. بۇغراخانغا زەھەر بېرىلگەن يەرنىڭ ئىسمى. 312 – 1. I 533 – 3.

suvlaoq سۇللاغ. بىر يەرنىڭ ئىسمى. 353 – 19. I 606 – 11.

tarïm تارىم. ئۇيغۇرلار چېگرىسىدا كۇچانىڭ يېنىدىكى بىر يەر. 302 – 1. I 514 – 18.

tavoqaq تاۋغاچ. ماچىن ئېلىنىڭ نامى، يۇقىرى چىن. 27 – 14، 345 – 20، 345 – 22، 345 – 24. I 38 – 18، 592 – 2، 592 – 5، 592 – 8.

tok¸urk¸a توقۇرقا. قەشقەر يايلىقىدىكى بىر يەرنىڭ ئىسمى. 371 – 12. I 637 – 10.

təwən qin تۆۋەن چىن. بارخان. 262 – 10، 331 – 21، 345 – 23. I 447 – 19، 567 – 15، 592 – 7.

usmï tarïm ئۇسمى تارىم. ئۇيغۇرلار چېگرىسىدا كۇچانىڭ يېنىدىكى بىر يەر. 302 – 2. I 514 – 20.

uyoqur ئۇيغۇر. بەش شەھىرى بار بىر ئەلنىڭ ئىسمى. 29 – 7، 94 – 20، 94 – 24، 109 – 3، 115 – 21، 270 – 20، 302 – 1، 308 – 6، 367 – 6، 790 – 21، 865 – 25، 867 – 23، 958 – 13، 1000 – 5. I 40 – 23، 151 – 4، 151 – 9، 175 – 14، 186 – 8، 461 – 9، 514 – 18، 526 – 5، 630 – 6؛ III 186 – 6، 324 – 3.

ürəŋ ئۇرەڭ. رۇم ئېلىنىڭ شىمالىي چېگرىسىغا يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. 112 – 20. I 182 – 1. قارالسۇن: *wərəŋ*.

wərəŋ ۋەرەڭ. رۇم ئېلىنىڭ شىمالىي چېگرىسىغا يېقىن بىر يەرنىڭ ئىسمى. 112 – 21. I 182 – 2. قارالسۇن: *ürəŋ*.

yavïnq ياپىنچ. ۋادى ئىسمى. 56 – 9. I 81 – 4.

yamar يامار. ياباقۇ چۆللىرىدىكى بىر يەر (ۋادى) ئىسمى. 29 – 6، 71 – 10، 711 – 12. I 40 – 23؛ III 35 – 6.

yəmən يەمەن. مەملىكەت ئىسمى. 76 – 10، 270 – 16. I 117 – 4، 461 – 3.

yuḳiri qïn يۇقىرى چىن. تاۋغاچ، ماچىن. 8 – 3، 300 – 11، 318 – 19، 345 – 21، 439 – 6، 452 – 7، 792 – 25، 868 – 9. I 11 – 5، 512 – 3، 592 – 4؛ II 64 – 14، 88 – 4 ؛ III 190 – 5.

شەھەر، يۇرت، قەلئە ئىسىملىرى

aroqu ئارغۇ. تىراز (تالاس) بىلەن بالاساغۇن ئارىلىقىدىكى شەھەرلەرنىڭ ئاتىلىشى. 29 – 12، 58 – 10، 107 – 12، 300 – 2، 439 – 6، 971 – 4· I 41 – 6، 85 – 6، 172 – 9، 511 – 13؛ II 64 – 14؛ III 517 – 12·

artuq ئارتۇچ. قەشقەردىكى ئىككىنچى يۇرتنىڭ ئىسمى. 82 – 12· I 128 – 5·

axïqan ئاشىچان. چىنغا باردىغان يول ئۈستىدە قونۇپ ئۆتىدىغان بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 115 – 17· I 186 – 2·

aẓïoq ئازىغ ~ ئازىق. مەھمۇد كاشغەرىينىڭ يۇرتىنىڭ ئىسمى. 54 – 5· I 86 – 9·

balasaoqun بالاساغۇن. ئىسسىقكۆلنىڭ بويىدا ئۇيغۇرلارنىڭ بىرىنچى خاقانى بويلاسانغۇن نامى بىلەن ئاتالغان مەشھۇر شەھەرنىڭ ئىسمى. 29 – 9، 29 – 11، 58 – 10، 105 – 9، 107 – 11، 359 – 1، 376 – 17، 796 – 20، 1017 – 29· I 41 – 2، 41 – 5، 85 – 5، 168 – 6، 172 – 9، 615 – 14؛ III 197 – 12، 598 – 11·

balu بالۇ. ئارغۇ ئېلىدە كىچىك بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 863 – 19· III 319 – 19·

barhan بارخان. قەشقەرگە يېقىن بىر تاغنىڭ ئۈستىدىكى قورغان. 331 – 21· I 567 – 15·

barman بارمان. ئافراسىياپنىڭ ئوغلى سالدۇرغان شەھەرنىڭ ئىسمى. 963 – 9· III 503 – 13·

barquḳ بارچۇق. ئافراسىياپ قۇرغان شەھەرنىڭ ئىسمى. 289 – 19، 355 – 4· I 494 – 17، 608 – 16·

barsoqan بارسغان. شەھەر ئىسمى. 299 – 11، 299 – 22، 334 – 8، 334 – 16، 439 – 6، 790 – 16، 856 – 26، 869 – 20،

1001 – 10· I ·10 – 510، 10 – 511، 9 – 572، 6 – 572، 20؛
II 14 – 64؛ III 11 – 185، 13 – 307، 14 – 330،
14 – 569.

bəyza بەيزا. ئىسپىجاپ شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى. 29 – 10،
822 – 15· I 41 – 4؛ III 243 – 8.

bəx balïk بەشبالىق. ئۇيغۇر شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 95 – 22،
287 – 27· I 153 – 3، 491 – 18.

buhara بۇخارا. شەھەر ئىسمى. 2 – 4، 359 – 2، 800 – 26· I 2 –
14، 615 – 15؛ III 205 – 4.

buloqar بۇلغار. ئېدىل بويىدىكى مەشھۇر تۈرك شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ
ئىسمى. 348 – 7· I 596 – 13.

bügür بۈگۈر. كۈچا شەھىرى بىلەن ئۇيغۇر ئېلى ئارىلىقىدىكى تاغ
ئۈستىگە قۇرۇلغان قەلئە. 274 – 27· I 468 – 6.

dəməxk دەمەشق. شەھەر ئىسمى. 1025 – 3· III 611 – 14.

dizruyin دىزرۇيىن (مىس شەھىرى). يەنكەنت شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى.
800 – 25· III 205 – 2.

farab فاراب. ئوغۇز شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 370 – 7· I
635 – 1.

fəroqanə فەرغانە. ئۆزكەنت دەپ ئاتالغان شەھەرنىڭ ئىسمى. 262 – 24،
288 – 13، 624 – 11، 718 – 2· I 449 – 2، 492 – 17؛
II 416 – 9؛ III 47 – 12.

hotən خوتەن. خوتەن شەھىرى ۋە شۇ شەھەردە ياشىغۇچىلار. 7 – 7، 7 –
7، 28 – 3، 28 – 13، 32 – 22، 372 – 3، 779 – 7، 802 –
22، 858 – 24، 970 – 13· I 10 – 4، 10 – 5، 39 – 9،
39 – 21، 44 – 15، 638 – 12؛ III 164 – 4، 208 – 5،
311 – 10، 516 – 5.

ikki əgüz (iki əgüz) ئىككى ئۆگۈز. ئىلى ۋادىسى بىلەن ياپىنچ ۋادىسى ئارىلىقىدا
چېگرىغا جايلاشقان بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 56 – 11، 790 –
23، 871 – 19· I 81 – 5؛ III 186 – 9، 333 – 11.

inq kənd ئىنچكەنت. قارا پۈركەنچىلىكلەر ياشىغان شەھەرنىڭ ئىسمى.
1015 – 13· III 594 – 9.

ispijab ئىسپىجاپ. بەيزا شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى. 29 – 11، 74 –
6، 822 – 14، 999 – 3· I 41 – 5، 113 – 14؛ III 243 –
7، 566 – 1.

kəmi talas كەمى تالاس. شەھەر ئىسمى. 278 – 12، 865 – 18· I 475 – 2؛ III 323 – 8·

kənqək sənir كەنچەك سەڭىر. تىرازغا يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 365 – 9· I 626 – 18·

kəxmir كەشمىر. تۇرك ئېلىنىڭ چېتىگە جايلاشقان بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 270 – 20، 348 – 20· I 461 – 9، 597 – 8·

kiŋüt كىڭۈت. ئۇيغۇر چېگرىسىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 958 – 13· III 495 – 6·

kuqa كۇچا. كۇچا شەھىرى. 274 – 27، 302 – 1، 308 – 5، 790 – 21، 807 – 7· I 468 – 6، 514 – 18، 526 – 4؛ III 186 – 5، 216 – 6·

küŋüt كۈڭۈت. ئۇيغۇر چېگرىسىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 119 – 1، 790 – 21· I 192 – 12؛ III 186 – 5·

küsən كۈسەن. كۇچا شەھىرىنىڭ بۇرۇنقى ئىسمى. 308 – 5· I 526 – 4·

k¸amlanqu قاملانچۇ. ئىككى ئۆگۈزگە يېقىن بىر كىچىك شەھەرنىڭ ئىسمى. 871 – 19· III 333 – 11·

k¸ara k¸uyas قاراقۇياس. توخسى ۋە چىگىل شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 819 – 1· III 236 – 10·

k¸araquk¸ قاراچۇق. فاراب شەھىرىنىڭ ئىسمى. 370 – 7· I 635 – 1·

k¸arqalïoq قارغالىغ. تىراز شەھىرىگە يېقىن بىر قەلئەنىڭ ئىسمى. 398 – 17، 398 – 18· I 682 – 12، 682 – 13·

k¸arnak¸ قارناق. ئوغۇز شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 360 – 24· I 618 – 13·

k¸atun sïnï قاتۇن سىنى. چىن بىلەن تاڭغۇت ئوتتۇرىسىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 792 – 21، 928 – 17· III 189 – 18، 442 – 15·

k¸az oynï قاز ئوينى. قازۇن شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى. 800 – 13· III 204 – 6·

k¸azwïn قازۋىن. ئافراسىياپنىڭ قىزى سالدۇرغان شەھەرنىڭ ئىسمى. 800 – 12، 800 – 15· III 204 – 5، 204 – 8·

k¸əxk¸ər قەشقەر (ئەسلى كاشغەر). قەشقەر شەھىرى. 8 – 3، 29 – 12، 71 – 22، 86 – 26، 108 – 25، 288 – 13، 291 – 9، 300 – 12، 300 – 27، 318 – 25، 367 – 22، 371 – 12،

371 – 26، 439 – 5، 718 – 1، 790 – 17، 806 – 21،
964 – 12· I 11 – 5، 41 – 6، 110 – 2، 136 – 19،
175 – 5، 492 – 17، 497 – 16، 512 – 5، 512 – 20،
522 – 13، 545 – 4، 631 – 9، 637 – 10، 638 – 8؛ II
64 – 14؛ III 47 – 12، 185 – 14، 215 – 14، 505 – 16·

k̡oqŋar baxï قوچقاربېشى. شەھەر ئىسمى· 790 – 20، 963 – 21، 973 – 24،
1017 – 29· III 186 – 3، 504 – 6، 521 – 6،
598 – 10·

k̡oqu قوچۇ. ئۇيغۇر شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 95 – 22، 854 – 8، 867 – 23· I 153 – 2؛ III 302 – 7،
327 – 6·

k̡um قۇم. شەھەر ئىسمى· 800 – 16، 800 – 16· III 204 – 9،
204 – 10·

k̡uyas قۇياس. بارسغاننىڭ تۆۋەنكى تەرىپىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى.
299 – 23، 322 – 17، 818 – 26، 824 – 12· I 511 – 9؛
III 236 – 6، 245 – 7·

k̡uz ordu قۇز ئوردۇ. بالاساغۇن شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى· 105 – 10·
I 168 – 7·

k̡uz ulux قۇز ئۇلۇش. بالاساغۇن شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى· 58 – 12·
I 85 – 8·

mankənd مانكەنت. قەشقەرگە يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 806 – 21·
III 215 – 13·

mərw مەرۋ. شەھەر ئىسمى· 800 – 22· III 204 – 17·

mərwəxxah̡ijan مەرۋەششاھىجان. شەھەر ئىسمى· 800 – 18· III 204 – 12·

nixapur نىشاپۇر. شەھەر ئىسمى· 2 – 4· I 2 – 14·

opal ئوپال. مەھمۇد كاشغەرىي «بىزنىڭ يۇرتنىڭ نامى» دەپ ئىزاھلىغان يېزىنىڭ ئىسمى· 66 – 9· I 99 – 12·

ordu ئوردۇ. بالاساغۇنغا يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 105 – 9· I 168 – 6·

ordu kənd ئوردۇكەنت. قەشقەر شەھىرىنىڭ يەنە بىر ئىسمى· 105 – 8· I 168 – 4·

otluk̡ ئوتلۇق. تالاس يېنىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 84 – 23· I 133 – 9·

өzkənd	ئۆزكەنت. فەرغانە شەھىرىنىڭ ئىسمى. 262 – 24، 291 – 9، 718 – 2، 801 – 7· I 449 – 2، 497 – 15؛ III 47 – 12، 205 – 16·
өzqənd	ئۆزكەنت. شەھەر ئىسمى. 83 – 18، 801 – 13· I 131 – 4؛ 206 III – 5·
qanbalïk¸	چانبالىق. ئۇيغۇر شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 95 – 22· I 153 – 2·
qigil	چىگىل. تىراز (تالاس)قا يېقىن بىر شەھەرچىنىڭ ئىسمى. 300 – 5· I 511 – 18·
sahsïn	ساخسىن. بۇلغارلارغا يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 332 – 23· I 569 – 18·
saplïoq k¸uyas	ساپلىغ قۇياس. توخسى ۆە چىگىل شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 818 – 27· III 236 – 8·
sapran	ساپران. ئوغۇز شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 332 – 2· I 568 – 7·
saryam	ساريام. ئىسپىجاپ دەپ ئاتىلىدىغان بەيزا شەھىرىنىڭ ئىسمى. 822 – 15· III 243 – 9·
sawa	ساۋا. شەھەر ئىسمى. 1025 – 3· III 611 – 13·
sayram	سايرام. ئىسپىجاپ دەپ ئاتىلىدىغان بەيزا شەھىرىنىڭ ئىسمى. 74 – 6، 822 – 14· I 113 – 14؛ III 243 – 7·
səkirmə	سەكىرمە. خوتەن يولىدىكى كىچىك بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 372 – 3· I 638 – 12·
səmərk¸ənd	سەمەرقەنت. شەھەر ئىسمى. 262 – 27، 359 – 2، 801 – 4· I 449 – 6، 615 – 15؛ III 205 – 13·
səmizkənd	سەمىزكەنت ~ سەمەرقەنت. شەھەر ئىسمى. 262 – 25· 801 – 5· I 449 – 4؛ III 205 – 13·
sitkün	سىتكۈن. ئوغۇز شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 337 – 2· I 577 – 11·
suoqnak¸	سۇغناق. ئوغۇز شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 359 – 13· I 616 – 3·
suwar	سۇۋار. بۇلغارلارغا يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 332 – 23· I 569 – 19·
sülmi	سۈلمى. ئۇيغۇر شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى. 95 – 21· I 153 – 1·

talas تالاس. تىراز دېگەن نام بىلەن مەشھۇر بولغان شەھەرنىڭ ئىسمى. 84 – 23، 107 – 11، 278 – 10، 299 – 24· I 133 – 9، 172 – 8، 474 – 17، 511 – 10·

tartuk, تارتۇق. ياغما يۇرتىدا بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 356 – 18· I 611 – 7·

taxkən تاشكەنت. شاش شەھىرىنىڭ ئىسمى· 336 – 22· I 577 – 2·

taxkənd تاشكەنت. شاش شەھىرىنىڭ ئىسمى· 336 – 22، 801 – 6· I 577 – 3؛ III 205 – 15·

tiraz تىراز. تالاس شەھىرىنىڭ ئىسمى· 29 – 10، 107 – 11، 278 – 10، 299 – 24، 365 – 9، 999 – 3· I 41 – 3، 172 – 8، 474 – 17، 511 – 10، 626 – 18؛ III 566 – 1·

tünkənd تۇنكەنت. شەھەر ئىسمى· 801 – 7· III 205 – 16·

türk تۈرك. تۈرك شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 266 – 17· I 455 – 5·

uluoq talas چوڭ تالاس. شەھەر ئىسمى· 278 – 11· I 475 – 1·

uq ئۇچ. مەشھۇر بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 38 – 12، 388 – 23، 790 – 22، 807 – 8، 807 – 8· I 49 – 9، 666 – 17؛ III 186 – 7، 216 – 6، 216 – 7·

użu kənd ئۇزۇكەنت. ئارغۇلار يۇرتىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 76 – 26· I 118 – 6·

üdün ئۈدۈن. خوتەن شەھىرىنىڭ ئىسمى ۋە شۇ شەھەردە ياشىغۇچى خەلق· 68 – 19، 68 – 19· I 104 – 10، 104 – 11·

ürüŋ k,uyas ئۈرۈڭ قۇياس. توخسى ۋە چىگىل شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 818 – 28· III 236 – 9·

xax شاش. تاشكەنت شەھىرىنىڭ بۇرۇنقى ئىسمى· 336 – 22، 801 – 6· I 577 – 2؛ III 205 – 14·

xənqü شەنچۈ. يۇقىرى چىن يولىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 318 – 19، 318 – 20· I 544 – 15، 544 – 16·

xik,ni شىقنى. شەھەر ئىسمى· 624 – 11· II 416 – 9·

xu شۇ. بالاساغۇن يېنىدىكى بىر شەھەرنىڭ ئىسمى· 998 – 10، 1000 – 13· III 564 – 12، 568 – 9·

yaŋï balïk, ياڭىبالىق. ئۇيغۇر شەھەرلىرىدىن بىرىنىڭ ئىسمى· 95 – 23، 288 – 2· I 153 – 3، 492 – 1·

yəkən یەكەن (ئەسلى يارىكەند) يەكەن شەھرى. 367 – 23. I 631 – 9.

yənkənd يەنكەنت. شەھەر ئىسمى. 800 – 24، 801 – 3. III 205 – 1، 205 – 11.

yavoqu ياپغۇ. بارسغانغا يېقىن بىر شەھەرنىڭ ئىسمى. 714 – 27. III 41 – 16.

yavïnq ياپىنچ. ئىلىغا يېقىن بىر كىچىك شەھەرنىڭ ئىسمى. 967 – 27. III 511 – 12.

ئۇنۇۋان، نام - ئاتاقلار

altun tarïm ئالتۇن تارىم. خان ئەۋلادىدىن بولغان ئاغمچا - خېنىملارغا بېرىلگەن ئۇنۇۋان. I 514 – 14 ·27 – 301.

bəkəq بەكەچ. تېگىنلەرنىڭ لەقەمى. I 464 – 1 ·9 – 272.

bəkə budraq بۆكە بۇدراچ. ياباقۇ قەبىلىسىنىڭ ئەڭ چوڭلىرىغا بېرىلگەن نام. III 314 – 5 ·12 – 860.

buoqra han بۇغراخان. تۈرك خانلىرىنىڭ ئۇنۇۋانى. I 320 – 19 ·1 – 312، 4 – 533، 548 – 15.

hak̨an خاقان. ئافراسىياپقا بېرىلگەن ئۇنۇۋان. III 806 – 11 ·4 – 215.

han خان. خان: تۈركلەرنىڭ ئەڭ چوڭ پادىشاھى: ئافراسىياپ ئوغۇللىرىغا بېرىلگەن ئۇنۇۋان. 58 – 17، 200 – 1، 210 – 14، 312 – 15، 408 – 9، 408 – 10، 546 – 14، 546 – 15، 613 – 21، 627 – 23، 736 – 28، 785 – 12، 785 – 14، 794 – 8، 806 – 10، 806 – 10، 887 – 28، 998 – 17 ·I 85 – 15، 338 – 19، 358 – 6، 533 – 10؛ II 8 – 3، 8 – 5، 272 – 2، 272 – 3، 398 – 5، 421 – 6؛ III 81 – 5، 175 – 14، 175 – 16، 192 – 16، 215 – 2، 215 – 3، 363 – 5.

ïnal ئىنال. ئانىسى ئېسىلزادە، ئاتىسى ئاددىي خەلقتىن بولغان ياشلارغا بېرىلگەن نام. I 166 – 2 ·22 – 103.

kəkyuk̨ كۆكيۇق. يېزا - قىشلاقلارنىڭ ۋە تۈركمەنلەرنىڭ چوڭلىرىغا بېرىلىدىغان نام. III 182 – 17 ·1 – 789.

kəl bilgə han كۆل بىلگە خان. ئۇيغۇر خانىنىڭ ئۇنۇۋانى. I 326 – 18 ·13 – 558.

kəl irkin كۆل ئىركىن. قارلۇقلارنىڭ چوڭلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 92 – 1· I 146 – 12·

kˌadïr han قادىرخان. خاقانىيە خانلىرىنىڭ قەيسەرلىكىگە قاراپ بېرىلگەن نام. 276 – 28· I 472 – 4·

kˌara قارا. خاقانىيە خانلىرىغا بېرىلگەن نام. 856 – 3· III 305 – 18·

kˌatun قاتۇن ~ خاتۇن ~ خوتۇن، خېنىم. ئافراسىياپنىڭ قىزلىرىغىلا خاس نام. 312 – 11، 312 – 15· I 533 – 9، 533 – 11·

kˌïlïq han قىلىچ خان. خاقانىيە بەگلىرىنىڭ ئۇنۋانى. 273 – 8· I 465 – 10·

əgə ئۆگە. ئاددىي خەلق ئىچىدىن چىققان قېرى - سال كىشىلەرگە بېرىلگەن، تېگىندىن بىر دەرىجە تۆۋەن ئاتاق. 78 – 25، 79 – 2، 270 – 27· I 122 – 2، 122 – 11، 461 – 19·

əgə təgit ئۆگە تېگىت. ئاددىي خەلقنىڭ چوڭلىرى بىلەن خاقان ئوغۇللىرىنىڭ كىچىكلىرىگە بېرىلىدىغان نام. 270 – 25· I 461 – 16·

qomakˌ چوماق. ئۇيغۇرلار ۋە مۇسۇلمان بولمىغان خەلق تىلىدا مۇسۇلمانلارغا بېرىلگەن ئاتاق. 289 – 25، 405 – 23· I 495 – 5؛ II 2 – 7·

quvï چۈۋى. خوتەنلىكلەرنىڭ رەسىم - يوسۇنى بويىچە، خاقاندىن ئىككى دەرىجە تۆۆەن تۇرىدىغان كىشىگە بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 858 – 24· III 311 – 10·

saoqun ساغۇن. قارلۇق قەبىلىسىنىڭ چوڭلىرىغا بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 306 – 26· I 523 – 17·

sokˌakˌ سوقاق. ئوغۇزلار تەرىپىدىن پارسلارغا بېرىلگەن ئاتاق. 625 – 9، 625 – 10· II 417 – 13، 418 – 1·

səkmən سۆكمەن. باتۇرلارغا بېرىلىدىغان ئۇنۋانلاردىن بىرى. 337 – 17· I 578 – 17·

tarhan تارخان. ئىسلامىيەتتىن ئاۋۋال «بەگ» مەنىسىدە بىر مەنسەپنىڭ ئىسمى. ئارغۇچە. 331 – 24، 998 – 15· I 568 – 1؛ III 565 – 3·

tarïm تارىم. تېگىنلەرگە، ئافراسىياپ ئەۋلادىدىن بولغان خېنىملارغا، شۇنىڭدەك ئۇلارنىڭ ئۇلۇغ - ئۇششاق بالىلىرىغا خاس سۆز. 301 – 23· I 514 – 9·

tavoqaq han تاۋغاچ خان. (1) چىن خاقانى. (2) «مەملىكىتى قەدىمىي ۋە چوڭ خان» دېگەن مەنىدە خانلارغا بېرىلگەن ئۇنۋان. 325 – 11، 346 – 4. I 556 – 14، 592 – 19.

tərkən تەركەن. ۋىلايەت ھۆكۈمدارلىرىغا خاقان تەرىپىدىن بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 335 – 26. I 575 – 10.

təgin تېگىن. ئەسلىدە «قۇل» مەنىسىدە بولۇپ، كېيىنچە خاقان ئوغۇللىرىغا بېرىلگەن ئۇنۋان. 270 – 23، 315 – 15. I 461 – 13، 539 – 14.

yavoqu ياپغۇ. ئاددىي خەلقتىن بولۇپ، خاقاندىن ئىككى دەرىجە تۆۋەن تۇرىدىغان كىشىگە بېرىلىدىغان ئۇنۋان. 714 – 25. III 41 – 14.

تاغ، دەريا، دېڭىز، كۆل ئىسىملىرى

abisgün ئابىسگۈن. كاسپى دېڭىزنىڭ ئىسمى. 801 – 12· III 206 – 4·

ak, tərək ئاقتېرەك. ياغما ئېلىنىدىغان ئىلى دەرياسىدىكى بىر كىچىك. 72 – 12· I 111 – 2·

altun han ئالتۇنخان. ئۇيغۇر ئېلىگە يېقىن بىر تاغنىڭ ئىسمى. 1000 – 9· III 568 – 3·

altun k,an ئالتۇنقان. ئۇيغۇر ئېلىگە يېقىن بىر تاغنىڭ ئىسمى. 79 – 10، 1000 – 8· I 122 – 23؛ III 568 – 1·

ażoqïrak, suvï ئازغىراق سۇيى. ياغما ئېلىنىدىغان بىر سۇ (دەريا)نىڭ ئىسمى. 121 – 5· I 196 – 15·

ərtix ئېرتىش. يەمەك دالىلىرىدىكى بىر دەريانىڭ ئىسمى ۋە شۇ دەريا ۋادىسى. 29 – 6، 83 – 20، 83 – 23· I 40 – 22، 131 – 7، 131 – 11·

ərtix suvï ئېرتىش سۇيى. ئېرتىش دەرياسى. 83 – 22، 128 – 17، 248 – 24· I 131 – 9، 211 – 1، 425 – 14·

ətil ئېدىل. قىپچاق ئېلىدىكى بىر دەريانىڭ ئىسمى ۋە شۇ دەريا ۋادىسى. 29 – 6، 66 – 10· I 40 – 23، 100 – 1·

ətil suvï ئېدىل سۇيى. ئېدىل دەرياسى. 66 – 14· I 100 – 9·

bənəgit بەنەگىت. دەريا ئىسمى. ئوغۇزچە. 56 – 5· I 80 – 20·

firat فىرات. دەريا ئىسمى. 56 – 4، 333 – 11· I 80 – 18، 570 – 13·

hojənd خوجەند. دەريا ئىسمى. 998 – 14· III 565 – 1·

isig kəl ئىسسىقكۆل. بارسخاندىكى بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 15· III 185 – 11·

ïla ئىلى. ئىلى دەرياسى ۋە شۇ دەريا ۋادىسى. 29 – 6، 56 – 9، 72 – 12، 80 – 3، 263 – 16، 263 – 17، 311 – 2، 801 –

،16 – 821 ،15 – 865 ،24 – 40 I ،22 – 81 ،3 – 111 ،2 – 124 ،1 – 450 ،7 – 531 ،8؛ 206 III – 9، 241 – 6، 324 – 2.

kəygən كەيگەن. قۇياستىن ئىلگى ۋادىسىغا ئاقىدىغان ئىككى دەريانىڭ ئىسمى. 821 – 15 III 241 – 6.

kiqik kəygən كىچىك كەيگەن. قۇياستىن ئىلگى ۋادىسىغا ئاقىدىغان بىر دەريانىڭ ئىسمى. 821 – 16 III 241 – 8.

jəyḥun جەيھۇن. ئامۇ دەرياسى. 56 – 4، 80 – 4، 300 – 10 I 80 – 18، 124 – 3، 512 – 3.

kərüŋ kəl كۆرۈڭكۆل. قەشقەرگە يېقىن بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 17، 964 – 12 III 185 – 13، 505 – 15.

k̦ara k̦ax ɵgüz قاراقاش ئۆگۈز. قاراقاش دەرياسى. 802 – 25 III 208 – 10.

k̦ax ɵgüz قاش ئۆگۈز ~ قاش دەرياسى. خوتەن شەھىرىنىڭ ئىككى يېنىدىن ئاقىدىغان ئىككى دەريانىڭ ئىسمى. 802 – 22 III 208 – 5.

k̦az suvï قاز سۇيى. ئىلگى دەرياسىغا قۇيۇلىدىغان چوڭ بىر دەريانىڭ ئىسمى. 801 – 16 III 206 – 9.

k̦ïzïl قىزىل. قەشقەرنى كېسىپ ئۆتىدىغان بىر دەريانىڭ ئىسمى. 300 – 27 I 512 – 20.

ɵgüz ئۆگۈز. جەيھۇن ۋە فىراتقا ئوخشاش ھەممە چوڭ ئېقىنلارغا بېرىلگەن نام. 56 – 4، 297 – 20، 834 – 3 I 80 – 18، 507 – 12؛ 265 III – 3.

ɵgüz ئۆگۈز. بەنەگىت دەرياسى (ئوغۇزچە). 56 – 4 I 80 – 18.

sidiŋ kəl سىدىڭكۆل. قوچقاربېشىغا يېقىن بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 963 – 20 III 504 – 5.

siziŋ kəl سىزىڭكۆل. قوچقار بېشىغا يېقىن بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 18 III 186 – 1.

tarïm تارىم. تارىم دەرياسى ۋە ئۇنىڭ تارماقلىرى. 301 – 28، 302 – 3 I 514 – 16، 514 – 21.

tadoqun تازغۇن. بىر دەريا ۋادىسى (ئېقىن)نىڭ ئىسمى. 333 – 11 I 570 – 13.

tavuxoqan ɵgüz توشقان دەرياسى. ئۇچ شەھىرىگە ئاقىدىغان بىر دەريانىڭ ئىسمى. 388 – 22 I 666 – 16.

tərïŋ kəl تەرىڭكۆل. ئىككى ئۆگۈز چېگرىسىدىكى بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 23 III 186 – 8.

tümən تۈمەن. قەشقەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان دەريانىڭ ئىسمى. 306 – 6· I 522 – 13·

uluq kəygən ئۇلۇغ كەيگەن. قۇياستىن ئىلگى ۋاداسىغا ئاقىدىغان بىر دەريانىڭ ئىسمى. 821 – 17· III 241 – 9·

ürüŋ k̦ax өgüz ئۈرۈڭ قاش ئۆگۈز ~ يۈرۈڭقاش دەرياسى. 802 – 23· III 208 – 7·

üsmi tarïm ئۈسمى تارىم. تارىم دەرياسى. 109 – 3· I 175 – 13·

yabak̦u suvï يابا‌قۇ سۇيى. قەشقەر تاغلىرىدىن باشلىنىپ، فەرغانە ۋە ئۆزكەنتكە ئاقىدىغان سۇ (دەريا). 718 – 1· III 47 – 11·

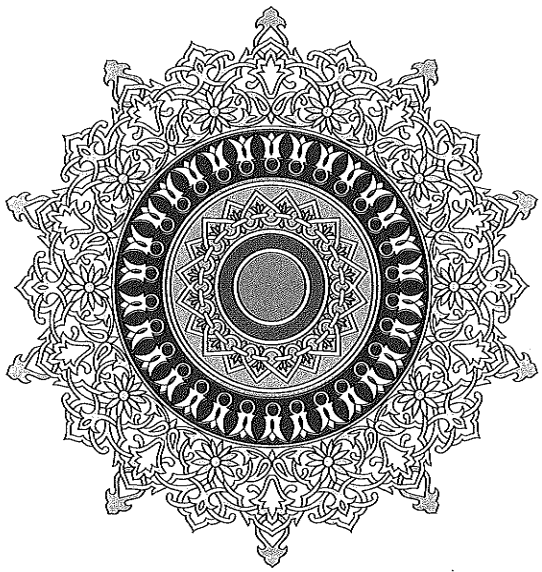
yamar suvï يامار سۇيى. دەريا ئىسمى. 71 – 10، 407 – 6، 711 – 12· I 109 – 4؛ II 5 – 14؛ III 35 – 7·

yavïnq ياپىنچ. ۋادى ئىسمى. 56 – 9· I 81 – 4·

yiz يىز. قەشقەر تاغلىرىدىكى بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 17· III 185 – 14·

yulduz kөl يۇلتۇزكۆل. كۆچا، كۆشۈت ۋە ئۇيغۇر چېگرىسىدىكى بىر كۆلنىڭ ئىسمى. 790 – 20· III 186 – 4·

yuŋu يۇڭۇ. بارمان شەھەرچىسىگە ئاقىدىغان بىر دەريانىڭ ئىسمى. 963 – 9· III 503 – 13·

يېزا - قىشلاق، يايلاق، داۋان، چۆل ئىسىملىرى

ala ئالا. فەرغانىگە يېقىن بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. I ·28 – 72 ·18 – 111

aloquk, ئالغۇق. قەشقەردىكى بىر يېزىنىڭ ئىسمى. I ·26 – 86 ·19 – 136

alux ئالۇش. قەشقەردىكى بىر يېزىنىڭ ئىسمى. I ·2 – 58 ·11 – 84

aruk, turuk, ئارۇق - تۇرۇق. قەشقەر بىلەن فەرغانە ئوتتۇرىسىدىكى بىر داۋاننىڭ ئىسمى. I ·13 – 288، 2 – 61، 17 – 89، 16 – 492

baoqram k¸umï باغرام قۇمى. قەشقەر بىلەن يەكەن ئارىلىقىدىكى قۇملۇقنىڭ ئىسمى. I ·22 – 367 ·10 – 631

bədəl art بەدەل ئارت. ئۈچ بىلەن بارسخان ئارىلىقىدىكى بىر داۋاننىڭ ئىسمى. I ·11 – 299 ·10 – 510

buk¸aq art بۇقاچ ئارت. بىر داۋاننىڭ ئىسمى. I ·12 – 313 ·6 – 535

k¸ara yaloqa قارا يالغا. تۇرك يۇرتى بىلەن فەرغانە ئارىلىقىدىكى بىر داۋاننىڭ ئىسمى. III ·4 – 715، 1 – 715، 2 – 42، 5 – 42

k¸avak, art قاۋاق ئارت. ئۆزكەنت بىلەن قەشقەر ئارىلىقىدىكى بىر داۋاننىڭ ئىسمى. I ·9 – 291 ·15 – 497

k¸ïzïl oz قىزىل ئوز. قەشقەر تاغلىرىدىكى بىر قىشلاقنىڭ ئىسمى. I ·22 – 71 ·2 – 110

qaoqla چاغلا. ئۈچ شەھىرىنىڭ جەنۇبىدىكى بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. I ·7 – 328 ·12 – 561

tarïoq art tə̧z تورغات ئېگىزلىكى. قەشقەرگە يېقىن بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. III ·27 – 782 ·9 – 170

təzəŋ təz — تەزەڭ تېز. يايلاق ئىسمى. 783 – 1· III 170 – 10·

torïoq art təz — تورغات. قەشقەردىكى بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. 283 – 13· I 484 – 2·

yabaḳu — ياباقۇ. چۆل ئىسمى. 711 – 13· III 35 – 8·

yavoqu art — ياپقۇ ئارت. ياپقۇ شەھىرىگە يېقىن بىر داۋاننىڭ ئىسمى. 714 – 28· III 41 – 17·

yaoqma — ياغما. تىرازغا يېقىن بىر يېزىنىڭ ئىسمى. 716 – 10· III 44 – 12·

yiz əvi təz — يىز ئەۋى تېز. بارسغانغا يېقىن بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. 783 – 2· III 170 – 11·

yun arïḳ — يۇنئاريق. بالاساغۇنغا يېقىن بىر يايلاقنىڭ ئىسمى. 796 – 19· III 197 – 12·

zanbï art — زانبى ئارت. قوچقاربېشى بىلەن بالاساغۇن ئارىلىقىدىكى بىر داۋاننىڭ ئىسمى. 1017 – 28· III 598 – 9·

سەييارە، يۇلتۇز، پەسىل ئىسىملىرى

ərəntüz ئەرەنتۈز. تارازا (مىزان) يۇلتۇزى؛ مۇشتەرى يۇلتۇزى. 68 – 22، 721 – 14. I 104 – 13؛ III 52 – 17.

bak‚ïr sok‚ïm باقىر سوقىم. مىررىخ (مارس) يۇلتۇزىنىڭ ئىسمى. 274 – 24، 303 – 5، 721 – 17. I 468 – 3، 517 – 8؛ III 53 – 1.

k‚ara k‚ux قاراقۇش. مىزان يۇلتۇزى؛ مۇشتەرى يۇلتۇزى. 252 – 20، 253 – 8، 721 – 15، 856 – 5. I 431 – 18، 432 – 22؛ III 52 – 18، 306 – 4.

k‚ara k‚ux yulduz قاراقۇش يۇلتۇز. مۇشتەرى يۇلتۇزى. 856 – 6. III 306 – 5.

ooɳlak‚ ay ئوغلاق ئاي. نوروزدىن كېيىنكى تۇنجى باھار ئېيى (پەسلى). 265 – 4. I 452 – 13.

təmür k‚azɳuk‚ تۆمۈر قوزۇق. قۇتۇپ يۇلتۇزى. 974 – 11. III 522 – 10.

təmür k‚azuk‚ تۆمۈر قوزۇق. قۇتۇپ يۇلتۇزى. 721 – 16. III 53 – 1.

uluoɳ ay ئۇلۇغ ئاي. ئۇلۇغ ئوغلاق ئايدىن كېيىنكى پەسىل. 265 – 6. I 452 – 16.

uluoɳ ooɳlak‚ ay ئۇلۇغ ئوغلاق ئاي. تۇنجى باھاردىن كېيىنكى پەسىل. 265 – 4. I 452 – 15.

ülkər ئۈلكەر. ئۇكەر يۇلتۇزى. 82 – 28، 721 – 15. I 129 – 9؛ III 52 – 18.

yətigən يەتىگەن ~ يەتىكەن. يەتىكەن يۇلتۇزى، چوڭ ئېيىق يۇلتۇزى. 719 – 7، 721 – 16. III 49 – 7، 52 – 19.

قوشۇمچە II

ماقال ـ تەمسىللەر

اَغِيلْ دا اُغْلاقْ تُغْسا اَرِقْ دا اُوتِي اُونارْ

aoɣïlda ooɣlak tuoɣsa arïkda otï ünər

ئېغىلدا ئوغلاق تۇغۇلسا، ئېرىقتا ئوتى ئۇنەر.

·12 – 89 I ·25 – 60

اَغِزْ يِيسا كُوزْ اُيادُورْ

aoɣïz yəsə kөz uyażur

ئېغىز يېسە، كۆز ئۇيىلار.

·8 –77 I ·9 – 54

اَلِمْ كِيجْ قَلْسا اَذَقْلَنُرْ

alïm kəq kalsa ażaklanur

ئېلىم كەچ قالسا، ئۇنىڭغا پۇت چىقىدۇ.

·14 – 386 I ·13 – 226

اَلِيمْجِي اَرْسْلانْ بِيرِيمْجِي سِجْغانْ

alïmqï arslan bəɾimqi sïqoɣan

ئېلىمچى ئارسلان، بېرىمچى چاشقان.

·4 – 532 ،12 – 103 I ·16 – 311 ،4 – 68

اَلِينْ اَرْسْلانْ تُتارْ كُوجِنْ سِجْغانْ تُتْماسْ

alïn arslan tutar küqin sïqoɣan tutmas

ھىيلە بىلەن ئارسلان تۇتۇلار، كۈچ بىلەن چاشقانمۇ تۇتۇلماس.

11 - 563 III ·21 – 997

اَلِنْ اَرْسْلانْ تُتَرْ كُوجُونْ كُسْكُكْ تُتْماسْ

alïn arslan tutar küqün kөsgük tutmas

ھميله بىلەن ئارسلان توتۇلار، كۈچ بىلەن قارانچۇقمۇ توتۇلماس.

.14 – 422 II ·14 – 628

اَلْبْ اَرِكْ يَقْرِتْما اقِيلاجْ اَرْقاسِنْ يَغْرِتْما

alp ərig yavrïtma ïkïlaq arkasïn yaoqrïtma

باتۇرلارنى خار قىلما، يۈگۈرۈك ئاتنى يېغىر.

.13 – 187 I ·21 – 116

اَلْبْ جَرِكْدا بِلْكا تِيرِ كْدا

alp qərikdə bilgə tərikdə

باتۇر سەپتە سىنىلار، دانا يىغىندا.

.15 – 504 I ·27 – 295

اَلْبْ يَغِيدا اَلْحَقْ جُغِيدا

alp yaoqïda alqak qooqïda

باتۇر يېغىدا بىلىنەر: ئالچاق جاڭجالدا.

.6 – 58 I ·11 – 43

اَلْبْ لارْ بِرْلا اُرُشْما بَكْلارْ بِرْلا تُرُشْما

alplar birlə uruxma bəglər birlə turuxma

باتۇرلار بىلەن ئۇرۇشما، بەگلەر بىلەن تىركەشمە.

.13 – 246 I ·15 – 149

اَناسِي تَقْلُكْ يُقْقا يَبارْ اُغْلِي تَتِكْ قُشا قَبارْ

anasï təvlüg yuvka yapar ooqlï tətik koxa kapar

ئانىسى ھىيلىگەر يۇپقا ياپار، ئوغلى زېرەك قوشلاپ ئالار.

.12 – 43 III ·26 – 715

اَنِكْ يُوزِنكا تِتِنُو بَقْسا بُلْماسْ

anïŋ yüziŋə titinü baksa bolmas

ئۇنىڭ يۈزىگە تىكىلىپ قارىسا بولماس.

.4 – 204 II ·7 – 511

اَنُقْ اُتْرُ تُتْسا يوقّا سانْماسْ

anuq utru tutsa yoqqa sanmas

تەييار (بارى) ئالدىغا قويۇلسا، يوققا سانالماس.

·12 – 92 I ·21 – 62

اَجْ ايڤَكْ تُقْ تُلَكْ

aq əvək toq tələk

ئاچ ئالدىراڭغۇ، توق بىغەم. ئوغۇزچە.

·15 – 503 I ·9 – 295

اَجِغْلِغْ اَرْ شابۇكْ قَرِيماسْ

aqïqlïq ər xabuk karïmas

توق تۇرمۇشلۇق ئادەم تېز قېرىماس.

·11 – 199 I ·30 – 122

اَرِى قَفْجِتْسا اِسْرُورْ

arï qavqïtsa ïsrur

ھەربىنىڭ چىشىغا تەگسە چاقىدۇ.

·7 – 482 II ·24 – 660

اَرْقاسِزْ اَلْبْ جَرِكْ سِيُوماسْ

arqasïz alp qərik sïyumas

ياردەمچىسىز باتۇر سەپنى يىمىرەلمەس.

·9 – 173 I ·23 – 107

اَرْباسِزْ اَتْ اَشُوماسْ اَرْقاسِزْ اَلْبْ جَرِيكْ سِيُوماسْ

arpasïz at axumas arqasïz alp qərik sïyumas

ئارپىسىز ئات قىر ئاشالماس، ياردەمچىسىز باتۇر سەپنى يىمىرەلمەس.

·10 – 167 I ·33 – 104

اَرْسْلَنْ كُكْرَسا اَتْ اَذاقِي تُشالِرْ

arslan kökrəsə at ażaqï tuxalïr

ئارسلان ھۆركىرسە ئات ئايىغى كالۋالىشىدۇ (چۈشىلىپ قالىدۇ).

·11 – 207 II ·26 – 512

اَرْسْلانْ قَرِيسا سِجْغانْ اُتِنْ كُذازُورْ

arslan ḳarïsa säqoɣan ətin kəžəzür

ئارسلان قەبرىسا، چاشقاننىڭ ئۈۋىسىنى پايلاپتۇ.

.8 – 359 III ·6 – 886

اَتْ تَكُزْلِكِي اَيْ بُلْماسْ

at təküzliki ay bolmas

ئات قاشقىسى ئاي بولماس.

.2 – 660 I ·21 – 384

اَتا اُغْلِي اَتَجْ تُغارْ

ata oɣlï ataq tuoɣar

ئاتا بالىسى ئاتىسىدەك تۇغۇلار.

.4 – 106 II ·23 – 461

اَتا تُونِي اُغُلْ قا يَراسا اَتاسِنْ تِلامَاسْ

ata tonï oɣulḳa yarasa atasïn tiləməs

ئاتىسىنىڭ تونى ئوغلىغا ياراسا، ئاتىسى خالىماس.

.16 – 117 III ·19 – 755

اَتَنْ يُوكِي اَشْ بُلْسا اَجْقا اَزْ كُرُنُورْ

atan yüki ax bolsa aqḳa az kərünür

ئاتان يۈكى ئاش بولسا، ئاچقا ئاز كۆرۈنەر.

.1 – 104 I ·12 – 68

اَتاسِي اَناسِي اَجِيغْ اَلْمِلا يِسا اُغْلِي قِيزِي تِيشِي قَمارْ

atasï anasï aqïoɣ almïla yəsə oɣlï ḳïzï tïxï ḳamar

ئاتا ـ ئانىسى ئاچچىق ئالما يېسە، ئوغۇل ـ قىزىنىڭ چىشى قامار.

.18 – 371 III ·13 – 892

اَتاسِي اَجِغْ اَلْمِلا يِسا اُغْلِي نِنْكْ تِيشِي قَمارْ

atasï aqïoɣ almïla yəsə oɣlïnïŋ tïxï ḳamar

ئاتىسى ئاچچىق ئالما يېسە، ئوغلىنىڭ چىشى قامار.

.4 – 456 II ·23 – 646

اَڤْجي نَجا اَلْ بِلْسا اَذِغْ اَنْجا يُولْ بِلِيرْ

avqï nəqə al bilsə aƶïoq anqa yol bilir

ئوۋچى قانچه هىيله بىلسه، ئۇيىقمۇ شۇنچه يول بىلىدۇ.

·9 – 433 ،3 – 86 I ·20 – 253 ،24 – 58

اَشْ تَتِغي تُوزْ يُغْرِينْ يِماسْ

ax tatïoqï tuz yoqrïn yəməs

ئاشنىڭ تاتقى تۇز بىلەن، لېكىن تۇزنى قاچىلاپ يېگىلى بولماس.

·11 – 40 III ·6 – 714

اَىْ تُلُون بُلْسا اَلكِنْ اِمْلاماسْ

ay tolun bolsa əlkin imləməs

ئاي تولۇن بولسا، قول بىلەن ئىملەنمەس.

·17 – 112 ،17 – 378 I ·20 – 73 ،20 – 221

اَزُقْلُغْ اَرُقْ اَرْماسْ

azuqluoq aruq armas

ئوزۇقلۇق ئادەم هارماس.

·15 – 200 I ·15 – 123

اَذِنْ كِشي نانكي نَنْكْ سانْماسْ

ažïn kixi nəŋi nəŋ sanmas

ئۆزگه كىشىنىڭ مېلى مال سانالماس.

·15 – 133 I ·3 – 85

اَالِينْ اَرْسْلانْ تُتارْ كُوجِنْ اُيُقْ تُتْماسْ

alïn arslan tutar küqin uyuq tutmas

هىيله بىلەن ئارسلان تۇتۇلار، كۈچ بىلەن قارانچۇقمۇ تۇتۇلماس.

·8 – 111 I ·20 – 73

اَاجْ نا يِيماسْ تُقْ نا تِيماسْ

aq nə yəməs toq nə təməs

ئاچ نېمه يېمەس، توق نېمه دېمەس.

·4 – 108 I ·26 – 70

ئاكِرْ بُلْسا ئارْ ئُلْماسْ

əgir bolsa ər ölməs

ئېگىر بولسا، ئەر ئۆلمەس.

.13 – 75 I .8 – 53

ئالِكْ تُتْقِنْجا ئُتْ تُتْ

ələk tutoqïnqa ot tut

كېپىل بولغۇچە، ئوت تۇت.

.8 – 426 II .27 – 630

ئامْكاكْ ئاكِنْدا قالْماسْ

əmgək əkində kalmas

ئەمگەك بىكار كەتمەس.

.1 – 149 I .14 – 93

ئامِكْلِكْ ئُراغُتْ كُساكْحِي بُلُورْ

əmiklig uraoqut kösəkqi bolur

ئېمىكلىك خوتۇن ئىشتىھالىق بولار.

.16 – 207 I .3 – 127

ئانْدِكْ ئُما ئاقْلِكْنِي ئاغِرْلارْ

əndik uma əvlikni aoqïrlar

ئەندىك مېھمان ئۆيِ ئىگىسىنى ھۆرمەتلەر.

.11 – 143 I .12 – 90

ئانْكُدُزْ بُلْسا ئاتْ ئُلْماسْ

əŋdüz bolsa at ölməs

ئەندىز بولسا، ئات ئۆلمەس.

.4 – 156 I .2 – 98

ئارْ ئُغْلِي مُنكاذْماسْ ئِتْ ئُغْلِي كُلَرْماسْ

ər oqlï muŋażmas ït oqlï külərməs

ئادەم بالىسى مۇڭلىنىۋەرمەس، ئىت بالىسى يېتىۋەرمەس.

.11 – 112 II .6 – 465

اَرْ سُوزِي بِيرْ اَذَرْ كُكِي اُوجْ

ər səzi bir əžər kəki üq

ئەرنىڭ سۆزى بىر، ئېگەرنىڭ كۆكى ئۇچ.

·4 – 413 II ·15 – 622

اَرْدَمْ بَشِي تِلْ

ərdəm baxï til

ئەدەپ ـ ئەردەمنىڭ بېشى تىل.

·15 – 183 III ؛2 – 438 ،1 – 145 I ·12 – 789 ،5 – 256 ،5 – 91

اَرْدَمْ سِزْدِنْ قُتْ جَرْتِلُورْ

ərdəmsizdin qut qərtilür

ئەردەمسىزدىن قۇت كېتىدۇ.

·14 – 332 II ·17 – 578

اَرْكا مُنكْ تَكِيرْ تاغْ سَنكِرِينكا يِيلْ تَكِيرْ

ərgə muŋ təgir taoq səŋiriŋə yəl təgir

ئادەمگە مۇڭ تېگەر، تاغ تۇمشۇقىغا يەل تېگەر.

·16 – 491 III ·15 – 955

اَرِكْ اِيرِنِي ياغْلِيغْ اَرْمَكُو باشِي قانْلِيغْ

ərik ərini yaoqlïoq ərməgü baxï kanlïoq

ئىشچانىڭ ئېرىنى ياغلىق، ھۆرۈنىڭ بېشى قانلىق.

·3 – 96 I ·18 – 64

اَرْكَجْ اَتِي اَمْ بُلُورْ اَجْكُو اَتِي يَلْ بُلُورْ

ərkəq əti əm bolur əqkü əti yəl bolur

ئەركەچ گۆشى ئەم بولار، ئۆچكە گۆشى يەل بولار.

·2 – 129 I ·21 – 82

اَرْمَكُو كا اَشكْ اَرْتْ بُلُورْ

ərməgügə əxik art bolur

ئېرىنچەككە بوسۇغىمۇ داۋان كۆرۈنەر.

·14 – 59 I ·26 – 43

اَرْمَكُوكا بُلِتْ يُكْ بُلُورْ

ərməgügə bulït yük bolur

ئېرىنچەككە بۇلۇت كۆلەڭگىسى يۈك بولۇر.

.12 – 186 I .2 – 116

اَرنكانْكا اَلِكْ قَرِي بُوزُنْ اُمْ تِكاماسْ

ərŋəngə əlik karï bөzün өm tikəməs

بويتاقتا ئەللىك قېرى بۆزدىمۇ ئىشتان چىقماس.

.8 – 158 I .16 – 99

اَرْسَكْ اَرْكا تَكْماسْ ايقَكْ اَقْكا تَكْماسْ

ərsək ərgə təgməs ạvək avgə təgməs

ئەرسىرىگەن ئەرگە تېگەلمەس، ئالدىراڭغۇ ئۆيىگە يېتەلمەس.

.17 – 140 I .29 – 88

اَسَنْدا ايقَكْ يُوقْ

əsənda ạvək yok

ئېسەن ئادەمدە ئالدىراش يوق.

.16 – 105 I .7 – 69

اَتْلِي تِرْنَاقْلِي اَذِرْماسْ

ətli tirŋakli əžirməs

ئەت تىرناقتىن ئايرىلماس.

.9 – 239 I .13 – 145

اَقْداكِي بُزاغُو اُكُوزْ بُلْماسْ

əvdəki buzaoqu өküz bolmas

ئۆيدىكى موزاي ئۆكۈز بولماس.

.7 – 582 I .10 – 339

اَقْلِكْ تُذْغُرْسا كُوزِي يُلْقا بُلُور

əvlik tożoqursa kөzi yolka bolur

ئۆي ئىگىسى (مېھمانىنى) تويدۇرسا، (مېھمانىنىڭ) كۆزى ھەمىشە يولدا بولىدۇ.

.15 – 250 II .8 – 535

اَشِجْ اَيُورْ تُوبُمْ اَلْتُونْ قَمِجْ اَيُورْ مَنْ قَيْدامَنْ

əxiq ayur tüpüm altun kamïq ayur mən kaydaməN

قازان ئېيتۇر تۇۋۇم ئالتۇن، چۆمۈچ ئېيتۇر مەن نەدىمەن.

·7 – 73 I ·3 – 52

اَشْياكْ اَيُرْ بَشِمْ بُلْسا سُنْدُرِي دا سُوقْ اِجْكايْ مَنْ

əxyək ayur baxïm bolsa sund urïda suv iqkəymən

ئېشەك «بېشىم ئامان بولسا، دېڭىزدىن سۇ ئىچىمەن» دەيدىكەن.

·15 – 640 I ·18 – 373

اَذْكُو اَرْ سُنكُوكِي اَرِيرْ اَتِي قَلِيرْ

əžgü ər səŋüki ərir atï kalïr

ياخشى ئادەمنىڭ سۆڭىكى چىرەر، نامى قالار.

·7 – 502 III ·6 – 962

اَذْكُولُكْنِي سُوقْ اَذاقْنْدا كَمِشْ بَشْنْدا تِلا

əžgülükni suv ažakïnda kəmix baxïnda tilə

ياخشىلىقنى سۇنىڭ ئايىغىغا تاشلا، بېشىدىن ئىزدە.

·8 – 154 II ·16 – 486

اِيلْ قَلْدِي تُرُو قَلْماسْ

əl kaldï tərükalmas

ئەل قالار، ئادەت قالماس.

·10 – 305 III ؛18 – 32 II ·25 – 855 ،8 – 422

اِيقَكْ اَقْكا تَكْماسْ

əvək avgə təgməs

ئالدىرىغان ئۆيگە يېتەلمەس.

·16 – 25 II ·7 – 418

اِيقَكْ سِنكاكْ سُوتْكا تُشُورْ

əvək siŋək sütkə tüxür

ئالدىراقسان چۈن سۈتكە چۈشەر.

·6 – 17 II ·4 – 413

بَلِقْ سُقْدا كُوزِي تَشْتِنْ

balïq suvda kөzi taxtïn

بېلىقنىڭ ئۆزى سۇدا، كۆزى تاشقىردا.

.8 – 491 I ·18 – 287

بارْ بَقِرْ يُوقْ اَلْتُونْ

bar bakïr yoq altun

باردا مىس، يوقىدا ئالتۇن.

.16 – 467 I ·17 – 274

بارِغْ اُتْرُو تُتْسا يُوقّا سَنْماسْ

barïoq utru tutsa yoqqa sanmas

بارنى ئوتتۇرىغا قويسا، يوققا ساناڭماس.

.13 – 37 II ·4 – 425

بَرْجِنْ يَماغِي بَرْجِنْقا قَرِشْ يَماغِي قَرِشْقا

barqïn yamaoqï barqïnqa karïx yamaoqï karïxqa

يىپەكلىك ياماق يىپەك رەختكە، يۇڭ ياماق يۇڭ رەختكە (لايىق كېلىدۇ).

.1 – 36 III ·20 – 711

بِيشْ اَرْنكاكْ تُوزْ اَرْماسْ

bəx ərŋək tüz ərməs

بەش بارماق تەكشى ئەمەس.

.3 – 164 I ·28 – 102

بِلْمِشْ ياكْ بِلْماذُكْ كِشِيدًا يِيكْ

bilmix yək bilməžük kixidən yəg

تونۇش ئەمەس كىشىدىن تونۇش شەيتان ياخشى.

.8 – 219 III ·2 – 809

بِيرْ قَرْغا بِرْلا قِشْ كَلْماسْ

bir karoqa birlə kïx kəlməs

بىر قاغا بىلەن قىش كەلمەس.

.1 – 34 II ·26 – 422

بِيرْ تِلْكُو تَرِيسِنْ اِكِيلا سُيْماسْ

bir tilkü tərisin ikilə soymas

بىر تۈلكىنىڭ تېرىسى ئىككى قېتىم سويۇلماس.

·13 – 336 III ·3 – 874

بِيرْ تُيِنْ بَشِي اَغْرِيسا قَمُغْ تُيِنْ بَشِي اَغْرِمَاسْ

bir toyïn baxï aoqrïsa ķamuoq toyïn baxï aoqrïmas

بىر دەۋرىشىنىڭ بېشى ئاغرىسا، ھەممە دەۋرىشىنىڭ بېشى ئاغرىماس.

·6 – 232 III ؛17 – 361 I ·3 – 816 ،5 – 212

بِيرِنْ بِيرِنْ مِنكْ بُلُورْ تَما تَما كُلْ بُلُورْ

birin birin miŋ bolur tama tama kөl bolur

بىرلەپ ـ بىرلەپ مىڭ بولار، تاما ـ تاما كۆل بولار.

·2 – 492 III ·22 – 955

بُلْداجِي بُزاغُو اُكُزْ اَرا بَلْكُلُكْ

boldaqï өküz buzaoqu ara bəlgülüg

ئۇي بولىدىغان ئۆكۈز موزاي چېغىدىنلا بەلگىلىك.

·11 – 684 I ·20 – 399

بُورْ بُلْماذِبْ سِرْكا بُلْما

bor bolmażïp sirkə bolma

شاراب بولماي تۇرۇپ، سىركە بولما.

·16 – 167 III ·8 – 781

بُشْ نانْكْ كا اذِي بُلْماسْ

box nəŋgə iżi bolmas

بوش (تۇرغان) نەرسىگە ئىگە بولماس.

·5 – 431 I ·9 – 252

بُشْلَغْلَنْسا بُخْسُقْلُنُورْ

boxlaoqlansa bohsuķlanur

بويۇنتاۋلىق قىلسا، بوينى زەنجىرلىنىدۇ.

·14 – 396 II ·2 – 613

بُرِي قُشْنِيسِنْ يِماسْ

bəri koxnisin yaməs

بۆرە قوشنىسىنى يېمەس.

.8 – 304 III ·7 – 855

بُرِنِنْكْ اُرْتَقْ قُزْغُونُكْ يِغاجْ باشِنْدا

bəriniŋ ortak kuzoqunnuŋ yïoqaq baxïnda

بۆرىنىڭ ئورتاق، قۇزغۇنىنىڭ دەرەخ بېشىدا.

.1 – 573 I ·21 – 334

بُغْداىْ قَتِنْدا سَرْفج سُقالُورْ

buoqday katïnda sarkaq suvalur

بۇغداينىڭ باھانىسىدە قارىمۇق سۇ ئىچىپتۇ.

.9 – 330 III ·15 – 869

بُوزْدَنْ سُوڤْ تَمارْ

buzdan suv tamar

مۇزدىن سۇ تامار.

.12 – 169 III ·13 – 782

خانْ ايشِي بُلْسا قاتُونْ ايشِي قَلِيرْ

han ïxï bolsa katun ïxï kalïr

خاننىڭ ئىشى بولسا، خېنىمنىڭ ئىشى قېلىپ تۇرار.

.11 – 533 I ·15 – 312

اِكْلِكْ تُتْرُغِي اَاذْ بُلُورْ

iglig tutruoqï aż bolur

ئاغرىقنىڭ ۋەسىيىتى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى.

.12 – 108 I ·5 – 71

اِكِي قُجنكارَبَشِي بِير اَشَجْتا بِشْماسْ

iki koqŋar baxï bir əxəqtə pïxmas

ئىككى قوچقارنىڭ بېشى بىر قازاندا پىشماس.

.1 – 521 III ·19 – 973

اِكّي بُغْرا اِكَشُورْ اُتْرا كُكاكُونْ يَنْجِلُورْ

ikki buqra əkəxür otra kөkəgün yanqïlur

ئىككى بۇغرا ئېكىشەر، ئارىدا كۆكۈيۈن يانجىلار.

·1 – 419 II ؛8 – 253 I ·9 – 626 ،6 – 153

اِمْ بِلْسا اَرْ اُلْماسْ

im bilsə ər өlməs

ئىم بىلسە، ئەر ئۆلمەس.

·11 – 54 I ·23 – 40

اِنْانْ اِنْكْرَسا بُتُو بُزْلارْ

ingən ïŋrasa botu bozlar

ھىنگان ئىڭرىسا، بوتا بوزلار.

·2 – 163 I ·23 – 101

اِزْلِكْ بُلْسا اَرْ اُلْدِيماسْ اِجْلِكْ بُلْسا اَتْ يَغْرِماسْ

izlik bolsa ər uldïmas iqlik bolsa at yaqrïmas

چورۇق بولسا، ئادەم ئۇلدىماس؛ ئىچلىك بولسا، ئات يېغىر بولماس.

·14 – 141 I ·13 – 89

اِتْ اِسِرْماسْ اَتْ تَبْماسْ تِيما

ït ïsïrmas at təpməs tąmə

ئىت چىشلىمەس، ئات تەپمەس دېمە.

·8 – 240 I ·2 – 146

اِتْ جَقِرِ اَتْقا تَكِيرْ اَتْ جَقِرِ اِتْقا تَكْماسْ

ït qakïrï atka təgir at qakïrï ïtka təgməs

چېقىر كۆز ئىت ئاتقا باراۋەر كېلەر، چېقىر كۆز ئات ئىتقىمۇ باراۋەر كەلمەس.

·17 – 470 I ·11 – 276

اِتْقا اُقْتْ اَتْسا اُلْدَنْكْ يِماسْ

ïtka uvut ətsə uldaŋ yąməs

ئىتقا ئۇيات كىرسە، ئۇلتاڭ يېمەس.

·3 – 157 I ·20 – 98

ايشْ يَراغْدا سَرْتْ اَسغْدا

ix yaraoqïnda sart asïoqïnda

ئىش پەيتىدە، سودىگەر پايدىدا.

·1 – 15 III ·8 – 700

كُكْ كُرْدِي كَراكُو يُذْتِي

kək kərdi kərəgü yüżti

كەمبەغەللىكىدىن شۇنچىلىك جاپا - مۇشەققەت تارتتىكى، هەتتا كىگىز ئۆيىنى ئۆزى يۇدۇپ ماڭىدىغان هالغا يەتتى.

·16 – 340 ،24 – 307 I ،11 – 525 ،3 – 584.

كَنْكاشْ لِيك بِلِيكْ اُذْرَشُورْ كَنكاشْ سِيزْ بِلِيكْ اُبْرَشُورْ

kəŋəxlig bilik üżrəxür kəŋəxsiz bilik upraxur

كېڭەشلىك ئىش ئۈزلىشار، كېڭەشسىز ئىش بۇزۇلار.

·24 – 182 I ·1 – 309.

كَرِشْ يَغرِي اُغُلْقا قَلِيرْ

kərix yaoqïrï oqulka kalïr

گەجگە يېغىرى ئوغۇلغا قالار.

·2 – 281 I ·12 – 479.

كَذُكْلُكْ اُلِيماسْ كُفَجْ لِكْ كُرِيماسْ

kəżüklüg ölimas küvəqlig kürimas

يېپىنچىلىق هۆل بولماس، ئېغىزدۇرۇقلۇق چاپچىيالماس.

·10 – 881 III ·8 – 350.

كِنكْ تُونْ اُبْراماسْ كَنكاشْ لِكْ بِلِكْ اَرْتاماسْ

kəŋ ton upramas kəŋəxlig bilik artamas

كەڭ تون ئۇپرىماس، كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس.

·9 – 954 III ·18 – 489.

كِمْ كُرْ بُلْسا كُفازْ بُلُورْ

kimkür bolsa kövəz bolur

كىم جەسۇر بولسا، شۇ مەغرۇر بولىدۇ.

·19 – 248 I ،7 – 425.

كِجِكْ اُلُغْ قا تُرُشْماسْ قِرْغُوىْ سُنكْقُرْقا قَرِشْماسْ

kiqik uluoŋka turuxmas kïroquy soŋkurka karïxmas

كىچىكلەر چوڭلارغا تەڭ تۇرالماس، قۇرغۇي شۇڭقارغا قارشى چىقالماس.

·14 – 126 II ·13 – 472

كِجِكْدا قَتِغْلَنْسا اُلْغاذُو سَقْنُورْ

kiqikdə katïoqlansa uloqazu səvnür

كىچىكىدە قاتتىق تىرىشسا، چوڭ بولغاندا سۆيۈنەر.

·10 – 390 II ·4 – 609

كِشِي اَلاسِي اِجْتِنْ يِلْقِي اَلاسِي تَشْتِينْ

kixi alasï iqtin yïlkï alasï taxtïn

ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە، ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا.

·6 – 123 I ·17 – 79

كِشِي اَتِي تِرِكْلا تَتِيرْ

kixi əti tiriglə tatïr

ئىنساننىڭ ئېتى (بەدىنى) تىرىكلىكىدە تاتلىق.

·8 – 352 III ·12 – 882

كِشِي سُوزْلَشُو يِلْقِي يِذْلَشُو

kixi sozləxü yïlkï yïzlaxu

كىشى سۆزلىشىپ، ھايۋان ھىدلىشىپ.

·1 – 142 III ·24 – 767

كِزْداكِي كِزْ يِبارْ

kizdəki kin yïpar

قۇتىدىكى كىندىك ئىپار.

·3 – 428 I ·16 – 250

كِزْلَنْجُو كَلِنْدا

kizlənqü kəlində

يوشۇرۇلغان نەرسە كېلىنده بولىدۇ.

·14 – 333 III ·23 – 871

كُوكْ تَمُرْ كِرُو تُرْماسْ

kөk təmür kᵊrü turmas

كۆك تۆمۈر بىكار تۇرمايدۇ، تەگكەن يېرىنى يارىلايدۇ.

.17 – 468 I ·7 – 275

كُوكْ كا سَغُرْسا يُوزْكا تُشُورْ

kөkgə saqursa yüzgə tüxür

كۆككە (ئاسمانغا) تۇكۇرسە، يۈزگە چۈشەر.

.3 – 107 II ·12 – 462

كُوكّا سُوذْسا يُوزْكا تُشُورْ

kөkkə sużsa yüzgə tüxür

ئاسمانغا تۇكۇرسە، يۈزگە چۈشەر.

.14 – 596 ،8 – 182 III ·21 – 1016 ،18 – 788

كُنِي بَرِرْ كَيِكْ نِكْ كُوزِنْدا اَذِنْ باشِي يُوقْ

kөni barïr kəyikniŋ kөzində ażïn baxï yoķ

توغرا كەتكەن كېيىكنىڭ كۆزىدىن باشقا ياڕىسى يوق.

.6 – 207 III ·8 – 802

كُبْ سُكُتْكا قُشْ قُنارْ

كُرْكْلُوكْ كِشِي كا سُوزْ كَلِيرْ

kөp sөgütkə ķux ķonar

kөrklüg kixigə sөz kəlir

بۈك - باراقسان سۆگەتكە قۇش قونار،

چىرايلىق قىزغا سۆز كېلەر.

.8 – 419 I ·11 – 245

كُزاكُو اُزُونْ بُلْسا اَلِكْ كُيْماسْ

kөzəgü uzun bolsa əlik kөymәs

كۆسەي ئۇزۇن بولسا قول كۆيمەس.

.7 – 584 I ·21 – 340

كُوزْدَنْ يِراسا كُنكُلْ دَنْ يَما يِرارْ

kөzdən yïrasa kөŋüldən yəmə yïrar

كۆزدىن يىراق، كۆڭۈلدىن يىراق.

·9 – 500 III ·3 – 961

كُلْ اُرْكُنْجا كُوزْ اُرْسا يِيكْ

kül ürgünqə kөz ürsə yəg

كۈل پۇژلىگۈچە، چوغ پۇژلىگەن تۈزۈك.

·13 – 439 I ·3 – 257

كُمُشْ كُنْكا اُرْسا اَلْتُنْ اَذاقِنْ كَلِيرْ

kümüx küngə ursa altun ażaqïn kəlir

كۈمۈش كۈنگە قونسا، ئالتۇن ئۆز ئايىغى بىلەن كېلەر.

·6 – 223 I ·5 – 136

كُنْدا اِرُكْ يُقْ بَكْدا قِيقْ يُقْ

kündə ərük yoq bəgdə qïyïq yoq

كۈندە يېرىق يوق، بەگدە يېنىۋېلىش يوق.

·11 – 95 I ·8 – 64

كُنْكا بَقْسا كُوزْ قَمارْ

küngə baqsa köz qamar

كۈنگە باقسا، كۆز قامىشار.

·15 – 442 I ·23 – 258

كُنِي نِكْ كُلِينا تَكُو يَغِي

küniniŋ külinə təgü yaoqï

كۈنداشنىڭ كۈلىگىچە دۇشمەن.

·1 – 326 III ·2 – 867

كُوجْ اَلْدِينْ كِرْسا تُرُو تُنْكُلُكْ تَنْ جِقارْ

küq əldin kirsə tөrü tünlüktən qïqar

زورلۇق - زومبۇلۇق ئىشىكتىن كىرسە، ئىنساپ ۋە قائىدە - يوسۇن تۆكۈلۈكتىن چىقار.

·17 – 166 III ؛3 – 23 II ·21 – 780 ،17 – 416

كُوزْ كَلِكِي يايِنْ بَلْگُولُكْ

küz kəligi yayïn bəlgülüg

كۈزنىڭ كېلىشى ئەتىيازدىن بەلگىلىك بولىدۇ.

.3 – 220 III ·17 – 809

كُوزْ كَلِكِي يازِنْ بَلْكورارْ

küz kəligi yazïn bəlgürər

كۈزنىڭ (قانداق) كېلىشى يازدىن مەلۇم بولىدۇ.

.7 – 243 II ·10 – 531

قَدَشْ تِيمِيشْ قَيْمادُقْ قَذِنْ تِيمِيشْ قَيْمِيشْ

qadax təmix qaymaduq qażïn təmix qaymïx

قېرىنداش دېسە قارىمىغان، قوڭدا دېسە قاراپتۇ.

.5 – 337 III ؛13 – 524 I ·12 – 874 ،10 – 307

قاغُونْ قَرْما بُلْسا اِذِيسِي اِكّي اَلكِنْ تَكِيرْ

qaoqun qarma bolsa izisi ikki əlkin təgir

قوغۇن تالانسا، ئىگىسىمۇ ئىككى قولى بىلەن تالار.

.1 – 534 I ·23 – 312

قل ساقِي قَلْماسْ قاغِلْ باغِي يَزِلْماسْ

qal savï qalmas qaoqïl baoqï yazïlmas

قېرىلار سۆزى بىكار كەتمەس، تال چوڭ باغ يېشىلمەس.

.1 – 532 I ·11 – 311

قَلِنْ بُلُتْغْ تُبِي سُرارْ قَرانكْقُو ايشِغْ اُرُنْجْ اَجارْ

qalïn bulutuoq tüpi sürər qaraŋqu ïxïoq urunq aqar

قېلىن بۇلۇتنى بوران سۈرەر، قاراڭغۇ ئىشنى پارا ئاچار.

.2 – 299 III ·19 – 852

قَلِنْ قازْ قُلاوُزْسُوزْ بُلْماسْ

qalïn qaz qulawuzsuz bolmas

غاز توپى باشلامچىسىز بولماس.

.10 – 634 I ·26 – 369

قَلِنْ قُلانْ جُفْغاسِزْ بُلْماسْ

qalïn qulan quvoqasïz bolmas

قۇلان پادىسى يولباشلىغۇچىسىز بولماس.

·5 – 554 I ·26 – 323

قَلنكْ بِيرْسا قِيزْ اَلِيرْ كَراكْ بُلْسا قِيزْ اَلِيرْ

qalïŋ bərsə qïz alïr kərək bolsa qïz alïr

قالىڭ مال بەرسە قىز ئالار، كېرەك بولسا قىممەتكە ئالار.

·7 – 507 III ·9 – 965

قانِغْ قانْ بِلا يُوماسْ

qanïoq qan bilə yumas

قانىنى قان بىلەن يۇغىلى بولماس.

·9 – 215 ،5 – 89 III ·16 – 806 ،14 – 741

قنكدَشْ قُما اُرُورْ اِكْدِشْ اُرُو تَرْتارْ

qaŋdax quma urur əgdix ərü tartar

ئاتىسى بىر، ئانىسى باشقا - باشقا بولغانلار ئارىلىرىدىكى ئاداۋەت تۇپەيلىدىن، بىر - بىرى بىلەن چىقىشالمايدۇ؛ ئانىسى بىر، ئاتىسى باشقا - باشقا بولغانلار ئارىلىرىدىكى مېھىر - مۇھەببەت تۇپەيلىدىن بىر - بىرىگە ياردەم بېرىدۇ.

·11 – 521 III ·29 – 973

قَجِشْ بُلْسا قِيا كُرْماسْ

qaqïx bolsa qïya kərməs

قاچ - قاچ بولسا، ھېچكىم بىر - بىرىگە قارىماس.

·9 – 478 I ·8 – 280

قَرا بُلِتغْ يِيلْ اَجارْ اُرُنْجْ بِلا اِيلْ اَجارْ

qara bulïtïoq yəl aqar urunq bilə əl aqar

قارا بۇلۇتنى يەل ئاچار، ھۆكۈمەت ئىشىكىنى پارا ئاچار.

·13 – 459 I ·22 – 269

قَرا مُونكْ كَلْمَكِنْجا قَرا يَلْغا كَجْما

qara muŋ kəlməginqə qara yaloqa kəqmə

قارا كۈن كەلمىگۈچە قارا يالغا كەچمە.

.5 – 42 III ·5 – 715

قَرْغا قَرِيسِنْ كِمْ بِلِيرْ كِشِي اَلاسِنْ كِمْ تَبارْ

qarɣa qarïsïn kim bilir kixi alasïn kim tapar

قاغىنىڭ قېرىسىنى كىم بىلەر، كىشىنىڭ ئالىسىنى كىم تاپار.

.16 – 554 I ·9 – 324

قَرْغا قازْقا اُتْكُنْسا بُتِي سِنُورْ

qarɣa qazqa ötkünsə putï sïnur

قاغا غازنى دوريسا، پۇتى سۇنار.

.1 – 338 I ·13 – 199

قَرِي اُكُوزْ بَلْدُوقا قُرْقْماسْ

qarï öqüz balduqa qorqmas

قېرى ئۆكۈز پالتىدىن قورقماس.

.4 – 574 III ·3 – 1004

قَيْنارْ اُكُزْ كَجِكْ سِيزْ بُلْماسْ

qaynar ögüz kəqiksiz bolmas

قاينام دەريا كېچىكسىز بولماس.

.3 – 265 III ؛12 – 507 I ·3 – 834 ،20 – 297

قازْ قُبْسا اُرْدَكْ كُولِكْ اِكانُورْ

qaz qopsa ördək kölig igənür

غاز كەتسە، ئۆردەك كۆلنى ئىگىلەر.

.11 – 140 I ·20 – 88

قِلنُو بِلْسا قِزِلْ كَذارْ يَرانُو بِلْسا يَشِلْ كَذارْ

kilïnu bilsə kizïl kəžər yaranu bilsə yaxïl kəžər

قىلىقلىناي دېسە قىزىل كىيەر، ياراي دېسە يېشىل كىيەر.

.3 – 25 III ؛13 – 512 I ·15 – 705 ،21 – 300

قِلِچْ تَتِقْسا ايشْ يُنْجِيْر اَرْ تَتِقْسا اَتْ تُنْجِيْر

kïlïq tatïqsa ïx yunqïr ər tatïqsa ət tunqïr

قىلىچ داتلاشسا ئىش بۇزۇلىدۇ، ئادەم تاتلاشسا ۋۇجۇدى بۇلغىنىدۇ.

·11 – 410 II ·5 – 621

قِرْقْ يِلْقا تكِينْ بايْ جِغايْ تُزْلِنُورْ

kïrk yïlqa təgin bay qïoqay tüzlinür

قىرىق يىلغىچە باي بىلەن كەمبەغەل تەڭلىشىدۇ.

·9 – 454 I ·7 – 266

قِشْ قُنُقِي اُوتْ

kïx konukï ot

قىشنىڭ زىيادىتى ئوت.

·7 – 433 I ·15 – 253

قِيزْ بِرْلا كُرَشْما قِسْراقْ بِرْلا يَرِشْما

kïz birlə kürəxmə kïsrak birlə yarïxma

قىز بىلەن چېلىشما، تۇغمىغان بايتال بىلەن چېپىشما.

·5 – 619 I ·7 – 361

قِزْ كِشِي ساقِي يُورِغْلِي بُلْماسْ

kïz kixi savï yorïoqlï bolmas

بېخىل كىشىنىڭ داڭقى چىقماس.

·12 – 427 I ·4 – 250

قُلْدَجِيقا مِنكْ يَغاقْ بَرْجا بِلا اَيْرُقْ تَياقْ

koldaqïka mïŋ yaoqak barqa bilə ayruk tayak

تىلەمچىگە بەر مىڭ ياڭاق، تايانغىلى بەر تاياق.

·2 – 544 I ·7 – 318

قُنَقْ بَشِي سَذْرَكِي يِيكْ

konak baxï səžrəki yəg

قوناق بېشىنىڭ سىيرەك بولغىنى ياخشى.

·8 – 499 I ·12 – 292

قُورْقْمِشْ كِشِيكا قُوىْ بَشِي قُوشْ كُرُنُورْ

korkmix kixigə koy baxï koх kørünür

قورققان كىشىگە قوي بېشى قوش كۆرۈنەر.

.10 – 174 III .23 – 784

قُفِي اَرْ قُدُغْقا كِرْسا يِلْ اَلِيرْ

koviï ər kuduoqka kirsə yəl alïr

بىتەلەي قۇدۇققا كىرسە، شامال ئېلىپ چىقار.

.12 – 312 III .14 – 859

قُشْ قِلِجْ قِنْقا سِغْماسْ

koх kïliq kïnka sïoqmas

قوش قىلىچ بىر قىنغا سىغماس.

.6 – 465 I .3 – 273

قُلْ يَغِي اِتْ بُرِي

kul yaoqï ït børi

قۇل يېغا، ئىت بۆرە.

.1 – 439 I .21 – 256

قُلاقْ اَشِتْسا كُونكُولْ بِلِيرْ كُوزْ كُورْسا اُذكْ كَلِيرْ

kulak əxitsə køŋül bilir køzkørsə üżik kəlir

قۇلاق ئىشىتسە كۆڭۈل بىلەر، كۆز (سۆيۈملۈكىنى) كۆرسە ئۇدۇك (ھەۋەس) كېلەر.

.1 – 284 I .26 – 168

قُلانْ قُدُغْقا تُشْسا قُورْبَقا اَيْغِرْ بُلُورْ

kulan kuduoqka tüxsə kurbaka ayoqïr bolur

قۇلان قۇدۇققا چۈشسە، پاقا ئايغىر بولۇر.

.2 -169 III .3 – 782

قُرْمِشْ كِرِشْ تُكُلْماسْ اُقْرُقْنْ تاغْ اَكِلْماسْ

kurmïx kirix tügülməs okrukun taoq əgilməs

قۇرۇلغان كىرىچ توگۈلمەس، سالما بىلەن تاغ ئېگىلمەس.

.16 – 296 III .12 – 851

قُرْتْغا بُذيكْ بِلْماسْ يِيرِمْ تارْ تِيرْ

qurtoɣa büżik bilməs yərim tar tər

موماي ئۇسسۇل بىلمەس، يېرىم تار دەر.

·17 – 354 III ·23 – 883

قُرُغْ يِغاجْ اَكِلْماسْ قُرْمِشْ كِرِشْ تُكُلْماسْ

quruoɣ yïoɣaq əgilməs qurmïx kirix tügülməs

قۇرۇق ياغاچ ئېگىلمەس، قۇرۇغان كىرىچ تۈگۈلمەس.

·15 – 266 I ·5 – 160

قُرُقْ قَشُقْ اَغِزْقا يَرَماسْ قُرُقْ سُوزْ قُلاقّا يَقِشْماسْ

quruq qaxuq aoɣïzqa yaramas quruq səz qulaqqa yaqïxmas

قۇرۇق قوشۇق ئېغىزغا يارىماس، قۇرۇق سۆز قۇلاققا ياقماس.

·9 – 497 I ·4 – 291

قُتْ بَلْكُوسِي بِلِكْ

qut bəlgüsi bilik

بەخت بەلگىسى بىلىم.

·14 – 557 I ·3 – 326

قُتْلُغْ قا قُشا يَغارْ

qutlüoɣqa qoxa yaoɣar

تەلەيلىككە قوش كېلەر.

·3 – 82 III ·16 – 737

قُتْسُزْ قُذُغْقا كِرْسا قُمْ يَغارْ

qutsuz qužuoɣqa kirsə qum yaoɣar

بەختسىز قۇدۇققا چۈشسە، قۇم ياغار.

·2 – 598 I ·5 – 349

قُشْ بَلاسِي قُسِنْجِغْ اِتْ بَلاسِي اُخْشَنْجِغْ

qux balasï qusïnqïoɣ ït balasï ohxanqïoɣ

قۇش بالىسى يىرگىنچلىك، ئىت بالىسى يېقىملىق.

·14 – 319 III ·13 – 863

قُوشْ قَنَتِنْ اَرْ اَتِنْ

qux qanatïn ər atïn

قۇش قانىتى بىلەن، ئەر ئېتى بىلەن.

·10 – 48 I ·26 – 37

قُشْ تُوزَقّا مَنكْ اُجُنْ اِلُورْ

qux tuzaqqa məŋ üqün ilinür

قۇش تۇزاققا يەم ئۈچۈن ئىلىنەر.

·7 – 490 III ·17 – 954

قُشْ يَقُزِي سَغْزِغان

يِغاج يَقُزِي اَزْغانْ

يِرْ يَقُزِي قَزْغانْ

بُدُنْ يَقُزِي بَرسْغْانْ

qux yavuzï saoqzïoqan

yïoqaq yavuzï azoqan

yər yovuzï qazoqan

bodun yavuzï barsoqan

قۇشنىڭ ئەسكىسى سېغىزغان،

ياغاچنىڭ ئەسكىسى ئازغان،

يەرنىڭ ئەسكىسى قازغان،

خەلقنىڭ ئەسكىسى بارسغان.

·3 – 572 I ·5 – 334

قُزْدا قارْ اَكْسُوماسْ قُويْدا ياغ اَكْسُوماسْ

quzda qar əksüməs qoyda yaoq əksüməs

تەسكەيدە قار ئۆكسۈمەس، قويدا ياغ ئۆكسۈمەس.

·16 – 426 I ·18 – 249

قُذُغْدا سُوقْ بارْ اِتْ بُرْنِ تَكْماسْ

qužuoqda suv bar ït burnï təgməs

قۇدۇقتا سۇ بار، ئىت بۇرنى تەگمەس.

·15 – 485 I ·13 – 284

مُوشْ اُغْلي مُياوُ تُغارْ

mux ooɣlï muyawu tuoɣar

مۇشۇك بالىسى مىياۋلاپ تۇغۇلار.

·6 – 18 II ·21 – 413

مُوشْ يَقْرِيقا تَكشْماسْ اَيُرْ كِشي نَنكي يَرَشْماسْ

mux yaqrïqa təgixməs ayur kixi nəŋi yaraxmas

مۇشۇك قوزۇقتىكى چاۋا ياغقا تېگەلمەي، كىشىنىڭ مېلى (ماڭا) ياراشماس دەر.

·4 – 144 II ·12 – 481

نَجا مُنْدُزْ اَرْسا ايشْ اَذْكُو نَجا اَكْري اَرْسا يُولْ اَذْكُو

nəqə munduz ərsə ax əżgü nəqə əgri ərsə yol əżgü

ھەرقانچە ئەخمەق بولسىمۇ، ھەمراھ ياخشى؛ ھەرقانچە ئەگرى بولسىمۇ، يول ياخشى.

·15 – 598 I ·18 – 349

نَجا يِتِكْ بِجاكْ اَرْسا اُوز سابِنْ يُنُوماسْ

nəqə yitig piqək ərsə өz sabïn yonumas

پىچاق ھەرقانچە ئىتتىك بولسىمۇ، ئۆز سېپىنى يونۇيالماس.

·19 – 499 I ·25 – 292

نَجاما اُبْرَقْ كَذُكْ اَرْسا يَغْمُرْقا يَرارْ

əqəmə uprak kəżük ərsə yaoɣmurka yarar

چاپان قانچىلىك كونا بولسىمۇ يامغۇرغا يارار.

·1 – 51 III ·21 – 720

اُغْلاقْ يِلِكْ سِزْ اُغْلانْ بِلِكْ سِزْ

ooɣlak yilik siz ooɣlan biliksiz

ئوغلاق يىلىكسىز، بالا بىلىمسىز.

·4 – 162 I ·7 – 101

اُغْلانْ ايشي ايشْ بُلْماسْ اُغلاقْ مُنكْزى سابْ بُلْماسْ

ooɣlan ïxï ïx bolmas ooɣlak müŋzi sap bolmas

بالىنىڭ ئىشى ئىش بولماس، ئوغلاق مۇڭگۈزى ساپ بولماس.

·9 – 198 III ·13 – 797

اُغْلانْ سُوغْ تُكارْ اُلُغْ يانِ سِنُورْ

oƣlan suv tøkər uluƣ yanï sïnur

بالا سۇ تۆكەر، چوڭنىڭ يانپىشى سۇنار.

·8 – 25 II ·24 – 417

اُلْ كَجِشْنِ سُوغْ اِلَتّى

ol kəqixni suv ələtti

ئۇ كېچىكنى سۇ ئېلىپ كەتتى.

·5 – 479 I ·22 – 280

اُرْتَقْ اَرْدَنْ اَرْتُقْ اَلْماسْ

ortaƙ ərdən artuƙ almas

ئورتاق ئۆز ئورتىقىدىن ئارتۇق ئالماس.

·8 – 134 I ·13 – 85

اُوتْ تِيسا اَغِيزْ كُيْماسْ

ot təsə aoƣïz køymas

ئوت دېگەنگە ئېغىز كۆيمەس.

·4 – 61 I ·24 – 44

اُوتْ تُتُنْ سُزْ بُلْماسْ يِكِتْ يازُقْ سُزْ بُلْماسْ

ot tütünsüz bolmas yigit yazuƙsuz bolmas

ئوت تۈتۈنسىز بولماس، يىگىت گۇناھسىز بولماس.

·15 – 19 III :1 – 521 I ·22 – 702 ،10 – 305

اُتاغْقا اُبْكَلابْ سُوكا سُوزْلامادُكْ

otaoƣƙa øpkələp sügə søzləmədük

ھەمراھلىرىغا ئاچچىقلاپ، قوشۇنغا گەپ قىلمىدى.

·20 – 288 III ·21 – 846

اُتُغْ اُذْغُجْ بِرلا اُجُرْماسْ

otuoƣ ożoƣuq birlə øqürmøs

ئوتنى يالقۇن بىلەن ئۆچۈرگىلى بولماس.

·17 – 238 I ·2 – 145

ئُودْ كَجارْ كِشِي تُويْماسْ

يَلِنكُوقْ ئُوغْلِي مَنْكْكُو قَلْماسْ

ɵd kəqər kixi tuymas

yalïŋuk ooqlï məŋgü kalmas

زامان ئۆتەر، كىشى تۇيماس،

ئادەم بالىسى مەڭگۈ قالماس.

·13 – 62 I ·23 – 45

ئُكُنْكُوجِي ئُمِنْدا ئارْتاتُرْ

ɵgüngüqi ɵmində artatur

ماختانچاق ئىشتىنىنى بۇلغار.

·13 – 273 I ·17 – 163

ئُكُزْ ئاذاقِي بُلْغِنْجا بُزاغُو بَشِي بُلْسا يِيكْ

ɵküz ażakï boloqïnqa buzaoqu baxi bolsa yəg

ئۆكۈزنىڭ پۇتى بولغۇچە، موزاينىڭ بېشى بولغان ياخشى.

·8 – 81 I ·15 – 56

ئُلْدَجِي سِجْغانْ مُوشْ تَشَقِنْ قَشِيرْ

ɵldəqi sïqoqan mux taxakïn kaxïr

چاشقاننىڭ ئۆلگۈسى كەلسە، مۇشۇكنىڭ تاشقىنى قاشلار.

·4 – 365 III ؛1 – 571 I ·3 – 889 ،16 – 333

ئُنكاكَيْ ئِرْبَلْدِي ئِيشْ

ɵŋəkəy irpəldi ïx

ئوڭغا تارتقان ئىش بۇزۇلدى.

·17 – 324 I ·25 – 191

ئُوتْلُكْ يِنْجُو يِيْردا قَلْماسْ

ɵtlüg yinqü yərdə kalmas

تۆشۈك ئۈنچە يەردە قالماس.

·12 – 38 III ·7 – 713

اُوزْ كُوزْ اِيرْ قِشْلاغْ

өzkөz ər kïxlaq

ئۆز ئىشىغا پۇختا، باشقىلارغا يۆلەنمەيدىغان ئادەم،
قىشلاققا ئىگە بولغان ئادەمگە ئوخشايدۇ.

·5 – 607 I ·5 – 354

اُذْلَكْ قَرِتْمِشْقا بُذُغْ تَلْقِماسْ

өžlək karïtmïxka bożuoq talkïmas

زامانە قېرىتقانغا بويۇق (پەردا) ئەيىب ئەمەس.

·5 – 445 II ·11 – 641

يُرْتْ كِجُكْ بُلْسا اَنكُتْ بَدُكْ اُورْ

part kiqüg bolsa aŋut bədük ur

قاچىنىڭ ئاغزى كىچىك بولسا، پەرىكانىڭ چوڭىنى قوي.

·9 – 125 I ·2 – 81

بُشْمَسارْ بُوزْ قُشْ تُتارْ اِيقْمَسارْ اُرُونْكْ قُشْ تُتارْ

puxmasar boz kux tutar əvməsər ürüŋ kux tutar

ئىچى پۇشمىسا بوز قۇش تۇتار، ئالدىرىمىسا ئاق قۇش تۇتار.

·2 – 15 II ·3 – 412

بُتُونْ اُمْ لُكْ قَنْجا قُلْسا اُلْتُرُرْ

pütün өmlüg kanqa kolsa olturur

ئىشتىنى پۈتۈن خالىغان يېرىگە ئولتۇرار.

·8 – 299 I ·22 – 177

جَخْشاقْ اُزا اُتْ بُلْماسْ جَقْرَقْ بِلا اُقْتْ بُلْماسْ

qahxak üzə ot bolmas qakrak bilə uvut bolmas

چوقچا تاشتا ئوت بولماس، تازچاقتا ئۇيات بولماس.

·11 – 613 I ·28 – 357

جَقْسا تُتْنُورْ جَلْسا بِلْنُورْ

qakqsa tutnur qalsa bilnür

چاقماق چېقىلسا ئوت تۇتىشار، سۆز ئاڭلىتىلسا مەقسەت بىلىنۈر.

·2 – 31 II ·6 – 421

سَقاقْ بِجارْ سَقالْ اُخْشارْ

saqaq pïqar saqal ohxar

ساقالنى ئوينار، ساقاقنى پىچار.

·8 – 417 II ؛17 – 372 I ·3 – 625 ،12 – 218

سَبَنْدا سَنْدرِشْ بُلْسا اُرْتْكُنْ دا ارْتَشْ بُلْماسْ

sapanda sandrïx balsa ərtkündə irtəx bolmas

ساپان ۋاقتىدا پۇختىلىق بولسا، خامان ۋاقتىدا جاڭجال بولماس.

·16 – 568 III ؛5 – 307 II ؛12 – 523 I ·24 – 1000 ،16 – 564 ،21 – 306

سَجِرَتْغُودِنْ قُورْقْمِشْ قُشْ قِرْقْ يِيلْ اَذْرِى يِغاجْ اُزا قُنْماسْ

saqratoqudïn qorqmïx qux qïrq yïl aźrï yïoqaq üzə qonmas

ساچراتقۇدىن بىر قېتىم قورققان قۇش قىرىق يىلغىچە ئاچا ياغاچ ئۈستىگە قونماس.

·14 – 485 II ·13 – 662

سَرْتْ نِنْكْ اَزُقِي اَرِغْ بُلْسا يُولْ اُوزا يِرْ

sartnïŋ azuqï arïoq bolsa yol üzə yər

سودىگەرنىڭ ئوزۇقى ئېرىغ بولسا، يول ئۈستىدە يەر.

·19 – 445 ،8 – 90 I ·8 – 261 ،12 – 61

ساقِنْ سَغْراقْ قا تَكِيرْ

savïn saoqrakqa təgir

ياخشى سۆز قەدەھكە ئىگە قىلىدۇ.

·19 – 615 I ·7 – 359

سِنامَسا اَرْسِقارْ سَقِنْمَسا اُتْسُقارْ

sïnamasa arsïqar saqïnmasa utsuqar

سىنىمىسا ئېزىقىدۇ، ساقلانمىسا ئۇتقۇزىدۇ.

·9 – 322 I ·12 – 190

سُكُتْ سُولِنكا قَذِنْكْ قاسِنكا

səgüt səlïŋə qaźïŋ qasïŋa

سۆگەت سۆللۈكى بىلەن، قېيىن قاتتىقلىقى بىلەن.

·9 – 504 ،11 – 184 III ؛10 – 462 I ·25 – 963 ،2 – 790 ،11 – 271

سُكُشُبْ اُرْشُرْ اُتْرا تُونْ تِتشُورْ

səküxüp urxur otra ton titixur

سۆكۈشۈپ (تىللىشىپ) ئۇرۇشار، ئاردا تون تىتىلار.

·11 – 118 II ·9 – 468

سُوزْكا سُجِنْسا بُلُنْ بَرِيْر

səzgə süqinsə bulun barïr

سۆزگە مەززە قىلسا، تۇتقۇن بولۇر.

·10 – 213 II ·18 – 515

سُبُزْغانْ دا اَوْ بُلْماسْ تُبُرْغانْ دا اَقْ بُلْماسْ

subuzoqanda əw bolmas topuroqanda av bolmas

گۆرىستاندا ئۆي بولماس، توپىلاڭ (يەر)دا ئوۋ بولماس.

·1 – 671 I ·6 – 391

سُنْدِلاجْ اِيشِي اَرْماسْ اُرْتْكُونْ تَبْماكْ

sundïlaq ïxï ərməs ərtkün təpmək

خامان تەپمەك سۈندۈكىنىڭ ئىشى ئەمەس.

·6 – 682 I ·11 – 398

سُوقْ بِيرْماسْ كا سُوتْ بِيرْ

suv bərməskə süt bər

سۇ بەرمىگەنگە سۈت بەر.

·3 – 178 III ·2 – 293 I ·17 – 786 ·6 – 174

سُوقْ كُرْماكِنْجا اَتُكْ تَرْتْما

suv kərməginqə ətük tartma

سۇنى كۆرمىگۈچە ئۆتۈك سالما.

·2 – 580 III ·11 – 1007

سُسَكانْ اُوذْقا تَنكْرِي مُنكُزْ بِيرْماسْ

süsəgən uždqa təŋri müŋüz bərməs

ئۈسكەك ئۈيغا تەڭرى مۈڭگۈز بەرمەس.

·8 – 498 III ·23 – 959

تاغ تاغقا قَقُشْماسْ كِشي كِشيكا قَقُشُورْ

taoɣ taoɣka ⱪavuxmas kixi kixigə ⱪavuxur

تاغ تاغقا قوۋۇشماس، كىشى كىشىگە قوۋۇشار.

·2 – 209 III ؛5 – 139 II ·9 – 803 ،19 – 478

تاغِغْ اُقْرُقِنْ اَكْماسْ تَنِكْزِنِ قَيْغِقِنْ بُكْماسْ

taoɣïoɣ oⱪrukïn əgməs təŋizni ⱪayoɣïkïn bөgməs

تاغنى ئوقرۇق بىلەن ئەگكىلى بولماس، دېڭىزنى قېيىق بىلەن بۆگكىلى بولماس.

·10 – 136 I ·17 – 86

تَمُو قَبُغِنْ اَجارْ تَقارْ

tamu ⱪapuoɣïn aqar tavar

دوزاخنىڭ ئىشىكىنى پارا ئاچىدۇ.

·11 – 322 III ·3 – 865

تَبُغْ تاشْ يَرارْ تاشْ باشِغْ يَرارْ

tapuoɣ tax yarar tax baxïoɣ yarar

خىزمەت تاشنى يارار، تاش باشنى يارار.

·13 – 79 III ·2 – 736

تَتِغْ كُوزْرا تِكانِكْ تُبْرا

tatïoɣ kөzrə tikənig tüprə

تاتىنىڭ كۆزىگە (ئۇر)، تىكەننىڭ تۇۋىگە.

·8 – 409 II ·16 – 620

تاتْسِزْ تُرْكْ بُلْماسْ باشْسِزْ بُرْكْ بُلْماسْ

tatsïz türk bolmas baxsïz bөrk bolmas

تاتسىز تۇرك بولماس، باشسىز بۆرك بولماس.

·5 – 410 II ؛2 – 455 I ·26 – 620 ،15 – 266

تَقْغاجْ خانّكْ تُرْقُوسي تَلِمْ تَنْكْلامَذبْ بِجْماسْ

tavoɣaq hannïŋ torⱪusï təlim təŋləməžip pïqmas

تاۋغاچ خانىڭ تورقىسى تولا، ئۆلچىمەي پىچماس.

·14 – 556 I ·11 – 325

تاشِغْ اِسْرُوماسا اُبْمِشْ كَراكْ

taxïoq ïsrumasa өpmix kərək

تاشنى چاينىغىلى بولمىسا، سۆيۈش كېرەك.

·10 – 221 I ·2 – 135

تايْ اَتَسا اَتْ تِنُورْ اُغُولْ اَرَذْسا اَتا تِنُورْ

tay atatsa at tïnur ooqul ərəżsə ata tïnur

تاي ئات بولسا، ئات تىنۇر، ئوغۇل ئەر بولسا، ئاتا تىنۇر.

13 - 277 I ·21 – 165

تَيَقْ بِلا تَيْماسْ تَنُقْ سُوزُنْ بُتْماشْ

tayaq bilə taymas tanuq sөzün pütməs

هاسىسى بار تېيىلماس، گۈزاھچى سۆز بىلەن ئىشەنچ قازىنالماس.

5 - 228 III ·23 – 813

تَيْغانْ يُكْرُكُنْ تِيلْكُو سَقْماسْ

tayoqan yügrügün tilkü səvməs

تايغاننىڭ يۈگۈرۈكىنى تۈلكە سۆيمەس.

·1 – 241 III ؛4 – 20 II ·10 – 821 ،18 – 414

تازْ اَتْ تَفارْجِي بُلْماسْ

taz at tavarqï bolmas

چىپار ئات يۈك كۆتۈرەلمەس.

·1 – 204 III ·7 – 800

تازْ كَلِكِي بُرْكْجِيكا

taz kəligi bərkqigə

تازنىڭ كېلىدىغان يېرى بۆكچىنىڭ دۈكىنى.

·5 – 68 ،7 – 54 II ؛11 – 35 I ·5 – 441 ،21 – 433 ،8 – 25

تَكِرْمَنْدا تُغْمِشْ سِجْغانْ كُوكْ كُكْرَكِنكا قُرْقْماسْ

təgirməndə tuoqmïx siqoqan kөk kөkrəkiŋə korkmas

تۇگمەنده تۇغۇلغان چاشقان ھاۋانىڭ گۈلدۈرلىگىنىدىن قورقماس.

·2 – 385 III ·3 – 899

تَكْما كِشِي اُوزْ بُلْماسْ ياتْ يَغُقْ تُوزْ بُلْماسْ

təgmə kixi өz bolmas yat yaoquk tüz bolmas

ئۇچرىغانلا كىشى ئۆز بولماس، يات بىلەن تۇغقان تەڭ بولماس.

·16 – 563 I ·13 – 329

تَلِمْ سُوزُكْ اُقْسا بُلْماسْ يَلِمْ قَيا يِقْسا بُلْماسْ

təlim sөzüg ukqsa bolmas yalïmqaya yïqsa bolmas

كۆپ سۆزنى چۈشەنگىلى بولماس، تىك قىيانى يىقىتقىلى بولماس.

·4 – 24 III ·5 – 705

تَنكْسِزْدا تَكِرْمانْ تُرْغُرْسا يَرَغْسِزْدا يارْ بَرِيرْ

təŋsizdə təgirmən turoqursa yaraoqsïzda yar barïr

ناباب جايغا تۆگمەن قۇرسا، كۆتمىگەندە يار كېتەر.

·6 – 485 III ·27 – 951

تَقى بَدُكْ اَرْسا مَيَقِي بَدُكْ اَرْماسْ

təvə bədük ərsə mayaqï bədük ərməs

تۆگە چوڭ بولسىمۇ، مايىقى چوڭ بولماس.

·4 – 230 III ·22 – 814

تَقَى مُنُبْ قُوىْ اَرَ يَشْماسْ

təvə münüp koy ara yaxmas

تۆگە مىنىپ قوي ئارىسىغا يوشۇرۇنالماس.

·10 – 81 III ·4 – 737

تَقَى سِلْكِنْسا اَشاكْ كا يُوكْ جِقارْ

təvə silkinsə əxəkkə yük qïqar

تۆگە سىلكىنسە، ئېشەككە يۈك چىقار.

·2 – 358 II ·16 – 591

تَقَى يُكْ كُتُرْسا قَمِجْ يَما كُتُرُرْ

təvə yük kөtürsə qamïq yəmə kөtürür

يۈكنى كۆتۈرگەن تۆگە چۆمۈچنىمۇ كۆتۈرىدۇ.

·17 – 98 II ·6 – 458

تَشُكْ سُقْدا بَلْكُرارْ

təxük suvda bəlgürər

تۆشۈك سۇدا بىلىنەر.

·4 – 503 I ·28 – 294

تَزَكْ قارْدا يَتْماسْ اَذْكُو ايسيزْ قَتْماسْ

təzək ķarda yatmas əżgü ạsiz ķatmas

تېزەك قاردا ياتماس، ياخشى - يامان قېتىلماس.

·8 – 502 I ·15 – 294

تِكْماكِنْجا اُنْماسْ تِلامَكِنْجا بُلْماسْ

tikməginqə ünməs tiləməginqə bulmas

تىكمىگۈچە ئۇنمەس، تىلمىگۈچە تېپىلماس.

·7 – 27 II ·8 – 419

تِلْكُو اُوزْيِنِكا اُورْسا اُذُوزْ بُلُورْ

tilkü өz yinigə ürsə üżuz bolur

تۈلكە ئۆز ئىنىغا ئۇرسە قوتۇر بولۇر.

·12 – 4 III ؛12 – 76 I ·20 – 694 ·25 – 53

تِيرِيكْ اَسَنْ بُلْسا تانْكْ اُوكُوشْ كُرُورْ

tirig əsən bolsa taŋ üküx kөrür

جان ئېسەن بولسا، تاڭ (قالارلىق) ئىشلارنى كۆپ كۆرەر.

·5 – 84 I ·25 – 57

تِلِنْ تِرْكِي كا تَكِيرْ

tilin tərgigə təgir

تىل بىلەن نېمەتكە ئېرىشەر.

·19 – 558 I ·24 – 326

تِلِنْ تُكْمِشْنِي تِيشِنْ يَزْماسْ

tilin tügmixni tixin yazmas

تىل بىلەن تۇگۈلگەن چىش بىلەن يېشىلمەس.

·16 – 26 II ·24 – 418

تُقُمْ بُزُبْ قُدْرُقْتا بِجَكْ سِيما

tokum yüzüp kudruk̡ta piqək̡ sïma

مالنى سويۇپ قۇيرۇقىغا بارغاندا پىچاقنى سۇندۇرۇپ قويما.

·1 – 618 I ·14 – 360

تُلُمْ اَنْتسا قُلُنْ بُلُورْ تُلُمْ اُنْتسا بُلُنْ بُلُورْ

tolum anutsa kulun bulur tolum unutsa bulun bolur

قورال تەييارلىسا، قۇلۇنلۇق بولار، قورالنى ئۇنتۇسا، تۇتقۇن بولار.

·3 – 288 I ·21 – 170

تُيِنْ تُبْغساقْ تَنكْرِي سَفِنجْ سِزْ

toyïn tapuoqsak̡ təŋri səvinqsiz

تويىن تەڭرىگە تېۋىنغاق، لېكىن تەڭرى ئۇنىڭ بۇ ئىشىدىن مەمنۇن ئەمەس.

·10 – 514 III ·20 – 969

تُنْلا بُلِتْ اُرْتَنْسا اَقْلُكْ اُرِي كَلْدُرْمِشْجا بُلُورْ

تَنْكْدا بِلُتْ اُرْتَنْسا اَقْكا يَغِي كِرْمِشْجا بُلُورْ

tünlə bulït ərtənsə əvlük urï kəldürmixqə bolur

taŋda bulït ərtənsə əvgə yaoqï kirmixqə bolur

تۇندە بۇلۇت ئۆرتەنسە، خوتۇن ئوغۇل تۇغقاندەك بولار،

تاڭدا بۇلۇت ئۆرتەنسە، ئۆيگە يېغا كىرگەندەك بولار.

·10 – 333 I ·22 – 196

تُنْلا يُرُبْ كُنْدُزُ سَقْنُورْ كِجِكْدا اقلنب اُلْغاذُو سَقْنُورْ

tünlə yorup kündüz səvnür kiqikdə əvlənip uloqażu səvnür

كېچىلەپ يۇرسە كۇندۇزى سۆيۇنەر، كىچىك ئۆيلەنسە ياشانغاندا سۆيۇنەر.

·10 – 118 III ·3 – 756

تُتُونْ قُبُرْسا اِسْلَنورْ

tütün kopursa ïxlanur

(كىم) تۇتۇن قوپۇرسا، (ئۆزى) ئىسلىنۇر.

·10 – 94 II ·29 – 455

تُتُشْماكِنْجا تُزُلْماسْ تُبِرْماكِنْجا اَجِلْماسْ

tütüxməginqə tüzülməs tüpirməginqə aqïlmas

تۈتۈشمىغۇچە (ئارا) تۈزەلمەس، شامال چىقمىغۇچە (ھاۋا) ئېچىلماس.

·7 – 93 II ·15 – 455

تُزُنْ بِرْلا اُرُشْ اُوتُونْ بِرْلا تِرَشْما

tüzün birlə urux utun birlə tiraxmə

ياۋاش بىلەن ئېيتىش، ئېغىرنىڭنى كۆتۈرەر،

ئەسكى بىلەن تەڭ بولما، سېنى يەرگە قارىتار.

·13 – 540 I ·6 – 316

تُوزُنْ بِرْلا اُرُشْ اُتُونْ بِرْلا اُسْتَرْمْا

tüzün birlə urux utun birlə üstərmə

ياۋاش بىلەن ئۇرۇش، يۈزسىز بىلەن ئېيتىشما.

·9 – 296 I ·6 – 176

اُلا بُلْسا يُول اَزْماسْ بِلِكْ بُلْسا سُوزْ يَزْماسْ

bolsa yol azmas bilik bolsa səz yazmas ula

بەلگە بولسا، يولدىن ئازماس، بىلىم بولسا، سۆزدىن قايماس.

·16 – 123 I ·28 – 79

اُلُغْنِي اُلُغْلاسا قُتْ بُلُورْ

uluoqnï uluoqlasa qut bulur

ئۇلۇغنى ئۇلۇغلىسا، بەخت تاپار.

·8 – 400 I ·9 – 234

اُلُقْ يَغرِي اُغُولْ قا قَلِيرْ

uluq yaoqïrï oqulqa qalïr

ئۇچا يېغىرى ئوغۇلغا قالار.

·5 – 92 I ·13 – 62

اُما كَلْسا قُتْ كَلِيرْ

uma kəlsə qut kəlir

مېھمان كەلسە، قۇت كېلەر.

·9 – 124 I ·9 – 80

اُمايْقا تَبِنْسا اُغُلْ بُلُورْ

umayqa tapïnsa oqul bulur

ئەشكە تېۋىنسا، ئوغۇل تاپار.

·3 – 167 I ·19 – 104

اُبْرَقْ يَسِقْدِنْ تُوزْلُغْ يا جِقارْ

uprak yasïkdïn tozluq ya qïkar

ئۇپرىغان يا قېپىدىن مەزمۇت يا چىقىدۇ.

·3 – 20 III ·2 – 703

اُرِي قُبْسا اُغُشْ اَقْلِشُورْ يَغِي كَلْسا اِمْرَمْ تَبْرَشُورْ

urï kopsa oqux aklïxur yaqï kəlsə imrəm təbrəxür

سۇرەن چىقسا، ئۇرۇق - تۇغقان جەملىشەر،

يېغا كەلسە، خەلق توپى تەۋرىشەر.

·7 – 119 I ·12 – 77

اُسْ اُشْكُرْسا اُلُورْ

us üxkürsə olür

تاپقۇش ئىسقىرتسا، ئۆلۈم چىقار.

·9 – 304 I ·10 – 180

اُسُقْمِشْقا ساقِغْ قَمُغْ سُوقْ كُرُنُورْ

usukmïxka sakïoq kamuoq suv korünür

ئۇسسىغانغا ئالۋۇن پۈتۈنلەي سۇ كۆرۈنەر.

·6 – 257 I ·6 – 155

اُيْغُرْ يِغاجْ اُزُونْ كَسْ تَمُرْ قِسْقا كَسْ

uyoqur yïoqaq uzun kəs təmür kïska kəs

ھەي ئۇيغۇر، ياغاچ كەسسەڭ ئۇزۇن كەس،

تۆمۈر كەسسەڭ قىسقا كەس.

·9 – 14 II ·15 – 411

ئُكُوشْ سَقِنْجْ بُلْسا قَتِغْ اُخْسُنُورْ

ükük səvinq bolsa katïoq ohsunur

كۆپ سۆيۈنۈپ كەتسە، قاتتىق ئۆكۈنەر.

·5 – 510 III ·24 – 966

يَغِينِ اَشَقْلاسا بَشْقا جِقارْ

yaoqïnï axaqlasa baxqa qïkar

يېغىنى سەل چاغلىسا، باشقا چىقار.

·6 – 401 I ·26 – 234

يَغِينْكْ اَرْسا كَرَل يُنْدَقِي تَكِيْر

yaoqïŋ ərsə kərək yundaqï təgir

دۇشمەنلىكىڭ بولسىمۇ (مېلى) بولسۇن، ھېچبولمىغاندا، ئۇنىڭدىن ساقا تېزەك قالىدۇ.

·11 – 59 III ·18 – 724

يَقاداقِي يَلْغاغالِي اَلِكْداكِي اِجْغِنُورْ

yaqadaqï yaloqaoqalï əlikdəki ïqoqïnur

ياقىدىكىنى يالايمەن دەپ، قولىدىكىدىن ئايرىلىپتۇ.

·2 – 420 III ·15 – 336 I ·15 – 916 ·20 – 198

يَقْرِي ياغِي يَغْسِيماسْ

yaqrï yaoqï yaoqsïmas

چاۋا ياغ سۇ يېغىنىڭ ئورنىنى باسالماس.

·7 – 418 III ·16 – 915

يَلِنكُقْ مَنكْكُو تِرِلْماسْ سِينْ قا كِرُوبْ كِرُو يَنْماسْ

yalïŋuq məŋgü tirilməs sïnqa kirüp kərü yanmas

كىشى مەڭگۈ ياشىماس، گۆرگە كىرسە ئارقىغا يانماس.

·8 – 87 III ·11 – 740

يَلِنكُقْ اُغْلِي مُونْ سُزْ بُلْماسْ

yalïŋuq oqlï munsuz bolmas

ئادەم بالىسى ئەيىبسىز بولماس.

·15 – 191 III ·20 – 793

يَلنكُقْ اُرُلْمِشْ قابْ اُلْ اَغْزِي يَزُلِبْ اَلْقِنُورْ

yalïŋuk ürülmix kap ol aoqzï yazulïp alkïnur

ئادەم بالىسى كۆپكەن تۆلۈمغا ئوخشار، ئاغزى يېزىلسا، يېيلى چىقىپ بوشار.

·13 – 263 I ·13 – 158

يَلْقْسا يَما ياغْ اَذْكُو كُويْسا يَما كُونْ اَذْكُو

yalqsa yəmə yaoq əzgü kөysə yəmə kün əzgü

يېيلىقسىمۇ ياغ ياخشى، كۆيدۈرسىمۇ كۈن ياخشى.

·15 – 591 III ·27 – 1013

يَلِنكُقْ اُغْلِي يُوقاذُورْ اَذْكُو اَتِي قَلِيرْ

yalŋuk oqli yokażur əzgü atï qalïr

ئادەم بالىسى يوقلار، ياخشى ئېتى قالار.

·12 – 524 III ·22 – 975

يَلْنكُوسْ قازْ اُتْماسْ

yalŋus qaz өtməs

يالغۇز غازنىڭ ئاۋازى چىقماس.

·2 – 524 III ·12 – 975

يِرِنْ بُلْغَنْسا اِيلْ بُلْغَنُورْ

yarïn bulоqansa əl bulоqanur

تاغاق سۆڭىكى بۇلغانسا، يۈرتقا پاراكەندىچىلىك چۈشىدۇ.

·13 – 25 III ·4 – 706

ياتْ نِكْ ياغْلِغْ تِكُوسِنْدا اُوزْنُكْ قانْلِغْ يُذْرُقْ يِيكْ

yatnïŋ yaoqlïoq təgüsindən өznüŋ qanlïoq yużruk yəg

ياتنىڭ ياغلىق لوقمىسىدىن ئۆزنىڭ قانلىق مۇشتى ياخشى.

·3 – 57 III ·10 – 723

يَقْلاقْ تِيلِّغْ بِيكْدًا كرُو يَلِنكُوسْ تُولْ يِيكْ

yavlaq tïllïoq bəqdən kərü yalïŋus tul yəg

تىلى يامان ئەردىن يالغۇز تۆللۈق ياخشى.

·8 – 183 III ·10 – 789

ياشْ اُتْ كُيْماسْ يَلاڤَرْ اُلْماسْ

yax ot køymas yalavar ølmaas

ياش ئوت كۆيمەس، ئەلچى ئۆلمەس.

·11 – 63 III ·2 – 727

يَزيدا بُرِي اُليسا اَڤْدا اِتْ بَغْرِي تَرْتِشُورْ

yazïda børi ulïsa əvdə ït baqrï tartïxur

دالىدا بۆرە ھۇۋلىسا، ئۆيدە (ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ) ئىتنىڭ باغرى تارتىشار.

·17 – 349 III ·3 – 881

يَزيداقِي سُڤْلِينْ اَذَرْكَلِي اَڤْداكِي تَقاغُو اِجْغِنْما

yazïdakï süvlin əzərgəli əvdəki takaoqu ïqoqïnma

قىردىكى قىرغاۋۇلنى ئۆۋلايمەن دەپ، ئۆيدىكى توخۇنى قولدىن چىقىرىپ قويما.

·4 – 583 I ·26 – 339

يازِنْ قَتِغْلَنْسا قِيشِنْ سَقْنُورْ

yazïn katïoqlansa kïxïn səvnür

يازدا قاتتىق ئىشلىسە، قىشتا سۆيۈنەر.

·5 – 218 III ·8 – 808

يَزْماسْ اَتِمْ بُلْماسْ يَنكلْماسْ بِلْكا بُلْماسْ

yazmas atïm bolmas yaŋïlmas bilgə bolmas

خاتالاشمايدىغان ئوۋچى بولمايدۇ، يېڭىلىشمەيدىغان دانىشمەن بولمايدۇ.

·10 – 80 III ·17 – 736

يَزْماسْ اَتِمْ يَغْمُرْ يَنكلْماسْ بِلْكا يَنكْقُو

yazmas atïm yaoqmur yaŋïlmas bilgə yaŋkqu

ئازماس مەرگەن يامغۇر، يېڭىلمەس ئالىم ئەكس سادا.

·4 – 518 III ·16 – 971

يَذاغْ اَتِي جَرُقْ كُوجِي اَزُقْ

yażaoq atï qaruk küqi azuk

ياياقنىڭ ئېتى چورۇق، كۈچى ئوزۇق.

·11 – 494 I ·14 – 289

يِيرْ بَسْرُقِي تاغْ بُذُونْ بَسْرُقِي باكْ

yər basruqï taoq bożun basruqï bəg

يەر باستۇرۇقى تاغ، خەلق باستۇرۇقى بەگ.

·8 – 609 I ·13 – 355

يِتِ بَشْلِغْ يِلْ بُكا

yəti baxlïoq yəl bəkə

يەتتە باشلىق يالماۋۇز.

·3 – 314 III ·9 – 860

يِتُكْلِكْ اَناسِي قُويُنْ اَجارْ

yitüklig anasï qoyun aqar

نەرسە يوقاتقان (كىشى) ئانىسىنىڭ قوينىنىمۇ ئاختۇرىدۇ.

·12 – 21 III ·23 – 703

يِغاجْ اُوجِنكا يِيلْ تكير كُرْكْلُكْ كِشِيكا سُوزْ كَلِيرْ

yïoqaq uqïŋa yəl təgir kərklüg kixigə sözkəlir

دەرەخ ئۇچىغا يەل تېگەر، چىرايلىق قىزغا سۆز كېلەر.

·13 – 419 I ·18 – 245

يِلانْ كَنْدُو اَكْرِيسِينْ بِلْماسْ تَقِي بُويُنْ اَكْرِي تِيرْ

yïlan kəndü əgrisin bilməs təvi boynïn əgri təŗ

يىلان ئۆزىنىڭ ئەگرىلىكىنى بىلمەس، تۆگە بوينىنى ئەگرى دەر.

·9 – 171 I ·25 – 106

يِلانْ يَرْ بُزْدِنْ قَجارْ قَنْجا بَرْسا يَرْبُزْ اُتْرُو كَلُرْ

yïlan yarpuzdïn qaqar qanqa barsa yarpuz utru kəlür

يىلان يارپۇزدىن قاچىدۇ، ئۇ نەگە بارسا، يەنە يارپۇزغا دۇچ كېلىدۇ.

·9 – 52 III ·8 – 721

يِيرْلِغْ كَسُرْكُودِنْ يِيرْ كِتْسا يِيذِي قَلِيرْ

yïparlïoq kəsürgüdin yïpar kətsə yïżï qalïr

ئىپارلىق خالتىدىن ئىپار كەتسە، ھىدى قالار.

·7 – 65 III ·15 – 728

يِراقْ يِيرْ ساقِنْ اَرْقِشْ كَلْدُرُورْ

yïraq yər savïn arqïx kəldürür

يىراق يەر خەۋىرىنى كارۋان كەلتۈرەر.

·1 – 132 I ·2 – 84

يُغُرْقَنْدا اَرْتُقْ اَدَقْ كُسُلْسا اُشِيُورْ

yoqurqanda artuq, ażaq, kөsülsə üxiyür

يوتقاندىن ئارتۇق پۇت سۇنۇلسا ئۇششۇيدۇ.

·2 – 193 II ·16 – 505

يُنْدْ باشِنْ يُلارْلَبْ كُنكْلدِي

yund baxïn yularlap kəŋildi

ئاتنىڭ بېشىنى نوختىلاپ يە.

·8 – 10 III ·24 – 697

يُقُشْ لِكْ كَلِنْ كُذاكُو يَقَشْ بُلُورْ

yüvüxlig kəlin küżəgü yavax bulur

تارتۇقلانغان كېلىن ياۋاش كۆيۈ تاپار.

·6 – 13 III ·10 – 699

يُوزْكا كُورْما اَرْدَمْ تِلا

yüzgə kөrmə ərdəm tilə

يۈزگە قارىما، ئەردەم تىلە.

·17 – 194 III ؛10 – 9 II ·11 – 795 ،2 – 409

قوشۇمچە III

ئەدەبىي پارچىلار

abaŋ ķolsam użu barïp — اَبَنْكْ قُلْسامْ اُذُو بارِبْ
tutar ərdim süsin tarïp — تُتَرْ اَرْدِمْ سُسِنْ تارِبْ
bulun ķilïp baxï yarïp — بُلُنْ قِيلِبْ بَشِي يارِبْ
yuluoŋ barqa maŋa yïoŋdï — يُلُغْ بَرْجا مَنكا يِغدِي

ئەگەر خالىسام قوغلاپ بېرىپ،
قوشۇنىنى تارمار قىلىپ تۇتاتتىم،
ئەسىر قىلىپ بېشىنى ياراتتىم،
ماڭا بار - يوق نېمىسىنى تۆلەم مال قىلىپ قويدى.

·1 – 520 I ·18 – 304

aoŋa bəktir üzə yürdüm — اَغا بُكْتِرْ اُزا يُرْدُمْ
yïraķ baķïp ķïya kordüm — بَرِقْ ياقِبْ قيا كُرْدُمْ
anï bilip taķï bardïm — اَنِي بِيلِبْ تَقِي بَرْدِمْ
tügəl yaoŋï təri tuoŋdï — تُكَلْ ياغِي تُرِي تُغْدِي

(تاغنى) بۆكتۈرگىلەپ يۈردۈم،
يىراقتىن بىر قارا كۆردۈم،
ئۇنى بىلىپ (تونۇپ) يېقىن باردىم،
دۈشمەننىڭ چاڭ - توزىنى كۆتۈرۈلدى.

·5 – 595 I ·7 – 347

اَغْدِي بُلِتْ كُكْرَيُو
يَغْمُرْ تُلِي سَكْرِيُو
قَلِقْ اَنِي اُكْرِيُو
قَنْحا بَرِيرْ بَلْكُوسُوزْ

aoɣdï bulït kөkrəyü
yaoɣmur tolï səkriyü
ķalïķ anï ügriyü
ķanqa barïr bəlgüsüz

بۇلۇت گۈلدۈرلەپ (چاقماق چېقىپ) ئۆرلىدى،
يامغۇر، تولى سەكرىشىپ (ياغدى)،
شامال ئۇنى تەۋرىتىپ (قوغلىدى)،
نەگە بارار؟ بەلگىسىز.

.8 – 460 I .2 – 270

اَغْدِي قِزِلْ بَيْراقْ
تُوغْدِي قَرا تُبْراقْ
يَتْشُو كَلِبْ اُغْراقْ
تُقْشِبْ اَنِنْ كِيجْتِمِزْ

aoɣdï ķïzïl bayraķ
tuoɣdï ķara toprak
yətxü kəlip oɣraķ
tokxïp anïn ķəqtimiz

قىزىل بايراق كۆتۈرۈلدى،
قارا چاڭ - توزان ئۆرلىدى،
ئوغراقلار يېتىشىپ كېلىپ (قوشۇلدى)،
ئۇرۇش قىلىپ شۇنىڭ بىلەن كېچىكتۇق.

.1 – 254 III .13 – 828

اَغْرُقْ اَغِرْ اِشِنكْنِي اَذْناغُقا يُذُرْما
اَجْرُبْ اُزُنكْ اُشارِبْ اَذْناغُنِي تُذُرْما

aoɣruķ aoɣïr ïxïŋnï ażnaoɣuķa yüżürmə
aqrup өzüŋ өxərip ażnaoɣunï tożurma

هەددىدىن ئارتۇق يۈگۈڭنى باشقىغا يۈدۈتمە،
ئۆزۈڭنى كۆزۈڭ قاراڭغۇلاشقۇچە ئاچ قويۇپ، ئۆزگىنى تويدۇرما.

.12 – 90 III .7 – 742

اَقْتُرُرْ كُوزُمْ يُلاقْ *akturur kөzüm yulaq*

تُشْ قِلُرْ اُرْدَكْ يُغاقْ *tüx kilur өrdək yuoqaq*

كۆزۈمدىن(ياش) بۇلاق(بولۇپ) ئاقىدۇ،

(ئۇنىڭغا) ئۆرەك - يۇغاق(لار) چۈشىدۇ.

·12 – 20 III ·10 – 703

اَقْتُرُرْ كُوزُم يُلاقْ *akturur kөzüm yulaq*

تُشْلَنُرْ اُرْدَكْ يُغاقْ *üxlənür өrdək yuoqaq*

كۆزۈمدىن (ياش) بۇلاق (بولۇپ) ئاقىدۇ،

ئۇنىڭغا ئۆرەك - يۇغاق (لار) چۈشىدۇ.

·14 – 297 I ·24 – 176

اَلْغِيلْ اُكُتْ مَنْدِينْ اُغُولْ اَرْدَمْ تِيلا *alоqil өgüt məndin oоqul ərdam tilə*

بُوْيْدا اُولُغْ بِلْكا بُلْبْ بِلْكِيْنْكْ اُولا *boyda uluoq bilgə bolup bilkiŋ ülə*

ئوغۇل، مەندىن ئۆگۈت - نەسىھەت ئال، پەزىلەت تىلە،

خەلق ئارىسىدا ئۇلۇغ ئالىم بولۇپ، بىلىمىڭنى تارقات.

3 - 72 I ·6 – 51

اَلِنْ تُبُو يَشَرْدِي *alin tөpü yaxardi* تاغ تۆپىسى ياشاردى،

اُرُتْ اُتِنْ يَشُرْدِي *urut otin yaxurdi* قۇرۇق ئوتنى يوشۇردى.

كُولْ نِكْ سُقِنْ كُشَرْدِي *kөlniŋ suvin küxərdi* كۆل سۈيىنى تاشۇردى،

سِغِرْ بُقا مُنكَرْشُورْ *siоqir buka mөŋrəxür* سىيىر، بۇقا مۆرىشۇر.

·5 – 461 II ·1 – 105

اَلْبْ اَرَنْ بِي اُذُرْدُمْ *alp ərənni өzürdüm* باتۇر ئەرلىرىنى ئايرىدىم،

بُيْنِنْ اَنِكْ قَذِرْدِمْ *boynin aniŋ kəzirdim* ئۇنىڭ بوينىنى قايرىدىم،

اَلْتُنْ كُمُشْ يُذُرْدُمْ *altun kümüx yüzürdüm* ئالتۇن - كۈمۈشلىرىنى يۇدكۇزدۇم،

سُوسِي قَلِنْ كِيمْ اُتارْ *süsi kalin kim өtər* قوشۇنى كۆپ كىم ئۆتەلەيدۇ؟

·13 – 480 I ·17 – 281

اَلْبْ اَرْتُنكا اُلْدِيمُو	*alp ərtoŋa oldimu*	ئالپ ئەرتوڭا ئۆلدىمۇ؟
اِيسِيزْ اَزُونْ قَلْدِيمُو	*əsiz azun ķaldïmu*	يامان دۇنيا قالدىمۇ؟
اُذْلَكْ اُوجِنْ اَلْدِيمُو	*oźlək oqin aldïmu*	پەلەك ئۆچىنى ئالدىمۇ؟
اَمْدِي يُرَكْ يِرْتِلوُرْ	*əmdi yürək yïrtïlur*	ئەمدى يۈرەك يىرتىلۇر.

.1 – 59 I .14 – 43

اَلْبْ لارْ اَرِغْ اَلْقِشُرْ	*alplar arïoq alķïxur*
كُجْ بِيرْ قِلِبْ اَرْقَشُرْ	*küq bir ķïlïp arķaxur*
بِيرْ بِيرْ اُوزا اَلْقِشُرْ	*bir bir üzə alķïxur*
اَذْكَرْمَذِبْ اُقْ اَتارْ	*əźgərməźip oķ atar*

باتۇرلار (بىر - بىرىنى) شىددەت بىلەن يوقىتىشار،
كۈچ(نى) بىر قىلىپ (بىر - بىرىگە) يار - يۆلەك بولۇشار،
بىر - بىرىنى ئالقىشلىشار،
پەرۋا قىلماي ئوق ئاتار.

.11 – 316 I .23 – 186

اَنِي يتبْ سُنكُولادِي	*anï yətip süŋüladi*	ئۇنىڭغا يېتىپ نەيزىلىدى،
بَشِنْ يَنْدُرُو يَنكِيلادِي	*baxïn yandru yaŋïladi*	ياراسىنى يەنە يېڭىلىدى؛
اَرَنْ بابُبْ مُنكِيلادِي	*ərən bayup məŋilədi*	باتۇرلار بېيىپ مېڭە يېدى،
اَنِكْ اَلْبِنْ قَرا بُغْدِي	*anïŋ alpïnķïra boqdi*	ئۇنىڭ باتۇرلىرىنى قىرىپ بوغدى.

.10 – 554 III .19 – 991

اَنِنْكْ ايشِينْ كَجُورْدُمْ	*anïŋ ïxïnkəqürdüm*	ئۇنىڭ ئىشىنى پۈتتۈردۈم،
ايشِين يَما قَجُورْدُمْ	*əxin yəmə ķaqurdum*	ھەمراھىنىمۇ قاچۇردۇم،
اُولُومْ اُوتِنْ ايجُورْدُمْ	*ölüm otïn iqürdüm*	ئۆلۈم زەھىرىنى ئىچۈردۈم،
ايجْتِي بُلُبْ يُوزِي تُرُنْ	*iqti bolup yüzi türün*	تەرى تۇرۇلۇپ ئىچتى.

.5 – 66 I .19 – 47

اَرْدِي سَنِي قِيزْ	*ardï sәni ķïz*	هارغۇزدى سېنى قىز،
بُودِي اَنِكْ تالْ	*bodï anïŋ tal*	بويى ئۇنىڭ تال،
يَيْلِرْ اَنِكْ اَرْتُجِي	*yaylïr anïŋ artuqï*	يېيىلۇر ئۇنىڭ ئارتۇچى،
بُرْنِي تَقِي قِفالْ	*burnï takï ķïval*	بۇرنى تېخى قىر بۇرۇن.

·7 – 538 I ·22 – 314

اَتْغَلِرْ اُقْنِي اَزاقْ	*atoqalïr okņï azaķ*
تَكْمَدِي بُوساقْ اُشاقْ	*təgmədi bu sav uxaķ*

ئازما ئوق ئاتماقچى بولدى،

بۇ ئۇششاق سۆزلەر (ماڭا) تەگمىدى.

·7 – 26 II ·14 – 418

اَتْسا اُقِنْ كَزْكَرِبْ كِمْ تُرانِي يِغْدَجِي
تاغِغْ اَتِبْ اُغْرَسا اُوزِي قِيي يِرْتِلُورْ

atsa okïn kəzgərip kim turanï yïoqdaqï
taoqïoq atïp ooqrasa өzi koyï yïrtïlur

ئوقنى گەز چىقىرىپ ئاتسا كىم تۇرانى قوغداپ قالالمسۇن،

تاغقا قاراتتىپ ئوق ئېتىلسا، (تاغنىڭ) ئۆزى ۋە ۋادىلىرى يىرتىلىدۇ.

·1 – 145 III ·11 – 769

اَقْلُورْ اُوزُمْ اَنِكْ تُوزنكا	*avlalur өzüm anïŋ tüzüŋə*
اَمْلَلُرْ كُوزُمْ اَنِكْ تُوزِنكا	*əmlələr køzüm anïŋ tozïŋa*

ئۇنىڭ تۇزلۇكى (گۆزەللىكى) بىلەن كۆڭلۈم ئوۋلىنىدۇ،

ئۇنىڭ (ئاياغ) توزىنى بىلەن كۆزۈم ئەملىنىدۇ.

·15 – 389 I ·2 – 228

اَقْلَبْ مَنِى قُيْمَنكِزْ	*avlap məni ḳoymaŋïz*	مېنى ئوۋلاپ، تاشلىۋەتمەڭ،
اَيِقْ اَيبْ قَيْمَنكِزْ	*ayïḳ ayïp ḳaymaŋïz*	ۋەدە قىلىپ يېنىۋالماڭ،
اَقَرْ كُزُمْ اُشْ تَنكِزْ	*aḳar ḳözüm ux təŋïz*	كۆزۈم خوددى دېڭىزدەك ئاقىدۇ،
تَكْرا يُرا قُشْ اُجارْ	*təgrə yorə ḳux uqar*	چۆرىسىدە قۇشلار ئۇچىدۇ.

.3 – 60 II .23 – 436

اَىْ قَبْ اَقْلَنْبْ	*ay ḳapup əvlənüp*	ئاي قوپۇپ قوتانلىنىپ،
اَقْ بُلتْ اُرْلَنْبْ	*aḳ bulït ərlənüp*	ئاق بۇلۇتلار ئۆرلىشىپ،
بِرْبِرْ اُوزا اُكْلَنبْ	*bir bir üzə üglənip*	بىر - بىرىنىڭ ئۈستىگە دۆۋىلىنىپ،
سَجِلِبْ سُقِي اَنْكَرْشُورْ	*saqïlïp suvï aŋraxur*	سۇيى چېچىلىپ شارقىرار.

.16 – 341 I .13 – 201

اَيْدِي سَنِكْ اُوذُو	*aydï sənïŋ użu*
اَمْكَكْ تَلِمْ ايذُو	*əmgək təlim ïżu*
يُمْشَرْ قَتِغْ اُوذُو	*yumxar ḳatïoḳ użu*
كُنْكُلُمْ سَنكا يُكْرُكْ	*ḳoŋlüm saŋa yügrük*

دېدى: سېنىڭ كويۇڭدا،
نۇرغۇن جاپا - مۇشەققەتلەرگە (ئۇچرىدىم)،
قاتتىق تۆپىلىكلەر يۇمشايدۇ،
كۆڭلۈم ساڭا يۈگۈرۈك (بولغاچقا).

.9 – 149 I .20 – 93

اَيْدِمْ اَنكَرْ سَقُلْما	*aydïm aŋar savulma*	دېدىم ئۇنىڭغا كەتمە،
قُلْبَقْ اُذُو يُقُلْما	*ḳulbaḳ użu yuvulma*	قۇلباققا مەيىل ئەتمە،
يُقْغا سقن سقلما	*yuvoqa suvïn suvulma*	تېيىز سۇ بىلەن سۇلانما،
قَبْتِ مَنِكْ قايِمِي	*ḳaptï mənïŋ ḳayïmï*	قايمىنى ئېلىپ قاچتى.

.7 – 108 III .19 – 750

اَيْدِمْ اَنكَرْ ساقُكْ	*aydïm aŋar səvük*	ئۇنىڭغا ئېيتتىم، سۆيۈملۈكۈم،
بِزْنِ تَبا نا اُلُكْ	*bizni taba nə ələük*	بىزنىڭ تەرەپكە كەلگۈ يېزىق
كَحْتِنْكْ بَلزى كارِكْ	*kəqtiŋ yazï kərik*	ۋە ئېگىز - بۈيۈك قىرلارنى
قِرْلارْ اَذِزْ باذُكْ	*kïrlar əžiz bəžük*	كېچىپ قانداقمۇ (كەلگەنسەن)؟

·3 – 126 I ·10 – 81

اَزُنْ تُنِي كُنْدُوزِي يلكن كَجارْ	*azun tüni kündüzi yəlkin kəqər*	
كِمْنِي قَلِي سَتْغَسا كُوجِنْ كَقارْ	*kimni kalï satoqasa küqin kəvər*	

زامانىڭ تۈن - كۈنلىرى يولۇچىلاردەك ئۆتىدۇ،

ئۇ كىمنى دەسسىسە، شۇنىڭ كۈچىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

·6 – 393 III ·4 – 903

اَلِكِمْ اَرِغْ قِرْجَتُورْ اُقْ بَشَقِي	*əlikim arïoq kïrqatur ok baxakï*	
اُنْمِشْ اُلُغْ تَرْنَكَكْ اُزا كُبْ قَشَقِي	*ünmix uluoq tərŋək üzə kop kaxakï*	

ئوق باشقى قولۇمنى راسا قىرچىتۇر،

كۆپ قومۇشلۇق چوڭ سازلىقتا (كېتىپ بارىمەن).

·7 – 481 II ·5 – 660

اَمْدِي اُوذُنْ اُذُنْدِي	*əmdi užun ožundï*	
كِيدِنْ تَلِمْ اُكُنْدِي	*kədin təlim ökündi*	
اِيلْ بُلْغالِ اِكَنْدِي	*əl boloqalï ikəndi*	
اَنْدَغْ اَرِكْ كِيْم اُتارْ	*andaoq ərig kim utar*	

ئەمدى ئۇيقۇدىن ئويغاندى،

كېيىن تولا ئۆكۈندى،

ئەل بولۇشقا ئىكەندى،

ئۇنداق ئادەمنى كىم يېڭەر؟

·12 – 269 I ·16 – 161

اَمْكَكْ سِزِنْ تُرْغُو يُوقْ مُنْدا تَمُو *əmgəksizin turoqu yok munda tamu*

اَذْكُولُكُكْ كُرْمَذِبْ اَزُنْ جِقارْ *əžgülükü̈g kərməžip azun qïkar*

بۇ جاھاندا ياشاپ بولماس چەكمەي جاپا،

ھالاۋەتنى كۆرمەي تۇرۇپ دۇنيا تۆگەر.

·3 – 548 I ·17 – 320

اَنْدِكْ كِشِي تَيتِلْسُونْ *əndik kixi tətilsün* ئەخمەق ھوشىنى تاپسۇن،

ايلْ تُرُو يَتِلْسُونْ *əl tərü yətilsün* ئەلدە تۇزۇم يېتىلسۇن،

تَقْلِي بُرِي قَيتِلْسُونْ *tokli bəri katïlsun* توقلا، بۆرە قېتىلسۇن،

قَذْغُو يَما سَقِلْسُونْ *kažoqu yəmə savïlsun* قايغۇ يەنە تۆگىسۇن.

·1 – 144 I ·18 – 90

اَرَنْ اَلْبِي اُقشْتِيلَرْ *ərən alpï okïxtïlar*

قِنكِرْ كُوزِنْ بَقشْتِيلَرْ *kïŋïr kəzin bokïxtïlar*

قَمُغْ تُلْمُنْ تُقشْتِيلَرْ *kamuoq tolmun tokïxtïlar*

قِلِجْ قِنْقا كُوجِنْ سِغْدِي *kïlïq kïnka küqin sïoqdï*

باتۇر ئەرلەر (بىر - بىرىنى جەڭگە) چاقىرىشتى،

قىڭغىر كۆز بىلەن قاراشتى،

ھەممە قورال بىلەن توقۇنۇشتى،

قىلىچ قىنغا تەستە سىغدى.

·17 – 465 ،3 – 247 I ·11 – 273 ،20 – 149

اَرَنْ اَرِغْ اُرْبَشُورْ *ərən arïoq ürpəxür*

اُوجِنْ كَكِنْ اِرْتَشُرْ *oqinkəkin irtəxür*

سَقَلْ تُتُبْ تَرْتِشورْ *sakal tutup tartïxur*

كُكْسِي اَرا اُوتْ تُتارْ *koksi araot turar*

ئەرلەر ئېرىغ ھۇرپىيىشەر،

ئۆچ - كەكلىرىنى ئېلىشار،

ساقال تۇتۇپ تارتىشار،

(ئۇلارنىڭ) كۆكسىدە ئوت يانماقتا.

·3 – 306 I ·4 – 181

ərən izïp sökə turdï اَرَنْ اِيذِبْ سُكا تُرْدِي

baxï boynïn sökə turdï بَشِي بُيْنِنْ سُكا تُرْدِي

uvut bolup bökə turdï اُفت بُولُبْ بُكا تُرْدِي

użu kama tipən tïoqdï اُذُو قَما تبن تَغدِي

ئادەملەرنى ئەۋەتىپ تىز چۆكتۈردى،

باش، بوينىنى سوقۇپ تۈردى،

ئۈيلىشىپ مۆكۈپ تۈردى،

مېنى قوغلىما دەپ بويۇن ئەگدى.

·7 – 318 III ·16 – 862

ərən kamuoq artadï nəŋlər użu اَرَنْ قَمُغْ اَرْتَدِي نانْكْ لَرْ اُذُو

tavar kərüp uslayu əskə qokar تَفارْ كُرُبْ اُسنْ لَيُو اَسْ كا جُقارْ

نەرسە قوغلىشىپ، ھەممە ئادەم ئادىدى،

تاۋار كۆرسە، تاپقۇشتەك تاپقا ئېتىلىدۇ.

·11 – 22 II ·6 – 416

ərdəm tilə oğrənipən bolma küvəz اَرْدَمْ تِلا اُكْرَنِين بُلْما كُفازْ

ərdəmsizin oğünsə əŋməgüzə əŋər اَرْدَمْ سِزِنْ اُكُنْسا اَنكمكوذا انكار

پەزىلەت تىلە، ئۆگىنىش بىلەن مەغرۇرلانما،

(كىمكى) پەزىلەتسىز تۇرۇپ مەغرۇرلانسا، سىناقتا ھودۇقىدۇ.

·8 – 335 I ·23 – 197

ərdi axïn taturoqan اَرْدِي اَشِنْ تَتُرْغانْ

yavlak yaoqïoq kaquroqan يَقْلَقْ يَغِغْ قَجُرْغانْ

ooqrak süsin kaytaroqan اُغْرَقْ سُوسِنْ قَيْتَرْغانْ

bastï ölüm ahtaru بَسْتِ اُلْمْ اَخْتَرُو

(ئۇ) ئېشىنى تېتىتىدىغان (ئادەم) ئىدى،

ياۋۇز دۈشمەننى قاچۇرغانىدى،

ئوغراق قوشۇنىنى قايتۇرغانىدى،

(ئۇنى) ئۆلۈم ئاغدۇرۇپ باستى (يىقىتتى).

·5 – 670 I ·15 – 390

ərdi axïn taturoɣan — اَرْدِي اَشِنْ تَتُرْغانْ

yavlaḳ yaoɣïoɣ ḳataroɣan — يَقْلَقْ يَغِغْ قَتَرْغانْ

boynïn tutup ḳażïroɣan — بُيْنِنْ تُتُبْ قَذِرْغانْ

bastï ölüm aoɣtaru — بَسْتِي اُلُمْ اَغْتَرُو

ئۇ ئېشىنى تېتىتقان (ئادەم) ئىدى،
ياۋۇز دۈشمەننى قايتۇرغانىدى.
بويىنىنى تۇتۇپ قايىرغانىدى،
ئۇنى ئۆلۈم ئاغدۇرۇپ باستى (يىقىتتى).
.5 – 97 II .6 – 457

ərdi oza ərənlər — اَرْدِي اُزا اَرَنْ لارْ

ərdəm bəgi bilik taoɣ — اَرْدَمْ بَكِي بِلِكْ تاغْ

aydï ükük ügütlər — اَيْدِي اُكُشْ اُكْتُلارْ

ḳoŋlüm bolur aŋar saoɣ — كُنْكُلُمْ بُلُرْ اَنكَرْ ساغْ

ئۆتمۈشتە (شۇنداق) ئادەملەر بار ئىدى:
(ئۇلار) تاغدەك بىلىملىك، پەزىلەت ئىگىلىرى ئىدى.
(ئۇلار) نۇرغۇن ئۇگۇت ـ نەسىھەتلەرنى ئېيتتى،
ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈم ئېچىلىپ كېتىدۇ.
.10 – 120 I .26 – 77

ərtix suvï yaməki — اَرْتِشْ سُقِي يِماكِي

sïtoɣap tutar biləki — سِتْغَبْ تُتَرْ بِلاكِي

kürmət anïŋ yürəki — كُرْمَتْ اَنِكْ يُراكِي

kəlgəlimət irkixür — كَلْكالِمَتْ اِرْكِشُورْ

ئېرتىش سۇيى (بويىدىكى) يەمەكلەر،
بىلەكلىرىنى شىمايلاۋاتىدۇ،
(ئۇلار) يۈرەكلىرىنى قاپتەك قىلىشىپ،
(بىزگە) كەلگىلى توپلىنىشماقتا.
.14 – 425 I .24 – 248

ئەتىل سۇيى ئاقا تۇرۇر	*ətil suvï aqa turur*
قايا تۈپى قاقا تۇرۇر	*qaya tüpi qaqa turur*
بالىق تەلىم باقا تۇرۇر	*balïq təlim baqa turur*
كۆلۈڭ تەقى كۈشارۇر	*kölüŋ taqï küxərür*

ئېدىل سۇيى ئېقىپ تۇرار،
قىيالارنىڭ تۈۋىگە سوقۇپ تۇرار،
بېلىق، پاقا تولۇپ تۇرار،
كۆلچەك تېخى تېشىپ تۇرار.

·9 – 100 I ·14 – 66

ئەۋىن بارغىن ساتىغسادى	*əvin barqïn satïoqsadï*
يۇلۇغ بېرىپ يازىغسادى	*yuluoq bərip yazïoqsadï*
تىرىگ ئەرسە تۇرۇغسادى	*tirig ərsə turuoqsadï*
ئاڭار ساقىنىڭ كۈنى تۇغدى	*aŋar saqïnŋ küni tuoqdï*

ئۆي ـ جايىنى ساتماقچى بولدى،
تۆلەم بېرىپ قۇتۇلماقچى بولدى؛
تىرىك بولۇپ تۇرغۇسى كەلدى،
ئۇنىڭغا قايغۇ كۈنى تۇغدى.

·1 – 455 III ·10 – 935

ئالتىپ تارىغ قوزمادى	*əltip tarïoq qożmadï*	ئاشلىقنى توشۇپ قويمىدى،
سىقىغان تاقى سىقىرقان	*sïqoqan taqï sïqïrqan*	چاشقان بىلەن تۇلۇمچاشقان،
كىزلەپ نالۇك كۈتەرسەن	*kizləp nələk kütərsən*	نېمىسىنى يوشۇراتتىڭ،
ئەمدى ئانى قىسىرقان	*əmdi anï qïsïrqan*	ئەمدى ئۇنى قىزغان.

·3 – 383 II ·13 – 605

ئېشىپ ئاتا ئانانىڭ نىڭ سۆزلىرىنى قەدىرما	*əxtip ata anaŋnïŋ savlarïnï qadïrma*
نەڭ قۇت بولۇپ كۆۋزلىك كۈلنۈپ يانا قۇتۇرما	*nəŋ qut bulup kөvəzlik külnüp yana quturma*

[ئاتا ـ ئاناڭنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئاڭلا، (ئۇنى) قايتۇرما،
دۇنيا ۋە بەخت تېپىپ قالساڭ، تەكەببۇرلىشىپ، قۇترىما].

·4 – 385 I ·10 – 660

بَقْمَسْ بُدُنْ سَقُكْ سُزْ *bakmas bodun səvüksüz*

يُدْقِي يُذِي سَرَنْقا *burkï yüzi saranka*

قَزْغَنْ اِلِجْ تُزُنْلُكْ *kazoqan oliq tüzünlük*

قَلْسُنْ جَقْنُكْ يَرِنْقا *kalsun qavïŋ yarïnka*

خەلق سۈيكۈمسىز -

تۇرتۈك چىراي، بېخىلغا قارىمايدۇ،

ئوغۇلچىقىم! تۇزۇتلۇك بولغىن،

داڭقىڭ كەلگۈسىگە قالسۇن.

·3 – 364 II ·16 – 594

بَلْجِقْ بَلِقْ يُغْرُلُورْ *balqïk balïk yuoqrulur* لاي - پاتقاقلار يۇغۇرۇلار،

جِغايْ يَقُزْ يِغْرِلُورْ *qïoqay yavuz yïoqrïlur* يوقسۇل - يوپۇن دۇگدىيەر،

اَرْنكَكْ لَرِي اُغْرُلُورْ *ərŋəkləri oqrulur* بارماقلىرى ئۇيۇشار،

اُذْغُجْ بِلا اَقْرِشُورْ *ożoquq bilə əvrixür* كىچىككىنە چوغ بىلەن ھەپىلىشەر.

·17 – 329 I ·16 – 194

بَرْدِي اَرَنْ قُنُقْ بُلبْ قُتْقا سُقارْ *bardï ərən konuk bulïp kutka sakar*

قَلْدِي اَلِغْ اُيُقْ كُرُبْ اَقْنِي يِقارْ *kaldï alïoq uyuk kərüp əvni yïkar*

مېھمان كەلسە، قۇت دەپ بىلەر ئەرلەر كەتتى،

قارا كۆرۈپ ئۆيىنى چۆۋار پەسلەر قالدى.

·16 – 498 I ·2 – 292

بَرْدِي اَرَنْ قُنُقْ كُرُبْ قُتْقا سُقارْ *bardï ərən konuk kurüp kutka sokar*

قَلْدِي يَقُزْ اُيُقْ كُرُبْ اَقْنِي يِقارْ *kaldï yavuz uyuk kərüp əvni yïkar*

مېھمان كەلسە، قۇت دەپ بىلەر ئەرلەر كەتتى،

قارا كۆرسە، ئۆيىنى چۆۋار پەسلەر قالدى.

·3 – 115 I ·26 – 74

بَرْدِي كُوزُومْ يَرُوقِي — *bardï kөzüm yarukï* — كۆزۈمنىڭ يورۇقى كەتتى،
اَلْدِي اُوزُمْ قُنُقِي — *aldï өzüm ķonukï* — جېنىمنى ئالدى،
قَنْدا اَرِنْجْ قَنِيقِي — *ķanda ərinķ ķanïkï* — ئۇ قەيەردە بولغاي،
اَمْدِي اُودِينْ اُوذْغُرُورْ — *ərndi udïn ożoķurur* — ئەمدى ئۇيقۇدىن ئويغىتار.

·6 – 65 I ·7 – 47

بَرْدِي سَنكا ياكْ اُوتْرُو تُتُبْ بالْ — *bardï saŋa yək utru tutup bal*
بَرْجِنْ كَذِبَنْ تَلُو يُقْغا بُلُبْ قالْ — *barqïn kəżipən tələ yuvoqa bolup ķal*

شەيتان سېنى قارشى ئېلىپ بال تۇتتى،
يىپەك كىيدىڭ، چۇشەنمىدىڭ، ئەقىلسىز بولۇپ قال.

·13 – 213 III ·19 – 805

بَرْدِنكْ تَلُكْ اَيْمَدِنكْ — *bardïŋ nələk aymadïŋ*
كِيرُو كُرُبْ قَيْمَدِنكْ — *kərü kөrüp ķaymadïŋ*
كنكل برو يَيْمَدِنكْ — *kөŋül bərü yaymadïŋ*
بُلْدُنكْ اَرِنْجْ بُلْمَغُو — *bolduŋ ərinķ bolmaoķu*

نېمىشقا كەتكەنلىكىڭنى ئېيتمىدىڭ،
ئارقاڭغا قاراپ قايمىدىڭ،
كۆڭلۈڭنى بىزگە بەرمىدىڭ،
بولمىغۇر بىر نەرسە بولۇپ قالدىڭ.

·13 – 337 III ·18 – 874

بَسْمِلْ سُوسِنْ قُمِتِّي — *basmïl süsinķomïttï*
بَرْجا كَلِبْ يُمِتِّي — *barqakəlip yumïttï*
اَرْسْلَنْ تَبا اَمِتِّي — *arslan taba əmitti*
قُرْقُبْ بَشِي تَزْكِنُورْ — *ķorķup baxï təzginür*

باسمىل قوشۇنىنى قوزغاتتى،
بارچە كېلىپ توپلاندى،
ئارسلان تەرەپكە يۆنەلدى،
قورقۇپ بېشى ئايلىنار.

·1 – 457 II ·6 – 647

baxï anïŋ alïkti باشي اَنكْ اَلقْتي
kanï yüzüp turuktï قاني يُزُبْ تُرقتي
balïoq bolup taoqïktï بالغْ بُلُبْ تَغقْتي
əmdi anï kim yətər اَمْدي اَني كِمْ يَتارْ

ئۇنىڭ ياىسى ئەدىدى،
قېنى جىق ئېقىپ ئۇيىدى،
ياىلىنىپ تاغقا چىقىۋالدى،
ئەمدى ئۇنىڭغا كىم يېتەر؟

·10 – 258 I ·23 – 155

bəgim özin ooqurladï بَكِمْ اُوزِنْ اُغُرْلادي
yaraoq bilip ooqurladï يَرغ بيلب اُغُرْلادي
uluoq təŋri aoqïrladï اُلُغْ تَنْكْري اَغِرْلادي
anïn kutkïv təri tuoqdï انِن قُت قڤ تُرى تُغْدي

بېگىم ئۆزىنى دالدىغا ئالدى،
پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئىشنى دەل ۋاقتىدا قىلدى،
ئۇلۇغ تەڭرى ئەزىزلىدى،
شۇنىڭ بىلەن بەخت ـ سائادەتنى تۇغۇلدى.

·15 – 395 I ·17 – 231

bəglər atïn aroqurup بَكْلَرْ اَتِنْ اَرْغُرُبْ
każoqu anï turoqurup قَذْغُو اَني تُرْغُرُبْ
məŋzi yüzi saroqarïp مَنْكْري يُزي سَرْغَرِبْ
kərküm anar türtülür كُرْكُمْ اَنكَرْ تُرْتُلُورْ

[بەگلەر ئېتىنى ھارغۇزدى،
قايغۇ ئۇلارنى تۇرغۇزدى،
مەڭزى، يۈزى سارغايدى،
خۇددى زەپەررەڭ سۈرتۈلگەندەك بولدى].

·11 – 633 I ·3 – 369

بَرْدِمْ سَنكا قَلِنكْ	*bərdim saŋa ḳalïŋ*	ساڭا قالماق مال بەردىم،
اَمْدِي مُنِي اَلِنكْ	*əmdi munï alïŋ*	ئەمدى بۇنى ئېلىڭ،
اَمْكاكْ مَنكْ بِلِنكْ	*əmgək mənïŋ bilïŋ*	ئەمگەك مېنىڭ، بىلىڭ،
اُغْرَرْ تنكر بَرغلى	*oḳrar tüŋür barḳalï*	قېينىتا: بارغىلى تەييار.

·17 – 507 III ·15 – 965

بَرْمِشْ سَنِكْ بِلْ	*bərmix sənïŋ bil*
يَلِنكُوْ تَبَرْ قَرِنْقا	*yalïŋuḳ tapar ḳarïnḳa*
قَلْمِشْ تَقَرْ اَذِنّكْ	*ḳalmïx tavar aẓïnnïŋ*
كِرْسا قَرا اُرُنْقا	*kirsəḳara orunḳa*

بىلگىنكى، بەرگىنىڭ ئۆزۈڭنىڭدۇر،
ئادەم قارنى (قورسىقى)غا تاپىدۇ،
قېپقالغان مال كىشىنىڭكى،
قاراڭغۇ يەر (گۆر)گە كىرگەندە.

·13 – 306 III ·10 – 856

بِيرِنكْ مَنكا سُوزْكِيا	*bəriŋ maŋa səzkiyə*	ماڭا بىر سۆز (ۋەدە) بېرىڭ،
مَنكْ لِكْ قَرا تُزْقِيا	*mənlig ḳara tuzkïya*	قارا مەڭلىك گۈزەل يۇزلۇكۇم،
يَلْقِنْ تتار كُزْكِيا	*yəlvin tutar kəzkiyə*	كۆزلىرىڭىز (مېنى) سېھىرلىۋالدى،
مُنكُمْ مَنكْ بِلِنكا	*muŋum mənïŋ biliŋə*	مۇڭ - زارىمنى بىلىڭا.

·15 – 490 III ·24 – 954

بِلْكا اَرَنْ سَقْلَرِنْ اَلْغِلْ اُكُتْ	*bilgə ərən savlarïn alqïl əgüt*
اَذْكُو سَقِغْ اَذْلَسا اُوزْكا سِنكارْ	*aẓgü savïoq əẓləsə əzgə siŋər*

بىلىملىك ئادەملەرنىڭ سۆزلىرىدىن نەسىھەت ئال،
ياخشى سۆز تەسىر قىلسا قەلبكە سىڭەر.

·12 – 211 III ·17 – 804

بِلْكا اَرِكْ اَذْكُو تُتُبْ سُوزِنْ اِشِتْ *bilgə ərig əžgü tutup sözin ạxit*

اَرْذَمِنِي اُكْرَنَبَنْ اِشْقا سُرا *əržəmini ögrənipən ïxḳa sora*

بىلىملىك ئادەمنى ئىزدەتلەپ، سۆزىنى ئىشىت،

پەزىلىتىنى ئۆگىنىپ، ئىشقا ئاشۇر.

·4 – 558 I ·9 – 326

بِلْكا بُكُو يُنْجِيدِي *bilgə bögü yunqïdï* بىلىملىكلەر، ئاقىللار خارابلاشتى،

اَزُنْ اَتِي يَنْجِدِي *azun əti yanqïdï* دۇنيا (ئۇلارنىڭ) گۆشىنى غاجىلىدى؛

اَرْدَمْ اَتِي تِنْجِدِي *ərdəm əti tïnqïdï* ئەردەم گۆشى بۇزۇلدى،

يِرْكا تَكِبْ سُرْتُلُورْ *yərgə təgip sürtülür* يەرگە تېگىپ سۆرىلەر.

·13 – 414 III ·21 – 913

بِلِكنِي اِرْدَدِمْ *bilikni irdədim* بىلىمنى ئىزدىدىم،

بُكُونِي اُذُرْدُمْ *bögüni özürdüm* دانىشمەننى تاللىدىم،

اُزُمْنِي اَذِرْدِمْ *özümni ažïrdïm* ئۆزۈمنى ئايرىدىم،

يَلْغِلْ اَتِمْ يَزْلِنُورْ *yaloqïl atïm yazlïnur* ئاق ياللىق ئېتىم يېشىكلىك تۇرىدۇ.

·10 – 315 III ·2 – 861

بُلْسا كِمِنكْ اَلْتُنْ كُمُشْ ارْلا اتار *bolsa kimiŋ altun kümüx ərlə ətər*

اَنْدا بُلُبْ تَنكرىكَرُوا تَبْغِنْ اُتار *anda bolup təŋrigərü tapoqïn ötər*

كىمنىڭ ئالتۇن - كۈمۈشى بولسا، ئۆي - جاي سالار،

ئاندىن خاتىرجەم بولۇپ خۇداغا سىغىنار.

·13 – 344 III ·7 – 878

بُلْغاقْ اُكُشْ بُلْسا قَحَنْ بِلِكِنْكْ يِتارْ *buloqaḳ üküx bolsa ḳaqan bilikiŋ yitər*

يَنْكْشَقْ تَلِمْ سَيْرَبْ اَنِ تَمْغَقْ قَتارْ *yaŋxaḳ təlim sayrap anï tamoqaḳ ḳatar*

قاچانكى ئەنسىزلىك كۆپ بولسا، بىلىمىڭ يوقىلىدۇ،

قۇرۇق گەپنى تولا قىلساڭ، تاماق قاتىدۇ (قۇرۇيدۇ).

·10 – 610 I ·5 – 356

بُلْمِشْ نَنكِكْ سَقَرْسَنْ *bulmïx nəŋiŋ səvərsən*

اَقْرُنْ اَنكَرْ سَقِنْكِل *aqrun aŋar səvingil*

بَرْمِشْ نَنكِكْ سَقِنْما *barmïx nəŋiŋ saqïnma*

اَزْراقْ اَنكَرْ اُكُنْكِل *azraq aŋar öküngil*

بار مېلىڭنى سۆيەرسەن،

ئاڭا ئاستا سۆيۈنگىن؛

كەتكەن مېلىڭغا ئېچىنما،

ئاڭا ئازراق ئۆكۈنگىن.

·14 – 492 III ·2 – 956

بُلْنارْ مِينِ اُولاسْ كُوزْ *bulnar mạni ulaskөz*

قَرا مَنكِيزْ قِيزِيلْ يُوزْ *qara məŋin qïzïl yüz*

اَنْدِينْ تَمارْ تُوكالْ تُوزْ *andïn tamar tügəl tüz*

بُلْنابْ يَنا اُولْ قَحارْ *bulnap yana ol qaqar*

ئۇۋلار مېنى خۇمار كۆز،

قارا خاللىق قىزىل يۈز،

تامار ئاندىن تۈگەل ئۈز،

ئۇۋلاپ يەنە ئۇ قاچار.

·1 – 82 I ·23 – 56

بُجْ بُجْ اُتَرْ سَمُرْكُوكْ *buq buq ötər səmürgük* ڤۇچ - ڤۇچ سايرار سۆمۈرگۈك،

بُغْزِي اُجُونْ مَنْكْلَنُورْ *boqzï üqün məŋlənür* گېلى ئۈچۈن داناليدۇ.

·7 – 423 II ·28 – 628

بُذرَجْ يَما قدُرْدِي *bużraq yəmə qudurdï*

اَلْباغُتِنْ اذُرْدِي *alpaoqutïn özürdi*

سُوسِنْ ينا قدِرْدِي *süsin yanaqadïrdï*

كَلْكالِمَتْ ارْكَشُورْ *kəlgəlimət irkəxür*

بۇزراچ يەنە قۇتىردى،
باتۇرلىرىنى تاللىدى،
قوشۇنىنى يەنە قايىردى،
كەلمەك بولۇپ توپلىنىۋاتىدۇ.
·1 – 196 I ·28 – 120

اِكْلَدِي مانِكْ اَذاقْ — *iglədi mənin ażak*
كُرْمَذِبْ اُغْرِي تُزاقْ — *kərməżip ooqrï tuzak*
اِكْلَدِمْ اَنْدِنْ اُزاقْ — *iglədim andïn uzak*
اَمْلَكِلْ اَمْدِي تُزاقْ — *əmləgil əmdi tuzak*

مېنىڭ ئايىغىم ئاغرىدى،
يوشۇرۇن تۇزاقنى كۆرمەي (ئىلىنىپ قېلىپ)،
ئاندىن ئۇزاق ئاغرىق تارتتىم،
سۆيۈملۈكۈم، ئەمدى ئەملىگىن.
·6 – 493 I ·17 – 288

اِذمْنِي اُكَرْمَنْ — *iżimni ögərmən* — ئىگەمنى ماختايمەن،
بِلِكْنِي يُكَرْمَنْ — *bilikni bögərmən* — بىلىمنى توپلايمەن،
كُنكُلْنِي تُكَرْمَنْ — *köŋülni tügərmən* — كۆڭۈلنى تۇگىمەن،
اَرْدَمْ اُوزا تُرْلُنُور — *ərdəm üzə türlünür* — پەزىلەت ئۈستىگە يۆگىلىدۇ.
·3 – 353 II ·5 – 589

اِقِيلاجِمْ اَرِكْ بُلدِي — *ikilaqïm ərik boldï*
اَرِكْ بُلْغُو يَرِي كُرْدِي — *ərik boloqu yəri kördi*
بُلِتْ اُورُبْ كُوكْ اُرْتُلْدِي — *bulït örüp kök örtüldi*
تُمَنْ تُورُبْ تُلِي يَغْدِي — *tuman turup tolï yaoqdï*

تۇلپارىم يۆگۈرۈك بولدى،
يۆگۈرۈك بولۇشنى مۇناسىپ كۆردى،
بۇلۇت چىقىپ كۆك (ئاسمان) قاپلاندى،
تۇمان تۇرۇپ، تولى ياغدى.
·7 – 188 I ·28 – 116

ئىتىم تۇتۇپ قۇدۇ جۆلدى — *ïtïm tutup ķużï qaldï*

ئۇنىڭ تۇسىنى كىرا يۇلدى — *anïŋ tüsin ķïra yuldï*

بېشىدىن ئېلىپ تۆۋەنگە سالدى — *baxïn alïp ķużï saldï*

بوغۇزىدىن چىشلەپ تازا بوغدى — *booķuz ilip tügəl booķdï*

ئىتىم تۇتۇپ تۆۋەن چالدى،
ئۇنىڭ تۇكلىرىنى راسا يۇلدى.
بېشىدىن ئېلىپ تۆۋەنگە قايرىدى،
بوغۇزىدىن چىشلەپ تازا بوغدى.

·11 – 31 II ·12 – 421

ئىقرىق بېشى قەزلىيۇ — *ïvrïķ baxi ķazlayu*

سەغرەق تولۇ كۆزلىيۇ — *saoķraķ tolu kөzləyü*

سەقىنج قۇدۇ كۆزلىيۇ — *sakïnq ķużï kizləyü*

تۈن كۈن بىلا سەۋلىمۇ — *tün kün bila səvnəlim*

ئىۋرىق بېشى غاز (بويىنى)غا ئوخشاپ (تۇرماقتا)،
ساغىر تولۇپ كۆزگە ئوخشاپ (تۇرماقتا).
قايغۇنى چوڭقۇر كۆمۈۋېتىپ،
كېچە ـ كۈندۈز سۆيۈنەيلى.

·2 – 86 I ·15 – 135

ئىشى ئەنىڭ ئارتاخىپ — *ïxï anïŋ artaxïp*

ئوغرەق بىلا ئۆرتىشىپ — *oķraķ bilə ørtəxip*

بويىنى ئېلىپ قازرىخىپ — *boynïn alïp ķażrïxïp*

تۇتقۇن ئېلىپ قۇل ساتار — *tutoķun alïp ķul satar*

ئۇنىڭ ئىشى بۈزۈلۈپ،
ئوغراق بىلەن ئۆرتىشىپ (ئوت قويۇشۇپ)،
بوينىنى ئېلىپ قايرىشىپ،
تۇتقۇن ئېلىپ قۇل ساتىدۇ.

·4 – 569 II ·13 – 315

ئاۋۇ بېرىپ بۇشتۇم — *ïżu bąrip boxuttum*

تەقدىر يولۇق تاشتۇم — *tavar yuluoq taxuttum*

ئەرەن ئەسسىن ئەگىتتىم — *ərən əssin əxüttüm*

يۈكۈن بارقا ئۆزى قايتتى — *yükün barqa өzi qïoqdï*

ئەركىلىك بېرىپ بوشاتتىم،

تۆلەم مالنى توشۇتتۇم،

ئەر گۈناھىنى ياپتۇردۇم،

يۈكىنى پۈتۈنلەي ئۆزى چىگدى.

168 – 5· I 282 – 12·

كەلدى ئەسىن ئەسنەيۈ — *kəldi əsin əsnəyü*

قاغقا تۈگەل ئۈسنەيۈ — *kążka tügəl üsnəyü*

كىردى بۇدۇن قۇسنايۇ — *kirdi bodun kąsnayu*

قارا بۈلۈت كۆكرەر — *kąra bulït kөkrəxür*

غۇر - غۇر شامال ئەسكەندى،

ئۇ پۈتۈنلەي شۇرغانغا ئوخشايتتى،

خەلق تەتۈرۈشۈپ كەتتى،

قارا بۇلۇت گۇركىرىشەر.

573 ،2 – 2· 799 II 322 – 11: III 201 – 15·

كەلدى بەرۈ ئارتۇرۇ — *kəldi bərü arturu*

بېرىدى ئېلىن ئارتۇرۇ — *bąrdi ąlin arturu*

مۇندا قېلىپ ئولتۇرۇ — *munda kąlïp olturu*

بۈگرى بولۇپ ئۈن پۈتەر — *bügri bolup ün pütər*

ھەددىدىن ئېشىپ بېرى (بىز تەرەپكە) كەلدى،

ئېلىنى ئۇستىلەپ بەردى،

بۇ يەردە ئۇنى پۈتۈپ،

مۇكچىيىپ ئولتۇرۇپتۇ.

294 – 9· I 174 – 25·

كَلْدِي مَنكا تاتْ	*kəldi maŋa tat*	كەلدى ماڭا تات،
اَيْدِمْ اَمْدِي ياتْ	*aydïm əmdi yat*	ئەيتتىم ئەمدى ياتقا،
قُشْقا بُلُبْ اَتْ	*quxqa bolup ət*	قوشقا بولوپ ئەت،
سَنِي تِلاْر اُسْ بُرِي	*səni tilər us bəri*	سېنى تىلەر ئوس، بۆرى.

·5 – 51 I ·6 – 39

كَلْنِكزْ لِيُو اَقْتِمزْ	*kəlŋizləyü aqtïmïz*	كەلكۈن بولوپ ئاقتۇق،
كَنْدْلَرْ اُزا جِقْتِمزْ	*kəndlər üzə qïqtïmïz*	كەنتلەرنىڭ ئۈستىگە چىقتۇق،
فُرْخَنْ اَفِنْ يِقْتِمزْ	*furhan əvin yïqtïmïz*	بۇتخانىنى يىقىتتۇق،
بُرْخَنْ اُزا سِجْتِمزْ	*burhan üzə sïqtïmïz*	بۇت ئۈستىگە چىچتۇق.

·5 – 448 I ·12 – 262

كَلْسا اَبَنْكْ تَرْكَنِمْ	*kəlsə abaŋ tərkənim*
اَتِلْكَمَتْ تُرْكُنِمْ	*ətilgəmət tərkünim*
يَذِلْمَغَىْ تَرْكِنِمْ	*yażïlmaoqay tərkinim*
اَمْدِي جَرِكْ جَرْكَشُورْ	*əmdi qərik qərkəxür*

ئەگەر تەركەنىم كەلسە،
تۆركۈنۈم ئوڭۇشلىدۇ،
توپۇم (جامائىتىم) چېچىلىپ كەتمەيدۇ،
ئەمدى چېرىك سەپ تارتماقتا.

·5 – 576 I ·17 – 336

كَلْسا اَبَنْكْ تَرْكَنِمْ	*kəslə abaŋ tərkənim*
اِيتِلْكَمَتْ تُرْكُنُمْ	*ətilgəmət tərkünüm*
تَرِلْمَغَىْ تُرْكُنُمْ	*tarïlmaoqay tərkünüm*
اَمْدِي جَرِكْ جَرْكَشُورْ	*əmdi qərik qərkəxür*

ئەگەر تەركەنىم كەلسە،
تۆركۈنۈم ئوڭۇشلىدۇ.
توپۇم (جامائىتىم) چېچىلىپ كەتمەيدۇ،
ئەمدى چېرىك سەپ تارتماقتا.

·15 – 300 II ·9 – 561

كَلْسا كِشي اَتْما اَنكارْ اُرْتَرْ كُلا
بَقِلْ اَنكارْ اَذْكُولُكُنْ اَغْزِنْ كُلا

kəlsə kixi atma aŋar ərtər külə
bakkil aŋar əżgülükün aoqzïn külə

(ساڭا بىر) كىشى كەلسە، ئۇنىڭ (يۈزى)غا ئۆرتەيدىغان
كۈل چاچما، ئۇنىڭغا ياخشىلىق بىلەن كۈلۈپ قارا.

·5 – 174 I ·10 – 108

كَلْسا قَلي قَتِغْلِقْ
اَرْتَرْ تَيُو سَرِنْكِلْ
اُذْلك ايشِنْ بِلِبْ تُرْ
اَنْجا اَنكَرْ تِرَنْكِلْ

kəlsə kalï katïoqlïk
ərtər təyü səringil
ərlək ïxïn bilip tur
anqa aŋar tirəngil

ساڭا قاتتىق كۈن كەلسە،
بۇمۇ كېتەر دەپ سەۋر قىل،
زامانىنىڭ ئىشىنى بىلىپ تۇر،
ئۇنىڭغا شۇنچىلىك تىرەنگىن (تاقابىل تۇر).

·10 – 321 III ·16 – 864

كَلْسا قَلي يَرْلِغْ بُلُبْ يُنْجِخْ اُما
كَلْدُرْ اَنُقْ بُلْمِيشْ اَشِغْ تُتْما اُما

kəlsə kalï yarlïoq bolup yunqïoq uma
kəldür anuk bolmïx axïoq tutma uma

(ساڭا) يوقسۇل بىر مېھمان ھاجىتى چۈشۈپ كېلىپ قالسا،
تەييار بولغان ئاشنى (ئالدىغا) كەلتۈر، ئۇنى كۆتتۈرمە.

·15 – 124 I ·15 – 80

كَلْسا سَنكا يُلْغِرا
اُوذُنْ اَنِ اُذْغُرا
بَرْسُنْ نَرُو قَذْغُرا
سَتّي مَنِكْ ايمي

kəlsə saŋa yoloqïra
użun anï ożoqura
barsun nərü każoqura
sattï manïŋ ayïmï

ساڭا يولدا يولۇقسا،
ئۇيقۇدىن ئۇنى ئويغىتىپ قوي،
قايغۇرۇپ نېرى كەتسۇن،
مېنىڭ خىزمەتچىمنى ساتتى.

· II 276 –3 ·12 – 548

كَلْسا اُما تُشُرْ كِلْ تِنْسُنْ اَنكْ اَرُقْلُقْ
اَرْبا سَمَنْ يَغُتْغِلْ بُلْسُنْ اَتي يَرُقْلقْ

kəlsə uma tüxürgil tinsun aniŋ arukluk
arpa saman yaoqutoqïl bulsun atï yarukluk

مېهمان كەلسە چۈشۈرگىن، ئۇنىڭ ھاردۇقى چىقسۇن،
ئارپا، سامان كەلتۈرگىن، ئېتى يالتىراپ كەتسۇن (راھەت تاپسۇن).

·5 – 463 II ·9 – 650

كَحا تُورُبْ يُرِرْ اَرْدِمْ — *kəqə turup yorïr ərdim*
قَرا قِزِلْ بُرِي كُرْدُمْ — *qarakïzïl bəri kərdüm*
قَتِغْ يانِي قُرا كُرْدُمْ — *qatïoq yanï qurakərdüm*
قَيا كُورُبْ بَقُو اَغْدِي — *qaya kərüp baqu aoqdï*

كېچىدە تۇرۇپ يۈرەر ئىدىم،
قارا، قىزىل بۆرە كۆردۈم،
قاتتىق يانى قۇرۇپ كۆردۈم،
قىيا بېقىپ دۆڭگە قاچتى.

·3 – 303 III ·14 – 854

كِمِي اِجْرا اُلْدُرُوبْ — *kəmi iqrə oldurup* — كىمە ئىچىگە ئولتۇرۇپ،
الا سُقِنْ كَجْتِمِيزْ — *ïla suvïn kəqtimiz* — ئىلى سۈيىنى كەچتۇق بىز،
اُيْغُرْ تَبا بَشْلَنبْ — *uyoqur taba baxlanïp* — ئۇيغۇر تەرەپكە يۈزلىنىپ،
مِنْكَلَقْ اِيلِنْ اَجْتِمِيزْ — *mïŋlaq əlin aqtïmïz* — مىڭلاق ئېلىنى ئاچتۇق بىز.

·1 – 324 III ·23 – 865

كِمْ اَيِبْ اِشْتُرْ قُلاقْ — *kim ayïp əxtür qulaq*
اَيْ اَقِي اَرْتُجْ بُتاقْ — *ay əvi artuq putaq*

كىم ئېيتىپ، (قانداق) قۇلاق ئىشىتكەنكى،
ئاينىڭ ئۆيى ئارتۇچ پۈتىكى (دەپ).

·3 – 489 I ·9 – 286

كِچِكْ بُلُبْ ياغِنِي يِرْكُو اَماسْ
اَذْكَرْمَذِبْ قُدْسا اَنِي اِيلْنِي قُنارْ

kiqik bulup yaoqïnï yərgü əməs
əżgərməżip kożsa anï əlni kunar

دۇشمەننى كىچىك كۆرۈپ سەل چاغلىماسلىق كېرەك،
ئۇنى كۆزگە ئىلماي قويسا، ئەلنى تارتىۋالىدۇ.

.15 – 38 II .17 – 425

كِزْلَبْ تُتَرْ سَقُكْ لُكْ اَذْرِشْ كُنِي بَلْكُرارْ
بَشْلِغْ كُزُكْ يَبْسَما ياشِي اَنِكْ سَقْرُقارْ

kizləp tutar səvüklük ażrïx küni bəlgürər
baxlïoq kөzüg yapsama yaxï anïŋ savrukar

يوشۇرۇن تۇتۇلغان مۇھەببەت ئايرىلىش كۇنى ئاشكارا بولىدۇ،
ياريلىق كۆزنى ياپسىمۇ، ئۇنىڭ يېشى تۆكۈلىدۇ.

.13 – 243 II .18 – 531

كُلُمْ قُومِي قُبْسا قَلِي تامِغْ اِتارْ
كُرْسا اَنِي بِلْكا كِشِي سُوزْكا بُتارْ

kölümkumï kopsakalï tamïoq itər
kөrsə anï bilgəkixi səzgə pütər

كۆلۈم (سۇيى) دولقۇنلىسا، تامنى ئىتتىرەر،
ئۇنى ئاقىل كىشى كۆرسە سۆزگە پۈتەر.

.16 – 187 III .17 – 791

كُنكْلِي كُيُبْ قانِي قُرِبْ اَغْزِي اَجِبْ قعغرارْ
سِزْغُرْغَلِرْ اُذُكْ لَرْ اَسِّزْ يُزِي بُرْقَرارْ

kөŋli kөyüp kanï kurïp aoqzï aqïp katoqurar
sïzoquroqalïr üżiklər əssiz yüzi burkurar

يۈرەك - باغرى كۆيۈپ، قېنى قۇرۇپ،
ئاغزىنى ئېچىپ قاقاقلاپ كۈلدى،
ئىشق - مۇھەببەت سەۋداسى ئۇنى سىزدۇرۇۋېتەي دېدى،
ئىست، ئۇنىڭ سۇنغان چىرايىغا.

.6 – 268 II .13 – 544

كُنْكُلُمْ اَنكَرْ قَيْنَيُو *køŋlüm aŋar kaynayu*

اِجْتِنْ اَنكَرْ اُيْنَيُو *iqtin aŋar oynayu*

كَلْدِي مَنكا بُيْنَيُو *kəldi maŋa boynayu*

اُيْنَبْ مَنِ اَرْغُرُرْ *oynap məni arƣurur*

كۆڭلۈم ئۇنىڭغا قايناپ (جۇش ئۇرۇپ)،

ئىچتىن (ئۆينىڭ ئىچىدە) ئۇنىڭ بىلەن ئويناپ،

كەلدى ماڭا نازلىنىپ،

ئويناپ مېنى هارغۇزار.

·8 – 301 I ·19 – 178

كُنكُلُمْ اِجنْ اُرْتَدِي *køŋlüm iqin ørtədi*

يتميش يشغ قَرْتَدِي *bitmix baxïoƣ ƙartadï*

كَجْمِشْ اذُكْ اِرْتَدِي *kəqmix üżük irtədi*

تُنْ كُنْ كجب اِرْتَلُورْ *tünkünkəqip irtəlür*

كۆڭلۈم ئىچى (يۈرەك ـ باغرىم)نى ئۆرتىدى،

پۈتكەن يارىنى تاتىلىدى،

كەچكەن (ئۆتكەن) ئۈدۈك (ئىشق)نى ئىزدىدى (ئەسلىدى)،

كېچە ـ كۈندۈز ئىزدىنەر.

·3 – 326 I ·16 – 192

كُنكُلْ كِمنكْ بُلْسا قَلِي يُوقْ جِغايْ *køŋül kimiŋ bolsa ƙalï yok ƣïoƣay*

قِلْسا كُجُنْ بُلْمَسْ اَنِي تُقْ بايْ *ƙïlsa küqün bolmas anï tok ƙ bay*

كىمنىڭ كۆڭلى ئەگەر كەمبەغەل بولسا،

ئۇنى كۈچ بىلەن باي قىلىپ بولماس.

·8 – 328 III ·13 – 868

كُرْدِي مَنِ اَمْلَيُو *kørdi məni əmləyü* كۆرۈپ مېنى ئەملىدى،

بَقْتِي مَنكا اِمْلَيُو *bakƭi maŋa imləyü* ماڭا قاراپ ئىملىدى،

قَلْدِمْ كُنكُلْ تُمْلِيُو *ƙaldïm køŋül tumlïyu* كۆڭلۈم توڭلىغان پېتى قالدىم،

قَدْغُو مَنِ تُرْغُرُورْ *ƙadoƣu məni turoƣurur* قايغۇ مېنى هارغۇزىدۇ.

·6 – 403 III ·2 – 908

كُورْكْلُوكْ تُنُوغْ اُوزُنْكْ كا — *kөrklüg tonuq өzüŋgə*

تَتْلِيغْ اَشِيغْ اَذِينْقا — *tatlïq axïq ažïnka*

تُوتْغِيلْ قُنُوقْ اَغِيرْلِيغْ — *tutqïl konuk aqïrlïq*

يَذْسُونْ جَفِينْكْ بُذُنْقا — *yažsun qavïŋ bożunka*

كۆركەم تونىنى ئۆزۈڭگە (قالدۇر)،

تاتلىق ئاشنى ئۆزگىگە،

مېھمانىنى ئىززەتلە،

داڭقىڭنى ئەلگە يايسۇن.

·15 – 63 I ·12 – 46

كُرُبْ نَجُكْ قَجْمَدِنْكْ — *kөrüp nəqük qaqmadïŋ*

يَمَرْ سُقِنْ كَجْمَدِنْكْ — *yamar suvïn kəqmədïŋ*

تَقارِنْكِنِ سَجْمَدِنْكْ — *tavarïŋnï saqmadïŋ*

يِيسُونْ سَنِي اَرْ بُرِي — *yəsün səni ār bөri*

كۆرۈپ نېچۈك قاچمىدىڭ،

يامان سۆيىن كەچمىدىڭ،

تاۋرىنىڭنى چاچمىدىڭ،

يېسۇن سېنى يال بۆرە.

·3 – 109 I ·9 – 71

كُوزُمْ يَشِي سَقْرُقُبْ قُوذِي اَقارْ — *kөzüm yaxï savrukup koždï akar*

بِلْنِبْ اَزُونْ اَمْكَكِنْ تُوكَلْ اُقارْ — *bilnip azun əmgəkin tügəl ukar*

كۆزۈمنىڭ يېشى شۇرقىراپ تۆۋەنگە ئاقىدۇ،

دۇنيانىڭ پۈتكۈل جاپا - ئەمگەكلىرىنى بىلىپ.

·16 – 330 II ·16 – 577

كُوكْلَرْ قَمُغْ تُزُلْدِي — *küglər kamuq tüzüldi* — كۆيلەر تولۇق تۈزۈلدى،

اَقْرِقْ اِدِشْ تِزِلْدِي — *ïvrïk iždix tizildi* — ئۇرۇق، ئىدىش تىزىلدى،

سَنْسِزْ اُزُمْ اُزَلْدِي — *sənsiz өzüm üzəldi* — سەنسىز ئۆزۈكسم ئۆزۈلدى،

كَلْكِلْ اَمُلْ اُيْنَلَمْ — *kəlgil amul oynalïm* — كەل، خاتىرجەم ئويناپلى.

·3 – 181 III ·4 – 788

كۈلسا كىشى ئاتما ئانكار ئۇرتار كۈلا *külsə kixi atma aŋar ərtər külə*

بَقِلْ ئانكار ئاذكۇلكۈن ئاغزىن كۈلا *bakkil aŋar əžgülükün aoqzin kulə*

كىشى (ساڭا قاراپ) كۈلسە، ئۇنىڭ (يۈزى)غا ئۆرتەيدىغان كۈل چاچما، ئۇنىڭغا ياخشىلىق بىلەن كۈلۈپ قارا.

·10 – 34 II ·6 – 423

كۈلسا كىشى يۈزىنكا *külsə kixi yüziŋə*

كۈرۈكلۈك يۈزىن كۆرۈنگىل *kərklüg yüzin kərüngil*

يَقْلَق كۈزۈ تىلىڭنى *yavlak kəžəz tilïŋnï*

ئاذكۇ سَقِغ تِلَنگىل *əžgü savïoq tiləngil*

بىرەر كىشى ساڭا كۈلۈپ قارىسا،
(سەنمۇ) ئوچۇق چىراي كۆرسەت؛
يامان سۆزدىن تىلىڭنى تارت،
ياخشى سۆز بىلەن شۆھرەت قازىنىشنى تىلىگىن.

·1 – 58 III ·22 – 723

كۈجَنْدى بِلاكِمْ *küqəndi biləkim*

يَغُودى تِيلاكِمْ *yaoqudï tiləkim*

تَلِنْدى بِلِيكِمْ *təlindi bilikim*

تَكْرُبْ ئانكَرْ جَرْتِلُورْ *təgrüp aŋar qərtilür*

بىلكىم كۈچەندى،
تىلىكىم يېقىنلاشتى.
بىلىمىم بۇلىقى ئېچىلدى،
ئۇنىڭغا يېتىپ يوقىلىدۇ.

·11 – 209 II ·23 – 513

كۈجِي تَنكِي تُقشْتِ *küqi təŋi tokïxtï*

ئُغُشْ قُونُمْ ئُقُشْتِ *oqux konum okuxtï*

جَرِكْ تَبا يَقِشْتِ *qərik taba yakïxtï*

بِرْكا كَلِبْ ئُجْ ئُتارْ *birgə kəlip əq utar*

كۈچى يەتكۈچە توقۇنۇشتى،
ئۇرۇق- جەمەتىنى چاقىرىشتى.
چېرىك تەرەپكە يېقىنلاشتى،
بىللە كېلىپ ئۆچ ئالار.
·8 – 140 II ·8 – 479

قَقْلارْ قَمُغْ كُلَرْدِي *qaqlar qamuq kɵlərdi*
تَغْلارْ بَشِي اِلَرْدِي *taqlar baxï ilərdi*
اَزُنْ تِنِي يِلِرْدِي *azun tïnï yïlïrdï*
توتو جَحَكْ جَرْكَشُورْ *tütü qəqək qərkəxür*

قاقلار پۇتۇنلەي كۆلگە ئايلاندى،
تاغلارنىڭ بېشى (كۆزگە) ئىلىندى،
دۇنيانىڭ تىنىقى ئىللىدى،
تۇرلۇك چېچەكلەر تىزىلدى.
·3 – 412 II ·9 – 242 I ·22 – 621 ·2 – 147

قانِي اَقِبْ يُشُلْدِي *qanï akïp yuxuldï*
قاپِي قَمُغْ تَشِلْدِي *qapï qamuq təxildi*
اُلُكْ بِلا قُشُلْدِي *ɵlüg bilə qoxuldï*
تُغْمِشْ كُنِي اُشْ بَتارْ *tuqmïx küni ux patar*

قېنى ئېقىپ تۆكۈلدى،
قېپى پۇتۇنلەي تېشىلدى.
ئۆلۈك بىلەن قوشۇلدى،
تۇغقان كۈنى (قۇياشى) ئەمدى پاتىدۇ.
·14 – 178 II ·17 – 498

قَنْجا بَرْدِنْكْ اَىْ اُغُلْ *qanqa bardïŋ əy oqul*
اَرْدِينْكْ مُنْدا اِنْجْ اَمُلْ *ərdiŋ munda inq amul*
اَتّنْ اَمْدِي سَنْ تونكولْ *attïn əmdi sən tüŋül*
قِيلدينك ارسا قيلماغُو *qïldïŋ ərsə qïlmaqü*

ئەي ئوغۇل، نەگە كەتتىڭ،
بۇ يەردە تىنچ - خاتىرجەم ئىدىڭ،
ئەمدى سەن ئاتتىن ئۇمىدىڭنى ئۈز،
قىلمايدىغان (ئىش)نى قىلىپ قويدۇڭ.
·3 – 102 I ·11 – 67

قَجَنْ كُرْسا اَنِ تُرْكْ — *qaqan kərsə anï türk*
بذُنْ اَنْغا اَنكْ اَيْدَجِ — *bożun anoqa anïŋ aydaqï*
مُنكَر تَكِرْ اُلْغُلْقْ — *muŋar təgir uluoqluq*
مُنْدا نَرُو كَسْلِنُورْ — *munda nərü kəslinür*

قاچان ئۇنى تۇرك دەپ تونۇسا،
خەلق ئۇنىڭغا شۇنى ئېيتىدۇ:
بۇنىڭغا ئۇلۇغلۇق تېگىدۇ،
بۇنىڭدىن باشقىسىغا ئاشمايدۇ.
·12 – 457 I ·25 – 267

قارْ بُوزْ قَمُغْ اَرُشْدِ — *ar buz qamuoq ərüxdi*
تَغْلارْ سُقِ اَقِشْدِ — *taoqlar suvï akïxdï*
كُكْشِنْ بُلتْ اُرُشْدِ — *kokxin bulït orüxdi*
قَيْغُقْ بُلُبْ اَكْرِشُورْ — *qayoquq bolup əgrixür*

قار، مۇز تامام ئېرىشتى،
تاغلار سۇيى ئېقىشتى،
كۆكۈچ بۇلۇت (لار) ئۆرلەشتى،
قېيىق بولۇپ ئايلىنار.
·1 – 251 I ·25 – 151

قَرا تُونُكْ كَجُرْسادِمْ — *qara tünüg kəqürsədim*
اَغِرْ اُونِ اُجُرْسادِمْ — *aoqïr unï uqursadïm*
يَتِيكانِكْ قَجُرْسادِمْ — *yətikənig qaqar sadïm*
سَقِشْ اِجْرا كُنُمْ تُغْدِ — *saqïx iqrə künüm tuoqdï*

قاراڭغۇ كېچىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىنى تىلىدىم،
ئېغىر ئۇيقۇنى قاچۇرۇشنى تىلىدىم،
يەتكەن يۇلتۇزنى قايتا - قايتا سانىدىم،
ساناش ئىچىدە كۈندۈزۈمنىڭ قۇياشى تۇغدى.
·15 – 340 III ·6 – 876

قَرْدُونِ يِنْجُو سَقِنْمانْكْ
تُزْغُونِ مَنْجُو سِزِنْمانْكْ
بُلْمادُقْ نانْكْ كا سَقِنْمانْكْ
بِلْكالارْ اَنِ يِيرارْ

qarduni yinqü saqïnmaŋ
tuzoquni manqu sezinməŋ
bulmaduq nəŋgə səvinməŋ
bilgələr anï yərər

مۇز دانچىسىنى ئۇنچە ھېسابلىماڭ،
سۇغاتنى مانچا دەپ سەزمەڭ،
ئېرىشمىگەن نەرسىگە سۆيۈنمەڭ،
بىلىملىك (كىشى)لەر ئۇنى ياقتۇرمايدۇ.
·1 – 547 I ·22 – 319

قَرْغا قَلِي بِلْسا مُنِكنْ اُلْ بُزْ سُقارْ
اَقْجِي يَشِبْ تُرَقْ تَبا مَنْكْا يَقارْ

qaroqa qalï bilsə muŋïn ol buz soqar
avqï yaxïp tuzaq taba məŋgə yaqar

قارغا (ئاچلىق - تەشنالىق) دەردىنى بىلسە، ئۇ مۇز چوقۇيدۇ،
ئوۋچى يوشۇرۇنۇپ ياتسا، تۇزاقتىكى دانغا يېقىنلىشىدۇ.
·3 – 555 I ·15 – 324

قَتُنْ سِينِ جُغِيلادِي
تَنكُتْ باكِنْ يَغِيلادِي
قَنِ اَقِبْ ژَغِيلادِي
بُيُنْ سُوقِنْ قِزِلْ سَغْدِي

qatun sïnï quoqïladï
taŋut bəgin yaoqïladï
qanï aqïp zaoqïladï
boyun suvïn qïzïl saoqdï

قاتۇن سىنى چۈرقىرىدى،
تاڭغۇت بېگى (بىلەن) دۈشمەنلەشتى؛
قېنى ئېقىپ شارقىرىدى،
بويۇن سۈيىنى قىزىل ساغدى.
·15 – 442 III ·17 – 928

قِقْرِبْ اَتِغْ كَمْشَلِمْ *kïkrïp atïoq kəmxəlim*
قَلْقَنْ سُنْكُونْ جُمْشَلِمْ *kalkan süngün jumxalïm*
قَيْنَبْ يَنا يُمْشَلِمْ *kaynap yana yumxalïm*
قَتِغْ يَغِي يُقِلْسُونْ *katïoq yaoqï yuvïlsun*

قىرقىراپ ئاتنى سالايلى،
قالقان - نەيزە ئۇرايلى،
قاياناپ يەنە يۇمشايلى،
قاتتىق يېغا بوشسۇن.
·18 – 574 I ·18 – 335

قِشْ يايْ بِلا تُقُشْتِ *kïx yay bilə tokuxtï*
قِنكِرْ كُوزُنْ بَقِشْتِ *kïŋïr kөzün bakïxtï*
تُتُشْقَلِي يقشتِ *tutuxkalï yakïxtï*
اُتْغالِمَتْ اُغْرَشُورْ *utoqalïmat ooqraxur*

قىش ياز بىلەن توقۇنۇشتى،
قىڭغىر كۆز بىلەن قاراشتى،
تۇتۇشقىلى يېقىنلاشتى،
(بىر - بىرىنى) ئۇتماقچى بولۇۋاتىدۇ.
·8 – 230 I ·21 – 139

قِشْ يايغرو سُقْلنور *kïx yayoqaru savlanur*
اَرْ اَتْ منن يَقرِيُور *ər at mənin tavrayur*
اِكْلَرْ يَما سَقرِيُور *iglər yəmə savrïyur*
اَتْ يِنْ تَقِي بكرشور *ət yəŋ takï bəkrixür*

قىش يازغا دەيدۇكى:

ئادەم، ئاتلار مەندە قەيسەرلىشىدۇ،

كېسەللەرمۇ ئازىيىدۇ،

ئەت - يەن يەنە چىڭىيدۇ.

·5 – 380 III ·13 – 896

قِشْقا اِتِنْ كَلْسا قَلي قُتْلُغْ ياىْ *kïxķa ạtin kəlsə kalï kutluoq yay*

تُنْ كُنْ كَجا اَلْقنورْ اُذْلَكْ بِلا اَاىْ *tün kün kəqə alkïnur өzlək bilə ay*

قىشقا راسلان كېلىش بىلەن قۇتلۇق ياز،

تۇن - كۈن كېچىپ تۇگەيدۇ زامان بىلەن ئاي.

·7 – 112 I ·9 – 73

قِزِلْ سَرِغْ اَرْقَشِبْ *kïzïl sarïoq arkaxïp*

يِبكِنْ يَشِلْ يُزْكَشِبْ *yipkin yaxïl tirkəxip*

بِرْ بِرْ كَرُو يُرْكَشِبْ *bir bir kərü yөrgəxip*

يَلِنكُوْ اَنِ تَنْكَلْشُورْ *yalïŋuk anï taŋlaxur*

قىزىل، سېرىق (چېچەكلەر) بىر - بىرىگە يۆلىنىپ،

يېشىل رەيھانلار كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ،

بىر - بىرىگە يۆگىشىپ (تۇرماقتا)،

ئىنسان ئۇنىڭغا تاڭ قالىدۇ.

·5 – 513 I ·2 – 301

قُلْدَشْ بِلا يَرَشْغِلْ قَرْشِبْ اَدِنْ اُدُرْما

بَكْ تُتْ يَقَشْ تَقاغُو سُقْلِنْ يَزِنْ اَدرما

koldax bilə yaraxoqïl karxïp adïn өdürmə

bək tut yavax takaoqu süvlin yazïn ədərmə

قولدىشىڭنى ھۆرمەت قىل، باشقىلارنى ئۇنىڭدىن ئۈستۈن قويما،

ياۋاش توخويۇڭنى چىڭ تۇت، جاڭگالدىكى قىرغاۋۇلنى ئىزدىمە.

·9 – 12 III ·22 – 698

قُلْسا قَلي اُغْرَيِنْ بَرْكِلْ تَقي اَزُقْلُقْ

قَرْغيشْ قِلُرْ اُمالارْ يُنْجِغْ كُرُبْ قُنُقْلُقْ

kolsa kalï oqrapan bərgil takï azukluk

karoqïx kïlur umalar yunqïoq kөrüp konukluk

(بىر كىم) ساڭا هاجىتى چۈشۈپ كەلسە، (ئۇنىڭغا) ئوزۇقلۇق بەر، مېهمان قىلىشنى ئېغىر كۆرسەڭ، ئۇلار قارغايدۇ.

·12 – 362 I ·18 – 212

قُحْنكارْ تكا سَشلْدي *koqŋar təkə səxildi*

سَغْلِقْ سُرُكْ قُشُلْدي *saoqlïk sürük koxuldï*

سُوتْلرْ قَمُغْ يُشُلْدي *sütlər kamuoq yuxuldï*

اُغْلَقْ قُزي يَمْرَشُورْ *ooqlak kozï yamraxur*

قوچقار، تېكە ئايرىلدى،

ساغلىق پادىسى توپلاندى،

سۈتلەر هەممىسى ئاقتى،

ئوغلاق، قوزىلار قوشۇلدى.

·10 – 139 III ·18 – 766

قُرْدَىْ قُعُو اَنْدا اُجُبْ يُمْغِنْ اُتارْ

قُزْغُنْ ينكان سَيْرَبْ اَنِن اُنِ بُتارْ

korday kuoqu anda uqup yumoqïn ötər

kuzoqun yaŋan sayrap anïn üni pütər

قوداي، ئاق قۇ ئۇندا ئۇچۇپ توپلىشىپ ئۆتەر،

قۇزغۇن، تاغ قاغىلىرى سايرىشىپ ئۇنلىرى پۈتەر.

·6 – 331 III ·2 – 870

قُرْقما اَنکَرْ اُتْرُو تُرِبْ تَکْرا یرا

قَبْسا اَنِکْ اَلْبُغْتِنْ اَنْدَنْ یَرا

qorqma aŋar utru turïp təgrə yürə

qapsa anïŋ alpaoqutïn andan türə

ئۇنىڭدىن قورقما، قارشىسىدا تەڭ تۇر،

ئۇنىڭ باتۇرلىرىنى قاپساپ، ئاندىن پۇكلىۋەت.

·12 – 574 III ·11 – 1004

قُشْنِ قُنُمْ اَغِشْقا *qoxnï qonum ooquxka*

قِلْغِلْ اَنکَرْ اَغِرْلِق *qïloqïl aŋar aoqïrlïq*

اَرْتُتْ اَلِبْ اَنُنْغِلْ *artut alïp anunoqïl*

اَذْکُو تَقَرْ اُغُرْلُقْ *əzgü tavar ooqurluq*

قولۇم - قوشنا، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا

ھۆرمەت قىلغىن،

سوۋغات ئالساڭ (جاۋابەن)،

ۋاقتىدا قىممەتلىك مال تەييارلىغىن.

·3 – 155 I ·2 – 97

قُيْغَشِبْ يَتْسا اَنِکْ يُزِينکا *koyoqaxïp yatsa anïŋ yüziŋə*

اَلْسِقَرْ اُوکِنْ اَنِکْ سُوزِينکا *alsïqar ɵgin anïŋ sɵziŋə*

مِنْکْ کِشِي يُلُغِي بُلُبْ اُوزِينکا *mïŋ kixi yuluoqï bolup uzïŋa*

بِيرْ کالَرْ اُذِنْ اَنِکْ کُوزِينکا *bərgələr ɵzin anïŋ kɵziŋə*

قوڭچاقلىشىپ ياتسا (قاراپ) ئۇنىڭ يۈزىگە،

ئالدۇرار ئەقلىنى ئۇنىڭ سۆزىگە،

مەڭ كىشى پىدا بولۇپ (ئۇنىڭ) ئۆزلۇقىغا (گۈزەللىكىگە)

بەرگۈسىدۇر ئۆزىنى (جېنىنى) ئۇنىڭ كۆزىگە.

·11 – 323 I ·2 – 191

قُذْغِلْ مَنكا اَقِيلِقْ *kożoqïl maŋa akïlïk*

بُلْسُنْ مَنكا اَياغا *bolsun maŋa ayaoqa*

اِذْغِلْ مَنِي تُقشْقا *ïżoqïl məni tokïxka*

يُڤْكِلْ مَنكا اُلاغا *yüvgil maŋa ulaoqa*

مېنى قويۇپ بەرگىن،
مەردلىك مېنىڭ لەقىمىم بولسۇن
مېنى ئۇرۇشقا ئەۋەتكىن،
ماڭا بىر ئات يارەمم قىل.

·5 – 237 III ·5 – 819

قُدْرُقْ قَتِغْ تُكْدُمِزْ *kudruk katïoq tügdümiz*

تَنْكْرِيكْ اُكُشْ اُكْدُمِزْ *təŋrig üküx oqdümiz*

كَمْشِبْ اَتِغْ تَكْدِمِزْ *kəmxip atïoq təgdimiz*

اَلْدَبْ يَنا قَجْتِمِزْ *aldap yanakaqtïmïz*

(ئات) قۇيرۇقىنى قاتتىق تۇگدۇق،
تەڭرىگە كۆپ ھەمدۇ سانا ئېيتتۇق،
ئاتنى دېڭىتىپ تەگدۇق (ھۇجۇم قىلدۇق)،
ئالداپ يەنە قاچتۇق.

·5 – 617 I ·26 – 359

قُلانْ تُكالْ قُمِتّي *kulan tügəl komïttï*

اَرْقارْ سُقَقْ يُمِتّي *arkar sokak yumïttï*

يَيْلاغْ تَبا اَمِتّي *yaylaoq taba əmitti*

تزكق تُرُب سَكْرِشُورْ *tizik turup səkrixür*

قۇلان تۇگەل قوزغالدى،
ئارقار ـ كېيىك توپلاندى،
يايلاق تامان تەلپۈندى،
تىزىلىشىپ سەكرىشەر.

·1 – 287 I ·8 – 170

قُرْوِي جُوَجْ قُرُلْدِي — *qurwï quwaq quruldï*

تُوغُمْ تِكِبْ اُرُلْدِي — *tuoqum tikip uruldï*

سُوسِي اتن اُرُلدِي — *süsi otun oruldï*

قَنْجُقْ قَجارْ اُلْ تُتارْ — *qanquq qaqar ol tutar*

خاننىڭ چېدىرى قۇرۇلدى،

توُغ تىكىپ (دۇمباق) ئۇرۇلدى،

(دۇشمەن) قوشۇنى ئوتتەك ئورۇلدى،

ئۇ نەگە قاچسا تۇتۇلار.

.11 – 262 I .20 – 157

قُتْ قُفْغْ بِرْسا اِذِمْ قُولنكا — *qut quvïoq bərsə izim qulïŋa*

كُنْدا اِشِي يُكْسَبَنْ يُوقارْ اَغارْ — *kündə ïxï yüksəpən yuqar aoqar*

بەخت - دۆلەت بەرسە ئىگەم قۇلىغا،

كۈندە ئىشى يۇكسىلىپ يۇقىرى ئۆرلەر.

.3 – 421 I .10 – 246

قُشْ قُرْتْ قَمُغْ تِرِلْدِي — *qux qurt qamuoq tirildi*

اَرْلك تِشِي تِيرِلْدِي — *ərkək tixi tərildi*

اُكُرْ اَلِبْ تَرِلْدِي — *ügür alïp tarïldï*

يِنْقا يَنا كِرْكُسُوزْ — *yïnqa yana kirgüsüz*

قۇش - قۇرتلار ھەممىسى تىرىلدى،

ئەركەك - چىشىلىرى تۆپلىنىشتى،

ئۇيۇر بولۇپ تارقىلىشتى،

يەنە ئىنىگە كىرمەس بولۇشتى.

3 - 5 III .2 – 695

قُيْدِي بُلُتْ يَغْمُرِنْ — *quydï bulut yaoqmurïn* — بۇلۇت يامغۇرىنى قۇيدى،

كَرِبْ تُتارْ اَقْ تُرِينْ — *kərip tutar aq torïn* — ئاق تورىنى كېرىپ يايدى،

قِرْقا قُذْتِي اُلْ قَرِنْ — *qïrqa qoztï ol qarïn* — قارلىرىنى تاغلارغا تاشلىدى،

اَقِنْ اَقَرْ اَنْكَرَ شُورْ — *aqïn aqar aŋraxur* — ئېقىن ئاقار شارقىراپ.

.15 – 51 III .30 – 720

قُذْيِ قِقْرِبْ اُغُشْ تِرْدِمْ *kożi kikrip ooqux tərdim*

يَغِي قارُو كِرِشْ قُرْدُمْ *yaqi karu kirix kurdum*

تُقُشْ اجْرا اُرُشْ بِرْدِمْ *tokux iqrə urux bərdim*

اَرَنْ كُورُبْ بَشِي تِغْدِي *ərən kørüp baxi tiqdi*

پەسكە توۋلاپ جەمەت يىغدىم،

دۇشمەنگە قارشى كىرىچ قۇردۇم.

جەڭگە كىرىپ ئۇرۇش قىلدىم،

يىگىتلىرىمنى كۆرۈپ (دۇشمەن) باشلىرىنى تىقىۋالدى.

·12 – 110 II ·5 – 464

مَنْدا بُلنُر سَقِنْجْ اُتِي قَذْغُو اَتارْ *mənda bulnur səvinq oti każoqu atar*

قَرشِي كُرُبْ سَغْدِجْ اَنِي اُجْمَقْ اَتارْ *karxi kørüp saoqdiq ani uqmak atar*

مەندە سۆيۈنچ ئوتى تېپىلمىدۇ، ئۇ قايغۇنى ئاتار،

دوستلار ئوردىنى كۆرۈپ ئۇنى جەننەت ئاتار.

·13 – 510 III ·7 – 967

مَنِكْ بِلا كِينكَشْدِي *maniŋ bilə kəŋəxdi* مېنىڭ بىلەن كېڭەشتى،

بِلْكِي مَنكا تَنكَشْدِي *bilki maŋa təŋəxdi* ئەقلى ماڭا تەڭلەشتى؛

اَرَنْ بِلا سُنكشدِي *ərən bilə sünüxdi* ئەرلەر بىلەن نەيزىلەشتى،

اَلْبْ لاْر بَشِنْ اُلْ يُوارْ *alplar baxin ol yuvar* باتۇرلار بېشىنى دوملىتار.

·14 – 536 III ·11 – 982

مِنكْ كِشِي يُلغِي بُلْبْ اُوزُنكا *miŋ kixi yuluqi bolup özüŋə*

بَرْكَلَرْ اُوزُنْ اَنِكْ كُوزِنكا *bərgələr özün aniŋ køziŋə*

مىڭ كىشى پىدا بولۇپ (ئۇنىڭ) ئۆزىگە،

بەرگۈسىدۇر ئۆزىنى (جېنىنى) ئۇنىڭ كۆزىگە.

·1 – 16 III ·24 – 700

نَلُكْ اَنكَرْ بِلِشْتِمْ
قُحْشُبْ تَقِي قَفُشْتُمْ
تُزُنْلُكِنْ قِيشْتِمْ
اَلْقْتِي مَنِكْ يايِمِي

nəlük aŋar bilixtim
kuqxup takï kavuxtum
tüzünlükin kayïxtïm
alktï mənin yayïmï

نېمه ئۇچۈن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشتۇم،
قۇچاقلىشىپ قوۋۇشتۇم،
كۆڭلى تۈزلۈك قىلىپ كۆيۈندۈم،
مېنىڭ يېزىمنى بىكار ئۆتكۈزۈۋەتتى.

.10 – 261 III ·6 – 832

نَنِكنْ تُتَرْ بَكْلَيُو اُوزِي يِيماسْ
سَرَنْلِقِنْ يِيغْلَيُو اَلْتُنْ يِغار

nəŋin tutar bəkləyü özi yəməs
saranlïkïn yïqlayu altun yïqar

نەرسىنى چىڭ تۇتىدۇ، ئۆزى يېمەيدۇ،
بېخىلنىڭ بىلەن يىغلاپ - قاقشاپ ئالتۇن يىغىدۇ.

.6 – 656 I ·17 – 382

اُغْلُمْ اُكُتْ اَلْغِلْ بِلِكْ سِزْلِكْ كِتارْ
تَلْقانْ كِمِنْكْ بُلْسا اَنكَرْ بَكْمَسْ قَتارْ

oqlum ögüt alqïl biliksizlik kətər
talkan kimiŋ bolsa aŋar bəkməs katar

ئوغلۇم ئۆگۈت - نەسىھەت ئالغىن، بىلىمسىزلىكنى (ئۆزۈڭدىن) كەتكۈز،
كىمنىڭ تالقىنى بولسا، ئۇنىڭغا شىرنە قاتىدۇ.

.1 – 574 I ·6 – 335

اُغْلُمْ سَنكا قُذُرْمَنْ اَرْدَمْ اُكُتْ خُمارُو
بِلْكا اَرِكْ بُلُبْ سَنْ بَقِلْ اَنِكْ تَبارُو

oqlum saŋa kożurmən ərdəm ögüt humaru
bilgə ərig bulup sən yakkïl anïŋ tabaru

ئوغلۇم ساڭا ئەدەپ - ئەخلاقنى مىراس قالدۇرىمەن،
سەن ئاقىل ئادەمنى تېپىپ، ئۇنىڭ تەرىپىگە يېقىنلاش.

.11 – 597 III ·11 – 1017

ئُغْرَغِمْ كَنْدُو يِراقْ	*ooqraoqïm kəndü yïraq*	
بُلْنَدِي مانِي قَراقْ	*bulnadï məni qarak*	

نىشانىم ئۆزى يىراق (ئىدى)،

قارا كۆزلەر مېنى ئەسىر قىلدى.

·11 – 36 III ·2 – 712

ئُغْراقْ اَرِي تِغْراقْ	*ooqrak ərï tïoqrak*	ئوغراق ئەرلىرى باتۇر،
يِيمِي اَنِكْ ئُغْلاقْ	*yəmi anïŋ ooqlak*	ئۇلارنىڭ يەيدىغىنى ئوغلاق،
سُوتِي اُزا سَغْراقْ	*süti üzə saoqrak*	سۈتى ئۈستىدە قاچىلىرى تەييار،
يِيرِي تَقِي اَغْلاق	*yərï takï aoqlak*	يېرى بولسا قاقاسلىق.

·5 – 612 I ·5 – 357

اُلْ قَرْ قَمُغْ قِيشِنْ اِنارْ	*ol qar qamuoq qïxïn ïnar*
اَشْلِقْ تَرِغْ اَنِنْ اُونارْ	*axlïk tarïoq anïn ünər*
يَقْلَقْ يَغِي مَنْدا تِنارْ	*yavlak yaoqï məndə tïnar*
سَنْ كَلِبَنْ تَبْرَشُورْ	*sən kəlipən təbrəxür*

پۈتۈن قار قىشتا چۈشىدۇ،

تېرىق، بۇغداي شۇنىڭ بىلەن ئۇنىدۇ،

ياۋۇز دۈشمەن مەندە تىنىدۇ،

سەن كېلىش بىلەن تەۋرىشىدۇ.

·12 – 292 II ·22 – 556

اُرْتَقْ بُلُبْ بِلِشْدِي	*ortak bolup bilixdi*	ئورتاق بولۇپ تونۇشتى،
مَنِكْ تَقَرْ سَتِشْدِي	*mənïŋ tavar satïxdï*	مالىلىرىمنى سېتىشتى،
بِسْتا بِلا يَرَشْتِي	*bistə bilə yaraxtï*	بىستە بىلەن كېلىشتى،
كِزْلَبْ تُتارْ تايِمِي	*kizləp turtar tayïmï*	تېيىمنى يوشۇرۇپ قويدى.

·14 – 95 III ·20 – 744

اُرُنْجَقْ اَلِبْ يَرْمَدِي *orunqaq alïp yərmədi*

اَلِمْلِغْ كُرُو اَرْمَدِي *alïmlïoq kөrü armadï*

اَدَشْلِقْ اُزا تُرْمَدِي *adaxlïq üzə turmadï*

قِلن ارَن تركشور *qalïn ərən tirkəxür*

ئامانەت ئېلىپ زېرىكمىدى،
ئېلىشى بار (كىشى)نى كۆرۈپ ھارمىدى،
ئاداشلىقتا تۇرمىدى،
نۇرغۇن ئادەم توپلاشماقتا.

·15 – 201 I ·26 – 123

اُرْذُلَنِبْ يُكْسَكْ تاغِغْ اُغْلاقْ جَتارْ *orżulanïp yüksək taoqïoq ooqlaq qatar*

اُيْغُرْ تَتِنْ يُفْغا اَلِبْ يُمْغِنْ سَتارْ *uyoqur tatïn yuvoqa alïp yumoqïn satar*

يۈكسەك تاغنى ماكان قىلىپ ئوغلاق چاتىدۇ،
ئۇيغۇر تاتتىن ئەرزان ئېلىپ جۇغلاپ (قىممەت) ساتىدۇ.

·3 – 430 II ·2 – 633

اُتُّزْ اِجِبْ قِقْرالِمْ *ottuz iqip kïkralïm*

يُقارْ قُبُبْ سَكْرَلِمْ *yukar kopup səkrəlim*

اَرْسْلَنْ لَيُو كُكْرَلِمْ *arslanlayu kөkrəlim*

قَجْتِ سَقِنْجْ سَقْنَلِمْ *qaqtï sakïnq səvnəlim*

ئوتتۇز (ئۇچ قېتىم ئۇچتىن) ئېچىپ قىرقىرايلى،
يۇقىرى قوپۇپ سەكرەيلى،
ئارسلاندەك ھۆركىرەيلى،
قايغۇ قاچتى، سۆيۈنەيلى.

·5 – 193 I ·6 – 119

اُكْرَنْ اَنكْ بِلِكِنْ كُنْدا اَنكارْ بارُو

قُتْقِلِقِنْ تَبِنْغِلْ قُذْغِلْ كُفَزْ نارُو

өgrən anïŋ bilikin kündə aŋar baru

qotqïlïkïn tapïnoqïl qożoqïl kөvəz naru

كۈندە ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلىمىنى ئۆگەن،
مۇلايىملىق بىلەن (ئۇنىڭغا) خىزمەت قىل، ھاكاۋۇرلۇقنى نېرى قوي.

·8 – 197 II ·17 – 507

өgrəyüki mundaoq ok	اُكْرَيُكِي مُنْدَغْ اُقْ
munda ażïn tïldaoq ok	مُنْدا اَذِنْ تِكدَغْ اُقْ
atsa azun ooqrap ok	اَتْسا اَزُنْ اُغْرابْ اُقْ
taoqlar baxï kərtilür	تَغْلَرْ بَشِي كَرْتِلُورْ

(زامانىمىزدىكى) ئادەتتى زادى مۇشۇنداق،
مۇندا باشقا سەۋەبمۇ بار تېخى،
دۇنيا چەنلەپ ئوق ئاتسا،
تاغلارنىڭ بېشى كەرتىلىدۇ.

1 - 217 I ·2 – 132

اُونْكْدُنْ نَلُكْ يَلْقَرْمَدِنْكْ قَجْ قَتا بِرْدِنْكْ تَقارْ
تُلُمْلُغْ بُلُبْ قَتِنْدِنْكْ قانِكْ اَمْدِي بِيرْ سُقارْ

өŋdün nəlük yalvarmadïŋ ķaq ķata bəŗdïŋ tavar
tolumluoq bolup ķatïndïŋ ķanïŋ əmdi yəŗ suvar

باشتا نېمىشقا يالۋۇرمىدىڭ، قانچە قېتىم تاۋار (مال) بەردىڭ،
قورالسىزلىنىپ غادايىدىڭ، ئەمدى قېنىڭ يەرنى سۇغارسۇن.

·7 – 649 I ·25 – 378

өpkəm kəlip ooqradïm	اُبْكَمْ كَلِبْ اُغْرَدِمْ
arslanlayu kөkrədim	اَرْسْلَنْ لَيُو كُكْرَدِمْ
alplar baoqxïn tooqradïm	اَلْبْ لارْ بَشِنْ تُغْرَدِمْ
əmdi məni kim tutar	اَمْدِي مَنِي كِمْ تُتارْ

قەھرىم كېلىپ ئېتىلدىم،
ئارسلاندەك ھۆركىرىدىم،
باتۇرلار بېشىن توغرىدىم،
ئەمدى مېنى كىم تۇتار.

·9 – 169 I ·22 – 105

اُوجْ كَكْ قَمُغْ كِشِي نِنْكْ يَلِنكُوقْ اُوزا اَلِيمْ بِيلْ
اَذْكُولُو كُوكْ اُوغَنْجا اَلكِينْكْ بِيلا تَلِيم قِيلْ

oq kək kamuoq kixiniŋ yaliŋuk üzə alïm bil
əžgülükïg uoqanqa əlikiŋ bilə təlimkïl

ئۆچ ـ كەكنى ھەممە كىشىنىڭ باشقىلار ئۈستىدىكى ئېلىمى (دەپ) بىل،
ياخشىلىقنى قولۇڭدىن كېلىشىچە كۆپ قىل.

·14 – 61 I ·8 – 45

اُردِي بُلِتْ اِنكْرَشُو	*ordi bulït iŋraxu*	بۇلۇت ئىڭرىشىپ ئۆرلىدى،
اقتِي اقن مُنكرشو	*akïti akïn müŋrəxü*	ئېقىن شارقىرىشىپ ئاقتى:
قَلْدِي بُدُنْ تَنكْلَشُو	*kaldï bodun taŋlaxu*	خەلق ھەيران بولۇپ قالدى،
كُكْرَرْ تَقِي مَنكْرَشُورْ	*kөkrər takïi maŋraxur*	گۈركىرەر، تېخى چاقنىشار.

·5 – 544 III ·13 – 986

اُتْرُكْ اُتُنْ اُغْرِي لَيُو يُزْكا بَقارْ *өtrük utun oqrïlayu yüzgə bakar*
اِلكِنْ تَشُبْ بِرْمِشْ اَشِغْ بَشْقا قَقارْ *əlkin taxup bərmix axïoq baxkakakar*

ھېيلىگەر، پەس (كىشى) يۈزگە ئوغرىلارچە قارايدۇ،
مۇساپىرنى قوغلاپ، بەرگەن ئاشنى باشقا قاقىدۇ.

·3 – 138 I ·15 – 87

اُزنْ اكنب اُرِيلادِي *өzin өgnüp urïladï*
يِرَق يِيرِكْ قرِيلادِي *yïrak yərig karïladï*
اتِغ كمشب اُرِيلادِي *atïoq kəmxip urïladï*
اُفت بولب تُبو اغدِي *uvut bolup tөpü aoqdï*

ئۆزىنى ماختاپ كۆرەڭلىدى،
يىراق يەرنى گەزلەپ كەلدى،
ئاتنى دېۋىتىپ ھۇررا سالدى،
رەسۋا بولۇپ تۆپە ئاشتى.

·10 – 406 I ·21 – 237

اُزُمْ مَنِكْ بُدُرْسِينْ	*өzüm mәniŋ bөdürsin*	مېنىڭ كۆڭلۈم (گويا بىر) بۆدۈنە،
اُوتِي اَنِكْ جَقْلَنُورْ	*otї anїŋ qaқlanur*	ئۇنىڭ ئوتى چاقنايدۇ.

·6 – 666 I ·15 – 388

اُذْلَكْ اَرِغْ كَفْرَدِي	*өžlәk arїoq kәvrәdi*	زامان پۇتۇنلەي ئاينىدى،
يُنْجِغْ يَقُزْ تَفْرَدِي	*yunqїoq yavuz tavradї*	ئوسال (كىشىلەر) تەۋرىدى،
اَرْدَمْ يِما سَفْرَدِي	*әrdәm yәmә savradї*	پەزىلەت تامامەن سىيرەكلەشتى،
اَژُنْ بَكِي جَرْتِلُورْ	*azun bәgi qәrtilür*	دۇنيا بېگى يوقىلىپ.

·3 – 55 III ·11 – 722

اُذْلَكْ كُنِي تَقْرَتُورْ	*өžlәk küni tavratur*
يَلِنكُقْ كُجِنْ كَقْرَتُورْ	*yalїŋuқ küqin kәvrәtür*
اَرْدِنْ اَژُنْ سَقْرِتُورْ	*әrdin azun sәvritür*
قَحْسا تَقِي اَرْتِلُورْ	*қaqsa taқї artїlur*

زامان كۇنلىرى ئالدىراۋاتىدۇ،
ئىنسانىڭ كۇچىنى ئاجىزلىتىدۇ،
ئادەملەردىن دۇنيانى بوشىتىدۇ،
قاچسا يەنە ئارتىلىدۇ.

5 - 490 II ·20 – 664

اُذْلَكْ قَمُغْ كُفْرَدِي	*өžlәk қamuoq küvrәdi*
اَرْدَمْ اَرِغْ سَقْرَدِي	*әrdәm arїoq sәvrәdi*
يُنْجِغْ يَقُزْ تَقْرَدِي	*yunqїoq yavuz tәvrәdi*
اَرْدَمْ بَكِي جَرْتِلُورْ	*әrdәm bәgi qәrtilür*

زامان پۇتۇنلەي ئاينىدى،
پەزىلەت تامامەن سىيرەكلەشتى،
بولۇمسىز - ياۋۇز (كىشىلەر) تەۋرىدى
پەزىلەت بېگى يوقىلىپ.

·5 – 139 I ·2 – 88

ئۇلۇك يەرغۇ كۈزىتى
ئوغرى تۇزاق ئۇزاتتى
باغلار باغىن ئازىتتى
قاقسا قالى قۇرتۇلۇر

өzlək yaraq kөzətti
oƣri tuzaq uzatti
bağlər bağin azittï
qaqsa qali qurtulur

زامانە پۇرسەت كۆزەتتى،
ئوغرى(يوشۇرۇن) تۇزىقىنى قۇردى،
بەگلەر باغىنى ئازدۇردى،
قاچسا قانداق قۇتۇلار؟

.12 – 338 II .19 – 581

بۇكۇم ئۇرۇپ ئاتلاقا
ئۇيغۇرداقى تاتلاقا
ئوغرى يۇز ئىتلارغا
قۇشلار كەبى ئۇچتۇق

pəqkəm urup atlaqa
uyoqurdaqï tatlaqa
oƣri yavuz ïtlaqa
quxlar kəbi uqtïmïz

ئاتلارغا بەلگە تاقاپ،
ئۇيغۇر (ئىلى)دىكى تاتلارغا،
ئوغرى، ياۋۇز ئىتلارغا (قاراپ)،
خۇددى قۇشلاردەك ئۇچتۇق.

.5 – 630 I .5 – 367

بىچاغ بىتىك قىلىلار
ئاندىكى يامان بۇرۇلار
خانىدىن باسىت تىلىلار
باسمىل قومۇل تىركەخۇر

pïqoqas bitik kïlurlar
and kəy yəmə bərürlər
handïn basut tilərlər
basmïl qomul tirkəxür

ئەھدىنامە (پۈتۈم) تۈزۈشىدۇ،
يەنە قەسەم بېرىشىدۇ،
خاندىن يارەم تىلىشىدۇ،
(ئەمدى) باسمىل، چومۇلار (بىز بىلەن) تىركەشمەكتە.

.13 – 599 I .3 – 350

بِشْرِلُورْ يَقْرِي قِياقْ *pïxrïlur yaqïrï qïyaq*

تُشْغُرْ يُغْرِي جَناقْ *toxoqurur yooqrï qanaq*

ئىچ ماي، قايماقلار ئېرىتىلىدۇ،

قاچا ـ ئاياقلار توشقۇزۇلىدۇ.

·19 – 40 III ·13 – 714

جَغْرِي اَلِب اَرْقُنْ مُنُبْ اَرْقَرْ يَتارْ

اَقْلَرْ كَيِكْ تَيْغَنْ اِذِبْ تِلْكُو تُتارْ

qaoqrï alïp arqun münüp arqar yətər

avlar kayik tayoqan ïžïp tilkü tutar

قارچىغا ئېلىپ، ئارقۇن (شالغۇت ئات) مىنىپ ئارقارغا يېتەر،

كېيىك ئوۋلار، تايغان قويۇپ تۇلكە تۇتار.

·15 – 549 I ·13 – 321

جَغْرِي بِرِبْ قُشْلَتُو *qaoqrï bərip quxlatu*

تَيْغَنْ اِذِبْ تِشْلَتُو *tayoqan ïžïp tïxlatu*

تِلْكُو تُنكُرْ تَشْلَتُو *tilkü toŋuz taxlatu*

اَرْدَمْ بِلا اُكْلَلِمْ *ərdəm bilə oglalim*

قارچىغا بېرىپ قۇشلىتىپ،

تايغان سېلىپ چىشلىتىپ،

تۇلكە توڭغۇزنى تاش بىلەن ئۇرۇپ،

پەزىلەت بىلەن پەخىرلىنەيلى.

·13 – 502 II ·7 – 671

سَنْدا قُبَرْ جَذَنْلارْ *səndə qopar qažanlar* سەندە قوپار چايانلار،

قُذْغُو سِنكَكْ يِلَنْلارْ *qužoqu siŋək yïlanlar* چۈسن، پاشا، يىلانلار.

دُك مِنكْ قُيُو تُمَنْ لارْ *dük miŋ qoyu təmənlər* مىڭلاپ يىڭنە ـ نەشتەرلەر،

قُذْرُقْ تِكِبْ يُكْرُشُورْ *qužruq tikip yügrüxür* قۇيرۇق تىكىپ يۈگۈرشۈر.

·8 – 501 III ·18 – 961

سَنْدًا قَحَرْ سُنْدِلاجْ — *səndən ķaqar sundïlaq*

مَنْدا تِنَرْ قَرْغِلاجْ — *məndə tïnar ķaroɣïlaq*

تَتْلِغْ اُوتَرْ سَنْدُواجْ — *tatlïoɣ ɵtər sanduwaq*

اَرْكَكْ تِشِي اُجْرَاشُورْ — *ərkək tixi uqraxur*

سەندىن قاچار سۈڭگۈلۈگۈچ،

مەندە تىنار قارلىغاچ،

نەغمە قىلار بۇلبۇل (قۇش)،

ئەركەك - چىشى ئۇچرىشار.

.5 – 246 III ؛7 – 685 I .23 – 824 ،8 – 400

سَقُنْمَكِلْ يُنْدْ اُكُرْ اَذْغِرْ اَتِنْ — *səvünməɣil yund üɣür ażoɣïr atan*

اَلْتُنْ كُمُشْ بُلْنَبَنْ اَغِي تَقارْ — *altun kümüx bulnapan aoɣï tavar*

ئۈيۈر يىلقا، ئايغىر، ئاتان بىلەن سۆيۈنمىگىن،

ئالتۇن، كۈمۈش، يىپەك ماللارنى تاپالمىغۇ.

.16 – 216 II .8 – 517

سَذْرَمِشْ اُلْغُنْ قُياقْ — *səżrəmix oloqun ķonaķ*

سَرْمَمِشْ سُوتَّنْ قَياقْ — *sarmamïx süttən ķayaķ*

چۈجگۈن قوناق دائىرى سىيرەكلەشتى،

سۈتتىن قايماق سۈزۈلۈپ بولدى.

.1 – 229 III .6 – 814

سُو كَلْدِي يِرْ يَبا — *sü ķəldi yər yapa*

قرار قر . . . ما — *ķarar ķar.....*

قَحِتِ اَنكَرْ اَلبْ اَيا — *ķaqtï aŋar alp aya*

اُفْتْ بُلُبْ اُلْ يَشارْ — *uvut bolup ol yaxar*

يەر يۈزىنى قاپلاپ ئەسكەر كەلدى،

قارلىق تاغلارنى توزان قاپلىدى،

ئالىپ ئايا شۇڭا قاچتى،

يېڭىلگەنلىكتىن يوشۇرۇندى.

.10 – 289 III .4 – 847

tabdu maŋa ilindi	تبدُو مَنكا اِلْندِي
əmgək kөrü olïndï	اَمْكاكْ كَرُو اُلْندِي
kilmïxïŋa iləndi	قِلْمِشِنكا اَلْندِي
tutoqun bolup ol katar	تُتْغُنْ بُلُبْ اُلْ قَتارْ

تابدۇ ماڭا ئەسىر چۈشتى،
جاپا - مۇشەققەت چېكىپ تولغاندى،
قىلمىشىغا پۇشايمان قىلدى،
ئۇ تۇتقۇن بولۇپ قىينىلىۋاتىدۇ.

·8 – 275 I ·12 – 164

تَمْغا سُقِي تَشْرا جِقِبْ تاغِغْ اُتارْ
اَرْتُجْ لَرِي تَكْرا اُنُبْ تِزْكِنْ يَتارْ

tamoqa suvï taxra qïkïp taoqïoq ötər
artuqlarï təgrə ünüp tizgin yətər

تامغا سۇيى تېشىپ چىقىپ تاغدىن ئۆتەر،
ئارتۇچلىرى تىزگىن كەبى قاتار ئۆسەر.

·12 – 553 I ·15 – 323

taŋ ata yortalïm	تَنكْ اَتا يُرْتَلِمْ
bużraq kanïn irtəlim	بُذْرُجْ قَنِنْ اِرْتَلِمْ
basmül bəgin ortəlim	بَسْمِلْ بَكِنْ اُرْتَلِمْ
əmdi yigit yəvilsün	اَمْدِي يِكِتْ يِقلسُونْ

تاڭ ئاتقاندا ماڭايلى،
بۇزراچ قېنىنى ئىستەيلى،
باسمىل بېگىنى ئۆرتەيلى،
ئەمدى يىگىت (لەر) توپلانسۇن.

·3 – 486 III ·10 – 952

تَنكُتْ خانِ يُبيلادِ *taŋut hanï yubïladï*

اُلْمْ بِرْلا تُبُولادِ *ölüm birlə tөpülədi*

قَذَشْ لارِ تَبالادِ *qażaxlarï tapaladï*

اُلْمْ كُورُبْ يُزِ اَغْدِ *ölüm kөrüp yüzi aoqdï*

تاڭغۇت خانى ئالدىدى،

ئۆلۈم بىلەن بېشىغا ئۇردى؛

قېرىنداشلىرى تاپا قىلدى،

ئۆلۈم(نى) كۆرۈپ رەڭگى ئۆچتى.

.3 – 446 III .14 – 930

تَنكُتْ سُوسِنْ اُشكْلادِ *taŋut süsin üxiklədi*

كِشِ ايشِنْ اُلْكْلادِ *kixi ixin ölüklədi*

اَرِنْ اَتِنْ بَلِكْلادِ *ərin atïn bəliklədi*

بُلُنْ بُولِب بَشِ تغدى *bulun bolïp baxï tïoqdï*

تاڭغۇت قوشۇنىنى ئۇشۇپ تۇرغاندا باستى،

ئۇلارنىڭ خوتۇن - قىزلىرىنى مەسخىرە قىلدى،

ئەرلىرىنى، ئاتلىرىنى غەنىيمەت ئالدى،

(تاڭغۇتلار) ئەسىر بولۇپ، بېشىنى ئەگدى.

.1 – 404 I .9 – 236

تَقَرْ كِمِنْكْ اُكُلسا بَكْلِكْ اَنكَرْ كَرْكَيُورْ

تَقَرْ سِزِنْ قَلِبْ بَكْ اَرَنْسِزِنْ اَمْكَيُورْ

tavar kimiŋ üklisə bəglik aŋar kərgəyür

tavarsïzïn qalïp bəg ərənsizin əmgəyür

كىمنىڭ مېلى كۆپەيسە، بەگلىك ئاڭا يارىشۇر،

بەگ مالسىز قالسا، ئادەمسىزلىكتىن ئەمگىلىدۇ.

.18 – 469 I .21 – 275

تَقَرْ اُجُنْ تَنْكْرِي اَذْلَمَذِبْ *tavar üqün təŋri əžləməžip*

اُيا قَدَشْ اُغْلِنِي جِنْلا بُغارْ *uyaqadax ooqlïnï qïnla booqar*

تاۋار ئۈچۈن تەڭرىنى يادىغا كەلتۈرمەي،

ئۇرۇغ - تۇغقىنىنىڭ ئوغلىنى راستىنلا بوغىدۇ.

·8 – 116 I ·23 – 75

تَقَرْ يِغِبْ سُقْ اَقِنْ انْدِي سَقِنْ *tavar yïoqïp suv akïn ïndï sakïn*

قُرُمْ كِبِي ايذشِنْ قُودِي يُقارْ *qorum kəbi iżisin qudï yuvar*

يىغىلغان مالنى سەل كەلدى دەپ ھېسابلا،

ئۇ تاشنى يۇمىلاتقاندەك ئىگىسىنى تۆۋەنگە يۇمىلىتىدۇ.

·3 – 83 III ·5 – 738

تَكْما ايقَتْ اَشْقا كُرُبْ تُرْغِلْ اَلا

جَقْمَقْ جَقِبْ ايقْسا قَلِي اُذِبورْ يُلا

təgmə ạvət ïxqa kөrüp turoqïl ala

qaqmaq qaqïp ạvsə qalï użïnur yula

(بىر) ئىشنى كۆرگىنىڭدە ئالدىراپ كىرىشمە، ئويلىنىپ تۇرۇڭال،

(چۈنكى) چاقماق چېقىپلا (چىراغ يېقىشقا) ئالدىرىسا، چىراغ ئۆچۈپ قالىدۇ.

·11 – 31 III ·3 – 709

تَكْماجَجاكْ اُكُلْدِي *təgmə qəqək ügüldi*

بُقُقْلَنِبْ بُكُلْدِي *bokuklanïp büküldi*

تُكْسِينْ تُكُونْ تُكُلْدِي *tügsin tügün tügüldi*

يَرْغالِمَتْ يُرْكَشُورْ *yaroqalïmat yөrgəxür*

ھەممە چېچەك يېغىلدى،

پوقاقلىنىپ پۈكۈلدى (غۇنچىلىدى)،

(خۇددى) تۆت بۇرجەكلىك تۈگۈن تۈگۈلدى،

ئېچىلىپ (بىر - بىرىگە) يۆگىلىشىۋاتىدۇ.

·1 – 569 I ·8 – 332

تَكْما جَجَكْ اُكُلْدِي — *təgmə qəqək ügüldi*

بُقْقَلَبْ بُكُلْدِي — *bokuklanïp büküldi*

تُكْسِنْ تُكُنْ تُكُلْدِي — *tügsin tügün tügüldi*

يَزْلِبْ يَنا يُرْكَشُورْ — *yazlïp yana yørgəxür*

هەممە چېچەك يېغىلدى،

پوقاقلىنىپ پۈكۈلدى (غۇنچىلىدى)،

(خۇددى) تۆت بۇرجەكلىك تۈگۈن تۈگۈلدى،

ئېچىلىپ يەنە يۆگىشىپ كېتىدۇ.

·13 – 415 II ·26 – 623

تَكْرا اَلِبْ اَكْرَلِمْ — *təgrə alïp əgrəlim*

اَتِّنْ تُشُبْ يُكْرالِمْ — *attïn tüxüp yügrəlim*

اَرْسْلَنْ لَيُو كُكْرَلِمْ — *arslanlayu køkrəlim*

كُوجِي اَنِنْ كَقْلْسُونْ — *küqi anïn kəvilsün*

چۆرىدەپ ئېلىپ قورشايلى،

ئاتتىن چۈشۈپ يۈگۈرەيلى،

ئارسلاندەك ھۆركىرەيلى،

شۇنىڭ بىلەن كۈچى ئاجىزلاشسۇن.

·14 – 16 II ·26 – 412

تَكْرا اَقِبْ اَكْرَلِمْ — *təgrə avïp əgrəlim*

اَتِّنْ تُشُبْ يُكْرَلِمْ — *attïn tüxüp yügrəlim*

اَرْسْلَنْ لَيُو كُكْرَلِمْ — *arslanlayu køkrəlim*

كُوجِي اَنِنْ كَقِلْسُونْ — *küqi anïn kəvilsün*

چۆرىسىنى ئولىشىپ قورشايلى،

ئاتتىن چۈشۈپ يۈگۈرەيلى،

ئارسلاندەك ھۆركىرەيلى،

كۈچى شۇنىڭ بىلەن ئاجىزلاشسۇن.

·3 – 194 II ·2 – 506

تَكُرْ مَنِكْ ساۋِمي بِلْكالَكا اَىْ

تِنَرْ قَلي اَتْتسا قِسْرَقْ سِنِي تاىْ

təgür mənin savïmï bilgələgə ay

tïnar kalï atatsa kïsrak sïnï tay

يەتكۈز مېنىڭ سۆزۈمنى، بىلىم ئەھلىلىرىگە ئېيت،

تاي ئات بولۇپ قالسا، بايتال تىنىدۇ.

·3 – 278 I ؛11 – 216 III ·2 – 166 ،11 – 807

تَلِمْ بَشْلَرْ يُقلدِيمَتْ *təlim baxlar yuvaldïmat* تالاي باشلار دومىلىدى،

يَغي اَنْدِنْ يَقلدِيمتْ *yaqï andïn yavaldïmat* يېغا ئاندىن ياۋاشلاندى،

كُجي اَنِنْكْ كَقلدِيمَتْ *küqi anïŋ kəvəldimət* كۈچى ئۇنىڭ ئاجىزلاشتى،

قِلِجْ قِنْقا كُجُنْ سِغْدِي *kïlïq kïnka küqün sïoqdï* قىلىچ قىنغا تەستە سىغدى.

·1 – 516 I ·14 – 302

تَنْكْدا بِلا كُرْسا مِنِي اُرْدَكْ اَتارْ *təŋdə bilə kərsə məni ordək atar*

قَلْقا كُرُبْ قَشْغَلَقى سُقْقا بَتارْ *kalva kərüp kaxoqalakï suvka patar*

مېنى كۆلدە ئۆردەك ئاتقۇچى دەپ (ھېسابلىسا)،

ئوقۇمىنىڭ باشاقسىزلىقىغا قارىماي قاشقالداق سۇغا شۇڭغۇيدۇ.

·1 – 684 I ·9 – 399

تَنْكْرِي اَژُنْ تُرُتّي جِغْرِي اذ تَزْكِنُورْ

يُلْدُزْلَرِي جَرْكَشِبْ تُنْ كُنْ اُوزا يُرْكَنُورْ

təŋri azun tərütti qïoqrï użu təzginür

yulduzlarï qərkəxip tün kün üzə yərgənür

تەڭرى ئالەم ياراتتى، چىغرىق تىنماي ئايلىنۇر،

يۇلتۇزلىرى سەپ تارتىپ، كۈندۈزگە تۈن يۆگىلۇر.

.1 – 443 II ·4 – 640

تِغْرَقْلَنِبْ سَكْرِتّي
اَرِنْ اَتِنْ يُكُرْتّي
بِزْنِي قَمُغْ اَنكتّي
اَنْدَغْ سُوكا كِم يَتارْ

tioqraklanïp səkirtti
ərin atïn yügürtti
bizni kamuoq anïttï
andaoq sügə kim tatər

قەيسەرلىنىپ ئېتىلدى،
يىگىت ئاتلىرىنى چاپتۇردى،
بىزنى تامام ھاك - تاك قالدۇردى،
ئۇنداق قوشۇنغا كىم تەك كېلەلەيدۇ؟

.10 – 400 II .2 – 615

تِينِ يَما اُجُكْتِ
اَرِي اَتِي اِجِكْتِ
اِيشِي تَقِي جُلُكْتِ
سُوزِنْ اَنِكْ كِيمْ تُتارْ

tïnï yəmə oqükti
ərі atï iqikti
ïxï takï qülükti
sozin anïŋ kim tutar

تىنىقمۇ ئۆچۈپ كەتتى،
ئادەم - ئاتلىرى قولغا چۈشتى،
ئىشمۇ چاتاق بولدى،
ئۇنىڭ سۆزىنى كىم ئاڭلار.

.3 – 164 II .13 – 491

تُقِيشْ اِجْرا اُرِشْتِمْ
اُلُغْ بِرْلا قَرِشْتِمْ
تُكُزْ اَتِنْ يَرِشْتِمْ
اَيْدِمْ اَمْدِي اَلْ اُتارْ

tokïx iqrə urïxtïm
uluoq birlə karïxtïm
tüküz atïn yarïxtïm
aydïm əmdi al utar

توقۇنۇش ئىچىدە ئۇرۇشتۇم،
ئۇلۇغ بىلەن قېرىشتىم.
قاشقا ئات بىلەن چېپىشتىم،
ئۇتار، ئەمدى ئال! دېدىم.

.11 – 476 I .6 – 279

تُسُنْ مُنُبْ سَكِرْتْسُنْ	*tosun münüp səkirtsün*	توسۇن مۈنۈپ سەكرەتسۇن،
اَسِزْلِكِنْ اَمُرْتْسُنْ	*əsizlikin amurtsun*	ئاساۋلىقىنى تىنچىتسۇن،
اِتْقا كَيِكْ قَيْتَرْتْسُنْ	*itqakəyik qaytartsun*	ئىتقا ئوۋنى قايتارتسۇن،
يُتْمِشْ سانِي اُمْنَلِمْ	*tutmïx sanï umnalïm*	تۇتۇلدى دەپ ئۇمۇنايلى.

·7 – 583 III ·6 – 1009

تُذْغُرْمَدِي اِتمْنِي	*tożoqurmadï ïtïmnï*
تُرْغُرْغَلِرْ اَتمْنِي	*turoquroqalïr atïmnï*
سُرْدِي مَنِكْ قُتُمْنِي	*sürdi mənin qutumnï*
قازْ تَقِي قُرْدايمِي	*qaz takï qordayïmï*

ئىتمىنى تويدۇرمىدى،
ئېتمىنى ھاردۇرۇپ قويدى.
مېنىڭ بەختىمنى سۇردى،
غاز ۋە قودايلىرىمنى (سۇردى).

·5 – 251 II ·14 – 535

تُغُبْ تَقِي قَلْمَدِي مَنكُكُو اَرَنْ	*qalmadï məŋgü ərən tuoqup takï*
اَژُونْ كُنِي يُلْدُزِي تُنْجِي تُغارْ	*azun küni yulduzï tutqï tuoqar*

ئادەم تۇغۇلۇپ مەڭگۈلۈككە قالمىدى،
دۇنيانىڭ كۈنى، يۇلتۇزى دائىم تۇغۇلۇپ تۇرىدۇ.

·14 – 516 III ·20 – 970

تُمْلِغْ كَلِبْ قَبْسَدِي	*tumlïoq kəlip qapsadï*
قُتْلُغْ يايِغْ تَبْسَدِي	*qutluoq yayïoq təpsədi*
قَرْلَبْ اَژُنْ يَبْسَدِي	*karlap azun yapsadï*
اَتْ يِنْ اُشُبْ اَمْرِشُورْ	*ət yən üxüp əmrixür*

سوغۇق كېلىپ قاپسىدى،
قۇتلۇق يازنى قوغلىدى،
قار يېغىپ دۇنيانى قاپلىدى،
ئەت ـ يان ئۇششۇپ تىترىشەر.

·13 – 604 I ·22 – 352

تُرْغانْ اُلُغْ اِشْلَقا — *turoɣan uluoɣ ïxlaḳa*

تِرْكِي اُرُبْ اَشْلَقا — *tərgi urup axlaḳa*

تُمْلُغْ قَدِرْ قِشْلَقا — *tumluoɣ ḳadïr ḳïxlaḳa*

قُذْتِي اَرِكْ اُمْدُرُو — *ḳoždï ərig umduru*

ئۇلۇغ ئىشلارغىلا تۇرىدىغان،

داستىخان سېلىپ ئاش بېرىدىغان (ئادەم ئىدى).

راسا سوغۇق قىشلاردا،

كىشىلەرنى ئۆيىدۈرۈپ قويدى.

.17 – 69 II .2 – 442

تُتْجِي يَغَرْ بُلِيتِي اَلْتُنْ تَمارْ اَرِغْ

اَقْسا اَنِنْكْ اَقِينِي قَنْدِي مَنِكْ قَنِغْ

tutqï yaoqar bulïtï altun tamar arïoɣ

akṣa anïɳ akïnï ḳandï mənïɳ ḳanïoɣ

(ئۇنىڭ) بۇلۇتى ئۇزۇلمەي يېغىۋاتىدۇ،

(ئۇنىڭدىن) ئېرىغ (ساپ) ئالتۇن تېمىۋاتىدۇ،

ئۇنىڭ ئېقىنى ئاقسا، مېنىڭ تەشنالىقىم قاندى.

.3 – 488 I .21 – 285

تُمانْ جَجَكْ تِزِلْدِي — *tümən qəqək tizildi*

بُكُنْدَنْ اُلْ يَزِلْدِي — *bükündən ol yazïldï*

اُكُشْ يَتِبْ اُزَلْدِي — *ükük yatïp üzəldi*

يِيرْدَا قُبا اَذْرِشُورْ — *yərdə ḳopa ažrïxur*

تۈمەن چېچەك تىزىلدى،

تۈگۈنچەكلىرىدىن ئۇ يېزىلدى،

(يەر ئاستىدا) تولا يېتىپ قىينالدى،

يەردىن قوپۇپ ئايرىلىشار.

.6 – 311 I .3 – 184

تُنْ كُنْ تَبِنْ تَنكْرِيكا بُيْنْمَغِلْ *tün kün tapun təŋrigə boynamaqil*

قُرْقُبْ اَنكَرْ اَيْمَنُو اُيْنَمَغِلْ *qorqup anar əymənü oynamaqil*

تەڭرىگە تۈن - كۈن تېڭىن، بويۇنتاۋلىق قىلما،

ئۇنىڭدىن قورقۇپ ئەيمەن، ئوينىمىغىن.

·3 – 515 III ·28 – 969

تُنْ كُنْ تُرُبْ يِغْلَيُو *tün kün turup yïqlayu*

ياشِمْ مَنِكْ سَقْرُلُورْ *yaxïm məniŋ savrulur*

كېچە - كۈندۈز تۇرۇپ يىغلاپ،

يېشىم مېنىڭ قۇيۇلار.

·9 – 336 II ·17 – 580

تُنْلا بِلا بَسْتِمزْ *tünlə bilə bastïmïz*

تَكْما يَنكَقْ بُسْتِمزْ *təgmə yaŋaq pustïmïz*

كَسْمالَرِنْ كِسْتِمزْ *kəsmələrin kəstimiz*

مِنْكَلَقْ اَرِنْ بِجْتِمزْ *mïŋlaq ərin pïqtïmïz*

تۇن بىلەن باستۇق،

ھەر تەرەپتىن بۆكتۈرمە قۇردۇق،

ئاتلىرىڭ كوكۇللىرىنى كەستۇق،

مىڭلاق ئەرلىرىنى سويدۇق.

·3 – 565 I ·6 – 330

تُنْلا بِلا كُجالِمْ *tünlə bilə kəqəlim* كېچە بىلەن كۆچەيلى،

يَمَرْ سُقِنْ كَجالِمْ *yamar suvïn kəqəlim* يامار سۇينى كېچەيلى،

تَرْنكُوكْ سُقِنْ اِجالِمْ *tərŋük suvïn iqəlim* بۇلاق سۇينى ئىچەيلى،

يُقْغا يَغي اُقْلْسُونْ *yuvqa yaqï uvulsun* ئاجىز يېغا يانجىلسۇن.

·5 – 407 II ·13 – 5

تُونكُرْ قَذِنْ بُلُشْتِ tünür qaẓïn boluxtï قارشى قۇدا بولۇشتى،

قِرْقِنْ تَقِي قُلُشْتِ qïrqïn taqï qoluxtï قىرقى تېخى سوراشتى.

اَمْدِي تِشِمْ قَمَشْتِ əmdi tïxïm qamaxtï ئەمدى چىشىم قاماشتى،

اَلْتِ تُرُمْتايِمْنِ altï turumtayïmnï التۇرۇمتايىمنى ئېلىپ قاچتى.

.3 – 151 II .2 – 485

تُرْكَنْ قَتْنْ قَتِينكا تَكُرْ مِنْدِنْ قُشُغْ türkən qatun qatïna təgür məndin qoxuoq

اَيْغِلْ سِزِنْكْ تُبُغْجِي اُتُنْرْ يَنْكِي تُبُغْ ayoqïl sizin tapuoqqï ötnür yanï tapuoq

تۇركەن خوتۇن قېشىغا مەندىن قوشاق يەتكۈز،

سىزنىڭ خىزمەتچىڭىز يېڭى خىزمەت ئۆتۈنىدۇ، دېگىن.

.6 – 487 I .7 – 285

تُرْلُكْ جَجَكْ يَزِلْدِي türlüg qəqək yazïldï تۈرلۈك چېچەك يېزىلدى،

بَرْجِنْ يَدِمْ كَرِلْدِي barqïn yaẓïm kərildi (گويا) كىمخاب سېلىنچا سېلىندى،

اُجْماقْ يَرِي كُرُلْدِي uqmaq yəri kərüldi جەننەت يېرى كۆرۈلدى،

تُمْلُغْ يَنا كَلْكُو سُوزْ tumluoq yənə kəlgüsüz قىش ئەمدى كەلمەسكە كەتتى.

.3 – 161 I .18 – 100

اُلُغْ لُوقُغْ بُلْسا سَنْ اَذْكُو قِلِنْ uluoqluqluoq bulsa sən əẓgü kïlïn

بُلْغِيلْ كِشِيكْ بَكْلارْ قَتِنْ يَخْشِي اُولانْ boloqïl kixig bəglər qatïn yahxï ulan

ئۇلۇغلۇققا ئېرىشسەڭ، ياخشى قىلىقلىق بول،

بەگلەرنىڭ قېشىدا كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلغۇچى بول.

.14 – 87 I .20 – 59

اُلُغْ نِي تِلارْمَنْ uluoqnï tilərmən ئۇلۇغلۇقنى تىلەيمەن،

تَقارِينْ يُلارْمَنْ tavarïn yələrmən تاۋار بىلەن يۆلەيمەن،

تِلَكْ نِي بُلارْمَنْ tiləkni bularmən تىلەككە ئېرىشىمەن،

يِلْقِمْ اَنكَرْ اُبْلَنُورْ yïlqïm anar üplənür ئاڭا مېلىم سەرپ قىلىندۇ.

.3 – 121 III .11 – 757

اُلْشِبْ اَرَنْ بُورْلَيُو	*ulxïp ərən børləyü*	ئەرلەر بۆرىدەك ھۇۋلىشىپ،
يرتن يقا اُورْلَيُو	*yïrtïp yaqa urlayu*	ياقا يىرتىپ ۋارقىرىشىپ،
سِقْرِبْ اوني يورْلَيُو	*sïqrïp üni yurlayu*	ئۈنىنىڭ بارىچە چىرقىراپ، پەريات چېكىپ،
سِغْتَبْ كوزى اُرْتُلورْ	*sïoqtap køzi ørtülür*	ئۆكسۈپ كۆزى ئۆرتىلەر.

·10 – 254 I ·23 – 153

اُرْمِشْ اَزُنْ بُسُوغِنْ قِلْمِشْ اَنِي بالِغْ	*urmïx azun pusuoqïnqïlmïx anï balïoq*
اَمْ سَمْ اَنكَرْ تِلانِبْ سِزْدا بُلُرْ يَقِغْ	*əm səm anar tilənip sizdə bulur yaqïoq*

دۇنيا تۇرىقىنى قۇرۇپ، ئۇنى ياردار قىلدى،
ئۇنىڭغا دورا ـ دەرمان ئىزدىسە، داۋاڭى سىزدىن تاپىدۇ.

·11 – 530 I ·12 – 310

اُسْ اَسْ كُرُبْ يُكْسَكْ قَلِقْ قُودِي جَقارْ
بِلْكا كِشِي اُكْتْ بِرِبْ تَقْرَقْ اُقارْ

us əskørüp yüksək qalïq qodï qaqar
bilgə kixi øgüt bərip tavraq uqar

تاپقۇش تاپنى كۆرگەندە ئېگىزدىن تۆۋەنگە شۇڭغۇيدۇ،
دانىشمەن كىشى ئۆگۈت ـ نەسىھەت بەرسە تېز چۈشىنىدۇ.

·9 – 61 III ·18 – 725

اُسْتُغانْ قُياشْ قَبْسَدِي	*usïtoqanquyax qapsadï*	
اُمُنْجُلُغْ اذش يَيْسَدِي	*umunqluoq ažax yaysadï*	
اَرْتِشْ سُقْنْ كَجْسَدِي	*ərtix suvïnkəqsədi*	
بُودُنْ اَنِنْ اُرْكُشُورْ	*budun anïn ürküxür*	

ئۇسستىدىغان قۇياش قاپسىدى،
ئومۇنغان (ئۇمىد قىلغان) ئاداش (قوشۇننى) تارقاتماقچى بولدى،
(دۈشمەن) ئېرتىش سۈيىنى كەچمەكچى بولدى،
شۇڭا خەلق ئۇركۈشۈۋاتىدۇ.

·18 – 210 I ·15 – 128

اُتْرُو تُرُبْ يَغْدِي اَنكَرْ كِيشْ اُقِي جِغِلْقارْ *utru turup yaoqdï anar kix okï qïoqïlvar*

اَيْدِمْ اَسِغْ قِلْغُو اَمَسْ سَنْ تَقِي يَلْقار *aydïm asïoq kïloqu əməs sən takï yalvar*

ئۇتتۇرا تۇرۇپ ئۇنىڭغا ساداقتىن قىسقا ئوقلارنى ياغدۇردۇم،

سەن ئەمدى يالۋۇرساڭمۇ پايدىسى يوق، دېدىم.

.1 – 643 I .20 – 375

اذُم بَـرِبْ سُنكْـدادِي *użu barïp soŋdadï* كەينىدىن بېرىپ قوغلىدى،

ثكـر تُرب اَنكْـدِي *təgrə turup aŋdïdï* چۆرىدەپ تۇرۇپ پايلىدى،

سَجـن قرا مَنكْـدَدِي *saqïnkïra məŋdədi* چېچىنى قىرىپ يۇلۇشتى،

اَرزُلَيُو اَر اڤـار *arzulayu ər avar* ئادەملەر چىلبۆرىدەك ئولاشتى.

.1 – 548 III .14 – 988

اُذُو بارِبْ اُكُشْ اَقدِمْ *użu barïp ükük əvdim*

تَلِمْ يُورِبْ كُجِي كَقْدِمْ *təlim yorïp küqi kəvdim*

اَتِمْ بِرْلا تكُو اِقْدِمْ *atïm birlə təgü ạvdim*

مَنِي كُورُبْ يسى اَغْدِي *məni kərüp yạni aoqdï*

كەينىدىن بېرىپ كۆپ ئالدىرىدىم،

جىق ئاۋارە بولۇپ، كۆچىنى ئازايتتىم (هالسىراتتىم)،

ئېتىم بىلەن يېتىشۈلمىشقا ئازلا قالدىم،

مېنى كۆرۈپ تۆكلىرى هۇرپەيدى.

.3 – 226 I .12 – 137

اُكُرْ سُرُكْ قُوىْ تَقِي يُنْدِي بِلا *ügür sürük koy təvi yundï bilə*

يُمُرْلَيُو اَرْكَنِنْ سُوتِنْ سَغارْ *yumurlayu ərkənin sütin saoqar*

ئۇيۇر - سۈرۈك قوي، تۆگە، يىلقا بولسا گەر،

يىغىپ كېلىپ ئۆز ئەركىچە سۈتىنى ساغار.

.1 – 506 I .18 – 296

اُنْدَبْ اُلُغْ تَبارُو تَقْرَقْ كَلِبْ يُكُرْكِلْ *ündəp uluoq tabaru tavrak kəlip yügürgil*

قُرْغَقْ يِلِنْ بُذُنْ كُرْ قَنْدا تُشَرْ قُودِي اِلْ *ïl kuroqak yïlïn bożun kər kanda tüxər kodï*

سېنى ياشانغان بىر كىشى چاقىرسا، يۈگۈرۈپ بار،

قۇرغاقچىلىق يىللاردا ئېلىڭگە قارا، ئۇلار نەگە چۈشسە، سەنمۇ شۇ يەرگە چۈش.

.3 – 92 III .4 – 743

ئۇذكْ مَنِي كُحايُرْ	*üžik məni küqəyür*	ئىشق ماڭا زۇلۇم سالدى،
تُنْ كُنْ تُرُبْ يِغْلَيُو	*tün kün turup yïoqlayu*	كېچە - كۈندۈز تۇرۇپ يىغلايمەن؛
كُرْدِي كُزُمْ تَقْرَقِنْ	*kərdi kəzüm tavrakïn*	چۈنكى كۆزۈم كۆردى: ھەش - پەش دېگۈچە
يُرْتِي قَلِبْ اَغْلَيُو	*yurtï kalïp aoqlayu*	يۇرتى بوش قالدى.

·13 – 353 III ·2 – 883

اُوذيكْ مِينِ قُمِتّي	*üžik mạni komïttï*
سَقِنْجْ مَنكا يُمِتّي	*sakïnq maŋa yumitti*
كُونْكْلُومْ اَنكارْ اَمِتّي	*kəŋlüm aŋar əmitti*
يُوزُمْ مَنكْ سَرْغَرُورْ	*yüzüm məniŋ saroqarur*

ئۇدۇك (سۆيگۈ) مېنى ھاياجانغا سالدى،
قايغۇ ماڭا توپلاندى،
كۆڭلۈم ئۇنىڭغا تەلپۈندى،
يۈزۈم مېنىڭ سارغىيار.

·1 – 94 I ·12 – 63

اُذكْ اُتي تُتُونُبْ	*üžik otï tutunup*	ئىشق ئوتى تۇتىشىپ،
اُبْكا يُرَكْ قُغْرُلُورْ	*əpkə yürək koqrulur*	ئۆپكە - يۈرەك قۇرۇلار (كۆيەر).

·7 – 203 II ·18 – 510

يَغي اَرُرْ يَلنكُقنك نانكى تَقار	*yaoqï ərür yalŋukuŋ nəŋi tavar*
بِلِكْ اَرِي ياغِسِنْ نالِك سَقارْ	*bilik əri yaoqïsïn nəlik səvər*

ئىنسانىڭ مېلى - دۇنياسى دۇشمەندۇر،
ئەقىل ئىگىسى دۇشمىنىنى قانداقمۇ سۆيسۇن.

·5 – 525 III ·2 – 976

يَغي بَكْدِنْ اُذُقْلادي	*yaoqï bəgdin užukladï*	دۇشمەن بەگدىن مۇگدەپ قالدى،
كُرُبْ سُونِ اَذقْلادي	*kərüp süni ažikladï*	قوشۇننى كۆرۈپ مەڭدەپ قالدى؛
اُلُمْ اَنِ قُنُقْلادي	*ölüm anï konukladï*	ئۆلۈم ئۇنى مېھمان قىلدى،
اَغِزْ اِجْرا اَغُو سَعْدي	*aoqïz iqrə aoqu saoqdï*	ئاغزى ئىچىگە ئوغا سالدى.

·3 – 464 III ·2 – 940

يَغي اُوتِنْ اُجُرْكانْ *yaoɣï otïn өqürgən*

تُويْدُنْ اَنِي كَجُرْكانْ *toydun anï kəqürgən*

اِشْلَرْ اُزُبْ كُجُرْكانْ *ïxlar uzup kөqürgən*

تَكْدِي اُقِي اُلْدُرُو *təgdi okï өldürü*

(ئۇ) يېغا ئوتىنى ئۆچۈرگەن،

ئوردىسىدىن ئۇنى كۆچۈرگەن،

كېسىپ ئىش قىلىدىغان (ئادەم ئىدى)،

(ئۇنىڭغا ئۆلۈمنىڭ) ئۆلتۈرگۈچى ئوقى تەگدى.

.3 – 677 I ·16 – 394

يَغْنِكْ تَبا تِتْرُو بَقبْ بُكْدَنْكْ بِلا *yaoɣïŋ taba tətrü bakïp bөgdəŋ bilə*

اُغْرَبْ قَلِي كَلْسا سَنكا قَرْشُو سُلا *ooɣrap kalï kəlsə saŋa kəarxu sülə*

دۇشمەن تەرەپكە تىكىلىپ قارا، خەنجىرىڭنى بىلە،

مۇبادا سېنى قەستلەپ كەلسە، ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش قىل.

.13 – 370 III ·20 – 891

يَغْمُرْ يَغبْ سَجِلْدِي *yaoɣmur yaoɣïp saqïldï*

تُرْلُكْ جِجاكْ سُجُلْدِي *türlüg qəqək suquldï*

يِنْجُو قابِي اَجِلْدِي *yinqü kəapï aqïldï*

جِنْدانْ يِبارْ يُغْرُشُورْ *qïndan yïpar yuoɣruxur*

يامغۇر يېغىپ چېچىلدى،

تۇرلۇك چېچەك ئۇندى،

ئۇنچە قېپى ئېچىلدى،

سەندەل - ئىپار يۇغۇرۇلۇر.

.8 – 170 II ·7 – 494

يَقِنْ يَغُقْ كُرْمَذِبْ نانْكِي كُذُرْ *yakïn yaoɣuk kөrməžip nəŋni kөžür*

قَذَشْ تَبا اِتْ كِبِي قِينكْرُو بَقارْ *kəažax taba ït kəbi kïŋru bakar*

يېقىن - يوۇقلىرىنى كۆرمەستىن مالنى كۆرىدۇ،

ئۆز قېرىندىشىغا ئىتقا ئوخشاش هوميىپ قارايدۇ.

.9 – 27 III ·2 – 707

يَنْدِي اَرِنْجْ اُغْرَغِي — *yandï ərinq ooqraoqï*
كَلْدِي بَرُو تِغْرَغِي — *kəldi bərü tïoqraoqï*
اُوزِي قُيِي اُغْرَغِي — *өzi qoyï ooqraoqï*
اَلْبْ لارْ قَمُغْ تِرْكَشُورْ — *alplar qamuoq tirkəxür*

نىيەتتىدىن يانغان بولسا كېرەك،
ئۇنىڭ ئەلچىسى بېرى كەلدى؛
ئۆزى ۋادىنىڭ ئىچكىرىسىدە،
يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى توپلانماقتا.

·1 – 88 III ·18 – 740

يَرَغْ بُلُبْ يَغُشْدِي — *yaraoq bulup yaoquxdï*
اَرْتُقْلُقِنْ سُكُشْدِي — *ortaqlïqïn səküxdi*
قُلُنْ قَبْ كَتِشْدِي — *qulun qapup kətixdi*
سُرْدا مَنِڭْ قُويُمِي — *sürdi mənïŋ koyumï*

پۇرسەت تېپىپ يېغىلاشتى،
ئورتاقلىقنى بۇزۇشتى.
قۇلۇننى بۇلاپ كېتىشتى،
سۈرۈپ كەتتى قويۇمنى.

·1 – 120 II ·2 – 469

يَرَتّي يَشِلْ جَشْ — *yarattï yaxïl qəx*
سَقُرْدِي اُرُنْكْ قَشْ — *savurdï ürüŋ qax*
تِزِلْدِي قَرا قُشْ — *tizildi qara qux*
تُنْ كُنْ اُزا يُرْكَنُورْ — *tün kün uzə yərgənür*

يېشىل چەش (ئاسمان) ياراتتى،
(ئۇنىڭغا) ئاق قاشتېشىنى چاچتى،
قارا قۇش (مىزان يۇلتۇزى) تىزىلدى،
تۇن كۈنگە يۆگىلىدۇ.

·16 – 431 I ·18 – 252

يَرُقْ يُلْدُزْ تُغَرْدا
أُذْنُو كَلِبْ بَقَرْمَنْ
ساتُولَيُو سَيْرَشِبْ
تَتْلِغْ أُونُن قُشْ أُتارْ

yaruk yulduz tuoqarda
ożnu kəlip bakarmən
satulayu sayraxïp
tatlïoq ünün kux ɵtər

يورۇق يۇلتۇز تۇغار ۋاقتىدا،
ئويغىنىپ كېلىپ قارايمەن؛
چۈرۈلدىشىپ سايرىشىپ،
قۇش تاتلىق ئۈن بىلەن ئۇنلەيدۇ.

.3 – 270 III ·17 – 836

يَشِنْ أَتِبْ يَشْنَدِي
تُمانْ تُرُبْ تُشْنَدِي
أَذْغِرْ قِسِرْ كِشْنَدِي
أُكُرْ أَلِبْ أُقْرَشُورْ

yaxïn atïp yaxnadï
tuman turup tuxnadï
ażoqïr kïsïr kixnədi
ügür alïp okraxur

چاقماق قارسىلداپ چاقتى،
تۇمان تۇرۇپ ئۇتتۇرىلاندى،
ئايغىر، بايتال كىشنىدى،
ئۆيۈر بولۇپ ئوقرۇقلىشار.

.5 – 314 I ·16 – 185

يَشْنَتْ قِلِجْ بَشِنِ أُزا قَقَّلْ يَرا
بِجْلِبْ أَنِكْ بُيْنِ تَقِي قَلْقَنْ تُرا

yaxnat kïlïq baxï üzə kakkïl yara
pïqlïp anïŋ boynï takï kalkan tura

(دۇشمەن) بېشى ئۈستىدە قىلىچ يالتىراتقان، (قىلىچ) ئۇر، يارىلا،
ئۇنىڭ بوينى ۋە قالقان - تۇرالىرىمۇ كېسىلىپ، بىتچىت بولسۇن.

.3 – 522 II ·8 – 681

يايْ يَرُوبَنْ أَرْكُزِي
أَقْتِي أَقِنْ مُنْدُزِي
تُغْدِي يَرُقْ يُلْدُوزِي
تِنْكْلا سُوزُمْ كُلْكُوسُزْ

yay yarupan ərgüzi
akti akïn munduzï
tuoqdï yaruk yulduzï
tïŋla sɵzüm külküsüz

باھار كېلىش بىلەن ئەگىز (سۇلار)،
كەلكۈن ئېقىن بولۇپ ئاقتى.
يورۇق يۇلتۇز تۇغدى،
سۆزۈمنى كۈلمەستىن ئاڭلا.

.5 – 130 I ·5 – 83

يايْ كُركِنكا اَنْما *yay kørkiŋə ïnanma* يازنىڭ گۈزەللىكىگە ئىشەنمە،
سُقْلَرْ اُزا تَيَنْما *suvlar üzə tayanma* سۇغا تايانما،
اَسِزْلِكِكْ اَنْما *əsizlikig anunma* يامانلىققا تەييارلانما،
تِلْدا جِقارْ اَذْكُو سُوزْ *tïlda qïkar əzgü søz* تىلىڭدىن ياخشى سۆزلەرنى چىقار.

·11 – 220 III ·23 – 809

يايْ قِشْ بِلا قَرِشْتِ *yay kïx bilə karïxtï* ياز قىش بىلەن قېرىشتى،
اَرْدَمْ ياسِنْ قُرِشْتِ *ərdəm yasïn kurïxtï* ئەردەم ياسىنى قۇرۇشتى.
جَرِكْ تُتْبْ كُرَشْتِ *qərik tutup kürəxti* چېرىك تۇتۇپ كۆرەشتى،
اُقْتاغَلِي اُتْرُشُورْ *oktaoqalï ətrüxür* ئوقلاشقىلى تاس قالدى.

·5 – 130 II ·5 – 474

يلكِنْ بُلُبْ بَرْدُقِي كُنْكُلُمْ اَنكارْ بَغْلَيُو *yəlkin bolup barduqï køŋlüm aŋar baoqlayu*
قَلْدِمْ اَرِنْجْ قَدْغُقا ايشِمْ اُدُو يِغْلَيُو *qaldïm ərinq qadoquqa ïxïm uzu yïoqlayu*
(سۆيگىنىم) مۇساپىر بولۇپ كەتتى، كۆڭلۈم ئۇنىڭغا باغلانغاندى،
قايغۇ ـ ھەسرەتتە قالدىم، ئىشىم (ئۇنىڭ) كەينىدىن يىغلاش بولدى.

·3 – 423 III ·8 – 918

يَلْقِنْ اَنِكْ كُوزِي *yəlvin anïŋ køzi* ئۇنىڭ كۆزى سېھىرلىك،
يَلْكِنْ اَنِكْ اُوزِي *yəlkin anïŋ øzi* ئۇنىڭ ئۆزى مۇساپىردۇر،
تُولُنْ اَيِنْ يُوزِي *tolun ayïn yüzi* يۈزى تولۇن ئايدەك،
يَرْدِي مَنْكْ يُوراكْ *yardï mənïŋ yürək* (ئۇنىڭ بېقىشلىرى) مېنىڭ يۈرىكىمنى يارىدى.

·16 – 42 III ·14 – 715

يِكِتْ لَرِكْ اِشْلَتُو *yigitlərig ixlətü* يىگىتلەرنى ئىشلىتىپ،
يِغاجْ يَمِشْ اِرْغَتُو *yïoqaq yəmix ïroqatu* مېۋىلىك دەرەخلەرنى ئىرغاتتۇرۇپ،
قُلانْ كَيِكْ اَفْلَتُو *qulan kəyik avlatu* قۇلان ـ كېيىك ئوۋلىتىپ،
بَذْرَمْ قِلِبْ اَقْنَلِمْ *bəžrəm kïlïp avnalïm* بايرام قىلىپ ئاۋۇنايلى.

·9 – 348 I ·2 – 205

يِغْلَبْ اُذُو اَرْتَدِمْ *yïoqlap użu artadïm* كەينىدىن يىغلاپ ئادىدىم،

بَغْرِمْ بَشِنْ قَرْتَدِمْ *baoqrïm baxïn kartadïm* باغرىم يارىسىنى تاتىلىدىم،

قَحْمِشْ قُتُغْ اِرْتَدِمْ *kaqmïx kutuoq irtədim* قاچقان بەختنى ئىزدىدىم،

يَغْمُرْ كُنِي قانْ سَجارْ *yaoqmur küni kan saqar* (كۆزۈم) يامغۇردەك قان چاچار.

.16 – 359 I .2 – 211

يلقى يرن اتلنور *yïlkï yazïn atlanur* يىلقا يازدا ئات بولار،

اُتْلَبْ اَنِنْ اَتْلَنُورْ *otlap anïn ətlənür* ئوتلاپ يۈرۈپ ئەتلىنەر،

بَكْلَرْ سَمُزْ اتلَنور *bəglər səmüz atlanur* بەگلەر سېمىز ئات مىنەر،

سَقْنُبْ اُكُرْ اِسْرِشُورْ *səvnüp ügür ïsrïxur* سۆيۈنۈپ ئۈيۈر چىشلىشەر.

.16 – 375 I .3 – 220

يُكُرْدِي كَقَلْ اَتْ *yügürdi kəvəl at* يورغا ئات يۈگۈردى،

جَقِلْدِي قِزِلْ اُتْ *qakïldï kïzïl ot* قىزىل ئوت چېقىلدى.

كُيُرْدِي اَرُتْ اُتْ *kөyürdi arut ot* قۇرۇق ئوتنى كۆيدۈردى،

سَجْرَبْ اَنِنْ اُرْتَنُورْ *saqrap anïn өrtənür* چاچراپ ئۇنىڭ بىلەن ئۆرتىنەر.

.11 – 187 II .18 – 502

يُكْنُبْ مَنكا اِمْلَدِي *yüknüp maŋa imlədi* ماڭا تەزىم قىلىپ ئىشارەت قىلدى،

كُزُمْ ياشِنْ يَمْلَدِي *kөzüm yaxïn yamladï* كۆز يېشىمنى قۇرۇتتى،

بَغْرِمْ باشِنْ اَمْلَدِي *baoqrïm baxïn əmlədi* باغرىم يارىسىنى ساقايتتى،

اَلْكِنْ بُلُبْ اُلْ كَجارْ *əlkin bolup ol kəqər* يولۇچى بولۇپ كېتىپ قالدى.

.8 – 114 III .18 – 753

قوشۇمچە IV ، تەقلىدىي بەت

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ[1]

ئايىغۇچى، كۆيۈنگۈچى تەڭرىنىڭ ئېتى بىلەن باشلايمەن

سالىم پېئىللار بۆلۈمى

ئىككى ھەرپلىكلەر بابلىرى

تَبْدِي tapdï تېۋىندى، خىزمەت قىلدى. قُلْ تَنْكْرِي كا تَبْدِي *kul təŋrigə tapdï* — بەندە تەڭرىگە تېۋىندى.// اُلْ حانْقا تَبْدِي *ol hanqa tapdï* — ئۇ خانغا خىزمەت قىلدى. باشقىلاردەمۇ شۇنداق.

اَنْدِكْ اُما اَقْلِكْنِي اَغِرْلارْ *əndik uma əvlikni aoïrlar*

ئەندىك مېھمان ئۆيي ئىگىسىنى ھۆرمەتلەر.

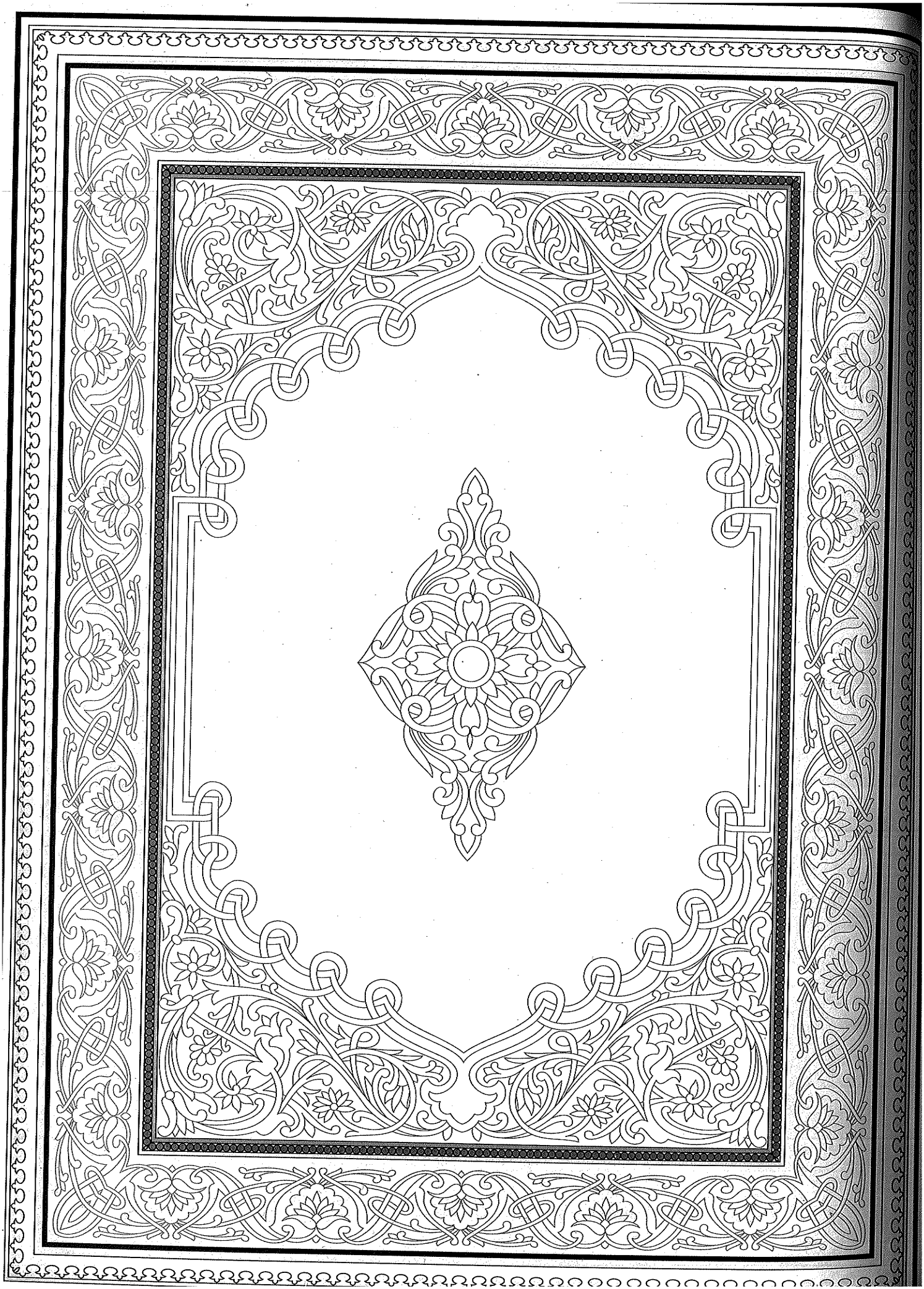
بۇ ماقال بىلەن ئەسلى مېھمان ھۆرمەتلىنىشى كېرەكلىكى تەكىتلىنىدۇ. شېئىردا مۇنداق كەلگەن://

اَنْدِكْ كِشِي تَيتِلْسُونْ	*əndik kixi tətilsün*	[ئەخمەق ھوشىنى تاپسۇن،
ايلْ تُرُو يَتِلْسُونْ	*əl tərü yətilsün*	ئەلدە تۈزۈم يېتىلسۇن،
تُقْلِي بُرِي قَيتِلْسُونْ	*tokli bəri katilsun*	توقلا، بۆرە قېتىلسۇن،
قَذْغُو يَما سَقِلْسُونْ//	*kazoqu yəmə savïlsun*	قايغۇ يەنە تۈگىسۇن.]

قىلىچىمىز بىلەن شۇنداق يول ئاچايلىكى، ئۆندەرىگەكلەر ھوشىنى تاپسۇن،

[1] بۇ قۇر بەلگىسى بولۇپ، ھەر بىرى بىر قۇرغا ۋەكىللىك قىلىدۇ.

اَرْدَمْ ərdəm ئەردەم، ئەدەپ - ئەخلاق. ماقالدا مۇنداق كەلگەن:// ↵
↵
اَرْدَمْ بَشِي تِلْ *ər dəm baxi til* ئەدەپ - ئەردەمنىڭ بېشى تىل. ↵
↵
چۈنكى، چىرايلىق سۆزلەيدىغان كىشى ئابرۇي تاپىدۇ. ↵
اُسْتَمْ üstəm ئېگەر ۋە كەمەرگە ئوخشاش نەرسىلەرنى بېزەش ئۈچۈن ئۈلارغا بېكىتىلىدىغان ↵
ئالتۇن - كۈمۈش زىننەت بۇيۇملىرى. ئوغۇزلار بۇنى «ساخت *saht*» دەيدۇ. ↵
كىم تۇغۇت ئىشىغا خىزمەت قىلسا، ئوغۇللۇق بولىدۇ. خوتۇنلار بۇنى ↵
ياخشىلىققا جورۇيدۇ. ↵
↵
↵
فَعْلَى fə'la شەكلىدە هەر خىل ↵
هەرىكىلىك سۆزلەر بابى ↵
↵
↵
اَرْبا arpa ئارپا. ماقالدا مۇنداق كەلگەن: ↵
اِنكَكْ iŋək ئىنەك. ئوغۇزلار تاشپاقىنىڭ چىشسىنى «انكَكْ *iŋək*» دەيدۇ. ↵
↵
↵
بۇ بابتىكى مسالالار ↵
↵
↵
اُيْغُـــرْ uyoqur ئۇيغۇر. بىر ئەلنىڭ ئىسمى. ئۇنىڭ بەش شەھىرى بار. بۇ شەھەرلەرنى ↵
زۇلقەرنەين تۈرك خاقانى بىلەن پۈتۈم تۈزگەندىن كېيىن سالدۇرغانىكەن. ↵
قَيْقَلَنْدِي k̡ayuk̡landï قايماقلاندى. سُوتْ قَيْقَلَنْـــدِي *süt k̡ayuk̡landï* —— سۈت قايماق ↵
تۈتتى (قَيْقَلَنُورْ - قَيْقَلَنْماقْ *k̡ayuk̡lanur - k̡ayuk̡lanmak̡*). ↵
↵
↵
قائىدە ↵
↵
↵
پېئىللارنىڭ بۇ تۈرى بۇ بۆلۈمدە ئۈچ ھەرپلىك ئىسىملاردىن ياسالغان بولۇپ، ↵
بىر قانچە مەنىلەردە كېلىدۇ:// ↵

محمود بن الحسين الكاشغري

ديوان لغات الترك

(دئوانو لوغاتت تورك)

دار النشر الشعبية بشنجانغ

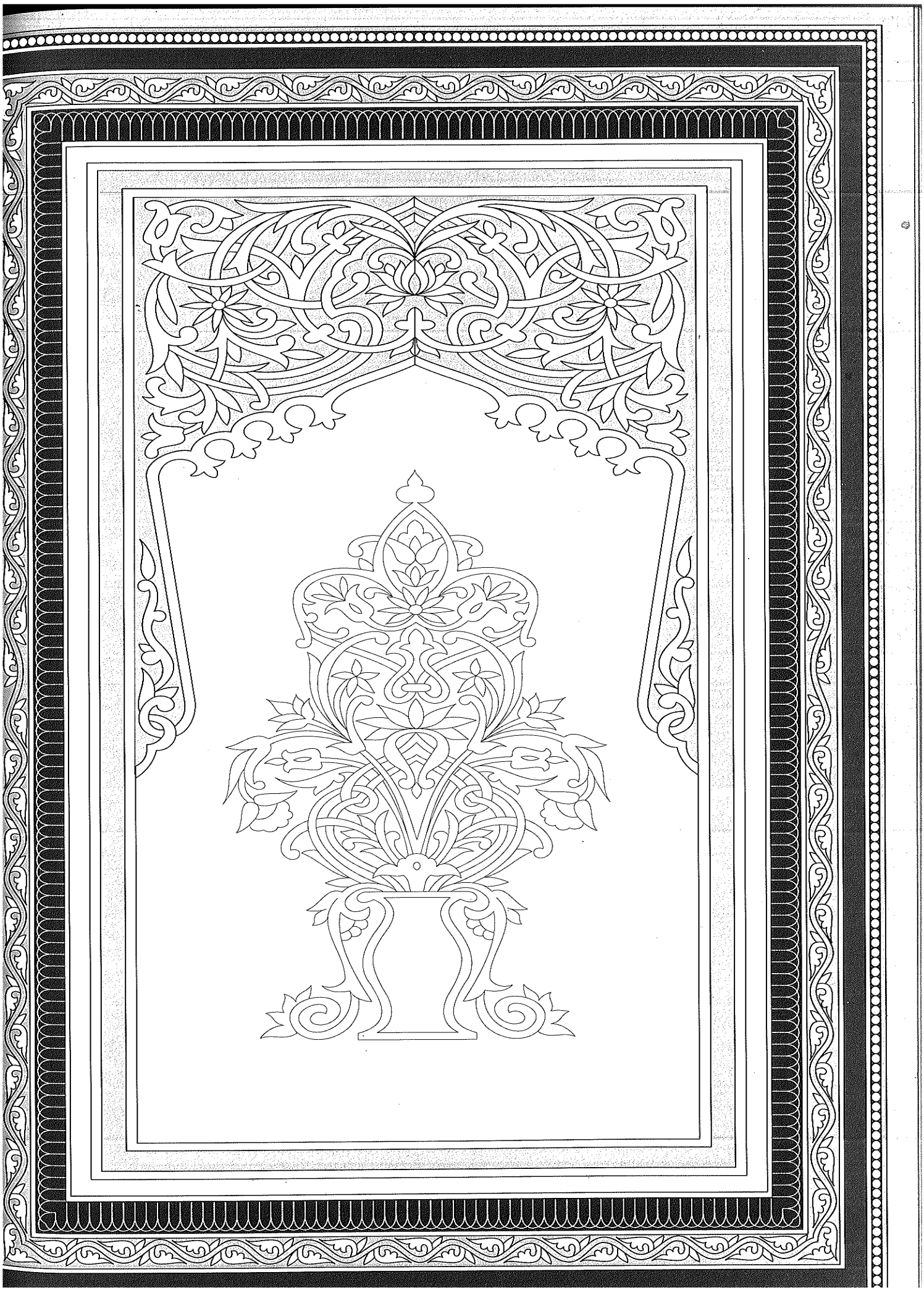
مەھمۇد كاشغەرى

تۈركىي تىللار دىۋانى

(دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك)

فاكسىمىل

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

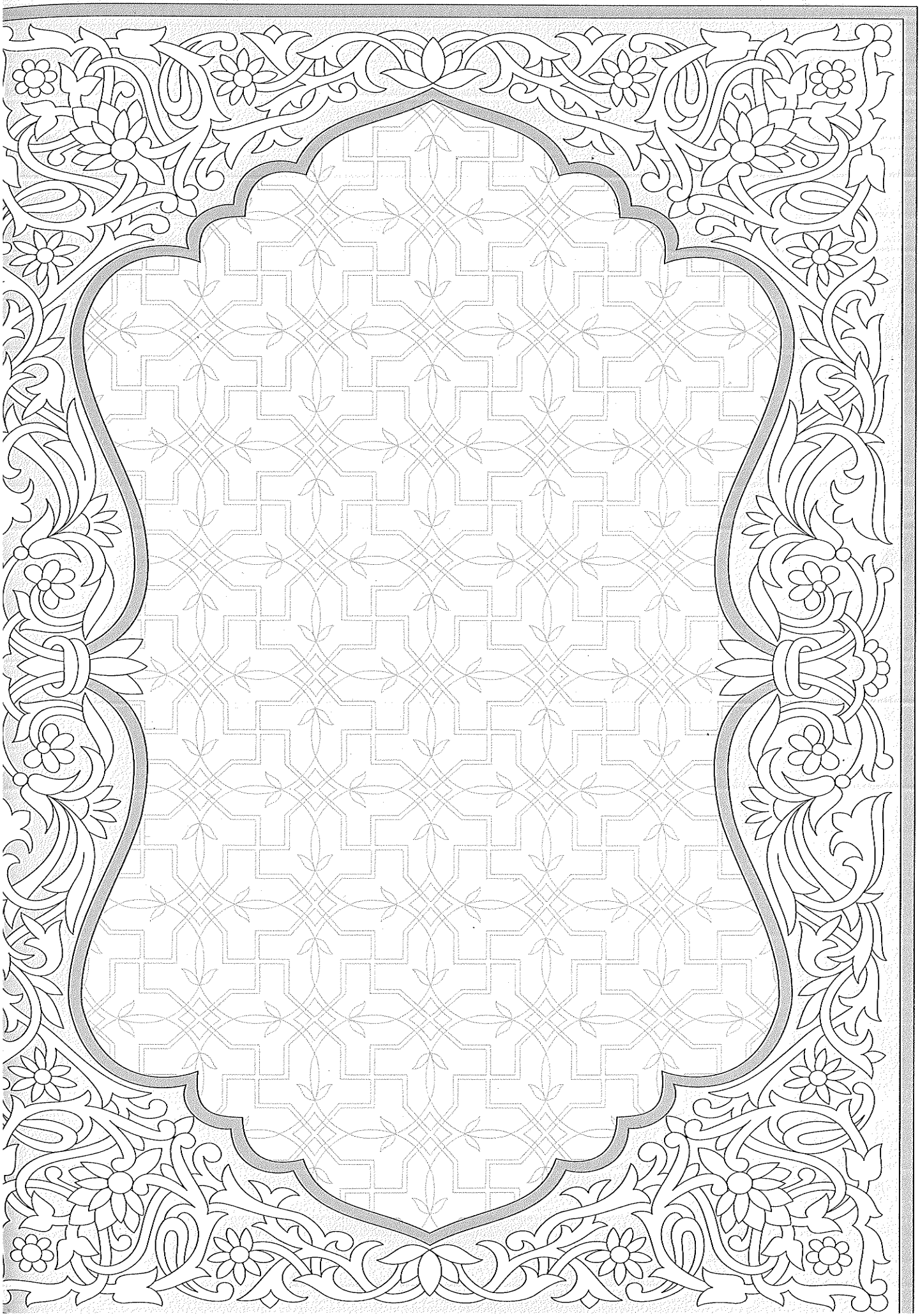
نەشر يات‌تىن

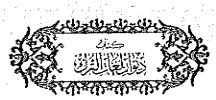
«تۈركىي تىللار دىۋانى» («دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرۈك»، تۆۋەندە قىسقارتىپ «دىۋان» دەيمىز)نىڭ بۇ يازما نۇسخىسى مەھمۇد كاشغەرىينىڭ باغداتتا يازغان نۇسخىسىدىن مىلادىيە 1266- يىلى شامدا مۇھەممەد بىننى ئەبى بەكرى دېگەن كىشى تەرىپىدىن كۆچۈرۈلگەن. بۇ قولىيازما 1915- يىلى تۈركىيىلىك ئەلى ئەمىرى ئەپەندى تەرىپىدىن تېپىلغان بولۇپ، ئەلى ئەمىرى ئەپەندى تەقدىم قىلغان كىتابلار بىلەن قۇرۇلغان ئىستانبۇل فاتىھتىكى مىللەت كۇتۇبخانىسىدا Ar.4189 دېگەن نومۇر بىلەن ساقلانماقتا.

بۇ يازما نۇسخىنىڭ ئاق - قارا رەڭدىكى فاكسىمىل نۇسخىسى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى تىل جەمئىيىتى تەرىپىدىن 1941- يىلى ئەنقەرەدە نەشر قىلىنغان. «دىۋان»نىڭ ئۇيغۇرچە تۇنجى نەشرى ئەنە شۇ فاكسىمىل نۇسخىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلانغانىدى.

1990- يىلى تۈركىيە جۇمھۇرىيىتى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى تەرىپىدىن «دىۋان»نىڭ بۇ يازما نۇسخىسىنىڭ رەڭلىك فاكسىمىلى ئەنقەرەدە نەشر قىلىندى. قولىڭىزدىكى بۇ فاكسىمىل نۇسخا «دىۋان»نىڭ 1990- يىلى ئەنقەرەدە نەشر قىلىنغان ئەنە شۇ رەڭلىك فاكسىمىل نۇسخىسىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلاندى.

2008- يىلى 10- ئاي

عربی لغات قسمی

نمبرہ

۱

Mikrofilm Arşivi
No. 153

MİLLET GENEL KÜTÜPHANESİ
KISIM : A.E. Arabî
ESKİ KAYIT No. 4189
YENİ KAYIT No.
TASNİF No.

كتاب ديوان لغات الترك

تاليف محمود بن الحسين بن محمد الكاشغري رحمه الله

لا ينبغي ان يعرج على من يقول ان هذا الكتاب يلغه التركمان فان هذا القليل غير عارف بلغه الترك
ولا بلغه التركمان ايضا والذي يدل على جهله بالتركانية هو ان كل من يعرف التركانية
ويقرا عليه من الفاظه فانه ينكرها ويقول ليس هذا بكلامنا عرفت ان القايل انه بلغه التركمانيه
جاهل بالتركانيه على ان اللفظة القفجاقيه اذا نطقت بها التركمان لا تخرجها ذلك عن كونها قفجاقيه
وقد وقع ذلك في الفاظ كثيره استعملها التركمان في القفجاقي بلغه واحده واما
يدل على جهله بالقفجاقيه واشعارها وامثالها ان غالب من في تلك البلاد حتى صغيرا وعاما
ان الصغير لا يحفظ بلغه قومه لا ولا الكبير ايضا اذا رايا كثيرا ممن يولد في بلاد العجم
ويشتغل بالعلم تمر عليه الالفاظ الكثيره من لغه العرب لا يعرف لها معنى حتى يطلبه
في الكتب بل قد يسمع اللفظة من اكابر العجم حتى يخرجها في الكلام ايضا وهو
اذا سالت كثيرا من المستعربين بل من الفقها عن قوله ... اذا ملك فبشرناها باسحق ونعم
قوله عز وجل وتبنون بكل ريع اية تعبثون لا يعلم الغيم ... والريع المكان المرتفع والاية
العلامة وامثال هذا كثير واذا كان القصر قد وقع في ... باط كتاب الله ...
ان الله تعالى جعل على ... ومعرفته تبارك بلغة قوم اخرين ... اذا باب ...
لم يره في التركيه ... على اللسان فلم ارجع منه ولا الذي ... ولا ... في
الامر كان متعذرا في لغه الترك ... رحم الله ...

بسم الله الرحمن الرحیم وبه العون

الحمد لله ذی الفضل الجزیل والصنع الجمیل الذی أرسل جبریل
علی یدی بیان وتفصیل الی محمد بتنزیل مبینا فیه التحریم والتحلیل
حتی نهج السبیل ونصب المنار والدلیل فی زمان أصحه علیل
وأفصحه کلیل صلی الله علیه وعلی آله الغر المیامین وسلم تسلیما
أما بعد فقال العبد محمود بن الحسین بن محمد لما رأیت
أن الله تعالی قد أطلع شمس الدولة فی بروج الاتراک وأدار ملکهم
دایرات الافلاک فسماهم الترک وولاهم الملک وجعلهم ملوک
العصر ووضع فی یدهم ازمة أهل الدهر فقیضهم علی الخلق
وأیدهم علی الحق وأعز من انتمی الیهم وسعی بین یدیهم ونال منهم
بلغه فی المراد وسلم معه وباشر العباد حق لکل ذی لب
التمسک بحبالهم توقیا لمن وقع بنالهم ولا ذریعة لهم أحسن
من التراطن بلسانهم لاصغاء الیه اسماعهم واشتمالة جنانهم
فاذا اعتصم به عدو من فرقهم وآمنوه من فرقهم فیلوذ به
غیره ویکشف عنه غیره ولقد سمعت عن ثقة من ائمة بخارا
وامام آخر من اهل نیسابور کلاهما روی باسناد لهما عن رسول الله
صلی الله علیه وسلم أنه لما ذکر اشراط الساعة ومن اواخر الزمان

ضمیره

2

وخروج الترك الغزية فقال تعلموا لسان الترك فإن لهم ملكا إلا
فالرواية برفع الطائفتين صح هذا الحديث والعهدة عليهما فيكون تعلم
واجبا ولئن لم يصح فالعقل يقتضيه، فإني نقبت بلادهم وفيافيهم
واقتبست لغاتهم وقوافيهم، تركية وتركمانية أغزية جيلية
وبغمائية وقرقيزية، مع كوني من أفصحهم لسانا وأوضحهم بيانا،
وأجزلهم جنانا، وأعرقهم محتدا وأنقاهم سنانا، حتى استقام عندي
لغة كل طائفة منهم أحسن قوام، والفته أبلغ تأليف في أزين
نظام، ووضعت كتابي هذا مستعينا بالله تعالى موسما بديوان
لغات الترك ليكون ذكرا مخلدا وذخرا مؤبدا. هـ

بسم المنعم المقدس النبوية الأمانية الهاشمية العباسية
سيدنا ومولانا أبي القاسم عبد الله بن محمد المقتدي بأمر الله
أمير المؤمنين خليفة رب العالمين أطال الله بقاءه في عز دائم
ممدود وتمكين ناعم مسعود وأدام فواضل سلطانه بعز متسق سوالف
المجد في صاعده وأعلى فواضل برهانه في مكارم تحلى الأنام من جودها
بجيد وجدير الغنم وعزم صائب السهم وولي مقرون بعز النصر
وعدو مقرون بذل القهر ولا خلا من المسلمين ظله وجماله وقدرته
وفضله وجلاله هـ ووضعته مرتبا على ولاء حروف المعجم

وشحا الحكمة أو سجع أو مثل أو شعر أو رجز أو نثر حتى لبثت
عمرها وبثت غرها وقعرها وقاسيت سنوات من بحرها حتى
ألحقت كل كلمة محلها وانهضتها من غد وابها ليصاد فهاني مبركها
طالبها ويرصدها في مسلكها راغبها وحصرت هذه اللغة بأسرها
في ثمانية كتب أولها منها كتاب الهمز

قدمناه تيمنا بكتاب الله تعالى

والثاني كتاب السالم
والثالث كتاب المضاعف
والرابع كتاب المثال
والخامس كتاب ذوات الثلاثة
والسادس كتاب ذوات الأربعة
والسابع كتاب المنسه
والثامن كتاب الجمع بين الساكنين
وجعلت كل كتاب من هذه الكتب شطرين اسما وأفعالا وقدمت
الأسماء على الأفعال ثم فقوتها بالأفعال مبوبة على مراتبها الأولى
فالأولى واستعرت ألقاب هذه الكتب والأبواب من العربية إصلاحا
لمعرفة الناس بها ولقد تحالج في صدري أن أبني الكتاب كما بنى الخليل

كتاب العين وأذكر المستعمل والمهمل معا لأعلم أن لغات الترك تجارى
العربية كفرسى رهان فكانت تلك الطريقة أوعب إلا أن هذا البنا
أصوب لما أن مأخذه أقرب والناس فيه أرغب فأثبت المستعمل وأهملت
المهمل طلبا للاختصار فهذه صورة المستعمل والمهمل ليعرف مجاريه فى التركية

أرق النهر	أقر الاسطبل	بار الثلج	قرا الأسود	راق حرف تفضيل
مستعمل	مستعمل	مستعمل	مهمل	مستعمل
أرق الزاد	أقر	قرب الحمل	قير الجارية	زق زبق
مستعمل	مهمل	مستعمل	مستعمل	مهمل

قبل الخطوة تدل على المسير فعلى هذا ينقاس الرباعى وما زاد عليه
فملت إلى هذا الترتيب طلبا للتخفيف وتقصير التآليف وبرزت
بتصنيف لم أسبق إليه وتأليف لم يوقف عليه وأدرجت الأصول
بعللها أوضحتها وأقيسة فيها اقترحتها ليكون المؤلف على الطريقة
المثلى والمصنف بالاقتداء أولى وجعلته للمتأوق فيه هاديا
ولسابقه ناليا وفى التطرق إليه منهجا وعند التصعيد له معرجا
ثم إنى موئل لكل فرقة منهم جرثومة تفرع منها الكلم لأن فى
اختصار المبسوط تولد فيها الحكم ونثرت فيها شواهد من أشعارهم
التى تفوهوا بها فى إيمائهم بالأمور وأشعارهم هو ذلك الأمثال

التی ضربوها علی مدارج الحکمة فی الکربة والنعمة حتی بلغ القایل
الناقل واوصل الناقل الحامل فجمعت فیه الاشیا المذکوره واللغات
المشهوره فبلغ الکتاب فی الجودة نهایتها وتدرّی فی اللطافة غایتها
والله اسئل التوفیق فیما نویت وقلبی علیه طویت ولا حول ولا
قوة الا بالله العلی العظیم وهو حسبنا ونعم الوکیل

القول فی الحروف التی بنیت علیها اللغات

الحروف التی تدور علیها السنة الترک باسرها هی ثمانیه عشر حرفا
اصلیة ترکب منها کتابة الترکیة بجمعها هذه الحروف اخوک
لقد سمح نزق بذر شتیتا فتکتب مقطعاتها علی هذه الصوره

ا ف خ د ز ق ی ص ذ

ب ن س و ع ه ر ش ع

م ل ج ر ش ت ک

ونظیر هذه الحروف فی العربیة ا ب ت ث وسبعة احرف
اخر فرعیة لاذکرلها فی الخط واللغات لاتشتمل عنها وهی الیا
الصلبة والجیم العربیة وهی غریبة فی هذه اللغة والزای
المتولدة بین مخرجی الزای والسین والفا العربیة والعین المعجمة

والكاف المتولدة بين مخرجي القاف والكاف وكاف الغنة المتولدة
بين الغين والقاف والنون والقاف فهذا فهذا الحرف أصعب
للنطق لغير الترك ويكتب هذه الأحرف الفرعية على صيغة الحروف
الأصلية لكنها تنقط فيعرف بها ولا توجد في لغات الترك بأسرها
الثاء وكذلك مزجوف الإطباق الطاء والظاء والصاد والضاد
وكذلك مزجوف الحلق الحاء والهاء والعين فقد قيل للروم
إلا أن صميم اللغة أقرب بالكاف لغة قبجاق ويقال للزند
هما لغة كيماك ركيك ويقال للرمداوه وهذا أيضا ليس بصميم
وما عدا هذا الهاء قد تدخل للوقف كما يقال في دعاء البازي تاه
تاه وفي دعاء الفلو قره قره فأما أن يكون كلاما منهواه فلا
وقد توجد الهاء في كلام متنزلة من نتيجة الهند وفي كلام كنجاك
كذلك لأنه ليس بتركي فإذا احتيج إلى كتبه الثاء تكتب على صوره
الذال التركية وتنقط عليها وكذلك الضاد تكتب كالذال وتنقط
والصاد تكتب كالسين وتنقط فأما الحاء والعين والهاء تكتب
على صوره أيضا المعجمة وتعلم عليها بعلامة لأن هذه الحروف
مختصة بالعربية فإذا كتبت على هجاء الترك تشبه بهذه الحروف
في القالب ويفرق بينهما بنقط أو بعلامة فمجموع الحروف تكتب

على هذه الصوره اذا جمعت

الاصل في كتبه هذا الخط ان كل فتحه تقترن الفا في الكتبه
من غير ان يكون لها اصل في اللفظ وكل ضمه تخترع واوا
في السطر من غير ان يكون لها اصل في النطق وكل كسره تكتسب
ياء من غير ان يكون لها اصل نظيرها في عربيه الاب والاخ في الاضافه
يقال هذا ابوك ورايت اباك ومررت بابيك كتبته بزياده حرف
لاجل الحركه كذى ٥ وعلى هذا الخط كتبت الخاقانيه والسلاطين
وما اسبلهم من قديم الدهر الى اليوم من كاشغر الى الصين العليا مجدقا
بجميع ديار الترك ثم كلام الترك يحتوى الاشباع والامالة والاشمام
الى الحركات الثلثه والصلابه في اللفظ والركه والغنه والحرف
الهيشومي والجمع بين الساكنين واجتماع القاف مع الجيم ومبادلة
الباء بالميم والنون باللام وغير ذلك سيورد في محلها

القول في بيان الاسماء المشتقه من الافعال

الاسماء ضربان مشتقه وموضوعه فالمشتق من الافعال تشتق
باحرف يدخل فيها من اثنا عشر حرفا اما الموضوعه نحو قولهم
للسيف فلج وللسهم اوق ومثل هذه الاسماء لا تتفرع

وانما يتفرع المشتق منه ما يكون مسموعا مستعملا ى
ومنها ما يكون قياسيا مهملا فاني تركت المهمل بالمستعمل
ومهدت له اصولا يتفرع منها المهمل القياسي فاقول
الاسماء التي تشعبت من الافعال تولف بحرف ليلحق بها من
اثنا عشر حرفا وتلك الحروف اولها الالف والتاء والجيم
والسين والعين والقاف والكاف العجمية والكاف
الرخيمة التي تتولد بين مخرجي القاف والكاف واللام والميم
والنون والواو. اما الالف مثل قولهم بلغا للعالم الحليم بيكن
العاقل اشتق من قولهم بلى اذا علم الشئ وكقولهم امرء القيس
يلقب به الكبير في العقل اخذ من قولهم اودى يأتي اي فات الشئ
بعد ما تفكر فيه ويقال لنوع من الطعام اوا اخذ من قولهم اودى
اي فات الشئ وفيه يفت السكر واكثر ما يكون الالف مقيدة صحت وض نمش
بالميم كقولهم حصد للناصية اخذ من قولهم حصرى اذا قطع كسمه كسي
وذلك الموضع يقطع من الشعر كيلا يغطي العين ويقال
للضفيرة اوربك نسج اخذ من قولهم اوردى اذا اصفر والتاء اوربك نسج
كقولهم حث للطراد اخذ من قولهم فحرى اذا هرب ويقال معناسنده
ويقال للكسوة اخذ من قولهم حدرى اذا لبس الثوب قاحمهن
كيمك

لودی ... والجیم کقولهم للقرص اخذ من قولهم ... اذا دفن في
سوندی ... الرمل او غیره وقولهم سفیم السرور اخذ من قولهم ... اذا
بلش بمعنی دانش ... سر الانسان والشین مثل قولهم بلش لمن یکون معه معرفه
بلدی علم ودانست ... اخذ من قولهم ... اذا عرف ویقال للمجادل له والمحارب ...
اوردی ... اخذ من قولهم ... اذا ضرب کذلک ... اذا ضرب
بمعناه والغین لها ثلاثة احوال احدها ان تدخل الافعال فتجعلها في
عداد الاسماء نحو قولهم للشیء النظیف ... اخذ من قولهم ...
تاک ای نظف الشیء ویقال للشیء الیابس فرغ اخذ من قولهم
فرغ اذا جف والثانیه تدخل في الاسماء المحضة فتجعلها
اسما للمواضع نحو قولهم ... للمصطاف ای هو الصیف
قشلاق ... فرکبت الغین معه لهذا المعنی وکذلک قولهم للمشتاة قشلاغ
قیش ... فیش الشتاء فاحدثت الغین فیه هذا المعنی والثالثة تدخل
في الافعال مع تغییر الواو وفي جمیع لغات الترک فتجعل الفعل اسما لجمیع
بچقی ... الات التي تصنع بها الاشیاء نحو قولهم بچغو اسم للاله التي یقطع
بچدی ... به الشیء اخذ من قولهم بچر اذا قطع وقولهم ... غو انک
اوردی ... ای شیء یضرب به الشیء اخذ من قولهم ... اذا ضرب والکاف
بجاق ... الرکیک تباد لها في هذا المعنی مثل قولهم ... کو یا ... ای الشیء

الذي يقطع به اخذ من قولهم كسدي اذا قطع وقولهم اقوسلو
لما ينسف به الشئ اخذ من قولهم اسدي اذا انسف ثم
الغين تدخل في الافعال المشبعة التي لا امالة فيها ولا ركة والكاف
تدخل في ضدها وهذه الغين او الكاف في هذه اللغة بمنزلة الميم
التي تلحق في اوايل الافعال في العربية كما يقال منجل من نجل اذا
قطع الحلا ومنخل من نخل الدقيق وغيره ومنسف من نسف الشئ
اذا ذراه فاما الغزية فانهم يجعلون مكان الغين او الكاف الفا
ومحل الواو في هذا المعنى السين والياء نحو قولهم يغاج يجاي الله
اي شئ يقطع به الخشب اتونك كسايي بلدو اي فاس يقطع به الحطب
وكذلك اسما الزمان والمكان والمصدر على هذا النمط بين الترك
الخاقانية وغيرهم وبين التركمان الغزية وغيرهم اختلاف واجد قياس
مستقيم لا ينعكس ابدا سوف ياتي بيانه في مواضعه ان شاء الله عز وجل
والقاف نحو قولهم للمشط ترعاق اخذ من قولهم يغ ترادي اذا مشط
الشعر وقولهم للمنجل اوغاق اخذ من قولهم اوت اوردي اذا قطع الحشيش
والحشاش المقلمة نحو قولهم للقطعة من الشئ كساك انك اخذ من قولهم
كسدي اذا قطع ويقال للذئار اشك اخذ من قولهم اشودي اذا ذئر
والحلق الوصلة نحو قولهم للحي ترك اخذ من قولهم تريلدي اذا جي

اودی بمعنی مُرد — وقولهم للميت اودى اخذ من قولهم اودى اذا مات والاسم الودى نحو قولهم

بجلدی — يسر هو شقاق الارض اخذ من قولهم يسر اذا انقطع الشئ

الآجرّ طبقه — ويقال للشئ الايرف الاعرم ترى اخذ من قولهم ريدى اى تفرق الشئ

فكان السواد والبياض امترجا فتفرق احدهما فى الآخر والميم نحو قولهم

للبساط اخذ من قولهم بسط اذا بسط. ويقال للشطبة من البطيخ

برجم فاون — بسر بعد فاغور اخذ من قولهم بجر اذا قطع والنون نحو قولهم للسيل

سهو آقدی — افر اخذ من قولهم سقف اقدر اى سال الماء وكذلك قولهم للكومة

طبراق یغدی — من التراب بعثر ثراق اخذ من قولهم ثراق يغدر اى كوم التراب

والرماد قل ما ينفرد عن قرينه نردفها نحو قولهم للمجمة سترغو

صعرق مصنف کیسے — اخذ من قولهم سرد اذا امتك الحيوان اللبن والدم وقولهم ترغو يريد

یعنی احماک — اى موضع الاقامة فهذه هى الاصول التى تدور عليها اللغات

طوراجق یر — باسرها كالقطب تدور عليها الفلك وهذا القياس مستمر فى الافعال

الثنائية. والثلاثية. والرباعية. والخماسية. وما زيد عليها وقد

بيّنا جملة القول فى هذا المحل فيوقف عليه بعد ان شاء الله عزّ وجلّ

القول فى مبلغ ابنية اللغات

آت ارّ — مبنى الكلام على ثنائى مخفف نحو قولهم للفرس آت او للرجل

ارق یارق — وثلاثى نحو قولهم ارق للزاد يرق للذئب ورباعى نحو قولهم

يَعْمَرُ لِلْمَطَرِ جَعْفَرٌ لِلْفَتِ وَخُمَاسِيٌّ نَحْوُ قَوْلِهِمْ قُرْعُسَاقٌ لِلْمَعِدَةِ
قُدْرُغَاقٌ لِأَحَدِ ذَيْلَيِ الْقَبَاءِ وَسُدَاسِيٌّ كَقَوْلِهِمْ لِلْبَبِ كُمُدْرِكٌ
وَلِلنَّفَرِ قُدْرُغُونٌ وَالسُّبَاعِيُّ فِي الْأَسْمَاءِ قَلِيلٌ نَحْوُ قَوْلِهِمْ زَرْنَجُوذٌ
هُوَ اسْمُ السَّحَلَطِ وَلَمْجَاوِزُ السُّبَاعِيِّ الْقَوْلُ فِي زِيَادَاتِ الْأَسْمَاءِ
زِيَادَاتُ الْأَسْمَاءِ حُرُوفُ الْمَدِّ وَاللِّينِ أَمَّا الْمَدُّ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِغُرَارَةِ الْبُرِّ
تَغَارٌ وَلِلضَّرْمِ جَفَارٌ وَاللِّينُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلْحَمَى قُرَيْعٌ وَلِلشَّيْءِ النَّظِيفِ
أَرِيحٌ وَلِلشَّيْءِ الْحَاضِرِ أَنُوقٌ وَلِلشَّاهِدِ تَنُوقٌ وَالْهَمْزُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ
لِلْفَحْلِ أَدَغِرٌ وَلِلرِّبَاسِ اشْعَنْ وَالنُّونُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلْفَطِرِ بَرْغَانٌ
وَلِلْمِعْزَى قَرْغَانٌ وَالْوَاوُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلْمَهْرِ تُرْقُوٌ وَلِلرَّجُلِ التَّرِفِ قُرْنُوٌ
وَالْيَاءُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلتِّلِّ كُتَلِّيٌ وَلِلْوَجْهِ الْعَبُوسِ بُرْقِيٌ ثُمَّ مَا كَانَ
مِنْ هَذِهِ الْأَبْنِيَةِ عَلَى فَعَالٍ أَوْ فِعَالٍ أَوْ فَعُولٍ أَوْ فَعِيلٍ فَإِنَّهُ
يَجُوزُ فِي اللَّفْظِ إِسْقَاطُ الْحَرْفِ اللَّيِّنِ مِنْهَا بِأَنْ يُقَالَ لِلْخَشَبِ
يَخَاخٌ فَلَوْ قِيلَ يَخٌّ جَازَ وَكَذَلِكَ يُقَالُ لِمَاوَرَاكِلِ نَهْرٍ أَوْ وَادٍ نَعُوجٌ
فَلَوْ قِيلَ نَعُجٌّ جَازَ فِي اللَّفْظِ وَكَذَلِكَ قَوْلُهُمْ قُرَيْعٌ لِلْحَمَى فَلَوْ قِيلَ قُرَعٌ جَازَ
وَيَكُونُ الْكَلَامُ الْأَقْصَرُ أَفْصَحَ مِنَ الْمَطْوَلِ فَيَنْطِقُ الْبَوَاقِي فِي أَثْنَاءِ الْكِتَابِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

الْقَوْلُ فِي زِيَادَاتِ الْأَفْعَالِ وَبِنَاؤُهَا

الْأَفْعَالُ ثُنَائِيَّةٌ وَثُلَاثِيَّةٌ وَرُبَاعِيَّةٌ وَخُمَاسِيَّةٌ وَسُدَاسِيَّةٌ

ثم زيادات الافعال بالحروف العشرة وهي الالف والتا والرا
والسين والشين والقاف والكاف واللام والنون ولام الف
والیا فكل واحد منها ترادلمعان اما الالف نحو قولهم تبرادی
اذا احسد اصله ماخوذ من قولهم تبر للسبخه وقولهم قبرادی
اذا ضرب العود اصله من قولهم قبر والتا تاون لتعديه الفعل
نحو قولهم ترغ ارنی اذا نقی الحنطة وغيرها وقولهم تون قرتی
اذا اجف الثوب وغيره اصله اريدی ای نقا قريدی ای جف
والرا تركب مع التا لتعديه الفعل في اكثر المواضع مثل قولهم
بردی اذا ذهب بر تردی اذا اذهب كلدی اذا احضر كلتردی
اذا احضر والسين تدخل في الافعال على معنى التمنی لاقامة ذلك
الفعل نحو قولهم سوق اجسدی ای تمنی شرب الماء ويقال
اش يلسدی ای تمنی اكل الطعام وقد تدخل بمعنى التفاعل اذا
كان انه اری من نفسه ذلك ولم يكن وقوع ذلك الفعل منه حقيقة
نحو قولهم المنديز بر ماق المسندی ای انه اری انه ياخذ منی الدرهم
وغيره وقولهم المتكا كلم مسندی ای انه يضحك الی والشين
تدخل بمعنى المفاعلة اذا كان الفعل بين اثنين نحو قولهم اوردی
اذا ضرب ارشدی اذا ضارب تردی اذا قام ترشدی اذا

جدار آرتدی
دون قروتدی
اریدی
قرودی
کیدردی
کلدی
کتوردی
صوایجه یازدی
معنی

٨

قاوم ويدخل في هذا النوع معنى المباهاة والمباراة بين اثنين سنورد
ذلك في بابه والقاف تدخل لمعنى المفعول اذا كان معلوبا او
مقهورا نحو قولهم ارأجيقدي اي جاع الرجل لكونه محبوسا او
محصورا عليه وقولهم يلفي تقدي اي احترقت الموائي بحالفة
احاطت بها والاكثر في هذا النوع ان تكون القاف مركبة بالسين
نحو قولهم ارأرسقدي اي غمر الرجل وقولهم ارسيسقدي
اي سلب مال الرجل والكاف بدل عن القاف في الكلمة التركيبة
والممالة والكافية في هذا المعنى نحو قولهم قخغر ارسلتي اي الحق
الرجل الفار وقولهم الارسلتي اي عرف ذلك الرجل وما كان
يكتم من امره واللام تدخل في الافعال اذا كان الفعل لم يسم
فاعله نحو قولهم ارأوقاتي اي رمي الرجل النبل ويقال اوقاتلدي
اي رمي بالسهم ويقال بوزتقيدي اي نسج الكرباس وغيره ثم
يقال بوزتقيلدي اي نسج الكرباس والنون تدخل لمعنى لزوم
الفعل بفاعله دون مباشرة غيره نحو قولهم ارمافن الندي
اي انه قد استبد بقبض دراهمه ويقال ارمندين تقارين قلندي
اي قد تولى حتى سأل مني ماله واما لام الف انما تدخل الاسماء
فتولف منها الافعال نحو قولهم بيك قوشادي اي صاد الامير

باشرا يعني احمد

الطير لأن قوشا هو اسم الطير وهو اسم لا يحتمل الصرف فإذا
قيل بلام الف جرى كالأفعال المحضة في جميع وجوهها وهذا
أصل عظيم فاحفظه ويقول بكندا قيشلاري اي تشتا الأمير في
البلد لأن قولهم قيش هو الشتا فلما ركبت به لام الف صار فعلا
والياء تكون مركبة باللام إذا كانت الأفعال على معنى أنه كاد أن
يقوم ذلك الفعل ولم يفعل بعد كقولهم ال ترغالي قلدي اي انه كاد أن
يقوم وقولهم ال يرغالي قلدي اي انه كاد أن يذهب ولم يذهب بعد
فاعرف الأصول القول في تقديم الأبنية بعضها على بعض
نبتدئ بالثنائي ثم بالثلاثي ثم بالرباعي ثم بالخماسي ثم بالسداسي
ونقدم ساكن الحشو على المتحرك ثم المتحرك الحشو في أوجه حركاتها
ثم ما لحقته الزيادة في أوله وهي الهمزة وما يوافقها ثم ما لحقته
الزيادة بين الفاء والعين في أوجه حركاتها ثم ما لحقته الزيادة
بعد اللام ثم هكذا في المذهب في كل بناء أخرت عنه فهذه جمهور
ابنية الاسماء في كل كتاب
القول في تقديم الحروف بعضها على بعض
نبتدئ بالاسماء التي في أعجازها الباء ثم نمر الى ما بعدها حتى
نستوفي حروف المعجم كلها اقتداء بأئمة الأدب وتشبيها في البناء

بلغات العرب على آثار اعيننا مبادي الكلم ومقاطعها فكل حرف
كان اسبق الى الهمزة قدمناه في البناء على اخواته ولم نوجب
اثناء اللغات واو التسوق لانه لا مدخل له في هذه اللغة فاما هم
القول ـــــــــ في الصفات التي لا تدخل في الذكر
الصفة ثاني من كل باب على وجوه لاغراض مختلفة احدها ان يكون
فاعلا مقلا بفعله نحو ما يقال بردي ارا اي ذهب الرجل فالفاعل
منه يقال بردجي ارا اي الرجل الذاهب كلدي ارا اي اتى الرجل
كلدجي ارا الرجل الاتي لم يذكر هذا النوع من الصفات والثاني
الفاعل الذي يوصف بدوام الفعل وكثرة حدوثه منه نحو قولهم
ال ارال اقكابرغان اي ان ذلك الرجل كثير الذهاب الى بيته ويكثر
ذلك ويقال الكشي اليبركاكلكان اي ان ذلك الرجل كثير الاتيان
الينا وهذا النوع من الصفات لم يذكر والثالث الفاعل الذي يكون
عازما لاقامة الفعل متمنيا لذلك لم يذكر نحو قولهم ال ارال اقكابرغشاق
اي ان ذلك الرجل عازم للذهاب الى بيته متمني لذلك ويقال
الكشي اليبركاكسال اي ان ذلك انسان متمني ليحضر الينا نحو
قولهم ال اقكابرغلق اردي اي انه كان من حقه ان يذهب الى
البيت والعزية تجعل هذه اللام سينا في هذه المعاني في جميع

وهذا لم يذكر

الابواب ويقال الكتب يزركا كلوك اردى اى انه كان من حق ذلك
الزمن ان ياتينا والخامس الفاعل الذى يوصف بانه كان على شرف اقامة
الفعل لم يذكر نحو قولهم من اكابر يغلى من اى انى على شرف الذهاب الى
البيت ويقال من سيز كا كلكى من اى انى على شرف الاتيان اليك
فانشقت هذه الصفات كلها من فعل واحد فعلى هذا القياس استنباط
الصفات بهذه المعانى فى جميع الافعال والموصوف الذى وقع عليه
الفعل لم يذكر ايضا الا فى اثناء العلل بانه لجريان القياس واعلاما
كيفية لغات هذا الحرف من الناس وما كان من الجمع والوحدان
والتفضيل والتصغير وغير ذلك مما يليه الاعراب لم يذكر لانا افردنا له
كتابا اخر سميناه كتاب جواهر النحو فى لغات الترك فيوقف فيه
على هذه العلل النحوية ان شاء الله عز وجل ٥

القول فى المصادر التى لا تدخل فى الذكر

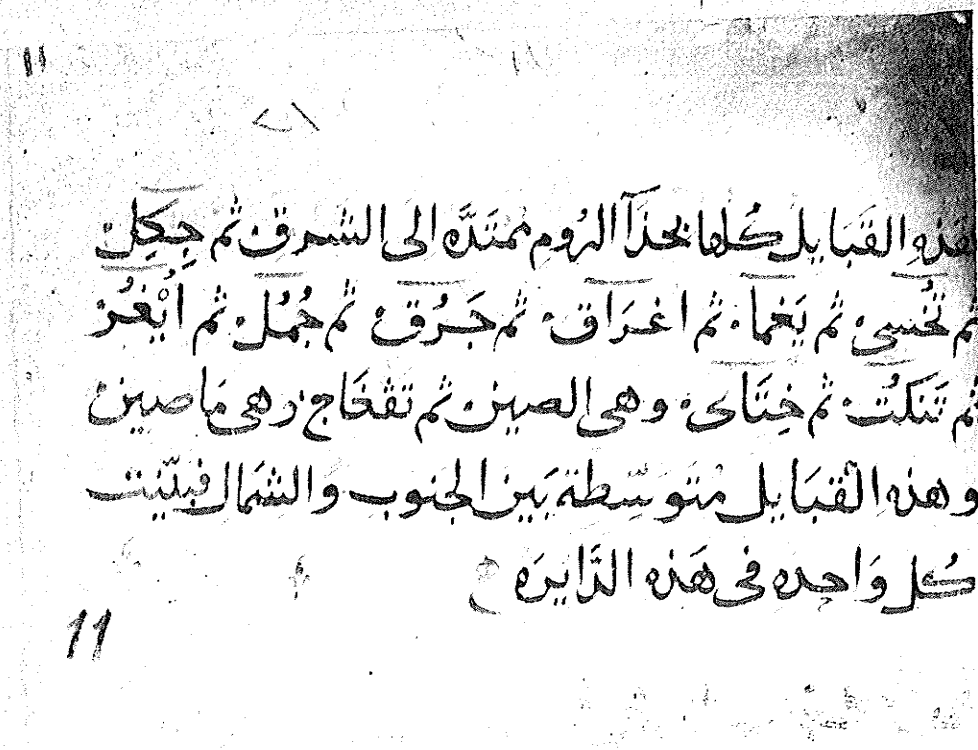
المصادر على نوعين احدهما يستقل بنفسه فهذا النوع مذكور فى الافعال
مع ذكر الماضى والغابر والثانى لا يصير مصدرا الا بالاضافة ويدخل
فيه معنى الحال فهذا النوع لا اذكر الا ما لا بد منه اما الذى يستقل
بنفسه مثل قولهم بردى اذا ذهب بريد يذهب برماق ذهابا
كلدى اذا اتى كليريانى كلماك اتيانا . واما الذى يصير مصدرا

بالاضافة نحو قولهم منك برغم بلسا منكا تشغيل يعني اذا كان وقت ذهابي
فالقني ويقال كيك كلكي بلسا اقتا معناه اذا كان وقت حضور الوحش ١٥
فارمه وفيه المثل تاز كلكي برجيكا معناه لابد للاقرع من الحضور
القلانسي وقياس هذا النوع من المصدر ان يزاد على حرف الاصل العين
او القاف في الكلمة القافية او المشبعة نحو قولهم برغ بردي اي ذهب
ذهابا مبالغا فيه وقولهم ال قلرغ اردي اي انه ضرب عبده ضربا
مبالغا فيه والقاف انما تصحب حرف الاضافة وكذلك الكاف ولا ينفرد
كما ينفرد العين اما القاف مثل قولك انك يرقي تنك اي كيف مشيته
ويكون مثل هذه القاف مبدلة من العين ايضا والكاف في الكلمة الكافية
او التركيبة مثل قولهم اني سكك سلتي اي انه سبه سبابا بالغا
فيه ويقال ال قلن تبك تبدي اي انه ركل عبده ركلا مبالغا فيه
وهذا النوع يكون تاكيدا وتقريرا كما قال الله تبارك وتعالى وكلم
الله موسى تكليما وانما رمت بمثل هذه الانواع من العلل الايجاز
في تمام لاطراد الاقيسة في نظام فكل قياس ما مات اليه او اصل
اصلته فعليه المدار في جميع هذه اللغات فليوقف عليها ان شا الله عز وجل
قول ـــــ اخر فيما ذكر في الكتاب او لم يذكر
ما كان من اسما الجبال والمهامه والاوديه والمياه والغدران ذكرت

الّتي هي في بلاد الإسلام إذ الألسن تنطق بذكرها كثيرا ذكرت لشهرتها
وتركت ذكر أكثرها لخمولها وما كان منها في بلاد الشرك ذكرت بعضا
منها وأعرضت عن البواقي إذ لا فائدة في ذكرها وما كان دخيلا
في هذه اللغة لم يذكر وما كان من أسماء الرجال والنساء كذلك
إلّا ما كان يسمّى بتلك الأسامي كثيرا ويحتاج إلى معرفتها على
طريق الصحّة فذكرت المشهور منها.

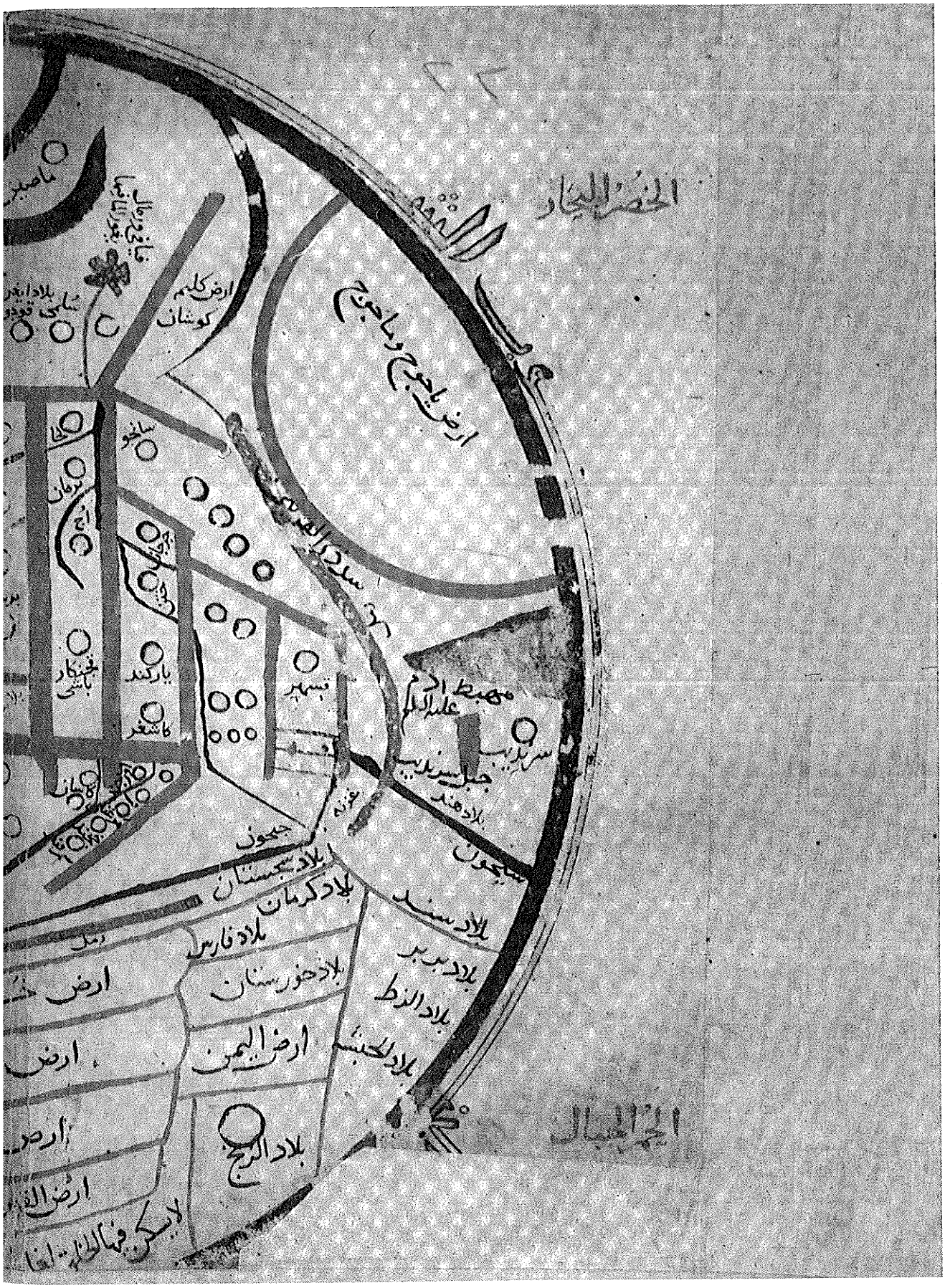
القول في بيان لغات الترك وبيان القبايل

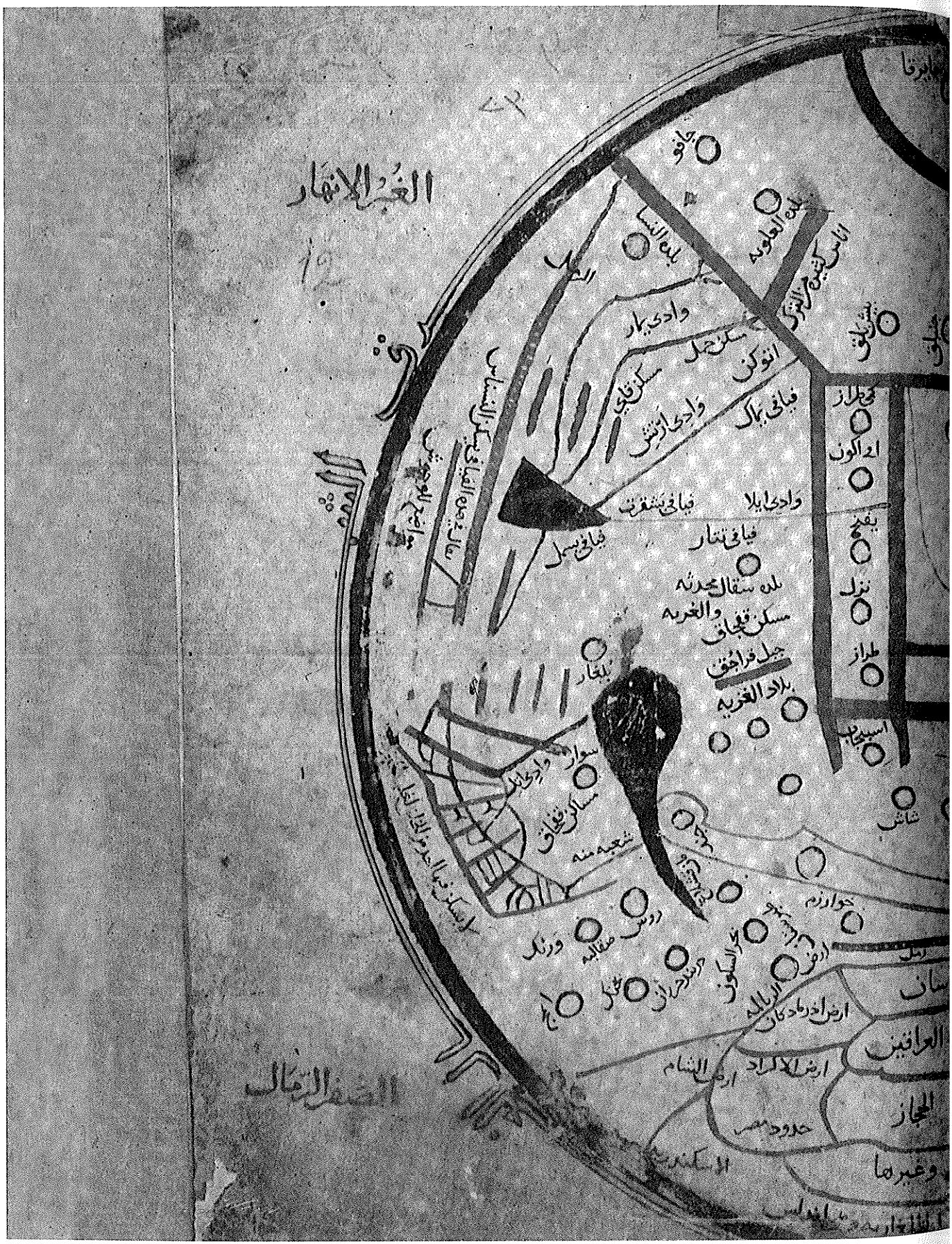
الترك في الأصل عشرون قبيلة يعزون كلهم إلى ترك ابن
يافث بن نوح النبي صلوات الله عليه وهم بمنزلة أولاد الروم
بن عيصو بن اسحق بن ابرهيم صلوات الله عليه
وكل قبيلة منها بطون لا يحصيهم إلّا الله فإني عادّ اسما
القبايل وتارك الخلل الأبطون الغزية التركمانية فإني ذاكر بطونهم
وسمات دوابهم لحاجة النّاس إلى معرفتهم ومبين منازل
كل قبيلة منهم من الأرض الشرقية على الترتيب من قرب الروم
إلى المشرق جاعلة ذلك وإسلامية فأول القبايل قرب الروم
جنك ثم قفجاق ثم اغز ثم يمك ثم بشغرت ثم بسنل
ثم قاي ثم يمامتو ثم تتار ثم قرقز. وهذه قرب الصين

هذه القبايل كلها بحذا الروم ممتدة الى الشرق ثم جكل
ثم تخسى ثم يغما ثم اغراق ثم جرق ثم جمل ثم ايغر
ثم تنكت ثم ختاى وهى الصين ثم تفغاج وهى ماصين
وهذه القبايل متوسطة بين الجنوب والشمال فبينت
كل واحد فى هذه الدايره

11

ارض کلیم
کوشان
ارض یاجوج وماجوج
سد ذوالقرنین
مهبط علیه السلام
سراندیب
جبل سراندیب
بلاد هند
جیحون
بلاد سجستان
بلاد کرمان
بلاد فارس
بلاد خوزستان
ارض الیمن
بلاد الزنج
بلاد السند
بلاد البربر
بلاد النوبة
بلاد الحبش
بحر الظلمات
بحر الهند
بحر القلزم
بحر فارس
بحر الخزر
بحر الروم
بحر الصين
بحر الشرقي
بحر الغربي
بحر المحيط
بحر الجنوبي
بحر الشمالي
بحر الظلمات
بحر الهند
بحر القلزم
بحر فارس
بحر الخزر
بحر الروم
بحر الصين
بحر الشرقي
بحر الغربي
بحر المحيط
بحر الجنوبي
بحر الشمالي

الغرب الانهار
الشمال
جاقو
بلاد النسا
بلاد العلوجه
الناس كثيرين والتر
وادي يار
مسكن حل
انوكن
مسكن قبجاق
وادي ارتش
فياق يمك
فياق يشقرن
فياق يسل
فياق تتار
بلاد سقال محدثه
مسكن قبجاق والغربه
جبل قراجق
بلاد الغربيه
بلغار
سوار
مسكن قبجاق
شعبه منه
روس
صقالبه
ورنك
خزر
اسكل
الروم
خوارزم
ارض الخزر
ارض الصقالبه
ارض الروم
ارض الشام
حدود مصر
الاسكندريه
اندلس
محط راز
اد الكون
يفتح
نزل
طراز
اسبيجاب
شاش
رمل
سان
العراقين
الحجاز
وغيرها

القول في بيان السن التركي

افصح اللغات لمن لا يعرف الا لسانا واحدا ولم يختلط بالفارسي ولم يتعود نزول البلاد ومن كان ذا لسانين واختلط باهل المدن ففي الفاظه تدخل الزلة وهم مثل سغداق وكنجاك وارغو والصنف الثاني مثل ختن وتبت وبعض من تكلمت هذه الطبقة نزيلة بديار الترك فاني ابين لسان كل جيل منهم اما اهل جابرقا لا يعرف لسانهم ليغدهد وميلولة اليم الاعظم بينهم وبين ماصين ولا اهل ماصين وصين لغة على حدة ومع هذا اهل الامصار منهم يحسنون التركية ومراسيلهم الينا يكون بخط التركية وكذلك لا يعرف لسان يأجوج وماجوج للسد ولحيلولة الجبال والبحر الذي قرب ماصين ولتبت لسان على حدة وكذلك لختن كتابة ولغة على حدة ولا يحسنان التركية ولا يعرف لسان تركية محضة ولغة اخرى مما يتكلمون بها فيما بينهم وكتابة بخط [illegible] من اربع وعشرين حرفا التي يهجئونها في صدر [illegible] يكتب بها الرسائل [illegible] وللختن اخرى يكتبها [illegible] هذا الذي

١٣ سميتهم أهل الأمصار فأما أهل الوبر منهم جمل لهم رطانة على حدة
ويعرفون التركية وكذلك قاني يا قوتتار يسمى لكل حزب
منهم لغة ومع هذا يحسنون بالتركية ثم فرقزقيجاق أغز
خمسي يغما جكل إغراق جرق لهم تركية محضة لغة
واحدة ويقرب لسان يماك وبشغرت من لغة هؤلاء فأما
لسان بلغار وسوار وجنك إلى قرب الروم تركية مخذوفة
الأطراف على نمط واحد أخف الألسن للغربية وأصحها ليغما
وخمسي ومن ينزل وادي إيلا ووادي أرتش ووادي يار ووادي
أتل إلى بلاد ايغر وأفصحها اللهجة الخاقانية ومن تلبد بهم وأهل
بلاساغون يتكلمون سغدية وتركية وكذلك أهل طراز وأهل مدينة
البيضاء كذلك وجملة بلاد أرغو وهي التي بعد من انسياب إلى بلاساغون
في كلام العارفة ولكاشغر رسايق يتكلم فيها بالكنجاكية وبقوف البلد
بالتركية الخاقانية فجل بلاد الترك من لدن الروم إلى ماصين خمسة آلاف
فرسخ طولا في ثلاثة آلاف فرسخ عرضا فجملة ذلك يكون ثمانية آلاف فرسخ
فإني قد بينت ذلك في الدائرة التي هي شكل الأرض ليعرف ذلك

القول في بيان الاختلاف من اللغات

أصل اللغات كلها واحد فيما وقع الاختلاف فيه وتعذر الجمع

بالتبديل والحذف وبيان ذلك ان كل كلمة في اولها الياء فان العربية
وقبجاق تقلبها الفا او جيما في ابتداء الاسماء والافعال نحو ما يقول
الترك يلكن للمسافر وهم يقولون الكن ٥ الترك تسمي الماء الفاتر
يلغ سوق وهم يقولون الغ بالالف وعلى هذا الترك تسمي الدرة
يجو وعندهم جنجو الترك تسمي طوال وبر البعير يغدو وعندهم
جغدو ٥ وكل ياء اذا كانت متوسطة او متاخرة فان اهل ارغو
تقلبها نونا بيانه تقول الترك للغنم قوي وهم يسمونه قون الترك
تسمي الفقير جيغاي وهم يقولون جغان الترك تقول قايونانك
معناه اي الشيء وهم يقولون قانو بالنون وكل ميم في ابتداء الكلمة
فان العربية وقبجاق وسوارين يجعلها باء بيانه تقول الترك من بردم
وهولاء الفرق يقولون بن بردم ٥ الترك تسمي المرقة موز ومن
الطبقة تسميه بوز ٥ وكل تاء في الكلام فان العربية ومن يليهم
يجعلها دالا نحو قولهم للبعير تقي وهم يسمونه دوه وكذلك تسمي الترك
الثقب اوت وهم يقولون اود واكثر الدال في لغة العربية تاء
عند صميم الترك مثل ما تقول الترك بكدا للمخنث وعندهم بكتا ٥
بكدا الغبير بالتركية وبالتركمانية العربية بكتا وعلى هذا القياس
مما لم اذكر وكل تاء خارجة بين مخرجي الفاء العربية والباء الصحيحة

١٤

١٤ صميم التركية فإن الغزية ومن يليهم يقلبها واوا نحو ما يسمى الترك
البيت أق وعندهم أو والترك يسمى الصيد آق وعندهم أو بالواو
فإني اكتب الصميم من اللغة فاقلب انت الحروف مع هذه الطبقة
الذين سميتهم من القلابين اجمع يغما وتخسي وقفجاق وبباقو
وتتار وقاي وجمل والغزية على ان تجعل كل ذال معجمة يا وقط
لا تنطق بالذال نحو ما تسمى غير هذه الطبقة للخلج قذنك وهذه الفرق
تسميه قينك ويسمى الصهر قذن وعندهم قين وكذلك كل
ذال معجمة في كلام جكل وغيرها من الترك فإن بعضا من قفجاق
وتماك وسوار وبلغار وما هو ممتد الى الروس والروم تجعلها زايا نحو
ما يسمى الترك للرجل أذق وهم يسمونه أزق الترك الجكلي تقول قزن تتنى
اذا شبع البطن وهم يقولون تزدي بالزاي فقس البواقي من الاسماء
والافعال على هذا المثال فحاصل هذا ان الذال التي هي في لغة جكل يا
في لغات يغما وتخسي والغزية وبعضا من ارغو مصعدا نحو الصين
وهي زاي في لغة قفجاق وغيرهم منسفلا الى الروم ونبين كلا في مواضعها
وكل الف في ابتداء الكلمة فان اهل ختن وكنجاك تجعلها هاء فلذلك
لا نعدهم من الترك لاد خالهم في كلام الترك ما ليس منها بيانه تقول الترك
للاب اتا وهم يقولون هتا والام انا وهم يقولون هناه والراء قد تبدل

لامًا سيرد في محله والزاي قد تبدل بالسين وهي بها سيعرف ذلك
وخل عين في اسماء الزمان والمكان فان الغربية تقلبها الفاخو ما تقول
الترك برغوبير اي موضع الذهاب والغربية تقلبها براسي بير الترك يقول
ترغوا غورا اي وقت القيام والغربية تقول تراسي اغورد والقاف تبدل
بالكاف وهي بها سيأتي ذلك في محله ان شاء الله عز وجل هذه جملة القول
في مبادلة الحروف فاما الحذف اجمعت فرق الغربية وقنجاق على ان
تحذف كل عين متوسطة في الاسماء والافعال اذا كان الفعل سمه
لدوام الفعل اما الاسم نحو قولهم للأعصم من الغربان جمغق وهم يسمونه
جمق طرحت الغين الترك تسمي الحلقوم تمغق وهم يسمونه تمق واما
الفعل نحو قولهم اكا برغان اك اي انه ذهاب الى بيته والغربية
تقول براك كذلك المعنى الترك تقول اك ارقلي ارغان اك الى ان
ذلك الرجل ضارب لعبده وهم يقولون اران وكذلك يطرحون الكاف
في الاسماء للخفة وفي الافعال الكاف التي تنوب عن الغين في هذا
المعنى فعلى هذا المدار في جميع الترك باسرها فيلحق البواقي في اثناء
العلل وجمعت بين ابواب الفتح والضم والكسر كلها في السطر الواحد
طلبًا للتخفيف وتقصيرًا للتاليف ولا حول ولا قوة
الا بالله العلي العظيم

بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب الاسماء من الهمز

باب الثماء

ب اَبْ حرف تاكيد ومبالغة اذا وصف الشئ بالحسن المبالغ جدًا يقال اَبْ اذكونا نكداى شئ حسن جدًا ه ويقال اَبْ اَقْ اى ابيض ناصع جدًا بالغزيه اَبْ حرف يقوم مقام لا يقال منه اَبْ بوابّ اول معناه لا هذا ولا ذاك اَبْ حرف تاكيد فى اللون يقال منه فى كلام جحل اَبْ ارنك اى ابيض يقق اَبْ اَبْ حرف يقال عند عزة الحمار وهذا بمنزلة قول العرب لعًا ومعناه انتعش ه اَبْ بناء صلبة الراكس من النيران بلغة ارغوت اَتْ الفرس باشباع الالف وفيه المثل قوش قنتن ارانن معناه الطير انما يبلغ مرامه بالجناح فكذلك الرجل يصل مراده بالفرس ه اَتْ باشمام الالف اللحد ه ويقال للسهل من الارض اَتْ بير ه اَتْ النبت يقال اَتْ بيركيل اى اعلف الفرس ه اَتْ الدوا يقال منه اَتْ اجتم اى شربت الدوا ومنه سمى الطبيب اتاجى ه اَتْ السم يقال منه بك انكار اَتْ بيردى اى سقاه الامير السم ه اَتْ الكلب ج اَجْ كلمة تقوم مقام ياء النداء يقال اَجْ برو وكل معناه تعال يا هذا ه اَجْ الثلاثة فى العدد

يالمنه اج يرماق اي ثلاثه دراهم ٥ اج باشباع الاليف للدة مشهورة
اج شجر من شجر الجبال يتخذ منه اقلام للتركية يكتب بها وكذلك يتخذ منها
المغازل والعصى اج باطن كل شي ومنه يقال للوشاج اج قربعني
منطقة في الباطن ويقال للسر اج سوزاي كلام في باطن اج ات اللحم
الرقيق الملتصق بالكبد ارزهو الرجل جمع ارزن وهذا شاذ لان سمة الجمع
ار حرف كني به عن الخجلة يقال ار بلدي اي خجل الرجل زار الدسم يقال
منه ازلك مون اي مرقه دسمة بس اس هو التمييز بين الخير والشر
بالغريزة يقال منه ال ابس بلدي اي انه قد عقل الخير من الشر اس جزر
السباع ٥ اس النسر ٥ وقال

كلدي مكانات ايديم امدي بات قشقا بلبات سني تلا اس بري
يقول جاني كافر ايغري فقتلته فجعلته جزر النسور والسباع اش
حرف معناه هكذي يقال اش مندغ قيل معناه افعل هكذي اش
حرف بمعنى الآن يقال منه اش كلدكم بو معناه حضوري الآن
اش اش حرف يعنى به الثور لشرب الماء اش هو قلب كل شجرة
وغصن وقرن يقال منه منكر اشي اي قلب القرن وكذلك
عسيب الذنب يسمى اش وهي للطاير والخيل اش هو سناج السراج
والدخان على الحايط وغيره يقال منه تون اش بلدي اي تدخن

مرصع حاير بمعنى

جزر لحم مقطوع مترس للسباع

الثوب ق اق السهم اق هو جايزة البيت يقال منه اق اقي
اى سهم البيت ٥ اقيلان هى الافعى التى ترمى بنفسها الى انسان
اق القرعة التى يقسم بها الاراضى والانصباء اق حرف تاكيد
فى الفعل يقال منه برغل اق اى اذهبن ٥ اق حرف يصحب الحال
يقال منه بيا اق كلديم اى اتيت قبل هذه الساعة حقيقة ويقال
امدى اق ايديم اى قلت ساعتيذ ٥ اق الربو الذى يرتفع من
الصدر اذا شرب الماء البارد واكل عليه الخبز يقال منه اقى يقى
اى اخذه الربو ال حرف يعبر به عن معنى هو يقال منه ال ار
اى ازدلك الرجل ال حرف تاكيد يدخل فى الاسماء والافعال يقال منه
ال منك اعلم ال معناه انه ابنى حقيقه ٥ ويقال ال اقكا برميش اى
هو قد ذهب الى البيت حقيقه ٥ ام العلاج ومنه يقال للمعالج ايجى ام
جهاز المرأة بلغة الغزية وقيجاق ٥ ام السراويل ام الامانة التى
يضعها الملك فى جند من اسم طير او سلاح او كلمة يتفاك بها عند
التقاء الجمعان حتى يعرف كل حزب حزبه حتى لا يكر بعضهم على بعض
غلطا فاذا التقى الرجلان ليلا يسال عن علامته فاذا نطق بالذى
هو اماره له ايضا تركه لكونه من حزبه وان ذكر المسئول علامه
خلاف اماره السايل كر عليه وفيه المل ام بلسار ال ماين ٥

معناه اذا عرف الرجل العلامة لا يقبل غلطا في يد عارفه ل انْ
الصوت وجوز ان يقال اون المضاعف منه ارّ البول وهذا احرف
ينطق على الحمار به عند الانزاء فيغرى به مرتين او ثلاثا فينزوا
وهذا فقه العربيه لان الارّ هو الجماع في العربيه ٥ ارّ هو الادرة في
الرجال بالغرزية ارّ الحجلة خفف وينقل ذوات الاربعة منه اَ
حرف يعبّر به عن التمر يقال منه المنى أَقلدي اى انه جعلني متجرا ٥
اُذُ اوّ اليوم يقال منه اذيدم اى نمت طرحت الواو لوقوعها بين ضمه وكسرة ٥
اوا حرف جواب للداعي اذا نودي يا محمد فيقول المجيب أُ معناه ماذا تامر ٥
اوفا الكفالة يقال من انى اوفا الدم اى انى كفلت به ٥ او باشباع الالف
حرف انكار لامر الآمر ٥ اي دباج نار نحى اللون ٥ اى بتلى اسم طوما ركب
فيه ازراق الجند واسماؤهم ٥ اى كلمة انكار بمنزلة او العنه منه انك
الخد يقال قزيل انك اى خدّ احمر انك اسم طاير يتداوى بشحمه فاذا طلى به
الكف نفد الى الجانب الآخر ٥ انك حرف غرّى ومعناه لا اذا امر بشيء
فيقول المامور انك انك ومعناه لا لا ٥ انك القدام يقال المندا
انكدن برديي معناه انه ذهب قدّامي ٥ انك هو لون الشيء يقال
ياشل انك لك لون معناه ثوب اخضر اللون ٥ انكايش الامر السهل
وهو قصر انكاى ٥ انك الك اليد اليمنى لغة جكلية ٥

انقضت ابواب الثنائي هذه ابواب الثلاثي ١٦

باب فعل وفعل وفعل مسكنة الحشو في حركاته

ب البث الشجاع وفيه المثل البث يغيد الجوج غيد امعناه انما
تختبر البطل عند ملاقاة العدو كما ان حلم الحليم يجرب في الجدال
وقال البارتنكا الدبو ابسيزارون قلدبو اذلك اوجن الدبو امدي يرك يرتلور
معناه امات الملك افراسياب وهل يقيت الدنيا العارمه البديه خالية
عنه وهل اخذ الدهر ثاره منه واتقمه فالان يتصدع منه القلب اسفا
على ملكه وغيظا على الزمان ت ارت سبح شعر القفا لان ارت
الرقبه ارت العقبه في الجبال وفي المثل ارملوكا اشك ارت بلور
معناه ان العتبة تصير عقبة للكسلان ارت هو سم الخياط ٥ ارت
المريق اشت الازقه بلغة جكل اند الحلف ومنه يقال اندق اي
احلف ق ارق العذره ٥ ويقال لحبث الحديد تمر ارقي ارق تخفيف
ارق بالغريه كعنق وعنق ٥ ارق الكهانة والفال واخراج الضمير
ارك السلطنة ونفاذ الامر ٥ ارك هو رناق البهم وطويله الحيل
ارك الضان من الغنم وهو اذا طعن في الرابعة ٥ الك اول كل شئ
يقال الكسن برغيل اذهب انت اولا المنقوص منه ب يقال للرجل
اذا صلف في امر ثم عجز عن ابراز البرهان اوب اوب ت اوت النار

وفي المثل اوت بيسا اغيرك يمايبر ٥ معناه من قال النار لا تحترق به
الفم يضرب هذا فيمن يعتذر عن كلام تكلم ٥ اوت الثقب في الجدار والخشب
بشمة الواو ٥ اوت المرارة اقل شمه منه ج اوج الجقد وقال
اوج كك قمغ كشي ينك يلنكوق اوزاليميل ٥ اذكولوكوك اوغنجا الكينك بيلا تليم قيل
يقول بان النار مطالب به كالدين فاحذر عنه واحسن الى الاجانب والمسافر
ما قدرت عليه ٥ اوج هو طرف الشي ويقال بتق اوجي اي طرف الغصن ٥
اوج ايل الثغر ٥ اوج نفاد الشي بالغربة يقال بويدانا اوج بار معناه
لا نفاد في القوم كثرة د اود هي الزمانة بشمة الواو وفي المثل
اود كجار كشي توتماس يلنكوق اوعلي منكلو قلماس ٥ معناه بمضي الزمان ولا
يشعر به الانسان وبنو آدم لا يعيش مخلدا ويقال اود للبقر لغة
جكلية ويقال اوذلي لاحدي السنين الاثني عشر بالتركية ز اورات
فرس بين الاشقر والكميت اوز بالشمه هو محل الخاصيتين من القباء ٥
اير الارض لغة في بير ز اوز الدسم بالشمه يقال منه اوزلك اش اي
طعام دسم ٥ اوز الاصم يقال اوزكشي ٥ اوز النفس ن وقال
كوكلوك تنوع اوزونكا تتليغ اشيغ اذينقا توتغل قنوق اغير لغ بدسون جقينك يدونقا
يقول البس الثوب الحسن لنفسك واجعل الطعام اللذيذ حصة لغيرك واكرم
الضيف حتى يفرق صيتك بين الناس ٥ اوز الوادي في الجبال يقال

18 تاغ اوزی ایه وادی الجبل اوزکشی القریب من الناس یقال بوبزلک اوزکشی ال
ای هذا من اقربائنا اوز القلب وما تحوی علیه البطن یقال اوزم اغریدی
ای وجع مافی بطنی اوزهو قلب الشجرة یقال یغاج اوزی وهو مثل
جمار النخل ونحوه ۵ ویقال اوزکشی ای انسان صنع الید ماهر فی حرفته ۵
اوز قنقی اسم ما تحتاج من الجسد ویقال هی الروح وینشد هذا البیت
علی هذا المعنی وقال

برددی کوزوم یروقی الذی اوزوم قنقی ۵ قندا ارنج قنیقی امدی اودین اودغرور

یقول ذهبت قرة عینی وقبض روحی مع ذهابه فابن هو الآن یوقظنی من النوم
ش ایش العمل والأمر یقال نا ایشنک بارای ما امرک وعملک وقال ایش الصاحب
اینک ایشین کجوردم ایشین ما قجوردم اولوم اوترا یجوردم ابجتی بلب یوزی تورن
یقول امضیت امره بالقتل واهربت صاحبه واسقیته دوا الموت فشربه
کالجاوجهه یعنی به اذ قتله الموت غ اوغ کل ضلع من اضلاع
المجبا فی اعلاها ق اوق النصیب من المیراث یقال منه انکار بیر
اوق تکدی ای وصل له نصیب من المیراث ک اوک العقل والفطنه
وبه یلقب اوکا للذی به عقل وفطنه وکبر سن ویقال لکل
حیوان انتصف سنه وکبر اوک ومنه یقال للفرس الذی جاوز
اربع سنین اوک اتْ ۵ ایک المغزل لغة فی یبک ۵ ایک المرض

ویقال للذی معه ما یحم من الجلد الشاک

اول هو اس كل حايط وجدار يقال منه تام اولى اى اس الحايط ٥
اول نانك كل شى رطب يقال منه اول تون اى ثوب رطب ولا
يعرفه الغزيه ٥ ايل الولاية يقال بك ايلى اى ولايه الامير ٥
ايل الفنا يقال منه قبح ايلى ٥ ايل اسم يقع على الخيل لان الترك
جناحهم الخيل ومنه يسمى السايس ايل بشى اى راس الولاية ويعنى بها
سايس الخيل ايل الصلح بين الملكين يقال ايلى بك بيرلا ايل يلدى معناه
صالح الامير ان معا ايل كشى الرجل اللييم ايل قوش الرخمة ٥ يقال
اراوم بلدى اى اتخم الرجل وغمت من اكل اللحم ٥ اون العشر فى
العدد ٥ اون الصوت ممدودا ومقصورا اون الدقيق ٥
اين بيز الهبوط من الارض يقال منه اين بق اى هبطة وصعود ٥
اين هو عرض كل شى يقال منه بو بوز اينى بحا اى كم عرض هذا الكراس
اين عرين الاسد ووجار الثعلب وماوى كل سبع ويقال بين بالياء
اين هو فرث الغنم لغة فى الياء ٥ ذوات الاربعة منه
اوى الهوة فى الارض اوى ات الفرس الدين ج ٥
انقضت ابواب ساكن الحشو هذه ابواب المتحرك الحشو
باب فعل وفعل وفعل متحركه الحشو فى حركاته
ت يقال بيراذت نانك اى الحفنه من الشى وهو ملء الكف ٥

ارت اَت هو الدَّويل وهو النَّبت العامي ٥ اُجت الثار والحقد واصله 19
اوج ٥ اغت اسم خمير يتَّخذ منه المزر وهو ادويه كثيره تجمع فتخلط
بدقيق الشعير المنبت ثمّ يعجن فيقطع امثال البنادق ثم تجفّف ثم تطبخ
الحنطة والشّعير فيدق الخمير ثم يذرّ على كل من الحنطة بندقه منه
ثم يلفّ الحنطه المطبوخة فى شى نظيف حتّى يدرك فى ثلاثه ايّام ثمّ
يرفع فيجعل فى دنّ فيترك فيه عشرة ايّام حتّى يدرك ثم يصبّ عليه
الماء ثم يصفى فهو شراب الحنطة ٥ اقت مرق ومعناه نعم وفيه ثلاثه
لغات اقت ليغما، وتحسى وقفجاق والغزيّه ٥ امت اوت بمت
لسايرالترك اقت الحياء اقت الدّعوه الى طعام او سلطان ٥
اكت دواء يطلى به اوجه الصّبيان توقيا من السعفة والعين
وهو ادويه يخلط بزعفران وغيره اكت العطة ٥
وقال اكت طحن البرّ وغيره اكتجى الطاحن
الخيل اكت مندير اغول اردم تيلا ٥ بويدا اولغ بلكا بلب بلكينك اولا
يقول خذ منى العطة يا بنى فاطلب الادب حتّى تصير كبير القوم فتفرق
فيهم الحكمة والادب ٥ اكت كل خادمة تبعث مع العروس ليلة
الزّفاف لتخدمها ايكت الكذب بالغزيّه يقال منه اكت سوز اى
كلام كذب اكت القتال ومنه يقال للقتل اكتجى اكت ار الرجل الكهل

ج آنج اغول معناه صبی متشیخ کانه اب القوم ٥ اشیخ القدر وفیه
المثل اشیخ ایور توبم التون قمیج ایور من قید امن معناه ان القدر
تزعم ان اسفلها ذهب فتقول المعرفة این انا ٥ یضرب هذا
فیمن یصلف عند من یعرفه ٥ انج الصغیر التی تری من نفسها الفطنة
فتجعل نفسها کاخت القوم وهذه اللفظه یقال لها علی سبیل العطف ٥
انج الهدف ٥ انج الفدان وهی الات الفلاحة ٥ انج حرف تحتن
وتعطف علی البنین یقال منه انجم ای بنی لغة قرلقیه ٥ انج الصغیرة
التی تری من نفسها فطنة کانها ام القوم فیقال هذه الکلمة لها علی
سبیل التعطف ٥ انج هی ظفره العین آغر الثقیل من کل شیء
ویقال لمن کان مکرما عند قوم او امیرا اغیر لیغ کیشی یقال تنکری منی
اغیر لادی ای اکرمنی الله تعالی ویقال اذا مضی هدء من اللیل
اغیر اذاق امر لدی یعنی به سکر الرجل الثقیل یراد به قد بلغ
المنزل مع بطوسیره ٥ اغیرنا نک الشیء الغالی فی الثمن ٥ اغرات
الفرس الاغر وهذه وافقت العربیه لفظا ومعنی الا ان الالف
مفتوحة فی العربیة مضمومة فی الترکیة ٥ اغر الوقت یقال منه
نا اغرد اکلدینک معناه فی ای وقت جیت ٥ اغر الدولة یقال منه
بک اغریندا منک ایشم اینلدی معناه صلح امری فی دولة الامیر ٥

٢٩

٢٠

اُغْرَ الامكان والفرصة فى الشّيء يقال منه بوايش اُغْزلغ بلدي اي صار هذا
الامر فى امكانه وفرصته ٥ اُغْرَ العوض بالغزيّة يقال منه اتقا اُغْرَ الدّم
اي اخذت العوض للفرس ٥ اُغْرَ الخير والبركة بالغزيّة يقال للمسافر
يول اُغْرَ بلسون اي صار الطّريق فى خير وبركة لا يطلق هذه اللّفظة
الّا فى حال السّفر ٥ اكر الوجع الّذى يتداوى به من وجع البطن وفيه
المثل اكر بلسا از الماس ٥ معناه اذا كان الوجع مع الرّجل لا يموت
من وجع البطن لانه يتناوله فينجو منه يومر بالاستعداد فى الامر
قبل نزول الحاجة اليه ٥ اُكْرَ الدّخن عند التّرك ولا تعرفه الغزيّة
ياغ اكرى السّمسم بالغزيّة اكر السّرب وهو كلّ قطيع من الغنم و
الظّباء والجوارى والقطا والابل ٥ امر الدّجن والضّباب بالغزيّة
ز ابزكل غلظ من الارض يقال منه اوى ابز اغايط وقد قدن
اتزكل شطبه من الارض بين العرمين ٥ اجزنا نك الشّيء الرّخيص
ويقال للذّليل المهان اجز ومنه يقال بك اى اجز لادى اي اهانه
الامير اذز الحرب وفى المثل تلكوا ورينكا ارسا اذز بلور ٥ معناه
اذا صبح الثّعلب الى وجارها بحرب يضرب هذا لمن يذمّ قبيلته او عشيرته
او بلدته انكارا عليه ومعابه يقال لكلّ مرتفع من الارض وغيرها
اذيز بير اديز تاغ جبل مانع ٥ اغز اللّبابز اى بين المخرجين ويجوز بالواى

أغر فوهة النهر وفم القربة والثغر والدن البيرة أغر فم الإنسان
وكل حيوان وفي المثل أغر يساكوز أي ذو ثغر معناه إذا أكلت
الفم استحيت العين يضرب هذا فيمن يأكل هدية غيره فيستحي أن لا
يقضي حاجته بعدها أغر قبيلة من الترك وهم التركمانية وهم اثنان
وعشرون بطنا لكل بطن منها علامة وسمة على دوابهم يعرف
بعضهم بعضا بها سيرتهم فتق منها السلاطين في زماننا ○
وعلامة دوابهم على هذه الصورة أولها ١ الثانية قيغ وعلامتها
هذه ٢ الثالثة بايندر وعلامتها هذه ٣ الرابعة إقا
بالهمزة وباليا أيضا وعلامتها هذه ٤ الخامسة سلغر و
علامتها هذه ٥ السادسة أفشار وعلامتها هذه ٦ السابعة
بكتلي وعلامتها هذه ٧ الثامنة بكدز وعلامتها هذه ٨
التاسعة بيات وعلامتها هذه ٩ العاشرة يزغر وعلامتها
هذه ١٠ الحادية عشر أيمر وعلامتها هذه ١١ الثانية عشر قابلك
الثالث عشر القابلك وعلامتها هذه ١٢ الرابعة عشر إكدر وعلامتها
هذه ١٣ الخامسة عشر أركر وتبدل الهمزة باليا فيقال
يركر وعلامتها هذه ١٤ السادسة عشر توترقا وعلامتها هذه ١٥
١٦ الثامنة عشر توكر وقد تطرح الواو فيقال تكر وعلامتها

السابع عشر الأبدلة وعلامتها هذه

٢١

هذه ١٩ التاسعة عشر بجنك وعلامتها هذه ٢٠ العشرون ٢١
منها جولدر وعلامتها هذه ٢١ الحادية والعشرون جبنى و
علامتها هذه ٢٢ التانيه والعشرون جر قلغ قليله عديدها
خفيّة علامتها ن قال محمود انما استوفيت ذكر هذه القبايل
لحاجه الناس الى معرفتها وهذه العلامات كلها سمات دوابهم
وخيولهم فيعرف كل بطن منهم مواشيهم بهذه السمات عند الاختلاط
وهذه اصول قبايلهم ثم كل قبيلة منها فرق وبطون فنبذت
الفروع منها اختصارا واسما هذه القبايل اسما اجدادهم الذين
ولدوها فى قديم الدهر فنسب اليهم كما يقال فى العرب بنو سليم
وبنو خفاجة ه اكز كل وادٍ جار مثل جيحون والفرات واذا
اطلق هذه اللفظة عند الغزية يقع على وادٍ يسمّى واذي بناكت
وبلادهم عليه واهل الوبر منهم نازلون على شطيه واودية
كثيرة فى ديار الترك تسمّى بهذا الاسم وبه سميت بلدة بالثغر
يسمّى ايلى اوكوز وتلك البلدة بين وادين وادي الاو ووادي
يفنج ه اكز الثور وفى المثل اكزاذا قى بلغنجا بزاغو بتشى
بلسانيك معناه لأن يكون راس المعجول خيرا من ان يكون رجل الثور
يعنى الاستبداد فى السود خير من الاتباع لغيرك بين اقيس

المؤم بلغة بلغاره اولاس كوز هى العين اللطيفه الرنو
وهى كعين السكران وقال

بلغارمينى اولاس كوز قرامنكيز قيزيل يوز اندين تمار توكالدوز بلغاب ينا اول تجار
يقول تسبينى هذه العين السكرى بوجه صبيح وخال عليها مليح
كأن الملاحة تقطر من خديه ثم تفر عنى بعد ما سبيتنى
ابش التقبيل وهو بين اثنين اتش المراماة اتش من اسماء الرجل
اتش كذلك اتش باشمام الالف فى اللعب وهو ان يكون
الصبيان جلاس حلقه فيقمص واحدا منهم صبيا فى جنبه
فيقول له اتش اتش اى عد عنك القمص الى من فى جنبك
فيفعل هكذى حتى ينتهى اخر الحلقه اتش المدافعة بين اثنين
باليد اجش المخاطرة يقال منه الم تكن برلا اوجشدى اى انه
خاطر منى فى شئ ادش الجدن اد ش القدح وهو عند
يغما، وتخسى، وتماك، والغزيه، وارغو يقع على كل قدر او تور
او اناء ارش السدى يقال منه ارش ارقاغ اى السدى واللحمه
ارش المشاجرة والحرب ايضا اعش الصعود اعش العشيرة
اقش هو فتات الشى ويقال لدقاق الخبز اقش اتماك اقش
القطنه ومنه يقال للقطن اقوشلغ كشى اوكوش تانك الكثير من

کل شئی وفی المثل تیریک اسن بلسا تانک اوکوش کرور ۵ معناہ اذا 22
کان الانسان حیّا سالما یری العجایب کثیرا ۵ ویقال لکل حرون
من الحیوان اوکوش یلقی ۵ الش ہو فوہات الشرب والانصباء ۵
الش اسم قریہ لکاجغر الش ہو المواخذۃ بالدین للغریم یقال منہ
الش یریش اذا حق واعطا حق الش النصیب والشین اصلہا
الکاف اولک النصیب فی الاصل وہذا کما فی العربیہ تبدل الکاف
التی للتانیث بالشین نحو قول المجنون فعیناش عیناہا وجیدش
جیدہا اراد بہ عیناک وجیدک ۵ الش القریہ فی لغۃ جکل وعند
اہل بلاساغون وماوالاہا من بلاد ارغو البلدۃ ومنہ سمیت
بلدۃ بلاساغون قورا اولوش ۵ الش ہو تفرقۃ الانصباء بین القوم
والشین مبدلۃ من الکاف کما قری قد جعل ربش تحتش سریا فی
موضع ربک وتحتک ع اجغ اسم جایزہ السلطان یقال منہ خان منکا
اجغ بیردی ای اجازنی الملک ۵ اجغ التنعم یقال منہ اوزونکی اجغلیغ ثبت
معناہ نعم نفسک بالاغذیۃ الصالحۃ ۵ اجغ کل شئی مر اذغ
الدب وفی المثل اچی نجا ال بلسا اذغ انجا یول بلیر ۵ معناہ
وان کان القانص عارفا بحیل الاقتناص فان الدب ایضا عارف
بطرق الفرار یضرب ہذا فی داہیین وقعا معا ۵ اذغ ہو الصاحی

مِنَ السُّكْرِ يُقَالُ مِنْهُ اَبْرَكَ اَذِغَ اَى سَكْرَانَ وَصَاحٍ ۝ اَذِغَ
اسْمُ قَرْيَةٍ لِبَنَاءٍ ۝ اَذِغَ اَرْ الرَّجُلُ اِذَا فَطَنَ وَغَيْرُهُ ۝ وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ
الْمُتَيَقِّظِ الْقَلْبِ اَذِغٌ كَوْنَكُولْ لُوكْ اَرَاى الرَّجُلُ الْفَطِنُ ۝ اَرِغَ هُوَ
اِزَارُ الْحِبَاءِ بِلُغَةِ بَرْسِغَانَ ۝ اَرِغَ نَانُكُ الشَّيْءُ اللَّطِيفُ ۝ اَرِغَ حَبُّ
كُلِّ شَيْءٍ وَيُقَالُ لِلْبَذْرِ اَرِغَ تَقُولُ مِنْهُ اُرِغَ اَلْتِى اَى بَذَرَ الْبَذْرَ
وَيُشَبَّهُ بِهِ الْاَقَارِبُ فَيُقَالُ لَهُمْ اُرِغَ تَرِغَ ۝ اَرِغَ النَّابُ مِنْ كُلِّ
حَيَوَانٍ ۝ اَسِغَ الرِّيحُ ۝ اُسِغَ هُوَ تَحَايُلُ الشَّيْءِ بِالشَّيْءِ يُقَالُ مِنْهُ
بُوَايِسْ اُسِغَى مُنْدِغَ اَيْ كَذَى مُحَايِلَهُ هٰذَا الْاَمْرَ ۝ اَلِغَ الرَّدِيُّ مِنْ
كُلِّ شَيْءٍ بِلُغَةِ الْغُزِّيَّةِ وَقِفْجَاقٍ اُلُغَ الْكَبِيرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ اِلِغَ بِسُوفِ
الْمِيمِ الْفَاتِرَا اَصْلُهُ بِالْيَاءِ يِلِغَ وَقَالَ

اُلُغَ لُوقُغَ بُلْسَاسَ اِذْكُوقِلِينَ ۝ بُلْغِيلْ كِشِيكْ بِكْلَارْ قَتِنِ يَخْشِى اَوْلَانَ
مَعْنَاهُ اِذَا وَجَدْتَ جَاهًا وَبَسْطَةً فَاحْسِنْ خُلُقَكَ وَكُنْ عِنْدَ الْاُمَرَاءِ
وَصَّالَ خَيْرٌ حَسَنُ الْمَحْضَرِ لِاُمَرَاءِ النَّاسِ ق اَجُوقُ كُلُّ شَيْءٍ مَفْتُوحٍ
يُقَالُ مِنْهُ اَجُوقَ قَبُغَ اَى بَابٌ مَفْتُوحٌ وَيُقَالُ لِلسَّمَاءِ كَانَتْ مُصْحِيَهْ
اَجُوقُكُوكْ ۝ وَيُقَالُ لِلْاَمْرِ الْبَيِّنِ اَجُوقْ اِيشْ ۝ اَجُوقُ الْكَانُونُ
الْخَاقَانِيَّةُ تُخَاطِبُ الْاَخَ الْاَكْبَرَ وَتَقُولُ اَجِقُمْ وَالْقَافُ اِنَّمَا يُدْخِلُونَهَا
عِنْدَ الْاِضَافَةِ اِلَى النَّفْسِ فَقَطْ وَلَا يَجُوزُ اَنْ يُقَالَ اَجِقُنْكَ فِى الْخِطَابِ ۝

٢٣

اذق ٦

اَذَقَ الرَّجُلُ الشَّيْءَ الْمَجْهُولَ وَاَصْلُهُ اَغْدَقَ مَعْنَاهُ مُتَغَيِّرٌ مُنْتِنٌ 23
مَاخُوذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ اِنَّكَ مُنْكَرٌ اَغْدَرُ اَىْ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ فَحُذِفَتِ الْغَيْنُ
تَخْفِيفًا وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ الْوَسْنَانِ اَذِقْ اَرْ ۝ اِذْقُ كُلِّ شَيْءٍ مُبَارَكٌ
وَاَصْلُهُ كُلُّ حَيَوَانٍ يُسَيَّبُ يُسَمَّى اِذْقًا فَلَا يُحْمَلُ ظَهْرُهُ وَلَا يُحْلَبُ ضَرْعُهُ
وَلَا يُجَزُّ صُوفُهُ لِنَذْرٍ وَقَعَ لِصَاحِبِهِ ۝ اِذْقُ تَاغَ الْجَبَلُ الْمَانِعُ الطَّوِيلُ ۝
اَرِقَ وَفِي الْمَثَلِ اَغْيَلَ ذَا اَغْلَاقٍ تُعْسًا اَرِقَ ذَا اَوْتَى اَوْنَارَ ۝ مَعْنَاهُ
اِذَا وُلِدَ الْجَدْيُ فِي الْمَرْبِضِ طَلَعَ لَهُ النَّبْتُ فِي النَّهْرِ ۝ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ
يُؤْمَرُ بِقِلَّةِ الْاِهْتِمَامِ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ ۝ اَرِقَ اَرْ الرَّجُلُ الْمُعِيُّ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ ۝
اَرُقَ تُرُقٌ اِسْمُ عَقَبَةٍ بَيْنَ فَرْغَانَةَ وَكَاجْغَرَ ۝ اَرِقَ الْمَهْزُولُ بِلُغَةِ
الْعُزِّيَّةِ وَقِفْجَاقَ ۝ اَرِقَ الشَّطَنُ اَرِقَ اَوِقَ هُوَ سَهْمُ الْغَرَبِ وَهُوَ
الَّذِي لَا يُدْرَى مَنْ رَمَاهُ ۝ اَرِقَ مَنِقَ الْاَبِقُ وَالضَّالُّ اَرِقٌ اِسْمُ
كَبِيرٍ مِنْ اُمَرَاءِ الْعُزِّيَّةِ ۝ اَرِقَ الزَّادُ وَفِي الْمَثَلِ سَرَتْ نَدًا اَرِقَتْ
ارق اَرِقٌ بُلْسَابُولَ اَوْ زَابِيرَ ۝ مَعْنَاهُ اِذَا كَانَ زَادُ التَّاجِرِ نَظِيفًا نَقِيًّا يَاكُلُهُ
جَالِسًا عَلَى قَارِعَةِ الطَّرِيقِ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ يَتَصَلَّفُ وَيَدَّعِي الْاَمَانَةَ
ثُمَّ يَفِرُّ عَنْ اِخْرَاجِ الْبُرْهَانِ فِيهِ ۝ وَيُقَالُ لِلْاَمْرِ اِذَا طَالَ اَرِقَ اَيِشَ وَمِنْهُ
يُقَالُ يَلَاوِحُ اَرِقَ بُرْدِي اَىْ اَبْطَاءَ الْمُرْسَلُ ۝ اَرِقَ اَتِ الْفَرَسُ السَّابِقُ
فِي الْحَلْبَةِ وَغَيْرِهَا ۝ اَشَقَ السِّلَاحُ بِالْعُزِّيَّةِ اَشَقَ كَعْبُ الْاِنْسَانِ

وغیره ویقال لصغار الشی اشق نانک ومنه یقال للصبیان اشق اخلاق
ویقال لدقاق الحطب اشق اوتنک وهذه اللفظة لا یفرد وانما هی
للجمع ○ اشق بیضة الحدید والالف مبدلة من الیاء کما یقال المغی ویلغی
اغق الجرموق ○ اقق الطبیة التی تالف الجر والصحاری ○ الق ار
الرجل الاصلع بالغزیه ○ الق شی ینقر من اصل خشبة کالمعلف
یبرد فیه العصیر ویسقی فیه الدواب ○ الوتون الثوب الخلق البالی
وکذلک کل بالی ○ الق الزورق الصغیر واصله الاول ○ الق
منسج الفرس وفی المثل الق یغری اغول قاتل یر معناه ان
دبر المنسج یبقی میراثا للابن یعنی انه لا یبرا بسریعا لان ثم مجمع
المفاصل والاعصاب ○ الق منقار الطایر بالغزیه انق نانک الشی
الحاضر وفی المثل انق اتروتتسایوقا سانماس ○ معناه اذا
قدم الحاضر من الطعام للضیف لا یعد القری معدوما یضرب
لمن یومر باحضار ما قدر علیه رب البیت الصبیان یسمون
الخبز ابک ○ اتک الذیل ○ اتک الخف ○ اتک القصه والحاجة التی
ترفع الی السلطان واصله حکایة الشی ○ اتک الهیضة یقال
انکار اتوک تتی الی انه قد اخذته الهیضه ○ اتک جدید کالطین
تحمی فیحرق بها زیر الثوب لیتلص ○ اجک کل فرو متخذ من سمور

اوسنجاب ونحوه اذیک هو هیجان الشوق والعشق وقال
اوذیک مینی قمتی سقیج مذکا یمتی ○ کونکلوم انکار امتی یوزم منک سز غرور
یقول هیجنی الشوق والتحنن الی المحبوب فاجمع الی الهمم لما مال قلبی الیه
فلذلک یصفر وجهی ○ ارک اسم جامع للخوخ تولک ارک والمشمش
سارغ ارک والاجاص قرا ارک یقال لکل شی مصفور ارک
ومنه یقال للضفدع ارک سیخ ○ ارک الامة فی مکان مدّ ومنه
یقال سوا اوزکوز ارک بلدی ای اقام الجند عشرة ایام فی مکان واحد
لا یبرحون ولا یغزون وکذلک الامیر او قبیلة اذا اقام ○ یقال لکل
شی بلی ارک تانک ومنه یقال لهشیم الحطب ارک اتونک ○ ارک تانک
کل شی ذاب نحو السمن وغیره وکل ما ذاب بعد الجمود کذلک ارک
الثلمة فی الحایط وغیره وفی المثل کندا ارک یوق کدا فیق یوق ○
معناه لا ثلمة فی قرص الشمس فکذلک لا خلف فی میعاد الامیر یضرب
هذا فی الامراء ویومر بترک الخلف فی عدتهم ○ ارک کل ما یدبغ به
الجلد یقال منه ترک ارکلادی ای دبغ الجلد ○ ارک یلقی الدابة
الفارهة یقال منه ارک ات وفی المثل ارک ایرنی باغلیغ ارملوباشی
قانلیغ ○ معناه ان الجلد سمة الکیسلان یعجز عن العمل لکسله یضرب
علی راسه فیدمی یومر فیه بالجلادة وترک الکسل ○ ارکانک کل شی خشن

ويقال لراس الجربان ارك ○ ازك كل ضرشة في الجلد طولا ○ ازك
لقب للنساء يقال منه التون ازك يعني به نقيه النفس كالذهب الخالص ويقال
ارتني ازك اي صافيه البدن كالدرة لان الدرة اليتيمة تسمى ارديني
فيدغم وهذا اللقب في نساء الجليه واصله اوز وهي النفس والكاف
تتصل به على معنى حقيقة ذلك الشي بعينه يقال منه ال ازى اكلدر
معناه احضر ذلك الرجل بعينه ○ اق ينوب منابه في الكلمة المشبعة
والقافية والغينية ○ ازك كل ما استنجل من الارض فصار حياضا
وكذلك كل خليج من الاودية يسمى ازك سوف ○ ازاك الابهر وهو عرق
في باطن الصلب وبه عنى النبي صلى الله عليه وسلم في قوله ما زالت
اكلة خيبر تعادني هذا اوان قطع ابهري ○ ازك الهجا يقال
منه بتك ازكلادي اي هجا الحروف والكتاب ويقال لكل حرف
من حروف الهجا ازك يقال منه بونا ازك ال اي ما هذا الحرف بزاى
بين المخرجين ○ اسك بير السهب من الارض وهي المديدة اسك
نائك الشي الجار يقال منه اسكون اي يوم جار ○ اشك الثار
اشك اسم كل ما ينبعث من الديباج ليبسط على قبر من مات من
الامراء والملوك اكراما له ثم يفرق على الفقراء بعده ○
اشل البرد الذي حرق الثمار ومنع من البدو ○ الك اليد

يقال لليمنى اونك الك والغربيه تسميه ساغ الك ويقال لليد اليسرى سول الك بالاتفاق ٥ اولك الميت ٥ اولك باشمام الالف النصيب ٥ الك المخ بالغربيه وعند الترك يلك والالف مبدلة من الياء ٥ امك الثدى وكذلك الثدوة يسمى امك ويقال لليوم الفاتر الحر امك كون وكذلك كل شئ سخن بعد البرودة ولم يشتد حرارته فهو امك ٥ انك هو شبل الاسد وولد الضبع والذيب والكلب فهو انك ٥ ويقال للاسنان الغلق ٥ تلك انوكى ك ابل اسم قريه لنا ٥ اتل اسم واد فى ديار قبجاق بفض بحر بلغار وله خليج يفيض على روس ٥ وقال اتل سقى اقاتورد قياتبى ققاتورد ٥ بليق تليم بقاتورد كولونك تقى كشاورد يقول ان ماوادى اتل يجرى قارعا اسفل الجبل الصقلد فقد كثرت الحيتان والضفادع فى الغدير الذى يمتلى من فيضه ٥ اغل هو مرض الغنم وعند الغربيه روث الغنم وهذا القرب احدهما من الاخر كما يسمى المطر سماء والسحاب سماء ٥ اغل الابن ويقال لغير الابن من الصبيان ايضا اغل يقال منه بو اغل ناتيز معناه هذا الصبى ماذا يقول وجمع اغلان على غير القياس وكان يجب ان يجمع اغلار وهذا كما قيل ارن للرجال وقد يوجد كلاهما اكل الكثير بلغة قبجاق يقال منه اكل كشى اى اناس كثيره ٥ امل الساكن من كل شئ ومنه يقال للحليم امل وقال

قنجا بردنك اخاغل اردينك مندا اخ امل ه اين امري بين تونكوك قيلدينك ارسا قيلماغو
يعاتب صبيا كان عنده ثم خرج من عنده وترك فرسه لديه فجا يطلبه فيابى
عليه ان يدفعه اياه لمخالفته ويقول كنت عندى سالما ساكنا حسن الحال
محبور البال فلم اعرضت عنى م يقال بيرانم مون اى حسوة من مرقة ه
اتم ار الرجل الحاذق في الرمى المفرط س ه يقال بيرارم ات اى قدر
ما تحتلى مرة من العلف ه ارم العنب ه يقال بيراغم بيراى صعود
من الارض قدر ما يصعد دفعه عليها ه يقال بيراقم سوق اى
ماء قدر ما يسيل مرة ه يقال بيراكم بيراى ارض قدر ما يبذر
مرة واحدة ه يقال بيراكم يرماق اى كومة من الدراهم والميم
مبدلة من النون ه الم الزين الذى على الانسان وفى المثل
اليمجى ارسلان بيرمجى سجغان ه معناه ان الدابر كالاسد فى صولته
والمديون كالغارة من خوف نزل به ه الم الموت ل اتن الخصى
من الابل وفى المثل اتن يوكى اش لسا اجقا ازكرنور ه معناه اذا
كان حمل خصى من البعران طعاما فان الجايع يراه قليلا لفرط جوعه ه
اجن حرف يعبر به عن اجل يقال سنك اجن كلديم معناه جيت
لاجلك ه اجن حرف وهو يعبر به عن بين يقال الاراجن ايتشدى
معناه انهم تصالحوا فيما بينهم ه اجن اسم بلد ختن ويقال لسكان ختن

٢٦

أيضاً أذن ن أذن حرف معنى غير جكلية ن أرن توزاسمه الميزان
في النجوم وهي من منازل القمر ن أرن الرجال جمع شاذ أرن باشباع 26
الألف الارى ن أرن الردى من كل شئ بالغزية وأراه ماخوذ من الفارسية
ويران الخراب بالفارسية والغزية لما اختلطت بالفرس نسيت كثيرا
من لغه الترك واستعملت الفارسية مكانها فهذا منها ن إرن الشفة
أرن كل طويل من الأشياء أرن الدنيا يقال بوارن الدنيا الى ارن الاخرة
لغه جكلية بزاى بين المخرجين ن أسن السالم من كل شئ يقال منه
أسن موسن معناه اسالم انت وقد يكون بمعنى السلامة وفيه المثل
أسدا ايفك يوقه معناه لا عجلة في السلامة يضرب هذا فيمن
يؤمر بالتانى في الأمور ن أسن النسيم ن أشن راس الكتف
أغز أز الرجل الأغز وهذه وافقت العربية لفظا ومعنا ع ن
أغز القادر على الأشياء ومنه يقال لله تبارك وتعالى أغز تكري
ومعناه الله القادر ن أقن هو الحب أقن السيل ويقال للآتى
مندزا قن وقد يستعار هذا في الكتيبة المغيرة ليلا فيقال اقبحى كلدى
اى جاءت الكتيبة المغيرة سايله كالسيل الآتى أكن الكتف أكن المزرعة
بالغزية ن اكن كبار عرضه شبر ونصف وطوله اربعه اذرع
به بياعات سواره ن أكن كل كومة من الدراهم أو الورد أو غير

ذلك من الأشياء ويقال للتراب المجتمع اكر تبراق ه الز الجبهة
الز الحيد والركح من كل جبل ه الز قدح النبال المضاعف منه ب
أبب هو الهدهد لغة في ابك ك أكك اشلاء الموسة
من النساء ه اكك التابوت والصندوق ه اكك برج سور المدينة
المعد للحرب ل الل حرف ومعناه نعم لغة الخافانية جاب به الامراء
وللوك المثال منه ت اات الاسم ات اللقب يقال منه بك انكار ات
بيردي لقبه الأمير ومنه يقال لكبير القوم اتلغ ج اج الغرثان وفي
المثل اج نايماس توقناتيماس معناه ان الطعام الذي قدم الى الغرثان
لا يعافه ولا يتركه وان الغرثان ملوم من الشبعان بعذله اياه ذ اذ
كل شي مصنوع مثل الرياح ونحوه وقد يقصر فيقال اذ وهذا اصح فيقال
اذكو اذاى مصنوع جيد ذ اذ هو الفال الجيد ومنه يقال اكلك تترغى
اذبلور معناه ان وصية المريض تكون له فالا حسنا يذكر هذا عند كل مريض
يوم بالوصية ز ااربرى الضبع ه اارنانك اللون الأصهب وقد يقال
له ارسيك بالزيادة ع وقال
كربت نجك قجمدنك تمر سقن كجمدنك ه تقارنكني سجمدنك يسوسني ااربرى
يصف منهزما اخذه فيقول لما رأيتني هلا هربت مني وعبرت خليج
بمار ولم لا طرحت مالك فتجو براسك حتى قتلت فيا حلك الضبع

ز ازنانك الشيء القليل ازالقاف لغة في السين وهو افصح ان از 27
كل خدشه في الارض والجلد طولا ن قرل ازمشتاة في جبال كاشغر
ش اش القاف لغه في الزاى وبه يسمى الجوارى ش اش الطعام
ويقال لرؤبة الاناء اش ومنه يقال ايق اشلا اى ارات القصعة
غ اغ المسافة التي بين الفخذين يقال يوزات منك اغذ كجتى اى
مضى مائه فرسخ من بين فخذك وهو بمنزلة الفتر بين الاصبعين ف
اق الصيد يقال منه بك اقتاجقتى اى خرج الامير للصيد ن اف
البيت باشمام الالف والقصر فيه افصح اش ق اق الابيض من كل شيء
بالغزيه وعند الترك في شيات الخيل يذكر فيقال اق ات اى الفرس الاشهب
اق سقال از الرجل الاشيب بالغزيه ن اق سماى اسم موضع اق تراك
اسم معبر بوادى الابيغما ل اك هو ديباج نار نجى اللون يتخذ منه
اعلام الملوك ويغشى به سروج مقرباتهم وكذلك اللون النارنجى فهو اك
اك المكر والخديعه وفيه المثل اليز ارسلان تنار كوجن ايق تماس
معناه قد يمكن بالحيله من اخذ الاسد ولا يمكن بالقوة من اخذ الخيال التي
ينصب في الفواليز بضرب فيمن يؤمر باستعمال الحيلة في امره اذا عجز
عنه بالقوة ن ل الا هو الابرص من الانسان ويقال الات للارقط
من الخيل ن ويقال بك الا بلدى اى خالف الامير الملك وخرج عليه وواقف

الاسم مصطاف قرب فرغانة ٥ الايغاج اسم موضع بالثغر ونوع منه اخر
اى القمر ويقال للبدر تولز اى ٥ اى هو شهرا ايضا وقال
قشقا اتن كلسا قلى قتلغ يای ٥ ترکز کجا القنور اذلک بلا اى
يقول استعد للشتاء اذا جا الصيف المبارک لان الدهر ينفد والشهر
يفنى بمضى الليل والنهار وانما سمى الشهر باسم القمر لان مضى الشهر يعرف به
وفى المثل اى تلون بلسا الكن املا ماين ٥ يعنى اذا صار القمر بدرا
لا يشار اليه باليد لانه يراه من كان له بصر يضرب هذا فى كل امر
اشتهر المنقول منه ت اوت لغة فى اذت للجنة ٥ اوت لغة
فى اقت للحياء ٥ اوت بمعنى اقت بمعنى نعم والاصل فيه ان كل
قاذا كانت بين المخرجين فانه يجوز مبادلتها بالواو كما يقال للرسول
يلاوج ويقال يلاخ ويقال للطرثوث يقاو يذكر بالواو ويوا كذلک اون
الشجر بلغة سيرم وهى اسبجاب ٥ اون الجبة لغة فى اقن
ومن اليه منه اى الهج من البعوض بالغزية غ ايغ الدب لغة
الغزية وقفجاق وبغما فى اذغ ٥ ايغ حرف يقوم مقام نعم ومقام
بيس ايضا يقال منه ايغ اذكر واى نعم الشئ ويقال ايغ يقرنانک اى بيس
وهذا الحرف يدخل تاكيدا فى الخير وغيره ف ايق القصعة والغزية
لا تعرفه ويسمى القصعة جنق ايق القدم لغة فى الذال ٥ ايق العدد

يقال منه ايك منكا ايقي بار معناه ان لي منه عدة ايق الجبال والازم بالغزيه
وقال برادي ان قنق كرب قنقاسقار قلدي يقرايق كرب اقني يقار
يقول ذهب الدين اذا وجدوا ضيفا كانوا عدوه من الدوله والجد وبقي
الدين اذا راوا الرباو خيالا في مفازة هدموا اخبيتهم خوفا كيلا ينزل
الضيف ك ايك كل مرتفع من الارض شبه التل بالغزيه ك
ايك بير العانك من الرمل وهو الذي يغيب فيه الاقدام فيتعذر
اخراجها منه في الماء وغيره ك ايك لغة في بيك وهو المغزل
ن ايل اللعب المعتل العجز منه ى ايا الكف ك اياوكر الطاير
وعشه ايا الاخ والقريب وقال

تقراجر تنكري اذ لمذب ك ايا قدش اغلني جنلا بغار ك يصف قلة الرحم
بين الاخوان يقول يري الرجل ماله ولا يبالي من الله ان يخنق ابن اخيه
لاجل المال ك ذوات الاربعه ب ابا الام بالغزيه وعند التركمان
القرلقيه بابا صلبه ك ابا باشباع الالف الرب بلغه قفجاق ك ابا
الاب بلغه تبت كانها بقيت في لسانهم من العربيه وهم بنو ثابت رجل
من اليمن هرب الى ديار الترك فولدهم ك ابا بشي النوم وهو نبت
ينبت كالقثاء وله ساق ذو شوك يوكل في الجبال ك ابى من اسما
الرجال ك ابا القبيلة بالغزيه ك ابو الاسفيداج ت اتا هو الاب ك

اتاساعون الطبيب ج اجا بمعنى اكا وهي الأخت الاكبر والجيم
مبدلة من الكاف كما يقال جرم وكرم جنبذ وكنبذ ن اجي الشهلة
بلغة يرسغارن اجا الظهر ن اجي الأخ الأكبر سنا ذ اذو الأكمة
ومنه يقال للكثيب قم اذو ومنه سميت بلدة بارغو اذوكندن
اذو بمعنى خلف يقال منه من انكد اذو وكلام معناه اني اتيت خلفه
ويقال من سنك اذو بردم اى انى اقتفيتك ن اذى هو السيد والمولى
يقال منه اذم ناتير معناه ماذا يقول مولاى ويقال لله تعالى
اذى يقولون اذ منزير لغى اى امر ربنا ر اراوسط الشئ يقال منه
كشى اراكردم اى دخلت بين القوم ن ارى الزنبور وهذه وافقت
العربية لان الأرى في العربية العسل وفى التركية ما يتولد العسل
منه ويسمى الترك الجلى العسل اري يغى ومعناه سمن النحل ن اورو
الجفرة التى تحفر لصيانة البر والسلجم ونحوه ن ارى الصياح والجلبة
وفى المثل ارى قبسا اعشر اقلشور يغى كلسا امرم تبرشورن
معناه اذا تقع الصراخ اجتمعت العشيرة اليه ليعينوا الصريخ واذا جا
العدو اجتمع الاحزاب لقتالهم يضرب هذا لمن يومر بالثالب في
الأمور ن ارى الذكر من الأولاد يقال ارى اوغلان اى الذكور من
الأولاد ز ارو كلمة تخيير بين الشيئين يقال منه ارم يبكل ارو قاغون بكل

معناه كل العنب او البطيخ والكثر ما يستعمل هذا الاستفهام يقال 29
كلز موسن از وبر بر موسن معناه اتاتی ام تذهب ك ازا الدهر
السالف يقال منه ازا قی بلكا انجا ايمش اي كذی قال حكيم الدهر السالف
وقال اردی ازا ارزلار اردم بكی بلك تاغ ايدر اكش كلار كنكم بلو انلر ساغ
يقول كان في الدهر السابق رجالا اصحاب مناقب اطوار حلم وعلم تكلموا
بكثير من العظات يصقو القلب بتذكارها ك ازی الفج في الجبل بلغته
جكل ك ازی هو القباقب وهو العام الذی يتلوا المقبل يقال منه
ارقن ازی ای العام المقبل والقباقب ش اشو المغرة وهو الطين
الاحمر غ اغو السم ك اغی الدياج ومنه يقال للخازن اغيجی يحفظه اياه
ق اقا حرف تالم بمنزله قول العرب واويلی اذا توجع الإنسان من شی
اقا اقا ك اقا اسم طعام وهو ان يطبخ الارز فيلقی في الماء البارد ثم
يصفی منه فيجعل فيه السكر والجمد فيبرد ويوكل للبرودة ك اقا
بطن من الغزيه ق اقی الجواد ومنه يقال للجوز الفرك اقی يغاق
ای الجواد من الجوز ك اكا الاخت الاكبر والغزيه تسمه ازا
اكا لقب من كان ذا عقل وسن مجرب في الامور من السوقة بعد
التكين بدرجه ولذلك اصل وذلك ان ذا القرنين لما وصل الى الصين
بعث اليه ملك الترك سريه كلهم شباب ليقاتلوه فقال له الوزير

کان

انک بعثت الیه الشبان یحب ان یکون معهم رجل کهل ذو سن مجرب للحروب
فقال اوکا معناه الکهل فقال بلی فبعث رجلا کهلا حتی یبیتوا طلایع حی القرنین
فهزموهم وساق واحد من الترک رجلا من عسکر ذی القرنین حتی قطعه
الی سرته وکان المقتول قد شد فی وسطه همیانا وفیه الدنانیر
فانشق الهمیان وانصبت الدنانیر مختلطة بالدم فلما اصبحوا رات سریة
الترک الدنانیر المخلوطة بالدم فقال بعضهم ابعض ما هذا فقالوا
التوقان معناه ذهب ودم فسمی به طود هنالک عظیم بذلک الاسم
وهو جبل هو الیه کثیر من اهل الوبر قرب ایغر نصالحه بعد ذلک
ذو القرنین لا الا الابرص وفی المثل لشی الا سی اجتن
یلقی الاسی تشتین معناه ان برص الانسان یحمی فی ظاهره یعنی به
اضمار المخالفة وان برص الدواب خارج بدنه بادٍ یضرب هذا فیمن
دس خیانة فی ملق الاحرف ومعناه رویدا یقال الا الا ای
رویدا رویدا وقد یقال الاکل بالحاق الکاف واللام الا الصوبی
وهو علم فی المفازة وفی المثل الابلسایول ازماس بلک لساسوز یرماس
معناه اذا کان فی المفازة ارم لا یضل الطریق واذا کان فی الرجل
عقل لا یخطی فی الکلام الا اسم وادٍ ینزل علی شطیه قبیلتین
من الترک وهما یغما وخسی وطایفة من جکل وهو یجیحون دیار الترک

قوله ارم
ات علامه
شنا فی که در
ا از بود
مانند هر امان
حر شهما مص
ذکر نهی نیل

٣٠ ٥٩

الى قبع الباب والغلق الذى يفتح من غير مفتاح م اما الام بلغة تبت 30
كانها بقيت فيهم من العربية ن اما هو الضيف النازل فى البيت وفى
المثل اما كلساقت كلير ن معناه اذا جاك الضيف جا الجد واليمن
معه يتبرك به يعنى لا يستثقله وقال

كلساقلى برلغ بلب نجغ اما كلدرانق بلميش اشغ تما اما
يقول اذا اتاك الضيف رث الحال ضيق البال فاحضر عنده ما كان له
حاضرا من الطعام ولا تبطى امره فى ردايك ن ت انا الام ن انى الاخ
الاصغر فى السن ن والغنه منه ت انكت النحام وهو طاير احمر
مثل الاوز ن انكت هو قمع الشراب وفى المثل يرث كجك بلسا انكت بدك اور
معناه اذا كان الشيطل صغيرا فضع القمع كبيرا ن يضرب هذا لمن يومر
ان يرى الامر الصغير عند الناس كبيرا ن ز انكر عرف ومعناه له يقال
انكر ايدم اى قلت له وقال

ايدم انكر ساقك بزنى بانا الك ن كجتنك بلزى كارك قرلار اذرباذك
يصف طيف الحبيب ويقال قلت له ياحبيبى كيف عبرت الينا وجاوزت
المفاوز المديدة والاطواد الشم ن انكره الكهف ن انكر السرقة وهو
اختلاط الضوء والظلمة والغربة تسميه امره ز انكز الجل وهو
سوق البر وغيره بعد حصدين يقال للرجل الذى يتلقت ممنه

ويسمّى كأنه اعجمي انكس كشي ك انكل اجق قبغ اي باب فتح جدّا ان انكز
حرف ومعناه غير يقال بوا تا انكز كلدر اي جئ بفرس غير هذا ٥

انقضت ابواب المجرّد هذه ابواب الزيادات

باب ـــــــــ افعل في حركاته

ف ارمث الكهشري ج ارنج العرعر وبكا شعر قرنين تسميان
ارنج ٥ اجلج المعراض الذي يرمى به الأرنب وهو ثلاث قضبان
يضمّ راسها بحديدة ٥ اذغج الشعلة من النار ٥ ارغج كل شيء يغترّ به
الإنسان ويقال للدنيا ارغج ارزّ اي الدنيا غرور ٥ ارکج التيس
وفي المثل اركج اتى ام بلور اجلوا تى يل بلور ٥ معناه ان لحم التيس
يلوز دواء وان لحم العنز يكون نفّاخا يهيّج الريح في البطن ٥ ارکج
الموج ومنه يقال سوف ارکجلندى اي ماج الماء ٥ ارکج صفيرة
المرآة وقزعتها ٥ ارنج الأثفيه ر اذغر فحل الخيل ٥ الكرهو
الثرثار ٥ وفي الحرب كيد يسمّى الكركرك وهو ان يتكتّب الجند كتايب
كتايب من كل اوب فاذا كرّت كتيبة تبعتها سايرة الكتايب
وبهذه الحيلة قلّما ينهزم ر ارقز من اسماء الرجال ٥ ارکز سوف
هو ذو ابة الثلج والجمد في ابتداء الربيع وقال ـــــــ

يا حبّروبن اركزى اقتى اقن منذرى ٥ تعدى يرق الدوى تتكلا سوزم كلاوسز

٣١ ٦١

31 يقول انبلح صح الربيع فسالت ذوابه الجمد والسيل الاتى وطلع النجم الثاقب
فاستمع كلامى عجيب من غير ضحلة ٥ اكسز اليتيم والحيران واصله اوكسز
ماخوذ من اوك وهو العقل والفطنة ٥ اتمش من اسماء الرجال ٥ اذرش
راس جبل طريق ٥ اذرش المحابره بين الاشياء ٥ اذغش اسم موضع ٥
اذكش جيل من الترك توطنوا اوزجند واصله اجزش على القلب ٥ ارتش
اسم ماء بفيافى سماك بغيض فى بحر هناك وفيه ملح واوديه يقال له ارتش
سقى وهو ماخوذ من قولهم ارتش اى بارينى فى المعابرة ايتا اجلدى عبوه ٥
ارتش هو التفحص والمطالبة يقع بين القوم فى شئ يقال منه ارتش قبدى اى
هاج البحث والتفحص ٥ ارقش العير وفى المثل يراق بير ساقن ارقش كلدرور ٥
معناه ان السفر ياتى باخبار البلد البعيد وهذا كما قيل ويابتيك بالاخبار من لم تزود
ارقش اسم المرسل الى انسان بعيد الموطن يقال منه انك ارقشى كلدى اى جار سوله
وتكون بمعنى الرسالة ايضا القش الثنا والدعاء وذكر ايادى الرجل وعد مناقبه
يقال اك بك كا القش بيردى اى انه اثنى على الامير ويقال يلا وجقا القش
بيركل اى صل على النبى عليه السلام ٥ ارتغ الجزيره ٥ ارتلغ ار الرجل الفارس ٥
ارتلغ تاغ اى جبل معشب ٥ ويقال ارتلغ اق اى بيت ذو اكلب ٥ ارتغ صدره
المراة ٥ ارتغ عدلى الحمل ٥ ارغرغ الوجع فى الجملة ثم ينسب وجع كل عضو اليه
الى اعضايه ٥ ارغرغ سنلوكى الفهقة ٥ ارغرغ هو جزع الوادى يقال

تاغ اُغرُغی ای منقطع الجبل ق اتلق اسم بلدة قرب طراز ه اتلق هو
الاِرِدی بلغتهم ه اجغق الزکام ه اذرق بث یسمی الشیل بالعربیه ه
اذرق کلمة ومعناها غیر لغة الغربه والترک تقول اذن فی معنی
غیر وفی المثل اذن کشی نانکی تنکسماپس معناه ان مال الغیر لا یعد
مالا وان کان فی یدک لانه یسترد ه اذلق مستغلط عظم الذراع ه
اذلق میت البقر من الاِرِدی بلغة ارغوه اذمق التابع والشاکردی
ارتق الزیادة ه ارتق الشریک وفی المثل ارتق اردن ارتق الماپس
معناه لا یاخذ الشریک من شریکه زیادة فی القسمة یضرب فیمن یومر
بالانصاف ه ازمق الشب الابیض ویشبه به قرع الاقرع فیقال
ازمق تاز ومعناه کان راس الاقرع ملطخ بالشب بزای بین المخرجین ه
اسرق کلمة تذکر عند معالجه الصبیان من السعفه او العین فیدخن
ویبخر فی وجهه فیقال اسرق اسرق اذکن معضوضا یا جنی ه اسرق
الردام ه اسرق الوسنان من الناس اغدق کشی الرجل الدخیل الذی
لا یعرف من هو ادغق لفه فیه علی القلیب ه اغرق ثقل المتاع
یقال منه اغر اغرق قیودا قلدی معناه ایر ترک الحمل والثقل ه
اقرق هو الابرق وهذه وافقت العربیة لفظا ومعنی الا ان الباء
قلبت قافا ترکیه وتال

اقرق بشی قزلیو ۔ سغرق تلوکزلیو ۔ سقیج قذی کزلیو ۔ تزکن بلاسقنلم 32

یقول بان راس الابرق منتصب کعنق البط والقعب مملوکالعین فتدف

الحزن تحته ونسر لیلا ونهارا ۔ اقرق الوهق وفی المثل

تاغغ اقرقزاکماس تنکزی قیغقن بکماس ۔ معناه ان الطود الشامخ لا یحنی

بالوهق ۔ وان البحر لا یسکر بالزورق ۔ یعنی به ان الامر العظیم لا یرد

بسبب ضعیف ۔ اقلق الکنانه ۔ الحق الحلیم الطریف ۔ الدق ان الفرس

الجافی وغیره ۔ العق اسم قریة لکاشغر ۔ امرق کنکل القلب المهموم النقی

ابرک هو ان یخلط الرایب باللبن الحلیب فیشرب وهذا دواء مسهل

لمن عقل بطنه من شرب الرثیه والمخیض ۔ ایمک الخبز بلغة یغما وتحسی

وبعض الغزیه وقفجاق ولهذا نظیر فی العربیه وهو ان تبدل الواو من

الباء لقرب المخرج ثم التامن الواو وهذا کما فی القسم تقول بالله والله

تالله ۔ الا ان هذا القیاس بعید فی التزکیه ۔ اتلک هو معلاق اللحم

وکذلک الشاة التی احضرت للذبح یقال اتلک قوی ای شاة لحم ۔ ویقال

للرجل الضخم اتلک کشی ویقال لصاحب اللحم ایضا اتلک کشی بکاف رکیکة

وقصدی ان لا اذکر الصفات الا ما لا یوقف علیه الا بالذکر ۔

اترک الاشقر من الرجال بالغزیه ۔ اترک المختال بالغزیه وقال

اترک اتن اغرد لیو یرکا بقار ۔ الکن تشنب برمش اشغ بشرا قفار

يقول بقى من الرجال من كان ذا حيلة ليس يرى فى وجه الضيف كانه لص
فيمن على الضيف المسافر ما اطعمه ويقرع ذلك على راسه ه اتلك
العظة ويستعمل اوت فى العظة واصله اكت ه اتمك الخبز ه اجلك
هو وليه السرج ه اجمك هو فرو البرقان ه اذرك الشئ الخشن بلغة
ارغو واصله ارك ه اذلك الزمان وقال
اذلك قمح كفردى ارذم ارغ سقردى ينبخ بقر تقردى ارذم بكى جرتلور
يقول ضعف الزمان وقلب المناقب فالضعيف والحامل قوى لما
فات امير المناقب يعنى به افراسياب الملك ه اذرك نانك كل شئ
رابع وهو الزايد بعد القلة ه اذلك نانك كل شئ ينتفع به ه اربك
الاشعث من الحيوان والناس ه اربك الطريق المسلوك ه اربك الستر
على كل شئ نحو الغاشية على السرج وما يبسط من الديباج على
قبور الاكابر وكذلك غطا كل شئ ه ارجك الصفيرة بالغزيه وهو
قلب اركج ه اردك الاوز وفى المثل قاز قبسا اردك لولك اكانور
معناه اذا نهض الخيط من الحوض تملك الاوز الحوض يضرب هذا فى
حامل يشرف على القوم بعد ذهاب السيد منهم ه ارسك اشلار
المراة الموسسة الباغيه وفى المثل ارسك اركا تكماس ايقك اقا تكماس
معناه ان العجول من البواغى قل ما تجد الرجال لفرط العجلة فلا تتفق

هيئة اشباهها كما تريد فكذلك العجول من الناس لا يبلغ بيته لأنه يعطب دابته 33
لعجلته فيبقى حسيرا وهذا كما روى عنه صلى الله عليه وسلم انه قال ان المنبت
لا ارضا قطع ولا ظهرا ابقى يضرب هذا فيمن يؤمر بترك العجلة ازلك الرجل به
ارنك هو الاصبع لغة في ارنكاك ۝ ايزلك الحذاء التركي يتخذ من جلود الجزر
وفي المثل ازلك بلسانا ازل الدماثين اجلك بلسانات يغريماين معناه اذا كان
الحذا صاحب الرجل لا يجفى رجله كما ان الولية اذا كان على صهوة الفرس
لا يدبر يؤمر بالحزم في الامور ۝ اسرك السكران ۝ افشك العارضة ۝
الرك الحرمل بلغة اج ۝ امزك طرف هنو السرج مقدما وموخرا ۝
اعرك شي يتخذ من اللبن والرايب كهيئة الجبن فيوكل ۝ اكرك الغزل ۝
اكرك تحريك المهد للصبي ۝ اكشك كل شي مزخو الرمان المزن السك
الناقص من كل شي يقال السك يرماق احد رهم ناقص ۝ اكمك هو
خوص المراة من الذهب او الفضة وهي الحلقة ۝ وهو في الاصل مصدر ۝
ويقال لكل شي ملوم اكماك وهو ايضا في الاصل مصدر ۝ اندك السطح
بلغة الغزية ل اجكل الشي المثلث وهو الذي له ثلاثة اركان ۝ ارسلنج
الشعر الاصهب ۝ اشتل اغل هو عجز ولد الرجل ۝ اندك از الرجل الابله وفي
المثل اندك اما اقلكني اغر لا ۝ معناه ان الضيف الابله هو
الذي يكرم رب البيت يعني ان الكرامة واجب للضيف وقال

اَندرکشی یتیلسون ایل ترویتیلسون ٥ تقلی یری یتیلسون قدغویاسقلسون
معناه نکشف الکریه بالسیف حتی یفیق الابله و تصلح الولایة فیمشی
الذیب مع الجذعة من الذیب معًا خلفه فیرجل الهم عنا ٥ اترم
الدوا المسهل ٥ و یقال سوت اترم للشبرم سوت اترم و هذا
قریب من العربیه ٥ اخشم وقت المغرب ٥ یقال لما تحت جنوی
السرج من الجانبین اذرم و هو الزرغب و اللبد ٥ اذرم هو
خیار الاشیاء ٥ اردم الادب و المنقبه و فی المثل اردم بشی تیل
معناه ان راس المنقبه اللسان فمن عرف حسن الکلام ینال به
الشرف ٥ اشتم کل ما یرصع من الذهب و الفضة علی الابازم علی
رؤس المناطق و سیور السرج و هو الذی تسمیه الغزیة ساخت ٥
اشرم کشی الرجل المتقبض القطوب ٥ اشلم هی مایدة کهنة الجفنة عظیمة
تلوز بین یدی الملوک لاقوام لها ٥ بیر اقتم بیر ای قدر رمیة من الارض ٥
اکرم هو تیهور الماء و هو مستنقعه ٥ امرم کل جماعات من اهل الولایه
اذا خاضوا فی امر یقال امرم تیرشتی ای حرکت الجماعة ٥ اتغن
سیر عریض فی السرج من الجانب الانسی جعل فیه حلقه الجزام و یشد
فیه لسانه ارقن قرس مولد من فحل وحشی و رمکة اهلیة و هو اسبق
الخیل فی الرهان ٥ ارکن السنع بالغزیة ٥ ارکنج قرف و معناه حیالة کبری

ارکن ایلین

٣٤

٣٤ يُقال منه اركل اركانَ حردم اى رايته حالة اتيانه ٥ اركن سوف
الماء المستنقع وكل شئ مجتمع كذلك ومنه يلقب اكابره قرلوكول اركن
معناه ان عقله مجتمع كالغدير الممتلئ ٥ اركن يغمر المطر الدائم اياما ٥
ارقن اسم العام المقبل يقال منه ارقن ايدى اى عام مقبل وقباقبك
اركن الهزاهز التى يقع بين القوم من عدو فيفزعون الى حصون
وقلاع اترن السراويل سمتها بغماه ٥ اجلن ان الرجل الذى دخل من العدو
مستسلما وامنوه اشتن حرف ومعناه فوق يقال اندا اشتن اى فوقه ٥
اسْتِن حرف ومعناه تحت وهى لغة ردية والافصح التن ٥ اقرن شئ
يبنى على هيئة كور الحداد يخبز فيه التن حرف ومعناه تحت ٥ اشغن
الرتباس ٥ اشكن تبراق التراب والرمل المنهال ويقال للسفر المعد
اشكن ومنه يقال للبريد المسرع الفارس اشكنى ٥ امشن البرقان وهو
جلد يتخذ منه الفرو ٥ اندان لغة غزية ومعناها بعد ذلك يقال
منه اندن ايدم اى قلت بعده والترك تقول اندا بالالف ويكون المعنى
هناك يقال منه من اندا اردم اى كنت هناك **المضاعف منه**
ت ارتت الهدية نحو الفرس وغيره تمد بين يدى الامراء وغيرهم
ثم جعل كل هدية تسمى ارتت ارقق لشئ الحروز من الرجال ٥
ارقق الخشبة المعترضة بين حايطين او سارية تنبرك ابكك الهزهد

امكك المحنة وفى المثل امكك اكذا قلما سر معناه لا تبقى المحنة لازمة اكتاف الحر ومين الممتحنين وهذا بمنزلة قوله تعالى ان مع العسر يسرا وقال امكك القرقوف وهو رماعة الراس ك ايدى سنك اوذو . امكك تلم ايذو . بمشرقتغ اوذو . كنطم سنكا يكرك بصف طروق طيف حبيبه ويقول كيف جزت الينا من هذ العقاب الصعاب فاجاب وقال قاسيت منك جنا فلانت الجبال عندها وقلبى اليك سريع الخضورن اشتك الحمار فى احدى اللغتين فى قولهم اشياك والياء مبدلة من احد حرفى التضعيف ومثله جايز فى العربية يقال تقضى البازى واصله تقضض وقوله تعالى ثم ذهب الى اهله يتمطى اى يتمطط وقوله تعالى وقد خاب من دساها اصله دسسها ن ازلك الذكر من كل الحيوان ومنه يقال للعترفان ن ازلك تفاغو انكك البقره ن انكك الانثى من السلاجف بالغريه المثال منه ل ابغر اسم ولاية وهى خمس مدابن بنا هاذو القرنين حين صالح ملك الترك اخبرنى نظام الدين اسرافيل طغان تكين بن محمد جقر طنقاخان عن ابيه قال لما وصل ذو القرنين قرب ولاية ابغر بعث اليه خاقان الترك اربعة الاف رجل واجنحه قلانسهم كاجنحة الشواهين وكانوا يرمون النبل خلفا كما يرمون قداما فتعجب منهم ذو القرنين

فقال اينان خزخر نداى هولاء استبدوا بما لهم لا يحتاجون الى طعام
اجد لانهم لا يغفلت الصيد عنهم فيا كلونه متى ما ارادوا فسميت الولايه
خزخر ثم قلبت الخاء الفا وكذلك يفعل بحروف الحلق تبدل بعضها من
بعض خصوصا الخاء بالالف والالف بالخاء قال محمود صاحب الكتاب
ولهذا المعنى كان اباونا الامراء يسمون خمير والغزيه ما قدروا ان يقولوا
امير فقلبوا الالف خاء فقالوا خمير وابونا هو الذى فتح ديار الترك من
اولاد السامانيه كان يسمى الامير بحركين فقلبوا الالف خاء كما ارينك في ابغر
لما قلبوا الخاء الفا جعلوا الذال التى في خذيا وهذا قياس عظيم اى يجعل الذال
ياء ثم جعلوا الخاء التى في خرغينا ومبادلة الخا بالغين والغين بالخا جايز كما
يقال ختر وغدر وتلك الولاية خمسه بلاد واهلها اشد الكفر وازماهم
وهى سلمى التى بناها ذو القرنين ثم قوجو ثم جنبلق ثم بيش يلق ثم ينكى يلق
بش اى بيش هو ان يسال الرجلان كل واحد منهما حال الاخر ابتغ لغة
في ايبش في الاستخبار عن السلامة ونحوها ق ايرق لغة بمعنى غير لغة
الغزيه ايرق الثيل وهو نبت ناعم والترك تسميه اذرق فالغزيه تقلبها ياء
يقال ايلق ايلق معناه كذى كذى بالغزيه **واما طوى منه** ل ايلا
بالغزيه ومعناه كذلك يقال ايلا قلغل اى افعل كذى ايلا الظهر بالغزيه
وقفجاق تجعل اليا زايا فتقول ازلا **ونوع اخر منه** ق الجلق

اَشلق المطبخ والعزبيه تسمى البرا اشلق ك اشيك الجمار اشحك لغة فيه
وبالياآ افصح ق اقيا السفر جل في لغة **ذوات الاربعة منه** ت
اكتو العلوفة من الحيوان ز اقر وحرف ومعناه رويد يقال اقر واقرد
اذكو حسن وايو اى ترفق رويدا ك اذكو الحسن من كل شئ وقال
قشني قنم اغشقا قلغل انكرا غرلق ه ارتت البا اشغل اذكو تقرا غرلق
يقول احسن الى عشيرتك واكرمهم فاذا قلت هديه فاعدلها عوضا
حسنا **ونوع اخر منه** امشوى نوع من الاجاص اصفر **الغنة**
ز انكدر الدارس وهو اصل نبت ينبش فيتداوى به الفرس من وجع البطن
وفي المثل انكدر بلسانك الماس ه معناه اذا كان الدارس حاضرا لا
يموت الفرس من وجع البطن لانه يوجر به فيبرا يضرب بالاستعداد
للمسافر ح انكلج نبت جبلي مثل الثوم يوكل مع الصنع ك انكلك هو
الرخف وهو صبغ احمر يطلى به وجنات النساء ز انكدن حرف
ومعناه القدام والغزيه تطرح الدال والنون فتقول انكك يقال
انكدن بوت اى سر بفرسك قدامه ولهم القياس **الغنة الاخيرة**
الدنك اسفل الخف وفي المثل اتقا اقت انسا الدنك يتماس ه
معناه اذا دفع الحيا الى الكلب لا ياكل اسفل الخف ن يضرب فيمن
يومر بمعاملة الحيا ويراد به ان من الجى الى الحيا يترك افعاله

الرَّدِيه بالحياء ل ازلنك الجربا يزاى بين المخرجين بالغزيه د ازدنك 36
نوع شبكه يصاد بها السمك وهو ان يغرز الخشب اللطاف صفا في
الماء فيترك له درب في وسط النهر فيلقى الشبكة في فم الدرب فيدخل
السمك فيها فيخرج دفعة واحدة پس اخسنك از الرجل المعربد في
سكره لغه في اخسم المثال منه ب ايبنك از الرجل الاصلع لغة
جكل ايدنك فخت القمر ذوات الاربعة ارنكان از هو الرجل
العزب وفي المثل ارنكا نكا الك قري بوزن اوم تكا ماپس معناه
لا يصل اسرا ويل العزب خمسون ذراعا من كرباس لانه لا ينصحه
الاجنبي يضرب هذا لمن يومر بالتزويج

باب افعال وافعال وافعال

محركة الخشوف حركاته ر ارقار الارويه وهي الانثى من
الوعول يجعل قرنها في نصب السكن ك اشبار هو ان يبل التبن
والنخالة فيخلطا فيعلف به الخيل ك اشلار المراة واصله اشيلار
يعني السيدات من النساء فطرحت الياء تخفيفا لكثرة الاستعمال وهو
جمع يستعمل موحدا ولتسميه هذا قصة طويلة غ اخشاغ الشيبه
يقال انك اخشاغي اى شبيهه ك ارقاغ لحمة الثوب اقروغ لغه في اغروغ
وهو مفصل كل عظم وجزع كل جبل ومنقطعه اقروغ الفهقه والاصوب

فى هذه الثلاثه اغروغ اغراغ القصد والعزيمة ك انداغ حرف ومعناه
كذلك يقال منه اندغ ايدم اى كدى تلت لغه جكل ك اندغ هو اطار المنخل
والغربال ق ابراق الثوب الخلق وغيره يقال منه ابراق تون اى ثوب خلق
اتغاق الصفار والقولنج ونبت اصفر النور يقال له اتغاق يشبه به
اجماق جنت كل وجه اصفر من الجزر اجماق الجنة وقال
ترلك جمك يزلدى . برجن يدم كرلدى . اجماق يرى كرلدى . تملغ بنا كلاوسون
يصف الربيع ويقول تفطرت انواع الزهر فكان بساط الديباج قد بسط
فروى ارض الجنة فاعتدل الزمن حتى لا يعود البرد ابدا ك اخساق
الاعرج ارتاق نانك الشئ الفاسد ك ارغاق المنجل ك اغراق جيل من الترك
سكان ثغر يسمى قرايغاج اغلاق بير الموضع الذى لا ايسر به ك اغلاق
الجدرى وفى المثل اغلاق يلك سز اغلان يلك سز ك معناه لا عقل فى
الصبيان كما لا مخ فى عظام الجدرى ك استاك الطلب والتبع والفحص
عن الشئ يقال منه استك قبدى اى هاج الطلب ك استاك الزيادة فى
الشئ نحو ان يزاد المائه على الف يقال منه من استاك بيردم اى انى اعطيته
الزيادة ك ابلان دويبه من جنس الجردان ارغوز دويبه من جنس
الجردان طويل الجثه قدر نصف ذراع يصادها العصافير فى
شقوق الحيطان فاذا ثبت على الشاة اصفر لحمها واذا وثبت على الانسان

في نومه اخذ الاشره التون الذهب ه امكان الاودج ه انكان الناقه ٧٦
وفي المثل انكان انكرسا بتو برلاره معناه اذا حنت الناقه رغا
الفصيل يجيبان يضرب هذا في تحث الاقربا بعضهم على بعض ه
المثال منه ش ايناش المراة التي لها من يرهقها حراما ف
ايناق اشلار المراة الطلعة المجباة ن ايران الماخض **وما الحقت**
الواو به ع ايناغو بير اللعب **المنقوص منه** ن اليان
الرال وهو اصل نبت طيب الريح يوكل **الغنه منه** ك
ارنكاك الاصبع وفي المثل بيش ارنكاك توز ارماس معناه ان
الاصابع الخمسه غير مستويه فكذلك الناس متفاوتون ارنكاك هو الحص

باب فعال وفعول ج الوج برود

الار اليعقوب ز اوسوز كشي الشقذان ه اسير الاعرم من
الصنبان ه اذير المرتفع من كل شي ش اكيش سخاله كل ما يذاب
من الجواهر ه اكيش الجرون من الحيوان ك اقاك ار الرجل العجوك
اكوك السخريه غ الاغ كل فرس ياخذ البريد المسرع بامر الامير
قيركبه حتى يجد الاخر الاغ هو رقعة الثوب اخاق هو عصان
فليق المشمش يشرب ه اشاق التميمة يقال اشاق سورای كلام يمه
ل اسال كشي الانسان الغافل في الامور ه انال اسم كل فتى امه خاتون

وابوه سوقة هذا هو الاصل ف اجان كل سفينة ذات جناحين بلغة
قفجاق **المثال منه** اياس لوك هي السماء المصحية وبه يسمى
الممالك اياس تشبه صفا وجهه به ف اتون الوقح اللئيم **ذوات**
الاربعة ك اكاى انا الراب ويقال للرب اكاى اغل ه ويقال
للربية اكاى قيزم اماى شئ خرج من بطن المراة بعد الولادة كالحقه
قيل انه صاحب الولد في البطن وفي المثل للنسا اما يقا تبنسا اغل بلور ه
معناه من خدم ذلك تجد الولد تتفالز بذلك ٭ ع

باب فعلى في حركاته ب ارنا الشعر

وفي المثل ارباسيزات اشوماس ارقاسيز الب جريك سيوماس ه معناه
ان الفرس لا تقدر مجاوزة العقبة حتى تقضم الشعير فكذلك البطل لا يقدر
كسر صف الحرب الا بظهير يعاونه يضرب فيمن يوم من التعاون في الامور
ت ارتو وسط كل شئ يقال منه ارتوار اى رجل توسط من عمره ويقال
ايضا ارتو سى اى وسط البيت ومنه يقال كون ارتو للظهر لغه جكل
ارنا البكرة ج ارنجى الحقيبة د اردو قصبة الملك ومنه سميت
بلدة كاشغر اردو كند اى بلدة الاقامة وقصبة الملوك اردو وقصبه
قرب بلاساغون وبلاساغون ايضا تسمى قوز اردو ومن هذا ه اردو بشى
اسم الفراش للملوك ه اردو نافقا اليربوع وجحر الوبر ومسكن كل حيوان

٢٩ ٧٥

تحت الارض ٥ ارد وتال النوره فى احدى اللغتين ٥ اكدو السكين المعقف 38
الراس الذى يحت به جفون السيوف وغيره احدى المذبح ٥ امدى
حرف ومعناه الآن يقال امدى كلدم اى جيت الآن والغربة
تكسر الالف فتقول امدى وقال
ايلكم كلب اغردم ٥ ارسلن ليوكلردم ٥ البلارسن تغردم ٥ امدى منكم تتار
يقول قصدت الى العدو خفقا ضجرا فرارت زيبر الاسد وقطعت رؤس
الابطال فنادیت وسط الجمع وقلت من ياخذنى ٥ امدو الطمع والسؤال
ومنه يقال للسايل امدوجى ٥ اندا حرف ومعناه هناك ٥ انرى الجفر
انرا وسط كل شى وهو وسط كل شى له جوانب وهو قلب ارتون
ايرو حرف ومعناه ان لم يقال منه موتى تيلا مساسر ايرونا كراك معناه
اذا لم ترض هذا فماذا تبتغى ٥ اذرى المذرى وهو الذى يذرى به البر
لينقى وكل شى له شعبتان فهو اذرى ومنه يقال للانسان اذرى تبلغ
اى منفرج الفخذين انرو قباله كل شى يقال اول منكا انرو كلدى اى انه
جا بقبالتى ٥ اسرا حرف ومعناه تحت اسرا كلمة ومعناها دون ذلك
المكان يقال منه الى اندن اسرا الى انه بعد ذلك ودونه ٥ اسرى
النمر ٥ ويقال لكل جبل مبلق اسرى يشبع وكل شى ذو لونين فهو اسرى
يشبه بلون النمر ٥ اغرى اللص ٥ ويقال لم تانك انك اغرى الى هذا

الشيء دون ذاك والأصل بكسر الغين الا انه خفف كما يقال ابل وابل واذن واذن ن اكرى كل شيء معوج وفي المثل يلان كذو اكريسين يلماس شيء بوبين اكرى تير معناه ان الحية لا تعرف عوج نفسها فتزعم ان عنق البعير معوج يضرب هذا فيمن يعيب هو فيه ن اكرا الاطريه وهي صاحبة تماج ن الا انها انعم منه ن الرى البدره وهي جلد الجدى وقد يقال الدرى بزيادة الدال ن اژرو هو ابرو آوى بزاى بين الخرجين ويقال للناس اذا جفوا حول شيء كشى اژرو ليو قزاى اى ازدحم الناس حوله كما يزدحم بنات آوى حول الانسان لتاكله پس ارسو الرذل من كل شيء بالغزيه غ ارغو اللهب بين الجبلين ومنه سميت البلاد التي بين طراز الى بلاساغوز ارغو لكونها بين الجبلين ن ارغا الدوحة بالغزيه وكذلك بلغه ارغو ن امغا الخازن للاموال والقيم على جمعها ن انغا ارّ الرجل الرذل وكل شيء ساقط يسمى انغاق ارثى قلاق الاذن المولله الحشره ن ارثى دوا هندى يتداوى به المرضى ق ارقا الظهر ارقا الظهر الذى يعاونك في الدواهي كما يقال ارقاسز البطل جرك سيوما بين معناه لا يقدر البطل كسر صف الحرب الا بظهيرك ابكا الريّة ن ابكا الغيط وانما سمى به لان الغيط يتولد من الريه وهذا قرب اجزهما من الآخر كما سمى المطر سماء ن

اتكى العوض جكليه يقال بوانقا اتكى بيردم اى اعطيت عوض هذا الفرس ٥ 39
اجلو العنتر ٥ اجلو المشروب من كل شيء ٥ اذكو الجسر وقالت
كلسا كشي انما انكار ارتركلا ٥ يقل انكار اذكو لكن اغرن كلا
يقول اذا جاك الإنسان متبسما فلا تخوانى وجهه رمادا جارا او ارمقه
بالاحسان يقم ضحوك ٥ اركى حرف شك يقال منه الكلر موا ركى معناه
اخضر هو ام لا وهو ينوب مناب الاستفهام ٥ اركو السمام ٥
اسلو المنسف اسكى كل شيء قدم بال يقال منه اسكى تون اى ثوب خلق
الكو الفيمان الكابلاق جيل من الترك لـ اخلا الفتى بلغه ارغون
اعلى الحزاب وهو جزر ابيض حلو يزرع فى بلده كاشغر فيوكل ٥
اذما يلقى السايبه من الحيوان او رماسح هى الصغيرة ٥ ازما كل شيء كبش
شق منه جلد البيضتين فلا يقدر بعد على السفاد ٥ ازما التوث براى
بين المخرجين ٥ اسمى ترم اسم واد عظيم يسيل من بلاد الإسلام الى اوغر
فيغور هناك فى الرمل ٥ اكما الطاق فى البيت اكما تبراق التراب الملوم
وكذلك كل شيء ملوم ٥ الما التفاح بالعربيه والترك تقول الملا ٥ الما
الجرة ٥ نـ اتنو حرف يستعمل فى القراض يقال من يرماق اتنو بيردم
اى اعطيت الدرهم قرضا ٥ اشنو حرف ومعناه قبل يقال منه من اندا
اشنو كلدم اى انى اتيت قبله ٥ اندا حرف ومعناه هناك والعربيه

تقلب هذه الالف نونا اذا كان بمعنى بعد واما اذا كان بمعنى هناك
توافق غيرهم وابدال الالف بالنون جايز في العربيه كما قال الله تعالى
ومارب العالمين في قصة موسى الالف مبدله من النون لانه لا
يجوز في الكلام في الاستفهام للعقلاء ان يقال ماهذا وانما يقال
من وقوله تعالى لنسفعا بالناصيه الالف مبدله من النون قال
الاعشى ولا النصب المنصوب لا تعبدنه لعاقبه والله ربك فاعبدا
اراد فاعبدن باب فعلى إلى الاثنان في العدد

ومن الغنه الجيميه باب فعل

ث انخ القرض يقال من انكار يرماق انخ بيردم اي انى اقرضته الدرهم
يقال للمديه المعاير من الامور اونخ ايش واصله من اقت وهو الحيا
ج اجنج الثالث في العدد إلى الثاني وهذا قياس وذلك ان كل عدد
اذا كان دون العشرة فانه يزاد على اصل الكلمة النون والجيم اذا اريد به
انه تالٍ للعدد الذى قبله يقال منه تورتنج اى الرابع بيشنج اى الخامس
اصله تورت الاربعه بيش الخمسه فزيدت النون والجيم لهذا المعنى
وجوز ان ينطق في الجدور بهذا فيقال اونج العاشر يكرمنج اى العشرين
معناه تالى تسعة عشر ٥ وهو قياس مطرد ٥ ارنج حرف ومعناه
لعل يقال منه الكلدى ارنج معناه لعله قد اتى ٥ ارنج الرشوه

٧٩

ارنج النعم والتقلب في النعمة وفي بعض اللغات ارنز براي بين المخرجين ه ٧٥
ق افنج الموانسة بالشي يقال منكا افندى اى انه انس بي د الكنج هو ثاني
الشي في العدد ه الكنج الجسرة يقال الى تلم الكنج الندى اى انه تجسر بجسرات
كثيرة ه الكنج التمدح يقال بو ايشكا انا الكنج كراك معناه ماذا ينبغي التمدح لهذا
الامر ل الكنج يول الطريق الملتوى وليس بالمستوى وكذلك كل شي
ملتو الكنج التعيير على المشير في امر بدا فيه خلل رايه م امنج الرجا يقال
منه امنج تكرى كانت اى رجاك عند الله عزوجل انج يرماق اى الدرهم العاشر
وكذلك غيره ه انج المعتمد ومنه يسمى انج بك اى الامير المعتمد ونوع
منه على فعلى في حركاته ت انجونانك الشي المطروح انجونانك
الشي المدفوع ذ انجوسج شعر الرجل الذى ارسل بعد الاول وكذلك
لغيره ن ويقال للسابية من الحيوان انجو يلقى ه ارنجو هو الاثم ق
اقنجونانك الشي الذى تتعلل به وتستانس وبه يسمى الجوارى اقنجوق اقنجى
السرية التى تذهب ليلا وتبيت العدو الغنة الكافية منه
ابنك حرف ومعناه لو يقال ابنك سن برساسن معناه لو ذهبت انت
ت انتك الحطب ارنك الابيض من كل شي والغربة تسميه اق
ارنك الكرب وهى الفوقة التى تقع على اظفار الاحراث يقال ترنكاق ارنكى
اى بياض الظفر ارنك حلوان الكاهن يقال الكارنكى بير اى اعط الحلوان

ارنك اسم موضع قرب الروم ناحيه الشمال عند الروم والاصح ورنك
ارنك القبيح والصديد ش اشنك ناش الصخرة الملساء لغه فى بشنك
ل انك يزى هو القاع القرقر وهو قلب انكل للباب الفتح **المضاعف**
منه انكك المضغان والفيكان من جنبتى الفم ن انكك الخيط الذى
تشد به المرأة خمارها ومقنعتها ن انكك الصدع الذى يتخذ المرأة من شعر
عنز زورا يقال انكك يركيك والاصل انكى ومعناه غيره ن انكيك هو
اذناب الوسادة واذانها من حريره **ذوات الاربعة منه**
انكى حرف ومعناه غير واليا مبدلة من النون فى قولهم انكن وهذا
كما فى العربيه تبدل الياء من النون كما يقال انكمن وانكمى اذا اختفى
ونوع اخر منه ارنكيو الرجل الذى له ستة اصابع ن ارنكيو
القصير من الرجال جدا الذى قامته ذراعان ع

باب فعالو وفعالو وفعالو فى حركاته

ت الاثو قطعه حرير تمسك الرجل فى حجره لينظف بها انفه ج الاجو
الفازة والفسطاط ن اباجى الجاثوم واذا جوف الصبى قيل له اباجى كلدى اباجى او هاجى
اى جاء الجاثوم ن اغنجى خازن الرياح ع الاغونانك كل ما يوصل به الشى
نحو رقعه الثوب ن يقال يواغر ال برى اليغواى هذا وقت عوا الذيب
وغيره ف اباقى الحيال التى تنصب فى المباقل توقيا عن العين اتاقى

مَعناهُ يا ابَتِ كلمةُ استعطافٍ ك اتاكُ الخشبةُ التي يُركَّبُ عليها فلكُ الطاحونِ فترفعُ اذا طُلبَ الحريشُ وتخفضُ اذا طُلبَ الحوارى ونحوهُ اجاكوا اسمُ ماخوتٍ عليهِ الضلوعُ ك اليكانبتُ الدبقُ وهو الشرطُ اناكوا اسمُ داءٍ ياخذُ مقابلةَ السرّةِ كالقولنجِ ك اباكى حرفٌ يُقالُ عندَ الاستقلالِ بالشيءِ م انوى الجذامُ اكاما نوعٌ من المزاهرِ المطوحةِ منهُ ك اياكو هو الضلعُ ويُقالُ لأضلاعِ الجبلِ اياكوهُ ويُقالُ الأرضُ في وسطِ الجبلِ كأنهُ صعودٌ اياكويرُ ومما زيدتِ النونُ في اخرهِ اشجانُ اسمُ بلدةٍ على منازلِ الصينِ الوجينِ نبتٌ لهُ اناثيبُ يوكلُ ارمُ دونَ نحوهو الصبعُ غ اراغونُ دواءٌ هنديٌ يتداوى بهِ ك اتوكانُ اسمُ موضعٍ بفيافي تتارَ قربَ ايغرَ ونوعٌ منهُ املاكُ التفاحِ ح ارملوا الكسلانُ وفي المثلِ ارملوكا بلتيكُ بلورَ معناهُ انَّ ظلَّ السحابةِ يكونُ حملاً على الكسلانِ غ اغلاغوا المنعّمُ والمرتعُ في نعمةٍ ومنهُ يسمّى الخوانيثُ اغلاغوقاتونُ اخشاغوا اللعبةُ وبهِ يلقبُ النساءُ

بابُ افاعولَ في حركاتهِ

اروباتُ التمرِ الهندىُ اراغوتُ المرأةُ اراموتُ جيلٌ من الترك قربَ ايغرَ اراموتُ اسمُ موضعٍ ج اقيلاجُ الفرسِ الرابعُ الجوادُ وفي المثلِ البارِكُ يقرمُ اقيلاجَ ارقاسينَ بغرثمانَ يقولُ لا تسبَّ ولا تضعّفِ الرجلَ البطلَ ولا تدبرِ ظهرَ الجوادِ

السبوح ينصح الامر آيهذا وقال اقبلا جمد اركك بلدى اركك بلغوبرى كردى
بلت اورب ثم تورب تلى بغدى ك معناه سبح جوادى واعدّ فى السّير
لأنه رأى ذلك جديرا به لما نشأ السحابه وتكلّل الضباب وانصبّ البرد ك
الاوان التمساح باب افعلان اربغان نبت كهيه
الشعير ينبت مستبلا ولاجبت له ك ارمغان هديّه ياتى بها القادم
الغانم من سفره لاقربآيه بالغربيّه وفيه لغه اخرى يرمغان وهو امج ك
باب فعنلى فى حرساتيد اتندى نانك
الشئ المدفوع ق اقندى سوق الماء السايل ك اكندى ترغ البذر المزروع
اكندى كشبى الانسان المحمود بكل لسان ك اكندى نانك يعنى الشى الثانى وذلك
فى العدد ك اكندى وقت صلاة العصر انقضت ابواب الثلاثى
هذه ابواب الرباعى باب افعال من المضاعف
ارغاغ الشّص الّذى يصاد به السمك ك ارغاغ الخطاف الذى يحلب به
الجمد من الماء الى الجمدة ومما الحق اليا بهذا المثال يقال
بوايشغ امتلى قلدى اى فعل هذا الامر من غير تدبر ولا رويه جزافا جكليه
ج امدوجى السايل ارتجى المتوسط بين الرجلين وكذلك الرسول بين الاجماء
والاصهار لدى الترويج د ارذنى الدرّ اليتيم ومنه يقال فى النساء ارتنى ازك
معناه صاحبه البدن كالدرّة اليتيمه والذال ادغمت فى التاء كما يقال مدّكر

٨٢

اصله مذكر اسبرى خبز ملة يفت فى سمن ويجعل فيه السكر ٥ ٤٩

باب فعول مثقل الحشو اترياق

هو ثلاثون درهما وغيره والثلثه يسمى بهذه اللفظة وسمعت بغيما في
كنكت يقولون اترجام يعنون به نشرب ثلثا واللفظ للثلاثين وشربوا
عندى ثلاثا ثلاثا وقال اتراجب قرلم . يقارقبب سكرلم
ارسلن ليوكرلم . قحتى سقنج سقنلم . يقول نشرب ثلاثا ونقوم فنصيح
ونزار زبير الاسد لعطن الهم قد يفر عنا ويروى اتوراجب قرلم
معناه كل واحد منا يشرب ثلثا ثلثان يقال للوقح الغدار الخليع العذار
الشريد اسركشي والتشديد للمبالغه ٥ اسز كلمة تلهف كما يقال يا اسفا
يقال منه اسزانك يكنلكى معناه يا لهفى على شبابه ٥ اكزاغلان التوماني
غ ارغ نانك الشئ النطيف جدا والتشديد للمبالغة ك الك يرماق خمسون درهما وغيره

باب فعلل مسكنة اللام الاولى غ اجغا

الشيخ ٥ وما ضمت فاؤه م اذغما الجبن الرطب ومما كسرت فاؤه غ
المغا الكاتب الذى يكتب مراسيل السلطان بخط التركية باب

افعالل ت الباغث المبارز البهمه وقال

بذرج بما قوردى الباغتن اذردى ٥ سوسزيا قردى كلكالمت اركشور
يقول بان بذرج وهو اسم امير كان ليباقوا قال بانه رجع بجنده واختار

اَبْوَابُ التَّتَبُّعِ لِلْاِتْيَانِ اِذْغِرَاقُ الْاَعْصَمِ مِنَ الْوُعُولِ وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ
الْاَبْيَضِ مِنَ الظِّبَاءِ اِذْغِرَاقُ سُقْيُ اِسْمٌ مَا بَيْنَهُمَا ۝ اَرْفَجُ اِسْمٌ لِآلَةٍ يُوجَرُ بِهَا
الدَّوَاءُ يُجْعَلُ فِي الْفَمِ وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ السُّكُرُّجَةِ وَلَهَا مَثَلٌ اَرْذُوتَالُ
اَلْدُّرَّةُ بَابُ فَعْلُولَى تَ اَشْكُرْتِي دِيبَاجُ صِينِي
مُنَقَّشٌ مِنْ جِنْسِ الْحَرِيرِ اَقْرُورِي اَلْمَعْلُوثُ مِنَ الطَّعَامِ وَهُوَ مِثْلُ
دَقِيقِ الْحِنْطَةِ وَالشَّعِيرِ يُخْلَطَانِ مَعًا فَيُخْتَبَزُ بَابُ فَعْلَنْدِي
اُذْنُدِي نَانُكَ الشَّيْءُ الْمُخْتَارُ ۝ اَقْرُنْدِي نَانُكَ لِقَاطَةُ كُلِّ شَيْءٍ وَبِنَا
هَذَا الْبَابِ اَنْ يَكُونَ اِسْمًا مَاخُوذًا مِنْ فِعْلٍ بِمَنْزِلَةِ الْفُعَالَةِ فِي الْعَرَبِيَّةِ
مَا زَادَ عَنِ الشَّيْءِ بَابُ فُعُولِينَ غُنَّةٌ تَ اَنَاوُرِينَ
اَلْعُولُ الَّذِي يَغْتَالُ الْاِنْسَانَ فِي الْمَفَازَةِ اِنْقَضَتْ اَبْوَابُ الرُّبَاعِيِّ
هٰذِهِ اَبْوَابُ الْخُمَاسِيِّ بَابُ فَعْلَلِ فِي حَرَكَاتِهِ
هَذَا الْبَابُ يَحْتَوِي اِسْمًا مَحْضَةً وَصِفَاتٍ وَاسْمَا الْاَمَاكِنِ الَّتِي يُقَرُّ فِيهَا
الْاَشْيَاءُ وَثَبَتُ فَاسْمَا الْاَمَاكِنِ وَالصِّفَاتُ كَانَ حَقُّهُمَا اَنْ يُحَالَ بِهِمَا اِلَى الْقِيَاسِ
لٰكِنْ مِنْهُمَا مَا لَا يُوقَفُ عَلَيْهِمَا اِلَّا بِالذِّكْرِ فَلِذٰلِكَ ذُكِرَ لِيَتَّسِعَ الْقِيَاسُ لِلنَّاظِرِ فِيهِ
غ يُقَالُ لِلرَّجُلِ الرَّقِيقِ الْحَيَاءِ اَقْتَلَغُ لَشِيٌّ ۝ اَعْرَلَغَ اَرْ الرَّجُلُ الْمُكْرَمُ بَيْنَ النَّاسِ ۝
اَعْرَلَغَ اَيْشُ الْاَمْرُ الَّذِي وَقَعَ فِي اِمْكَانِهِ يُقَالُ اَدْيَ اَبْرَلَغَ بِيرَاي اَرْضٍ ذَاتِ
غَيْطَانٍ وَحُزُونَةٍ ۝ اَذْرَلَغَ كِشَايِ اِنْسَانٍ دَوَاجِبٍ ۝ اَغْرَلَغَ اَرْ

اى انسان ذو الباء ك اغشلغ ارْ الرجل الذى له عشيرة ك اغشلغ ارْ 43
الرجل الفطن ك اجغلغ ارْ الرجل المنعم وفى المثل اجغلغ
معناه اذا كان الانسان ذو نعمه يتنعم فيها لا يهرم سريعا اجغلغ كم
اى دن ذو حموضات محمض ماصبت فيه اذغلغ تاغ اى جبل ذو وعل كثير ك
ارغلغ اللون اى الذهب الموضوع وغيره ك ازغلغ اتْ الفرس القارح
وكذلك كل حيوان طلع نابه اجقلغ اقْ البيت ذو الكانون ك اجقلغ كشى الانسان
الطلق حسن الخلق ويقال اسغلغ ايش اى عمل ذو منفعة اذقلغ نانك
اى شى ذو ارجل ك ارقلغ بير اى ارض ذات نهر ك ارقلغ قوا اى دلو ذو
حبل ك ارقلغ ارْ اى انسان ذو زاد وفى المثل ازقلغ ارماس ك معناه ان
صاحب الزاد فى السفر لا يعى لقوته وشبعه ك ارنلغ اقْ اى بيت ذو
اصطبل ك انتلغ ارْ اى انسان ذو بعير فحسى ك ارلغ تاغ اى جبل ذو يعاقيب ك
املغ ارْ الرجل الذى انلغ ارْ الرجل ذو الجبهة العظيمه ك انلغ ارْ اى انسان
ذو قداح للسهام ك ق ارنحق الوديعة والامانه جوز ان يقال ارنحاق وقال
ارنحق البْ يرمدى املغكر وارمدى ادشلق ان ترمدى قلن ارن تركشور
يعاتب انسانا يقول بانه لم يؤمن اخذ الوديعة ومن رؤيه صاحب الحق
ومطله اياه ولم يدم على المودة فالان عتبا جيشا عرمرما وقصدنى به
اغلحق رحم المراة اغرشق فلكة المغزل ك اغلوق كل خشبه مستويه

٨٦

فی قوام العارضة ۝ اجزلق الرخصة فی الأسعار ۝ اجزلق المذلة والصغار ۝
ادشلق الصداقة ۝ ادقلق الحسب التی یتخذ منها سوق العریش فی
الکروم ۝ ادقلق غفلة الانسان عن الشی والتناوم عنه ۝ ادغلق
التبقط فی الأمور ۝ ارغلق النظافة ۝ ارغلق بغرای البر الذی
ادخر للبذر ۝ وکذلک کل بذر وبزر ۝ اجغلق المزارة ۝ یوم اجقلقی
هی طلاقة الوجه ۝ تبع اجقلقی هو ان یکون الباب مفتوحا ۝ اجقلق
موضع الکانون ۝ ویقال اجقلق تلک کل ما یتخذ منه الکانون نحو الطین
وغیره ۝ ارقلق الاعیاء ۝ ارقلق یونک الصوف الذی اعد لیتخذ
منه الجبل ۝ ارقلق ما اعد للزاد ۝ ارقلق الابطا فی الأمر ۝ اشقلق
التصابی فی الأمر یقال اشقلق قلما معناه لا تتصابی ۝ الغلق الکبریاء
والشرف یقال منه الغلق تنکریکا ای الکبریاء لله عزوجل ۝ الغلق
الکبر فی السن ۝ امجلق یبر الموضع الذی یمکن ان یتخذ فیها الهدف
للرمی ۝ انقلق الاستعداد فی الأمور ۝ ازلک الضن بالشی ۝
اکتلک قراباش الخادمة التی اعدت لتبعث مع العروس لیلة الزفاف
والعروس اکتلک وهذا قیاس مستمر وذلک ان الکاف الصلبة اذا
الحقت باواخر الاسماء یکون المعنی انه محل للمسمی او کان ذلک الشی
مدخرا للمسمی او یکون مصدرا فاذا خلا عن هذه الاوجه الثلاثة واریدبه

٨٧

أنه صاحب المسمّى فالكاف الركيكه كما يقال اكتلك بالكاف الصلبه يكون ٧٧
المعنى انّ الجارية مدّخرة لتبعث خادمة للعروس والكاف اذا جعلتها
ركيكة يكون المعنى انّ العروس ذات خادمة وصاحبتها وكذلك المعنى في
جميع ذلك ن اتلك الموضع الذى يجفّف فيه المزدة للعب الجوز ن اذرلك الخشب
الذى يوضع عليه السّرج وصاحب السّرج يذكر بالكاف الركيكة ن اكرلك
الموضع الذى يجعل فيه الزخز وصاحبه بالكاف الركيكة اكرلك ارأى الرجل
ذو قطيع من الغنم وغيره ن ويقال للفحل الذى له رماك اكرلك اذ غر
اذرلك هو الارتفاع ن اسرلك الشرّ ن اتكلك بوزاى كرباس معدّ ليتخذ منه
الذّيل والثوب اذا جعل موصوفا بالذيل يقال له اتكلك توزاى ثوب ذو ذيل
بالكاف الركيكة ن اتكلك سغرى اى زرغبه معدّ ليتّخذ منه الخفّ ن اتكلك كشى
اى انسان ذو حاجة الى السلطان ن ازكلك انقطاع ن ارمحل العلبوث ن الرسك
هى تكة السّراويل ن اسكلك الحرارة ن اسكلك المحبّ والمودّة يقال كنكل اسلكى كراك
معناه ينبغى حرارة المودّة فى القلب ارلك منبت الخوخ ن ايركلك فراهه الدّواب
اشكلك بغاج الخشبة التى اعدّت للعتبة وغيرها ن اشكلك برجن احد ديباج معدّ
ليتخذ منه الزّنار وصاحبه بالكاف الركيكة ن افكلك العجلة فى الأمور ن الكلك
خلاعة المرأة وفحشها ن الكلك كلّ خشبة اعدّت ليتخذ منها الصّندوق ويقال
للسور الذى عليه بروج اكلك تام ن الكلك القفازان ن امكلك اشلار المرأة

في التمثيل امكلك اراغت كسابجي بلور ٥ معناه ان المرضعة تكون مشتهية
الاطعمة فيعطى لها ما يوافقها ٥ انكلك ارسلان اى لبوة ذات اشبال

باب فعلغان محركة الفا والعين في الحركات

هذا الباب موضوع للصفات التي يكثر حدوثها من الموصوف وهذا بمنزلة
المفعال في العربية اذا كان صفة لكثرة حدوث الفعل منه نحو قولهم
مطعام كثير الاطعام ومحراب كثير الحرب ويكون مقيدا بالنون واكثر العربية
وفيها قد تجعل هذه النون قافا نحو قولهم للرجل الصخر بشغان والعربية تقول
بشق وتطرح الغين اصلا وهذا قياس صحيح ٥ يقال ايرال اوزركشدن ايتغان
معناه انه رجل من عادته الاختفا من الناس ٥ يقال اكبال سجلى ايتغان
معناه انه حب ابدا محمض الشي الحلو اذا صب فيه ٥ ويقال ايبوات ال
كشي اوتغان اى هذا دوا ابدا يرقد ٥ ويقال اكشي ال ترخ ارتغان
اى ذلك الرجل ابدا ينقي الحنطة وغيرها ٥ ويقال اكشي ال يولدن ايتغان
اى هذا انسان ابدا يضل الناس الطريق ويقال بوارال ايشغ ارتغان اى هذا
رجل ابدا يطول الامر ٥ ويقال بوارال اتن ارتغان اى هذا رجل ابدا يسبق
بفرسه ٥ ويقال بو قياش اكشي استغان اى هذا قيظ وجراه معطش وقال
استغان قياش قبسدى امجلغ اذش يسدى ارتش سقن كجسدى بودن ان اركشور
يقول قد احاطت بنا جراه القيظ وجسدنا الصديق المرجو وكاد العدو

٤٥ ٨٩

٤٥ ازتعبر ما ارتش لأجله وقعت الهزاهز بين الأقوام ٥ ويقال بوكيك آل
اتغ تاغقا اغتغان اى هذا صيد ابدا يصعد الكلب الى الجبل ٥ ويقال
بوتاغ آل تقراق اقر اقتغان اى هذا جبل سريع الاسالة للمطر ٥ بوتيك
الكشنى اقتغان اى هذا كتاب من طوله كثيرا ما يقرى الانسان ٥ ويقال
بوار آل اتر التغان اى هذا كثيرا ما ينبح كلبه ويقال بوار آل سوز اتغان
اى هذا رجل كثير النسيان للكلام ويقال بوار آل ايشغ اتغان اى هذا رجل
ابدا يستعد للامور ٥ ويقال بوار آل قشغ اجرغان اى هذا رجل كثير الاطراء
للطير ٥ ويقال بواش آل الكشنى اجرغان اى هذا طعام سريع الهضم سريع
الاجاعة ٥ ويقال بوار آل تلم اسرغان اى هذا رجل كثير العطاس ٥ ويقال
بوار آل اسرغان اى هذا رجل ضراط ٥ ويقال اسرغانات اى كلب عقور
غ اقرغون القرط الذى يدبغ به الجلود ٥ يقال المنك برلا اق اتشغان آل
اى انه من عاداته ان يرى مع النبل مباراة ك يقال بوار آل سوت ابركان
اى هذا رجل من عاداته احسا اللبن لغيره كثيرا ٥ ويقال بوار آل تلم سمك اجركان
اى انه رجل من عاداته كثيرا ما يسقى الانسان شرابا ٥ ويقال بوات آل
كيكنى اذركان اى هذا كلب من عاداته طلاب الصيد وكذلك يوصف به
الرجل الذى يطلب حقه دايما ٥ ويقال بوار آل ايشغ اقركان تقركان
اى هذا رجل حول للامور وقلب ويقال بوار آل تكمانا نك اذركان اى هذا

رَجُل ابدًا يُخَيِّرُ بَيْنَ الاَشْيَاءِ وَيُقَال بوَازَال كوزِى اشْرُكَان اى هذا رَجُل
ابدًا يتحيّر طرفه من الجوع وَنَحْوِه ن اكْرُكَان بيت وله حبّ يأكله تركمانيه
قرلق ن وَيُقَال بوَاشلار ال تلم بيت اكْرُكَان اى هذا امرأة كثيرة الغزل ن
وَيُقَال بوَازَال اتلكان سيلغان اى هذا رَجُل خروج ولوج فى الامور اتلكان
دآيا أخذ الفرس وهو غدد يشق عنها فيبرأ ويسمّى بالفارسيه خيام ن وَيُقَال
منك ايشم اذكو لكن اتلكان ال اى انّ امرء ابدًا ينصلح بالخير ن وَيُقَال بوشغ
ال ازلكان اى هذا جبل ابدًا ينقطع ن وَيُقَال بوَازَال ابكان ازلكان اى هذا رجل
ابدًا ينتفخ فى الغضب كالزق وَيُقَال بوبب ال اشلكان اى هذا جبل ابدًا ممتدّ
وَيُقَال بوقيرال اشلكان اى هذا رمل ابدًا ينهال وَيُقَال بوبتق ال اكلكان
اى هذا غصن ابدًا يتمايل ن وَيُقَال بونا كال تبخى اكلكان اى هذا شئ ابدًا
يتكوّم **وَنَوْعٌ مِنْهُ** د ارمداى الحجر الذى يدفع به مضرّة السمّ ح ن

بَابُ إِفْعَلَلْ

ارسلق الخنثى من الحيوان بالغرز به
وَمِمَّا ضُمَّتْ فَاؤُهُ ج اسلج الزبيب ك اكريك العادة ،
يصف الزمان فى مرثيه افراسياب الملك ن اكريكى مندغ اق ن
مندا اذن تلدغ اق ن انسا ازن اغرب اق ن تغلر بشى كرتلون
يقول كزى عادة الزمان وغيرها من الاسباب المهلكة علّه فلو رمى الزمان
سهمًا قاصدًا الى رؤس الجبال لارفضت **بَابُ فُعَالِلْ**

91

أسابق از الرجل الغافل **ونوع منه منقوصا** ايد سلق از الرجل 66
الذى غلب عليه الحياء **ونوع اخر منه** ٥ اوهى البوم والنر الترك
تسميه اوكى بالكاف وهذا اصح لان الهاء لا مدخل لها فى لغة الترك
ومن الغنه منه ج اتلنج الحكايه يقال منه اتلنج اتلندى اى حكى حكايه
باب فعالل من الغنة ز الانكر شئ من جنس
الجردان وهى اليربوع ياكله التركمان ف انكامق از الرجل الأيسر ك
انكايك نانك اى الشئ الخاص بالشئ وكل شئ خص به الرجل فهو له انكايك
ونوع منه ف انكلق المحتطب ه انقضى كتاب الاسماء من الهمز بحمد الله
بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب الافعال منه
باب الثناء ن اعلم انا نذكر فى الأفعال كلها
من كل كتاب الفعل الماضى والعابر والمصدر فيفسر الماضى ونعرض
عن العابر والمصدر لانه كان من حقهما ان لا يذكرا ابدا الا انه لا يوقف
على العابر وكيفيته حركاته الا بالذكر وكذلك المصدر لا يعرف الركيك من
المشبع والممال من المفخم الا بالذكر ثم الاصل فى الأفعال كلها ان كل
مصدر كافى فالماضى والعابر منه يحتويان امالة او ركة ن والمصدر
القافى يقتضى كلمة قافيه او مشبعة او عينية والكافى يقتضى كلمة
كافيه او ممالة ركيكة هذا هو الاصل فى جميع الأفعال والمصادر

يُقالُ اِلَيَّ اَبْدِ اَى اَنَهُ قَبَلَنِي اَبَارَ اِبَاكَ وَفِي الْمَثَلِ تَاشِغْ اِسْرُ وَمَسَا اِبَمِشْ اِبَاكَ
مَعْنَاهُ مَنْ لَا يَقْدِرُ عَلَى عَضِّ الْجَارَهِ فَلْيُقَبِّلْهُ بِضَرْبٍ فَيَمَنْ يُؤْمَرُ فِي اَمْرِهِ
بِالرِّفْقِ لِيَنَالَ مَقْصُودَهُ ۞ يُقَالُ مُوْنْ اَبْدِ اَى حِسَّا الْمَرْقَهَ وَغَيْرَهَا اَبَارْ
اِبَاكَ ج يُقَالُ قَبُغْ اَجْدِ اَى فَتَحَ الْبَابَ وَغَيْرَهُ اَجَارَ اَجَاقَ ۞ وَيُقَالُ
قُشْ اَجْدِ اَى طَارَ الطَّيْرُ وَيُقَالُ اَنِكْ قِتِي اَجْدِي اَى ذَهَبَتْ دَوْلَتُهُ
وَيُقَالُ اِرْاتْ قُزِي اَجْدِ اَى سَقَطَ الرَّجُلُ مِنَ الْفَرَسِ اَجَارَ اَجَاقَ فِي الْكُلِّ
وَيُقَالُ اُوتْ اَجْدِ اَى سَكَنَ لَهَبُ النَّارِ وَيُقَالُ اِرْنِيلْ اَبْكَاسِي اَجْدِ اَى
سَكَنَ غَضَبُ الرَّجُلِ وَيُقَالُ اَرْتِينِي اَجْدِي اَى انْقَطَعَ نَفَسُ الرَّجُلِ اَجَارَ اَجَاقَ
فِي الْكُلِّ ۞ يُقَالُ اَرْسُوفْ اَجْدِ اَى شَرِبَ الرَّجُلُ الْمَاءَ وَغَيْرَهُ وَكُلُّ شَيْءٍ شَرِبَ
شَيْئًا اَوْ نَشَّفَ يُقَالُ لَهُ اِجْدِ اَجَارْ اَجَاكَ ۞ يُقَالُ الْ اَنْدَغْ اَرْدِ اَىْ
اَنَهُ كُزِ كَانَ اَرُورْ اَرْمَاكَ ۞ يُقَالُ الْ اُوتْ اَرْدِ اَى اَنَهُ نَفَخَ النَّارَ وَغَيْرَهُ
وَيُقَالُ اَتْ اَرْدِ اَى نَبَحَ الْكَلْبُ اَرْارْ اَرْمَاكَ وَيُقَالُ اِلْكِنْدَا كِي نَانْكِنِي بِيرْدَا
اُوْرْدِ اَى وَضَعَ الشَّيْءَ الَّذِي فِي يَدِهِ عَلَى الْاَرْضِ وَفِيهِ الْمَثَلُ كِشْ كِنْكَا
اَرْسَا اَلْتَنْ اَذَاقِنْ كَلِيرْ ۞ مَعْنَاهُ اِذَا وَضَعَتِ الدَّرَاهِمَ مَبْرُوزَةً لِلشَّمْسِ
يَجِي اِلَيْهِ الذَّهَبُ مَاشِيًا يُضْرَبُ هَذَا لِمَنْ يُؤْمَرُ بِاِنْفَاقِ الدَّرَاهِمِ لِقَضَاءِ حَاجَتِهِ
وَيُقَالُ الْ قُلِنْ اُوْرْدِ اَى اَنَهُ ضَرَبَ عَبْدَهُ وَغَيْرَهُ اُورْ اَرْمَاقْ ۞ يُقَالُ
الْ بِيرْنِي اَرْدِ اَى اَنَهُ الْاَرْضَ وَخَدَشَ الْجِلْدَ وَنَحْوَهُ اَرْارْ اَرْمَاكَ ۞ وَيُقَالُ

اَرْمَاكْ ... اَرْمَاكْ ... اَرْمَاكْ ... اَرْمَاكْ

الـبـاب ازدرى اى انه قطع الحبل والخيط وغيره ازار ازماك ش يقال ٧٧
الـيشغ اشدرى اى انه مدّ الحبل وغيره اشار اشماك ويقال ايس اسدرى
اى ينسم النسيم ويقال ترغ اسدرى اى انه نسف البرّ وغيره وكذلك
الريح اذا نسفت التراب يتعدّى ولا يتعدّى ويقال ارأسدرى اى عطش الرجل
اسر اشماق ويقال من ايلا اسدم اى كدرى ظننت بالغزية كذلك المصدر
ش يقال الـقيزى اشدرى اى انه اهال الرمل وكذلك اذا اهال الدقيق في
الجراب وغيره ويقال اتلغ اشدرى اى خبّ الفارس وركض ويقال اشنج قيار
قيمنا اشدرى اغلت القدر غليانا اشار اشماك ن يقال الـ اق اشدرى اى
انه ثقب السهم وغيره بالمثقب ويقال انما كاتلم كشى اشدرى اى قد ازدحم
كثير من الناس على الخبز اشار اشماك ف يقال الـ اتماك افدرى اى انه
فتّ الخبز وغيره اقار اثماك ن ويقال كرنجكا كشى اقدرى اى حفّ الناس
حول شى للنظارة اقار اثماك ويقال ارا قدرى اى عجل الرجل وقال
اذو بارب الكش اقدم . تلم يورب كجى كقدم . اتم برلا تكوا قدم . منى كوربسى اغدرى
يصف الذئب ويقول عجلت في طلبه فاوهنت قوّته بكثرة العدو حتى
لحقته بفرسى فلمّا راى اقشعرّ جلده اقار اثماك ف يقال سوق اقدرى
اى سال الماء وغيره ويقال بغى اقدرى اى جاءت كتايب العدو اقار اثماق
ويقال الـ ارابشن اقدرى ان ذلك الرجل فطن لامره اقار اثماق ن يقال

الترغ اكرى اى انه بذر الزرع وكذلك اذا ذر الذرور والدوا على
الشى اكار اكماك ٥ ويقال اليرماق اكرى اى انه كوم الدراهم وغيره
اكار اكماك ٥ ويقال اك بتق اكرى اى انه عطف الغصن وغيره
اكار اكماك ل يقال الالمز الرى اى انه قبض دينه ويقال كل ايل
الرى اى اخذ الامير الولاية الرالماق ك ويقال ات بشب الرى
اى طبخ اللحم حتى تمرا من الطبخ وكذلك الثوب اذا اخلق وبلى من طول
مرور الايام عليه الرالماق ن ويقال تكان تونغ الرى اى جذب
الشوك الثوب وغيره ويقال ارتاغدن قزى الرى اى نزل الرجل
من الجبل وغيره الرى الشوك الثوب بنصب اللام وفى النزول
بضم اللام الرالماق المصدر القافى فى النزول وفى الجذب الماك
بالكاف م يقال كنج اناسن امرى اى رضع الصبى امه وكذلك
جمع الحيوان اذا رضع امار اماك ن ويقال الى مندن انك امرى
اى انه طمع منى الشى امار اماق ن اتى انرى اى نبت النبت
ويقال الى اقا انرى اى انه ذهب الى بيته هذه لغة ايغور انار
انماك ن ويقال الى تاغدن قزى اندى اى انه نزل من الجبل وغيره
والنون مبدلة من اللام كما يقال فى العربية رجل شثر الاصابع
وشثله وكبن الدلو وكبله المضاعف منه يقال

48

اراق اتّی ای رمی الرجل السهم وغیره ویقال تنک اتّی ای ابلغ الصبح
ویقال الی اتّی نانکنی ای انه طرح الشیء اتاراتماق ویقال الی آنی اتّی ای انه
قمره فی اللعب وغیره اتاراتماق وقال

قش یای بلا تقشتی قیلمکوزن یقشتی تشقلی یقشتی اغالمتا اغرشور
یقول ناظر الشتا الصیف وجاربه ونظر کل واحد منهما بعین شزر فقر
کل واحد منهما لیاخذ صاحبه فیرد کل واحد منهما ان یغلب الاخر ویقمر
ویقال اق کیکتن اتّی ای نفذ السهم الظبی وغیره وکل شیء نفذ شیئا
کذلک یقال قریز اتّی اطلق البطن ومشی اتاراتماک ویقال الباشغ
اتّی ای انه اشاط شعر الراس واحرقه وکذلک غیره اتاراتماک ویقال
الی اتّی ای انه صدمه ودفعه بیده او رجله حتی اسقطه الی
الارض اتاراتماک تنکری منکا ایشم ایتّی ای اصلح الله امری ویقال
الکنج ایتّی ای انه صلّی بالغزیه وکل شیء اذا فعلوه یقولون بلفظة
الصلاح ایتّی والترک تقول قلدک اذا عمل الا ان هذا اللفظ جری علی
المجامغة فلذلک جادوا عن هذه اللفظة الی غیرها کیلا یستحی النسوه
عند استعماله ایتاراایتماک وهذه اللفظة یجوز ان یکون من باب المثال
المنقوص منه یقال ارسوق اوبدی ایّی عت الرجل الماء
وغیره اوبار اوماق یقال ارا اجتبی ایجاع الرجل وغیره اجار اجماق

ز يقال ازاردى اى على الرجل وغيره ويقال الآزدى اى انه قد غره
ازار ازماق ك ويقال السج اوردى اى انه قد رمل الشعر ونسجه كذلك
غير الشعر اورازاورماك ويقال الاث اوردى اى انه قطع الحشيش
وكذلك اذا حصد الزرع وغيره اورار اورماق ك ويقال ارابردى اى
استرخش الرجل وهو من قلة المونسة ويقال الثام ابردى اى انه ثلم الحذاء
وغيره ابرار ابرماك ك ويقال بلث اوردى اى نشاب السحابة ويقال
قوى اوردى اذا نهضت الاغنام من مربضها وانساقت متوجهة نحو
المرعى وكذلك اذا انفشت تحت الليل ويقال السفرح اوردى اى
انه رمل القفعة والقرامة وكذلك كل ما يرمل باليد من الخيط والخوص
اورار اورماق ز يقال الريول ازدى اى ضل الرجل الطريق ازار ازماق
ويقال انك لاتى اوزدى اى انه سبق فرسه وكذلك من سبق عن غيره
اورار اورماق س يقال الاث اسدى اى انه علق اللحم وغيره على
الوتد وكذلك اذا صلب الرجل اسار اسماق ش يقال الثاغ اشدى
اى انه قد جاوز الجبل وغيره اشار اسماق غ يقال الثاغ قا اغدى اى
انه صعر الجبل وغيره اغلر اغماق ويقال بلث اغدى اى نشاب السحابة
ويقال انك يوزى اغدى اى انه قد تغير لونه ق يقال انكر كشى اقدى
اى انه قد ازدحم عليه الناس اقار اقماق ت يقال المنى اوكدى اى

٩٧

٢٩

انه مدحني اوكارا وكماك ذوات الاربعة منه يقال ايمنكا ٢٩
سوز ايدي اي انه قد قال لي الكلام ايور ايماق ٥ آلاغون اويدي
اي انه قوي البطيخ وغيره اويار اويماق ٥ ويقال الاونج ايدي اي انه
قد ضغط الدقيق وغيره حتى يستد ويجمع أيار ايماق **ومن الغنه منه**
ك يقال ارانكدي اي حير الرجل انكار انكماك ويقال الي يغاج انكدي اي
انه نقب الخشب وغيره ولذلك اذا نقب اس الحايط وغيره انكار انكماك
ويقال يرجن بدوغ انكدي اي انطمس وذهب لون الديباج وغيره انكار انكماق
ويقال ايضا انكفتي العلة الامر من هذا الباب على حرفين مثل قولهم يرماق
اي اقبض الدرهم اتن الي انزل من الفرس ٥ ثم اعلم ان مدار الافعال في هذه
اللغة على الامر فكل حرف استقر في الامر فهو الاصل يدور عليه حروف المعاني
التي تدخل لاغراض مختلفة ٥ وطريقه النهي في جميع الافعال هو ان يزاد الميم
والالف بعد حرف الاصل نحو قولهم لما اي لا تقبض الما اي لا تنزل ومعرك
الاصول والاقيسة كلها كتاب السالم فيستقصى ذكرها فيه ان شاء الله عز وجل
انقضت ابواب الثنائي ع هذه ابواب الثلاثي
باب فعل محرك الحشو في حركاته ر يقال ايمنكا
سوت ابردي اي انه احساني المرقة وغيره ابرد ابرماك ويقال اسبزغو
اتردي اي انه صبح بالمزار وغيره اترور اترماك ويقال اسبح اتردي

اى انه نتف الشعر والثوب ونحوه اتورا اترماق ه ويقال الى تام اترحى
اى انه نقب الجدار وغيره اتورا اترماك ه ويقال الى قش اجرحى اى انه اطار
الطير ويقال الى اتى اجرحى اى انه اسقطه من على الفرس وغيره اجرر
اجرماق ه ويقال الى اتخ اجرحى اى انه اطفا لهب النار ويقال انكى ايكا ارس
اجرحى اى انه اسكن غضبه ويقال الى اب يعنى اجرحى اى انه ضربه
حتى اسكت نامته اجرر اجرماك وفى المثل اوتخ اذخ برلا اجرماس
معناه ان النار لا تطفى بالشعله يضرب هذا فى ان الفتنه لا يسكن بفتنه
مثلها ولكن بالصلح ه ويقال الى انكر سوق اجرحى اى انه اشربه الما وغيره
اجرر اجرماك ه ويقال الى اذكونى يقلا قتن اذردى اى انه اختار الخير
من الشر وميزه اذرر اذرماك وفى المثل اتلى تونكا قلى اذرماس
معناه لا يفرق بين اللحم والظفر يضرب هذا فى القرابات يعنى لا فرقه
بين الاقارب كما بين الظفر واللحم ويقال الى اذردى نانكنى اى انه اختيار الشى
اذرر اذرماك ه ويقال من اخ اذردم اى طانى قتفيته واتبعت اثره اذارر من
اذرماك ه ارا اسردى اى عطس الرجل اسرر اسرماق ه ويقال الى اسردى
اى ردم الرجل اسرر اسرماق ه ويقال الى اسردى اى عض الكلب وغيره
وفى المثل الى اسرماس اتى تماس يتما معناه لا تقل بان الفرس لا
يرمح والكلب لا يعقر لانهما مطبوعان عليه اسرر اسرماق ه يقال

اسرماق اغسرق

اسرماق اصرق

انک کوزی اشرحی ای انه قد سدرت عینه وامتنعت من الانتظار الی الجوع ۵۵
اشار راشرماک ۵ ویقال ارسنلک اغرحی ای طبق الرجل العظم وصله
اغرر اغرماق ۵ ویقال المنی بولدن اقرحی ای انه صرفنی عن الطریق و
یقال الی الیاق اقرحی ای انه قلب القصعه وغیرها اقرار اقرماک ویقال
بکندا کردی ای ان الامیر حاصر البلد ویقال اراغت یب اکردی ای غزلت
المراة الغزل ویقال سوث کمینی اکردی ای ادار الماء بالسفینة اکرار اکرماک
ویقال المنی ایشقا اکردی ای انه الاصنی الامر ویقال تلقا الردی ای تلون
الحصرم وغیره من الثمار ویقال کشی بینی الردی ای برص بدن الانسان
وغیره ویقال انک کوزی الردی ای برق بصره الارر الرماق ۵ ویقال
منک کوزماتانک الردی ای تخیل الشی فی عینی فی بعد او ظلمة وقال
ققلار تمغ کلاحی تغلار بشی الردی اژن تنی یلردی توتوحجک جرکشور
یقول امتلات الغدران فکر الماء حتی خیل رؤس الجبل فسخن نفس الدنیا
وشورت الاشجار ویتقطر الجماعات فاسرطفت الانوار من کل جنس
اراغت اغلنکا سوت امردی ای ارضعت المراة اللبن لابنها امرار امرماک
ش یقال المنک برلا ایشردی ای انه قبلنی وانا قبلته ایشرایشماک
ویقال المنک اق اتشردی ای انه بارانی فی الرمی وکذلک فی طرح کل شی
اتشرا تشماق ویقال الی انک برلا یرماق اتشردی ای انه قامره وخاطره

في الدرهم وغيره اتشر اتشماق ويقال الانكبر لا اتشدى اى انه دافع
معه اتشور اتشماك وكذلك اذا اعانه في مدافعة شيء او باراه اتشور
اتشماك ن ويقال المنكا قبغ اجشدى اى انه اعانني في فتح الباب كذلك
اذا باراه اجشور اجشماق ويقال أزم اجشدى اى حمض العنب بعضه في
بعض اجشور اجشماق ويقال المنكبر لا اجشدى اى انه باراني في شيء
اجاشور اجشماك ويقال المنكبر لا سوت اجشدى اى انه باراني في شرب
اللبن وغيره اجشور اجشماك وكذلك اذا اعان في ذلك ن وبنا هذا النوع
من الافعال على نوعين احدهما ان يكون فعلا متعديا بين الفاعلين كالمفاعلة
في العربية او على طريق الاعانة على الفعل او المباراة فيه ن والوجه الاخر
ان يكون فعلا يلزم فاعله منشعبا في جميع اجزايه نحو قولهم سركا اجشدى
اى حمض الخل بعضه في بعض وقولهم ثوب تروى اجشدى اى نشف
الثوب العرق في اجزايه وعلى هذا دوران كثير من الافعال ويقال
ارا اذا قى اذشدى اى فج الرجل برجليه اذشور اذشماق وكذلك كل شيء
انفرج احدهما عن الاخر اذشور اذشماق ويقال المنكبر لا اذشدى
اى انه باراني في النوم اينا انوم ويقال اذان اذشدى اى خثرت الرجل
يعرت اذشدى اى تروبت اللبن وخثر اذشور اذشماق ويقال المنكا
ارتت اذشدى اى انه هاداني واني ايضا اهديته شيا وكذلك كل شيء

اجشماك

يارشمق

51 اذا باريت مع غيرك في اطلاقه اذ شور اذ شماق ه ويقال الا اراكي ارشدي
اي انهما غرّ كل واحد منهما صاحبه ارشور ارشماق ه ويقال ياغ ارشدي
اي قد تداوبه السمن وغيره ارشور ارشماك ويقال انك برلا ارشدي
اي انهما تشاجرا وكذلك اذا حارب الاميران وغيرهما ارشور ارشماق
وفي المثل ايه لا ربلا ارشما بكلا ربلا تورشما معناه لا تضارب الابطال
ولا تقاوم الامرا وقال

ارز البي قشتيلار قنكركوز يقشتيلار قمج تاس يقشتيلار ملج قتلاكمن شغدي
معناه دعت الابطال بعضهم بعضا فنظروا باعين شزر وتحاربوا بجميع
الاسلحة حتى لم تسع السيوف جفونهما من كثرة ما يسيل عليها من الدماء ه
ويقال المنكا اوت ارشدي اي انه اعانني على نفخ النار وكذلك اذا باراه
ارشور ارشماك ويقال المنكا بشغ ارشدي اي انه اعانني في توضيح الحمل
وكذلك اذا باراه في رمل كل شيء ارشور ارشماك ه ثم من اراد ان يعرف الاعانه
من المباراة فليعرفه بحرف الصلة فانه اذا اتصل بالفعل منكا وهو حرف
معنى ليكون المعنى فيه الاعانه واذا اتصل به منكبرلا وهو حرف ومعناه
معي ليكون المعنى فيه المباراة وهذا هو الاصل في جميع الافعال التي تقع بين
الاثنين واذا اريد به فعل الغايب تقول انكر وهو حرف ومعناه له و
هذا اذا كان فيه معنى الاعانه واذا اريد معنى المباراة والمساجلة يقال

انک برلا یکون المعنی معه فاحفظ هذا یقال المنکا ازم ارشدی ای انه
اعاننی علی قطف العنب وکذلک فی حزق الجبل وغیره وکذلک المباراة ارشور
ارشماک ۵ ویقال المنک برلا ات ارشدی ای انه بارانی فی سباق الخیل
وکذلک الاعانة ارشور ارشماک ویقال المنکا ات اشدی ای انه اعاننی
فی تعلیق اللحم علی الوتد اسشور اسشماق ویقال المنکا یب اسشدی
ای انه اعاننی فی مد الحبل وکذلک المباراة اسشور اسشماک ۵ ویقال
اسشدی نانک ای حر الشی علی معنی انه تعدی الحرارة فی اجزایه اسشور
اسشماک ۵ یقال المنکا تبراق اششدی ای انه اعانی فی اهالة التراب
وکذلک المباراة اششور اششماک ۵ یقال المنک ۱ غقا اغشدی ای انه
بارانی فی صعود الجبل وغیره اغشور اغشماق ۵ یقال المنک برلا بیر
التوندا اغشدی ای انه غالبی فی الشعر بدیناره ویقال بکلار بیر اکندی برلا
اغشدی ای تدفعت الامرا بعضهم بعضا ۵ ویقال المنکا اتماک اقشدی
ای انه اعانی فی وقت الخبز وغیره وکذلک المباراة اقشور اقشماق ۵ یقال
کشیلارا یشقا اقشدی ای عجل القوم فی الامر ایقشور ایقشماک ۵ ویقال
سقلارا قشدی ای تسایلت المیاه من کل اوب وقال
قارنوز قمغ ارشدی تغلار سقی اقشدی کشن بلت ارشدی قیغوق بلت الرشور
یصف الصیف ویقول ذات الثلج والجمد وتسایلت المیاه فنشأت

السحابة المخضرة تميد على الهواء كما تميد الزورق على الماء ٥ ويقال الاربو ٥ ى
ايشغ اقشتيلار اى انهم قد فطنوا هذا الامر اقشورلار اقشماق ٥ ويقال
الاربيرا كندى برلا اقشتيلار اى انهم قد دعا بعضهم بعضا اقشورا قشماق ٥
ويقال المنك برلا بتك اقشدى اى انه بارا فى قراءة الكتاب وكذلك الاعانه ٥
ويقال المنكا تزغ اكشدى اى انه اعانى على بذر الزرع وكذلك المباراة اكشور
اكشماك ٥ ويقال المنكا جكان اكشدى اى انه اعانى فى عطف الصوجان وغيره
وكذلك المباراة اكشور اكشماك ويقال اكى ارن اكشدى اى تمادح الرجلان اكشور
اكشماك ويقال المنكا تزغ اكشدى اى انه اعانى فى طحن البر وغيره اكشور
اكشماك ٥ وكذلك المباراة ويقال كشيلار ايشتا بيرنيركا اكشديلار اى ان الناس
اتكل كل واحد منهم على الآخر فى الامر اكشور اكشماك ٥ ويقال المنكا
تمر اكشدى اى انه اعانى فى سحل الحديد وغيره اكشور اكشماك ويقال اكى
بغرا اكشدى اى تصادم الفحلان وتعاضا وفى المثل اكى بغرا اكا شور
اترا كاكون يجلوزن معا اى يتصادم الفحلان وان العنز يضغط بينهما ٥
يضرب هذا فى الاميرين يتحاربان فيهلك بينهما الضعفاء ويقال المنكا لم
اكشدى اى انه اعانى فى قبض دينى وغيره اكشور اكشماق ويقال اى بانك
برلا اكشدى اى تعلق الشى بالشى اكشور اكشماك ويقال قنجق اكشدى اى تعلق
جرذان الكلب فى نقر الكلبة ٥ ويقال اذ غر اكشدى اى تعاض الفحلان

من الخيل وكذلك الابل ويقال يرى برجا الشرى اى عوت الزياب وغيره وقال
الشب ارن يورليو يرتن بقا اورليو . سقرب اوني يورليو . سغتب كوزى ارتلور
يقول تعوى الرجال عوا الزياب اسفا على افراسياب وتمزق الجربان بعويل معه
وتاره يصفرون كصفر المعى ويبكى حتى يغطى الدمع عينه الشراشماق و
يقال الاراكى تقارن الشرى اى انهما متيزكل واحد منهما ماله واخذ حصته
الشور الشماك ويقال بيرنانك بيركا الشرى اى اتصل الشئ بالشئ الشور الشماق
ويقال الشرى نانك اى ابتل الشئ وتفذت الرطوبة فى اجزايه الشور الشماك
ويقال المنك برلا تاغدن قرى الشرى اى انه بارا فى النزول من الجبل الشور
الشماق ٥ ويقال المنك برلا تبق الشرى اى انه بارا فى تعليق الكره وما عنى
فيه ليرى اينا اعلق لها الشر الشماك ٥ امشرى ارا اى سكت الرجل مطرقا
من عتاب اولايمه وكذلك غيره امشور امشماق ٥ ويقال بوابشغ الارقمغ انشيرلا
ديلا اى انهم قد تراضوا هذا الامر وغيره انا شورلا انشماق ٥ ويقال
المنك برلا تاغدن انشرى اى انه بارا فى النزول من الجبل انشور انشماق
ق يقال ارا جقتى اى تصور الرجل من الجوع اجقار اجقماق ٥ ويقال
ايش اجقتى اى بلغ الامر اخره اجقار اجقماق ٥ ويقال ارا سقتى اى
عطش الرجل اسقار اسقماق وفى المثل اسقمشقا ساقغ قمغ سوف كرنور
معناه ان العطشان يرى كل سراب ماء يضرب فى محتاج يرى فى كل

شيء قضاء حاجته ٥ ويقال الا قطا اشتقني اي اشتاق الرجل الى بيته وغيره
وكذلك كل مولع مشتاق الى شيء شقارا شتماق ٥ ويقال ارا عقتي اي سم الرجل
وهذا لازم كما يقال حم الرجل من الحمى اعقار اعقماق ٥ ويقال ارا لقتي اي
لوم الرجل ويقال باش القتي اي تنقط الجرح وفسد وكذلك كل شيء فسد
من نظر حايض او نفساء او جنب القار القماق ٥ وقال
باشي انك القتي قاني يزب ترقتي بالغ بلب تعقتي امدي اني كيم يتار
يصف مجروحا قرزمه ويقول بانه قد تنقط جرحه وصعد الجبل وقد
اقرن الدم في الجراحه وثقل فمن الذي يلحقه الآن يقال اغلان
ايلكتي اي تربل الصبي وكبر اتكار اتكماك ٥ ويقال ارا جلتي اي استسلم
الرجل في الحرب ودخل الى الحرب الآخر طايعا اجكار اجكماك ٥ ويقال
ارتيني اجلتي اي خفت صوت الرجل في الحرب وانقطع نفسه من صب
الماء البارد عليه او من ضرب شديد اجكار اجكماك يقال سوت ابلدي
اي حسيت المرقه وغيرها وهذا اصل وذلك ان الفعل الماضي اذا ازدت
عليه اللام ينقلب الفعل الى ما لم يسم فاعله ابلر ابلماك ٥ ويقال اتلدي
اي رمى السهم اتلر اتلماق ويقال جماك اغزي اتلدي اي تنقطت الجماعة
وكذلك كل زهرة ونور وكل شيء انفرج من غير بنوته كذلك ٥ ويقال
ال بوايشتا اتلدي اي انه قد تعنا في هذا الامر ومارس الشدة اتلر اتلماك ٥

وَيُقَالُ تَرِغَ اُتْلُرِى اَىْ قَطَعَ بِشَرِيَافِ الزَّرْعِ وَهُوَ كُلُّ نَبْتٍ يُعْطَبُهُ فَيُفْسِدُهُ
اُتْلُرُ اُتْلُمَاقٌ وَيُقَالُ قُوِىَ بَنِى اُتْلُرِى اَىْ اُحْرِقَ شَعْرُ رَاسِ الْغَنَمِ وَغَيْرُهُ اُتْلُرُ
اُتْلُمَاكٌ ۝ وَيُقَالُ اَتْلِرِى نَانَكَ اَىْ قَدْ دُفِعَ الشَّىْءُ وَقَدْ يُقَالُ اُغْلَانُ اَتْلِرِى اِذَا
تَرَعْرَعَ الصَّبِىُّ وَتَرَجَّفَ اِتْلُورُ اِتْلِمَاكٌ وَيُقَالُ كُوكُ اِجْلِرِى اَىِ انْفَتَحَ الْاَمْرُ
كَذٰلِكَ اِذَا تَقَشَّعَتِ السَّمَاءُ وَيُقَالُ كُنْكُلُ اِجْلِرِى اَىِ انْشَرَحَ الصَّدْرُ وَكَذٰلِكَ
كُلُّ شَىْءٍ اِذَا انْفَتَحَ اِجْلُورُ اِجْلِمَاقٌ وَيُقَالُ سُوفُ اِجْلِرِى اَىِ شُرِبَ الْمَاءُ وَغَيْرُهُ
اِجْلُرُ اِجْلِمَاكٌ ۝ وَيُقَالُ اَسْرُكُ اِدْلِرِى اَىْ اَفَاقَ السَّكْرَانُ وَالْمُغْمَى عَلَيْهِ اِدْلُرُ
اِدْلِمَاقٌ وَيُقَالُ تُنْغُونُ اِدْلِرِى اَىْ اُطْلِقَ الْاَسِيرُ وَالْمُقَيَّدُ وَغَيْرُهُ اِدْلُرُ اِدْلِمَاقٌ
وَيُقَالُ اَرْ اُرْلِرِى اَىْ ضُرِبَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ اُرْلُورُ اُرْلِمَاقٌ وَيُقَالُ تَرَكِى اُرْلِرِى
اَىْ وُضِعَتِ الْمَائِدَةُ وَيُقَالُ تَوْغُ اُرْلِرِى اَىْ ضُرِبَتِ النَّوْبَةُ وَهِىَ الطَّبُولُ ۝
وَيُقَالُ تَرِغَ اُرْلِرِى اَىْ حُصِدَ الزَّرْعُ وَقَالَ

قُرُوِى جُوجَ قُرْلِرِى تُوغُمْ تِكِى اُرْلِرِى سُوبِى اَتْ اُرْلِرِى قَنْجُقْ قَجَارُ التَّتَارُ
يَصِفُ الْحَرْبَ وَيَقُولُ لَمَّا نَشَرَتْ فِيهَا قُبَّةَ الْمَلِكِ وَهِىَ قُبَّةٌ تُتَّخَذُ مِنْ حَرِيرٍ
لِمُلُوكِ التُّرْكِ يُسْتَظَلُّ بِهَا فِى الْقَيْظِ وَيُوقَى بِهَا الْمَطَرَ وَالثَّلْجَ قَالَ لَمَّا اَنْ
ضُرِبَتْ عَلَامَاتُ الْحَرْبِ وَالطَّبُولُ لِتُحْصَدَ ثُمَّ جُنِدَ الْعَدُوُّ وَحُصِدَ الزَّرْعُ
فَالْاٰنَ كَيْفَ يَفِرُّ اَكْبَرُهُمْ مِنِّى ۝ وَيُقَالُ اَرْكَانُ اُرْلِرِى اَىْ رَمِلَ النِّسْعُ
وَغَيْرُهُ اُرْلُورُ اُرْلِمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرْ اَقْكَاسِنَدَا اُرْلِرِى اَىِ انْتَفَخَ الرَّجُلُ

من غضبه ويقال قاب ارلدى اى نفخ في الزق ويقال اوت ارلدى اى ٥٤ى
نفخت النار بتعدّى ولا يتعدّى وفي المثل يلنكوا رلمش قاب الاغزى
يزلب القنور معناه ان مثل الادمى كمثل زق منفوخ فيه فاذا انفتح
فمه يفنى الريح ك ويقال ارار لدى سر لدى اى اهتز الرجل من غمّ
ولام نفسه فيه ارلرارلماك ك ويقال انكاتى ارلدى اى انه قد خدش
لحمه وكذلك كل شيء اذا خدش طولا ارلرارلماك ك ويقال يول ارلدى
اى ضلّ الطريق ارلرارلماق ك ويقال ارارلدى اى تعيّا الرجل وبقى
في امر لا ينفرج عنه سريعا ومنه يقال اكلك ارلدى اى عسر على المريض
نزع الروح كانه لا يقضى عليه من الشدّة ارلرارلماك ك ارلدى نانك
اى انقطع الشيء ارلرارلماك ك ويقال يشغ اسلدى اى امتدّ الجبل وغيره
وكذلك اذا امدّ اسلرا سلماك ويقال يبرنا نك يبركا اسلدى اى تعلّق الشيء
بالشيء اسلرا سلماق ك ويقال اتماك اشلدى اى تفتّت الخبز وغيره اشالر
اشلماق ويقال انكا ارا يغرقان اشلدى اى انه قد ذرّ عليه الدثار
وكذلك اذا غطّى الشيء على الشيء اشلرا شلماك ويقال قم اشلدى اى
انهال الرمل وغيره اشلرا شلماك ك ويقال انكا لكى ايشقا اشلدى اى
انه قد مرنت يده على العمل وغيره اشلرا شلماك ك ويقال انكا تى اشلدى
اى ان بيته قد بحث وكذلك كل شيء بحثته اشالر اشلماك ك اقلدى نانك

أى قتّ الشئ اقلر اقلماق ك ويقال بوسور اقلدى اى قرعرف هذا الكلام
اقلر اقلماق ك ويقال بتك اقلدى اى قرقرى الكتاب اقلر اقلماق ك
ويقال ترغ اكلدى اى زرع الزرع وكذلك كل شئ اداد رّ على الشئ اكلر
اكلماك ك ويقال يغاج اكلدى اى مال الغصن وغيره اكلر اكلماك وفى
المثل قرغ يغاج اكلماس قرمش كرش تكلماس ك معناه ان الحشب اليابس لا
ينعطف وان الوتر الموتّر على القوس لا ينعقد ك يضرب هذا فى كل شئ جاوز
عن حد استعماله فلا يعود الى اول حاله اذا اريد منه ذلك ويقال تبراق اكلدى
اى تلوّم التراب وغيره اكلر اكلماك ويقال ارلاكلدى اى مدح الرجل اكلر
اكلماك يقال مندن ابندى اى انه اختفى منّى ابنور ابنماق ويقال الدون ابندى
اى انه ارى انه جسوا لمرقه وهو غير جاس لها حقيقة ابنور ابنماك ك وبعض
الافعال المركّبه بالنون على هذا المعنى والمراد منه ان الفاعل ارى من نفسه
ذلك من غير تحقيق او كان مستبدّا فى فعله ولم يستعن بغيره ك ويقال الدارو
اتندى اى انه تزحّف الى ذلك الجانب وكذلك اذا تدحرج الشئ بقوّة غيره ابنور
اتنماك ك ويقال الدق اتندى اى انه ارى انه يرمى السهم وهو غير رام حقيقة ابنور
اتنماق ويقال الدمندن اتندى اى انه استحيا منّى ابنور اتنماق لغة الغزيّه
ويقال الدخانقا اتك اتندى اى انه رفع قصّته الى الملك وغيره واصله
اتلندى اى حكى كما سمع ابنور اتنماك ك ويقال بارن اجندى اى ان الامير

١٠٩

اكرم ونعم جنده وغيره كذلك ويقال ارّاتن اجندى اى احسن الرجل الفرسه
قضيما وعلفاه ويقال ارقوين اجندى اى ان الرجل ارى انه يفتح حجن وكذلك
المريض او الصبى فى المهد اذا كشف عرق ثاره اجنر اجماق ويقال اراذندى
اى استيقظ الرجل من منامه اذنر اذنماق ن ويقال اوت اذندى اى
خمدت النار وطفيت ويقال بلا اذندى اى طفى السراج وغيره اذنر
اذنماق ويقال انكر قتى اذندى اى طفى جمره وقال
امرى اوذن اذندى كيدن تلم اكندى ايل يلغال اكندى اندغ ارك كيم اتان
تقول الآن استيقظ النوم من منامه ثم ندم كثيرا لما جرى عن المصالحه
وجمح عن ذلك فمن يغلب مثل ذلك الرجل الا اتان ويقال ارارندى اى استطاب
الرجل واغتسل ويقال ارارندى اى نور الرجل واستعان اذا حلق عانته
ارنور ارنماق ويقال ال اوزن ارندى اى انه ضرب نفسه لندامة فى امر
وكذلك اذا ارى انه يضرب ويقال ارسقلق ارندى اى تعمم الرجل ويقال
اراغت بوجكل ارندى اى اختمرت المراة ارنر ارنماق ن ارسكى ارندى
اى بعط الرجل ارنر ارنماك ويقال ارايشقا ارندى اى تكاسل الرجل للامر
مسته وحشاله ارنر ارنماك ويقال اتّ اسندى اى ان الفرس مدّ الحبل
لينفلت وكاد ان يقطع الحبل ويقال من انكار اسندم اى انى احببته
ويقال ال اوتقا اسندى اى انه اصطلى بالنار ويقال الكوز اسندى اى

أنه شرق في الشمس اسنور اسنماك ويقال لك منكا اشندى اى انه اتكل
على في الامر واعتمد اشنر اشنماك ويقال لك منن اشندى اى انه
سبق مني اشنر اشنماق ويقال لك منكا اقندى اى انه استانس
اقنر اقنماق ويقال لك اوزنكا اتماك اقندى اى انه انفرد بفت الخبز لنفسه
اقنر اقنماق ويقال لك الكن اقندى اى ان ذلك الرجل فرك يديه لصيغة
امتصه او من خبر مجيع او وجع ويقال بتكا اقندى اى قرئ الكتاب
ويقال لك بتكا اقندى اى انه ارى انه يقرأ الكتاب وهو غير قارئ حقيقة
اقنر اقنماق والنون مبدلة من اللام ك ويقال لك اوزنكا ترع اكندى اى انه
انفرد بالزراعة وبذر الارض لنفسه اكنر اكنماك ويقال لك يازقنكا اكندى
اى انه تجسر على ذنبه وتذمم وكذلك في كل ندامة اكنر اكنماك ويقال
لك اوزن اكندى اى انه مدح نفسه اكنر اكنماك وفي المثل اكنكوجى
امندا ارنا تر ك معناه ان مادح النفس قد يفسد السراويل يعني انه اذا
جرب وثما لا يقدر على ابراز المعنى فيخجل حتى يحدث في سراويله يضرب هذا
فيمن يؤمر بترك مدح النفس ك ويقال لك اكندى اى جرن الفرس وغيره
اكنر اكنماك ويقال قسراق اكندى اى جملت الرملة فلوا وعلقت
وكذلك يقال لك المن الندى اى انه انفرد بقبض دينه من غير اعانة احد
اكنر اكنماق ويقال لندى نانكا اى اتصل الشئ بالشئ لا نر اكنماق

ويقال النّدى نانك اى النّوى الشّى ودار كالجبل حول الشجرة وكما تربّص
الحيّة وتلتوى ويقال يول النّدى اى النّوى الطّريق النّر النّماق
ويقال سن يوايشتا النّدم اى انى مللت من هذا الأمر وكثر ما قاسيت منه
النّرسن النماق ويقال انكار النّدى اى انه عيّر لمّا اعتمد عليه فى امره
فظهر الخير فى خلافه ومنه يقال للملامة النخ الانر النماك ويقال تكان
نون قا النّدى اى تعلّق السّوك بالثوب النّر النماك وقال
بدو منكا النّدى امكاك كرو النّدى . قلمشنكا النّدى شعن تلب اك قتار
يقول اسر العدو فى يدى وقاسى من الشدايد حتّى سيم الجيوة فندم وعيّر
نفسه على ما فعل فالان اشتد بعد رخاوة به ويقال اريخى قا النّدى
اى اسر الرجل فى العدو ويقال كيك تزق قا النّدى اى تعلّق الصّيد فى
الجبالة كذلك ويقال من تكرى دن امندم اى رجوت من الله عزّ وجلّ
امنا امنماق ويقال اك ياغ قا النّدى اى استعدّ الرجل للعدو وغيره
انغرانماق ويقال من انكار النّدم اى انى اعتمدت عليه انا نرانماك
ومنه يقال للأمير المعتمد انخ بك ومن المضاعف منه ب
ويقال ازن منذن ابتى اى انه كتم نفسه منّى وكذلك اذا استر كلّ
شى وكتمه ابترابتماق يقال تاى اتتى اى تفرّس المهر اى عدّ من
الفرسان وهذا كما يقال فى العربيّة يقال فتّيت الجارية اى عددت من الفتيات

١١٤

وَمِثْلُ نَايْ اَيْتِسَاتْ تِنُورْ اُغُولْ اَرْدْسَا اَنَا تِنُورْ. مَعْنَاهُ اِذَا
تَقَدَّسَ الْمُهُورْ يَسْتَرِيحُ الْفَرَسُ يَعْنِي الْفَحْلُ مِنَ الرُّكُوبِ عَلَيْهِ وَاِذَا صَارَ
الْوَلَدُ فِي عِدَادِ الرِّجَالِ يَسْتَرِيحُ الْاَبُ لِاَنَّهُ يُغْنِي غِنَاهُ وَقَالَ
تَكْرُمِنِكْسَا تْمِنِي بِلْكَالْكَا اَيْ . تِنْرُقْلِي اَيْتِسَا قِسْرُوسِنِي نَايْ . يَقُولُ
بَلِّغْ كَلَامِي وَقُلْ لِلْعُقَلَاءِ بِاَنَّهُ يَسْتَرِيحُ الرَّمَكَةُ اِذَا صَارَ مُهْرُهَا
فِي عِدَادِ الْاَفْرَاسِ . وَيُقَالُ اُلْ اَلِي اَنِّي اَيْ اَنَّهُ اَوْقَعَهُ فِي مُقَاسَاةِ الْمِحْنَةِ
اَنَا تُرَانْتَمَاكْ . يُقَالُ اُلْ سِرْكَا اَجِنِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَّضَ الْحَلَّ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ
اُلْ اِنِكْ كُونْكُلِنْ اَجِنِّي اَيْ اَنَّهُ اَمْرَضَ قَلْبِي بِفَجِيعَةِ اِجْتِرَاحْتِمَاقْ . ذَ
يُقَالُ اُلْ مِنِي اُذِنِّي اَيْ اَنَّهُ اَنَا مِنِي اُذِنْتِرَا اُذِنْتِمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ يَغْرَتْ اُذِنِّي
اَيْ اَنَّهُ رَوَّبَ بِالرَّابِ وَيُقَالُ اُلْ اُذِنْمَا اُذِنِّي اَيْ اَنَّهُ جَبَّنَ الْجُبْنَ وَيُقَالُ
اُلْ اَتْ اُذِنِّي اَيْ اَنَّهُ اَطْفَأَ النَّارَ كَذَلِكَ رَ يُقَالُ اُلْ نَرِغْ اِرِنِّي اَيْ اَنَّهُ نَقَّى
الْحِنْطَةَ وَغَيْرَهَا اِرْتِرَا اِرْتِمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ قُورِي اِرِنِّي اَيْ اَنَّهُ نَزَعَ خُصْيَيْهِ
الْبَرَقَ وَغَيْرَهُ وَكَذَلِكَ اِذَا خَتَنَ الصَّبِيَّ كَذَلِكَ وَيُقَالُ اِغْلَانْ اِرِنِّي اَيْ
عُدَّ الصَّبِيَّ مِنَ الرِّجَالِ وَاَصْلُهُ اِرْذِنِّي فَاُدْغِمَ كَمَا يُقَالُ مُذَّكَّرٌ مِنَ الذِّكْرِ
اِرْذُورْ اِرْذْمَاكْ وَيُقَالُ اُلْ يَاغْ اِرِنِّي اَيْ اَنَّهُ قَرَاذَابَ السَّمْنَ وَغَيْرَهُ اِرْتِرْ.
اِرْتِمَاكْ رَ يُقَالُ اُلْ اَنْكَارْ يُولْ اِرِنِّي اَيْ اَنَّهُ اَضَلَّهُ الطَّرِيقَ اِرْتِرَا اِرْتِمَاقْ
وَيُقَالُ اُلْ اِغْلَانْ قُلَاقْنِ اِرِنِّي اَيْ اَنَّهُ قَرَاشَرَطَ اُذُنَ الصَّبِيِّ وَكَذَلِكَ

فِي كُلِّ

١٤٧

فى كل شئ خدش وشرط طويلا ازتراز تماك ويقال اك يشغ ازتى اى انه
مد الجبل وغيره ويقال اك يشغ ازتى اى انه قد طول الامر وسوفه ومطل
اياه ازتماق وقال اك ند قلاق ازتى اى انه قد ثقل سمعه واصمه
من كثرة ما تكلم ويقال سركا كبنى ازتى اى ان الخل رشح الدن من حوضته
وكذلك غيره ازتراز تماك بس. يقال اك ارقنى استى اى انه امد الجبل وغيره
استراستماك ه ويقال تولغات منى استى اى ان اللحم المملح قد عطشنى
استراستماق ه ويقال اك مون استى اى انه قد سخن المرقة وكذلك اذا
احكمى الجريد وغيره ويقال ارستى اى حمة الرجل وهذا الارم والاول متعد
استراستماك ش يقال اك منكا اتراشتى اى انه اطعمنى الطعام هذه
اللفظة يستعملها اكثر الترك فى الطعام الملوك والاكابرة والغزية يستعملها
فى الكل اشتراشتماق والقياس الغزية ه ويقال اك منكا يغرقان اشتى
اى انه امر غيره حتى دثر على الدثار وكل من امر بستر شئ على غيره كذلك
اشتراشتماك ه وقال ـــــ اذو يبرب بشتم، تقار يولغ تشتم،
ارز اسن استم. يكن برجا ازى جغرى. يصف اسيرا ويقول اطلقته
ليذهب وفرا نفسه بشئ فامرت بنقل الفدا الى موضعه وامرت
بستر سوات الرجال تحت الارض حتى شد كبيرهم حمله بيده ولم يجد
المعين ويقال اك منى تملغ قا اشتى اى انه اوجدنى القر يقال اك مجل شتى

٥٧

اَی اَنہٗ وَضَعَ العَصِیرَ الحُلوَ لِلبَردِ حَتّیٰ وَجَرَ القَرُّ وَذٰلِکَ نَوعٌ مِنَ الأَشرِبَۃِ
اُشتُر اشتِماک وَیُقَالُ اِلتِماکٌ اُشتِی اَی اَنہٗ فَتَّ الخُبزَ وَغَیرَہٗ وَکُلُّ اِدَارَۃِ
کُلِّ شَیءٍ وَفَتُّہٗ اُشتُر اشتِماق وَیُقَالُ اِلنِکَاوُ اُشتِی اَی اَنہٗ اَمَرَ الرَّجُلَ غَیرَہٗ
بِجَنبِ بَیتِہٖ وَکَذٰلِکَ فِی جَنبِ کُلِّ شَیءٍ اُشتُر اُشتِمَاک وَفِی المَثَلِ
قُلَاقِ اِشتِپَاکُونلُولِ یِلِیر کُوزکُورسِیا اِدِک کَلِیر مَعنَاہُ اِذَا سَمِعَ الأَذنُ
الکَلَامَ یَعرِفُہُ القَلبُ وَاِذَا رَأَتِ العَینُ مَخبُرَہٗ هَاجَ الشَّوقُ یُقَالُ
اِلَی تَابِغٌ اُغتِی اَی اَنہٗ اَصعَدَہُ الجَبَلَ وَغَیرَہٗ وَیُقَالُ تَکرِی بِلَت اُغتِی اَی
اَنشَاَ اللّٰہُ السَّحَابَۃَ اُغتُر اغتِمَاق یُقَالُ تَکرِی اَقِن اَقتِی اَی اَسَالَ اللّٰہُ
السَّیلَ وَیُقَالُ اُسُوق اَقتِی اَی اَنہٗ اَجرَی المَآءَ وَیُقَالُ بَک اَقتِی اَقتِی اَی
بَعَثَ الأَمِیرُ سَرِیَّۃً اِلَی عَدُوٍّ اَقتُر اَقتِمَاق وَیُقَالُ اِستَکَابِتِک اَقتِی اَی
اَنہٗ اَقرَاَ الکِتَابَ وَغَیرَہٗ اَقتُر اَقتِمَاق یُقَالُ اِلتُرغ اِکتِی اَی اَنہٗ
اَبذَرَ البَذرَ وَکَذٰلِکَ کُلُّ ذُرُورٍ اِذَا ذَرَّہُ اِلتُر اِلتِمَاک وَیُقَالُ تُرغ اِکتِی اَی اَنہٗ
اَطحَنَ البُرَّ وَغَیرَہٗ اِلتُر اِلتِمَاک وَیُقَالُ اِلَی اِکتِی اَی اَنہٗ رَبَّاہُ وَاَصلُہُ اِکزتِی
فَاُدغِمَتِ الزَّالُ فِی التَّآءِ اِکدِر اِکزمَاک وَیُقَالُ اِلتِپ اُولتِی اَی اَنہٗ اَوصَلَہُ
اِیَّاہُ الحَبلَ اُولتُر اُلتِمَاق وَیُقَالُ اِلَی اِرتِ اُولتِی اَی اَنہٗ ضَرَبَہٗ حَتّیٰ
اَعوَاہُ عُوَآءَ الذِّیبِ اُولتُر اُلتِمَاق وَیُقَالُ اِلَی اِنِک بِیتِن اُولتِی اَی اَنہٗ اَلوَی
عُنُقَہٗ وَعَرَّجَ لَکَ وَکَذٰلِکَ فِی کُلِّ شَیءٍ اُولتُر اُلتِمَاق وَیُقَالُ اِلتُون اِلتِی اَی

انه بل الثوب وغيره انتراتماك ويقال لك قاغون اقكا التي اى انه ذهب بالطبخ 8 ى
الى بيته وكذلك غيره انتراتماك ويقال الجغاى قايرماق التي اى انه امر
بتوزيع الدراهم وتفريقها على الفقراء انتراتماك ثم يقال نام امتي اى مال الجار
وغيره ليسقط ويقال لتكلم انكر امتي اى مال قلبي اليه امتراتماك وقال
قلان تكال قمتي ارقار سقوق بمتي ○ بيلاغ تبا امتي تزكق تدب سكرشور
يصف الربيع ويقول هيج الربيع العرو والوعل حتى اجتمع الاروى والعفر
فمالت نحو المصطاف واصطفت تتواثب فرحان يقال لك يخي تاتلم انتي اى انه
اعد السلاح للعدو وكذلك كل شيء اعدا اتورانتماق وفي المثل
تلم انتسا قلن بلور تلم انتسا بلن بلور ○ معناه من اعد السلاح لعدوه بجد
مهرا ومن نسي الاستعداد يصير اسيرا يوميا بالاستعداد في الامور ○
ويقال من انا ماس اردم المني انتي اى انى كنت ابيا في هذا وانه ارضاني
فيه انا تراتماق ويقال لسوزن انتي اى انه نسي كلامه وغيره انتر
انتماق ○ ويقال لقوين اينتي اى انه امر باعلام غنمه وهو ان يقطع
شيا من اذنه انتراتماك المنقوص منه يقال انكا سوزايتي
اى انه سال مني الكلام والغزية تقول من انكا سوزايتم اى انى تكلمت
معه وقلت له كلاما وهذا ليس بقياس ايتوراياتماق ويقال لمنذب
ايتي اى انه استخيا مني واصله اياذتي فاذغم اياذرا ياذماق ○

ذوات الاربعة منه ب يقال ارى كشيدن ابيدن اى انه
ستره واخفاه من الانسان وكذلك كل شيء وارّيته عن غيرك اسْتُرُ ابتماق
الغنه منه يقال اريوزى انكفتى اى سهم وجه الرجل ويقال يرجن انكفتى
اذا ذهبت طراوة الديباج ونحوه انكفار انكفاق ل يقال سكل انكلتى
اى ابدمل المريض ويقال ايش انكلتى اى استقام الامر المسوس انكلو انكلاق
انقصت ابواب الثلاثى ع هذه ابواب الرباعى

باب فعللدى مسكنة الحشو واللام في حركاته
ر يقال ارار بردى اى تنفس الرجل وارار من الغضب او للقتال يقال
تقاغون ادبردى اى تقدع الديك للقتال ويقال انك تبني اربردي
اى افشعر جلده اربرار بردماك ويقال الى ابتردى اى انه امره
حتى قبّل غيره ابترار ابترماك ه ويقال الاق اتردى اى انه امر برمي السهم
فرمى وكذلك اذا اطرحه الشيء فطرح اترار اترماق ه ويقال سبزغو
اتردى اى انه صنّح بالمزمار وكذلك كل شيء حدث منه الصياح بفعلك
فهو كذى اترار اترماك ه ويقال المنك ايشم ايتردى اى انه امر
باصلاح امرى ويقال القبخ اجتردى اى انه امر بفتح الباب وكذلك
كل شيء امر بفتحه اجترار اجترماق ويقال المنكاسوف اجتردى اى انه
اشربني الماء وغيره اجترار اجترماك وقد يقال اجردى على هذا المعنى

ويقال للقفل سرحى اى انه امر باصلاح حقه وكذلك ايسرار ايسراماق

وفى

وفي المثل سوف اجرماش كاسوت بيزيه معناه من لم يحيطك الماء وسى
فاسقه اللبن يعني جاز الاحسان لمن اساء اليك ٥ الاصل في مثل هذه الافعال
ان يكون متعدية من فاعلين احدهما يكون آمرا باقامة الفعل والاخر يكون
مباشرا بفعله بامره واصل هذه الافعال يكون ثلاثية فيزاد فيه الحرفان
لهذا الغرض ومثل هذا لا يضبط بالقياس فلذلك اذكره ٥ ويقال ارتاشغ
اخترى اى قلب الرجل الحجارة ويقال تبى يغاجغ اخترى اى اسقطت
الريح الشجر وكذلك كل شيء قلب شيئا فالخاء مبدلة من الغين كما يقال ختار
وغدار وخمار الناس وغمارهم ويقال اكبير اخترى اى انه قد غرق الارض
وكربها اخترر اخترماق ٥ ويقال اون يرماق ازابير ارترى اى انه قد
زاد واحدا على عشرة دراهم ٥ ويقال ارارترى اى عرا الرجل طوره ارترور
ارترماق وقال كلرى برو ارترو ٥ بيرى ايلن ارترو
مبدا قلب الترو ٥ بكرى بلب ان يتار ٥ يصف امر السر ويقول جا الى جيش
عرمرم وهو يصلف ويعدو طوره ثم اهرى لنا ولابنته وبقي عندنا
جالسا محدودبا ظهره خافتا صوته ٥ ويقال انك يازقن ارترى اى انه قد
صفح عن ذنبه ويقال انك ايشن ارترى اى انه قد اجار امره ومعناه
انه قبله وكذلك كل من جاوز شيئا عن موضع كذلك ارترار ترماك و
يقال اك الى قلاقن ارترى اى انه اشرط باذن ابنه وكذلك كل خرش

اوخط في الجلد والارض طويلاً كذلك اذترار اترماك ۞ ويقال اك يب اترتدى
اى انه احزق الحبل وغيره اترار اترماك ويقال اك اراسترتدى اى انه امر بصلب
الرجل وغيره ويقال اك استرتدى اى انه امر بتعليق اللحم على الوتد وغيره
كذلك استرار استرماق ويقال اق استرتدى اى انه مد الحبل وغيره ويقال
اك قفق استرتدى اى انه امر بنسف خالة الرخو عنه وتيقيته وكذلك في
نسف كل شئ استرار استرماك ۞ ويقال اك منكا استيردى اى انه ما راى في
شى وقال اك قلمش ايشن استردى اى انه جحد ما فعل وكذلك في كل انكار
وجحود استرار استرماك وفي المثل توزن برة ارش او تون برة استرماك ۞
معناه جادل مع الحليم فانه يحتمل عنك ولا تمار مع الوقح فانه يتبظرم ويشتم
ويقال اك منكا اذكوسوز استردى اى انه اسمعني كلاما حسنا واصله
استتردى مشددة التا استرار استرماك ۞ ويقال اك قما استردى اى انه
امر باهالة التراب وكذلك اذا امر باهالة الدقيق في جراب اشترار استرماك ۞
ويقال اك اق استردى اى انه امر بثقب رعظ السهم وكذلك كل ثقب ضيق
استرار استرماك ويقال اك سوق اقتردى اى انه امر بتسييل الماء واسالته
اقترار اقترماق وقال ـــ اقترر لوزم يلاق تشلنر اردل بغاق
يقول تسيل عيني عيون المياه حتى يجتمع وتنزل فيها طيور الماء
الاوز وخوه ويقال اك منكا انك سوزن اقتردى اى انه افهمني كلامه

وغيره

وغره اقترر اقترماق ويقال الترغ الترددى اى انه ابذر البذر وكذلك كل 60
ذرور امر بذره الترر الترماك ويقال الحكان الترددى اى انه امر بعطف الصوجان
وكذلك امالة كل شي الترر الترماك ويقال المنى الترددى اى انه حمل انسانا على
ان يمدحنى الترر الترماك ويقال المنك يرماق انكرا الترددى اى انه كلفه على
تكويم الدرهم وغره الترر الترماك ويقال من اندى يرماق الترددم اى انى
امرت باخذ الدرهم عنه الترر من الترماق ويقال الاشيح اجرات الترددى
اى انه هوى اللحم فى القدر وكذلك ابلى الثوب وغره الترر الترماق ويقال
الازالترددى اى جلس الرجل وغره الترر الترماق وفى المثل
بتون اوم لك قنجا قلسا الترر معناه صاحب السراويل الصحيح يجلس
كيف شا يضرب فيمن كان مامون الازار لا يعبأ بتهمة ويقال المنكا
كيك الترددى اى انه امرنى بتعليق الصيد فى الحباله وكذلك فى تعليق كل
شي الترر الترماك ويقال الاغرى ذا الدردى اى انه قتل السارق وامانه
وكذلك غره الدرر الدرماك ويقال الانى تاغرن الدردى اى انه انزله من
الجبل وغره الدرر الدرماك وبالنون ايضا لغه اندردى ويقال تنكرى
اوت اوندردى اى انبتا الله النبات وغره ويقال الانى اقكا اندردى اى
انه اشخصه الى البيت وهذه لغه ايغر والغربيه اندرر اندرماك ويقال
المنى اتغردى اى انه اعاننى على ركوب الفرس وغره وازكبنى اتغرر اتغرماق

وَيقال اتا انغردى اى انه رعى الفرس وغيره انغرر انغرماق ويقال الى
منى اذغردى اى انه ايقظنى من منامى اذغرر اذغرماق ويقال الى
كيدن اذغردى اى انه عرفه بعد تفكر ومدة اذغرر اذغرماق
ويقال الى اتن اذغردى اى انه اعيا فرسه ارغرر ارغرماق وقال
كزكلم انكرقينيو. اجتن انكراينيو كلدى منكا بينيو. اينب منى ارغرور
معناه جاش قلبى الى خبيبى حين لا عينته داخل الدار فجا الى مع عتو
وتيه فلا عبنى حتى اعمانى وكذلك كل حيوان اذا اعميته ويقال
الى اى انغردى اى انه جلفه واصله اندغردى فطرحت الدال
خفة وهذا كقوله تعالى فظلتم تفكهون اصله فظللتم لكنها طرحت
خفة اندغرور اندغرماق ويقال الى انكيورنكا القردى اى انه
وثب فى وجهه فى كلام كانه يريد مشاجرته القرار القرماق ويقال
اترم قرن انكردى اى ان المسهل اطلق البطن ويقال الى اقا بنكا انكردى
اى ان الرجل انفد الى بيته كتابا وكذلك كل من انفد شيئا عن شئ انكرر
انكرماك ويقال الى اتن اقا اجكردى اى انه ادخل فرسه فى البيت وكذلك
غيره اجكرر اجكرماك ويقال الى بكا اجكردى اى انه وشى به الى
الامير وغيره كذلك ويقال الى جك سوزك اذكردى اى انه سمع الكلام
الخسيس وكبره وعمل به واكثر ما يستعمل هذه اللفظه مجحودة يقال

اندغرماق يمين وسار

اجكرماك ادخال

انك

61 ايكسوزلاذكرمدحاى انه ما احتفل بكلامه ومابالاه ويقال اليقمز
نانلنى اذكردى اى انه اصلح الشئ الفاسد اذكرر اذكرماك ويقال
اليا غ اركردى اى انه اذاب السمن وغيره اركرر اركرماك ويقال
اشقا اركردى اى انه ادرك الطعام قبل ان ينفلت وكذلك كل مزادرك
شيئا قبل ان ينفلت اركرر اركرماك ويقال توز اسكردى اى اخلق الثوب
وغيره اسكرر اسكرماك ويقال اليتغ كيكا اشكردى اى انه اغرى الكلب
على الصيد وكذلك اذا اغرى الرجل على الشئ ويقال يلان اشكردى اى
نفخت الحية بفيها وكذلك الانسان اذا صفر بفيه وكذلك النسر اذا صفر
وفى المثل اس اشكرسا الور معناه اذا صفر النسر فى وجه انسان
فذلك من امارات موته يتطيرون به اشكرر اشكرماك ويقال اينمش
سوزك اشكردى اى انه تذكر الكلام المنسى وغيره اشكرر اشكرماك
واذا اريد تعدية الافعال اللازمة من هذا الباب او تعديته الى فاعلين
فاجعل الزال التى هى سمة الفعل الماضى تا مشددة احرفها الزال المعجمة
والثانية تا التعديه كما يقال سوز اشكردى اذا تذكر الكلام واذا
عديت هذا الفعل تقول اشكرتى اى انه حمل انسانا على تذكر ما نسى واما
الفعل المتعدى الى فاعلين نحو قولهم انكا تنز ارغرتى اى انه حمل انسانا
على اعيا فرسه وفيه وجه آخر وهو ان تقول ارغرتردى اذا امر با غراء

اشلرتمك اذا حمل على الاغراء والاول افصح واصح ثم يقال ارن ارتشتي
اي تشعب الابطال وازبأروا غضبا وغيرهم كذلك ارتشوا ارتشماك وقال
ارن ارع ارتشر اوجن كن ارتشر سقل تتب توتشر كلسي ارا اوتتار
يقول بان الابطال ينظر بعضهم الى بعض باعين شزر حنقا ويطلب بعضهم
ثار بعض حتى تعلقت الابطال باللحى لشدة حمى القتال فكان نار الغيظ تدخن
في صدورهم ويقال الاربو سزك ارتشتيلار اي انهم تفحصوا هذا الامر
والكلام ونحوه ارتشوار ارتشماك ويقال بلنكو اجن ارتشدي اي فسد
الناس بعضهم برويه بعض وكذلك كل شي كثير اذا فسد بعضه في بعض
ارتشوار ارتشماق ويقال الاربو ايشغ ارتشدي اي انهم تواطوا على ستر
هذا الامر وكذلك كل من اعان غيره على تغطية الشي وستره ارتشور
ارتشماك ويقال بوذن بيراكندينك افلارن ارتشدي اي احرق القوم بعضهم
بيوت بعض وكذلك في غيره وكذلك التعاون والمباراة ارتشوار ارتشماك
ويقال الكبيرلا ارسلان دن ارتشتي اي انه باراني في المجاوزة عن الاسد
وكذلك عن كل شي مخوف ارتشر ارتشماك ويقال الكبيرلا ارجي ارتشدي
اي انه اعانني على القا الحقيبة على الدابة وحملها ارتشتر ارتشماق وكذلك
المباراة ويقال الكبيرلا اقتشتي اي انه رماه بالسهم وكذلك اذا قارعه
اقتشر اقتشماق ويقال الكبيرلا اندشدي اي انهما تنادبا اندشور

۱۰۲

62 انرشماک، ویقال ثوب لا ارشتی ای اخذت الاثواب فی البلی وغیره وکذلک
ابراشور ابرشماق وفی المثل کناکاش لیک بلیک اذرشور کناکاش یزلیک ابرشور
معناه ان التدبیر اذا کان ملفقا بالشوری یزداد کل یوم حسنه واذا کان من
غیر الشوری یبلی کل یوم ویقال المنکامون ابرشدی ای انه اعانی علی حسو
المرقة وغیرها ابرشور ابرشماک وکذلک المباراة ک ویقال الاریبیر کابتک
اترشدی ای انهما انفذ کل واحد منهما الی صاحبه الکتاب وغیره اترشر
اترشماک ک واصله اتکرشدی وکذلک الاعانه والمباراه فی تنفیذ کل شیء ک
ویقال المنکرا اترشدی ای انه قاومه فی امر ویقال المنکا اترشدی ای انه
واجهنی اترشور اترشماق ک ویقال المنکا کسما اترشدی ای انه اعانی فی جز
الناصیة وکذلک کل شیء یقطع زیادته بالمقراض اترشور اترشماق ک ویقال
اول منکا قش اجرشدی ای انه اعانی علی اطاره الطیر وکذلک الاعانه والمباراة
اجرشور اجرشماق ک ویقال المنکا ابکاسن منک برلا اجرشدی ای انه اعانی فی
تسکین غضبه وکذلک اذا اعانه فی اطفاء لهب النار اجرشور اجرشماک ویقال
المنکا سوف اجرشدی ای انه اعانی فی سقی الماء وکذلک المباراة اجرشور
اجرشماک ک ویقال الاریلی اذرشدی ای تفارق الرفیقان وترایا اذرشور
اذرشماق وقال [illegible] ثمان جحک یزلدی بکیدن ال یزلدی
اکش یلیت ازلدی یبدا قبا اذرشور یصف الصیف ویقال انتظمت انواع

النَّوْرِ وَالزَّهْرِ وَتَفَطَّتِ الجماعات فَطَالَمَا قَاسَى تَحْتَ الارض فَيَطْلَعُ مِنَ الارض
وَيَنْفَرِجُ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَيُقَالُ لَكَ مَنْكَا تَوَارَ اذْرُشْدِى اى انه اعانني على
تَخْبِيرِ المتاع وَغَيْرِهِ اذْرُشُورَ اذْرُشْمَاكَ وَكَذَلِكَ المُبَارَاةُ وَيُقَالُ اكّى اذْغِرْ
بِرَلَا اِسْرِشْتِى اى تَعَاضَّ الخِلَالَ وَغَيْرَهَا اِسْرِشُورَ اِسْرِشْمَاقَ وَكَذَلِكَ
الاِعَانَةُ وَالمُبَارَاةُ ○ وَيُقَالُ اكّى اَرَاسْرُشْدِى اى تعاطس الرجلان ليرى ايهما
اكثر عطاسا اسْرُشُرَ اسْرُشْمَاقَ ○ وَيُقَالُ لَكَ اِرَاكّى اسْرُشْدِى اى انهما باريا
فِي الرِّمَاحِ اسْرُشُرَ اسْرُشْمَاقَ ○ وَيُقَالُ اكّى يَخِى اغْرُشْدِى اى اَنَّ العَدُوَّانِ
قَصَدَ كُلٌّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الآخَرَ وَكَذَلِكَ فِي غَيْرِهِ اغْرُشُرَ اغْرُشْمَاقَ وَيُقَالُ
لَكَ اربوايشقا اغْرِشْتِى لَكَ اى انهم توجعوا هذا الامر اغْرِشُورَ اغْرِشْمَاقَ
وَيُقَالُ لَكَ مَنْكَا سِنْلُوكَ اغْرُشْتِى اى انه اعانني في تطبيق العظم وفصله وكذلك
المُبَارَاةُ اغْرُشُرَ اغْرُشْمَاقَ ○ وَيُقَالُ انك بِرَلَا تَلَمَ اقْرِشْتِى اى انه مارسه كثيرا
وَيُقَالُ لَكَ انك قَمِيشَ اتَغَ اقْرِشْتِى اى انه اعانه في رد وجه الخيل اليه بعد
ما نفر عنه وَيُقَالُ لَكَ مَنْكَا تَوَارَ اقْرِشْتِى اى انه اعانني في تقليب السلعة وغيرها
وهو ان يجعل ظهرها البطن اقْرِشُورَ اقْرِشْمَاكَ وَيُقَالُ يَنْدَ قَمْغَ اقْرُشْدِى اى
تحمحمت الخيل للعلف وغيره اقْرُشُورَ اقْرُشْمَاقَ وَقَالَ

يَشْرَابَ يَشْنَدِى ثَمَانَ تُورَبَ تُشْنَدِى ، اذْغِرْ قِسْرْ كِشْنَدِى ، اكّى اَلِبَا اقْرُشُورَ
يَصِفُ الرَّبِيعَ وَيَقُولُ اِنَّ السَّحَابَةَ بَرِقَتْ وَهَاجَ الضَّبَابُ فَرَاتِ الفُحُولَ الزِّمَاكَ

63 اثار الربيع وصهلت تحمحمت فرحا واخذ كل فحل رماكه رعيلا ويقال انك لكاكند
الكرشتي اي انه قد اعان الامير على محاصرة الحصن ويقال فرانا سي برلا يبث
الكرشتي اي بارت الجارية امتها في الغزل وكذلك اذا اعانت الكرشور الكرشماك
ويقال انك لبيشك الكرشتي اي انه اعانه في تحريك المهد الكرشور الكرشماك ويقال
اتم برجا امرشتي اي قد احتك جسدي من جرب او نحوه امرشور امرشماك
ويقال قام لارقمخ ارقشدي اي هيئت الكهنة بكلام وكذلك اذا رقوا من سعفة
ونحوها ارقشور ارقشماق ويقال انك برلا يك ارقشتي اي انه حمل معه
الحمل مظاهرة وهو ان يجعل كل واحد منهما ظهره لصاحبه ارقشور ارقشماق
ويقال بوي اكي بلا القشتي اي تفاني القوم بعضهم بعضا وكذلك المباراة
في افنا الشي القشور القشماق ويقال انك برلا القش القشدي اي انه باراني
في المدح والثنا القشور القشماق وكذلك الاعانة ويقال
البلا ارغ القشر لج بير قلب ارقشر بير بيراورا القشر اذكر مذباق انار
يصف الحرب ويقول ان الابطال تفني بعضهم بعضا وجمعوا قواهم مظاهرين
يثني بعضهم على بعض بالتعاون ويرمي كل واحد منهم النبل ولا يبالي بالموت
فيه ويقال انك تواراكشتي اي انه اعانني في جمع المال وغيره وكذلك المباراة
اركشور اركشماك ويقال انك راون الكشتي اي انه عاونه في نخل الدقيق
وكذلك المباراة الكشر الكشماك ويقال بوايش تا بوي املكشتي اي تعب الناس

فی هذا الأمر بعضهم بسبب بعض اِلشُر اِلشمال ک بودن الکُندی تقارین
اُلشدی ای اغار القوم بعضهم علی اموال بعض اِلشُر اِلشماک ویقال
اُلشدی نانک ای اِنتقبت الاشیاء اِلشور اِلشماک ک وهذا فی النهب
ویقال اَلب لار اُلشدی ای تلاحمت الأبطال وتجالدوا اِلشور اِلشماک
ویقال اِلشدی نانک ای اُفدُعت الاشیاء اِلشور اِلشماک ک ویقال قپغلار
اَجلشدی ای انفتحت الابواب وکذلک الأمور المنغلقة اَجلشُر اَجلشماق ویقال
الاربیر اکندینی اذلشدی ای انهما تفقد کل واحد منهما حرمه الاخر اذلشُر
اذلشماک ک ویقال اِق بیر بیرکا اذلشدی ای مشت الظبا خلفه اذلشور
اذلشماق ویقال الارا کی ارلشدی ای انهما تباریا فی الرجولیة ارلشور ارلشماک
ویقال بودن قمغ ارلشدی ای صاح القوم وجلبوا ارلشور ارلشماق
واصله اریلشتی ویقال ارلشدی نانک ای انقطع الشئ ویقال یکی کشی
ارلشدی ای انقطعت الزوجیة بین الزوج وزوجته ویقال املغ بیر ملکدن
ارلشدی ای انفصل الدائن من المدیون او رلشور ارلشماک ویقال المنکبر برلا
اِشلشدی ای انه بارای فی العمل وکذلک الاعانة اِشلشور اِشلشماک ک ویقال
اغلان اغلشتی ای بکت الصبیان لغة فی الیاء اِغلشُر اِغلشماق ویقال کشی
اقلشدی ازدحم الناس علی الشئ اقلشور اقلشماق ویقال بک برلا اقلشتی
اینات ای ان الامیر لاعبه وجعل بینهما الخطر بنا وهذا هو الأصل وذلک

64 ان جميع الخطار التي توضع في القمار هو ان تذكر اسم ذلك الشيء المخاطر عليه ثم يلحق به حرف وهو كشتي فيكون المعنى حينئذٍ خطارا اقلشورا قلشماق ويقال بيرنانك تيرا زا اكلشدي اي اكبت الشيء على الشيء نحو الرمل او الجراد على القصب او الناس في الزحمة اكلشورا كلشماك ويقال تكمايدكا قتن بودن اقلشدي اي ازدحم الناس من كل اوب وكذلك المياه اذا تسايلت من كل فج اقلشورا قلشماق ويقال الار قمغ اذق اكلشدي لار وهي عبارة عن المواطي على الشيء وموافقة القوم في امر وكذلك اذا اعان بعضهم بعضا في وطي الشيء الرجل اكلشورا كلشماك ويقال يلقي ارغ اكلشدي اي مرضت الدواب وغيرها اكلشورا كلشماك ويقال بالغ لار املشدي لار اي تعالجت الجرحى املشور لار املشماك ويقال الك بيرلا جكان ازدي املشو اي انه ضرب معه الصولجان على خطار السراويل املشور املشماك ويقال الك بلا الكزا املشدي اي انه اشار اليه بيده وفعل الاخر مثله املشور املشماك ق يقال اير ماق اتسقتي اي انه قومر دراهم في اللعب وكذلك في غيره اتسقار اتسقماق وفي المثل سناسا ارسقار سقمسا اتسقار معناه اذا لم يحرب الشيء يغتر الرجل به واذا لم يتفكر في مدخل الامر يغلب يضرب في التجربة والحذر ويقال ارسقتي اي غر الرجل وهو مغرور ارسقار ارسقماق ويقال ارسقتي اي غلبت الرجل في الضرب وصار مضروبا ارسقار ارسقماق ويقال اكتقارن السقتي اي حرب مال الرجل وسلب السقار السقماق يقال

ارانده قتی ای خلف الرجل اندقارانده قماق وقال
قیغشب یتسانک یوزینکا . السقراوکن انک سوزینکا - منده کشی یلغی یولباوزینکا .
بیرکالراذن انک کوزینکا ع یقول من ضاجعه وراى وجهه سلب عقله
بنعمته ولطافة کلامه فیفدی الف نفس بنفسه من حسنه
یقال ارانجلتی ای ذهبت حاسة الرجل من صب الماء البارد علیه کانه مغمی
علیه وارتعد منه وتقلص انجکارانجکاك ویقال اوایش قااستلتی
ای انه حرص علی هذا الامر واشتاق استکارا ستکماك واصله اوزتلتی
یقال یغاج ارتلدی ای نشر الخشب بالمنشار ارتلرارتلماك وفی المثل
انکالی ارتلدی ایشك ای اردیت الامر بالاصلاح فنشر یعنی افسدك یقال
ارات اوزاارتلدی ای القی الرجل نفسه علی الفرس وهو ان یکون نصف
البدن من جانب والاخر من جانب ویقال تغاراشیال اوزاارتلدی ای حملت
الغرارة علی الحمار وکذلک غیرها ارتلورارتلماق ویقال ایشاراوزاارتلدی
ای ابهم الامر علی الرجل ویقال کوك ارتلدی ای تغیمت السماء واصله کل شی
ستر تحت الشی ارتلورارتلماك ویقال بکارتلدی ای احرقت الغیطلة
وغیرها ارتلورارتلماك ویقال ارتلدی نانك ای فحص عن الشی وطلب
ارتلورارتلماك وقال کتکلم اجل اوتدی یتمیش یشغ قرتدی
لجمش اذل ارتدی تن کن لجب ارتلور یصف مرثیه ویقول احرق قلبی

65 لمضض المصيبة ونكأت القرحة وطلب الايام السالفة فادركه الدهر
وهو ابرا ينقص عنه ك ويقال مون ابرلدی ای حسيت المرقه وغيرها ابرلر
ابرلماك ك ويقال سوف استلدی ای زاد الماء وكذلك اذا زيد فيه وغيره كذلك
استلر استلماك ك ويقال استلدی نانك ای طلب الشی وفحص استلر استلماك
يقال بوسوز استلدی ای سمع هذا الكلام وغيره استلر استلماك ك ويقال اغتلدی
ای صرع الرجل واصله اغترلدی اغتلر اغتلماق ك ويقال اقدلدی نانك ای التقط الشی
اقدلر اقدلماك ك ويقال اغل اكرلدی ای ربی الصبی وغيره اكدلر اكرلماك
ويقال سبزغوا ترلدی ای صبح بالمزمار وغيره اترلر اترلماك ويقال سج اترلدی
قص الشعر وغيره اترلر اترلماق ويقال يول اذرلدی ای تفرق الطريقان
ولذلك كل اليمين او سنين اذا ترايل احدهما عن الآخر اذرلر اذرلماق و
يقال اذرلدی نانك ای خير الشی وميز ولذلك اذا اجازت الفيئة ورجالها
جانبا يقال اندار انی اذرلدی ای امتاز رجاله جانبا اذرلر اذرلماك و
يقال اتماك اسرلدی ای عصر الخبز وغيره اسرلر اسرلماق ويقال يك
ارتن اشرلدی ای اجير الحمل من العقبه وغيرها اشرلر اشرلماق ك ويقال
الى بيركا اغرلدی ای قصدت تلك الزيارة وغيرها اغرلر اغرلماق ويقال
سنكول اغرلدی ای قد فصل العظم وطبق اغرلر اغرلماق و قال
بلجق بلق اغرلور جغای بقر يغرلور ارنكك لری اغرلور ادغج بلا اقرشور

يقول في مناظرة الصيف مع الشتاء بان الطين والوحل يترا كم وان الفقير
المسكين يتقبع فينفصل اصابعه من شدة البرد ويتعلل بقبس النار
ويقال ارا قرلدى اى رجع الرجل من وجهه وكذلك كل من انصرف عن
وجهته اقرلرا قرلماك ويقال كندا كرلدى اى قد حوصرت البلدة ويقال
بيت اكرلدى اى قد غزل الغزل اكرلرا كرماك ويقال يشك اكرلدى اى قد حرك
مهد الصبى اكرلرا كرماك ويقال قينار اشيخ امرلدى اى سكن القدر فى غليانها
من صب الماء البارد عليها ويقال ارتيبى امرلدى اى سكن نفس الرجل ومات
وكذلك كل شئ سكن بعد هيجانه امرلرا مرلماق ويقال يغاج ارغلدى اى قد
نفضت الشجرة وكذلك كل شئ اذا هز ارغلرا رغلماق ويقال ارقش ارقلدى
اى رقيت الرقية ارقلرا رقلماق ويقال بكا القش القلدى اى قد اثنى على
الامير وعدد مناقبه القلرا القلماق ويقال سوتلم ارکلدى اى قد اجتمع الجند
الكثير وكذلك كل شئ اجتمع حتى كثر ارکلرا رکلماك واذا جمعه غيره كذلك يتعدى
ويقال اركيج بلب ارکلدى اى وقعت الهراهر حتى نفر منها ارکلرا رکلماك
ويقال اون الكلدى اى قد دخل الدقيق وغيره اكلرا الكلماك يقال
ارا رجسن ارتندى اى انه قد حمل حقيبته على الدابة وكذلك غيرها ارتنمر
ارتنماق ويقال ارا غت يوزن ارتندى اى سفرت المراة وجهها ولك ان
اذا سترت ارتنرا رتنماك ويقال ارتندى نانك اى احترق الشئ ارتنمر

66 ارتنماك ويقال بلت ارتندی اذا احمرت السحابة بعد المغرب والترك تقال
به ومنه المثل تنلا بلت ارتنسا اقلك ارى كلدرمشجا بلور تنكرا بلت ارتنسا
اوكا يغى كرمشجا بلور معناه اذا احمرت السحابة ليلا يكون كان الزوجه ولدت
ابنا ذكرا واذا احترقت غاديا صباحا فكان العدو المغير دخل البيت يتطرون
بالثانى ويقال اورنكا ميش اقرندى اى التقط لنفسه الثمر وغيره اقرنماك
ويقال المنكا اترندى اى انه قاومنى ويقال يل يغاجقا اترندى اى استقبلت
الريح الشجرة اترنرا ترناق ويقال ارا سرندى اى اكلا ان الرجل غضبا على شئ
واصله القنبيط ونحوه اذا طبخ فقبل ان يتم طبخه يصبت عليه الما فلا ينزال
بعده كالذى لا ينطبخ وكل ذى خلق سهل اذا اشتد كذلك اسرنرا سرنماق ويقال
بالغ اغرندى اى توجع الجرح وغيره من قرحه اغرنرا غرنماق ويقال
الى بلك اكرندى اى انه تعلم العلم والحكمة وغيرها اكرنرا كرنماك وقال
اردم تلا اكرنين بلما كفار اردم سزن اكسا انكمو ذا انكار يقول اطلب الحكمة
والعلم وتعلمه ولا تتكبر عن التعلم فان من ادعى الحكمة والادب بغير تعلم يتحير
حالة الامتحان ويقال ارا زلف اكرندى اى تعلم الرجل الحرفة وغيرها
ويقال ارا غتيبت اكرندى اى عزلت المراة لنفسها الغزل وارت ذلك من نفسها
من غير حقيقة اكرنرا كرناك ويقال الى قلمش ايشنكا اخسندى اى انه ندم
على ما عمل اخسنورا خسنماق ويقال اغل ارسندى اى ابرا الصبى من نفسه

١٢٤

ويقال الرواقني اقسندى اى انه عدّ هذا البيت من جملة بيوت نفسه
حتى اخله اليه اقسنرا قسناك ويقال الفشني الكرز اجقندى اى انه افلت
الطاير من يده وفى المثل يقاد الى بلغا غالى الكراى اجغنوره معناه من
لحس بفاضه الطعام من حرمانه يفلتا وبفلتما فى يده من القصعه ونحوها
ويقال هذا فيمن يومر بحفظ ما فى يده اذا اعوزه المطلوب ويقال ازاجقندى اى
ردم الرجل فى محفل الناس حتى حبى عنه ولم يقدر على التماسك اجغنور اجغناق
ويقال بتاج ارغندى اى اهتزت الشجرة وتحركت وكذلك غيرها ارغنور ارغناق
ويقال تاش اشغندى اى انسحق الحجر وكذلك كل شى صلب اذا انسحق اشغنور اشتغناق
ويقال القندى بانكاى نفد الشى برمته ويقال ازالقندى اذا مات الرجل وفنى
القنر القناق ويقال المنكا اتكندى اى انه حكانى فى امرى وبارانى اتكنور
اتكناك وفى المثل قرغا قارقا اتكنسا بتى سنور معناه الغراب اذا هاكى
البط فى القوة والطيران تكسير رجله يضرب هذا فيمن يومر بان لا يعدو وطوره
ويقال اوزنكا تك اركندى اى انه جمع لنفسه مالا وغيره اركنر اركناك
ويقال اتاتا اسكندى اى نتف الفرس من النبت قليلا قليلا وكذلك كل من نتف شعرا
او نبتا قصيرا اسكنر اسكناك ويقال ازاغتاوز الكندى اى خلت المراة
لنفسها دقيقا الكنر الكناك ويقال الوايشتا تلم امكندى اى انه قد
تعيا فى هذا الامر كثيرا ومنه يقال الخان قرشيقا امكندى اى نزل الملك

١٤٧

القصر ومعناه وصله تعب في حركته حتى نزل وهذا كلام يقال للامرأة 67
والاي ابره في غاية اللطافة املنر املنماك ولا تعرفه الغزية ن ويقال
انك تقاري ايلندي اي انه قد نهب ماله او غير عليه املنر املنماك ويقال
ارا تلندي اي ركب الرجل ويقال لك تاغقا تلندي اي انه صعد الجبل بالغزية ولذلك
في صعود كل شي تلنر تلنماق ويقال اغل تلندي اي تزيل الصبي ولذلك كل شي
سمز بعد الهزال تلنر تلنماك ويقال ياش تلندي اي اندفع الحجر وغيره تلنر
تلنماك ولذلك الصبي اذا تزحف ومنه يقال منك يوردن تلنر اي اغرب عني
وبهذا يقال هاله الغضب ويقال قبغ اجلندي اي انفتح الباب وغيره لغة في
قولهم اجلري اجلنر اجلنماق ويقال اجلندي نانك اي صار الشي ثلاثة كما
يقال الى قازا اجلندي اي ثلث البطان وغيرها اجلنر اجلنماك ن ويقال ترغ
اجلندي اي انعقد حبات الزرع ولذلك كل شي يوكل وسطه اذا صار مطعوما
اجلنر اجلنماك ويقال اجلندي نانك اي صار الشي ذو اطراف اجلنر اجلنماق ويقال
اذلندي نانك اي اخذ الشي عرضا ولم يترك منه لحوما يتخذ من الجلد الفرو ومن
اللبد الخف اذلنر اذلنماك يلقى اذلندي اي ضبعت المرأة واشتهت الفحول
اذلنر اذلنماك ويقال ارا غت ارلندي اي تزوجت المرأة ارلنر ارلنماك ويقال
بلتا ارلندي اي نشأت السحابة ارلنر ارلنماك والاحسن ان يقال اودي قال
اي قبب اقلنب اقلبات الكلب بربرا وزا الكلب سجلب سقى انكر شور ن

يقول اذا طلع القمر وقد احدقته دارته فيرتفع المزن ويترائم حتى يرش
الماء على وجه الارض فيجري ولها صوت وخرير وهم يتفاءلون بالمطر اذا
اتخذ القمر دارة ويقال ارق ازلندي اي انقطع الجبل وغيره ازلنسر ازلنماك
ويقال اشيخ ازلندي اي ارتفع دسم القدر ازلنسر ازلنماك ويقال اسلندي بانك
اي تعلق الشيء بالشيء اسلنسر اسلنماق ويقال اي اقلندي اي اتخذ القمر دارة
ويقال لبواقني اقلندي اي انه اتخذ هذا البيت مسلنا وعد نفسه من
جملة قاطنيه اقلنسر اقلنماك ويقال ارق اركلندي اي اجمد الرجل المعى اكلنسر
اكلنماك وكذلك اذا فطن الشيء بعد غباوة به واصله اوكلندي ويقال
اراغت اكلندي اي اخذ المراة الطلق وكذلك اذا مرض الرجل قليلا قليلا ويقال
اراملندي اي عالج الرجل نفسه املنسر املنماك المضامعة منه
يقال اربتشي اربتي اي شعث الرجل راسه وغيره اربتسر اربتماق ويقال
الي يغاج اربتي اي انه امرو بنشر الخشب وغيره بالمنشار اربتسر اربتماك
يقال الي ارتتي اي انه افسد الشيء ارتتسر ارتتماق ويقال الي ارتتي اي
انه مخص عنه واطلبه ارتتسر ارتتماك ويقال الي بدا رتتي اي انه امر بتزيق
الاجمة وغيرها ارتتسر ارتتماك ويقال من اي استتم اي اي بعثت في اثره
ليطلب استتسر استتماك ويقال بدا اني اقتتي اي ان الامير امره بالنبل
اقتتسر اقتتماق ج يقال الي منى الختي اي انه اجلسني الختسر الختماق

١٢٦

68 وَاصْلُهُ بِالْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ لِأَنَّ الْفِعْلَ لَا يُعَدَّى بِالْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ وَبِالْغَيْنِ قَدْ يُعَدَّى
كَمَا يُقَالُ اغْرَوْرَى اِذَا اَيْقَظَهُ تَغْرَوْرَى اِذَا اسْتَيْقَظَ وَالْفِعْلُ عُدِّيَ هٰهُنَا
بِالْغَيْنِ ر يُقَالُ اَلْتَوَبَرَ اَلْتَرَّى اَيْ اَنَّهُ قَدْ اَلْتَوَى ثَوْبُهُ وَغَيْرُهُ اَبْرَتَرَ اَبْرَتَرَ اَبْرَمَاقٌ ك
وَيُقَالُ اَلْتَقَارَعَ اَذْرَرَّى اَيْ اَنَّهُ ثَمَرُ الْمَالِ وَنَمَّاهُ اَذْرَرَ اَذْرَرَ اَذْرَمَاكَ وَيُقَالُ اَلْغَرَّى
اَيْ اَنَّهُ اَوْجَعَهُ اَغْرَرَ اَغْرَرَ اَغْرَمَاقٌ ك وَيُقَالُ اَلْمَنِيُّ اِشْقَا اَغْرَى اَيْ اَنَّهُ اَقْصَدَنِي
اِلَى اَمْرٍ اَغْرَرَ اَغْرَمَاقٌ وَيُقَالُ اَلْمُنَاكَبَلَكَ اَكْرَى اَيْ اَنَّهُ عَلَّمَنِي الْاَدَبَ وَالْحِكْمَةَ
وَغَيْرُهُ اَكْرَرَ اَكْرَمَاكَ ك وَيُقَالُ اَلْاِنْكَارُ بِشَكَ اَكْرَى اَيْ اَنَّهُ كَلَّفَهُ عَلَى تَحْرِيكِ
مَهْدِ الصَّبِيِّ اَكْرَرَ اَكْرَمَاكَ ك وَيُقَالُ قَشْمَاقٌ مِنْكَ يَلِيمُ اَمْرَى اَيْ اَنَّ الْحِلَّةَ اَحَلَّتْ
جَسَدِي وَهُوَ نَحْوُ مَا يَحُكُّ فِي اِبْطِ الرَّجُلِ اَوْ فِي عُنُقِهِ فَيَحُكُّ مِنْهُ الْبَرَدَ
وَيَقَعُ الرَّجُلُ فِي ضَجِيعِهِ اَمْرَرَ اَمْرَمَاكَ س يُقَالُ اَلْمَنِيُّ اَشْسَتَى اَيْ اَنَّهُ اَقْوَمَنِي
مِنِّي اِلَى اللَّحْمِ وَشَهَّانِي اَسْتَرَ اَسْتَمَاكَ وَيُقَالُ اَلْاَنِي اَخْسَتَى اَيْ اَنَّهُ عَرَّجَهُ
اَخْسَتَرَ اَخْسَتَمَاقٌ وَيُقَالُ اَلْاَنِي اَشْسَتَى اَيْ اَنَّهُ مَنَّانِي الطَّعَامَ اَشْسَتَرَ
اَشْسَتَمَاقٌ وَيُقَالُ اَعْلَمُ مَنِي اَشْسَتَى اَيْ اَنَّ وَلَدِي مَنَّانِي وَشَوَّقَنِي اِلَى الْبَيْتِ
اَقْسَتَرَ اَقْسَتَمَاكَ س وَيُقَالُ اَلْمَنِيُّ اَتَامَا اَخْشَتَى اَيْ اَنَّهُ شَبَّهَنِي بِاَبِي
اَخْشَتَرَ اَخْشَتَمَاقٌ ك وَيُقَالُ اَلْاَتَمَالُ اَشْتَى اَيْ اَنَّهُ فَتَّ الْخُبْزَ وَغَيْرَهُ اَشْتَرَ
اَشْتَمَاقٌ هٰذَا هُوَ الصَّحِيحُ وَيُقَالُ اَشْتَى وَيُقَالُ اَلْاَنِي اَشْتَى اَيْ اَنَّهُ اَجَاعَهُ
حَتَّى اسْمَدَرَّ طَرْفُهُ مِنْ ذٰلِكَ اَشْتَرَ اَشْتَمَاكَ غ وَيُقَالُ اَلْيَاجُ اَرْغَتَى

اى انه انفض الشجر وغيرها ارغترار غتماق وقال
يكت لرك اشلتو يغاج بمثل ارغتو قلان صيك اقلتو بذرم قلب اقنلم
يصف الزهرة ويقول تستعمل الفتيان في انفاض الشجر والثمر ونامرهم
بصيد العير وغيره من الوحش فنحن نتعلل بالسرور ايامك ويقال
اغلان الغتى اى كبر الصبي واصله الغاذي فاذغم الغترار الغتماق
يقال الفوى اركتى اى انه نفر الغنم وغيره اكترار اركتماك ويقال الخاملة
اى انه اعياه املكتر املكتمال ويقال الاون الكتى اى انه انحل الدقيق الكتر
الكتمال يقال انك تقارن البلتى اى انه انهب ماله البلتر البلتماك و
يقال الفوى اتلتى اى انه امر حتى جعلت الشاة لحما اتلتر اتلتماك ويقال
انا نكني اكلتى اى انه كثر ماله وثمر اكلتر اكلتماك ويقال التوارن اذلتى
اى انه امر باصلاح ما كان مهملا من ماله اذلتر اذلتماك ويقال اغلن اذلتى
اى انه اتبع ولده خلفي وغيره كذلك اذلتر اذلتماق ويقال الانكرايش
اشلتى اى انه استعمله العمل اشلتر اشلتماك ويقال الاياق اشلتى اى
انه ارأب الاناء والقصعة اشلتر اشلتماق ويقال الكشيني اغلتى
اى انه ابعد الناس عن نفسه ليخلو المراد له اغلتر اغلتماق ويقال
التوارن اغلتى اى انه ثمر ماله وكثر اغلتر اغلتماق ويقال المنطا
اقو اقلتى اى انه اصادى الظبية وغيرها اقلتر اقلتماق ويقال

69 ال انكر بير اكلتي اى انه اوطاه الارض وغيرها اكلتر اكلتماك ويقال
بو بير انى اكلتي اى ان هذه الارض امرضته حيث لم توافقه اكلتر
اكلتماك ويقال من انى املتم اى انى امرت بعلاجه املتر املتماك ويقال
من انى املتم اى انى امرت من اشار اليه بيد او بغمز عين املتر املتماك
ن يقال ازاذ نتى اى تغير الرجل عما كان عليه وكذلك كل شئ تغير عما كان
عليه اذ نتر اذ نتماق ويقال من انكار نتم اى انى وضعت الشئ موضعه
ارنتر من ارنتماق ك ويقال تنكرى اسن اسنتى اى نسمى الله النسيم و
يقال ياك انى اسنتى اى اوقعه الشيطان فى الثوبا استر اسنتماك ويقال
من انكر اسنتم اى انى شبهته به وظننت انه هو اسنتر اسنتماق و
يقال الاتن بيراقا اغنتى اى انه مرغ فرسه فى التراب وغيره ويقال
يغاق انكتيلن اغنتى اى ان اكل الجوز ثقل لسانه حتى صار كانه ارث
اغنتر اغنتماق ك ويقال اقن النتى اى انه امر باصلاح قدح سهمه
حتى جعل نكسا النتر النتماق ك **ونوع اخر من المنقوص** يقال
ال منكا سوز او تردى اى انه ذكر ذى الكلام وغيره او ترر او ترماك ويقال
ال انكر بلك ايتردى اى انه افتله الفتيلة ايترر ايترماك وكذلك كل شئ يفتل
ن يقال ال انى اجردى اى انه اسغبه اياه اجرر اجرماق ش يقال
ال ارانى قاغون ايشدى اى انهما قد تبارزا فى تقوير البطيخ وكذلك الاعانة

وَيُقَالُ اَنكَرَ قَابْقَاوُن اَيشدِى اَى اَنَّهُ اَعَانَهُ فِى شَدِّ الدَّقِيقِ فِى الجِرَابِ وَغَيرِهِ
اَيشُرَا اِيشماق ك يُقَالُ اَنِكَ اَذَا فِى قُمرَا اِيكتِى اَى اَنَّهُ قَد سَاخَت رِجلُهُ
فِى العَانَك وَيُقَالُ اَنِكَ اَذَا فِى اِيكتِى اَى لَثِمَتِ الحِجَارَةُ رِجلَهُ وَجَفِى اِيكَارِ اِيكماك
ل يُقَالُ اَنكَرسُوز اِيلدِى اَى قَد قِيلَ لَهُ الكَلَامُ اِيلرَا اِيلماق وَيُقَالُ يِر اِيلدِى
اَى هَارَتِ الأَرضُ وَخَسَفَت وَيُقَالُ كتُوا اِيلدِى اَى اِنثَقَبَ السَّطحُ مِن نُزُولِ
المَطَرِ اِيلورَا اِيلماق وَيُقَالُ اِيلدِى نَانَك اَى قَد ضُغِطَ الشَّئُ كَالدَّقِيقِ فِى الجِرَابِ
اِيلورَا اِيلماق ن يُقَالُ المَندِن اِيلدِى اَى اَنَّهُ اِستَحيَا مِنِّى فِى اَمرٍ وَاُنزُجِرَ
عَنِ الاِقدَامِ عَلَيهِ اِيلرَا اِيلماق وَيُقَالُ اَرَا يِندِى اَى اَنَّ الرَّجُلَ اَجهَدَ طَبِيعَتَهُ
فِى اِخرَاجِ البَرَازِ اِيترَا اِينماق **الرَّابِعُ مِنهُ** ر يُقَالُ المَنكَا سُوز اِيترِى
اَى اَنَّهُ كُلِّفَنِى عَلَى تَكَلُّمِ الكَلَامِ مَعَهُ اِيترَا اِيترماق ص وَيُقَالُ المَنكَا قَاغُون
اِيتردِى اَى اَنَّهُ كَلَّفَنِى عَلَى تَقوِيرِ البَطِيخِ وَغَيرِهِ اِيترَا اِيترماق وَيُقَالُ اَلَاوُن
اِيترِى اَى اَنَّهُ كَلَّفَ عَلَى شَدِّ الدَّقِيقِ وَضَغطِهِ فِى الجِرَابِ وَغَيرِهِ اِيترَا اِيترماق
وَيُقَالُ المَنِى اِيغرِى اَى اَنَّهُ اَيقَظَنِى لُغَةٌ فِى الذَّالِ اِيغرَا اِيغرماق ش يُقَالُ
اَلَارَاكِى اَيرِشدِى اَى اَنَّهُمَا تَزَايَلَا وَتَفَرَّقَا اَيرِشورَا اِيرِشماق لُغَةٌ فِى الزَّالِ
ل يُقَالُ سُوز اِيتلِدِى اَى اَنَّهُ قَد سُئِلَ عَنِ الكَلَامِ وَغَيرِهِ اِيتلرَا اِيتلماق ن
يُقَالُ السُوز اِيتندِى اَى اَنَّهُ تَوَلَّى سُؤَالَ الكَلَامِ بِنَفسِهِ اِيتنرَا اِيتنماق ص
وَيُقَالُ المَندِن بُو اِيشتَا اِيمندِى اَى اَنَّهُ اِستَحيَا مِنِّى وَجَبُنَ عَنِ الاِقدَامِ فِى هَذَا

اِيمنماك استحيا

١٢٩

١٤٠

الأمر ايمنرايمنماك ـ يقال تام ايرلدى اى انشلم الحجار وغيره ايرلرايرلماك ومنه يقال اى ايرلدى اذا اخذ القمر في النقصان الى آخر الشهر ك ويقال ايسلدى نانك اى نقص الشئ ايسلرايسلماك ويقال ايشقا ايقلدى اى عجل الامر ايقلرايقلماك المضاعف منه يقال الى ايتنى اى انه العبه اياه اينترايتماق ونوع منه يقال الى تونن اياحى اى انه قدصان ثوبه وغيره ويقال خان انكر اياغ اياحى اى لقبه الملك بلقب ايارايماق الثلاثى مزدوات الاربعة ب يقال الى يغاج ارياحى اى انه نشر الخشب وغيره و يقال الى يشغ ارياحى اى انه افسد الامر لما اراد اصلاحه اريارارياماك ت يقال ارتادى نانك اى فسد الشئ ارتارارتاماق ك ويقال الى اتنكر ارتاحى اى انه احرق الحطب وغيره ارتارارتاماك ك ويقال ارايشغ ارتادى اى ان الرجل طلب الامر وتبعه ارتارارتاماك وقال ـ استاحى مثل ارتدى استارا استاماك يغلب اذوارتدم ٥ بغرم بشن قرتدم ٥ فحميش قتغ ارتدم ٥ يغمركنى قان سجار ٥ يقول بكيت خلف حبيبى حتى قسدت ونكاث قرحه كبدى بعد انديمالها وتبعت اثر الجذالهارب فان عينى تمطر المطر ك يقال الى منى انداحى اى انه دعانى ونادى بى انداراندامك ك ويقال الى بخواقديك اى انه لقط اللولو وغيره من الثمار كذلك اقديراقديماك ويقال الى ياغينى الداحى اى انه خدع العدو بكيد ومكر الداراالداماق ويقال اتالديدى

ايتماق العقاب

اى حفى الفرس وغيره الدير الدماق ر يقال ثوب ابرادى اى بلى الثوب وغيره
ابرار ابراماق ويقال اذراعى نانك اى كثر ريح الشئ اذرار اذراماك ويقال
اغرودى نانك اى ثقل الشئ ويقال اصلك اغرودى اى ثقل المريض ودنف
اغرور اغروماق ويقال انك بشى اغريدى اى انه قد صدع راسه وكذلك
وجع كل جراحه او عضو كاينا ما كان اغريرا غريماق وساير الاوجاع
كذلك وفى المثل بير تين بشى اغريسا قمغ تين بشى اغريماس معناه
اذا صدع واحد من ائمة الكفر لا يصدع جميعهم يضرب هذا فى رجل يابى
قبول شى واصحابه يشتهونه ويا كلونه ويقبلونه ويقال بك انكر اغرادى
اى انه قد قصده الامير وغيره اغرار اغراماق وكل قصير كذلك وقال
قلسا قلى اغريين بركل تقى ازقلق ٥ قرغش قلرا ما لار ينجخ كرب قنقلق
يقول الضيف اذا سالك زادا فقصدك بما فادفعه فان الضيف يلعن
اذا كان قراه ردياك ويقال انت اقرادى اى حجم الفرس عند الاستعلاف
اقرار اقراماق ويقال ارا غت بشك اكريدى اى حركت المراة المهد وكذلك يقال
فيمن دس المكر فى تملق مع غيره الا اى اكريدى يعنى انه حرك مهده كانه
صبى اكريراكريماك ويقال منك يلنم امريدى اى انه احتك جسدى امريير
امريماك ر يقال اسوزنى انكر اقرادى اى انه وشى اليه بهذا الكلام اقرار
اقراماك س يقال من انى ابسادم اى انى تمنيت تقبيله ابسار من ابساماك

وَيُقَالُ اَرْ اَنْسَادِى اى قَرُمَ الرَّجُلُ الَى اللَّحْمِ اِنْسَارًا نْسَامَاكَ ۝ وَيُقَالُ اُلُقْ اَنْسَادِى اى تَمَنَّى الرَّجُلُ رَمْىَ السَّهْمِ وَغَيْرَهُ اِنْسَارًا نْسَامَاقْ ۝ وَيُقَالُ اُلُوتِنْ اَنْسَادِى اى اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يَخْرُجَ مِنَ النَّقْبِ اِنْسَارًا نْسَامَاكَ وَكَذٰلِكَ فِى النُّفُوذِ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ وَيُقَالُ اُلُ تَاشِغْ اَنْسَادِى اى اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يَخْرُجَ الْحَجَرُ وَغَيْرُهُ اِنْسَارًا نْسَامَاكَ وَيُقَالُ اَرْقَبْغْ اَجْسَادِى اى تَمَنَّى الرَّجُلُ اَنْ يَفْتَحَ الْبَابَ وَكَذٰلِكَ فِى فَتْحِ كُلِّ شَىْءٍ اَجْسَارًا جْسَامَاقْ ۝ وَيُقَالُ اُلْسُوقْ اَجْسَادِى اى اَنَّهُ قَدْ تَمَنَّى شُرْبَ الْمَآءِ وَغَيْرِهِ اِجْسَارًا جْسَامَاكَ وَيُقَالُ اَتْ اَخْسَادِى اى عَرَجَ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ اَخْسَارًا خْسَامَاقْ ۝ وَيُقَالُ اُلْقُلُنْ مِنْكَا اِذْسَادِى اى اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يَبْعَثَ عَبْدَهُ اِلَى اِذْسَارًا ذْسَامَاقْ وَيُقَالُ اُلُلَنِى اُرْسَادِى اى اَنَّهُ قَصَدَ وَتَمَنَّى اَنْ يَضْرِبَهُ اُرْسَارًا رْسَامَاقْ ۝ وَيُقَالُ اِلْشِغْ اُرْسَادِى اى اَنَّهُ قَصَدَ وَتَمَنَّى اَنْ يَحْرُقَ الْجَبَلَ اُرْسَارًا رْسَامَاكَ ۝ وَيُقَالُ اُلْاَرْتْ اَشْسَادِى اى اَنَّهُ قَصَدَ وَتَمَنَّى مُجَاوَزَةَ الْعَقَبَةِ وَكَذٰلِكَ اِذَا اشْتَهَى الطَّعَامَ اَشْسَارًا شْسَامَاقْ وَيُقَالُ اُلْتَاغْقَا اَغْسَادِى اى اَنَّهُ تَمَنَّى صُعُودَ الْجَبَلِ وَغَيْرِهِ اَغْسَارًا غْسَامَاقْ وَيُقَالُ اَرْ اَقْسَادِى اى اِشْتَاقَ الرَّجُلُ اِلَى بَيْتِهِ وَتَمَنَّى اَقْسَارًا قْسَامَاكَ وَيُقَالُ اَرْ اَقْسَادِى اى تَمَنَّى الرَّجُلُ اللَّجْلَةَ اَقْسَارًا قْسَامَاكَ ۝ وَيُقَالُ اَرْسُوزُكْ اَقْسَادِى اى تَمَنَّى الرَّجُلُ اَنْ يَفْطِنَ الْكَلَامَ اَقْسَارًا قْسَامَاقْ وَيُقَالُ مَنْ بُتُقْ اَكْسَادِمْ اى اِنِّى قَصَدْتُ وَتَمَنَّيْتُ اِمَالَةَ الْغُصْنِ وَغَيْرِهِ اَكْسَارًا مَنْ اَكْسَامَاكَ ۝ وَيُقَالُ اُلْ مَنِى اَكْسَادِى اى اَنَّهُ قَصَدَ اَنْ يَمْدَحَنِى اَكْسَارًا كْسَامَاكَ ۝ وَيُقَالُ اَكْسُوزِى نَاكَ

اى قد نقص الشئ السور السوماك ويقال التبراق اكساحى اى انه قصد
تلوم احنطه والتراب وغيرها اكسار اكساماك ويقال اليات الساحى اى
انه قصد وتمنى ان يشترى الفرس وغيره السار السامايق ويقال الساحى
اى قصد الرجل الموت وتمنى ذلك السار السامالك ويقال ارتاغدن الساحى
اى قصد الرجل ان ينزل من الجبل وغيره السار السامايق ويقال ننج انا سز ايساحى
اى قصد الطفل وتمنى ان يرضع امه امسار ايسامالك ويقال ايتودن ايساحى
اى قصد الرجل وتمنى ان ينزل من السطح وغيره امسار ايسامالك والتودن
مبدلة من اللام **العلة** اعلم ان الالف والسين تركب فى الاسماء الثنايية
والثلاثية وكذلك تركب على الافعال الثنايية والثلاثية على معنى ان الفاعل
تمنى اقامة ذلك الفعل وقصد اليه الا انه بعد ما فعل وما زاد من الثنايى و
الثلاثى من الاسماء والافعال فالقياس مستمر سايغ لكنها قليلة الاستعمال
اما الاسماء الثنايية نحو قولهم ارتاساحى اى قرم الرجل الى اللحم واللحم يسمى
بحرفين فالسين والالف لما ركبتا فيه احدثا فيه معنى القصد والتمنى وكقولهم ارتاساحى
اى تمنى وقصد الرجل بيته اق البيت بحرفين فهما ان الحرفان لما ركبتا عليه
احدثا فيه معنى التمنى والقصد واما الاسماء الثلاثية نحو قولهم للشئ الحامض
او المراجع فاذا اريد ان الرجل اشتهى الحموضة يقول ارتاحضساحى
ولهم للشئ الذى هو لذة تبع فاذا اريد ان الرجل اشتهى اللذة تقول ارتتعساحى

72 وفی ابواب الزیادات ارقاغونسادی ای تمنّی الرجل البطیخ واشتهاه ویقال له
جنشترکسادی ای تمنّی الرجل الثمر المعروف وهو باکورة امثال البنادق صینی
فالقیاس لا یمتنع فی الجمیع ولکنا نشیر الی بعض منها فیستخرج البواقی ○ واما
الافعال الثانیة مثل قولهم ارقیزنسادی ای تمنّی الرجل تقبیل ابنته ○
ویقال ایاانسادی ای انه تمنّی ان یرمی السهم واصله ابری اذا قبّل اتی اذا
رمی ○ وفی الافعال الثلاثیة یقال اریک کترسادی ای تمنّی الرجل ان یحمل الحمل ○
ویقال اقشاجرسادی ای انه تمنّی ان یطیر الطیر ○ ویقال فی ابواب الزیادات
التکریر کیرتکنسادی ای انه قصد ان یقرّ بوحدانیة الله تعالی ثم هذا القیاس
ربما یختلف فی الکلمة التی فی اواخرها الراء فینظر حینئذ ان یلحق بها الغین فی حروف
الاشباع والکاف فی ضدها یقال منه الاکابرغسادی ای انه قصد وتمنّی
ان یذهب الی البیت وقولهم من سنی کرکسادم ای انی تمنیت لقاک ولو قیل
برسادی فی موضع برغسادی کرسادی فی موضع کرکسادی کان جایزا
الا ان المستعمل ما بیّنت واصلها برّدی کرّدی ○ ولذلک لو کان آخر الکلمة
لاما نحو قولهم الاندن برماق الغسادی ای انه قصد ان یقبض منه
الدرهم ثم اشتقاق هذا المعنی من هذین الحرفین ماخوذ من قولهم سادی
نانکنی ای عدّ الشیء فکان الفاعل فی هذه الصفات عدّ من جملة مقاصید
وتمنّی ذلک ○ ویقال ارسقسادی ای عطش الرجل ومعناه عدّ الماء

١٤٤

من بنيته واذا قلبت هذه الالف ياء فيقتضي ان الشيء المسمى اخذ طبع ما
نسب اليه وانقلب عما كان عليه نحو قولهم سمك سفسيدي اي اخذ
الشراب طبع الماء وكثرت المائية فيه ك وقولهم ازم اخفسيدي اي
حمض العنب وكسرت الحموضة متن الحلاوة وهذا انما ينقاس في المائيات
والاشيا التي تنقلب من حال الى حال وهذا المعنى في هذه الافعال ماخوذ
من قولهم سيدي نانكني اذا كسر الشيء كما ان المائية تكسر متن الشراب والحموضة
تكسر متن الحلاوة فلهذا خرج سايز الاقيسة من هذا قياس مطرد في جميع لغات
الترك متفق عليه ش يقال من الخشاديم اي اني لاطفته وهو نحو ما
تنا غي المراة بولدها وفي المثل سقا وبجار سقال اخشازن معناه يقطع
الذقن سرا ويلاعب باللحية ك وهذا انما يضرب فيمن دس خيانة في تملق
ويقال بيرنا نك بيركا اخشادي اي شابه الشيء الشيء ويقال ات اخشادي
اي انام الخيل وهذه اللفظة خاصة للخيل لا يقال في غيرها بلغة تماك و
يا قوو اكثر اهل الوبر اخشاماق ك ويقال اراجب الشادي اي
جاع الرجل حتى اسمدر طرفه وكاد ان يغشى عليه من شدة الجوع لنه
جكليه الشار الشاماك غ يقال الي غاج ارغادي اي انه هز الشجرة و
نفضها ليسقط ثمرها وكذلك في غيرها ارغار ارغاماق ف يقال قام
ارقش ارقادي اي اتى الكاهن رقيه ارقار ارقلماق ف يقال الي نك

١٤٥

اَقِنْ اَرْقَادِي اَيْ اَنَهُ بَحَثَ مَا فِي بَيْتِهِ وَطَلَبَهُ وَفَحَصَ مَا ظَنَّ فِيهِ لُغَةٌ غُزِّيَّةٌ 63
وَيُقَالُ اِلَى قَرْغَادِي اَرْغَادِي اَيْ اَنَهُ لَعَنَهُ وَذَكَرَ مَسَآتَهُ يُذَكَّرُ وَيُؤَنَّثُ
وَلَا يُفْرَدُ وَهُوَ مَاخُوذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ لِلنَّشَّآ اَلْقِشْ لَمَّا كَثُرَ الْاِسْتِعْمَالُ مُذَكَّرًا وَمُؤَنَّثًا جُعِلَ
اَلْقَادِي اَيْضًا فِي الشَّرِّ وَاِنْ كَانَ اَصْلُهُ لِلْخَيْرِ ثُمَّ الرَّآ مُبْدَلَةٌ مِنَ اللَّامِ كَمَا
يُقْرَا قَوْلُهُ جَلَّ جَلَالُهُ كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ مَلْصُوصٌ اَيْضًا قَرَآةُ اَرْقَارِ
اَرْقَامَاقِ — يُقَالُ اِلَيْ يُونَكْ اِسْكَادِي اَيْ نَتْفُ الشَّعْرِ وَغَيْرِهِ اِسْكَارْ اِسْكَامَاكْ
وَيُقَالُ اِلَى اَوْنَ اَلْكَادِي اَيْ اَنَهُ نَخْلُ الدَّقِيقِ وَغَيْرِهِ اَلْكَارْ اَلْكَامَاكْ
وَيُقَالُ اَرْاسْكَادِي اَيْ قَدْ اِمْتَحَنَ الرَّجُلَ وَقَاسَى الْمِحْنَةَ اِمْكَارْ اِمْكَامَاكْ وَيُقَالُ
اِلَيْكَ تَقَارِنُ اِبْلَادِي اَيْ اَنَهُ قَدْ اِنْهَبَ مَالَهُ اِبْلَارْ اِبْلَامَاكْ وَيُقَالُ اِلَى قُوبُغْ
اَتْلَادِي اَيْ اَنَهُ جَعَلَ الشَّاةَ لَحْمًا اَتْلَارْ اَتْلَارْمَاكْ وَيُقَالُ اَتْ اَتْلَادِي
اَيْ اِعْتَلَفَ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ اَتْلَارْ اَتْلَامَاقِ — يُقَالُ اِلَى اَتْ اَتْلَانْدِي اَيْ اَنَهُ رَكِبَ
الْفَرَسَ اَتْلَنُرْ اَتْلَنَمَاقِ — يُقَالُ اِلَى يِرْ اَتْلَنُورْ اُتْلَبْ اَنِرْ اَتْلَنُورْ
بَكْلَرْ سَمُرْ اَتْلَنُورْ سَفَنْبُ اَكْرَاسِرْ شُورْ يَصِفُ الرَّبِيعَ وَيَقُولُ بِاَنَّ الدَّوَابَّ
تَحْسُنُ حَالُهَا فِيهِ فَيَتَحَمَّلُ اللَّحْمُ حِينَئِذٍ فَمِنْ ثَمَّ جَذَا لَامْرَا اَفْرَاسًا سِمَانًا لِرُكُوبِهِ وَتَفَتَّحَ
فيعض
رَعِيلُ الْخَيْلِ بِتَاشِيرِ الرَّبِيعِ بَعْضُهَا بَعْضًا فَرِحَابِهِ وَيُقَالُ اِلَى اِتْلَادِي
اَيْ اَنَهُ سَبَّهُ وَاَهَانَهُ وَعَدَّهُ مِنْ جُمْلَةِ الْكِلَابِ اِتْلَارْ اِتْلَامَاقِ وَيُقَالُ اِتْوُنُغْ
اِجْلَادِي اَيْ اَنَهُ جَعَلَ لِلثَّوْبِ بِطَانَةً اِجْلَارْ اِجْلَامَاكْ وَيُقَالُ اَذْلَادِي نَاكِسِ

اَی اَنَّهُ صَنَعَ الشَّیءَ عَرَضًا اَخلاراذلاماک ه وَیُقالُ اَلاونغ اَزلادِی اَی اَنَّهُ
مَلَّ العَجینَ اَزلارازلاماک ه وَیُقالُ اَلاسلادی نانکی اَی اَنَّهُ قَطَنَ الخَیرَ مِنَ الشَّرِّ
وَمَیَّزَ بَینَهُما لُغَةُ الغُزِّیَّةِ اَسلارَاسلاماک وَیُقالُ اَلایاق اَسلادِی اَی اَنَّهُ
رَأَبَ القَصعَةَ وَغَیرَها اَسلارَاسلاماق وَیُقالُ اَرَاسلادِی اَی عَمَلُ الرَّجُلِ وَغَیرِهِ
اِسلارَاسلاماک غ یُقالُ اُغلان اُغلادِی اَی بُکیُ الصَّبِیِّ لُغَةٌ فی یَغلادِی اَغلار
اُغلاماق ق یُقالُ بَکاق اَقلادِی اَی صادَ الامیرُ الصَّیدَ وَیُقالُ اَنکارکشی
اَقلادِی اَی اِزدَحَمَ عَلَیهِ النّاسُ اَقلارَاقلاماق ت یُقالُ اَکلیدی نانکی اَی قَدْ
زادَ الشَّیءُ وَنَمَا اَکلِرَاکلیماک وَیُقالُ اَلبیرک اَکلادِی اَی اَنَّهُ قَدْ وَطِیَ الاَرضَ
وَغَیرَهُ اَکلارَاکلاماک ه وَیُقالُ اَرَاکلادِی اَی مَرِضَ الرَّجُلُ وَغَیرُهُ اَکلارَاکلاماک
ل یُقالُ مَن اَنکی اَملادِم اَی اَنکی قَدْ عالَجتُهُ وَداوَیتُهُ اَملارَمَن اَملاماک یُقالُ
مَن اَنکارَاملادِم اَی اَنکی غَمَزتُهُ بِعَینٍ اَو اَشَرتُ اِلَیهِ بِیَدٍ اَملارَمَن اَملاماک وَالمَثَلُ
اَی تُلوِنُ لَنا اَلکِرَاملاماس مَعناهُ اِذا صارَ القَمَرُ بَدرًا لا یُشارُ اِلَیهِ بِالیَدِ
یُضرَبُ هٰذا فی کُلِّ اَمرٍ اِشتَهَرَ ن یُقالُ بیرَاذنادِی اَی تَغَیَّرَتِ الاَرضُ وَغَیرُها
اَذنارَاذناماق وَیُقالُ مَن بویردا اَرنادِم اَی تَوَطَّنتَ هٰذَا المَوضِعَ وَیُقالُ
اَرنادِی نانکی اَی تَمَکَّنَ الشَّیءُ مَوضِعًا وَاستَقَرَّ وَیُقالُ کون اَرنادِی اَی غابَتِ
الشَّمسُ اَرنارَاَرناماق وَیُقالُ اُغلانا قا اَرنادِی اَی عَتَا الاِبنُ عَلی اَبیهِ وَلَم
یَنقَدْ لِاَمرِهِ وَکذلکَ غَیرُهُ اَرنارَاَرناماک وَیُقالُ اَسنَ اَسنادِی اَی تَبَسَّمَ التَّبَسُّمَ

١٤٤ ١٤٧

٧٤ ويقال از اسنادي اى تناديب الرجل وغيره اسنار اسنامك ويقال بيرنانك بيرنانك كا اسنادي اى شابه الشئ بالشئ او سنار اسنامك ك ويقال ات اغنادي اسنه مك او غشامق
اى تمرغ الفرس في التراب وغيره ويقال از اغنادي اى تتمعك لسان الرجل
وانعقد عليه اغنار اغنامق واصله من الغنه **الغنه منه** ر
يقال ارنكدي نانك اى ابيض الشئ ارنكرار نكرمك ك ويقال از اسكدي اى
حزن الرجل من العمل وجلس اسنكرار اسنكرماق ش يقال اغلان انكرشدي اى
ازيت الصبيان وغيرهم انكرشور انكرشماق يقال انكان انكرندي اى حنت
الناقه وغيرها انكرنور انكرماق ويقال ازم انكندي اى تلون العنب وكذلك
الانسان اذا تلون بعد المرض انكلنور انكلنمك يقال ارني انكتردي اى حير الرجل
في امره واد هشه انكترر انكترماك ويقال الانكريغاج انكتردي اى انه اتقبه
الخشب انكترر انكترماك **ونوع منه** يقال اسوزك انكلادي اى انه فهم الكلمق
الكلام وغيره انكلار انكلامق بالغزيه انقضت ابوات الرباعي

فصل ابوات الخماسي ر

يقال امني اقتغردي اى انه الجاني الى الحياء حتى حييت اقتغرر
اقتغرماق ح يقال انك يشي اسركندي اى انه قد خرجت من راسه
بثور بحراره لطول ترك الحلق اسركنور اسركنماك ك ويقال ار ثقارنكا
اسركندي اى تاسف الرجل على ذهاب ماله اسركنور اسركنماك يقال اسركنماك تاسف

اَرَاْتَنْلَنْدِى اَى اِسْتَحْيَا الرَّجُلُ وَالْغَزِيَّةُ تَقُوْلُ اَتَنْدِى تَطْرَحُ مِنْهَا اَحْرُفًا
اَتْنَلْنَرْ اَتْنَلْنَمَاقْ وَيُقَالُ قِيْرَاكْتَلَنْدِى اَى صَارَتِ الْعَرُوْسُ مَعَ
خَادِمَةٍ تُبْعَثُ مَعَهَا اَكْتَلَنْرْ اَكْتَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اَرَاشْجَلَنْدِى اَىْ
صَارَ الرَّجُلُ ذَا قِدْرٍ وَصَاحِبًا لَهَا اِشْجَلَنْرْ اِشْجَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اِنْكُوْرِى
اَنْجَلَنْدِى اَىْ وَقَعَتِ الطَّفْرَةُ فِى عَيْنِهِ اَنْجَلَنْرْ اَنْجَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اَرَاغِرْلَنْدِى
اَى اُكْرِمَ الرَّجُلُ وَالنُّوْنُ مُبْدَلَةٌ مِنَ اللَّامِ وَيُقَالُ اَلْبُوَاتْنِى اَغِرْلَنْدِى
اَىْ اَنَّهُ قَدْ عَدَّ هٰذَا الْفَرَسَ غَالِبًا اَغِرْلَنْرْ اَغِرْلَنْمَاقْ وَكَذٰلِكَ اِذَا عَدَّ الشَّىْءَ
ثَقِيْلًا وَيُقَالُ اُغْرْلَنْدِى نَانَكْ اَىْ حَانَ وَقْتُ الشَّىْءِ وَيُقَالُ يُوْلْ اُغْرْلَنْدِى
اَىْ صَارَ الطَّرِيْقُ مُبَارَكًا وَيُقَالُ اَتْ اُغْرْلَنْدِى اَىْ قَدْ عَوَّضَ الْفَرَسَ
الْمَوْهُوْبَ بِالْغَزِيَّةِ اُغْرْلَنْرْ اُغْرْلَنْمَاقْ وَيُقَالُ يُنْدْ اُكْرْلَنْدِى اَىْ صَارَتِ
الْخَيْلُ ذَاتَ فُحُوْلٍ رَعِيْلًا اُكْرْلَنْرْ اُكْرْلَنْمَاكْ وَكَذٰلِكَ فِى جَمِيْعِ الْحَيَوَانَاتِ اِذَا
صَارَتْ قُطْعَانًا وَيُقَالُ يِرْ اَتْرْلَنْدِى اَىْ جُعِلَتِ الْاَرْضُ مُشَارَاتِ اَتْرْ
لَنْرْ اَتْرْلَنْمَاكْ وَيُقَالُ بُوْنَانَكْنِى اِجْزْلَنْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ عَدَّ هٰذَا الشَّىْءَ رَخِيْصًا
اِجْزْلَنْرْ اِجْزْلَنْمَاقْ اَلْتَاغْنِى اِدْزْلَنْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ عَدَّ الْجَبَلَ مَانِعًا طَوِيْلًا
اِدْزْلَنْرْ اِدْزْلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اُغْلَانْ اِسْزْلَنْدِى اَىْ عَرَمَ الصَّبِىُّ اِسْزْلَنْرْ
اِسْزْلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اَرَاغْزْلَنْدِى اَى تَزَيَّا الرَّجُلُ بِزِىِّ الْغَزِيَّةِ اُغْزْلَنْرْ
اُغْزْلَنْمَاقْ وَيُقَالُ اَرَاكْزْلَنْدِى اَى صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ ثَوْرٍ اِكْزْلَنْرْ اِكْزْ
لَنْمَاكْ

اَتَنْدِى حيا ايتدى دمك

اُغْرْ وقت مضاسنه در

وَيُقَالُ اِرْاَغْشَلَنْدَى اَىْ تَرَبَّبَ الرَّجُلُ وَصَارَ ذَا اَهْلٍ وَعَشِيْرَةٍ اَغْشَلَنْرَ 65
اَغْشَلَنْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ تَرِغْ اَرْغَلَنْدَى اَىْ اِنْعَقَدَ حَبُّ الزَّرْعِ وَيُقَالُ كَبَازْ
اَرْغَلَنْدَى اَىْ اِنْعَقَدَ نَدْعُ الْقُطْنِ ۞ وَكَذٰلِكَ كُلُّ ثَمَرَةٍ اِرْغَلَنْرَ اَرْغَلَنْمَاقْ ۞
وَيُقَالُ اَقْ اُجْقَلَنْدَى اَىْ صَارَ الْبَيْتُ ذَا كَانُوْنٍ اُجْقَلَنْرَ اُجْقَلَنْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ
اَذْقَلَنْدَى نَانَكَ اَىْ صَارَ الشَّيْخُ ذَا اَرْجُلٍ وَفِيْهِ [illegible] اَلْمَكِيْجِ قَلْسَا اَذْقَلَنْرَ ۞
مَعْنَاهُ اِذَا بَقِيَ الدَّيْنُ عَلَى الْمَدْيُوْنِ زَمَانًا طَوِيْلًا يَصِيْرُ لَهُ رِجْلًا يَعْنِىْ يَبْعَثُ
صَاحِبَهُ فِى الطَّلَبِ اِذَا قَلَنْرَ اِذْقَلَنْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ سُوْقْ اَرْقَلَنْدَى اَىْ
اِسْتَعْيَا الْمَآءُ وَكَذٰلِكَ الْاَرْضُ اِذَا صَارَتْ جُرْفًا وَاَخَادِيْدَ كَالْاَنْهَارِ اَرْقَلَنْرَ
اَرْقَلَنْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ اَرْاَرْقَلَنْدَى اَىْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا اِزَارٍ اَرْقَلَنْرَ اَرْقَلَنْمَاقْ
وَيُقَالُ تُوْنْ اَتْكَلَانْدَى اَىْ صَارَ الثَّوْبُ ذَا ذَيْلٍ اَتْكَلَنْرَ اَتْكَلَنْمَاكْ ۞ وَيُقَالُ
اَرْاَتْكَلَنْدَى اَىْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا خُفٍّ اَتْكَلَنْرَ اَتْكَلَنْمَاكْ ۞ وَيُقَالُ يَغَاجْ اَرْكَلَنْدَى
اَىْ صَارَ الشَّجَرُ ذَا خَوْخٍ وَمِشْمِشٍ وَاَجَاصٍ اَرْكَلَنْرَ اَرْكَلَنْمَاكْ ۞ وَيُقَالُ
اَلْبُوْ اَغْرَدَا يَرْمَاقْ اِسْكَلَنْدَى اَىْ اَنَّ الرَّجُلَ عَدَّ الْوَقْتَ جَآءَ اللَّذَّاتُ اِسْكَلَنْرَ
اِسْكَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اَتْ اَنْكَلَنْدَى اَىْ صَارَتِ الْكَلْبَةُ ذَاتَ جِرَآءٍ اَنْكَلَنْرَ
اَنْكَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ اَرْاَتْلَنْدَى اَىْ صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ بَعِيْرٍ خَصِيٍّ اَتْلَنْرَ اَتْلَنْمَاقْ
وَيُقَالُ بَذِجْ اَرْمُلَنْدَى اَىْ صَارَ الْعَرِيْشُ ذَا عِنَبٍ اَرْمُلَنْرَ اَرْمُلَنْمَاكْ **وَمِنَ**
الْمُضَاعَفِ الشَّاذِّ يُقَالُ اَرْتَقَارِىْ اَبْلَدَى اَىْ قَدْ ذَهَبَ مَالُ الرَّجُلِ

وَيُقَالُ قَوِيَ اَثْلَلْدِي اَيْ جَعَلَ الْغَنَمَ لَحِمًا وَغَيْرَ كَذٰلِكَ اَثْلَلُوْرَ اَثْلَلْمَاكْ
وَيُقَالُ اَذْلَلْدِي يَانَكْ اَيْ قَدْ اَصْلَحَ الشَّيْءَ اَذْلَلْرَ اَذْلَلْمَاكْ وَكَذٰلِكَ الشَّيْءُ
اِذَا افْتَقَرَ وَيُقَالُ اَيَاقْ اَشْلَلْدِي اَيْ قَدْ رُوْبَ الْاِنَاءُ اَشْلَلْرَ اَشْلَلْمَاقْ
وَيُقَالُ اِيشْ اِشْلَلْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ عَمِلَ الْعَمَلَ اِشْلَلْرَ اِشْلَلْمَاكْ وَيُقَالُ كِيكْ
اَقْلَلْدِي اَيْ قَدْ صِيدَ الْوَحْشُ اَقْلَلْرَ اَقْلَلْمَاقْ وَقَالَبْ
اَقْلَلْرَ اُوزُمْ اَنِكْ تُوزْنَكَا ۝ اَمْلَلْرَ كُوزُمْ اَنِكْ تُوزْنَكَا ۝ يَصِفُ حَبِيبَهُ
وَيَقُوْلُ تُصَادُ نَفْسِي بِمَلَاحَتِهِ وَتُعَالِجُ عَيْنِي مِنَ الرَّمَدِ بِغُبَارِ قَدَمِهِ
وَيُقَالُ كَمَا تُرْلَكْ اَيَكْ اِكْلَلْدِي اَيْ مَرِضَ كُلُّ نَوْعٍ مِنَ الْمَرَضِ اِكْلَلْرَ
اِكْلَلْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اِكْلِكْ اَمْلَلْدِي اَيْ قَدْ عُوْلِجَ الْمَرِيْضُ اَمْلَلْرَ اَمْلَلْمَاكْ

الْخَامِسُ مِنَ الْمَنْقُوْصِ

يُقَالُ اَتْ اَرْبَلَنْدِي اَيْ صَارَ الْفَرَسُ ذَا
شَعِيرٍ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ اَرْبَالَنْرَ اَرْبَلَنْمَاقْ ۝ يُقَالُ بَكْ يِيرِيرَكْ اَرْدُولَنْدِي
اَيْ اتَّخَذَ الْاَمِيْرُ مَوْضِعًا قَصَبَةً لِنَفْسِهِ اَرْدُولَنْرَ اَرْدُولَنْمَاقْ وَيُقَالُ
اَلْاَنَكْرَ اَتْرُولَنْدِي اَيْ قَدْ وَاجَهَهُ اَتْرَلَنْرَ اَتْرَلَنْمَاقْ ۝ يُقَالُ اَلْمَنِي
اَرْقَلَنْدِي اَيْ اَنَّهُ اتَّخَذَنِي لِنَفْسِهِ ظَهِيرًا وَيُقَالُ اَلْتَاغْنِي اَرْقَلَنْدِي
اَيْ اَنَّهُ اِسْتَنَدَ اِلَى الْجَبَلِ اَرْقَلَنْرَ اَرْقَلَنْمَاقْ ۝ يُقَالُ يَغَاجْ اُزْمَلَنْدِي
اَيْ صَارَ الشَّجَرُ ذَا تُوْتٍ اُزْمَلَنْرَ اُزْمَلَنْمَاكْ

وَالنَّوْعُ الْاٰخَرُ مِنْهُ

يُقَالُ اَتْ اَوْتْلَنْدِي اَيْ اِلْتَهَبَ الْفَرَسُ جَرْيًا وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اَرْ

76 اُوتْلَنْدی اَی اِلْتَهَبَ الرَّجُلُ غَضَبًا اُوتْلَنْرا وتلنماق ث يُقَالُ اُلْ يُوبَرْمَاقِخ
اَزْلَنْدی اَی اَنَّهُ عَدَّ هٰذَا الدِّرْهَمَ قَلِيلًا وَكَذٰلِكَ غَيْرَهُ اَزْلَنْوا اَزْلَنْماق ك
وَيُقَالُ اَرا اُوزْلَنْدی اَی اَبْدَی الرَّجُلُ فِي صَنْعَتِهِ حُسْنَ عَمَلٍ وَاِجَادَةٍ
اُوزْلَنْوا اُوزْلَنْماق ش يُقَالُ اَرا اِيشْلَنْدی اَی اَرَی الرَّجُلُ اَنَّهُ يَعْمَلُ عَمَلًا
وَيُقَالُ اَق اِيشْلَنْدی اَی لَزِقَ الدُّخَانُ بِالْبَيْتِ وَاسْوَدَّ مِنْهُ وَكَذٰلِكَ
الثَّوْبُ وَغَيْرُهُ اِيشْلَنْرا اِيشْلَنْماق ث يُقَالُ اَرا اوزنكا اَقْلَنْدی اَی
بَاشَرَ الرَّجُلُ بِالِاصْطِيَادِ لِنَفْسِهِ اَقْلَنْرا اَقْلَنْماق ث يُقَالُ اَرْقُ اَرْ
اوكْلَنْدی اَی اَجَمَّ الرَّجُلُ الْمَعِيَ وَغَيْرَهُ وَكَذٰلِكَ الصَّبِيُّ اِذَا كَبِرَ اوكْلَنْرُ
اوكْلَنْماك **وَمِنْ ذَوَاتِ الْاَرْبَعَةِ مِنْهُ** ث يُقَالُ اَرْيَرْماق
اَذْتِلَادی اَی حَفَنَ الرَّجُلُ الدِّرْهَمَ بِكَفِّهِ وَكَذٰلِكَ اِذَا غَرَفَ الْمَآءَ بِيَدِهِ
اَذْتِلَارا اَذْتِلَامَاق ك وَيُقَالُ اَلْتِی اَزْتِلَادِی اَی اَنَّهُ بَخَّلَهُ وَنَسَبَهُ
اِلَی الْبُخْلِ اَزْتِلَارا اَزْتِلَامَاك ك وَيُقَالُ اَلْغِلْ اُكْتِلَادِی اَی اَنَّهُ وَعَظَ
اِبْنَهُ وَغَيْرَهُ اُكْتِلَارا اُكْتِلَامَاك ك وَيُقَالُ اَلْتِيزْ اُكْتِلَادِی اَی اَنَّهُ بَعَثَ
مَعَ بِنْتِهِ خَادِمَهُ اِلَی بَيْتِ زَوْجِهَا اُكْتِلَارا اُكْتِلَامَاك ك وَيُقَالُ اَرا اُتْلَادِی
اَی اَنَّهُ جَادَلَ الرَّجُلَ حَتّٰی كَادَ يُوقِعُ الْمُقَاتِلَةَ اُتْلَارا اُتْلَامَاك ك
يُقَالُ اَرْقُشْخ اَمْجَلَادِی اَی جَعَلَ الرَّجُلُ الطَّيْرَ غَرَضًا اَمْجَلَارا اَمْجَلَامَاق
وَيُقَالُ اَتَا جِی كوزُك اَنْجَلَادِی اَی عَالَجَ الطَّبِيبُ الْعَيْنَ مِنَ الظُّفْرِ

ز يقال ات اذرلادی ای اسرح الرجل الفرس وغیره اذرلا اذرلاما
ویقال تذکری منی اغرلادی ای اکرمنی الله تعالی اغرلا اغرلاما ق
وکذلک کل من اکرم غیره ویقال ارایشن اغرلادی ای ارتقب الرجل
الامر وفعله فی وقته وامکانه اغرلار ومنه ارتوار اغرلادی
ای سرق الرجل المتاع لانه یرتقب فرصته ووقته اغرلاماق
وفیه وجه اخر وهو ان یکون اغری اسم السارق اسما موضوعا اغری سارق
فهذا الفعل مرکب علیه وطرحت الیاء من اغری تخفیفا وهذا اعجب
الی وکلاهما حسن وقال بلغ اوزن اغرلادی برغیلب اغرلادی
الغ تذکری اغرلادی انی قت قف تری تغدی ک یصف امیر تذکر دخل فی الکمین
للعدو ویقول بان امیری سرق نفسه من الجند وانکمن حتی طلب الفرصة
والامکان فاکرمه الله تعالی بالظفر فلذلک سطع قسطل الدولة والبخت
ز یقال اریرن اترلادی ای اتخذ الرجل فی ارضه دارا ومسناة للزراعة
اترلار اترلاماق ویقال بکا انی اجرلادی ای انه قد اهانه الامیر
اجرلار اجرلاماق ک ویقال الانی اذرلادی ای انه داواه من
الجرب اذرلار اذرلاماک ک ویقال الارقنی اغرلادی ای انه اتخذ
للنهر فوهه ویقال الفلن اغرلادی ای انه ضرب علی فم عبده وغیره
اغرلار اغرلاماق ویقال الصنی اغرلادی ای انه قد عدنی

١٤٧ ١٥٢

اغرّيا ونسبني اليهم اغزلا راغزلاماق س يقال الك بتك اقتسادى ٦٦
اى انه تمنّى ان يقرى الكتاب وكذلك اذا تمنّى ان يدعوا الانسان
اقتسارا اقتسامق ه ويقال الترغ اكتسادى اى انه تمنّى ان
يطحن البرّ بفعل غير اكسار اكسامك ه ويقال ارا كرسادى اى
تمنّى الرجل الدوج ليتداوى به ويقال ارا غتيب اكرسادى اى قصدت
المرأة وتمنّت ان تخزل ويقال بلكند اكرسادى اى قصد الامير
وتمنّى ان يحاصر الحصن اكرسارا كرسامك ه ويقال ارا جغسادى
اى اشتهى الرجل الحموضة اجغسارا جغسامق ه ويقال ارا تا الغسادى
اى تمنّى الرجل في الخيل الكبير وكذلك في كبير كلّ شئ الغسارا الغسامق
ويقال ارا ركسادى اى تمنّى الرجل الخوخ وغيره اركسارا ركسامك ه
ويقال ارا الكسادى اى تمنّى الرجل ان يكون ميّتا الكسارا الكسامك س
يقال ارتوارن اكشلادى اى ان الرجل عدّ ماله كثيرا اكشلارا اكشلامك
غ يقال قزى ارغلادى اى انه نزع خصيه حمله وكذلك غيره ويقال
اليرماق غ ارغلادى اى انه التقط جوزه الدراهم وكذلك في كلّ شئ
اختار منه نقاوته ارغلارا ارغلاماق ويقال الكباز ارغلادى
اى انه نزع حبّ القطن عنه وكذلك اذا اخرج نواه كلّ ثمرة
ارغلارا ارغلاماق ويقال تنكز اتغ ارغلادى اى ضرب الخنزير الفرس بنابه

ويقال من تكرى ارغلادم اى انى ضربت الخنزير على نابه وكذلك فى كل
سبع ذى ناب من صلى الحاء بين ارغلار ارغلاماق ويقال تكرى منى الغلادى
اى رزقنى الله تعالى الكبريا ويقال بكمنى الغلادى اى عدنى الامير كبيرا
الغلار الغلاماق وفى المثل الغنى الغلاسا قت بلور معناه اذا وقر
الانسان الشيخ لسنه بجد الخت ق يقال الى اذ قلادى اى انه قد ضربه
على رجله اذ قلار اذ قلاماق ويقال الى اذ قلادى اى انه استطرفه
لكونه مجهولا اذ قلار اذ قلاماق ويقال بكار قلادى اى احمد الامير من
التعب وهو عبارة عن النوم فى لغات الحاقانيه واصله استراح من
الكلاله ارقلار ارقلاماق ويقال الى اشقلادى اى انه ضربه على
كعبه اشقلار اشقلاماق ه ويقال الى اشقلادى اى انه عد صغيرا
وفى المثل يعنى اشقلاسا بشقا حقار معناه اذا عد العرو
صغيرا خرج الى الراس يراد به يتلف به الراس يعنى الحرم لا تعد صغيرا
ويقال المنكسوز منى اشقلادى اى انه قت جديتى ووشى اشقلار اشقلاماق
ويقال انقلادى نانكى اى انه وجد الشى حاضرا معدا فاخذه انقلار
انقلاماق ق يقال التونغ اجكلادى اى انه الصق بالثوب فرو
السمور والسنجاب ونحوه اجكلار اجكلاماك ه ويقال تورى ارگلادى اى
انه دبغ الجلد ارگلار ارگلاماك ه ويقال القونغ ارگلادى اى انه قطع

100

78 أبهر الغنم وكذلك إذا ضرب عليه أزكلاراً زكلاماك ٥ ويقال اراسكلاى
أى ذهب الرجل في حماقه القيظ والهاجرة اسكلاراسكلاماك ويقال
الكرتلك اسكلادى أى انه فتح المغلاق بحيلة من غير مفتاح اسكلاراسكلاماك
لغه كنجاكيه ويقال الاسركادى نالكنى أى انه تعسر على الشئ وتأسف
اسركاراسركاماك ويقال الكيكنى اشكلادى أى انه اخذ الطبي في حصره
وحاله وجوده البرد وكذلك غير اشكلاراشكلاماك ويقال اراعتنى اكلادى
أى سب الرجل المرأة ونسبها إلى الفجور اكلاراكلاماك ٥ ويقال الدامغ
اكلادى أى انه وضع على سور المدينه بروجا وكذلك اذا اتخذ في
كل شئ صناديق اكلاراكلاماك ٥ ويقال الى الكلادى أى انه
هزئ به وسخر منه الكلارالكلاماك وقال
تنكت سوسن اشكلادى كشى ايشن الكلادى ارن اتن يلكلادى بلن بولايشى تخرى
يقول بان العدو بيت جند تنكت وهى ولايه قرب الصين في شده البرد
كيلا يجد الظفر ثم سخر منهم حتى اهدى خيله ورجاله هديه لنا فطأطأ راسه
لما قاسى من المحن ويقال اراعتنى امكلادى أى ضرب الرجل المرأة على ثديها
امكلاراامكلاماك ويقال اتا نكلادى أى اجرت الكلبة ويقال ارسلان
انكلادى أى اشبلت اللبوة انكلاراانكلاماك ويقال المنكا اسنلادى أى
انه حيا الى بتحيه وصافحنى اسنلاراسنلاماك ونوع آخر منه ذ

يُقال الخاذ ولادى اى انه اتبعه واقتفاه اذ ولارا ذ ولاماق
يُقال الكى كشى اترا ارالادى اى انه صالح بين الرجلين وكذلك
اذاجا وزينهما وبين كل شئ وقد يقال في الصلح اريلادى هذه
لفظة العامة والأولى اصح ارالارارالاماق ويقال ارارىلادى
اى صاح الرجل ورفع عقيرته اريلارارىلاماق ويقال ارارىلادى اى
صلف الرجل وزاد فيه عن الغاية اريلارارىلاماق وقال
ويقال القونغ اروُلادى اى انه ذبح الغنم قايما اروُلارارولاماك
ازن اكنب اريلادى يرق بيرك قريلادى اتغ كمشب اريلادى افتبولب تبواغدى
يصف بطلا احمل عليه ويقول بانه فخر وصلف ونفخ امره فجاء وهو يدرع
الارض مساحة فحمل بفرسه فتولى خزيا صاغرا على القفا
يقال الاشن اغولادى اى انه قد سمّ طعامه وغيره اغولارا غولاماق
يقال انك تكر اكشى اقالادى اى انه قد حف الناس حوله اقالارا قالاماق
هذا انما يستعمل في الفتنة ويقال في غيرها اقرى اقالارا قالاماق
ويقال المنى اقيلادى اى انه نسبني الى الجود اقيلارا قيلاماق
يقال الى اكالادى اى انه سماها اختا كبيرة اكالارا كالاماك
يقال الى اكالادى اى انه لقبه بلقب اكا وهو كبير في القوم اكالار
اكالاماك ويقال الى انالادى اى انه سماها لنفسه امّا

وَنِسْبَتُهَا إِلَى الْأُمُومَةِ أَنَالَارَانَالَاماق **الْغُنَّهُ مِنْهُ** ج 79
يُقَالُ أَتَى كَيْكَنِي أَنْكَرِيدِي أَيْ احْتَالَ الْقَابِضُ لِلظَّبْيِ وَلَاوَصْ مِنْهُ لِيَأْخُذَهُ
وَيُقَالُ أَنَى أَنْكَرِيدِي أَيْ أَنَهُ احْتَالَ لَهُ لِيَأْخُذَهُ أَنْكَرِيرَانْكَرِيمَاقْ **قَ**
نَوْعٌ مِنْهُ يُقَالُ أَشْيَاكَ أَنْكِيلَادِي أَيْ نَهَقَ الْحِمَارُ أَنْكِيلَارَانْكِيلَاماق
وَاخِرُ مِنْهُ يُقَالُ أَرَاغْتَ اكْكَلَنْدِي أَيْ وَضَعَتِ الْمَرْأَةُ نَصْدِ
غَيْرِ مَوْزُونٍ أَنْكَلَنْرَانْكَلِيمَاقْ **الْخَمَاسِيُّ مِنْهُ** ث يُقَالُ
أَرَاغِرْقَنْدِي أَيْ شَكَى الرَّجُلُ وَجَمْعُهُ أَغِرْقَنْرَاغِرْقَنْمَاقْ **السَّاكِنَانِ**
مِنْهُ يُقَالُ مَنْ أَنْدَغْرَدِمْ أَيْ أَتَى حَلَّفَتُهُ أَنْدَغْرَمَنْ أَنْدَغْرَمَاقْ
وَالسُّدَاسِيُّ مِنْهُ ت يُقَالُ يَغَاجْ أَرْمَتْلَنْدِي أَيْ صَارَتِ الشَّجَرَةُ
ذَاتَ كَمْرِي أَرْمَتْلَنْرَأَرْمَتْلَنْمَاقْ ج يُقَالُ تَاغْ أَرْجَلَنْدِي أَيْ كَثُرَ الْعُرْعُرُ
فِي الْجَبَلِ أَرْجَلَنْرَأَرْجَلَنْمَاقْ ح وَيُقَالُ سُوفْ أَرْجَلَنْدِي أَيْ مَاجَ الْمَاءُ أَرْ
جَلَنْرَأَرْجَلَنْمَاكْ ه وَيُقَالُ قِيزْ أَجَلَنْدِي أَيْ صَارَتِ الْجَارِيَةُ ذَاتَ ثَدْيَيْهِ
وَضَفِيرِهِ أَرْجَلَنْرَأَرْجَلَنْمَاكْ وَيُقَالُ أَشِجْ أَرْجَلَنْدِي أَيْ صَارَتِ الْقِدْرُ ذَاتَ
أَثْفِيَّةٍ أَرْجَلَنْرَأَرْجَلَنْمَاكْ ر يُقَالُ تَاشْ أَذْغِرْلَنْدِي أَيْ فَعَلَ الْمَهْرُ فِعْلَ الْفَحْلِ
وَكَذَلِكَ الرِّمَالُ إِذَا صَارَتْ ذَوَاتَ فُحُولٍ أَذْغِرْلَنْرَأَذْغِرْلَنْمَاقْ ز يُقَالُ
أَرْأَذْمَقْلَنْدِي أَيْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا تَبَعٍ وَشُكْرِي أَذْمَقْلَنْرَأَذْمَقْلَنْمَاقْ ه
وَيُقَالُ أَرْأَرْتُقْلَنْدِي أَيْ عَدَا الرَّجُلُ طَوْرَهُ أَرْتُقْلَنْرَأَرْتُقْلَنْمَاقْ وَيُقَالُ

١٥٨

تازبشی ازمقلندی ای فسد راس الاقرع وقرعه ویقال بیراز مقلندی
ای کثر الشب فی الارض وغیرها ازمقلنراز مقلنماق ویقال ابوایشغ
اغرقلندی ای انه قد استقل هذا الامر وکذلک فی الحمل اذا عد ثقیلا
اغرقلنراغرقلنماق ه ویقال ارا غرقلندی ای تزیا الرجل بزی
اغراق وهم جیل من الناس اغرقلنراغرقلنماق ک یقال ارا تمکلندی
ای کثر خبز الرجل یعنی اثرد اتمکلنراتمکلنماک ه ومثل هذه الافعال
کثیره وهی ترکب من الاسماء ونظیر هذا فی العربیه یقال البن الرجل اذا
کثرت عنده من اللبن واسجی اذا کثرت عنده الاسجیه ه ویقال از
اجمکلندی ای لبس فرو برقان وکذلک اذا صار صاحبها اجمکلنراجمکلنماک
ویقال اشلارارسکلندی ای طلبت المراة الرجل لشهوة بها بغاء وحرصا
ارسکلنرارسکلنماک ویقال ازاغت اکمکلندی ای تشنفت المراة وتقرطت
اکمکلنراکمکلنماک ه یقال سوف اکرملندی ای استرار الماء فی المناقع
مع فوران وجری اکرملنراکرملنماک ن یقال ارا ستنلندی ای
لبس الرجل السراویل واصله اجتنلندی الا ان الجیم قلبت شینا لقرب
المخرج اشتنلنراشتنلنماق المضاعف منه ق یقال
ارارقلندی ای عتا الرجل فی قبول الامر وجرز لدقلنراردقلنماق
ک یقال ابوایشغ امکلندی ای انه عد هذا الامر من جمله المحنه

١٥٩

امكلنر امكلنماك ويقال اراشكلندى اى صار الرجل صاحب حمار 80
فى احدى اللغتين اشكلنر اشكلنماك ويقال سوق اركلندى اى
ماج الماء ويقال انكبنى اركلندى اى انه قد اقشعر جلده اركلنر
اركلنماك وكذلك اذا ارى الرجل رجولية ذوات الاربعة
يقال اتن اربالادى اى انه قد اقضم فرسه الشعير اربالار اربالاماق
يقال اريا شن ارتولادى اى انتصف الرجل من عمره ارتولار ارتولاماق
ويقال اريا شقا ارتالادى اى بكر الرجل للعمل ارتالار ارتالاماق يقال
الكزنى اسريلادى اى انه نقش اللبد ووشى عليه كلون النمر اسريلار
اسريلاماك ويقال انا نك اغريلادى اى انه قد سرق الشئ والعامة يقول
بتسكين الراء وهو خطأ اغرلار اغرلاماق يقال القوى اكتولادى اى
انه علف الشاة وغيرها اكتولار اكتولاماك يقال الكى كشى ارار اغولادى
اى انه مر بين الرجلين وشقهما ارغولار ارغولاماق يقال الانكر ابكلادى
اى انه راءه وهو ان يضرب على رئته ابكلار ابكلاماك ويقال الندن
ابكيلادى اى انه اعرض عنه لما غضب ابكيلار ابكيلاماك والعلل
تذكر فى موضعه انقضى كتاب الهمز بحمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم
هذا كتاب الاسماء من السالم

بَابُ الثَّاءِ

ثَبَ حرف ومعناه حسب يقال منه بواشن منكاثب اى حسبى هذا الطعام ويقال ثب بلدى اى كفى ٥ ثب خضيمه بجدج خمير متخذ من شعير فيلف فى لبد فيترك فى مكان دفى حتى يدرك فيوكل بعده ٥ ثب ثب هو حكاية وقع السياط وشيب الشفاه يقال منه الارك ثب ثب يدى اى انه اكل الخوخ بشيب ٥ ثب هو دردى الخمر وعكر كل شئ كذلك ٥ ومنه يقال لحثالة الناس ثب ثب كشيلار ٥ ثب كل غصن لطيف دقيق وهو مقصور من ثبق كما يقال للكرة توب وهو مقصور من تبق ٥ ثب كل قطعة من تماج يقال بيرجب بيكل اى كل قطعة من تماج وكذلك لقطع اللطيط والاطريه ٥ ثب ثب برغل اى اسرع ويقال لجهاز كل عروس سب وهو ما لها ٥ سب المهر اذا طعن فى السنه الثانيه ٥ شب حرف تعجيل كقول العرب هلا يقال منه شب كل اى اسرع فى المحى ٥ قب حرف مبالغه وتاكيد يقال منه اغل قب بدودى اى كبر الولد غايه ويقال قب اذكونانك اى شئ حسن جدا ٥ كب نانك كل شئ ملتف كثير يقال منه كب سج اى شعر جثل وفى المثل كب سكتكا قش قنار كركلوك كشى كاسوز كليره معناه ان الطير قد ينزل على شجر الخلاف الملتفه الاغصان فلذلك يحتاج الرساله الى الصبيحه المليحه ٥ ويروى بلفظ آخر فيقال

ثب ثب حرف حكايه عن سرعه نقل القدح والشئ يقال منه

81 يغاج اوجنكايل كركك كشبكا سوزكليرك معناه لابد لفرع الشجر من اصابة
الريح فكان لابد من اتيان الرسايل للملجه ولكن لها ان تخصن نفسها ك بَتْ
الثمير ك ويقال بت كل مثل قولهم شب كل في الاسراع ويقال لصوت
كل شي ثقيل اذا وقع بت تشدى ك بِتْ هو القمل ومنه يقال للدود الذى بت تشدى بات دوشدى
يقع في الحنطة تَرِغ بتى ك جت جت حكاية عن وقع يقال منه جت
جت اردى اى ضرب مصوتا له ك جِتْ هو الخصّ من القصب او الشوك
شَتْ المرأة يقال منه انك ناشتى بار معناه ماله من الجراءة على طريق الانكار
قَتْ ثنى كل شي يقال ثون قتى اى ثنى الثوب ومنه يقال لعاطف الجال
ومحانيها قدراق ك قَتْ بالغزيه حرف يقوم مقام عند يقال منه بك
قتندا اى عند الامير ك قَتْ الدولة والجد ومنه يسمّى قتلغ وقال
قَتْ قُفغ برسا ادم قولنكا ك كندا اشي يكسبن يوقار اغار ك يقول
اذا اعطى الله الدولة لعبد يعاو كل يوم امره ك كَتْ الدبر ك متحرف
ومعناه كدى يقال لدغ مت اى كذا هوج سَجْ الشعر ك سَجْ حكاية عن
نبو الشي يقال منه قلج سج قلدى اى نبا السيف ويقال ارسج قلدى اى
نبا الرجل قبول الامر ك فَجْ حرف عدد ومعناه كم يقال فج يرماق يردى
اى كم مدرهما اعطى ك فَجْ الكبش وهو بالغزيه واصله فجنكار فَجْ
حرف ومعناه مرّة يقال منه فج قتا ايدم اى كم مرّة قلت ك فَجْ الطعن

١٦٢

والارتحال يقال منه سوكجتى اى ارتحل الجند ه كج الساعة يقال منه بيركج
كذخل اى امكث ساعة ه هج هج كلمة يزجر بها الخيل اذا ارادت ركوب
الراس وهذه اللغة وافقت العربية وقد شذت عن القياس لانها جاءت مهواة
ولاهاء في لغات الترك د كد بالدال والذال معا حرف تاكيد ومبالغة
في وصف الشيء يقال منه كذآت اى نعم الفرس كذنانك اى نعم الشيء ر
برّ الواحد
في العدد يقال بير يرماق اى درهم واحد ويجوز ان يلحق بباب المنقوص
فيقال بيرو امثاله كثيرة لكن الاصح في لغات الترك ما كان اقصر لفظا واصلب
مخرجا ه ويقال ارتريلدى اى خجل الرجل وهو بمنزلة قولك اربلدى ه جرجكاية
عن ثقل البدن يقال منه ارجرلندى اى ثقل بدن الرجل لغة الخاقانية ه جر
الوقت بالغزية يقال منه بوجرلكدا كل اى احضر في هذا الوقت ه جر
قبالة الشيء بالغزية يقال منه انكاتى بوجرلكدا اى ان بيته بقبالة هذا
الشيء ومنه يقال جرك لصفي الجرب لانهما يتقابلان جرجكايه عن صوت
يحصل من مزق الثوب وغيره يقال منه انك تونى جريرتى اى مزق
ثوبه مصوتا له ه جر المنفعة يقال منه الاندن نانك جرلادى اى نال
منه منفعة ه جر جرجكاية وقع اللبن من الضرع في الاناء
وكذلك كل مايع اذا صوت ه جر الدسم يقال اشجتاجريوق معناه
لادسم في القدر واصله السماق من الشحم يقال منه بوانا جريوق

١٦٢

82 معناه لا شئ من الشحم والسمن في هذا اللحم ه ويقال لصوت الجرجر سرْ
سرْ آتي اي صوّت بمثل هذه الحكاية وكذلك تحكي عن صرير القلم وما يشبهه ه
سرْ لزوجات تتخذ من الخرآ فيلطخ بها القصاع الصينية ثم تنقش عليها
يقال منه سرلغ اياق اي قصعة ملطخة بها منقشة ه شرشر حكاية
وقع المطر بصوت وشدة وكذلك كل ما يجئ اذا صوّت والشين مبدلة من
الجيم يقال الجرجر بيدي اي انه اكل كل ما وجد ولم يعف شيئًا ه قرْ
قرْ آتي قرن اي قر قر البطن وهذه وافقت العربية لفظًا ومعنًا ه
قرْ المرتبة يقال منه منك قرم الخ اي ان مرتبتي عظيمة ه قرْ المنطقة
اج قرْ الوشاج ه قرينغي العدو المكاشح ه قرآت الفرس السمند قرْ
العرم والمسناة ه قر الهضبة من الجبال ه كرار الرجل الرابط الجاش
القوي القلب الشامخ بالأنف وفي المثل كرْ بلسا كقاز بلور معناه
من كان جلدا قوي القلب يكون متكبرًا وقال
ارتش سقي يماكي ستغب تتربلاكي كرمت انك يراكي كلكا لمتْ اركشور
يماكي جيل من قفجاق يقول بان تلك الطايفة شمرت عن السواعد وقلوم
قويّة على فاجتمعت الأن لتابينا ه زبزحرف ومعناه نحن يقال
بزكلدي ميز معناه جينا نحن تزكل شئ مستو يقال منه تزبير اي ارض
مستويه ه جرد بياج صيني مذهب حمر وأحمى ه يقال لقنوة الجبال

قُرْنَاغ وَهُوَ الَّذِي لَا تَطْلُعُ عَلَيْهِ الشَّمْسُ الَّا بَعْدَ الزَّوَالِ وَيَكُونُ عَنْ يَسَارِ
الشَّمْسِ وَيَغْلِبُ عَلَيْهِ الْبَرْدُ وَالثَّلْجُ وَفِي الْمَثَلِ قُرْدًا قَارَ اكْسُومَاسْ
قُوَيْدَا يَاغْ اكْسُومَاسْ ۝ مَعْنَاهُ لَا تَخْلُوا مَفْتُوحَ الْجِبَالِ مِنَ الثَّلْجِ فَكَذَلِكَ
لَا تَخْلُوا الْغَنَمُ مِنَ السَّمَنِ ۝ يُقَالُ لِلشَّيْءِ الْغَالِي قِرْنَانَكْ يُقَالُ مِنْهُ بُوَآتْ
قِرْ الدِّرْهَمَ اَيِ اشْتَرَيْتُ هَذَا الْفَرَسَ غَالِيًا ۝ قِزْ الْجَارِيَةِ يُقَالُ مِنْهُ قِزْقِزْفَنْ
اَيِ الْجَوَارِي ۝ قِزْ الْبَيْتِ يُقَالُ مِنْهُ مَنَكْ قِزْمَ اَيْ بَنَى ۝ وَيُقَالُ لِلْعَذْرَاءِ
اَوْ قِزْ اَيْ مَخْدَرَ الْبَيْتِ ۝ يَنْحَكَا قِزْ السُّرِّيَّةِ ۝ وَهَذَا الْاِسْمُ يَقَعُ عَلَى
الْحُرَّةِ الْفَتِيَّةِ وَالْجَارِيَةِ الْمَمْلُوكَةِ مَعًا وَاَصْلُهُ الْعَذْرَاءُ ثُمَّ اسْتُعِيرَ مِنْهَا
الْبَوَاقِي ۝ قِزْقَشْ اسْمُ طَائِرٍ يَتَكَافَحُ الْاِنْسَانَ كَاَنَّهُ يُرِيدُ اَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ ۝
قِزْكَشِي الْاِنْسَانِ الْخَيْلَ بِلُغَةِ اَرْغُو وَفِي الْمَثَلِ قِزْكَشِي سَاقِي يُورِغْلِي بُلْمَاسْ
مَعْنَاهُ صِيتُ الْخَيْلِ لَا يَكُونُ سَيَّارًا وَيَبْقَى مَخْمُولًا يُضْرَبُ لِمَنْ يُومِنُ بِالْجُودِ
لِاِذَاعَةِ الذِّكْرِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ ۝ كَزْ فُوقَ السَّهْمِ يُقَالُ اَقْ كَزِي ۝ كَزْ
الْقُرَارَةُ وَهُوَ مَا يَلْتَصِقُ بِاَسْفَلِ الْقِدْرِ مِنَ اللَّبَنِ وَالدَّقِيقِ وَغَيْرِهِ
فَيُقْشَرُ عَنْهَا يُقَالُ اَشْخِ كِزِي ۝ كَزْ اِسْمُ نَوْعٍ مِنَ دِيبَاجِ الصِّينِ كَزْ الزِّيفِ
كِزْ الْعَنِيدَةِ وَالتَّخْتِ وَعَيْبَةِ الثِّيَابِ وَكَذَلِكَ كُلُّ صَوَانٍ وَمِنْهُ يُقَالُ
كِزْدَا اِلَى كِزْبَارْ مَعْنَاهُ نَافِجَةُ مِسْكٍ مَصُونَةٍ فِي صَوَانٍ وَهَذَا اِنَّمَا يُذْكَرُ
اِذَا شُبِّهَ بِهِ طِيبُ فَمِ الْجَوَارِي ۝ مِزْحَرَفْ وَمَعْنَاهُ نَخْنُ وَالْمِيمُ مُبْدَلَةٌ

١٦٥

١٥٩

من الباء فالباء تدخل في ابتداء الكلمة نحو قولهم بزبردمزاى نحن ذهبنا 83
ويقال كلدمزاى جينا نحن وهذا القياس مطرد في جميع الاسماء و
الافعال يقال آتمزاى فرسنا س بسن ثقاله كلنجي اوزق وهو
شئ مثل القرد الغزيه اذا بالغت في وصف كل شئ مدوّر تقول
تس تكرما وهذا بخلاف القياس لأنّ القياس في باب الألوان و
المبالغة في صفات الاشياء ان يوخذ اوّل حرف الكلمة الموصوفة
وتركّب بالباء في جميع لغات الترك باسرهم والميم في لغة الغزيّه
بيانه يقال للاغبر المشبع اللون كبكوك والغزيّه تقول كمكوك
كوك هو الاكهب فالترك اخذت هذه الكاف التي في الصدر وركبت به
الباء فقالت كبّ وهو حرف المبالغة ثم جاءت باسم اللون فقالت كوك
والغزيّه يقلب الباء ميما فيقول كم كوك اى اغبر مشبع ٥ ويقال للاصفر
سرغ فيقال للاصفر الفاقع سبّ سرغ اخرت السين من سرغ فركبت الباء
معها حتى صار مبالغة ثم جئ بالاسم بعدها ٥ ويقال للفضاء يزى
فاذا بالغت في وصفه يقال يبّ يزى اى فضاء افيح وعلى هذا القياس
جميع المبالغات فاما ان يقلب الباء سينا فلا قياس فيه تس كل شئ ردى
بالغزيّه يقال بوآت تس تكل اى هذا الفرس ليس بردى تس تس هو حكاية
عن ضرب كل شئ لين مثل ما يضرب على الثوب واللبد يقال منه تس تس ردى

اى ضرب هذا الصوت كس القطعة من كل شئ يقال بير كس اتماك
اى قطعة من خبزه كس البلة وهى المدرة التى يستطاب بها وغيره
كس المزوجة يقال منه انك كسى اى زوجته وبعضهم يستعملونها مع
الاضافة يقال الك كسى الدى اى انه خطب الزوجة ش بش يلقى
الدابة المسيبة ومنه يقال الى اشلا بش اى انه طلق المراة كانه
اهملها ويقال الى قل بش قلدى اى انه اعتق العبده ويقال للحر بش
وفى المثل بش نانك كاذى بلماس معناه لا مالك للشئ المهمل
يضرب لمن يؤمر بحفظ ماله ن تش المنزل ووقت النزول ايضا ه
ومنه يقال تش اوخى اى وقت النزول جش هو الفيروزج وقال
يرتى بشل جش سفرده ارنك قش نزلدى قراقش تن كن اوزا بركنور
يصف السماء فيقول خلق الله تعالى سماكا الفيروزج فى خضرتها ونثر
عليها النجوم كانها بشم وهى حجارة بيضا تتخذ منها الخواتيم فانتظم منها الميزان
وهى اجمة تسمى بالتركية قراقش ويقول بان الليل والنهار يكور احدهما
على الاخر ه جش جش كلمة تقول المراة عند اباله الصبى وكذلك
الفارس يذكر عند اباله الفرس بعد السير سش السقود وكذلك
يقال لمنظام تتماج سش ه قش الطير اسم جامع ثم يفرق بعض منها
فيقال للبازى الابيض ارنك قش ه قراقش العقاب ه تقى قش النعام

يُون قَرْقُش الطاووس ايل قُش الرَّحمة قَراقُش المشترى من النجوم يقال قراقش تغدى اى طلع المشترى وهو عند الصبح يطلع عندهم ن قراقش هو اطراف اخفاف الإبل بالخزية ن قزقش اسم طاير يشبه بائ براقش فى اللون ن قش الشتآء وفى المثل قش قنقى اوت معناه ان ضيافة الشتآء بالنار ن تف المكر والحيلة وفى المثل اقمى نجا ال بلسا اذغ انجا يول بليرن معناه وان كان الصايد ذا مكر وخديعه فإن الدب ايضا يهتدى الى طرق الفرار ن جف هو حكاية غليان النبيذ فى الحب ونحوه ف البخت والدولة ف تق كشى الانسان الشبعان تق ار الرجل الذى لا شعر على راسه كالترك تق يلقى الحيوان الأجم وهو الذى لا قرن له يقال تق تق اى صوت الشى المصمت كوقع الحجر على الحجر ن ويقال اركشى بر لا تق تق بلدى اى وقعت الخشونة بين الرجل والمرأة ن جق حرف يعبر به عن عين الشى ونفسه يقال منه جق ال اتنى تنغل معناه خذ ذلك الفرس بعينه ويقال جق انجى ارغل اى ارم الهدف بعينه ن جق جق حكاية عن كسر الشى ككسر الحطب والعظم والجوز ونحوه يقال منه جق جق اتى ن جق حكاية صوت ايضا يقال ال انى اردى جق اتمدى اى انه ضربه فمات لم وصاج ن زق زق حرف اغرآء يغرى به الكلب على النطاح سق سق حرف يقوله الحارس فى الجند اذا امر بالتيقظ فى حفظ القلاع والحصون والخيل من العدو يقال سق سق

اى كونوا ايقاظا ومنه يقال للرجل الفطن المتيقظ سق ارد سق للكوس اى
الرجل الوحيد المنفرد لا انيس معه ولا معاون ك بك نانك كل شيء
محكم ك بك الأجمة بك الراوية بلغة ارغوه تك كلمة ومعناه لا قصد
يقال منه تك كلدم اى اتيت بلا قصد لشيء ك ويقال تك ترا اى اسكت بالغزية
جل جل الحرى من المتاع ك جك جك كلمة يناخ بها البعير ك جك جك هو
دعاء الجدى وكذلك اذا سيق ك جك حف ومعناه فى اللعب بالكعاب اذا
وقع لبطنه يقال جك تردى ك يقال دك ارد اى ضرب بكفه ضربا خفيفا
مجموعا انا ملهن ك دك منك هو ما بين الالوف يقال دك منك يرماق اى
ما بين الوفدرهم ك اذا انتصب الشيء قايما يقال دل تردى سك هو عرد
الرجل قال محمود ان من الادب وصيانة كتاب الله تعالى اذا قرأ القارى
عند اجلاف الترك ونسائهم ان يخفى قراءة قوله تعالى وآتت كل واحدة منهن
سكينا وكذلك قوله تعالى ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها وما يمسك
فلا مرسل له من بعده فيجب ان يخفى عندهم قراءة مثل هذه الآيات لانهم
لا يدرون معناها ويظنون ان المعنى هو الذى يعرفونه فى لغتهم فيأتون
يضحكون وكذلك يخفى قراءة قوله تعالى ان هذا الا اختلاق ك لان فى لغتهم
تلاق فرج المرأة وكذلك يخفى عند الغزية كل ما كان من الاستفهام ام نحو
قوله تعالى انتم انزلتموه من المزن ام نحن المنزلون لانام فرج المرأة بالغزية

169

85 وَاَمَّا مَنْ عَرَفَ الْمَعْنٰى فَلَا بَاسَ بِهٖ ۝ شَكْ كَلِمَةُ اِسْكَاتٍ تَقُوْلُ اَتْرُكْ شَكْ تَرْ
اَىْ اُسْكُتْ ۝ يُقَالُ لَمْ تَرْدِى اَىْ اَنَّهٗ قَامَ قِيَامَ الرَّاكِعِ لَ بَلْ آتَ الْفَرَسُ
الْمُحَجَّلُ يُقَالُ لِلْاَغَرِّ الْمُحَجَّلِ اَغَرْ بَلْ ۝ وَيُقَالُ لِلْخِنْطَةِ الَّتِىْ مَضَتْ عَلَيْهَا الْاَعْوَامُ فَذَهَبَ
طَعْمُهَا بَلْ تَرَغْ وَكَذٰلِكَ اِذَا فَسَدَتْ مِنَ الْمَطَرِ اَوِ النَّدٰى وَيُقَالُ لِكُلِّ شَىْءٍ بَلِىَ مِنْ
طُوْلِ الزَّمَانِ بَلْ وَهٰذَا قَرِيْبٌ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ مَعْنًى وَلَفْظًا لِاَنَّهٗ بِالْعَرَبِيَّةِ بَلِىَ وَبِالتُّرْكِيَّةِ
بَلْ ۝ تِلْ الْكَلَامُ يُقَالُ لَا تَكْرِ تِلْ تَكْرِىْ اَىْ اَنَّهٗ قَدْ اَذَاهُ بِلِسَانِهٖ وَبِكَلَامِهٖ ۝
تِلْ اللِّسَانُ يُقَالُ فِى الْمَثَلِ اَرْدَمُ بَشِّىْ تِلْ مَعْنَاهُ اَنَّ رَاْسَ الْمَنَاقِبِ اللِّسَانُ
يَعْنِىْ بِهِ الْكَلَامَ الْحَسَنَ كَمَا قِيْلَ الْمَرْءُ مَخْبُوْءٌ تَحْتَ لِسَانِهٖ ۝ تِلْ اللُّغَةُ يُقَالُ اُغْرِ تِلِىْ
اَىْ لُغَةَ الْغُرِّيَّةِ يَا قُوْ تِلِىْ اَىْ لُغَةَ يَا قُوْ وَهٰذِهِ اللُّغَةُ وَافَقَتِ الْعَرَبِيَّةَ مَعْنًى
لِاَنَّ اللِّسَانَ فِى الْعَرَبِيَّةِ يَنْقَسِمُ اِلَى الْكَلَامِ وَاللُّغَةِ وَنَحْوِهٖ وَعَلٰى هٰذَا يُنْشَدُ
اِنِّىْ اَتَيْتُ لِسَانًا لَا اُسَرُّ بِهَا مِنْ عَلْوَ لَا عَجَبٍ فِيْهَا وَلَا سَخَرٍ ۝ اَرَادَ بِهِ الْكَلِمَةَ
وَيُقَالُ لِلْاَخِيْذِ مِنَ الْعَدُوِّ تِلْ يُقَالُ مِنْهُ تِلْ تُتِيْمْ اَىْ اَخَذْتُ رَجُلًا مِنَ الْعَدُوِّ وَلِشَخْصٍ
مِنْهُ الْاَحْوَالُ ۝ جِلْ هُوَ اَثَرُ الضَّرْبِ فِى الْجِلْدِ يُقَالُ لِلْاَخْرَقِ الْيَدِ شَلْ شُلْ الْكَلَكَ
قُلِ الْعَبْدُ وَفِى الْمَثَلِ قُلْ بَخِىْ اِتْ بُرِىْ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ الْعَبْدَ اِذَا وَجَدَ الظَّفَرَ
عَلٰى مَالِ سَيِّدِهٖ يَقْتَطِعُ مِنْهُ وَيَنْتَهِزُ الْفُرْصَةَ فَيَذْهَبُ بِهٖ كَالْعَدُوِّ وَالْكَلْبُ يَذْهَبُ
اَهْلَهٗ لِاَنَّهٗ مَتٰى مَا قَدَرَ عَلٰى مَطْعُوْمٍ لَا يَتَّقِيْهِ يَضْرِبُ فِىْ قِلَّةِ وَفَاءِ الْعَبْدِ لِمَوْلَاهُ ۝
قِلُ الشَّعْرُ مِنَ الْاِنْسَانِ وَغَيْرِهٖ ۝ قِلْ قُشْ هُوَ السَّبَدُ وَهُوَ طَابِرْ كَالْاَوْزِ يَاتِىْ

١٧٠

فی اوّل الربیع تهدی الامرآ فی ابتدآء الربیع بعضهم الی بعض و یقال له قل قذرق
ای اشعر الذنب ك کل الرماد و فی المثل کل ارکنجا کوز ارسا بیلك معناه
النفخ فی الجمر خیر من النفخ فی الرماد ك یضرب هذا لمن یؤمر بالتعلق فی الامور الجسام
و ترک الحقارة ثم لزاز الباب و منه یقال قبغ تملی ای شدّ الباب بالمزاز ك ثم
البرد فی اصل اللغة و لکن یستعمل تملغ فی البرد و کذلک الشیّ البارد ك ثم البهیم
من کل لون فی شیات الخیل یقال منه ثم قراات ای البهیم الادهم ك و یقال ثم تروات
ای کمیت بهیم ك جمحرف یذکر عند مبالغة الشیّ و وصفه بالرطوبة
اوّ کونه نیّا یقال منه جمبیکات ای لحم نیّ جدًّا و یقال جمال تون ای ثوب
رطب جدًّا ك جمّ التیل و هو ما یقطع من الارض فیجفّف فیوقد به النار
لانه یکون فیه النبت و عروقه مترا کما یقال جمبجتی ای قطع من التیل
سمسمجك نانك ای شیّ حلو جدًّا بالغزیّة ك قمّ الرمل لغة جگل و لا تعرفه
الغزیّة کمّ الدآء یقال منه اتّ کملندی ای دآ الفرس و غیره ك کم حرف
مبالغة فی لون الاغبر بالغزیّة یقال کمکوك ای اغبر جدًّا ك کم حرف استفهام
و معناه من یقال بوکیم ای من هذا و هذا یقع علی الواحد و الجمع تقول الغزیّة
بوکیم و معناه من القبیلة و هو اسم جمع ن بن حرف و معناه انا یقال
بن برادم ای انا ذهبت بالغزیّة و الترک تقول من ك تن اللیلة یقال منه
تونلا کلدم ای اتیته لیلا ك تن الروح و النفس یقال منه انکتینی کسلدی

١٠٦ ١٧١

86 أى انقطع نفس الرجل وروحه تن هو المقود يقال منه تن تزكن أى مقود
وعنان ٥ جن الصدق يقال منه جن سوز لا أى يصدق الكلام ويقال
جن ايدنكا أى صدقت فيما قلت سن حرف ومعناه أنت هذه اللفظة
تقولها الترك للصغار والخدم ولمن كان دون القايل فى السن والمرتبه
ولمن كانت له حرمة ومرتبة تقول له سز بالزاى والغزية تقلب
القصة فيقول للكبير سن بالنون وللصغير سز بالزاى وللجمع كذلك
ولهم القياس فيه لأن سز اسم جمع ٥ قن هو جفن السيف والسكين
يقال قلج قينى أى جفن السيف ٥ كن هى كل بلدة فى ديار الشرق وهو
تخفيف كندكن الشمس يقال كن تغدى أى طلعت الشمس وفى المثل
كن كا بقسا كوز قمار معناه من نظر الى الشمس لا بد من تحير البصر ٥
كن اليوم يقال بوكن برغل أى اذهب اليوم وانما سمى به لأن اليوم
وضوءه من نتيجة الشمس كن بيار ناجه مسك ٥ من حرف ومعناه انا
لغة الترك ٥ من المرقة وسمعت بيغما يقال من كلدر أى أحضر المرقة
فتوى بالاطريه لأنهم كانوا يعنونها وجوز ادخال حرف اللين فى هذه
الاسماء فى كتابة التركية أى الكتابة بهذا الخط الا ان فى اللفظ هكذا
جريانه فى لغاتهم كما كتبناه انقضت ابواب الثنائى
من السالم ٥ هذه ابواب الثلاثى ٥

بَابُ فَعْلٍ وَفُعْلٍ وَفِعْلٍ مُسَكَّنَةِ الْحَشْوِ فِي حَرَكَاتِهِ

بَرْتٌ نَيْطُ الشَّرَابِ وَمِكْيَالٌ لِكُلِّ مَائِعٍ ۝ بَرْتٌ الْكُوزُ الَّذِي يُشْرَبُ الْمَاءُ فِيهَا بِالْغُرْبِيَّةِ وَيُقَالُ بَرَتَ بَرْتٌ بَرْتًا إِذَا أَخَذَهُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ فَجَأَةً ۝ بُرْتٌ الْجَانُومُ وَقَدْ يُقَالُ لَهُ كُتَيٌّ بُرْتٌ بِيرْتٌ الضَّرِبَةُ الَّتِي يَأْخُذُ الْمَوْلَى مِنْ عَبْدِهِ كُلَّ سَنَةٍ وَالْأَجْوَدُ أَنْ يُقَالَ بِيرْتٌ بِالْيَاءِ ۝ وَيُقَالُ إِنَّكَ لَتُونِنُ تُرْتٌ تُرْتٌ بِرْتِي أَيْ إِنَّهُ خَرَقَ الثَّوْبَ بِهَذَا الصَّوْتِ مِنْ غَيْرِ مُبَالَاةٍ بِهِ ۝ تُرْتٌ بِرْمَاقٌ أَرْبَعَةُ دَرَاهِمَ وَكَذَلِكَ كُلُّ أَرْبَعَةٍ فَهُوَ تُورْتٌ وَالْأَجْوَدُ تُورْتٌ بِالْوَاوِ ۝ وَيُقَالُ لِلرُّفَاقِ كُلِّ شَيْءٍ وَرُضَاضِهِ جُرْتٌ جُرْتٌ وَمِنْهُ يُقَالُ بِزَنْكَ أَنْدَابِيرْ جُرْتَ الْحُومِ زِيَارَةٌ مَعْنَاهُ أَنَّ لَنَا عِنْدَهُ كِسْرَةً ۝ وَإِذَا بَرَقَ الرَّجُلُ مِنْ خِلَالِ أَسْنَانِهِ يُقَالُ لَهُ جِرْتٌ سُوذَتِي ۝ سَرْتٌ النَّاجِرُ وَفِي الْمَثَلِ سَرْتٌ أَزْتِي أَرِغْ بِلْسَايِلْدَابِيرْ ۝ وَقَدْ ذُكِرَ تَفْسِيرُهُ مَرَّةً ۝ وَيُقَالُ إِنَّكَ إِذَا تَسْرِتُ سُرْتٌ قِلْدِي أَيْ إِنَّهُ قَدْ صَوَّتَ رِجْلُهُ وَهُوَ مِثْلُ مَا يُصَوِّتُ الرَّجُلُ فِي الْمَكْعَبِ الْوَاسِعِ ۝ سِرْتٌ الْهَلْبُ وَالْغُرْبِيَّةُ تُسَمِّي كُلَّ تُلْعَةٍ وَوَادٍ صَغِيرٍ سِرْتٌ قُرْتٌ الْقَرْحُ وَمِنْهُ يُقَالُ لِلرَّجُلِ الشَّكِسِ الْخُلُقِ قُرْتٌ أَرْ ۝ قُرْتُ الرُّودِ عِنْدَ جَمِيعِ التُّرْكِ وَالْغُرْبِيَّةُ تُسَمِّي الذِّيبَ قُرْتٌ ۝ وَيُقَالُ لَكَ قُرْتٌ قُرْتٌ أَتَّى أَيْ تَقَرَّحَتِ الْأَصَابِعُ قِرْتَاتُ النَّبْتِ الْقَصِيرُ وَكَذَلِكَ يُقَالُ لِلشَّعْرِ الْقَصِيرِ قِرْتٌ سَجٌ ۝ وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ الْبَخِيلِ الشَّتِيِّ الْخُلُقِ قِرْتٌ كِشِّي ۝ يُقَالُ أَتَّ أَرْبَانِي كُرْتٌ كُرْتٌ بِيدِي أَيْ أَكَلَ

١٠٧

87

الفرس الشعير بخضد وكذلك كل من اكل شيئا نحو القثا اذا اخضد كرت التبع
وهو من شجر الجبال يتخذ منه القسي والسوط والعصى ج يقال ارتر مرني
قرح قرج بيدي اي اكل الرجل القثا بخضد ه ويقال للحديد الزكر قرج تمر
وبه يوصف الرجال الجلاد فيقال لهم قرج ارن اي رجال صلاب وكذلك
كل شي مصمت صلب ه مرج الفلفل كند البلد ومنه يقال لكاشغر
ارد وكند اي بلد الاقامة لان اقاسيا كان يقيم بها الطبيب هو اباها وهي
الصين السفلى وقال

كلنكر ليوا قتمز كندلر ازاحقتمز قرخ اقن يقتمز برخن اذا سجتمز
يصف غزوتهم الى ايغر ويقول سرنا اليهم كالسيل وخرجنا فيما بين بلدا
نهم وهدمنا بيوت الاصنام حتى احدثنا على رؤس الاصنام اذلا لها ه
كند القرية عند الغزية ومن تلبنهم وهو الكوره عند اكثر الترك ومنه
يسمى قصبة فرغانه اوزكند اي بلد انفسنا وكذلك يسمى سمز كند
اي بلد سمينة لكبرها وتلك بالفارسية سمرقند س برس الفهد ه برس
احد السنين الاثنى عشر بالتركية ه وذلك ان الترك اخذت اسما اثنا عشر
صنفا من الحيوان ووسمت بها اثنى عشر سنة فيؤخذ حساب الولاد
والتواريخ في الحروب وغيرها بدوران تلك السنين ه واصل ذلك ان ملكا من
ملوكهم احتاج الى معرفة حرب مضت قبله بسنين فغلطوا تلك السنه

وهي عادة التركمان حتى الان على ظهر وعلى بلاد الكلفة يحدثون على رؤس الاصنام

التی وقعت فیها الحرب ۵ فشاور قومه فی ذلک وقال کما غلطنا نحن هذا
التاریخ سیغلط بعدنا کذلک فنحن الآن نسمی الاثنی عشر سنة علی عدد
الشهور وعدد بروج السماء حتی یوخذ الحساب بعده بدورانها ویکون
ذکرا مخلدا فقالوا کما تری فخرج یصطاد وامر بان یضطر الوحوش
الی وادی ایلا وهو ماء عظیم فصادوا والجاؤوا الوحوش الی الماء فعبر الماء اثنا عشر
صنفا منها فوضع اسم کل عابر منها علی سنة اولها سیجغان وهی الفارة وکانت
اول عابر فاخذ راس السنین منها فیستعمل مضافة بهذه السنة یقال سیجغان یلی
ای سنة الفارة ۵ ثم بعدها اود یلی ای سنة البقر ثم بعدها بارس یلی ای سنة
الفهد ثم بعدها تمشغان یلی ای سنة الارنب ثم بعدها ناک یلی ای سنة التمساح
ثم بعدها یلان یلی ای سنة وهی الحیة ثم بعدها یند یلی ای سنة الفرس ۵ ثم
بعدها قوی یلی ای سنة الغنم ثم بعدها بجن یلی ای سنة القرد ۵ ثم بعدها
سنة الدجاج وهی تقاغو یلی ثم بعدها ات یلی ای سنة الکلب ثم بعدها
سنة الخنزیر وهی تسمی تنکز یلی فاذا بلغت الی تنکز هذه ثم یستانف
الحساب من سیجغان وهی الفارة والسنة التی کتبنا هذا الکتاب کان
فی محرم سنة ستّ وستین واربع مایة کانت دخلت سنة الحیة وهی
یلان یلی فاذا مضت هذه السنة ودخلت سنة سبعین یدخل سنة الفرس
وهی یند یلی هکذا یدور الحساب کما ارتک والترک تزعم فی کل سنة

١٧٥

88 منها حكمه ويتفألون بها فيقول اذا كانت اودية اى سنة البقر يكثر فيها
الحروب لما ان في البقر نطاح ٥ واذا دخلت سنة الدجاج يكثر فيها الطعام
ولكن يقع بين الناس التشويش لما ان طعام الدجاج لحب وهى ابدا تلقى القماش
بعضه على بعض واذا دخلت سنة الحية وسنة التمساح يكون الامطار
والخصب لان مسكنها الماء واذا دخلت سنة الخنزير يكثر فيها البرد والثلج
والفتن فكذلك تزعم في كل سنة شيئا وليس للترك اسامى الايام السبعة
لان الاسبوع عرفت بالاسلام وكذلك اسامى الشهور في البلاد يسمى بالعربية واهل الوبر
واهل الجهالة من الكفرة يسمونه على اربع فصول لكل ثلاثة اشهر منها اسم
يعرف بها مضى السنة مثل ما يقال لابتداء الربيع بعد النيروز اغلاق اى اى
شهر الجدى ثم بعدها الغ اغلاق اى اى شهر الجدى الكبير لانه يكبر في الشهر
الثانى ٥ ثم بعده الغ اى اى شهر كبير لانه يكون سرة الصيف فيكثر اللبن
ويبدو كل نعمة كانت في الانعام والارض فكذلك غيرها فانى لا اذكرها
القلة الاستعمال بها فافهم ٥ برس كل ورم مشور في الجسد من عضة
قمل او برغوث او من يد والشرا يقال انكاتى برس بلدى اى تورم جلده كذلك
برس كل شى صعب يقال منه برس ايش اى امر صعب ٥ ويقال الى
جرس جرس اردى اى انه ضربه على جلده بصوت وكذلك يقال قرس قرس
اردى اذا ضربه من كل جانب ٥ قرس الكساء من وبر الابل وصوف الغنم ٥

برس صعب

يُقَالُ الْفَرَسُ قَرَسًا يَا بَنِيَّ اَیْ اَنَّهُ صَفَّقَ بِيَدَيْهِ وَهُوَ حِكَايَةُ صَوْتِ التَّصْفِيقِ
ق يُقَالُ تَمَّ كَلَفٌ بِقَلْدَى اَیْ اَنْهَدَمَ الْجِدَارُ بِصَوْتٍ وَسُرْعَةٍ ق يُقَالُ اَفَّ
بَرَقَ اَیْ بَيْتٌ وَدَارٌ لَا يُفْرَدُ بَرَقٌ وَلٰكِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ مُزْدَوِجًا ك وَيُقَالُ لِطُولِ
كُلِّ جِسْمٍ تُرُقٌ يُقَالُ مِنْهُ بِئْرٌ سُنْكُوتُرُقِّي اَیْ قَدْرُ طُولِ الْقَنَاةِ وَيُقَالُ بِئْرٌ اِينِيٌّ تُرُقِّي
اَیْ طُولُ الْاَرْضِ وَعَرْضُهَا ك جُلُقُ اسْكُرُكٌ هُوَ السَّكَرَانُ الطَّائِشُ ن وَيُقَالُ
جَلَقَ جُلُقَ بِدَرْقَلْدَى اَیْ وَكَزَهُ وَهُوَ حِكَايَةُ صَوْتِ الْوَكْزِ قَرْقٌ هُوَ
الْاَرْبَعُونَ فِي الْعَدَدِ وَفِي الْمَثَلِ قَرْقٌ يَلْقَا بَايْ جَغَايْ تُزْلِنُورْ مَعْنَاهُ
قَدْ يَسْتَوِي الْغَنِيُّ وَالْفَقِيرُ اِلَى اَرْبَعِينَ سَنَةً يَعْنِي بِالْمَوْتِ اَوْ بِانْقِلَابِ الزَّمَانِ
ك بَرْكَ نَكْ اَیْ الشَّيْءُ الْمُحْكَمُ وَاَصْلُهُ بَكْ وَالرَّآءُ آيِدَهْ بَرْكَ الْقَلَنْسُوَةُ وَفِي
الْمَثَلِ تَانْسِيزْ تُرْكْ بُلْمَاسْ بَاشْسِيزْ بُرْكْ بُلْمَاسْ ك مَعْنَاهُ لَا تَخْلُو التُّرْكُ
مِنَ الْفَارِسِيِّ كَمَا لَا تَخْلُو الْقَلَنْسُوَةُ مِنْ رَاسْ ك تُرْكْ اِسْمُ بَلَدٍ بِدِيَارِ التُّرْكِ ك
يُقَالُ تَرَكَ كَلَّ اَیْ اَسْرَعَ فِي الْحُضُورِ وَكَذٰلِكَ فِي كُلِّ اَمْرٍ يُؤْمَرُ بِالْاِسْرَاعِ فِيهِ
يُقَالُ تَرَكَ قِلْ اَیْ اِسْرَعْ ن تُرْكْ اِسْمُ ابْنِ نُوحٍ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَهُوَ اِسْمٌ
سَمَّى اللّٰهُ تَعَالَى بِهِ بَنِي تُرْكَ بْنِ نُوحٍ كَمَا اَنَّ الْاِنْسَانَ اِسْمُ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
فِي قَوْلِهِ تَعَالَى هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ فَفِي هٰذَا الْمَوْضِعِ اِسْمٌ يَقَعُ
عَلَى الْوَاحِدِ وَفِي قَوْلِهِ تَعَالَى لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ
اَسْفَلَ سَافِلِينَ اِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اِسْمُ جَمْعٍ لِاَنَّ الْاِسْتِثْنَاءَ

تُرُقٌ طُولُ جِسْمٍ

تكين

مِنَ الوحدان لا يجوز كذلك هاهنا ترك اسم بن نوح موحد هناك وفي سه اسم 89
جمع كالبشر يقع على الواحد والجمع وكما ان الروم اسم روم بن عيصو ابن اسحق
صلوات الله عليه فسمي به بنوه كذى هذا وانما قلنا ان الترك مما سمى الله تعالى
به لما اخبرنا به الشيخ الإمام الزاهد الحسين بن خلف الكاشغري قال
اخبرني ابن الغرفي قال حدثنا به الشيخ ابو بكر المفيد الجرجرائي المعروف
بابن اى الرنيا في كتابه المولف في آخر الزمان باسناده عن رسول الله
صلى الله عليه وسلم قال يقول الله جل وعز ان لي جندا سميتهم الترك
واسكنتهم المشرق فاذا غضبت على قوم سلطتهم عليهم وهذه فضيلة لهم
على كافة الخلق حيث تولى تسميتهم بنفسه جل وعز واسكنهم في ارفع
موضع واطيب هواء من الأرض وسماهم جند نفسه مع ما يشاهد منهم
من الحسن والملاحة والصباحة وحفظ الأدب ومراعاة حرمة المشايخ
والوفاء بالعهد وترك الصلف والفخر والبسالة فيما يستحقون المدح فيه
مما لا يحصى

وقال

فجن كرسا اى ترك يدن انكا انكا يدى منكر تكرا لغلق منذا نرو كسلنور
يمدح رجلا ويقول اذا رأته طوايف الترك لقالت لهذا حسن المجد والكبرياء
ثم ينقطع بعده والواحد منهم ترك والجمع كذلك يقال كم سن معناه من
انت فيقول ترك من اى الى ترك ويقال ترك سوسى اى تلندى اى ركبت جند الترك

كم سن من انت
ترك من اى فى ترك
سوسى تلندى

تُرک حرف یقع علی الوقت وهو وسط ادراک کل شی من الثمار یقال منه
تُرک ارزم اودی ای انه وقت توسط العنب فی بدئه ویقال تُرک قیاش اودی
ای وقت توسط ویقال تُرک یکت ای شاب توسط شبابه ٥ سرک الخرف
وما انکسر منها ٥ ویقال انک اذا فی سرک بوزتنک ای ان رجله کالجمد
فی البرودة لا یقال الا فی هذا الموضع ٥ کرک الفرو ٥ کرک الحسن والجمال
ومنه یقال کرکلک ای الجمیل ٥ ع انقضت ابواب الساکن الحشو

هذه ابواب المتحرک الحشو

باب فعل وفعل وفعل متحرکة الحشو فی حرکاتها

بک کلب بت ناعم یبت فی مصطاف الترک یسمن الرواب سریعا
بست الظهیر والمعاون المشفق ٥ بست الاعانة یقال منه الممکا
بستت بردی ای انه اعانی وکلاهما قریبان ٥ بلت السحابة قرابلت
السحابة السود آق بلت المزن وفی المثل قرابلتغ بل اجار
ارنج بلا ایل اجار ٥ معناه ان السحابة السود اذا اطبقت السما
فالریح تقشع عنها وان الرشوة کذلک یفتح باب الولایة بضرب لمن
یومر بانفاق المال لقضاء حاجته وقد یشبه به الشعر السخام فیقال
بلت تک سخی ای ان شعره کالسحاب فی کثرته وقال
اغدی بلت کریو. یغمرتلی سکریو. قلق انی اکریو. قیجا بریر بلکوسون

بست معاونه

ارنج رشوت

نکته هذه تشبیه کبی

يقول نسأت سحابة راعدة ينبت منها المطر والبرد وان الهوا يمورها ويحركها
فلا يدرى إلى اى جهة تتجه ن تبت جبل فى ديار الترك كثير وعندهم يكون
طبا المسك فيقطع سرتها وهى ناجحة المسك وهم بنو ثابت وهو رجل من اليمن
جنى جناية فخاف فهرب وركب البحر الى الصين فاستطاب تلك الديار وتوطنها
حتى كثرت اولاده فاخذ اولاده من كثرتهم الف وخمس مائة فريخ من اراضى الترك
شرقيهم الصين وغربيهم قشمير وشمالهم ايغر وجنوبهم بحر الهند وبعد بلسانهم
يوجد العربية لانهم يسمون الام اما والاب ابان تكت جمع تكين وهو فى الاصل اسم
العبد ثم صير ذلك لقبا لابنا الخاقانية وهو جمع على غير القياس يقال اكا تكت
اى الكبار من السوقة والصغار من ابناء الملوك ويستعمل مفردا اكا تكت
واصل تسمية اكا كان فى زمن ذى القرنين حيث وقع المكافحة بين طلايعه
وطلايع الترك قبل المصالحة ن جكت كشى الرجل القصير وغيره ن جكت القطن
بلغة ارغوسبت الكزبرة بلغة كاشغر ن سغت الاقط لغة قرلقية ن
سغت الامعا التى يحشى فيها الاقاويه والارز واللحم فيطبخ ويوكل ن سغت البكا ن
سكت شجر الخلاف وفى المثل سكت سولنكا قذنك قاسنكا ن معناه
ان الطراوة التى فى شجر الخلاف هو اولى بها وان جليزه الخليخ اولى ان يكون للخليخ
يضرب هذا فى كل شى يميل الى اصله ن قجت الطراد فى الحرب وغيرها ن
قرت سب للتركمان واحسبه منحولة من العربية غارت ن قرت الاقط ن

قَنَتَ ١٠ قناد وبال موبر قَنَتَ الجَنَاحَ ه قُنَتَ كُلُّ صِرْمٍ مِنَ النَّاسِ تَلَبَّدَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ يُقَالُ مِنْهُ الْمَنِكُ
قُنَامُ الَّذِي انَهُ مِنْ جُمْلَةِ مَنْ تَلَبَّدَ ه كَبَتَ الجَانُوتُ ه كَجَتْ جِيلٌ مِنَ التُّرْكِ
اسْكِنُوا خَوَارِزْمَ ه كَجَتُ الفَرَسِ كَذَتْ كُلُّ مَا يُلْبَسُ مِنَ الأَثْوَابِ وَالكَثِيرُ مَا
يُسْتَعْمَلُ هَذَا فِي العُرْسِ وَذَلِكَ انَّ قَرَابَاتِ الزَّوْجِ وَالمَرْأَةِ يَلْبَسُونَ لِبَاسًا
كَذَتْ بُودِي لباس وردى اِكْرَامًا لَهُمْ يُقَالُ مِنْهُ كَذَتْ بُرْدِي اَيْ اَعْطَاهُ لِبَاسَ الكَرَامَةِ ه كَرَتِ المِفْتَاحُ
وَهَذِهِ اللَّفْظَةُ قَرِيبَةٌ مِنَ العَرَبِيَّةِ لأَنَّهَا اقْلِيدٌ بِالعَرَبِيَّةِ فَاُبْدِلَتِ القَافُ كَافًا
وَاللَّامُ رَاءً وَالدَّالُ تَاءً بَعْدَ طَرْحِ الأَلِفِ مِنْهَا ه كُلْتُ الضُّحْكَةَ بَيْنَ القَوْمِ ج
بُقَجَ التَّوْرُ اَوِ القِدْرَ مِنْ خَزَفٍ يُقَالُ لَهُ اَشْنَجُ بُقَجَ اَيْ قِدْرٌ وَتَوْرٌ يُسْتَعْمَلُ عَلَى
صوفاب وردواج
الأَتْبَاعِ ه بَكَجَ لَقَبٌ لِلتُّكَالِينِ يُقَالُ مِنْهُ بَكَجَ اَرْسَلاَنُ تَكِينِ هَذِهِ اللَّفْظَةُ اِذَا
ذُكِرَتْ بِالكَافِ الرَّكِيكَةِ يَكُونُ المَعْنَى يَا اَمِيرُ وَهُوَ تَصْغِيرُ اَمِيرٍ يَكُونُ عَطْفًا
بك امير معنا الله وَتَحْنِينًا لأَنَّ قَوْلَهُمْ بَكْ الأَمِيرُ بِكَافٍ رَكِيكَةٍ بُلْجَ مِنْ اَسْمَاءِ الرِّجَالِ تَقْ القَرْصُ
مَاخُوذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ تَقْ اَرَاكَ الرَّجُلَ الشَّبْعَانَ لأَنَّهُ يُشْبِعُهُ ه تَكَجَ المِسْعَةُ
قفج قفه ديگ جَنَجَ المُخَنَّثُ وَالجَبَانُ وَكُلُّ مَنْ لاَ رِفْقَ لَهُ فِي الاُمُورِ وَفِيهِ فَشَلٌ وَفُتُورٌ وَيُقَالُ
لِلْجَرَادِ الاَحْمَرِ سَنَجَ كَسَرْلُوكَ ه قَفَجَ الوَسَخُ وَالرَّنَ يُقَالُ مِنْهُ تَوْنٌ قَفَجَ بِلَدِكَ
قلج باغ وقولاج اَيْ وَسَخَ الثَّوْبُ ه قَلَجَ مِنْ اَسْمَاءِ الرِّجَالِ ه قَلَجَ البَاغَ وَاَصْلُهُ قَلْ اَجْ اَيْ
قلج سيف اِفْتَحِ البَاغَ وَيُقَالُ مِنْهُ بَيْرٌ قَلَجُ بَرْجِنْ اَيْ بَاغٌ مِنْ دِيبَاجٍ ه قَلَجَ هُوَ السَّيْفُ فِي
المَثَلِ قَشْرٌ قَلَجَ قِنْقَاسِغَمَاسٌ ه مَعْنَاهُ لاَ يَسَعُ السَّيْفَانِ فِي غِمْدٍ وَاحِدٍ

٧٨١

١٤١

91 يُضرب هذا فى رجلين يتزاحمان فى أمرٍ أو فى خِطبة امرأة وبه يُلقب الخاقانيّة
فيُقال قلج خان أى ملك ماضٍ فى عزائمه وأموره كالسيف وقال
ارز الپ اقشتيلر. قنكركوزن تقشتيلر. قمغ تلمن تقشتيلر. قلج قنقاجن سغدي
يصف الحروب ويقول بأنّ الأبطال دعا بعضهم بعضًا فتناظروا بأعين شرر
وتحاربوا بجميع الأسلحة حتّى لم يكد السيف يسع جفنه من كثرة ما يبس عليه
من النجيع قمج هو المعرفة ه إذا سبّ الصبى يُقال كُنج معناه يا مُنتن كالصمارى
ينسب إلى الدبر ه كزج اللوزه والبستوقه وهذه اللغة وافقت العربيّة
إلّا أنّ الها أبدلت جيمًا ه كذج بالذال اللوزه أيضًا بلغة أرغو ولهذا مساغ
فى العربيّة أن تبدل الذال بالزاى يُقال منه زبر ودبر إذا كتب وماء
زعاق وذعاق ه كمج القرص الذى يُدفن فى المليلة ه كمج الكنز يُقال كمج
الكمج بلدى أى أنه وجد الكنز ه ويُقال للعنب الغريب مشج أزم ربتر
هو طوط البردى ويُقال بدر بدر بكردى أى أنه عدا وسمح لعدوه خفيفًا
بسر هو ثوم الجبل ه بغر الكبد والرجل الذى لا ينقاد لأحد يُقال له بدك بغرلغ
أى عظيم الكبد ويُقال لكبد القوس يا بغري بقر النحاس وفى المثل
بار بقر يوق التون ه معناه أنّ الموجود كالنحاس لا يُعبأ به وأنّ المفقود
كالذهب فى عزّة الوجود يُضرب هذا فيمن يكون عندا قاربه مهانًا فإذا
فقدوه شقّ عليهم ذلك ه بقرقاوس بالصين بها بياعاتهم ه بقرسقم هو

۱۸۲

اسم المرنج يشبه حمرته به ۵ بكر الكلية ۵ بكر قلعة بين كجا وايغر على شاهق وهو ثغر ۵ تبر ابنا انال او زمن ملوك قفجاق ۵ تتريبر القراج من الأرض ۵ تتر الناقة ۵ يقال ات اذاقي تقر تقراتي اي صوت سنابك الخيل وكذلك يقال تكر تكراتي في المعنى الأول ۵ تمر الحديد وفي اصل كول تمركرو ترماس ۵ معناه ان الحديد الأزرق لا يستقر من غير عمل يعني انه يجرح متى ما اصيب بشيء ۵ وله معنى آخر وذلك ان قرقز وبياقو وقفجاق وغيرهم اذا حلفوا انسانا او اخذوا عنه ميثاقا يضعون السيف محترطا معترضا قدامه ويقولون بوكوكرسون قرل حقسون معناه يدخل هذا الحديد ازرق ويخرج احمر يعني به دامیا ان حالفت ونقضت هذا العهد يعني انه يقتل بالحديد حتى ينتقم الحديد منه لأنهم يعظمون الحديد ۵ تمر العرق في البدن والغزية تقول تمر بفتح الميم وهم ابدا يتبعون الخفة والنصب اخف الحركات فيلجون اليه تقر السلعة ماصا وصمت والغزية وغيرهم يقولون تور بالواو

تقر كمنك اكلسا بكلك انكر كريور تقر سزن قلب بكا ر سزن املكيور

معناه من كثر ماله فهو اولى بالامارة من غيره واذا بقي الامير صفر اليد يتعب في جمع الرجال لأنهم انما يتألبون عنده طمعا في المال ۵ جبر شعر المعز ويقال للخرق من المتاع جبر جبر على طريق الاتباع ۵ ويقال للرجل السيء الخلق جبر كتي ۵

جغر هو العصير ٥ جغر الجمز وهذا الحرف من الأضداد جغر الرقب وهو
الطريق الضيق الصغير ٥ جقر الأزرق وفي المثل اتت جقرى اتقا تكير
اتت جقرى اتقا تكماس ٥ معناه ان الكلب الأزرق يساوى فرسا وان الفرس
الأخيف لا يساوى كلبا لأنه يكون ردى البصر يؤمر بالحذر عنه جكر جكر
هو صوت الاسنان اذا كان في الخبز قضيض فيكل السن عنه سغر الوبر وهو
دويبة شبه الورل تتخذ من جلد المطر ٥ سغر هو نوع من صيد الملوك مع الرعايا
وذلك ان الملك يبث القوم في الآجام والفيافي حتى يجمعوا الوحوش ويسوقوا اليه وهو واقف
يرمي بين يديه من غير ان يتعب في طلبها ٥ سغر البقر ٥ سوق سغرى الجاموس الى
بقر الماء ٥ قتر البغل قدرنا نكد الشئ الصعب يقال منه قدر بير اى موضع صعب
وذلك في الجبال اذا كان كثير الثلج والبرد ٥ قدرقش الزمهرير ٥ قدر الجبار الصعب
من الملوك وبه يلقب الخاقانية بقدرخان وهذه اللغة وافقت العربية لان التجبر
من القدرة والجبار هو الذى يقدر ما يريد ٥ قسر العقيم من النساء ومن كل ذات
أربع ويقال قسر قسراق اى رمكة حايل ٥ كلر الضب ز بغر الحلق ٥
تبز السبخة ٥ تبز كشى الرجل الجسود ٥ ويقال للبرذعة او الحمل الذى لا يستقر
راكبه تبزيكه ٥ تبز نا نكد كل شئ له طعم عفص مثل طعم الاهليلج ونحوه ٥ تكرات
الفرس الأقرح ٥ سغر العلاة ٥ سغر تبراق الصلصال والطين الحمر ٥ سقر
كل لون وجه تعلقت بالثوب نحو الريب وغيره ٥ سكبر الثمانية في العدد وهو تحفيف

سمز الشيء من كل حيوان وهذه اللغة وافقت العربية الا انهم ابدلوا
الزاى من النون وذلك جايز فى لغتهم يقال سن بمعنى انت وكذلك يقال سز
بمعنى انت الزاى مبدلة من النون ك قبز العود الذى يضرب به ك قتر يق
الوحش قترات هو الكلب الكلب ك قذر لحا الشجرة ك قذر المرأة الثيب ك قمز
الامص وهو لبن الرمال يحفن فى اوطاب ثم يحمض فيشرب قمز الملاهو التفاح
الحامض يشبه بالامص ك كمز الصدر ك كنز اللبد ك كفز هو الرديه ك
كفز بزاى بين المخرجين وسط كل شجرة بالية مثل ما بلى من شجر الخلاف ويقال
كفز ترما وهو الفاسد من الفجل وغيره اذا ذهب طعمه ك ترس سقف البيت ك
تلس المقبض وهو الجبل الذى يمد فى الغايه فى سباق الخيل وضرب الصولجان ك
تلس البلد المعروفة بطراز وهما اثنتان احدهما الغ تلاس الكبيرة والثانية فى
ثغر الاسلام كمى تلاس ويقال للوجه السام تلس يوز بحش اسم كل
قطعة من الديباج يعطى لمن حضر ضيافة الامير والولايم ك برش الابرة
فى الجلد والثوب ك بخش مفاصل الاصابع وساير الاعضا وكذلك انابيب
القصب وغيره ك بقش الناظر بالبصر ك بلش المعرفة وهو صفه هاهنا
وليس بمصدر ك بلش المنفعه التى يجرها الرجل على فعل فعله ك بلش الاعانة
بالكلام يقال منه الى مكانا بلش قلدى اى انه اعانى بكلام ك بش الموكلة
بالرجلين وغيرهما تنس اصلب لفظا منه الواحدة تنسة من الرمال ك

وطب سود قابى وطلوم

بقش بنبش بلش دلش

١٦٤

١٨٥

تُقُش الحسّ والحركة ٥ تقش الحرب وقال ٥ تقش اجرا ارشتم. الخ برلاقرشتم ٥ تكزاتن برشتم. ايدم امرى آل اثار
يقول جاربت في الهجاء مع كبير القوم وجاربته بفرسي الأقرح حتى رميته بسهم وقلت له
خذ مني يا اثا وهو اسم رجل ٥ تقش من الاسماء ٥ تكش المناولة وهو ان يناول لك
لقمه وتناوله ٥ تكش الغاية والمدى في كل شيء ٥ تكش من اسماء الرجال ٥
جبش من اولاد المعراد الذي عليه ستة اشهر ٥ جقش الذي يسوى الصفوف في
الحرب ويرع الجند عن الظلم ٥ جقش المنفعة يقال ايشتا جقش يوق معناه لا
منفعة في ذلك العمل ٥ جلش المصارعة ٥ سرش اسم ما شوى من الحنطة في
سنابلها قبل ان يشتد الحب ثم يوكل ٥ سقش الزحمة والتصادم ٥
سكش السب والشتم وعان سكش بالكاف المكيكة ما يصلح للشواء
من الجراد والحملان لغزيه ٥ سكش المجامعة ٥ قبش الانتهاب والاختلاس ٥
قبش اسم موضع بارغو ٥ قجش المنافرة والمطاردة بين القوم وفي المثل
قجش بلسنا قيا كرماس معناه اذا وقع النفار والهزاهز بين القوم فلا يعرج
احد على احد ٥ قحش المعانقة ٥ قرش القرب من الاخوات قرش السير
الذي يقدر من جلود الجزر ٥ قرش الشبر يقال بير قرش اي شبر واحد ٥
قحش هو جلد الجمل المربوغ وغير المربوغ ٥ قحش الثعب والميزاب قحش
هو مثعب الماء ون يقال له ما قحشي ٥ قحش هو طرين النبات قحش النبت

جقش چاوشر

سكش مجامعت

١٨٦

كَجِشْ هُوَ مَعْبَرُ النَّهْرِ وَالْوَادِي وَيُقَالُ فِي الْمَثَلِ الْكَجِشْنِي سُوقُ الَّتِي اَيْ اَنَّ الْمَآءَ وَالسَّيْلَ قَدْ اَذْهَبَ بِذٰلِكَ الْمَعْبَرِ وَهٰذَا يُضْرَبُ فِي اَمْرٍ مَضَى فَلَا يُدْرَكُ ۝ كَرِشْ رَاْسُ كُلِّ جَبَلٍ يُصْعَدُ عَلَيْهِ بِالْغُرْبَةِ ۝ كَرِشْ هُوَ كَاهِلُ الْفَرَسِ وَفِي الْمَثَلِ كَرِشْ يَخْرِي اَعْلَفْنَا قَلِيرْ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ دَبَرَ الْكَاهِلِ يَبْقَى مِيرَاثًا لِلِابْنِ لِاَنَّهُ مَجْمَعُ الْمَفَاصِلِ وَلَا يَنْدَمِلُ سَرِيعًا يُوْمَرُ بِالتَّوَقِّي عَنْهُ ۝ كَرِشْ الْمُقَاوَمَةِ فِي الْمُجَادَلَةِ ۝ كَرِشْ الْمُنَاظَرَةِ بِالْاِلْحَاظِ لَا بِالْاَلْفَاظِ ۝ كَرِشْ وَتَرِ الْقَوْسِ ۝ كَرِشْ الدَّخْلِ وَهُوَ مَا دَخَلَ مِنْ ضَيْعَةِ الرَّجُلِ ۝ كَرِشْ الْمُجَادَلَةِ يُقَالُ نَالَكْ كَرِشْتِنَكْ مَعْنَاهُ لِمَ جَادَلْتَ ۝ وَيُقَالُ لِلذَّهَابِ وَالْمَحْيِ كَلِشْ بَرِشْ وَمِنْهُ يُقَالُ لِبَيْتِ الضِّيفَانِ كَلِشْ لَكْ بَرِشْ لِغْ اَيْ اِلَى بَيْتِ ذَهَابٍ وَمَحْيٍ ۝ كُمُشْ الْفِضَّةُ ۝ غ وَقَالَ

الْبَ اَرَنْ اَذْرَدُمْ ۝ بُيْنِ اَنَكْ قَرَرْدِمْ ۝ اَلْتُنْ كُمُشْ يُذْرَدُمْ ۝ سُوسِي قَلِنْ كِيمْ اَتَارْ ۝

يَصِفُ حَرْبًا وَيَقُولُ فَرَقْتُ جُنْدَ الْعَدُوِّ وَلَوَيْتُ عُنُقَ كَبْشِ الْقَوْمِ حَتَّى حَمَلْتُ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ الَّتِي فِي خِزَانَتِهِ فَمِنْ كَثْرَةِ الْجُنْدِ الْكَرَاعُ ۝ كُمُشْ الدِّرْهَمُ لِاَنَّ فِيهِ فِضَّةً كُمُشْ مِنْ اَسْمَآءِ الْاِمَآءِ غ بَتِغْ الْغَمِيقُ مِنَ النَّهْرِ وَغَيْرِهِ ۝ بَجِغْ الْمِيثَاقُ وَالْعَهْدُ يُقَالُ اُلْمَنِكْ بِرْلَا بَجِغْ فَيُلْرِي اَيْ اَنَّهُ عَاهَدَ مَحْيٍ ۝ يُقَالُ اُلْبَرِغْ بَرْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ ذَهَبَ ذَهَابًا وَلَمْ يُعَرِّجْ عَلَى شَيْءٍ ۝ بَرِغْ الشَّيْءُ الْمُنْتِنُ يُقَالُ ذٰلِكَ فِي الْاَزْوَاجِ سَسِغْ بَرِغْ ۝ بَسِغْ هُوَ مَحَلُّ التَّبْيِيتِ يُقَالُ وَالْاَخْذُ عَلَى غِرَّةٍ

١٩٢

١٨٧

يُقالُ الى يسغبدا تتى اى انه اخذه فى اوانه بيانا ن بسغ الكمين ن بُشغ
الاذن من السلطان للرسول الذى بعث اليه بالقفول والجايزه التى ترفع اليه
ايضا يسمى بذلك وهذا كما ان السفره فى الاصل طعام يتخذ للمسافر ثم سمى الجلده التى
يجعل فيه الطعام سفره كذا هذا وكذلك القرب اذا جاء الى قربه من بعيد ففى
وقت رجوعه يتخذ دعوه فيدعى الاقارب وغيرهم ثم يوذن لهم بالرجوع مع هدايا
الى الاقارب يسمى ذلك بُشغ اشى اى طعام الاذن ن بشغ اش اى الطعام المطبوخ و
كل شى مطبوخ كذلك ومنه يقال للاجر بشغ كرنج اى لبن مطبوخ ن بَقغ
النظره يقال منه انك بقغى كر اى ابصر نظرته وقصدى فى الكتاب ان كان اذكر
مثل هذا من المصادر الا ان يكون كثير الاستعمال ن ويقال بُشغ بُشدى اى انه
ضجر ضجرا ن تبغ الخدمه ن تبغ الطاعه يقال منه تنكرى تبغى اى طاعه الله
عزوجل تُغ الرهن ن تُغ الاخذ وهو السعفه من الجن يقال انك
تُغى يا راى سعفه تذغ الحظر عن الشى والمنع ن ترغ الزرع اسم جامع
ترغ الحنطه عند عامه الترك والرخن خاصه عند الغزيه وهذا خطاء
وهم يسمون الحنطه اشلق ن ترغ الوزر وهو المعقل فى الجبال ن ترغ
اسم ينطلق على الخيل يقال بو اغلا نغ بير ترغقا الدم اى اشتريت هذا
العبد بفرس وقد يقع على الابل والبقر مستعارا ترغ آت الفرس الكميت ن
ترغ ارت تيرا اسم مصطاف كاشغر ن جقغ هو عذبه السوط ن

سَبَغ هُوَ كِسْرُ الخِبَاءِ ن سَتَغ المُبَايَعَةَ ن سِدَغ اَجَرَّ ذَيْلَ القَبَاءِ اِلَى التَّلْبِيسِ
مِنَ الجَنْبَيْنِ يُقَالُ مِنْهُ سِدَغَ بِبَابِ التَّرَجِّي اَيْ ضَمَّ اِلَى نَفْسِهِ جَانِبَيِ القَبَاءِ
وَجَلَسَ وَهَذَا يَكُونُ مِنَ التَّنَعُّمِ ن سِدَغ هُوَ فُرْجَةُ الاَسْنَانِ بَيْنَ اللِّثَاتِ يُقَالُ
مِنْهُ لِمَنْ يُوعَزُ اِلَيْهِ لِحِفْظِ السِّرِّ بُوسُوزْنِي سِدَغْزَنْ سِزْتَمَا ن مَعْنَاهُ
لَا تُذِبْ هَذَا الكَلَامَ مِنْ فُرَجِ اَسْنَانِكَ اَيْ لَا تُبْدِهِ ن سَرِغَ الاَصْفَرُ مِنْ كُلِّ
شَيْءٍ وَيُقَالُ لِلاَصْفَرِ الفَاقِعِ سَبْ سَرِغَ ن وَيُقَالُ لِلْمِرَّةِ الصَّفْرَاءِ سَرِغَ
مُطْلَقًا سَرِغَ سُوقُ الصُّفَارِ فِي البَطْنِ ن وَيُقَالُ سَرِغَ سُرِغَ فِي الاِزْدِوَاجِ
لِلاَصْفَرِ ن سُرِغَ هُوَ نِشْدَانُ الضَّالَّةِ يُقَالُ سُرِغَ قِيلْدِرِي اَيْ نَشَدَ الضَّالَّةَ
جَلِغَ نِشْدَانُ الضَّالَّةِ اَيْضًا وَكَذَلِكَ اِذَا بَرَاهُمْ لِلاُمَرَاءِ يَبْعَثُونَ الخَبَرَ اِلَى اَهْلِ
القُرَى وَالوَبَرِ لِيَاتُوهُ ن قَبَغَ البَابَ ن قَتَغَ الصَّلْبَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ن قَدَغَ
الخِيَاطَةَ المُؤَكَّدَةَ قُدُغُ البِيرِ وَفِي المَثَلِ قَدْغَرَا سُوقُ بَارَاتْ بُرْنِي تَكْمَاسْ
مَعْنَاهُ فِي البِيرِ مَا لَا اَنَّهُ لَا يَتَّصِلُ اَنْفُ الكَلْبِ اِلَيْهِ يُضْرَبُ فِيمَنْ يُرِيدُ اَمْرًا لَا
يَنَالُهُ اَوْ يَرَى طَعَامَ غَيْرِهِ فَيَشْتَهِيهِ وَلَا يَجِدُهُ ن قَدَغَ جَانِبَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ بَحْرٍ
اَوْ نَهْرٍ اَوْ وَادٍ وَكَذَلِكَ حِيَازُ كُلِّ شَيْءٍ يُقَالُ اَرِقْ قَدَغِي اَيْ شَطَّ النَّهْرِ وَيُقَالُ
اَيْقَ قَدَغِي اَيْ شَفِيرَ القَصْعَةِ يَارْ قَدَغِي اَيْ شَفَا الجُرُفِ ن قُرُغَ اَقُ البَيْتِ الخَالِي
مِنَ النَّاسِ وَكَذَلِكَ اِذَا خَلَا مَنَ الاِمْتِعَةِ وَيُقَالُ قُرُغَ المَا اَيِ الجَرَّةُ اليَابِسَةُ وَالاَصْلُ
فِيهِ اَنَّ كُلَّ ظَرْفٍ اِذَا خَلَا عَمَّا فِيهِ يُسَمَّى قُرُغَ ن قُرُغَ اليَابِسُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

١٦٥

٨٩

وَالأُولَى رَاجِعَةٌ إِلَى هَذَا ۝ قِرْغٌ الحِمَى لِلأَمْرَاءِ وَغَيْرِهِمْ وَكُلُّ مَكَانٍ مَحْمُورٍ فَهُوَ قِرْغٌ ۝ قِسْغٌ الشَّجَرِ وَهُوَ دَاخِلُ الفَمِ يَمِينًا وَشِمَالًا ۝ قِسْغُ الحَبْسِ وَالضِّيقِ يُقَالُ أَلْبَكَ قِسْغًا قَلَّ رَى أَيْ أَنَّهُ بَقِيَ فِي حَبْسِ الأَمِيرِ وَمُطَالَبَتِهِ إِيَّاهُ فِي أَمْرٍ ۝ قُسْغُ القِيَاءِ يُقَالُ أَنِي قِسْغُ تُتِّي أَيْ أَخَذَهُ القِيَاءُ ۝ قَشْغُ الشَّعْرِ وَالحَجَرِ وَالقَصَايِدِ ۝ وَقَالَ ـــــــــــــ ؛

تَرَكْنَ قَمَنْ قَتِينَكَا تَكَرْمِنِدِنْ قَشْغَ ۝ أَيْخِلْ سِزِنْكَ تَنْجِي أَنْتُرْ بِنَكِي تَبْغَ

يَقُولُ بَلِّغِ الخَاتُونَ المَلِكَةَ مِنِّي قَصِيدَةً وَقُلْ إِنَّ خَادِمَكِ يُهْدِي إِلَيْكِ بِخِدْمَةٍ جَدِيدَةٍ ۝ قَقِغَ الغَضَبُ وَالمُرَاغَمَةُ يُقَالُ مُنْ أَنِكْ قَقِغْنَدَا بُوَايِشْ قِلْدِمْ مَعْنَاهُ إِنِّي فَعَلْتُ هَذَا الأَمْرَ رَغْمَ أَنْفِهِ ۝ قَمْغٌ حَرْفٌ وَمَعْنَاهُ الكُلُّ يُقَالُ مِنْهُ قَمْغُ كِشِي تُورْ أَمَاسْ مَعْنَاهُ لَيْسَ كُلُّ النَّاسِ سَوَاءً قَنِغَ الأَرْحِيَّةَ وَقَالَ ـــــــــــــ ؛

تُنْجِي بَغَرْ بِلِينِي أَلْتُنْ تَمَرْ أَرِغْ . اقْسَا إِتْكَا قِينِي قَنْدِي مَنِكْ قَنِغْ ۝

يَصِفُ جُودَ المَلِكَةِ وَيَقُولُ بِأَنَّ سَحَابَةَ جُودِهَا تُمْطِرُ الذَّهَبَ الخَالِصَ فَلَوْ سَالَ عَلَى مِنْ سَيْلِهَا تَمَّتْ نَشَاطِي وَرَوِيتُ مِنَ السُّرُورِ قَ بُتِقَ الغُصْنُ وَالشُّعْبَةُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۝ بُتِقَ القِرْبَةُ الصَّغِيرَةُ بِلُغَةِ كَاشْغَرَ ۝ بُتِقَ القِرْبَةُ الَّتِي يَنْزِعُ جِلْدَ رِجْلِ الفَرَسِ فَيَتَّخِذُ مِنْهَا القِرْبَةَ لِيُحَقَّنَ فِيهَا الآمِصُ وَغَيْرُهُ ۝ بُتِقَ الغُصْنُ أَيْضًا فِي لُغَةٍ بِنَصْبِ التَّاءِ وَكَسْرِهَا وَقَالَ ـــــــــــــ

كِمْ أَيْبْ إِشْتُرْ قُلَاقْ ۝ أَيْ إِنِّي أَرْتَجُ بُتَاقْ ۝ يَقُولُ أَيْ إِذَنْ سَمِعْتَ وَمَنْ

قَالَ بِاَنَّ بَيْتَ الْقَمَرِ غُصْنُ الْعَرْعَرِ بِصِفُ الْجَارِيَةَ يُشْبِهُ وَجْهَهَا بِالْقَمَرِ
وَقَدَّهَا بِالْغُصْنِ ۝ حُقٌّ كُلُّ شَيْءٍ مَقْطُوعٍ وَمِنْهُ يُقَالُ لِنِصْفِ كُلِّ شَيْءٍ حُقٌّ
يُقَالُ حُقُّ رُمَّانٍ اَىْ نِصْفُ دِرْهَمٍ ۝ بِذِقَ السَّبَلَةَ ۝ بَرَقَ كَلْبُ اَهْلَبُ
وَالتُّرْكُ تَزْعُمُ اَنَّ النَّسْرَ اِذَا تَقَشَّعَ وَاَسَنَّ يَبِيضُ بَيْضَتَيْنِ فَتَحْضُنُهُمَا فَيَخْرُجُ مِنْ
اَحَدِهِمَا هٰذَا الْكَلْبُ الَّذِى يُسَمَّى بَرَقَ وَهُوَ اَسْرَعُ الْكِلَابِ عَدْوًا وَاَحْفَظُهَا
لِلصَّيْدِ وَيَخْرُجُ مِنَ الْاُخْرٰى فَرْخًا فَذَاكَ اٰخِرُ فِرَاخِهِ ۝ بُرِقَ السِّيرُ وَالْعِشْرَ
مَعَ النَّاسِ يُقَالُ بَكَ يُبْرِقُ نَتَكَ اَىْ كَيْفَ سِيرَةُ الْاَمِيرِ ۝ بُرُقُ اِسْمُ الرَّجُلِ الَّذِى
يُنْزِلُ الْاَكَابِرَ فِى مَرَاتِبِهِمْ عِنْدَ الْمَلِكِ وَاَصْلُهُ بُيْرُقُ وَمَعْنَاهُ الْاَمْرُ لِاَنَّهُ
يَاْمُرُهُمْ بِذٰلِكَ ۝ بُرُقٌ اَثَرُ الْبَيْتِ الْمُنْهَدِمِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ مَكْسُورٍ مُنْهَدِمٍ فَهُوَ
بُرُقٌ بَشَقٌ هُوَ نَصْلُ السَّهْمِ وَسِنَانُ الرُّمْحِ ۝ بَشَقَ الْمُكْعَبُ بِلُغَةِ جِكِلٍ وَالْعَرَبُ
وَقْفَجَاقٍ تَزِيدُ فِيهَا الْمِيمَ فَيَقُولُ بَشْمَقَ وَمِثْلُ هٰذَا الْجَوْزِ فِى الْعَرَبِيَّةِ يُقَالُ تَمَدْرَعَتِ
الْمَرْاَةُ وَاَصْلُهُ تَدَرَّعَتْ مِنَ الدِّرْعِ ۝ وَيُقَالُ تَمَسْكَنَ الرَّجُلُ وَاَصْلُهُ تَسَكَّنَ مِنَ السُّكُونِ ۝
بُشُقٌ اَىِ الرَّجُلُ الصَّجُورُ بِالْعَرَبِيَّةِ وَغَيْرِهِ ۝ بِشُقٌ اَثَرُ اللَّحْمِ الْمَطْبُوخِ وَغَيْرِهِ لُغَةٌ بَغْدَادِى
بَشُقٌ ۝ بَلِقَ السَّمَكُ وَفِى الْمَاءِ بَلِقَ سُقُدَاكُوزِى تَشْتِنٌ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ السَّمَكَ
فِى الْمَاءِ وَعَيْنُهُ خَارِجٌ يُضْرَبُ لِمَنْ يَغَافِلُ عَنْ شَيْءٍ وَهُوَ دَاهٍ فِيهِ ۝ بَلِقَ الطِّينُ بِلُغَةِ
اَرْغُو وَبَعْضِ الْعَرَبِيَّةِ وَبَعْضُ اَرْغُو يَقُولُونَ بَالِقٌ بِثَلَاثِ سَوَاكِنَ وَلَا جَمْعَ فِى لُغَةِ
الْجَاهِلِيَّةِ الْجَمَلَاءِ وَبِلُغَةِ اَبْحُرٍ وَمِنْهُ سُمِّيَتْ بَلْخُ وَهِىَ اَكْبَرُ بِلَادِ اَبْحُرٍ وَمَعْنَاهُ

الذكر الاساكان في الحاكم اهل ارغو بركة ۝ بلق الحصن والمدينة بالضم

خمس بلاد وكذلك يقال لبلدة لها اخرى ينكى بلق اى بلدة جديدة ○ بلق اتْ
الادك من الخيل ○ بلق جيل من الترك سباهم فجاق ثم رزقهم الله عز وجل الخلاص
وكانوا يسمون الكابلاق ممدود ويقصر ○ بمق القطن بالغزية ○ تبق الكرة التى
تضرب بالمحاجن تبق سنكوك الكردوس من الطعام ○ تتق الخصى والمجبوب معان
ترق المهزول من كل شئ ارق ترق اسم عقبة بين كاشغر وفرغانة ○ تزق
الفخ والحبالة التى يصاد بها وقال [illegible]
الكلرى مانداذاق كرمذب اغرى تراق اكلدم انذ زاق املكل امدى تراق
يقول وطيت رجلى غرة فخامدفونا تحت الارض فمرضت منه طويلا فعا الجنبى باللجة
تزق كلمة يقولها الرجل لجيبه اذا استملحها وهو مقيد بالياء تزقى ○ تشق
الخصيه وبه يسمى الذكر تشق لقب احدهما من الآخر ○ تتق من اسماء الرجال
تتق الشاهر جبق اسم نوع من السمك صغار يكون ببحيرة الترك وبه يسمى الرجل
الذل جبق اراى رجل بذل يشبه به ○ جبق القضيب الرطب من الاغصان
جحق الخنوص جرق الحذاء وفى [illegible] يزاغ الى جرق كوجى ازق معناه
ان فرس الراجل الحذاء وقوته بالزاد يضرب لمن يؤمر باهبتها كيلا يحفى ولا يضعف
جرق اسم جيل من الترك سكان برجق وهى بلدة افراسياب التى فيها بترزابن
لحت نصره ○ جلق الاقطع ○ جلق طاير فى الماء مبلق على قدر الفاخته ○
جمق العصان جمق المسلم عند ايغر وعامة الكفرة يقال جمق ارى اى الرجل المسلمين

جَنَقَ المَخروط مِنَ الخشب نحو المسلحة وغيرها ن جَنَقَ القصعة عند الخرية
سحوق نانك الشئ المنثور ن سَرَقَ البراق ن سُرُقُ الصقب وهو عمود الخباء
يسيق الحرف بلغة اج وماوالاها يسيق الرلوى لغة سمعتها ن قبق جفن
العين يقال كوز قبقي ن قَبَقَ الدبا وهو القرع الذى يوكل رطبا ن قبق عزرة
العزراء يقال قيز قبقى سيدى اى اقتض الجارية ن قَنِقَ الصبغ الذى يجعل
فى تماج نحو الخل والرائب ن قَنِقَ المزاج فى كل شئ ن يقال بزقوق يوزاى
اضباه من كرباس وغيره ن قَدِقَ هو نقر الخشب بلغة ارغون فرق المقلة
قرا فرق سواد العين ن ارنك فرق بياض العين اوت فرق ناظر العين ن
فرق ارالرجل الاشل ثم يقال فرق اذق اى الرجل الاعسم ن فرق ارق النهم
المجهور وغيره ن قسق شحك الراوية يتخذ من جلد الفرس يحفن فيه اللبن والآنس
قسق لجاكل شجرة واصله قاس والقاف زيادة ن قسق الجاوز وبه يسمى الاما
قشق الخلفا ن قشق الملعقة وفى المثل قرق قشق اغرق ايرماس ن
قرغ سوزقلا قايقشماس ن معناه ان الملعقة اليابس لا يوافق الفم والكلام
الذى لا منفعة فيه لا يقرب من الاذن يضرب فيمن يومر بالسيل الى من عنده
حاجته قفق ارت اسم عقبه بين كاشغر واوزجند ن قفق نانك كل شئ
اجوف قفق المثانة ن قفق خالة الجاورس والدخن ن قلق الهواء
قلق الاذن وبعضهم يقول قلخاق وبعضهم يقول قلقاق والاول اصح ن

قُلَقٌ تُونٌ ثَوْبٌ قَصِيرُ الكُمَيْنِ ۝ قِلَقُ السِّيرَةِ وَالعِشْرَةِ مَعَ النَّاسِ وَقَدْ يُسَكَّنُ اللَّامُ يُقَالُ قِلَقٌ قُمْ اسْمُ رَجُلٍ مِنَ الأُمَرَاءِ صَاحِبَتُهُ حِينًا ۝ قَمْقَرْتُ الفَرَسَ خَاصًّا ۝ قَنَقُ الرِّوَايَةِ بِلُغَةِ أَرْغُو وَبُلْغَارِيَّةٍ بِإِبْدَالِ اللَّامِ نُونًا وَقَنَقُ الضَّيْفِ وَقَالَ بَرْدِي أَرَنْ قَنَقُ بُلْبٌ قُتَقَاسَقَارْ قَلَرِي إِلَخْ أَيْ تَكْرَهُ أَقْنِي يَقَارْ يَقُولُ ذَهَبَ الَّذِينَ عَدُّوا الضَّيْفَ جَدًّا وَبَقِيَ الَّذِينَ إِذَا رَأَوُا الخَيَالَ نَفَضُوا أَحْبِيَتَهُمْ كَيْلَا يَنْزِلَ عَلَيْهِ ۝ قَنَقُ الجَاوَرْسِ ۝ وَفِي المَثَلِ قَنَقُ بَشِّي سَرْرَكِي سِكْ مَعْنَاهُ أَنَّ رَأْسَ الجَاوَرْسِ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الحَبِّ يَكُونُ أَجْدَى مِنْ أَنْ يَكُونَ كَثِيرَ الحَبِّ لِأَنَّ الحَبَّاتِ إِذَا قَلَّتْ اكْتَنَزَتْ وَكَبِرَتْ وَإِذَا كَثُرَتْ دَقَّتْ وَصَغُرَتْ يُضْرَبُ لِمَنْ يَطْلُبُ قِلَّةَ الزَّحْمَةِ ۝ لِيَصِلَ إِلَى مُرَادِهِ وَسِيَادَتِهِ ۝ بَتِكَ الكِتَابُ ۝ بَتِكَ الكِتَابَهِ وَهُوَ مَصْدَرٌ أَيْضًا يُقَالُ مِنْهُ إِنَّكَ بَتِكِي بِلْكُولُكَ أَيْ كِتَابَتُهُ ظَاهِرَةٌ ۝ بَتِكَ العُوذَةَ بِالغُرِّيَّهِ ۝ بَحَكَ السِّكِّينَ وَفِي المَثَلِ لَجَا بِنَكَ بَحَاكَ أَرْسَا أَوْ رَسَا بِنُو مَاسْ ۝ مَعْنَاهُ السِّكِّينُ وَإِنْ كَانَ حَادًّا لَا يَقْدِرُ عَلَى قَطْعِ نِصَابِ نَفْسِهِ يُضْرَبُ هَذَا فِي دَاءٍ فِي أُمُورِهِ فَإِذَا جَرَّبَهُ أَمْرَ نَفْسِهِ عَجَزَ عَنْهُ ۝ بَدَكَ الكَبِيرَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُقَالُ بَدَكَ تَفِي أَيْ بِلْ كَبِيرٌ ۝ بَرَكَ كُلُّ خَيْطٍ مُدَوَّرٍ خُورَاسْ الخَرِيطَهِ وَحَرَمَهُ السَّرَاوِيلِ وَنَحْوِهِ ۝ بَرَكَ النَّقْشَ فِي لُعَةٍ ۝ بَرَكَ الرِّعْدَةَ يُقَالُ مِنْهُ ال بَرَكَ بَرْدِي أَيْ أَنَّهُ ارْتَعَدَ رِعْدَةً ۝ وَيُقَالُ لِلَّذِي يُسِكُّ يُسْرَى أَيْ أَنَّهُ أَخَذَ الكَمِينَ وَكَذَلِكَ إِذَا ضَرَبَ ضِرَابًا ۝ بَلَكَ الطَّائِفَةَ مِنْ كُلِّ حَيَوَانٍ يُقَالُ مِنْهُ بِيرْ بَلَكْ قُوشْ أَيْ

قِلَقٌ سِيرَتْ

بَتِكَ كِتَابٌ كَسِيرٌ بُوكْمَكْ نَدْ طُوبِجَاقْ كَتَابَهْ أَرْكَنْدِي صَانِي

بَدَكَ بِيوكْمَكْ وَيَكْمَكْ

بَرَكَ نَقْشْ دِيمَكْ

بَلَكَ بُلُوكْ

١٩٤

ويقال بير بلك كشى اى طايفه من الناس وهذا اسم جمع بمنزلة القوم والابلك
بلك هو معصم اليدن بلك الهدية التى يأتى بها المسافر لأقاربه او تبعث من بقعة
الى اخرى ن بلك فتيلة السراج ن بلك المسبار ن بلك العلم يقال منه بلك اركن
اى تعلم العلم ن بلك الحكمة يقال منه ازاقى بلكا لاراى الحكما المتقدمون ن
بلك العقل يقال في المثل اغلان بلك سيز اى لا عقل في الصبيان ن بنك
المحبة بلغة ارغو وفى بعض اللغة بنل الفلس تبك شى يصاغ من الاسرف
كهيئة فلكة المغزل فيجعل فيه شعر المعز وغيره فيلعب به الصبيان بالكل
ويقال الى قلن تبك تبدى اى انه ركل عبده برجله اى ركلة ن ويقال
باش تنك تبى اى امض الجرح اى امضاض وهذا انما يستعمل فى حالة التاكيد
كقولهم الى ارك ارغ اردى اى انه ضرب الرجل ضربا اى ضرب وقولهم الى
تجغ تجدى اى انه فر فرارا اى فرار ن تتك هو صنبور الاداوة ونحوه
تتك هو الطين ن ترك الحى من الحيوان كلما ترك روث الفرس وفى المثل
ترك قارد ايتماس اذكو ايسير قتماس ن معناه الروث لا يبقى تحت الثلج الحار انه
يذيب الثلج فكذلك لا ينبغى ان تخلط الجيد بالردى اذا لم تجانسه ترك النفار
بين القوم ويقال ترك كشى للرجل النفور عن الامر ن ترك كل صف
من الشى يقال ترك ترك اى صف من الجوز ن ويقال بير ترك بنجواى
نظم من لولو ن ترك الفارسى براى بين المخرجين ن تشك الادرو فى

بلك علم وحكمت وعقدر

ترك حى ودبرى وبلك

المثل تشكسقدا بالكرار ن معناه انما يظهر اذرة الآدر عند خوضه الماء ن
يضرب فيمن يعمل عملا يصلف فيه فيقال سيظهر حسن عملك وضده اذا
ابرزت العمل ن تشكل المنهوم وهو الذي يمتلى بطنه ولا تشبع عينه ن
ويقال للساقط الكسلان تشكشي ن تشك الفراش ن تشك الشئ من الغنم
تلك المطمين الساكن وفي المثل اج ايقك تق تلك ن معناه ان الغرثان
عجل الى الطعام وان الشبعان مطمين لا يبالي اذا راث المطعوم وهذا للغر
تلك وقت اسقاط الدواب عقايقها يقال الدوى تلاكندا كلدى اى
جا في عقيقة الغنم ن تلك الثقب ن تفك لحا شجر الخلاف ينزع و
لحا القضيب الرطب مثل الشبور يرمى به العصفور بالبنادق وكذلك
يتخذ من القناة لعه جكل ن جبك فيشلة الصبي ن جبك قرغوى اليوبو
جتك الهرة بالغريه ن كوك جتك الضيون جحك النور والزهر ن جكك
الحصبه بلغة جكل ن جرك صف الحرب ن وفي المثل البت جركا
بلكا تيركا ن معناه ان البطل تجرب يوم الحرب اذا شب ضرامها
وان عقل الحليم تجرب في المحفل ن جرل قبالة كل شئ بالغريه ووقت
كل شئ ن جرك القرص ن يقال في دعاء الجدى جلك جلك ن جنك
شجر الدلب جشك الرعى بالسغديه ن دلك الخرف الاعشا وهو نحو الجرة
المكسوره الراس ن سبك قطب الرحا وهو الحديدة التي تدور عليها

سبك القصب الذى يوضع فى مهر الصبى ليبول فيه ن سدك البول اجمع
سدك احد جانبى القباء من الجانبين وهو احسن من سدغ ن سرك كل سورى دیگر
قطيع من الأنعام يقال سير سرك قوى اى قطيع من غنم وغيرها وقال
اكرسرك قوى تغنى بنديى بلا ٭ ممر ليوار لكن سوتن سغار ٭ بها
يقول من رزق قطيعا من الغنم والإبل ورعيلا من الخيل فجمعها حلبا وينتفع
سرك سوف الماء الأزرق الصافى وكذلك كل صاف نحو الياقوت وغيره فهو
سرك ن كل شئ جل من وثاقه يقال له سشك يقال سشك آت اى فرس
مطلق من الوثاق ن سفك نانك الشئ المحبوب ن سلك ار الرجل الظريف
النقى الحسن اللطيف الكلام ن شبك الشماج وهو ما يرمى من الفواكه
بعد الأكل والشين مبدلة من الجيم ن شتك الرواة التى تتخذ من قرن
البقر وغيره شتك سقال الكوسج وهو مشبه به ن ويقال للرلب شتك
والشين مبدلة من الجيم ن كبك النخالة ن كبك نحو اللولو الصغير ن
كبك جزارة الراس ن كبك زبد الماء ن كبك طفاحة القدر ن كجك
المعبر وفى المثل قبنار اكز كجك سير بلماس ن معناه ان الوادى
العظيم الذى يفور ماؤه لا يكون الا ان يكون له معبر يضرب هذا فى امر
جار الناس فيه فيقال لا بد الا ان يكون له منفذ ن كجك الاليتان ورد ف
الانسان ن كجك الصغير من كل شئ ن كزك اللبادة ن كزك الغفارة

من الريش لأنه يشبهه ويقال للشغل والعمل ايش كزك ن لا يفرد كزك ولكن 99
بالازدواج ن كزك حرف ومعناه ينبغي وهو جواب لقول القايل كزكمو
معناه اينبغي فيقول كزك اي بلى ن كزك هو الجلوج ومنفاخ الحداد ن كزك
في آلة الحايك الخيوط المنعقده بعضها على بعض بها يفرق السدى الأعلى من
الأسفل وكذلك لنابيج الرباج وغيره ن كزك الحمى التي تاخذ الانسان بر علة
سريع كزك البرقان ن كزك التوبه في العمل يقال منه سنك كزيكينك كلدي
اي جات توبتك ن كزك الجراة يقال بوايشتا سنكا كزكك اراك معناه ينبغي
لك في هذا الجراة ومعناه الأول كزك القزعة من الشعر والصدع بلغة
ارغون كسل القطعه من الشي يقال بير كسل اتماك اي قطعة من خبز ن
كفك بالكاف الركيكة غضروف الأنف كفك موش الضيون بلغه جكل ن
كلك نانك الشي المستعار ن كلك الظهر وهو كل دابه ممكن ان يحمل عليها ن
كمك نسيج من قطن منقش مفوف يتخذ منه الدثر ويتخذ قفجاق منه المماطر ن
كنك الركوه ن مزك هو جعر الكلب بزابين بين الخوجين يقال ات مزكي ن
نتك حرف استفهام ومعناه كيف يقال منه نتك سن اي كيف أنت ن نجك
حرف ومعناه لم يقال منه نجك بردينك اي لم ذهبت بلغة بياقون نلك
حرف بمعنى نجك لسايير الترك ومعناه لم ن نرك حرف ومعناه لماذا اينبغي
يقال بوسنكا نرك اي لماذا اينبغي لك هذا واصله ناكرا ك فحرف الاحرف

الجمل المذكر من النساء والأمتن من الرجال والخيل وجميع الحيوان بشل
قوى الاصقع من الغنم في لغة بدل ارت اسم عقبه بين اج وبرسخان
كوود نسل المرى والحد الذى يوضع في ضرب الصولجان وهو قلب تلاس
كما يقال في العربية ما في الارض علاق ولعاق اى مرتع تكل بالغزيه
ليس كذلك واصله ماخوذ من لغة ارغو داغ ال فجعلت الدال في
لغتهم تا والغين كافا وحذفت الالفان ويقال اق كيش اجراجغل
تغل قلدى اى صوت السهم في الكنانه وغيرها جكل اسم لثلاث طوايف
من الترك اجرها قوم من اهل الوبر يسكنون بقياس وهى بليده بعد برسخان
والثانيه بليده قرب طراز يسمى جكل وهو الاصل في تسميه هذا وذلك
ان ذا القرنين لما وصل الى بلاد ارغو جل السحاب عزاليها فتوحل الطريق
فاصابه من ذلك تعب شديد وقال بالفارسيه اين جكل است معناه ما هذا
الطين لا يخوض منه فامر باتخاذ بناء ثم بنى هذا الحصن الذى يسمى جكل اليوم
فسمى بذلك الاسم ثم من سكن من الاتراك في ذلك الحصن سمى جكلى فانتشر هذا
الاسم بعده وان الغزيه لما كانت ديارها ملاصقه مع هذا الحصن كانوا
ابدا الجاورين اهل جكل حتى بقيت العداوه بينهم الى اليوم فسموا كل من تزيا
من الاتراك بزى جكل باسمه وابه اعنى به ان الغزيه سمت جميع الترك
من لدن جيحون الى الصين الاعلى جكل وذلك خطاء والثالثه قرى بكاشغر

تكل وكل ديمك

١٩٩

تسمى جكل وهم ايضا انتشروا من موضع واحد حمل جيل من الترك سكل المريض بالغزية سكل التولول قزل الأحمر من كل شيء وفي المثل قلنو بلسا قزل كذا ربرانو بلسا يمثل كذا رمعناه اذا عرفت المرأة حسن التبعل والمعاشرة تلبس حريرا احمر واذا تملقت وتغنجت لبست حريرا اخضر هذا في امثال النساء يضرب لمن يؤمر بحسن المعاشرة لينال خيرا قزل اسم واد بكاشغر وقال قزل سرغ ارقشب يبكن يمثل يزكشب يزبزكر ويزكشب يلنلق اني تنكلشور يصف الربيع ويقول بان الأنوار والأزهار الحمر والصفر تتراكم والرياحين الخضر والأحمى يلتف بعضها على بعض فيتعجب الانام منه كقلت الفرس الرابع الجواد يقال يبرنجم قاغون اي شطبه من البطيخ وكذلك غيره بغم الاشجع في الاصبع وانبوب القصب والحلفا يسمى بغم بلم اتك الخف الذي يلبسه النساء بالغزية وغيرهم يقولون ملم ومكن تبدل الباء بالميم والنون الاخيرة بالميم واحسبه ليس بصحيح ولكن قفجاق وغيره من الأحلاف يسمون بهذا ترم خطاب تخاطب به التكاكين ومن كان من اولاد افرسياب من الخواتين وغيرهم كبرا او صغر ولا يطلق هذه اللفظة لغير ابناء الملوك الخاقانية وان كبروا يقال التن ترم في لقب النساء الخواتين ترم هو اعضاد الأودية التي تصب الى المناقع والتيهور ترم اسم موضع بثغر ايخر عند كجا يسمى ترم وفيه جرى الوادي

والوادي ايضا يسمّى به ن ترم هو قدر قامة الرجل يقال منه بير ارتري
سوف اي قدر قامة الرجل الماء وكذلك غيره ن ترم بالإشباع ابن مخاض و
بنت المخاض تسمّى بنتي ترم ن يقال لنظم من اللؤلؤ بير تزم بنجوه ن نغم الجزور
والكثر ما يستعمل ذلك في الفرس الجرور ن يقال للبدّة من الزمام ورد بير تكم
ترماك تلم الكثير من كل شيء يقال تلم يرماق اي درهم كثير ن تلم السلاح اسم
جامع وقال تلم بشلر يقلن بمت ن يعني ان يقلن بمت
لحي انك لقلن بمت ن قلح قنفا لحن سغدي
يصف الحرب ويقول تدحرجت رؤوس الأبطال فسكن غيظ العدو منه
وضعفت قوّته حتى دخل السيف الغمد باستعمال القوة لكثرة ما يبس
عليه من النجيع ن يقال بير تلم آت اي فلذ من اللحم وكذلك كل مقطوع
أو مشقوق طولا دِدِم الاكليل الذي يلبس بها العروس ليلة الزفاف
سرم كل ما يخطى به الابريق والخشرج من الابرسم ونحوه ليصفّى به
الشراب ن ويقال بير سغم سوت اي قدر حلبة من لبن ن سقم اسمه
خشبة ينقر رجوها ثم تجعل كهيئة الصنوبرة فينقب في ثلاث جوانبها فيركب
على السهم وهو الصفارة وبه يسمّى النجم الذي يسمّى المرزم بقر سقم ن
بير قحمانك الاضبارة من الشيء ن قرم الصخر ويقال للمال الجمّ قرم يقال
الفرم بلدي اي انه وجد ما لا جمّا ن كرم السرب بلغة الصّيني الأعلى
والاسفل ن

كرم القرام يقال منه نام كرمي اي ستر الجدار ٥ يقال للأمين
الناصح جين بتن كشي ٥ بتن الصحيح من كل شي يقال بتن برماق اي
دره صحيح ٥ بذن الرعية وعوام الناس بلغة جكل ٥ برن الأنف ٥
برن رعن الجبل يقال تاغ برني ويقال للأول كل شي برن يقال المذن
برن بردي اي انه ذهب قدامي وهذه اللغة وافقت العربية معنا لا
لفظا ٥ برن الحريق براى بين الخرجين بسن طعام يتخذ للميت بعد ما دفنوه
يقال منه يوغ بسن ٥ بغن الأشجع وكذلك انبوب القصب والنون مبدلة
من الميم ومثل هذا جاء كما ينشد هذا البيت ٥ يا رب جعد فيهم لو تدرين
يضرب السبط المقادم وقيل لم ولن في المجد ٥ بقن الحلقة والطوق الذي
يتخذ من فلز الأرض يقال التن بقن اي حلقة من ذهب وغيره ٥ بقن الحاصرة
بكن العين بكن المرغة من الامعاء بكن هو البطيخ الهندي ٥ بلن الأخيذ
والأسير وقال ابن قلساء ذو بارب ٥ تترا ردم سسن تارب
بلن قيلب بشي بارب ٥ بلغ برجا منكا يغدري ٥ يصف المنهزم ويقول لو
شيت اتبعته واخذته وفرقت جنده وجعلته اسيرا وشدخت راسه
لكن جمع الى الفراء حتى منت عليه بالإطلاق ٥ تبن هو خف البعير ٥ تبن
كعبرة الطعام بلغة اج تذن الجذع من البقر والأنثى تشي تذن ٥ تذن
عريف القرية وموزع المياه في الشرب ٥ تتن الدخان وفي المثل

اوت تُتن سُرْبُلماس یکت یارُق سُرْبُلماس ○ معناه لا تخلوا النار من الرُّخام
فلذلک لا یخلو الشاب من الذنب ○ تُکُن العُقْدة ○ تِکَن الشوک وهذا انما یقال
علی طریق الخفة والقیاس ان یقال بتشدید الکاف تِکّن ○ هذا الاسم ماخوذ
من قولهم تِکْری اذا غرز او جزر او نحس الشیء والکاف اصلیة فینبغی ان یلحق به
الکاف الثانیه لیکون صفه کما یقال تقْری اتنی ای شک اللحم فی السفود
فاذا جعلت من هذا صفة تقول اتنی تقْکان ای شکاک للحم زدت فی
الصفة کافا فلم یکن ذلک فی الأصل تقول ارْجُمْری سقْرا ای غاص الرجل فی
الماء فاذا قدرت من هذا صفة تقول سقْقاجمکان ارای رجل غواص زدت
الکاف فی الصفة لم یکن ذلک فی الأصل فاما اذا کان فی نفس الکلمة کافا
فالقیاس ان یلحق به کاف الصفة وتشدد لتدل اخذ احدهما فی الاخری کما
یقال ارْاغتنی سِکتی ای جامع الرجل المرأة ثم اذا جعلت منه صفة تقول
سِکّان ارای رجل جماع کذلک القول فی تِکّن للشوک طرحت اخری الکافین
خفة ○ تُلُن الصُّرْغ فی اخری اللغتین ویقال للهنة التی فی صدغی اللجام عن
الیمین والشمال تُلُن ○ تُلُن آی البدر ○ تَمَن اسم وادٍ یسیل فی وسط کاشغر ○
تَمَن بِکْنا الابرة الکبیرة تُمَن الکثیر من کل شیء یقال تُمَن تَرْلک سُوَر لا دری ای
قال من کل نوع کلاما کثیرا تُمَن مِنگ الف الف فی العدد یقال تُمَن مِنگ یرماق
ای الف الف درهم ○ تُسُن المهر الذی لم یرض بعد ○ جُبُن هو عون عریف القریة ○

تُمَن چوق وکثیر
مِنگ بیک والف

102

جكن هو ابن الخالة ن جكن هو ولد الوبر ن جكن الصولجان ن سبن القدان بجميع الآنية سبن فلاحة الارض ايضا وفي [illegible] سبندا سندرش بلسا ارتكن دارش بلماس معناه اذا وقعت الملاحة اوان الفلاحة لا يقع المشاجرة في حالة الصبر والكدس بضرب هذا المثل يؤمر باحكام الامر في ابتداء المعاملة كيلا تظهر المخاصمة في الانتهاء ن سغن لقب اكابره قرلق ن ويقال للطبيب التركي اتا سغن ن سغز نسج الشعر السبط ن سكن القرطالة ن فجن حرف ومعناه متى يقال منه فجن كلرنك معناه متى جيت وقد يكون بمعنى لو يقال منه فجن بر ساسن معناه لم ذهبت ويكون ايضا بمعنى اذا والاصل الاول ن قرن الصهر والزاي لغة قفجاق وفي [illegible] قرش تميش قيمادق قرن تميش قيميش معناه قيل في الاقرباء القرب والاجانب فلم يلتفت اليه وقيل الصهر فالتفت اليه يضرب هذا في الاختان اذا امروا بمراعاة حرمة الاصهار قرن البطن ن قرن اتاق هو ان يجزر الجزور فيجعل كرشه هرفا فيرمى اليه فمن اصاب اخذ سهما من اللحم قرن اثر الدخان المرتبك على الجدار ن قفن الشرره ن قلن كل شيء ثخين غليظ ومنه يقال للجيش الكثيف قلن سون قلن الفلون قلن الجزام قلن اتى موضع الجزام من الفرس ن كتن المحنة ومنه يقال للممتحن كتن كردى كراكو يذتى معناه انه قاسى المحنة حتى حمل الحنا على ظهره من قلة مال ن كدن الوليمة لبن بالغزيه حلس البعير والبرذعة ونحوها من الآلات الدواب

جكن چوگان
سبن صبان
فجن متى
قيميش القفاء
قرن بطن

كَرِن الشَّرجَة الَّتِي يُقَل فِيهَا البطيخ والقِثَّاء وغيره ○ كرن شَيء من جنس الجرذان
يُصَاد بِهِ العصفور والربوع ايضا كسن اسم البلد الَّتِي تسمى كجاو وهي ثغر
ايغور ○ كلن العروس ○ ان من حق هذه الاسماء فِي هذه الابواب انها اذا
كتبت ان تكتب المنصوب الاوسط بزيادة الف فِي هجاء التركية كما يقال
تبن لخف البعير فيكتب على هذه الصورة تبون فزدت فِيهِ الالفين
لم يكونا فِي هجاء العربية فِي اصل الكلمة وذلك النصب ويقول فِي الكلمة
المرفوعة اوسطها تبن هو الكعبة فيكتب فِي هجاء التركية على هذه الصورة
تبون كذلك زدت فيها الواو بين للضم ○ ويقال كلن للعروس فيكتب
فِي هجاء التركية كلون وكذلك قياس ما لم اذكر يجوز فيها زيادة حروف
المد واللين الا ان الافصح والاصح ما يطرق بِهِ الكتاب وانما ساغ مثل
هذا لان فعل قصر فعال وفعال قصر فعال وفعال قصر فعال فلو مد
لاخرج من بنائه ولو قصر فالاجاز والخفة واتباع الخفة اصوب انقضت
ابواب المجرد ○ هذه ابواب ما زيد فيه من حروف المدين الفاء والعين
باب فاعل فِي حركاته
قاغت اسم ما يتخذ من الرخ طعاما وهو ان يغلى الرخ ثم يجفف ثم يطحن فيبل بالدقيق
بالسمن والسكر وهذا من طعام النفاس ○ جاتر الخيمة ○ جاتر التوشاذر
بلغة كجا جاجر الخيمة والخزية تسميه جاشر ○ سا ترسب ومعناه يا من

١٧٢

103

لا اصل له ○ ساغر مخروط كهيئة المخراز جعل فيه الشراب ز سيبن كسى الاخرف
الغافل ش يقال لكل جنس من الاشياء يشبه بعضه بعضا تودش تك واصله
تو وهو الشعر يقال في الحيوان بوات تا تولك الخ ما شيه هذا الفرس ○ دش حرف
مصاحبة ومقارنة يقال منه للولدين من بطن واحد قرندش قرين البطن دش
لما الحق به جعل المعنى انه مصاحب البطن ويقال للثدى امك فيقال للرضيعين
من ثدى واحد امكدش اى صاحبى الثدى ويقال بيردش للشخصين اذا كانا من موضع
واحد ومن هذا قيل قدش للاخ والقرب اصله قا فالحق به دش فجعل المعنى ان
القرب كل واحد منهما باتا فى طرف واحد وهو بطن الام ومن هذا يقال لكل دش
ابى مصاحب القلب ان القلب اسمه كنكل فكذلك تودش معناه مقارن اللون
والشية ○ نيدش الممانعة ○ كاكش دواء يطلى بالورم وهو الكندس بالغ
الجرح وقال ارمش اذن يسوغ قلمش اى بالغ ○ ام سم انكر تلاب سيزدا لو بقغ
يصف حاله ويقول اخذنى الزمان فى كمين المحنة وجعلنى جرحا فطلب الدوا
لذلك فوجد الصماد عندك ○ تابغ اللذة يقال فى الازدواج تابغ تالغ
يبشك مهر الصبى ○ ديدك كبيسة الطعينة ابدا نكون العروس تستتر
فيها يوم الظعن عن الاجانب يبلك الهدية ○ تونك السجن بلغة برسغان ○
سوجك الحلو من كل شى ○ سوجل الخمر بعينها وهذا الحرف من الاضداد
واهل وادى ايلاق وهم اليغمائية وتخسى وجكل يسمون الخمر قزل سجك اى

يقغ يا قى
تابغ لذت وچاشنى
سوجك اخمر

شراب احمر ن سیرک الظن کوبک هو تضریب الثوب ن کوشک الخمر
والسترة ن کولک الظل ل قاغل قضبان خلاف رطب یشد به عرایش
الکروم وفی المثل قل ساتی قلماس قاغل باغی یزلماس ن معناه لاتترک
کلام الشیخ مهملا بل یستعمل کما ان قضبان الخلاف الرطب اذا شد لایحل
بعده م بیرم الزین وفی المثل المحی ارسلان بیرمحی سجغان ن معناه
الزین کالاسر فی صولته علی المدبون وان المدبون کالفارة فی خوفه منه
ب بجن القرد ن بجن اخری السنین الاثنی عشر بالترکیة ن تیمن حرف
ومعناه قبل هذه الساعة یقال تیمن کلدم ای اتیت قبل هذه الساعة ن
جودن القطر یقال منه جودن اشج ای قدر من قطر ن سوغن البصل بضم
الغین ونصبها ن سوغن بلان الحفاث من الحیات ن سیغن الایل سیغ انثی
تبت ینبت وان عرقه علی صورة الادمی یعالج به من نحو قل من الجماع وفتر
ویسمی بالفارسیة استرنک وهو یکون ذکرا وانثی الذکر منه للذکور
والانثی للاناث ن سیغن سمر اسم موضع سم به بخراخان ن چاذن العقرب
لاجن الشاهین وهو من جوارح الطیور وبه یسمی الرجل لاجین فی بطالته ن

باب فاعول

قاتون اسم کل من کانت من بنات
افراسیاب وفی المثل خان ایشی بلسا قاتون ایشی قلیر ن معناه اذا
کان امر الخاقان یترک له امر الخاتون وهذا بمنزله قولهم اذا جاء نهر الله بطل

بیرم دین

تیمن یعنی قبل هذه الساعة

سوغن بصل

چاذن عقرب

قاتون خاتون یعنی

۱۰۷

نهر عیسی قاغون البطیخ وفی المثل قاغون قرمابلسا اذ یسمی الکرتکیر ۞ 104
معناه اذا ذهب البطیخ فصاحبه ایضا یذهب بکلتی یدیه یضرب هذا فی تشدد
صاحب المال بماله ۞ لاغون شیء منقور کالصاع یشرب فیه اللبن والرایب ونحوه ۞
هذه ابواب ما بدت بین العین واللام من حروف المد واللین ۞

باب فعال وفعول وفعيل في حركاته

ج بقاج ارت اسم عقبه ۞ بقاج الثور والقدر یقال اشج بقاج ز تتار
جبل من الترک ۞ تغار الغرارة التی یحمل فیها البر وغیره ۞ تقار السلعة والمال تقار سلعه و مال
حقار الضرم الذی یوقد به النار ویقال فی الازدواج حقار حقار ۞ سقار کل
حیوان لا قرن له وکل انسان لا شعر علی راسه نحو الصدغین او کالترکیه
یقال منه سقار فوی ای شاة جماء ۞ خزار اسم موضع بدیار الترک ز کفار منکبر
المتکبر ۞ مزار العظم ۞ مزار الاجیر بلغة ارغو وبغما یقال خیار مزار ع
تشوع نقلة المتاع وغیره ۞ تشاغ شکال یدی الفرس ق بحاق صوم النصاری
تلاق الطحال ۞ تلاق متاع المراة بلغة جکل ۞ سلاق الطحال بلغة
قبجاق والسین مبدلة من التاء هذا کما یقال ستة واصله سدس وطستة
واصله طست وانشد اهل النحو علی هذا ۞ جزی الله بنی السعلات عمرا
وقابوس شرار الناتِ ۞ اراد به الناس ے بدیک الزفن والرقص ۞
بزاک هو تراک الجور من الشجر ۞ تلاک المراد تلاک یلقی المعوق من الحیوان ۞ تلاک مراد در بیماری

وهو الذي يسقط عنه شعر الشتا فينبت له شعر الصيف لم تكال التمام
ولذلك يقال للشيء التام تكال يقال منه تكال الفحل اذا خرج تاما ○ وقال ابن
العرنين الأشتم وهو محمود وقال

أردى سني قيز بودى انك تال ○ يبلر انك ارتجى برني تفى وقال ○ يصف
الجارية ويقول خدعتك الجارية الرطبة البدن تمايل بدنها من النعمة ويهتز
كاهتزاز قضيب العرعر وهي بعرنين اشتم ○ جرام رميه بسهم خفيف وهي
ابعد من الغلو وهو ان يرمي الرجل وهو مستلق ليكون امضى وابعد ويقال
جرام اقي اي سهم ذلك النوع من الرمية ○ قرام كشي لا راى الناس الجلوس على
المراتب كما جلس في باب الملك يقال منه كشلا قرام الترجي لا راى جلس
الناس على المراتب ○ بلان اسم دابة وحشية عظيمة الجثة يصاد ويكون
ببلاد فيجاق وله قرن واحد كهيئة الحب منقور مصعدا نحو السماء يجتمع
فيه الثلج والما فتبرك الانثى حتى يشرب الذكر من قرنها ويبرك الذكر حتى
تشرب الانثى من قرنه ○ تكين العبد في اصل اللغة يقال منه كمشتكين اي
عبد نقي اللون كالفضة البتكين اي عبد جلد قتلغ تكين اي عبد مبارك ثم
جعل هذا الاسم لابناء الحاقانية سمة محضة ويكون مركبا مقيدا باسم
جوارح الطيور نحو قولهم جغرى تكين اي تكين في بطشه كالبازي كرك تكين
اي تكين قوي وانما نقل هذا الاسم من الموالي الى ابناء افراسياب لانهم كانوا

١٧٥

يعظمون آباءهم فكلما خاطبوهم أو كتبوهم كانوا يكتبون ويخاطبون بأن العبد فعل كذا وصنع كذا تواضعا لأنفسهم وتوقيرا لآبائهم فخصوا بعد ذلك هذا الاسم وبقي اسم المولى مقيدا بشيء ما يكون به مميزا عنهم على الظاهر ترون الحليم وفي المثل ترون بيرلا ارش او تون بيرلا تدشمان معناه جادل مع الحليم لأنه يتحمل عنك ولا تمار ذا الوجه السفيه فانه يغلبك ترون الوسم والكي تمان الضباب جرون شجر الورد لغة يغما جلين نبت ينبت في الكروم مستبلا تعلفه الدابة جلين الابريسم يقال منه جلين بي اي خيط الابريسم جلين هو خياطة الديباج مقرقما بالذهب يقال جلين جكنادي اي قرقم الديباج سمان النبن لغة جكل قلان حمار الوحش قبان من اسماء الرجال كان هو رباق البعير ورباق الحلاب عند الحلب بل كان هو قوس قزح

هذا ما الحقت الزيادة بعد الام

باب فعلى وفعلو وفعلى مسكنة الحشو

ب تربي التبيع كربا اوت الخلفة من النبت وكذلك يقال كربا يمش للخلفة من الثمار وهو الذي يخرج بعد ذهاب الاول وكذلك الولد الصغير يقال له كربا اغل وكذلك الجملان والفصلان والعجاجيل اذا ولدت بعدا وانما يسمى كربا كربي القنفذ ويقال للدلدل اقلغ كربي جتيبا اسم رهن يأخذه عريف القرية عمن لم يخرج الى حفر النهر وراس الشرب جكلية

کنپا نبت کنجا کیه ت برتو القرطق ۵ برتار قاقات الذهب ۵ تختو القرّ
قبل الخزل سکتی الخالة فی لغه برسغان ۵ سقتو الامعا تحشی بکبد
ولحم واقاویه ثم یطبخ فیوکل ۵ قفتو المقراض بلغه جکل ۵ کرتو الیمین ۵
کرتو هو موضع الصدق یقال منه للمیت الکرتو یرد الی الحانه فی
موضع صدق لا یجوز ان یکذب علیه ومنه یقال لتنکریکا کرتندری ای
انه آمن بالله وصدق رسوله ج برجا حرف ومعناه الکل یقال برجا
کلدی لاری جارکلهم وقال قلدجی قامنک یغاق ۵ برجا بلا ایرق نیاق
یقول علی السایل الف جوزه ومع هذا کله اهبه عصا ینوکا علیها ترجی
الاجیر ۵ تنجو اللقمة ۵ جمجا المغرفه بالعربیه ۵ جنجو اللولو بلغه الغربیه
وقبجاق والجیم مبدلة من الیاء ۵ جنجو المطملة التی یبسط بها عجین الاطریه ۵
سنجو خبز بین الرقاقة والرغیف شنجو بلد علی طریق الصین الاعلی والاصح
ان سمد شانجو ۵ قمجی السوط ۵ قلج قمجی المعول وهو السوط الذی فیه سیف
قمجی هو قصیب الفرس والبقر والابل واکثر ما یستعمل فی الفرس یقال اتّ
قمجیسی ۵ کنجی مکیال لکاشغر الی ابغر یسع فیه عشرة ارطال ۵ کمجو الکنز
یقال تقناج کمجوسی ای کنز عادی ۵ منجو اجره المحترف فقط ۵ بدا
الخنجر بلد والفاس ۵ تمرو الضرم وقد یقال تمرق ۵ جکدی الخساو هو
فاس القفا تحت الاذن ۵ سمدا الصندل الذی یلبس بلغه جکل ۵ سندو

قفتو مقراض
کرتو یمین وموضع صدق
کرتندی الله ورسوله اعلم
برجا کل ومعناه
بالطه
سندو مقراض

١٧٦

١٧٦

المقراض بالعربية قمدو وقطعة كرباس قدر اربعة اذرع في عرض شبر يختم بخاتم
خان بغر بها بياعاتهم فاذا اخلقت واجرنت فيرقع في كل سبع سنين ثم
يغسل ثم يعاد عليها الختم قندا حرف استفهام عن مكان ومعناه اين يقال
قندا اردبنك اي اين كنت والنون مبدلة من الياء قيدا واصله قيودا ٥
قردو حبات الجمد كالبنادق يسيل على وجه الماء في النهر ير وقال
قردوني بنحو سقيمانك تزغوني منجوسزنمانك بلمايانك كاسقيمانك بلكالاني بيرار
يقول لا تظن بنادق الجمد لآليا ولا تظن الهدية من الطعام اجره الثمل ولا تفرح
بما لم تجد فان الحكماء ذموا ذلك ٥ كندو الذات والنفس يقال الكندو ايدي
اي انه قال بذاته وبنفسه ٥ كندي الرذل الخزية يقال الكندي كشي الي
انه رجل رذل وقد جعل هذا الحرف صلة اذا لم يتفق حضور الكلام فيدرج
هذا اللفظ حتى يحضر الكلام ٥ مندا حرف ومعناه ها هنا يقال المندا الي
انه ها هنا مندا حرف ومعناه في وعندي وقال
امكك سزن تزغويوق مندا تمو ٥ اذلك كمذب ازن جقار ٥ يقول
لا يتصور ان يكون الانسان ها هنا يبقى من غير تعب فقبل ان يرى الرجل الخير
يمضي الزمان عنه ويموت ٥ مندو اسم خل تركي وهو ان يتخذ عصارة العنب
الجيد في ستوقه فيحمض ثم يصب عليها الخمر الصرف فيترك ليلة حتى
يدرك وهو اجود الخلال ٥ بغرا فحل الابل وبه سمي بغراخان ٥

قندا قندو وكجا دليك

كندو كندي وخرد مندي

ايدي دبدي دسوليدي

مندا بوندة بوراده

مندا بندة دمك

بكرى اكرى واحدب بكرى الأجرب من كل شئ ن تترو المعكوس من كل شئ تغرو السيلان وهو
ذنب السيف والسكين والحجر التى يغرز فى النصب ن تكرا حول الشئ و
حتاه يقال قرع تكريى اى حتار البير وغيره ن جبرا الخلق من الثياب جغرى
جغرى فلك الصقر وبه يسمى الرجل جغرى بك ن جغرى الفلك يقال كوك جغرى سى
اى فلك السما جغرى فلك الطاجون والناعور ومثله وكذلك صهرجة
الابريسم وكل بكرة كذلك وقال
جغرى الب ارقن منبب ارقزنار ن اقلركيك تيغزاذب تلكونتار
يصف صيد الرجل ويقول بانه ياخذ فى يده الصقر ويدرك الوعل اذا ركب
الجواد ويقتنص الوحش والثعالب بالكلاب الخضف القب ن سغرى
الزرغب وادم كل شئ يسمى سغرى يقال منه بير سغريسى اى ادم
الارض ووجهها ويقال كشى سغريسى يوزن معناه ان زرغب الادمى وجهه
لانه يكون اصلب جلد واخشنه لما يقاسى من الحر والبرد سغرا الفج و
الوادى بالغزية ن سقرى كل شئ مجرد الراس نحو السنان والنصال
وكالمنارة والسقود وغيره من صغار الاشيا ن يقال اقكا سقر وكردم
اى دخلت البيت دامرا من غير اذن ن كسرى جوانح الصدر كفرا
شيخ كل حيوان بعد الموت اذا ذهب ما فى جوفه وبقى لحمه جافا على
عظامه ن كلرا نبت مر تعلقه الابل ر بنزى بقايا العنب بعد القطاف

على العريش كنجاكية سنزى شئ من جنس البرغوث واحسبه القمل ن 107
جقرو شجر احمر الساق والقيز وله حب احمر مر ينبت فى الجبال وهو العنم
الذى يشبه به بنان الجوارى ن كنزى نسيج صبينى فى الوان شتى احمر واصفر
واخضر ن خسى اسم طعام وهو ان يطرح الحنطة ثم يجعل فى حب مع لباب
اللوز ويصب عليه التلبينة فيترك حتى يحمض فيؤكل بزره وحساماؤه ن
خسى اسم جيل من الترك بقياس يقال خسى جكل ن تقسى الخوان ن تمسا
المنبر بلغة ارغو غير اصلية ن خفسى الحنطة ن تش تشى الشئ المقارن
المجاور ويقال انك يسرى منك كما تشى الى ان ارضه مجاورة لارضى والشين
والجيم يتقاربان ها هنا وقد يقال تجى تتاشى لغة فيه يقال من سنكا تتاشى
برير من اى انى اذهب اليك دايما ن خشو الحضر وهو الذى يتداوى به
رمد العين غير اصلية ن قرشى قصر الملك ن قرشى الضد يقال تون كونك
قرشيسى ان الليل ضد النهار ن قرشى الاختلاف بين الاميرين يقال
البد انك برلا قرشى الى ان ذلك الامير مخالف مع الآخر ن قشى قاش
الحاجب المقرون الأزج ع بتغا اللوح الذى يقطع عليه اللبد ومراعز
القلانس ترغو الهدية من الاطعمة تخرج الى مار الطريق من الاقارب
او المعارف ن تمغا هو طابع الملك وغيره ن تمغا كل ساعد من الماء
يصب فى الجور والغرار والأدية ونحو ذلك وكذلك فرضة البحر يسمى تمغا

وقال تمغاسقی تشراجقب تاغ اتار ارتج لری تکرا انب ترکن یتار
یقول بان ما هذا الساعد ینفذ الجبل وحوالیه قرنبت العرعر صفا کانه
مقود فرس جفغا الفرس الذی یاخذه البرید المسرع فی الطریق فرکبه الی
ان یجد الآخر جفغا الرلیل والقاید بلغه قفجاق والغزیه وفی المثل
قلن قلان جفغا سز بلماس معناه لا یکون خطه له من العیر الا بدلیل وهاد
یضرب هذا المثل بالاتباع لغیر فی امر حقه ان یقاد ن سرغو المجمع ن سلغا آت حجام شیشه ی
الفرس الجموع قبغا الرب قرغو الهم والحزن قرغو الزباب قرغا
الغراب وفی المثل قرغا قرسز کیم یلیز کشی الاسز کم تبار معناه
من الذی یعرف شیوخ الغربان من شبابها فکذلک من الذی یعرف ضمایر الصدور
وقال قرغا قلی یلسا منکن ال بزسقاره اقجی یشب ترق تیا منک کا یقار
یقول بان الغراب اذا عرف نزول المحنه به والجوع ینقر الجمد ولا یبالی ان
یدخل فی الفخ لما یری فیه الحب اذا کتم الصاید نفسه ن قرغوار الرجل
الطیاش قرغو شی یبنی کهیئة المناره علی الشاهق فتوقد علیه النار
اذا حضر العدو لیاخذ کل اجر اهبته ن قشغا قوی الارخ من الغنم
قشغا ات الفرس المبرقع وکذلک الابل الاصقع یسمی به ن قشغا بغرا
اسم موضعین ن کل شی انروی واعوج فهو قمخی ومنه یقال للذی به
لقوه قمخی یوزلک ق تلقا المجنون ن قلقا الجماح وهو السهم الذی

قدغو ہم وحزن
قرغا غراب معناہ
تلقا مجنون

۱۰۸ ۷۱۵

108 لا نصل عليه ونصله من خشب مدوّر ق يقال لكل شيء فيه غضون برقي يا تك
وهو مثل الوجه العبوس الذي تغضن جبهته ن ترقا الجصّ وهي لغة في تلقا
ترقو الحرير وفي المثل تفقاج خايك ترقو تلم تنكلا مذب بحماس معناه
ان خاقان الصين ذو حرير كثير الا انه لا يقطع للثوب الا مقدرا بضرب
هذا المثل يؤمر بأخذ القصد في الامور وترك الاسراف ن تلقا الجصّ واللام
مبدلة من الراء ويقال لكل شيء مفتول مدوّر تلقو ومنه يقال للحبل
المفتول تلقو يشغ ن جنقا الراحور وهو نوع من المصايد ن يقال للرجل
العسر الطبخ الذي لا ينقاد لأحد قتي كشي قتي از المتواضع ن برکا
القضيب والسوط الذي يضرب به اللص ويزجر به الحمار ن برکا البرغوث
وبه يشبه الرجل الطيّاش فيقال برکا كشي ن بيركو الدين يقال انك منكا
بيرات بيركو بارا الى دين فرس ن بلكو الامارة والعلامة وفي المثل
قت بلكوسي بلك معناه ان امارة الدولة العلم والعقل ن بلكا الحكيم ن
بلكا العالم ن بلكا هو العاقل وقال
بلكا اركِ اذكو تتب سوزِ اشت ن ارذمني اكر نبر اشقا سرا يقول
احسن الى الرجل العالم العاقل الحليم واستمع كلامه وتعلم ماله من الادب
والمنقبة واستعمل بما تعلمت منه وبه سمي الرجل بلكا بك اي امير عالم
عاقل حليم وكان خان ابغر يسمى كولبلكا خان ومعناه عقله كالغدير ن

قتي از المتواضع قتي

بيركو دين وبورج

بلكو علامات بلكا عالم حاضر حكيم

وَيُقَالُ بُكُو بِلِسَا اَىْ عَاقِلٌ اِنَّمَا يُشَبَّهُ بِمَنَاقِعِ الْمَاكَثْرَةَ ن تُرْكُو هُوَ السِّمَاطُ ن
تُرْكِي الْمَآبِدَهْ وَفِى الْمَثَلِ تِلِنْ تُرْكِي كَاتِكِيرِن مَعْنَاهُ بِالْكَلَامِ اللَّطِيفِ
يُنَالُ الْمَآبِدَهْ يُضْرَبُ فِيمَنْ يُؤْمَرُ اَنْ يُعَرِّفَ فَضْلَهُ بِالْكَلَامِ وَهٰذَا كَمَا قِيلَ الْمَرْءُ
مَخْبُوٓءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ ن وَيُقَالُ لِلْهَزَاهِزِ الَّتِى يَقَعُ بَيْنَ الْقَوْمِ مِنْ حُضُورِ
الْعَدُوِّ فَنَفَرُوا عَنْهُ تُرْكِى بُلْدِى ن تِلْكُو التَّعْلَبُ ن وَبِهِ يُكْنَى الطِّفْلَةُ
اِذَا وَلَدَتِ الْمَرْأَةُ يُسْأَلُ عَنْهَا الْقَابِلَةُ فَيُقَالُ تِلْكُو مُو تُغْرِى اَزُو بُرِيمُو
مَعْنَاهُ اَوَلَدَتِ الثَّعْلَبُ يُرَادُ بِهِ الْجَارِيَةُ لِاَنَّ فِيهَا تَمَلُّقٌ وَرَوَغَانٌ وَيَعْنُونَ
بِقَوْلِهِمْ بُرِيمُو اَىْ اَدِيبٌ وَلَدَتْ يَعْنُونَ بِهِ الذَّكَرَ لِبَطَالَةٍ فِيهِ ن يُقَالُ
بِيرْ تِلْكَاتْ اَىْ فِلْذَةٌ مِنْ لَحْمٍ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ قُطِعَ طُولًا وَمِنْهُ يُقَالُ
لِشَطْبَةٍ مِنَ الْاَرْضِ بِيرْ تِلْكَا بِيرْن جَحْكَا هُوَ حِفُّ النِّسَاجِ يُقَالُ لِلصَّبِىِّ اِذَا
سُئِلَ هَلْ بِهِ اَمْ لَا يُقَالُ جُرْكُو بَارْمُون بُتْلُو الْغَايِطُ هٰذَا اِنَّمَا يُقَالُ فِى
الصِّبْيَانِ خَاصَّةً يُقَالُ بُتْلُو بَارْمُو مَعْنَاهُ اَبَكَ غَايِطٌ اَمْ لَا ن جِلْكُوَاتُ
الْفَرَسِ الْاَشْقَرِ ن سِرْكَا الْخَلِّ ن سِرْكَا صُوَابِهِ الرَّاسِ ن كَتِلِى اَتُ
الْاَقْعَسِ مِنَ الْخَيْلِ ن كُتْلِى التَّلِّ مِنَ التُّرَابِ ن كَرْكُو الْمَلْبُوسُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ
كَائِنًا مَا كَانَ ن كُلْكُو الضَّحْلَةُ ن يُقَالُ لِلسَّكْتَةِ كُلْكُو يُقَالُ اَرْكُلْكُو بُرِى
اَخْذُ الرَّجُلِ السَّكْتَةَ وَقَدْ يُقَالُ كُلْتُلُون كُرْكِى الْقَدُّومُ ن كُرْكَا
الطَّبَقُ الَّذِى يُصْنَعُ مِنْ خَشَبٍ كَنَجَاكِيَّهْ لَ بُتْلُو خَشَاشُ اَنْفِ الْبَعِيرِ ن

١٧٩ ١٧٧

109 برلاجرف ومعناه مع يقال المنك برلا اردى اى انه كان مى وقد يحذف
عنه الراء للخفة فيقال بلا ٥ بيلى الدار فلفل ٥ تبلو القبر يقال اذا سبّ
الانسان تبلو قاتل اى ليمتلى القبر به ٥ تقلى الجذع من الضان وهو الذى
مضى عليه ستة اشهر ٥ جفلى هو الشاهن ٥ جغلا هو اسم مصطاف لاجح
شغلو هو عنب الثعلب م جما يربجغا القت المقطوع وما ياتى من الاسماء
مقيدة بالميم والالف على معنى المفعول يكون اسما محضا فلذلك اذكره ٥ تتما
الصندوق ٥ ترما الفجل ومنه يقال للجزر سرغ ترما اى فجل اصفر واهل
ارغو يسمونه كيزرى آخذوه من قول الفرس للجزر كزر وركلوه والغزية
تسميه كشر اخذوه ايضا من الفرس وهم لما خالطوا الفرس نسوا بعض اللغة
واستعملوا الفارسية مكانها كما قالوا للقمة افتبى وهى بالفارسية افتابه
وكما قالوا للطوق قليد ٥ وهى بالغزية قلاده والترك تسمى القمة تمغان
والطوق والحلقة بقن ٥ واعلم بان الغزية طريقة وذلك ان كل اسم
او فعل يستعمل مزدوجا يكون احدهما اصلا والاخر فرعا او تبعا فانهم يستعملون
الفرع الذى لا ينطق به الترك منفردا ابيانه يقول الترك اذا خلط الشى بالشى
قتى قردى ٥ فتى هو الاصل فى خلط الشى بالشى قردى تبع له والغزية تقول
قردى اذا خلط الشى بالشى ولترك الاصل وكذلك يقول الترك اذكو يقلاق
الجير اذكو ٥ يقلاق الردى يستعمل مزدوجا مع اذكو ولا يفرده والغزية افردوه

٢١٨

تزمانیفقه السراویل وکذلک کل شیء یشبهه مثل راس الخریطة جعل کالنیفقه
ویدرج فیه الخیط فیشد به ن تکما کلمة ومعناها کل احد وفی المثل
تکما کشی اوزبلماس بات یغق نوزبلماس ن معناه کل احد لا یکون کنفسک
فتدفع الیه سرک او تعتمد علیه ولا یکون الاجنبی والقریب سوا تکما هو
زر القمیص ن وکذلک ازرار القراطق والاقبیة ن تکما نانک الشیء المحیط
حلما المدر ویقال لما یقطع من الکرس من مرابض الغنم ومعاطن الابل فیجفف
لیوقد شتیا جلما ن ستما العرزال وهو شبه الرف یتخذ الناطور علی
الشجر لیجلس علیه لیلا سزما الحالوم ن قتما یوغا هو خبز مغضن یطبخ وسمن ن
قرما النمب یقال منه نانک قرمالا دی ای نهب الشیء ن قرما المخروط من کل شیء
یقال منه قرما نبق ای کرة مخروطة ن کسما المشقص من النصال ن کسما الناصیه ن
وقال تنلا بلا بسیمز تکما بنکق بسیمز کسما لرن کسیمز منکلق ارن یجتمز
یصف غزوتهم الی البحر ویقول بیتنا علیهم لیلا فدخلنا فی الکمین من کل جانب
حتی قطعنا نواصی خیولهم وقتلنا رجال منکلاق وهو اسم موضع ن
بکنی هو شراب الحنطة والذخن والشعیر ن بغنا درجة السلم ن
یقال لنوع من المحروث تغنا یقا وهو الذی یمزج معقور مع الرابر
فیجعل فی صبغ تتماج تکنا هو النقیر جرنی دوا مسهل برکبه اطبا
الترک جکنا الملفه بلغه یغما خسنی دوا هندی تجعل فی علة الصبی

٦١٥

قَنْشَى جار وہمسایہ

يُلحق به ليترتل ك قَنْشَى الجار والغربية تقدم النون على الشين يقال قَنْشَى وكلاهما قياسي حسن ن بَابُ فَعْلَان وَفُعْلَان وَفِعْلَان فِي حَرَكَاتِهِ ب تَرْبَن التحرى والقياس يقال

تَرْبَن تحرى

انك افن ترسلا اى تحرا ابن بيئته ت تربن جماعة من القوم وهم رهط للكبير منهم يكونون تحت امره ن ترتين الميرة ك يقال ارتشترن رحى اى ذهب الرجل خارجا ن جحتان حاشية السرج ن قفتان القباء ج برجان اسم موضع

تبجان شئ كهيئة الخوان وله ثلاثة قوائم يصعد عليه فى قطاف العنب ك لقطف ما فات من اليد من العناقيد ن جرجان ثغر من ثغور الاسلام على طريق الصين خ برخان هو اسم الصين السفلى وهو حصن على شاهق جبل قرب كاشغر وتحته معادن الذهب ن برخان الصنم والدمية تسمى بذر برخان ن ترخان اسم جاهلى ومعناه الامير بلغة ارغود جندان الصندل ك جندان الفرس الوردة تقران خيوط تجمع ثم يفتل منه تلك السراويل واذناب المقاليع ن سبران اسم بلد من بلاد الغربية والعامة تسميه صبران بالصاد ولا مدخل للصاد فى لغة الترك ك سبران كل شئ طويل كهيئة المنارة ونحوها بالغربية ن وقال تكماجاك الكدرى . بقلب بكدرى . تكسين تكون تكدرى يرغا لمت يركشور يصف الصيف ويقول تراكمت الأزهار فكأن اكمام الأنوار كالعقر المصلعة فيلتف بعضها فى بعض وكاد ان ينشق ن تكسين لقب من كان فى الدرجة

الثالثة من الملك من السوقة ن تقسون التسعون في العدد واصله تقورن
اى تسع مرات عشرة ن فجعلتا واحدة ن سخسين بلد قرب بلغار وهو
السوارن سكسون الثمانون في العدد واصله سكزاورن اى ثمان مرات عشرة
فجعلا واحدا كبسون الحشية والفراش الموطو كمسان رقاقات الذهب
التي تستعمل في القلانس وغيرها ن كرشان الاسفراج ن كلشين نانك
كل شي كلون السماء ع برغان القطس ن بشغان السمك العظيم من مايه
رطل الى خمسين رطلا وبه يشبه كبير القوم فيقال بدن بشغاني اى رئيس
القوم ن تشغون الاخيذ والاسيرن تدغون الوادي مثل الفرات ونحوه وهو
بمنزلة اكر لكل واد جارن تلغان ايك الصرع سجغان الفاره وفي
المثل الدجى سجغان موش تشقى قشيرن معناه ان الفاره اذا قرب
موتها تحك خصيتي المرة وهذا كما يقال كالباحث عن المدية يضرب
فيمن يحوم حوم شي يكون فيه بوارن سجغان بلى اسم اجرى السنين الاثنى
عشر بالتركية سرغان النبت الذي نبت في السبخة المنبتة ايضا يسمى به
فيقال سرغان بير ويقال للاجمة التي يبس القصب فيها سرغان قميش
قرغان بير الارض التي فيها جرف واخاديق وشقوق وفي المثل
قش يقرى سغرغان يعاج يقرى ارغان بير يقرى قرغان بدن يقرى برسغان
معناه ان ارذل الطيور العقعق وان ارذل الشجر شجر يسمى ارغان

سقسغان

وهو شجر له نور ابيض واصفر كالورد له حمل احمر كالقرط يغرس في خس ١١١
الكروم عندنا لانه لا يصلح للاحتطاب متى ما اوقد عليه تقطع في النار
ويثب حتى يحرق الثوب وما في البيت وان ارذل الارضين ذات الجرف
لانها لا تصلح لضرب الاخبية عليها والحرث وان ارذل الناس سكان
برسغار لانهم رحى العشر بخلا ٥ قرغون الغراف وفي المثل
برنيك ارتق قرغونك يغاج باشندان معناه ان الغراف يشارك الذئب
في صيده وما صاده الغراف على راس الشجر وهذا كقول العرب يربض
جحر ويرتجي وسطا ٥ قشغون القصب الرطب الذي تعلفه الرابه ٥
قشغون لغة في اشغون في الرباس ٥ قمغان القمقمة ٥ منغان كشي
هو الثرثارق برقن كشي الرجل المسارع الذي لا ثنيه عن عزمه شئ ٥
ترقون سوق وهو الماء الرائم ٥ تلقان السويق وقال
اعلم انك العلل لك سر لك كتار ٥ تلقان كمنك لسانا انك كمس قتار
يقول يا بني خذ العظة وادفع السفه عن نفسك فمن كان له سويق
يجدحه بالراب فكذلك من كان له عقل يقبل العظة ٥ جلقن هو تعرية
الجرح وسرايته من محل الى آخر نحو ان ترم الرجل فيقع الخره في الارفاغ
قلقان الترس في احدى اللغتين وقال
ققرب اتغ كمشلم ٥ قلقن سنكون جمشلم ٥ قيتب بنا يمشلم ٥ قتغ بني يقلسون

يَصِفُ الحَرْوَ وَيَقُولُ نَكَرَ عَلَيْهِمْ بِجَلَبَةٍ وَصِيَاحٍ وَنَاطَحَ بِالقَنَا وَالتُّرُسِ
فَنَشْتَدَّ حَالَهُ اللِّقَاءُ ثُمَّ نَسْكُنُ لِلصُّلْحِ إِنْ طُولِبَ حَتَّى يَلِينَ العَرْوُ الشَّدِيدُ
كَ تُرْكَنْ خِطَابُ الخَاقَانِيَّةِ مَنْ كَانَ مَلِكًا عَلَى الوِلَايَةِ وَلَا يُقَالُ لِمَنْ لَمْ
يَكُنْ عَلَى صَدْرِ الخَاقَانِيَّةِ وَالمَلِكِ وَمَعْنَاهُ يَا مُطَاعُ ن يُقَالُ تُرْكِنْ كُلْ أَيْ أَسْرِعْ
فِي الحُضُورِ وَأَصْلُهُ تُرْكْ وَهُوَ السُّرْعَةُ ن تُرْكِنْ هُوَ مَجْمَعُ العَشِيرَةِ وَبَيْتُ
الأُمِّ وَالأَبِ يُقَالُ قِزْ تُرْكِنِكَا كَلْدِي أَيْ جَاءَتِ البِنْتُ إِلَى بَيْتِ الأَبِ وَقَالَ
كَلْسَا إِنَكْ تُرْكِنِمْ أَتَلْكَمَتْ تُرْكِنِمْ يَذِلْمَتِي تُرْكِنِمْ أَمْرِي حَرِكْ حَرْكَشُورْ
يَسْتَدْعِي الخَاقَانَ لِلحَرْبِ يَا قُولِ لِلتَّعَاوُنِ وَيَقُولُ لَوْ أَتَى الخَاقَانُ صُلْحِ جَمْعِي
وَلَنْ نُخْرِبَ بُيُوتَ عَشِيرَتِي وَالآنَ تَسَوَّى صَفُّ الحَرْبِ فَلْيُدْرِكْنِي ن
تَرْكِنْ سُوقُ المَا المُسْتَنْقَعُ ن تَرْكِنْ سُو الجُنْدُ المُجْتَمِعُ وَكُلُّ شَيْءٍ مُجْتَمِعٍ فَهُوَ تَرْكِنْ
تَشْكَنْ اِسْمُ الشَّاشِ وَهِيَ البَلْدَةُ الَّتِي مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ القَفَّالُ الشَّاشِيُّ وَأَصْلُهُ
تَاشْ كَنْدْ أَيْ بَلْدَةٌ مِنْ حِجَارَةٍ ن تَشْكَنْ هُوَ شَجَرُ الكَثِيرَا ذُو شَوْكٍ جِدًّا كَانَ
عِنَانُ اللِّجَامِ ن جُمْكَانُ الرَّوْضُ وَالتِّلُّ ن جِقْكِنْ اِشْ الطَّعَامُ النَّاجِعُ المُسَمَّنُ
وَيُقَالُ جِقْكِنَاتْ أَيِ النَّبْتُ المُسَمِّنُ لِلدَّوَابِّ ن سَتَكُونُ بَلْدَةٌ مِنْ بِلَادِ الغُرْبَةِ
سُرْكَنْ شَجَرٌ مِنْ شَجَرِ الجِبَالِ ذُو شَوْكٍ أَسْوَدُ اللَّوْنِ ن كِرْكِنْ هُوَ قَطْمُ الفُحْلِ
يُقَالُ بُغْرَا كِرْكِنِي كِرْدِي أَيْ دَخَلَ قَطْمُ الفُحْلِ ن كَقِكِنْ اِشْ أَيْ طَعَامٌ غَيْرُ
نَاجِعٍ وَهُوَ ضِدُّ جِقْكِنْ وَكَذَلِكَ النَّبْتُ ن كَلْكِنْ المَرْوُ وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ السَّيْلِ

لهكن الاجاص الاصفر ك بقلان قرى الجمل الطرى السمين بكلان من اسماء 112
الرجال ك جغلان من اسماء اكابرة قراق سكلين التدرج سقلين لغة فيه
بطان ومن معناه
تمان تمان المنا يقال بير تمان اى منا من اللحم ك حقمين خبز يتخذ كهيئة الكعك
يطبخ فى بخار الماء فى القدر وهو امر الخبز ك سكمان من القاب الابطال
ومعناه كاسر صف الحرب اخذ من قولهم سكتى نا نكنى اذا هتك الشئ ك
سقمان هو اوان عصير العنب ك فى الخريف قرمان المقوس بلغة الغزية
وقفجاق يقال كيش قرمان اى مقوس وكنانه واصله من قولهم قورمان
اى شد المنطقة فى الوسط كتمان المعزق الذى تعزق به الارض كورمان
هو خبز الملة ك

هذه ابواب ما زيد فيها من حروف المد واللين بين العين واللام ك باب فعالا فى حركاته

تماتا اسم عجين رقيق على قوام عجين القطايف
يلطخ بالدجاج المسمن او اللحم كيلا يسيل ودكها اذا شوبت ك ج قراجى قراجى ولفجى وكذا
السايل الذى يطوف الابواب كلاجو الحديث والكلام بالغزية ك كيجا
البق ويقال الى منك تبارو كلدى اى حضر الى ك ويقال الى انك تبارو
بردى اى انه حضر اليه ك تماجرف بمعنى الى الرا والواو زايدتان ك
خمارو الميراث بعينه يقال بونى اتم دن خمارو بلدم اى انى وجدت هذا خمارو ميراث
من ابى ميراثا ك خمارو التذكرة من الاموال وذلك ان عادة الترك

إذا مات كبير من أكابر الملك يفرز من ماله للملك شيئا نفيسا يسمى
ذلك المال خمارويّ أي تذكرة منه وبه يسمى الرجل أو المرأة وكذلك
المسافر يترك لأقربائه شيئا تذكره فهو أيضا خمارويّ تميز السلف
بلغة جيل وهو زوج أخت المرأة ش شلاشو نوع من نسج الصين شموشا
الجلبة التي توكل غ قراغو الراج ن قراغو الأعمى ن قريغونا نكشي قراغو اعمى
على شرف الجفاف ووقت جفاف الشيء أيضا ن قراغو الجليد الذي يسقط
من السماء في البرد ن يراغو العجل وفي المثل اقذا كي يراغو الكور يلماش او لطمه اي
معناه أن العجل الراجن لا يصير أبدا ثورا ن يضرب هذا في رجل علا في
الفضل والشرف وأقاربه يرونه بعين الصغر كما رأوه في صغره في
ابتداء أمره ن يراغو تلي الجرذون وهي دويبة ن يقال أت بشوغو
بلري أي صارا وان اطلاق الفرس من الوثاق وكذلك غيره ويقال أت تشاغو
بلري أي صار وقت وضع الشكال على الفرس وكذلك غيره بقاغو المقطرة تقاغو طاوق
التي توضع على السارق ن تقاغو اسم جامع للديك والدجاج ثم يفرق
فيقال أركك تقاغو للدجاج يشي تقاغو الدجاج وفي المثل
يزيد أي سقليز أدركني اقذا كي تقاغو اجغمان معناه اذا خرجت
لتصيد الترنج فلا تقلت الدجاج التي في البيت ن يضرب هذا
لمن يوم بترك انفاق ما في يده ليال المعدوم ن تقاغو يلي اسم اجدى

السنين الاثنى عشر بالتركية ن تلاغو السم المجهز يقال للزجير ايضا 113
تلاغون تماغو الركام ن قناغو المبضع ك بنوكا الباذنجان بلاكو
المسن ن تراكو كل ما يعتمد عليه ويعمد به الشئ كالسارية ونحوها
كراكو الخباء عند تركمان وهو البيت الشتوى عند اهل المدر ومنه
المثل كك كردى كراكو يزتى اى راى المحنة حتى حمل الخباء على
ظهر كراكو المحضاه وفى المثل كزاكو ازون بلسا اليك كيما ين
معناه اذا كان المجراث طويلا لاحتك اليدن يضرب هذا فى
رجل له بنون وخدم يسعون فى امره وهو يتنعم ن كشيكا الظل
الصغير ن كلاكو البربوع كليكا الظل الظليل ك جمالى النمل لغة
جكل ن يقال للرجل اذا سدر طرفه من الخجل جيلى بلدى اى سدر وفتر ن
كبالى الفراشة التى تطير ن باب فعالان
وفعيلان فى حركاته ز قريزان الشيخ الهرم ق
جيقان العناب ن جيقان الرمل يشبه بالعناب فى حمرته ن قراقان
نوع من شجر الجبال ه جليمان ايش امرا لا يعرف مخرجه واصله مستنقع
الماء لغة كنجاك باب فعلى فى حركاته
د تندى سوت العبر من اللبن ن سجندى نانك الشئ المطروح
المنشور ن تزندى نانك الشئ الممنع ن كزندى تون الثوب الملبوس كثيرا

سُرْنْدِی اَرْ الرَّجُلُ الْمَطْرُوْدُ مِنْ کُلِّ مَکَانٍ ۝ قِرِنْدِی هُوَ قُشَارَهٗ کُلِّ شَیْءٍ
زَرْنَزَا الْعُصْفُرُ وَیُقَالُ لِلْقُرْطُمِ زَرْنَزَا اُرْغِیْ سُرْنْدِی سُوْقُ الْمَآءِ
الَّذِیْ صُفِّیَ کَثِیْرًا ۝ قِرِنْدِی تُبْرَاقٌ هُوَ بَنِیْنَةُ التُّرَابِ ۝ بُغْنْدِی مَتَانَةُ
الْحَیَوَانَاتِ مِنْ غَیْرِ الْاٰدَمِیِّ سَلِنْدِی اُتُنْکُ الْحَطَبِ الَّذِیْ لَقَطَهُ السَّیْلُ سَطَ
النَّهْرِ ۝ سَلِنْدِی نَانَکَ الشَّیْءُ الْمَطْرُوْحُ سُلِنْدِی عَرَفَ الرَّجُلُ وَاَصْلُهٗ مِنْ
سَلِنْدِی نَانَکَ اَیْ تَدَلَّی الشَّیْءُ وَهُوَ اَبْدَا مُبْتَدَلٌ لُغَةٌ غَیْرُ فَصِیْحَةٍ ۝ تَمْنْدِی سُوْقُ
هُوَ قُطَارَهُ الْمَآءِ ۝ کُمْنْدِی نَانَکَ الشَّیْءُ الْمَدْفُوْنُ النُّوْنُ وَالدَّالُ وَالْیَآءُ اِذَا اُلْحِقَتْ
بِالْاَفْعَالِ جَعَلَهَا اَسْمَآءً وَیَکُوْنُ الْمَعْنٰی فُضَالَةُ الشَّیْءِ اَوِ الْمَفْعُوْلُ وَهٰذَا بِمَنْزِلَةِ
الْفُعَالَةِ فِی الْعَرَبِیَّةِ وَوَجْهٌ اٰخَرُ الْفِعْلُ الْمَاضِیْ فِیْ جَمِیْعِ الْاَفْعَالِ اِذَا
اُدْرِجَتْ بَیْنَ الْحَرْفِ الْاَصْلِیِّ الَّذِیْ یَثْبُتُ فِی الْاَمْرِ وَبَیْنَ الدَّالِ وَالْیَآءِ الَّتِیْ هِیَ
عَلَامَةُ الْفِعْلِ الْمَاضِیْ نُوْنًا یَکُوْنُ الْفِعْلُ اِسْمًا بِمَعْنَی الْمَفْعُوْلِ کَمَا یُقَالُ سُوْنِیْ
سُوْزْتِیْ اَیْ صُفِّیَ الْمَآءُ فَاِذَا اُدْرِجَتِ النُّوْنُ بَیْنَ الزَّایِ وَهُوَ حَرْفُ الْاَصْلِ
وَالدَّالِ وَالْیَآءِ وَهُمَا حَرْفَا عَلَامَةِ لِمَضِیِّ الْفِعْلِ فَقُلْتَ سُرْنْدِی سُوْقٌ یَصِیْرُ
الْفِعْلُ اِسْمًا وَاقِعًا عَلَیْهِ الْفِعْلُ وَمَعْنَاهُ الْمَآءُ الْمُصَفّٰی وَعَلٰی هٰذَا الْقِیَاسِ
مَالَمْ اَذْکُرْهُ کُلَّهٗ ۝ **بَابُ فُعْلِلَ** بُسْتُلِیْ السَّرْقُ
الَّذِیْ یُوْکَلُ ۝ انْقَضَتْ اَبْوَابُ الثُّلَاثِیِّ ۝ هٰذِهٖ اَبْوَابُ الزِّیَادَاتِ

بَابُ فَعْلَلَ وَفَعْلَالٍ وَفُعْلُلٍ فِیْ حَرَکَاتِهٖ

١٨٤

٢٢٧

ت بشغت التلميذ في الحرفة ن ترمت فجاج الجبل وتلاعه يقال منه ١١٤
تاغ ترمت كختم اي جزت فجاج الجبل وتلاعه ن تكشت هو بدل الشئ
على طريق العوض وهذا كما يعطى الزيوف وتوخذ الجياد ن رنجت
السخرية وهو كما ياخذ الامير دواب الرعية فيحمل عليها اثقاله مجانا
كنجاكية ن جبغت الحشية ن فرشت الضد كالليل والنهار ن قرغت
النكال يفضح الرجل بين الناس بجريمة ويعاقب عليها حتى يراه غيره
فينزجر منه قفشت هو مصافحة الملكان ومصالحتهما لامن الولاية
وبه يسمى الرجل قفشت لجنت الاعانة في تنقيه الحنطة وغيرها
وذلك في اهل القرى يعين بعضهم بعضا بان يبعث عبدا او دابة
ليدق الكرس لغة كنجاك ج بجعوج المقراض وهو كل ما يقطع به
الشئ ن بدراج اسم كبير من بياقو فدرجوني ايدي المسلمين في زمن
بلج ارسلان تكين بركوج خشبة عريضة مثل السيف يقلب بها
الخبز في الفرن بسكاج الرغيف تماج طعام معروف للترك وهو
من ذخاير ذي القرنين فيهم وذلك ان ذا القرنين لما خرج من الظلمات قل
طعام القوم شكوا اليه الجوع فقالوا له بزني تماج معناه لا تمسكنا
ها هنا جياعا وخل سبيلنا حتى نرجع الى اوطاننا فشاور الحكماء
في ذلك حتى اخرجوا هذا الطعام وهو يقوي البدن ويحمر الوجنة

وَلَا يَنْهَضِمُ سَرِيعًا يُشْرَبُ مِنَ الْمَرَقَةِ بَعْدَ أَكْلِهِ تُتَمَاجُ اضْعَافَهُ فَلَمَّا
رَأَى التُّرْكُ ذَلِكَ فَسُمِّيَ تُتَمَاجُ وَأَصْلُهُ تُتَمَاجُ أَيْ لِلْجُوعِ فَحُرِّفَتِ الْأَلِفَاظُ
تَحْفِيفًا يَعْنِي لِلْجُوعِ نَفْسَكَ فَاتَّخِذْهُ هَذَا وَكُلُّهُنَّ تُتَعَوِّجُ السُّلْفَةَ مِنَ
الطَّعَامِ هُنَّ تُدَرِّجُ الزِّبْلَ بِلُغَةِ أَرْغُونَ تَلْغُوجُ اِسْمُ الْخَشَبَةِ الَّتِي تَدْخُلُ
بَيْنَ الْعِدْلِ وَالْحَبْلِ فَيُفْتَلُ بِهِ الْحَبْلُ فَتِلَاتٌ حَتَّى تَمْتَدَّ الْحَبْلُ فَيَشْتَدُّ الْحِمْلُ
وَلَا يَتَعَوَّجُ الْعِدْلُ تَقْغَاجُ هُوَ اسْمُ مَاصِينَ وَهِيَ بُعْدُ الصِّينِ بِمَسَافَةِ
مَسِيرَةِ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ثُمَّ الصِّينُ ثَلَاثَةٌ فِي الْأَصْلِ الْعُلْيَا فِي الشَّرْقِ
تَقْغَاجُ وَالْوُسْطَى خِطَايُ وَالسُّفْلَى بَرْخَانُ وَهِيَ بِكَاشْغَرَ لَكِنْ
تَقْغَاجُ يُعْرَفُ الْآنَ بِمَاصِينَ ثُمَّ خِطَايُ بِصِينٍ تَقْغَاجُ أَيْ أَبْغَرُ وَهُوَ
تَتٌ وَصِينِيٌّ وَهُوَ تَقْغَاجٌ وَيُقَالُ لِكُلِّ شَيْءٍ مِنَ الْمَصْنُوعَاتِ إِذَا كَانَ
قَدِيمًا عَظِيمًا تَقْغَاجِيٌّ كَمَا يُقَالُ فِي الْعَرَبِيَّةِ شَيْءٌ عَادِيٌّ وَبِهِ يُسَمَّى الْمُلُوكُ
تَقْغَاجُ خَانْ يَعْنِي عَظِيمَ الْمُلْكِ وَقَدِيمَهُ وَيُقَالُ فِي الْإِزْدِوَاجِ تَتْ تَقْغَاجُ
يَعْنُونَ بِقَوْلِهِمْ تَتَ الْفَارِسِيَّ وَبِقَوْلِهِمْ تَقْغَاجَ التُّرْكَ وَعِنْدِي الْأَصَحُّ
مَا ذَكَرْتُ وَالْمَعْرُوفُ فِي دِيَارِ الْإِسْلَامِ هَذَا وَهُنَاكَ ذَاكَ وَكِلَاهُمَا حَسَنٌ
تَقْغَاجُ يُدَاسِي شَجَرٌ وَرَقُهُ مِثْلُ وَرَقِ السُّوسَنِ يُتَدَاوَى بِهِ هُنَّ سَرْجَجُ
الْمَارُورَةِ وَهُوَ نَبْتٌ مِنْ جِنْسِ الْبَعْضِيدِ هُنَّ سَرْجَجُ عُصَارَةُ صِبْغِ الَّذِي
يُشَدُّ بِهِ السِّبَلَانِ فِي نَصْبِ السُّيُوفِ وَالْخَنْجَرِ وَالشِّفَارِ هُنَّ سَرْجَجُ الْعَلْبَةِ

تقغاج اسم جبل من التركستان في تلك الديار يقال له تقغاج

سَغْدِجُ الصَّدِيقُ سُغْدِجٌ اِسْمُ ضِيَاعٍ فِيهِ تَرْوِيرٌ بَيْنَ الْقَوْمِ فِي الشِّتَاءِ عَلَى ١٩٥
التَّرْتِيبِ سَقْدِجُ الْقَفْعَةِ الَّتِي تُرْمَلُ مِنَ الْأَغْصَانِ وَتُحْمَلُ فِيهَا الْفَوَاكِهُ
وَغَيْرُهَا سَنْلَكٌ نَوْعٌ مِنَ التُّفَّاحِ أَمْثَالُ الْبَنَادِقِ فِي الصِّغَرِ حُلْوٌ وَبَيْضٌ
قَتْقَجٌ شَيْءٌ يُلْدَغُ كَالْعَقْرَبِ لُغَةُ أَرْغُونَ قِسْغَاجُ الْكَلْبَتَانِ قُسْغَاجُ
دُوَيْبَّةٌ سَوْدَاءُ بَعْضُ الْإِنْسَانِ بِالْغُزِّيَّةِ قُشْغَاجُ الْعُصْفُورِ كَرْنَجُ اللَّبَنِ
يُقَالُ لِلْآجُرِّ بِشَغْ كَرْنَجْ كَرْنَجُ كَشِيءِ اِنْسَانٍ حَسُودٌ شَرِسُ الْخُلُقِ بَشْتَرُ
الْمِنْجَلُ بِلُغَةِ أَرْغُونَ بَكْتُرٌ مِنْ أَسْمَاءِ الرِّجَالِ وَأَصْلُهُ بَكْ تُرَا أَيْ أَثْبِتْ مَكَانَكَ
جَلْدَانُ بُكْتُرُ الْحُزْنِ وَالْوَهْدَةِ فِي الْجَبَلِ وَقَالَ

اَغَا بُكْتُرَا اِيرْدُم ۰ بَرِقْ يَاقِب قِيَاكَرْدُم ۰ اِنِي بِلَبْ تَقِي بَرْدُم ۰ تُكَلْ يَاغِي تُرِي تُغْدِي

يَقُولُ طَلَعْتُ عَلَى حَزْمٍ مِنَ الْجَبَلِ فَرَأَيْتُ مِنْ بَعِيدٍ سَوَادًا فَمَكَثْتُ مَكَانِي بَعْدَ مَا عَرَفْتُ
فَسَطَعَ قَسْطَلُ الْعَرَبِ بَلْدَرٌ هُوَ رَعْنُ الْجَبَلِ يُقَالُ تَاغْ بَلْدَرِي بَلْدَرُ اُغُلِ
التَّرْبِيبِ بَلْدَرٌ قِيرُ الرَّبِيبَةِ بَلْدَرُ تَرْعِ الزَّرْعِ الَّذِي حُرِثَ فِي اِبْتِدَاءِ الرَّبِيعِ
وَذَلِكَ أَزْكَى لَهُ وَكَذَلِكَ كُلُّ فِعْلٍ فِي اِبْتِدَاءِ أَوَانِهِ يُسَمَّى بَلْدَرًا وَيُقَالُ بَلْدَرَ
قُرِي أَيْ حَمَلَ نُتِجَ فِي اِبْتِدَاءِ النِّتَاجِ وَهَذِهِ الْأَرْبَعَةُ بِاشْبَاعِ الْآخِرِ وَيُقَالُ
تَاشْ قُدْغَقَا تُشْتِي بَلْدَرْ بَلْدَرْ اِتِّي أَيْ وَقَعَتِ الْجَائِحَةُ الْبَيِّرَ وَارْتَفَعَ صَوْتُ
وُقُوعِهِ مِثْلَ هَذِهِ الْحِكَايَةِ بَلْدَرُ الْعَامَ الْمَاضِي بُلْغَارُ اِسْمُ بَلَدٍ مَعْرُوفَةٍ
مِنَ التُّرْكِ تُلْفَزُ السِّتْرُ وَهُوَ الْجَالُ يَمُدُّ لِلنِّسَاءِ يُصْنَعُ مِنَ الدِّيبَاجِ وَالْحَرِيرِ

يُقالُ وَكِيشْتَا جَلْدِرْجَلْدِرْ اِلَى اَىْ يُقَلْقِلُ السَّهْمَ فِى الكِنَانَةِ وَكَذَلِكَ اِذَا
صَوَّتَ الحَشِيشُ اِذَا هَبَّتْ عَلَيْهَا الرِّيحُ جَغْمُرُ الثَّلْجِ ن جَمْغُرُ كَذَلِكَ عَلَى
القَلْبِ ن سَرْكَرْ اِسْمُ قَاطِعِ الطَّرِيقِ لُغَةُ قَرْلُقَ ن قَنْدِرْ اِسْمُ جِلْدِ
اللَّحْمِ بَعْدَ مَا نُزِعَ عَنْهُ الجِلْدُ الَّذِى يَصْلُحُ لِلدَّبْغِ ن كَسْتَرُ الخَرُوفِ بِلُغَةِ اُوْجْ ن
كَشْمِيرُ اِسْمُ بَلْدَةٍ بِنَاحِيَةِ التُّرْكِ بَنَاهَا سُلَيْمَانُ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ ن مَنْدَارُ
نَبْتٌ يَلْتَوِى عَلَى الشَّجَرِ وَرُبَّمَا يُورِثُهَا اليُبْسَ وَهِىَ المَعْشَقَةُ بِالعَرَبِيَّةِ زَيْرُدْ
القَالِينُ وَهِىَ غَيْرُ اَصْلِيَّةٍ ن بَلْدِزْ اُخْتُ المَرْاَةِ الصُّغْرَى وَلَا يُقَالُ لِاُخْتِ
الرَّجُلِ بَلْدِزْ وَلٰكِنْ يُقَالُ سِنْكِلْ ن تَرْمَزُ القَدْرُ ن قُتْسُزُ المُدَبِّرُ فِى الاُمُورِ
وَفِى المَثَلِ قُتْسُزْ قُزْغَاقِ كِرْسَا قُمْ بَغَارْ ن مَعْنَاهُ اِذَا دَخَلَ المُدَبِّرُ
الَّذِى لَا جَرَّ لَهُ مَطَرٌ عَلَيْهِ الرَّمْلُ وَهٰذَا بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِمْ اِذَا اَقْبَلَ اَقْبَلَ وَاِذَا
اَدْبَرَ دَمَّرَ ن قِرْقِرْجِيلْ مِنَ التُّرْكِ ن قَلْبُزُ اللُّقْمَةُ يُقَالُ قَلْبُزْ لَادِى نَانْكِنِى
اَىْ اِلْتَقِمِ الشَّىْءَ ن قُنْدُزُ القَصَاعَةُ وَهِىَ كَلْبَهُ المَآءِ ن قُنْدُزْ قَيْرِى الحَيَوَانِ
فِى الاَوْدِيَةِ ن كُنْدُزُ ضَوْءُ النَّهَارِ ن مُنْدُزُ الاَبْلَهُ مِنَ النَّاسِ وَفِى المَثَلِ
جَا مُنْدُزْ اَرْسَا اِيشْ اَذْكُو جَا اَكْرِى اَرْسَا يُولْ اَذْكُو مَعْنَاهُ وَاِنْ كَانَ
الصَّاحِبُ وَالرَّفِيقُ اَبْلَهَ فَهُوَ خَيْرٌ مِنَ الوَحْدَةِ فِى المَفَازَةِ فَكَذٰلِكَ وَاِنْ
كَانَ الطَّرِيقُ مُلْتَوِيًا فَالسَّيْرُ فِيهِ خَيْرٌ مِنْ رُكُوبِ الرَّاسِ فِى الفَلَاةِ فَرُبَّمَا
يَصِلُ فِيهِ اِلَى المَقْصِدِ ن مُنْدُزْ اَقِنْ الاَتِى مِنَ السَّيْلِ ن مُنْدُزْ بِرِيغَاتْ

الفرس الذى لا يعرف السير الا الهملجة يس يخاش العهد والميثاق بين يخاش
القوم وغيرهم وقال يخاس بتك قلرلره اندكى ما برورلره 116
خاندن ست تلرلره بسمل جمل تركشوره يستدعى الخاقان للإعانة فى
حرب يا قوبان قومى يكسوز كتاب العهد والبيعة ان لا نخالفوا
الملك فالان اجتمعت طوايف بسمل جمل المحاربتنا فادركهم الخاقان حتى
استباحهم وسباهم ن بكمس الدب بالخرية ن قرباس ار الرجل
الذى يتناثر عنه شعر راسه فيخف ولا يكثث يرباش ايش
الامر المختلط الذى لا يعرف مخرجه بترش سوق الماء الكدر وكذلك
الاطريه اذا كثر عجينها وقل ماؤها بلغاش الفتنة التى تقع بين
القوم من عدو يحضر ن تركاش التمانع فى السير من الزحمة ن
سوف تركاشى هو مستنقع الماء فى الوادى من الاعضاد جلبش
ما كان من لزوجة الثمار يصيب الثوب واليد ن سرمش هو
التفاف الشئ بالشئ ن واذا ماج القوم بعضهم فى بعض فى فتنة
يقال سرمش بلدى ن سقسش هو اخر ما الحنطة بعد ما ذهب
قوة شرابه وكذلك الماحض يصب عليه الماء يسمى به ن قتلش
هو معترك المياه عند تناطح الاعضاد يقال سوق قتلشتى ن
قتمش من اسماء الرجال ن قرتش هو لون وجه الانسان وغيره

يُقال كرْكلك قرْشلغ كشى اى انسان حسن لون الوجه ويُقال ايضًا قرْشى
اى ادِيم الأرض وكذلك لا يُقال لأدِيم كل شيء قرْش ○ قرْغش اللعنة
يُقال منه تُركى قرْغشى انكاز اى لعنه الله عليه وقد يُجعل صفة فيُقال
قرْغش كشى اى انسان ملعون ○ قلرش القرز وهذا انما يُستعمل في
خدم اللبرآء ○ كردش الجار الذى يجاورك في دار واحدة ○ يرباغ
المطل والتسويف في الامور ○ برْقغ خرء الفرس والحمار يُقال آت برْقغى
برقغ هو انزوا الجلد وغيره ○ بشلاغ نائك الشيء المهمل ومنه يُقال
بشلاغ بلقى اى دابّة مهملة ○ بغرغ الامتلاء في الغران والوطب ونحوه ○
تبلاغ الرضا بالشيء يُقال بوايشدا سنك تبلاغنك بارمو معناه هل لك
في هذا الأمر رضى ○ تبرغ الألعوزة التي يجاحى بها ويُقال تبرغق تبردم
اى سألته عن اجيبه ○ تسغ الوصيّة يُقال من انك تسغ تتزدم اى اوصيته
بوصيّة ○ ترتغ هو صفر الرجل وحزامه ○ ترتغ هو دعآء الملك حاشيته
لأمرٍ بدا له يُقال منه بكدن ترتغى كلدى اى جآء داعى الملك او الأمير ○
ترقغ الحيا في الأمر يُقال المندن ترقغ اى انه صار منى حييا الفعل
برامنه ○ تغراغ طابع الملك وتوقيعه بالغزيه ولا تعرفه الترك
ولا ادرى اصله ○ تغراغ كل فرس يُعطى الملك جنده يوم الركوب
او الحرب ثم يُسترد منهم يوم الاقامة ○ تلراغ التجنى على الانسان

قرْغش لغت
تبلاغ رضا بالشيء
بارمو وارى رضيت
تسغ وصيت
ترتغ شرم وحيا
تغراغ طغرا

يُقَالُ مِنْهُ الْمَكَانُ تَلَاغَ قَلَوْرَاىْ اَنَّهُ يَتَجَنَّى عَلَيْهِ وَهِيَ بِالْفَارِسِيَّةِ ١٩٧ شرق وغرب
بَهَانَه ن وَيُقَالُ لِلشَّرْقِ كُوْنْ تَغْسُغ. كُوْنْ تَسْغ الْغَرْبْ ن تَلْقَغ وو تَلَغ برد وبارد
هُوَ مُصْطَرَمُ الْجِبَالِ ن تَلْقَغ التَّعْوِيقُ فِي الْاُمُوْرِ ن تَلَغ الْبَرْدُ وَالْبَارِدُ
اَيْضًا وَقَالَ ـــــ تَلَغ كَلْب قَبْسَدِىْ قَتَلَغ يَايَغ تَبْسَدِىْ
قَرَلَب اَرْن تَبْسَدِىْ. اَتْ يِزْ اُشْب اَمِرْشُوْرْ ه يَقُوْلُ جَا الْبَرْدُ وَجَفَّ
حَوْلَ الدُّنْيَا وَحَسَرَ الصَّيْفُ الْمُبَارَكُ فَاَتَى حَتَّى كَادَ اَنْ يُطْبِقَ الْاَرْضَ
فَاِنَّ الْاَبْدَانَ تَرْتَعِدُ مِنْهُ حَتَّى كَاَنَّ دَبِيْبَ النَّمْلِ فِي الْبَدَنِ وَاَصْلُ
تَلَغ ثُمَّ ن وَيُقَالُ اَلَكْ يُدِىْ تَلَغ مَعْنَاهُ اَنَّ وَجْهَ الْمَيِّتِ بَارِدٌ يَعْنِى
يَعْرِضُ عَنْهُ اَقَارِبُهُ بَعْدَ الْمَوْتِ سِرْتِغ اَثَرُ كُلِّ حَدِيْثٍ حَسُنَ مِنْهُ الرَّجُلُ
بَعْضُهُ مِنْ غَيْرِ تَمَامٍ يُقَالُ مِنْهُ مَزْبُو سُوْزَدَنْ سِرْتِغ بُلْدُم اَىْ اَنِّى وَجَدْتُ
اَثَرَ هٰذَا الْكَلَامِ ن سَجْلَغ اَرْ الرَّجُلُ الشِّعْرَانِى ن سَرْسِغ سُوْزُ الْكَلَامِ سجلغ ار رجل شعرانى
الْخَشِنُ وَكَذٰلِكَ الْاَمْرُ الْخَشِنُ وَالْمَشْىُ الْخَشِنُ ن سِرْلَاغ هُوَ اِسْمُ كَالِ
السِّرِ اِذَا شَرِبَ الْمَآءَ الْقَارِسَ اَوْ عَضَّ عَلَى الْجَمْدِ فَيَجِدُ الْبَرْدَ سِغْزِغ الْكَلْبُ
وَهُوَ سَيْرٌ يُجْعَلُ بَيْنَ الْخَرْزَتَيْنِ فِي الْخُفِّ وَنَحْوِهِ ن سِغْزِغ الرُّوْبَه
بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ ن وَيُقَالُ لِخَلَلِ الْاَسْنَانِ تِيْشْ سِغْزَاغِى ن سَغْلَغ كُلُّ
شَىْءٍ مَعْرُوْدٍ وَاَصْلُهُ سَاغْلَغ ن سُقْلَاغ هُوَ مَشْرَعَةُ الْمَآءِ ن سُقْلَاغ
اِسْمُ مَوْضِعٍ قُتْلُغ نَانَكْ كُلُّ شَىْءٍ مُبَارَكٍ وَبِهِ سُمِّىَ الرَّجُلُ قُرْشَاغ هُوَ شِبْرُ الثَّوْبِ قرشاغ شبر وقارش

قُلَغ

٢٢٤

يقال منه انك قرشاغی کورلی ای بصر شبيه الثوب وغيره ن قرشاغ التطق بالمنطقة قرشاغ طر تنسج من صوف وهو منطقة الخباء يقال له اق قرشاغی قشلاغ المشتاه وفی المثل اوزکوزاير قشلاغ ن معناه ان الرجل اذا تولی امر نفسه ولم يکله الی غيره فهو بمنزلة من اخذ فی القسم المشتاة التی هی مشرقه الجبال وذلک يکون اطول نبتا واقل ثلجا فی الشتاء ن ماز قشلاغ هو اسم موضع ببلاد الغزيه ن قشلاغ المطية وهو الموضع الذی يکثر فيه الطير فيصاد ن قرقاغ المرت وهی المفان التی لا ماء فيها ولا نبت ن قلسغ ار الرجل الذی يشبه خلقه خلق العبيد نزداغ المشجز برای بين المخرجين ق بترق مطردة فی راسها حرير يتسوم بها المبارز يوم الوغا ن جغاق قطر الارض يقال منه بير جغاقی جغاق هی الزاويه ونحوها ن جغاق هو جلد اکارع الجزر يجعل منه الحذاء ن خسق الغل ن بغسق لغة فيه وهو ابدال الخاء من الغين کما يقال ختر وغدر ن يقال للاعرج والاعسم اخسق يخسق يخسق علی طريق الاتباع برزق من اسماء الرجال ن برجق بلد بناها افراسياب التی حبس فيها بيزن وهو ابن اخت نصر ن برجق اللوبياء ن برجق هو حبات العرق يقال منه تر برجقلندی ای حبب العرق ن برلق المجمة ن بسرق ثقال کل شی يقال منه فی المثل

قشلاغ مشتا

٤٢٥

بير بسرقى تاغ بدون بسرقى باك ٥ معناه ان اوتاد الارض وثقالها بالجبال 118
فكذلك ثقال الناس الامرا يعنى ان قرار الارض بالجبال فكذلك قرار الناس
بالامرآء لانهم يورعون به ٥ بشنق از الرجل الحاسر وغيره ٥ بشمق
الملعب بالغرزيه ٥ بغمق هو زر القميص ٥ بغمق التقصار وهو قلاده
من ذهب وغيره مرصعه بالجواهر واللآلى تزق بها العروس ٥
بلمق الوحل بالغرزيه بلغاق الهزاهز التى تقع بين القوم من حضور
عدوهم ٥ بلغاق من اسمآء الرجال وقال
بلغاق اكش بلسا قجن بلكنك بنار ٥ بنكشق تلم سيرب انى تمغق قتار
يقول اذا كثر الفتن بين القوم يضل عقلك فلا تهتدى الى رشاده واذا
كثر مقاله الهذيان يشتد الجنك من يبس الفم يومر بالقسط فى الكلام
تبراق التراب تبلوق الشقوق فى الارض ٥ تتغاق جريده تسرى
ليلا لتاخذ طلايع العدو وعيونه ٥ ترتق اسم بلد بيغمان ترغاق
المشط ٥ ترلاق النجيف من كل حيوان يقال اذا شب الانسان بالضعف
ترلاق ٥ ترماق الحلب ويقال لنوع من النبت قرغاق ترماقى ٥
ترلق المملحه ٥ تغراق الغرب وهو شجر الهدد ٥ تغراق از الرجل الجلد
وقال اغراق ارى تغراق يمى انكا اغلاق ٥ سوتى از اسغراق يبرحتى اغلاق
يقول بان قتيلة اغراق جلاد وطعامهم الجرآء والقعب ابدا موضوع على

اى مصهم ومع ذلك ارضهم تقر بصفهم بالجود والشجاعة ن تعشاق الارملة
واكثر ما يستعمل هذا مزدوجا فيقال تول تعشاق ن تقراق السرعة
يقال منه تقراق كل اى اسرع وايت بالسرعة وقد جعل هذا صفة
فيقال تقراق ايشى اى عامل مسرعا تقلق الشبع ن تقلق الجمة وهو
ان يكون راس الرجل بلا شعر والحيوان بلا قرن تلغوق الوتد الذى
يدرج فى مقبض المر والفاس ليشتد الفاس فيه ن تمشق المنقار للطير
تمغاق هو الحلق والجمجمة ن جحشاق الضراض فى قلل الجبال وفى المثل
جحشاق ازاات بلماس جفرف بلا اوت بلماس ن معناه لا نبت ضراض
الجبال فكذلك لا حياء مع الرجل الاقرع ن جحشاق هو فليق المشمش
والزبيب بلغة قرلوق ن جارجرمق هو الدراق والاطفال اجرمها
اتباع للاخر جرمق لغة فيه ن جغرق بير الارض المكللة الصلبة
جقماق هو الزند الذى يقدح به وهو اسم ومصدر كما يقال جمد من جمدت
وجمد من جمد الما وهما اسمان ومصدران ن جلبق القدر والوسخ ن
جلبق ايش الامر المختلط ن جمغق الاعصم من الغربان والغربة تطرح
الغين فيقال جمق وكذلك تفعل فى كل اسم فيه غين او كاف فى الرباعى
يقال للرجل النمام المخربق جمغق ان ن بشغاق هو ما فوق الوركين
سبلق كل ما يصلح لمقبض السيف والسكين ونصاب كل شى سبلق

٢٧

ويقال لمن يبذر ماله سبغاق كثير ٥ سبغاق الذي يبتر به الغايط كثيرا 119
وهذا شاذ عن القياس لان القياس هو ان يكون محل القاف النون لان
الصفات التي يكون بمعنى الدوام يكون على هذه الطريقة كما يقال ازغان اي
اي فرس سبّاق ٥ ويقال ايش قلغاز الى انه كثير العمل سسغاق
كل ما يغرف به الماء وغيره بلغة قرلق وقبجاق واهل الوبر اجمع ٥
سغداق قوم انزلوا بلاساغون وهم من السغد الذين بين بخارا وسمرقند
الا انهم تزيّوا بزي الاتراك وتخلّقوا معهم ٥ سغراق هو القعب والكاس
الذي يشرب فيه ٥ وفي المثل ساقٍ سغراق فاتكبر ٥ معناه
باللطيف من الكلام بلغ الرجل الى نيل قعب الامراة في شرب يعني انه
يكرم ٥ سرماق برذعة الحمار ٥ سغناق بلدة من بلاد الغزية ٥ سغلق
النجعة الحلوب في الاصل سقلق المنديل ٥ سقلق البقطة في الامور
سقلق الحرص على الطعام وغيره والجشاعة ٥ قبغاق العفاص وهو
مكبة الكنانة ٥ قبجق الموضع الذي ينشاط المياه من السواعد ٥ قدرق
معاطف الجبال ومحانيها يقال منه فتّ قدرق اي معطف ومحنية ٥
قدرق اسم جامع لجميع اذناب الحيوان كلها يقال قوى قدرقي اي قدرق قدرق
اليه الغنم ٥ اتّ قدرقي ذنب الفرس وقال
قدرق قبغ تكرمز تكريك الكش الكرمز كمشب اتغ تكرمز الدب ياقجتمز

٢٨

يقول عقرنا اذناب الخيل بشدة وحمدنا الله تعالى كثيرا يعني به التكبير
في صف الكفرة فحملنا عليهم واعدينا الفرسان فهزمناهم مرا وخدعة
ليأتوا في اثرنا فنكر عليهم ونهزمهم ن قش قررقي ذنب الطاير وفي المثل
ثم برب قررقتاجك سيمان معناه بعد ما كشطت الجزور لا تكسر
الشفرة في ذنبه وهذا بمنزلة قولهم شوى اخول حتى اذا انضج رمز
قررق قريكني به عن الفحه فيقال قررقي اتكان كشي اي انسان ياج
الفحه ن قرساق الفنك قرلوجيل من الترك اهل الوبر سوى الغزية
وهم الترجمانية ايضا ن قرلق الشن الذي يحفن فيه الامصن قرناق ان
الرجل العظيم البطن ن قرناق الجارية بلغه يباقو وقاى وجل وسمل
والغزية وسماك وقفجاق ن كتى قرلاق الحمر من الطير وهو احمر
الزنب ن قسراق الرملة الفتية وعند الغزية الرمكة كاينا ما كانت
وفي المثل قيز برلا كرشما قسراق برلا يرشمان معناه لا يصار
العذرا فانها تكون قوية فتصرعك ولا يسابق في الرهان مع الرملة
الفتية فانها اقوى من الفرس وانزق فتغلبك وهذا مما تمثلت به
الخاقانية للسلطان مسعود ليلة الاقتضاض وكانت تركله
برجلها فتصرعه ن قسماق هو سير الركاب العريضين يكون
الركاب بينهما قسماق الوهق ن قشلق الصحوة بالغزية ن قشلق

كشط يوزمك جزور بوغاز يرجي دوه تشوه پيمان
شفره يصي بجاق
ترميد باوب كل اتمك
وكل ايكنده قلمق
اخرى
فقط
قرناق بلاد الغزية
زناق جاريه

١٩٠ ٢٢٩

البيت الشتوي وكذلك كل شيء اعد للشتاء ٥ قعشاق تانك الشئ الذي فيه 120
فتور وهن ٥ قفجاق جيل من الترك ٥ قفجاق اسم موضع بقرب كاشغر
قلباق اسم زاهر من الترك كان يألف جبال بلاساغون قالوا انه كان يكتب
بيده على الصخر الصماء السوداء تنكري قلي قلباق اي عبد الله قلباق
فيظهر فيها الكتابة البيضاء ويكتب كذلك على الصخرة البيضاء فيظهر
الكتابة السوداء واثره باق الى اليوم ٥ قلتق هو قرن بقر الوحش
يثقب فيشرب فيه الخامير وغيره قلتق الابط ٥ قلتق هو ابرية
الراس وحزازته ٥ قمغاق هو الثمام ٥ قملاق نبت بمنزلة اللبلاب ينبت
بديار قفجاق فيتخذ منه الشراب مزوجا بالعسل واذا احتمل ذلك النبت
في السفينة في البحر موج البحر ويضطرب حتى يكاد يغرق اهله ٥
قنجق الكلبة ٥ واذا سبيت المراة تشبه بها فيقال فينجق منجق كل
خرزة من الحلي ٥ منجق كل ما يعلق على عنق الفرس من الجواهر او براثن
الاسد او النمر ٥ منجق كل ما يعلق بالسرج نحو الحقيبة والمخلاة ٥
منغان كشي هو الرجل الثرثار ٥ برجك هو ناصية الانسان وسبيبة
الفرس ٥ بترك هو بظر المراة ٥ بترك الفستق بلغة ارغو ٥ بستك
قطعة قطن مندوف معد للغزل بلغة جكل ٥ بستك هي الفتيلة
بلغة ارغو بكسك تربة المراة بكسك النجر ٥ تتسك كشي المشاجن ٥

تحك ضرب من حرير الصين ن تربك السفر وقد يقال تركون تراك
المرشحة التي توضع تحت الوليد ن تركك هو عبان عن انواء الشيء يقال
منه ج تركك انك ان اصناف من الشر ن ويقال ج تركك سوء ايدم اي
قلت انواعا من الكلام ن ترمان الزما ورد ن ترناك محفل القوم اجتمعو
التدبير ن شلك اوذى هو وقت التعريس تكرك جتار كل شيء
ومنه يقال قدح تكرك اي جتار البير ن تكلك الصرير يقال منه تكلك
كزلك انسان ضرير ن تقلك المحتال والخداع ن حكرك قبا الماش من
صوف يلبسه العبيد ن يقال للاخفش كوز حرلك جلبك هو جنس
العيز ن جلدك هو قرح يخرج في زور الخيل يسيل منه القيح والمدة فيكون
بعده ن سرتك اشلاء المرأة المسحوقة والساحقة كزلك وكانت اسحق
يسمى سرتك ن سدرك بوز الكراس المهلهل النسج سدرك قبح
السحون وهو باب مشبك ن سرجك السمرة الغزية بفتح الجيم
فتقول سرجك ن سلجك اسم جد هولاء الشاطين وكان يسمى سلجك
سوء باشي ن سلمك كل موضع في الجبل اعبر عنها بالوثب ن سارك
هو متاع المرأة ن كبرك التنطن ن كتلك سبت ومعناه يا ختث
وفي الحقيقة يكون المعنى يا من عمل به عمل قوم لوط ن تمرك الزف
بالغزية ن لجاك الميثة بالغزية ن كربك الهرب في جفن العين

كَرْتَكَ الخُبْزَ فِي الخَشَبِ وَيُقَالُ كَرْتَكَ كَمَرْكَ اَيْ خَبَزَ وَاَخَادِيدُ ٥ 121

كَرْتَكَ الخُبْزَ الَّذِي يُخْبَزُ فِي الخَشَبِ لِحِسَابِ الخُبْزِ وَنَحْوِهِ كَرْشَاكَ اِسْمُ طَعَامٍ وَهُوَ
اَنْ يُغْلَى لُبَابُ البُرِّ فِي مَاءٍ اَوْ لَبَنٍ ثُمَّ يُجْعَلُ عَلَيْهِ السَّمْنُ فَيُؤْكَلُ ٥ كَرْلَكُ سِلِيْنٌ
صَغِيْرٌ يَكُوْنُ مَعَ المَرْاَةِ فِي قَبَائِهَا مَشْدُوْدَةً كَذٰلِكَ شَيْءٌ يُنْسَجُ مِنْ اَذْنَابِ الخَيْلِ
يُوْضَعُ عَلَى العَيْنِ اِذَا رَمِدَتْ اَوْ قَمِرَتْ ٥ كَشْرُكْ تَشَاغْ هُوَ شِكَالُ يُلْقَى الفَرَسِ

كَفْرَكَ العَرْفَجُ مِنَ الشَّجَرِ ٥ كَفْرُكَ الكُوْسُ وَالطَّبْلُ الَّذِي يُضْرَبُ بِهِ ٥
كَفْرَكَانَكَ كُلُّ شَيْءٍ رِخْوٍ مِنَ الشَّجَرِ كَالخَرُوْعِ وَغَيْرِهِ ٥ كَفْشَكَ نَانَكَ كُلُّ شَيْءٍ
فِيْهِ لِيْنٌ وَفُتُوْرٌ كَالثَّوْبِ الرَّقِيْقِ وَغَيْرِهِ كَفْشَكَاتْ اللَّحْمُ الَّذِي فِيْهِ رِخَاوَةٌ
كَفْشَكَ اَتْمَاكَ الخُبْزُ الَّذِي عُجِيْنَهُ مِنْ خَمِيْرٍ حَسَنٍ ٥ كَفْلَكَ كُلُّ بُنْدُقَةٍ مِنَ الطِّيْنِ
يُرْمَى بِهِ بَعْدَ الجَفَافِ وَقَبْلَهُ ٥ كَكْلِكَ هُوَ القَبِيْحُ ٥ كَمَكَارُ الرَّجُلُ الَّذِي
خَرَسَتْهُ الاُمُوْرُ وَقَاسَى المِحَنَ بِاشْتِدَادٍ فِيْهِ وَاَصْلُهُ مِنَ لَكَ وَهِيَ المِحْنَةُ وَهٰذِهِ
صِفَاتٌ جَاءَتْ شَاذَّةً وَالقِيَاسُ كَمَانٌ ٥ كَمَرْكَ سُنْكُوْكُ العَرَاقِ مِنَ العِظَامِ
كَنْجَكَ الجَيْبُ وَالغُرْزِيَّةُ يَفْتَحُ الجِيْمَ فَتَقُوْلُ كَنْجَكَ ٥ كَنْجَاكَ جِيْلٌ مِنَ التُّرْكِ
كَنْجَاكَ سَنَكِرَ اِسْمُ بَلْدَةٍ قُرْبَ طَرَازَ وَهِيَ ثَغْرُ اَفْجَاقَ ٥ كَنْدُكَ الكَنْدُوْجُ وَهِيَ
شَيْءٌ يُبْنَى كَهَيْئَةِ الدَّنِّ فَيُجْعَلُ فِيْهِ الدَّقِيْقُ وَغَيْرُهُ لُغَةٌ كَنْجَاكَ ٥ كَنْلَكَ الاَمْرُ
المُلَاءَمَةُ كَنْلَكَ نِعْمَ الرِّزْقُ لَكِنَّهَا قَلِيْلَةُ الاِسْتِعْمَالِ ٥ مَرْدَكَ وَلَدُ الدُّبِّ
يُقَالُ لَهُ اِدْغْ مَرْدَكِي اَيِ الرَّسْمَ وَبَعْضُ التُّرْكِ يُسَمِّي الحَنُوْصَ بِهِ فَتَقُوْلُ

مدرک بانک کل شی متلبد نحو العرده المعطله ل بجغل شقاق الید
والرجل وکذلک شقاق الارض ن بسبل جذبه من غزل ن یسمل جیل
من الترک ن ویقال لذوات الاربع اذا ابیضّ راسه بشغیل یلقی ن بتمل
الزار فلفل ن بشکال الرفاقه من الخبز یلغه الخاقانیه ن بغرل الامت
فی الوعاء الملان والطبخ وجوه ن بغرل قوی الغنم الذی ابیضّ خلقه
بکتل از الرجل الربعه ن ویقال کتل اتای الفرس الادک ن بکرلات
الفرس الاخصف وکذلک الغنم الاشکل وغیره ن بندال الکبد وهو
شی یخرج من الشجر کهیئة الکنیف فیاخذ الصبیان ویوقدونه فیضربون
جمرته لیلا ویسمونه اوت بندال وهو فی ضرب الصولجان ترغل یلقی
کل حیوان فی ظهره خطوط بیض وسود کالنمش فهو ترغل وهذه الصفه
تقع علی جمیع الحیوان الا الخیل ن تغرل هو جارح من سباع الطیر
وهو یقتل الفامز البط ویاکل واحدا وبه یسمی الرجل تغرل ن تغرل
الامعاء المحشوة باللحم والافاویه لغه کنجاک ن جشکال الجزف
والرمة الاعشار بلغه کنجاک ن سنکل الحلفه تبرو فی الوجه ن
سرسال الزلق وهو دویبه شبیهه بالسمور ن قرتال اتا اللحم الجزع
قرتال قوی الارقط من الغنم ن قرغل الکهل من الرجال ن قرغلات
الفرس الذی بین الاطحل والاشهب من الحلم السوم وهو الحریر او ذنب

۵۲

بَقَرُ الوَحْشِ يَتَسَوَّمُ بِهِ البَطَلُ يَوْمَ القِتَالِ وَالغُزَيَّةُ تُسَمِّيهِ بَرْجَمَ وَقَالَ 122
بَجَلَمُ اَرْبَ اَتْلَفَا ۰ اَيْعَرَّدَ فِي تَتْلَفَا ۰ اَغْرِي يَقُرُّ اَتْلَفَا ۰ قَشْلَرَ كِبِي اَجْتَمَزَ ۰
يَقُولُ اَنَا سَوَّمْنَا الخَيْلَ وَقَصَدْنَا اِلَى كِلَابٍ اَيْغَرُّوا اَرَادَ بِهِ القَوْمَ قَالَ فَطَرْنَا
اِلَيْهِمْ كَمَا يَطِيرُ الطَّيْرُ حَتَّى وَ قَعْنَا عَلَيْهِمْ ۰ بَجَلَمُ هُوَ شَقِيقَهُ البَيْتِ ۰ بَذَرَمَ
السُّرُورُ وَالضَّحِلَةُ بَيْنَ القَوْمِ وَيُقَالُ لِلْاَرْضِ اِذَا نَزِهَتْ بِالنَّوْرِ وَالزَّهَرِ
بَزَرَمَ بِيَرَا اَيْ اَرْضٌ نَزِهَةٌ وَلَا اَدْرِي اَنَّ اَصْلَهُ مَاذَا لِاَنِّي سَمِعْتُ مِنْ
اَفْوَاهِ الفُرْسِ وَلَكِنَّ الغُزَيَّةَ سَمَّتْ يَوْمَ العِيدِ بَيْرَمَ وَهُوَ يَوْمُ سُرُورٍ وَ
نَزْهَةٍ فَقَلَبَتِ الزَّالَ يَاءً كَمَا هِيَ عَلَى عَادَتِهَا وَيَكُونُ لُغَةً مَحْضَةً عَلَى
هَذَا الوَجْهِ ۰ وَيُقَالُ لِلْمُشْقَابِ رَمَ بَرْدِي اَيْ اَنَّهُ ذَهَبَ لِلرِّسَالَةِ
مُنْقَطِعًا طَوِيلًا كَاَنَّهُ لَمْ يُرِدِ الرُّجُوعَ ۰ بَغْرَمَ قُمُّ الرَّمْلِ العَالِجِ الجَمِيلِ
وَيُقَالُ لِلرَّمْلِ بَيْنَ كَاشْغَرَ وَيَارْكَنْدَ بَغْرَمَ قُومِي ۰ بَخْسَمَ هُوَ المِزْرُ وَهُوَ
شَرَابٌ يُتَّخَذُ مِنَ الرُّخِّ ۰ بَمَّرَمَ بِغَاجَ خَشَبٌ مَقْطُوعٌ كَعِلَاءِ الاَسْكَافِ
وَنَحْوِهِ ۰ تَشْرَمَ كُلُّ حَاجَةٍ مِنَ العَزْلِ بِلُغَةِ اَرْغُونَ زَنَكُمْ هُوَ نَوْعٌ
مِنْ دِيبَاجِ الصِّينِ ۰ سِدْرِمَ القِرْبَا بِالغُزَيَّةِ ۰ يُقَالُ سِدْرِمَ اِيشْلِغَ اَنْ
اَيْ رَجُلٌ يَعْمَلُ العَمَلَ وَلَا يَتْرُكُ فِيهِ بَاقِيًا لِغَيْرِهِ ۰ سَرْقَمَ الصَّقِيعُ ۰
كَتَرَمَ الرُّكَانُ الَّذِي يُجْلَسُ عَلَيْهِ ۰ كَجَرَمَ هُوَ الفَزَعَةُ وَهُوَ اَنْ يَنْفِرَ اَهْلُ
الرَّسَاتِيقِ فِي البَلْدَةِ يَدْخُلُونَ ۰ كَرِيمَاتُ اللَّحْمِ المَسْلُوخِ ۰

كَسْتَمْ هُوَ ضِيَافَةٌ يَتَّخِذُهَا الرَّجُلُ لِشُرْبِ أَتَوْهُ لَيْلًا مِنْ غَيْرِ مَادَبَةٍ ○
وَقَالَ مِمَّا جَرْفَانِ مِنْهُ وَاحِدٌ ز تَرْتَرْ طَائِرٌ كَالْقُمْرِيِّ يُقَالُ
تَفِّي أَمْلَجُ جُرْجُرٌ وَهُوَ حِكَايَةُ نُزُولِ الزِّقِّ فِي الْجَفْنَةِ ○ وَيُقَالُ قَرِّ قَرِّ قَرِّ قَرَّاتِي
أَيْ تَقَرْقَرَ الْبَطْنُ كَسْكَسَكَ الْغَضَا ○ مَسْلَمٌ تَتْ الْفَارِسِيُّ
الَّذِي لَا يَعْرِفُ لُغَةَ التُّرْكِ الْبَتَّةَ وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنْ لَا يَعْرِفُ التُّرْكِيَّةَ
يُسَمَّى سَمْلَمٌ ○ كُرْكُمُ الزَّعْفَرَانُ وَهِيَ اللُّغَةُ وَافَقَتِ الْعَرَبِيَّةَ لِأَنَّ
الْعَرَبَ أَيْضًا تُسَمِّيهِ كُرْكُمًا وَقَالَ

بَكْلَرَاتِ إِزْ غُرُبْ ○ قَدْ غَوَانِي تُرْغُرُبْ ○ مَنْكُرِي يُرِي سَرْغُرُبْ ○ كُمْ أَنْكَرْ تُرْتُلُورْ

يُرْثِي أَفْرَاسِيَابَ وَيَقُولُ بِأَنَّ الْأَمْرَاءَ أَعْيَوْا أَفْرَاسَهُمْ وَهَزَلَهُمُ
الْغَمُّ حَتَّى كَانَ وُجُوهَهُمْ قَدْ طُلِيَ بِالزَّعْفَرَانِ ○ بَابُ

فَعَالِلٍ فِي حَرَكَاتِهِ ج سَرَاخٌ هُوَ خِمَارُ الْمَرْأَةِ ز سِيَافُرُ
الْمَلَاءَةُ وَأَصْلُهُ سِبْتٌ أَفْرَى أَيْ مُعَلَّفُ الثَّنِيِّ مِنَ الْخَيْلِ ز قُلَافِرُ الدَّلِيلُ
وَالْبَاءُ مُبْدَلَةٌ مِنَ الْوَاوِ ○ وَفِي الْمَثَلِ قِلْ قَارْ قُلَاوُرْ سُوزْ بُلْمَاسْ ○
مَعْنَاهُ أَنَّ الْبُطُوطَ الْكَثِيرَةَ لَا تَطِيرُ إِلَّا بِدَلِيلٍ يُضْرَبُ هَذَا الْمَثَلُ لِلْأَمْرِ بِالِانْقِيَادِ
إِلَى مَنْ هُوَ أَحْذَقُ مِنْهُ فِي الْأُمُورِ ○ جُلَاقُ هُوَ الْخِنْصَرُ ○ جَامُوقُ
الْبِنْصِرُ وَهُنَّ قَلَّمَا يُعْرَفْ ○ سُلَامُوقُ الْأَعْسَرُ مِنَ الرِّجَالِ ○ فَرَاجُوقُ
اسْمُ الْفَارَابِ وَهِيَ اسْمُ بِلَادِ الْغُزِّيَّةِ ○ قَرَامُوقُ هُوَ زَوَانُ الطَّعَامِ ○

٤٥

٥٣

يقال

كل موضع معظم ويقال للقبر ايضا تنارك تنارك كاكدى ص

تنارك قبر

قمجاق الدعموص ك تنارك بير اى دخل الرجل القبر ٥ جمارك كشى الرجل الاعمش ٥ 723

خجونا ك الخدجة من البطيخ وهى التى تشم رائحتها وتكون منقشة ٥ بجانك جيل

من الترك مسكنهم قرب الروم بجانك قبيلة من الغزية بجنك لغة فيه ٥

باب فعلعل محركة العينين وفعللو

ج تفلغوج الطيرخون د بغردا سج الشعر الجعد س جخسى حرير

صينى منقش غ تبرغونا نك الالغونة ٥ تترغونا نك شئ حقه ان يوعز فيه ٥

سيزغو المزمار سرجغا الزجاج ٥ سرجغا الجراد وبه يشبه الرجل الاحمر

فيقال سرجغا از ٥ قبرغا الهامة من الطير ق تورقوبير ارض نبتها

غير ملتف ٥ تترغا القضم وهو جلد ابيض مدبوغ ٥ تفلغو لغة فى

تفلغوج وهو الطيرخون ٥ افلقو شجر القرم وله حمل حمر يجعل سلافته

فى صبغ تماج ويداوى بلحاه من المدد ويصبغ به الثوب ايضا ٥ تقرقا

الصنبور فى الزنان والمطاهر ٥ تقرقا اسم موضع بمصطاف كاشغر

سفرقو القراد ٥ قسرقو الاعصار ك تشركو هو فوهة الماء فى

النهر ومفرغ الماء من نهر الطاحون الى نهر آخر وكذلك غيره ٥ جلركا

الجراد بالغزية وهو قبل ان يطير عند الترك وبه يشبه كثرة العيال

ايجندركا الجراد كثافة ٥ سبركو المكنسة ٥ لتركو المنقلة ٥ كسركو

الجراب ٥ كسركا نوع من الجردان ٥ دنشكا القنابرى لغة كنجاك ٥

والتنبير التشهيل

كمشكا البدّ منقش كاشغرى م تكرمانا نك كل شيء مدوّر كالقرص والتجا
والدرهم ن سكرما اسم بلده بطريق ختن ن قتمرما بزك القلنسوة التى
لها جناحا مقدّما ومؤخران كجرما الجوق الكانون الذى ينقل من موضع
الى موضع كجرما ابن الاربعة عشر وهو اسم نوع من اللعب خطّ فى
الارض خطوطا اربعة كالحصن فيجعل له عشر ابواب فيلعب فيه
بالبنادق وغيرها ن **ومما سكنت عينه وفتحت لامه ت**
مندتو القزنبه ج قلنجى قسراق العقوق من الخيل غ قزنغوا الرجل
البطين ن سغنغو القرع اليابس ن قندغو المدوس ن قمجيغو بثر
تخرج فى الشفاه والاصابع بضربان شديد وحلة وحرارة ك
تربلو السفن الذى يسفن به الخشب ن تمركو القوباء ن سكنكو بثر
تخرج بين الظفر واللحم ن كرشكوات الفرس الذى به دبر بمنسجه م
بلغما العصيدة التى لا حلاوة فيها ولا سمن ن جقرما يل العين الفوارة
الغزيرة الماء ن بلغنا شجر احمر رخو كهيئة الطرفاء تعلفه الابل
ملغنا لغه فيه **باب فعلل** ن بلدنى اسم الزبيه التى
يلقى فيها العنب او الزبيب فيوكل لغه كنباك ر سندرى البحر وفى المثل
اشياك ايرتبشم بلسا سندرى داسوف اجكاى من معناه يقول الحمار ينبغى
ان يكون راسى سالما حتى اشرب ما البحر يضرب هذا لمن يتمنى طول الحياة حتى

يُدْرِكُ اَمَلَهُ مَنْدِرِى لُغَه جِكِلِيَّه وَهُوَ اسْمُ الْمَجْلِسِ الَّذِى يَجْمَعُ بَيْنَ الْخَتَنِ وَالْعَرُوسِ 124
فِيهِ لَيْلًا فَيُنْثَرُ عَلَيْهِمَا النِّثَارُ ك يُسَمَّى اسْمُ السَّهْمِ الَّذِى يُوكَلُ كَرْكِنِى
الْقُطْبُ وَهُوَ مِنْ جِنْسِ الْجِعْلَانِ يَطِيرُ بِاللَّيْلِ مَعَ طَنِينٍ بَابُ
فُعْلَنْدِى فِى حَرَكَاتِهِ د سُبْرُنْدِى الْقِمَامَةُ ن سَرْقَنْدِى سُوقُ
الْقُطَارِ مِنَ الْمَاءِ ن خُغُنْدِى الْبَصَلُ بِلُغَةِ جِكِلٍ انْقَضَتْ أَبْوَابُ الرُّبَاعِيِّ
هٰذِهِ اَبْوَابُ الْخُمَاسِيِّ بَابُ فَعْلَعِلٍ فِى حَرَكَاتِهِ ج
سُقَرْلَجٌ بَرْكُ الْقَلَنْسُوَةِ الطَّوِيلَةُ ن قُغُرْمَاجُ الْحِنْطَةُ الْمُقْلِيَّةُ ن قُقُرْمَاجُ
بِالْفَا التَّرْكِيَّةِ لُغَه يُغُرْغُوجُ الْمِطْمَلَةُ الَّتِى يُبْسَطُ بِهَا عَجِينُ الْأَطْرِيَةِ
وَغَيْرِهَا ن جِغْلْقَارُ اُتَى الْحُسْبَانَةُ وَهِىَ السِّهَامُ الْقِصَارُ وَقَالَ
اترو تُرْبُ يَغْدِى اَنْكَرْكِيشُ اُتَى جِغْلْقَارٌ اَيْدِم اسغ قِلْغُوا مَسْ سَنْ تَقِى يَلْقَارْ
يَصِفُ الْعَدُوَّ وَيَقُولُ لَمَّا وَاجَهَنِى مَطَرْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْكِنَانَةِ الْحُسْبَانَاتِ
فَقُلْتُ لَهُ الْآنَ لَا يَنْفَعُكَ تَمَلُّقُكَ وَغَوْثُكَ ن غ يُقَالُ سَمَرْتَغُ اِيشْ اَىْ اَمْرٌ
مُخْتَلِطٌ لَا يُدْرَى مَخْرَجُهُ ن قُرْتَلْغُ كِشِى اَىْ رَجُلٌ ذُو اَقِطٍ ن وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ
قَوْلِكَ رَجُلٌ تَامِرٌ وَلَابِنٌ اَىْ ذُو تَمْرٍ وَلَبَنٍ ن يُقَالُ تَتَرْلِغُ بِيرْ اَىْ اَرْضٌ ذَاتُ
جَدٍ وَصَلَابَةٍ وَيُقَالُ قَتَرْلِغُ اَرْ اَىْ رَجُلٌ ذُو بَخْلٍ ن وَيُقَالُ يَسَرْلِغُ تَاغْ
اَىْ جَبَلٌ ذُو ثُومٍ يَغَرْلِغُ اَرْ الرَّجُلُ الَّذِى لَا يَنْقَادُ لِأَحَدٍ وَهُوَ بِمَنْزِلَةِ قَوْلِهِمْ
انا لِلَّهِ اَعْظَمُ اَكْبَادًا مِنَ الْإِبِلِ ن يُقَالُ جَغَرْلِغُ اَرْ اَىْ رَجُلٌ ذُو عَصِيرٍ ن

سُغَرْلِغْ تَاغْ اَیْ جَبَلٌ ذُوْ وَبَرٍ وَیُقَالُ سِغِرْلِغْ اَرْ اَیْ رَجُلٌ ذُوْ بَقَرٍ ۝ تَقَرْلِغْ اَرْ
اَیْ رَجُلٌ ذُوْ مَالٍ ۝ جَقَارْلِغْ بِیرْ اَیْ اَرْضٌ ذَاتُ ضَرْمٍ ۝ بَقِرْلِغْ اِسْمُ مَوْضِعٍ قُرْبَ
بَلَاسَاغُوْنَ ۝ بَقِرْلِغْ تَاغْ اَیْ جَبَلٌ ذُوْ نُحَاسٍ ۝ تَمَرْلِغْ اَتْ اَیْ لَحْمٌ ذُوْ عُرُوْقٍ
وَاَعْصَابٍ ۝ وَیُقَالُ قَبَرْلِغْ کِشِی اَیْ اِنْسَانٌ ذُوْ عُوْدٍ وَمَزْهَرٍ ۝ قُنَرْلِغْ اَرْ
اَیْ رَجُلٌ صَاحِبُ بَقَرِ الْوَحْشِ سَغِرْلِغْ اَرْ اَیْ رَجُلٌ ذُوْ عِلَلٍ مُضِرَّةٍ ۝ سَغِرْلِغْ بِیرْ
اَیْ اَرْضٌ ذَاتُ طِیْنٍ حُرَّةٍ ۝ سَقِرْلِغْ تُوْنْ اَیْ ثَوْبٌ فِیْهِ تَعَلُّقُ اللُّزُوْجَاتِ ۝
قَمَشْلِغْ بِیرْ الْمَقْصَبَةُ مِنَ الْاَرْضِ ۝ تَبَغْلِغْ اَرْ اَیْ اِنْسَانٌ ذُوْ خِدْمَةٍ فَدَمَةٍ ۝
قَبَغْلِغْ اَقْ اَیْ بَیْتٌ ذُوْ بَابٍ ۝ تَیَغْلِغْ نَانَکَ الشَّیْءُ اللَّذِیْذُ وَاَصْلُهُ تَایَغْلِغْ ۝
تَیَغْلِغْ بِیرْ الْمَجَنَّةُ وَهِیَ اَرْضٌ ذَاتُ جِنٍّ تَضُرُّ مَنْ یَمُرُّ بِهَا تِیَغْلِغْ نَانَکَ الشَّیْءُ
الْمَمْنُوْعُ عَنِ الْوُصُوْلِ اِلَیْهِ ۝ یُقَالُ قِیَغْلِغْ بُرْکْ اَیْ قَلَنْسُوَةٌ ذَاتُ جِنَانٍ
مُخَیَّطٍ ۝ قُنْغُلِغْ اَقْ اَیْ بَیْتٌ ذَاتُ بِئْرٍ ۝ تَرْغَلَاغْ الْمَزْرَعَةُ ۝ تُرْغَلَاغْ بِیرْ
مَوْضِعُ الْاِقَامَةِ ۝ تَرْغِلِغْ بِیرْ اَیْ اَرْضٌ ذَاتُ زَرْعٍ وَکَذَلِکَ الْهَرِیُّ سِرْغِلِغْ اَرْ
الرَّجُلُ الْمَمْرُوْرُ ۝ قُرْغُلِغْ یَا اَیْ الْقَوْسُ الْمُوَتَّرُ ۝ بُسْغُلِغْ یَغِی اَیْ الْعَدُوُّ ذُو
الْکَمِیْنِ ۝ قِیَقْلِغْ قِیزْ الْعَذْرَاءُ ۝ قِیْقِلِغْ اَرْ الرَّجُلُ الْهَجِیْنُ وَکَذَلِکَ مَرْلَهْ اِدَامٌ
یُؤْتَدَمُ بِهِ ۝ بَرْقَلِغْ کِشِی اَیْ اِنْسَانٌ ذُوْ کَلَبٍ اَهْلَبَ ۝ جَرْقَلِغْ اَرْ اَیْ
اِنْسَانٌ مُخْتَبِرٌ جَرْقَلِغْ اِسْمُ قَبِیْلَةٍ مِنَ الْغُزِّیَّةِ ۝ قَرْقَلِغْ کُلُّ حَیَوَانٍ لَهُ مُقْلَةٌ
وَیُقَالُ قَرْقَسِیزْتَکْ لِزُوْرٍ مَعْنَاهُ یَتَغَامَزُ فِی الْحَرْبِ وَغَیْرِهِ کَاَنَّهُ لَا یَدْرِیْ

٤٩

المحاربين واهبتهم قسقلغ اراى رجل له راوية الامصر قسقلغ اراى 125
رجل ذو حلوز ويقال سقلغ سنكو اى رمح ذات سنان وكذلك النبل
اذا كان ذو نصل ويقال تشقلغ اراى رجل ذو خصيه قشقلغ اياق
اى قصعة ذات ملعقة بقتلغ اراى رجل ذو حوصله تقتلغ اراى
رجل ذو دجاج بالغزيه سقتلغ تاغ اى جبل ذو عفر من الظباء بلقلغ
اكز اى واد ذو سمك وكذلك الارض التى فيها وحل بلغة ارغو ويقال
قلاقلغ نانك اى شئ ذو اذن قنقلغ اق اى بيت ذو اضياف ترملغ ار
اى رجل له ابن مخاض قرنلغ تاغ اى جبل ذو جنادل تلملغ اراى المرج
ويقال
انكرن نلك يلقرمدنكخ قتا برمدنك تقار تلملغ بلب قتندنك قانك امرى بير سقار
يقول هلا استغثت قبل ان ادبت الضربة مرارا والان لما صرت منحجا شدت
فعد الى ما كنت عليه من اداء الضربة والا يسقى دمك التراب تبنلغ
تقى اى البعير ذات الخف تبنلغ ترغ اى البر ذو الكعبرة ويقال
بدنلغ بقنلغ كشى اى انسان ذو رهط وعشيرة ويقال بقنلغ قدش
اى سير ذو حلقة بدك قرنلغ اراى رجل بطين قرنلغ اق اى بيت
مسود من الدخان المتراكم سغنلغ اراى رجل ذو حلاب ويقال
سغنلغ تاغ اى جبل ذو عنصل ويقال سمنلغ اراى رجل ذو تبن
قغنلغ اراى رجل ذو بطيخ ققنلغ اوت اى نار ذات شرر

قُلنلغ قسراق ای رمکه متلیه وهی التی یتلوها فلوها الاصل الزلغ
فی هذه الاسما ان یکون بمعنی صاحب المسمی ویکون بمعنی المفعول ثم یتشعب منها
شعب لا یوقف علیها الا بالذکر ویکون اسما المواضع ایضا اما الاول
نحو قولهم بدک قرنلغ ارای انسان بطین ذو بطن عظیم وکقولهم سمنلغ ار
ای رجل ذو تبن والثانی کقولهم سرغلغ ارای الرجل الممروث وکقولهم
قرقلغ یا ای القوس الموتر والثالث کقولهم ترغلاغ للمزرعة ترغلاغ
موضع الاقامة واعلم بان اکثر باب الخماسی مرکب من اسم مجرد ثلاثی
ویفترق الحلم بین الغین والقاف فالقاف تقع لما اشتد الیه والغین
تلزم الاماکن بیانه تقول ترغلغ اق ای بیت ذو حنطة ترغلغ
الهرج قرغلغ یا القوس الموتر قرغلغ المقوس وهذا الذی الجانی
الی ذکر بعض منها لیوقف علیه وجوز افراد اللام والعین عما لیس
باسم محض فی الکتبة نحو قولهم بلقلغ اکز یفرد بلق عن لغ
برق لغ ارای الرجل ذو الکلب الاهلب الا ان هذه الجهة اصوب لانها
تنحصر فی المیزان والکتبة قبرنوق الرمام بسنجق ار الرجل
المستضعف شغرجق الیهوج قبرجاق التابوت واکثر
ما یستعمل تابوت المیت قذرجق الکیر وهی تماثیل تتخذ
الصبیان من صوره الناس قرنجق النمل بالغربیه

٥٦

126

وقد يقال قرجاه بخرجق اكاف الحمار تلرسق العقب واكثر ما يستعمل
ذلك في عقب الدابة ن بغرسق كشي الانسان العطوف الحفي ن بغرسق
المعآء ن بغردق صرة المرأة ن قرغسق المعدة وكذلك قانصة الطير
يسمى قرغساق ن بترغاق شوك كهيئة الفستق وله معاليق تجذب
الثوب وغيره ن تبرغوق الالغوزة ن تبلغاق هو السعد تبلغاق
القولنج ن سرغاق الظلف ن قدرغاق اجر ذيلي القباء خلفا ن
قدرغاق هو محل اليد من الحمل ن بجلق يغاج الخشب الذي اعد
ليتخذ منه عريش الكرم ن جمجلق الخرق والتخبيث ن بغرلق القطا
تقرلق الخزانة ن ترقلق الهزال ن ترغلق الهري جبلمق فليق التعاج
بلغه الق ن جمشلق الكنيف جرقلق ما اعد من القر للجزاء ن تنقلق
الشهادة ن تغاقلق خشب معد ليتخذ منه الفدام ن ستغلق نانك
شي معد للبيع ن سرغلق صفر الاشياء ن سرقلق يغاج الخشب
معد ليتخذ منه الصنب ن سغقلق نانك كل شي معد للبرودة ن قبقلق
منبت القرع ن قرشلق الاخ والقرابة ن قرغلق جفاف الشي ن
قرغلق القوس يقال منه ليس قرغلق الى قوس وكنانة قشقلق منكر
اي قرن معد ليتخذ منه الملعقة ن شرنلق الخبز
نكن تتربكليه او تبن يماس ن سرنلق [illegible] طباع الناس

ويقول بان الرجل يخل بماله فيوثقه ويشتد عليه ويلي عليه خلا فيجمع
الذهب ثم يتركه لغيره ٥ فغلق المبطخة ٥ قنقلق او بيت الضيافة ٥
تغرموا ار الرجل المحتر القصير وبالقاف ايضا لغه وكذلك غير ٥
مغرغق ذباب يشبه النحل لغه ارغو **وهذا الباب**
يدور على خمسه اوجه احدها ان يكون اسما بمعنى المصدر مشتقا من فعل
نحو قولهم الغلق وهو الكبر يا ماخوذ من قولهم الغاذي اذا كبر فغلق
الجفاف مشتق من قولهم فرس نانك اي جف الشئ والثانية ان يكون اسما
لشئ بمعنى ان ذلك الشئ معد مدخر لشئ آخر نحو قولهم سرقلق بغاج اي
خشب معد ليتخذ منه الصقب وكقولهم تقاقلق بغاج اي خشب مدخر
ليجعل منه الفدام والثالثة ان يكون اسما لمنبت الشئ كقولهم قبغلق اي منبت
القرع ٥ فغلق منبت البطيخ والرابعة ان يكون اسما محضا من غير ان
يراد به شئ من هذه المعاني كقولهم بغرلق اي القطاة سغرجق الطيهوج
وهذه هادية الى ما لا يحصى من الاسماء التي على هذا المنوال اذا رصدت في هذا
المرصاد لا ينفلت شئ عن القياس والخامسة ان يكون مصدرا لقولهم
ترقلق وهو المذال كرتلك الغلق كرتلك قبغ اي الباب المغلق
كرتلك نانك اي الشئ المحفوظ ٥ جكتلك قصر الجنة ٥ سكتلك منبت
شجر الخلاف بكاف صلبة وصاحبه يذكر بالكاف الركيكة ٥ كرجلك

تيتك اى طين معدّ ليتخذ منه البستوقة وصاحبه بالكاف الركيكة ن تمزلك 127
الموضع الذى يذاب فيه جمان الحديد ويخلص منها الحديد وصاحبه بالكاف
الركيكة ن كمزلك شجر الفحم وموضع الفحم وصاحبه بالكاف الركيكة ن
تبزلك الحسد يقال منه انك تبزلكى كما تقول معناه ان حسده لمن يضره ن
تيزلك العفوصة وهى مثل طعم الاهليلج يشنجك عنقود العنب لغه
كنجاك ن تكرمك الهودج والغرية قد تسميه الكرمك شكرتك الفستوق ن
كبزلك المقطنة واذا وصف به الرجل يقال له كبزلك اى رجل ذو قطن ن
بزلك اى بيت مزخرف ن كذزلك يونك اى صوف معدّ ليتخذ منه
اللبد وصاحبه بالكاف الركيكة ن تكزلك هو كون الفرس اغر وفى
المثلثات تكزلكى اى بلماس معناه ان غرة الفرس لا يغنى عن القمر
ولا ينوب منابه يضرب هذا فى امر صغير يراد ان يأخذ محل الكبير ن
سمزلك السمن ن كفزلك البطر ن وقال
اشتبت اتاانانك سقلرنى قدرما ن تنكقبت بلبت كفزلك قلبت بنا قترما يقول
اذا سمعت كلام الابوين فلا تردن عليهما كلامهما واذا وجدت مالا وجدا
فلا تصلف ولا ياخذنك البطر ولا تعرطورك ن جكلك اسم موضع
ينبت فيه الزهر ن كبكلك الموضع الذى يجعل فيه النخالة وصاحبه
بالكاف الركيكة تفكلك ما كان من الغصن معدّ ليتخذ منه مرمى البنادق

٥٤

بالنفس ويضرب به العصافير بتكلك نانك اى شئ معد ليكتب عليه وصاحبه
بالكاف الركيكة ن كذكلك كذز البدا الذى اعد ليتخذ منه الممطر وصاحبه بالكاف
الركيكة ع ويقال ايشلغ كزكلك از اى رجل ذو شغل وعمل لا يقال كذكلك مفردا
تركلك منبت الجور وصاحبه بالكاف الركيكة ن ويقال يونانك ال بزكا كزكلك
اى هذا شئ مما ينبغى لنا ن بشكلك اراغت اى امراة ذات رضيع ومهد ن
تشكلك برجن اى ديباج معد ليتخذ منه الفراش وغيره وصاحبه بالكاف
الركيكة اعنى صاحب الفراش ن يقال كشكلك بير اى موضع مظلل تكلكتون
اى ثوب محيط ن تكلك تزغ اى بر مصونة وكذلك غيرها ويقال كوجلك
بلكلك كشى اى انسان قوى ذو ساعد ن ويقال للعالم العاقل الحليم بلكلك كشى
بلكلك كبار اى قطنه معدة للفتيلة ن كلكلك از الرجل الذى له حمولة
وظهر ن كلكلك بير اى موضع مظلل ن برنجك هى خمار المراة بلنجك نانك
اسم كل شئ مسروق وجد فى يد السارق او غيره بعد حين يقال منه
بلنجك بلرى اى عرف ووجد المسروق فى يد سارقه ن ترنجك الربطة
بالغربية **وهذا الباب** يدور على خمسة اوجه احدها
ان يكون اسما لمنشا الشئ كقولهم سكتلك لمنبت الخلاف او يكون اسما لقرار
الشئ وموضعه كقولهم كبكلك اى موضع الخالة والثانية ان يكون
اسما لشئ ادخر ليجعل منه الشئ الملفوظ به كقولهم تشكلك برجن اى

128

دِبَاجٌ مُعَدٌّ لِيُتَّخَذَ مِنْهُ الفِرَاشُ وَكَقَوْلِهِمْ بُوَيْغَاجُ القَبْعَةِ تَرْكِيكٌ اَيْ هٰذَا
خَشَبٌ مُعَدٌّ لِلْزِرَارِ البَابِ ۝ وَالثَّالِثَةُ اَنْ يَكُوْنَ بِمَعْنَى المَصْدَرِ فِي الطَّبَائِعِ ۝
كَقَوْلِهِمْ كُفْرٌ لَكَ لِلْبَطَرِ يَكْتِلَكَ لِلشَّبَابِ وَاِذَا كَانَ الاِسْمُ عَلَى هٰذِهِ المَعَانِي
الثَّلَاثَةِ فَبِالكَافِ الصُّلْبَةِ الصَّحِيْحَةِ لَا غَيْرَ فِي جَمِيْعِ الاَلْسُنِ وَالوَجْهُ
الرَّابِعُ اَنْ يَكُوْنَ بِمَعْنَى صَاحِبِ المُسَمَّى كَقَوْلِهِمْ بِلَكْلَكٌ اَرَاكَ رَجُلٌ ذُوْ سَاعِدٍ قَوِيٍّ
وَكَقَوْلِهِمْ بِتَكْلَكٌ اَرَاكَ رَجُلٌ ذُوْ رُقْعَةٍ وَهٰذَا نَظِيْرُ قَوْلِهِمْ رَجُلٌ تَامِرٌ وَلَابِنٌ ۝
وَالوَجْهُ الخَامِسُ اَنْ يَكُوْنَ بِمَعْنَى المَفْعُوْلِ كَقَوْلِهِمْ بِلَكْ كَشْيٌ اَرَاكَ الكَلَكَ اَلَ
مَعْنَاهُ اَنَّ العَقْلَ مَقْسُوْمٌ بَيْنَ النَّاسِ ۝ وَلِقَوْلِهِمْ تَشَكْلَكَ تُشَاكَ اَيْ
الفِرَاشُ المَفْرُوْشُ ۝ وَاِذَا كَانَ عَلَى هٰذَيْنِ الوَجْهَيْنِ فَبِالكَافِ الرَّكِيْكَةِ لَا غَيْرَ
هٰذِهِ الاَسْمَاءُ الَّتِي ذَكَرْتُهَا اُصُوْلُهَا فِي الثُّلَاثِيِّ المُجَرَّدِ مِنَ الاَسْمَاءِ يُرَكَّبُ عَلَيْهَا
الكَافُ الصُّلْبَةُ وَالرَّكِيْكَةُ فِي هٰذَا البَابِ وَالقَافُ فِي الفَصْلِ المُتَقَدِّمِ لِهٰذِهِ
المَعَانِي المَذْكُوْرَةِ وَمَا عَدَا المُجَرَّدَ مِنَ الاَسْمَاءِ فِي الرَّبَاعِيِّ وَالخُمَاسِيِّ فِي الصَّحِيْحِ وَغَيْرِهِ
يُزَادُ عَلَى اَصْلِ اللُّغَةِ اللَّامُ وَالقَافُ فِي حُرُوْفِ القَافِ وَالاِشْبَاعِ وَالكَافُ
فِي حَرْفِ الكَافِ وَالرَّكَّةِ فِي هٰذِهِ المَعَانِي الخَمْسَةِ فَيَطَّرِدُ هٰذَا القِيَاسُ وَلَا
يُرَى فِيْهَا الاِنْعِكَاسُ وَلَا يَخْتَلِفُ الحُكْمُ فِي جَمِيْعِ اللُّغَاتِ ۝

بَابُ فَعَلَلَانٍ مُحَرَّكَةِ العَيْنِ مُسَكَّنَةِ اللَّامِ الأُوْلَى هِ

جَ بَلَقْجَنٌ اِسْمُ طَائِرٍ اَبْيَضَ يَصِيْدُ السَّمَكَ وَيُسَمَّى مَالِكَ الحَزِيْنِ ۝ جَعْرَدَانٌ

الجزء ر قرغزين الاسرف بزاي بين المخرجين والغزية تطرح عنه احرفا
فيقول قشون بن بدرسين السلوى وقال ع
ازم منك بدرسين اوتى انك جقلنور ٥ يصف حبه ويقول يا نفسي
كالسماني يتقلب على نار حبه ٥ ع تقشعان اكرام واد يسيل على
بلدة اج ٥ يقال بوات الكشي كاجبتغان اي هذا كلب ابرا يحمل على الانسان
ليعضه جبتغان ار رجل ضراب للاعناق بلغة ايغور ٥ ويقال بوات ال
قزرق سبتغان اي هذا فرس ابرا يجرك ذنبه وكذلك الكلب اذا تصبص
بذنبه اذا طمع في خبز او رأى اهله يتملق كذلك ٥ قرتغان ار الرجل الذي
لا ينقاد لاحد وكذلك كل حيوان حرون ٥ ويقال بوار ال تلم ترغ ترتغان
اي هذا رجل كثيرا ما يأمر بالزراعة ٥ ويقال بوار ال تلم ازم قرتغان
اي هذا رجل كثيرا ما يحفق العنب وغيره ٥ ويقال بوات ال تلم تبراق
ترتغان اي هذا فرس كثيرا ما يهيج الغبار ويثيرها ويقال بوات ال قرن
بشتغان اي هذا دواء يسهل البطن وكذلك كل شيء اذا كان كثيرا ما يوهن
قوة شيء بالحل ٥ ويقال بوار ال افنكا تلم تقارتشتغان اي هذا رجل
كثيرا ما يأمر بنقل الاشياء الى بيته وغير ذلك ٥ ويقال بوات ال
اشيح تشتغان اي هذا انا رمفوه للقدر ٥ ويقال بوار ال اتن قشتغان
اي هذا رجل كثيرا ما يأمر لحك جسده ٥ ويقال بوار ال مني توتي قتقتغان

قشون
جبتغان
تقشعان الارنب تقشعان الرجل السن الاخير بالكبيه ٥

٥٦

٧٥٧

129 اَیْ هٰذَا رَجُلٌ اَبْدًا یُوْقِعُنِیْ فِی الْغَضَبِ وَالضَّجَرِ ۝ وَیُقَالُ بُوَارْ اَلْ اَتْرْ تِلَمْ قَلْتِغَانْ
اَیْ هٰذَا رَجُلٌ اَبْدًا یُوْثِبُ فَرَسَهٗ ۝ وَیُقَالُ بُوْكُزْ اَلْ كُوْزْ قَمْتِغَانْ اَیْ هٰذِهِ شَمْسٌ
مُجِیْرَةٌ لِلْعَیْنِ ۝ وَیُقَالُ اُغُلْ مَنِیْ اَوْكَا قَمْتِغَانْ اَیْ اَنَّ الْاِبْنَ مُشْتَوْقٌ اِلَی الْبَیْتِ
وَغَیْرِ ذٰلِكَ اَبْدًا ان ۝ وَیُقَالُ بُوَاتْ اَلْ بُرْنْ قَنْتِغَانْ اَیْ هٰذَا دَوَاءٌ مُعَفٍّ اَبْدًا
وَیُقَالُ اُكْرِیْ اَلْ اَرِكْ قَنْتِغَانْ اَیْ الْمِدْحُ مُهِمٌّ اَبْدًا لِلرَّجُلِ ۝ وَیُقَالُ
بُوْكِشِیْ اَلْ سُوْزْ بَتُرْغَانْ اَیْ هٰذَا رَجُلٌ مِنْ عَادَتِهٖ كِتْمَانُ الْكَلَامِ وَغَیْرُهٗ ۝
وَیُقَالُ بُوَارْ اَلْ اَشْ تَتُرْغَانْ اَیْ هٰذَا رَجُلٌ مِنْ عَادَتِهٖ اِذَاقَةُ الطَّعَامِ لِلضَّیْفِ وَغَیْرِهٖ
وَقَالَ اَرْدِیْ اَشْ تَتُرْغَانْ بَقْلَقْ یَغْ قَرْغَانْ اَغْرَقْ سُوْسِنْ قَیْتَرْغَانْ بَسْتِیْ اَلْمَ اَخْتَرْوَ
یَرْثِیْ رَجُلًا وَیَقُوْلُ بِاَنَّهٗ كَانَ مِطْعَامًا لِلضَّیْفَانِ وَطَرَّادًا اِلْعِرَاتِهٖ وَكَانَ
یَرُدُّ جُنْدَ اَغْرَاقٍ بِجَلَادَتِهٖ حَتّٰی صَرَعَهُ الْمَوْتُ ۝ تُبْرْغَانْ بِیْرْ اللَّیِّنَةُ مِنَ
الْاَرْضِ وَهِیَ الْبِئْنَةُ الَّتِیْ یَسْطَعُ مِنْهَا الْهَبَآءُ اِذَا وُطِیَتْ ۝ سُبْزْغَانْ النَّاوُوْسُ
وَمَقَابِرُ الْكَفَرَةِ وَفِی الْمَثَلِ سُبْزْغَانْ دَا اَوْ بِلْمَاسْ تُبْرْغَانْ دَا اَیْ بِلْمَاسْ
مَعْنَاهُ لَا یَكُوْنُ لِلْاَحْیَآءِ بُیُوْتًا فِی الْمَقَابِرِ الْقَدِیْمَةِ فَكَذٰلِكَ الصَّیْدُ لَا یَسْكُنُ فِی
الْبِئْنَةِ مِنَ الْاَرْضِ وَاِنَّمَا یَاْلَفُ الْمَوَاضِعَ الَّتِیْ یَكُوْنُ فِیْهَا النَّبْتُ وَالْمَآءُ ۝
قَبَرْغَانْ بَثْرٌ تَخْرُجُ فِی الْجَسَدِ بِحَكَّةٍ وَحِرَاقَةٍ وَیُقَالُ بُوَارْ اَلْ اَكْشُرْ قَتُرْغَانْ
اَیْ هٰذَا رَجُلٌ كَثِیْرُ الضَّحِكِ وَالسُّرُوْرِ وَالْفَخْرِ وَیُقَالُ بُوَارْ اَلْ تَاشْغَ بِیْرْ
دَنْ قَبُرْغَانْ اَیْ هٰذَا رَجُلٌ قَلَّاعٌ لِلْحَجَرِ مِنَ الْاَرْضِ وَكَذٰلِكَ غَیْرُهٗ وَیُقَالُ

٥٨

بوارال آجخ تزرغان ای هذا رجل مشبع الجیعان دائما واصله تذغرغان
ویقال بوارال سندرم سزرغان ای هذا رجل ابدا یتخذ القدر ویقدده من
الجلد ویقشر عنه الشعر وکذلک کل من کان فی طبعه قشر الشی ٥
ویقال بوالب ال یغینی قبترغان ای هذا بطل برد الخمیس ابدا ٥
ویقال بوارال قنقنی قجرغان ای هذا رجل طراد نقار للصیفار وغیره
ویقال بوارال کشیکی قجرغان ای هذا رجل اذا زای من نزل به یسوء
خلقه ویتبین من نفسه الکبر والفخر دایما ویقال بوارال ارن یتین قدرغان
ای هذا رجل ابدا یلوی اعناق الرجال ٥ ویقال بواوت ال اشیح تشرغان
ای هذه نار مفوره للقدر وکذلک السیل اذا افاض ما الحوض وهزمه ابدا
کذلک ٥ ققرغان خبز یعجن بسمن ویطبخ فی الفرن والتنور ٥ ویقال
بو یلازک ال یلک ققرغان ای هذا هو معصم ابدا یضغط المفصل ٥
ویقال بواغل ال برلی تمرغان ای هذا فتی ابدا یرعف انفه ٥
سغرغان العقعق ٥ قدرغون نفر السرج ٥ ویقال بوارال
کشی برلا تتحی ترشغان ای هذا رجل ابدا یقاوم الناس ٥ ویقال
الارالی تقارستشغان الشغان لارال ای انهما ابدا یتبایعان
الاموال ویشتریان وفی لفظ آخر یقال ستشغان تقشغان
کذلک وهو ماخوذ من قولهم ستی اذا باع تقری اذا تصرف ٥

ويقال الكشي برلا بقشغان ال الى انه من عادته ابدا ينظر الانسان 130
باللحاظ ○ ويقال ال ارال يقلاق تقشقغان اى انه رجل من عادته
الحرب وهو محراب ومسعر سقشقغان الصفر وهي حية في البطن
بلغان الشقاق في الايدي والارجل والارض معغان كوك تبلغان
السمام وهو اسم طاير يقال بان في جناحيه الفولاذ وهو يضرب
رعن الجبل فسقط الى الجانب الاخر كذى اخبرني به من تحملت عنه
الفوايد ○ ويقال بوارال جرل تبلغان اى هذا رجل هتال صف الحرب
واصله من قولهم ثرتبلدى اى ثقب الحديد بشدة وصلابة ○
ويقال بوارال كشي برلا تبتي قتلغان قرلغان اى هذا رجل مخلط مزيك ○
ويقال بوارال سنكري قرلغان اى هذا رجل ابدا يعتريه التشنج ○
ويقال بوارال يغيدن قتلغان اى هذا رجل ابدا ينجو من العدو
وغيره ○ ويقال بونا كال قبغدا قتلغان اى هذا شي ابدا
ينضغط في الباب وغيره ويقال بوقزى ال سغلق برلا قشلغان
اى هذا حمل ابدا يقارن النجحه وغيره كذلك ويقال بوسوف ال
تقراق سغلغان اى هذا ماء سريعا ما يغور ابدا ولذلك العين اذا
كانت سريعة الغور ○ ويقال بوارال تلم قتلغان سقلغان
اى هذا رجل ذلول باجماع الرجال ملكة تترقان الارز ○

تشرقان كوزلك الرجل الجاحظ ٥ سقرقان نوع من الجرذان
يقال بوا رسوكا بتلكان ال اى هذا رجل ابدا يكتب اسمه فى الجند ٥
ويقال بولا ربوذن ال تتحى تر لكان اى هولا قوم ابدا المجتمعون
فى امر وكذلك كل شى فى عادته الانزواء والاجتماع ٥ ويقال بو
بغرا ال يك لتركان اى هذا فحل بعير جمال للاثقال وغيره ويقال
بوبال ال يارق لجركان اى هذا امير صفوح عن الذنب ٥ ويقال
بوا ال تلم ايشر لجركان اى هذا رجل حول قلب فصال خطة وكذلك
يقال اقركان تقركان وقال
يحى اوتر اجركان تويدن اى لجركان اشلر ارب لجركان تكرى اى الرد
يذكر خصال الميت ويقول بانه كان مطفيا لنار حروف الاقتال
وكان ينفيهم من معسكرهم ومع هذا كان فصال خطة فاصابه
سهم من الدهر مهلكا ويقال بوا ر ال تلم اق جقركان اى هذا رجل
ثقار للسهم وهو ان يدور على ظفر كسركان نوع من الخلد ٥
تشركون شجر الكثير اى لغة ٥ كفركان العنصل وهو البصل
الجبلى والغرية تسميه كمركان ٥ تمركان هو نصل السهم بالغرية
ويقال بوا ر ال ايشغ اذا قا تكركان اى ان هذا رجل ابدا يبلغ الامر
اخره ويقال بوات ال كلركان اى هذا فرس ابدا ينتفخ بطنه وينبطح ٥

يقال

وَيُقَالُ بُوَارَالُ سُوتُكْ سُمُرْكَانْ اَيْ هٰذَا رَجُلٌ عَبَّالُ اللَّبَنِ وَغَيْرِهِ ۝ وَيُقَالُ بُوَارَالُ 137
تَكْمَا بِيرْدِنْ تُنْحِي سُرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا رَجُلٌ مُدَقِّعٌ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ ۝ وَيُقَالُ بُونَانَكْ
اَلْكَرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا شَيْءٌ اَبَدًا يَمْتَدُّ مِثْلَ امْتِدَادِ الْاَدِيمِ وَالسَّحَابِ عَلَى الشَّامِخِ ۝
وَيُقَالُ بُوَارَالُ تِلِمْ كَرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا رَجُلٌ دَائِمًا يَعْتَرِيهِ النَّوْبَاءُ وَالتَّمَطِّي ۝
وَيُقَالُ بُوَارَالُ اَذْكُو سَاقِنْ تِرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا رَجُلٌ اَبَدًا يَعِيشُ فِي حُسْنِ
صَيْتٍ وَثَنَاءٍ ۝ وَيُقَالُ بُونَانَكْ اَلْ بِيرْ بِيرْكَا تِرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا شَيْءٌ اَبَدًا يَنْتَظِمُ
بَعْضُهُ بَعْضًا ۝ وَيُقَالُ بُويُبْ اَلْكَسْلُكَانْ اَيْ هٰذَا سِلْكٌ اَبَدًا يَنْقَطِعُ ۝
وَيُقَالُ بُو تُكُونْ اَلْسِسْلُكَانْ اَيْ هٰذَا عَقْدٌ اَبَدًا يَنْحَلُّ وَيُقَالُ بُويُبْ اَلْكَلْكَانْ
اَيْ هٰذَا خَيْطٌ مُنْعَقِدٌ اَبَدًا وَيُقَالُ بُوَارَالُ تُنْحِي قَاشِي كُوزِي تَكْلُكَانْ اَيْ هٰذَا
رَجُلٌ مُنْزَوٍ اَبَدًا اجْتِنَابًا مِنْ رَذَالَتِهِ ۝ **وَهٰذَا الْبَابُ**

يَدُورُ عَلَى خَمْسَةِ اَوْجُهٍ وَهُوَ فَصْلُ الْعَيْنِ وَكَذٰلِكَ فَصْلُ الْكَافِ ۝ اَحَدُهَا
اَنْ تَكُونَ بِمَعْنَى دَوَامِ الْفِعْلِ لِلْمَوْصُوفِ بِهِ وَكَثْرَةِ صُدُورِهِ مِنْهُ بِطَبْعِهِ
نَحْوُ قَوْلِهِمْ بُوَاغَلُ اَلْبُرْنِي يَمْرْغَانْ اَيْ هٰذَا فَتًى دَائِمًا يَعْتَرِيهِ الرُّعَافُ ۝
وَكَقَوْلِهِمْ بُوَارَالُ اَذْكُو سَاقِنْ تِرْلُكَانْ اَيْ هٰذَا رَجُلٌ دَائِمًا يَعِيشُ فِي صَيْتٍ
حَسَنٍ وَالثَّانِيَةُ اَنْ يَكُونَ صِفَةً يَتَعَدَّى مِنَ الْمَوْصُوفِ اِلَى غَيْرِهِ وَيَكُونُ
الْمَعْنَى اِدَامَةَ تِلْكَ الصِّفَةِ مَعَ الْمَوْصُوفِ بِهِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ بُوَارَالُ تُونُزْ قُرْتِغَانْ
اَيْ هٰذَا رَجُلٌ كَثِيرُ التَّجْفِيفِ لِثِيَابِهِ ۝ وَكَقَوْلِهِمْ بُوَارَالُ سُوقُغْ سُمُرْكَانْ

اَیْ هَذَا رَجُلٌ عَبَّ الْمَاءَ وَغَیْرِهِ وَالْاَسْمَاءُ الْمَحْضَةُ فِی هَذَا الْبَابِ بِالْکَافِ الصُّلْبَةِ
وَالصِّفَاتُ کُلُّهَا بِالْکَافِ الرَّخِیْمَةِ وَالثَّالِثَةُ اَنْ تَکُوْنَ الْمَوْصُوْفُ بِمَعْنَی الْمَفْعُوْلِ
نَحْوُ قَوْلِهِمْ بُوْ اَرْاَلْ قَفْلُغَانْ سُقْلُغَانْ اَیْ هَذَا رَجُلٌ کَثِیْرًا مَا یُدْفَعُ وَیُذَلُّ
وَکَقَوْلِهِمْ بُوْ اَرْاَلْ بِیْرْدِنْ بِیْرْکَا سُرْلْکَانْ اَیْ هَذَا رَجُلٌ مُرْتَفِعٌ مِنْ مَکَانٍ
اِلٰی مَکَانٍ ۝ وَالرَّابِعَةُ اَنْ تَکُوْنَ مَوْصُوْفًا بِفِعْلٍ یَحْدُثُ مِنْهُ مِنْ غَیْرِ اِرَادَتِهِ
نَحْوُ قَوْلِهِمْ بُوْکِشِی اُسْوْزُکْ اُنْتْغَانْ اَیْ هَذَا رَجُلٌ دَائِمًا یَنْسَی الْکَلَامَ وَکَقَوْلِهِمْ
بُوْ تَکُوْنْ اُسْتِلْکَانْ اَیْ هَذِهِ عُقْدَةٌ تَتَحَلَّلُ دَائِمًا وَالْوَجْهُ الْخَامِسُ
اَنْ تَکُوْنَ اَسْمًا مَحْضَةً لَا یُرَادُ بِهَا شَیْءٌ مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِیْ نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلْمُنْفَصِلِ
کَفْرْکَانْ وَلِلْاَرْنَبِ تَقْشْغَانْ وَالْغُرَبَةُ وَاَهْلُ الْوَبَرِ مِنَ الرُّوْمِ اِلَی قُرْبِ
الصِّیْنِ یَحْذِفُوْنَ الْغَیْنَ وَالْکَافَ الَّتِیْ هِیَ عَلَامَةُ لُزُوْمِ الْفِعْلِ تَخْفِیْفًا
وَلَا یَخْتَلِفُ الْحُکْمُ بَیْنَ صِفَاتِ الْمُذَکَّرِ وَالْمُؤَنَّثِ فِی اللَّفْظِ وَاِنَّمَا یُعْرَفُ ذٰلِکَ
بِمَا تَقَدَّمَ مِنَ الْکَلَامِ وَکُلُّ صِفَةٍ بَیَّنْتُ اَوْ قِیَاسٍ اَشَرْتُ اِلَیْهِ فَلَا یَقْتَضِیْ
بِهٰذَا الْبَابِ وَلَهُ الْمَجَالُ فِیْ جَمِیْعِ الْاَفْعَالِ فِیْ کُلِّ کِتَابٍ مِنَ الْاَفْعَالِ
الرُّبَاعِیَّةِ وَمَا زَادَ عَلَیْهَا سَیُوْقَفُ عَلَیْهَا مِنْ غَیْرِ اِطَالَةٍ التَّالِفِ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ عَزَّوَجَلَّ

بَابُ فَعْلَالٍ مُسَکَّنَةِ الْعَیْنِ فِیْ حَرَکَاتِهِ

ج سُنْدِلَاجْ الصَّعْوَةُ وَفِی الْمَثَلِ سُنْدِلَاجْ اِیشِی اِرْمَاسْ اَنْ تَکُوْنَ سِمَاکَ
مَعْنَاهُ اَنَّهُ لَیْسَ مِنْ عَمَلِ الصَّعْوَةِ دَقُّ الْکُدْسِ یُضْرَبُ هٰذَا فِیْ ضَعِیْفٍ

يريد ان يعمل العمل القوى ولا يطيقه ○ قرغلاخ الوطواط قرلنج لغة 139
فيه على القلب ع قرغلغ اسم حصن قرب طراز واصله قرغالغ ق
تغلغ الابريق الصغير ○ تمغلق المايدة الصغيرة التى يخص بها الرجل و
اصله تمغالغ اى ذو الطابع وذلك ان الملك كان يختم ابريقه ومايدته
الخاصة ويكون فيه الشراب قدر رجل والطعام ما يكفيه ثم سمى كل
ابريق صغير ومايدة صغيرة تمغلق اى مايدة معدة ليوضع عليه
الخاتم لئلا يتناول له غير المالك ولو قيل بان القاف ابدلت قافا القرب منهما
كان جايزا سر محق نوع اطريه وهو ان يقطع عجينها صغارا امثال
الحمص يحسوها المريض ونحوه ○ سرمسق الثوم سمرسق لغة فيه
على القلب ○ قرغلق الطيش والزق قزلاموق الحصبة وبثور مثلها
فتشغلق نوع من ظرف الماء اصغر من الاوزر وقال ش
تنكرا بلاكرسامنى اردك اتار ○ فلقاكرب فتشغلقى سققابتار ○
يصف صيد الطير اذا رأى الاوز فى تلك الغدر سهم جماح يغوص
هذا الطاير فى الماء بلك لك بانك الشئ البادى الظاهر وفى المثل
بلراجى بزاغو اكوز ارا بلكولك ○ معناه ان العجل الذى يحيل منه الثور
ظاهر فيما بين الثيران ○ يضرب هذا فى فتى جلد حاذق يرجى منه
كل خير ○ كوكنك طاير يشبه الصقر والعظايه ويتبلغ بالريح

ق يقال للاحماء والاصهار قرن قرنا عن على طريق الاتباع ونوع منه
سندواج العندليب ه وقال ه
سندا اخر سندلاج . مندا تنر قرغلاج . تبلغ اتر سندواج . اركك تشلى جرشم
يصف مناظرة الصيف والشتاء ويقول للشتا بان الصعوة تفر منك
وتسكن الخطاف فى ويطرب العندليب بالحانه ويتزاوج الزكر الانثى
فيه يعنى فى الصيف ر مندرو الجملة من الجزيرة انقضت ابواب الخامس
هذه ابواب السراسى باب فعلعلل فى حركاته ك
تزلزك فلوس رؤوس الخف ه كزلزك شئ ينسج من اذناب الخيل فيوضع
على العير اذا رمدت او قمرت لغة فى كزلك ه جنشترك حمل شجر
امثال البنادق بيض وحمريدرك فى اول الصيف فيوكل ه كملزك
هو اللب فى السرج ق سقلدرق اسم خيط يرمل من ابريسم فيجعل
فى القلانس ليشد به القلنسوة تحت الحنك كيلا يسقط ه قلدرق
من اسماء الرجال باب السباعى زرغنجمود السنجلاط
وهو الذى يسمى بالفارسية بلنك مشك انقضى كتاب الاسماء من السالم

بسم الله الرحمن الرحيم

هذا كتاب الافعال منه باب الثنائى
ب يقال قل تنكرى كما تبرى اى عبد العبد لله تعالى ويقال

الخانقا تبدى اى انه خدم الملك وغيره ويقال الناكني تبدى اى انه وجد
الشئ المفقود تبار تبماق ○ ويقال الفلن تبدى اى انه رحل العبد برجله
تبار تبمال ويقال ارسقدا جبدى اى سبح الرجل في الماء ويقال الاتى
جبق برلا جبدى اى انه ضرب الفرس بقضيب خفيفا ويقال جمق تت
بيتز جبدى اى ضرب المسلم رقبة الكافر بلغة ايغر ○ ويقال اراقن
جبدى اى لطخ الرجل بيته بطين جربجبار جبماق ويقال يجى بكنا سبدى
اى حجل الخياط السلك في المخيط ويقال القش قتن سبدى اى انه وصل
جناح الطاير وكذلك كل شئ تقاصر عن جنسه فجر ووصله كذلك
سبار سبماق ○ ويقال ارتون قبدى اى خلس الرجل الثوب وغيره ويقال
اغلانغ بيل قبدى اى اصاب الصبى سعفة من الجن قبار قبماق وكذلك
الريح اذا هبت بثوب ونحوه ويقال ارقار و قبدى اى قام الرجل من مكانه
ويقال بتى قبدى اى هبت الريح ويقال قش قبدى اى نهض الطاير وغيره
قبار قبماق ج يقال ارات بجدى اى قطع الرجل اللحم وغيره بجار بجاق
ويقال من بيار سجتم اى اني نثرت المسك وغيره ويقال الاقاسوف
سجدى اى انه رش الماء في البيت وغيره سجار سجماق ويقال ارسجدى
اى تغوط الرجل سجار سجماق وكذلك غيره ○ ويقال ارقدى اى هرب
الرجل وغيره قجار قجماق ○ ويقال الني قجدى اى انه عانقني قجار قجماق ○

وَيُقَالُ اَلْكَوْنُ لَجْبَى اَيْ مَضَى الشَّهْرُ وَالْيَوْمُ وَيُقَالُ اَرْسُوقُ لَجْبَى اَيْ
عَبَرَ الرَّجُلُ الْمَآءَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ اَرْلَجْبَى اَيْ مَضَى الرَّجُلُ يَعْنِي مَاتَ لَجْبَارُ
لَجْمَاكَ وَيُقَالُ سُولَجْبَى اَيْ رَحَلَ الْعَسْكَرُ وَغَيْرُهُمْ لَجْبَارُ لَجْمَاكَ ۝
وَالْاَصْوَبُ فِي حُرُوفِ الصَّلَابَةِ اَنْ يُقْلَبَ دَالُ الْمَاضِي تَآءً لِلْعُرْفِ
النُّطْقُ بِهِ وَالْاَحْرُفُ الصُّلْبَةُ اَلْيَآءُ الصُّلْبَةُ وَالْجِيمُ الصُّلْبَةُ وَالْقَافُ
وَالْكَافُ الصُّلْبَةُ وَمَا فَارَقَ هٰذِهِ الْاَحْرُفَ فَالصَّوَابُ فِيهِ اَنْ يُذْكَرَ
الْفِعْلُ الْوَاجِبُ بِالدَّالِ لِاَنَّهُ اَجْوَدُ وَقَالَ

تُنْلَابْلَا لَجَالِمْ ۔ مَرْسُقْنَ لَجَالِمْ ۝ تَرْنَلُوكْ سُقْنَ لَجَالِمْ ۔ يُقْغَايَغْ اَقْلُسُوبْ
يَقُولُ نَرْحَلُ لَيْلًا وَنَعْبُرُ مَآءَ يَمَارَ وَهُوَ وَادٍ وَيَقُولُ نَشْرَبُ مَآءَ النَّزَّ
حَتَّى يَنْفَتِتَ فِي يَدِنَا الْعَدُوُّ النَّاكِبُ عَنَّا وَيُقَالُ اَلْاَقْكَا بَرْدِي
اَيْ اَنَّهُ قَدْ ذَهَبَ اِلَى الْبَيْتِ وَاِلَى غَيْرِهِ بَرِيرْ بَرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَلْبَجْقُ
اَغْزِي بُرْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ زَوَى رَاسَ الْخَرِيطَةِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ يُشْبِهُهُ
نَحْوَ نَيْفَقَةِ السَّرَاوِيلِ وَغَيْرِهَا بُرَارْ بَرْمَاكْ وَيُقَالُ بِيَارْ بُرْدِي اَيْ
فَاحَتْ رَائِحَةُ الْمِسْكِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ طِيبٍ اِذَا تَضَوَّعَ وَيُقَالُ سُوقْ
بُرْدِي اَيْ اِرْتَفَعَ بُخَارُ الْمَآءِ وَغَيْرُهُ بُرَارْ بَرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرْيُقَارُو
تُرْدِي اَنْ قَامَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ ثُمَانْ تُرْدِي اَيْ هَاجَ الضَّبَابُ
تُرُرْ تُرْمَاقْ تُرُرْ هٰذَا فِعْلٌ غَابِرٌ يُسْتَعْمَلُ بِلَا مَاضٍ وَلَا مَصْدَرٍ وَمَعْنَاهُ

هُوَ بِيَانَهُ يُقَالُ الْبَاشْ تُرْرَاىْ اَنَهُ مَجَرَّهُوَ وَيُقَالُ الْقُشْ تُرْرَاىْ اَنَهُ طَايِرْهُوَ ○
وَهِيَ صِلَةٌ فِي الْكَلَامِ وَنَظِيرُهُ فِي الْعَرَبِيَّةِ يَنْبَغِي لَا مَاضِيَ لَهُ وَلَا مَصْدَرَ ○
وَيُقَالُ اِلْبِتِكْ تُرْدِي اَىْ اَنَهُ طَوَى الْكِتَابَ وَغَيْرَهُ تُرَارْتُرْمَاكْ ○
وَيُقَالُ اِلْ سَرْدِي اَىْ اَنَهُ قَدْ صَبَّ فِي اَمْرِ سِرَارْ سِرْمَاكْ ○ وَيُقَالُ
اِلَاتْ سُرْدِي اَىْ اَنَهُ سَاقَ الْخَيْلَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ اِرَاتِغْ سُرْدِي اَنْ
طَرَدَ الرَّجُلُ الْكَلْبَ وَغَيْرَهُ سُرَارْ سِرْمَاكْ وَكَذَلِكَ اِذَا جَلَى الْاَمِيرُ مِنَ الْبَلَدِ
يُقَالُ سُرْدِي ○ وَيُقَالُ خَانْ سُوسِنْ قُرْدِي اَىْ جَمْعُ الْاَمِيرِ وَالْمَلِكِ
جُنْدَهُ وَيُقَالُ خَانْ جُوَاجْ قُرْدِي اَىْ جَلَّ الْمَلِكُ وَنَشَرَهَا قُرَارْقُرْمَاقْ ○
وَيُقَالُ اِرْبِيرِكْ قِرْدِي اَىْ قَسَّرَ الرَّجُلُ الْاَرْضَ وَغَيْرَهَا قِرَارْقِرْمَاقْ ○
وَيُقَالُ اِرْيَا قُرْدِي اَىْ وَتَرَ الرَّجُلُ الْقَوْسَ قُرَارْقُرْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اِرْيَبْ
كُرْدِي اَىْ مَدَّ الرَّجُلُ الْحَبْلَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ بَكْ بُولْ سُرْدِي اَىْ مَدَّ الرَّجُلُ
الْاَمِيرُ الطَّرِيقَ وَهُوَ اَنْ يُجَلِّسَ الرِّجَالَ فِي الْمَرَاصِدِ كَيْلَا يَمْضِيَ مِنْهُمْ اَحَدٌ لَا يَعْرِفُهُ ○
وَذَلِكَ اِذَا خَافَ مِنَ الْعَدُوِّ وَيُقَالُ اِتْ كُرْدِي اَىْ نَبَحَ الْكَلْبُ لُغَةٌ قَرْلُقِيَّةٌ
كَرَارْكَرْمَاكْ وَفِي الْمَثَلِ يُوزْ كَاكْرُمَا اُرْدُمْ تِلَا ○ مَعْنَاهُ لَا يُنْظَرُ
اِلَى الْوَجْهِ وَاِلَى شُحُوبِ اللَّوْنِ وَاطْلُبْ مِنَ الرَّجُلِ الْمَنْقَبَةَ وَالْاَدَبَ
وَيُقَالُ اِلْ اَقْكَا كُرْدِي اَىْ اَنَهُ دَخَلَ الْبَيْتَ وَغَيْرَهُ كُرَرْكَرْمَاكْ ○
وَيُقَالُ اِرْتَمْلِغَرِنْ بَزْدِي اَىْ اِرْتَعَدَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَرْدِ وَغَيْرِهِ بَزَارْبَزْمَاكْ

وَيُقَالُ اَلَاقَ بُزْحِي اَيْ اَنَهُ هَدَمَ الْبَيْتَ وَغَيْرَهُ بُزَارْ بُزْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ
كِيكْ تُزْحِي اَيْ فَرَّ الْوَحْشُ وَغَيْرُهُ تُزَارْ تُزْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ بَكْ اِيلِنْ تُزْحِي
اَيْ سَوَّى الْاَمِيرُ الْوِلَايَةَ وَيُقَالُ اَلْ بِيرِكْ تُزْحِي اَيْ سَوَّى الْاَرْضَ وَغَيْرَهَا
تُزَارْ تُزْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَلْ يُنْجُو تُزْحِي اَيْ اَنَهُ نَظَمَ اللُّؤْلُؤَ وَكَذَلِكَ اِذَا نَظَمَ
الْكَلَامَ يُقَالُ اَلْ سُوزْ تُزْحِي تُزَارْ تُزْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ يَغْرِلِغْ اَتْ جِزْحِي
اَيْ اَلْحَفَضَ الْفَرَسَ الدَّبَرَ اِذَا اُرِيدَ الرُّكُوبَ تَوَقِّيًا عَنْ ظَهْرِهِ وَكَذَلِكَ
يَفْعَلُ كُلُّ حَيَوَانٍ دَبَرَ اِذَا اُرِيدَ اَنْ يُحْمَلَ عَلَيْهِ جِزَارْ جِزْمَاقْ بُزَايٍ بَيْنَ
الْمَخْرَجَيْنِ وَيُقَالُ اَرَاغَتْ بِبْ جُزْحِي اَيْ حَزَنَتِ الْمَرْأَةُ الْغَزْلَ وَكَذَلِكَ
كُلُّ شَيْءٍ يُمْكِنُ اِطَالَتُهُ بِالْجَذْبِ نَحْوَ الْحَبْلِ وَاَمْعَا الشَّاةِ جُزَارْ جُزْمَاكْ
بُزَايٍ بَيْنَ الْمَخْرَجَيْنِ ۝ وَيُقَالُ اَلْ سُوقْ سُزْحِي اَيْ اَنَهُ صَفَّى الْمَاءَ وَغَيْرَهُ
سُزَارْ سُزْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ يَاغْ سِزْحِي اَيْ ذَابَ السَّمْنُ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ
كُونْ سُزْحِي اَيْ بَرَاقَ قَرْنُ الشَّمْسِ وَيُقَالُ سُكَلْ سِزْحِي اَيْ اِنْدَقَّ
الْمَرِيضُ وَتَضَاءَكَ سِزَارْ سِزْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرَارِقْ قَزْحِي اَيْ حَفَرَ
الرَّجُلُ النَّهَرَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ اَتْ قَزْحِي اَيْ جَمَحَ الْفَرَسُ وَحَفَرَ بِيَدَيْهِ الْاَرْضَ
قَزَارْ قَزْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْ بِيرِكْ كَزْحِي اَيْ اَنَهُ نَقَّبَ الْاَرْضَ وَطَافَ كَزْمَك
فِيهَا كَزَارْ كَزْمَاكْ ۝ يُقَالُ اَنِي بُرْتْ بَسْرِي اَيْ اَنَهُ قَدْ جَثَمَ عَلَيْهِ
الْجَاثُومُ وَيُقَالُ بَكْ اِيلْ بَسْرِي اَيْ قَهَرَ الْاَمِيرُ الْوِلَايَةَ وَسَوَّاهَا

كانه جثم عليها ويقال بكنى بغى بسدى اى بيت الأمير العدو وغيره 135
ويقال ارقيبغ بسدى اى تسنم الرجل الجارية ويقال اث كيكنى بسدى
اى اخذ الكلب الصيد فصرعه بسار بسماق ○ ويقال ارقلن بسدى
اى ضرب الرجل عبده مبالغا فيه بسار بسماك ○ ويقال بك بغيقا
بسدى اى دخل الامير فى كمين العدو بسار بسماق ○ ويقال ارقسدى
اى قاء الرجل وغيره قسار قسماق وكذلك يقال بدغ قسدى اى نصل
الخضاب ○ ويقال قبغ اينما اذا قن قسدى اى ضغط الباب رجل الرجل
وكذلك كل شئ ضغط الشئ قسار قسماق ويقال ال اند تونلقن قسدى
اى انه نقص من اجرايه المرسوم للثوب وكذلك اذا منع كل شئ من مرسومه
ويقال ال يغاج كسدى اى انه قطع الخشب وغيره كسار كسماك وفى المثل
ايخر يغاج ازوز كسن تمر قسغاكسن ○ معناه اذا قطعت الخشب فاقطعه
طويلا واذا قطعت الحديد فاقطعه قصيرا لان الحديد يمكن اطالته
ولهم منادٍ ينادى كل يوم ويعلم الحكم ○ ويقال ال انرز كسدى اى انه كسرى
عتب عليه واعرض عنه كسار كسماك بالغزيه ش يقال من بوابشدن
بشدم اى انى ضجرت من هذا الأمر بشمار من بشماق وفى المثل
بشمسا بوزقش تنار ايقمسار اورنك قش تنار ○ معناه اذا لم يضجر الرجل
فى أمر يأخذ فى اقتناصه البازى الأبيض واذا لم يعجل يقتنص احسن البزاة

يضرب هذا لمن يؤمر بالتأني في أمره حتى يصل مراده ○ يقال اشح بشدي
اي ادركت القدر وطبخت المرقة ويقال يمش بشدي اي نضجت الثمار
ويقال ارقز بشدي اي حرك الرجل الامص ليدرك بشمار بشماق
ويقال اشح تشدي اي فارت القدر وفاضت وكذلك يقال سوف تشدي
اي فاض الماء من النهر او الاناء تشار تشماق ○ ويقال المنكا تشدي
اي انه لقيني ورأى تشار تشماق يقال ارا تر تشدي اي نزل الرجل
من الفرس ويقال ارتامر تشدي اي سقط الرجل من الحايط وكذلك
من الفرس وكل شي سقط عن موضع كذلك تشار تشماك وقال
تكرا الباكرم . اتز تشب بكالم ○ ارسلن لبو كلم . كوجي اتز كقلسون
يقول نحرق بالعرو وتنزل من الفرش فتعدوا على الاقدام وتزار
زبير الاسر حتى يضعف العرو منه وفي المثل ايقك سنكاك
سوتكا تشورن معناه ان البعوض العجول يقع في اللبن فيهلك
يضرب هذا لمن يؤمر بترك العجلة في الامور ويقال ارا تر كشن سشدي
اي حل الرجل شكال فرسه وكذلك كل شي حللته من وثاقه سشار
سشماك ○ ويقال الى قويقا اجلو قشدي اي انه قرن العنز
بالغنم وكذلك كل شي قرنته بالاخر ويقال الى بير قشدي
اي انه نظم الغزل والشعر قشار قشماق ○ يقال الى اري بغرز

اى انه قد خنق الرجل وغيره بغار غماق ○ ويقال كون تغرى اى 136
طلعت الشمس ويقال اغل تغرى اى ولد الولد وفى المثل موش اعلى
مياو تغار معناه ان ولد الهرة ياموا اما امه يضرب هذا فى فتى
تقيل يأبيه فى الخلق تغار تغماق ويقال بشقز تاشر تغرى اى كلما جاءه
نصل السهم الجرو اذهبت حرته باصابته تغار تغماق ○ ويقال ال
تركاك جغرى اى انه قد شد الرزمة وغيرها جغار جغماق ○
ويقال ارقوى سغرى اى حلب الجل الغنم وغيره سغار سغماق
ويقال القوى دن قرت سغرى اى انه قد اتخذ من الغنم الأقط سغار
سغماق واصله سغردى ويقال بوسوز كنكلكا سغرى اى
قد جمع هذا الكلام فى القلب ويقال اوز قابقا سغرى اى وسع
الرقيق فى الظرف وكذلك كل شئ سغار سغماق ○ يقال ال
اتيك سيبشقا تقرى اى انه قد نظم اللحم فى السفود وغيره تقار تقماك
ويقال ال منى سقرى اى انه قد اجبنى سقار سقماك وفى المثل
تيغان يكركز تلكو سقماس معناه ان الثعلب لا يحب ما كان
اشد عدوا من الكلاب القب لأنه يأخذه يضرب هذا فيمن يرع
بالفضل بين اقرانه وهم يحسدونه ويبغضونه ○ ويقال ات
كيكنى تقرى اى طرد الكلب الصيد ولذلك كل من طرد شيئا

قَقْماق وقغمق

وبعدوني اثر ققار ققماق ○ ويقال ارسوزك كفرى اى تلجلج
الرجل في كلامه واصله من قولهم تخوني كفرى اى لاك اللقمة في
فمه ولم يبتلع كقار كقماك ق يقال المكا بقرى اى انه نظر
الى بقار بقماق ○ ويقال الاذاقن بقرى اى انه قد ضم الى نفسه
رجله بعد ما كان مبسوطا بقار بقماق ○ ويقال القابقاون
تقرى اى انه قد شد الدقيق في الظرف وكذلك كل شئ اذا ادخل
في وعاء بشدة ركل وضغط ومنه يقال للعنب المتراكم الحبات
تقما ازم ويقال ازبرندق بتلوقا تقرى اى انه قد شد الزمام
على الورس بالغزيه وكذلك كل خيط اذا شد على شئ تقار تقاق
ويقال السوزك اندقلا قاجقرى اى انه قد بلغ الكلام
الى اذنيه لغه الغزيه ويقال الاكى كشى اراجقرى اى انه قد
اعرى بين الرجلين ويقال الجقماق جقرى اى انه قدح الزند
جقار جقماق وهذا مصدر واسم ○ ويقال قشر جقرى اى
انقض الطاير جقار جقماق وقال

ارن قمغ ارتدي نانكلر اذو ○ تقار كرب اسن ليواس كاجقار
يقول بان اخلاق الرجال قد فسدت لما طمعت في الاموال
فلما راوا المال انقضوا عليه كما ينقض البسر اذا راى الجزر ○

وَيُقَالُ اَرَاقَرْ جِقْتِى اَىْ خَرَجَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ وَفِى الْمَثَلِ 137
كُوجُ الرِّيزِكْ سَاتُرُو تُنْكَلْ تَرْجِقَارْ. مَعْنَاهُ اِذَا دَخَلَ الظُّلْمُ مِنْ فِنَاءِ
الدَّارِ خَرَجَ الرَّسْمُ وَالْاِنْصَافُ مِنَ الْكُوَّةِ ۝ وَيُقَالُ مَنْ اِلَى اِقْكَا سُقْدُمْ اَىْ
اَنِّى اَدْخَلْتُهُ الْبَيْتَ وَغَيْرَهُ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ اَدْخَلْتَهُ فِى غَيْرِهِ بِشِدَّةٍ نَحْوَ مَا
يُدْخِلُ الْفَأْسَ فِى نِصَابِهِ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اِرْتُوزْ سُقْدِى اَىْ دَقَّ الرَّجُلُ
الْمِلْحَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ قُشْ مَنْكْ سُقْدِى اَىْ لَقَطَ الطَّائِرُ الْحَبَّ وَيُقَالُ اَنِى
يِلَانْ سُقْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ لَدَغَتْهُ الْحَيَّةُ لُغَةُ الْغُزِّيَّةِ سُقَارْ سُقَاقْ
وَيُقَالُ اَلْ اَزْمْ سِقْدِى اَىْ اَنَّهُ عَصَرَ الْعِنَبَ وَغَيْرَهُ سِقْدِى سِقَاقْ ۝
كَ يُقَالُ اَلْ مَنِى كَرْبْ بُكْدِى اَىْ اَنَّهُ لَمَّا رَأَى لَطَى بِالْاَرْضِ وَانْخَفَضَ
مُتَكَمِّنًا وَيُقَالُ اَلْ اَشْدِنْ بُكْدِى اَىْ اَنَّهُ شَبِعَ مِنَ الطَّعَامِ حَتَّى سَئِمَ
وَبَشِمَ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اَلْ تَقَارْقَا بُكْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدِ امْتَلَأَ عَيْنُهُ مِنَ الْمَالِ
وَغَيْرِهِ بُكَارْ بُكْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَلْ سُوقْتْ بُكْدِى اَىْ اَنَّهُ قَرَا الْمَاءَ وَجَمَعَهُ
بِسِكْرٍ اِتَّخَذَهُ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ بَكْ سُوسَنْ بُكْدِى اَىْ جَمَعَ الْاَمِيرُ جُنْدَهُ
بُكَارْ بُكْمَاكْ وَاعْلَمْ بِاَنَّ الْجُنْدَ اَبَدًا يُشَبَّهُ كَثْرَتُهُ بِالْمَاءِ كَمَا يُقَالُ سُوقْتِى
اِذَا سَالَ الْمَاءُ وَيُقَالُ سُوقْتِى اَىْ سَالَ الْجُنْدُ ۝ وَيُقَالُ اُغْلَانْ سُوقْ
تُكْدِى اَىْ اَرَاقَ الْغُلَامُ الْمَاءَ وَفِى الْمَثَلِ اُغْلَانْ سُوقْ تُكَارْ اَلْخْ
يَانِى سِنُورْ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ الْغُلَامَ يَصُبُّ الْمَاءَ فَيَزْلِقُ عَنْهُ قَدَمُ الْكَبِيرِ

حَتَّى يَنْكَسِرَ عَنْهُ وَرِكُهُ يُضْرَبُ هٰذَا فِي جِنَايَةٍ جَنَاهَا الصَّغِيرُ فَيَتَضَرَّرُ بِهِ الْكَبِيرُ ه وَيُقَالُ الْمَاءُ كَاتَكْرَى اَيْ اَنَّهُ بَلَغَ الْبَيْتَ وَغَيْرَهُ تَكِيرٌ تَكْمَاكَ وَفِي الْمَثَلِ اِيَّاكَ اَنْ كَاتَكْمَاسَ مَعْنَاهُ اَنَّ الْمَرَّ الْعَجُولَ لَا يَبْلُغُ بُغْيَتَهُ لِاَنَّهُ يُجِدُّ فِي السَّيْرِ فَيَعْطَبُ دَابَّتُهُ فَيَبْقَى حَسِيرًا بِلَا ظَهْرٍ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ يُؤْمَرُ بِالتَّأَنِّي فِي الْاُمُورِ وَقَالَ

اَتْغَلِرْ اَقْنِي اَزَاقْ ه تَكْمَرِي بُوسَاقْ اُشَاقْ ه يَقُولُ لَمْ يَبْلُغْ اِلَى هٰذِهِ النَّمِيمَةِ بِاَنَّ هٰذِهِ الْفَتَاةَ تُرِيدُ اَنْ تَرْمِيَ اِلَيَّ بِسَهْمِ غَرْبٍ وَيُقَالُ اَرْتُكُونْ تُكْرِي اَيْ عَقَرَ الرَّجُلُ الْعُقْدَةَ وَغَيْرَهُ تُكَارْ تُكْمَاكَ وَفِي الْمَثَلِ تِلِنْ تُكْمِشْنِي تِشِنْ يَزْمَاسْ ه مَعْنَاهُ مَا عُقِدَ بِاللِّسَانِ لَا يُحَلُّ بِالْاَسْنَانِ يُضْرَبُ هٰذَا لِمَنْ يُؤْمَرُ بِالْاِيفَاءِ بِالْعَهْدِ ه وَيُقَالُ اَرْتُونْ تِكْرِي اَيْ خَاطَ الرَّجُلُ الثَّوْبَ وَيُقَالُ اَتِغْ يِلَانْ تِكْتِي اَيْ لَسَعَتِ الْحَيَّةُ الْفَرَسَ وَغَيْرَهُ ه وَكَذٰلِكَ الْعَقْرَبُ وَيُقَالُ اَرْيَغَاجْ تِكْرِي اَيْ غَرَسَ الرَّجُلُ الشَّجَرَ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ نَصَبَهُ قَائِمًا تِكَارْ تِكْمَاكَ وَفِي الْمَثَلِ تِكْمَاكِيجَا اُنْمَاسْ تِلَا مَكِيجَا بُلْمَاسْ مَعْنَاهُ مَا لَمْ تُغْرَسِ الشَّجَرَةُ لَا يَنْبُتُ فَكَذٰلِكَ مَا لَمْ يُطْلَبِ الْمَقْصُودُ لَا يُوجَدُ يُضْرَبُ هٰذَا لِمَنْ يُؤْمَرُ بِالْجِهْدِ فِي الْاُمُورِ ه وَيُقَالُ اَلْ بِتِكْ جَكْرِي اَيْ نَقَطَ الْكِتَابَ وَيُقَالُ اَلْ اَتِرْ جَكْرِي اَيْ اَنَّهُ قَصَدَ

٧٥

عرق الفرس جكار جكماك ○ ويقال الى بكا جكرى اى انه قد جثا 138
بين يدى الامير وغيره ويقال تفى جكرى اى برك البعير ويقال تمر
سقدا جكرى اى رسب الجريد فى الماء وغيره جكار جكماك ويقال الى
تركاك باغر جكرى اى انه قد شد رباط الرزمة وغيرها جكار جكماك
ويقال الى ماغ سكتى اى انه قد نقض الرقعة عن الثوب ويقال الى
اقر سكتى اى انه قد نقض خباءه وبناءه ويقال الى بكا سكتى اى انه جثا بين
يدى الامير وغيره ويقال منه سكا الترا اى اجلس جاثيا سكار سكماك
ويقال ارا را غتنى سكتى اى جامع الرجل المرأة سكار سكماك ل
يقال الى يرماق بلدى اى انه وجد الدرهم وغيره بلور بلماق ويقال
الى بلك بلدى اى انه عرف العقل والعلم والحلمة وكذلك غيرها بلير
بلماك واهل ارغو يقولون بلور يضمون اللام وهذا ما لا يوافقهم
غيرهم ○ ويقال ارتام تلدى اى ثقب الرجل الجرار وغيره ويقال
الاغلاقغ سغليقا تلدى اى انه ضم الجدى الى نعجة لبور لترضعه
وذلك اذا قل لبن المعزى او ماتت وبقى الجدى او الحمل ضايعا تلير ضارعا
تلماك ○ ويقال ارتبقنى اذرى بلا تلدى اى انه ضرب الكرة على شعبتين
وذلك نوع لعب للترك وذلك اذا اراد واحد من اللاعبين ان يكون
بدء اللعب منه فيضرب كذلك حتى يبدأ من كان اقرب فيه يعطى له

اِبْتِدَآ اللَّعِبِ وَكَذٰلِكَ فِي ضَرْبِ الْقَالِ وَالْقُلَّةِ يُقَالُ تَلْدِي ثَلَارْ تَلْمَاقْ ۝
وَيُقَالُ اَرْبَرْنْدَاقْ تَلْدِي اَيْ قَدَّ الرَّجُلُ الْقِدَّ مِنَ الْجِلْدِ وَكَذٰلِكَ كُلِّ شَيْءٍ
شَقَّهُ طُولًا تِلَارْ تِلْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَلَى جَلْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ صَرَعَهُ
وَيُقَالُ اَلْسُوزْكَ مَنِكْ قُلَاقًا جَلْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ سَمَّعَنِي الْكَلَامَ وَفِي الْمَثَلِ
جَقْسَا تُتْنُورْ جَلْسَا بِلْنُورْ ۝ مَعْنَاهُ اِذَا قَدَحَ الزَّنْدُ تَتَّقِدُ النَّارُ
وَاِذَا اُسْمِعَ الْكَلَامُ عُرِفَ الْمَقْصُودُ وَيُقَالُ تُونُغْ تَاشْ اُورَا جَلْدِي
اَيْ ضَرَبَ الْقَصَّارُ الثَّوْبَ عَلَى الْحَجَرِ وَقَالَ

اِيْمْ تُوتَبْ قُدِي جَلْدِي اَيْلَكْ تُوسِرْ قَرَايْلْدِي بَشْ اَلْبْ قُدِي سَلْدِي بُغْزَالَبْ تُكَلْ بَغْدِي
يَصِفُ الْكَلْبَ وَيَقُولُ بِاَنَّهُ اَخَذَ الذِّيبَ فَصَرَعَهُ وَحَلَقَ شَعْرَهُ
وَطَرَحَ خَلْفَهُ فَعَضَّ حَلْقَهُ وَخَنَقَهُ جَقَارْ جَقْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَلَ
مَنْكَا تُونِزْ سَلْدِي اَيْ اَنَّهُ لَمَعَ بِثَوْبِهِ اِلَيَّ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا كِشِي دَا اَلْتُنْ
سَلْدِي اَيْ اَنَّهُ اَخْرَجَ لِي عَلَى اِنْسَانٍ ذَهَبًا وَيُقَالُ سُوقْ يَغَاجِغْ سَلَدِي
اَيْ لَقَطَ الْمَآءُ الْخَشَبَ وَغَيْرَهُ سَلَارْ سَلْمَاقْ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَوْمَا الرَّجُلُ
بِيَدَيْهِ مِنْ بَعِيرٍ وَيُقَالُ اَرْكِيزْ قَلْدِي اَيْ بَقِيَ الرَّجُلُ خَلْفًا وَيُقَالُ
اَلَ اَيُونْ دَا قَلْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ تَرَكَ فِي الرِّهَانِ وَكَذٰلِكَ كُلِّ شَيْءٍ بَقِيَ
اَوْ تُرِكَ وَفِي الْمَثَلِ اِيلْ قَلْدِي تَرْوِ قَلْمَاسْ ۝ مَعْنَاهُ قَدْ تُرِكَتْ
الْوِلَايَةُ وَلَمْ يُتْرَكِ الرَّسْمُ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ يُؤْمَرُ بِاَنْ يَعْمَلَ الْعَمَلَ بِالرَّسْمِ

قليرقلماق ويقال المندرنانك قلدرى اى انه سأل منى الشئ قلور (139)
قلماق ٥ ويقال ارايش قلدرى اى عمل الرجل ويقال ارقيرغ قلدى
اى جامع الرجل الجارية كناية عن الجماع فلذلك تجنبت العرب عن هذه
اللفظة ويستعمل مكان قلدرى اذا عمل الشئ اتى اى اصلح كما يقال
ارتكلنج اتى اذا اصلح الصلاة والترك يقول قلدرى قلور قلماق ويقال
اراق كلدرى اى اتى الرجل البيت وغيره كليركلماك وفى المثل
بير قرغا برلا فش كلماس ٥ معناه لا يأتى الشتاء بغراب واحد
يضرب هذا المثل يؤمر بالتأنى فى الامور حتى يدرك صحبه فيعينوه ٥
ويقال اركلدرى اى ضحك الرجل وغيره كلار كلماك وقال
كلسا كشى اتما انكار اترك لا ٥ يقل انكار اذكو لكن اغرنكلا. يقول
اذا رأيت الانسان يتبسم لك فلا تحث فى وجهه الرماد الحار وارمقه
كزلك يتبسم المراد به جاز بالاحسان احسانا ثم يقال سوق قمدى
اى قطر الماء وغيره تمار تماق ويقال اغلان سقا جمدى اى غاص
الصبى فى الماء جمار جماق ويقال اردك سقا جمدى اى غاص الاوز
فى الماء غوصا مبالغا فيه جمار جماك ومصدر رهذه بالكاف والاول
بالقاف ليعرف الفرق بينهما ويقال الانى قمدى اى انه قد
ضربه فاثخنه واوبقه قمار تماق ويقال سوق قمدى اى

ماج الماء قمار قماق ○ ويقال الكلى كمرى اى انه دفن الميت وغيره
كمار كماك وكذلك يقال كورمان كمرى اى اتخذ الخبز فى الملة ن
يقال قوى بندى اى ربط الغنم وكل شى شد بوثاق كذلك باير بنماق
والنون مبدلة من اللام ويقال كوك تندى اى غامت السماء ويقال
قبغ تندى اى انسد الباب وكذلك العقبة اذا انسدت من الثلج
يقال ارت تندى تنور ويقال فى الغابر تنار تنماق والنصب فى
مثل هذه الافعال يكون حرابه الغزيه وقفجاق ○ ويقال يغمر تندى
اى اقلع المطر ويقال ارالغ تندى اى تنفس الرجل الصعداء ويقال
ارق تندى اى استراح المعيى تنار تنماق والغزيه اذا انتهت الرجل
عن التكلم تقول تنما وهذا مقلوب اى لا تسكت والترك يقول تن
ومعناه اسكت واذا قال تنما يكون المعنى لا تسكت اخطات الغزيه
فى هذا ويقال الارخيل بلا سندى اى عدد ذلك الرجل من جملة الخيل
وكذلك كل من عد مع الشى سانر سنماق وفى المثل بارغ اترو
تتسايوقا سنماس ○ معناه اذا قدم الحاضر للضيف لا يكون القرى
معدوما ○ ويقال المكاتماك سندى اى انه ناول الخبز وغيره
سنار سنماق ويقال يغاج سندى اى انكسر الخشب وغيره ويقال
سوسندى اى انهزم الجيش سنور سنماق ويقال سنار ○

تندى وكذلك اقلع وكذلك

وَيُقَالُ اَغْرِ تَقَارْ قُنْدِى اَىْ سَلَبَ اللِّصُّ الْمَالَ وَقَالَ ١٤٥
كِجِكْ بُلْبُ يَاغِنِى يِرْكُوا مَاسْ ۝ اَذْكَرْ مَذَبْ قُرْسَا اَلِى اِيلَنِى قُنَارْ ع
يَقُولُ لَا يَنْبَغِى اَنْ تَحْقِرَ الْعَدُوَّ وَاِنْ كَانَ صَغِيرًا فَاِذَا لَمْ يَحْذَرْ عَنْهُ وَتُرِكَ
مُهْمَلًا سَلَبَ عَنْكَ الْوِلَايَةَ قُنَارْ قُنْمَاقْ وَيُقَالُ يَغَاجْ كُنْدِى اَىْ
اِسْتِقَامَ الْخَشَبُ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ اَغْرِى كُنْدِى اَىْ اَقَرَّ اللِّصُّ بِسَرِقَتِهِ
وَكَذَلِكَ كُلُّ جَاحِدٍ بِمَالٍ اِذَا اَقَرَّ وَيُقَالُ اَرْيُولْ قَا كُنْدِى اَىْ شَخَصَ
الرَّجُلُ اِلَى الطَّرِيقِ وَرَكِبَ الطَّرِيقَ وَيُقَالُ اُتُنْكْ كُنْدِى اَىْ اِحْتَرَقَ
الْحَطَبُ وَهَذِهِ لُغَةُ اَرْغُو وَهُمْ يَقْلِبُونَ الْيَا نُونًا كَمَا مَرَّ الْقِيَاسُ
وَيُقَالُ تَسُونْ اَتْ كُنْدِى اَىْ اِرْتَاضَ الْفَرَسُ الْعَسِيرُ وَاسْتَقَامَ وَكَذَلِكَ
الْاَمْرُ اِذَا اسْتَقَامَ كُنَارْ كُنْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَرْتُلُمْ مَنْدِى اَىْ لَبِسَ
الرَّجُلُ السِّلَاحَ وَيُقَالُ اَرْاَتْمَاكْ سِرْكَا كَا مَنْدِى اَىْ صَبَغَ الْخُبْزَ بِالْخَلِّ
وَاَيْتَدَمَ بِهِ وَكَذَلِكَ فِى كُلِّ صِبْغٍ يُؤْتَدَمُ بِهِ مَنَارْ مَنْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ
قَرِى اَرْ مُنْدِى اَىْ هَذَا الرَّجُلُ الشَّيْخُ الْخَرِفُ وَغَيْرُهُ مُنَارْ مُنْمَاقْ ۝
وَيُقَالُ اَرَاَتْ مُنْدِى اَىْ رَكِبَ الرَّجُلُ الْفَرَسَ وَغَيْرَهُ مُنَارْ مُنْمَاكْ ع

العِلَلُ وَالتَّصَارِيفُ وَبَيَانُ الصِّفَاتِ وَمَجَارِى الْأَقْيِسَةِ

اَقُولُ وَبِاللّٰهِ الْعَوْنُ اِنَّ مَبْنَى الْاَفْعَالِ عَلَى الْمَاضِى وَالْاَمْرِ ۝
اِنَّمَا قُلْتُ بِاَنَّ مَدَارَهَا عَلَى الْفِعْلِ الْمَاضِى لِاَنَّ اَوَّلَ حَرْفِ الْكَلِمَةِ فِى الْوَاجِبِ

اذا كان مفتوحا يتلوه الغابر والمصدر فيكون اولهما نصبا واذا
كان اول الحرف منه رفعا يقفوه الغابر والمصدر واذا كان خفضا
كذلك بيانه يقال برد اذا ذهب فالباء مفتوحة من الفعل الواجب
ثم يقال في الغابر يبرد فالباء مفتوحة كذلك ثم يقال برماق فالباء
مفتوحة كما كانت ٥ ويقال في المرفوع تردي اذا قام فالتاء
مرفوعة في الماضي فكذلك يقال في الغابر ترد مضمومة التاء
ويقال في المصدر ترماق ترفع التاء فيه ويقول في المكسور
نحو تزدي اي نظم اللولو فالتاء مكسورة ثم يقال في التلو تزار
تكسر التاء له وفي المصدر يقال تزماك كذلك تكسر التاء وليس
بناء هذه اللغة كبناء العربية الصدر يخالف التلو يقال في المجرد
قعد فالقاف منصوبة ثم يقال يقعد سكنت القاف في الغابر
ويقال قعودا انضمت القاف في المصدر ويقال مطرفاليم مفتوحة
في الماضي ويقول يمطر تسكن الميم فيه ويقول مطورا بضم الميم
ففي الصدر منصوبه وفي المصدر مضمومة وفي الغابر ساكنة
ويقال في ابواب الزيادات اكرم فالهمزة مفتوحة في الصدر وتقول
في الغابر يكرم انضمت الياء ويقول في المصدر اكراما انكسرت
الهمزة في المصدر ويقال استغفر فالالف مكسورة نستغفر استغفارا

فالماضي في الأفعال كلها يخالف التلو والمصدر وليس كذلك لغة الترك 161
فيكون على نسق واحد في أبواب الثنائي والثلاثي والرباعي والخماسي
وما زاد عليه يكون موافقة بين الماضي والغابر والمصدر ○ والوجه
الثاني أن الفعل الذي يدخل فيه التضعيف انما يكون في الفعل الماضي
ولا يوجد في الغابر والمصدر ○ والثالث صفات الفاعلين تبنى
على الفعل الماضي في لغة العزية وقبجاق وجمال وبغما وأهل ارغو
وأهل الوبر من سوارين إلى بجنك ببيانه يقال بردي اذا ذهب ○
بردجي الذاهب ادرجت الجيم بين الراء التي هي سمة لمضي الفعل والياء ○
وكذلك يقال تردي اذا قام تردجي القايم ادرجت الجيم بين الراء والياء
اللتان هما سمتا الفعل الماضي وعلى هذا النسق جميع الأبواب والأفعال

أما الأمر قلنا ان صفات الفاعلين تبنى على الأمر في اكثر
لغات الترك وهم الجكلية وغيرهم ○ وحروف المعاني التي تدخل في
الأفعال لأغراض مختلفة انما يراد على الأمر كما نبين ان شاء الله عز وجل
واعلم بان الماضي مقيد بالراء والياء في جميع الأفعال فقط لا يتغير
عنها الا ان الراء اذا صحبت حروف الصلابة تنقلب تاء لشدة
المخرج ○ وحروف الصلابة في هذه اللغة اربعة وهي الياء الصلبة
والتاء والجيم الصلبة والكاف الصلبة اما الياء نحو قولهم تبتي

٢٨٤

اذا كل بالجل والتآ نحو قولهم متى اذا أخذ والجيم الصلبة نحو قولهم
فحتى اذا هرب والكاف الصلبة نحو قولهم تفى حكتى اى برك البعير
وكذلك القاف قد تدخل تبعا للكاف الصلبة فى هذا النوع نحو قولهم
المنكا بقتى اى نظر الى وانما جعلت الرال تالصلابة مخارج هذه
الحروف التى بيّنا والأصل فيها الرال والنطق بالتآ افصح اذا قارنت
هذه الحروف وعلى هذا القياس جميع الأفعال المجردة والمزيد عليها من كل
كتاب والفعل المستقبل مقيد بالرآ فقط فى كل كتاب فى جميع الأفعال
فاذا كانت آخر الكلمة رآ من سخها يتكرر فيها الران يكون احدهما اصلية
والآخر حرف استقبال ٥ والرآ فى الفعل الغابر فى هذه اللغة بمنزلة
الألف والتآ والنون والياآ فى العربية اذا كانت علامة للاستقبال ٥
واذا لم تكن فى اصل الكلمة رآ فيدخل فيها رآ واجر وهى علامة للاستقبال ٥
ومرصد هذا القياس فى الفعل الماضى والأمر فاذا وجدت فى الفعل
الماضى قبل الرال الرآ فذال وكذلك اذا امر سقط الرال والياآ اللتان
هما سمتا الفعل الماضى وتبقى الرآ ساكنة فتلك الرآ هى من سخ الكلمة
فيجب حينئذ فى الفعل الغابر الحاق الرآ اليها غيرها علامة له واما
اذا لم توجد الرآ فى الفعل الماضى والأمر فيلحق به حينئذ رآ
الاستقبال ٥ بيانه يقال بردى اذا ذهب فقبل الرال رآ

فيقال برّ في الأمر ثبتت الرآ وسقط حرفا الماضي فالرآ هنا من 142
سنخ الكلمة فيقال في الغابر الّ بريرْ اى انه يذهب زيد عليه
الرآ الاستقبال الفعل فصار رآن احدهما اصلي والاخرى علامة
الغابر وكذلك يقال الّ تردي اى انه قام فيقال في الأمر تُرْ اى
قُمْ فيقال في الفعل الغابر الّ يقارو تررْ اى انه يقوم فصار في
الكلمة رآن احدهما من اصل الكلمة والثانية اماره فعل الغابر
والعزيه تطرح احدى الرآئين في اكثر الأفعال الغابره للخفة فتكلم
برآء واحدة على صيغة الأمر وليس ذلك بحسن ولا بقياس واما
الفعل الذى لا رآ فيه نحو قولهم كلدى اذا حضر فيقال في الأمر
منه كلْ ويقول في الفعل الغابر كلرْ ويقال كلدى ارضحك
الرجل فيقول في الغابر كلرْ ادرجت الرآ في الفعل الغابر ولم
يكن ذلك في اصل الكلمة ○ والعزية توافق الترك في هذا النوع
من الأفعال التي ليس فيها رآ ولا تطرح هذه الرآ وهذا هو القياس
المطرد في جميع الأفعال في الثلاثي والرباعي وما زاد عليه
ثم اعلم بان ابنية افعال الترك يشبه ابنية افعال
لغات العرب فيكون فعل في الفعل الماضي وفعل الفعل الغابر وفعلال
المصدر نحو قولهم برْدي اذا ذهب يشبه بنا قولهم عقرْ حلقي وقولهم

برز اى يذهب يشبه قولهم مر ورجل بكر في حاجته ٥ برماق
يشبه بناقولهم القرقاف والخلخال وعلى هذا جميع ابنية افعال هذه
اللغة المجردة والمزيد عليها ٥ والثنائي يجوز ادخالها في الثلاثي
بالنطق عند الاشباع كما يقال بردى اذا ذهب فلو قيل باردى جاز
وكذلك يقال تردى اذا قام فلو قيل توردى جاز وهذا انما يسوغ
في الفعل الواجب دون الغابر والمصدر ٥ وهذا كما يجوز ادخال
حروف المد واللين في الاسماء المجردة من غير ان يكون له اصل نحو
قولهم يعاج للخشب واصله يعاج وكما قيل للشاهد تنوق والاصل
فيه تنق لكن الاصح والافصح في الاسماء والافعال ما كان اقصر
لفظا واصلب منطقا ٥ **والمصدر** يكون على منوال واحد
في جميع الافعال وهو ان يزاد على حرف الاصل الميم والالف والقاف
في الكلمة التي فيها قاف او غين او كانت مشبعة في اللفظ ٥ والكاف
مكان القاف في الكلمة التي فيها كاف او كانت رخيمة او ممالة الى الحركات
الثلاثة ٥ اما القافية نحو قولهم الى يا قردى اى انه وتر القوس قرار
قرماق فالمصدر جاء بالقاف لكون الكلمة قافية والكلمة الغينية
نحو قولهم السوت سغدى اى انه حلب اللبن سغار سغماق فجاء
المصدر بالقاف لما ان الكلمة غينية ٥ والكلمة المشبعة نحو

قولهم ارْبَرْدِى اى ذهب الرجل بَرْرْبَرْماق تُرْدِى اذا قام تُرْرْتُرْماق 143
فلمّا كانت الكلمة مشبعة جا المصدر بالقاف ○ واما الكاف
نحو قولهم كلدى اذا اتى كلركلماك فجا المصدر بالكاف لكون الكلمة
كافية وكذلك الكاف الركيكة تنوب عن الصلبة يقال منه المنى
اكردى اى انه مدحنى اكارلكماك وهذا وان كانت فى الصدر الكاف
الركيكة فان المصدر منه يكون بكاف صلبة منه كالصحيحة ○
والكلمة الركيكة نحو قولهم ارتلم سردى اى كثيرا ما صبر الرجل
سررسرماك فلمّا كانت الكلمة ركيكة فى اللفظ جا المصدر
منها كافيا الا ترى ان الكلمة المشبعة مما يشبهه فى لفظه
يجئ منه المصدر القافى وهو قولهم بكانى سردى اى زجره
الامير سررسرماك ○ ويقال اربنك تردى اى طوى الرجل
الكتاب وغيره تررترماك ويقال الك برماق تردى اى انه جمع
الرزاهم تررترماك وكقولهم اتْ سردى اى ساق الخيل سرر
سرماك فجا المصدر كافيا لما اشرت اليه وهذا هو القياس
المطرد فى جميع الابواب من كل كتاب المجرد والمزيد عليه لا يشذ
منه شئ فيرتصد مجال القاف والكاف فى هذه الحروف المذكورة
حتى يوقف عليها فهذه جماهير اصول المصادر ○ ومن المصادر

نوع آخر يكون مصدرا عند الاضافة الى الفاعل حالة انسابه ذلك
الفعل وجرى مجرى الاسما وقياسه ان يزاد بعد حرف الاصل القاف
والياء في الصلمة التي فيها قاف او غين او مشبع والكاف في غير
ذلك كما ضربت من المثال ه او الغين والياء في اضافه الشي المشار اليه
وحرف الاصل ما استقر الامر عليه يقال منه البرغ بردى اى
انه ذهب ذهابا لم يعرج على شئ ه ويقال انك ايش قلغى بلكولك اى
ان عمله ظاهر ه ويقال سكل تنغى ارتقاى يسر تنفس المريض وهو
ماخوذ من قولهم ارالغ تندى اى تنفس الرجل الصعدا ه ويقال
منذ يرقمه تنكا اى كيف سيرتى سنك يرقنك تنكا اى كيف
سيرتك انك يرقى تنكا اى كيف سيرته فصار هذا النوع مصدرا
بالاضافة واصله من قولهم يريدى اذا سار وليس في هذا الفعل
القاف والغين تدخل في المصادر التي يدخل فيها القاف فقط ويرتصد
قياس هذا النوع من الافعال التي يوخذ منها المصادر في حرف الاصل
وهو آخر الكلمة التي تبقى في الامر بعد طرح الزال والياء التي هما سمتا
الفعل الواجب ه والكاف تدخل في الكلمة التي لا يدخل فيها القاف
على هذا المعنى يقال منه انك يرماق تيركى كوز اى ابصر جمعه الورهم
وكما في المثل يقال تاز كلكى برجيكا معناه اتيان الاقرع الى القلانسي

مِمَّا لَابُدَّ لَهُ مِنْهُ لِيَشْتَرِيَ مِنْهُ مَا يَسْتُرُ بِهِ قَرْعَهُ وَهَذَا يُضْرَبُ لِمَنْ يَفِرُّ
عَمَّنْ لَابُدَّ لَهُ مِنْهُ ○ اَصْلُ هَذَا الْفِعْلِ كَدْرِيَ اِذَا اَتَى فَلَمَّا غُيِّرَ عَنْ هَذَا
الْمَعْنَى اُدْخِلَتْ فِيهَا كَافُ الْمَصْدَرِ كَمَا تَرَى ○ وَالْقَافُ لَاتَدْخُلُ مَحَلَّ الْغَيْنِ
اِذَا كَانَ الْمَصْدَرُ بِهَذَا الْمَعْنَى فِي هَذِهِ الدَّرَجَةِ وَاِنَّمَا تَدْخُلُ بَعْدَ هَذِهِ الدَّرَجَةِ
فِي مَحَلٍّ لَايَكَادُ اَنْ يَدْخُلَ فِيهِ الْغَيْنُ وَذَلِكَ اَنَّ الْقَافَ تَدْخُلُ بَيْنَ الدَّالِ وَالْيَاءِ
اللَّتَانِ هُمَا اِسْمَتَا الْفِعْلِ الْوَاجِبِ فَيَكُونُ مَصْدَرًا صَحِيحًا مُضَافًا ○ وَالْكَافُ
تَدْخُلُ كَذَلِكَ فِي مَحَلِّهَا الَّذِي اَشَرْتُ اِلَيْهِ بِاَنَّهُ يُقَالُ بَرْدِي اِذَا ذَهَبَ
فَيُؤَلَّفُ مِنْ هَذَا مَصْدَرٌ فَيُقَالُ اِنَّكَ بَرْدُقِي بَرْمَادُقِي بِيرْ مَعْنَاهُ اَنَّ ذَهَابَهُ
وَغَيْرَ ذَهَابِهِ بِمَنْزِلَةٍ ○ وَيُقَالُ تُرْدِي اِذَا قَامَ فَيُؤَلَّفُ مِنْهُ الْمَصْدَرُ فَيُقَالُ
مَنِكْ تُرْدُقُمْ تُرْمَادُقُمْ بِيرْ مَعْنَاهُ اَنَّ قِيَامِي وَتَرْكِي لَهُ سَوَاءٌ وَلَامَدْخَلَ
لِلْغَيْنِ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْضِعِ لِاَنَّهُ لَايَجُوزُ اَنْ يُقَالَ تُرْدُقِي فِي مَكَانِ
تُرْدِي اَيْ قِيَامُهُ وَكَذَلِكَ لَايَجُوزُ اَنْ يُقَالَ مَنِكْ بَرْدُقُمْ بَرْمَادُقُمْ
اَيْ اَنَّ اِتْيَانَهُ وَتَرْكَهُ الْاِتْيَانَ وَاحِدٌ ○ وَيُقَالُ سَنِكْ كَرْدُكَنِكْ كَ ١٦٦
مَدْكَنِكْ بِيرْ اَيْ رُؤْيَتُكَ وَتَرْكُ رُؤْيَتِكَ وَاحِدٌ وَمِثْلُ هَذِهِ الْمَصَادِرِ
لَااَذْكُرُهَا لَافِي الْاَسْمَاءِ وَلَافِي الْاَفْعَالِ لِاَنَّ مَنْ ضَبَطَ هَذِهِ الْاَقْيِسَةَ سَهُلَ
عَلَيْهِ اسْتِنْبَاطُهَا مِنَ اللُّغَاتِ وَهَذَا الْقِيَاسُ مُطَّرِدٌ فِي جَمِيعِ اَجْنَاسِ
الْكَلَامِ فِي الصَّحِيحِ وَالْمُعْتَلِّ وَالْمُضَاعَفِ وَغَيْرِ ذَلِكَ مِنَ الْاَفْعَالِ الْمُجَرَّدَةِ

والمزيد عليها الأمر من هذا الباب على حرفين فلذلك سميناه
ثنائيًا يقال منه برا اى اذهب كل اى تعال هذا هو الأصل والكثر
الترك تذكر بعد حرف الأصل في الأمر اذا كان المأمور المخاطب
واحدًا الغين واللام في الكلمة القافية أو المشبعة والقاف مع
اللام في الكلمة التي في آخرها غين ه والكاف مع اللام في الكلمة
الكافية أو الممالة أو الركيكة فيدخل الأمر جنيد من الثنائي الى الرباعي
ومن الثلاثي الى الخماسي ومن الرباعي الى السداسي ه ببانه يقال
برغل اى اذهب ترغل اى قم وهذه كلمة مشبعة فالزيادة جاءت
بالغين واللام ويقال في التي آخرها الغين تاغقا اغقل اى اصعد الجبل
ويقال سوت سغقل اى اجلب اللبن فآخر الكلمة غين فجاءت الزيادة
قافا ه ويقال في الكافي اتكاكر كل اى ادخل البيت يرماق تركل
اى اجمع الدرهم فجاءت الزيادة كافيه لما ذكرت فقد ادخل الحرف من
الثنائي في الرباعي ه والثلاثي يقال منه يك كتر اى ارفع الحمل تام
اتر اى اثقب الجدار فيقال في الأمر منه كتركل اتركل ادخل
من الثلاثي في الخماسي والرباعي فيقال اذغرغل سقغرغل يدخل
الأمر من الرباعي في السداسي وهذا النوع من الأمر انما يجوز اذا كان
المخاطب واحدًا فاما اذا كان اثنان او جماعة سقط هذا الاعتبار

٤٨٩

145 ويكون الأمر للتثنية والجمع على نسق واحد ولا يفتر الحكم بين التذكير
والتانيث يقال منه للواحد برّاى اذهب بريكلار ايكوا اى اذهبا انتما
ويقال في الجمع بريكلار قمغ ○ واذا كان المخاطب محترما لسنّ او جاه
تخاطبه الترك بلفظ الجمع تقول برنكلار اى اذهب ومعناه في الأصل
اذهبوا واما الغزية وقبجاق يقول برّاى اذهب للواحد برنك اى
اذهبو للجمع وتسقط منه علامة الجمع وهو لار وتقيم مقامها الراى
المركبة بكاف الغنة للمخاطب الواحد اذا ارادت فيه الاكرام والعطف
فيكون في لغتها جمع الجمع وهو خطاب لواحد كما قال
اقلب مني قيمنكز ايق ايت قيمنكز ○ اقركزم اش تنكز تكرا يراقش اجار
يقول لما صدتني فلا تخذليني واصدقي عدتك فسيل ما الجر من عيني
انما شبه بما الجر لان في الدمع ملوحة ويقول بان الطير تطير حوالى
مياه عيني ○ ومثل هذا انما يجوز في المخاطبة فاما في فعل النفس او
في امر الغايب لا يكون هذا لان كاف الغنة انما يتصور اذا امر في المخاطب
في قولهم برديك اى ذهبت كلدنك اى حضرت هذا اخبار عن فعل المخاطب
وليس بامر فلذلك لم تسقط بلا اشكال في قولهم برنك اى اذهب ثم
الراء التي هي علامة الفعل الماضي ابدا تكون مكسورة في فعل النفس
المخاطب والغايب بيانه يقال بردم اى ذهبت كسرت الراء بردنك

٩٠

كَزَلِكَ بَرْدِى اَىْ ذَهَبَ كَسَرَتِ الرَّالَ فِى الاَحْوَالِ كُلِّهَا فَالمِيمُ عَلَامَةُ اِضَافَةِ
الفِعْلِ اِلَى النَّفْسِ فِى قَوْلِهِمْ بَرْدِمْ اَىْ ذَهَبْتُ وَكَافُ الغُنَّةِ عَلَامَةُ لِلْمُخَاطَبِ
فِى قَوْلِكَ بَرْدِنْكَ اَىْ ذَهَبْتَ وَالْيَآءُ عَلَامَةُ فِعْلِ الغَايِبِ فِى قَوْلِكَ بَرْدِى
اِذَا ذَهَبَ وَالتُّرْكُ تَقُولُ لِلوَاحِدِ المُحْتَرَمِ اِذَا خَاطَبَهُ بَرْدِنْكِزْ اَىْ ذَهَبْتَ
وَالزَّاىُ مَعَ كَافِ الغُنَّةِ فِى الأَصْلِ مَوْضُوعٌ لِلْجَمَاعَةِ وَالغُزِّيَّةُ تُخَاطِبُ الجَمْعَ بِهِ
فَيَقُولُ بَرْدِنْكِزْ تُرِيدُ بِهِ ذَهَبْتُمْ وَالقِيَاسُ فِيهِ لِلغُزِّيَّةِ وَحُسْنِ العِبَارَةِ
وَالفَرْقِ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالكَبِيرِ لِلتُّرْكِ فَقَدِ انْكَسَرَتِ الرَّالُ فِى هٰذِهِ المَوَاضِعِ
كُلِّهَا لِمَا بَيَّنْتُ وَعَلَى هٰذَا القِيَاسِ جَمِيعُ الأَفْعَالِ فِى كُلِّ كِتَابٍ فِى لُغَةِ
جَمِيعِ التُّرْكِ هـ **الفَاعِلُ** مِنْ هٰذَا البَابِ وَمِنَ الأَبْوَابِ كُلِّهَا تَأْتِى عَلَى
خَمْسَةِ اَوْجُهٍ لِأَغْرَاضٍ مُخْتَلِفَةٍ ٥ اخْتُلِفَ فِى صِيغَةِ الفَاعِلِ الَّذِى حَدَثَ
مِنْهُ الفِعْلُ فَقَطْ بِاَنَّهُ كَيْفَ يَتَكَلَّمُ فِى وَصْفِهِ وَاتَّفَقُوا فِى غَيْرِهَا مِنَ
الصِّفَاتِ الَّتِى تُوخَذُ مِنَ الأَفْعَالِ وَنَطَقَتْ جَمِيعُ طَبَقَاتِ التُّرْكِ عَلَى نَسَقٍ
وَاحِدٍ مَعَ اخْتِلَافِ الأَغْرَاضِ فِيهَا **اَمَّا الأَوَّلُ** الَّذِى مُخْتَلَفٌ
فِيهَا قَوْلُهُمْ بَرْدَجِى اَىِ الذَّاهِبُ تُرْدَجِى اَىِ القَائِمُ يُبْنَى صِفَةُ الفَاعِلِ
عَلَى الفِعْلِ المَاضِى وَيُدْخَلُ الجِيمُ بَيْنَ الرَّالِ وَاليَآءِ اللَّتَانِ هُمَا سِمَتَانِ لِلمَاضِى
الفِعْلِ فِى لُغَةِ الغُزِّيَّةِ وَقِفْجَاقَ وَيَغْمَا وَاغْرَاقَ وَسُوَارِينَ
وَبَجَنَكَ اِلَى الرُّوسِ وَهُوَ القِيَاسُ لِاَنَّ الرَّالَ هِىَ حَرْفُ نُصِبَ عَلَامَةً

لمضي الفعل والياء كناية واضافة الى الغايب في قولهم برديٰ اذا ذهب 146
الاترى انها تسقط اذا اضفت الى المخاطب في قولك بردنك اي ذهبت
وكذلك اذا اضفت الى فعل النفس في قولك بردم اي ذهبت فسقطت
الياء والدال رسبت مكانها فلم تسقط في الاحوال كلها والفعل ماض
فعرفت ان الجيم والياء في قولك بردجي هما سمتا الفاعلية وليست
الياء هي التي كانت في الفعل الماضي المخبر عن الغايب فاذا كان هكذى
يكون هذا بناء على النسبة والنعت في قولهم اتى للقصاب اتمكي الخباز
اتفقت جميع طوايف الترك ان تزيد الجيم والياء على الاسماء فتجعل تلك
الاسماء صفات المخبر عن نحو قولهم تزغ للحرث ثم يقال تزغي للحارث
ويقال اتك للخف اتكي للخفاف ن فاما قولهم بردجي الذاهب
تردجي القايم هذه ايضا صفات تؤخذ من الافعال وتلك من الاسماء
فالاولى ان يكون قياسهما على وتيرة واحدة ولا يتغير هذا القياس
في الكلمة القافية او الكافية او المشبعة او غيرها ن فاما في
لغات جكل وكاشغر وبلاساغون وارغو وبرسغان وايغر
الى الصين العليا تبنى صفات الفاعلين في هذا المعنى من الامر
ويدخل محل الراء التي هي سمة الفعل الماضي الغين في الكلمة القافية
او الغينية او اذا كانت مشبعة والكاف الركيكة فيما سواها

وَيُقِرُّ الْجِيمَ وَالْيَاءَ عَلَى حَالِهِمَا بِيَانُهُ يُقَالُ فِي الْأَمْرِ بَرْ اَيْ اِذْهَبْ فَيُقَالُ
لِلذَّاهِبِ بَرْغُوجِي فِي هٰذِهِ اللُّغَةِ وَيُقَالُ تَرْ اَيْ قُمْ فَيُقَالُ تَرْغُوجِي
لِلْقَائِمِ وَيُقَالُ فِي الْكَلِمَةِ الْقَافِيَّةِ يَا قَرْغُوجِي اَيْ مُوتِرَ الْقَوْسِ وَيُقَالُ
تَقَارْ قَبْغُوجِي اَيْ مُخْتَلِسُ الْمَتَاعِ ۝ وَيُقَالُ فِي الْكَلِمَةِ الْغَيْنِيَّةِ اَتْ سُقْغَرْ
غُوجِي اَيْ سَائِقِ الْفَرَسِ مِنِّي اَذْغُوجِي اَيْ مُوقِظِي وَفِي بَابِ الثُّنَائِي يَصِيرُ
الْغَيْنُ قَافًا فِي الْكَلِمَةِ الْغَيْنِيَّةِ يُقَالُ مِنْهُ تَاغْقَا اَغْقُوجِي اَيْ الصَّاعِدُ
فِي الْجَبَلِ وَيُقَالُ قُوَيْ سَغْقُوجِي اَيْ حَالِبُ اللَّبَنِ وَاِنَّمَا صُيِّرَتْ هٰذِهِ
الْغَيْنُ قَافًا لِأَنَّهُ يَجْتَمِعُ حَرْفَا الْحَلْقِ مِنْ جِنْسٍ وَاحِدٍ فَيَقُلُّ النُّطْقُ بِهِمَا
فَاُبْدِلَ اَحَدُهُمَا بِالْقَافِ لِرَفْعِ الثِّقَلِ وَكَذٰلِكَ الْحُكْمُ فِي الْأَمْرِ اِذَا كَانَ
آخِرُ الْكَلِمَةِ غَيْنًا تُبْدَلُ بِالْقَافِ قَوْلُهُمْ تَاغْقَا اَغْقُلْ اَيْ اِصْعَدِ الْجَبَلَ
سُوتْ سَغْقُلْ اَيْ اُحْلُبِ اللَّبَنَ وَاَمَّا فِي الْكَلِمَةِ الْكَافِيَّةِ جُعِلَ مَكَانَ
الدَّالِ الَّتِي هِيَ سِمَةُ لِمُضِيِّ الْفِعْلِ كَافًا رَكِيكَةً يُقَالُ مِنْهُ كُلْكُوجِي اَرْ
اَيْ الرَّجُلُ الضَّاحِكُ وَقَوْلُهُمْ اَكَاكِرْكُوجِي اَيْ الرَّجُلُ الدَّاخِلُ فِي الْبَيْتِ
وَيُقَالُ فِي الْكَلِمَةِ الْمُمَالَةِ يَرْمَاقْ تِيرْكُوجِي اَيْ جَامِعُ الدَّرَاهِمِ اَتْ
سُرْكُوجِي اَيْ سَائِقُ الْخَيْلِ وَالْغُزِّيَّةُ وَمَنْ ذَكَرْتُ مَعَهُمْ لَهُمُ الْقِيَاسُ
وَكَلَامُهُمْ عَلَى الْمِنْهَاجِ الْأَوَّلِ وَقَدْ تُوَافِقُ الْغُزِّيَّةُ وَمَنْ ذَكَرْتُ مَعَهُمْ
التُّرْكَ الْجِكْلِيَّ وَغَيْرَهُمْ فِي هٰذَا النَّوْعِ حَتَّى يَرْتَفِعَ الْخِلَافُ نَحْوَ مَا يَقُولُ

٩٢

الغزية يرغى للسفير بين الأحماء والأصهار ولا تقول يريدحى ويقول
ترغى للفلاح ولا يقول تريدحى في جميع اللغات فلما بنوا هذه
الصفات على الأمر وكان الامر مجزوما فلم يمكنهم ان يكتفوا بالجيم
والياء اللتان هما سمتا الفاعلية فيقولوا يرجى اى الذاهب ترجى
اى القائم لأن الرا يتحرك اذا فعل مثل مثله فيزول عز بنا الأمر فلذلك
ادرجوا فيها الغين في الكلمة القافية او المشبعة والكاف في غيرها
فاقر الأمر على بنائه مسكن الاخر فبان ان بناء هذه الصفات بالدخول من
سائر الحروف لمعنى وذلك انهما يدخلان في المصادر المضافة في قولهم انك
ترغى نتك اى كيف قيامه وكقولهم تاز كلكي يرجيكا اى مجى الأقرع الى
القلانسي وقد يوصف الفاعل بالمصدر كما يقال رجل نوم اى نايم وصوم
اى صائم وكقوله جل جلاله قل أرأيتم إن اصبح ماؤكم غورا اى غايرا
فهذه هي الصفة التي تقع بين الاحزاب فيها الاختلاف في جميع الأبواب
والثاني الفاعل الذي يوصف بدوام الفعل وكثرة حدوثه منه وبناء
هذا النوع من الأمر بالاتفاق بين هذه الفرق في جميع الأبواب وهو ان
يزاد على الأمر الغين والألف والنون في الحرف القافي والاشباع والكاف
مكان الغين في الحرف الكافي والممال بيانه يقال في الأمر برا اى اذهب
فاذا اريد به ان الموصوف به يكثر هذا الفعل يقال منه ال ارال اقكابرغان

اى انه رجل كثير الذهاب الى البيت ويقال ال ارال ايشلار قاترغان
اى انه رجل قوام للامور ع وقال
ترغان الغ اشلقا تركى ارب اشلقا تملغ قدر قشلقا قدتى اركك امدرو
يرثى رجلا ويقول بانه كان قواما للامور العظام ومطعاما لكثير
الوضع للماية بين زمهرير الشتاء فترك الرجال يرجون من خيره وبره
ويقول في الكلمة الكافية كلكان ارا اى رجل ضحوك والامر منه كل
اى اضحك فقد زيدت هذه الاحرف على الامر لهذا المعنى فلما جاز ادخال
الغين والكاف في هذه الصفة التي هي سمة لكثرة حدوث الفعل من
الموصوف به فلا يجوز في قولهم برغوجي كلكوجي في معنى الذاهب
والجاى اولى لان الاقل يبنى على الاكثر فيعرف ذلك وهذا بمنزلة
الفعال او المفعال في العربية كما يقال انه لشراب بانقع وطلاع
الجر ومطعام ومطعان اذا كان يكثر حدوثه منه والثالث
الفاعل الذى يذكر عنه صفة على معنى انه متمنى متشهى في اقامة
هذا الفعل المذكور قبل حدوثه منه وهو لا يبنى على الامر ويزاد
بعد حرف الاصل الغين والسين والالف والقاف في الكلمة القافية
والغينية والمشبعة والكاف محل الغين المتوسطة والقاف الاخيرة
في الكلمة الكافية والركيكة وحرك الى الكسر الحرف الذى يسكن في الامر

148

بيانه يقال برّاى اذهب فاذا وصف بانه متمنّى للذهاب يقال الاڤكا
برغساق الى انه متشهّى للذهاب الى البيت ويقال ترمندا اى اقم هاهنا
فاذا اريد هذا المعنى يقال المندا ترغساق الى انه متمنّى للاقامة
هاهنا ويقال في الكلمة الكافية البرو كلكسال اردى اى انه كان
عازما متمنيّا للحضور هاهنا ويقال الاڤكار كسال الى انه متمنّى للدخول
فى البيت ○ ويقال في الكلمة المالة التقارتر كسال الى انه متمنّى محبّ
جمع المال فاحفظ الأقيسة وقد يوصف به الرجل في الاسما اذا اريد به
هذا المعنى فيقال الارال تقرساق اى انه رجل محبّ للمال ويقال بواراغت
الارساك اى هى مرأة متمنيّة للرجال ولكن لا مدخل للغين والكاف في الأسما
والرابع الفاعل الذى يوصف بصفة يكون معناها بانه كان من حقه
ان يفعل الفعل الكامن المخبر عنه ويكون فيه معنى آخر وهو ان يكون موصوفا
بفعل كان في عزمه ان يفعل ذلك وبنا هذا النوع على الأمر وهو ان يقرّ
الأمر على حاله مسكّن الآخر ويزاد بعده الغين واللام والقاف في الكلمة
القافية أو المشبعة والكاف في محل الغين المتوسطة والقاف الأخيرة
بيانه يقال برّاى اذهب فاذا اريد انه من حقه ان يكون ذاهبا يقال
البرغلق اردى اى انه من حقه ان يكون ذاهبا او كان في عزمه ذلك
ويقال المندا ترغلق اردى اى انه من حقه او في عزمه ان يقيم هاهنا

٩٦

وبعض العزيه يجعل محل اللام سينا يقال المندابر غسق اردى اى انه كان من حقه ان يكون مقيما ها هنا ويقال المندبر غسق تكل اى انه ليس بذاهب من ها هنا ومثل هذه الصفات يركب من الأفعال الثنائيه فيصير خماسيه وتركب من السداسي ومن الرباعي يكون سباعيا سيورد كل ذلك في محله ان شاء الله عز وجل **والخامس** الفاعل الذي يوصف بفعل اضمره فاعله في نفسه ليفعله وهذا الوجه قريب من الأول الذي يكون الفاعل عازما لاقامة ذلك الفعل وهذا لا يبنى على الأمر ويحرك فيه آخر حرف الكلمة الى الكسر ويسكن فيه قايد الحرف الزايد في جميع الابواب بيانه يقال برا اى اذهب فيزاد على حرف الأصل الغين واللام والياء في الكلمة القافيه او المشبعة والكاف محل الغين في الكلمة الكافيه او الركيكة يقال منه منسنكابر غلى من اى اني ذاهب اليك واضمر الذهاب في نفسي ويقال المندابر غلى الى اى اني مقيم ها هنا عازم في ضمير الاقامه ويقال في الكلمة الكافيه المنكاكلكلى ترى اى انه آت الى عازم الاتيان في قلبه مضمر لذلك ويقال المنكاتقاربر كلى الى اى انه دافع الى المال وهذا النوع من الصفات مبنا ها على المصادر المضافة ولكن زيدت اللام والياء عليه حتى صارت صفاتا لاتاذكرنا ان الغين او الكاف اذا زيدت على حرف الأصل مع حركة الحرف الساكن يكون مصدرا مضافا يبنى

٤٩٧

عن اقامة الفعل حالا كما يقال انك برغى كرا اى ابصر ذهابه ويقال انك كلكى كور 179
اى ابصر مجيئه فلما كان هذا مصدرا فبزيادة اللام والياء صارت صفة كما
بيّنت وهذا النوع من الصفات متفق عليها لا اختلاف فيها بين جميع طبقات
الترك فعلى هذا النسق باقى الصفات فى خمسة اوجه لهذه الاغراض فى جميع
الأفعال **وأما المفعول** به على نسق واحد فى كل الأبواب وهو ان
تزاد الميم والشين بعد الامر يقال منه يا قرا اى وتر القوس ثم يقال فى
المفعول قرمش يا اى القوس الموتر ويقال قرمش ارق اى النهر المحفور
يقرأ ابدا حرف الاصل على حاله ويزاد عليه هذان الحرفان فى الأفعال المتعدية
وقد يدخل الميم والشين فى الأفعال الواجبة اذا كانت لازمة يقال منه
اقكا برمش اى انه قد ذهب الى البيت ولم اشعر به ويقال الكنكا كلمش
اى انه قد اتى الىّ ولم اشعر به والميم والشين فى هذا المحل مكان الرا والياء
اللتان هما سمتا الفعل الواجب فى قولهم برحى اذا ذهب كلحى اذا حضر
والفرق بينهما وذلك ان الرا والياء فى الأفعال الواجبة يبنى عن وقوع
الفعل بمشهر المتكلم وتحقق الفعل وقوعه عنده بيانه اذا قال برحى
يكون المعنى انه ذهب ورأيت ذهابه بيقين واما الميم والشين تبنيان عن
وقوع الفعل بغيبة المتكلم عنه بيانه يقال الى برمش اى انه ذهب
ولم ارذهابه ويقال الى كلمش اى انه قد اتى ولم اره وهذا هو القياس

المطرد في جميع الأفعال الواجبة في اللازم وغيره ولا تختلف الحكم في
حروف القافية والمشبعة والكافية والركيكة في التذكير والتانيث
كما مر القياس والميم والشين في قولهم برمش كشي اي الرجل الزاهد كلمش
اي الرجل الحاضر تجعلان الفعل في حد الصفات وهذا المحل ليس للدال والياء
في قولهم بردي كلدي والتصريف اتفق اكثر الطوايف نحو يغما
وتحسي وجكل وارغو وايغر الى الصين في الفعل الماضي ان يكون
مقيدا بالدال والياء في قولهم بردي اذا ذهب وخالفهم الغزية
وبعضا من قفجاق وسوارين ان جعل مكان الياء قافا في الكلمة
القافية او الغينية او المشبعة و كافا مكان القاف في الكلمة
الكافية او الركيكة ويكون الجمع والوجران في هذه اللغة على نسق
واحد لا فرق بينهما يقال في الكلمة القافية يا قردق اي انه وتر
القوس مزيا قردق اي اني وترت القوس بزيا قردق اي نحن وترنا
القوس وفي الغينية يقال السوت سغدي اي انه حلب اللبن ويقال
الارتاغقا اغرق اي انهم صعدوا الجبل وكذلك في فعل النفس بزاغرق
اي نحن صعدنا وحرف الاشباع مثل قولهم الاني اردق اي ضربه
وكذلك يقال من منذا تردق اي اني اقمت ها هنا وفي الكافية يقال
الكلدك اي انه حضر بزكلدك اي نحن حضرنا الارا فكا كردك اي

انهم دخلوا البيت ويقال في حروف الإمالة من انكر تقار بيردك اى انى 150
قد اعطيته المال من يرماق تيردك اى انى جمعت الدرهم ولا يفترق
الحلم بين الجمع والوحدان كما رأيت واكثر الغزية تقيم هذه القاف
او الكاف مقام الميم فى فعل النفس فى قولهم بردم اى ذهبت كذلك
الجمع والوحدان ويتفق مع الترك الصميم فى فعل الغايب المخبر عنه ولا
يقال له بردق كلدى فى معنى ذهب او حضر والامر يكون متفقا
عليه فى جميع الالسن وفى النفى يقال برمادم اى ما ذهبت كلمادم
اى ما حضرت اتفاق فى هذا بين جميع الالسن فى فعل النفس ويقال فى
النفى فى فعل الغايب برمادق اى لم يذهب كذى سمعت او ارى كلمادك
اى ما حضر بعد كذى ارى ومثل هذا النوع من الجحود بمنزلة ما أريناه
فى قولهم فى التحقيق برمش اى ذهب ولم اشعر به وما شاهدت ذهابه
كلمش اى حضر وما شاهدت حضوره فاذا قيدت النفى بالقاف فى الكلمة
القافية والمشبعة وغير ذلك والكاف فيما سواه ينبئ عن هذا المعنى
فى جميع الافعال واذا اردت تحقيق النفى حينئذ يقول برمادى اى انه
لم يذهب حقيقة كلمادى اى لم يحضر حقيقة واما الغزية اخذت
التحقيق فى قولهم بردق اى ذهب كلدك اى حضر القاف والكاف محل
الياء من فعل الغايب والميم من فعل النفس من النفى فى قول الترك برمادق

كَلْمَادَكَ اَىْ لَمْ يَأْتِ وَوُضِعَتْ سِمَهْ لِلتَّحْقِيقِ وَهٰذَا الْقِيَاسُ مُطَّرِدٌ فِى جَمِيعِ
الْأَفْعَالِ لَا يَشْذُّ مِنْهُ شَىْءٌ وَالْمَصْدَرُ مُقَدَّمٌ عَلَى الْفِعْلِ فِى التَّاكِيدِ عَلَى
قَلْبِ قِيَاسِ الْعَرَبِيَّةِ يُقَالُ مِنْهُ الْبَرْمَاقُ بَرْدِى اَىْ اِنَّهُ ذَهَبَ ذَهَابًا
ذَهَبَ قُدِّمَ الْمَصْدَرُ عَلَى الصَّدْرِ وَيُقَالُ الْكَلْمَاكُ كَلْدِى اَىْ اِنَّهُ حُضُورٌ اَحْضَرَ
قُدِّمَ الْمَصْدَرُ عَلَى الصَّدْرِ وَصَرْفُ الْفِعْلِ نَحْوَ قَوْلِهِمْ بَرْدِى اَىْ ذَهَبَ بَرِيرْ
يَذْهَبُ بَرْمَاقُ ذَهَابًا وَالْأَمْرُ مِنْهُ بَرْاَىْ اِذْهَبْ وَلِلْجَمِيعِ بَرِينْكَلَارْ
اَىْ اِذْهَبُوا زِيَادَهْ لَامْ اَلِفْ مَعَ الرَّآءِ فِى اَمْرِ الْمُخَاطَبِينَ قِيَاسُ التَّرْكِ وَيَقُولُ
تُخَاطِبُ الْجَمْعَ بِكَافِ الْغَنَّةِ كَمَا تُخَاطِبُ التُّرْكُ الْوَاحِدَ الْمُحْتَرَمَ بِهِ فَيَقُولُ
بَرِينْكْ اَىْ اِذْهَبُوا وَاَمَّا النَّهْىُ لَهُ قِيَاسٌ وَاجِرٌ وَهُوَ اَنْ يُزَادَ عَلَى
صِيغَةِ الْاَمْرِ الْمِيمُ وَالْأَلِفُ فِى جَمِيعِ اللُّغَاتِ بَيَانُهُ يُقَالُ بَرْمَا اَىْ
لَا تَذْهَبْ تَرْمَا اَىْ لَا تَقُمْ وَفِى الْجَمْعِ بَرْمَانْكَلَارْ اَىْ لَا تَذْهَبُوا تَرْمَانْكَلَارْ
اَىْ لَا تَقُومُوا وَيُقَالُ فِى اَمْرِ الْغَائِبِ اَلْبَرْمَاسُونْ اَىْ اَنَّهُ لَا يَذْهَبُ كَلْمَاسُونْ
اَىْ لَا يَأْتِ وَفِى التَّحْقِيقِ يُقَالُ بَرْسُونْ اَىْ لِيَذْهَبْ كَلْسُونْ اَىْ لِيَأْتِ وَالسِّينُ
وَالْوَاوُ وَالنُّونُ تُزَادُ لِلْغَائِبِ عَلَى اَمْرِ الْمُخَاطَبِ فِى جَمِيعِ اللُّغَاتِ وَيُقَالُ
فِى فِعْلِ النَّفْسِ بَرِيرْمَنْ اَىْ اَذْهَبُ وَالْغُرْبِيَّةُ تَطْرَحُ اِحْدَى الرَّآءَيْنِ فِى
الْفِعْلِ الْمُسْتَقْبَلِ وَتُقِرُّ الرَّآءَ الْأَصْلِيَّةَ وَتَحْذِفُ رَآءَ الْاِسْتِقْبَالِ فَيَقُولُ
مَنْ بَرَنْ اَىْ اَنَّى اَذْهَبُ مَنْ تَرَنْ اَىْ اَنِّى اَقُومُ وَاِذَا لَمْ يَكُنْ فِى الْكَلِمَةِ رَآءٌ

يدخل فيها راء الاستقبال في الفعل المستقبل فيقول من كلران اى اني 151
اجي وليس في قولهم كلدي اذا جاء راء من كلرن اى اني اضحك وليس
في قولهم كلدي اذا ضحك راء وكذلك تجعل الميم الفا وهي التي تجي بعد الفعل
في قولهم من بريرمز اى اني اذهب ويقال من با قررز اى اني اوتر
القوس والترك تقول قررمز اى اوتر برا ئير احدهما اصلية والثانية
علامة الاستقبال ويذكر من بعده وهذا هو القياس وما ذهبت الغزية
اليه ليس بقياس ولكنه خفة ويقال في الحجر الربرماس اى انه لا
يذهب من بربرماس مز اى اني لا اذهب ولا اختلاف في هذا بين
الطوايف وقياس الحجر في الافعال المستقبلة ان يزاد على صيغة الامر
الميم والالف والسين سواء كان اخبارا عن النفس او عن الغايب والجمع
يزاد حرف لار في هذه الافعال نحو ما يقال الار بربرماس لار اى انهم لا
يذهبون بولار بربرماس لار اى ان هولاء لا يذهبون بزبربرماس مز اى
نحن لا نذهب واذا اريد انه سوف يفعل ذلك فانه يزاد على صيغة الامر
الغين والالف والياء في الكلمة القافية والمشبعة والكاف فيما سواها
او القاف في الكلمة الغينية يقال منه الياقرغاى اى انه سوف يوتر
القوس ويقال الوسوت ساغقاى اى انه سوف يحلب اللبن ويقال ال
اقكابرغاى اى انه سوف يذهب الى البيت ويقال المنكاكاى اى

٢٠٤

اَنَهُ سَيَاْتِي اِلَيَّ وَيُقَالُ اَلْيَرْمَاقُ تِيْرْكَايْ اَيْ اَنَّهُ سَيَجْمَعُ الدِّرْهَمَ وَغَيْرَهُ
وَهٰذَا الْقِيَاسُ مُطَّرِدٌ فِي جَمِيْعِ الْاَفْعَالِ مِنْ كُلِّ بَابٍ اِذَا كَانَ عَلٰى هٰذَا
الْمَعْنٰى وَاِذَا اُخْبِرَ عَنْ فِعْلٍ عَلٰى مَعْنٰى اَنَّ فَاعِلَهُ عَلٰى شَرَفِ اِقَامَةِ
هٰذَا الْفِعْلِ وَكَادَ اَنْ يَفْعَلَ ذٰلِكَ يُزَادُ عَلٰى صِيْغَةِ الْاَمْرِ الْغَيْنُ وَالْاَلِفُ
وَاللَّامُ وَالرَّآءُ فِي الْحَرْفِ الْقَافِيْ وَالْمُشْبِعِ وَالْقَافُ فِي الْكَلِمَةِ الَّتِيْ فِيْ
آخِرِهَا الْغَيْنُ وَالْكَافُ فِيْمَا سِوَاهَا فِيْ جَمِيْعِ اللُّغَاتِ بِالْاِتِّفَاقِ بَيَانُهُ
يُقَالُ مَنْ يَرْغَالِرْمَنْ اَيْ اَنِّيْ عَلٰى شَرَفِ الذَّهَابِ وَيُقَالُ مَنْ تُرْغَالِرْمَنْ
اَيْ اَنِّيْ عَلٰى شَرَفِ الْقِيَامِ ۝ وَيُقَالُ اَلْيَاقُرْغَالِرَايْ اَنَّهُ عَلٰى شَرَفِ
تَوْتِيْرِ الْقَوْسِ وَكَادَ اَنْ يُوْتِرَ وَيُقَالُ اَلْتَاغْقَاغَالِرَايْ اَنَّهُ عَلٰى
شَرَفِ الصُّعُوْدِ فِي الْجَبَلِ وَكَادَ اَنْ يَصْعَدَ وَيُقَالُ فِي الْكَلِمَةِ الْكَافِيَّةِ
اَلْاَقْكَاكِرْكَالِرَايْ اَنَّهُ عَلٰى شَرَفِ الدُّخُوْلِ فِي الْبَيْتِ قُرْبَ دُخُوْلِهِ وَيُقَالُ
اَلْيَرْمَاقُ تِيْرْكَالِرَايْ اَنَّهُ كَادَ يَجْمَعُ الدِّرْهَمَ فَدَاَ شْفٰى عَلٰى ذٰلِكَ وَهٰذَا
قِيَاسٌ مُطَّرِدٌ فِي جَمِيْعِ الْاَفْعَالِ وَاَسْمَاءِ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ وَالْاٰلَةِ
هُوَ اَنْ يُزَادَ عَلٰى حَرْفِ الْاَصْلِ الْغَيْنُ وَالْوَاوُ فِي الْكَلِمَةِ الْقَافِيَّةِ وَالْمُشْبِعَةِ
وَالْكَافُ مَحَلَّ الْغَيْنِ فِي الْكَلِمَةِ الْكَافِيَّةِ اَوِ الْمُمَالَةِ اَوِ التَّرْكِيْبَةِ فِيْ لُغَةِ جِكِلْ
وَيَغْمَا وَتُخْسِيْ وَاَرْغُوْ وَاَيْغُرْ اِلَى الصِّيْنِ الْعُلْيَا وَفِيْ لُغَاتِ الْغُزِّيَّةِ
وَقِفْجَاقْ وَبَجَنَكْ وَبُلْغَارْ يُزَادُ عَلٰى صِيْغَةِ الْاَمْرِ فِيْ هٰذَا الْاَسَامِيْ

السِّيْرُ وَالْوَاوُ وَالْيَآءُ بَيَانُهُ يُقَالُ فِي اِسْمِ الزَّمَانِ بُوْيَا قُرْغُوْا غُرْاَرْمَاسْ 152
مَعْنَاهُ لَيْسَ هٰذَا وَقْتُ تَوْتِيْرِ الْقَوْسِ وَيُقَالُ بُوْتُرْغُوْ بِيْرْاَرْمَاسْ مَعْنَاهُ
لَيْسَ هٰذَا مَكَانُ الْاِقَامَةِ وَيُقَالُ فِي لُغَةِ الْغُزِيَّةِ بُوْيَا قُرَاسِيْ اُغُرْتَكُلْ
اَيْ لَيْسَ هٰذَا زَمَانُ تَوْتِيْرِ الْقَوْسِ وَقَوْلُهُمْ بُوْتُرَاسِيْ بِيْرْتَكُلْ اَيْ لَيْسَ هٰذَا
مَوْضِعُ الْاِقَامَةِ وَيُقَالُ بُوْتَاغْ اَغْقُوْاَرْمَاسْ اَيْ لَيْسَ هٰذَا زَمَانُ صُعُوْدِ
الْجَبَلِ وَقَدْ رَيْتُكَ قَبْلَ الْكَلِمَةِ اِذَا كَانَ اٰخِرُهَا غَيْنًا تَضُمُّ اِلَيْهَا الْقَافَ فِي
هٰذِهِ الْاَغْرَاضِ وَهٰذَا مِنْ ذَالِ وَيُقَالُ فِي لُغَةِ الْغُزِيَّةِ بُوْتَاغْ اَغَاسِيْ اُغُرْتَكُلْ
اَيْ لَيْسَ هٰذَا زَمَانُ صُعُوْدِ الْجَبَلِ وَمَعَ هٰذَا يُذْكَرُ اِسْمُ الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ مَعَهُ وَهُوَ
قَوْلُهُمْ لِلسَّاعَةِ اُغُرْ وَلِلْمَكَانِ بِيْرْ ۝ وَيُقَالُ فِي الْكَلِمَةِ الْكَافِيَّةِ بُوَاقْكَا
كِرْكُوْا وَذَالِ اَيْ اَنَّ هٰذَا زَمَانُ الدُّخُوْلِ فِي الْبَيْتِ وَقَوْلُهُمُ الْبِزْكَا كَلْكُوْ
بُلْدِرِيْ اَيْ اَنَّهُ قَدْ صَارَ وَقْتَ مَجِيْئِهِ اِلَيْنَا وَالْغُزِيَّةُ تَقُوْلُ الْبِزْكَا كَلْنِيْ بُلْدِرِيْ
كَذٰلِكَ الْمَعْنٰى وَهٰذَا النَّوْعُ مِنَ الْاَفْعَالِ يَجْرِيْ مَجْرَى الْاَسْمَآءِ لِاَنَّهُ يُضَافُ
اِلَيْهَا يُقَالُ سِنِكْ بَرْغُوْنِكْ قَجَانْ مَعْنَاهُ مَتٰى ذَهَابُكَ وَالْغُزِيَّةُ تَقُوْلُ
بِهٰذَا الْمَعْنٰى سِنِكْ بَرَاسِنِكْ قَجَانْ ۝ وَيُقَالُ مِنْكْ بَرْغُوْ يَقْتَضِيْ اَيْ قُرْبَ
ذَهَابِيْ وَيُقَالُ اَنِكْ بَرْغُوْسِيْ اَيْ ذَهَابُهُ وَالْغُزِيَّةُ تَقُوْلُ مِنْكْ بَرَاسِمْ اَيْ
ذَهَابِيْ وَالسِّيْنُ وَالْيَآءُ لَهُمْ قِيَاسٌ فِي هٰذَا النَّوْعِ مِنَ الْاَسْمَآءِ وَلَا تَخْتَلِفُ
الْحُكْمُ فِي لُغَتِهَا سَوَآءٌ كَانَتِ الْكَلِمَةُ قَافِيَّةً اَوْ كَافِيَّةً اَوْ غَيْرَ ذٰلِكَ

وَإِنَّمَا يَخْتَلِفُ بَيْنَ الْغَيْنِ وَالْقَافِ وَالْكَافِ فِي لُغَةِ الْآخَرِينَ وَأَسْمَاءُ
الْآلَةِ مِنْ كُلِّ جِنْسٍ تَجْرِي مَجْرَى الْأَسْمَاءِ وَيُؤْخَذُ مِنَ الْأَفْعَالِ ۝
بَيَانُهُ يُقَالُ بِالْكُونَانِكَ أَيَّ شَيْءٍ مِمَّا يُؤْكَلُ وَهِيَ الْمَأْكَلَةُ وَيُقَالُ أَرْغُو
أَيَّ شَيْءٍ مَا يُضْرَبُ بِهِ ۝ وَيُقَالُ بِغَاجِ بِجَغُوا أَيَّ الْفَأْسِ الَّذِي يُقْطَعُ بِهِ
الْخَشَبُ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ سِرْغُو لِلْمِجَمَّةِ مَأْخُوذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ أَمِكَ سِرْحِي
أَيَّ أَمْتَكَ الضَّرْعَ وَغَيْرَهُ وَيَخْتَلِفُ هَذَا النَّوْعُ مِنَ الْأَسْمَاءِ بِالْغَيْنِ
وَالْقَافِ وَالْكَافِ عَلَى النَّسَقِ الْأَوَّلِ فِي لُغَاتِ هَؤُلَاءِ الطَّبَقَةِ دُونَ
الْغُزِّيَّةِ وَالْقِيَاسُ كَمَا مَرَّ وَأَمَّا الْغُزِّيَّةُ فَأَسْمَاءُ الْآلَاتِ عِنْدَهُمْ بِالسِّينِ
وَالْيَاءِ فِي جَمِيعِ الْأَفْعَالِ كَمَا قَالُوا بِغَاجِ بِجَاسِي نَانِكَ أَيَّ شَيْءٍ بِهِ يُقْطَعُ
الْخَشَبُ وَقَوْلُهُمْ لِلْمَأْكَلَةِ بِيكَاسِي نَانِكَ أَيَّ شَيْءٍ يُؤْكَلُ ۝ وَهَذِهِ الْأُصُولُ
وَالْأَقْيِسَةُ الَّتِي أَشَرْتُ إِلَيْهَا لَا يَقْتَصِرُ عَلَى هَذَا الْبَابِ فَقَطْ وَيَجْرِي
فِي الثُّلَاثِيِّ وَالرُّبَاعِيِّ وَالْخُمَاسِيِّ وَالسُّدَاسِيِّ قِيَاسًا مُطَّرِدًا لَا يَنْعَكِسُ
أَبَدًا فِي كُلِّ كِتَابٍ عَلَى هَذَا النَّسَقِ فَيَنْبَغِي أَنْ يُضْبَطَ الْأُصُولُ وَالْأَقْيِسَةُ
فِي هَذَا الْمَحَلِّ لِأَنِّي أَطْنَبْتُ وَاسْتَقْصَيْتُ فِي هَذَا الْبَابِ فَرُبَّمَا لَا
أَبْسُطُ وَأُحِيلُ عَلَيْهَا وَهَذِهِ كَيْمَا أُصُولُ اللُّغَاتِ نَبَذْتُ لِأَجْلِهَا
دَفَاتِرَ مِنْ هَذِهِ اللُّغَةِ فَإِذَا حَفِظَ كُلُّ كَلِمَةٍ سَمِعَهَا مِنَ التُّرْكِ وَلَمْ
يَعْرِفْ أَصْلَهَا إِذَا وَعَى هَذِهِ فَافْهَمْ انْقَضَتْ أَبْوَابُ الثُّنَائِيِّ هَذِهِ أَبْوَابُ الثُّلَاثِيِّ

الطراز من الاصول والاقيسة التي نشير اليها لا تقتصر على هذا الباب فقط

بَابُ فَعِلْدِى مُحَرَّكَ الْحَشْوِ فِى حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ تُبِىَ تُبْرُدِى اَىْ هَبَّتِ الرِّيحُ وَنَسَفَتِ التُّرَابَ تُبِرَارْتُبْرِمَاكْ وَفِى الْمَثَلِ تُتْشُمَا كِنْجَا تُزْلْمَاسْ تُبِرْمَا كِنْجَا اَجْلْمَاسْ مَعْنَاهُ مَالَمْ يَقَعِ التَّشَاجُرُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ لَا يَصْطَلِحَانِ وَاِذَا لَمْ تَهُبِّ الرِّيحُ لَا يَنْقَشِعُ السَّحَابُ يُضْرَبُ هٰذَا الْمَثَلُ لِمَنْ يُرَادُ اَنْ يُؤَلِّفَ بَيْنَ الْمُتَشَاجِرَيْنِ وَيُقَالُ بَاشْ قَبْرُدِى اَىْ اِنْتَفَخَ الْجُرْحُ قَبْرُ قَبْرْمَاقْ وَالْاَصْلُ قَابْرُدِى وَلٰكِنَّ الْاَفْصَحَ مَاكَانَ مَقْصُورًا وَيُقَالُ اَلْاَنْغْ قَتْرُدِى اَىْ اَنَّهُ اُفْرِغَ الدَّقِيقُ مِنْ ظَرْفٍ اِلَى ظَرْفٍ قَتْرُ قَتْرْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْمَنِى اَرْمُزْ قَبْرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَقَامَنِى مِنْ مَوْضِعِى وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ اِذَا هَيَّجْتَهُ مِنْ مَوْضِعِهِ قَبْرُ قَبْرْمَاقْ وَفِى الْمَثَلِ تُتُونْ قَبْرْسَا اِشْلَنُورْ مَعْنَاهُ مَنْ هَيَّجَ الدُّخَانَ لَابُدَّ لَهُ مِنْ اَنْ يَتَدَخَّنَ يُرَادُ بِهِ اَنَّ كُلَّ مَنْ اَثَارَ فِتْنَةً لَابُدَّ مِنْ اَنْ يُصِيبَهُ مِنْ شَرِّ تِلْكَ الْفِتْنَةِ وَيُقَالُ اَشْجَ كُبْرُدِى اَىْ نَبَتَ الْقِدْرُ وَغَيْرُهَا وَيُقَالُ سُوتْ كُبْرُدِى اَىْ تَرَبَّدَ اللَّبَنُ وَكَذٰلِكَ شَفَةُ الْاِنْسَانِ اِذَا تَرَبَّدَ كَبْرَرْ كَبْرْمَاكْ وَيُقَالُ اُتْ بَاشِغْ بُتْرُدِى اَىْ اَدْمِلِ الْجُرْحَ الرَّوَاءَ وَيُقَالُ اِنَّكَ اِذَا لَمِنْ بُتْرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَبْرَجَ حُجَّتَهُ وَبَرْهَنَ دَعْوَاهُ وَاَلْزَمَ عَلَيْهِ الرَّيْنَ بِالْحُجَّةِ وَكَذٰلِكَ غَيْرُ الرَّيْنِ بُتْرُ بُتْرْمَاكْ وَيُقَالُ اَلسُّوزِينُ مَنْ بِنْ بُتْرُدِى اَىْ اَنَّهُ كَتَمَ مِنِّى سِرَّهُ وَكَلَامَهُ وَيُقَالُ اَلَا سُقْقَا بُتْرُدِى اَىْ اَنَّهُ مَقَلَهُ فِى الْمَاءِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ جَعَلَهُ تَحْتَ شَىْءٍ مَائِعٍ

اولین کالفانین فی العصیدہ بتترر تترماق ۵ ویقال من انکراش تتردم
ای انی اذقتہ الطعام تترر من تترماق ویقال لہ انکرات تتردی ای
انہ اغری علیہ الکلب لیاخذہ وقد یقال تتکردی والاصل فیہ بثلاث تاء
ات تتردی مشددہ فحذف احدہا تخفیفا تترر تترماک ویقال ات قلاقن
تقردی ای اصر الفرس اذنہ وغیرہ وھو ان ینصبہما اذا احس بشیء
تغیر ار تقرماق ۵ ویقال لہ اتغ قتردی ای انہ رد الخیل وصرفہا عن
وجہتہا وکذلک یقال یغی قتردی ای رد العدو وغیرہ قترر قترماق
وقال ارد ای اشن تترغان یقلق یغغ قترغان یلیر تتب قزرغان سستی الم اغترو
یرثی ویقول بان الرجل کان مزیقا لطعامہ رادا لجمع العدو ولو الاعتاقہم
حتی صرعہ الموت ۵ ویقال لہ ممشاق نانکنی قتردی ای انہ صلب الشی اللین
کما یذکر الحدید الابیت ویقال تاشر انی قتردی ای الغربہ صلبتہ ای
جعلتہ مجرسا محکما قترر قترماق ویقال اغلان قتردی ای ارتاج
الصبی ولج فی مجونہ ویقال ترغ قتردی ای زکا الزرع والنبت وغیرہ
واصلہ کل شیء جاوز عن مقدارہ یقال قتردی قترماق ۵ ویقال ار
یک کتردی ای حمل الرجل الحمل وکذلک المراۃ اذا حملت کترر کترماک وفی
المثل تقی یک کترسا قمج بما کترر ۵ معناہ اذا حملت البعیر الحمل
اجمع فانہ یطیق حمل المغرفۃ ایضا وھذا کما تقول العرب اتبع

الفرس لحامها ○ ويقال اجغ نانك سجردى اى طاب الشئ المر واحلولى سجرار
سجرماك ○ ويقال من انى قجردم اى انى انفرته وسقته منهزما مطرودا
هاربا قجرر من قجرماق ○ ويقال امنى سقرن كجردى اى انه اعبره عن الماء
ويقال بك اننك يارقن كجردى اى صفح الامير عن ذنبه كجرر كجرماك ويقال
الى اقدن كجردى اى انه حوله من بيته وانقله واظعنه وكذلك
يقال الى بتك كجردى اى انه نسخ الكتاب وكذلك اذا نقل الشئ من موضع
الى آخر كما يقال الكجت كجردى اى انه نقل الفرس من موضع الى آخر كجرر
كجرماك ويقال من انى تذردم اى انى اشبعته واصله تذغردم تذررمن
تذرماق ○ ويقال الى انك بيتن قزردى اى انه لوى عنقه وغير ذلك ويقال
الى انك سوزن قزردى اى انه رد عليه كلامه قزرار قزرماق ○ ويقال
الى بوايشتا قزردى اى انه جرحنى هذا الامر وبالغ فيه قزرر قزرماق
ويقال المنكا تون كزردى اى انه البسنى الثوب وغيره كزرر كزرماك ويقال
الى قويغ كزردى اى انه جلف الشاة وقدحها كزرار كزرماك ○ ويقال
تون قررردى اى اظلم الليل ويقال تون قررردى اى اسود الثوب وغيره
قرارر قررماق ويقال قررردى نانك اى توجه الشئ للجفاف قرريرر
قررماق ○ ويقال قزردى نانك اى احمر الشئ قزررر قزرماق ○
ويقال تزردى نانك اى تقرع الشئ تزررر تزرماق ويقال بير تزردى

اى استوى الارض وغيرها تزرر تزرماك ٥ ويقال اوذكر زدى اى انه توجه
الوقت ان يصير خريفا كزرر كزرماك ويقال تنكرى تاغ برلا يبرك بسردى
اى وطد الله الارض بالجبال وكذلك كل شئ وضع تحت شئ ثقيل بسرر بسرماق وتد الله الارض
ويقال كول بسردى اى غامت السماء وقام الضباب بسار بسرماق ٥
ويقال ازن تانكنى قسردى اى انه قصر الشئ الطويل قسرر قسرماق ٥
ويقال اتغ كسردى اى انه اشكل بدى الفرس كسرر كسرماك ٥ ويقال
المنى بشردى اى انه اضجرنى بشرر بشرماق ٥ ويقال اتت بشردى
اى انه طبخ اللحم وغيره بشرر بشرماق ويقال اتش تشردى اى ان النار
افارت القدر وكذلك كل مايع اذا افيض من محله تشرر تشرماق ويقال
المنى سنكا تشردى اى انه اوقع الملاقاة بينى وبينك تشرر تشرماق ويقال
الكرين برماق تشردى اى انه اسقط من يده الدرهم وغيره ويقال من اتى
اتن تشردم اى انى انزلته من الفرس وكذلك اذا اسقطته تشرر تشرماك
ويقال انجونى جشن بلا سشردى اى انه فصل بين اللولو والفيروزج
وغيرهما من الجواهر فى نظم سشرر سشرماق ويقال كول كشردى
اى امتلا الحوض جدا حتى كاد ان يفيض كشار كشارماك وقال
الن تبو يشردى ارت اتن يشردى كول نك سقن كشردى سغر بقا منك شور
يصف الربيع ويقول بان قلل الجبال قد اخضرت من النبت حتى البنت الطرى

٢٠٩

الدَّوِيلِ الهميد وهو النَّبْتُ العامي وامْتِلَاءُ الغُرْزَانِ مِنَ المَاءِ حَتَّى كَادَتْ 155
أَنْ تَفِيضَ فَخَارَ الثَّوْرُ والبَقَرُ لِذَلِكَ فَرَحًا وكذلك القَصْعَةُ إِذَا امْتَلَأَتْ مِنَ
المَاءِ يُعَاتُ إِلَى اضْطِبَارِهَا حَتَّى كَادَتْ أَنْ تَفِيضَ يُقَالُ كَشَرْدِي وَيُقَالُ لَكَ
يِغَاجْ بُغَرْدِي أَيْ أَنَهُ حَزِنَ فِي الخَشَبِ بُغُرُورٍ بُغَرْمَاقٍ وَأَصْلُهُ بُغْرَادِي
وَيُقَالُ أَرَاغَتْ أُغُلْ تُغَرْدِي أَيْ وَلَدَتِ المَرْأَةُ وَلَدًا وكذلك الحَيَوَانَاتُ
يُقَالُ لَهَا تُغَرْدِي إِذَا وَلَدَتْ عَلَى الِاسْتِعَارَةِ تُغَرِّرُ تُغَرْمَاقٍ وَفِي
المَثَلِ أَتَا أُغُلِي أَيْ تُغَارُ مَعْنَاهُ أَنَّ وَلَدَ الرَّجُلِ إِذَا كَانَ لَبِيبًا يُشْبِهُ
أَبَاهُ فِي أَخْلَاقِهِ بِلَا شَكٍّ ○ وَيُقَالُ لَكَ مَكَا تُغَرْدِي أَيْ أَنَهُ أَتَى إِلَى مُتَغَشْمِرًا
وَتَرَكَ الطَّرِيقَ وكذلك كُلُّ مَنْ سَارَ إِلَى الشَّيْءِ مُتَعَسِّفًا تُغَرِّرُ تُغَرْمَاقٍ
وَالتَّا مُشْبَعَةٌ ○ وَيُقَالُ أَرْسُوقٌ سَغَرْدِي أَيْ عَبَّ الرَّجُلُ المَاءَ وكذلك
يُقَالُ قُمْسُوقٌ سَغَرْدِي أَيْ نَشَّفَ الرَّمْلُ المَاءَ وَيُقَالُ لَكَ قُرْتَ سَغَرْدِي
أَيْ أَنَهُ أَنْشَفَ مَا الأَقِطِ لِيَصِيرَ أَقِطًا لُغَهُ قَرْلُقٌ وَيُقَالُ لَكَ يُقَارُو
يَارِنْ سَغَرْدِي أَيْ أَنَهُ بَرَقَ نَحْوَ السَّمَاءِ لُغَهُ بَرْسْغَانٌ وَغَيْرُهُمْ
يَقُولُونَ سُذْتِي سَغَرِّرُ سَغَرْمَاقٍ وَفِي المَثَلِ كُوكْ سَغَرْسَا يُوزْكَا
تُشُورْ ○ مَعْنَاهُ مَنْ بَرَقَ نَحْوَ السَّمَاءِ يَقَعُ عَلَى وَجْهِهِ ○ يُضْرَبُ هَذَا
لِمَنْ يُرِيدُ مُكَابَدَةَ مَنْ هُوَ أَكْبَرُ مِنْهُ فَيَقَعُ فِيهِ ○ وَيُقَالُ لَكَ أُونْغْ قَابْقَا
سِغَرْدِي أَيْ أَنَهُ أَدْخَلَ وَاجْتَمَعَ الرَّقِيقُ الكَثِيرُ فِي الظَّرْفِ الصَّغِيرِ وكذلك

غیره اذا اوسعه فی شیء بشدة ورکل سغرر سغرماق ویقال الترغ
قغردی ای انه قلی الحنطة وغیرها قغردی لغة فی الغین وهزا بالفاء
الرحیله قغرر قغرماق ○ ویقال ارتقارغ اقردی تقردی ای قلب الرجل
المتاع وتصرف فیها وجعل ظهرها البطن اقردی اصل تقردی تبع تقرار
تقرماک ○ ویقال ارات جقردی ای نقر الرجل السهم علی ظفره وکل شیء
اذا دورته علی ظفر ابهامک الایسر کذلک ویقال الجغرینی جقردی ای
انه اداد البکرة وغیرها جقرار جقرماک ○ ویقال ارترغ سقردی ای دری
الرجل الطعام ونقاه فی الکدس وکذلک کل شیء اذا نسفته ونقیته فی الریح
سقرار سقرماق ○ ویقال بلازک کنک الکز ققردی ای ضغط المعصم
بد الجاریه وکذلک کل شیء ضغط الشیء ققرار ققرماق ویقال الات تکیرنا
ای انه حط من قیمة الفرس وغیره بالمحاباة وغیرها وکذلک کل شیء حططته
من محله بقرر بقرماق ○ ویقال المنکاکشی بقردی ای انه انظر بقرر
بقرماق ○ ویقال مزاق اقرز جقردم ای انی اخرجته من البیت وغیره
جقار جقرماق ○ ویقال قش سقردی ای صفر الطائر ویقال کشی سقردی
ای صفر الانسان سقرار سقرماق ○ ویقال ارققردی ای صاح الرجل
یدعو انسانا وغیره بأعلی صوته ققرار ققرماق وقال

قذی ققرب اغش تردم یخی قار وکرش قردم تقش اجرا ارش بردم ارن کوروب شی تغدی
بقول صحت الی اسفل الجبل وجمعت العشیرة بدعای ایاهم حتی وترت القوس للعدو

فرامیته وجاریته فلما رای الرجال من جنبی تقنع راسه وهرب ○ ویقال
المنکا بکرن سوز تکرجی ای انه بلغنی من الامیر کلاما وکذلک من غیره
تکرتکرماک ویقال ال تقی جکرجی ای انه اناخ البعیر وکذلک اذا احتبی الرجل
علی رکبتیه جکررجکرماک ○ ویقال ارکرجی ای تحشا الرجل وغیره کلرار
جکرماک ویقال کوکرجی نانک ای اغبر الشی وهو ان یکون علی لون السماء
کوکررکوکرماک ویقال کلرجی سوف ای استراض الماء واستنقع وصار
کالغدیر کلررکلرماک ویقال ات کلرجی ای انبطح الفرس من انبفاخ البطن
ونحوه کلررکلرماک وفی المثل ارا غلی منکا ذماس ات اغلی کلرماس
معناه لایضطر ولد الرجل اضطرارا یشقی فیه ولکن یحتال له فیخرج نفسه بحیلة
منه کما ان ولد الکلب ابدا لاینبطح کالفرس ○ ویقال ارتبرنی تمردی ای رعف
انف الرجل ویقال ارتیغاج تمردی ای قطع الرجل الخشب کقواعد السار به
ونحوها مدورا تمررتمرماق ○ ویقال ال انی سقفا جمردی ای انه غطه
فی الماء ومقله جمررجمرماق ویقال جمردی جمررجمرماک وهذا اعمق منه
فی الغط ویقال ال سوتک سمردی ای انه عب اللبن وغیره سمررسمرماک
ویقال ال اق سبردی ای انه کنس البیت وغیره سبررسبرماک ○ ویقال
ال سنلوک کمردی ای انه تمشش العظم کمررکمرماک ویقال تنردی بیر
ای اظلم المکان وکذلک الزمان تنررتنرماک ز یقال المنکا سوز تبردی

اى انه الغز الى الكلام من الملغوزة تبزر تبزماق ويقال من انكار سوزتشزدم
اى انى اوغزت اليه الكلام او شيأ من حقه ان يراعى ذلك تشزر تشزماق
ويقال السوق تمزدى اى انه قطر الما وغيره تمزر تمزماق ويقال
المنكا كزدى اى انه حفظ الشئ لاجلى ويقال المنى كزدى اى انه
انتظرنى وهذه اللغة تبنى عن الحفظ والانتظار معا كذا زركزماك واصله
كوزانى اى رمى بصره الى الشئ ليحفظه هذه فى لغة اخرى كزتى والزاى
فى هذه الافعال خارجة عن القياس لان كل فعل اذا كان لازما فتعديته
يكون بالزا المزيدة على صيغة الامر نحو لهم ارتجتى اى هرب الرجل وهذا
فعل لازم متعد فيقال الانى فجرجى اى انه اهربه ويقال ارسوق كحتى
اى عبر الرجل الما ويقال الانى كجرجى اى انه اعبره الما وهذه افعال
لوازم فى الاصل فى قولهم سوق تمدى اذا قطر الما وقولهم منى كزتى
اى انتظرنى فكان يجب على القياس والغزية قد تجعل بعض الزاى بدلا
عن التاء ويقال منه التقار الدرزدى اى انه قد جرب ماله وسلبه واصله
الدرى اذا قبض واخذ ش يقال المنكبرلا تبشرى اى انه راكلنى
بالرجل تبشور تبشماك ○ ويقال المنكبرلا تبق فبشرى اى انه
خالسنى الكرة فى ضرب الصولجان وغيره فبشور فبشماق ○ ويقال
المنكبرلا فبشرى اى انه بارانى فى القيام وكذلك الاعانه فبشور

قبشماق ○ ويقال المنكاتون كبشرى اى اعانني في تضريب الثوب وكذلك 157/1
المباراة كبشور كبشماك ○ ويقال المنكابتك بتشدى اى انه اعانني
في كتبه الكتاب وكذلك المباراة بتشور بتشماك ويقال اولار اكي بتشتلار
اى انهما اقرّكل واحد منهما ما ادّعى عليه صاحبه بتشور لار بتشماك ○
ويقال الار اكي تشدي بلار اى انهما اخرج كل واحد منهما صاحبه وكذلك
كل شيء لصق بغيره تشور تشماق ويقال المنكاكيك تشدى
اى انه اعانني على اخذ الصيد وغيره وكذلك المباراة ويقال الار اكي
تشدي بلار اى انهما تشاجرا تشور تشماك والاصل الاول ويقال
المنكايونك تشدى اى انه قد اعانني في نفش الصوف باليد ليخرج
وكذلك المباراة وكذلك اذا مزق كل واحد منهما ثوب الآخر تشور
تشماك وفي المثل سكشب ارشر اترا تون تشورن معناه
من التساب تهيج المشاجرة وتمزق بينهما الثوب يضرب لمن يؤمر
بالتجانب عن التساب ○ ويقال المنكاتقار ستشدى اى انه اعانني
في بيع السلعة وكذلك المباراة ستشور ستشماق ويقال المنكابزلا
تلقانقا باغ قتشدى اى انه اعانني في جرح السويق بالسمن وكذلك
المباراة قتشور قتشماق ○ ويقال الار بيراكندي بن كتشدى اى
انهما تفرّق كل واحد منهما عن صاحبه كتشور كتشماك ويقال

٢١٤

بَرَغ بُلبُ يَغشْدِى اَرتقلق سكشْدِى قلْرقبُ كتشدِى سردامنك قوتمى
يصف شريكاله كتم عنه شيئا بعد مارنجا ويقول افترص الفرصة فسرق
مهرا اعنى فى الشركة وساق اغناهى وفارق من بعد ٥ لقن لكن
حرفان ومعناهما مع يرفع اللام ويكسرها ويكون فى بعض المواضع
بمنزلة بل الاضراب نحو قولهم بلكن الخلق اكرم اى بل الشرف بالعلم
والعقل وكقولهم اذكو لكن كل ليس لكن كلما معناه جئ بخير ولا تجئ
بشر القاف اصل والكاف بدل منها فى حروف الكاف والامالة كما بينت
فيما مر وترفع اللام منهما اذا تقدمتها كلمة مرفوعة الاوسط وتكسر
اذا تقدمتها كلمة مكسورة الحشو او الساكن ويقال المنكر لا يغاج
بحشدى اى انه بارانى فى قطع الحشب وغيره وكذلك الاعانة بحشور
بحشماق وكذلك الرجلان اذا تهاجرا ٥ ويقال سوجشدى نانك اى طاب
الشئ واحلولى بعضه فى بعض سجشور سجشماك ٥ ويقال المنكا
يرماق سجشدى اى انه اعانني فى نشر الدرهم وغيره وكذلك المباراة
سجشور سجشماك ويقال اتلار قمغ سجشدى اى استبقت الخيول وغيرها
سجشور سجشماق ويقال الاربير بيردن قجشتى اى انهما تنافرا
قجشور قجشماق ويقال المنكر لا قجشدى اى انه عانقنى قجشور
قجشماق ٥ ويقال المنكر لا سوق قجشتى اى انه بارانى فى عبور الماء

بلكن

كجشور كجشماك ○ ويقال الارا كي تقار كجشري اي انهما تباريا في عضب 158
المتاع وكذلك الاعانة كجشور كجشماك ويقال اعلان بذشري اي تبارك
الصبيان في الزفن والرقص بذشور بذشماك ويقال بذشري نانك اي
انفرج الشيء وتقاعس كالرجلين اذا تهجنا بذشر بذشماق ○ ويقال
الاربير بيرك تذشري اي انهما تمانعا في شيء تذشور تذشماق ويقال
المنكاتون قدشري اي انه اعانني في شمرحه الثوب وهو خياطة
موكدة قدشماق وكذلك المباراة فيه ويقال المنكا برك قدشري
اي انه قد اعانني في خياطة حنار القلنسوة وكذلك اذا اعان في
خياطة كل شيء له استدارة وكفاف قدشر قدشماق وكذلك المباراة فيه
ويقال الاربير بيركا ايش قدشري اي انهما ترك كل واحد منهما الامر
لصاحبه واتكل عليه قدشور قدشماق ○ ويقال الاربير بيرك
كدشري اي انهما قد انتظر كل واحد منهما لصاحبه كدشور كدشماك ○
ويقال الاربير بيركا برشري اي انهما قد ذهب كل واحد منهما الى
صاحبه برشور برشماق وكذلك الاعانة والمباراة ○ ويقال ال
منكا برما برشري اي انه اعانني في كف النيفقه وكذلك كل شيء له
تدوير واستدارة مثل راس الخريطة وغيرها برشور برشماك ○
ويقال برشري نانك اي انقبض الشيء وهو نحو كلوح الوجه

بُرْشُورْ بُرْشَماق ○ ويُقال اللازْبير بيرْكافيز بَرْشَدِى اى انَّهما
دَفَعَ كُلٌّ واحِدٍ بِنْتَهُ الى الآخَرِ وكذلك اذا تعاطَوا الشَّيْءَ بينهما بَرْشُورْ
بِرْشَماك ○ ويُقال لِجَلْدِ الْغ برلا تَرْشَدِى اى قاوَمَ الصَّغيرُ الكبيرَ في
المِراءِ ونحوِهِ تَرْشُورْ تَرْشَماق وفى المَثَل لِجَلْدِ الْغ قاتَرْشَماس
قِرْغُوىْ سُنْكَقْ قاقَرْشَماس ○ يقولُ لِيَسَرِ في وُسْعِ الصَّغيرِ مُقاوَمَةُ
الكبيرِ وان كانَ جَلْدًا لِانَّ الكبيرَ لهُ حِيَلٌ ودَهاءٌ كما انَّ الباشِقَ لا طَرَقَ
لهُ مَعَ البَرِّ البُرّاهِ ويُقال المَنْكَبِرلا تَرْشَدِى اى انهُ جادَلَنى وكذلك
اذا اعانهُ فى تَعْميدِ كُلِّ شَىْءٍ نَحْوَ لَزازِ البابِ تَشَدّ تَرْشُورْ تَرْشَماك ○
تَرْشُورْ
يُقال المَنْكابِتك تَرْشَدِى اى انهُ اعانَنى في طَىِّ الكِتابِ وغيرِهِ
وكذلك المُباراة ويُقال المَنْكابِمِش تَرْشَدِى اى انهُ اعانَنى في اجْتِناءِ
الثَّمَرِ وغيرِهِ وكذلك في جَمْعِ كُلِّ شَىْءٍ والتِقاطِهِ تَرْشُورْ تَرْشَماك وكذلك
المُباراة ويُقال يُلْقى تَيْغُنْ تَرْشَدِى اى تَمانَعَتِ الرَّوابُّ مِنَ السَّيْرِ
زَحْمَةً تَرْشُورْ تَرْشَماك ○ ويُقال المَنْكا سُقْلُقْ سَرْشَدِى اى انهُ
اعانَنى في كَوْرِ العِمامَةِ وكذلك في لَفِّ كُلِّ شَىْءٍ وكذلك المُباراة سَرْشُورْ
سَرْشَماق ○ ويُقال تُون تارِك سُرْشَدِى اى نَشِّفْ اجْزاءَ الثَّوْبِ
العَرَقَ سُرْشُورْ سُرْشَماق ○ ويُقال انِك يُوزى سُرْشَدِى اى
انهُ قَدْ عَلِجَ وَجْهُهُ سُرْشُورْ سُرْشَماق ○ ويُقال قِيرْ انا سِنْكا

كذز سرشدی ای ان البنت اعانت امها فی خیاطة اللبد مقرمطة بمبالغة
نحو ما یخاط اغشیة بیوت الترکمانیة والولایا ونحوها سرشور سرشماق
ویقال اذ غرقساق برلا سرشدی ای سان الفحل الرمکة وذلک
اذا اراد ان ینزو علیها ویقال المنک برلا سرشدی ای انه طاردنی
ویقال الانرا المن سرشدی ای انه تقاضا علیه دینه سرشور سرشماک
ویقال بری یشی قرشتی ای اختلفت اسنان الزیب وذلک فی ایام صومه
لان الزیب کالایاکل اسبوعا فی کل شهر ویتبلغ فی تلک المدة بالریح ویقال
تن کن برلا قرشدی ای اختلف اللیل والنهار وقال
یای قش برلا قرشتی ارذم یاسن قرشتی جرک تنبکرشتی اقتا علی اترشور
یقول اختلف الصیف والشتاء وتناظرا فوتر کل واحد منهما قوس المنقبة
وهیج کل واحد منهما حربا وتقاتلا وکاد کل واحد منهما ان یرمی الاخر
بسهم ○ ویقال الی بکلار قرشتیلا ای اختلف الامیران وتقاتلا ○
ویقال المنکا یولرا قرشتی ای انه استقبلنی فی طریق قرشور قرشماق
ویقال المنک برلا یا قرشتی ای انه بارانی فی توتیر القوس وکذلک
الاعانة قرشور قرشماق ویقال اتماک قرغ قرشدی ای الخبز تجاق
بعضه فی بعض اجزائه وکذلک غیره قرشور قرشماق ○ ویقال
المنکا قرغ قرشتی ای انه اعانتنی فی حفظ الحمی ویقال المنکا یر

اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ قِشْرِ الْاَرْضِ وَغَیْرِھَا وَکَذٰلِکَ الْمُبَارَاۃُ قِرْشُوْرٌ قِرْشِمَاقٌ ۝
وَیُقَالُ اَلْمَنْکَابِیْبُ کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ مَدِّ الْحَبْلِ وَغَیْرِہٖ وَکَذٰلِکَ
الْمُبَارَاۃُ کِرْشُوْرٌ کِرْشِمَاکٌ وَیُقَالُ اَلْاَنِکْ بِرْلَا کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ نَازَعَہٗ
فِیْ شَیْءٍ وَیُقَالُ اَلْاَنِکْ بِرْلَا کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ شَاجَرَہٗ وَنَازَعَہٗ وَکَذٰلِکَ
کُلُّ شَیْءٍ اِذَا تَرَا آ کِرْشُوْرٌ کِرْشِمَاکٌ ۝ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا قَارْ کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ
اَعَانَنِیْ فِیْ جَرْفِ الثَّلْجِ وَغَیْرِہٖ وَکَذٰلِکَ الْمُبَارَاۃُ کِرْشُوْرٌ کِرْشِمَاکٌ وَیُقَالُ
اَلْمَنِکْ بِرْلَا اِیْشْقَا کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ بَارَانِیْ فِیْ الدُّخُوْلِ فِیْ اَمْرٍ وَفِیْ غَیْرِہٖ
کِرْشُوْرٌ کِرْشِمَاکٌ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا بَزْکْ بِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ
نَقْشِ الشَّیْءِ وَکَذٰلِکَ الْمُبَارَاۃُ بِرْشُوْرٌ بِرْشِمَاکٌ ۝ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا اَوْ بِرْشِرِیْ
اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ ھَدْمِ الْبَیْتِ وَکَذٰلِکَ الْمُبَارَاۃُ بِرْشُوْرٌ بِرْشِمَاقٌ ۝ وَیُقَالُ
اَلْاَرَاکِیْ تِرْشِرِیْ اَیْ اَنَّھُمَا تَنَافَرَا تِرْشُوْرٌ تِرْشِمَاکٌ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا
بِیْرْ تِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ تَسْوِیَۃِ الْاَرْضِ وَغَیْرِھَا وَکَذٰلِکَ الْمُبَارَاۃُ
تِرْشُوْرٌ تِرْشِمَاکٌ ۝ وَیُقَالُ اَلْمَنِکْ بِرْلَا یِجُوْ تِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ بَارَانِیْ
فِیْ نَظْمِ اللُّؤْلُؤِ وَالشِّعْرِ وَغَیْرِہٖ وَکَذٰلِکَ الْاِعَانَۃُ تِرْشُوْرٌ تِرْشِمَاکٌ ۝ وَیُقَالُ
اَلْمَنْکَا بِیْرْ قِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ اَعَانَنِیْ فِیْ حَفْرِ الْاَرْضِ وَغَیْرِھَا وَکَذٰلِکَ
الْمُبَارَاۃُ قِرْشُوْرٌ قِرْشِمَاکٌ ۝ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا بِیْرْ کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ بَارَانِیْ
فِیْ تَطْوَافِ الْاَرْضِ کِرْشُوْرٌ کِرْشِمَاکٌ وَیُقَالُ اَلْمَنْکَا اُوْتْ کِرْشِرِیْ اَیْ اَنَہٗ

کرشورکرشماک ۝ ویقال المنکا بیرکرشری ای انہ ناظرنی بالغین

١٤٠

٢١٩

160 اَعانَنِي فِي تَحْرِيثِ النَّارِ وَكَذٰلِكَ الْمُبَارَاةُ كَرْشُورْ كَرْشَمَاكَ ۝ وَيُقَالُ الْمَنْكَا
اِيْمَا بِسِشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَنِي فِي تَلْبِيدِ اللِّبْدِ التُّرْكُمَانِيِّ الَّذِي يُتَّخَذُ مِنْهُ الْخُفُّ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ حَقُّهُ اَنْ تَخْتِمَ عَلَيْهِ حَتّٰى يَسْكُنَ اِنْتِفَاخُهُ وَصَلَابَتُهُ
بَسِشُورْ بَسِشْمَاقَ ۝ وَيُقَالُ بَكْلَارْ بِسِشْدِي اَيِ اتَّخِذِ الْاُمَرَاءَ كُلَّ
وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِلْاٰخَرِ كَمِينًا بِسِشُورْ بِسِشْمَاقَ ۝ وَيُقَالُ اِلَكِّي قُجْنَكَارْ
سِسِشْدِي اَيْ تَنَاطُحِ الْكَبْشَانِ سِسِشُورْ سِسِشْمَاكَ وَيُقَالُ
الْمَنْكَا يِغَاجْ كَسِشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَنِي فِي قَطْعِ الْخَشَبِ وَغَيْرِهِ وَكَذٰلِكَ
الْمُبَارَاةُ كَسِشُورْ كَسِشْمَاكَ ۝ وَيُقَالُ اَرَنْ قُمْعْ تَفَارْ كَسِشْدِي اَيْ
تَمَنَّى الرِّجَالُ الْمَالَ وَكَذٰلِكَ اِذَا تَفَاخَرُوا بِالْمَالِ كَسَاشُرْ كَسِشْمَاكَ ۝
وَيُقَالُ الْاَرْ اِلَكِّي بِغْشِدِي اَيْ اَنَّهُمَا قَدْ خَنَقَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ
بِغْشُورْ بِغْشْمَاقَ وَيُقَالُ الْاَرْ اِلَكِّي سُوتْ سَغِشْدِي اَيْ اَنَّهُمَا تَبَارَيَا
فِي حَلْبِ اللَّبَنِ وَكَذٰلِكَ الْاِعَانَةُ سَغِشُورْ سَغِشْمَاقَ ۝ وَيُقَالُ اُودْ
سُغُشْدِي اَيْ تَوَجَّهَ الزَّمَانُ لِلْبُرُودَةِ سُغِشُورْ سُغِشْمَاقَ وَيُقَالُ
الْمَنِكْ بِرْلَاتْ تُقِشْدِي اَيْ اَنَّهُ بَارَانِي فِي نَظْمِ اللَّحْمِ فِي السَّفُّودِ وَكَذٰلِكَ
الْاِعَانَةُ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ تُقِشُورْ تُقِشْمَاكَ وَيُقَالُ الْاَرْ اِلَكِّي سَقِشْدِي
اَيْ اَنَّهُمَا تَجَادَلَا بِالْغَرْبِيَّةِ سَقِشُورْ سَقِشْمَاقَ ۝ وَيُقَالُ الْاَرْ اِلَكِّي سَقِشْدِي
اَيْ اَنَّهُمَا تَجَابَيَا سَقِشُورْ سَقِشْمَاكَ ۝ وَيُقَالُ يُغْرُمِشْ اَوْنْ سُقِشْدِي

اى استرخى العجين من كثرة الماء وكذلك كل ما يبع رق من كثرة مائه
سقشور سقشماق ويقال المنكاق سقشدى اى انه اعانني
على تطيين البيت وغيره وكذلك المباراة سقشور سقشماق ويقال
اركك تشيقا قشدى اى اتصل القريب بالقريب ومنه يقال
لملاقاة الملكين بالصلح قشت وفى المثل تاغ تاغفا قشماس
كشى كشيكا قشور ○ اى لا يصل الجبل الى الجبل ويصل الانسان الى
الانسان قشور قشماق ○ ويجوز ان تجعل الفا التركيبه فيه واوا
ويقال الاربير الكندينى قشدى يلار اى انهما طارد كل واحد منهما صاحبه
قشور قشماق ويقال الاربير بيركا بقشدى اى انهما تناظرا
باللحاظ بقشور بقشماق ويقال بكلار تقشتى اى حاربت الامراء وغيرهم
تقشور تقشماق وقال بكى تنكى تقشتى اغش قوم اقشتى
جرك تبا يقشتى بزكا كلب اج اتار ○ يصف رجلا ويقول انه حارب
قرر طاقته وتداعت العشيرة حتى قربوا من القتال فتألبوا ليقصوا ثارهم
ويقال كشى اقرا تقشتى اى ازدحم الناس وامتلأ البيت تقشور تقشماق
ويقال المنكاجقماق جقشدى اى انه اعانني في قدح الزند وكذلك
المباراة جقشور جقشماق ○ ويقال الار الكى اقرز جقشدى اى
انهما تباريا في الخروج من البيت وكذلك الاعانة جقشور جقشماق

قاوشمق
روده قشدى

اى كم الكلاب واصله اتصال الشيء بالشيء قال منه قراشقا قشدكه

وَيُقَالُ الْمَنْكَا تُوزْ سُقْشُدِرِكْ اَىْ اَنَهُ اَعَانَنِى فِى دَقِّ الْمِلْحِ وَغَيْرِهِ وَكَذَلِكَ
الْمُبَارَاةُ سُقْشُورْ سُقْشُمَاقْ ۝ وَيُقَالُ الْمَنْكَا اُزُمْ سِقْشُدِرِكْ اَىْ اَنَهُ
اَعَانَنِى فِى عَصْرِ الْعِنَبِ وَكَذَلِكَ الْاِعَانَهُ سِقْشُورْ سِقْشُمَاقْ وَكَذَلِكَ يُقَالُ
كِشِى سِقْشُدِرِكْ اَىْ اِزْدَحَمَ النَّاسُ حَتَّى تَضَايَقَ الْمَكَانُ وَيُقَالُ اَرْنَوْغْ قَقْشَدِ
اَىْ تَغَضَّبَ النَّاسُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَيُقَالُ اُولَارْ اِكِّى بَشْرَا قَقْشُدِرِكْ اَىْ اَنَّهُمَا
تَقَارَعَا عَلَى رَاسِيهِمَا قَقْشُورْ قَقْشُمَاقْ وَيُقَالُ بَكْشُدِرِى نَانَكْ اَىْ اِسْتَحْكَمَ الشَّىْءُ
بَكُوشُرْ بَكْشُمَاكْ وَيُقَالُ الْمَنْكَا تَالْ بُكْشُدِرِكْ اَىْ اَنَهُ اَعَانَنِى فِى عَطْفِ الْعُودِ
وَغَيْرِهِ بُكْشُورْ بُكْشُمَاكْ بِكَافٍ صُلْبَةٍ وَيُقَالُ الْمَنْكَا سُوقْ بُكْشُدِرِكْ اَىْ اَنَهُ
اَعَانَنِى فِى سَكْرِ الْمَاءِ وَقَرْوِهِ وَكَذَلِكَ الْمُبَارَاةُ بُكْشُورْ بُكْشُمَاكْ وَيُقَالُ الْاَرْ
اِكِّى بَكْتَا تَكْشُدِرِكْ اَىْ اَنَّهُمَا قَدْ تَحَاكَمَا اِلَى الْاَمِيرِ وَيُقَالُ مَنَكَالِكْ تَرْسَقَا تَكْشُدَ
اَىْ وَصَلَ يَدِى اِلَى السَّقْفِ تَكْشُورْ تَكْشُمَاكْ وَفِى الْمَثَلِ مُوشْ يَقْرِيقَا
تَكْشُمَاسْ اَىْ رَكِبَ تَلَّى يَرْشُمَاسْ مَعْنَاهُ لَمْ تَصِلِ الْهِرَّهُ اِلَى الشَّحْمِ الْمُعَلَّقِ عَلَى
الْوَتَدِ وَيَقُولُ لَا يُوَافِقُنِى مَالُ النَّاسِ ۝ يُضْرَبُ هَذَا لِمَنْ لَمْ يَنَلْ شَيْئًا طَلَبَهُ
ثُمَّ يَقُولُ اِنَّمَا تَرَكْتُهُ اِعْرَاضًا عَنْهُ ۝ وَيُقَالُ الْمَنِكْ بِرْلَا تَكُونْ تَكْشُدِرِى
اَىْ اَنَهُ بَارَانِى فِى عَقْدِ الْعُقْدَهِ وَكَذَلِكَ الْاِعَانَهُ تَكْشُورْ تَكْشُمَاكْ ۝
وَيُقَالُ الْمَنِكْ بِرْلَا تُوزْ تُوكْشُدِرِى اَىْ اَنَهُ بَارَانِى فِى دَقِّ الْمِلْحِ وَغَيْرِهِ وَكَذَلِكَ
الْاِعَانَهُ تُوكْشُرْ تُكْشُمَاكْ وَيُقَالُ الْمَنْكَا تُوزْ تَكْشِتِى اَىْ اَنَهُ اَعَانَنِى فِى

خیاطۃ الثوب وغیرہ ویقال المنکا ترماک ترماک تکشدی ای انہ تاولنی
الرما وردہ وغیرہ تکشور تکشماک ○ ویقال المنکا ترغ تکشدی ای انہ
اعانتی فی صب البر مکرسا وکذلک فی صب المآ راشالہ تکشور تکشماک
وکذلک المباراۃ جکشور جکشماک ○ ویقال ارا راغت برلا سکشدی
ای باضع الرجل المرأۃ وکل واحد منہما مجامع فی ھذا اللفظ سکشور
سکشماک ویقال الار الی سکشدی ای انہما تسابا سکشور سکشماک ○
ویقال المنکا تون سکشدی ای انہ اعانتی فی نقض دروز الثوب وکذلک
الاعانۃ فی ھدم الدار وغیرہ سکشور سکشماک وکذلک المباراۃ ○
ویقال المنک برلا بلشدی ای انہ تعارف معی بلشور بلشماک ویقال
الار الی بیربیرک بلشدی ای انہما وجد کل واحد منہما الاخر بلشور
بلشماق ○ ویقال المنکا بلشدی ای انہ تعصب لی وارادہ ھوای وشاجر
لاجلی مع من بنا وبینی بلشور بلشماق ○ ویقال الار الی تام تلشدی
ای انہما تبارایا فی ثقب الجدار وغیرہ وکذلک الاعانۃ تلشور تلشماک
ویقال المنکا یرنداق تلشدی ای انہ اعانتی فی قر القدر وکذلک المباراۃ
تلشور تلشماک ○ ویقال المنک برلا نانک تلشدی ای انہ بارانی فی
اتقاد الشی ونشرانہ تلاشور تلشماک ○ ویقال قبغ جلشدی ای انفرجت
ضروع الباب وکذلک رووب القصعۃ اذا انفرج ومقاصل السرج

وکذلک المباراۃ ویقال المنکا جکلک جکشدی ای انہ اعانتی فی نقط النقوط

162

اذا انفرج كزلك جلشور جلشماق وكزلك يقال المنك برلا جلشرى اى انه
صارع معى ○ ويقال المكا ات جلشرى اى انه اعانني في بل العلف وغيره
واصل هذه اللغة من ذوات الاربعة لكن كزى يستعمل ○ جيلشر
جيلشماق ○ ويقال الار إلى بينك سلشرى اى انهما لمع كل واحد
منهما كمه إلى الآخر وكزلك اذا أخذ الرجلان كل واحد منهما عطف على
الآخر في الصراع فاهوى به بمنه وشامه سلشور سلشماق واصله
نفض الثوب او غيره بين اثنين ○ ويقال ياش سلشرى اى ذبل البقل
وكزلك غيره وكل شى من الثمار والبقول اذا ذهبت طراوته كزلك سلشور
سلشماق ويقال ات اذغر قلشرى اى توائبت الخيل والفحول قلشور
قلشماق وكزلك اذا بارى الرجلان في الترك خلقا ○ ويقال المكا ايش
قلشرى اى انه اعانني في العمل وكزلك المباراة قلشور قلشماق ويقال
الار إلى قيز قلشرى اى انهما قد خطب كل واحد منهما الآخر وكزلك الرجلان
اذا سال كل واحد منهما شيئا عن الآخر وقال

تونكر قزن بلشتى قرقن تقى قلشتى امرى تشم قمشتى التى ترمتاى يعنى
يصف رجلا غدر به ويقول بانه عقد معى عقد المصاهرة وخطب
إلى بنتى وانا ايضا خطبت اليه بنته ثم غدر معى حتى اذهب عنى عبدى
المسمى ترمتاى فكل سنى من ذلك ويقال المكا كلشرى برشرى اى

انه اختلف الى وانا ايضا اختلفت اليه كلشور كلشماك ويقال لك منكا
لك كلشدى اى انه اعانني في دفن الميت كلشور كلشماك ويقال
بزون قمغ كلشدى اى تضاجك القوم كلشور كلشماك ويقال سوف
تمشدى اى تقاطرت المياه من الجمد وغيره تمشور تمشماق ويقال لك
منك برلاسقفا جمشدى اى انه قد بارانى في الانماس في الماء جمشور
جمشماق ○ ويقال جمشدى جمشور جمشماق هذا ايضا انماس اقصر منه
ويقال تيش تمشدى اى كلت الاسنان من اكل السفرجل الحامض ونحوه
تمشور تمشماق ○ ويقال الارابشقا تمشدى لا راى انهم قد اهتموا
للعمل ونشطوا فيه واصله من قولهم سوق تمشدى اى هاجت
الامواج من كل جانب تمشور تمشماق ويقال لك منكا نانك كمشدى
اى انه اعانني في دفن الشئ تحت الارض كمشور كمشماك ويقال انانك كمشدى
اى انه طرح الشئ كمشور كمشماك وفي المثل اذكو لكني سوق اذا قندا
كمش بشندا تلا معناه اطرح المعروف والق الاحسان الى الناس
في اسفل الماء تراه طافيا على راس الماء ومعنى اخر اى القى المئزر في
اسفل النهر تجده في اعلا النهر ○ ويقال الارا الى سوز تنشتى
اى انهما اوغر كل واحد منهما الى الاخر كلاما واصله تنوحى تنشور
تنشماق ويقال الارمني تنشدى اى انهما حجر كل واحد منهما دين الاخر

تنشور تنشماق ويقال الار إلى أتماك سنشدى اى انهما ناولا كل واحد 163
منهما الخبز الى الآخر وغيره سنشور سنشماق ○ وكذلك المباراة ○
ويقال الار إلى تقار قنشدى اى انهما سلب كل واحد منهما مال الآخر
وكذلك المباراة والاعانة قنشور قنشماق ○ ويقال بكت لار ايشقا قنشدى
اى ارتاج الفتيان في العمل وذلك اذا اهتز وافي أمر قنشور قنشماق ○
العلة فيه وحرف الشين في هذا الفصل يتضمن معانيا واصل
هذه الافعال من الثناء نحو قولهم ارتقار قبتى اى سلب الرجل المال وقولهم
الى تبدى اى انه ركله برجله فيدخل الشين فيما على معنى المفاعلة
بين اثنين او اكثر نحو قولهم المنك برلا تبق قبشدى اى انه خالسني الكرة
ويقال المنك برلا تبشدى اى انه راكلني ○ ثم تنشعب منها شعبا ربعة
احدها يكون بمعنى الاعانة في الفعل نحو قولهم المنكا تون تكشدى اى انه
اعانني في خياطة الثوب وقولهم المنكا بتك بتشدى اى انه اعانني في كتبه
الكتاب والثانية يكون بمعنى المباراة في الفعل ليرى ايهما احذق وابطش
واقوى واهرى في ذلك الفعل نحو قولهم المنك برلا جلشدى اى انه
صارع معي ليرى ايينا اصرع واقوى وقولهم المنك برلا يا قرشتى اى انه
وانا رمى القوس ليرى ايينا اقوى في التوتير والفرق بين الاعانة والمباراة
انك اذا ذكرت حرف منكا وهو حرف ومعناه لي يكون فيه معنى الاعانة

واذا قرن بالفعل جر فمنك برلا وهو حرف ومعناه معي يكون
فيه معنى المباراة ۝ والثالثة تركب اللام والشين في الاسما فيكون
ذلك الاسم اسم الخطر في القمار والرهان والرمح نحو قولهم اينادم التلشو
اى لعبت وجعلت الخطر فيه الفرس ويقال اينادم التلشو اى لعبت
معه وجعلت الخطر فيه الذهب وفي هذا نوع من المباراة والرابعة ازيلون
فعلا محضا بنا على حياله لا يراد به شئ من هذه المعاني نحو قولهم كمشدي تانكن
اى طرح الشئ وقولهم انك برلا كرشدي اى انه جادل معه فافهم
يقال بير ترقتي اى تضيق المكان وغيره ترقار ترقماق ۝ ويقال قان ترقتي
اى اقر الدم وكذلك اذا اجتمعت القيح والمدة في الجرح ترقار ترقماق ۝
ويقال يتول سرقتي اى وجد خبر الضالة بعد انشادها سرقار سرقماق
ويقال ارلوزى قرقتي اى قمرت عين الرجل من الثلج قرقار قرقماق وهذا
اذا كان ماخوذا من الثلج يكون قارقتي من المنقوص واذا كان ماخوذا من
قولهم قرق للمقلة يكون ماخوذا من الصحيح قرقار قرقماق ۝ ويقال
كشي يغي قا بسقتي اى بيت العدو على القوم بسقار بسقماق واصله
بسقتي بتشديد السين ويقال ارسقتي اى اخذ الرجل في الكمين بسقار
بسقماق ۝ ويقال بوات منكا نسقتي اى نفعني هذا الدوا نسقار نسقماق
ويقال ارا قدن تشقتي اى خرج الرجل من البيت وهذا ليغما وتخسي

تشقتي ظ حاشيه

۲۷۷

164 وقپچاق ٥ ویباقو ٥ وبعضا من الترکمان والتر الترک تقول جقتی تشقتی
تشقار تشقماق ٥ ترک تنقتی ای تخلق الترک باخلاق الفارسی وکذلک
یقال قلج تقتی ای علا الطبع علی السیف وهو الصدی تقار تقماق ٥
ویقال کشی منک برلا تلقدی ای تکلم الانسان معی واسمج عنی الخبر و
یقال الا ارایسز تلقتی ای ان الرجل صار غرضا للالسن یذم ویسب
لفعله الذمیم فالاول لغة الغزیة ولا تعرفه الترک تلقار تلقماق ٥
ویقال اجلو تعقتی ای تاه العنز وغیره ولحق بالجبل تعقار تعقماق
ویقال ارجقتی ای صار للرجل صیت جققار جققماق ٥ ویقال سوز
جنقتی ای تحقق الخبر والکلام جنقار جنقماق ٥ یقال تونکرکتی
ای درن الثوب وغیره کرکار کرکماک ٥ ویقال بوایشغ انکار سیزکتم ای
انی ظننت هذا الامر منه سزکار من سزکماک ٥ ویقال یل کزکتی ای صار الزمان
خریفا کزکار کزکماک ٥ ویقال قوی بلکتی ای صار الغنم قطعانا بلکار
بلکماک وکذلک کل حیوان اذا صار قطعانا وتالبت ٥ ویقال ارایشی جلکتی
ای رثت هیئة الرجل جلکار جلکماک وقال

تینی یا اجلکتی ارای انی اجلکتی ایشی تقی جلکتی سوزن انک کیم تتار
یصف اسیرا ویقول بانه لما قبض علیه خفت صوته واستسلم خیوله
الینا ورثت هیئته فمن الذی یصغی الی کلامه بعد هذه الوقایع ٥ مدار

حَرْفِ القَافِ وَالكَافِ عَلَى نَوعَينِ اَحَدُهُمَا اَن يَكُونَ فِعلًا وَاقِعًا عَلَى مَن
هُوَ مَغلُوبٌ فِيهِ نَحوَ قَولِهِم بَسَقَنِي اَرَاَى بَيَّتَ الرَجُلُ وَهُوَ اَن بُيِّتَ عَلَيهِ
العَدُوُّ وَاَصلُهُ بَسَرِي وَيُقَالُ نَوءٌ كَرِكَنِي اَي غَلَبَ الدَرَنُ عَلَى الثَوبِ
وَالثَانِي اَن يَكُونَ اَصلًا لِلبَابِ نَحوَ قَولِهِم اَربَلَقَنِي اَي جَرَحَ الرَجُلُ بِلِقَارْ
بِلِقَاق وَقَولِهِم جُلَكَنِي اَرَاَى رَثَّتْ هَيئَةُ الرَجُلِ يُقَالُ بِتَكَ بِتلِرِي
اَي كَتَبَ الكِتَابَ بِتلُورْ بِتلَاك ○ وَيُقَالُ تَبلِرِي بِيرْ اَي رُكِلَ الاَرضُ
وَغَيرُهَا تَبلُورْ تَبلَاك ○ وَيُقَالُ اَلَاوتْ تُبلُرِي اَي اَنَهُ نُقِبَ النَقْبُ
وَيُقَالُ اَرتُوبَنْ تُبلِرِي اَي نَزَعَ الرَجُلُ ثَوبَهُ بِالغَزِيَّه تَبلُورْ تَبلَاق
وَيُقَالُ تَبلِرِي نَانَك اَي وُجِدَ الشَيءُ المَكتُومُ تَبلُورْ تَبلَاق ○ وَيُقَالُ
اَنَكْ اَتِي جَبلِرِي اَي قَد طُيِّنَ بَيتُهُ بِطِينٍ رَقِيقٍ حُرجَبلُرجَبلَاق
وَكَذَلِكَ اِذَا ضُرِبَ رَقَبَهُ الاِنسَانِ بِلُغَةِ اَيغُر ○ وَيُقَالُ يِبْ يِكنَاكَا
سَبلِرِي اَي اِنسَلَكَ السِلكُ فِي الاِبرَةِ وَيُقَالُ اُغلَ اَتَا سِنكَا سَبلِرِي
اَي اَنَّ الاِبرَ التَحَقَ بِاَبِيهِ فِي الذَّهَابِ اِلَى مَوضِعِ سَبلُرسَبلَاق ○ وَيُقَالُ
اَرَاقدَا قَبلِرِي اَي حَبَسَ الرَجُلُ فِي البَيتِ وَكَذَلِكَ يُقَالُ اِنَكْ تُونِي
قَبلِرِي اَي اِختَلَسَ ثَوبَهُ قَبلُورْ قَبلَاق ○ وَيُقَالُ اَنَكْ تُونِي كُبلُرِي
اَي قَد ضُرِبَ ثَوبُهُ تَضرِيبًا كُبلُرْ كُبلَاك ○ وَيُقَالُ كِيكْ تُتلِرِي
اَي اُخِذَ الوَحشُ وَغَيرُهُ تُتلُورْ تُتلَاق وَيُقَالُ اَش تَتلِرِي اَي قَرذِيق

الطَّعامُ وغيرُهُ تتلورُ تتلماق ○ ويُقالُ اتْ بِشبْ تتلرى اىْ قرتهمرا
اللحمُ بالطبخِ وكذلك الثوبُ اذا احلق وتمزّق تتلورْ تتلماق ○ ويُقالُ
اغلان تتلدى اى صارَ الغلامُ فطنًا تتلورْ تتلماك ○ ويُقالُ تقارْ
ستلدى اىْ بيعتِ السلعةُ ستلرْ ستلماق ○ ويُقالُ ارپا اكربرهْ
قتلدى اىْ اختلطَ الدخنُ مع الشعيرِ وكذلك كلُّ شىْ قراختلطَ
بغيرِهِ ويُقالُ ارْ اراغتْ قا قتلدى اىْ جامعَ الرجلُ المرأةَ قتلرْ قتلماق
ويُقالُ قتلدى ارْ اى صارَ الرجلُ مجدودًا واصلُهُ من قولهم قتّ الدى
اىْ اخرَ الجرّ قتالرْ قتلماق ويُقالُ ارْ امكلتنْ قتلدى اىْ نجا الرجلُ من
المحنةِ تعبِ الولادةِ ولهُ وجهانِ احدهما ان يكونَ مجدودًا من قولهم
قرتلدى اذا نجا من المحنةِ والاخرانْ يكونَ مركّبًا من قولهم قتّ بلدى
اىْ وجرتِ النخْتُ لما نجتْ ويُقالُ يغاجْ بجلدى اىْ قطعَ الخشبَ وغيرَهُ
بجلورْ بجلماق ويُقالُ برماق سجلدى اى نثرتِ الزراهمُ وغيرُهُ سجلورْ
سجلماق ○ ويُقالُ ارتونن سجلدى اىْ نزعَ الرجلُ ثوبَهُ وكذلك اذا سلخَ
جلدَ الشاةِ سجلورْ سجلماق

وقال

يعمرُ يغبْ سجلدى ترلك جاك سجلدى يُنجو قاى اجلدى جندان بيار يغرشور
يصفُ الربيعَ ويقولُ اذا انتشرتْ قطراتُ المطرِ واخرجتِ الزهرَ من الارضِ
وانفتحَ وعآ الزرّ والمرجانِ يعنى به النورَ الابيضَ ويقولُ يتعجّنُ حينئذٍ

طِينُ الصَّنْدَلِ وَالمِسْكِ فَيَفُوحُ رَائِحَتُهَا وَيُقَالُ اَرْسَرِلْدِی اَیْ تَمَایَلَ
السَّكْرَانُ وَكَادَ اَنْ يَسْقُطَ سَرْلُرْ سَرِلْمَاكْ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ اِذَا تَمَایَلَ وَكَادَ
السُّقُوطُ ۝ وَيُقَالُ بَدَاَنْكَارْ اَرْلِدِی سَرِلْدِی اَیْ قَدْ غَضِبَ عَلَيْهِ الْاَمِيرُ
وَغَيْرُهُ سَرِلْرْ سَرِلْمَاقْ وَيُقَالُ اَتْ سُرْلْدِی اَیْ سَبَقَ الْخَيْلَ وَيُقَالُ اَرْ
سُرْلْدِی اَیْ طَرَدَ الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ مُنْجُقْ سُرْلْدِی اَیْ سَحَقَ الْخَرَزَ
وَكَذٰلِكَ اِذَا سَحَقَ الشَّيْءُ بِنَفْسِهِ يَتَعَدَّى وَلَا يَتَعَدَّى سُرْلْرْ سُرْلْمَاكْ ۝
وَيُقَالُ بِشِغْ يَغَاجْ قَاسُرْلْدِی اَیْ اِلْتَفَّ الْحَبْلُ بِالشَّجَرَةِ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ سَرِلْرْ
سَرِلْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ يَاغْ اِلْكَا سِرِلْدِی اَیْ اِلْتَصَقَ الرُّهْنُ بِالْيَدِ وَكَذٰلِكَ
كُلُّ شَيْءٍ اِذَا اِلْتَصَقَ اَجْزَاؤُهُ اَجْزَاءَ غَيْرِهِ كَالدَّقِيقِ وَغَيْرِهِ بِاللَّبَنِ
سَرْلْرْ سَرْلْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ سُوفْ سُرْلْدِی اَیْ صَفَا الْمَاءُ وَغَيْرُهُ سُرْلْرْ
سُرْلْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ تُكُونْ شَشِلْدِی اَیْ اِنْحَلَّتِ الْعُقْدَةُ وَكَذٰلِكَ اِذَا اِنْحَلَّتْ
يَتَعَدَّى وَلَا يَتَعَدَّى شَشِلْرْ شَشِلْمَاكْ وَيُقَالُ بِشِغْ تَرْغْ شِشِلْدِی اَیْ
اِنْتَفَخَتِ الْحِنْطَةُ الْمَطْبُوخَةُ بِالْمَاءِ حَتَّى ضَاقَ مَكَانُهَا مِنَ الْقِدْرِ وَكَذٰلِكَ
كُلُّ شَيْءٍ اِذَا تَضَيَّقَ اَجْزَاؤُهُ مِنَ الْاِنْتِفَاخِ حَتَّى ضَاقَ مَكَانُهُ شِشِلْرْ
شِشِلْمَاقْ وَيُقَالُ سُوتْ سَغِلْدِی اَیْ قَدْ حُلِبَ اللَّبَنُ سَغِلْورْ سَغِلْمَاقْ
وَيُقَالُ سُوقْ سُغُلْدِی اَیْ نَضَبَ الْمَاءُ وَكَذٰلِكَ اللَّبَنُ اِذَا بَكُوسُغُلْورْ
سُغُلْمَاقْ وَيُقَالُ كُونْ سَقِلْدِی اَیْ مَالَتِ الشَّمْسُ وَزَالَتْ وَكَذٰلِكَ

يُقَالُ كُنكلوم انكار سقلدى اى مال قلبى اليه وكذلك كل شئ زال عن قراره
او مال سقلر سقلماق ويقال ترغ سقلدى اى سقى الزرع وكذلك 166
كل شئ اذا رش عليه الماء سقلر سقلماق ○ ويقال تور سقلدى اى
دق الملح ويقال اق سقلدى اى طين البيت وغيره سقالر سقلماق ○
ويقال تقار اقكا سقلدى اى ادخل المتاع فى البيت وغيره سقلر سقلماق
ويقال ازم سقلدى اى قد عصر العنب وكذلك كل شئ اذا عصر او
ضغط سقلر سقلماق ○ ويقال تون سكلدى اى نقض دروز الثوب
وغيره وكذلك البناء اذا نقض سكلور سكلماك ○ ويقال ارات سكلدى
اى شوى اللحم وغيره سكلر سكلماك ○ ويقال اراغت سكلدى اى قد
جومعت المراة سكلر سكلماك ويقال ايش سنلدى اى جرب الامر
سنلر سنلماق ويقال ارايش تن تنلدى اى امتنع الرجل من العمل
وكذلك اذا منعه غيره يتعدى ولا يتعدى تنلر تنلماق ○ ويقال
ترغ ترلدى اى زرع الزرع وغيره ترلر ترلماق ○ ويقال ترلدى نانك
اى تفرق الشئ ويقال سج ترلدى اى قد مشط الشعر ترلر ترلماق ○
ويقال ارايش تن ترلدى اى سيم الرجل من العمل وكذلك اذا بشم الرجل
من الطعام ترلر ترلماق ويقال الك ترلدى اى حى البيت ترلر ترلماك ○
ويقال بزون ترلدى اى اجتمع القوم ويقال برماق ترلدى اى اجتمعت

وغيرها تزلر تزلماك ويقال بتك تزلري اي طوى الكتاب وغيره تزلر
تزلماك ن ويقال بير تزلري اي سويت الارض ويقال ايش تزلري
اي استقام الامر تزلر تزلماك ويقال بنجو تزلري اي نظم اللولو والشعر
وكذلك الشئ اذا انتظم بنفسه يتعدى ولا يتعدى تزلر تزلماك ن
ويقال بوات انكار تشلدي اي انه قد نفع هذا الدوا له وكذلك كل
شئ نفع شيئا واصله تشو بلدي تشلر تشلماق ويقال قاب تشلدي
اي انشق الزق وقال ؟ قاني اقب يشلدي قاي قمغ تشلدي
الك بلا قشلدي تغمشركني اشبغار ن يصف مقتولا ويقول
بانه جرى دمه المحقون كانه كان محقونا في زق حتى انشق وسال
ما فيه فالان قرن بالميت والساعة تغرب شمسه الطالعة يعني به
الدوله والحيوه تشلدي تشلماك ويقال تشك تشلدي اي فرش الفراش
ويقال ارغاق تشلدي اي قد جرد اسنان المنجل وكذلك يقال تكمان
تشلدي اي جرد اسنان الدجا وكذلك اسنان المنشار ونحوه تشلر تشلماك
ويقال اق بشقي تشقاتكبت تغلدي اي كل وانكسر حده نصل السهم
لما اصاب الحجر وكذلك كل شئ له حد فكل ما صابته على الشي الصلب او الجمان
تغلر تغلماق ن ويقال اتي شيشقا تقلدي اي نظم اللحم في السفود
وغيره تقلر تقلماق ويقال ارتقلدي اي ضرب الرجل ويقال بوز تقلدي

اى نسج الكرباس وغيره ويقال قلج تقلدى اى قد طبع السيف والسكين ١٦٧
وقولهم ارتقلدى هذه لغة غريبة تقلر تقلماق ن كندكا اون تقلدى
اى صب الدقيق في الكندوج بشدة وضغط ن ويقال اقكا كشى تقلدى اى
ازدحم الناس في البيت وكذلك كل شئ ازدحم حتى تضيق مكانه كذلك
تقلور تقلماق ن ويقال سوق تكلدى اى اريق الماء وكذلك كل شئ له اجزاء
ينهال وينصب نحو البر والدقيق اذا صب على شئ تكلر تكلماك في
هذا يتعدى ولا يتعدى ويقال تكون تكلدى اى انعقدت العقدة
وكذلك اذا عقده وغيره تكلر تكلماك يتعدى ولا يتعدى ن ويقال
اش يغزدا تكلدى اى غص بالطعام وانعقد في الحلق تكلر تكلماك ويقال
انك كوزى تكلدى اى ان عينه اعورت تكلر تكلماك ويقال ياغاج تكلدى
اى غرست الشجرة وكذلك اذا انتصب الشئ قايما تكلر تكلماك ن ويقال
انكار سوز تنلدى اى انه قد اوغز اليه الكلام وغيره تنلور تنلماق و
يقال امكا لتن تنلدى اى قد استريح من المحنة والعناء وهذا فعل
ما لم يسم فاعله من الفعل اللازم ومثله كثير في هذه اللغة وهو ان كل فعل
لازم في العربية لا يوخذ منه الفعل الذى لم يسم فاعله ويوخذ كثيرا
في التركية نحو قولهم اقكا برلدى اى ذهب الى البيت وقولهم تاغدن انلدى
اى قد نزل من الجبل تنلر تنلماق ويقال بتك برلدى اى قد انزوى الكتاب

وغیره بزلر بزلماك ○ ویقال انکار یرماق بزلدی ای انه دفع الیه الدرهم
وغیره بزلور بزلماك ○ ویقال اق بزلدی ای قد نقش البیت وغیره
بزالور بزلماك ○ ویقال اق بزلدی ای اخرب البیت وکذلك اذا هدمه
غیره بزلر بزلماق وهذا یتعدی ولا یتعدی وکذلك یقال ارتبزلدی
احخرب مال الرجل ○ ویقال ای قد خنق الرجل وغیره بغلر بغلماق ○
ویقال بیرکا بقلدی ای قد طولع ونظر الی الارض وغیره بقلر بقلماق
ویقال اداق تقلدی ای قد اخذت وقبضت الرجل المفروشة بقلر
بقلماق ویقال بتق بکلدی ای قد انقطعت الخوطة وکذلك اذا عطفت
یتعدی ولا یتعدی بکلر بکلماك وکذلك کل شی اذا اثنی وانعطف
ویقال سوق بکلدی ای اجتمع المآمن سکر الخذلة وکثر بکلر بکلماك ○
ویقال بت جزلدی ای امتد الحبل الواهی وکذلك فی المایعات الغلیظة
اذا امتد یقال له جزلدی نحو الرب والعلك ونحوه اذا امتد جزلر
جزلماك بزای بین المخرجین ○ ویقال اریغ جغلدی ای قد شدت
الرزمة بالطناب ونحوه جغلر جغلماق ○ ویقال جقماق جقلدی
ای قدح الزند ویقال تاش جقلدی ای انقدح الحجر فخرج نار الحباحب
ویقال سوز قلاقا جقلدی ای صب الکلام فی الاذن جقلر جقلماق وقال
یکرجی قلات جقلدی قزلات کیرجی ارت ات سجرب این ارتنور ○

٢٢٥

٨٨

168 يسف عدو الفرس ويقول لما عدا الجواد انقدحت النار من حوافره فاحترق
البيت الدويل من تلك النار ○ ويقال اقرن جقلدى اى قد خرج من البيت وغيره
جقلر جقلماق ويقال بتك جكلدى اى قد نقط الكتاب وغيره جكلر جكلماك
ويقال تلون جكلدى اى اشتدت العقدة والحبل اذا انعقد كذلك جكلور
جكلماك ○ ويقال المدن تجلدى اى قد فر من الموت وغيره تجلور تجلماق ○
ويقال تون قدلدى اى قد شمر الثوب قدلر قدلماق ويقال بيرنانك
بيركا قرلدى اى قد اختلط الشئ بالشئ لغة الغزية والترك تستعمل هذا
على طريق الاتباع تقول قتلدى قرلدى قرلر قرلماق ○ ويقال ارالكى
قرلدى اى تشنجت يده ورجله ويقال يا قرلدى اى وتر القوس قرلر قرلماق
ويقال قرلدى نانك اى قشر الشئ قرلر قرلماق وكذلك يقال قار قرلدى
اى جرف الثلج من الارض ويقال ارق قرلدى اى افتقر الرجل وهو انه اذا اخذ
عنه ماله ○ ويقال ارق قرلدى اى قد حفر النهر وغيره قرلر قرلماق ويقال
ارز قتز قرلدى اى قد نصل على الرجل وذاق وبال امره قرلر قرلماق ولم
يعد بعد الى ذلك الجرم ○ ويقال الك قبغ قاسلدى اى انضغط يده
فى الباب وكذلك كل شئ اذا ضيق بين الشيئين وبقى فيه قسلر قسلماق
ويقال بيرنانك بيركا قشلدى اى قد قرن الشئ بالاخر وكذلك اذا قرنه
غيره قشلر قشلماق ومنه يقال بير قشلدى اى قد نظم الخرز ○

وَيُقَالُ بِشْرًا قَهْلَرِيًّا اَيْ قَدْ قَرُعَ عَلَى الرَّاسِ قَهْلَرُ قَهْلَمَانٌ وَمِنْهُ يُقَالُ قَهْلَرَ
سُقْلُدِيٌّ اَيْ قَدْ ضَرَبَ وَقَرُعَ اِذَا ذَلَّ ۝ وَيُقَالُ اَرْقَمْلَدِيٌّ اَيْ اِضْطَجَعَ
الرَّجُلُ قَمْلُورٌ قَمْلَمَانٌ ۝ وَيُقَالُ سُوقٌ كَجَلْدِيٌّ اَيْ قَدْ عَبَرَ الْمَاءُ وَغَيْرُهُ
كَجَلَرٍ كَجَلْمَاكَ وَيُقَالُ اَرْتَقَارِيٌّ كَجُلْدِيٌّ اَيْ قَدْ ظَلَمَ مَالَ الرَّجُلِ وَغَيْرَهُ كَجَالَرَ
كَجَالْمَاكَ وَيُقَالُ ثَوْبٌ كَرْلَدِيٌّ اَيْ قَدْ لُبِسَ الثَّوْبُ وَغَيْرُهُ كَرَلَرَ كَرَلْمَاكَ وَيُقَالُ
اَرْكَرْلَدِيٌّ اَيْ تَنَاوَبَ الرَّجُلُ وَامْتَدَّ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اَرْقَ كَرْلَدِيٌّ اَيْ قَدِ امْتَدَّ
الْحَبْلُ وَغَيْرُهُ نَحْوَ الْاَدِيمِ وَالْجِلْدِ كَرَلَرَ كَرَلْمَاكَ ۝ وَيُقَالُ كَرْلَدِيٌّ نَانَكَ اَيْ
قَدْ نَظَرَ اِلَى الشَّيْءِ كَرَلَرَ كَرَلْمَاكَ ۝ وَيُقَالُ اَتْكَاكَرْلَدِيٌّ اَيْ قَدْ دَخَلَ اِلَى
الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ كَرَلَرَ كَرَلْمَاكَ ۝ وَيُقَالُ كَسْلَدِيٌّ نَانَكَ اَيْ قَدِ انْقَطَعَ الشَّيْءُ
كَسَلَرَ كَسَلْمَاكَ وَيُقَالُ اَرْاَذَقَ كَسْلَدِيٌّ اَيْ بَسَطَ الرَّجُلُ رِجْلَهُ كَسَلَرَ كَسَلْمَاكَ
وَفِي الْمُسَلْسَلِ يُغْرَقُ نَدْرًا اَرْتَقَ اَذَقَ كَسْلَسًا اَشْيُورٌ مَعْنَاهُ اِذَا
مُدَّتِ الرِّجْلُ زِيَادَةً عَلَى قَرْرِ الدَّنَارِيجِ الْفُرَّ يُضْرَبُ هٰذَا الْمَثَلُ يَوْمَ اَنْ
لَا يَعْدُوَ طَوْرَهُ ۝ وَيُقَالُ اَرْكَوْجِيٌّ كَقَهْلَرِيٌّ اَيْ ضَعُفَتْ قُوَّةُ الرَّجُلِ وَقَالَ
تَكْرَا اَقِبْ اَكْرَلِمْ اَتِنْ تَشُبْ يَكْرَلِمْ اَرْسَلَنْ لَيُوكَرَلِمْ كَوْجِي اَنِنْ كَقَلْسُونْ
يَقُولُ لِخَرِقٍ بِالْعَدُوِّ وَنَشْزٍ مِنَ الْفَرَسِ كَ وَنَعْدُوَ وَنَرَ اَرْوَ زَبِيرٍ الْاَسَدِ
حَتَّى نَضْعُفَ قُوَّتُهُ مِنْهُ وَيُقَالُ اَتْمَاكَ سِرْكَاكَ مَنْلَدِيٌّ اَيْ قَدْ صُبِغَ
الْخُبْزُ بِالْخَلِّ وَغَيْرِهِ مَنْلَرَ مَنْلَمَانٌ وَيُقَالُ ثَوْبٌ مُنْلَدِيٌّ اَيْ قُطِعَ اَطْرَافُ

169

الثوب وقوارته الزايده مُنلرمُنلماك ويقال اتّ مُنلرى اى قد ركب الفرس
وغيره مُنلرمُنلماك **العلّة** وهذا الفصل مبنيّ على اللام وهو
يرد على ثلاثة اوجه احدها ان يكون فعلاً ثلاثيًا مركّبا من الثانى
ويدخل اللام فيه سمة للفعل الذى لم يسمّ فاعله نحو قولهم يا قرلرى اى
وُتِّرَ القوس وقولهم ارلرى اى ضرب الرجل وله الباب واصله قُرِحَى
اُرْدِى والثانيه ان يكون فعلاً مجهولاً من لازم هذا خارج عن قياس العربيه
نحو قولهم الّ نانك كرلرى اى رُوِىَ ذلك الشئ ويقال الّ بيركا برلرى اى
قد ذهب الى ذلك المكان وقد يوافق هذا الحرف الحرف الذى بعده مثل
قولهم بتك بتلرى اى قد كُتِبَ الكتاب بتلرى كذلك وكقولهم ارلندى
اى تزحّف الرجل اتلرى لغة فيه والوجه الثالث ان يكون فعلاً
مستقلاً بنفسه مثل قولهم الّك ترلرى سوت سعلرى يعنى حيى البيت
وبلوّ اللبن وقولهم سوق سرلرى اى قد صفا الماء يقال من تنكر بكا
تنكرم اى انى قد اطعت الله تعالى ولزمت اوامره ويقال الّ بكا تندى
اى انه خدم الأمير وقال

اكرن انك بلكن كندا انكار بارو الّ قتقلقن تينغل قد غل كفر بارو

يعظ ابنه ويقول اذا صادفت رجلاً عالماً حكيماً فاذهب اليه كلّ يوم
وتعلّم عنه الحكمة واخدمه بالتواضع واترك الكبر تبسور تبتماق

وَيُقَالُ اَرَاتِنَ تِبِتْرِى اَيْ قَدْ رَكَضَ الرَّجُلُ بِرِجْلِهِ فَرَسَهُ وَكَذٰلِكَ اِذَا حَرَّكَ رِجْلَهُ
فِى كُلِّ شَىْءٍ تِبِنُورْ تِبِنْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَرْبِنَكْ بِتِنْدِرِى اَىْ اَرَى الرَّجُلُ اَنَّهُ يَكْتُبُ الْكِتَابَ
وَكَذٰلِكَ اِذَا اسْتَبَدَّ بِالْكِتَابَةِ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَسْتَعِيْنَ مِنْ غَيْرِهِ بِتِنُورْ تِبِنْمَاكْ ۝
بُرْدَانُوقْ وَيُقَالُ بِغَاجْ بُتَنْدِرِى اَىْ قَدْ قُطِعَتْ اَغْصَانُ الشَّجَرِ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَرَى الرَّجُلُ اَنَّهُ بُتَنْمَاقْ
يَضْرِبُهَا بِتَنُورْ بُتَنْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرْاَنْكَا اَتْ بِجِنْدِرِى اَىْ اَرَى الرَّجُلُ يَقْطَعُ
اللَّحْمَ لِنَفْسِهِ وَكَذٰلِكَ الْاِنْفِرَادُ بِهِ بِجِنُورْ بِجِنْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرَاغْتْ يُغُرْقَانْ
بُرْنْدِرِى اَىْ قَدِ الْتَحَفَتِ الْمَرْاَةُ بِالرِّدَاءِ وَتَقَنَّعَتْ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهَا بِرِنُورْ بُرْنْمَاكْ
وَيُقَالُ اَرَاغْتِنْ قَانْ بَرِنْدِرِى اَىْ قَدِ اسْتَطْلَقَ الْعَاذِلُ بِالذَّمِّ وَهُوَ عِرْقٌ
يَخْرُجُ مِنْهُ دَمُ الْاِسْتِحَاضَةِ بَرِنُورْ بَرِنْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرَاتْكَا بَرِنْدِرِى اَىْ
اَرَى الرَّجُلُ اَنَّهُ يَذْهَبُ اِلَى الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ بَرِنُورْ بَرِنْمَاقْ ۝ وَهٰذَا النَّوْعُ مِنَ
الْاَفْعَالِ يَكُوْنُ بِمَعْنَى التَّفَاعُلِ وَهُوَ اَنْ يُرِىَ الْفَاعِلُ مِنْ نَفْسِهِ شَيْئًا وَلَا
يُرِيْدُ ذٰلِكَ حَقِيْقَةً كَمَا يُقَالُ تَصَامَّ الرَّجُلُ اِذَا اَرَى مِنْ نَفْسِهِ اَنَّهُ اَصَمُّ وَتَمَاوَتَ
اِذَا اَرَى اَنَّهُ مَاتَ ۝ وَيُقَالُ اَرَاغْتْ بَرْنْدِرِى اَىْ تَبَرَّجَتِ الْمَرْاَةُ وَيُقَالُ
اَتْ بَرْنْدِرِى اَىْ زُخْرُفَ الْبَيْتِ وَالنُّوْنُ مُبْدَلَةٌ مِنَ اللَّامِ بَرْنُورْ بَرْنْمَاكْ
وَيُقَالُ اَلْاَرِكْ بِسِنْدِرِى اَىْ اَنَّهُ اسْتَضْعَفَ الرَّجُلُ وَقَهَرَهُ بِسِنُورْ بِسِنْمَاقْ
وَيُقَالُ قُوْىْ بُشْنْدِرِى اَىْ اسْتَطْلَقَ الْغَنَمُ وَحَلَّ مِنْ وَثَاقِهِ بُشْنُورْ بُشْنْمَاقْ
وَيُقَالُ تُكُوْنْ بُشْنْدِرِى اَىْ قَدْ وَهَنَتِ الْعُقْدَةُ وَيُقَالُ اَرَاغْتْ بُشْنْدِرِى اَىْ

٢٢٩

طُلِّقَتِ المرأةُ بلغةِ ارغورَ كيلةً بشنورَ بشناق ويُقالُ اتْ بُغْنَدى اىْ 170
اِخْتَنَقَ الفَرَسُ وغيرُهُ بُغْنورَ بُغْناق ويُقالُ ايشْ كيرِنْكا بَقْنَغِلْ اىْ انْتَظِرْ
إلى آخرِ الأمرِ وتَدَبَّرْ بقنورَ بقناق ويُقالُ ارْاداقِنْ بقندى اىْ قَبَضَ الرَّجُلُ
رِجْلَهُ المَبْسوطةَ بقنورَ بقناق ○ اِذا اخبرَ الملكُ اوِ الأميرُ فى جَكِلٍ بمجيءِ انسانٍ
يُقالُ لهُ الْ تَكِنْدى اىْ انهُ قَدْ حَضَرَ ومَعْناهُ تَبَلَّغْ بالوُصولِ وكذلكَ إذا ذَهَبَ
يُقالُ لهُ تَكِنْدى والغُزِّيَّةُ تُبْغِضُ هذهِ اللَّفظةَ تكنورْ تكناك ويُقالُ الْتُكُونْ
تُكِنْدى اىْ انهُ اِسْتَبَدَّ بعَقْرِ العُقْدَةِ وكذلكَ اذا أُرِىَ انهُ يَعْقِنُ تكنورْ تكناك ○
ويُقالُ يِتِكْ بُلْنْدى اىْ وُجِدَتِ الضَّالَّةُ وغيرُهُ بُلْنورْ بُلْناق ويُقالُ ارْ ايشِنْ
بِلِنْدى اىْ قَدْ عَرَفَ الرَّجُلُ أَمْرَهُ وفَطِنَ بِلِنورْ بِلِناك وكذلكَ يُقالُ ارْ يارْقِنْ
بِلِنْدى اىْ قَدْ اعْتَرَفَ الرَّجُلُ بِذَنْبِهِ ويُقالُ كُونْ تُتُنْدى اىْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ
ويُقالُ اىْ تُتُنْدى اىْ خَسَفَ القَمَرُ ويُقالُ بَكْ مِنِى اُغُلْ تُتُنْدى اىْ تَبَنَّانى
الامِيرُ واتَّخَذَنى ابْنًا وغيرُهُ كذلكَ ويُقالُ ارْكِيكْ تُتُنْدى اىْ اِسْتَبَدَّ الرَّجُلُ
بأَخْذِ الطِّىِّ وكذلكَ فى أَخْذِ كُلِّ شَىْءٍ إذا انْفَرَدَ بهِ ويُقالُ اوْتْ تُتُنْدى اىْ
اتَّقَدَتِ النارُ تُتُنورْ تُتُناق وقالَ ــــ اذْكِ انّى تُتونبْ ○ ابْكا يَرَكْ قُخْرلورْ
بَصِفُ الحُبَّ ويَقولُ اِذا اتَّقَدَتْ نارُ الشَّوْقِ تَتَقَلَّى عَنْهُ القَلْبُ والرِّيَّةُ وما
حَوْلَهُ ويُقالُ الْ اقْرِتا تُتُنْدى اىْ اِتَّخِذْ طَيْرًا ويُقالُ الْمِنِى اُلْكى تُتُنْدى اىْ انهُ
اِتَّخَذَ شَفِيعًا إلى المَلِكِ كذلكَ المَصْدَرُ ويُقالُ الْ انكرْ تِتُنْدى اىْ انهُ قاوَمَهُ

٦٩

واجترا عليه ومنه يقال انك لوزنكا تشنو بقسا بلماس معناه لا يقدر
الانسان ان ينظر الى وجهه لمحا باصرا من حسنه تنور تنماك ويقال ارتندك
اى ارى الرجل انه شبعان واذا تشبع كذلك تنور تندماق ويقال ارايشتن
تندرى اى امتنع الرجل من العمل تدنور تندماق ۝ ويقال السجن ترندرى اى
انه امتشط شعره من غير اعانة غيره ترانر ترنماق ويقال ارترغ ترندرى
اى ارى الرجل انه يحرث الحرث وكذلك اذا انفرد بالحراثة ترده نور ترنماق ۝
ويقال ارايشتا بشتى ترندرى اى قد ضجر الرجل في الامر وتضيق تروتر ترناق
ويقال السمكا اتروتندرى اى انه قاومني وكذلك اذا اقام بمقابلته وعارضه
ترنور ترنماق ۝ ويقال ارا وزبتكن ترندرى اى انه قد طوى كتاب نفسه
وانفرد به ترنور ترناك ۝ ويقال ارايشتن ترندرى اى امتنع الرجل من
العمل وكذلك كل شئ امتنع ويقال السامقا ترندرى اى اتكا الرجل على
الحايط وغيره ترانر ترناك ۝ ويقال اوزنكا يمشر ترندرى اى انه قد
انفرد بجمع التمر لنفسه وكذلك غيره ترنور ترناك ويقال اتترندرى اى
هزل الفرس وغيره ترنور ترناق ۝ ويقال ارايشتا ترندرى اى توقف
الرجل في الامر ترنور ترناق ۝ ويقال السترندرى اى انه ارى انه يهرب ترند
ترناك ويقال ارا غت بنجوسن ترندرى اى انه قد نظمت المراة لولوها
ترتر ترناك ويقال ارا داقى تشندرى اى قد تعقلت رجلا الرجل و

التفت ساقاه من الخوف وفي المثل ارسلن كرسانات اذا في تشالر ٥
معناه اذا زار الأسد يتشكل عنه قوائم الفرس يضرب هذا في ضعيف يريد
مقاومة الكبير فاذا قرب من صولته ارتدع تشانر تشناق ٥ ويقال الاورنكا
تشاك تشندى اى انه تولى الرجل اهتم في امر ودلك يده من الحياء والندم تقنور
تقناك ويقال ارتامقا تقندى اى انه صدمه الحايط ويقال ارتقندى اى
ضرب الرجل بالغزيه ويقال قلج تقندى اى قد طبع السيف ويقال از
يونك تغارقا تقندى اى قد تولى الرجل بادخال الصوف في الغرارة بشدة ١٧١
وركل ويقال اشر تقندى اى اكل الانسان بعيف وذلك انما يذكر اذا غضب
الانسان عليه تقنور تقناق ٥ ويقال تام تلندى اى انتقب الجدار تلنور تلناك ٥
ويقال كجندى بلاكم ، يغودى تيلاكم ، تلندى بليكم ، تكرب انكرجر تلور
يقول ثقل على معصمى ونظم عليه من كثرة ما كتبت من الحكمة فالان لما قرب مراحى
فى العلم انثقبت عيون الحكمة فى صدرى فلما ان بلغنى الزمان الى ذلك الحال يفوت
عنى العمر ، ويقال ترى تلندى اى انشق الجلد طولا مثل القد تلنور تلناك
ويقال الاورنكا ياغ تمندى اى انه استبر بقطير الرمز لنفسه تمنور تمناق
ويقال ارا تن جندى اى ساط الرجل فرسه ويقال ارسقرا جبدى اى سبح
الرجل في الماء جندى لغة فيه جنور جبناق ويقال ارا ورنكا جتماق
جقندى اى ارى الرجل انه يقدح الزند جقنور جقناق ويقال اربتكا

جَكِكْ جَلِنْدِى اَىْ تَوَلَّى الرَّجُلُ بِنَقْطِ النُّقْطِ جَلِنُورْ جَلِنْماكْ ۝ وَيُقَالُ اِيُوكُنْ
جَلِنْدِى اَىْ اَنَّهُ تَوَلَّى شَدَّ رَحْلِهِ وَعَقَدَهُ بِنَفْسِهِ جَلِنُورْ جَلِنْماكْ ۝ وَيُقَالُ
اَتْ جَلِنْدِى اَىْ هَزَلَ الْفَرَسُ مِنْ سُوْءِ عَلَفِهِ وَيُقَالُ سُوزْ بَكْ قُلَاقِنْكَا جَلِنْدِ
اَىْ قَدْ بَلَغَ الْكَلَامُ اِلَى اُذُنِ الْاَمِيرِ وَغَيْرِهِ لُغَةٌ غُزِّيَّةٌ وَيُقَالُ اَرْاوْزِنْ بِيرْكَا
جَلِنْدِى اَىْ قَدْ صَرَعَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ اِلَى الْاَرْضِ اَوْ اَرَى اَنَّهُ يَصْرَعُ جَلِنُورْ جَلِنَاقْ ۝
وَيُقَالُ جِلِنْدِى نَانَكْ اَىْ نَدِىَ الشَّىْءُ مِنَ الرُّطُوبَةِ وَاَصْلُهُ جِيلِنْدِى جِيلِنُورْ
جِيلِنَاقْ وَيُقَالُ اَتْ جِلِنْدِى اَىْ عَرِقَ الْفَرَسُ ۝ وَيُقَالُ اِشْلَارْ يِكْنَا سِنْدِ
اَىْ تَوَلَّتِ الْمَرْاَةُ اِدْخَالَ السِّلْكِ فِى الْاِبْرَةِ وَهُوَ غَيْرُ فَاعِلٍ حَقِيقَةً سِنُورْ
سِنَماقْ وَيُقَالُ اَرَاتِنْ سِتِنْدِى اَىْ اَرَى الرَّجُلُ اَنَّهُ يَبِيعُ فَرَسَهُ سِتِنُورْ
سِتِنْماقْ وَيُقَالُ اَرَاوْزِنْكَا سُوقْ سِجِنْدِى اَىْ تَوَلَّى الرَّجُلُ بِرَشِّ الْمَاءِ عَلَى
نَفْسِهِ سِجِنُورْ سِجِنَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرْسُوزْكَا سُجِنْدِى اَىْ وَجَرَ الرَّجُلُ جِلَاوَ
الْكَلَامِ وَشَرَعَ فِيهِ وَلَمْ يَتَفَرَّغْ اِلَى اَمْرٍ سِجِنُورْ سِجِنَماكْ وَفِى الْمَثَلِ
سُوزْكَا سُجِنْسَا بُلْزِ بِرِيرْ ۝ مَعْنَاهُ اِذَا تَلَذَّذَ الرَّجُلُ بِجِلَاوِ الْكَلَامِ يَرْهَبُ
اَسِيرًا وَلَهُ قِصَّةٌ يُضْرَبُ فِيمَنْ يَتْرُكُ عَمَلَهُ بِكَلَامٍ يَسْمَعُهُ ۝ وَيُقَالُ
وَيُقَالُ اَرْسُقْلُقِنْ سِرِنْدِى اَىْ كَوَّرَ الرَّجُلُ الْعِمَامَةَ عَلَى رَاسِهِ وَيُقَالُ
اُرَاغْتْ بُرُنْجُكْ سِرِنْدِى اَىْ تَقَنَّعَتِ الْمَرْاَةُ وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنِ الْتَحَفَ بِشَىْءٍ
وَالْتَفَّ بِهِ سِرِنُورْ سِرِنَماقْ ۝ وَيُقَالُ اَرَايِشْقَا سِرِنْدِى اَىْ صَبَرَ الرَّجُلُ

نفسه فی جملة من وجد العمل الذی اراده وطلبه سرنور سرنماق ○ 172
ویقال کشی اوزینیز سرندی ای حک الرجل بدنه سرنور سرنماک و
کذلک الشیء الصلب اذا انسحق ویقال ارا اوزنکا سوق سرندی ای اری
الرجل انه یصفی الآلة لنفسه سرنور سرنماک ویقال الی انکا رسیزک
سیزندی ای انه قد ظن له ظنا سیزنور سیزنماک ویقال ارقلن ارغالی
سسندی ای هم الرجل ان یضرب عبده وقصد الیه واضطرب سسنور
سسناک وکذلک الفرس اذا کاد ان ینفلت من الوثاق ویقال ارشن نامقا
سسندی ای اری الرجل انه یضرب براسه الجرار وغیره سسنور سسناک
ویقال ارقوینیز سغندی ای اری الرجل انه یحلب غنمه سغنور سغناق
ویقال ارسغندی ای تبرد الرجل ویقال ارسغندی ای استطاب الرجل
من البول وغیره سغنور سغناق ○ ویقال کیک ترغقا سغندی ای
التجا الوحش الی المعقل وکذلک کل شیء لاذ بغیره ومنه یقال من تنکریکا
سغنور من ای انی اعوذ بالله سغنور سغناق ویقال ارسقندی ای سرت الرجل
وابتهج سقنور سقناک وقال سقمکل یندا کرا ذ غرانن الترکمش یلنبر اغی تقاره
یقول لا تسرن اذا وجدت خیلا رعیلا وفحولا ورماکا ومع ذلک فضة
وذهبا ودیباجا یعنی اتخذ لنفسک منها صنیعا ○ ویقال الی منکا اذکو
سغندی ای انه ظنی خیرا واضمر ذلک فی نفسه وکذلک اذا اعان بکلامه

سَقِنُورٌ سَقِنْمَاقٌ وَيُقَالُ الْمِنْدِنُ سَقِنْدِي اَيْ اَنَهُ جَذَرَ عَنِّي وَالْقَافُ فِي
هٰذَا اَصْلَبُ مِنَ الْاَوَّلِ سَقِنُورٌ سَقِنْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرَاغَتْ بَشَرٌ سُقِنْدِي
اَيْ اِغْتَسَلَتِ الْمَرْاَةُ وَهٰذِهِ لُغَةُ اَجٍ سُقِنُورٌ سِقِنْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرْبَكَا سُكِنْدِيَ
اَيْ جَثَا الرَّجُلُ عَلٰى رُكْبَتَيْهِ وَيُقَالُ الْتُونِنُ سُكِنْدِي اَيْ اَنَهُ اُرِيَ اَنَهُ يَنْقُضُ دُرُوزَ
ثَوْبِهِ سُكِنُورٌ سُكِنْمَاكٌ ۝ وَيُقَالُ بِنَحْوٍ قَلَاقْتِنُ سِلِنْدِي اَيْ تَدَلَّى اللُّولُوُ مِنَ الْاُذُنِ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا تَدَلّٰى مِنَ الشَّيْءِ سِلِنُورٌ سِلِنْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرْتَقَارْ قِبِنْدِي اَيْ
اَيْ اُرِيَ الرَّجُلُ اَنَهُ يَسْلُبُ الْمَتَاعَ قِبِنُورٌ قِبِنْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَغْلَانْ يَلْ قِبِنْدِي
اَيْ اَصَابَ الصَّبِيَّ سَعْفَهُ وَيُقَالُ اَلْتَلْقَانْقَايَاغْ قِتِنْدِي اَيْ اَنَهُ اُرِيَ اَنَهُ يَجْرَحُ
السَّوِيقَ بِالسَّمْنِ قِتِنُورٌ قِتِنْمَاقٌ وَيُقَالُ قِتِنْدِي نَانَكْ اَيْ صَارَ الشَّيْءُ مَجْدُودًا
قِتِنُورٌ قِتِنْمَاقٌ وَيُقَالُ الْمِنْدِنُ قِجِنْدِي اَيْ اَنَهُ اُرِيَ اَنَهُ يَهْرُبُ عَنِّي قِجِنُورٌ قِجِنْمَاقٌ
وَيُقَالُ اَرْتَقَارِنْكَا قِرِنْدِي اَيْ نَخَلَ الرَّجُلُ مَالَهُ وَضَنَّ بِهِ قِرِنُورٌ قِرِنْمَاقٌ وَيُقَالُ
اَرْقُرِنْدِي اَيْ تَخَفَّفَ الرَّجُلُ بَعْدَمَا اِغْتَسَلَ قِرِنُورٌ قِرِنْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَلْنَانْكِنِي
قِرِنْدِي اَيْ اَنَهُ اُرِيَ اَنَهُ يُقَشِّرُ الشَّيْءَ قِرِنُورٌ قِرِنْمَاقٌ وَيُقَالُ اَوْزِنْكَا قُزِغْ
قِزِنْدِي اَيْ اَنَهُ تَوَلّٰى جِفْرَ الْبِيرِ لِنَفْسِهِ وَكَذٰلِكَ الْمِرَايَاهْ قِزِنُورٌ قِزِنْمَاقٌ وَ
يُقَالُ اَرَاغَتْ بَزِنْدِي قِزِنْدِي اَيْ تَبَرَّجَتِ الْمَرْاَةُ وَتَزَيَّنَتْ قِزِنُورٌ قِزِنْمَاقٌ
وَيُقَالُ اَرْتَقَارِنْ قِسِنْدِي اَيْ نَخَلَ الرَّجُلُ بِاِنْفَاقِ سِلْعَتِهِ وَكَذٰلِكَ الْجَاقِنُ
اَوِ الْجَاقِبُ اِذَا اَخَذَ بَوْلَهُ عَنِ الْخُرُوجِ قِسِنُورٌ قِسِنْمَاقٌ وَيُقَالُ اَنْ قِشِنْدِي

١٧٥

اى بال الفرس وغيره من الحيوان ولكنه للفرس اخص قشنور قشنماق
ويقال ارتانك قلنرى اى سأل الرجل شيئا قلنور قلنماق ويقال ارتكما قلنج
قلنرى اى عمل الرجل من كل العمل وهو اذا اراد ان يعرو وطوره يقال له
اكش قلنما اى لا تجاوز الحد قلنور قلنماق ○ ويقال ارسوق كجنرى اى
ارى الرجل انه يعبر الماء كجنور كجنماك ويقال ات كجندى اى فترت قوة
الفرس من الحمل الثقيل ويقال الا انك تقارن كجندى اى انه ظلم ماله فالاول
لازم وهذا متعد كجانور كجنماك ويقال اراغت كجندى اى بغت المرأة
ومنه يقال كجنما اى لا تبغ الضرب واصله من قولهم ات كجندى اذا اجنك
البرن كجنور كجنماك ○ ويقال ارسقدا كرنرى اى خاض الرجل في الماء و
اغتسل فيه ويقال ارافكا كرندى اى ارى الرجل انه يدخل البيت كرنور
كرنماك ○ ويقال الربكا كرندى اى انه لقى الامير ورآه ويقال تاغ كرندى
اى بدا وظهر الجبل وغيره وكذلك كل شيء اذا ظهر من بعيد ظلمة كرنور
كرنماك ويقال كرندى نانك اى رؤى الشيء وهذه لغة ارغو وفيه بعض
القياس وهو ماخوذ من قولهم كوز وهي العين الا انهم يخالفون الماضي في الامر
فيقولون كر اى ابصر هذا بالراء والماضي بالزاي كرنر كرنماك ○ ويقال
اوزنكا ات كسندى اى انه اقتطع لنفسه قطعة من اللحم وغيره كسنور
كسنماك ○ ويقال اركنكا كشندى اى تظلل الرجل من الشمس وكذلك اذا

وكقولهم الشمس كلما ارتفعت يذر قرنها للطلوع وهو غير ذاهب حقيقة

ويقال الشتاء يذر الكفرى اى انه افتخرى كفنور كفنمك ٥

توارى من انسان كشنور كشنمك ٥ ويقال ارتلكى اذا فتر
يد الرجل ورجله من الحمل او من كثرة الاهتزاز فى السير والمشى كانه مقيد
من الثقل كلنور كلنمك ٥ ويقال ارتقارن كمندى اى ارى الرجل انه يرفق
متاعه كمنر كمنمك **وهذا الفصل** يدور على أوجه احدها ان
يكون استبداد الفاعل بفعله من غير استعانة بغيره ويكون اصل هذا
النوع من الافعال الثنائية نحو قولهم اكابر بندى اى انه ارى اى
يذهب البيت وهو غير ذاهب حقيقة وهذا النوع بمنزلة التفاعل
فى العربية نحو قولهم تصام الرجل اذا ارى انه اصم وتعاقل اذا ارى انه
عاقل وهو ليس كذلك والوجه الثانى ينبى عن الانفراد بفعل
الفاعل تعصبا على غيره فى ذلك نحو قولهم ارالمز البندى اى انفرد الرأين
بقبض دينه وقولهم الترغ ترنبدى اى استبد الرجل بالزراعة لنفسه
واذا كان على هذا المعنى يذكر فيه النفس وهو قولهم اوزنكا اى لنفسه اورى
اى نفسه والكاف تركب معه بمعنى اللام واما اذا كان الفعل بمعنى انه
ارى من نفسه ذلك من غير حقيقة به جاز ان لا يذكر النفس والفرق بينهما
وذلك ان الافعال مشتركة بين الانام فاذا اطلع به واحد من بين
الجملة يذكر فيه ان الفاعل تولى هذا الفعل بمباشرته دون استعانة
بغيره فيكون الصفة ناقصة الا بذكر النفس واذا ذكرت معه النفس

٩٤

٢٤٧

١٦٦ يَكُونُ الصِّفَةُ تَامَّةً حِينَئِذٍ وَيَنْفَرِدُ الفِعْلُ بِفَاعِلِهِ وَيَخْرُجُ حِينَئِذٍ مِنْ حَدِّ
الِاشْتِرَاكِ وَهَذَا كَقَوْلِهِ تَعَالَى فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ الْقَتْلُ لَمَّا كَانَ مُشْتَرَكًا بَيْنَ
الْأَنَامِ فَخَصَّ هَؤُلَاءِ مِنْ بَيْنِ الْجُمْلَةِ وَأَمَرَ بِمُبَاشَرَةِ هَذَا الْفِعْلِ بِأَنْفُسِهِمْ فَكَانَتِ
الصِّفَةُ لَا تَتِمُّ إِلَّا بِذِكْرِ النَّفْسِ فَذُكِرَتْ وَإِذَا كَانَ بِمَعْنَى الْمُرَايَاةِ وَيَكُونُ
الْفِعْلُ بِمَعْنَى اللَّازِمِ وَلَا يَكُونُ فِيهِ مَعْنَى الِاشْتِرَاكِ فَالنَّفْسُ وَإِنْ لَمْ يُذْكَرْ مَعَ
الْفِعْلِ تَصِيرُ كَأَنَّهَا مَذْكُورَةٌ لِأَنَّ الْفِعْلَ اللَّازِمَ يَدُلُّ عَلَيْهَا وَالصِّفَةُ تَكُونُ
تَامَّةً هُنَاكَ وَهَذَا كَقَوْلِهِ تَعَالَى كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى
وَلَمْ يَقُلْ جَلَّ وَعَزَّ أَنْ رَأَى نَفْسَهُ اسْتَغْنَى وَكَمَا قُلْنَا فِي التَّرْكِيبِ إِشْقَابَقِنْ
أَيْ أَنْظُرْ آخِرَ أَمْرِكَ وَكَقَوْلِهِمْ قَرِنَ أَيْ تَجَفَّفَ وَقَوْلِهِمْ سُقْفَاكِرِنْ أَيْ اغْتَسِلْ
وَالْوَجْهُ الثَّالِثُ أَنْ يَنْفَكَّ فَصْلُ اللَّامِ وَالنُّونِ يَكُونُ مُبْدَلَهُ مِنْهَا نَحْوَ
قَوْلِهِمْ بِتَكَ بِتَلْرِي بِتَنْدِي إِذَا كُتِبَ الْكِتَابُ مَعًا وَهَذَا يَكُونُ سِمَةً لِلْفِعْلِ
الْمَجْهُولِ وَاللَّامُ وَالنُّونُ تَبَعًا قَبَانَ فِي الْعَرَبِيَّةِ كَمَا يُقَالُ رَجُلٌ شَثْنُ الْأَصَابِعِ
وَسَثْلُهُ وَكَبْزُ الرِّلَّةِ وَكَبَنَهُ وَهُوَ مَا عَطَفَ مِنْ شَفَتِهِ وَالْوَجْهُ الرَّابِعُ
أَنْ يَكُونَ بِنَاءً عَلَى حِيَالِهِ لَا يُرَادُ بِهِ شَيْءٌ مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِي نَحْوَ قَوْلِهِمْ تَنَكَّرِيكَا
تَبَنْدِي أَيْ عَبَدَ اللَّهَ تَعَالَى وَكَقَوْلِهِمْ تَنَكَّرِيكَا سِغَنْدِمْ أَيْ عُذْتُ إِلَى اللَّهِ
تَعَالَى وَعَلَى هَذَا الْوَجْهِ يَكُونُ الْمَعَانِي فِي أَبْوَابِ الْمُعْتَلِّ وَالْغُنَّةِ وَغَيْرِ
ذَلِكَ فِي الْمُجَرَّدِ وَالْمَزِيدِ عَلَيْهِ **الْعِلَّةُ** الْأَفْعَالُ الْمُسْتَقْبَلَةُ مِنْ

٧٧

الثلاثى ينقسم الى قسمين منها ما يكون مسكنة الحشو كقولهم التون
كذردى اى انه البس الثوب كرر يلبسه فالدال محركة فى الماضى مسكنة
فى الغابر وكقولهم تبكريكا تبندى اى عبد الله تعالى تبنور فالبا محركة
فى الواجب مسكنة فى الغابر ومنها ما يكون محركة الحشو فى الصدر و
التلو وكقولهم اتت قلاق تقردى اى اصر الفرس اذنه يقرار فالفا الركيكة
منها محركة فى الماضى والواجب وكقولهم تنكرى منى كذردى اى حفظنى
الله تعالى الدال مفتوحة فى الواجب والغابر والاصل فيه ان كل فعل
اتخذ من الاسم فسبيله ان محرك حشوه فى الفعل الغابر نحو قولهم تشك
تشلدى اى فرش الفراش وكقولهم تكون تكلدى اى انعقدت العقدة
وكقولهم ترغ سقلدى اى سقى الزرع وما كان من الافعال المحضة فالاغلب
فيه ان يسكن حشوه فى الغابر نحو قولهم سوت سغلدى اى قد بكو اللبن
سغلد وكقولهم كون سقلدى اى زالت الشمس سقلد ونحو ذلك وكل
فصل من فصول هذا الباب ينطوى على معنى لا يكون لغير ذلك ○
امّا فصل الرآ فيه ثلثة اوجه احدها ان يكون اسما ركب منه الفعل نحو
قولهم تون قردى اى احمر الثوب وغيره واصله قرل اردى اى صار احمر
فطرحت اللام والهمزة منها حتى صار فعلا محضا وكقولهم تون قردى
اى اسود الليل واصله قرا اردى اى صار اسود وهو ماخوذ من قولهم

حِيَالُ بالكسر حوالى الشئ اولى ومقابله معانيه وهو كلوز يقال قعد بحياله بازائه انتهى

٩٢

٢٤٩

قَرَا الْأَسْوَدُ ٥ وَالثَّانِيَةُ اَنْ يَكُوْنَ فِعْلًا لَازِمًا مِنَ الثُّنَائِيِّ فَالْاَ تَعْدِيَهِ نَحْوُ ١٧٥
قَوْلِهِمْ اَرْسَوْتُ كَجَثَى اَىْ عَبَرَ الرَّجُلُ الْمَآءَ ثُمَّ يُقَالُ اَنِى سَقَدْتُ كَجَرَدَى اَىْ اَنَهُ اَعْبَرُهُ
مِنَ الْمَآءِ وَيُقَالُ اَرْجَتَى اَىْ هَرَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ يُقَالُ تَجَرَدَى اَىْ اَهْرَبُهُ وَالْوَجْهُ
الثَّالِثُ اَنْ يَكُوْنَ بِنَآءً عَلَى حِيَالِهِ لَا يُرَادُ بِهِ شَىْءٌ مِنْ هٰذِهِ الْمَعَانِى نَحْوُ قَوْلِهِمْ
اِنَّكَ بَيْنَ قَرْدَدَى اَىْ اَنَهُ قَدْ لَوَى عُنُقَهُ وَقَوْلِهِمْ قَابَ قَتَرْدَى اَىْ قَرُغَ الظَّرْفُ
مِمَّا فِيْهِ وَفَصْلُ الرَّاىِ يَكُوْنُ عَلَى نَوْعَيْنِ يَلْزَمُ اَحَدُهُمَا لِتَعْرِيَهِ الْفِعْلَ نَحْوُ
قَوْلِهِمْ اَرْسَوْتُ تَمَرْدَى اَىْ قَطَرَ الرَّجُلُ الْمَآءَ وَهٰذَا شَاذٌّ وَالثَّانِيَهُ بِنَآءً عَلَى
حِيَالِهِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ تَبَرْغَقَ تَبَرْدَى اَىْ اَنَهُ اَلْغَزَ الْاَلْغُوْزَةَ وَفَصْلُ
الشِّيْنِ قَدْ ذَهَبَ قِيَاسُهُ وَفَصْلُ الْقَافِ وَالْكَافِ عَلَى نَوْعَيْنِ اَحَدُهُمَا
اَنْ يَكُوْنَ فِعْلًا ثُنَائِيًّا فَيَدْخُلُ فِيْهِ الْكَافُ وَالْقَافُ وَيَكُوْنُ الْمَعْنَى اَنَّ الَّذِىْ وَقَعَ
عَلَيْهِ الْفِعْلُ صَارَ مَغْلُوْبًا عَلَيْهِ مِنْ اِخْتِيَارِهِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَرْبَغَنِى بَسَقْتَنِى اَىْ بَيَّتَ
عَلَى الرَّجُلِ وَاَخَذَ فِى يَدِ الْعَدُوِّ وَقَوْلِهِمْ اَرْسُقْتَنِى اَىْ غَلَبَ عَلَى الرَّجُلِ الْعَطَشُ
وَاَصْلُهُ بِسَدِىْ اَسْدِى وَالْكَافُ نَحْوُ قَوْلِهِمْ تَوْنٌ رُكْتَنِى اَىْ غَلَبَ عَلَى الثَّوْبِ الدَّرَنُ
وَقَوْلِهِمْ اَرْكَنْكَتَنِى اَىْ غَلَبَ عَلَى الرَّجُلِ الضَّعْفُ حَتَّى تَاَخَّرَ عَنْ اَصْحَابِهِ وَالْوَجْهُ
الْاٰخَرُ هُوَ اَنْ يَكُوْنَ بِنَآءً عَلَى حِيَالِهِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَرْاَثَكَا اَشْقَتَى اَىْ اِشْتَاقَ الرَّجُلُ اِلَى
بَيْتِهِ ٥ وَقَوْلِهِمْ اَرَايِشِى جُلْكَتَى اَىْ رَثَّتْ هَيْئَةُ الرَّجُلِ وَاَمَّا اللَّامُ وَالنُّوْنُ
قَدْ مَرَّ الْقِيَاسُ فِيْهِمَا وَالْمَصْدَرُ مِنْ هٰذَا عَلَى فَعْلَلَانٍ نَحْوُ قَوْلِهِمْ تَجَرْمَاقَ مُجَرْمَكَةً الْعَيْرُ

عاشق ومشتاق اولدى
آشقتى

٧٥

يكْ كَتْرماك اى رفع الجعل هذا هو المصدر الصحيح واما الذى يكون مصدرا عند الاضافه
يكون على بنا فعللى مسكنه العين نحو قولهم انك يكْ كترلى كرا اى انظر وابصر
رفعه الجعل وقولهم انك سوف كجرلى كرا اى ابصر اعباره الماء وقد عرفتك
محل الغين والكاف فيه فيما مضى الامر من هذا الباب على ثلاثه اوجه
فلذلك سميناه ثلاثيا نحو قولهم تنكريا تبن اى اعبد الله تعالى وكقولهم
تنكريا يكر اى اسجد لله تعالى وكقولهم سرن اى اصبر وان شئت تبنغل
يكنغل سرنكل كما مر القياس فى امر الواحد والنهى والجحد كما ذكرت يقال
بالميم والالف نحو قولهم سقنما اى لا يسر ويقال فى نعل النفس تبندم بالميم
اى عبدت وفى نعل المخاطب تبندنگ بكاف الغنه وفى نعل الغايب تبندى
بالياء كما مر وفى بعض لغات ارغو جعل كاف الخطاب غينا نحو قولهم تبندغ
اى عبدت وقولهم سن انى تجرغ اى انك اهربته والقياس مطرد فى جميع
الافعال والكاف اصل والغين هجنه ادخالها فى هذا الجعل الفاعل من هذا
الباب تبنجى اى العابد يكنوجى اى الساجد فى لغه سايرالترك تبندى
يكندجى فى لغه الغزيه ن واما الفاعل الذى يوصف بدوام الفعل
تبنغان يكنكان يعتبر فيها حروف القاف والكاف والغين والاشباع وغير
ذلك على المنهاج الذى اوضحت والفاعل الذى يوصف على معنى انه كان
متمنيا لاقامه هذا الفعل نحو قولهم تبغساق اراى رجل محب للخدمه

تبن عبادت ايلمه
يكن سجده ايلمه
سرن صبر ايلمه

سقنما كى تنقم

٩٦ ٢٥١

ولا يأتي هذا النوع من الصفات في الثلاثي وما زاد عليه الا قليلا والقياس 176
جايز في الكل وما زاد من الثنايي فبطرح آخر حرف الكلمة حتى يركب عليها
الحروف التي تدل على هذه الصفة كما يقال تبنري اذا عبد ثم يقال في الصفة
تبغساق طرحت النون منها ورجعت الكلمة الى الاصل وهو قولهم تبغ للخدمة
والفاعل الذي يوصف على معنى انه كان من حقه وعزمه ان يفعل ذلك
يكون على وزن فعلعل محركة العينين الى الحركات الثلاثة مسكنة اللامين نحو
قولهم بك يازق كركلك اردى اي كان من حق الامير ان جاوز عن الذنب وقولهم
الا تنكريكا تبنغلق اردى اي كان من حقه ان يعبد الله تعالى وقياسه ان يزاد
هذه الاحرف على حروف الاصل مع اعتبار الكلمة القافية وغيرها وهذا النوع
يتضمن شيئا من معنى المصدر والفاعل الذي يوصف على معنى انه كان
ممن يفعل الفعل يكون نحو قولهم الا تنكريكا تبنغلي اردى اي انه كان يعبد
الله تعالى وقولهم الا منى سقدن كركلي اردى اي انه كان من يعبر من الماء
ويكون قياس وزن هذا على فعلعلي مسكنة العينين محركة اللامين ٥
فاذا ذكر مع الفعل حرف اردى يكون اخبارا عن فعل امضاه فاعله
واما اذا ذكر بعده حرف الا او حرف تررد يكون اخبارا عن فعل عزمه
فاعله ولم يمضه بعد **والمفعول على نسق واحد** نحو قولهم
كزتمش نابك اي الشئ المخفوظ ٥ قتمش قاب اي الزق المفروغ واداالحق اليم

وَالشِّيْنُ فِي الْاَفْعَالِ اللَّازِمَةِ يَكُوْنُ صِفَةً وَاِخْبَارًا عَنْ مَضِيِّ ذٰلِكَ الْفِعْلِ
نَحْوُ قَوْلِهِمْ سَقْلَمِشْ كَوْنَا اَيِ الشَّمْسُ الزَّايِلَةُ وَقَوْلِهِمْ سُغْلُمِشْ سُوْقًا اَيِ الْمَآءُ
الْغَابِرُ وَتَصْرِيْفُ الْاَفْعَالِ كَمَا مَرَّ قِيَاسُهُ فِي الثُّنَائِي وَكَذٰلِكَ اَسْمَآءُ الْاَمْكِنَةِ
وَالْاَزْمِنَةِ فَيُزَادُ حَرْفُ الْمُضَارَعَةِ فِيْهَا عَلٰى حُرُوْفِ الْاَصْلِ فَلَا يَشُذُّ مِنَ الْقِيَاسِ شَيْءٌ
فَاْفْهَمْ ۞ اِنْقَضَتْ اَبْوَابُ الثُّلَاثِيِّ ۞ هٰذِهِ اَبْوَابُ الرُّبَاعِيِّ

بَابُ فَعْلَلِدِي مُسَكَّنَةِ الْعَيْنِ وَاللَّامِ فِي حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ كَوْكَبْ بُرْكُرْدِي اَيْ دَجَنَتِ السَّمَآءُ وَيُقَالُ بُغْجِي تُوْنْقَاسُوْقْ بُرْكُرْدِي
اَيْ رَشَّ الْقَصَّارُ الْمَآءَ عَلَى الثَّوْبِ لِيَبْلُلَهُ بُرْكُرَارْ بُرْكُرْمَاكْ وَيُقَالُ قَانْ بُرْكُرْدِي
اَيْ نَعَرَ الدَّمُ مِنَ الْجُرْحِ ۞ وَيُقَالُ اَرْيَاغْ بِخْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَ بِقَطْعِ الْخَشَبِ
حَتّٰى قُطِعَ بِخْتُرْ بِخْتُرْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ اُلْمِنِي اِتْكَابْ تُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَذْهَبَنِي
اِلَى الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ بَرْتُرْ بَرْتُرْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ بَكْ اَغْرِيْنِي بَسْتُرْدِي اَيْ اَمَرَ
الْاَمِيْرُ بِقَبْضِ اَطْرَافِ اللِّصِّ وَبَطْحِهِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ ثَقُلَ عَلَيْهِ حَتّٰى مَنَعَهُ عَنِ
النُّهُوْضِ وَالْاِنْقِلَابِ بَسْتُرْ بَسْتُرْمَاقْ وَيُقَالُ اُلَانِي بُغْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَهُ
بِخَنْقِهِ بُغْتُرْ بُغْتُرْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ اَتْ بُرْقُرْدِي اَيْ نَخَرَ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ
بُرْقُرَارْ بُرْقُرْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ اِشْلَارْ يُوْزِي بُرْقُرْدِي اَيِ انْزَوَى وَجْهُ
الْمَرْاَةِ وَانْقَبَضَ وَكَذٰلِكَ الْجِلْدُ اِذَا انْزَوٰى بُرْقُرَارْ بُرْقُرْمَاقْ ۞ وَيُقَالُ
اِيْشْ بِلْكُوْرْدِي اَيْ ظَهَرَ الْاَمْرُ وَغَيْرُهُ وَفِي الْمَثَلِ كُوْزْ كَلِكِي يَازْ بِلْكُوْرَارْ ۞

٩٧ ٢٠٢

١١٦ معناه يظهر كيفية مجئ الخريف في الصيف يضرب هذا في أمر يقال أو لحاله بما له
وقال كذلك تترسقك اذرش كني بلكرار بشلغ كوك يبسما ياشي انك سقار
يقول يظهر الحب المكتوم يوم الفراق والعين الجرحى الدامعة لا يقدر على
كتمان دمعه بلكرار بلكرماك ٥ ويقال قشن تلبردى اى خفق الطاير جناحيه
تلفر تلبردى اى خفقت الجملة ولذلك كل شئ اضطرب تلبرار تلبرماق ٥
ويقال شكرى اعل تغترردى اى اولد الله الولد من المرأة واصله تغتررردى
وهذا للقياس وذلك ان كل فعل اذا كان متعديا بدون الحاق التاء
فيه فاذا الحقت به التاء تعدى الفعل الى المفعول من فاعلين احدهما
امر والاخر فاعل نحو قولهم سوق اجردى اى اشرب الماء فاذا قيل سوف
اجتردى يكون المعنى انه امر غيره باشراب الماء وكذلك قولهم اني بغردى
اى انه خنقه فاذا قيل بغتردى يكون المعنى انه امر غيره بخنقه اياه وهذا
كما في العربية يقال لقط السنبل والقطه غيره ونقط المصحف وانقطه
غيره بزيادة الالف يتعدى الفعل من فاعلين الى المفعول كذلك هذا
بغتررتغترماق ويقال ات سيشقا تقترردى اى انه نظم اللحم في السفود
تقترر تقترماق ويقال اونغ قا بقا تقترردى اى انه حمل انسانا بادخال
الرقيق في الظرف وشده فيه وكذلك غيره تقترر تقترماق ٥
ويقال بك اغريني تتترردى اى ان الامير امر باخذ اللص فاخذ تتترر تتترماق ٥

٧٠٦

وَيُقَالُ السُّوقُ تُكْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمْرٌ بِصَبِّ الْمَآءِ وَغَيْرِهِ تُكْتُرُ تُكْتُرْمَاكْ ٥
وَيُقَالُ اَلتُونْ تِكْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمْرٌ بِخِيَاطَةِ الثَّوْبِ فَخِيطَ تُكْتُرْ تُكْتُرْمَاكْ ٥
وَيُقَالُ اَنِي اُرْبْ تِلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ ضَرَبَهُ حَتَّى كَادَ اَنْ يُغْشَى عَلَيْهِ تِلْتُرْ تِلْتُرْمَاقْ
وَيُقَالُ اَلنَّامْ تِلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمْرٌ بِنَقْبِ الْجِدَارِ وَغَيْرِهِ وَالتَّآءُ الْاَخِيرَةُ مُبْدَلَةٌ
مِنَ اللَّامِ وَهٰذَا كَمَا يُقَالُ فِي الْعَرَبِيَّةِ قَتَرَ عَلَى عِيَالِهِ وَقَدَرَ وَكَقَوْلِهِ تَعَالَى وَمَنْ
قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَفِي الْاٰيَةِ الْاُخْرٰى وَاَمَّا اِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ
فَجَائِزٌ اَنْ يَكُونَ الرَّاءُ مُبْدَلَةً مِنَ التَّآءِ وَكَذٰلِكَ الْبَآءُ الَّتِي اُبْدِلَتْ مِنَ الرَّاءِ يُقَالُ
خَتَرَ وَخَتَلَ اَصْلُهُ غَدَرَ وَفِي هٰذِهِ اللُّغَةِ ثَلَاثُ مُبْدَلَاتٍ تِلْتُرْ تِلْتُرْمَاكْ
وَيُقَالُ اَلْاَيُوقْ تِلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمْلَأَ الْقَصْعَةَ وَغَيْرَهَا تِلْتُرْ تِلْتُرْمَاقْ
وَيُقَالُ اَرْيِرْنَاقْ تِلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمْرٌ بِقَدِّ الْقِدِّ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا قُدَّ
مِثْلُ السَّيْرِ وَنَحْوِهِ تِلْتُرْ تِلْتُرْمَاكْ ٥ وَيُقَالُ اَلْاِنَكْ اَغِزْ نَكَا سُوقْ تَمْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ
اَمْرٌ بِتَقْطِيرِ الْمَآءِ فِيهِ تَمْتُرْ تَمْتُرْمَاقْ وَهٰذِهِ لُغَةٌ ضَعِيفَةٌ ٥ وَيُقَالُ يَغْمُرْ
تَجْرُدِي اَيْ تَرْشَسَ الْمَطَرُ وَجَآءَ الطَّلُّ وَنَحْوُهُ تَجْرَارْ تَجْرُمَاقْ ٥ وَيُقَالُ مَنْ
اَغْلِنِي اَنَا سِنْكَا تَجْرُدُمْ اَيْ اَنِّي اَلْحَقْتُ الْاِبْنَ بِالْاُمِّ وَاَلْصَقْتُهُ بِهَا وَاَصْلُ الْجِيمِ
فِيهِ شِينٌ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ تَجْرُ تَجْرُمَاقْ وَيُقَالُ اَتْلِغْ اَنِي تِلْدُرْدِي اَيْ اَنَّهُ
قَدْ صَدَمَهُ الْفَارِسُ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ اَنِي اَجَاكْ بِلَا تِلْدُرْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ وَجَاهُ
بِالسِّكِّينِ تِلْدُرْ تِلْدُرْمَاكْ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا اِيشْ بِلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ عَرَّفَنِي الْاَمْرَ

وَأُعْلَمِيهِ بِلِتْرِ بِلِتْرِمَاكَ وَيُقَالُ اُلْ اُوتْ تَمْتَرْدِي اَيْ اَنَهُ اَوْقَدَ النَّارَ
وَكَذٰلِكَ اِذَا اَسْرَجَ تَمْدُرْ تَمْدُرْمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ مَكَا اِلْمِنْ تَنْتَرْدِي اَيْ اَنَهُ
اَجْحَدَنِي الدَّيْنَ وَغَيْرَهُ تَنْتَرْ تَنْتَرْمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ مِنِي تِنْدَرْدِي اَيْ اَنَهُ اَوْ
قَعَنِي فِي الرَّاحَةِ وَاجْمَنِي وَاَصْلُهُ مِنْ قَوْلِهِمْ تِينْدِي اِذَا تَنَفَّسَ وَيُقَالُ اُتْ
اِنِكْ كُوزِنْ تُنْتُرْدِي اَيْ اَنَّ الدَّوَا اَغْطَى عَيْنَهُ وَكَذٰلِكَ كُلَّ شَيْءٍ سَتَرَ شَيْئًا تَنْتَرْ تَنْتَرْمَاقْ
وَيُقَالُ اُلْ مِنِي تُذْغُورْدِي اَيْ اَنَهُ اَشْبَعَنِي تُذْغُرْ تُذْغُرْمَاقْ وَفِي الْمَثَلِ
اَقْلِكْ تُذْغُرْسَا كُوزِي يُلْفَا بِلُورْ مَعْنَاهُ اِنَّ رَبَّ الْبَيْتِ اِذَا اَشْبَعَ الضَّيْفَ
فَاِنَّ عَيْنَ الضَّيْفِ اَبَدًا تَكُونُ نَحْوَ الطَّرِيقِ لِيَذْهَبَ يُضْرَبُ لِمَنْ يَعْتَذِرُ عَنْ
اَهْلِ الْبَيْتِ بَعْدَ الْاِضَافَةِ وَقَالَ

تُذْغُرْمَدِي اِتْمِنِي تُرْغُرْغَلِرْ اِتْمِنِي سُرْدِي مَنِكْ قْتِمِنِي قَارْتَقِي قُرْدَايِمِي

يَصِفُ صَايِدًا اَعَارَهُ جَوَارِحَ الصَّيْدِ الْكَلْبَ وَالْفَرَسَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا يَقُولُ
بِاَنَهُ مَا وَجَدَ صَيْدًا قَدْرَ مَا يُشْبِعُ كَلْبِي وَقَدْ كَادَ اَنْ يُهْزِلَ فَرَسِي مِنْ كَثْرَةِ
الْعَدْوِ عَلَيْهِ فَقَدْ طُرِدَ دُولَتِي لَمَّا طُرِدَ بَطِّي وَجَوَاصِلِي ۝ وَيُقَالُ اُلْ مِنِي
بُوا يِشْتِرْ تُذْغُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَلَّنِي فِي هٰذَا الْاَمْرِ حَتَّى وَجَدْتُ سَاَمَةً مِنْهُ ۝
وَيُقَالُ اُلْ اَتِغْ تُرْغُرْدِي اَيْ اَنَهُ هَزَلَ الْفَرَسَ تُرْغُرْ تُرْغُرْمَاقْ وَيُقَالُ
اُلْ مِنِي اُرْتُدُنْ تُرْغُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَقَامَنِي مِنْ مَوْضِعِي وَيُقَالُ اُرْنَامْ تُرْغُرْجِي
اَيْ بَنَا الرَّجُلُ الْجِدَارَ وَكَذٰلِكَ الْبَيْتَ وَكُلُّ شَيْءٍ نَصَبَهُ تُرْغُرْ تُرْغُرْمَاقْ ۝

وَيُقَالُ اِرْبَاشَّى تَزْغَرْدِى اَىْ كَادَ رَاْسُ الرَّجُلِ اَنْ يَتَقَرَّعَ تَزْغِرَارْ تَزْغِرْمَاقْ ۝
وَيُقَالُ بِيرْ تَزْغَرْدِى اَىْ كَادَتِ الْاَرْضُ اَنْ يَهُبَّ مِنْهَا الْهَبَآءُ الْمَنْثُورُ تَزْغِرَارْ
تَزْغِرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَلْاَفْ تَقَارِبُ تَشْغَرْدِى اَىْ اَنَّهُ مَلَأَ بَيْتَهُ مِنَ الْمَالِ
وَكَذٰلِكَ اِذَا مَلَأَتِ الرَّنَّ مِنَ الْمَآءِ وَغَيْرِهِ تَشْغَرْ تَشْغَرْمَاقْ وَيُقَالُ اَشِيخْ
تَشْغَرْدِى اَىْ كَادَتِ الْقِدْرُ اَنْ تَفُورَ وَيَخْرُجَ مِنْهَا الْمَآءُ تَشْغَرَارْ تَشْغَرْمَاقْ
وَيُقَالُ مَرَاغْلِنِى اَتَاسِنْكَا تُشْغَرْدُمْ اَىْ اَنِّى اَوْقَعْتُ الْمُلَاقَاةَ بَيْنَ الْاِبْنِ
وَالْاَبِ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَوْقَعْتَ الْمُلَاقَاةَ بَيْنَ اِثْنَيْنِ تُشْغَرْ مِنْ تُشْغَرْمَاقْ
وَاَصْلُهُ تُشْرُدْمْ وَيُقَالُ كُنْكَلِمْ تُلْغَرْدِى اَىْ كَادَتْ نَفْسِى اَنْ تَتَهَوَّحَ لِمَا
لَقِسْتُ مِنْ اَكْلِ الطَّعَامِ قَذِرٍ تَلْغَرْ تَلْغَرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرْتْ بَشِى تَلْغَرْدِى
اَىْ قَامَتِ الرَّمْقُ عَلَى رَاْسِ الْعَقَبَةِ وَنَحْوِهِ تَلْغِرَارْ تَلْغِرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ
سُوقْ تَمْغَرْدِى اَىْ كَادَ الْمَآءُ اَنْ يَقْطُرَ مِنَ الْجِلْدِ وَنَحْوِهِ تَمْغِرَارْ تَمْغِرْمَاقْ ۝
وَيُقَالُ اَلْ اِيشِخْ تُنْكَرْدِى اَىْ اَنَّهُ تَفَحَّصَ عَنْ اَصْلِ الْاَمْرِ وَاتَّبَعَ اَثَرَهُ تُنْكَرَ
تُنْكَرْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ تَنْكَرِى اَلَكْ تُنْكَرْدِى اَىْ اَحْيَا اللّٰهُ الْمَيِّتَ تُنْكَرَرْ تُنْكَرْمَاكْ
وَيُقَالُ مَرَانِى تُنْكَرْدُمْ اَىْ اَنِّى اَهْدَيْتُهُ تُنْكَرْ مَرَ تُنْكَرْمَاكْ وَيُقَالُ اَرْتَلْمْ
تَلْمِرْدِى اَىْ تَلَفَّتَ الرَّجُلُ يَمْنَةً وَيَسْرَةً كَاَنَّهُ يَطْلُبُ شَيْئًا اَوْ يَرَى اِنْسَانًا
وَنَحْوِهِ تَلْمِرَارْ تَلْمِرْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَرْقَلِنْ سُفْدَاجِبْتَرْدِى اَىْ اَنَّ الرَّجُلَ اَسْبَحَ
عَبْدَهُ فِى الْمَآءِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ اَلَانِكْ بِيلِنْ جِبْتَرْدِى اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِضَرْبِ

عُنُقِهِ بِلُغَةِ اَيْغَرُ وَيُقَالُ اَلْاِتْرِجَبْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِتَمْوِيهِ بَيْتِهِ بِالطِّينِ الْحُرِّ 179
جَبْتَرُ رَجَبْتَرُمَاق وَيُقَالُ بُوكِ اِتِغْ جِزْتَرُدِى اَىْ هٰذَا الْحَمْلُ وَثِقْلُهُ اِخْفِضْ
ظَهْرَ الْفَرَسِ كَذَى يَفْعَلُ الْفَرَسُ الدَّبِرُ وَغَيْرُهُ مِنَ الْحَمْلِ يَخْفِضُ جِزْتَرُ رَجِزْتَرُمَاك
وَيُقَالُ اَلِبِيغ جُزْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَمَدَّ الْحَبْلَ الْوَاهِىَ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَمَدَّ اَمْعَآءَ
الشَّاةِ جُزْتَرُ كَذٰلِكَ بِزَاىٍ بَيْنَ الْمَخْرَجَيْنِ وَيُقَالُ اَلْ تَكُونْ جِكْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ
اَمَرَ بِشَدِّ عُقْدَةِ الزِّمَامِ وَغَيْرِهَا جِكْتَرُ رَجِكْتَرُمَاك ○ وَيُقَالُ الْخِنَاق جِقْتَرُدِى
اَىْ اَنَّهُ اَقْرَحَهُ الزَّنَدُ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَوْقَعَ التَّشَاجُرَ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ وَاَغْرَى بَيْنَهُمَا
جِقْتَرُ رَجِقْتَرُمَاق وَيُقَالُ اَلْ تُشْغ قَازْقَا جُقْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ حَمَلَ بَازِيَهُ عَلَى
الْاِنْقِضَاضِ عَلَى الْبَطِّ وَغَيْرِهِ جُقْتَرُ رَجُقْتَرُمَاق وَيُقَالُ اَلَانِى اِتْرِنْ جِقْتَرُدِى
اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِاِخْرَاجِهِ مِنَ الْبَيْتِ وَنَحْوِهِ جِقْتَرُ رَجِقْتَرُمَاق ○ وَيُقَالُ اَلْتُونْ
جِقْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ وَضَعَ ثَوْبَهُ فِى مَوْضِعٍ نَدِىٍّ حَتّٰى نَدِىَ جِقْتَرُ رَجِقْتَرُمَاق
وَيُقَالُ اَنَكْ جِكِكْ جِكْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَنْقَطَهُ نُقَطَ الْكِتَابِ وَيُقَالُ اَلَاتِرْ جِكْتَرُدِى
اَىْ اَنَّهُ اَفْصَدَ فَرَسَهُ مِنَ الرَّهْصَةِ وَغَيْرِهَا جِكْتَرُ رَجِكْتَرُمَاك وَيُقَالُ اَلْ اَنَكْ
تَقْسِينْ جِكْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اِسْتَنَاخَ بَعِيرَهُ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اَلْكُشْ اَلْتُونْدُنْ
جُكْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَخْلَصَ الذَّهَبَ مِنَ الْفِضَّةِ بِالْاِذَابَةِ وَاَرْسَبَهُ فِى الْاَرْضِ
جُكْتَرُ رَجُكْتَرُمَاك وَيُقَالُ اَلَانِى جَلْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَضْرَعَهُ اِيَّاهُ وَيُقَالُ
اَلْ بِنَكْ جَلْتَرُدِى اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِنِشْدَانِ الضَّالَّةِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ كَلَامٍ اِذَا

۲۵۸

نودی للسمعه بالعزیة جلترر جلترماق ○ ویقال الی سقفا جمترحی
ای انه امقله فی الماء جمترر جمترماق جمترحی جمترر جمترماک هذا اقعر منه
فی المقل ویقال الی بوایشقا جنترحی ای انه حمله علی الآباء فی هذا
الامر واصله جندترحی جنترر جنترماق ویقال الی ایشغ جنغرحی ای انه
تفحص عن اصل الامر وحققه واصله جینغرحی بالیاء جینغرماق ○
ویقال الی انک قرزن سبترحی ای انه امر بجهز بنته وزفها الی الختن
ویقال الی منکا قشن قنترز سبترحی ای انه امرنی بوصل جناح البازی
وغیره وکذلک اذا رفا کل شی سبترر سبترماق والاول مصدرها
بالکاف ویقال الی منک تقارغ سترحی ای انه اباع متاعی وغیره
سترر سترماق ویقال الی انک یوزنکا سترحی ای انه ابرق
بوجهه واصله سوذ ترحی سوذ ترر سترماق مدغم ○ ویقال
الی اغلز سترحی ای انه ابال ولده وفرسه کذلک سترر سترماک
واصله سیذ ترحی فادغم ○ ویقال الی منکا یرماق سجترحی ای انه انثر الرماد
علی سجترر سجترماق ویقال الی سجترحی ای انه اخراه من اخراء
سجترر سجترماق ویقال الی سرترحی ای انه امره بالجلاء والزجر
عن الموضع سوترر سرترماک وکذلک یقال الی انکر قوی سرترحی ای
انه اساقه الغنم وغیره ویقال الی انکر تاش سرترحی ای انه احکه

٢٥٩

180 الجَرْكَزْلَكَ المَصْدَرُ وَيُقَالُ الْسُرُغْ سُرْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِنَشْدَانِ الضَّالَّةِ
وَيُقَالُ الْقَانِغْ سُرْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِمَصِّ الدَّمِ مِنَ الْحِجَمَةِ وَنَزْفِهِ سُرْتُرْ سُرْتُرْمَاقْ
وَيُقَالُ الْسُوقْ سُزْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِتَصْفِيَةِ المَاءِ وَغَيْرِهِ سُزْتُرْ سُزْتُرْمَاكْ
وَيُقَالُ الْخْ سُسْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ حَمَلَ الكَبْشَ عَلَى النِّطَاحِ حَتَّى تَنَاطَحَ سُسْتُرْ
سُسْتُرْمَاكْ وَيُقَالُ تَكُونْ سَشْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَجَلَّ العُقْدَةَ وَغَيْرَهَا سَشْتُرْ
سَشْتُرْمَاكْ وَيُقَالُ الْمِ بِرِمْ بِرْلَا سَشْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَوْقَعَ المُقَاصَّةَ
بِالدَّيْنِ الَّذِي لَهُ مَعَ الدَّيْنِ الَّذِي عَلَيْهِ فَتَرَكَ هَذَا لَهُ وَذَاكَ لِهَذَا سَشْتُرْ
سَشْتُرْمَاقْ ○ وَيُقَالُ الْقُوْ سَغْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَجْلَبَ اللَّبَنَ وَغَيْرَهُ
سَغْتُرْ سَغْتُرْمَاقْ وَيُقَالُ الْبِيرْنَانَكْنِي بِيرْكَا سِغْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَدْخَلَ
الشَّيْءَ فِي الشَّيْءِ وَاَوْسَعَهُ فِيهِ سِغْتُرْ سِغْتُرْمَاقْ وَيُقَالُ الْتَنْلَرِي سَنِي
مَنْكَا سِقْتُرْدِي اَيْ اَنَّ اللهَ تَعَالَى اَوْقَعَ مَحَبَّتَكَ فِي قَلْبِي سِقْتُرْ سِقْتُرْمَاكْ
وَيُقَالُ الْبِيرْنَانَكْنِي بِيرْكَا سُقْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِاِدْخَالِ الشَّيْءِ فِي الشَّيْءِ
فَاَدْخِلْ سُقْتُرْ سُقْتُرْمَاقْ ○ وَيُقَالُ المُرْجْ سُقْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَدَقَّ
الفُلْفُلَ وَغَيْرَهُ كَذَلِكَ ○ وَيُقَالُ الْاِرْمِ سِقْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِعَصْرِ
العِنَبِ وَغَيْرِهِ فَعَصَرَ سِقْتُرْ سِقْتُرْمَاقْ ○ وَيُقَالُ الْتُوزْ سُكْتُرْدِي
اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِنَقْضِ دُرُوزِ الثَّوْبِ وَكَذَلِكَ اِذَا اَمَرَ بِنَقْضِ الجِدَارِ وَغَيْرِهِ
سُكْتُرْ سُكْتُرْمَاكْ وَيُقَالُ الْاِنِي سُكْتُرْدِي اَيْ اَنَهُ حَمَلَهُ عَلَى سَبِّهِ

وَاَصْلُهُ سُولْتَرْحِى بِالْوَاوِ وَادْغِمْ سُكْتَرْ رُسُكْتَرْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَرْنَكْنْ
سِكْتَرْحِى اَىْ اَنَّ الرَّجُلَ حَمَلَ اِنْسَانًا عَلَى جِمَاعِ اَمَتِهِ سِكْتَرْ رُسِكْتَرْمَاكْ
وَيُقَالُ الْمَنِى اَنْكَارْ سِلْتَرْحِى اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِالْاِحَالَةِ اِلَى عَلَيْهِ وَهَذِهِ لُغَةٌ
غُزِّيَّةٌ وَيُقَالُ الْمَنْكَا بِيَنْكْ سِلْتَرْحِى اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ غَيْرَهُ حَتَّى الْمَعْ بِكَمِّهِ
اِلَى سِلْتَرْ رُسِلْتَرْمَاقْ وَكَذَلِكَ اِذَا اَمَرَ بِطَرْحِ كُلِّ شَىْءٍ ۝ وَيُقَالُ اَلْ
تَكُونْ شَشْتَرْحِى اَىْ اَنَّهُ اَحَلَّ الْعُقْدَةَ وَغَيْرَهُ لُغَةٌ فِى السِّينِ وَهَذَا
كَمَا فِى الْعَرَبِيَّةِ مِسْكٌ وَبِالْفَارِسِيَّةِ مُشْكٌ وَكَمَا يُقَالُ سُكَّرٌ وَفِى لُغَةِ
الْعَجَمِ شَكَرٌ لِشَكَرٌ بِالْعَرَبِيَّةِ عَسْكَرْ ۝ وَيُقَالُ اَرْسُوقْ سُجْغُرْحِى اَىْ
كَادَ الرَّجُلُ اَنْ يَرُشَّ الْمَاءَ سُجْغُرَارْ سُجْغُرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَتْ سُجْغُرْحِى
اَىْ كَادَ الْفَرَسُ اَنْ يَثِبَ وَغَيْرُهُ سُجْغُرَارْ سُجْغُرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ سُزْغُرْحِى
نَانَكْ اَىْ اَصْفَرَ الشَّىْءُ سُزْغُرُورْ سُزْغُرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَرْيَاغْ سِزْغُرْحِى
اَىْ اَذَابَ الرَّجُلُ السَّمْنَ وَغَيْرَهُ سِزْغُرْ سِزْغُرْمَاقْ وَكَذَلِكَ اِذَا
نَهَكَتِ الْحُمَّى الْمَرِيضَ يُقَالُ سِزْغُرْحِى وَقَالَ

كُنْكَلِى كِيبْ فَانِى قُرْبْ اَغْزِى اَجَبْ قُغْرَارْ سِزْغُرْ غَلِرْ اَذْكْ لَرْ اَسْزْ بِزِى بُرْ قَرَارْ

يَقُولُ بِاَنَّ الْوَامِقَ الْهَايِمَ يَهْزَقُ فِى الضَّحِيكِ عِنْدَ النَّاسِ فَاغِرًا فَاهُ
مُحْتَرِقُ الْقَلْبِ قَدْ جَفَّ دَمُهُ فِى بَدَنِهِ وَكَادَ الْهَوَى اَنْ يُزِيبَهُ فَيَا
لَهَفًا عَلَى وَجْهِهِ الشَّامِ ۝ وَيُقَالُ اَلْ اَتْ سُقْغُرْحِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ سَقَى

الدين وغيره سُتْغَرُ سُتْغَرماق ويُقال الى كشيدن سَنْغَرمى اى
انه قد عدّه من الناس سَنْغَرُ سَنْغَرماق ○ ويُقال ايا غنى قابتن سَنْغَرمى
اى انه قطّر الدهن من الزق وكذلك كل مايع اذا افرغ من وعاء الى آخر
فقطر الباقي فيه سَرْقُرُ سَرْقُرماق ويُقال يغرت سوتكرمى اى يعتر اللبن
حتى صار كانه لبن في رقته سُتْكَرُ سُتْكَرماك ويُقال سغرارك سُسْكُرمى
اى هم البقر ان ينشط الرجل وغيره سُسْكَرُ سُسْكَرماك ○ ويُقال الانكار
تقارقبترمى اى انه حمله على اختلاف المناع قبترقبترماق ○ ويُقال
الى ارندن قبترمى اى انه انفضه من مكانه قبترقبترماق ○ ويُقال
ارك قجترمى اى انه اهرب الرجل بما امر لغيره بذلك قجترقجترماق ويُقال
الى منى قجترمى اى انه حملني على المعانقة اياه قجترقجترماق ويُقال الى
يبب قترمى اى انه امر بفتل الخيط للابرة وغيرها ويُقال التلقانقا
ياغ قترمى اى انه اجدح السويق بالسمن وكذلك كل شي اذا خلطا
قترقترماق ○ ويُقال الى سقفا قرترمى اى انه اغصه باللقمة
واشرقه بالماء ويُقال الانكر ياغ تلقانقا قرترمى اى انه اجدحه
السويق بالسمن لغة غزية قرترقرترماق ○ ويُقال المكايا قرترمى
اى انه حملني على توتير القوس ويُقال خان انكر جواج قرترمى اى ان الملك
امر بنشر قبة الملك ويُقال خان بكا سوسز قرترمى اى امر الملك

الأمير مع الجند قرتور قرتور قرتورماق ○ ويقال الى انكر بير قرتور حى اى انه كلفه
على قشر الأرض وغيرها قرتور قرتورماق ويقال الى انكر قذغ قرتور حى
اى انه كلفه على حفر النهر خفر قرتور قرتورماق ○ ويقال سجلدرك
قسترحى اى ان الشراب أوقعه فى القى وكذلك كل شى اذا انصل الخضاب
قسترر قسترماق ويقال بكا انك اذا قن اى امر الامير بضغط رجله وكذلك
اذا عاقبه بالوهق ويقال انك اشز قسترحى اى انه امر بنقص ما رتب له
من الطعام وغيره واصله الى انك توشز قسترحى اى انه امر بتقصير ثوبه
وغيره قسترر قسترماق ويقال الى بشرا قفترحى اى انه حمله
وكلفه على القبح على هامته قفترر قفترماق ويقال الى برشتا قلترحى اى انه
سبقه فى الذهاب وتركه خلفا وكذلك فى كل شى خاطر فبقى قلترر قلترماق
ويقال المندرن تانك قلترحى اى انه قد حمل انسانا حتى سال منى الشى قلترر
قلترماق ○ ويقال الى انكر ايش قلترحى اى انه قد اعمله العمل قلترر قلترماق
ويقال الى اوب قمترحى اى انه كلف غيره بصرمه حتى كاد ان هلك
وخفت منه صوته قمترر قمترماق ويقال بيل سوقع قمترحى اى اماج
الريح الما قمترر قمترماق ويقال الى سقفا قنترحى اى انه روانى
من الماء وابضعنى قنترر قنترماق واصله بالدال قندرحى وكذلك
فى غبر الماء ○ ويقال الى اقندا قش قندرحى اى انه قد اوقع الطاير فى

تنبيه ويقال الالنون اراجش قندرجي اي انه رصع الفيروزج على الذهب
وكذلك كل شيء رصع على شيء قندرماق ويقال ازكلب قتغرجي
اي ضحك الرجل حتى احمرق فيه واستغرب قتغرار قتغرماق ٥ ويقال
تنكري مني قتغرجي اي جاني الله تعالى من الجن قتغرر قتغرماق ٥ ويقال
من انكر قتغردم اي اني اهتممت لاجله وقال
كلسا سكايلغرا اوذن اني اخغرا ٥ برسن نر وقتغراستي منك اي
يصف رجلا غدر به ويوعز انسانا ويقول بانه اذا اتاك مارا في طريقه
فايقظه من نومه وعرفه صنيعه حتى يذهب مهتما لانه باع خادمي
بغير اذني ويقال منه قتغرار قيغرار لغة من جعل الدال يا قتغرماق ٥
ويقال فار قرغرجي اي جا الثلج شايب بطيراني قرغرار قرغرماق لغة
قبجاق ويقال بير قرغرجي اي يبست الارض وغيرها من قلة الندى قرغرار
قرغرماق ويقال ارقرغرجي اي طاش الرجل وغيره قرغرار قرغرماق ٥
ويقال الي بوايشتا قرغرجي اي انه قد نكل به في هذا الامر واذاق وبال امره فلا يعود هو الى ذلك الامر ثانيا قرغرر قرغرماق ويقال الي
مندن قلغرجي اي انه كاد ان يسأل مني الشيء قلغرار قلغرماق ٥ ويقال
انك يوزي قمغرجي اي ان وجهه كاد ان يتعوج ويلتوي قمغرار قمغرماق
وكذلك كل شيء اذا اراد ان يتعوج ويقال الي سقرن كجرجي اي انه

أمر باعبابه من الماء كلترركلترماك ويقال الى انك تونن كنكاكرتردى اى انه
امر بمد ثوبه للشمس وكذلك يقال الى يبب كرتردى اى انه امر الحبل
وغيره كرتررك رتماك ويقال الى انكر نانكمكرتردى اى انه حمله على
رؤية الشئ كرتررك رتماك ٥ ويقال الى اقاكرتردى اى انه امر بادخاله
البيت وغيره كرتررك رتماك ويقال الى انكر يغاج كسترردى اى انه كلفه
على قطع الخشب وغيره كسترركسترماك ويقال الى انكوجن كقترردى الى
انه كلف مزوهن قوته لقترركقترماك ٥ ويقال الى منى كلتردى اى انه
اضجعنى كلتررك لتررماك وكذلك الى انت اذا قن كلتردى اى انه امر
بشد قوايم الفرس وبطحه ويقال الى منكا انت كلتردى اى انه اتى الى
بفرس كلتررك لتررماك هذه باللغة الغزية وبالدال لغة الترك و
هكذى داب الغزية ان تجعل الزال تا والتا دا الاخلافا للترك نحو ما
تقول نقى للابل والغزية تقول دوا الترك تقى بمعنى ايضا والغزبه
تقول دقى ٥ ويقال ارنجاك كجردى اى امر الرجل السكين اجرها على
الاخر ويقال الى اركجردى اى انه اجرى اجرها على الاخر كجرركجرماك
ويقال الى بيردانانك كمتردى اى انه ادفنه الشئ تحت الارض كمتررك متماك
ويقال اركلسردى اى ارى الرجل انه يتبسم وكذلك اذا تبسم كلسرار
كلسرماك ويقال انت كركردى اى جمع الفرس كركرار كركرماك ٥ ويقال

183 ازاق كزكردى اى فوق الرجل السهم كزكرر كزكرماك ويقال الى انا منى
منكا كزكردى اى انه اوقع المعاينة بيني وبين ابي وهو الملاقاة كزكرر
كزكرماك ويقال اذلك كزكردى اى توجه الزمان ان يصير خريفا كزكرر
كزكرماك ويقال المنكا كلكردى اى انه تمنى وكاد ان يأتي الى كلكرار
كلكرماك ويقال اق كنكردى اى انه قوم النبل وغيره ويقال اليول
كنكردى اى انه هدى الى الطريق ويقال بلا غربني كنكردى اى ان الاسير
الزم اللص حتى اقر كنكرر كنكرماك ○ ويقال المنكا ات مندردى اى انه
اركبني الفرس وغيره مندرر مندرماك ويقال المنكا قلج مندردى اى انه
حملني على التنطق بالسيف ويقال المنكا اتماك يا غقا مندردى اى انه اصبغني
الخبز بالسمن مندرر مندرماق ويقال الاتماك يا غقا منغردى اى انه كاد ان
يصبغ الخبز بالسمن ويغمسه فيه وغيره كذلك منغرر منغرماق **وهذا**
الفصل يدور على اربعة اوجه احدها ان يكون مجاوزا من باب الثنائي
نحو قولهم برتردى اذا ذهب فيقال برتردى اذا اذهبه غيره وقولهم ارسقا
قردى اى شرق الرجل بالماء ويقال اني سقا قرتردى اى انه اشرقه اياه وهذا
فعل لازم من الثنائي فيتعدى في هذا الباب او يكون فعلا ثنائيا متعديا فيلحق به
التاء والراء مثل قولهم اريا قردى اى وتر الرجل القوس الفاعل واحدها هنا
فاذا اريد ان غيره حمله على ذلك وكلفه اياه باقامة الفعل يلحق بالفعل

٢٦٦

التآ والرآ فيقال الانكريا قرتردي اي انه كلفه على توتير القوس قوتر
فالفاعل هاهنا اثنان احدهما امر والآخر مباشر نحو قولهم ربط الرجل
المصحف وانقطه غيره ولقط السنبل والقطه غيره كذلك ها هنا الفاعل
اثنان ويلحق به الغين والرآء او الكاف والرآء نحو قولهم اتردي اي هزل
الفرس وقولهم اراتن ترغردي اي هزل الرجل فرسه ويقال اريقار وتردي
اي قام الرجل ثم يقال اني ترغردي اي اقامه غيره ويقال ياغ اردي اي ذاب السمن
ثم يقال اريغ اركردي اي اذاب الرجل السمن ويقال اق كندي اي استقام النبل
ثم يقال انجي كندكردي اي قوم النبال النبل فالتآ والغين والكاف هن لسن
بمعديات للافعال وانما المعديه الرآء فقط يدل عليه قولهم قش اجردي اي
اطار الطير سوق لجردي اي اعبر الماء فالتعديه في هذه الافعال يقع بالرآء
فحسب كذلك هذا وعلة دخول التآ والغين والكاف لسهوله تقع في اللفظ
فلولا دخولهن والا لكانت تجمع في هذه الافعال العابر نحو قولهم قتردي
اذا نجاه فلولا الغين لكان يقال قترردي وقولهم سقغردي لكان يقال
سقررردي هذا في الماضي وفي الغابر كان يقال قترردي اي ينجيه سقررردي
اي يسقي يكون اجري الرآن اصليه والثانيه يكون رآ التعديه والثالثه
تكون رآ الاستقبال فلذلك ابدلت الرآ الاصليه بالتآ في الكلمه الصلبه
وبالغين في الكلمه القافيه او المشبعه وبالكاف في الكلمه الكافيه او الركيكه

آخر التعديه والافعال الناقصه والاسماء الافعال

184

حتى عدّت اللفظ والوجه الثاني ان يكون فعلاً ثلاثياً لازماً يدخل في هذا
الباب للتعدية نحو قولهم ارتر لدى اي حيي الرجل ثم يقال تنكري تركرحي احياه
الله تعالى ويقال ارقز لدى اي انزجر الرجل لما ذاق وبال امره ثم يقال
اني قزغرحي اي زجره غيره واذاقه وبال امره والوجه ان يكون فعلاً الثالث
لازماً ومعناه كاد ان يفعل ذلك ونوى فعله تحقيقاً الا انه تدرج فيه قليلاً
قليلاً نحو قولهم سوف تجرحي اي ترشش الماء من السحاب وسرب قليلاً وقولهم
اشيح تشغرحي اي كادت القدر ان تفور واذا كان الفعل على هذا المعنى فيسكن
الحرف الثالث منه في الماضي والغابر الا انه يفتح الحرف الرابع في الغابر والوجه
الرابع ان يكون بناء على حياله لا يراد به شيء من هذه المعاني نحو قولهم تنكري
مني قتغرحي اي نجاني الله تعالى وقولهم ارقتغرحي اي هزق الرجل في
الضحك واذا اريد في هذا الباب ان غيره اعانه في فعله او باراه يلحق به
الشين قبل الراء نحو قولهم المنكاات سقغرشري اي انه قد اعانني في
سقي الفرس ويقال المنديرلا قرن تذغرشري اي انه بارائي في اشباع
البطن واذا اريد انه ارى من نفسه ذلك الفعل ولم يكن منه حقيقة ففيه
وجهان احدهما ان يلحق به النون قبل الراء كما مر قياسه نحو قولهم الات
سقغرنحي اي انه ارى انه يسقي الفرس وقولهم الفرن تذغرندي اي
انه يشبع البطن او يستبد بذلك الفعل والوجه الاصح الاجود

هُوَ اكْثَرُ اسْتِعْمَالًا وَهُوَ اَنْ يُزَادَ قَبْلَ النُّوْنِ الْمِيْمُ وَالسِّيْنُ وَيَكُوْنُ ثَلٰثَةُ اَحْرُفٍ
مَعَ النُّوْنِ وَهُوَ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَلَاتْ سُقْعَرٌ مُسِنْدِي اَيْ اَنَهُ اَدِيْمٌ يُسْقٰى
الْفَرَسُ فَيَكُوْنُ الْمِيْمُ وَالنُّوْنُ سَاكِنَتَيْنِ وَالسِّيْنُ مُحَرَّكَةٌ اِلَى الْكَسْرِ سِيَاتِيْ بَيَانُهُ
فِيْ مَحَلِّهِ زَ يُقَالُ بُلْدُزْدِي بَانْكِنِي اَيْ اَنَهُ اَوْجَدَهُ الشَّيْءَ بُلْدُزْ بُلْدُزْمَاقْ ١
وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا اِيْشِ بِلْدُزْدِي اَيْ اَنَهُ اَعْلَمَنِي الْاَمْرَ بِلْدُزْ بِلْدُزْمَاكْ وَهٰذِهِ
لُغَةُ الْغُزِّيَّةِ خَارِجَةٌ عَنِ الْقِيَاسِ لَا يَنْطِقُ بِهِ التُّرْكُ شَ يُقَالُ
اِيْشْ بُرْبَشْرِي اَيْ اِخْتَلَطَ الْاَمْرُ وَغَيْرُهُ بُرْبَاشْرُ بُرْبَاشْمَاقْ وَيُقَالُ
اَلَارْبِيْرْ اِكِنْدِي نِنْكَ كُنْكَلِنْ بُرْتِشْرِي لَارْ اَيْ اَنَهُمَا خَنَاشَنَا وَجَرَحَ كُلُّ وَاحِدٍ
مِنْهُمَا قَلْبَ الْاٰخَرِ بُرْتِشُوْرْ بُرْتِشْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا يَغَاجْ بُغْرُشْدِي
اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِيْ جَزِّ الْخَشَبِ وَكَذٰلِكَ الْمُبَارَاةُ بُغْرُشُوْرْ بُغْرُشْمَاقْ ۝
وَيُقَالُ اَلَارْ اِكِّي بُتْرُشْدِي اَيْ اَنَهُمَا كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا تَحَاكَمَا وَبُرْهَنَا
مَا ادَّعَيَا بُتْرُشُوْرْ بُتْرُشْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اَلَارْ اِلَّي بِيْرْ بِيْرِكْ سُقْمَا
بُتْرُشْدِي اَيْ اَنَهُمَا قَرَمَقَلَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْاٰخَرَ فِي الْمَاءِ بُتْرُشُوْرْ بُتْرُشْمَاقْ
وَيُقَالُ اَلْمَنْكَ بِرْلَا بُكْلَشْدِي اَيْ اَنَهُ قَدْ عَاهَرَ مَعِي وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا
قَبْغْ بُكْلَشْدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِيْ تَصْفِيْقِ الْبَابِ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَاتْ
بُكْلَشْدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِيْ حِفْظِ الْفَرَسِ وَغَيْرِهِ لُغَةُ الْغُزِّيَّةِ بُكْلَشْمْ
بُكْلَشْمَاكْ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَ بِرْلَا يَغَاجْ تُرْشُدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِيْ سَفْنِ

الحسيب وكذلك المباراة تربشور تربشماك ويقال كشي قمغ تبرشدى اى 185
تحرك القوم وكذلك كل شي اذا تحرك تبرشور تبرشماك وقال
الفرقمغ قيشي انار اشلق ترغ انز انار يتلق بغي مذا انار سن كلبز تبرشور
يصف مناظر الصيف والشتاء يقول الشتا للصيف بان الثلج والندى
ينزل في الشتا منه ينبت الطعام في الصيف وفيه يستقر العدو
المكاشح فلا يغزو فاذا اتيت ياصيف حينيذ يتحرك فيك ويقال
قشلار قمغ تلبشدى اى خفقت الطيور باجنحتها وكذلك يقال بيرق قمغ
تلبشدى اى خفقت الرايات واضطربت حريرات رؤوس الرماح ونحوه
تلبشر تلبشماق ويقال المنكا ارق ترتشدى اى انه اعانني في مد الحبل
ويقال ترتشدى نانك اى جاذبت اجزا الشي ويقال المنك برلا ترتشدى
اى انه باراني في توتير القوس وجذبه ويقال المنكا التون ترتشدى
اى انه اعانني في وزن الذهب وكذلك في كل شي ترتشور ترتشماق ٥
ويقال المنك برلا قغشقايا غ ترتشدى اى انه باراني في لطخ الدهن
بالجلد وكذلك في لطخ كل شي ترتشور ترتشماك ٥ ويقال بير قرب تبرشدى
اى يبست الارض من قلة المطر حتى كاد ان يسطع منها الهبا تبرشور
تبرشماق ٥ ويقال الارقمغ بوايشقا تبرشدى لا راى انهم قد تجاسدوا
في هذا الامر تبرشور تبرشماك ٥ ويقال تقي تركشدى اى تقطرت الابل

وغيره وكذلك كل شئ اذا قام احده بعد الآخر متقطرا ترکشورترکشماک
ويقال الاربوا يشغ قمغ تبلشدی کاراي انهم قد رضوا کلهم هذا الامر
تبلشورتبلشماک ۝ ويقال الاربوا يشغ تبلشدی کاراي انهم قد تفحصوا عن
اصل هذا الامر تبلشورتبلشماک ۝ ويقال الی برلا تتلشدی اي
انهما قد تکلما بکلام بلسان الفارسية وکذلک اذا تراطنا بلغة ابغر
تتلشورتتلشماق ويقال المنکا ايما تلقشدی اي انه قد اعانني في لي
اللبن الذی يتخذ منه الخف وکذلک في کل شئ يلوی ويفتل تلقشور
تلقشماق ويقال تکلشدی نانک اي انصبت الاشيآء وتسايلت تکلشور
تکلشماک ويقال يب لار تکلشدی اي انعقدت الجبال تکلشورتکلشماک
ويقال يغاج تکلشدی اي انتصبت الخشب وغيرها تکلشورتکلشماک
ويقال الار الی ترمشدی اي انهما تخارشا معا ترمشورترمشماق و
يقال الار الی جلبشدی اي انهما تجادلا وتخاشنا في امر وکذلک الاشيآء
اذا ارتکبها قذر جلبشرجلبشماق ويقال الار الی جندشدی اي انهما
تخاشنا واعرض کل واحد منهما عن صاحبه جندشورجندشماق و
يقال المنک برلا سقراجمرشدی اي انه باراني في الغط في الماء و
کذلک الاعانه جمرشورجمرشماق ويقال المنک برلا اق جقرشدی
اي انه باراني في تنقير النبل وکذلک في اداره کل شئ مدور جقرشور

١٠٦

٢٧١

جقرشماك ويقال تبزلا رجقرشدى اى غلت السبخه وكذلك كل
شئ كثير اذا غلا وماج بعضه فى بعض ومنه يقال كشى بيربير
اجندا جقرشدى اى ماج القوم بعضهم فى بعض جقرشور جقرشاق
ويقال اتلار اذا فى تكرشدى اى دوت حوافر الخيل ويقال اغلان تكرشة 186
اى ترعرعت الصبيان تكرشور تكرشماك ويقال تيش جقرشتى اى
صرت الاسنان وكل شئ اذا صر فى كثر كذلك ويقال اكى سوجر كشتى
اى اصطف فريقا القتال ه وقال
كلسا ابنك تركنم ايتلكمت تركنم ه ترلغى تركنم امدى جرك جركشور
يقول بان الملك اذا اعاننا بجيه يصلح جمعى ولا يذهب عشيرتى ايدى
سبا فالان يصطف فريقا القتال ه جركشور جركشماك ه ويقال
اغلان جرلشدى اى بكت الصبيان ويقال ينكان لا رجرلشدى اى بكت
الفيلة يعنى صاحت جرلشور جرلشماق ويقال المنك برلا جكلشدى
اى انه قارع معى من القرعة جكلشور جكلشماك ويقال تكون قمع جكلشدى
اى اشتدت العقدة جكلشور جكلشماك ويقال المنكا جغغ جرمشدى
اى انه قد اعاننى فى لف عذبه السوط ونحوه وكذلك المباراة جرمشور
جرمشماك ه ويقال المنك برلا قغشقايا غ سرتشدى اى انه بارانى
فى لطخ الدهن فى الصرم ويقال المنك برلا اشق سرتشدى اى انه

ويقال يبر بنا اطركلغ جقرشماك اى يهم
قتلوا كلا واحدا منها اخراج سرقه الاطم
وكذلك اخراج كل شئ اذا اخذ شيئا اخذ شيئا بعد شئ
جقرشاق ويقال بوكسيرسى كلغم شتى اى
مال القوم بعضهم بعضا من اثمه الغزيه
جقرشه اى جمع

بارای فی جکّ الکعب وسجه سرتشور سرتشماک ۝ ویقال الارای
سجتشری ای انهما قد اخذ کلّ واحد منهما شعر الاخر سجتشور
سجتشاق ویقال کشی قمخ سختشری ای بکی الناس سختشور سختشماق
وبالغین لغة سغتشری ۝ ویقال تون سدرشری ای ذهب ثخانة
الثوب وقلّ کثافته وکذلک یقال بدون سدرشری ای قلّ
زحمة القوم وکلّ شیء اذا خفّ وقلّ وتخلخل بعد الکثافة کذلک
سدرشور سدرشماک ۝ ویقال الانکر فارسدرشری ای انه اعانه
فی کسر الثلج وجرفه وفی غیر ذلک سدرشور سدرشماق ۝ ویقال
المنکا ان تغرشری ای انه اعانی فی قطع اللحم مخرذ لا تغرشور
تغرشماق ۝ ویقال اغلان تغرشری ای تجالدت الصبیان اخذ
من قولهم تغراق للجلد ۝ ویقال المنک بلا یولقا تغرشری ای
انه بارای فی السیر وقطع الطریق الی المقصد متغشمرا ویقال تون
کیردن تغرشری ای تفرّر اجزاء الثوب من الوسخ وکذلک کلّ شیء اذا
برافیه التقطّع والانشقاق تغرشور تغرشماق ۝ ویقال قملا رسوغ
سغرشری ای تنشّفت الرمال الماء وغیرها سغرشور سغرشماق ۝
ویقال المنکا ترغ سقرشری ای انه اعانی فی تذریة الطعام وغیره
وکذلک اذا اعان فی تذریه المرقه بالمغرفة کیلا یفیض منها سقرشور

ویقال الارسیر کلّ سختشری کلّ واحد منهما مذکر کلّ واحد منهما الاخر سختشور سختشاق

187

سقرشماق ○ ويقال الاربير بيرك سغرشدى اى انهما مكر كل واحد
منهما الاخر سغرشور سغرشماق ○ ويقال الاربرجا سقرشدى اى
صفرت العقارب وكذلك الحيات وغيرها اذا صفر سقرشور سقرشماق
ويقال المنك برلا يغاج تمرشدى اى انه بارانى فى قطع الخشب مدورا
كالخوان تمرشور تمرشماق ويقال اتلار قمغ سمرشدى اى اخرب الخيل
فى السمن وكذلك غيرها سمرشور سمرشماك ○ ويقال المنك برلا سوق
سمرشدى اى انه بارانى فى عبث الماء وغيره سمرشور سمرشماك ○
ويقال اسرك لار قمغ سنرشدى اى هزت السكارى واصله
سندرشدى سنرشور سنرشماق وفى المثل سبنرا سندرش
بلسا ارتكونرا ارتش بلماش ○ معناه اذا وقعت الملاجة او ان الفلاحة
لا تقع المخاصمة حالة الكرس ○ ويقال الاربيرا كنرى بلا ستغشدى
اى انهما قد تخطى كل واحد منهما رقبة الاخر وكذلك يعبر به عن التطاول
ويقال المنكا يولرا ستغشدى اى انه لقينى فى الطريق مواجهة
ويقال الارالم برم بلا ستغشدى اى انهما قاص كل واحد منهما الدين
الذى له بالدين الذى عليه لغة الغزية ستغشور ستغشماق ○
ويقال ارقمغ بلاك ستيغشدى اى تشمرت الرجال عن الكمين وكذلك
الاعانة والمباراة ستيغشور ستيغشماق ويقال بوزدن سوق

سَرْقِشْرِی اَیْ تَقاطَرَ الْمَآءُ مِنَ الْجَدِ لِکَثْرَةٍ سَرْقِشُورْ سَرْقِشْماقْ وَیُقالُ
اِلَی بِلا سَجْلَشْرِی اَیْ اَنَّهُما اَخَذَ کُلُّ واحِدٍ مِنْهُما شَعْرَ الْآخَرِ سَجْلَشُورْ
سَجْلَشْماقْ وَیُقالُ اِلْمَنِکْ اَذاقْ بِرْ تَکانْ سَجْلَشْرِی اَیْ اَنَّهُ اَعانَنِی فِی
تَنْقِیشِ الشَّوْکِ مِنَ الرِّجْلِ وَکَذلِکَ الْمُباراةُ وَالْاِعانَةُ فِی سَلِّ السَّیْفِ
مِنَ الْغِمْدِ وَغَیْرِهِ سَجْلَشُورْ سَجْلَشْماقْ وَیُقالُ مَنَکا سُقْلُقْ سَرْلَشْرِی اَیْ
اَنَّهُ اَعانَنِی فِی تَکْوِیرِ الْعِمامَةِ وَکَذلِکَ فِی لَفِّ کُلِّ شَیْءٍ وَکَذلِکَ الْمُباراةُ سَرْلَشُورْ
سَرْلَشْماقْ ن وَیُقالُ اِلْمَنِکْ بِرْلا سَرْلَشْرِی اَیْ اَنَّهُ تَکَلَّمَ مَعِی سَرْلَشْرْ
سَرْلَشْماکْ وَاَصْلُهُ سُوزْلَشْرِی ن وَیُقالُ سُوقْ لا رَقْمَغْ سَزْلَشْرِی اَیْ
تَصانَتِ الْمِیاهُ سَزْلَشُورْ سَزْلَشْماکْ وَیُقالُ اِلْمَنِکْ بِرْلا سَقْلَشْرِی اَیْ
اَنَّهُ ضَرَبَ الْمَثَلَ وَضَرَبْتُ لَهُ مِثْلَهُ وَکَذلِکَ الْاَنْبا وَغَیْرُها مِنَ الْکَلامِ
وَالْقِصَصِ سَقْلَشُورْ سَقْلَشْماقْ وَیُقالُ بُدُونْ قَمْغْ سَقْلَشْرِی اَیْ
تَحافَظَ الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ سَقْلَشُورْ سَقْلَشْماقْ ن وَیُقالُ سُقْلَشْرِی
نانَکْ اَیْ اِدْرِجِ الشَّیْءَ وَهُوَ اَنْ یُدْخِلَ الشَّیْءَ فِی الشَّیْءِ وَاسْتَحْکَمَ فِیهِ نَحْوَ ذَنَبِ
السَّیْفِ یَدْخُلُ الْقَبِیعَةَ فَیَثْبُتُ فِیها سُقْلَشُورْ سُقْلَشْماقْ ن وَیُقالُ
بُدُونْ بِرْجا سِقْلَشْرِی اَیْ اِزْدَحَمَ النّاسُ وَغَیْرُهُمْ حَتّی ضاقَ الْمَکانُ
وَکَذلِکَ الْاَعْنابُ اِذَا انْعَصَرَتْ سِقْلَشُورْ سِقْلَشْماقْ وَیُقالُ تَتْمَغْ
سُمْلَشْرِی اَیْ تَراطَنَ الْفُرْسُ بِلُغَتِهِمْ وَکَذلِکَ کُلُّ مَنْ تَراطَنَ بِغَیْرِ لُغَةِ

٢٧٥

188 تترك سملشرسملشماق ويقال المنكا يشخ سرمشدى اى انه
اعانني في لف الشئ كالحبل على الشجرة سرمشور سرمشماق ويقال
ايش سرمشدى اى النح الامر واختلط يتعدى ولا يتعدى ويقال
المنكا بلق سرمشدى اى انه اعانني في اخراج السمك من الماء وكذلك
اذا اعانه في تصفيه تماج من القدر وكل شي مايع اذا اخرجت منه الشئ
الذى ليس من جنسه سرمشر سرمشماق ○ ويقال اتلار تمغ تنجشدى
اى اصلت اللجام تنجشور تنجشماق ويقال الارالى سنجشدى اى انهما
وجا كل واحد منهما صاحبه بالخنجر ونحوه سنجشور سنجشماق ويقال
بكلار سنجشدى اى تحاربت الامراء وهزم كل واحد منهما صاحبه ○
ويقال تقى تمغ تبرشدى اى قفزت الابل تبرشور تبرشماق هذا في
الابل خاصة ○ ويقال الاربيرا كندريكا ات تبرشدى اى انهما اذاق كل
واحد منهما للاخر لحما وغيره تبرشور تبرشماق ويقال كشى تملغرن
تترشدى اى ارتعد الناس من القر وكذلك الشئ اذا ترجرج تترشور
تترشماك ○ ويقال المنكا قشش قبرشدى اى انه اعانني في انهاض
الطاير وكذلك في رفع كل شي من محله قبرشور قبرشماق ○ ويقال
اغلان قترشدى اى لعب الصبيان ونشطوا قترشور قترشماق
ويقال الكاب قترشدى اى انه اعانني في افراغ الظرف وغيره قترشور

ويقال الارالكي قرشدي اي انهما طارد كل واحد منهما صاحبه قرشق
قرشماق ويقال البك برلا قردشدي اي انه جلس مع الامير في مرتبته
وغيره قردشور قردشماق ○ ويقال المنك برلا بيون قذرشدي
اي انه بارانى في الى العنق وغيره ويقال الاركي سوز قذرشدي اي
انهما رد كل واحد منهما كلام الاخر وقال
ايشي انك ارتشب اغرق بلا ارتشب بينز الب قذرشب تنغز الب قل ستار
يصف اسيرا ويقول قد فسدت امره واخرقت كل طايفة منهم
قبايل الاخر وبعد ملاواة الاعناق اسر فاخذ فراوه كانه
عبد يباع ○ ويقال الانكر تسماق قسرشدي اي انه اعانني في
قصر سير الركاب وغيره قسرشور قسرشماق ويقال المكاترغ
قفرشدي اي انه اعانني في قلى البر وغيره بالغين قغرشدي لغة
فيه قفرشور قفرشماق ويقال سوق لارمغ قفرشدي اي جرزت
المياه وكل شي مايع اذا قل كذلك قفرشور قفرشماق وكذلك الادرم
اذا سكنت ○ ويقال ارن قمغ قفرشدي اي صاحت الرجال وجلبوا
قفرشور قفرشماق ويقال قيزلار قبزشدي اي تبارت الجواري
في ضرب العود قبزشور قبزشماق ويقال الاركي قرغشدي اي
انهما تلاعنا قرغشور قرغشماق ويقال الاركي قرغشدي اي انهما

عرض كل واحد منهما صاحبه قرغشور قرغشماق و ١٨٩ الآر الكي
بسغشدي اي انهما تلاطما بسغشور بسغشماق وكذلك الاعانة والمباراة
ويقال المنك برلا يونك تلغشدي اي انه باراني في تعميت الصوف وكذلك
في كل شي وكذلك اللوي اذا اخذ في البطن تلغشور تلغشماق ٥ ويقال
المنكا سقرانا نك قرقشدي اي انه اعانني في عرق الشي في الماء
وكذلك في الظلمة اذا طلب شيا بيده قرقشور قرقشماق ٥ ويقال الآر
الكي قرقشدي لاراي انهما قد خاف كل واحد منهما من صاحبه قرقشور
قرقشماق ٥ ويقال المنكا يونك قرقشدي اي انه اعانني في جز الصوف
والوبر قرقشور قرقشماق ويقال المنك برلاق اتي قرلشواي
انه باراني في رماية السهم وجعل الخطر بيننا الجارية قرلشور قرلشماق
ويقال المنك برلاتقار قرمشدي اي انه باراني في المال وكذلك الاعانة
قرمشور قرمشماق واصله قرمالشدي قرمالشور قرمالشماق ويقال
اتمغ تملغري قستشدي اي هرت الكلب مرارا دوارتعرت و
كذلك غيرها قستشدي قستشماق ٥ ويقال الاركلتشدي اي
انهما تجاذبا كلتشور كلتشماك ٥ ويقال المنكا يتاج كرتشدي اي
انه اعانني في جز الخشب وغيره وكذلك المباراة كرتشور كرتشماك
ويقال المنكا يك كترشدي اي انه اعانني في رفع الحمل وغيره كترشور

ويقال الار بيزنيك يازوقن كجرشدى اى انهما قد صفح كل واحد منهما
عن ذنب الآخر وكذلك اذا اعان كل واحد منهما صاحبه فى الاعبار
عن النهر كجرشور كجرشماك ○ ويقال الار اكى تون كذرشدى اى
انهما قد لبس كل واحد منهما ثوب الآخر كذرشور كذرشماك ○ ويقال
اول منكاات كذرشدى اى انه اعانني في تقدير المسلوخ كذرشور كذرشماك
ويقال بلته لار قمخ كلرشدى اى رعدت السحب ويقال بغرالار كلرشدى
اى تهدرت الفحول ويشبه بها صياح الأبطال في المعركة فيقال البلار
كلرشدى اى تهدرت الأبطال وقال
كلرى اسن اسنيو قاذ قاتل اسنيو ○ كرى بدوق قسنيو قرابلت كلرشور
يصف الربيع ويقول جا النسيم يتنسم فيشبه ما هاجه من الريح والضباب
الرمق فارتعد القوم من البرد ورعدت السحابة السوداء كلرشور
كلرشماك ويقال الار اكى سنكوك كمرشدى اى انهما تمششا العظم وباريا
فيه كمرشور كمرشماك ويقال الار اكى تقار كزلشدى اى انهما قد كتم كل
واحد منهما من الآخر المتاع وكذلك غيره كزلشور كزلشماك ○ ويقال الانكر
اق كزلشدى اى انه باراه في تفويق السهم وكذلك الاعانة كزلشور كزلشماك
ويقال المنك برلا كزلشدى اى انه بارانى في الرؤية فهو عاينني وانا
قد عاينته كزلشور كزلشماك ويقال كسلشدى نانك اى انقطع اراب

الشين

٢٧٩

١١٠ ١٩٠ هذا الفصل اجوا وكسلشور وكسلشماك ويقال انك برلا كشرى
اى انه تشبث به سبك لغة فى قولهم كشرى ويقال انك اذن
كشرى اى انه فى شد رباط جنو السرج ويقال انك برلا كشر
اى انه عقد معه عقد العشيرة كشور كشماك وهذه لغة بلغار
وهذا الفصل يأتى على وجوه اربعة احدها ان يكون بمعنى الاعانة
او المباراة فى الفعل نحو قولهم المنكايك لترشرى اى انه اعانني فى حمل
الحمل وقد ذكرت فيما مضى ان حرف منكا ينبئ عن الاعانة وحرف منك
برلا ينبئ عن المباراة لقولهم المنك برلا سكرشرى اى انه واثبنى
مباراة ليرى ايّنا اجلد فيه والوجه الثانى ان يكون فرغ الفرغ
من الثناى نحو قولهم فجتى اذا هرب فجرى اذ اهرب فجرشرى اذا
نهاربا والشين على طريق المفاعلة فيه ويقال سوف حتى اذا عبر الماء
فجرى اذا اعبره فجرشرى اذ العبر كل واحد منهما الاخر واعانه فزاد
على الثناى حرف فيكون الفعل ثلاثيا ويزاد على الثلاثى حرف فيكون
رباعيا والوجه الثالث ان يكون فعلا مركبا من الاسما الثلاثية
ويدخل فيه معنى الخطار والقمار وحرفه الام فمن قمر غيره اخذه
وهذا قياس عريض يركب من الاسماء والافعال هذا المعنى وان طال الاسم
كما يقال المنك برلا ايناى كلرجلو نلشواى انه سابق معى الفرس على

والشين بناء على ما ذكرنا انه يأتى على اربعة اوجه احدها ان يكون بمعنى الاعانة

يعنى على خطار القمار ويقال الذى يشرشى معك يلا نشعانا لشواى انه

٨٩

خطار الارنب ممن بقي اخذه القام وعلى هذا بيقا
والوجه الرابع ان يكون بناء على خياله لا يراد به شيء من
المعاني الا انه نزر نحو قولهم ايش برشدي اي التخ الام وقولهم بيت
بيمشدي اي التاث الغزل فلا ينشرح ف يقال اج ارپغرقتي اي
لصوق خاصرة الرجل الجايع بالكبد ويقال بلدرقتي بانك اي وجر الشي
بلدرقار بلدرقماق ويقال اريغي قا تسقدي اي اخذ الرجل في بير
العدو تسقار تسقماق ٥ ويقال ارتجقتي اي غم الرجل حتى لم يتدر
ان يتنفس ويقال سغر تجقتي اي دخل الوبر وجاره ساتيا لا يخرج
منه الى الربيع وكذلك كل حيوان هكذا دابه تجقار تجقماق ويقال
يغي سجقتي اي هزم العدو وكذلك اذا طعن الرجل سجقار سجقماق
ويقال اريغي قا بسسقتي اي بيت العدو على الرجل واخذ عليه
بسسقار بسسقماق ويقال كوزدن ياش سقرقتي اي ترشش
الدمع من العين وكذلك الما اذا ماج واضطربت امواجه بفوران
في الاودية الجاريه وقال
كوزم يشي سقرقب قوخي اقار ٠ بلنب اژون امكلن توكل اقار
يقول بان دمعي يترشش لما علم من هموم الدنيا ٥ سقرقار سقرقماق
ك يقال انك يشت ايشي بلسكتي اي انه قد عرف امره الكاتم

191 بِلسکار بِلسکماک ل یُقال انک ایشی تُربلدی ای انه قد تشوّش امرُه
بُربلور بربلماق ○ ویُقال قاب بُکسُلدی ای تفرّز الرّق وکلّ شی من الطّرف
اذا تفرّز وتشقّق کذلک بُکسُلور بکسلماک ویُقال یغاج تُربلدی ای قد شُفّ
الخشب بالمسفن تربلور تربلماک ویُقال یرماق تُرتلدی ای قد وزن الدّرهم
وغیره ترتلور ترتلماق وکذلک اذا مدّ الحبل وغیره ویُقال تریکایاغ تُرتلدیه
ای قد لطخ الزّهن بالجلد وغیره ترتلور ترتلماک ویُقال جرّتلدی نانک ای فات
الشّی جرتلور جرتلماک وفی المثل اردم سزدن قتّ جرتلور معناه
انّ الجرّ والزّوله تفوت عن الرّجل الذی لا منبقبه ولا ادب معه ○ ویُقال
یِیل تترلدی ای انقلب ریح الجنوب شمالا والشّمال جنوبا ویُقال تترلدی نانک
ای انقلب الشی وانعکس ویُقال ارقلقی تترلدی ای ساء خُلق الرّجل وغیره تترلور
تترلماک ○ ویُقال انْ تغرلدی ای قطع اللّحم مجرّدا وکذلک غیره تغرلور
تغرلماق ○ ویُقال تون کیردن تغرلدی ای تفرّز التّوب من الدّرن
وکذلک اذا برا الشّقاق فی الرّجل والمنسوج من کلّ شی تغرلور تغرلماق
ویُقال تلقلدی نانک ای انصدم الشّی وانرفع ومنه یُقال ایش تلقلدی
ای انرفع الامر ویُقال یک تلقلدی ای انرفع الحمل فی الجبل اشتر
تلقلماق ویُقال انک یوزی ترملدی ای انه قد خرش وجهه ترملور
ترملماق ○ ویُقال جغری جقرلدی ای دارت البکره وکذلک کلّ شی

٢٨٤

اِذَا اِسْتَدَارَ حَفْرُلُوْرْ حَفْرُلْمَاكْ ○ وَيُقَالُ جَفْغِ جَرْمَلْدِى اَىْ قَدْلُوِّى وَرَمْلِ
عَذَبَةُ السَّوْطِ وَخُوْهِ جَرْمَلُوْرْ جَرْمَلْمَاكْ ○ وَيُقَالُ سُرْتُلْدِى اَىْ قَدِ انْسَحَقَ
الشَّئُ وَانْسَحَجَ وَكَذٰلِكَ اِذَا افْعَلْ بِهِ غَيْرُهُ يَتَعَدَّى وَلَا يَتَعَدَّى وَيُقَالُ تَرِيكَا يَاغْ
سُرْتُلْدِى اَىْ قَدْ لُطِخَ الدُّهْنُ بِالصَّرْمِ وَغَيْرِهِ سُرْتُلُوْرْ سُرْتُلْمَاكْ ○ وَيُقَالُ بَجَاكْ
تَامْقَا سَنْجِلْدِى اَىْ اِرْتَزَّ السِّكِّيْنُ فِى الْحَايِطِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ سُوْ سَنْجِلْدِى اَىْ قَدِ
اِنْهَزَمَ الْجُنْدُ وَاَصْلُهُ مِنْ قَوْلِهِمْ اَرْكَا بَجَاكْ سَنْجِلْدِى اَىْ قَدْ وَجِئَ الرَّجُلُ بِالسِّكِّيْنِ
سَنْجِلُوْرْ سَنْجِلْمَاقْ وَيُقَالُ اَقْ سُبْرُلْدِى اَىْ كُنِسَ الْبَيْتُ وَيُقَالُ اِذَا غَضِبَ
عَلَى الْاِنْسَانِ سُبْرُكْ اَىْ اِذْهَبْ كَمَا تَذْهَبُ الْكَنَاسَةُ بِغَيْرِ الْكُتْرَاثِ سُبْرُلُرْ
سُبْرُلْمَاكْ ○ وَيُقَالُ بَلِقِ الْكِدْنِ سِذْرِلْدِى اَىْ تَزَلَّقَ الْحُوْتُ مِنَ الْيَدِ وَكَذٰلِكَ
كُلُّ شَئٍ زَلَّاقٍ اِذَا انْمَلَصَ مِنَ الْيَدِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ يُوْلْ سِذْرِلْدِى اَىْ قَدْ نَظَرَ
فِى الطَّرِيْقِ جَمِيْعَ زَاوِيَتِهِ سِذْرِلُوْرْ سِذْرِلْمَاقْ وَيُقَالُ اَرْتَامْدِنْ سِذْرِلْدِى
اَىْ تَزَلَّقَ الرَّجُلُ مِنَ الْحَايِطِ وَغَيْرِهِ ○ وَيُقَالُ سُوْقْ سَقْرُلْدِى اَىْ مَاجَ الْوَادِى
بِفَوْرَانٍ وَغَلَيَانٍ وَكَذٰلِكَ الْقِدْرُ اِذَا رُفِعَ مَرْقُهَا بِالْمِغْرَفَةِ ثُمَّ رُدَّ فِيْهَا ثَانِيًا
لِيَسْكُنَ فَوَرَانُهَا وَيُقَالُ تَرِغْ سَقْرُلْدِى اَىْ ذُرِّىَ الطَّعَامُ وَيُقَالُ يَاشْ كُوْزِمْ
سَقْرُلْدِى اَىْ تَرَشَّشَ الدَّمْعُ مِنَ الْعَيْنِ وَقَالَ

تُرْكُنْ تُرْبْ يَغْلِيُوْ . يَاشِمْ مَنِكْ سَقْرُلُوْرْ ○ يَقُوْلُ اَبْكِى لَيْلًا وَنَهَارًا
فَيَنْسَكِبُ الدَّمْعُ مِنْ عَيْنِىْ ○ سَقْرُلُوْرْ سَقْرُلْمَاقْ ○ وَيُقَالُ بِيْرْنَانَكْ بِيْرْكَا

سغزلدى اى تدخل الشئ بكلفة كالوتد يدخل فى يصاب الفاس والمدر 192
فيستند فيه وكالكلب يدخل بين الخرزتين سغزلور سغزلماق ٥ ويقال
ارينى ستغلدى اى قد خطيت رقبة الرجل وغيره وكذلك الزير اذا اقتص
بما هو يوازيه ستغلور ستغلماق ويقال ينك ستغلدى اى قد شمر الكمان
ستغلر ستغلماق ويقال بلق سرملدى اى قد اخرج السمك من الماء
كانه صفى من الماء وكذلك تماج سرملدى اى قد صفى تماج من القدر وكذلك
غيره سرملور سرملماق ٥ ويقال انك توني بشنكا سرملدى اى ان ثوبه
قد التف براسه سرملور سرملماق وكذلك غيره وهذا فعل لازم ٥ ويقال
اراغت قرتلدى اى ولدت المراة ويقال ارامكا كثر قرتلدى اى جا الرجل من المحنة
وقال اذلك يرغ كزتى اغرى تزق اوتى بك لاربكن ازتى قحسا قلى قرتلور
يقول بان الزمانه ارتقبت فرصة ومدت حبالة مدسوسة تحت الارض حتى اضلت
اميرالامرا كانه اراد به افرسيابا فكيف ينجو منه بالهرب ٥ قرتلور قرتلماق
واصله قتلدى ويقال انك قرتى قرتلدى اى انه قد نكبت قرحته قرتلور
قرتلماق ويقال انك بشنكا تاش قرجلدى اى انه قد اصاب الحجر راسه
فشجه قرجلور قرجلماق ويقال سوق المادن قترلدى اى افرغ الماء من
الجرة وكذلك كل مايع قترلور قترلماق ٥ ويقال انك بوينى قدرلدى اى
انه قد التوى عنقه وكذلك اذا لواه غيره يتعدى ولا يتعدى قدرلور قدرلماق

وَيُقَالُ بَغْدَادِيٌّ قَفَرْلِدِي اَيْ قُلِيَتِ الْحِنْطَةُ وَغَيْرُهَا لُغَةٌ فِي الْغَيْنِ
قَقَرْلُورْ قَقَرْلَمَاقْ وَيُقَالُ قُبُزْ قُبُزْلَدِي اَيْ قَدْ ضُرِبَ الْعُودُ قُبُزَالُو
قُبُزْلَمَاقْ قُبُسَالْدِي بِالسِّينِ لُغَةٌ فِيهِ وَمِثْلُ هٰذَا كَثِيرٌ كَمَا يُقَالُ كِبْرِيتٌ
وَرِيسُ اَيْ مُكْتَنِزٌ وَيُقَالُ اِتْمَكْ اُشْلَدِي تَقْشَلْدِي اَيْ فَتَّ الْخُبْزَ
وَغَيْرَهُ اُشْلَدِي اَصْلُ تَقْشَلُورْ تَقْشَلْمَاكْ وَيُقَالُ يِبْ تَقْشُلْدِي اَيْ
اِلْتَاتَ الْغَزْلَ مِنْ كَثْرَةِ اِصَابَةِ الْيَدِ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ تَقْشَلُورْ تَقْشَلْمَاكْ
وَيُقَالُ اَقْ قُقْشَلْدِي اَيْ طَرِّدِ النَّمْلَ بِطَرِيدَةٍ لِيَتَمَلَّسَ قُقْشَلُورْ قُقْشَلْمَاقْ
وَيُقَالُ يَاكْ قَرْغَلْدِي اَيْ لَعَنَ الشَّيْطَانَ وَغَيْرَهُ قَرْغَلُورْ قَرْغَلْمَاقْ
وَيُقَالُ اِيشْدِيزْ قَرْقُلْدِي اَيْ خِفْ مِنَ الْاَمْرِ قَرْقُلُورْ قَرْقُلْمَاقْ وَيُقَالُ
يُونْكْ قِرْقِلْدِي اَيْ جُزَّ الْغَنَمَ وَغَيْرَهُ مِنَ الْحَيَوَانِ قِرْقِلُورْ قِرْقِلْمَاقْ
وَيُقَالُ يَغَاجْ كَرْتِلْدِي اَيْ حُزَّ الْخَشَبَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ قُلْ بِنِي كَرْتِلْدِي
اَيْ قَدْ ذَلَّلَ الْعَبْدُ وَاِنْ كَانَ مَاخُوذًا مِنَ الْحَزِّ وَلٰكِنَّهَا عِبَارَةٌ عَنِ التَّذْلِيلِ
كَرْتِلُورْ كَرْتِلْمَاكْ وَيُقَالُ تُوزْ كَزْرُلْدِي اَيْ لُبْسُ الثَّوْبِ وَغَيْرِهِ كَزْرُلُورْ
كَزْرُلْمَاكْ وَيُقَالُ قُوْيْ كَزْرِلْدِي اَيْ قَدَّتِ الشَّاةَ مِنَ الْقَدِيدِ كَزْرِلُورْ
كَزْرِلْمَاكْ وَيُقَالُ تَقَارَاتْ كَلْرُلْدِي اَيْ قَدِ ادْخُلِ الْمَتَاعَ فِي الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ
كَلْرُلُورْ كَلْرِلْمَاكْ وَهٰذَا الْفَصْلُ عَلٰى وَجْهَيْنِ اَحَدُهُمَا اَنْ
يَكُونَ نَعْلًا مَجْهُولًا مِنَ الثُّلَاثِيِّ نَحْوَ قَوْلِهِمْ يَرْمَاقْ تَرْتِلْدِي اَيْ وَزَنَ

٢٨٥

الرِّرْهَمُ وَقَولُهم ايش ارتلدى اى اليبس الامر وهذا الوجه يشترك فيه فصل
النون والوجه الآخر يكون بناءً على حياله نحو قولهم قرتلدى اذا نجاسر تلدى
اذا التف الشئ ن يقال الك برتندى اى وثاب اليد من صرمة ونحوها ويدًا
فيها وهن وفتور برتنور برتنماك ٥ ويقال يغاج برلندى اى برهمت الشبى وذلك اذا اخرجت عساليجها برلنور برلنماك ٥ ويقال ارالكى بشغندى اى
اخلعت يده وفترعن العمل وكذلك الرجل بشغنور بشغنماق واصل ذلك
بشندى ٥ ويقال سوق بلغندى اى تكدر الماء ويقال كنكل بلغندى
ويقال بك انكر بلغندى اى غضب الامير عليه بلغنور ويقال ايل بلغندى 193
اى تشوشت الولاية بلغماق ٥ ويقال ارايشقا بشلندى اى اخذ الرجل فى
العمل وظهر امره ويقال قوى تاغقا بشلندى اى انساقت الغنم نحو الجبل
ويقال ترغ بشلندى اى تسنبل الزرع بشلنماق ويقال اتنك بغلندى
اى قد حزم الحطب ويقال اوزنكا اتنك بغلندى اى انه قد انفرد بالاحتطاب
وحزم لنفسه حزمة بغلنور بغلنماق ويقال قوى بغلندى اى قد ربط
الغنم وغيره ويقال تون بغلندى اى قد عبى بالصوان الثوب بغلنور بغلنماق
ويقال ات بغلندى اى اختنق الفرس وغيره بغلنور بغلنماق ويقال بكلندى
نانك اى استحكم الشئ ويقال ارآقندا بكلندى اى تحصن الرجل فى بيته واذا
حبس فيه كذلك بكلندى نانك اى حفظ الشئ بتعدى ولا يتعدى وهذه

بالغربیه بکلنور بکلنماک ○ ویقال اراغت بکلندی ای تزوجت المراة بکلنور
بکلنماک ○ ویقال بکلندی نانک ای انعطف الشیء وبثنی بکلنور بکلنماک و
یقال سوق بکلندی ای استنقع الماء ومنه یقال سو بکلندی ای اجتمع الجند
بکلنور بکلنماک ○ ویقال قش تلبندی ای اضطرب الطایر وخفق بجناحیه
وکذلک کل شیء اضطرب تلبنور تلبنماق ○ ویقال اراغلنکا ترتندی ای
اشفق الرجل علی ولده وارادکل خیر قدم الیه او طعام ان یکون لولده
ویقال الی افکا ترغ ترتندی ای انه اری انه ینقل من دار البر وغیره وکذلک
اذا امتار اهل الوبر من اهل المدر ترتنور ترتنماق ○ ویقال الی اوزینکا
باغ ترتندی ای انه تولی بادهان نفسه وکذلک اذا اری انه یدهن
ترتنور ترتنماک ○ ویقال تبرندی نانک ای تحرک الشیء تبرنور تبرنماک
ویقال الی اوزینکا ات تغرندی ای انه اری انه یقطع لنفسه اللحم وغیره
تغرنور تغرنماق ویقال ارتقرندی ای اری الرجل انه یستعجل فی
السیر تقرنور تقرنماق ○ ویقال بک انکر ترسندی ای غضب علیه
الامیر ویقال باش ترسندی ای نکس جرحه او القرح بعد اندمال
ترسنور ترسنماک ○ ویقال ارایشتا تلم تقشندی ای اعتمل الرجل
فی الامر وتحرک کثیرا تقشنور تقشنماک ○ ویقال اراشغ تشغندی
ای تلذذ الرجل بالطعام وتمطق تشغنور تشغنماق ○ ویقال ارالندی

٢٨٧

تلغندى اى التوى الرجل من وجع به وتقلب من جنب الى جنب ويقال ارا وزى 194
تلغندى اى اخذ الرجل الهيضة والزحير ويقال الا وزنكايونك تلغندى
اى انه عمت لنفسه عميته من الصوف تلغنور تلغماق ○ ويقال المنزن
ترقندى اى انه استحيا منى فى امر اراده وامتنع عن الاقدام فيه حيا ترقنور
ترقنماق ○ ويقال جغرى تزكندى اى دارت البكرة وغيرها ويقال اليرك
تزكندى اى انه طاف الارض وكذلك كل طائف موضعا تزكنور تزكنماك
ويقال الانكر تلغندى تلكندى اى انه غضب عليه وجرد لا يفرد تلكندى
ولكنها تبع بلغندى تلكنور تلكنماك ○ ويقال تام تبلندى اى ثقب الجدار
وغيره تبلنور تبلنماق ○ ويقال يغاج تبلندى اى تاجل السمن ويقال ارتبلندى
اى تمول الرجل وكذلك كل شئ تاجل تبلنور تبلنماك ○ ويقال ارايشتر تذلندى
اى امتنع الرجل من العمل وغيره وكذلك اذا توقف فى كلامه تذلنور تذلنماق ○
ويقال الكن تشلندى اى تعرس المسافر ونزل ليقيل ثم ينهض تشلنور تشلنماك
ويقال ات ترلندى اى عرق الفرس وغيره ترلنور ترلنماك ويقال ترلندى بانك
اى انطوى الشئ وانزوى ترلنور ترلنماك وقال

اذ منى اكرمن بلكنى يكرمن ٠ كنكلنى تكرمن اردم اوزا ترلنور

يقول احمد الله على نعمه واجمع الفضل بكرمه واعقر قلبى على ذلك لان قلبى
ينطوى على المناقب والآداب ○ ويقال ترلندى بير اى سويت الارض وغيرها

لغة فى ترلدى وكذلك يقال ايش ترلدى اى استقام الامر وغيره
ترلنور ترلنماك ويقال اث ترلندى اى تملح اللحم وغيره ترلنور
ترلنماق ○ ويقال بحو ترلندى اى انتظم اللولو وغيره ترلنور ترلنماك
ويقال بيرنانك بيركا تشلندى اى توجه الشئ نحو الشئ وكان باراه
تشلنور تشلنماق ويقال اغلان تشلندى اى خرجت اسنان الصبى
ويقال ارغاق تشلندى اى جردت اسنان المنجل تشلنور تشلنماك ○
ويقال سوق بغزدا تكلندى اى انعقد الماء فى الحلق وشرق به
الرجل ويقال بيت تكلندى اى انعقد الخيط وغيره تكلنور تكلنماك
ويقال سوق تكلندى اى انصب الماء وسلب تكلنور تكلنماك ويقال
يغاج تكلندى اى انتصب الخشب وغيره تكلنور تكلنماك ○ ويقال ار
اوزى جرلندى اى اعتل الرجل وثقل بدنه جرلنور جرلنماك ○ ومنه يقال
انك كوزى جرلندى اى انه قد رمصت عينه ويقال الى اندن نانك جرلندى
اى انه قد جرم منه منفعة جرلنور جرلنماك ويقال اوت جغلندى اى التهبت
النار وكذلك الشمس اذا وقع لعابها جوغلنور جوغلنماق ○ ويقال سو
تمغ جغلندى اى جاء الجند بقضه وقضيضه وكذلك كل شئ اذا ه تالب
جغلنور جغلنماق ويقال اث جغلندى اى تلهوج اللحم ويقال ار
جقلندى اى صار للرجل صيت جقلنور جقلنماق ○ ويقال اث يغاج قا

٤٨٩

سرتندی ای احتک الفرس بالشجر وغیره ویقال ارازنکایاغ سرتندی 795
ای ان الرجل تولی یدهن نفسه وکذلک اذا اری انه یدهن شیئا سرتنور
سرتنماک ○ ویقال ارستغندی ای تشمر الرجل وکذلک اذا شمر ثوبه یتعدی
ولا یتعدی ستغنور ستغنماق ○ ویقال ارتونن سلکندی ای تولی
الرجل نفض ثوبه ویقال ارسلکندی ای اقشعر جلد الانسان ویقال
تقی سلکندی ای انتفض البعیر وفی المثل تقی سلکنسا اشاک کایوک حقار
معناه اذا انتفض البعیر خرج منه وقر الحمار یضرب هذا المثل یوم یاخذ الکبیر
وترک الصغیر سلکنور سلکنماک ○ ویقال ارسجلندی ای بنت شعر الرجل سجلنور
سجلنماق ○ ویقال قلیج قینن سجلندی ای انسل السیف من الغمد وکذلک
کل شیء انسل من مکانه سجلنور سجلنماق ویقال ارسقلق سرلندی ای
تعمم الرجل ویقال اربرکا نخو سرلندی ای تلفف الرجل باللفافة ویقال
یبه یغاج قاسرلندی ای التف الحبل علی الشجر وهو بتعدی ولا یتعدی
سرلنور سرلنماق ویقال ارایشقا سرلندی ای استعد الرجل للعمل ویقال
ایاق سرلندی ای لطخ القصعة بالزوجات لینقش علیها سرلنور سرلنماق
ویقال الاسورن منکا سرلندی ای انه قد تکلم واظهر لی بعض کلامه
سوزلنور سوزلنماک ویقال سوق سرلندی ای صفا الماء وغیره سرلنور
سرلنماک ویقال ات سشلندی ای انطلق الفرس من وثاقه وکذلک غیره

وَيُقَالُ سُقْلُنْدِى نَانَكَ اَىْ رَطْبَ الشَّىْءِ وَكَثُرَ مَاؤُهُ وَهُوَ نَحْوُ الثِّمَارِ اِذَا لَانَ مِنْ
كَثْرَةِ مَائِهِ وَالْقَرْحُ اِذَا بَرَأَ فِيهِ الْمَاءُ الْأَصْفَرُ وَتَرْهَلَ سُقْلُنُورْ سُقْلُنَمَاقْ وَيُقَالُ
اِنَّكَ كُوزِى سُقْلُنْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ سَالَ دَمْعُ عَيْنِهِ ۝ وَيُقَالُ اِنْدِنْ سُقْلُنْدِى
اَىْ اَنَّهُ جُذِرَ عَنِّى وَتَوَقَّى سُقْلُنُورْ سُقْلُنَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اِنَكْ اَذَاقِى اُوتْكَا سُقْلُنْدِى
اَىْ اَنَّهُ قَدْ دَخَلَتْ رِجْلُهُ فِى هُوَّةٍ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَىْءٍ دَخَلَ فِى شَىْءٍ وَاسْتَحْكَمَ فِيهِ
سُقْلُنُورْ سُقْلُنَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَتْ سُكْلُنْدِى اَىْ قَدِ انْشَوَى اللَّحْمُ وَيُقَالُ
اَزْنِكَاتْ سُكْلُنْدِى اَىْ اَنَّهُ تَوَلَّى تَشْوِيَةَ اللَّحْمِ لِنَفْسِهِ سُكْلُنُورْ سُكْلُنَمَاكْ
وَيُقَالُ اَلُوا يِشْقَا سُتْلُنْدِى اَىْ اَنَّهُ اِحْتَرَزَ لِهٰذَا الْاَمْرِ لُغَةُ جَكِلْ سُتْلُنُورْ
سُتْلُنَمَاقْ وَيُقَالُ اَرْقَرْتِنْ قَرْتَنْدِى اَىْ دَاوَى الرَّجُلُ قَرْحَ نَفْسِهِ وَيُقَالُ
لِلرَّجُلِ اُوزْقَرْتِنَكْ قَرْتَنْ مَعْنَاهُ دَاوِ وَعَالِجْ قَرْحَ نَفْسِكَ وَهٰذَا اِنَّمَا يُرَادُ بِهِ
لَا تَعْدُ طَوْرَكَ قَرْتَنُورْ قَرْتَنَمَاقْ وَيُقَالُ كُنَكْ قَرْتَنْدِى اَىْ اِحْتَكَّتِ الْاُمَّةُ
مِنَ الْقَمْلِ وَغَيْرِهَا اَيْضًا وَاَصْلُهُ طَلَبُ الدَّوَدِ مِنَ الْغَنَمِ قَرْتَنُورْ قَرْتَنَمَاقْ ۝
وَيُقَالُ اَرْاُغْلِنْكَا قَدْ نَدِى اَىْ اَشْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى وَلَدِهِ وَاحْتَالَ لِدَفْعِ
الْمَحَاذِيرِ عَنْهُ قَدْ نُورْ قَدْ نَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ كُلَارْ قَرْنْدِى اَىِ
اِمْتَنَعَ الرَّجُلُ الضَّاحِكُ وَاَصْلُهُ الْجِرَانُ فِى الْاَمْرِ يُقَالُ مِنْهُ اِنْكَارْ مَا
بِيرْ رَارْكَانْ قَرْنْدِى اَىْ اَنَّهُ كَانَ يُعْطِينِى الدِّرْهَمَ وَغَيْرَهُ ثُمَّ جَرِنَ
وَامْتَنَعَ عَنْهُ قَرْنُورْ قَرْنَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ بَكْ اِنْكَارْ قَدْ نَدِى اَىْ

٢٩١

جرد عليه الأمير وعسر حلقه وفعله معه قدر نور قدر نماق ويقال 196
ارقون قرشندى اى نطق الرجل بمنطقته قرشنور قرشنماق ٥
ويقال ارأورن قرغندى اى لعن الرجل نفسه لندامة وقعت له قرغنور
قرغنماق ويقال ارتوار قرغندى اى كسب الرجل المال قرغنور قرغنماق
وقال بقمس بدن سقك سز. يدقى يدى سرنقا. قرغن الج ترنلك قلسز جقتك يرنقا.
يعط ابنه ويقول لا يلتفت القوم الى البخيل البغيط الكالح الوجه فاكتسب
يا بنى الحلم حتى يبقى اسمك لغد ٥ ويقال ارتقارن قسغندى اى انه
تضيق بانفاق المال وكذلك فى غير ذلك قسغنور قسغنماق ٥ ويقال
الى بنجو اجرا برماق قرقندى اى انه طلب فى خريطته درهما وكذلك
كل من ارجع وغيب فى طلب شئ قرقنور قرقنماق ويقال ارايشدن
قرقندى اى احس الرجل الخوف واضمر فى نفسه قرقنور قرقنماق ويقال
ارتقارنكا قرلندى اى تحسر الرجل على فوت شئ منه وعد ذلك خسرانا
قرلنور قرلنماق واصله قورلندى بالواو ويقال بغرت قرلندى اى
غلط الرأيب ويقال بير قرلندى اى صارت الارض ذات عرم واخاديد
قرلنور قرلنماق ويقال البواتخ قرلندى اى انه عد هذا الفرس غاليا
وكذلك غيره ويقال الانى قرلندى اى انه تبناها الى اتخذها ابنتا
قرلنور قرلنماق ويقال بير قرلندى اى اخرقت الارض وصار فيها

وَيُقَالُ قَسْلَنْدَى نَانَكَ اَيْ تَضَيَّقَ الشَّيْءُ وَانْضَغَطَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ كَالرِّجْلِ
بَيْنَ الْعَتَبَةِ وَالْبَابِ قَسْلَنُورْ قَسْلَنَمَاقْ وَيُقَالُ اِيكِي نَانَكَ قُشْلَنْدَى اَيْ قَرَنَ
بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ وَهٰذَا لَازِمٌ كَمَا يُقَارِنُ الشَّاةُ الْاُخْرٰى وَيَسْتَوِي رَاسَيْهِمَا فِي السَّيْرِ
وَكَذٰلِكَ الرَّكْبَانِ اِذَا قَرَنَا فَرَسَيْهِمَا يَسِيرَانِ مُسْتَوِيَا الرَّاسَيْنِ قُشْلَنُورْ قُشْلَنَمَاقْ
وَيُقَالُ اَرَازِنْكَا اَتْ قُشْلَنْدَى اَيْ اِتَّخَذَ الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ جَنِيبَةً قُشْلَنُورْ قُشْلَنَمَاقْ
وَيُقَالُ اَتْ قَقْلَنْدَى اَيْ تَقَدَّدَ اللَّحْمُ وَيُقَالُ سُوتْ قَقْلَنْدَى اَيْ اِسْتَنْقَعَ الْمَاءُ
وَصَارَ غُدْرَانًا فِي الْاَقْلَاتِ قَقْلَنُورْ قَقْلَنَمَاقْ وَيُقَالُ تَقِي كَقْشَنْدَى اَيْ اِجْتَرَّ
الْبَعِيرُ كَقْشَنُورْ كَقْشَنَمَاكْ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ وَيُقَالُ اَرْكَلَنْدَى اَيْ قَوِيَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ
كَلَنُورْ كَلَنَمَاكْ ○ وَيُقَالُ سُوكْ كَرْلَنْدَى اَيْ اَخَذَتِ السَّمَاءُ تَجْلِبُ وَيُقَالُ
تُورْ كَرْلَنْدَى اَيْ دَرَنَ الثَّوْبُ وَغَيْرُهُ كَرْلَنُورْ كَرْلَنَمَاكْ وَيُقَالُ كُوزْ كَرْلَنْدَى
اَيْ غَمَضَتِ الْعَيْنُ وَيُقَالُ اُوْكْ كَرْلَنْدَى اَيْ فُوقَ السَّهْمِ وَيُقَالُ اِشْجْ كَرْلَنْدَى
اَيِ انْتَصَفَتِ الْقَرْيَةُ بِاَسْفَلِ الْقِدْرِ كَرْلَنُورْ كَرْلَنَمَاكْ ○ وَيُقَالُ اَلْ تَقَارَنَ كَرْلَنْدَى
اَيْ اَنَّهُ اَرَى يَلْتَمُّ مَتَاعَهُ وَكَذٰلِكَ اِذَا اسْتَبَدَّ بِكَتْمَانِ مَتَاعِهِ كَرْلَنُورْ كَرْلَنَمَاكْ
وَيُقَالُ كَسْلَنْدَى نَانَكْ اَيِ انْقَطَعَ الشَّيْءُ كَسْلَنُورْ كَسْلَنَمَاكْ ○ وَيُقَالُ
اِدْرُكْ كَلَنْدَى اَيْ شُرِّتَ بِرَبْطِ السَّرْجِ وَيُقَالُ اَرْكَلَنْدَى اَيْ نَالَ الرَّجُلُ
وَكَذٰلِكَ اِذَا غَنِيَ كَلَنُورْ كَلَنَمَاكْ ○ وَيُقَالُ يُوزِي اَنَكْ كَلَنْدِي اَيْ
بَرَتِ الْكُلْفَةُ فِي وَجْهِهِ وَيُقَالُ اَرْكَلَنْدَى اَيْ غَنِيَ الرَّجُلُ كَلَنُورْ كَلَنَمَاكْ

١٩٢

١٩٢ واصله كوكلندى ويقال ات كملندى اى دآ الفرس وغيره واصله
فى الفرس كملنور كملناك ٥ وهذا الفصل يدور على اربعة
اوجه احدها ان يكون بمعنى صار صاحب المسمّى كقولهم اراغت بكلندى
اى صارت المراة ذات زوج واتخذت ذلك وكقولهم ارانى قزلندى اى
اتخذ الرجل بنتا وصار صاحب بنت لمّا تبنّاها والوجه الثانى ان
يكون فعلا مركبا من اسم ثنائى نحو قولهم ارات تلندى اى ركب الرجل الفرس
وكقولهم ات تركندى اى عرق الفرس وغيره والوجه الثالث
ان يكون معنى ان الفاعل تولّى اقامه ذلك الفعل بنفسه نحو قولهم ارا اوزنكا
يمش اقزندى اى ان الرجل تولّى وباشر بنفسه اجتنا الثمر وكقولهم ال
اوزنكات سكلندى اى انه انفرد بشى اللحم ولم يستعن بغيره وقد يجرى
الاسما من ذوات الاربعة والافعال فى هذا الفصل مجرى الصحيح لسقوط
حرف العلة منها عند صلابة اللفظ نحو قولهم ارقرتن قرتندى اى اصلح
الرجل قرحه نفسه وهذا بمنزلة الفعل اللازم واصله قرتادى وقولهم
ارككلندى اى تغنّى الرجل اغنيه واصله كوكلادى وقولهم قورقرشندى
اى تنطّق واصله قورشادى والوجه الرابع ان يكون بنا على
حياله لا يراد به شى من هذه المعانى نحو قولهم تقى كقشندى اى اجتر البعير
ارتركندى اى حيّى الرجل عن الاقدام فى امر جعفرى تركندى اى ذارت البكرة وغيرها

العلة الآمر من هذا الباب على أربعة أحرف نحو قولهم منى تذغره
أى أشبعنى وقولهم أتت سقغرا أى إسق الفرس وقولهم منى اذغر أيقظنى
وإذا أريد فى فصل الرا تعرية الفعل من فاعلين الى مفعول تزاد التاء
بعد الرا فتجمع مع الرال فتظهر التا مشددة لادغام الرال فيها نحو قولهم
الا تز سقغرتى أى انه حمل انسانا حتى سقى فرسه ويكون فيه جمعا
بين الساكنين وقولهم من انى تذغرتم أى انى أمرت باشباعه فافهم
الفاعل منه سقغرغوجى تذغرغوجى المترك تذغردجى سقغر
للغزيه والفاعل الزى يذكر انه يديم الفعل اذغرغان تذغرغان
بالاتفاق فى حرف القاف والغين والاشباع وفى حرف الكاف كلسركان أر
أى الرجل المبسام ٥ وقولهم فى البعير ان يقال كفشن كان تقى أى البعير الزى
يجتر كثيرا ان والفاعل الزى يوصف على معنى انه كان من حقه وعزمه
اقامة هذا الفعل نحو قولهم الا انى تذغرغلق اردى أى انه كان من حقه
ان يشبعه والفاعل الزى يوصف على معنى انه كان عازما ومتمنيا
اقامة هذا الفعل نحو قولهم الا ت سقغرغساق اردى أى انه كان
عازما ومتمنيا سقى الفرس ويقال الا نى سقغرن كجرشسساك اردى أى
انه كان من عزمه ومناه ان يعينه على عبور الماء الا ان هذا الباب فى
هذا النوع قل ما يستعمل والفاعل الزى يوصف على معنى انه اضمر

٢٩٥

198 إقامة الفعل في نفسه ليفعله او فعل قد امضاه نحو قولهم الات تدغر على ارى اى انه كان ساقيا للفرس وقولهم الاني تدغر على الى انه مشبع له يحرك اخر حرف الاصل في هذا المعنى والمفعول به اذ غرمش الى الرجل الموقظ تذغرمش اى المشبع على نسق واحد كما مر القياس ع

انقضت ابواب الرباعي : هذه ابواب الخماسي :

باب فعلعلدى محركة الحشو في حركاته

ش يقال ايد برلا سلملشدى اى انه جادله ومارأه سلملشور سلملشماق ويقال الارالى قنقلشدى اى انهما اضاف كل واحد منهما صاحبه قنقلشور قنقلشماق ولا يوجه لهذا النوع من صميم الافعال غير الاول ولكن يركب الافعال من الاسماء الثلاثية على معنى الخطار في القمار نحو قولهم ايد برلا ايتادى يرقلشوا اى انه لعب معه وجعل الخطر جوشنا فمن قمر صاحبه اخذا او يكون معنى المباراة نحو قولهم الارالى قنقلشدى اى انهما تباريا في الضيافة على وجه المجازات فيقاس على هذا الوجه ما اريد من هذا المعنى في الثلاثي والرباعي وغير ذلك ن يقال الاكابر مسندى اى انه ارى انه يذهب الى بيته وما هو يذهب حقيقة تر مسنور تر مسنماق ويقال الترغ تر مسندى اى انه ارى انه يزرع الزرع وما هو بزارع حقيقة تر مسنور تر مسنماق ويقال البرو كلمسندى اى انه ارى انه نحونا كلمسندى

ويقال ازكلمسندری ای ضاحک الرجل وغیره کلمسنورکلمسناک ○
واصل هذه الافعال ثنائیه فزیدت علیها المیم والسین والنون
فالحقت بالخماسی وهذه الحروف تزاد فی الافعال الثلاثیه والرباعیه
والخماسیه لمعنی وهو بمنزله قول العرب فی التفاعل تغافل الرجل
اذا اری انه عنه غافل وهو غافل فیه وقولهم تضاحک اذا اری انه
یضحک وهو غیر ضاحک حقیقة کذلک واذا اریدهذا المعنی فقیاسه ان
تحرک آخر حرف الکلمة الاصلیه اذا کان مفتوحا الی الفتح واذا کان مضموما
الی الضم واذا کان مکسورا الی الکسر بیانه یقال فی الفتح الآن رنانک تلمسندری
ای انه اری انه یطلب منه شیئا ویقال الزجاک بلمسندری ای انه اری انه یسن
السکین وهو غیر فاعله حقیقة فاذا امرت منه تقول تیلا ای اطلب
بیلا ای سن فاللام مفتوحة فی الامر بقیت علی حالها ○ ویقال فی الضم
المنکا تلم کلمسندری ای انه اری انه یضحک کثیرا ویقال الیقار وترمسندری
ای انه اری انه یقوم وهو غیر قایم حقیقة فاذا امرمنه یقال کل ای اضحک
ترای قم فاللام والراء مجزومان فی الامر انضمتا فی هذا المعنی لما وجدتا
متبوعا وهو اول حرف الکلمة فتبعتاها ○ واما اذا کان الحرف مفتوحا
من الثنایی ینکسر ولا یتبع الفتحه نحو قولهم الاقکابر مسندری ای انه اری
انه یذهب بیته ویقال ارسف قاقر مسندری ای انه اری انه یشوق بالماء

فلم يجز آخر الحرف الى الفتحة فى هذه الأفعال لما بيّنا واذا كان اوّل 199
الحرف من الثنائى مكسورا ترك على حاله نحو قولهم الاقط اكرمسندى
اى انه ارى انه يدخل البيت ويقال اليرماق ترمسندى اى انه ارى انه
يجمع الدراهم وغير فالميم ابدا تكون مجزومة والسين تكون مكسورة
ابدا والنون ايضا يكون مجزومة فالحركات كلها تدور قبل فاء الحرف
الزايد هذا الذى ذكرت فى الثنائى ○ واما الثلاثى يقال الانج فى مسندة
اى انه ارى انه يهرّبه ويطرده وما هو بطارد حقيقة وقولهم الانك
يازق كجرمسندى اى انه ارى انه يصفع عن ذنبه من غير حقيقة به
فالراء ها هنا مضمومة لأنّ فى قولهم تجرّ الجيم مضمومة فسكنت الجيم
فى هذا الفصل واعطيت الضمّة للراء فاخذ الحركة من الأوسط
فى الثلاثى لأنه اقرب الى آخر الحرف من الكلمة ○ واما الرباعى
يقال ارأت سقفر مسندى اى أرى الرجل انه يسقى الفرس فكسرت الراء
ها هنا مع فتحة العين لأنّ الفتحة لا يضادّ الكسرة كما فى الثنائى فى قولهم
برمسندى اذا ارى انه يذهب فاما فى قولهم تلمسندى اى ارى انه يطلب
انما لم يقل تلمسندى لأنه من ذوات الأربعة اصله تلاخزت اللام حتى
يتصل آخر المعانى بالفعل فذهبت الالف فى اللفظ وحذفت عن الكتبة ولم
يجز ان يكسر اللام بعد حذف الالف كيلا يشبه الفعل الثلاثى بالثنائى فى قولهم

۲۹۸

یرتناق تلمسندی ای انه اری انه یقر القدر وقولهم بجاك بلمسندی ای
انه اری انه یسن السکین فلو کسرت منه اللام اشبه قولهم ایش بلمسندك
ای انه اری انه یغر الامر هذا ثنائی وذلك ثلاثی ولما قلنا ان قیاس الثلاثی
یوخذ من اوسط حرف الکلمة کما ذکرنا فیما مضی قجر کجر لما سکنت الجیم
فی هذا الفصل فی قولهم قجر مسندی ای اری انه یطرده اعطیت الحرکة
للرابعة فلذلك قلنا ان الفتحة لا یضاد الکسرة فترکت علی حالها والضمة
یضاد فلم یکسر ویقال الی ترغر مسندی ای انه اری انه یشبعه
فهذه ما بینت من الأقیسة یحیط بجمیع الافعال فی السنة الترك ولا یشذ
منه شیء ولم یات فی هذا النوع فعلا خماسیا علی هذا المعنی الا حرف واحد
وهو قولهم المنکار مسندی ای انه تملق یر مسنور یرمسناق ن
یقال ارتقار قسرقندی ای تشدد الرجل فی تحفظ ماله وخاف انفاقه
قسرقنور قسرقناق وقال

الیتبرغ قزمدی سجغان تقی سقران کزلب نلك کترسن امدی انی قسرقان
یعیر رجلا قتر علی عیاله حتی افسد طعامه الجرذ والفارة فیقول
لم یبق الجرذ شیئا من الطعام فالآن امسك ولا تنفق علی عیالك ن ویقال
کوك بلتلنری ای غامت السماء بلتلنور بلتلناق ن ویقال قان
بغرلنری ای اعتجر الدم وانعقد وکذلك الثوب اذا اختثر بغرلنور بغرلناق ن

٤٨٨

٢٩٩

ويقال يغاج بتقلندى اى برهمت الشجرة ويقال سوق بتقلندى اى صار 200
الماء اعضادا واصله من قولهم بتق لغصن الشجر بتقلنور بتقلنماق
ويقال سنلو بشقلندى اى صار الرمح ذا سنان وكذلك السهم اذا صار
ذا نصل بشقلنور بشقلنماق ○ يقال كول بلقلندى اى صار الحوض ذا سمك
وكذلك اذا صار الموضع ذا طين بلغة ارغو وكذلك اذا صار الموضع ذا
حصن بلغة ايغر بلقلنور بلقلنماق ويقال ارنجا كلندى اى صار الرجل
صاحب سكين يجكلنور يجكلنماك ○ ويقال ارتبتلندى اى تزيا الرجل بزى تبت
وهم جيل نزلوا ديار الترك تبتلنور تبتلنماك ○ ويقال ازم تبغلندى اى
صار العنب ذا طعم ولذة وكذلك كل شى اذا صار ذا طعم ولذة تبغلنور
تبغلنماق ويقال اراغت تبقلندى اى اغتربت المرأة الخصى حاجبا يقدمها
تبقلنور تبقلنماق ويقال البوانخ ترقلندى اى انه قد عد هذا الفرس
مهزولا وكذلك غير الفرس اذا عد مهزولا ترقلنور ترقلنماق ○ ويقال
ارتلملندى اى لبس الرجل اوزار الحرب والسلاح تلملنور تلملنماق ○ ويقال
اجلو جبرلندى اى نبت شعر المعز جبرلنور جبرلنماك ○ ويقال اغلاق
جبشلندى اى صار الجدى من جملة الجذع وعد منها وهو اذا تم له ستة
اشهر جبشلنور جبشلنماك ويقال ارجر قلندى اى احتذى الرجل بالحذاء
وصار صاحبه جرقلنور جرقلنماق ○ ويقال يغاج جكلندى اى تورد الشجر وغيره يجكلنماك

وَيُقَالُ بِيرٌ سُكْتُلَنْدِرِي اَيْ صَارَتِ الْاَرْضُ مُخْلِفَةً مِنْ شَجَرِ الْخِلَافِ سُكْتُلَنُورٌ سُكْتُلَنَاقٌ
وَيُقَالُ بُوبِيرِكْ سُغْقُلَنْدِرِي اَيْ اَنَّهُ عَدَّكَ الْمَكَانَ بَارِدًا سُغْقُلَنُورٌ سُغْقُلَنَاقٌ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا عَدَّهُ بَارِدًا ۝ وَيُقَالُ اَلْبَالِغُ سُقْغُلَنْدِرِي اَيْ اَنَّهُ عَدَّ
الْعَسَلَ رَقِيقًا وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ سُقْغُلَنُورٌ سُقْغُلَنَاقٌ وَيُقَالُ اَرْقَتُلَنْدِرِي اَيْ
صَارَ الرَّجُلُ مَعَ دَابَّةٍ فَارِهَةٍ فَطَارَ الطَّائِرُ قَتُلَنُورٌ قَتُلَنَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرْقِلْجَنْدِرِي
اَيْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا سَيْفٍ قِلْجِلَنُورٌ قِلْجِلَنَاقٌ وَيُقَالُ اَرْجَغِرْلَنْدِرِي اَيْ صَارَ الرَّجُلُ
ذَا عَصِيرٍ اَوْ خَمْرٍ جَغِرْلَنُورٌ جَغِرْلَنَاقٌ وَيُقَالُ بِيرٌ جَغِرْلَنْدِرِي اَيْ بَرَاهُ فِي الْاَرْضِ
طُرُقٌ وَمَطَارِبُ جَغِرْلَنُورٌ جَغِرْلَنَاقٌ وَيُقَالُ اَرْقَزْلَنْدِرِي اَيْ اَرَى الرَّجُلُ
اَنَّهُ قَدْ عَسَرَ طَبْعُهُ وَاَصْلُهُ قَزْلَنْدِرِي وَهٰذَا اَصَحُّ قَزْلَنُورٌ قَزْلَنَاقٌ
وَيُقَالُ بِيغَاجٌ قَزْلَنْدِرِي اَيْ نَبَتَ لِلشَّجَرِ لِحَاءٌ قَزْلَنُورٌ قَزْلَنَاقٌ ۝ وَيُقَالُ
اَرْقَزْلَنْدِرِي اَيْ تَزَوَّجَ الرَّجُلُ ثَيِّبًا بَلَغَهُ اَرْغُو قَزْلَنُورٌ قَزْلَنَاقٌ ۝ وَيُقَالُ
اَرْقَمْزَلَنْدِرِي اَيْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا اَمَصٍّ وَهُوَ لَبَنُ الرَّمَكَةِ الْحَامِضُ قَمْزَلَنُورٌ
قَمْزَلَنَاقٌ ۝ وَيُقَالُ سُقْ قُغْشُلَنْدِرِي اَيْ اِنْبَعَثَ الْمَاءُ قُغْشُلَنُورٌ قُغْشُلَنَاقٌ
وَيُقَالُ بِيرْ قَمْشُلَنْدِرِي اَيْ صَارَتِ الْاَرْضُ مَقْصَبَةً قَمْشُلَنُورٌ قَمْشُلَنَاقٌ
وَيُقَالُ قِرْغُلَنْدِرِي نَانَكْ اَيِ اتَّخَذَ لِلشَّيْءِ كِفَافًا وَحِنَارٌ قِرْغُلَنُورٌ قِرْغُلَنَاقٌ
وَيُقَالُ اَرْقَتْغُلَنْدِرِي اَيِ اجْتَهَدَ الرَّجُلُ قَتْغُلَنُورٌ قَتْغُلَنَاقٌ وَفِي الْمَثَلِ
لِكُلِّ اَقْتَغْلَنْسَا الْغَاذُو سَقْنُورْنْ مَعْنَاهُ مَنِ اجْتَهَدَ فِي صِغَرِهِ يَفْرَحُ فِي كِبَرِهِ ۝

وَيُقَالُ اَسْوَدُ الرَّأْسِ اَرْقَمْزَلَنْدِرِي اَيْ نَبَتَ شَعْرُ رَأْسِهِ

٢٠١

وَيُقَالُ الْأَتْرَاكِيُّ قُرْغَلَنْدِيٌّ أَيْ أَنَّهُ عَدَّ الْخُبْزَ قِفَارًا فَلَمْ يَأْكُلْ قُرْغَلْنُورٌ قُرْغَلْنَاقٌ
وَكَذَلِكَ غَيْرُهُ ○ وَيُقَالُ أَرْقَشْقَلَنْدِيٌّ أَيْ صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ مِلْعَقَةٍ قَشْقَلْنُورٌ
قَشْقَلْنَاقٌ ○ وَيُقَالُ تَاغٌ كَلَبْلَنْدِيٌّ أَيْ صَارَ الْجَبَلُ ذَا نَبْتٍ يُسَمَّى كَلَبًا ○

وَهٰذَا الْفَصْلُ يَأْتِي لِوُجُوهٍ أَحَدُهَا أَنْ يَكُونَ بِمَعْنَى أَنَّهُ صَارَ صَاحِبًا
وَمَالِكًا وَنَحْوَ قَوْلِهِمْ أَرْتَرِغْلَنْدِيٌّ أَيْ صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ حِرْثٍ وَقَوْلُهُمْ أَرْ
قَشْقَلَنْدِيٌّ أَيْ صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ مِلْعَقَةٍ وَالْوَجْهُ الثَّانِي أَنْ يَكُونَ بِمَعْنَى
أَنَّهُ عَدَّ نَفْسَهُ مِنْ جِنْسِ الْمَذْكُورِينَ وَتَرَبَّا بِزِيِّهِمْ نَحْوَ قَوْلِهِمْ أَرْاغُزْلَنْدِيٌّ أَيْ تَرَبَّا الرَّجُلُ
بِزِيِّ الْغُزِّيَّةِ وَعَدَّ نَفْسَهُ مِنْهُمْ وَقَوْلُهُمْ أَرْجِكِلَنْدِيٌّ أَيْ تَرَبَّا الرَّجُلُ بِزِيِّ جِكِلٍ
وَهٰذَا كَمَا فِي الْعَرَبِيَّةِ يُقَالُ وَقَيْسٌ عَيْلَانُ وَمَنْ تَقَيَّسَ أَيْ تَرَبَّا بِزِيِّهِمْ هٰذَا قِيَاسٌ
مُطَّرِدٌ فِي جَمِيعِ الْأَفْعَالِ وَالْوَجْهُ الثَّالِثُ أَنْ يَكُونَ بِمَعْنَى أَنَّهُ صَارَ فِي
طَبْعِهِ ذَلِكَ نَحْوَ قَوْلِهِمْ يَغَاجُ بُتَقْلَنْدِيٌّ أَيْ أَخْرَجَ الشَّجَرُ الْأَغْصَانَ وَلِقَوْلِهِمْ
يَغَاجُ يَمِشْلَنْدِيٌّ أَيْ أَثْمَرَ الشَّجَرُ وَالْوَجْهُ الرَّابِعُ أَنْ يَكُونَ بِنَاءً عَلَى حِيَالِهِ
لَا يُرَادُ بِهِ شَيْءٌ مِنْ هٰذِهِ الْمَعَانِي نَحْوَ قَوْلِهِمْ أَرْقَتِغْلَنْدِيٌّ أَيْ اجْتَهَدَ الرَّجُلُ كَشَيْءٍ
ثُمَّ لَنْدِيٌّ أَيْ اجْتَمَعَ الْقَوْمُ وَأَصْلُ هٰذِهِ الْأَفْعَالِ كُلِّهَا مِنَ الْأَسْمَاءِ الثُّلَاثِيَّةِ
رُكِّبَتْ مِنْهَا الْأَفْعَالُ فَعَلَى هٰذَا الْقِيَاسِ يُقَاسُ بَيْنَ الرُّبَاعِيِّ وَالْخُمَاسِيِّ وَمَا زَادَ
عَلَيْهِ فَاعْرِفْهُ حَقِيقًا تَفُزْ بِالْعِلْمِ ○ انْقَضَتْ أَبْوَابُ الْخُمَاسِيِّ
هٰذِهِ أَبْوَابُ السُّدَاسِيِّ ○ يُقَالُ أَرْتَشَغْتَلَنْدِيٌّ أَيْ صَارَ الرَّجُلُ ذَا تَلْبِيدٍ
تَشَغْتَلْنُورٌ تَشَغْتَلْنَاقٌ

ويقال سوف ترمتلندى اى صار الماء ذا اعضاد وخلج ترمتلنور ترمتلناق
ويقال ارايشتين قرغتلندى اى امتنع الرجل من الامر لما ذاق وبال
امره فانتضح فيه قرغتلنور قرغتلناق ج يقال ارتقغاجلندى
اى تزيا الرجل بزى اهل ماصين تقغجلنور تقغجلناق ويقال جاك سرمجلندى
اى شد نصاب السكين بعصاه صبغ لكاسر مجلنور سرمجلناق ويقال
ارسرمجلندى اى صار الرجل مع عصاه لكاسر لذلك ويقال بير سرمجلندى
اى بنت المارونة فى الارض وصارت الارض ذات مارونة سرمجلنور سرمجلناق
ويقال ارسفرجلندى اى صار الرجل ذا قفعة سفرجلنور سفرجلناق
ويقال يغاج مندرلندى اى النوى اللبلاب على الشجر مندرلنور مندرلناق
يقال الك جلبشلندى اى تلطخت الزوجات باليد من اكل الثمار ونحوه
جلبشلنور جلبشلناق ويقال قيز قرتشلندى اى حسن رونق الجارية
ونضارة وجهها قرتشلنور قرتشلناق ويقال المنك برلا قلدرشلندى
اى انه عد نفسه من جملة اصحابى قلدرشلنور قلدرشلناق ع يقال
ارايشدا بشلغلندى اى انزع ذلك الرجل تهور فى الامر ولم يقبل العظة
بشلغلنور بشلغلناق ○ وفى المثل بشلغلنسا تخسقلنور ○
معناه من تهور فى الامر وعصى المشير تعلك الى عنقه يضرب لمن
انفرد برايه ○ ويقال المنرن ترقغلندى اى انه قد امتنع عن الاقدام

٢٠٢ فى الأمر واحترم واحتشم منى ترقغلنور ترقغلنماق ○ ويقال اغلان
تغرغلندى اى صار الغلام ذا تغراغ وهو الفرس الذى يعطى الملك جنده
يوم الموكب للركوب ثم يرد اليه بعد النزول تغرغلنور تغرغلنماق
وكذلك الكتاب اذا وقع بالغزية ويقال بو اغرنى تملغلندى اى انه عد
هذا الوقت باردا فارتدع عن العزم تملغلنور تملغلنماق ويقال الانكر
تملغلندى اى انه اظهر الجفاء وكلوح الوجه ويقال البو بيرك قشلغلندى
اى انه عر هذه الارض مشتاة وتشتا فيها قشلغلنور قشلغلنماق ○ ويقال
خان بو بيرك قشلغلندى اى اتخذ الملك هذا الموضع مصطادا مطيرة يصيد
فيها الطير قشلغلنور قشلغلنماق ق يقال بجغقلندى نانك اى صار
للشئ زوايا واكارع بجغقلنور بجغقلنماق ويقال تربرجقلندى اى تحبب
العرق وغيره من المايعات اذا تحبب برجقلنور برجقلنماق ويقال اربشمقلندى
اى لبس الرجل الزربول لغة غزية بشمقلنور بشمقلنماق ويقال بلت بغنقلندى
اى صار السحاب قزعات بغنقلنور بغنقلنماق ويقال اربغمقلندى اى
شمر الرجل عروة القميص بغمقلنور بغمقلنماق ○ ويقال بوى ترمقلندى
اى نزل الجلد والقبايل كالمخالب فى المفازة من كل جانب ويقال بلاترمقلندى
اى بدا مخالب الفرخ ويقال سوق ترمقلندى اى صار الماء خلجا ترمقلنور
ترمقلنماق ○ ويقال ارتغرقلندى اى قد اظهر الرجل من نفسه جلادة
تغرقلنور تغرقلنماق

وقال

تغر قلنب سكرتي ارزانين بكرتي بزني قمغ انكتي اندغ سوكايم يتار

يصف رجلا حمل في الحرب ويقول بانه اظهر من نفسه جلادة حتى حمل علينا

وقد اعدى خيله ورجله خبرنا بصنيعه ومن الذي يقدر مقاومة جند مثله

ويقال يلان حقمقلندري اي ترحب الحية واستدارت حقمقلنور حقمقلناق

ويقال كيشي جمغقلندري اي صار الانسان قتانا نماما شريرا بين كل انسان

جمغقلنور جمغقلناق ويقال ارسغلقلندري اي صار الرجل صاحب نعاج

سغلقلنور سغلقلناق ويقال كيش قبغقلندري اي صارت الكنانة ذات

عقارب قبغقلنور قبغقلناق ويقال تاغ قرقلندري اي كثر فجاج الجبل

وجزونه قرقلنور قرقلناق ويقال ارقسرقلندري اي صار الرجل

صاحب رمكة قسرقلنور قسرقلناق ويقال ارقرلقلندري اي تزيا

الرجل بزي قرلق وهم جيل من الترك كما قرلقلنور قرلقلناق ويقال ان

قفجاقلندري اي تزيا الرجل بزي قفجاق وتخلق باخلاقهم قفجاقلنور قفجاقلناق

ويقال قيز منجقلندري اي صارت الجارية ذات خرزات وحلي منجقلنور منجقلناق

ويقال ارتونن منجقلندري اي جعل الرجل ثوبه في سوائه وعلقه على السرج

خلفه منجقلنور منجقلناق ويقال [illegible] برجكلندري اي بنت سينه

الفرس وكذلك اذا بدا ناصية الانسان برجكلنور برجكلناك ويقال اتماك

ترمكلندري اي اتخذ من الخبز الرماورد ترمكلنور ترمكلناك ويقال ارتقلكلندي

203 اى عدّ الرجل نفسه من جملة المختالين وتطرّق بطريقتهم تقلكلنور تقلكلنماك ويقال قل جكر كلندى اى صار العبد ذا لباس من صوف ولبسه جكر كلنور جكر كلنماك ويقال كوز جلبكلندى اى غمصت العين جلبكلنور جلبكلنماك ن ويقال قيز بكسكلندى اى هدر ثدى الجارية بكسكلنور بكسكلنماك ن ويقال انك كوزى كربكلندى اى نبت الشعر الناخس فى عينه كربكلنور كربكلنماك ويقال ارتجكلندى اى تزيا الرجل بزى كنجاك وهم جيل كنجكلنور كنجكلنماك ن ويقال تون كنجكلندى اى صار الثوب ذا جيب كنجكلنور كنجكلنماك م يقال ارتجكلندى اى تسوّم الرجل يوم الحرب وغيره تجكلنور تجكلنماك ن يقال ارتربلندى اى تحرّى الرجل فى شى تربلنور تربلنماق ن ويقال اراغت كرشلندى اى طلت المرأة الاسفيداج على وجهها كرشلنور كرشلنماك ويقال البواقتى تركلندى اى انه عرّهذا البيت من جملة بيت اهله فنزل به تركلنور تركلنماك ويقال تاغ تشلندى اى كثر شجر الكبير فى الجبل تشكلنور تشكلنماك ويقال البواشغ جقكلندى اى انه عرّهذا الطعام مخصبا للبرية جقكلنور جقكلنماك ن ويقال ارسكملندى اى تزيا الرجل بزى الابطال وعرّ نفسه منهم سكمكلنور سكمكلنماك الهر من هذا الباب على ستة احرف نحو قولهم سلملندى اى تزيا الابطال وقولهم كرشلندى اى لطخ وجهه بالاسفيداج ن ثم هذا الفصل يدور على

٤٠٦

اَربعۃِ اَوجہٍ اَحدُھا اَن یکونَ بمعنی اَنّہٗ عدّ نفسہٗ من جملۃِ المسمّی ترکیًا
بترکٍ نحو قولھم اَرقفجا قلندری اَراغر قلندری ای ترکی قفجاق واغراق
والوجہ الآخر اَن یکونَ بمعنی اَنہٗ صار مالکًا للمسمّی وصاحبہٗ نحو
قولھم اَرقسر قلندری ای صار الرجل صاحب الرمکۃ وقولھم اَربر مقلندری
ای صار الرجل ذا دِرھمٍ والوجہ الثالث اَن یکونَ فعلًا مرکّبًا من
اسمٍ رباعیٍ نحو قولھم انک کوزی جلبکلندری ای غمصت عینہٗ والوجہ
الرابع اَن یکونَ بناءً علی حیالہٖ نحو قولھم تربرجقلندری ای حُبّب العروس وقولھم
یلانجقطلندری ای ترجّت الحیّۃ ۝ والأفعال السداسیّۃ مثل ھذا النوع
کلھا یکون ممکّبۃ من الاسماء الرباعیّۃ ولا یکونُ فیہ فعلًا مستبدًا
بنفسہٖ فکلّ اسمٍ ثنائیٍ اَو ثلاثیٍ اَو رباعیٍ اِذا اُرید اِرادتہٗ علی ھذہ المعانی
فسبیلہٗ اَن یُزاد علیہ اللّام والنون حتّی یصیر فعلًا ینصرف الی ھذہ الاوجہ
قیاسٌ مطّردٌ من غیر انعکاسٍ فی جمیع اللّغات فاحفظہ اِنقضی کتاب السالم بحمد اللّٰہ

کتاب المضاعف

بسم اللّٰہ الرحمٰن الرحیم ھذا کتاب المضاعف باب الاسماء الثنائیّۃ
تت تت الفارسی عند عامّۃ الترک وفیہ المثل تتغ کوزرا تکانک تبرا
معناہ اِضرب الفارسی علی العیز واقطع الشوک من الاصل ۝ تت کفہ
اَیغر عند یغما وخسی سمعت بدیارھم منھم وفیہ جری الکلام یقولون
تت تقفاج ای اَیغری وصینی ومرجع تاویل ھذا المثل ایضا یکون

لهم لأنهم لا وفاء لهم كما أن مزحق الشوك أن يقطع من الأصل فكذلك 204
مزحق الأبغري أن يضرب على العنز ويقال في مثل آخر تسسز ترك للماس
بشسز ترك للماس معناه لا يكون الفارسي إلا وخالط الترك كما أنه
لا يكون القلنسوة إلا أن يكون لها راس توضع عليه تت الطبع الذي
يعلو على السيف وغيره وفي المثل قلج تتقسا ايش يجير ارتقسا ان تجير
معناه إذا الخز الطبع السيف بسوجان البطل كما أن الترك إذا تخلق بأخلاق
الفارسي يتزوج لحمه يضرب فمن يومر بالجلادة وان يعيش كل جنس في جنسه
ج جج كلمة يساق بها المعزة هج هج كلمة تزجر بها الخيل واصلها اج اج
فابدلت الهمزة هاء وهذا وافقت العربية كما يقال هجهجت بالغنم اي صحت بها
عذر ركوب الراس ش شش نظام يوكل به تتماج ق قق الفليق يقال
منه ازك قق اي فليق الخوخ وغيره قق ات اللحم القديد وكذلك كل
شي تقدده قق الغرير وقال

ققلر قمخ كلرجي تغلر بشي الرجي ازن تني بلرجي تو توجك جر كشور

يصف الربيع ويقول امتلأت الغدران حتى صارت كالحياض وتخللت رؤوس
الجبال من بين الغدران لما عم الماء اساقلها وسخن نفس الرتيا وبتت الأنوار
مصطفة ك ككك الحقد يقال منه اجلك ككلك كشي اي صاحب الحقد
والثار ككك المجنة ومنه يقال لك كرجي ارا اي امتحن الرجل ك هو ربط السرج

وفيه المثل ازسوزى بيرا ذركى اوج ٥ معناه ان من حد الدولية
ان يكون كلامه واجدا لا ردّ يدى فيه كما ان ربط جنو السرج ثلاثة فلو
زيد واحد ينكسر القربوس من كثرة الثقوب ولو نقص من ثلاث لا يطيق
الاثنان حمل الرجل يضرب لمن يومر بايقاع ما قاله ٥ كد هو الاصل
يقال منه كدنك كم معناه ممّ اذا لك والى من تنتمى من القبايل لغة الغربة
وفجاق انقضت ابواب الثنائى هذه ابواب الثلاثى

باب فعل محركة العين وفى حركاته ت

قنت المزاج يقال منه قنت لغاق اى السهم الممزوجه نصله بالسم قنت
الفليق بلغة برسغان يقال منه ارمت قنتى اى فليق الكمرى ٥ قنت الرط
الذى يستعمل الاساكفة ٥ كنت كشى الرجل المتقبض العلقوف ج فجّ ديباج
صينى والاصح فجاج وبه يسمى الاماء فجاج ٥ فجاج الارز يقال منه
توزفجاج بلدى اى دزن الثوب والجيم مبدلة من القاف واصله فقاج ق
بقق الحوصلة بقق جماعة النور واكمام الانوار والازهار يقال منه جحك
بققلندى اى تكمم النور وذلك قبل ان يتفطر الزهر وقال
تكماجك اكلدى بققلنب بكلدى تكسن تكلدى بزلب ينابر كشور
يصف الربيع ويقول انكتب انواع الازهار وتجمعت جماعاته فانعقدت الجماعات
فيشق ثم يلتف من كثرته ٥ بقق لحم غددى يعترض بين الجلد واللحم

فى جانبى الحرقة وبقرغانة وبلاد شقنى اقوام خصوا بتلك العلة ابرا ما ساسلوا
يتحوصلون به وقد يكبر لبعضهم حتى يمنعه من رؤية صدره او ظهر قدمه واني
سألتهم عن اصل ذلك فاخبروا وقالوا بان آباءنا كانوا جهارة الاصوات
كفارا فغزاهم اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فبيتت عليهم اباؤنا وقعوا
عقابيرهم وصاحوا فانهزم المسلمون من صوتهم فبلغ الخبر عمر رضى الله عنه
فدعا عليهم حتى ظهرت تلك العلة فى حلوقهم فبقيت موروثة فيهم والآن
لا يرى فيهم جهورى الصوت ابرا ان تقوق الزجاج بلغة الزكمان سقق الزقن
وفى المثل سقق اخشار سقاء بحار معناه يلعب باللحية عطفا وخديعة
ويقطع الزقن هذا كقول العرب يسمحسوا فى ارتغاء سقق الرجم من الظباء
سقق كناية عن الفارسى عند العربية يقال بوسقق تابير معناه ماذا يقول
هذا الفارسى تكك الفريس وهو حلقه من خشب يشد على رؤس الحبال ليشتها
الاجمال جكك المطرقة بالعربية جكك عرد الصبى فى حال صغره جكك
طاير كالوصع اعرم يالف الجر ككك الزمج وهو طاير يستعمل عظامه فى
النير لحيات والحيات ورقيتها ان بت المدد فى الجند وهو ماخوذ من قولهم
بت سبح وهو الشعر الذى ارسل بعد الاول المثال منه كاكون
العنز وهو ذباب ازرق وفى المثل الى بعرا الكاشور اتراك كاكون يتجلور
معناه الفحلان يصطرمان ويعضان بالانياب فيهلك بينهما العنز يضرب فى الوالين

حارِ بانٍ فيهلك الضعفاء بينهما ٥ انتصت ابواب الثلاثي هذه ابواب الرباعي

بابُ فَعْلَالٍ فِي حَرَكَاتِهِ

تُلْغَاغ هو شَفُّ المرأة يقال منه بخوتُلغاغ اى شَفٌّ من لؤلؤ تُلغاغ المحنه يقال منه امكاك تُلغاغ واصله الزحير والقولنج يقال منه انك قرني تُلغارا اى اخذه الزحير والهيضة في بطنه ٥ تُلغاغ الرمق الذى يغشى الانسان حتى يكاد يقتله يقال منه تاغ از التلغاغ بلدى اى قام التلج والرمق على الجبل قرغاق هو اللعن يقال منه تكريحة غاغكا انما لا يدخل في لعنه الله تعالى قُرغاغ هو كفاف الثوب وطرته ٥ قُرغاغ هو غضب الامير او الملك على من هو دونه يقال منه خان الى قرغادى اى غضب الملك عليه واعرض عنه ففرقوا بين لعن الله جل وعز عبدا وبين لعن العبد من هو مثله فى رعيته ففتحوا ذاك وكسروا هذا كما فرقوا بين رسول الله تعالى ورسول الملك فقالوا يلافج لرسول الله تعالى يلافر رسول الملك بلغه ايغرق تُلقوق الزق المنفوخ فيه يقال كوك بركك بلدى اى قد دجنت السماء ٥ بركاك الرعدة ٥ تركاك الرزمة تركاك الرجل النفور من العمل وغيره ٥ سركك الاهتزاز والتمايل من السكر ونحوه يقال اسرك سركك بلدى اى تمايل السكران كركك شئ فى كرش الشاة مع الفحث كالفحث ٥ كسكك هو المشاجرة ٥ كسكك الخيال الذى ينصب فى المباقل والكروم توقيا عن العين وفى المثل آليز ارسلان تتركوجون كسكك تتماس ٥

قرغاق لعن

يلافج رسول الله
يلافر رسول الملك

٢٩

٤١١

مَعْنَاهُ بِالْحِيلَةِ تَمَكَّنَ مِنَ الْأَسَدِ وَبِالْقُوَّةِ لَا يَتَمَكَّنُ مِنْ أَخْذِ الْخِيَالِ ○ كُرْكَاكٌ 206
مَجْرَى السُّفْنِ وَمَسْحَاةُ كُلِّ شَيْءٍ ○ كَفْكَاكُ الْأَلْثَغِ الَّذِي يُلَجْلِجُ بِكَلَامِهِ

بَابُ الْخُمَاسِيِّ عَلَى فَعْلَعَلٍ

سَمَرْكَوْلٌ شَيْءٌ يُشْبِهُ
الْعَنْدَلِيبَ بِلُغَةِ بَلَاسَاغُونَ وَقَالَ بُجْ بُجْ اَتَرْسَمَرْكُ بِلُغَةِ اَجُونَ مَنْكَنُورَ
يَقُولُ بِأَنَّ الطَّائِرَ الْمُطْرِبَ بِالْحَانِهِ إِذَا جَاعَ يَلْتَقِطُ الْحَبَّ لِأَجْلِ حَلْقِهِ ○
كُرْكَاكٌ قَاغُونُ الطَّبْعِ الَّذِي ذَهَبَتْ طَرَاوَتُهُ فَصَارَ كَاللَّبِدِ مَثَلًا ○ كَشْرَكَاكُ اَرْ قاغون بسطيخ
الرَّجُلُ الَّذِي يَضِيقُ عَلَيْهِ مَكَانُهُ إِذَا رَأَى الْإِنْسَانَ فِي بَيْتِهِ الْغُنَّهُ مِنْهُ
جَنْكَلَارْ الرَّجُلُ الشَّرِيرُ جُنْكَكُ الْعُلْبَةُ بِلُغَةِ جِكِلْ ○ تَرَنْكَلُ الزَّمَنُ
الْمَاءُ وَبِالْعَرَبِيَّةِ تَرَنَّقُ فَابْدِلَتِ الْقَافُ كَافًا وَهِيَ مُوَافِقَةٌ ○ اِنْقَضَى كِتَابُ
الْأَسْمَاءِ مِنَ الْمُضَاعَفِ بِحَمْدِ اللهِ ۞ هَذَا كِتَابُ الْأَفْعَالِ مِنَ الْمُضَاعَفِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

بَابُ الثُّنَائِيِّ

إِعْلَمْ اَنَّ الْمُضَاعَفَ الصَّحِيحَ قَلَّمَا يُوجَدُ وَاِنَّمَا
يَكُونُ الْأَفْعَالُ مُضَاعَفَةً عِنْدَ اِدْخَالِ التَّاءِ الَّتِي هِيَ مِنْ نَفْسِ الْكَلِمَةِ فِي الرَّالِ
الَّتِي هِيَ عَلَامَةُ الْفِعْلِ الْمَاضِي فَيَظْهَرُ التَّشْدِيدُ مِنْهُ حِينَئِذٍ فَسَمَّيْنَاهُ مُضَاعَفًا
اَلَا تَرَى اَنَّهُ لَا يَجِيءُ التَّضْعِيفُ فِي الْغَابِرِ وَالْمَصْدَرِ لِزَوَالِ الرَّالِ عَنْهُمَا فَاَمَّا
الْمُضَاعَفُ الْحَقِيقِيُّ قَلِيلٌ اَفْرَزْنَاهُ فِي هٰذَا الْمَوْضِعِ لِقِلَّتِهِ وَهُوَ قَوْلُهُمْ
تَ بَاشْ تُتِّي اَيْ اَمَضَّ الْجُرْحُ بِضَرْبَانٍ تَتَارْتَمَاقُ ○ يُقَالُ اِتْ كِيكْ تُتِّي باش باردن

اى اخذ الكلب الطبى وغيره وكذلك كل من اخذ شيئا ويقال للمكان الذى تبنى
الكلب تبنى تفسير اودرج ۱۲ اى انه كفلنى وفى التنزيل اذك تشغبنا اتت ۵ معناه الاخذ على النار
خير من الكفالة لانه يندم بعده ۵ تنارتماق ويقال الانى تبنى اى انه
منعه اياه واصله تبزنى لكنه ادغم وشدد تبزار تزماق ويقال
الات تبنى اى انه مزق اللحم المهرى وكذلك اذا مزق الثوب تمزيقا
بالغا ويقال قل بك كاتبنى اى قاوم العبد الامير وغيره ويقال الانكار
تتر وبقدى اى انه احرق النظر اليه ومنه يقال فى الجميل انكار تتر وبقسا
بلماس ۵ معناه لا يقدر الانسان على احراق النظر اليه وقد يكون بمعنى نظر
الشزر تتارتماك ومصدر تمزيق اللحم والثوب تتارتماق بالقاف
يقال اودسسدى اى نطح البقر وغيره سسارسسماك ش يقال ار
تكون شششدى اى حل الرجل العقدة وكذلك اذا حل الفرس وغيره من
وثاق شششارششماك ق يقال الى بشرا قتى اى انه قرعه على هامته
خفيفا ققارقماق ويقال ياغ اوتا قتى اى ارتفع دخان الرهز وهو
نحو ما يطفى السراج فيرتفع الدخان عنه وكذلك اللحم اذا احترق
فيرتفع قتانه ويقال ات قتدى ققارقماق ك يقال بجاك كلدى ار
اى سن الرجل السلين او امر احدهما على الاخر كاركماك هذه
مضاعف صحيحة وغير ذلك من المضاعف الفرعية نحو قولهم كون بتى

اَیْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَیُقَالُ قَرْغَرِیْنْ سُقْقَابْتِیْ اَیْ رَسَبَ الْاَنْكُ فِی الْمَآءِ وَغَیْرِهٖ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَیْءٍ اِذَا غَابَ عَنِ الْعَیْنِ بَتَارْبَتْمَاقْ ۝ وَیُقَالُ اَرَاوِیْ بِتِّیْ
اَیْ خَفَتَ صَوْتُ الرَّجُلِ مِنْ بَحَّةٍ فِیْ صَدْرِهٖ اَوْ عِلَّةٍ اَوْ ضَرْبٍ وَیُقَالُ اَنْكَ اِلَیَّ بِتِّیْ
اَیْ ثَبَتَ دَیْنُهٗ عَلَیْهِ وَصَحَّ وَیُقَالُ بَاشْ بِتِّیْ اَیْ اِنْدَمَلَ الْجُرْحُ وَیُقَالُ قُلْ
تَنْكَرِیْ كَابِتِّیْ اَیْ اَقَرَّ الْعَبْدُ بِوَحْدَانِیَّةِ اللّٰهِ تَعَالٰی وَیُقَالُ اَتْ بِتِّیْ اَیْ طَلَعَ
اَلنَّبْتُ وَنَبَتَ وَكَذٰلِكَ الْفَاكِهَةُ اِذَا اَنْبَتَتْ وَیُقَالُ اُغْلَانْ بِتِّیْ اَیْ وَلَدُ الْوَلَدِ
وَكُلِّ شَیْءٍ نَبَتَ اَوْ وُلِدَ وَخُلِقَ یُقَالُ بِتِّیْ بِلُغَةِ قِفْجَاقْ بَتَارْبَتْمَاكْ ۝ وَیُقَالُ
اَرَاغْلَاقْ قِزِیْ قَاجَتِّیْ اَیْ قَرَنَ الرَّجُلُ الْجَدْیَ بِالْحَمَلِ وَغَیْرِهٖ جَتَارْجَتْمَاقْ لُغَةٌ غُزِّیَّةٌ
وَقَالَ اَرْذَلِنْبِ یُكْسَكْ تَفِغْ اُغْلَاقْ جَتَارْ اَیْ غُرَتَیْنِ یُفْغَا اَلِبْ یُمْغِنْ سَتَارْ
یَصِفُ رَجُلًا تَرَی عَلٰی شَارِخِ جَبَلٍ یَقُوْلُ بِاَنَّهٗ تَوَطَّنَ عَلَی الشَّاهِقِ فَمَا
زَالَ دَأْبُهٗ اَنْ یَقْرِنَ بَیْنَ الْحَمَلِ وَالْجَدْیِ وَغَیْرِهٖ یَعْنِیْ اَنَّهٗ رَاعٍ وَمَعَ ذٰلِكَ یُغِیْرُ
عَلٰی اَیْغُرَ فَیَاْخُذُ مِنْهُمْ جُمْلَةً فَیَبِیْعُهُمْ وَیُقَالُ اَلْتَقَارْسِتِّیْ اَیْ اَنَّهٗ بَاعَ الْمَتَاعَ
وَغَیْرَهٗ سَتَارْسَتَاقْ وَیُقَالُ اَلْكِشِیْ یُوْزِیْنَكَا سِتِّیْ اَیْ اَنَّهٗ بَرَقَ فِیْ وَجْهِ الْاِنْسَانِ
وَاَصْلُهٗ سُوْذِتِّیْ فَاُدْغِمَ سَذَارْسِذْمَاقْ وَیُقَالُ اَرْسِتِّیْ اَیْ بَالَ الرَّجُلُ وَغَیْرُهٗ
وَاَصْلُهٗ سِیْذِتِّیْ فَاُدْغِمَ سَذَارْسِذْمَاكْ ۝ وَیُقَالُ اَلْسِرْكَانِیْ یُغَرْثُقَا قِتِّیْ
اَیْ اَنَّهٗ مَزَجَ الْخَلَّ بِالرَّایِبِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَیْءٍ خُلِطَ بِغَیْرِهٖ وَیُقَالُ مُشْتَانَكْ قِتِّیْ
اَیْ صُلْبُ الشَّیْءِ الرَّخْوِ اللَّیِّنِ قَتَارْقَتْمَاقْ ۝ وَیُقَالُ اَلْنَانَكْ قِتِّیْ اَیْ اَنَّهٗ تَرَكَ الشَّیْءَ

وَاَصْلُهُ قُوذْتِی فَاُدْغِمَ قُزُورْقُزْماق ○ وَيُقَالُ اَرْتُونْ كَزْتِی كَزَارْ
كَزْمَاكْ ○ وَيُقَالُ اَرْيِيرْ نَدِنْ كِتِّی اَیْ زَالَ الرَّجُلُ عَنْ مَكَانِهِ وَتَنَحَّی كَزَارْ كِزْمَاكْ
العِلَّة الامر مِنْ هٰذَا الْبَابِ عَلٰی حَرْفَيْنِ فَلِذٰلِكَ سَمَّيْنَاهُ ثُنَائِيًّا نَحْوُ قَوْلِهِمْ
اَتْ تُتْ اَیْ خُذِ الْفَرَسَ وَقَوْلُهُمْ تَقَارِسْتْ اَیْ بِعِ الْمَتَاعَ وَاِنَّمَا سُمِّیَ هٰذَا النَّوْعُ
مِنَ الْاَفْعَالِ لِاجْتِمَاعِ الْحَرْفَيْنِ مِنْ جِنْسٍ وَاحِدٍ فِی الْوَاجِبِ وَلَا يَجْرِی هٰذَا مَجْرَی
الْعَرَبِيَّةِ فِی الْغَائِبِ وَالْمَصْدَرِ كَمَا يُشَاهَدُ لٰكِنْ لَمَّا شَابَهَهُ فِی الْوَاجِبِ حُمِلَ
عَلَيْهِ **الْفَاعِل** مِنْهُ تُتْغُوجِی اَیِ الْآخِذُ سَتْغُوجِی اَیِ الْبَائِعُ هٰذَا لِلتُّرْكِ
وَلِلتُّرْكَانِ وَمِنْ يَلِيهِمْ تُتْجِی سَتْجِی وَالْفَاعِلُ الْمَوْصُوفُ بِكَثْرَةِ الْفِعْلِ تُتْغَانْ
سَتْغَانْ اَیِ الْاَخَّاذُ وَالْبَيَّاعُ وَالْفَاعِلُ الَّذِی يُوصَفُ عَلٰی مَعْنٰی اَنَّهُ كَانَ
مُتَمَنِّيًا لِاِقَامَةِ الْفِعْلِ تُتْغَسَاقْ سَتْغَسَاقْ وَالْفَاعِلُ الَّذِی يُوصَفُ عَلٰی مَعْنٰی
اَنَّهُ كَانَ مِنْ حَقِّهِ اِقَامَةُ الْفِعْلِ يُقَالُ اُتْغُلُوقْ اُرْدِی اَیْ اَنَّهُ كَانَ مِنْ حَقِّهِ اَنْ
يَكُونَ اَخِذًا وَقَوْلُهُمُ اُسْتَغْلُوقْ تُرْرَ اَیْ اَنَّهُ مِنْ حَقِّهِ اَنْ يَكُونَ بَائِعًا وَالْغُزِّيَّةُ
تَجْعَلُ هٰذِهِ اللَّامَ سِينًا فِی هٰذَا الْمَعْنٰی فَيَقُولُ اُسْتُغْسَقْ اُرْدِی اَیْ اَنَّهُ كَانَ مِنْ
عَزْمِهِ اَنْ يَكُونَ اَخِذًا وَقَوْلُهُمُ اُسْتَغْسَقْ اُلْ وَالْفَاعِلُ الَّذِی يُوصَفُ عَلٰی مَعْنٰی
اَنَّهُ كَانَ قَدْ اَشْرَفَ عَلٰی اِقَامَةِ الْفِعْلِ يُقَالُ اُلْتَانِی تُتْغَلْتِی اَیْ اَنَّهُ عَازِمٌ لِيَكُونَ
اَخِذًا لَهُ وَقَوْلُهُمْ اُلْتَقَارِنْ سَتْغَلْتِی اَیْ اَنَّهُ عَازِمٌ اَنْ يَكُونَ بَائِعًا لِمَتَاعِهِ وَفِی
سَائِرِ الْاَقْيِسَةِ يُقَاسُ عَلَی الْاَبْوَابِ الْمُتَقَدِّمَةِ فَالْعِلَلُ فِيهَا سَوَاءٌ مُحْتَسَبَةٌ لَا

٩٩ ٧

٤١٥

تنعكس ابدا ۞ انقضت ابواب الثنائي من ابواب الثلاثي ۞ 208

باب فعلدى محرك الحشو في حركاته ۞

ب يقال ات كشي كاجبتي اي حمل الكلب على الانسان ليعضه وكذلك يقال بكا انك بتنن جبتي اي الامير الامير بضرب عنقه لغة ايغر جبتور جبتاق ○ ويقال ات قدرق سبتي اي جرك الفرس الذنب ويقال ات قدرق سبتي اي بصبص الكلب بذنبه سبتر سبتاق ويقال الانكني سبتي اي انه آلة الشئ وهو ان يحدد طرفه ويطوله كالمسمار مثلا سبتور سبتاق ○ ويقال بيل تونغ كبتي اي اجف الريح بعض الجفاف للثوب كبتور كبتاك ويقال الا تونن كبتي اي انه امر بتضريب الثوب كبتور كبتاك ت يقال الستك بتي اي انه اكتب الكتاب بتتور بتتاك ○ ويقال تورا شغ تتي اي اوجد الملح طعم الطعام وكذلك كل شئ اثر لك طعم الشئ فهو كذلك تتتور تتاق ويقال اوت تتون تتي اي ان النار دخن الدخان تتتور تتاك ○ ويقال ارقتي اي صار الرجل ذا جر ودولة وبخت وكذلك كل شئ اذا صار ذا جر قتاتر قتاق ج يقال الانكسف سجتي اي انه ارش الما وغيره سجتور سجتاق ويقال الانكسيس سجتي اي انه ضرب حتى فرت دماغه وكذلك كل شئ امر بانتثاره ويقال الاجغ نانكني سجتي اي انه احلى الشئ الحامض والمر ويقال الكبرك سجتي اي انه قد اتخذ السبخة قراجا حقله سجتور سجتاك ○

ويقال الى سجتى اى انه اخراه سجتور سجتماق ويقال الانع سجتى اى انه
اوثب الفرس وغره سجتور سجتماق ○ ويقال الى قجتى اى انه اهربه قجتور
قجتماق ○ ويقال الى انكر سوق كجتى اى انه اعبه الما كجتور كجتماك ○ ويقال الانك
تقارن كجتى اى انه حمله على غصب مالهِ كجتور كجتماك ○ ويقال انك اذورى
كجتى اى انه قد اجله جربه كجتور كجتماك ○ ويقال الاشغ كجتى اى انه ابطا الامر
كجتور كجتماك ○ يقال الاوغلانغ بذتى اى انه ربا الصبى وكبره بذتور بذتماك ○
ويقال اربر براركان قذتى اى انه رجع من وجههِ بعدما اخذ فى سيرهِ
وامتنع قذتار قذتماق وكذلك الانسان اذا مات من البرد فاشتد يقال ار
ثملغقا قذتى كذلك ○ ويقال الونغ قذتى اى انه امر ثوبه ليخاط مشمرجا
قذتور قذتماق ○ ويقال الركز قذتى اى انه امر بخياطة حتار قلسوته
قذتور قذتماق ومنهم من يجعل هذه الدال كلها فى هذه الافعال ياء على توهم
انها ذال معجمة وسمعت بيغما وتحسى والغزيه واطراق ايغرو هذا ايضا
يجوز ابدال الدال بالذال فى العربيه كما يقال ماذقت عدوقا ولا عذوقا
بالدال والذال معا ○ يقال الكشى فى ثملغقا بذتى اى انه اهلك الرجل فى البرد
ووجد القر حتى مات بذتور بذتماق ○ ويقال الاغلى بذتى اى انه حمل
ابنه على الزفر فزفر بذتور بذتماك ○ ويقال اراغت اغلى سذتى اى انه
قد ابالت صبيتها وكذلك الفارس اذا ابال الفرس سذتور سذتماك ○ يقال

٦٩٧

209

اوت اشجنى برتى اى حرت النار القدر وغيره ويقال اغلان برتى اى ردم
الصبى منتابر تى لغه فيه برتور برتماق ○ ويقال الافن ترتى اى انه قد
ضيق عليه بيته وكذلك كل من ضيق شيئا ترتور ترتماق ويقال تنكرى
يلنكوق ترتى اى خلق الله تعالى آدم وغيره من الخلق ترتور ترتماك ترتى فى
لغة الغزية اذا قدر الشئ او اصلحه ويقال
تنكرى ارزن ترتى جغرى اذ ترلنور ○ يلدرلرى جركشب تركز او زايرلنور
يقول خلق الله تعالى العالم والفلك العالى دايما يدور ونجومه مصفوفه
يتكور الليل على النهار ○ ويقال ارترتى اى عرق الرجل وغيره وهو ماخوذ
من قولهم ترى للجلد فيكون المعنى ترى انى اى نفذ العرق من الجلد فجذفت
الهمزة حتى صار فعلا واحدا او يكون ماخوذا من قولهم تر للعرق فيكون
المعنى ترانى اى رمى البدن بالعرق فطرحت الهمزة حتى جعلا فعلا
واحدا ترتار ترتماك ○ ويقال الانكر سقلق سرتى اى انه حمله على
تكوير العمامة سرتور سرتماق وكذلك اذا امر بلف كل شئ ○ ويقال
ارا غت كنجكا سوت سرتى اى ان المراة امصت طفلها اللبن ويقال ارتوزه
سرتى اى عبس الرجل وجهه سرتور سرتماق ويقال الفيز قاكزسرتى
اى انه كلف الجارية بشمجة اللبد موكده مقرطمة وذلك بمنزلة التضريب
فى الثوب سرتور سرتماق ويقال اذلك انى قرتى اى ان النمانه جعله شيخا
قرتور قرتماق

وفي المثل اذلك قرتمشقابوغ تلقماس ○ معناه من شيبته الزمانه لا
يعيبه الخضاب ويقال كون تونغ قرتي اي جفت الشمس الثوب وغيره
قرتور قرتماق ويقال الانك قلن كرتي اي انه حمل عبده على الاباق كرتور
كرتماك ويقال الانك قار كرتي اي انه حمله على كسح الثلج وغيره كرتور
كرتماك ويقال الاتن كرتي اي انه انبح كلبه كرتور كرتماك ○ لغه قرلق
ز يقال الاقن بزتي اي انه قد امر بتنقيش بيته بزاتور بزتماك
ويقال ات كيكني تزتي اي انفر الكلب الوحش تزتور تزتماك ○ ويقال
تملغ اني يزتي اي ان البرد ارعده ومنه يقال للجبان الناقض بزكاك يزتور
بزتماك ويقال البراق تزتي اي انه ايقظ الغبار واثاره تزتور تزتماق
ويقال الانكرياغ سزتي اي انه حمله على اذابه الزهز الجامد وغيره
سزتور سزتماق ويقال الانك بغزن قرتي اي انه اشهاه الطعام
واصل الزاي فيه راء كان غيره اجف حلقه من الطعام وهو يتمناه
قرتور قرتماق وهذا شاذ لان تعديه الافعال اللازمة انما يكون بالآه ○
ويقال الاني يزكرتي اي انه طوف في الارض كزتور كزتماك ○ ويقال
الاني كزتي اي انه انتظر ني واصله كوزاتي اي رمى ببصره الى انتظارا
كزتور كزتماك ش يقال التغار بشتي اي انه افرغ الغران مما فيه
وكذلك كل ظرف اذا افرغه مما وعى فيه ويقال التكون بشتي اي

انه او هي العقد وغيرها ويقال اراغت بشتي اي انه طلق المراة
وهي لغة ارغو ويقال اراغت بشتي اي انه اطلق الاسير وكذلك كل
من فك غيره من قيد او وثاق بشتور بشتماق ويقال ترغ تشتي اي انه
انقل البر وغيره من مكان الى آخر تشتور تشتماق ○ ويقال اراشاك
تشتي اي انه قد افرش الفراش تشاتر تشتماك ○ ويقال اراغاق تشتي
اي انه امر بتجديد اسنان المنجل وكذلك في اسنان الطاجونة تشاتر تشتماك
ويقال اراغت كنجز جشتي اي اعقت المراة طفلها واخراها جشتور جشتماك
ويقال ارتنيز قشتي اي ان الرجل اجلك جسده قشتور قشتماق ويقال
بلت كوكك لشتي اي ان السحابة سترت السماء لشتور لشتماك وكذلك
كل شيء سترشيئا ق يقال الاني اقرن بقتي اي انه قد اطلعه وامره
بان يبصر وكل من حمل غيره لينظر الى موضع كذلك بقتور بقتماق ويقال
براغو بقتي اي صار العجل فحلا للبقر وعد من جملة الفحول واصله
بقاذني بقاتور بقتماق ويقال الانك يتين تقتي اي انه اضرب عنقه
تقتور تقتماق ويقال بوز تقتي اي انه انسج الكرباس ويقال القلج
تقتي اي انه اطبع السيف والسلين تقتور تقتماق ويقال القبخ
تقتي اي انه اقرع الباب ويقال الانكراش تقتي اي انه القمه اياه الطعام
بعنف واصله كل شيء يدخل في وعاء بركل شديد تقتور تقتماق

وَيُقَالُ الْأَنِي قَفِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَغْضَبَهُ وَأَضْجَرَهُ حَتَّى أَعْرَضَ عَنْهُ فَقَتُورٌ فَقِتْمَاقٌ
وَيُقَالُ الْأَنْدَسُ سُكَلْنُجُو قُفِّيٌّ أَيْ أَنَّهُ قَتَرَ الشَّوَاءَ حَتَّى ارْتَفَعَتْ رَائِحَتُهُ
قُفِّتُورٌ قُفِّتْمَاقٌ وَكَذَلِكَ إِذَا أَطْفَأَ السِّرَاجَ وَدَخَّنَ دُخَانًا مُنْكَرًا كَ
يُقَالُ الْإِيشِغُ بَكْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَحْكَمَ الْأَمْرَ وَأَصْلُهُ إِذَا شَدَّ الْعُقْدَةَ بَكْتُورٌ
بَكْتِمَاكٌ ○ وَيُقَالُ يَا غِلْغِ آشْ بَكْتِيٌّ إِنَّ الطَّعَامَ الدَّسِمَ غَلَبَ عَلَى قَلْبِي فَشَبِعْتُ
مِنْهُ وَغَمَّ عَلَيَّ مِنْ غَيْرِ امْتِلَاءِ الْبَطْنِ وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنْ أَعْطَى لِغَيْرِهِ مَالًا
حَتَّى امْتَلَأَ عَيْنُهُ مِنْ ذَلِكَ يُقَالُ الْمِنِي تَقَارِنْ بَكْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَشْبَعَنِي بِالْمَالِ
بَكْتُورٌ بَكْتِمَاكٌ ○ وَيُقَالُ الْإِيشِ تَكْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ قَدْ فَرَغَ عَمَلُهُ تَكَاتُورٌ تَكْتِمَاكٌ
وَيُقَالُ أَرَاغْنُدْ فِي سِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ حَمَلَ مَعَ تِلْكَ الْمَرْأَةِ سِلْتُورٌ سِلْتِمَاكٌ
وَيُقَالُ الَّذِي سِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ قَدْ اخْتَاهُ سِلْتُورٌ سِلْتِمَاكٌ ل يُقَالُ الْقُوزِي
بُلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَمَرَ بِطَبْخِ الْحَمَلِ فِي بُخَارِ الْقِدْرِ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ يُطْبَخُ فِي بُخَارِ
الْقِدْرِ بُولَاذِتِي أَصْلُهُ فَحُذِفَتِ الْوَاوُ تَخْفِيفًا بُلْتُورٌ بُلْتِمَاقٌ وَيُقَالُ الْبَجَاكُ
بِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَمَرَ السِّلِّيزَ وَأَمَرَ بِإِمْهَائِهِ عَلَى الْمِسَنِّ بِلْتُورٌ بِلْتِمَاكٌ وَيُقَالُ
الْأَنِي بِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَمَرَ مَنْ يَطْلُبُهُ فَافْتَقَرَهُ تِلْتُورٌ تِلْتِمَاكٌ ○ وَيُقَالُ الْقُوزِي
تُلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ نَتَجَ الْغَنَمَ بِالْعُزْبَةِ وَأَصْلُهُ إِسْقَاطُ الْعَقِيقَةِ مِنَ الشَّعْرِ
تُلْتُورٌ تُلْتِمَاكٌ وَيُقَالُ الْكَبَاكُ جِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَمَرَ بِتَنْدِيَةِ النُّخَالَةِ وَغَيْرِهَا
جِلْتُورٌ جِلْتِمَاقٌ وَأَصْلُهُ جِبْلَتِي فَحُذِفَتِ الْبَاءُ وَيُقَالُ الْأَتِغْ جِلْتِيٌّ أَيْ أَنَّهُ أَعْدَى

١ الفرس

211 الفرس حتى عرقه كذلك ويقال التوبغ قلتي اي انه علف الثوب وكل
شيء جعله في لفافة او صوان كذلك واصله قالتي قلتور قلتماق ويقال
الكنى كلتي اي انه ادفن الميت وغيره كلتور كلتماك ممتي يقال السوس
تمتي اي انه قطر الماء وغيره تمتور تمتماق ○ ويقال كوز كوزك قمتي
معناه ان الشمس حيرت العين بشعاعها قمتور قمتماق وقد يقال اجغ اقيا
يبشغ قمتي اي اكل السفرجل الحامض السن وكذلك غيره وفي المثل
اتاسي اجغ الملا يسا اغلى تك يبشي قمار ○ معناه الاب اذا اكل التفاح الحامض
اكل اسنان ابنه بعد موته يضرب هذا في جناية جناها الاب ثم يوخذ الابن
بها بعد الاب ويقال اذكني قمتي اي هيجني الشوق الى المحبوب او الوطن قمتور قمتماق
وقال يسمل سوس قمتي برجا كلب تمتي ارسلن تبا امتي قرقب بشي تركنور
يصف جند يسمل حاربوا مع ارسلان تكين الغازي يقول ان يسمل هيج جنده
الى محاربتنا فتألبوا كلهم ومالوا الى الاسر فلما رأونا اسمدرت اطرافهم فاخذهم
الدوار فقان ن يقال المنكاسور تنتي اي انه امرني بايصاء الكلام لغيري
تنتور تنتماق ○ ويقال التنقع اقراتني اي انه اباتني الضيف في البيت
ليلة تنتور تنتماك ○ ويقال المني تنتي اي انه البسني الثوب هدية منه
تنتور تنتماق واصله تونادتي اي بعثه الثوب ○ ويقال المني بوايشتا
سنتي اي انه امر من حبسني في هذا الامر سنتر سنتماق ○ ويقال الاينك

برنن قنتی ای انه ادمی انفه قنتورقنتماق ○ ویقال الاورنکا قتم
قنتی ای انه اسکزهجولیبنیه عشیرة ومن یتلبتدیهم ویعینهم قنتور
قنتماق ○ ویقال بکا ای قنتی ای ان الامیر امر بعقابه قنتورقنتماق
ویقال اریغاج کنتی ای ان اهل قوم الخشب وغیره کنتورکنتماک
المثال منه یقال اریتی ای جمع الرجل وغیره یتوریتماق
ویقال الثمر تغانی یتی ای انه ابتلع البیضة وغیرها لغة الغزیه
وقفجاق یوتاریوتماق ○ ویقال التونغ کونکا یتی ای انه بسط الثوب
فی الشمس وکذلک غیره واصله یاذتی فادغم یذاریزماق ○ ویقال
یتی نانک ای ضل الشئ ویقال المنی یتی ای انه لحق بی وغیری یتار
یتماک ویقال الات یتی ای انه قاد الفرس والاعمی وغیره یتاریتماک
الغزیه وقفجاق تنطق کل تاء فی ابتداء الکلمة جیما یقول المنی جتی
ای انه لحقنی وهو بتی بالیاء وکما یقول الترک سقرا یندم ای اغتسلت
فی الماء وهم یقولون جندم فعلی هذا القیاس بین الترک والترکمان
قیاس مطرد **المثال منه** یقال الایشغ یبتی ای انه اغفل
الامر وحمل غیره علی اغفاله یتوریتماق واصله الخداع یقول الغزیه
الای یسلادی ای انه خدعه ویقال تنکری یلنکی یرتی ای خلق الله
آدم وغیره من الخلق والغزیه تقول التونغ یرتی ای انه قدر الثوب

212 ويقول بو اتك منكا يرتت اى قدر لى هذا الخف ويقال الاورندن سوز
يرتى اى انه اختلق الكذب من الكلام من نفسه يرتور يرتماق ○ ويقال الدمى
تلم يرتى اى انه امشانى كثيرا ويقال اتك انك قرنين يرتى اى ان الرواقد
اطلق بطنه يرتور يرتماق ويقال الانى يرتى اى انه ابعده يرتور يرتماق
ويقال ارايشكا يرتى اى تكاسل الرجل فى الامر واجلنطى يرتور يرتماك ويقال
الاتغ منكا يغتى اى انه قرب الى الفرس وغيره يغتور يغتماق وقال
تنكرى يغمر يغتى اى امطر الله المطر ○ يغتور يغتماق ○
كلسا اما تشر كل تنسن انكا ارقلق ○ ارباسمن يغتغل يلسز انى يرقلق
يقول اذا اتاك الضيف فانزله حتى يستريح وقرب اليه التبن والشعير حتى
يجد فرسه صبا الراحه ل يقال ارسجن يلتى اى احلق الرجل راسه يلتور
يلتماك ○ ويقال بك بوينى يلتى اى ان الامير بالاغاره على قبيله يلتور يلتماك
ويقال ارييلتى اى حمة الرجل وسخن بدنه من الحمى وهذا الازم ويقال ارسوغ
يلتى اى سخن الرجل الماء وهذا متعد يلتور يلتماق م يقال كلشى يمتى
اى اجتمع الناس وغيرهم يمتور يمتماق ويقال باش يغتى اى انزمل الجرح
ينتور ينتماك واصله يناذنى فادغم ويقال ارا راغت نى يغتى اى ان الرجل
ولد المراة ولدا ينتور ينتماك **العلة** المضاعف فى لغه الترك
لا يتصور الا فى الكلمة التى فى آخرها التا ولا يكون تضعيفه سايرا

فى جميع الحروف فى الأفعال فاما فى الاسماء يوجد قليلا ثم انا سميناها هذا
النوع من الأفعال مضاعفا لاجتماع الحرفين فيه من جنس واحد فى الفعل
الماضى فيكون فيه احد الحرفين اصليا من سنخ الكلمة وهى التاء والحرف
الآخر يكون الزال التى هى سمة لمضى الفعل تاء لجاورتها التاء الصلبة فتولدت
منها الشدة والمضاعف الاصلى عزيز الوجود كما كتبت فيما مضى ○
الامر من هذا الباب على ثلاثة احرف مثل قولهم اثفر بزتا اى نقش
البيت وقولهم بتك بتت اى اكتب الكتاب **الفاعل** السليم من
هذا الباب بتك بتيكو حى اى المكتب وقولهم اثت كرتلوجى اى حافظ
الفرس وفى لغة العزبة وقفجاق بتلجى كزبتى واصله كرتدجى
فادغم والفاعل الذى يوصف بدوام الفعل هو ان يراد الغين والالف
والنون او الكاف مكان الغين كما مر القياس يقال منه الاتبع كرتكان
اى انه ابدا يحفظ الفرس وقولهم الاثفر بزتكان اى انه ابدا ينقش
بيته ويقال فى الكلمة المشبعة الترغ ترتغان اى انه ابدا يأمر بالحرث
ويقال الثغرى ارتغان اى انه ابدا يبقى الخنطة وغيرها فيعتبر الكلمة
الكافية والغينية والرخيلة والمشبعة على المنهاج الأول والفاعل
الذى يوصف على معنى انه كان متمنيا لاقامة الفعل يقال الترغ ترتغسا
اى انه حريص متمنى للزراعة ويقال الاثفن بزتكساك اى انه حريص على

تنقيش البيت متمنى لذلك فتزاد الغين او الكاف على حرف الاصل مع السين والقاف
في حرف الاشباع والقافية والغينية ○ والكاف متقدمة او متاخرة في الحروف
الكاف او الممالة او الركيكة كما مر القياس في الافعال الصحيحة والفاعل الذي يوصف
على معنى انه كان من حقه اقامة الفعل وفي عزمه ذلك نحو قولهم الترغ تر تعلق ال
اي انه من عزمه حفظ الفرس فيعتبر محل الغين والكاف في محلها وبعض العربية
يجعل هذه اللام سينا كما بينت والفاعل الذي يذكر على معنى انه اشرف على اقامة
الفعل الذي هو في ضميره نحو قولهم الترغ تر تغلي اردى اي انه قد اضمر انه يامر
بالزراعة وقد اشرف عليه ويقال الاتغ كزتكلي اردى اي انه عزم واشفى على حفظ
الفرس وهذا الوجه يقرب من الوجه الاول في الفاعل السليم **المفعول**
نحو قولهم كزتمشات اي الفرس المحفوظ وقولهم بتتمشى بتك اي الكتاب المكتوب
بالامر وقد مر قياس الشين التي ياتي على هذه الصورة في الابواب المتقدمة المصا
كما تشاهد **واسم الزمان** والمكان والالة على وتيرة واحدة يقال منه
بتك بتتلوا غرا اي وقت اكتساب الكتاب وقولهم اتكزتلوا غرا اي وقت
حفظ الفرس وغين ○ واسم المكان نحو قولهم تغ تر تغويير اي موضع سقيه
الخطة ○ **واما** الالة نحو قولهم ترغ ارتغونانك اي شيء يسقى به البر وقولهم
بتك بتتلونانك اي شيء يكتب عليه والفرق بين اسم الزمان والمكان اذا اريد اسم
الزمان يذكر بعده اوذا او اغر نحو قولهم ترغ ارتغوا غر اي وقت تسقيه البر ○

213

وَاذَا اُرِيدَ اسْمُ الْمَكَانِ يُذْكَرُ بَعْدَهُ بِيرْ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَرْتَغُو بِيرْ اَيْ مَوْضِعُ السَّقْيَةِ
وَاذَا اُرِيدَ بِهِ الْاٰلَةُ يُذْكَرُ بَعْدَهُ نَكْ هُوَ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَرْتَغُونَاكْ اَيْ شَيْءٌ يُنْقَى بِهِ
الْحِنْطَةُ وَالْغَرَبِيَّةُ تَجْعَلُ مَكَانَ الْغَيْنِ اَوِ الْكَافِ الْفَا فَتَجْعَلُ مَحَلَّ الْوَاوِ وَالسِّينِ
فِي هٰذِهِ الْاَسَامِي كُلِّهَا فَيَقُولُ تَرْغْ اَرْتَاسِي اُغْرْ اَيْ زَمَانُ سَقْيِهِ الْبُرَّ وَيَقُولُ
تَرْغْ اَرْتَاسِي بِيرْ اَيْ مَكَانُ يُسْقَى بِهِ الْبُرُّ وَقَوْلُهُمْ تَرْغْ اَرْتَاسِي نَاكْ اَيْ شَيْءٌ يُنْقَى بِهِ
الْبُرُّ هٰذَا هُوَ الْقِيَاسُ الْجَلِيُّ فِي جَمِيعِ الْاَفْعَالِ الْمُبَارَاةِ اَوِ الْمُعَاوَنَةِ تَزِيدُ عَلَى
حَرْفِ الْاَصْلِ السِّينَ يُقَالُ مِنْهُ الْمَكَانُ تَرْغْ اِرْتِشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَنِي فِي تَنْقِيَةِ
الْحِنْطَةِ وَقَوْلُهُمُ الْمَكَانُ كَرْ تَشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَنِي فِي حِفْظِ الْفَرَسِ اَوْ يَارَانِي
فِي الْمُحَافَظَةِ وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ **وَاعْلَمْ اَنَّ** هٰذَا الْبَابَ يَاتِي عَلَى وُجُوهٍ
اَحَدُهَا اَنْ يَكُونَ فِعْلًا ثُلَاثِيًّا مِنْ بَابِ الْمَنْقُوصِ اَوْ ذَوَاتِ الْاَرْبَعَةِ لَازِمًا
فَيُلْحَقُ بِهِ التَّا فَيَتَعَدَّى الْفِعْلُ وَيَسْقُطُ حَرْفُ الْعِلَّةِ فَيَاخُذُ مَكَانَهَا التَّا فَيَكُونُ
الْفِعْلُ كَالثُّلَاثِي نَحْوُ قَوْلِهِمْ فِي الْمَنْقُوصِ اَرْبُرْنِي قَانْدِي اَيْ رَعُفَ اَنْفُ الرَّجُلِ
وَدَمِيَ فَيَتَعَدَّى فَيَقُولُ اَرْبُرْنِ قَنْتِي اَيْ اَدْمَى اَنْفَ الرَّجُلِ فَيُقَالُ فِي الْاَمْرِ
اِنْكَبُرْنِ قَنْتْ اَيْ اَدْمِ اَنْفَهُ فَسَقَطَتِ الْاَلِفُ مِنْ قَوْلِهِمْ قَانْدِي وَكَقَوْلِهِمْ
اُبْلِكْنِي قُوقْتِي اَيْ اَنَّهُ اَطْفَا السِّرَاجَ وَهَيَّجَ رِيحَهُ وَاَصْلُهُ قُوقْدِي فَيُومَرُ
فَيُقَالُ قُقْتْ سَقَطَتِ الْوَاوُ مِنْهُ ○ وَقَوْلُهُمْ فِي ذَوَاتِ الْاَرْبَعَةِ اَرْتَمْدِي
اَيْ هَاجَ الرَّجُلُ فِي اَمْرٍ وَهٰذَا فِعْلٌ لَازِمٌ فَتَعَدَّى فَيُقَالُ اَنِي قَمْتْ اَيْ هَيَّجَهُ فِي

فعل ثلاثي مجرد وزيادات ○ واذا اريد اسم الفعل يشتق الفعل ويشتق اسم المكان

٤٠٧

أمر فسقطت الياء وقامت التاء مقامها وقولهم اليدري بانك اي ابتل الشيء
فيعدى فيقال التى اي بلله غيث فيوم فيقال التاى بله هذا اذا كان لازما
في المنقوص وذوات الاربعة يعدى بالتاء ولا مدخل للراء ولا للغين ولا
للكاف التي يعدى بها الافعال اللازمة في باب الصحيح في قولهم قش اجدى
اي طار الطير فيعدى فيقال اجرى اي اطاره غيره وقولهم الك ترلدى اي
حيي الميت ثم يقال تلدى تزكدى اي احياه الله تعالى وقولهم ارتدى اي
شبع الرجل ثم يقال التغردى اي انه اشبعه هذا هو القياس في جميع
ابواب التضعيف ٥ واما اذا كان الفعل حينئذ من الفاعلين الى مفعول
احدهما امر والاخر مباشر نحو قولهم ارتبتديا اي كتب الرجل الكتاب هذا
فعل ينشأ من فاعل واحد فيقع على المفعول ثم يقال التبتدى اي انه
احتبه الكتاب فصار الفعل متعديا من فاعلين الى مفعول وكقولهم ارتجاك
بلادي اي سر الرجل السلين ثم يقال بلتي اي اسنه غيث كذلك والوجه
الآخر ان يكون اصلا للباب لا يراد به شيء من هذه المعنى نحو قولهم نام امتي اي
مال الجدار وغيره وقولهم ارسوزانتي اي نسي الرجل الكلام **المنقوص منه**
ت يقال تلدى مني بيتي اي اغناني الله تعالى بيتور بيتماق ويقال التى سقفا
تيتي اي انه ازلقه الى الماء تيتو تيتماق ولذلك كل من ازلق شيئا ٥ ويقال
التغ قيتي اي انه انفر الفرس تيتور قيتماق **الغنة منه** يقال ارتش

٤٧٨

تُنكِتي اي طأطأ الرجل راسه تُنكِتور تُنكِتماك ويقال ارا قِن تُنكِتي اي اعلى الرجل
سهمه نحو السماء صعدا تُنكِتور تُنكِتماك ويقال ارا قِن كُنكِتي اي اوسع الرجل
بيته وغير ذلك كُنكِتور كُنكِتماك **المثال منه** يقال ارا ينكِتي اي امتخط
الرجل واصله ينكِ اتي اي رمى بالمخاط ينكِتور ينكِتماك ٥ ويقال ال
اني بكا ينكِتي اي انه اوشى به الى الامير وغيره ينكِكا تور ينكِكا تماك ٥
انقضت ابواب الثلاثي ٥ هذه ابواب الرباعي

باب فعلندى مشددة الدال في حركاته

ب يقال الانك ايشن بُرْبَتي اي انه اوقع امره في تشويش وتسويف بُرْبَتور
بُرْبَتماق ويقال المنكر تُرَبْتي اي انه اسفل القرن وغيره تُرَبْتور تُرَبْتماك
د يقال الانك اذا قِن بَغْرَتي اي انه امر بشعر بة رجله في الصراع بَغْرَتور
بَغْرَتماق ويقال الاني سختي اي انه ابكاه سَغْرَدْتي لغة سختتور
سختتماق ويقال الاذر يلغن كُلْتي اي انه امر بشد سيور احنا السرج
كُلْتور كُلْتماك كُرْدْتي لغة ج يقال الاتن سُرْجتي اي انه حمل
فرسه على العشر وغير الفرس كذلك سُرْجتور سُرْجتماق ٥ ويقال الانك
قاشن قرْجتي اي انه رمى اليه بحجر فاصاب طرف حاجبه فشجه وكذلك غيره
وقال الكمارغ قرْجتراق بشقي ٥ انمش الغ ترنكل اراكب فشقي
يقول بان نصال النبل شحج يدي واني امر في اجمة وجلفا كثير نبت

٤٠٩ ٤٠٣

215 عَلَى مَا يَسْتَحِلُّ مِنَ الْأَرْضِ فَجَتُورٌ فَجَتَمَاقٌ وَكَذَلِكَ يُقَالُ اُقْ أَمَاجِغْ وَجَتِّي
اَيْ ضَرَبَ السَّهْمَ فِي طَرَفِ الْهَرَفِ وَنَفَذَ مِنْهُ ○ وَيُقَالُ الْأَنْكَرَايِشْ تُرْجَتِّي
اَيْ اَنَّهُ اَبْدَاهُ بِالْعَمَلِ تُرْجِتُورٌ تُرْجَتَمَاكَ وَيُقَالُ الْأَنِي قَفْجَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَغْضَبَهُ
حَتَّى اَغْرَاهُ عَلَى فِعْلٍ عَزَمَ عَلَى تَرْكِهِ وَيُقَالُ اُغْلَانْ اَرِينِي قَفْجَتِّي اَيْ اَنَّ الصَّبِيَّ
اَغْرَى الزَّنْبُورَ عَلَى الْعَضِّ وَفِي الْمَثَلِ اَرِي قَفْجَتْسَا اِسْرُورْ ○ مَعْنَاهُ مَنْ اَغْرَى
الزَّنْبُورَ يَعَضُّ ○ يُضْرَبُ لِمَنْ يَهِيجُ فِتْنَةً فَيَقَعُ فِيهَا قَفْجَتُورٌ قَفْجَتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ
الْتُونُ تَفْجَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَمْرُ خِيَاطَةِ الثَّوْبِ مُشَبَّكًا لَا مُشَمَّرًا تَفْجَتُورٌ تَفْجَتَمَاكَ يُقَالُ
الْتَبَرْتِّي نَانْكِنِي اَيْ اَنَّهُ حَرَّكَ الشَّيْءَ تَبَرْتُورٌ تَبَرْتَمَاكَ وَيُقَالُ اَرْيَغِيقَا تَبَرْتِّي اَيْ حَمَلَ
الرَّجُلُ عَلَى الْعَدُوِّ ○ وَيُقَالُ اَرْتَسْقِي سِنْ تَبَرْتِّي اَيْ اُوثُبِ الرَّجُلُ بَعِيرَهُ وَغَيْرَ الرَّجُلِ
كَذَلِكَ تَبَرْتُورٌ تَبَرْتَمَاكَ هَذَا لَا يُقَالُ فِي غَيْرِ الْإِبِلِ ○ وَيُقَالُ قُوِيُ اُنْغْ تُبْرْتِّي
اَيْ اَنَّ الْغَنَمَ اَكَلَتِ النَّبْتَ جَمِيعًا حَتَّى لَمْ تُبْقِ عَلَى الْأَرْضِ مِنْهُ شَيْئًا وَجَعَلَتْ تَقُبُّ
مِنْهَا الْهَبَاءَ تَبْرْتُورٌ تَبْرْتَمَاكَ ○ وَيُقَالُ الْأَنْكَرَاتْ تُغْرْتِّي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَهُ بِقَطْعِ
اللَّحْمِ مُجَرَّدًا لَهُ وَلَا يُقَالُ فِي غَيْرِ الشَّيْءِ الْمَطْعُومِ تُغْرْتُورٌ تُغْرْتَمَاقٌ وَيُقَالُ اَرْتَقْرْتِّي
اَيْ عَجِّلِ الرَّجُلُ تَقْرْتُورٌ تَقْرْتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ اَرَاغْتُ بِبْ تَقْرْتِّي اَيْ فَتَلَتِ الْمَرْأَةُ
الْغَزْلَ وَاغَازَتَهُ ○ وَيُقَالُ اُغْلَنْ اِيشْقَا تِغْرْتِّي اَيْ اَنَّهُ شَرَّدَ ابْنَهُ وَجَعَلَهُ
جَلَدًا فِي كُلِّ التَّقَلُّبِ وَالتَّصَرُّفِ فِي الْأُمُورِ تِغْرْتُورٌ تِغْرْتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ
الْاَتِرْتِكْرْتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ فَرَسَهُ عَلَى الْحَفِيفِ فِي الْجَرْيِ وَيُقَالُ الْأُغْلِي تِكْرْتِّي

٤٢٠

لغة في الغين بكر تور تكتماك ○ ويقال المنكاسوق سجرتي اي انه اثر
على الماء من غير قصد وهو نحو ما يقرغ الماء من اناء الى اناء او دهن او كل شي
مايع فينتشر منه نشر فيصيب الثوب او غيره وكذلك اذا كسر الرجل
الحطب فينث منه قطعة ومنه سمي نوع الفخوخ سجرتغو وهو ان يوخذ
شعبتان موصولتان ويربط بين شعبتين خيط فيه معاليق ثم يدس في التراب
فينتشر عليه الحب فيقع الطاير ليلتقط الحب فيتعلق المعلاق بعنقه او
رجله فيوخذ وفي المثل سجرتغو دن قمش قتش قرقيل اذري يغاج
اذا قتماس ومعناه ان الطير الذي نكب من هذا الفخ مرة لا يقع على كل
شجرة له شعبتان الى اربعين سنة وهذا كقوله عليه السلام لا يلسع
المومن من جحر مرتين سجرتماق سجرتور في التاكيد ويقال التونغ سدرتي
اي انه هلهل الثوب ويقال الكشي نسدرتي اي انه قليل رحمه الناس وكذلك
اذا قلل واخف رحمه كل شي سدرتور سدرتماك ويقال الاندا قز سغرتي
اي انه بحث بيته ورای ما فيه اجمع سغرتور سغرتماق ويقال اليغاجغ
سقرتي اي انه اللطرق الخشب وغيره وذلك اذا جردته سقرتور سقرتماك
ويقال الاقرسقرتي اي انه فرغ بيته من القماش والمتاع ويقال الاتن
ارقتن سكرتي اي انه اوثب فرسه من التهر وغيره سكرتور وكذلك يقال
البتك اقرار كان سكرتي اي انه اسوا برزجاني قراة الكتاب او القران سكرتماك

ويقال الايلس سقرتي اي انه قد انهم امره ويقال منه سقرتور سقرتماك

٤٢١

216 وَيُقَالُ الْاَقْنَ لِبِشْتَا جِلْرَتِّي اَيْ اَنَهُ صَوَّتَ سَمْمَهُ فِي كِنَانَتِهِ وَكَذٰلِكَ كُلِّ شَيْءٍ
اِذَا تَقَلْقَلَ فِيهِ جِلْرَتُورْ جِلْرَتْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اَرَاتِنْ سَمْرِتِّي اَيْ اَنَهُ سَمَّ فَرَسَهُ
وَغَيْرَهُ سَمْرِتُورْ سَمْرِتْمَاكْ ○ وَيُقَالُ اَلْبِيرِكْ جِغْرِتِّي اَيْ اَنَهُ رَكَلَ الْاَرْضَ
بِرِجْلِهِ فَصَلَّبَهَا وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا شَدَّهُ بِقُوَّةٍ فَصَلَّبَهُ نَحْوَ الدَّقِيقِ فِي
الْجِرَابِ اِذَا شَرَّفَهُ وَيُقَالُ اَرَاغْلِنْ اِيشْتَا جِغْرِتِّي اَيْ صَلَّبَ الرَّجُلُ اِبْنَهُ تَحْتَ
الْعَمَلِ جِغْرِتُورْ جِغْرِتْمَاقْ وَيُقَالُ اَشْ جُقْرِتِّي اَيْ اَنَهُ اَعْلَى الْقِدْرَ وَغَيْرَهَا وَهُوَ
كُلُّ غَلَيَانٍ عَنْ قِلَّةِ مَآءٍ وَكَثْرَةِ اَوَانِيهِ وَحُبُوبٍ جُقْرَتُورْ جُقْرَتْمَاقْ وَيُقَالُ
اَرْكُوزِنْ جُقْرِتِّي اَيْ قَلَّبَ الرَّجُلُ عَيْنَهُ وَاَدَارَهَا فَجُعِلَ كَاَنَّهُ اَزْرَقُ جُقْرَتُورْ
جُقْرَتْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْتِبِشْنِ جِقْرِتِّي اَيْ اَنَهُ قَدْ اَصَرَّ اَسْنَانَهُ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ
بُغْرَا تِبِشْنِ جِقْرِتِّي اَيْ قَصَفَ الْفَحْلُ بِنَابِهِ وَكَذٰلِكَ صَرِيرُ الْبَابِ وَالْقَلَمِ جِقْرَتُورْ
جِقْرَتْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْقَقْرَتْغُو قَقْرِتِّي اَيْ اَنَهُ قَدْ صَوَّتَ طَبْلُ النَّاطُورِ لِيُنَفِّرَ عَنِ
الزَّرْعِ الْعَصَافِيرَ وَغَيْرَهَا قَقْرَتُورْ قَقْرَتْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اَلسُّوغْ قُقْرِتِّي اَيْ اَنَهُ
نَقَّصَ الْمَآءَ وَغَيْرَهُ مِنْ كُلِّ مَايِعٍ قُقْرَتُورْ قُقْرَتْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اَلْاَنِكْ كُوجِنْ كُقْرِتِّي
اَيْ اَنَهُ اَوْهَنَ قُوَّتَهُ كُقْرَتُورْ كُقْرَتْمَاكْ وَقَالَ

اَذْلَكْنِي تَقْرَتُورْ يَلِنْكُوكْجِنْ كُقْرَتُورْ اَرْدِنْ اَذْنِ سَقْرَتُورْ قَجْسَاتِقِي اَرْتُلُورْ
يَقُولُ بِاَنَّ اَيَّامَ الزَّمَانِ تُسْرِعُ اِلَى اَنْ يُوهِنَ قُوَى الْبَشَرِ وَتُخْلِي الدُّنْيَا عَنِ الرِّجَالِ
يَعْنِي بِهِ اَرْبَابَ الْاَسْبَابِ وَاَتْبَاعَهُ وَيَقُولُ مَنْ فَرَّ عَنِ الْهَلَاكِ سَيُدْرِكُهُ بِالْاِتْبَاعِ فَيَنْتَهِي

يُقَالُ الْمَنِيُّ بِوَايِشْقَا تَبْرَتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَنِي عَلَى الْجَسَدِ فِي هٰذَا الْاَمْرِ تَبْرَتُورْ تَبْرَتْمَاكْ
وَيُقَالُ الْاَنَى قَبْرَتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى ضَرْبِ الْعُودِ قَبْرَتُورْ قَبْرَتْمَاقْ سْ
وَيُقَالُ الْاَعْلِنِي اِيشْقَا خُسْتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ ابْنَهُ عَلَى الْعُتُوِّ فِي الْاَمْرِ وَغَيْرِهِ كَذٰلِكَ
خُسْتُورْ خُسْتَمَاقْ وَيُقَالُ الْمَنِيُّ تَبْسِتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَنِي عَلَى الْجَسَدِ لُغَةٌ فِي الزَّايِ
تَبْسْتُورْ تَبْسْتَمَاكْ وَيُقَالُ الْمَنِيُّ سُقْرِنْ كَجِسْتِّي اَيْ اَنَّهُ مَنَّانِي عُبُورَ الْمَآءِ وَغَيْرِهِ
كَجِسْتُورْ كَجِسْتَمَاكْ ۝ وَيُقَالُ الْاَنِي سَرْسِتِّي اَيْ اَنَّهُ عَنَّفَهُ وَغَلَّظَ عَلَيْهِ سَرْسْتُورْ
سَرْسْتَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ الْاَنِي سُقْسِتِّي اَيْ اَنَّهُ عَطَّشَهُ سُقْسْتُورْ سُقْسْتَمَاقْ
وَيُقَالُ الْاَنِي سَمْسِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَذَاهُ بِاللِّسَانِ اَوْ بِالْيَدِ سَمْسِتُورْ سَمْسِتَمَاقْ سْ
وَيُقَالُ الْاَسْبَغْ تَفْشِتِّي اَيْ اَنَّهُ شَوَّشَ الْغَزْلَ حَيْثُ لَا يُوجَدُ رَاسُهُ تَفْشْتُورْ
تَفْشْتَمَاكْ وَيُقَالُ الْاَنْكَرْ تَفْشِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَعْيَاهُ حَتَّى تَجَبَّبَ عَرَقُهُ كَذٰلِكَ
وَيُقَالُ الْاَجْغَرْ جُفْشِتِّي اَيْ اَنَّ الرَّجُلَ وَغَيْرَهُ حَمَّضَ الْعَصِيرَ وَيُقَالُ سِرْكَا قَرْ
جِفْشِتِّي اَيْ اَنَّ الْخَلَّ حَمَّضَ الْبَطْرَ وَكَذٰلِكَ اِذَا صُبَّ عَلَى الْاَرْضِ فَاغْلَبَ الْاَرْضَ
جِفْشْتُورْ جِفْشْتَمَاقْ وَيُقَالُ الْمَنِكْ قُلَاقَّا سُوزْ شُفْشِتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ مِنْ
هَيْنَمِ بِكَلَامٍ اِلَى شُفْشْتُورْ شُفْشْتَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ الْبُوزُكْ قَرْشِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَشْبَهَ
الْكِرْبَاسَ وَغَيْرَهُ قَرْشْتُورْ قَرْشْتَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ مَنْ اَنْكَرَ قَوْلَ قَرْشْتِّي اَيْ اَنَّى اَمَرْتَهُ
بِالسَّطْقِ فَفَعَلَ قَرْشْتُورْ مَنْ قَرْشْتَمَاقْ وَيُقَالُ قِيَاشْ اَنِّي قُغْشِتِّي اَيْ اَنَّ الْجَرَّاوَهَنَ
قُوَّتَهُ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ صُلْبٍ اِذَا اَوْهَنَتْ قُوَّتَهُ وَبِالْحَآءِ مَكَانَ الْغَيْنِ لُغَةٌ قُحْشْتُورْ

217 قُشْتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ الَّاقُ قُشْتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ اَمَرَ بِتَلْبِيسِ السَّهْمِ فِى الطَّرِيدَةِ قُشْتُورٌ
قُشْتَمَاقٌ وَيُقَالُ الْقَتِغُ نَانْكِنِى كَقُشْتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ اَوْهَنُ قُوَّةَ الشَّىْءِ الصُّلْبِ كَقُشْتُورٌ
كَقُشْتَمَاكٌ وَيُقَالُ الْتَفِى سِنْ كَقُشْتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ حَمَلَ بَعِيرَهُ عَلَى الْاِجْتِرَارِ كَذَلِكَ الْمَصْدَرُ ○
ع يُقَالُ الْتُلِنْ تَسْغَتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ قَرَّ الطَّعَامَ عَبْدُهُ وَغَيْرُهُ كَذَلِكَ تَسْغَتُورٌ تَسْغَتَمَاقٌ ○
وَيُقَالُ يَالِكْنِى قَرْغَتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ اَلْعَنَ الشَّيْطَانَ وَغَيْرَهُ قَرْغَتُورٌ قَرْغَتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ
بِيرْ قَرْغَتِيٌّ اَىْ اَخَذَتِ الْاَرْضُ فِى الْجَفَافِ وَقَحَطَتْ مِنْ قِلَّةِ النَّدَى قَرْغَتُورٌ قَرْغَتَمَاقٌ
وَاَصْلُهُ قُرْغَاذِتِى فَاُدْغِمَ ○ وَيُقَالُ الَّانِى بَلْكَا قِرْغَتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ حَمَلَ الْاَمِيرَ عَلَى
اَنْ حَنِقَ عَلَيْهِ وَاَعْرَضَ عَنْهُ قِرْغَتُورٌ قِرْغَتَمَاقٌ ○ ف يُقَالُ الَّانِكْ قُوبُنْدَا
نَانْكِ قَرْقِتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ حَمَلَ اِنْسَانًا يَطْلُبُ فِى جُحْرٍ شَيْئًا وَكُلُّ مَنْ اَمَسَّ يَدَهُ اِلَى شَىْءٍ فِى
مَوْضِعٍ لَا يُبْصِرُهُ بِالْغَيْرِ كَذَلِكَ قَرْقِتُورٌ قَرْقِتَمَاقٌ ف يُقَالُ الْيُوزُنْ بَرْقِتِيٌّ
اَىْ اَنَّهُ كَلَحَ وَجْهَهُ بُرْقِتُورٌ بُرْقِتَمَاقٌ ○ وَيُقَالُ الَّانِكْ اِيشِنْ تِلَقْتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ
حَمَلَ مَنْ عَوَّقَ فِى اَمْرِهِ وَيُقَالُ الْيِكْنِى تِلَقْتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ حَمَلَ مَنْ يَصْدِمُ الْحَمْلَ وَكَذَلِكَ
اِذَا اُمِرَ بِاِصْلَاحِهِ مِنْ مِرْبَعَةٍ تَدَرَّجَ بَيْنَ الْحَبْلِ وَالْحِمْلِ فَيُفْتَلُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ الْحِمْلُ
تِلَقْتُورٌ تِلَقْتَمَاقٌ وَيُقَالُ الْتُونْدِنْ سُوفْ سَرْقِتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ قَطَّرَ الْمَاءَ مِنَ الثَّوْبِ وَغَيْرِهِ
سَرْقِتُورٌ سَرْقِتَمَاقٌ وَيُقَالُ الَّانِى قَرْقِتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ قَدْ خَوَّفَهُ قَرْقِتُورٌ قَرْقِتَمَاقٌ
ك يُقَالُ بَرْكِتِيٌّ نَانْكِنِى اَىْ اَنَّهُ اَحْكَمَ الشَّىْءَ وَالْاَمْرَ بَرْكِتُورٌ بَرْكِتَمَاكٌ وَيُقَالُ الْمَنْكَا
نَانْكِ كَرْكِتِيٌّ اَىْ اَنَّهُ اَرَانِى الشَّىْءَ كَرْكِتُورٌ كَرْكِتَمَاكٌ ○ وَيُقَالُ قِيزْ كَرْكِتِيٌّ اَىْ

٤٢٤

حسن وجه الجارية ولونها كركتوركتماك واصله كركاذتى فادغم
ويقال اغلان بلكتى اى عقل الصبى وفطن واصله بلكاذتى فادغم بلكاتور
بلكتماك واعلم بان اذتى حرف يركب بالاسماء التى يلتصق بالطبايع فتولف
منها الافعال حينيذ نحو قولهم للحسن كرك فاذا قلت بانه حسن يلحق به
حرف اذتى كما تقول كركاذتى اى حسن ويقال للعقل بلك ثم يقال اغلان
بلكاذتى ك يقال البتونى بزلتى اى انه قد ارعى الفصيل وغيره بزلتور بزلتماق
بزلتماق ويقال من انكر ايش بشلتم اى انى امرته بابداء الامر بشلتور بشلتماق
ويقال انكر اتنك بغلتم اى انى احزمته الحطب وغيره ويقال انكر يوغ بغلتم
اى انى حملته على شدر العيبة والرزمة لصوان ثوب النساء يغلتور من بغلتماق
ويقال بكا غربنى بكلتى اى ان الامير امر باستيثاق اللص وحبسه ويقال من ات
بكليتم اى انى امرت بحفظ الفرس وغيره لغة غزية بكلتور من بكلتماك ويقال
من اى بوايشقا تبلتم اى انى ارضيته لهذا الامر تبلتور من تبلتماق ويقال البو
ايشغ تلم تبلتى اى انه اخص من هذا الامر كثيرا تبلتور تبلتماك ن ويقال الاتن
ترلتى اى انه قد عرق فرسه ويقال الاتغ ترلتى اى انه احس فرسه وامر
بفرجانه ترلتور ترلتماك ن ويقال الات ترلتى اى انه امر بتمليح اللحم وغيره
ترلتور ترلتماق ن ويقال الترلتى نانلى اى انه امر بضغط الشئ بالركبة
ترلتور ترلتماك ن ويقال الانى تشلتى اى انه امر بالضرب على صدره تشلتور

اى عقل الصبى وفطن للفظ وتدغم الذال فى التاء فتولد منها الشدة

٤٢٥

تشلتماق ويقال الدبيرك انكر تشلتي اي انه حمل من يقوم مقام ارض بحذاه 216
مواجهة بالقياس من بعيد وكذلك في كل شيء تحرى فيه تشلتور تشلتماق ويقال
الاني تشلتي اي انه امره بالضرب بالمحاه ويقال الاغلمي تشلتي اي انه غرّ ابنه
ليشتد في السفر تشلتور تشلتماق ويقال الاني تشلتي اي انه اعضه بالسن وقال
جغري برب قشلتو تيغر اذب تشلتو تلكو تكر تشلتو اردم بلا اكللم ٥
يصف الصيد والتهة ويقول نعطي الصقر للفتيان فيصيدون ونحمل الكلاب
القب على العض للظبي والخنزير والثعلب ونضربها بالمحار عونا لها ونتفاخر
بالمناقب ٥ تشلتور تشلتماق ٥ ويقال الاتر تغلتي اي انه اوسم فرسه بالكي
تغلتور تغلتماق والفرس اخذت هذه الكلمة من التركي حيث تقول داغ للوسم
وهذا كما انهم اخذوا من الترك اسم القلعة فقالوا دز وهو بالتركية تيز بير
اي مكان مرتفع ويقال السوف تملتي اي انه برد الماء واللبن وغيره تملتور
تملتماق ويقال الانكسكلن تملتي اي انه اغضبه وبرد قلبه حتى صار لا يحبه
تملتور تملتماق ويقال القلج سبلتي اي انه حمل من ركب السيلان في القبيعة
للسيف وكذلك اذا ركب نصاب كل شيء من السكين والخنجر ونحوه سبلتور
سبلتماق ويقال الاغلانغ جرلتي اي انه ابكى الصبي واصاح الفيل جرلتور
جرلتماق ويقال اتّ اندكوز جرلتي اي ان الرّوا فسد عينه وكذلك اذا
اثقل به من اكل طعام غليظ ونحو جرلتور جرلتماك ويقال الاندر نانك جرلتي

اى انه حمل انسانا حتى قف من متاعه شيا جرلتور جرلتماك ويقال الثورين
جغلتى اى انه حمل من غير ثوبه جغلتور جغلتماق ويقال البوز جغلتى اى انه
حمل انسانا بالزرع الكرباس بذراع تركى وهو يكون قدر ثلثى الذراع جغلتور
جغلتماق ويقال الانك ايشن جنلتى اى انه امر بتصديق ما قال اوادعى جنلتور
جنلتماق ويقال السقلق سرلتى اى انه امر بتكوير العمامة وكذلك كل شئ
سرلتور سرلتماق ويقال الاياق سرلتى اى انه امر بتلطيخ لزوجات الغراء
بالقصعة التركية سرلتور سرلتماق ويقال المنى سزلتى اى انه حملنى على الكلام
سزلتور سزلتماك ويقال بوز تبشغ سزلتى اى ان الجمد اكل السز وهو ان ياخذ
البرد فى الزيب فى السز كانه وجع اوديب نمل وكذلك الماء البارد اذا ادخل
فيه اليد يوجد منه حس البرد كذلك سزلتور سزلتماق ويقال الانك قوينكا
الك سغلتى اى انه امر من ادخل يده فى جحر يطلب شيا فيه سغلتور سغلتماق
ويقال الجبنى سفلتى اى انه حمل من رش الماء على تحيير شئ وغيره سقلتور سقلتماق
ويقال الانى سنلتى اى انه حمله حتى خاطبه بخطاب الصغار كما بينا ان الترك
تخاطب الكبير بالسين والزاى ويقول سز وتخاطب من دونه فى المرتبة بالسين والنون
فيقول سن ومنه يقال الانى سنلتى اى انه حمله على مثل هذا الخطاب تحقيرا لشانه تور
سنلتماك ويقال من اخى سزلتم اى انى امرته حتى خاطبه بخطاب الاكابر سزلتور
سزلتماك ويقال الانى سملتى اى انه حمله على ان تكلم بكلام لم يعرفه الترك

٤٢٧

219 وهذا وذلك ان الترك يسمى كل من لا يعرف التركية سملم كالعرب يسمى من لا يعرف
العربية اعجميا هذا هو الاصل وان عرف بعد ذلك لسان العرب لا يرتفع هذا الاسم
عنه واما في التركية اذا عرف لسانهم خرج من حد سملم حينئذ سملتور سملتماق
ويقال تنكري قارقدلتي اي ألجأ الله الثلج قرلتور قرلتماق ويقال الارق قرلتي
اي انه رفع للتمر عرمًا وشطًا قرلتور قرلتماق ويقال الانكر قشلتي اي انه
حمله على اصطياد الطير قشلتور قشلتماق ن ويقال الاني قشلتي اي
انه شتاه في البيت وغيره قشلتور قشلتماق وذلك اذا تعهده وحفظه ن ويقال
الربيرك قغلتي اي انه ادمل ارضه بالسرجين ويقال الاتر قغلتي اي انه اراث
فرسه قغلتور قغلتماق ويقال الانكرات ققلتي اي انه امر بتقريد اللحم ققلتور
ققلتماق ويقال الاغلايغ كتلتي اي انه اتاك الغلام وغيره كتلتور كتلتماك ن
ويقال الاق كزلتي اي انه امر باصلاح فوق السهم كزلتور كزلتماك ن ويقال
المنكاسوز كزلتي اي انه حمله على كتمان الكلام وغيره كزلتور كزلتماك ويقال
بوات اتغ كملتي اي ان هذا العلف اذا الفرس وغيره كملتور كملتماك م يقال
الانك يوزن ترمتي اي انه اخدش وجهه ترمتور ترمتماق ويقال الباز
اترجرمتي اي اتى الرجل البطل ارملذنب فرسه بحربة وذلك من علامات الابطال
وكذلك كل شيء يرمل مفتولا جرمتور جرمتماك وهو نحو عذبه السوط يلفه
بقد ويقال الانكر يلوسرمتي اي انه حمله على اخراج السمك من الماء وكذلك

٤٢٨

يُقَالُ اُلْتِمَاجْ سَرْمَتِّي اَيْ اَنَهُ حَمَلَهُ عَلَى اَنْ عَزَلَ تُمَاجَ مِنَ الْمَآءِ وَكَذَلِكَ كُلِّ شَيْءٍ
اِذَا صَفَّاهُ مِنْ مَايِعٍ سَرْمَتُورْ سَرْمَتْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اَلْيِشْغِنِي بِغَاجْقَا سَرْمَتِّي
اَيْ اَنَهُ اَلْفَا الْجَبَلَ بِالشَّجِ وَغَيْرِهِ سَرْمَتُورْ سَرْمَتْمَاقْ ن يُقَالُ اَلْاَنِكْ سُوزِي
قَتْنَتِّي اَيْ اَنَهُ رَدَّدَ كَلَامَهُ مَرَّةً بَعْدَ اُخْرَى ○ وَيُقَالُ تُمْلُغْ اَنِي قَسْنَتِّي اَيْ اَزَالَ الْبَرْدَ
اَرْعَدَهُ حَتَّى جَعَلَ يَضْرِبُ اَسْنَانَهُ الْاَعْلَى عَلَى الْاَسْفَلِ مِنَ الْبَرْدِ قَسْنَتُورْ قَسْنَتْمَاقْ ○
وَيُقَالُ اَلَانِي بُلْنَتِّي اَيْ اَنَهُ اَمَرَ بِاِسَانِهِ فَاَسَرَّ بُلْنَتُورْ بُلْنَتْمَاقْ وَيُقَالُ يُقْقَا
نَانَكْ قَلْنَتِّي اَيْ غَلَطُ الشَّيْءِ الرَّقِيقِ وَاَصْلُهُ قَلْنَا ذِّي فَاُدْغِمَ قَلْنَتُورْ قَلْنَتْمَاقْ

وَمِنَ الْمَصَاحِفِ الصَّحِيحَهِ س

يُقَالُ اَلْاَنِكْ بِرْلَا شُقْشُشْدِي
اَيْ اَنَهُ هَيْنَمَ مَعَهُ بِكَلَامٍ خَفِيٍّ شُقْشُشُورْ شُقْشُشْمَاقْ ○ وَيُقَالُ كِشِيلَارْ
قَمْغْ قُغْشُشْدِي اَيْ ذَهَبَتْ قُوَى الرِّجَالِ الْكِبَرِ غَشِيَهُمْ اَوْ نَحْوُ ذَلِكَ قُغْشُشُورْ
قُغْشُشْمَاقْ وَبِالْخَآءِ مَكَانَ الْغَيْنِ فِيهِ لُغَهٌ وَيُقَالُ اَلَانِكْ اُقْنِ قَقْشُشْدِي
اَيْ اَنَهُ اَعَانَهُ فِي تَطْيِيرِ السَّهْمِ بِالطَّيِّدَةِ قُقْشُشُورْ قَقْشُشْمَاقْ وَيُقَالُ تَقْوَاتْ
كَقْشُشْدِي اَيْ اِجْتَرَّتِ الْاِبِلُ بَعْضُهَا بِرُؤْيَةِ بَعْضٍ كَقْشُشُورْ كَقْشُشْمَاكْ ○

وَنَوْعٌ آخَرُ مِنْهُ ق

يُقَالُ تُلْقُقْلَنْدِي نَانَكْ اَيْ اِسْتَخَّ الشَّيْءُ
كَالزِّقِّ مِثْلَا تُلْقُقْلَنُورْ تُلْقُقْلَنْمَاقْ ك يُقَالُ تُونْ تُرْكَلَنْدِي اَيْ شَدَّ
الثَّوْبَ فِي الرِّزْمَةِ تُرْكَلَنُورْ تُرْكَلَنْمَاكْ

اَلْمِثَالُ مِنْهُ ب

يُقَالُ اَكْلِكْ يَرْبَتِّي اَيْ اِنْتَعَشَ الْمَرِيضُ وَيُقَالُ اَغْلَانْ يَرْبَتِّي اَيْ تَرْعَرَعَ الصَّبِيُّ

٤٢٩

٢٠٨

220 يَرْبَتُورْ يَرْبَتِمَاقْ وَاصْلُهُ يَرْبَاذِي فَاذْغِمْ ○ وَيُقَالُ الْتَقَا اشْبَارْ يَلْبَتِّي
اَيْ اَنَّهُ قَدْ بَلَّ عَلَفَ الْفَرَسِ وَهُوَ التِّبْنُ وَالنُّخَالَةُ يَلْبَتُورْ يَلْبَتِمَاقْ وَكَذَلِكَ الْبَرَادُ
مِنَ الْأَمْطَارِ اَدَاوَسَمَ وَجْهَ الْاَرْضِ مِنَ النَّدَى يُقَالُ لَهُ يَغْمُرْ يِيرِكْ يَلْبَتِّي ○
وَيُقَالُ الْاَنْكَرِ سِنْكَاكْ يَلْبَتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى ذَبِّ الذُّبَابِ مِنْهُ بِالْمِرْوَحَةِ
يَلْبَتُورْ يَلْبَتِمَاقْ ج يُقَالُ اَلَى يَنْجَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَسَا إِلَيْهِ وَاَذَاهُ يَنْجَتُورْ يَنْجَتِمَاقْ
ر يُقَالُ اَتْ قُلَاقِنْ يَبَرْتِّي اَيْ اَصَرَ الْفَرَسُ اُذُنَهُ وَهُوَ اِذَا اَرَادَ اَنْ يَرْمَحَ الشَّيْءَ
اَوْ يَحْذَرَ عَنْ شَيْءٍ يَبَرْتُورْ يَبَرْتِمَاقْ ○ وَيُقَالُ الْمَنِكْ اَتِغْ يَغَرْتِّي اَيْ اَنَّهُ اَدْبَرَ فَرَسِي
وَغَيْرُهُ يَغَرْتُورْ يَغَرْتِمَاقْ وَيُقَالُ اَلَى يَقَرْتِّي اَيْ اَنَّهُ خَوَّرَهُ وَضَعَّفَهُ
يَقَرْتُورْ يَقَرْتِمَاقْ وَيُقَالُ اَلَاوْتْ يَلْرِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَوْمَضَ النَّارُ وَيُقَالُ اَلْتُوخْ
يَلْرِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَمْقَى وَاَجْلَى الشَّبَهَ وَالصُّفْرَ حَتَّى صَارَ لَهُ بَرِيقٌ وَتَلَامِيغُ كَاللَّطْسَتِ
الْمَمْقُوِّ وَالتُّرْسِ يَلْمَعُ اِذَا وَقَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ اَوْ لَمْ يَقَعْ يَلْرِتُورْ يَلْرِتِمَاقْ وَيُقَالُ
كِرْشَانَكْ يُوزُنْ يَلْرِتِّي اَيْ اَنَّهُ قَدْ اَبْرَقَ وَجْهُ الْمَرْاَةِ الْاِسْفِيذَاجُ وَغَيْرُهُ وَكَذَلِكَ
كُلُّ شَيْءٍ اَشْرَفَ شَيْئًا وَيُقَالُ اَلْقُمْغَانِغْ يَلْرِتِّي اَيْ اَنَّهُ اَجْلَى الطَّبْعَ عَنِ الْقُمْقُمِ حَتَّى
صَارَ لَهُ بَرِيقٌ وَكَذَلِكَ فِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ بَرِيقٌ يَلْرِتُورْ يَلْرِتِمَاقْ بِفَتْحِ الْيَاءِ
يَكُونُ الْفِعْلُ اَقْوَى مِنَ الضَّمِّ فِي هٰذَيْنِ الْفِعْلَيْنِ س يُقَالُ اَلَى يَرْسِتِّي اَيْ
اَنَّهُ قَذَّرَهُ فِي شَيْءٍ حَتَّى عَافَ اَكْلَ الطَّعَامِ مِنْهُ يَرْسِتُورْ يَرْسِتِمَاقْ وَاَصْلُهُ
قَوْلُهُمْ يَارْسُوذْتِي اَيْ مَجَّ الْبُزَاقَ مِمَّا اسْتَقْذَرَهُ فَاذْغِمْ ○ وَيُقَالُ اَلْتَامْ يَلْسِتِّي

اى انه رفع الجدار واشاده وكل شئ اذا اشاده كذلك يلستور يلعتماك
ش يقال الترى بمشتى اى انه دبغ الجلد ويقال القتغ نانكى بمشتى
اى انه الان الشئ الصلب ويقال الارسوزك بمشتى اى انه هزرم الكلام
وكذلك اذا هز القرآن وحفظه بمشتور بمشتماق غ يقال اغلان يغغتى
اى مجن الغلام وعم واصله يغغاذى فاذغم يغغتور يغغتماق ويقال
الانكر بال يلغتى اى انه العقه العسل والحسه يلغتور يلغتماق ف
يقال الانكر ياغ يلفتى اى انه الحسه السمن لغة فى الغين يلفتور يلفتماق
ك يقال الديب بركتى اى انه الف الغزل على شئ وكذلك اذا الف
لفافه الرجل وغيرها بركتور بركتماك ل يقال اراغت يوزن بلتى
اى تمصت المراة شعر وجهها بلتور بلتماق ن ويقال بدبتلتى
اى ان الامير امر بالكاهز حتى يتكهن وجا بالريح والامطار تلتور بتلماق
وذلك معروف فى ديار الترك يستجلب الريح والبرد والمطر بالجهاد فى
الله تعالى ه ويقال القوين بيلاغدا يزلتى اى انه ارتبع غنمه فى المصطاف
يزلتور يزلتماق ه ويقال الانى يغلتى اى انه ابكاه يغلتور يغلتماق
ويقال الغشتى يغلتى اى انه امر بتدهين الصرم وغيره يغلتور يغلتماق
ويقال الانى تاغقا يقلتى اى انه اصعده فى الجبل وغيره يقلتور يقلتماق
ويقال الدك يكلتى اى انه احمله الحمل يكلتور يكلتماك ن ويقال الاق

يُكَلَّتِي اَيْ اَنَّهُ اَرَاشَ النَّبْلَ يُكَلْتُورُ يُكَلْتَمَاكَ وَاَصْلُهُ يُوكَ لَتِّي فَاُدْغِمَ وَيُقَالُ
اَلْاَقِنْ يَمْلَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَمْرٌ بِتَحْوِيقِ يَدَيْهِ فَحُوِّقَ يَمْلَتُورُ يَمْلَتْمَاقُ ۝ وَيُقَالُ
تَنْكَرِي يَشِنْ يَشْنَتِّي اَيْ اَلْمَعَ اللَّهُ الْبَرْقَ وَكَذَلِكَ الْجَرَادُ اَلْمَعَ السَّيْفَ وَغَيْرَهُ
كُلُّ شَيْءٍ لَهُ بَرِيقٌ وَتَلَأْلُؤٌ وَقَالَ
يَشْنَتْ قِلِحْ يَشْنِي اُزَاقِلْ بَرَا ۝ يَجْلِبْ اَنِكْ يَنِي تَقِي قَلْقَنْ تُرَا
يَقُولُ اَبْرِقِ السَّيْفَ عَلَى عَدُوِّكَ فَيَنْقَطِعُ عَنْهُ وَاقْرَعْهُ عَلَى رَاسِهِ حَتَّى
يَقْطَعَ دَرَقَتَهُ وَتُرْسَهُ بِهِ وَنَوْعٌ مِنْهُ ل يُقَالُ اَلَانِي تَاغْدَا يَلَّتِي
اَيْ اَنَّهُ اَقَامَهُ وَصَيَّفَهُ بِالْجَبَلِ وَغَيْرِهِ يَلَتُورُ يَلَتْمَاقُ الْمَنْقُوصُ مِنْهُ
ن يُقَالُ اَلْاَعْلَتِّي اِشْقَا يَنْتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ اِبْنَهُ عَلَى الْعُتُوِّ فِي الْاَمْرِ يَنْتُورُ
يَنْتَمَاقُ وَيُقَالُ اَلْتَقَارِنْ سَيْتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى تَبْذِيرِ مَتَاعِهِ سَيْتُورُ
سَيْتَمَاقُ ر يُقَالُ اَلْاَنْكَرْ سَيْرَتِّي سُوزُكْ اَيْ اَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى الْكَلَامِ الْكَثِيرِ سَيْرَتُورُ
سَيْرَتَمَاقُ ر يُقَالُ اَلْاَشِجْ قَيْنَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَغْلَى الْقِدْرَ قَيْنَتُورُ قَيْنَتَمَاقُ الْغُثَّهُ
مِنْهُ ر يُقَالُ اَلْاَنِي اَنْكَرَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَرَّثَهُ مِنَ الدَّبِيرِ اَنْكَرْتُورُ اَنْكَرْتَمَاقُ ر
يُقَالُ اَلْاَنِكْ سَجَنْ مَنْكَلْدَرْتِّي اَيْ اَنَّهُ اَسَفَّ شَعْرَهُ مَنْكَلْدَارْ مَلْدَامَاكَ ر يُقَالُ اَلْ
قَنْكَرَاغُو خَنْكَرَتِّي اَيْ اَنَّهُ صَوَّتَ الْجَلَاجِلِ وَصَلْصَلَ بِاللِّجَامِ خَنْكَرْتُورُ خَنْكَرْتَمَاقُ
وَيُقَالُ اَلْاَنِي مَنْكَرَتِّي اَيْ اَنَّهُ قَدْ اَصَابَهُ وَصَيَّحَهُ مَنْكَرْتُورُ مَنْكَرْتَمَاقُ وَيُقَالُ
اَلْاَوْذِي مُنْكَرَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَخَارَ الثَّوْرَ وَيُقَالُ اُوتْ اِشْجَنِي مَنْكَرَتِّي اَيْ اَنَّ النَّارَ

قرأغلت القدر بفورار وصوت ويقال الدار ي اروب منكرتي اي انه ضرب
الجلد حتى اعواه وخاره خوار البقر منكر تور منكر تماك ز يقال البير تانكني
بيركا منكرتي اي انه شبه الشيء بالشيء منكر تور منكر تماك ل يقال الامني
تنكلتي اي انه اوقعني في العجب واعجبني ذلك تنكلتور تنكلتماق ويقال ال
منكاسوز تنكلتي اي انه اسمعني الكلام واستصغا الي تنكلتور تنكلتماق
ويقال القشي سنكلتي اي انه اسلح البارد وغيره سنكلتور سنكلتماق و
يقال القارغ منكلتي اي انه القط البط الحب وغيره منكلتور منكلتماك ○
المثال منه يقال الانكر سوزك ينكرتي اي انه حمله على ان يتكلم
بكلام من حقه الاسرار به ينكرتور ينكرتماق ش يقال الانكبشش ينكشتي
اي انه تكلم كثيرا حتى وقع الدوي والصداع في راسه ينكشتور ينكشتماق
ل يقال القويغ ينكلتي اي انه اجرغ غنمه وابله ينكلتور ينكلتماق العلة
الامر من هذا الباب على اربعة احرف مثل قولهم تقرت اجعجل تبرت اي حرك
والنهي منه تقرتما اي لا تعجل تبرتما اي لا تحرك والمضاعف الاصلي في هذا
الباب ما جي في الامر منه حرفان من جنس واحد كقولهم ايشغ ارتت اي افسد
الامر وقولهم اني سغتت اي ابكه الفاعل الصحيح من هذا الباب تقرتجي
اي المسرع تبرتكجي اي المحرك وفي لغات الغزيه تبرتجي تقرتجي والفاعل
الذي يوصف بدوام الفعل تقرتغان اي العجول في السير تبرتكان اي

المحرك كثيرا والفاعل الذي يوصف على معنى انه منتهى لاقامة الفعل 222
نحو قولهم تفر تغساق اي الرجل منتهى ان يعجل وقولهم الياغج تبر تكسال اي
اي انه منتهى ان يحرك الشجر وغيره والفاعل الذي يوصف على معنى انه كان
من حقه اقامة الفعل نحو قولهم الثفر تغلق اي انه من حقه ان يكون
مستعجلا ويقال التبر تكلك اردى اي انه كان من حقه ان يحرك او كاد ان يفعل
والغزية جعل بعضهم هذه اللام سينا فيقول الثفر تغسق اردى اي انه كان
من حقه العجلة ويقال التبر تكسك اردى اي انه كان من حقه ان يكون محركا
وفي لغة اخرى لهم ان يجعل القاف يا فيقال الثفر تغسي اردى تبر تكسي اردى
كذلك المعنى الا ان الاول اصح وبعضهم يوافق ضم التاء في هذا النوع
ايضا والفاعل الذي يوصف على معنى انه اشرف على اقامة الفعل الذي
اضمر في نفسه ليفعله نحو قولهم الثفر تغلي اي انه عجل جدا واشرف
عليه ويقال التبر تكلي اي انه محرك جدا او كاد ان يفعل والمفعول
تفر تمشريب اي الجبل المغارن تبر تمشرنانك اي الشيء المحرك واسم الزمان
والمكان والآلة كما مر القياس يقال منه تفر تغويب اي جبل مما يغار و
يفتل وقولهم تبر تكونانك اي شيء يحرك به الشيء وقولهم تبر تكويبر اي موضع
التحريك ويقال تبر تكواغر اي وقت التحريك ويقال تفر تغويبر اي موضع
العجلة ويقال تفر تغواغر اي وقت العجلة وللغزية تفر تاسيبر اي موضع

تبرتاسي اعرائي وقت التحريك والفعل الواقع بين الشخصين وهو ان
يزاد على حرف الاصل الشين نحو قولهم البغاج تبرتشري اي انه اعان في التحريك
الشجا او باراه وقولهم الانك برلا نفرتشري اي انه باراه في العجلة لبسطهما
اسرع في المشي وهذا الباب يدور على اوجه احدها ما كان منها في حرف
اللام فان اكثرها يكون اصلها اسما ثنائيه ركبت منها الافعال بالحاق الام و
التاء بها وهو نحو قولهم الانى املتي اي انه امر بعلاجه ام هو العلاج وقولهم
بغداي اتبع صهلتي اي ان البرا واصله اودي الفرس واضربه واصلكم وهو الداء
وما كان في الحروف الاخر فانها يختلف منها ما يكون ماخوذا من رباعي ذوات الاربعة
كما كان بعض افعال الباب المتقدم ماخوذة من ثلاثي افعال ذوات الاربعة
فاسقطت اللين منها وقامت الشديدة مقامه وهو نحو قولهم الانكيوزف
ترمادي اي انه خدشه وهو من ذوات الاربعة لانه يقال في الامر ترما
اي اخدش على اربعة احرف فلما عدي في ذوات الاربعة للتاء ويقال في الامر
منه ترمت اي اخدشه فسقطت الالف للتاء كما ترى ويقال الانى بغدادي
اي انه شغرب رجله ثم يقال في الامر بغدا اي شغرب وهو من ذوات الاربعة
فاذا عدي الفعل من فاعلين يقال الانك اذا قن بغرتي اي انه امر بشغر
به سقطت الالف للتاء فيومر فيقال بغرت اي مر بشغر به رجله و
على هذا يدور الباب الاول ويكون البعض ماخوذا من الاسماء نحو قولهم

البوزك قرشتي اي انه اذرع الدياس واصله قرش للشبر ويقال الاني قرقتي 223
اي انه خوّفه واصله قرقج وقولهم الدبيرك اغلتي اي انه اخلى المكان واصله
اغلاق بير اي مكان خال فيسقط اخر حرف الكلمة من مثل هذه الاسماء للتاء والكثرة
هذا الباب ان يكون فعلا متعديا من فاعلين احدهما امر والاخر مباشر كابينا
وبعضها يكون فعلا لازما من ذوات الاربعة فيلحق به التا للتعدية نحو قولهم
اتسمير اي سمن الفرس ثم يقال اراتز سمرتي اي سمن الرجل الفرس ويقال
اتسمير اي سمن الفرس ثم يقال اراتز سمرتي اي سمن الرجل الفرس ويقال
نانك الكليد اي اكثر الشي ثم يقال ارنانكيني الكلتي اي اكثر الرجل ماله ٥
والوجه الاخر ان يكون بنا على حياله لا يراد به شي من هذه المعاني نحو قولهم
ارتقرتي اي عجل الرجل ويقال اغلان الغتي اي ابرا الغلام وغيره ٥

انقضى كتاب المضاعف بحمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم

هذا كتاب الاسماء من المثال

باب الثنايّ يب المدور من كل شي يقال منه يب يرماق يوق

اي ليس معي درهم مدور يعني صحيحا يب القردة ومنه يقال يونك يب اي قرده و
صوف يب الغزل يب الطويلة التي يربط بها الخيل وكذلك الحبل يسمى يب
يب كمانه يتكمن باحجار مخصوصة تجلب بها المطر والريح وغيرها معروف استعمار
ذلك فيما بينهم واني عاينت ذلك بينما فعل ذلك لاطفاء حريق وقع هناك

خاصہ غریبہ

٤٤٦

فجا الثلج في الصيف باذن الله تعالى واطفا الحريق حضرتي ر يرهو اللعاب
يقال منه انك يرى افتى اي سال لعابه ن ير الغنا يقال اليربر لادى اي انه
غنى الغناء والكثر ما يقع هذا على الغزل ويقال ارتبا لاف على طريق المبادلة
ش يش البقل يقال منه يشرت اي علف طرى ويقال يش يش على طريق الاتباع ن
يش الرجمة بالعربية يقال منه يرون يشربولدى اي ازدحم القوم ن ويقال للصعود
يش يقال ارتيش اي صعود وهبوط ايز الهبوط ارتا العقبه ف يوهو
سلانه القصعة يقال منه يوقف على طريق الاتباع ن يوقير الصعود من
الارض ك يك الحمل يقال منه بيريك بغداى اي حمل من البر ووقر وغيره
ل يل عين الماء يقال منه حفر مايل اي عين قوارن يل السنة يقال منه
بيريل كتى اي مضت سنة م يم القذى يقال منه كوزكايم تشتى اي وقع
القذى في العين ن يم الافاويه يقال منه اوتيم اي البزور والافاويه
على طريق الاتباع ولا يفرد يم ن ير الفرث يقال منه قوى بنى اي فرث
الغنم ير عير الاسد يقال منه ارسلان بنى ن ويقال لوجار الثعلب
وماوى كل ذي ناب من السباع ير وفي المثل تلكوا وزينكا اورسا
ادور بلور معناه اذا ضبح الثعلب الى وجارها يجرب يضرب هذا فيمن
يذم قبيلته ثم لا بد له منهم وقال

قش قرت قمع ترلدى ارلك تشى تمرلدى اكرالبت ترلدى ينقا بنا كركسون

يصف الربيع ويقول بان الطير والوحش كلها قد حييت بعد الممات لما تنسمت
انفاس الربيع فاجتمع الذكر والانثى وصارت قطعانا متفرقة فهي غير داخل ثانيا
الى وجارها وجوز الحاق هذه الحروف في باب المنقوص في الخط والتليين في اللفظ الا ان هذا الصواب

باب فعل وفعل وفعل مسكنة الحشو

يرب نانك الشيء المتكلم يرب رونق الوجه اذا وجد السرور يقال منه انك يربى يربلدى
انشرح غضون وجهه لما سرت يرت الظل والربع والرمن يلت قيا
الجبل الصلد وكذلك كل شيء مصمت يرج اخ المراة الصغير ويفرق بين اخ
الرجل واخ المراة فيقال لاخ الرجل اني وهو اذا كان اصغر سنا منه واذا
كان اكبر سنا منه يقال له اخي واخت الرجل يسمى سنكل اذا كانت اصغر
منه واذا كانت اكبر يسمى اكا واخت المراة الصغر يسمى بلدز والكبير
اكا د يند الخيل يقع على الواحد والجمع كالابل يقال منه يند اتى يبار
معناه ان لحم الخيل يفوح منه المسك وهو اذا طبخ ثم ترك حتى يبرد تفوح
منه رائحة حسنة يند اسم احدى السنين الاثنى عشر بالتركية يقال له
يندلى وهذا الباب يكون مقيدا الحروف الزلاقة فلذلك قلت الاسماء منها

باب فعل وفعل وفعل محركة الحشو

يرت نانك الشيء الذي لا خير فيه يقال اذا سب الانسان يرت يشت
نانك المحبو وفي الاتباع يقال يشت بكت يكت الشاب من كل شيء

بمت حرف بمعنى نعم ويقال امت والياء مبدلة من الالف ٥ بنت العوض
يسح المعبلة من النصال ٥ بنج الخشب ٥ بنج هو ذكر الرجل ٥ بنج الفرس
من الارض يقال منه بير بنج بير اى فرس من الارض ٥ بنج الشجر يقال منه
ازم بغاجى اى شجر العنب وغيره يغاق بغاجى اى شجر الجوز ٥ بغاج بالالف
اجود ٥ بنج الجانب الآخر من الوادى والنهر وهو كل جانب قام الرجل فيه
فالجانب الآخر يكون له بنج يقال منه بنج كتم اى عبرت الى الجانب الآخر من
الوادى ٥ بغر الدبر فى الدابة يقال منه بغرلغات اى فرس دبر ٥ بكر
لغه فى اكر للدخن ٥ بمر المرغه فى الحيوان بلدر هو عذار الفرس ومنه
المثل يندباشن بلا ربلب كنكلدى معناه اذا اردت ان تاكل راس الفرس
بعد الطبخ فاجعل عليه العذار وشده اولا كيلا يفلت ثم كله يضرب هذا
فيمن يوم بحفظ الفرس كيلا يدعه مهملا ٥ بتز العريض من كل شئ يقال
منه بترقدش اى سير عريض ٥ بتز بير اى ارض عريضة ٥ بغز الاجمى وهو
لون بين الاحمر والاسود ويقال للارض بغز بير يشبه به بغزات
الفرس الاطلس ٥ بفز الدى من كل شئ ٥ بمز ار الرجل البحتر السمين
بمز هو جانبى العانه ورؤوس الوركين من باطن ٥ برش سباق
الخيل يقال منه الات برشتى اى انه سابق الخيل ٥ برش مقاسمة المال
بين الرجلين بغش اسم العتيرة التى كان بنج اهل الجاهلية لاصنامهم

449

لنذر وقع لهم أو بقرب يفش كشي الرجل الليّن الجانب الحليم وكذلك كل شيء يفش بواشن وحليم
من الحيوان اذا كان منقادا يقال له يفش وقال 225
فلان رش بلا ير شغل فرشب ادن ادرما بك نت يفش تقاغو قلن يزادرما
يعط ويقول اذا صاحبت انسانا فراع حرمته ووافقه في الامور ولا تخالفه
ولا تختر عليه غيره واحفظ الدجاج الذي في بيتك ولا تطلب التدرج في البر
اذا كان ينفلت منك الدجاج ○ يفش الاعانة للاقارب بكسوة او مال
واكثر ما يستعمل هذا في العروس اذا زفت فإن اقاربها يبعثون في تجهيزها
ما يعرض لهم من الاكرام لها وفي المثل يفش لك كلن كرا كو يفش بلور
معناه إن العروس اذا كانت مكرمة باموال اقربائها تجد ختنا وقورا منقادا
لها لأنه وجدها متمولة فيحترم بعدها ○ يمش الرسالة بين الرجلين وغيرهما
وجايز ان يسمى الملك من هذا يمشي لان الملك اخذ من الالوك وهي الرسالة ولا يعرف
الترك اسم الملك قاطبة ○ يمش الفواكه اسم جامع واكثر ما يقع عند الاطلاق
على حمل الاشجار غ يتغ المنام يقال منه اني يتغندا تشغيل اي خذه في منامه ○
يذغ المنتن من كل شيء يذغ ات الرجل بلغة كاشغر وبلغة اج ويرسغان
يسمى الورك وبلغة الغزية يسمى بور اركك يذغ هو ان يوخذ الرجل بجرم
غيره يقال منه انك يذغي تقندى اي اصابه وبالجرم غيره يذغ هو سبب
يسبب به الصبيان بلغة كنجاك وهو بمنزلة يزت ○ يرغ الفرصة والامكان

وفی المثل ایش براغندا سرت اسغندا ای معناه یرتقب للامور قبل صیرتها
والتاجر فی بیعه اذا علم ربحه لا یبالی بیع ما احبه ای یشغ النسع ای یقع
هو جلود ضخ خطة السیل من عل وکذلک الانسان والرب اذا مشی
علی الفله یتدحرج من مشیه الجلامید فیهبط الی قرار الوادی ای یقع
الضماد فی الاورام ونحوها یلغ هو عرف الریک یقال منه بقق یلغ ای یلغ
هو عرف الفرس ایضا لغه فی یال یل اصح منهما ای یلغ الفراء وقال
منک کشی یلغی بلبک اوزنکا ۔ برکلر اوزرلنک کوزنکا ۔ یقول الف
اناس یکوزلر انفسهم فرآلنفسه ویعطون ارواحهم برؤیه عینیه ای
اوزالروح فی هذا البیت وقد بینت اقوال القوم فیه ای یلغ سوف الما الفاتر
فی الجر وکذلک کل شی اذا کان بین الحر والبرد سخینا ای یلغ هو القربوس
والقیقب معا ثم یفرق بینهما فیقال للقربوس انکرنکی یلغ الی المقدم
منهما ویقال للقیقب کیرنکی یلغ المؤخر منهما ینغ القیاء یقال منه
ینغ بنری ای انه قاء کثیرا ای ینغ هو التهریر یقال منه بک ینغنا
تشما ای لا یقع فی تهریر الامیر وغیره ق یتق اسم صوف نسج
من جنسین یکون السدی صوفا واللحمه قطنا ای یتق نانک المطروح
والمنسی من کل شی ومنه یقال للکسلان یتق کشی وجنس من الغزیه
فی بلادهم لا یرحلون الی موضع ولا یغزون یسمون یتق ای الکسالی

٤٥١

٤١٤

المطروحون تنق النوم والمنام ايضا يقال منه اى يتقندا تنى اى انه اخذ فى 226
نومه ومنامه ايضا يرق بير المكان المصى ويقال يب يرق نانك اى شئ جدّاه
يرق الصدع فى الارض والحايط والجبال والزجاج ونحوه يقال منه بو ايق نك
يرقى بار معناه ان لهذه القصعة لصدعان يرق اسم جامع للدروع والجواشن
ثم يفرق بينهما فيقال للدرع كبا يرق ويقال للجوشن سای يرقن يرق يل
اللهجة الفصيحة يرق الخلق والسيرة يقال منه انك يرقى تنك كيشى بلا معناه
كيف خلقه وسيرته مع الناسن يرق الجرية والسير يقال منه اتى يرقى
تنك اى كيف سير الفرس وجريته وكذلك جرية الماء وغيره ن يرق هو روس
الفخذين فى مغرز الوركين ماخوذ من قولهم يرلرى نانك اى انشق الشى انفرج
وقد انشق الرجلان احدهما عن يمين العوف والاخر عن شماله ن يرق المرتع بلغه
يغما وتخسى ن يرقات الفرس المحلول من وثاقه وكذلك كل شئ محلول من قيده
او وثاقه ن يرقات اسم لم يقدد فى الخريق باقاويه فيترك فيوكل فى الرس
اخذ من قولهم يازاق ط اى حله ربيعا فقط لان النعم تهزل فى تلك الحالة
وهو ياكل الحاسمينان يرق الذئب وفى المثل اوت تتنسز بلماس ن
يكت يازقسز بلماس ن معناه لا يكون النار الا مع الدخان كذلك لا يكون
الشاب الا بذنب يعتذر به من اذنب من الشبان فيلام عليه ن يسوق
المقوس بلغه الترك ولا تعرفه الغزيه وقفجاق وهم يسمونه قربان وفى

المثل ابرق بسقدن توزلغ يا جقارن معناه قد يخرج القوس المجلوة
من المقوس الخلق وهذا كما قال ترى الرجل النحيف فتزدريه وفي اثوابه اسد
مزيدن يلق عين الماء الكثير الصفار ويقال منه يلق يلق والقاف مخلقه
باللام وقال اقترركوزم يلاق تش قلرارد ك يغاق ن يقول
بان عيني تجري عيونا من الماء حتى يصير منه الغدران فينزل فيه الاوز و
غيره من طير الماء ن يلق التهمة وهو طريق صغير في المفازة ن يلق برجن
الديباج المخطط وكذلك كل شيء فيه طرايق وخطوط يسمى يلق واصله يولق
ك يتك الضالة وفي المثل يتكلك اناسي قويز اجار ن معناه صاحب
الضالة يطلب ضالته في جرامه معناه انه يكون معذورا ن يتك بجاك السكين
الجريد وكذلك كل شيء له حد من السيوف وغيره ن يتك ارالرجل النزبي في
الامور الحادة ن يرك القلب يركلك البطل ذو القلب الثابت ن يرك التعبير يرك وتعبير رؤيا
يقال منه توش يركي اي تعبير الرؤيا ن يرك هو نحوي الكلام وتفسيره
يقال منه سوز يركي اي تفسير الكلام ن يرك اشلار المفضاة من النساء ن
يرك نانك كل شيء انشق طولا وفسد به حسنه ن يرك الشلمه ن يزك الخاتم
يزاك طبيعة الجندن ينك الخفيف من كل شيء ك يسل تاغ الهضبة من الجبل
وكذلك كل صبب من الارض يقال له يسل ن يشل الاخضر من كل شيء ويقال
للاخضر الناضر يب يشل وفي الاتباع يشل يشل ك يزم الفراش والمهاد ومنه

٤٥٢

يُقَالُ لِلْمَغْفُورِي تُولَكْ يَزِمْ اَيْ فِرَاشٌ وَشَعْرٌ وَلَيْسَتْ هٰذِهِ بِاَصْلِيَّةٍ 2270
يَرِمْ نِصْفُ الشَّيْءِ يُقَالُ مِنْهُ اَلْمَلَا يَرِمِي اَيْ نِصْفُ التُّفَّاحِ وَغَيْرِهِ ○ يَرِمْ هُوَ
شَطْبُهُ وَحَدِيلُهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُقَالُ مِنْهُ بُتِقْ يَرِمِي اَيْ نِصْفُ الْغُصْنِ وَاَصْلُهُ
الِانْشِقَاقُ ○ يِشِمْ الرَّانَاتُ اللَّذَانِ لِلْبَسَانِ فِي الْبَرْدِ عَلَى السَّاقَيْنِ ○ يِغِمْ
تُبْرَاقُ اَيْ تَلَّمْ مِنَ التُّرَابِ وَالْمِيمُ مُبْدَلَةٌ مِنَ النُّونِ ○ يِلِمْ قَيَا الصُّوحُ وَهُوَ الْجَبَلُ
الصَّلْدُ وَفِي الْمَثَلِ تِلِمْ سُوزُكْ اُفْسَا بِلْمَاسْ يِلِمْ قَيَا يُقْسَا بِلْمَاسْ مَعْنَاهُ
لَا يَقْدِرُ الْاِنْسَانُ عَلَى فَهْمِ الْكَلَامِ الْمُسْخِفِ كَمَا لَا يَقْدِرُ هَدْمَ الصُّوحِ مِنَ الْجَبَلِ بِضَرْبٍ
فِيمَنْ يُؤْمَرُ بِالْقَصْدِ فِي الْكَلَامِ ○ يِلِمْ الْغِرَآ الَّذِي يُلْصَقُ بِهِ الرِّيشُ وَغَيْرُهُ وَ
يُقَالُ لِغِرَآ السَّمَكِ يَرُوِيلِمْ ○ بَيْنَ الْاَحْمَرِ الْمُشْبِعِ وَهُوَ كُلُّ لَوْنٍ عَلَى الشَّقَايِقِ
وَفِي الْمَثَلِ قِلْنُو بِلْسَا قِزِلْ كَزَارْ يِرَا نُو بِلْسَا بِشِلْ كَزَارْ مَعْنَاهُ اِذَا
عَرَفَتِ الْمَرْاَةُ حُسْنَ الدَّلَالِ وَالْغُنْجِ لَبِسَتْ حَرِيرًا اَحْمَرَ وَاِذَا عَرَفَتْ حُسْنَ
التَّمَلُّقِ وَاللَّطَافَةِ تَلْبَسُ حَرِيرًا اَرْجُوَانِيًا يَعْنِي اَنَّ الزَّوْجَ يُكْرِمُهَا بِهِ ○ يَتْنْ
هُوَ الْقَوْسُ مِنْ خَشَبٍ يُرْمَى بِهَا النَّبْلُ ○ يَتْنْ وَهِيَ قَوْسُ النَّدَّافِ ○ يَرِنْ هُوَ
عَظْمُ الْكَتِفِ وَلِلتُّرْكِ فِيهِ يَقُولُ يَرِنْ بُلْغَنْسَا اِيلْ بُلْغَنُورْ مَعْنَاهُ اِذَا تَشَوَّشَ
الْوِلَايَةُ يَرِنْ قُطَّاعَةُ الرِّيَاحِ يُقَالُ مِنْهُ يَرِنْ تُقَانْ يَشِنِ الْبَرْقُ يُقَالُ فِي
جُمْلَةِ التُّرْكِ كَمِنْكْ بِلَا قَاشْ بِلْسَا يَشِنْ يَقْمَاسْ مَعْنَاهُ مَنْ كَانَ مَعَهُ قَاشْ وَهِيَ
جَحَانُ بَيْضَا صَافِيَةٌ يُخْتَمُ بِهِ لَا يَضُرُّهُ الْبَرْقُ لِاَنَّ طَبْعَهَا كَذٰلِكَ فَاِنَّهَا اِذَا

لفت بکرباس یغ النار لاحترق والکرباس هزا مجرب واذا عطش الرجل
فاخذها فی فمه تکسر ضان العطش ن یغز تبراق الکومه مز التراب عین
یقن القریب مز کل شی یقال یقن بیر ای موضع قریب یقن ار الرجل القریب
مز الاخوه وقال یقن یغق کرمزب نانکنی کدور قدرش تیا ات کبی قینکر وبقار
یصف قله الوفاء فیما بین الناس ویقول لا یری الانسان حرمة القریب
والاخ ویری همته فی المال فینظر الی اخیه بعین شزر کانه کلب یحفظ عن
غیره ن یکن البردی ن یلن لهب النار یقال اوت یلنی ن یلن النخاع ن یلن
هو اطبا الرمکة وکذلک لکل ذات جاف **ونوع اخر** ع یبغ کشی الرجل
المضطرب الخلق نان یمیل الی هزا وطورا الی هذا ق یبق کشی لغه فی
الغین وهزا بمنزلة قولهم یشغ ات ای اللحم المطبوخ بشق لغة فیه ن
یم هو بزر الکتان وهو حب کالسمسم الا انه احمر یسرج بدهنه ن
ومز المطوی یبا الرطب والندی مز کل شی بالغزیه ن یبی المیثه
بلغه چکل ر یرویلم هو غزا السمک یراجول کل شی وحنان بالغزیه
ز یبری الفضاء س یبسی نانک الشی العریض ع یغی العروق یفا
قبیلة مز الغزیه ویقال بالواو یواو وبالالف یفان یفا الطرثوث ن یفا
یبر الموضع الدنی مز البرد ق یفا الحربان ویقال للرجل المتواضع المتملق
یفی یقی ار ن یقو المطر واصله یاغقو مخفف ت یکی یغاج الشجر الکثیر

الملتف وقد يطرح منه الكاف فيقال لي يغاج ويقال يلكي يش اي السن
المتراص ن ومنه يقال تون يلكي تك اي خط الثوب واجعل درزه متراصا
مشمرا موكدا ويسمى الدرز زي واصله يلكي من هزال يلا التهمة في
الشي ويقال لنوع من المغص يلاجي يغا اي خبز معضر اذا اصابه اذى شي
يفتت من رقته فيتهم به الطاهي فيقال انك كسرته ويقال للسراج يلا وقال
تكايقت اشقا كرب ترغل الا جقوق جقب ايقسا قلي اذ يوريلا ع
يقول لا تصل الى الامر بعجلة وانظر مدخله وقف لتدبر كيفيته فان من اورى
الزند وعجل اسراجه ينطفي السراج عنه من العجلة ن يلو هو رباط الافلاء
اذا اتخذ الآمص من الرماك تربط الافلاء في حبل واحد حتى تدور الرماك حوليها
في المرعى لتحلبه مو حرف ومعناه اقبلت هذا الكلام وحفظت لتفعل ما
امرت فيقال منه سن يرغل مو معناه اذهب انت انعم واصله قولهم يه
وهو حرف بمعنى نعم والميم والواو استفهام ن يتا حرف ومعناه ثانيا
يقال منه يتاكلدي اي جا ثانيا **ونوع آخر** يا هو آلية الانسان
خاصة و يوا الطرثوث وهو نبت يصبغ بعصيره في تتماج لغة في القا
الركيكة يوا لغة في يقا في قبيلة الغربة وكذلك لغة في قولهم للموضع
الذي يفا يبر كما بينت فيما مر ان الواو تبدل بالفا الركيكة **باب**
فعلل تي السبعة في العدد ومنه يقال يتي قتلوك اي سبعة

أطباق من السموات ○ باب فوعل يوجل المعزى يوغا
الخبز المغضن يبغق هو صيصية ثرى الفرس وبعضهم يقول يزغق
بلغة قفجاق باب فعال في حركاته ينوت الجواب
يقال منه سوز ينوتي أي جواب الكلام ○ ينوت العوض والثمن معا
ج يغاج لغة في بغج في اللغات الأربعة ○ بيار المسك بيا صلبة يلاز
هو عذار الفرس بار اسم موضع وعليه يسيل بمارسوق وهو واد عظيم
بفيافي بياقوع يراغ الراجل يراغ الفرصة والإمكان يقال ايش يراغي
معناه انظر فرصة الامر وجهته لغة في برغ بماغ الرقعة وفي المثل
برجن بماغي برجنقا قرشقان معناه ازرقعة الزباج بالزباج
أوفق وان رقعة الصوف بالصوف أليق يضرب هذا معنى ان كل جنس
إلى جنسه أميل ○ يراق بير الموضع البعيد وكذلك كل بعيد من الاخوة
وغيرها وقال اغرغم كنر وبراق بلندي مالي قراق معناه
شاوي بعيد لكن المقلة من الحبيب أسرتني ممنعت عن قصدك ○ يغاق
الجوز يغوق بير الى الموضع القريب ومنه يقال للأقارب يوق يغوق
بناق كل ما يوضع تحت اكاف الحمار والبقر ونحوه ○ بماك جيل من الترك
وهم القفجاقية غزنا ثم انراك قفجاق يعرون انفسهم جزبا اخرى
يغاز الفيل في احدى اللغتين وبه يسمى الرجل يغاز تكين يغوز

الضَّخْمُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ○ يُقَالُ لِلْحَيَّةِ ○ أَوْ يُقَالُ لِلْأُنْثَى الَّتِي تَرْمِي بِنَفْسِهَا إِلَى 229
الْإِنْسَانِ وَغَيْرِهِ يُقَالُ لِمَنْ أَحْرَى السِّنِّ الْإِثْنَيْ عَشَرَ بِالتُّرْكِيَّةِ ○ يُمَانُ
الرَّدِيءُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُمَازُ يُقَالُ الْجُزَامُ ○ **بَابُ مَسْكَنَةِ الْحَشْوِ**
يُلْبِنُ نَانَكَ الْعَرِيضُ مِنْ كُلِّ جِنْسٍ مِنْ مَنْقُورِ الْخَشَبِ نَحْوَ الطَّبَقِ الَّذِي عَمُولَهُ تَ يَرْتُو
النُّحَانَةُ وَيَجُوزُ أَنْ يُسَمَّى اللَّوْحُ الَّذِي يُكْتَبُ عَلَيْهِ يَرْتُو قِيَاسًا ج يَرْجُو الْقَبْرُ ○
يُرْجَى الدَّلِيلُ الْخَرِيتُ ○ يَنْجُو اللُّؤْلُؤُ وَبِهِ يُسَمَّى الْإِمَامُ يَنْجُو وَفِي الْمَثَلِ أَوْلَكَ
يَنْجُو يَبْرُدَا قَلْمَاسُ ○ مَعْنَاهُ أَنَّ اللُّؤْلُؤَ الْمَثْقُوبَ لَا يُتْرَكُ فِي الْأَرْضِ لَكِنْ يَجْمَعُ مَنْ يَلْقُطُهُ
يُضْرَبُ هَذَا فِي أَنَّ الْجَوَارِيَ لَا تُتْرَكُ بِكْرًا فِي طُولِ تَعَنُّسٍ لَكِنْ يَجِيءُ مَنْ يَتَزَوَّجُهَا
وَالْغُرَيَّةُ وَقْفَجَاقٌ يُسَمُّونَهُ جِنْجُو تُقْلَبُ الْيَاءُ جِيمًا د يُغْرُو هُوَ طُوَالُ
وَبَرِ الْبَعِيرِ عِنْدَ الْعُثْمَانِيِّينَ ○ يُكْرَا الْغُبَيْرَا ○ يُمْرُو الْعَانَهُ ○ يُنْدِي غُسَالَةُ
الْقِصَاعِ بَعْدَ أَكْلِ الطَّعَامِ د يُبْرِي يَبِيرُ الْأَرْضِ الْمَلْسَاءُ الْعَرِيضَةُ ○ يُبْرِي ثُلَاقُ
الْأُذُنِ الْأَعْضَفُ وَيُقَالُ الْيَشْرُو كَلْدِي أَيْ أَنَّهُ جَاءَ مُخْتَفِيًا وَيُقَالُ يَشْرُو اِشْ
أَيِ الْأَمْرُ الَّذِي يُسَرُّ فِيهِ يُغْرُو طُولُ وَبَرِ الْبَعِيرِ وَقَدْ يُقَالُ يُغْرُوِي وَالْأَلِفُ
مُبْدَلَةٌ مِنَ الزَّالِ كَمَا يُقَالُ فِي الْعَرَبِيَّةِ عَكَرَهُ وَعَلَدَهُ ○ وَيُقَالُ لَكَ لَا تُغْرُو يُرْمَاسُ
أَيْ أَنَّهُ لَا يُقْرَبُ حَوْلَهُ وَأَصْلُهُ يَقْرُو بِالْقَافِ فَقُلِبَتْ غَيْنًا لِقُرْبِهَا مِنْهَا وَهَذَا
قَرِيبٌ مِنَ الْعَرَبِيَّةِ يَقْرُبُ مِنْ قَوْلِهِمْ يَقْرُو الْوَاوُ مُبْدَلَةٌ مِنَ الْبَاءِ مِنْ يَقْرُبُ يُغْرِي
الْجَفْنَةَ وَفِي الْمَثَلِ اِشْ تَتَغَى تَوْ يُغْرِبِنْ يُمَاسُ ○ مَعْنَاهُ أَنَّ طَعْمَ الطَّعَامِ

بالملح الا ان الملح لا یوکل مفردا جفنه یضرب فیمن یوم بالقصد فی الامور
یقری الشحم وقال بشر لور یقری قباق تشعرر یغری جناق
یقول یطبخ الشحم والروایة فیه الجفنة والقصعة ش خشی الحسن
من کل شی یقال منه خشی نانک ای شی حسن خشی ایش ای ما حسن یرشی
هو اسم المناصف فی الشی واسم نصف الشی یقال منه انک یرشیسی بوای
مناصفه هذا ویقال المنک برلانام یرشی ای انه جاری مشاطر البیت
ای الحایل بیننا الجرار ع یفغو لقب من کان بعد الحاقان بدرجتین من السوقة
یفغو اسم بلد قرب یرسغان وعقبه قرب یفغو یسمی یفغوارت یفغا
الرعیان قرایلغا اسم عقبه لوود بین فرغانه ودیار الترک وفی المثل
قرامونک کلمکیما قرایلغا کما ان معناه مالم یاتک الراهیه المظلمة لا تجاوز
هذه العقبة لکونها صعبه ابدا تثلج ن یلغو الفسل من الرجال بالغریه
ث یلقی السحر ومنه یقال للساحر یلقیچی وقال
یلقز انک کوزی یلکز انک اوزی تولز ایز یوزی یردی منک یوراک
یصف حبیبه ویقول ان عینه من سحر یصیدها ونفسه مساف ووجهه
کالبدر فرمانی ببصره وشق منه قلبی ق یقفا الرفیق من کل شی
وفی المثل اناسی تقلک یقفا یبار اعلی تیتک قشاقبارن معناه
ان الام للصبی محتالة تخیر رقاقا وان الولد فطن یخلس اثنین اثنین یضرب

٤٥٩

هزا في داهيين وقعا معا يبقا لغه في الفآء والبآء تعاقب الفآ كما يقال 23
في العربية اسف واسرب ومصطبه ومصطفه باين يعرب فيقال
فانيذ ن يلقى البهايم اسم جامع لذوات الاربع اجمع ه يرما يوغا نوع
من المغضن وكل شئ فلق طولا كذلك يغما جيل من الترك يقال لهم قرايغما
يغما اسم قريه قرب طراز واصلها من الاول ن يلما اليلمق اخذته الفرس
من الترك فقالوا ايلمه ثم اخذت العرب من الفرس فقالوا ايلمق فقلبوا الها
قافا كما قالوا اخندق واصله كندن ه يرق اصله يره حتى ذكره ذو الرمة
فقال كانه منتقبي يلمق عربي ه وليس لاحد ان يقول ان الترك
اخذت من الفرس لاني سمعتها من اجلاف الترك في اقصى الثغور ولانهم
اخوج الى المطر من سايرالخلق لكون الامطار والثلج في بلادهم اكثر ن
يرنا اسم زوج الاخت الاكبر ن يكنا الابر ه ثم يكنا المسلة المطوى منه
غ يمغي نانك الشئ المجتمع الكثير يقال منه كشئ يمغي كلدي اي جا الناس
بقضهم وقضيضهم مجتمعين باب فعالى بفتح كاته
ج يلاجي ان الرجل الذي يتهم الانسان سريعا في كل شئ وبه سمي نوع
من المغضن يلاجي يوغا لانه ينكسر متى مسه ادنى شئ يباغوايش
الامر الذي حقه ان يغفل فيه ولا يبرم ه يرنجوبير اي موضع المشي
والشب وهو اسم مكان وكذلك لزمان يراغو المطرب والمغني ن ويقال

بوارال ارون يشاغواى هذا الرجل مما حقه أن يطول عمره وكذلك اسم الزمان
والمكان ن ويقال بوتون ال مما غواى هذا ثوب من حقه ان يردم ق
يباقوجيل من الترك ن يباقو القدة من الصوف والشعر على الراس اذا
التبد يقال يباقو بلدى ن يباقو سقى اسم واد بسيل على اوزجند فرغانه
من جبال كاشغر ك يلاكونانك شى يعمد به الشئ ن ويقال بوارا غت
البيشلواى هذه امراة قد اشرفت على الولادة ن **باب**
فعلان في حركاته
ج بيجان الشيح يقجان لغة فيه والفاء تعاقب
الباء كما مر القياس ش يمشان اسم ثمر برى ينبت ببلاد قبجاق غ يقغان
اش الطعام الذى لا لحم فيه يلغان الكذب وقد يوصف به فيقال يلغان
كشى اى انسان كذاب ويقال يلغان سوزاى كلام كذب يلغوز الطرفاء
يلين نابك الشئ الاجمى اللون ن بلكن ابلغ الفارس المغز والغزية تسمى
المسافر الكز تبرل اليا الفال يملان نوع من الجرذ **باب فعيلان**
ك يتيكان بنات نعش م يسيمان المفرق من الكيزان ن يليمان الغار الشعواء
باب فعنلى ينبذ النحاته والبرايه
انقضت ابواب الثلاثى وما الحق به هذه ابواب الرباعى
باب فعلل وفعلال في حركاته ت يبغث
الحشية والقردة من الشعر والصوف كذلك ج يبنج لبادة صغيرة

يَلْبَسُهَا الرُّعَاةُ فِي الْأَمْطَارِ وَالثَّلْجِ ن يَبْغُجُ الْقَضِيبُ الَّذِي يُسَاقُ بِهِ الْحِمَارُ وَغَيْرُهُ 231
يَسْغَاجُ هُوَ خِوَانُ الْعَجِينِ وَأَصْلُهُ يَسِي يَغَاجُ أَيْ خَشَبٌ عَرِيضٌ ر يَغْمُرُ الْمَطَرُ
يَمْغَرُ لُغَةٌ فِيهِ وَفِي الْمَثَلِ نَجَامَا أَبْرَقَ كَرَكَ أَرْسَا يَغْمُرُ قَا يَرَارُ ن مَعْنَاهُ
أَنَّ اللُّبَّادَ وَإِنْ كَانَ خَلَقًا فَقَدْ يَصْلُحُ لِلْمَطَرِ يُضْرَبُ هَذَا فِيمَنْ يُرِيدُ إِخْرَاجَ وَاحِدٍ
مِنْ خَدَمِهِ لِسَفَهٍ أَوْ لِعَتَهٍ فِيهِ فَيُقَالُ لَهُ أَنَّهُ وَإِنْ كَانَ كَذَلِكَ قَدْ يَصْلُحُ إِلَى الْبَعْضِ
أَشْغَالِكَ تَسْتَعْمِلُهُ فِيهَا وَتَسْتَرِيحُ أَنْتَ وَقَالَ
قَيْدِي بُلْتٌ يَغْمُرُنِ كَرِبٌ تُنَارَا أَقْ تَرِينِ فَرِقَا قُزْتِي الْقَرِنَ اقِنَ اقَرَا أَنَّكَ شُورٌ
يَقُولُ صَبَّ السَّحَابُ مَطَرَهُ وَقَدْ مَدَّ شَبَكَتَهُ عَلَى الْهَوَاءِ يَعْنِي بِهِ الْمَزْنَ وَأَنَّهُ
تَرَكَ ثَلْجَهُ لِلْجِبَالِ فَيَسِيلُ مِنْهُ السَّيْلُ بِأَنِيزٍ وَحَنِينٍ ز يَرْبُزُ الْجَبَقُ وَهُوَ نَبْتٌ
يَرْبُزُ النِّمْسُ وَهِيَ دَابَّةٌ تَقْتُلُ الثُّعْبَانَ وَفِي الْمَثَلِ يَلَانَ يَرْبُزِنِ فَجَارَ
قَنْجَا بَرْسَا يَرْبُرَا تُرُوكَلُرْ ن مَعْنَاهُ أَنَّ الْحَيَّةَ أَبَدًا تَفِرُّ مِنَ النِّمْسِ فَأَيْنَمَا
تَوَجَّهَ قَابَلَهَا النِّمْسُ يُضْرَبُ هَذَا فِيمَنْ يَفِرُّ عَنْ شَيْءٍ يُبْغِضُهُ وَهُوَ أَبَدًا إِيَّاهُ
وَيُلَاقِيهِ ن يُلْرُزُ الْكَوْكَبُ اسْمٌ جَامِعٌ ثُمَّ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا فَيُقَالُ لِلْمُشْتَرِي
أَرَزُ تُوزُنْ قَرَاقُشْ هُوَ الْمِيزَانُ مِنَ النُّجُومِ ن أَلْكَزُ الثُّرَيَّا ن بَتِيكَانْ بَنَاتُ نَعْشٍ
تَمُرُ قَزْلُ الْقُطْبُ فِي الْفَلَكِ ن يَقْرُسْقِمُ الْمِرِّيخُ ن يِلْرِزُ هُوَ عِرْقُ الشَّجَرِ
وَقَدْ يُشَبَّهُ بِهِ نَسَبُ الرَّجُلِ فَيُقَالُ تُوبْلَكُ يِلْرِزْلِغْ أَيْ إِنْسَانٌ عَرِيقٌ فِي النَّسَبِ
أَصِيلٌ يُلْسُورُ الضَّالُّ وَأَصْلُهُ يُولْسُورُ ش يَرْدَشُ كِشِي الْبَلَدِ مِنَ النَّاسِ

٤٦٤

وهو ان يكون رجلين من بلد واحد فكل واحد منهما يكون للآخر في الغربة
يردشن يرمش الحريش ن يرمشاون الدقيق الحواري ش هذا الحرف من الاضداد
واصلهما واحد في الحقيقة ن يعرش هو بمنزلة الوزير من السوقة
في الاتراك ولا يجوز ان يلقب بهذا الاسم الفارس او غيره وان كان ذا حشمة
عريضة وبسطة وهو دون الخاقان بدرجة ويعطى له قبة سوداء
من حرير ترفع على راسه في الامطار والثلج والجرع ينجغ ايش الامر الموحي
الذي لا ينفرج لضعفه ن ينجغ ار الرجل السيء الحال الضعيف وقال
اذلك ارغ كفردي ينجغ يقر تفردي ارديم بما سفردي ان بكي جرتلور
يقول ضعف النهار وقوى الحامل الضعيف وفرغ اهل الزمان من المناقب
بفوت امير الدنيا يعني به افراسياب ن يرتغ موكب السلطان يوم
الحرب او الظعن يرلغ المرحوم الفقير يقال منه يرلغ ار اى الرجل المحوم ن
يرلغ هو كتاب السلطان وامره بلغه جكل ولا تعرفه الغربة ن يشلغ
كوز العين العبرى ن يشلغ ار الرجل المسن وكذلك من كل حيوان واصله
ياشلغ ن يملغ كوز العين القذية واصله يامليغ ق يبغاق نوع من
الفخوخ يصاد به الطير يتغاق جارس الملك والحصر ونحوه ومنه
يقال يتغاق يتى اى بات الرجل حارسا يدرق جمع الكف وفي المثل
يات نك ياغلغ تكوسندا اوزنك فاتلغ يدرق بيك ن معناه ان الوكد

رتغ ... يرتغ ... يراغ ... يشلغ ... يملغ ... يدرق ... يمرق

والله اعلم

239 وَاللَّطْمُ جَمْعُ الْكَفِّ مِنَ الْقَرِيبِ خَيْرٌ مِنَ اللُّقْمَةِ الدَّسِمَةِ مِنَ الْأَجْنَبِيِّ يُضْرَبُ
هَذَا بَيْنَ الْأَقَارِبِ اصْطِلَاحًا إِذَا تَخَاشَنُوا وَيُرْمَقُ الدِّرْهَمُ بِيَسْتُقَ الْوِسَادَةَ
يَقْلَقُ كُلُّ شَيْءٍ الْإِنْسَانُ الْوِعَاءُ الْخُلُقُ يَقْلَاقٌ الدَّحْيُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ بِالْغُرْبَةِ وَقَفْجَاقٌ وَقَالَ
كُلُّ سَاكِنٍ يَزِيدُ كَاكُلٌ يَزِكُ يَنْكِلُ ○ يَقْلَقُ كُلُّ زِرٍّ يَلْكِنِي إِذَا وَسَّعَ يَلْنَكِلُ
يَقُولُ إِذَا تَبَسَّمَ الْإِنْسَانُ بِوَجْهِكَ فَتَلَقَّهُ أَنْتَ أَيْضًا بِوَجْهٍ طَلْقٍ وَاحْفَظْ
لِسَانَكَ حِفْظًا شَرِيدًا وَاطْلُبْ كَلَامًا حَسَنًا فِي الْمَقَالِ وَالْمَأْكَلِ يَقْلَاقٌ سَرْجُ
اسْمُ أَمِيرٍ كَانَ يَقْلَاقٌ فِي الْأَصْلِ الشَّرِيدُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُقَالُ يَقْلَاقٌ فَتَعْ يَغَاجُ أَيْ
خَشَبٌ صُلْبٌ شَرِيدٌ جِدًّا وَيُمْغَاقٌ الْمُرَحْرَحُ الْمُدَوَّرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَمِنْهُ يُقَالُ
لِلْكَزْبَرَةِ يُمْغَاقٌ تَنَا اللُّغَةُ أُجْ تَنَا أَظُنُّهُ دَانَهُ لِلْعَبِّ فَارِسِيَّةٌ فَتَرَكْتُهُ التُّرْكُ
فَقَالُوا تَنَانٌ يُمْشَاقٌ اللَّيِّنُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يَنْدَقُ كَأَنَّ شَوْكَ الْقَتَادِ يَنْدَقُ حَكَّ
التَّجْبِينَ يَنْدَقُ أَتَ الْفَرَسُ الْأَكْشَمُ يُنْدَقُ رَوْثُ الْفَرَسِ خَاصَّةً وَفِي الْمَثَلِ
يَعِينُكَ إِرْسَالُ الرَّسُولِ يُنْدَقُ تَكْبِيرٌ مَعْنَاهُ يُنْبِغِي الْمَالُ وَإِنْ كَانَ لِعَدُوِّكَ فَأَقَلُّ مَا
يُصِيبُكَ مِنْ نَفْعِ مَالِ عَدُوِّكَ رَوْثُ فَرَسِهِ فَتَنْتَفِعُ بِهِ وَتُوقِدُ النَّارَ يَنْغَقُ
الْأُشْنَانُ وَاعْلَمْ بِأَنَّ الْقَافَ تُرَكَّبُ فِي الْأَفْعَالِ وَتَكُونُ اسْمًا لِلَالَةِ كَمَا يُقَالُ أُرْغَاقٌ
اسْمُ الْمِنْجَلِ أُخِذَ مِنْ قَوْلِهِمْ أُورِدِي إِذَا قَطَعَ الْخَلَا وَهَذَا مِنْ ذَلِكَ لِأَنَّ قَوْلَهُمْ يُوحِي
فِعْلًا أَيْ غَسَلَ وَهَذِهِ لَمَّا كَانَتْ غَاسِلَةً لِلثِّيَابِ رُكِّبَتِ الْقَافُ عَلَى الْأَفْعَالِ
كَمَا تَرَى يَنْلَقُ هُوَ قَلْعُ الرَّاعِي يَنْجُقُ الْكِيسَكَ يُدْرِكُ السَّرِيرُ الزِّرِّي

يُنضَّدُ عليه المتاعُ والثيابُ ن إلى يزلك أرأى الرجلُ المرامِنَ الى يزلك كزنلو
المناوية ن يكرك أتْ هو الفرسُ السابقُ الجضر والغرّيه سُمّي العالمُ الجاذقُ
الفطنُ الفاضلُ يكرك بلكا ن يكسك تاغ الجبلُ المرتفعُ وكزلك كلُّ شيءٍ إذا
كان مرتفعًا طويلًا باذخًا فهو يكسك وهو مشتقٌّ من قولهم يوك لربيش
الطائرِ وطبعُه العلوُّ والصعودُ فكزلك كلُّ شيءٍ عالٍ سُمّي به وقال
اسْ اسْ كرب يكسك قلق قوحي حقار . بلكا كشي اكت برب تقرق أقار .
يقول بأنّ السرّاءَ إذا رأى الحرَّ ينزل وينقضُّ من الجوّ الصاعدِ فكزلك حزرُ
الرجلِ الحليمِ الوعظَ متى ما سمعه حفظه وفطنه ن يكسك شيء بمنزلة
الحسعه تتخذ من الصفرِ أو الزرعبِ يمسكُ الخياطُ في أنامله توقيًا عن خشِ
الإبرة في أنملته ن يلبك السعفه من الجزّ يقال منه أركا يلبك تكرى أي
أصاب الرجلُ السعفه لـ يتكل تون أي ثوب أرجواني اللونِ واللامُ
مبدلةٌ من النونِ يقال بير برتم بزون أي طائفةٌ من الناس انفردوا من
بين الجملة ن يقال بير يغرم اون أي دقيقٌ قدرُ ما يعجن به مرّةً ن ويقال
يترم سج أي الشعرُ الذي أرسل بعدَ الأوّل ن يقال بير برشم بير
أي أرضٌ قدرُ سباقِ الخيلِ في الحلبة ن ويقال بير يكرم بير أي أرضٌ
قدرُ ما يعدى فيها مرّةً ن يتكن تون أي ثوب أرجوان لغة في اللام

ونوعٌ منه يبلاغ المصطاف باب فعالل ج

يَلَاجُ الرَّسُولُ يَلَاوَجُ لُغَةٌ فِيهِ ر يَلَافَرُ اسْمٌ يُنْطَلِقُ عَلَى رُسُلِ الْمُلُوكِ بِلُغَةِ أَبْعَرَ
وَفِي الْمَثَلِ يَاشَرَاتَ كَيْمَاشَرَ يَلَافَرُ الْمَاشَرُ مَعْنَاهُ كَمَا لَا يَحْتَرِقُ النَّبْتُ الْغَضُّ
فَكَذَلِكَ لَا يَمُوتُ الرَّسُولُ وَإِنْ كَانَ فِي رِسَالَتِهِ جَفَاءٌ وَغِلْظَةٌ مِنَ الْمُرْسِلِ وَهَذَا
كَقَوْلِهِ جَلَّ وَعَزَّ مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ ق بَيْتُوتَ اتَّ الْفَرَسُ الَّذِي
لَا سَرْجَ عَلَيْهِ وَلَا وَلِيَّةَ يُقَالُ مِنْهُ الْبَائِعُ بَيْتُوتٌ مُنْذِرٌ أَيْ أَنَّهُ أَعْرَوْرِيُّ
الْفَرَسِ بَمَاجَكَ غِرَانٌ صَغِيرَةٌ يُحْمَلُ فِيهَا الْبُرُّ

بَابُ فَعْلُوغٍ

يَفْشَغُو الزَّعْرُورُ بِمُشْغَالُغَةٌ فِيهِ مَ يَكْرَهَا الْعِشْرِينَ بِكَرِمِيٍّ لُغَةٌ فِيهِ
انْقَضَتْ أَبْوَابُ الرُّبَاعِيِّ ○ وَمِنْ أَبْوَابُ الْخُمَاسِيِّ ⁘

بَابُ فَعْلَعِلٍ فِي حَرَكَاتِهِ غ

يَبَرْلِغُ كَسْرُ كُوَ
أَيْ جَرَابٌ ذُو مِسْكٍ وَفِي الْمَثَلِ يَبَرْلِغُ كَسْرُ كُودِنَ يَبَرْكِتَسَابِيدِي قَلِيرُ
مَعْنَاهُ إِذَا ذَهَبَ الْمِسْكُ مِنْ جِرَابِهَا لَا يَذْهَبُ رِيحُهَا يُضْرَبُ هَذَا فِي مُنْعِمٍ ذَهَبَتْ
نِعْمَتُهُ وَبَقِيَ شَيْءٌ مِنْ آثَارِ النِّعْمَةِ مَعَهُ فَإِذَا طُلِبَ شَيْءٌ مِمَّا يَكُونُ ذَلِكَ لِلْمُنْعِمِ
وُجِدَ عِنْدَهُ ن يَغْرَلِغُ تَقَى الْبَعِيرُ الدَّبِرُ وَغَيْرُهُ ن يُدَرْلِغُ أَتَّ الْفَرَسُ الْمُعَذَّرُ
يَبَغْلِغُ قَبُغَ الْبَابُ الْمُغْلَقُ ن يَزَغْلِغُ تَشَاكَّ الْفِرَاشُ الْمَبْسُوطُ ن يَرَغْلِغُ
إِيشَ الْأَمْرُ الْمُمْكِنُ ن يَزَغْلِغُ أَتَّ الْفَرَسُ الْمُنْشَطُ مِنْ عِقَالِهِ وَكَذَلِكَ غَيْرُهُ ن
يَشْغَلِغُ أَرْ رَجُلٌ ذُو جَبَلٍ ن يُلَغْلِغُ كَشَى أَيِ الرَّجُلُ الْمُفَرَّى يَمَغْلِغُ تُونٌ أَيِ
الثَّوْبُ الْمُرَدَّمُ ن يَرَغْلِغُ أَرْ الدَّارِعُ مِنَ الرِّجَالِ ن يَزُقْلِغُ الْمُذْنِبُ ن يَشْقَلِغُ أَرْ

الرجل المقنع ببيضة الحديد يسغلغ با ای القوس ذات المقوس ن يغقلغ
بغاج ای الشجر ذو الجوز ن ويقال برتلغ اراغت ای المراة ذات قطاعات
من الديباج ن يشنلغ بلت ای سحابة ذات برق ن يغنلغ ارای رجل قتال
وهذا الفصل محتوی معانيا احدها ان يكون بمعنی المفعول
نحو قولهم يذغلغ نشاك ای الفراش المبسوط وكقولهم برغلغ ات ای
الفرس المنشط من عقاله ن والاخران يكون بمعنی صاحب المسمی كقولهم
يبرلغ ارای رجل صاحب مسك ويكون هذا الوجه ايضا بمعنی كقولهم
ايقلغ تقسی ای اخوان ذات قصعة وكقولهم ايغلغ اق ای بيت ذو طاقات
ق يرندق القرد التركی وهو يقدم من جلد العنز ن يشغاق بيت
ذو شوك امثال البنادق مشعر يتعلق باذناب الخيل وغيرها وكذلك
الرجل الذی يتعلق بكل امر يسمی به ن يبرغاق هو ورق الشجر وكذلك
اوراق الكتاب يسمی ببرغاق ن يجلق المشجر ودار الخشب كذلك ن
يذغلق الرجلة فی السير ن يذغلق النتن والبلی معان يمغلق بورقعه
من ركب باس او غيره معدة للسيقه ن يلغلق السخونه ن يغقلق منبت الجوز
يرقلق النور والصيام ن يرقلق البعر يلندق ار الرجل العريان
يكتلك الفتا يقال منه اسر انك يكتلكی ای لهفی علی شبابه ن يركلك ار
الرابط الجاش القوی القلب من الانسان ن يتزلك عرض الشی ن يلكلك يغاج

٤٦٧

٢٣٤

اى خشب المسند والشجر المرتب كذلك يلكل سنكول اى العظم المسنخ

باب فعلغان في حركاته

يقال الكشى الم تلم سوز اينغان اى ذا كر رجل سأل عن الكلام ن ويقال تنكرى الببر كى برتغان اى الله تعالى خلاق الارض وغيره ويقال كز الا ارتغ يرتغان اى ان الشمس هى ابدا تنير العالم وتشرقه ن برتغان كشى اى انسان ردام ويقال الكشى الم ازن يغتغان اى انه انسان ابدا يقرب نفسه من الناس بلطفه ويقال تنكرى اينمر يغتغان اى الله تعالى بمطار المطر ن ويقال الكشى الم تحى يغتغان اى انه انسان ابدا يعادى بعد الصلح ن ويقال الكشيلار الم يمتغان اى انهم اقوام ابدا يتجمعون فى الامر يقال بوار الم ايشن يبرغان اى انه رجل ابدا تكتم امره ويدس وكذلك فى اخفاء كل شى ن ويقال الار الم تنكين يشرغان اى انه رجل من عادته كتمان ماله وغير ذلك ن ويقال الم ارالم ايشقا يبشغان اى انه رجل من عادته التعلق بالامور وكذلك كل شى اذا كان علاقا فى الامور ويقال بو باش الم قانى يشلغان اى هذا جرح ابدا يسيل منه الدم ن ويقال بوار الم الكى ايشقا بشلغان اى انه رجل خفة يده ابدا فى العمل ونرب فيه ن ويقال بو بير الم ندا كشى يغلغان اى هذا موضع ابدا اجتمع فيه الناس ويقال الم تام الم تحى يقلغان اى هذا جدار ابدا ينهدم وكذلك غيره ق يغرقان الم زار ك يكركان اسم كل بريد

٤٠٦٨

يَخْرُجُ مُقَدَّمًا مِنْ تِجَارِ الصِّينِ إِلَى بِلَادِ الْإِسْلَامِ وَيَأْتِي بِأَخْبَارِهِمْ وَلَبِنْهُمْ
يُكْرَكَانُ أَتُّ الْمَحْضِيرُ وَغَيْرُهُ يَكُونُ نَبْتٌ لَهُ حَبٌّ مِثْلُ الْأُرْزِ خُمْ يَأْكُلُهُ
التُّرْكُمَانُ وَيُقَالُ بُوسُوفُ الْيَغَاجِغُ بُرْكَانُ أَحَدُ هَذَا مَا قَلَاعٌ لِلشَّيْءِ مُسْتَأْصِلٌ
وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ مُسْتَأْصِلٌ وَيُقَالُ بُونْتِقُ الْبَتِّي بِرْ لَكَانُ أَحَدُ هَذَا غُصْنٌ أَبَدًا
يَنْشَقُّ وَيُقَالُ بُوَارُ الْكُوزِي بُلْكَانُ أَحَدُ هَذَا رَجُلٌ أَبَدًا يَنْضَمُّ طَرَفُهُ وَيَغْصِي
وَتِسْنُ الْمَطْوِيُّ مِنْهُ يَزْغِي لِلسَّيْفِ الَّذِي يَمْشِي بَيْنَ الْأَحْمَاءِ وَالْأَصْهَارِ
بِالرَّسَايِلِ بِالْعُزَيَّةِ غ يَبْلَغَانُ كَشِيءٍ أَيْ إِنْسَانٌ مُضْطَرِبُ الْعَزْمِ لَا يَثْبُتُ
عَلَى أَمْرٍ وَاحِدٍ **بَابُ فَعْلَلٍ فِي حَرَكَاتِهِ** ج
يُرْكَجُ الدِّرْشُ وَالْأَمْعَاءَ يَلِفُّ وَيُدْرَجُ بِالْأَمْعَاءِ الرَّقِيقَةِ ثُمَّ يُشْوَى أَوْ
يُطْبَخُ ق يَتَغَشَّقُ الضَّبِيغُ يَتَغَشَّقُ أَغْرَى الْعَتَمَهُ بِلُغَةٍ ن يَقْرَفُ
نَبْتٌ يَتَنَاثَرُ مِنْهُ حَمْلُ أَمْثَالِ الْبَنَادِقِ فَيُلْصَقُ جِلْدُهُ بِالشَّفَهِ إِذَا شَقَّتْ
مِنَ الرِّيحِ فَبِتْرَانِ يَقْرَفَانِ هُمْ اسْمُ نَبْتِ الْجَمْرِ وَهُوَ إِذَا قَطَعَ الْجَمْرَ تَنَاثَرَ مِنْهُ
شَيْءٌ كَهَيْئَةِ الشَّحْمِ **وَمِنَ النَّوْعِ الْآخَرِ** ق يُبَاقُلَقُ الْعِدَةِ مِنَ الْحُمَّى
بِلُغَةٍ يُبَاقُو وَيُمَاكُنُ يُبَاقُلَقُ الْهَامَةِ مِنَ الطَّيْرِ بِلُغَتِهِمْ **بَابُ**
السُّدَاسِيِّ مِنْهُ غ يَرْسِنْجُ نَانَكُ الشَّيْءُ الَّذِي يُسْتَقْذَرُ مِنْهُ
لَ يَغْمُرُ جِلْ بِيرْ الْمَوْضِعُ الَّذِي يَكْثُرُ فِيهِ الْمَطَرُ وَهَذَا قِيَاسٌ وَذَلِكَ أَنَّ
كُلَّ شَيْءٍ إِذَا تَوَالَى وَدَاوَمَ عَلَى شَيْءٍ يُزَادُ عَلَى ذَلِكَ الِاسْمِ الَّذِي يَتَوَلَّدُ مِنْهُ

الفعل الجيم واللام فيكون صفة لذلك الشيء نحو قولهم للمرواح وهو الموضع الذي
يكثر فيها هبوب الريح بجل بير بني هو اسم الريح فزيدت عليه الجيم واللام
فصار وصفا للكثرة ويقال للرجل المراض ايكجل الا ان هذا القياس ضيق
ولا يوجد له المقاس كثيرا. انقضى كتاب الاسماء من المثال. حمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم. هذا كتاب الافعال منه

باب الثنائي منه

يقال ارقبغ بيتي اي صفق
للرجل الباب ويقال ارتور بيتي اي القى الرجل الشبكة على الطير وغيره ويقال
اشلا ارتماك بيتي اي الصقت المراة الخبز بالتنور ويقال ارتام بيتي
اي بنى الرجل الجدار بيمار بيماق ز يقال اريغاج يزدي اي شق الرجل الخشب وغيره
وكذلك غيره نحو الارض اذا وضع النحوم فجرها يرار يرماق ٥ ويقال اراغت
اغلن بشكتين يزدي اي حلت المراة ولدها من وثاق المهد يرار يرماك ٥ ويقال
اك بتوق يزدي اي انه شق الغصن وغيره كل شيء رطب اذا شققه طولا من غير قطع
بالجريد يرار يرماك فالاول شق بقطع وعنف وهذا شق بلطف وفي المثل
تبغ تاش يرار تاش ياشغ يرار ن معناه ان الخدمة تشق الحجر وان الحجر يشق
الراس ٥ يضرب هذا في خادم ينيله مخدومه معروفا او يعينه على
اعدائه ز يقال اتكون يزدي اي حل العقدة ويقال البتك يزدي
اي انه كتب الكتاب بالغزية ٥ ويقال السوزندا يزدي اي انه اخطا

٤٧٠

فی کلامہ ○ ویقال الرای اروبزدی ای انہ کاد ان یضربہ ویقال الرکیکنی
یزدی ای انہ اخطاء الصید فی رمیہ وفی المثل یزماس ایم بلماس
ینکلماس بلکا بلماس معناہ لایکون الرامی لاخطی ولایکون العالم الا
بعفوۃ یزار یزماق ○ ویقال ارسقدا یزدی ای عام الرجل فی الماء ویقال
ارنک یزدی ای نفشت المرۃ والقیح فی البدن والجرح ویقال ارتغم یزدی
ای جزر الرجل الجزور وکشفہ یزار یزماک س یقال بک سوسن یسردی
ای فرق الامیر جندہ الی اوطانہم واصلہ قولہم ارباسن یسردی ای
نزع الرجل الوتر عن القوس ویقال خان جواج یسردی ای حل الملک عقدۃ
قبۃ الملک التی ترفع علی راسہ یسار یسماق ش یقال امنی کرب یشردی
ای انہ انکمی لما رای وفی المثل تقی منب قوی ارتشماس ○ معناہ
راکب البعیر لایقدر ان یکتم نفسہ ویختفی بین الغنم یضرب ہذا فی امر
یراد خفیتہ بعد شہرتہ بشار یشماق ویقال البکنی یشردی ای انہ
اسال المزرمز صنبور الدن وہو شراب البر والشعیر والرخن یشار یشماک
غ یقال یغمر یغردی ای مطر المطر وفی المثل قتلغ قا قشایغار
معناہ ان الدولۃ لصاحب الجد ممطرا زواجا یغار یغماق وکذلک الثلج و
البرد اذا سقطن ویقال امنی اشقایغردی ای انہ منعنی للطعام
وغیرہ ویقال الترغ یغردی ای انہ کوم الحنطۃ وغیرہا وکذلک

٤٧١

236

كل من جمع شيئا يغاريغماق ق يقال ارتبق يقدرى اى دحرج الرجل الكرة
وغيرها يقاريقماق وقال تقريغب سقاقن ارى سقن قرم كبى ايزسش قوجى يقار
يصف جمع المال ويقول بان جامعه فليظن كان السيل نزل من القنه و
دحرج متاعه كما يدحرج الجندل ويقال اشياك يقدرى اى عدا الحمار اشد
عدوه ○ ويقال الانى اردى تقدرى اى انه خدعه وختله كذلك ○ ويقال
ارقداشن قردى تقدرى اى وصل الرجل قريبه وواساه بمال وخوله نعمة
يقار تقماق ق يقال ارتشقا يقغ يقدرى اى ضمر الرجل الحرج بضمادٍ
ويقال الانكه يقدرى اى انه ازدلف اليه وقرب منه ومنه يقال انك
كلما كى يقدرى اى انه قد قرب حضوره ويقال الانكه الك يقدرى اى انه مسه
باليد وغيره يقاريقماق ○ ويقال الك كاياغ يقدرى اى تلطخ الرهن باليد
ويقال انكا ذوزى انكه يقدرى اى انه قد اعدى جربه بغيره وكل شى اذا
تلطخ بشى كذلك يقاريقماق ويقال الافن يقدرى اى انه هدم بيته وغيره
يقاريقماق ل يقال اوت يلدرى اى التهب النار ويقال باش يلدرى اى امض
الحرج ويقال كون يوزك يلدرى اى لوحته الشمس الوجه وسودته يكاريلماق
ويقال ارلنق يلدرى اى فك الرجل الاسير ويقال ارتنغ يلدرى اى فك الرجل
الرجل الرهن ويقال ارقش يلدرى اى غمس الرجل الطير فى الماء الموغر ليسمط و
كذلك اسمط الشعر من الجلد وغيره ويقال اراغت بشى يلدرى اى اختلعت المراة

مِنَ الْمَهْرِ وَغَيْرِهِ يُلَارِيلْمَاقُ وَيُقَالُ مِنْهُ الْبِتْكُ يَلْدِرِ اَيْ اَنَهُ نَسَخَ الْكِتَابَ كَذٰلِكَ
وَيُقَالُ اِتْلَغْ يِلْدِرِ اَيْ خُبَّ الْفَارِسُ وَاَحْضِرْ يِلَارِيلْمَاكَ وَيُقَالُ اَشْ يِلْدِرِ اَيْ
اُكُلُ الطَّعَامُ وَغَيْرُهُ يِلُوْرِيلْمَاكَ ۝ يُقَالُ اَرْكُوْرْ بَنْدِرِ اَيْ قَدْ غَمَضَ الرَّجُلُ عَيْنَهُ
بَمَا يِمَاكَ ۝ يُقَالُ اَرْيُوْلُوْرْ بَنْدِرِ اَيْ رَجَعَ الرَّجُلُ مِنَ الطَّرِيْقِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ
بَكْ اَنِيْ بَنْدِرِ اَيْ هَدَّدَهُ الْاَمِيْرُ وَغَيْرُهُ وَفِي الْمَثَلِ يِلْنِكُوْ مِنْكَلُوْ تِرْلَمَاس
سِيْنْ قَاكِبْ كِرُوْ يَنَمَاسْ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ بَنِيْ اٰدَمَ لَا يَعِيْشُ مُخَلَّدًا فَاِذَا جَلَّ الْقَبْرَ
لَا يَرْجِعُ عَنْهُ ثَانِيًا ۝ وَيُقَالُ اُوْتْ بَنْدِرِ اَيْ اَضَاءَتِ النَّارُ لُغَةٌ فِي اللَّامِ يِلْغَهِ
قِفْجَاقْ وَيُقَالُ اَرْبَنْدِرِ اَيْ قَامَ الرَّجُلُ يَنَارِيْنَمَاقْ وَقَالَ
يَنْدِرِ اَرِنْجْ اَغْرَغِيْ كَلْدِرِ بَرُوْ تِغْرَغِيْ اُوْزِيْ قِيْ اَغْرَغِيْ اَلْبْ لَارْ مَعْ تِرْكَشُوْرْ
يَصِفُ الْعَرُوْسَ وَيَقُوْلُ لَعَلَّهُ رَجَعَ مِنْ عَزْمِهِ لِاَنَّهُ قَرَاتَانَا يَرِيْدُ وَفِي بَطْنِ
الْوَادِيْ وَعُرُوْتُهُ يَصْطَفُ الْاَبْطَالُ لِلْقِتَالِ ۝ وَيُقَالُ اَرْسُقْرَا يَنْدِرِ اَيْ اِغْتَسَلَ
الرَّجُلُ فِي الْمَاءِ وَيُقَالُ اَرْيَنْدِرِ اَيْ تَوَضَّاَ الرَّجُلُ بِالْغَرْيَهِ يَنَارِيْنَمَاقْ ۝ وَيُقَالُ
اَنْكَاقِنْ يَنْدِرِ اَيْ اَنَهُ قَرَّبَ تَحْتَ بَيْتِهِ وَاَصْلُهُ يَنْدَتِيْ فَخُفِّفَ يَنْدَارِيْنْدَرْمَاكْ
وَنَوْعٌ مِنْهُ يُقَالُ اَرْتُوْنْ يُوْحِيْ اَيْ غَسَلَ الرَّجُلُ الثَّوْبَ وَغَيْرَهُ يُوْرْيُوْمَاقْ
وَفِي الْمَثَلِ قَانِغْ قَانْ بِلَا يُوْمَاسْ مَعْنَاهُ لَا يُغْسَلُ الدَّمُ بِالدَّمِ اَيْ لَا تُسْكَنُ
الْفِتْنَةُ بِفِتْنَةٍ مِثْلِهَا وَلٰكِنْ بِالصُّلْحِ ۝ وَيُقَالُ اَرْاَشْ يِيْدِرِ اَيْ اَكَلَ الرَّجُلُ
الطَّعَامَ وَغَيْرَهُ ۝ يِيْرْيِمَاكْ **بَابُ الثُّلَاثِيِّ عَلَى**

فعلدي مجرّل الحشو في جركانه ر يقال الير ليبردي
اي انه ملس الارض وملقها وكذلك يقال ارسوزك ببردي اي اخفى الرجل
الكلام وكتمه يبرر يبرماق ○ ويقال ارتيرماق يترّدي اي فقد الرجل
الدرهم وغيره يترر يترماك ○ ويقال الثقي كايك يذرّدي اي انه حمل الحمل
على الجمل وغيره يذرر يذرماك وقال
اغروا غراشنكي اذنا غقا يذرما ○ اجرب ازنك اشارب اذنا غي تذرما
يقول لا تحمل نفسك على غيرك حتى ولا جوع نفسك حتى يسمر طرقك
من الجوع لاجل شبع غيرك ○ ويقال ات تيشردي اي احضر النبت يشردي
يشار ريشرماق ويقال الاتكنا نك يشردي اي انه كتم الشي يشرر يشرماق
ويقال الاتغ منكا يقردي اي انه قرب الى الفرس وغيره يقرر يقرماق
ويقال كشي يقردي اي تنفر الانسان واخذه الربو يقرر يقرماق ○ ويقال
ازيكردي اي عدا الرجل وشد يكرر يكرماك وقال
اندب الغ تبارو تقرق كلب يكرّكل قرغوّ يلز يذكر قندا شترقوي ال
يقول اذا دعاك الشيخ فاجب دعوته واعد اليه وانظر اين ينزل القوم
في عام القحط فانزل معهم يعني وافق قومك في كل ما يبه نزلت بهم ○
ويقال الثور يكردي اي انه قد اسدى السدى في كرباس ○ ويقال از
يغاج يمردي اي قطع الرجل الشجر وغيره يمرر يمرماك مش ويقال
يمردي يمرماق

یلم یوکا یبشدی ای التصق الغرا بالریش وکذلک کل شی اذا التصق
بالشی وتعلق به یقال منه ات کبکا یبشدی ای تعلق الکلب بالصید
یبشر یبشماق ○ ویقال الانکر نشاک یرشدی ای انه اعانه فی بسط
الفراش وکذلک المباراة یرشور یرشماق ○ ویقال القلج ترقان یرشدی
ای انه اعانه فی مسح الرمز السیف وکذلک فی نحو الکتاب واذهاب اثر
کل شی مایع یرشور یرشماق ○ یرشدی ناند ای بلی اجزا الشی بعضه فی
بعض ویقال المنکاینکاک یرشدی ای انه اعانی فی خیاطة طرز العبیة
والزمة ونحوها یرشور یرشماک ومصدر الفعل الاول بالقاف یرشماق ○
ویقال الاکی ترغ یرشدی ای انه اعان کل واحد منهما للاخر فی حمل الحنطة
وغیرها وکذلک المباراة یرشور یرشماک ○ ویقال الارا کی یرشدی ای
انهما وافقا فی امر یرشور یرشماق وقال یصف رجلا غرر به بعدما وافقا
ارتق بلب بلشدی منک تقرستشدی بستا بلا یرشتی کزلب تتار تایمی
یقول بانه شارک معی وتعارف واعانی علی بیع متاعی فوافق مع رب
البیت وکتم عنی مهری ○ بستا اسم مضیف للتاجر ینزل فی بیته التاجر
وهو یبیع متاعه وجمع اغنامه ویضیفه ما بقی ففی وقت ارتحال الضیف
یاخذ من کل عشرین راسا من الغنم راسا هذا فی رسم تخسی ویغما وجکل شا
هذه هم کذلک یرشور یرشماق ○ ویقال الاندبرلا ات یرشدی ای انه سابق

٤٧٥

٢٢٦

238 مع الفرس ويقال الك بر لا تقارب بر شدى اى انه ناصف معه المتاع
وكذلك يطلق هذه اللفظة فى قسمة المواريث بر شور بر شماق ويقال
الك منك بر لا بر شدى اى انه بارانى فى المشى ويقال ترقو بر شدى اى
برت الطرايق فى الحرير وغيره وذلك اذا قرب من البلى بر شور بر شماق
ويقال بر شدى نانك اى تقاعس الشئ وذلك نحو الانفراج ويقال ار
بر شدى اى تبسم الرجل وغيره بر شور بر شماك وكذلك يقال ات يشى
بر شدى اى افتر ناب الكلب وغيره يقال الك تكون بر شدى اى انه اعانه
فى حل العقد وكذلك اذا باراه بر شور بر شماق ○ ويقال منكا يا بر شدى
اى انه اعانى فى نزع الوتر عن القوس وغيره بر شور بر شماق ويقال
بير نانك بير كا بغشدى اى تقارب الشئ بالشئ بغشور بغشماق ○ ويقال
الك منكا بغراى بغشدى اى انه اعانى فى تكوم الحنطة وغيرها بغشور
بغشماق ○ ويقال الاراكى يفشدى اى انهما قد اعان وواسى كل واحد
منهما صاحبه يفشور يفشماق ○ ويقال الاربير بير كا تبق يفشدى اى
انهما دحرج كل واحد منهما الكرة الى صاحبه يفشور يفشماق ويقال الك
انك بقع يقشدى اى انه قد اعانه فى وضع الضماد على الجرح ويقال انك
كلما لى يقشدى اى انه قد قرب حضوره وكذلك فى قرب كل شئ اذا آن حضوره
ومنه يقال للفصيح اذا تكلم انك لبرنى يقشماس ○ معناه لا يقرب شفتاه

مِن سُرْعَتِهِ وَمُضِيِّهِ فِي الكَلَامِ يَقْشُورُ يَقْشَمَاقُ ○ وَيُقَالُ أُذُنٌ تَقْشُرِي
أَيْ تَعَرَّى الجَرَبُ مِن مَوْضِعٍ إِلَى مَوْضِعٍ فِي البَدَنِ مُطَاوَعَةً تَقْشُورُ تَقْشَمَاقُ
وَيُقَالُ الأَنْكَرْنَامُ يُقْشِرِي أَيْ أَنَّهُ أَعَانَهُ فِي هَدْمِ الجِدَارِ وَغَيْرِهِ يَقْشُورُ يَقْشَمَاقُ
وَيُقَالُ سُقْلَارْمَغْ يِلْشُرِي أَيْ سُخِنَتِ المِيَاهُ وَغَيْرُهَا يِلْشُورُ يِلْشَمَاكُ وَيُقَالُ
الأَرْبِيرَاكِنْرِيكَا أُغْرِي يِلْشُرِي أَيْ أَنَّهُمَا قَدْ أَتَمَّ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِسَرِقَةِ يِلْشُورُ
يِلْشَمَاقُ وَيُقَالُ بُرُونْ بِيرَاكِنْرِينِي يُلْشُرِي أَيْ أَنَّ القَوْمَ أَغَارَ بَعْضُهُمْ عَلَى
بَعْضٍ يُلْشُورُ يُلْشَمَاقُ ○ وَيُقَالُ الأَنْكَرْتُونْ يَمْشُرِي أَيْ أَنَّهُ أَعَانَهُ فِي رَقْعِ
الثَّوْبِ وَغَيْرِهِ يَمْشُورُ يَمْشَمَاقُ وَكَذَلِكَ المُبَارَاةُ ○ وَيُقَالُ الأَرْبِيرْبِيرْكَا
أَوْ يُشْرِي أَيْ أَنَّهُمَا قَدْ أَعَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الآخَرَ فِي فَتْحِ النَّبْلِ وَغَيْرِهِ يُشْمُرُ
يُشْمَاقُ وَكَذَلِكَ المُبَارَاةُ ق يُقَالُ يَغْقُ كِشِي يَتِقْتِي أَيْ صَارَ الإِنْسَانُ القَرِيبُ
أَجْنَبِيًّا يَتِقَارْ يَتِقْمَاقُ ○ وَيُقَالُ يِلْقِي يَتِقْتِي أَيْ أَخَذَتِ الرَّوَابُ مِنَ الثَّلْجِ وَذَلِكَ
إِذَا مَاتَتْ مِنَ البَرْدِ يَتِقَارْ يَتِقْمَاقُ وَيُقَالُ يِلْ يَرْقَتِي أَيْ صَارَ الزَّمَانُ رَبِيعًا
يَرْقَارْ يَرْقَمَاقُ وَيُقَالُ كُوزِ يَشْقَتِي أَيْ حَارَتِ العَيْنُ مِنَ الشَّمْسِ وَشُعَاعِهَا
يَشْقَارْ يَشْقَمَاقُ ○ وَيُقَالُ بَكْلَارْبِيرْبِيرْكَا يَغْقَتِي أَيْ تَعَادَى الأَمِيرَانِ بَعْضُهُمْ
لِبَعْضٍ يَغْقَارْ يَغْقَمَاقُ ل يُقَالُ قَبُغْ يَلْدِي أَيْ انْصَفَقَ البَابُ وَكَذَلِكَ كُلُّ
شَيْءٍ إِذَا انْسَدَّ يَلُورْ يَلْمَاقُ وَيُقَالُ ايشِ يُلْدِي أَيْ أَغْفَلَ الأَمْرَ وَلَمْ يُبْرَمْ
يُبَالُورْ يُبَلْمَاقُ وَيُقَالُ السُّوكَا يِتِلْدِي أَيْ أَنَّهُ قَرَحَ الجِلْدَ وَغَيْرَهُ يِتِلُورْ

احتلمت

٤٧٧

232

يتلماك ○ ويقال سويزلدى اى تفرق الجند وغيره ويقال تون كونكايزلدى
اى بسط الثوب في الشمس وغيره اذا بسط كذلك يزلوريزلماق ويقال
ياغ تونه ايزلدى اى تفشى الرهن في الثوب وغيره يزلريزلماق ويقال قان
قلجتن يزلدى اى محى الدم من السيف ويقال انكاتى ايتن يزلدى اى انه
قد محى اسمه من ديوان السلطان وكذلك كل شئ اذا محى يزلريزلماق ويقال تكاك
يزلدى اى خيطت الرزمة وعيبت المتاع فيها يزلريزلماك ○ ويقال قاب يرلدى
اى انشق الزق وغيره يرلوريرلماك ○ ويقال بتق يرلدى اى انشق العضن
من الشجر وكذلك كل شئ رطب اذا انفصم كذلك يرلوريرلماق ويقال اغل شكلتن
يزلدى اى حل الصبى من مهده يزلريزلماق ويقال تكون يزلدى اى انحلت العقده
وغيرها كذلك ويقال ايش يسلدى اى ترك الامر وفرق اسبابه ويقال
يا يسلدى اى قد نزع الوتر عن القوس ويقال سويسلدى اى تفرق الجند
وغيره وكذلك اذا تفرق كل شئ يسلوريسلماق ○ ويقال قان يشلدى
اى نعر الدم من الجرح وغيره يشلوريشلماق ويقال انكالكى ايشقا
يشلدى اى ان يده قد مرنت على العمل وكذلك الحبل او من المرى اذا سيل
من صنبور الحب يقال له يشلدى يشلوريشلماك ○ ويقال يغمر يغلدى
اى امطر المطر وغيره يغلوريغلماق ○ ويقال ار ايشتن يغلدى اى امتنع الرجل
من العمل وكذلك اذا منعه غيره يتعدى ولا يتعدى يغلوريغلماق ويقال

٤٧٨

بدون یغلدی ای اجتمع القوم ویقال یرماق یغلدی ای اجتمع الرز وغیره
ویقال تبراق یغلدی ای کوم التراب وغیره یغلور یغلماق کذلک ویقال
اغلان یقلدی ای سکن الصبی من دعارته یقلور یقلماق ویقال تبق یقلدی
ای تدحرجت الکره وغیرها یقلور یقلماق وقال

ایدم انکر سقلما. قلبق اذو یقلما ○ یقغا سقز سقلما. قبتی منک قابمی
یصف رجلا غدر به ویقول قلت له لا تمل الی قلباق وهو اسم رجل ولا تسد
فی اثره ولا تستقی بماء انی لا اصل له فقد اختلس منی العبد المجلوب من
قبایل قای ویقال سو یغلدی ای تدارک الجیش ویقال بکنی یقلدی ای بلغ
المزر وهو شراب البر والذرة ویقال بلد یغلدی ای تدارک العقل
وکذلک کل شی بلغ اوانه والتحق الامر بالاول یقلور یقلماق ○ ویقال انکر
یقلدی ای انه قد استتر به یقلور یقلماق ○ ویقال توتقا قرا یقلدی
ای قد تلطخ السواد بالثوب وغیره یقلور یقلماق ○ ویقال تام یقلدی
ای انهدم الجدار وغیره یقلور یقلماق ویقال تون یملدی ای رقع الثوب
وغیره یملور یملماق ویقال نجاک ینلدی ای شحذ السیف وغیره بالامرار
علی الید ینولر ینلماق ○ ویقال یغاج ینلدی ای نحت الخشب وغیره
ینلور ینلماق **المضاعف منه** یقال انکر قرغ یلایللدی ای انه
قد اتهم بتهمة کاذبة یللور یللماق ○ ویقال تام یللدی ای عمد الجدار بعماد

٤٧٩

٤٧٨

240

يَلْوَرْ يَلْمَاكْ ○ وَيُقَالُ سَجْ يَلْدِى اَىْ قَرْحَلَقَ الشَّعْرَ يَلْوَرْ يَلْمَاكْ ○ يُقَالُ
اَرْقَلْقَنْ يَنْدِى اَىْ تَسَتَّرَ الرَّجُلُ بِالتُّرْسِ وَيُقَالُ اَلْقَبْغْ يَنْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ
اِنْفَرَدَ وَبَاشْ صَفْقُ الْبَابِ يَنْوَرْ يَنْمَاقْ ○ وَيُقَالُ اَرَايِشْتِنْ يَنْدِى اَىْ اَغْفَلَ
الْاَمْرَ الرَّجُلُ يَنَا نَوْرْ يَنْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْمَنْدِنْ يَنْدِى اَىْ اَنَّهُ قَدِ اسْتَحْيَا وَاحْتَشَمَ
مِنْ حَيْثُ لَمْ يُقْدِمْ عَلَى الْاَمْرِ يَنْوَرْ يَنْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْتُوْنِ كُونْكَا يَدِنْدِى اَىْ اَنَّهُ
تَوَلَّى بَسْطَ ثَوْبِهِ فِى الشَّمْسِ وَغَيْرِ الثَّوْبِ لِذَلِكَ يَدِ نَوْرْ يَدِ نَمَاقْ وَيُقَالُ اَلْ
كُوزْدِنْ يَاشْ نُزْنْدِى اَىْ اَنَّهُ مَسَحَ الرَّجُلُ الْعَبْرَةَ عَنِ الْعَيْنِ وَكَذَلِكَ اِذَا انْفَرَدَ
بِمَسْحِ كُلِّ شَىْءٍ عَنْ شَىْءٍ يُدْ نَوْرْ يُدْ نَمَاقْ وَيُقَالُ اَتْ يَرْنْدِى اَىْ ضُمْرُ الْفَرَسِ فِى مِضْمَارٍ
حَتَّى مَرَنَ وَاسْتَمَرَّ عَلَى الْجَرْىِ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا يَرْنْدِى اَىْ اَنَّهُ تَمَلَّقَ لِى يَرْنَوْرْ يَرْنَمَاقْ
وَيُقَالُ اَلْبَشْقْ يَرْنْدِى اَىْ اَنَّهُ بَاشَرَ شَقَّ الْخَوْصِ بِنَفْسِهِ وَغَيْرُ ذَلِكَ يَرْنَوْرْ يَرْنَمَاقْ
وَيُقَالُ اَرْقُورْنْ يَرْنْدِى اَىْ تَوَلَّى الرَّجُلُ حَلَّ مِنْطَقَتِهِ وَغَيْرُ ذَلِكَ يَرْنَوْرْ يَرْنَمَاقْ
وَيُقَالُ اَرَاوْزْ نَكَا يَرْمَاقْ يَغْنْدِى اَىْ تَوَلَّى الرَّجُلُ جَمْعَ الدَّرَاهِمِ لِنَفْسِهِ يَغْنَوْرْ يَغْنَمَاقْ وَيُقَالُ قُلْ تَكْرِى يُكْنْدِى اَتَّخَذَ الْعَبْدُ لِلّٰهِ تَعَالَى وَيُقَالُ تُنْ بُرْخَانْقَا
يُكْنْدِى اَىْ سَجَدَ الْعِلْجُ لِلصَّنَمِ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا يُكْنْدِى اَىْ اَنَّهُ طَاطَأَ اِلَى رَأْسِهِ
وَاخْفَضَ اِحْتِرَامًا يُكْنَوْرْ يُكْنَمَاكْ

وَقَالَ

يُكْتُبْ مَنْكَا اَمْلَدِى كَرْمْ يَاشْنْ يَمْلَدِى بَغْرِمْ يَاشْنْ اَمْلَدِى اَلْكِرْ بَلْبُ الْكَجَارْ
بِصِفْ طَرُوقٍ طَيِّفِ حَبِيبِهِ وَيَقُولُ بِاَنَّهُ حَبَّانِى وَطَامَنَ لِى وَاَشَارَ بِالْخِدْمَةِ نَحْوِى

يُكْنَاكْ سجده اتمكدر

اسم رجل من كفار العجم

فقد عالج فترى عيني برؤيته وأتى جرح كبدي وتعبر عني وهو مسافر
ويقال أربلندى أي تعرى الرجل وغيره يلنور يلماق ويقال سج يلندى أي
مرط الشعر ويقال قل يلندى أي عتق العبد لما ادى اولاه قيمة نفسه
ويقال بلن يلندى أي افندى الاسير واطلق ويقال اراغت يلندى أي
اختلعت المراة يلنور يلماق ويقال ارتونن يمندى أي انه تولى رفع
ثوبه يمانور يماناق ويقال الكوزن يمندى أي انه ارى انه يغضي عينه
يمنور يمناق ويقال الريغاج يبندى أي انه ارى انه ينحت الخشب وغيره
يبنور يبناق ونوع منه يقال السقراتونن يبندى أي انه تولى
خضخضة ثوبه في الماء يبنور يبناق ومن المعتل العجب يقال
ارايشغ يبادى أي اغفل الرجل الامر ولم يبرمه يبار يباماق يقال
أت يزيدى أي أخم اللحم وكذلك اذا انتن كل شيء يزير يزماق يقال
لون يرودى أي اضاءت الشمس وكذلك الموضع المظلم اذا اضاء يرور يروماق
ويقال لانك انكر يرادى أي ان ذلك الشيء قد وافقه وساغ له يرار
يراماق وكذلك اذا جاز الشيء من الجواز وفي المثل اتاتوني أغلقا بر اسا
اتاسن تلاماسن معناه لا يريد بعد ذلك الحيوة الأب ليأخذ الميراث
ومعنى آخر انه يستغني عن الأب في حوائجه ومنه يقول الغزية
يول براسن أي يوافقك في الطريق مرادك ويقال ارير يدى أي

٤٨١

مشى الرجل وغيره وكذلك اذا سار كل شئ ومشى يربريماق ○ وفي المثل يوريك دراق
تلا ترب كندر سقنور الجكر الغاد وسقنور ○ معناه من سار ليلا 261
يفرح نهارا لانه قطع المسافة من غير رؤيه به ومن تزوج في حال
صغره يفرح في كبره لان اولاده يسعون في حوائجه فيستريح هو ○
ويقال يرادي نانك اي بعر الشئ يرار يراماق ز يقال ارقشلاغ دايرادي
اي اقام الرجل الربيع في المشتاة وغيرها يزار يزاماق ○ ويقال قوي يرادي
اي جالت الغنم ولم تحمل وكذلك كل حيوان اذا ضربها الفحل فلم تحمل الا الرماك
فانه يقال لها يي قسر بلدي اذا جالت يزار يزاماق ○ ويقال يراك قمغ يبرك
يرادي اي طافت الطليعة الارض لترى هل بها احد من العدو يزار يزاماك
قليلة الاستعمال هذه ش يقال ارازون يشادي اي عم الانسان طويلا
يشار يشاماق ويقال اربرودي يشودي اي ارتاج الرجل وسر من فرج
لا يفرد يشودي لكن يزدوج يرور يشور يشوماق ع يقال بك كلماكي يغوماق قريب الملق
يغودي اي قرب مجئ الامير وغيره يغور يغوماق ل يقال الانكر اغري
يلادي اي انه اتهمه بالسرقة وغير ذلك يلار يلماق ○ ويقال الناتج
يلادي اي انه عمد الجار وغيره يلار يلاماك وقال
الغ في يلار من تقارين يلار من تلك في بلار من يلقم انكر البلنور ○ يقول
اطلب العلم واعمد بالمال يعني المجد المراد فلذلك ينتهب مالي ودواتي ○

وَيُقَالُ اَرْسَحَ يُلَيْرِدُ اَيْ حَلَقَ الرَّجُلُ الشَّعْرَ يُلَيْرُ يُلَيْرِمَاكَ ۝ وَيُقَالُ بَكَرَ يُبَكِّرُ وَنَغَ
يُلَيْرِدُ اَيْ اَعَانَ الْاَمِيْرَ عَلَى الْقَوْمِ يُلَيْرُ يُلَيْرِمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ سُوْ يُلَيْرِدُ اَيْ سَخُنَ
الْمَآءُ وَغَيْرُهُ يُلَيْرُ يُلَيْرِمَاقٌ ۝ يُقَالُ اَلْتُوْنُ نَمَادِ اَيْ اَنَهُ رَقَعَ الثَّوْبَ وَغَيْرَهُ
نْ يُقَالُ اَرْبَجَاكَ يَنُوْدِ اَيْ شَجَرُ الرَّجُلِ السِّلَيْنَ وَالسَّيْفَ وَنَحْوَهُ وَذَلِكَ
اِذَا اَمَرَّ عَلَى بَدِنِ عَقِيْبَ مَاسَنَّهُ يَنُوْرُ يَنُوْرِمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرَاغَتْ يَنِيْدِ اَيْ
وَلَدَتِ الْمَرْاَةُ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا يَنِيْرُ يَنِيْمَاكَ لَا يُقَالُ هٰذَا اِلَّا فِى الْمَرْاَةِ خَاصَّا
فَاَمَّا فِى سَآئِرِ الْحَيَوَانِ يُؤْخَذُ اِسْمُ الْمَوْلُوْدِ وَيُزَادُ عَلَيْهِ حَرْفُ لَادِ فَيَكُوْنُ
عِبَارَةً عَنْ نِتَاجِهَا كَمَا يُقَالُ فِى الْبَقَرِ اِنْكَالُ بُزَاغُو لَادِ اَيْ نَتَجَتِ الْبَقَرَةُ الْعِجْلَ
بُزَاغُو الْعِجْلَ فَزِدْتَ عَلَيْهِ لَادِ فَصَارَ فِعْلًا لِلنِّتَاجِ وَيُقَالُ لِلْفَرْخِ بَلَا فَاِذَا
اُرِيْدَ الطَّآئِرُ اَفْرَخَ يُقَالُ قُشْرٌ بَلَا لَادِ اَيْ اَفْرَخَ الطَّآئِرُ وَعَلَى هٰذَا الْقِيَاسِ اِلَّا
فِى الرِّمَالِ فَاِنَّهُ يُسَمَّى الْفَلُوَّ قُلُنْ فَاِذَا اُرِيْدَ اَنَّ الرَّمَكَةَ نَتَجَتْ يُقَالُ قُسْرُقَ قُلُنْ لَادِ
وَكَانَ يَجِبُ اَنْ يُقَالَ قُلُنْ لَادِ وَاِنَّمَا لَمْ يُقَلْ ذٰلِكَ لِاَنَّ النُّوْنَ وَاللَّامَ مِنْ مَخْرَجٍ وَاحِدٍ
لِاَنَّهُمَا يَتَبَادَلَانِ اِحْدَاهُمَا بِالْاُخْرٰى فَخُفِّفَ هٰذَا لِذٰلِكَ وَيُقَالُ اَرْسَلَانُوْ كَلَادِ
اَيْ اَشْبَلَتِ اللَّبُوَةُ وَغَيْرُهَا وَاشْتِقَاقُ قَوْلِهِمْ اَرَاغَتْ يَنِيْدِ مِنْ وَجْهَيْنِ
اَحَدُهُمَا اَنْ يَكُوْنَ مَاخُوْذًا مِنْ قَوْلِهِمْ يَنِكَ نَاكَ يَعْنِى الشَّىْءُ الْخَفِيْفُ فَلَمَّا وَضَعَتِ
الْحَمْلَ خَفَّتْ فَقِيْلَ يَنِيْدِ بِكَسْرِ النُّوْنِ وَالْقِيَاسُ ضَمُّهَا عَلَى هٰذَا الْوَجْهِ
وَاَمَّا الْآخَرُ مَاخُوْذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ يِنْ وَهُوَ الْبَدَنُ كَاَنَّ الْمَرْاَةَ لَمَّا وَلَدَتْ اَخْرَجَتْ

مِن نَفْسِهَا جَسَدًا وَكَلَامُهَا حَسَنٌ اِنْقَضَتْ اَبْوَابُ الثُّلَاثِيِّ مِنْ اَبْوَابِ الرُّبَاعِيِّ

بَابُ فَعْلَلِيٍّ مُسَكَّنَةِ الْعَيْنِ فِي حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ يُلْ يَلْبَرْدِي اَيْ يَنْسَمُ النَّسِيمُ وَيُقَالُ اِرْ يَلْبَرْدِي اَيِ الْتَفَّتِ الرِّجْلُ عَنْهُ وَيُسَنَّ كَاَنَّهُ اَصَابَهُ سَعْفَةٌ مِنَ الْجِنِّ وَيُقَالُ كَبِدٌ يَلْبَرْدِي اَيْ نَزِيبَ الْخَالَةِ وَكَذَلِكَ اِذَا اَصَابَ وَجْهَ الْاَرْضِ الطَّشُّ يُقَالُ يَغْمُرُ يَلْبَرْدِي اَيْ يَرُشُّ الْمَطَرُ وَجْهَ الْاَرْضِ يَلْبَرَارِ يَلْبَرْمَاكْ ن وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ قَبُغْ يَبْتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَ بَرَدَّ الْبَابِ وَصَفْقِهِ وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ تَامْ يَبْتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ كَلَّفَهُ بِنَاءَ الْجِدَارِ وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ اَتَمَاكْ يَبْتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ اَخْبَزَهُ الْخُبْزَ يَبْتَرْ يَبْتَرْمَاقْ ن وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ تَشَاكْ يَتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَبْسَطُهُ الْبِسَاطَ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ يُبْسَطُ يَتَرْ يَتَرْمَاقْ وَاَصْلُهُ يَزْ تَرْدِي فَاُدْغِمَ وَيُقَالُ مَنْ اَنْكَرَ سُوسِنْ يَتَرْدُمْ اَيْ اَنَّهُ اَمَرَتْهُ بِتَفْرِيقِ الْجُنْدِ وَغَيْرِهِ كَذَلِكَ ن وَيُقَالُ مَنْ اَنْكَرَ بَتِكْ يَتَرْدُمْ اَيْ اَنِّي اَمَحَيْتُهُ الْكِتَابَ وَاَصْلُهُ يَزْ تَرْدُمْ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا اَمْسَحْتَهُ حَتَّى يَذْهَبَ اَثَرُهُ يَتَرْدُمْ مَنْ يَتَرْدَمَاقْ ن وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ يَرْمَاقْ يَتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعْدَمَهُ دِرْهَمَهُ وَغَيْرَ ذَلِكَ يَتَرْ يَتَرْمَاكْ وَكَذَلِكَ اِذَا حَمَلَهُ عَلَى تَعْبِيَةِ الْمَتَاعِ وَصَوْنِهِ فِي رُزْمَةٍ وَنَحْوِهَا وَاَصْلُهُ يَزْ تَرْدُمْ فَاُدْغِمَ ن وَيُقَالُ اَلْ اَنْكَايَغَاجْ يَرْتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَهُ عَلَى شَقِّ الْخَشَبِ وَغَيْرِهِ يَرْتَرْ يَرْتَرْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرُ تِتِقْ يَرْتَرْدِي اَيْ اَنَّهُ كَلَّفَهُ عَلَى شَقِّ الْغُصْنِ فَشَقَّهُ يَرْتَرْ

ويقال الانكر تكون بزتردى اى انه احله العقدة وغيرها ويقال الانى
اقتا بزتردى اى انه اوقعه فى الخطاء فى الرمى وكذلك فى الكلام بزتر
بزترماق ويقال الانكر قوى بزتردى اى انه اسلخه الشاة وغيرها
ويقال الانى سقرا بزتردى اى انه اعامه فى الماء بزتر بزترماك
ويقال تنكرى يغمر يغتردى اى امطر الله تعالى المطر وغيره يغتر يغترماق
ويقال الانكر ترغ يغتردى اى انه حمله على تكوم الخنطة وغيرها وكذلك
اذا كلفه بمنع رجل للاكل او لغيره يغترر يغترماق ن ويقال الفدا
شنكانانك يغتردى اى انه حمله بالمواساة لقريبه او لاخيه يغترر
يغترماك ن ويقال التبق يقترردى اى انه حمله على ان دحرج الكرة وغيرها
يقترر يقترماق ن ويقال الباشقا يقع يقتردى اى انه امر بتضميد
الضماد على جراحته ويقال الانكا اقتكاوت يقتردى اى انه امر باحراق
بيته واوقد النار يقترر يقترماق وكذلك اذا مس الانسان شيئا ويقال
الانكر تونيكا يبار يقتردى اى انه الطخ وامس المسك بثوبه يقترر
يقترماق ويقال الانكا اقز يقتردى اى انه اهدم بيته وغيره كذلك يقترر
يقترماق ن ويقال تارانك اذا قع يكتردى معناه الخف الضيق اكسر الرجل
يكترر يكترماك ويقال تبى اوتغ يلترى اى ان الريح اهبت النار يلترر
يلترماق ويقال البلنغ يلتردى اى انه حمل من فادى الاسير ويقال

اَلتِّقَاغُونِي يُلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اُنْتِفَ رِيشُ الدَّجَاجِ وَغَيْرِهَا وَكَذَلِكَ اِذَا اسْتُرِطَ
كُلُّ شَيْءٍ مُشْعِرٍ وَيُقَالُ اَلْقِلِنْ يُلْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ عَبْدَهُ عَلَى اَنْ اشْتَرَى نَفْسَهُ 263
مِنْ مَوْلَاهُ يُلْتُرُرْ يُلْتُرْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْاَنِكْ كُوزِنْ يُمْتُرْدِي اَيْ اَنَّهُ كَلَّفَهُ عَلَى
اِعْضَاءِ عَيْنِهِ يُمْتُرُرْ يُمْتُرْمَاكْ وَيُقَالُ اَلْاَوْقَايِكْ يَنْجُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَلْصَقَ
اَلرِّيشَ بِالنَّبْلِ وَكَذَلِكَ يَقْجُرْدِي بِالْقَافِ لُغَةٌ فِيهِ يَنْجُرُرْ يَنْجُرْمَاقْ وَيُقَالُ اَرْاَبْشِي
يُنْجُرْدِي اَيْ اَشْقَى اَمْرَ الرَّجُلِ عَلَى السَّوْءِ يُنْجُرَارْ يُنْجُرْمَاقْ وَيُقَالُ يِلْ يِلْدِرْدِي
اَيْ تَنَسَّمَ النَّسِيمُ يِلْدِرَارْ يِلْدِرْمَاكْ وَيُقَالُ اَلْكِشِي يِمْدَرْدِي اَيْ اَنَّهُ جَمَعَ
اَلنَّاسَ وَغَيْرَهُمْ يُمْدَرُرْ يُمْدَرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَلْاَنِي اُكَا يُنْدُرْدِي اَيْ اَنَّهُ
رَجَعَ بِهِ اِلَى الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ اَرْ يُنْدُرْدِي اَيْ قَاَ اَلْجَلْ لُغَةٌ فِي يُنْدِي
وَكَذَلِكَ فِي التَّقْدِيرِ يُنْدُرُرْ يُنْدُرْمَاقْ وَيُقَالُ اَنِكْ اَقْزِ يُنْدُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَبْحَثُ
دَارَهُ يَطْلُبُ مَظِنَّتَهُ وَضَالَّتَهُ فِيهِ يُنْدُرُرْ يُنْدُرْمَاكْ ۝ وَيُقَالُ اُوقَايِلِمْ
يَبْشُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَلْصَقَ اَلْغِرَاءَ بِالرِّيشِ لُغَةٌ فِي الْجِيمِ يَبْشُرُرْ يَبْشُرْمَاقْ ۝
وَهَذَا كَمَا يُقَالُ هَرَّامْ جُوبِنْ فَيُعَرَّبُ فَيُقَالُ شُوبِينْ ۝ وَيُقَالُ اَلَانِي
يَتْغُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اَضْجَعَهُ وَاَنَامَهُ يَتْغُرُرْ يَتْغُرْمَاقْ ۝ وَيُقَالُ اَلْمَنْكَا
يَلْقُرْدِي اَيْ اَنَّهُ اِسْتَغَاثَ بِي وَطَلَبَ مِنِّي تَحْصِيلَ مُرَادِهِ يَلْقُرْ يَلْقُرْمَاقْ
وَيُقَالُ تُلْقُرْ يَلْقُرْدِي اَيْ اَنَّهُ خَفَقَ الْحَالُ وَفَرَغَ يَلْقُرَارْ يَلْقُرْمَاقْ وَيُقَالُ
سُوقٌ يِلْمِرْدِي اَيْ كَادَ الْمَاءُ اَنْ يَسْخُنَ يِلْمِرَارْ يِلْمِرْمَاكْ وَنَوْعٌ مِنْهُ

٤٨٦

يُقَالُ الثَّوْبُ سُقْدَا يَبْتَرِدِي اَيْ اَنَّهُ اُمْتُخِضَهُ ثَوْبَهُ فِي الْمَآءِ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ
تُخْضَخُ وَيُحَرَّكُ يَبْتَرُ رَيْتُرُ مَاقْ شْ يُقَالُ اَنْكَرْ سِنْكَاكْ يَلْبِشْدِي اَيْ
اَنَّهُ اَعَانَهُ فِي ذَبِّ الْبَعُوضِ وَكَذَلِكَ اِذَا رَوَّحَهُ يَلْبِشُورْ يَلْبِشْمَاكْ ن وَيُقَالُ
كَبَاكْ يَلْبِشْدِي اَيْ تَجَاذَبَ النَّخَالَةَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ يَلْبِشُورْ يَلْبِشْمَاكْ ن
وَيُقَالُ اَنْكَرْ بُوزِيرْ تِشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَهُ فِي مَزْقِ الثَّوْبِ وَغَيْرِهِ يِرْتِشُورْ
يِرْتِشْمَاقْ وَكَذَلِكَ وَيُقَالُ اَمِنَكْ يِلَايِرْتِشْدِي اَيْ اَنَّهُ بَارَاهُ فِي تَجْنِيبِ الْفَرَسِ
يُرْتِشُورْ يُرْتِشْمَاقْ ن وَيُقَالُ اَنْكَرْ يِيرْ يِيرْشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَهُ فِي تَمْلِيسِ
الْاَرْضِ وَتَسْوِيَتِهَا يِيرْشُورْ يِيرْشْمَاقْ ن وَيُقَالُ الْاَرْاِكِّي يِيرْ يِيرْكَاتْ
يَتْرُشْدِي اَيْ اِنَّهُمَا اَعَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْاٰخَرَ فِي لِجَاقِ الْفَرَسِ وَغَيْرِهِ يَتْرُشُورْ
يَتْرُشْمَاكْ ن وَيُقَالُ الْاَرْسُوزُكْ يَشْرُشْدِي اَيْ اَنَّهُمَا قَدْ تَوَاطَاَ عَلَى كِتْمَانِ الْكَلَامِ
وَغَيْرِهِ يَشْرُشُورْ يَشْرُشْمَاقْ ن وَيُقَالُ اَنْكَاوُنْ يَغْرُشْدِي اَيْ اَنَّهُ اَعَانَهُ
فِي عَجْنِ الْعَجِينِ وَيُقَالُ سُنْدُقْ اَغْزِدَا يَغْرُشْدِي اَيْ عَصَبَ الرِّيقُ بِالْفَمِ يَغْرُشُورْ
يَغْرُشْمَاقْ ن وَيُقَالُ اُغْلَانْ يِكْرُشْدِي اَيْ عَدَتِ الصِّبْيَانُ وَغَيْرُهُمْ يِكْرُشُورْ
يِكْرُشْمَاقْ ن وَيُقَالُ قُوزِي يَمْرَشْدِي اَيْ اِخْتَلَطَ السِّخَالُ مَعَ النِّعَاجِ وَقَالَ
قُنْكَارْتَكَا سَشْلِدِي سَغْلِقْ سِرْكْ قُشْلِدِي سُوتْلَرْ قَمْغْ يُشْلِدِي اُغْلَقْ قُزِي يَمْشُورْ
يَصِفُ الصَّيْفَ وَيَقُولُ بِاَنَّ الْكَشْ وَالتَّيْسَ تَفَرَّقَا عَنِ النِّعَاجِ وَالْمَعْزِ
لِحُضُورِ الصَّيْفِ وَصُمِّتَ قُطْعَانُ النِّعَاجِ لِلْحَلْبِ وَاَنَّ الْاَلْبَانَ سَالَتْ مِنَ

٤٨٧

الضروع كثيرة فيختلط السخال بالامهات ولا يصف عليها باللبن ويقال
ال انكبر يغاج يرشري اى انه اعانه فى قلع الشجر يمرشورر يمرشماك ويقال
اول انكبر لا يتغشري اى انه ضاجعه يتغشورر يتغشماق ○ ويقال الار 246
بال يلغشري اى انهم تلاعقوا العسل وغيره يلغشورر يلغشماق ويقال
يلقشري نانك اى انسج الشئ يلقشورر يلقشماق ويقال الاربير اكبريدن
نانك يلقشري اى انهما قد جرد كل واحد منهما عن الاخر منفعة يلقشور
يلقشماق ○ ويقال يغاجقايب يركشري اى التف الحبل بالشجر وغيره وكذلك
كل شئ اذا التوى على شئ يركشورر يركشماك ويقال اراغت لار يوزن يلشدي
اى نمصت النسوة بعضها وجوه بعض يلشورر يلشماق ○ ويقال يلقى يدلشدي
اى تشممت البهايم وغيره يدلشورر يدلشماق وفى المثل كشى سوزلشو
يلقى يدلشون معناه انما يتعارف الناس بعضهم بعضا بالتكلم كما ان معرفة
الروايب بالتشمم ○ ويقال سويدلشري اى تفرقت الجند من كل جانب وكذلك
اذا تفشى الشئ فى الشئ كالجبر الرقيق على القراطيس الردى يدلشورر يدلشماق ○
ويقال يتكلار يدلشري اى امحت الكتب وغيره يدلشورر يدلشماق ○
ويقال تكون لار يدلشري اى انحلت العقده وغيره يدلشورر يدلشماق ○
يقال سوقمغ يغلشري اى تراكبت الجنود يغلشورر يغلشماق ○ ويقال
قرملار قمغ يغلشري اى تدحرجت الجنادل وغيرها يغلشورر يغلشماق ○

وَيُقَالُ الْاِنْكِرَافُ مَلْشَدِرٌ اَيْ اَنَّهُ اَعَانَهُ فِي تَحْوِيقِ الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ يَمْلَشِرُ
يَمْلَشْمَاقٌ وَيُقَالُ كَوْزٌ لَارٌ يُمْلَشْدِرٌ اَيْ اَغْضَتِ الْعُيُونُ يُمْلَشِرُ يُمْلَشْمَاقٌ
ق يُقَالُ اَرْاَعْلَنْدِزٌ يَرْسِقْدِرٌ اَيْ اِنْفَرَدَ الرَّجُلُ مِنْ اِبِلِهِ وَذَلِكَ اِذَا ضَلَّ
اَحَدُهُمَا الطَّرِيقَ فِي مَفَازَةٍ فَوَقَعَ اَحَدُهُمَا مَوْضِعًا وَالْاٰخَرُ مَوْضِعًا اَوْ اَخَذَ
فِي بَرِّ الْعُرُوقِ يَرْسِقَارٌ يَرْسِقْمَاقٌ ك يُقَالُ اَرْيَتْسِكْتِي اَيْ قَدْ بَلَغَ الرَّجُلُ
اَرْذَلَ الْعُمُرِ وَيُقَالُ فَجِّنِي اَرْيَتْسِكْتِي اَيْ قَدْ اَلْحَقَ الرَّجُلُ الْهَارِبُ يَتْسِكَارٌ يَتْسِكْمَاكٌ
ل يُقَالُ تُونٌ يَرْتِلْدِرٌ اَيْ اِنْمَزَقَ الثَّوْبُ وَقَالَ

اَنْسًا اِفَرَكَرَكَبٍ كَمْ تُرَانِي بِغَدْجِي ۝ تَاغِغْ اَتِبْ اُغْرَسًا اُورَى فِيَّ يَرْتِلُورْ ۝

يَصِفُ الرِّمَانَهُ وَيَقُولُ بِاَنَّهَا اِذَا رَمَتِ السَّهْمَ بَعْدَمَا فَوَقَتْهُ وَقَصَدَتْ
بِذَاكَ جَبَلًا فَيَتَمَزَّقُ عَنْهُ اَوْسَطَ الْوَادِي وَقَرَاهُ ۝ يَرْتِلُورْ يَرْتِلْمَاقٌ ۝
يُقَالُ يَسْتُقُ يَسْتِلْدِرٌ اَيْ وَسَدَتِ الْوِسَادَةُ وَيُقَالُ اُقْ اَجْقَا يَسْتِلْدِرٌ اَيْ
ضَرَبَ السَّهْمُ جَانِبَ الْهَدَفِ يَسْتِلُورْ يَسْتِلْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ قَاغُونْ يَنْجِلْدِرٌ
اَيْ اِنْضَغَطَ الْبَطِيخُ وَالْخُبْزُ كَذَلِكَ مَا يُشْبِهُهُ يَنْجِلُورْ يَنْجِلْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ يِرْبَانْكَ
بِيرْكَا يَبْرُلْدِرٌ اَيْ اَلْتَبَسَ الشَّيْءُ بِالشَّيْءِ وَمِنْهُ يُقَالُ تُونٌ يَبْرُلْدِرٌ اَيْ قَدِ الْتَبَسَ
الثَّوْبُ حَتَّى جَرَى يَبْرُلُورْ يَبْرُلْمَاقٌ وَيُقَالُ سُلُكْ بُرْنْقَا يَبْرُلْدِرٌ اَيْ اَلْحِقْ
الْاٰخَرَ بِالْاَوَّلِ يَبْرُلُورْ يَبْرُلْمَاكٌ وَيُقَالُ اُونْ يُغْرُلْدِرٌ اَيْ عُجِنَ الْعَجِينُ يُغْرُلُورْ
يُغْرُلْمَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَرْتُمْلُغْقَا يُغْرِلْدِرٌ اَيْ اَكَلَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَرْدِ وَيُقَالُ تُونْ

٤٨٩

يغرلدى اى تقلص الثوب من الغسل يغرلور يغرلماق **ونوع أخر**
منه ل يقال سوف يتقلدى اى اضطرب الماء وكذلك كل مايع اذا اضطرب
وبه يشبه الرجل الميال الى كل شئ يقال اركنكلي يلدى يتقلدى لغه ضعيفه
فيه يتقلور يتقلماق ز يقال اغلان يلبندى اى اخذت الصبى سعفه
ويقال اوزنكا يل يلبندى اى انه تولى ترويح النسيم لنفسه يلبنور يلبنماك
ويقال اتوبن يرتيندى اى انه اراى انه يمزق الثوب وغيره يرتنور يرتنماق
ويقال اقايلم يجندى اى ان الغراء قد التصق بالريش وكذلك كل شئ اذا التصق
بالشئ وتعلق به يجنور يجناق وبالشين لغه فيه يشندى وبالفاء لغه
يفجندى ويقال انك يبنى تكدرى اى انه قد اقشعر جلده ويقال اراتنى يكندى
اى از الرجل عد اللحم نيا فعاق اكله يكنور يكنماك ن ويقال ارقفنان يخسندى
اى القى الرجل القباء على كتفيه ولم يشد وسطه ولا ادخل يديه وكذلك القرطق
وغيرها يخسنور يخسناق ويقال اربيرك يرسندى اى توطن الرجل موضعا
واعتاده يرسنور يرسناك ن ويقال اراش يمسندى اى ارى الرجل انه
ياكل الطعام وهو غير اكل حقيقه يمسنور يمسناك ن ويقال ارجناق
يلغندى اى تولى الرجل لحس القصعه وغيرها يلغنور يلغناق ن ويقال
اراغزن يلقندى اى ادلع الرجل لسانه وتلمظ فاه يلقنور يلقناق ن
ويقال يلقندى نانك اى انسج الشئ يلقنور يلقناق ن ويقال ارق يغاجقا يركندى

اى النوى الجبل على الشجر وغيره ويقال ارتغر قانقايركندى اى التحف الرجل
باللحاف وغيره يركنور يركنمك ويقال اتيذلندى اى تروح اللحم وغيره
يذلنور يزلناق ويقال تكون يزلندى اى انحلت العقده وغيره يزلنور
يزلناق ويقال المنكا يزلندى اى انه توجه الى ويقال ارتيزلندى اى
وجه الرجل عند الناس وكذلك اذا طلب منهم الجاه يزلنور يزلناق ويقال
يغلندى نانك اى لزهز الشى يغلنور يغلناق ويقال يقلندى نانك اى
تدحرج الشى يقلنور يقلناق ويقال ارتامقا يرمندى اى تسلق الرجل
على الحايط وغيره يرمنور يرمناق العلة وكل فعل اذا كان
ثنائيا متعديا فاذا ادخلت فيه اللام يكون فعلا لازما او فعلا مجهولا
كما مضى واما النون اذا الحقت بالفعل المتعدى يكون الفعل لازما
وهذا موافقه بالعربيه لانه يقال فى العربيه فتح الباب هذا فعل
متعد ثم يقال انفتح الباب هذا فعل لازم فلما ادخلت النون يقلب الفعل
من التعديه الى اللزوم وكذلك يقال كسر الرجل الشى ثم يقال انكسر هذا فعل
لازم وتقول فى هذه اللغة ارتكون يزدى اى حل الرجل العقده ثم يلحق
به النون فيقال تكون يزلندى اى انحلت العقده فصار الفعل لازما بالحاق
النون به وتقول فى اللام تكون يزلدى اى حلت العقده وكذلك اذا انحلت
ثم تركب النون مع اللام فيقال يزلندى اى انحلت العقده بطبعه وكذلك

491

246 ثم يقال تبق يقلدى اى خرجت الكرة

يقال ارتبق يقدى اى خرج الرجل الكرة بفعل غيره وكذلك اذا تدحرج
ثم يلحق به النون فيقال يقلندى اى تدحرج بطبعه فقبل الحاق النون باللام
كان الفعل لازما على وجهين احدهما كان يجوز ان يكون الفعل واقعا عليه من
فاعل مجهول فجرى الفعل مجرى اللام فيه واما اذا ركبت النون معها يكون الفعل
لازما من غير ان يكون لغيره فيه اجراء كما بينت ان قولهم يقدى اى دحرج فعل
ثنائي متعد فيركب عليه اللام يقال يقلدى اى دحرج بفعل الغير او تدحرج
بنفسه فصار الفعل ثلاثيا لازما على وجهين ثم ركبت النون مع اللام فقيل
يقلندى اى تدحرج بنفسه فصار الفعل رباعيا لازما منقولا من الثنائي
الى الثلاثي ومن الثلاثي الى الرباعي وكثير الاقيسه مرت في كتاب السالم فيقال
من الافعال كلها في الامر والنهي وغير ذلك على ما تقدم من الاصول ○

انقضت ابواب الرباعي ○ من ابواب الخماسي ○

باب فعلعلدى ج

يقال بير يغجلندى اى اشجرت
الارض وذلك اذا كثرت اشجارها يغجلنور يغجلناق ر يقال تقى يغرلندى اى
كثرت ادبار الابل وغيره يغرلنور يغرلناق وكذلك اذا احتك من الدبر ○
ويقال سو يمرلندى اى اجتمع الجند وغيرهم بلغه الغزيه ○ ويقال ات
يلرلندى اى عز الفرس يلرلنور يلرلناق ر يقال الباغ يقرلندى اى انه
عد الفرس رديا وكذلك غيره يقرلنور يقرلناق ش يقال اريقشلندى

أي أبدى الرجل من نفسه الحلم يقشلنور يقشلناق ويقال يغاج يمشلند
أي أثمرت الشجرة يمشلنور يمشلناك غ يقال تقوى يلغلند أي
نبت عرف الديك وكذلك عرف الفرس يلغلنور يلغلناق ق يقال
ارير قلند أي تزرع الرجل وكذلك إذا نجوشن يرقلنور يرقلناق ٥
ويقال اربيرك يرقلند أي عد الرجل المكان بعيدا يرقلنور يرقلناق
ويقال بير يلقلند أي كثرت ينابيع الأرض يلقلنور يلقلناق ك
ويقال ارير كلند أي تشجع الرجل وغيره يركلنور يركلناك يقال
يرملند يانك أي انتصف الشيء يرملنور يرملناق ٥ ويقال اربشملند
أي لبس الرجل الرانان وهما الفراجيجان بشملنور يشملناق ق ويقال
ويقال اق يلملند أي التصق الغراء بالسهم وكذلك اذا لصق به يلملنور
يلملناك السدا سي منه ر يقال ارير لغندر دي أي كذب الرجل
يلغندر ريلغندر ماق ز يقال يغاج يلرزلند أي اعرقت الشجرة وكذلك
الرجل اذا توطن موضعا وهيأ اسبابه يقال ارير لرزلند أي اعرق الرجل
كأنه بث عروقه في موضع أو صار عريقا في النسب يلرزلنور يلرزلناق
ق يقال ارير رقلند أي قبض الرجل على جمع كفه يرر قلنور يرر قلناق
ويقال ارير مقلند أي صار الرجل ذا دراهم يرمقلنور يرمقلناق ٥
ويقال المنكا بمشقلند أي تلاين الرجل وتملق وخضع بمشقلنور

٤٩٢

بمشقلناق ويقال بمغقلندى نانكلى تدوّر الشئ وتدحرج بمغقلنور 2 ٤٦
بمغقلناق ن يقال ارا شغ يقغنلندى اى عدّ الرجل الطعام بغير
لحم فصار قتينا فى اكله يقغنلنور يقغنلناق ن ويقال بير يلغنلندى
اى اخرجت الارض الطرفا يلغنلنور يلغنلناق انقضى كتاب المثال بحمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب ذوات الثلاثة

باب الاسماء الثنائية ت تاه تاه حرف يدعى
به البازى بعد الارسال والهاء للاستراحة ج جوه جوه حرف يساق
به الخيل ويزجر ك كاه كاه حرف يدعى به الكلب م ماه حرف
ومعناه هناك وخذ يقال هذا عند مناولة الشئ المثال منه
ياه حرف ومعناه نعم وهذا يكون جوابا لقول القايل اتت تنت اى خذ
الفرس فيقول له المجيب ياه اى نعم وحروف اللين يسقط منها عند سرعة
النطق بها فيقال ت تّه تّه ج جُهْ جُهْ ك كَهْ كَهْ م مَهْ مَهْ
فلذلك جعلناها فى باب المنقوص لانه ينقص منها حرف اللين فى النطق
دون الكتابة والهاء هنا هاء استراحة كقوله تعالى فبهداهم اقتده
ولم يتسنه الهاء للاستراحة هاهنا فاما الهاء الاصلى لا يوجد فى ضميم
لغة الترك الا قولهم ارا هلدى اى اخر الرجل الربو ومع هذا هذا حكاية
عن الصوت الذى يرتفع من الصدر وقولهم للبوم اوهى ثم ضميم الترك

۴۹۴

تسمیہ اوکی بالکاف ویوجد فی الکلام ختن وکلام کنجاک الہا لانہا
لیست بترکیہ لکنہم نزیل دیار الترک ٥

باب فعل وفعل وفعل مسکنۃ الحشو فی حرکاتہ

ت توب اصل کل شجرۃ یقال یغاج
توبی ای اصل الشجرۃ ٥ توب اس الحایط یقال تام توبی ای اس
الحایط وکذلک یقال لاصل الانسان توب یقال منہ توبلک
ارز ای رجل اصیل ویقال للکرۃ توب وہو قصر تبق ٥ جوب
ثقل کل شی وعصیرہ یقال ازم جوبی ای ثمیر العنب ن یاغ جوبی
ای عکر الدہن بور جوبی ای دردی الخمر وکذلک غیرہ تماج جوبی اسم
کل قطعۃ من عجین الاطریہ او اللطیطۃ ٥ ویقال لمن کرب قوب
قلبی ای انہ مشر وارتاح لما رای ٥ کوب الدن کیب قالب کل شی
یقال کزج کیبی ای قالب اللبن کیب المثل والشبہ عند الغزیۃ یقال
منہ بوار انکیبی ای ہذا رجل مثلہ ت بوت الفخذ ٥ بوت اسم
کل فیر وزج عظیم ذو قیمہ یعلق علی نواصی بنی الاکابر وبناتہم
یقال منہ قربوت اریدی ای وضعت الجاریۃ ذلک ٥ بوت اسم
میرۃ تصنع الی موصل الجایزۃ او الہدیۃ من کبیر وہو نحو ما یہب الرجل
الاخر فرسا فیعطی لسایس الفرس دینارا او شاۃ فتسمی تلک الشاۃ بوت ٥

تِبْتْ هُوَ شَجَرُ الصَّنَوْبَرِ ۝ يَنْبُتُ بِالْجِبَالِ ۝ جَيْتْ اِسْمُ دِيبَاجٍ صِينِيٍّ لَهُ وَشْيٌ
مَنْقُوشٌ ۝ سُوتْ اللَّبَنُ ۝ شُوتْ النَّجَّارُ بِلُغَةِ خُتَنَ تُوجْ الشَّبَهُ
الْأَصْفَرُ ۝ كُوجْ الْقُوَّةُ كُوجْ الظُّلْمُ الْمَثَلُ كُوجْ إِيلْدِزْ كَرْسَا
تُرْوُ تُنْكَلْكْتِنْ جِقَارْ ۝ مَعْنَاهُ إِذَا دَخَلَ الظَّلْمُ مِنَ الْفِنَا خَرَجَ الرَّسْمُ يَعْنِي
الْأَنْصَافَ مِنَ الْكُوَّةِ وَمِنْهُ يُقَالُ لِلظَّالِمِ كُجِّي وَيُقَالُ لِلْقَوِيِّ كُوجْلَكْ ۝ كُوجْ
السَّمْسَمُ وَمِنْهُ يُقَالُ لِرَهْنِ الْحِلِّ كُوجْ يَاغِي بِلُغَةِ جِكِلْ ۝ وَيُقَالُ لِحِلِّ الْخُرُوجِ
أُنْكَاكْ كُوجِي أَيْ سِمْسِمُ الْبَقَرِ لِكِبَرِهِ ۝ كِبْ الْبَطُّ يُقَالُ مِنْهُ كِبْ كَلْدِي أَيْ
اِبْطَأَ فِي الْحُضُورِ ذُوذْ هُوَ قَدُّ الْإِنْسَانِ وَقَامَتُهُ يُقَالُ مِنْهُ أُزُونْ بُوذْلُغْ
كِشِي أَيْ إِنْسَانٌ طَوِيلُ الْقَدِّ ۝ بُوذْ الْجَبَارِي بُوذْ مُنْجُقْ اِسْمُ خَرَزَاتٍ تُتَّخَذُ
مِنْ سُكٍّ وَمِسْكٍ تَلْبَسُهُ الْإِمَاءُ ۝ بُورْ الْخَمْرُ وَفِي الْمَثَلِ بُورْ بِلَمَاذْبْ
سِرْكَا بِلَمَاذْ مَعْنَاهُ لَا تَكُنْ خَلًّا قَبْلَ أَنْ تَصِيرَ خَمْرًا يُضْرَبُ فِي صَبِيٍّ يَتَشَبَّهُ
بِالرَّاجِلِ فِي الْعَدِدِ يُقَالُ مِنْهُ بِيرْ بِيرْمَاقْ أَيْ دِرْهَمٌ وَاحِدٌ ۝ تُورْ بِالْإِشْمَامِ
مُقَدَّمُ الْبَيْتِ يُقَالُ تُورْكَاجْ أَيْ اِمْضِ إِلَى مُقَدَّمِ الْبَيْتِ ۝ تُورْ بِالْإِشْبَاعِ
الْفَخُّ وَالشَّبَكَةُ الَّتِي يُصَادُ بِهَا الطَّيْرُ وَالسَّمَكُ ۝ جُورْ أَرَاغَتْ الرَّتْقَاءُ مِنَ
النِّسَاءِ وَالْغُزْيَةِ تُسَمَّى النَّبْتَ الْمُلْتَفَّ جُورَاتٌ وَأَصْلُ الْأَوَّلِ مِنْ هَذَا ۝
وَيُقَالُ أَرْسُورْسُورْمُونْ أَبْتِي أَيْ حَسَا الرَّجُلُ الْمَرَقَةَ بِشِيبٍ وَهُوَ حِكَايَةُ
صَوْتِ الشَّفَةِ ۝ قُورْ الْخُسْرَانُ يُقَالُ مِنْهُ أَرْقُورْ قَلْدِي أَيْ خَسِرَ الرَّجُلُ ۝

قور خسران مز

قوز هو خمير الرايب وهو صبابة من الايب المدرك او الامص الحامض
يبقى اسفل الاناء ثم يصب عليها الحليب حتى تختمر الرايب وحمص الامص
قوز اليابس بالغزية وهو قصر قرع وفي المثل قلان قد عفا تشسا
قوز بقا ايغر بلوره معناه اذا وقع العير في البير يصير الضفدع البري
عليه في لا وهذا كقول العرب ان البغاث بارضنا تستنسر قوزات
الفرس الاشهب ليس بالافصح ويقال هذا في كل حيوان اذا كان بين
الابيض والاشقر يقال بوز قوي اي غنم اصهب ٥ بوز الكباس بالاشام
بوز الجمد بالاشباع وفي المثل بوز دز سوف تمارن اي انما يقطر
الماء من الجمد يضرب هذا فيمن يشبه اباه في خلقه بين الغدة التي
تعترض بين الجلد واللحم ٥ توز بالاشباع الغبار توز الجلبة التي
يلبس على القسي ٥ ويقال ايل توز تنكاي كيف الولاية والرعية ٥
توز الاصل يقال انك توبي توزي كم اي من اصله والى من ينتمي ويقال
توز بير اي موضع مستوية ٥ توز بالاشباع الملح ٥ تيز الركبة ٥
تيز كل مكان مرتفع اخذت الفرس هذا فسمت قلاعها دز ٥ تيز اسم
مصطافي لكاشغر يقال له ترغ ارت تيز لرفعته ٥ تيزنك تيز اسم
مصطافي اخر ٥ تيز اي تيز اسم مصطافي قرب برسغان ٥ جيز بزاي
بين المخرجين المسمار من الحديد وكذلك قتير الدرع يسمى جيز ٥ سوز الكلام

٤٩٧ ٤٢٧

سيز حرف يخاطب به الكبير المحترم في لغة جكل ومعناه أنت وفي الاصل
انتم والصغير يخاطب سز بالنون والغزية تقلب القصة ن قوز تاغ 269
المقنوه من الجبال ن سز يقال كوك بوش بلدى اى دجنت السما من الضباب
ونحوه ويقال اركوزى بوش بلدى اى اظلم بصر الجل من بخار معدته ويقال
انى توس بوس ادحى اى انه ضربه سريعا على ثوبه شز بوش كشى اى انسان
جر ن بوش اراغت اى امراة طالق ن بوش الك اى يد فارغة من العمل او المال
بوش ات لحم رخو وكذلك الارض الرخوة بوش ات اى فرس مطلق ن ويقال بوش اق
اى بيت فارغ وكذلك الاوعية والالات الفارغة من العمل يقال لها بوش ن
بيش الخمسة في العدد ن توش الكفو يقال منه انك توشى اى كفوه ن توش
قبالة الشي يقال منه اقم توشى اى مقابلة بيتى توش القصة وهى راس
الصدر بالشمة توش بالاشباع ابزيم المنطقة من الذهب والفضة التي
يركب على رؤس السيور ن توش اوحى الضحوة وهو وقت القايلة ن توش
الحلم يقال منه توش كر مش اغلان اى صبى محتلم ن توش الرؤيا يقال منه
توش يوردى اى عبر الرؤيا ن تيش السن سز الانسان وغيره تيش هى سكة
الحراثة ن تيش الفرس الذى سالت غرته الى قبالة عينيه ولم يبلغ ان
يسمى مبرقعا ولا عصفورا وكان بين ذلك سيش هو منظام تنماج
سيش الورم ن سيش بالاماله الضمان يقال منه من انكر سيش يبردم اى انى

٤٩٨

اَدَّيْتُ ضَمانَه ن قوشراتْ اِسْمٌ يَنْطَلِقُ عَلى جَنابَهِ المَلَكِ قوشِ الزَّوْجِ مِن
كُلِّ شَيْءٍ وَبِهِ يُسَمّى المِفْراضُ قوشْ بجاك اى زَوْجَى سِلَيْنِ بِلُغَه اَرْغوو وفى المَثَلِ
قُرْقْمِشْ كِشيكا قوى بَشى قوشْ كُرْنور ن مَعْنى ذلك اَنَّ الذى خافَ عَنْ شَيْءٍ
يَرى مِنْ فَرَقِهِ رَاسَ كُلِّ شاةٍ زَوْجَيْنِ يُضْرَبُ هذا فيمَنْ خافَ عَنْ شَيْءٍ يَثِبُ كُلَّ
ساعَةٍ اِذا رَاى خَيالَ ذلك ن كِيشِ السَّمورُ وَيُقالُ لِزَنْبِهِ كِيشِ قُذْرُقى كِيشِ
الكِنانَهُ بِالإمالَهِ وَلا تَعْرِفُهُ العَرَبِيَّهُ وَاِخْوَتُهُم مِنْ قِفْجاق ن لِيشِ اللُّعابُ
بِلُغَهِ جِكِل لِيشِ هُوَ البَلْغَمُ اَيْضًا يُقالُ لِيشِ اَقْتى اَىْ سالَ اللُّعابُ وَالبَلْغَمُ
مُوشِ الهِرَّهُ بِلُغَهِ جِكِل وَالعَرَبِيَّهُ تُسَمّيهِ جَتْكٌ ع بُوغ عَيْبَهُ المَتاعِ وَ
رُزْمَتُهُ ن تُوغ الهَبا الَّذى يَسْطَعُ مِنْ جَوانِبِ الخَيْلِ ن تُوغ الكوسُ وَالطَّبْلُ
الَّذى يُضْرَبُ بَيْنَ يَدَىِ المَلِكِ يُقالُ مِنْهُ خانْ تُوغ اُرْدى اَىْ ضَرَبَ المَلِكُ
النَّوبَهَ ن تُوغ العَلَمُ يُقالُ مِنْهُ تُغورْ تُوغْلُغ خانْ اَىْ مَلِكٌ وَخاقانْ ذُو
تِسْعَهِ اَعْلامٍ وَلا يَزْدادُ عَلى تِسْعَهِ اَعْلامٍ وَاِنْ كَثُرَتِ الوِلايَهُ وَالمَنْزِلَهُ تُقالُ
بِالتِّسْعَهِ يَتَّخِذُ اَعْلامَ المَلِكِ هذِهِ التِّسْعَهَ مِنْ دِيباجٍ اَوْ حَريرٍ نارِنْجِىِ اللَّوْنِ
تُقالُ لِلآبِدَهِ ن تُوغ سِكْرُ المآءِ يُقالُ سُقْفا تُوغْ اَرْ اَىْ ضَعْ لِلْماءِ سِكْرَانِ
تُوغْ سِدادُ كُلِّ شَىْءٍ يُقالُ مِنْهُ تُنْكَلَكْ تُوغِى اَىْ سَدادُ الكُوَّهِ وَغَيْرِها نَبِيغ
اَتْ الفَرَسُ بَيْنَ الأَشْقَرِ وَالكُمَيْتِ يُقالُ جاغ جُوغ قُبْتى اَىْ هاجَتِ الغَلَبَهُ
وَالجَلَبُ وَقَدْ يُقالُ جُتْغى قُبْدى اَىْ هاجَتِ الجَلَبَهُ ن جُوغ بِالسِّمَهِ عَيْبَهُ

499

250

المتاع ٥ جوغ هو صقر الشمس ولعابها يقال منه كون جوغي اي لعاب
الشمس ٥ جوغ لهب النار بعد ما صار الحطب جمرا ٥ جيغ قرام يتخذ لاهل
الخباء من القيصوم سترة وهو نبت ادق من القصب والطف منه ٥ جيغ
اسم ذراع تركي وهو يكون قدر ثلثي الذراع يذرع به الكرباس بين اهل الوبر
سيغ حرف تشبيه بالحق باواخر الاسماء ويشبه المقصود المسمى بالذي
الحق به هذا نحو قولهم قلسيغ اراى رجل يشبه خلقه خلق العبد ٥
ويقال بوقرى الاغلاسيغ اي هذا شيخ يشبه خلقه خلق الصبيان وقد
يكون الغين كافا عند ركة الحرف واماله يقال منه بوار اكسيكاي
هذا رجل يشبه خلقه خلق الامراء ويقال بوا غلا ارسيكاي هذا صبي
يشبه الرجال ويتخلق بخلقهم ٥ قوغ القذى في العين او الطعام ٥ يقال قار
قاغ قوغ اتى اي صاح البط بمثل هذه الحكاية ٥ قيغ الرمل الذي تدمل به
الارض قوف اسم منطقة ترمل باليد من خيوط الصوف ٥ سوق الماء وفي
المثل سوق بير ماسركا سوت بيره معناه من لم يعطك الماء فاعطه
اللبن المراد به احسن الى من اساء اليك فان احسانك اليه يستعبده ويقال
اذا انروى الثوب وانخرق في الخياطة تون قاق قوق للمدرق بوق الحضر
التي تقع على الجراد اذا تكرج من القدم او العفونة وكذلك في غيره ٥ بوق
الغايط بلغة الغزية ويقال قاغون بوق بيركا تشدي اي وقع البطيخ

إلى الأرض بهذا الصوت وكذلك كل شيء جوق إذا سقط على الأرض فانشق
يقال له بوق آتي وهو حكاية صوته ن جوق از الرجل الذليل بالغربة
يقال للرجل اذا خوف جيق آت كرايز اي صح بصوت خفي حتى ارى جلادتك
فيه يقال هذا لمن يضعف في مقاومة من اذاه ن سوق از الرجل الطبخ
الجشع ن سوق از نكاك المهلله من الأصابع ومعناه اصبع حريص لأنه
يبدو اتناول الطعام اولا ن سيق القليل بالغربة يقال منه الارد اقوى
سيقا اي ان الغنم عندهم قليل ن قاز قاقوق آتي اي صاح البط هذا
النوع ن ويقال للفليق قاقوق على طريق الاتباع ك بوك اسم وقع
الكعب في اللعب لظهره يقال به جك بوك ن النطاة في اجرى اللغتين ن
كوك بكاف ركيكة عروض الشعر ن يقال بويز كوك از الاي هذا
الغزال على اي عروض ن كوك اللحن في الغنا يقال منه از كوكلندي اي
غنى الرجل بلحن له ن كوك اسم كل اضحوكة يقع بين اهل كل بلدة
في كل سنة تكرر بين الالسن يقال منه بويل كوك كلدي اي جات هذه
الاضحوكة في هذه السنة ك كوك يلقى الدابة المسروجة اجمع وقال
كوكلر قمغ تزلدي اقرق اذش تزلدي سنسز ارم از لدي كلكل امل اينلم
يقول وقعت الموافقة بين الحان الغناء واصطفت الاقداح والاباريق
وان نفسي تشتاق اليك فهلم حتى نلعب في سكينة وطمانينة ن كوك

هُوَ سِفَادُ الْكَبْشِ وَالْوُحُوشِ فِي أَوَانِهِ شَاتِيًا يُقَالُ مِنْهُ قُوْيْ كُوكِي بِلْدِي اَيْ اَنَّ
وَقْتَ سِفَادِ الْغَنَمِ وَغَيْرِهِ ن كُوكُ الطَّبْعُ الَّذِي يَقَعُ عَلَى وَجْهِ الْمِرْآةِ يُقَالُ 257
مِنْهُ كُوزْنُكُو كَاكُوكُ تُشْرِي اَيْ وَقَعَتِ الْخُضْرَةُ وَالطَّبْعُ عَلَى وَجْهِ الْمِرْآةِ ن كُوكُ
الْكَلَفَةُ الَّتِي تَظْهَرُ عَلَى وُجُوهِ النِّسْوَةِ وَغَيْرِهِنَّ كُوكُ بِالْكَافِ الصُّلْبَةِ السَّمَاءُ وَفِي
الْمَثَلِ كُوكَا سُزْسَا يُوزْكَا تُشُورْ مَعْنَاهُ مَنْ يَرْقَ نَحْوَ السَّمَاءِ وَقَعَ فِي وَجْهِهِ
يُضْرَبُ هَذَا فِي رَجُلٍ فَعَلَ فِعْلًا لِغَيْرِهِ قَبِيحًا يَقَعُ هُوَ فِيهِ ن كُولْ تُونْ اَيْ ثَوْبٌ
اَكْهَبُ وَكَذَلِكَ كُلُّ لَوْنٍ عَلَى لَوْنِ السَّمَاءِ يُقَالُ كَنْدُكُوكِي اَيْ سَوَادُ الْبَلْدَةِ يُرَادُ بِهِ خُضْرَةُ
الْأَشْجَارِ ن كُولِيُوقْ اِسْمٌ يُلَقَّبُ بِهِ اَكَابِرُ الرَّسَاتِيقِ وَالتُّرْكُمَانِ لَ تِيلْ الْخَاصِرَةُ
يُقَالُ مِنْهُ اَنِي بِلَنْدَا تُتْ اَيْ خُذْ خَاصِرَةَ وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرَ اَجَا اَشْ بِيرْدِي بِيلْ قِلْدِي
اَيْ اَنَّهُ اَعْطَاهُ مِنَ الطَّعَامِ حَتَّى امْتَلَأَتْ خَوَاصِرُهُ وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنْ اَعْطَى غَيْرَهُ شَيْئًا مِنَ
الْمَطْعُومِ اَكْثَرَ مِمَّا يَطْمَعُ يُقَالُ لَهُ بِيلْ قِلْدِي لُغَةُ جِكِلْ ن تُولْ اُرَاغَتُ الْأَرْمَلَةُ
وَفِي الْمَثَلِ يَقْلَاقْ تِيلْغَ بِيكْ اَكْرُو يَلْنِكُوسْ تُولْ بِيكْ ن مَعْنَاهُ كَوْنُ
الْمَرْأَةِ اَرْمَلَةً خَيْرٌ مِنْ اَنْ يَكُونَ ذَاتَ زَوْجٍ بَذِيءِ اللِّسَانِ يَسُبُّهَا دَائِمًا ن تُولْ
بِالْاِمَالَةِ وَقْتُ النِّتَاجِ بِالْغُرِّيَّةِ وَالنِّتَاجُ اَيْضًا يُسَمَّى تُولْ ن تِيلْ اللِّسَانُ وَفِي
الْمَثَلِ اَرْدَمْ بَشِي تِيلْ ن مَعْنَاهُ رَاسُ الْمَنَاقِبِ اللِّسَانُ هَذَا كَمَا قِيلَ الْمَرْءُ مَخْبُوءٌ تَحْتَ
لِسَانِهِ ن تِيلْ اللُّغَةُ يُقَالُ مِنْهُ اُيْغُرْ تِيلِي اَيْ لُغَةُ اُيْغُرْ خِتَايْ تِلِي اَيْ لُغَةُ الصِّينِ
تِيلْ الْكَلَامُ يُقَالُ مِنْهُ اَلْ بَكْمَا تِيلْ تَكْرُدِي اَيْ اَنَّهُ اَصَابَ الْاَمِيرَ بِكَلَامٍ فِيهِ سَبٌّ ن

تیل الجاسوس یقال منه یغیدن تیلتی ای اخذ من العدو العین جیل القبح بالغزیه ن جیل اثر الضرب فی البدن ن سول هی الرطوبة فی الشجر واللحم ومنه یقال سول لکدات وهو اللحم الذی لم ینعم نضجه وبقی فیه اثر من الدم وفی المثل سکت سولنکا قدنک قاسنکا ای ان رطوبة شجر الخلاف به أوفق وان خلنج وهو شجر وجلیزته به الیق سول الکد الید الیسری ن سیل کشی القفین من الناس وهو الذی یعاف عن اکل کل طعام ومنه یقال سیلات ای فرس قلیل الاعتلاف قول العضد ن قول اسم ما انهبط عن القلة فی الجبل وارتفع عن قرار الوادی یقال اوبری قولی ای عضد الوادی ن قول هو شطیبة السیف والسکین وطریقة ممتدة ربما یموه بالذهب یقال له قلج قولی ای عضد السیف کول الحوض ن کول الغدیر ن اسک کول اسم لحیره برسغان طوله ثلثین فرسخا فی عشر فراسخ ن کرنک اسم لحیره بین زی جبال کاشغر حوله ثلثون فرسخا ن سزنک کول اسم لحیره مثلها قرب فجنکار باشی ن یلدز کول اسم لحیره فی الثغر بین کجا وکیلک وایغر ن ای کول اسم موضع قرب اج ن ترنک کول اسم لحیره اخری فی ثغر ایلی کوز وکل واحده من هذه البحیرات یکون حوالیها أربعون فرسخا او ثلثون ومثلهن فی بلاد الترک کثیره إلا انی ذکرت ما فی بلاد الاسلام امامها کول البحر نفسه

وَمِنْهُ يُقَالُ لِزَبَدِ الْبَحْرِ كُولْ كُبْكِي وَلَا يُقَالُ تَنَكْ كُبْكِي تِيمْ الرَّاقُ الْمَلُوثُ حُمَرًا
تِيمِي الْحِمَارُ وَبَعْضُ النَّاسِ يَسْمُونَ تَاجِرَ الْحُمُرِ تِيمْ وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ لِأَنَّ الْجِيمَ وَالْيَاءَ
سِمَتَانِ لِلْمُؤَنَّثِ فِيزَ ○ سِيمْ سِمْرَاقْ اسْمُ نَوْعٍ مِنَ الطَّعَامِ وَهُوَ أَنْ يُطْبَخَ
الرَّأْسُ ثُمَّ يُقْطَعُ صِغَارًا ثُمَّ يُجْعَلُ فِي يَسْتُوقِهِ مَعَ أَفَاوِيهِ وَيُصَبُّ
عَلَيْهِ الرَّايِبُ الْحَامِضُ حَتَّى يُدْرِكَ ثُمَّ يُؤْكَلُ لُغَةٌ جِكِلِيَّةٌ ○ قُومْ هُوَ قَتَبُ
الْبَعِيرِ وَهُوَ أَنْ يُؤْخَذَ حِلْسُ الْبَعِيرِ فَيُحْشَى فِيهِ التِّبْنُ وَيُرْفَعُ حَوَالَيْهِ عَلَى قَدْرِ
السَّنَامِ ثُمَّ يُوضَعُ عَلَيْهِ يُقَالُ لَهُ تَفِي قُومِي ○ قُومْ مَوْجُ الْمَاءِ وَقَالَ
كُلُمْ قُومِي قُبْسَا قَلِي تَامِغْ إِتَارْ ○ كُرْسَا أَنِي بِلِكَا كِشِي سُوزْ كَا بُتَارْ ○ يَقُولُ
إِذَا مَاجَ حَوْضِي يُضْرَبُ عَلَى جِرَارِ قَصْرِي كَأَنَّهُ يُزِيلُهُ عَنْ مَحَلِّهِ وَيَرْفَعُهُ
فَإِذَا رَأَهُ إِنْسَانٌ عَاقِلٌ يُصَدِّقُ كَلَامِي ○ نُومُ الْمِلَّةِ وَالشَّرِيعَةِ يُقَالُ مِنْهُ تَنَكْرِي
نُومِي أَيْ شَرِيعَةَ اللَّهِ وَدِينَهُ وَكَذَلِكَ الْمِلَلُ كُلُّهَا يُسَمَّى نُومْ وَهَذِهِ لُغَةُ
الصِّينِيِّينَ ○ تُونُ الثَّوْبُ ○ تُونُ هِيَ الطَّابِيَةُ يُقَالُ مِنْهُ كُنْكُلْ تُونْ بِلْدِي
أَيْ الْمَأْنُ الْقَلْبُ ○ تُونُ أُغُلْ بِكْرُ الْمَرْأَةِ وَهُوَ أَوَّلُ وَلَدٍ تَلِدُهُ سَوَاءٌ كَانَ ذَكَرًا
أَوْ أُنْثَى يُقَالُ لِلْأُنْثَى تُونْ قِيزْ أَيْ أَوَّلُ بِنْتٍ وَيُقَالُ لِأَوَّلِ زَوْجِ الْمَرْأَةِ تُونْ بَكْ
تِيزْ كِشِي الرَّجُلُ الْمُجِدُّ الذَّكِيُّ لَا يَتَعَنَّى بِشُغْلٍ وَكَذَلِكَ كُلُّ حَيَوَانٍ إِذَا اسْتَرَاحَ
أَيَّامًا وَأَجَمَّ ○ تِيزْ الْعِنَانُ ○ جِيزْ سُوزُ الْكَلَامِ الصِّدْقُ ○ جِينْ كِشِي الرَّجُلُ
الْأَمِينُ الصَّادِقُ ○ خُونْ إِيشُ الْأَمْرُ الذَّكِيُّ الرَّفِيقُ فِيهِ يُقَالُ مِنْهُ خُونْ خَرَا إِشْلَمَا

اى لا تعمل عملا فيه خرق ن يقال للرجل اللين الجانب السليم القلب سوف
كشى ن سوز التوز السفنجة من الذهب وهو ما زاد على طول الاصبع الى
الذراع ن سين القدر والقامة يقال بود لغ سين لغ كشى اى انسان طويل
القامة وبه سمى القبر سينا لانه يكون على قدر القامة ن سين القبر
قاتون سينى بلدة بين تنكت والصين ن سين بمعنى انت فى لغة كنجاك
والترك تقول سن فلذلك ترد ل كلام كنجاك لانها ابدا تتبع الكسرة وجكل
وبغما وتخسى الى الصين العليا تتبع الضمة والغزية وقفجاق وسوارين
الى الروم تتبع الفتحة وهو كما تقول الترك للبعير تقى بكسر التاء والغزية
ومن ذكرت معهم تقول توا بنصب التاء ن الترك تقول بردم اى ذهبت
بكسر الدال وهو القياس والغزية وغيرهم تقول بردم بنصب الدال
وليس بقياس واهل ارغو تقولون بردم كلدم برفع الدال فى الافعال
الماضية كلها وهو ابعد من القياس فكهذى الاختلاف بين هذه الفرق ن
شين السرير لغة جكل ن قوز الشاة بلغة ارغو والنون مبدلة
من الياء وهكذى القياس فيما مر تبيانه ن قين هو حفر السيف والسكين
كون جلد الفرس خاصا يقال له اتكونى وقد يستعمل ذلك فى جلد الانسان
فيقال انك كونى قريد اى انه قد جف جلده يعنى مات ويقال تقى كونى
لجلد الابل مستعارا وهذا انما يسمى قبل الدبغ فاما بعده يسمى قفوش

مُوْنٌ الرَّآءُ وَالعَيْبُ يُقَالُ مُوْنٌ كَشَيْءٍ لِلرَّجُلِ السَّلِيْمِ القَلْبِ وَفِي المَثَلِ
يَلْتَمِسُ أَعْلَى مُوْنٍ سُرَّ بِلَمَاسٍ مَعْنَاهُ لَا تَخْلُوا ابْنُ آدَمَ مِنْ عَيْبٍ أَوْ دَآءٍ
المَطْوِيُّ مِنْهُ بُوْنٌ الجُلْبَةُ الَّتِي تُوْكَلُ بِالغُزِّيَّةِ ن بُوْنُ الثُّطَاةِ 253
لُغَةٌ فِي بُوْلٍ وَهٰذَا أَصَحُّ بُوْنٌ بِالإِشْبَاعِ الرَّهْطُ وَالقَبِيْلَةُ وَالعَشِيْرَةُ
بِالغُزِّيَّةِ إِذَا اسْتَقْبَلَ الرَّجُلَانِ مِمَّنْ لَا يَعْرِفُ أَحَدُهُمَا الآخَرَ سَلَّمَ عَلَيْهِ
ثُمَّ يَقُوْلُ بُوْكُمْ أَيْ مَنْ رَهْطُكَ وَمَنْ عَشِيْرَتُكَ وَقَوْمُكَ فَيَقُوْلُ المَسْؤُلُ سَلْغَرْ
أَيْ رَهْطِي قَبِيْلَةُ سَلْغَرَ أَوْ يَذْكُرُ وَاحِدًا مِنَ البُطُوْنِ الَّتِي ذَكَرْتُ فِي صَدْرِ الكِتَابِ
وَهِيَ أَسَامِي أَجْدَادِ القَبَائِلِ ثُمَّ يَنْشَعِبَانِ فِي الكَلَامِ أَوْ يَسِيْرَانِ مِنْ غَيْرِ المُقَامِ
فَيُعْرَفُ حِيْنَئِذٍ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حِزْبَ الآخَرِ ن تُوْرٌ هُوَ العَسْكَرُ يُقَالُ مِنْهُ
خَانُ تُوْرٍ أَيْ مُعَسْكَرُ الخَاقَانِ وَلَا تَعْرِفُهُ الغُزِّيَّةُ ن تُوْرٌ أَيْ اسْمُ نَبْتٍ تُرَاوِيْهِ
تُوْرٌ طِيْنُ الخَزَفِ وَمِنْهُ يُقَالُ لِقَدْرِ الخَزَفِ تُوْرٌ أَيْضًا ن تُوْرُ الحُبَارَى لُغَةٌ
فِي الزَّالِ فِي قَوْلِ كُلِّ تُوْدٍ وَهٰذَا عَلَى مَذْهَبِ مَنْ يَقْلِبُ الزَّالَ يَآءً ن تُوْرُ الغَنَمِ
تُوْرِيْ لِي اسْمُ أَجْرَى السِّنْبِرِ الِاثْنَيْ عَشَرَ بِالزَّكِيَّةِ ن تُوْرُ حَجَرِ القَبَآءِ يُقَالُ مِنْهُ الكِ
تُوْرِيْ قَاسُوْ أَيْ ادْخُلْ يَرَكَ فِي حَجَرِ القَبَآءِ ن تُوْرٌ هُوَ قَرَارُ الوَادِي **المِثَالُ مِنْهُ**
بَ يَابْ يُوْبُ المَكْرُ وَالخَدِيْعَةُ لَا يُفْرَدُ يُوْبٌ لٰكِنْ يُزْدَوَجُ وَمِنْهُ نَقُوْلُ
الغُزِّيَّةُ الَّذِي يُوْبُ لَادِي أَيْ أَنَّهُ خَدِيْعَةٌ تَ يُوْتُ الجَالِفَةُ الَّتِي تَمُوْتُ الحَيَوَانَاتُ
وَالأَنْعَامُ بِالبَرْدِ شَابْيَارَ بَارُ الجَرْفِ ن بِيْرُ الأَرْضِ ن بِيْرٌ هُوَ اسْمُ أَجْرِ وَجْهِ الرِّيَاحِ

٥٠٦

اَوِ الْمَغَافِرِی وَهُوَ سَدَاهُ وَكُلُّ مَا كَانَ ذٰلِكَ اللَّوْنُ فِيهِ اَكْثَرَ وَيَكُونُ مَتْبُوعٌ
غَيْرِهِ فِی اللَّوْنِ يُقَالُ يَشِلُ بِيرْلِكَ بَرْجَزَ اَیْ دِيبَاجُ الْاَغْلَبُ فِيهِ الْخُضْرَةُ
وَهُوَ اَصْلُ وَالْبَاقِی مِنَ الْاَلْوَانِ فَرْعٌ بِيرُ الْغَزَالُ وَالْغُنَاءُ يُوزُ الْوَجْهُ
وَفِی الْمَثَلِ يُوزِكَا كُورْمَا اَرْدَمْ تِلَا مَعْنَاهُ لَا يَنْظُرُ اِلَی حُسْنِ الْوَجْهِ وَقُبْحِهِ
وَاَطْلُبِ الْاَدَبَ مِنَ الرَّجُلِ وَهٰذَا كَمَا قَالَ عِصَامٌ اِنَّمَا الْمَرْءُ بِاَصْغَرَيْهِ بِقَلْبِهِ
وَلِسَانِهِ ه بِيزُ الْقَيْصُومُ وَهُوَ نَبْتٌ اَدَقُّ مِنَ الْقَصَبِ وَاَلْطَفُ مِنْهُ
يُتَّخَذُ مِنْهُ الْقِرَامُ لِاَهْلِ الْوَبَرِ وَالسُّتْرَةُ ش يُقَالُ يَاشْ يُوشْ لِلنَّقْلِ
وَالْخُضْرِ عَلَی طَرِيقِ الْاَتْبَاعِ ه بِيشْ الْهُبُوطُ يُقَالُ مِنْهُ اَرْتٌ بِيشْ اَیْ صَعُودٌ
وَهَبْطَةٌ غ يُوغْ اِسْمُ طَعَامٍ يُتَّخَذُ لِقَوْمٍ رَجَعُوا مِنْ دَفْنِ الْمَيِّتِ اِلَی ثَلَاثَةِ
اَيَّامٍ اَوْ سَبْعَةٍ ق يُقَالُ يَاقْ يُوقْ لِسُلَاتَةِ الْقَصْعَةِ يُقَالُ مِنْهُ
اَيَاقْ يُقِی اَیْ سُلَاتَةُ الْقَصْعَةِ يُقَالُ لِلْاَبَاعِدِ مِنَ الْاَقَارِبِ يَاقْ يُوقْ قَ اَ رْ
يُوقْ حَرْفٌ وَمَعْنَاهُ لَيْسَ يُقَالُ مِنْهُ اَلْمَنْدَا يُوقْ اَیْ اَنَّهُ لَيْسَ هَاهُنَا كَ
يُوكْ هُوَ رِيشُ الطَّائِرِ ه بِيكْ فَاشُ اللِّجَامِ يُقَالُ مِنْهُ يُكُونْ بِيكِی ه بِيكْ حَرْفٌ
وَمَعْنَاهُ خَيْرٌ وَهٰذَا اِنَّمَا يُقَالُ عَلَی تَفْضِيلِ الشَّیْءِ عَلَی غَيْرِهِ يُقَالُ مِنْهُ بُرَاتْ
اَنْدَا بِيكْ اَیْ هٰذَا الْفَرَسُ خَيْرٌ مِنْهُ بِيكْ اَتْ اللَّحْمُ النِّيءُ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَیْءٍ نِی يُقَالُ
لَهُ بِيكْ ه بِيكْ بِالْكَافِ الصَّلْبَةِ الْمُغْزَلُ لُغَةٌ فِی اِيكْ فِی الْاَلِفِ وَهٰذَا
كَمَا يُقَالُ فِی الْعَرَبِيَّةِ الْمَعِی وَلِمَعِی النَّدْوِ وَيُنْدَدُ عَلَی طَرِيقِ الْمُبَادَلَةِ

لَ يُولُ الطَّرِيقُ يُقَالُ لِلسَّفَرِ أَيْضًا يُولُ يُقَالُ مِنْهُ انْدِيُولِ حِقْتِي
أَيْ أَنَّهُ قَدْ بَدَا لَهُ سَفَرٌ وَهٰذَا إِنَّمَا يُقَالُ عِنْدَ ظُهُورِ السَّفَرِ لَهُ عَلَى غَيْرٍ
يُولُ عَيْنُ الْمَاءِ نَ يِيلُ النَّسِيمُ نَ يِيلُ الْجَزُّ وَمِنْهُ يُقَالُ أَرْ يِلْيِنْدِي أَيْ أَصَابَ
الرَّجُلَ سَعْفَةٌ مِنَ الْجَزِّ مَ يِيمُ الطَّعَامِ يُقَالُ مِنْهُ يِيمَ كَلْدِي أَيْ هَاتِ
الطَّعَامَ نَ يُونْقُشُ الطَّاوُوسِ يُونْ إِرِقْ اِسْمُ مُصْطَافٍ قُرْبَ بَلَاسَاغُونَ
يِينْ بَدَنُ الْاِنْسَانِ نَ **بَابُ فَعَلٍ مُحَرَّكَةَ الْفَاءِ وَالْعَيْنِ**
مِنْ ذَوَاتِ الْوَاوِ تَابَ النَّدَبُ فِي الْجِلْدِ مِنْ أَثَرِ الْجُرْحِ أَوِ الضَّرْبِ
يُقَالُ أَلَانِي تَابْ تُوبْ أَرْدِي ضَرَبَهُ سَرِيعًا مِنْ كُلِّ أُوبٍ نَ سَابْ هُوَ
نِصَابُ السَّيْفِ وَالسِّكِّينِ نَ وَفِي الْمَثَلِ أَغْلَانْ إِيشِي إِيشْ يُلْمَاسْ
أَغْلَاقٌ مُنْكَرِي سَابْ يُلْمَاسْ نَ مَعْنَاهُ لَا يَكُونُ عَمَلُ الصِّبْيَانِ عَمَلًا يُعْتَدُّ بِهِ
كَمَا أَنَّ قَزَّ الْجَرِيِّ لَا يَصْلُحُ أَنْ يَكُونَ نِصَابًا جَيِّدًا نَ سَابُ النَّوْبَةِ فِي الْجَوَابِ
لِلْكَلَامِ وَفِي الطَّحْنِ وَالسَّقْيِ كَذٰلِكَ يُقَالُ مِنْهُ أُسُوزْكَالِي سَابْ بِيرْمَاسْ نَ
مَعْنَاهُ لَا يُطْلَقُ النَّوْبَةُ لِلْكَلَامِ وَيُقَالُ فِي الطَّحْنِ وَغَيْرِهِ سِنِكْ سَابْ كَلْدِي
أَيْ جَاءَ نَوْبَتُكَ وَيُقَالُ أَلَانِي شَارِ شَابْ يِينْلْدِي أَيْ أَنَّهُ صَفَعَهُ بِصَوْتٍ بَدَا
مِنْهُ وَيُقَالُ أَلْ تَاغُونْغْ شَابْ شَابْ يِيرِي أَيْ أَنَّهُ أَكَلَ الْبَطِيخَ يَشِيبُ وَ
تَمْلُو وَكَذٰلِكَ إِذَا أَكَلَ كُلَّ شَيْءٍ رَطْبٍ نَحْوَ الْخَوْخِ وَغَيْرِهِ وَهٰذِهِ اللُّغَةُ قَدْ
وَافَقَتِ الْعَرَبِيَّةَ لِأَنَّ الشَّيْبَ بِالْعَرَبِيَّةِ صَوْتُ الْمَشَافِرِ نَ قَابْ الزِّقِّ قَابُ الظَّرْفِ

وكل وعاء يسمى قاب هذا كما يقال فى العربية الفرس اصله دق العنق
ثم جعل كل قتل فرساه قاب العرس الذى يكون الولد مغلفا فيه
فى البطن يولد كذلك يعد ذلك الولد مباركا يسمى ذلك قابلغ اعلاه قاب
القرب على طريق الاستعارة يقال المنكبر لا ايا قاب اى انه قربه
كانهما ولد امن ظرف واحد قات جات البير بالغربة قاب حمل العضاه
اجمع يقال افلعو قاتى اى حمل شجر القرم ويقال سنجغان قاتى اى حمل العضاه
وتلك تعصر ثم تخلط بالرايب ثم يصبغ به تتاج ٥ وعند مالك وقفجاق
وقاى وتتار وجل قات اسم حمل كل شجر كاينا ما كان ج ساج المقلاه
ذ قاذ الدمق الذى يقتل الانسان يقال منه قاذ بلرى اى هياج الدمق
وذلك انما يكون فى الجبال صايفا وشاتيا وفى الصحارى شاتيا وقال
كلدى اسز اسنيو قاذ قاتكل اسنيو كردى بذن قسنيو قرابلت كرشور
يقول جا النسيم متنسما فاشتبه الدمق من برودته فارتعد منه القوم
ورعدت السحابة السودا ر بار حرف بنى عن وجود الشئ وكونه حاضرا
فى محله يقال منه سندا يرماق بار موا اى هل معكدرهم فيقول الاخر
بار اى بلى معى درهم وهو نقيض ليس بالعربية يوق بالتركية ٥ باريكرا
الغبيرا الكبار ٥ تار الضيق من كل شئ يقال تاراق اى بيت ضيق وكذلك
غيره تار الرمث وهو الغمر وذلك ان الزقاق تنفخ فيشدر وسها ثم

يُرْبَطُ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ فَيُجْعَلُ كَالسَّطْحِ فَوْقَ الْمَاءِ فَيَجْلِسُ عَلَيْهَا فَيَعْبُرُ وَكَذَلِكَ
يُتَّخَذُ مِنَ الْقَصَبِ وَالْأَغْصَانِ لُغَةُ بَبَا فُو وَتَتَارُ تَارْقَالَهُ السَّمْنُ خَ
إِذَا أُخِذَتِ السَّمْنُ بَعْدَ الْإِذَابَةِ الْخُلَاصَةُ وَبَقِيَ اللَّبَنُ الْخَاثِرُ فِي أَسْفَلِهِ تَارْ
أُجْرَةُ الْأَجِيرِ وَبِهِ سُمِّيَ الْأَسِيرُ تَرْجَحُ تَرَجَّحَ الْعَرَقُ وَيُقَالُ لِلْبَرَادِقِ
الْأَطْفَالِ جَارْجَرْمَقُ قَارْ الثَّلْجُ بَارْ الْأَجْنَبِيُّ وَالْغَرِيبُ يُقَالُ مِنْهُ يَارْ
يَارْ يَزْلِدِي أَيْ تَفَرَّقَ الْأَجَانِبُ تَارْ الْأَقْرَعُ تَارْ أَنَّ الْفَرَسَ الْأَبْرَسَ تَارْ
قَوِيَ الْغَنَمُ الْأَجَمَّ تَارْ سَيْرُ الْأَرْضِ السَّبَخَةُ قَلِيلَةٌ وَفِي الْمَثَلِ
تَارْ أَنَّ تَفَارَّجَ بُلْمَاسْ مَعْنَاهُ أَنَّ الْفَرَسَ الْأَبْرَسَ لَا يَكُونُ حَمَّالًا لِلْمَتَاعِ
لِأَنَّهُ يَكُونُ رَدِيَّ الظُّفُرِ قَارْ هُوَ الْبَطْنُ قَارْ اِسْمُ بِنْتٍ أَفْرَاسِيَابَ وَهِيَ
الَّتِي بَنَتْ بَلْدَةَ قَزْوِينَ وَأَصْلُهُ قَارْ اِينِي أَيْ مَلْعَبُ قَارْ لِأَنَّهَا كَانَتْ تَسْكُنُ
ثُمَّ وَتَلْعَبُ فَلِهَذَا الْمَعْنَى عَدَّ بَعْضُ التُّرْكِ قَزْوِينَ مِنْ حُدُودِ دِيَارِ التُّرْكِ وَكَذَلِكَ
بَلْدَةُ قُمْ لِأَنَّ قُمْ بِلُغَةِ التُّرْكِ الرَّمْلُ وَانَّ بِنْتَ أَفْرَاسِيَابَ هَذِهِ كَانَتْ تَصِيدُ
ثُمَّ وَتَأْلَفُهَا وَبَعْضُهُمْ عَدَّ مِنْ مَرْوَ وَالشَّاهِجَانِ لِأَنَّ أَبَاهَا تُنْكَا اَلْبَ أَرْ وَهُوَ
أَفْرَاسِيَابُ بَنَى مَدِينَةَ مَرْوَ بَعْدَ مَا بَنَى ظَهُورَتَ الْقَهْقَرَ بِثَلَثِمِائَةِ سِنِينَ
وَبَعْضُهُمْ عَدَّ جَمِيعَ مَا وَرَاءَ النَّهْرِ مِنْ دِيَارِ التُّرْكِ أَوَّلُهَا يَنْكَنْدُ وَهِيَ كَانَتْ دِرْوَيْنِ
أَيْ مَدِينَةَ وَقَلْعَةٍ مِنْ بُخَارَى لِشِدَّتِهَا وَهِيَ قُرْبَ مَدِينَةِ بُخَارَا تُقْتَلُ فِيهَا زَوْجُ
قَارْ هَذِهِ بِنْتُ أَفْرَاسِيَابَ الْمُسَمَّى سِيَاوُشْ فَالْمَجُوسُ يَأْتُونَهَا كُلَّ سَنَةٍ يَوْمًا وَيَكُونُ

٥١٠

جَوْلَ مَقْتَلِهِ وَيَعْثِرُونَ الْعَثَايِرَ وَيَصُبُّونَ حَمَاهَا عَلَى دَمِهِ فَكَرَى دَأْبُهُمْ
وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ جَمِيعَ مَا وَرَاءَ النَّهْرِ مِنْ تَنْكَنْدَ إِلَى الشَّرْقِ مِنْ دِيَارِ التُّرْكِ أَنَّهُ يُسَمَّى
سَمِزْكَنْدَ لِسَمَرْقَنْدَ تَشْكَنْدَ هِيَ شَاشُ أَوْ زَكَنْدَ تُنْكَنْدَ وَاسْمَاءُ هَذِهِ
الْمُدُنِ كُلِّهَا بِالتَّرْكِيَّةِ كَنْدٌ بِالتَّرْكِيَّةِ الْبَلْدَةُ وَهُمْ بَنَوْا هَذِهِ الْبِلَادَ فَوَضَعُوا
عَلَيْهَا هَذِهِ الْأَسَامِيَ حَتَّى بَقِيَ الْأَسْمَاءُ كَمَا كَانَتْ فَلَمَّا كَثُرَ فِيهَا الْفُرْسُ فَصَارَتْ
كَأَنَّهَا بِلَادُ الْعَجَمِ وَالْآنَ مُعْظَمُ دِيَارِ التُّرْكِ مِنْ أَوْزَجَنْدَ إِلَى الصِّينِ وَمِنَ الرُّومِ
إِلَى الصِّينِ مُحْدِقًا أَمَّا مِنْهَا بِالْبَحْرِ الَّذِي يُسَمَّى أَجْرَا يَسْكُونُ فِي طُولِ خَمْسَةِ آلَافِ
فَرْسَخٍ فِي عَرْضِ ثَلَاثَةِ آلَافِ فَرْسَخٍ فَيَكُونُ الْجُمْلَةُ ثَمَانِيَةَ آلَافِ فَرْسَخٍ ۝ قَازْ
سُمِّيَ اسْمُ وَادٍ عَظِيمٍ يَفِيضُ بِوَادِي إِيلَاقَ وَإِنَّمَا سُمِّيَ بِهِ لِأَنَّ بِنْتَ أَفْرَاسِيَابَ
بَنَتْ عَلَى شَطِّهِ عَلَى شَاهِقٍ قَلْعَةً فَنُسِبَ هَذَا الْوَادِي إِلَيْهَا سُمِّيَ قَازْ قَزْ
كُلُّ شَجَرَةٍ وَمِنْهُ قِيلَ فِي الْمَثَلِ قَاذِنْكَ قَاسِنْكَا وَإِنَّمَا قُلِبَتِ السِّينُ
لِأَنَّ الزَّايَ سَبَقَتْهَا فَاسْتَوْفَتْ حَظَّهَا مِنَ الْكَلَامِ فَلَمَّا تَلَتْهَا السِّينُ لَمْ يَبْقَ
لَهَا مَجَالٌ فِي الْكَلَامِ وَقَدْ تُبْدَلُ الزَّايُ بِالسِّينِ كَمَا يُقَالُ لِلسَّفِينَةِ بُوزِيٌ وَ
بُوصِيٌ وَلَزَقَ وَلَصِقَ وَبُزَاقٌ وَبُصَاقٌ شَشْ بَاشُ الرَّأْسِ ۝ بَاشُ الرَّاحَةِ ۝
وَفِي الْمَثَلِ كُنِّي بِرَرَكِيدِنْكَ كُوزِنْدَا أَذِنْ بَاشِي بُوقْ ۝ مَعْنَاهُ أَنَّ الظَّبْيَ
الَّذِي يَمُرُّ مُسْتَقِيمًا لَا يَتَعَرَّضُ لِلْمَتَالِفِ لِأَجْرَاحِهِ بِهِ غَيْرَ عَيْنَيْهِ يَعْنِي أَنَّ
الْعَيْنَ لَيْسَتْ بِجَرَاحٍ حَقِيقَةً يُضْرَبُ هَذَا فِيمَنْ يَتَعَرَّضُ لِلتُّهَمِ فَيَقَعُ

فيها فيلام عليه ○ تاش الحجر تاش تون ظهاره الثوب ○ تاش بير الفضا
مز الارض والغربة ○ ساش اتّ الفرس الدهو النفور ○ قاش هو حاجب
العين ○ قاش جحاره صافية بيضا وسوداء تختم بالبيضا تو قيا عن الصا عقة 256
والعطش ونزول البرق قاش الكوز واديان يسيلان من جانبي بلد ختن
احدهما يسمّى ارنكقاش الكوز وفيه توجد هذه الجحارة الصافية البيضا
فسمّي الوادي بها والآخر يسمّى قراقاش الكوز وفيه يوجد الجحار الصافية
السوداء ولا يوجد هذه الجحارة في جميع الدنيا إلّا فيهما ○ قاش حرف كلّ
شيء وشفيره ومنه يقال يار قاشي اي حرف الجرف وغيره ○ غ باغ الكرم ○
باغ كلّ حزمة من حطب او غيره يقال اتنكبا غي اي حزمة حطب ○ تاغ
الجبل وفي المثل تاغ تاغقا قشتماس كيشي كشيكا قشتور معناه
الجبلان لا يلتقيان لانّهما ارسيا مكانهما والانسان يلتقي بعضهم بعضا وان
طال العهد يضرب هذا فيمن رأى محبّه بعد طول عهد به ○ داغ الكيّ الذي
يوسم به الخيل وغيره الفرس اخذت هذه اللغة من الترك ولا يقال بانّ
هذه لغة الفرس لانّه لا دواب لهم مثل ما للترك حتّى يكون لسانهم اسما
وانّي سمعت هذه اللغة في ثغور الاسلام ○ داغ وداغ حرف ومعناه
ليس لغة ارغو يقال الاندغ داغ الا اي انه ليس كذلك فاخذت منهم الغزيّة
فغيّرت قولهم داغ الف قالت تكلّ في معنى ليس لانّ الغزيّة مجاورون

لأرغو وفي ألفاظهم مخالطة بهم ن ساغ العقل بالغزيه ن ساغ الفطنه
والذكآء بالغزيه يقال منه سند اساغ يوق اى ليست فيك فطنة ن
ساغ الصحه والسلامة يقال منه بينك ساغموا اى اصح بدنك ن
ساغ سوق الما القراح العذب ن ساغ اكل اليد اليمنى بالغزيه كلها
والترك لا تعرف هذه اللغات ساغ اسم قضبان ينفش بها الصوف
ساغ ياغ السمن ن ساغ كنكل القلب المحموم النقى ق ساق المثل
يقال منه ساقر امتنع كلر اى كزر يجئ في المثل ساق القصة ساق
الحكايه ن ساق الرساله ن ساق الكلام ن ساق الانبا والاحاديث
ومنه يقال للنبى ساقى لانه يقص الانبا والقصص ويبلغ الرسالة و
يضرب الامثال ن ساقى الرجل الذى يمشى بين الاحما والاصهار بالرسايل
لانه يحكى كلام هذا لذاك وذاك لهذا على ما بينت وقال
بلكا ارن سقلرن الغلاكت ٭ اذكو سقيغ اذلسا اوزكا سنكار ٭
يقول خذ كلام العقلا عظه لان الكلام الحسن اذا رباه الانسان يرسخ
فى قلبه الحكمه ن شاق نبت كالحرض ياج يرحض به الثوب ن قاق
الجراقه التى يقدح بها الزند ويقال تور قاق قوق بلدى اى انقبض ثوبه
وانزوى من سوء الخياطة ن لاق الموم الذى يختم به ق قاق قليق
الخوخ وغيره ن قاق سوق الغدير ك باك الامير ن باك زوج

٥١٢

المرأة يشبّه بالأمير في بيته ٥ تاك حرف تشبيه يقال منه الاندع تاك
اي انه كذى يشبه ٥ جاك نسيج قطن على هيئة البرد مما يجعل منه
الدثر ويلبسه يماك ٥ ناك التمساح ٥ ناك بلان الثعبان ناك يلي اسم
اخرى السنين الاثنى عشر بالتركية والسنة التي كتبنا هذا الكتاب
في تسع وستين كانت السنة لهذا ال بال العسل يلغه سوارين وقحاق
والغزية والترك تسميه ارى يغى وقال
برى سنكا ياك اتروتتب بال ٥ برجز كزين تلو يقغا بلبك قال يقول
بان الشيطان استقبلك واعطاك العسل يعنى به لذة الدنيا حتى
لبست الحرير منه لما اغتررت به فابق وعش في جنون اذا لم تعرف
كيده ٥ تال القضيب الرطب ويقال منه للانسان المشطب القامة
الغض تال بوذلغ يشبه به في لينه واكثر ما يستعمل ذلك في الجارية
السيفانة ٥ جال قوى الاملج من الغنم سال العمر بمعنى تار ٥ سال
لزوجات يتخذ من غراء ويلطخ بها القصاع الصينية وغيرها ثم
ينقش عليها تام الجرار ٥ يقال للعلاج امسسامه لا يفرد سام
ولكن يزدوج ٥ قام الكاهن ز تان الريح الباردة التي تهب
بالبكر والعشى ٥ خان الملك الاعظم منهم وبه يسمى به من كان من
بني افراسياب وهو لخاقان وتسميته قصة طويلة ٥ سان العدد

يُقَالُ قُوىْ سَايِ بَجَا اَىْ كَمْ عَدَدُ الْغَنَمِ وَحِسَابُهُ ن قَانْ الدَّمُ وَفِي الْمَثَلِ
قَانِغْ قَانْ بِرْلَا يُوْمَاسْ ن مَعْنَاهُ لَا يُغْسَلُ الدَّمُ بِالدَّمِ ن اَىْ الْفِتْنَةُ تَسْكُنُ
بِالصُّلْحِ ن مَانْ قَشْلَاغْ اِسْمُ بِلَادِ الْغُرْبِيَّةِ ن مَانْ كِنْ اِسْمُ بَلَدٍ كَانَتْ قُرْبَ
كَاشْغَرْ فَخَرَبَتْ ن مَانْ يَاشْلِغْ قُوىْ اَىْ غَنَمٌ قَدْ جَاوَزَ اَرْبَعَ سِنِيْنَ لَا يُقَالُ
فِي غَيْرِ الْغَنَمِ **وَمِنَ الْمُعْتَلِ الْعَرَبِ** بَايْ الْغِنَى ن بَايْ يَغَاجْ اِسْمُ
مَوْضِعٍ قُرْبَ اُجْ يَنْتُهَا وَبَيْنَ كُجَاتْ تَايْ الْمَهْرُ **وَقَالَ**
تَكْرِمَنِكْ سَاقِمِي بِلَكَا لَكَا اَىْ ۰ تِنَرْقَلِي اِيتْسَا قِسْرَقْ سِنِي تَايْ ن يَقُوْلُ
بَلِّغْ لِلْعُقَلَاءِ كَلَامِي وَقُلْ لَهُمْ تَسْتَرِيحُ الرَّمَكَةُ اِذَا عُدَّ الْمُهْرُ مِنَ الْفُرْسَانِ
لِاَنَّهُ يَرْكَبُ بَدَلَ الْاُمِّ يِسْ سَايْ الْحُرُّ ن سَايْ بَرِقْ الْجَوْشَنُ ن قَايْ
جِيلٌ مِنَ التُّرْكِ **الْمِثَالُ مِنْهُ** بَ يُقَالُ بَابْ يُوْتْ الْخِلَابَةُ وَالْخِدَاعُ
يُقَالُ بَابْ يُوْتْ قِلْدِي اَىْ خَدَعَ وَخَلَبَ تَ بَاتْ كِشِي الْاَجْنَبِيُّ يُقَالُ مِنْهُ
بَاتْ بَازْ يَزِلْ اَىْ لِيَتَفَرَّقَ الْاَجَانِبُ ن بَاتْ الْكِهَانَةُ بِالْاَحْجَارِ لِاسْتِجْلَابِ
الْمَطَرِ وَالرِّيحِ زَ بَازْ الصَّيْفُ وَفِي الْمَثَلِ بَازْنْ قَتِغْلَنْسَا قِيشْنِ
سَقْنُوْرُ ن مَعْنَاهُ مَنِ اجْتَهَدَ وَاكْتَسَبَ صَايِقًا فَرِحَ شَاتِيًا بِسْ يَاسْ
الْوَضِيعَةُ وَالْخُسْرَانُ ن يُقَالُ مِنْهُ اِنَكْ تِلِمْ يَاسِي تَكْرِي اَىْ اَصَابَهُ خُسْرَانٌ
كَثِيرٌ ن يَاسْ الْمَوْتُ وَالْهَلَاكُ بِالْغُرْبِيَّةِ يُقَالُ مِنْهُ اِنَكْ اُعْلِي يَاسْ بُلْدِي اَىْ
هَلَكَ لَهُ اِبْنٌ اَوْ مَاتَ شْ يَاشْ الْعَبْرَةُ يُقَالُ مِنْهُ كُوزُمْ يَاشِي اَقْدِي اَىْ

سالت عبرتي ○ ياش البقل يقال منه ياشّ يبدم اي اكلت البقل ○ ياشْ
الطرى من كل شيء يقال منه ياشّ اي لحم طرى غ ياغ الرهن ○ ساغ ياغ 258
السمن والغزية تسمى الشحم ياغ ○ ق ياق يوق سلاته القصعة ومنه يقال
للقريب البعيد ياق يوق قرش اي انه التصق بنا كالتصاق السلاة بالقصعة
ك ياك الشيطان وفي المثل يلمش ياك بلا ذكر كثيرا ايلك ○ معناه
الشيطان الذى عرفته من خير الرجل الذى لم تعرفه ن يضرب فيمن يؤمر بتحفظ
حرمة المعارف ياك عرف الفرس وهي معرفته في جميع اللغات يقال منه
اتْ يالي اي معرفة الفرس وهو اللحم الذى ينبت عليه العرف م يام القذى
في العين وغيره ن يان رؤوس الوركين والورك ايضا يسمى يان ونوع
اخر يان الربيع وفي المثل كوزكلكي يان يلكولك ○ معناه ان كيفية
اتيان الخريف بادٍ في قبل الربيع يضرب هذا في امر يعرف مآله من اول حاله وقال
يان كركنكا انما . سقلر اراتينما . اسز لكلك انما . تلما جقار اذكوسوز
تقول لا يعتمد ولا يترج خيرا من زهرة الربيع ونضارة الوانه ولا تتكى على الماء
فان من اعتمد ان تلذ بتعهد الدنيا ونسيم الربيع صار كمن يتكى على الماء ولا
تستعدن للشر واخرج من لسانك كلاما حسنا يرضاه الناس العلة
وهذا الباب وغيره انما سميناه منقوصا لانه يذهب عنه الحرف الاوسط
الليّن منه فتعود الكلمة ثنائية في اللفظ دون الخط وتكمل حروفها

فى السطر نحو قولهم للعضد قول فيقال انك قلى الرى انه قبض على
عضده فاشبه بقولهم للعبد قل بذهاب الواو منها وكذلك قولهم بيل
للنسيم فيقال فى اللفظ انا يلى كوجلك انى ازيحه لقويته يعنى به القوة
اشبه بقولهم للسنه بل وهذا هو القياس فى جميع الاسماء والافعال
فى باب المنقوص الا ترى كيف تجارى هذه اللغه العربيه فانه يقال
فى افعال العربيه زان يزين ثم يؤمر منه فيقال زن كل يكيل كل
فذهب حرف اللين منه وفى هذه اللغة تجرى القياس فى الافعال الاسما على نمط
واحد لسعتها وفى العربيه يوجد هذا المعنى فى الافعال دون الاسماء فاعرفه
ومما جاء على اصل فعل من الواو قزلجوت السنبرف الجوت
الاسرخ ن كول جوت اللازورد ن ياشل جوت الزنجار ن سارغ جوت الزرنيخ
وبالقا الركيكه جفت لغه فيه واعلم بان جوت اسم جامع لهذه الالوان
كلها ثم يفرق بينها بذكر كل لون على حده معه ن قوت لغه فى قاغوت
فى طعام النفاس وهو ان يؤكل سويق الدخن بسمن وسكر نيوكل ج قوج
اثر كل سعفه من الجن فيعالج المصاب به ويضرب الماء البارد على وجهه ثم
يقال حينيذ قوج قوج ويبخر بعده بجرمل وعود احسبه انه ماخوذ من
قولهم قج اى اهرب وفر يا جنى كوج يكون اللجام النير كذا قوز لغه
فى قوج لغه الغزيه يقال منه بيل قوز بتكى اى عوذه الجن والسعفه

٥١٧

259

قُوزُ القَدَحِ الشَّرَابِ يُقَالُ مِنْهُ قُوزُ سُجُكٍ دَنَّ كَتَارَ أَيْ نَحِّ القَذَرَ مِنَ الشَّرَابِ
كُوزُ الزَّرِيبَةِ وَكُلُّ فِرَاشٍ أَوْ مِهَادٍ مَنْسُوجٍ مِنْ صُوفٍ يُوغُ لُغَةٌ فِي يُقَغَ وَهُوَ
الجَلُودُ الَّذِي يُدَحْرِجُهُ السَّيْلُ قَ سُوقُ اسْمُ كُلِّ مَائِعٍ رَقِيقٍ نَحْوَ الرَّابِ
وَالرُّبِّ إِذَا رَقَّ يُقَالُ مِنْهُ سُوقُ بُغْرُتْ أَيْ رَثِيَّةٌ رَقِيقَةٌ ٥ سُوقُ قُزُقَ
الزَّنَبُ الطَّوِيلُ القَلِيلُ الشَّعْرِ كَزَنَبِ البَغْلِ وَكَذَلِكَ الشَّجَرُ وَغَيْرُهُ بِلُغَةِ قِفْجَاقَ ٥
قُوقُ كُلُّ شَيْءٍ أَجْوَفَ لُغَةٌ فِي قُقُقٍ ٥ قُوقُ المَثَانَةِ لُغَةٌ فِي قُقُقٍ ٥ قُوقُ
لُخَالَةُ الدُّخَنِ الوَاوُ فِي هَذِهِ الأَسْمَاءِ مُبْدَلَةٌ مِنَ الفَاءِ الرَّكِيكَةِ كَ كُوكُمُوشُ
الضَّيْعُونِ كُوكُ التِّبْنِ بِالغُزِّيَّةِ لَ تُولُ الطَّبْلُ الَّذِي يُضْرَبُ بِهِ لِلْبَازِي فِي
الصَّيْدِ وَأَحْسِبُهُ مَأْخُوذًا مِنَ العَرَبِيَّةِ فَقُلِبَتِ الطَّاءُ تَاءً لِقُرْبِ مَخْرَجِ أَحَدِهِمَا مِنَ
الآخَرِ كَمَا يُقَالُ فِي العَرَبِيَّةِ غَلِطَ وَغَلِتَ وَقُتِّرَ وَقُطِّرَ وَهَذَا كَمَا قَلَبُوا ثَابَتَ
فَقَالُوا ثَبَتَ لَكِنِّي سَمِعْتُهَا مِنْ صَمِيمِ التُّرْكِ فِي أَقْصَى دِيَارِ الإِسْلَامِ وَمِمَّا جَاءَ
بِالْيَاءِ مِنْهُ لَ قِيرُ الرَّمْلِ مِنَ الأَرْضِ عِنْدَ التُّرْكِ وَالغُزِّيَّةِ تُسَمِّي الرَّمْلَ
قِيرْشَ تَوَشُّ الحِسُّ وَالحَرَكَةُ لُغَةٌ فِي تَشَشْ غَ تِيغُ بِيرِ المَزْلَقَةِ مِنَ الأَرْضِ ٥
تِيغُ الجَافِرِ يُقَالُ أَتْ تِيغِي أَيْ جَافِرَ الفَرَسِ قِيغُ نَابِكُ الثَّمَرِ الغَلِيظُ مِنَ اليَابِغَاتِ
يُقَالُ مِنْهُ لِلرُّبِّ قِيغُ سُجُكٍ أَيْ شَرَابٌ رَقِيقٌ غَلِيظٌ ٥ قِيغُ قَبِيلَةٌ مِنَ الغُزِّيَّةِ
قِيغُ البِيرِ لُغَةٌ فِي قُزُغٍ ٥ قَبَغُ بِيرِ الأَرْضِ المُنْحَرِفَةُ عَنِ الجَادَّةِ وَغَيْرُهَا قَ
بَيْقُ سُوزُ الكَلَامِ الصَّادِقِ بِالغُزِّيَّةِ ٥ تَيْقُ أَرُ الرَّجُلُ الشَّابُّ الظَّرِيفُ المُتَقَزِّنُ

تيق العصا ن ويقال كرا كوتيق بيردى اى اعطى الجارية أو عبدا
نزلت العروس من الفرس متكيا عليه وتلك عادة المياسير ليكون لها ملكا
وفى المثل تيق بلا يماس تيق سوزن بتماس ن معناه من كان له
عصا لا يليق فى الردغة وان كلام الشاهد لا يعرف الا عند اداء الشهادة ن
تيق كشى الرجل المنقبض ن تيق كون اى يوم دجن وضباب تيق قبغ الباب
المغلق ن قيق الرواية وقال سدرمش الغز قياق سرمش سوتن قياق
يقول بانه قد قل ربع حبات الجاورس وقد صفيت الرواية من اللبن
فينبغى أن يطحنا معا البوكل ن ويقال لخلف الوعد قيق وقد يوصف به
فيقال قيق كشى اى انسان مخلاف للعدة ن قيق نانك المنحرف من كل شى
وهو خور اسر القلم المحرف وغيره ن ميق بعر البعير خاصا ثم يستعار
منه فيقال قوى ميقى اى بعر الغنم ولا يقال فى روث الفرس الا بندق
وفى المثل تقى بدك ارسا ميقى بدك ارماس ن معناه اذا كان البعير
كبير الجثة فبعيره ليس بكبير ن يضرب هذا المثل لمن يرى من نفسه كبرا وهو
شاكرى لكبير فيقال ان الكبر لمن انت عبده ك كيك الوحشى من كل شى فى
الاصل واذا اطلقت هذه اللفظة يقع على الظباء والعفر والوعول و
كل ما يوكل من هذه الاصناف ن كيك كشى النسناس ن كيك سكت شجر
الخلاف الوحشى وكذلك كل صنف اهلى فوحشيه يكون كيك ن كيك

اللُّبَادَةُ فِي لُغَةِ مَنْ جَعَلَ الزَّالَ يَاءً ○ كَيْكَ نَانَكَ الشَّيْءُ الْمُحْتَرَقُ لَا مَيْلَ
يَمْشِ اسْمُ كُلِّ فَاكِهَةٍ إِذَا الْآنَ بَعْدَ مَا نَضِجَ وَجَاوَزَ حَدَّهُ نَحْوُ الْخَوْخِ وَالْبِطِّيخِ
الْغَارُ الْكَبِيرُ ○ قِيمُ الْخَوْفُ وَالْفَزَعُ لِأَهْلِ وِلَايَةٍ مِنْ حُضُورِ عَدُوِّهِمْ يُقَالُ
مِنْهُ قَرْقَجَ قِيمُ بُلْدِي وَيُقَالُ الْيَكِيمُ كَوْنُ كَجَرْدِي أَيْ أَنَّهُ أَمْضَى النَّهَارَ فِي غَفْلَةٍ
لَا قَطَعَ شُغْلًا وَلَا كَانَ فَارِغًا ○ بِيْنُ رَقَبَةُ الْإِنْسَانِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ لِشَعِيرَةِ
السَّيْفِ قَلِجُ بِيْنِي وَكَذَلِكَ يُقَالُ لِحَاكِ بِيْنِي لِشَعِيرَةِ السِّكِّينِ ○ بِيْنُ الْقَوْمِ فِي
لُغَةِ مَنْ جَعَلَ الزَّالَ يَاءً ○ تِيْنُ أَرْ الرَّجُلُ الضَّئِينُ الْمُنْقَبِضُ ○ تِيْنُ الْعِلْجُ
مِنْ أُمَّةِ الْكُفْرِ وَهُوَ فِيهِمْ كَالْعَالِمِ وَالْمُفْتِي فِينَا وَهُوَ أَبَدًا يَكُونُ عِنْدَ الصَّنَمِ
وَيَقْرَأُ الْكُتُبَ وَأَحْكَامَ الْكُفْرِ نَعُوذُ بِاللَّهِ تَعَالَى مِنْهُ وَفِي الْمَثَلِ
بِيرْ تِيْنُ بَشِي أَغْرِيسَا قَمْغْ تِيْنُ بَشِي أَغْرِيمَاسْ ○ مَعْنَاهُ إِذَا تَصَدَّعَ رَأْسُ عِلْجٍ
وَاحِدٍ لَا يَتَصَدَّعُ أَرْؤُسُ الْعُلُوجِ أَجْمَعُ يُضْرَبُ هَذَا فِيمَنْ يَمْتَنِعُ عَنْ أَكْلِ شَيْءٍ
بَيْنَ صُحْبَتِهِ لِعِلَّةٍ فَيُنْدَبُ بِهَذَا غَيْرُهُ عَلَى الْأَكْلِ الْمَطْوِيِّ مِنْهُ قِيَا
الصَّلْدُ مِنَ الْجِبَالِ ○ قِيَا حَرْفُ تَصْغِيرٍ فِي كَلِمَةٍ مُشْبَعَةٍ أَوْ عَيْنِيَّةٍ أَوْ
قَافِيَّةٍ يُقَالُ مِنْهُ أُغْلِيَا أَيْ بُنَيَّ قِيزْقِيَا أَيْ بُنَيَّةُ كِيَا السُّوسُ الَّذِي
يَأْكُلُ اللِّبَدَ وَغَيْرَهُ ○ كِيَا حَرْفُ تَصْغِيرٍ يَدْخُلُ فِي الْكَلِمَةِ الْكَافِيَّةِ أَوِ الْكِيلِهِ
أَوِ الْمِمَّالَةِ يُقَالُ مِنْهُ أَرْكِيَا أَيْ رُجَيْلٌ بِيرْكِيَا أَيْ أُرَيْضَةٌ ○ يَنَا حَرْفُ
يُبْنَى عَنِ الرَّجْعَةِ يُقَالُ مِنْهُ بَنَا كَلِدِم أَيْ رَجَعْتُ وَجِئْتُ ثَانِيًا وَنَوْعٌ مِنْهُ

يَنَا يَنَه دِيگه

يَنَا كَلِدِم يَنَه كَلِدِم

يَا أَيُّهَ الْإِنْسَانِ خَاصَّةً وَهٰذَا النَّوْعُ مِنَ الْأَسْمَاءِ لَا يُنْقَصُ فِي اللَّفْظِ وَلَا فِي
الْخَطِّ لِأَنَّ الْعَيْنَ مُتَحَرِّكَةٌ وَإِنَّمَا يُنْتَقَصُ مَا كَانَ سَاكِنَ الْحَشْوِ مِنْهُمَا ۝
انْقَضَتْ أَبْوَابُ الْمُجَرَّدِ ۞ هٰذِهِ أَبْوَابُ الزِّيَادَاتِ بَابُ فَاعِلَ
نَ تَادُنُ التَّبِيعُ مِنَ الْبَقَرِ ۝ تُوذُونَ مَوْضِعُ الْمَاءِ فِي أَهْلِ الْقُرَى مِنَ الشُّرْبِ ۝
بِيزِيزُ حَرْفٌ يُنْبِئُ عَنِ الْوَقْتِ يُقَالُ مِنْهُ بُوبِيزُ كَلْرِي أَيْ أَنَّهُ جَاءَ فِي مِثْلِ
هٰذَا الْوَقْتِ ۝ بَابُ فَعَالَ تَ بَيَاتُ هُوَ اسْمُ اللَّهِ تَعَالَى
بِلُغَةِ أَرْغُونَ بَيَاتُ اسْمُ قَبِيلَةٍ مِنَ الْغُزِّيَّةِ تَ قُيَارُ سَبٌّ يُسَبُّ بِهِ الْبَهَائِمُ
وَالْعَبِيدُ يُقَالُ مِنْهُ بُوقَيَارِي أَيْ هَرَاصَابُّ وَمَاجُّ بِنْتُهُ أُخِذَ مِنْ قَوْلِهِمْ سُوفٌ
قُيْرِي إِذَا صَبَّ الْمَاءَ وَغَيْرَهُ يَسَ قِيَاسُ اسْمِ بِلَادٍ تُخْسِي وَجِكِلُ وَهِيَ ثَلَثُ
حُصُونٍ سُمِّيَ أَحَدُهَا سَابِلَغُ قِيَاسُ وَالثَّانِي أُرْنَكُ قِيَاسُ وَالثَّالِثُ قَرَاقِيَاسُ
قِيَاشُ حِمَاةُ الْقَيْظِ وَشِدَّةُ وَقْعِ الشَّمْسِ غَ أَيَاغُ اللَّقَبُ وَقَالَ
قُرْغِلْ مَنْكَا اقِيلِقُ بُلْسُنْ مَنْكَا أَيَاغَا ۝ إِذْغِلْ مَنِّي تُقَشْقَا يُقْكِلْ مَنْكَا الْأَغَا
يَقُولُ دَعِينِي حَتَّى أَجُودَ فَيَكُونَ لِقَبِي جَوَادًا وَابْعَثْنِي إِلَى الْحَرْبِ وَأَعْنِي لِتَعْطِينِي
فَرَسًا يُبَلِّغُنِي إِلَى الْحَرْبِ نَ مُيَازُ الثَّوَابُ وَمِنْهُ يُسَمَّى السِّقَايَةُ الَّتِي
يُبْنَى عَلَى الطَّرِيقِ مُيَانِلِقُ ۝ بَابُ فَعْلَى فِي حَرَكَاتِهِ
جَ بُوجِي قَيْزُ الْأَرْضِ مِنَ الْأَعْوَادِ وَهُوَ نَوْعٌ مِنَ الْبَرَابِطِ دَ قَيْدَا حَرْفٌ
وَمَعْنَاهُ أَيْنَ يُقَالُ مِنْهُ قَيْدَاسْرَا أَيْ أَيْنَ أَنْتَ قَنْدَا لُغَةٌ فِيهِ بِالنُّونِ

٤٢٩

قَيُوذَا ايضا لغة ٥ كيرا الاتون الذى يذاب فيه حجر الذهب والفضة
فيستخلص ف قيقا الجلد فى اصل اللغة وقد يسمى به الفروة قيقا يقال 261
منه الدقوبغ قيقا لدى اى انه احرق الشعر من الجلد حتى اظهر الجلد
ولم يسلخ وهو التسميط م قيما اكرا اسم نوع من الاطريه يقطع
عجينها محرفا كلسان العصافير يقال له قيما اكراه قيما اسم نوع من
الخبز المسمن وذلك ان العجين يرقق على قوام عجين القطايف ثم يصب
ذلك على سمن يغلى فى القدر فيقلى فيها حتى ينضج ثم يرفع فيذر عليه
السكر قيوكا ٥ كل آلة مصنوعة من فلز الارض مفروغة غير مطروقة
بالمطرقة نحو المنجاز ومناره السراج والمطرقة يسمى قيما

باب فعالو فى حركاته ع

تياغو البنله
والمدره تريغا القرة من الطير ٥ سياغو صيصية الديك ك بنيكو
الرواه التركية وغيرها ٥ كليكا الظل الظليل م قليما الغرفة ٥
اكاما نوع من المزاهر كشيكا الظل الصغير المثال منه يريغا ان
الفرس الهملاج ك يليكو الموسى الذى يحلق به الشعر والغزية لا
تعرفه ويسمونه كراى ٥ ايا كو الضلع من الحيوان وغيره باب
فعلان ع تيغان الاقب الاعضف من الكلاب وفى المثل تيغان
يكره كز تيلكو سقماس معناه ان الثعلب لا يحب امرة الكلاب القب فى العرق

يُضْرَبُ هَذَانِ عَالَمَيْنِ اَحَدُهُمَا بِفَيْضِ الْآخَرِ لِزِيَادَةِ فَضْلٍ فِيهِ كَيْكَان
اِسْمُ وَادٍ بَيْنَ يَفِيضَانِ مِنْ قِيَاسٍ اِلَى وَادٍ اِلَا يُسَمَّى اَحَدُهُمَا كَيْكَان
وَهُوَ الْاَصْغَرُ وَالْآخَرُ يُسَمَّى اُلْغ كَيْكَان وَهُوَ الْاَكْبَرُ **بَابُ**
فَيْعَلٍ فِي حَرَكَاتِهِ ج قَيْمَجُ بُرْكٌ قَلَنْسُوَةٌ بَيْضَاءُ مِنَ الْمَرْعِزِيِّ
يَلْبَسُهُ الْحَكِيمُ ق بَيْنَقُ الْفَرْدُ بِالْغُزِّيَّةِ بَيْنَقُ الشِّيَّةُ فِي الْجَبَلِ
بَيْنَقُ الْعَظَايَةُ دَابَّةٌ ○ قَيْغَقُ الزَّوْرَقُ ○ مَيْغَقُ الْاَجْنَفُ مِنَ النَّاسِ
وَالْاَجْرَدُ مِنْ ذَوَاتِ الْحَوَافِرِ ك كَيْلِكُ السِّنَاسِرِ وَيُشَبَّهُ بِهِ مَنْ يَمْشِي
مُتَلَقِّنًا كَالْمَرْهُوشِ اَوِ الْوَحْشِيِّ يُقَالُ لَهُ كَيْلِكَ كَيْشِي ل بَيْمَلَاتُ الْفَرَسِ
الذَّكَرُ فِي عُنُقِهِ بَيَاضٌ وَكَذَلِكَ الْغَنَمُ وَغَيْرُهُ م بَيْرَمُ الْعِيدُ بِالْغُزِّيَّةِ وَ
اَحْسِبُهُ مَقْلُوبًا مِنْ قَوْلِ النَّاسِ بَذْرَمُ لِلسُّرُورِ وَالنُّزْهَةِ وَيَوْمُ الْعِيدِ
يَوْمُ سُرُورٍ لِاَنَّهُ لَمْ يَكُنْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَوْمُ عِيدٍ حَتَّى يَكُونَ لَهُ اِسْمٌ وَلَوْ كَانَ
لَكَانَ يَعْرِفُهُ جَمِيعُ التُّرْكِ وَلَا يَعْرِفُ ذَلِكَ اِلَّا اَنَّهُمْ قَلَّبُوا الزَّالَ يَاءً عَلَى
لُغَتِهِمْ ○ جَيْدَمُ اِسْمُ لِبِرْقٍ يُتَّخَذُ مِنْهُ الْمَمَاطِرُ وَيُحْشَى مِنْهُ الْفَرْشُ
سَيْرَمُ اِسْمُ الْمَدِينَةِ الْبَيْضَاءِ الَّتِي يُسَمِّيهَا اِسْبِيجَابَ ○ سَرْتَمُ لُغَةٌ فِيهِ ○
سَيْرَمُ سُوقُ الْاَضْحِيَاجِ **بَابُ** فَعَالِلٍ فِي حَرَكَاتِهِ
ق بَقَايِقُ مَا بَيْنَ طَلَفَيْ كُلِّ ذِي طَلَفٍ وَاَحَدُ شِقَّيِ الطَّلَفِ بَقَايِقُ
سُورُ حَوَافِرِ الْخَيْلِ تُقَيْمَقُ يُئْزَرُ الْقِصَارُ ○ قَيَاجُ بَتٌّ جَبَلِيٌّ طَيِّبٌ

قَيْغَقُ قَايِق

بَيْرَمُ

عِيد وَبَيْرَام

262

الزِّنْجِ اَحْسِبُهُ الزَّرْنَبُ ۝ الْمِثَالُ مِنْهُ ق يُقَالُ اِرْتَبَقَ مُنْذِ
اَیْ رَكِبَ الرَّجُلُ فَرَسَهُ مُعْرَوْرِيًا لَا سَرْجَ عَلَيْهِ وَلَا اِكَافَ اَبْوَابُ الْخَامِسِ
بَابُ فَعْلَلَ فِي حَرَكَاتِهِ غ قِيرْلِغ بِيرْ اَرْضٌ
دَهْسَةٌ ۝ قِيَسْلِغ اَرْ اَیْ رَجُلٌ قِيَاسِيٌّ مَنْسُوبٌ اِلَيْهَا ۝ تِيَغْلِغ يَلْقَى
اَیْ حَيَوَانٌ ذُو حَافِرٍ ق قِيغْلَق اَلتِّمْثَالُ فِي الْاَشْيَاءِ الْمَائِعَةِ وَمِمَّا
سُكِّنَتْ عَيْنُهُ ج سَنْدَوَاجِ الْعَنْدَلِيبِ وَقَالَ
سَنْدَا اَجْرَ سَنْدَلَاجٍ مَنْدَا تِيرْ قَرْغَلَاجٍ تَنْلِغ اَتَرْ سَنْدَوَاجٌ اَرْكَكَ شَيْءٍ اَجْرَ شُعْرٍ
يَصِفُ مُنَاظَرَةَ الصَّيْفِ وَالشِّتَاءِ يَقُولُ الصَّيْفُ لِلشِّتَاءِ بِاَنَّ الضَّعْوَةَ
تَفِرُّ مِنْكَ وَيَسْكُنُ الْخُطَّافُ وَغَيْرُهُ مِنَ الطُّيُورِ عِنْدِي وَيُفَرِّدُ الْبُلْبُلُ
وَيُطْرِبُ بِاَلْحَانِهِ وَيُزَاوِجُ الذَّكَرَ وَالْاُنْثَى صَايِقًا ق بُلْغَيْقُ سُوقٌ
اَلْمَاءِ الْكَدِرِ ۝ سَرْقِيقُ الْفَحْمِ بِالنُّونِ لُغَةٌ فِيهِ وَهٰذَا كَمَا فِي الْعَرَبِيَّةِ
يُقَالُ مِيزَابٌ وَمِنْزَابٌ مِيشَارٌ وَمِنْشَارٌ ۝ قُرُوجٌ اَلْمُصْحَفُ وَنَوْعٌ
مِنْهُ بَيْنَهُمَا هُوَ اَلتَّوَسُّطُ وَهُوَ طَايِرٌ يُطْرِبُ بِاَلْحَانِهِ وَيَتَّخِذُ وَكْرًا مُنْزَلِيًّا
عَلَى اَغْصَانِ الشَّجَرِ كَهَيْئَةِ الزَّنْبِيلِ اَلسُّدَابِيُّ مِنْهُ ق بُنْدُرُقٌ
اَلسَّمِيقَانُ وَهُوَ الْخَشَبُ الَّذِي يَكُونُ عَلَى عُنُقَيِ الثَّوْرَيْنِ ۝ مِينْجِلِقُ اَلتَّوَسُّطُ مِيَانْجِيلِق
وَالصُّلْحُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ ۝ يُقَالُ سَنْ مِينْجِلِقْ قِلْ اَیْ تَوَسَّطْ بَيْنَنَا وَاَصْلُهُ
مِيَانْ لِلثَّوَابِ ۝ اِنْقَضَى كِتَابُ الْاَسْمَاءِ مِنَ الْمَنْقُوصِ ۝

بسم الله الرحمن الرحيم ۞ هذا كتاب الأفعال منه

باب الثنائي ج

يقال ارْكَجَتِ اى ابطأ الرجل في الأمر كيجار كيجاك ر يقال بيار بوردى اى فاحت رائحة المسك ويقال سوتى بوردى اى ارتفع بخار الماء وبخر وكذلك كل طيب ذكي اذا فاح وبخر برار برماق ويقال الضفادع برماق بيردى اى انه اعطاني الدرهم وغيره بيرر بيرماك ويقال بك سوسن تاردى اى فرق الأمير جنده وكذلك كل من فرق شيئا تارار تارماق ويقال ار يقار وتوردى اى قام الرجل وكذلك غيره تورر توررماق توررفعل مستقبل لا ماضي له ولا مصدر كقول العرب يدع ويذر ٥ وهو ينبئ عن قرار الشيء ووجوده مكانه في حالة الذكر اياه يقال منه الا قد ترور اى انه حاضر في البيت ولا يراد به القيام ويقال ار سكل ترور اى انه مريض ولا يراد به القيام ٥ ويقال آت توردى اى هزل الفرس وغيره توزار توزماق ويقال الثقارتيردى اى انه جمع المال وغيره تيرار تيرماك ويقال الاني ساردى اى انه عنفه وخشن له القول سرار سرماك ٥ ويقال كنج سوت سوردى اى مص الطفل اللبن وغيره ويقال ارسوز سوردى اى استنجى الرجل الخبر ويقال ارينك سوردى اى انشد الرجل الضالة سرار سرماق لغة الغزية هاتين ٥ ويقال ارسقفا قاردى اى شرق الرجل من الماء ٥

وَيُقَالُ سُوقٌ اَرِقْتِنْ قَارْدِى اَىْ فَاضَ الْمَآءُ مِنَ النَّهْرِ شَاتِيَا وَذٰلِكَ اِذَا جَمَدَ
الثَّلْجُ وَالْمَآءُ فَطَفَا الْمَآءُ عَلَيْهِ حَتّٰى فَاضَ قَرَارْقَ قَ يُقَالُ اَرْتُمْلُغْقَا
تُوزْدِى اَىْ خَرِصَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَرْدِ تُوزَارْتُوزْمَاكْ لُغَهْ قَفْجَاقْ وَيُقَالُ
يَاغْ سِيزْدِى اَىْ ذَابَ السَّمْنُ وَيُقَالُ الْمَاذِنْ سُوقْ سِيزْدِى اَىْ
يَسِيبُ الْمَآءُ وَتَرَشَّحُ مِنَ الْجَرَّةِ وَغَيْرِهَا وَيُقَالُ كُوْنْ سِيزْدِى اَىْ دَابَ الشَّمْسُ
وَذٰلِكَ اَوَّلُ مَا تَبْرُزُ وَاقْرَبُهَا مِنَ الشَّرْقِ سِيزَارْسِيزْمَاقْ شَ يُقَالُ
اَرْيُولْدُزْ قِيشْرِى اَىْ مَالَ الرَّجُلُ عَنِ الطَّرِيقِ وَكَذٰلِكَ الشَّمْسُ اِذَا زَالَتْ عَنْ
كَبِدِ السَّمَآءِ قِيشَارْقِيشْمَاقْ وَيُقَالُ تُوغْ تُوغْرِى اَىْ سَطَعَ الْفَجْرُ الْمُنْتَشِرُ تُوغَارْتُوغَاقْ
وَقَالَ اَغْرِى قِزِلْ بَيْرَاقْ تُوغْرِى قَرَا تُبْرَاقْ يَنْشُو كِلْبَا اُغْرَاقْ تُقْشِبَا نُ كِيجْمِز
يَقُولُ اِرْتَفَعَ الْعَلَمُ الْاَحْمَرُ مِنْ جُنْدِ الْمُسْلِمِينَ وَسَطَعَ الْفَجْرُ الْاَسْوَدُ فَلَحِقَنَا
خَيْلُ اُغْرَاقْ وَجَارَبَنَا جَمِيعًا فَلِذٰلِكَ اَبْطَاَنَا فِى الْقُفُولِ قْ يُقَالُ اَرَايْقْرِى
اَىْ عَجَّلَ الرَّجُلُ اِيقَارْاِيقْمَاكْ وَيُقَالُ اَرَاتِنْ قُوقْرِى اَىْ اَنَّهُ قَرَسَاقَ الرَّجُلُ فَرَسَهُ
وَطَرَدَهُ وَكَذٰلِكَ فِى كُلِّ شَىْءٍ قْ يُقَالُ تُوزْجِيقْرِى اَىْ اَخَذَ الثَّوْبُ النَّزَى
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ اِذَا اَخَذَ النُّزُوَّ بِنَفْسِهِ مِنَ الْاَرْضِ جِيقَارْجِيقْمَاقْ وَيُقَالُ
اَنَّ قُوقْرِى اَىْ اِرْتَفَعَ قُتَارُ اللَّحْمِ وَدُخَانُ السِّرَاجِ اِذَا اُطْفِئَ وَيُقَالُ سُوقْ
قُوقْرِى اَىْ غَاضَ الْمَآءُ مَاكْ سَكَزْ وَيُقَالُ سِيشْ قُوقْرِى اَىْ سَكَنَ
الْوَرَمُ قُوقَارْقُوقْمَاقْ قْ يُقَالُ اَرْتُوزْتُوكْرِى اَىْ حَدَقَ الرَّجُلُ اللَّحْمَ وَغَيْرَهُ

وَيُقَالُ اَلَانِي سُوكْرِي اَيْ اَنَهُ قَدْ سَبَّهُ سُوكَا رسُوكَمَاكْ ن يُقَالُ اَلَمْنِي
تَانْرِي اَيْ اَنَهُ حَجَرَ الدِّينَ وَغَيْرَهُ وَكُلَّ جَاحِدٍ شَيْئًا كَذَلِكَ تَانْرَتَامَاقْ ٥
وَيُقَالُ اَلَا قِنكَا تُونْرِي اَيْ اَنَهُ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ تُونَارْتُومَاكْ لُغَةُ الغُزِيَّةِ
وَيُقَالُ اَلسُوقْدِنْ قَانْرِي اَيْ بَضَعَ الرَّجُلُ مِنَ الْآوَرِيُّ قَانَرْقَامَاقْ ٥
وَيُقَالُ قُشْ قُونْرِي اَيْ وَقَعَ الطَّايِرُ عَلَى شَيْءٍ وَيُقَالُ بُذُونْ قُونْرِي اَيْ
نَزَلَتِ القَبِيلَةُ بَعْدَ الظَّعْنِ قُونَارْقُونْمَاقْ المِثَالُ مِنْهُ يُقَالُ اَرَاشِغْ
يِيرْدِي اَيْ عَافَ الرَّجُلُ الطَّعَامَ وَيُقَالُ اَلَارِكْ يِيرْدِي اَيْ اَنَهُ ذَمَّ الرَّجُلَ
يِيرَارْ يِيرْمَاكْ لُغَةُ الغُزِيَّةِ وَيُقَالُ اُرَاغْتْ اُغْلِنْ بِشَكِتِنْ يُورْدِي اَيْ
حَلَّتِ المَرْأَةُ وَلَدَهَا مِنَ المَهْدِ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اَنْشَطَ مِنْ عِقَالِهِ يُورَارْ يُورْمَاكْ
ل يُقَالُ آشْ يِيلْدِي اَيْ اُكِلَ الطَّعَامُ وَغَيْرُهُ يِيلُورْ يِيلْمَاكْ ٥ وَهَذَا البَابُ
لَيْسَ بِثُنَايِي مَحْضٍ وَلَا بِثُلَاثِي فَأُلْحِقْنَاهُ بِالثُنَايِي لِأَنَهُ أَقْصَرُ فِي اللَّفْظِ ٥
وَافْصَحُ وَلَكِنْ نَكْتُبُ عَلَى الهِجَايَنِ بِالعَرَبِيَّةِ وَبِالتُرْكِيَّةِ مُقَيَّدًا بِحُرُوفِ اللِّيرِكَا

بَابُ الثُّلَاثِيِّ عَلَى فَعَلْدِي فِي حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ اَلَنكَرَ اَيْلَا يِيرْدِي اَيْ اَنَهُ كَذَا اَمَرَهُ يِيرْ يِيرْمَاقْ لُغَةُ الغُزِيَّةِ ٥ يُقَالُ
تَقِيَ بَاقِرْدِي اَيْ صَاحَ البَعِيرُ بِالغُزِيَّةِ بَاقِرَارْ بَاقِرْمَاقْ ٥ وَيُقَالُ اَلَمَنكَا
اَشْ تَارْدِي اَيْ اَنَهُ قَدْ اَذَاقَنِي الطَّعَامَ وَغَيْرَهُ تَارْتُرْتَارْمَاقْ ٥ وَيُقَالُ
اَلَانْدَغْ يِيرْدِي اَيْ اَنَهُ كَلَّفَ حَتَّى قِيلَ كَزَى يِيرْ يِيرْمَاكْ ٥ وَيُقَالُ تُونْ

يِيرْمَاقْ يعرس

تُوزَرْدِي اَيْ سَطَعَ الْهَبَآءُ تُوزَارْتُوزْمَاق وَيُقَالُ اَلْاَنَكْ قُوْيْ سَاتُرْدِي اَيْ
اَنَهُ اَعَدَّ الْغَنَمَ وَغَيْرَهُ سَاتُرْسَاتُرْمَاق وَيُقَالُ اَلْاَتُنَكْ سِيتُرْدِي اَيْ
اَيْ اَنَهُ اَكْسَرَ الْحَطَبَ وَغَيْرَهُ سِيتُرْسِيتُرْمَاق ۝ يُقَالُ اَلْاَنَكْ قِيجُرْدِي اَيْ
اَنَهُ لَامَهُ فِي اَمْرٍ وَاشْمَتَ عَلَيْهِ وَفَرِحَ بِمَا اَصَابَهُ مِنَ الْهَمِّ قِيجُرْقِيجُرْمَاق ۝
وَيُقَالُ اَلْاَنَكْ قُوْيْ كُوتُرْدِي اَيْ اَنَهُ اَرْعَاهُ الْغَنَمَ وَغَيْرَهُ كُوتُرْكُوتُرْمَاك
وَيُقَالُ اَلْتَاشِغ يُولْدَكِ يِتَرْدِي اَيْ اَنَهُ نَحَّى الْجِمَارَ عَنِ الطَّرِيقِ وَكَذَلِكَ
فِي اِزَالَةِ كُلِّ شَيْءٍ عَنْ مَكَانِهِ يِتَرْيِتَرْمَاك ۝ وَيُقَالُ اَلْاَيشِغ قِيجُرْدِي اَيْ اَنَهُ
اَبْطَأَ بِالْاَمْرِ قِيجُرْقِيجُرْمَاك ۝ وَيُقَالُ اَرْاَتُنَكْ كِيتُرْدِي اَيْ اَنَّ الرَّجُلَ اَحْرَقَ الْحَطَبَ
وَغَيْرَهُ كِيتُرْكِيتُرْمَاك ش يُقَالُ اَلْاَنَكْ يِرْلَاتِيشْدِي اَيْ اَنَهُ بَارَاهُ فِي الزِّلْقِ
تِيشُورْتِيشْمَاق ۝ وَيُقَالُ اَلْمَنَكَاتِرِي سِيشْدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِي سَلْخِ
الْجِلْدِ مِنَ الْغَنَمِ وَغَيْرِهِ وَكَذَلِكَ فِي قَشْرِ الشَّجَرِ وَالْبَيْضَةِ سِيشُورْسِيشْمَاق
وَيُقَالُ اَلْاَرْاَكِي يِرْيِرْكَا فِيشْدِي اَيْ اَنَهُمَا قَدْ عَطَفَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْآخَرَ
قِيشُورْقِيشْمَاق وَقَالَ تَلَكْ اَنَكْ بِلِشْتِم ۝ قُجْشُبْ تَقِي قَقْشْتُم ۝
تُرْتُلَكِنْ قِيشْتِم ۝ اَلْقِي مَنِكْ يَابِي ۝ يَصِفُ رَجُلًا غَدَرَ بِهِ وَيَقُولُ لَمْ تَعَارَفْتُ
مَعَهُ وَعَانَقْتُهُ وَصَاحِبْتُهُ وَعَطَفْتُ عَلَيْهِ بِحِلْمِي حَتَّى اَنَّنِي صِرْتُ فِي عُطْلَةٍ ۝
وَيُقَالُ اَنَكْ سُوقْ قِيشْدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَهُ فِي صَبِّ الْمَآءِ وَغَيْرِهِ قِيشُورْقِيشْمَاق
وَيُقَالُ اَلْمَنَكَايغَاجْ قِيشْدِي اَيْ اَنَهُ اَعَانَنِي فِي قَطْعِ الْخَشَبِ مِحْرَثًا وَكَذَلِكَ

المبارأة فيشور فيشماق ○ ويقال اربير كامبشدى اى لزق الرجل
بالأرض من حرانه وكسله ميشور ميشماق وذلك اذا امر بعمل فابى
قبوله ○ بمشدى لغه فى ميشدى على القلب يماشور بمشماق ف
يقال ارسيقتى اى حرب مال الرجل سيقار سيقماق ○ ويقال بير سيقتى
اى صارت الأرض حرة سيقار سيقماق ل يقال بلت سيلدى اى تقشعت
السحابة ويقال قوى تريسى سيلدى اى كشطت الشاة عن جلدها ويقال
ارذن تون سيلدى اى نزع الثوب عن الرجل سيلور سيلماق ويقال بغرت
قيلدى اى ختر الرايب وغيره من كل مايع اذا غلظ قيلور قيلماق ويقال
كون قيلدى اى زالت الشمس ويقال اودقيلدى اى مضى الزهر ويقال
يغاج قيلدى اى قطع الخشب محرقا ويقال سوز قيلدى اى اخلف العدة
والكلام قيلور قيلماق ويقال قاغون ميلدى اى انفسخ البطيخ الطب
الكثير الماء وذلك اذا بات وصار غايا وكذلك كل ثمر ميلور ميلماق ن
يقال المنكا تيندى اى انه اتكأ على وكذلك اذا اتكأ على كل شئ تينور
تينماق ○ ويقال اشج قيندى اى غلت القدر وغيرها قينار قينماق وفى
المثل قينار اكز كجك سيز بلماس ○ معناه از الوادى الذى يحيش
ويفور ماؤه لا يكون الا بمعبر يقال هذا فى امر تشويش وغم فيقال بانه
لابد من فرج فيه ○ ويقال الاوزنكا سوق قيندى اى انه تولى صب

الماء على نفسه قيتورقيتماق المثال منه ق يقال اود يبقى 265
اى صار الزمان ربيعا يبقار يبقاق ك يقال يغاج يبلدى اى عانقت
الشجرة من ريح ونحوه وكذلك كل شئ اذا اهتز وتحرك على نفسه بتمامه
يل يبلدى سوا اى تفرق الجند وغيرهم لغة فى الزال فى قولهم يزلدى
يبلور يبلماق ن وما كان سالم الحشو من الافعال فى هذا الباب فهو
كالرباعى فى الصورة لكنها فى الحقيقة ثلاثى نحو قولهم الفونيغ باتردى
اى انه اربط الغنم وقولهم ساتردى اى انه قراعد وكذلك غيره ::

باب الرباعى على فعللدى فى حركاته

يقال الانى سقفا تيتردى اى انه ازلقه الى الماء وغيره تيتر تيتماق ن ويقال
المنكاسوز تيترديى اى انه افطنى الكلام وعرفنيه ذلك تيترر تيترماق
ويقال انكر قيترديى اى انه حمله على الاعانة باخيه وعطفه عليه
قيترر قيترماق ن ويقال الاتغ قيتردى اى انه صرف الخيل عن وجهه
قيترر قيترماق لغة الغزية والترك تقول قتردى ن ويقال المنك
الكاسوق قيتردى اى انه امر بصب الماء على يدى قيترر قيترماق
ويقال الانكر قمش قيتردى اى انه امر بقطع القصب محزما وكذلك
غيره قيترر قيترماق ن ويقال الاتك تونن كيتردى اى انه امر باحراق
ثوبه وغير ذلك كيترر كيترماك لغة غير فصيحة ويقال بير سيغردى

اَیْ کَادَتِ الْاَرْضُ اَنْ تَصِیْرَ جَرَّۃً سَیْغَرَارٌ سَیْغَرَمَاقٌ وَیُقَالُ اَرْقَیْغُرْدِیْ
اَیْ اَهْتَمَّ الرَّجُلُ لُغَۃٌ فِی الدَّالِ قَیْغَرَارٌ قَیْغَرَمَاقٌ شَ یُقَالُ اِیْشْ قَمُخْ
یُمَشْدِیْ اَیْ اِخْتَلَطَ الْاَمْرُ وَغَیْرُہٗ یُمَشْوَرُ یُمَشَاقُ ن وَیُقَالُ اَلَارْتِلِمْ
سَیْرَشْدِیْ لَا اَیْ اَنَّهُمْ تَکَلَّمُوْا کَلَامًا کَثِیْرًا کَالْهَذَیَانِ وَیُقَالُ قُشْلَارْ
سَیْرَشْدِیْ اَیْ تَرَنَّمَتِ الْاَطْیَارُ ۞ وَقَالَ

یَرْقُ لُلْزُ تُغَرْدَا اُذْنُوْ کَلِبْ بَقَرْمَنْ ۞ سَاتُوْلِیُوْ سَیْرَشْبْ تَتْلِغْ اُوْنْ قُشْ اُنَارْ

یَقُوْلُ وَقْتُ طُلُوْعِ النَّجْمِ الثَّاقِبِ اِسْتَیْقَظْتُ مِنَ الْمَنَامِ فَانْظُرْ اِلَی الْاَشْجَارِ وَاسْمَعْ
تَرَنُّمَ الطُّیُوْرِ بِالْاَلْحَانِ لِذِیْذَۃٍ مُطْرِبَۃٍ سَیْرَشْوْرْ سَیْرَشْمَاقٌ ن وَیُقَالُ اَلَارْ
اِکِّیْ بُیُوْنْ قَیْرِشْدِیْ اَیْ اَنْهَمَا تَبَارَایَا فِیْ لَیِّ الْعُنُقِ وَغَیْرِہٖ قَیْرِشْوْرْ قَیْرِشْمَاقٌ
وَیُقَالُ تَاغْدِرْ سُوْقْ لَارْ قَمُخْ قَیْلُشْدِیْ اَیِ انْصَبَّتِ الْمِیَاہُ مِنَ الْجَبَلِ وَکَذٰلِکَ
غَیْرُہٗ مِنَ الْمَائِعَاتِ قَیْلُشْوْرْ قَیْلُشْمَاقٌ وَیُقَالُ سُوْتْ لَارْ قَیْلُشْدِیْ اَیْ
خَثُرَتِ الْاَلْبَانُ وَغَیْرُہٗ مِنْ کُلِّ مَائِعٍ قَیْلُشْوْرْ قَیْلُشْمَاقٌ وَیُقَالُ اَلَارْ اِکِّیْ
قَیْتِشْدِیْ اَیْ اَنَّهُمَا عَاقَبَ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الْاٰخَرَ قَیْتِشْوْرْ قَیْتِشْمَاقٌ ق
یُقَالُ اَرْتِیْسُقْرِیْ اَیْ فَطُرَ الرَّجُلُ مَا یُمْکِرُ مَعَہٗ وَیُکَابِرُ تِیْسُقَارْ تِیْسُقْمَاقٌ
ک یُقَالُ اِیْشْ کِیْلْدِیْ اَیْ اَبْطَیْ فِی الْاَمْرِ کِیْلُوْرْ کِیْلْمَاکٌ ن وَیُقَالُ اَرْتَرْکَا
بِیَلْلَدِیْ اَیْ غَرِقَ الرَّجُلُ فِیْ عَرَقِہٖ وَیُقَالُ اُغْلَانْ بِیَلْلَدِیْ اَیْ شَدَّ الصَّبِیُّ
فِیْ مَهْدِہٖ بِیَلْلُوْرْ بِیَلْلَمَاکٌ اَلْاَوَّلُ لَازِمٌ وَهٰذَا مُتَعَدٍّ وَیُقَالُ اَتْ قَانْقَا بِیَلْلَدِیْ

266

اى غرق الفرس فى الدم وذلك من كثرة القتيل كذلك المصدر ن يقال ار ايشقا كيفندى اى اغفل الرجل فى الامر ولم يبرمه كيفنور كيفنماك كيفندى على القلب لغه فيه ونوع اخر منه ن يغاج قاتلندى اى ثمرة الشجرة هذه بلغه قفجاق وبمك واغراق قاتلنور قاتلنماق وعند غيرهم تقع هذه اللفظه على ثمر العضاه فاما الاشجار الاهليه يقال لها يمشلندى ر يقال ارت قارلندى اى صارت العقبه ذات ثلج قارلنور قارلنماق ويقال ارتقارلنكا قورلندى اى تلهف الرجل وتحسر على ماله لما ذهب ويقال قمز قورلندى اى حمض الامص من خمير كان فيه وكذلك الرايب اذا خثر قورلنور قورلنماق ومما جاء على الاصل يقال ارتيقلندى اى صار الرجل صاحب عصا تيقلنور تيقلنماق يقال يكت تيقلندى اى ترتيا الفتى يزين الظفاء تيقلنور تيقلنماق ويقال سوت قيقلندى اى علت الروايه على اللبن قيقلنور قيقلنماق العله وهذا النوع من الافعال يكون مركبه من الاسماء الثلاثيه من هذا الكتاب على معانى احدها ان يكون على معنى انه صار ذلك الشئ معه او صاحبه نحو قولهم ارتيقلندى اى صار الرجل صاحب عصا وقولهم سوت قيقلندى اى صارت اللبن مع الروايه والثانيه ان يكون بمعنى انه عد الشئ من جمله الملفوظ نحو قولهم ارتع قيزلندى اى عد الرجل الفرس عاليا وكذلك قولهم الانى قيزلندى

اَیْ اَنَّهُ عَدَّ الْجَارِیَةَ مِنْ جُمْلَةِ بَنَاتِهِ وَالثَّالِثَةُ تَکُوْنُ فِعْلًا لَمْ یُسَمَّ فَاعِلُهُ
نَحْوَ قَوْلِهِمْ تَقَارَجَ غُلَنْدَیٰ اَیْ رُزِمَ الْمَتَاعُ وَقَوْلِهِمْ بُوْزِجَ غُلَنْدَیٰ اَیْ قُدِّرَ
الْکِرْبَاسُ وَغَیْرُهُ وَالرَّابِعَةُ اَنْ تَکُوْنَ فِعْلًا عَلٰی مَعْنَی التَّشَبُّهِ بِالْمُسَمَّیٰ نَحْوَ
قَوْلِهِمْ اَرْتَیَقْلَنْدَیٰ اَیْ تَزَیَّا الرَّجُلُ بِزِیِّ الظُّرَفَاءِ وَنَحْوِهِ وَوَجْهُ اٰخَرَ اَنْ
یَجُوْزَ النُّطْقُ فِیْهِمَا بِالْقِیَاسِ اَحَدُهُمَا اِذَا اَرَادَ الْمُتَکَلِّمُ اَنَّهُ صَارَ مَعَ الْمَلْفُوْظِ بِهِ
اَوْ صَاحِبُهُ اَوْ مَالِکُهُ نَحْوَ قَوْلِهِمْ تَاغَ یَتْلَنْدَیٰ اَیْ صَارَ الْجَبَلُ مَعَ شَجَرِ الصَّنَوْبَرِ
وَقَوْلِهِمْ اَرْقَابَلَنْدَیٰ اَیْ صَارَ الرَّجُلُ صَاحِبَ زِقٍّ وَمَالِکَهُ وَالْاٰخَرُ اِذَا کَانَ
بِمَعْنَی اَنَّهُ عَدَّ الشَّیْءَ مِنْ جُمْلَةِ الْمُسَمَّیٰ نَحْوَ قَوْلِهِمْ اَلْنَانَکَیْ قِیْزَ لَنْدَیٰ اَیْ اَنَّهُ عَدَّ
الشَّیْءَ غَالِیًا وَغَیْرُ ذٰلِکَ بَیَّنَّا وَلَوْ قَاسَ قَایِسٌ فِی الْاَوْجُهِ الْبَاقِیَةِ وَنَطَقَ بِهٰذِهِ
الْمَعَانِی الْمَذْکُوْرَةِ لَا بَاسَ بِهٖ لِاَنَّ الْاَسْمَآءَ کُلَّهَا لَا تَمْتَنِعُ مِنْ قَبُوْلِ الْاِضْمَارِ اِلٰی
جِهَاتٍ بِاِدْخَالِ حُرُوْفِ الْمَعَانِیْ عَلَیْهَا وَمَعَ ذٰلِکَ کُلِّهٖ اِسْمٌ فِیْ جَمِیْعِ اللُّغَاتِ لَا
یُمْکِنُ اَنْ یُصَاغَ مِنْهُ فِعْلٌ لِاَنَّهُ لَا یَجُوْزُ اَنْ یُقَالَ اَرْسَا قُلَنْدَیٰ اَیْ ضَرَبَ الرَّجُلُ
مَثَلًا وَکَذٰلِکَ لَا یُقَالُ اَرْجَا قُلَنْدَیٰ اِذَا صَارَ لَهُ صِیْتٌ وَفِی الْقِیَاسِ کُلِّهَا جَایِزٌ مَنِ
اسْتَعْمَلَهَا لَمْ یُعَیِّرْهُ اَحَدٌ **وَنَوْعٌ مِنْهُ** ب یُقَالُ اَتْکَرَبَالَنْدَیٰ اَیْ
اَخْرَجَتِ النَّبْتَ خِلْفَةً کَرْبَالَنُوْرَ کَرْبَالَنَاکَ وَیُقَالُ کَشَیْ کَرْبِیْلَنْدَیٰ اَیْ تَعَبَّسَ
الرَّجُلُ وَکَلَحَ کَاَنَّهُ تُنْفِدُ فِیْ خُشُوْنَتِهٖ کَرْبِیْلَنُوْرَ کَرْبِیْلَنَاکَ ت یُقَالُ اَرْبَرْتَلَنْدَیٰ
اَیْ لَبِسَ الرَّجُلُ الْقُرْطُوْقَ بَرْتَلَنُوْرَ بَرْتَلَنَاکَ وَیُقَالُ بَرْکَ بَرْتَلَنْدَیٰ اَیْ قَرَدَ هَبَتْ

القلنسوة برقاقات الذهب برتلنور برتلماق ل يقال تفي بغرلندي اي
تحمل الحمل بغرلنور بغرلماق غ يقال المكاتر غلندي اي انه اهدى
الى بهريه من الطعام وغيره ترغلنور ترغلماق ويقال البو ايشقا
قدغلندي اي انه اهتم بهذا الامر وغيره قدغلنور قدغلماق ويقال
ات قدغلندي اي ذب الفرس الذباب من نفسه قدغلنور قدغلماق و
يقال ارقرغلندي اي طاش الرجل وابدى من نفسه الرق قرغلنور قرغلماق
ق يقال ازم تلقلندي اي تحصرم العنب تلقلنور تلقلماق ك يقال
تمر برکلندي اي امتلأت عروق الانسان من الدم وغيره ويقال ازبرکلندي
اي صار الجلد وسوط يسوق به الدابة برکلنور برکلماك ويقال از
برکلندي اي وثب الرجل من غضبه كانه برغوث برکلنور برکلماك
ويقال ازبلکلندي تعاقل الرجل بلکلنور بلکلماك والاحسن في هذا
ان يقال بلکمسندي اي تعاقل الرجل وكذلك في سايرالابواب يزاد
على تنبية الامر السين والنون والميم على معنى انه ارى من نفسه ذلك
من غير حقيقة به ن ويقال ازتلکولندي اي تملق الرجل في روغان كانه
ثعلب تلکولنور تلکولماك ويقال اعلان سرکلندي اي صيب راس الصبي
وغيره سرکلنور سرکلماك م يقال ازتکملندي اي شد الرجل ازراز
قميصه تکملنور تکملماك ويقال قيز کسملندي اي اتخذت الجارية لنفسها

ناصیه وطرّه کسملنور کسملنماق **المثال منه** ر یقال قوی یقرلندی
ای کثر شحم الغنم وصار ذا شحم یقرلنور یقرلنماق غ یقال اغل یقغلندی
ای عرم الصبی یقغلنور یقغلنماق ق یقال امنکا یفقلندی ای انه تملق
لی وخضع یفقلنور یفقلنماق م یقال ارینملندی ای تزیا الرجل بزی یغما
وتخلق بخلقهم یغملنور یغملنماق وهذا کما قیل ٥ وقیس غیلان ومن تقیسا
ای ومن تزیا بزیهم وتشبه بهم وکما یقال تمعدد الرجل ای ادعی انه معدی
وهذا النوع من الافعال تکون مرکبة من الاسماء الرباعیه فینقص منه
آخر الکلمة خاسیة فی اللفظ دون الخط نحو قولهم قوی یقرلندی وقولهم
ارینفقلندی ای تملق الرجل فقد سقطت الیاء من قولهم یقرلندی للشحم والالف
من قولهم یفقا للشی الرقیق فیقاس الاسماء الباقیه علی المعانی التی اشرت
الیها بهذه الامثلة **باب السداسی منه** ح یقال
اراغت سراغجلندی ای تقنعت المراة بالمقنعة سراغجلنور سراغجلنماق
ک یقال اشلاربلارکلندی ای لبست المراة السوار بلارکلنور بلارکلنماک
وهذا النوع من الافعال یکون مرکبة من الاسماء الرباعیه ولو اخذت من
الاسماء الخاسیة والسداسیة کلها جایزة مستعملة فی جمیع لغات
الترک قیاس مطرد نحو قولهم ارسقلدرقلندی ای شد الرجل خیط القلنسوة
وقولهم ارالاجولندی ای اتخذ الرجل القانة وکقولهم ارخمارولندی ای اتخذ

الرجل دخيرة من مال محبته او غيره وكقولهم اركا كولندى اى اتخذ الرجل
لنفسه خبآء ودخل فيها ويقال سوق سيه ملندى اى صار الما ضحضاحا
سيه ملنور سيه ملناق ○ وكذلك يقال اراغت قاتو تلندى اى تزيت
المراة بزى الخاتون قاتو تلنور قاتو تلناق ○ ويقال ارقاغو تلندى
اى صار الرجل صاحب بطيخ قاغو تلنور قاغو تلناق والمقاييس كلها ذهبت
فى كتاب الصحيح فيعرف هناك ○ انقضى كتاب ذوات الثلاثة بحمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب ذوات الاربعة من الاسما الثنائية

ب باجكاية عن ثواج الضان يقال قوى بالادى اى ثاج الضان ○
بوالبخار يقال منه اشج بوسى اى بخار القدر وغيره ○ بوحرف ومعناه
هذا يقال منه بوار اى هذا الرجل يعنى الرمكة للترك دون الغزية ○
بى لغة فى بوى وهى الظاه لغة الغزية ت توشعر البدن يقال منه
بيرتوسج اى شعيرة ○ توالتون يقال منه توكش تونلار اى اثواب على
لون واحد ○ توشية الخيل يقال منه اتنكه ناتولك اى فرسك على اى
شية هو ○ توبالاصباع اسم دقيق يطبخ على هيئة التلبينة ثم يصب
على خضيهه فحمص ثم يشرب ج جاجرف تشبيه بمثل كاف التشبيه فى
العربية يقال منه المنكجا اى انه كمثل هذا وقولهم بوانكجا اى ان
هذا كمثل ذلك ○ جى الندى يقال منه جى بير اى ارض نزية ○ جوحرف

يُلحق في أواخر الأمر والنهي على معنى تأكيد الأمر والنهي يقال منه كلجرّه
أي لتأتين برماحوا ي لا تذهبن ولا ينطق به إلا في الخطاب سَ ساجرّ
بمعنى لو يقال منه الذاكر برّ سامعناه أنه إذا ذهب ولو ذهب وقولهم
سَ فجان برّ ساسَ معناه لو ذهبت أنت وإنما تدخل الأفعال فقط
ساجرّ ومعناه أنت يقال منه سا ايرمن معناه أقولك والألف مبدلة
من النون من قولهم سَ أو يكون محذوفا من قولهم سنكا والألف مبدلة
بالنون كما في قول الله جلّ وعزّ لنسفعا وقول الأعشى والله ربّك فاعبدا
سُوالجندّ وفي المثل اتاغفا ابكلاب سُوكا سُوزلا ماذكر معناه
غضب على أقرانه في خيمته فما تكلم بعده مع الجند يضرب هذا لمن يغضب
من فعل فعله انسان فيبغض أصرقاه عز ذلك ولا يتكلم معهم وقال
سُوكلدى بيربا. قرارقر سا. فجتى انكر الب ايا. افت بلب الي شار
يقول جآ الجندّ وقد سرّ افق الأرض بالجبل الثلج بحوافر الخيل فهرب عنه
الب ايا وهو اسم رجل وهو استحيا من الهزيمة فيختفي حياء ن سي حرف
إضافة يلحق بأواخر الأسماء إذا كان آخر الكلمة ساكنا وإذا كان
متحرّكا يكتفي بالياء بيانه يقال اتا وهو الأب والألف منه ساكنة فإذا
أضيف يقال انكا تاسي أي ابوه ويقال انا للام ثم يقال انكر اناسي الألف
منه ساكنة كذلك فلم يمكن أن يقال انكر اتاي بيائين لأنه كان يجتمع فيها

سسكا

ثلاثة أحرف من حروف اللين فعوضت الواسطة منها سينا حتى عذب 269
اللفظ وارتفع اللين ○ وأما المتحرك نحو قولهم اغل للابن ثم يقال انك اغلي اي
ابنه فلم يحتج ها هنا الى السين لأن اللام قد تحركت في الاضافة وكقولهم
اتّ للفرس ثم يقال انك اتي اي فرسه والتاء قد تحركت فلم يحتج الى السين
كذلك وهذا هو القياس في جميع الأسماء في اللغات اجمع ويمتحن في اواخر
الكلمة الحركة والسكون فيبنى الاضافة عليها ش شا اسم طائر ابلق يشبه
ما لك الحزين ويلقب فيقال ارقم سزشا اي طائر لا منقبة فيه وابدا
يطير مسفا على الأرض ○ شو حرف ينوب عن قولهم جو يقال برغل شو
اي اذهب كل شو اي الى التاتين ○ شي حرف يجيء به ملول الصبي وهو بمنزلة
قول العرب أبيت اللعن ع غو حرف يدخل في الأفعال على نية الأمر
فيكون الكلمة اسم المكان او الزمان او الآلة يقال منه برغو بير اي وقت
الذهاب ترغو بير اي مكان الاقامة ق قا الظرف والوعاء لكنها
يستعمل في اوعية المايعة يقال منه قاقا اي ظرف ووعاء على طريق
الاتباع قاجر ظرف بمعنى في وهو يلحق اواخر الأسماء القافية أو
المشبعة او الركيكة يقال منه باغقاكر اي ادخل في الكرم وقولهم
ناغقا يقلا اي اصعد في الجبل ن قاجر ينوب عن معنى الى في لغة ارغو
يقال منه اتامقا بير دم يرماق اي اعطيت لاذي الرمح ن ويقال

اَنَامْقَا تِقَارْ بِیرْدِم اَیْ عَطَیْتُ اُمِّیْ مَالًا وَقَدْ یَکُوْنُ بِمَعْنَی لَامِ الْاِضَافَةِ یُقَالُ
مِنْهُ اَتَمْقَا سُوْزَایْدِم اَیْ قُلْتُ لِاَبِیْ کَلَامًا نِ فِیْ حَرْفِ نِدَآءٍ بِمَنْزِلَةِ یَا اِلنِّدَاءِ
یُقَالُ مِنْهُ فِیْ بَرْدُوْکُلُّ مَعْنَاهُ تَعَالَ یَا هَذَا وَیَمُدُّ بَیْنَ الْقَافِ وَالْجَارَّةِ فِیْ حَرْفِ
عَطْفٍ یَلْحَقُ فِیْ اَوَاخِرِ اَسْمَاءِ الْقَرَابَاتِ یُقَالُ مِنْهُ اَنَاقِیْ اَیْ اَبِیْ اَنَاقِیْ یَا
اُمَیْمَهْ کَ حَرْفُ ظَرْفٍ بِمَنْزِلَةِ اِلَی وَهُوَ یَدْخُلُ فِیْ اَوَاخِرِ الْاَسْمَاءِ الْکَافِیَّةِ
اَوِ الْاِضَافَةِ اَوِ الْمَالَةِ نَحْوَ قَوْلِهِمْ اَلَ اَفَکَابَرْدِیْ اَیْ اَنَهُ ذَهَبَ اِلَی الْبَیْتِ وَیَکُوْنُ
بِمَعْنَی فِیْ یُقَالُ مِنْهُ اَلَ اَفَکَاکِرْدِیْ اَیْ اَنَهُ دَخَلَ فِی الْبَیْتِ وَیَکُوْنُ بِمَعْنَی لَامِ الْاِضَافَةِ
یُقَالُ مِنْهُ اَلْتَرْکَاکِرْدِیْ اَیْ اَنَهُ دَخَلَ الْاَجَرَهْ کَوْ الصِّیْتُ بَیْنَ النَّاسِ یُقَالُ مِنْهُ
کَوْلَکْ بِلْکَا اَیْ عَاقِلٌ حَلِیْمٌ ذُوْ صِیْتٍ لَ لِاَحْرُفٍ یُسْتَعْمَلُ الْغَرَبِیَّةُ عَلَی مَعْنَی تَحَقُّقِ
الْفِعْلِ وَتَمَامِهِ وَیَلْحَقُ بِاَوَاخِرِ الْاَفْعَالِ یُقَالُ مِنْهُ اَلْبَرْدِیْ لَا اَیْ اَنَهُ قَدْ ذَهَبَ
وَتَحَقَّقَ ذَهَابُهُ وَقَوْلُهُمُ الْکَلْدِیْ لَا اَیْ اَنَّهُ قَدْ اَتَی وَتَحَقَّقَ اِتْیَانُهُ وَیَکُوْنُ
فِیْهِ قَلِیْلٌ مِنَ الْاِنْکَارِ عَلَی الْمُخَاطَبِ لِقِلَّةِ مَعْرِفَتِهِ بِوُقُوْعِ هَذَا الْفِعْلِ
وَلَا تَعْرِفُهُ التُّرْکُ مَ مَا حَرْفُ نَهْیٍ یَلْحَقُ بِالْاَفْعَالِ عَلَی بِنْیَةِ الْاَمْرِ یُقَالُ
مِنْهُ قِلْ اَیْ اِفْعَلْ قِلْمَا اَیْ لَا تَفْعَلْ وَهَذَا هُوَ قِیَاسُ النَّهْیِ فِی الْاَفْعَالِ
کُلِّهَا الْمُجَرَّدُ وَالْمَزِیْدُ عَلَیْهِ مَا حَرْفُ بِمَعْنَی خُذْ یُقَالُ مِنْهُ مَا اَیْ خُذْ وَهَاکَ
وَقَدْ یُقَالُ بِالْهَآءِ وَالْاَلِفِ مَهْ نَحْوَ مَا یُقَالُ اَبْرِیْهِ وَهَبْرِیَهْ وَاَرَاقْ وَهَرَاقْ
مَا حِکَایَةٌ عَنْ صَوْتِ الْبُهْمِ وَالْحُمُلَانِ وَهَذَا وَافِقُ الْعَرَبِیَّةِ کَمَا یُقَالُ فِیْ قَوْلِ

270

ذِی الرِّمَّةِ بِاسْمِ الْمَاءِ مَبْغُومٌ ۝ مُوَ حَرْفُ اسْتِفْهَامٍ يَدْخُلُ فِی اَوَاخِرِ الْاَسْمَاءِ
وَالْاَفْعَالِ مَعًا يُقَالُ مِنْهُ بُوَاتُمُوَایْ اَهَذَا فَرَسٌ وَقَوْلُهُمْ بُوَاتُمُو مَعْنَاهُ اَهَذَا
كَلْبٌ وَيُقَالُ بَرْدِنْكُمُو مَعْنَاهُ اَذَهَبْتَ كَلْدِنْكُمُو مَعْنَاهُ اَجِئْتَ وَالْعَرَبِيَّةُ
بَعْضُهُمْ يُخَالِفُ التُّرْكَ فِی اسْتِفْهَامِ فِعْلِ الْغَائِبِ فَتَكْسِرُ الْمِيمَ وَتَجْعَلُ الْوَاوَ
بَاءً فَيَقُولُ الْمَرْدِمِی اَیْ هَلْ ذَهَبَ هُوَ وَيُوَافِقُ فِی الْاَسْمَاءِ مَعَ التُّرْكِ
فَيَقُولُ بُوَاتْ سَنْدْ مُوَایْ هَذَا الْفَرَسُ اَلَكَ وَكَذَلِكَ تَقُولُ بُوَاغْلْ سَنْدْ مُو
مَعْنَاهُ اَلَكَ هَذَا الْوَلَدُ نَاجَرْفُ وَمَعْنَاهُ مَاذَا يُقَالُ مِنْهُ نَاتِيرْسَنْ
مَعْنَاهُ مَاذَا تَقُولُ ۝ نَاجَرْفُ يَنُوبُ عَنْهَا التَّعَجُّبُ يُقَالُ مِنْهُ نَامَا اَذْكُوشِی اَلْ
اَیْهَا اَحْسَنُ ذَلِكَ الْاِنْسَانِ وَغَيْرِهِ نَامَا يَقْرَنَانِكْ اَلْبُوَایْهَا اَسْوَا هَذَا الشَّیْءُ ۝
وَجَرْفُ يَنُوبُ عَنْ نَا وَمَعْنَاهُ مَاذَا يُقَالُ مِنْهُ نُوتِيرْسَنْ اَیْهَا مَاذَا تَقُولُ
وَاَصْلُهُ نَالُو فَحُذِفَ الْمِثَالُ مِنْهُ وَ وَاجَرْفُ اِنْكَارٌ لِاَمْرٍ اَمْرٍ مُخَاطَبٍ يُقَالُ
مِنْهُ وَانَا تِيرْسَنْ اَیْهَا اِنْكَارًا عَلَيْكَ بِمَا تَقُولُ وَكَذَلِكَ جَرْفُ تَوَجُّعٍ فِی اَلَمٍ یَ
یَا الْقَوْسُ وَفِی الْمَثَلِ قُرْمِشْ كِرِشْ تُكْلَمَاسْ اَقْرَقْنَ تَاغْ اَكْلَمَاسْ
مَعْنَاهُ لَا يَنْعَقِدُ الْوَتَرُ الْمُوَتَّرُ كَمَا اَنَّ الطَّوْدَ لَا يُقَرُّ عَلَی اِمَالَتِهِ بِالْوَهْقِ
يُضْرَبُ هَذَا فِيمَنْ يَوْمَرُ اَنْ لَا يَتَعَلَّقَ بِاَمْرٍ عَظِيمٍ بِسَبَبٍ ضَعِيفٍ ۝ يَا
جَرْفُ اِنْكَارٌ كَالْاَوَّلِ ۝ يُوجَرْفُ تَنْطِقُ بِهِ الْمَرْاَةُ عِنْدَ الْاِسْتِحْيَاءِ مِنَ الشَّیْءِ ۝
یِی هُوَ دَرْزُ الثَّوْبِ وَمِنْهُ يُقَالُ بِیجِی لِلْخَيَّاطِ ۝ یِی هُوَ الشِّعْبُ الصَّغِيرُ
فِی الْجَبَلِ ۝

بِلْ

وَيُقَالُ بِى يَغَاجٌ لِمَا الْتَفَّ مِنَ الشَّجَرِ وَأَصْلُهُ يَغِلُّ أَىْ مُتَرَاصٌّ فَحُذِفَ
وَمِنْهُ يُقَالُ لِلسِّنِّ الْمُتَرَاصِّ يَغِلُّ تَبِشْرٌ

بَابُ فَعَلٍ وَفَعْلٍ وَفِعْلٍ مُحَرَّكَةَ الْحَشْوِ فِى جَرِّهَا ثَلَاثَةٌ

بَتَاجَرْفٌ يَقُومُ مُقَامَ إِلَى يُقَالُ مِنْكَ تَبَاكَلْدِى أَىْ أَنَهُ أَتَى إِلَىَّ تَبَاجَرْفٌ وَمَعْنَاهُ الرَّغْمُ يُقَالُ مِنْهُ أَلَا أَنَكَ تَبَاسِى قِلْدِى أَىْ أَنَهُ جَعَلَ لَهُ مَا يَرْغَمُهُ بِى الرِّضَا بِالشَّىْءِ يُقَالُ مِنْهُ بُوَابِشْتَا أَنَكَ تَبِسِى كَرَاكَ أَىْ يَبْتَغِى رِضَاهُ فِى هَذَا الْأَمْرِ وَيُقَالُ بُوذِى تَبِى أَرَاىْ رَجُلٌ رَبْعَةٌ تَبُوهِى قِلَّةُ الْجَبَلِ يُقَالُ مِنْهُ تَاغْ تَبُوبِى تَبُوهَامَهُ الْإِنْسَانِ بِى تَبِى الرِّيحُ الْعَاصِفُ وَفِى الْمَثَلِ قَلِنْ بُلُنْغْ تَبِى سَرَارْقَرَنْكَلْقُوا بِشِغْ أَرُنْجْ أَجَارْنْ مَعْنَاهُ إِنَّمَا يَكْشِفُ الرِّيحُ الْعَارِضَ الْمُظْلِمَ مِنَ السَّمَاءِ فَكَذَلِكَ الْأَمْرُ الْمُظْلِمُ فِى أَبْوَابِ الْمُلُوكِ يَفْتَحُهُ الرِّشْوَةُ يُومَرُ بِالرِّشْوَةِ لِمَنِ احْتَاجَ إِلَيْهِ يُقَالُ لِكُلِّ شَىْءٍ طَوِيلٍ مُجَرَّدٍ الرَّاسِّ سُبِى وَمِنْهُ يُقَالُ لِرَاسِ الْإِنْسَانِ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَدْوَرًا سُبِى بَاشْ قُبَاتْ الْفَرَسُ بَيْنَ الْأَصْهَبِ وَالْأَصْفَرِ وَكَذَلِكَ كُلُّ لَوْنٍ قُبَا الْمُرْتَفِعُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ يُقَالُ مِنْهُ قُبَا يُوكَلَكْ أَقْ أَىْ سَهْمٌ مُرْتَفِعُ الرِّيشِ كُبَا الْقِرْطُ كُبَا بِرِقُّ الدِّرْعُ مِنَ الْحَدِيدِ كُبَا النَّدْرَةُ مِنَ الْأَيَّامِ بِالْغَزِيَّةِ يُقَالُ مِنْهُ كُبَا بُلْدِى أَىْ مَضَتْ بُرْهَةٌ مِنَ النَّهَارِ بِى الْكِتَابُ مِنَ الْكُتُبِ الْمُنَزَّلَةُ مِنَ السَّمَاءِ تَ بُنَاجَرْفٌ وَمَعْنَاهُ الْكَثِيرُ يُقَالُ مِنْهُ مِنْ أَنْكَرَ

271

بُتَا بِرماق بِيرْدِم اى اَنَا اَعْطَيْتُهُ وَيُقَالُ بُوا بِشْقَابْتَا بُلْدِى اى مَضَى زَمَنٌ
مِنَ الدَّهْرِ لِهٰذَا بِمَنْزِلَةِ قَوْلِ الْعَرَبِيَّةِ كَبَا لِبُرْهَةٍ مِنَ الدَّهْرِ بُتُوقٌ فَصِيلُ
النَّاقَةِ ٥ جَتُوق قَرْنُ سَمَكٍ بَحْرِيٍّ يُجْلَبُ مِنَ الصِّينِ وَيُقَالُ بِاَنَّهُ عِرْقُ شَجَرَةٍ
يُتَّخَذُ مِنْهُ نُصُبُ السَّكَاكِينِ فَيُجْرَبُ بِهِ السُّمُّ اِذَا كَانَ فِي الطَّعَامِ فَاِنَّهُ
يَخْضَخُضُ بِهِ الْمَرَقَةُ وَغَيْرُهَا فِي الْقَصْعَةِ فَيُغْلِي الطَّعَامُ مِنْ غَيْرِ نَارٍ اَوْ يُوضَعُ
هٰذَا الْقَرْنُ عَلَى قَصْعَةٍ فَيَعْرَقُ مِنْ غَيْرِ بُخَارٍ ٥ سَتَا الْبَصَلُ ٥ شَتِي هُوَ
الشِّبِثُ لُغَةٌ غَيْرُ اَصْلِيَّةٍ ٥ قَتَاجِرْقُ وَمَعْنَاهُ مَرَّةٌ يُقَالُ مِنْهُ بِيرْقَتَا
اِيْدِم اى قُلْتُ مَرَّةً ٥ قِيُو لُغَةٌ فِي خِيُو وَالْقَافُ مُبْدَلَةٌ مِنَ الْخَاءِ وَالْعَرَبِيَّةُ
وَقِفْجَاقُ قَدْ تَقْلِبُ الْقَافَ خَآءً وَهُمْ طَبَقَةٌ مِنَ الْخَلَجِ يَقُولُونَ خَيِزِم اى بِنْتِي وَالتُّرْكُ
تَقُولُ قِيزِم وَتَقُولُ خَنْدَا اَرْدِنْكْ مَعْنَاهُ اَيْنَ كُنْتَ وَالتُّرْكُ تَقُولُ قَنْدَا اَرْدِنْكْ
كُتُو السَّطْحُ كُتُو الْاَشَلُّ بِلُغَةٍ قِفْجَاقَ ح بَجِي الْكِرَانُ وَهُوَ الْاَرَنُ مِنَ الْمَرَامِرِ ٥
سَجَا الْعُصْفُورُ بِالْعَرَبِيَّةِ ٥ سَجُوهُرْبُ الثَّوْبِ وَالْمِنْدِيلِ وَنَحْوِهِنَّ فَجُوَاسْمٌ لِلْمَكَانِ
يَا يَغْرُو وَقَدْ يُسَمَّى جَمِيعُ الْبِلَادِ بِهَا هُنَالِكَ ن كَجَا اللَّيْلُ بِالْعَرَبِيَّةِ ن كَجَى الْمَغْزَى بِالْعَرَبِيَّةِ
كَجَا اللَّيْلُ وَقَالَ كَجَا تُورْبْ يُرْ اَرْدِم ٠ قَرَا قِزِل بُرِى كُرْدُم ٠
قَتِغْ بَانِى قَرَا كُرْدُم ٠ قَيَا كُورْبْ بَقُو اَغْدِى ٥ يَقُولُ قُمْتُ اَسْرِي لَيْلًا فَرَاَيْتُ
ذِيبًا اَسْوَدَ وَحُمُرًا فَوَتَرْتُ الْقَوْسَ الْقَوِيَّ الصُّلْبَ فَالْتَفَتَ اِلَى الذِّيبِ
فَلَمَّا رَاَنِي صَعِدَهَا رِبًا عَلَى الْقُفِّ ٥ كَجَا الشَّرَجَةُ الَّتِي يُنْقَلُ فِيهَا الْبَطِيخُ وَالْقِثَّآءُ وَنَحْوُهُنَّ

٥٤

بَجا حَرْفُ مَعْنَى كَمْ فِي العَدَدِ يُقالُ مِنْهُ بَجايَرْماقْ بِرْدِنَكْ اَكْثَرَ كَمْ اَعْطَيْتَهُ
الدِّرْهَمَ وَيَكُونُ اَيْضًا اِسْتِفْهامًا تَرْوُ طَبْعُ الاِنْسانِ وَطَبِيعَتُهُ تَرا
البَيْنُ وَهُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الاَرْضِ قَدْرَ مَدِّ البَصَرِ مِنْ عَشْرِ خُطُواتٍ ○ دَدا الاَبُ
بِالغُزِّيَّةِ قُرِّي الاَسْفَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُقالُ مِنْهُ قُرِّي الرَّجُلُ اَيْ نَزَلَ اِلَى اَسْفَلَ
بُرِّي الذِّئْبُ وَفِي المَثَلِ بُرِّي قَشْنِسْ يِيمَاسْ ○ مَعْناهُ الذِّئْبُ لا يَأْكُلُ
جارَهُ اِحْتِرامًا لِمُجاوَرَتِهِ يُضْرَبُ هٰذا فِيمَنْ يُوَمِّنُ مُراعاةَ حُرْمَةِ الجِيرانِ ○
بُرِّي هُوَ غَيْرُ السَّهْمِ فِي مَدْخَلِ الرَّعْظِ يُقالُ مِنْهُ بَشْقٌ بُرْسِي ○ بُرِّي هُوَ خَشَبٌ
مُسْنَدَةٌ فِي فُوهاتِ الشِّرْبِ مَغْرُوزَةٌ مُرَكَّبَةٌ بَعْضُها بِبَعْضٍ كَيْلا يَنْشَقَّ
فُوهاتُ كُلِّ شِرْبٍ ○ تُرِّي نانْكْ كُلُّ شَيْءٍ لَهُ طَعْمٌ عَفْصٌ مِثْلُ طَعْمِ العَفْصِ ○
وَمِنْهُ يُقالُ لِلرَّجُلِ اِذا كانَ شَكِسَ الخُلُقِ تُرِّي كِشِي ○ تُرا قَلْقَنُ التُّرْسِ وَ
الدَّرَقَةِ وَكُلُّ ما تَسْتَتِرُّ بِهِ الرَّجُلُ مِنَ العَدُوِّ ○ تُرا بِاشِمْ التّا مُقَدَّمُ البَيْتِ
وَصَدْرُهُ يُقالُ مِنْهُ تُرا يْقْلادِي اَيْ تَصَدَّرَ فِي البَيْتِ وَقَدْ يُقالُ لَهُ تُورْ ○
تُرُو الرَّسْمِ وَمِنْهُ المَثَلُ ايِلْ قَلِرْ تُرُو قَلْماسْ ○ مَعْناهُ يُتْرَكُ الوَلايَةُ وَ
لا يُتْرَكُ الرَّسْمُ يُضْرَبُ فِيمَنْ يُؤْمَرُ بِاَنْ يَقْتَدِيَ بِالرَّسْمِ لِمَنْ سَلَفَ ○ تُرِّي الجِلْدُ
سَرْوُ الرَّقِّ فِي البَيْتِ يُوضَعُ عَلَيْهِ المَتاعُ ○ قَرا الاَسْوَدُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَبِهِ
يُسَمَّى المَلُولُ الخانِقانِيَّةُ يُقالُ بُغْرا قَراخانْ وَلِهٰذا قِصَّةٌ ○ قَراقُشْ
العُقابُ قَراقُشُ المُشْتَرِي فِي النُّجُومِ وَهُوَ الَّذِي يَطْلُعُ عِنْدَ طُلُوعِ الفَجْرِ وَقَدْ يُقالُ

تُرُو رسم وعادت

٢٦٠

لَهُ قَرَاقُشْ بُلْدُرْ ○ قَرَاقُشْ اَظْ اِفْ خُفِّ الْبَعِيرِ بِالْغَرَبِيَّةِ قَرَاارْ الْقَبْرُ وَقَالَ 272
بِرْمِشْ سَنَكْ بِلْ يَلْنَكْ تَبَرْ قَرِنْقَا ○ قَلْمِشْ تَقْرَاذِنَكْ كِرْسَاقَرَاارْنْقَا ○
يَقُولُ مَا وَهَبْتَ اَوْ اَكَلْتَ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَكَ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ خَادِمُ بَطْنِهِ وَمَا تَرَكَ
مِنَ الْمَالِ فَاِنَّهُ مَالُ الْغَيْرِ اِذَا دَخَلَ الْاِنْسَانُ قَبْرَهُ وَاَصْلُ قَرَاارْ مَعْنَاهُ الْوَضْعُ
الْمُظْلِمُ وَقَرَاباشْ اِسْمٌ يَنْطَلِقُ عَلَى الْمَمْلُوكِ يَعُمُّ الذَّكَرَ وَالْاُنْثَى وَمَعْنَاهُ الرَّاسُ
الْاَسْوَدُ قَرَااَتْ الْبِيشُ وَهُوَ نَوْعٌ مِنَ السَّمِّ النَّبَاتِيِّ ○ قَرَايَاغْ النِّقْطُ ○ قَرَا
سَنَكْرْ اِسْمُ مَوْضِعٍ بِبَرْسْغَانَ قَرَااتْمَاكْ اِسْمُ نَوْعٍ مِنَ الْخُبْزِ وَهُوَ اَنْ يُطْبَخَ اللَّحْمُ
حَتَّى يَتَهَرَّاَ ثُمَّ يُلْقَى فِيهِ دَقِيقٌ وَسَمْنٌ وَسُكَّرٌ حَتَّى يَغْلُظَ بِالْغَلَيَانِ فَيُرْفَعُ ثُمَّ
يُوكَلُ ○ وَيُقَالُ فِي الْاَتْبَاعِ قَرَاقَرِي الْمُسِنُّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَمِنْهُ يُقَالُ قَرَاارْ
اَيِ الشَّيْخُ ○ قَرِيَاتْ الْمُزَكَّى مِنَ الْخَيْلِ وَغَيْرِهِ ○ قَرِي هُوَ ذِرَاعُ الْيَدِ ○ قَرِي
الزِّرَاعُ الَّذِي يُزْرَعُ بِهِ الْكِرْبَاسُ وَهُوَ مَاْخُوذٌ مِنَ الْاَوَّلِ وَهَذِهِ اللُّغَةُ وَافَقَتِ
الْعَرَبِيَّةَ مَعْنًى لِاَنَّ ذِرَاعَ الْبَرِّ وَالثَّوْبِ بِلَفْظٍ وَاحِدٍ فِي اللُّغَتَيْنِ مَعًا قَرِي قَرِي
الْفَلْوُ اِذَا تَخَلَّفَ عَنِ الْاُمَّهَةِ وَقَدْ جَعَلَ الْيَاءَ هَاءً فَيُقَالُ قُرْهْ قُرْهْ ○ قَرُو الْمِسْكُ
بِلُغَةِ قِفْجَاقَ ○ نَرُو حَرْفُ مَعْنَاهُ الْجِهَةُ يُقَالُ مِنْهُ نَرُو بَارْ اَيْ اِذْهَبْ اِلَى تِلْكَ
الْجِهَةِ ○ بَزِي السَّوَادُ الَّذِي يَظْهَرُ عَلَى وَجْهِ الْخُبْزِ مِنَ الْاِحْتِرَاقِ يُقَالُ مِنْهُ
اَتْمَاكْ بَزِي بُلْدِي اَيْ اِحْتَرَقَ وَجْهُ الْخُبْزِ قَزِي هُوَ عَكَرُ بَطْنِ الْاِنْسَانِ وَسَمْنٌ
بَطْنِ الْخَيْلِ يُقَالُ مِنْهُ يُنْدْ قَزِيسِي بَاغْ مَعْنَاهُ اَنَّ سَمْنَ بَطْنِ الْخَيْلِ سَمْنٌ وَاَجِبٌ

اللجم الى الترك ذاك ٥ قرى الجمل سس بساجرق معنى بعد يقال منه من اندا
بساكلدم اى اتى بعد ٥ بسو المرزبة فى لغة تسو المنفعة و
الشفا يقال منه الات منكا تسو قلدى اى ان ذلك الدوا نفع لى ٥ قسى
حظيرة من خشب يتخذ للغنم وغيره يقال منه قسى بادم اى عقدت حظيرة
قسى اسم موضع لنا سس يقال فى ايقاف الحمار تشو تشو ويدخل بين
التا والشين الا يمكن ان يكتب فى عبارة ما ٥ تشى الانثى من كل شى يقع
كشى الانسان يقع على الواحد والجمع والذكر والانثى ٥ كشى الزوجة سمعت
بعضهم يقولون الكشى الدمو معناه انه هل تزوج ع بغاد واجلب من الهند
يقال سارغ بغا بوز بغا ويكون اصفر واصهب ٥ تغا هو الدا وثقل
النفس يقال منه ايك تغا اى الدا وثقل النفس ٥ جغى الجلبة بفتح الجيم
لغة ارغوه وبالضم لغة جميع الترك قغو الحواصل سغو المكيال ق
تقى الابل يقع على الوجران والجماعة بقاء بين المخرجين والغزية تسميه
دوا ٥ جقا من اسما الفتيان ٥ جقى لقب يلقب به من كان بعد الحاقان
بدرجتين فى رسم ختن والتراك فيه رسم ٥ جقى اسم حزب الجز وذلك
ان الترك تزعم ان الجمعين اذا تلاحموا فقيل ذلك الجن الذى يسكن ولاية
هذا الجمعين يختار بان تعصبا لصاحب ولايتها من الانس فمن ظفر منهما
يكون الظفر لصاحب ولايته غدا ومن انهزم منهما ليلا يكون الدبرة على

تشى
كشى

الملك الذي يسكن هذا الحرب من الجن في ولايته وجيوش الترك تستتر في 276
ليله المعاد وتدخل الخيام توقيا عن وقع نبال الجن وهذا معروف فيهن
قفي يقاح القفة وهو الشجر البالي وقد يقال قوي بالواو ن قفي ار الرجل
المدبر بلغة ارغو وفيه المثل قفي ار قد غفا كرسايل البير معناه
ان المدبر اذا دخل في البير اخرجته الريح من ثم ليقاسي المشقة ق بقا
الضفدع ومنه يقال للسلحفاة منكز بقان بقاجق تصغير بقا وهو فريصه
الذراع ن بقو القف ن بقا فحل البقر ن تقي حرف ومعناه ايضا يقال منه
تقي برماق بيرا اي اعطه درهما آخر وقد يكون بمعنى مع لغة الغزية يقال
منه الا تقي انرا اي انه ايضا هنا لمعا تقو هو ابزم المنطقة ن سقا هو
سفح الجبل ن سقو المجاز واصله بتشديد القاف فخفف كما خفف قولهم
بقو للقف واصل القاف مشدد وكما يقال للمطر يقو واصله يا غقو وهذا
كقوله تعالى فظلتم تفكهون واصله فظللتم لكنه خفف كزى هزان يقال
ارى قفي اي جلبه وصياح ك بكا الثعبان العظيم يقال في المثل
يتى تشلغ يل بكان معناه ثعبان له سبعة أرؤس وقد يسمى به الابطال
كما كان يسمى عظيم من عظماء بابا قو بكا بدرخ فهزمهم الله تعالى يوم واقع بهم
ارسلان تكين الغازي في اربعين الف من المسلمين والكفر مع بكا بدرخ سبعايه
الاف قال محمود سألت عمن شاهد هذا الحرب وقلت كيف وقعت الدبرة

على الكفر مع كثرة جموعهم فيقال ونحن ايضا عجبنا من ذلك وسألنا عن
الكفرة وقلنا لهم كيف انهزمتم مع هذا الجمع العظيم فقالوا لما ضربت
الطبول ونفخت الاصوار رأينا جحارا وسنا جبلا اخضر قد سد الافق
وفيه ابواب لا تحصى كثرة كلها مفتوحة ترمي الينا بشرر من النيران
فرهشنا من ذلك حتى غلبتمونا قلت وهذا من معجزات النبي صلى الله عليه
الباقية في جموع المسلمين ٥ بكى من اسماء الرجال ٥ بكو العالم والحكيم
والعاقل يقال منه بكولك في الازدواج وقال
بلكني ارددم ٠ بكوني اذردم ٠ ازمني اذردم ٠ يلغل اتم يزلنور
يقول طلبت الحكمة والعلم واخترت العاقل الحكيم وميزت نفسي من بين
الناس فلذلك يحل فرسي الذي في عرفه بياض لهذا الشغل ٥ تكا هو
فحل الظباء هو الذي يتخذ من قرنه القسي ٥ تكا التيس ومنه يقال
للرجل الكوسج تكا سقال تشبه لحيته بلحية التيس ٥ تكا ولد البقر
اذا طعن في السنة الثانية والانثى بسمى تكا يقال بيرتكوات اي
فلان من اللحم واصله مشددة الكاف فخفف والحق باخواته يقال
جكي بي اي درز موكد الخياطة والجيم مبدلة من الياء من قولهم بكي تكتي
اي خاط خياطة موكدة وهذا كما ذكرنا في صدر الكتاب ان الجيم تبدل
بالياء في لغات قبجاق وغيرهم كقولهم جنجو للدر واصله بالياء ٥

276 وَيُقَالُ فِي دُعَاءِ الْجَرْوِ تَكُوتُكُوتُكُو تِكِي هُوَ لُبُّ الدُّخْنِ بَعْدَ قَشْرِ الْخَالَةِ عَنْهُ
لُغَةٌ غُزِّيَّةٌ تِكِي هُوَ دَوِيٌّ يُسْمَعُ لَيْلًا وَالتُّرْكُ تَزْعُمُ أَنَّ أَرْوَاحَ الْمَوْتَى تَجْتَمِعُ
فِي كُلِّ سَنَةٍ لَيْلًا فَيَدْخُلُ الْأَمْصَارَ الَّتِي كَانَتْ فِيهَا فِي حَيَاةِ أَجْرَامِهَا
وَتَزُورُ أَهَالِيَهَا فَمَنْ صَادَفَ ذَلِكَ الدَّوِيَّ لَيْلًا مَاتَ وَهَذَا مَشْهُورٌ فِي التُّرْكِ وَ
اللُّغَةُ بِكَسْرِ التَّاءِ وَعِنْدِي بِالنَّصْبِ أَجْوَدُ لِأَنَّهُ يُقَالُ إِذَا زَارَتِ الْمَرْأَةُ
أَهْلَهَا بَعْدَمَا أَهْدَيْتَ إِلَى زَوْجِهَا تَكْدِي كَلْدِي أَيْ جَاءَتْ زَائِرَةً سَكُوا الرَّكْبُ
وَيُقَالُ أَرْسَكَا التُّرْدِي أَيْ جَثَا الرَّجُلُ عَلَى رُكْبَتِهِ وَقَالَ
أَرَنَا يَزِبُ سَكَا تُرْدِي بِشَيْءٍ يَنِزُ سَكَا تُرْدِي أَفْتَ بُولَبْ بُكَا تُرْدِي أَذُوقَمَا تَبْنَ يَغْدِي
يَصِفُ مُنْهَزِمًا وَيَقُولُ بِأَنَّهُ قَدْ بَعَثَ إِلَى الرِّجَالِ أَنْ جَلِسُوا جُثِيًّا عِنْدِي وَهُوَ يَعْنِي
كَبْشُ الْقَوْمِ ظَلَّ يَسُبُّ رَأْسَهُ عُنُقَهُ بِمَا فَعَلَ وَجَبَى حَتَّى انْخَفَضَ وَتَوَارَى عَنِ
النَّاسِ وَعَدَانِي فَقَالَ عَلَيْكَ أَنْ لَا تَتْبَعَنِي فَوَقَفْتُ لِذَلِكَ كُكُو الْخَالَةِ وَقَدْ
يُقَالُ كُكُوَى وَهُوَ الْأَصَحُّ يُقَالُ مِنْهُ كُكُوَى كَلْدِي أَيْ جَاءَتْ خَالَتِي لَا بَلَا
فَرْخُ الطَّائِرِ وَكَذَلِكَ وَلَدُ كُلِّ سَبُعٍ وَغَيْرِهِ مَا دَامَ صَغِيرًا يُسْتَعَارُ لَهُ هَذَا
الِاسْمُ يُقَالُ مِنْهُ قَشْ بَلَاسِي قَسِنْجَخْ إِنَّ بَلَاسِي أَخْشَنْجَخْ مَعْنَاهُ
بِأَنَّ فَرْخَ الطَّائِرِ قَبْلَ أَنْ يَتَحَمَّمَ رِيشُهُ بِمَنْزِلَةِ شَيْءٍ يُسْتَقْذَرُ مِنْهُ مَرْآهُ وَإِنَّ
وَلَدَ الْكَلْبَةِ بِمَنْزِلَةِ لُعْبَةٍ فِي رُؤْيَتِهِ ثُمَّ يَتَضَادَّانِ فِي الْكِبَرِ بَلُو اسْمُ
بُلَيْدَةٍ بِأَرْغُونَ بَلُو بَلُو حَرْفٌ تُنَوِّمُ بِهِ الْمَرْأَةُ طِفْلَهَا فِي مَهْدِهِ بَلَا هُوَ

اَعْوَانُ الرَّجُلِ فِي اُمُوْرِهٖ وَاٰلَتُهٗ مَا يُسْتَعْمَلُ فِي اُمُوْرٍ يَتَعَلَّقُ بِالزِّرَاعَةِ ۝ تَلُوُ
الْاَحْمَقُ بِالْغُرَيَّةِ ۝ تَلُوْنَانَكَ الشَّيْءَ الْمُخْتَارُ ۝ تَلُوَاذِشْ الْاٰنَ اَلْاٰنَ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ طَائِحٍ ۝ تَلِيَ الْبَرَدُ الَّذِيْ يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ ۝ تَلِيَ هُوَ رَصَافَهُ
السَّهْمِ ۝ جِلَارُوْثُ الْفَرَسِ الرَّطْبُ فِي آرِيِّهٖ ۝ سَلَى الطَّيْرِ ۝ سُلَى مِنْ
اَسْمَآءِ الْعَبِيْدِ كَاَنَّهٗ مَقْصُوْرٌ مِنْ سُلَيْمَانَ ۝ قُلَاتُ الْفَرَسِ الْحُلْوُ فِي اللَّوْنِ
قَلِيْ حَرْفٌ وَمَعْنَاهُ كَيْفَ وَلَوْ وَاِذَا وَقَالَ
كَلْسَا قَلِيْ قَتَعَلَّقُ اَرْتَرْتَيُوْ سِرْنَكَلْ اُذْلَكَ اِيْشِنْ بِلَبْ تُرَاجَا اَنْكَرْتَرْنَكَلْ
يَقُوْلُ اِذَا اَتَاكَ بَلَآءٌ وَشِدَّةٌ فَاصْبِرْ لِذٰلِكَ وَقُلْ بِاَنَّهٗ مَضٰى وَكُنْ عَالِمًا بِاُمُوْرِ
الزَّمَانِ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسَكَ اَثَرَ كُلِّ مُصِيْبَةٍ جَزَعًا ۝ وَيُقَالُ بُوْسَنْ بُوْ اِيْشِغْ
قَلِيْ قِلِرْنَكَ اَيْ كَيْفَ فَعَلْتَ اَنْتَ هٰذَا الْاَمْرَ وَيُقَالُ سَنْ قَلِيْ بَرْسَا سَنْ مَعْنَاهُ
لَوْ ذَهَبْتَ اَنْتَ كُلُّ هُوَ مَا جُفِّفَ مِنَ الْخُوْخِ الْمِشْمِشِ مَعَ نَوَاتِهَا وَلَا يُفْلَقُ مِنْهُ
تَمُوْ هُوَ اِسْمُ جَهَنَّمَ وَفِي الْمَثَلِ تَمُوْ قَبْغَزْ اَجَارَتِقَارْ ۝ مَعْنَاهُ اَنَّ الشَّوْكَةَ
بِفَتْحِ بَابِ النَّارِ فَكَيْفَ بِبَابٍ غَيْرِ يَوْمِ الرِّشْوَةِ لِمَنْ يُرِيْدُ تَخْزِيْجَ حَاجَتِهٖ ۝
تُمْ خُسْنُ هُوَ مَا يَتَصَاعَدُ عَلٰى رَأْسِ الدَّنِّ مِنْ شَرَابِ الدُّخْنِ ۝ وَيُقَالُ جُغِّي
جَمِّي قِلِرْ اَيْ اَنَّهٗ جَلَبَ وَصَحَّبَ جَمِّي يُسْتَعْمَلُ مُزْدَوِجًا ۝ سُمَا هُوَ اِسْمُ
حِنْطَةٍ مُنْبَتَّةٍ ثُمَّ تُجَفَّفُ بَعْدُ فَيُطْحَنُ فَيُتَّخَذُ مِنْهُ الْعَصَايِدُ وَالْخُبْزُ وَكَذٰلِكَ
الشَّعِيْرُ الْمُنْبَتُّ الَّذِيْ يُتَّخَذُ مِنْهُ خَمِيْرُ الْفُقَّاعِ ۝ كَمِّي بِفَتْحِ الْكَافِ السَّفِيْنَةُ

سفينه

بلغه الغربيه وفقاقه
الخ تتارسي تم قلمي
في السفينه

٥٤٩

بِكَسْرِ الكَافِ لِلتُّرْكِ وَقَالَ كِمِي اِجْرَا الرُّرُوبِ. اِلاَسْقِنْ جَتِمِيز 275
اِيْغُرْتَبَا بِشَلْنَبِ. مِنْكَلَاقِ اِيلِزَا جَتِمِيز ○ يَقُولُ رَكِبْنَا السَّفِينَةَ حَتَّى
عَبَرْنَا مَا الاوَهُوَ وَادٍ عَظِيمٌ فَتَوَجَّهْنَا نَحْوَ اِيْغُرْ حَتَّى فَتَحْنَا مِنْكَلَاقَ ○
مَمَا الرَّاكِسُ وَهُوَ ثَوْرٌ فِي وَسْطِ الثِّيرَانِ فِي دِيَاسَةِ الطَّعَامِ تَدُورُ الجَمِيعُ
حَوَالَيْهِ مَمُو اِسْمُ كُلِّ اِمْرَاةٍ تُبْعَثُ مَعَ العَرُوسِ لَيْلَةَ الزِّفَافِ لُغَةٌ غَيْرُ
اَصْلِيَّةٍ ○ تَمَاجَرْفٌ وَمَعْنَاهُ لَا اَدْرِي يُقَالُ مِنْهُ تَمَانَا قِلْرِي مَعْنَاهُ لَا اَدْرِي
مَاذَا فَعَلَ اَنْ تَنَا الجُمْلَانِ بِلُغَةِ اُجْ وَارْغُو ○ تِنُو تَمُو جَرْفَانِ وَمَعْنَاهُ
حَتَّى يَصِيرَ وَمِنْهُ يُقَالُ مَنْ بَرْغَايْ مَنْ بَمُوَايْ سَاذْهَبُ حَتَّى تُبْصِرَ ○ سُنِي
هُوَ جَايِزُ البَيْتِ ○ قِيُو جَرْفٌ وَمَعْنَاهُ اَيٌّ يُقَالُ مِنْهُ قِيُو كِشِي مَعْنَاهُ
اَيُّ النَّاسِ لُغَةُ اَرْغُو النُّونُ مُبْدَلَةٌ مِنَ الْيَاءِ قَانِي قِنِي جَرْفٌ وَمَعْنَاهُ اَيْنَ
يُقَالُ اَغْلَمُ قِنِي مَعْنَاهُ اَيْنَ اَبِي ○ كِنِي نَاكِدُ الشَّيْءِ المُسْتَوِي يُقَالُ لِلاَمِيزِ كِنِي اَيْ
كِنِي الضَّرَّةَ وَفِي المَثَلِ كِنِي نَكْ كِلِينَا تَكْوِيغِي مَعْنَاهُ اَنَّ الضَّرَّ عَدُوٌّ
حَتَّى رَمَادُهَا يَنْتَثِرُ فِي عَيْنِ صَاحِبَتِهَا العَدَاوَةِ بَيْنَ الضَّرَّاتِ ○ مَنُو جَرْفٌ
وَمَعْنَاهُ هُوَذَا وَهُوَ جَوَابٌ عَنْ قَوْلِهِمْ قَانِي اَيْ اَيْنَ هُوَ فَيُجَابُ بِهِ هَزَانْ
دَ دَوَا هُوَ حَمْلُ الطَّنَاءِ مِمَّا يَسْتَعْمِلُهُ الصَّبَّاغُونَ ○ دَوَا اِسْمُ كُلِّ عَمِيمَةٍ
مِنَ الصُّوفِ يُفْتَلُ فَيُجْعَلُ كَالحَلْقَةِ ثُمَّ يُدْخَلُ فِي السَّاعِدِ فَيُغْزَلُ ○
قُوَا الرَّلُو لُغَةٌ غُزِّيَّةٌ قُوَا الصُّنْبُورُ الَّذِي يَكُونُ فِي اللِّجَامِ التُّرْكِيِّ مُنْتَصِبًا عَلَى اَنْفِ الخَيْلِ ○

بَابُ فَاعِلَ فِي حَرَكَاتِهِ تَ لِسْتُ وَاطِرِيَّةٌ تُبَرِّدُ بِالْمَاءِ
وَالثَّلْجِ وَالْجَمْدِ وَيُلْقَى فِيهِ الْأَبَازِيرُ ثُمَّ يُوكَلُ لِلتَّبْرِيدِ جَ فَاجَا الْوِعَاءُ يُقَالُ
مِنْهُ فَاجَا وَقَدْ يُقْصَرُ فَيُقَالُ فَجَا ۝ قُوجُوا اسْمُ بِلَادٍ اِيغُرَ ۝ جُوجُوا اسْمُ
شَاعِرٍ تُرْكِيٍّ قَبِيحِ الْخَرْدَلِ نَ يُقَالُ اُونُو بِمَعْنَى ذَا مُونُو بِمَعْنَى هَذَا فِي الْإِشَارَةِ
إِلَى عَيْنٍ مِنَ الْأَعْيَانِ سُونُو الشُّوَيْزُ فَانِي حَرْفٌ بِمَعْنَى أَيْنَ لِيُو الطِّينُ
الَّذِي يَصِيرُ صَلْصَالًا اِذَا جَفَّ اُوهِي الْبُومُ وَاكْثَرُ التُّرْكِ تَقُولُ اُوكِي بِالْكَافِ

بَابُ فَعَالَ فِي حَرَكَاتِهِ تَ خِتَايُ اسْمُ الصِّينِ الْعُلْيَا
غَ تَغَايُ الْخَالُ ۝ جِغَايُ الْفَقِيرُ وَقَالَ كُنْكُلُ كَمِنْدُ لِلسَّاقِلِي يُوقَ جِغَايُ
قِلْسَا لَجِنْ يَلْمَسُ انِي تُقْبَايُ ۝ يَقُولُ مَنْ جَعَلَ فَقِيرَ الْقَلْبِ لَا يُمْكِنُ اَنْ يَجْعَلَ غَنِيًّا

بَابُ فَعْلَى فِي حَرَكَاتِهِ رَ تُرْنَا الْعُرْكُ ۝ قُرُوبَا
الْقَوْسُ الْفَجُوَّا وَيُقَالُ قُرُوبَى قَشْلَغَ كَشَايُ اِنْسَانٌ اَزَجُ الْحَاجِبَيْنِ
وَهَذَا وَافِقَتْ الْعَرَبِيَّةَ لِاَنَّ الْقَرْوَا اسْمُ كُلِّ مَا كَانَ مُقَوَّسًا قَالَ
رُؤْبَةُ يَذْكُرُ بَعِيرَهُ ۝ قَرْوَا مِرْجَابٍ فُنُقٍ ۝ بَابُ فَعْلَالَ فِي
حَرَكَاتِهِ بَ شَنْبُوكُ اسْمٌ لِضِيَاقَةٍ تُتَّخَذُ لِلشَّرَابِ حَضَرُوا
مِنْ عُوَةٍ اُخْرَى لُغَةٌ كِنَجَايَةٌ خُتَايُ عَيْبَةُ الثِّيَابِ خُتُوكُ لُغَةٌ فِيهِ
لِخُتَايُ دِيبَاجٌ صِينِيٌّ اَحْمَرُ وَلَهُ فُلُوسٌ صُفْرٌ جَ قُنْجُوكُ السَّيِّدَةُ مِنَ
النِّسَاءِ وَهِيَ دُونَ الْخَاتُونِ بِدَرَجَةٍ يُقَالُ مِنْهُ قَاتُونُ قُنْجُوكِيٌّ دَ

بُغْدَاىْ الْحِنْطَهْ وَفِي الْمَثَلِ بُغْدَاىْ قِتِنْدَا سَرْمَخْ سُقَالُورْ مَعْنَاهُ 276
بِرْدُولَهِ الْحِنْطَةِ وَبَرَكَتِهَا تَجِدُ الْمَارُورَهْ الْمَا يَضْرِبُ هَذَا فِيمَنْ يَنَالُ خَيْرًا
بِصُحْبَةِ غَيْرِهِ وَاَهْلُ بَرْسْغَانْ لَا يَقْدِرُونَ اَنْ يَقُولُوا بُغْدَاىْ وَلٰكِنَّهُمْ يَقُولُونَ
بُدْغَاىْ وَبِهِ يُجَرَّبُ مَنْ قَالَ لَسْتُ مِنْهَا ○ جِلْدَاىْ قَرَجْ يَخْرُجُ فِي زَوْرِ الْفَرَسِ
فَيَكْوِي حَتّٰى يَبْرَاَ ○ سَمْرُوىْ اِسْمُ كُلِّ طَعَامٍ مُعْتَدِلٍ بَيْنَ الْحَرَارَهِ وَالْبُرُودَةِ
مِمَّا يُوَافِقُ الطَّبْعَ قُدَّاىْ الْحَوَاصِلُ ○ وَقَالَ
قُرْدَىْ قُغُوا نَدَا اَجْبْ يُمْغِزْ اَتَارْ ○ قُرْغُنْ بِيكَانْ سَيْرَبْ اَنْزَاوِنِي تُبَارْ
يَصِفُ نُزْهَةَ الْمَوْضِعِ يَقُولُ اِنَّ الْحَوَاصِلَ وَغَيْرَهَا مِنَ الطُّيُورِ يَطِيرُ حَوْلَ الْمِيَاهِ
وَتَصِيحُ بِاَلْحَانٍ مُخْتَلِفَةٍ جَمِيعًا وَاِنَّ الْغِرْبَانَ وَالْغُرَابَ الْاَعْصَمَ يُغَرِّدُ حَتّٰى
يَكَادَ يَخْفُتُ صَوْتُهُ ○ شَ قَشْوَىْ الْحَلَمَهِ مِنَ الْقِرْدَانِ الَّذِي اِمْتَلَاَتْ دَمًا
وَبِهِ يُضْرَبُ الْمَثَلُ فِي احْتِقَانِ الرَّجُلِ بَوْلَهُ وَلَا يَبُولُ ○ غ بُرْغُوىْ الشَّبُّورِ
الَّذِي يُنْفَخُ فِيهِ ○ جِرْغُوىْ غِمْدُ نَصْلِ السَّهْمِ ○ جِرْغُوىْ الْعُرْوَةُ الَّتِي يَدْخُلُ
فِيهَا الْمِنْطَقَةُ فِي خَاصِرَتَيِ الْقَبَاءِ ○ جِلْغَاىْ قَوَادِمُ رِيشِ الطَّائِرِ ○
قِرْقُوىْ الْبَاشِقُ يُقَالُ لِلْيَهُودِيِّ قِرْغُوىْ ○ قَرْغُوىْ شَيْءٌ يُبْنَى كَهَيْئَةِ
الْمَنَارَهِ عَلَى طُورٍ اَوْ مَكَانٍ مُرْتَفِعٍ يُوقَدُ عَلَيْهَا النَّارُ يُنْذَرُ بِهِ بِمَجِيءِ الْعَدُوِّ
كَيْ يَاْخُذَ النَّاسُ اُهْبَتَهُمْ ○ مُنْغُوىْ اِسْمُ عَجِينٍ يُوصَلُ بِهِ الْقَرَاطِيسُ يُرَقُّ عَجِينُهُ
ثُمَّ يُغْلَى عَلَيْهِ حَتّٰى يَكُونَ اَشَدَّ لِرُوجَهٍ ○ ق جُلْقُوىْ اَتَكُ الْخُفِّ الَّذِي اَخْرَقُ

عَقِبَهُ جَانِبًا وَمِنْهُ يُقَالُ لِلْأَخْرَقِ الْيَدِ جِلْقَوِيُّ الْكَدِّ **بَابُ الْخَمَاسِيِّ**
ج تَرْغَى الْفَلَّاجُ ن سَرْغَى نَاشِدُ الضَّالَّةِ ن قُرْغَى حَامِي الْحِمَى ن قُرْنَى الْبِئْرِ
الَّذِي اسْوَدَّ مِنَ الدُّخَانِ فِي الْخِبَاءِ وَغَيْرِهِ س بَقْرَسَى الْمَانُ السُّدَاسِيُّ مِنْهُ
غ جَبْرَغَا الْعُصْفُورُ ج سَكْلَنْجُو الشَّوَانُ مُلَنْجُو اسْمُ بَلِيدٍ قُرْبَ إِكِّي الْكُوزُ
كَرْلَنْجُو الْخَبِيثَةُ وَفِي الْمَثَلِ كَرْلَنْجُو كَلِنْدَا مَعْنَاهُ إِنَّمَا يُوجَدُ الْخَبِيثَةُ عِنْدَ
الْكُنَّةِ لِأَنَّهَا قَدْ تُخْفِي الطَّرَائِفَ لِزَوْجِهَا نَ سَلِنْجُو الْوَرَعَةُ **بَابُ**
فَعْوَلَى ر حَقُوبَرَى هُوَ طِينُ الْبُوطَقَةِ غ قَرَاغَنَى اسْمُ لَعِبٍ
لِلصِّبْيَانِ يَلْعَبُونَ بِهَا عَشِيًّا **بَابُ فَعْلَلَاكَ** ت تُرْمُتَاكَ
اسْمُ طَائِرٍ مِنْ سِبَاعِ الطَّيْرِ صَيُودٌ وَبِهِ سُمِّيَ الرَّجُلُ تُرْمُتَاكَ وَيُلَقَّبُ بِهِ
انْقَضَى كِتَابُ الْأَسْمَاءِ مِنْ ذَوَاتِ الْأَرْبَعَةِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابُ الْأَفْعَالِ مِنْهُ
بَابُ الثُّنَائِيِّ ت يُقَالُ أَرْتَيَرَى أَيْ زَلِقَ الرَّجُلُ وَكَذَلِكَ كُلُّ حَيَوَانٍ
إِذَا زَلِقَتْ رِجْلُهُ فِي الْمَطَرِ وَالْوَحْلِ تَيَارْتَيْمَاقَ وَيُقَالُ أَرَايِشَنْ تَيْرَى أَيْ أَحَسَّ
الرَّجُلُ بِمَا خَفِيَ عَلَيْهِ مِنَ الْأَمْرِ وَشَعَرَ بِهِ تَيَارْتَيْمَاقَ وَيُقَالُ أَلَى تَيْرَى
أَيْ أَنَهُ مَنَعَهُ وَأَصْلُهُ تَذْنِي بِالذَّالِ فَخُفِّفَ تَيَارْتَيْمَاقَ وَيُقَالُ قَرَنْ تَيْرَى
أَيْ شَبِعَ الْبَطْنُ وَأَصْلُهُ تَذْنِي فَقُلِبَتِ الذَّالُ يَاءً كَمَا ذَكَرْنَا لُغَةَ الْقَوْمِ تَيَارْ
تَيْمَاقَ س يُقَالُ أَرْقُونَغَ سَيْدِرَى أَيْ سَلَخَ الرَّجُلُ جِلْدَ الْغَنَمِ وَغَيْرِهِ تَيَارْ

تَيْمَاقُ طَرِيقٌ وَاحِدٌ

سُيماق وفی المثل بیرتلکو ترسن اکیلا سیماس معناه لاینبغ
جلر ثعلب واحد مرتین یضرب فیمن نال من انسان خیرا فیطلب منه
ثانیا ق یقال قداشنکا قیدی ای انه عطف علی قربته وغیر ذلک وفی
المثل قزش یمش قیمادق قزن یمش قیمش معناه قیل الاخ والقریب
فلم یلتفت الیه وقیل الصهر فعطف علیه یضرب هذا فیمن یومر اعاة
حرمة الاصهار وقال بردنک تلک ایمرنک کیرو کرب قیمرنک
کنکلیرو بیمرنک بلرنکارنج بلغون یقول ذهبت فهلا اخبرت بزهابک
وهلا عطفت والتفت خلفک ولم لا تمیل قلبک الینا فصرت الآن مالا
ینبغی ان یصار مثلک کذی ن ویقال کیرو قیدی ای التفت خلفا قیارقیماق
ویقال ارکبکا سوق قیدی ای صب الرجل الماء فی الرز وقلبها فیه وکذلک
کل مایع وغیره قیارقیماق ویقال ات قیدی ای نفر الفرس وغیره قیار
قیماق ویقال ارسوزن قیدی ای خالف الرجل فی کلامه وعدته ویقال
الیغاج قیدی ای انه قطع الخشب محرفا قیارقیماق ک یقال اتنک
کیدی ای احترق الحطب وغیره کیارکیماک ونوع منه یقال ال
سوقدا تونغ بیدی ای انه حرک الثوب فی الماء ویقال المسک کنکل بیدی
ای انه میل قلبی وغیره ویقال یلیغاجغ بیدی ای حرکت الریح الشجر
یارقیماق ونوع اخر منه یقال الاتغ بادی ای انه شد الفرس وغیره

وكذلك كل شيء عفر عليه بالجبل واوثقه بارباماق ○ ويقال الاغز
تودي اي انه كظم فاه وكذلك اذا سد كل ثقب تورتوماق ○ ويقال
المنكا اندغ تيدي اي انه كزى قال يتيرتيماك ○ ويقال ارقونغ ساجي
اي عرّ الرجل الغنم وغيره سارسامق ○ وقال

قراتونك اجر سادم اغراوني اجر سادم يتيكانك اجر سادم سقش اجر اكنم تغري
يقول استمسيت الليل المظلم واستطرت النوم الثقيل فعردت دوران بنات
نعش مرارا فكنت في ذلك العرد حتى طلعت شمس نهاري ○ ويقال الانكر
بيون سودي اي انه انقاد له وخضع ويقال المنكا يونك سودي اي انه ارسل
الى جزبات الصوف للفتل سور سوماق ○ ويقال اتنك سيدي اي انه كسر
الحطب وغيره ويقال السوني سيدي اي انه هزم الجيش سيرسيماق ○
يقال الاشيكا اتنك قادي اي انه قد احتف الحطب حول القدر وكذلك يقال
التونغ قادي اي انه عبا الثوب في صوان قارقاماق لغة يغما والافصح
قالادي **ونوع اخر منه** يقال التون يودي اي انه غسل الثوب
وغيره يورتوماق ○ ويقال الاش سيدي اي انه اكل الطعام وغيره ويقال
في لغة يباقوا بك كشيني بيدي اي اهلك الامير مال الانسان واتلفه بيرسيماك
انما سميناها هذا النوع من الافعال بذوات الاربعة لان عباراته النفس منه
يكون على اربعة احرف نحو قولهم اتن بادم اي ربطت الفرس وقولهم توى سادم

اى عردت الغنم وهذا كما يقال فى العربية دعوت وغروت على ابعة اجردت فحملوا هذا عليه لشابهه

باب الثلاثى على فعلى محرك الحشو فى جركاته 278

ب يقال الانى كثير زلا يبرى اى انه ستره من الناس وكذلك كل شئ واراه عن غيره ايبر ايباق ت يقال الانكرات اتادى اى انه لقبه بلقب وكذلك اذا سماه باسم اتار اتاماق ○ ويقال الترغ اتادى اى انه شرق الزرع وهو ان يقطع شرناقه كيلا يفسده وقد يقال فى الحرث اذا خصد الرؤس اتار اتاماق ○ ويقال الانك المز اتادى اى انه قضى دينه اتار اتاماك وقال بلسا كمنك التن كمش ار لا اتار ○ اندا بلبت تنكر بكروا تبغن اتار ○ يقول من كان له ذهب وفضة كذى يمهد وطنا فاذا الطمان فى موضعه تقضى حينئذ عباد لله تعالى ○ ويقال التونغ اتيرى اى انه احرق زبير الثوب بحديده وملسه اتير اتيماك ○ ويقال الاتنك اتادى اى انه قد اصطلى بالنار واحرق الحطب وهذه لغة ظريفة لكنها ليغاو يماك ويقال امحى انكرات اتادى اى ان الطبيب عالجه بالدواء اتار اتاماق لغة غزية ج يقال سركا اجيدى اى حمض الخل وغيره وكذلك وجع الجرح اذا امض اجير اجياق ل يقال اريدى نانك اى نظف الشئ اريز ايماق ويقال ياغ اردى اى ذاب السمن وغيره اردر اردماك ○ ويقال يغاج اريدى اى بلى الخشب وغيره من طول مضى الزمان عليه وكذلك العظام اذا بليت اريز ايماك ن يقال كب ازيدى

اى رشح الجب وكذلك كل اناء خرفيه اذا رشح ويقال قلاق ازيدى اى كادت
الاذن ان تنصام من الجلبة ازيرا زماق س يقال موز اسيدى اى سخنت
المرقة وغيرها ويقال تمر اسيدى اى جمى الجريد وغيره اسيراسيماك
يقال ارش اشادى اى اكل الرجل الطعام فالخاقانية تستعمل هذا اللفظ
للاكابر وغيرهم من الاتراك تقولون بغير التمييز ولهم القياس اشار اشاماق
ويقال البيرك اشادى اى انه بحث الارض وغيرها يطلب شيئا اشار اشاماك
ويقال اليغرقان اشودى اى انه دثره بالدثار وكذلك كل شئ اذا ستر عليه انكار
وغطاه اشور اشوماك ٥ ويقال ار اشيدى اى حصر الرجل من البرد اشير اشماك
ق يقال المنى اقيدى اى انه قرد عانى ويقال ار بتك اقيدى اى قرا الرجل
الكتاب اقير اقيماق ٥ ويقال ار اقيدى اى تقيا الرجل وهذا ركه الكاف اقيه
اقيماق ك يقال ار بغداى اكيدى اى طحن الرجل البر وغيره اليراكيماك
ويقال اليجال اكادى اى انه قد سحل السكين وغيره ويقال بغرا ايشش
اكادى اى نصف الفحل ابنا به اكار اكاماك ٥ ويقال الانكر اكادى اى
انه قد جرن وعتا عليه اكار اكاماك ل يقال البرماق الادى اى انه
قد فرق الدراهم وغيرها الار الاماك ٥ ويقال اليبه الادى اى انه قد وصل
الخيط وغيره ويقال اليغوق الادى اى انه وصل الرحم الار الاماق ٥
ويقال برق اليبرى اى عوى الذيب وكذلك الكلب اذا نبح ليلا نباحا هايلا

وكذلك الإنسان اذا ألم من وجع شديد وصاح كعواء الذيب اليراليماق وفى 279
المثل يزيد ابرى اليسا اذا ات بغرى ترتشور ○ يقول اذا عوى
الذيب فى الفلاة يتوجع كبد الكلب فى البيت لذا حتنا وعطفا يضرب
هذا فى تحنن الأقارب بعضهم الى بعض ○ ويقال تون اليرى اى ابتل الثوب
وغيره اليراليماك وفى المثل كذكلد اليماس كفج لكرماس ○ معناه لا
يبتل من المطر صاحب البادية يتوقى بها وان اللجام اذا كان نيزكيا فان الفرس
لا يجمح ولا يرمح يضرب هذا فى الاستعداد للأمور ن يقال انودى نانك اى
قد اعد الشئ وهذا لازم بمنزله مالو قيل انعد ولكن لا يستعمل عربيته
انور انوماق ○ ويقال البو ايشغ انادى اى انه قد رضى هذا الامر ويقال
سن انادنكمو معناه اقبلت ورضيت انت انار انا ماق ويقال القوين
انادى اى انه قد اعلم غنمه بقطع اطراف الأذان انار انا ماك ت يقال ات
قدرتى سبيدى اى تجرك ذنب الفرس وغيره سبير سبيماق ○ ويقال سبيدى
نانك اى حطال الشئ وتا للطرفه سبير سبيماق ويقال تون كبيدى اى جف
اعالى الثوب من البلل وغيره بعض الجفاف كبير كبيماك ويقال الون كبيدى
اى انه ضرب الثوب تضريبا كبير كبيماك ت يقال اش اغزدا تتيدى اى
وجد طعم هذا الطعام فى الفم وتلذذ به تتير تتيماق وفى المثل كشى اتى
تير كلا تتير معناه انما يوجد طعم لحم الانسان فى حياته يعنى انه يقترف

المال في الكسب فيتخذ منه المطاعم اللذيذة فجعل كأنه تلذذ به مثلا
ج يقال سجيدي نانك اي قد احلولى الشئ وطاب سجير سجيماك ويقال انت
سجيدي اي قد رتب الفرس وغيره وقفز سجيه سجيماق ○ ويقال الك انك
تقارن كجادي اي انه قد ظلم ماله كجار كجامالك وكذلك يقال اغلانغ كجامي
اي انه قد فجر بالغلام او الجارية ظلما ○ وقال

اذكمني كجايور تن كن تربه يغليو ○ كردي كزم تقرقن يرتي قلب اغليو
يقول بان الشوق يظلمني بان اظل وابيت باكيا لما رات عيني خلا طلله وتركه
ربعه بزا السرعة ○ ويقال ايم كجيدي اي قد اجتك جسدي وكذلك كل حيوان
كجير كجيماك ج يقال اغلان برودي اي كبر الصبي وغيره وكل شئ اذا كبر
بعد صغره كذلك برور برومالك ○ ويقال قيز بزيدي اي رقصت الجارية
وغيرها ابزيزبن مالك وفي المثل ترتغا بزيك بلماس بيرم تارتير ○
معناه ان العجوز لا تعرف الرقص وتقول مكاني ضيق يضرب هذا فيمن
يصلف في شئ فاذا طلب منه ذلك وعجز عن ابراز البرهان يتعلل بعلة كاذبة
ذ يقال ازاذيري اي نام الرجل وغيره اذيرا ذيرماق ○ ويقال اتونغ بزوحي
اي انه قد صبغ الثوب وغيره ويقال اقز ارحي كيلني يغاجقا بزوحي
اي انه قد رمى الصيد والزقه بالشجرة وغيره بزور بزورماق ○ ويقال
تونغ قزودي اي انه قد شمر الخياطة والرز قزور قزورماق ج يقال

٢٦٩ 009

يزيدى نانكلاى نتن الشئ لغة ردية ○ ويقال قيز سخن ترادى اى امتشطت 28
الجارية شعرها ويقال ايكسوسن ترادى اى انه قد فرق جنده واصله
تردى فى تفريق الشئ الا ترى انهما مجتمعان فى الغابر فيقال تردى اى فرق
تراد تترادى تراد كذلك الا ان هذا الحكم غير مقيد فى الافعال جميعا ولكن
للغابر يتفقان من الثنائى والثلاثى ويفترقان فى الماضى نحو قولهم ازارت
اشرى اى قد جاوز الرجل العقبة وقولهم اشر اشادى اى انه اكل الطعام
ثم يقال فى الغابر منهما اشار على صفة واحدة ولقولهم اسقفا قندى
اى انه قد روى وبضع من الماء هذا فى الماضى ثم يقال قنار اى يروى قناق
ويقال الاتر قنادى اى انه قد نصد فرسه ثم يقال قنار على صيغة الاول
قناماق فقد اتفقا فى الغابر وافترقا فى الصدر والمصدرين ويقال
اق تروددى اى ضاق البيت والصدر وغيرهما ويقال ارشدى تروددى اى
قد ضجر الرجل وتضيق تروز تروماق ن ويقال يلنكق تروددى اى اخلق
البشر وهذا لازم بمعنى خلق تروز تروماكن ويقال الترغ تريدى اى انه
قد جرت الجرة وغيره تريز تريماق ○ ويقال القبغ ترادى اى انه قد
عم الباب وكذلك اذا عم كل شئ تراز تراماكن ويقال اتسريدى اى يعنى سيدى
سلخ الكلب ويقال الكز زسريدى اى انه قد خاط اللبد خياطة موكدة
كالتركانى مما يتخذ منه قرم الخباء واعشيبتها يوم الظعن سريز سريماق

وَيُقَالُ السُّولَقُ سَرْوَدِي اَيْ اَنَّهُ كَارُ الْعِمَامَةِ عَلَى رَاسِهِ وَكَذٰلِكَ اِذَا لَفَّ
كُلَّ شَيْءٍ عَلَى شَيْءٍ سَرْوَمَاقْ وَيُقَالُ اَرْقَرِيدِي اَيْ شَاخَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ قَرِيرْقَرَاقْ
وَفِي الْمَثَلِ اَرْسَلَانْ قَرِيسَا سِيجْغَانْ اِتْزُكْذَا زُورْنْ مَعْنَاهُ الْاَسَدُ
اِذَا شَاخَ يَرْتَصِدُ حُجْرَةَ الْفَارِهِ لِيَاخُذَهَا وَهٰذَا يُضْرَبُ فِي الشَّيْخِ اِذَا عَجَزَ عَنِ
الْاَمْرِ الْعَظِيمِ فَرَضِيَ مِنْهُ بِالدُّونِ وَيُقَالُ قَرِيدِي تُونْ اَيْ قَدْ جَفَّ الثَّوْبُ
وَغَيْرُهُ قَرِيرْ قَرِيرْمَاقْ وَيُقَالُ اِتْغْ قَرِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ حَمِيَ الْكَلَاُ وَغَيْرُهُ قَرِيرْ
قَرِيرْمَاقْ وَيُقَالُ قُلْ كُرَادِي اَيْ قَرَابَقَ الْعَبْدُ وَغَيْرُهُ كُرَارْ كُرَامَاكْ وَيُقَالُ
اَتْ كَرِيدِي اَيْ جَفَرَ الْفَرَسُ بِيَدَيْهِ الْاَرْضَ وَيُقَالُ اَلْ قَارِغْ كَرِيدِي كَرِيرْ
كَرِيرْمَاكْ اَيْ كَسِيجِ الثَّلْجِ وَجَرْفِهِ اَلْ يُقَالُ اَلْ اَقْنِ بَزَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ نَقَشَ
بَيْتَهُ وَغَيْرَ ذٰلِكَ بَزَارْ بَزَامَاكْ وَيُقَالُ اَلْ اَتْ تُزَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ مَلَّحَ اللَّحْمَ
يُسْتَعْمَلُ فِي مَوْضِعِ تُزَادِي وَيُقَالُ اَلْ يِيرْكْ قَزِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ جَفَّ الْاَرْضَ
وَبَجَّهَا وَكَذٰلِكَ اِذَا اَنْكَا الْقَرْحَةَ وَنَحْوَهَا قَزِيرْ قَزِيرْمَاقْ وَيُقَالُ اَنْكْ بُغْزِي
اَشْقَا قَرِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ جَفَّ حَلْقُهُ اِلَى الطَّعَامِ وَهٰذِهِ هِيَ الْمُسْتَعْمَلَةُ وَ
الْاَصْوَبُ بِالرَّآءِ غَيْرِ الْمُعْجَمَةِ وَقَدْ شَرَّتْ هٰذِهِ كَمَا شَرَّتْ قَوْلُهُمْ سُوتْ اَمْزِي
اِذَا اَرْضَعَهُ قَرِيرْ قَرِيرْمَاقْ وَيُقَالُ تَقَارْ قَزُودِي اَيْ غَلَتْ اَسْعَارُ
السِّلَعِ قَزُورْ قَزُورْمَاقْ وَيُقَالُ اَلْ قِيزِغْ قَزَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدِ اقْتَضَّ الْبِكْرَ
قَزَارْ قَزَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْ اُوتْ كَزَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ حَرَثَ النَّارَ بِالْمِحْرَاثِ كَزَارْ

281

كزاماك ويقال الزمني كزادي معناه انه قد نتف والتقط حبات العنب
من العنقود ○ ويقال الليلا غدر اكزادي اي انه اقام الخريف بالمصطاف
وغيرها كزار كزاماك س يقال سسيدي تانكا اي قد نتن الشئ سسير
سسياق ويقال الاني كرماكن كسادي اي انه تمنى لقاءه وكزلك كل شئ تمنيته
كسار كساماك ش يقال اليغاجغ بشادي اي انه اتخذ في الخشب وزا
وكزلك في غيره اذا جره وكزلك اذا وضع الخشب مسندا بعضها على
بعض بشار بشاماق ويقال انكا اوزي بشودي اي انه قد استطلقت طبيعته
ويقال تكون بشودي اي انه قد وهن العقد ويقال ات بشودي اي قد احل
الفرس من الوتاق ويقال خان يلا اوجغ بشودي اي قد اذن للملك برجوع الرسول
الى مرسله ويقال ارا اغتن بشودي اي طلق الرجل امرأته لغة ارغو وهذه
اللغة لازمة ومتعدية بشور بشوماق ويقال الاوكا يرماق تشودي اي
انه قد نقل الى بيته الدراهم وغيره تشور تشوماق ○ ويقال الوتوش تشادي
اي انه قد راى رؤيا كزلك اذا احتلم تشار تشاماك ويقال تشاك تشادي اي
انه قد فرش الفراش كزلك ويقال تكرمان تشادي اي انه قد جرد اسنان الرجا
وفي هذه اللغة حذف المضاف واقامة المضاف اليه مقامه لان قولهم
تكرمان هو اسم لجميع الطاجون وانما تجرد الاسنان للرجا فقط ويقال ال
ارغاق تشادي اي انه جرد اسنان المنجل تشار تشاماك ○ ويقال اغلان

٥٦٢

جِشَادِي اَيْ بَالَ الصَّبِيُّ وَتَغَوَّطَ وَلَا يُقَالُ هٰذَا اِلَّا فِي الصِّغَارِ وَيُقَالُ تَكُونُ
سَشُودِي اَيْ قَدْ وَهَنَتِ الْعُقْدَةُ حَتَّى كَادَتِ الْاِنْحِلَالَ سَشُورْ سَشُومَاكْ
وَيُقَالُ اُمْنِي قَشِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ حَكَّ جَسَدِي قَشِيرْ قَشِيمَاقْ وَفِي الْمَثَلِ
اَلْرَّجِي سِجْغَانْ مُوشْ تَشْقِنْ قَشِيرْنْ مَعْنَاهُ اَنَّ الْفَارَ اِذَا قَرُبَ مَوْتُهَا
تَحُكُّ حُصْيَةَ الْمِرَّةِ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ تَعَلَّقَ بِاَمْرٍ لَا يَكُونُ مِنْهُ اِلَّا التَّلَفُ
وَيُقَالُ نَامْ كُونْكْ كُشِيدِي اَيْ اَنَّ الْجَرَارَ وَارِي الشَّمْسَ وَسَتَرَهَا وَكَذٰلِكَ
كُلُّ شَيْءٍ اِذَا سَتَرَ الْاَضْوَاءَ كُشِيمَاكْ كُشِيمَاكْ وَيُقَالُ اَلَاتِغْ كِشَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ
شَكَّ الْفَرَسَ وَيُقَالُ اَرْقُولِنْ كِشَادِي اَيْ اَنَّ الرَّجُلَ قَدْ قَيَّدَ عَبْدَهُ كِشَارْ كِشَامَاكْ
غْ يُقَالُ سُوقْ سُغِيرِي اَيْ قَدْ بَرَدَ الْمَاءُ وَغَيْرُهُ سُغِيرْ سُغِيمَاقْ قْ يُقَالُ اَلْقَبْغْ
تُقِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَرَعَ الْبَابَ وَيُقَالُ اَلْتُلِنْ تُقِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ ضَرَبَ عَبْدَهُ بِالْقَيْدِ
وَالتُّرْكُ تَسْتَعْمِلُهَا مُزْدَوِجًا فَيَقُولُ اُرْدِي تُقِيدِي اِذَا ضَرَبَ وَيُقَالُ تَمْرَجِي
قِلِجْ تُقِيدِي اَيْ طَبَعَ الْحَدَّادُ السَّيْفَ وَالسِّكِّينَ وَغَيْرَهُمَا وَيُقَالُ اَرْبُوزْ تُقِيدِي
اَيْ نَسَجَ الرَّجُلُ الْكِرْبَاسَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ اَلِي سُفْ تُقِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ غَرَّقَهُ الْمَاءُ
الْجَارِي وَذَهَبَ بِهِ وَيُقَالُ اَرْنِي بِيلْ تُقِيدِي اَيْ اَصَابَ الرَّجُلَ سَعْفَةٌ مِنَ الْجِنِّ
تُقِيرْ تُقِيمَاقْ وَيُقَالُ اُمْنِكْ كُوزُمَا سَقِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ تَخَيَّلَ فِي عَيْنِي كَذٰلِكَ
وَيُقَالُ سَاقِغْ سَقِيدِي اَيْ تَخَيَّلَ السَّرَابُ اَنَّهُ مَاءٌ سَقِيرْ سَقِيمَاقْ وَيُقَالُ اَلَانِكْ يَشْنِ
سَقِيدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ نَدَغَهُ بِاِصْبَعِهِ سُقِيرْ سُقِيمَاقْ وَيُقَالُ اَلَانِكْ يَشْنِ

٥٦٢

سِقَادِى اَىْ اَنَهُ قَدْ اَمَرَّ يَدَهُ عَلَى رَاسِهِ تَعَطُّفًا وَكَذٰلِكَ اِذَا جَسَّ كُلَّ شَىْءٍ بِاِمْرَارٍ ٢٨٢
الْيَدِ عَلَيْهِ سِقَارْ سِقَامَاقْ ن وَيُقَالُ اَلْاَنْ قَقِيدِى اَىْ اَنَهُ قَدْ غَضِبَ عَلَيْهِ
وَضَجِرَ مِنْ فِعْلِهِ قَقِيرْ قَقِيمَاقْ وَفِى لُغَةٍ اُرْغُو قَقِيُورْ يَضُمُّونَ الْاَفْعَالَ الْغَائِبَةَ
مِنْ هٰذَا الْبَابِ مِنْ غَيْرِ اَنْ يَكُونَ لِتِلْكَ الضَّمَّةِ مَتْبُوعٌ وَلَا هُوَ بِقِيَاسٍ وَذٰلِكَ كَثِيرٌ
فِى اللُّغَةِ ك يُقَالُ تُكُونْ تَكُودِى اَىْ اِسْتَحْكَمَتِ الْعُقْدَةُ وَالْاَمْرُ اِذَا اُسْتُحْكِمَ
كَذٰلِكَ بَكُورْ بَكُومَاكْ ن وَيُقَالُ اِيشْ تَكَادِى اَىْ قَدْ تَمَّ الْعَمَلُ وَمَا بَقِىَ وَيُقَالُ بُوَاشْ
مُغْفَا تَكَادِى اَىْ قَدْ وَصَلَ هٰذَا الطَّعَامُ لِلْجَمِيعِ وَبَلَغَ وَهٰذَا الْحَرْفُ مِنَ الْاَضْدَادِ ك
يُقَالُ قُوىْ بَلَادِى اَىْ قَدْ نَاجَ الضَّانُ بَلَارْ بَلَامَاكْ وَيُقَالُ قُزِى بَلَادِى اَىْ اَنَهُ قَدْ
طَبَخَ الْحَمَلَ كَذٰلِكَ بَلَارْ بَلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْزَجَاكْ بَلَادِى اَىْ اَنَهُ قَدْ اَسَنَّ وَاَسَنَّ السِّكِّينُ عَلَى
الْمُسَنِّ وَيُقَالُ اَلْتِيشْ بَلَادِى اَىْ اَنَهُ قَدْ اَجَرَّ اَسْنَانَهُ بَلَارْ بَلَامَاكْ ن وَيُقَالُ اَلْكِنْجْ
بَلَادِى اَىْ اَنَهُ قَدْ اَضْجَعَ صَبِيَّهُ فِى الْمَهْدِ وَاَوْثَقَهُ فِيهِ وَيُقَالُ اَلَانِى قَانِكَا بِبَلَادِى
اَىْ اَنَهُ قَدْ اَضْجَعَهُ فِى دَمِهِ بَلَارْ بِيلَامَاكْ وَيُقَالُ اَتْ تَلَادِى اَىْ اَعَقَّ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ
وَهُوَ اَنْ يَسْقُطَ عَنْهُ الشَّعْرُ الشَّتَوِىُّ فَيَنْبُتُ لَهُ عَقِيقَتُهُ تَلَارْ تَلَامَاكْ وَ
اَصْلُهُ تُولَادِى فَحُذِفَتِ الْوَاوُ وَيُقَالُ قُوىْ تَلَادِى اَىْ اَنْتَجَتِ الْغَنَمُ بِالْغُرَيَّةِ تَلَارْ
تَلَامَاكْ وَيُقَالُ اَلَانِى تِلَادِى اَىْ اَنَهُ طَلَبَهُ وَتَفَقَّدَهُ وَيُقَالُ تُكْرِى اَنْدَغْ تِلَادِى
اَىْ كَذَا رَادَ اللّٰهُ تَعَالَى تِلَارْ تِلَامَاكْ وَيُقَالُ تُونُغْ جِلَادِى اَىْ اَنَهُ نَدَى الثَّوْبُ وَغَيْرُهُ
جِلَارْ جِلَامَاكْ وَاَصْلُهُ جِيلَادِى فَحُذِفَ وَيُقَالُ بَكِيغِيقَا سُلَادِى اَىْ قَدْ غَزَا

٥٦٤

الأمير عدوّه واصله سولادي فحذفت الواو وسولا رسولا مال وقال
يغتك تبانتر وبقب بكدنك بلا • اغرب قلي كلسا سنكا قشوسلا
يقول انظر عدوّك نظرا باصرا ووقع الخنجر بالمسن فاذا اتاك قاصدا فاغز
اليه مكانجه ويقال اتت قليري اي وثب الفهر وجمع قليري قليماق ويقال
الك كليري اي انه قد دفن الميت وغيره كليركليماك يقال كوز قمادي
اي اسمدرت العين من شعاع الشمس قمار قماماق وكذلك يقال انك تيشي
قمادي اي انه قد كل سنه من اكل شيء حامض وفي المثل اتاسي انا شي
اجغ الملا يسا اعلى قيزي تيشي قامازه معناه اذا اكل الاب او الام
التفاح الحامض يكل عنه سن الولد يضرب هذا في امر جناه الاب او الام
فيواخذ به البنون ويقال ارا قنكا قمير اي نشط الجمل وارتاح شوقا
الى بيته وكذلك كل من اشتاق الى شيء وهاج قلبه اليه قمير قميماق
يقال المنكا سوز تنودي اي انه قل وعز الى كلاما وكذلك اذا اوصى تنوز تنوماق
ويقال المنرا تنادي اي انه بات عندي ليله تنارتنا ماك ويقال الاني سنا ي
اي انه قد جرّب به في شيء سنار سنا ماق ويقال الاتن قنادي اي انه وجّ
فرسه وفصده قنار قنا ماق ويقال بكاني قنادي اي قد عذّبه الامير
ويقال تنكري اني قنادي اي عاقبه الله تعالى ويقال الانجالن قنادي اي
انه قد اتخذ لسكينه جفنا قنار قنا ماق ويقال بروز قندي اي زعف

الأنف وكذلك كل موضع من الجسد إذا دمي وأصله قاني يقني فخفف قنيماق
ويقال التونغ مناذي أي أنه قطع أطراف الثوب ليصلحه من الإخراق وغيره
منار منا ماك ويقال القوين سنادي أي أنه قد عدّ غنمه سنار سنا ماق
وأصله سنا نادي فخفف **ونوع منه** ر يقال أر يبودي أي قد غنى
الرجل وغيره بيور بيو ماق يقال الآني تيادي أي أنه عمّه حتى نفض عليه
تيار تيا ماق انقضت أبواب الثلاثي. من أبواب الرباعي ٥

باب فعلدي مسكنة الحشو في حركاته ب

يقال أر ايشغ بربادي أي سوّق الرجل الأمر ولم يبرمه بربار بربا ماق ويقال الربغاج
تربيري أي سفر الرجل الخشب وغيره تربير تربيا ماك ت يقال أغلان سغتادي
أي بكى الصبي وغيره سغتار سغتا ماق وبالخاء لغة فيه وهذا كما في العربية
غمار الناس وخمارهم وغدار وختار وهذا إنما جاز في الأفعال فأما في الأسماء لا يجوز
أن يقال سُخت للبكاء في مكان الغين ج يقال أر ايش ترجيري أي أنه قد برأ بالعمل
ترجير ترجيا ك ٥ ويقال التونغ تقجيري أي أنه قد شمرّ الثوب وهو أن يخيط
خياطة غير محكمة تقجير تقجيا ك ٥ ويقال أت تنجيري أي أصل اللحم تنجير تنجيا ق
ويقال مشاق نا نكر قرجادي أي صلب الشيء الرخو قرجار قرجا ماق ويقال الآق
أما جفا قرجادي أي ضرب السهم جانب الهرف ومضى وهو كالسهم الزاجل قرجار
قرجا ماق ويقال أر ركشيكا تقجيري أي أن الزنبور حمل على الإنسان ليعضّ

وكذلك الرجل اذا غضب على الآخر وانهمك فيه فقجير ققجيماق ح يقال ال
انكل اذا قن بغدادي اي انه شغرب رجله في الصراع بغدار بغداماق ويقال
الفلج قندير اي انه فرجلا السيف المروس قندير قندماق ر يقال
تبرادي نانك اي قد تحرك الشئ تبرار تبراماك ٥ ويقال اتْ تبرادي اي صار
البيت هشيما تبرار تبراماق ٥ ويقال تقي تبريدي اي قد وثب البعير لا يقال
هذا الا في وثب البعير تبرير تبرماق ويقال كشي سدردي اي خفت زحمة
الناس ويقال تون سدردي اي تهلهل الثوب واجرا ان سدرار سدراماك
ويقال اليغاجغ بغرادي اي انه جز الخشب وغيره بغرار بغراماق و
يقال ارتغرادي اي جلد الرجل تغرار تغراماق ويقال اتْ تغرادي اي انه
خرد اللحم لتهاج وغيره تغرار تغراماق ويقال اريقرادي مثل قولهم تغرادي يقرار يقراماق
وقال قش يا يغرو قلنور اراتْ منز يقريور الكلر ما سقريور اتْ يتقي بكر شور
يصف مناظرة الصيف والشتاء يقول بان الرجال والخيل يشتد لجامهم في و
ان الامراض تقل في الشتاء وتصلب ابدان الناس ولحومهم في الشتاء ٥ و
يقال اشاق نانك تقرادي اي كبرت الاشيا الصغار نحو صغار الشاء اذا
كبرت تقرار تقراماك ماخوذ من قولهم تقر بنحو لكبار الدر ويقال اتْ سجيدي
بقريدي اي وثب الفرس وجمح وهذا انما يستعمل مزدوجا ولا يستعمل مفردا
بقرار بقرماق ويقال اتْ اذاتي تكادي اي دوى حافر الفرس ورجله ويقال

تهره يمك تحرك معانقه

طوغرمق

اغلان تكرادى اى ترغرع الصبى تكرارا تكراماك ويقال بير جغرودى اى 286
تلبدت الارض وصلبت من كثرة رجل ومشى عليها وكذلك كل شئ فيه رخاوة
فصلب بعده جغرور جغرماق ○ ويقال اشج جقرادى اى غلب القدر من شئ جغراق
تخيس نحو الهريسة او الحريرة فاما اذا كان غليها نهابشئ رقيق لا يقال له
جقرادى ولكنه يقال قيندى ويقال منه جقرادى معناه فار عين الماء و قيناق
صار ماؤه بمنزلة غليان القدر جقرار جقرماق ويقال يش جقرادى اى
صر السن ويقال قبغ جقرادى اى صر الباب وكذلك الرجل اذا صاح فى خصومة
ونحوها يقال له ذلك جقرار جقراماق ويقال اتمكنا ناش جكرادى معناه صرت
السن من الحجر الذى يكون فى الخبز جكرار جكراماك ○ ويقال اق كيش تا جلرادى اى
تقلقل السهم فى الكنانة وكذلك كل صوت مثله جلرار جلراماق ويقال ايش
سفرادى اى استفرغ العمل وكذلك كل العامل اذا فرغ عنه سقرار سفراماق
ويقال سكل ايكدن سفرادى اى اندمل المريض وانسل منه ويقال ارسقفا
سكريدى اى وثب الرجل الى الماء وغيره سكريرسكريماك ويقال قوى سمريدى سمرتمك
اى سمن الغنم وغيره سمرير سمريماك ويقال اسرل سنريدى اى هز السكران
واصله سندريدى سنريدى سنريرسنريماق ويقال انك بشى تنريدى اى انه
قد اخذ راسه كالدوار وذلك اذا غلب عليه النوم فامتنع عنه فحدث منه
فى الراس كذبيب النمل من فقد النوم تنرير تنريماك ويقال انك وجى كقرادى اى

انه قد وهنت قوته وكل شئ صلب اذا وهنت قوته كزلك كفرار كفرامك
ويقال ارسلان كرادى اى زار الاسد ويقال بغرا كرادى اى هزار الفحل
ويقال بلبت كرادى اى رعدت السماء ويشبه به صياح الابطال فى المعارك
وفى المثل تكرمنى اتغمش سجغان كول كركنكا قرقماش معناه
ان الفار التى ولدت فى الطاحون لا تخاف من الرعد يضرب هذا فيمن قاسى من
الامور الصعاب ثم يخوف بشئ منها كرار كلرامك ويقال تاش قدغدا
كلرادى اى صوت الجان فى البير بهذه الصفة كلرار كلرامك ر يقال
الانى تبزادى اى انه جسده تبزار تبزامك ويقال ايش سغزادى اى انه
خلل اسنانه بالخلال ويقال الاتكى يسن سغزادى اى انه جرد الكلب فى الخف
وكزلك كل شئ اذا ادخل بين الشيئين بتضييق سغزار سغزاماق ويقال القبز
قبزادى اى انه قرض به العود قبزار قبزامك س يقال الانى تبسادى
اى انه قد جسده لغة فى الزاى تبسار تبسامك ويقال باش تبسادى اى
قد قرب الجرح من الاندمال تبسار تبسامك ويقال الانكر خسادى اى انه
ابى قبول امره وفعل الفعل كارها خسار خسامك ويقال السقز اجتسادى
اى انه تمنى ان يعوم فى الماء جتسار جتسامك ويقال الاتر ستسادى اى
انه تمنى بيع فرسه وغير ذلك ستسار ستسامك ويقال الاتغ
سرسادى اى انه تمنى سوق الخيل وغيره سرسار سرسامك ويقال

285

اَرْسُقْسَادِی اَیْ عَطِشَ الرَّجُلُ وَغَیْرُہٗ سُقْسَارٌ سُقْسَامَاقٌ وَاَصْلُ ھٰذَا
اَیْضًا رَاجِعٌ اِلَی الْاِشْتِھَآءِ وَالتَّمَنِّیْ وَیُقَالُ سِرْکَاسُقْسِرِی اَیْ اُخْرُجِ الْخَلُّ طَعْمَ
الْمَآءِ فَالْمَآئِیَّۃُ کَسَرَتْ قُوَّۃَ الْخَلِّیَّۃِ سُقْسِرٌ سُقْسِیمَاقٌ وَیُقَالُ اِنَّکَ لَتُکْرِہُ کَشِیَ
قَبْسَادِی اَیْ جَفَّ النَّاسُ حَوْلَہٗ قَبْسَارٌ قَبْسَامَاقٌ وَیُقَالُ اِنَّکَ لَتُقَارِنُ
قَبْسَادِی اَیْ اَنَّہٗ تَمَنَّی اَنْ یُّسْلَبَ مَالَہٗ وَیُقَالُ اَلْیُقَارُ وَقُبْسَادِی اَیْ اَنَّہٗ تَمَنَّی
النُّھُوْضَ قُبْسَارٌ قُبْسَامَاقٌ وَیُقَالُ مَرَانِی کَرْسَادِم اَیْ اِنِّی تَمَنَّیْتُ لِقَآءَہٗ وَاَصْلُہٗ
کُرْکُسَادِم وَکَذَی الْقِیَاسُ فِیْ حُرُوْفِ الزَّلَاقَۃِ اَنْ تُزَادَ فِیْ مَعْنَی التَّمَنِّیْ اِلَی الشَّیْءِ
الْکَافُ وَالسِّیْنُ وَالْاَلِفُ عَلٰی اَصْلِ الْفِعْلِ کَرْسَارٌ مَزْ کَرْسَامَاکٌ وَیُقَالُ مَنْسَکَا
کَلِکْسَادِمْ اَیْ اِنِّیْ تَمَنَّیْتُ اَنْ اَرَاکَ کَلِسَادِم لُغَۃٌ فِیْہِ کَلِسَارٌ مَزْ کَلِسَامَاکٌ
وَیُقَالُ اَتْ قَسِیْرِی اَیْ تَقَرَّدَ اللَّحْمُ وَکَاتَ ذٰلِکَ مِنْہُ قَسِیْرٌ قَسِیْمَاقٌ ش
یُقَالُ اِنَّکَ تَرِی تُقْشَرِی اَیْ اَنَّہٗ قَدْ تَجَبَّبَ عَرَقُہٗ مِنَ الْعَمَلِ تُقْشَارٌ تُقْشَامَاکٌ ○
وَیُقَالُ بِہٖ قَمَعٌ تَقْشَادِی اَیْ قَدْ تَشَوَّشَ الْغَزْلُ وَاخْتَلَطَ بَعْضُہٗ بِبَعْضٍ
فَلَمْ یُوْجَدْ رَاسُہٗ تُقْشَارٌ تُقْشَامَاکٌ ○ وَیُقَالُ تَاشُ خَخْشَادِی اَیْ صَوْتُ الْاَرْضِ
وَکَذٰلِکَ وَسْوَاسُ کُلِّ جِلْیٍ وَغَیْرِہٖ خَخْشَارٌ خَخْشَامَاقٌ وَیُقَالُ جَغِرْ جُقْشَادِی
اَیْ عَلَی الْعَصِیْرِ وَقَذَفَ بِالزَّبَدِ وَکَذٰلِکَ یُقَالُ قَرِنَ جُقْشَادِی اَیْ لَذِعَ الطَّعَامُ
الْبَطْنَ وَحَمِضَ جُقْشَارٌ جُقْشَامَاقٌ ○ وَیُقَالُ اَلْقَلَاقَا سُفْشَادِی اَیْ اَنَّہٗ تَکَلَّمَ
فِی الْاُذُنِ بِکَلَامٍ خَفِیٍّ سُفْشَارٌ سُفْشَامَاقٌ ○ وَیُقَالُ سُکَلَکَا سُفْشَادِی

اذارق فی العلیل وبالسین لغة فیه ویقال التونغ قرشادی ای انه
شبر الثوب وغیره قرشار قرشاماق ویقال القفتان قه شادی ای انه
شد منطقة القبآء قرشار قرشاماق ویقال قتغ نانك قغشادی ای
فتر الشئ الصلب قغشار قغشاماق ویقال ارا قنی قشادی ای طرد
الرجل بطریدة قشار قشاماق وبالغین لغة ویقال تقی ات کقشدی
ای اجتر البعیر بالعلف ویقال قرح نانك کقشادی ای فتر الشئ الصلب
وصار رخوا کقشار کقشاماك وبه سمی الحب المختم الجید النضج المسمن
کقشك اتماك ع یقال الانی تسغادی ای انه لطمه تسغار تسغاماق
ویقال الانك بینن ستغادی ای انه تخطی رقبته ویقال بیریول بیرك
ستغادی ای جاز طریق جنوبی علی طریق غربی ویقال الم بیرمنی ستغادی
ای اقتضی الدین الذی له بالدین الذی علیه ستغار ستغاماق وقال
ازن ننی کندوزی بلکن کجار کمنی قلی ستغسا کوجن کفار
یقول بانا یام الدهر ولیالیه بمر مسافرا فمن اتی علیه وخبطه
یضعفه لغة غزیة فی طریق والدین ویقال القولن ستغادی ای
انه قد شمر یدیه ستغار ستغاماق ویقال الانك اذا قن بغادی
ای شغرب رجله فی الصراع بغدادی لغة فیه علی القلب بغدار بغداماق
ویقال السوقغ بلغادی ای انه قد کرر الماء ویقال التماج بلغادی

السهم

٥٧١

286 اى انه حرّك تتماج فى القدر وغيره كذلك اذا حركه ليطبخ الأعلى مع الأسفل
كالعصيدة ونحوها ان ويقال الرا انك كنكلين بلغادى اى ان ذلك الرجل اضجره
واغضبه واصله ان تتكدر طبع الانسان من اكل طعام غير موافق للطبع
فكاد ان يتقيأ بلغار بلغاماق ويقال قيز بنحو بلغادى اى ان الجارية قرطت
لنفسها شنفا من لؤلؤ وغيره ويقال ايونك بلغادى اى انه عمت عمته
من صوف ويقال انك قرى بلغادى اى انه قد لوى بطنه من هيضة ونحوها
بلغار بلغاماق ويقال تنكرى اى قغادى اى لعنه الله عز وجل قرغار قرغاماق
ويقال بير قرغادى اى بست الأرض من قلة المطر قرغار قرغاماق ويقال
بكا اى قرغادى اى بعده الأمير وخشن عليه وزجره قرغار قرغاماق الا ترى
كيف فرقوا بين لعنه الله عز وجل وبين طرد العبد عبدا مثله ففتحوا ذاك
وكسروا هذا ق يقال الدقر نكفودا قرقادى اى انه قد عود قه فى الظلمة
ولمسه طالبا بيده فى الظلام قرقار قرقاماق ويقال قروادى وكل موضع
كان فيه الفا الركيكة جاز ابدالها بالواو كما ذكرنا ك يقال الاتاسن بلغاجى
اى انه اوقع اباه فى حرد وضجر تلكادى يذكر مزدوجا ولا يفرد تلكار تلكا
ل يقال البوز فى بتلادى اى انه قد ضجر الكرباس بالتجيير بتلار بتلاماق ويقال
ات ارك بتلادى اى قد عض الكلب على ساق الرجل وكذلك اذا ضرب الرجل الآخر
على ساقه بتلار بتلاماق ٥ ويقال اربت بتلادى اى طلب الرجل القمل بتلار بتلاماك

وَيُقَالُ تِتْرٌ بُزْلَادِيٌ اَيْ رَغْتِ النَّاقَةِ وَغَيْرُهَا اِبْزَلَارٌ بُزْلَامَاقٌ وَيُقَالُ اَرَابِيشُ
بَشْلَادِيٌ اَيْ بَدَا الرَّجُلُ بِالْعَمَلِ بَشْلَارٌ وَيُقَالُ اَلْيُولُ بَشْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ قَدْ دَلَّ
الطَّرِيقَ وَيُقَالُ اَلسُّو بَشْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ قَادَ الْعَسْكَرَ بَشْلَامَاقٌ ۝ وَيُقَالُ
اَلْتُنْكُ بَغْلَادِيٌ اَيْ حَزَمَ الْحَطَبَ وَغَيْرَهُ بَغْلَارٌ بَغْلَامَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَلتُّونُ بَغْلَادِيٌ
اَيْ اَنَّهُ قَدْ عَبَّا الثَّوْبَ فِي صَوَانِهِ بَغْلَارٌ بَغْلَامَاقٌ فَفَرَّقُوا بَيْنَ شَدِّ الثَّوْبِ وَحَزْمِ
غَيْرِهِ بِنَصْبِ الْبَاءِ فِي الْاَوَّلِ وَرَفْعِهِ مِنْ هَذَا وَيُقَالُ يِلْقِي بُقْلَادِيٌ اَيْ رَاتَبَ
الدَّابَّةَ بِالْغُرِّيَّةِ بُقْلَارٌ بُقْلَامَاقٌ وَيُقَالُ اَلنَّانِكِنْ بَكْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ حَفِظَ مَالَهُ
وَيُقَالُ اَلتَّبَغْنِ بَكْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ قَدْ سَدَّ بَابَهُ وَكَذَلِكَ اِذَا اَوْثَقَ كُلَّ شَيْءٍ بَكْلَارٌ
بَكْلَامَاكٌ ۝ وَيُقَالُ اَلْاَنِي بَكْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ نَسَبَهُ اِلَى الْاِمَارَةِ وَسَمَّاهُ اَمِيرًا
بَكْلَارٌ بَكْلَامَاكٌ وَيُقَالُ اَلتُّونُغْ تَبْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ قَبَّلَ الثَّوْبَ وَغَيْرَهُ وَرَضِيَهُ
تَبْلَارٌ تَبْلَامَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَلْاِيشِغْ تَبْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ قَدْ فَحَصَ عَنْ اَصْلِ الْاَمْرِ
وَبَحَثَهُ تَبْلَارٌ تَبْلَامَاكٌ ۝ وَيُقَالُ اَلْاَنِي تَتْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ نَسَبَهُ اِلَى الْفُرْسِ
وَعَدَّهُ مِنْ جُمْلَتِهِمْ تَتْلَارٌ تَتْلَامَاقٌ ۝ وَيُقَالُ اَتْ تَرْلَادِيٌ اَيْ رَشَحَ الْفَرَسُ
وَعَرِقَ وَيُقَالُ اَلْاَتِنْ تَرْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ فَرَّجَ فَرْسَهُ وَنَقَّى اَثَرَ الْعَرَقِ وَ
الرَّوْثِ عَنْهُ تَرْلَارٌ تَرْلَامَاكٌ وَهَذَا الْحَرْفُ مِنَ الْاَضْدَادِ يَتَعَدَّى وَلَا يَتَعَدَّى
وَيُقَالُ اَلْاَنِي تَزْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ نَسَبَهُ اِلَى الْقَرْعِ وَسَمَّاهُ اَقْرَعَ تَزْلَارٌ تَزْلَامَاقٌ
وَيُقَالُ اَلْاَتْ تُزْلَادِيٌ اَيْ اَنَّهُ مَلَّحَ الْقِدْرَ وَاللَّحْمَ وَغَيْرَهُ تُزْلَارٌ تُزْلَامَاقٌ ۝

وَيُقَالُ نُغْرَا اَرَكَ تَرْلَادِي اَيْ اَنَّ الْفَحْلَ الصَّوُولَ يَرْكَبُ عَلَى الرَّجُلِ فِي غَلَمَتِهِ وَضَغْطَهُ
بِرُكْبَتِهِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ مُزَحِّمٍ شَيْئًا عَلَى الشَّيْءِ بِرُكْبَتِهِ وَضَغْطَهُ تِرْلَارْ تِرْلَامَاقْ وَيُقَالُ
الْبَاتِعُ تَشْلَادِي اَيْ اَنَّ الرَّجُلَ ضَرَبَ الْكَلْبَ بِالْمَحَانَةِ وَيُقَالُ اِرْتَشْلَادِي اَيْ اَعْتَرَّتِ
الرِّجْلُ وَغَيْرُهُ تَشْلَارْ تَشْلَامَاقْ ○ وَيُقَالُ مِنْ اَيْ تُشْلَادِمْ اَيْ اَنِّي تَحَذَّيْتُهُ وَتَمَتَّ
بِحِذَائِهِ وَمُوَاجَهَتِهِ تُشْلَارْ تُشْلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلَّانِي تِشْلَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ عَضَّهُ
بِسِنِّهِ وَكَذٰلِكَ اِذَا ضَرَبَهُ عَلَى سِنِّهِ تِشْلَارْ تِشْلَامَاقْ ○ وَيُقَالُ اَلَّاتِنْ تَغْلَادِي
اَيْ اَنَّهُ وَسَمَ فَرَسَهُ تَغْلَارْ تَغْلَامَاقْ وَكَذٰلِكَ غَيْرُ الْفَرَسِ لُغَةٌ "غَيْرُ اَصْلِيَّةٍ" ○
وَيُقَالُ اَلْيَارِغْ تُغْلَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ سَدَّ الْبَثْقَ تُغْلَارْ تُغْلَامَاقْ وَيُقَالُ سُوفْ
تُمْلِيدِي اَيْ بَرَدَ الْمَاءُ وَغَيْرُهُ تُمْلِيرْ تُمْلِيمَاقْ وَقَالَ [illegible]

كُرْدِي مِنِّي أَمْلِيو. بَقْتِي مَنْكَا اِمْلِيو. قَلْدِمْ كُنْكُلْ تُمْلِيو. قَدْعُومِنِي تُرْغُرُو.
يَقُولُ نَظَرَ اِلَيَّ وَدَاوَانِي بِنَظَرِهِ وَاَشَارَ اِلَيَّ بِالسَّلَامِ فَبَقِيَتْ فِي اَثَرِهِ فَبَرَدَ
قَلْبِي مِنْ مَحَزِّ تَصْبِينِي وَالْحُزْنُ يُضْنِينِي ○ وَيُقَالُ اُغْلَانْ جَرْلَادِي اَيْ بَكَى الصَّبِيُّ
وَيُقَالُ يَنْكَانْ جَرْلَادِي اَيْ صَاحَ الْفِيلُ جَرْلَارْ جَرْلَامَاقْ ○ جُغْلَادِي مِثْلُ
جَرْلَادِي فِي صِيَاحِ الْفِيلِ جُغْلَارْ جُغْلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلتُّونُغْ جُغْلَادِي
اَيْ اَنَّهُ صَبَّ الثَّوْبَ وَغَيْرَهُ وَعَبَّاهُ وَرَزَمَهُ جُغْلَارْ جُغْلَامَاقْ وَيُقَالُ
اَلْبُوزْ جُغْلَادِي اَيْ اَنَّهُ ذَرَعَ الْكِرْبَاسَ بِذِرَاعٍ تُرْكِيٍّ جُغْلَارْ جُغْلَامَاقْ وَيُقَالُ
اَتْ جُقْلَادِي اَيْ اَنَّهُ لَهُوقُ اللَّحْمِ وَهُوَ اِذَا لَمْ يُنَعَّمْ طَبْخُهُ جُقْلَارْ جُقْلَامَاقْ

٥٧٤

وَيُقَالُ اَلْبِشِغ جِنْلَادِى اَىْ اَنَّهُ حَقَّقَ الْاَمْرَ جِنْلَارِجِنْلَاماق وَيُقَالُ
اَرْقِلِج سَبْلَادِى اَىْ رَكِبَ الرَّجُلُ السَّيْفَ فِى قَبِيعَتِهِ وَكَذٰلِكَ اِذَا رَكِبَ
نِصَابَ كُلِّ شَىْءٍ سَبْلَارسَبْلَاماق ○ وَيُقَالُ اُسْقُلُق سَرْلَادِى اَىْ اَنَّهُ كَارَ
الْعِمَامَةَ عَلٰى رَاسِهِ وَيُقَالُ اَذَا قِنْكَايِرْكَا نَحْوُ سَرْلَادِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ لَفَّ
اللِّفَافَةَ عَلٰى رِجْلِهِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَىْءٍ اِذَا لَفَّ عَلٰى شَىْءٍ سَرْلَارسَرْلَاماق وَ
يُقَالُ اَيَاقِجِى اَيَاقْ سِرْلَادِى مَعْنَاهُ اَنَّ الْقَصَّاعَ لَطَخَ لُزُوجَاتِ الْغِرَآءِ عَلَى
الْقَصْعَةِ لِيُنَقِّشَهَا سِرْلَارسِرْلَاماقْ وَيُقَالُ اُمْنَكَا سُوزسُوزْلَادِى
اَىْ اَنَّهُ قَدْ تَكَلَّمَ اِلَىَّ بِكَلَامٍ سُوزْلَارسُوزْمَاك وَيُقَالُ اَنْكِ يِشِى بُوزْدُنْ سِزْلَادِى
اَىْ اَنَّ سِنَّهُ قَدْ تَوَجَّعَ سِنُّهُ وَبَرَافِيهِ نَخْسٌ مِنَ الْحُمَّى اَوْ شُرْبِ الْمَآءِ الْقَارِسِ
وَيُقَالُ اَرْنَكْ سُنْكُوكِى سِزْلَادِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ نَخَسَ عِظَامَ الرَّجُلِ مِنْ قَرْصِ بَعُوضٍ سِزْلَارْ
سِزْلَاماق وَيُقَالُ اَرْقُوبُنْكَا سُغُلْدِى اَىْ اَدْخَلَ الرَّجُلُ يَدَهُ فِى جُحْرٍ يَطْلُبُ شَيْئًا
سُغُلْدِرسُغُلْمَاق وَكَذٰلِكَ غَيْرُهُ وَيُقَالُ اُتْلِمْ سَقْلَادِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ تَكَلَّمَ
بِكَلَامٍ كَثِيرٍ وَكَذٰلِكَ اِذَا ضَرَبَ الرَّجُلُ الْاَمْثَالَ سَقْلَارسَقْلَاماق وَيُقَالُ اَتْ
سُقْلَادِى اَىْ شَرِبَ الْفَرَسُ الْمَآءَ وَغَيْرُهُ وَيُقَالُ اَرْتِبَكْ سُقْلَادِى اَىْ اِمَا
الرَّجُلُ الطِّينَ وَغَيْرَهُ سُقْلَارسُقْلَاماق ○ وَيُقَالُ فِى الْاِتْبَاعِ اُلَانِى اَمْلَاجِى
سَمْلَادِى اَىْ اَنَّهُ عَالَجَهُ وَدَاوَاهُ سَمْلَارسَمْلَاماق وَيُقَالُ اَرْسَمْلِيدِى اَىْ
تَكَلَّمَ الرَّجُلُ بِكَلَامٍ غَيْرِ التُّرْكِيَّةِ لَمْ يَعْرِفْهُ اِلَّا الْمُتَكَلِّمُ سَمْلِيرْسَمْلِيمَاق وَ

٥٧٥

288 يُقَالُ الَّانِي سَنْلَادِي اَيْ اَنَّهُ خَاطَبَهُ بِخِطَابِ الْاَدْنِيَآءِ سَنْلَارْسَنْلَامَاكْ
وَهُوَ يَكُونُ بِمَعْنَى اَنْتَ وَالتَّكْثِيرُ فِي الْخِطَابِ اَنْ يُقَالَ سِزْلَادِي وَيَكُونُ
مَعْنَاهُ اَنْتُمْ وَهٰذَا بِمَنْزِلَةِ خِطَابِ الْمُلُوكِ كَقَوْلِهِ تَعَالَى اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ ○ وَ
يُقَالُ بُلِتْ قَرْلَادِي اَيْ اَلْجَتِ السَّحَابَةُ قَرْلَارْ قَرْلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْ قَفْتَانِغْ
قُرْلَادِي اَيْ اَنَّهُ اِتَّخَذَ لِلْقَبَآءِ مِنْطَقَهُ وَشَدَّهَا عَلَيْهِ قُرْلَارْ قُرْلَامَاقْ وَيُقَالُ
اَلْ بِيرِكْ قِرْلَادِي اَيْ اَنَّهُ اِتَّخَذَ فِي الْاَرْضِ اَخَادِيدَ لِلْبَطِّيخِ وَنَحْوِهِ وَكَذٰلِكَ اِذَا
اِتَّخَذَ عِرْمَا قِرْلَارْ قِرْلَامَاقْ وَيُقَالُ اِرِقْ قَشْلَادِي اَيْ اَنَّهُ اِتَّخَذَ عِرْمَا لِلشَّهْرِ وَكَذٰلِكَ
اِذَا ضَرَبَ عَلَى حَاجِبِ الْاِنْسَانِ قَشْلَارْ قَشْلَامَاقْ وَيُقَالُ بَكْ قَشْلَادِي اَيْ
صَادَ الْاَمِيرُ الطَّيْرَ قَشْلَارْ قَشْلَامَاقْ وَيُقَالُ اَرَاقِنْدَا قَشْلَادِي اَيْ تَشَتَّا
الرَّجُلُ فِي الْبَيْتِ وَغَيْرِهِ قَشْلَارْ قَشْلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْ بَجَالْ قِنْلَادِي اَيْ اَنَّهُ اِتَّخَذَ
لِلسِّكِّينِ جَفْنًا وَكَذٰلِكَ لِغَيْرِهِ قِنْلَارْ قِنْلَامَاقْ وَيُقَالُ اُغْلَانِغْ كَتْلَادِي اَيْ اَنَّهُ نَاكَ
الْغُلَامَ وَغَيْرَهُ كَتْلَارْ كَتْلَامَاكْ وَيُقَالُ اَرْكَزْلَادِي اَيْ اِجْتَهَدَ الرَّجُلُ وَفَعَّلَ فِعْلَ
الْاَقْوِيَآءِ كَزْلَارْ كَزْلَامَاكْ وَيُقَالُ اَلْ اُقْنِ كَزْلَادِي اَيْ اَنَّهُ اَصْلَحَ فُوقَ سَهْمِهِ كَزْلَارْ
كَزْلَامَاكْ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَخْرَجَ الْقَدَرَ عَنِ الْقِدْرِ وَيُقَالُ اَلْ اَنِي كَزْلَادِي اَيْ اَنَّهُ ضَرَبَهُ
عَلَى عَيْنِهِ كَزْلَارْ كَزْلَامَاكْ ○ وَيُقَالُ اَلْ كَزْلَادِي نَانْكِنِي اَيْ اَنَّهُ كَتَمَ الشَّيْءَ كَزْلَارْ
كَزْلَامَاكْ ○ وَيُقَالُ اَلْ اَنِغْ كَسْلَادِي اَيْ اَنَّهُ لَقَعَ الْكَلْبُ بِمِدْرَهِ كَسْلَارْ كَسْلَامَاكْ
وَيُقَالُ اَلْ اَذَرْ كَكْلَادِي اَيْ اَنَّهُ شَدَّ رَبْطَ السَّرْجِ كَكْلَارْ كَكْلَامَاكْ يُقَالُ

يلقى كُلَادِى اَىْ اِبْتَقلتِ الدَّوَابُّ وَاَكلتِ الرَّبِيعَ كُلَارَكُلَامَاكَ وَيُقَالُ
اَرْكُلَادِى اَىْ تَغَنَّى الرَّجُلُ بِاُغْنِيَةٍ وَاَخْرَجَ لَحْنًا فِى الْغِنَآءِ كُلَارَكُلَامَاكَ
وَيُقَالُ اَتْ كَمْلَادِى اَىْ دَوَى الْفَرَسُ لُغَةٌ كَمْلَانْدِى كَمْلَارَكَمْلَامَاكَ وَيُقَالُ
اَرْمَنْلَادِى اَىْ حَسَّا الرَّجُلُ الْمَرَقَةَ مَنْلَارَمَنْلَامَاكَ ن يُقَالُ اَرْيَغِينِى بُلْنَاحِى
اَىْ اَسَرَ الرَّجُلُ الْعَرُوَّ بُلْنَارْبُلْنَامَاقْ وَيُقَالُ الْبَاشِنْ تُكْنَادِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ
كَوَى قَرْحَتَهُ بِالنَّارِ تُكْنَارْتُكْنَامَاكَ وَيُقَالُ قِيزْجِكِنْ جِكْنَادِى اَىْ اَنَّ الْجَارِيَةَ
خَاطَبَتْ غَزْلَ الذَّهَبِ عَلَى الدِّيبَاجِ بِتَصَاوِيرَ وَيُقَالُ اَرْجِكْنَاجِكْنَادِى اَىْ اَتَّخَذَ
الرَّجُلُ لِلْاَرْضِ مُلَقَّةً جِكْنَارْجِكْنَامَاكَ وَيُقَالُ اَرْسُكُلْ سُكْنَادِى اَىْ عَالَجَ الرَّجُلُ
الثُّولُولَ وَدَاوَاهُ سُكْنَارْسُكْنَامَاكَ وَيُقَالُ اَرْاَنْكَرْقِينَادِى اَىْ اَنَّ الرَّجُلَ تَاَنَّى
قَبُولَ الْاَمْرِ وَعَنَا عَلَى الْاَمْرِ وَرَدَّ كَلَامَهُ قِينَارْقِينَامَاقْ وَيُقَالُ اَرْمُلْغَقَا
قَسْنَادِى اَىْ ضَرَبَ الرَّجُلُ الْجَنَكَ الْاَعْلَى عَلَى الْاَسْفَلِ مِنَ الْبَرْدِ وَكَذَلِكَ الْكَلْبُ
اِذَا هَرَّ مِنَ الْبَرْدِ قَسْنَارْقَسْنَامَاقْ وَيُقَالُ يُقْقَانَاكَ قَلْنُودِى اَىْ شَخَّ الشَّيْءُ
الرَّقِيقُ وَغَلُظَ قَلْنُورْقَلْنُومَاقْ ن وَيُقَالُ قِسْرَاقْ قُلْنَادِى اَىْ نَبَتَ الْاَكَمَةُ
فَلُوًّا قُلْنَارْقُلْنَامَاقْ وَيُقَالُ اَتْ كِشْنَادِى اَىْ صَهَلَ الْفَرَسُ وَيُقَالُ قَتِرْ
كِشْنَادِى اَىْ سَحَ الْبَغْلُ كِشْنَارْكِشْنَامَاكَ الْمِثَالُ مِنْهُ ب يُقَالُ اَلْ
اَنْكَرَ يَسْتُقْ يَسْتَادِى اَىْ اَنَّهُ وَسَّدَ بِوِسَادَةٍ وَيُقَالُ اَلْمَكَاسُوزْ
يَسْتَادِى اَىْ اَنَّهُ عَرَّضَ لِى فِى الْكَلَامِ وَلَمْ يَتَكَلَّمْ صَرِيحًا يَسْتَارْيَسْتَامَاقْ

٥٧٧

289

ج يقال ارتجيدى اى ساء حال الرجل من فقر وقال بلكا بكو بنجيدى ارزاى تنجدى اردم اى تنجدى يركا تكب سرتلور يصف الزمانه ويقول بانه ساءت حاله العلماء وان الزمانه عضت على الحكماء عضه حتى اصل لحم الادب والمنقبه فمتى ما اصاب الارض ينسح من وقر فيه ٥ تنجدى اصله تنجغادى فاسقطت الغين منها الضروره الشعر وهذا على لغه الغزيه وقبجاق جايز لانهم يسقطون الغين المتوسطه فى الكلمه فى الاسماء والافعال معا يقال ارتقريدى اى ساءت حال الرجل وضعف من الفقر او العله يقرير يقرماق س يقال الاتماك يبسادى اى انه تمنى اكل الخبز وغيره يبسار يبسامك يقال ارا تماك يبسادى اى تمنى الرجل ان الخبز وكذلك اذا تمنى ان يرد الباب ويقال ارتوزاق يبسادى اى تمنى الرجل ان يلقى الفخ على الطير ليصيده يبسار يبسامك ويقال ارتبسادى اى الرجل البيتوته والنوم والاضطجاع يتسار يتسامك ويقال المنى يتسادى اى انه كاد ان يلحقنى يتسار يتسامك ٥ ويقال الشاك يزسادى اى انه تمنى ان يبسط الفراش وكاد ان يفعله ويقال السوسز يزسادى اى انه تمنى ان يفرق جنده وغير ذلك وكذلك العجين اذا هم ان يبسطه يزسار يزسامك ويقال الكتك يزسادى اى انه تمنى ان يمحو الكتاب وكذلك السيف من الرم ونحوه يزسار يزسامك ويقال اليرسيدى نانكنى اى انه استقذر الشئ

تمنى

٥٧٨

وَيُقَالُ الْقُورِينَ يَرْسَادِي اَيْ اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يَحْمِلَ مِنْطَقَتَهُ وَغَيْرَهُ
يَرْسَارِ يَرْسَامَاقْ ٥
وَعَافَهُ يَرْسِيرِ يَرْسِيمَاقْ وَيُقَالُ الْمِنْ يَشْسَادِي اَيْ اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يَخْتَفِيَ مِنِّي
يَشْسَارِ يَشْسَامَاقْ ٥ وَيُقَالُ اَرْيَغْسَادِي اَيْ اِشْتَاقَ الرَّجُلُ اِلَى السَّمْنِ اَوِ الدُّهْنِ
يَغْسَارِ يَغْسَامَاقْ وَيُقَالُ يَغْسِيرِي نَانْكَا اَيْ اَخَذَ الرَّجُلُ طَعْمَ الدُّهْنِ يُقَالُ يُقْرِي
يَاغِي يَغْسِيمَاسْ مَعْنَاهُ اِنَّ اِهَالَةَ الشَّحْمِ لَا يُوجَدُ فِيهِ مَا يُعْمَلُ عَمَلَ الدُّهْنِ يَغْسِيرِ
يَغْسِيمَاقْ وَاَصْلُهُ يَاغْسَادِي فَاُدْغِمَ وَيُقَالُ اَلْتَبُوقْ يُقْسَادِي اَيْ اَنَّهُ تَمَنَّى
اَنْ يُخْرِجَ الْكُرَةَ وَغَيْرَهَا يُقْسَارِ يُقْسَامَاقْ وَيُقَالُ الْمَنْكَا تَقَارِ يُقْسَادِي
اَيْ اَنَّهُ تَمَنَّى اَنْ يُوَاسِيَنِي بِمَالٍ يُقْسَارِ يُقْسَامَاقْ ٥ وَيُقَالُ اَلتَّامْ يُقْسَادِي اَيْ
اَنَّهُ تَمَنَّى هَدْمَ الْجِدَارِ وَغَيْرِهِ يُقْسَارِ يُقْسَامَاقْ وَيُقَالُ يُوكْسَادِي نَانْكَا اَيْ اِرْتَفَعَ
الشَّيْءُ وَطَالَ يُكْسَارِ يُكْسَامَاكْ شْ يُقَالُ يُمْشَادِي نَانْكَا اَيْ لِاَنَّ الشَّيْءَ يُمْشَارِ
يُمْشَامَاقْ يُقَالُ اِيَاقْ يَلْغَادِي اَيْ اَنَّهُ لَحِسَ الْقَصْعَةَ وَغَيْرَهَا يَلْغَارِ يَلْغَامَاقْ
وَفِي الْمَثَلِ يُقَادِي يَلْغَا عَالِي اَلْكَرَا كِي اِخْغِنُورْ ٥ مَعْنَاهُ اِذَا رَاَى الْاِنْسَانُ
اَنْ يَلْحَسَ مَا عَلَى الْجِرَبَانِ مِنْ فَاضَةِ الطَّعَامِ يَسْقُطُ الْقَصْعَةُ مِنْ يَدِهِ وَيَفُوتُ
اللَّاحِسَ يُضْرَبُ هٰذَا فِيمَنْ يَطْمَعُ فِي شَيْءٍ وَيُنْفِقُ مَا عِنْدَهُ فَيَوْمًا بِاَمْسَالِ الْوُجُودِ
وَتَرْكِ الطَّمَعِ فِي الْمَفْقُودِ قْ يُقَالُ اَرْيَاغْ يَلْقَادِي اَيْ لَعِقَ الرَّجُلُ السَّمْنَ وَنَحْوَهُ
وَهُوَ اَكْثَرُ مِنَ الْاَوَّلِ يَلْقَارِ يَلْقَامَاقْ كْ يُقَالُ اَلْاَذَاقِنْ يُرْكَادِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ
لَفَّ رِجْلَهُ وَغَيْرَهُ وَكُلُّ شَيْءٍ اِذَا لَفَّ كَذَلِكَ يُرْكَارِ يُرْكَامَاكْ لْ يُقَالُ اَرَاغَتْ
يُوزِنْ بِيلَادِي اَيْ تَمَصَّتِ الْمَرْاَةُ وَجْهَهَا بِيلَارِ بِيلَامَاقْ وَيُقَالُ يَاخْ يَنْلَادِي

اى تكمن الكامن بالأحجار للسحب والأمطار ويقال الذى يتلادى اى انه عن اجنبيا ه 29
ويقال اربلادى اى لعب الرجل على الجبل يبلاربلاماق ويقال اليباربلادى
اى انه تشم المسك وغيره يبلاربلاماق ويقال الانك يوزنكا يربلادى اى
انه برق على وجهه يرلاربرلاماق ويقال اربرلادى اى تغنى الرجل اغنيه يرلار
يرلاماق ه ويقال اتيشلادى اى انتقل الفرس وغيره فى الربيع واصله ياشلادى
نحزف تخفيفا كما فعل باخواته يشلاريشلاماق ويقال ارقغشن يغلادى اى
دهن الرجل الصرم وغيره يغلاريغلاماق واصله ياغلادى ويقال الالكا
يغلادى اى انه اتخذ دعوة للميت وتلك عادة الترك يغلاريغلاماق ويقال
اغلان يغلادى اى بكى الصبى وغيره يغلاريغلاماق وقال
يلكن بلب بردى كنكلم انكار يغليو قلدم ارنج قرغقا ايشم اذو يغليو
يقول ذهب حبيبى مسافرا واى عقدت قلبى على حبه فكانى ولعلى يقيت
بعده للحزن وابكى ورا اصاحبى ه ويقال الثقى كايوك يكلادى اى انه حمل
الحمل على البعير وغيره يكلاريكلاماك ه ويقال الى بيرك يكلادى اى انه وطى
الارض فى لغة من جعل الالف ياء والافصح الكلادى يكلاريكلاماك ويقال
الاقن يملادى اى انه جوف بيته وكنسه يملاريملاماق ويقال المنكا
يملادى اى انه غمز الى بعينه يملاريملاماك واصله املادى ز يقال
يشن يشنادى اى قد برق البرق وكذلك كل شئ اذا لمع مثل الطست المقلو

والمرأة ونحوها يشنار يشناماق ويقال ى يلنادى اى اشرق ضع الزبدة
وغيرها عند النتاج وذلك اذا ارسلت اللبن فيه يلنار يلناماك المنقوص
منه ب يقال ايشغ يبادى اى انه سوف الأمر واغفله يبار
يبامق ويقال انوارن سيبادى اى انه بذر ماله واسرف فى كل شئ منه
سيبار سيبامق يقال سندواح سيرادى اى طرب العند ليب بالجاز ويقال
ارتلم سيرادى اى اهزى الرجل من الهزبان وهذا الحرف من الأضداد سيرار
سيرامق ى يقال ارتاغرايبلادى اى تصيف الرجل فى الجبل يبلاريبلامق
العلة الأمر من هذا الباب على اربعة احرف فلذلك سميناه رباعيا نحو
قولهم اتى تغرا اى اقطع اللحم وقولهم اقكا اغرا اى اقصر البيت وان شاء
القايل يقول تغراغل اغراغل ويقال فى امر الغايب تغراسون اى فليقطع
اغراسون اى فليقصر هو والنهى هو ان يزاد الميم والألف على صيغة الأمر
نحو قولهم اغراما اى لا تقصر تغراما اى لا يقطعن ويقال فى نهى الغايب
اغراماسون اى فلا يقصر تغراماسون اى فلا يقطع. واذا اريد انه
سوف يفعل ذلك يزاد على صيغة الأمر الغين والألف والياء فى حروف
الإشباع والغين والكاف مكان الغين فى الكافى والتحيك نحو قولهم
مزاتى تغراغاى مزاى انى ساقطع اللحم ولقولهم مزانكا اغراغاى مزاى
انى ساقصد وعلى هذا يقاس جميع الأفعال التى فى هذا الباب وغيره وهذا

٥٩٩

291

وذلك ان المعاني انما تعرف بالحروف التي تدخل في لغات العرب في اوايل الكلمات
نحو ما يدخل حروف الاستقبال والاستفهام وسين الاستقبال والفات القطع
وواو العطف ونحوها وفي لغات الترك يات اصل الكلمة صحيحة كما هي ويلحق
حروف المعاني في اواخرها كما يشاهد وكذلك صفات الفاعلين يركب علامة
الفاعلية في العربية في اوساطها نحو ما يقال غافر وغفار وغفور وفي هذه
اللغة يركب هذه العلامات بعدما اتت الكلمة جملة كما نبين والجحد هو
ان يزاد السين بعد حروف النفي يقال منه الات تغرا ماس اي انه لا يقطع
اللحم ن وقولهم اسنكا اغرا ماس اي انه لا يقصدك والنهي في الجحد
ان يقال الات تغرا ماسون اي انه لا ينبغي ان يقطع اللحم وقولهم الانكار
اغرا ماسون اي انه فليدع القصد اليه واما الجمع فمر مر قياسه وهو
ان يزاد كاف المغنة على صيغة الامر الذي للواحد في قياس قفجاق والغزية
نحو قولهم اتت تغرانكدا اي ليقطعوا اللحم وقولهم افكا اغرانكدا ليقصدوا
البيت هذا هو القياس المستقيم الا ان الترك تخاطب بكاف المغنة في الخطاب
لمن له حرمة او كبر سن فجعل هذا اسمة لخطاب الواحد المحترم حتى ساغ ان
يقال في الجماعة تغرانكدا لا اغرانكدا فلولا هذا المعنى والا لما جاز لساير
الترك ان يجمع بين حرفي الجمع احدهما ينوب عن الآخر والغزية وقفجاق مرروا
على الطريق الاول وهو القياس الفاعل الصحيح من هذا الباب ان يقال

٥٨٤

اَتْ تُغَرَاغُوجِي اَيْ قَاطِعُ اللَّحْمِ وَقَوْلُهُمْ اَفْكَا اُغْرَاغُوجِي اَيْ قَاصِدُ الْبَيْتِ وَفِي
لُغَةِ الْغُزِّيَّةِ وَقِفْجَاقٍ وَمَنْ يَلِيهِمْ مِنْ اَهْلِ الْوَبَرِ وَسَوَارِ بْنُ تُغَرَادَاجِي اُغْرَاجِي
كَمَا مَرَّ قِيَاسُهُ **وَالْفَاعِلُ** الَّذِي يُوصَفُ بِدَوَامِ الْفِعْلِ اَنْ يُقَالَ تُغَرَاغَانُ اَيْ
الْقَطَّاعُ اُغْرَاغَانُ اَيْ الْقَصَّادُ وَعَلَى هٰذَا الْقِيَاسِ كُلِّهِ **وَالْفَاعِلُ** الَّذِي يُوصَفُ
اَنَّهُ مُتَمَنٍّ لِاِقَامَةِ هٰذَا الْفِعْلِ هُوَ اَنْ يُزَادَ الْعَيْنُ فِي حُرُوفِ الثَّلَاثَةِ الْمُشْبَعَةِ
اَوِ الْغَيْنِيَّةِ وَالْكَافِ فِي ضِدِّهَا مَعَ السِّينِ وَالْقَافِ اَوِ الْكَافِ نَحْوُ قَوْلِهِمُ **اَلَاتْ**
تُغَرْغَسَاقُ اَلَا اَيْ اَنَّهُ مُتَمَنٍّ فِي قَطْعِ اللَّحْمِ وَقَوْلُهُمُ اَلَتُوَيْكَايُكْ يُكَلْكَسَالَا
اَيْ اَنَّهُ مُتَمَنٍّ فِي حَمْلِ الْحِمْلِ لِلْبَعِيرِ اِلَّا اَنَّهُ قَلَّمَا يُسْتَعْمَلُ فِي هٰذَا الْبَابِ مِنْ ذَوَاتِ
الْاَرْبَعَةِ كَمَا يُسْتَعْمَلُ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْاَبْوَابِ **الْفَاعِلُ** الَّذِي يُوصَفُ عَلَى
مَعْنَى اَنَّهُ اَقْبَلَ عَلَى اِقَامَةِ الْفِعْلِ وَعَزَمَ عَلَيْهِ وَلٰكِنَّهُ لَمْ يَنْبَرِمْ نَحْوُ قَوْلِهِمْ
اَلَاتْ تُغَرْغَلَى اَلَا اَيْ اَنَّهُ عَازِمٌ عَلَى قَطْعِ اللَّحْمِ مُقْبِلٌ لَهُ وَقَوْلُهُمُ اَلسَنْكَا اُغْرَغْلَى اَلَا
اَيْ اَنَّهُ عَازِمٌ وَقَاصِدٌ اِلَيْكَ مُقْبِلٌ لِذٰلِكَ وَيُقَاسُ الْبَوَاقِي عَلَيْهِ **وَالْفَاعِلُ**
الَّذِي يُوصَفُ عَلَى مَعْنَى اَنَّهُ كَانَ مِنْ حَقِّهِ اَنْ يَفْعَلَ ذٰلِكَ نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَلَاتْ تُغَرْغَلَقْ
اَرْدِي اَيْ اَنَّهُ كَانَ مِنْ حَقِّهِ اَنْ يَقْطَعَ اللَّحْمَ وَقَوْلُهُمْ اَلسَنْكَا اُغْرَاغْلَقْ اَرْدِي اَيْ اَنَّهُ
كَانَ مِنْ حَقِّهِ اَنْ يَقْصِدَ اِلَيْكَ وَفِي لُغَةِ الْغُزِّيَّةِ وَقِفْجَاقٍ هُوَ اَنْ يُجْعَلَ مَكَانَ
اللَّامِ سِينًا نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَلَاتْ تُغَرَاغْسَقْ اَرْدِي اَيْ اَنَّهُ كَانَ مِنْ حَقِّهِ اَنْ يَقْطَعَ
اللَّحْمَ وَقَوْلُهُمْ اَلسَنْكَا اُغْرَاغْسَقْ اَرْدِي وَالْاَكْثَرُونَ يَنْطِقُونَ بِقِيَاسِ

٥٨٢

سايِرِ التُّرْكِ ٥ وَفِي الْفِعْلِ مِنْ هٰؤُلَاءِ الْفَاعِلِينَ هُوَ أَنْ تَلْحَقَ الْمِيمُ بَعْدَ صِيغَةِ الْأَمْرِ
يُقَالُ أَتْ تُغْرَامَدِجِي تَرْوُرْ مَعْنَاهُ إِنَّ ذٰلِكَ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ بِقَاطِعِ اللَّحْمِ وَقَوْلُهُمْ أَلَيْكَ
يُخْلَامَدِجِي تَرْوُرْ مَعْنَاهُ أَنَّهُ لَيْسَ مِمَّنْ يَحْمِلُ وَيُقَاسُ عَلَيْهِ الْبَوَاقِي وَفِي لُغَةٍ
أُخْرَى تُغْرَامَغْلِي أَلْ يُكَلَامَكْلِي أَلْ يُزَادُ عَلَى صِيغَةِ الْأَمْرِ الْغَيْنُ وَالْمِيمُ مَعَ اللَّامِ
وَالْيَاءِ فِي حُرُوفِ الْإِشْبَاعِ وَالْكَافِ فِي ضِدِّهَا **وَالْمَفْعُولُ** مِنْهُ تُغْرَامِشْتْ
أَرْغَامِشْ يَغَاجْ أَيِ اللَّحْمُ الْمَقْطُوعُ وَالشَّجَرُ الْمَنْقُوضُ كَمَا مَرَّ الْقِيَاسُ فِي الصَّحِيحِ
وَالْمَصْدَرُ فَإِنَّا نُبَيِّنُ مِنْهَا فِي أَثْنَاءِ الْأَفْعَالِ مَا كَانَ أَصْلًا لِلْبَابِ وَالْمَصْدَرُ
أَنَّ اللَّذَيْنِ يَصِيرَانِ مَصْدَرًا فِي حَالَةِ الْإِضَافَةِ هُوَ أَنْ يُزَادَ الْكَافُ أَوِ الْغَيْنُ بَعْدَ
حَرْفِ الْأَصْلِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ إِنَّكَ أَتْ تُغْرَاغِي كُرْ أَيْ أَبْصَرَهُ قَطْعَهُ اللَّحْمَ وَقَوْلِهِمْ
إِنَّكَ لَغُرَاغِي كُرْ **وَأَسْمَاءُ** الزَّمَانِ وَالْمَكَانِ وَالْآلَةِ عَلَى نَسَقٍ وَاحِدٍ نَحْوُ قَوْلِهِمْ
بُوَاتْ تُغْرَاغُوا أَيْ هٰذَا الْجُزْءُ يُقْطَعُ وَقَوْلُهُمْ بُو تُغْرَاغُوا غُرْ أَلَا يْ هٰذَا زَمَانُ
الْقَطْعِ وَقَوْلُهُمْ بُو تُغْرَاغُو بِيرْ أَلَا يْ هٰذَا مَوْضِعُ الْقَطْعِ وَيُقَالُ لِلْآلَةِ الَّتِي
يُقْطَعُ بِهَا تُغْرَاغُونَاكْ أَيْ شَيْءٌ يُقْطَعُ بِهِ وَيُقَالُ فِي النَّفْيِ بُو تُغْرَاغُوا غُرْ
أَرْمَاسْ أَيْ لَيْسَ هٰذَا وَقْتَ الْقَطْعِ وَعَلَى هٰذَا يُقَاسُ مَا بَقِيَ ثُمَّ اعْلَمْ بِأَنِّي إِنَّمَا
أَذْكُرُ الْمَاضِيَ وَالْغَابِرَ وَالْمَصْدَرَ لِأَنَّ الْوَاجِبَ قَدْ يُخَالِفُ الْغَابِرَ فِي حَشْوِ الْكَلِمَةِ
وَقَدْ يُوَافِقُهُ فَلَا يُعْرَفُ ذٰلِكَ بِالْقِيَاسِ نَحْوُ قَوْلِهِمْ يَرْ قُرْغَادِي أَيْ بَسَتَ
الْأَرْضُ قُرْغَارْ قُرْغَامَاقْ فَقَدْ وَافَقَ الْوَاجِبُ وَالْتِلْوُ وَالْمَصْدَرَ وَقَوْلُهُمْ يَا قُرْجِي

الْأَبَرِ

أَنَّ الْمِيمَ قَضَمَهُ وَهٰذَا نَحْوُ مَا مَرَّ فِي الْأَسْمَاءِ وَكَذَا اسْتِعْمَالُهَا فِي الْأَفْعَالِ

292

اَیْ وَتَرَ الْقَوْسَ قَرَارُقْهَاقٍ فَقَدْ وَافَقَ وَخِلَافُهُ قَدْ ذُكِرَ فِيمَا مَرَّ وَهٰذَا الْبَابُ
يَأْتِي عَلَى وُجُوهٍ اَحَدُهَا اَنْ يَكُونَ فِعْلًا مُرَكَّبًا مِنْ اِسْمٍ ثُنَائِيٍّ اَوْ ثُلَاثِيٍّ مِنَ الْمَنْقُوصِ
عَلَى مَعْنَى اَنَّ الْفَاعِلَ اَجْرَى فِي ذٰلِكَ الْمُسَمَّى فِعْلًا نَحْوُ قَوْلِهِمْ اَرْقَى كَرْلَادِي اَيْ
اَصْلَحَ الرَّجُلُ فَوْقَ سَهْمِهِ وَاَصْلُهُ كَزْ وَهُوَ اِسْمُ الْفُوقِ فَزِيدَ عَلَيْهِ حَرْفُ لَادِي
فَصَارَ فِعْلًا وَقَوْلُهُمْ اَرْتَقَارَ كَرْلَادِي اَيْ كَتَمَ الرَّجُلُ السِّلْعَةَ وَغَيْرَهَا وَاَصْلُهُ
كَزْ وَهُوَ اِسْمٌ وَيُقَالُ فِي الْمَنْقُوصِ بُلِتَ قَرْلَادِي اَيْ اَلْحَقَ السَّحَابُ وَقَوْلُهُمْ قَغَشَ
يَغْلَادِي اَيْ دَهَنَ الرَّجُلُ الصَّمَ وَاَصْلُهُ قَارُ الثَّلْجِ بَاغٌ لِلدُّهْنِ فَحُذِفَتْ مِنْهُ
حَرْفُ الْعِلَّةِ لِيَكُونَ تَخْفِيفًا وَاَمَّا اِذَا كَانَ الِاسْمُ ثُلَاثِيًّا صَحِيحًا يَكْتَفِي بِالْأَلِفِ
وَلَا يَحْتَاجُ اِلَى تَرْكِيبِ اللَّامِ مَعَهَا نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلْبَرْقِ بَشَنَ فَيُقَالُ مِنْهُ يَبْشَنُ
يَبْشَنَادِي اَيْ بَرَقَ الْبَوْقُ وَقَوْلُهُمْ قِسْرَاقٌ قَلْنَادِي اَيْ نَبَحَتِ الرَّمَكَةُ وَقَوْلُهُمْ
قِسْرَقٌ يَلْنَادِي اَيْ اَشْرَقَ ضَرْعُ الرَّمَكَةِ لِلنِّتَاجِ فَلَمَّا كَانَ الِاسْمُ صَحِيحًا فِي هٰذِهِ
الْاَسَامِي اكْتَفَى بِزِيَادَةِ الْأَلِفِ وَصَارَ فِعْلًا تَامًّا مِنْ غَيْرِ تَرْكِيبِ اللَّامِ وَكَذٰلِكَ يَلْحَقُ
الرُّبَاعِيُّ مِنَ الْأَسْمَاءِ الصَّحِيحَةِ بِهٰذَا الْبَابِ وَيُطْرَحُ آخِرُ الْحَرْفِ مِنْهُ فَيَعُودُ الْكَلِمَةُ
ثُلَاثِيَّةً ثُمَّ اِذَا رُكِّبَتْ عَلَيْهِ الْأَلِفُ يَصِيرُ رُبَاعِيًّا نَحْوُ قَوْلِهِمْ لِلشَّيْءِ اللَّيِّنِ يَمْشَاقٌ
ثُمَّ يُقَالُ يَمْشَادِي اَيْ لَانَ الشَّيْءُ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ لِلْاَنْكَرِ سُوزٌ يَسْتَادِي اَيْ اَنَّهُ
عَرَضَ لَهُ فِي الْكَلَامِ وَكَذٰلِكَ اِذَا وَسَرَهُ بِوَسَادَةٍ وَاَصْلُهُ يَسْتُقٌ وَقَوْلُهُمْ سُوقٌ
بُلْغَادِي اَيْ كَرَّ الْمَاءُ وَاَصْلُهُ بُلْغَايُقٌ فَطُرِحَتِ الْقَافُ مِنْ هٰذِهِ الْاَسْمَاءِ بِالْأَلِفِ

٢٠١ ٩٨٥

حتى صارتا أفعالا أو يكون هذه الاسامي ماخوذة من الأفعال بالحاق حرف 293
عليها وهذا عندي اصح لأن الاسماء يستنبط من الأفعال كما يقال سوذرى اذا
بزق ثم يقال للبزاق سذق ويقال سذى اذا بال ثم يقال للبول سذك ٥
ويقال أت بشرى اى انطح اللحم ثم يقال للمطبوخ منه بشغات وهذه الفضيلة
ليست لغير لغة العرب والترك والوجه الأخر ان يكون اصلا للباب
بنا على حياله من غير ان يراد به شئ من هذه المعانى نحو قولهم ارغاج ارغادى
اى نفض الرجل الشجرة وقولهم ارغلادى اى بكى الرجل وقولهم ارشقا اغرادى
اى قصد الرجل للعمل واذا اريد بها ايقاع الفعل بين اثنين فصاعدا على طريق المفاعلة
فى العربية فسبيله طرح حرف العلة وهو اخر الكلمة ويركب مكانه شينا نحو قولهم
المنك برلا يغاج ارغشرى اى انه ناقض معى الشجرة معاونة او مباراة وقولهم
كشى برجا يغلشرى اى بكى الناس وعلى هذا يتقاس الكل واذا اريد ان الفاعل
ارى من ذلك الفعل من غير ان يكون له حقيقة الزلك طرح حرف العلة منه
ويركب محله ميما مركبة بسين ونون نحو قولهم السنكا اغر مسندى اى انه
ارى انه يقصدك وما هو بقاصد حقيقة وقولهم الديك يكلم مسندى اى انه ارى
انه يحمل وما هو بحامل حقيقة وغير هذه الأقيسة ما ذكرنا فى كتاب السالم فعليه
المعول يتقاس جميع اللغات على هذه الأقيسة ولا ينعكس ان شاء الله عز وجل ٥

باب فعالادى وفعولادى وفعيلادى فى حركاته

يقال

٥٨٦

الّاني تبلادي اي انه غيره واشمت به تبلار تبلامق ويقال الّ يغيني تبولادي
اي انه ضرب العدو على هامته تبولار تبولامق ويقال سيبلادي نانكني
اي طول الشئ العريض وحد طرفه سيبلار سيبلامق ت ويقال بركا
جتيلادي اي اصاب السوط وكذلك كل سوط يشبهه جتيلامق ويقال
الّتلم ستولادي اي انه تكلم بكلام كثير لا منفعة فيه ستولار ستولامق ج
يقال الّسقلق سجولادي اي انه اتخذ للمنديل وغيره هدبا سجولار سجولامق
ويقال الّانكني تجالادي اي انه اوعى الشئ تجالار تجالامق واصله قاجالادي
تحرف ه ويقال الّمني تجيلادي اي انه حك في جسدي في المواضع التي اذا
مسها انسان اعتراه الضحك نحو الابط والاخمص تجيلار تجيلامق ق يقال
الّقرالادي نانكني اي انه سود الشئ قرالار قرالامق ن ويقال الّبيركه قريلادي
اي انه ذرع الارض وغيرها ويقال الّاركه قريلادي اي انه عد الرجل كبيرا
ونسبه الى الكبر قريلار قريلامق وكذلك يقال اته قرالادي اي سلج الكلب ه
ويقال تبي قارغ قريلادي اي ان الريح نفخت الثلج بردي وجفيف قريلار قريلامق
غ يقال ارجغيلادي اي صخب الرجل وصاح جغيلار جغيلامق وقد يفتح الجيم
فيقال جغيلادي ويقال سوق جغيلادي اي خر الماء زغيلادي شغيلادي
كلها لغة شغيلار شغيلامق وقال

قتر سيني جغيلادي تنكت باكن يغيلادي قني اجب زغيلادي بيز سوقن قرل سعدي

٥٨٧

٢٩٤ قَتْرَسِينِي اسْمُ مَوْضِعٍ وَهِيَ بَلْدَةٌ بَيْنَ تَنْكَتَ وَالصِّينِ وَهُمَا تُجَّارٌ بِهَا مَتَى تَنْكَتُ
لِأَهْلِ قَتْرَسِينِي وَيَقُولُ بِأَنَّهُ صَحِبَ أَهْلَ قَتْرَسِينِي وَعَادَى لِأَهْلِ تَنْكَتَ وَمِرَارًا
حَتَّى سَالَتْ دِمَاؤُهَا بِحَرِيرٍ لِحَرِيرِ الْمَاءِ فَخَلَبَتِ الْأَعْنَاقَ مَا أَحْمَرَ يَعْنِي بِهِ الدَّمَ
وَيُقَالُ أَرْبَغَرَايْ سَغُولَادِيَ أَيْ كَالَ الرَّجُلُ حِنْطَةً وَغَيْرَهَا سَغُولَارْ سَغُولَاقَ
ق يُقَالُ كَبْ جِفِيلَادِيَ أَيْ هَدَرَ الدَّنُّ وَكَذَلِكَ إِذَا غَلَا الْعَصِيرُ وَسَمِعَ لِغَلَيَانِهِ
أَزِيزًا جِفِيلَارْ جِفِيلَاقَ ق يُقَالُ أَرْقَرْشَ تُقُولَادِيَ أَيْ رَكِبَ الرَّجُلُ جِلْقَةً
عَلَى السَّيْرِ تُقُولَارْ تُقُولَاقَ ٥ وَيُقَالُ تِقِيلَادِيَ نَا نَكَلَ أَيْ صَوَّتَ الشَّيْءُ الْمُصْمَتُ
لِمَا وَقَعَ عَلَى الشَّيْءِ الصُّلْبِ كَوَقْعِ الْعَارِضَةِ عَلَى السَّارِيَةِ وَنَحْوِهَا تِقِيلَارْ تِقِيلَاقَ
ك يُقَالُ الْمَكَانَاتْ تِكُولَادِيَ أَيْ أَنَّهُ نَاوَلَنِي لُقْمَةً مِنَ اللَّحْمِ وَغَيْرِهِ وَيُقَالُ الْ
بَكَا نَانَكَ تِكُولَادِيَ أَيْ أَنَّهُ قَدَرَشَا الْأَمِيرُ بِشَيْءٍ مَأْخُوذٍ مِنَ الْأَوَّلِ تِكُولَارْ تِكُو لَاقَاكَ
وَيُقَالُ تِكِيلَادِيَ نَا نَكَلَ أَيْ دَوَّى وَحَفَّ تِكِيلَارْ تِكِيلَاقَاكَ ل يُقَالُ الْ تِلُولَادِيَ
نَا نَكَلَ أَيْ أَنَّهُ اخْتَارَ الشَّيْءَ تِلُولَارْ تِلُولَاقَ م يُقَالُ أَشْيَاكَ تِمِيلَادِيَ أَيْ رَتَكَ
الْحِمَارُ وَهُوَ إِذَا عَدَا عَدْوًا بَقْفَازٍ وَأَكْثَرُ مَا يُسْتَعْمَلُ تِمِيلَنْدِيَ تِمِيلَارْ تِمِيلَاقَاكَ
وَيُقَالُ السُّوقُ تِمُولَادِيَ أَيْ أَنَّهُ شَدَّ سِكْرُ الْمَاءِ تِمُولَارْ تِمُولَاقَ الْمِثَالُ
مِنْهُ ب يُقَالُ الْ يِتِيلَادِيَ أَيْ أَنَّهُ خَرَعَهُ وَقَالَ
تَنْكَتُ خَانِي يِتِيلَادِيَ أَلَمْ بِرَلَا تِبُولَادِيَ قَتْرَسِينِي رَتَبَالَادِيَ أَلَمْ كُورُبْ يُزِيَ أَغْرِيَ
يَقُولُ بِأَنَّ خَاقَانَ تَنْكَتَ خَدَعَ لِلْمَلِكِ قَتْرَسِينِي وَضَرَبَ عَلَى هَامَتِهِ بِالْمَوْتِ فَيُغَيِّرَ

المهزم اخوته واشمت به عدوه فلما لقي الموت حتما شحب لونه وتغير
وجهه وهذه لغة الغزية وقفجاق يبيلا ربيلاماق وقل ما ينطق به سائر
الترك تقول للخداع بب يب ولا يؤلف منها فعلا س يقال ايسيلادى
تانكني اى انه جعل الشئ عريضا كالعجين يبسط على الخوان ونحوه ويقال
السوزك بسيلادى اى انه صرح بالكلام ولم يعرض بالكنايه بسيلا ربسيلاماق
غ يقال الاني بغيلادى اى انه قد عاداه ويقال اربغي بغيلادى اى حارب
الرجل بالعدو يغيلا ربغيلاماق المنقوص منه يقال قيزايالادى اى
صفقت المراة بيديها ايالايالاماق لغه فصيحة ويقال قشرالادى اى
عش الطاير واتخذ وكرا ايالايالاماق ويقال الخذ زكيالادى اى نزع
الرجل السوس من اللبد وغيره اذا انفضه وبقاه عنه كيالاركيالاماك و
العلة في هذا الباب كما ذكرنا في الباب المتقدم وهذا الباب يدور على اوجه
احدها ان يكون اسما ثلاثيا من ذوات الاربعه فيلحق به لادى فيكون المعنى
ان الفاعل احدث في المسمى فعلا نحو قولهم ارتون قرالادى اى سود الرجل
الثوب وقولهم بير قريلادى اى ذرع الارض والثاني اذا الحق لادى بالاسماء
فيكون المعنى انه نسب الشخص الى المسمى به نحو قولهم اركايقيلادى اى انه نسب
الرجل الى الجود وقولهم الاني قريلادى اى انه نسبه الى الشيخوخه و
الثالث ان يكون فعلا بناء على حياله لا يراد به شئ من هذه المعاني نحو قولهم

الى تجيلادى اى انه اجلى فى موضع الضحك وقولهم اشيالك تميلادى
انقضت ابواب الرباعى هذه ابواب الخماسى

باب فعلعادى محركة العين فى حركاته

يقال الى تبتلادى اى انه عده تبتيا ونسبه اليهم وهم جيل تبتلار تبتلاماك و
يقال الى قبغ كرتلادى اى انه اغلق الباب كرتلار كرتلاماك يقال الى
جبجلادى اى انه نسبه الى الضعف والتخنث والوهن جبجلار جبجلاماق
ويقال الى ارقنى قلجلادى اى انه باع الجبل وغيره بباعه قلجلار قلجلاماق
ويقال الى قلجلادى اى انه سافه بالسيف قلجلار قلجلاماق يقال
الى بغرلادى اى انه ضربه على كبده وكبده ويقال الياسن بغرلادى
اى انه اصلح معجس قوسه بغرلار بغرلاماق ويقال الازمنى جغرلادى
اى انه اتخذ العنب عصيرا جغرلار جغرلاماق وكذلك اذا شرب العصير
ويقال يبرك جغرلادى اى انه ابدا فى الارض طريقه صغيره وعشم فيها
وكذلك اذا كبس الثلج الارض فابدا الرجل برجله عليها طريقة جغرلار
جغرلاماق ويقال الى سغرلادى اى انه عده بقرا ونسبه اليه
سغرلار سغرلاماق ويقال الى بكرلادى اى انه كلاه وهو ان
يضرب على كليته ويقال الى يغينى بكرلادى اى انه دخل صف العدو
عن اليمين او الشمال حتى هزمه ولم يواجهه بكرلار بكرلاماك يقال

٥٩٠

اَلْبَ جرك ترسلادی ای فرق البطل جمع الحرب ویقال جغری فارغ ترسلامی
ای فرق الصقر سرب البط وکذلک کل من فرق الشیٔ بقوته ترسلار ترسلاما
ویقال اقن ترسلادی ای انه اتخذ للبیت سقفا ترسلار ترسلاماق ویقال
ارقر تساجی ای تمنی الرجل الأفط قرتسار قرتساماق ویقال ارتغرساجی
ای اشتهی الرجل الکبد بغرسار بغرساماق ویقال المنکا تونکزساجی
ای انه تمنی ان یکسونی الثوب کزرسار کزرساماک ویقال ارتغساجی ای
اشتهی الرجل الحلاوة تغسار تغساماق ویقال اراتن ستغساجی ای کاد
الرجل وتمنی ان یبیع فرسه ع وقال

اقن برقن ستغساجی یلغ یبرب یرغساجی ترکار ساتر غساجی انکر ساقنج کنی تغدری
یقول بان العدو تمنی ان یبیع دوره وعقاره لیفادی بها نفسه وتمنی ان یکون
حیا وقد طلعت له شمس الحزن یعنی النهار ن ستغسار ستغساماق ویقال
الاقکا برغسادی ای انه تمنی الذهاب الی البیت وغیره برغسار برغساماق
ویقال المنرا ترغسادی ای انه تمنی الاقامه ههنا ترغسار ترغساماق
ویقال قرغسیدی ای توجه الشیٔ للجفاف قرغسیر قرغسیماق وبه سمیت
المعدة قرغساق ولانها تجف ساعة بعد ساعة وتهیج منه شهوة الطعام
ویقال ارتلقسادی ای اشتهی الرجل السمک بلقسار بلقساماق ویقال
اغلان بلکسادی ای تمنی الصبی العقل بلکسار بلکساماک ویقال المنکا

296

تَوَارْبِرْكْسَادِىْ اَىْ اَنَهْ تَمَنَّى وَكَادَ اَنْ يُعْطِيَنِى الْمَالَ وَغَيْرَهُ بِرْكْسَارْبِرْكْسَامَاقْ
وَيُقَالُ اُلْمَنِى كِرْكْسَادِىْ اَىْ اَنَهْ تَمَنَّى اَنْ يَلْقَانِى كِرْكْسَارْكِرْكْسَامَاقْ وَيُقَالُ
اُلَاقْكَاكِرْكْسَادِىْ اَىْ اَنَهْ تَمَنَّى اَنْ يَدْخُلَ الْبَيْتَ وَغَيْرَهُ كِرْكْسَارْكِرْكْسَامَاقْ وَيُقَالُ
اُلْمَنْكَاكْلِكْسَادِىْ اَىْ اَنَهْ تَمَنَّى اَنْ يَأْتِيَنِى كْلِكْسَارْكْلِكْسَامَاقْ ش يُقَالُ
اُلْمَنْكَاتْ بَغْشْلَادِىْ اَىْ اَنَهْ وَهَبَ لِى فَرَسًا وَغَيْرَهُ بَغْشْلَارْبَغْشْلَامَاقْ وَ
يُقَالُ تُقُشْلَادِىْ نَانَكْ اَىْ بَدَا فِى الشَّىْءِ حَسَنٌ وَجَرَكَةٌ تَقُشْلَارْتَقُشْلَامَاقْ وَيُقَالُ
اُلْتَرِغْ سُرْشْلَادِىْ اَىْ اَنَهْ شَوَى سُنْبُلَ الْبُرِّ لِيَاكُلَهُ سُرْشْلَارْسُرْشْلَامَاقْ
وَيُقَالُ اُلْكُونَكْ قَدِشْلَادِىْ اَىْ اَنَهْ قَدَّمَ الْصَّيْرَمَ سَيْرًا قَدِشْلَارْقَدِشْلَامَاقْ
وَيُقَالُ اُلْبَرْجِنْ قَرِشْلَادِىْ اَىْ اَنَّهْ شَبَّرَ الدِّيبَاجَ وَغَيْرَهُ قَرِشْلَارْقَرِشْلَامَاقْ
ع يُقَالُ اُلَاتْ بِشْغْلَادِىْ اَىْ اَنَهْ طَبَخَ اللَّحْمَ وَغَيْرَهُ بِشْغْلَارْبِشْغْلَامَاقْ ص
وَيُقَالُ اُلَانِكْ بِرْلَا سْتِغْلَادِىْ اَىْ اَنَهْ بَايَعَ مَعَهُ مِنَ الْبَيْعِ سْتِغْلَارْسْتِغْلَامَاقْ
وَالْأَصَحُّ سْتِغْلَشْرِىْ وَكِلَاهُمَا مُسْتَعْمَلَانِ وَيُقَالُ اُلْتُونْزْ سَرْغَلَادِىْ اَىْ اَنَهْ
صَفَّ ثَوْبَهُ وَغَيْرَهُ كَذَلِكَ سَرْغَلَارْسَرْغَلَامَاقْ وَيُقَالُ اُلْبُرْكْ قَرْغَلَادِىْ
اَىْ اَنَهْ خَاطَ اِخْتَارَ الْقَلَنْسُوَةَ وَغَيْرَهَا قَرْغَلَارْقَرْغَلَامَاقْ وَيُقَالُ قَرْغَلَادِىْ
نَانَكْنِىْ اَىْ اَنَهْ اَسْتَعْمَلَ الشَّىْءَ فِى جِفَافِهِ قَرْغَلَارْقَرْغَلَامَاقْ وَيُقَالُ اُلْقُلُنْ قَسْغَلَادِىْ
اَىْ اَنَهْ وَكَزَ عَبْدَهُ وَكَزًا قَسْغَلَارْقَسْغَلَامَاقْ ف يُقَالُ اُلْيَغَاجْغْ بُتْقَلَادِىْ
اَىْ اَنَهْ قَطَعَ اَغْصَانَ الشَّجَرَةِ بُتْقَلَارْبُتْقَلَامَاقْ وَالْأَصَحُّ بُتْبِرِىْ وَيُقَالُ الْاُغْلُنْ

تُنْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ خَصَى ابْنَهُ اَوْ نَسَبَهُ اِلَى الْخِصْيَانِ تُنْقُلَارٌ تُنْقُلَاقٌ
وَيُقَالُ السُّنْكُو بَشْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ قَرَّرَكَّبَ السِّنَانَ عَلَى الرُّمْحِ بَشْقُلَارٌ
بَشْقُلَاقٌ وَيُقَالُ الْاَتِغ تُرْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ اِسْتَهْزَلَ الْفَرَسَ وَغَيْرَهُ قُلَارٌ
تُرْقُلَاقٌ وَيُقَالُ الْاَتِزْجِبْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ ضَرَبَ فَرَسَهُ بِقَضِيبٍ نَاعِمٍ
جِبْقُلَارٌ جِبْقُلَاقٌ وَيُقَالُ الْاَذَاقِ جَرْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ جَذَّ رِجْلَهُ جَزًّا
تُرْكِيٌّ جَرْقُلَارٌ جَرْقُلَاقٌ وَكَذٰلِكَ اِذَا نَسَبَ اِلَى قَوْمٍ يُسَمَّوْنَ جَرْوَةَ وَيُقَالُ
اَرْقِبِزْغ قَبْقُلَادِي اَيْ اِنْتَفَضَ الرَّجُلُ الْبِكْرُ قَبْقُلَارٌ قَبْقُلَاقٌ وَيُقَالُ اَلْ
بَرْجِزْ تَجْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ ثَابَطَ الشَّيْءَ تَجْقُلَارٌ تَجْقُلَاقٌ ۝ وَيُقَالُ تُوَارِغ
قَرْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ قَطَعَ الطَّرِيقَ وَاَخَذَ الْمَالَ قَرْقُلَارٌ قَرْقُلَاقٌ لُغَةٌ يَغْمَاوِيَّةٌ
وَيُقَالُ الْبَالِغ قَشْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ لَعِقَ الْعَسَلَ بِالْمِلْعَقَةِ قَشْقُلَارٌ قَشْقُلَاقٌ
وَيُقَالُ الْاُغْلِنْ قُلْقُلَادِي اَيْ اَنَّهُ ضَرَبَ ابْنَهُ عَلَى اُذُنِهِ قُلْقُلَارٌ قُلْقُلَاقٌ
وَيُقَالُ اَتْ قُمْقُلَادِي اَيْ رَاثَ الْفَرَسُ وَكَذٰلِكَ اِذَا نَسَبَ اِلَى قُمْقُمٍ وَهُوَ اِسْمُ
الرَّجُلِ قُمْقُلَارٌ قُمْقُلَاقٌ وَيُقَالُ بَكْمَنِي قُنْقُلَادِي اَيْ اَضَافَنِي الْاَمِيرُ وَغَيْرُهُ
قُنْقُلَارٌ قُنْقُلَاقٌ وَفِي لُغَةٍ غَيْرِ الْغُزِّيَّةِ هُوَ اَنْ يَبِيتَ الرَّجُلُ فِي الْبَيْتِ
كَرَّهَا اِلَى رَبِّ الْبَيْتِ وَقَالَ يَغْنِي بَكْرِنْ اَذْ قُلَادِي كَرَبْ سُونِي اَخْ قُلَادِي
اَلَمْ اَنِي قُنْقُلَادِي اَغْزَاجِرَا اَغُوسَغْرِي ۝ يَقُولُ بِاَنَّ الْعَدُوَّ اَخَذَتْهُ سَنَةٌ
مِنْ حُضُورِ الْاَمِيرِ فَلَمَّا رَاَى الْجُنْدَ نَزَلَ عَلَيْهِ غَفْلَةً تَعَجَّبَ مِنْهُ وَاسْتَطْرَفَ

ذلك فاضافه الموت وجلب فى فمه السم حتى هلك ك يقال الانى بجكلادى اى
انه وجاء بالسكين بجكلار بجكلاماك ويقال المنى بركلادى اى انه عدّ فى
كبيرا بركلار بركلاماك ويقال المنكا بلكلادى اى انه اهدى الى هديه بلكلار
بلكلاماك ويقال اتّ تركلادى راث الفرس وغيره تركلار تركلاماك ويقال اك
انى تزكلادى اى انه عدّ فارسيّا ونسبه اليهم تزكلار تزكلاماك ويقال الانى
تشكلادى اى انه عدّ الولا منهوما تشكلار تشكلاماك ن ويقال اونغ
جركلادى اى انه اتخذ من العجين اقرصة جركلار جركلاماك ويقال انى كركلادى
اى انه قد تفقّد وطلبه كركلار كركلاماك ويقال اونغ كركلادى اى انه نفخ
النار بالمنفاخ كركلار كركلاماك ويقال اغلن بجكلادى اى انه ضرب ابنه على
اليته بجكلار بجكلاماك ويقال انى بجكلادى اى انه عدّ صغيرا بجكلار بجكلاماك
م يقال السوقغ ترملادى اى انه قدّر عمق الماء بقامته ترملار ترملاماق
ويقال اكرنى ترملادى اى انه عبر الوادى جزيرة جزيرة من خليج الى آخر
ترملار ترملاماق وهو ان يجتنب عن تيهور ن يقال السوزك بتنلادى
اى انه فحص عن حقيقة الكلام وغيره بتنلار بتنلاماك ويقال انى برتلادى
اى انه ضربه على انفه برتلار برتلاماق ويقال توى تبنلادى اى ان البعير
ركله بخفه تبنلار تبنلاماق ويقال اليرك سبنلادى اى انه فلح الارض
وكربها سبنلار سبنلاماق **المثال منه** يقال اتن بغرلادى اى انه

٥٩٤

اصلح دبر الفرس واذا اريد انه ادبر يقال الاتغ يغرتي اي انه ادبر الفرس
وهذا كما يقال في العربية ترب اذا افتقر واترب اذا استغنى قسط اذا
جار قسط اذا عدل يغرلار يغرلاماق ز يقال اليقزلادي نا نكي اي انه عد
الشئ رديا يقزلار يقزلاماق ق يقال بك اني يزقلادي اي اخذه الوالي بخنايه
يزقلار يزقلاماق ك يقال الات يتكلادي اي انه انشد ضالة فرس وغيره يتكلار
يتكلاماك م يقال اليولغ يرملادي اي انه انتصف الطريق وكذلك غيره
يرملار يرملاماق ويقال الاق يلملادي اي انه الصق الريش بالسهم ويقال
اليولغ يلملادي اي انه يقدم من العسكر ليبصر الطريق هل فيه كمين من
العدو او طليعة ليستخبر يلملار يلملاماق ن يقال الاني يغرنلادي اي انه
ضربه على عظم كتفه يغرنلار يغرنلاماق العلة الام من هذا الباب
على خمسة احرف نحو قولهم مني اغرلا اي اكرمني وقولهم منكاات بغشلا
اي هب لي فرسا ان وفي النهي والجحد والخطاب والفاعلين وصفاتهم و
المفعول واسما الامكنة والازمنة والآلة يقاس على الابواب المتقدمة
في الكل القياس مطرد ن واذا اريد هذا الباب ان تتخذ منه فعلا مجهولا
فسبيله ان يلحق اللام على صيغة الامر فيكون فيه لامان نحو ما يقال
ارا غر للدي اي اكرم الرجل وقولهم ات بغشللدي اي وهب الفرس ولو
ركبت النون مكان اللام جاز ايضا نحو ما يقال ات بغشلندي اي وهب

1090

298 الفرس اراغر لندى اى اكرم الرجل الا ان الاول اكثر استعمالا من هذا وقد عرفت
ايقاع الفعل بين اثنين بزيادة الشين فيجرى فيه على القياس وهذا الباب
يأتى لوجوه ستة احدها ان يكون مركبا من الاسماء الثلاثية السالمة نحو
قولهم قبغ كرتلادى اى اغلق الباب واصله كرت للمفتاح فزيد فيه لادى
فصار فعلا وقولهم الانى قسغلادى اى انه وكز والاسم منه قسغ للمكان ضغان
فزيد فيه حرف لادى فصار فغلا وعليه دوران الباب فى كل المعانى و
الوجه الثانى ان يكون على معنى عد الملفوظ اعنى الرجل وغيره من جملة الملفوظ
به نحو قولهم الانى اغرلادى اى انه نسبه الى الغربة وعده منهم كقولهم
الانى جكلادى اى انه عده جكليا ونسبه اليهم وكذلك فى كل شئ نسب اليه
الرجل نحو قولهم الانى سرتلادى اى انه عده بخيلا ونسبه الى البخل وهذا كما
يقال فى العربية ظلمته وفسقته اى نسبته الى الظلم والفسق والوجه
الثالث ان يكون على معنى انه ضرب على الاعضاء المذكورة واصابها نحو قولهم
الانى قرنلادى اى انه بطنه وهو ان يضرب على بطنه وقولهم الانى بكرلادى
اى انه كلاه وهو ان يضرب على كليته وهذه فضيلة لهذه اللغة ان تجارى
العربية كفرسى رهان لان العرب ركبت الفعل من الاسم يقال منه فخذه اذا
ضربه على فخذه وراسه اذا ضرب على راسه ومثنه من المثانة وجلده
من الجلد واشباهها كما عرف والترك ايضا كذلك يفعل يقال توشلادى

إذا ضربه على صدره توش الصدر فالفت الأفعال من الأسماء في هذه
المعاني مستعملة في جميع اللغات والوجه الرابع ان يكون على معنى
ان الفاعل احدث الفعل في المفعول بالآلة المذكورة نحو قولهم الى قلحلادي
اي انه ضربه بالسيف وقولهم الى تخ حبقلادي اي انه ضرب الفرس فقصب
والوجه الخامس ان يكون على معنى تمييز الملفوظ من جنسه نحو قولهم
بامق ارغلادي اي ميز القطن من حبه وقولهم تلولادي نا نكني اي اختار
الشيء من جنسه والوجه السادس ان يكون اصلا للباب من غير
ان يراد به شيء من هذه المعاني نحو قولهم المنكاث بغشلادي اي انه وهبلي
الفرس وغيره وقولهم تنكري مني اغرلادي اي اكرمني الله تعالى ○ ثم اعلم
بانه لا يمكن ان يولف من كل اسم فعلا وان كان القياس سايغا في كل نحو
قولهم للجاور قشق ثم لا يجوز ان يولف منه الفعل فيقال قشقلادي كما
جاز ان يقال قشقلادي اذا الحق الشيء وان اصله قشق ولذلك لا يقال
ات قنقلادي على معنى انه اكل الجاورس كما جاز ان يقال الى مني قنقلادي
اي انه قد اضافني وان كانا ثلاثيان قنق الجاورس قنق الضيف فجاز
تركيب الفعل من احدهما دون الآخر فلو ان قايسا ركب الأفعال من هذه
الأسامي وتكلم به اجزت له ذلك لانه لا يمتنع من الايقياد ولا يخطى
فيه وله مساغ ○ ثم الفرق بين هذا الباب وبين باب النون ما قلنا ان

افعال باب النون يقتضي لزوم الفعل بفاعله واستبدادهُ على ما 299
تقدَّم ذكرهُ وافعال هذا الباب يقتضي تعدية الفعل من فاعله إلى غير الأوَّل
نحو قولهم ارتكلندى اى صار الرجل ذا خفٍّ وقولهم يغاج ارتكلندى اى صار
الشجر ذا خوخ وهذا الباب بمنزلة الانفعال فى العربيَّة وباب اللام اعنى
الملحق به حرف لادى بمنزلة باب التفعيل ابدًا يكون افعالًا متعدِّية نحو قولهم
الاوتكرلادى اى انهُ نفخ النار بالمنفاخ وقولهم القبغكرتلادى اى انهُ
اغلق الباب واذا اريد ان الرجل صار مع المذكور من الاسماء فباب النون يقبل
ان يولَّف فى هذا المعنى افعالًا من جميع الأسماء كما مرَّ قياسهُ ويجوز اسقاط
حرف اللين من هذه الأفعال عند الإضافة يقال منهُ اذ قلدم اى انى وسنت
سز اذ قلدنك اى نعست انت اذ قلدى اى نعس هو فيقاس سواقى الأفعال
على هذا يخرج ان شآء الله عزَّ وجلَّ ولا يوجد حرف لذوات الاربعة
افعالًا يجتمع فيها الساكنان لأنَّ آخر الكلمة فى هذا النوع من الكلام حرف
وذلك انَّما يصحب حروف الذلاقة فلم يوجد ذلك المعنى ها هنا وقد يقال
ارمكوردى اى تكاسل الرجل ارمكورار ارمكورمال ومع هذا يطرح الواو
منهُ فيقال ارمكردى فلا يبقى الجمع بين الساكنين بعدهُ فاعرفهُ ٠ ٥

باب الخماسىّ على فعلعلادى فى حركاتهِ ٥ يقال

الى تقفعاجلادى اى انهُ نسبهُ إلى ماصين وعدَّهُ منهم تقفجلار تقفجلاماق ٥

٥٩٨

وَيُقَالُ الْبَحَّالُ سُرْ قُجْلَادِي اَيْ اَنَّهُ شُدَّ سَيْلَانُ السِّكِّينِ وَغَيْرِهِ فِي النِّصَابِ بِعُصَارَةِ
اللَّكِ سُرْ قُجْلَارْ سُرْ قُجْلَامَاقْ تـ يُقَالُ الْقَلْبَزْلَادِي نَاكِنِي اَيْ اَنَّهُ الْتَقَمَ الشَّيْءَ
قَلْبَزْلَارْ قَلْبَزْلَامَاقْ شـ يُقَالُ الْسَغِرِيجِي قِرْ تِشْلَادِي اَيْ اَنَّهُ قَشَّرَ اَدِيمَ
الزِّرْغَبِ وَغَيْرِهِ قِرْ تِشْلَارْ قِرْ تِشْلَامَاقْ قـ يُقَالُ كُنْكَلَكْ بُغْمَقْلَادِي اَيْ
شَدَّ اِزْرَارَ الْقَمِيصِ وَغَيْرِهِ بُغْمَقْلَنُورْ بُغْمَقْلَمَاقْ وَيُقَالُ الْاَنِي تَمْغَقْلَادِي اَيْ
اَنَّهُ ضَرَبَهُ عَلَى حَلْقِهِ تَمْغَقْلَارْ تَمْغَقْلَامَاقْ وَيُقَالُ الْاَنِي قَرْلُقْلَادِي اَيْ اَنَّهُ
نَسَبَهُ اِلَى قَرْلُقْ وَهُمْ نَوْعٌ مِنَ التُّرْكُمَانِيَّةِ قَرْلُقْلَارْ قَرْلُقْلَامَاقْ وَيُقَالُ الْاَنِي
قِفْجَاقْلَادِي اَيْ اَنَّهُ عَدَّ قِفْجَاقِيًّا وَنَسَبَهُ اِلَيْهِمْ قِفْجَقْلَارْ قِفْجَقْلَامَاقْ وَيُقَالُ
الْ اَتَنَلْ قُلْتُقْلَادِي اَيْ اَنَّهُ بَاشَرَ الْحَطَبَ وَكَذَلِكَ اِذَا ضَرَبَهُ عَلَى اِبْطِهِ قُلْتُقْلَارْ
قُلْتُقْلَامَاقْ **وَنَوْعٌ اُخْرَ مِنْهُ** بـ يُقَالُ اَتْ كُرْبَالَادِي اَيْ اَكَلَ الْفَرَسُ
الْخَلِيفَةَ مِنَ النَّبْتِ كُرْبَالَارْ كُرْبَالَامَاكْ تـ يُقَالُ الْبُرْكْ تُرْتَالَادِي اَيْ اَنَّهُ الْصَقَ
رُقَاقَاتِ الذَّهَبِ بِالْقَلْسُوَةِ وَغَيْرِهَا تُرْتَالَارْ تُرْتَالَامَاكْ وَيُقَالُ الْقِفْتُولَادِي
بُوزُكَ اَيْ اَنَّهُ قَرَضَ الْكِرْبَاسَ وَغَيْرَهُ بِالْمِقْرَاضِ قِفْتُولَارْ قِفْتُولَامَاقْ وَيُقَالُ
الْاَنِي كِرْ تُولَادِي اَيْ اَنَّهُ صَدَّقَهُ فِيمَا قَالَ كِرْ تُولَارْ كِرْ تُولَامَاكْ ج يُقَالُ اَرْ اَتْمَاكْ
تَنْجُولَادِي اَيْ مَضَغَ الرَّجُلُ الْخُبْزَ وَغَيْرَهُ تَنْجُولَارْ تَنْجُولَامَاقْ وَيُقَالُ اَرْ اَتْنِ قَمْجِيلَادِي
اَيْ سَاطَ الرَّجُلُ فَرَسَهُ وَغَيْرَهُ قَمْجِيلَارْ قَمْجِيلَامَاقْ دـ يُقَالُ الْاَنِي بُكْدَالَادِي اَيْ
اَنَّهُ وَجَاهُ بِالْخَبَرِ بُكْدَالَارْ بُكْدَالَامَاكْ دـ يُقَالُ الْكُونُكْ سَغِرِيلَادِي اَيْ اَنَّهُ

اتخذ الجلد زرغبا سغريلا رسغريلا ماق ع يقال البتك تمغالادى اى انه ضرب ٥٥٥
طابع السلطان على الكتاب تمغلار تمغالاماق ع يقال ات كيلكنى سركيلادى
اى اعد الكلب الظبى وهو فى اثره ليأخذه وكذلك كل من عدا خلف شئ وحمل عليه
ليأخذه سركلار سركلاماك ويقال الغلمن بشن سركالادى اى انه نزع الصيبان
من راسه وله ويقال السوق سركالادى اى انه مزج الماء بالخل وغيره سركالار
سركالاماك والعلة فى هذا الباب كما مر من الاقيسة فيقاس عليها
ويقال القرمالادى تنكنى اى انه قد ذهب الشئ قرمالار قرمالاماق ٭

ع انقضى كتاب ذوات الاربعة ع

بسم الله الرحمن الرحيم ٭ هذا كتاب الغنة
باب الاسماء الثنايه ٥ قال محمود اعلم ان الغنة
على وجهين غنة جيمية وغنة كافية ثم ينقسم كل واحد منهما الى قسمين
منها ما يتوسط الكلمة ومنها ما يتأخر فنذكرها على الواجب ع يقال
للرجل الجعظرى العبل بنك كشى ٥ بنك قصر شبنك وهو المرزبه ويقال
لصوت الشئ الثقيل اذا وقع على الارض بنك اتى ويقال اغلان بنك سغناى
اى بكى بكا الصبيان ع تنك العدل والقرن يقال منه تنك توش اى
العدل والقرين تنك هو امكان الشئ وموضعه وفرصته وفى المثل
تنك سزدا تكان ترغوسا بر غسزدا يا زبر برن معناه من بنى الطاجون فى

غير موضعه وامكانه ينبغي في غير محله يضرب هذا فيمن يعمل عملا في غير
وقته ○ تنك بالاشباع المتحل بلغة ارغوتنك نانك اي الشئ العجيب يقال
منه نانك كردم اي رأيت عجيبا ○ تنك الصبح وقال
تنك اتا يرتلم ○ بذرج قنز ارتلم ○ يسمل بكن ارتلم ○ امر حايك يفلسون
يقول نسير اذا انفلق الصبح ونطلب دم بذرج وثان وهو رجل من بياقو
سل فخرق امير يسمل فالآن يجب على الشبان ان يتكلبوا ويتجمعوا ○
- يقال تنك اتي اي طلع الفجر ويقال تنك تنك اتي اي تصوت الشئ الثقيل بوقوعه
على شئ مصمت ○ ويقال لكل شئ لا جوف له تنك نانك ومنه يقال للحلقا
تنك قمش اي قصب مصمت ويقال لكل شئ جامد تنك ومنه يقال للحمة الزبد
جمد من البرد تنكات ولذلك غيره ○ تنك كل بناء كان في الزمن الاول
فذهبت عامته وبقي اصله كالتل المشرف وهو اصل كل قهندز ونحوه
ويقال ارتنك ترددي اي انتصب الرجل قائما ج تنك الصنج ○ جنك ات
الهبر من اللحم ويقال قلا قم جنك اتي اي طنتا ذني وكذلك صوت الجلاجل
والطشت وما يشبهه ويقال جنك تلو كول اي حوض ملآن من الماء وكذلك
كل شئ اذا امتلأ غاية فيه يقال له جنك تلو ويقال قلا قم جنك اتي وهو
افصح من الاول ج يقال دنك دنك اتي نانك اي احسن الشئ مثل قولهم تنك
تنك اتي اي صوت سن سنك هو سلح الطاير يقال منه قش سنكلي اي ذرق

307

الطاير سنك عقب الرجل سنك حرف معنى بعد يقال منه سنّ منك سنكدا
كل اى سر انت خلفى ٥ سنك اخر كل امر وعمل يقال بوسوز سنكندا
ايغل اى قل انت آخر هذا الكلام وعقيبه ويقال قلا قم سنك اتى اى طنت
اذنى ويقال كمنجا سنك اتى اى نق البق وكذلك اذا طن الذباب ق يقال
قارقنك اتى اى صوت البط كذلك وهو حكاية صوت كل شى يشبهه قنك ات
العضلة من اللحم ك كنك الامة يقال لكل شى واسع كينكنانك وفى المثل
كينك نون ابرا ماس كنكاش لك بلك ارتا ماس معناه ان الثوب الواسع لا
يخلق وان العقل اذا الفى بالشورى لا يفسد يضرب فيمن يومر ان يشاور غيره
فى تدبير من امور وان لا يستبد بنفسه م منك علف الطاير وهو اسم
ما يلتقط من الحبوب وفى المثل قش توز قا منك اجر النور معناه ان
الطاير انما يتعلق بالفخ لاجل علفه يضرب فيمن يطلب رزقا فيقع فيما يكرهه
منك الخال فى الوجه ٥ وقال
يبرنك منكا سوزكيا منك لك قرا تركيا بلقز تتار كزكيا منكم منك بلنكا
يقول عدى له عد وقولى مقاله ياذات الخال الاسود يا ملبحة التى لها عن ساحرة
يصيد بها واعلمى مقاساتى فى الحب ٥ منك تاغ ضرب الحلم يقال منه
منك تاغ انرى اى طلع الناجدن منك المحنة وفى المثل اركا منك تكير
تاغ سنكرينكا يل تكير معناه قد ينزل على المرء المحنة كما يضرب الريح

أنف الجبل ثم تزول عنه كما يزول الريح عن الدعن والدعن على حاله دن منك
الألف في العدد وفي المثل بيرن بيرن منك بلور تماتما كل بلور
معناه أن الأحاد إذا اجتمعت يصير منها الألف كما أن القطر إذا ترادفت
وتوالت يمتلي منه الغدير يضرب فيمن يؤمر بقبول الشيء وإن قل
نمنك الشيء يقال منه بونا نمنك أي ما هذا الشيء نمنك المال وقال
بلمش نمنكك سقرسن اقرن انكر سقنكك برمش نمنكك سقنما إذا رأى أنك أكثر
يقول حب المال الموجود فافرح به روبدا العلة يزول عنك ولا تندب به
بطرا ولا تهتم لما فات من المال وتأسف عليه قليلا لأن الحسرة لا يردّه
عليك ه المثال منه ينك هو مركز الشيء الذي يوخذ منه الأقدار
لغيره فيصنع على هيئته يقال منه برك ينكلي أي مركز القلنسوة وهو أن
يقطع من القراطس أجنحة أو قوارة أو يبنى من الطين شيئا كالكوز فيقدر
عليه ديباج القلنسوة ويقطع مثله وكذلك في مركز كل شيء ه ينك
لحم غردي ملتزق بالرية ياكله المراة دون الاجل ينك الصوف والوبر معا
ينك القطن بلغة ارغو وكذلك في لغة يغما وقرلق ينك الكم ينك المخاط

انقضت ابواب الثنائية

باب فعل وفعل وفعل في حركاته ت تنكت

اسم جيل من الترك يسكنون قرب الصين وهم يزعمون أن أصلنا من العرب

كنكت اسم بلد بثغر ايغور سنكت الهبة التي لا يعتاض منها ولا يدا 302
فيها يقال بوات منكا سنكت بيردى اى انه وهب لى هذا الفرس تنكر
اخا المراة وهم الاخوة والاب والام ه سنكر رعن الجبل وكذلك طرف كل
جايط سنكر هو العصب تنكر اون الصوت الاجش ه تنكر قوى الغنم
الاصهب وكذلك من كل شي تنكر ار الرجل الاحول واذا اريد به الاقبل يقال
الكوزى تنكر اى كلتا عينيه احولان ويقال من منكر ايرم اى انى قلت
لهذا وهو اشارة الى الحاضر ويقال لعين الماء منكر لغة الغربية تر تنكز
البحر ه تنكز الخنزير ه تنكز اجر السنين الاثنى عشر تنكز الخنفسا
كنكز الدمن والكرس في الاطلال وهى ابعار وابوال تلبد بعضها على
بعض منكز لون الانسان يقال منه قزل منكز لك اى رجل احمر الوجنة
واكثر ما يقع هذا على الوجنة ه منكز القرن لجميع الحيوان منكز منكز
اسم لعب للصبيان وهو ان يجلسوا جثيا على شطر النهر فيملوا اين افخا
ذهم رملا رطبا سيالا ثم يضربونه بايديهم واجرهم منهم منكز منكز
اى قرن قرن فيسالونه لونه ويقولون نا منكز اى قرن فاذا فيز زر واجرا
بعد واجد من الحيوانات التي لها قرن وهم ايضا يقولون كذلك ثم يدرس
في ابناء هذه الاسماء لا قرن له نحو البعير والحمار فمن قال ذلك منهم طرح ذلك
في الماء وفي المثل سسكان اوذ قا تنكرى منكز بيرماس معناه لا يعطى

اللهُ للبقرِ النطوحِ قرنا يضربُ فيمن يريدُ عملاً فلا ينالهُ لما انهُ لو
وجدَ يتأذى الناسُ بهِ سن كنكس سوقَ الماءِ الضحضاحِ وكذلكَ
أمرُ سهلٌ شن سنكش الطرادُ والمطاعنهُ والحربُ سنكش من اسماءِ
الرجالِ ه كنكش المشورهُ والتدبيرُ في الأمورِ ع منكغ الخطوهُ
يقالُ منهُ انكَ منكغي كورأى ابصرَ خطوتهُ ق تنكق اسمُ هديهِ
تخرجُ للملوكِ في سفرٍ ونحوهِ ويكونُ فيها طعامٌ وذبايحُ تنكق اسمُ كلِّ
قطعهِ من الرباجِ يعطى لمن جاوزَ بالكرمِ من المقبضِ في ضربِ الصولجانِ
تنكق الحريرهُ التي تعلقُ على رؤسِ المطاردِ في الحربِ والأعلامِ ه سنكق تانكَ
الشيءَ المكسورَ والغزيهَ تقولُ لهُ سنقٌ يعبرُ عنهُ والقياسُ لهم لأنهُ
مأخوذٌ من قولهم سندى اذا انكسرَ ولا غنةَ في فعلهِ ل تنكل كيكَ
الظبيِ الذي في يديهِ خطوطٌ وكذلكَ غيرهُ ويقالُ يكونُ جنكل جنكلِ اتى اى
صوتَ اللجامِ وكذلكَ كلُّ صوتٍ يشبههُ سنكيلُ الاحتا الصغيرهِ للرجلِ كنكلَ
القلبُ والفؤادُ والفطنهُ ومنهُ يقالُ للرجلِ الفطنِ كنكلكَ اذا روى المثل
كوزدن براسا كنكلدن نايرارْ معناهُ انَّ الاحبةَ اذا بعدوا عن العينِ
بعدَ حبهم ايضاً من القلبِ ويقالُ كنكلنكَ نتكَ اى كيفَ فوادكَ المضاعفَ
منهُ سنكك الهواءَ سنكك الكوزَ الذي يشربُ فيهِ والجنَّ معا بالغزيهِ ه
سنكك البقَّ في لغهِ اهلِ الأمصارِ واهلِ الوبرِ يسمونَ الذبابَ بهِ وقالَ

مشورت وتدبير

303

سَنَدًا قِيرْجَزْنَلَارْ قُدْغُو سِنَكَكْ يِلَنْلَارْ دُكْ مِنْكْ قِيُوتْمَلَارْ قُرُوقْ تَكْ يُكْرُشُورْ
يَصِفُ مُنَاظَرَةَ الصَّيْفِ وَالشِّتَآءِ فَيَقُولُ الشِّتَآءُ لِلصَّيْفِ فِيكَ يَقُومُ الْعَقَارِبُ
وَالذُّبَابُ وَالْبَقُّ وَالدِّيدَانُ الْمُؤْذِيَةُ لِلْخَلْقِ وَالْحَيَّاتُ فَيَعْقِرْ أَذْنَابَهَا وَتَحْمِلُ عَلَى الْخَلْقِ
سُنَكَكْ الْعَظْمُ وَفِي الْمَثَلِ اُذْكُرُوا رَسُنَلُوكِي اَرِيرْ اَتِي قَلِيرْ مَعْنَاهُ يَبْلَى
عِظَامُ الرَّجُلِ الصَّالِحِ فِي التُّرَابِ وَيَبْقَى ذِكْرُهُ مُخَلَّدًا يُضْرَبُ فِيمَنْ يُؤْمَرُ بِالْإِحْسَانِ
ذَوَاتُ الْأَرْبَعَةِ تُنْكُوَ الْأَطْرُوشْ تُنْكَا الْبَبْرُ وَهُوَ الَّذِي يَقْتُلُ
الْفِيلَ هَذَا هُوَ الْأَصْلُ لَكِنْ بَقِيَ هَذَا الِاسْمُ فِي التُّرْكِ وَظَلَّ عِنْدَهُمْ مَعْنَاهُ وَيُلَقَّبُ بِهِ
كَثِيرًا فَيُقَالُ تُنْكَا خَانْ تُنْكَا تِكِينْ وَأَشْبَاهُهُ وَكَانَ أَفْرَاسِيَابُ الْمَلِكُ عَظِيمَ
التُّرْكِ يُلَقَّبُ تُنْكَا أَلْبْ اَرْ اَيْ رَجُلٌ بَطَلٌ ذُو قُوَّةٍ كَالْبَبْرِ سُنَكُوَ الرُّمْحُ وَالْقَنَا
يُقَالُ سُنَكَا أَيْدِمْ اَيْ قُلْتُ لَكَ وَيُقَالُ بُوَاشْ اِلْ سُنَكِي اَيْ هَذَا طَعَامٌ مَرِيٌّ هَنِيٌّ
وَمِنَ الْمَطْوِيِّ يَنْكَا جَانِبُ الْوَادِي وَشَطُّ كُلِّ نَهْرٍ بِالْغُزِّيَّةِ يَنْكِي نَانَكْ
كُلُّ جَدِيدٍ مِنَ الْأَشْيَآءِ يَنْكُوَ اِسْمُ وَادٍ عَظِيمٍ يَسِيلُ عَلَى بَلَدِ بَارْمَانْ الَّتِي
بَنَاهَا ابْنُ اَفْرَاسِيَابَ عَلَى شَطِّهِ وَاسْمُ الْبَانِي بَارْمَانْ فَنُسِبَتِ الْبَلْدَةُ وَهَذَا
كَمَا أَنَّ بِلَادَ الرُّومِ نُسِبَتْ إِلَى الرُّومِ بْنِ عِيصُو ابْنِ إِسْحَقَ النَّبِيِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ
الْغُنَّةُ الْأَخِيرَةُ شِينْكْ الْمُرَتَّبَةُ فِي لُغَةِ جِكِلْ سِدِنْكْ كُلُّ اِسْمٍ يُخْبِرُ
قُرْبَ فُجْنَكَا بِاشِي دِ قَدِنْكْ الْخَلِيجُ وَفِي الْمَثَلِ قَدِنْكِ قَاشِنْكَا سَكَتْ سُولِنْكَا
وَقَدْ ذُكِرَ مَعْنَاهُ فِيمَا تَقَدَّمَ يُقَالُ لِلْعَبْدِ إِذَا سَبَّ قَشَنْكْ وَمَعْنَاهُ يَالِيمُ

٦١٦

ز برنک الغلوة للرمي يقال برنک اتی ای رمی غلوة ٥ برنک باشمام الرآء هو
تيهور الماء ترنک تنکر البحر الأفيح العميق والغزيرة کل شی غزير عميق
ترنک يقال منه ترنک او رای فج عميق ويقال ترنک بلکا ای عالم حليم
غزير العلم والحکمة ويقال فلان قد ترنک اتی ای طنت اذنی وهو حکاية
کل صوت يشبهه يقال منه يا سن ترنک اترددی ای انه انبض قوسه
وهو حکاية صوت الوتر ٥ جرنک حکاية صوت الطست ونحو
کرنک کول اسم بحيرة کالغدير قرب کاشغر ز بزنک حرف مؤلف من
قولهم بز ای نحن وکاف الخطاب يقال منه برنک اق ای بيتنا يراد به
هذا الشی الذی هو لنا ٥ ز تکنک السمور ل بلنک الهزاهز الذی
يقع بين القوم من عدو يحضرهم ويقال للرجل النفور من الشی بلنک
کشی ٥ بلنک الزاوية ن تلنک هو الصدغ تلنک منه فی لجام الفرس
محله تحت اذن الفرس يجعل فيه سير الصدغ والراس يقال منه يکن تلنکی
ای تهيئة اللجام ٥ يقال للرجل الصخاب الکثير الکلام جلنک باشی يقال
للقصعة الصينية جلنک اياق ٥ جلنک بير الارض السبخة السوداء
التی لا نبات فيها کانها بحرة ٥ خلنک اسم جرير علی الوانی شتی جلب
من الصين ن قلنک المهر وفی المثل قلنک بير ساقير البر لراک بلسا
قير البر ٥ معناه اذا اعطی الرجل المهر بحذا العروس بکرا واذا کان

يَطْلُبُ شَيْئًا وَهُوَ مُحْتَاجٌ إِلَيْهِ لَابُدَّ أَنْ يَشْتَرِيَهُ غَالِيًا وَقَالَ
بِرْدِم سَنْكَا قَلِنْكَ أَمْرِدِ مِنِي إِلَنْكَ ٥ أَمْكَالْ مَنْكَ بِلِنْكَ أَغْرَتِنْكَ بَرْغَلِي
يَقُولُ الْخَتَنُ لِصِهْرِهِ أَعْطَيْتُكَ الْمَهْرَ فَخُذْ هَذَا وَاعْلَمْ مُقَاسَاتِي وَجَهْدِي فِي
جَمْعِ هَذَا الْمَالِ وَالصِّهْرُ قَالَ بِأَنَّهُ قَاصِرٌ لِلذَّهَابِ قَدْ أَشْرَفَ عَلَيْهِ ٥
كُلَنْكَ الْجِيدُ وَهُوَ مُسْتَنْقَعُ الْمَاءِ يَنْزِلُ فِيهِ الطُّيُورُ **الْمِثَالُ مِنْهُ**
يَنْكَ بِيرْ الْعَانَكُ مِنَ الْأَرْضِ وَهُوَ الرَّمْلُ الَّذِي يَغُوصُ فِيهِ أَقْدَامُ الدَّوَابِّ
فَيَتَعَذَّرُ إِخْرَاجُهَا مِنْهُ تَ يَتَنْكَ الْحَنِيَّةُ الَّتِي يُنْفَشُ بِهَا الصُّوفُ تَ يَدِنْكَ
سُوقُ الْمَاءِ الضَّحْضَاحُ الَّذِي يَنْبَسِطُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ شَ يُشَنْكَ نَاشِرُ الصَّحْرَةِ
الْمِلْسَاءِ لَ يَلِنْكَ قَلِمُ السَّيْفِ الْمُجَرَّدِ ن يَلِنْكَ أَرَ الرَّجُلُ الْعُرْيَانُ وَكُلُّ شَيْءٍ عَارٍ كذلك
فَهُوَ يَلِنْكَ وَيُقَالُ لِلْمَوْضِعِ الَّذِي يَكْثُرُ فِيهَا هُبُوبُ الرِّيحِ يَلِنْكَ وَيُقَالُ بُو
يَلِنْكَ كُونُ أَيِّ يَوْمٍ رَاحَ **الْغُنَّةُ الْجِيمِيَّةُ** ز بِرِنْجْ نَانْكَ أَيْ وَاحِدٌ الثَّانِي
لُغَةٌ قِيَاسِيَّةٌ قَلِيلَةُ الِاسْتِعْمَالِ ن كُرِنْجْ الْقَوْمُ النَّطَّانُ إِلَى شَيْءٍ ز بِرِنْجْ كُلُّ
صَهْجَةٍ مِنَ الْإِبْرِيسَمِ أَوِ الْغَزْلِ ن بِرِنْجْ اسْمُ نَبْتٍ أَحْمَرِ السَّاقِ وَالْوَرَقِ يَنْبُتُ
فِي الْكُرُومِ يُؤْكَلُ لِلدَّوَاءِ ق سَقْنِجْ السُّرُورُ وَفِي الْمَثَلِ الْكَوْنُ سَقْنِجْ بِلَسَا
قَتِغْ أَخْسِنُورُ ٥ مَعْنَاهُ إِنَّ صَاحِبَ السُّرُورِ الْكَثِيرِ قَدْ يَقَعُ فِي شَيْءٍ يَشْتَدُّ هَمُّهُ
فِي ذَلِكَ يَوْمٍ فِيهِ بِالْقِسْطِ وَقَالَ
مَنْدَا بِلَرْ سَقْنِجْ أَنِي قَدْ غُوا تَارَ ٥ قَرْشِي كُرُبْ سَغْدِجْ أَنِي أَجْمَقُ أَتَارَ

يقول سرى يوجد وا الفرح والسرور فيحصل الهم فاذا راى الصديق
قصرى سماه جنة لطيبه ه سفنج الهمل قلنج الخلق يقال منه
اذكو قلنج اى خلق حسن وكذلك ضده قلنج تغنج المراة ودلالها يقال للمراة
اكشر قلنجلنا اى لا تغنجى كثيرا ه كلنج الضحك ه المثال منه ف
يكنج صلوة وناز — يفنج اسم بلد قرب الاى يكنج الصلاة بلغته قفجاق يقال منه تنكريكا
يكندى ناز قلدى — يكنج يكندى اى انه صلى لله تعالى ويقال ال بكا يكنج يكندى اى انه طا
طا راسه للامير وغيره ذوات الاربعة ت تنجو اغل الولد
الذى تبناه الرجل ر سزنجى ناشى الصهوج قرنجا النمل بالغزيه المثال
منه يرنجا القت بالغزيه باب فعال ر سنكار جانب الشى
يقال منه سنكاردن برى اى اسرج جانبا يقال منكار ايدم اى قلت لهذا
منكار عين الماء بالغزيه ن ينكان الاصقع من الغربان وهو الذى راسه
ابيض فقط سنكان نانك كل طعم عفص المثال منه ع ينكاغ الوشى
والسعاية الى الامير يقال منه انى ينكاغ ينكادى اى انه وشى به وشايه
الى السلطان ن ينكاق هو العظم الذى غرزت عليه الاسنان من جانبى
الفم ينكاق جانب كل شى ويقال لعضادة الباب قبغ ينكاقى من هذا
ن ينكان الفيل ولا تعرفه الغزيه باب فعلى فى حركاته
ر تنكرى هو الله عز وجل وفى المثل تيز تبغساق تنكرى سفنج سزن

اى ان علاج الكفر متعبد لله تعالى والله سبحانه وتعالى غير راض عمله ٥ يضرب لمن يعمل لغيره عملا يظن انه يقع عنده فى موقع حسن وهو كان لزلك وقال تزكن تبن تنكريكا بيتمغل فرقب انكر امنوا بتمغل يقول ثم لله تعالى متعبدا ليلا ونهارا ولا تعت وكن منه وجلا خايفا فلا تلعب حيا وهو قامنه ن والكفر اباد هم الله تعالى يسمون السماء تنكرى وكزلك كل شى اذا عظم فى اعينهم يسمونه تنكرى نحو الطود العظيم والروح العظيم ولزلك يسجدون لمثل هذه الاشيا ويسمون العالم تنكر كان من هذا ونعوذ بالله من الضلالة ٥ تنكرا وسح البرز يقال ارانكرايتى اى استلقى الرجل على قفاه ن ويقال ارتنكرا شتى اى اكب الرجل على وجهه تنكشو هو منا السراج ٥ جنكشو القرط الصغير جنكشى اسم امير لختن بسببه فتحت تلك البلدة قالوا بانه مقلوم جمشيد ك منكلو الشى الخالد والخلود معا وهو اسم ومصدر يقال منكلوارون اى دار الخلود وقال تعب تقى قلمدى منكلوارن ازكنى يلدزى تنجى تغار يصف الزمانة ويقول من ولد لم يعش خالدا وان شمس الدنيا ونحوها ابدا تطلع فلا يبلى ل جنكلى منكلى اسم لعب للصبيان يسمه العرب الدودا ه قنكلى العجلة التى يحمل عليها الاثقال ٥ قنكلى اسم رجل عظيم من قبجاق سلنكو الخزافة التى يرمى بها الحصا شنكلا الرعبوب وهو

قنكلى عربه در

نبت بدیار ارغو بنبش اصله فیوکل قلنکوا الطفوا علی راس الما یقال
منه سفرا قلنکولادی ای طفا علی راس الماء ٥ کزنکو هی المرآة کزنکو آینه و مرآة
المثال منه ینکفو هی بنت الجبل وهو الصدی وفی المثل
یزماس ایم یغمر ینکلماس بلکا ینکفوه ان الرامی الحاذق المقطس هو
المطر لان هرفه وجه الارض وهو عریض فلا یخطی مرمیه وان العالم
المصیب فی کل شی هو الصدی لانه یجیبک کما صحت به وهذا یضرب فیمن
اخطا فی شی یعتذر منه ل ینکوا اسم لعب للجواری وهو ان یشد طرف
فی الجبل فی شجر او عارضة ثم تجلس وسط الحبل جاریة فرکض برجلها ینجکا انجه و دقیق
فتمور طورا ترتفع وتارة تخفض ج ینجکا کل شی دقیق یقال منه ترقو حریر دقیق
ینجکا ترقوا ای حریر دقیق ٥ یقال ینجکا فیز للسریة ویقال للناسک
المتعبد ینجکا کشی ٥ ینکا هو اسم زوجه الاخ الاکبر باب فعالو
نانکو هو فی اصل اللغة الحاجب ثم لما ان شاع استعمال اسم الحاجب ترک
ذلک به اصله من قولهم تینکی اذا اعتمد والملک یعتمد علی الحجاب
والرعیة ایضا یعتمدون علیه لیبلغ قصصهم الیه ثم جیب عنه المثال
منه یقال ایشغ ینکیلا قلدی ای انه استجد الامر وبدا ثانیا ٥

انقضت ابواب الثلاثی هذه ابواب الرباعی

باب فعلل وفنعل فی حرکاته ج تنکج کل شی

٦١١

٣٠٥ مُرتفع قدر نصف ذراع يخوا تا في القدر وغيرها ٥ سنلج اسم نوع من التفاح
صغار امثال البنادق حلوة سنكقر اسم جارح من جوارح الطير وهو دون
طغريل قنكار الكبش وفي المثل الى قنكار بشي بيرا شجتنا بشماس معناه
ان راسي الكبشين لا ينطبخان في قدر واحد يضرب هذا في اميرين او رئيسين
يتزاحمان في بلد لابد لاحدهما من الخروج عنها ٥ قنكار با شي اسم بلد
ش قنكرش قدش بنو العلات وفي المثل قنكرش قرا اروز
الكرش اروز تر تاره معناه ان بني العلات يضرب بعضهم بعضا ضربا
شجينا لبغضه تكون بينهم وان بني الاخياف يعين بعضهم بعضا للمحبة
تكون بينهم ع منكلغ ار الرجل الممتحق يقال لكل شي عجيب يستطرف
منه تنكسوتانك ومنه يقال للطعام الذي يحك الرجل احيانا لنقاه
تنكسوش ٥ ترنكوالظفر ٥ قرنكاق شقره مثل الساطور يقطع به قنكراق
اللحم والعجين ٥ قرنكوالوتر ومنه يقال لقطب السماء ثم قرنكوق
اي مسمار حديد يعني ان السماء يدور عليها ٥ جنكروا وزن الصوت الجهير
الصافي تنكروق الجنك ٥ تنكسوانا الراب تنكسوا غل الزيب ٥ قلنكوق
خرانة الراس ولذلك كل شي انقبض من لزوجة صابنته نحو الفرو والجلد
ك تنكلك الكوة ٥ جنكلك الذبابات كنكلك القميص ل دنكال الكعبر
المثال منه ينكح السرطان بلغه الغريبة س يلنكوس ار الرجل الوحيد وغيره بالكزاز

باكر قار او تمز

وفي المثل يلنكوس قار أتماس معناه لا يصيح البط الفرد الوحيد يضرب
هذا فيمن يؤمر بالاستعانة في أموره لغيره ق ينكق عا قول الجبال وطريقها
التي سيل تحته الوادي من الماء ويسير الرجل فيه بالوثب ونحوه ٥ ينكشق أر
الرجل الثرثار ٥ يلنكق هو اسم آدم صلوات الله عليه وفي المثل يلنكق
أغلى يوقاذور أذكو أتى قليل ٥ معناه ان ابن آدم يفنى بالموت ويبقى
ذكره واسمه اذا كان خيرا محسنا يضرب فيمن يؤمر باكتساب الخير يلنكق
البشر جميعا وقال يعني ارر يلنكقنك نانكي تقار بلك ارى ياغسن نالك سقار
يقول بأن مال البشر عدو له فصاحب العقل ورجله لماذا أحب عدوه ٥
يلنكق الأمة بلغة الغزية وقفجاق والسوارين ينكلق الخطأ في الأمور
والنطق والعمل ونحوه **الغنة منه** تبجنك شئ كهيئة الخوازلة ثلاث
قوايم يرتقي عليه الناطور في قطاف العنب حتى يصل العنقود لغة
كنجاكية ٥ جلبنك الوجل ش جفشانك جعر العصير القارص جفشانك
المقص الذي يجز به الغنم لغة جكل ٥ جفشانك الأعمش كفسنك
اسم هدية من الطعام لمن حضر الكدس بعد التنقية ل سقلانك يغاج
هي الشجرة المرة التي لا غصن على ساقها ان سقلانك سبج الشعر السبط
ق قلقنك التربة لغة في قلقن المنقوص منه تيلنك ار الرجل
الظريف اللطيف القد الوضي اللون النقي الثوب والثرما يستعمل هذا

الى م

فى الفتيان يقال تيلنك يكتاى شاب متقرظريف **الجيمية منه** غ ٣٥٦
قرغنج الكسب ق قرقنج الخوف ك تركنج هو معاطف الجبال وغيره وكذلك
يقال تركنج يول للطريق الملتوى **المثال منه** يركنج مثل تركنج فى الالتواء
والعطف فى الطريق وغيره ٥ يركنج اسم بيت يلتوى على الشجرة فيورثها اليبس
وهى العشقة **باب فعلوغ** قنكرغو الجلاجل ٥ قنكرغو
الخشا وهو عظم ناتى تحت الاذن ك سنكركوات الفرس الذى به صدام
يسيل من انفه المخاط كالمدة وقد يسب به الغلام اذا كان يسيل من انفه
المخاط دايما **المثال منه** يقال اذا سب الغلام ينكركو معناه يا
من يسيل من انفه المخاط **الخماسى منه على فعلال فى حركاته**
ق سنكرسق هو القطاة وهو مقعد الرديف من الفرس ك منكركال هو
مجل اليد وهو الغلظ الذى حدث من العمل **العنه الاخيرة** قرنكقوا
الظلمة ٥ يقال يت قرنكقو بلدى اذا انعقد السلك والتوى كثيرا حتى
لا ينشرح **المثال منه** غ ينكلغار الرجل الذى ينسى ويخطى كلما تقدم
اليه **ونوع منه** تنكلكج الجراة بالغزية وهو الطابرن تنكلكون الجراة
بلغة سابر الترك تنكركان العالم الناسك بلغات الكفرة **السداسى**
منه ق ينكلدرق البدن مخاط فى كتف اللبادة يغشى به الراس عن الدسق
والمطر ٥ انما لم ياتى الجمع بين الساكنين فى هذا الكتاب لان العنه تقل وفى الجمع

بین الساکنین کذلک یتعذر العباره بها فی النطق فلذلک قرنت بحروف الزلاقه
لیسهل النطق به وقد جآء حرف نادر وهو قولهم سوز بکری کیشی ای انسان
مهذار فازها هنا ایضا فی هذه الکلمه رآء وهی من حروف الزلاقه فسهل النطق به
لمجراه فاعرفه ۵ انقضت ابواب الاسماء من الغنیه

بسم الله الرحمن الرحیم

هذا کتاب الافعال منه باب الثنائی
یقال قشر سنکری ای حلق الطایر وکذلک النبل اذا رمی به نحو السمآء مصعدا
وغاب عن الرویه فی الجو یقال اق بنکری سنکار ای حلق النبل سنکاک ویقال
ال انک بشن تنکری ای انه قد شد رأسه بعصابه وکذلک کل شی شددته
بحبل ونحوه شدا قویا تنکار تنکاق ۵ ویقال سوق تنکری ای جمد الماء وغیره
ویقال ارتنکری ای هری الرجل من البرد اذا مات تنکار تنکاق ۵ یقال
اش سنکری ای هنا الطعام ویقال سوق بیرکا سنکری ای غار الماء فی
الارض ویقال سوز کنکلکا سنکری ای جمع الکلام فی القلب وعمل سنکار
سنکاک ویقال ارد ک قشقا سنکری ای تدخل الاوز وغیره فی القصب
او القماش حتی توارری فیه وکذلک کل من یدخل فی شی نحو الرجل یتدخل فی
بیت انسان دامرا ونحوه سنکار سنکاک ۵ یقال ات منکری ای جمع الفرس
جرامیزه ورمح منکار منکاک **المثال** منه یقال ارانی ینکری ای

٦١٥

أن ذلك الرجل غلبه في شيء لغة العزيه وقبجاق بنكارينكاك

باب اللاتي على فعلدى محرك الحشو في حركاته ٣٥٨

يقال أراق سنكرجى أى رمى رجل سهمه مصعدا نحو السماء حتى غاب في الجو وكذلك اذا أرخل الطائر من يده حتى خلق سنكر سنكرماك ويقال النحو سنكردى أى أنه ابتلع اللقمة وغيرها سنكر سنكرماك وكذلك يقال ياغنى تريكا سنكرجى أى انه أجمع الزهن في الجلد وكذلك غيره سنكر سنكرماك ويقال اريغاج قنكرجى أى قلع الرجل الشجر وغيره وكذلك الريح إذا قلعت شيئا قنكر قنكرماق ويقال ارافز كينكردى اذا وسع الرجل داره وغير ذلك كينكر كينكرماك يقال ارابكا سندا تنكردى اذا صاد الرجل وهو أن ينتفخ غضبا ويقال ابكا تنكردى اذا انتفخت الريه وهو أن يصيب فيها الخل والخردل ليطبخ فيملى وينتفخ تنكر تنكرماق

ش يقال تنكشدى نانكا أى تعادل الشيء بالشيء ويقال

منك بلا كينكشدى بلكى منكا تنكشدى ارن بلا سنكشدى ألب لا ربش اليوار يصف رجلا شاوره في الحرب فقال لما شاورني تعادل عقلي وعقله وطارد مع الرجال في القتال وهو يدحرج رؤس الأبطال كالكرة تنكاشور تنكشماك ويقال ارتنكشدى اذا طأطأ الرجل راسه مطرقا تنكشور تنكشماك ويقال تنكر تنكشدى اذا أحدق الخزير وهم أن يحمل على الانسان وكذلك الرجل اذا تأنى قبول الأمر وتردد في ذلك واحدق النظر الى أمر كارها الأمر

يُقَالُ اِرْتِنْكَشْرِى تِنْكَشْوَرْ تِنْكَشَاكْ وَيُقَالُ سُوقْلَارْ قَمْغْ سِنْكِشْدِى اَىْ تِنَا
ضَبَتِ الْمِيَاهُ وَكُلُّ مَائِعٍ اِذَا تَرَاخَلَ اَجْزَاؤُهُ فِى غَيْرِهِ كَذَلِكَ سِنْكِشْوَرْ سِنْكِشَاكْ
وَيُقَالُ اِلَّا اَرْبِرْلَا سُنْكُشْدِى اَىْ طَارَدَ الرَّجُلَانِ فِى الْحَرْبِ وَطَاعَنَا سُنْكُشْوَرْ سُنْكُشَاكْ
وَيُقَالُ اِلْمَنْكَا كِينِكَشْدِى اَىْ اَنَّهُ شَاوَرَ مَعِى كِينِكَاشْوَرْ كِينِكَاشَاكْ ق يُقَالُ
اَنْدِيُوزِى اَنْكُفْتِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ صَمَرَ وَجْهُهُ مِنْ مَرَضٍ اَوْ غَيْرِهِ وَيُقَالُ بِرْجِنْ اَنْكُفْتِى
اَىْ ذَهَبَتْ طَرَاوَةُ الدِّيبَاجِ وَنَضَارَتُهُ وَمَاؤُهُ وَرَوْنَقُهُ اَنْكُفَارْ اَنْكُفَاقْ وَ
كَذَلِكَ كُلُّ مَا يُشْبِهُهُ وَيُقَالُ اَرْمَنْكُفْتِى اَىْ اِمْتَخَزَ الرَّجُلُ وَاضْطَرَّ مَنْكُفَارْ مَنْكُفَاقْ
ل يُقَالُ سُكَلْ اَنْكُلْدِى اَىْ اَنْدَمَلَ الْمَرِيضُ وَيُقَالُ اِيشْ اَنْكُلْدِى اَىْ اِسْتَقَامَ الْاَمْرُ
الْمُشَوَّشُ اَنْكُلُورْ اَنْكُلَاقْ وَيُقَالُ يِغَاجْ اَنْكُلْدِى اَىْ نَقَرَ الْخَشَبَ وَغَيْرُهُ اَنْكُلُورْ
اَنْكُلَاكْ ه وَيُقَالُ تَنْكِلْدِى بَاشْ اَىْ عَصَبَ الرَّجُلُ رَاسَهُ وَكَذَلِكَ اِذَا شَدَّ كُلَّ
شَىْءٍ خَيْطٍ تَنْكِلُورْ تَنْكِلَاقْ وَيُقَالُ اَرْ اِيشْتِنْ تَنْكُلْدِى اَىْ اِيَسَ الرَّجُلُ مِنَ الْعَمَلِ ن
يُقَالُ اَرْ بَشِنْ تَنْكِنْدِى اَىْ تَعَصَّبَ الرَّجُلُ رَاسَهُ وَاِنْفَرَدَ بِفِعْلِهِ تَنْكِنُورْ تَنْكِنَاقْ

الْمُضَاعَفُ

يُقَالُ اَرْ بَشِنْ تُنْكُتِّى اَىْ طَاطَا الرَّجُلُ رَاسَهُ وَغَيْرُهُ
تُنْكُتُورْ تُنْكُتَاكْ وَيُقَالُ اَرْ اَقْنِ تِنْكِتِّى اَىْ اَعْلَى الرَّجُلُ سَهْمَهُ مُصْعِدًا نَحْوَ السَّمَاءِ
تِنْكِتُورْ تِنْكِتَاقْ وَيُقَالُ اَرْ اَقْنِ كِينِكِتِّى اَىْ اَوْسَعَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ وَغَيْرَهُ كِينِكِتُورْ
كِينِكِتَاكْ

ذَوَاتُ الْاَرْبَعَةِ

ك يُقَالُ اِلْمَنْكَا كِينِكَادِى اَىْ اَنَّهُ
دَبَّرَ اَمْرَهُ مَعِى كِينِكَارْ كِينِكَامَاكْ وَيُقَالُ بِيرْ كِينِكُودِى اَىْ تَوَسَّعَ الْمَكَانُ

وغيره كينكور كينكوماك **اللفيف منه** يقال الاني بكا ينكادي اي انه **باب الرباعي على فعللدي في حركاته** يقال القش تنكلتردي اي انه ازحل بالطابر وبالتل تنكلترتماك يقال الاياق تنكلردي اي انه قلب القصعة وغيرها تنكلررتنكلرماك ٥ ويقال سجك اشغ سنكلرردي اي امزا الشراب الطعام وغيره سنكلررسنكلرماك ويقال الاني اقكا سنكلرردي اي انه ادخل واحس الانسان في البيت يقال الاني منكلقردي اي انه اضطره وامتحن به منكلقرمنكلقرماق ويقال البيرنا نكي بيركا تنكلردي اي انه عادل بين الشيئين تنكلرورتنكلرماك ش يقال بيرنا بيركا تنكلشردي اي تعادل الشيء بالشي تنكلشورتنكلشماك ٥ ويقال المنك برلاسورتنكلشردي اي انه بارى في استماع الكلام تنكلشورتنكلشاق ويقال كشيلاربوايشغ تنكلشردي اي تعجب الناس من هذا الامر تنكلشورتنكلشاق ٥ وقال

اردي بلت انكرشوه اقتي اقن منكرشوه قلدي بدن تنكلشوكلرتقي منكرشور يصف المطر ويقول بانه نشات سحابه زجلا وسال السيل منها برنيز وخرير فبقي الناس منه في تعجب وهي ترعد وتصيح وتبرق ٥ ويقال اكي اراغت منكرشدي اي تناتفت المراتان فاخذت كل واحده منهما شعر الاخرى وهذا على طريق المفاعلة منكرشورمنكرشماك **ونوع منه** ش

٦١٨

يُقَالُ اَلْمَنِكْ بِرْلَا مِنْكَشْدِى اَىْ اَنَهْ قَدَارْ تَرَفْ مَعِى الْفَرَسْ وَنَحْوَهْ مِنْكَشُورْ
مِنْكَشْمَاكْ ن يُقَالُ اَرَايِشْ قَا كُنْكَرْ نْدِى اَىْ حَرَنَ الرِّجْلَانِ لِلْاِقْدَامِ عَلَى
الْاَمْرِ وَتَكَلَّمَ مَعَ نَفْسِهِ بِكَلَامٍ خَفِىٍّ كُنْكَرْ نُورْ كُنْكَرْ نَمَاكْ وَيُقَالُ اَلْ
كِينْكَرْ نْدِى اَىْ تَوَسَّعَ الرَّجُلُ زَمَانًا فِى نِعْمَةٍ كِينْكَرْ نُورْ كِينْكَرْ نَمَاكْ يُقَالُ اَرْ
اِيشِزْ تَنْكَلْنْدِى اَىْ دَبَّرَ الرَّجُلُ فِى اَمْرِهِ تَنْكَلْنُورْ تَنْكَلْنَاكْ اَلْمِثَالُ مِنْهُ
يُقَالُ اَلْاِسِكْ سُوقْغْ تُمْلُغْقَا بِنْكَشْدِى اَىْ اَنَّهْ خَلَطَ اَلْمَآءَ الْحَارَّ بِالْبَارِدِ
حَتَّى صَارَ فَاتِرًا بِنْكَشْرْ بِنْكَشْمَاكْ وَيُقَالُ اَرْ بِنْكَلْقْدِى اَىْ اِلْتَفَتَ الرَّجُلُ يَمْنَةً
وَيَسْرَةً كَاَنَّهُ سَمِعَ هَاتِفًا اَوْ صَوْتًا اَوْ حِسًّا بِنْكَلْقْرْ بِنْكَلْقْرْمَاقْ

بَابُ فَعْلَادِى فِى حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ اَلْ يَعْنِى سُنْكَرَادِى اَىْ اَنَهْ اَتْبَعَ الْعَدُوَّ وَرَكِبَ فِى عَقِبِهِ وَكَذَلِكَ كُلُّ مَنْ سَارَ عَقِبَ
الشَّىْءِ لِيَاْخُذَهُ سُنْكَرَارْ سُنْكَرَامَاقْ يُقَالُ اَلْ اَنَكْ سَجَزْ مِنْكَرَادِى اَىْ اَنَهْ سَفَّ
وَقَالَ اَدَمْ بَرِبْ سُنْكَرَدِى تَكَرْ تَرَبْ اَنْكَرْدِى سَجَزْ قَرَا مِنْكَرْدِى اَرَزْ وَلِيُوَ اَرَقَارْ
يَصِفُ رَجُلًا هَزَمَ اَمِيرًا وَيَقُولُ بِاَنَّهُ رَكِبَ فِى عَقِبِهِ وَدَارَ حَوْلَهُ لِيَحْتَالَ
فِى اَخْذِهِ وَقَدْ اَحْدَقَتِ الرِّجَالُ حَوْلَهُ وَدَارُوا وَتَنَفُّوا شَعْرَهُ وَشَبَّهَ
زَحْمَةَ النَّاسِ حَوْلَهُ بِنَبَاتِ الْاَوَى لِاَنَّهَا لَوْ صَادَفَتْ اِنْسَانًا فَرِيدًا اَحَاطَ
حَوْلَهُ فَتَاكُلَهُ مِنْكَرَارْ مِنْكَرَامَاكْ ر يُقَالُ اَلْ قُنْكَرَاغُو جِنْكَرْدِى اَىْ صَوْتُ
الْجَلَاجِلِ وَصَلْصَلَ اللِّجَامُ جِنْكَرَارْ جِنْكَرَامَاقْ وَكَذَلِكَ كُلُّ صَوْتٍ يُشْبِهُهُ

٦١٩

370 وَيُقَالُ اَرَايِشْقَا سُنْكَرَادِى اَىْ جَرَنَ الرَّجُلُ فِى قَبُولِ الْاَمْرِ وَرَدَّدَ الْكَلَامَ سُنْكَرَارْ
سُنْكَرَاماق وَيُقَالُ اُغْلَانْ اُوْنِى قُنْكَرَادِى اَىْ غَلُظَ صَوْتُ الْغُلَامِ وَذٰلِكَ اِذَا
رَاهَقَ الْحُلُمَ وَيُقَالُ قُوىْ قُنْكَرَادِى اَىْ اَصَابَ الْغَنَمَ قُنْكَرَارْ قُنْكَرَاماق وَيُقَالُ
اَرْمَنْكَرَادِى اَىْ صَاحَ الرَّجُلُ وَغَيْرُهُ مَنْكَرَارْ مَنْكَرَاماق وَيُقَالُ اُوْدْ مُنْكَرَادِى اَىْ
خَارَ الثَّوْرُ مُنْكَرَارْ مُنْكَرَاماك ز يُقَالُ بِيرْنَانَكْ بِيرْكَا مَنْكَرَادِى اَىْ تَشَبَّهَ الشَّىْءُ
بِالشَّىْءِ مَنْكَزَارْ مَنْكَزَاماك ك يُقَالُ اَرَايِشِغْ تَنْكَلَادِى اَىْ تَعَجَّبَ الرَّجُلُ مِنَ الْاَمْرِ
تَنْكَلَارْ تَنْكَلَاماق وَيُقَالُ بِيرْنَانَكْ بِيرْكَا تَنْكَلَادِى اَىْ اَنَّهُ عَدَلَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ
تَنْكَلَارْ تَنْكَلَاماك وَيُقَالُ اَرْسُوزْ تِنْكَلَادِى اَىْ اَصْغَى الرَّجُلُ اِلَى الْكَلَامِ تِنْكَلَارْ تِنْكَلَاماق
وَيُقَالُ قُشْ سِنْكَلَادِى اَىْ ذَرَقَ الطَّائِرُ سِنْكَلَارْ سِنْكَلَاماق **اَلْمِثَالُ مِنْهُ**
ر يُقَالُ اَلْبِيرْسُوزْ يِنْكَرَادِى اَىْ اَنَّهُ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ مِزْحَقِّهِ اَنْ يُخْفَى يِنْكَرَارْ يِنْكَرَاماق
ل يُقَالُ اَلْقُوىْ يُنْكَلَادِى اَىْ اَنَّهُ قَدْ جَزَّ غَنَمَهُ يُنْكَلَارْ يُنْكَلَاماق

بَابُ فَعِيلَادِى فِى حَرَكَاتِهِ

يُقَالُ نَانَكْ تِنْكِيلَادِى اَىْ صَوَّتَ الشَّىْءُ الثَّقِيلُ نَحْوَ الْمِنْجَازِ اِذَا سَقَطَ عَلَى الْاَرْضِ تِنْكِيلَارْ تِنْكِيلَاماق يُقَالُ
اِتْ جِنْكِيلَادِى اَىْ هَرَّ الْكَلْبُ عِنْدَ الضَّرْبِ وَهُوَ صَوْتُهُ دُونَ النُّبَاحِ وَيُقَالُ
لِلرَّجُلِ اِذَا شَنَّعَ بِكَلَامِهِ تِلِمْ جِنْكِيلَادِنْكْ اَىْ شَغَبْتَ كَثِيرًا وَصِحْتَ جِنْكِيلَارْ
جِنْكِيلَاماق يُقَالُ اَلَانِى سُنْكُولَادِى اَىْ اَنَّهُ طَعَنَهُ بِالرُّمْحِ سُنْكُولَارْ سُنْكُولَاماك
وَيُقَالُ اِتْ سِنْكِيلَادِى اَىْ هَرَّ الْكَلْبُ فِى الْبَرْدِ وَنَحْوِهِ وَيُقَالُ سُوقْ سِنْكِيلَادِى

كلمه بك تنكلادى تعجب ايتدى

وكلمه بك اصغا معناسنه

اى برد الماء حتى كاد ان يجمد ويقال قلا قم سنكيلادى اى طنت اذنى سنكيلار
سنكيلاماق ويقال ارسنكالادى اى عمل الرجل عمل الابطال والاقوياء تنكالار
تنكالاماق ويقال ارمنكيلادى اى اكل الرجل الدماغ هذا هو الاصل ثم جعل
هذا فى الكلام بمنزلة قول العرب طوى لك وذلك انه ينبغى ان يذبح الشاة
لاجل الدماغ وهو اجل عضو فيها من الكرم يذبح الشاة لاجله وقدم اليه
الدماغ يكون تحية لما ثم جعل هذا اسما لكل من وجد من الاغذية الصالحة يقال له هذا
وقال اى يثب سنكولادى بشن يندرو ينكيلادى ارن يابب منكيلادى انك الين قرا اغنى
يصف رجلا هزم جيشا ويقول بانه لحقه فطعنه واجرح جرحه التى كان به
ينعم الرجال من الاموال التى نهبوها وخنق ابطال العدو **المثال منه**
ل يقال التونز ينكيلادى اى انه اجر ثوبه وغيره ينكيلادى نكيلاماق
ونوع منه يقال انك كوزى يشانكردى اى انه قرا اسمد رطفه من
شعاع الشمس فزرقت عنها العبرة يشانكرو يشانكرماق **الحماسى منه**
ر يقال المنكا تنكرلندى اى انه عد نفسه لى صهرا تنكرلنورتنكرلناك
ويقال اتت سنكرلندى اى كثر اعصاب اللحم ويقال يا سنكرلندى اى البس
العقب على القوس وغيره سنكرلنور سنكرلناك ز يقال كشى منكرلندى
اى حسن وجه الانسان منكرلنور منكرلناك ويقال قزى منكرلندى اى
طلع قرن الحمل وغيره منكرلنور منكرلناك ك يقال اغلان سنكوكلندى

اى كبر الواح الغلام وغيره سنكلنور سنكلنماك يقال ارايشقا كنكلندى 377
اى عزم الرجل على ان يفعل الشئ وكذلك الصبى اذا عقل الشئ وفطن كنكلنور
كنكلنماك ويقال الفيزغ سنكلندى اى انه قد اتخذ الجارية اختا سنكلنور
سنكلنماك ذوات الاربعة منه يقال الميتى تنكرلادى اى
انه عدنى من اصحابه ونسبنى الى ذلك تنكرلار تنكرلاماك ويقال الانى
سنكرلادى اى انه لما وجده فريدا بغير معين استضعفه وانتقم منه
سنكرلار سنكارلاماق ويقال اليا بسن سنكرلادى اى انه البس العقب
على القوس وغيره سنكرلار سنكرلاماك ويقال اشج كنكرسيدى اى احترق
الشئ فى اسفل نحو القدر حتى ارتفع زبجه كنكرسير كنكرسيماك ار
بلنكلادى اى وثب الرجل من نومه بفزع اصابه وكذلك كل حيوان
اذا فزع من شئ غفله فوثب عنه ونفر بلنكلار بلنكلاماك ويقال القلز
تلنكلادى اى انه وكزه على الجبهة وتحت اذنه تلنكلار تلنكلاماق الخماسى
منه يقال ارسرنكولادى اى انه تزلق الرجل على الجمد ونحوه سرنكولار
سرنكولاماك ويقال ازم سلنكولادى اى تدلى العنقود من العريش وكذلك
كل شئ تدلى من اعلى الى اسفل ويقال ارانغ سلنكولادى اى حدى الرجل الكلب
بقذافه سلنكولار سلنكولاماق ويقال ارسقرا قلنكولادى اى طفا
الرجل فى راس الماء وهو ان يركض برجليه ويحرك منكبيه وهو قايم كملة الماء

قَلِنكُولار قَلِنكُولاماق **المثال منه** ق يُقال ناغ ينكقولادی ای
صرخ الجمل وهو ان يجيبك كما صحت به ويقال ارقلاتی ينكقولادی ای
ان اذن الجمل كانها سمعت صوتا اوحسا فتلفت يمنة ويسرة ينكقولار
ينكقولاماق ويقال قيز يلنكولادی ای لعبت الجارية وغيرها بالجبلين
الذی فسر يلنكولار يلنكولاماق ويقال الدانكی ينجكالادی ای انه عدّ
الشئ دقيقا وكذلك اذا ادق الشئ ينجكالار ينجكالاماك **المضاعف**
من الرباعی ت يُقال سوف ترنكلندی ای استحل الماء وانتشر
ترنكلنور ترنكلناك ويقال ارکنكلكلندی ای تقمص الجمل وغيره
كنكلكلنور كنكلكلناك انقضی كتاب الغنه محمد الله

بسم الله الرحمن الرحيم **هذا كتاب الجمع بين**
الساكنين باب الأسماء الدرك الجرمل ارتمان السطيح
ارتكون الصبرة ارسلان الاسد وبه سمی الملوك وفی المثل
الين ارسلان تتار كوجن سجغان تتماس معناه بالحيلة يمكن صيد
الأسد وبالقوة لا يمكن اصطياد الفارة يضرب فيمن يومر بالتدرج
فی الأمور بالحيلة اللطيفة وترك المكافحة الدرم المقعد من الناس
ونوع منه تركمان هم الغزية وفی تسميته هذا الاسم لهم
قصة وذلك ان ذا القرنين لما جاوز سمرقند وقصد بلاد الترك

372 وكان يومئذ ملك الترك فتى يسمى شو صاحب جيش عظيم وهو الذي فتح
بنا حصن شو قرب بلاساغون وكان يضرب كل يوم للامرا في جنده بحصن
سو باب ثلثمائه وستين نوبة فقيل له بان هذا الرجل اعني ذا القرنين قد
قرب الخارب معه امر كيف نامرنا وكان شو قد بعث الى شط وادي
خجنده اربعين من الاسفهسلاريه ليكونوا طليعة ويخبروا بعبوره
وهذه السريه كانت قد مرت من غير ان يشعر به احد من عسكر هذا الملك
والملك كان فارغ القلب لتلك الطليعه فلما قيل له ان الخارب كانت له بركه
من فضه يحملها في اسفاره ويملوها ماء ثم يخوض فيها البطوط والاوز فاجابهم
وقال ابصروا هذه البطوط والاوز كيف تغوص فيها فاشتغل قلوب القوم
وظنوا انه لم يتاهب للحرب ولا للاحتراز منه جانبا فعبر ذو القرنين فجا
الطلايع اليه ليلا واخبروه بعبوره فضرب الطبل ليلا وسار نحو الشرق
فوقع الهزام بين القوم لما سار ملكهم من غير اهبة لهم في المسير فمن
وجد مركوبا القى نفسه عليه ومضى مع الملك فاخذ هذا دابة ذاك واخذ ذاك
دابة هذا فلما ان اصبحوا كانت العسكر قاعا صفصفا ولم تكن البلاد والديار
في ذلك الزمان مبنية نحو طراز واسبيجاب وبلاساغون وغيرها فكلها بنيت من
بعد والقوم كانوا اهل وبر وخيام فلما ان مضى الملك وجنده بقي منهم اثنان
وعشرون نفسا مع اهلهم ولم يدركوا حمولتهم ليلا حتى يحملوا ويمروا وهم

الذين سميتهم في صدر هذا الكتاب وبينت علامات دوابهم فمنهم قنق وسلغر
وغيرها وكان هؤلاء الاثنان وعشرون في تدبير ان يذهبوا رجاله او يقيموا
بموضعهم لقور جلين قد حملا الاثقال على ظهورهم ومعهما اهلهما كذلك يمشون
اثر الجند وقد تعبا وعرقا من الحمل فلقيا هؤلاء القوم فتكلما معهم وشاورا هم
في ذلك فقالوا هم اعني الاثنين وعشرين نفسا يا رجلان ان هذا الرجل يعنون
ذا القرنين مسافر لا يلبث في موضع فيمر عنا ونبقى نحن في ارضنا فقالوا
لهما بالتركية قال معناه يا هذان امكنا وابقيا وتلبثا وهم سموا من بعد خلج
والخلجية اصلهم هذا وهم قبيلتان فلما جاء ذو القرنين فرأى هذه الطائفة
من الناس ذات شعور وعلامات الترك بهم فقال قبل ان يسأل تركان
اند معناه هؤلاء مشابهون الترك فبقي هذا الاسم بعده لهم الى يومنا
هذا وهم في الاصل اربع وعشرون قبيله الا ان القبيلتان من الخلجية
انفردتا عنها ببعض الاشياء فلذلك لا يعدان منهم هذا هو الاصل ومر
هذا الملك الى الصين فتبعه ذو القرنين فلما كان منه بقرب ايغور بعث
الملك اليه طليعة وبعث ذو القرنين طليعة فتواقعتا ليلا فكانت
الدبرة على طليعة ذي القرنين والوقعة كانت بالتون قان وهو
اسم جبل اليوم يسمى التون خان ثم صالحه ذو القرنين من بعد فبنا مدائن
ايغور فاقام هناك مدة فعاد شوهذا الملك في اثره حتى جا الى بلاساغون

فبنى هذه المدينة التي تسمى باسم هذا الملك شوا مر بعقد طلسم ثم فان 373
اليوم تأتي اللقالق الى قبالة تلك المدينة ولا يجوزها البتة فهذا بقيته منه
الى الآن **ونوع منه** س سندرش المعايتة والمجادلة وفي المثل
سبندا سندرش بلسانهم ارتكون دا ارتش بلماس معناه اذا وقعت المعايتة
والمجادلة اوان الفلاحة لا يقع المخاصمة وقت الكدس يراد به ان
الامر يبرقبل وقوعه ق برسق دوبته مثل الورك وبه يضرب المثل
في السمن والعزية تطرح عنه الميم فيقول برسق وتزيد في قولهم بشمق
للمراس والتركي تقول يشق قلدرق سفا البرد غيره ص قرقلق ارأى الرجل
الخايف الجبان ك يقال ترتكل اق اى بيت مربع وكل شئ مربع كذلك
برسغان اسم ولد لافراسياب وهو الذي بنا برسغان وهي مدينة منها ابو
محمود وقيل بانه اسم سابس كان اليغر يسوس الخيل في ذلك الموضع لطيب
هوايه ثم نسبت البلدة اليه ص برسلان البر في حقيقة اللغة يقال منه
ارسلان برسلان اى اسد وبر ه برسلان من اسماء الرجال ويجوز ان يكون
برسلان تبعا لارسلان لانهما يذكران معا ولا يفرد برسلان والاصح انه بر بر
لانه لو كان تبعا لما جاز تسميه الرجل به لانه لا يقال هذا شئ بسن كما يقال
حسن بسن ه يقال قرقلم ساغوا اى مكيال جمان وهو الذي بلغ الكيل
طغافه **السراسي** منه يقال ارجلون ايش امرا مر متردد بين

للملك

٦٥٦

اَنْ يُفْعَلَ وَبَيْنَ اَنْ يُتْرَكَ يُقَالُ كَنَكَلَ الرَّجُلُ يُنَكِّلُ اِذَا تَرَدَّدَ قَلْبِيْ بَيْنَ اَنْ يُفْعَلَ
وَبَيْنَ اَنْ يُتْرَكَ كَذَا يَكُوْنُ الْحَمَامُ **الْاَفْعَالُ مِنْهُ** ق يُقَالُ اَلْتَوَارِبُ
اَلْقِنِّيُ اَيْ اَنَهُ اَفْنَى مَالَهُ وَغَيْرُ ذٰلِكَ اَلْقَارُ اَلْقَمَاقُ وَاعْلَمْ بِاَنَّ الْجَمْعَ بَيْنَ السَّاكِنَيْنِ
اِنَّمَا قُلَّ لِاَنَّهُ لَا يَأْتَلِفُ الْاِمْعَ حُرُوْفِ اللَّاقَةِ وَهِيَ ثَلَاثَةٌ اَلْاَلِفُ وَاللَّامُ وَالنُّوْنُ
هٰذَا هُوَ مِصْدَاقُ الْقِيَاسِ فِي الْاَسْمَاءِ وَالْاَفْعَالِ وَلَنْ تَتَصَوَّرَ اِلَّا مُقَيَّدَةً بِهٰذِهِ
الْحُرُوْفِ وَتَخَفَّفُ الْكَلِمَةُ مِنْ ثِقَلِهَا فَتَجْعَلُ كَاَنَّ الْحَرْفَيْنِ حَرْفٌ وَاحِدٌ وَلِذٰلِكَ يَجُوْزُ
لِلشَّاعِرِ اَنْ يَسْتَعْمِلَهُمَا عَلَى اَنَّهُمَا وَاحِدٌ ك يُقَالُ قَوِيَ اَرْكَتِّيْ اَيْ نَفَرَتِ الْغَنَمُ
لَيْلًا اَوْ نَهَارًا مِنْ ذِئْبٍ اَوْ نَحْوِهِ وَيُقَالُ بِدُوْنِ اَرْكَتِّيْ اَيْ نَفَرَ الْقَوْمُ مِنْ حُضُوْرِ
الْعَدُوِّ وَوَقَعَ بَيْنَهُمُ الْهَزَاهِزُ اَرْكَارَ اَرْكَامَاكَ وَيُقَالُ اَرْتَوَارَ اِرْكَتِّيْ اَيْ جَمَعَ
الرَّجُلُ الْمَالَ وَغَيْرَهُ اِرْكَارَ اِرْكَامَاكَ ج يُقَالُ اَتَ سَرْجِدِي اَيْ اَعْثَرَ الْفَرَسُ وَغَيْرُهُ
سُرْجَارَ سُرْجَامَاكَ وَيُقَالُ اَلَانِي بِجَاكِنْ سَنْجِدِي اَيْ اَنَهُ وَجَاهُ بِالسِّكِّيْنِ وَغَيْرِهِ
وَيُقَالُ بَكْ يَغِيْسِنْ سَنْجِدِي اَيْ هَزَمَ الْاَمِيْرُ عَدُوَّهُ سَنْجَارَ سَنْجَامَاقَ س
يُقَالُ بِكَتْ قَانِكَا كَرْسِدِي اَيْ اِمْتَلَأَ الشَّابُّ دَمًا وَسِمَنًا حَتَّى اَبْدَا مِنْ نَفْسِهِ
الْجُنُوْنَ وَاَصْلُهُ كُلُّ ظَرْفٍ اِمْتَلَأَ بِالشَّيْءِ ثُمَّ بَعْدَ سَاعَةٍ اِنْتَفَخَ حَتَّى زَادَ عَنْ حَدِّ
الْاِمْتِلَاءِ نَحْوَ الْعَجِيْنِ اِذَا كَانَ خَمِيْرُهُ جَيِّدًا فَوُضِعَ فِي قَصْعَةٍ وَقَرُبَ الْاِمْتِلَاءُ
مِنْهَا ثُمَّ تُرِكَ سَاعَةً وَقَدِ انْتَفَخَ حَتَّى زَادَ عَنْ رَاسِ الْقَصْعَةِ كَرْسَارَ كَرْسَامَاكَ
وَاَصْلُهُ مِنْ قَوْلِهِمْ لِلرَّجُلِ الْبَطْرِ الْاَشِرِ سَادِي قَدْ بَيَّنَّا الْمَعْنَى فِيْهِ كَرْسَارَ كَرْسَامَاكَ

وهذه الحروف

١٩٣ ٦٠٧

316 ق يُقَالُ سُوفٌ بِهِ قَرِدٌ اَىْ سَرِبَ الْمَآءَ وَكَذٰلِكَ كُلُّ مَايِعٍ اِذَا تَقَاطَرَ مِنْ شَىْءٍ
وَيُقَالُ اَذَاقَهُ سَرْقَرِدٌ اَىْ خَدِرَتْ رِجْلُهُ وَتَقَاطَرَتْ اَعْيَآءً مِنْ رُكُوبِ الدَّابَّةِ سَرْقَارٌ
سَرْقَمَاقٌ وَيُقَالُ قُلْ تَنَكْرِيدَنْ قَرْقَرِدٌ اَىْ خَافَ الْعَبْدُ مِنَ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ وَكَذٰلِكَ
مَنْ خَافَ عَنْ شَىْءٍ قَرْقَرَ قَرْقَمَاقٌ وَفِى الْمَثَلِ قَرِدَ اَكْوَزُ بِلَدِهِ وَقَافَرْقَمَاسٌ
مَعْنَاهُ اَنَّ الثَّوْرَ الْمُسِنَّ لَا يَخَافُ مِنَ الْفَارِسِ يَضْرِبُ هٰذَا فِيمَنْ يُوعَدُ بِشَىْءٍ قَدِ اعْتَادَهُ
فَيُقَالُ اَنَّهُ لَا يَخَافُ مِنْهُ كَمَا اَنَّ الثَّوْرَ الْمُسِنَّ لَا يَخَافُ مِنَ الْفَارِسِ لِاَنَّهُ قَدِ اعْتَادَ
وَقَالَ قَرْقَمَا اَنْكَرَ اَتْرُوتَرْبُ تَكْرَايِرَا ۔ قَبْسَا اَنَكَ اَلْبَغْتِرْ اَنْزَيْرَا ۔
يَقُولُ لَا تَخَفْ مِنَ الْعَدُوِّ وَاسْتَقْبِلْهُ وَكُرَّ بِحِيَالِهِ وَادْرَأْ اَبْطَالَهُ وَاطْعُنْهُمْ طَعْنَ
الْقِرْطَاسِ وَيُقَالُ الْقُوَيْنُ قَرْقَدِىٌّ اَىْ اَنَّهُ جَزَّ غَنَمَهُ وَغَيْرَهُ قَرْقَارٌ قَرْقَمَاقٌ
ك يُقَالُ اَدْرِغَاجْ سِلْكَرِدِىٌّ اَىْ نَفَضَ الرَّجُلُ الشَّجَرَةَ وَغَيْرَهُ سِلْكَارٌ سِلْكَمَاكٌ
الرُّبَاعِىُّ مِنْهُ وَيُقَالُ اَلَانْ اَنْدَغَرْدِىٌّ اَىْ اَنَّهُ خَلْفَهُ اَنْدَغَرُ
اَنْدَغَرْمَاقٌ وَيُقَالُ اَلْدِغَاجْ كُنْدَكَرْدِىٌّ اَىْ اَنَّهُ قَوَّمَ الْخَشَبَ وَغَيْرَهُ وَيُقَالُ
اَغْرِنِى كُنْدَكَرْدِىٌّ اَىْ اَنَّهُ مَارَسَ مَعَ اللِّصِّ حَتّٰى اَقَرَّ وَيُقَالُ اَلَانِى يُولَقَا كُنْدَكَرْدِىٌّ
اَىْ اَنَّهُ هَدَانِى اِلَى الطَّرِيقِ وَغَيْرِهِ كُنْدَكَرُّ كُنْدَكَرْمَاكٌ ن يُقَالُ قُلْ تَنَكْرِيكَا
كِرْتُكُنْدِىٌّ اَىْ قَرَّ الْعَبْدُ بِوَحْدَانِيَّةِ اللّٰهِ تَعَالٰى وَصَدَّقَ رُسُلَهُ وَكَذٰلِكَ
اِذَا قَرَّ بِمَا قَالَ اَوْ فَعَلَ كِرْتُلْنُورْ كِرْتُكُنْمَاكٌ **الْاَمْرُ** مِنْ هٰذَا الْبَابِ عَلٰى
خَمْسَةِ اَحْرُفٍ نَحْوُ قَوْلِهِمْ يِغَاجْ كُنْدَكَرْ اَىْ قَوِّمِ الْخَشَبَ تَنْكِرِيكَا كِرْتَكُنْ اَىْ

امن بالله تعالى واذا عديت هذه الافعال التي جمع فيها الساكنان مزيدا عليين
بزيادة تاء على حرف الاصل نحو قولهم الذانك بزكلتي اي انه امر بحفظ
الشيء وقولهم الذ يغاج كندكرتي اي انه امر بتقويم الخشب وغيره ولا
يدخل في هذا الباب من تلك الحروف المعدية للفعل وهي التا والراي نحو
قولهم برتردي اي اذهبه او الغين والزاي نحو قولهم الذي تدغردي اي
انه اشبعه او الكاف والراي نحو قولهم تنكري الكذ تركردي اي احييا
الله الميت **المضاعف منه** ك ترسكاك بثره تخرج باشفار
العين ترسكاك هو زنة اليد ولا يوجد في اسماء المضاعف ساكن الحشو
الا قولهم مكة وهو اسم نقش جلب من الصين فيكتب به كتب التركية مشددة
الكاف واصل الهاء فيه الف وكذلك لا يوجد في الزيادات ن **الافعال منه**
ت يقال ارتي نانك اي قد زاد الشيء ويقال انك ايا كوسي ارتي اي انه قد زاد
ضلعه وهو كناية عن التطاول ارتار ارتماق ويقال الذ ارتي نانكني اي انه ستر
الشيء ارتار ارتماك ويقال اذلك ارتي اي مضى الزمان ويقال ارا قندن ارتي اي
جاوز الرجل من بيته وكذلك كل من مضى وجاوز عن موضع ارتار ارتماك ث يقال
الذ انك الكن برتي اي انه اوثا يده وكذلك كل شيء جرحه او كسره كسرا غير مبين
برتار برتماك ويقال كونكا باغ ترتي اي انه لطخ الارض بالصرم وكل لطخ كذلك ترتار
ترتماك ويقال اليرماق ترتي اي انه وزن الدراهم وغيره ويقال اليب ترتي اي

315

انه مدّ الخيط وغيره ويقال الترتن ترتى اى انه امتار من البئر وكذلك اذا جذب
كل شئ ترتار ترتماق ٥ وكذلك يقال الاتوكن ترتى اى انه نزع الخف وفى المثل
سوف كرماكنيا اتك ترتما معناه لا ينزع الخف قبل رؤيه الماء ضرب فيمن يوم
بالتأنى فى الامور ويقال الجرتى تانكى اى انه افلت الشئ ويقال اليرماق اوجن
جرتى اى انه كسر طرف الدرهم وكل شئ اذا كسر تطرفه كذلك جرتار جرتماك ويقال
الاتماكاياغ سرتى اى انه لطخ السمن بالخبز ويقال اليرماق تاشقا سرتى اى انه
اجكّ الدرهم بالحجر وكذلك غيره سرتار سرتماك ويقال اليغاج كرتى اى انه قد حزّ
الخشب وغيره ويقال القلن بيتى كرتى اى انه حزّ رقبة عبده وهو كناية عن
الإذلال كرتار كرتماك الامر من هذا الباب على ثلاثة احرف مثل قولهم
ارت اى امض كرت اى جزّ وهذه الافعال فى الاصل ثلاثة احرف وفى اللفظ
ثنائى فيقاس جميع التصاريف فيها على ما مرّ القياس الرباعى منه يقال من انكر
سوف ابرتم اى انى حملته على شرب الماء وغيره ابرتر من ابرتماك ويقال سجك اى اسرتى
اى ان الشراب اسكره اسرتر اسرتماك ويقال الانكراتماك اسرتى اى انه اعضّه
الخبز وغيره وكذلك كل من اعضّ شيئا اسرتور اسرتماق ٥ ويقال الكنكايبه اكرتى
اى انه حمل جاريته على العزل وكذلك اذا امر بالتخديق واحصار ليأخذ الزتور
اكرتماك ٥ ويقال الانكار كوزن الرتى اى انه لمح اليه ببصره يامر شرّ الرتر الرتماق ٥
ويقال الانك كوزيكا بيرنانك الرتى اى انه قد اوقع ببصره خيال شئ الرتر الرتماك ٥

٦٧٠

وَيُقَالُ الْبَكُّ انْكَاسِنْ اَمْرِتِّي اَيْ اَنَّهُ قَدْ اَسْكَنَ غَضَبَ الْاَمِيرِ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَسْكَنَ
جَاجَ الْمُهْرِ وَغَلَيَانَ الْقِدْرِ وَنَحْوِهِ ۞ وَقَالَ

تَسُنْمُبْ سَكِرْتُسُنْ اَسِزْلِكْ اَمْرْتُسُنْ اِتْقَاكِيكْ قِيتِرْتُسُنْ تِيتِمِشْ سَانِي اُمْنِلْمْ
يَصِفُ فَتًى وَيَقُولُ فَلْيَرْكَبِ الْمُهْرَ الْعَسِرَ وَيُعَرِّدْهُ حَتَّى يَسْكُنَ طَمَاحُهُ فَيَصِيدَ
عَلَى ظَهْرِهِ وَيُغْرِيَ الْكَلْبَ عَلَى رَدِّ الصَّيْدِ الْبَنَا فَنَعَلَ بَعْدَ اَنْ اَلِفَ الصَّيْدَ اَخَذَ فَرَجَعُوا
اَكَلَ لَحْمَهُ بَعْدَ ر يُقَالُ اُغْرِي اَرِكْ جُبْرَتِّي اَيْ اَنَّ اللِّصَّ سَلَبَ مَالَهُ حَتَّى اَعْرَاهُ جُبْرَتْمَاقْ
جُبْرَتْمَاقْ وَقَدْ يُقَالُ جُبْرَتُوسِيمِكْ اَيْ سَلْبُهُ وَعُرَّاهُ وَيُقَالُ اُلْغِلْ جِبْرِتِّي
اَيْ اَنَّهُ ضَرَبَ وَلَدَهُ بِقَضِيبٍ نَاعِمٍ جِبْرَتُورْ جِبْرَتْمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ اَرِكْ اُرْنِنْدِنْ قَبْرَتِّي
اَيْ اَنَّهُ انْهَضَ الرَّجُلُ مِنْ مَكَانِهِ وَغَيْرِهِ كَذٰلِكَ قَبْرَتُورْ قَبْرَتْمَاقْ وَيُقَالُ اَتَكْ اَذَاقِغْ
قَبْرَتِّي اَيْ وَرَمَ الْخُفُّ الْقَدَمَ وَهُوَ اَنْ يَهِيجَ نَفَاخَاتٌ مِنَ الْوَرَمِ قَبْرَتُورْ قَبْرَتْمَاقْ
وَمِنْهُ يُقَالُ اُسُوزُكْ قَبْرَتِّي اَيْ اَنَّهُ فَخَّمَ الْكَلَامَ وَبِهِ سُمِّيَ الرَّجُلُ لِلنَّفْخِ قَبْرَتْغَانْ
وَيُقَالُ اُوتْ اَشْجَنِي كُبْرَتِّي اَيْ اَنَّ النَّارَ اَزْبَرَتِ الْقِدْرَ وَكَذٰلِكَ اِذَا اَزْبَدَ الشَّيْءُ الشَّفَهَ
وَالْمَاءَ وَنَحْوَهُ كُبْرَتُرْ كُبْرَتْمَاكْ وَيُقَالُ اَتِغْ قَتَرَتِّي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَ بِرَدِّ الْخَيْلِ قَتَرْتُورْ قَتَرْتْمَاقْ
وَيُقَالُ اُلَانِي قَجَرْتِّي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَهُ عَلَى الْاِهْرَابِ قَجَرْتُورْ قَجَرْتْمَاقْ وَيُقَالُ اُلَانِكْ
بُيْنِنْ قَزَرْتِّي اَيْ اَنَّهُ اَلْوَى عُنُقَهُ قَزَرْتُورْ قَزَرْتْمَاقْ وَيُقَالُ اُلَانِكْ تُونِنْ قَرَرْتِّي
اَيْ اَنَّهُ سَوَّدَ ثَوْبَهُ وَغَيْرَهُ قَرَرْتُورْ قَرَرْتْمَاقْ وَيُقَالُ اُلْ قَزَرْتِّي نَانْكِي اَيْ اَنَّهُ
جَمَّرَ الشَّيْءَ قَزَرْتُورْ قَزَرْتْمَاقْ وَيُقَالُ اُلَانِكْ تَرِغْ سُقُرْتِّي اَيْ اَنَّهُ اَذْرَاهُ الْخِطَّةَ

316

وغيره اسقرتر سقرتماق ويقال الات سكرتى اى انه اعدا الفرس وغيره سكرتر
سكرتماك ويقال الانكر سوف كجرتى اى انه اعبره الما وغيره وكذلك اذا امضى
لغيره امر الكجرتر كجرتماك **الامر** من هذا الباب على اربعة احرف نحو قولهم
سكرت اى اعد الفرس ولكنها في اللفظ كالثلاثي ويقاس في سايرما يتصرف
من الفاعل والمفعول واسما الامكنه والازمنة والآلات على ما مر القياس
في الابواب المتقدمة يطرد ولا ينعكس **المثال منه** ع يلتغا هو السخرية
بالشي يقال الاني يلتغا قلدى اى انه استهزا به وسخر منه ق يلدرق انك
الشي المضي كالطست المجلو ونحوه ويقال للمراة المتبرجة يلدرق اشلا اى
امراة متزينة ويضم الياء فيهما يرماق لغة ايغر في يرماق للدرهم **المضاعف**
منه يرسغاغ المزلقة في الجبل وغيره **ونوع** منه يلدرغا النصي
وهو نبت ينبت طويلا كانه سيف وقد يحرك الدال فيقال يلدرغاك يقال
للخفاش ايا يرسكو بلغة جكل وبعضهم يسميه يرسا **المعتل العجز** ع يرنجغا
القتة ن يلنجغا اش الطعام الذى لا دسم فيه ولا طعم ن يمرتغا بيض الدجاجة
وسايرالطيور ويقال لحصية الانسان وسايرالحيوان يمرتغان يمرتغا
ياش بكسر الياء والميم كل بقل ناعم نحو السفاناخ والقنبيط الذى لا عروق فيه
وكذلك كل شي له حصر والقثا يسمى يمرتغا **الافعال منه** د يقال
اليا دتى نانكنى اى انه بسط الشي نحو الخبز على الخوان بذا ريدماق ويقال

ولا يلج

اَلتُّرَاقُ يُوزَنُ دُرْدُبِيٌّ اَيْ اَنَّهُ مَسَحَ التُّرَابَ عَنْ وَجْهِهِ وَكَذٰلِكَ يُقَالُ اَلْبَكَ
يُوذِّي اَيْ اَنَّهُ مَحَا الْكِتَابَ وَغَيْرَهُ يُوذَارُ يُوذِّمَاقُ وَيُقَالُ اَلْبَكَ يُوذِّي اَيْ
اَنَّهُ حَمَلَ يُوذَارُ يُوذِّمَاكُ وَيُقَالُ اَلْبَتَكَ يَبْزِي اَيْ اَنَّهُ عَمَّى رِزْمَةَ الْمَتَاعِ اَوْ
الْعَيْبَةَ يَبْزَارُ يَبْزِمَاكُ **الثُّلَاثِي مِنْهُ** تَ يُقَالُ اَبْلِغْ يُرْتِي اَيْ حَبَّ الْفَرَسُ
يُرْتُورُ يُرْتَارُ لُغَتَانِ يُرْتَاقُ وَيُقَالُ اَلْتُوبِنْ يُرْتِي اَيْ اَنَّهُ مَزَّقَ ثَوْبَهُ وَغَيْرَ
ذٰلِكَ يُرْتَارُ يُرْتِمَاقُ ج يُقَالُ اَلْقَاعُونُغُ يَجْدِي اَيْ اَنَّهُ خَبَطَ وَدَقَّ الْبَطِيخَ وَغَيْرَهُ
تَحْتَ الرِّجْلِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا عَضَضْتَهُ فَضَمَّ بَعْضَ اَجْزَائِهِ اِلَى بَعْضٍ يَجْأَرُ يَجْمَاكُ ق
يُقَالُ اَلْيَاعُقَا يَلْقِدِي اَيْ اَنَّهُ قَدْ غَمَّتْهُ الدَّهْنُ حَتَّى يَشِمَ مِنْهُ يَلْقَارُ يَلْقَاقُ وَفِي
الْمَثَلِ يَلْقَسَايَاعُ اَدْكُوكُوَيْسَايَاكُوزَ اَدْكُوكُوهُ مَعْنَاهُ السَّمْنُ وَاِنْ يَشِمَ
الْاِنْسَانُ مِنْهُ فَهُوَ خَيْرٌ مِنْ طَعَامٍ قَفَارَ مَلِيحٍ وَالشَّمْسُ وَاِنْ اَحْرَقَتْ فَهُوَ خَيْرٌ مِنَ
الرَّجْزِ وَالضَّبَابِ ه وَيُقَالُ تَاشْ اَنَكَ اَذَاقِنْ يَلْقِدِي اَيْ سَمَجَ الْحَجَرُ رِجْلَهُ وَلَثَمَهُ
وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ اِذَا سَمَجَ شَيْئًا يَلْقَارُ يَلْقَاقُ وَيُقَالُ اَلْاَنِرْنَانَكَ يَلْقِدِي اَيْ
اَنَّهُ قَشَرَ مِنْهُ شَيْئًا وَمَعْنَاهُ اَنَّهُ اِنْتَفَعَ وَحَصَلَ مِنْهُ شَيْءٌ يَلْقَارُ يَلْقَاقُ
الرُّبَاعِي مِنْهُ تَ يُقَالُ اَلْسُوزُكَ يَبْرِتِي اَيْ اَنَّهُ اَمَرَ بِاِخْفَاءِ الْاَمْرِ وَالْكَلَامِ
وَيُقَالُ اَلْبِيرِكَ يَبْرِتِي اَيْ اَنَّهُ حَمَلَ مِنْ مَلْسَرِ الْاَرْضِ وَكَذٰلِكَ كُلُّ شَيْءٍ شَعَثَ اِذَا
ضُمَّ بَعْضُ اَجْزَائِهِ اِلَى بَعْضٍ يَبْرِتُرُ يَبْرِتْرِمَاقُ وَيُقَالُ يَغْمُرَانُغُ يَشْرِتِي اَيْ اِنَّ
الْمَطَرَ خَضَّ النَّبْتَ يَشْرِتُرُ يَشْرِتْرِمَاقُ وَيُقَالُ اَلْاَنْكَرَاوُنِ يُغْرِتِي اَيْ اَنَّهُ اَعْجَبَهُ

التجمين يغرتر يغرتماق ٥ ويقال الذى يكرتى اى انه اعداه يكرتر يكرتماك 376
ونوع آخر يقال كون يلدردى اى اضاء تم الشمس قليلا وكذلك البرق
والنار وكل شئ اذا اضاء قليلا يقال له يلدردى يلدرير يلدرماق ٥
ويقال قلج يلدردى اى اضاء السيف وكذلك كل جوهر فبالفتح يقع على
الضياء وبالضم يقع على تلاميع الجواهر يلدرير يلدرماق **المنقوص**
منه ج اينج المطمئن الساكن يقال منه كنكل اينجمو معناه قلبك امطمئن هو
اينج كند اسم بليد كانت لقوم المقنع لعنه الله خربت كانج الطفل وكذلك
كل صغير من الحيوان كانج ليوماين يتخذ فى الاعياد وولايم الملول للذهب
كالمنار قدر ثلثين ذراعا صعدا فى السماء **الرباعى منه** ر قافغر الحرير
البهمان غ بارلغ اراى الرجل المشرى ذو المال ك اوزلك المقربه من
الخيل وكذلك كل شئ خصه الرجل لنفسه **الافعال منه** د يقال المنكا
ات ايذتى اى انه بعث الى فرسا وغيره ويقال تنكر بحيلا وج ايذتى اى ارسل
الله تعالى رسولا ايذور ايذماق د يقال انكلوزى يذتى اى ان عينه ابصرت
ضعيفا يذار يذماك ٥ يقال ارتملغقا بوذتى اى حصر الرجل من البرد ومات
بوذار بوذماق ويقال منك قرن توذتى اى انه قد شبع بطنى توذار
توذور لغتان توذماق ويقال الانى اشقاتيذتى اى انه قد منعه الطعام
وكذلك كل منع تيذار تيذماق ويقال ارسوذتى اى برق الرجل وغيره توذار سوذماق

٦٢٤

وفی المثل کوکاسوذ سایوزکاشور معناه من یرق نحو السماء یقع
فی وجهه یضرب هذا فیمن یعادی من هو اکبر منه فی الجاه فیقال انه ترجع
هذه العداوة ووبالها الیک کما یرجع البزاق الی الوجه ویقال ارسیزدی ای
ای بال الرجل وغیره یسذارسیزماک یقال ارقاذدی ای مات الرجل من الرمق قاذار
قاذماق ویقال ایشی قوذدی ای ترک الرجل عمله وکذلک کل شی ترک قوذدوز قوذماق
وقال اعلم سنکا قذرمز ادم اکث خارو بلکا ارک بلت سن یقل انک تبارو
یقول یا ولدی اترک لک منقبة واداب فاذا صادفت عالما عاقلا تقرب
الیه وتستفید منه ک یقال ارتون کادی ای لبس الرجل الثوب وغیره
کاذار کاذماک ویقال المنی کوذدی ای انه انتظرنی ویقال القوی کوذدی
ای انه رعی الغنم وغیرها الکوذار کوذماک هذه بالغزیة **ذوات الاربعة**
ب زانبی صرار اللیل زانبی ارت اسم عقبة بین مجنکار باشی وبلاساغون
ج ساقی الرسول من رسل الله تعالی واصله ماخوذ من ساق وهو الانبآء
والکلام والمثل والرسول یبلغ هذه الاشیآء ساقی الرسول وهو السفیر
الذی یمشی بین الاحبا والاصهار بالرسایل لغة غزیة کارژو الجلاهو یژای
بین المخرجین ح سابلی المطبخ فی اصل اللغة ثم یسمی شفره المطبخ سابلی
بجاک ه جاقلی قشر الخوخ والجوز الذی توقد به النار ه جوقلی مصفاه تماج
وهو قضبان لطاف ترمل فیجعل کالمغرفة کاقلی فوهة النهر من اللغات

٦٤٥ / ١٩٠

الثلثة كنجاكية وَنَوْعٌ مِنْهُ ع اَسْرَتْغُوَاتْ العطوس اَغْرَتْغُوشَرَابْ 318
يُتَّخَذُ مِنْ دَقِيقِ الحِنْطَةِ كَالفَقَاعِ ق يُقَالُ لِلرَّجُلِ الفَطِنِ المُتَعَاقِلِ اَسْرَتْغُوَارْ ك
اَمْرِجَكَا الغُضْرُوفُ قَلْدُرْغَاتُونُ الثَّوْبِ المُتَقَعْقَعُ وَكَذَلِكَ كُلُّ شَيْءٍ مُتَقَعْقِعٍ نَحْوَ
القِرْطَاسِ وَغَيْرِهِ الافعال مِنْهُ ت يُقَالُ اَلَانِي اَرْتَلَادِي اَيْ اَنَهُ صَفَعَهُ
اَرْتَلَارْ اَرْتَلَامَاقْ ق يُقَالُ قَامَ اَرْقَلَادِي اَيْ تَكَهَّنَ الكَاهِنُ مُتَفَاءِلًا فِي شَيْءٍ اَرْقَلَارْ اَرْقَلَامَاقْ
ك يُقَالُ اَلْ يِيرِكْ اَرْكَلَادِي اَيْ اَنَهُ وَطِئَ الاَرْضَ وَغَيْرَهَا اَرْكَلَارْ اَرْكَلَامَاكْ لُغَةٌ فِي
اَكْلَادِي وَيُقَالُ اَلْ اَتِغْ اَرْكَلَادِي اَيْ اَنَهُ شَدَّ الفَرَسَ بِطَوِيلِهِ فِي اُخْيَّةٍ اَرْكَلَارْ اَرْكَلَامَاكْ
يُقَالُ اَرْتُرْبَلَادِي نَانْكِنِي اَيْ تَجَذَّى الرَّجُلُ الشَّيْءَ تُرْبَلَارْ تُرْبَلَامَاقْ ن وَيُقَالُ اَلْ اَرْنَكَاكْ
بِلَا سُرِيلَادِي اَيْ اَنَهُ قَارَعَ مَعَ اِصْبَعِهِ مِنَ القُرْعَةِ سُرِيلَارْ سُرِيلَامَاقْ ن وَيُقَالُ
اَلْ قُرِي كُرِيلَادِي اَيْ اَنَهُ جَنَدَ الحَمْلَ وَشَوَاهُ فِي حَدٍّ مِنَ الاَرْضِ كُرِيلَارْ كُرِيلَامَاكْ ت
يُقَالُ اَلَانِي سَرْتِلَادِي اَيْ اَنَهُ عَدَّ تَاجِرًا سَرْتِلَارْ سَرْتِلَامَاقْ وَيُقَالُ يِبِنِي سَرْتِلَادِي
اَيْ اَنَهُ لَوَى الخَيْطَ عَلَى الهُلْبِ وَكَذَلِكَ اِذَا صَعِدَ الرَّجُلُ فِي الوَادِي الصَّغِيرِ بِالغُرْبَةِ
سِرْتِلَارْ سَرْتِلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْ اَرْكَ قُرْتِلَادِي اَيْ اَنَهُ نَسَبَهُ اِلَى شَكَاسَةِ الخُلُقِ
وَكَذَلِكَ اِذَا اَصْلَحَ الفَرَجَهَ قُرْتِلَارْ قُرْتِلَامَاقْ وَيُقَالُ اَلْ يِيرْ تُرْقَلَادِي اَيْ اَنَهُ مَسَحَ
الاَرْضَ طُولًا وَعَرْضًا وَكَذَلِكَ اِذَا قَدَّرَ هَيْكَلَ الفَرَسِ وَغَيْرَهُ تُرْقَلَارْ تُرْقَلَامَاقْ ت
يُقَالُ اَلْ تَوَارِنْ بَرْكَلَادِي اَيْ اَنَهُ اَحْرَزَ مَالَهُ وَحَفِظَهُ وَكَذَلِكَ اِذَا حَبَسَ الاِنْسَانَ
وَغَيْرَهُ وَحَفِظَ كُلَّ شَيْءٍ بَرْكَلَارْ بَرْكَلَامَاكْ وَاَصْلُهُ بَكْلَادِي وَيَجُوزُ اَنْ تَكُونَ مَاخُوذًا

من قولهم برك بير للموضع الحرير ويقال الى ايشغ تركلادى اى انه عجل الامر
تركلار تركلاماك ٥ ويقال الى منى تركلادى اى انه عدّنى من جملة الترك يسمنى
اليهم وكذلك اذا استعجمه تركلار تركلاماك الامر من هذا الباب على خمسه
احرف نحو قولهم بركلانا نكنى اى استوثق الشئ وقولهم سريلا اى قارع
لكن هذا البنا اشبه فى اللفظ الرباعى فحمل عليه لان احد الساكن لا يظهر فى
اللفظ ظهورا جليا فلذلك يجوز للشاعر ان يعدّهما حرفا واحدا كما بيّنت
وسايرُ العلل والتصاريف يقاس على ما مضى من الابواب المتقدّمة وهذا
الباب يأتى على اوجه ثلاثة احدها ان يكون على معنى انه عدّ من جملة المذكور
نحو قولهم تركلادى اى عدّه تركيّا والثانى ان يكون فعلا مؤلفا من الاسماء
الثنائية المسكنة الحشو نحو قولهم تؤى قرتلادى اى انه نزع الدود
عن البعير وغيره والثالث ان يكون بنا على حيالة لا يراد به شئ من هذه المعانى
نحو قولهم الى تواران القدرى اى انه افنى ماله وقولهم ارتلقدرى اى تشمم
الرجل من الطعام الرسم ذوات الاربعة ٥ يقال تؤى تلدرادى اى
تفرق الناس من كل جانب تلدرار تلدرار تلدرار اماق لغة غزية ويقال تؤن قلدرادى
اى تقعقع الثوب وغيره قلدرار قلدرار اماق ويقال تاش جلدرادى اى
صوّت الرضراض وغيره ما يشبهه نحو السلسلة اذا وقعت على الارض
واضات ونحوها جلدرار جلدرار اماق ويقال تاش قدوغ اجرا كلدرادى

اى صوّت الحجر فى البير واخبر ببعد قعرها كلدرار كلدرامك
الجيمية ت انج القرض يقال من انكار يرماق انج بيردم اى اتى اعطيته
الدرهم قرضا لغة الغزية ٥ انج ايش الامر الذى يستحيا منه لغة الغزية
ح اجج الثالث فى العدد وهذا قياس وذلك ان كل عدد اذا كان دون العشرة
فانه يزاد على اصل الكلمة النون والجيم واذا اريد انه تال للعدد الذى قبله
يقال تورنج اى الرابع بيشنج اى الخامس اصله تورت للاربعة بيش للخمسة
فزيدت نون الغنة مع الجيم لهذا المعنى ويجوز ايضا ان ينطق فى الجرور بهذا
فيقال اونج العاشر يكرنج اى العشرين الذى هو تالى لتسعة عشر قياس مطرد
د ارنج حرف بمعنى لعل يقال منه البردى ارنج معناه لعله قد ذهب ذاك ٥
ارنج الرشوة ارنج النعم والتقلب فى النعمة وفى بعض اللغات يقال ارشزاى
بيز المخرجين ف اثنج المواسة بالشى ك اكنج نانك اى ثانى الشى ٥ اكنج الحسرة
يقال الا انكر اكنج قلدرى اى انه جعل له حسرة ٥ اكنج التمدح ل النجيول
الطريق الملتوى وليس بالمستوى ٥ النج التعيير على المشير فى امر بل فيه خلله
م امنج الرجا يقال منه امنج تنكريكا اى الرجا عند الله عز وجل ن انج المعتمد
ومنه يسمى انج بك اى الامير المعتمد ٥ انج يرماق اى الدرهم العاشر و
كذلك وغيره الافعال منه ك يقال المنكا ينجكا لنرى اى انه تواضع
لى وخضع ويقال الفيزغ ينجكا لنرى اى انه اتخذ الجارية سرية ويقال

قل سكريكا يخجكا لذى يخجكا لعوده

٦٢٨

فسكريكا يخجكا ... يخجكا لذاك ه اى تواضع العبد وتزهد
وتعبد وصام و ... وخشع لله رب العالمين
انقضى كذا ... لجمع بين الساكنين وهو آخر الكتب الثمانية
... لله رب العالمين

قال ... محمد بن ... لما وفينا ما شرطنا في مقدمة الكتاب ان
نجمع فيه لغات الترك ونبين علمها واصولها ونشرح اقيستها ونرتب
فصولها فقد انجز المعهود واحرز المقصود ونبذت منها الزيادة
واللغو والسقط الحشو فاستولى الكتاب على الامد وخلد ذخرا
للابد فليكمل كتابنا في هذا المجلد والحمد لله ابدا والصلاة على رسوله
سرمدا وعلى اله اجمعين ه فرغ من تعليقه العبد الفقير الى الله تعالى
محمد بن ابى بكر بن ابى الفتح الساوى ثم الدمشقى عفا الله تعالى عنه يوم الاحد
السابع والعشرين من شوال سنه اربع وستين وستمايه

من نسخة هي بخط مؤلف الكتاب يقول في آخر ما صورته ابتدى بالتاليف
في غرة جمادى الاولى من سنه اربع وستين وتم بعد نقح وتهذيب وتحرير
اربع مرات يوم الاثنين العاشر من جمادى الآخر من سنه ست وستين
واربع مائة

ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم وهو حسبنا ونعم الوكيل ه

320

ISBN 978-7-228-10793-3

9 787228 107933 >

总定价(上、下): 2000.00 元

تۇركىي تىللار دىۋانى

ئاپتورى: مەھمۇد كاشغەرىي

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى: «تۇركىي تىللار دىۋانى»نىڭ يېڭى نەشرىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىش گۇرۇپپىسى

مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

مەسئۇل كوررېكتورلىرى: گۈلشەھەر نېغمەت، ئابلىز ئابباس

رەسسام: غازى ئەھمەد

بېزەك نەقىشلىرىنى ئىشلىگۈچىلەر: تۇرسۇن غازى، تۇرغۇنجان تۇرسۇن، يۇسۇپجان داۋۇت

خەتتات: سۇلايمان ئىسمايىل، قاينام جاپپار

مۇقاۋا، تېتوللىرىنى لايىھىلىگۈچىلەر: ئەكبەر سالىھ، مۇھەممەت نەۋبەت

فوتوگراف: ئابدۇرېھىمجان ئابدۇقادىر، نىجات مەمتىمىن

نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازاتلىق يولى 348- نومۇر

پوچتا نومۇرى: 830001

تېلېفون: 2827472 - 0991

تىزغۇچى: قەلەمداشلار كومپيۇتېر مۇلازىمەت ئورنى

باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى

ساتقۇچى: ھەر قايسى كىتابخانىلار

فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر 1/16

باسما تاۋىقى: 153

نەشرى: 2008- يىلى 10- ئاي 1- نەشرى

باسمىسى: 2008- يىلى 10- ئاي 1- بېسىلىشى

تىراژى: 1000 — 1

كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-10793-3

ئومۇمىي باھاسى (ئىككى كىتاب): 2000.00 يۈەن